

BIBLIOTECA HOSPITAL REAL
 GRANADA
 Sala: A
 Estante: 7
 Numero: 400

~~3-a-6-2~~

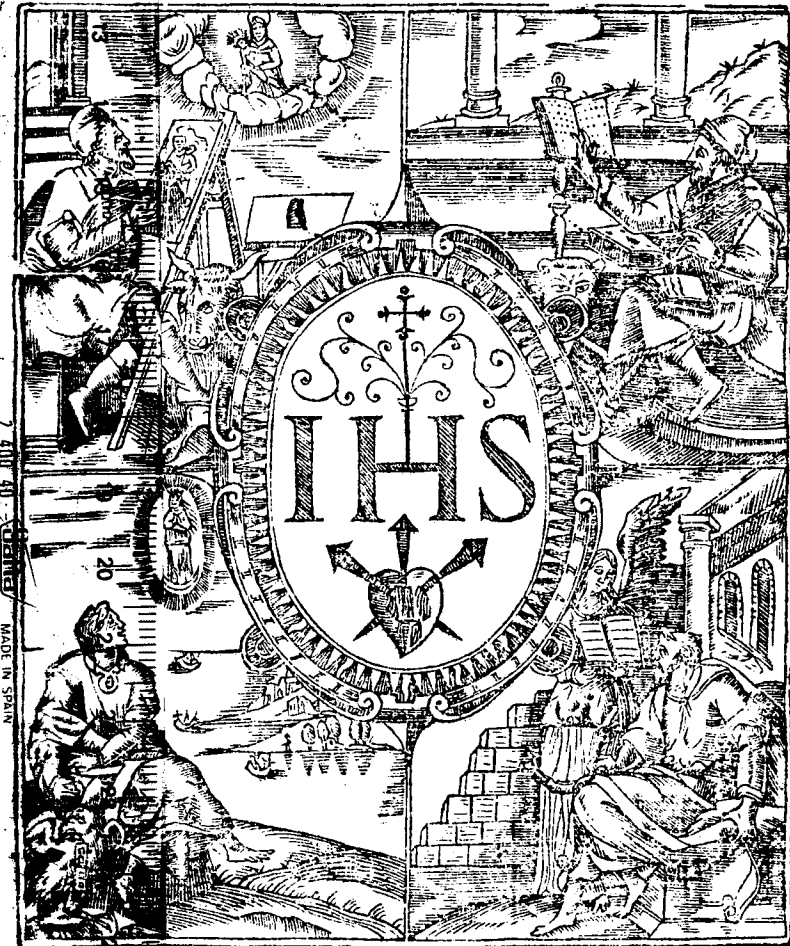
Compañia de Jesus de Granada;

B-5053

ALFONSI
 SALMERONIS
 TOLETANI,
 E SOCIETATE IESV
 THEOLOGI,

COMMENTARII IN EVANGELICAM HI-
 storiam, & in Acta Apostolorum, in duodecim tomos distributi.

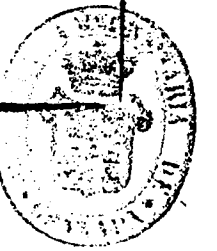
TOMVS NONVS,
 QVIDE SERMONE IN COENA AD APO-
 STOLOS HABITO INSCRIBITVR.

Anno

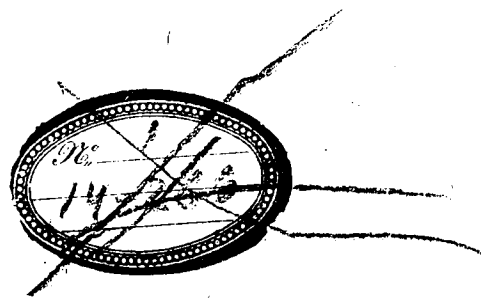
1601.

CVM PRIVILEGIO.
 Madridi, Apud Ludouicum Sanchez.

Del Colegio de la Compañia de Jesus de Granada;

B-5053

BIBLIOTECA HOSPITAL REAL GRANADA
Salar: A
Estante: 7
Numero: 400

~~3-a-6-2~~

ALFONSI
SALMERONIS
TOLETANI,
E SOCIETATE IESV
THEOLOGI,

COMMENTARII IN EVANGELICAM HI-
storiam, & in Acta Apostolorum, in duodecim tomos distributi.

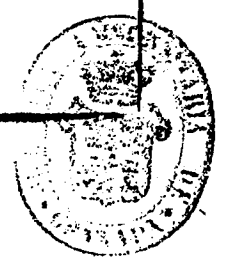
TOMVS NONVS,
QVIDE SERMONE IN COENA AD APO-
STOLOS HABITO INSCRIBITVR.

Anno

1601.

CVM PRIVILEGIO.
Madriti, Apud Ludouicum Sanchez.

EL REY.

POR quanto por parte de vos Christoual Lopez, religioso de la Compañia de Iesus, nos fue fecha relacion, que prosiguiendo en la impresion de las obras del padre Alonso Salmeron de la misma Compañia, presentauades ante nos el tomo nono, que trataua De Sermone Domini nostri in coena: y nos suplicastes os mandassemos dar licencia para le poder imprimir, y priuilegio por diez años, o como nuestra merced fuesse. Lo qual visto por los de nuestro Consejo, y como por su mandado se hizieron las diligencias que la premativa por nos vltimamente hecha sobre la impresion de los libros dispone, fue acordado, que deuamos de mandar dar esta nuestra cedula para vos en la dicha razon, y nos tuuimos lo por bien. Por lo qual os damos licencia y facultad, para que por tiempo de diez años primeros siguientes, que corran y se cuenten desde el dia de la fecha desta nuestra cedula en adelante, vos, o la persona que vuestro poder ouiere, y no otra alguna, podais imprimir el dicho libro, que de suso se haze mencion por su original, que en el nuestro Consejo se vio, que va rubricado y firmado al fin de Pedro çapata del Marmol, nuestro escriuano de Camara, de los que en el nuestro Consejo residen: con que antes y primero que se venda, lo traygais ante ellos con su original, para que se vea si la dicha impresion està conforme à el, o traygais fee en publica forma, como por corretor por nos nombrado por nuestro mandado se vio y corrigio la dicha impresion por su original. Y mandamos al impressor que assi imprimiere el dicho libro, no imprima el principio y primer pliego, ni entregue mas de vn solo libro con su original al autor, o persona à cuya costa lo imprimiere, ni a otra persona alguna para efeto de la dicha correccion y tassa, hasta que antes y primero el dicho libro està corregido y tassado por los de nuestro Consejo. Y estando hecho, y no de otra manera, podais imprimir el principio y primer pliego, y seguidamente se põga esta nuestra cedula, y la aprouacion que del dicho libro se hizo por nuestro mandado, y la tassa y erratas, so pena de caer en las penas contenidas en las leyes y premativas destes nuestros Reynos, q̄ sobre ellos disponen. Y mandamos, que durante el tiempo de los dichos diez años, sin vuestra licencia no pueda imprimir, ni vender el dicho libro ninguna persona, so pena que el que lo imprimiere y vendiere, aya perdido y pierda todos y qualesquier libros, moldes, y aparejos que del dicho libro tuuere: y mas incurra en pena de cinquenta mil marauedis. La qual dicha pena sea la tercia parte para la nuestra camara: y la otra tercia parte para el juez que lo sententare: y la otra tercia parte para la persona que lo denunciare. Y mandamos a los de nuestro Consejo, Præsidentes y Oidores de las nuestras Audiencias, Alcaldes, Alguaziles de la nuestra casa y Corte, y Chancillerias, y à todos los Corregidores, Afsistente, Governadores, Alcaldes mayores y ordinarios, y otros juezes y justicias qualesquier de todas las ciudades, villas, y lugares destes nuestros Reynos y Señorios, assi à los que agora son, como a los que seran de aqui adelante, que vos guarden esta nuestra cedula: y contra su tenor y forma no vayan, ni passen por alguna manera, so pena de la nuestra merced, y de diez mil marauedis para la nuestra camara. Dada en Aranjuez a diez dias del mes de Mayo de mil y seysientos años.

YO EL REY.

Por mandado del Rey nuestro señor.

Don Luis de Salazar.

TASSA.

YO Pedro çapata del Marmol, escriuano de Camara del Rey N. S. de los que residen en su Consejo, doy fê, que auiendo se presentado ante los Señores del dicho Consejo por Christoual Lopez de la Compañia de Iesus el noueno tomo de las obras que dexò escritas el Maestro Alonso Salmeron de la misma Compañia, intitulado *De sermone Domini in coena*, que con licencia de los dichos Señores auia impresso, le tassaron à tres marauedis cada pliego, el qual tiene ciento y nouenta y tres pliegos, que cõforme à su tassa en papel monta diez y siete Reales: y à este precio, y no mas, mandaron que se venda, y que esta tassa se ponga al principio de cada libro de los que assi fueron impressos. Y para que dello conste, de pedimiento del dicho Christoual Lopez, di la presente, que es fecha en Madrid à veynte y dos dias de Deziembre, de 1600. años.

Pedro çapata del Marmol.

Stephanus

Licencia del Visitador.

Stephanus de Ojeda, Visitator Societatis Iesu, in prouintia Toletana, potestate ad Sid mihi facta à reuerendo admodum Patre Claudio Aquaiua, Præposito nostro Generali, facultatem concedo, vt nonus tomus *De sermone Domini in cæna, sed primò de sacrosancta Eucharistia*, quem composuit Alfonso Salmeron, vnus de primis Patribus Societatis Iesu, typis mandetur; quia iam discussus est & approbatus à viris doctis & grauibus nostræ Societatis. In cuius rei fidem has literas dedi, meo nomine subscriptas, & mei officij sigillo munitas.

Stephanus de Ojeda.

Aprouacion.

SUPREMI Senatus iussu magna animi voluptate perlegi Tomum nonum de sermone Domini *Sin cæna* inscriptum, autore Patre Alfonso Salmerone è Societate IESV, viro religionis & sapientia dotibus ornatissimo. In eo nihil Catholica fidei, vel sanctis & receptis Ecclesia moribus aduersum; aut sanctorum Patrum & Scholasticorum doctrina dissonum inueni: quin potius autoris ingenium & eruditio omnibus numeris absoluta, linguarum peritia, & omnium disciplinarum copia, casti sermonis puritas, in docendo perspicuitas, in disputando acumen, in definiendo iudicium, & in arduis sacra Scriptura locis explicandis dexteritas verborum elegantia perpolita, quibus aurei cuiusdam fluminis instar, omnes antiquorum & recentiorum opes secum euoluit, Alfonso nostrum luculentissimum & opulentissimum reddunt, & sacrorum Bibliorum intelligentia studiosis necessarium. Dignum itaque sentio, qui ad communem Christiana Reipublica vtilitatem prælo mandetur. Madriti, in conuentu nostro sanctæ Mariæ Mercedis redemptionis captiuorum, decimo quarto Calendas Aprilis. Anno 1600.

F. Ioannes Temporal, Magister, & Commend.

Erratas.

Pagina 9. col. 1. lin. 6. lege admodum. 12. 2. 14. præcipitabit. lin. 40. absorbendo. 30. 1. 39. duodecimam. 43. 1. 1. cœpit quando. 65. 2. 26. debetis al- lin. 28. locutum. 96. 2. 17. quinque. 117. 2. pen. porrectio- lin. 50. fuisse in. 134. 1. lin. vlt. fit. 139. 2. 29. posse contra hæreticum. 144. 2. 50. stantia, efficax ratio. 148. 1. lin. penult. perpetuoque. 154. 1. 42. delicta. 156. 2. 33. stigiatoris. 170. 1. 37. corporis. 176. 2. 3. nobis. lin. 36. rideamus. 198. 1. 44. æternæ. 199. 1. 20. *thv ditiuxis* lin. 21. *zophu*. 212. 1. 15. sanguinis. 220. 2. 38 ob. 225. 15. XXIII. 228. 2. 44. terra. 266. 1. 30. noui. 266. 2. 1. quod Sacerdotes. 297. 3. 20. *hparimh*. 270. 1. 37. eiusdem. lin. 38. nomen mas (nam. 272. 2. 6. pinqui. 301. 1. 43. momenti. lin. 44. quam. 326. 2. 9. ve- 329. 1. 43. quædam. 329. 2. lin. penult. Tractatu. 372. 1. 15. indicijs. 397. 2. 45. significari. 401. 1. 19. malè affe- 426. 2. 27. aulæis. 429. 2. 40. appetitio. 447. 2. 38. indignitate. 448. 1. an- tepen. quadam. 451. 1. 12. modò per te. 453. 1. 40. cruce. 462. 2. 26. tam. 464. 1. 9. pri- 465. 1. 31. penes. 467. 1. 41. *hbas*. 470. 1. 33. famem. lin. 42. exuperet. 471. 2. antepenult. vt 480. 2. 16. beatus. 501. 2. 10. omnis. 510. 1. 9. corporum. 525. 2. 25. nunc. 528. 1. 40. pauca. 531. 2. 2. enarrare. 558. 2. 7. placet. 575. 1. 28. Apostolicum. 575. 2. 5. stomachus. lin. 11. exercet. 579. 1. 9. crimina. 579. 2. 8. tantum non dicã. 581. 2. 28. reddidif- 631. 2. 26. pro- 639. 25. de pec- cato. 649. 2. 9. granum frumenti. 650. 1. 5. ducit. 651. 1. 30. seipsum. 652. 1. 16. spiritalia. 679. 1. 15. diligentia. 685. 1. 17. reuerenter. 687. 1. 32. lentè. 689. 2. 34. præpo- lin. 35. *hpi*. 698. 2. 14. & 29. quotquot. 703. 2. 3. cognitione. 709. 1. 15. decertat. 711. 2. pen. diuinam. 715. 2. 18. *hvsprvt*, *hvsprvt*. 722. 2. 39. rando. 724. 2. 30. sustentandas. 726. 1. 1. exercitu. lin. 36. Chri- stus de Apo- 726. 1. 16. facio. lin. 22. ab omni. 730. 2. 25. qui mortuis.

Iuan Vazquez de Marmol.

PRÆ-

PRÆFATIO AD candidum Lectorem

TRADVNT sapientes in lapide, qui Latinis Silex, & Græcis, à calida natura dicitur *νήφινος*, ignem delitescere, què nisi ferro excutiamus, assequi non possumus, quo incenso lumine te nebras pellamus, atque ignis calore, frigoris omnis molestiam à nobis propulsemus. A deum sanè modum ac rationem Dei verbum lumen quoddam diuinum cælesteq. atque reconditum continere constat, vt ea ratione merito dici possit lapis, & silicinus lapis: lapis quidem ob stabilitatem & firmitatem, propter quam dicitur: *Cælum & terra transibunt, verba autem mea non prateribunt*, quæ vim habent solidi cuiusdam fundamenti, & hominem suapte natura infirmum, & Proteo quo vis mutabiliorè, stabiliendi, atque corroborandi. Sunt etiam Dei verba ad peccatores lapidandos, eosq; sui muneris, ac partium commonefaciendos, ab erroreque ac peccato reuocandos accommodata, & ad superbos, & pertinaces, qui instar gigantes Goliad frontem impudentem habent, & nesciunt, noluntve erubescere, in terram prosternendos, valida in primis & efficacia. Quod verò ingenium, & naturam silicis Dei verba contineant, non obscure indicant illi ipsi sacrarum Scripturarum proximi autores, è quibus vnus verbi Dei lumen explicans, dixit: *Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis*, & iterum: *Declaratio sermonum tuorum illuminat: & intellectum dat paruulis*. De calore verò in illis latitante idem ille autor non subticuit, cum dixit: *Ignitum eloquium tuum vehementer; & seruus tuus dilexit illud*: & filius eius, *Omnis sermo Dei ignitus, clypeus est omnibus sperantibus in se*. Hinc discipuli audito Christo à mortuis excitato, dicebant: *Nonne cor nostrum ardes*

Silex, Græcè *νήφινος*, cur sic dicitur?

Dei verbum silicis apud comparatur.

Diuiniverbi vis quæ sit & efficacia.

Matth. 24.

Psal. 118.

Ibidem.

Ibidem.

Prouer. 30

Luce vlt.

PRAEFATIO

erat in nobis, dum loqueretur in via, & aperiret nobis Scripturas? quibus illud apertè proditur, per legitimam scripturarum interpretationem, & à Christo profectam, illud diuinę intelligentiæ lumen, & illum cœlestis dilectionis ignem, à verbo Dei, tanquam à silicino lapide esse excutiendum, atque in nos tenebris ac frigore circumfusos deriuandum. Diligens itaque, & Catholica Scripturarum lectio, meditatio, discussio, atque orthodoxa ponderatio veritatis lumen ingerit; charitatem in frigidis pectoribus nostris incendit, omniq̃e diuina virtute, & consolatione nos replet. Hinc Salomon dixit: *Ferrum ferro acuitur, & homo exacuit faciem amici sui.* Dum enim verbum Dei exactè discutitur, dignè tractatur, doctè expenditur, Patrumq̃e veterum sententijs exponitur atque illustratur, scintillas cognitionis Dei, & mediatoris Christi, atque adeò sui ipsius in homine emittit, flammisque geminæ charitatis, tum in Deum, tum in proximum quemque excitat, fouet, augetq̃e. Finis namque legis, siue præcepti, est charitas, & ad illam alendam, perficiendamq̃e verba Dei omnia referenda sunt. Ad hos Septentriones qui non dirigunt cursum sui sermonis, quasi navigationis cuiusdam spiritualis, siue ille sit prædicator, siue lector viua voce agens, siue interpres, & verbi Dei enarrator, scripto docens, profectò grauitèr labitur, & fructum sui laboris, qualem vult Dominus, & qualem ipsamet Scriptura poscit, non assequitur. Nec ob aliam magis causam existimo Dominum de se dixisse: *Ego sum lux mundi: qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habet lumen vitæ; & rursus: Ignem veni mittere in terram; & quid volo nisi vt accendantur?* quàm vt intelligamus, hunc potissimum ex verbo eius Euangelico, fidei & dilectionis fructum esse à nobis eliciendum. Hinc etiam in igneis linguis datus est Apostolis Spiritus sanctus, quò tractatores doctrinę Euangelicę, & concionatores contendat elaborentq̃e homines ad Iesu Christi fidem, atque ad Dei, & hominis amorem succendere atque inflammare, vt illi propterea tanto charitatis ardore combusti in integrum seipso Deo offerre valeant holocaustum. Quòd si omnis alia Scriptura hoc habet, atque hoc efficere valet; nulla, mea quidem sententia, aut efficacius, aut cumulatius præstat, quàm postremus ille sermo, quem Dominus ad discipulos suos in cœna nouissima habuit, quęque

Prover. 27

1. Tim. 1.

Ioan. 8.

Lucæ 12.

Actor. 2.

Diligens sacrarum Scripturarum studium nobis quid præstet

Quorum inutilis prædicatio sit futura.

In igneis linguis cur datus sit Spiritus sanctus.

Sermonis Domini in cœna habiti dignitas, & excellentia.

beatus

AD LECTOREM.

beatus Ioannes Euangelista quinque capitulis complectitur, & quem Christo donante, beatoq̃e Ioanne Euangelista, nobis bene fauente, ad gloriam illius, qui eum habuit, illustrandam, & ad salutem nobis accersendam, quę in nostrę ignorationis tenebris propulsandis, tepiditateq̃e nostra fuganda consistit, aggredimur enarrare.

Volumus igitur, prudens Lector, te non ignorare, hoc libro comprehendi quędam singularia, ac penitus diuina fidei opera; & ad eum finem, quem nobis præscripsimus, assequendum, maximè accommoda. Nam quatuor in eo potissimum explicanda sunt: nimirum, sublimis illa atque ineffabilis Christi deiectio, animiq̃e submissio, qua ad Apostolorum pedes lauandos, atque linteo, quo erat præcinctus, extergendos se depressit. Deinde grande illud, & admiratione, & omni veneratione dignum sacrosanctę Eucharistię Sacramentum, in eadem ipsa cœna, qua pedes Apostolorum lauit, singulari charitate institutum, & Apostolis ad percipiendū administratum. Tertio, insignis ille, mirabilique veritatis splendore coruscans, & corda hominum charitatis igne vulnerans sermo, quem ad charissimos suos discipulos & Apostolos habuit: qui totus penè diuinis quibusdam dogmatum luminibus, & virtutum heroicarum splendoribus emicat atque resplendet. Postremo, illis completis, adiungitur precatio quaedam sancta, siue oratio Domini Iesu ad Patrem suum fusa, cum iam ad locum, in quo ad mortem à Iudęis comprehendendus erat, proficisceretur: vbi intimos omnes sanctissimę suę animę affectus, vota que, ac desideria imminenti vitę suę fine Patri aperiens, tum quę sibi, tum quę Apostolis suis, tum denique illa, quę Ecclesię suę necessaria erant, atq; opportuna ad eam construendam, augendam, & in calamitatibus firmandam, stabilendamq̃e, atque in finē vsque seruandam, & perpetuandam, pulcherrimis, & aptissimis verbis supplex à Patre suo precatur atque contendit. Ex his autem quatuor tria sunt, quę solus Ioannes nobis supeditabit, nempe lotionem pedum, sermonem ad Apostolos factum, & precationem sanctam ad Patrem habitam. Quę verò ad cœnam agni paschalis, & ad mensam venerabilis Eucharistię attinent, & pauca quędam alia, quę illis sunt coniuncta, ac ferè inseparabilia, ab alijs tribus prioribus

Ioan. 13.

Huius libri argumentum atq; partitio

Hoc libro quę Ioannes quę verò ceteri Euangelistę sibi vendicent.

4

4

Euang.

PRAEFATIO AD LECTOREM.

Euangelistis, qui de hac re fusius sunt locuti, nobis desumemus: imò etiam si quæ ex Paulo, vel Ecclesiæ Catholicæ praxi, & consuetudine videantur adducenda, ex illis supplere non grauabimur, vt integra constet tanti Sacramenti tractatio. Interim, candide Lector, nostra iuuandi omnes sacrarum literarum alumnos studia boni consulito, & nostro labore frueri.

INDEX TRACTATVVM QVI IN HOC TOMO NONO CONTINENTVR.

TRACTATVS primus, in quo sermonis Domini in cœna ad Apostolos habiti necessitas, dignitas, atque vtilitas aperiuntur, atque explicantur. pagina 1.

Tract. II. in quo venerabilis Eucharistiæ mysterij in hoc libro tractandi opportuna quædam, & accõmoda præmittuntur: & Esaiaæ propheta de conuiuio pinguium & vindemiæ latè exponitur: & habetur Esaiaæ 25. pag. 5.

Tract. III. de agni Paschalis esu à Christo & Apostolis simul celebrato, & habetur Matth. 26. Marci 14. Luc. 22. pag. 15.

Tract. IIII. in illa verba Ioan. 13. *Ante diem Festum Paschæ, sciens Iesus, &c.* vbi latè disputatur, an Iudæi illa eadem nocte, qua Christus agnũ Paschalem comederint, an in diem sequentem ob traditionem distulerint. 29.

Tract. V. in illa verba Ioannis: *Ante diem festum Paschæ, sciens Iesus quia venit hora eius, vt transeat ex hoc mundo ad Patrem, cum dilexisset suos qui erant in mundo, in finem dilexit eos.* 39.

Tract. VI. in illa verba: *Et cœna facta, (cum diabolus iam misisset in cor vt traderet eum Iudas Simonis Iscariotes) sciens quia omnia dedit ei Pater in manus, & quia à Deo exiit, & ad Deum vadit: surgit à cœna, & ponit vestimenta sua, & cum accepisset linteam, præcinxit se.* &c. Ioan. 13. pag. 46.

Tract. VII. in illa Domini verba: *Venit ergo ad Simonem Petrum. Et dicit ei Petrus: Dñe, tu mihi lauas pedes? Respondit Iesus. & ei dixit: Quod ego facio, tu nescis modo, scies autem postea. Dicit ei Petrus: Non lauabis mihi pedes in æternum. Respondit ei Iesus: Si non lauero te, non habebis partem mecum. Dicit ei Simon Petrus: Domine, non tantum pedes meos, sed & manus, & caput. Dicit ei Iesus: Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus, &c.* Ioan. 13. pag. 53.

TRACTATVVM.

Tract. VIII. in illa verba: *Postquam ergo lauit pedes eorum, accepit vestimenta sua, & cum recubisset, iterum dixit eis, Scitis quid fecerim vobis? Vos vocatis me Magister, & Domine, & bene dicitis. Sum etenim. Si ergo laui pedes vestros, Dominus, & magister, & vos debetis alter alterius lauare pedes. Exemplũ enim dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis.* Ioan. 13. p. 62.

Tract. IX. in illa verba: *Amen, amen dico vobis, non est seruus maior dño suo, neque Apostolus maior est eo, qui misit illum. Si hæc scitis, beati eritis, si feceritis ea. Non de omnibus vobis dico: ego scio quos elegerim. Sed vt adimpleatur Scriptura: Qui manducat meum panem, leuabit contra me calcaneum suum. Amodo dico vobis, priusquam fiat: vt cum factũ fuerit credatis, quia ego sum.* Ioan. 13. p. 68.

Tract. X. in illa verba: *Cum hæc dixisset Iesus, turbatus est spiritu, & protesta tus est, & dixit: Amen, amen dico vobis quia vnus, &c.* Ioan. 13. pag. 74.

Tract. XI. in illa verba: *Et post buccellam, introiuit in eum Satanas. Et dicit ei Iesus: Quod facis, fac citius, &c.* Ioan. 13. 82.

Tract. XII. in illa verba: *Cœnatibus autem eis, accepit Iesus panem, & benedixit, ac fregit, &c.* & habetur Matth. 26. Marci 14. & Lucæ 22. pag. 94.

Tract. XIII. in illa eadem verba: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur.* quæ habentur Matth. 26. Marci 14. Lucæ 22. pag. 100.

Tract. XIII. in illa verba: *Et accipiens calicem gratias egit: & dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes.* & habetur Matth. 26. Marci 14. Luc. 22. 113.

Tract. XV. in illa verba: *Hic est enim sanguis meus novi Testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Dico autẽ vobis, non bibam amodo ex hoc genim: ne vitis, &c.* Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22. & 1. Cor. 11. 123.

Tract. XVI. in quo Domini verba: *Hoc est corpus meum,* contra hæreticorum sensus innumeris modis illa dilacerantium, ne veritatem Catholicam vel agnoscere, vel confiteri videantur, diuigentius ac pressius examinatur: & in primis sententia Lutheri Transubstantiationem negantis, funditus euertitur, ac reprobatur. 134.

Tract. XVII. in quo eadem Dñi verba excutiuntur contra Carlostadium, Oecolampadiũ, Musculum atque alios Sacramentarios. 147.

Tract. XVIII. in eadẽ Dñi verba in cœna plata, cõtra Calvinũ & eiũ discipulũ Theodorũ Bezã, & Stãcharũ, ad mathematicã & imaginariã quandã energiã verba Dñi referẽtes, illaq; interpretãtes. 155.

Tract. XIX. quo eadẽ verba Dñi in cœna tractatur contra Bucerũ, VVelfendiũ, Brentiũ, & Valentinũ Cratoaldũ: qui à tropo recedẽtes, alias tamẽ parũ firmas, aut Catholicas opiniones cõfictati sũt. 164.

Tract. XX. quo, in omnes, tropum, aut symbolum, aut metonymiam, aut energiam in verbis illis Domini constituentes agitur, & in genere ostenditur, illis locum esse minimè posse. 172.

Tract. XXI. in quo eadem verba: *Hoc est corpus meum,* nonnisi propria vocum significatione seruata, exponenda esse demonstratur. 180.

Tract. XXII. in quo vera corporis & sanguinis Christi præsentia in Sacramento Eucharistiæ, ex Patrum veterum traditione, & consensu, atque adedõ rationibus fidei nixis ostenditur. 195.

Tract. XXIII. in quo argumenta resoluuntur, quæ vel ex Scripturis,

INDEX.

- vel ex Patribus fiunt ab hæreticis, ad probandum vel tropicâ elle locutionem, vel ibi non esse corpus Christi verum. 207.
- Tract. XXIII. in quo ostéditur, Christum in venerabili Eucharistiæ Sacramento adorandú esse, & festis diebus venerandum, in publicisq; rogationibus circumgestandú, & ad infirmos deferendú. 225.
- Tract. XXV. in quo agitur de fructibus, ob quos consequendos instituta est à Domino nostro Eucharistia. 236.
- Tract. XXVI. in quo iterum de fructibus Eucharistiæ agitur. 243.
- Tract. XXVII. in quo de fructu singulari Eucharistiæ, quatenus sacrificium est noui Testamenti, disseritur: Christumque in cœna sacrificium obtulisse, probatur. 251.
- Tract. XXVIII. in quo agitur de veritate sacrificij noui Testaméti, & de nominibus Missæ, & Liturgiæ, & Eucharistiæ. 264.
- Tract. XXIX. in quo examinatur, an SS. Eucharistia verâ & propriâ induat sacrificij rationé, an verò metaphoricam, & impropiâ. 257.
- Tract. XXX. in quo agitur de sacrificio Eucharistiæ, an videlicet sit propitiatorium, & peccata per illud expiari valeant, & quæ peccata, & quorum, & quomodo. 290.
- Tract. XXXI. in quo diluuntur argumenta hæreticorum, quæ in veritatem sacrificij nostri fiunt, & peculiariter illa, quibus contendunt, Christum in cœna non obtulisse. 304.
- Tract. XXXII. in quo agitur de Missa, nû instituta sit à Christo, & de cæteris ritibus, & ceremonijs, quibus celebratur, & cur materna & vulgari lingua nó dicatur, atq; aded de ipso Canone Missæ. 315.
- Tract. XXXIII. in quo disseritur, num offerre sacrificium sit opus bonum, ac meritorium: Num Missæ priuatæ sint abrogandæ: nû possit Sacerdos applicare Missas quibus velit, siue viuis, siue defunctis: num denique Missæ sacrificium perinde valeat pro multis oblatum, atque pro paucis. 326.
- Tract. XXXIII. in quo disseritur de vsu Sacramenti Eucharistiæ, & in primis refelluntur argumenta hæreticorum ad firmandú, communionem sub vtraque specie iuris esse diuini. 345.
- Tract. XXXV. in quo communio sub altera tantum specie, quam Ecclesia laicis dispensare consuevit, sancta, atque idonea, salutarisque euincitur, atque confirmatur. 357.
- Tract. XXXVI. in quo ample disputatur, an tantundem contineatur sub altera specie, atque sub duabus, siue rem ipsam contentam spectes, siue fructum qui è sumptione percipitur. 375.
- Tract. XXXVII. in quo agitur, num expediat vsum calicis aliquibus prouincijs, vel regnis postulâtibus sub certis conditionibus, ob aliquas honestas causas concedere. 387.
- Tract. XXXVIII. in quo rationes diluuntur eorum, qui vsum vtriusq; speciei Ecclesiæ salutaré, & expediété esse contédunt. 400.
- Tract. XXXIX. in quo agitur, num solè fides sit idonea præparatio ad participandum Eucharistiæ Sacramentum: & an necessariò sit

TRACTATVVM.

- præmittenda delinquenti peccatorum suorum apud Sacerdotem confessio. 409.
- Tract. XL. in quo de digna & fructuosa ad Eucharistiam percipiendam præparatione agitur. 424.
- Tract. XLI. in quo disseritur, num sit fructuosius frequenter, aut rarò accedere ad Sacramentú Eucharistiæ participandú. 432.
- Tract. XLII. in quo argumenta refelluntur, quæ ab his fiunt, qui à frequenti communionis accessu laicos solent dehortari. 443.
- Tract. XLIII. in quo agitur de fructibus ac beneficijs, quæ ex auditu Missæ capiuntur; ac de modo fructuosè tanto sacrificio assistendi. 449.
- Tract. XLIII. in illa verba: *Filioli, adhuc modicum vobiscum sum. Queretis me: & sicut dixi Iudeis, Quò ego vado, vos non potestis venire.* &c. 455.
- Tract. XLV. in illa verba: *Facta est autem & contentio inter eos, quis eorum videretur esse maior. Usque ad: Vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo, & sedeat super thronos, iudicantes duodecim tribus Israel.* Luc. 12. 463.
- Tract. XLVI. in illa verba: *Ait autem Dominus Simoni: Simon, ecce Satanas expetuit vos, vt cribraret sicut triticum: Ego autem rogavi,* &c. Luc. 22. 471.
- Tract. XLVII. in illa verba: *Et dixit eis: Quando misi vos sine sacco & pera, & calceamentis, nunquid aliquid defuit vobis,* &c. Luc. 22. 478.
- Tract. XLVII. in illa verba: *Et ait discipulis suis: Non turbetur cor vestrum. Creditis in Deum, & in me credite. In domo Patris mei,* &c. Ioan. 14. p. 488.
- Tract. XLIX. in illa verba: *Et quò ego vado, scitis. Dicit ei Thomas: Domine, nescimus quò vadis, & quomodo possimus viam scire,* &c. Ioan. 14. p. 494.
- Tract. L. in illa verba: *Dicit ei Philippus: Domine, ostende nobis Patrem, & sufficit nobis. Dicit ei Iesus: Tanto tempore vobiscum sum,* &c. Ioan. 15. 501.
- Tract. LI. in illa Domini verba: *Amen, amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horum faciet, quia ego ad Patrem vado. Et quodcumque petieritis Patrem, &c.* Ioan. 14. pag. 508.
- Tract. LI. in illa verba: *Si diligitis me, mandata mea seruate. Et ego rogabo Patrem, & alium Paraclitum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum,* &c. Ioan. 14. pag. 516.
- Tract. LIII. in illa verba: *Qui habet mandata mea, & seruat ea, ille est qui diligit me: qui autem diligit me, diligetur à Patre meo: & ego diligam eum,* &c. Ioan. 14. pag. 523.
- Tract. LIII. in illa verba: *Hæc locutus sum vobis apud vos manes. Paraclitus autem, Spiritus sanctus, quem mittet Pater,* &c. Ioan. 14. pag. 528.
- Tract. LV. in illa verba: *Non turbetur cor vestrum, neque formidet. Audistis quia ego dixi vobis, Vado, & venia ad vos,* &c. Ioan. 14. pag. 535.
- Tract. LVI. in illa verba: *Ego sum vitis vera, & Pater meus agricola est. Omne palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum,* &c. Ioan. 15. pag. 543.
- Tract. LVII. in illa verba: *Ego sum vitis, vos palmites: qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum: quia sine me nihil potestis facere.* &c. Ioan. 15. 550.
- Tract. LVIII. in illa verba: *Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos. Maiorem hac dilectionem nemo habet,* &c. Ioan. 15. pag. 557.

- Tract. LIX. in illa verba: *Vos amici mei estis. si feceritis quae ego praecipio vobis iam non dicam vos seruos, quia seruus nescit quid faciat dominus eius.* 570.
- Tract. LX. in illa verba: *Haec mando vobis, vt diligatis inuicem. Si mundus vos odit scitote quia me priorem vobis odio habuit, &c.* Ioan. 15. pag. 574.
- Tract. LXI. in illa verba: *Sed haec omnia facient vobis propter nomen meum, quia nesciunt eum quia misit me. Si non venissem, &c.* Ioan. 15. pag. 580.
- Tract. LXII. in illa verba: *Cum autem venerit Paracletus, quem ego mittam vobis a Patre, Spiritum veritatis, qui a Patre procedit, &c.* Ioan. 15. pag. 590.
- Tract. LXIII. in quo de dogmatibus ad Spiritum sanctum spectantibus, fusiore oratione differitur. Et primum ostenditur Deum verum sine Spiritu sancto suo esse non posse: deinde, non tantum nomine & ratione, sed etiam persona a Patre & Filio distingui. Denique, Deum esse Spiritum sanctum, ac Patri, & Filio consubstantialem demonstratur. 597.
- Tract. LXIII. in quo, de processione Spiritus sancti a Patre & Filio differitur. 607.
- Tract. LXV. in quo de beatæ ac sanctæ Trinitatis mysterio latè ac fructuosè differitur. 619.
- Tract. LXVI. in illa verba: *Haec locutus sum vobis, vt non scandalizemini: Absque synagoga facient vos. Sed venit hora, &c.* Ioan. 16. pag. 640.
- Tract. LXVII. in illa verba: *Et nunc vado ad eum qui misit me, & nemo ex vobis interrogat me, Quo vadis? Sed quia haec, &c.* Ioan. 16. pag. 646.
- Tract. LXVIII. in illa verba: *Et cum venerit ille, arguet mundum de peccato, & de iustitia, & de iudicio. De peccato quidem, &c.* Ioan. 16. pag. 654.
- Tract. LXIX. in illa verba: *Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modò. Cum autem venerit, &c.* Ioan. 16. pag. 662.
- Tract. LXX. in illa verba: *Modicum, & iam non videbitis me, & iterum modicum, & videbitis me, quia vado ad Patrem, &c.* Ioan. 16. pag. 671.
- Tract. LXXI. in illa verba: *Amen, amen dico vobis, si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Vsq; modo non petistis, &c.* Ioan. 16. pag. 679.
- Tract. LXXII. in illa verba: *Haec in prouerbij locutus sum vobis: venit hora cum iam non in prouerbij loquar vobis, &c.* Ioan. 16. pag. 687.
- Tract. LXXIII. in illa verba: *Haec locutus est Iesus: & subleuatis oculis in caelum, dixit: Pater, venit hora, clarifica Filium tuum, vt Filius, &c.* Ioan. 17. 694.
- Tract. LXXIII. in illa verba: *Haec est autè vita aeterna, vt, &c.* Ioan. 17. 700.
- Tract. LXXV. in illa verba: *Ego te clarificaui super terram: Opus consummaui quod dedisti mihi vt faciam. Et nunc clarifica me, &c.* Ioan. 17. pag. 709.
- Tract. LXXVI. in illa verba: *Manifestaui nomen tuum hominibus quos dedisti mihi de mundo (tui erant, & mihi eos dedisti) & sermonè, &c.* Ioan. 17. 715.
- Tract. LXXVII. in illa verba: *Pater sancte, serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, vt sint vnum, sicut & nos. Cum essem, &c.* Ioan. 17. pag. 720.
- Tract. LXXVIII. in illa verba: *De mundo non sunt, sicut & ego non sum de mundo. Sanctifica eos in veritate, &c.* Ioan. 17. pag. 725.
- Tract. LXXIX. in illa verba: *Et ego claritatem, quam tu dedisti mihi, dedi eis, vt sint vnum, sicut & nos vnum sumus. Ego in eis, &c.* Ioan. 17. 732.

LIBRI NONI

TRACTATVS PRIMVS.

IN quo sermonis Domini in cœna ad Apostolos habiti necessitas, dignitas, atq; vtilitas aperiuntur, atq; explicantur.

Propositum
auctoris.

VO nobis lecto-
rù beneuolentiã, at
tentionèq; ad pro-
positi libri seriã
tionè magis cõci-
liare valeam⁹, de-
creuim⁹ antequã
ad rē ipsam, pposi-
tã aggrediamur, nõnihil in genere de
tãta re præfari, nõ tãtũ vt sermonis hu-
ius nobilitas, atq; vtilitas nobis inno-
tescat, ac declaretur, sed vt etiã nõnihil
de tã angusto, tremèdoq; Eucharistiæ
mysterio in hoc libro ptractãdo, atq;
explicãdo, vice procemij cuiusdã edif-
feramus. Sed hoc postremũ sequenti tra-
ctatui præstãdũ seruamus: nã præsentis
quæ primo loco proposuim⁹, recto or-
dine psequemur. Quãquã enim, qdã
rē ipsã attinet, venerabilis Eucharistiæ
institutio sermonè Dñi præcesserit, &
vtrũq; precationè illã sanctã, quæ habe-
tur Ioã. 17. c. ante omnia tamè præcur-
rit pedũ Apostolorũ ablutio, quã non
sine mysterio tali ordine accidisse, me-
rito cõstituendũ nobis est: de quo nos
aliquid suo loco fortassis dicem⁹. Inte-
rim quò distinctior, ac dilucidior ex-
istat hui⁹ sermonis explicatio, sex eius
circũstãtias hoc loco expèdere, operã
pretiũ esse existimauim⁹: Primã, quis
sit huius doctrinæ magister; Secundã,
quis ac qualis extiterit eius auditor;

Sermonis Do-
mini in cœ-
na habiti cir-
cũstantiã
sex hoc loco
explicandã.

Tertiã, quale tẽpus fuerit, in quo tãt⁹
sermo habitus est; Quartã, quis locus,
in quo hæc doctrina sit dispesata; Quin-
tã, quæ sint potissimũ res hoc sermone
cõtetã; Postremã, modus, & character
docendi in eo seruatus, considerãdus
erit, atque expendendus.

Primo loco qdã erat discutiendũ, se of-
fert: doctor enim omnis veritatis De⁹
est, nõ secus atq; omnis creaturẽ est cõ-
dit or: nã de illo scriptũ est: Omnis sa-
piẽtia a Dño Deo est, & eũ illo fuit se-
per, & est ante æuũ: & alius, Deus sciẽ-
tiarũ Dñs est, & ipsi preparãtur cogita-
tiones: & quidã ex nostris dixit: *Quis
quid verũ a quocũq; dicitur, a sancto dici-
tur Spiritu.* Sed vt inter creaturas, quæ
omnes a Deo prodierũt, sũt gradus, &
aliæ quidẽ maiores, ac digniores ex-
stũt, aliæ minores, ac inferiores, pro va-
rietate creaturarũ vniuoca ratione se-
producentium: ita inter veritates, quæ
nobiliores sũt, & altiores, p digniora,
& altiora organa p diuinẽ suẽ sapiẽtiẽ
cõsilio De⁹ docere nos voluit. Vt enim
inter Angelos quãdã sublimiora, &
altiora mysteria non nisi per Seraphi-
nos, & Cherubinos docentur, quã-
dã verò inferiora non nisi per inferio-
rũ ordinũ Angelos, ita vt superior in-
ferioris ministerio vtatur, & dicat illi:
Curre, & loquere ad puerũ istũ: ita fanè
inter homines accidisse videm⁹. Nã cũ

Omnis veritatis doctor
quis nam sit.
Eccles. 1.

1. Reg. 2.

Ambros. in
priorem ad
Corinth. c.
12. prope in-
tium. to. 5.
Creaturæ in-
ter se mini-
mè sunt equa-
les, sed aliæ
alijs dignio-
res existunt.

Angeli supe-
riorum inferio-
rum vtuntur
ministerio, re-
ste Dionysio.

per Plato. & Aristor. Hippocra. & Galenū, atq; alios Iurisprudētiā cōsultifimos, inferiores quāsdā veritates siue ad vitā politicē instituendā, siue ad corporis cōmodā tuēdā, & fonēdā, siue ad iustū, æquūq; in cōtrouersijs hominū decernēdis statuerit, altiora tamē, & ad salutē eternā cōsequēdā vtiliora nō nisi per viros Dei factos, & Prophetas tradere, ac reuelare cōstituit. Inter ministros autē Dei ab ipso ad nos erudiēdos dīstīnatos, ministri gloriosi Noui Testamēti illos Veteris p̄cedūt, vt Apostoli Prophetas: vnde Paulus dicitur vas electiōnis, sed inter illos omnes, qui de cōelo venit, super omnes est: cui nō est datus spiritus ad mēsurā, idēdē ei verba altiores, sublimiores veritates docēt. Quod & David Propheta olim p̄nouit, cū scripsit: *Speciosus forma p̄ filiis hominū, diffusa est gratia in labijs tuis.* Formā vocat, deitate, de qua ait Apostolus: *Qui cū in forma Dei esset, nō rapinā arbitrat⁹ est esse se aequalē Deo,* quā dē se in doctrinā manifestē exerebat, & in modo illā ministrādī cū maiestate quadā, & grauitate Deū ipsū decēti: vnde Euāgelista discernit ei⁹ verba ab alijs, dū ait: *Erat enim docēs eos, sicut potest habēs, & nō sicut scriba eorū, & Pharisei:* turbæ quoq; admirabatur de verbis gratiæ, quæ p̄cedebāt de ore ipsi⁹, & ministri ad ipsū cōphēdēdū misī, oratione ei⁹ capti, dixerūt: *Nūquā sit locus⁹ est homo, sicut hic homo loquitur.* Quod si in Scripturis attēdēda est p̄sona loquēs iuxta sētētiā Aug. lib. de Doct. Christi. altissima ac nobilissima erūt verba Iesu: qđ p̄derās Apostolus, dixit: *Multifariā multisq; modis olim De⁹ loquēs patrib⁹ in Prophetis, nouissime diebus istis locutus est nobis in Filio.* Inter Iesu verba nobis scripto commēdata, principē locū obtinet duo sermōnes, alter in mōte habit⁹, alter in cōena: & inter hos illustrior est, ac magnificentior posterior iste. Quod cū ex alijs scircūstātijs liquidū fiat, tū ex eo, qđ vicin⁹ morti illū habuit: quia purior est, & sine lege, cū prior multa legis p̄cepta explicet: quia hic vn decim tātū Apostolis, ille turbis fact⁹ est, tū qđ prior à Mattheo describatur, hic verō à Ioāne dilecto Iesu Discipulo, seu ab Aquila,

quæ desuper ipsorum est quatuor post omnes, & super omnes volāte, & inaccessā generationis diuinæ lucē penetrāte, & cū alijs Euāgelistis rarō ad humanitatis infirmitatē descendēte. Ter enim tātū, vt testatur Aug. hęc Aquila in terrā descendit: nimirū cū vt peccator ad baptismū Ioānis accessit; deinde cū in mōte quinq; panibus, & duobus piscibus satiāuit turbas: & cum in cōena ad lauandōs pedes discipulorū suorum se deiecit.

Sed iā ad secūdū vt progrediamur, tēpus postulat. Si doctor est perfect⁹, auditori, si eū perfectē agnouit, se cōmodat: hinc Christus nō opus habebat vt quis testimoniū perhiberet de homine: ipse enim sciebat quid esset in homine. Nam qui talis est, nouit quid & quātū, & quomodo docere debeat, & seruat illud p̄ceptū Sapiētis: *Vbi auditus non est, nō effūdas sermonē.* Hic autē auditus quia fuit apud vnā Samāritanā, multa ei reuelauit mysteriā, quæ Phariseos celauit, nē ei⁹ verba perirēt. Christus etiā vt perfect⁹ doctor, nouerat quātū doctrinæ esset cuius ingerēdū; idēdē & à maioribus, quæ populus capere nō poterat, abstinēbat: *Multa, inquit, habeo vobis dicere, sed non potestis portare modō:* & Paul⁹ dicebat: *Tanquā paruulus in Christo, lac vobis potū dedi, nō escā: nondum enim poteratis.* Et hinc: *Quia Christus sumus doctor erat, ex audire eius licet colligere sermonis huius dignitatē.* Dñs enim in vniuersū loqui voluit tātū Iudæis; vt meritō propter eā dicatur minister circūcisionis, id est populi Iudæi quātū ad Deū attinet, ad bona percipiēda magis dispositi, & ad audiēdū Christi sapiētīā ampli⁹ assuefacti p̄pter Prophetas. Nā lex, p̄dagogus noster fuit in Christo, vt ait Paul⁹, & multū per omnē modū ait cōcessū Iudæis; quia credita sunt illis eloquia Dei: & alio loco ait, Christū p̄dicat se his qui pp̄e, & his qui lōgē: pxim⁹ ergo erat populus Iudæorū Christo, sicut Gētiles remotiores, quos per Apostolos suos est allocut⁹. Cui rei duo attestatur: nā omnes boni Iudæi cōfestim Christo p̄dicatī assēserē, vt testis est Irene. antiquissimus, & fāctissim⁹ Pat̄ter; mali verō inani gloria, & auaritia

Ezech. 1.
Christi Aquilæ volatus tres.
Aug. lib. 4. de consen.
Euāg. c. 10. tom. 4.
Matth. 3. infra. 14.
Ioan. 13.
Quis ac qualis sermonis Dñi in cōena auditor extiterit.
Supra. 2.
Eccles. 32.
Ioan. 4. & seq.
Ioan. 16.
1. Cor. 3.
Christus vt fuerit minister Circūcisionis.
Rom. 15.
Gal. 3.
Rom. 3.
Ephes. 2.
Iren. lib. 2. aduer. her. c. 34.
Ioan. 3.

Act. 9.
Ioan. 3.
Ibidem.
Forma Christi quā speciosus fuerit p̄ filiis hominum.
Psal. 44.
Philip. 2.
Qualis doctor Christi.
Matth. 7.
Luc. 4.
Ioan. 7.
Aug. lib. de Doct. Christi. tom. 2.
In Scripturis quid confiderandum, teste August.
Heb. 1.
Matt. 5. 6. 7.
Sermo Domini in cōena, ei, quem in mōte habuit, cur meritō antecellat.

obscari, & diligētes magis tenebras, quā lucē, ei restiterūt, aliosq; similiter affectos ne Christū sequeretur, retinuerūt. Alterū est, qđ cū tā multæ Ecclesiæ Gētiū extiterint, nomē Xpi p̄fiteres, in nulla tamē illarū tā magni, & excelētēs viri Euāgelicā cōsilia amplectētes fuerūt, atq; in Ecclesia Ierolymitana, in qua omnes ad pedes Apostolorū quæcūq; possidebāt mittētes, eulmē, Euāgelicę paupertatis, vt Aug. testatur festabatur. Hęc ergo testimoniū reddūt magnę p̄ alijs gētib⁹ perfectiōnis Iudæorum, Euseb. Cæsar. in lib. de demonstratio. Euāg. illud interrogat: quare nō venerit Messias à principio mūdi? Respōdetq; qđ vt sylvā primō secam⁹, atq; eradicam⁹, postea aram⁹, & colim⁹ terrā, vt reddat fructū; ita etiā prius fuit mūd⁹ domādus bellorū tribulationib⁹, lege Moyfi, Philosophorū sapiētīa, vt pace Augusti Cæsaris audiēdū Filij Dei doctrinā necessaria frueretur: quia silēt leges inter arma. Debit etiā fomes per ætatē debilitari; nā vt in vno eodēq; homine iā seniore, ac maturiore remissior est fōmis cōcupiscētia, quā fuerit olim in se iuvene; ita olim in mūdo iuniore potērior erat, & fortior carnis cupiditas, quā in mūdo iā in senū vergēte. Neq; quis est apt⁹ doctrinæ Euāgelicæ, nisi qui mot⁹ p̄turbati sui animi tāquā beluas immanes iā edomuerit. Hūc autē sermonē nec popul⁹ Iudæorū audiuit, nec omnes Christi discipuli, nec omnes duodecim; qui tamē ab initio sermonē in mōte audierūt, & alias multas in medio ei⁹ p̄gressu cōciones: quia iā ab illis recesserat Iudas, & numerū duo denariū violauerat: sed hūc in vitæ fine, & cōpleto iā cursu suæ legationis habitū Apostoli acceperūt, quādo per signa, & sermones quātū ad externa attinet, & cū magno influxu Spirit⁹ quātū ad interna, erāt iā preparati ferē immediate ad suscipiēdū aduētū Spirit⁹ facti. Dixi autē ferē: quia sermo Christi gloriosi & iā suscitati per quadraginta dies apparētis in tercessit, vt Lucas in Act. testatur. Beati ergo serui Salomonis, quibus videre, & audire dātū est, qđ multis Regibus, & iustis desideratibus fuit denegatū. Est ergo hic

sermo sigillū, & vertex totius Euāgelicæ doctrinæ per organū humanū mortale sibi vnitū traditus, & scripto potestā per dilectū discipulū cōmēdatus. Tertia cōsideratio erat de tēpore: ad quā p̄stādā sic accingimur. Sapiens nāq; tēpore seruire debet, & cōgruo tēpore singula proferre. Sic enim ait Spiritus factus per Salomonē: *Mala aurea in lectis argētis, qui loquitur verbum in tēpore suo.* Præterea Christus sapiētissimus id potissimum debuit obseruare, maximē iā mūdo edomito per ætatē, legē, Philosophiā, tribulationes bellorū, & flagella: nāq; vt Propheta dixit: *Sola vexatio intellectū dabit auditui,* p̄parato etiā per pacē Augusti Imperatoris: rectē enim dictū est: *Sapiētīā scribe in tēpore vacuitatis.* Per subiectionē etiā Iudæorū ad id disposito, & per carētīā Prophetarū, & ordinis Pōificialis: nā Pōificat⁹ iā erat venalis. Per p̄cursionē Ioānis Baptiste, vt Christum promissū magis desideraret, & cognitū avidius amplecteretur: vnde vel Samaritana Messia expectabat. Dñs tamē initio, & medio suæ p̄dicationis, tā ob ruditatē auditorū, quā quia lex adhuc vim obligādī habebat, & durabat, donec in Cruce dixit: *Cōsummatum est,* debuit se Iudæis attēperare, nō solum seruans legem, sed ad eius quoq; obseruatiā exhortans. Hinc illę voces: *Non veni soluere (scilicet legē) sed adimplere.* Et, *Vade, ostēde te Sacerdoti, & offer munus tuum quod p̄cepit Moyses, in testimonium illis:* atq; hoc, donec veniret Spiritus sanctus, quo altiora mysteria capere possent. Hic autem sermo, quem in fine cursus sui, & prope aduētum Spiritus sancti hęc omnia declaraturi, secundum illud: *Suggeret vobis omnia, quacūq; dixero vobis,* Dominus habuit, puriorē doctrinā, & magis redolentem Nouum Testamentum continet, idēdē Trinitatis, Incarnationis, mortis, resurrectionis, pacis, dilectionis, patiētīę, mādātī noui, Spiritus sancti aduētiūs & similitū meminit: p̄inde verba hęc fuerūt quasi sapiētis morturi, & quasi stimuli, & clauī in altū defixi: fuerūtq; verba munus Eucharistiæ datum exornantia, & ad memoriā accepti muneris excitantia.

Quo tempore habit⁹ fuerit hic sermo Dñi in cōena.
Prou. 25.
Quale verbū sapientis Salomonis.
Esa. 28.
Eccles. 38.
Ioan. 4.
Quousq; lex Moyfi Iudæos obligauit.
Infra. 19.
Matth. 5.
Matth. 8.
Leuit. 14.
Ioan. 14.
Eccles. 12.

Nulla Ecclesia, qua Ierolymitana perfectiores viros habuit.
Act. 4.
August. de verb. Apōst. ser. 27. to. 10.
Euseb. Cas. li. 7. de p̄pa. Euāg. c. 3. tom. 1. initio.
Quare nō venerit Messias à mundi principio, secundum Euseb.
Cic. pro Milone.
Elegans comparatio.
Aptus doctrinæ Euāgelicę quis nam sit.
Qualis ferē Apostolorum ad aduentum Spiritus sancti p̄paratio fuerit.
Act. 1.
Apostolorū prerogatiua.
Matt. 13.

Quo in loco hic sermo habitus sit. Ierololyma quid significet.

Armis quibus superandi sint nobis aduersarij nostri.

Psal. 109. Heb. 7.

Ioan. 14. 2. Reg. 6. & 1. Par. 11. Prou. 9.

Matth. 5. Thabor quid sibi velit.

Quae sint potissimum res hoc sermone contentae.

Aug. lib. 5. confess. ca. 6. tom. 1.

1. Cor. 2.

2. Cor. 11.

Euangelicae doctrinae splendorem vnde decet eloquentia.

Sed iam vocamur ad quartam circumstantiam ad locum nimirum, in quo habitus est hic sermo. Hic autem locus non vulgaris fuit, sed ipsa Ierololyma, ciuitas Prophetalis, Regia, & Sacerdotalis, & vere visio pacis, iuxta vocis crymon. Nam Christus Dominus hoc loco, ut Propheta docet altissima Noui Testamenti mysteria, praedicatque omnia, quae tibi sibi, tunc Apostolis euentura erant. Ut autem Rex est, praecipit mandatum nouum, & indicat armis charitatis, & patientiae superandos omnes aduersarios: & formam noui Regis lauantis pedes discipulorum exhibuit. Denique, ut Sacerdos secundum ordinem Melchisedec litauit Deo panem, & vinum; Apostolos ad Sacerdotium euegit, atque ex eo loco ad oblationem in cruce perficiendam pergere debebat; preces feruentissimas Deo obtulit, pacemque legauit, ac promisit. Erat etiam Dominus in monte Sion ciuitate Dauid, quae hic secundum spiritum aedificatur, & munitur, secundum illud: Sapiencia aedificauit sibi domum: & haec est illa ciuitas quae non potest abscondi, quia supra montem posita est. Merito igitur non in monte Thabor: qui interpretatur puritas, & electio ad nouum discipulatum, sed in monte Sion habitus est hic sermo: quia contemplatio, speculatioque; illa voce significata perfectior est. Accedamus ad quintam circumstantiam: Nihil ita magis orationem illustrat, magnificaque reddit, atque res ipsa, quae docetur, ad quam explicanda, & continenda, non secus ac patina cibum, oratio, & sermo dicentis referendus est. Hinc Augustinus in libro confessionum, capitulo 6. tom. 1. inquit, per hoc quod ad eloquentiam Manichaeorum attendisset, & non ad res ipsas, factetur se fuisse deceptum. Hinc Dominus voluit suos discipulos non minus facultatibus, quam verbis ipsis pauperes esse; sed rebus ipsis, & mysteriorum sapientia diuites, & opulentos, secundum illud: Sermo meus, & praedicatio mea non in persuasibili humanae sapientiae verbis, sed in ostensione spiritus, & virtutis: & alibi Apostolus, se imperitum sermone, sed non scientia esse confitetur. Certum quoadmodum columna aurea, ac rutilas non eget gypso, aut calce incrustari, quia magis pulchritudinem amitteret, quam compararet, ita maxima mysteria Noui Testamenti ornatum Rhetorici sermonis

non admittunt; & ut quidam dixit: Ornari res ipsa negat, contenta doceri. Res igitur hoc sermone comprehensa, longe superat materiam superioris sermonis in monte, ubi in multis lex Moyfi explicata, ac declarata est: ut superius diximus. Estque summe alta, & summe utilis, ampla, & stricta, longa, & breuis. Continet enim mysterium Trinitatis, de quo: Cum autem venerit Paracletus, quem ego mittam vobis a Patre: Incarnationis arcanum, de quo ait: Exiui a Patre, & veni in mundum: iterum relinquo mundum, & vado ad Patrem; Passionis Sacramentum, de quo dixit Euangelista: Sciens Iesus quia venit hora eius, ut transiret ex hoc mundo ad Patrem; Resurrectionem: Modicum quia non videbitis me: & iterum modicum, & videbitis me, quia vado ad Patrem; Ascensionem: Vado parare vobis locum; Aduentum Spiritus sancti: Paracletus autem Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo; Processionem a Patre, & Filio: Spiritum, inquit, veritatis qui a Patre procedit: & iterum: Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, Eucharistiae institutionem, quando accepto pane dixit: Hoc est corpus meum; Sacerdotium Noui Testamenti: Hoc facite in meam commemorationem; aeternam gloriam: Haec est, inquit, vita aeterna, ut cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti, Iesum Christum; Fide: Creditis in Deum, & in me credite, Spiritus: In mundo pressuram habebitis: sed confidite, Ego vici mundum; Amorem: Hoc est praeceptum meum, ut diligatis inuicem; Rationem multos fructus edendi: Sicut palmes non potest ferre fructum a semetipso, nisi manserit in vite, sic nec vos nisi in me manseritis; Humilitatem: Exemplum, inquit, dedi vobis, ut quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciaris; Orationis studium: Si quid perieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis; Traditionis Apostolicae commemorationem, cum dixit: Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modum. Praedictionem imminenti persecutionum: Venithora, inquit, ut omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se prestare Deo; Ecclesiam in finem seculi permansuram, & opera Spiritus sancti stabiliendam: Ego, inquit, rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis, ut maneat vobiscum in aeternum. Atque haec omnia praestat aperte, & sine admixtione legis Moisaicae,

Manlius.

Matth. 5. & seq.

Ioan. 15.

Infra. 16.

Ioan. 13.

Infra. 16.

Supra. 14.

Ibidem.

Infra. 15.

Infra. 16.

Matth. 26.

Luc. 22. &

1. Cor. 11.

Ioan. 17.

Supra. 14.

Infra. 16.

Ioan. 15.

Ibidem.

Ioan. 13.

Infra. 16.

Ibidem.

Ibidem.

Ioan. 14.

ita

Cur haec verba de more morituris praerogantur, ac proponantur.

Christus in hoc sermone orationis tenorem quem seruet.

Luc. 22. Matth. 5. & seq.

ita ut hic sermo sit compendium quoddam, & enchiridion doctrinae Christianae. Ut merito illa consuetudo omnium commendatione digna obtinuerit, ut quia haec Dominus moriturus ad Apostolos confirmandos & consolandos dixit, morituris haec praerogatur, & proponatur, quo eorum animi ad fidem tanquam scintillis quibusdam excitentur, atque ad spem, charitatemque concipiendam inflammentur. Superest postrema huius tractatus particula, nimirum modus ipse, & character dicendi. Nam quia post mysteria agni Paschalis, abluitionis pedum, & institutionem Eucharistiae Dominus hanc concionem habere voluit, modum quendam seruauit plane diuinum. Est enim simplex, clarus, abstractus, & accedens pro captu nostro ad proprium, non miscens quae legis sunt; corroborans debiles, solans moestos, erudiens ignaros: atque haec conuenientissimo ordine, ex quo, ut videbimus, patebit diuisio. Cōdiderat siquidem Christus testamentum Incarnatione; Natiuitate, vita, signis, praedicatione; in quo nos aeternae vitae haeredes instituerat: in hoc ultimo sermone codicillum voluit conficere, in quo omnia, quae antea legauerat, confirmauit. Mutauit tamen pauca quaedam, ut illud: Quia do misi vos sine sacco, & pera, & calceamentis, &c. mutauit legem Moyfi in Euangelium: addidit de integro pacem, institu-

tionemque; Eucharistiae, quae vitam spiritualem honestius sustentarem, illaque, tanquam pretioso Margarito, ditaremur, ac nobilitaremur. Ex his igitur elicimus libri huius diuisionem. Nam quia contemplatio praemium est actionis, & Rachel non contingit in sponsam accipere nisi post Liam, & actio ad illam assequendam disponit; ideo primo loco habetur usus agni, solutio pedum, & institutio Eucharistiae, quae tunc ex alijs Euangelistis, tunc ex 13. c. Ioan. bona ex parte habetur. Ex actione pura accedimus ad actionem contemplatione mixtam, qualis est praedicationis, quae integris tribus capitibus 14. & 15. ac 16. comprehenditur. Tertio loco sequitur perfecta & pura contemplatio, quae Dominus in oratione sua ad Patrem effusa toto c. 17. docuit. Atque ita habemus exemplum, doctrinam, & orationem in Christo Domino, seu potius doctrinam factam, & verbo traditam, & auxilium ad eam suscipiendam, & seruandam per Christi rogamem. In quo maxime instituitur praedicator, ut ad doctrinam, quae seminauit, efficacem reddendam, adiungat bonae vitae documenta, atque etiam exemplum Apostolorum, qui orationi, ministerioque, verbi vacabant, iugem, & sollicitam precectionem adferat apud Christum Dominum nostrum, cui cum Patre, & Spiritu sancto sit omnis gloria; potestas, & imperium in secula seculorum, Amen.

Ioan. 14. Matth. 26.

Actionis praemium contemplatio est. Gen. 29.

Praedicatoris doctrina erit efficax quando.

Act. 6.

TRACTATUS II.

In quo venerabilis Eucharistiae mysterij in hoc libro tractandi opportuna quaedam, & accommodata praemittuntur: Et Esaiæ Prophetia de conuiuio pinguium, & vindemiae defecatae, late exponitur. Et habetur Esa. 25.

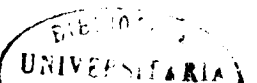
Viri sapientis proprium.

Quoniam ad magnifica, & excelsa opera aggredienda nemo sanae mentis accesserit sine magna apte mat-

riae preparatione, & operariorum copia, ne fortassis ceptam operam interrumpere cogatur, & de illo illudentes possint dicere: Hic homo cepit ad-

Luc. 14.

ficare, & non potuit consummare. Prop-
 terea imitandum mihi proposui sapiē-
 tissimum illum Salomonem, qui tem-
 pli constructionem prius attentare nō
 est ausus, quā maximas à patre suo
 præparatas impensas haberet, nempe
 auri talenta centum millia, & argenti
 mille millia talentorum, æris verò, &
 ferri non erat pondus, eo quod vince-
 retur numerus magnitudine, ut sacra
 Scriptura testatur. Quoniam igitur
 hoc libro verba Domini, quibus hoc
 tantum Sacramentum instituit, conti-
 nentur, illaque altissima sunt, ac præ-
 gnantissima; magnis tamen rationum
 humanarum machinis, & sophisticis
 argutijs à nostri seculi hæreticis peti-
 ta, atque impugnata fiat, nō decet pro-
 fecto nos, qui tantum opus molimur,
 & illa omnia pro nostra virili euerte-
 re, funditusq; destruere aggredimur;
 imparatos, & necessarijs armis desti-
 tutos accedere. In primis enim, ad hanc
 tractationem dignè præstandam, fides
 quedam non vulgaris, aut communis,
 sed ingens, & intellectum captiuans
 in obsequium Christi, siue Ecclesiæ,
 quæ Spiritu suo tanquam eius corpus
 regitur quasi aurum adferenda est: qua
 si quis destituatur, oleum, & operam
 perdere necessum est. Nā quemadmo-
 dum ferrum ignitum nō est quoniam mo-
 do manu contrectandū, nisi velis com-
 burī, & manus iacturā facere, sed forci-
 pe tenendum est, & huc illucq; versan-
 dū, ut ad vsum tuū accommodare possis,
 si sapias: ita sanè sublimia hæc ac diuina
 mysteria suo splendore ingenij acie ob-
 tundūt, intellectuq; perstringūt oculo-
 los, ut nihil nisi quod corporē est, &
 sub sensum cadit, aspicere, aut cogitare
 valeat. Quod vel ipsi hæretici nobis
 abunde testatur, quorū argumētā hanc
 sunt dissimilia, vel ab illis increduli
 olim Nicodemi, & in mysteriū rege-
 nationis argumētantis: *Quomodo po-
 test homo nasci, cum sit senex? nūquid po-
 test in ventrem matris suæ iterato introi-
 re, & renasci?* aut ab ijs, quæ olim sim-
 plex Samaritana Christo aquam viuā
 promittenti proferebat: *Domine, neq;
 in quo haurias, habes, & puteus altus est:
 unde ergo habes aquam viuā? Nūquid su-
 maior es patre nostro Iacob, & quæ se-*

quūtur: aut ab illis deniq;, quæ Caphar-
 naitæ imperiti, & carnales objiciebāt,
 de quibus Euāgelista: *Litigabāt ergo Iu-
 dai adiuuati, dicētes, Quomodo potest hic
 nobis carnē suā dare ad manducādū?* Ita
 nostri hæretici paralogizāt, dicentes,
 Quomodo potest tātus Christus in tā
 tilla hostiæ particulā existere, vel de
 cælo descēdere, vel simul in tot locis
 esse, vel fractis speciebus Sacramenti,
 ipse non frangi, vel māducari, qui im-
 mortalis est? ut proinde mirū videatur,
 homines fidei inmodicos laudatores,
 buccinatoresq;, & quam omnipoten-
 tē deprædicāt, tantū in fide huius arti-
 culi frigere, & exiliter atq; tenuiter se-
 tire. Ut vel hinc agnoscere possis, fidē
 quam magnificānt, non esse solidam,
 sed mathematicā, & imaginariam,
 ac proinde falsā, & minimè in rerū
 natura subsistentem. Nam maior pro-
 fecto fides ad hoc mysterium capiendū
 non exigitur, quā ad mysterium, vel
 Trinitatis, vel creationis ex nihilo, vel
 Incarnationis, vel corporis ad vitā im-
 mortalem suscitandi. Et si semel firma
 fide apprehendas, Deum esse omnipo-
 tentem, qui dixit, & facta sunt: ipse mā-
 dauit, & creata sūt, intelliges quoquo-
 modo eū qui dixit: *Hoc est corpus meū,*
 omnipotentē esse, qui nec falli, nec fal-
 lere potest, & de quo merito scriptum
 est: *Fidelis Dñs in omnibus verbis suis, &
 sanctus in omnibus operibus suis.*
 Deinde ad hanc disputationem, præ-
 ter solidæ fidei aurum, argentea Ec-
 clesiæ Catholicæ, & Patrum veterum,
 atq; Orthodoxorum testimonia adfe-
 renda sunt, quibus tanti mysterij veri-
 tas planè elucescat: nec enim nos, aut
 soli sum⁹, aut primi, in quos peruenit
 Verbum Dei, ut alijs propterea le gem-
 credendi præscribere debeamus. Nam
 asserere, huius, vel alterius articuli co-
 gnitionem, comprehensionēq; nobis
 solis diuinitus tributam, ingēs est
 Christi Domini cōtumelia, charissimē
 quæ ipsius sponsæ, Ecclesiæ nimirum
 contemptus. Nam inuidus hætenus
 fuisset Christus, si huius articuli verita-
 tem, quæ ad salutē est necessaria, prio-
 ribus seculis tot electorū myriadibus
 non reuelasset: cæca præterea, atq; per-
 niciose seducta extitisset Ecclesia sum-

Infra. 6.

Fides itē hæ-
reticorū qua-
lis sit.

Eucharistiæ
Sacramē tum
qualē fidem
requirat.

Genes. 1. &
seq.

Psal. 148.

Matth. 26.

Psal. 144.

II. conditio.

1. Cor. 14.

1. PAPA. 22.

3. Cor. 16.

Simile.

Hæreticorū
cōtra Eucha-
ristiam argu-
menta qualia
sint.

Ioan. 3.

Infra. 4.

Summus la-
triæ cultus
cui soli de-
beatur.

III. conditio.

Quid auri tā
lenta, argen-
tive, quid æ-
tiam aris ac
ferri, de quib-
us Scriptu-
ra meminit,
immēsum pō-
d⁹ designat.

Diuina erga
Ecclesiā pro-
uidentia.

Matth. 26.
Ioan. 6.

Quoniam Eu-
charistiæ Sa-
cramenti tā-
tus cultus in
Ecclesia per-
tinet.

mo latriæ cultu, qui soli Deo debetur,
 fragmentum panis venerabunda ado-
 rans, si nihil aliud in illa, quā substā-
 tia panis, & vini cōtineretur. Sed hæc
 quis æquo animo ferat, aut quis non
 videat insolentem ac pertinacem ho-
 minum cogitationem, qui plus in re-
 bus quæ omnem rationem superant,
 sibi ipsis fidant, quā toti antiquita-
 ti, Patrum traditioni, atq; adeo inue-
 teratæ ipsius Ecclesiæ Dei consuetu-
 dini.

Tertio adferenda sunt aris, plum-
 bi, & ferri talenta, atque illa quidem
 sine numero, & pondere. Nam argu-
 menta à ratione naturali ducta, quæ
 in illis inferioribus designantur me-
 tallis, post fidei aurum, & traditionis
 Ecclesiasticæ argentū adducēda sunt,
 quod doctrinam Ecclesiæ partim pro-
 pugnare possimus, partim ab impor-
 tunis, & fallacibus Hæreticorum no-
 dis vindicare valeamus. Hæc autem
 sine certo numero & pondere sunt,
 cum aurum, & argentum certi pen-
 deris quantitatem, & numerum con-
 tineat: quoniam infinitæ propemodū
 rationes fiunt, & sophisticata, quibus
 dæmones ad hanc tantam veritatem
 obscurandam, ac de medio tollēdam
 infutrexerunt, quæ cum ipsi veritati
 officere non possint, suas præterea so-
 lutiones habent, quas tū ipsa ratio
 subministrat, tū lumen fidei porrigit.
 Quare cum Spiritus sanctus non
 ignoraret huiusmodi impostores ali-
 quando in Ecclesiam Dei venturos, &
 pacem eius suis temerarijs conatibus
 perturbaturos, & communem Eccle-
 siæ vnitatem infestaturos, magna sua
 sapientia multa ad hoc mysteriū spe-
 ctantia, & in lege, & Prophetis præfa-
 ri voluit, ne tantæ rei nouitate com-
 mouerentur: multa etiā ipse Domi-
 nus antequam ad sacram mensam ve-
 niret, & sanctum panem porrigens di-
 ceret; Accipite, hoc est corpus meum,
 disputauit fortiter, promisitque panē
 se daturum, qui carnem suam conti-
 neret, quod omnem quouis modo de
 eius verbo dubitandi occasionem, &
 ansam adimeret. Nullum item Sacra-
 mentum ab initio nascentis Ecclesiæ
 in hodiernum vsque diem, maiori re-

uerentiæ internæ cultu, aut splendi-
 diori apparatu celebrari voluit in Ec-
 clesia sua, quā istud. Nam ad illud re-
 feruntur templa, altaria, Sacerdotes,
 diaconi, & alij ministri, Canonici, at-
 que aliæ Ecclesiasticæ dignitates, &
 deniq; totus Noui Testamēti cultus,
 quod videlicet ansa omnis, & materia
 dubitandi præiperetur, quid esset il-
 lud, quod in hoc Sacramento contine-
 retur, & omnium Hæreticorū ora ob-
 struerentur, si tam apertæ, & præscri-
 ptæ veritati, & publicæ Ecclesiæ con-
 fessioni reniterentur, vel aduersa-
 rentur.

Sed inter alia pulchrum est, & om-
 ni discussione dignum propheticum
 Esaiæ vaticinium; quod prætationis
 cuiusdam vice interpretari non gra-
 uabimur. Ait enim Propheta: *Et faciet
 Dominus exercituum omnibus populis in
 monte hoc, conuiuium pinguium, conui-
 uium vindemiæ, conuiuium pinguium me-
 ditatorum, vindemiæ defecate.* Et præ-
 cipitabit in monte isto faciem vinculi
 colligati super omnes populos, & telam
 quem orditus est super omnes nationes.
 Precipitabit mortem in sempiternum: &
 auferet Dominus Deus lacrynam ab om-
 ni facie, & opprobrium populi sui auferet
 de vniuersa terra: quia Dominus lo-
 cutus est. Et dicit in illa die, Ecce Deus
 noster iste: expectauimus eum, & salua-
 bit nos: iste Dominus, sustinimus eum,
 & exultabimus, & letabimur in saluta-
 ri eius. Quia requiescet manus Domini
 in monte isto, & quæ sequuntur. Hæc
 Esaiæ verba quidam de conuiuiō Ie-
 rosolymæ, & mensæ cœlestis interpre-
 tantur, de quo Dominus: *Homo quidā
 fecit cenā magnā, & vocauit mul-
 tos; & rursus; Ego dispono vobis; sicut
 disposuit mihi Pater meus, regnū; Ut
 edatis, & bibatis super mensam meam in
 regno meo.* Tamen si verba ista, & eo-
 rum circumstantias exactius pensite-
 mus, aptius, & congruentius de Ec-
 clesia militanti, & de aduentu, & ap-
 paritione Christi in carne, & spiritali
 conuiuiō per eum in cœna exhibito
 exponuntur. Tū quod in principio
 Capitis gratias agit Deo: *Exaltabo te,
 inquit, & confitebor nomini tuo: quo-
 niam fecisti mirabilia, cogitationes*

Esai. 25.
Verba Esaiæ
initio posita
exponuntur,
de conuiuiō
pinguium, &
vindemiæ de-
fecate.

Prior sensus.

Luc. 14.
Infra. 22.

Alter aptior,
& congruentior.

antiquas, fideles, amen. Vbi Deum celebrat, quod cogitationes de redimento mudo, omni sane admiratione dignas, per incarnationem, ac mortem Filij Dei, & resurrectionem opere expleuerit.

Deus a nobis quomodo timendus, & honorandus.

Rabbini hoc loco quid fident. B. Hierony. in. c. 25. Eusebia, lib. 8. tom. 5.

Incarnationis, & mortis Christi merita.

Idem in. c. 26. eiusdem libri. Cyprian. Euseb. Casarien. to. 1.

Quid propriu, & famulare Boetio.

Deinde subdit: Quia posuisti ciuitatem in tumulam, urbem fortem in ruinam, domum alienorum, ut non sit ciuitas, & in aeternum non aedificetur. Super hoc laudabit te populus fortis, ciuitas gentium robustarum timebit te. Timore videlicet patriae, & reuerentiae. Quae verba ad literam non de vrbe Roma euertenda, & ciuitate forti Israel erigenda, ut Rabbini somniant, sunt exponenda, ut etiam admonet hoc loco B. Hieronymus, sed de euersa Ierosolyma, & de Gentibus assumptis a Christo in populum, & in Ecclesiam suam. Subdit autem cauillam, cur tantam gratiam populo Gentium impenderit: Quia factus es fortitudo pauperi, fortitudo egeno in tribulatione sua, spes a turbine, vmbra aculum ab aestu. In quo meritum incarnationis, & mortis suae ad peccata remittenda fortissimum, & gratia ab aestu concupiscentiae refrigerans, & fiducia a fouea desperationis liberans varijs metaphoris pulchre adumbratur. Deinde finito cap. 25. rursus in initio. 26. de laudibus aduentus Christi iterum philosophatur, dicens: Vrbs fortitudinis nostra Sion Saluator, ponetur in ea murus & antemurale. Quae propterea a me longius repetita sunt; ut ex precedentibus, & consequentibus ostenderem, verba intermedia, quae de conuiuio exhibendo loquuntur, ad tempus Christi spectare: ut Hieronymus, & alij interpretes docent. Certe Cyprianus, vel potius Rufinus in expositione Symboli, & Eusebius Casariensis lib. 1. de demonstrat. Euangelic. c. vlt. de mysterio Noui Testamenti, hoc est corporis, & sanguinis Domini, interpretantur. Postquam ergo Propheta carmine profecutus est omnia superiora ab initio 25. cap. subiungit profa oratione; ut etiam Boetius noster Latinus facere consuevit, qui ut gratior reddat sermonem, a carmine ad profam orationem saltare solet. Et faciet, inquit, Dominus exercituum omni-

bus populis in monte hoc, conuiuium pinguium. Vbi primum explicandus venit conuiuij huius autor: Deinde locus, In monte, inquit, isto: Tertio, qui sint conuiuiae; ait enim, Omnibus populis: Quarto quale sit conuiuium: pinguium, ait, medullatorum, vindemiae defaecatae: Demum huius conuiuij fructus; quia subiungit: Praecipitavit in monte isto faciem vinculi colligati, &c. quibus bene explicatis, magnitudo, & praestantia huius conuiuij cum fructibus suis elucescent. Explicemus primo loco instructorem conuiuij. Hic est Dominus exercituum. Quia etsi summa delitescat sapientia in hoc mysterio, ut merito dici possit a sapiente instructum conuiuium, & Eucharistia sapientia in mysterio abscondita: quamquam etiam summa bonitas, & misericordia Dei alio loco dicatur: Memoriam, inquit Dauid, fecit mirabilium suorum misericors & miserator Dominus: escam dedit timentibus se: maxime tamen & admiranda Dei fortitudo, atque potentia in eo relucet, quae tot ac tanta signa, & Diuinae virtutis argumenta in huius conuiuij preparatione nobis edere voluit, quae perpetua, & continua nobiscum simul cum ipso Christo permanerent. Apteque dicitur Christus, Dominus exercituum, qui alio loco a Dauide dicitur Dominus fortis, & potens, Dominus potens in praelio; & ab Esaia Deus, Fortis, Pater futuri seculi. Et in hoc mysterio, exercitus Angelorum Christo ministrant; disponendo scilicet mentes coniuuarum ad bene communicandum, ipsique Domino in mysterio contento reuerentiam, & summum cultum praestandum: quemadmodum Chrysostomus lib. de Sacerdotio, & B. Gregorius in Dialogis docent.

Dicitur etiam hoc conuiuium instructum a Domino exercituum, quia pro exercitibus Ecclesiae militatis corroborandis, & contra malignorum spirituum exercitus confirmandis institutum est. Ut interim nihil dicam de exercitibus animarum in Purgatorio detentorum, quae virtuti huius sacrificij e loco supplicij eruuntur, ac redimuntur.

Quis sit huius instructor conuiuij.

Eucharistia quare dici potest sapientia in mysterio abscondita. 1. Cor. 2. Esai. 110.

Eucharistia cum summa Dei sapientia, & bonitatis, & misericordiae, tum vero maxime eius fortitudinis est argumentum.

Christus Dominus exercituum cur dicitur.

Psal. 23. Esai. 9. Angeli circa mysterium Eucharistiae quid operentur.

B. Chryso. lib. 6. de Sacerdotio. to. 5. D. Gregor. lib. 4. Dial. 6. 57. to. 2. Cur Domino exercituum instructum hoc conuiuium dicatur.

Quis sit huius conuiuij locus.

Psal. 86.

Vbi primum celebratum Eucharistiae conuiuium.

Psal. 2.

Excellentiora Christi mysteria in montibus peracta sunt.

Luc. 1.

Intra. 4.

Matth. 5.

Ioann. 6.

Matth. 17.

Intra. 27.

Intra. 28.

Luc. vlt.

Act. 1.

Psal. 94.

Luc. 19.

Quomodo nos mysterium Christi montem possumus ascendere.

Ecclesia mons sanctus cur dicatur.

Sed iam vocat nos secundum de loco, de quo dixit. In monte isto. Nimirum ciuitatem Ierusalem secundum illam vocem, Isto, expressam intelligit: quia aliam nihil praecesserat, cum haec diceret. Quae madmodum alio in illo loco; Fundamentum eius in montibus sanctis: & ne dubitemus quid significet, eius, subdit: Diligit Dominus portas Sion. Et quantum ad literam, hoc conuiuium a Christo, & Apostolis celebrari coepit in monte Sion: tamen quantum ad mysterium attinet, Ecclesiam Catholicam, & militatem significat, quae in monte Christo posita est. Ut sit sensus: in monte isto, designante Ecclesiam Catholicam super montem positam, de quo monte alibi ait: Ego autem constitutus sum Rex ab eo super Sion montem sanctum eius. Quia enim caetera excellentiora Christi mysteria in montibus peracta sunt: nam incarnatus est in Nazareth, quae super montem aedificata erat; deditque legem in monte; satiavit turbas in monte; transfiguratus est in monte; cruci suffixus est in monte Caluariae; suscitatus apparuit in monte Galilaeae; e monte Oliuarum caelos conscendit; quieuit in monte caeli Empyreii; ita voluit hunc sermonem, & mysterium Eucharistiae in monte Sion instituire. Habent enim omnia Christi gesta nescio quid montanum, excelsum, & nobis incomprehensum. Vnde de eo dicitur: Et altitudines montium ipse conspexit. Et ut aliquo modo a nobis capiuntur, oportet montem fidei, & cognitionis supra naturam positae conscendere: quemadmodum Zachaeus in arborem Sycomorum ascendit ut videret Iesum; & opus est plana, & inferiora loca nos relinquere, ut ad ea quae Christi sunt, assurgamus. Dicitur praeterea Ecclesia mons sanctus: quia Eucharistia Domino dicata est, & consecrata. Hinc Eucharistia, quae ipsum sanctum sanctorum, Christum continet, eget domo sacra, id est templo, in quo sit, & loco sacro, id est altari, in quo celebratur, vestibus & ornamentis sanctis, quibus induatur Sacerdos ad rem tam sacram peragendam. Eget ministris sacris, id est Deo dicatis Sacerdotibus

conficientibus. Indiget conuiujs sanctis, qui talem cibum edant, id est baptismi initiatis, qui soli possunt gustare carnes agni nostri. Etsi contingat peccato aliquo quempiam inquinari; opus est purificari Sacramento Poenitentiae, oratione, meditatione, & spiritali preparatione sanctificari, ut cum fructu edamus, quod ad salutem nostram institutum est. Perueniamus ad tertio loco propositum, id est, ad conuiuas, quos Esaia vocat omnes populos. Nam ut Christus pro omnibus incarnatus, ac natus, extra Bethleem in lucem est editus, mortuus extra Ierusalem, qui pro omnibus patiebatur: ascendit extra ciuitatem ex monte Oliueti, qui pergebat ut omnibus praepararet locum: ita pro omnibus populis Christianis instruxit hoc conuiuium. Et nemo praeter Christum distissimum, ac potentissimum poterat tot conuiuas ad suam mensam inuitare, & inuitatos alere. Vocat autem omnes populos, ut cum humilitate, simplicitateque ad hoc conuiuium accedant more populi. Et seruauit illud praecipitum: Cum facis prandium, aut cenam, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos, &c. neque diuites; ne forte te & ipsi reuident, & fiat tibi retributio; sed vniuersos populos afflictos, & laborantes, ut resisteret eos. Ideo ab hoc conuiuio merito eiciuntur proditores, ut Iudas canes mordaces, ut Haeretici, & Schismatici, & superstitiosi ad vomitum redeutes; porci lasciuui, hoc est, concubinarij carnis haerentes luto, & illuc postquam loti sunt, reuertentes; serui solo metu bonum agentes, & ad hoc conuiuium, & panem filiorum accedentes; omnes denique non adferetes charitatis vestem nuptialem, qua in tanto amoris conuiuio digne epulari possint: tantum populis, qui filij sunt per adoptionem facti, utilis est haec mensa, atque hic panis, de quo dicunt, Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.

Quartus succedit articulus de qualitate conuiuij; ait enim: Conuiuium pinguium, conuiuium vindemiae, conuiuium pinguium medullatorum, vindemia defaecata. Vbi consideranda est pulchra

Qui sint conuiuas.

Luc. 2. Matth. 27. Heb. 13. Act. 1. Ioan. 14.

Luc. 14.

Quinam eiciantur ab Eucharistiae sanctae conuiuio.

Ioan. 13. Prou. 26. 2. Pet. 3.

Matth. 15. Intra. 22.

Quibus tantum Domini ca mensa deferatur.

Supra. 6. Quale sit hoc conuiuium.

verborum in Hebræo paronomasia. Dicitur enim, Miste semanim, miste semarim, semanim memuchaim, semarim mezuracim: quam neque Latinus, neque Græcus interpres aliena lingua exprimere potuit. Conuiuium ergo pinguium: non rei macilentæ, sed pinguis; non piscium, sed carniū delicatarum. Et cum quidam magis delectentur cibo, quā potu; alij verò plus potu, quā cibo: propterea priores inuitat ad edendum, posteriores ad bibendum. Idem vtrumque hoc loco exprimitur, quia generale conuiuium est, & quia editur per se, & bibitur per se propter varias species Sacramenti; & quia editur, & bibitur spiritualiter, quo cum fructu sumatur tantum mysterium. Vt autem annotauit Cicero, Græci conuiuia à compotando, & concœnando *συμποσία*, & *συνδείπνα* vocabant, id est, compotationes, & concœnationes, honestiori voce Latina à conuiuendo dicta sunt, quasi tunc maximè cum amicis conuiuantibus simul viuamus, & eorum præsentia, & confabulatione fruamur. Facit ergo hoc sacrum conuiuium Dominus, vt ipse de nostra, & nos de sua vita participemus. Ita enim rectè edimus hunc cibum, si nos à Domino edamur. Vita porro Dei, in sapientia, amore, & operatione consistit. Edit enim Deus, cum cogitat suam essentiam, potentiam, sapientiam, amorem; cum comprehendit opera creationis, incarnationis, redemptionis, gratiæ, & gloriæ suæ: Bibit Deus, cum se tam amabilem, amatorem, & tot amabilia continentem diligit: edit, & bibit, cum operatur omnia propter se. Ita nos diuinam vitam participamus; cum diuina cogitamus, & sapimus: bibimus, cum amore in illa rapimur: edimus, & bibimus, quando cum lætitiâ, & gustu operamur, & patimur.

Addit præterea, *Conuiuium pinguium, uindemia defecata*. Id est, vini excellentis, & præstabilissimi; quod est dicere, erit delicatissimum conuiuium, vt est illud, quod consistit in pingui, & medulla, & illud, in quo bibitur dulce, & optimū vinum: nam pingui, & dulci nutrimur. Vt rectè dixerit Esdras; *Ite comedite*

pinguia, & bibite mulsam, & mittite partes his, qui non preparauerunt sibi, quia sanctus dies Domini est. Et Moyses in Deutero. *Et hircos cum medulla tritici, & sanguinè uua biberent meracissimum*. Et Ioseph; *Dabo vobis omnia bona Aegypti, vt comedatis medullam terræ*. Et Dauid gratū Deo promittens sacrificiū, ait; *Holocausa medullata offeram tibi cum incenso arietū*. Quæ vt magis explicentur, perpende, Deum in veteri Testamento omnium animalium meliorem bolū sibi exegisse: *Omnes*, inquit, *adepts Domini erit, iure perpetuo in generationibus, & cunctis habitaculis vestris*. Et Abel à solo Naturæ lumine instructus, obtulit Deo de primogenitis gregis sui, & de adipibus agnorū. Vt iam metaphoricè nomine adipis, excellēs, & eximii quid significetur. Hinc in Ecclesiastico dicitur de Dauide; *Quasi adeps separatus à carne, sic Dauid à filiis Israel*. Vel, vt Græcè habetur: *Sicut adeps ab hostia salutari, separatus fuit à filiis Israel*. Quod sicut adeps sit præstantior pars animalis, & Deo cedebat in hostia pacifica, quam salutarem vocat, vt præcipitur Leuit. 2. & in cuius honorem concremabatur, & separabatur ab animali: ita Dauid sanctus, & electus secundum cor Dei, separatus ab alijs peccatoribus, vt totus Deo placeret, & seruiret illi quasi adeps Deo crematus, & sacrificatus. Quod ergo Deus in veteri lege tantopere ambiret adipem, hoc erat in pignus, quod erat nobis ipse daturus pinguiam suam, atque medullas suas. Prohibebat quoque edi carnem cum sanguine, & totum sanguinem animalium sibi offerri volebat, in signum quod aliquando daturus erat sanguinem suum pretiosissimum, nobisque cum vsura restitutum quod exigebat. Christus igitur non tantum quatenus Deus est, sed etiam in quantum homo, gratiæ & veritatis plenam animam habens, & carnem, floridam, & virētis ætatis pinguis dici potest. Vnde apud Lucam sub figura vituli saginati describitur: & à Paulo sub oliua pingui, & à Dauide adeps frumētī dicitur: *Cibauit eos ex adipe frumētī; & alibi; Adipe frumētī satiati te,*

Gen. 32.

Genes. 45. Psalm. 65.

Deus in veteri Testamento optima quæque animalium exigebat. Leuit. 3. Gene. 4.

Nomine adipis quid significetur.

Eccles. 47. Illud Ecclesiastici: Quasi adeps separatus à carne, sic Dauid à filiis Israel, quid significet.

1. Reg. 13.

Cur Deus in lege apud m, & pinguiam sibi offerri præcepit.

Leuit. 3. & sapè aliàs. Idem carnem cum sanguine cur edi venterit.

Matth. 26. Ioan. 6.

Luc. 15.

Rom. 11. Psalm. 80.

Psalm. 146.

teste

August. in Psalm. 146.

Genes. 49. Psalm. 19. Psalm. 67.

Psalm. 147. Christus quare unctus, & oleum seu unguentum effusum nominatur.

Psalm. 62.

Sap. 16. Exod. 16.

Eucharistia, conuiuium pinguiū medullatorū vt dicitur.

In medulla vitæ animam vitam sensit Pilato.

Plato. Carnis Christi quid medulla, quid os significet: vtriusque proprietates.

teste Augustino: cuius furfure hic pacimur, in cælo verò adipe: Et in pane illo adumbratus est, de quo dicitur: *Aser pinguis panis eius, & præbebit delicias regibus*. Et hoc est holocaustum illud pingue, de quo Dauid; *Memor sit omnis sacrificij tui; & holocaustum tuū pingue fiat*; & Mons ille Dei, mons pinguis, mons coagulatus. Denique non sine causa dicitur Christus, id est, Unctus, & Oleum effusum (seu unguentum effusum, vt LXX. legunt) nomen tuum: quod corpus haberet ætate virens ad pingue sacrificium Patri offerendum, animam plenam pinguibus, & heroicis virtutibus tanquā medullis, id est, plenam delicatis & excellentibus meritis, & admirabili rerum diuinarum gustu, vt verè dicere posset: *Sicut adipe, & pinguedine repleatur anima mea; & labijs exultationis laudauit os meum, vt tanquam caput in omnes effunderet*. Erat etiam in eo deitas, quæ sapor est, & pinguedo, & deliciarum omnium plenitudo. Ideo in plurali ait, Conuiuium pinguium. Quod etiam exterius minimè appareret, non mirum est, quia hoc pro sapientia sua fecit ad vitandum nostrum horrorem, & locum fidei dandum. Quod si manna omne delectamentum in se habebat, & omnis saporis suauitatem: quæ gustum, aut quas delicias non hoc spirituale medicamentum præbeat, quod instar eius quod nuncupatur à medicis electuarium, sub forma panis nobis propositum est, in quo tamen editur Diuinitas simul, & Humanitas: sicut in corporeis vocatis electuarijs sub specie panis sumitur pinguedo & pectus caponis delicatè condita? Addit: *Pinguium medullatorum*. Pinguiam enim citò nauseam gignere solent; at medullæ ob vicinitatem ossis sapidiore, & ad esum magis sunt aptæ, quemadmodum caro propinquior ossi sapidiore est. Est præterea in medulla vita animalis sita, vt testis est Plato in Timeæo, vt intelligamus, eum, qui largitur medullas, similiter nobis vitam suam donaturum. Ad hunc modum Humanitas, & merita Christi erant pinguiam medullata; proxima ossi, id est, fortissimæ Verbi diuinitati.

Et quemadmodum os sustinet medullam, & ab ea quasi vicissim irrigatur: ita Deus verbum Humanitati hypostasim, seu substantiam præstat. Sed hæc duram Diuinitatem vt os, mollè nobis reddidit. Sælet os omni medulla nudum, vt inutile proijci; quod si illam habeat, amatur: ita Diuinitas, quæ per se durior existit propter potentiam eius, & iustitiam qua vindicat peccata, ob sanctam Humanitatem tanquam medullam ei coniunctam, & gratiarum fontem, qui in Christo capite fuit, cœpit nobis mollescere, ac proinde dulcescere ac diligi. Et quantum medulla edi non possit nisi fracto osse: hic tamen cum infra facta sit Diuinitas, & scriptum sit: *Os non comminuetis ex eo*, medulla ipsa cum osse integro esili iam facto manducatur. Et vt medulla cruda non editur, sed cocta: ita Humanitas igne Spiritus sancti ab Incarnatione decocta fuit, & ite igne passionis in cruce, vt reddita sit sapidissima, & suauissima. Præterea vt medulla nisi in frustra panis extensa ferè non editur: ita hic Christus nisi sub accidentibus panis nequam sumitur. Mirum est autem, quod cum tam pingui alatur cibo, cognitione tamen & amore Dei, & calore virtutum tam simus macilenti, ac tenuis, vt nullum spiritus pinguedinis in nobis appareat vestigium. Cum tamen cum Ecclesia canamus: *Christum Regem adoremus Dominantē Gentibus, qui se manducantibus dat spiritus pinguedinem*. Debes igitur toto animi affectu, & repleta pinguedine Spiritus sancti anima, apertisque intimis medullis cordis ad hoc conuiuium accedere, vt tum rei pretiosissimæ nobis datæ, ac dantis amori ex parte aliqua respondere valeas. Nam hic illud Zachariæ verbum impletur; *Per viscera misericordie Dei nostri, in quibus visitauit nos Oriens ex alto*. Nam dū ad hoc conuiuium inuitamur, in visceribus Christi nobis ad edendum propositis visitamur: neque decet vt nos alijs manibus, aut faucibus, quàm ipsis intimis animi visceribus Dominum visitantem excipiamus. Addit & alteram metaphoram, dū

Exod. 12. Ioann. 19.

Ad Eucharistia salutarem conuiuium quales accedere debeamus.

Luc. 1.

ait,

Quid illud: Vindemia defacata. Vindemia Hebraice dicitur Semarim à custodiendo: quia moris est hominibus suas vineas, ne à latronibus diripiantur, custodire. Vindemiam porro vini causa tropicè vsurpat provino, quod finis est vineæ, & vindemiæ; pro quo Septuaginta verterunt, Conuiuium vini. Et significat ad literam vinum purum, dulce, defacatum, & ab omni sorde, & face purgatum. Et per metaphoram innuit potum sanguinis Christi, qui in priori Ecclesia à populo toto sumebatur, quemadmodum nunc solis à Sacerdotibus, atque illis quidem celebrantibus bibitur semper. Est autem domus Israël, vinea Domini exercituum, & vir Iuda, id est Christus germen eius delectabile. Ex hac vite propagati sunt omnes palmites, qui vineam Ecclesiam Dei conficiunt: nam in illa Christi vite tanquam palmites inserti sunt omnes sancti ab initio mundi, de qua dixit Dominus; *Ego sum vitis, vos palmites*. Huius vitis folia, sunt orationes ad Deum fusæ, verba, atque sermones ad populum habiti. Odor vitis, fama est celeberrima nominis Iesu, fugans demones tanquam serpentes. Humor, sunt lacrymæ, & sudores quos pro nobis sustinuit. Vua acerba, sunt iniuriæ, calumniæ, & que pertulit tormenta: Vua maturæ, sunt opera bona: vinum, amor fundens sanguinem, vel sanguis amore nostræ redemptionis fusus, delectans, inebrians, & ut Propheta ait, germinans Virgines; calefaciens amore, & iuuans ad digestionem ciborum, id est, ad incorporanda nobis Christi mysteria, & ad patiendum pro Christo, ut mori sanguis exacuit iram elephanto ad bellum. Vindemiata est hæc vitis à Iudæis, ut in Threnis dicitur: quia spoliatus est, quantum ad Iudæos spectabat, innocentia, iustitia, honore, deinde etiã vestibus, sanguine, atque adeo ipsa vita. Demum in torculari crucis pressa vitis, succum dulcem sanguinis reddidit quasi musti: sed antequam ab alijs vindemiaretur, & veniret proditor cum cohorte ad capiendum eum, ipse sponte sua, & omnipotentis sapientia, & virtute, sub specie vini po-

1. Cor. 11.

Vinea Domini exercituum quænam. Esai. 5.

Ioan. 15. Vitis allegoria.

Zachar. 9.

Mori sanguis dicitur elephantem ad pugnam. Thren. 1.

Esai. 63.

Matth. 26.

Ibidem.

tandum tradidit sanguine suum. Et sicut lacryma, quæ ex myrrha, & balsamo sponte profluit, præstat illi, quæ per vulnus arboris truncò illatù educitur; ita iste sanguis spontè oblatù à Christo ante flagella, spinas, & lanceam, & datus Apostolis ad potandù, præstâtissimus est, & amabilissimus, si attentè, & cù Spiritu Dei illum suscipiamus. Et hætenus de quarto sit dictum.

Postremum iam præstandum est, ut de fructibus huius conuiuij non nihil dicamus: de quibus: *Et præcipitavit in monte isto faciem vinculi colligati super omnes populos, & telam quam orditus est super omnes nationes. Præcipitabit mortem in sempiternum, & auferet Dominus Deus lacrymam ab omni facie, & opprobrium populi sui auferet de vniuersa terra.* In quibus illud verbum, *Præcipitabit*, expendendum est: nam Hebraicè dicitur balag, quod est, propriè absorbere; pro quo Septuaginta vsi sunt verbo *καταβιβω*, quo verbo Paulus vti tur alludendo ad Septuaginta interpretes, cum ait; *Absorpta est mors in victoria*, & alio loco, *Ut absorbeat quod mortale est à vita*: Et Hieronymus, qui vertit, *Præcipitabit*, addit in Commentarijs, *Absorbebit*. Et cum sit sermo de conuiuij, in quo editur, & bibitur; expressior erat significatio verbi absorbendi, vel deglutendi; de quo apud Ionam legitur; *Preparauit Dominus piscem grandem, ut deglutiret Ionam*. Et in Exodo; *Deuorauit virga Aayon virgas eorum, nempe magorum*. Verbum ergo balag, præcipationem significat, sed eam; quæ fit absorbendo, deglutendo, quasi significetur præcepti ruina per gulam absumentem, & metaphorice transfertur ad aliarum rerum præcipationem.

Iam ad rem accedamus. Solent hominum conuiuija contentiones, & rixas parere, & interdum homicidia, ut conuiuium Adæ & Eux factum à serpente; & illud fraudulentum Absalom, in quo occidit Amnon fratrem suum, & illud Assueri, in quo suspensus est Aman. Ex isto autem Domini conuiuij bona omnia oriuntur, fides, pax, vita, & cultus hominis erga Deum.

Qualis sit Eucharisticus Domini sanguis.

Quales sint fructus huius Conuiuij.

Apoc. 7. & 21.

Præcipitare faciem vinculi colligati, apud Esaiam quid.

1. Cor. 15. Osea. 13. 2. Cor. 5.

Hiero. tom. 5.

Ion. 2.

Exod. 7.

Balah Hebræis quid signet.

Qualis nam præ illo Christi hominum solent esse conuiuija.

Gene. 3. 2. Reg. 13. Esther. 7.

Est enim ingens Dei laus, tanta, & talia mysteria homines fide apprehendere, non obstantibus rationibus, seu sensibus nostris, qui nos impediunt, Hæreticis, atque demonibus reclamantibus, & negotium facessentibus, interdum etiam nos irridentibus. Homo namque hæc mensa; & hoc cibo maducata, omnia bona consequitur, sitque Deus participatione, ac diuinæ cõsors naturæ, quia manet in Deo, & Deus in eo. Docemur præterea proximum diligere, & illiusque ad sanguinis profusione exemplo Christi inferuire. Primus itaque fructus in illis verbis significatur: *Præcipitabit in monte isto faciem vinculi colligati super omnes populos, quia Dominus locutus est.* Quod Chaldaicè Paraphrastes vertit, *faciem Principis, cuius Principatus est super omnes populos; Aquila, & Theodotion verterunt: Faciem tenebrarum; Pagninus, Faciem operimenti operi*; nam Hebraicè dicitur Loth aloth. Et primus fructus Eucharistiæ, est abolitio, seu absorptio ignorantiae; & cæcitatibus, quæ paullatim absorbetur, edendo de Christi corpore. Nam ut esus pomi reddidit homines iumentis insipientibus similes, fecitque cæcos, & ignoerantes, cù promississet demoni; *Eritis sicut dii scientes bonum, & malum*: ita in esu huius cibi confortes diuinæ naturæ constituit, & in fractione panis aperiuntur oculi nostri, sicut oculi Ionathæ edentis de melle illuminati fuerunt. Et in hac ignorantia expulsa, intelligitur pelli demon princeps tenebrarum, & velaminis, & vinculi huius, adumbrans falsos Deos pro veris, & falsas virtutes pro solidis: ut docet Haymo. Ipse enim fuit illorum autor, deiiciendo hominem ad vilissima & probrosa opera ob ignorantiam admissa. Hæc autem ignorantia erat super omnes populos; ait enim Paulus: *Testificor in Domino, ut iam non ambuletis, sicut & Gentes ambulat in vanitate sensus sui, tenebris obscuratù habentes intellectum, alienati à vita Dei per ignorantiam, quæ est in illis, propter cæcitatem cordis ipsorum.*

I. fructus Eucharistiæ.

Eucharistia quas tenet bras pellit.

Gene. 3. Psal. 48.

Genes. 3.

2. Pet. 1.

1. Reg. 14.

Haymo in Esai. 6. 25.

Populorum omnium ignorantia qualis Apostolo.

Ephef. 4.

II. fructus. Quænam tenet illa, quam demon teste

ditus est in omnes filios hominum, solicitando Heuã, & per eam Adamum, ut ederent de pomo vetito: quoniam per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, ut concionatur Apostolus: atque huic telæ nos adiicimus aliã peccatorum personalium telam, quibus tanquam operibus tenebrarum tegimur, & operimur. Et quod attinet ad hoc Sacramentum, licet non sit institutum ad peccatum originale tollendum, tamen boni, pii, & fideles dignè ad illud accedentes, effectum illius peccati præcipuum, id est, concupiscentiæ fomitem subinde ad peccata sollicitantem, & ex se hominem captiuantem, gratiæ perceptione paullatim debilitant, & ad bonum mentem frigidam accendunt, & ad malum calidã refrigerant, ut experientia nouerunt, qui dignè hoc Sacramentum frequentant. Tertius fructus: *Præcipitabit mortem in sempiternum.* Promisit olim demon edentibus, immortalitatẽ, sed decepit eos: at Christus, qui veritas est, promittit edenti, vitam æternam, iuxta illud: *Qui maducat hunc panem, viuet in æternum; Et, Ego resuscitabo eum in nouissimo die.* Et quod promissit, præstat pro sua erga nos fidelitate, & bonitate; quia Fidelis Dominus in omnibus verbis suis. Nam quia cibus qui editur, verè diuinus est, & æternus, valet in æternitatem vitam producere. Hinc Martyres pro Christo extrema subituros tormenta; magnus Cyprianus Eucharistia muniebat: quemadmodum magni inuiti prælium, quod ardentius pugnant, cibo, potuque se communire solent. Hinc Ecclesia vniuersalis in Domino morituris, Eucharistiam in viaticum præbet. Et bene ait Propheta, *In sempiternum*: quia etiam homo ad tempus moriatur, postea tamen excitatus morti insulabit: Absorpta est mors in victoria. Vbi est, mors, victoria tua? Ut enim Christus mortem nostram moriendo destruxit; ita & nos moriendo fide in Christum intentam, & esu Eucharistiæ mortem vincimus, & mors absorbetur, ablatocius timore: ut dicitur ab Apostolo ad Hebræos. Quartus fructus: *Auferet Dominus Deus lacrymam ab omni facie.* Quod est dicere, Non erit ultra peccatum, quod

Propheta] ofditus est super omnes nationes. Genes. 3. Rom. 5.

Fomes peccati in nobis quid efficiat.

III. fructus Eucharistiæ. Gene. 3. Ioan. 6.

Ibidem.

Psal. 144.

B. Cyprianus.

Cyprianus fideles pro Christo morturos Eucharistia præmuniebat.

Eucharistiam manducates cum moriatur, ut sunt immortales.

Osea. 13. 1. Cor. 15.

Heb. 2.

III. fructus. Apoc. 7. & 21.

Quid solent fieri & lacrymis dignum.

3. Reg. 19.

Gene. 3.

Job. 3.

Sacer Eucharistiae panis quibus tantum lacrymis, & libere comparatur.

Quorum Deum lacrymas abstergat, & quo modo.

V. fructus.

Nullum maius opprobrium quam homines, faxis, lignis, malignisque spiritibus tribuere diuinitatem.

Rom. 5.

Cant. 8.

Is locus Cantorū: Quis mihi det te fratrem meū fugētē vbera matris meae, &c. quid significet.

Ioan. 1.

solum dignum est fletu, & lacrymis; & à quo præsernat Eucharistia. Sequitur enim Christi conuiuas vita quedā quieta, & trāquillitas, & sine vllō morsu conciciētia; & quisq; contentus est illis animi bonis, quæ nulla vis auferre queat. Ideo confirmatus hoc pane vincit peccata, & ambulat in fortitudine cibi huius vsq; ad montē Dei Horeb. Cū autē pro corporali panē sudandū sit, & suspiradum iuxta illud; In sudore vultus tui vesceris pane tuo; & Job; Autequā comedā, suspiro: pro isto tamen pane non est lacrymis, nisi fortē amoris, & deuotionis laborandū, quia illo saluamēto fit sapidiōr cibus; & tales lacrymæ manu Dñi promerētur abstergi, & quasi filioli flētes à matre sua amplexu, & murmure suaui solēt demulceri, eorumq; lacrymæ abstergi. Ad eū sanē modū omnes pios propter se afflictos consolatur Dñs, & eorū fletum, & luctū hoc delicatissimo cibo, suauissimoq; reprimit, atq; eorū lacrymas, & sudores consolationis suæ præmio, quasi blando quodā sudario abstergit. Promittit etiam hoc verbo quietem à pænis, & laboribus, quos esus Sacramenti deuorat, & minimum sensibiles facit.

Quintus fructus: *Opprobrium populū sui auferet de vniuersa terra: quia Dñs locutus est.* Nullum maius opprobriū, quā homines, præcipuas Dei, atq; nobiliores creaturas, nomen, & honorē Creatoris tribuere faxis, lignis, & spiritibus immundis, Dei, atq; nostrū capitalissimis hostibus. Alia enim quæ patiuntur serui Dei, non sunt opprobria, vel dāna, sed lucra, & sanctæ gloriationis materia, iuxta illud: Non solum autem, sed & gloriamur in tribulationib⁹: at opprobriū illud idololatricæ, ignominiosæq; seruitutis ab his qui edunt in mensa Dñi, aufertur, de quo Sponsa in Canticis pulchrē ait: *Quis mihi det te fratrem meū (sic enim habet Hebræa lectio) fugentem vbera matris meae (id est iā ex Virgine natū, & ab vberibus eius pendentē) vt inueniam te solū foris (scilicet extra sinum Patris incarnatum; & iam hominē factū) & deascūler te.* (per Eucharistiā videlicet adorando, & ad perfectā recō-

ciliationem sumendo) & iam me nemo despiciat, vel Angelus vt peccatorem, vel diabolus vt prædam suam, vel Iudæ⁹ vt incircūcisum: quia per hoc ius osculi facta sum spōsa Dei, Regina, Imperatrix, & deniq; soror charissima. Postremus effectus: *Et dicent in die illa, Ecce Deus noster iste.* Iste more Hebræo pro adest sumitur: & verbum Deus habetur Iehoua, quia Christus est verus Deus, & vita æterna: qui quidem est præsens in Eucharistia. Et subdit: *Expectauimus eum, & saluabit nos: iste Dominus, sustinuit eum, & exultauimus, & letabimur* (Intus, & extra erumpente gaudio, & salute in corpus & animam) *in salutare eius*, id est, Sacramento saluare, vel tali modo saluante per esum ab omni peccato, aduersitate, ignorantia, dæmone, morte, insipiditate, & ariditate cordis. Et significantur gratiarum actiones quæ fiūt sumpto hoc Sacramēto. Etsi enim Christus in cruce fundendo sanguinē nos seruauerit, tamen per Sacramenta sanguinis sui meritum, & salutē nobis applicat, & potissimū per omniū maximum Sacramentum, & sacrificium, quod adstantibus, & absentibus, viuis, & mortuis, siue in Purgatorio ad expiationē, siue in cælo iam beatis, ad gratiarum actionē applicari solet. Subditq;: *Quia requiescet manus Domini in monte isto:* Id est, gratia, & fauor Dei ad hæc præstanda aderit, quia promissit, & iurauit perpetuitatē auxiliij sui edentibus impēdere, iuxta illud: *Ecce ego vobiscū sum omnibus diebus, vsq; ad consummationē seculi:* non solū vt in fide, & gratia sua protegat, sed vt etiam hostes debellet nostros, de quibus subiungit: *Triturabitur Moab sub eo, sicuti teruntur palea in plastro.* Quo verbo significatur victoria Christi, & Ecclesiæ contra Hæreticos, qui palearum instar omni vento mouentur, atque in hoc Sacramentū impios, & ini quos, quorum conatus Christus reprimat, & ad nihilum vt paleas sub plastro redigit, qui merito dicuntur Moab, id est, de patre: quia de Scripturis, & Deo Patre olim geniti fuere, postea verō filij diaboli, & hostes populū Dei fiunt. Hæc mihi præfationis

Eucharistia ab omni opprobrio vel Angeli, vel dæmons, vel Iudæi nos liberat.

VI. effectus, siue utilitas Eucharistiae. Hebraismus. 1. Ioan. 5.

In salutare Dei iuxta Esaiam, quid exultare.

Quæ manus Domini requiescat in monte Eucharistiae. Matth. 28.

Quid est: Triturabitur Moab sub eo, sicuti teruntur palea in plastro.

Moab quid.

Psal. 41.

loco præmittenda fuere ad tractationem Eucharistiae: declarauit iam quod sermo noster tendere debeat in huius explicatione mysterij; nimirum vt iugulemus Hæreticorum sententias, & fidelium mentes ad veram tanti beneficii fidem reuocandam excitemus, & ad dignè frequentandum hoc conuiuium, vt quotidie Pascha epulari possimus cum Christo, & in voce ex-

ultationis, & confessionis, sit focus epulantis. Nam qui hoc conuiuium Christi adire non detrectant, digni erunt cœna æternæ gloriæ, quā promisit ille, qui mentiri nescit. Dominus noster Iesus Christus, cui cum Patre, & Spiritu sancto omnis gloria regni est, potestās, & imperium in secula seculorum. Amen.

Tit. 1.

TRACTATUS III.

De agni Paschalis esu à Christo, & Apostolis simul celebrato: Et habetur Matthæ.

26. Marc. 14. Luc. 22. *Prima autem die accesserunt discipuli ad Iesum, dicentes, Vbi vis paremus tibi comedere Pascha? At Iesus dixit; Ite in ciuitatem ad quendam: & dicite, ei, Magister dicit: Tempus meum prope est, apud te facio Pascha cum discipulis meis. Et fecerunt discipuli sicut constituit illis Iesus: & parauerunt Pascha. Vespere autem facto, discumbebat cum duodecim discipulis suis. Et edentibus illis dixit, Amen dico vobis, quia vnus vestrum me traditurus est, &c.*

Ordo temporis huius historiae.

Ioan. 13.

QUEM AD MODUM institutionem Eucharistiae tempore præcessit ablutio pedum Apostolorum, ita ablutioem præcessit agni cœna Paschalis. Nam surgens à cœna posuit vestimenta sua, & misit aquam in peluim, & coepit lauare pedes discipulorum: & ideo antequam ad verbaloannis 13. capituli explicanda accedamus, necessarium visum est nobis, cœnam agni Paschalis à tribus Euangelistis descriptam, quæ figura erat Eucharistiae, sicut & ipsam Eucharistiae institutionē à solo Ioanne omisā propone-

re, & interpretari: quemadmodū qđ ab illis tribus fuit omissum de ablutione pedū, & sermone in cœna habito, solus suppleuit Ioānes. Et ita horū singula à singulis Euāgelistis sunt petenda, vt integrā, & ordini temporū congruam historiam habeamus. Iam verō ad verba Matthæi proposita adiungemus ex Marco, vel Luca, quæ adiungenda ex illis videbuntur. De cœna hac tria expediemus. Primum, de eius præparatione, & circumstantijs quæ illam præcurrerunt: Secundum, de recubitu, & esu agni: Tertium, de verbis à Domino inter cœnandum ad

Huius Tractationis partes.

Cœna Domini præparatio.

Semper in omni bono opere & cogitatione nos præuenit Deus. Psalm. 118.

Tit. 3. Prouerbum id, Currus ante boues, quibus possit conuenire.

Ioan. 6.

Luc. 22.

Discipuli ante septis sponse, ut Martha, inquit, an iulsi a Christo, uel iulij dicunt Euangelista, parauerunt Pascha.

Mat. 9.

Luc. 9.

Marc. 13.

Apostolos habitis. Nam primū dixit; Desiderio desideravi hoc Pascha manducare uobiscum, antequam patiar. Deinde, Amen dico uobis, quia vnus uestrū me traditurus est. Et contristati valde, ceperunt singuli dicere, Nunquid ego sum, Domine? Circa primū non est cogitandū, ut Matthæus & Marcus prima facie porrigant, Christum a discipulis præuentum prima die Azymorum interrogatum, Vbi vis paremus tibi comedere Pascha? Semper enim præuenit nos Deus in omni bono opere, & cogitatione, licet interdum nobis aliter videatur, ut ille qui dicebat; Praeueni in maturitate, & clamauit. Nam etsi sanctum sit in bonorum operum studio alios homines præuenire, vel, ut Paulus ait ad Titum, bonis operibus præesse, non debemus tamē tantum nobis arrogare, ut uelimus, vel cogitemus posse nos Deū præire: quia hoc esset quod dici solet, Currus ante boues. Non solū ergo Deū non præimus, sed etiā ab eo trahi nos oportet, iuxta illud, Nemo potest uenire ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit eum. Rectè proinde habet Lucas: Euntes (inquit Dominus ad Petrū, & Ioannem) parate uobis Pascha, ut manducemus. At illi dixerunt, Vbi vis paremus? Nec obstat quod Matthæus dicit, discipulos accessisse ad Iesum, quasi sponte, & ultro illū adierint: quia ex alijs Euangelistis intelligendū est illos non nisi uocatos accessisse: quemadmodum Matth. 5. dicitur, Christo motem ascendente accessisse ad eum discipulos: quod non nisi uocatos fecisse testatur Marcus, & Lucas. Et Matth. 18. dicitur accessisse ad Iesum discipulos dicentes, Quis putas maior est in regno caelorum; cum ex alijs duobus constet non nisi uocatos ad se accessisse. Ita etiam hic intelligamur uocatos Apostolos ad se uenisse, & dixisse, Vbi vis paremus tibi comedere Pascha, intellige, vnum ex eis, licet in genere dicat id dixisse. Sicut etiā Matth. 24. narratur, Discipulos accessisse, ut ostenderent ei ædificationes templi, cum Marcus referat vnum ex eis id dixisse.

Confidera etiam uerbum illud Lucas: Venit dies Azymorum. Vbi Græcè dicitur, PRO AZYMIS, id est, appropin-

quabat, siue imminēbat, ut Chrysostrōmus, & Euthymius explicant: reuera enim nondum uenerat adhuc: quia uel per vnum diem ante Pascha à Iudæis celebratum præuenit, uel mane illius diei, in quo Pascha sub uesperam erat celebrandum. Deinde quod addit: In qua necesse erat occidi Pascha, occidi, posuit pro, immolari: nam uerbum Græcū habetur, θύειν, quod est in sacrificium mactari, siue sacrificare; nam morte animalium sacrificium perficiebatur. Quod uero ait, necesse erat: intelligendum est iuxta legis præscriptum, non autem iuxta traditionem Iudæorum illo anno, quia ob consuetudinē in diem sequentem Sabbathi Pascha transfulerunt, ut infra ostendemus. Christus autem non lens se indicare in aliquo legi contrarium, legis præceptum seruauit: quod omni homini mundo, & non existenti in itinere, si non facit phase, minatur exterminium, ut habetur in Numeris. Quod uero ait, Pascha: intellige agnum Paschalem, qui mactationis, & sacrificij capax erat. Et semper pro agno, siue pro uespera in qua comeditur, accipi solet. Adhæc misit duos discipulos; ut charitatem, & honestatem commendaret, nimirū Petrum, & Ioannem, hoc est, Diligentem, & Dilectū, siue præstantem potestate, & scientia: nam sacerdotum munus est Eucharistiæ mensam instruere, & cœnam Dominicam præparare, quam Christus cum suis edere debet. Et quia frequēs est uerbum præparadi: Euntes, inquit, parate uobis Pascha; Et, Vbi vis paremus tibi comedere Pascha? Et parauerunt pascha: colligimus etiam Pascha ipsum suam habere parascueu, & non tantum Sabbathum. Vnde Ioannes ait; Erat autem parascue Pascha hora quasi sexta; Marcus uero ait, Erat parascue, quod est Antesabbatum: quia concurrebat simul illo anno primus Azymorum cum Sabbatho, ob quā causam dicitur à Ioanne, Erat enim magnus dies ille Sabbathi; non autem quod Sabbathum incurreret in aliquem alium diem Azymorum, quia illud necessario omni anno contingebat. Festum enim Paschale septem consta-

Chry. hom. 82. in Mat. tom. 2. Euthym. c. 63. in Mat.

Materia sacrificiorum apud Iudæos pariter, & Gætes.

Quomodo accipiendū id: Necesse erat occidi Pascha.

Num. 9.

Quid Pascha

Cur duos tantum discipulos Dominus misit ad parandum Pascha, & quare misit Petrus, & Ioannes.

Ioan. 21. Eucharistiæ mensam instruere, quorum sit.

Pascha præter Sabbathum habebat etiā suam parascueu; & unde id constat.

Ioan. 19. Mar. 15.

Ioan. 19.

Exo. 12. Leuit. 23. Num. 28.

Parascue Paschæ cur instituta: Exod. 16. Supra. 12.

Ibidem. Quænam præmitti solita esit agni Paschalis.

Christus & Apostoli ut paupertatem coluerint.

Matth. 21. Infra. 27.

bat Azymorum diebus; quemadmodum apud nos in festis omnibus quæ habent octauas; necessum est in aliquam ex illis octo diebus Dominicam diem incurrere: sed sollempnius esse solet festum, si in eandem diem & festiua sollempnitas, & Dominica incidat. Parascueus autem dies Sabbathum præcedebat, quod in illo lege prohiberetur cibos condire, aut mensam præparare. Die uero Paschatis, siue prima die Azymorum etsi licitum esset coquere, & præparare cibos, ut dicitur in Exodo: tamen ad Paschalem agnum edendum multa præparanda erant, quæ in initio ipsius Paschæ celebrandi obseruanda erant. Nam agnus decima die primi mensis domi concludendus erat; deinde igni coquendus atque torrendus. Adhæc oportebat præparare baculos, calcamenta, renum cingula; lactucas agrestes, panes Azymos. Et præter hæc omnia, quia illo anno cum Paschate Sabbathum celebratur, opus erat cibos, & reliqua omnia per totum diem Azymorum necessaria præparare, ut merito dicta sit dies illa, Parascue Paschæ, & Parascue Sabbathi. Quia uero Apostoli dixerunt; Vbi vis paremus tibi comedere Pascha? plane insinuant neque Christum, neque Apostolos domum, aut diuerforium habuisse (quia Bethaniæ soliti erant habitare) sicut nec asinum ad ingressum habuit nisi precario, neque sepulchrum, ita etiam neque cœnam; ut opus fuerit illam quasi mendicare.

Cum igitur Apostoli instarent; Vbi vis paremus tibi comedere Pascha? Iesus respondit: Ire in ciuitatem ad quendam, & dicite ei, Magister dicit, Tempus meū prope est: apud te facio Pascha cum discipulis meis. Hæc latius describit Lucas, dicens; Ecce introeuntibus uobis in ciuitatem occurret uobis homo quidam amphoram aqua portans: sequimini eum in domum in quam intrat, & dicetis patri familiæ domus, Dicit tibi Magister, Vbi est diuerforium, ubi Pascha cum discipulis meis manducem? Et ipse ostendet uobis cœnaculum magnum stratum; & ibi parate. Euntes autem inuenerunt sicut dixit illis; & parauerunt Pascha. In-

primis quod mittit illos in ciuitatē, indicauit locum agni immolandi, tantum esse posse Ierosolymam, ut dicitur in Deuteronomio, & ciuitas illa non capiebat Prophetā alibi perire, de qua præcinuerat Dominus; Ierosolyma Ierosolyma, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos, qui ad te missi sunt. Numerū missorum à Christo ponit Marcus, puta duos: Lucas etiā eorū nomina expressit; nempe Petrum, & Ioannem.

Introeuntibus uobis. Siue potius ut Græca habent, ingressis uobis ἰεροσολύμων ἡμῶν. Non inquit; ingredientibus uobis in ciuitatē, occurret homo iste: sic enim ciuitatem exiret, ac proinde is sequendus non fuisset deducturus in domum quæ esset extra ciuitatem. Et quia dixit, ad quendam, Ambrosius putat, fuisse hominem tenuem, ac pauperem. Ait enim; Dignationem eius intueri, quia non persona diuitis, aut potentis eligitur, sed pauper ambitur, & angustū hospitium pauperis amplius nobilium adibus antefertur. Ite, inquit, ad quendam. Verum huic sensui non satis quadrat quod cœnaculum dicitur stratum, & grande fuisse, in quo fuerunt recepti centum & viginti uiri. Erat autem fortassis ex diuitibus aliquis occultus Domini discipulus: & uerbum Græcum ἰσὸς τοῦ κυρίου significat certum, & innominatum quemuis hominem, non minus diuitem, quàm pauperē; sicut Hebraicè almoni & peloni, de quibus 1. Reg. 21. Tectis autem uerbis hominē describit; qui occurreret illis gestans aquæ amphorā, cuius circumstantiæ solus Lucas & Marcus meminerunt, & domū, in quam intraret, & patrem familiæ domus: non solū, ut se Deū ostenderet, & sponte pati, & qui posset etiā absentium corda in se conuertere; sed ut etiam, teste Euthymio, ne Iudas cognita domo ad infidiatores excurreret, & illos ad se introduceret, priusquàm cœnam mysticā discipulis traderet. Ex his etiā liquidè patet, alium esse hominem amphoram aquæ gestantē, qui seruus, seu famulus domini illius esse uidebatur, & alium domini domus, siue patrem familiæ, ad quem Dominus discipulos duos destinauerat. Vide etiam honestissimum

Vbi tantum Pascha celebrare licebat Deut. 16. Luc. 13. Matth. 23.

Mar. 14.

Quis ille, ad quē missi duo discipuli ad parandū Pascha secundū Ambrosium. Ambro. lib. 10. in Lucā cap. 8. initio. tom. 5.

Altera opinio magis probabilis: Act. 1.

Hominis occursum amphoram aquæ baiulantis cur Dominus prænuntiauit.

Euthym. c. 63. in Mat.

Christi modestia.

Illud, Tempus meū prope est, apud te facta pascha cum discipulis meis, quid mysticè.

Quis fuerit pater familias, apud quem Dominus fecit pascha cum discipulis suis. I. opinio. Luc. 13. Ioan. 3. & 19.

Act. 12. Ibidem.

II. opinio vero propinquior. Nice. Callist. lib. 1. Eccl. hist. cap. 28. Ioan. 18. Ioannis Euāgelistæ domus Ierosolymis, teste Nicephoro.

Theodo. Beza.

modum se inuitandi ad pascha: Magister, inquit, dicit, Tempus meum prope est, apud te facta pascha cum discipulis meis. Id est; Quoniam instat tempus, vt pro salute mundi me immolari permittam, præpara quantum satis est mihi cum duodecim ad Paschæ celebrationem. Et quia simpliciter ait, Magister dicit; innuit illum fuisse ex Christi discipulis: non enim aptè tanta autoritate vt potuisset, nec vsus fuisset Magistri titulo cum alio, quàm cum discipulo. Vnde Ioann. 10. dixit Martha ad Mariam, Magister adest.

Quis autè fuerit ille, non satis constat. Quidam dicunt, Marcum Euāgelistam fuisse & diuitem Ierosolymitanum, secretumque Domini discipulum propter euitada scandala: quæ admodum erant Ioseph & Nicodemus, atque alij. Atque hoc ex eo videtur elicere, quòd cum Herodes in uincula Petrum cõiecit in diebus Azymorum Ierosolymæ, vt est in Actis, multi fideles congregati erant in domo Mariæ matris Ioannis, qui cognominatus est Marcus, & preces pro eius liberatione fuderunt. Sed hoc cum tantum coniectura quadam dicatur, & nulla firma autoritate probetur, non videtur solidum. Nicephorus Callist⁹ aliter sentit; scribit enim: Sub hæc, cœna paratur in domo, vt aiunt, Ioannis Euāgelistæ, quam ille possessione sua (non exigua autem ea fuit) in Galilæa Caipha eius temporis Iudææ Pontifici vendita (cuius gratia etiam illi notus extitit, sicuti ipse alicubi sacro suo testimonio astruit) in locis circum Sion montem sitis comparauerat. Ibi igitur Discipuli apud hominem certum, priusquam Azymorum instaret dies, ita vt illis mandatum, præscriptumque fuerat, legis Pascha instruunt. Hæc ille, quæ risu & cachinnis excipit Theodorus Beza homo hæreticus. Certè eius autoritas parum me permoueret, nisi idem traderent alij, vt Cedrenus in Compendio historiæ, & Cyrillus Ierosolymitanus Cateches. 16. vbi hanc domum vocat, superiorem Ecclesiam: & Proclus in traditione liturgiæ, in ea doceat Apostolos liturgiam postea celebraffe: & nisi nõnihil persuaderet

testimonium Gregorij Nazianzeni in Tragœdia de Christo patiente, aliquãto post mediũ, qui sanctissimã Dei Genitricè inducit mulieres comites suas alloquentè ea nocte, quæ Dominicã resurrectionis diè præcessit. Ait enim: *Eamus hinc citi silentes gressibus Aedes petendo fœmina, in quibus manet vt hospites cum matre Marci Maria: Quò & conuolabit, vt reor, sacer chor⁹, Ibiq; dulcem præstolabimur diem. Potius uè eamus in noui gnati domum, Quem filius mihi arrogauit vnicus.* Hæc ille, ex quibus habes, Ioannis Euāgelistæ domum ad Sion sitam, qui commendatam sibi à Domino Virginiem matrem recepit in suam, siue vt Græcè legitur, *τὴν οἰκίαν*, hoc est, in suas & proprias aedes. Neque hoc pugnat quouis modo cum paupertate, quam professus erat Ioannes Euāgelista: quia fieri potuit, vt Domini consilio illas aedes Ioannes cõmerit ad usum celebrandi pascha, & vt in illis expectandi aduentum Spiritus sancti, & ad tempus habitandi, locum Apostolis conferret; & vt sanctissima Dei Mater non vagaretur diuersas inhabitando domus. Fieri etiam poterat, vt eo tempore aedes illas aliquis discipulus Christi diues, ac nobilis condidisset, vt propterea missus fuerit ad illum Ioannes cum Petro, vt ab eo impetrarent locum ad celebrandum pascha: vt ille non tantũ facile cõcesserit, quia discipulus Domini erat, sed etiã, quia intercedebat Ioannes, penes quẽ ius domus erat. Nec rursus obstrepat aliquis, cõmunionem hanc domum fuisse, & non consecratam: quia ipsa Christi actione instituentis Euchariastiã, & aduentu Spiritus sancti consecrata fuit, ac dedicata, sicut visio Domini quam vidit Moses, rubũ sanctificasse legitur, & nubes Dei, sacrauit Templum. Nihil autè hic affirmatũ esse uolo, plusquã vel ratio, vel autoritas persuadere possit. Quicquid autè sit de hoc, illud certè constat, illum patrem familiã, quicumque is tandem fuerit, reuelationem habuisse in corde suo, vt facillè Christo petenti hospitium acquieuerit: sicut acquieuerunt domini asinæ, & pulli, Christo corda eorũ

Grego. Nazian. Cedrenus, Græcus autor. Cyril. Ierosolym. Proclus.

Ioann. 19.

Ibidem.

Quo iure Ioannes eam domum habuerit, qui paupertatis votum miserat.

III. opinio.

Luc. 22.

Vnde adduci potuerit hic pater familias, Christo vt ad faciendum pascha cum discipulis commodaret hospitium.

Luc. 22.

Cœnaculum Græcè ἐνδοτικὸν cur sic dictum. Cœnaculi illius, vbi Christus cœnauit cum discipulis, magnificentiã. Euthym.

Budeus in Commentarijs linguæ Græcæ.

in obsequium; & obedientiam mox permouente: quod si verum esset, ob id Dominus personam non nominauit patris familiã, sed velut ad ignotum misit Apostolos, sicut paulo antè miserat ad dominos ignotos pro asina, & pullo; quò Apostoli virtutem Iesu agnoscerent, & in fide corroborarentur, & confiderent nihil sibi futurum, quin etiam ab ignotis necessaria sibi ad copiam essent suppeditanda, sicut iste non solum diuersorium exhibuit, vt rogabatur, sed etiam cœnaculum grande stratum. Petijt enim diuersorium iuxta Lucam: *Vbi est diuersorium meum*; Marcus verò: *Vbi est refectio mea*? Et vtrumque significat eadẽ vox Græca κατὰ δόμα, licet prior significatus magis congruat. Ostendit verò cœnaculum, siue ἐνδοτικόν, sic dictum, quòd à domo solo longè esset subductum, & eleuatum. Et quòd dicitur stratum, non referas ad pauimentum, quia erat supernum, sed quòd magnificè esset instructum, & paratum tapetis, & lectis, in quibus olim discumbebant. Vel sanè, quòd rationi consentaneum esse videtur, vt Euthymius notat, intellege Christum priuato colloquio prius ab eo hospitium ad Pascha celebrandum impetrauissè.

Subiungit Euāgelista: *Et ipse ostendet vobis cœnaculum grande stratum*, siue, vt Marcus in Græco habet ἐνδοτικόν, id est, vt intelligas aedes illas amplas extitisse, & mediocriter apparatus fuisse. Quòd Marcus dixit, lagenam, & Lucas amphoram, eadem est Græca vox ἀμφὴρ ἰδαίος, vas fictile ad aquam portandã, vt docet Horatij versiculus:

Amphora cepit Insitui, currente rota, cur vrceus exit? Et teste Budeo eadem est mensuræ quã titas vocis Græcæ & Latinæ amphoræ, scilicet quæ capit quadraginta octo sextarios: lagenã verò apud Latinos magis est vas vinariũ, quàm aquæ. Subditur: *Euntes autem inuenerunt sicut dixit illis, & parauerunt Pascha.* Videtur pater familiã tantum conuiuium instruxisse; reliqua verò spectantiã ad celebritatem agni, per Apostolos parata sunt: ita vt cum Christus sub vesperam eò cum Discipulis suis vene-

rit, omnia parata inuenerit, qui se nobis ad edendum sub panis, & vini speciebus præparauit. Instruens nos, vt nos ipsos in cibum, quo Christus libenter vescatur, præparemus. Vt enim fructus oliuæ, vt ex arbore colliguntur, propter acerbitatẽ, nisi prius curentur, & mitescant, ad esum non sunt apti: ita nec nos vt ex Adam germinati sumus, quia peccati amaritudine, & acerbitate infecti, inepti sumus; vt in cibum Dei veniamus, nisi prius multis condimentis præparemur. Et hæc enim de præparatione cœnæ: quam consecuta est cœna ipsa; nã subditur: *Vespere autem facta discumbebat cum duodecim discipulis suis*, siue vt ait Marcus, venit cū duodecim: quia duo illi post vniuersa parata reuersi sunt ad Dominum, vel potius per synecdochẽ, quia decem reliqui qui cum Domino venerunt, Apostolorum duodecim Collegium repræsentabant. Lucas verò: *Et cum facta esset hora, discubuit, & duodecim Apostoli cum eo.* Vbi hora opportuna significatur vespertina, siue, vt Hebræa veritas, bẽ arbaijm: & Chaldæus Paraphrastes ait, inter duas vespere; & Septuaginta Interpretes, ἀπὸ μίσην ἡν ἰσπρινεῖ, à quo tempore incipiebãt omnia festa Iudæorum. Quid sit autè inter medias vespere, siue per mediũ vespere, explicauit Rabbinius Dauid Kimhi, asserens primam vespere incipere à meridie, quando Sol incipit declinare ad Occidentem: secundam verò post Solis occasum, vt agnus immolandus intelligatur fuisse tempore illo intermedio, aliquot videlicet horis antè Solis occasum, circa quòd tempus Christus tradidit spiritum, eodem nempe, quo suum Pascha Iudæi occidebant. Idcirco Hieronymus semper vertit ad vespere faciendam agni immolationem, non in vespere, vt ita circa vespere intelligas & occasum Solis agnum immolari. Vnde & Deut. 16. dicitur: *Immolabis phase vespere ad Solis occasum.* Sicut etiam hodie Iudæi azyma sua præparant decima quarta Luna, cum dies incipit declinare, antè Solis occasum.

Deinde dicitur recubuisse cum Apostolis: quia nullibi legitur præceptũ

Quo modo nos in Christi cibum parere debeamus.

Qua hora Christus cœnauit cū Discipulis suis.

Iudæi omnia festa sua vnde inchoarēt. Leuit. 23. Rabbi. Dauid Kimhi.

Matth. 27.

Christus ne & discipuli recumbentes agnum ederint, an verò stantes.

Caietan. de stado, vt Caietanus annotauit: quia tantum dicitur, vt tenentes baculos in manibus, & calceamenta in pedibus, festinanter comedant; quod poterat stando fieri, vel recumbendo. Ceterum Theophylactus, & Euthymius retinentes traditionem de edendo agno ab stantibus, asserunt, Christum, & Apostolos edisse agnum, recumbentes vero, alios cibos preter agnum.

Theophyl. Euthy. cap. 63. in Matthaeum. Proinde vanum est, quod quidam Villagion nuncupatus ex hoc verbo Recumbendi, & quia intinctum panem Iudae porrexit Dominus, colligebat (testibus Patribus dictis) Christum illo anno agnum Paschalem non edisse. Sed illud perinde, atque eius fundamenta, falsum est omnino, & contra Euangelium. Nihil enim erat apud Iudaeos exactius praecipuum, & commendatum, quam legitima Paschalis solennitas: vsque adeo, vt qui collapsum Reipublicae Iudaicae statum in integrum restituebant, primum curabant vt hoc Paschae festum legitime perficeretur, quasi ab eo religionis pars potissima penderet: vt de historia Ezechiae Regis constat 2. Paral. 30. & Iosiae Regis cap. 35. eiusdem libri, & 1. Esd. c. 6.

2. Para. 30. & seq. Infr. 35. 1. Esd. 6. Ex quo nos eliciamus, quanta religione tractanda sit vera Eucharistia, & facta recta seruanda, & suo ritu administranda, si Iudaei suum Pascha, typicum tantum, & umbratile, tanta veneratione celebrabant.

Matth. 26. Quod vero Christus, antequam antitypa institueret, ac porrigeret, Paschalem agnum comederit, liquet ex Euangelij. Nam Matth. 26. dixerunt Apostoli: *Vbi vis paremus tibi comedere Pascha? Et fecerunt discipuli sicut constituit illis Iesus, & parauerunt Pascha.* Et Mar. 14. *Primo die Azymorum, quando Pascha immolabant, dicunt ei discipuli, Quod vis eamus, & paremus tibi vt manduces Pascha?* & Luc. 22. *Venit, inquit, dies Azymorum, in qua necesse erat occidi Pascha. Et misit Petrum, & Ioannem, dicens, Euntes, parate nobis Pascha vt manducemus:* & non potest Pascha accipi pro pane azymo, qui non dicitur immolari, sed agnus, qui nomine Paschae bis venit: ideo dicitur a B. Luca,

quando Pascha sacrificabant: *Venit dies Azymorum, in qua necesse erat occidi Pascha.* Vides igitur, Christum, qui semper fuit legis obseruantissimus, & agnum sacrificasse, & de illo cum Apostolis epulatum fuisse.

Sed obijciunt, tardius fuisse hoc praecipuum a Christo Discipulis datum, vt prepararent agnum; quia oportebat decima Luna segregari, & asseruari vsque ad decimam quartam Lunam, & inter duas vespervas immolari a patre familiaris, & eius sanguine postes liniri, carnes assari, & lactucas agrestes conquiri: quae simul omnia paucis horis Apostoli praestare non poterunt.

Item arguunt numerum 12. Apostolorum minorem fuisse, quam sufficeret ad edendum agnum, vel haedum anniculum in Palestina, vbi agni dupla quantitate nostros excedere feruntur. Sed respondet Claudius de Sanctis his argumentis, ciues Ierosolymitanos exteris venientibus ad celebrandum Pascha, & agnos, & coenacula, & caetera omnia ad hoc festum necessaria solitos praeparare, & pretio accepto subministrare: atque ad hoc allegat Iosephum lib. 5. de Bel. Iud. Ideo habetur in Euangelio: *Ite in ciuitatem, & occurret vobis homo lagenam aquae baiulans, sequimini eum, &c. & ipse vobis demonstrabit coenaculum grande stratum, in eum vsus instructum,* quod Apostoli, vel pretio, vel precario conduxerunt. Intra autem familia denos, aut vicesenos homines complectebatur, quod ex eo lem Iosepho comprobatur. Idem etiam confirmatur ex Chrysostomo, & ex Euthymio, qui testantur in hac coena Christum proposuisse primum typicum Pascha, & deinde verum, & figuratum, corporis scilicet, & sanguinis sui, sub speciebus panis, & vini. Quomodo ergo agnum non comedit illa nocte, qui post figuram, veritatem ipsam porrexit?

Cibus porro in hac mensa edendus, multis, & illis quidem splendidis ceremonijs edi consuetus erat: quas fide recitabimus, & rationes earum, & mysteria in illis inclusa breuibus explicabimus: quae Exod. 12. continetur.

Aduersariorum proponuntur argumeta, ac diluuntur. Exod. 12.

Ibidem.

Ibidem.

II. argum.

Claud. de sanctis.

Mar. 14.

Chrysof. in huc locum, homil. 82. tom. 2.

Euthym. c. 63. in Matthaeum.

Agni edendi olim ritus quaes, & eorum significata.

I. ceremonia.

Agnus vel haedus duplicem vsus praestabant.

Heb. 13.

Gen. 27. Quid illud Deuteronomij; Immolabis Pascha Domino Deo tuo de omnibus, & bobus. Deut. 16. Num. 28.

Agni Iudaici secunda ceremonia.

Exod. 12.

Leuit. 22.

Agnus anniculus quid mystice.

III. ceremonia.

Leuit. 22.

Prima igitur ceremonia Iudaeis obseruanda, erat, agnum, vel haedum assumere: vtrumque enim Hebraea vox significat אֶזְרָא. Vnde subditur in textu iuxta Hebraeam literam: De ovibus, & capris assumetis eum, siue vt Graece dicunt, Septuaginta, *Ἀπὸ τῶν ἀμνῶν, καὶ ἀπὸ τῶν κριῶν ἄριστοι.* Et agnus, vel haedus aptus erat ad esum, & ad intinctionem postium, & superliminaris ex illius sanguine: aptus etiam ad Christum significandum, innocentem mansuetum ac patientem: & vt haedus, vel hircus, pro peccato immolandus, vt Paulus ad Hebraeos docet: & vt haedus pilosus, cuius pelles induit Iacob bene odorans, & sapidus patri suo Isaac, ita Christus patri suo per omnia placuit, & summe ei gratis fuit.

Quod dicitur in Deuteronomio: *Immolabisque pascha Domino Deo de ovibus, & bobus:* intellige victimas Paschales, quae per septem dies azymorum offererentur, quas in alio loco exprimit, offeretisque incensum holocaustum Domino, vitulos de armento duos, arietem vnum, anniculos agnos immaculatos septem: & sacrificia singulorum ex similia, quae conspersa sit oleo, & hircum pro peccato vnum, vt expietur pro vobis: praeter holocaustum matutinum quod semper offeretis. Sic enim explicatur in libro Numerorum.

Secunda ceremonia: quod esset masculus anniculus: quia si annum excederet, iam non esset agnus, vt textus ait: & pauperes grauarentur, nec posset vna domus ouem grandiore comedere. Intra annum ergo existens agnus dicitur anniculus. Debat etiam a natiuitate per septem dies excedere, vt dicitur in Leuitico: atque ita post octo dies, & infra annum aptus erat immolationi Paschae; siue agnus, siue haedus. Et significat Messiam, qui vir futurus erat, & in perfecta aetate, ac florida seipsum Deo oblarurus.

Tertia: quod esset immaculatus, non in vellere, sed in corpore, ne fortasse esset orbus, aut caecus, aut claudus, aut mancus, vel cicatricem, vel impetiginem, vel scabiem haberet: vt praecipitur de omnibus sacrificijs in libro Leuitici. Herodotus in Euterpe scribit,

capitale fuisse Sacerdoti in Aegypto, offerre pecudem maculatam, vel imperfectam: ideo inspicere etiam debebat in lingua, & a Sacerdote, quae signum sanitatis, vel infirmitatis non tantum in homine, sed etiam in animali esse solet: inspiciebat etiam, si haberet pilos caudae secundum naturam procreatos: quam si omnibus signis mundam inueniret, alligato cornibus canapi, deinde applicata terra sigillari annulo impresso notare debebat. Quia autem Deus nequaquam querebat sacrificia ob indigentiam suam, quia ille animalibus non vitur; & si vitetur, Dominus est omnium, sed ob honorem suum, qui in illi sacrificio oblato contemnebatur, vt in pane polluto, de quo apud Malachiam queritur: ideo petebat agnos, & oves immaculatas: ad significandum etiam Christum immaculatum, qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius.

Quarta erat de loco: nam praecipitur iugulari agnus in limine, siue, vt Hebraica lectio habet, in vase: & excipiebatur sanguis in lebetes, quo cum hyssopo aspergebat vtrumque postem, & superliminare, vt simplices putarent, quod sic non intraret Deus ad percutiendum; cum tamen Deus non egeat signo sanguinis, & maius sit cognoscere primogenitum: & vt Christus apte representaretur, cuius sanguinis confessio per os tanquam ostium facta saluat corde credentes ad iustitiam; & ore confitentes ad salutem. Sed haec tantum semel in Aegypto facta sunt, quia postea non erat Angelus transiturus ad percutiendum primogenitos Aegyptiorum, & quia non debebat amplius immolari in limine domus, vel domo, sed in domo sanctuarij, vt praecipitur in Deuteronomio. Signum Thau sanguine agni pingebatur in postibus, & superliminari, commendans Christi mortui memoriam in vero Paschate, & crucem nobis gestandam in Irascentis, & Concupiscentis animae partibus quasi in postibus, & demum in suprema rationali parte, quasi in superliminari: Omnem, inquit Propheta Ezechiel, super quem

Qualis Aegyptio Sacerdoti, vt ait Herodotus, offerre pecudem capitale erat.

Cur Deus olim exigeret sacrificia, & quidem mundissima.

Malac. 1.

Esai. 53. & 1. Pet. 2.

Quartus ritus seu ceremonia agni Paschalis, eiusque mysterium.

Exod. 12.

Rom. 10.

Exod. 12. Deut. 16. Signum Thau quo sanguine pingebatur, vbi, & quid significabat.

Ezech. 9.

Ibidem.

V. cerimoniam. videritis Thauri, ne occidatis. Quinta, circa tempus, quia quartadecima die mensis primad Solis occasum agnus erat immolandus: quia statim profecturi erant, & vt possent commode asperitionem facere postium, & superliminaris: oblatioque veri agni Christi ad Solis occasum cepit die Iouis noctu, licet mortuus die decimoquinto. Et ponderata verba Exodi: *Decima die mensis huius tollat vnusquisque agnum per familias; & domos suas. Sin autem minor est numerus, vt sufficere possit ad vescendum agnum; assumet vicinum suum, qui coniunctus est domui sue, iuxta numerum animarum, que sufficere possunt ad esum agni.* Quae verba interpretans Procopius Gazaeus in Exodum, ait: *Christus in nobis perfecte domiciliū habet participatione Spiritus Sancti, nec diuiditur, vt docet Diuinus Apostolus. Quid ergo aliud est congregari per familias, quam vnusquemque nostrum sic ad hanc mensam accedere, vt nullo rancore, odio, similitate ab eo qui eiusdem secū Christi familiae est, diuidatur, sint quasi vnus eiusdem lecti. Nam cum omnes ad hoc vt summum dilectionis pignus veniant, quomodo abinuicem diuisi accedent? Caterum si fuerint pauciores quam vt sufficiant ouicula manducanda, accersantur propinqui, & vicini: qui enim rudiores, & infirmiores fuerint, quam vt capiant mysterium Christi, confirmabuntur in vera agnitione, nati eiusdem religionis auxiliarios. Sic eunuchus audiens Philippum disserentem, plurimum intelligenda prophetae obscuritate adiutus est, cum illum cen vicinum assumeret. Omnes siquidem propinqui, & vicini sumus. si spectes fidei sinceram religionem. Hæc ille. Et quisque illa nocte Sacerdotio fungebatur ad agni mactationem, cum nondum eo tempore tribus Leuitica applicata esset ad functionē Sacerdotij. Et probatur etiam autoritate Philonis, qui libro de vita Moysis, ait: *Huius mensis primi quartadecima sub ipsum tempus, quo Luna solet suum orbem complere, lumine celebratur migrationis publica festiuitas, quam Chaldaice Pascha nominat: quo tempore non vt alias plebei homines victimas adducunt ad altare mactandas a sacerdotibus, sed iubente lege tora ges**

Exod. 13.

Quid est vnusquisque agnum tollere iubetur per familias, & domos suas. Procop. Gazaeus.

1. Cor. 12.

Cur ad esum agni assumendi erant propinqui, & vicini.

Act. 8.

Philon.

sacrificat, dum pro se quisque mactat hostiam suis manibus: tunc vniuerso populo concelebrante latas epulas quisque se gerit pro sacerdote.

Sexta: Iubetur adeps agni cremari, vt in Exodo habetur: quia Christi oblatio acceptissima fuit vt adeps. Adeps autem offerebatur Deo; cui meliora debent offerri, qualia pingua putabant esse Iudæi: hinc prestantissimum cuiusque rei dicitur adeps, vt illud: *Adipe frumenti satiat te.* Hinc Moyses irridet Gentiles: quod adipem comederent; cum tamen meliora quæque essent Deo danda: *De quorum, inquit, victimis comedebant adipem, & bibebant vinum libaminum.*

Septima: Vt nihil crudum ederetur: quia ferinum esset, & non aqua coctum, ne moram trahere cogerentur, & iure ipsius grauarentur, sed assum igni. Quia Christum igni charitatis consummatum fide deuorare debemus. Et vt obseruauit Iustinus martyr in dialogo contra Tryphonem, in agno igni asse ostenditur mors veri agni. Vnum enim (inquit) rectum veru Crucem designat, quod vt ab infimis partibus ad caput peruenit, sic & Crux Christi: sed non penetravit. Adhæc, & in Eucharistia non sine preparatione, vt sumamus, nobis accedendum est. Præcipitur simul vt totum edatur: quod intellige quantum ad ea omnia quæ edi possunt, hoc est, caput cum cauda, & intestinis ac pedibus; extra tamen sanguinem, adipem, pedumque ossa. Quia omnia, quæ in Christo sunt, siue Diuinitas, siue Humanitas, siue viscera, & intestina virtutum suarum, tanquam integrum holocaustum, fide edenda sunt. Debebat etiam caueri fractio ossium, quia non erant partes cibi; vnde vt profana proijciebantur. Quia nec Christo in Cruce ossa fracta sunt, & in Eucharistia fractis speciebus non frangitur Christus: nam vt canit Ecclesia:

*Nulla rei fit scissura,
Signi tantum fit fractura,
Qua nec status, nec statura
Signati minuitur.*

Gregorius Nyssenus libro de vita Moysos: *Osseum autem, inquit, nobis ac du-*

VI. ceremoniam agni Paschalis. Exod. 23. Christi oblatio quæ Deo fuerit accepta. Psal. 147.

Deut. 32. Optimi cuiusque rei, & prestantissimum, adeps est, idque Deo debitum. VII. ceremonia.

Iustin. martyr, to. 2. Veru, in quo agni carnes affabantur, quid figurabat, teste Iustino.

Quare agnus totus edi debebat.

Cur infractis ossibus erat edendus.

Exod. 12. Ioan. 19.

Greg. Nyss.

Duplex præceptorum genus in agno infractis ossibus edendo figuratum.

1. Cor. 2. Ignis ferè in scripturis quid denotet

Eccles. 3.

Id Ecclesiastici: Altiora te ne quæ fieris quid Nyssenus VIII. ceremonia.

Agni Paschalis cur nihil carni in feruentem die feruari debebat. 1. Reg. 2.

Num. 9.

Leuit. 19.

Exo. 16.

Quid facient qui mystici agni sacrificium in Eucharistia totum deuorare nequeunt.

IX. ceremonia. Exod. 12.

rum igni traditum, quale est inspiciatur: illud reneamus, duo esse præceptorum genera: Nam alia eiusmodi sunt, vt possibile nobis sit ea planè intelligere, probabilemque de ipsis reddere rationem: Hæc neque ignauiter, neque quasi coacti pertractare debemus, sed vt famescētes comedant; cum desiderio scilicet, & libenter, vt ad bonam nobis hic cibus valetudinem animæ prodesse possit. Alia sic latent, vt duriora sint, quam vt planè intelligere, vel reddere rationem queamus: vt si quæretur quæ nam sit substantia Dei, quæ sit necessitas eorum quæ sunt (quomodo Corpus Christi in Eucharistia) aliaque quam plurima, quæ curiosi multi querunt: Hæc omnia Spiritui sancto relinquimus, qui Dei profunda inuestigat, & scit, vt Apostolus ait. Nam ignis in sacris literis plerumque pro Spiritu sancto sumitur. Hoc etiam est quod Sapientia monet, Altiora te ne quæseris. Id est, Noli ossa Christi contemere: non erim eges scientia ipsorum. Hæc Nyssenus.

Octaua: Cautum erat, vt nihil carni remaneret in crastinum, sed illa ipsa nocte igni combureretur: sed non cremabantur in sacrificio. Quia non debet homo prius partem suam accipere; & postea partem Deo alteram dare: quemadmodum filij Heli faciebant, de quibus in lib. Regum. Quod factum est, ne tunc in edendo moraretur, vel grauarentur portando; ob honorem etiam, quia sacrificium erat, vt dicitur in libro Numerorum; & par erat vt sacrificia distinguerentur à cibis profanis; & ne vilescerent, putrefacta non asseruabantur, vt habetur in Leuitico: ob quam etiam causam noluit manna in alteram diem asseruari, nisi tantum in diem Sabbati; nam alioqui seruatum putrescebat. Nos etiam illa mysteria agni Christi, quæ capere non possumus, neque manducare, igni Spiritus sancti edenda committere debemus: sed vbi dubitatio aliqua grauis, circa Sacramentum hoc præsertim, inciderit, consule viros doctos, aut pastorem, qui questionem resoluant.

Nona: Edendus erat agnus cum azymis panibus, cum lactucis syluestribus, cum præcinctione renum, & calceamentis in pedibus, & baculis in manibus,

& festinanter. Azymi panes adhibebantur, quia ob festinationem in exitu de Aegypto farinam fermentare non potuerunt: & in azymis sinceritatis, & veritatis Pascha nostrum celebrare debemus. In Eucharistia etiam est azymi panis species cum carne Christi, sicut olim Helix in figura, carnes mane; panes autem vesperi corui deferebant secundum Septuaginta. Et quidem vespere, nocte quidem, & vmbribus legalibus vigentibus, panis; mane autem diei Noui Testamenti, caro veri agni nobis data est. Quod etiam figuratum fuit Leuit. 8. vbi præcipitur Leuitis, vt panes Propositionis cum carnibus sacrificiorum edant, vt ibidem annotauit Hefychius: *Quomodo enim, inquit, non in his admiranda est sapientia Spiritus: nullam dubietate huiusmodi intellectui dereliquit: Propter ea panes cum carnibus comedi præcipiēs; vt nos intelligeremus ab eo mysterium dici, quod simul panis, & caro est: sicut Corpus Christi panis viuus, qui de celo descendit. Hactenus ille. Adhibebantur lactucæ agrestes, ne suauiori cibo remorarentur, & quia in timore de Aegypto exierunt; & Eucharistia cum dolore peccati sumenda est. Præcingebantur renes propter vestes longas, & latas, quæ motum in itinere conficiendo, & ministerium impedire solent. Hinc Helixus, Giezi seruo suo dixit: *Accinge lumbos tuos, & tolle baculum meum in manu tua, & vade:* & Tobias inuenit iuuenem præcinctum, & paratum ad iter. Nos etiam ad commemorandam rectè Eucharistiã castitate debemus præcingi. Debebant calceamenta haberi in pedibus, quibus domi pauperes non utebantur: atque hoc ob celeritatem significandam; & quia vel à venialibus noxis mundi esse debent, qui volunt communicare Eucharistie: vnde vel extremas digitorum manuum partes Sacerdotes lauant in sacrificio Misæ. Tenebant etiam baculos in manibus, vt essent veluti peregrini accincti ad iter, nam illis pro itinere vti consueuimus. Debebant etiam festinanter edere, vt essent parati exire compellentibus Aegyptijs. Christus similiter sine cogitationibus agrestibus, aut car-*

Ibidem.

1. Cor. 5.

3. Reg. 17.

Hefychi li. 2. in Leuiticum.

Ioan. 6. Quid esus lactucarum siluestrium ad esum agni, reniumque; præcinctio prænotabat.

4. Reg. 4.

Tob. 5.

Iudæi agni Paschalem esuri, cur habere calceamenta in pedibus & baculos in manibus debebant.

nalibus; & immundis edendus est, non cunctando, aut hærendo, aut dubitando.

X. ceremonia.

Decima ceremonia: Quod in vna tantum domo ederetur, non extrahendo quicquam de illa. Magna enim domus poterat aliquid gustare, & in rebus ad pietatem spectantibus æqualis erat portio cuiusque; parua vero poterat alios vicinos conuocare. Domus vero vacua non tingeat postes domus, nec erat quod timeret ab Angelo percutiente, si nullus in ea erat. Armenta vero saluo domino non interficiebantur; alioqui armenta Hebræorum, qui foris erant, perijissent. Hæc autem significabant, Christum in Ecclesia vna edendum, extra quam non est fructuosus esus agni, neque est Sanctorum communio.

Quid, quod vna tantum in domo agnus edebatur

XI. ceremonia, ritus agni Paschalis.

Vndecima: Omnes Iudæi, & conuersi comedere debebant. Sed ante plagam ab Angelo infligam, quia nondum habebant legem, & serui non erant conuersi (quia vulgus promiscuum Ægyptiorum innumerabile erat cum eis) ob ritum, & mutandum dominum, quo populus gaudet, non celebrant Phasem, qui erant ex Ægyptijs, quia nondum erant circumcisi; bene autem secundum Phasem, quia nondum mortui erant, dicitur enim in libro Numerorum: Peregrinus quoque, & advena, si fuerint apud vos, facient Phasem Domino iuxta ceremonias, & iustificationes suas.

Exod. 12.

Agnum qui edebant ex lege.

Num. 9.

XII. ceremonia.

Duodecima: Quod edens, non sit contaminatus immunditia legali, vt lepræ, & fluxus sanguinis, vel secundum opinionem legis contracta immunditia: macula autem, quæ semper durat, vt cæcitas, & scabies perpetua, arcet à ministerio altaris, sed non ab esu sanctificatorum, vt ait liber Leuitici: quia nihil horum prohibitum erat: Immunditia vero legalis, quæ eadem die lapsu temporis vsque ad occasum terminabatur, non impediabat Phasem, quod post Solis occasum fiebat. Quæ vero post septem dies, vt qui tangebatur mortuum, vel cognouerat menstruatam, vel mundatus à lepra, qui per septem dies erat secundum legem immundus, si erat purga-

Esuri agnum Iudæi quibus maculis carebant ex lege.

Leuit. 21.

Leuit. 22.

Supra. 14.

tus in die Paschæ, comedebat. Ideo moris erat, vt per septem, vel octo dies ante Pascha venirent ad templum, vt purificarentur. Quod si non erant purgati; expectanda erat dicima quarta dies mensis secundi, & tunc edebant, vt cap. 9. libri Numerorum traditur. Et hætenus de agno, & ceremonijs eius: quæ fusius persequi poteram, nisi breuitati consulerem. Illud non dissimulabo, Dominum agno Paschali ante se proposito, in illo, veluti in primis lineis; agnouisse omnia tormenta, & supplicia, quæ pro nobis seruatis, tanquam verus, & in illo figuratus agnus perferre debebat.

Ioan. 13.

Sequitur tertium, de his nimirum, quæ Dominus dixit in cœna. Primum igitur iuxta Lucam dixit: *Desidero desideravi hoc Pascha manducare vobiscum, antequam patiar.* Videntur hæc verba Domini dicta post esum agni Paschalis, & ante lotionem pedum, & Eucharistiæ institutionem: & per ea intentum suum affectum ad meritum suorum opes, & beneficiorum diuitias communicandas significat. Nam verus illud Pascha propter se minimè desiderauit, sed ob id quod esset vltimè conuiuium, in quo, veteri abrogato, erat nobis antitypa donaturus: desiderabat implere figuras de agno manducando, eo modo, quo Sol implet colores; & vt impletet promissa de pane dando, qui esset eius caro; & ostendere voluit admirabilem suam humilitatem in lotionem pedum Apostolicorum, & insignem charitatem in Eucharistiæ mysterio instituendo; Denique vt doceret, mortem non modò non esse timendam, sed & à pijs omnibus, præsertim verò à martyribus desiderandam. Sanè quo magis Dominus ad crucem externam amplectendam pergebat, eo magis se interiori, qua maxime torquebatur, cruce exonerabat. Et cum immineret iam Domino mors contumeliosissima, & crudelissima, quam quisque suapte natura auersaretur, & quantum posset, ab ea seipsum subduceret: Christus tamen eam neque abhorruit, & ad eam excipiendam sponte occurrit, sciens non aliter nobis contingere posse salutem. Id enim

De his quæ Dominus dixit in cœna. Luc. 22.

Quid illis Dominus verbis: Desidero desideravi hoc Pascha manducare vobiscum, antequam patiar, voluerit significare.

Ioan. 6.

Dominus Iesus quo magis accedebat ad crucem externam, eo magis se interiori exonerabat cruce.

Desidero desiderare quid.

Ioan. 13.

Ardens Christi desiderium patendi. Luc. 12.

Eucharistiæ Sacramentum cui debuerit ante resurrectionem institui.

Alterca causa.

Tertull. li. 4. aduers. Marcio.

Esa. 53. & Act. 8. & seq.

Theophyl.

Euseb. apud D. Tho. 10. 15.

Matth. 13. & Luc. 12.

est: *Desidero desideravi*; id est, vehementer in votis habui: & illud: *Cum dilexisset suos qui erant in mundo, in finem dilexit eos.* Cumque motus naturalis circa finem sit velocior, & intensior, quam in principio: Dominus iam proximus vitæ suæ termino, alio baptismo, nimirum sanguinis sui, desiderabat baptizari, & coarctabatur, vt perficeret. Et rectè ait: *Antequam patiar*: quia conueniebat hanc postremam cœnam cum amicis edere, ne fortè præuentus non posset. Et Sacramentum corporis, & sanguinis sui non conueniebat post resurrectionem, sed ante passionem institui, cum adhuc mortale circumferret corpus, eo quod mortalitatis ipsius esset symbolum, & in mortis eius recordationem, & representationem institutum. Conueniebat etiam, vt discessurus suæ matris dilectionis memoriale relinqueret pro more discedentium amicorum, aut morientium. Vnde Tertullianus libro aduersus Marcionem scribit: *Affectum suum ostendit Christus, dicens; Concupiscentia concupiui hoc Pascha edere vobiscum, antequam patiar. O legis destructionem, qui concupierat etiam Pascha seruare, nimirum veruecina illum Iudaica delectaret? An ipse erat, qui tanquam ovis ad victimam adduci habens, & tanquam ovis coram rondente sic os non aperturus figuram sanguinis sui salutaris implere concupiscebatur.* Et paulò post: *Pro fessus itaque se concupiscentia concupiuisse edere Pascha, vt suum (indignum enim vt quid alienum concupisceret Deus) acceptum panem, & distributum discipulis corpus suum illum fecit.* Sic ille. Non ergo Dominus quieuit in typico Pascha, sed ad suum, in quo tanta erat Apostolis donaturus, respexit. Et Theophylactus in hæc verba: *Desideravi hoc Pascha manducare vobiscum, eo quod magna mysteria in hac cœna vobis sum traditurus. nempe ea quæ sunt Noui Testamenti.* Eusebius in Catena Aurea ponderat illud verbum, *Hoc Pascha*, id est, Noui Testamenti mysterium, quod plures ante eum Prophetæ, & iusti desiderarunt, sed & ipse Dominus iustorum omnium, & Prophetarum ca-

put, sitiens communem salutem super omnes concupiuit, & obtulit, quod toti mundo competeret, cum Moyse Pascha restitutum esset vni loco Ierusalem, & idcirco Gentibus non congruebat. Quis verò dicat, Christum summo suo desiderio non esse potitum, aut quis dicat eum impossibile aliquid desiderasse, & suis fuisse fraudatum desiderijs? Indicauit planè Dominus, quo affectu, & amore, & quanta animi preparatione ad hæc mysteria nobis sit accedendum. Quod si Christus tantopere tuam sicut salutem, curru adhuc tanto perditionis tuæ desiderio teneris, aut cur tu tam tardus, & tristis ad opera pietatis præstanda accedis, cum non ignores Deum hilarem datorem diligere, & intelligas eum qui creauit te sine te, non tamen te, sine te saluaturum? Seruauit arca Noë ingredientibus in eam abinteritum aquarum diluuii, sed tamen cooperatus est Noë per aliquot annos ad fabricandam arcam: ita te Christus Dominus seruauit à morte æterna, si modò tu tuas præstes, hoc est fidei, & bonorum operum partes. Conijce igitur oculos in Christum, negotium tuæ salutis tam promptè perficientem. Nam vt bonæ fidei debitor, cui debiti chirographum ostenditur, promptè ac libenter solue resolet ad fidem suam liberandam: ita Christus exhibitio sibi agno Paschali, & eo quasi chirographo quodam debiti sui admonitus, in tanti desiderij verbaprorupit: *Desidero desideravi hoc Pascha manducare vobiscum, antequam patiar.* Tu ergo si ea quæ gloriæ Christi sunt, & æternæ tuæ salutis, non desideras, saltem, vt tibi detur desiderare, desideras, vt cum Dauide dicas, *Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in æternum.* Dico enim vobis, quia ex hoc non manducabo illud, donec impleatur in regno Dei. Vel vt alij vertunt: *Dico vobis, quod amodo, vel posthac, non manducabo illud, nisi impleatur in regno Dei.* Ex hoc, scilicet tempore, quia Græcè dicitur *ὅτι ἐπι*, id est, non amplius, vel non ultra manducabo illud: *ὅτι ἐπι* ἔσθω, non manducabo ex eo. Dubium est quid sit regnum Dei: nam de ea re dubitauit Hædibia

Deut. 16.

Christi desiderium nostræ salutis.

2. Cor. 9. Hilarem datorem diligite Deum.

Gen. 7. & 2. Pet. 2.

Simile.

Psal. 117.

Luc 22. In quo regno Dei Christus Pascha implere debebat.

I. sententia.

Hierony. ad Hedib. q. 2. to. 3. circa medium. Euche. Lugdunen. Chrysof. in Matth. ho. 82. tom. 2. Matth. vlt. II. sententia.

Hieron. to. 9. Eucherius.

Caletanus.

Psal. 109. & Matth. 22.

Matth. 26.

Quomodo Christus per resurrectionem comederit Pascha. I. sensus.

fœmina doctissima petens id à Hieronymo per epistolâ, & Eucherius Lugdunensis inter quæstiones Scripturæ Noui Testamenti difficiliore hoc reposuit. Sanè Chrysostomus per regnū Dei accipit resurrectionem, quia per eam Dominus regnavit super mortē, diabolū, infernū: Data est mihi omnis potestas in celo, & in terra: Alij verò Ecclesiam militantem, & statū Noui Testamenti, in quo per fidem regnat Christus, & Ecclesia est eius regnum, vt docet Hieronymus, & Eucherius, cuius hæc sunt verba: Regnū Dei, vt docti interpretantur, Ecclesia est, in qua quotidie bibit sanguinem suum Christus per sanctos suos, tanquam caput in membris suis. Tertio, accipitur pro regno cœlesti. Est ergo sensus, ex eo quod iam præterijt in agno immolato in memoriam exitus de Ægypto, nō est quod me illud idem amplius futurum expectetis. Ex eo verò, quod nūc illi substituo, & quod tanto desiderio impertiri desidero, quodque mox in regno Dei implendum est, & à vobis per fidem in nouo mysterio edendum manducabo, sanè vobiscum, imò per ipsum vobiscum futurus sum omnibus diebus, vsque ad consummationem seculi. Notant quidam, aduerbium Donec, non ad præfigendum terminum poni, sed ad excludendum tempus intermedium: sicut illud: sede à dextris meis, Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Non enim significatur quod in regno Dei Iesus sit comesturus Pascha, quod compleri in regno Dei dicit; quod ridiculum esset: nam si completum est, amplius nō est resumendum: sed significatur, quod inter cœnam illam & regnum Dei non sit vltra manducaturus. Sed etsi quandoque ea vis dicti sit aduerbij: nihil tamen repugnat dicere, Christum illud in regno Dei manducasse, cum apertè dicat Matthæus: Dico autem vobis, non bibam amodo de hoc genimine vitis vsque in diem illum, cum illud bibam vobiscum nouum in regno Patris mei: Profiteretur ergo Dominus se postea in regno bibiturum. Quomodo verò māducare dicatur, dubium est. Quidam producunt illud

Luc. 24. & Ioan. vlt. & Act. 1. & 10. vbi habetur, quod Dominus ederet, & biberit cum Apostolis iam regnū ingressus per resurrectionem, vt exponit Chrysostomus: quod nō satis cum veritate constare potest. Nam quæro quomodo piscis ille assus, & fau⁹ melis, Pascha nouum, vel impletum dici queat, cum hæc in sua semper natura permanerint, cibiq; communes extiterint, nec est in his quicquam, quod nouo modo se habuerit in ratione cibi, sed tantum in ratione manducatis. Alius sensus est; Christum edisse agnū typicum post resurrectionem ad tempus, quia adhuc erat in Ecclesia celebrandum à fidelibus tanquā in regno Dei, per annos quadraginta, donec venit Ierosolymorū excidiū: à quaciuitate expulsis Iudæis, nunquā amplius licuit sacrificium vllū, vel agni celebrari, quia sacrificium rātum in loco Ierosalem, & non extra erat Deo reddendum. Licuit autem fidelibus ex Iudaismo credentibus, ad tēpus agni typici celebrationē perficere: tūc ne cōtrarij paternis Moysis legibus viderētur, tūc vt cū honore se peliretur Synagoga. Et ita in regno Dei, id est, Ecclesia, & cognita veritate, celebratum est Pascha typicum cū verò, & nouo, & postea cum nouo tantū. Vt enim primò Sabbatū seruatum est sine Dominico die, post Christi verò resurrectionem simul Sabbatū cū Dominico, vt docet Clem. in cōstit. Apostoli, postremò solū Dominicus dies: ita de Paschate sentiendū. Et dicitur manducare, & biberi, manducantibus, & bibentibus eius membris, id est, fidelibus. Tertius sēsus est, vt intelligamus per regnum Dei, Ecclesiā, siue statum Noui Testamēti, in quo implere sunt figurę & exhibita veritas, exclusę vmbre, corpore ipso dato: quod quidē cœlorum regnū prædicabāt Ioānes, Xps, & Apostoli, & d quo ipse (scilicet Ioseph) erat expectās regnū Dei: & Si ego in spiritu Dei eicio demonia; igitur peruenit in vos regnū Dei: & in hoc Christus regnat p fidē, spē, charitatē, Sacramenta, & per suos ministros. Nō ergo māducabo ex illo veteri Paschate, agno scilicet, sed ex nouo, qui est ipse Christus: ipse

Chryf. supr. citatus.

Alter sensus.

Deut. 16.

Iudæis credētib⁹, vt licuerit edere agnū Paschalem.

Clem. Rom. li. 8. consti. Apostoli.

III. sensus.

Luc. 23. Matth. 12.

Ioan. 1.

enim

1. Cor. 5.

Luc. 24.

Orig. tract. 35. in Matth. thau, to. 2.

Ioan. 6.

Quartus sensus.

Luc. 22.

Quare cum discipulis Christus comedit post resurrectionem si à tempore cœnæ cū eis factæ nō erat amplius cum eis comesturus, vt dixit.

enim verus est agnus, & conuiuia, & cōuiuium, & Pascha nostrum immolatus est Christus. Itaq; epulemur: vt testatur Apostolus. Qui ergo epulatur in Christo nouo agno, illi manducant nō iam in vmbra, sed in veritate. Vnde Christus suscitatus à mortuis, euntes in Castellum Emmauntis communionē corporis sui participauit: & ad Iacobum vocatum fratrem Domini veniens, illi suum tradidit corpus edendum: & denique in omnibus bene de Eucharistia participantibus ipse caput Christus participat, & in edentibus, & bibentibus, ipse edit, & bibit. Quod pulchrè explicauit Origen. in Matth. his verbis: Ipse autem, qui accepto calice dixit, Bibite ex hoc omnes, nobis bibentibus non discedit à nobis, sed bibit cum nobiscum, cum sit in singulis ipse, quoniam non possumus singuli, & sine eo, vel māducare de pane illo, vel bibere de generatione illius vitis vera. Nec mireris, quoniam ipse est panis, & manducat nobiscum: ipse est potus generationis de vite, & bibit nobiscum. Sic ille. Posthac ergo non edā ex eo, id est, in futuro non ducam inter vos vitam humano more, sed ingrediar per resurrectionem in regnū Dei, & exuta mortalitate, induam immortalitatem, non egens amplius cibo & potu in me ipso, etsi ad probandam, & confirmandam resurrectionis meæ veritatem comesturus sim, & bibiturus interdum vobiscum: manducabo tamen, & bibam in vobis membris meis.

Quartus sensus est, vt per regnum Dei intelligamus futuræ vitæ statum, & iustorum resurrectionem: ita vt significet Dñs se non amplius manducaturū, aut bibiturum cum suis, donec nouū cibum, & potū, id est, adipē frumenti, cū illis mortali corpore exutis, & immortalitate donatis, sit in regno cœlorū comesturus, iuxta illud: Et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus, regnum, vt edatis, & bibatis super mensam meā in regno meo. Nec obstat, quod suscitatus ederet, & biberit cum Apostolis: quia significare noluit Dñs se solito more pro vitæ humanæ sustentatione edere, sed pro resurrectione cōfirmanda: atq; hoc modo accepit Gre-

gor. Nazianze. regnum Dei, orat. 2. in sanctum Pascha: sequitur & Aug. li. 1. Quæst. Euange. c. 43. Atq; hic tertius, & quartus sēsus alijs præstare videtur. Et accepto calice gratias egit, & dixit: Accipite, & diuidite inter vos. Dico enim vobis, quod non bibam de generatione vitis, donec regnum Dei veniat. Quia hæc verba repetuntur post institutum Sacramentum Eucharistiæ in panis, & vini speciebus, à Matthæo, & Marco; propterea Aug. ait, quod Lucas bis de calice commemorauit, antequā panē daret: deinde postquam panem dedit, illud quod superius dixit, præoccupauit. Illud verò quod ordine suo posuit, non commemorauerat superius: vtrūque autem coniunctum hanc sententiam fecit, quæ & illorum est. Sic ille. Alij verò (quorum sententia probabilitate sua non caret) aiunt, Matthæum, & Marcum postposuisse hoc verbum Domini, vt tentes figura recapitulationis, vt interdum facere solent: quod & Paulus indicare videtur, qui 1. Corinth. 11. referens Dominicam cœnam secundum Lucam: Similiter, inquit, & calicem postquam cœnauit, nihil ibi de genimine vitis amplius non bibendo dixit; cum tamen reliqua verba post institutionem Eucharistiæ, & referat, & expendat. Deinde reuera idem est dicere: Non bibam de generatione vitis, donec regnum Dei veniat; ac dicere: Non bibam de genimine vitis vsq; in diem illum, cum illud bibam vobiscum nouum in regno Patris mei: & nihil hæc posteriora addunt prioribus, nisi quod asserit se bibiturum nouum in regno Patris. Tertio, si prædictus sensus verus esset, quod loquitur de poculo legis, sequeretur necessariò, quod Christus quando post panem accepit calicem, & dixit: Hic est Calix Nouum Testamentum in sanguine meo, dedisset eis purum, & nudum vinum, vt Hæretici docent, sed non purum suum, & verum sanguinem sub specie vini, vt Ecclesia Catholica tradit. Et ita quod obijcitur, post hæc verba, Christum acetum in Cruce accepisse, non contradicit promissioni de non amplius bibendo vino: quia reuera acetum non est vinum, sed corrupturam

Infr. 24. & Act. 1. Grego. Nazianzen. Aug. to. 4.

Quid est qd Lucas bis calicis benedictionem memorauit. Aug. lib. 3. de consen. Euang. c. 1. eodē tomo.

Altera sententia satis probabilis ob tria.

II. ratio.

III. ratio.

Vt verum sit Christi verbum: Non bibam amodo de hoc genimine vitis, &c. qui tamē deinde acetū gustauit in Cruce. Matth. 27.

vinum, & in aliam speciem vergens, nec assumptum ad producendam, sed ad finiendam, & extinguendam vitam.

III. sententia.

Præter has duas sententias est tertia quædam, quæ asserit bis Christum illa verba dixisse, semel post poculum legale, & semel post poculum Evangelicum: ita tamen, ut ante secundum dicat, Non bibam, donec regnum Dei veniat, & post illud, non bibam amplius, donec nouum bibam in regno Patris. Quod ergo sit aliud poculum à posteriori, tradunt Patres; id est, Hieronymus, qui facit mentionem duorum poculorum, & Theophylactus, & Glossa ordinaria, quæ habet; Hic calix ad vetus Pascha, cui finem imponebat, pertinet. Similia docet Interlinearis, & Beda qui in illa Matthæi verba: Non bibam de hoc genere vine, &c. ferè in hunc modum scribit: Deinceps, inquit, non delectabor in sacrificijs Synagoga. donec credat in Patrem meum, & in me, & in Ecclesia videlicet immolet sacrificium carnis meæ, & sanguinis mei. Quod cum fecerit, tunc bibam, id est, delectabor vobiscum in renouatione sua per fidem Ecclesie. Non aliter sentiunt Catharinus, & Benedictus Arias Montanus, Caietanus, & plerique alij ex recentioribus. Tum quia verisimile est, libamen aliquod interuenisse in agni Paschalis immolatione ad figurandum potum eucharisticum, & Noui Testamenti, sicut fuit in prima figura Melchisedech, qui panem, & vinum obtulit: tum quia hanc bibendi traditionem confirmat hodierna Iudæorum traditio: qui etsi nequeant agnum Paschalem extra Ierusalem immolare, celebrant tamen agnum Paschalem eo modo quo possunt. Proponunt enim tres azymos panes in mensa, & medium panem in duas frangunt partes, quarum alteram sub mappa abscondunt; quinque verò vinum rubrum potat. Est enim de ritibus Iudaicis volumen quod inscribitur כהן-כר, vbi describitur ceremonia panis, & poculi, quæ sumunt Iudæi in fine cœnæ agni Paschalis: quod volumen, Latinè reddidit Emmanuel Tremelius: Pater fa-

miliã, inquit, initio conuiuij sumit panem azymum integrum, quem in duas partes diuidit, quarum vni sic benedicit; Benedictus es Domine Deus noster Rex vniuersi, qui educis panem de terra: vel sic, Benedictus es Domine Deus noster in esu panis azymi. Alteram autem partem recondit sub mappa, ut videntes pueruli interrogent, cur panem azymum abscondamus, & differamus eum edere? Deinde ne si eum videant, comedant inter cenandum imprudentes. Postea peragit cœnam suam quisque latus: qua peracta, resumit pater familiã partem illam, quam sub mappa absconderat, & ex ea recumbens comedit tantillum, quanta est oliua, distribuitque singulis accumbentibus in Pasche memoriam: nec quicquam cibi ea nocte gustat, ut gustus panis azymi maneat in ore ipsorum. Deinde ad eundem modum discumbens bibit, & recitat gratiarum actiones: quibus sumpto cibo solent agere gratias Deo. Sic ille. Vbi vides apertam, & expressam imaginem in hac ceremonia eorum quæ Christus in illa nocte gessit, si prior extitit, & ante Christum erat visitata, ita ut ex ea possis colligere, Apostolos minimè perturbatos fuisse in sacrificio Eucharistiæ instituto ab eo non iam in pane azymo, sed in corpore, & sanguine suo, quod eius rei symbola præcedentia cerneret. Neque huic traditioni obstat quod dicitur, Christum illo primo calice accepto gratias egisse: quia perpetuò solitus erat Dñs cibum & potum non nisi præmissa benedictione, & gratiarum actione ad exemplum nostrum sumere. Et verba, quibus gratias egit, recitat Arias Montanus, ex libro Misnaioth, tractatu de Dei benedictione, cap. 7. Benedictus sis tu Domine creator cæli, & Deus solus Israel, propter fructum vitis. Et debebat fieri hæc benedictio super vinum aqua mixtum: & hic finis fuit cœnæ Paschalis in agno, & poculo benedictionis ab omnibus libato. Consecuta est mox lotio pedum, & festiua, & communis cœna, quam cum Apostolis celebravit, additis alijs epulis, & in hac instituit sui corporis & sanguinis mysterium. Sunt tamen nonnulli qui contendunt, illud verbum Lucæ de calice,

Mos Christi conuiuij.

Arias Montanus.

Quibus verbis gratias Patri egerit Christus in cœna.

III. sententia.

sive

Hierony. in ca. Matth. 26. tom. 9. Theophyl. Gloss. ordi. & Interlin. Beda lib. 4. in Matth. tom. 5.

Catharinus. Benedictus Arias Mör. Caietanus. Huius sententiæ fundamētum.

Gen. 14. & Heb. 7.

Deut. 16.

Iudæorum nostri seculi mos qualis in sacrificando.

Emma. Tremelius.

sive poculo per anticipationis figuram dictum, & soli Eucharistiæ Sacramento quadrare: quemadmodum duo alij Evangelistæ Matthæus, & Marcus, aperte insinuant. Sed de eâ re nos latius inferius suo loco disseremus. Quod apud Matthæum legimus: Amen dico vobis quia vnus vestrum me tra-

diturus est: præfenti loco nõ interpretemur, quia apud Ioannem c. 13. vbi illa etiam habentur, exponemus: quo etiam in loco illa dixisse videtur Dominus noster Iesus Christus, cui cum Patre & Spiritu sancto est par diuinitas, æqualis gloria, eademq; potestas, Amen.

TRACTATVS III.

In illa verba Ioan. 13. Ante diem festum Pascha, sciens Iesus, & quæ sequuntur. Vbi latè disputatur, an Iudæi illa eadem nocte, qua Christus, agnum Paschalem comederint, an in diem sequentem ob traditionem distulerint.

Propositum autoris.

Voniam caput 13. Ioannis ab illis verbis sumit initium: Ante diem festum Pascha, sciens Iesus, &c. & illa prima facie manifestè aduersari videntur illis quæ superiori tractatu disseruimus de primo die Azymorum, in qua secundum tres priores Evangelistas cœnam suam Paschæ Dominus celebravit: propterea cogimur hoc loco grauem quendam, & difficilem modum dissoluerè, an videlicet Iudæi, ac Dominus cum discipulis suis eadem nocte cœnam agni celebrauerint, quæ admodum hic nonnulli magni viri tradunt; an verò Christus cœnam suam aliquo modo anticiparit, ut Græcorum multi tenent; an verò Dominus Iesus nequaquam anticipauerit, sed tempore à lege perscripto obseruauerit, Iudæi verò ex traditione festum Paschæ distulerint in sequentem diem, ut multorum, tum veterum, tum recentiorum scriptorum habet sententia. Qua in re primò contra Græcorum sententiam disputabo, atque illud ostendam, Dominum non decima tertia Luna, ut ipsi arbitrantur, sed de cima quarta iuxta legis præscriptum

Huius tractationis ordo.

Exo. 13. & Deut. 16.

agnum edisse, ac proinde falsum esse quod tradunt, Dominum in pane fermentato Eucharistiæ confecisse. Deinde bona fide diuersas sententias Patrum, præsertim Latinorum, ad hunc nodum dissoluerè adductas recitabo: & quibus rationibus illarum quælibet nitatur, ostendam. Postremò quænam inter illas præstantior sit, & difficultatem propositam magis euacuet, suauisq; ad disidentes Scripturæ sacre locos respondeat, indicabo.

Primum igitur tradunt Græci: Si ante diem Festum Paschæ celebravit cœnam: ergo non primo die azymorum: quia azymi panes incipiebant edi simul cum ipso agno: unde & Lucas ait: Appropinquabat dies festus azymorum, qui dicitur Pascha. Si rursus iuxta tres Evangelistas prima dies azymorum erat dies Paschæ: ergo non per diem ante Pascha, ut ait Ioannes, quæ volunt suis verbis aliorum Evangelistarum erratum correxisse. Proinde Euthym. in Matthæum, tractans hanc quæstionem, ait: Primum autem azymorum dicunt diem, qui Pascha præcedit, decimūtertium videlicet menses, & quintū septimanæ: vocates hunc primū azymorum, quasi præcedere ipsa

I. opinio Græcorum videlicet.

Exod. 12.

Lucc. 22.

Ioan. 13.

Euthym. in Matth. ca. 63.

Matth. 26.
Mar. 14.

Luc. 22.

Leuit. 23.

Iudæorū con-
suetudo.

Nequaquam
(vt Græci o-
pinantur) Do-
minum deci-
matertia Lu-
na agnū im-
molasse.

Chryso. ho.
s. 2. in Mat-
thæū, to. 2.

Epiphan. in
hæresin 51.

Matth. 26.

Mar. 14.

Luc. 22.

II. ratio.

Pascha azyma, Et huius sermonis manife-
stus testis est Ioannes, qui ait: Ante diē fe-
stum Paschæ, sciens Iesus quod veniret ho-
ra eius, & cetera. Hunc ergo diem, quem
Matthæus & Marcus primum azymo-
rum vocauerunt, hic diem ante festum
Paschæ nominavit. Sed hæc quidem ha-
bent. Quod autem de hoc die, videli-
cet decimotertio mensis, quinto autem
hebdomada Marcus dixit: Et primo die
azymorum, quando Pascha immolabant;
Lucas verò; Venit etiam dies azymorū,
in quo necesse erat immolari Pascha: il-
lud, Quando Pascha immolabant; & hoc,
In quo necesse erat immolari Pascha, ne
ad primum azymorum coniungas. Non
enim decimotertio, sed decimoquarto im-
molabatur. Dicit enim lex: In primo men-
se, in decimoquarto die mensis ad vespe-
ram per medium vesperarum Pascha er-
it Domino. Verum si ad vesperam per
medium vesperarum Pascha immolabant
quomodo diem appellant Pascha, & a-
zymi? Quia vespera, diei præcedenti con-
iungere solent Iudæi. Itaque à vespera
Paschæ, & azymorum, diem quoque ip-
sius vesperæ vocant azyma. Hæc ille, cu-
ius testimonium instar multorū Græ-
corum sit. Sed in primis in hanc sen-
tentiam multa faciunt.

Primo enim Christus Iesus legis
obseruantissimus; semper inuenitur,
& nihil unquam contra legis præ-
scriptum egisse tradit Chryostomus
in Matthæum; quare non opus erat
quod à legis mandato de Pascha cele-
brando quartadecima Luna ad decimā
tertiam declinaret, siue, quod min⁹ est
rationi consonum, ad duodecimū. Nā
Epiphanius agens contra Alogianos,
tradit, Dominum per biduum Pascha
Iudæorum anticipasse. Quare Græci
non nisi durè, & violenter interpretan-
tur hos locos Matthæi, Marci, ac Lucæ
sitatos; vt ipsa duritia testentur alie-
nam esse à veritate interpretationem,
vt constare potest ex verbis Euthym.
superius allatis. Deinde illud durissi-
mum, & minimè ferendum, priores
tres Euangelistas, vt mendaces corre-
ctos fuisse à Ioanne: hoc enim nō tan-
tum est iniurium ipsis Euāgelistis, sed
etiam in Spiritum sanctum eorum in-
scribendo autōrē, contumeliosum exi-

stit. Vt interim dissimulē, quod sacro-
sancta, & inuisa Scripturæ autotitas
planè per hoc corruat, ac collabatur.
Et si ratione esset agendum, magis triū
Euangelistarum sibi consentientiū te-
stimonio standum esset, quàm vnus:
nam in ore duorum, vel trium stabit
omne verbum. Et profectò rationi, &
æquitati magis consonabat, vt Græci
aliquā rationem ineundæ concordie
inter Euāgelistas excogitarēt, quàm te-
merè asserere, tres Euāgelistas prio-
res ab ultimo correctos. Tertio, solidū
non est de pane fermentato: quia et si
Christus per diem anticipasset, sicut
fecit sibi præparari agnū, ita poruif-
set & panes azymos: vt propterea nō
euincatur confecisse in fermentato;
nec enim licebat aliter agnū edere.
Sed profectò hoc per fugio opus non
est, quandoquidem Christus secundū
tres priores Euāgelistas, prima die
azymorum Pascha comedit, quo qui-
dem die panis fermentatus domi esse
non poterat, vt lex mandat. Et vt hoc
obiter dicam, panis azymus, & fer-
mentatus cum substantia non differat,
sed tantū qualitate, quæ admodū homo
iustus, & homo peccator, essentia idē
est, sed accidētibus alius, & alius; ideo
Ecclesia Latina in vtroq; posse cōfici,
in Concil. Florent. definiuit, quanquā
Latini peccarent, qui sciētē in fermē-
tato conficerent, quia præceptum Ec-
clesiæ violarent. Græci tamen in fer-
mentato conficiens, & credens Lati-
nos in azymō cōficiētes, grauiter in
Euangelium peccare, & hæresim quan-
dam in praxim deducere, & vocans il-
los Azymitas tanquam hæreticos, vt
autor est Anselmus; in hæresim mani-
festam incidit. Et illud adhuc grauius,
quod celebrantibus Latinis in azymo
in suis altaribus, quāsi altaria essent
contaminata, solent illa Græci, ante-
quam in eis celebrent, aqua lustrare,
ac permundare.

Sed his dimissis ad rem redeamus,
& iam proponamus ea, quæ Latini ad
propositum dubium dissoluendū ad-
ferunt. Prior igitur quorundam Pa-
trum sententia est, Christum legitimā
diē iuxta mandatū Moysi decima-
quarta Luna cœnam fecisse, hoc est;

Deute. 19.
Matth. 18.

III. ratio.

Leuit. 23.

Azymus pa-
nis, & fermē-
tatis in quo
differant.

Ecclesia po-
test in azy-
mo, & fermē-
tato confice-
re.

Conci. Flor.
in bulla v-
nionis Ar-
menorum.

Ansel. li. de
fermēto, &
azymo.

Græci altaria
sua, ante-
quam in eis
celebrēt, cur
soleant aqua
lustrare, ac
permundare.
Latinorū pri-
ma opinio de
tempore quo
Christus ag-
nū immola-
uit.

Ruper. Tui-
tin. lib. 10.
de Glo. &
hono. Fi ho.
Traditio se-
niorū de Pas-
chate.

Ioan. 19.

Paulus Bur-
gen.

die Iouis in Vespera, qua incipit dies
Veneris, Iudæos verò ex traditione, in
diem & Vesperam Sabbati sequen-
tē festum illud transtulisse. Cuius
traditionis meminit Rupertus Tui-
tensis libro de Gloria & honore Fi-
lij hominis in principio: Inter tradi-
tiones, inquit, plurimas, quas seniores
Iudæorum superstatuerant traditionibus
Dei, istud quoque statuerant, Vt si diem
ante Sabbatum, quam sextam feriam di-
cimus, contingeret esse quintadecimam
mensis, non celebraretur solennitas, sed
differretur in diem sequentem Sabbati;
difficile & incommodum esse dicentes,
duo Sabbata continuare, id est, duobus
diebus vacare ab omni opere, multas ob
causas, quarum ex præcipuis vna erat,
quod cadauera suorum nonnunquam vs-
que in quartam diem inseputa, factoris
molestiam generarent. Traditio hæc cog-
nita magnam soluit questionem ei, qui
fortè dicat; Cum Iudæi quartadecima
die ad Vesperam Pascha celebrando ag-
nū comedissent, & sequenti die, quoniā
quintadecima erat, solennitatem cele-
brare, & secundū legem vacare debuis-
sent; quomodo illis iudicia tractare li-
cuit, quibus tunc totum diem insumpse-
runt in condemnatione Domini, & eorū
quos cum illo crucifixerunt? Hanc, inquā,
questionem cognitio citò soluit illius iam
dictæ traditionis, quia traditum illis fue-
rat differre solennitatem, cum euenisset
ante Sabbatum legale quintadecima dies
mensis, & pro duobus Sabbatis vnum ce-
lebrare Sabbatum magnum solennitate
duplici. Vnde cum dixisset Euangelista:
Iudæi ergo, quoniam pascheue erat, vt
non remanerent in cruce corpora Sabba-
to, causam istam subiunxit: Erat enim
magnus dies ille Sabbati. His dictis, pro
traditione seniorum, quàm obseruantes
serui peccati, tunc in quintadecima die
mensis quasi licitum habuerunt operari,
& male operati sunt. Hæc ille ferè ante
quingētos annos. Hanc Traditionem
Paulus Burgenis Hebræus, & in He-
bræis literis eruditissimus, in addi-
tionibus in cap. 26. Matthæi confir-
mat testimonio libri magnæ autorita-
tis apud Hebræos, & qui est veluti eo-
rum Calendarium, in quo vnūquod-
que festum, qua die, & quomodo sit

celebrandum, traditur; qui dicitur Se-
derholam, cuius hæc sunt verba: Sic
statuerunt magistri nostri iudices Sane-
drin, magni nominis in seculo, in domo
sanctuarij secunda, cum extructa esset, &
consummata, tunc apparuit solum ig-
neum perfectissimum, super quod sedebat
Rex mundi sublimis valde stans inter por-
ticum. Et acceperunt coronam, appende-
runtq; sigillum reconditū, & sanxerunt,
ordinaueruntq; statutum perpetuum, &
traditum est in manibus Rabbi Eliezer,
qui reliquis omnibus maior erat. Et is
ordinavit diem sortium non obseruari
secundo, quarto, septimo hebdomada die;
neque Pascha secundo, quarto, sexto, ne-
que diem retentionis tertio, quinto, septi-
mo; neque principium anni secundo, quar-
to, sexto; neque diem expiationis primo,
tertio, sexto, in æternum. Cōfirmat dein-
de idem decretum Gamaliel Christi
discipulus, & Pauli magister, qui in li-
bro de Solis & Lunæ motibus, vt à
Rabbinis citatur, ita habet: Statuerunt
Doctores, & patres nostri, neomenias, &
festa in tempore conuenienti; ne Sabbati
honor minuatur, aut alia præcepta vio-
lentur. Statuerunt itaque, anni neome-
niam nunquam feria prima, feria quar-
ta, quinta, sexta posse contingere. Festum
expiationis nunquam feria prima, feria
tertia, neque feria sexta: Pascha verò
nunquā feria secunda, feria quarta, quin-
ta, sexta obseruari. Sicq; in ceteris Iu-
dæorum festis. Hæc ille. Fauet & Tal-
mudica sententia in lib. Sanedrini, vbi
dicitur: Iesus Nazarenus suspensus est
in Vigilia Paschæ; eo quod esset venesi-
cus, & seductor Israelis. Accedit etiam
autoritas Tertulliani in libro contra
Iudæos, vbi cap. de Passione Christi,
& vastatione Ierusalem scribit: Que
passio huius exterminij intra tempora
LXX hebdomadarum perfecta est sub
Tiberio Cesare, Coss. Rubellio Gemino,
& Rufio Gemino, mense Martio, tempo-
ribus Paschæ, die VIII. Calendarij Apr-
ilium, die primo Azymorum, quo agnū
vt occiderent ad vesperam, à Moysē fue-
rat præceptum. Hæc ille, dicens illo die
quo Christus est mortuus, præceptam
fuisse agni immolationem; quam non
intelligo à peculiari Dei mandato
præceptam, sed traditione seniorum

Sederholam
Hebræorum
veluti Kalc-
darium.
Iudices Sane-
drin magui
nominis in
seculo apud
Iudæos.

Gamaliel
Christi disci-
pulus, & Pau-
li magister.

Talmud. in
libr. Sane-
drin, dist.
6.

Tertullian.

Leuit. 23.

Chry. hom. 82. in Ioan. tom. 3. Ioan. 18. Idem hom. 85. in Mat. tom. 2. Matth. 26. Ioan. 18. Euthym. in Ioan. c. 19. Ioan. 19. Paul. Mid. del. Ioan. Lucidus. Ioan. Hentenius.

obseruari mandatam. Adiungitur his Chrysoftomus, qui scribens in illa verba Ioannis: *Vt non contaminarentur, sed vt manducarent Pascha: Sed quid significat, inquit, vt manducarent Pascha? At qui Iesus iam id fecerat vna die Azymorum: Sive ergo totum Pascha appellat Solennitatem, sive quod tunc faciebant. Christus autem pridie eadem suam in pasceue reseruans, quando antiquitus celebratum erat, ipsi autem armati quod non licebat, fundentes sanguinem, locum cauent. Idem Chrysoftomus in Matthæum, super illud: Petrus autem sequebatur, & introiit videre finem: Cur autem ipsum eduxerunt? Ibi omnes erant congregati, & omni consilio Pontificum res gerebatur. Idcirco ad eum omnes conueniunt, qui illo anno summum Pontificatum obtinebat: vbi pernoctarunt vigilantes, aded vt Pascha ea nocte comedere neglexerint. Mane autem facto non intrarunt in pratorium, vt Ioannes, inquit, vt non contaminaretur, sed vt manducarent Pascha. Vnde liquidò patet, cupiditate interficiendi Christum prauaricatos fuisse, ac alia die Pascha comedisse. Non enim Christus, sed illi audacissimi homines, & mille transgressores legis præcepta, quoniam ita inflammati erant, & saepe conati capere ipsum, nihil facere potuerunt, ex insperato nacti quod cupiebant, tempus Paschæ transposuerunt, vt ardentes eade animos eorum explerent. Euthymius tractans illud: *Erat autem Pasceue Pascha, hora ferme sexta: Diem, inquit, ac horam significauit, ostendens quod non solum ipso die Paschæ, verum etiam die iam declinante, festi, vespere appropinquante, quando Paschæ immolabant, funestum tribunal conuocabant, pro paruo ducentes piaculo huiusmodi tribunal accedere.* Hæc ille. Mitto quamplurimos alios, qui nostra tempestate magna cum laude scripserunt, qui sententiæ huic, vt probabiliori, & melius soluenti dissidentes locos Euangeliorum, subscribunt: vt Paulus Middelburgensis, Episcopus Forosempronienensis in sua Paulina libro tertio integro hoc comprobatur; Ioannes Lucidus Tractatu de vero die Passionis Christi; Ioannes Hentenius, qui nobis reddidit Latinum Eu-*

thymium; Ioannes Gagneus in Ioannem; Cornelius Iansenius in sua concordia Evangelica, & quamplurimi alij. Et ante hos carminibus celebravit hanc traditionem Baptista Mantuanus lib. Pastorum, his verbis: *At nō pratero Christi quo tempore passi Hæc extra depulsa suam solennia lucem, Misit in Aurorā demens Iudæa sequentē. Nam quoties triuia Sydes mutabile festa In Veneris fert ista diem Synagoga, propinquam Traicit in lucem; ne festa sequentia turbent.* Hæc ille. Vt mirum sit, Theodorum Bezam hominem hæreticū istam deridere traditionē à tot nobilibus Scrip-toribus assertam. Sed ne gloriari possit, produco contra illum duos ex suis antesignanis. Ita enim Munsterus in Matthæum scribit: *Eo quo Christus mortuus est anno, legalis solennitas Paschæ locum habuit in die Veneris, in cuius vespere Dominus cum discipulis suis agnum Paschæ comedit. Iudæi verò statuto cauerant, ne id festum in secundum, aut quartum, aut sextum septimana diem incidere-t. Itaque in septimū eo anno diem peruenit, & ipsi sexta die, quo Christus crucifixus est, Paschæ comederunt; vt ex Ioanne patet.* Præterea Osiander, homo eiusdem farinae, atque Munsterus, ita in concordantia Evangelica scripsit: *Anno Christi 34. currente, planè tale Paschæ calculo astronomico ex Ptolemao pctito deprehendimus, quale nobis in passione Christi describunt Euangelistæ: hoc est, quod reuera fuit dies Veneris, quemadmodum Christus illud vnà cum discipulis suis obseruauit (Vespere, seu crepusculo diei quinti, sexto illucescente die annumerando: ita vt primo Azymorum die Paschæ legale & typicum celebrauerit, & simul in Paschæ verū in cruce peregerit Dominus) à Iudæis autem in proximum sabbatum traslatū fuit, quem admodum hodie quoque solent, ne duo magna festa, in quibus ne ignem quidem incendere licebat, continuarentur.* Hæc illi, vt videas etiam apud externos, & hostes Ecclesiæ, hanc opinionem inualluisse: quanquam nos eorum testimonio minimè indigemus, nec nisi ad obturandum os Bezæ artulerimus.

Ioan. Gagneus in Ioan. cap. 18. Cornel. Iansenius. Baptista Mantuanus lib. 2. Fausto. In Theodorum Beza hæreticum hominem, prædictæ traditionis irrisorem, & contemptorem. Munsterus insignis hæreticus. Ioan. 28: Osiander, itæ hæreticus.

Sunt

II. opinio, quæ rejicitur. Augu. epist. 86. tom. 2. Hierony. in cap. Mat. 26. tom. 9. Leuit. 23. Petrus Comestor. Innoce. III. libr. 4. Myste. miss. c. 2. Beda. Episcopus Abulen. Dominicus à Soto in 4. dist. 9. q. 1. art. 4. B. Thom. Iose. lib. 2. Anti. c. 13. & lib. 3. c. 1. Matth. 15. Quibus rationibus nitatur hæc opinio: quæ soluuntur. I. ratio. Luc. 22. Mar. 14.

Sunt tamen in contrarium, qui putant; eadem die Christum & Iudæos cœnam fecisse: & pro hac sententia allegatur Augustinus in epistola ad Casulanum; *Traditus est Dominus, inquit, ea nocte, quæ iam ad sextā Sabbati, qui dies passionis eius manifestus est, pertinebat. Hic dies primus Azymorum fuit à vespere incipiens. Sed Matthæus Evangelista quintam Sabbati dicit fuisse primam diem Azymorum, quia eius vespere sequente futura erat cœna Paschalis, qua cœna incipiebat Azymorum, & ouis immolatio manducari.* Hæc ille. Vbi tamē nihil solidè video dici, quod hoc euincat. Allegatur & Hieronymus in Matthæum, dicens: *Prima Azymorum quartadecima dies mensis primi est, quando agnus immolatur, & luna plenissima est, & fermentum abicitur.* Sic ille. Sed nihil aliud dicit, quā quod agnus immolabatur: quod intelligendū est iuxta decretū à Moysè præscriptum. Additur Magister historiarum in cap. de cœna Domini, Innocentius III. libr. Mysteriorum Missæ, & Beda lib. de Natura rerum. Sed hi omnes tantū dicunt, Christum feria VI. passum, & Dominum nocte præcedenti agnum cœnasse. An verò Iudæi cœnauerint tunc, aut postea, nihil affirmant: tantū sententia illa Græcorum de Christo decimatertia luna cœnant celebratæ, à Petro Comestore reprehenditur. Abulensis tamen Episcopus in secunda parte sui Defensorij hanc sententiam sequitur, sicut & Dominicus de Soto in quartum sententiarum, & B. Thomas, quem citat. Producitur & Iosephus, ceremoniarum legis peritissimus, qui in libris Antiquitatum, id à Iudæis ait inuolabiliter obseruatū, vt decimaquarta luna agnus immolaretur, & decimaquinta esset primus dies Paschæ. Sed tradit id quod iuxta regulā iuris erat. Sed vt illarū traditionum Iudæorum aut Phariseorum, de quibus in Euangelij est sermo, mentionem non fecit, non tamen propterea vera non sunt; ita etiam si hanc traditionem non commemorauerit. Sed iam rationes producamus pro hac sententia. Prima sit, ex verbis Lucæ: *Venis autem dies Azymorum, in qua*

neceffe erat occidi Pascha; Marcus vero: *Et primo die Azymorum quando Pascha immolabant,* nimirum Iudæi: Ergo eadem die Christum cum Iudæis comedit. Sed facile hoc soluitur, id esse intelligendum iuxta legitimam legis dispositionem: scilicet ex traditione, & consuetudine à Patribus introducta, per quam sine peccato in alium diem cœnam agni differerebant propter rationes dictas: etiam si quidā dicant, illos irritum fecisse mandatum Dei propter traditionem suam. Sed prius magis videtur rationi, & æquitati consonum, quandoquidem etiam sancti, & pij Iudæi sine vllō scrupulo traditionem illam obseruabant: & quia, si aliter fuisset, multi saltem Iudæorū, qui pij erant, & in Christum credebant, eadem hora, qua Christus, cœnam agni fecissent.

Secunda ratio est: Quia Deus legē rudi illi populo ita explicatè tradidit, vt syllabatim omnia illi explanarent, quæ seruanda erant, vt immane scelus putarent vel iota vnum legis præterire. Cumque Deus dicta incommoda prospexisset, si illa tanquam inconuenientia existimasset, exceptionem fecisset legis illius, vt fecit de eo, qui erat immundus, vel in itinere. Sed dici posset, Deum per se ipsum hanc exceptionem non fecisse; sicut alias de immundo, atque iter faciente: quia si illa à Deo facta fuisset, oportebat Christum simul cum Iudæis ex Dei mandato Pascha celebrare; quare vel non fuisset mortuus feria sexta, sed in Sabbato; aut si non fuisset mortuus, agni cœnam non celebrasset, quia ante tempus illius cœnæ præscriptum sublatus fuisset in crucem, vel coactus fuisset per diem vnū antè celebrare, vt Græci tradunt: quæ omnia inconuenientia tolluntur, si dicamus, Christum tempore à lege præfixo cœnam agni celebrasse, reliquos Iudæos ex traditione die sequenti. Nec mirum cuiquam videri debet, si festum Paschæ in diem Sabbati transferrent: nam nō dissimili ratione Ecclesia Catholica festum Aduentus, vel Quadragesimæ, etiam si festum Conceptionis Filij Dei, siue

Matth. 15.

II. ratio.

Num. 9.

Annun-

Annuntiationis existant, in diem sequentem transferre solet, ut sola per se honorificentius celebrentur, nunc vero coniunctum Pascha cum Sabbato maiori religione colebatur.

III. ratio.

Tertia ratio: Quia nihil, inquit, erat molestiae duos simul dies feriari vacando ab omni opere, etiam in illis non liceret coqui, & parari cibos, ut propterea diem a Deo praestitutum mutarent. Nam si vel in ipso primo die Azymorum, qui erat sanctissimus, & omni cultu venerandus, licebat praeparare ea, quae ad vescendum spectant, ut expresse in Exodo traditur; multo magis in alijs diebus solennibus apud Iudaeos, qui non erant tantae venerationis, atque dies Paschae; quanquam solum Sabbatum hoc privilegium haberet, ut ne in eo quidem cibos praeparare fas esset; sed praeparatos tantum edere cogerentur. Hoc autem factum est ob memoriam, quod Deus illa die ab omni opere quod patrarat, requievisset. Possent huic rationi responderi, traditionem illam non fuisse nixam huic rationi de impedimento coquendi atque praeparandi cibos, sed alijs solidioribus, ut illa de sepeliendis mortuis producta a Rupertis: nam molestum valde erat per duos, aut tres dies cadauera morientium in terra calidissima domi retinere, eo quod vacare sepeliendis mortuorum corporibus non liceret. Atque eius ferere videtur meminisse Ioannes, dum ait: *ut non remaneret in cruce corpora Sabbato.* Erat praeterea illud durum ob alias rationes, quae perspectae, & expensae a maioribus, in causa fuerunt decretum tale condendi. Nam alioquin opus fuisset, ut quoties festum Paschae incidere in sextam feriam, in eo ipso praepararent cibos pro die sequenti Sabbati, & non tantum pro ipso die Paschae, ut in Exodo traditur: quod durum videbatur, ut in die tam solenni & sancto opera servilia pro sequenti die facerent, aut opus fuisset praecedenti die Paschae praeparare Pascha, & pro primo die Azymorum, & pro secunda die Azymorum, in qua incidebat Sabbatum; quod durum valde erat, & in terra illa calidissima vix tolerabile.

Exod. 12.

Infra. 16.

Gen. 1.

Deut. 12.

Ioan. 19.

Exod. 12.

III. ratio.

Quarta ratio: Videtur illa sententia

incurrere in errorem Graecorum, qui per diem aiunt Christum praevnisse Pascha Iudaeorum; ita ut ipse decimatertia die, Iudaei decimaquarta agnum ederint; & ita aiunt Christum Eucharistiam in fermentato confecisse. Dicit potest, errorem Graecorum merito damnatum, quia ponit Christum decimatertia luna coenasse; at haec sententia Latinorum ponit in decimaquarta luna ad vesperam iuxta mandatum Domini: neque dicit Christum anticipasse, aut postposuisse; sed tantum asserit Iudaeos distulisse in sequente diem ob traditionem suam. Quod etiam a B. Chryostomo asseratur ob aliam rationem factam, nimirum ut ardentes eade animos suos explerent, neglexisse videlicet illos tempore legitimo Pascha celebrare; tamen in hoc convenit cum illa traditione a tot Patribus adducta, quod distulerint in die sequente esum agni.

Ibidem; & Levit. 23. & Num. 28

B. Chry. hom. 85. in Mat. tom. 2.

V. ratio.

Quinta ratio: Novum & inauditum hoc visum fuisset hospiti, apud quem fecit Pascha, si per diem Dominus alios praevnisset. Sed hoc facile solvi potest, non sine causa missos fuisse discipulos ad parandum, qui a Christo instructi non sunt, admirati quod Dominus, traditione Iudaeorum neglecta, tempore legitimo coenam fecerit. Et quemadmodum uno simplici verbo: *Magister dicit, Tempus meum prope est, apud te facio Pascha cum discipulis meis,* statim acquievit hospes, ut quae petebantur, concederet, ita, si discipulus Christi erat, ut diximus, potuit intus pacari, & non admirari, aut turbari, quod agnus, vel Azymi, & reliqua necessaria per diem ante praepararentur. Quare etiam Dominus alias Pascha esset solitus celebrare tempore iuxta ritum Iudaeorum observari solito, illo tamen postremo anno necessario servando legis mandatum, per diem ante Iudaeos coenam fecit; quemadmodum ad praecedens Pascha, de quo Ioannes meminit, legitime impeditus nequaquam venit; nam iam Iudaei in necem eius conspirauerant.

Matth. 26.

Ioan. 11.

VI. ratio.

Sexta ratio: Quia si Christus eadem nocte, qua Iudaei, illam ceremoniam typicam non explevit, profecto umbrae corpus & veritas non respondisset figuram. Dicit potest, maxime respondisse, quia duplicem veritatem substituit Christus

loco

loco illius agni typici: alteram Sacrosanctam Eucharistiam, quam nobis celebranda commendavit, atque haec completa est tempore a lege praescripto; altera vero est veritas passionis suae, atque mortis, atque hanc voluit in diem sequentem servare, in qua, iuxta traditionem, Iudaei agnum immolabant, ut ipse tanquam verus agnus sacrificaretur: atque ita optime respondit duabus veritatibus, etsi unus sit Christus tantum in eis contentus, figurae typici agni.

Alterius opinionis rationes proponuntur. II. ratio. Matth. 26.

Iam videamus rationes, quas alij Patres pro sua adducunt sententia. Et in primis producit illud verbum: *Magister dicit, Tempus meum prope est, apud te facio Pascha cum discipulis meis.* Quibus verbis satis se invitavit ad coenam cum ipso; sicut amicus amico suo dicit, *Apud te hodie facio prandium;* quod est perinde ac si diceret, *Volo tuus esse coniviva.* Verba autem illa: *Tempus meum prope est;* idem valent, quod, *Tempus meae mortis instat,* nec potero celebrare Pascha, quo die alij illud celebrabunt; & propterea non possum cum illis simul celebrare, sed opus est ut paulo ante per diem id praestem. Secundo producit illud: *Desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum.* Vbi rationem reddit non expectari diei Paschae, in quo Iudaei edebant agnum; sed desiderio magno praestandi quae promiserat, declarat se praevnire, ut poterat Euthymius: quemadmodum desiderium patiendi explicans, dixit: *Ego alio baptisinate habeo baptizari & quomodo coarctor, donec perficiam illud?* Et Iudaei: *Quod facis, fac citius.* Tertius locus hic Ioannis propositus existit: *Ante diem festum Pascha,* qui hanc commodam, & aptam recipit interpretationem: quia loquitur de festo Paschae secundum traditionem Iudaeorum, non autem de festo Paschae secundum legem. Et quia Ioannes caeteris posterior scripsit, quae ab alijs sunt omissa, solet addere, atque explicare. Non ignoro, aliam huic loco assignari solutionem, sed quae minime cum ista conferri debeat; illam tamen postremo loco producemus. Quarto: *Feria sexta Christus passus est,* atque illa futura nocte Iudaei factu

I. ratio. Luc. 22.

Euthy. cap. 16. in Ioan. Ioan. 13.

III. ratio.

Ibidem.

Familiares Ioanni Evangelistae quid.

III. ratio.

ri erant Phase. Quod probatur: quia ut ait Ioannes, *Ipsi non introierunt in pratorium, ut non contaminarentur, sed ut manducarent Pascha,* id est, agnum Paschalem, videlicet illa ipsa nocte: nam Pascha nunquam Azymos panes in Scripturis significat, sed tantum vel agnum, vel diem, quo agnus immolabatur. Praeterea ad Azymorum esum non opus erat alia sanctificatione, non magis quam ad esum mannae, quod promiscue boni & mali, mundi, & immundi edebant: & hodie Iudaei, qui multis immunditijs subiacent, cum aqua expiate careant, edunt Azymos panes, non autem agnum. Et quia multae immunditiae Iudaeis contingebant, si munditia necessaria erat, non possent Iudaei per illos septem dies Azymos panes edere: quia panis omnis fermentatus non debebat inveniri in domibus eorum, ut lex cauit; ad agnum vero edendum opus erat munditia, ut aperte traditur in libro Numerorum, & Ioannes non obscure indicat, cum ait: *Proximam erat Pascha Iudaeorum: & ascenderunt multi Ierosolymam de regione ante Pascha, ut sanctificarent se ipsos.* Proinde dura est expositio eorum, qui per Pascha exponunt Azymos panes, qui per septem dies Azymorum edebantur. Dura est rursus illa expositio, quam innuit Innocentius Tertius, quod Pascha sit Ablatui casus, ut sit sensus: *Ut non contaminarentur, sed ut manducarent in Pascha.* Sed hoc, testimonio Graecae lectionis diluitur; ubi Pascha in Accusatio ponitur, dicitur enim: *ἵνα φάγωσι τὸ πάσχα.* Quinto, ait Ioannes: *Erat pasceue Pascha, hora quasi sexta:* Vbi nomen Pascae Genitivi casus est, non Nominativi, ut quidam decepti dixerunt, existimantes esse sensum: *Erat autem Pasceue, quae solet accidere in Paschae festo quotannis.* Et praeterquam quod primus dies Azymorum solennis, & celeberrimus, esset servilibus operibus praeparandi cibos pro Sabbato sequenti deputatus: apertè Textus ait, quod erat Pasceue ipsius Paschae, id est, noctis illius, siue vesperae, in qua edebatur agnus. Dicitur enim *ἡμέρη παρασκευῆ τὸ πάσχα:* ex quo verbo manifestè deducitur, Christum

Ioan. 18.

Pascha quid in Scripturis significet.

Exod. 13.

Num. 9.

Ioan. 11.

Excluduntur inepti quidam modi solvendi.

Innocent. III. lib. 4. Myst. Miss. c. 4.

V. ratio.

Ioan. 19.

cruci

toruci suffixum die illo precedere vel peram, in qua Iudæi agnum edebant. Nam etiam primo die solenni Azymorum licitum esset cibos præparare, ac ob id non opus esset parasceue, tamen quia agnus tot ceremonijs edendus erat, ut Azymis panibus, lactucis sylvestribus, cum calcamentis, & baculis, & renu præcinatione, magna opus erat parasceue, siue præparatione. Vnde Dominus dixit: Euntes parate vobis Pascha ut manducemus; Et, Vbi vis paremus tibi comedere Pascha? Et parauerunt Pascha. Quia vero illo anno Pascha, atque Sabbatum concurrebant, propterea Ioannes dixit: Erat parasceue Pascha. Marcus inquit: Erat parasceue, quod est antesubbatum, quod Græcè dicitur προσάββατον; & ideo duplici opus erat præparatione. Quod Lucas expressius docet, dicens; Et dies erat parasceue, & Sabbatum illucescebat. Ut vel ex hoc loco colligamus argumentum nouum ad probandum, Christum in parasceue Paschæ & Sabbati immolatum fuisse. Durè ergo tractant hunc locum, qui contra apertum verbum Ioannis: Erat autem parasceue Paschæ, non admittunt, Pascha habuisse parasceuen, nisi ratione tantum Sabbati; cum tamen maiora essent paranda ratione Paschæ, quam ratione Sabbati, & Christus nihil de parando Sabbato, sed de parando Pascha Apostolis præceperit. Sexto producit & ille locus Ioannis: Iudæi ergo (quoniam parasceue erat) ut non remanerent in cruce corpora Sabbato: erat enim magnus dies ille Sabbati. Quod illustrem sensum non habet, nisi propterea sic vocatum illum diem dicamus, quia duo maiora festa totius anni, nempe Sabbati, & Paschæ, illo anno in eundem diem concurrebant. Vnde Beda ait: Erat magnus dies ille Sabbati, ob solennitatem Paschæ: quemadmodum apud nos dum dies Natiuitatis Christi, aut festum omnium sanctorum incidit in Dominicam. Si ergo Sabbatum incidisset in decimam sextam lunam, siue in secundam diem Azymorum, cum illa dies non esset solennis apud Iudæos, non plus solito esset venerabilior, aut sanctior: & tamen dicitur: Erat enim magnus dies ille Sabbati. Ex quo constat, Christum in

parasceue Paschæ & Sabbati mortuum fuisse. Vnde Burgensis refert, in historijs Hebræorum referri, Christum passum in vigilia Paschæ; & Augustinus in Ioannem, tractans illa verba: Ibi ergo propter parasceuen Iudæorum, quia iuxta erat monumentum, posuerunt eum: Acceleratam, inquit, vult intelligi sepulturam, ne aduesperasceret, quando iam propter parasceuen, quam cenam puram Iudæi Latine vsitatus apud nos vocant facere tale aliquid non licebat. Sic ille, qui quidem videtur insinuare, quod cenam illam ea nocte post sepulturam Christi facturi erant, in qua agnum præparatum edere debebant. Septimo producit vrgens hæc ratio: quod cum Iudæi per legem conarentur facta tua contra Iesum iustificare, si primus dies Azymorum festus, quo Christus crucifixus est, extitisset, aperto testimonio se prodidissent hostes legis Moysi; cum tamen dicerent: Non in die festo; Et, Nos legem habemus; & secundu legem debet mori, quia Filium Dei se fecit; & tamen qui legem obtendebant, grauissimè in eius præcepta peccassent. Cum enim prima die Azymorum interdicta esset omnia opera seruilia, præter præparationem ciborum, iudicialia opera exercuissent ipsi; quia concuphenderunt Iesum, accusarunt; adhibuerunt testes, causam examinarunt, sententiam pronuntiarunt in Christum primum apud seipsum, deinde coram Pilato insisterunt, donec sententiam extorserunt; angariarunt Simonem Cyrenæum, ut tolleret crucem Iesu, & denique crucifixerunt: quæ omnia prohibita erant. Et quod maius est, viri sancti, & pii, ut Nicodemus & Ioseph, emerunt aromata, inunxerunt corpus Iesu, & sepulturam tradiderunt; mulieres etiam emerunt aromata, & præpararunt, ut ait Lucas, quæ omnia ut licita, & irreprehensa illo die fecerunt. Imò, ut subditur: Ibi propter parasceuen Iudæorum, quia iuxta erat monumentum, posuerunt eum, quo verbo innuitur, existente parasceue licuisse illud præstare, quod postea non licebat: vnde & intrante Sabbato mulieres siluerunt. Ut si maximè admittas, Iudæos ardore necis Christi inflammatos legem

Burgensis. Aug. tract. 120. in Ioannem tom. 9. Ioan. 19. VII. ratio. Matth. 26. Ioan. 19. Ioan. 19. Luc. 23. Ioan. 16. Luc. 23.

violasse

violasse, id minimè tamen asserendum fit in mulieribus sanctis, atque viris, ut Ioseph, & Nicodemo; cum tamen Iudæi se zelatores legis ostenderent. Ergo dicendum est, in profesto illos cepisse, & occidisse Iesum, ut colorè haberet religionis, & ne peccato inuoluamur mulieres illas, & sanctos viros. Adhuc Herodes Hebræus Petrum in carcere detinuit, qui Christum Messiam, Deumque prædicabat, nec ausus est propter religionem in die Paschæ, vel in diebus Azymorum illum interficere, dicitur enim in Actis: Erant autem dies Azymorum; Et, Volens post Pascha producere eum populo. Si ergo ille ferè profelytus abstinuit à cæde in festo, multo magis Iudæi, hoc est, Scribæ, Pharisei, & Sacerdotes Regis ipso religiosiores. Non ergo solida est solutio Dominici de Soto, dicens Iudæos concuphenderunt Iesum, & adduxerunt ad Pilatum: quia existimabant esse officium religionis, in hominem pseudopphetam, & quasi hæreticum in die festo scire, sicut nec illud etiã solidum, quod ait, Iudæos flagellasse Christum, & crucifixisse, non quidem per seipsum, sed per alios: nam non est verum cuncta per alios fecisse: per seipsum enim accusarunt, & multa alia præstiterunt. Deinde qui per alios facit, per seipsum facere videtur: nec licet Christiano domino præcipere seruo in die festo, etiam si alterius religionis existat, aliquid opus seruile, quia præcipiendi imputaretur. Octaua ratio: Quia si Iudæi celebrant Pascha die Iouis eadem nocte cum Christo, & prima dies Azymorum fuit dies Veneris, à die Veneris computando septem hebdomades dierum, efficerentur quadraginta nouem dies, & sequenti die Veneris oporteret esse Pentecosten Iudæorum, quæ coepta est die Veneris nocte, & terminata in diem Sabbati sub Vespera. Ita enim præcipitur in Leuitico: Numerabitis ergo ab altero die Sabbati, in quo obrulistis manipulum primitiarum, septem hebdomadas plenas, usque ad alteram diem expletionis hebdomade septima, id est, quinquaginta dies; & sic offeretis sacrificium nouum Domino, & quæ sequuntur. Est autem notandum, quod vbi dicitur, Ab altero

Ab. 12. Domini de Soto solutio impugnatur. Qui per alios facit, per seipsum facere videtur. VIII. ratio. Leuit. 23.

die Sabbati, Hebraicè habetur, In crastinum Sabbati, ut Lyranus notauit: & intelligit non Sabbati proprie dicti, sed crastini primæ diei Azymorum, quæ erat XV. mensis. Et confirmatur ex libro Iosue, dicens: Manseruntque filij Israel in Galgalis, & fecerunt Pascha quartadecima die mensis ad Vesperum in campestribus Iericho; & comederunt de frugibus Terræ die altero, & Azymos panes, & polentam eiusdem anni. Vbi Hebraicè dicitur Mimacharab aschabath, & Græcè habent Septuaginta ἑνὰ ἡμέρας, id est, crastina die sequenti diem Paschæ. Et ita Theodoritus in Apocryphis super Leuiticum scribit, manipulum offerendum die Pascha ipsum sequenti, & ab eo die septem hebdomadas numerandas ad festum Petre costes. Sic enim ait: Et numerabitis vobis à crastino die Sabbatorum, ab ea die qua manipulum separationis obtuleritis, septem hebdomadas integras. Isychius Ierosolymitanus lib. in Leuiticum: Arguuntur autem, inquit (scilicet Iudæi) neque secundum litteram implentes ea, nec spiritum intelligere, qui in eis est, valentes. Altero die, prima videlicet Azymorum, offerre manipulum, & ouem immolare super eum præcepit. A die autem, in quo hoc fit, septem hebdomadas numerari, & alterum diem: vltima hebdomada, sic Pentecostes celebrare festiuitatem in his, quæ nunc dixit, præcepit. Sic ille. Et Procopius Gazæus explicat, crastino die dici primum diem Azymorum. Quod si verum est, ab ea die computandas septem hebdomadas dierum, & proximam diem esse quinquagesimam Pentecostes, computatis videlicet extremis diebus: sequitur, quod si die Veneris fuit prima Azymorum, post quadragintanouem dies quinquagesimam Pentecostes in eadem die ponendam, nempe in die Veneris. Si autem Christi Pascha fuit prima Sabbati, siue die Dominico; necessarium est, ut quinquagesima Pentecostes Christianæ redeat in Dominicam. Et cum dies Pentecostes Iudæorum non constaret nisi vnico tantum die, incidisset Iudæicæ Pentecostes solennitas illo anno in diem Veneris, quæ terminaretur in die Sabbati: festum verò Pentecostes Christianæ

Lyranus. Iosue. 5. Theod. lib. quest. in Leuit. 9. 23. tom. 1. Isychius Ierosol. lib. 6. in Leuit. Iudæi nec litteræ legis, nec spiritus se accomodant. Pentecostes celebratio. Procopius Gazæus.

inciperet in Dominica; & in eadem esset eius terminus, & ita inter Pentecosten Iudæorum, & Pentecosten Christianorum esset hiatus unius diei, nimirum totius diei Sabbati cum nocte sequenti. Quod esse magnū absurdum, ex eo patet: quia in Actis habetur: *Et cum compleretur dies Pentecostes, erant omnes pariter in eodem loco* (ita enim in singulari legunt, Cōpleretur, multa Latina exemplaria, & Græca lectio. Et ratio est: quia festum Pentecostes vno tantum die constabat.) Quibus verbis significatur, quod dum compleretur festum Pentecostes Iudaicæ, subintravit festum Pentecostes Evangelicæ: quemadmodum finito Pascha Iudaico, quod ab illis illo anno celebratum fuit in die Sabbati, subintravit die Dominica Pascha Evangelicū. Quod si asseramus, Christū, & Iudæos eādē nocte agnum comedisse, quod Pascha Iudæorū dies Veneris erat; proculdubio inter Pascha Iudaicū, & Christianū, quod cepit prima Sabbati, hiatus unius integri diei Sabbati intercessisset: nā Pascha Evangelicū prima die Sabbati contigit. At verò secundū rationē traditionis, quā dixim⁹ Iudæos observasse, transferendo in diē Sabbati, sicut Pascha Iudæorum, exclusit Pascha Christianorū, ita solēnitas Pentecostes Christianæ exclusit Iudaicā. Atque hæc ratio profecto si recte inspicitur, gravis est & magni pōderis. Quāquam Iosephus lib. Antiquitatū, à secunda die Azymorum sumendū esse initium septem hebdomadarum asserat: quod non est neque literæ Hebrææ, neque Græcæ, neque Latinæ consonū.

Iam verò superest, ut illud verbum: *Ante diem festum Pascha*: iuxta priorē sententiam, quæ etiam probabilitate non caret, explicemus. Nihil enim contrarium alijs Evangelistis Ioannes expressit, sed cōsentientia illis loquitur: Quod enim alijs dicunt, *Primo die Azymorum*, ipse dicit, *Ante diem festum Pascha*. Cū enim Pascha, & prima dies Azymorum inciperent quinta feria ad vespēram, in occasu Solis, decurrerentque per totam sextam feriā, & Christus in eādē quinta feria, mane, vel circa meridiem, iusserit disci-

pulis parare Pascha, optimē dixit Ioannes, Ante diem festum Paschæ. Neque dixit pridie, aut per diem antea, sed simpliciter ante, quod impleri potest, etsi non nisi tribus, vel quatuor horis ante occasum Solis id dixisset Dominus. Vnde Chrysostomus super Matthæum, ait, primam diem Azymorū, Evangelistam vocasse diem, quæ est ante Azyma, id est, diem, in cuius vespere comedendi erant Azymi. Ita etiā Theophylactus explicat in Matthæum, his verbis: *Primam Azymorum diem vocat, quia diem Azymorum præcedit, ut sic dicam, quinta feria manducantur erant Pascha, post quam sequitur pascheue. Prima Azymorum vocabatur in lege, eo quod festum incipiebat à vespere, qua vescebantur Azymis*. Sic ille. Satis etiā ex Marco perpendere possumus, primā diem Azymorum eam esse, quando agnus Paschalis immolabatur. Sic enim scribit: *Et primo die Azymorum, quando Pascha immolabant: & Lucas, Venit autem dies Azymorum, in qua necesse erat occidi Pascha*. Illa enim cœna secundū veritatem erat cœna diei, non qui inchoabat illa vespere, sed qui terminabatur. Erat enim cœna diei Iouis, & nō cœna diei Veneris. Vnde & lex nominat ipsam cœnam decimæ quartæ diei, & non decimæ quintæ: nam in Exodo ita dicitur, decima quarta die ad vespēram immolandum esse agnum Paschalem. Cū ergo cœna illa esset initium diei primū Azymorum incipientis ab illo tempore, in quo incipiebant vesci Azymis; ideo alijs Evangelistæ verē dixerunt, prima die Azymorum Iesum cœnasse cum discipulis. Et quia eadem cœna erat diei decimæ quartæ lunæ, quæ tunc terminabatur, & quæ erat, velut modō est, vigilia festi Paschæ, aut Resurrectionis, aut Pentecostes, in quibus dicimus iam esse Pascha, & offerimus bonum Pascha, estque dies Pascha præcedens; idcirco verē dixit Ioannes Iesum cœnasse cū discipulis ante diem festum Paschæ: & Lucas magis explicans, dixit: *Appropinquabat autem dies festus Azymorum, qui dicitur Pascha*. Et ita habes alteram solutionem illius loci.

Chry. hom. 82. in Mat. tom. 2.

Theophy. in Mat. c. 26.

Prima Azymorum dies cur diceretur in lege.

Marc. 14.

Exod. 12.

Luc. 1.

Act. 2.

Festum Pentecostes apud Iudæos vno tantum die constabat.

Iose. lib. 3. Antiqui. c. 13.

Conciliatur Ioanes cum cæteris Evangelistis.

Vera opinio probabilior videatur.

Iam tercio breuissimē expediam quod pollicitus sum. Etsi utraque sententia probabilis sit, & à Catholicis Patribus asserta; illa tamen, quæ docet, Iudæos ex traditione distulisse in sequentem diem Sabbati festum Paschæ, semper mihi magis arrisit: tum quia minori labore, & minus dure soluit locos contrarios Scripturæ; tum quia plurimum Patrum testimonijs confirmatur; tum denique, quia gra-

uioribus, & solidioribus nititur rationibus. Vnusquisque tamen in suo sensu abundet, & suo iudicio liberè fruatur: nos quod probabilius, & veritati magis consonum esse existimauimus, in medium produximus: iudicet alijs; dummodo veritas Euāgelica ante omnia habeatur, & gloria Iesu Christi Dñi nostri, qui cū Patre, & Spiritu sancto, sit sempiterna gloria, decus, ac maiestas in secula seculorū. Amen.

Rom. 14.

TRACTATUS V.

In illa verba Ioannis: *Ante diem festum Paschæ, sciens Iesus quia venit hora eius ut transeat ex hoc mundo ad Patrem: cum dilexisset suos qui erant in mundo, in finem dilexit eos.*

Festum Paschæ cur sanctius atque solennius ceteris à Iudæis coleretur. Ioan. 2.

Vox Paschæ Lactatio unde descendat, sed falso. Lactan. lib. 4. c. 26. Aug. tract. 55. in Ioan. initio. to. 9. Ambros. in 5. cap. prior. ad Corinth. tom. vlt. Hierony. in c. 26. Matthai. to. 9. Pascha vnde dicitur.

VI A præcedentem Tractatum quæstioni illi celebri impendimus, iam ad reliqua, quæ sequuntur expedienda accedamus. Festum Paschæ solennius, & celebrius inter alios dies festivos Iudæorum habebatur, ob summum beneficiū quod in eo à Deo acceperant, id est, liberationē de Ægypti seruitute commemoratā; propterea simpliciter dicitur dies festus à Ioanne pluribus in locis. Vox Paschæ neque Latina est, neque Græca, sicut existimavit Lactantius, deducta à verbo *πάσχα*: quia passionis figura est, quā Deus præscius futurorum tradidit per Moysen populo suo celebrādam. Sed hunc reprehendit Augustinus in Ioanem. Ita etiam putauit Ambrosius in illa verba Apostoli: *Etenim Pascha nostram immolatus est Christus*, dicens: *Pascha itaque immolatio est, non transitus, sicut quibusdam videtur*. Hec ille: quē reprehendit Hieronymus in Matthæū dicens: *Pascha quod Hebraicè dicitur Phasce, non à passione, ut plerique arbitrantur, sed à transitu nominatur; eo quod exterminator videns sanguinem in foribus Is-*

raelitarum, pertransierit; nec percussit eos. Sic Hieronymus. Quanquam Ambrosius alibi oppositum asserat: *Pascha, inquit, Hebraicè, transitus dicitur, vel profectus; scilicet quia per hoc mysterium de peioribus ad meliora transitur*. Est igitur vox Hebræa, sed more Chaldaico terminata. Nam Hebraicè dicitur *פסח* pasch, quod est transitus, à verbo pasach, quod est transire. Sed Chaldaei de more solent nominibus addere aleph in fine, & ita dicunt *פסחא* pascha, & inde postea Pascha: ita enim in alijs vocibus videmus. Nā quod Hebraicè dicitur man, corban, mamon, akeldam, gabbath, & ab, ipsi dicunt, manna, corbona, mamonna, akeldema, gabbatha, & abba. Græci verò dupliciter corruerunt hoc verbum, dicentes *φασχ*, ponentes φ pro π, & χ pro κ. Hinc Gregorius Nazianzenus oratione in sanctum Pascha, putat Pascha Græcum deduci à *φασχα* Hebræo, vbi ponit Hebræum pro Chaldaeo. Eius hæc sunt verba: *Pascha hoc magnum, & venerandum, Hebræorum lingua, phaska appellatur. Significat autem vox illa*

Exod. 12. Ambro. ser. 53. tom. 3. Pascha quæ vox sit.

Pasch Hebraicè quid.

Nominibus in fine addere aleph solent Chaldaei.

Grego. Nazian. orat. 4. versus initium.

Pascha Hebraicè, & spiritaliter quid significet.

Scripturæ

August. 10. eo prædicto.

Pascha quid secundum alios.

B. Basilii tom. 2.

Cyrii. Ierofoly. Cateche. 10.

Iesus Hebraicè, & quid Græce significet.

Ioan. 11.

Infrà. 12.

Infrà. 18.

Suprà. 6.

Philonis, & Iosephi Iudæorum de Paschate in eptæ sententiæ.

transitum, historicè quidem, ex AEGYPTO fugam, & transmigrationem in Chananaam; spiritualiter autem ab inferioribus ad superiora, Terramq; promissionis processum, & ascensum. Verùm quemadmodum sapius in Scriptura accideri inuenimus, vt illa nomen aliquod, ab obscurioribus ad manifestiora, aut à rudioribus ad venustiora transmutet; ita & hic quoque factum cernimus. Qui dam enim salutaris passionis nomen hoc esse existimantes, ad vocem adaptarunt Græcam: Vt pha in pa, & u in x transmutarent, ac diem Pascha nominarent. Cumq; vocem hanc consuetudo suscepisset, fortiolem reddidit; cum multorum auditus, tanquam magis pio accessisset verbo. Hactenus Nazianzenus. Annotat etiam Augustinus in hæc ipsa verba Ioannis: Pascha autem, fratres, inquit, non sicut quidam existimant, Græcum nomen est, sed Hebraicum. Opportunissimè tamen occurrit in hoc nomine quadam congruentia vtrarumque linguarum: quia enim pati Græcè πάσχει dicitur; ideo Pascha passio putata est, velut hoc nomen à passione sit appellatum. Hæc ille. Quemadmodum B. Basiliius in Exercitamentis, siue in Asceticis, & Cyrillus Ierofolymitanus, nomen Iesu Hebræum esse aiunt, & significare Saluatorem: sed non sine causa etiã Græcè significare meminerunt curatorem, aut medicum: quia in illud etiã hæc significatio optime cõgruit, & viciuina est fõris Hebræi significationi, in qua proprie salutis datorè, seu seruatorè denotat. Est autè Pascha, sicut manna, neutrius generis, & indeclinabile, quemadmodum manna. Quanquam nonnulli declinent in secunda declinatione, Pascha Paschæ. Vnde dicitur: Cum esset Ierofolymis in Pascha: Ante sex dies Pascha; & erat parasceue Pascha: declinatur & per tertiam iuxta id: Vt manducarent Pascha; Et, Erat proximum Pascha dies festus Iudæorum. Pascha Pascharis; quod magis Poëtæ obseruant. Quantum ad significationem verò Pascha, siue Phase, non significat passionem, vt dictum est, cum sit vox Hebræa, sed transitum. Philo Iudæus interpretatur Pascha διαβασις, non ipsum transitum, sed sacrificia, quæ liba

mus transitori, vt res benè cedat; Iosephus verò interpretatur, διαβασις, id est, transgressus, siue progressiones; & Septuaginta vocè ininterpretatam reliquerunt πασχα. Sed certè Hebraicè Phase transitum significat, vt etiam ipsa Scriptura testatur, dicitur enim: Et comedetis festinantes; est enim phase (id est, transitus) Domini. Et transibo per Terram AEGYPTI nocte illa, percutiamq; omne primogenitum in Terra AEGYPTI. Et infrà: Quum dixerint vobis filij vestri, Quæ est ista religio? Dicitis eis, Victimam transitus Domini est, quando transiuit super domos filiorum Israel, percutiens Aegyptios, & domos nostras liberans. Non ergo dicitur transitus hic ex eo quòd populus transiuit per mare Rubrum, aut ex eo quòd Christus verus agnus transiuit ex hoc mundo ad Patrem, & nos à lege ad Euangeliũ, à peccato ad iustitiã, à vitio ad virtutem, quod mysticũ est; sed à transitu Angeli percutientis Aegyptios, vel Dñi in eo, & parèctis Hebræis: quemadmodũ Azymi erant ad cõmemorandum festinatum de Aegypto egressum, propter què non licuit illis fermentare. Primũ igitur Phase, siue Pascha transitum significat. Secundò, ipsum agnũ, qui victima transitus erat, de quo: Vbi vis paremus tibi comedere Pascha? Et, Non introierunt in pratoriuũ, vt non contaminarentur, sed vt manducarent Pascha. Tertio, significat ipsam diem festinã, maxime vespèrã decimæ quartæ lunæ, in qua agnũ edebant, de quo tradit liber Leuitici: Mense primo, quartæ decimæ die mensis ad vespèrũ, Phase Dñi est: & quintæ decimæ die mensis huius solennitas Azymorũ Dñi est. Quarto, significat ipsam primã diẽ Azymorũ, quia incipiebat à vespèra, siue à Pascha, quo tempore edebatur agnus; & ita ait Lucas: Appropinquabat dies festus Azymorum, qui dicitur Pascha. Quintò, significat totam hebdomadam Paschalem. Hinc in Actis dicitur; Erant autem dies Azymorum. Quem cum apprehendisset, misit in carcerem, tradensq; quatuor quaternionibus militum ad custodiendum eum, volens post Pascha producere eum populo, id est, post completam solennitatem Azymorũ. Sextò, signi-

Exod. 12.

Ibidem.

Paschã vnde transitus Domini appellatur. Ioan. 13.

Azymi quid significant. Ibidem.

Paschæ seu Phase varia significata. Matth. 26. Ioan. 18.

Leuit. 23.

Luc. 22.

Act. 12.

ficat

1. Cor. 5.

Iudæorũ in Christũ animus.

Christus in die festo Paschæ patiens quid doceat nos. Gal. 6. Matth. 5.

Christi præscientia suæ passionis, & mortis.

Duo præstat Iesus beneficia salutis.

Psal. 97.

Omnes homines cur neciant horam mortis suæ. Rom. 5. Luc. 12.

Matth. 25.

Psal. 88. Heb. 9.

ficat Christum verum agnum in illo figuratum, de quo Apostolus: Pascha nostrũ immolatus est Christus. Itaq; epulemur. Hic enim verus est agnus, non tantũ significans, sed faciens liberatio nẽ ab Angelo percutiente, & exitũ de vera Aegypto peccati, verãq; seruitute Pharaonis dæmonis: qui tantũ distat ab alio agno, quantũ Europa vera ab eadẽ in tabula quadã depictã. Erat autem hic dies festus Christi Domini, quia occasio erat in eo detegendi summum suum amorem erga mundũ: atque illo die, quo agebatur Deo gratiæ pro beneficio exitus de Aegypto, Dominũ Iudæi crucifixerunt pro beneficio exitus à potestate dæmonis. Discimusq; ante festum æternæ gloriæ pati, & nobis tunc festũ esse, cũ pro Deo patimur, secundũ illud: Mihi absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi; Et, Beati estis, cũ maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduersum vos, mentientes, propter me.

Sciens Iesus. Non tunc, sed ab æterno mortem sibi tunc in stare sciebat, & permissam à Deo sua prouidentia ad salutem mundi ordinabat; Peccatũ autem inferentium mortem, & nouerat, & mittebat, & in bonum mundi referebat. Ideò benè dicitur Iesus, id est, saluator, ad quem spectabat nõ solum se innocentem à morte illata seruare, sed etiam suos à morte peccati liberatos ad æternam bonam prouehere: vt rectè dixerit Dauid, Saluauit sibi dextera eius, & brachium sanctum eius. Indicat ergo, quòd non ex ignorantia, aut necessitate, sed scienter, & libere mortem perferret. Quia venit hora eius, vt transeat ex hoc mundo ad Patrem. Nos filij, & serui sumus horæ mortis, quia regnauit mors ab Adam vsque ad Moysen: tũ quia illa later scientiam nostram, vnde dicitur: Qua hora non putatis, Filius hominis veniet; Et, Vigilate itaq; quia nescitis diem, neque horã. Tũ etiam quia excedit vires, & potentiam nostram: non enim possumus eam à nobis depellere, secundũ illud Dauidis: Quis est homo qui viuere, & non videbit mortem? Et Paulus, Statutum est hominibus semel mori, post hoc

autem iudicium. Tũ denique quia nostram vincit voluntatem: Naturæ enim appetitu saltẽm illam horremus, & nolumus expoliari, sed superuestiri. Vt meritò dixerit Dominus Petro; Alius te cinget, & ducet quò tu nõ vis: hinc est, vt illam metuamus, dum putatur appropinquare: atque ob has causas nos sumus horæ mortis serui, Christus autè, Dominus erat horæ suæ mortis: tũ quia nota sibi erat, vt proinde eam pluries Apostollis, & turbis prædixit: deinde erat in eius potestate: nam cũ illa præfixa sit vnicuique, & præteriri non possit, etsi abbreviari à nobis queat, Christo tamen vtrunq; & depellere, & eam accelerare liberum erat; ob diuinitatis suæ potentiã: nec tantũ quantum Deus erat, sed etiam in quantũ homo Deo vnitus, vnde dixit; Nemo tollit eã à me; sed ego pono eam à me ipso: potestatem habeo ponendi eam; & potestatem habeo iterum sumendi eam. In cuius signum nec alio tempore, nec alio loco, nec alio modo, vel genere mortis passus est, quàm quo voluit. Ideò fugit horam Herodis quærentis illum infantem in Bethleem occidere, & horam Nazareth, qua præcipitare eum sui voluerunt de supercilio montis, & horam lapidationis in templo; ideo per Euangelistam dicitur: Nemo misit in illum manus, quia nondum venerat hora eius. Ita etiam locus non fuit, quem Iudæi voluerunt, sed in quo ipse voluit: nam nec in Bethleem, nec in Nazareth, nec in templo, sed in sancta ciuitate: quia non capit Prophetam (scilicet illum magnum) perire extra Ierusalem. Alia enim mortis genera declinauit omnia, præter mortem Crucis prædictã, de qua in Sapientia Dominus prædixit: Morte, inquit, turpissima condemnemus eum; Et, Mittamus lignum in panem eius, & eradamus eum de terra viuentium. Ideò frequenter tempus, vel genus mortis declinare volens, vel abscondebãt se, vel terrorem sui incutiebat, vel eorda hominum commouebat, vt euaderet. Erat præterea mors in sua voluntate: oblatus est enim quia ipse voluit. Ideò deside-

2. Cor. 5. Ioan. 21.

Quare Christus sciret horam mortis suæ, eiusque Dominus esset.

Christi potestati.

Ioan. 10.

Matth. 2. Luc. 4.

Ioan. 8. & 10. Infrã. 7.

Luc. 13.

Sap. 2. Ierem. 11.

Quibus modis Christus, cum volebat, mortem effugeret.

Ioan. 8. Infrã. 7. Esai. 53.

Luc. 12.

Horam mortis Christi cur vocet suam.

Hæc hora mortis aliter fuit Iudeorum, & aliter Christi.

Luc. 22.

Matth. 27.

Ioan. 2.

Infr. 13.

Christus mortem patiens à Iudeis, sicque vinci se finens, qualis videri possit.

Mors Christi cur transitus eius ex hoc mundo ad Patrem nominatur.

Isai. 9.

rabat illam, quatenus salutaris nobis, & Deo gloriosa erat, iuxta illud: Baptisma habeo baptizari, & quomodo coartor vsque dum perficiatur. Vbi perpède quam diuessa sint hominum, atq; Dei iudicia. Nemo enim nostrum horam vocaret suam, in qua sibi vita eripienda esset; Christus tamen ob illustrandam Dei gloriam, & electos à damnatione aeterna liberandos, horam suam vocat; vt tu, si sapias, eam, in qua spoliaberis peccato, & cunctis miserijs, & in qua aeternis diuitijs impleberis, horam tuam vocare non dubites. Erat postremò hora eius, quia præfixa sibi à Patre, & à seipso decreta, & in figuris veteris Testamenti ad opus redemptionis designata. Sicut vocamus horam nostam, illam, in qua aliquid dicturos, vel acturos nos pronissimus. Ita enim Iudices, & Consiliarij horas suas deputatas habent ad causas agendas. Et qui inimicum diu ad mortem quæsitum, tandem oblata occasione interfecit, dicit; Venit hora mea, & vltus sum; ita illa eadem hora & Christi fuit, & Iudeorum Iudeorum quidem, iuxta illud: Hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum; quia eius concessu habuerunt facultatem eum ligandi, & tandem occidendi, & quasi victores illi insultandi: Vah qui destruis templum Dei, & in triduo illud readificas. Fuit & ex alio capite hora Christi, & plus ab eo desiderata, quã à Iuda, cui dixit: Quod facis, fac citius: quia ipse dum mortem violentam perferret, mortem peccato ac dæmoni inferebat, mortemque ipsam suam morte prosternebat, & maximos hostes sua infirmitate vincebat: non secus ac ille, qui in ludo se vinci permittit in modico, vt maximum de se vincente lucrû reportet. Verbû Venit, significat, appropinquabat, siue instabat.

Vt transeat ex hoc mundo ad Patrem. Periphrasis est mortis, & alludit primò ad festum Paschæ, & transitus, quia Angelus magni consilij, ne nos percuteret, seipsum percuti permisit, vt pellicanus fundit sanguinem pro pullis suis suscitandis. Hinc Christus à se dicitur traditus, & percussus:

Oblatus est, inquit Propheta, quia ipse voluit. Tradebat autem iudicanti se iniuste: Pedit dilectam animam meam in manum inimicorum meorum; quia sci licet permisit; ob quã causam Pater dicitur tradidisse; vulnerasse, percussisse. Secundò docet, mortem non potuisse Christi tenere, quã omnes non soluentes censum transitus detinebat: sed cum Christus Dei Filius liber esset ab illo tributo, non potuit diu retinere, sed coacta fuit, tanquam cæcus prophetam Ionam vomere in aridam, & contriuit portas æreas; & vetes ferreos confregit, vt pretio à se persoluto, possent pij omnes; & sancti derenti in limbo transire ad Patrem. Tertio describit, mortem nihil aliud esse secundum Platonicos, quã μεταβολή quandã, id est, translationē, siue transitum ad Patrem de hoc mundo, vt exilio, reliquitque nobis mortem, quã vltimum erat terribilium, iam mitiorem, molliorem, ac magis teneram: non secus atque poma syluestria, quã melle, & saccharo conficiuntur, vt quã prius propter acerbitatem edî non poterat, dulcia iam, & esilia reddantur. Erat enim mors ante Christi recessum vinus quidam, ac terribilis Leo, suo aspectu omnes perterrefaciens: sed iam à Christo occisus, vt possint pueri illum iam mortuum pedibus calcare, illique insultare, vt docet Athanasius. Transiit autem Christus vt peregrinus Iacob in baculo suæ crucis Iordanem mortis, & reuersus est cum duabus turmis sanctorum Patrum, Gentilium & Iudeorum, quos ex limbo liberauit: Transiit autem non deitate immutabili: Ego enim Dominus, ipse inquit, & non mutor: non rursus anima, quã ratione superioris portiois ab instanti suæ conceptionis non solum in gratia, vt Angeli, & B. Virginis anima, conditus fuit, & in natura pura, vt Adam, & Heua, & extra peccatum, in quo nos concipimur; verum etiam in gloria: tamen ratione portiois animæ inferioris, atq; adeo corporis ipsius, potuit habere transitum à mortalitate ad immortalitatem. Nã hora nona, quamuis hæc transitus breuis

Infr. 53. 1. Pet. 2. Ierem. 12. Esai. 53. & seqq. II. ratio.

Iona. 3.

Psal. 106.

III. ratio. Mors quid secundum Platonicos.

Quam suauē nobis Dominus mortem reddiderit.

Athanasius lib. de humanit. Verbi, eiusq; corporali aduentu, circa medium tom. 1.

Gen. 32. Malac. 3.

Christi priuilegium.

fuerit,

Luc. 23.

Pij omnes fideles, vt transeant ex hoc mundo ad Patrem.

Ephes. 2.

Exod. 28. I. modus.

Psal. 67.

Ephes. 4. Alter modus.

Ex quo mundo transierit Christus ad Patrem, & quo modo.

Aug. tract. 55. in Ioan. tom. 9.

Transire cum mundo, & transire ex mundo, differunt. Terent. in Andria.

Transire ad Patrem, quid. Amoris Christi in sacros hementia.

fuerit, cœpit enim hora nona, quãdo dixit: Pater, in manus tuas commendo spiritum meum; Dominica tamen die in aurora rursus anima coniuncta est corpori, & habuit perfectum transitum post quadraginta dies ascendendo ex hoc mundo ad Patrem. Porro in eius transitu omnes nos transire censetur: quemadmodum fideiussore pro nobis solue nte, ipsi solvere iudicamur. Nam ita ille nos sibi simul con crucifixit, sicut, teste Apostolo, con resuscitauit, & confedere fecit in cœlestibus in Christo Iesu. Vt enim Pontifex dum ingrederetur Sancta sanctorum, nomina duodecim tribuum scripta portabat in Superhumerali, & in Rationali; vt in illo ingrediente Sancta sanctorum, & ipsi viderentur quodammodo ingredi: ita Christus cœlos penetrans, & aduocatum pro nobis agens, nomina electorum suorum, tum in deitate, tum in anima sua, atque adeo in manibus suis scripta gestauit. Et ita nõ est ingressus in cœlum solus, sed ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatē. Et vt persona diuina dicitur descendisse ad inferos ratione animæ, & in sepulchrum ratione corporis; ita dicitur ascendisse in cœlum ratione animæ & corporis illuc ascendentium.

Ac subdit: Ex hoc mundo, cum articulo dicitur Græcè, & significat inferiorem mundum hunc cum conditionibus naturæ, & pœnæ proprietates in se includentis, non autem conditiones vitiosas mundi, quibus Christus caruit, vt originali, personali, & veniali delicto, atque adeo fomite: nã hæc ad ciues, seruos, & amicos huius mundi, vel seculi spectant. Hinc rectè Augustinus ait: Qui transit cum mundo, ad hostes transit; qui de mundo, ad Patrem transit. Vnde rectè dixit Ioannes: Mundus transit, & concupiscentia eius. Ad Patrem. Qui vbique est, sed per tropum intelligimus domum eius: vt illud Comici: Eo ad Chremetem, id est, ad domum Chremetis.

Cum dilexisset suos qui erant in mundo, in finem dilexit eos. Scientia instantis proprii transitus ad felicem statum gloriæ, nõ impediuit quò minus obli

uioni traderet suos, vt pincerna ille Pharaonis, qui succedentibus prosperis oblitus est sui interpretis; nec imminuit, aut interrupit amorem; neque nouum genuit, sed antiquum continuauit, atq; cõsummanit. Dilexerat enim Christus suos, ab æterno predestinando; amorē declarauerat incarnatione, prædicatione, miraculis, & signis beneuolentiæ, & charitatis plenis. Nam reddiderat oculis visum, auribus auditum, lingue sermonem, claudis ingreßum, leprosis munditiam, ægrotis sanationem, mortuis vitam, mœstis consolationem, debilibus robur, peccatoribus veniam, & omnes ad æternam vitam inuitabat: hæc enim suæ dilectionis argumenta hætenus exhibuerat; sed iam maiora, & euidentiora prodere statuebat. Suos, ait. Omnia quidem Dei sunt, ob vinculum creationis: Si esuriero, inquit, non dicam tibi: meus est enim orbis terra, & plenitudo eius. Sui etiam, propter vinculum carnis erant Iudæi, de quibus ait Ioannes alio loco: In propria venit, & sui eum nõ receperunt. Sui præterea dicuntur, qui vinculo spiritali illi erant coniuncti. Atq; hoc vinculum bipertitum est: nam alterum est vinculum predestinationis, de quo dicitur: Cognouit Dominus qui sunt eius; Et, Vos non creditis, quia non estis ex oculibus meis; alterum vinculum est fidei, & gratiæ Dei, cum doctrina, & Sacramento coniunctæ, vt erant Apostoli: & his duobus modis hæc vocat suos electos, sed præcipuè Apostolos.

Qui erant, inquit, in mundo. Non solum Apostoli significantur in Iudæa siti, vel Galilæa, sed in toto mundo, de quibus alio loco ait Euangelista: Et non tantum pro gente, sed vt filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in vnum. Expende, quod non ait, qui erant de mundo, vel ex mundo: vnde in hoc eodem sermone distinguens inter has locutiones, dicebat: Et iam non sum in mundo: & hi in mundo sunt. Et rursus: Ego de di eis sermonem tuum, & mundus eos odio habuit, quia non sunt de mundo. sicut & ego non sum de mundo. Et rursus rectè ait: Qui erant in mundo: non supra mundum, vt Angeli, vt expendit Cyrillus; vel subter limbum, vt Patres

Gen. 40.

Eius amoris symbola in omni vita.

Expeditur illud pro nomine, Suos, cum dicitur: Cum dilexisset suos.

Psal. 49.

Ioan. 1. Duplex vinculum Christi amoris in suos.

Ioan. 10. 2. Tim. 2.

Quinam illi à Christo dilecti, qui erant in mundo.

Infr. 11.

Quid est: qui erant in mundo.

Infr. 17. Ibidem.

Cyrl. li. 9. in Ioan. ca. 2. to. 1.

in

Chryso. ho. 69. in Ioan. tom. 3.

Verba illa Ioannis: In finem dilexit eos, variè a Patribus explicatur. Primus sensus B. Cyrilli.

Matth. 26. Qualis Christi amor suos diligentis in finem.

Diligere in sacris literis, quid sit. 1. Ioan. 3. Insi. 4.

Ioan. 13.

Amicorù pro prium.

Heb. 1.

Zacha. 12.

In limbo, vel Purgatorio igne detentus, ut ponderat Chry. quia ij, qui erant in sinu Abraham, læti, tranquilli, & in spe certa vivebant Messia; sed qui in mundo, inquit, manebant ad certandum cum mundo, & principe eius, & navigabant adhuc; & propterea egebant Christo corroborante ad pugnam, & ad consequendam de hostibus victoriam, & spiritu ducente ad portum gloriæ. In finem dilexit eos. Verba sunt paullo obscurius dicta, unde & multiplicem sensum illis Patres tribuerunt. Primus igitur Cyrilli sensus apertior, & magis ad manus est: Cum Dñs Iesus per totam vitam multa edidisset charitatis suæ argumenta, in fine tamen vite sue maius amoris erga nos signum, pignusque declaravit. Eo etenim progressa est charitas eius, ut pedes discipulorum suorum lauerit, illis tradiderit corpus suum & sanguinem in cibum & potum ad alimentum, illos confirmaverit, ac præmunierit, ac denique duram, ac ignominiosam pro eis mortem sustinuerit, & quasi cygnus in fine vite sue dulcius cecinit, & instar ignis, qui in fine in maiorem flammam erumpit. Est enim in sacris literis diligere, amorem aliquo opere declarare, iuxta illud: *Filioli mei, non diligamus verbo, neque lingua, sed opere, & veritate.* Rursus: *Qui non diligit fratrem suum, quem videt; Deum quem non videt, quomodo potest diligere?* Ita intelligo verbum Domini in hoc eodem sermone prolato: *In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem, id est, si dilectionem externis benevolentia signis declaraveritis: nec enim ab internis dilectionis actibus agnoscipotest Christi discipulatus.* Moris est autem, cum amici invicem separantur, mutuis officiis benevolentiam invicem testatam reddere. Christus autem in testamento suo, quo nos heredes instituit omnium meritorum suorum, seipsum nobis impertijt. Nam ut ipse erat hæres viuerorum, tanquam vni genitus, potuit in quos voluit, sua bona transferre. Unde Spiritus sanctus de morte eius dixit: *Et dolebunt super eum, ut dolere solet in morte primogeniti: dolor si quidem ille, etsi magnus existat, mix-*

tus est tamen spei, quam concipiunt fratres de succedendo in bonis primo geniti. Secundus sensus, quem his verbis porrigunt Chrysostomus, & Theophylactus, est, ut in finem, siue *in rem*, id est sit quod perfectè, integrè, atque consummatè, & ut perfectus artis amandi magister, qui nihil eorum facere omisit, quæ decebant summum, & consummatum amatorem. Quidam obscenus Poeta librum edidit, quem falso inscripsit de arte amandi; cum reuera nihil aliud tradat, quam acerbi odij in seipsum artem. Nam qui diligit iniquitatem, odit animam suam. At Christus, numeris omnibus absolutus dilectionis magister extitit, puritatemque immensam, munditiamque cum illo coniunxit; ut nihil in eo terrenum, nihil sensui, aut carni placens deprehendere valeas. Divinae dilectionis effectus est humilitas: ut apertè docet matres, quæ præ amore filiis lactandis, purgandis, & à fetu mitigandis, & ad somnum illis conciliandum incumbunt. Non ergo timeamus nobis ab humilitate, ut sepe facimus, cum ab operibus humilioribus & vilioribus fugimus, dicentes, Non est mihi hoc honorificum facere; & ita incidimus in elationem, & superbiam, quæ sola Angelum fecit diabolum. In finem ergo dilexit, id est, perfectè, & ad mortem usque, ad quam promptum Christum deduxit amor. Nam maiorem hac dilectionem nemo habet, quàm ut animam suam ponat quis pro amicis suis: non enim poterat Christi charitas altius progredi. Nam si Christus diu inter nos vixisset, non potuisset magis virtutes suas exaltare, quàm moriendo pro nobis fecit. Nam de charitate dixit: *Ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum; Et, Nisi granum frumenti cadens in terram, mortuum fuerit; ipsum solum fructum affert.* Si ergo nobiscum citra mortem permanisset prædicando Dei verbum, & signa mirabilia edendo, profectò neque tantum odium in peccatum concipiendum indicasset, neque tantam Patri obedientiam etiam ad mortem præstandam docuisset, neque

II. sensus. Chryso. ibid. Theophyl.

Ouid. Naso notatur.

Psal. 10. Dilectionis magister Christus qualis sit.

Superbia sola Angelum fecit diabolum.

Ioan. 15.

Qua maxime ratione Christus virtutes exaltauit suas. Supra. 12. Ibidem.

III. sensus.

Aug. ibid. Caietanus.

1. Thess. 2. Quomodo ira Dei super Iudæos venit usque in finem, teste Apostolo.

Luc. 23. Quibus instrumentis finis supremus æternæ beatitudinis comparatur.

Amici qui rari.

Prou. 17.

Amici qui rari sunt, etiam in morte non deserunt. Ibidem.

tantum contemnendæ mortis exemplum pro salute proximi ostendisset: neque nos meliores fuisset Iudæis, sed grauius his Dominum persequeremur, neque viuentem illo tot Martyres triumphassent in cælo. Tertius sensus horum verborum est, finem accipiendò pro gloria beatitudinis æternæ, quæ finis est noster, quomodo accipit Augustinus, & Caieta. & nonnulli alij. Quemadmodum enim Apostolus ait, quod ira Dei in finem venit super Iudæos, id est, perfecta damnatio; ita per contrarium, dilectio Dei in finem, id est, perfecta, & ad finem usque beatum perducens dilectio. Etsi enim Deus omnia creata ad suos fines consequendos dirigat, ac moueat; cum tamen homo notitiam sui finis, & viam quæ ad illum ducit, per peccatum perdidisset, voluit Dominus sua benignitate de re tantum momenti nos instruere, & gratiam ad subsidia, quibus vita æterna comparatur, suppeditare: ut quæ hoc nobis doctrinæ, gratiæque imperitiendæ argumentum ostenderet, illam pro nobis mortem sustinere voluit, ut ita homines de mundo isto tanquam de Ægypto educeret. Cuius rei argumentum prodidit, cum Iarioni dixit: *Hodie mecum eris in Paradiso, & homo in Limbo, viso Christo, fuit beatus.* Deditque ad consequendum tantum finem, curram Fidei, Spei, & charitatis, & bonorum operum; dedit Sacramenta, quæ sanctificarent, sanctos qui præirent, & docerent eò posse perueniri. Et hinc est, quod eum homines dum viuunt, diligere soleant; rari tamen in fine diligunt: at Christus, qui verus amicus erat, & de quo scribitur: *Omni tempore diligit qui amicus est, non solum in morte, sed etiam post mortem in signem suam charitatem nobis declarauit: quia non est ipse morte finitus, aut consummat, sed per illam (quod infidelibus incredibile vide-*

tur) opulentior, & gloriosior effectus, qui de se dixit: *Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra.* Atque ita Christus nouit diligere in finem æternæ vitæ, ad illamque, non obstante peccato, aut morte perducere suos. Mûsus sanè ad finem ad quem cõditi sumus, diligere nescit, sed ad media, hoc est, ad honores, diuitias, & delicias: unde & amor ille languet, & imbecillus est. Nam cum Philosophi tradant, finem sine mensura diligendum, ea verò, quæ ad finem sunt, non nisi pro ratione finis: nam sanitas ut finis sine modo diligitur, ac Medicina sanitatè efficiens, non plus, quàm conferat ad illam consequendam: ideo mundus eum ad finem vitæ æternæ, quem ignorat, diligere nesciat, tantum in creaturis communis candidis consistit eius dilectio. Et sanè cum ratione est coniunctum; ut qui seipsum diligere non nouit, sed loco amoris vero se odio prosequitur, alios quoque diligere ignoret. Nam qui sibi nequam est, cui alij bonus erit? & ne patiatur incisionem, vel cauterium, in manifestam mortem in eurrat. Hic sensus etsi non sit omnino alienus à litera, superiores tamen longè commodiores esse videntur. Demus igitur operam, ut qui tantis stimulis & fomentis ad diuinam dilectionem excitamur, nostra ignauia, & socordia in tanta charitatis fornace, quam Christus nobis indicauit, ne gelidi, ac frigidi maneamus, signo planè Satanæ, quæ admodum tres pueri igne fornacis ardentis non fuerunt exusti. Sed ut intus verè, & sanè ardere, ex intimis cordis medullis inuocandus est nobis in primis ille, cuius ignis est in Sion, & caminus eius in Ierusalem, Dominus noster Iesus Christus, qui cum Patre, & Spiritu sancto infinita diuinitatis gloria semper potitur in secula seculorum, Amen.

Matth. 28. Mundi amor quam cæcus, & impotens.

Finis longe aliter diligendus est, quam quæ ducunt ad finem, secundum Philosophos.

Vnde fit, ut quis quæ piæ amare non sciat.

Eccle. 14.

Daniel. 3.

Esai. 31.

TRACTATUS VI.

In illa verba : Et cœna facta (cum diabolus iam misisset in cor, ut traderet eum Iudas Simonis Iscariotes, sciens quia omnia dedit ei Pater in manus, & quia à Deo exiit, & ad Deum vadit) surgit à cœna, & ponit vestimenta sua: & cum accepisset linteam, præcinxit se, & reliq. Ioan. 13.

Ioannes ea tantum exprimeret in suo Evangelio cur fuit, quæ cæteri Evangelistæ tacuerat.

Cur hæc ab Evangelistâ sit instituta nar. attio.

Theophy. in Ioan. 6. 13.

Proditionis à Iuda meditatae cur Ioannes meminerit.

Cur idem de Christo dixe-

DICTVM est superius, Ioannem prætermittere, quæ ab alijs Evangelistis essent plenè narrata, ut erat cœna Paschalis, & institutio Eucharistiæ: de quibus hic nihil Evangelista adiungit verò quæ ab alijs ommissa fuerat, ut lotionem pedum, & sermonem ad Apostolos habitum. Ideo Ioannes vno verbo cœnam absoluit, dicendo: Et cœna facta. Quo verò proposita verba plenius intelligantur, ac degustentur, explicandus est in primis Evangelistæ scopus; Deinde quid est quod ait: Et cœna facta: Postremò, quid significet: Cum diabolus iam misisset in cor Iudæ.

Ad primum dicendum, quod cum hæc Ioannes superiori sententia veluti quodam præmio causam Dominici facti à se narrandi descripsisset, iam illud exaggerate studet, ut in illius admirationem (quod verè est admirabile) lectore attolleret. Ad quod spectat, quod non ante cœnam, ut ait Theophylactus, sed cum in cœna omnes recubissent, atque inter cœnandum relictis epulis non dedignatus est sordidos, & puluerulentos Discipulorum pedes contingere, & in illis abludis manus suas contaminare. Deinde proditionis à Iuda meditatae meminit, ut Domini submissionem indicaret, quod nec Domini sui præsentia ab hoc facto est reuocatus, sed proditoris, qui totus erat iam diaboli mancipium, pedes lauare sustinuerit. Tertio

præmittit, Dominum diuinam suam celsitudinem, & magnitudinem non ignorasse: quia nouerat Patrem omnia in manus suas donasse, & quod à Deo exiit, & ad Deum vadit; ne putaremus factum humilitatis Christi exhibitum tanquam ab ignorante suam dignitatem, aut eius rationem non habente. Describit ergo eius incomprehensam, & ineffabilem maiestatem: quemadmodum Apostolus commendaturus Christi humilitatem, & exinanitionem, præmittit, quod in forma Dei erat, & diuinitatis rapinam non fecerit. Ita etiam idem Ioannes cap. 1. dicturus verbi humilitatem, quæ Verbum caro factum est, præmittit magnificum illud exordium: In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Et cap. 6. dicturus: Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus, præcedit in signe illud potentia eius immensæ miraculum, quando ex quinque panibus facti sunt quinquè millia hominum. Et hæc de scopo.

Circa secundum quæritur, quomodo verum sit: Et cœna facta, & quomodo consonum his quæ sequuntur, nimirum: Surgit à cœna, & quod postea Iesus buccellam dedit Iudæ, inuestigandum est. Nam si post lotionem pedum adhuc cœna durabat, quomodo dicitur facta cœna? Respondet B. Augustinus hoc loco, cœnâ dici factam, id est paratam, & ad conuiuantium

rit: Sciens quia omnia dedit ei Pater in manus, &c.

Philip. 2.

Lotio pedum ante an post cœnam facta fuerit.

1. Solutio. B. Augusti. tract. 60. in Ioan. 10. 9.

Secunda. Olander in harmo. Euagelica.

Moris erat Iudæis, conuiuio exceptos prius ad pedum lotionem admittere.

Luc. 7. Solutio vtraque quas patitur difficultates. Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22. Ioan. 13.

Tertia solutio.

Exo. 12. Ruper. Tuitien. lib. in Ioan. 11.

Vt olim fideles post Eucharistiam sumebant cœnam suam, ita post agnū typicum alios cibos sumere Iudæi consueuerant.

1. Cor. 11. Quid sibi velit illud: Cū diabolus iam misisset in cor, ut traderet eum Iudas, &c.

mensam, vsumque perductam. Antequam ergo inciperent conuiuari, & agnum edere, voluit nonnulli, Christum tanquam conuiuij instructorem, lauisse pedes Discipulorum de more gentis illius, quæ conuiuio exceptos solet prius ad pedum lotionem admittere. Vnde apud Lucam Dominus exprobat cum Pharisæo se inuitante: Aquam pedibus meis non dedisti. Sed profectò hoc non satis esse videtur, ut dicatur cœna facta, quia tantum est præparata. Quod ex eo quod subdit, comprobatur: Surgit à cœna, & quia edentibus illis postea propalauit proditorum, secundum alios Evangelistas, & secundum Ioannem, data buccella exiit. Ergo lotio non ante esum agni Paschalis fuit, qui primo loco ante alios cibos ut res sancta edebatur: & lotio pedum, institutionem Eucharistiæ debuit præcedere, ut paulò post dicemus. Rursus illa verba: Cœna facta, non significant cœnam omnino terminatam, & completam: quia ablutis pedibus iterum recubuit, & cœnantibus illis instituit Eucharistiam, & dedit Iudæ panem intinctum: quæ omnia signa sunt cœnæ perseverantis. Nec tertio, inchoata cœna agni Paschalis, nec tamen finita: vt cum dicitur: Dies est facta, id est, inchoata, & non terminata. Quia cœna agni Paschalis omnino finita erat, nec poterat interrumpi: quia festinanter erat edendus agnus iuxta mandatum Moysis, ut notauit Rupertus Tuitientis. Et alij cibi iam coeperant edi, quia dicitur inter cœnandum, vel dum cœna fieret. Et ita Græcè dicitur *διὰ τὸν εὐαγγέλιον*, hoc est, non solum cœna parata, & esu agni finito, sed etiam aliorum ciborum esu in finem vergente. Ita dicitur dies factus, cum ortus est Sol, & dies inceptus. Vt enim olim in Ecclesia primitiua post Eucharistiam soliti erant sumere cœnam suam, ut habes apud Paulum in priori ad Corinthios; ita post agnum typicum alios cibos sumebant Iudæi. Et hæc de secundo.

Ad tertium accedamus: Cum iam diabolus misisset in cor, ut traderet eum Iudas Simonis Iscariotes. Vbi perpende, quod tantum, ac tam infandum flagi-

tium, & quale nunquam ab orbe condito perpetratum est, humanæ menti non erat tribuendum, sed Satanæ, ac diabolo, Christi sanguinis sitientissimo, & eius hosti capitalissimo. Cum diabolus iam misisset in cor, ut traderet eum Iudas Simonis Iscariotes. Primus hic est, qui in cœlo autor peccati, & in terra extitit: nam inuidia diaboli mors introiit in orbem terrarum: ita ergo partem habere voluit in hoc conuiuio. Et rectè interpretatur criminator, vel calumniator Christi, ut Iudas calumniatus est vnguentum effusum. Est enim zoilus, & momus maximi Dei operis, hoc est, Incarnationis, quo nullum maius, aut pretiosius factum, aut fiet. Ideo in cœlo calumniatus est, ne Angelica natura homini à Verbo assumpto subderetur, tentauitque impedire ne fieret; & vbi factum est, aut factò, & impudenter per organa sua negauit, aut hæreseon multarum maculis, ac nugis; quod ad se attinet, infecit. Hic igitur ille est, qui proditionem Domini Iudæ suggestit; Iudæis mortem petere persuasit, cum dixerunt: Tolle, tolle, crucifige eum; Pontifices instigauit ad nefariam vocem: Nos legem habemus: & secundum legem debet mori, quia Filium Dei se fecit; Pilato incussit timorè Cæsaris, ut Christum innocentem magnitum damnaret. Est etiam calumniator nostri, & accusator apud Deum: vnde de Iob dixit: Nunquid Iob frustra timet Deum? Nonne tu vallasti eum, ac domum eius, &c. Est etiam calumniator Dei apud homines, apud quos docet esse crudelè, & personarum acceptatorem, & suggerit illud quod Pharaoni: Quis est Dominus, vt audiam vocem eius, & dimittam Israel? Denique diabolus optimò comparari potest cum homine virum inter & vxorem discordias, dissidiorumque zizania, vt se inuicem odio prosequantur, disseminante. Et rectè ait: Iam: quia die precedenti, id est, die Mercurij, Dominum vendere pepigerat, & à Bethaniæ conuiuio, in quo effusum est vnguentum, id decreuerat, id est, Sabbato ante sex dies Paschæ. Subdit: Misisset in cor. Et explicas quid miserit in cor, subdit: Ut traderet eum.

Sap. 2.

Diabolus quid sonet. Ioan. 13. Quare dæmò Incarnationis maximū Dei opus sepe impedire conatus sit.

Ioan. 19.

Ibidem.

Ibidem.

Iob. 1.

Exod. 5.

Dæmon cui apte comparatur.

Diabolus quædo misit in cor Iudæ, vt Dominum traderet. Matth. 26. Ioan. 12.

Cor hoc loco quid significet.

Matth. 26.

Ioan. 8.

Quid est qd diabolus missus dicitur in cor Iudae traditionem Domini.

Dæmon in corpore quantum do sit.

Humani sensus quantum a dæmone immutari valeant.

Quare visus non fallatur.

Phantasia, & æstimatiua virtutis minus quod.

Et per cor metaphoricè accipias intellectum, & voluntatem: suasit namque ei prodicionem, & prodendi ratione, & pridie iam impulerat, vt iret ad concilium Sacerdotum, & Seniorum, vt cum illis pactum prodicionis à se designatè sub certa vilissima mercede iniret, & pactum prodicionis cum Sacerdotibus pridie designandæ. Immissit ergo in cor oua sua: quæ Iudas postea exclusit per opera maligna. Quod & in nobis quotidie facit: vnde alio loco Iudæis dixit: Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere. Dæmon ergo significatur in primis esse extra cor, quia est extra essentiam animæ, in qua nulla est operatio, nec facultas, nec eius pars est Angelus, nec eam informat, vel illi dat esse, vt anima, quæ hoc modo est in corpore. Rursus Angelus non est in essentia animæ ea ratione qua Deus, hoc est, vt conseruans extrinsecum per essentiam, & intrinsecum per eminentiam: quia dat esse cuius rei. Est autem dæmon in corpore, quando solum operatur intra terminos quantitatis corporeæ, quasi in loco, & vt motor in mobili. Operari autem potest, primò in sensibus externis, illudendo eos per refluxum specierum à phantasia in sensum, vel in organum sensus: qui ab specie etiam præsentè obiecto immutatur, & non ab obiecto sine specie, quia non tangit sensum: & si tangeret, sub visum non caderet. Ideò visus non fallitur; quia verè, & naturaliter à sola specie immutatur. Et refluxus specierum naturaliter gignitur à memoria, vel phantasia vim habente in somno supra naturam, quando aliæ animi facultates sunt sopitæ: secus se habet in vigilia. Secundo dæmon illudit inficiens organum: ex quo sequitur, iudicium æstimatiuæ facultatis, vel intellectus, decipi ac falli: vt in gustu ægri amara iudicantis quæ dulcia sunt, intelligi potest, vel in ipso visu, dum fumi afficiunt organum eius, ita vt videatur domus plena vitibus, vel serpentibus. Porro phantasia, & æstimatiua (quæ seruit intellectui iudicanti, & abstrahit intèntiones nonsensatas à sen-

fatis speciebus, iudicatque in particulari inter bonum & malum, vtile & inutile, commodum & incommodum, amicum & inimicum) quia corporea est, & materialis, potest dæmon, quatenus suasor, vel suggestor est, illam turbare, ita componendo, & illustrando species phantasiæ, vt videatur esse bonum quod non est, vt Iudæ vendere Christum, & Petro fugere ob species timorem incutientes, & vt quid nouum esse videatur. Sed non recipitur cogitatio, si non intendatur ab homine cogitante: nõ tamen potest sine obiecto externo, vel speciem nouam imprimere, vel creare phantasma, quia non habet semen, sine quo ei natura non obedit. Mota autem phantasia, mouetur quasi suasionem quadam intellectus: & si omnino perturbata est, vt in ebrio, vel ægroto, appetitus etiam mouetur, & vis ipsa motiua ad phantasiã, cum fortis est, & violenta, nec detinetur ab intellectu, vel voluntate, vt contingit in somniantibus. Præter hæc autem, tertio valet dæmon appetitum sensitiuum excitare, quo inclinamur per modum desiderij, & qui subseruit voluntati, qua vna propendemus ad volendum, vel cupiendum aliquid. Excitat autem, ciendo humorem, vt sanguinem ad iram, vel calorem ad luxuriã; siue hoc faciat per motum loci, vel applicando agentia patientibus, obseruandoq; cælum, quo corpus regitur. Hæc autem inferiora ita possunt à dæmone permoueri, vt ob defectum organi amittatur quantum ad vsum libertas ipsa; & consequenter homo tunc non peccat. Manente autem vsum libertatis in ratione, & voluntate, dæmon per hæc inferiora potest hominẽ persuasionem adducere in suam sententiam; minimè autem conuincere, aut cogere, nec immediatè imprimere cogitationem in intellectu, vel consensum in voluntate, quia non intrat essentiam animæ, & talis cogitatio, vel consensus essent quasi innati, nec possemus eos reijcere, sicut nec damnati. Nec alij cogitationem à Deo impressam depellere valent: vnde dicitur cor Regum in manu Domini; & quocunq; voluerit, inclinabit illud.

In phantasia, & æstimatiua dæmon quatenus agat.

Appetitus sensitivus hominis à dæmone, vt excitari valeat.

Quemadmodum hæc inferiora possunt à dæmone permoueri.

Prov. 21.

Quæ cogitatio ab homine depelli nequeat villo modo.

Extra

Quid missus sit in cor Iudæ.

Aug. ibid. id est in tract. 55. in Ioan. tom. 9.

Spiritale non semper in laude accipitur, teste Aug. Ephes. 6.

Spiritualia vnde dicantur.

Bonæ cogitationes, ac suggestiones, à bonis immittuntur spiritui, vt malæ à malo.

Contra caco dæmonem armis quibus sit decertandum.

Dæmonem vincere quare ratione valeamus.

Gen. 3.

Extra ergo manet dæmon, non in essentia animæ, vel corporis: nec in intellectu, & voluntate, principijs operationum humanarum, imprimi; sed in corpore phantasmata mouet, & suadet ad avaritiam, vel odium, Deo iuste permittente. Hinc Augustinus in hæc verba: Cum diabolus iam missus sit in cor: Si quis, inquit, quid missum sit in cor Iudæ? hoc ubique, vt traderet eum. Missio ista, spiritualis suggestio est, non fit per aurem, sed per cogitationem; ac per hoc non corporaliter, sed spiritaliter: neque enim spiritale quod dicitur, semper in laude accipiendum est. Nouit Apóstolus quadam spiritualia nequitia in cælestibus, aduersus qua nobis colluctationem esse testatur: non autem essent maligna etiam spiritualia, si non essent etiam maligni spiritus. A spiritu enim spiritualia nominantur. Sed quomodo ista fiant, vt diabolica suggestiones immittantur, & humanis cogitationibus miscantur, vt eas tanquam suas deputer homo? Nec dubitandum est, etiam bonas suggestiones à bono spiritu ita latent, ac spiritaliter fieri: sed interest quibus nam eorum mens humana consentiat, diuino auxilio, vel deserta per meritum; vel adiuta per gratiam. Hactenus ille. Quia ergo dæmon superioris est naturæ, & nos ad malum propensi, proculdubio omnia mala nobis persuaderet, atque in omnibus se immisceret, nisi Deus illum coecerneret: quæ mobrem precibus ad Deum fufis est certandum; & luce, & humilitate viuendum in Regem tenebrarum, & superbiam. Quod si obijcias, parum esse cum æquitate coniunctum, vt nos cum hoste nos vidente congregiamur qui à nobis tamen non videtur? Respondebo, te Angelum habere custodem, per quem vides, & qui pro te non vidente, & videret, & decertat. Deinde maior gloria vincens, qui diceret: Vel rectis oculis ego tecum pugnabo. Ad hæc satis est te videre dæmonis receptaculum, tanquam lustrum feræ delitescens: hoc autem est caro tua, quam percutiendum, illam percutis: quia ille non pugnat nisi te ipso armatus contra te ipsum, vt per Heuam seduxit Adam, & per sensum

vincit rationem. Postremò videmus fide, & obedientia subiiciendo nos alijs, qui nos regunt, & peccata agnoscendo esse in Deum, & in eius legem, atque aded in nos ipsos, & conscientiam nostram. Ceterum causa immisionis, quod ad Deum attinet, peccatum Iudæ illud dæmonis extiterat, vt qui in foribus erat, sordesceret adhuc, & salus omnium, quam inde elicit. Ex parte verò dæmonis, odium fuit, quo exæcatus in omni re, vt sophista defraudatur. Quia autem hæc immissio ab extrinsecò fuit, ideo poterat ei resistere, & non resistens peccauit: Debilis enim hostis, qui non vincit nisi volentem. Ideò frater Domini exhortatur: Resistite, inquit, diabolo, & fugiet à vobis: & Petrus: Cui resistite, fortes in fide. Aliàs Saul proiciens lanceam in Dauidem, per suggestionem diaboli, non peccasset nec Ananias, & Saphira à Satana seducti, defraudantesque pretium agri, deliquissent: nec Heu à serpente seducta edens lignum veritum, in legem à Deo præscriptam egisset. Cum immisisset ergo. Intellige ante consensum, vt pugnans pro obtinendo ingressu domus; post consensum verò intrat vt dominus in proprium mæcipium, nec potest pelli, nisi veniat fortior, & alliget fortem, & vniuersa eius arma auferat, & spolia distribuat. Vt traderet (inquit) eum. Expende quæso quis, & quem, & quibus, & quo pretio, & ad quid vendiderit: nam si singula diligentius perpendas, inuenies magnam syluam bonitatis diuinæ, & amplam segetem malitiæ humanæ. Vocatur autem proditor, Iudas Simonis Hecariotes. Iudas, confitens interpretatur, siue laudans. Et Christus in Iuda Iacob filio designatur; iuxta illud: Iuda, te laudabunt fratres tui. Non iuuant autem speciosa nomina, ampli tituli, status sublimis, & Apostolicus; imò nocent, si opera non respondeant vocationi, cum tanto maior sit ingratitude. Dicitur Simonis, scilicet filius, imò etiam Christi, si voluisset significatū habere Simonis, hoc est, obe-

Cur Iudas à Deo missus sit in horrendum prodicionis scelus incidere. Apocal. vlt.

Debilis hostis qui.

Iacob. 4.

1. Per. 5.

1. Reg. 18. Act. 5.

Gen. 3. Supra. 2.

Luc. 11.

Iudæ prodicionis Christi circumstantiæ.

Iudas quid.

Iudæ qd Domini typus.

Gen. 49. Speciosa nomina, ampli que tituli, cetera si desint, quid faciunt.

Tom. 9.

E dien-

Simon quid, & Iſcariotes. **Matth. 26.** **Infra 27.** Quare Chriſtus dicitur: Sciens quia omnia dedit ei Pater in manus. **Sap. 7.** **Philip. 2.** **Eſa. 14.** **Gen. 3.** Quare Pater Chriſto dedit in manus, quæ non ſunt illa. **Ioan. 10.** **Theophy. in Ioannem.** **Ioan. 12.** **Infra 17.** **Ibidem.** **Aug. tract. 55. in Ioan.** **1. Cor. 15.**

dientis: ſed quia noluit eſſe obediens filius, neq; Iudas, id eſt, conſtitens, ſuit Iſcariotes, id eſt, vir mercedis, & vir occiſionis: quia ob parvam mercedem Dominum prodidit. Et quia vendidit ut interficeretur, dignus fuit, ut in ſe ipſum manus conijeeret, ſeq; perimeret. Et ita, ut ille dixit:

*Conueniunt rebus nomina ſape ſuis. Sciens (ſic eam ſciſſiſſet, nam Græcè dicitur *ſciens*) quia omnia dedit ei Pater in manus.* Ne ſui ignoratiōe videtur ſe deiſcere; addit in Chriſto perfectam notiā ſuæ poteſtatis, magnitudinis, nobilitatis, & proſperitatis, & gloriæ futuræ. Hi c Salomon ait: *Mihi dedit Deus dicere ex ſententia, & præſumere digna eorum qua mihi datur: & de Domino Apoſtolus: Qui cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe aequalē Deo* (quantum ad ſummam Deitatem rapere voluerunt Saranās, & Adam) *ſed exinanivit ſemetipſum, formam ſerui accipiens.* Et per hæc omnia non intelligitur Deitas, quæ continet omnia, & quæ maior omnibus eſt, & propriè Deitas non eſt in manibus, id eſt, ſub poteſtate. Idem Theophylactus exponit: hoc eſt, quod concedidiſſet ei ſalutem fidelium, & Gētiū, de quibus: *Omnia traham ad me ipſum, Et, Omne quod dediſti mihi,* & reliqua: ac iterum: *Nunc cognouerunt quia omnia qua dediſti mihi, abs te ſunt.* Auguſtinus in hæc verba: *Sciens quia omnia dedit ei Pater in manus: Ergo, inquit, & ipſum traditorem: nam ſi eum in manibus non haberet, non utique illo vteretur, ut vellet. Proinde iam traditor traditus erat ei, quem tradere cupiebat, atq; ita malū tradendo faciebat, ut de illo tradito bonum fieret quod nesciebat. Sciebat enim Dominus quid faceret pro amicis, qui patienter vtebatur inimicis: ac ſic omnia dederat Pater in manus eius, & in uſum mala, & in effectum bona. Hæc ille. Vel omnia etiam ſalutis myſteria perficienda in agno Paſchali, vel in ablutionis actu designata, atq; depiſta: quod erat tradere ei omnes eos, qui per ſuperbiā à Deo receſſerāt, ut per humilitatem, & charitatem (quam hic ut ſeruus traditus docuit) reducere, & Patri conſignare, & ut Paulus loquitur, regnum*

Deo, & Patri tradere, & conſequenter, indirectè tamen, omnia temporalia ante reſurrectionē. Directè autem, poſtquam à mortuis excitatus eſt, omnium dominium habuit, iuxta illud: *Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo, & in terra.* Cæcæta verò omnia hō. ſunt data Chriſto, quaten⁹ Deus eſt, quia vnus eſt creator, qui eſt tres perſonæ, ſed Chriſto homini procuratori, & hæredi vineq;. Et quā parcè (bone De⁹) hic Ieſus omnia habens in manibus, uſus eſt rebus paruis, hoc eſt, temporarijs bonis quæ contēpſit, magnis verò, id eſt, cœleſtibus, magnificè, atque largiter eſt uſus, cum opes Euāgelicas, atq; margarita ſ liberaliter profudit atq; diſpenſauit.

Sciens quia à Deo exiuit, & ad Deū vadit. Ita quidem à Deo exiuit, ut Deum non reliquerit: ita ad Deum vadit, ut homines non deſeruerit. Chriſtus etenim quatenus à Patre gignitur, non exiit ab eo, ſed in eo manet: *Non credis, inquit, quia ego in Patre, & Pater in me eſt? Et, In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & rursus, Vnigenitus Filius qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarrauit; & illud: Ex vtero ante Luciferum genui te; hoc eſt, diſſimili ratione generationis humanæ, in qua maſculus non parit, & habens intra me ut mulier infantem. Vnde, & alibi dixit: Nūquid ego, qui alios parare facio, ipſe non pariam? Si ego qui generationem cateris tribuo, ſterilis ero? Nam quæ res perfectior eſt, eò fructū magis internū producit, ut in igne gignente aliū propinquum ignem, & planta producete fructum ſibi coniunctum, & animali in vtero geſtanti fœtum demonſtrari poteſt; ſed in nullo magis quam in hominē, qui fœtum ſibi intimū in intellectu gignit. Veruntamen eadem æternā generatiō, quatenus habet pro termino Filium Dei, non tantūm in Patre inuiſibilem, ſed in Humanitate viſibilem, & partu virgineo in lucē editum, propterea dicitur à Patre exiſſe, & veniſſe in mundū. Nos igitur quoniam corpore, & ſenſu conſtamus, neque intelligimus niſi externa; Dei Filius cum formam noſtram corpoream induerit, eatenus dicitur à Patre exiuiſe, & propterea ad Deū rediſſe, com-*

Matth. vlt. Chriſti paupertas prohibet minimum ſalutem in illos diuitiarum bonitatis.

Quemadmodum exiuit à Deo Chriſt⁹, & ad Deum vadit.

Ioan. 14. **Supra 1.** **Ibidem.**

Pſal. 109.

Quid ſignificet: Ex vtero ante Luciferum genui te. **Eſa. 66.**

Quare ratione Chriſtus dicitur à Patre exiſſe.

Ioan. 16.

1. Cor. 15. plens redit⁹ ſui circulum in iudicio, quando ſimul erit totum corpus cum capite: Deoq; & Patri regnū reſtituerit, ut & nos eius exemplo circulū faciamus. Nā à Verbo exiimus omnes, iuxta illud: *Omnia per ipſum facta ſunt, ut ad illud, Vnumcum eo facti redeuntēs rapiamur in nubibus obuiā Chriſto in æra.* Ad Deum ergo vadit, id eſt, ad gloriā debētē vni genitum Filium Dei; tūm in ſectum in mēbris ſuis, ad iudicium uſq; in quo reddet depoſitū Patri. Et ſi igitur Chriſtus minimè ignoraret poteſtatem ſuam, originē, nobilitatemve, moxq; ad futuram gloriā, non propterea minus ſe humiliavit. Cumq; tria ſoleant homines ab humilitatis actu impedire, nepe notiā ſuæ magnæ poteſtatis, natalium claritas, ac ſplendor, proſperitas mox ad futura: nihil horum tamen, quæ homines erigere ſolent in ſuperbiā, Chriſtum à ſe deiſcendo impedire potuit, cum tamen non ignoraret ſe eſſe Filium Dei, Patris ſapientiam, atque virtutem, & triumphum, atque gloriā, in quam erat breuē euehendus. Et ut ait Theophylactus, gloriā, quæ omnino ſua erat, ſe deiſcendo non meruebat perdere: ſecus noui homines, quibus aduentitia eſt, & recens parta nobilitas: nam tales diligenter inuigilant, ne quauis humiliatiōis ratione nobilitatis ſuæ iacturam faciant. Subdit: *Surgit à cœna, & ponit veſtimenta ſua.* Declarata Chriſti magnitudine, opus ipſum deſcribit, & quaſi oculis ſubiicit per hypotypoſin, velut ſpectaculum quoddam à ſeculo nunquam viſum, aut auditum: tanta enim medicina indigebat ſuperbia noſtra, ac turris ventroſa Babel, qua inflati in cœlum erigebamur: ut nos interim ſingula cum admiratione, & fructu meditemur. Deinde ſurrexit à cœna, contra cōcupiſcentiā carnis: quia charitas nō querit quæ ſua ſunt. Hinc Tob. meſe accubens ſurgēbat, ut ſepeliret mortuos, & pater familias in parabola illa dicitur ob improbitatē perētis amici de lecto ſurrexiſſe, ut daret non ſolū tres panes, ſed etiā quotquot haberet neceſſarios. In ſtruis Episcopos, & religioſos, qui animarū ſaluti incūbūt, ut & à menſa,

& à lecto propriè, & hilariter ſurgāt ad audiendā confeſſionē proximi, vel ad eum, qui proximus eſt morti, iuandū, & conſolandum. Deinde ponit veſtimenta ſua; contra ſuperbiā vitæ, relinquens veſtem honorificam; & externā, præcincta interna: quia non eſt veriſimile manſiſſe nudum. Tertio, accepit linteam, & præcinxit ſe, ne ipſe poſt lotionem opus haberet alio tergente. Et ita præcinctus induit formam abiectiſſimi ſerui, atque etiam proditori venditus Ioseph noſter ſeruire voluit. Præcinctio ſiquidem habitus erat ſerui miniſtrantis, iuxta illud: *Sint lumbi veſtri præcincti; Et, Amē dico vobis, quod præcinget ſe, & faciet illos diſcumbere, & tranſiens miniſtrabit illis.* Veſtes enim longas qui geſtabant, niſi præcingerent illas, miniſtrare non poterant; ne illæ impedirent, aut inquinarentur. Et ita inuitur diligentia, & gratia Chriſti in miniſterio exhibitio. Quarto, miſit aquam in peſiūm. Omnia per ſeipſum ſolus exequitur, ne putemus ſatis eſſe hæc per alios adimplere. Quinto, cœpit lauare pedes Diſcipulorum ſuorum. Nam ad literam, tempore illo rudiori, meliori; nudis ex parte pedibus incedebant: vnde pedes contrahentes immunditias, & defatigati, per ablutionem recreabantur. Hinc Abraham & Loth lauerunt pedes peregrinorum, & Abigail aſſumpta in vxorem Davidis, dixit: *Ecce ſanctiſima tua ſit in ancillam, ut lauet pedes ſeruorum domini mei.* & Phariſæo Chriſtus obiecit: *Aquam pedibus meis non dediſti.* Paulus viduam præficiendam Eccleſiæ miniſterio vult, quod ſanctorum pedes lauerit. Proculmbit ergo Ieſus ad genua, ut laueret nō manus, vel caput, quod honeſti⁹ erat, ſed viliffimos, & ſanguinolētos pedes Iude. Voluitq; cor illud duriffimū, & ſuperbū ad humilitatem, & charitatē inflectere tanto demiffionis exemplo. Quod ſi quis dicat, cur nō potius offēdit potētiam ſuā, ut Iudas à tanto flagitio deterreretur? Reſpōdeo, quia tūc Chriſtus operabatur redēptionem noſtrā, & pœnas dabat peccatorum noſtrorū, & quia docebat nos quæ poteſtate deſtituti ſimus, ut non offētemus potētiam ſuā.

Quid quod ponit veſtimenta ſua?

Cur linteam ſe præcinxit?

Gen. 39.

Præcinctio quid ſignificabat.

Luc. 12. **Ibidem.**

Cur miſerit aquam in peſiūm.

Apoſtoli nudis pedibus incedebant.

Gen. 18. & **19.**

1. Reg. 25.

Luc. 7. **1. Tim. 5.**

Cur Iude proditoris pedes lauerit Chriſtus.

Eundem Chriſtus à tanto flagitio deterruerit per vim ac potētiam ſuā.

tiam, quam non habemus. Iudam autem satis superius deterruerat, indicans ei se scire quid in corde suo moliretur. Estque actus humilitatis magna pedum ablutio, cui secundum Augustinum debetur remissio peccatorum. Et coepit lauare, id est applicare se ad lauandum, & detergendum, incipiendo à principio & primario discipulo Petro. Atque haec nus de litera dictum sit.

Iuxta mysterium autem non est ignorandum, Christi opera non solum nobis utilia extitisse ad meritum, & auxilium impetrandum, sed & ad exemplum praestandum: neque ad hoc tantum, sed etiam ad picturam, & representationem eorum quae ipse in corpore suo, quod est Ecclesia, facturus erat. Ut ergo elegantius consideraret Rupertus Tuitien. Christus surgit à cena, quando de sinu Patris, & gloria sibi debita, ad nos descendit. Exiit se vestibus suis: quia non attulit regias, & honorificas immortalitatis vestes, quales accepit in die resurrectionis, de quibus dicitur: Indutus est Dominus fortitudinem, & praecinxit se, exutus prius sordidus mortalitatis vestibus. Praecinxit se linteo humanitatis, quod est ex lino, quod mundum est, & ut alios mundare valeat, inquinatur. Nam ita humanitas pura, & munda, peccatis, & flagellis inquinata est pro nobis, quo nos mundaret, iuxta illud: Christus pro nobis redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictus; Et, eum qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit, ut nos efficeremur iustitia Dei in ipso. Misit aquam in peluim, quando Spiritum sanctum in Ecclesiam suam misit, quo vno remittuntur peccata, & vniuersae sordes etiam pedum nostrorum, hoc est affectuum, diluuntur, iuxta illud: Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre eius fluent aqua viua. Hoc autem dixit de Spiritu quem accepturi erant credentes in eum. Sed quoniam ex se omnia praeparauerit Dominus, opus tamen est, ut nobis haec applicetur. Et ut veniamus ad nuptias, id fit per aquam gratiae diuinae in Eucharistia contentae, in qua, ut Sacramento, & sacrificio, passio Christi applicatur, & in qua Christus vestitus est veste lineae specierum, & ministrat nobis spiritum gratiae suae, ministrat etiam

aquam amoris nos trahentis, & mundantis. Quis ergo nostrum iure excusari ab humiliationis operibus poterit? Nemo ergo dicat, sordidum est hoc officium. Imò diuinum: quid enim purius, aut sanctius Filio Dei? Nemo dicat, Coenatum mihi est, non debet necessarium mihi opus interruptum, si Filius Dei coenam interrupit suam. Nemo dicat: Quae Iesu Christi sunt, quaero; non quae mea sunt. At Iesus cum coenabat, quem alium pascebat quam Iesum, & tamen surrexit à cena? Nemo dicat, Maior sum, quam ut humilier, & vili feruiam: maiestatem officij mei respicio, non debeo seruire, ne sim dedecori magistratum quem gero. Sed audi quid dicat Salomò: Quamto magnus es, humiliata te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam. Vide quid fecerit Christus: Sciens, inquit, quia omnia dedit ei Pater in manus. Et ita omnium Rex erat, & Sacerdos & omnia iura magistratus, & Imperij gerebat, & tamen lauit, ut nos intelligamus, nullam reliquam hominibus excusationem, quo minus alijs debeant prodesse. Nemo ite dicat, Legatum ago magni Regis, aut Imperatoris, aut Principis: nam Christus à Deo natus venit. Nemo excipiat, Vehementer aliquo propero. Nam & Iesus ad Deum ibat, & nulla via expediret. Nam ut pila quod fortius in terram iactatur, eo magis ascendit sursum: ita quo magis quis Deo humiliatur, eo festinatius ad Deum vadit. Recte proinde hoc loco Augustinus scripsit: Si tanta est humanae humilitatis utilitas, ut ea suo comendaretur exemplo diuina sublimitas, quia homo superbus in aeternum periret, nisi illum Deus humilis inueniret: Venit enim Filius hominis quaerere, & saluum facere quod perierat. Perierat autem, superbiae deceptoris secutus: ergo humilitate redeptoris sequatur inuertus. Haec ille humillimus Pater. Ceterum igitur tam salutare humilitatis exemplum totis visceribus amplecti, si Deum, ac proximum diligere volumus: nam sine humilitate friget charitas: sine charitate humilitas mortua est, & fructu, ac merito caret: vtraque verò coniuncta tamquam binae alae ad caelum nos euehant, & perfectos reddunt discipulos, imitatoresque Domini nostri Iesu Christi, cui cum Patre & Spiritu sancto aeterni debentur honores in saeculis saeculorum. Amen.

Nonnullorum obiecta diluuntur vilia pietatis opera recusantium, ac detestantium.

Eccle. 3.

A benefacendo immunis est nemo.

Nulla expeditio via ad redeundum ad Deum, quam humilitas.

Aug.

Luc. 19.

Sine humilitate friget charitas, sine charitate humilitas mortua est.

Aug. Ablutioni pedum, secundum Augustinum, debetur remissio peccatorum. Mystica coenae Domini intelligentia.

Coloss. 1. Opera Christi nobis profuerunt, tripliciter. Rupertus Tuitien. li. 1. in Ioan.

Psal. 92.

Esa. 63.

Gal. 3.

2. Cor. 5.

Ioan. 7.

Deut. 18. & Ioel. 2. & Act. 2.

Eucharistia vestis Christi est.

TRACTATUS VII.

In illa Domini verba: Venit ergo ad Simonem Petrum. Et dicit ei Petrus, Domine, tu mihi lauas pedes? Respondit Iesus, & dixit ei, Quod ego facio, tu nescis modo, scies autem postea. Dicit ei Petrus, Non lauabis mihi pedes in aeternum. Respondit ei Iesus, Si non lauerote, non habebis partem mecum. Dicit ei Simon Petrus, Domine, non tantum pedes meos, sed & manus, & caput. Dicit ei Iesus, Qui lotus est, non indiget nisi ut pedes lauet, sed est mundus totus, & reliqua, Ioann. 13.

Palmæ arboris ingenium.

TRADUNT qui de plantis libros conscripserunt, palmam eo ingenio esse praeditam, ut quo magis in altum assurgat, eo crassior, & corpulentior reddatur, & quo magis descendit, eo sit subtilior, & gracilior, contra morem & naturam aliarum arborum. Ad hunc modum iusti omnes, qui palmam assimulantur, iuxta illud: Iustus ut palma florebit, grandiora indies opera praestant, seque ipsos magnitudine vitutum vincere certant, sed praecipue Christus Dominus, qui sanctus sanctorum in Scripturis appellatur, & de quo sponsa ait: Statura tua assimilata est palma, & progressus signorum, ac virtutum indies maiores edebat. Cuius rei abunde magnum argumentum praesens textus suppeditat, in quo Christi charitas, & humilitas cum Petro humili, & Christi amanti contendere voluit, donec victoriam obtineret.

Iusti palmam comparatur.

Psal. 91.

Dan. 9.

Cant. 7.

Vnde, & à quo Apostolo Christus lauari coepit.

Chryso. ho. 69. in Ioan. tom. 3. Theophy. Euthym. c. 16. in Ioan.

nequaquam reluctatus est Christo, sed ex impudentia permisit se lauari. Et videtur ex ipsis verbis Euangelij probari posse. Nam cum dixisset: Coepit lauare pedes discipulorum, subiungit: Venit ergo ad Simonem Petrum. Vnde Origenes huic sententiae subscribens, ait: Videntur omnes loti ante Petrum, qui pra alijs reuerens extitit, & singularis. Idem docet Ambrosius lib. de Sacramentis, putans omnes ante Petrum ablutos. Tamen B. Augustinus aliter existimat, dicens: Quis enim nesciat, primum Apostolorum esse beatissimum Petrum? Sed non ita intelligendum est, quod post aliquos ita ad illum venerit, sed quod ab illo coepit. Et Hilarius in Matthaeum: Primus lauare sibi Petrus pedes prohibuit. Sic illi. Hos sequuntur Rupertus Tuitien. atque alij nonnulli ex Latinis, existimantes à Petro Apostolo initium sumpsisse lauandi: quod etiam Cyprianus sermone de ablutione pedum subindicare videtur: tum quia Petrus inter primos vocatus relictis omnibus secutus est Christum: deinde prior erat dignitate, quia designatus Christi Vicarius: ideo ei Dominus praerogatiuas tribuere so-

Orige. tom. 32. in Ioan.

Ambros. li. 3. de Sacram. c. 1. to. 4. II. opinio.

Aug. tract. 56. in Ioan. to. 9.

Hilar. Can. 16. in Matthaeum.

Rupertus Tuitien. in Ioan. lib. 11.

Cyprian. Matth. 4. & 19.

Supra. 16. & Ioan. 21. Matth. 17.

Supra 16. Mar. 16. Matth. 10.

let. Quare eidem dicitur: *Da pro me, & te: Tibi dabo claves regni caelorum. Dicitur discipulis eius, & Petro, Et, Primus Simon, qui dicitur Petrus.* Vt ergo in omnibus alijs priorem gradum, & locum habuit, ita & in hoc actu habuisse, longè est verisimile. Deinde alij etiam Apostoli idem omnino dixissent, si ab eis coepisset, quod Petrus dixit, detrectassentque rem tam insolitam, & minime expectatam; imò vel ipse Iudas proditor reluctatus fuisset: nam ceremonias externae reuerentiae cum Domino obseruare solitus erat. Proditor enim vult prodere, at non detegi: vnde dicebat: *Nunquid ego sum, Rabbi?* Quod ergo Petrus dixit, reliqui omnes ex se idem dixisse censendi sunt: quanquam postquam viderunt Dominum absolute hoc velle, & vicisse in hoc Petrum secum contendente, ne quaquam restiterint, sed cum obedientia siluerint. Tertio, congruè hæc locutio incipit à maiore. Nam ubi pastor, vel praelatus, aut in doctrina, aut in vita est immundus, facile reliqui immunditiam contrahunt: quomodo enim immundus alios mundabit? aut quomodo sal infatuatum reliqua saliet? At si maior sit mundus, & purus, & vim habeat salendi, totum corpus mundum, & sapidum redditur, & reformatio omnis quæ procedit à Petri sede, & Christi successore, cæteris aliunde perfectis præstare solet, & fructu ablu-tionis spiritualis antecellere. Hæc rationes etsi non necessario probent, quem admodum nec priores, probabiliores tamen mihi videntur. Vnde Nonnus Paraphrastes ait: *A Simone incipiens vsque ad proprium interfectorem, à primo ad vltimum.* Hæc ille.

Quod ergo dicitur: *Cæpit lauare pedes discipulorum,* & post eà: *Venit ergo ad Simonem Petrum:* non sic est accipiendum, vt monet Augustinus, quasi prius aliquos lauerit ante accessum ad Petrum; sed ita, vt sit explicatio quedam eorum, quæ in genere dixerat: *Cæpit lauare:* quomodo coepit? veniendo primum ad Simonem Petrum. Fuit autem hæc loquendi ratio obseruata alijs ab Evangelista: nam cum relicta Iudæa Dominus venisset in Galilæam, Ioan-

Quid sit proprium proditoris. Matth. 26.

Cur hæc locutio inceperit à maiore.

Matth. 5.

Nonnus Ioannis Paraphrastes.

Quo modo accipiendum, Venit ergo ad Simonem Petrum. Aug.

4. subijcit: Venit ergo in ciuitatem Samariæ. Simon, nomen est antiquum, indictum à circuncisione, sicut Petrus, ab Apostolatu: quia inferioribus, significatis in Simone, vt ouibus, summè necessaria est obedientia, vt ab alijs ducantur, & vt tanquam cera impressionem suorum maiorum recipiant: Superioribus verò in Petro significatis, opus est fortitudine, & constantia, vt portent onera inferiorum, & resistent lupis, & hostibus, quibus illud congruit: Debemus nos firmiores, imbecillitates infirmorum sustinere, & non nobis placere. Debentque proinde esse tanquam sigillum, quod formam suam in ceram imprimere natum est, iuxta illud Ezech. *Dedi faciem tuam valentiorè faciebus eorum, & frontem tuam duriorè frontibus eorum.* Petrus etiam duplici nomine appellatur: quia & carnis, & fidei naturam expressit. Ter enim loquitur, primò quidem ex ignorantia, quam Dominus instruit, cum dixit: *Quod ego facio, tu nescis modò; scies autè postea.* Deinde ex pertinacia, cum inquit: *Non laubis mihi pedes in æternum,* quam Christus reu-dit, dicens: *Si non lauero te, non habebis partem mecum.* Tertio ex fide, cum dixit: *Domine, non tantum pedes meos, sed & manus, & caput.*

Congruum est, vt hoc loco de tempore, quo ablutio pedum facta est, differamus: nam etsi superiori tractatu aliquid sit dictum, hoc tamen loco fusius, & prescius definiendum est. Nam sunt qui existimant, illam non solum post esum agni, sed etiam post institutionem Eucharistiæ contigisse. Atque huic sententiæ subscribit Cyprianus sermone de ablutione pedum, qui illi cum alijs tribuitur, in principio, dicens: *Tam sacramenta corporis sui Apostolis Dominus distribuerat, iam exierat Iudas, cum repente de mensa surgens, lin-teo se præcinxit, & ad genua Petri lauit pedes eius ipse genibus flexis dominus seruo consummat e humilitatis obtulit famulatum.* Hæc ille. Atque hi quidem qui hoc sentiunt, eo maxime argumento permoti videntur, quòd nõ videatur quo loco commodè institutio Eucharistiæ possit post lotionem

Quos nomẽ Simonis, quos Petri significet.

Rom. 15.

Quales debeat esse præpositi. Ezech. 3. Petrus cur binominis fuerit.

Quo tempore hæc pedum lotio contigisse. I. opinio.

Cypria.

Quam debili nititur fundamento hæc opinio.

pedum

pedum inferi Ioannis historia: nam sic Ioannes post lotionem pedum subiugit sermonem de suo proditore, vt manifestum videatur, eum mox abiisse post lotionem pedum sine aliquo medio, qui sermo non finitur, nisi ablutione proditoris huius: ex quo colligunt, lotionem pedum secutam institutionem Eucharistiæ. Verum hi parum efficaciter colligunt, cum nihil obstet, Eucharistiæ institutionem inferere post ablu-tionem pedum, & ante illa verba: *Cum hæc dixisset Iesus, turbatus est spiritu,* quemadmodum tenent, qui dicunt Sacramentis adfuisse traditorẽ; vel etiam postquam Iudas à suo consortio ablegauit, & dixit: *Nunc clarificatus est Filius hominis, &c.* vt asserunt, qui Iudas dispensationi Eucharistiæ adfuisse negant. Iam nec ex illo quòd dicitur cœna facta, & postea sequitur pedum ablutio; consequitur, post mysterium donati corporis, & sanguinis Domini illam contigisse: nec enim hic cœna dicitur facta, quasi iam esset absoluta, & consummata, cum aperte Ioannes testetur, Dominum post ablutos pedes iterum accubuisse, & dedisse Iudæa intinctum panem, ac de se postea dicat cap. vltimo, quòd recubuerit in cœna super pectus Iesu. Ex quibus prædicta sententia satis refellitur: nam nec videtur quorsum Christus rursus accubuerit, si & agnus fuerat comestus, & Eucharistia instituta.

Sunt verò alij, qui opinantur, etiã ante esum agni Paschalis, & antequam quicquam ederent, Christum lauuisse pedes discipulorum: in qua sententia est Osiander. Hi verò hac ratione mouentur, quòd putent, ipsum pedes suorum abluisse ex more illius gentis, & regionis, quo honestorum conuiu-iarum pedes ante cœnam abluiebantur, sicut Dominus dixit Pharisæo: *Aquam pedibus meis non dedisti: oleo caput meum non unxisti:* quorum certè Christus nihil requisisset, nisi vulgò conuiujs gratias exhiberi solitum fuisset. Nec his ob stare putat Osiander, quòd ait Ioannes, Cœna facta: nam intelligit per cœnam factam, cum B. Augustino, non cœnam absumptam, sed cœnam paratam, ac tum primum Dominum accubuis-

II. opinio.

Osiander in harmon. Evangelica.

Luc. 7.

se, & cæteros quoque ad accumbendum prouocasse, & antequam quicquam gustarent, Dominum surrexisse ad abluendum discipulorum suorum pedes. Sed hæc sententia vt est noua, ita nec probabilis videtur, vel ob id, quòd nõ sit verisimile, morem fuisse, vt discumbentibus pedes abluerentur, sed priusquam accumberent: quòdque nõ appareat, quomodo commodè singulorum Apostolorum pedes Dominus abluere potuerit, si iam mensæ assidebat. Quorsum ergo ad discumbendum opus erat prouocare ante ablu-tionem, si ea ante sumptionem cibi erat perficienda, cum ea ante accubitum longè commodius fieret?

Probabilius ergo est, vt etiam superius indicauimus, illud, Cœna facta, significare cœnam iam coeptam; sicut dicitur dies factus, cum exortus est Sol, & dies inceptus; vt significetur, Dominum surrexisse, cum iam cœna progressa aliquantulum fuisset. Quòd apertius significat Græca, quæ habent *ἔσθιται ἵδ' αὐτῶν.* Si ergo inter cœnandum Dominus surrexit ad abluendum pedes discipulorum, relinquitur, nihil esse probabilius, quam lotionem pedum factam post esum agni, & ante Eucharistiæ institutionem: nam ex his duabus præcipue partibus cœna hæc constabat. Præterea post esum agni, & ante Eucharistiæ institutionem, pedum lotionem factam fuisse, etiam illo argumento efficacius comprobari potest, quòd lotio hæc secundum omnium Patrum intelligentiam, non tantum in exemplum humilitatis, sed etiã in mysterium facta sit; quòd scilicet externo signo doceremur, quæ munditia requireretur in eo, qui dignè Eucharistiam esset suscepturus: vt docet B. Bernardus sermone in cœna Domini, & B. Ambrosius libro de ijs qui mysterijs inician-tur, & libro de Sacramentis. Igitur sicut moris erat in ea regione, vt ante mensam inuitatorum conuiu-iarum pedes abluerentur, ita Dominus suam cœnam exhibiturus suis, pedes eorum prius lauit: occasio ne quidem è regionis more desumpta, sed in exemplum tamen, & in mysterium, & quasi alterum Sacramen-

Confutatur hæc opinio.

III. opinio probabilior.

II. ratio.

Quid lotio pedum delin-carit.

B. Bernar. Ambro. lib. de ijs qui mysterijs inician-tur, c. 6. & lib. 3. de Sacramen. cap. 1. tom. 4.

tum.

tum. Ait enim Bernardus Sermone in coena Domini, in illud; *Quod ego facio, tu nescis modò: Hinc enim (inquit) manifestum satis est, lotionem hanc factam non tantum in exemplum, sed etiam in mysterium spiritualis munditiae: quam hoc mysterium postea non explicauerit, sed tantum pro ratione facti sui dixerit: Exemplum dedi vobis, vt & vos ita faciatis. Multa enim habebat illis dicere Dominus, sed non poterant tunc portare, vt postea dicit. Verba Ambrosij sunt: Qui lauit, non necesse habet lauare iterum, nisi vt solos pedes lauet. Quare hoc? Quia in baptismo omnis culpa diluitur. Recedit ergo culpa: sed quia Adā supplantatus à diabolo est, & venenum ei effusum est supra pedes; ideo lauas pedes, vt in ea parte, in qua insidiatus est serpens, maius subsidium sanctificationis accedat, quo postea te supplantare non possit. Lauas ergo pedes, vt lauas venena serpentis. Hæc ille, qui dum docet, abluitionem illam valere ad peccati originalis remissionem, intellige ad fomitis repressionem: nam reatus illius peccati iam per baptismum remissus est cuique. Ex verbis Domini, & Patris intelligentia constare potest, abluitionem hanc pedum Apostolicorum factam, non tantum in humilitatis, & mutuae dilectionis exemplum, sed in mysterium alterius necessariae spiritualis abluitionis, & purificationis, quæ dignam Eucharistiae participationem præcedat. Vt ob id Paulus præceperit; *Probet autem scipsum homo; & sic de pane illo edat.* Vnde & Cyprianus sermone de abluitione pedum, significat, Dominum illa demonstrasse aliud lauacrum, quo post baptismum non iterabile lauacrum, à peccatis, quæ post baptismum contrahimus, abluipossimus, nimirum lauacrum poenitentiae, & mutuae peccatorum condonationis. Ad hæc Dionysius Areopagita libro de Ecclesiastica Hierar. inuere videtur non obscure lotionem pedum, & emundationem ab omni vitiositate præuissse Eucharistiae institutionem. Primum ergo dixit, *Domine, tu mihi lauas pedes?* Hoc est, Lauare intendis. Expauit atque obstupuit ad tantam Domini dignationem: quemadmodum*

Ioannes, quando dixit, *Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me?* Atque hæc verba melius cogitantur, quam dicuntur: nam continent abyssum altitudinis, & magnitudinis Christi; & abyssum humilitatis, & paruitatis Petri, qui spiritu timoris, & reuerentiæ agebatur, cum hæc diceret: *Tu, inquit, venis ad me?* tu, inquam, qui Christus es, Filius Dei viui: tu Dominus, & Magister; tu lux mundi; tu innocens Dei Filius, qui manibus, & digitis plasmasti caelos, quibus oculos caecorum illuminasti, & leprosos tangendo curasti, & mortuos suscitasti; *Mihi, Piscatori Bethsaidæ, seruo, discipulo, peccatorum tenebris obstituto, creaturæ vilissimæ, mancipioque Satanæ; Lauas.* Hoc est, Lauare paras, non animam, quia fortè non ita te dedecet, non caput, aut vultu, aut manus; quod magis esset tolerabile, sed pedes, infimam partem, & sordidiorum, sordesque calcantem. Syriacus codex habet, *Tu Domine mi, pedes meos lauas, tu mihi?* Et fortè vt humilitatis gestum cum actu lauandi coniungeret, procumbens genibus, vel fortè etiam stans: nam recumbebant Apostoli: qua ratione peccatrix potuit lauare pedes Christi recumbentis. Simili stuporis spiritu duæ olim miratus de captura piscium, dixit, *Exi à me, quia homo peccator sum, Dñe.* Et prima quidem facie mirum, & indignum videbatur hoc spectaculum: sed quia factum est Dei obedientia, ad domadam, & prosternendam Adæ, & Luciferi superbiam, vt antidotum, & ad Christi gloriam, cui omne genu debet flecti, & vt superbiam cordis nostri damnaret, qui dedignatur alijs submitti, vel cedere; decuit ad modicum tempus humiliari Christum, vt doceret neminem exaltandum, nisi qui prius propter Deum sponte se deiecerit. Quamquam autem inuersus videatur ordo, vt Dominus ministraret seruo: inuersus quidem esset ordo, si Dominus vinceretur, & per vim seruire cogeretur: at vbi inuictus manet Dominus, & docet seruum, quoniam modo sit illi seruiendum, vel ex charitate seruis à Domino ministrandum, stat summus ordo, & ornatus.

Christi magnitudo, & sublimitas.

Ioan. 13

Mihi

Lauas.

Petri humilitas.

Luc. 7

Supra. 5

Gene. 3

Esai. 14

Philip. 2

Humilitatis documentum à Christo nobis exhibitum.

Luc. 14. & 18.

Quæ isthæc sit Domini humilitas lauantis pedes discipulorum suorum, Filio Dei indigna videlicet.

Et

Ioan. 16.

Ambros. posteriori loco.

Quid illud Amoroso: Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet. Gene. 3.

Quo sensu Ambrosius dixerit, lotionem illam pedum Apostolicam valuisse ad originalis remissionem peccati.

1. Cor. 11.

B. Cyprian.

Digna sumptio Eucharistiae quale exigat lauacrum.

III. ratio.

Dionys. Areop. lib. de Eccles. Hierar. cap. 3. par. 3.

Hæc verba expendantur Domini, Tu mihi lauas pedes? Matth. 3.

Cæcū ac curiosum de B. Petro Zutuglij dictū arguitur. Irenæus lib. 4. c. 59.

Facta sanctorum quæ nō sunt à nobis vel reprehendenda, vel exaggeranda Theophyl.

Quid est: Quod ego facio, tu nescis modo, scies autē postea.

Matth. 3.

Qualis eiusmodi locutio.

Bernar. ser. in coena Domini.

Finis quæta vis.

Theophyl.

Et hætenus in Petri dictis nulla iuuenitur contumacia, vel cæcitas, vel curiositas, vt mentitur Zuinglius, & dæmon, vt sanctis detrahat; sed digna tantummodo Petro admiratio, & capax sequentis Philosophiæ. Nam secundum Irenæum, facta sanctorum, quæ in scripturis leguntur, nec reprehenduntur; nō sunt à nobis vel reprehendenda, vel æriore oratione exaggeranda. Nam vbi Petrus nouit voluntatē Domini, acquieuit, & assensit. Hinc Theophylactus ait: *Vtrumq; ex charitate fiebat: & derectatio, quia plurimum obseruabat Dominum; & admissio, quia à Domino separari volebat.*

Respondit Iesus, & dixit ei, *Quod ego facio, tu nescis modò, scies autem postea.* Simili orationis schemate egit Dominus cum Ioanne Baptista admittente accessum Domini vt à se baptizaretur. Dixit enim, *Sine modò; sic enim decet nos implere omnem iustitiam.* Vt si infirmo respueti medicinam, & dicenti, Nolo accipere; responderet medicus; Quod ego facio, tu nescis modo; scies autem postea, cum accepisset: Huius facti causam ignorans esse humilitatem, vt exponit Bernardus. Vel id quod ego intendo per lotionem præstare: nam externa adiumenta ad finem referuntur internum; & ideo vnum sunt cum eo. Quare ieiunio externo coniuncta est obedientia, & carnis maceratio; & spiritus capacitas; propter quæ ieiunatur consequenda. Tanta est enim vis ipsius finis, vt adiumentis, quæ propter illum assumuntur, insit, & incorporentur: quemadmodum sanitas in medicina est, quæ propter illam bibitur; & via peragitur ob terminum nimirum perueniendi ad illum; atque ita signū non est propter se, verum propter signatū; ideo vnum efficitur cum eo. Tu ergo nescis modò finē, quod tendam, ac proinde nec hæc instrumenta, & media quæ assumo: quemadmodum nescit quid fiat, dum quis per anulum hæres instituitur ab aliquo. Quod si Christus apertè tradidisset, mentem suam esse; virtutem humilitatis suo exemplo statueret; Petrus sine vlla lotionem, vt Theophylactus testatur, eam fuisset pollici-

tus. Sed quia magis illam animi submissionem facte ipso suadebat, exemplo; imprimebat, ideo prius noluit dicere quod tenderet. Non enim tendebat solum ad humilitatis doctrinā tradendum, sed etiam ad docendum, quanta animi puritate, & munditia opus sit ad dignè suscipiendum tremendū Eucharistiae Sacramentum. Et præterea, ad delineandum eo facto; quod sanguine suo omnium electorum sordes in crucis patibulo abluturus esset, atque expiaturus.

Et subdidit: *Scies autē postea.* Ostendit Iesus quid hoc significaret, quando recumbens ex parte tanquam externus præceptor verbis suis declarauit, & ex parte tacuit: secundum doctrinam Bernardi. Nam cum cœpit dicere; *Scitis quid fecerim vobis, &c.* subiunxit: *Exemplum enim dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis.* Quid exemplo suo tradere vellet, docuit; non autem, quale Sacramentū, explicauit. In die tamen Pentecostes exposuit, vt testis est Euthymius. Per verba interni magistri, hoc est, Spiritus sancti; qui suggerit omnia; quæ Christus vel dixit, vel fecit, alius, quid in illo facto mysterij contineretur, aperuit: perfectius adhuc in cœlo intellexerunt discipuli; quæ mysteria vellet Dominus illa abluitione sua præsignare. Tu ergo, quid ego facio modo, ignoras: quia in hoc facto figuratur mysterium Incarnationis, quod feci, & arcānum quod modò in Eucharistia præstabo, & Sacramentum, quod eras in cruce sum peracturus; & quod vos imitaturi estis, & commodo tempore facturi. Nam in primis hoc factum ostendi, quod surrexi à cœna paternæ gloriæ; quando veni in hunc mundum ministrare, & non ministrari, & carne virginea me præcinxit, atque in animæ meæ peluim gratiarum aquam misi, de cuius plenitudine accepturi sunt omnes in me credentes, etiam viri mundissimi. Deinde depositum pallio, & regio vestimento gloriæ, præcinxit me linteo specierum in Eucharistia; & posui aquam Spiritus sancti in eam, vt omnes reuerenter accedentes per hoc sacrificiū lauentur à

Cur Christus quò hæc lotio pedum tenderet, nō indicauit prius.

Quid illud, Scies, autem postea.

Bernar. ibidem.

Euthymius cap. 16. in Ioan. 64.

Lotionis Dominicæ Sacramentum exponitur.

Matth. 20

Ioan. 1. II. documentum.

luis

III. documētum.

Ioan. 19.

Zacha. 13.

III. documētum.

Quorū id: Scies autem postea.

Quid verbū Petri significet; Non lauabis mihi pedes in æternū.

Luc. 1.

Deo in omnibus temperare, bonū est.

fuis sordibus, & consolationis a- quis recreentur. Tertio, crastina die surgam à cœna vitæ huius, & spoliatus vestibis meis, & linteo mundo carnis patientis, siue etiam passionis, quam immeritò sustinebo, quod ad me attinet, citius perstringar vt moriar, mittens aquam lateris cum sanguine in peluim crucis ad ablutionem peccatoris, & menstruatæ. Et quemadmodum in linteo manere signa terisionis solent; ita in humanitate relictae plagæ in signum amoris tergentis. Quarto, doceo vos à diabolica cœna peccati, & commoditatibus proprijs surgere, & veteris hominis vestes relinquere, & præcingere vos castitate, vt in peluim pœnitentiæ aquam amaræ contritionis mittentes, linteo satisfactionis abstergamini, vt possitis recipere Eucharistiam, & mundari. Rectè ergo dixit; Scies autem postea. Non ergo omnia semper sciri possunt: & antequam simus à Domino mundati, nescimus quid nobiscum agatur. Cum te sanguine meo lauero, intelliges quanti te faciam pro te moriendo.

Dicit ei Petrus, Non lauabis mihi pedes in æternū. Oblitus erat nominis sui, id est, Simonis, recusans honorari à Domino. Et est sensus, etiam si viuam vsque ad iudicium, semper contendam, nec cedam tibi, nec patiar abs te lauari. Et hoc dixit, rationem habens suæ imbecillitatis, animi sui deliberationem, non futurum euentum exprimens. Interpretaturque mysterium, quod occultum dicebat Iesus, tantam ei reuerentiam non exhibendo, quantam adferret, si se lauari ab eo permetteret; cum tamen maior reuerentia sit obedire. Vt Mariâ, quæ humilitate plena erat, vt voluntatem Dei agnouit, dixit; Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Et durus fuit Petrus, licet condonandum sit stupori, & animo non obstinato. Et bonum est parere in honorificis, & abiectis; in dulcibus, & acerbis: & non est nostrum statuere, quo genere honoris

Christum prosequamur, sed ei parere debemus, vt honoremus ipsius voluntatem: quia melior est obedientia quam victimæ; & auscultare magis, quam offerri adipem arietum. Et quod Petro dicitur, omnibus dicitur: Verè enim nescimus quid Deus nobiscum agat, dum nos lauat, siue aqua frigida prosperitatis, siue calida aduersitatis; sciemus autem postea, cum per spiritum illuminabimur.

Respondit ei Iesus, Si non lauero te, non habebis partem mecum. Vt per Synecdochen pars ponitur pro toto, ita à contrario totum pro parte. Et ita dixit, Si non lauero te, pro eo quod est, si non lauero pedes tuos, secundum Augustinum. Ita enim dicimus, Calcas me, dum tantum pedibus calcamur. Possunt autem hæc verba primùm intelligi de externa lotionem: nam etiam positua præcepta, maxime diuina, vim habent obligandi, in quibus non ita apparet ratio præcepti: nam tanto magis Diuinam voluntatem vt omnium domini magnificimus. Exemplum sit de non edendo ligno scientiæ vetito. Deinde principalius, vt ex sequentibus patebit, loqui videtur de lotionem interna: nam etiam multi externè non loti à Christo salui fiunt, & habent partem cum eo, & Iudas lotus partem non habuit. Est ergo sensus de ablutione per gratiam, quæ à Christo est, & quam Petrus non intellexit, præter signum, & vocabulum lotionis: Christus autem etiam rem signatam complexus est, explicatque signum, seu Sacramentum, quasi dicat, Si non lauero te sanguine meo præcinctus passione, non habebis partem mecum. In hunc modum explicat Caietanus, & ante eum Cyprianus in sermone de ablutione pedum: Paulatim, inquit, mysterij huius declaratur necessitas; quam conditio proposita inuitabilem reddit: & si cum Christo aliter partem habere non possumus, nisi ipse pedes nostros abluat; quandoquidem sic ardeatur consensus; lauet & tergat, & Sacramenti huius nobis virtutem

1. Reg. 15.

Duplici aqua Christus nos lauat.

I. Sensus horum verborū Domini: Si nō lauero te, non habebis partē meum. Aug. tract. 56. in Ioan. tom. 9.

Gen. 2. II. Sensus.

Caieten. B. Cyprian.

expo-

med. 1. Reg. 15.

Ioan. 4.

Act. 1.

Spiritus sanctus quid Apostolus dicitur erat.

Ventilium effectus peccatorum.

Non habere partem cum Christo, vel cū Deo, quid more Scripturæ. 3. Reg. 12. Psalm. 15. Psal. 72.

Æterna felicitas partis nomine cur veniat.

exponat. Et infra: Quicquid dicat Petrus, necesse est vt ipse nos abluat: neque enim lauare nos possumus, sed in omnibus qua agimus, indulgentia tua laudacro indigemus. Sic ille, sanè elegāter. Quare quod minus hic purgatum fuerit, post hanc vitam necesse est purgetur perfectè, priusquam quis partem cum Christo, & apud Christum obtineat. Ita cum Samaritana olim colloquens, ab aqua corporea saltauit ad internā, & spiritualem: & cum interrogantibus discipulis de restitutione Israël temporali iuxta mentem suam, Christus ne eos scandalizaret, negando se regnum habere temporale, sermonē conuertit ad regnum spirituale Dei per illud temporale representatū; & adiunxit, non spectare ad eos nosse tempora, vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate, sed misit eos ad Spiritum sanctum, qui eos instrueret de vero regno spirituali Israël: Sed accipietis, inquit, virtutem superuenientis Spiritus sancti in vos, & eritis mihi testes in Ierusalem, & quæ sequuntur. Ita modò Petro dixit; Scies autem postea, scilicet post aduentum Spiritus sancti, per quem illuminati sunt Apostoli de mysterio incarnationis, Eucharistiæ, & mortis Christi in hoc representatæ; & exemplum datum humilitatis, & qua ratione se iō contendendum sit in schola Christi, non pro celsiori gradu, sed pro humiliori, & viliori. Et carens etiam peccato mortifero, & possidens Dei gratiam, lauari à leuibus, & quotidianis peccatis indiget: nā illis durantibus videri Deus nequit in æterna gloria. Et Græcè de præsentī dicitur, Non habes partem mecum, quibus verbis minatur amissionem rei tam desideratæ, quam est æterna felicitas, quæ metaphoricè dicitur pars, siue hæreditas, iuxta illud, Quæ nobis pars in David, vel quæ hæreditas in filio Isai? rursus, Dominus, pars hæreditatis mea: & alio loco, Pars mea Deus in æternū. Nam etsi Deus, quo viso beati fruuntur, totum sit, & non pars, tamen quia plures hæredes, vt plures fratres filij eiusdem parentis, distinctas habet facultatis portiones, hinc gloria partis sortitur nomen. Et

de præsentī nō adest: quia etiam præcedens gratia vi passionis Christi cōceditur. Non habebis etiam partē mecum, id est, vt eadem interpretantur, non eris particeps conuictus; & consuetudinis meæ, sed à meo te expellā consortio: sed præstat prior intelligentia, vt minetur expulsionem de æternæ beatitudinis parte, vt Augustinus & Basilius sermone de iudicio Dei exponunt. Potest etiam explicari, Nō habes partem mecum: Id est, nō eris bonus superior, & aliorum pastor: quia qui ad huiusmodi gradum euehūtur, mundum debent habere cor, & pedes ab omni incessu sordido, vel indecoro mundatos, & Christi gratiam ad alios bene pacendum ornatos. Docet insuper, quomodò sit beneficiū. Nam aliās offert se quidem promptū aliorum commodis, & necessitatibus subleuandis; sed æquo animo fert, si alius recuset beneficiū: at Iesus voluit etiam vt commodum ab eo accipiamus, qui propter verecundiam accipere recusabamus: docens vt beneficiū nō solum hilariter cōferamus, sed etiam vt honesta quadam vi alios vt recipiant, compellamus: quia magnum Dei donum est proximo benedicere; & vt Dominus solitus erat dicere; Beatius est magis dare, quam accipere. Vim igitur facit Dominus, vt se tanto iōtore vtamur, neque deterreamur sua maiestate, quasi indignè sit laura hoc agere; vt propterea ipse omnem cogitatum nostrum præuenit. Permittamus ergo nos lauari à Domino nostro Iesu Christo, quia etiam si nos ipsos lauemus, vel quicumq; alius nos lauet, tamen si mundi simus, tamē sordibus intinget nos; quo partem cū ipso habeamus, qui est hæres vniuersorum. Ac licet dixerit, Etsi non lauero te, non habebis partē mecum; non propterea dixit, omnes quos lauisset ipse, partem habere secum: quia non omnes eodem animo lotionē accipiunt, vel baptismum, nec omnes munditiā conseruat acceptam. Ipse etiam dicit, Si nō laueritis me in meis, nimirum doctrina, Sacramenti administratione, exemplo, oratione, non habebitis partem mecum. Oportet ergo Christum

III. Sensus.

Quomodo beneficiū sit.

Magnum Dei donū est proximo benedicere. Act. 20.

À Christo lauari nos cur pati debemus. Iob. 9. Heb. 2.

Lauandi nobis vt sint proximi nostri.

lauare,

lauare, & à Christo lauari, si volumus salutem adipisci. Maiorque est humilitas Petri, si pedes permittat sibi ab Iesu lauari, quam si Petrus multorum pedes lauisset; multoq; acrius reprehēduntur Apostoli in facto Iesu, quā si multis verbis, & illis quidem acerbis, superbiæ, & elationis arguerentur. Quod si quisquā nollit lauari à Iesu; quid aliud profiteretur, quā quod mundus & iustus est per seipsum, nec vult peccatū suum agnoscere, & profiteri se gratia Dei non indigere; neq; tā ro exemplo opus habere? Et certē honor Christi non est, quē mundus putat, sed ille, qui ex ipsa humilitate amore mixta cōsurgit. Frustra enim car nē sumpsisset nostrā, & huc venisset, si nostra vitia suo exemplo fouisset, & non potius verbo & facto impugnasset. Nam si ex lotionē pedū nostrorū aliquid minus decorum Christo accessisset, citius nostram damnationē ferre deberemus, quā illud perpeti: quia nostrū est primō querere gloriā Dei, & propter eam salutē nostram; at vbi nihil detrimenti, aut absurdū, sed summa gloria, & ornāmētum Christo accedit, quemadmodū in venerandæ Eucharistiæ perceptione contingit, debemus frequenter ad Sacramenta accedere, vt inde nobis mūditiā, quæ in Christi gloriā cedat, contingat.

Dicit ei Simon Petrus, Domine, non tantū pedes, sed & manus, & caput. Deterius Petrus tantæ comminationis verbis, permittit Domino, vt lauet omnes partes corporis, quæ lauari possunt honestē, postquam cognouit hanc esse eius absolutā voluntatē. Quasi diceret, si sic res habet, age, fiat non mea, sed tua voluntas: ideo offero corpus vniuersum; caput, manus, pedes laua, & terge pro tua voluntate. Cognouit enim se totum in peccatis natum, & putauit se in aliquo delicto occulto deprehensum, quod se lateret, & oculis Christi cuncta vidētis patens, & apertū esset: noueratq; illud Moyſi dictum, quod non nisi ob peccatū homo separatur à Deo: *Qui peccauerit, inquit, mihi, delebo eum de libro meo.* Et Esaias, *Iniquitates vestrae disicerunt inter vos & Deum vestrum, &*

peccata vestra absconderunt faciem eius à nobis, ne exaudiret. Hinc Chrysoſtomus eleganter ait: *In recusando vehemens Petrus, & in permittendo vehentior; vtrumque ex amore.* Sic ille. Hæc autē est natura fidei, quæ facit vt quis se totum diuinæ voluntati committat: quæ resignatio, vt ita dicam, gratissimus est Deo cultus: *Si quis, inquit, vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam quotidie, & sequatur me.* Sic Abraham finit se duci à Deo in terram, quā nescit, & Petrus confidenter ambulat super aquas.

Dicit ei Iesus, Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauat, sed est mundus totus. Græca lectio duplicē efficere potest sensum. Nā si particula *ū* legitur, significat nisi; si verō legitur *ū*, significat Vel, & esset: Qui lotus est, nō opus habet vel vt pedes lauet, & ita, sed, aduersatur, cū ait, sed est mundus totus. Lectio tamen Latina melior est. Estque sensus: Ad id significandū, quod nunc volo, satis est pedum lotio: nam reliquarum corporis partium alia significatio est. Videturque metaphora sumpta ab his, qui lauantur in thermis, vt quidam volunt: qui cū post lotionem in apodyterium se conferunt, vt vestes, quas ibi deposuerant, resumant, puluerem, quem exiguo illo spatio pedibus collegerant, abstergunt; nam reliquum corpus iam lotū est. Qui ergo lotus est exterius alibi præter pedes, non opus habet, nisi vt pedes lauet: Et qui intus lotus est in capite per gratiam, & Spiritum sanctum, & in manib; hoc est, operibus, & charitate, & deliberatione Spiritus factis, quæ à terra eleuantur, eget lauari pedes, id est, inferiores partes, & affectus animæ veniali culpa infectos, aut illorum, vel lethalium causas, nisi reprīmantur, id est, cupiditates, quæ lauantur oratione, afflictione, elemosyna, remissione iniuriæ, quam tamen vt aquam calidā refugimus, ideo immundi sumus. Ad quod non sufficit sola fides, vt docet Zuinglius: neq; verū est quod semel lotus gratiā munditiæ non amittat, vt hoc loco tradit Bucerus. B. Bernardus, per lotum intelligit eum, qui grauiā peccata non

Chr7. hom. 69. in Ioan.

Fidei natura.

Luc. 9.

Gen. 22. 1. Act. 7.

Matth. 14.

Explicatur hæc sententia: Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet.

Vnde hæc ducta translatio secundum aliquos.

Pedes quid significant.

Zuinglij, atque Bucert falsum dogma redarguitur.

Bernard. ser. in cana, qui incipit: Hi sunt dies, &c.

Nolle baptizari à Iesu, quid sit.

Christi honor verus qualis.

Eucharistia cur pijs frequentanda.

Quid Petrus non tantum pedes, sed & manus, & caput vult sibi à Christo lauari.

Vnde homo separatur à Deo. Exo. 32.

Esai. 59.

habet

Lotus quis, Bernardo.

Iaco. 3.

Vtilis, & salutaris ad baptizatos admōnitio.

Aug. tract. 56. in Ioan. tom. 9.

Aug. ibidē.

Origenes in Ioannem, tom. 32. Quid sit: Sed est mundus totus. August.

habet: cuius caput, id est, intentio per fidem recta existit, & manus, id est, cōuersatio, & operatio mūda est per charitatem; sed cuius pedes, id est, affectus, dum in hoc puluere gradimur, in totum mundi esse non possunt, quin aliquando vel vanitati, vel voluptati, vel curiositati, vel bonorum temporalium cupiditati, plusquā oportet, vel ad horā cedat animus. In multis namq; offendimus omnes: in quibus cauēda negligentia, ne in ea incurramus, quia impossibile est cum eis saluos fieri, nec dilui possunt, nisi per Iesum Christum. Cauendus item timor inordinatus, postquam illa incurrimus, ob eam causam quod illa cauere nō possumus; ne maiorum, & lethalium peccatorū fugam nobis ipsis tribuamus.

Lotus ergo, & adoptatus in filium per baptismum, opus habet pedes lauare, quia nō dum peruenit ad patriā, & eum, dum viator est, oportet ambulare. Ideo inquinantur pedes, hoc est, ima pars, quæ minus fortis est, & magis tangens sordida, & versans terrena; quæ post caput, & manus, id est, portionem spiritus superiorē speculātem, & inferiorem mediā, & practicā, quæ primō iustificamur, sicut corruerunt prius in Adā, lauanda est, & mūdanda. Erant igitur Apostoli baptizati, vel saltē spiritu intus à Christo mūdati, secundum Augustinum. Et semel baptizatus, non debet iterū baptizari; sed leuia, & quotidiana peccata lacrymis delere, quemadmodū aliās lotus, pedes tantum lauat. Quod si quis post baptismū nō viuit, vt ait Augustinus, non eget lotionē, sed suscitationē: si autem viuit, ea indiget: quā si hęc non habeat, fortiori aqua Purgatorij mundandus est, vt vel hac ratione veritas Purgatorij constabiliatur. Mali autē Christiani post baptismū se peccatis contaminantes, vsq; ad verticē toti sordidi sunt; boni autem pedibus tantum; vt hoc loco tradit Origenes.

Et subdit, *Sed est mundus totus.* Lotis nimirum pedibus, qui soli erant sordidi; Vel, mūdus est totus præter pedes, vt Augustinus interpretatur, etsi non sint sine leuibus peccatis significatis per pedes immundos; illa tamen non

tollunt simpliciter iustitiā, vel mundi tiē, vel perfectionem; hic qui sine illis non degunt vitā, dicuntur sancti, ablu ti, sanctificati iustificati, perfecti. Significat etiā Iesus, quod non recuset totū lauare corp; si totus indigeret: sed tantum pedes Apostolorū, quia calcaneū in eum leuassent, & ad extremum eū erant negaturi, atq; relicuri, & ante omnes vnus erat eum proditurus. Quia ergo extrema eorum aut nocitura Domino erant, vt Iudæ prodentis; aut vacillatura, vt omniū, qui eum reliquerunt; ideo pedes vt lauarentur, indigebant. Cū ergo eorum extremus actus immundus esset, præuenit eos Iesus antē lauando quā peccarent: sicut ipse præuentus fuit vngi à religiosa muliere, antequam sepeliretur.

Et vos mūdi estis, sed non omnes. Sciebat enim quisnam esset qui traderet eū, propterea dixit, Non estis mundi omnes. Phrasis in primis est Hebræa, *Et vos mundi estis*, pro eo quod est, vos autē mundi estis. Apostoli baptismo, saltem interno, mūdati erant, & inferiorem quandam munditiā affecti, quā fuerit illa, quā acceperunt in die Pentecostes: mūdi autem estis, quia habetis fidem, & charitatem, ob quam peccata vobis non imputantur: hoc enim ipso, quod nunc fertis me lauare pedes vestros, obiurgo vestram superbiā, & ad humilitatē induco, & munditiā confero. Nā Christus lauabat non solum extra, sed etiā intus corda obicem non ponentium: Sed quia vnus ex eis non mundabatur, qui pes erat morsui serpentis expositus, qui manus, & pedes, & caput lauare debebat; neque cogitauit quibus sordibus sit intinctus, sed se lauātem cogitabat prodere; ideo dixit: *Sed non omnes, sciebat enim quisnam esset qui traderet eum: propterea dixit, scilicet vt mundaretur, tacitē admonens Iudam, vt interpretatur Theophylactus, vt ab animo prodendi recederet.* Nā non tradebat nisi ex præcedēte immunditiā. Omnes namq; qui mundi, & verē edocti extiterunt, Christo assensu sunt, vt Simeō, Anna, Nathanaël, Gamaliel, Nicodemus, atque alij, qui

i. Cor. 6.

Alter sensus.

Marc. 14.

Quorum corda Christus, & quomodo lauaret.

Theophyl. Christo qui adhæserint ex Iudæis. Luc. 2.

Ioan. 1. Act. 5. Quò mūdior, & sanctior, fit quispiam.

cognitione Dei imbuti erant. Idē etiā præstiterunt Philosophi, & Gentiles excellentes, quam primum illis cœpit illucescere Euangelium; vt hinc possimus nos ipsos agnoscere. Nam quantum Christo, atq; eius doctrinæ affecti sumus, tantum mundi, & puri existimus: quantum verò sordes peccatorū, & carnis voluptates, & seculi diuitias cum anxietate consecramur, eatenus nos immundos, & impuros agnosca-

mus. Quamobrem ad Sacramenta à Domino nostro instituta in lauacrum animarum nostrarum, frequenter accedamus, vt puritatem, & munditiā interioris hominis consecuti, fructum huius ablutionis habeamus, quam discipulis exhibuit Dominus noster Iesus Christus, quem vnā cum Patre, & Spiritu sancto, omni honoris cultu merito prosequitur omnis creatura in secula seculorum. Amen.

Finis Sacramentorū, & fructus.

TRACTATUS VIII.

In illa verba: *Postquam ergo lauit pedes eorum, accepit vestimenta sua: & cum recubisset, iterum dixit eis, Scitis quid fecerim vobis? Vos vocatis me, Magister, & Domine; & bene dicitis, sum etenim. Si ergo ego laui pedes vestros, Dominus, & Magister: & vos debetis alter alterius lauare pedes. Exemplum enim dedi vobis, vt quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis.* Ioan. 13.

Prophete qui bus fere verbis [vt etiam hic Christus] tristia denuntiant.

SOLENT viri prudentes sinistram aliquid denuntiat, non statim apertis verbis, sed obscuris, & veluti à longinquo dicere, ne amantium corda sua oratione tantopere feriant. Ita olim Propheta de Christo testē locuti sunt paullò, clarius Dauid, clarissimè omnium Elaias. Ad hunc modum Christus, à principio testē suam mortem proponebat, cum diceret: *Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud: Et, Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis; Et, Sicut Ionas fuit in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus. Verum imminente passione, apertius locutus est: Filius hominis tradetur Principibus sacerdotū, & Scribis, & condentur eum morte: & tradent eum Gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum, & tertia*

die resurget. Sed cum iam profecturus esset ad mortem, horaq; instaret, prius voluit discipulorum pedes abluere, & illo facto delineare, quod paullò post in cruce facturus erat. Nam vt hic formam serui indutus, & præcinctus, aqua lauit pedes discipulorum, atque linteo absterfit; ita in cruce nudatus vestibus, & linteo humanitatis præcinctus, sanguinem suum effudit, cum aqua de latere in peluim crucis ad ablutionem animarum nostrarum.

Postquam ergo lauit pedes eorū. Obedientiam Petro exhibente, reliqui Apostoli sine disceptatione lauari se à Domino permiserunt. Lauitque pedes omnium, etiam Iudæ beneficijs obdurescentis, quia misericordia hic contempta vertitur in iustitiam, ob iram agni, & contra iustitia patienter tolerata vertitur in misericordiam.

Ioan. 19. Petri obedientia, Christi humilitas, & charitas.

Lauit

B. Cyprian. ser. de ablutione pedū. Simon de Cassia. lib. 13. de pass. Domini. Vti lauerit Christus pedes discipulorum, stans, an vero procumbens. Quid significet quod Christus post lotionem accepit vestimenta sua. Exod. 12.

Horat. in Arte.

[Verba cur magis doceat quam facta, licet facta magis, quam verba permoueant.

Signa externa quatenus accipienda sint.

Quæ Christus fecit in cœna, quarū rerum sint symbola.

Lauit ergo magna eū humilitate procumbens in genua, teste Cypriano: & vt pie meditatur Simon de Cassia, Apostolorum pedibus suis labijs oscula impressit: quamuis Euangelica historia eius rei non meminerit. Sed mirum non est, humilliora cum legamus ipsum pro nobis fecisse. Nam vnde, præterquam ab illa pia osculatione sumptum est, mosq; in hodiernū vsq; diem inoleuit, vt maiores eū lauerint, libent oscula pedibus subiectorum?

Accepit vestimenta sua. In signum quodd post mortē, in qua abluuit sordes animarū, per resurrectionē, corpus im mortale, tanquā vestimentum regium resumpsit. *Et cū recubisset, iterum dixit eis.* Aduerbiū iterum, cōiungi potest cum verbo recubuit; vt significetur secundus recubitus, qui non repugnat cœnæ factæ. Nam postquā cœnatum est, iuxta ritū legis festinanter edendo agnū, & idē absq; vlla interruptione, dicitur lauisse pedes eorū; vt merito postea dicatur recubuisse iterū. Potest etiā aduerbiū, iterum, iungi cū verbo dixit, vt sit sensus: Iterum dixit verbo, quod dixerat factū: & hoc est efficacax, & vtile dicere. Quā in re Christus quod promiserat, cum dixit: Scies autem postea, præstitit: nam modò factū illud declarauit quid significaret. Nam quia segruius irritant animos demissa per aurē, & facta magis mouent quā verba; sicut verba magis doceant quā facta; quia auditus, sensus est disciplinæ: idē per vtrumq; sensum & oculorum, & aurium; Dñs hanc doctrinā tradere voluit. Perpende etiam, signa externa accipienda esse, vt fini propter quem assumuntur; congruunt, atq; expediunt, ad significandam seriā seruitutē, vel dominationem: nā omnia ad æternam salutem præstada iuuant, & tam humiliatio, quā exaltatio, dona Dei sunt. Suntq; hæc quæ Christus fecit; symbola aliarū rerum celsiorū: Resurrectionis quidem; quia accepit vestimenta; Ascensionis, quod recubuit in æterna gloria; Doctrinæ verò, quia inde per Spiritum sanctū Ecclesiā instruit. Ad literā enim; seruus præcinctus stat, dñs verò sedet; Magister verò etiā cum dignitate vestium sedet.

Scitis quid fecerim vobis? Interrogat, vt attentionem exciter: Et summa hęc scientia continetur, quia omnia mysteria salutis: quanquā pro eorū capitu exemplum tantūm, & non Sacramentum explicet, vt superius diximus. *Vos vocatis me, Magister, & Domine.* Vos, discipuli electi à me; & Spiritu meo reati, sponte, & ex corde vocatis me crebro; & ex consuetudine in præsentia, & in absentia Magistrū, & Dñm, & non vt Pharisei, qui nolentes, fictis verbis, & ex hypoerisi vocant me Dñm, & Magistrū. Sed non omnis, qui dicit mihi, Domine Dñe, intrabit in regnū cœlorum, & cum dicebant, *Magister, volumus à te signū videre.* Cæterum vos ex corde, & fide illud profiteamini: Vnde aiebant, *Magister dicit, Tempus meū prope est, apud te facio Pascha cum discipulis meis: Rabbi, scimus quia à Deo venisti Magister; Et, Rabbi, quis peccauit, hic, aut parētes eius, vt cœcū nasceretur?* Et, *Quid ultra vexas Magistrū?* Et respondit, *Magister, non ad te pertinet quia perimus?* Dicebant etiā, *Domine, bonū est nos hic esse;* Et, *Dominus ihs opus habet;* Et, *Dominus est.* Magistrum ergo vocabant, ob sapientiā, Dominum, ob auctoritatē, & potestatem. *Et bene, inquit, dicitis.* Verbum hoc ponderandum est: non enim habet auctoritatis pōdus dictum hominis, nisi quatenus à Deo approbatur: qui non probat nisi dicta, & opera sua. Omnis enim plantatio quā non plantauit Pater meus cœlestis, eradicabitur; Et, *Nemo potest dicere (hoc est, credere, ac proinde loqui) Dominus Iesus, nisi in Spiritu sancto;* Et, *Ego dixi in excessu meo, Omnis homo mandax.* Bene Dominū vocant qui eum timēt, & eius dictis obediunt, & Magistrū, qui eius doctrinæ per fidem acquiescunt. Nec quisquam existimet speciem esse vanæ gloriæ, quod Dominus seipsum laudet de dominio, & magisterio, sicut quādo dicebat, *Ego sum Pastor bonus;* Et, *Ego sum lux mundi.* Sed si attentē consideremus, Deū primū locū perfectionis, bonitatis, sapientiæ, atque virtutis tenere iustissime asseremus, totum ad se conuersum esse, & omnia ad se vt finem trahere: vniuersa æternim propter seipsum operatus est.

Quorsum id scitis quid fecerim vobis?

Lut. 6. Alio animo Discipuli, alio Scribæ, & Pharisei Christum Dominum, & Magistrū appellabant.

Matt. 22.

Supra. 7.

Infrā. 12.

Infrā. 26.

Ioan. 3.

Infrā. 9.

Marc. 5.

Supra. 4.

Matt. 17.

Infrā. 21.

Ioan. 21.

Apostoli Christum cur Dominū, & cur Magistrū vocarent.

Hominis, dicitur, quatenus auctoritatem habeat.

Matt. 15.

1. Cor. 12.

Psal. 115.

Rom. 3.

Quam Deo conueniens sit propria sui ipsius cōmendatio.

Ioan. 10.

Supra. 8.

Prou. 16.

Deo optimo Maximo qua... gratiarum a-

Prou. 27.

Deus cresce- te laudibus non potest hu...

Homini, seip- sum laudare, cur indeco- rum, & vanu.

Bernar. ser. in cana. qui incipit: Hi sunt dies.

Christus vt homo quale se agnoscat, ac predicet, & quatenus.

Matth. 16.

Ioan. 10.

Infr. 14.

Supra. 8.

Infr. 6.

Ioan. 10.

Supra. 8.

Ibidem.

Perpenditur: Sum etenim.

Dominus. Nec in hoc est vlla inanis gloria, sed iustitia, & debitum. Nam si vel tu Deus esses, & agnosceres te infinita perfectione, & bonitate praditum, te ipsum super omnia diligeres, & propter te omnia faceres. Ideo cu Deus postulat laudari a creaturis ratione pradis; non nisi suum honorē, & ex merito iustitię debitū petit. Et cum se laudat, iuste facit. Et sicut creaturę dictum est; Laudet te alienus, & non os tuum, ita Deo dicendū est, Laudet te, Deus, os tuum, & nō os alienū, quis enim laudare valeat infinitū bonitatis pelagus, nisi ipsemet seipsum dereget, & reuelat? Adhęc Deus eiusmodi laudē & honorē non querit ob suum vllū compendium, aut vtilitatē: quia si vel tantillū creaturę laudibus cresceret Deus, proculdubio Deus nō esset, qui infinitam bonitatis substantiam significat, cui propterea additio vlla fieri nō potest, vt proinde se sine periculo laudare valeat, & laudari potestulet. At homini, qui ignorat, bonitas sua, & perfectio quāta sit, & minus eā, quę aliorū est, & quibus se comparat; proinde vanū est se iactare, vel laudes ab alijs ambire. Nam si ei constaret, bonitatem suam excellere bonitati Petri, & nō peruenire ad illā Pauli, deberet se Paulo subdere, & maiorem Petro ducere: esset enim ingrati animi signū non agnoscere Dei dona, & illa habere in gradu suo. Ceterū cum nos gradum, qui nobis competit, ignoremus, secundū Bernardū, securius nouissimū locū tenemus in conuiuio, humiliando nos bono, quod in alijs cernimus, & considerādo imperfecta nostra, ac sordes. Christus porro quatenus homo est, nouit ybi sit, id est, in loco mediatoris; id eō recte se in eo loco tenet, & sibi testimoniū perhibet, quod est petra, ostium, via, veritas, vita, lux mundi, panis viuus, pastor bonus. Sed non sinit in se homine, vt in fine: vnde dicebat: Si ego glorifico me ipsum, gloria mea nihil est. Est Pater me qui glorificat me. Et, Honorifico Patrem meum: nempe ad eū omnes, omnia, ac me ipsum trahendo ac deferendo. Sum etenim. Ne quis putaret solos illos titulos ex hominibus, nō ex sua natura habere, sicut reliqui homines habent, qui vocatur domini, & magistri ex accidenti, qui tamen plerūq; nesciūt, & in multis deficiunt. Christus autem quātum ad diuinitatem, magister est, & omnium hominum qui docentur; & omnium rerum, quę docentur: cū ordine tamen, & suauitate. Ipse enim docuit celos volui, Solem lucere, elemēta inuicem agere, vniri, corrumpi, & generari, aues cantū, apes mellificandi artem, araneas, & bombyces ex visceribus telas nēre, formicas prouidētā, lupū, & vulpem omnes dolos, & astutias. Ordo porro est, quod insensibilia docuit omnia exercitia quę faciūt, in dens ad illa appetitum naturalem, vt promptē exequatur. Sensu verō prędita erudit, cōferendo sensum, vt apprehendat, & appetitū, quo inclinatur: sed sibi finis cognitionē retinens; vt arcū directus, qui pręcipit fabro, vt tot lapides quadros perpoliat, siue tot tabulas, quę picturā recipiant, siue tot verō sibi soli seruans: vt hinc dici solet, quod diriguntur ab intelligentia non errantē. Quę verō rationem participant, vt Hominem, & Angelū, mirificē instruit. Nam confert cognitionē finis humani, & reuelat pręterea finem diuinū, & supra naturā positū, multaq; adhuc sibi reseruat. Facitq; obiecta doctrinę percipiendę cōmoda, & perficit lumen intellectus agentis. Hinc omnia sensu, & anima carentia, & homines, quātū ad legem Naturę attinet, sine externo vllo doctore similia sunt, & similia operatur; & cū eo ipse porrigit, & conseruat lumen, quo penetretur obiectum, vt lignū ab igne. At homo non sic docet: quia tantum obiectū, quo facilius apprehendi possit, proponit. Quemadmodū qui alterum iuuat in ferendo pondere: vel vt fouens paruū ignē, non facit quidem ignē, sed sicciora fomenta ministrans, facit vt ignis augeatur: quod si grandiora ligna, & magis viridia apponeret, ignē extingueret sanē: eadē ratione sine ordine docens, & nō a faciliōribus incipiens, cōfunderet potius, quā doceret; quemadmodū etiā ars medicinę nihil potest sine naturā, quę sępē se reducere ad temperamētū potest

Iaco. 3.

Christus qualis sit magister.

Christus creata omnia docet, & quo ordine.

Angelum, & Homine qui doceat.

Homo hominē docet longe aliter ac Deus, & quo modo.

Ordo pręposterus doctrinę.

4. Reg. 2.

Christus homo: quā perfectus: sit magister.

Gen. 3. Exo. 12. Infr. 15.

Idem qualis sit Dominus.

Matth. 7.

Luc. 5.

Psal. 99.

Dominij Christi perfectiones.

test sine arte. Sed vt medicus nō dat vires rehubarbaro, aut castiā, neq; obtineret quicquā nisi natura pugnaret in malū humorē opprimētē; & vt fouens ignē, nō facit ligna, nec ipse proprie ignē facit, nisi quatenus supponit lignis ignem: ad hunc ferē modū homo docens hominē, nō dat lumen intus, sed illud ponit iā esse in homine, nec facit res ipsas docēdas, vt cœlum, terras, plantas, animalia, de quibus est scientiā; sed ista obiecta tantum appi dantur. Deus autē ipse, & lumen præstat, & res, quę docētur efficit, & suauiter, & cum ordine proponit, vt capiuntur: hinc Deus scientiarum Dominus est, & ipsi pręparantur cogitationes. Christus autem quatenus homo, summē possidet veritatem, nec errare potest quatenus Deo est vnitus: nobis quoque est accommodatus, vt homo mortalis, innocens, & in summum magistrum electus, vt scientiā altissimi finis, id est, vitę æternę, & instrumētorum ad eam perducentiū, verbo, & exemplo doceret; signis verō, & prædicatione futurorum, atque morte confirmaret, & affectus quos velleret, concitaret. Nam in manu illius erat aut gratiam conciliare, quam dedit Israëlitis apud Egyptios accommodantes aurea, & argentea vasa, & vestimenta pretiosa; aut terrorem incutere iuxta illud: Irruat super eos formido, & pauor: in magnitudine brachij tui fiant immobiles quasi lapis; vel quęuis alium affectum, quem velleret, excitare. Est etiam Dominus in magistratū ob eius efficaciam, ob quod dicitur quod sermo eius orat in potestate; & non sicut Scribę eorum, & Pharisei. Erat etiam Dominus absolute, & natura Dominus, & creatione: quia ipse fecit nos; & nō ipsi nos. Est etiā eius dominū, quod alienari ab eo, aut amitti non potest. Nā sit tibi v.g. Deus largitur dominū regni, aut ciuitatis, aut castri, aut bonorum fortunę, aut denique corporis, & vitę, ita tamen dat, vt dominio non se spoliēt: quia tibi melius est vt ille gubernet quā tu ipse, aliis vt prodigijs omnia dissipates. Habet præterea dominium libe

rum, & sine vlla seruitute: quia non indiget nec cœlo, nec terrā, nec homine; nam bonorum nostrorum non eget; ideo nulli est addidū seruituti, vt humanum dominium, quod admixtum est seruituti, vt testatur Augustinus in Canonicam Ioannis. Nam quia dominium agri habes, vt fructum aliquem elicias; opus est illum excolere, seminare, & plantare; Si eges seruo, qui tibi ministret, necessum est vt illi inseruias, victum, vestitum; doctrinam, atque correctionem illi dando. Secus dominium diuinitum, quod merē liberum est, & ab omni seruitute longē seiunctum. Quarto, Christus vt homo est, omnibus modis, quibus dominū comparari solet; habere dignoscitur: Id est, vel creādo, & faciendo, vel bello, & lite victoriā obtinendo; vel temporis diuturnitate præscribendo; vel donatione accipiēdo, de quo: Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra.

Si ergo ego laui pedes vestros, Dominus, & Magister: & vos debetis alter alterius lauare pedes: Illud verbunt à Luca verissimē dictū est; Capit Iesus facere & docere, vt hoc locō vides: illud etiam, Si ergo ego, infinitam vim illationis completur, vt differentia eius ad nos planē ostendit. Si ego Dominus in habitu serui, & magister in habitu discipuli humiliōris Helisæo fundēte aquā super manus Helisæ, &c. Et nomen Domini disponit vt audiamus, & si quātū ad nos magistratū præcedat dominū, vnde illis dicebat: Vos vocatis me, Magister, & Domine, quātum ad Deū verō præcedit dominū magistratū. Neminem enim docet, nisi eos, qui sibi tantum subditi sunt: & Christ' homo vt magister, dicit ad Deū Dñm. Si ergo ego laui manibus meis genibus proeumbens, imā partem, hoc est, pedes vestros, qui estis pauperes, idiotę, & cōtempti: & vos debetis alter alterius lauare pedes. Debetis, inquam primū ex instituto Dei per lumen naturę iubentis mutuū iuāmen, quod est loco armorum, quibus plus destitutus est homo, quā cætera animantia; vt suppleat humanitas defectum armorum secundum

Psal. 135.

Aug. tract. 8. in Canonicam Ioan. tom. 9.

Quibus modis dominū comparetur humanum.

Matth. vlt. Expenditur: Si ergo ego laui pedes vestros, & Magister. Act. 15.

4. Reg. 3.

Quid: & vos debetis alter alterius lauare pedes.

Duplex obligatio huius mutue lottionis pedum.

Lactan. lib. de Opificio Dei, cap. 4. Eccles. 17. Prou. 18. Galenus.

Homini à natura de ratione, & manu cur tantum fuerit propectu, teste Galeno.

Lactan. ibidem.

Alterà oblatio.

Lotio triplex.

I. lotio, litera lis scilicet, & externa quid significet.

Mos Scripturae.

Reg. 3.

Lactantium. Nam mandauit vnicuique de proximo suo; Et, Frater qui adiuuatur à fratre, quasi ciuitas firma. Galen⁹ tanquã philosophus, in lib. de vsu partiu, docet, pro omnibus alijs armis, vestibus, pellibus, dentibus, cornibus, calcibus, & venenis, ac industrijs, quibus alia animalia à natura sunt prouidè munita, homini prospectum de ratione, & manu, quibus tanquam organis sibi omnia necessaria comparare potest. Nam illis instrumentis nouit arma cedere ad defensionem, quibus feras trucidet; ratione domat equos, equoque consensu velocius omni fera currit, nouit struere insidias animalibus se fortioribus, itaq; habet artem illa omnia superandi. Lactantius tamè magis Theologicè respondet. Nã sola humanitas, quã homines sibi mutuo consentientes subueniunt, reddit illos fortes, & tutos contra frigus, æstum, pluias, ventos, feras, & hostes. Deinde debetis etiam ex lege scripta, & exemplo isto facto ad obligadum, ideo habente vim legis: secus in alijs vt virginitatis, & paupertatis documētis, quibus noluit nos obligare, sed tantum volentibus imitari, coronam amplio rem proposuit.

Vt autem hæc verba: Debetis alter alterius lauare pedes, melius intelligatur, distinguenda est triplex lotio, altera literalis, & externa, & aliena à metaphora: secunda est spiritualis, & metaphora per illam Christi externam figurata: tertia est prorsus ceremonialis; factum Christi representans, quæ quotannis à summo Pontifice, Regibus, & Prælati in die Iouis sancti fieri consuevit. Quod attinet ad primam lotionem, lauare pedes sine metaphora per Synecdochen, est omne officium, etiã abiectissimũ, & contemptum, & opus misericordiæ corporeæ circa corpus proximi iuuandũ impedere. Consuevit enim Scriptura per vnũ opus multa significare, quemadmodũ de Helisæo dicitur, quod fundebat aquã super manus Helisæi. In quo denotatur integrũ ministeriũ in omnibus, id est, in cibo, mensa, domũ, & foris, & per vnũ actum pascendi oues, significatur pontificatus, & primatus

Petri: ita per actũ lauandi pedes, omnia alia ministeria corpori proximi impendenda significatur, secundũ Theophylactũ. Estq; sensus; Nisi tantam habeatis charitatem, & humilitatem, vt parati sitis in necessitate quacunque, etiã ad abiectissima, & laboriosissima ministeria proximo exhibenda, etiã ad lauandos pedes, etiã si quis Imperator sit, aut Papa, salui fieri minime potestis: tum namque dignitatis, & magnificentiæ tituli, & omnes alij respectus aut nobilitatis, & magistratus, ob quos opus humilitatis, & charitatis erga proximum intermittere solemus, posthabendi sunt, & negligendi.

Quantum ad secundam lotionem spirituales, & metaphoricam, cuius illa externa erat symbolum, & vocabulũ, accipimus per hæc verba cuiuslibet fidei iniunctum à Christo, vt omnia opera faciat, & omnia aduersa sustineat pro lauandis fratrum suorum animis, & in puritate baptismi conseruandis. Non enim minor est virtus, quã querere, parta tueri, iuxta illud: Supportantes inuicem in charitate, Et, Alter alterius onera portate; & sic adimplebitis legem Christi; Et iterum, Debemus nos firmiores, imbecillitates infirmorum sustinere, & non nobis placere: & Prophetã, Seruiant ei humero vno. Atq; ita ablutio fit exemplo bonæ vitæ, verbo correctionis, & consolationis, Euangelij prædicatione, Sacramenti dispensatione, largitione elemosynæ, paciẽtia, qua aduersa pro salute proximi sustinet, vel sanguinem pro eo effundis, sicut Christus in cruce sanguinẽ effudit, quo animi nostri lauantur. Quando proximo laboranti orationis suffragium impertis; Denique quocunque modo aut operis, aut patrias, in spiritualem proximi salutem promouendam, proximi pedes abluisti, & præceptũ hoc Domini impleuisti.

Tertiã lotionem, quæ magis Principibus, tum Ecclesiasticis, tum secularibus de more obseruari consuevit ad Christi imitationem, impudenter Bucerus, atq; alij eiusdem farinae viri, quasi nudã ceremoniã Spiritu Dei destitutã, & ex ambitione factã reprehendunt: sed nos eorum temeritatem, & insolentiã

Theophyl.

Huius lotionis necessitas.

II. lotio, quæ spiritualis, & metaphorice nominatur, quid significet.

Ouid. Ephes. 4. Gal. 6. Rom. 15.

Sophon. 3. Animarũ ablutio recte quæ fiat.

III. lotio, pure ceremonia lis. Ecclesie Principũ ad Christi imitationem pauperũ pedes lauandum laudabilis consuetudo ab Hæreticorum casibus vindicatur. Bucerus.

omni

Exemplorum

Exod. 12. ibidem.

Infra. 24. Psal. 113.

Exod. 16. Leuit. 23.

Quare Christus sacrosanctum Euchariæ Sacramentum instituit, in Ecclesiaque frequenter constituit.

Aug. lib. 2. de Ciuitat. Dei ca. 27. tom. 5.

Dæmonẽ simiã Dei qualem possis agnoscere.

Lotio hæc in Ecclesia Dei ad quid inducatur.

omni a cerbiori reprehensione dignã iudicamus: nam illud audent contemere, quod ad imitandum nobis Christus proposuit. Quia enim Deus nouit, naturã nostrã magis rebus visis, & quasi ante oculos, propositis permoueri, quã verbis; ob quam causã Deus voluit in veteri lege, vt populus beneficia, quæ à Deo recepisset, veluti in comœdia quadã representaret: vt, liberationem ab Angelo percussente, & exitũ de Egypto, voluit commemorari per agni escum festinatũ cum azymis panibus, baculis atq; lactucis syluestribus, vitam quadraginta annorũ in deserto sub frondibus, per festum tabernaculorũ referri instituit; ita in Nouo Testamento, Christi mortem in Cruce pro nobis susceptã, vt tantũ beneficiũ altius imprimeretur cordibus hominum, non tantũ legi in codicibus, & auribus insinuari, sed etiã representari per seipsum in sacrosancto Missæ sacrificio, atque oculis ipsis subijci ad recordationem charitatis, & humilitatis instituit. Vnde, & dæmon (qui simia Dei est, vt B. Aug. lib. de Ciuitat. Dei tradit) non contentus quod legeretur, & narraretur impudica, & obscœna suorum deorum facta, vt fortius ad malum irritarent, excitauit Poetas fabularum autores, & comœdiarũ, qui festa Bonæ Dæ, Lupercalia, Floralia, Bacchanalia, atq; alia inhonestã spectacula populo exhiberent. Itã hæc tertiã lotio in Ecclesia Dei intròducta est in commemorationem præcepti Christi, etiam si illi qui lauantur, totũ aliquem existat, vel possint ab alio æquali, vel inferiori, vel à se ipsis domũ prius lauare; verèq; potest, vel Papa, vel Imperator humiliari tales lauando, exemplumque alios lauandi præbendo: & testantur tales se credere, quod Dominus Iesus propriũ pro nobis omnibus fuderit sanguinẽ, & quantum quisq; debeat propter Christum seruire proximo suo. Positiua igitur huiusmodi instituta sensibiles representationes continentia, ad multa bona iuuare possunt in diuinis comœdijs, vt in diabolicis diuinis imitantibus ad plura olim, & grauiora mala spectatores concitabant: quanquã hæc cere-

monia in quibusdam locis ob peculiaris res quasdam rationes non obseruaretur. Scribit enim B. Augustinus ad Ianuarium: De lauandis verò pedibus, cum Dominus hoc propter formã humilitatis, propter quam docendam venerat, commendauerit, sicut ipse consequenter exposuit: quæ sit res, nam tempore potissimum res tanta et iam facta doceretur, & illud tempus occurreret, quò ipsa commendatio religiosius inhereret. Sed ne ad ipsum Sacramentũ Baptismi videretur pertinere; multi, hoc in consuetudine recipere noluerunt. Nonnulli etiam de consuetudine auferre non dubitauerunt. Idem cum Augustino docet. Ambrosius lib. de Sacramētis: Succinctus suminus Sacerdos pedes tibi lauit. (alloquitur iam baptizatum.) Quid istud mysterium? Audisti utiq; quia Dominus cum lauisset discipulis alijs pedes, venit ad Petrum, & ait illi Petrus; Tu mihi lauas pedes? Et post pauca: Non ignoramus quòd Ecclesia Romana hanc consuetudinem non habeat; cuius typũ in omnibus sequimur, & formã. Hanc tamen consuetudinem non habet, vt pedes lauet. Vide ergo ne forte propter multitudinem declinauit. Sũt tamen qui dicant, & excusare conentur, quia hoc in mysterio faciendum est, nõ in baptisate, nõ in regeneratione, sed quasi hospitii pedes lauandi sint. Aliud est humilitatis, aliud sacrificatiõis. Deniq; audi quia mysteriũ est, & sanctificatio. Nisi laueris tibi pedes, nõ habebis mecum partem. Hoc ideo dico, non quòd alios reprehendam, sed mea officia ipse commendem. In omnibus cupio sequi Ecclesiam Romanã, sed tamen & nos homines sensũ habem. ideo quòd alibi rectius seruatur, & nos rectè custodimus; ipsum se uimur Apostolum Petrum, ipsius inbaremus deuotioni. Hactenus ille, docens se solitum lauare pedes baptizatis, etsi id à Romana Ecclesia non custodiretur eo tempore, nunc autè magna diligẽtia obseruatur, cum id Christus instituerit obseruari, vt tradit Bernar. ser. in cœna Domini, & Cypria. ser. de vnctione christi. Et in Concil. Aquisgranensi habetur: Canonici, inquit, tã de frugibus, quã etiam de omnibus elemosynarum oblationibus, in vsu pauperũ decimas libentissime ad ipsum conferant hospitale.

Aug. epist. 119. c. 13. tom. 2.

Hæc oblatio ceremonialis in quibusda locis quare desueuerat, teste Augustino.

Ambros. li. 3. de Sacramētis. circa medium, tom. 4.

Eius desuetudinis in Ecclesia pedes lauandi, diluit rationem Ambrosius.

Ambrosij in Romanã Ecclesia obseruantia.

B. Bernar. B. Cyprian. Concil. Aquisgranẽ. can. 141.

Et

Et infra: Clerici si alijs temporibus nequeunt, saltē Quadragesimā tempore pedes pauperum in competenti lauent hospituli. Et reliq. Hæc ibi.

Sūdit Dominus: Exemplum enim dedi vobis. Exemplum enim certū, & salutare nō valens; factū etiā facile, & accommodatum: Vt quemadmodū ego feci. Non quemadmodū alij faciunt, dicunt enim, & non faciunt, nisi quatenus alij imitatores sunt Christi; vt Paulus dicebat: Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Ita cū nos aliquid nostris præcipere volumus, debemus ipsi facere, vel parati esse ad faciendū, cū præcipimus ea quæ Dei sunt, etiā si nos ea non faciamus: præcipere tamen possumus alijs, quia non sumus nos qui præcipimus, sed Deus per nos tū alijs, tū nobis præcipiens. Verbum etiā (quemadmodū) indicat non tantū exemplum rei faciendæ, vt videlicet alter alterius lauet pedes, sed etiam modum faciendi, scilicet ex charitate, & humilitate: hic enim modus, & non tantū operis substantia, Deo placet. Interne ergo instruumur cuius proximo ex charitate humiliari: externe quantum ad officia necessaria: quæ uis etiā hæc admonitio comprehendit. Externe verò, & veluti in com-

dia spiritali decens est, & valde conueniens communitati, & Ecclesiæ: in quā factū est; vt aliqui id præstent, cum non sit debitum cuius in singulari. Ita & vos faciatis. Vos, inquam, Apostoli, & maiores, quibus cura lauandā animas committitur. Et qui bene lauat, magisterij, & dominij Christi particeps efficitur, & dominatur fratris affectibus, quos lenit, ac mitigat non secus atq; Iacob, qui corpus suū humiliando fratris sui animum emolliuit, atque humiliavit. Habet ergo lotio pedum pro præmio remissionem peccatorum, si fiat fide uiua: & peccatorum, intellige venialium, quæ secum admittit fides uiua. Sinamus igitur lauari nos, & mutuo proximos nostros lauemus: corripiamus alios, & nos corrigi permittamus: Oremus pro inuicem, vt saluemur: ad Sacramēta suscipienda, atq; frequentanda nos inuicē cohortemur: ad bonorum operum studium, & ad aduersa patienter perferendā mutuis exemplis nos excitemus, vt ita morem geramus verbo Domini, & tanto exemplo respondeamus, ad gloriam eiusdē Domini nostri Iesu Christi, qui cum Patre, & Spiritu sancto pari honore colitur, & adoratur ab omni creatura semper, Amen.

Quibus dicitur a Christo: Ita & vos faciatis.

Lotio pedum quorum remissio peccatorum debetur.

Iaco. 5.

Lotio pedum

TRACTATUS IX.

In illa verba: Amen amen dico vobis, nō est seruus maior domino suo, neque Apostolus maior est eo, qui misit illum. Si hæc scitis, beati eritis, si feceritis ea. Non de omnibus vobis dico: Ego scio quos elegerim. Sed vt adimpleatur Scriptura: Qui manducat mecum panem, leuabit contra me calcaneum suum. A modo dico vobis priusquam fiat, vt cum factum fuerit, credatis quia ego sum, & reliq. Ioan. 13.

A quibus præcipiē metuendum, & cauendum, & grauiſsimū esse solet, quod ab his, quos beneficijs affectamus, hoc est, ad domesticis, &

familiaribus, & falsis fratribus imminet. Vt graue fuit Dauidi pati a filio Absalon, & Paulus non sine causa enarrans multitudinem periculorū ho-

rum hominibus sit. 2. Reg. 17.

2. Cor. 12.

Tandem ait: Amen amen dico vobis: non est sensus maior domino suo.

Ioan. 14.

Philip. 2.

Luc. vlt.

Matth. 5.

Infra 20. & Luc. 22.

Quemadmodū non sit seruus maior domino suo, neque Apostolus eo qui misit illum.

Heb. 3.

Matth. 10. Iudas proditor cuius dominus seruus, & cuius misit Apostolus.

mini impendētium, postremum locū dedit illi, quod a falsis fratribus immineret: vnde Christus propositis in verbis de Iuda ex Apostolo, & prædicatore, & signorū operatore, proditor factus merito conqueritur. Exemplū igitur humilitatis traditum, iuramenti specie confirmat, & veluti lege stabilit quod sanxerat exemplo, vt absq; culpa contenti non posset. Iurat autem, siue potius asseuerat, non rem clarā, & perseperam, nimirum quod seruus nequaquam sit supra dominū, vel discipulus supra magistrum, sed occultam, scilicet quod Christus debebat se humiliare, quatenus homo est. Vnde dicebat: Sicut mandatum dedit mihi Pater sic facio, & Paulus: Humiliauit se metipsum factus obediens vsque ad mortem, mortē autem Crucis. Propter quod & Deus exaltauit illum: & rursus: Nonne hæc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam? A hæc iurat quod incumberebat illis ita facere, quia constituebat eos magistros, & doctores mundi loco suo: Vos estis, inquit, sal terra. Vos estis lux mundi. Tertium erat clarum, sed difficile hominibus persuaderetur, vt factū non se gerant, vt maiores domino; dum ministrari volunt, non ministrare.

Ait igitur: Amen amen dico vobis, nō est seruus maior domino suo, neque. Apostolus maior est eo, qui misit illum. Seruus dicitur prius respectu Christi, dein de Apostolus respectu aliorum. Et seruus quatenus seruus, nō est maior domino suo, & Apostolus, id est, legatus, siue nuntius, nō est maior eo, qui misit illum. Nam et si Christus dicitur Apostolus a Paulo, tamen Deo mittente maior non est: propterea recte non dixit, quod est minor eo, qui misit illum, sed non est maior mittente, potest tamen esse equalis, ac propterea turpe est dedignari imitari illum, qui misit ipsum. Legatus quandiu est legatus, non est maior domino; quando autem maior fit, neque seruus, neque Apostolus amplius est, & vt apud Matthæū dicitur, sufficit discipulo vt sit sicut magister eius, & seruo, sicut dñs eius. Iudas autem seruus erat, non Christi, sed peccati, Apostolus, non Iesu, sed diaboli:

vt ait Origenes. Et seruitus est conditio discipulorū, sicut Apostolatus, magistratus, & officium eorū. Et si autē omnis Iesu sermo prolatus, maiorem cœlo, terrāq; firmitatem habeat, vt apud Lucam dicitur, hic tamen addidit iurandum, vt magis imprimeret, & vt ostenderet scitu quidem esse facile, at difficile creditū, obseruatu autē longe difficillimum, seruum non esse debere maiore domino suo. In externis siquidem nemo est, qui se domino suo præferre audeat, at in spiritualibus secus se habet. Non est ergo quod exemplum meū erubescatis: vos enim quid aliud estis, quā Apostoli, & serui mei, quorum ego dñs, & magister sum? Super me non estis, etiam si in posterum vos, vel successores vestri ad quascunque dignitates peruenieritis; nō tamen maiores eritis in sciētia, aut potestate, quā ego sim: idē non est quod erubescatis de humilitate, & charitate exhibēda, de quibus ego non erubui, sed gloriatus sū. Sed certe Christus se humiliavit, nos humilitate fugimus: ministrari illi seruus, nos cuiquā seruire dedignamur. Benefecit Christus inimicis, nos neque fratribus benefacere dignamur. Laborauit Christus, nos otium querimus: Christus gloriæ splendor opprobria sustinuit, nos ne verbū quidem patienter possumus tolerare. Ille iudex omnium iudicari se permisit, nos a quoquam argui recusamus. Ille per mortem, & crucem in gloriā suam intrauit, nos cōtendimus per luxum, & lasciuiam illuc ingredi. Quid ergo facimus, quā quod ei nos preferimus, ac meliora cupimus, quā ipse habuit.

Si hæc scitis, beati eritis si feceritis ea. Valde vrget ad opera præstāda, quasi sine illis nihil iuuat quodcumq; scire. Et accipitur si, pro quia, estq; sensus: si scitis, id est, quia hæc scitis vos seruos, & Apostolos, non esse supra dominū, & mittentem, & scitis vos humilitatis præcepto teneri, si scientes beati esse cupitis, facite quod scitis: opus ipsū in me vidistis expressum, & ego idē in vobis videre cupio. Sic nāq; post virtutem perfectam, & vitam exactā aderit præmium beatitudinis: sicut etiam

Orig. in loā nem, 10. 32.

Luc. 21. Quare Christus iurauit, seruum non esse maiorem domino suo.

Notatur humana superbia exemplo Christi.

Rom. 15. Psal. 65.

Luc. 24.

Hæc verba: Si hæc scitis, beati eritis, si feceritis ea: quem sentum habeant.

Matth. 5.

Euangelij cōditio, contra hereticos solam fidē beatificantes a Domino requisita. Scientes bonum facere, & non facientes, quales illi.

IACO. 4. Matth. 7. 2. Reg. 11. IACO. 1.

Duplex Iudæ separatio.

Conditio- nis natura.

Iudæ infelix conditio.

vitij, atque peccatis supplicium. Græcè tamen de presenti habetur, Beati estis, non quidem re ipsa, sed in spe, & iure. Quemadmodum alio loco dixit de presenti: *Beati estis, cum maledixerint vobis homines, &c.* Et addit: *Si feceritis ea.* Quia Euangelium, bonorum operum, & meritorum conditionem habet, ut hic Dominus aperte testatur. Non igitur satis est sola fides, ut heretici deblaterant: quia scienti bonum facere, & non facienti, peccatum est illi: non secus ac edenti cibum, & non digerenti, damnum est illi. Est etiam similis, qui audit verba, & non facit illa, viro stulto, qui ædificauit domum suam super arenam, & ut Vrias perfectens literas quibus damnetur, & ut ille, qui considerat vultum natiuitatis suæ in speculo, qui statim oblitus qualis fuerit, non abstergit maculas faciei. Et quia in officio lotionis pedum vniuersa officia charitatis ad proximum comprehendebat Dominus; ideo in plurali dixit, Si hæc scitis.

Non de omnibus vobis dico: Ego scio quos elegerim. Quemadmodum superior separauit immundum Iudæ a mundis Apostolis, cum dixit: *Et vos mundi estis, sed non omnes,* ita hoc loco coniungit a beatitudine Iudam. Etsi enim ista conditionalis propositio de futura beatitudine: *Si hæc scitis, & feceritis, beati eritis,* vera extitisset tam de Iudæ, quam de reliquis Apostolis, Iesus tamen iuxta literam Græcam de presenti videtur dixisse illam: *Si hæc scitis, beati estis, si feceritis ea quæ non poterant tunc in Iudæ impleri, qui erat in statu, & animo peccati.* Imò quia huiusmodi conditionalis propositio nihil affirmat, siue de presenti, siue de futuro dicatur, ita complectitur Iudæ, atque alios: quia conditio in alijs implenda erat, sed non in Iudæ, qui suo vitio nosuit implere. Et quantum ad sensum, absolutum quid erat ob eorum vitæ sub conditione propositum: sed excipit dicendo, *Nō omnes in hac beatitudine locum habetis.* Est enim inter vos, qui non solum non ministrabit consensu suis, sed etiam in me dominum suum crudelis futurus sit: non est minister, sed fur: non imitator, sed

insidiator: non Apostolus, sed diabolus. Verè immundus, & infelix Iudæ, qui nec inter mundos, nec inter beatos locum habet. Et hoc verbo etiã eum pupugit Christus, si fortè corrigeretur.

Obijcies fortassis, Si nullus Christianus beatus est propter scire, si nō adsit opus; ergo non opus est verbum Dei audire, ne maiori dānatione inuoluamur. Respondeo; imò profectō magis propter affectatam ignorantiam damnamur, ut ille de quo dicitur: *Noluit intelligere, ut bene ageret.* Vacandū est ergo verbo Dei frequenter audiendo, nam ob hoc studium Dominus imperiet studiū faciendi quod audim⁹, ne frustra, aut ad dānationē audiuisse videamur: *Ego scio quos elegerim.* Ne ququam errore factū, aut præter opinionem Iesu existimaret accidisse, quod Iudam talenti in numerum Apostolorum cooptauerit; excludit hunc errorem aperiēdo, quod nec propter notitiam, nec propter electionē suam hæc exceptio eueniret: *Ego* inquit, *scio quos elegerim;* nimirum, vel ad Apostolatū, vel ad gloriam. De Apostolatū habetur apud Lucam: *Elegit duodecim ex ip[s]is, quos & Apostolos nominauit;* & apud Ioannem: *Non ne ego vos duodecim elegeri, & ex vobis vnus diabolus est?* Et inter eos nouerat, vel quis bonus esset futurus: nam etsi ab initio bonus Iudæ extiterit, ac propterea electus, ipse tamē sua sponte ad peccatum rediit. Vel: *Ego scio quos elegerim,* absolute ad possidendam æternam gloriam: quod non erat de Iudæ. Nam etsi sub conditione velit omnes homines saluōs fieri, si tamen adiumenta salutis amplectantur; & propterea omnibus quod ad se attiner, gratiā suam imperiti nō dedignentur, quia tamē nō omnes re ipsa volūt salui fieri, nec serio huius studio salutis incumbunt, hinc fit ut plerique à fine suo cadant.

Quod si dicas; Cur igitur impiū Iudæ tāto tēpore inter Apostolos tolerauit Dñs, cū eius insidias, & malitiā nō ignoraret? Respondeat tibi primū Cyrillus scribens in hæc verba: *Sed quæret, inquit, aliquis primū, si omnia scire Christus creditur, cur Iudæ, qui futurus proditor erat, elegerit? Cur enim cum alijs eum*

Cum dicitur scire nemo beatus sit, an verbum Dei audire sit necesse.

Psal. 35. Verbo Dei cur vacandū nobis sit.

Quorum id: Ego scio quos elegerim.

Luc. 6.

Ioan. 6.

Alter sensus.

1. Tim. 2.

Cur implum Iudam tanto tempore inter Apostolos tolerauit Dominus, cū ei cognitum esset impietas, & eonfidia.

Cyrillus li. 9. in Ioan. 6. 10. 10. 2.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

Gen. 1.

Cyrilli respōsio.

Rom. 9. & 2. Tim. 2.

Quomodo Iudæ Dominum prodiderit, ut adimpleretur Scriptura.

connumeravit, quæ non ignorabat quæstus cupiditate captum in laqueum diaboli esse casurum? Deinde si calcaneū suum aduersus Christum leuauit, ut adimpleretur Scriptura; non fuit sanè ipsius rei causa, sed vis illa, qua adimplere Scripturam omnino cogebat. Adhæc nos breuiter propter communem vilitatem respondentes, primum illud dicimus, nunquam huiusmodi nobis rationes defuturas, nec finē vnquam nos esse facturos increpandi, carpēdiq; Deum, qui propter immensam suam misericordiam à nihilo ad esse omnia vocauit: si sic imperite affecti erimus, ut in omnibus, quæ à Deo facta sunt, similia velimus excogitare. Quid enim prohibebit incusare Deum, ac dicere: Cur in Regē, Saulem elegisti, quem sciebas gratiam tuam esse speretum? imò cur primū à terra hominem formasti: quem ignorabas mandata non seruaturum? Ascendet hæc oratio etiam in superiora. Cur enim Angelorum naturam creasti; cum ut Deus præuideris futuram nonnullorum rebellionem? Ex istis, cæterisq; huiusmodi illud porro sequetur, ut præcognitionis causa, aut nihil omnino creare debuerit, aut insensatam solummodo naturam producere, vnde nec natura esse Deus cognoscetur. Respondeat & ipsemet: *Sed ut adimpleatur (inquit) Scriptura.* Aduersatiua cōiunctio (Sed) indicat solutionem tacite obiectionis, quia obijci poterat: Cur ergo Dñs elegit quæ nouerat non fore beatū, nec facturum quæ præcepit? Respondetur, ut impleatur Scriptura. Estq; pulcher Iesus: Propter eā sustineo in multa patientia hoc vas iræ aptatum à seipso ad interitum, ut quod ab initio fuit sic de me dispositum, ita nunc fiat nullo nouo cōsilio, sed ordine certo, & antiquitus præcognito, adde etiã præfinito, atq; prædicto. Nec intelligas hoc, quasi coactus sit Iudæ Dominum prodere, ne falsa inueniatur Scriptura: non enim hic est finis Scripturæ aliquid prædicentis, ut homines cogat, nam alioqui Iudæ prodendo minimè peccasset, nec tam vituperandus esset quod. Dei voluntatem impleuisset, quam laudatus hinc si quod extitisset peccatum, potius in

Deum ipsum recideret, quā in Iudam; sed quia Iudæ sua sponte hoc facturum erat, in quo elatus est supra dominum suum, ac se mittentem, miser, & infelix fuit. Quod præsciens Spiritus sanctus futurum, prædici; & Scripturæ sanctæ voluit commendari: Sed Scriptura quod præuisum erat à Deo, prædicit, & sicut ab eo præuisum est, ac prædictum quod liberè eueniret, ita etiam liberè euenit, & voluntariè prodidit: nam alioqui Scripturam non impleveretur, si ipse sponte, & liberè non prodidisset. Nā si Iudæ hoc de se prædictum nouisset, ac ita prodidisset, ut Deo pareret, proculdubio non peccasset: at non hoc de eo erat prædictum, sed quod auarè, & perfidè facinus esset admissurus; & ita impleuit Scripturam. Nam primò est peccatū, deinde, ut sic dicam, est præuisum, postea prædictum, postremò Scripturæ commendatum. Et ita cum ait: *Ut adimpleatur Scriptura,* est probatio à posteriori. Quemadmodum cum dicimus elemem Regem, quia parcit, probatio est ab effectu; sicut è contrario cum dicimus Regem parcere, quia clemēs est, probatio est à priori, & à causa. Et hæc confirmantur autoritate eiusdem Cyrilli, qui ait: *Nemo autem putet, ut breuiter etiam alterum peragamus, idcirco quæ à Prophetis dicta sunt, in exitum venire, ut adimpleatur Scriptura.* Nam si sic esset, laudari potius, quam vituperari tanquam Scripturarum ministri nequam homines possent: quippe nec deliquisse omnino viderentur, si coacti fecissent. Nam si adimplere Scripturam necesse esset, illi, per quos adimpleretur, nullo crimine profectō tenerentur. Præterea in Scripturæ autorem culpa redundare videretur, siquidem ut adimpleretur Scriptura, vi quadam mala commiserint. Sed quis adeo rationis, ac mentis inops erit, ut Scripturam sancti Spiritus, peccandi causam attulisse homini vnquam credere possit? Non ergo, ut adimpleatur Scriptura, nec ista de causa facta sunt à quibusdam quæ Scriptura prædixit, sed contra: quoniam ita nonnulli sponte facturi erant, idcirco præsciens Spiritus

Qualis hæc phrasis: Vt impleatur Scriptura.

Cyrillus ibidem. Quæ à Prophetis dicta sunt, in exitum non veniunt, ut adimpleatur Scriptura, teste Cyrillo.

sanctus futura prädixit. Hæc ille ferè. Stant igitur simul immutabilis, ac que inevitabilis diuina scientia, & prouidentia cum varietate euentuum cõtin gentium, atq; adeo cum variabili libero arbitrio, & in vtramque contradictionis partem flexibili.

Pfal. 40. Qui manducas mecum panem, leuabit contra me calcaneum suum. His verbis Dñs vnum solũ excipit, quia omnes territi erāt verbo Christi. Et per illũ tropũ: Qui māducat mecum panem, significatur familiaris vsq; ad mēsa: qđ quia amorẽ gignit, ideo sacrificia fiebāt, & edebāt à Iudæis in tēplo, vt cõmerciũ haberēt homines cum Deo, & familiaritatem. Hinc Dñs cū dedit Iudæ buccellā, dedit etiā, iuxta nõnullorũ sētētā, Eucharistiā: quā Iudas, vt cõmunẽ panẽ supsit. LXX. habet in plurali Panes, scilicet cõmunes, de quibus alio loco Prophe ta ait: Tu verò homo vnanimis, dux meus & notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos: qđ solet inimicos placare, & videtur cõqueri qđ ab amico proderetur, vt Cæsar qui dixit Bruto pdenti nēiõ τρωον, hoc est, & tu fili? Cõiunia etiā, que ἀκανῖ, vocabāt, ideo dicebātur qđ dilectionẽ mutuā excitarēt. *Leuabit cõtra me calcaneũ.* Nos in Psalmo quadragesimo secũdũ 70. Interpretes habem⁹: *Etenim homo pacis meæ, in quo speraui, qui edebat panes meos, magnificauit super me supplantationẽ.* B. Hiero. iuxta Hebræã veritatẽ sic vertit: *Sed & homo pacific⁹ me⁹, in quo habui fiduciã, qui māducabat panẽ meũ, leuabit cõtra me plantã.* Alij porro sic vertũt: *Etiã amic⁹ me⁹ de quo cõfissus eram, qui vesebatur pane meo, sustulit calcẽ suũ contra me.* Vocat Christ⁹ Iudã hominẽ pacis suæ, id est, hominẽ pacificẽ secũ cõuersatẽ, tanquã vnũ è familiaribus, & discipulis suis, nihil verbo, vel signo, nisi qđ pacis erat, præfereret, vsq; adeo, vt ipso pditionis momẽto adferret salutatio nẽ cũ osculo, & bellum inferret cũ signo pacis. Quod subiũgit Christus se in Iuda sperasse, siue habuisse fiduciã: ne intelligas, Christũ in homine spem posuisse: quia maledicit Spiritus sãct⁹ eũ, qui confidit in homine, sed in quo cõfidebat tāquã fidei Apostolo, & cõnomo, cui loculos cõmiserat. Quo

ex loco elicit Orig. ab initio eũ bonũ fuisse, & in Christũ credidisse. Nec priẽ Christus cõfidebat in Iuda, quasi ipse ignoraret dolos; & technas eius, quia ipse sciebat quid esset in homine; & alio loco dixit: *Nãne ego vos duodecim elegi; & ex vobis vn⁹ diabolus est?* Fidebat autẽ, qđ attinet ad operis exteriori exhibitionẽ, siue loculorũ deportationẽ. Tertio additur, Magnificauit super me, vel amplianit aduersus me supplantationẽ, vt 70. Interpretes, vel secũdũ alios, leuauit supra me plantam, siue calcẽ suũ. Nõ dixit, Hic me tradet, ne eũ detegeret, sed occultẽ ait, vt respiccat: *Leuabit cõtra me calcaneũ,* vt pedibus cõterat, & conculcet. Calcaneo enim cõprimim⁹ hostes, vt habet Gen. 3. Vbi duplicem metaphorã agnoscere possum⁹: alterã secũdũ Theoph. à certatibus, siue luctantibus sumptam, qui supplantant aduersarium, dum illorũ calcaneũ calcant, in terramq; prosterant: ita Iudas leuauit supra me plantã, quia dolum & deceptionem cõtra me cõposuit. Altera sumitur ad significandã proditiõis offensam, ex similitudine animalis calcitrãtis cõtra eũ, qui curã illius habet: nã frequẽter contra omnẽ rationẽ cõtingit huiusmodi calcitratio contra dominũ, vel hominem habẽtem curã illius. Solẽt enim eiusmodi animalia etiã alijs molesta sint, pacificẽ se tamẽ habere cũ curatore suo. Ac ne putes leuẽ calcitratiõẽ post tot beneficia, & indicia charitatis erga illũ, subiũgit, Magnificauit: id est tradendo, quia emptorẽ, imò redẽptorẽ omniũ hic vnus puerse supergrõf rus, & ad aduersarios deficiens vendere ausus est, non vt Christus viveret, sed vt occideretur. Porro Dominus non solũ iniuste occidi, sed & à proditore se vendi permisit: quia homo, pro cuius salute venerat moriturus, non solũ propter transgressionẽ mortuus est, sed in ipsa trãsgressiõne fraudulenter à dãmone pro pomo venditus erat, iuxta illud: *Gratis venundati estis, & sine argento redimemini.* Non mirum igitur, si Ecclesia, quæ vberibus suis nutriuit, & panibus saginavit hæreticos, illi nunc eam pedibus

Origen. in Ioan. tom. 32.

Ioan. 2. Infra. 6.

Illud quid sibi velit: magnificauit super me supplantationẽ.

Theophyl.

Duplex eorũ verborũ metaphorã vnde sumpta.

Vt magnificauit super Christũ supplantationẽ Iudas.

Cur Domin⁹ non solũ iniuste occidi, sed & proditorẽ voluerit vendi.

Gen. 3.

Esai. 52. Ecclesiæ proditores qui sint, & cur illos patiat.

concul-

Esai. 1. conculcēt, vt porcĩ, vt possit Ecclesia dicere, Filios enutriui, & exaltaui; ipsi autem spreuerunt me. Proinde patitur Ecclesia proditores suos, vt Christus Iudam. Terretq; hoc verbũ Prophetæ, peccati grauitatem ostendẽdo. Nam quæ nos leuia esse existimamus, supplantationem, & calcem appellat: quemadmodũ ad Hebræos Paulus, peccatores vocat crucifixores Christi, & Filium Dei conculcantes, & sanguinem testamenti pollutum ducentes. Terret etiã nos hoc verbũ Prophetæ: nam nos sumus, qui Christi panem manducamus in verbo, & Sacramẽto, & in bonis, quæ Christo sunt oblata, deliciamur; & tamen Christum peccatum pedibus, affectu conculcamus. Omnis enim peccator, bellua est malitiosa, quæ de bonis domini terrenis impinguata, calcitrat in dominum suum, & eum ferre recusat; cũ scriptum sit: *Glorificate, & portate Deũ in corpore vestro: & iterum, Vt iumentũ factus sum apud te; & ego semper tecum;* hoc est, te semper ferens. Modò verò in pluribus Sacerdotibus, & religiosis, qui de patrimonio crucifixi viuunt, illud Propheticum impletur; *Saturauit eos, & mœchati sunt, & in domo meretricis luxuriabantur.* Et rursus Moyses, *Incrassatus est dilectus, & recalcitravit: Incrassatus, impinguatus, dilatus dereliquit Deam factorem suum, & recessit à Deo salutari suo.*

Prædixit autem hoc Dominus, ne Discipuli terrerentur, cũ hæc impleri respicerent: vnde subiungit; *A modò dico vobis, priusquam fiat; vt cum factum fuerit, credatis quia ego sum.* Quia Prophetæ verĩ agnoscebantur vel ex vita, vel ex signis, vel ex impletione, euentũ; eorum quæ prædicebāt. Ideò Dominus proditiõem Iudæ, & mortem suam prænuntiauit; vt ex illis agnoscerent eum Prophetam in omnibus alijs verbis suis: quemadmodũ alio loco discipulis annuntiauit, quicquid ipsis esset euenturum, vt illo verbo eorum fidem confirmaret, quæ credebāt Christum omnia præcognoscere quæ passuri erant. Ita hic ait, *Vt credatis quia ego sum,* scilicet ille qui sum. Nã prædicere contingentiã quæ pendet ex

libero arbitrio, Deitatem manifestam indicat: quemadmodum Esaias ait; *An nuntiate quæ vëtura sunt in futurum, & sciemus quia dii estis vos.* Vel: Ego sum, videns, & per me ipsum loquens meo nomine; cùm alij Prophetæ dicere soleant, *Hæc dicit Dominus.* Non negat etiam se hoc dicere, vt Iudas cõuertatur: nam ad id quoque valere poterat, vt cum credidisset, & impletum vidisset quod scriptum erat à Dauide, & prædictum à Christo, conuerteretur. Sed hoc tacuit Iesus futuri præsciũs: sciebat enim quòd Iudas non erat ad sanitatem rediturus: itaq; proficit dixisse propter ipsos Apostolos. Credatis tertio qđ ego sum ille ipse egenus & pauper, de quo id prædictũ fuerat, & super quẽ qui intelligit, beatus est. Et ego sum qui sum; id est, qui permaneo, etiam si ad tempus mortem degustem. De quo in eodẽ psalm. 40. dicitur, *Nunquid qui dormit, non aduciet vt resurgat? Tu autem Domine miserere mei, & resuscita me; & retribuam eis.* Ostendit autem Dominus quãti faciat iacturam vnus animæ, tot beneficia ingrato Iudæ communicando, & tot verba profundẽdo, vt eum à peccato reuocaret. Neq; propterea quia Christus prædixit, minus liberẽ peccauit Iudas: nã si præscientia Dei libertati obfisteret humana; tam ne Deus quidem ipse liber esset, siquidem quæ acturus sit, præsciat.

Amen amen dico vobis, qui accipit si quem misero, me accipit: qui autem me accipit, accipit eum qui me misit. Quorsum hæc, vt ait Theophylactus? Quia dixerat quòd prodendus erat à discipulo, & derelicturus erat eos, & Iudæi aggressuri erant ipsum, ac sui dispargendi, & varijs malis affligendi; consolatur eos dupliciter. Primò ostẽdens quòd ipse in eis passurus erat, maxime si cogitarent quæ beneficia proditori lauando eius pedes, & ad communem mensam admittendo cõmunicasset: hæc enim corroborare Apostolos apta erāt. Deinde pollicetur omnium domos illis apertas futuras, & suscipiendos ab omnibus, qui Iesu sermonem susciperent. Ad hæc docet, Apostolis non defuturos suos perfe-

Esai. 41. Secunda ratio.

Psal. 40. Tertia ratio.

Exod. 3. Animę iactura vel vnus Christo quã grauis.

Dei præscientia libertati non obfistit humanæ.

Theophyl. Quorsum hæc: Amẽ dico vobis, qui accipit si quem misero, me accipit.

Tom. 9.

G auctores,

Alter sensus.

cutores, & proditores, quemadmodum ipse habuit Iudam. Indicat praeterea dignitatem Apostolatus quanta sit, a qua deiecit Iudas: qui non tantum in Christum hominem, sed etiam in Deum Patrem peccauit. Alij existimant Dominum post interpositam obiter proditoris sui mentionem, redire ad prouocandum fideles ad dilectionis officia, unde suum coeperat sermonem. Et sicut prius suo sermone, & exemplo adiuuerat Apostolos sese sibi mutuo submittere, & mutua dilectionis munera impendere, ita nunc fideles prouocat ad eadem charitatis officia, Apostolis, & Apostolorum successoribus exhibenda: quia qui tales suscipit, non hominem, sed aut Christum, aut ipsum Deum suscipit, quod magne est dignitatis. Postremo explicat abluptionem pedum factam, & transit ad susceptionem Christi, ut per lotionem intelligamus uniuersa charitatis officia, quae non tantum homini sunt, sed etiam ipsi Christo, & in ipso, Deo Patri. Nam ut emens iactum fagnae, quae loco piscium tripodem auream coepit, unde emptor ditatus est: non pisces, sed aliud pretij amplioris, aurum

nempè inuenisse ceteretur: ita plerumque qui hominem, aut pauperem excipere se domi cogitat propter Deum, non dicam iam Angelos pro hominibus suscipit, ut fecerunt Abraham, & Lot, ut ait liber Geneseos, & Paulus ad Hebraeos; sed, quod gloriosius est, & augustius, ipsum Christum, atque adeo Deum Patrem suscipit. Si igitur tanta manent praemia eos, qui hospitalitatem sectantur, & benefici existunt in seruis Christi suscipiendis: nemo nostrum tam ignauus, & salutis suae immemor existat, ut pauperes, & peregrinos, & seruos Dei dum potest, in domum non admittat suam, imò inuitet, & cogat eos, quantum ad se attinet, ut sanctos Patres imitetur, qui beneficia vel inuitis obrudebant, atque adeo ipsum Sanctorum omnium caput, & fontem, qui propterea cum Petro descendit de ablutione pedibus, ut doceret quanta animi alacritate proximis sit beneficium impendendum, quantaque humilitate fratri suo seruendum, ut salutem aeternam adipisci valeamus, praestante Domino nostro Iesu Christo, qui cum Patre, & Spiritu sancto, infinitis fruitur gaudijs in sempiternum. Amen.

Gen. 18.
Intra 19.
Heb. 13.
Ad hospitalitatem exhortatio.

Simile.

In illa verba: *Quum haec dixisset Iesus, turbatus est spiritu, & protestatus est, & dixit, Amen amen dico vobis, quia vnus ex vobis tradet me. Aspiciebant ergo inuicem discipuli, haesitantes de quo diceret. Erat ergo recubens vnus ex discipulis eius in sinu Iesu, quem diligebat Iesus. Innuit ergo huic Simon Petrus, & dixit ei, Quis est de quo dicit? Itaque quum recubisset ille supra pectus Iesu, dicit ei, Domine, quis est? Respondit Iesus, Ille est cui ego intinctum panem porrexero. Et cum intinxisset panem, dedit Iuda Simonis, Iscariotae. Ioann. 3.*

Triplex hominum status atque conditio.

quemadmodum in caelo omnes boni sunt, & sancti, at in gehena improbi om-

nes, & scelesti; ita in hoc mundo qui medium locum inter utrumque extremum tenet, boni cum malis sunt admixti, ut

triticum

Cur modo boni cum malis admixti sint.

Bonus qui minime censendus.

Matth. 26.
Mar. 14.
Luc. 22.
Quemadmodum Christus turbatus sit spiritu.

Ioan. 11.

Idem cur turbatus sit spiritu.

Ioan. 6.

Esai. 1.

Quemadmodum cum Iis, qui nec nobis moluntur, nos gere debemus. Matth. 5.

triticum cum palea, & zizania cum frumeto: ut boni vexati a malis exerceant patientiam; mali conspicientes priorum virorum charitatem, aut reuocentur a malo, & resipiscant, aut apud Deum reddantur inexcusabiles. Nam bonus non est, qui malos ferre nequit, aut ad bonum non vrget. Hinc Christus commiseratus vicem Iudae proditoris, signum tristitiae edidit, & generali sermone eum pupugit, de quo ait Ioannes: *Cum haec dixisset Iesus, scilicet de exemplo abluendi pedes, & ante institutionem Eucharistiae, secundum Matthaeum, Marcum, & Ioannem, licet post institutionem secundum Lucam, de quo postea disserendum erit, Turbatus est spiritu.* Intus quidem tristitia, seu timore, quae non derogat dignitati, & serenitati animae Christi; utraque enim propassio, & non passio erat in Christo. Non est autem perturbatus carnis impulsu, sed spiritu efficiente, & regente turbationem assumptam. Sicut cum suscitaturus Lazarum infremuit spiritu, & turbauit seipsum: quia nihil aliud poterat ipsum turbare, nisi ipse turbasset seipsum. Et ibi quidem turbatus est contra potentiam, & tyrannidem peccati, ac mortis, quae omnes homines oppressi erant: sed hic ad ostensionem humanitatis suae, & ne videretur nolle, vel deprecari mortem, atque ut indignationem suam in peccatum Iudae proditoris ostenderet, & quam grandis sit animae iactura in excelso gradu constitutae. Hinc discipulis dixit, *Nunquid & vos* (qui scilicet fundamentum estis) *ultis abire?* Et ut commiserationem suam indicaret ad animam peccantem, & resipiscere nolentem. Adhaec, ut timore proditoris haberet omnes Apostoli, & ut consolaretur infirmos, qui facile de sanctorum fratrum recessu turbantur, doceretque quod inuitus hominem perdit, ac punit in aeternum: hinc illa vox Domini apud Esaiam: *Heu ego consolabor super hostibus meis, & vindicabor de inimicis meis.* Postremo iudicare voluit Dominus, quae ratione affectus iracundiae, & superbiae contra eos, qui nobis necem machinantur contra ullam nostram culpam comprimere debeamus: non enim cum illis, execrationibus, aut maledictis, sed benedictionibus, & be-

nefactis est certandum, ut Christus suo exemplo docuit, & Paulus illo verbo: *Noli vinci a malo; sed vince in bono malo.* Et vide quam apte sermonem turbantem discipulorum animos prolaturus, turbatum quoque suum exhibuit animum. *Et protestatus est.* Significat, aperte protulit, quod prius obscurius dixerat, Magnificauit super se supplantationem. *Amen amen.* Quod futurum erat quasi praesens ipsi aeternitati, & ob firmitatem verbi sui, cum specie quadam iuramenti pronuntiat. Nam etsi iam pepigisset cum Pharisaeis Iudas, poterat tamen eum propositi sui poenitere. Iurat & ob causas, hoc est, derelictionem, & permissionem Domini datam ut tentaret. *Quia vnus ex vobis tradet me.* Et ut habet Marcus: *qui manducat mecum.* Vel ut alij Evangelistae, *traditurus est.* Non increpando, aut comminando, sed manifestando veritatem, detexit occultam sui prodicionem ab vno eorum efficiendam. Pluries praedixerat impersonaliter, cum dixit, *Et Filius hominis tradetur;* nunc descendit ad speciem, nimirum quod vnus ex Apostolis esset eum traditurus; nondum tamen peruenit ad indiuiduum, & signatam personam, ut paulo post fecit. Praedixit autem, ut cognosceret Apostoli, nihil noui sibi posse accideret, qui omnia praenouerant; & intelligerent quod sponte mortem adiret; nec haberent occasionem fidem perdenli, videntes Iesum sponte pati, & mori: & ut Iudam compungeret, ac ad resipiscentiam prouocaret, voluit potius omnes contristari Apostolos, quam ut Iudae sua deesset ad poenitentiam admonitio: ut docet Chrysostomus. Dici solet, Placere prodicionem, non proditorem: at Christo placet proditor, quae sanare conabatur, non proditio, quae est peccatum. Dedit etiam occasionem scrutandi corda, ne delitescat aliquod peccatum occultum: quia prauum est cor hominis; & inscrutabilis quis cognoscat illud? Ex quo euenit fructus, ut caueatur proditio, & expurgeretur animus a vitio quocumque. Hinc Propheta dixit: *Vide si via iniquitatis in me est, & deduc me in viam aeternam.* Et Salomon, *Raptus est, ne malitia mutaret intellectum eius, aut ne studio deciperet animam illius;* & Apo-

Rom. 12.

Quid, protestari.

Christus cur iuret.

Matth. 26.
Mar. 14.

Luc. 22.
Quo animo Christus dixerit: Quia vnus ex vobis tradet me.
Matth. 20.

Iudae proditio cur fuerit a Christo praedicta.

Chrysol. homil. 71. in Ioann. tom. 3.

Proditio non placuit Christo, sed proditor.

Ierem. 17.
Cordis ingenium.

Psal. 138.
Sap. 4.

Tom. 9.

G 2 stolus,

1. Cor. 4. Propriae sui ipsius notitie minime fiendum.

Quid est quod discipuli aspiciant ad se inuicem, haeritantes de quo proditor Christus loqueretur.

Inuenal.

Apostolorum vera charitas Luc. 22. Male sibi conscientiam in gentium.

1. Cor. 13.

Apostolorum in Christum reuerentia, & fides.

Matth. 26.

Marc. 14.

Magni Basilij documentum.

Basil. in regul. Breui. interrogat.

301. tom. 2.

Quid est? Numquid ego sum, Rabbi?

Matth. 26.

Ibidem.

Marc. 14.

stulus, Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. Nemo ergo ita suae cognitioni fidat, ut non putet esse precibus interpellandum Deum, ut vere nostram conscientiam explorare, & agnoscere possimus: quia ille melius nos agnoscit, quam nos ipsi.

Aspiciant ergo ad inuicem discipuli, haeritantes de quo diceret: Apostoli verbo Christi contristati, tria fecerunt. Primum à Ioanne enarratum, quod aspiciant singuli ad inuicem, quod fecerunt velut de se bene conscij, vel tanquam adhuc parum spirituales sese defendentes, & in alios pro Domino zelantes non sine periculo temerarij iudicij, vel suspicionis ex vultu coniecturam eliciendo: quanquam illud verum esse soleat: *Heu quam difficile est, crimen non prodere vultu.*

Secundum est, quod inter se quaesierunt quisnam esset hoc facturum, ut aperte ait B. Lucas, & ita non tantum aspectu, sed etiam sermone inter se egerunt. Quia enim vera charitas non cogitat malum, & qui bonus est, de nemine male suspicari potest, ex se enim alios metitur; ideo Christi discipuli non putabant esse aliquem inter ipsos, in quem crimen proditoris eaderet, imò nec in Iudam ipsum: cui cum dixit: *Quod facis, facitius*, non intellexerunt Apostoli, nisi quod praecerat ut aliquid emerit ad diem festum. Tertium est, quod refertur à Matthaeo, & Marco: *At illi ceperunt contestari, & dicere singularim, Numquid ego? Omnes igitur interrogant praestititia cordis, & quia plus Domini verbis, quam suae conscientiae fidebant, & ex diffidentia propriae cognitionis, & humilitatis locuti non audebant dicere, Ego non sum Domine. Ut enim docet Magnus Basilius: *Etiamsi peccatum in nobis non sentiamus, plus credendum est illis, qui melius possunt cognoscere. Estque sensus: Numquid ego sum, Rabbi, qui te tantopere diligo, ut pro te mori paratus sum? Et forte iactanter dicebant, sicut & illud quod paulo post quisque dixit, *Etiamsi oportuerit me mori terum, non te negabo.* Addunt praeterea Matthaeus, & Marcus, dixisse Dominum, *Qui intingit mecum manum in paropsides, hic me tradet; vel, vnus ex duodecim***

qui intingit mecum manum in catino. *Et Filius quidem hominis vadit, sicut scriptum est de eo: Vae autem homini illi, per quem Filius hominis tradetur: bonum erat ei, si non esset natus homo ille. Et subdit solus Matthaeus, Respondens autem Iudas qui tradidit eum, dixit, Numquid ego sum, Rabbi? ait illi, Tu dixisti. Hae iam explicanda sunt. Videntur undecim discipuli verbis Domini perterrefacti, manus suas à sumendo cibo continuisse, donec Dominum interrogaret. Atque his verbis Dominus magis descendit ad particulare, quia vnus catinus erat, in quo fore tres, vel quatuor cum Iesu tingebant, sicut alij in alijs catinis. Graece Matthaeus habet *καταρας*, id est, qui intinxit, ut vertit Erasmus, & improbat in annotationibus suis nostram Vulgarum editionem de praesenti, *Qui intingit*: quia si sic dixisset, indubitatum, & manifestum fuisset signum. Sed nunc voluit etiam iterum locum dare poenitentiae Iudae. Sic ille, non videns se suo reti vringi; posse capi tanquam dilemmate. Nam aut solus proditor cum ipso Iesu manum intingebat in catino, aut vna cum ceteris Discipulis, vel omnibus, vel pluribus. Si solus, statim proditor à reliquis discipulis cognitus fuisset, & perspectus, siue dicat, *Qui intinxerit, vel intingit mecum, vel intinget de futuro.* Si vero cum omnibus, vel pluribus intingebat, nil plus dicere retulit, *Qui intingit, vel Qui intinxit*, cum aequè obscurum remaneret, & incertum, de quo nam Dominus intelligeret. Sed quoniam aut omnes Discipuli, aut plures ex duodecim cum Iesu manum in catino ipso intingebant, non immergebant, ut quidam barbarè scripsit: ideo qui nam esset proditor; nunc palam appellare noluit. Accubebant omnes Discipuli per circuitum more triclinij, non in longum, ut passim ab imperitis depinguntur; & ideo poterant omnes in vno catino intingere. Sed melius vertes de praesenti: *Qui intingit, vel intingere solet*: Marcus enim legit, *καταρας*; intinxerat enim, & intingebat: & Lucas, *Ecce manus tradentis me mecum est in mensa.* Et nouum non est: ἀποψιδος Graecis accipi pro praesenti, id est, *καταρας* pro *καταρας*: Et adiungit Lucas: & ipse*

Apostolorum ex verbis Domini de proditore timor quid fecit.

Hae lectio Erasmi de praeterito: *Qui intinxit, ut insulsa & inepta rejicitur.*

Modus discubendi veterum conuiuium.

Hae lectio de praesenti: *Qui intingit, quam apposita.*

Duplex detectio Iudae proditoris à Domino, sed tecta adhuc & obscura.

Insignis Iudae proditoris impudentia. Origen. superiori loco.

Clem. Rom. lib. 5. Constitut. Apost. cap. 15.

Caletanus. Torrensus.

Cur Christus dixerit, Vnus ex duodecim me traditur est.

Catinus, & calix, ac mensa, ubi cena peracta est, quibus in locis asseruatur religiose.

ceperunt quaerere inter se quis esset ex eis qui hoc facturum esset. Si intingitione in catino praedicta esset proditor detectus, neque se mutuo conspexissent, neque Petrus Ioanni, ut Iesum hac die percütaretur, innuisset; neque opus fuisset eo indicio, & certo signo percütellam intinctam datam Iudae, ut Ioanes quis esset, intelligeret. Nec Iudas tunc manum habebat in patina (fuisse enim manifesto tunc, & indubitato signo, ut diximus, detectus) sed qui intingere consuevit ut familiaris. Prius detexit quod esset vnus ex his qui intingebat in suo catino: postremo, quod esset ille, cui intinctam buccellam praerberet. Itaque indicat proditor esse vnum ex his qui edunt in suo disco, vel qui intingunt in suo catino. In quo insignis Iudae impudentia, teste Origene, detegitur: nam etsi alij praetimore ab edendo cessassent, quod magis prodicionem suam occuleret, ipse tamen solus edebat. Videruntque hoc verbo Dominus magis illum detexisse, atque hoc signum prorsus distinctum est ab alio de buccella, de qua solus loquitur Ioanes: aliud enim est, Dominum intinctam buccellam porrigere; aliud, Iudam ipsum intingere in catino Christi. Et confirmatur auctoritate Clementis Romani, qui in libris Constitut. Apostol. in persona Petri sic ait: *Neque in hoc modo indicauit nobis illius nomen bonus Dominus, sed duo signa proditoris dedit, vnum, dicens, Qui intingit mecum pane in catino; alterum, Cui ego intinctam buccellam dabo. Hae ille. Vnum ergo non est alterum, ut Caiet. & Torrensus existimauerunt: quia illa duo se habent, & verbis differunt. Addit Marcus, *Vnus ex duodecim qui intingit mecum manum in catino.* Quod idem est ac dicere, *Edit in meo catino.* Et ait, *Vnus ex duodecim*, non ad distinguendum, quia soli duodecim cenabant cum Christo; sed ad exaggerandum crimen ex beneficio apostolat, qui collabat in duodecim. Et meminist manus, quia illa eadem erat illi traditurus: unde & dixit; *Veritatem manus tradetis me mecum est in mensa.* Catinus iste, in quo Christus intingebat, dicitur magna veneratione asseruari Genuae, quae ferunt esse ex smaragdo pretioso, vel, ut alij dicunt, in illa est conuersus: quemadmodum calix in quo benedixit, fertur asseruari Valeriae: mensa*

vero, quae quadra erat, Romae apud sanctum Ioanem Lateranensem magna religione ad tantae rei memoriae conseruat. Subdit igitur Euangelista: *Et Filius quidem hominis vadit, sicut scriptum est de eo.* Occurrit his verbis tacite obiectioni; Si scis te tradendum, cur non vitas prodicionem? Respondeo; Sponte vado ad mortem, quia volo Scripturam implere pro gloria Dei, & mundi salute, ac proinde prodicionem à discipulo meo tolerare. Imò plus cupio videri quam Iudas vendere: plus seruare mundum, atque illum meo sanguine redimere, quam Iudaei pretio meo ad mortem comparare. *Vae autem homini illi, per quem Filius hominis tradetur.* Tolle excusationem Iudae proditoris, & prodicionem suam Scripturam impleris: quia quod Iesus ex obedientia, & charitate implet Scripturam; Iudas ex crudelitate, & auaritia, & peccati obstinatione perficit. Multum ergo refert, quomodo Scripturam impleamus, & Dei voluntatem faciamus. Audi B. Augustinum in Enchirid. ad Laurentium verba: *Aliquando bona voluntate homo vult aliquid quod Deus non vult, etiam ipse bona multo amplius, multoque certius voluntate; nam illius mala voluntas esse nunquam potest. Tanquam si bonus filius patrem velit viuere, quae Deus bona voluntate vult mori. Et rursus fieri potest, ut hoc velit homo voluntate mala, quod Deus vult bona: velut si malus filius velit mori patrem, velit hoc etiam Deus. Nonne ille vult quod non vult Deus; esse vero id vult, quod vult Deus: & tamen bonae voluntati Dei pietas illius potius consonat, quamvis aliud volens, quam huius idem volens impietas. Tantum interest quid velle homini, quid Deo congruat, & ad quem finem suum quisque referat voluntatem, ut aut approbetur, aut improbetur. Nam Deus quaslibet voluntates suas utique bonas implet per malorum hominum voluntates malas. Sicut per Iudaeos maleuolos bona voluntate Patris Christus pro nobis occisus est. Quod tantum bonum factum est, ut apostolus Petrus quando fieri id noluit, Satanas ab ipso, qui occidi venerat, diceretur. Haec tenus Augustinus. Et certe Iudaei, & Herodes, & Pontius Pilatus Christum crucifigentes, dicitur à B. Petro fecisse, quemque; manus, & consilium Dei decreuerunt fieri; sed alio modo id Iudaei voluerunt, & alio Deus. Vae autem illi Scripturis,*

Explicatur: & Filius quidem hominis vadit, sicut scriptum est de eo.

Christi charitas in genus humanum.

Aliter Deus, aliter homo peccator scripturam implet.

B. August. in Enchirid. ad Laurent. c. 101. initio, tom. 3. non procul à princip. Bona voluntas alla Dei, alia hominis, secundum Augustinum. 1. sentent. distin. 48. cap. 1.

Matth. 16.

Aet. 4.

Vt in Scripturis quid denotet.

Positiuis pro comparatiuis vtiuntur Hebraei.

An simpliciter melius sit non esse, quam esse in perpetua miseria gehennae? Respōdemus, nō existēti, nec bonū, nec malū accidere posse: vtrūq; autē ei qui existit, potest cōpetere. Ad hanc qui Deū diligit, mallet esse vel in inferno, quam nō esse: quia vel sic pēnas sustinēdo, gloriā Deo daret: & nō nihil à Deo diligitur, qui finitur esse, cernēs in seipso iustitiā pulchritudinē, ne omni ex parte sit turpis, ac deformis. D. Hieronymus prādicta Domini verba de natiuitate in vtero, hoc est de conceptione (de qua dicitur: Quod enim in ea natū est, de spiritu sancto est) exponenda existimat: eius hęc sunt verba: Non idēd putandus est ante fuisse quam nasceretur; quia nulli possit bene esse nisi ei qui fuerit: sed simpliciter dictum est, multo melius esse non subsistere, quam male subsistere.

Secunda. Hierony. in Matt. cap. 26. tom. 9.

Triplet assertionē eadē quæstio terminatur. I. assertio.

Secunda.

Matth. 26.

Exemplo illustratur hęc assertio satis apposito.

pœnā æternā, siue segregationē à bonis æternis, maledictionēve significat. Bonū erat ei, si natus nō fuisset homo ille. Bonū dicitur tropo Hebræo pro eo, qđ melius est: & bonū dicitur, qđ minus est malū, qđ eū tale est, rationē boni induit. Porro in his verbis dubiū emergit, an simpliciter melius sit nō esse, quam esse in perpetua miseria gehennae? Respōdemus, nō existēti, nec bonū, nec malū accidere posse: vtrūq; autē ei qui existit, potest cōpetere. Ad hanc qui Deū diligit, mallet esse vel in inferno, quam nō esse: quia vel sic pēnas sustinēdo, gloriā Deo daret: & nō nihil à Deo diligitur, qui finitur esse, cernēs in seipso iustitiā pulchritudinē, ne omni ex parte sit turpis, ac deformis. D. Hieronymus prādicta Domini verba de natiuitate in vtero, hoc est de conceptione (de qua dicitur: Quod enim in ea natū est, de spiritu sancto est) exponenda existimat: eius hęc sunt verba: Non idēd putandus est ante fuisse quam nasceretur; quia nulli possit bene esse nisi ei qui fuerit: sed simpliciter dictum est, multo melius esse non subsistere, quam male subsistere. Sed vt hęc breuius, & facilius expediatur, tribus assertionibus nodū explicabo. Prima est: Melius est non esse simpliciter, quā esse cū peccato: quod habent damnati, qui Deo inuident, & superbe in eū efferuntur. Et iustus mallet in nihilū redigi, quā peccatū habere, qđ peius est ipso nō esse. Secūda assertio: Melius est ipsi damnato simpliciter nō esse, quā esse in gehennē igne cruciante: hinc rectē dixit Dñs, Bonū erat illi: Illi, inquit, melius erat. Quia etiā nō esse, nullū sit bonū, tamē nullum est malū, quia impossibile est nō existentem pati. Imō vt in nō esse est omnimoda boni priuatio, ita etiā omnimoda mali, siue pœnæ carentiæ: modō verō vt in inferno sunt, multa patiuntur. Propterea quemadmodū existēs in cubiculo omni bono priuato, & omni malo pœnæ cumulato, si esset proximū aliud cubiculū, vbi non esset vllū bonum, aut vlla molestia, daret operā egredi de primo, & ingredi in secūdū: nō quod in eo sit vlla voluptas, aut bonū, sed vt fugiat cruciatu,

quos in primo sustinere cogitur: ita damnatis prestabilius est nō subsistere simpliciter, quā in damnatione subsistere. Hinc de illis dicitur à Ioanne; In diebus illis querēt homines mortē, & nō inuenient eam: & desiderabūt mori, & fugiet mors ab eis. Sed hoc non nisi inordinato affectu desiderāt, propter fugā nimirum pœnæ, nō propter fugam peccati, siue culpæ: quia simpliciter esse, per rectā rationē præferre deberēt ipsi non esse. Nā vt Magnus ait Dionysius; Inter omnes Dei participationes esse est nobilius, & excellentius. Et August. lib. de libero arbit. Quod si quis dixerit; Nō esse, quā miserū me esse malem; Respōdebo, Metiris: Nā & nūc miser es, & ob aliud mori nō vis, nisi vt sis. Ita cū miser nolis esse, esse vis tamē. Sic ille. Cōsidera ergo quā potēs, & quā magnū bonum sit esse, qđ beati, & miserivolūt. Tertia assertio est: Deū creasse hominē propter gloriā suā, ita vt siue homo saluus sit, siue suo vitio reprobus, Deus habeat vnde glorificetur, siue in sua misericordia, siue in sua iustitia: quoniā iustitia, & misericordia æquē infinitæ sunt in ipso, & gloria sua, siue in hac, siue in illa, nullo euentu falli potest. Hinc iustus Deus multos finit damnari, quia nō tā ad ipsorū bonū attendit, quā ad se, & ordinē vniuersi: bonū enim totius præstantius est vnicuiq; quā bonū, ppriū. Hinc manū secandā medico præbemus, ne totum corpus intereat: & aqua præter naturā peculiarē ascēdit, ne detur vacuum, qđ maius esset incōueniēs. Dāratio itaq; peccatoris tēdit in decōrem, & ornamentū vniuersi, & ad diuinā iustitiā cōmendandam. Idēd sub hac ratione etiā ad gehennā damnando melius est creari, & subsistere, quā nō esse: & si ad hoc possent damnati atēdere, minus laborarent in tormentis, Deique iustitiā redderent commendabilem. Rursus ait Matthæus solus, dicenti Iudæ, Nūquid ego sum, Rabbi? Dominū respondisse, Tu dixisti. Iudas dixit; ne tacēdo, aut loquēdo; sicut alij, seipsum detegeret: quia enim pluries peccauerat, & bonā conscientia abijciēs, fidei naufragiū fecerat, nō existimabat Iesū hęc ex certa sciētia, sed ex suspitione

Apocal. 9.

Dionys. lib. De diu. nomin. cap. 5. circa med. August. lib. 3. De libero arbit. c. 6. tom. 1. à medio.

Tertia assertio.

Homo cur conditus.

Multos Deus damnari cur finat.

Christi ad Iudam proditorē respōsio, Tu dixisti, quid significet. 1. Tim. 1.

dicere.

Odiola nimis est veritas. Matth. 6. Luc. 22.

Proprium reproborum quid.

Simon de Cassia libro 13. De passione. Psal. 35. Matth. 26.

Ibidem. Mar. 14.

Illud: Tu dixisti, Christus vt dixerit Iudæ.

Idem ibidē.

Simō de Cassia lib. 13. De pass. Domini. In eo quod Christus proditorē Iudam proditorē Apostolis noluit, quale nō bis documentum tradiderit.

dicere. Et ita velut noua tactus cōtummelia (nimis enim est odiosa veritas) voluit ita loqui, & seruus mammonæ contempit dñm priorem. Et ferē necessitate agebatur, quia introierat in eū Satanas, vt ait Lucas: vt qui pluries volens, & intelligens peccauerat, peccet etiam quasi inuitus, & non intelligens. Dixit ergo, Nunquid ego sum, Rabbi? Reprobi assumunt vocē innocentium; cū habeant nocēdi affectū, & locum tantū, ac tempus cōmodum expectent. Ait illi, Tu dixisti. Verbū anceps: nā & ad affirmādum rē dictā vel dictionem, cōmune est, Tu ergo dixisti quod es, vel quod ego non dixi, tu dixisti te proditorē. Vel, Tu dixisti, id est, deliberaisti, vt exponit Simon de Cassia, secundū illud; Dixit iniustus vt delinquat in semetipso. Vel more tuo cū Pontificibus paciscendo qđ animo geris, dixisti. Est enim hoc verbum, Tu dixisti, in Hebræico idiomate quasi affirmatio quædā: vt cū Caiphæ interroganti nū ipse esset Christus, respondit apud Matthæū, Tu dixisti, apud Marcū verō dixit, Ego sum. Ne verō videatur Dñs eū omninō detexisse apud alios omnes, credendū est, Dñm illa verba submisisse dixisse, ne ab alijs intelligeretur: potuit tamē intelligere Iudas, vt agnosceret se deprehensum, & abstineret. Et si eū Iesus pro humano genere desideraret mori, nolebat tū aliquem, præsertim ex suis, cōtrahere peccatū, vel exitiū, in mortē suā machinando, qui senio mortuus pro eo fuisset, si ne mo eū violenta morte præ reuerentia sustulisset: vt idē Simō de Cas. hoc loco testatur. Tu ergo dixisti, Cōsciētiā tuā cōfule: illa vel me tacēte, te accusabit. Tenebaturq; intellectus Apostolorū, vt testatur dictus Cassia lib. de Dñi Pass. ne eū agnoscerēt proditorē, ne forte in eū insurgerēt. Nolebat autē Dñs eū p̄dere; vt instrueret nos, ne aliena occulta & incerta peccata aut detegamus, aut tāquā certa asseramus: nā vt plurimū in charitatē pximi est, nisi causa aliquav̄geat: vt accidit Christo, qui vt eū ad sanitatē reuocaret, omnibus modis ad sanitatē stimulabat. Atq; ita eū corā alijs pupugit, qui forte nō intellexerunt verbum Dñi: idēd

pergit in indiuiduo proditorē per intinētā buccellam declarare, vt ait Ioānes. Erat ergo recubens vnus ex discipulis eius in sinu Iesu quē diligebat Iesus. Hic discipulus insignis, & celebris sine proprij nominis expressione Ioannes est; qui duo præclara elogia habet: & qđ Christus eū diligeret; & qđ recubuerit super pectus eius: quæ sanē elogia excellentiā sūt, præclara, & amabilia: quæ Ioānes nō iactāter de seipso, sed quasi coactus, vt tāto fauore Chri, & gratia suū Euangeliū cōfirmaret, cōscripsit: sicut Paulus propter pseudapostolos coactus fuit se laudare: Factus sum, inquit, insipiens: vos me coegistis. Ego enim à vobis debui cōmendari. Ad eū modum Ioānes, ad cōfundendos peruersos hæreticos, sua præconia ebuccinat. Nam etsi omnes Euāgelistæ digni fide sint, iste præcipuē qui interfuit, & oculis proprijs perspexit, & in sinu siue vestis, siue pectoris eius, vt textus insinuat, recubuit. Nam cū tūc nō ederet, inclinauerat caput: siue ex nimia tristitia, & timore, propter verbū qđ dixerat Iesus; vel ex dulcedine, quā senserat ex præcedētibus verbis, & factis Chri, vel ex nimia dilectione, quæ nō cōsiderat quid agat, sed tantū vt dilecto adhæreat; vel ex cōtemplationis excessu, & raptu, in quo cū existeret, motu cordis Christi quasi horologio quodā excitatus est. Sed certē si fuisset ecstasis, vel syncopis cordis, Petri verba, & nutum nō intellexisset. Et hinc apparet humanitas Iesu ad Ioānē, quē præ alijs diligebat. Ostēditur etiam, qđ superior eū inæqualitate dilectionis, est equalis, & iustus. Et vide prudētiā: in tertia persona ait, quē diligebat; vt modestius de se loqueretur. Et dilectionē vocat, fauores peculiāres, ac delicias, quas factō illi exhibebat, vt Ioseph erga Bē iamin fratrem suū. Innuit ergo huic Simō Perrus, & dixit ei, Quis est de quo dicit? Innuit Simō Perrus, & nutu potius, quā verbo aliquo dixit: nutus enim inter familiares, & se mutuo amātes, sunt instar verborum: vel sanē innuit, vt attētius audiret submisisse loquētē. Et indicat qđ Episcopus gubernationi vacā lippus est; & idēd doctōribus pro oculis suis vti debet, qđ

Quare Ioannes recubuit super pectus Domini meminit. 2. Cor. 11. & seq. Infra 12.

Qualis Euan gelistæ Ioāni sit fides habenda. 1. Ioan. 1. Ioannes cur recubuerit supra pectus Iesu. Proprium dilectionis qđ.

Superiorem quēdam cū inæqualitate dilectionis iustum esse & æqualem, vnde constat. Ioannis modestia. Domini erga Ioannem dilectio qualis fuerit. Gen. 43.

Quod Petrus innuit Ioanni de proditorē quis esset. quid significet.

ad

IOAN. 20.

Infra 21.

Superiori qd curadum sit.

1. Cor. 5. & Gal. 5.

Matth. 26.

Petri 2. lus, & diligētia. Cur Petrus per Ioānem, non per se ipsam quæsit de proditorē.

Supra 16.

Ioan. 13.

Significati in Ioanne supra pectus Domini recumbente, qui.

Cur Domin⁹ Iudam non verbo, vel digito, sed tantum buccellam prodiderit Discipulis. Pjal. 40.

Ecclesiastici 28.

Rom. 12.

Quemadmodum accipienda sint munera Dei.

Gen. 22.

ad eum iubere, ad alios vero cōsulere pertineat. Ideo Petrus ingressus est in monumentū, licet Ioānes citius præcurrerit: & natādo peruenit ad Dñm, licet Ioānes dixerit, Dñs est. Et danda est opera superiori, ut inquirat proditores, & hæreticos, ut vel curētur, vel pellātur de cōsortio Ecclesiæ, ne modicū fermentum totam massam corrūpat. Hinc ipse plus sollicitatur, & angustiat quā alij, & quod tāū facinus impediatur, vel ne aliquis insurgat in agnicū proditorē, ut insurrexit in Malchum, cū Dām cohors cōprehēderet, sciscitatur: nec ausus est per se ipsum interrogare, quia non bene ei cesserat audacia, qua dixerat, Absit à te Dñe; nō erit tibi hoc: quia audierat, Vade post me Satana, scādalu es mihi. Et in cœna resistenti ablutioni pedū, minatus est dicens; Si nō lauero te, nō habebis partē meā. Ideo per aliū interrogās respōsum habuit; ne priora verba ex incerta suspicione potius, quā ex certa præscientia dixisse videretur.

Itaq; cū recubisset ille supra pectus Iesu, dicit ei, Dñe, quis est? Vel pectus, & sinus idē est, quia pectus ad sinū pertinet, vel primò recubuit in sinu, deinde in pectore auri viciniore quā sinus, ut cōmodè posset interrogare. Et significat Ioānes, familiariter verbo vacātes, in quib⁹ Deus se plus ostēdit, quā alijs in gubernatione. Et dixit secretò, quis est, scilicet qui te tradet, ut infra ait idē Ioānes; nam de eā re erat sermo.

Respōdit Iesus (scilicet elā) ille est cui ego intinctū panē porrexero. Et cū intinxisset panē, dedit Iuda Simonis, Iscariotæ. Nō p. lidit eū digito, vel nomine, ne quid turbationis oriretur in cōuiuio, aut ne alijs discipuli in eū irruerēt, sed buccella illū indicauit: tūm vt impleat prophetiam psalmi, dicētis: Qui edebat panes meos, magnificauit super me supplantationem; tūm vt prior faciat, quod Salomō prius, & Paulus postea docuerunt: Si esurierit inimicus tuus, ciba illū: si sitit, potū da illi: hoc enim faciēs, carbonēs ignis cōgeres super caput eius; tū quia hic erat occultior modus corrigēdi. Ideo cū timore accipiēda sunt munera Dei, quæ spectant ad filios cōcubinarū; Isaac vero onere lignorum

premitur. Perpende, q̄ vt Christus Iudā p. lidit simbolo pacis, id est, panis dono, ita & Iudas Christū osculo, qd etiā amicitia signū erat, & beneuolētia. Sed in hoc est discrimen, q̄ Dñs eū p. lidit amicis, Iudas vero Christū prodidit hostibus: quanquā etiā Iudā Christus hosti prodiderit: quia post buccellam introiuit in eū Satanās.

Quod subdidit, panem intinctū dedisse Iudæ: Græca vox habet Ψωμίον, à verbo Ψωμίω, quod est alere panem in frustra cōciso. Merito igitur hīc quæritur, an buccellam intinctā tradiderit post Eucharistiam, an ante, an vero in ipsa Eucharistia porrectione. Dein de illud quoq; quæritur, an Iudas distributioni Eucharistia interfuerit, & ipsam participauerit, ut alij, an vero ante institutionē eius, & dispensationem Iudas ex gremio aliorū discesserit. De primo hoc loco dicemus: posteriorē sequēti tractatui seruabimus. Ad priorem igitur difficultatem breuiter respondemus, & autoritate Scripturæ nixi, & testimonio Patrum, Eucharistia Sacramētum nequaquā porrexisset in buccella ista: quia cū illam singulariter Iudæ porrexerit, si Eucharistiam cōtinebat, cæteris quoq; Apostolis in eādem porrexisset. Deinde cū exhibita fuerit, ut eum proditorē esse detegeret, alijs proculdubio haud cōuenirent: nec enim alius, præter Iudā, proditor erat. Adhæc, ut legimus in alijs Euangelistis, carnem suam dedit sub forma panis, & suum sanguinem sub forma potus, ut posset edere, & bibere: at panis intinctus editur tantū, non bibitur. Præterea idem docet Iulius Papa in epistola ad Episcopos per Ægyptum: vbi ait: Illud verò, quod pro complemento cōmunionis intinctam tradunt Eucharistiam populis, nec hoc prolatum ex Euangelio testimonium receperunt: vbi Apostolis corpus suum commendauit, & sanguinem. Seorsum enim panis, & seorsum calicis commēdatio memoratur. Nam intinctum panem alijs Christū præbuisse non legimus, excepto illo tantūm discipulo, quē intincta buccella magistri proditorē ostenderet, non quæ Sacramēti huius institutionem signaret. Accedit Innocē. III. in libris mysteriorum

Aliter Christus Iudam, aliter Christū prodidit Iudas. An Christus buccellā intinctā post Eucharistiam Iudæ tradiderit, necne. I. ratio, id negantium. Secunda ratio. Tertia ratio. Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22. 1. Cor. 11. & seq. Iulius Papi I. de cōsecr. dist. 2. cap. cū omne crīmen: idem docet conciliū III. Bracharense. c. 1. Innocē. III. lib. 4. myst. Missæ. c. 13.

Aliter Christus Iudam, aliter Christū prodidit Iudas.

An Christus buccellā intinctā post Eucharistiam Iudæ tradiderit, necne.

I. ratio, id negantium.

Secunda ratio.

Tertia ratio.

Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22.

1. Cor. 11. & seq.

Iulius Papi I. de cōsecr.

dist. 2. cap.

cū omne crīmen: idem docet conciliū III. Bracharense. c. 1.

Innocē. III. lib. 4. myst.

Missæ. c. 13.

Missæ:

Missæ: Quia verò Christus buccellam intinctam Iudæ porrexerat, unde constitutum est, ab Ecclesia, vt Eucharistia non detur intincta: constitutum est nihilominus, & pro hæresi extirpanda, qua dogmatizauit Christū sub neutra specie totū existere, sed sub vtrāq; simul existere totum. Nec debet intelligi quod sub buccella panis intincta Christus Eucharistiam dederit traditori, sed per buccellam intinctā atque porrectam, suum deniq; traditorē expressit, fortassis per panis intinctionē illius significans fictionem. Augustinus præterea in Ioannem: Cum intinxisset, inquit, panem, dedit Iuda Simonis Iscariota: non vt putant quidam negligenter legentes, tunc Iudas Christi corpus accepit. Sic ille. Tamen alibi insinuare videatur in buccella datam Eucharistiam, non tamen distincte, & clarè id asserit. Origenes anceps est ac dubius, an in illa dederit Eucharistiam, necne. Cyrillus existimat in buccella datam Eucharistiam: vocat enim panem illum, benedictionem: & dæmonē ait propterea festinasse, q̄ timeret moram, & benedictionis virtutē, ne scilicet Iudas resuscitaret. Euthymius docet oppositū in Matthæum, vbi ait, offam intinctā illi datam, esse distinctam à pane illo Eucharistico, qui omnibus datus est: & post Eucharistiam dispensatā, buccellam Iudæ donatam tradit.

Si forte quis quærat, in quo fuit panis ille tinctus, quia nihil de hoc Euāgelium tradit. Respondet Caietanus, fuisse in aceto panem intinctū ad comedendas lactucas syluestres. Sed non est verisimile: quia panis: aceto, vel aqua intinctus, non est lapidus. Nōnus paraphrastes ait, Quis est? Et Christus dicebat; Cui manū intingens panem vini gatta humidum porrigo, hic me tradet. Et intincto panē extremo in poculo vini pleno, impudenti Iudæ panem præconem sui interfectoris Iucris cupiditate capti dedit. Sed etsi hæc videatur verisimilior quā prior sententia, quia vinum colorem mutat panis, & lapidior redditur offa factus: tamen probabilius est quod, quia Matthæus & Marcus dicunt, Qui intingit manū suam in paradyside; vel catinō

(qui est patina, vel disci species, in quo non solet reponi vinum) quod in aliquod bonum iusculū intinxerit, quod post esum agni paschalis (qui edebatur à principio, vt instituta à Deo ceremonia, & vt panis benedictus apud nos sumitur ante omnes cibos) & lotionem pedum repositū fuit in mensa ad cœnadam, in quo possent tingere. Et per intinctum panem quidā respicientes ad Hebræā phrasim, qua panis nomine venit quicquid edī solet, & manducari, etiam si panis non sit, intelligunt buccellā alicuius delicati feruili, siue pretiosæ rei, quæ ibi ad edendū proposita erat: quam vt libentius ederet, intinxit prius, & intinctā porrexerat Dñs. Et panis buccella vel intincta nō fuisset fortassis tam cara, & in tanto pretio. Quidā per hanc intincti panis porrectionem intelligunt Christū Iudam excommunicasse, & à se expulisse: quod mihi durū videtur, quia Christus Iudam non expulit, sed abire volenti dixit; Quod facis, fac citius. Deinde cum excommunicatis non edimus simul, at porrigere panē, plus erat quā cum eo edere. Significauit autem illa buccella tincta fictionem cordis Iudæ: non enim omnia quæ tinguntur, abluuntur, sed vt inficiantur, nōnulla tinguntur. Si autem bonū aliquid hīc significat tinctio, dulcedinē Diuinæ bonitatis, siue charitatis; qua illum volebat ad se allicere, denotat: quia panis intinctione magis sapit: & idē ingratitudo secuta tantū bonū, meruit introitū Satanæ, & damnationem. Nos igitur agnoscamus, beneficia omnia venire intincta cum diuina dulcedine: omnia sūt symbola diuinæ charitatis suæ, ob quā illa nobis abunde tribuit, quibus nos ad se allicit Deus tanquā pane intincto, vt ei grati existamus: & bonis ad salutem cōmunicatis ne abutamur in exitium, ne post illa contingat intrare Satanam in corda nostra, quæ admodum fecit cū Iuda: quin potius introeat in nos diuinus Spiritus suo charitatis igne nostra corda succendēs, vt agnoscamus, & indies magis diligamus Dñm nostrum, cui cum Patre, & Spiritu sancto omnis est cultus deferendus in secula seculorum. Amen.

Agn⁹ paschalis ante omnes cibos olim edī consueuerat.

Quid fuerit panis ille intinctus secundum quosdā.

Qui Iudam per intinctū panem à Domino excommunicatum fuisse tradit, minus equidem pie, & benigne illi sentire videtur.

Quid panis intinctus Iudæ porrectus significauerit.

Quæ res aditum Satanæ fecerit in cor Iudæ proditoris.

Quæ in nos existunt Dei beneficia, à nobis quid requirant.

In 87

TRA-

TRACTATUS XI.

In illa verba: Et post buccellā, introiuit in eū Satanas. Et dicit ei Iesus, Quod facis, fac citius. Hoc autē nemo sciuit discubetium ad quid dixerit ei. Quidam enim putabant quia oculos habebat Iudas, quod dixisset ei Iesus, Eme ea qua opus sunt nobis ad diem festum, aut egenis ut aliquid daret. Cū ergo accepisset ille bucellā, exiuit cōtinuō. Erat autem nox. &c. Ioann. 13.

Qualis Satana in cor Iudae post acceptam bucellā introitus. Luc. 22.

Quid nobis, quopiam peccante, facient dum, si sapiamus. Ioan. 12.

Matth. 26.

Vti Satana Iudam inhabitans a Domino reuelatur, ac proditus.

Nequam alterius propostae quaestionis dissolutione adferamus, volo prius Euangelicā literam discurrendo interpretari. Primum igitur ait: Et post buccellam (scilicet manducatā) introiuit in eum Satanas. Horrendū sanē verbū, sed res ipsa magis horrenda, & contremiscēda. In stomacho corrupto corrūpuntur etiā boni cibi, sic in anima obstinata, omnia vertuntur in malos humores. Rogauerat Satanas dari Apostolos sibi cribrādos sicut triticū, & obtinuerat, & a cauda, quae Iudas erant, ceperat, & per eum capere Iesum cogitabat. Ideo nequaquam est gaudendum, dum aliquis nostrū peccat, sed timendū potius, ne per eū nos aggrediatur Satanas. Habebat quidē Iudas prius Satana, cuius impulsu, cū fur esset, oculos Domini defraudabat: murmurauerat contra mulierem vetricē: cū hostibus Christi capitalibus de tradendo Iesu pepigerat: sed nondū erat reuelatus Satanas in ipso, solus Christus ipsum videbat in eo habitare: nūc reuelatur, & manifestē se prodit, cum Iudas sit impiā cohortis dux, & primipilus. Sicut in nobis sunt peccata odij, inuidiā, & concupiscētiā malae: sed latitant, donec occasione data erūpāt. Et antea quidē Iudas Christi praesentia, a Satana iusta possessione defendebatur, ne in totum cribraretur;

itaque, Christus Iudā Satanae nō prodidit, sed vt inemendabilem nō amplius defendēdū putauit, vt dño cōmutato, quā malē sibi met consuluisse, agnosceret: quia mammonae potius, quā dño voluit seruire. Sic ab Ecclesia precisi traduntur Satanae, vt 2. Tim. 1. Phigellus, & Hermogenes, & is, de quo 1. Cor. 5. & Hymenaeus, & Alexander 1. Tim. 1. Potest etiā dici, Satana in eū introisse, vt Lucas testis est, quādo eū Iudaeis tractauit de prodēdo Iesu, & ita nō tā bucellā secutus videtur, quā consuetā habitationē repetere, de quo dicitur in psal. Constitue super eū peccatorē, & diabolus stet a dextris eius: nō secus, atque quis ingreditur domū emēdā, vt eā videat, at postquā emit, intrat vt dñs, & possessor. Ac vt post bucellā ligni vetiti cōtra Dei obedientiam manducatam, intrauit Satanas in primos parentes, ita post buccellam vsurā, rapinae, iniusti lucri ingreditur, dā mō etiā in inuitos: quia a quo quis superatus est, huius & seruus est. Et dicit ei Iesus, Quod facis, fac citius. Annotauit non semel Rupertus Tuitiensis, modum correctionis fraternae seruatum a Domino in Iuda proditore corripiendo. Nam vt primum interceptientem, & ipsum solum correptū correptio fieri debet: deinde adhibetur vnus, vel duo testes; tertio vbi nihil proficeret, denuncietur Ecclesiae

Quando primum Satanas introiuit in Iudā, & quo modo. Luc. 22.

Psalm. 108.

Gen. 3.

2. Pet. 2. Modus fraternae correctionis a Christo seruatus. Ruper. Tuitien. in Ioan. nem lib. 1.

vt cri-

Matth. 18.

Infra 26.

Qualis huiusmodi affirmandi: Tu dixisti.

Ioan. 18.

Quo sensu Dominus Iudae dixerit, Quod facis, fac citius.

Secunda solutio.

Luc. 12. Tertii solutio, quae est B. Cyrilli Cyril. lib. 9 in Ioan. 6. 17. tom. 1. Qualis huiusmodi sententia.

Matth. 23.

Ioan. 2.

Vt criminōsus, & correctionis minimē capax. Ita Christus hanc rationē correctionis obseruās, primō quidem secrete corripuit, cum dixit: Vnus vestrum me traditurus est, & cum ipsi interroganti, Nunquid ego sum, Rabbi, respondit, Tu dixisti: quod etsi non affirmer, neque neget, sed suspendat orationem, & in arbitrio audientis relinquere videatur: honestus tamen modus est affirmandi, vt cum dixit Pilato, Tu dicis, quia Rex sum ego. Secundō, adhibuit vnū testem, quando per panem intinctum, siue per buccellam detexit illum Apostolis, & Ioanni. Tertio, cum nihil proficeret correptio, dixit sibi ipsi tanquam superiori, & pastori, & ad Iudam locutus est: Quod facis, fac citius. Et accepta buccella exiuit tanquam de gremio aliorum praecisus, & excommunicatus, in quem propterea introiuit diabolus. Videtur porro Iesus hoc verbo vrgere hominem ad facinus. Sed Iesus non praecipit seruo contumacissimo prodicionem, nec teporis acceleratōnem. Nam etsi aetio in se bona sit secundum materiam, & acceleratio temporis non sit mala, tamen quia coniuncta erat cum culpa, ideo illam non praecipit, nec ad illam hortatus est Iudam: sed in primis ostendit se illius technas, & insidias non ignorare, dicendo, Quod facis, id est, quod meditaris in corde tuo, opere perfice. Deinde ostendit ardens desiderium patēdi pro gloria Patris, & mundi salute, quod maius erat eo, quod Iudas habebat cum prodendi, & habendi triginta argenteos. Hinc dixit: Baptisma habeo baptizari, & quomodo coarctor vsque dū perficiatur? Tertio haec verba sunt Satanae dicta, secundum B. Cyrillum in ipso Iuda habitati, & ipsi Iudae vnū cū Satana facto, exprobrantis, & comminantis ne faceret: ac si diceret, Fac opere quod coepisti cogitatione, & senties quid tibi inde eveniet. Intelliges me vera dicere, cum praedixi: Va homini illi, per quem Filius hominis tradetur. Ad hunc sensum ait Dominus apud Matthaeum: Et vos implete mensuram patrum vestrorum, & rursum, Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Vbi videtur

praecipere impietatem. Itadicitur in libro Iudicum: Ite, & inuocate deos quos elegistis: ipsi vos liberent in tempore angustiae, & apud Ezechielē: Singuli post idola vestra ambulatē, & seruite eis: ac si dicat, si a me regi non vultis, abire post concupiscētiās vestras: seruite dijs alienis, & videbitis quam requiē vobis daturū. Quarto, quia ipse iadiu exire volebat, voluit ipsum Iesus regere, ne de illo ceteri quicquā suspicarentur mali: quia ergo Iesus verbis suis eum suspectum reddiderat, voluit verba sua illi nihil ob stare, vt liber ab omni suspicione exiret, non secus ac si Iesus nihil de prodicione dixisset. Si enim sine verbo Iesu discessisset, ipse se proditorem prodidisset. Non ergo prodicionem praecipit, nec eius accelerationem: non vt egenis aliquid daret, vel vt emeret necessaria ad diem festū, sed sermo Iesu esse videtur, qualis parentum erga deploratā mentis filios interdum esse solet. Quasi dicat, Cū innumeris meis beneficijs ad respicientiam inuitari restiteris: age, face re permitto quod coepisti, non te amplius prohibeo. Noluisti me audire, sequere ergo diabolū. Vnde Theophylactus exponens, ait: Haec nō est adhortantis ad prodicionem, sed exprobrantis, & permittentis ei ad prodicionem venire, dicit enim: Fac, quod dicent, Ecce reliqui te facere quod vis, non impedio tuam mentem, non retineo te vltra. Antea enim ipse cohibebat malitiam, apud se tēpus mortis reseruans, sicut & dicebat: Nullus tollit animam meam a me, sed ego pono eam a me ipso. Hoc autem nemo sciuit disumbentiū ad quid dixerit ei: Etiam Ioannes Euangelista ipse inter nescientes quorsum tendērent illa verba Domini, connumeratur, & hoc erat signum magnae probitatis in Apostolis, quā nihil mali suspicarentur de Iuda: quia charitas nō cogitat malum: & putarent ei fuisse praecipitū, vt vel praepararet quae ad diem festum pertinerēt, vel vt pauperibus, siue medicis, vt Graeca litera habet, aliquid erogaret. Sed mirum est, si Ioannes ex porrectione buccellae agnouit proditorem; quomodo potest non intellexit quod dixit, Quod

Iudic. 10.

Ezech. 20.

Quarta solutio.

Mira Christi custodia famae Iudae proditoris apud suos Discipulos.

Cui etiam similis haec formula dicitur: Quod facis, fac citius.

Theophyl.

Ioan. 10.

Apostolorum probitatis indicium.

1. Cor. 13.

Cum Ioannes ex porrectione buccellae agnouit proditorem: quo modo postea non intellexit, Quod facis, fac citius.

facis,

facis, fac citius; quia dicitur, hoc ne minem discumbetium intellexisse ad quid dixerit ei? Verisimile est, mentem Ioannis fuisse detentam alijs meditationibus, nec Dominum cum eo concurrisse, vt etiam viso signo panis intinxi non intellexerit Iudam esse proditorem; vel si intellexit, non existimauit tunc esse tempus perficiendi scelus, aut quod secretum omnibus esse se voluit, id tunc Ioanni seruauit; vel Deus ita disposuit, ne Apostoli dicta intelligerent, ne Iudam trucidaret; vel alius sanguis funderetur præter suum, quia omnino voluit agnosci quod spõte se offerret ad mortem. Voluit etiã Spiritus sanctus, aliter intelligi verba Christi ad tempus. Perpendiq; Cyrilus, quod etsi omni tẽpore, præcipue tamen in die festo elemosyna dispensanda est. Vnde per vnam Sabbati Apostolus præcipit fieri collectas. Nam die Dominica natus est Christus, & in eadem ad immortalitatem regeneratus, & per Spiritum sanctum eadem die missum homo Christo renascitur. Da ergo, vt tibi donet Christus: miserere, vt misereatur. Perpende etiam, perfectioni paupertatis Euangelicæ nõ derogare habere pecuniam in cõmuni, non solum ad proprias necessitates subleuandas, sed etiam ad erogandum pauperibus. *Cum ergo accepisset ille buccellam, exiit continuo.* Recte dictum est: Peruersi difficile corriguntur. *Exiit, iudicatus, & condemnatus gradu suum deserens, vt Episcopatum eius accipiat alter.* *Exiit* Non vi eiectus, sed sponte se à Christo, & sanctis separans; vt appareat affuisse illi antea voluntatem abeundi, sed facultatem defuisse, qua accepta exiit, quemadmodum Hæretici, de quibus ait Dilectus: Ex nobis prodierunt; sed nõ erant ex nobis: nõ si fuissent ex nobis, permansissent vtrique nobiscum: sed vt manifesti sint, quoniã nõ sunt omnes ex nobis. Exiit deinde statim: quia maiores vires in eum diabolus habebat, quia iam quasi vi ei imperabat; festinabatq; timens amplius eum morari in societate Christi, & Apostolorum. Metuebat quoque verborum Iesu virtutem, ne scintillam aliquam pietatis,

& pœnitentiæ in corde Iudæ reaccenderet, & à laqueis suis elaberetur, vt Cyrillus docet. Mirabile est autẽ, inter alios vndecim Apostolos neminẽ extitisse, qui se tam iniquis conatibus proditoris opponeret. Sed certẽ Apostoli partim rei futuræ ignari, partim Spiritu Dei, & fortitudine destituti, apri ad corrigendum non erant, nisi armis: vt cum comprehensus Dominus fuit, ostenderunt. Demũ Christus multis modis se Iudæ ne proditionẽ perficeret opposuit, illi charitatis, & humilitatis opera ostendit, verbis sapẽ pũxit: & ad sanitatem reuocare conatus est, sed frustra, illo renitente, & in malitia persistente. Discimus plerunq; vel vnum improbum plus posse ad interturbendam Ecclesiam, vel bonorum virorum congregationem, vel religionem, & pace sua, & tranquillitate spoliandam, quàm multos bonos ad occurrendum malis, & scandalis. Filii enim huius seculi, prudentiores filijs lucis in generatione sua sunt: qd̃ (heu) magis ingemiscendum est, quàm verbis pluribus exaggerandum. Vide quantum possit vel vnus hæreticus in vna Prouincia contaminada, quid apostata, & seditiosus in religione scindenda. Sed de his hætenus.

Erat autem nox. Quæ vel ipsum poterat à tanto facinore cohibere. Sed nocte peccatores abutuntur ad iniquitates suas opere perficiendas, vt iam Prouerbij loco dicatur, *Noctẽ esse pallium flagitiosorum.* Nam qui male agit, odit lucem; &, *Oculus adulteri obferuat caliginem, dicens; Non me videbit oculus; & operiet vultum suum;* Et vt ille dixit, *Vt iugulent homines, surgunt de nocte latrones.* Erat etiã, vt docet Chrysostomus, nox in mente Iudæ, cui occubuerat Sol iustitiæ, lumen fidei, & calor gratiæ, & charitatis; atq; ita noctis, & tenebrarum filius noctem sibi commo iam existimauit ad flagitium perpetrandum, quod æternam sibi noctem, & tenebras exteriores, vbi est fletus, & stridor dentium, comparauit. Totaq; illa nox Paschæ de more insomnia agebatur in memoriam egressus de Agypto; & venalia erant vbiq; locis omnibus, vt quidam existimãt: etsi

B. Cyril. loco superiori.

Cur se iniquis conatibus Iudæ proditoris nemo Apostolorum opposuerit.

Improbiorum perniciosa in Ecclesia.

Luc. 16.

Nox est pallium flagitiosorum, vt dicit consuevit.

Ioan. 3. Iob 24.

Horat. 1. epist. 1. Chrysol. homil. 71. in Ioan. tom. 3.

Iudas proditor verè noctis, & tenebrarum filius

Matth. 8. & 13. & Luc. 13. Exo. 14.

proba-

Altero solutio.

Tertia, & quarta.

Cyril. ibid. cap. 18.

1. Cor. 16. Etsi omni tẽpore, festis tamen diebus præcipue e- genis benefactidum vult esse Cyrillus.

Ath. 2. Pecuniæ in cõmuni possessionem Euangelicæ paupertati non repugnare, vnde constare possit.

Ecclesiastes 1. Psalm. 108. & Ath. 1.

1. Ioan. 2.

Cur accepta buccella statim exierit Iudas.

Cur Iudæi hostem Paschæ in somnẽ tradiderent. Matth. 21. & alijs.

Gloria quidam

Mira Christi prudentia.

Hebraismus.

Est. 9. Psal. 21.

Christi mors cur dicta sit clarificatio.

Luc. 24. Ioan. 12.

II. ratio.

III. ratio.

Amantis ingenium.

III. ratio.

probabilius existimem, quod superius comprobatum reliqui, Iudæos in diem sequentem Pascha distulisse. Quod etiam Iudæorum animos permouit, vt secretius, & sine turbis, quas metuebant, Christum comprehenderent.

Cum ergo exisset, dixit Iesus, Nunc clarificatus est Filius hominis, & Deus clarificatus est in eo. Hec videntur cum superioribus continuanda, quia in eius exitu dicta sunt. Et verbo clarificandi vitur pro, glorificandi, quia Græcè dicitur *δοξάζω*: & gloria nihil aliud est, quàm clara cum laude notitia. Et pendere Christi prudentiam, blandis, ac dulcibus verbis mortem ignominiosam glorificationem appellantis, & instar periti medici saccharo & melle amaritudinem pharmaci tegentis. In primis nota, sermonem esse de Christo homine; Ideo ait: *Nunc clarificatus est Filius hominis.* Deinde præterito vitur pro futuro, ob certissimum euentum Prophetiæ; id est clarificatus, pro clarificandus: vt illud: *Paruulus natus est nobis, & filius datus est nobis;* Et, *Foderunt manus meas, & pedes meos.* Tertio aduerbium Nunc, potest referri vel ad proditionem Iudæ, quæ est velut inchoatio quedam, passionis & mortis Christi: quæ dicitur glorificatio, quia meritum fuit glorificationis non tantum suæ, sed omnium nostrum, secundum illud: *Oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam;* Et, *Ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum.* Fuit etiam via, seu transitus ad gloriam in corpore immortalis, & in fama nominis sui cõparanda, & illustranda. Et sic erigebat animos discipulorũ, firmabat quæ illorũ fides: & quod Iudas, & Iudæi nihil aliud agant, quàm quod gloria eius promoueat. Tertio clarificatus est afflictionibus, & cruce pro mudo toleratus: nõ amati gloria est, pro his quos diligit, graua, & ardua sustinere. Et vt nobis seruis Christi gloriosum est pro Dño penas quasq; ac supplicia sustinere, ita Dño diligenti nos seruos, honorificũ fuit graua quasq; pro nobis pferre. Quarto sic loquitur, quasi qui pugnaturus certã victoriã sibi auguratur: & quãdo videt hostẽ cõgredi volẽ

tẽ, gaudet p victoria certa quã nouit se assecuturũ. Et in hoc etiã magis est clarus, & illustris, & pmittit hosti omnia, & se se illius in manũ tradit, vt sic illũ nõ astu, aut dolo, nõ ante capto loco, aut occasione, sed in ijs ipsis, in quibus hostis magis cõfidebat, hostẽ exaromat: & eũ ipse victor ab hoste videatur, vincit hostẽ suũ. Glorificatus us itaq; est Filius hominis, qui ppter diuinã obedientiã, suũ etiã proditorẽ quodãmodo excusatur, testũq; dimisit. Nã eũ Spiritus Dñi turbaretur, & pro nobis pugnasset, & vicisset carnis, & animẽ infirmitates, ac motus, qui diuinẽ suẽ volũtati repugnabãt: ita etiã hucq; pgressus est, vt se ipsum vincẽdo, proditorẽ non accusaret, vel puniret.

Et congruẽ à tẽpore noctis, qd̃ tunc erat, similitudine per cõtrariũ sumpta, clarificationẽ suã Sol iustitię Christus adesse indicauit, qua totum mundum erat illuminaturus, proditore suo, impijsq; Iudæis in nocte peccati, atq; tenebris perpetuo remanẽtibus. Pius enim nunquã defuturam ostendit lucẽ, etiam si nox errorũ impios inuoluit: quemadmodum in Agypto luce clara perfuebantur filij Israël, eũ apud Aegyptios omnia occuparet densissimæ tenebræ. Dicit etiã potest, illud Nunc referẽdũ esse ad discessũ Iudæ: quia contentus fuit Dñs de eius iam obstinati, & inemendabilis facti expulsionẽ: vt commentatur Aug. *Auferre, inquit Apostolus, malum ex vobis ipsis. Modicum enim fermentum totam massam corrumpit:* & in fine seculi tollet de regno suo omnia scandala, & eos qui faciunt iniquitatem. Et vt vertigine capitis laboras nõ quiescit, donec humores noxios euomat, & vt reseruo mẽbro putrido, qd̃ cõtagio suo serpebat in totũ corpũ, aliquã quietem possidet infirmus: ita Christus expulso Iuda, in quo quodam modo erat obscurus, ac putridus, vocat se contẽtũ, & glorificatũ, & excussa palea, remansit purum granũ. Ac subdit: *Et Deus clarificatus est in eo.* Vt enim Patris & Filij vna est natura, sic & eadem gloria: idẽ Christus dixit se non gloriam suam quæsisse, sed Patris sui. Sic tamen intellige Deum glorificatũ, vt nihil gloriæ essentialis illi access-

Luc. 11.

Christi victoria: eiusdẽ in Iudam suum proditorẽ benignitas.

Christi clarificatio cur à tempore noctis sumptum initium.

Sapient. 5. & Malach. 2.

Exod. 10.

Aug. tract. 62. in Ioan. tom. 9. 1. Cor. 5.

ibidem. & Gal. 5.

Matth. 13. Quomodo eiecio iam proditorẽ Iudæ, clarificatũ sit Christus.

Ioan. 7.

Deus quatenus in Christo, & in nobis clarificatur.

ferit, quam prius non habuerit: sed quod per mortem clarum factum est, cuius Filij Pater sit Deus. Quia sicut Filio gloriosum est habere talem Patrem, ita & Patri habere talem Filium. Præterea homines spectantes opera ad miranda quæ faciebat, Deum glorificabant, ut Centurio in Cruce: *Vere Filius Dei erat iste*. Et hoc est præmium mortis Christi, quod cernam Deum, ut Patrem, cognitum, & adoratum in uniuerso orbe terrarum, quæ illi summa est gloria. Et nihil refert, siue per Deum intelligat totam Trinitatem, siue Patrem ipsum, qui in eo manens opera faciebat. Deus præterea honorificatus est in illo: siquidem homo est inuentus, qui plures faceret voluntatem Dei, quam vitam & honorẽ proprium. Quod si Deus glorificandus erat in morte Petri, ut apud Ioannem prædicitur; multo magis per mortem Christi Filij sui, quam tot heroicæ, & excellentes in Domino virtutes, totque, ac tam admiranda signa in cælo, & in terra, & in inferis edita illustrant. Sibi autem Dominus tribuit glorificationem Patris per suam obedientiam, & mortem; Patri verò tribuit sui glorificationem per resurrectionem, & Ascensionem. Quamquam, & Pater seipsum glorificauerit per Filij mortem, Filius seipsum per resurrectionem: eod quod voluntaria Christi mors, unde Pater est glorificatus, infirmitatis fuit humanæ, resurrectio verò diuinæ virtutis. Nam etsi crucifixus est, inquit Apostolus, ex infirmitate; sed viuit ex virtute Dei. Nos igitur tales esse studeamus, ut luceamus coram hominibus; ut videant opera nostra bona, & glorificent Patrem nostrum qui in cælis est. Et hæc est summa gloria nostra, ut propter nos, & in nobis, siue viventibus, siue morientibus, glorificetur Deus.

Ac subdit: *Si Deus clarificatus est in eo, & Deus clarificabit eum in semetipso*. Certissimus est de sua clarificatione, qui Deum glorificat, quia stat sententia illa: *Quicumque honorificauerit me, glorificabo eum*. Nam ei egregios confert titulos; ut dicatur legis Crucis maledictionis, peccati, mortis, in-

ferni, & Satanæ victor, ac triumpator, & illud nomen, quod est super omne nomen, in quo omne genua flectitur. Et accipitur, si, pro, quia: nam Christus opera sua, & signa ad Patris gloriam ededit. Nam ita fiet, ut ipse nos se honorificantes, amplissimè glorificent, iuxta illud: *Quicumque honorificauerit me, glorificabo eum: qui autem contempnunt me, erunt ignobiles*. Et verbum, *in semetipso*, vel iungi potest cum verbo Deus, ut sit sensus, quod Deus non tantum per alios, sed etiam per seipsum glorificauit Christum: vel potest coniungi cum pronomine, *Eum*, ut significet non tantum in homine, fama, & opinione aliorum illustrauit, sed etiam in semetipso, efficiendo ipsum viuum, & à morte ad gloriam nunquam morituram excitando. Parum enim fuisset glorificari eum in linguis, & opinione hominum, nisi in seipso esset gloriosus. Et soliti sumus dicere, si hæc ex Deo sunt, manifesta profecto fient. Si ergo Deus fecit, ut Christus consentiret in mortem suam, ob quod magno honore, & gloria est cumulatus; utique volet ipsum Christum illustrem, & clarum apud homines reddi.

Hæc omnia Domini verba de clarificatione expendens B. Hilarius lib. 9. de Trinitate sic eleganter ait: *Quanta potuit enim Dominus verborum simplicitate Evangelicam fidem locutus est: & in tantum ad intelligentiam nostram sermones aptauit, in quantum natura nostra ferret infirmitas, non tamen ut quicquam minus dignum natura sue maiestate loqueretur. Et primam quidem dicti sui significationem non ambigam existimo, cum ait: Nunc honorificatus est Filius hominis. Gloria enim omnis non verbo, sed carni acquiratur, id est, non natiuitati Dei, sed nati hominis dispensationi. Hoc verò quod sequitur, quid significet, interrogo: Et Deus honorificatus est in eo. Honorificatum enim in eo Deum audio, & quid istud sit secundum intelligentiam tuam, heretice, ignoro. Deo in eo honorificatus est, in Filio utique hominis: & quero an Filius hominis idem sit, & Filius Dei. Et cum non alius sit Filius hominis, neque alius Filius Dei: Verbum enim caro factum est: & cum qui Filius Dei est, ipse & hominis sit filius: requiro quis in*

Philipp. 2.

Christus cur potissimum signa faciebat.

1. Reg. 2.

Quanta verborum simplicitate, ut ait Hilarius, Christus Evangelicam fidem locutus sit. B. Hilarius circa medium.

Eundem esse Filium hominis, qui & Filius Dei. Ioan. 1.

Matth. 27. Præmium mortis Christi quod sit.

Ioan. 14.

Infra. 21.

Matth. 27.

Quo modo Pater seipsum clarificauerit & etiam Christus seipsum.

2. Cor. 13.

Deus qui a nobis clarificandus.

Matth. 5.

Certissimus de sua clarificatione quis.

1. Reg. 2.

Quid illud: Si Deus clarificatus est in eo, Deus glorificauit eum in se.

Quid illud: Si Deus clarificatus est in eo, Deus glorificauit eum in se.

Cur Deus clarificauerit continuo Filium hominis.

Matth. 27.

Insignes Christi victoriae, & mundo profusus incognita.

1. Cor. 1.

Ammon. Alexan.

Tacianus. An Iudas contra Dominicæ adfuerit.

hoc Filio hominis, qui & Filius Dei est, glorificatus sit Deus, quia in Filio hominis, qui & Filius Dei, glorificatus Deus est. Vnde deamus quid sit hoc quod tertio subditur: Si Deus glorificatus est in eo, Deus glorificauit eum in se. Quod istud rogo Sacramenti mysterium est? Deus in Filio hominis glorificato glorificatum Deum glorificat in se se: In Filio hominis Dei gloria est, & gloria Dei in gloria Filij hominis. Deo glorificat eum in se se, homo utique, non per se glorificatur neque, rursum qui in homine glorificatur Deus, licet gloriam accipiat, non tamen aliud ipse quam Deus est. At verò cum glorificato Filio hominis, glorificans Deum Deus glorificat in se se, inuenio naturam gloriam in gloria natura naturam glorificantis assumi. Non enim se Deus glorificat, sed glorificatum in homine Deum, glorificat in se se. Quod autem glorificat in se se, licet non se glorificet, tamen in natura sua gloriam naturam glorificantis assumit. Et cum glorificans Deum Deus, quia glorificatus in homine sit, glorificat in se se eum quem glorificauit in se se inesse demonstrat, cum eum glorificat in se se. Hactenus ille.

Subdit: *Et continuo clarificabit eum*. Noluit Deus glorificationem Christi differre usque; ad secundum eius aduentum, quem admodum cum pijs omnibus, & electis facit: nam corporis saltem gloria in secundum aduentum præferet. Sed continuo, id est, statim, etiam in ipsa ætate, ubi stæpèda signa sunt visa, in honorifica sepultura, in descensu ad inferos, in resurrectione gloriosa, in admirabili Ascensione, in missione Spiritus sancti, in Ecclesiæ nouellæ institutione, & persecutione: hæc enim omnia prædicta erant à Christo, ita euenerunt. Quod ite Evangelium impugriatur à multis, & à paucis recipitur, ad Christi gloriam spectat: sicut & illud quod per paucos vincat multos, per idiotas sapientes, per obscuros illustres, per debiles, & inermes, fortes & armatos, denique per omnibus rebus inferiores, omnibus rebus superiores superet, hæc enim omnia immesse Christi gloriæ attestantur. Post hæc verba immediate Ammon. in sua consonantia Euangelicæ, & ante eum Tacian. reponit institutionem Eucharisticam: quæ ordine, utpote probabiliore, ac veritati magis consonum, non hoc loco consecrari proponimus. Sed statim obij-

cies; Si igitur hic est ordo: historiae in cœna a Dominica obseruatur, necessario ex eo sequitur, Iudam proditorẽ cœnæ Dominicæ non adfuisse. Sciendum igitur est, duplicem esse factorum, ac veterum Patrum sententiam: alteram quidem negatiuam, alteram verò assertiuam Iudam adfuisse Dominicæ cœnæ: quæ posteriorẽ, tam Scripturis, quæ rationibus euincere nituntur: ait enim in primis Luc. postquam dixit: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur: hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem postquam auauit, dicens: Hic est calix noui Testamenti in sanguine meo, qui pro vobis fudetur. Verumtamen ecce manus tradetis me, mecum est in mensa. Et quidem Filius hominis secundum quod definitum est vadit: verumtamen va homini illi, per quem tradetur. Et ipsi cœperunt querere inter se, quis esset ex eis, qui hac facturus esset. Ex quibus verbis liquet, Iudam Sacramenti institutioni adstitisse. Deinde apud Marcum ita legitur: *Et biberunt ex illo omnes. Si omnes, ergo & Iudas, alio qui non omnes. Tertio, hæc sententiam sequuntur multi Patres, ait enim Hieronimus lib. in Iouinia, vna est in mysterijs sanctificatio, domini & serui, nobilis & ignobilis, Regis & militis, quamquam pro accipientium meritis diuersum fiat quod unum est. Qui enim indignè manducauerit, & biberit, reus erit violati corporis, & sanguinis Christi. Nunquid quia & Iudas de eodem calice bibit, de quo & ceteri Apostoli, vnus tamen reliquis erit meriti? Accedit Aug. in Ioan. Non autem, inquit, ut putant quidam negligenter legentes, tunc (scilicet in bucella) Iudas Christi corpus accepit: intelligendum est enim quod iam omnibus eis distribuerat Dominus Sacramentum corporis, & sanguinis sui, ubi & ipse Iudas erat, sicut sanctus Lucas euidentissimè narrat; ac deinde ad hoc ventum est, ubi secundum narrationem Ioannis apertissimè Dominus per bucellam tinctam, atque porrectam suam exprimit traditorem, fortassis per panis tinctionem illius significans fictionem. Hæc ille, apertissimè asserens Iudam participasse Sacramentum. Idem docet in epistola quadam, & super Psalmum 10. dicens: *Christus quid fecit nobis, qui traditorem suum tanta patientia pertrahit, ut ei primam***

I. opinio, & cui scripturæ innitatur.

Luc. 22.

Mar. 14.

II. argumentum à Patribus.

Hieron. lib. 2. aduer. Iouinia. multo post mediũ, tom. 2.

1. Cor. 11.

Aug. tract. 62. in Ioan. tom. 9.

Luc. 22.

Idem epist.

163. tom. 2.

Idem to. 3.

Chryso. ho. 83. in Mattheu initio to. n. 2.

Cyprianus.

Cyrl. Iero. solymi. Ca. teche. 13.

Bernard.

Euthym. in c. 26. Matthei, ca. 64.

Haymo in c. 11. ad Corinth.

Remig. in Matth. ca. 26.

Leo Papa serm. 7. de Pas. Domini.

II. argum. ab ipsa ratione.

Eucharistiam confectam manibus suis, & ore suo commendatam, sicut ceteris Apostolis traderet. Chrysolom. in Mattheum ita fere scribit: Cum proditor ineffabilibus mysterijs communicasset, idem permansit, & diuina mensa susceptus in melius commutari noluit: quia tali animo mysterijs susceptis, nec timore, nec beneficio, nec honore melior factus est. Cyprianus sermone de ablutione pedum idem sentit. Præterea Cyrillus Ierosolymitanus: Prodidit, inquit, Iudas improbus patrem familiam, nuperque exiens a mensa, & poculum benedictionis bibens, & pro potu salutari sanguinem iuri effundere volens. Qui panes eius comederat, magnificauit super illum supplantationem. Bernardus sermone in cœna, qui incipit: Panem Angelorum. Sciendum est, inquit, quod omnis iam distribuerat Sacramentum corporis, & sanguinis sui, inter quos Iudas fuerat. Intellige quando porrexit Iuda panem intinctum. Et rursus: In eadem mensa sunt Petrus, & Iudas. Et Euthymius in Mattheum. Post diuisionem autem, inquit, mysteriorum rursus Saluator de prodicione testatur, siue protestatus est, veluti scripsit Ioannes, vt vel sic Iudas tantam expertus longanimitatem, nec manifeste traductus, neque mysterijs frustratus; sed æquæ cum discipulis horum particeps effectus, melior, ac mente sanior efficeretur. Idem docet Haymo in priorē ad Corinthios, & Remigius in Mattheum, & Leo Papa sermone de Passione Domini: Discumbentibus enim secum, inquit, discipulis ad edendam mysticam cœnam, cum in Caipha atrio tractaretur, quomodo Christus posset occidi, ille corporis, & sanguinis sui ordinans Sacramentum, docebat, qualis Deo hostia deberet offerri, nec ab hoc quidem mysterio traditore submoro, vt offenderetur nulla iniuria exasperatus, qui in voluntaria erat impietate perstiturus. Ipse enim sibi fuit materia ruina, & causa perfidia, sequens diabolum ducem, & nolens Christum habere rectorem. Sic illi Patres. Et profecto longum esset percensere omnes qui hos priores Patres sequuntur: nam constanter, ac dense hoc Iudæ tribuunt, vt superfluum esse videatur illos enumerare. Accedit & ratio: nam verifi-

mile non est, Christum presenti Iudæ Sacramentum denegasse, ne illum proditorem signare videretur. Deinde quia eius exemplo instructa Ecclesia, Sacramentum peccatoribus occultis non denegat, quæ in officio canit:

Cibum turbe duodena Se dat suis manibus.

Ex his igitur quasi communis quedam sententia celebratur, Iudam cœnæ adstitisse.

Est tamen & altera probabilis sententia, quæ neque Scripturis, neque Patrum testimonijs, neque rationibus destituitur. Et in primis, vt ab Scripturis exordiamur, tam Lucas, quam Paulus, Christum asserunt accepisse calicem postquam cœnauit, & Apostolis distribuisse: de pane vero fracto scribunt, datum esse inter cœnandum: Cœnantibus autem eis, ait Matthæus: quæ Græcè de præterito esse accipienda, quibusdam videtur. Si igitur hæc differentia inter panem & calicem vera, & solida est, vt ab Euangelistis traditur: cum Iudas inter cœnandum exierit, nam accepta buccella intincta protinus exiit, manifestum redditur, Iudam calicis dispensationi non adfuisse, qui datus est post terminatam cœnam. Quod si poculi dispensationi non adfuit: ergo neque panis sancti distributioni, nec enim Dominus dimidiatum Sacramentum illi porrexisset, sed aut integrum, aut nullum. Neque soluitur hæc ratio, dicendo, inter agni Paschalis cœnam instituisse Eucharistiam sub specie panis, & post terminatam illam cœnam instituisse sub specie vini, ac portexisse. Quia nulli rationi nititur, Christum cœnam agni Paschalis interrupisse, & Eucharistiam instituisse: non solum quia cœna facta lauit pedes Apostolorum, & ablutio præcessit Eucharistiam; sed etiam quia agnus edendus erat festinanter, & sine interruptione, iuxta legis mandatum. Quare reliquum est, vt post ablutos pedes cum redierit ad communem cœnam, inter cœnandum instituerit Sacramentum sub specie panis, & post cœnam terminatam instituerit sub specie vi-

Altera sententia Iudam negans Eucharistiam a Christo sumpsisse, quibus Scripturis fulciatur.

Luc. 22. 1. Cor. 11. I. locus.

Obiecto diluitur.

Exod. 12.

II. locus.

Diony. libr. Eccle. hierar. cap. 3. p. 3. initio.

Matth. 26. Mar. 14.

Altera obiecto diluitur.

Luc. 22.

Lucam commemorando Domini verba de Iudæ, vsus fuisse recapitulationis figura.

specie vini. Quod si Iudas inter cœnandum abierat, vt dictum est, profecto sicut Dominico calici non interfuit, ita nec panis sancti dispensationi. Nam si sensus esset, post cœnam agni Paschalis calicem benedixisse, & dispensasse; idem etiam & de sancto pane esset dicendum; quia illum non benedixit, nisi post cœnam Paschalem: & ita nullum esset discrimen assignatum inter panem datum inter cœnandum, & calicem post cœnam.

Deinde fortissimum argumentum colligitur ex eo, quod in hoc capite cum dixisset Euangelista: Cum hæc dixisset Iesus, turbatus est spiritu: & protestatus est, & dixit, Amen amen dico vobis, quia vnus ex vobis tradet me: quod immediate dixit post lotionem pedum, quæ teste Dionysio Areopagita, præcessit institutionem Eucharistiæ, vt apud nos in sacrificio Missæ manuum lotio: vt etiam indicat verbum: Cum hæc dixisset, quibus sequentia omnia videntur continuata, vsque quo buccella tradita expulit Iudam de cœna. Hæc autem verba Vnus ex vobis tradet me, Matthæus, & Marcus referunt dicta ante institutionem Eucharistiæ, & ita buccella tradita, & egressus Iudæ, manifestè Sacramenti institutionem, ac dispensationem præcedunt. Iudas igitur cœnæ Dominicæ Sacramento interfuisse non potuit. Quod si argumentum ducas ex Luca, Dominum post calicem consecratum dixisse: Veruntamen ecce manus tradentis me, mecum est in mensa: respondendum est, aut Lucam per figuram recapitulationis locutum fuisse; aut alios duos Euangelistas per figuram anticipationis, qui videlicet id quod post institutionem Sacramenti narratur à Luca dictum, ab alijs duobus ante illam narratur: aut dicendum est bis idem fuisse à Christo dictum, & antè, & post; quod verisimile non videtur, nec necessarium. Cum ergo, aut anticipatio in duobus sit constituenda, vt conueniant cum Luca, aut recapitulatio in solo Luca, vt conueniat cum alijs tribus, hoc postremum videtur multo probabilius. Primo, quia idem est: Ecce manus tradentis me,

mecum est in mensa, ac dicere: Qui intingit mecum manum in catino, hic me tradet. Nam idem est, manum mittere in mensa, & in catino. Deinde in Luca, & alijs duobus prioribus Euangelistis eadem verba sequuntur, nempe: Et quidem Filius hominis secundum quod definitum est vadit; veruntamen vobis homini illi, per quem tradetur, vt cogamur confiteri eadem esse verba, quæ hæc præcedunt. Tertio, rationi magis accedit, vnum reduci ad tres Euangelistas, per figuram recapitulationis, quam tres ad vnum, ponendo in illis figuram præoccupatio-

nis. Tertium argumentum ex textu producimus. Nam Christus illa nocte sermonem habens presente Iudæ, bis excepit illum à generalibus sententijs, semel, cum dixit: Et vos mundi estis, sed non omnes. Sciebat enim quisnam esset qui traderet eum: & iterum infra: Si hæc scitis: beati eritis si feceritis ea. Non de omnibus dico: Ego scio quos elegerim. Cum igitur paulo post in eadem mensa dixerit: Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur, vel frangitur, &: Hic est Calix sanguinis mei, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum, sine vlla exceptione protulerit, & infra asserendo: Non bibam amodo de hoc genimine vitis vsque in diem illum, cum illud bibam vobiscum nouum in regno Patris mei, neminem exceperit, sicut nec quando tractans contentionem Apostolorum ea nocte subortam, quis eorum videretur esse maior, & respondisset: Ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus, regnum, vt edatis, & bibatis in mensa mea in regno meo; & sedeatis super thronos, iudicantes duodecim tribus Israel: in quibus verbis Iudæ exceptionem non fecit: nam si adfuisset, vel Caietano teste in hæc verba, ipsum excepisset. Videtur igitur quod Iudas abfuerit, pro quo non dedit corpus suum, & sanguinem, & cum quo non erat post resurrectionem bibiturus. Estque hoc argumentum ab Hilario, & Innocentio Tertio pro hac sententia confirmanda productum. Quarto

II. argum.

III. argum.

III. locus.

Ioan. 13.

Ibidem.

Luc. 22.

1. Cor. 11.

Matth. 26.

Mar. 14.

Luc. 22.

Caietanus.

Hilar. can. 30. in Mattheum.

Innoc. III. lib. 4. de mysterio Missæ.

c. 13.

III. locus traditio Apostolorum pro hac opinione profertur. Scribit enim Clemens Romanus in libro constitutionum Apostolorum: Cum vero antitypa mysteria preteriti corporis, & sanguinis sui nobis tradidisset, quibus non aderat una nobiscum Iudas, exijt ad montem Oliuarum prope torrentem Cedron, ubi erat hortus, & reliq. Nec est quod de libri huius fide dubitemus. Nā hec assertio saltem in hac parte nunquam fuit pro hæretico dogmate habita in Ecclesia, vt propterea liber in suspitionem venire debeat.

V. locus. Qui ro adducuntur Doctores veteres hoc ipsum docentes. Primo loco Dionysius lib. de Ecclesiastica hierarchia, qui in hunc modum scribit: At vero augustior illa vnus eiusdemq, & panis, & calicis communis, pacificaque communio, concordia illis vt fratribus vna educatis, diuinas statuit leges, atque cœna illius sacratissima, ex qua signa ista sumpserunt principium, sacram memoriam renouat: in qua & autor ipse signorum, eum, qui secū non p̄e, neque concorditer sacra in cœna perceperat, a contubernaliū sorte iustissime separat, probabili simul, ac diuina ratione nos admonens, vt verus ille ad sacra percipienda, & congruo capitu firmatus accessus id accedentibus tribuit, vt ex communione diuina ad Dei similitudinem, atque consortiū transeant. Hæc ille.

Non ignoro, quosdam hæc verba producere pro contraria sententia, ex eo quod ait, sacra in cœna percepisse. Sed hæc alij, fortiori fortassis ratione, ad agnum Paschalem sacrificatum, & cum azymis, & lact. cis agrestibus manducatum referunt: tūm quia Græcè dicitur, οὐκ ἔφαγε τὸ ἀρνίον, quæ ad agnum rectè possunt applicari; tūm quia cum loquitur de Eucharistia, vocat τὸ ἁγίασμα τῆς εὐχαριστίας τὸ θεῖον; hoc est, sacratissima, augustissima, siue diuinissima. Et ita Maximus antiquus, & Græc⁹ interpres Dionysij, qui scholijs illum illustrauit, hæc verba exponens, ait: Ex ijs aliqui rationabiliter dicere possunt, quod postquam exijt Iudas, tradidit discipulis Christus mysteria, vt qui eis non erat dignus. Georgius quoque Pachimeres, scholiastes, & ipse

Dionysij, sic habet: Excludit, & segregat iustissime Iudam, qui non sanctè conuiuio interfuerat. Nam cum illum mystici panis, ac vini participem fecisset, mysteria discipulis postquam ille à cœna discessit, solis tradidit, cum ijs indignus esset Iudas. Cur igitur Iudam arcet à diuinis mysterijs, qui simul cœnauerat? Etenim docet quod non satis est corporaliter adesse, & conuiuium celebrare, non enim hoc cum communione habet similitudinem, sed oportet intellectu, & mente ad esse. Sic ille. Cuius verba vt sensum aliquem bonum contineant, opus est interpretari, illum sensisse, Iudam, qui communi cœnæ, & communi pani, & vino, quæ mystica hic vocat, quod essent ibi reposita ad benedicendum, eiectioni fuisse à Domino, antequam illa mysteria sanctificaret, eo quod ille, etsi corpore adesset, non tamen fide, aut mente, vt vtiliter caperet, alioqui si sensisset, Iudam participasse mysterijs sacrosanctis cum alijs Apostolis, quid opus erat illum à Domino excludi, vt fructum mysteriorum perciperet? siue enim assistat quis, siue non assistat, nullum ex illis accepit emolumentum infidelis, & immundè accedens. Ratio etiam ipsius Dionysij eò tendere videtur, vt peccato cõtamina ti ad mensam Domini non admittantur. Secundo loco fauet huic sententiæ Ammon. Alex. in consonantia Evangelica, & ante eū Tacianus, qui post exclusum ab aliorum consortio Iudæ, at texunt historiam institutionis Sacramenti: quod non fecissent, nisi credidissent illius exitū præcessisse Eucharistiæ mensam, quemadmodam Aug. lib. de Consen. Evangelistarum prius recenset Sacramenti mensam, & postea iuxta Lucæ verba, quæ videtur asserere mensæ Eucharistiæ adstitisse Iudam, narrat per buccellam intinctam eius eiectionem, nihil cogitans de figura recapitulationis, quæ omnia Euāgelistarum dicta in hac parte in concordia redigebantur.

Tertio loco accedit Theophylact. qui in caput 26. Matthæi, ita scriptum reliquit: Apposuit autem vescentibus, vt ostenderet crudelitatem Iudæ: quia in mensa, & cõmunionem eiborū illius,

Explicatur hæc Georgij sententia.

Ammon. Alex. Tacianus.

Aug. lib. 3. de Consen. Euang. c. 1. tom. 4.

Theophy.

quando si & fera fuisset, mansuero se exhibuisset: tunc neque cum argueretur, intellexit, sed & corpus illius gustans non pœnituit. Quidam autem dicunt, quod egresso Iuda, tradidit Sacramentum alijs discipulis. Proinde & nos sic facere debemus, & malos à Sacramentis abarcere. Et infrà tractās illud: Bibite ex eo omnes, ita scribit: Quare supra quidem nō dixit, Accipite, comedite omnes; hoc autem loco; Bibite ex eo omnes? Sunt qui dicant, propter Iudam hoc dictum. Iudas enim panem accepit, & non comedit, sed occultauit, vt monstraret Iudæis, quod panem corpus suum vocaret Iesus; poculum autem inuitus bibit, cum non posset occultare. Propterea hoc loco dicebat, Bibite omnes. Hæc ille, & illa repetit in Marcum. cap. 14. quæ propterea citanda esse duxi; vt cõstet, nonnullos extitisse, qui Iudam abfuisse à cœna Domini crederent; quos ipse tamen reprehendere non audeat, sed vt probabile producit. Ex Latinis vero Patribus primus est Hilarius, qui in Matthæum ita scribit: Post quæ Iudas proditor indicatur, sine quo Pascha accepto calice, & fracto pane consicitur: dignus enim æternorum Sacramentorum communione non fuerat. Nam discessisse statim hinc intelligitur, quod cum turbis reuersus ostenditur. Neque sanè bibere cum eo poterat, qui non erat bibiturus in regno; cum vniuersos, tūm bibentes ex vitis istius fructu, bibituros secum postea polliceretur. Secundus est Rupertus Tuitiensis in verba illa Ioannis: Nonne ego vos duodecim elegi, dicēs: De participatione autem corporis, & sanguinis eius, potest aliquis opinari; quod ille interfuerit. Sed profectò diligentius Evangelistarum narratione, doctorumq, considerata diuersitate; citius deprehendi potest, huic quoque Sacramento illū nequaquam interfuisse. Nam cum accepisset buccellam, qua traditor designatus est, exiit continuo: quam vtique buccellam, nec Evangelistarum, nec Doctorum quisquam consentit, panem fuisse Domini corporis. Cum autem continuo exierit, profectò constat, quia (sicut prædictum est) corpori, & sanguini Christi non communicauit. Nam non ante, sed post typicam Pascha, cuius buccella denota-

Hilar. Can. 30. in Matt.

Ruper. Tuitien. lib. 7. in Ioan. 6.

tus est fuerat impletum, & agni carnes cum Apostolis comederat, assumpsit panem, qui confortat cor hominis, & ad verum Pascha transgressus est Sacramentum; vt quomodo in præfiguratione eius Melchisedec summi Dei Sacerdos, panem & vinum offerens, fecerat, ipse quoque in veritate sui corporis, & sanguinis representaret. Quod cum ex cæteris Euangelistis ordine manifesto perspicuum sit; solum Lucas quibusdam aliter sentiendi occasione de lit: non quod typici Pascha, & sacra Eucharistia prædictum ordinem præpõsterauit, vel minus apertè dixerit, quam cæteri; sed quia verba, quæ de traditore suo Dominus in cœna dixit, iste solus tardius scripsit quam cæteri; id est, per anticipationem sacra Eucharistia traditionem præscribens, verba, quæ in priori cœna dixerat, verbis quæ post dicta sunt, contexit. Hæc ille, qui alijs verbis dicit id, quod nos superius admonuimus. Nos enim diximus, Lucam vltimam figuram recapitulationis: quia verba, quæ de proditore dixerat ante institutam Eucharistiam, vt alij Euangelistæ tradunt, ipse post Sacramentum Eucharistiæ recenset; Rupertus vero asserit, Lucam per anticipationem narrasse Eucharistiæ institutionem, antequam de proditore quicquam fuerit locutus; quod profus in idem recidit. Vt videas quàm facile fuerit hanc dissonantiam Euangelistarum componere asserendo, Lucam aut vltimam figuram recapitulationis in narrandis verbis de Iuda didis; aut alios duos vsos figuram anticipationis in narranda institutione Sacramenti. Eadem ferè verba Rupertus repetit; cum explicat illa verba Ioannis: Itaque cū recubuisset ille supra pectus Iesu, & in volumine quatuor Euangeliorum, & in commentarijs in Matthæum. Adhæc Innocentius Tertius in libris Mysteriorum Missæ; Dubitari, inquit, solet, vt r̄m Iudas cum alijs acceperit Eucharistiam. Lucas enim ostendit, Iudam interfuisse cum alijs, qui statim cum alijs traditorem cõmemorat, dicens: Hic est calix Noui Testamenti in sanguine meo: qui pro vobis effundetur; Verum ecce manus tradentis me, mecum est in mensa. Quotquot autem interfuerunt, Eucharistiam acce-

Psal. 103.

Gen. 14. Heb. 7.

Lucas in cõna Domini describenda à cæteris variare videtur, & quobrem.

Idem lib.

11. in Ioan. Idem in volum. 4. Euāgel. c. 23. 19. lib. 11. super Matth. Inno. 3. lib. 4. Myste. Miss. c. 13. initio. Luc. 22.

Marc. 14.

perunt

quan-

Matth. 26. Duplex Innocentij III. pro ista sententia argumentum ex Textu.

Ibidem. II. argum.

Ioan. 13.

Ibidem.

Luc. 22.

Scripturae familiaris ordo narrandi.

Matth. 26.

Ioan. 12.

Idem ostenditur multiplici ratione.

Matth. 7.

Theophyl.

II. ratio.

1. Tim. 5.

perunt, Marco testante, qui ait: Et biberunt ex illo omnes, iuxta quod Christus ipse praeceperat, teste Matthaeo; Bibite ex hoc omnes. E contra Iudam non interfusum probatur. Nam secundum Matthaeum statim dixit Iesus bibentibus calicem: Non bibam amodo de hoc genimine vitis, usque in diem illum, cum illud bibam vobiscum novum in regno Patris mei. Iudas ergo non aderat, qui cum eo non erat bibiturus in regno. Bibentium quoque nullum excipiens, ait: Pro vobis effundetur, sed aliorum multos excipit, cum inquit: Pro multis effundetur in remissione peccatorum. Unde cum, secundum Ioannem, Christus dixisset Apostolis, Beati eritis, si feceritis ea, statim excepit: Non de omnibus dico; Ego scio quos elegerim. Et iterum; Vos mundi estis, sed non omnes. Quid ergo est nobis in hoc casu tenendum? Illud forte sine prauidicio aliorum, quod Ioannes insinuat: quia cum Iudas accepisset buccellam, exiit continuo, erat enim nox. Christus autem post alios cibos tradidit Eucharistiam, Luca testante qui dicit: Similiter & calicem postquam cenauit. Patet ergo quod Iudas prius exiit, quam Christus traderet Eucharistiam. Quod autem Lucas post calicem commemorat traditorem, per recapitulationem potest intelligi: Quia saepe fit in sacra Scriptura, ut quod prius factum fuerat, posterius enarretur; sicut Matthaeus commemorat biduum ante Pascha alabastrum unguenti; quod secundum Ioannem ante sex dies Pascha mulier effudit in domo Simonis Leprosi. Haecenus ille, quanquam in sequentibus priorem sententiam non respuat.

Sexto loco aspiculatur ratio huic sententiae. Prima: quia Dominus cauerat: Nolite, inquit, dare sanctum canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos; constat autem, Iudam habitaculum fuisse Satanæ, & ut iumentum possessum à dæmone, ut Theophylactus ait: ut illi porrexisset Eucharistiam, nihil aliud esse videatur, quam Satanæ ipsi tradidisse. Secunda: quia cautum est ab Spiritu sancto per Apostolum Paulum: Manus cito nemini imposueris, neque communicaueris peccatis alienis: ubi diligenter explorati ministros Sacramenti Eucharistiae docet.

Cum igitur Dominus nosset animum Iudæ tanto proditoris scelere contaminatum, & opus non haberet, ut quis testimonium illi perhiberet de homine illo; ipse enim sciebat quid esset in homine, non tantum ut Deus, sed etiam ut homo, maxime cum crimen esset publicum suapte natura, atque perspicuum, cum per biduum ante cum concilio Phariseorum, & Pontificum pepigisset de Christo prodendo, etiam si Apostolos lateret, at Christum ut iudicem, & superiorē nequam, ad quem crimen illud delatum fuisse intelligendum est. Non debet ergo Christus, vel ad nostrum exemplum homini criminoso Eucharistiam tradere, aut eum, Sacerdotem Noui Testamenti promouere. Tertia: Quia ratione medicus sapiens, ac salutaris, medicinam praeberet aegrotis, quam sciret ei mortiferam, atque noxiam esse futuram? Nam secundum illud Apostoli; Qui manducat, & bibit indignè, iudicium sibi manducat, & bibit: quoniam si posset, deberet omnibus modis curare, ut non acciperet. Cum autem hoc posset Christus efficere, sicut re ipsa praestitit, quia data buccella eum expulit; profecto hoc magis ad charitatem, & benignitatem eius indicandam spectat, quam contrarium. Quarta: Unde quaeso accepit Ecclesia, siue Graeca, siue Latina, consuetudinem à communione repellendi publice criminosos, praesertim si non sit periculum schismatis, si exemplum esset in contrarium de Iuda? Probabilius autem est exemplo Christi detegentis Iudam, & expellentis eum à mensa; consuetudinem illam retinuisse. Nam ad arcedendum indignum per Diaconos clamat: Sancta sanctis. De qua consuetudine Chrysostomus in Matthaeum scribit: Omnes simpliciter pellamus, quos indignè accedere videmus. Nullus impuro animo, sicut Iudas, panem assumat, ne familia patiatur. Corpus Christi etiam haec multitudo est, quare cauendum tibi est qui haec mysteria ministras, ne Dominum irrites, corpus hoc non purgando, ne acutum gladium pro cibo praebeas. Sed si quidem aliquis ignoratione mensam adiuerit, nullo timore territus abijce: Deum, non

Ioan. 26.

Matth. 26.

III. ratio.

Simile.

1. Cor. 12.

III. ratio.

Vnde Graeca Ecclesia conuenit ab Eucharistia: peceptione repellere publicos peccatores.

Chry. hom. 83. in Matth. in fin. to. 2.

hominem

hominem timeas: si hominem times, ab eo ipso quem times, derideberis; sin vero Deum, hominibus quoque venerabilis eris. Quod si ipse pellere non audes, mihi dicas, non permittam ista fieri: animam prius tradam meam, quam Dominicum alicui corpus indignè, sanguinemque meum effundi potius patiar, quam sanctissimum illum sanguinem praeterquam digno concedam. Et infra: Quod si quis venerit cum sordibus ignoranter, nulla vestra culpa est, si scilicet illi Eucharistiam porrigatis. Cyprianus quoque lib. 1. epist. 10. ita habet: Pro dilectione tua consulendum me existimasti, quid mihi videatur de his tribus, & mago illo, qui apud vos constitutus adhuc in artis sua dedecore perseuerat, an talibus sacra communio cum ceteris Christianis debeat dari. Puto nec maiestati Diuina, nec Evangelica disciplina congruere, ut pudor, & honor Ecclesiae tam turpi, & infanti contagione foedetur. Beatus etiam Thomas admonet, quod Sacerdos conscius occulti criminis eius qui indignè accedit, debet occultè monere, ne accedat; vel etiam in publico generaliter omnes accedentes commonefacere, ne ad mensam Domini sine poenitentia peccatorum accedant: quod si quisquam admonitus persistere velit in peccato, non imputabitur tunc Sacerdoti, si ei Eucharistiam non denegerit. Quinta: quia dæmon instabat educere Iudam, ut Cyrillus ait, metuens ne Iudas ex societate Apostolorum, & verbis Iesu, vel gustu, & virtute Eucharistiae respiceret, & rediret ad sanitatem. Nam plerunque fit, ut indignè accedentes morsu conscientiae tangantur, & ad descendendum peccatum excitentur. Sexto loco haec sententia optime soluit in contrarium obiecta. Nam Lucae testimonium exponit per figuram recapitulationis, ut docet Innocentius Tertius; aut per figuram praecupationis in Sacramento instituendo, ut tradit Rupertus. Illud, Bibite ex eo omnes, sicut ad nos non extenditur, ita nec ad omnes Apostolos, sed ad eos tantum qui aderant: nam ita impletum fuit, teste Marco: Et biberunt ex illo omnes; inter quos tamen non aderat Iudas. Et haec solutio tam valida est,

B. Thom. in 3 par. quaes. 80. art. 6. tom. 12.

V. ratio.

Cyrl. libr. 9. in Ioan. c. 19. to. 1.

Soluantur rationes opinionis aduersae.

Innoc. III. ibidem.

Ruper. ibid. Matth. 26.

Marc. 14.

quam illa, quam ipsi porrigunt illi testimonio: Non bibam de hoc genimine vitis usque in diem illum, cum illud bibam novum in regno Dei. Nam hoc interpretatur B. Thomas, quod Christus loquebatur collegio discipulorum, qui omnibus, quantum in se erat, paratus erat pretium sanguinis sui impertiri, nisi aliquis sua culpa ab eodem se subducere vellet, ut fecit Iudas. Item etiam nos respondemus, dictum à Christo, Bibite ex eo omnes: quia paratus erat pro omnibus sanguinem fundere, & omnibus illum sub Sacramento ministrare, nisi quis sponte se subduxisset, ut fecit Iudas. Quod si opponas caput Si sacerdos, ext. de officio iudicis ordinarij, ubi statuitur ut non possit sacerdos remouere nominatim à communione, quem certo reum criminis esse cognouit, siue alio modo, quia non ut iudex, sed ut Deus nouit, & admonere debet tantum ne se ingerat. Iudicium quidem est canonicum Pontificis Eugenij, & cui statum est. Quod vero subiungit: Quia neque Christus Iudam à communione remouit; interpretatio est haec, non iudicium, nam in eo non iudicem, sed Scripturae interpretem egit Pontifex, & satis est Pontificibus, si in Decretalibus comprobandis probabiles opiniones, & interpretationes sequuntur. Quod canitur in Ecclesia: Cibum turba duodenase dat suis manibus: vnus absentia non tollit numerum duodenarium, quemadmodum etiam inquit Ioannes: Thomas autem vnus ex duodecim, qui dicitur Didymus, cum tamen essent tantum undecim Apostoli. Et iuxta literam Graecam dicitur in Paulo: Apparuit duodecim; cum essent undecim. Sic etiam dicere solemus, vniversum senatum conuenisse, & aliquid definiuisse, etiam si pauci aliquot abfuerint. Contra tot Doctores opponimus alios, id est, Apostolos, & Apostolicos viros, seu discipulos, & successores Apostolorum, qui de re aliqua historica, quae in facto consistit, qualis est ista, melius testari possunt, quam posteriores: pluris est enim oculatus testis vnus, quam auritus decem, ut ille dixit. Seco in iure, & in veritate speculatiua

B. Thom.

Ex Eugenio Pontifice quoddam argumentum dissoluitur.

Ioan. 20.

1. Cor. 15.

Plau. Trucul. 10.

per

Quo sensu Caluinus cum alijs hereticis Iudam asserat non communicasse Christi mysterijs in cena Domnica.

perspicienda: quia iuniores, possunt vincere antiquiores. In rationes alterius partis, nouas rationes protulimus, ita ut feruere utraque sententia magnam habeat probabilitatem: Et meo quidem iudicio plus ponderis & neruorum habent quae pro secunda sententia confirmanda produximus. Nihil tamen volo magis esse assertum, quam Scripturae, & Patrum testimonia, atque adeo rationes ipsae euincere videantur. Quod vero Caluinus in sua vltima Admonitione contra Westphalum, & Suencfeldius in libello de hac quaestione inscripto, negant verum corpus Domini acceptum a Iuda in cena: non est referendum ad hoc quod tradunt Patres, fautores secundae illius sententiae; sed quod non putent malos veram corporis substantiam

capere, cum Apostolus testetur, indigne manducantes corpus; & calicem Domini ebibentes, iudicium sibi manducare & bibere, & reos esse corporis, & sanguinis Domini. Quibus in verbis satis aperte docet Apostolus, indignè sumetes corpori Christi participare. Sed illud sedulo curemus, ut mundi, & puri ad mensam Domini accedamus, aliosque accedentes de officio debitae preparationis commonefaciamus, ut ita sanctis sancta congruant, & manducantes manducemur, tanquam cibus gratus, & sapidus, a Domino nostro Iesu Christo, cui cum Patre, & Spiritu sancto, sit sempiterna laus, gloria, honor, imperium, & gratiarum actio ab omni creatura, in perpetuas aeternitates. Amen.

1. Cor. 11.

TRACTATUS XII.

In illa verba: *Cenantibus autem eis, accepit Iesus panem, & benedixit ac fregit, deditque discipulis suis, & ait, Accipite & comedite: hoc est corpus meum. Et habetur Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22.*

ABSOLVIMVS, Deo nobis bene fauente, duo Christi opera in cena peracta, nempe esum agni Paschalis, & lotionem pedum: nunc de tertio, & admirabili opere, hoc est, de Eucharistiae institutione, in verbis Matthaei, Marci, Lucae, ac Pauli, merito philosophandum est. Nam quod Ioannes in cena describenda, nihil de Eucharistia meminit.

Cur Ioannes Euangelista in cena describenda, nihil de Eucharistia meminit.

Aug. lib. 3. de conf. Euang. c. 1. tom. 4.

pore, & sanguine Domine hoc loco nihil dixit, sed plane alibi multo vberius hinc Dominum locum esse testatur. Haec ille, de 6. capite proculdubio loquens, ubi de pane, qui erat caro sua, latius, & vberius disseruerat. Tractabimus igitur primo de Eucharistiae institutione, & verba Euangelistarum diligentius explicabimus; Deinde quid contineat Eucharistia; & quid Haeretici nostri seculi inficiantur, & quid asserant, luculentius est aperiendum; Tertio quos fructus pariat dignus ad Sacramentum accessus, elucidabimus; Quarto loco, qua ratione dignè sit accedendum, ut illos fructus percipiamus, exponemus. Matthaeus igitur habet, ut supra diximus. Marcus vero in hunc modum: *Et manducantibus illis, accepit Iesus panem: & benedicens fregit, & dedit eis,*

Propositio omnium eorum, quae in vniuersa hac de Eucharistia disputatione tractanda sunt.

& ait,

Euthy. in c. 26. Matth. Christi officium ab eo obseruatum in esu agni Paschalis.

Ioan. 2.

Epiphanius.

Locus corruptus Epiphanius.

Eucharistia cur nisi a teiuis accipi debet, Ecclesiae instituto, & consuetudine.

Matth. 6.

Aug. epist. 118. ca. 6. tom. 2.

*& ait, Sumite, hoc est corpus meum: Lucas vero sic: Et accepto pane gratias egit, & fregit, & dedit eis, dicens, Hoc est corpus meum quod pro vobis datur (sive ut Paulus ait iuxta Graecam litteram, frangitur.) Hoc facite in meam commemorationem. Et haec de specie panis attulimus quod Scriptura Canonica recitat. Quibus in verbis in primis eleganter annotauit Euthymi, ex doctrina Chrysostomi, quod sicut pictores in vna tabula, & lineas primas supponunt, & adumbrant, & colores viuos superinducunt, ac formant; ita Iesus in eadem mensa figuratiuum, ac umbratile Pascha subscripsit, ac verum & perfectum apposuit. Ex quo denotatur tempus postremum fuisse vitae Christi, & postremam partem illius cenae: ubi bellaria, & secunda mensa excedunt primam, & seruauit bonum vinum in finem. Et quod ait: Et cenantibus illis, id est, completa cena, vel sub fine vergente, quae praecedit Eucharistiae institutionem; ita ut praesens pro praeterito accipiatur, more Hebraeorum, ut quidam linguarum periti annotarunt, ita ut sit sententia, cum ipsi cenassent. Confirmaturque sententia Epiphanius in Ancoratu, ubi ait, tam panem, quam calicem Domini a cena in manus sumpsisse, quod intellige cena completa, etsi adhuc esset panis in mensa. Ita enim lectio Graeca habet Epiphanius, a cena, & non in cena, ut vertit interpret Epiphanius. Atque illud Lucae, & Pauli, *Similiter & calicem postquam cenauit*, intelligi potest, similiter scilicet a cena sumpsit calicem, benedixit, & porrexit: sicut & post cenam panem sumpsit, benedixit, fregerat, ac dispensauerat. Quae etiam ratio interpretandi, apertius Iudae non interfuisse sacro mysterio Eucharistiae insinuat. Quia vero illa ratio de edendo agno Paschali, apud nos omnino cessat, & quia prius seruiendum est esuriei animae, quam corporis, & Christus dixit; Primum quaerite regnum Dei, & iustitiam eius; & haec omnia adijciuntur vobis; & quoniam a ieiunis reuerentius accipiuntur Eucharistia, quam a saturis: hinc sancta Ecclesia, teste B. Augustino in epistola ad Ianuarium, prudenter statuit, ut non nisi a ieiunis,*

& ante omnem corporis cibum Eucharistia sumatur: etiam si ad tempus Ecclesia primitiua post cenam communicaret; ut Apostolus priori ad Corinthios docet. *Accipit panem.* Non carne, aut fructus, vel aliud, sed panem communem, & illum quidem cui se Dominus comparauerat: *Nisi granum frumenti cadens in terram, mortuum fuerit, &c.* deinde panem Azymum, quia non erat alius in mensa, cum esset prima dies Azymorum; quanquam in fermentato confici posse, Ecclesia Latina tradat. Nam Azymus panis a fermentato non substantia, sed qualitate tantum differt. Quemadmodum indifferens est in vino vel albo, vel rubro conficere, etsi Christus in altero tantum confecerit. Et hac panis acceptione siue contactu panem omnem sanctificauit, & in materiam congruam huius sacrificij dedicauit, sicut etiam tactu suae mundissimae carnis a quibus omnibus vim contulit, & sanctificauit, ut esset apta materia, siue elementum Sacramenti Baptismi, siue illa vis fuerit qualitas quaedam positiua, sicut nonnulli volunt, siue non, sed Dei assistentia. Et addit Ecclesia Latina, ad maiorem expressionem, *In sanctas, & venerabiles manus suas:* Iacobus vero in Liturgia quam edidit, ait, *In sanctis, & immaculatis manibus:* B. Basiliius, *in impollutis, & irreprehensibiles manus;* quae scilicet omnia sanctificant, ac benedicunt, & nihil maculatum, aut reprehensione dignum operantur. *Benedixit.* Scribunt quidam ex Haeticis, solenne fuisse Iudaeis, ut, cum ad mensam accumberent, pater familias, aut alius dignior, qui ad mensam confidebat, panem sumeret in manus, ageretque Deo gratias, ac deinde fractum per partes distribueret conuiuis sumendum, velut de manu domini, priusquam alium cibum degustarent. Ad finem vero conuiuii eodem ritu circumferebant & poculum in festis diebus, ut hac ceremonia velut testarentur atque praedicarent se a Deo benigne alii, & eius gratia viuere. Hanc institutionem benedicendi tradunt Talmudici libri super illud Deuteronomij: *Cum comederis, & satiatus fueris, benedicas Domino Deo tuo.* Ita Elcana, qui

1. Cor. 11. Qualem panem Christus benedixit in cena.

Azymus panis a fermentato in quo differat.

Quaedam in Canone super addita.

Iudaeorum ritus in conuiuijs.

Deut. 8.

statutis

Iudatus ritus ille quod tendat, & vnde de prodierit.

Luc. 22. Luc. 24. 1. Cor. 11.

Matth. 14.

Ioan. 6.

Cyrrill. lib. 3. in Ioan. c. 13. fo. 1. 2. Cor. 10.

B. Remigius in 10. cap. prioris ad Corinth. 1. Cor. 11.

Canonis Missae quaedam superaddita.

staturis diebus ascendebat in Silo ad immolandum Domino, dicitur uxori- bus suis, filijs, ac filiabus dedisse par- res. 1. Reg. 1. Sed quicquid sit de hac benedicendi consuetudine, quae pie- tati nitebatur, certe hoc loco non est ad rem, quia iam mensa agni Pascha- lis finita erat, & coena communis verge- bat in finem. Neque seruit hae consue- tudo religionis benedicendi panem, nisi vt locos Scripturae nobis eripiat, in quib9 de benedictione Eucharistiae est sermo, & non de benedictione lau- dis, quae illam excludat: propterea illam libenter deserimus; cum illa ex officina Martini Bucceri prodierit. Et benedixit: Graece autem legitur, *ἐὐχαριστίας*, id est, cum gratias egisset, quo verbo Lucas, & Paulus vtuntur; Marcus vero, & Lucas in fine Euan- gelij, cum de benedictione panis lo- quuntur, alio verbo vtuntur, nempe *εὐλογοῦσας*, quod est, *Cum benedixisset*: at- que ita haec duo verba vnū & idē valent. Quod etiā alia ratione ostēditur: Quia cū alibi apud Matthaeū Dñs di- catur benedixisse quinq; panibus, & duobus piscibus, Ioānes tamen ait; Et cū gratias egisset, distribuit discumbē- tibus: vbi Cyrillus admonet, idē esse benedicere, quod gratias agere. Itē in priori ad Corinthios dicitur calix be- nedictionis, cui benedicimus, id est, cui benedicēdo Sacerdotes cōsecrant in altari, vt exponit B. Remigius ibi- dē. Et tamen idē Paulus cū dixisset de pane: *Accepit panem: & gratias agens fregit*, confestim subiungit; *Similiter & calicem, postquam conauit*, scilicet gratias egit, nam id significat verbum illud, *Similiter*, Sunt ergo illa duo ver- ba, benedicēdi, & gratias agendi, vnt: vnde & Ecclesia Latina pro eodē acci- piens has voces, illas simul coniunxit, vt verisimile sit, Christū vtrāq; voce vsū fuisse. Ait enim Ecclesia Latina: *Et eleuatis oculis suis ad te Deum pa- trē suū omnipotentē: item tibi gratias agens, benedixit*. Ecclesia vero Græ- ca, in liturgia B. Basilij sic ait: *Debens enim exire in voluntariā, & beatissimā, ac viuificam mortem suam in nocte qua tradebat seipsum pro mundi vita: & ac- ci- piens panem in sanctis, ac immacula-*

tis manibus, & ostendens tibi Deo, & Pa- tri, gratias agens, benedicēs, sanctificās, frangens. Eadē verba habent B. Iacobus, & Chrysostrōm in suis liturgijs. Vbi vides vtrōq; verbo gratias agēdi, & benedicēdi, adiungi verbū sancti- ficēdi, quod quasi explicat quē, & qua- lis fuerit illa gratiarū actio, siue bene- dictio Dei, nimirū qua panem benedi- ctum, & sanctificatū fecit. Fuit enim illa gratiarum actio pro tāto cibo, ip- sius sanctificatio, iuxta Apostolum, di- centē; *Nihil reijciendum, quod cum gra- tiarum actioe percipitur*, sanctificatur enim per verbum Dei, & orationem. Atque in hunc sensum sanctificauit prius, quanquā panes, & deinde sep- tem, benedicendo illis, hoc est, multi- plicando. In coena verō admirabili vir- tute, transmutando essentiā panis & vini in corpus & sanguinem Christi, quod est altius benedictionis, & sancti- ficationis genus. Cadit proinde opi- nio Caietani, & Alberti Magni, qui in Matth. cap. 26. interpretatur benedi- xisse benedictione laudis, & gratiarū actionis, qua Deū confessus est, & lau- dauit, sed quae in pane nihil efficeret: quae quidē expositio Bucceri etiā fuit, negantis trās substantiationē, & conse- crationē, atque aded aliorum Hæreti- corum nostri seculi, qui obstinatē trās- substantiationi obstrepunt.

In quos vt paucis agamus, primū quæro, vnde ex toto Eua-ge'io habere possemus, quod Christus hostiam cō- secrauerit, nisi ex isto? Nā textus ait, quod accepit panē, quod benedixit, quod fregit, quod dedit discipulis. Si- cut ergo accipere refertur ad panē, & fregit, & dedit, ad eundem est referē- dum: ita verbum illud, quod in medio illorum verborum iacet, de pane est interpretandum, nimirum benedixit, id est, benedictum fecit. Nam cū Do- minus à principio coenae, & mensae pro suo more benedixerit, & post ce- nam dicatur gratias egisse, & hymnū dixisse: sequitur quod hae inter ce- nā, dum benedictio panis noua & ab illa priori distincta extiterit, nēpē nō tantū laudis, sed efficax & operatoria consecrationis, & sanctificationis pa- nis ipsius. Accedit deinde autoritas

Qua Christus actione gratiarū sit vsus in coena.

1. Tim. 4.

Matth. 14. Infra. 15.

Error Caieta- ni, & Alberti Magni.

Agitur in- nes gantes tran- substantiatio- nem.

II. argum.

Cyprianus.

August. lib. 20. contra Faustum. c. 13. tom. 6.

Ambro. lib. De ijs qui myste. init. c. 9. tom. 4. Exempla tran- substantiatio- nis ex Am- brofio. Exo. 14. Exod. 7. Exo. 17.

4. Reg. 6.

Cyrrill. in to- nam tom. 1.

Irena. lib. 4. cap. 34.

1. Cor. 10.

Ecclesiae Latinae, quae ponit gratiarum actionem Dei coniunctam cum benedictione panis; & Graecae Ecclesiae, quae illis vocibus addidit verbum sanctificandi, vt superius adduxi. Tertio, ita pleriq; Patres & autoritate, & doctrina insignes, exponendum docent hunc locum. Cyprianus enim sermone De coena Domini, Panis, inquit, *substantialis, & calix solenni benedictione sacras*: vbi vides benedictionem in panem terminari. Augustinus contra Faustum: *Noster panis, & calix, nō quilibet quasi propter Christum in spicis, & sarmentis ligatum, sicut illi desipiunt, sed certa consecratione mysticus fit nobis, nō nascitur*. Ambrosius libro De ijs qui mysterijs initiantur: *Quantis igitur, ait, vtimur exemplis? Probemus non hoc esse quod natura formauit, sed quod benedictione consecrauit: maioremq; vim esse benedictionis, quā natura, quia benedictione etiā natura ipsa mutatur*. Deinde adducit exempla de virga, & serpente Moyfi, & de aquis Aegypti in sanguinem mutatis, de petra dante aquam, de ferro superenatante ad praecceptum Helisai: & subiungit: *Quod si tantum valuit humana benedictio, vt naturam conuerteret, quid dicimus de ipsa consecratione diuina, vbi verba ipsa Domini Saluatoris operantur? Et infra: Ante benedictionem verborum caelestium alia species nominatur; post consecrationem corpus Christi significatur*. Hae ille, vocans benedictionem consecrationem; quemadmodum Cyrillus frequentissimē Eucharistiam vocat, mysticā benedictionem, quod per illam cōficiatur. Et ante hos Irenaeus, *Quemadmodum enim, inquit, qui est à terra panis, percipiens vocationem Dei, iam non communis panis est, sed Eucharistia, ex duabus rebus constans; terrena, & caelestis: sic & corpora nostra percipientia Eucharistiam, iam non sunt corruptibilia, spem resurrectionis habentia*. Offerimus autem ei non quasi indigenti, sed gratias agentes donationi eius, & sanctificantes creaturam. Hae ille. Sed quid ego prolixior sum in citandis autoribus vetustis; cū vnus nobis satis sit Paulus, qui in priori ad Corinthios exponens verbum benedictionis, quod in Euan-

gelio habetur, ait: *Calix benedictionis, cui benedicimus, scilicet mystica benedictione consecrando, & sanctificando, vt explicant in illum locum Pauli Remigius, Haymo, Innocentius III. ac Petrus Lombardus: id est, potus calicis, qui non solum à Christo in coena est benedictus, sed cui etiam Sacerdotes nos quotidie benedicimus in altari*. Et B. Thomas eum locum expli- cans, ait: *Calix benedictionis, quem participantes benedicimus à Deo: cui benedicimus, id est, nos Sacerdotes consecramus*. Et si obijcias, quod minus à maiori benedicitur. Respondetur, quod benedictio Sacerdotis in Sacramento altaris fertur super terminum à quo, id est, panem, non super terminum ad quem, id est, Corpus Christi. Hae Thomas. Ediscimus ergo, quod benedictio, & gratiarū actio non sine cōsecratione, & benedictione mystica vim sanctificandi habente peracta fuerit. Et quia dicere Dei, est facere; merito benedicere Dei, erit benefacere: at hae consecratio insignis Dei beneficentiae, & liberalitatis est nobis argumentum. Quoniam verō benedicere, siue *εὐλογῆναι*, est verbis laudare, sine bene precari: elicimus, aliquibus verbis Dominum sanctificasse, siue consecrasse panem: nempe illis cō- munibus, *Hoc est corpus meū*; Colligimusq; falsum esse, quod quosdam tradit opinatos Innocentius III. lib. De mysterijs Missae, Christum occulta sua & potenti virtute, atque sine vllis verbis trās mutasse panem in corpus suū. Nam in primis hoc derogat ipsius verbi propriae & germanae significationi. Et Scriptura in eū sensum vsurpat verbum benedicendi: ait enim in Genesi, *Benedixitq; eis, dicens, Crescite & multiplicamini*: vbi benedictio nō est sine verbo; & alibi instituens Sacerdotes quomodo populo benedicant, ait: *Sic benedicetis filijs Israel, & dicetis eis; Benedicat tibi Dominus, & custodiat te. Ostendat Dominus faciem suam tibi, & misereatur tui. Conuertat Dominus vultum suum ad te, & det tibi pacem* Inuocabuntq; nomen meum super filios Israel, & ego benedicam eis. Vbi vides, benedictionem sine verbis non celebrari. Et Apostolus ad Corinth. loquēs de Eu-

Remigius, Haymo. Innocē. III. lib. 4. de myster. Miss. c. 6.

Petrus Lombardus. B. Thom. in 1. Corin. 10. tom. 16. Illud Aposto- li ad Heb. 7. Minus à ma- iori benedi- citur: quomodo accipien- dum iuxta B. Thomam.

Benedicere quid sit.

Innocē. III. lib. 3. de myster. Missae. Contra quos- dam qui senti- unt, sine vl- lis verbis Christū trās- mutasse panē in corpus suum. Gen. 1. Num. 6. Quomodo benedicēbāt filijs Israel Leuitici Sa- cerdotes Di- uino præce- pro.

1. Cor. 14.

Iustin. Mar tyr oratio ad Antoninum Pium, tom. 1. Ambro. lib. De ijs qui myster. in- tiantur. c. 9. & lib. 5. De Sacra- men. cap. 4. tom. 4. Leo sermo. 6. De ieiunio 7. men- sis. Luc. vlt. Gen. 48. Mar. 10.

Basil. tomo vlt. Chrysof. to mo 1.

Crucis signa- tio super ho- stiam confe- cranda vnde accepta. Thenupha Hebræis quid sonat. Psal. 140.

Chrysof. ho mil. 55. in Matth. to- mo 2. Encomium Crucis.

charitatis cōfractiōe, ait: Cæterum si benedixeris spiritu, qui supplet locū idiotæ, quomodo dicit Amen, super tuam benedictionē! Moris enim fuit Ecclesiæ primitiæ, vt tradūt Iustinus Martyr, & Ambrosius, ac Leo Magn⁹, vt verbis cōsecrationis alta voce prolatis, cū ceteri fideles responderēt, Amē. Præterea ratiōne illud facillē cuiñitur. Nam cū benedictiō forma sit Sacramenti, & pars eius potissimā; cū omne Sacramētū sit sensibile, debuit & forma esse sensibilis, vt Sacramenti ratiōne perficiat. Ac proinde sine verbis aliquibus Christus non conficitur: quanquā & illa verba vt efficacia effectus consecrationis sit subsecutus, vt diximus. Adde, cū benedictiō Christi Apostolis in die Ascensionis benedictis eleuatis manibus super eos facta est, vt dicit Lucas, & in Genesi Iacob dicitur cæcellatis manibus benedixisse nepotibus Ephraim, & Manasses: & Dñs apud Marcum complexas pueros benedicebat eos imponens manus super illos; merito elicimus in hac panis benedictione præter verba externum aliquod signum interuenisse. Et sanē si vtramq; Ecclesiam consulamus, primū eleuauit oculos in cælum. Dein de ex Græca Ecclesia, & Liturgijs B. Iacobi, Basilij, & Chrysof. habemus, quod panem Deo & Patri suo ostenderit, quod est eleuationis signum, qd etiam Ecclesia Latina retinet. Tertio ex vsu Ecclesiæ habetur crucis signatio super hostiam: quam ex traditione Apostolica peruenisse credimus: quā viderūt Apostoli primo à Christo obseruatam, & in Lege veteri olim iudicata. Nam sacrificiū dicitur eleuatio, vel Hebraicè thenupha, ad quatuor orbis partes motum, signum Crucis edebat. Hoc ergo signo Crucis, quo cætera omnia Sacramenta perficiuntur, benedixit sacrificium suū Dñs: Ergo vel ipse signum crucis fecit, vel nos plusquam ipse fecerit facimus. Hinc Chrysof. in Matth. Nullus itaq; inquit, verecundetur honesta nostra salutis symbola, id est signum, & capitulum honorū, per quod viuimus, & per quod sumus, sed, vt coronam ita circūferamus crucē Christi. Etenim omnia quæ secundū nos sunt,

per ipsam sanctificantur: & si regenerari oporteat, crux accedit: & si nutriri mystico illo cibo, & siue cōsecrare, siue quicquā aliud facere, vbiq; symbolum victoria nobis assistit. Sic ille ferē. Beda in illa verba: Partiti sunt vestimēta mea sibi. Postremo quid est quod omnes nouerūt signum Christi, nisi crux Christi? quod signū nisi adhibeatur, siue frontibus credētū, siue ipsi aqua, ex qua regenerantur, siue oleo, quo chrismate vngūtur, siue sacrificio quo alūtur, nihil eorum rite perficitur. Accedit Alb. Magnus in tract. De offi. Mis. super illa verba: Itē tibi gratias agens benedixit; Dicūt autem, ait, hūc quidam, qd signo quodam manus benedixit, quidā autem, qd verbo occulto, quo etiam panē in corpus suū transubstantiauit; quidam autē, qd virtute deitatis sua sine verbo & signo transubstantiauit: quia corporali- bus verbis, & signis Christus vti nō opus habuit, sicut qui habuit potestatem excellētia, & nō sicut minister clauē utebatur. Sed quia nullū istorum probatur aliqua autoritate, & prima expositio dubium nō habuit; ideo primū plus placet inter ista. Hactenus ille. Et hæc sint satis de verbo Benedicendū. Sequitur: Fregit: Nimirū panē benedictū in tot particulas, quot erāt Apostoli manducaturi, præter suam, quam Christus primus accepit. Et vt quidā nō indiligenter annotauit, quæadmodū vnū calicem cōmunē omnibus tradidit ad bibēdū, ita in vna patina panē in duodecim buccellas fractū manib⁹ suis dispēsauit. Vt hinc Ecclesia vsu patinarū Apostolica traditione accepit. Itaq; sicut calicē vnus discipulus alteri distribuebat, ita patinam cū sancto panē propinquoires remotioribus porrexerunt. Nos verò corpus Christi de custodia profundiori porriginus, ne per suspiria, aut auram, aut alia impedimenta cōmunicantiū contingat de patina excidere. Ab hoc autē vsu fragēdi Eucharistiā, tū in Luca, tū in Actis dicitur fractio panis. Et quoniam benedictione cōsecrationem perfecerat; ideo quando panem fregit, intellige species Sacramētales, sub quibus Christus cōtinebatur: nā illæ solæ sunt fractiōnis subiectum, nō corpus Christi.

Beda in c. 19. Ioan. to mo 5.

Psal. 21. Crucis signi virtus quant.

Albert. Magnus.

Christus potestate præditus fuit excellētia, & non sicut minister clauē utebatur: ait Magnus Albertus.

Expenditur verbum Fregit.

Vsus patinarum in Ecclesia vnde.

Quamobrem de custodia profundiori, non de patina Corpus Christi fidelibus porrigitur.

Luc. vlt. Act. 2.

Panis fractio quid.

Deditq;

Quantū Christi donū Eucharistiæ, & quibus collatum, & conferendum. Ioan. 13. & Matth. 23.

Christi virt⁹ & sapientia.

B. August. tomo 8. in princip.

Gregor. Nazianz. ad Episcopos, in initio. Eucharistici quales debet esse cōiunæ. Eucharistia etiam cur pueris minimē fit danda. Psal. 21.

B. Cyprian. serm. 5. de lapsis.

D. Dionys. Eccl. hier. c. 2. par. 2. in fine.

B. Thom. q. 8. art. 9. ad 3. tom. 13. Concil. Carthagin. 3. can. 6. Concil. Lateran.

Ad illud; Si paruuli edere Eucharistiā prohibentur; cur omnes edere Christi carnē & eius sāguinem bibere iubentur. Matth. 26. Ioan. 6. Supra 3.

Deditq; discipulis suis. Ex ingēti charitate donū incredibile, quo nihil maius vnquā dederat, aut dare poterat, contulit: tantūq; munus non nisi discipulis credētibus, & fidē Magistro suo habentibus, & ipsum amātibus largitus est. Et ait, Accipite, & comedite. Aliquid ergo manu accipiendū, quia dixit, Accipite: & aliquid ore māducādū dedit, quia dixit, comedite: ferebat em corpus suū Christus manibus suis, vt dixit Augustin. in psal. 33. & Nazianzenus quodam carmine: Os sacrificia (inquit) mittentes incruentā Sacerdotes, O animarum custodes gloriosi, o magni Fagmentū Dei manibus in vestris ferētes. Accipite ergo, & comedite. Id est, Præparate vos ad accipiendū, & māducādū, quia nō nisi bene præparatos hic cibus iuuat, & quia pueri nō possunt accipere, nec māducare, nec probare se ipsos antequā sumant, nec discernere hunc cibū ab alijs, nec adorare, iuxta illud; Māducauerunt, & adorauerūt; & quā magna esset irreuerētia Sacramenti, quod videlicet expuere, & euomere possent, vt Cypria. de puella quadam tradit. Hinc est vt vsus ille, quē olim habuit Ecclesia cōmunicādi paruulos recēs baptizatos, cuius meminē Dionysius, magnis rationibus mutatus sit in meliōrē. Quāquā B. Thom. in 3. p. interpretatur sententiam Dionysij de dāda Eucharistia baptizatis, accipiendā esse de adultis, & Græcos deceptos Eucharistiā infantibus etiam & pueris impertijisse. Hinc Cōciliū Carthagense III. & Eucharistiā catechumenis & mortuis dari prohibet, & cōsequēter pueris, quia vtriq; sūt, Diuini cibi illius incapaces, vt quidā ratiocinantur: quia tales nec possūt accipere nec comedere: & Lateranense Concil. sub Innocētio III. præcipit, vt tantū cū ad annos discretiōnis peruenierint, Eucharistiā participent. Nec obstant verba: Bibite ex hoc omnes; &, Nisi manducaueritis carnē Filij hominis, & biberitis eius sanguinē: quia in his locis cum adultis Dñs loquitur. Secus in tertia persona, vt cū dicit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto. Quia enim per Baptismum nisi

actu, vel voto susceptum, peccatū originale nō tollitur, & homo nō regeneratur, & paruulus neutrū per se potest; necessum fuit, vt per alios, vel per Ecclesiā fides sibi suppleatur, ad hoc vt salutariter Sacramētū percipiat. Deinde, quia per Baptismū imprimitur character, signās hominem Christi militiæ professum: qui character per fidē non suppletur (nā baptizatus flamine non eū habet, & aqua baptizat⁹, et si fides, eū habet) ideo opus fuit baptizari paruulos, qui cū nascuntur, passiuē se habent; ideo aliena fides meritō supplet qd eis deest, quāquā sine characterē salus cōstare possit, & multi sine illo salui fiunt: vt qui tantū baptizatur sanguine, aut flamine, & non aqua, morte præuēti. Quia verò ppria, & spiritalis māducatio, & bibitio est, sine qua Sacramentalis nō prodest, frustra pueris Sacramētū, & cū periculo porrigeretur. Quāquā non desunt qui doceāt, nō sine fructu olim pueros cōmunicasse: quia cū essent in gratia Dei, & nullū obicē ponerēt, verisimile est gratiā fuisse cōsecutos: & satis esse illos spiritaliter cōmunicare non per se, sed per os Ecclesiæ māducantis, & bibētis secūdū Augustinū; & qd ipse baptismus votū tuotēpore cōmunicādi includat. Nō satis ergo est, qd puer possit naturaliter edere, quia hoc posset trimus, vel qutrimus præstare, contra Caietanū aliter docentē: sed opus est vt possit Sacramentaliter edere, id est agnoscere ibi cōtineri Christum, & discernere ab alijs cibus, & adorare.

Adhæc notandū, qd vt laudabiliter Ecclesia prospexit, vt pro reuerētia Sacramenti nullus, nisi ieiunus ad Eucharistiā accedat, excepō extremæ necessitatis articulo, etiam si Dñs inter cœmandū Discipulos cōmunicauerit: ita prudenter cōstituit, vt ab isto modo māducādi olim licito, nēpē accipiēdo manibus proprijs Sacramētum, pro reuerētia Eucharistiæ abstineant. Nā Apostoli primū manibus suis panē sanctū acceperunt, & māducauerūt. Et huius ritus, ac modi māducādi meminērūt veteres Patres. Nam Tertul. lib. ad vxorē inquit: Eucharistiæ Sacramētū, nec de aliorū manibus, quā præ-

Mar. vlt. Baptizandum infantiū cur fides suppleatur. II. ratiō.

Baptismalem vnde characterem constet non esse necessariū ad salutem.

Pueris Eucharistia cur inutilis, & vana. Eisdē qua ratione etiā fructuosa secundum aliquos.

B. August. epist. 107. ad Vitalē, & 93. Innocentiū I. tomo 2. Error Caietani.

Quare, vt nō nisi à ieiuno, ita non nisi manibus Sacerdotis Eucharistia sumi precipitur? Matth. 26.

Tertul. lib. 2. ad vxorē.

D. Cypria. fidentium fumimus. Et ex Cypriani ferm. De lapsis, ob nonnulla exempla quæ producit, constat, Eucharistiã manibus cõmunicantium tradi solitam. Postea Ecclesia Græca in vasis aureis & argenteis Eucharistiã suscipiebat, vt tradunt Canones aliquot sextæ synodi. Deinceps in Concilio Cæsaraugustano cautũ est, vt intra Ecclesiã tantũ Eucharistiã fumerent, nec extra efferrent. Postremò hic purior, & venerabilior suscipiendi modus excogitatus est, quo Sacramentũ ore cõmunicatiũ suscipitur, vt statim cõsumatur, & nõ afferretur: vt non nisi sanctis, & sacratibus manibus tam sancta & sacra res cõtractetur. Ideò permittendum nõ est in extremo periculo positis, imò etiã peste laborantibus, vt proprijs manibus fumant Eucharistiã, vt docet Caietanus. Sat enim esset tunc spiritualiter communicare, & reuerenter adorare Eucharistiã.

Et quia non satis est accipere hostiã, nisi fumas, vt tibi vniatur, & fructum faciat; propterea dixit, *Accipite, & comedite*. Vt enim agnũ nõ satis erat immolari, & eius immolationi assistere, sed opus erat illum edere: ita hĩc non satis est Eucharistiã immolari, & eius sacrificio assistere, sed etiã opus est illã percipere, & incorporare, vt quĩ fructum eius cõsequatur. Et quia corporea similitudinẽ gerunt spiritualiũ, quemadmodũ homo primò nascitur, deinde augetur perueniẽdo ad iustam quãtitatem, posthæc nutritur alimẽtũ

Græcæ mos Ecclesiæ suscipiendi Eucharistiã. VI. Syno.

Concil. Cæsaraug. c. 3 Ecclesiã Latina quomodo sumat Eucharistiã.

Quibus spiritalis Christi manducatio sine Sacramẽtali sufficiat. **Caietan. in cap. Matt. 26.** Christus cõr dixit, Accipite, & comedite. **Exo. 12.**

Corpoream natiuitatem hominis, spiritalis eiused imitatur, & sequitur.

fumendo: ita ad natiuitatẽ spiritualem opus est primũ Baptismo, ad robur Cõfirmatione, ad alimentũ pane corporis Christi. Nam quia generans nõ coniungitur genito secũdũ substantiã, sed secũdũ virtutem, cibus tamẽ secũdũ essentiam cõiugitur alito: ideò in sacramento Baptismi, quo Christus regenerat ad nouã vitam, nõ est præsens nisi secũdũ virtutem: at in Sacramento Eucharistiæ, quia spirituale alimentũ est, in eo nobis Christus secũdũ seipsum, & nõ tantũ secũdũ virtutem applicatur ad alimentum spirituale. Est igitur huius Sacramenti institutor & autor Christus, Deus & homo: quod qui fide apprehenderit, nihil de tanto mysterio dubitabit. Vnde apud Ioannẽ quando pollicebatur hoc mysterium, quod nunc præstat, quidã putabãt illũ esse Iosephi fabri, scilicet filiũ; & ideò insanire, quod tã excelsa, & magnifica de se promitteret: at Petrus nihil Dñi sermone offensus, dixit, Dñe, ad quem ibimus? Verba vitæ æternæ habes. Et nos credimus, & cognouimus quia tu es Christus Filius Dei. Proinde ne in tanto mysterio hallucinari cõtingat, sequẽdo sensus nostros, & humanas ratiocinationes, accedat firma, & indubitata fides, quæ tanti Solis radios, diuinæ scilicet bonitatis, etiam cũ iocunditate spectare potest, præstante Domino nostro Iesu Christo, cui cum Patre, & Spiritu sancto perpetuus tribuatur honor, & gloria in sempiterna secula. Amen.

Alto modo in Baptismo, alio in Eucharistiã adest Christus.

Eucharistiã institutor quis sit.

Ioan. 6.

Ibidem.

TRACTATVS XIII.

In illa eadẽ verba: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur*: quæ habentur Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22.

Luculẽter sunt hæc Domini verba, & perspicuẽ explicanda: non solum vt tenebras Hæreticorũ propulsemus, & sesus falsos, hæreticos, & planẽ detortos iugulemus; quod faciemus sequentibus tractatibus; sed etiam quod

sensum eorũ Catholicum, & præcedẽtib; & sequentibus cõgruentẽ eruamus: qua de re nõ nihil est cõtrouersie inter Catholicos: qd præsentĩ tractatu explicandum est. Sratuẽdum igitur in primis est, his verbis, quæ à Matthæo, & Marco referũtur: *Hoc est corpus meũ,*

Expenditur particula, Enim, cum dicitur: Hoc est enim corpus meum.

Ioan. 6.

Luc. 6.

Ambros. in c. 11. prioris ad Corinth. tom. 5.

Quædam verba Missæ Canonĩ adiecta

1. Cor. 11.

An illa verba, Hoc est corpus meũ, sint forma Sacramenti Eucharistiæ, & an Christus illis verbis cõsecrauerit. Formam cõsecrationis ab Ecclesia institutam fuisse, falso sentit Lutherus.

Clichthou. libro 11. De offic. Missæ c. 19. Idem. Erasmus.

Ecclesiã particulã, Enim, addere: nõ Sacerdos dicit, *Hoc est enim corpus meũ*: illa autem particula nõ est de essentia sed de præcepto, ne videlicet scienter ab aliquo omittatur: vnde in Liturgiã B. Iacobi, Basilij, & Chrysostomi non habetur, & apud eos nõ est præcepti. Et indicat, rationẽ edendi in eo sitam esse; quod porrigeret illis nõ panem nudũ, vt externa facies præ se ferebat; sed sanctissimum suũ corpus sub accidentibus panis; atq; ita se perficere, qd olim promiserat, Panis quẽ ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Præterea illis verbis explicãt quale corpus porrigeret eis, addit Lucas: *Quod pro vobis datur, vel traditur, vel vt ait Paulus iuxta Græcã literã, quod pro vobis frangitur, vt etiam vertit Ambrosius. Nam Græcẽ est Κλωμων, sicut apud Lucam Διδμων. Addit præterea Ecclesiã Græca illis verbis ad significandũ fructum huius acceptionis, Quod pro vobis frangitur in remissionem peccatorum: quemadmodũ Dñs addidit in consecratione vini: Qui pro vobis effundetur in remissionẽ peccatorum. Quod fortasse Græci ex traditione acceperunt: imò B. Iacobus in Liturgiã sua habet, Quod pro vobis datur, & frangitur in remissionem peccatorum. Postremò adiungit Lucas & Paulus: Hoc facite in meã commemorationem, vel recordationẽ: de quib; suo loco est amplẽ nobis disferendũ: sed nunc aliquid producendũ est circa prima verba Christi, quæ forma huius Sacramenti esse dicuntur. In primis igitur illa verba, *Hoc est corpus meum*, forma sunt Sacramenti Eucharistiæ, qua Christus ipse Dñs benedixit, & qua Christus nõs voluit benedicere, & cõficere tantum Sacramentum. Illud igitur tanquam certum, & cõstitutum est apud omnes, hæc fuisse nobis formã consecrationis præscriptam, & iure diuino institutam, ac nobis traditam. Quare corruit quod Lutherus in suo libello De abrogãda Missã priuata, dixit, institutam esse ab Ecclesia. Contra quem merito disputauit Clichthoueus lib De offic. Missæ. & rursus in præfatione ad paraphrasim super primam ad Corinthios, Erasmus scripsit: *Vtinã illud saltẽ aperuisset Pau-**

*lus, à quibus, quo tempore, quo cultu, quo actu, quibus verbis cõsecrari soleat panis ille mysticus, & sacrosancti Dñici sanguinis potus. Et in Annotation. eiusd. epistolæ: Vtinã Paulus traderet nobis illa verba, quibus consecratus est panis ille à Christo. Nam illa: Hoc est corpus meũ, potius sunt porrigentis, quã consecrantis. Hæc ille. Sed cũ nos certam formã in Euangelio habeamus, quã tantum mysteriũ cõficiamus, vt egregie Bessariõ Cardinalis tract. de Sacramẽto Eucharistiæ, & quibus verbis Christi corpus conficiatur, cõtra Græcos ostẽdit post verba consecrationis præcantes: *Rogamus vt mittas Spiritũ sanctũ, qui efficiat hũc panem corpus Christi tui; & quod in hoc calice est, sanguinem Christi tui*: ad quæ nos postea respondebimus: non abs rẽ erit quærere, an Christus illa eãdem formã vsus fuerit, an alia. Nam potuit & eisdem verbis vti Dñs consecrãdo, vt multi magni viri docuerunt; potuit & ipse alijs verbis conficere, & nobis formã conficiendũ illis verbis præscribere: quemadmodũ alia formã vsus est in promouendis Apostolis ad Sacerdotiũ; dixit enim, *Hoc facite in meã commemorationem*: & aliam formã obseruant Episcopi in ordinandis presbyteris ex traditione à Christo accepta. Et sanẽ vtraq; sententia suis nititur rationibus: Et prior illa, quã B. Thomas inter Scholasticos Doctores præcipuus, cum suis asseclis sequitur, hĩc serẽ argumentis cõfirmari potest. Primò autoritate veterũ Patrum. Nã in primis Ambr. lib. De Sacram. c. 4. panis est ante verba Sacramentorum: vbi accesserit consecratio, de pane fit caro Christi. Hoc igitur adstruamus, quomodo potest qui panis est, corpus esse Christi cõsecratione: consecratio igitur quibus verbis est, & quibus sermonibus? Dñi Iesu. Nã reliqua omnia qua dicuntur, laus Deo defertur: oratione petitur pro populo, pro Regibus, pro cateris. Vbi venit vt cõficiatur venerabile Sacramentũ, iam non suis sermonibus Sacerdos, sed vtitur sermonibus Christi. Ergo sermo Christi hoc conficit Sacramentũ Quis sermo Christi? Nempe is, quo facta sunt omnia: *inquit Dominus, & factum est cælum: iussit Dñs, &**

Idem.

Bessariõ Cardin.

Græci post verba consecrationis, adhuc tamen p cõfectione Eucharistiæ Deum præcantur.

Quibus verbis Christus cõsecerit, inquirere, quare superflũ.

Luc. 22. & 1. Cor. 11.

Prior sententia quibus Patrum testimonij innatur.

B. Ambros. lib. 4. De Sacram. c. 4. tom. 4. & habetur De consec. dist. 2. c. panis.

Gen. 1. Ibidem; & seq.

Qua efficax sit sermo Christi.

facta est terra. Iussit Dñs, & facta sunt maria: iussit Dñs, & omnis creatura generata est. Vides ergo quam operatorius sit sermo Christi. Si ergo tanta vis est in sermone Dñi Iesu, ut inciperent esse quae non erant: quanto magis operatorius est, ut sint quae erant, & in aliud commutentur? Ergo tibi ut respondeam, non erat corpus Christi ante consecrationem, sed post consecrationem dico tibi quod iam corpus est Christi, &c. Accipe ergo quemadmodum sermo Christi creaturam omnem mutare consueverit, & mutat quando vult instituta natura. Euseb. Emissen. homil. de Pascha: Recedat ergo omne, inquit, insidelitatis ambiguum, quod quidem qui autor est muneris, ipse etiam testis est veritatis. Nam inuisibilis sacerdos visibiles creaturas in substantia corporis & sanguinis sui, verbo suo secreta potestate conuertit; ita dicens, Accipite, & edite, Hoc est enim corpus meum, & sanctificatione repetita accipite & bibite, Hic est sanguis meus. Ergo sicut ad nutum precipietis repente ex nihilo substiterunt excelsa caelorum, profunda fluctuum, vasta terrarum, pari potentia in spiritalibus sacramentis Verbi precipit virtus, & seruit effectus. Greg. ite Nissen. lib. de sancto baptismo. de hac re ita ferè loquitur; Recte igitur & nunc panem Diuino verbo sanctificatum in corpus Dei verbi transmutari credimus. Nam & illud corpus panis potentia erat; sanctificatus vero fuit habitatione Verbi in carne habitantis, a quo ita panis, qui in illo corpore erat, transubstantiatus fuit in Diuinam potentiam, per eum nunc quoque aequaliter sit. Et ibi enim gratia Verbi sanctum fecerat illud corpus, quod ex pane consistebat. Et illud quodammodo etiam panis erat, & hic similiter panis, quemadmodum Apostolus ait: Sanctificatur per verbum Dei, & orationem, non commixtionem ad hoc procedens ut corpus Verbi fiat, sed mox ad corpus per verbum transmutatur. Quemadmodum ab ipso Verbo dictum est, Hoc est corpus meum. Haec ille. Vbi non obscure indicare videtur, Christum illis verbis consecrasset. Chrysost. homil. De produtione Iudae ita habet: Ad est nunc quoque, Christus, qui illam mensam facit, ille ipse nunc etiam ornat. Non enim est homo, qui hac munera facit corpus & sanguinem Christi, sed qui crucifixus est pro nobis Christus, figuram quidem adimplet, astat

Euseb. Emissen. homil. de Pascha.

Gregor. Nissen.

1. Tim. 4.

B. Chrysost. tom. 3.

Sacerdos verba illa pronuntians, potestas verò, & gratia tota Christi est. Hoc est corpus meum, ait, hoc verbum res propositas transmutat. Nam quemadmodum vox illa quae dictum est: Crescite & multiplicamini, & replete terram, semel quidem dicta est, semper autem sit opere natura nostra vim habens ad generandum: ita haec quoque vox semel quidem dicta hoc sacramentum integre perficit. Haec ille in sensu. Si ergo quae primum dictum fuit hoc verbum, confecit hoc sacramentum; colligitur, Christum illis verbis consecrasset. Quod ante hos omnes sensisse videtur Tertullianus lib. aduersus Marcionem. Accedit Concilium Florentinum. quod in instructo Armenorum, quae non sine aliqua discussione illis ex consensu Ecclesiae Romanae exhibitum est, ut Eugenius Papa in bulla, quam illi premisit, testatur: Forma huius sacramenti, sunt verba saluatoris, quibus hoc consecrasset sacramentum. Ad haec Innocentius III. in c. cum Marthae, de celebr. Missae. in initio: Quasiuisisti, inquit, quae sit forma verborum, quae ipse Christus expressit, cum in corpus, & sanguinem suum panem transubstantiauit, & vinum: illud in Canone Missae, quo Ecclesia vtitur generalis, adiecerit, quod nullus Euangelistarum legitur expressisse, nimirum, Eleuatis oculis in caelum, miserere fidei, aeterni testamenti, &c. Ex cuius verbis videtur, quod Christus sit vsus nostris formis, cum panem, & vinum, in corpus, & sanguinem conuertit.

Non desunt etiam rationes quae hoc efficiant. Prima: quia nos Christum imitari debemus consecrantes, sed nos vtimur his formis: igitur Christus in illis consecrauit. Secunda: quia si non ista forma consecrasset, sequitur quod nostrum sacramentum sit alterius speciei ab illo Christi: quia quae diuersas habent formas, diuersa quoque sunt in seipsis. Haec igitur sunt argumenta, quae opinionem Thomae communem comprobare videtur, cuius haec sunt verba: Haec locutio habet virtutem factiuam conuersionis panis in corpus Christi. Et idem comparatur ad alias locutiones, quae habent solum vim significatiuam, & non factiuam: sicut comparatur conceptio intellectus practici, quae est factiua rei, conceptio intellectus nostri speculatiui, quae est accepta a rebus: nam voces sunt signa intellectuum, secundum Philosophum. Et idem sicut conceptio intellectus practici non presupponit rem

Gen. 1.

Tertul. lib. 4. aduersus Marcion. Concil. Florent. tomo Conciliorum 2. Eugen. Papa. Innocent. III.

Rationes quas adferat haec opinio.

Secunda.

Diuersitas formarum, diuersitate rerum induct. B. Thom. in 3. p. q. 78. art. 5. tom. 12.

Voces signa intellectuum, secundum Philosophum. Arist. lib. 1. Perihier. in princip.

Quomodo se habeat Verbum Dei ad res factas per Verbum.

Ioan. 2.

Oratio quae do significet.

Alterius opinionis argumenta. I. argum. ab autoritate.

Innocent. III. lib. 4. mysteriorum. Missae. c. 6.

nit rem conceptam, sed facit eam: ita veritas huius locutionis non presupponit rem significatam, sed facit eam. Sic enim se habet verbum Dei ad res factas per verbum. Sic ille. Et per similitudinem, quod rudi intellectui satisfacere valeat, dari potest: ut si faber interea dum ex accepto ferro clauum subito motu format, dicat, Hic est clauus; aut si plumbi fufor inter fundendum dicat, Hoc est caedelabrum: hic enim videre licet, pronome hoc, non demonstrare determinatam aliquam substantiam, & id quod significat, non esse cum profertur oratio, sed fieri inter proferendum, & esse post prolationem. Sic & Christus ante illud momentum, quo aqua illius virtute in nuptijs conuertebatur in vinum, efficaciter sermone diceretur potuisset, Hoc est vinum; neque tamen demonstrasset aut aquam, aut vinum, &c. Veritas ergo propositio de verbo presentis temporis, non pedit ab existentia rei pro tempore quo profertur, sed pro momento finiende oratione: quia oratio non significat quod significandum est, nisi cum est integra, & integre prolata. Verum enim quis dicit, Si leo, si post prolationem non loquatur.

Porro altera sententia suos habet auctores, & rationes ex textu Euangelico, & aliunde deductas, quae illam non improbabilem per se ostendunt: nisi Concilium Florentinum, & communis sensus, ut post dicitur, aduersaretur. Et in primis Innocentius III. lib. myster. Missae exponens illud verbum, Benedixit, sic inquit: Cum ad prolationem verborum istorum: Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus, Sacerdos consecret, credibile indicatur, quod & Christus eadem verba dicendo consecrasset. Porro quidam dixerunt, quod Christus consecrasset, cum benedixit, literam construens hoc ordine. Accipit panem, benedixit, subaudiendum est, dicens, Hoc est corpus meum, & tunc fregit, & dedit, & ait, Accipite, & comedite; & iterum, Hoc est corpus meum. Prius ergo protulit illa verba, ut eis vim consecrati tribueret. Deinde protulit eadem, ut apostolos formam consecrati doceret. Alij vero dixerunt, quod & sacramentum consecrasset, & formam instituit post benedictionem, cum dixit, Hoc est corpus meum; intelligentes illam benedictionem impressisse, vel aliquod signum quod super panem expressit. Quibus illud videtur obistere, quod prius fregit, quam dixerit, Hoc est

corpus meum. Nec etiam est credibile quod prius dederit, quam consecrasset. Sane dici potest, quod Christus virtute diuina consecrasset, & postea formam expressit, sub qua posteri benedicerent. Ipse namque, per se virtute propria benedixit; nos autem ex illa virtute, quam indidit verbis. Et infra: Sed queritur quid demonstrauerit Christus, cum dixit: Hoc est corpus meum? Non panem, quia de pane non erat verum, quod corpus eius coexisteret: nec corpus, quia non illa verba protulerat, ad quorum prolationem panem mutauit in corpus? Quid ergo? Similis obiectio fit a Logicis, cum dicitur, Hoc viuum est mortuum, posito quod in prolatione subiecti sit viuum, & in prolatione predicati sit mortuum. Sed quantum distat Ortus ab Occasu, tantum refert inter miraculum, & naturam. Ab huius ergo quaestionis laqueo facile se absoluit, qui dicit, quod Christus tunc consecrasset, cum benedixit. Nam si opponatur de sacerdote, quod tunc consecrasset, cum illa verba pronuntiat? Respondetur, quod sacerdos nihil demonstrat, cum illis verbis non utatur enuntiativè, sed recitativè, quemadmodum Christus ait: Ego sum vitis vera; Ego sum lux mundi, & innumera talia. Haecenus ille. Huic sententiae subscribit Innocentius III. Pontifex etiam Romanus, in apparatu quem edidit super Decretum. Ex Scholasticis verò, Mayrò, & Gabriel Biel, & nonnulli alij posteriores idem docent. Et ante eos Odo Episcopus Cameracensis exponens Canonem Missae, super illum locum: Accipit panem, & benedixit, scribit: Benedixit, id est, suum corpus fecit: qui prius erat panis, benedictione factus est caro. Et infra in illud: Deditque, discipulis suis dicens; Accipite & comedite, hoc est corpus meum, ait: Patet, quod panis accepta benedictione factus sit corpus Christi: non enim in benedictione dixerat: Hoc est corpus meum, nisi in benedictione fieret corpus suum. Et exponens verba consecrationis sanguinis, scribit: Similiter hic patet, quod benedictione fuerit factus sanguis: ad benedictionem enim promissa subdidit, Hic est calix sanguinis mei. Titelm. loquens post Odonem, Missae Canonem interpretans, in illa verba: Hoc est corpus meum, ita habet: Notandum verò, quod licet iuxta nonnullorum probabilis sententia in huius sacramenti institutione, ipsaque Christi actione ante prolationem huius sententiae, Hoc est corpus meum, dicatur transmutatio, siue transub-

Idem ibidem cap. 17. Quiddem demonstrauerit Christus cum dixit, Hoc est corpus meum.

Quantum distet miraculum a natura.

Ioan. 15. supra 8. Innocent. III. Francis. de Mayron in 4. sentent. Gabr. Biel super canone Missae lect. 38. Odo Episcopus Cameracensis.

Franciscus Titelm.

statio à Christo fuisse perfecta per inuisibile Verbi incarnati operationem sine verborum horum ministerio: in huius tamen Sacramenti per sacerdotes quotidiana ite ratione, credimus virtute Dei inuisibili interius efficiente, & virtute verborum Christi, quae Sacerdos recitat, exterius operante, sacrosancta cōfici Sacramēta: nec sine eorū ministerio per sacerdotes ministros ea cōfici posse. Nec mirū videri debet, id quod filius Verbi per se sine Verbi exterioris ministerio potest, minister homo sine verbi exterioris ministerio non possit; cū constet, Sacerdotis potestatem non nisi per verba Dñi posse in effectum suae operationis procedere. Hæc ille, qui exponens benedictionē vini, ait: *Benedixit autē vinū, vt in sanguine verteretur, diuina virtutis inuisibili operatione, quo modo panē potēti sua benedictione, in carnē fecerat transire.* Huius sententiā fecutus est Michael Episcop. Magūt. in exposit. paraphrast. Canon. Missæ. Et hæc tenus de Doctrinis, qui etsi antiquitate, & sãctitate nō sint cū reliquis cōferendi, doctrina tamen, & rationibus minimē sunt inferiores.

Deinde idē euincitur ex textu Euāgelico. In primis enim dicitur, q̄ Dñs accepit panem, deinde benedixit, siue gratias egit; id est, benedictū fecit, & postea fregit, & dedit discipulis suis, dicens: *Hoc est corpus meū.* Et idē dicitur de calice, siue de vino. Cū igitur benedictio Dñi nō sit superflua, aut vana; illa enim solet Dñs cōuertere creaturas, vt cōstat de quinq; panib⁹ apud Matthæū, & de septem panibus apud eūdem, nec dederit purū panem, nec hortatus fuerit ad illum accipiēdum: sequitur, q̄ cum dedit, iam facta erat transmutatio: & verba illa, *Hoc est corpus meū,* quid cōtinerent, indicabāt in pane, non quid fieret. Respōdent quidam, Euāgelistas nō semper eundem ordinē obseruasse in historia enarrāda; sed quosdā anticipatione, quosdam recapitulatione vsos. Sed profectō hic omnes penitus Euāgelistæ eūdem seruauerunt ordinē. Qui ergo exponunt; *Accipit panē, & benedicens, dixit: Hoc est corpus meū;* & deinde fregisse, & dedisse discipulis; profectō nō exponūt, sed mutant verba textus. Præterea q̄

addūt, eūdem sensum habere nō mutatis verbis, & quod participiū Dicēs, importat cōnexionem horū verborū cū ijs, quæ præcedunt: vt sit sensus, Cū benediceret, & frāgeret, & daret discipulis suis, hæc verba dixit, *Hoc est corpus meū.* Sed profectō hæc ratione quæ distincte dicta sunt à Christo, confundūtur; nec est verisimile illa verba tantū durasse, quantū durauit fractio pro duodecim, atq; porrectio: & iā benedicere aliud esset iuxta hunc sensum, quā verba illa, *Hoc est corpus meum,* ptulisse: sicut aliud est, frāgere, aliud dare discipulis, quā dicere, *Hoc est corpus meū.* Præterquam q̄ aperte literæ Græcæ repugnat, quæ habet: *Et cū benedixisset, & fregisset, dedit discipulis suis, dicēs. Hoc est corpus meū,* ita vt hæc verba non possint referri ad benedictionē, sed ad porrectionem. Vt etiam apertissimē testatur Iustin. Martyr ad Antoninū Piū in Apologia, & Epiphanius in Ancoratu propē finē. Ad hæc Lucæ vltimo Chrisi sola benedictione cōsecrauit, quando discipulis eūtib⁹ in Emmaus exhibuit corpus suū: vbi nihil de illis verbis, *Hoc est corpus meū.* Deniq; nos prius panem benedictum & sacratum frangimus; ergo etiā Christus, qui post fractionem dixit illa verba: *Hoc est corpus meum.*

Secunda ratio ex textu est: quia hæc cōsecratio cōsistit in cōuersione substantiæ panis in corpus Christi; oportet autē formā Sacramenti significare id, quod efficitur in Sacramento; ergo forma cōsecrationis debet significare ipsam cōuersionem. Sed profectō illis verbis nequaquā cōuersio significatur ex vi verborū; aliàs qui diceret; *Hoc est corpus meū,* demonstrādo suū corpus, significaret cōuersionem alicuius rei in corpus suū. Et qui accūbens mensæ, & porrigendo panem, diceret cōuiuis suis, *Edite,* quia hic est capō, aut perdidit, significaret, panem in caponē, aut in perdicē conuerti. Neq; significatur cōuersio ratione subiectæ materiæ: quæ denominatur & prædicatur corpus de re demonstrata, quæ nō est corpus Christi, nisi subintelligatur præcedēs cōuersio: at ista cōuersio ex verbis non accipitur, si ratione subiectæ materiæ

II. ratio. Consecratio in quo consistat.

Michael Episcop. Maguntinus.

Rationibus idem ostenditur ab textu.

Matth. 14.

Matth. 15.

Obiectio diluitur.

Alterā obiectio.

III. ratio.

subintelligenda fuerat: at præmissum est, quod forma ipsa verborū hoc debebat significare; hoc autem pacto significatio potius venit à materia ipsa, & eo qđ ponimus fieri, sed nō declaratur per verba. Tertio, ex textu idem videtur elici posse. Nā ex illis verbis: *Hoc est corpus meum:* vel, *Hic est sanguis meus,* vel, *Est,* propriè sumitur, prout esse significat existere, siue impropriè; prout denotat rem ibi fieri, siue cōtineri. Sēper tamen Est de præsentī, & secundū proprium loquendi modum denotat rē esse, etiam cū incipitur sermo: ergo extraneū est dicere, significare rē fieri, vel fore, vel cōtineri post prolationē verborum. Non enim cū dicitur: *Ego sum homo;* solū significatur quod ero, aut siā homo post prolationē, sed etiam in ipsa verborū prolatione. Christus igitur non est vsus verbis in hac extranea significatione; sed in propria; & ita quādo loquebatur, iā ibi erat corpus, & sanguis suus: Quod præsertim ex Marco ducitur, nisi velimus, sine causa, ad recapitulationis figurā cōfugere, ait enim, Christus, benedicto, & iam porrecto calice, dixisse, *Bibite ex hoc omnes.* Et biberūt ex illo omnes. Et ait illis, *Hic est sanguis meus Noui Testamenti,* qui pro multis effundetur: iā ergo biberant, quando dicta sunt ista verba. Et quia nō biberunt cōmune vinum, sequitur, quod benedictione iam vinum fuisset transmutatum in sanguinem.

Agamus iā pro hac sententia rationibus aliunde quā ex ipso contextu petitis. Et prima sit: Christus Dñs in alijs Sacramētis administrādis se verū Dñm, & potestate excellētiæ præditū ostendebat, & nequaquam se adstrictū verbis, quæ suis ministris præscribebat. Sic enim absoluebat: *Cōfide fili, remittuntur tibi peccata tua:* aliquando verō nihil dicebat, sed ostendebat remissionē iam occultē factā; vt cū aiebat, *Fides tua te saluā fecit;* vel, *Ecce sanus factus es: iā noli peccare, ne deterius tibi aliquid cōtingat.* Constituit etiā in gradu Sacerdotali Apostolos, iuxta omnium Doctōrū sententiā, cū dixit; *Hoc facite in meā cōmemorationem:* quā formā Episcopi Sacerdotes promouē

Marco 14.

Rationes aliunde petite pro huius sententiæ cōfirmatione. Prima.

Matth. 9.

Luc. 7.

Ioan. 5.

Luc. 22.

1. Cor. 11.

tes nō obseruāt. Ergo simili ratione in hoc Sacramēto ipse sine verbis, vel verbis imperij, quibus p suo arbitrio vti voluit, cū nullis esset alligatus, confecit; & nobis verba, quib⁹ vteremur ad cōficiendum, & alligaremur, tradidit. Secunda ratio, & illa quidē firma: quia illa positio magis est amplectēda, quæ minores patitur difficultates, secundū illud dictum Salomonis; *Doctrina prudentiū facilis:* sed qui asserunt, eisdem verbis, quibus nos benedicimus, Christum cōfecisse, in multos incidūt scopulos penē inextricabiles, à quib⁹ eua dunt, qui sententiā oppositā confectantur: videtur igitur quod illa sit cū veneratione suscipienda, atque alteri præferēda. Difficultates notæ existūt, tū in pnomine Hoc, quid demōstret, tū in verbo Est, quid vniat, tū etiā in tota clausula, an enūtiatiuē, an recitatiuē sit accipiēda. De pronomine nā q; Hoc, dubium est quid Dñs demonstrauerit: cū enim omnis conuersio duos habeat terminos, alterū à quo, & alterum ad quem; necessum est, vtrūq; esse positum in forma verborum, quæ vim efficiēdi habent. Nō enim demōstrauit panem, quia sensus falsus esset, quod panis est corpus Christi: nec rursus demōstrauit corpus Christi, quia tunc verba cōsecrationis nō operaretur quod significarent, significaret em corpus Christi esse corpus Chri, quod verbis nō efficeretur: quia ante consecrationem corpus Christi esset corpus Christi. Rursus nō demōstrauit quid cōmune contentū sub illis speciebus: illud enim cōmune, nō est vniuersale, Platonicum, & abstractū, sed est in singularibus positum. Et cū nō sint nisi duo singularia, nēpē substantia panis, & corpus Christi, si neutro demōstrato vera est propositio, neq; illo vniuersali demonstrato, vera inuenietur. Et sic sūt difficultates in illo pronomine Hoc, quas apertē vitant, dicētes Christū illis verbis nō confecisse, quibus nos; sed cōsecrasse illū benedictione præcedētī hæc verba, & ita, cū hæc dicta sunt, iam erat ibi corpus Christi, & demōstrabatur per pronomen Hoc.

Secūda difficultas sita est in verbo substantiuo Est. Si enim esse propriè ac-

His verbis Dñs: Hoc facite in meam cōmemorationem, Apostolos in Sacerdotes promouit.

II. ratio. Pron. 14.

Cū Christus dixit, Hoc est corpus meū, pronomen Hoc, & verbū illud est, quas patiantur difficultates.

Omnis conuersio duos habet terminos, à quo, & ad quem.

II. difficultas.

cipiatur pro existerē; durū est valde, & cōtra morem cōmunē loquendi, quod vniat subiectū prædicato pro futuro tēpore, & nō pro præsentī; pro quo si de præsentī vniret, falsā esset propositio, quia ibi ante prolationē verborū nō est corpus Christi: quod nō tātūm locū habet in orationibus significatiuis, siue speculatiuis; sed etiā in practi- cis, siue factiuis. Vt si quis volēs facere circulū, rogatus quid est hoc, respon- deatq; hic est circulus, profectō ppo- sitio nō est statim vera, nisi postquā est factus circulus: sed ea oratio recipitur vt vera, quia id, quod mox futurū est, accipitur pro iā factō per tropum, nō iuxta proprietatē sermonis: in quem sensum Christus plerūq; præfens pro futuro vsurpauit: vt, *Apud te facio pascha cū discipulis meis*, &, *Pro eis ego sanctifico me ipsum*. Id est, cōfestim faciam Pascha; & sanctificabo me ipsum. Si autē esse improprie accipiat pro fieri, vel cōtinere: esset sensus; hoc, id est, panis iste, fit corpus meū; vel, species ista panis cōtinēt corpus meum: vltra illud incōmodum, q̄ esse aiūt significare fieri, vel cōtinere. Nec hoc ex Scriptura, vel ex cōmuni modo loquendi ostendūt. Habet etiā hoc, quod cum verbū *Fir*, vel *Cōtinēt*, sit de præsentī, ante finē prolationis iam deberet cōtinere, q̄ est falsum; vel si pro futuro tēpore vniret, iam à ppria sua signifi- catione, quæ præsentis est tēporis, ca- deret. Et idē absurdū sequeretur, si es- set sensus: hoc, id est, hæc substantia pa- nis, fit corpus meū, vel in id conuertitur: nā esse, in Scriptura, nō accipitur pro fieri. Hæc etiā factio, seu conuer- sio, quia nō habet successiōnē, non fit vsq; ad finē prolationis; ideō cū pro- fertur, falsum est, q̄ fiat. Quod si pro- fine prolationis sit intelligēda; impropria esset locutio, & præstaret dicere, Hoc erit, id est, fiet corpus meū: quod tamen Christus nō dixit. Et sermo de- niq; enuntiatius, vel demonstratiuis de præsentī, in Scripturis nō accipitur pro imperatiuo. Vnde nec Deus in rerū creatione dixit, *Hęc est lux*, vel hoc est firmamentū, vel hæc sunt luminaria; sed, *Fiat lux*, *Fiat firmamentū*, *Fiant lu- minaria*: vel vt Hebræa litera habet, sit

lux, sic firmamentū, sint luminaria: nā verbum substantiuum in modo impe- randi, vim habet efficiendi.

Tertia difficultas est ex tota oratio- ne; quæ si enūtiatiuē sumatur, multas habet difficultates: scus si recitatiuē, iuxta sententiā Innocentij III.

Sed obijciunt quidā contra hęc sen- tentiā: Quando nos cōsecramus illis verbis, *Hoc est corpus meū*, quid demō- strat pronome Hoc? ac proinde eundē laborē soluendi habere eos, qui hanc sententiā tuēt: ut, sicut illos, qui dicūt, Christū illis verbis confecisse Respō- demus, in verbis, quæ nos pferimus, pronome illud nihil demonstrare, quia verba sunt potius recitantis, quā enun- tiantis. Et cū quis aliquod absens etiā pteritū recitat, nihil demonstrat, quia pronomen, vel aduerbiū demonstradi, nēpē Ecce, rē præsentem requirit; nā absens vel præterita nō est ad sensum demonstrabilis. Licet enim cū B. Virgo dixit, *Ecce ancilla Dñi*, aduerbiū Ecce, ipsam Angelo præsentē demonstraret; Lucas tamē cū recitat h̄ historiam, Ecce nihil demonstrat, quia nec aderat B. Virgo, cū Lucas ista scriberet, vt illam demonstraret, neq; Lucas volebat eam demonstrare, sed referre tantū, quod ipsa seipsam demonstrauerit. Ita cū Christus dicebat: *Ego sum lux mundi*, vel, *Ego sum vitis vera*; pronomen Ego, illū demonstrabat: cū autem refert il- la verba Euāgelista, vel Sacerdos legit in Missæ sacrificio, Christus non demō- stratur, cū sit absens, nec Euangeli- sta eū proponit demonstrare. Ita ergo etsi cū Christus hæc verba dixit, pro- nomen Hoc, demonstraret corpus suū iā ibi præfens; cū tamen illis Sacerdos vitur ad consecrandū, pronome Hoc nihil demonstrat, cū verba recitando, vel nō enuntiendo proferat. Nec sunt ampli⁹ in rerū natura species, sub qui- bus cōtentū corpus suum Chrs olim mōstrauit, ad hoc vt nunc pronomen Hoc demōstret illas; cum iā ante mil- le & quingentos annos esse desierint; quare nec Sacerdos intendit quicquā sub eis contentum monstrare.

Quod igitur hæc verba recitando dicatur, ex multis ostēdo. Primō quidē ex ipso cōtextu, ait enim Sacerdos

III. difficul-
tas.
Innocē. III.
lib. Myster.
miss. c. 12.
Respondetur
obiectioni
quorundam.

Luc. 1.

Simile.

Ioan. 8.
Ioan. 15.

Verba hæc:
Hoc est cor-
pus meum, re-
citando, non
enuntiendo
dici, multis o-
stenditur.
Primum ar-
gum.

Simile.

Matth. 26.
Ioan. 17.

Gen. 1.

de Christo loquens; *Qui pridie quā pa- teretur, accepit panē, &c. benedixit, & fregit, deditq; discipulis suis, dicens: Ac- cipite & māducate ex hoc omnes; hoc est enim corpus meū*. Hinc manifestē con- stat, quod participiū Dicēs, de Christo pridie quām pateretur loquente præ- dicatur, & nō de Sacerdote. Durū er- go, & violentū est participiū, Dicēs, referre ad Sacerdotē Christi personā agentē, & nō ad Christū, cūni omnia præcedentia cōgruant Sacerdoti reci- tati, & nō Sacerdoti, vt in psona Chri loquenti. Et durius, quod Sacerdos in verbis formæ ipsius calicis prius reci- tet, & postea agat personam Christi. Ergo de Christo recitatur, q̄ dixerit, *Hoc est corpus meū*, & nō de Sacerdote, cuius est illud corpus. Neq; diceretur, *Qui pro vobis, & pro multis effundetur*, si signifiatiuē teneretur, quia amplius nō effunditur: nec est verisimile, q̄ cū in præcedētib; Sacerdos historiogra- phū egerit, & de Christo in tertiā per- sona locutus fuerit, tā repēte in primā personā sermonē mutauerit. Secūdo idē etiam post Conciliū Flotentium, asseruere viri Catholici. Nam præter Innocentiū III. in libris myster. Missæ allatū superius, & Innocentiū III. qui eū secutus est in apparatu in Decretū; hoc etiā tenuit Ioannes Maior. in 4. sentent. & Picus Mirandul. in Apolo- gia sua idem tuetur, cum Glossatore. Tertio, idē rationibus pbatur. Quia hæc positio difficultates omnes de p- nomine Hoc, & de verbo, Est, melius resoluit, & cōformior est cōtextui, & argumēta quæ in illā fiunt, ostēdit nō euincere. Primō enim quidā argumē- tantur: quia si esset simplex recitatio, nō esset necessaria intentio peculiaris Sacerdotis: qd̄ esset cōtra Ecclesiæ de- finitionē. Respondemus, hoc non fe- qui, quia sicut verbis enuntiatuē sum- ptis potest ac debet minister intēdere, quod Ecclesia intendit per illa verba agere, vt cū ait, *Ego te baptizo, in nomi- ne Patris, & Filij, & Spiritus sancti*: ita eisdē recitatiuē sumptis potest bene- dicere, & cōsecrare. Ideo ad rē nō est, quod ait Paulus, *Calix benedictionis, cui benedicimus*: benedicimus enim calicē, & panē, forma nobis tradita vtendo,

Concil Flo-
rent.
Innocē. III.
Innocent.
III.
Ioā. Maior.
Picus Mi-
randul.
Glossa De
consecr. di-
stinct. 2. c.
timore.
III. argum.
Proponitur
argumēta, &
soluuntur cō-
trariæ opi-
nionis.

Matth. vlt.

1. Cor. 10.

etiāsi recitatiuē teneatur. Deinde ar- gumētantur: quia si verba sunt recita- tis, & nō enuntiantis, illis verbis nihil efficeretur. Respōdemus, negādo cō- sequētiā: quoniam cū verba non ex sui natura, sed ex Dei pacto & virtute cōcurrant in Sacramētis ad gratiam præstādā, æquē Deus potest hoc pactū facere, & hanc eandē vim cōferre ver- bis recitatiuē atq; enūtiatiuē sumptis: imō qui Sacramēta tradunt efficiēter cōcurrere, & per modum instrumēti ad gratiā, possunt asserere, hæc verba recitatiuē accipi, q̄ eis etiā hoc modo sūptis potest Deus vt instrumētis vtī.

Tertio argumētatur: Quia Sacra- mēta efficiūt qd̄ significant: sed si ver- ba tanquā recitantis accipiātur in hoc Sacramēto, significarent contentū sub illis speciebus, quas in manibus suis Christus tenuit, esse corpus Christi, qd̄ hīc nō efficitur: ergo nō efficeret hoc Sacramētū quod significat. Rursus si verba vt modo recitandi dicta sumū- tur, nō ergo signifiatiuē; ideō nō facit qd̄ significat, cū nil significet. Respō- demus, pronuntiatū illud, Sacramēta Noui Testamēti efficere quod signi- ficat, verū esse in sensu, in quo à Patri- bus p̄fertur, & acceptatur. Est autē hic sensus; Sacramēta significare gra- tiam, & illā conferre, siue efficiēter, siue ex Dei pacto: etsi autē gratia signi- ficetur per Sacramētū, non opus est, vt per formā designetur. Non em̄ ista forma; Accipio te in meā, gratiā vllā significat: sicut nec illa, *Hoc est corpus meum*, vel, *Hic est calix sanguinis mei*. Quod si forma non semper significat effectū gratiæ; multō minus opus est vt alius effectus Sacramēti significetur: nā character non videtur quo mo- do per formam baptismi exprimat; nec sanitas corporea per formam ex- tremæ vnctionis. Ideo mirum nō est, si per formā huius Sacramēti nō enū- tietur effectus eius; & sic concedendū esset, quod efficit aliquid, qd̄ enuntia- tiuē nō significat. Nec hoc est in axio- ma illud Theologorū superius dictū: quia illud non asserit, Sacramēta nō efficere aliquid quod non significant, præsertim sola forma; sed dicit effice- re quod significant.

Secundum
argum.

Tertium ar-
gum.

Pronuntiatū
id: Sacramen-
ta Noui Te-
stamēti effi-
cere quod si-
gnificant, in
quo sensu sit
verum.

Quartum ar- gum.

Scotus in 4. dist. 8. q. 2.

Formae alio- rum Sacra- mentum, ab illa Eucharis- tiae quomo- do differant.

Silvester Prierias.

Quintum ar- gum.

Sacramentum potest confi- ci in persona Christi dupli- citer.

Exemplum.

Quarto arguunt: nam si sumuntur per modum recitantis illa verba, forma per se prolata non efficeret Sacramentum, nec fieret consecratio; quod videtur inconueniens: nam in alijs Sacramentis constat, quod debitis formis prolatis super debita materia cum debita intentione, conficiuntur, licet alia omittantur. Respondemus concedendo cum Doctore Subtili, verum esse, quod argumentum infert: nempe quod non conficeretur hoc Sacramentum, licet alia conficiantur. Et ratio differentiae est, quia aliorum Sacramentorum formae determinatae sunt, determinatamque actionem significat: ut forma illa determinata; *Ego te baptizo*, lotionem illam a me fieri in nomine Trinitatis significat. Haec autem forma, *Hoc est corpus meum*, &c., *Hic est sanguis meus*, indeterminata est, nisi adiungatur historia, quae hanc formam fieri indicet, ad faciendum quod Christus iussit in cena faciendum. Et hanc Scoti sententiam Silvester Prierias ut probabiliter recitat in sua summa: licet ipse aliam sequatur. Posset quoque responderi, quod adhuc non adiuncta historia, possent haec verba per modum recitantis dici, etsi animo consecrandi proferantur, fieri consecrationem; quare non sequi dictum inconueniens.

Vltimo argumentantur ex Concilio Florentino; in quo habetur, quod Sacerdos in persona Christi conficit hoc Sacramentum. Ex quo rursus deducitur, Sacerdotem enuntiando, & non recitando consecrare. Respondemus, quod conficere in persona Christi, duplici modo intelligi potest. Altero, quod efficaciter conficiat, vel dicat in potestate sibi concessa a Christo; altero, quod representet personam Christi, & in eo loquatur, quemadmodum qui in comedia, vel tragedia alterius personam representat, & eius nomine loquitur. Quod igitur dicitur in Concilio, non accipitur, secundo loco conficere in persona Christi: quia ex eo plane sequeretur, quod enuntiatiue, & non in persona Christi Sacerdos diceret, *Hoc est corpus meum*, ac si ipse Christus adesset, & loqueretur: sed sumitur primo modo, ad quod

fatis est habere potestatem a Christo, ob quam recitans verba eius conficiat. Et hoc modo loquendi vitur Paulus ad Corinthios; *Nam & ego quod donavi, si quid donavi, propter vos, in persona Christi*; hoc est, in potestate mihi a Christo collata (etsi non loqueretur tanquam in comedia in Christi nomine siue persona) dicens, Ego Christus condono hanc poenam, vel relaxo hanc poenitentiam. Iudices quoque, vel legati in persona Regis, vel Pontificis agere dicuntur, non tamen tanquam in comedia, sed decore etiam cuiusque personae seruato, dicunt enim, Ego Ioannes, vel Ego Petrus, potestate mihi a Rege, vel Pontifice collata, haec decerno, vel haec statuo. Atque ita habes, hanc sententiam egregie resolvere argumeta, quae fiunt ad probandum, nos non recitando, sed enuntiando proferre verba consecrationis.

Argumenta etiam, quae pro prioris sententia facta sunt, soluere conantur, qui posteriorem tuerentur opinionem. Nam ad sententias Patrum veterum respondent, nihil ibi euidens contineri, quo probari posset, Christum illis verbis confecisse, licet eliciatur, Christum protulisse illa verba, ut nos conficeremus. Deinde illud ex Chrysostomo accipimus, Christum esse, qui per ministros Sacerdotes conficit non minus nunc Eucharistiam, quam olim ipse per se ipsum confecerit: quanquam ipse alijs verbis sit usus, quam modo alij vtantur, cum ministri conficiunt sui. Basilion Cardinalis in tractatu illo De Sacramento Corporis Christi, ex multis Patrum sententijs indicat, nos his verbis conficere; quibus autem Christus confecerit, an istis, vel alijs, nihil differuit. Ad verba Concilij Florentini, quibus videtur oppositum definiri, respondetur, quod si illa essent, quae habentur in multis exemplaribus, facilis esset solutio. Sic enim statuit; *Forma huius Sacramenti sunt verba Saluatoris, quibus hoc conficit Sacramentum. Sacerdos enim in persona Christi loquens hoc conficit Sacramentum.* Haec ibi quae satis commodum exponuntur, si dicatur, Christum conficere non quidem immediate per se, sed per ministros illis

2. Cor. 2.

Prioris sententiae argumeta soluuntur.

Quis conficit Eucharistiam? teste Chrysostomo. Chrysost. hom. 83. in Matth. tomo 2.

Quo sensu Christus a Florentina synodo traditur, non Sacerdos, Eucharistiae Sacramentum conficere. Concil. Florentin.

verbis

Rom. 8. Ibidem.

Cardinalis Turcremata.

Francis. de Mayron. Gabr. Biel. Ioan. Picus Mirand. Ioan. Maioris. Franc. Titelmanus.

Petrus Lombard.

verbis conficientis. Sicut enim dicitur, ipsum baptizare nobis baptizantibus, ita conficere nobis conficientibus. Eadem ratione dicitur Spiritus postulare pro nobis gemitibus innarrabilibus, & clamare: quia facit nos postulantes, gementes, & clamantes. Si autem, ut alia exemplaria correctio ra habere dicuntur, in praeterito, confecit, maior est difficultas: sed adhuc solui potest. Nam in primis dicere possemus intentionem priuam illorum, quibus commissum est hoc condere edictum, inter quos fuit Cardinalis Turcremata, fuisse, illam B. Thomae amplecti sententiam, cuius in toto illo edicto videntur sectatores: haec tamen illorum intentio, quia priuata, legem non facit, nec obligat, si non ita illi explicant verba accepta a Concilio, ut non admittantur alia. Quod hic non esse, ex eo demonstrari potest, quod post illud Concilium celebratum multi Catholici oppositam tuerentur sententiam, ut Franciscus Mayron, Gabriel Biel, Ioannes Picus Mirandulanus, Ioannes Maioris, Franciscus Titelmanus, atque alii nonnulli. Iuxta hos igitur commodum ad mentem Synodi, hoc est, Spiritus sancti, licet non ita ad mentem priuatorum, ut dictum est, interpretandum est hoc verbum in hunc sensum: Confecit, id est, conficere instituit. Vel quod tempore Concilij huius Sacerdotes omnes ab initio his verbis confecerant, & in illis, & per illos Christus: quanquam prior sensus magis videatur ad rem. Non ergo verbis, quibus ipse confecit suum panem, quem iam consecrauerat, antequam diceret, *Hoc est corpus meum*; sed quibus ipse confecit omnem panem altaris. Non enim minister suis, sed Christi verbis virtutem conficiendi habentibus consecrat, quorum pronuntiatio a Christo semel facta, & a nobis commemorata confecit omnem panem sacrificandum. Hinc Magister in quarto sententiarum ait; *Forma verò est, quam ibidem edidit, dicens, Hoc est corpus meum. Et; Hic est sanguis meus. Cum enim haec verba proferuntur, conuersio fit panis & vini in sub-*

stantiam corporis Christi: reliqua ad laudem Dei dicuntur. Vnde Ambrosius, Sermone, inquit, Christi hoc conficitur Sacramentum. Haec tamen Magister. Perpendenda sunt verba Ambrosij: *Sermone Christi hoc conficitur Sacramentum.* At quo pacto? Cum sermo Christi non sit nunc, sed fuerit? Ille ergo sermo, qui tunc fuit, tunc virtute confecit, quod nunc actio conficit manente illa. Accipiens enim Dominus tunc illum panem, accepit omnes qui in altari conficiuntur: & similiter cum accepit illum calicem, omnes accepit. Vnde recte in Canone Missae Romanae traditur: *Simili modo postquam conatum est, accipiens & hunc praclarum calicem.* Sed quomodo accipit, nisi quando accipit suum calicem? Tunc enim confecit tuum panem, & tuum calicem, quando illa verba pronuntiauit, & tradidit nobis in formam ad conficiendum. Atque hoc simile est his, quae Patres docent; Christum aquis immersum suo contactu aquas sanctificasse: & quomodo eas quae tunc non erant, & post fuere, vel nondum sunt, vel modo sunt, tetigit? Quia virtus sanctificatiua eius, qui heri, & hodie, & in secula, ad omnes aquas extendi potest. Vel certe dicendum est, hanc particulam non tantum necessariam de fide tenendam propositam fuisse, sed tanquam doctrinam quandam fidei Catholicae non repugnantem. Nam cum omnia, quae in ista doctrina tradita sunt, non sint peculiariter discussa a Concilio, & eote disputationis examinata, & in quibusdam horum essent opiniones Catholicorum in contrarium, non est verisimile, mentem Concilij fuisse, Innocentium Tertium, & Innocentium Quartum, atque alios Catholicos rebus non discussis damnare voluisse: sic enim Catholici post Concilium non perstitissent in contrarijs opinionibus: Mens igitur fuit, tradere doctrinam continentem omnia essentialia fidei, & quae necessario credenda sunt: & praeterea alia quaedam, fidei quidem non repugnantia, sed valde probabilia, non tamen necessario credenda. Inter quae

Ambro. lib. de Sacram. tom. 4. Perpenditur dictum Ambrosij.

Christum a quo immersum suo contactu aquas sanctificasse, communis Patrum traditio est. Matth. 3. Heb. 13. Altera solutio.

Ex Florentina Synodo ductum clarior argumeta diluitur.

hoc de forma, qua Christus confecit, videtur annumerandum: sicut & illud quod adiungit de forma consecrationis calicis, in qua omnia verba, quib⁹ Ecclesia Romana vtitur, tanquam de essentia forme illi⁹ proponit. Quod si verum esset, Ecclesia Græca vera forma sanguinis destituta fuisset, & nunquam sanguine confecisset. Nam ut constat ex Liturgijs B. Iacobi Apostoli, Basilij, & Chrysostomi, eiusmodi omnia verba, quæ Ecclesia Latina tradit, in forma calicis non habet. Afferit etiam ibidem, formam Eucharistiæ sub specie panis esse illa verba: *Hoc est corpus meum*: quod benigna glossa exponendum est. Eucharistia enim res est permanentes, & verba prolata subito evanescent: sunt tamen forma conficiendæ Eucharistiæ, sed non iam existentis. Afferit præterea Conciliū illud, omnia Sacramenta tribus constare, nempe materia, forma, & ministro: at in matrimonio quis queso minister fuit? ut enim tot seculis in Ecclesia Romana & Catholica traditum fuit, Sacramentū Matrimonij ministro non indiget distincto ab ipsis contrahētib⁹: etiam si postea Conciliū Tridentinū definierit, ne matrimonium vllum cōciliari valeat sine proprio parochō. Quanquam nec per hoc proprius parochus factus sit minister Sacramenti matrimonij, necessarius tamen est nunc eō modo, quo duo vel tres testes, tanquam necessarii exiguntur. Nam condere ministrum Sacramenti, res est quæ ad Christū habentem potestatem excellentiæ spectat, non autē ad Ecclesiā, quæ ante Conciliū Tridentinum hæc duo non exigebat. Ut igitur hæc benignè sunt interpretanda in Concilio Florētino, ita & illud de forma, qua Christus confecit in cœna. Certè nuper prodijt Conciliū Florētinum Græcum editū in vrbe Roma, in quo nihil attextitur de aduentu Armenorum, & de doctrina fidei illis collata; quod certè factum non esset, si illorum aduentus, & doctrina illis data, ad ipsam synodū spectasset, tanquam eius pars.

Ad illud Innocentij Tertij, respondetur; Quod etiam Innocentius expres-

se non declarasset mentem suam, oppositum eius, quod argumentum obtendit, apertè confirmans, ut est probatum, adhuc ex illis verbis citatis non haberetur, eum sentire, Christum nostra forma vsum fuisse: quia ut ipse solutus est in alijs epistolis, solū recitat quæstionem ab scribente sibi propositam, & arguit hincinde in vtramque partem, ut veritatem decidat. Et quia iste non quæsierat ab illo quicquam de forma, qua Christus confecit, sed tantum de additione illius verbi, *Mysterium fidei*; ad id solū respondit, non approbans, neque reprobans quod ille in quæstione sua, ut verum, admittere videbatur. Propterea tantum hinc elici potest, quod qui scripsit ad Innocentium, habebat oppositam opinionem. Sed nec hoc etiam clarè habetur: quia non dicit quod Christus his verbis confecerit; sed quod, dum confecit, ista protulit. Quod verum est: quia cum primum confecit, ista dixit. Neque tam strictè sumendum est illud adverbium temporis, ut simul, dum conficeret, ista protulerit. Quia licet paullo post pronuntiasset, adverbium à sua significatione non alienaretur, iuxta communem loquendi phrasim.

Ad illud argumentum: quod Christus ita confecit, ut illum imitemur; sed nos illum imitantes hac forma vtimur; ergo Christus illa forma vsum est: respondetur, quod nequaquam adstringimur in omnibus Christum imitari, nisi in bonis moribus, sicut ipse dixit: *Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde*: Sicut nec in porrigenda cœna in vtrâque specie, nec post cœnam communem, ut tunc dedit, nec in duodenario numero, & plerisque alijs. Et si est imitandus à nobis; profectò decet ut tanquam ministri dominum imitemur: quod facimus, cum forma, quam ipse præscripsit, conficimus, sicut ille quasi Dominus, qua voluit forma, consecrauit.

Ad illud argumentum postremo loco productum, quod Eucharistia nostra esset alterius speciei ab illa Christi, quia diuersa forma confecta-

Christus in quibus tantū imitandus.

Matth. 11.

respon-

Chry. hom. 5. in fin.

Formam Eucharistiæ sub specie panis esse illa verba: Hoc est corpus meū, quo sensu dixerit Florentina sancta Synodus.

Matrimonij Sacramentū ministro nō indigere, vnde constat.

Conci. Trident. sess. 24. cap. 1. Dec. de reformat.

Argumenti ex Innocentij III. testimonio producti dissolutio.

respondetur, quod si argumentum procedat de Sacramento, hoc est, de aggregato ex materia, & forma Sacramenti; manifestum est, quod mutata forma, mutatur hoc coniunctū, & aggregatum, & ita non est inconueniens concedere, quod iuxta hanc considerationem non sequitur quod argumentum infert: quia quantumuis Doctores dicant in Sacramētis materiam & formam esse, hoc dicunt metaphoricè loquendo, & non propriè, & physicè (sic enim oporteret formam substantiam esse, & ipsi materiæ inhærere, esse substantiale, & specificum ei conferendo, & cum ea vnum ens naturale constituendo.) Quæ tamen falsa sunt; cum forma Sacramenti accidens successiuum sit in aère existens, & transiens, cum sit vox, & verbum. Quia igitur propriè non est forma, non ita per hanc formam conficitur, etiam à puris hominibus Eucharistia. Quod si aliam Deum formā nunc de integro institueret cum eodem pacto cum illo, quod cum nostra forma nobiscum pepigerat; sanè fœret eadem Eucharistia: sicut idem baptismus erat collectus sub ista forma: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, atque ille sub forma, qua vtuntur Græci, nimirum: *Baptizetur seruus Christi, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, atque ille collatus in nomine Iesu Christi, ut quidam ex Patribus asserunt. Quod si medijs ministris potest Deus, seruando idē pactum, variatis formis eadem Eucharistiam conficere; multo magis per seipsum potest id efficere, cum in naturalibus videamus entia ad vnum determinata, Deū infinitum, & liberrimum, & nullis adstrictum legibus esse agens, & ideo potest multis, & varijs modis idem efficere. Nam licet naturaliter hominis non possit generatio contingere sine masculi, & fœminæ congressu; Deus tamen potest hominē producere multis modis: & ex masculino, & fœminâ, ut quotidie naturaliter producit; & quandoque miraculo ex sterilibus, ut Abraham & Sara; quandoque ex solo viro, ut Henam; quandoque ex sola fœmina, ut Christum; quandoque ex

In Sacramētis materiā, & formam esse Doctores cum asserūt, quo sensu id astruant.

Matth. vi.

Deus agens quale sit.

Quot modis hominē producere Deus possit. Gen. 17. Supra. 1. Matth. 2. Gen. 2.

limo terræ, ut Adam. Possent etiam ex lapide suscitare filios Abraham; quia expulsa forma lapidum, valeret materiā disponere, & infundere illi animam rationalem, illamq; dotare gratia; quo facto tales homines essent filij Abraham secundum spiritum, quo modo Scriptura frequenter vocat filios Abraham, & Israël. Hæc sunt quæ pro huius sententiæ probatione adducuntur. Iam prudens lector suo fruatur iudicio: nulli præscribimus, & quam velit magis amplectatur, donec Ecclesia aliud statuat, atque decernat: cuius iudicio per omnia est acquiescendū. Non dissimulabo, quod in Concilio Tridentino, cum quidam Theologi id peterēt, ut explicaretur forma, qua Christus confecit hoc Sacramentum, auditis hinc inde rationibus, nihil esse definiendum, prudenter Patres censerunt.

Ad illud verò, quod Græci quidam, ut Nicolaus Cabasilas, & Marcus Ephesinus adducebant, ut probarent, illis verbis, *Hoc est corpus meum*, nos minime conficere: quia in Liturgijs Græcorum post illa verba prolata precatur Sacerdos: *Emitte Spiritum tuum, & fac hunc panem, pretiosum corpus Christi tui; quod verò in hoc calice est, pretiosum sanguinem Christi tui, transmutans ea Spiritu tuo sancto*: Quæ verba & in Liturgijs B. Iacobi Apostoli, & sanctorum Basilij & Chrysostomi habentur, imò & in Missa Clementis Romani, ut ipse refert in constitutionibus Apostolicis: respondent quidam, aliter Deum pepigisse cum Græca Ecclesia, & aliter cum Latina: nam apud Græcam Ecclesiam non conficitur illis tantum verbis Christi, donec istæ preces, quas recitauimus, adiungantur: secus in Ecclesia Latina, quæ similes preces non adhibet, ac proinde illis solis verbis conficit. Sed profectò dura mihi videtur hæc responsio, ut hæc verba alium effectum habeant apud Ecclesiam Latinam, alium apud Græcos, apud quos non confestim efficiunt Sacramentum; quod videtur mihi non nisi temere, & periculose dici.

Matth. 3.

Quo modo Deus de lapidibus possit suscitare filios Abraham.

Filij Abraham qui in Scripturis dicantur.

Ex Nicolao Cabasila & Marco Ephesino argumentū dicitur.

Clem. Rom. lib. 8. constituit. Apostolic. cap. 17.

Minus comoda solutio quorundam.

II. solutio.

Card. Bessarion.

Basil. Chrys.

Concil. Florent.

III. solutio. Bessarion.

Naturæ quid repugnet.

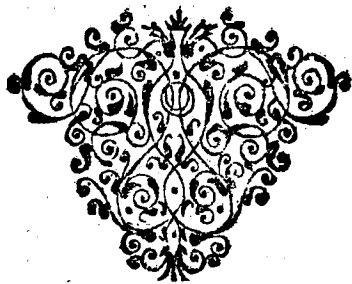
Aliam solutionem adfert Card. Bessarion loco citato, asserendo duplex esse corpus Domini, verum scilicet, & mysticum: & verum quidem, ipsius Domini verbis, cuius corpus est, confici; mysticum vero, quod ipsi sumus, sacris Sacerdotum precibus, ac iustis actionibus, vitæ quoque, ac morum honestate compleri, cum dignè homines sacram Eucharistiam participant, & eiusdem cum Christo corporis efficiuntur: & hoc petere Sacerdotem, cum rogat, ut descendens Spiritus sanctus panem, pretiosum corpus Christi, calicem, sanctum sanguinem faciat. Hanc expositionem videntur Basilii, & Chrysostomus confirmare, dum subbunt: *Vt omnes qui de vno pane, & de vno calice participamus, coadunemur inuicem, &c.* Et Concilium Florentinum Sess. vii. hoc ipsum explicare videtur, quibus se hoc facere tradunt: quemadmodum Ecclesia Latina precatur in Canone, post verborum illorum prolationem: *Hæc commixtio, & consecratio corporis, & sanguinis Domini nostri Iesu Christi, fiat nobis accipientibus in vitam æternam:* quibus verbis minimè precamur, ut quod iam factum est, fiat; sed ut id quod factum est, nobis salutare, atque conducibile existat. Tertio & aliam interpretationem adiungit Bessarion; nimirum quod cum hoc diuinum Sacramentum sit commune opus totius Trinitatis, necesse est nos Patrem, & Spiritum sanctum cum Filio inuocare, ut proposita munera conficiant. Et quia natura rerum vetat, ut quod simul à tribus personis fit, vno sermone complectamur, propterea per interualla temporis vnū post aliud verbum pronuntiamus. Vnde post verba

Christi inuocamus Patrem, & Spiritum sanctum; quasi explicantes vim, & efficaciam conuersionis panis in corpus, & vini in sanguinem Christi, non ab vna tantum persona Filij, sed etiam ab alijs personis perfectam. Et quantum varijs temporum spatijs hæc significantur, ad vnum tamen temporis momentum referenda sunt, quo virtute verborum Christi panis & vinum transmutata sunt in corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi. Illis ergo Patrum precibus non fit conuersio, sed facta ostenditur prioribus Christi verbis. Licet ergo sermo Christi in voce transferretur, remanet tamen consecrationis effectus sub symbolis: sicut in Marco mulier hæmorrhoyssa iam sanata per fidem, & vestium Christi contactum, audiuit: *Esto sana à plaga tua;* quam tamè prius sanauerat Dominus noster Iesus Christus. Atque hanc soluendi rationem indicat Clemens loco prædicto dicens: *Et mittas sanctum Spiritum tuum super hoc sacrificium, testem passionum Domini; ut ostendat hunc panem corpus Christi tui, & hunc calicem sanguinem Christi tui, ut qui ea percipiunt, confirmantur in pietate, &c.* Hæc idcirco tam latè à me allata sunt ad hanc firmandam sententiam, non quod post Concilij Florentini decretum, tam vnanimè in scholis receptum, & durè ab aduersarijs explicatum, tutam eam existimè; sed ut videas quibus se tueatur rationibus, & eis per te ipsum facile dissolutis, in ea sententia permanes, quæ eadem forma nos dicit consecrare, qua Christus ipse consecrauit, Cui cum Patre, & Spiritu sancto, omnis gloria, honor, & imperium deferatur in seculis sempiternis. Amen.

Marc. 5.

Exemplum.

Clem. Rom. vbi supra, in fin.

TRACTATUS XIII.

In illa verba: *Et accipiens calicem, gratias egit; & dedit illis, dicens, Bibite ex hoc omnes. Et habetur Matthæi 26. Mar. 14. Luc. 22.*

Explicatur: Hoc est corpus meum.

Innoc. III. lib. 4. Mysterior. Mis. sa. cap. 12. Quid per corpus Christi hoc loco intelligendum sit. Ioan. 6.

ANTE QUAM horum verborum quæ proposita sunt, explicationem aggrediamur, pauca expedienda sunt; quæ ad formam panis spectant: & cum à nobis fuerint proposita, non sunt tamen expedita; ut quæstioni propositæ de forma, quæ Christus vsus est, faceremus satis: Dixit ergo Dominus, *Hoc est corpus meum.* Hoc nimirum quod vobis porrigo, quod in manibus habeo, quod manducaturi estis, corpus meum est. Nolite interrogare oculos vestros, vel os vestrum, vel dentes vestros, vel manus vestras, sed mihi dicenti credite quod est corpus meum. Nunquam in alijs cœnis tale quicquam vobis dixi, quia nunquam tale aliquid tradidi. Dedit autem tale corpus, quale tunc habuit, mortale videlicet, & passioni obnoxium: non quod posset pati sub Sacramento, sed quod is, qui erat in Sacramento, poterat pati; nunc autem sumitur à nobis immortale, & impassibile corpus Domini; nec tamen habet nunc maiorem vim, sicut nec maiorem potentiam. Quod autem passibile edebatur, & tamen non patiebatur, non erat huius naturæ, sed diuinæ potentia, qua valebat quicquid omnino volebat: ut tradit Innocentius III. Accipitur porro corpus hoc loco non pro toto homine, ut quidam existimant, eo quod certum sit specie panis esse totum Christum, nec ibi esse carnem sine anima: sed hæc distinguitur corpus à sanguine. Et apud Ioannem caro manducanda, & sanguis bibendus dicitur. Et si corpus pro toto homine acciperetur, nõ

potuisset illis verbis fieri consecratio, cum Christus iacuit mortuus in sepulchro, & hæc verborum forma non conueniret nunc passioni & morti Domini significandæ; in cuius tamen memoriam hoc Sacramentum est institutum. Accipitur ergo corpus pro altera tantum parte hominis, id est, carne; quæ sola ibi est virtute verborum; at anima, sanguis, & diuinitas simul cum carne sunt per naturalem concomitantiam. *Quod pro vobis datur;* siue, ut Paulus ait in Græca littera, *Quod pro vobis frangitur.* Quod dicitur, *Accipit panem,* indicat materiam Sacramenti: Quod ait, *Hoc est corpus meum;* indicat formam, quæ nos uti debemus: Quod vero subdit, *Quod pro vobis datur,* vel frangitur, vel, ut Ambrosius legit de futuro, confringetur; fructus est Sacramenti. Datur enim pro nobis in pretium vitæ spiritualis: & quod datur ad vitam ipsam alendam, frangitur; id est, clavis, lancea, & flagellis laniandum est, & in sacrificium immolandum. Vnde & Augustinus quod ait Lucas, *Quod pro vobis datur,* exponit: *Quod pro vobis sacrificatur, & immolatur.* Sunt qui verbum, *Frangitur,* interpretantur non de Christo in erudice; quia scriptum est: *Os non comminuetis ex eo,* sed de Christo in mysterio Eucharistiæ, in quo frangitur, quia franguntur species. De quo Paulus; *Panis quem frangimus,* & à Luca propterea vocatur fractio panis. Et ita interpretatur Chrysostomus in priorem ad Corinthios: & Prosper in libro sententiarum Augustini ait: *Cum frangitur hostia, dum sanguis*

1. Cor. 11. Expeditur & illud: Quod pro vobis datur, vel frangitur.

Ambro. lib. 4. de Sacra. cap. 5. to. 4.

August. lib. 3. de Trinitate. 10. & lib. 4. cap. 14. tom. 3.

Alter sensus. Exod. 12. Num. 9. Ioan. 19.

1. Cor. 10. Act. 2.

Chrys. hom. 24. in 1. ad Corin. 10. 2.

Prosper episcopus Aquitania.

In hostia fra-
ctone, san-
guinisque de
calice, in ora
fidelium sum-
ptione, quid
significetur.
Ioan. 19.

Ad quid se
nobis in Eu-
charistia Chri-
stus dedit.

**Ambro. loco
supra cita-
to.**

Luc. 22.

Matth. 26.
Marci. 14.

Donum Eu-
charistia,
quale in nos
Christi amo-
ris symbolū.
Chry. hom.
83. in Mat.
tom. 2.

Olim verba
consecratio-
nis alta voce
pronuntiarī
cur solita.
Iust. Mart.
Apolo. 2. in
fin. tom. 1.

de calice in ora fidelium funditur, quid aliud, quam Domini corporis in cruce immolatio, eiusque sanguinis de latere effusio designatur? Et cum addit, Quod pro vobis datur, aut frangitur, indicat se non mysticum, vel metaphoricum corpus dare, verum naturale ipsum corpus, quod morti crucis offerebatur. Et de presenti: quia iam coeperat dari, cum proditus esset à Iuda, & ipse se adu dabat, & Patri mysticè se offerebat sub speciebus panis & vini, in remissionem peccatorum, in pretium redemptionis, in vitam propitiatoriam, & in alimentum animarum nostrarum perpetuò in Ecclesia celebrandum. Nec arboretur quisquam, quod Græci, & Ambrosius in consecratione panis addunt, Quod pro vobis frangitur, cum eam partem non addat Ecclesia Romana: quia Græci consecrationis suæ formam ex traditione B. Pauli acceperunt, quæ conformis est Lucæ Evangelistæ narrationi: sicut Latini ex traditione Petri, quæ desumpta est ex Evangelio B. Matthæi, & Marci, quæ ut non necessaria prætermittitur ab illis, & ne quis existimare possit verè frangi corpus Christi, aut etiam credere non posse dispensari sine fractione, & distributione in plures facta, ut hodie fit. Fuit autem argumentum insigne charitatis, ac teneri amoris, de quo Chrysostomus in Matthæum sic ait: Multa matres post partum alijs nutricibus infantes dederunt: quod ipse facere noluit, sed proprio corpore nos alit, & sibi coniungit, atque conglutinat. Sic ille. Et quod tendat ista traditio, vel fractio, ostendit Ecclesia Græca, quæ in suis liturgijs addit: Quod pro vobis datur, & frangitur in remissionem peccatorum: quod fortassis ex traditione ab Apostolis illa desumpsit. In liturgijs quoque Græcorum additur populi responsio, Amen: sicut & iterum post verba consecrationis calicis. Moris enim erat olim, ut verba consecrationis alta voce dicerentur, quod possent ab omnibus audiri: qui respondebant, Amen: ut præter liturgias Græcorum, & Iulianum Marty-

rem in apologia pro Christianis ad Antoninū Imperatorem, docent etiā Latini. Nam Ambrosius lib. de ijs, qui mysterijs initiantur: ipse, inquit, clamat Dominus Iesus: Hoc est corpus meum. Ante benedictionem verborum celestium alia species nominatur, post consecrationem corpus Christi significatur. Ipse dicit sanguinem suum. Ante consecrationem aliud dicitur, post consecrationem sanguis nuncupatur. Et tu dicis, Amen, hoc est, verum est: quod sermo sonat, affectus sentiat. Ad ipsum lib. de Sacramentis affirmat. Idem tradit Leo Papa de ieiunio sept. mensis: Tunc enim, inquit, & sacrificij munda est oblatio, & misericordia sancta largitio; quando ij, qui ista dependunt, quid operentur, intelligunt. Nam dicente Domino: Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis, sic sacra mensa communicare debetis, ut nihil profus de veritate corporis Christi & sanguinis ambigatis. Hoc enim ore sumitur, quod fide creditur; & frustra ab illis Amen respondetur, à quibus contra id quod accipitur, disputatur. Hæc Leo ille Magnus. Sed iam hic mos, propter indignos qui accedunt, & obreuerentiam Diuinorum verborum, ptorsus exoleuit. Ait enim Innocentius III. Caterum, ne sacrosancta verba vilescerent, dum omnes penè per vsum ipsa scientes, in plateis, & vicis, alijsq; locis incongruis decantarent, decreuit Ecclesia, ut hac observatio, qua secreta censetur, à sacerdote secretè dicatur. Vnde fertur, quod cum ante consuetudinem, qua postmodum inoleuit, quidam pastores ea decantarent in agro, diuinitus sunt percussi. Hæc ille.

Addunt Lucas, & Paulus ad Corin. Hoc facite in meam commemorationem. Rectè solus Lucas inter Evangelistas, cui datum est describere Christum Sacerdotem, ponit verba, quibus Apostolos promouit ad Sacerdotium. Hoc ipsum igitur totū quod feci, id est accipete panem, gratias agere, vel benedicere, quod est consecrare, sumere, & dare alijs; ita & vos facite. Hactenus fecistis agnum Paschalem in memoriam egressus vestri ex Aegypto: iam

Ambro. lib. de ijs qui myste. initiatur, c. 9. & lib. 5. de Sacramen. c. 4. tom. 4.

Leo ser. 6. de ieiunio. 7. mensis, sub finem. Ioan. 6.

Cur Canō in secreto nunc dicitur.

Innoc. III. lib. 3. Mysterior. Missa, c. 1.

Pastores quidā verba consecrationis in agro decantantes, diuinitus sunt percussi. Luc. 22.

1. Cor. 11. Cur solus Lucas ex omnibus Evangelistis hæc Domini verba retulerit: Hoc facite in meā commemorationem. Exo. 12.

psal. 109. & Heb. 5. & 7.

B. Ire n. li. 4. ca. 32. in fine.

Theophan.

S. Germano Constantino.

Quid illud: Hoc facite in meam commemorationem.

B. Basi. Memoria à recordatione, reminiscētia, ve quid differt, teste Basilio.

Memoria Recordatio quid. Nico. Cabala c. 9. exposit. Liturgia.

in pane & vino facite in mei pro vobis offerentis recordationem. Et sicut ego Sacerdos secundum ritum Melchisedec hucusque feci ad vestrum documentum, instituendo perpetuū charitatis meæ monumentum; ita & vos in futurum sanctificabitis. Et ita his verbis tradidit potestatem offerendi sacrificium. Et ut Irenæus lib. aduersus hæreses in fine tradit: Et Noui Testamenti nouam docuit oblationem, quæ Ecclesia ab Apostolis accipiens in vniuerso mundo offert Deo. Et Theophanes libro quo disserit, Quid sit sacerdotiū: Hoc ergo opus excellentissimum, & Apostolis similiter operandum tradidit, & per illos illorum successoribus, & deinceps reliquis vsque ad finem vitæ presentis. Vnde non errauerit, à dilecti, si sacerdotium esse dixerit officiale Dei potestatem. Hæc Theophanes. Neque sanè (ut sanctus Germanus Constantino-polit. in Theoria rerum ecclesiasticarū scribit) id facere iussisset, nisi vim inditurus fuisset, ut id facere liceret. Itaque his etiam verbis promouit eos ad Sacerdotium, ut paulo post fusius disputaturi sumus, eū de sacrificio Misæ agemus: sicut etiam illa verba: Hoc est corpus meum, pressiori, & luculentiori sermone sunt contra hæreticos expendenda: nunc hoc loco hæc pauca sint satis. Dixit autem, non in meorum operum, aut dolorem pro vobis susceptorum; sed, in mei recordationem, siue memoriam, hoc est meæ charitatis, & meæ erga vos ingentis beneuolentiæ, qua multo plura pro vobis operari, & pati paratus eram, argumentum, & ostensionem. B. Basilius quodam loco ponderat illud verbum: In mei recordationem, vel, commemorationem, assignans differentiam inter memoriam, & recordationem, siue reminiscētiā: quarum priorem, Græcè *μνησιν* vocat, posteriorem verò *ἀνάμνησιν*, qua utitur in Evangelio Dominus. Nā memoria, eius est, quem cognouimus, conseruatio; Recordatio verò, eius qui abiit, resumptio. Nicolaus Cabala de interpretatione Liturgiæ Græcorum, ita hæc verba exposuit: Sed qua nam de causa hæc iussit, & ad aliquid respiciens, hanc recordationem à nobis

exegit? Ne ingrati, & immemores esse-mus. Est enim benefactoribus ab ijs qui beneficio affecti sunt, quedam gratia re-latio, eorum meminisse, & eorum, per qua beneficio affecti sunt. Huius autem conseruanda memoria homines multas rationes excogitarunt, sepulchra, statuas, columnas, dies festos, & celebres, certamina: quorum omnium sanum est institutum, non finire, ut viri præclari, & præstanti virtute, obliuioni mandentur. Et infra: Et per statuas quidem, ciuitates solum habent figuram corporis: nos autem ab hac oblatione non habemus figuram corporis, sed ipsum corpus eius qui se gessit fortissimè. Hoc ipsum etiam antiquis constituit, ut in figura facerent id, quod nūc est in rerum veritate. Id enim erat Pascha, & agni occisio, in memoriam reuocata cadis illius ouis, & sanguinis, qui seruauit Hebræis in Aegypto primogenita. Et hac quidem est ratio recordationis. Hæc ille. Sequitur: Et accipiens calicem gratias egit, & dedit illis. Lucas verò, sicut & Paulus, ait: Similiter & calicē, postquam cœnauit. Ecclesia verò: Similiter modo postquam cœnatum est, &c. Ponderant quidam illud aduerbium, Similiter, asserentes, quod si non esset calix iste alter à prius commemorato (de quo dixerat: Et accepto calice, gratias egit, & dixit: Accipite, & diuidite inter vos. Dico enim vobis, quod non bibam de generatione vitis, donec regnum Dei veniat) non dixisset Lucas: Similiter: quoniam iam explicatum fuisset quod accepit in manibus calicem, & gratias egit, & dedit discipulis inter se diuidendum. Vnde cum calicem istum introducit cum adverbio, Similiter, significat similem ceremoniam à Christo in eo seruatam, quæ seruata est in pane: nam accepit panem, benedixit, deditque diuidendum inter eos: Deinde adiecit ad maiorem expressionem: Postquam cœnauit, ac si aperte dixisset, Priorem calicem legalem accepit cœnando; hunc autem, postquam cœnauit. Tertiò, quia si prior calix esset idem cum posteriori, non esset verisimile, Dominum cœpisse Eucharistiā porrigere à calice; cum alij duo Euangelistæ, atque adeò Paulus, referant, à pane accepisse, & deinde venisse ad ca-

Quare Chri-stus Eucharistiam sumi in eius commemorationem voluerit. Memoriae benefactorū cōseruandæ rationes ab hominib⁹ excogitatae, quænam.

Idem ibid.

Exod. 12.

Ibidem.

Luc. 22.

1. Cor. 11. An hic calix, de quo Lucas, sit alter ab eo quæ Matthæ⁹ commemorat.

I. ratio eorum qui id affirmant.

II. ratio.

III. ratio.

III. ratio. licem. Quare, multi sunt Doctores veteres, qui duplicem calicem agnoverunt. Nam Hierony. in Mattheum, tractans illa verba: *Cœnantibus autem eis, accepit Iesus panem, ita habet: In Luca legimus duos calices, quibus discipulis præcipitur: unum primi mensis, & alterum secundi; ut qui inter sanctos primo mense agnum comedere non potuerit, secundo mense inter penitentes hædum comedat.* Et Theophylactus in Lucam: *Ideo, ait, & poculorum videtur meminisse Lucas. Et semel quidem dicit: Accipite, & diuidite inter vos: quod Veteris Testamenti figuram quis esse dixerit. Et iterum post fractum panem, & distributum, quod Noui Testamenti nominat.* Sic ille. Quibus subscribit Beda, & Dionysius Carthusianus, ac nonnulli e recentioribus, quos supra produximus: ut magna non careat probabilitate hæc sententia. Verba Bedæ hæc sunt: *Et hic calix ad vetus illud Pascha, cui finem desiderabat imponere, pertinet: quo accepto gratias agit, ob hoc nimirum, quia vetera transitura, & ventura erant omnia noua.* Sic Beda. Et in verba sequentia: *Dico enim vobis, quod non bibam de generatione vitis, donec regnum Dei veniat, scribit: Potest quidem hic versiculus & simpliciter accipi, quod ab hac hora cœna, usque ad tempus resurrectionis, quo in regno Dei erat venturus, vinum bibiturus non esset. Postea namque illum, cibum, potumque, sumpsisse, testatur Apostolus Petrus, qui ait: Qui manducauimus, & bibimus cum illo, postquam resurrexit a mortuis. Sed multo consequentius, ut sicut supra typicum agni esum, sic etiam potum Pasche typicum neget se ultra gustaturam, donec ostensa, & manifestata resurrectionis sua gloria, regni Dei fides mundo adueniat. Ut per duo maxima legis edicta, esum videlicet, potumque Paschalem spiritaliter immutata, disceres omnia legis Sacramenta, vel iussa, que carnaliter sonare videbantur, ad spiritalium iam nunc obseruantiam fuisse transferenda.* Hæc ille, in cuius verbis merito illa verba sunt ponderanda, multo consequentius, quibus indicat, hanc exponendi rationem alteri præstare.

Alia verò opposita sententia est, vnum tantum extitisse calicem, & quod

Lucas vsus sit anticipationis figura, ut asserit B. Augustinus: per quam argumenta facta soluantur. Sicut enim quatuor actiones, quas Mattheus, & Marcus ad calicem sanguinis attinentes scribunt, nempe gratiarum actio, calicis distributio, veri sanguinis asportio, denique protestatio non bibendi amplius de generatione vitis: horum tertium Lucas suo ordine, & loco refert; cætera verò præoccupat non sine causa; ut videlicet protestatione non bibendi in futurum, coniungeret cum protestatione non manducandi amplius. Ita etiam Paulus calicis sacri prius meminit quam panis: *Calix, inquit, benedictionis cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? & panis quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? Et Lucas prius calicis mentionem faciens, præmittit Christum gratias egisse: quo planè indicauit se de calice Eucharistico, siue benedictionis, & non de vulgari meminisse.* Quæ sententia his rationibus nititur. Prima: quia in lege Moysi, ubi præcipitur esus agni Paschalis, nihil præcipitur de potu legali, vel libamine cum agno. Secunda: quia poculum legale non diuidebatur inter omnes, ut poculum Evangelicum, sed cuius suum poculum hauriebat. Tertia: quia Mattheus loquens de calice sacro, ait: *Bibite ex hoc omnes: at hoc idem prorsus est, ac dicere: Accipite, & diuidite inter vos, quod Lucas refert de poculo quod vocant legale.* Quarta: quia de poculo priori recenset Lucas Christum dixisse: *Dico enim vobis, quod non bibam de generatione vitis, donec regnum Dei veniat.* Quæ verba Mattheus & Marcus tribuunt Christo post calicis Evangelici consecrationem: quare ergo volumus multiplicare calices, si verba omnia vni possumus conuenire? Quinta: quia verbum illud Lucæ: *Similiter & poculum*, vel calicem, quia cum articulo dicitur, *το ποτηριον*, rem, de qua ante facta est mentio sine articulo, ostendere videtur, ut doctè annotauit Euthymius, & Leontius Aetholus in Lucæ commentarijs. Ea enim est natura articulorum Græcorum, ut aliàs diximus. Sexta ratio:

B. Aug. lib. 3. de Euang. consen. c. 1. tom. 4.

1. Cor. 10.

Quibus rationibus nitatur hæc sententia. Prima ratio.

Secunda. Exo. 12. Leuit. 25. Num. 28. Tertia. Matth. 26.

Quarta. Luc. 22. Matth. 26. Mar. 14.

Quinta. Euthym. c. 64. in Mattheum. Leontius Aetholus. Sexta.

quoniam

quoniam omnia, quæ Lucas de primo, & secundo calice recenset, nihil aliud continent, quam id quod solus Mattheus, vel solus Marcus de singulari calice Evangelico narrant. Si ergo hæc de vno sunt tantum calice intelligenda; ergo & illa verba Lucæ, asserendo illum vsus figura præoccupationis, quod consonent Evangelistæ. Septima: non desunt graues Doctores, qui hæc sententiam, ut probabiliorē amplectuntur: inter quos Ammonius Alexandrinus in consonantia Evangelicæ, & Tacianus ante eum hæc ita in cordiam redigunt; quasi vnum tantum fuerit poculum. Accedit & B. Augustinus, qui lib. de Consen. Evangelistarum sic scribit: *Quod enim Lucas de calice bis commemorauit, prius antequam panem daret, deinde postquam panem dedit, illud quod superius dixit, præoccupauit, ut solet: illud verò quod ordine suo posuit, non commemorauerat superius: vtrumque autem coniunctum hanc sententiam facit, quæ & illorum est, scilicet aliorum Evangelistarum.* Hæc ille. Ideo *Similiter*, significat, & refert quod supra dixit de ipso calice, vel etiam de pane: quod verò ait: *Postquam cœnauit*, significat quod supra dixit de calice, per anticipationem dictum fuisse, ut exponit Augustinus. Et ita soluitur argumentum de præconsecratione calicis ante panem. Eandem sententiam ex Græcis sequitur Euthymius; ait enim in Mattheum: *Nunc autem Luca verba tractanda sunt, ac concilianda, quatenus possibile fuerit. Ait enim ille, Christum primo quidem sumpsisse poculum, & gratias egisse, ac diuisisse; similiter autem & poculum ipsum: vnde videtur de duobus loqui poculis. Non est autem ita; sed primum quidem sumpsit poculum, & bene dixit, ac dixit, Accipite hoc, & diuidite inter vos: deinde cum addidisset: Nequaquam bibam de hoc fructu vitis, donec regnum Dei veniat, timore mortis sua turbauit eos. Ut autem verisimile est, facta concertatione, ac consensione, repositum est poculum; deinde aliquanto post tempore facta sunt quæ sequuntur, siue panis siue poculi traditio. Cum enim dixerit Evangelista de pane, quod ubi gratias egisset, fregit, ac dedit eis, deinde subiun-*

Septima ratio à testimonio Patrum.

Ammon. Alex. Tacianus.

Aug. lib. 3. de consen. Euang. c. 1. initio, to. 4.

Idem in eodem loco.

Euthy. ante productus.

xerit, similiter & poculum ipsum: ostendit, quod illud ipsum fuit poculum, quod prius acceperat. Non enim simpliciter dixit, *Similiter & poculum; sed similiter & poculum ipsum, addito videlicet articulo, & rem, de qua facta est mentio, significando.* Hactenus illè. Vtramque proposui sententiam, fruatur quisque suo iudicio: mihi sanè prior magis aridet, & verbis Evangelicis magis consona videtur. Et hæcenus exposuimus verbum, Similiter.

Sequitur: *Postquam cœnauit.* Quod verbum Lucas & Paulus apponunt: Sed quæstio est; de qua cœna sit sermo: nã video quosdam sentire de cœna agni Paschalis. Quod si verum esset, non minus Eucharistiam confecit sub specie panis post cœnam illam, quam calicem: nec esset discrimen, quod porrexerit calicem post cœnam. Nam vel ipse Lucas solus, vel Paulus, narrantes calicem datum post cœnam discipulis suis, indicant panem inter cœnandum porrectum, etiã si Mattheus non dixisset: *Cœnantibus autem eis, accepit Iesus panem.* Deinde si sermo esset de cœna legali completã, opus fuisset, Christum instituisse sub specie panis, inter cœnandum agnum, & ante lotionem pedum; cum tamen lotio pedum præcesserit institutionem Eucharistiæ secundum Patres: & agni cœna interrumpi non posset; cum esset iuxta legis mandatum, festinanter agnus edendus. Propterea dicendum est, sermonem esse de posteriori cœna, quæ consecuta est lotionem pedum; & de qua ait Ioannes, quod postquam lauit pedes singulorum, recubuit iterum; & detexit proditorum: & panem intincto porrecto expulit illum. Hæc ergo posterior pars cœnæ; quæ consecuta est ablutionem pedum, dum celebraretur à Christo, illa est, de qua dicitur à Mattheo: *Cœnantibus autem eis, Atque hac cœna confecta, & completa, porrexit calicem; ut intelligamus poculum hoc, & similiter panem, de quo dictum est superius, ad vulgarem cœnam non pertinuisse, quæ pascendo corpori subserviebat: cuius porrecto ni calicis quomodò potuerit inter esse*

Luc. 22.

1. Cor. 11.

Cum Lucas, & Paulus de Christo dicunt: Postquam cœnauit, de qua cœna sit sermo. Iopinio, quæ nititur duplici ratione.

Sacræ institutione Eucharistiæ pedum lotio præcessit secundum Patres.

Exod. 12. Altera opinio probabilior. Ioan. 13.

Matth. 26.

Iudas,

Ioan. 13.

Iudas, qui inter cœnandum accepta buccella abierat, videre haud queo, vt superius disputauimus.

Quamlibet specie Eucharistię integrę & distinctum esse Sacramentum, vnde cõstet.

Deinde ex hoc verbo colligitur, quamlibet speciem distinctum esse Sacramentum ab altera, quia diuersę materię, & formis verborum diuersis cõsecratę: & non simul, sed longo interuallo, & mora temporis intercedente. Nam panem ipsis cœnantibus confecit, ac sumendum dedit: deinde post cœnam consecrauit calicem, ac distribuit, & cuiuslibet speciei consecratio ni hanc clausulam distinctę adiunxit: *Hoc facite in meam commemorationem*, post panem nimirum, & calicem benedictum. Ergo distincta fuerunt Sacramenta, licet alia ratione vnum sint, & vnum efficiant Sacramentum: tanquã vnum prãdium, vel cœnam integram: nã etsi cibus & potus inter se sint distincta, vnum tamen integrum efficiunt alimentum, & vnam integram refectionem, & cœnam, & vnum prandium, quod non tantum ex solo cibo, vel ex solo potu constat, sed ex utroque. Docent autem prudenter Iuriscõsulti, in cunctis actibus & dispositionibus eos articulos, quorum quilibet suam habet propriam determinationem, & clausulam concludentem, pro diuersis, & separatis esse habendos. Hęc autem propterea adduximus, vt ostendamus, Melancthonem grauissimę errasse, qui dixerit inseparabiles esse species à se inuicę; cum Christus ipse panem sacrum inter cœnandum dederit. Dei autem perfecta sunt opera, non dimidiata, vel mutila: & post nonnullam temporis moram cœna cõpleta, porrexit calicem. Adhęc idem Dominus apud Lucam, euntibus discipulis in Emmaus panem fractum dedit sine specie vini: & Iacobo fratri Domini, vt testatur Hieronymus ex Euangelio Nazaręorum, communionem sub specie tantum panis tradidit: quia domi suę non erat vinum, quo non utebatur. Ista etiam diuersa, ac distincta institutione indicare voluit Spiritus sanctus, futuris temporibus in potestate Ecclesię situm esse, vt vel vtramque, vel alteram tantum specię, prout magis iudicauerit expedire, dif-

Iurisperitorũ regula.

Contra Melã chthonę, Eucharistię species ab se minime diuisas, & inseparabiles esse, impie dogmatizantem.

Deut. 32.

Luc. 24.

B. Hierony. lib. de scriptorib. Ecclesia. to. 1. a medio.

pensare possit. Hinc Iulius I. in epistola ad Episcopos per Ægyptum (quę habetur in Concil. Bracaren. III.) recte ait: *Apostolis corpus, & sanguinem commendauit: seorsum panis, & seorsum calicis commendatio memoratur.* Et Bernardus sermone in cœna Domini, qui incipit: *Panem Angelorum: Ordinatus, inquit, Dominus sacrificium corporis, & sanguinis sui, seorsum panẽ, seorsum tradens & vinum.* Vides igitur Patres expẽdisse, quod seorsim, & diuersis temporibus exhibitus sit panis, & porrectus calix: vnde & consecrato pane, statim, tanquam res integra, & perfecta, corpus Christi proponitur adorandum ante consecrationem calicis.

Ex his deinde colligitur, quod necessitatis articulo cogente, & accedente dispensatione Pontificis, Eucharistia in sola materia panis confici potest. Nam Christus in solo pane confecit, vt testis est Lucas: & cum B. Apostolum Iacobum post resurrectionem communicauit, vt autor est Hieronymus. Et confirmatur autoritate Innocentij III. qui libris mysteriorum Misse definit posse in altera specie confici, vbi alterius non est copia. Innocentius quoque VIII. dispensauit cũ Noruegia carente vino, vt conficeret in sola specie panis: vt testis est Raphael Volaterranus; quod etiam alij Catholici concedunt.

Sequitur in Matthæo: *Et accipiens calicem, gratias egit.* Ecclesia Latina amplioribus vitur verbis, ait enim: *Accipiens & hunc præclarum calicem in sanctas & venerabiles manus suas, item tibi gratias agens, benedixit, deditq; discipulis suis.* Ecclesia verò Græca, vt habet Liturgia B. Iacobi Apostoli, distinctius loquitur: ait enim: *Similiter postquam cœnauit, accipiens calicem, & permiscens ex vino & aqua, & aspiciens in cœlum, ac ostendens tibi Deo & Patri, gratias agens, sanctificans, benedicens, implens Spiritu sancto, dedit nobis discipulis suis.* Eadem ferẽ sanctus Basilius habet in sua Liturgia. Primò igitur notandum, quod Euangelista habet notã, hoc est poculum, quo potari solet, verbum genericũ, & quo vitur Ambrosius in Paulum: vnde verbum po-

Iulius I.

Concil. Bracaren. III. can. 1. B. Bernard.

Quando sola specie panis cõficit Eucharistia potest.

Luc. vii.

Hierony. supra productus.

Innoc. III. lib. 4. mysterio. Misse. c. 23.

Inno. VIII. Raphael vsq; laterra. lib. 7. geograph. Declaratur hæc verba: & accipiens calicem gratias egit.

S. Basil. Presbiter Græcè quid. Ambros. in caput 11. prior. ad Corinth. to. 5.

Calix Græcè κάλυξ, vnde dicitur. Macrobi. li. 1. Saturna. cap. 12. Varro libr. 4. de lingua Latina. Iul. Pollux.

Horat. 1. e. pist. 4. In Ecclesia vox calicis, nõ poculi cur retenta.

Quomodo verũ sit Christum accepisse hunc signatum calicem.

Altero solutio. Odo Cameracensis. Episc. in cano. Misso.

Calix præclarus cur dicitur a Propheeta. Quales olim calices essent in Ecclesia.

tandi deducitur. Calix verò, à voce Græca deriuatur κάλυξ, secundum Macrobius, vel à fundendo, hoc est, κάλυξ; vel à rotunditate, quasi κάλυξ, vel, si Varroni fides est præstanda, à calida aqua, quę illo genere poculi bibebatur; vel secundum Iulium Pollucem, poculum erat, quod post remotam mensam & lotas manus exhibebatur. Et tale vas fuit istud, quia erat cœna finita, & abluti etiam pedes Apostolorum: cuius vocis ille meminit, qui dixit:

Fecundi calices quem nõ fecere disertũ? Et fortassis in Ecclesia retenta est vox calicis, quia poculum est rotundum, & funditur ex eo in ora credentium, & sanguinem Christi calore charitatis feruentem continebat. Vas verò ipsum, quo Dominus consecrauit, asserturum esse tradunt quidam in Ecclesia Valentij in Hispania, vbi ostendi, & spectari religiose solet à fidelibus.

Deinde dubitari potest, quomodo verum sit, Christum accepisse hunc signatum calicem. Respondeo, quod quemadmodum vnus est panis vitę, & vnum, & idem altare, ita vnus est Christi sanguis, & vnum poculũ illud continens. Et sicut in illo pane, quem benedixit, accepit omnes panes, quos Sacerdotes postea benedixerunt, & in seculum vsque benedicent: ita vnus est, & idem calix, & in illo suo omnes calices accepit, vt idem fiat in nostris, quod in illo suo: sicut superius exposuimus. Odo autem Cameracensis, sic interpretatur hæc verba: *Ea enim fide quotidie accipitur benedicendus, vt modo fiat, quod tunc futurum erat; & quia hæc fides vna est in tota Ecclesia, & ille vnus, cui tunc, & modo offertur. Et ideo calix cum accipitur, etiam ante verba diuina est vnus: sicut omnium Ecclesiarum altare dicitur vnũ, quia in eo secundũ vnam fidem, vnum Dominici corporis offertur quotidie sacrificium.*

Præterea dicitur præclarus calix: quod videtur sumptum ex Psalm. 22. vbi dicitur: *Calix meus inebrians quã præclarus est?* Nõ quidem propter materiam auream, vel argenteam, cum aliquando fuerint calices, aut vitrei,

aut fideles, aut lignei, sed quia continet rem præclarã, ac pretiosissimã, nimirum Christi sanguinem, qui infinitę est satisfactionis, & cum infinito merito fusus ad Dei gloriam, & nostram salutem: offerturque præclarę maiestati diuinę, vt in Canone dicitur. Postremò præclarus dici potest, respectu calicis Melchisedec, & libaminum omnium, atque adeo vniuersi sanguinis animalium, qui in lege offerebatur in huius typum & figuram.

Ad hæc addit Ecclesia Græca: *Et permiscens ex aqua & vino.* Quia enim Christus temperantię omnis, & sobrietatis exitit exemplum, vinum purum, & potentissimum, quale est in regione illã Iudę calidissimã, non est verisimile illum potasse. Nam Sapientia in Prouerbijs id prædixerat: *Immolauit victimas suas, miscuit vinum, & proposuit mensam suam.* B. Hieronymus in quæstionibus (super Paralipomenon) Hebræicis, circa illud quod aquã Domino libauit: *Notandum, inquit, quod vinum, quod Deo in sacrificium offerebatur, aqua mixtum erat.* Voluit etiam in eo significari fluxum sanguinis, & aquę: vt multi Patres tradunt in illa verba, præsertim Augustinus, & Chrysostomus. Item figurare voluit vnionem populi fidelis per hoc Sacramentum cum Christo: nam aquę multę, populi multi petraque percussa in deserto reddidit aquam, & bibebant, vt Apostolus ait, de spiritali conseqente eos petra; Petra autem erat Christus. Audi etiam quid de re hæc statuat Christi Martyr Cyprianus: *Sic verò calix Domini non est aqua sola, aut vinum solum, nisi vtrumque sibi misceatur, quomodo nec corpus Domini potest esse farina sola, aut aqua sola, nisi vtrumque adunatum fuerit, & copulatum, & panis vnus compage solidatum.* Et infra: *Et ideo frater charissime, si quis de antecessoribus nostris, vel ignoranter, vel simpliciter nõ hoc obseruauit, & tenuit quod nos Dominus facere exemplo, & magisterio suo docuit, potest simplicitati eius de indulgentia Domini venia concedi: nobis verò non poterit ignosci, qui nunc à Domino admuniti, & instructi sumus, vt calicem Dominicum vino mixtum, secundum quod Do-*

Sanguinis Christi efficaciam.

Quædam Canonici edicta. Quibus de causis (vt rationis est credere) Christi vinum aquã commiscuit. Prou. 9.

B. Hierony. tom. 3.

i. Para. 11. Vinum Deo in sacrificium offerri solitũ aqua mixtum erat. II. ratio. Ioan. 19. III. ratio. Apocal. 17.

Evod. 17. 1. Cor. 10.

Cypria. lib. 2. epist. 3. a liquato post med.

Vfus Eccle-
fia.

Sanct. Tho.
3. p. q. 74.
art. 8. tom.
12.

Honorio Pa-
pi.

Vinum con-
secrandū qua-
renus aqua di-
luenda n.
Abusus quo-
rundam repre-
henditur in
hac parte.

Idem.

Ioan. 19.
An in Sacra-
mento altaris
aqua cum vi-
no transubstā-
tiatur in san-
guine. varis
opiniones.

Et hoc
est

An qui per
oblationē in
solo vino co-
ficat, Euchari-
stiam conse-
cret.

Qui ductus
ratione Lu-
therus leuissi-
ma neget vi-
nū aqua mis-
cendū in Mi-
se sacrificio.
Isa. 1.
Cypria loco
citato.

minus obtulit, offeramus. Hec ille. Acce-
dit etiam vniuersalis Ecclesie tam La-
tinæ, quam Græcæ consuetudo, quæ
verbo, & facto id præstat. Nam parum
aquæ admiscetur vino, quæ mox in vi-
num naturali virtute conuertitur, vt
docet B. Thomas. Propterea modicū
debet esse, vt quidam cōsulant. Hinc
Honorius ad quendam Archiepiscopum
(& habetur extra de celebratione
Missarum, c. Perniciosus: *Pernicio-
sus, inquit, in tuis partibus inoleuit abu-
sus, videlicet, quod in maiori quantitate
de aqua ponitur in sacrificio, quam de vi-
no; cum secundam rationabilem consue-
tudinē Ecclesie generalis plus in ipso
sit de vino, quam de aqua ponendum.* Et
in eodem titulo cap. cum Marthæ. §.
quæsiuisti, etiam refert, quosdam sen-
sisse, quod sicut vinum conuertitur in
sanguinem, qui fluxit de latere Domi-
ni; ita & aqua conuertatur in aquam,
quæ cum sanguine fluxit ex eodem la-
tere; alios verò tenere, quod sicut a-
qua vino mixta transiens in vinum, si-
militer cum vino transubstātiatur in san-
guinem Christi; alios rursus, eo quod
Physici asseuerent aquam non transi-
re in vinum, sed eam iam vino mixtā
posse per artificium rursus separari à
vino, putare aquam nec in sanguinem
transire, sed nec in alteram aquam, sed
per se manere, vino conuerso in san-
guinem, & circumfusam prioribus vi-
ni accidentibus consistere. Inter quas
opinionēs cum nullam rejiciat, pro-
babiliorē tamen illā esse docet, quæ
asserit aquam cum vino in sanguinem
transmutari. Quæ sententia potest cō-
sistere etiam eo dato quod Physici di-
cunt, aquam vino mixtam non con-
uerti in vinum. Si verò quis per obli-
uionem in solo vino conficiat, nō est
dubium eum consecrasse.

Lutherus verò impius in aliud ex-
tremum inclinans, censet aquam vino
minimè miscendam esse; vocans mix-
tionem aquæ cum vino, signum me-
re humanum, & sinistrae significatio-
nis, eo quod in malam partem ponit-
ur in Scripturis eiusmodi mixtio: vt
cum dicitur: *Vinum tuum mixtum est
aqua.* Insurgit porro in hanc falsam
sententiam Cyprianus scribens ad Ce-

cilium, quem supra produximus, qui
ex diuina reuelatione, & præcepto as-
serit se id accepisse. Peccatum ergo ef-
fet, si quis scienter solum vinum, sicut
si solam aquam consecrare tentaret:
quemadmodum hæretici, sobrietatis
imagine decepti, & ab hoc errore di-
cti Græcè Hydroparastæ, & à Latinis
Aquarij, faciebant: vt tradit Theodo-
ritus in compendio hæreticarum fa-
bularum, & Augustinus libr. de hære-
sibus.

Quod ergo Cyprianus in epistola
dicta scripsit, quod sicut offerri aqua
sola non potest, ita nec vinum solum
potest: intelligendum est neutrum si-
ne peccato æquè omitti posse, vel sine
hæresi; si existimet mixtionem illam
esse illicitam, & malam, vt Lutherus
putauit. Vitumque ergo est necessa-
rium ad significandum mysterium: li-
cèt qui ex negligentia, vel malitia a-
quam omitteret, grauissimè peccaret,
consecraret tamen, sicut etiam hæreti-
cus. Similiter si quis plus aquæ, quam
vini apponeret, ita vt nullus, vel te-
nuissimus sit vini sapor, nihil effice-
ret. Vinum autem quodcumque ido-
neum est ad consecrationem, siue ve-
tus sit, siue nouum, id est, mustum, siue
acidum, quod scilicet declinat in ace-
tum: secus si quis in puro aceto confi-
cere tentaret, vel in hydromelle, siue
medone, vel mulso, hoc est, *idponax*, vt
temerè definiuit Melanchthon. Simi-
liter perinde est, siue vinum sit mag-
num, siue paruum, siue album, siue ni-
grum, dummodo sit ex genimine vi-
tis. Si verò in vino conecrato aliud
vinum infundatur, hoc non transit in
sanguinem, nec illi admiscetur, sed ac-
cidentibus prioris vini, quæ tantum
tangit, commiscetur, & corpori, quod
sub eis delitescit, vndique circumfun-
ditur, non madefacit circumfusum:
quanquam aqua pura calici consecra-
tō apposta vini saporem assumat, hoc
est, quia accidentia permittunt subie-
ctum, quemadmodum subiectum so-
let permittare accidentia. Cæterum il-
la ratio, quod aqua communis per a-
quæ benedictæ contactum reddatur
benedicta, ita vinum commune per Sa-
cramenti contactum efficiatur sacrum;

Hydropara-
stæ hæretici,
vel aquarij,
cui sic dicit.
Theodo. lib.
1. hæreti. fa-
bularū. to.
2.

Aug. lib. de
hæresi. Nu.
64. tom. 6.
prope ini-
tium.

Illud Cypri-
ni: Sicut a-
qua sola ita
nec vinum so-
lū potest of-
ferri: quo mo-
do accipien-
dum sit.

Vinum quod
idoneum con-
secrationi.

Melanchtho-
nis impiū do-
gma.

An si vinocō-
secrato aliud
vinū infundā-
tur, hoc tran-
seat in sangui-
nem, & con-
uertatur.

Innoc. III.
lib. 4. myste-
rio. Missæ,
cap. 31.
Quis panis
& vinum de-
ceant Eucha-
ristiæ confe-
ctionem.
Leuit. 22.
Infra 24.

Malac. 1.

Sacerdotum
quorundā
ca. Dñi men-
sam abusus,
& negligen-
tia notatur.

Quid est: Et
accipiens ca-
licē, gratias
egit.
Ioan. 2.

Exo. 17. &
1. Cor. 10.
Psal. 77.
Exod. 7.
Gen. 19.
Luc. 4.
Supra 1.

Deut. 8.2.

& benedictum, ac proinde transeat in
sanguinem; firma non est, neq; in hoc
Sacramento locum habet: vt docet In-
nocentius III. lib. de mysterijs Missæ.
Est autem danda opera, vt optimum,
& parum vinū, optimus & purus pa-
nis pro materia tanti Sacramenti quæ-
ratur. Nam si olim Deus in sacrificiū
non acceptabat animal cæcū, aut clau-
dum, aut scabiosum, sed exigebat sibi
exhiberi simillam purissimam, & o-
leum purissimum oliuarum, quanto
magis æquum est, vt ad consecrationem
Eucharistiæ ablegetur panis mucidus,
aut niger, aut vinum vanum, siue ace-
tosum? Hinc Dominus per Prophetā
Malachiam queritur quod offerrent
illi panem pollutum, & ait: *Si offeratis
cacum ad immolandum, nonne malum
est? & si offeratis claudum, & languidū,
nonne malum est? Offer illud duci tuo, si
placuerit ei, aut si susceperit faciē tuam,
dicit Dominus exercituum.* Hæc dixe-
rim propter nonnullos Sacerdotes,
qui mensam altaris sordidis mappis,
& alijs ad sacrificium necessarijs im-
mundis plânē, & horrorem ijs qui
spectant, gignentibus habere solent,
vt fide profus tanti Sacramenti de-
stituti videantur, vel mensæ suæ profa-
næ maiorem rationem habere, quam
sacræ.

Sequitur: *Et accipiens calicem, gra-
tias egit.* Id est, gratijs Deo actis sancti
ficauit calicem, ac benedixit, & be-
nedictione mutauit substantiam vini
mixti in sanguinem Christi: sicut in
Canā Galilææ aquam mutauit in vi-
num, & sub Mose petram conuertit
in aquam; & aquam in sanguinem, iux-
ta illud: *Conuertit in sanguinem flumi-
na eorum,* atque vxor Loth in statnam
& petram salis. Erat enim sermo Dñi
in potestate dicens, & faciens, quia nō
erat impossibile apud eū, qui Deus e-
rat, omnē verbum. Quod benedixerit
calici, per metonymiam intelligēdum
est, per quam continens pro contento
vsurpatur, & vasculum pro liquore vi-
ni in vase posito. Sicut cum Moyses
dixit: *Audite cæli qua loquor, audiat ter-
ra verba oris mei:* per cælos cælites,
illos spiritus; & per terram, terrenos
homines intellexit. Ita hic calicem

pro vino contento in calice: nec enim
Dominus ipsi vasi benedixit, aut illud
dedit bibendam, sed liquorem in eo
contentum. Multis autem verbis B. Ia-
cobus in Liturgia sua hunc actum be-
nedictionis expressit, dicens: *Gratias
agens, sanctificans, benedicens, implens
Spiritu sancto: quæ omnia verba vim bene-
dictionis mystica nobis declarant.*

Dicens, *Bibite ex hoc omnes.* Hoc di-
ctum fuit à Christo, ne forte vnus to-
tum hauriret poculū. Voluit ergo ex
vno calice, & ex eodē vino sacro om-
nes gustare, ad commendandam chari-
tatem, pacisq; vnitatem. Panem verò,
cum tradidit, non dixit: *Manducate ex
hoc omnes,* quia panem sanctum in to-
tidem buccellas, fragmentaue diuisit,
quot erant ipsi Apostoli māducaturi.
Quanquam Ecclesia Latina explican-
di gratia dixerit: *Accipite, & manduca-
te ex hoc omnes.* Sed hoc verbum Ec-
clesia Græca in suis Liturgijs non ac-
cepit. Et cum olim ante Christum e-
sus, aut potus cuiuscunque sanguinis
prohiberetur; Christus suum porrigit
sanguinem, nobisq; bibendum propi-
nat. Olim inter Paganos qui se inuicē
arctiori amicitia, seu fœderis vinculo
ad aliquod opus, siue bonum, siue ma-
lum copulare volebant, de vasculo, in
quo sanguis humanus repositus erat,
gustare solebāt: vt Scythæ in more ha-
bebant, & coniurantes cum Catalina
ad euerendam Romanam rempubli-
cam, fecisse, historijs est proditum. Ad-
eum modum Dominus nos indiui-
duo, & fortissimo amoris nexu non
tantum secum, sed etiam cum fratri-
bus coniungere ad Euangelium per
vniuersum orbem propagandum, &
pro eo ad sanguinem vsque decertan-
dum, nosque inuicem copulatos ita
confirmare voluit, vt omnes magnum
opus moliremur, qui Christo nomen
damus: nempe debellare Satanae vires,
mundique terrores, ac machinas in
nos insurgentes infringere, & carnis
violentissimas, ac molestissimas cu-
piditates, & blandissimas voluptates
peruenire: ad quæ tam ardua facino-
ra gloriosè præstanda, de suo pretio-
sissimo sanguine, qui non tantum hu-
manus est, sed etiam diuinus, potare

Cūr Christus
dixerit: Bibi-
te ex hoc om-
nes.

Quare Chri-
stus panem
sacrum cum
tradidit, non
dixit: E-
dite ex hoc
omnes, sicut
de calice.

Gen. 9.
Leuit. 3:
Deut. 12.

E vasculo hu-
manum san-
guinem olim
qui bibere so-
lebant.

Dominici sa-
guinis nobis
porus diuinus
quid cōferat.

nobis præcepit. Et vt Gentiles suo pculo suafu Satane potantes nonnifi ad humana, vel interdum diabolica præftanda accingebantur; ita qui de Chrifti calice bibunt, ad diuinas actiones, quibus, tum homines, tum dæmones superare valeant, & admoneantur, & præmuniuntur. Sanguis etiam olim pro anima ducebatur; quare ne edent in carne sanguinem, id est animam, vetabantur: nunc vtrumque fumimus: quia etiamnum animam informare debemus, vt capax fiat diuinitatis. Antiqui carnalem tantum, & externam hostiam interficiebant, ideo belluæ in sacrificijs immolabantur, quia, vt dici solet, lex manum tantum, non animum reprimebat. In Nouo vero Testamento homo interficitur, vt non solum caro, sed etiam ratio mortificata in sacrificium Deo offeratur, vt nobis spiritum ille suum tribuat, pro eo quod nos totum nostrum illi tribuimus: nos enim, nisi nouum in Christo accipiamus, veterem non ponimus. Vt ergo per qualitates ciborum temperatura, affectusque animorum mutantur: ita sæpe Christum edendo, caro, & spiritus noster præfertim in spiritu, & fide, carni Domini Iesu, & Spiritui similis efficitur, atque adeo Iesus ipse: itaque nos diuinitatis capaces efficitur, & per diuinitatis vnionem facile nos in se commutat, & sine vlla mora. Christus se dedit in cibum, & potum; vt omnes habeant quod desiderant, ne si corpore Christo viciniore, feliciores haberentur, inuidia quædam oreretur. Ideo in cibo, & potu, in memoriam mortis suæ, manere nos omnes voluit; quia sic nobis magis ex-

pediebat: & in hac specie, in qua sola fides iudicaret; vt sic sola frueretur suo Sponfo, & ne sic fieret adultera; si oculi, aures, gustus, atque alij sensus aliud perciperent. Vt si amans secretè Sponsam adeat, toto eo fruatur Sponfa: at verò vbi apertè, ibi amicis multa impartitur, quæ subtrahit Sponsæ. Mirificum autem facit amoris argumentum, totum suum nobis sanguinem porrigendo. Fertur Cleopatra Egypti Regina, ingentem multorum millium tertiorum cœnam M. Antonio promississe: quam non multo post exhibuit, summi valoris gemmam aceto liquefactam sorbendam præbens, in amoris singularis monumentum. At (si magna, & sacrosancta licet componere paruis) Christus, qui verissima, & ardenti charitatis flamma excellat, non gemmam aliquam terrenam, & aceto liquefactam, sed sanguinem, infiniti pretij thesaurum cum diuinitate coniunctum exhibuit. Cunque homines in testimonium, pignusque amoris dicere soleant: Darem pro te tot sanguinis vncias: solus Christus, & polliceri, & præstare voluit, ac potuit. Vni ergo nos Christo dedamus, vni inferuamus, vni sanguinem nostrum dedicemus, vni illi, qui nobis vixit, & mortuus est, & viuamus, & moriamur; vt proterrena cœlestem, pro humana diuinam, pro temporali sempiternam vitam consequamur, præstante eodem Domino nostro Iesu Christo, cui cum Patre, & Spiritu Sancto, sempiternas laudes, & gratias pro tam diuino munere immortales agamus in perpetuum, Amen.

Simile.

Plin. lib. 9. natur. hist. c. 35. in fine.

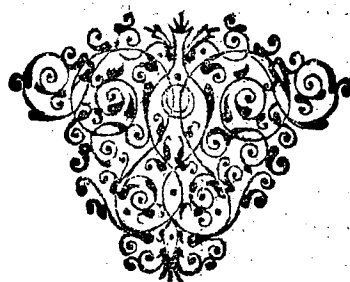
Eucharistiæ diuinissimū munus quale extiterit Domini Iesu erga nos amoris symbolum.

Christo quantum debeamus, & quid ab eo sperandum.

Cum sanguis olim ed in lege sit vetitus, cur nos nunc carnem cum sanguine comedamus.

Nouo Testamento conditio.

Christus cur se in cibum, & potum: & in specie panis & vini tradiderit.

TRACTATUS XV.

IN illa verba: *Hic est enim sanguis meus Noui Testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Dico autem vobis, non bibam amodo de hoc genimine vitis vsque in diem illum, cum illud bibam vobiscum nouum in regno Patris mei.* Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22. 1. Cor. 11.

Scopus autem ris.

B Xaminanda sunt atq; tractanda verba, quibus Dns calicem confecit. Verbis autem B. Matth. Mar. adiungit: *Et biberunt ex illo omnes*, Lucas verò paullo aliter narrat; ait enim: *Similiter & calicem postquam cœnauit, dicens: Hic est calix Nouum Testamentum in sanguine meo, qui pro vobis fundatur.* Paulus autem aliquid amplius adiungit: subdit enim post dicta verba Lucæ: *Hoc facite quotiescunq; biberitis, in meam commemorationem. Quotiescunq; enim māducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis, donec veniat.* Liturgia verò B. Iacobi Apostoli in hunc modum habet: *Hic est sanguis meus Noui Testamenti, qui pro vobis, & multis effunditur, & datur in remissionem peccatorum.* Et postquam respondit populus: *Amen*, subiungit Sacerdos: *Hoc facite in meam commemorationem: quotiescunq; enim comederitis panem hunc, & hunc calicem biberitis, mortem Filij hominis annuntiatis, & resurrectionem eius confitemini, donec veniat.* Hæc omnia sūt nobis præfenti tractatu explicanda. Quanquam Dns cū sub specie panis corpus suum portexerit, per naturalē vnionē aderat sanguis, anima, ac diuinitas: nō enim dedit corpus ex angue, aut inanimum, aut hypostasi diuinitatis Verbi destitutum. Ita quoq; licet ex vi verborū sub specie vini portexerit sanguinem, naturali tamen vnione cōiunctum erat cū corpore, anima, ac diuinitate: nō enim erat sanguis extra vas suum, neque san-

In Eucharistia quæ contineatur omnia etiam sub qualibet spe cie.

guis mortuus, sed viuus, neq; expers diuinitatis: vt ex his accipias, sub qualibet specie Christum integrū contineri, & sumi.

Iam verba singula diligētius expēdamus: ait enim Matth. *Hic est enim sanguis meus Noui Testamenti.* Perpēde in primis cōiunctionem (*enim*) quæ habetur in Mathæo, & quæ ex hoc loco in Canone Missæ adiecta est in cōsecratione panis. Reddit autem rationē ei⁹ quod dixit: *Bibite ex hoc omnes.* Et videri posset absurdā ratio, & potius ad ducens ad non bibendum; quā ad bibendum: quia sanguis erat. Sanguinis enim potus horrore plen⁹ est, & in veteri lege sæpius interdictus, sed tollitur absurditas; si cogitemus Dñm in his verbis respexisse ad ea, quæ olim dixerat de necessitate, & vtilitate potū di suum sanguinē, dixit enim: *Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius sanguinem, &c.* quasi diceret: *Bibite ex hoc omnes: nā hic est ille me⁹ sanguis, quem qui dignè bibunt, habebunt secundum promissionem meam vitam æternam.* Cur verò in lege prohiberetur esus sanguinis, & in Evangelio præcipiatur, egregiè docet Cyprianus serm. de cœna Domini. Nam in abstinentia illius sanguinis designata est vita spiritualis, & rationalis à belluinis moribus aliena: Bibimus verò de Christi sanguine humano pariter, ac diuino, vt intelligamus per eius gustum ad æternæ, & diuinæ vitæ participium nos vocatos.

Matth. 26. Particula enim, cum dicitur: Hic est enim sanguis meus, &c. perpenditur.

Quare signis Christi potus minimè absurdus, & horribilis videri debeat. Gen. 9. Leuit. 3. Deut. 12. Ioan. 6.

S. Cyprian. Cur in veteri lege sanguinis esus prohibet⁹, in noua præceptus sit.

Hæc Græca lectio: Hoc est sanguis meus, explicatur.

Idem lib. 2. epist. 3.

Exo. 16.

Quare Dominus inquit: Hic est sanguis meus.

Exod. 24.

Sanguis fœderis, vel testamenti in Scripturâ proprie quæ dicitur.

Illud: Hic est sanguis meus Noui Testamenti, quid significet.

Heb. 7.

Deinde expende, Græcè haberi *ἴστρο* *ἵστρο* *ἵστρο* *ἵστρο*: quod posset verti non solum pronominè masculino, vt vertit Interpres, sed etiâ neutro, hoc modo: Hoc est sanguis meus. Quæ lectio conueniret magis cū eo quod præcedit: *Bibite ex hoc omnes*, vt iam eiusdem generis pronomē subiiciatur, dicēdo, Hoc est enim sanguis meus, quæadmodū alii qui legūt in Cypria. in epist. ad Cæciliū: & pronomē neutrum demōstrat indeterminatam substantiâ contentam sub speciebus. Non tamen malè vertit Interpres ponēdo Hic pro Hoc. Nā filijs Israël interrogantibus de manna, Quid est hoc? respōdit Moyses: *Iste est panis, quæ Dñs dedit vobis ad vescēdū*: cū esset dicendum, *Istud est panis*, &c.

Tertio perpende, addi sanguini pronomen, meus, ad. distinctionem huius sanguinis diuini ab alio sanguine animaliu, quæ nec edere, nec licebat bibere. Porro ob additum illud pronomē, duriusculè cohæret cū substantiuo sanguis Genitiuus Noui Testamēti, quod in Græcis vitatur per præpositum articulum *τὸ*, qui facit vt nomen sanguis repetat, hoc modo: Sanguis in quâ, Noui Testamenti, quod additum est ad distinctionē eius sanguinis de quo Moyses dixit: *Hic est sanguis fœderis, quod pepigit Dominus vobiscum*: ad quæ verba hic alludit Dominus. Et ibi pro fœderis LXX. habent *ἰστρο*. Dicitur autē propria Scripturâ phrasi, sanguis fœderis, vel testamēti sanguis, quo fœdus aliquod cōfirmabatur. Est ergo sensus verborum Domini: Hic meus sanguis nouæ legis, ac proinde promissæ æternæ hæreditatis confirmator, & sancitor est: nā si nos in alijs omnibus confirmat sanguis testamēti etiam coactè effusus, quanto magis in Christo spontè fundente sanguinem, vt stabiliatur Euangelium, & promissa eius æterna confirmentur? Nam testamentum hoc loco accipi potest, aut pro lege Evangelica, quæ Veteri legi opponitur; aut vt rem testamento legatam, testamēve significat: quemadmodum heres dicere solet; hic fundus est testamentum Patris mei: id est, portio hæreditatis à Patre meo legata. Et in hunc sensum loquitur Apostolus de Christo: *In tan*

tum melioris testamenti sponsor factus est Iesus, id est, melioris hæreditatis: quemadmodum promissio significat rem promissam, & oblatio rem oblatam, iuxta illud: *Sed vt expectarent promissionem Patris*, id est, Spiritum sanctū à Patre promissum. Et alio loco: *Vt morte intercedente, &c. repromissionem accipiant qui vocati sunt. æterna hæreditatis*; Et, *Sancti per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiâ, adepti sunt repromissiones*, id est, præmia promissa. Ita etiam idē Paulus spem accipit pro re sperata, cum ait: *Expectantes beatam spem, & aduentum gloriae magni Dei*. Ita sumitur oblatio pro re oblata, secūdu illud: *Sacrificiū, & oblationem noluiti*. Vt igitur symbolicè per metonymiâ, calix significat rem in eo contentâ; ita testamētum rem in eo legatam: quam sanguinis effusio, quæ iudiciū est mortis, dicitur cōfirmare, quatenus mors confirmat testamentum. Nam dum viuit qui testatus est, semper potest aliter disponere, & voluntariè mutare: vt docet Paulus in epistola ad Hebræos. Est autem, si propriè loquamur, testamētum, vltimavoluntas testatoris legans bona hæredibus. Verus illud testamētum de terra Chanaā, & bonis temporarijs quibusdam disponebat filijs Israël dandis: quod quidem testamētum siue pactum, firmatum fuit sanguine vitulorū, vt lib. Exod. tradit. Omne enim pactū, seu testamētū, suū habet sanguinē: vnde nec Sacramētū circūcisionis Abrahæ, sine sanguine eius fuso fuit: & Abraham oblatis ouibus, & bouibus, cū Abimelech, & Phichol fœdus percussit; id est, boues, & oues percussit in fœdus: vt in Genesi dicitur. Ad hæc Iacob fugiens Laban, & in Galaad comprehensus, fecit iuramentum cum auunculo suo Laban, & immolauit victimas: vt idem liber Genesis refert. Ita etiam apud Gentiles fœdera non sine sanguine percutiebantur: hinc illud apud Poëtam: *Stabant, & cæsa iungebant fœdera porca*; ad significandum cum qui fœdus percussū violaret, digna morte à Deo esse plectēdum. Proinde Nouum Testamētū, quod est dispositio hæreditatis eter

Act. 1.

Apostoli promissionē Patris quæ expectarent.

Heb. 9. Infra 11.

Tit. 2.

Psal. 39.

Heb. 9.

Testamētū propriè quid sit.

Exo. 34.

Gen. 17.

Infra 21.

Infra 31.

Antiqui ritus sanguine fœdus percutiēdi causa. Virgil. lib. Aeneid. Nouum Testamentum quid signet.

Luc. 22.

Regnū Christi quod.

Nouum Testamentū quo sanguine decurrit cōfirmari.

Ibidem.

1. Cor. 11.

Cur Matth. & Marcus in verbis consecrati sanguinis non meminerint calicis, sicut Lucas, & Paulus meminerūt. Calix quid sonet.

Quo sophisticate Lutherus, stultus, & impius, opus cōtritione, & confessione præuata probet non esse ad Eucharistiæ summationem.

Diluitur dupliciter hoc sophisticisma.

næ, siue cœlestis regni, & de quo dixerat: *Ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus, regnū, vt edatis, & bibatis super mensam meam, in regno meo*: id est, tū in Ecclesia militanti, in qua est mensa Christi parata filijs suis, tū etiam magis completè in regno cœlesti, & mensa gloriæ. Decebat igitur, vt hoc tantum testamētum aliquo sanguine firmaretur; at quis alius potuit æterna, & diuina bona in cordibus nostris stabilire, nisi sanguis Iesu Christi Dei & hominis.

Lucas verò, atq; B. Paulus aliter formam conficiendi sanguinem tradunt, nimirum: *Hic est calix Nouum Testamentum in sanguine meo, qui pro vobis fundetur*. Alij enim Euangelistæ in verbis consecrati sanguinis, calicis haud meminere: quia proponebant significare virtutem sanguinis Christi in cruce effusi. Lucas cum Paulo calicem explicatum à Christo commemorat: quod intendere virtutem vsus Eucharistiæ sub specie potus exprimere. Calix enim, poculum ad vsum bibēdi sonat. Et licet varia sit virtus sanguinis Christi in cruce effusi, atq; illius qui in Eucharistia sumitur: idē tamē est sanguis.

Malè etiam ex his verbis colligit Lutherus, suscepturo Eucharistiâ, non opus esse per contritionem, & cōfessionem prius purgari de admissis peccatis, sed satis esse credere promissioni Christi de remissione peccatorum per Eucharistiæ Sacramētum obtinēda: sic arguens: Nouum Testamentū est promissio remissionis peccatorū: sed calix Christi, & sanguis eius, Luca, & Paulus testibus, est Nouum Testamentum; est ergo calix Christi promissio remissionis peccatorum; ideo per eius cum fide summationem obtinetur remissio, & non est opus vt præcedat illa cōtritio, & confessio. Sed respōdemus, eam locutionē: *Hic calix Nouum Testamentum est*, nō posse in proprio sensu accipi, sed in eo, quæ clarius Matth. & Mar. ponēt in Genitiuo indicat. Si enim est sanguis Noui Testamēti, ergo nō est Nouum Testamentū, sicut nec sanguis vitulinus fuit vetus Testamentū. Itē potiori illud vas, aut synecdochicè sanguis in eo contentus non est Nouum Testamē

tum, quia Luc. & Paulus dicentes: *Hic calix Nouum Testamentū est*, adiungūt, in meo sanguine. Quod ergo subdit in nominandi casu, Nouum Testamentū est: ne intelligas formaliter, quasi calix sit lex Evangelica, siue Nouum Testamentū, aut sit res legata in hoc testamēto. Sub est autē in his verbis duplex metonymia: prima, qua cōtinens ponitur pro contento, id est, poculū, siue calix pro vino, eo quod vinū in ipso cōtinetur; altera est, qua cōtentum in poculo, id est, sanguis sub specie vini fœdus, vel Testamentum dicitur Nouum, cum sit eius symbolum propter species, & cōfirmator, siue sancitor propter ipsam rem. Nec ab hac loquendi ratione abhorret Homerus, qui proponens fœdus inter Græcos, & Troianos certis ceremonijs sancitū, agnos duos, & vinum vocat fœdera, his verbis: *Κόρυς δ' ἀνὰ δῖον θεῶν φέρον ὄρθια πίδα Αρνε δῖω, καὶ δῖον ἐν φρονά, καρπὸν ἀρπυίας Αἰὼς τὸ ἀείνω*. Hoc est: Præcones circa ciuitatē deorū ferebāt fœdera fidelia, agnos duos, & vinum lactificans terræ fructū in vtre caprino. Sicut ergo ibi dicuntur agni duo, ac vinum, quibus initū est fœdus, fœdera ipsa: ita hic Christi sanguis sub specie vini delitescēs, fœdus nouum, siue testamentum dicitur, quia illud confirmat.

Stultum autem est quod contendit Beza, panem, & vinū esse symbola, & tessera pacti noui. Nos autē nō species ipsas externas, sed que intus delitescūt, Corpus Xpi, & verū sanguinē dicimus esse illa instrumēta, quibus initum est nouum pactū de æterna hæreditate. Illud porro intolerabile, quod idē scribens, in illud Luc. 22. *τὸ πικρὸν ἰχθυὸν*, corruptum esse contendit; cum hæc verba, si ad constructionem spectes, non ad sanguinem, sed ad poculum, quod Græcè dicitur *ποτήριον*, & neutri generis, referēda sint, neq; tamē de vino, neq; de poculo intelligi possint. Manifestū est, ait, solæophanes, cū dicēdū fuisse in Datiuo *τὸ πικρὸν ἰχθυὸν*, vt legit Basil. in Ethicis *ὄρω. κα.*, aut potius cum essent ad marginem annotata ex Matthæo, aut Marco, postea in textum irreperunt. Quod eo fa-

Cū dicitur: Hic est calix Nouum Testamentū in meo sanguine, vt sit accipiendum.

Homer. lib. 3. Iliad.

Quid hic sonauerit Beza hæreticus nostri seculi scriptor.

Aliud somnium eiusdē Bezae intolerabilis elucitur.

Basil. in ethicis regu. 21. c. 3. §. 10. 2.

cilius factum est, quod cum in superio-
ri versiculo adscriptum esset *Id est in
didōmōv*, simile quippiam esset adijciē-
dum, ubi agitur de sanguine. Sed nec
hoc additur apud Paulum, qui tamē vi-
detur ex hoc loco Dominicę cęnę in-
stitutionem accepisse. Neq; causa est,
cur Lucas solus solęcophanes vsurpa-
nerit. Hactenus Beza, qui nō iudicat es-
se corruptum nisi id, quod eius senten-
tiā impugnat. Et sibi manifestē contra-
dicit, nā affirmat, omnes vetustos codi-
ces habere, calicem, siue poculū effun-
di pro nobis; at qui alij possunt esse hi
codices, nisi sacri libri? Ergo & ab Ec-
clesia recepti. Et si omnes conuenie-
bant, & vetusti erant, quo modo pote-
rant esse corrupti? Habebant ergo illi,
calicem, id est, liquorem contentū in
calice, pro nobis effundi: ex quo elici-
tur, necessariō liquorē illū, id est, san-
guinem Domini fuisse in calice Dñi
contentum. Et ita idē est calix, & san-
guis apud Luc. qui ait: *Hic est calix No-
uum Testamentū in sanguine meo*: quia
etsi differat casu, poculū d̄ quo agitur,
sanguinem continet: quod si creditur,
opinio Beza stare nō potest. Sed respō-
det, primō esse solęcismū, quo rectus
casus pro obliquoponitur, id est, *ixv-
vōvōv* pro *ixvōvōvōv*. Cur ergo, si solę-
cismū vsurpauit ipse Beza, vertit: Hoc
poculū est illud Nouum Testamentū in
meo sanguine, qui pro multis effundi-
tur: cū vertendū fuisset, quod pro vo-
bis effunditur, cū participiū ad sangui-
nē referatur, vt Lucas voluit? Et cū ip-
se admiretur cur Lucas vnū casum pro
alio posuerit, interim ipse Euāgelium
peruertit: tamen si Lucas id fecisset,
quod non credit Beza, nonne seipsum
suo calamo damnasset?

Deinde allegat, hęc verba ex margi-
ne in textū irrepisse. Quod si admitti-
tur, quis vllam sententiā Euāgelicā sar-
tamētā præstabit? Et hanc leuissimā
coniecturā ipse forti ratione cōuellit,
dū ait, omnes vetustos codices sic habe-
re: magis autē est credendū omnibus
codicibus vetustis, quā mille rationi-
bus hominū. Quod Basilium adducit
dicētē Xpi sanguinem p nobis fundi:
verū est. Sed non negat Euāgeliiū asse-
rere, calicem, vel poculū fundi pro no-

bis. Et Euthy. diligenter annotauit di-
ci poculum effundendum pro nobis:
& cum non possit intelligi de vini po-
culo; ergo de sanguine in poculo con-
tento. Non ergo post benedictionem
manet vini substantia, sed sola sangui-
nis Christi substantia.

Est igitur verus verborum Domini
sensus (vt ad textū redeam): *Hic calix
Nouū Testamentū in sanguine meo*, scili-
cet confirmat, & sancit. Et quia Luth-
rus mirificē inuoluit proprias vocum
significationes; statuendū est, testamē-
tū promissionem esse morituri, qua
nuncupat hęreditatem, & instituit hę-
redes. Continet ergo testamentū, pri-
mū mortem testatoris, sed nō vt rē le-
gatā, vt vult Lutherus, sed vt testamen-
ti approbaticem, ac cōfirmatricem.
Ita enim Apostolus ait: *Testamētū enim
in mortuis confirmatū est: alioquin nōdū
valet, dū viuūt qui testatus est*. Et paullo
superiūs: *Et ideo, inquit, Noui Testamē-
ti mediator est, vt morte intercedente, in
redemptionem earum prauaricationum,
quę erant sub priori testamēto, repromis-
sionem accipiant qui vocati sunt, æterna
hęreditatis*. In Christo enim mortuo
cœpit Nouū Testamentum habere effe-
ctū, quando latroni promissum præsti-
tū paradysum, & Patres in limbo degē-
tes sua visione beaui. Deinde testamē-
tum continet hęredū institutionē: &
hi sunt qui vocati sūt in repromissio-
nem æternę hęreditatis; id est gēs euo-
cata ad fidem, quę dicitur Ecclesia, ad
posidenda æterna bona. Tertiō, pro-
missionem legatam, id est æternam hę-
reditatem, non autē remissionē pecca-
torum, quę morte Christi abolerentur.
Hinc iuxta Scripturas definiēdo testa-
mētum, erit lex noua à Christo lata, &
eius sanguine obsignata: cuius profes-
sores cęlestis regni hęredes instituun-
tur. Quę definitio omnes penē causas
suas cōprehēdit: materiā quidem, quia
dicitur lex; formā, quia noua; efficiēs
quā à Christo lata: instrumētū, qđ sit
eius sāguine obsignata; finē deniq; cū
professores eius testamēti, cęlestis re-
gni instituuntur hęredes. Quod autē te-
stamētū legē significet, testatur Hie-
re-mias, & Paulus, dicētes: *Ecce die veniēt,
dicit Dñs, & cōsumabo super domū Israel*

Euthy. cap. 64. in Matthaum.

Verus sensus huius loci traditur.

Testamentū quid.

Tria continet.

In Lutherū agitur in voce testamenti delirantē. Heb. 9.

Quando primum Christi testamentum cœperit confirmari. Luc. 23. Zacha. 9.

Heb. 9. Qui nā (iuxta Apostolū) vocati sint in repromissionem æternę hęreditatis.

Testamentum in Scripturis quid.

Quę sit vera, & perfecta definitio.

Quod testamentum legem significet.

Ierem. 31. Heb. 8.

Dominicę cęnę institutio-
nem Paulus vnde accepit, secū-
dū Beza.

Luc. 22.

Beza argu-
menta soluū-
tur.

Beza impu-
dentia, teme-
ritas.

II. argum.

Antiquis co-
dicibus mul-
tis inuicem
confitentibus
quāta fide
deshabenda.
III. argum.

& super domum Iuda testamentum nouū.
Et infra: *Quia hoc est testamentum
meum, quod disponam domui Israel post
dies illos, dicit Dominus, dabo leges meas
in mentem eorum, & in corde eorum su-
perscribam eas.* At verō legem illā Do-
minum promulgasse non chartis, &
aramento corporeo, sed in cordibus
auditorum, indubitatum est. Quod
autem sanguine suo firmauerit, tradit
Paulus: *Sicut Vetus sanguine hircorum
sancitum fuit.* Vt igitur Vetus Testamē-
tum, nō est sanguis hircorum; sed lex
illo sanguine firmata: ita nouum, non
est sanguis Christi, sed lex eius sangui-
ne sancita. Et sicut Moses cum dixit:
*Hic est sanguis Testamenti quod misit ad
vos Deus*, supplenda est aliqua vocula
quę confirmationem innuat, nempē
cōfirmator: ita cū Christus dixit:
Hic est sanguis meus Noui Testamenti,
scilicet sancitor, constabilitor quę.
Christus præterea non dixit: *Hic san-
guis meus est Testamentum nouum;*
sed, *Hic calix Nouum Testamentum in
sanguine meo*, scilicet confirmans, &
ratum faciens.

Ibidem. Quod Testamētum sanguine suo Christus firmauerit.

Exod. 24.

Quare Christi non dixit, Corpus suum esse Testamentum.

Per Testamētū Nouū quid Christi intellexerit.

Cur Matthæus, & Marcus dixerint in Genitiuo: Hic est sanguis meus Noui Testamēti; non autē in casu nominandi, vt Lucas, & Paulus.

Innoc. III.

lib. 4. My-
ster. Missa,
cap. 28.

Beda in Lu-
cam lib. 6.
c. 81. to. 5.

Haymo.

Esai. 59.

Rom. 11.

Non dixit autem de corpore quod sit Testamentum: quia sanguinis effusio, indicium est mortis qua Testamētum confirmatur: & tamen si Christus voluisset intelligere sanguinem esse Nouum Testamentum, debebat non minus in corpore, quā in sanguine Testamenti meminisse. Ergo per Testamentum Nouum, legem nouam, quę veteri opponitur, intellexit; vel noua, & æterna promissa, quę tēporarijs, & terrenis bonis legis veteris opponuntur. Propterea ne quiscūquē sensum Lutheri accipere posset, Matthæus, & Marcus dixerunt in Genitiuo: quia sanguis ipse propriē non est Testamentum, vt Innocentius III. docet in cap. cum Marthæ, de celebratione Missarum, & Beda super Lucam 22. & Haymo in c. 9. ad Hebræos. Sanguis ergo Christi non fecit nos hęredes nisi in spe, & per illum firmatur Testamentum, quod habet pactum remissionis peccatorum, secundū illud Prophetę: *Et hoc illis à me Testamētum, cū abstulero peccata eorum: non tantū quatenus sanguis in Eu-*

charistia est Sacramentum, sed etiam vt est sacrificium. Et vt Christi sanguis in cruce fusus confirmat remissionem peccatorum Veteris Testamēti, id est, vniuersa peccata, quę ante susceptum baptismum aliquis perpetraverit: ita oblatu sanguis Christi in Eucharistia confirmat remissionem peccatorum, eorum scilicet, quę quis post baptismum susceptum admittit.

Peruerse præterea Oecolampadius ex his verbis, quę improprie accipi debent, elicit, verbum, Est, accipiendum pro significat, aut Nouum Testamentum pro figura Noui Testamēti: ex quo colligit similem esse trōpū in verbis Matthæi, & Marci: *Hoc est sanguis meus; & consequenter in illis, Hoc est corpus meum: Negamus enim nos Catholici id quod assumit, nempē aut verbum est, sumi pro, significat; aut Nouum Testamentum sumi pro figura Noui Testamenti: sed significandum est iuxta duos priores Euangelistas, quod calix confirmet, ac ratum faciat Nouū Testamentū. Quia verō calix per sese illud non cōfirmat, sed per sanguinem Christi qui in eo continetur; ideo additum est, In meo sanguine, id est, per meum sanguinē. Idem ergo planē significatū est in verbis à Luca positis, quod significatur apertioribus Matthæi, & Marci verbis: & vtrōbique; asseritur veritas sanguinis Christi in calice. Quod ergo Nouū Testamentum nō sit pro figura eius accipiendū, vt vult Oecolampadius, ostēditur ex Matthæo, & Marco, apud quos nō potest sic accipi. Deinde quod nomen Sanguis in Matthæo & Marco non possit accipi pro figura sanguinis, vt ille vult, patet ex Luca, & Paulo, apud quos est Ablatiuus in sanguine, & capitur pro verō sanguine. Dicitur ergo sanguis Nouū Testamētum: sicut Circuncisio dicitur fœdus, vel pactū inter Deum & Abraham, & semē eius: quia illud fœdus repræsentabat Circuncisio, & confirmabat. *Hoc est, inquit, pactum meum quod obseruabitis inter me, & vos, & semen tuum post te: Circuncidetur ex vobis omne masculinum, & quę sequuntur. Ecclesia verō Catholica formā ex verbis Christi**

Oecolampadius de Nouo Testamēto quid senserit.

Quod Nouū Testamentū non sit figura sanguinis Christi, ostēditur.

Gen. 15.

per diuersos Euágelistas enarratis cōcinnatam, re tamen ipsa eandē vsurpare consuevit, ait enim: *Hic est enim calix sanguinis mei, Noui, & aeterni Testamenti.* Id est, Hic calix cōtinet sanguinem meum, quo Nouum Testamentum confirmatur. Et fit mentio calicis, nō solum per metonymiam, nam sic accipitur pro re contenta; maxime cum loquatur de pretioso sanguine potando, qui aliquo contineri debet poculo, sed etiam calix metaphoricē passionem, & dolorem, atque amaritudinem denotat: vt calix, quo reo datur venenum, vel cū infirmo datur amara potio, de quo: *Calicem quem dedit mihi Pater, non vis vt bibam illum?* Et, *Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum?* Iam operæ pretium est, vt verba, quæ in hac forma ab Ecclesia, tam Græca, quā Latina adijciuntur, expendamus. Græca igitur Ecclesia adijcit in calice conficiendo eleuationem oculorum in cœlum, & ostensionem poculi Deo, & Patri: sicut Latina Ecclesia adijcit signum crucis in verbo benedixit. Sed hæc omnia creduntur ex traditione Apostolica prouenisse. Adiungit etiam vocem, *Aeterni Testamenti*, & illud, *mysterium fidei*, præter dictionem illam, *Enim*, quæ non est de essentia, etiam si in textu Euangelico B. Matthæi habeatur, & commoda sit ad indicandum verborum Christi connectionem.

Iam exponamus quid sit Nouum Testamentum, & quid æternum. Nouum dicitur, quod propinquum habet initium: æternum verò, quod principio, & fine caret. Et tamen bene istæ voces connectuntur. Nouum enim dicitur, ob exhibitionem sanguinis prohibiti in lege, & maxime humani: æternum verò, referendum est ad æternam prædestinationem, & æternam hæreditatem, quæ hoc Testamento disponitur. Res igitur Noua est, dare sanguinem humanum ad percipiendum sc̄d̄is: sicut etiam Nouum, dare sanguinem humanum ad potandum. In lege etenim prohibitus erat potus sanguinis animalium, nedum hominis. Adhæc dicitur Nouum,

quia hoc Testamentum nouas habet promissiones, & longe diuersas à terrenis illis, & temporalibus legis vetustæ. Nouum item, eo quod huic Testamento aliud non succedet: quemadmodum Veteri successit Nouum. Postremò Nouum, quia semper vt Nouum apprehendit intellectus, & vt nouitate plenum gustat affectus. Eternum verò vocat, ob promissiones æternas, ad quas ducit, quæ sunt ipsa vita æterna; & quia alterum illi in æternum non succedet: quia charitas nunquam excidit; & ob personam testantem, ab æternoque prædestinatam. Hæc autem vox sumpta est ex Apostolo, qui ad Hebræos scripsit ita: *Deus autem pacis, qui eduxit de mortuis pastorem magnū onium in sanguine Testamenti aeterni, Dominum nostrum Iesum Christum.*

Addidit, *Mysteriū fidei*, quod ex traditione Apostolica sumptū esse docet Innocentius III. in c. cū Marthæ, & acceptum videtur ex Pauli prioris epistola ad Timoth. vbi ait: *Diaconos similiter pudicos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpe lucrum sectantes, habentes mysterium fidei in conscientia pura: quia debet ea mysteria fidei apud se continere, nec temere ea apud quosuis efferre.* Hinc Augustinus in sermonibus, quoniam aderant Ethnici auditores, cum de Sacramento corporis, & sanguinis verba facit, dicere solet, *Norunt fideles quid loquar.* Et quod hoc intelligatur de calice, probat quod subditur: *Et hi autem probentur primum; & sic ministrent: ministrare autem in conscientia pura, nulli rei magis quadrat, quā ministris tanti Sacramenti.* Olim enim Diaconi calicem ministrabant. Mysterium autem, significat arcanum, siue rem secretam aliquam, & occultam, id est quæ fugiat omnem sensum, & rationem humanam. Vnde Odo Cameracensis in Canonem Missæ scribens, sic exponit: *Pertinet, inquit, ad fidem Catholicam credere, post benedictionem calicis esse ibi verum sanguinem, vt infidelis sit, qui non crediderit.* Et Innocentius III. dicitur ergo, inquit, *mysterium fidei, quoniam aliud ibi cernitur,*

Testamentū cur æternū.

I. Cor. 13.

Heb. 13.

Illud: Mysteriū fidei: vnde profectū sit.

Innoc. III. Cap. 4.

B. August.

Ministrare in conscientia pura, quorum sit.

Mysterium quid sibi velit.

Odo Cameracensis episcopus.

Innoc. III. libr. 4. Myster. Missæ cap. 36.

& aliud

Idan. 6.
2. Cor. 3.
Habac. 2.
Rom. 1.
Quid Græcis mysteria.

Eucharistia Sacramentum Sacramento rum cur dicitur, & mysterium mysteriorum.

Quomodo sanguis Christi sit mysterium fidei.

Cur hoc verbum, Mysterium fidei, in calicis potio, quam in panis benedictione ponatur.

Rom. 3.

& aliud creditur. Cernitur ibi species panis, & vini, & creditur veritas carnis, & sanguinis. Quod autē hic dicitur, Mysterium fidei, alibi dicitur, spiritus, & vita. Spiritus enim est mysterium, secundum illud: litera occidit; spiritus autem viuificat. Fides est vita, secundum illud; Iustus ex fide viuít. Hinc ergo Dominus ait: Verba que locutus sum vobis, spiritus, & vita sunt. Sic Pontifex ille. Et quemadmodum in notis exprimēdis elementa pro rebus, & res pro elementis accipiuntur: ita in Sacramentis nouæ legis, quæ à Græcis mysteria dicuntur, quædam sunt, quæ sub sensum cadunt signa, sed quæ tamen continent occultam gratiæ significationem, secretamq; virtutem. Vt proinde Eucharistia merito dicatur Sacramentum Sacramentorum, & mysteriū mysteriorum, vt in eo maxime opus sit fide: quia non tantū credimus sanctificationem gratiæ, quæ per illud cōfertur dignè accedentibus; sed etiā Christi corpus, & sanguinem re ipsa sub speciebus illis contineri. Sed in præsentia dubia quædam emergentia breuib; expedienda sunt. Primum, quia baptismus videtur Sacramentum fidei, vt Eucharistia amoris: cur ergo dicitur in benedictione calicis, mysterium fidei? Respondetur, quod baptismus professio est ingressus in fidem; Eucharistia verò mysterium progressus, & perfectionis fidei, quod attinet ad rem contentam; quantum ad fructū verò Eucharistiæ, Sacramentū est unitatis, & charitatis.

Secundum dubium, Cur hoc verbum ponitur in calicis potius, quā in panis benedictione? Respondeo, Poterat dici in vtroque, nam vtrumque est mysterium fidei: sed apertius, & aptius in sanguine consecrato seorsum à corpore mors Christi exprimitur; quam hoc Sacramentum repræsentat, vt paullo ante dixi. Deinde quia fides nostra est de dato sanguine ad propitiandum mundum Deo, de quo Apostolus ad Romanos scribit; *Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem qua est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiatorem, per fidem in sanguine ipsius.* Adhæc vt alludat ad

sanguinem agni immolati pro exitu de Ægypto: nam in illo sanguine, quo illiti sunt postes, & superliminaria, adumbratum est mysterium sanguinis: cuius virtute rubricati & inuncti, à vera Ægypto peccati, atque à vero Pharaone, hoc est, diabolo, liberamur. Tertium dubium est: Si calix est mysterium fidei, ergo in Sacramento nō est veritas corporis, & sanguinis Domini, sed imago tantum, siue figura. Respondemus, nō esse validum: Hoc est Sacramentum, seu mysterium, siue figura, ergo non est veritas. Nam teste Apostolo, mors crucis Christi signat veteris hominis crucifixionem & destructionem: resurrectio Christi indicat nouitatem vitæ, in qua debemus ambulare: nec tamen sequitur propterea, non fuisse veram mortem, siue veram passionem Christi, aut resurrectionem. Adhæc mortuus est pro delictis nostris, & resurrexit propter iustificationem nostram, non rectè inferas, ergo verè mortuus non est, nec verè resurrexit; cū scriptum sit; *Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit; Et, Surrexit Dominus verè, & apparuit Simoni.* Est igitur vtrumque; vt panis in domo pistoris ante ianuam propositus, & pannus ante domum mercatoris: illa enim signa sunt, & symbola indicatā quod ibi vaneant huiusmodi, quæ tamen sunt verus panis, & verus pannus. Ait autem Innocentius III. libro Mysteriorum Missæ, explicans hoc verbum: *Tria quippe in hoc Sacramento, inquit, videlicet forma visibilis, veritas corporis, & virtus spiritualis. Forma panis, & vini, veritas carnis, & sanguinis: Virtus unitatis, & charitatis. Primum oculo cernitur; secundum animo creditur; tertium corde percipitur. Primum, est Sacramentum, & non res; secundum, est Sacramentum, & res; tertium, est res, & non Sacramentum. Sed primum, est Sacramentum gemina rei; tertium verò, res gemini Sacramenti; secundum autem, est Sacramentum vnius, & res alterius. Nā forma panis, vtramque carnem Christi significat, id est, veram, & mysticam. Sed veram carnem & continet, & significat; mysticā verò significat, sed non continet.*

Exod. 12. Sanguis ille, quo olim postes, & superliminare templi per fundebantur, quid adumbraret?

Mors crucis Christi, eiusdem resurrectio quid significent.

Rom. 4.

Esai. 53.

Luc. 24.

Innoc. III. libr. 4. c. 36. Vide capitulum Marthæ. Extra de celebratione missæ.

Quæ in hoc Sacramento continentur discreta.

sicut

Sicut vnus panis ex multis granis conficitur, & vnum vinū ex multis racemis conficitur: sic corpus Christi ex multis membris componitur; & vnitas Ecclesiastica ex diuersis personis consistit: in prædestinatis, vocatis, iustificatis, & glorificatis. Et infra: Vinum autem in quantum liquet, & rubet, similitudinem sanguinis representat. In quantum calet, aut redolet, proprietatem charitatis significat, & ostendit. Nam vinum, & sanguinem operatur, & excitat charitatem, quia cor bibentis ex hilarat, & dilatat. Patet ergo, quod substantia corporis, & sanguinis Christi est sacramentum. Est enim res primi, quia significatur, & continetur à primo, videlicet à forma visibili: & est sacramentum Tertij, quia significat, & efficit tertium, videlicet vnitatem Ecclesiasticam. Hactenus doctissimus Innocentius.

Quartum dubium est, An omnia illa verba, quibus vtitur Ecclesia Romana in benedictione calicis, sint de substantia consecrationis sanguinis; ita vt qui aliquod verbum omittet, nihil efficeret. Respondet B. Thomas in 3. part. illa omnia esse necessaria, & de essentia Sacramenti; quia Ecclesia omnia illa verba accepit ex traditione Apostolica. Deinde Conciliū Florentinum in instructione Armenis exhibita, & Innocentius III. in cap. cū Marthæ, de Celeb. Missarū, idem docent. Tertio, quoniam Sacerdos eodem ritu, & modo tenens manu calicem, cuncta verba pronuntiat, quasi per ea omnia consecrare intenderet. Subiungit tamē B. Thomas, quod per priora verba: *Hic est sanguis meus*, cōuersio vini in sanguinem significatur: vt per verba, *Hoc est corpus meum*, cōuersio panis in corpus Christi; per reliqua verò verba indicatur virtus sanguinis effusi in passione, qui operatur in hoc Sacramento. Confert enim passio æternā hereditatem, ideo dicitur, Noui, & æterni Testamēti: deinde iustificationē per fidē; ideo dicitur, mysteriū fidei: deniq; ad remouēda peccata, quæ vtriusq; effectum impediūt: *Qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorū.* Discipuli B. Thomæ, vt Petrus de Palude, & Ca-

preolus, Thomæ sequuntur sententiā: Caietanus verò et si cōtendat ad se trahere Thomæ sententiā, illū tamē tandē deserit. At verò Dñicus de Soto aperte docet, illa tantū verba esse, sine quibus cōsecratio nō fieret, videlicet: *Hic est sanguis meus*, vel, *Hic est calix sanguinis mei*: reliqua verò esse de essentia, id est de integritate, vel præcepto Ecclesiæ.

Et quoniā hæc sententia videtur longe probabilior, illā his rationibus cōfirmamus. Prima, quia nonnulli ex veteribus patribus Scholasticis hæc vt probabiliorē sententiā amplectuntur, vt Alexander Halensis, & B. Bonauentura in quartum sententiarū, & ex recentioribus Caietanus in 3. part. D. Thomæ, & Dominicus à Soto in Quarto. Verū ante hos omnes habemus testimoniū Iustini Martyris, qui in Apo'logia, quā pro Christianis ad Antoninū Pium scripsit, ita habet: *Nam Apostoli in Commentarijs à se scriptis, quæ Euangelia vocatur, ita tradiderunt præcepisse sibi Iesum. Eū enim pane accepto, cum gratias egisset, dixisse: Hoc facite in mei recordationem: Hoc est corpus meum. Et poculo similiter accepto, & gratias actis dixisse: Hoc est sanguis meus, ac solis ipsis ea tradidisse.* Hæc ille. Vbi vides nudas, & simplices formas, quas Iustinus producit, vllis sine adiectionibus. Deinde, quia Ecclesia Græca in benedictione calicis illis verbis nō vtitur, *Æterni, & mysteriū fidei*: & in Concilio Florentino Græci nō fuerunt reprehensi à Latinis de hac re, sed de eo tantū, quod post prolationē verborū Dñi, & consecrationē iam factā, quædam verba adderēt in suis liturgijs, quibus peterent vt panis cōuerteretur in corpus, & vinū in sanguinē eius. Sed cū verum sensum illorū verborū accipissent Latini, statim acquieuerūt: quāquam Marcus quidā Ephesinus ex Nicolao Cabasila nescio quid hæresis admisceret: cui Bessarion in peculiari libello de Sacramento contra eū respondit. B. igitur Iacobus Apostolus, & Basiliius, & Chrysostr. in suis liturgijs his verbis vtitur in benedictione calicis: *Hic est sanguis meus Noui Testamēti, qui pro vobis, & pro multis effunditur, & datur in remissionē peccatorū.* Quod si

his verbis nō cōficeret Ecclesia Græca; ab initio in hunc diē nunquā verū calicē habuisset, & Apostolus, atq; illi doctissimi, & sanctissimi Patres in re grauissima, & ad salutē spectante turpissimē, ac perniciosissimē decepti fuisset; ac proinde vniuersi Græcæ Ecclesiæ fideles adorando calicē Dñi, idololatræ prorsus exitiisset: quæ prorsus sunt absurdissima, minimeq; ferēda. Tertio, quia illa verba sunt de essentia formæ, quæ significat totū effectū Sacramēti: quia formā id efficit, qd significat, vt dici solet. Illa verò sunt, *Hic est sanguis meus*, vel, *Hic est calix sanguinis mei*; quæ admodum forma benedicēdi panem, *Hoc est corpus meum.* Et vt in pane benedicendo nō sunt necessaria illa verba, quæ à Luca, & Paulo adduntur, *Quod pro vobis datur*, vel pro vobis frangitur: ita in benedictione calicis, alia præter iam dicta, non sunt necessaria ad conficiendum. Quarto, illa effectuum sanguinis Christi significatio, quam B. Thomas declarat esse determinationes; & modos prædicati, scilicet sanguinis, non est Sacramento necessaria: quia cū vsum huius Sacramenti nō sit de essentia eius, efficitur, vt nec gratia, quæ per vsum dignè accedentibus confertur, sit necessaria. Quod si effectus illi nō sunt de essentia Sacramenti, cōsequitur, vt nec verba illos effectus significantia sint de essentia formæ; sunt tamen de substantia, & integritate, quia Ecclesia præcipit illa omnia super calicem dici. Nec mirum est, aliquid esse de integritate, & substantia hominis; sed non de essentia, ita vt sine illis nequeat viuere: nam digitus & manus ad integritatē hominis spectant, non tamen ad essentia. Nam si quis v.g. dictionē ultimam in benedictione panis positam, nempe Meū, longa mora proferat, tota prolatio concurret ad consecrationem panis, licet minor sufficeret. Similiter in baptismo trina mersione celebrato singulæ mersiones sunt de integritate Sacramenti, & concurrunt ad effectum baptismi, qui non est vsque ad extremam immersionem; & tamen non sunt omnes de essentia, quia posset quis vna immersione in-

Caietanus. Dominicus à Soto.

Altera opinio ceteri probabilior, multis rationibus fulcitur.

Alexan. Halen.

B. Bonau. Caietanus. Dominicus à Soto.

Iustin. Martyr. tom. 1. Apostolorū Commentarij, dicuntur Euangelia. Luc. 22.

1. Cor. 11.

II. ratio.

Græci post consecrationē quid addant.

Bessarion Cardinalis.

III. ratio.

Forma id efficit quod significat.

1. Cor. 11. III. ratio. B. Thom. 3. part. q. 78.

Exemplum.

his verbis nō cōficeret Ecclesia Græca; ab initio in hunc diē nunquā verū calicē habuisset, & Apostolus, atq; illi doctissimi, & sanctissimi Patres in re grauissima, & ad salutē spectante turpissimē, ac perniciosissimē decepti fuisset; ac proinde vniuersi Græcæ Ecclesiæ fideles adorando calicē Dñi, idololatræ prorsus exitiisset: quæ prorsus sunt absurdissima, minimeq; ferēda. Tertio, quia illa verba sunt de essentia formæ, quæ significat totū effectū Sacramēti: quia formā id efficit, qd significat, vt dici solet. Illa verò sunt, *Hic est sanguis meus*, vel, *Hic est calix sanguinis mei*; quæ admodum forma benedicēdi panem, *Hoc est corpus meum.* Et vt in pane benedicendo nō sunt necessaria illa verba, quæ à Luca, & Paulo adduntur, *Quod pro vobis datur*, vel pro vobis frangitur: ita in benedictione calicis, alia præter iam dicta, non sunt necessaria ad conficiendum. Quarto, illa effectuum sanguinis Christi significatio, quam B. Thomas declarat esse determinationes; & modos prædicati, scilicet sanguinis, non est Sacramento necessaria: quia cū vsum huius Sacramenti nō sit de essentia eius, efficitur, vt nec gratia, quæ per vsum dignè accedentibus confertur, sit necessaria. Quod si effectus illi nō sunt de essentia Sacramenti, cōsequitur, vt nec verba illos effectus significantia sint de essentia formæ; sunt tamen de substantia, & integritate, quia Ecclesia præcipit illa omnia super calicem dici. Nec mirum est, aliquid esse de integritate, & substantia hominis; sed non de essentia, ita vt sine illis nequeat viuere: nam digitus & manus ad integritatē hominis spectant, non tamen ad essentia. Nam si quis v.g. dictionē ultimam in benedictione panis positam, nempe Meū, longa mora proferat, tota prolatio concurret ad consecrationem panis, licet minor sufficeret. Similiter in baptismo trina mersione celebrato singulæ mersiones sunt de integritate Sacramenti, & concurrunt ad effectum baptismi, qui non est vsque ad extremam immersionem; & tamen non sunt omnes de essentia, quia posset quis vna immersione in-

tendere baptismum, & esset verè baptizatus: ita hic satis est prolatio illorum verborum, *Hic est sanguis meus*. Quinta; si consecratio fieret secundum formam Lucæ, vel Pauli, *Hic est calix Nouum Testamentum in sanguine meo*, Vel vt Ecclesia ait; *Hic est calix Noui Testamēti*: certum est; consecrationem, quousq; nominetur sanguis, non perfici; & tamen incongruè diceretur, in sanguine meo, nisi adiecta particula, Noui Testamēti, in quam Ablatiuus ille fertur: Ergo illa est de integritate, non de essentia. Sexta, quemadmodum in forma panis in Ecclesia Latina non ponitur, Quod pro vobis datur, vel frangitur, vt Græci faciunt; ita in forma calicis non ponuntur illa verba, Noui Testamēti, mysterium fidei, apud Græcos, quod tamen ponitur apud Latinos. Imò etiam si non poneretur, Qui pro vobis, & pro multis effunditur, quod in vtrāque Ecclesia tam concorditer ponitur, adhuc conficeretur Sacramentum: quia huiusmodi verba non sunt de essentia Sacramenti, quæ admodum nec in benedictione panis, Quod pro vobis datur, vel frangitur. Congruum tamen magis fuit, in forma calicis poni, *Quod pro vobis, & pro multis effundetur*: quanquam in forma panis dicatur, *Quod pro vobis datur*, vel frangitur: quia sanguis effusus expressius passionem representat, quā corpus; tūm quia vt Innocentius III. annotauit in capit. cum Marthæ, illas particulas formæ calicis tres primi Euangelistæ vno consensu retulerunt, quali aliquid maioris energiæ in illis existat. Sed in forma panis Lucas cū Paulo addidit, Qui pro vobis datur, vel frangitur. Et ex dictis facile soluntur argumenta primo loco adducta.

Nam B. Thomas in Commentarijs super priorem ad Corinthios cap. II. scribit: *Dicunt quidam, quod quæcumque forma verborum proferantur, quæ sunt in sacro Canone, sufficiunt ad consecrationem. Sed probabilius videtur dici, quod illis solis verbis conficitur consecratio, quibus Ecclesia vtitur ex traditione Apostolorum instructa. Euangelistæ autem tantū intenderunt recitare verba*

V. ratio.

VI. ratio.

Innoc. III.

Prioris sententiæ argumentis respondetur. B. Thomas tom. 1. 5.

Domini quantum pertinet ad rationem historia, non autem secundum quod ordinantur ad consecrationem Sacramentorum. Eadem prorsus docet 3. part. Ex quo colligo, illam sententiam, tanquam probabiliorē B. Thomam amplexatum, sed non tanquam Fidei articulum necessario credendum. Si quis tamen Sacerdos illa verba omitteret, quę iuxta ritum Ecclesię suę dicere debet, etsi consecraret, sacrilegium grande perpetraret: ut nemo propter hanc sententiam verba consecrationis aut decurtare, aut producere possit. Et hæc satis de hac dubitatione.

Iam exponendum est illud verbum, *Pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum.* Pro vobis, inquit, sumētib; quibus non tantum in ratione sacrificij prodest, sed etiā in ratione Sacramenti. Et *pro multis.* Etiam absentibus, & mortuis, quatenus sacrificij est: ut pulchre exponit B. Thom. Vel, *Pro vobis,* electis efficaciter, & pro multis, ad sufficientiam, qui multi dici possunt. Verba etiam illa, *Qui pro vobis effundetur,* posita sunt ad distinctionem sanguinis Christi a sanguine animalium veteris legis: nam sanguis ille effundebatur in vindictę proteitione, cui transgressores peccati fuerent obnoxij; sanguis vero Christi, in vindictę & promeritę remissionē. Idem tamē ille vitulorum sanguis, ut ait Paulus ad Hebrę, expiabat corpora, in typum Christi sanguis expiaret a peccatis conscientias nostras. Dicitur etiā, teste Euthymio, *Pro vobis, & pro multis;* ad differentiam sanguinis agni, vel vitulorum, qui pro solis Hebręis effundebatur, hic pro omnibus hominibus: Multos siquidem, hic dicit omnes: nam omnes multi sunt. Hęc ille ferē. Ad hæc quia non omnes qui præcesserant, in Christum crediderant, similiter nec omnes erant credituri, qui futuri erant; recte dixit, pro multis, quia non omnes tanto beneficio digni sunt, nisi tantum qui fide illud acceptant. Et in Græco fonte de præsentī, ait, effunditur: quia peccata sanguinis effusione instabat mors, & iā erat inchoata Christi passio per prodicionē Judæ. Sicut de præsentī dicitur, de corpore: *Quod*

pro vobis datur, vel frangitur. Effusus autē fuit in cruce, ad irrorandas animas, ut bene oleant corā Deo, & rubricadas ut oves suas, ut liberētur ab Angelo percutiente. Et ut vena scinditur ad salutē corporis totius; ita sanguis Christi ad salutem totius corporis sui mystici. Effunditur quoq; in mysterio Eucharistię per oblationē, & per modum repræsentandi effusionem factam in cruce, ut tanquam salutaris porio bibatur: nō quod idem sit effundere, quod infundere, dum potamus Christi sanguinem, ut Hæretici volunt; sed ratione oblationis, qua tunc sanguinem suum Dominus Pater obtulit in remissionem peccatorum: ut Cyprianus tradit in epistola ad Cæcilium. Nam sanguinis effusio in remissionem peccatorum in Scripturis semper dicitur ratione oblationis sanguinis Deo factę. Cui effusioni sanguinis in cœna factę per oblationem fauet articulus apud Lucam. *Ἰδὲ τῆς ἑσπέρης ἐξουσιάζων:* ubi poculum non potest dici effusum, nisi quia contentum in eo Deo libabatur: Et Ambrosius declarat se legisse in verbis consecrationis verbum Effunditur, illudque intellexisse de effusione quę quotidie fit. Ait enim: *Si quotiescunque effunditur sanguis, in remissionem peccatorum funditur; deo illum semper accipere, &c.* Sic ille. Effunditur ergo quotidie sanguis Christi ratione oblationis, quę in Missę fit sacrificio: Est enim duplex vsus Eucharistię, nempe, offerre, & sumere; & sumptio quidem eius fit directē in vitę spiritualis conseruationem, & augmentum, non autem in peccatorum remissionem, nisi indirectē, ut dictum est supra. Oblatio vero fit etiam directē in remissionem peccatorum, quatenus scilicet ipsa rememorat oblationem; & effusionem sanguinis in cruce factam, quę fons est omnis peccatorum remissionis. Ac subdit: *In remissionem peccatorum.* Nimirum Noui Testamenti: Nam delicta, quę post baptismum susceptum admittuntur, isto sacrificio expiantur: quia per illud impetratur nobis poenitentia, & detestatio peccatorum, & in eius virtutē valida est absolutio

Sanguis Christi in cruce cur fuerit effusus.

Exod. 12. Simile. Christi sanguis in Eucharistia quo modo fundatur.

Christi sanguinis effusio in Eucharistia ab infusione distinguitur aduersus hæreticos.

B. Cyprian. lib. 2. epist. 3.

Luc. 22.

Ambro. lib. 5. de Sacramento. cap. 6. tom. 4.

Eucharistia vsus duplex.

Huius Sacramenti virtus, & utilitas quanta sit.

Sacramentalis; sicut, & omnis huius sacrificij incruenti virtus tota deriuatur ex sacrificio cruento in cruce peracto: quemadmodum sanguis in cruce fusus per baptismum applicatus, delet peccata omnia ante baptismum admissa.

Subiungit Paulus: *Hoc facite, quotiescunque biberitis, in meam commemorationem.* Quemadmodum post benedictum panem dixit: *Hoc facite in meam commemorationem,* ita idem mandauit de calice, ut Paulus docet: & si discrimen sit non mediocre inter vtrumq; præceptum. Nam primum illud absolute, & à nulla pendens conditione; posterius vero indicat, ut quoties bibant, id faciant in Christi memoriã. Sed etsi simpliciter præcipitur ut corpus Domini edatur; non tamen absolute, ut calix Domini bibatur in Christi memoriã, sed ut quoties bibitur de calice, memoria Domini recolatur. Vnde & declarans idem Paulus hoc ipsum Christi verbum, quid sit illud, in mei commemorationem, subiugit: *Quotiescunque enim manducabitis panem hunc, & calicem biberitis, mortem Domini annuntiabitis, donec veniat.* Etsi autem sit in memoriã cœnæ, non tollit recordationem mortis Christi: quia illa cœna facta est pro discessu ad mortē, ut canit Ecclesia:

Quod in cœna Christus gessit, Faciendum hoc expressit In sui memoriã,

Estq; simile ac si Princeps donaret alicui pretiosum, & aureum poculum, ea lege, ut quoties biberit, dantis cum gratiarum actione recordetur: quod si quis adeo desperet, ut tali poculo vteretur pro matula, aut in alium vsus fordium, & contumeliosum conuerteret, dignus profecto esset, qui tanto dono spoliaretur, & graues lueret poenas. Nec ob aliam existimo causam multas Septentrionis prouincias à fide huius Sacramenti excidisse, tantoq; Eucharistię munere spoliatas; nisi quod ad quæstum, & prauas carnis cupiditates explendas, Sacerdotia, Episcopatus, & beneficia Ecclesiastica ambirēt, nullam habentes rationem reuerentię, aut venerationis, quę tanto Sacramento debebatur: ut timēdum sit,

Quid: Hoc facite in meam commemorationem. 1. Cor. 11.

Aliter sumi corpus manducare infusa commemorationem, aliter suum sanguinem bibere præcipit Christus.

Simile.

Septentrionalium gentium desertionis à fide catholica causa præcipua.

ne idem nobis contingat.

Dico autem vobis, non bibam amodo de hoc genimine vitis vsque in diem illum, cum illud bibam vobiscum nouum, in regno Patris mei. Hoc referunt Marcus & Matthæus dictum post calicem sanctum benedictum; Lucas vero (ut Augustinus docet) per anticipationē de calice prius locutus est; quàm de pane. Nam quæ Lucas ante panem de calice dixit, & quæ post panem iterum de calice, si simul coniungantur, nihil plus dicunt, quàm quod solus Matth. & Marcus. Urgent hæretici hæc verba volentes ex illis elicere, post consecrationem certum esse manere vinum, imò in calice nihil esse præter purum vinum: quia Dominus illud demonstrando, vocat generationem vitis. Sed facile est respondere, propter speciem vini quæ remanet, & ex qua factus est Christi sanguis, dici genimen vitis; sicut propter accidentia panis ab Apostolo, & à Domino vocatur Sacramentum Eucharistię panis. Et quod hic dicitur de hoc genimine vitis, Marcus Græcè sine pronomine dixit, de genimine vitis absolute. Quod autem Dominus hic pollicetur se non gustaturum vinum, donec illud biberet in regno post resurrectionem; nō violauit quando sumpsit acetum in cruce: nam acetum vinum nō est, & à vino myrrhato abstinuit. Quod sit autem regnum Patris, in quod veniens bibit vinum nouum cum Apostolis, forsitan dubitari queat, ut ab Hedibia dubitatur quærente id à Hieronymo per epistolam, & ab Eucherio Lugdunensi Episcopo dubitatum est. Quidam dicunt esse resurrectionem, quando Dominus cum Apostolis manducauit, & bibit, ut Chrysostomus exponit. Nouum, id est, nouo modo ob corpus immortale, cibo, & potu non egens. Rossensis lib. 5. in Oecolampadium, colligit ex his Domini verbis, Christum illo paschate impleto (quod factum est per resurrectionem) comedisse, & bibisse cum Apostolis, cum agnitus est à discipulis euntibus in castellum Emmaūtis. Vel regnum Dei vocat Ecclesiam nouellā, & primitiuā, in qua regnat Deus, quæ in comunione sub vtrâq; specie por-

Expenditur: Dico autem vobis, Nō bibam amodo, de hoc genimine vitis. Matth. 26.

Marc. 14. August. lib. 3. De cōsen. Euang. 6. 1. in it. tom. 4.

Sensus Hæreticorum re-fellitur.

1. Cor. 10. Infra II.

Marc. 14.

Ioan. 19.

Quo modo Christus se nō gustaturum vinum pollicetur, nisi in regno Patris sui post resurrectionē; cū in cruce acetum sumpserit.

Hierony. ad Hedib. q. 2. tom. 3.

Eucher. in quæstionib. in Matth. in fine.

Mar. 15.

Quid sit illud regnum Patris, in quod Christus veniens bibit vinum nouum cum Apostolis.

I. epinto.

Chrysol. homil. 83. in Matth. tom. 2.

Rossen.

Luc. vlt.

II. opinio.

recta vitā spirituale ducebat. Et Christus in suis mēbris edebat, & bibebat, non tantum nouo modo, vt prius, sed etiam nouum, hoc est, immortale, & impasibile. Nā in cœna porrexit illis mortalem, & pasibilem sanguinem, licet modo quodam, qui sub aspectū, vel sensum vllum nō caderet, in Sacramento existentem, postea verō impasibilem, & immortalem sanguinem, & non tantum insensibili, ac impasibili modo existētem. Tertio, per regnum Patris potest accipi regnum quod in cœlis expectamus post mortem, vt interpretatur Gregor. Nazianz. oratione in sanctum Pascha, de quo dixit Dominus, *Ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus, regnum; vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo*: atq; ita tunc nouum cœlestium deliciarum vinum sine vlla vmbra bibit. Primō enim vmbra tantum fuit in lege: deinde vmbra, & res, vt in Eucharistia: posthęc res sola in cœlo; & ideo dicitur nouum. Et in primo sensu, regnum, est resurrectio Christi: in secundo, aduētus Spiritus sancti faciens Ecclesiam: in tertio cœlestis gloria. Hieronymus verō à literali sensu declinauit ad mysticum, intelligens Dñm de vinea Iudæorum non bibiturum, nisi cum post plenitudinem Gentium etiā ipsi fuerint ingressi in Ecclesiā Christi, quæ est regnum Dei. Atq; hinc ha-

bes, Christum prius in cœna prægustasse, quàm alijs exhiberet, contra dogma Lutherianum: hæc enim Domini verba indicant illum bibisse. Secundo, quia Iesus cœpit facere, & postea docere: *Hoc facite, inquit, in meam commemorationem*; nimirum quod ego feci, vt docet Dionys. Areopagita. Vt propterea merito cantet Ecclesia: *Sic sacrificium istud instituit, Cuius officium committi voluit Solis presbyteris, quibus sic congruit, Vt sumant, & dent ceteris.* Vt moris est perpetuo facere, dū conficiunt Sacramentum, si tamē sint qui velint communionem participare. Tertio, quia vt ait D. Chrysostom. in hæc verba: Apostoli horruissent carnē, & sanguinē sumere: propterea prior ipse prægustauit. Quarto, alijs Chrīs non fuisse cōiua, nec conuiator, vt aiunt Sancti, & præcipuē Hieronymus ad Hedibiam, sed esset conditor, instructorq; conuiuij. Nā qui ad cœnam, vel conuiuium alios vocat, debet & ipse conuiuari, vel cœnare. Hunc ergo pretiosum sanguinē venerabūdi, & apertis viscerū p̄cordijs suscipiamus, qui tūc grato demū animo suscipitur, si nostrū sanguinē p̄ illo fundere parati simus, ad gloriam illustrādā Dñi nostri Iesu Christi, cui cū Patre, & Spiritu s̄cto danda est omnis gloria, honor, & imperium per omne seculum. Amen.

Act. 1.

Dionys. lib. de Eccl. hierarc. cap. 3. par. 3. prope finem.

Chrysof. homil. 83. in Matth. tomo 2. Hierony. ad Hedib. q. 2. tom. 3.

Christi sanguis vt nobis venerandus, & suscipiendus.

III. opinio.

Gregor. Nazianz. Luc. 22.

Quartus sensus Hieronymi.

Hierony. tomo 9.

TRACTATVS XVI.

In quo Dñi verba: *Hoc est corpus meum*, cōtra hæreticorū sensus innumeris modis illa dilaceratiū, ne veritatē Catholicā, vel agnoscere, vel confiteri videantur, diligētius ac pressius examinantur; & in primis sententia Lutheri transubstantiationem negantis, funditus euertitur, ac reprobatur.

Inuenal. Satyr. 2.

Ræclare à quodā sapiente dictum est: Nemo repente fuit turpissimus: à mino-

ribus enim ac leuioribus delictis, ad grandiora, & grauiora solet progredi iniquitas. Idē in hæresi, quæ maxima

Nemo repente fuit turpissimus, vt ille dixit.

Hæresis, quæ iniquitas, ac turpitudine

Hæresis nostra tempestate quales progressus extiterint.

Lutheri in Ecclesiam vniuersi conatus quod reciderint tandem.

Hæreticorū Ecclesiā scindere volentium digna puniatio.

August. lib. De agone Christiano, cap. 29. tomo 1. Sap. 11.

Arriana hæresis.

est iniquitas, ac turpitudine, accidisse nostro seculo videmus. Nam cum ab initio serperet, & ab indulgentijs, bonorumq; operum iustificatione initiū sumpsisset, & progressum fecisset per alias peruersas opiniones, negates Petri primatum, Sacramentorum numerum, & sanctificationem, siue gratiam, liberi arbitrij facultatem, Sanctorum inuocationē, & similia: eodē tandē quasi in culmen est perducta, vt Satanas per organa sua accomoda Christum Dominum de Eucharistia, quasi de regno suo deturbare tentauerit: atque in eo planē, quasi in summo, quiescit hodie magna hæreticorum pars, alijs contra hæreticis grauius repugnantibus, & sese illorū machinis, & conatibus opponentibus. Oportuit namq; hæreticum vbi veritatis, & pudoris lineas transiisset, grauius impudentē esse.

Quæ quō facilius accipi valeant, perpende prudens lector, Ecclesiam fuisse labij vnius, & sermonum eorūdem, quando Lutherus nouarum rerum studiosus aliquid contra eam moliri cœpit, & turrim Babylonicā, quæ sibi diruere, in illis suis pestiferis Decapituitate Babylonica libris gloriabatur, construere re ipsa, totq; sectarū, quot Ecclesia in hodiernum vsq; diē paritur, sementem spargere exorditus est: vix ille tres aut quatuor suæ sententiæ promotores & fautores nactus fuerat; cum Deus Optimus Maximus illorum linguam discidit; & in contraria studia pro suorum ratione iudiciorum abire permisit. Hoc enim supplicij irrogare solet Deus hæreticis Ecclesiā Dei scindentibus, vt scindantur & ipsi: vt eleganter quodam loco docuit Augustinus: atq; ita locum habeat diuina illa sententia: *Per qua peccat quis, per hæc & torquetur.* Hoc Arrii in Oriente, apertissimis cōprobatur exemplis. Nam cum ab initio vna tantum esset hæresis, paullo post in plures sectas dissecta fuit: sicut & illa Donati in Africa, quæ inter Donatistas, Maximianistas, Circūcelliones diuisa fuit. Quod diuino factum consilio censendum est; vt ita Ecclesia Catholica facilius negotio de hostibus suis triumphum agere posset, ac scite

dixisse videatur noster Hilarius, hæreticorum diuisionem, victoriam esse Ecclesiæ. Cum igitur primus omnium Lutherus, vt antesignanus, viam omnibus hæreticis aperuisset impudenter transubstantiationem negans, & tamē veritatē præsentiae corporis Christi firmiter confitens, adeo vt per pronomen illud, Hoc, dicat ostendi panem cum corpore, vel corpus, in, cum, vel sub pane, vt Smichdelius cum alijs Lutheri sequacibus in disputatione Helbingensi 65. & 66. interpretatur: quidam tamen eiusdem magistri discipuli præcipui, siue sodales, & commilitones, vel potius Iudæ & proditores (vt ipse quodam in loco conqueritur) nimirum Carlostadius, Zuinglius, Oecolampadius, atque alij doctrinam Lutheri non valentes capere, nec illam posse sibi ipsi satis constare animaduertentes, cœperunt ab eo deficere, realemq; Christi Domini in Sacramento præsentiam negare potius ducentes, quàm negata cōuersione substantiæ panis in corpus Christi, quæ vocatur transubstantiatio, corporis Christi præsentiam confiteri. Hoc autem tam varijs rationibus ac modis factum est, vt Lutherus ipse in confessione, quam ante mortem edidit, scripserit, se nunquam, illa Sacramentarium, fœdiorem sectam vidisse, quæ in sui exordio plusquam in octo factiones inter se diuersas & repugnantes fuit dissipata. Nam statim inter eos orti sunt Significatiui, Figuratiui, Tropistæ, Sacramentarij, Impanatores, Vbiuarij, Energici, Arrhabonarij, Strachariani, Suencfeldiani, deniq; qui à Petro Martyre, Martyristæ dici possunt, & alia portentosa hæreticorum nomina: qui omnes in propugnanda hac perfidia concordēs quidem sunt; licet in modo, & ratione eam tuendi, varij, atq; diuersi: quemadmodum vultus Samsonis, caudis quidem inuicem colligatæ erant cum facibus ad incendendas segetes, facies tamen diuersas habebant. Vides quam egregiè his Euāgelicis viris competat elogiū illud Lucæ: *Multitudinis autem credentium erat cor vnum, & anima vna.* Nam ex his quidem vim faciunt in pron-

Hilar. lib. 7 De Trinitate.

Hæreticorū diuisio, victoria est Ecclesiæ, inquit Hilarius.

Smichdelius Lutheri sectator.

Quinam Lutheri (vt ipse conqueritur) Iudæ, atque proditores extiterint.

Lutherus de Sacramentarium quid scripserit, ac scripserit.

Hæresis Sacramentarium in quæ, & quales sectas fuerit dissecta.

Iud. 15.

Act. 4.

mine Hoc, quod nonnulli referunt ad panem cū corpore Christi; alij ad nudum panē; alij ad omnes Christi actiones in cœna; alij verò non in pronome, sed in verbo, Est, insistant, & figuram aliquam in illo agnoscunt; alij verò in nomine, Corpus, multa commentantur, & metonymiam quandam somniant: nullus verò in pronome illo agnoscit, quod semper agnoscit Ecclesia, & verè est agnoscendum, referendum scilicet esse ad corpus Christi; vt in forma sanguinis, *Hic est sanguis*, pronomen demonstrat sanguinè: alij verò in tota oratione, & non in aliqua particulari vocula, expositionis suæ pondus collocare videntur. Et inter hos quidem energicè siue efficaciter interpretantur Domini verba; alij tantum, dum in vltimo est ipsum Sacramentum, ac populis ministratur; alij verò totam orationem sacramentaliter intellectam tamquam veram admittunt; alij orationem inuertunt, ex prædicato subiectum, & ex subiecto prædicatum facientes; alij postremò eò demeritis progressi sunt, vt negauerint vlla Dei potentia effici posse, vt corpus Christi simul in multis locis existat; atq; ita hæc hæresis in abiuranda omnipotentis Dei virtute perfectionem suam habet. Hoc enim vt impudenter, ita falsò asseruit, quidam Petrus Martyr, ex nostris, hoc est, à Catholicis, ad hæreticos transfuga, & ex religiosis B. Augustini regulam profertibus insignis apostata; homo profectò dignus, qui in extremas mundi solitudines relegaretur, qui de primo Apostolici Symboli articulo, quo Deum omnipotentem profitemur, tam malè sentire deprehensus est. Pulchrè his viris competit verbum Hieronymi. *Omnia*, inquit, *Euangeliorum loca apud hæreticos, & peruersos plena sunt scandali*. Sic ille. Vide hic, vnum & eundem locum esse Euangelij, & illum quidem perspicuum, & apertum, ex quo suo vitio hæretici tot scandala acceperunt, vt verè dici posset de Christo in Eucharistia, quod est in ruinam, & resurrectionem multorum, & in signum, cui & à principio, & postea contradicitur. Nec dubito quin plures extiterint sententiæ in illis Domini verbis interpretat-

dis: tam varium est, atq; fecundum mendacium: de quibus fortassis alij aut scripserunt, aut scripturi sunt: nos tantum celebriores, & grauioribus complexi sumus hæreticorum sententias. Atq; hi omnes inter se multis editis dicacissimis libris, & omni contumeliarum genere refertissimis ita inuicè decertarunt, vt quisq; sibi solus sapere videatur, reliquos verò desipere, & in ipsis tenebris versari iudicet. Nec tamè adhuc illa lis est extincta, aut sopita etià post tot ingentia bella inter se depugnata, nec vnquam terminabitur, donec omnes ad Ecclesiam Catholicam respicientes, & errores suos abiurantes tandem redeant: & ex vnico & salutari remedio, quod ad vitam spiritus alendam, ac producendam Christus instituit, agnoscant, scandala, iurgia immortalia se excitasse, & interitum sempiternum suo vitio sibi comparasse. Quæ omnia vni Luthero hæreticorum nostri seculi Principi debentur. Nam negata transubstantiatione fenestram aperuit magnam, vt ceteri omnes à doctrina illa declinantes tam perniciosè desiperent ac deliraret, Satanæq; proinde capitalissimi Christi hostis, negotium promoueret: qui nullo errore tantopere exultat atq; triumphat atq; isto impudentissimo, ac totam Ecclesiam perniciosissimo, atq; cū verbis Domini pugnantissimo. Quod autem maior est inter hæreticos discordia; eo admirabilior, & sibi consonatior trium Euangelistarum, nempe Matthæi, Marci, Lucae, ac B. Pauli in cœna Domini tradenda concordia, imò etià Ioannis cum reliquis Euangelistis, & concors per omnia, & sibi consentiens de pane dando (qui sit eius caro) promissio eundem exhibitione facta: *Hoc est, inquit, corpus meum quod pro vobis datur: Hic est sanguis meus qui pro vobis funditur*; Et, *Panis quem ego dabo caro est pro mundi vita*. Nō enim obscuros locos, vel parabolicos adferimus, vt olim Valentiniani faciebant; quos propterea meritò reprehendit Irenæus; vel allegoricos, seu ambiguos, quos proferebant Donatistæ, & Priscillianistæ, vt testis est Augustinus lib. ad Quod uult deum, & Epiphanius. Sic quoq; Ioannes Vvicleff

Quam varium est, ac fecundum mendacium.

Lutherus negando transubstantiationem, omnibus quæ de Eucharistia ortæ sunt heresibus fenestram aperuit.

Ioan. 6.

Iren. lib. 1. aduers. hæres. cap. 1. paullo remanens à principio. August. lib. ad Quod uult deum. c. 27. tom. 6. initio. Epiphanius in hæres. 49.

quod

Ioan. 3. Ioannes Vvicleff quid ad Baptismi necessitatē tollendam somnauerit. Infra 19. Caluini de aqua lateris Christi commentum.

Hieronymi pulchrè dictum in Pelagianos. Hieronymo 2.

Lutherus quid senserit de Transubstantiatione.

Aliorum quorundam signum.

Erasmus in cap. II. prioris ad Corinthios.

De Transubstantiatione triplex opinio.

Scot. in 4. dist. in. 11. q. 3.

Innocent. III. De off. Mis. sa par. 2. c. 25.

Prima opinio. Secunda.

quod baptismi necessitatē tolleret, dicebat in illo Christi verbo; *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto*, quæ intelligi nō quamlibet, sed illam; quæ post fluxit ex latere Christi crucifixi, & quæ Caluinus per tropum pro Spiritu sancto accepit. Ita deniq; Cerinthus, & Nestorius ne à Scripturis cogerentur fateri Iesum fuisse Deum, miros in Scripturis quibus premebatur, excogitabat tropos. Nostri igitur est pro virili nostra in aciem perire, & antiquam orthodoxæ fidei doctrinam contra istas tenebras decertando vindicare. Sed in primis à Lutheri errore destruendo principium sumemus, & singulatim postea aliorum sententias hæreticorum cote disputationis, & verbi Dei gladio excussas ac iugulatas, in ostentum lectoribus proponemus. Etsi enim in illas merito iactare possemus illud Hieronymi contra Pelagianos ad Ctesiphontem: *Nolo vobis liberum esse negare, quod semel scripseritis: Ecclesia victoria est, vos aperte dicere quod sentitis: sententias vestras prodidisse, superasse est. Nō necesse habet conuinci, quod sua statim professione blasphemum est*. Sic ille. Volumus tamen, vt in iustitia abudemus, & supererogemus, ne motes aureos polliceri videamur, singulas quasq; opinioniones proprijs telis confodere, & peculiaribus reuincere rationibus. Irridet Lutherus verbum Transubstantiationis, sed simul manere panis substantiam adesse corpus Christi censet: nō secus atq; ferri natura permanet, quando ipso ignitum, & panis natura quando vino quod imbibit, est plenus. Alij etià adiunxerunt, nō fieri transubstantiationem, sed unionem hypostaticam humanitatis, & substantiæ panis, & vini. Erasmus in epist. priorè ad Corinthios: *In synaxi*, inquit, *transubstantiationem serò definiuit Ecclesia, & re, & nomine veteribus ignota*. Scotus in quarto recitat ex Innocentio III. tres fuisse opinioniones circa hæc mutationem. Prima, quod panis substantia remanet, & tamè cū ipso verè est corpus Christi. Altera, quod panis substantia nō manet, & tamen nō conuertitur in corpus Christi, sed desinit esse, aut in nihilum conuertio-

ne, aut resolutione in præiacentem materiam, aut corruptione in aliud. Tertia, quod panis transubstantiatur in corpus, & vinum in sanguinem. Quælibet autem harum trium positionum, istud commune obseruare cõtendit, nimirum ibi verè adesse corpus Christi, quia hoc negare, esset planè contra Fidem. Quod vero ibi panis substantia non remaneat, etià vt articulus Fidei, in Ecclesia definitum est, & conuersionis siue transubstantiationis nomen euentum; etiã si modus conuersionis, an desinente videlicet substantia panis & vini, & subintrante corpore, & sanguine Christi sub relictis speciebus, an verò transmutatione substantiæ panis & vini in substantiam corporis & sanguinis Christi, nodum sit definitum. Nā quocumq; modo cõtingat, potest dici conuersionis, siue transubstantiationis. Vanum porro figmentum est, quod quidam dicunt de vnione hypostatica Humanitatis cū substantia panis & vini, vt inferius in hoc tractatu ostendemus. Quod igitur panis & vini substantia post consecrationem, siue benedictionem, quæ verbis Domini fit, non remaneat; ex Scripturis, rationibus, Patrumq; testimonijs euincemus; deinde quod genus probationis firmiter ac solidius existat, in dicabimus. Necessario autem statuenda est Transubstantiatio: tū vt excludatur panis & vini substantia, quæ Lutherus, & aliqui admiserunt; tū vt verba Domini vera inueniantur, vt deducemus: tū vt infinita Patrum testimonia de conuersione, cõtuatione, transformatione, sanctificatione, cõsecratione, benedictione (tot enim ferè nominibus appellata ab illis Transubstantiatio est) firma sint, & nō inania, vel futilia; tū deniq; vt solidam corporis, & sanguinis Christi præsentiam absq; vllò loci motu tueri possimus: nā quod in ipsum Christi corpus, quod in cœlo est, mutatur; nō indiget aliquo locali motu, vt esse incipiat in Eucharistia. Quod enim eo motu genere mouetur, vt incipiat esse in loco nouo, desinit esse in priori loco, vbi prius erat. Quod hic nō contingit: nā perfecta cõsecratione, Christus nō minus est in cœlo, quæ antea, nec minus est in Eucharistia, quàm in cœlo; licet in illa nouum modum existendi acceperit.

Tertia.

Quid in articulo Transubstantiationis nō sit ab Ecclesia definitum.

Transubstantiationis tribus de causis statuenda est.

Transubstantiationis varia nomina.

Quid hæretici Thomæ, vel Magistro Séculari falso affingant.

Non remaneat in Eucharistia substantia panis, & vini, multis ostenditur. Primus locus. Ab autoritate Scripturarum.

Exemplis res illustratur.

Ad hæc impossibile erat, ut unum, & idem corpus uno tantum motu loci motum, ad diuersa loca terminaretur, cum tamen Christi corpus pluribus ac diuersis locis sub Sacramento perfectò existat. Ut falsum omnino sit, quod hæretici Thomæ, vel Magistro Sentent. affingunt, per transubstantiationem fieri, ut corpus Christi tantum sit in celo, & non in alijs locis; cum oppositum potius asseratur, & consequatur, nimirum mutationem panis & vini in corpus, & sanguinem Christi, efficere ut corpus Christi simul sit in pluribus, & diuersis locis, citra tamen vllum loci motum.

Primum igitur ex Scripturis ita colligitur: *Accipit enim Iesus panem, & benedixit; deditque discipulis suis, dicens; Hoc est corpus meum.* Ergo non erat ibi panis communis: nam alias de pane corpus Christi, hoc est, vna natura diuersa, siue ut Dialectici vocant, disparata, de altera prædicaretur: valet enim argumentum, si hoc est lac, non est ferrum: ita etiam valebit, si hoc est corpus Christi, ergo non est panis: cum tamen repugnet, vna naturam de altera diuersa dici, ut hominem esse equum, citra tropum vel metaphoram. Nam illud pronomen Hoc, demonstrat quicquid sub speciebus continetur illis: nec dixit Hic, vel in hoc loco, sed, hoc est corpus meum. Igitur Dominus conuersum panem in corpus suum porrexit. Perinde ac si quis semen manu acciperet, mox inde natum florem alteri porrigeret, aliud profectò acciperet, & aliud daret: possetque dicere: Accipe, hic est flos. Ad hæc verba Domini dicentis, *Hoc est corpus meum*, vera non essent, si ibi adesset panis substantia. Nam ostensis & porrectis manu auro, & argento, non rectè quis diceret, nec plenè, aut integrè; Accipe, hoc est aurum, cum sit etiam argentum: vel è contrario, Accipe, hoc est argentum, cum etiam aurum existat. Et dicendum esset; Accipe, hoc est aurum, & argentum. Ita hæc Christo, cum porrigeret panem cum Eucharistia, dicendum erat, Accipe, hoc est panis, & corpus meum. Qui ergo Lutherum sectati defendunt panem cum Christi corpore, verbo Dei addunt, sicut Zuingliani dicentes esse symbolum corporis in celo residentis, verbis Filij detra-

hunt. Incommodè etiam, & contra rationem Grammatices pronomen neutrius generis Hoc, panem masculini generis demonstraret: non igitur dixit hic, sed hoc, scilicet contentum sub panis speciebus. Et Christo dicente, *Hoc est corpus meum*, asserere, sensum esse, Hic panis est corpus meum, nihil est aliud quam addere verbo Dei; quia ille nil de pane dixerat. Nec minus absurdum est dicere, panem manere, quando est corpus Christi, quam, virga Moysi mutata in colubrum, dicere virgæ formam adhuc manere sub colubro. Deinde idè ostenditur ex illo Lucæ: *Dico enim vobis quod non bibam de generatione vitis, donec regnum Dei veniat*: quod si dictum est de poculo legali, quando ergo dixit, *Hic est sanguis meus*, vinum commune non erat, alias contra promissionem suam egisset. Tertio, vox Domini est apud Ioannem; *panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita*: ubi non alium panem designat se daturum, quam illum, qui sit eius caro; idè subdit; *Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, &c. Caro enim mea, verè est cibus; & sanguis meus, verè est potus*: Cum ergo tanta asseueratione, & inculcatione carnem suam, panem, & verum cibum, & subinde sanguinem suum verum potum nominauerit; profectò omnem aliam substantiam panis, & vini exclusit, quæ constat satis cibi & potus habere rationem.

Præter Scripturas, producuntur nonnullæ rationes, quæ idem confirmant. Inter quas prima sit ex verbo communionis: quæ idè dicitur, quia eodem numero pane communicant sumentes, iuxta illud; *Quoniam vnus panis, & vnus corpus multi sumus; omnes qui de vno pane, & de vno calice participamus*: non esset autem vnus panis numero, si maneret substantia panis; quia essent diuersi panes. Secunda ratio sit, ex adoratione: quia cum adoremus id, quod delitescit sub speciebus; substantiam panis, si ibi adesset, adoraremus. Hinc Petrus Martyr detestandam vocat idololatriam, quæ in pane & vino corpus verè & corpora iter esse credamus; scribens in Vespithallu Lutherano. Et Ioannes Alasco Lutheranis quod obijciat.

Lutherani, & Zuingliani addunt verbo Dei, & Filij eius Iesu Christi.

Exod. 7.

II. locus. Luc. 22.

III. locus. Ioan. 6.

Rationibus idem ostenditur. Eucharistia, communio cur appellatur. 1. Cor. 10.

II. ratio.

Petri Martyris blasphemiam in Eucharistiam adorantes. Ioan. Alasco Lutheranis quod obijciat.

solent

III. ratio. Quid Deo in Eucharistia sacrificetur.

III. ratio.

Quinta.

1. Reg. 5. Sexta.

Septima.

August.

Octaua.

Nona.

Decima.

Matth. 4. Exod. 7.

Ioan. 2.

solent apponi, minimè ferendas in Ecclesia. Dicunt enim Lutherani, in pane, vel sub pane, vel cum pane esse corpus Christi. Tertia ratio ex sacrificio desumitur: id enim sacrificatur, quod latet sub speciebus panis, & vini, & si lateret panis, ille etiam sacrificaretur. Quod valde derogaret nobilitati ac dignitati Noui Testamenti: maiora enim, & nobiliora Patres olim, quam nos Deo obtulissent. Quarta; quia in Nouo Testamento non esset vnica hostia, contra Paulum, sed essent tot hostiæ, quot sunt substantiæ panis diuersorum. Quinta, quia videtur quod substantia panis debeat cedere Deo aduenienti, in eius reuerentiâ, quemadmodum idolum Dagô celsit arcæ Domini. Sexta, quoniam si esset substantia panis in Eucharistia, panis esset communis; & sic non esset panis purè spiritualis refectio; sed corporea, & non diceretur panis subsubstantialis. Septima, species non immediatè deducerent ad Christum, sed ad substantiam panis; & non posset vna hostia sumi post aliam, quia solueretur per primam naturam ieiunium, quod ex reuerentia debetur Sacramento: cumque Augustinus tradat hunc panem Eucharistiam non descendere in ventrem, nec per secessum emitti: si panis substantia remaneret, dictum Augustini falsum esset. Octaua, eo quod non esset mysterium fidei Eucharistia, sicut est ablata substantia: quia ea posita, multa miracula de medio tollerentur, in quibus credèdis viuæ exercetur fides. Nona, in Eucharistia est presens corpus Christi, ubi antè non erat: & non per mutationem Christi, quia idem remanet in celo, nec per mutationem specierum, cum eadem remaneat, ut sensus docet; ergo per mutationem ipsius substantiæ, quæ in Christum conuertitur. Decima, negantes transubstantiationem, peiores sunt demone, qui dicebat; *Dicite ut lapides isti panes fiant*, & Magis Pharaonis, qui viderunt aquas conuerti in sanguinem, & virgas in serpentes, & architelino, qui gustauit aquam vinum factam. Quod si adhuc dubitas, quomodo panis fiat corpus Christi, & vinum sanguis eius, considera hoc opus esse supra naturam, nec habere exemplum, nisi valde remotum.

Perpende igitur Naturam, Artè, &

Scripturam, quæ quodammodo ad hæc mirabile, & stupendam conuersionem manducare possunt. Ars quidem ostendit, cum virtute ignis herba, vel cinis conuertitur in ferrum, vinum in aquam vitæ. Natura vero idè indicat, quia homo virtute calor naturalis cibum vertit in carnem, & sanguinem, & in ossa, nervos, humores, vngues, crines: herba in vellera ouium: petra duræ conuertitur in vetre colubarum in carnem, ferrum à Struthione camelo conficitur, atque fit caro, ouum in mirabile pauone, glans parua in ingentem quercum, humor aquosus vitis in vinum; apes quicquid edunt in floribus, conuertuntur in ceram, & mel, aqua vi frigoris, in gelu, & crystallu. Si ergo ars, & natura tantum possunt; quid non Deus? Denique Scriptura refert, virgam Moysi conuersam in serpentem, fluxum in sanguinem, vxorem Lot in statuam siue petram, saxum percussu à Moyse in aquam, aquam in vinum in Cana Galilææ, vinum ergo in sanguinem in cœna. Quibusdam tamen vitis & scriptoribus visum est, hunc articulum ex sola Scriptura, vel ex solis rationibus non posse hæreticum conuinci, sed tantum ex Conciliorum definitione, & Patrum traditione: nam facile esset soluere locos Scripturæ citatos, & rationes. Idè in Patrum traditione magis standum illis videtur: quæ absque dubio, ut annotauit Scotus in Quarto, posteros ad credendam rem tam difficile non obligassent, nec ipsi eam tam constanter asseuerassent, nisi res hæc accepta esset ab ipso Christo per Ecclesiæ columnas tradita; præsertim cum posita substantia panis, commode saluari possit Christi presentia ibi, & effectus suæ gratiæ, & miracula multa excusaretur, quæ, nisi Fide suadente, multiplicare non debemus. Porro traditionem in Conciliorum testimonia, Pontificum decreta, & veterum Doctorum sententias distribuimus. Inter Concilia igitur VIII. Synodus, ex epistola Nicolai hæc verba recèset: *Panis qui super mensam altaris offertur, panis est communis: sed quando ipse Sacramento sacratu fuerit, corpus Christi in veritate fit, & dicitur. Sic & vinum modicum aliquid digna existètia ante benedictionem, post san-*

Quibus rebus & quo pacto persuaderi valeat hæc panis vniuersæ conuersio in corpus & sanguinem Christi. Naturæ conuersiones admirabiles:

Exo. 19. Exo. 14.

Quid de hac conuersione quidam viri Catholicis fecerint.

Scotus in 4. distinct. 11. q. 3.

Traditiones A Conciliorum generalium autoritate. VIII. Synodus. Act. 4.

ificatio-

Concil. Turonen. *Concil. V-
vercel.* *Concil. Ro-
man.* *Concil. La-
teranē. sub
Innoc. III.
cap. 1.* *Constanti.
Concil.* *Concil. Flo-
rent.* *Concil. Tri-
dent.* *Supra. c. 4.* *Pontifices.
Gregor. Ro-
man.* *Innocē. III.* *Clem. V.* *Veteres Pa-
tres.* *Iustin. Mar-
tyr tom. 1.*

etificationē verō spiritus sanguis Christi efficitur. Adhæc Cōcilium Turonēse, Vercellēse, & Romanū sub Nicolao II. & Gregorio VII. cōtra Berēgarium idem definiunt. Itē Concilium Lateranēse sub Innocētio III. & habetur De summa Trin. & Fid. Catho. c. Firmiter. vbi definitur: Trāsubstantiatis pane in corpus, & vino in sanguinem potestate diuina, &c. Cōstantiense Cōcil. seff. VIII. hāc damnat propositionem Vvicleff. Nā primus eius articulus ibi dānatus est: Substātia panis materialis, & similiter substantia vini materialis, manet in Sacramento altaris. Concil. Florent. in instruct. Armenorū, in hūc modum statuit: *Forma huius Sacramenti (scilicet Eucharistiæ) sunt verba Saluatoris, quibus hoc cōstitit Sacramētū. Nam ipsorū verborum virtute, substātia panis in corpus Christi, & substātia vini in sanguinem cōuertūtur, & reliq. Cōcilium Tridentinū seff. XIII. Can. II. ita decernit: Si quis dixerit in Sacrosancto Eucharistiæ Sacramento remanere substantiā panis, & vini, vnā cū corpore, & sanguine Dñi nostri Iesu Christi, negaueritq; mirabilem illam, & singularem cōuersionem totius substātia panis in corpus, & totius substātia vini in sanguinem, manentibus dūtaxat speciebus panis & vini; quā quidem cōuersionem Catholica Ecclesia aptissimē transubstantiationem appellat, anathemā sit.* Accedunt ad hæc Cōcilia Pōtiffices. Inter quos Gregorius homilia 14. in Euāgelia: *Bonus pastor pro ouibus suis animā suam posuit, vt in Sacramento nostro corpus suū, & sanguinē verteret; & oues, quas redemerat, carnis suæ alimēto satiaret.* Innocētius III. in cap. cum Marthæ. De celebr. Missarū: *Quasiuisi, ait, quæ sit forma verborū, quam ipse Christus expressit, cū in corpus, & sanguinē suum panem transubstantiauit, & vinū.* Hæc ille: vbi non tantū rem, sed etiam vocabulū habes. Clemens V. In Clementina de reliquijs, & ueneratione Sanctorū, in hoc Sacramēto ait in nouata esse signa, & mirabilia immutata. Adiungimus præterea veteres Patres, inter quos Iustinus in Apologia pro Christianis ad Antoninū Piū, ita habet: *Nō enim vt cōmunē panem, neque*

cōmunē potū ista sumimus, sed quæ admodū per verbū Dei caro factus Iesus Christus seruator noster, & carnē, & sanguinē salutis nostra causa habuit: ad eundē modū etiam eā, in qua per preces Verbi eius ab ipso profecti gratia sunt acta, alimonia. Vnde sanguis, & caro nostra per mutationē alūtur, incarnati illius Iesu carnē, & sanguinē esse edocti sumus. Hæc ille. Vbi apertē vides hāc cōuersionē, siue trāsubstantiationē insinuari. Irenæus lib. 4. aduersus hæreses: *Quemadmodū, inquit, qui est à terra panis percipiens uocationē Dei, iā nō cōmunis panis est, sed Eucharistiā ex duabus rebus cōstās, terrena, & celesti: sic & corpora nostra percipientia Eucharistiā, iā nō sunt corruptibilia, spē resurrectionis habētia.* Sic ille, docens Eucharistiā cōstare ex re terrena, & celesti propter species quæ remanēt, & corpus Chri sub illis positū atq; cōtentū. Et lib. 5. apertius: *Quādo ergo & mixrus calix, & factus panis percipit verbū Dei, fit Eucharistiā sanguinis, & corporis Christi, ex quibus augetur, & consistit carnis nostre substantia.* Dionys. Areopag. lib. De Eccles. hier. Exacta diuinorū operū laude, ueneranda mysteria cōficit, atq; in conspectum agit. Ad hæc D. Ignatius in epist. ad Romanos, ait; *Non comedā escā corruptionis, neq; voluptates huius mundi desidero: Panem Dei volo, panem celestem, panem vitæ, qui est caro Iesu Christi Filij Dei viui (qui natus est in nouissimo ex semine David, & Abrahæ) & potum volo sanguinem eius, qui est dilectio incorruptibilis, & vita æterna.* Hæc sanctus ille Ignatius, qui cū hæc scriberet, & iam Christū in se per fidē viuā habitātē haberet, cupiebat vesci, & potare verū sanguinē in Eucharistiæ Sacramēto: vt iā nō solū spiritualiter, sed etiā substārialiter Christi corpus acciperet, & illi incorporaretur. Cyprianus sermo. in cœna Domini: *Panis iste communis in carnem, & sanguinem mutatus, procurat vitam, & incrementum corporibus.* Et infrā: *Panis iste, quem Dominus discipulis porrigebat, non effigie, sed natura mutatus, omnipotentia Verbi factus est caro.* Cyrillus item Ierofolymitanus catechesi 5. mytagogica, de cōuersione ita scribit:

Ioan. 1.

Irena. lib. 4. cap. 34.

Idem.

Dionys. lib. de Eccl. hier. cap. 3. part. 3. post medium.

B. Ignat. epist. 15.

Ioan. 6. Mattha. 1. & Rom. 1.

Cyprian.

Cyrril. Hierosolym.

Deum benignissimum oramus, vt super illa proposita. sanctum Spiritum emittat, vt panem quidem faciat corpus Christi, vinum verō sanguinem Christi. Omnino enim quod attigerit Spiritus sanctus, hoc sanctificatur, & transmutatur. Et paulo ante in quarta catechesi mytagogica dixerat: *Hoc sciens, & pro certissimo habens, panem hunc qui videtur à nobis, non esse panem, etiamsi gustus panem esse sentiat, sed esse corpus Christi.* Chrystomus in Marthæū similia habet: *Non sunt humane virtutis opera, quæ tūc ipse fecit in illa cœna: idem eadem nunc quoque facit. Nos ministrorum tenemus locum: qui verō ea sanctificat, & ipse est.* Gregorius Nyssenus De sancto Baptismate libro: *Panis item, inquit, panis est initio communis: sed vbi eum mysterium sacrificauerit, corpus Christi & dicitur, & est. Eo modo vinum: cum sint res exigui pretij ante benedictionem, post sanctificationem, quæ à Spiritu procedit, vtrumque eorum excellenter operatur.* Eusebius etiā Emisenus homilia de Pascha: *Nam inuisibilis sacerdos, visibiles creaturas in substantia corporis, & sanguinis sui verbo suo secreta potestate cōuertit.* Damascenus lib. De fide orthodoxa Græcè sic habet: *Panis, & vinum μεταμορφοῦνται ἐν τῷ σώματι τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου.* Theophylactus in Matth. cap. 26. explicans illa verba: *Hoc est corpus meum,* interprete Oecolampadio, ponit trāsmutationem: sicut in Marci 14. eadem verba exponens, vtitur voce transelementationis: & in cap. 6. Ioannis vtitur verbo Transformationis. Ambrosius lib. De ijs qui mysterijs initiatur, cap. 9. & lib. 4. De Sacram. c. 4. tom. 4. Idem lib. 4. De fide. c. 5. tom. 2. Ioan. 6. August. tom. 10.

Idem.

Chrysof. homil. in Marthæ. 83. tom. 2.

Gregor. Nyffe.

Euseb. Emisen. hom. 5. De pascha.

Damasce. libro 4. de fide orthodox. c. 14. Theophyl.

Idem.

Ambros. libro De ijs qui mysterijs initiatur, cap. 9. & lib. 4. De Sacram. c. 4. tom. 4. Idem lib. 4. De fide. c. 5. tom. 2. Ioan. 6.

August. tom. 10.

sti qd offertur, panis dicatur, vbi Christi verba deprompta fuerint, iam non panis dicitur, sed corpus appellatur. In quibus Augustini verbis, dici, & appellari sumuntur pro esse. Idem docet in libris contra Faustū Manichæum, vbi sic habet: *Noster autem panis, & calix, nō quilibet quasi propter Christū in spicis, & sarmentis ligatis, sicut illi desipiunt, sed certa consecratione mysticus fit nobis, nō nascitur.* Rursus Beda lib. de mysterijs: *Dicimus quod substātia corporis Christi in altari est, vbi forma corporis Christi nō videtur. Sic ibi forma panis videtur, vbi substātia panis nō est: nec est ibi alius panis quā panis qui de cœlo descendit.* Anselmus in quadam epistola: *Panis substātiā post Dñici corporis cōsecrationem, in altari superesse, semper abhorruit pietas Christiana; nuperq; damnauit Ecclesia.* Berengarius in libello, quem edidit rediens ad vomitum, scripsit; quod non maneat substantia panis in Eucharistia, opinionē esse vulgi, Lactfranchi, & Paschasij. Vbi fatetur, Ecclesiam sui temporis, quam vulgus vocat, sentire, substantiā panis abesse ab Eucharistiæ Sacramento. Fortiter igitur ex Patrum traditione euincitur articulus transubstantiationis.

Ipsum etiam vocabulū non est nouum, & ex B. Thomæ officina ortum; cū fuerit in Lateranensi Concilio vsurpatum, & satis ostendunt Patres rem ipsam antiquissimam in Ecclesia esse, quia vtuntur vocabulis æquipollentibus, vt, cōuersionis, cōsecrationis, sanctificationis, transitus, trāsumptionis, trāsmutationis, trāselementationis, assumptionis, trāsmutationis, factionis, mutationis, transfigurationis, & transubstantiationis, ad de etiam benedictionis, qua vtitur frequēter Cyrillus, ac in Euāgelio Christus cum benedixit, Dominus enim, benedicēdo transubstantiauit, vt cōstat de quinq; panibus, quos benedicendo multiplicauit. Estq; aptum vocabulū transubstantiationis, etiamsi illud oderint hæretici, vt olim Manichæi vocem incarnationis, & Arriani nomen homousij, in eo sensu, quo eā accipiunt Doctores. Non enim intelligunt quod sit naturalis aliqua tran-

Idē lib. 20. contra Faustū. c. 13. tom. 6.

Beda.

Ioan. 6. Anselm. ad Urbanum Papam.

Berengar.

Transubstantiationis vocabulū quā sit antiquum & quam varie à Patribus vsurpatū, atque expressū

Benedictionis vox pro transubstantiatione, ipsi Christo, ac Cyrillo familiaris. Matth. 14. Infra 15. Cyrillus in Ioann. tom. 1.

mutatio, sed quod tota substantia panis mutetur, & conuertatur in Christi corpus; siue etiam (quod in idem redit) cedat tota substantia panis, & loco eius adsit ibi totus Christus. Atque hæc mutatio, annihilatio dici non potest: quia etsi cedat tota substantia panis, non tamē in nihilum terminatur, (quod ad annihilationem necessariū est) sed in aliquid, & quidem lōgē nobilissimum, actio illa transubstantiationis terminatur, nempe in corpus Christi. Huic etiam sententiæ fauent vel ipsi hæretici; inter quos Boquinus Zuinglianus contra Lutheranos, in cœna verē, & substantialiter corpus Christi ore sumi non posse, nisi prius μεταβάλλῃ, siue μεταποίησι τῷ ἄρῳ conuersio, siue transubstantiatio panis statuatur. Beza quoque in sua, De cœna Domini contra Vvestphallum tractatione, cum obiecisset Lutheranis illas loquendi formulas, quibus vtuntur: nā alij in pane, alij sub pane, alij cum pane corpus Domini edi, dicere consueuerant, subiungit: Hoc quoque sæpe diximus, quod nunc quoque repetam, re ipsa non posse retineri ἰδὲ ἑνὸς in his Christi verbis, Hoc est corpus meum, quin transubstantiatio Papistica statuatur. Hæc ille. Adde, quod Calviniani Palatini Lutheranis obiecerunt in Cōcilio Mulbrenensi, quod Christum facerēt cauponem, auenæ mercatorem, aromatarium, infārium nutritium, & pharmacopola: quia caupo dicit, Hoc est vinum Rhenense, ostenso tantum vini dolio, hoc auena pro equis, hoc barbariæ odoramentum, hoc est infans tuus, hoc piper, hoc zinziber, hoc crocus; quando vasa, saccos, cunas infantiles, & pixides demonstrāt. Sic enim scripserat Illyricus in apologia contra Bezam anno 1566. Demonstrat. 28. Et plane Illyricus hæc dicens, ostendit se satis in cauponis versari solitū vt cauponetur verbum Dei, aut bibisse dolia, & cyathos ipsos cum vino, vt posset in Eucharistia substantiam panis edere cum corpore Christi. Nec est vocanda vox noua & profana, transubstantiatio, quia teste Vincentio Lyriensi, illa vox noua & profana habenda est, quæ nouum, peregrinum &

nunquam in Ecclesia auditum dogma tradit, quod verbo Dei & veritati aduerteretur, cum apertè contineat doctrinam à Christo & Apostolis acceptam & per Patres veteres multis alijs vocibus significatam & expressam. Nec obstant quæ hæretici produciunt, vt soluant Patres de transubstantiatione loquentes. Ait enim Musculus: *Quod autem se hanc transubstantiationem ex Scripturis Patrum collegisse dicunt: fortasse verum dicunt, sed quos malè intellexerint. Nam illi quidem alicubi dicunt, cum magna admiratione, panem mutari in corpus, & vinum in sanguinem Domini. Isti intellexerunt de substantia mutatione, cum Patres non illam commendent, sed terrestri panis conditionem, & usum in cœlestem ita mutari intellexerint, vt fidei iam non sit terrenus panis, nec in eo vsu, quo est terrenus panis, sed transferit in corpus Domini, & cœlestis alimentum fiat. Que mutatio, conditionalis dici potest, substantialis autem non ita.* Sic ille. Sed noua est hæc doctrina, & Ecclesiæ ignota. Si ergo panis substantia remanet, cur ergo exaggeratur potestas consecrandi, benedicendi, & sanctificandi corpus Christi? Quare hortatur Patres vt sensibus nostris resistamus? Cur toties dicitur nō videri carnē, ne sumendo horreamus? Hæc omnia ergo apertè contestantur, falsam esse, & vanam hæreticorū glossam.

Vana quoque est alia eiusdem farinae hominum glossa, quod sicut Patres dicunt nos mutari, & transire, & transelementari in Deum, vel in Christum, & tamen natura nostra non mutatur; ita dicant panem transire & mutari in corpus nostrum, non tamē sentiunt propterea naturam panis mutari. Ait enim Augustinus in lib. Confessionum: *Cibus sum grandium, cresce & manducabis me: nec tu me in te mutabis, sicut cibum carnis tuæ, sed tu mutaberis in me.* Et Leo serm. de passione Domini: *Non aliud agit participatio corporis, & sanguinis Christi, quam vt in id, quod sumimus, transeamus.* Et Theophylactus in illud: *Qui manducat me, & ipse viuet propter me,* inquit: *Dum quodammodo miscetur mihi, & transe-*

Musculus contra Patres de transubstantiatione loquentes quæ ineptè colligat.

Aduersus alteram quandam hæreticorum contra transubstantiationem glossam.

August. lib. 7. confes. c. 10. tom. 1.

Leo sermo. 14. De pass. Dom. in fine. Theophy. in Ioann. cap. 6.

Cum Patres dicunt per Eucharistiam nos in Deum mutari, quo sensu id afferat. 1. Cor. 6.

Idem ibid.

Gregor. Nyss. Damasc. libro 4. c. 14

Proponuntur hæreticorum contra transubstantiationem argumenta, atque diluuntur. 1. argum. Luc. 24. & Act. 2. 1. Cor. 10. Ioan. 6. Consuevit Scriptura aliquid vocare nomine illius rei, ex qua factum est.

lementatur in me, qui viuificare potest. Sic illi. Dicendum tamen est, Augustinum, & Leonem dicere, nos mutari in Deum: quia vnus cum eo spiritus efficiuntur: & dum ei per amorem & intellectum iungimur. Idcirco Theophylactus non simpliciter dixit, edentem corpus Christi transelementari in Deum, sed quodammodo: quæ restrictio est ad significandam coniunctionem spirituales. At ipse Theophylactus secus loquitur de transubstantiatione corporis Domini, ait enim in Ioannem, *Non enim dixit, Panis quem ego dabo, figura est carnis; sed, Caro mea est. Transformatur enim arcanis verbis panis ille per mysticam benedictionem: & accessio item sancti Spiritus in carnem Domini; & ne quem conturbet, quod credendus sit panis caro. Etenim & in carne ambulante Domino, & ex pane alimentam admittente, panis ille qui manducabatur, in corpus eius mutabatur, & similis fiebat sanctæ eius carni, & in augmentum, & sustentationem conferebat, iuxta humanum morem. Igitur & nunc panis in carnem Domini mutatur.* Sic ille. Etsi ergo ex voce transitus, vel mutationis non necessariò inferatur mutatio circa substantiam, & quia Patres tradunt similitudinem mutationis per nutritionem, quæ reuera circa substantiam est: conuincitur mutari substantiam, & realem fieri mutationem. Similitudinem autem illam tradunt Gregorius Nyssenus, & Damascenus lib. de Orthodoxa fide, & Theophylactus citatus.

Nec rursus obstant argumenta, quæ ab hæreticis fiunt contra catholicam Fidem. Primum est: *Quia hoc Sacramentum, à beato Luca dicitur fractio panis; à B. Paulo, Panis quem frangimus, &c. & Dominus apud Ioannem; Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.* Ex quibus colligunt, substantiam panis in Eucharistia remanere. Sed huic obiectioni facile est respondere, & non vno tantum modo, nec sine exemplo Scripturæ. Nam in primis solet Scriptura vocare aliquid nomine illius rei, ex qua factum est. Sicut homo dicitur puluis, & terra: non quod maneat forma terræ in eo, sed quod

ex terra fit formatum corpus humanum. Sic etiam coluber, dicitur virga apud Exodum; qui tamen sola longitudine virgæ similis erat. Cum tamen in Eucharistia omnia accidentia panis remaneant, & vinum miraculo conuersum, dicitur aqua vinum facta apud Ioannem. Iuxta eandem rationem dictum est ab Adâ de Heua vxore ex cocta eius assumpta: *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea;* & Iacob, caro & os Laban. Deinde consuevit Scriptura nomine antiquo, quod antea aliquis habebat, hominem appellare: quemadmodum Simon leprosus dicitur, quod olim habuerit lepram. Ita dicitur, *Cæci vident, claudi ambulat, leprosi mundantur; & Publicani, & meretrices præcedent vos in regno Dei:* non quod tunc tales essent, sed quod olim fuerint. Postremo quandoque nomine rei, quam videretur referre, vel cui aliquid simile est, licet non sit ipsa, appellari solet: sicut Angeli dicuntur viri in Scripturis, quod in specie virorū apparerent. Et ita sacra Eucharistia, cum ex pane fiat, & quia olim panis fuit, & quia panis similitudinē gerit propter species, & quia Christum continet, qui est panis vitæ, merito panis dicitur. Vt tra tropum Hebræum, quo omnis cibus, seu omne quod edi potest, panis nuncupatur: vt Regum 1. prohibetur, ne quisquam panem gustet vsque ad vesperam, eius præcepti violator iudicatus est Ionathas, qui gustauit mel.

Illud contra Calvinum vrgentem Scripturas, quæ Eucharistiam panem vocant, annotabis, Eucharistiam non simpliciter appellari panem, sed cum additionibus quæ indicant quid sublimius: vt, *Panis viuus, Panis qui caro est mea: Qui manducat hunc panem: Accipit panem, & dixit: Accipite, hoc est corpus meum; Panis quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? Et sic de pane illo edat, & de calice bibat: Quotiescunque enim manducabitis panem hunc: Quicumque manducauerit panem, vel biberit calicem Domini.* Illis ergo particulis additis, illo, hunc, hoc, Domini, &c. significatur quod non sit sermo de cōmuni pane, sed de quopiam singulari & eximio.

Gen. 3. Exo. 7.

Ioan. 2.

Gen. 2.

Infra 29.

Mos est etiam Scripturarū, nomine antiquo, quod antea aliquis habebat, hominem appellare.

Matth. 26.

Supra 11.

Infra 21.

Nomine rei quæ videretur referre, vel cui aliquid simile est, licet re ipsa non sit, diuina interdum appellentur eloquia.

Ioan. 6.

Eucharistia cur panis dicitur.

Cap. 14.

Nomine panis apud Hebræos quid veniat.

Eucharistiæ panis in Scripturis à cōmuni pane vt fecerit consueuerit contra Calvinum.

Ioan. 6.

Ibidem.

Matth. 26.

1. Cor. 10.

Infra 11.

Ibidem.

II. argum. ex Bucer. Ioan. 20.

Secundò argumentatur Bucerus: Quando Christus insufflauit in Apolos, dicens, Accipite Spiritum sanctum, neq; Spiritus sanctus in halitum fuit transpositus corporaliter, nec halitus in Spiritum sanctum transubstantiatus: ita ergo potuit cum pane & vino dare corpus, & sanguinem suum, citra ullam panis & vini realem immutationem. Respondemus: Dubium nõ est, quin Christus potuerit dare corpus & sanguinẽ in pane & vino nequaquam mutatis: quemadmodum ager, vel domus in alterius dominium transfertur, sola signi trãslatione. Sed hoc non hic controuertitur; sed an circumstantiã Euangelij illud patiantur, cum in primis dicatur quòd accepit panem, & postea dixerit, Hoc est corpus meum; & quia dicitur benedixisse, quo verbo transmutatio aliqua significatur; & quia dicere, Hoc est corpus meum cum pane, est addere Euangelio.

Solutio

Matth. 26

Diluitur obiectio.

Iulia fertur Octauiani Augusti filia ouum in gremio suo diu fouisse, quoad substantia tota versa est in pullum.

III. argum. ex Patribus.

Gelas. Papa.

2. Pet. 1.

Neque rursus obstat, quòd panem accepit, & illum porrexerit: nam quando accepit, panis tantum erat; postquam autem benedixit, & benedictum porrigebat, non panem, sed corpus suũ sub speciebus panis tradebat. Quemadmodum historiae Iuliam Octauiani Augusti filiam referunt ouum in gremio suo diu fouisse, quoad substantia tota versa fuisset in pullum. Nunc si dixeris, Iuliam ouum accepisse, & postquam diu fouit, fregisse, & dedisse nutrici, verum diceres: nec tamẽ verum erit, q̃ ouum ipsa dederit, sed pullum sub testa, quã diu fuerat ouum. Ita de corpore Christi dicẽdũ.

Tertiò argumentantur ex Patribus: Extat enim fragmentum de duabus naturis in Christo contra Eutychem, & Nestorium, quòd in Antidoto contra omnes hæreses tribuitur Gelasio Romanã Ecclesiã Episcopo; quod ita habet: *Sacramenta quã sumimus corporis, & sanguinis Christi, diuina res est, propter quod & per eadem Diuina efficiuntur consortes nature: & tamen esse nõ definit substantia, vel natura panis, & vini. Et certẽ imago, vel similitudo corporis, & sanguinis Christi, in actione mysteriorum celebrantur. Satis ergo vobis*

euidenter ostenditur, hoc vobis de ipso Christo Domino sentiendum, quòd in eius imagine profitemur, celebramus, & scimus, vt in hanc scilicet Diuinam trãseãt, Spiritu sancto perficiente substantiã, permanente tamen in sua proprietate natura. Respondemus, quòd quia nec Platina, nec Trithemius hoc opus tribuunt Gelasio, sed tantum meminerunt quinque librorum Gelasij, quos scripsit in Eutychem, & Nestorium; & fragmentum illud asserit recentem esse alterationem de Saluatoris deitate, & humanitate, super qua tamen ante plures annos tempore Leonis in Concilio Chalcedonensi fuerat definitum, damnatiq; Eutyches, & Nestorius; plane ostendit opus nõ esse Gelasij. Nam Gelasius Concilij illius determinatione, & damnatione illorũ libenter vtitur in suis epistolis; quarum tamen illud fragmentum nec meminit quidẽ. Videtur igitur opus esse Genadij Massiliensis presbyteri, qui, secundum Trithemium, scripsit, non sine multis erroribus, in Eutychem. Potest etiam solui, dicendo, quòd non definit substantia, & natura panis; & vini externa, hoc est, qualitates, & proprietates cũ dimensionibus panis, & vini naturalibus, quẽ dici possunt quodammodo eorum natura. Quod ipse videtur explicare, cum ait, panem, & vinum in proprietate suã naturã permanere, nõ in suis substantijs, quas aperte dicit, diuino Spiritu perficiente, in diuinam transire substantiam. Nec refert, ad conuincendum errorem Eutychetis, an maneat panis, & vini substantia secundum se, an secundum suas proprietates: quia hæresis eius erat, Christum constare duabus naturis ante vnionem distinctis, non autem post vnionẽ naturarum: & idẽ non ponebat in Christo nisi vnã naturam, proprietatem autem vnus naturã voluntatem vnã. Si ergo non definit substantia panis, & vini secundum suas proprietates, & officia, quanquam nõ maneat substantia efflcax; ratio est contra Eutychem.

Solutio. Platina in vitis Pontificum. Trithemius

Genad. Massiliens. presbyter. Altera solutio.

Error Eutychetis de duplici Christi natura ante vnionem distincta.

Quis sensus Irenæi, & eorum omnium, Patrum, qui asserunt in Eucharistia panis & vini remanere substantiam. Irenæ. lib. 4. c. 34. sub finem.

Idem dicendum est de sententia Irenæi, qui libro aduersus hæreses docet, Eucharistiam duabus rebus constare,

terrena

Throd.

Orige. loco citato. Cyprian. Aug. ibidẽ.

1. Cor. 11. supra . 10.

Caluini contra Transubstantiationem refellitur inanis cavillatio.

Mat. 5. Matth. 13.

Boni odoris virtus.

Ioann. 6.

terrena scilicet, & cœlesti. Et Theodoritus II. Dialogo ita habet: Substantiã, quã ob oculos ponitur, nõ mutari, id est prima accidentia, quẽ sub sensum cadunt (nã propriẽ substantia non cadit sub oculos) esse igitur accidentiũ, & eorum operationes naturales à Philosophis vocantur substantia, natura, & essentia, non simpliciter, sed secundũ quid. Et ita soluendã sunt autoritates Patrum quã simile quid continere videntur, vt Originis in Mathæũ, Cypriani de cœna Domini, & Augustini ad Prosperum: qui non loquuntur de substantia physica, quã accidentibus substantiam præstat; nam hanc omnino mutari, Patres omnes testantur, sed de extrema forma, & operationibus accidentiũ. Cũ enim Eucharistiã Sacramentum speciebus panis, & vini, & corpore, & sanguine Christi constet, mirum esse non debet, si à Patribus modò his, modò illis vocibus frequenter nuncupetur: vnde & Paulus modò panem, modò corpus Domini vocat. Illud quòq; arguit Caluinus in Transubstantionem, ex eo quòd inutilis sit: *Quia ex ea, inquit, proueniret, vt pretiosum hoc corpus commune fiat & Iudæ, & Petro, ac vt ad momentum tantum adsit nobis durantibus speciebus, moxq; abeat. Inutile autem apparet id habere, quod & Iudas habuit, vel quod ilicò amittas.* Sed eadem ratione si quicquam ponderis haberent, euincerent, prædicationem Euangelij, & baptismum inutilia esse, vt pote pijs, & impijs communia, transeuntque, & nõ permanent. Inutile quoque fuisset infantulis, & infirmis, Christum tangere, vt quem & turbæ infideles comprimerent: & stultẽ Christus dixisset: *Beati oculi qui vident, quã vos videtis*, quia illi non diu hoc viderunt, & pariter impijs, & pijs præsens erat. Vtilem ergo dicimus corporalem Christi præsentia, quia Petrum fidelem firmat, & nutrit, & sanat, etsi infidelem Iudam perturbet, & scandalizet, vt bonus odor serpẽtem. Et licet diu frui Eucharistia non contingat, magnam tamen virtutem sui reliquit.

Quod verò secundo loco proposi-

tum est, panem, & vinum vniri hypostaticẽ ipsi Christi Humanitati, ex multis ostenditur falsum, atque hæreticum. Primum, quia Humanitas in verbo non habet propriam substantiam, & ita ad illam assumi panis non potest: quod enim per se nõ subsistit, quomodo alteri substantiam suam communicabit? Deinde illud quod alteri substantiã suã, & hypostasin donat, & communicat, necessariò est ens infinitũ: at Humanitas secundum se finita est, ac proinde illi panis vniri hypostaticẽ non potest. Si autẽ vnio Humanitatis cum pane intelligatur, non quidem ratione sui, sed Verbi; cui est vnita; sensus esset Hæreticus. Primum, quia absurdum est valde, vt ait, Durandus, Deum toties, & tam vili creaturã, vt est purus panis, maximẽ pro tam paruo tempore hypostaticẽ vniri, cum munus hoc, vel Angelis, & B. Virgini sit denegatum, & soli Christi Humanitati concessum. Deinde quia vnio hæc summa est diffusio Diuinitatis in externis operibus, ita vt non possit Diuina bonitas se plus alicui comunicare, per quã tribuit totũ suum esse personale, & ob quã vnionẽ consequenter debetur summus honor creaturã, cui ita vnitur: sed Deus nunquam hanc diffusionem bonitatis suã in Ecclesiã suã prodidit, neque hunc honorem panis, aut vino exhibẽdum esse docuit: hanc ergo vnionem nunquam fecit, vel faciet. Tertiò, quia tam Christus, qui Deus est, quã ipse idẽ, quatenus homo, corruptibilis esset, & in dices corrumperetur, corrupto panẽ, cui hypostaticẽ esset vnitus, & cuius prædicata ei conuenirent propter communicationem idiomatum: itaq; sicut panis corrumperetur, ita Christus, Deus, & homo, corrumperetur, contra illud Apostoli: *Christus resurgens ex mortuis iam non moritur, mors illi ultra non dominabitur.* Quarto, Lutherus hoc dogma somniauit, vt semel à se vt verum dictum tueretur, nempe panẽ esse corpus Christi; & tamen adhuc hoc non sequeretur. Nã ex quo hoc dictũ est, nõ vniretur hypostaticẽ panis immediatẽ ipsi Humanitati, sed Verbo nõ sequeretur

Quod panis, & vinum nõ vniantur hypostaticẽ ipsi Christi Humanitati.

II. ratio.

Durand.

Quale ac quantum sit donum Dei hypostatica vnio.

III. ratio.

Rom. 6.

III. ratio.

Panem esse corpus Christi Lutherus somniauit.

Quinta.
Conc. Chalcedonen.

Sexta.

Lactranus antiquus Scripor.

Vvilelm. Vvilefordus.

Guimundus Auerfanen. Epif.

Duplex error Berengarii de Sacramento Eucharistiæ.

Berengarii subtilior hæresis quæna.

Vvilelm. Algeri lib. 1. de corpore Christi ca. 7. & 8. Heb. 2.

Si Christus secundum Berengarium, in Eucharistia impanaretur, quæ inde incommoda secundum Algeriam, omnino conquirentur.

panem esse corpus Christi, sicut nec in ipso Christo animam esse corpus, vel Humanitatem Diuinitatem. Quinto, videri posset hæc sententia contra definitionem Concilij Chalcedonenfis militare. Est enim in illo definitum, in Christo tantum esse duas naturas; secundum tamen hunc errorem essent quatuor, nimirum Diuina, & Humana; & illa panis, & vini: atque ita Christus dicendus esset impanatus, & inuinatus, vt sic loquar, sicut dicitur incarnatus. Sexto, idem colligimus ex nouitate opinionis. Nam vt scripsit Lanfranus in Berengarium, cui fuit coætaneus, ante Berengarium nullus hanc opinionem legitur tenuisse. Sic enim scripsit (vt refert Vvilielmus Vvilefordus in libro contra Articulos Vvicleffi) *Sententia quod panis, & vinum sunt solummodo Christi corpus, & sanguis, nullius hominis erat opinio.* Sic ille. Vnde eodem Vvilielmo teste, Guimundus Auerfanensis episcopus lib. 1. de Corpore, & sanguine Christi contra Berengarium, duas successiue hæreses (inquit) tenuit Berengarius in hac materia: priorem, quod corpus Christi non realiter, & substantialiter, sed in figura contineretur in Eucharistiæ Sacramento: quod si dicitur panis, non nisi per figuram, sicut dicitur Christus agnus, Leo, & lapis angularis: posteriorem vero, quod corpus Domini non verè, sed latentè contineretur sub Sacramento: ita vt corpus Domini dicatur impanari: & hæc fuit subtilior hæresis Berengarii. Ex eodem Guimundo adducit dictus Vvilielmus, Hubertum Cardinalem Burgundum composuisse confessionem illam: Ego Berengarius. Algerius quoque eiusdem temporis scriptor, impugnans, vt hæreticam, impanationem, ait: *Non esset magnum quod Apostolus, ad commendandam hominibus Dei dilectionem, & humane naturæ dignitatem, ait: Quia Filius Dei Angelos non apprehendit, & ille qui naturæ Angelorum contempsit personaliter vniri, bruta panis substantiæ impersonatus panis fieri vellet. Sua enim impersonatio iam non hominibus singularis, quia triam panibus facta com-*

munis: sicut humane naturæ minueret dignitatem, sic etiam Dei erga homines minus commendaret dilectionem. Et qui semel incarnatus paulominus ab Angelis est maioratus, quia factus passibilis: hic toties impanatus, quoties in altari consecratur, ipsis hominibus multo minor fieret, quia factus irrationalis; & quia minor fieret illis redemptis, non videretur æquum, & sufficiens esse pretium redemptionis. Et cur Deus fieret aliud, quàm quod semel factus est, homo scilicet ad nostram salutem; cum nihil aliud operetur in Sacramento, quàm quod semel operatus est nobis in seipso, in cruce scilicet, & in altari nostram redemptionem: ad quam dignè suscipiendam semper signo suæ præsentia nostram voluit excitare deuotionem per tanti sui beneficii præsentis, & præteriti, commemorationem? Hactenus ille, eruditè admodum, & eleganter.
Ruit igitur sententia Ruperti Tui-tientis in capit. 12. Exodi dicentis: *Sicut Christus humanam naturam nec mutauit, nec destruxit, sed assumpsit, ita in Sacramento nec destruit, nec mutat substantiam panis, & vini, sed assumit in vnitatem corporis, & sanguinis sui.* Hæc ille. Cuius sententia omnino est deferenda: præsertim quod in capit. 6. Ioannis, vt confirmet corpus, & sanguinem Domini esse (vt loquitur) panem, & vinum, quæ consecrata sunt, dicit, aquam, vinum, & sanguinem, vnius esse substantiæ, nec differre nisi accidentibus. Et in capit. 2. Ioannis, idem docet de aqua, & vino, dicens, Christum substantiæ humoris, siue aquæ accedens adiecisse, & saporem, non substantiam mutasse. Habet etiam, aquam de Tibri, vel Rheno haustam, & cruce Domini consecratam ad baptismum, omnino eandem esse cum ea, quæ de latere Domini confosso fluxit: quæ omnia à veritate, & Ecclesiæ sensu longè distant. Remanent igitur sola accidentia panis, & vini, quæ sensus percipit: & sunt sine subiecto, quia corpus Christi illis non afficitur, & sola quantitas diuina sine subiecto est, & sola alijs accidentibus præbet sustentaculum:

Ibidem.

Psal. 8.

Quid operetur in Sacramento Eucharistiæ Dominus noster.

Ruperti Tui-tientis opinio, panis, & vini substantiæ in Sacramento esse dicentis, falsa conuincitur.

II. error Ruperti.

Tertius.

Matth. 3. Ioan. 19.

Quid proprium quantitatis.

D. Thom. lib. 2. contra Gentes. c. 65. tom. 9. Quamobrem Christus in Eucharistia sub speciebus panis, & vini voluerit delitescere. Cyrillus in Ioan. to. 1. Theophyl. in caput 6. Ioan. August. lib. 20. contra Faustum, c. 13. tom. 6. Cyprianus serm. in cæna Domini. Tertul. lib. 2. ad vxorem. Augu. loco prescripto. Ioann. Damas. lib. 4. de Orthod. fide, c. 14. Locus B. Ioannis Damasceni corruptus.

vt pulchre docet D. Thomas in libris contra Gentes. Delitescit ergo Christus sub speciebus panis, & vini, ob meritum fidei augendum; & ob horrorem in esu carniū humanarum crudarum vitandum: vt testantur Cyrillus, Theophylactus, & Augustinus; & ne incredulis fides nostra irrisioni pateat, postquam etiam sic sub accidentibus panis & vini edentes, & bibentes, amentes ab Ethnicis tanti mysterij ignaris iudicamur, quasi humanam carnem edentes, vt auctor est Cyprianus, atque Tertullianus: & iidem calumniabantur fideles, quasi Cererem, & Bacchum adorarent: vt docet Augustinus in libris contra Faustum Manichæum. Nec obstant verba Damasceni, qui in libris de Orthodoxa fide, sic ait: *Panis autem, & vinum assumuntur.* Nam Græca Damasceni lectio supra allegata habet, *Transumantur*, non, *sumuntur*; & quia hæc assumptio non est ad vniōnem hypostatitiam, quia vt ipse idem subiungit: *Quemadmodum in baptismo (quia consuetudo hominibus est, aqua lauati, & oleo ungi) coniungit oleo*

& aqua gratiam Spiritus sancti, & fecit illud lauacrum regenerationis: hunc in modum, quia mos hominibus est panem manducare, & vinum, & aquam bibere, coniungit his ipsis suam diuinitatem, & fecit hæc suum corpus, & sanguinem; vt per assuetam, & qua sunt secundum materiam, in ijs quæ sunt super naturam, collocemur. Sic ille. Vt ergo aqua baptismi non assumitur in vnitatem hypostatitiam diuinam, nec gratia Spiritus sancti ei vnitur, vt faciat vnā substantiam: ita panis, & vinum non assumuntur ad diuinum suppositum, nisi vt materia transiens, quia panis, & vinum conuertuntur in corpus & sanguinem Christi. Demus igitur operam, vt induti habitum diuinum charitatis, per amorē transformemur in Christum, & vnus cum eo spiritus efficiamur; quod fructū tanti Sacramenti plenius consequamur: qui in hoc positus esse videtur, vt edentes edamur, & potantes potemur à Domino nostro Iesu Christo, cui cū Patre & Spiritu sancto, omni iure defertur omnis honor, laus, & imperium, in omne seculum. Amen.

Tit. 3.

I. Cor. 8.

TRACTATUS XVII.

In quo eadem Domini verba excutiuntur contra Carlostadiū, Zuingliū, O Ecolampadium, Musculū, atq; alios Sacramentarios.

Christus Deus ac Dominus noster; nobis corpus suum & sanguinem tradens in Eucharistia, quæ spōsi morem videtur imitatus. Deut. 16. Exod. 23.

PRINCEPS, qui puellā opibus, ætate, ac nobilitate parè, in vxorē ducere proponit, primum cū illius parentibus & consanguineis per seruos suos & amicos de matrimonio cōciliādo agere cōsuevit; ac vbi initis pactis inter se cōuenerint, spōsus pro sua magnificentia, pretiosa munera ad spōsam mittit. Nouit enim, donis cæcari oculos etiā sapientiū, & ad amorē mittentis mariti conciliandum, ani-

mū despōsæ maximè inflecti posse: illis autem maritus testatur, ipsum totum atq; integrum sese ei breuī donaturum. Haud dissimili sanè ratione Christus Ecclesiam sibi coniungere cogitans per Angelos, & Prophetas, prius cū Patriarchis, & Sacerdotibus, atq; adeo cū Abrahā familiæ maioribus, quasi cū parētibus naturæ humanæ, de incedo per Incarnationē matrimonio agitauit: quod vbi impetrauit, & cōsensu expressit, magnificentissima atq;

pretiosissima munera, quibus cor eius ad se diligēdū, efficaciter posset inclinare, ad eam destinavit. Inter quę principem locum obtinet Eucharistię Sacrosanctę divinissimum donū, in signum quodd seipsum iam dedisset per carnis assumptionē, & mortis proinde perpeffionē; & in certissimū pignus, quodd se daturus esset sponsę suę perfruendū in gloria. Porro ad fidelem sponsam spectat, ob signata & chara dona ad se missa, & grato animo suscipere, & amoris magnitudinem quomittuntur, expendere, donorumque magnificentiam & pretium non ignorare; ne fortē aut stannum esse putet quod verē est argentum, aut aurichalcum, quod re ipsa est defecarū aurū, aut vile vitrū, quod est pretiosum margaritum. Quodd si quis sit, qui virū inter & uxorem serere velit discordię pomum, & animos eorū a seipsis inuicē abducere; nulla ratione poterit citius obtinere, quā si de dignitate munerū detrahat, eorumq; pretiū atque præstantiā imminuat, aurum verū nō esse, sed spūscias atq; artificio cōficiat, ac proinde aut vilis, aut nullius valoris esse spūsc per suadeat: ita enim fieret, vt non solū illa ad se missa monilia, & Principem per quem mittuntur, sed & ipsum mittentē contemneret, atque vilipenderet: quod vbi cognitū haberet sponsus; iusta rei indignatione permotus, animū ab ingrata & incredula vxore sua alienaret; & ita vbi prius essēt eorū animi arctissimo amoris cōiugalis vinculo copulati & constrikti, refrigerante mutua, quam sibi inuicem debebant dilectione, nō nisi quę dissensionis sunt, auersionis, ac pacis vinculi dissolutionis meditentur. Profecto si quis rectē rationē subducatur, & intentis mētis cogitationibus contēpletur, quanto & quā pretioso corporis & sanguinis sui margarito Ecclesiam suam Christus hæcenus exornasset, atque locupletasset, & quibus fidei oculis hoc ratum donum ab sponsa esset cognitum atque perspectum, atque in eo magna alleueratione prædicatum; perpetuoq; mysticarum ceremoniarum cultu, vt in om-

nium fidelium oculos incurreret celebratum, non poterit technā, & fraudē Satanę nō apertē cognoscere; qui per suos a se missos magistros tantę rei fidem nobis adimere conatus est, quo Christum inter & Ecclesiam charissimam suam sponsam dissensionis semina atq; zizania spargeret, & Sacerdotes ipsos, per quos hoc munus accipimus, & munus ipsum, & incomprehensum mittentis amorem homines facile contemnerent, & ita paulatim a Christo deficerent. Tales sunt omnes illi nostri seculi Hæretici, qui obstinato animo, in dedecus Christi grande, & ignominiam, & in Ecclesię dispendium ac detrimentum, contendunt nobis persuadere, sub symbolis Sacramenti non Christi carnem, aut corpus & sanguinem, aut animam, aut deitatem dilitefcere, sed panis communis tantum fragmentulum, & vini profani portiunculam. Tales fuerunt Lutheri sodales, & commilitones, qui ab Ecclesiā primū, deinde etiam a Luthero defectionem designantes, veram ac realem corporis presentiam in Sacramento abiurarunt, & abiuratum, mordicus tueri conati sunt. Et cum verba Dominicę cęnæ, illis prima facie aduersari viderentur, nempe, Hoc est corpus meum; in illis interpretandis maiorem in modum laborarunt, & quisque pro suo arbitrio, neglecto Ecclesię iudicio, & torrente sanctorū Patrum cōtempo, in varios, absurdosq; atq; pueriles sensus distrahi sunt. Inter quos Carlostadius primipilus, quem sibi obstitentem in hoc articulo, Lutherus fauore Principis vrbe expulit Vvittembergensi, & ad colendā terrā cum vxore sua propter victus inopiā coëgit: Hic ergo, vt veritatem verborū Dñi seruaret, dixit, in illa oratione pronome illud, Hoc, nō ad panē Eucharistię, vt Lutherus sentiebat, esse referendum, nec ad corpus quod manib⁹ tenebat, sed ad illud ipsum Christi corpus, quod mensę asidebat, quodq; tunc demonstrabat: nam illud, verū eius erat corpus, cuius symbolū erat panis exhibit⁹. Sic ille verba Dñi exponebat. Verū hunc sensum falsum esse, ipse verborum Dñi con-

Satanę, & hæreticorum ministrorū eius circa Eucharistię Sacramētum fraudes & technæ.

Carlostadij circa pronome (Hoc, cū dicitur, Hoc est corpus meum) verū sophisma dilatur.

I. argum.

Ecclesię spūsc in Christū sponsum suum hūc qualis esse debeat.

textus reuincit. Præcedit enim quodd accepit panem, & benedixit ac fregit; deditque discipulis suis, & ait, Accipite & comedite: hoc est corpus meum: Ex quorum verborum collocacone, ac ordine sequitur, illam appellasse corpus suum illud ipsum, quodd dedit; & edidit. Non autē rem dabat corpus illud ad speciem quodd mensę asidebat sub illa specie, sed panem a se benedictum, & tractum, quodd porrigebat, & sub quo continebatur corpus Christi. Deinde in calicis porredione dixit, Bibite ex hoc omnes: hic est enim sanguis meus: frustra namque post bibendi præceptum particulam illam Enim, quę causam reddit, addidisset, nisi sanguis quem demonstrabat, non tantum in venis sui corporis credendus esset existere; sed etiam in calice porrandus exhiberi. Denique mera est calumnia, & Christum sciens impostorem aliquem, aut præstigiatores, quodd porrigendo merum panem, dixerit nō de pane, quem offerebat, sed de corpore suo quodd mensę asidebat, Hoc est corpus meum. Ita enim præstigiatores, mira quadam, & vix nota manuum celeritate, vnum verbo promittere; & aliud facto exhibere, quodd spectantibus illudant, consueverunt. Verisimilius est igitur, insignes esse istos impostores; & de Christo male meritos, qui tantum mēdacium Christo affingere tentarunt. Explosa est igitur Carlostadij sententia; quam Lutherus libenter se amplexaturū fuisse docuit, quodd per illam nouerat se non parum posse incommodare Papatui, nisi verbo Dei cogeret ad retinendam veram corporis Christi presentiam. Sic enim ille scripsit in epistola ad Argentinenfes. Accessit deinde Zuinglius: cui, vt scribit in libro de vera & falsa religione; mirifice placuit in Carlostadij opinione; quodd veritatem corporis Christi verbis remouisset: sed modus quo verba Dñi exponebat, minime placere potuit. Idcirco ipse sensit, in eā oratione, Hoc est corpus meum, illud substantiuū verbum Est; positum esse pro Figurato, adumbrato, vel significato. Quam interpretationem postea Beza

II. argum.

III. argum.

Agitur cōtra Significatiuos, eorumque caput ac Principem Zuinglium.

Beza.

cōtra Vvestphallum tuerat, & Bernardinus Ochinus in libro, de cęnā Domini, contra eundem Vvestphallum Lutheranum amplexus est. Ait enim insignis ille hypocrita; atq; apostata, patunde atq; nos promittendi aliquid gratia porrigimus alteri manum, diceres, Hęc est fides meā, hoc est Symbolum fidei: ita Dominum dixisse, Hoc est corpus meum, id est, panis hic, signū est corporis mei. Sed profecto si verum amamus, verbum substantiuū purum ac simplex, affirmationi tantū, & negationi deseruit; easq; res, quę alijs attribuntur, vel connectit, vel distinguit: nec ex se cōpositum aliquid significat. Imo vt Philosophus rectē dixit: Est, si purum dixeris, nihil significat: Verba etiam omnia composita in partes suas vltimas; per hoc verbum resoluuntur atq; distinguntur; adeo vt Hebræi raro illud exprimant verbum; quia per cōmune sensum vbiq; subauditur, & suppletur absq; vilo dubio: quodd etiam verbum Lucas in benedictione calicis omisit, velut ex cōmuni more; & sensu subintelligēdum. Imo in Matthæo Syriacus Euāgelij codex, quę lingua creditur Christi locutus, sine vilo verbo substantiuo habet, Anau pegri, & anau demī, hoc est: Hoc corpus meum. Hic sanguis meus: Et apud Ioannem cū dicitur, spiritus est Deus, Græcē tantū sine verbo habetur, πνεύμα θεός: est enim suppletum verbum est. Id etiam Latinis auctoribus contingit; ait enim Poeta illustri: Hic Cæsar, & omnis Iulij Progenies; Et alibi, Tu ne ille Aeneas, quē Dardanio Anchisa? Et alius; Quis furor à ciues, quę tanta licentia ferri? In his enim omnibus orationibus suppletum est necessario verbum, vt constare possint. Quodd verō in illis orationibus: Petra erat Christus: Semen est verbum Dei: Ego sum ostium; Et; Ego sum vitis vera, verbum substantiuū sit: aliter interpretandum, pro Significabat, vel figurabat; non ei accidit: ex natu-

Bernardus Ochinus.

Philos. lib. 1. Perihermenias.

More Hebræo verbū substantiuū, Est, cōr frequenter omittitur.

Quę lingua Christus creditur esse locutus.

Ioan. 4.

Virg. lib. 6. Aeneid. sub finem.

Idem lib. 1. Aeneid.

Lucan. lib. 1. in initio.

1. Cor. 10.

Luc. 8.

Ioan. 10.

Ioan. 15.

Hic in locis prænaratis verbum substantiuu est, cur pro, Significat, positum fuerit.

Illud verbu est, proprie quando accipiendum fit.

Nodum in scirpo quæres.

Contra Tropistas disputatur.

O Ecolampadius. Viretus.

Quid sit istis nebulonibus. Hoc est corpus meum.

ra sua, aut per se, sed quoniam petra illa aliter cum Christo coniungi non potest, quam per signum: nec verbum Dei cum semine aliter valeret coherere, vel ostium & vitis cum Christo conuenire, nisi per metaphoram, & symbolum. Cum igitur in rebus per eiusmodi orationem connexis ratio tantum signi reperitur: inde fit, vt parui referat, an dicas, Petra erat signum Christi, vel significabat Christum. Et ostium & vitis, sunt symbolum Christi, vel, in ostio, & vite adumbratur Christus. At vero eum rebus eiusmodi copularis, ratio ac natura necessario subsit; tunc verbum, Est, non ponitur pro Significat, sed illud verbum, Significat, ponitur pro toto hoc (est signum) quod signum in rebus ipsis, & non in verbo constitutum est, à rebus vero ad verbum transfertur, & nequaquam in verbi substantiuui natura proprie constitui potest. Ineptè ergo in verbo, Est, Zuinglius tropum ponit, & vt dici solet, nodum in scirpo quærit: quod nihil aliud ex se facit, quam vt duo extrema connectat, & tali modo, qualia in se sunt, nihil illis addens, vel detrahens. Ideo cum summa proprietate verboru vera est oratio illa, Hoc est corpus meum, ybi quod prædicatur, subiecto ipsi, de quo dicitur, proprie & substantiuè conueniat. Si ergo tropus in verbis Christi quærendus, non in verbo Est, sed in nomine Corporis venit constituendus. Volebat ergo Zuinglius, pronomen Hoc referri ad panem (quanquam contra omnem Grammaticæ rationem, vt infra indicabimus) qui Christi corpus figurat, & adumbrat per tropum: quo auctore nati sunt Tropistæ, siue Symbolici, & Figuratiui.

Tertio loco accessit O Ecolampadius (cui per omnia consensit Viretus) qui in expositione de cœna Domini, eandem Tropistarum siue Symbolicorum sententiam alia ratione tutatus est. Placuit enim illi per omnia tropus, sed non in verbo Est, sed in nomine Corp⁹, quod suauius ac minus durè pro signo, & figura corporis contendit esse accipiendum. Vt sit sensus, Hoc est figura, vel mysteriu corporis mei: dicere enim solui

sumus, ostēsis figuris Petri & Pauli, & Herculis, Hic est Pet⁹, & Hic est Paulus, & Hic est Hercules. Et ita producit illud Exodi dictu, Est enim phas (id est, transitus) Domini: Id est, Agnus est figura illius agni in transitu immolati. Ita dicitur, Petra erat Christus, id est, symbolu. Veru cum hæc opinio à præcedenti nisi in ratione ac modo dicendi non distinguatur, statuendum est, perinde hanc atq; illam hæreticam esse prorsus, & à veritate longè discedentē; ac proinde quæcumq; priorem illam destruit, similiter & ista euertit. Sed & peculiari ratione impugnatur: quia explicans ipse Dominus quale corpus illis porrigeret, adiūxit, Quod pro vobis datur, vel frangitur; at hoc quod ipse in cruce clavis & lancea frangendum, & immolandum dedit, typicu aut symbolicu non fuit, sed verum ac solidum suu corpus. Ad hæc de sanguine dixit, Hic est sanguis meus Noui Testamenti, qui pro vobis effundetur in remissionē peccatorum, non ergo aliquē typū sanguinis dedit, quia tale symbolu non est effusum, nec in remissionē peccatorum effundi poterat; sed humanu, verumq; sanguinem, qui in venis Christi tunc delitebat, sed fundendus erat die sequenti, & fusione sua in sacrificium immolatus. Præterea Paulus indignè manducates, reos esse pronuntiat, non quidem alicuius symboli, & figuræ, sed corporis Dñi. Nam quoties manducamus panē illum, aut calicem bibimus, mortem Dñi annuntiamus, rebus ipsis datis, non symbolis, quæ data non sunt, mortē Domini annuntiamus. Quod si quādoq; quidam ex Patribus, vt Tertullianus, Augustinus, aut alij tradant, Christu in cœna dedisse corporis sui figurā, cum illi hoc raro asserant, & frequentissimè cōcedant, ipsum Dñm verum suum & proprium corpus porrexisse, verumq; sanguinē, & substantialē propinasse: per has frequentes sententias cogimur interpretari priores illas, & pauciores, ne dicamus sibi ipsis Patres cōtradixisse; aut omnino statuendum, vtrumq; esse veru & Catholicu: quia & veritatē corporis, & sanguinis sui tradidit, & eius etiam figuram, siue symbolum. Quod

Exod. 12.

I. ratio.

Luc. 22.

1. Cor. 11.

II. ratio.

Matth. 26.

III. ratio.

1. Cor. 11.

Si quādo Patres tradant, Christum in cœna figurā sui corporis dedisse, eorū dictu vt sit accipiendum.

dictum

Ioan. 6.

Vnde fit, vt res ipse pro earu symbolis interdum accipiantur.

Falsa & inepta Petri Martyris ratiocinatio in illud: Hoc est corpus meum.

Exemplum.

Obiectio diluitur.

Matth. 3. & 17.

dictum est propter species, siue accidentia, quæ remanent, & in sensu nostros incurrunt; vel etiam ob id quod Eucharistia incruenta victima representat cruentam Christi immolationem, & mortem Domini anhuntiat; recte Apostolo; vel denique quia est figura panis viuilli, qui de cœlo descendit, & nos in spiritu viuificantis, ac nutrientis, gratiam, & virtutum augmentum impertientis, & post hanc in cœlesti mensa ad satietatem exhibendi. Etenim Eucharistia hoc modo porrecta, & manducata, & præsentia Christi mortem, & nostram præsentem alimoniam, & satietatem in cœlesti mensa futuram per eiusdem Christi corporis merita acquirendam egregiè representat: quod verò quādoq; res ipsas pro earum symbolis vsurpamus; circumstantijs ad id cogentibus contingit, quæ hic omnino non vrgent; nisi ad contrarium.

Falsa proinde est Petri pseudomartyris ratiocinatio: Hoc est corpus meum: Quæro, ait: pro nomen Hoc quid demonstrat? Si dicas panem demonstrare, falsa est: quia ante finem prolationis non est corpus, sed panis; post finem verò, non est amplius panis. Idcirco ait, hoc, id est, hic panis est corpus meum significatione. Sed vrgeo istum Martyrē; quo modo pronomen neutrius generis Hoc, demonstrat panem, qui est masculini? Ideo respondemus ad argumentum propositum, illud Hoc, significare vnum aliquod singulare (quod appellant) vagum, non declaratum quid sit, sed per prædicatum expressum. Vt in illa oratione, ostenso melle; Hoc est mel, non declarat naturam mellis illud Hoc: & si hoc, idem valeret quod mel, inepta planè esset oratio: esset enim sensus; mel, est mel. Et ita pronomen hoc, significat quid vagum, singulare, & incertum, quod in prolationis fine indicatur quale sit, vt in illa Christi signatur esse eius corp⁹. Nec valet, dicere; Cur non dixit Dominus, Hoc erit corpus meum? respondemus quia iam erat corpus Christi, cum benedicendo conficeret: vt cum dixit vox de cœlo: Hic est Filius meus dilectus, iam antè erat Filius dilectus. Vel si dicamus, nodum

fuisse corpus Christi id quod proxime erit; dicimus quod iam est, idcirco dixit, Hoc est, non hoc erit corpus Christi. Et hætenus in Oecolampadium fit dictum.

Quarto loco agendum in Ioannem Alasco, Zuinglianum; qui ad tuendam illam impietatem, aliam rationem se ipsum atque alios seducendi, meditatus fuit; sed quæ alijs nihilo sit, aut vrisimilior, aut solidior. Nam cum Lutherus & Carlostadius vim facerent in pronome, Hoc, Zuinglius in verbo Est, Oecolampadius & Viretus in nomine corpus: iste à reliquis diuersus pronomen, Hoc, non ad panem, vt ceteri Zuingliani; sed ad totius Dominicæ cœnæ actionem retulit, velut à Domino dictum fuisset; Accipere panem, benedicere, frangere, dispensare, ac manducare, hoc totum est corpus meum; quam hæresim Vuestphalus Lutheranus Caluinum quoque defendisse scripsit; etsi Theodorus Beza Caluini discipulus id perneget.

Sed in hanc quoque opinionem; siue hallucinationem euertendā nonnulla; atque illa quidem non parui momenti adduci possunt. In primis enim, Domino dicentē, Hoc, certam rem aliquam; atq; illam permanentem demonstrauit; & substantiam quampiam solidam, non prætereuntes actiones; & præsertim numero plures; alioqui, ne quis erraret in sensu accipiendo, dicendum erat: Hæc omnia sunt corpus meum, hoc est, secundum Tropistas, figurant, vel adumbrant corpus meum. Nunc verò ad eius numeri enallagen nihil est quod lectorem omnino coarctet: nam vt dicendo Hoc, vnum aliquod singulare demonstrauit; ita etiā dicendo Est, illud, quod nondum transiisset, sed adhuc existeret, demonstrauit; acceptio autem panis, & eius benedictio, & fractio iam omnino transierat; sicut & manducatio nondum adhuc erat, sed tantu futura erat. Deinde hæc dicendi ratio constare non potest. Nam Dominus dicendo: Hoc facite in meam commemorationem, non solum præcepit vt panem benedicerent, frangerent, dispensarent, ederent, sed vt opus quoddam in mensa Domini

Quare non dixerit Dominus; Hoc erit corpus meum, sed est.

Tropistæ cōsulantur. Ioan. Alasco eorum hæresis.

I. argum.

II. argum.

post

Basil. hom. 1. in Hexameron, to.

A. Cito, contēplatio, & factio inter se differunt. secundum Basilium.

Iustinus Apolog. 2. ad Antoninum tom. 1.

III. argum.

Hæc oblectio: Panis ipse solus demōstratur, corpus Christi in illo adhibetur per tropum: diluitur triplici ratione.

post adiones nostras finitas perfectū relinquerent, quod ipse corpus suum vocavit: cuius operis perfectio, eius erat absumptio. Hinc Magnus Basilius recte inter actionē, contemplationē, & factionem, siue rem factiuam distinguit. Contemplatio siquidem nihil agit foras extra se: actio, vnā cum corporis motu transit: vis verō, seu ars factiua, opus quoddam spectandum, & manibus, & sensibus contrectandum post se relinquit, vt domum, vel arma, vel nauem, quæ homines arte conficiūt. Cum ergo iusserit Dominus nos non contemplari, vel agere, sed facere, & quidem illud idem, quod ipse prior fecisset: planum est, quod cum dixit: *Hoc est corpus meum*, vtique pronomen Hoc, quod permanentis substantiæ verbo & nomini cōiungitur, non plures actiones prætereuntes, sed illud vnum opus permanens, quod Christus perfecit, significat. Quare recte Iustinus scripsit, Christum accipere pro pane, cum gratias egisset, dixisse: *Hoc facite in memoriam mei: hoc est corpus meum*. Sic ille, quasi diceret; Corpus meum in mei recordationem.

Ad hæc urgeo Ioannem A lasco, & quero ab omnib⁹ istis Tropistis, quid pronome illo Hoc demōstratur: nō certē panis, & corpus Christi simul, vt Lutherus dixit: quia hunc sensum, ipse singularis numerus aperte redarguit. Dicebat, Panis ipse solus demōstratur, corpus autem Christi non in illo significatur, sed adumbratur per tropum, & figuram; eo quod sint duæ separatae naturæ. Sed hoc falsum esse conuincō: primō, quia pronomen illud, aut ponitur substantiuo loco, aut adiectiuo: si afferas adiectiuè dici, non potest cum pane, vt nomine substantiuo, adaptari, & cum masculinō cohærere neutrum genus, contra Grammaticæ totius regulas: si verō substantiuo naturæ locum suppleat, à solo nomine panis regi non potest: nec enim iuxta rationem Grammaticæ recte quis dixerit, *Hoc panis*, vel *τὸ αἶνον*. Si ergo pronomen adiectiuè ponitur, ad corpus necessariō est referendum, nullo modo ad panem. Quod enim substantiuè minime accipiatur, hoc liqui-

du m ex eo redditur, quia in sanguine non est dictum, Hoc est sanguis meus, sed, *Hic est sanguis meus*, siue, *hic est calix sanguinis mei*, vel, *Hic est calix Nouum Testamentum in sanguine meo*. Eadem enim est panis, atque calicis consecrati ratio. Vt ergo in his verbis, *Hic est sanguis meus*, pronomen illud, *Hic*, non ponitur substantiæ vini loco, sed ad sanguinem referendū est, velut ad nomen, à quo regitur, iuxta Latini sermonis congruitatem: sic in illis: *Hoc est corpus meum*, non substantiæ panis loco ponitur, sed ad corpus, velut ad nomen suū substantiuum, à quo regitur, venit referendum. Vnde Cyprianus: *Non dixit, Hoc est caro mea, sed, Hæc est caro mea*: mutat enim Cyprianus nomen corporis in carnē. Vtique ergo pronomen ad solum nomen, quod attributi, siue prædicati locum tenet, necessariō spectat, siue sit corpus, siue caro, siue sanguis, siue calix. Nec immeritō: quia pronomen illud non quidnam sit id, quod ante pistor fecerat, demōstrat; sed quidnam sit id, quod Filius Dei sua virtutē efficiat, ostendit: *Hoc est*, inquit, *corpus meum*; id est, opus, quod ego panē accipiens, ac benedicens, operor, & conficō, Corpus meum est, quod pro vobis datur. Quod verō pronome Hoc debeat omnino cum corpore coniungi; indicat aperte B. Paulus, dicens; *τὸ αἶνον ἰσὶν τὸ σῶμα*, & *τὸ αἶνον ἰσὶν τὸ αἶμα*: id est, Hoc meum est corpus: vbi Hoc meum, ita sunt coniuncta, vt appareat vtraque suo iure poscere, vt ab eodem nomine regantur. Vnde si pronomen ad panis substantiam pertineret; etiam pronomen alterum, *meum*, ad eandem deberet referri: asserit enim *τὸ αἶνον*, affirmans illud suum esse, quod per pronomen dicatur. Cum ergo pronomen Hoc non solum possit, sed etiā debeat necessariō ad corpus Christi accommodari, nulla ratione cogimur ad vllam orationis figuram, vel tropum in ea quærendū; sed potius cogimur tropum abijcere, ne pronomen à suo nomine, ad quod necessariō respicit, tam incōgruè in Grammaticam, quàm impiè in Fidem separemus: quia nō duæ, sed vna tantum natura in illis Christi-

Cypria sero in cana Domini.

Demostri-

I. Tim. 6.

II. ratio.

Iuriconsultorum ac prudentium est, certā de verborum significatione proferre sententiam.

Matt. 3. & 17.

Hilar. li. 6. de Trinitate. Pronomina habent vim nominum in Scripturis, et sic Hilario.

III. ratio.

formis enuntiatur, quæ factō ipso ad extremū demōstratur. Sunt ergo profanæ vocū nouitates ab Apostolo prohibita, & verborum portenta, hoc panis, & hic vinum. Et par esset, vt ipsi potius intellectus suos verbo Dei accommodarent, & non Dei verbū stulto ac vāno suo cerebro. Deinde illud destruit Tropistarum figmentū, quod oratio ex Iuriconsultorum, & prudentium iudicio (quorum est de verborū significatione certam proferre sententiam) propriè semper sit accipienda, donec figurata, & impropria esse demōstratur; quod in Sacramentorum institutione maximè vim habere debet, & pōdus. Nam cum illa sacra sint signa, nec illorum significatio melius intelligatur quàm per illa verba, quibus fiunt, & conficiuntur; si omnino verba propria, vel secundum communem loquendi vsū intelligenda non essent, illa Sacramenta, quæ certæ rei significandæ gratia instituuntur, certum signum, ob incertam verborum significationem nō essent; & ita Christi actio seipsam destrueret. Sicut ergo illa verba: *Hic est Filius meus dilectus*, tantum significant quem demōstrat; ita etiam illa: *Hoc est corpus meum*, nisi quod hæc etiam apud nos efficiunt, quod significant. Adde quod Hilarius lib. de Trinitate eleganter obseruauit, pronomina obtinere in se vim nominum: quare tractans illa verba: *Hic est Filius meus dilectus*, subdit: *Proprietatis significatio est, vbi & hic est, dictum esse auditur, & meus est*. Et infra: *Ne queras alium, ne non hunc esse credas. Hunc ego tanquam indice digito, ac verbi significatione contingo: qua dico & meus est, & hic est, & filius est. Quid post hæc intelligentia poterit esse ne non esse credatur?* Sic Hilarius. Ita sanè hæc dicere possumus, pronomina illa, Hoc, & Meū, obtinere in se virtutem nominum: & proprietatis significatio est, vbi & hoc est dictum esse auditur, & meū est, perinde enim valent eiusmodi pronomina; Hilarij iudicio, ac dicere. Proprius est filius, proprium est corpus.

Tertiō facit in Tropistas, quod in Scriptura explicanda, plerunque hæresis manifesta incurritur, si figuratè,

& per tropum dictum, propriè interpretari velimus; aut è conuerso, propriè pronuntiata, ad tropicam locutionem detorquere. Nam in his verbis: *Ego sum ostium; Ego sum vitis vera*: vel, *Ecce Agnus Dei*, vel, *Vicit Leo de Tribu Iuda*, Et, *Sunt Eunuchi qui seipos castrauerunt propter regnum celorum*: Et rursus; *Si oculus tuus scandalizat te; erue eum, & proijce abs te*, qui tropum non agnosceret, & per metaphoram non exponeret, in absurdos, & patentes errores incideret: quia illa omnia ab Spiritu sancto per tropum aliquè & metaphoram dicta sunt. Si quis verō, quæ per proprietatem dicta sunt à Christo siue ab Euangelista, contendat ea tropicè, siue per figuram exponere, in falsum aliquem sensum, vel etiam hæresim prolabi potest. Nam ita Apostoli audientes dicentem Dominum de Filio hominis: *Tradetur enim Gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & conspuetur, &c.* Et ipsi nihil horum intellexerunt, existimabant, vt Beda ait, parabolicè, & non propriè locutum: ita cum Dominus dixit: *Hoc est corpus meum*, cum propriè sit locutus: quisquis ad tropum, vel figuram accurrerit, in re longè grauisima offendit.

Quinto loco venit doctrina Vuolphangi Musculi excutienda, qui in his verbis contendit esse tropum ex natura, & proprietate Sacramenti, quod non est aliud (ait) quàm sacrum signum. Quod autem signum corporis Christi sit, id ipsum corpus Christi esse non potest, præterquam in signo, & modo Sacramentali. Ob id etsi Musculus in suis locis communibus, titulo de cœna Domini, fateatur, omnia benedictionis verba propriè accipienda esse; tamen modum prædicati nō posse proprium statui, sed Sacramentalē, hoc est, Sacramento cōuenientem. Vt potè panis, quatenus est Sacramentum Corporis Domini, hætenus est Corpus Domini pro nobis traditum, ratione ac modo Sacramenti cōuenienti: sicut ratione ac modo naturæ ipsius naturaliter est panis. Hæc ille. Atque isti propriè sunt Sacramentarij. Sed hæc etsi acutè ac subtiliter dicta videantur, nihil tamen ad rem. Substantialis

Quæ Christi sententiæ ne cessario per tropum intellegendæ sunt. Ioan. 10. Ioan. 15. Ioan. 1. Apocal. 5. Matth. 19. Matth. 18.

Luc. 18.

Beda to. 3.

Cōtra Sacramentarios distulit. Vuolphangus Musculus.

Qui sint propriè Sacramentarij.

enim Corporis Christi in Eucharistia presentia, tam solidè in verbo Dei, & in veritate Evangelij nititur, Sacramenti ipsius, vt natura non modò realem Christi presentiam non tollat, sed etiam adiuuet, & stabiliat. Est enim signum, & res signata inter se differant, non est tamen necesse, vt signum alterius naturæ ponatur, sed tantum vt in ratione alia subsistat: quia Dei Filius, qui est eadem natura cum Patre, figura tamen substantiæ Patris dicitur ab Apostolo, siue vt Græcè habetur, character hypostaseos: dicitur etiam ab eodem imago Dei inuisibilis. Adhæc miana, quod è cælo cecidit, iussit Deus (vt est in Exodo) in memoriam eiusdem panis è cælo cadentis in futura secula asseruari: ita Christi corpus verè adest, & representatur in Eucharistia, vt per hæc presentiam fide agnoscamus, quali esca nos Deus, & quondam in Cruce redemerit, & nunc nutrit in deserto huius seculi. Ponenda ergo Sacramenti ratio, sed qualis Nouo congruit Testamento. Eucharistia enim ad mortem Domini annuntiamdam instituta est, & eadem est summus cultus, quo Deum colimus, & quam ritu perpetuo offerimus tanquam sacrificium, vt in priori ad Corinthios ostendit Apostolus, vbi sacrificia, & pagana Ethnorum, & Leuitica illi opponit. Sed veteris legis hæc erat infirmitas, quòd etsi vmbra futurorum haberet bonorum, & non rerum imaginem, tamen nec Sacerdos, nec hostia erat perfecta, sed plures erant Sacerdotes, quia nemo eorum vnus manere in perpetuum poterat, & quotidie aliæ & aliæ eiusdem generis hostiæ repetebantur, quæ non poterat expiare dilecta: nos autem in noua lege liberati ab illis infirmitatibus (cum cultu aliquo externo carere non possimus, nec præstantius aliquid sacra Eucharistia habeamus) nec vno æterno Sacerdote in cultu nostro destitui, nec nouas quotidie hostias, sed semper eandem, & efficacem quotidie offerre debemus. Si autem Eucharistia constaret ex panis, viniq; sola substantia, quæ in Corpus, & sanguinem Christi nondum transiissent, profecto nostra hostia, noster-

que cultus, non esset illo legali, vel potentior, vel vtilior: nam quotidie repetitur panis nouus, & nouum vinum, quæ non possunt auferre peccata. Fuit etiam fides mortis Christi, non minus in Mose, Aarone, Dauide, & reliquis Prophetis, quàm in nobis sit modò: & tamen illorum cultus, ob externi operis infirmitatem, reprobatus est, vt docet Apostolus. Ergo opus est credere, in nostra Eucharistia, nullam veterem, infirmamq; substantiam post interpositam benedictionem Christi Sacerdotis æterni, cuius personam visibilis minister gerit, in se continere; sed sub specie panis & vini corpus & sanguinem Christi delitescere: quæ hostiæ solùm valent purgare peccata, quoniam virtus sacrificij crucis, semper manet in illa Corporis Christi substantia, ad applicandum nobis diuinæ mortis fructum. Et ita non mutamus hostias, vel Sacerdotes, vt olim in lege, sed per vnum Christum, qui semper viuat ad interpellandum pro nobis, offerimus vnicam ipsius Christi hostiam, quæ in æternum potens est (corpus scilicet & sanguis eius) ad applicandam, & consummandam in nobis illam sanctificationem, quam in cruce omnibus promeruit: qui per fidem, & præceptorum obseruantiam sibi obtemperarent. Mutatur quidem quotidie panis, & vinum, & persæpè ipse minister, vel presbyter, & propter has mutationes cultus noster aliquo modo à veritate nuda, quæ vel iam in cælis est, vel præcessit in Christi cruce, vbi solus ipse Sacerdos, & solum corpus ipsius fuit hostia. At noster externus cultus, per has externas mutationes, tanquam figuratius, & typicus, ita variatur, vt interim ipse Christus verus sacerdos sit, qui consecrat hostiam suam, & illam pro nobis Patri suo, offert. Itaq; illa imperfectio non tollit hanc perfectionem presentia Christi realis, estq; cultus noster non solum habes nudam vmbra futurorum, sed etiam ipsam rerum imaginem, hoc est, ipsam veritatem abditam, atque velatam: quæ in causa est, vt non reprobetur Eucharistia nostra, velut infirma, & inutilis, sed grata, &

Vetus Iudeorum cultus, cur à Deo reprobatus sit.

Heb. 7.]

Hostiæ Eucharistiæ cur solæ valeant peccata remittere.

Ibidem.

Quare Eucharistia, nouas legis sacrificium, à Deo non reprobat, vt hostia olim sub lege.

efficax

Heb. 1.

1. Cor. 4.

Exod. 16.

Eucharistia ad quid instituta.

1. Cor. 11.

Supra. 10.

Heb. 16.

Nouæ legis sacrificiū ab illo veteris discrimen.

Supra. 7.

efficax existat propter Corporis Christi substantiam ibi contentam. Alioqui cultus noster tam infirmus, & inutilis foret, atque Leuitarum fuit: vt docent ex Græcis, Chrysostomus, Theodoretus, & nostris verò, Ambrosius, scribentes in epistolam ad Hebræos: Demus igitur istis quod volunt, & habeant symbolum, & figuram duntaxat corporis & sanguinis Domini, & quæ sua fide nihil substantiale manducant, & bibant. Nam huiusmodi tam remoti sūt à vero, & naturali corpore Christi, ac eius effectu, quàm sunt à mystico, & naturali Christi Ecclesiæ corpore alieni. Quòd si dicant, se nihil minus videre, quàm Christum in Eucharistia; age, sit ita: sed vnde fidei definitio nobis est petenda? fides nostra oculata est, credit quod videt? An ex Pau-

Chrysost. Theodoret. Ambrosius.

Ad illud Sacramentario. Nihil minus quàm Christum in Eucharistia videmus.

lo ad Hebræos, Fides est *πιστος τῶν ἀποστόλων καὶ ἐλεγχος τῶν μὴ βλέποντων*. Quòd si dicas, Thomam vidisse, & credidisse. Imò ille aliud vidit, & aliud credidit: Humanitatem vidit, Diuinitatem credidit, de qua dixit: *Dominus meus, & Deus meus*. Quare si sapimus, oculis nostris, & sensibus omnibus, & rationibus nuntium mittamus: vni nos diuinæ ac increatæ sapientiæ, quæ nec fallere, nec falli potest, hoc est, Christo, fidenter committamus: vt tantam apprehendentes per fidem veritatem, & ore confitentes, æternam salutem consequi valeamus, eodem Christo nos præueniente, comitate, & subsequente, cui soli debetur hæc gloria, autoritas, & pro beneficijs acceptis æterna gratiarū actio in sempiternis seculis, Amen.

Heb. 11. Fides quid Apostolo. Ioan. 20. Quid vidit Thomas, cū dixit: Dominus meus, & Deus meus.

TRACTATUS XVIII.

IN eadem Domini verba in cœna prolata; contra Caluinum, & eius discipulū Theodorum Bezam, & Stancharum, ad mathematicam, & imaginariam quandam energiam verba Domini referentes, illaque interpretantes.

Verbū Christi ab eius aduersarijs, vt magis entescat.

Venadmodum aurum quo plus malleo percutitur, aut igne probatur, eo redditur purius, rutilantius, atq; defæcatus; ad eum prope modum, Christi verba, quo magis per hæreticos torquentur, atque in alienos, & peregrinos sensus violentè inflectuntur, eo copiosius, & certius intelligendæ Catholice veritatis lumen præstiterunt, & de mendacio, & eius patre in Ecclesia triumpharunt. Et vt Ecclesia certando cum tyrannis, & infidelibus, martyrij gloriam, & patientiæ robur, & fidei constantiam est consecuta; ita eadem, dimicando cum hæreticis, & Fidei de-

sertoribus, & ad castra impiorū transfugis vberiorē Scripturarum cognitionem, lucidioremq; dogmatum puritatem, & maiorem fidei firmitatem sibi comparauit. Ecce prudens lector, propositis Domini verbis cernere potuisti, quot modis ab scopo veræ eorum intelligentiæ aberrauerint hæreticorum nostræ ætatis antesignari: quos inter cum non vltimum locū habeat Caluinus, qui solus, cæteris omnibus abiectis, & explosis, hodie regnare, & primatum tenere videtur, opportunum fore iudicauit, peculiarem cum eo habere congressionem, & sententiam eius, nihilo alijs meliorem esse,

Caluinus.

Caluino quā tum tribuat Beza Theodorus. Beza in vita Caluini.

Caluini ingenium.

vel solidiorem, perspicuē exponere. Quanquā vni Caluino post Christum, Beza tribuat deberiveram de cœna Dominica intelligentiam. Quę fuerit autem propria Caluini sententia, & quę peculiaris verborum Domini expositio, profectō difficilior fuerit intelligere, quā impugnare. Erat enim versatili admodū, & vasserimo ingenio præditus, & instar anguillæ lubricę, modō in has, modō in illas partes, prout nominis comparandi occasio se se offerebat, propendebat. Cū enim glorię, & famę proferendę cupiditate flagraret, & videret grauissimā inter Lutheranos, & Zuinglianos controuersiam de Sacramento altaris ortam ægerrimē vix extingui posse; ita ille callidas se gessit, vt inter Zuinglianos, vbi vt plurimum agebat eorū partes, & verbo, & scripto foueret, in aduersarios verō multa & dicendo, & scribendo impugnandi gratia effunderet; contra verō, dum in ditione Lutheranorum versaretur, in partes eorum inclinaret, & in oppositas acriori stylo debaccharetur. Quare in Ratisbonensibus Comitijis: quibus Carolus Cæsar interfuit, cum Buccero, & alijs sęctarum capitibus affuisse legitur, atque ibi, illorum sententię de cœnæ Domini articulo, subscripsisse: Hinc est, vt verba, & vocabula vtriusque factioni permisceret, & si aliter quam sonarent, interpretaretur. Et tamen vtramque sęctam grauissimē offendit: dicebat enim Christi corpus, & substantiam esse in Eucharistia, & rursus non esse sumi, & non sumi nisi per fidem, & spiritali modo. Vt apud propterea Claudius Santesijs, vir eruditissimus; & Catholicę Fidei acerrimus propugnator; in eum scribens, dixerit, Caluinum imitatum fuisse Q. Fabium Labeonem; qui, vt testis est Cicero, cum arbiter Nolanis, & Neapolitanis, de finibus agri inter se contentibus, à Senatu datus esset, & ad locum venisset: seorsim cum vtriusque locutus est, vt ne cupidē quid agerent, nec appeterent; atque vt regredi, quā progredi mallent. Id cum vtriusque fecissent, aliquantum agri in medio relictum est. Itaq; illorum fines, sicut ipsi

Claudius Santesijs illustris nostri seculi scriptor, acute in Caluinum quid dixerit. Cic. lib. 1. de offic.

dixerant, terminauit: in medio relictu quod erat pop. Romano adiudicauit: Decipere hoc quid est (inquit Cicero) non indicare. Quare infectum redditum est à populo Romano. Haud dissimili sortitia, Lutherum & Zuinglium vt falleret Caluinus; librum de cœna Domini scripsit, in quo Lutherū & Zuinglium de finibus veritatis litigantes, coercere visus fuit: & quod erat medium inter illos relictu, eo animo occupauit, vt tandem vtrumque de tota possessione deieceret. Lutherus siquidem præsentissimum in pane & vino Eucharistię verum & naturale corpus esse, & inde re ipsa, & substantialiter sumi, etiam ab indignē accedentibus assererat; at Zuinglius à pane & vino penitus corpus, & sanguinē Domini abstraherat, cœloque tantū includebat; percipi tamē fructus, & merita passionis eius per Eucharistię Sacramentum defendebat. Media desiderabatur sententia, quę panem & vinū sentiret cum Zuinglio, corpore, & sanguine Domini vacua; & tamen cū Lutherō videretur affirmare, non puram spiritualem gratiam in Sacramento tantū percipi, sed de cœlo ipsam carnē Christi, & sanguinem fidelibus accipiendā administrari. Sic ergo Caluinus instar Gnatonis, aut potius præstigitoris alicuius sopherice ad imponendum loquentis, modō aiebat, modō negabat, & inter affirmationē, & negationem medium quoddam excogitauit, vt omnes in admirationem sui permoueret, inuenitq; nescio quā simul consistentem negationem cum affirmatione, siue affirmationem cum negatione. Vt autem agnoscas, vetus hoc esse hæreticorum ingeniu, vt eandem rem, & negent, & affirmant, audi Hieronymum in epistola ad Pamachium, & Oceanū de Origenis erroribus dicentem: Hæretici sic verba temperant, sic ordinem inuertunt, & ambigua queque concinnant, vt & nostram, & aduersariorum sententiam teneant, vt aliter Hæreticus, aliter Catholicus audiatur, quasi non eodem spiritu, & Apollo Delphicus atque Loxios oracula fuderis Craso, & Pyrrho diuersis temporibus, sed pari illudens strophæ. Exempli causa

Hierom. to. 2. Hieronymus mores, & ingenium hæreticorum mirè describit.

In articulo resurrectionis carnis, quales illi sycophantæ agnoscunt possunt.

Secunda sycophantia.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Theodorus Beza, Caluini discipul.

paucā subiicit. Credimus, inquit, resurrectionē corporū. Hoc, si benedicatur, pura confessio est. Sed quia corpora sunt cœlestia, & terrestria, & aer iste, & aura tenuis, iuxta naturā suam corpora nominantur, corpus ponunt, non carnē: vt Orthodoxus corpus audiens, carnem putet; hæreticus spiritum recognoscat. Hac est eorum prima decipula: quæ si deprehensa fuerit, instrunt alios dolos, & innocentia simulant, & malitiosos nos vocāt, & quasi simpliciter credentes aiunt; Credimus resurrectionē carnis. Hoc verō cum dixerint, vulgus indoctū putat sibi sufficere; maxime quia id ipsū, & in Symbolo creditur. Interrogas ultra; circuli strepitus commouetur, fautores clamitant: Audisti resurrectionem carnis: quid queris amplius? Et in peruersum studijs commutatis, nos sycophantā, illi simplices appellantur. Quod si obduraueris frōtem, & vrgere cœperis, carnem digitis tenens, an ipsam dicāt resurrectionem, quæ cernitur, quæ tangitur, quæ incedit, & loquitur; primō ridēt, dein de annuunt. Dicentibusq; nobis, vtrum capillos & dentes, pectus, & ventrē, manus & pedes, ceterosq; artus ex integro resurrectionē exhibeat, tunc verō risu se tenere non possunt, cachinnosq; ora soluētes, rōsōres nobis necessarios, & placentas, & Medicos; ac sutores ingerunt. Vtroque interrogant, vtrum credamus, & genitalia vtriusq; sexus resurgere, nostras genas hirtas, faminarū leues fore, & habitudinem corporis p̄ maris, ac femina distinctione diuersā. Quod si dederimus, statim expectāt vuluam & coitū, & cetera, quæ in ventre sunt, & sub ventre. Singula mēbra negant, & corpus quod constat ex membris dicunt non resurgere. Sic ille. Sed vt ad Caluinum redeamus; inter potentissimas ille factiones nomē quæsiuit, nec quādiu vixit, alterā opprimere potuit, sed vtraq; poti⁹ mitigare, quā oppugnare contatus est: reuera tamē si diligenter eius scripta, & verba excutiatur, in Zuinglij sententiā potius ppter confinium Geneuę & Heluetiorū inclinauit. Simili calliditate Theodor⁹ Beza; quo magis magistrum suum, & Ecclesię suę Geneuensis antecessorem referret, Proteo ipso inconstantior, in ditione Lutheranorum positus, eorum more, verba de Dominica faciebat cœna:

quoties in potestate Zuinglianorum vitam egit, eorum opinioni subscripsit: quando verō in Gallia versatus est, & in conuentum Pissiacum ascitus potiri se summa rerum existimans, nec alicuius sęctę potentiam expauescēs, suam & magistri sententiam reliquis omnibus anteposuit; atque alias reprobaui. Obtulit enim Regi Galliarū eam fidei suę confessio nem, quā Zuingliani minimē probarūt, & cuius contrariā omnino Petrus Martyr postea ibidem prolata protulit. Beza enim sic dixit: Credimus in vsu cœnæ Dominicę re ipsa substantialiter, siue in ipsa substantia verum corpus & sanguinem Christi spiritali, & ineffabili modo esse, exhiberi, sumi à fidelibus communicantibus. Petrus verō Martyr planē Zuinglianus, talem professionem dedit: Respondeo pro parte meā corpus Christi nō esse verē ac substantialiter alibi quā in cœlo: non tamē negō, Christi corpus, & sanguinem illius verū, quæ pro humana salute tradita sunt in cruce, fide, ac spiritaliter percipi à fidelibus in sacra cœna. Sic ille. Beza tamen postea in eodem conuentu alteram confessionē subiicit: Profitemur, inquit, Iesum Christum in sua cœna nobis verē offerre, donare, exhibere substantiam corporis, & sanguinis sui per operationem Spiritus sancti, nosque sacramentaliter, spiritaliter, & fide illud ipsum corpus, quod pro nobis mortuum est, percipere, ac manducare: vt facti os ex ossibus eius, & caro ex carne eius, inde viuificemur, & percipiamus quicquid ad salutem nostram requiritur. Et quoniam fides Verbo Dei innixa, res promissas reddit presentes, eademque fide verē ac re ipsa verum ac naturale Christi corpus, per Spiritus sancti virtutem percipimus: hoc respectu presentiam corporis ac sanguinis Christi in sacra ipsius cœna confitemur. Cuius formulę magis elucidandę gratia postea addit: Affirmamus, nullam locorū distantiam impedire posse corporis, & sanguinis Domini cōmunionem: quoniam cœna est cœlestis actio. Et quamuis in terris sumamus panem, & vinum, vera corporis, & sanguinis symbola, tamen fide, & vi Spiritus sancti mentes nostras, quarū in primis est hic cibus, in cœlos vsq; sublata, presenti corpore, &

Theodori Beza de Eucharistię Sacramento cōfessio qualis fuerit. Petri Martyris de eodem professio.

Alia eiusdem opposita Theodori Beza de corpore Christi confessio.

sanguine potiuntur. Itaq; hoc demū sensu dicimus, corpus pani, & sanguinē vino verè coniungi: non aliter tamen, quā sacramentaliter, id est, non loco, neq; situ; sed quoniam efficaciter significant, quod omnibus cum fide participātib; à Domino donatur, & per fidem à credētib; verè percipitur. Hæc ille. Quæ propterea tam prolixè à nobis sunt producta; vt intelligas quāta fraude, & dolo procederet Beza, & quā diuersa reuera existat declaratio ab illis verbis præcōceptis, quibus veram Christi præsentiam in Sacramento cōfiteri prima facie videtur. Idem quoq; consilium secutus est prius Calvinus: qui affirmat, nō magis nos percipere corp^o Christi in Eucharistia, quā in baptismo, & per verbi prædicationem. Et in harmonia Evangelica, explicans illud: *Semper pauperes habebitis vobiscum, me autem non semper habebitis*, affirmat, Christum sola gratia, & virtute nobiscum mansurum in æternum.

Matth. 26.

Quæ causa impium Calvinum ad mathematicā illam energiā excoGITANDā in Eucharistia Sacramēto impulerit.

Calvinus ergo videns Zuīnglij, & aliorum Sacramentariorum infirmas opiniones, & quod rem ad veteres umbras reducerēt, excogitavit mathematicam quādam energiā, quam fides præstat, ait enim, eam esse fidei efficacitatem, & virtutem, vt absentia præsentia faciat: & cum symbolum panis porrigitur fide ad animum nos reuocare, Christum pro nobis Patri obrulisse carnem & sanguinem, gratiasq; impetrauisse, & in dextera Patris confidentem, advocati officium præstare. Vnde & nos fide in cœlū penetramus, & ibi corpus eius apprehendimus: quod et si absens, fide tamen nobis præsens esse facimus. Itaq; fide in cœlum penetramus, & ibi corpus eius apprehendimus, ita vt etiam manducantibus offeratur corpus Christi vnā cum pane, & vino, licet ab illis (inquit) nequaquā manducetur. Et interpretatur illa verba: *Hoc est corpus meū*, id est, Hic panis, est signum efficax corporis mei: *Quia*, vt inquit scribēs in Hessutium: *Veritas à figura non excluditur, sed tantum notatur discriminem inter signum, & rem signatā, quod coniunctioni non repugnat.* Hoc est perbellū Calvinī cōmentum, elegantibus, & picturatis verbis

Illud: Hoc est corp^o meū quid Calvinus.

adornatum: sed si altius cōtempleris, deprehendes, nihil esse aliud, quā Satanæ commentum. Quocirca quæ alibi docet, vt videatur veram, & substantialem præsentia corporis Christi sub symbolis exhiberi: aut equiuocè, & sophisticatedè dicuntur ad blandiendum lectoribus; aut modò vnū, modò aliud sentiebat. Quare non est curandum, qd in consensione cū Tigurinīs scripsit: *Qui in solēnibus cœna verbis: Hoc est corpus meum; Hic est sanguis meus, præcise literalem, vt loquuntur, sensum vrgent, eos tāquam præposteros interpretes reputamus. Nam extra controuersiam ponimus figuratè accipiendā esse, vt esse panis & vinū dicantur id, quod significant. Neque verò nouū hoc, aut insolens videri debet, vt per metonymiam transferatur rei figuratè nomen: quia passim in scripturis eiusmodi lectiones occurrunt: & nos sic loquendo nihil asserimus, quod non apud vetustissimos quosq; & probatissimos Ecclesiæ scriptores extet. Idem in locum illū prioris epistolæ ad Corinthios: *Quærenda est, inquit, metonymia ratio. Hic respondeo, non tantū signo imponi nomē rei signatæ, quoniam sit figura, sed magis quia symbolū sit, quo res exhibetur. Similitudines enim quas mutuātur quidā à rebus profanis, & terrenis, quoniā à sacramentis Dñi habent aliquid diuersum, non admitto. Vocatur Hercules statua, Hercules, sed quid illic est præter mortuam, nudamq; figuram? Columba autem, Spiritus sanctus vocatur, quia certa sit tessera inuisibilis Spiritus præsentia. Proinde illud mihi extra controuersiam est, veritatem cum suo signo cōiunctā esse. Et rursus ibidem: *Audio quid verba sonent: nec enim mortis tantum, aut resurrectionis suæ beneficiū nobis offert Christus, sed corpus suū, in quo passus est, & resurrexit.* Et in catechismo suo: *Cū Dñs noster Christus ipsa sit veritas; minimè dubium est, quin promissiones, quas dat, illic nobis simul etiā impleat, & figuris suā addat veritatē. Quāobrem nō dubito, quin, sicut verbis, & signis restatur, ita etiā nos sua substantia participes faciat, quò in vnā cum eo vitam coalescamus.* Et in catechismo scripsit, tantum nos percipere Christū per baptismū in parte, in Eucharistia totum. Hæc enim, & similia multa in**

Caluini de Eucharistia Sacramēto in consensione cum Tigurinīs facta, confessio.

1. Cor. 11.

Matth. 3.

Idem Calvinus.

Idem.

cuis

eius libris scripta reperiuntur, quæ aperte videtur prima facie cum Catholicis conuenire, sed planè intelligētia, & sensu à Catholicis sunt diuersa. Et tantum fatentur per fidei energiā accipi corpus Christi, & sanguinē, ac illis nos per spiritum perfrui, ac si præsentia adessent. Hæc autem esse vera ostēdit, quod alibi sæpè in illis verbis, tropū metonymiæ ponit modò in voce Corp^o, modò in pronomine Hoc, modò in verbo Est, modò in tota oratione. Quare in vltima admonitione sua ad Vuestphallū, ait: *Nemo dicit corpus pro figura corporis, sed panē symbolicè vocari corpus: quia interponitur quasi visibile pignus, dū nos Christus facere vult carnis suæ participes.* Sic ille. Huic Calvinī, & Bezæ sententiæ proxima esse videtur Stanchari opinatio, qui autor est Arrhabonariorū, vt Calvinus Energiarum (quorum tamen vna, & eadem sententia est) qui in cœna Dominica cōfiteretur corporis Christi arrhabonē, & quasi donati pretij, vel domus (vt loquitur) inuestiturā nos apprehēdere: sed isti omnes manifestè nobis à symbolis eripiūt verā Christi præsentia, & illā tribuunt fidei efficacie; vel symbolis, à quibus aiunt inseparabilè esse re signatam; vel arrhabonē, cui adscribūt certissimam rei donatæ, siue promissæ exhibitionē. Quare Calvinus, & Beza, nos, asserentes corpus Christi verè edidi, & sanguinē verè à fidelibus sumi, vocant Capernaitas, Cyclopes, anthropophagos, laniones, & Thiestæ conuiuas. Præterea producit Beza Ciceronē autorem lib. de natura deorum Ægyptios excusantē, imò Romanos, qui vltimo sermonis genere fruges Cererem, vinū, Bacchum vocabant: à quo negatur, vllam adeò stolidam gētem fuisse, vt id quo vesceretur, Deum esse crederet. Aueroes quoq; lib. 12. metaphisicæ ita habet: *Quoniam Christiani Deū suum, quem adorant, manducant; sit anima mea cum Philosophis.* Debebat ergo Beza dicere; Sit anima mea cum Cicerone, infidelium Rhetorum principe. Sed certè quod stultum est Dei, sapientius est hominibus. Christus dixit: *Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non*

Idem.

Stancharus Arrhabonariorū autor, vt Energiarum Calvin^o.

Argumentū contra ista sectarum portenta.

Calvinus, ac Beza Catholicos quibus nominib; appellent.

Cice. lib. 3. de natura deorum.

Aueroes de Christianis quid senserit, ac dixerit.

1. Cor. 1. Ioan. 6.

habebitis vitam in vobis: reclamatione licet Capernaitæ, impij Auerrois discipuli, & Ciceronis disertissimi. Sed nos sicut non erubescimus Euangelium, nec Christum crucifixum, ita nec palam asserere manducari eius corpus & bibi eius sanguinem sub symbolis panis, & vini. Ex his ergo planè produnt se ipsos Calvinus, & Beza, quid intellexerint per suam illam efficaciam corporis, & sanguinis Domini, & in terra positos corpore, & sanguine Domini vacua elementa assumere: & vt Beza quodā loco affirmat, tam procul à pane, & vino corpus, & sanguinem Christi disita esse, quāmcœlū à terra. Et Calvinus manifestè fatetur, sub pane, vel in pane, vel cū pane recipi corpus Christi, & nobis dari. Quas etiam locutiones, nisi velit Calvinus cū Luthero conuenire, intelligit Beza, & interpretatur, vt Sacramentalis tantum, & efficax notetur coniunctio, non autem realis præsentia.

Rom. 1.

Beza.

Caluin.

II. argum.

Deinde hic opinandū, & verba Dñi per metonymiam exponendi modus, prorsus tollit Ecclesiæ Christi sacrificium, & transubstantiationē: quia qd in altari offertur, & in quod natura panis conuertitur, verè, ac re ipsa adest, & non sola efficacia representatur. Nā si per metonymiam loquamur, nō solum aqua baptismi, in quo designatur fieri hominis ablutionem per Spiritū sanctū; dicitur Christi sanguis, vel Spiritus sanctus, sed etiā pecudū sanguis olim oblatus, & manna, imò quælibet pictura, & imago Christi. Imò prædicatio, & Scriptura erit corp^o, & sanguis Xpi metonymicè, quia illius sūt symbola, & fidem eius excitant. Quod tamen aperte negat Aug. lib. de Trinit. dicens: *Nec linguam quippe eius (scilicet Pauli Christum prædicantis) nec membranas, nec atramentum, nec significantes sonos lingua editos, nec signa literarum conscripta pelliculis, corpus Christi, & sanguinem dicimus, sed illud tantum, quod ex fructibus terra acceptum, & prece mystica consecratū rite sumimus ad salutem spiritalem in memoriam pro nobis Dominica passionis.* Hæc ille. Cultus etiam noster externus, ab infirmitate Iudaica, & legali nō liberatur,

Aug. lib. 3. de Trinita. c. 4. prope finem, to. 3.

ut ipse putat, & in quo alios, ut peccata reprehendit: quia quotidie in Noui Testamenti cultu repeteremus eundem panem, & idem vinum; quae non possunt expiare peccata. Tertio confutatur Calvinus dogma. Inter ipsum, & Catholicos convenit, panem & vinum esse velut arrhabonem, & sigillum, res vero ipsas, quae promittuntur, esse corpus Christi, & sanguinem. Quod ergo precipue in Sacramento capiedum est, id a Domino in eiusdem Sacramento administratione praecipitur, ac doceri. Nam ut baptismus extra causam necessitatis non datur praeterquam ijs qui catechizantur, teste Apostolo; ita nec Eucharistia nisi ijs qui prius docentur quomodo digne accipienda sit. Christus vero in distributione corporis, & sanguinis nihil praecipit nisi hoc ipsum quod acceptum panem benedixit, & benedictum, & fractum distribuit: *Hoc est corpus meum*. Quod si Apostoli iubentur in spiritu edere corpus Christi, & sanguinem sumere, utique; in illo verbo, *Accipite*, hoc illis praecipitur: quia vero non acceperunt nisi quod ipse dabat, verbum autem dandi rei corporeae translationem de manibus Christi in manus discipulorum significavit: quicquid ergo debebat discipuli prius accipere, in manu Domini prius fuit, sed iubentur Christi corpus edere: ergo corpus & sanguis Domini fuerunt prius in manibus, & inde spiritu Dei necessario accipienda, & manducanda erant. Quod ergo spiritu capiedum erat, sub specie panis, & vini continebatur, alioqui ne iubebatur quidem discipuli in illa cena corpus, & sanguinem Domini spiritu accipere, si a Christo non dabatur: fuisse vero verborum Sacramentalium sensus, *Accipite* (corpore & spiritu) & *comedite* (corpore scilicet, & spiritu) *Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur*: ergo ante omnem illorum mentis operationem iam ibi erat Christi corpus & sanguis, quia nondixit: *Hoc erit corpus meum cum scilicet spiritu comederitis*, sed est etiam ante vestram manducationem. Adhuc si ad veritatem istius sententiae: *Hoc est corpus meum*, satis esset efficax signum excitationis fidei ad capiendam rem signatam, idem evenisset in agno Paschali, qui cibus ventris erat, & non mentis, licet ipsum verum cibum mentis figuraret: at corpus & sanguis Domini mentis sunt cibus, mente er-

go illas res suscipere debemus: sed cum manu exhibitae fuerunt, utique; per manus ministerium in mentem derivari debebat. Negare ergo, corpus Domini spiritu esse accipiendum, est privare nos fructu tanti Sacramenti: negare etiam manum, vel ore accipiendum, est negare cultum externum, & instar legis infirmum statuere, & veritatem Sacramenti tollere. Quarto adhuc asserit Calvinus, efficaciam corporis, & sanguinis necessario annexam esse panem, & vino, idemque; ponit, veritatem corporis Christi ab efficacia non seungi: cum ergo panis, & vinum ore nostro capiantur, capitur & efficacia simul cum pane, & veritas carnis simul cum efficacia, idemque; ore etiam indignum manducatis; hoc si neget, vel efficacia non cohaeret cum signo, & tunc non semper est signum efficax; vel veritas carnis Christi separatur ab efficacia, & tunc non est vera corporis efficacia, quae adest, sed aliud quoddam a corpore separatum Christi donum: quale vero est ut panis & vinum, quod est Sacramentum, tamen alijs sit signum efficax, alijs vero nudum manducantibus nudum ac inutile signum: nam aliud esset, si de fructu Sacramenti quaestio esset, nunc autem de Sacramenti signo, quod semper debet esse efficax, dicitur. Denique; calicem benedictum porrexit, dicens; *Hic calix* (id est contentum in calice hoc) effundetur pro multis: ubi, ut testatur Euthymius, poculum ipsum pro multis effundi dicitur: porro poculum est sanguis eius. Sic ille. Calix vero spiritum non habuit, quo sanguinem Christi caperet; sanguinem vero Christi sub vini specie, tam praesentem calix continebat, quam verum esse ille fusus in Cruce in remissionem peccatorum. Quinto, si haec vera sunt, quae Calvinus nobis occinit, Sacramentum istud sacrosanctum non unius Christi potentia, & virtute conficeretur, sed a nostro potius opere penderet, perinde ac si Christus nihil faceret, sed precipue spectanda esset fides, quae efficeret Christum ibi adesse; cum tamen reliqua omnia Sacramenta Christi virtute conficiantur, & a fide nostra minime pendeant. Ipse est enim qui baptizat, qui absolvit, & remittit peccata: ipse

III. argum.

Baptismi, Eucharistiaeque Sacramentum, quibus tantum impertiedum. Gal. 6.

Spiritu, tum ore, vel manu suscipiendam Eucharistiam negantes Sacramentarij, quid negent infelices.

III. argum.

Euthymius in Luc. 22.

V. argum.

in

in nobis, siue per nos perficit hoc Sacramentum, quia in eius persona tantum dicere possumus: *Hoc est corpus meum*: ipse per nos illud sacrificium Patri suo offert, nos ministerium tantum praestamus, formam debitam, ac convenienti materiae applicando: neque; a fide circumstantium, vel vilo eorum opere pendet Sacramentum. Nam siue illa ornata, siue fide destituta ad baptismum, siue ad Eucharistiam contingat accedere, nihilominus in nobis baptismus imprimit characterem, perficiturque; consecratio corporis Domini, quae a fide circumstantium nihil accipit. Praeposterum vero est, & parum haereticorum novellae sectae consentaneum, opus cellissimum transubstantiationis Deo detrahere, & fidei nostrae adscribere. Quid ergo verbis operum fuit, aut consecratione, siue benedictione? Cur Irenaeus eum panem, in quo aeternae sunt gratiae, docet esse corpus Christi, & Eucharistiam? Cur Iustinus Apolog. 2. cibum per preces sermonis, quem ab eo accepimus, consecratum vocat? Et cum benedictio (in Scripturis) creaturae mutationem in melius designet semper; cur non & panis in cena a Domino benedictus in melius mutatus est? Benedicitur genus humanum, & fecunditate donatur Gen. 1. Panes & pisces in deserto benedicuntur, dum multiplicantur: in semine Abrahamae benedicuntur Gentes; dum Spiritum sanctum sibi promissum accipiunt: Benedicuntur a Christo Apostoli Luc. 24. & gaudio ex Christi glorificatione perfunduntur, & Spiritus sancti expectatione eriguntur: solus panis in cena benedictus tot ceremonijs a Domino nihil utilitatis accipit? Sed audi Ambrosium lib. de ijs qui mysterijs initiatur: *Quantis utimur exemplis, ut probeamus non hoc esse quod natura formavit, sed quod benedictio consecravit, maioremque vim esse benedictionis, quam naturae, quia benedictione etiam natura ipsa mutatur?* Sed aperte Calvinus & Beza fumum merum vedunt, & ad fidei imaginationem revolvuntur, & substantiae corporis Christi toto caelo a nobis remotam vmbra cogitatione sectantur: ita ut qui ab Ecclesia Catholica ad Calvinisticam mentem confugiunt, cani Aesopico similes esse contendat. Nam ut ille amissa carne

vera, quam inter dentes possidebat, delusus specie carnis relucens in aqua, ad eius vmbra accurrit, & fraudatus carne, & pane, oblatrauit: ita perculdubio illi facere videtur, qui relicta vera corporis Christi substantia, quae inest Eucharistiae secundum verbum in institutione cenae prolatae, vmbrae carnis sitae in caelo relucentem, in fide & cenae Calvinianae imaginatione captare conatur: & utraque frustrati mirifice insanunt, & latrant. Pro cuius rei pluri intelligentia adverte, quod ut olim Ebionitae, & Nestoriani filium Mariae, Dei esse filium assererant per nuncupationem quandam, ob amicitiam scilicet divinae cum humana natura: ita Calviniani dicunt panem esse corpus Christi, propter significationem, & effectum spiritualem, qui apud nos per panem ex Christi corpore provenit. Et ut Nestorius dicebat impossibile esse, Deum ab homine generari; ita & hi impossibile inquiunt corpus Christi in caelo manere, & simul adesse in altari. Et ut Nestoriani illa verba: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui*, a genuino sensu detorserunt dicentes; Christum non substantialiter, vel verum esse Dei Filium, sed nuncupativum, & per quandam amicitiam, & copulationem cum Dei Filio, ita verba Christi: *Hoc est corpus meum*, conatur Calviniani per tropum fictitium evertere. Ut hinc colligere valeas, novos haereticos discipulos esse, & sectatores antiquorum haereticorum. Rursus sicut Patres ex illis verbis: *Ego, & Pater unum sumus*, demonstrabant essentiae divinae in Patre & Filio unitatem; Arriani vero negabant, dicentes esse alios in Scripturis spirituales, & intellectionales conjunctionum modos: inter quos enumerabant illum, quo nos unimur Christo spirituali per fidem nexu, non per substantiarum conjunctionem; Catholici vero ex mysterio Eucharistiae, & verbis Ioannis; Et qui manducat me, & ipse vivet propter me, docebant contrarium: ita modo asserimus, Eucharistiae Sacramento copulari Christum sacris symbolis re ipsa, & postea nobis edentibus, spiritalem fructum in nobis operari. Ita enim probant, ac ex

confugiunt, canem Aesopico ut imitari vellentur.

Mira Calviniani in Eucharistiae Sacramento (ut ita dicam) cum Ebionis, & Nestorij dogmate consentio.

Matt. 3. & 17.

Ioan. 14. Filij cum Patre unitatem qualem Arriani comminiscerentur impij, atque somniant.

Supra 6.

Iren. li. 4. c. 34.

Iustin. to. 2. initio.

Benedictio in Scripturis quid denotet.

Gen. 12. & 15. & 22.

B. Ambros. lib. de ijs, qui mysterijs initiatur, c. 9. initio, tom. 4.

Quae ab Ecclesia Catholica ad Calvinisticam mentem

Hilarius. Cyrill. tom. 1. initio. Chryso. to. 5. Idem to. 2. Basil. to. 3.

Realis quæ & substantia- lis habenda perceptio rei alienius.

Fundi posses- sioduplex est

Matrimoniu- quando intel- ligitur perfe- ctum, atque cõsummatu.

professo disputant Hilarius libr. 8. de Trinitate, Cyrillus lib. 10. in Ioan. ca. 15. & lib. 11. c. 26. & 27. & lib. 12. c. 58. & Chrysoft. hom. 40. ad populum Antioche. & hom. 83. in Matth. & Basil. epif. 141. At Calvinus & Beza illi ipsi, & illudere volentes participationem corporis, & sanguinis Dñi, quæ Christo inferimur, quæ merè est imaginaria, & intellectualis, substantiale, & reale vocant: quia obiectu Fidei nostræ cõmouetur in Christu hominè, est res, & substantia corporea, nempe Christus Deus, & homo. At ea ratione speculatio quæcunq; circa Christum realis, & substantialis erit, quia in Christu, Deu & hominem fertur. Nõ satis ergo est, quod realis, & substantialis aliqua perceptio esse censetur, vt circa rem, & substantia versetur: sed opus est, ipsam substantiam re ipsa, & actu sumi, vt fiat realis, & non imaginaria. Antequam ergo dici valeat percipi eam actu, siue re ipsa, & in substantia, non sufficit absentem carnem per fidem cõtemplari, eiq; inhærere, & aliquid intellectuale de ipsa absente acquirere: nõ est enim ista realis, & actualis perceptio, nisi obiecto tenus, nec quicquã differt ab imaginaria. Sicut fundi possessio alia est ciuilis, imaginaria, & fictitia; alia naturalis, corporea, & realis, etiam si vtraq; erga rem, & fundi substantia versetur, non ob id tamen vtraq; realis est, sed illa tantum, per quam in rem presentem actu venit, & pedum positione, acceptaq; gleba non solã mētis intelligentia, sed actu fundus domino vindicatur. Nec vllum corpus apud Iuriscõsultos apprehenditur re ipsa, & actu per solam cogitationem; nec matrimonium absolutum, & consummatu per prætium consensum mentis intelligentia in vxorem esse creditur, sed per corporum, & substantiarum commixtionem. Etsi enim veras nuptias, & potestatem mutuam viri in vxorẽ, & contra vxoris in virum consensus, nõ concubitus efficiat, non tamen dici potest actualis, aut realis, & substantialis coniunctio, quia nondum est facta substantiarum mutua traditio re ipsa, sed spiritalis tantum, & intellectualis: vnde & quisque coniugum eo tempore liber

est ad meliora vota, id est, ad Religionem transeundi sine alterius iniuria. Ita etsi Deus olim despondisset genus humanum ab initio, & naturam humanam sibi in sponsam accepisset; non tamen realis coniunctio fuit ante nostræ naturæ realem, & cum ea personalem coadunationem, etsi prius haberet ius ad vniendã sibi carnẽ nostrã, & intellectuale cõpisset vinculu coram Deo: nõdũ tamẽ erat reale, etiãsi obiectu, id est, nostra esset re ipsa substantia: Ad eum modũ vt Xpi matrimonij nõ bificu mutua, & realis cõpleatur ratio, nõ satis est nos Xpo fidei intelligentia, & affectu cõnecti, vt noster fiat ad elargiendã donã, sed opus fuit eius substantiã nostræ applicari, vt sit realis copula, qd per solam Eucharistiã nobis præstari Patres docent. Vnde qd Beza ait, cõnã Dominicã præcipua sui parte celestẽ esse actionẽ, nec sine cõlorum cogitatione, & mentis nostræ ad illu celestem locu eleuatione, in quo Christus residet, perfectã cõnã fieri (quicquid à fidelibus geratur, cum Eucharistiã frequentant) imaginariũ est & fictitiũ. Et Paulus cũ dixit: *tam non est Dominicã cõnam manducare*, cõnã nomine potius intellexit cogitationẽ, & actionẽ discernendihuc cibũ ab alijs cõmunibus cõnis: quia hic corpus Dñi est, & non alij profani cibi; quod non est in cõlo querendum, cũ celebratur cõna, sed in pane ostenditur. Et profecto Apostoli perfecta cõna sunt potiti, cũ nihil cogitauerint, neque cogitare debuerint de cõlestibus regionibus, ad quas Christus nõdũ ascēderat. Quoniam verò heretici more impostorum loquuntur, attentẽ cõsidera, ne illudaris, illa aduerbia, carnaliter, corporaliter, naturaliter, & substantialiter, affirma mari à Patribus pro vera presentia, & vera susceptione corporis, & sanguinis Dñi in cõna; negãtur verò pro modo presentie, & pro ratione, & modo susceptionis, de quo spiritaliter affirmãtur. Heretici cõtrã, fingũt priora quatuor ad modum existendi, & manducãdi, à nobis accommodari, & eadem non tantum de modo, sed de re negari. Et aduerbiũ Spiritaliter, nõ intra modum retinent, sed ad rem, quẽ in cõna

Humanã sibi Deus verbũ verẽ naturã quando copulauit.

Christi matrimonij nõ bificu mutua, & realis ratio qui constet.

Bezae imaginariũ commentum.

1. Cor. 11. Quid illud Apostoli: *tã non est Dominicã cõnam manducare*.

Hæc aduerbia, Carnaliter, corporaliter, naturaliter, & substantialiter, affirma mari à Patribus pro vera presentia, & vera susceptione corporis, & sanguinis Christi in Eucharistiã affirmãtur, & negantur, aliter verò ab hereticis.

acci-

Heretici in aduerbijs etiam spiritaliter, & realiter quẽ fucũ faciunt.

VI. argum. contra Energeticos.

1. Cor. 11.

Eucharistiæ cõsecratio à Sacerdote quatenus pcedat.

argum.

accipitur, extendunt, vt idem sit spiritaliter, quod intellectualiter, quod interdum inficiantur, prout collibitum est, interdũ palam enũtiant. Porro in aduerbio Realiter etiam ludunt: nam cum verè & realiter, & re ipsa aliquãdo intelligantur pro rerum ipsarum natura absolutè considerata, aliquando pro reali existentia, & exhibitione rerum ipsi sæpe pro natura rerum in se considerata vsurpant, interdum verò pro ipsarũ rerum spiritali, siue intellectuali participatione, minimè verò pro actuali, & reali perceptione stant. Quæ si diligenter expendere, magnam lucem præstabit ad tenebras Hereticorum æquiuocè & sophistice loquentium, & scribentium depellendas prorsus ac dissipandas: vt tot superius exemplis est à nobis ostensum. Sexto, B. Paulus scribit, non minus impios quãm pios, & habentes fidem mortuam, quãm viuam, sumere corpus Christi: *Qui manducat, inquit, & bibit indignè; iudicium sibi manducat, & bibit; Et iterum, Reus erit corporis & sanguinis Domini*. Etsi ergo consecratio, à ministerio Sacerdotis ex parte pendeat, quia sine materia, vel sine forma Deus nihil efficeret; à fide tamen circumstantium, vel sumentium Christi corpus, non efficitur presentia Christi in Sacramento: quanquam vt fructuosa sit & salutaris sumptio, à fide, & religioso accessu eius pendeat. Septimo, si corpus Christi in vno cõeli puncto existit ac residet, & propterea non potest esse in Sacramento, vt ipsi Catholicis obiectare solent, ergo ille corpus absens, & in cõlo positum, per fidem non poterunt sibi presentia facere, vel coram sistere, multo minus quãm porrigere vel sumere, valebunt quidem illud opinari, sed vana erit eorum opinio, & ipsis imponet. Non secus atque ille decipitur qui somniat se edere & bibere, vel aureos denarios numerare: qui vbi aut à seipsis expergesti, aut ab alijs excitati sunt, agnoscunt se plane sua opinione deceptos, esuricque & siti atq; paupertate premuntur. Quod autem

dixit Beza in sua illa fidei cõfessione; fidem innixã Dei verbo efficere promissa vt sint presentia, iuxta illud Apostoli, *Est autem fides, sperandarũ substantia rerum, argumentum non apparẽtium*: prudenter id est accipiendum; non enim per fidem redduntur presentia quæ promittuntur antequã existant, imò ne apprehendi quidẽ possunt aliter, quã sint, alioquin iam desineret esse fides, & error ac falsa persuasio succederet. Et Patres quidem veteris Testamenti, fide vera de Messia orati erant, non tamen habebant ipsum presentem, cũ nondum aduenisset, nec natus esset: nos etiam vera fide de futura corporum resurrectione insigniti sumus; quæ tamen presentia re ipsa non exhibetur propter nostrã fidẽ: Aduersarij quoq; sibi ipsis pugnant, quoniam asserunt, impossibile esse, vt verum Christi corpus sit in cõlo, & simul in pluribus locis subsistat. Idcirco quando asserunt eatenus confiteri eiusdem corporis in cõna presentiam, non intelligunt de reali, sed efficacis tantum & virtutis presentia; aliter nobiscum sentirent, Christum esse simul in cõlo & in Eucharistiã, articulo ascensionis in cõlu reluctari: quod tamẽ pertinaciter negant. Igitur vt ad verba Apostoli definitentiam fidem redeam; à fide non aliter statuitur quicquam in rerum natura, quã in apprehensione; & existentia intellectuali, non autẽ reali, siue actuali: sicut fides, res inconspicuas nõ oculorum subijcti cõspectui, sed mentis perspicacitati; & tamen dicitur euidencia siue demonstratio rerum non apparentium. Vnde nec aliter Petra fuit Christus iuxta Bezae intellectum, quã per repræsentionem factam intelligenti: nec Abraham aliter vidit Deum, vel diem Domini, quã animi apprehensione, & contemplatione; sed propter certam intellectus adhesionem, quã de rebus futuris accipit quod suo tempore euenient, dicitur eas constituere presentes, quando de illis tam certos reddit, ac si oculis iam presentes contueremur. Iam vt receptu canam, Dominũ obnixẽ,

Distum Bezae, ex Apostolo, Fides innixa Dei verbo efficit promissa vt sint presentia; quare falsum sit. Heb. 11.

Qua ratione Fides quicquam statuat in rerum natura.

Ioan. 8.

Fidel effectus.

ac

ac supplicibus votis deprecemur, vt pro sua insigni pietate oculos Catholicorum aperire dignetur, vt in tanta fidei confessione constantes permanent; Hæreticorū verò animos emolliat, & intelligentias illustret, quò vnum cū Catholicis sentiant, & vno

ore omnes glorificare valeamus Deū ac Patrem Domini nostri Iesu Christi, quibus cum Spiritu sancto detur à creatura ratione prædita honos & gloria & æternum imperium in seculà seculorum. Amen.

TRACTATUS XIX.

Quo eadem verba Domini in cœna tractantur contra Bucerum, Vvelfendium, Brenrium & Valentinū Cratoaldum: qui à tropo recedentes, alias, tamen parum firmas aut Catholicas, opiniones cōfectati sunt.

RÆTER eos, qui tropos cōfectantur in his Domini verbis, & Lutherum, qui præsentiam corporis Christi in Eucharistia non negavit, sunt & alij nonnulli, qui etsi factionis essent Lutheranz, & primarij Lutheri discipuli, tamen in verbis Domini explicandis peculiare aliquid, ac à cæteris diuersum profiteri nisi sunt. Quos inter Martinus Bucerus à monasterio ad seculū, & simul à Catholica fide ad hæresim defecit, & rursus, à Luthero ad Zuinglium, & à Zuinglio ad Lutherum redijt, & nunquā in eodē statu permansit. Hic primus persuasit Luthero, corpus & sanguinē Christi in Eucharistia, Sacramēto nō adesse, nisi in Sacramentali vsu, hoc est, dū editur, & bibitur. Cōuenerunt siquidē, vt Ioannes Cochleus in Miscellaneis suis refert, anno 1537. capita sectarū in oppidū Vvitembergæ ad ædes Martini Lutheri, nēpè Lutherus ipse, Pomeranus & Melanchthō ex vna parte, ex alia Bucerus, Capito, & Muscul⁹, eū alijs, qui numero decē & octo erant, atq; definitis subscripserūt. Cū enim Bucerus & sui dicerent, nec realiter, nec substantia liter, sed figura tantū cōtineri corpus Christi in Eucharistia, sicut olim in

māna, & agno:reclamassetq; cum suis Lutherus: tunc Bucerus malitiose, & fraudulenter mediū concordiaē composuit, asserens nimirū Christū esse cū substantia panis & vini tantū dū in vsu sumitur, non autē dū circumfertur, vel in pixide asseruatur: & huic omnes subscripserunt. Hæc ille. Satis autem fuit Bucero, eo tēpore Sacramētario, à Luthero hoc expressisse. Sed certe ad breuissimū tempus durauit eiusmodi consensio, & Sacramentarij & Lutherani mordicus suū singuli retinuerūt dogma. In hanc tamen Buceri cogitationē multa, & illa nō parui ponderis meritō obijci possunt; cū profanā vocum nouitatē, & Ecclesiæ Dei ignotā cōtineant. Et in primis Euāgelicū verbum est; Christū dixisse, *Hoc est corpus meum*: non ait, *Hoc erit corpus meū*, quādo edetur, nec ait: *Hoc est corpus meum*, si quis ederit, quia nō est verū quòd de solo pane diceret. Hoc est corpus meū, nec Christus solū panem daret. Adhæc verbū Christi est efficax in omnibus, ita vt dicta & facta Christi semper in Euāgelio sint coniuncta. Nā vt olim dixit, & facta sunt, ita impletis hydrijs aqua, factū est vinū; & cū dixit leproso; *Volo, mundare*. Et cōfestim muadata est lepra eius: & Centu-

Exod. 16. Exod. 12.

Sacramentariorū, & Lutheranorū in constantia.

Buceri hoc dictum impugnatur: Christus tantum dum sumitur, est in Eucharistia, nō ante, nec post. II. argum. Psal. 148. Gene. 1. Ioan. 2. Matth. 8. Ibidem.

rioni

Ioan. 4. Ioan. 11.

III. argum.

III. argum.

V. argum.

Deut. 16.

VI. argum. à natura priuilegiorum.

rioni, *Vade*, inquit, & sicut credidisti, fiat tibi. Et sanatus est puer ex illa hora. Et de filio Reguli: *Quia heri hora septima reliquit eū febris*. Et cū ait, *Lazare veni foras*. Et statim prodijt qui fuerat mortuus, ligatus manus & pedes institis: Ergo quando dixit; *Hoc est corpus meū*, ne impotens, aut fallax vel ignorans sit verbū Dei, immēdiatē cōsecutus est effectus, antequā quisquam fumeret. Tertio, non nisi semel benedixit panē, & semel calicē, nec cui libet Apostolo dicebat, *Accipe*, *Hoc est corpus meū*, quod pro te datur; Vel, *Accipe*, hic est sanguis meus, qui pro te funditur: nā aliās, cū vnus esset calix, duodecies ipsum consecrasset, & prior consecratio posteriori irrita redderetur, vel posterior esset superflua. Quarto, falsa esset forma, *Hoc est corp⁹ meū*, quia eius sensus nō impleteretur in fine prolationis verborū, vt omnes aliæ enūtiationes; si vera esset illa sentētia: inefficax quōq; esset forma, quia nō statim haberet effectū suū sicut aliæ formæ: quādoq; etiā si sumpturus nollet accipere, vel casu aliquo moreretur, vel recederet, vel tardius recedere vellet, nō esset ibi corpus Christi. Quod tamē contra rationē est: quia primū non dependet à suo posteriori, præsertim quā prior est accidentariū. Cū ergo prior sit consecratio, & posterior sumptio, quæ quādoq; fit, & quandoq; nō fit; nō debet pendere cōsecratio ab ea, sed satis est, vt id, quod cōsecratur, sumi possit, licet casu aliquo interdū non sumatur. Adde, præsentia corporis Christi, nō nisi à voluntate accipiētū penderet, nō à ministro rite ordinatō, & rectē verba Christi proferētī. Manna quoq; typus Eucharistia, seruatū in vrna, vel in diē sequentē vt ederetur, verū erat māna; ergo multo magis illud, quod erat per māna figuratū. Quod si ante sūptionē ibi nō esset, profectō adorāda Eucharistia nō esset: impondereturq; idololatriæ crimē Ecclesiæ, si antequā ibi esset, adoraret, vel exhiberet adorandū: imō Sacerdoti cōstare nō posset, quādo sit Christus sub Eucharistia; cū existentia Christi à voluntate sumentū pēdeat. Præterea ardeatur priuilegiū præsentiaē realis Christi ad breue tēpus; cōtra

naturā priuilegiorum: maximē quādo vsus erat portandi Eucharistia in domū, vt tēpore Cypriani, & mittēdi ad absentes, vt refert Iustinus Mart. in Apologia pro Christianis ad Antoninū Imperatorē; vel deferēdi ad infirmos pro viatico, vt Eusebius refert de Serapione. Idē etiā probatur ex omnibus; ex quibus cōfirmatur, Eucharistia esse summū sacrificiū, nā antequā illud sumatur, offertur: ergo ante est ibi Christus, vel purus panis Deo sacrificaretur. Etsi enim nullū Sacramētale elemētū, præterquā in vsu & dispēatione, vim vllā habeat: nostra tamen Eucharistia, præterquā quòd Sacramētū est, sacrificij quoq; rationē habet: vnde verba in reliquis Sacramētis ad homines ea suscipiētes referūt; ait enī minister; *Ego te baptizo*, vel *absoluo*, vel *cōfirmo*, &c. Vel *Accipe potestātē offerēdi sacrificiū*: Et, *Quorū remisit peccata remittuntur eis*; at in sola Dñi Eucharistia verba nō ad hominē referūt, sed ad ipsa elemēta. Pani enī dicitur, *Hoc est corp⁹ meū*; & calici, *Hic est sanguis meus*. Et principalis huius panis & calicis vsus est, vt in se Dñi mortē, & sanguinē significent; quatenus Dño incruentē offeruntur: quia subiungit de corpore, quod vobis funditur in remissionē peccatorū, antequā à fidelibus percipiātur. Vt ergo in alijs Sacramētis verba Dñi in hominē illa suscipiētē operatoria sūt; ita verba Eucharistia in res propositas, id est, panē & vinū, operantur quod significāt. Operātur autē nō secus quā olim ignis in altari Leuitarū accēsus in vetera sacrificia vim suā exercebat. Ignitū est enim eloquiū Dñi vehemētē; Et, *Omnis sermo Dei ignitus, clypeus est omnibus sperantibus in se*. Porro ignis propriū est, id quod ad se accedit, in suā naturā conuertere. Quod egregiē B. Chryf. homil. de Eucharistia in Encoenijs, his verbis expressit: *Centū sexaginta octo horas habēte hebdomada, vnā & solā horā sibi ipsi segregauit Deus; & hāc in opera secularia, & in ridicula, & in cōuēticia insumit: Cū qua postea fiducia ad mysteria accedes? O quam polluta cōsciētia. Nā si stercus manibus haberes, auderes appropriare simbria Regis? Num*

Cypria. ser. 3. de lapsis. Iustinus Martyr. Euseb. lib. 6. Eccles. lib. 1. c. 34.

VII. argum.

Verba Eucharistia ab illis aliorū Sacramentorū quid propriū sibi vendicent. Ioan. 20.

Præcipuus Eucharistiaē fructus. Luc. 22.

Quemadmodū verba Eucharistiaē circa panem, & vinum operentur. Psal. 118. Prau. 30.

Ignis proprium. Ioan. Chry. tom. 3.

vides

vides panē? Nū vinū? Nū sicut reliqui cibi in secesum vadunt? Absit: ne sic cogites. Quemadmodū enim si cera igni adhibita illi assimilatur, nihil substantia remanet, nihil superfluit: sic & hic puta mysteria cōsumi corporis substantia. Sic illi. Non ergo panis substantia secus abiit in Christi carnē, quā aqua Canā Galilææ in vinum, & vinū in sanguinē. Sequitur in Textu immediatē, Hoc facite in meā cōmemorationē. Quę verba prius docent corpus Christi faciendū esse, quā comedendū, ad mortem Dñi nuntiandā, vel cōmemorandā: Eucharistia igitur cōfecta prius est in ratione sacrificij, quā Sacramenti, quod nobis ad sanctificationē offertur sumendū. Etsi autē nemo seipsum baptizare, aut cōfirmare, aut absoluerē, vel ordinare valeat: potest tamē qui corp⁹ Dñi cōficat, de illo edere, & postea alijs dare: ergo prius est sacrificiū, qđ Deo offertur, quā Sacramentū, & ita hic vsus Eucharistię, quatenus est sacrificium & hostia, amplior est in Ecclesiā, quā Sacramenti: quia quotidie offertur sacrificiū Missę Deo pro viuis & defunctis, etiā si nulli adsint cōmunicantes, & nō vnum aliquod, sed multiplex in quolibet tēplo & ara pro numero Sacerdotum: vt per hęc mūdā oblationē glorificetur De⁹, & nos illū Patri in gratiarum actionē pro tot acceptis beneficijs offeramus, & nobis quatenus opus aut viuētib⁹, aut in Christo dormiētibus. Secundari⁹ verō eius fructus, & vsus est, vt per fidelē & religiosā māductionē, diuinā rū virtutū, Fidei, Spei, Charitatis, & Iustitię Christianę incrementa percipiamus. Item Apostolus, Calix, inquit, benedictionis, cui benedicimus, nonne cōmunicatio sanguinis Christi est? Ergo cū ante ibi sit, quā de calice hauriatur, erit ibi cōmunicatio sanguinis Dñi. Calix enim noster nō nascitur, sed sacer fit: nā ante benedictionē calix est merum vinum, post illā verō est calix benedictionis, & cōmunicatio sanguinis, etiā antequā quisquā de illo bibat. Ac subdit ibidē: Panis quē frangimus; nōne participatio corporis Dñi est? Etiā antequā illum māducaturis dispēssemus, aut frāgamus, ad significandā fractionē Christi in cruce; & quia panis sacer

& benedictus frāgebatur, vt cuilibet sua portio daretur; sicut sacrificia Gētiliū Ethnica, & Iudeorū Leuitica, sacra erāt per immolationē, & sacra per manebant, etiam antequam ederentur. Postremō, nefas est in re tā periculo sa sine Scriptura, vel Patribus quicquā asseuerare, vel mutare ritus à maiorib⁹ traditos, præsertim circa pacta diuina. Cū igitur intellexerimus semper, & à maiorib⁹ acceperimus, pactū Dei fuisse, qđ erit præfens statim post prolationem verborū; sacrilegiū est huic pacto imponere, & nouum fingere. Reuincitur huius dogmatis falsitas ex Patrū traditione, & primū à Canonibus statuentibus, vt eum summa veneratione tractetur reliquiā corporis Christi: qđ non decreuissent, si in illis Christū adesse nō intelligerent. Nam Clemens Romanus in hunc modū statuit: *Tribus gradibus cōmissa sunt sacramenta diuinorū secretorū, id est, Presbytero, Diacono, & Ministro, qui cū timore, & tremore Dei, reliquias fragmentorū corporis Domini custodire debēt, ne putredo in sacrario inueniatur, ne cū negligēt agit, portioni corporis Dñi grauis inferatur iniuria. Sic ille. Quod habetur de cōsecratione dist. 2. c. Trib⁹ gradibus. Et ibidē. c. si per negligētia, ex Pio Pontifice, & c. Qui non bene, ex Concilio Arelateni III. c. 6. & titulo, de custodia Eucharistię. c. statuimus. Cōciliū Cæsaraugustanū. c. 3. cōstituit ne sacra Eucharistia à sanis domū deferatur. Eidē sentētię subscribunt Doctores: *Anxiē, inquit Tertullianus, semper Ecclesia passa est, aliquid vel panis, vel calicis decuti in terram. Origenes in Matthæum: Panis (ait) iste quē Deus Verbū, corpus suum esse fatetur, verbum est nutritorium animarum, Verbum de Deo Verbo procedens, & panis de pane cœlesti, qui positus est super mensam, & reliqua. Sic ille, qui panem adhuc in mensa positum, & nōdum sumptum, Deum & Verbū vocat. Idem scribens in Exodum, cum magna reuerentia, ait cadentem particulam Eucharistię in terram, eleuandam. Cyrillus in epistola ad Episcopum Calosyrium: *Caterum, inquit, audio, quod dicūt, mysticam benedictionem, si ex ea remanserint in***

IX. ac vltim. argum.

Patrum traditione idem dogma redarguitur.

Clemens Rom. epist. 2.

Tribus gradibus cōmissa sunt (ait Clemens) Sacramenta diuinorum secretorum.

Conc. Arelaten. III. Concil. Cæsaraugust.

Tertullia.

Origenes tract. 35. in Matt. to. 2.

idem hom. 15. in Exodum. to. 1. Cyrill. j

Simile B. Chylolth.

Ioan. 2.

Privilegium Sacr. Iotis in Eucharistię Sacramento.

Eucharistię duo effectus, primarius, & secundarius. Malach. 1.

VIII. argu.

1. Cor. 10.

Christus quādo tulit se manibus suis secundū Augustinam. August. con. cio. 1. & 2. tom. 8.

1. Reg. 21. Lutherano rū circa Eucharistiā sacrilegus ritus, & impudens.

Io. Echius Ioann. Cochleus. Melanchthonis pro Buce ro futile argumentū diluitur.

Ioan. 1.

Eucharistię ab alijs Sacramētis discrimen.

Qui contradicāt verbo Dei, atq; illi addant. Cōtra Suēfeldianos, Christi corpus asserētes post resurrectionem in Deum fuisse conuersum.

sequenti die reliquia, ad sanctificationē inutile esse. Sed insaniunt hæc dicentes: nō enim alius sit Christus, nec sanctū eius corp⁹ immutabitur, sed benedictionis virtus, & perpetua gratia manet in illo. Et August. in titulū Psal. 34. in illud: Dauid ferebatur manibus suis, asserit Christū se ipsum in Eucharistia tulisse, cum cōmunicabat Apostolos. Ex his igitur constare potest, quā sacrilegē & irreuerētē circa diuinū hoc Sacramentū se habeāt. Nā vt scribunt viri Catholici, Ioānes Hekius, & Ioānes Cochle⁹, Lutherani hac opinione imbuti, reliquias sanguinis post populi cōmunionē prope altare effundunt, & laici Eucharistiam in crumena deferunt.

Nec valet argumentū Melächthonis in Apologia pro Bucero contra Colonienses: scribit enim, Sacramēta, certi generis actiones esse, nec ultra institutā actionē, vllā manere Sacramēti rationē: nec Deus ad vllā creaturā alligā dus est sine suo verbo. Cōstat enim, dū quis baptizatur, in actione illa adesse Spiritū sanctum: si quis autē baptisimi aquā circūferret, quasi inclusus ibi Spiritus sanct⁹ maneat, ac iuberet eā adorari, omnes pij hunc errorē detestaretur. Respōdemus, Christū suis verbis se alligasse, cū dixit, *Hoc est corp⁹ meū*: Et sicut Verbū caro factū manet Deus & homo, & homo Deus, quia semper manet Deus, & semper manet homo; ita quādiu species Sacramētales manēt habiles ad esū, semper ibi est Christus. Cæterū etsi alia Sacramēta consistant in vsu materię: vt, ego te baptizo, cōfirmo, ordino: forma tamē Sacramēti Eucharistię nullam actionē significat, sed verā duntaxat existentia corporis Christi; ideo propriū est Eucharistię, qđ perficitur in cōsecratione materię. Hinc est, vt dū Dñs panē in manib⁹ teneret, dixit, *Hoc est corpus meū*: Et qui dicunt, ex vsu, vel sumptione pendere veritatem corporis, contradicunt verbo Dei, atque illi addunt.

Post Bucerū examinanda est Suēfeldij sentētia, qui docet, corpus Christi post resurrectionē planē Deū esse factū, & Humanitatē eius planē esse ab sortā. Hęc enim sunt eius verba libro de collatione statuū Christi, collatione

ultima; vt citatur à Cithreo in. cap. 1. Matth. *Christus iuxta naturā suā clarificatus; deificatus, Deo incorporatus, ac omnino totus gloriosus, spiritualis, & diuinus factus est, etiā iuxta corpus perfect⁹ factus Deus, imō etiā corporalis Deus est.* Idē tribuit Beza lib. de omni præsentia carnis Christi Bullingero: *Si assumptus* (inquit) *ille homo euectus est super omnes creaturas, desijt vtiq; esse creatura. Sic ille. Hic homo igitur simili stupore oppressus, exponebat illa verba: Hoc est corpus meū, id est, deitas, siue diuinitatis essentia? Sed cōtra hanc solidā cogitationē in primis est, qđ hoc nihil est aliud, quā renouare veterē, ac iam diu sepultā Eutychetis hæresim, qui asserbat, humanā in Christo naturā non permansisse, sed in Diuinitatē transiisse. Sed in hoc differt ille ab isto nouo Hæretico, qđ is naturæ humanæ in diuinā transitū siue confusionē ab initio incarnationis posuit; hic verō post resurrectionē tātū. Deinde si corp⁹ Christi post ascensionē deificatū est, quomodo Christ⁹ in cœna bene dixit, dicēdo, *Hoc est corpus meū?* nūquid corp⁹ mortuū instāti obnoxiiū, & passioni, tunc Deus erat? quia exponit, *Hoc est corpus meū*, hoc est, deitas. Tertio, Christus est ad dexterā Dei sedens, & interpellat pro omnibus, vt ait Apostolus: hoc autē secundū diuinitatē facere nō posset, quia interpellare, actus est inferioris. Adhęc Angeli dixerūt ad Galilæos, *Hic Iesus, qui assūptus est à vobis in cœlū, sic veniet*; humana ergo forma & natura, in qua visus est ascendere, manet in Christo in æternū: quia qđ semel assūpsit, dimisit nunquā, & in illa sola potest ad nos descendere. Præterea, quomodo aliqui māducaremus Christi corp⁹, vel sanguinē eius biberem⁹, si illis Dñs caret, quia trāsierūt in diuinitatē? Postremō, illud qđ in aliud cōuertitur, desinit esse qđ pri⁹ erat; & illud, in qđ aliud mutatur, debet esse mutationis susceptiuū; at Christus homo post resurrectionē immortalitate, & cæteris gloriosis dotib⁹ ornatū corp⁹ habēs, nō potest in aliud trāsire: & deitas in super talis existit, vt nec ipsa in aliud, vel aliud in ipsam queat cōverti, *Ego enim, inquit, Dñs, & non mutor*:*

Cithreus.

Beza.

Largum.

Error Eutychetis.

II. argum.

III. argum.

Rom. 8.

Act. 1. III. argum.

V. argum.

VI. & postremum.

Deitatis natura. Malach. 3.

Aduersus Bre-
tiū Vbiqua-
riorū sectæ
autorem, cor-
pus Christi a
resurrectio-
ne vbiq; ef-
se asserentis.
Ioan. Bren-
tius Vbiqua-
riorum au-
tor.

Ioan. Bren-
tius homil.
50. in Luc.
part. 2.

Smichdeli-
nus disput.
34.

Coloss. 1.

Loſſius.

Ioachimus
Vvestphal-
lib. contra
Ioann. Alaf-
co.

Iacob. Fa-
ber Stapul.

Quomodo igitur iste somniauit hunc
humanæ in diuinâ naturâ transitū, ni-
si vt iniuria afficeret immortalē, & in-
corruptibilē Dei substantiâ, & humanâ
tâta gloria, & honore priuaret, dū am-
plius diuinæ nõ est copulata? Sed hæc
aduersus Suæfeldianos dixisse, sit satis.

Proxima est Suæfeldij stultitiæ cogi-
tatio Ioannis Brentij, qui autor est
Vbiquariorū, hic enim cū Lutheranus
esset, & Transubstantiationis doctrinâ
ferre non posset, sicut nec Lutherus, &
tamen verâ corporis Christi in Eucha-
ristia præsentia cõstitueret, modū præ-
sentia adinuenit, vt diceret corpus
Christi post ascensionē in cælū vbiq;
esse, & idē illud modō in pane man-
ducari, dum panis editur: *Comedite*, ait
Christus, *Hoc est corpus meū*; Id est, edi-
te illud, qđ in pane porrigitur; illud
enim, corpus meū est. Hęc ille. Imō in
enarratione Euāgelij, in die Ascensionis
tradit, humanâ Christi naturâ iam in-
de ab initio incarnationis in cælo, &
in regno Patris fuisse, & nūc esse vbi-
q; locorū præsentē. Quod explicans
Smichdelinus disput. Hebingensi, scri-
bit, *Cum Diuinitas in vnitate personæ as-
sumpserit hominē, cuius ratio, & defini-
tio, est plenitudinis Dei cõmunicatio, in
quo omnis diuinitas corporaliter habi-
tat: sequitur ipsam quoq; Humanitatem
Christi vbiq; præsentē esse.* Brentiū se-
cutus est Loſſius, qui in. c. 22. Matth.
scripsit. *Corpus Christi post resurrectio-
nē glorificatū, est in omnibus locis, imō
supra, infra, intra, extra cælū & terrā.*
Ioachimus quoq; Vvestphallus, Luthe-
ranus & ipse, negat particulâ, sursum,
localiter exponendâ esse, & contra ra-
tionem Gramatices, & totius Ecclesiæ
sensū ascendisse Christū, nihil aliud ef-
se docet, quâ euanuisse, illū verō in cœ-
lo esse, pro eo qđ est vbiq; esse inter-
pretatur. Hi ergo tres, Smichdelinus,
Loſſius, & Vvestphallus, secuti sunt Brē-
tiū. Quanquā ne tanti inuenti eū auto-
rē faciamus, illud prius dixerat Luthe-
rus in sermone de Eucharistia, asserēs,
Christi corpus non solū esse in Eucha-
ristia corporaliter, sed vbiq; & cælū,
& terrâ implere instar diuinæ essentia
propter vnionē hypostaticâ cum Ver-
bo Dei. Adde quod & ante Lutherū Fa-

ber Stapulensis dixit: *Corpus Christi, id
est, assumpta Humanitas, cælū & terram
implet. Est enim vbiq; Verbum Dei, quia
Verbum caro factum est: quare Verbum nus-
quam est sine carne.* Hęc ille.

Sed hanc Vbiquitatē, siue *πανταχού*,
quâ omnipræsentia quidā appellant,
apertē & sacræ literæ, & Patres no-
stri, & ipsimet Hæretici vt singularem
vanitatē cõfutant. Cū enim corpus
Christi sit creatura, ac proinde certis
finibus circumscriptionem; nõ solū an-
te resurrectionē, sed etiam post illam
non est vbiq; nec esse quidē po test.
Deinde dicitur Christus certo loco
adfuisset, & aliquo loco nõ esse: igitur
monstruosa est ac falsa hæc sententia.
Ait enim Dominus: *Gaudeo propter vos
(vt credatis) quoniã non eram ibi.* Et ali-
bi; *Reliquit* (scilicet Christus) *Iudæã,
& abiit iterum in Galileam.* Et in histo-
ria paralytici ad piscinam: *Iesus enim
declinauit à turba constituta in loco;* Et
Angelus ad mulieres, si illas non fe-
fellit: *Surrexit, non est hic: ecce lo-
cus vbi posuerunt eum.* Adhęc legimus
Dominum Iesum conceptum in Na-
zareth, natum in Bethlehem, præsen-
tatum in templo, fugisse in Ægyptū,
& in reditu relicta Iudæa propter Ar-
chelaum, habitasse in Galilæa. Dicitur
exiuisse de templo, & abscondisse se,
ambulasse in Galilæa, & nõ in Iudæa,
quia quærebant eū Iudæi interficere;
Deniq; ascendisse Ierolimam, atq; ibi
etū extra portâ, in mōte Caluarie cru-
cifixū. At hæc omnia de veritate suspe-
cta, vel falsa essent posita illa *πανταχού*:
nemo enim eō dicitur venire, vbi pri-
us est, cum locū nouum nõ acquirat. Ad-
hęc dicitur nunc sedere à dextris Pa-
tris, & inde venturus ad iudicandum
vivos, & mortuos: ergo vbiq; nõ est,
qui verē creditur venturus ad iudi-
cium, & de quo prædicans dixit, *Pe-
nitimini igitur, & conuertimini, vt de-
leantur peccata vestra; vt cum venerint
tempora refrigerij à conspectu Domini,
& miserit eum qui predicatus est in vo-
bis Iesum Christum; quem oportet quidē
cælū recipere vsque in tempora restitutio-
nis omnium, quæ locutus est Deus, &c.* vbi
apertē tradit, Iesum modō cælo tene-
rī vsq; ad tēpora restitutionis omnium.

in cap. 11.
prioris ad
Corint.
Ioan. 1.
I. ratio.

Beza.

II. ratio.

Ioan. 11.

Suprà. 4.
Infrà. 5.
Marc. 16.

Luc. 1.
III. ratio.
Infr. 2.
Ibidem.
Matth. 2.
Ibidem.
Ioan. 8.
Supr. 7.
Matth. 26.
Heb. 13.

III. ratio.
Mar. vlt.
Act. 10.

Supr. 3.

V. ratio ab
autoritate Pa-
trum.
August. e-
pist. 57. to-
mo 2.

Act. 17.
Leo Papa.
Fulgentius.

Idem tom.
10.
Leo Papa.
Fulgentius.

Vbique esse,
siue immen-
sum & infini-
tum, Diuini-
tati dūtaxat
cõuenire: vn-
de manifestū
sit.
Ierem. 23.
Sap. 8.
Psalm. 138
Esa. vlt. &
Matth. 5.

Hieronym.
tom 5.
Quid quod
Deus tenet
cælum pal-
mo, & terram
pugillo, con-
cludit secun-
dum Hiero-
nymum.
Ambro. lib.
1. De Spiri-
tu sancto. c.
7. init. tom.
2.
Virg. Eclo.
3.

Si Patres consulas, in primis inue-
nies, eos eiusmodi Humanitatis præ-
sentiam per omnia diffusam omnino
ignorasse. Imō vt Augustinus scribit
ad Dardanum, secundum hanc formâ
humanam non est putandus vbiq; dif-
fusus. *Cauendum enim, inquit, est, ne ita
Diuinitatem astruamus hominis, vt ve-
ritatem corporis destruamus. Non est au-
tem consequens, vt id quod in Deo est, ita
sit vbiq; vt Deus. Nam & de nobis veris-
sima Scriptura dicit, quod in illo viuimus,
mouemur, & sumus: nec tamen, sicut il-
le, vbiq; sumus, sed aliter ille homo in
Deo; quoniam aliter & Deus ille in ho-
mine proprio quodam, & singulari modo.
Vna enim persona Deus & homo est, &
vtrumq; est vnus Christus Iesus vbiq; per
id quod Deus est, in cælo autem per id
quod homo. Sic ille doctissimus Pater,
qui mihi nunc instar multorum erit.
Vt interim omittam Augustinum eun-
dem sermone 14. De verbis Domini,
& Leonem epist. 10. & Fulgētium lib.
2. ad Thrasimundum De immensitate
Filij Dei secundum diuinitatem, in cu-
ius libri fine concludit, Christum se-
cundum corpus certo loco contineri,
nec immensum esse. Si verò rationem
in cõsultationem adhibeas, illa dicat,
vbiq; esse, siue immensum, & infini-
tum esse, Diuinitatis tantum esse pro-
prietatem, de qua ipse verus testatur
Deus; *Cælum, & terram ego impleo; &
Attingit à fine vsque ad finem fortiter;
& Quò ibo à Spiritu tuo? & quò à facie
tua fugiam? & Cælum mihi sedes est; ter-
ra autem scabellum pedū meorum.* Imō
Esa. 40. & 66. dicitur tenere cælū pal-
mo, & iterum pugillo: per quæ, vt e-
narrat Hieronymus, ostenditur Deus
& forinsecus, & intrinsecus, & infu-
sus, & circumfusus, dum & solio am-
biente non concluditur, & terram, &
cælum pugillo concludit, & palmo.
Et Ambrosius lib. De Spiritu sancto;
In omnibus, & vbiq; semper est: quod v-
tiq; diuinitatis, & dominationis est
propriū. Quæ veritas non fuit vs-
quequaq; Gentibus ignota, inter quos
Poëta quidam dixit;
*Ab Ioue principium Musa, Iouis omnia
plena;**

Et alter;

*Iuppiter est quocunq; vides, quocunq;
mouetur.*

Esse autem immensum, siue infinitū,
non minus Deo quadrat quàm esse æ-
ternum, & omnipotentem. Si ergo se-
cundum carnem illi conueniat per se
immensitas, vt vbiq; sit, ergo æterna,
& omnipotens sit oportebit, ac pro-
inde Patri æqualis, contra verbū Do-
mini, *Pater maior me est; & Filius ei
subiectus erit, qui sibi omnia subiecit.*
Denique si corpus Christi vbiq; post
resurrectionem existit, non minus in
pane, & vino communi, atq; in cæte-
ris fructibus, & cibus corpus Christi
ederemus, quàm in ipso Eucharistiæ
Sacramento: quia non minus in alijs
cibarijs existeret, quàm in pane Eucha-
ristico. Imō quoties homo spueret, vel
alium percuteret, diceretur Christum,
vel eius corpus spuere, & percutere:
quod planē est vanum, & perabsurdū.
Adhęc qui assereret, Eucharistiam fieri,
antequam Euangelicis verbis benedi-
catur, & sanctificetur, falsum omni-
nō assereret; quia hanc panis, & vini
in corpus, & sanguinem Domini cõ-
uersionem, Scriptura non nisi Domini
verbis tribuit. Ait enim textus, *ἐλοχέ-
σας, siue ἐλογησάσας*, id est, cum benedi-
xisset panem, siue gratias egisset. Vnde &
Paulus vocat calicem benedictionis,
cui benediximus: ergo qui absque Do-
mini benedictione pronuntiata Chri-
sti corpus ibi collocat, apertē Euange-
lio refragatur. Probat Brentius fatuâ
sententiam suam ex illo Ephesi. 4. *As-
cendit super omnes cælos vt impleret om-
nia:* non ait ipse vaticinia, sed loca.
Sed clarē patet, Apostolum locutū de
illo psalm. 67. *Ascendens in altum, ca-
ptiuam duxit captiuitatem; dedit dona
hominibus.* Impleuit enim omnia do-
nis Spiritus sui, vt ipse subiungit: *Et
ipse dedit quosdā quidem Apostolos, quos-
dam autem Prophetas:* agit de Christo
implente fideles suis donis; vt alibi di-
citur omnia ad se trahere, vt hic im-
plere, quia de plenitudine eius nos om-
nes accepimus. Si denique hæreti-
cos legas, æquales Brentij, videbis il-
los execratos esse huiusmodi opinā-
tionem. Beza in libro De omni præ-
sentia carnis Christi declarat hoc Brē-

Lucan. lib.
9. post med.

Ioan. 14.
1. Cor. 15.
VI. ratio cõ-
tra Vbiqua-
rios, ab absurd.
dis.

Suprà 10.

Brētianæ hu-
tus infantæ
debile funda-
mentum ex
Paulo.

Ioan. 12.
Suprà 2.

Beza.

Melanctho.

Ioan. Alasco.

Brentius vnde suum nomen accepit infelix. Brentij ratio diluitur sumpta ab vnione verbi Diuini cum carne.

Cratoaldi, & Ioannis Langij refellitur opinio in eadem verba, Hoc est corpus meum.

Ioan. 6.

Ibidem.

tij monstrum ex duabus furijs Nestorio, & Eutychete in mutuam perditionem conflatum. Melancthon vero vocat portentosum dogma, ignotum eruditae vetustati. Ioannes Alasco scribens in Vvesphallum recte dixit; Vita, spiritu, & gloria sua Christi corpus spoliant, qui illud vbique esse volunt. Certè Schola Vvitembergensis magno consensu hanc tantam temeritatem damnauit. Omnibus ergo rationibus venit reprobanda sententia hæc portentosa, quæ nonnisi ab eo qui demerentatus, & attonitus à tonitruo nomen accepit, producta, atque defensa est. Nec obstat, Verbum illud infinitum, & immensum carni esse vnitum, vt caro sit infinita. Quoniam vt omni in loco verum est Alexandrum Magnum coniugatum fuisse, & matrimonium cum Roxana iniisse, non tamen nisi in vno loco Roxanam habebat: ita vbique verum est, Filium Dei carnem humanam induisse, illa tamen caro non est in omni loco: ex priuilegio potest esse in pluribus altaribus.

Postremus congressus noster erit eum Valentino Cratoaldo, cuius tanquam præceptoris sui eruditissimi sententiam in his Domini verbis explicandis producit, ac probat Ioannes Lægius in scholijs suis ad Apologiam secundam Iustini Martyris ad Antoninum Imperatorem pro Christianis, quem profecto, neque præceptorem eius hæreticos ausim affirmare, quia nec veritatem præsentiae corpus Christi negant, & Catholicè videntur loqui, & sentire, etsi eorum sententia minus mihi probetur. Ait igitur, propositionem hanc, Hoc est corpus meum, ita esse ordinandam, & exponendam. Corpus meum est hoc, videlicet panis & cibus, nam illum (vt ait) demonstrat: sed panis, & cibus spiritualis, & viuus è cælo descendens. Sic in secunda propositione: sanguis meus est hoc, videlicet poculum, siue vinum mixtum, & potus; sed potus spiritualis, viuificus atque cælestis. Ita vt hæc duæ propositiones æquipolliceant illis duabus, quibus Christus apud Ioanem est vsus: Caro mea, verè est cibus: & sanguis meus, verè est potus. Et addit

rationem: quia in Græca lingua articulus nomini appositus efficit, vt nomen locum habeat subiecti; nomen vero illo carens locum prædicati tenet: articulus vero τὸ, corpori est adiectus. Hæc ille, Cuius sensus etsi hæreticus, vel falsus non sit; quia corpus Christi verè est cibus, vel panis spiritualis nostras alens animas, & ita cum hæreticis non sentiat: illa tamen verborum ordinatio, dura est ac violenta; & ratio, qua illam stabilire contendit, falsa. In omni siquidem enuntiatione, illud est subiectum, cui nihil tribuitur vel eripitur, & de quo aliquid affirmare, vel negare volumus. Liquidum est autem, Christum in cæna sua de pane potius, quam de corpore suo aliquid affirmasse: accepit enim ab initio panem velut elementum, ad quod adiecit verbum benedictionis, vt fieret Sacramentum. Panis ergo, elementum est, & primum initium cænae Dominicæ; corpus autem Christi, non initium, sed cænae perfectio existit, & finis. Et vt verbis facta sint consona; sicut primum accepit in manus panem, sic quod postea benedixit, fregit, locutus est, ita est interpretandum, vt potius de pane aliquid fiat, quam de Christi corpore, de quo adhuc ibi nulla mentio: & ita facta verbis non responderent. Nam facta ipso coeperat à pane; verbis autem ipsis inciperet à corpore: & panem facimus veluti virtutem, quæ corpori Domini tribuatur: quod absurdum esse videtur. Quod verò vrger, vim articuli efficere subiectum illud, cui apponitur: non semper verum est. Nam interdum vtrique tam subiecto, quam prædicato apponitur articulus: vt ibi: καὶ ὁ λόγος ἐν πρῶτῳ θεῷ; & rursus: καὶ ἡ ζωὴ τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων: quandoque verò neutri articulus affigitur: vt illud, Ἐγένετο ἄνθρωπος ἀριστάμινος παρὰ θεῷ: vbi nec in nomine Deus, nec in voce Homo, aliquid articuli loco positum est: aliquando verò ponitur in subiecto, non in prædicato: vt illud καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, & id, ἐν τῷ φῶσι τὸ ἀληθινόν ὁ φωτιστὴν πάντα ἀνθρώπων: vbi duplex articulus subiecto coniungitur, nullus verò attributo. E contrario

Hulus sententia rationes proponuntur, ac diluuntur

I. ratio.

Omnis enuntiatio quid habeat pro subiecto.

Brentij alia quoque ratio satis infirma.

verò

Matth. 3. Infra 17. Matth. 21. Ioan. 1.

Ioan. 1. In hac sententia: Et Deus erat Verbum, voci Deus quare non fuerit præfixus articulus.

II. ratio.

Tertia.

verò quandoque apponitur prædicato, non subiecto, vt in præsentia oratione Christi: Hoc est corpus meum, & similibus alijs; vt, Hic est Filius meus dilectus; &, Hic est hæres; &, Non erat ille lux: Vbi articulus Græcus corpori coniungitur: vt verum, proprium, viuum, animatum, & diuinitati coniunctum corpus se illis tradidisse insinuet, nõ corporis figuram, symbolum, vel imaginem. Similiter in alijs enuntiationibus articulus affigitur vocibus filij, hæredis, lucis; nec propterea sunt inuertenda eiusmodi propositiones, vt dicamus, Filius meus est hic, hæres est hic, &, Lux non erat ille. Quod autem in illa propositione: Deus erat Verbum: καὶ ὁ θεὸς ἦν λόγος, sic ordinetur, & inuertatur, & Verbum erat Deus: peculiari ratione fulcitur. Non tam enim id factum est ob articulum voci verbi præpositum, quam quod constat Euangelistam id ex proposito agere, vt aliquid Dei Verbo tribuat, quod erat in principio, & apud Deum, & quod etiam Deum esse affirmauerat. Res igitur subiecta ibi docet, Verbum, locum habere subiecti: sicut & in cæna panis est qui dicitur corpus Christi, per benedictionem. Et tunc corpus Christi prius de pane confectum, cibus esse noster declaratur.

Quod verò Ioannes Langius ait, corpus Christi esse Panem viuum, & spirituale: certè non propterea pronomen illud proprie accipitur, sed figuratè. Nec enim corpus Christi est reuera panis triticeus, quem Christus, secundum Cratoaldum, demonstrabat, sed veluti panis hic: ita vt aliquid sit supplendum in Christi oratione: Corpus meum est spiritui vestro, ac re ipsa cibus verus, & salutaris, velut hic panis corpori vestro. Et ita hoc residuum esset ad spiritualem panem de cælo descendentem; de quo tamen nihil antea dixerat, vt posset demonstrari pronomine illo Hoc. Tertio, producit Ioannes Langius in confirmationem suam

expositionis, Epiphanium in Ancorato, dicentem: Videmus quod accepit Saluator in manus suas (panem scilicet, & poculum) veluti Euangelium habet, quod surrexit in cæna, & accepit hac: & vbi gratias egisset, dixit, Hoc meum est, hoc & hoc. Et videmus quod non aequale est, neque simile, non imagini in carne, non inuisibili deitati, non lineamentis membrorum. Hoc enim (panis videlicet) est rotundæ formæ, & insensibile, quantum ad potentiam (id est si ad virtutem Sacramenti respicias) & voluit per gratiam dicere, Hoc meum est istud: & nemo non fidem habet sermone. Qui enim non credit esse ipsum verum, sicut dixit, is excidit à gratia, & salute. Hæc ille. Vbi quod ait: Hoc meum est istud, perinde est ac si dixisset: Hoc meum corpus, est istud quod porrigo sub speciebus panis: ergo corpus meum, locum habet subiecti, & pronomen Istud attributi, vel prædicati. Sed reuera alius est hic sensus à priori, & catholicus, pro quo probando adducitur. Ille enim exponebat: Hoc meum corpus, est hic cibus, & panis, sed spiritualis, & viuificus; Hic verò dicit, Hoc meum est (corpus) hoc & hoc, quod porrigo. Quæ oratio in seipsam conuerti potest: istud quod porrigo, meum est corpus. Et Epiphanius bis vsurpat pronomen Hoc, dum ait: Hoc meum est istud: hoc enim, & istud, pronomina bina sunt, eiusdem rei demonstratiua, & id eod nihil ad Ioannis Langij propositum facere videtur. Remanent ergo verba Domini Iesu in cæna ventilata sicut triticum, & ab omnibus extraneis, & alienis sensibus ac expositionibus vindicata, quod saluarem, & orthodoxam pariant intelligentiam, & tanti mysterij fidem in nostris pectoribus corroborare valeant, illam nobis præstante, & seruante Domino nostro Iesu Christo, cui cum Patre & Spiritu sancto debetur omnis honor, gloria, & imperium in secula seculorum. Amen.

B. Epiphanius sub operis calcem. Cænae Domine verborum expeditio qualis secundum Epiphanium.

Excidat quis à gratia, & salute.

TRACTATUS XX.

Quo in omnes, tropum aut symbolum, aut metonymiam, aut energiam in verbis illis Domini constituentes agitur, & in genere ostenditur, tropis illis locum esse minimè posse.

ACTENVS peculiari disputatione persecuti sumus celebriorum hæreticorum sententias, qui nō dum in scirpo quærentes (vt dici solet) tropum in illis verbis Domini cōstituit, siue in pronomine, siue in verbo, siue in nomine, siue in tota oratione. Quoniã verò fortassis plures sententias constituendi tropicam locutionem rationes ab alijs, quorum nomina ignoramus, excogitata; propterea opportunum, ac pernecessarium esse duximus, generaliori quadam oratione omnes eorum opiniones cōfutare, qui figuratè illa verba aut hætenus interpretati sunt, aut in futurum interpretabuntur, & aliquid dicitis simile affingere tentabunt, vt vna opera quasi fidelia multos hæreticorū depictos parietes dealbemus.

Primum igitur in Scriptura explicanda, hæresis est manifesta, sicut figurata, & per metaphoram pronuntiata propriè accipere; ita quæ sunt propriè dicta, ad tropicam locutionem detorque. Nam in his verbis: Ego sum ostium; &, Ego sum vitis vera; vel, Ecce agnus Dei; &, Vicit Leo de tribu Iuda; &, sunt Eunuchi, qui seipfos castrauerunt propter regnum cælorum; &, Si oculus tuus scandalizat te; erue eum & proijce ab te, qui tropum non agnosceret, & per metaphoram non exponeret, in absurdos & patentes errores incidere: quia illa ab Spiritu sancto, per metaphoram, & tropū dicta sunt. Si quis

verò in ijs, quæ per proprietatem dicta sunt à Christo, tropicè ea, aut per metaphoram & figuram exponat, in hæresim prolabetur: vt Apostoli, qui audientes Dominum dicentem de Filio hominis: Tradetur enim gentibus; & illudetur, & flagellabitur, & conspuetur. &c. Et ipsi nihil horum intellexerunt; & erat verbum istud absconditum ab eis, & non intelligebant quæ dicebantur: quia existimabāt, vt Beda ait, Christum parabolicè loqui, & nō propriè: ita cum Dominus dixit; Hoc est corpus meū, propriè locutus est. Proinde quisquis ad tropum, vel figuram accurrerit, in re grauissima offendit. Quod si liberum esset cuiq; pro arbitrio suo figuratas locutiones fingere; omnis Scripturæ veritas nobis eriperetur, & facile esset tropis & schematibus quodcumq; vel solidissimum Fidei dogma diruere. Nam qui vellet negare deitatem Christi; illa verba, Et Deus erat Verbum; exponeret, hoc est, corrumpere; Verbum illud erat figura Dei, vt Arius dicebat. Similiter illud; Verbum caro factum est, eluderet Manichæus, & exponeret; Verbum factum est similitudo carnis: quia ille veritatem articuli Incarnationis negabat, & Christum tantum apparentem docebat, non autem solidam humanitatem induisse. Ita verbum illud in Transfiguratione à Patre dictum; Hic est Filius meus dilectus; & id, Ipsi enim audiuimus, & scimus quia hic est verè saluator mundi; & quod Petrus inquit, Tu es Christus

Luc. 18.

Beda tomo 5.

Qua ratione quis vniuersam Scripturam omni veritate spoliat.

Ioan. 1.

Manichæi blasphemia. Ibidem.

Aliæ Christi sententia citra omnē tropum, & figuram accipienda.

Matth. 3. & inf. 17.

Ioan. 4. Matth. 16.

Filius Dei viui, similibus falsis glossulis inficerentur dicendo sensum esse; Hic est verè figura mei Filij; Hic est figura Saluatoris; &, Tu geris typum, & imaginem Filij Dei viui. Quæ cum sint absurda, & vel auditu ipso horrenda: vanissimum est, ea quæ propriè à Christo sunt dicta, & ab Ecclesia Catholica per proprietatem semper intellecta, ad tropos & figuras perniciose detorquere: nam alioqui Ecclesia perpetuam hæresim fouisset, & grauissimum idololatriæ crimen amplexata fuisset; ac proinde nec vlla vera Christi extitisset Ecclesia. Nam Ecclesia, in qua vera dogmatum Fidei confessio non existit, & cui Spiritus sanctus non suggerit omnem veritatem, & quæ mendacia perniciose tanto tempore filiis suis tradidit, Christi sponsa nequaquam fuisset, cui perpetuò promisit Spiritū sanctum; & quæ columna est, & firmamentum veritatis.

Dei Ecclesias Christi sententias si per tropū, & metaphoram intellexisset, quid peccasset. Ioan. 16.

Supra 14.

1. Tim. 3.

II. argum.

August. tomo 3.

Ratiunculae quorundā ad probandum, verba Consecrationis nisi tropice, ac figurate accipi posse, ac debere.

Ouid. lib. 15. Metamorpho.

Deinde alia ratione idem euinco: Quia vbi non est aliquid in textu ad ponendam figuratam locutionem excitans, vel ratio aliqua, quæ per proprietatem exponendo, tradat impossibile, aut facinus, aut sensum absurdum, & inutilem, non est ad tropum accurrendum, vt docet Augustinus libro 3. De doctrina Christiana cap. 16. Sed hic nihil tale inuenitur: igitur frustra ponitur tropus. Quod si quisquam partes hæreticorum tueatur, ac dicat, Christi verba per tropum accipienda ex omnibus his rationibus, quas producit Augustinus: nam in primis res impossibilis videtur, vt corpus loquentis edatur manducato pane; deinde inhonestum & absurdum esse dicat, humanis carnibus vesci: nam audi quid de alijs animalium carnibus edendis, in nomine Pythagoræ poeta quidam cecinerit: Heu quantum scelus est, in viscere viscera condi, Congestis, anidum pinguescere corpore corpus, Alteriusq; animantem animantis viuere letho. Quid quæso dixisset de humanarum carniū voratoribus? Nam ob eam

causam anthropophagi ab omnibus vituperantur, quod rem & sensui, & rationi inimicam, & contrariam agerent. Est etiam talis esus inutilis, & omni fructu destitutus: ait enim Dominus; Spiritus est qui viuificat; caro non prodest quicquam. Adhæc assignatur à B. Augustino illa pulchra in exponendis Scripturis regula: vt ab illo sensu, qui Dei miracula multiplicat, declinemus; illum verò amplectamur, qui signis, aut nullis, aut quā paucissimis opus habet. Cum igitur ille sensus, qui proprietatem verborum seruat, multa miracula includat, alter verò tropicus signa omnia excludat: videtur hic cum omni veneratione amplectendus, atq; priori merito antefendus.

Respondemus tamen, quod hæc omnia absurda, quæ dicta sunt, Patribus occurrerunt, & præterea periculum idololatriæ, ne cultus Deo debitus, rei inanimæ, id est, panis tribueretur. Adhæc intellectus ipse noster, qui liber esse cupit, & cogi nollet ad credendum ea, quæ non capit, naturaliter obstitit. Patres omnes profus inclinassent ad tropum, & ad figuratam locutionem, nisi expresse, ac perspicuè ab Apostolis accepissent (sicut Apostoli à Christo) & Ecclesijs tradidissent, verè hic esse corpus Christi, & firma fide illud apprehendissent. Quæ Dei voluntate posita, & fide Ecclesiæ Catholicæ; non est impossibile Deo facere, vt ibi adsit totus Christus in pane exhibito. Nam diuinitas vbique est, & omnia implet: anima etiam locum non occupat, cum incorporea sit: & vt naturaliter existit in capite, & pede, & quauis parte corporis, ita miraculo potest esse in diuersis locis, & hostijs. Corpus etiā ipsum præsens est, quod est prius quàm occupare; etsi locum ibi non occupat, sicut nec substantia panis occupabat, cui succedit: nã substantia per se quanta non est, sed à quantitate illam sibi mutuatur: discedente ergo inde substantia panis, vel transmutata in corpus Christi, succedit corpus Christi sub quâtitate prioris panis.

Antropophagi cur tā abominabiles omnibus seculis extiterint Ioan. 6.

B. Augustini, ad Scripturas interpretandas formula perquam elegans, atque concinna.

Soluuntur eiusmodi obsecrationes.

Dei, animæque rationis natura.

Quo modo Christi corp⁹ in Eucharistia existat.

Vera manducatio quid requiratur.

D. Thom. 3. p. 9. 77. Art. 7 ad 3. tom. 1. 2. II. ratio pro ea veritate.

Heb. 11.

Tertull. Euseb. lib. 4. hist. Eccles. 6. 1. tom. 1. Qualis Eucharistia corpus Christi & sanguinem continentis medicina.

III. ratio, & quia ratione Eucharistia manducatio ferina sit, inuicibilis, & perniciosa, qua vero salutatis.

Dices; Corpus Christi annon quantum est, & extensum, ac proinde occupans? Respondeo, esse quidem hic Christi corpus cum quantitate sua, sed non per modum quantitatis, hoc est, non extensum in ordine ad locum, nec occupans, sed per modum substantia sub panis quantitate relicta delitescens. Caro etiam Christi sub hoc Sacramento dum manducatur, dentibus non atteritur, quia tangi nequit, estque immortalis ac impartibilis: manducatio autem realis requirit contactum rei edendae, & posse diuidi, & transmutari: quod hic de corpore Christi fieri nequit. In manducatione ergo Eucharistia tantum species atteruntur dentibus: secus est de substantia panis, quae proprie mandi, & atteri potest. Quia etsi non sit extensa ratione sui, est tamen ratione quantitatis; ac ob id tangi, diuidi potest, & transmutari: vt egregie docet sanctus Doctor. Deinde sicut impossibile non est ibi adesse Christum, ita non est inhonestum sub speciebus panis, & vini (quibus quotidie familiariter utimur ad alendum corpus) ipsum Christum edere, ac sumere; vt vitetur carnum humanarum horror, & fides; quae est de non apparentibus, locum habeat. Secus est si in propria specie sumeretur, vt olim anthropophagi faciebant, & Capharnatae existimabant, & Gentiles Christianis obiecebant: vt autor est Tertullianus in Apologetico, & Eusebius in libris de historia Ecclesiastica. Vt enim carnes humanae arenis Arabiae desiccatae, praesentissimum adferunt antidotum ad morbos propulsandos, easque aegrotantibus, & sub pharmacis delitescentes medici porrigunt: ita medicus ille caelestis corpus ac sanguinem suum charitatis igne torridum ac desiccatum, sub speciebus panis & vini nobis ad edendum, & bibendum, quod infirmitatibus nostris spiritalibus, vel mederemur, vel obuiam iremus, porrexit. Adhaec non est inutilis haec manducatio corporis Christi, nisi ferino modo intellecta, & quemadmodum carnes in macello vaneunt, vt Capharnatae existimabant; vel nisi Sa-

cramentaliter tantum sine fide & Spiritu edatur, vt multi docent Iudaei sumpsisse. Si tamen quis cum fide & spiritu accedat ad hanc Sacramentam, vtilissima est, & ingentium bonorum mater, vt expressit Dominus apud Ioannem.

Præterea superflua haud sunt existimanda multa signa Deo volente illa in hoc augustissimo mysterio exhibere, neque nostrum est Dei potentia, aut sapientia, & bonitati mensuram miraculorum pro nostra sapientia praescribere; sed eius est in numero, pondere, & mensura, prout ille nouerit expedire, signa facere. Vnde illa verba: *Memoriam fecit mirabilium suorum, misericors & miserator Dominus: escam dedit timentibus se*; ad Eucharistiam referunt Arnobius, atque alij plurimi Patres. Est enim Eucharistia compendium quoddam multorum, & admirabilium Christi signorum, quae perpetuo in Ecclesia Dei celebrantur, ad illustrandam gloriam tantae charitatis, & sapientiae Christi; qui seipsum & nouit, & voluit in animorum nostrorum alimentum relinquere. Cum ergo tot rationes extitissent, quae libenter Patres ad tropum flectere potuissent, & tamen non flexerunt: signum certum est exploratissimae & compertissimae veritatis, quam Christus Apostolis, & Apostoli Ecclesiae declararunt, se per illa verba verum corpus, & verum sanguinem tradidisse. Et confirmatur haec ratio: quia non tantum Deus tradidit Ecclesiae suae libros Sacrae Scripturae, quos possunt & Iudaei, & Pagani, & Infideles omnes paruo aere sibi comparare, sed etiam rectum illarum sensum, & rectam intelligentiam in his, quae ad Fidei dogmata, & bonos mores spectant. Hinc per Esaiam Dominus ait: *Hoc factus sum cum eis, dicit Dominus* (loquens ad Messiam) *Spiritus meus qui est in te, & verba mea quae posui in ore tuo, non recedent de ore tuo, & de ore seminis tui, & de ore seminis seminis tui, dicit Dominus, a modo & usque in sempiternum.* Haec ibi Dominus. Haec fuit autem certa, & inuicta ratio ad prosterndos vniuersos errores, & ha-

Ioan. 6. III. ratio.

Arnobius in psal. 110. Eucharistia quale est pondus signorum Christi sit.

Spiritus sancti in Ecclesia Dei perpetuas quibus verbis ab Esaiam praedicta Esa. 59. Vniuersa & inuicta ratio est omnibus haereticis triumphanti.

reticos

Euseb. Caesariensis. Sisinio Theodosio Imperatori quid suaserit. August. lib. 2. contra Iulianum, prope fin. tom. 7.

III. argum.

Ioan. 13. Matth. 26.

Luc. 22. 1. Cor. 11.

reticos confutandos: quae si deseratur, omnes haereses ad vitam redeunt in Ecclesia. Nam Eusebius Caesariensis ex antiquis, suadet consubstantialitatem; & Sisinus suavit Theodosio Imperatori, vt ad controuersiam terminandam Patres, qui olim floruerant, consulerentur. Et beatus Augustinus libris contra Iulianum Pelagianum, multis ex veteribus Patribus productis testimonijs, qui ante haeresim Pelagianam floruerunt, recte scriptum reliquit: *Neque nobis, inquit, neque vobis irati sunt* (scilicet antiqui Doctores) *neque nos, neque vos miserati sunt. Quod inuenerunt in Ecclesia, tenuerunt: quod didicerunt, docuerunt: quod a Patribus acceperunt, hoc filijs tradiderunt. Nondum vobiscum apud istos iudices aliquid agebamus, & apud eos acta est causa nostra.* Haec ille: quae verba planè sunt aurea, & viam, qua iugulentur vniuersae haereses, ostendentia.

Tertio, argumentum producitur ex circumstantijs ipsius textus ad comprobandum, proprie Christum fuisse locutum. Nam ex illis cogimur ad tropos accurrere, aut illos negare, ait enim textus, manducato agno, & lotis pedibus, & exemplo humilitatis, & charitatis ad literam dato, Dominum accepisse panem, & gratijs actis, illi benedixisse, fregisse, & porrexisse eum, dicendo: *Hoc est corpus meum*: vbi haecenus nihil est, quod prorsus cogat ad tropum. Deinde sequentia minus impellunt, ait enim: *Quod pro vobis datur, vel pro vobis frangitur*: Christus autem in cruce non dedit figuram corporis sui pro nobis, sed verum corpus, quod pro nobis clavis, cruce, & lancea fractum est, & confossum. Deinde vbi dixit, *Hic est sanguis meus Noui Testamenti, adiecit, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum*: quibus verbis aperte indicat, ipsum illum sanguinem Christi verum in cruce, & in remissionem peccatorum fufum, nobis porrectum fuisse: nec enim figura sanguinis Christi data est in remissionem peccatorum, sed verus sanguis. Neque representatio nuda fusi sanguinis in Eucharistia mysterio remissionem magis operetur, quam olim sanguis hir-

corum, & vitulorum: quia illa etiam adumbrabat futuram fusionem sanguinis Christi. Quod si secundum sententiam quorundam Patrum, vt superius annotauimus, calicem Euangelicum porrexit post antiquum poculum legale, vt inueniat Lucas; cum in priori poculo fidem suam adstrinxisset se non bibiturum amplius ex eo, donec biberet illud in regno Patris sui: profecto secundum poculum, quod est Euangelicum, non habebat nudum, & purum vinum in typum sanguinis Christi fusi, vt volunt haeretici. Ergo nulla est figurata locutio: maxime quia illa eadem nocte, & mensa dixerunt Apostoli: *Ecce nunc palam loqueris, & prouerbum nullum dicis.*

Ideo falsum esse conuincitur, quod Caietanus in tertia parte S. Thomae scribens dixit, non apparere coactiuum aliquid ad intelligendum verba Christi proprie, sed tantummodo autoritatem Ecclesiae. Sed sanè verius, & solidius statuisset, si dixisset nullum apparere verbum in Euangelio, quod cogat ad tropum. Et praeterea inuicta Ecclesiae autoritas vehementer premeret ad proprietatem vocum seruadam: quia nulla est certior, & magis vtitata regula rectae intelligentiae verbi Dei, quam sacrosancta Ecclesiae traditio, & veterum Patrum intelligentia.

Quarto, ducimus argumentum à verbo illo substantiuo Est: cuius ingenium, & natura est, vt quoties res diuersarum naturarum, quae Latinis dicuntur disparata, vnit, & copulat, ibi necessario ad figuram, & tropum accurramus. Vt cum Dominus ait: *Ego sum lux mundi: Ego sum ostium: Ego sum vitis vera.* Et similiter cum dicitur petra, serpens, leo, agnus. Nam haec cum sint diuersae naturae ab illis, de homine non possunt praedicari nisi metaphoricè, & figuratè. Quando verò eiusdem sunt naturae, ac substantiae, standum est in propria verborum significatione: vt, Homo est rationis particeps, disciplinae capax, corporeus, ac denique substantia. Et ita cum dicitur, *Hoc est corpus meum*, quia ad naturam illius pronomini Hoc, spectat, demonstrare quandam substantiam incertam, & qualis describitur per pra-

Confirmatio rationis, & argumenti, aduersus Tropistas. Luc. 22.

Ioan. 16. Quid minus verè, ac solidè de hac re senserit noster Caietanus.

Caiet. in 3. p. S. Thom. quaes. 42. Art. 1.

Certior, magisq; vtitata regula rectae intelligentiae verbi Dei, quae sit. III. ratio.

Optimus canon intelligetiae Scripturarum. Ioan. 8. Infra 10. 1. Cor. 10. Apocal. 5. Ioan. 1.

dicatum;

Quibus Christi verbis de Eucharistia tropus subesse possit.

Quomodo Christus proprie, & non allegoricè pertra dicit possit.

1. Cor. 10. Luc. 8. Illud: Semen est verbum Dei, quid. Ioan. 15. Tropi atque metaphoræ in Scripturis quibus rebus inferuntur.

Matth. 23. Luc. 13. Matth. 16. Ioan. 6.

Esa. 1. Tropici sermones vulgares.

Alter vsus troporum in Sacris literis. Ioan. 5. Matth. 5. Ioan. 1. Matth. 11. Ioan. 19.

Ratio V. Mat. 4.

dicatum; ideo in his locutionibus minime opus est confugere ad tropum. Cogemur autem ad illum confugere, si aliter dixisset, nempe: Hic panis, est corpus meum: Hoc vinum, est sanguis meus: quia esset prædicatio disparatorum, ut vocant. Hinc apparet quomodo Christus sit ostium, vitis, petra, lux mundi, nimirum per tropum: quanquam proprie, & sine tropo dici possit petra, non simpliciter, sed spiritalis, & consequens eos, ut ait Apostolus. Et quod dicitur, semen, est verbum Dei: proprie accipi potest, quia illud seminatur in cordibus per prædicationem: ideo non simpliciter dixit, semen, est verbum, sed, verbum Dei. Cùm inquit: Ego sum vitis; statim declaravit in quo esset similitudo, subdens: Sicut palmes non potest ferre fructum à semetipso, nisi manserit in vite; sic nec vos, nisi in manseritis. Suntque tropi accommodati ad increpandum: ut illud; Serpentes, & genimina viperarum, quomodo fugietis à iudicio gehenna? Et quod dixit de Herode: Ite, & dicite vulpi illi: Vade post me Satana: Unus ex vobis diabolus est: Audite verbum Domini Principes Sodomorum, percipite auribus legem Dei nostri populus Gomorrhæ. Ita familiariter sermone de astuto dicimus, Hic est vulpes: de forti, Hic est leo: de voraci, Hic est lupus: de timido, Hic est cuniculus: de obscœnis voluptatibus dedito, Hic est porcus. Sunt etiam tropi apti ad laudandum: ut, Ille erat lucerna ardens, & lucens: Vos estis sal terra: Vos estis lux mundi: Ego vox clamantis in deserto: Ipse est Elias: & de sancto viro dicere consuevimus: Hic est alter Paulus, Hic est Angelus: innocentes, & mansuetos, vocamus agnos, & oves; & ad exprimendum dilectionis affectum, vocavit Ioannem filium Mariæ, & Mariam matrè Ioannis. Sed nihil hinc tale occurrit, ut opus sit tropum statuere.

Quinta ratio ducitur ex eo, quod quæ Dominus parabolicè, vel tropicè, hoc est, obscurè, & ænigmaticè diceret, postea seorsum, & familiariter discipulis aperiebat, atque explanabat, ut docet Marcus: & discipuli

dum inopia intellectus cogentur, ad Dominum veniebant, dicentes; Ediffere vobis parabolam, scilicet zizaniorum agri. Et quando dixit: Non quod intrat in os, coinquinat hominem, Petrus putans esse parabolam; Ediffere, ait, nobis parabolam istam. Et apud Lucam idem docet: Domine, aiunt, ad nos dicis hanc parabolam, an ad omnes? & apud Ioannem dixerunt Apostoli, Nescimus quid loquitur (dicens scilicet: Modicum, & iam non videbitis me) & volebant eum interrogare. Hic autem Christus parabolam non est vsus, nec eam exposuit, nec Apostoli eius expositionem petierunt. Imò solent Evangelistæ obscurius dicta interdum exponere: ut illud apud Ioannem; Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud: & nodum soluens Evangelista, subiunxit: Ille autem dicebat de templo corporis sui. Et alibi; Si quis sitit, veniat ad me, & bibat; & Flumina de ventre eius fluent aqua viva; Explicansque qualis sit aqua, subdit: Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum. Et apud eundem Ioannem cùm Dominus dixisset: Et ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum, aperit qualis sit exaltatio, dicens; Hoc autem dicebat, significans qua morte esset moriturus. Cùm etiam Petro dixisset & senesceret, & alius eum cingeret, & duceret quod non veller, explicuit quod tenderet ille sermo, adiungens; Hoc autem dixit, significans qua morte clarificaturus esset Deum. Et apud Matthæum cùm dixisset: Intuemini, & caute à fermento Phariseorum, & Sadducaeorum, & illi cogitarent de panibus, declaravit, se per fermentum doctrinam intellexisse. Si ergo hoc loco aliquid obscurum, & metaphoricum dixisset, ob rei magnitudinem proculdubio declarasset bonus Dominus; vel Apostoli interrogassent Dominum, & ille explicasset. Certè Chrysostr. in Matthæi pulchrè ait: Quomodo turbati non fuerunt cum hoc audissent (scilicet; Hoc est corpus meum) quia multa ià, & magna de hoc antea disseruit. Et infra: Ipse quoque bibit ex eo; ne auditis verbis illis diceret: Quid

Matth. 13. Infra 15. Luc. 12. Ioan. 16. Euangelistæ obscurius dicta solent interdum explicare, & quænam illa. Supra 2. Infra 7. Ibidem. Infra 12. Infra 21. Matth. 16. Chrysostr. homil. 83. in Matth. 10. mo 2.

Cur Christus & ipse, ac prior qualem de calice biberit, quam discipulis bibendum per rigeret, teste Chrysostr. Ioan. 6. Gen. 40. Infra 47. Dan. 2. VI. ratio. Parabolicæ, vel allegoricæ locutionis ingenium. Christi figura. Exo. 12. Num. 21. Exo. 17. & 1. Cor. 10. Ioan. 19.

igitur sanguinem bibimus, & carnem comedimus? ac ideo perturbarentur. Nam & quando prius de his verba fecit, multi solummodò propter verba scandalum passi sunt. Ne igitur tunc id quoque accideret, primus ipse hoc fecit, ut tranquillo animo ad communicationem mysteriorum induceret. Sic ille. Parabolæ igitur clarè ostendunt metaphoram, sicut & somnia, in quibus aliquid futurum prædicatur. Sicut in Genesi dicitur: Tres propagines, tres adhuc dies sunt; post quos recordabitur Pharaon ministerij sui, & restituet te in gradum pristinum. In eodem quoque libro: septem boues, & septem spica plena, septem ubertatis anni sunt. Et Danieli Regi inquit Nabuchodonosori: Tu es caput aureum: in quibus omnibus locis libenter admittimus tropum. Sexta ratio, à natura parabolicæ, vel allegoricæ locutionis desumitur. Nam quemadmodum voces fluxæ, ac transeunt, res solidas & permanentes in sensu literali significant; ita in allegorica, vel tropica locutione res minores, & inferiores, ad designandas res maiores, & sublimiores assumuntur: ut etiam superficies tropi, vel allegoriæ parua videatur, atque exigui momenti; sensus tamen in tropo, allegoriæ vel delineat excelsus sit, & magnificus. Nam ita agnus sensibilis in lege, & serpens æneus exaltatus, & petra percussa reddens aquas, delineabat Christum verum agnum, Deoque immolatum, & tanquam serpentem in Cruce exaltatum, ibique lancea percussum, reddentemque aquam cum sanguine: quæ celsissima sunt, & excellentissima Fidei nostræ mysteria. Si autem hæc verba, Hoc est corpus meum: Hic est sanguis meus; per tropum, aut allegoriam, aut metonymiam exponantur, ut sit sensus: Hoc est figura corporis, & similitudo sanguinis mei; profectò contra naturam tropicæ, & allegoricæ locutionis id esset. Nam à sensu altiore ad literam de Christi corpore, & sanguine per tropum, siue allegoriam non ascenderetur, sed descenderetur ad sensum inferiorem de pane, & vino: iustius autem est, ut panis signet corpus Christi, &

vinum sanguinem; quàm è contrario, ut corpus Christi significet panem, & sanguis vinum: ut hæretici importunè moliuntur, qui pro vitali Christi corpore, & rutilanti, ac pretioso sanguine, quæ ipsa verba proprie significant, ad aridam, & planè mortuam panem, & vini figuram nos adducere contendunt. Adde, quod quæ metaphoricè rei alicui tribuuntur, ac de ea prædicantur; solent eius rei proprietates ante oculos ponere, & metaphoricè dicta de re tali prædicantur, non contrariè enim ipsa non prædicatur de metaphoris, nemo siquidè dicit; Leo, vel agnus, serpens, vel vitis, lapis, aut ostium est Christus; sed è contrario dicitur, Christus est leo, vel agnus, vel serpens, vel vitis, vel lapis, vel ostium. Si ergo Dominus in verbis cœnæ metaphora uti voluisset, dixisset, Corpus meum est panis, non autem dixisset demonstrando, Hoc est corpus meum: nec opus esset uti pronomine demonstratio. Quia metaphoræ à generibus, vel speciebus rerum desumi solent, aut ex alijs passim notis: ut Ioannes est Helias, scilicet officio, & ministerio. Idè etiam in parabolis locum habet, quæ adhibentur ad res declarandas, & non ex particularibus, sed ex generibus rerum petuntur, aut rebus aliòquin vulgatis, ut ex agricultura, ex pastura, piscatura, & alijs rebus satis notis. Unde dicitur: Simile est regnum cœlorum fermento, grano sinapis, thesauro, margaritæ pretiosæ: non contrariè. Nec enim dicimus fermentum, vel granum sinapis, vel thesaurus, vel margarita similis est regno cœlorum: nam hoc quando fit, expositio est, & declaratio parabolæ. Sic dicitur: Qui seminat bonum semen, est Filius hominis. Ager autem est mundus: messores, Angeli sunt, & septem boues, septem anni sunt. Cum ergo Dominus nomen corporis sui rei tribuat, quam edendam porrigebat, & demonstratione peculiari utatur, dicens, Hoc est corpus meum: constat eum sine metaphora, vel parabola locutum.

Septima ratio sit: Ipsa verba Evangelica si exactius, & prescius inspiciantur, omnem ex se rationem meta-

Quid figuratiui p corpore, & sanguine Christi factum porrigant suis. Rerum figurarum ingenium, & natura. Metaphoræ unde ducantur. Matth. 11. Parabolæ unde etiam peti soleant. Matth. 13. Ibidem. Gen. 41. VII. ratio.

1. Cor. 11.

Græci articu-
li quam vim
habeant.

Cur Dominus
non dixerit:
Hæc est figu-
ra, aut symbo-
lum corporis
mei. sed. Hoc
est corpus
meum.

Damasc. li-
bro 4. c. 14.

Theophy. in
Matth.

1. Cor. 11.

Luc. 22.

Quo sangui-
ne Vetus Te-
stamentum fue-
rit confirmatum.

Exo. 24.

phoræ, vel tropi depellunt. Nam primum dicitur: Hoc est corpus meum, siue vt Græcè significantius legitur: *Τὸ ἰσὺν τὸ σῶμα μου*, vel vt Paulus dixit, *Τὸ μὲν ἰσὺν τὸ σῶμα*. Id est: Hoc est illud ipsum corpus meum: & de sanguine, *Τὸ ῥοδὸν αἵμα μου*, nempe, Hic est ille ipse sanguis meus. Eam enim vim habent articuli Græci, vt rem ipsam vocibus, quibus adduntur, significatam magis determinent, ac exprimant. Et licet Dominus non dixerit: Hoc est verè, vel propriè, vel sine vlla figura corpus meum; nihil refert, quia eandem virtutem, atque significationem, haber dicere, Hic est pater meus, ac dicere, Hic verè, & propriè est pater meus; Vel, Hæc est domus mea, vel vestis mea: tanquam si dicatur, Hæc est verè domus mea, vel propriè vestis mea. Hinc pleriq; Doctores antiqui, & recentiores, tam Græci, quàm Latini, ponderant, Dominum nõ dixisse, Hoc est signum, vel symbolum, aut figura corporis, & sanguinis mei, vel quid simile. Lege Damascenum, & Theophylactum in Matthæum hæc scribentem: *Porrò dicens, Hoc est corpus meum; ostendit quòd ipsum corpus Domini est panis qui sanctificatur in altario, & non respondens figura. Non enim dixit, Hoc est figura; sed, Hoc est corpus meum. Ineffabili enim operatione transformatur, etiam si nobis videatur panis. Quoniam infirmi sumus, & abhorremus crudas carnes comedere, maxime hominis carnem. Et ideo panis quidem apparet, sed caro est. Sic ille. Deinde cum dicitur: Hic est calix Nouum Testamentum in sanguine meo; vel, Hic est sanguis meus Noui Testamenti: non potest exponi; Hic calix est figura calicis sanguinis mei in ipsa cruce effusi: quia in cruce nullus talis fuit calix recipiens Christi sanguinem. Adhæc sicut Vetus Testamentum, vero & reali aliquo sanguine vitulorum sancitum fuit: ita nouum nõ signo, vel memoriali aliquo sanguinis fuit obfignandum: nisi velimus figuram præstantiorem facere, & nobiliorem veritate signata, & figurata. Nam si hic tantum est vinum vt figura, & imago sanguinis Christi, & non ipse sanguis; profectò sanguis vitulo-*

rum & hircorum perfectius representasset sanguinem Christi quàm vinum, quod res insensata est. Licet non negem, per metaphoram vinum dici sanguinem vix, iuxta illud: *Et sanguinem vix biberent meracissimum: & Lauabit in vino stolam suam, & in sanguine vix pallium suum.* Tamen sanguis vitulorum, & hircorum, quia sanguis verus erat animalium, & quia aspersus super populum, & librum, perfectius adumbrabat sanguinem Christi, quàm vinum, quod non nisi metaphoricè dicitur sanguis vix.

Quòd verò apud Lucam Græcè dicitur: *Hic calix Nouum Testamentum in sanguine meo*: etiam si non sit verbum substantiuum, supplendum est, sicut in similibus locutionibus aliàs suppleri solet, & sicut supplet B. Paulus in prioria ad Corinthios, vbi ait: *Hic calix, Nouum Testamentum in meo sanguine.* Quæ oratio, similiter ac superiores, potest in hunc modum ordinari. Nouum Testamentum in meo sanguine, est hoc, nempe poculum: quia Græcè dicitur, *Τὸ ῥοδὸν αἵμα μου*: vt calix, vel poculum sit prædicatum, nouum verò Testamentum sit subiectum: & sit sensus: Noui Testamenti sanguis, confirmator scilicet, est hoc poculum, vel continetur in hoc poculo, quod porrigo. Præterea, si, hoc est corpus meum, illum sensum efficeret, quem hæretici volunt, nempe, Hoc est symbolum corporis mei, rectius, ac verius eiusmodi verba dici possent de agno paschali: Nam ille, perfectior est similitudo Christi, ac typus, quàm panis: nam agnus veras carnes habet, verum sanguinem. Erat agnus animal viuum, ac sentiens, mansuetum, humile, obediens: quibus perfectius representat vitam, mortem Christi, eiusq; virtutes, quàm panis, qui nec vitam, nec mortem Christi, nec virtutes valet adumbrare. Perfectius etiam fuisset signum corporis Christi manna cœlestis, quàm panisoster: manna siquidem edebatur, illoq; pane pasti sunt vsque ad ingressum Terræ Promissæ: illudq; Deus asseruari iussit in memoriam, iuxta illud Exodi: *Sume vas vnum, & mitte ibi*

Vinum vt dicitur sanguis vix.

Deuter. 32
Gen. 49.

Leuit. 16.
Num. 29.
Heb. 9.

Luc. 22.

Quid supplendum in his locis verbis: Hic calix Nouum Testamentum in sanguine meo.

1. Cor. 11.
Sententia eiusdem ordinationis.

St panis Eucharisticus, symbolum est corporis Christi, quid consequeretur.

Agnus legalis & manna, quia panisoster Eucharistiam, & Christum representantur.

Exo. 16.

man,

Sap. 16.

Exo. 16.

Ioan. 6.

Supra 1.

Infra 6.

Si Eucharistia tantum figuraret corpus Christi, quid inde.

Psal. 77.

VIII. ratio.

man, quantum potest capere gomor, & reponere coram Domino ad seruandum in generationes vestras. Habebat item omnem saporem quem quisque volebat, vt tradit liber Sapientiæ: neque qui plus accipiebat ex eo, abundabat; neque qui minus, deficiebat. Si igitur manna typus fuit Eucharistiæ, vt Dominus ait apud Ioannem; ergo pro figura reddita est figura, & non veritas, contra illud: *Lex per Moysen data est; gratia, & veritas per Iesum Christum facta est.* Quomodo igitur verum est quod Dominus dixit: *Nõ Moyses de dit vobis panem de celo; sed Pater meus dat vobis panem de celo verum?* Quòd si Eucharistia tantum est symbolum corporis Christi: longè excellentiori figura vsi sunt Patres. Nam manna de celo cadens melius representabat diuinitatè Verbi è cœlis profectam, & Humanitatem de Spiritu sancto in vtero Virginis sanctificatam. Ille erat Angelorum virtute confectus & quem quisque volebat, saporem habebat; at panis noster, pistorum manibus conficitur, & non nisi nudum panis saporem continet.

Octauò, in cæteris Sacramentis cõficiendis nunquam Christus tropicas, aut metaphoricæ locutiones adhibuit, sed proprijs verbis illa instituit, vt discurrenti per illa constare potest; nulla enim forma Sacramenti nouæ legis potuit ab alio, quàm à Christo institui, & ab eo ad nos per manus peruenit: nullas item metaphoras, aut tropos habent, sed simplicibus ac proprijs verbis quælibet illarum constat. Non erat igitur rationi consentaneum, vt infinita Dei sapientia, quæ nouerat quantum immineret diffidiorum in Ecclesia ex his verbis tropicè acceptis, quantum item periculum idololatriæ, si propriè nõ loqueretur pro sua sapientia, & incomparabili erga Dei Ecclesiam charitate, non

ita temperaret verba sua in instituen- do hoc Sacramento, vt etiam si in omnibus alijs figuratas locutiones admisisset, in hoc tamen ab omni tropo, & metaphora abstineret, ne consultò occasionem, & ansam porrexisset Ecclesiæ videretur, vel perniciosissime errandi, vel schismata in ea ferendi, vel crimen idololatriæ admittendi. Hactenus igitur de rationibus per tropum, aut metaphoram, aut energiam, quæ illis verbis subesse hæretici seducti arbitrantur. Non me latet, nonnullos locos ex Scripturis, ac Patribus illos adducere, quòd sententiã suam stabiliant: sed quam id verè, & efficaciter efficiant, paulò post ostensuri sumus.

Nunc tantum producamus definitionem Concilij Tridentini, quod sessio. 13. post longas, & acres disputationes definiuit: *Si quis negauerit in sanctissima Eucharistia Sacramento contineri verè, realiter, & substantialiter corpus, & sanguinem vna cum anima & diuinitate Domini nostri Iesu Christi, ac proinde totum Christum; sed dixerit tantummodo esse in eo vt in signo, vel figura, aut virtute, anathema sit.* Hæc ibi. Reliquum est iam, vt vela contrahamus, atque obnixè Dominum rogemus, vt pro sua charitate, quæ maxima est, & infinita, fidelium, & Catholicorũ mentes illustrare, tantamq; eis, tamq; vtilem, & salutarem veritatem patefacere velit, vt in tanta Fidei confessione firmiter perseuerent; aduersariorum verò, & hæreticorum tanta in re hallucinantium animos emolliat & intelligentias illustret, vt idem cum orthodoxis sapiant, idem dicant, quòd ita ab omnibus glorificetur Dominus noster Iesus Christus, qui cum Patre, & Spiritu sancto semper viuunt, & regnant, ab omniq; creatura laudatur, atq; benedicuntur in cunctis seculis.

Amen.

Cur in Sacramento Eucharistie conficiendo, vt alijs in rebus omnibus, ab omni prorsus tropo & figura abstinuerit Diuina sapientia.

Synodi Tridentinæ definitio aduersus Tropologicos. Concil. Trident. can. 1 sess. 13.

Philip. 2.

TRACTATVS XXI.

IN quo illa eadem verba: Hoc est corpus meum: non nisi propria vocum significatione seruata, exponenda esse demonstratur.

QV ANQVAM superiori tractatu hec verba omni tropica, & figurata locutione carere, varijs rationibus in peculiare hæreticos sit ostensum, atque inde merito deducatur proprie esse accipienda, nec nisi propria vocum significatione exponenda; tamen ad hoc ipsum nouis rationibus confirmandū, præsentī tractatu accingimur. Nam etsi idem sit, aliquem non esse mortuum, vel illum esse viuum, probare, & qui vnum illorum concludit, alterum quoque euincat: tamen aliæ rationes sunt, quæ petuntur à morte, quæ illi minimè conuenire probamus, aliæ sunt quæ desumuntur à ratione vitæ, quam illi congruere probamus. Vtròque igitur modo hîc procedendū est nobis. Age igitur, prima prodcat ratio. Dixit Dominus, Hoc est corpus meū. Hæc sunt verba Iesu, hoc est, Dei, & hominis. Quod si quisquam dicat, Deus non est; cum hoc non disputo: quia contra negantem principia non est argumentandum. Quod si admittat Deum esse; cogetur omnipotentem illum, vt tradit Symbolum, cōfiteri, veracē in omnibus verbis suis, scientemq; proprie loqui. Si igitur is, qui accepit panem, qui benedixit, ac fregit, & porrexit discipulis suis, dicens, Hoc est corpus meum, Deus est, ac Dei filius, cui nihil est impossibile: qui non mentitur, nec falli, aut fallere potest: profectò nihil sibi impossibile illis verbis expressit, de quo Propheeta ait: Ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Et iterum, Omnia quacunq; voluit Dominus, fecit in celo, & in terra, in mari, & in omnibus abyssis: & Angelus: Quia non erit impossi-

bile apud Deum omne verbum; & Vocat ea que non sunt, tanquam ea que sunt: & Esaias, Verbum meum quod egredietur de ore meo, non reuertetur ad me vacuū, sed faciet quacunq; volui, & prosperabitur in his, ad qua misi illud. Et ipse Dominus, Cælum, & terra transibunt; verba autem mea non prateribunt, atq; etiā Euangelista: In potestate erat sermo ipseus. Si ad hos locos Scripturæ attenderent hæretici, non esset adeo infirma illorum fides, quam tamen tantopere prædicant: & euanescerent eorū argumenta, quæ aut sensus, aut rationem humanam consultando, vt faciebant Capharnaitæ, impossibilem indicant Christi præsentiam in Sacramento. Et ideo languet eorum fides, quæ vincitur à Centurionis illius militis fide, qui dicebat: Sed tantum dic verbo, & sanabitur puer meus. Hanc rationē non ignorarunt Patres: ait enim Ambrosius lib. De Sacramentis: Hoc igitur astruamus, quomodo potest qui panis est, corpus esse Christi consecratione. Cōsecratio igitur quibus verbis est, & cuius sermonibus? Domini Iesu. Nam reliqua omnia que dicuntur, laus Deo defertur: oratione petitur pro populo, pro Regibus, pro ceteris. Vbi venit vt conficiatur venerabile Sacramentum, iam non suis sermonibus, sacerdos, sed vtitur sermonibus Christi. Ergo sermo Christi hoc conficit Sacramentum. Quis sermo Christi? nempe is, quo facta sunt omnia. Iussit Dominus, & factum est cælum: iussit Dominus, & facta est terra: iussit Dominus, & facta sunt maria: iussit Dñs, & omnis creatura generata est. Vides ergo quā operatorius sit sermo Christi? Si ergo tāta vis est in sermone Domini Iesu, vt inciperent esse que non erant; quanto magis

Rom. 4. Esa. 55. Matth. 24. Luc. 4. Hæreticorū fides cur tam infirma. Ioan. 6. Matth. 8. Patres. Ambros. libro 4. De Sacram. c. 4. initio tomo 4. Quomodo possit qui panis est, corp⁹ esse Christi consecratione, secundum Ambrosium. Gen. 1. & seq. Psal. 148. Psal. 134.

Stimile.

Ratio prima.

Cum quo nō sit disputandum.

Psal. 144.

Omnipotentis Christi sermonis testimonia Scripturarum.

Matth. 19. Luc. 1.

Psal. 148.

Psal. 34.

Luc. 1.

opera-

Damascen. lib. 4. de Ortho. fide, c. 14. Psal. 134. Gene. 1. & seqq. Psal. 32. operatorius est vt sint qua erant, & in aliud commutentur? Audi Damascenum libro de Orthodoxa fide, vbi propositis verbis Euangelicis, subiungit: Si igitur Verbum Dei viuens est, & efficax, & omnia quacunq; voluit Dominus fecit: si dixit, Fiat lux, & facta est: Fiat firmamentum, & factum est: si verbo Dei cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum, verbo Domini perfecta sunt: & homo ipse vbique diuulgatum animal: Si volens ipse Deus Verbum factus est homo, & ex sancta Virginis purissimis, & illibatissimis sanguinibus in se ipso sine semine carnem sustentauit: non potest panem sui ipsius corpus facere, & vinum & aquam sanguinem? Et infra: Quomodo, inquit, fiet mihi istud, dicit sancta Virgo, quoniam virum non cognosco? Respondet Gabriel Archangelus: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi. Et nunc interrogas quomodo panis fit corpus Christi, & vinum, & aqua sanguis Christi? Respondeo tibi & ego: Spiritus sanctus obumbrat, & hac operatur super sermonem, & intelligentiam; panis autem, & vinum transumuntur. Hæc ille doctè, & eleganter. Quod si fortè obijcias, aliud esse, loqui de Christo Deo; aliud, de Sacerdote ministro, qui homo est infirmus, & impotens. Respondet tibi Chrysostomus homilia illa pulchra de prodicione Iudæ: Et nunc, inquit, ille præsto est Christus, qui illam ornauit mensam, ipse istam quoque consecrat. Non enim homo est, qui proposita de consecratione mensa Domini corpus Christi facit, & sanguinem, sed ille, qui crucifixus pro nobis est Christus. Sacerdotis ore verba proferuntur, & Dei virtute consecratur, & gratia, Hoc est, ait, corpus meum: hoc verbo proposita consecrantur. Et sicut illa vox, quæ dicit: Crescite, & multiplicamini, & replete terram, semel quidem dicta est, sed omni tempore sentit effectū ad generationem operante natura: ita & vox illa semel quidem dicta est, sed per omnes mensas Ecclesia vsque ad hodiernam diem, & vsque ad eius aduentum præstat sacrificio firmitatem. Hæc illi Patres, doctissimi.

Damascen. lib. 4. de Ortho. fide, c. 14. Psal. 134. Gene. 1. & seqq. Psal. 32. Luc. 1. Hostiam cōsecret proprie quis, sacerdos, an Christus. Gene. 1. Quam verax sit Deus.

His accedit, quod nō tantum omnipotens, sed etiā verax est Deus, qui nequit fallere, aut falli, sicut omnis homo mendax: plus igitur verbo Dei dicentis, Hoc est corpus meum, standū est, quàm toti mundo negati: nam de illo scriptū est: Fidelis Dominus in omnibus verbis suis; & sanctus in omnibus operibus suis: & vt ait Paulus, Impossibile est mentiri Deum. Et iterum: Est autem Deus verax; omnis autem homo mendax; Et Dominus ipse de se: Ego sum Via, & Veritas, & Vita: ac vt vita mori nequit, ita prima veritas errare non potest. Qui igitur à proprietate verborum recedunt, mendacem faciunt Deum; cum sint ipsi merum mendacium, & ex patre diabolo, qui mēdax est, & pater eius, id est, mendacis. Ad hæc Deus, si quis alius; optimè nouit linguarum idiomata, verborum etymologias, & proprietates ad exprimendam animi sui sensā, nec opus est vt homo tantum sibi temere tribuat, vt Deum, quomodo sit loquendum, docere audeat. Hinc B. Hilarius lib. 8. de Trinitate, in Arrianos interpretantes Christi verba: Vt omnes vnum sint, sicut tu Pater in me, & ego in te, & c. secus quàm Catholica regula patiatur: Vnum, inquit, non natura, sed voluntate: Respondet acutè, & sapienter: Quid hic (ait) equanimitatem, quid per voluntatis assensum, anima & cordis vnitatem introducis? Fuertat namque in verborum copia, & proprietate, vt si voluntas vnum esse eos faceret, Dominus ita precaretur: Pater, sicut nos vnum volumus, ita & illi vnum velint, & vnum per concordiam simus omnes. Aut fortè qui Verbum est, significationem verbi ignorauit? Et qui veritas est, loqui vera nesciuit? Et qui sapientia est, in stultiloquio errauit? Et qui virtus est, in ea fuit infirmitate, ne posset eloqui, quæ velles intelligi? Locutus planè ille est vera, & sincera fidei Euangelica Sacramenta. Neque solum locutus est ad significationem, sed etiam ad finem docuit. Hactenus ille de Dei sapientia & virtute eodem libro 8. de Trinitate scribit: Excedit, inquit, humanam mentem Dei

Psal. 115. Psal. 144. Heb. 6. Rom. 3. Psal. 115. Ioan. 14. Prima veritas errare nō potest. Suprà. 8. Deus scientiā habet vocis. Sap. 1. Act. 1. Hilar. sub initium. Ioan. 17. Aduersus Arrianos etudem cum Patre esse naturæ Filiū per negantes. Suprà. 14. 1. Cor. 14. Idem int. medium, & finem.

Dei virtus ac potentia quantalibet.

Simile.

Apocal. vii.

Addat verbis Christi quis.

II. ratio.

1. Tim. 2. Messias Christi dicta omnia, & facta, qualia fuerint.

Marc. 7.

Ioan. 7.

Luc. 4.

potestas, ad quam si se infirmitas protendat, magis infirma reddetur, dum hoc ipsum quod obtinebat, amittit potiore ad obtundendam eam verum celestium natura, quia omnes eius consequentis se peruicaciam ipsa complexu eius maior infirmat. Ut igitur Sol ita videndus est vt possit videri: tansusq; excipiendus lumine est, quantum admittitur; ne si plus velimus spectare, minus quoque quam possumus, consequamur: ita & ratio celestis in tantum intelligenda est, in quantum se permittit intelligi: in tantum expetenda est, in quantum apprehendendam se dedit, ne si contenti indulgentia moderatione non sumus, amittamus indulta. Est ergo in Deo quod percipi potest: est planè, si modo quod potest, velis. Sicut enim est in Sole quod videas, si hoc velis videre, quod possis, amittas autem quod potes videre, dum quod non potes, niteris: Ita & in rebus Dei habes quod intelligas, si intelligere quod potes, velis: ceterum si ultra quam potes, speres, id quoque quod potuisti posse, non poteris. Haecenus ille doctissimus Pater: quæ vtinam ante oculos haberent Hæretici: modestius enim de Dei viribus, & sapientia & sentirent, & loquerentur, & scriberent. Porro qui ad diderit verbis Christi, diuersum, vel contrarium sensum faciendo; dignus est, vt Dominus addat plagas multas super eum: vt minatur Apocalypsis. Addit autem verbis Christi, Hoc est corpus meum, qui dicit sensum esse, Hoc est symbolum corporis mei; vel, Hoc, significat corpus meum, vel, Hoc est energia corporis mei.

Secunda ratio ad idem ostendendum, sumitur ex eo, quod hæc sunt verba Christi, siue Messiae, Dei & hominis mediatoris: ad Messiam autem nonnisi præclara rùm dicere, tum facere spectabat: qui nihil vnquam non excellens, ac sublime à conceptione, & natiuitate sua ad ascensionem vsque, & dixerit, & fecerit. Hinc de eo turbæ dicebant: Bene omnia fecit: & surdos fecit audire, & mutos loqui; Et, Nunquam sic locutus est homo, sicut hic loquitur; Et, Omnes testimonium illi dabant; & miraban-

tur in verbis gratia, qua procedebant de ore ipsius. Morem igitur agendi suum, cum esset à nobis discessurus, nec intermisit, nec oblitus est: nam ingressus est Ierosolymam tanta populorum acclamatione: mirabilia fecit in templo: cœnam magno miraculo apparari iussit: Ire, inquit, in ciuitatem; & occurret vobis homo lagenam aquæ baiulans, &c. & ipse vobis demonstrabit cœnaculum grande, stratum; & illic parate nobis: Pascha cum discipulis edit: lauit discipulorum pedes, non sine ingenti Apostolorum admiratione. Quinam igitur fieri potuit, vt discessum suum à cæteris omnibus vitæ suæ actionibus alienum, hoc frustolo panis, quod esset figura sui corporis, clauderet, suisque discipulis, & fidelibus omnibus in perennè sui recordationem edendum commédaret? Nam hæc nihil dignum admiratione ad extremum egisset. Vt ergo admirabilis sit, vt planè erat, sub panis, & calicis speciebus corpus, & sanguinem suum reliquit, vt verba expresse sonant: quæ si per allegoriam, vel tropos aliò detorqueantur, fit vt Christus in extremis mysterijs cæteris suis verbis, ac admirandis operibus nulla ex parte respondeat, nec illius persona digna sint, nec illum deceant; cum eius conceptio, natiuitas, disputatio in templo, baptismus, vita, sermo, signa, actio, & conuersatio, summa cum admiratione fuerint semper coniuncta; vt Propheta dixerit: Magna opera Domini; exquisita in omnes voluntates eius. Memoriam fecit mirabilium suorum, misericors, & miserator Dominus: escam dedit timentibus se. Tantum enim abfuit Dominus à nudo pane porrigendo, vt etiam compendium admirabilium operum suorum, potentiaque suæ, sapientia, ac bonitatis, & charitatis in hoc vno Eucharistiæ mysterio, quod corpus suum, & sanguinem continet, nobis reliquerit. Cum autem dubitari interdum soleat, qua ratione alicuius viri verba interpretanda sint, consueuimus illorum verborum sensui inhærere, qui personæ dicentis magis conueniat, ac congruat; quique statum illius magis deceat. At

Mos Christi nunquam intermissus quis.

Matth. 21. Ibidem. Mar. 14.

Ibidem.

Ioan. 13.

Psal. 110.

Verba alicuius dubia, comoda interpretandi ratio.

verò

III. ratio.

Ioan. 6.

Si promissio panis, qui esset caro sua, Christus nudum panem tradi dixerit, quid egisse videri potuisset.

Psal. 32.

Psal. 88.

Psal. 118.

Verbis Christi de carne sua manducanda, & sangui-

verò quæ Christus dixit in cœna iuxta sensum Sacramentarium exposita; magnificentia, & sapientia Christi, non conueniunt, cum ad literam secundum Ecclesiæ mentem intellecta, insignem, & commendabilem Christi sapientiam, & charitatem testificantur.

Tertia ratio: Verba hæc Domini sunt exhibentis, & opere complentis, quod ipse olim non tantum prædixerat, sed etiam promiserat. Disputans enim cum Capharnaitis, in hæc verba prorupit: Panis quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita. Vt autem fidem datam liberaret, Dominus in cœna accepit panem, & benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, dicens; Accipite, & comedite: Hoc est corpus meum. Vides quomodo exhibitio responderit promissioni? Vides promissum panem, qui sit caro eius? Vides exhibitum panem, qui erat caro eius? Et quod dixit: Quam ego dabo pro mundi vita, idem est, ac dicere, quod pro vobis datur. Nam si loco panis promissi, qui esset caro sua, præstaret nudum panem, qui esset figura carnis, haud secus profectò Dominus fecisset atq; ille, qui alicui spondisset centum aureos, vel decem capones, & postea exhiberet depictos aureos, aut capones in charta; aut vt Rex qui promitteret ciuitatem alicui, exhiberet autem picturam illius ciuitatis in tabula descriptam: quod horribile est de Christo cogitare. Nam promissioni suæ promissionem alteram substitueret, si verus est sensus Hæreticorum de symbolis, & non continet realem exhibitionem; cum tamen scriptum sit: Rectum est verbum Domini, & omnia opera eius in fide: rursus; Et quæ procedunt de labijs meis, non faciam irrita; Et iterum; Fidelis Dominus in omnibus verbis suis. Negant igitur fidelitatem Domini Iesu, & veracitatem in verbis suis, qui hæc per tropos & symbola interpretantur.

Quod si quisquam contendat, non minus subesse tropum, & figuram in verbis capitibus Ioannis 6. quam in

verbis illis, Hoc est corpus meum; is profectò mihi desipere, aut insanire videbitur. Nam ea omnia verba, quæ illo capite habentur in illa disputatione de pane, si accuratius scrutemur, deprehendemus longè esse ab omni figura, & simbolo: nam præcellerat obiectio Iudæorum, dicentium; Quod ergo tu facis signum, vt videamus, & credamus tibi? Quid operaris? Patres nostri manducauerunt manna in deserto. Et Christus respondit, manna non esse panem de cœlo, sed verum patiem de cœlo esse quem ipse porrigeret. Quod si panis Eucharistiæ ratione rei contentæ, id est, corporis Domini, non excelleret manna; profectò quod ad externam speciem spectat, panis noster non posset illi æquari, nedum anteferri. Deinde præcessit: Hic est panis de cœlo descendens; vt si quis ex ipso manducauerit, non moriatur: at figura corporis Christi de cœlo non descendit, nec habet vim dandi vitam. Deinde, cum dixit: Panis quem ego dabo (scilicet in cœna) caro mea est, quam ego dabo (scilicet in cruce) pro mundi vita: si sensus esset: Figura est carnis meæ, profectò carnis figura non fuit data pro mundi vita, sed vera caro Iesu Christi. Adhæc si Christus tantum imaginem corporis sui porrigeret in vero pane, non fuissent offensus sermone eius Capharnaitæ, sed cessasset eorum scandalum, & responso Christi pacati fuissent: at verò Christus non solum nihil tale, vt somniant Hæretici, dixit; sed persistens in sua sententia, & necessitatem carnis suæ manducandæ ad salutem, subiunxit: Amen amen dico vobis, nisi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Omitto Traditionem Patrum, & multa alia argumenta, quæ in Ioannis explicatione protulimus, quæ non est operæpretium repetere, ne actum agere videar: mitto lectorem ad librum præcedentem de disputationibus. Hæc satis sit, indubitatum esse, & intuctum, eiusmodi locos Ioannis 6. ad Eucharistiæ Sacramentum esse referendos.

ne suo bibendo Ioann. 6. nullum tropum, & metaphoris locum esse posse, multis de causis.

Exod. 16.

II. ratio.

III. ratio.

III. & vlt.

Lib. 8. tractat. 8.

III. Item ratio contra Tropicas, & Metonymicos. Luc. 22. Ibidem.

Qui Testamentum conditori sunt, quibus verbis vel consueverint.

Morientium nouissima verba ut sint accipienda.

L. non aliter. ff. de legatis. 3.

Aug. lib. de unitate. Eccles. 6. 20.

Grex Christi quis.

Ioan. 10

Quarta ratio: Sunt eadem verba Domini morituri, & testamentum condentis, suamque vltimam voluntatem declarantis. Nam in ea cena dixit; *Hic est calix Nouum Testamentum in sanguine meo*; & iterum, *Ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus regnum*, &c. Solent autem prudentes viri morituri in condendo Testamento expressis, rotundis, planis, atque perspicuis verbis uti, ne lites interminabiles inter hæredes, & legatarios relinquant; ac proinde omnes metaphoras, figuras, & vocum schemata consulto fugiunt: multo igitur magis diuinam hoc Sapientiam suo exemplo nobis præstitisse credendum est. Adde, quod ubi dubia incidunt in verbis testatoris, non aliter atque sonant, & secundum propriam, & simplicem vocum significationem sunt accipienda: ut habetur in regulis iuris, nisi plane constare posset aliunde aliam fuisse illius voluntatem, quam verba præferunt. Ex quo fit, ut asserere, Christum testamentum suum tropis, & figuris refertum condidisse, nihil sit aliud, quam testamentum eius infirmare, ac labefactare: & Christum intestatum ex hoc mundo discessisse, contra omnium Prophetarum, & Apostolorum fidem statuere. Hinc Augustinus lib. de unitate Ecclesie, tractans, illa verba morientium nouissima in proprio sensu esse accipienda, ita scribit: *Quid hoc est, rogo? cum verba nouissima hominis morientis audiuntur iturri ad inferos, nemo eum dicit esse mentitum, & impius iudicatur hæres, qui forte illa contempserit. Quomodo ergo effugiemus iram Dei, si vel non credentes, vel contemnentes repulerimus verba nouissima, & vnici Filij Dei, & Domini nostri, ac Saluatoris, & iturri in cælum, & inde prospecturi, qui ea negligat, quis obseruet, & inde venturi, ut de omnibus iudicet? Habeo manifestissimam vocem pastoris mei commendatis mihi, & sine vllis ambagibus exprimentis Ecclesiam: mihi imputabo, si ab eius grege, quod est ipsa Ecclesia, per verba hominum seduci, atque aberrare voluero, cum me præsertim admonuerit, dicens: *Quæ sunt oves meæ, vocem meam audiunt, & sequuntur me, Ecce vox eius**

clara, & aperta, ac audita. Qui eum non sequitur, quomodo se ouem eius dicere audebit? Hactenus ille. Quomodo igitur ouis esse possit Christi, qui a voce eius clara, *Hoc est corpus meum*, per allegorias, & tropos discedit? aut quomodo ab Ecclesia, quam iubet Christus audiri, horum verborum non petit intellectum? aut quare transfugis Ecclesie, ac desertoribus, quis præstat fidem, ut ea ratione extorris ab Ecclesia efficiatur? Præterea verbis hominis testantis aliquid addere, aut detrahere, impii est prorsus, & iniquum: nam ut Apostolus ait: *Homini confirmatum testamentum nemo spernit, aut superordinat*? Quomodo non igitur erit impiissimum, & iniquissimum, Filij Dei Testamentum pervertere, ac corrumpere? Et quid est contemnere, vel superordinare, nisi, ubi Christus dixit, *Hoc est corpus meum*, de suo addere, dicendo, *Hoc est symbolum, vel similitudo, enargiæ corporis mei*? Effetque perinde, atque si pater quispiam ædium suarum magnificarum filium constitueret hæredem, & ut quis eluderet testamentum, interpretaretur, non ædes magnificas, sed ligneam formam, siue modulum ædium magnificarum filio reliquisset: quis hic non agnosceret stropham, & technas malignorum hominum? aut quomodo non succenseret filius contra illos, & irideret tam inanem, & fallacem testamenti paterni interpretationem? Quid ni igitur & nos redeamus tam stultas, & sophisticas Hæreticorum glossas, qui pro vero Christi corpore nobis nudum panem porrigunt?

Quinta ratio: His verbis Dominus legi veteri finem imposuit, & nouam inchoauit. Etenim magnus primum sacrificium Veteris Testamenti extitit, ante egressum de Aegypto institutum, & postremo perfectum est à Christo in cena; Gerebat autem agnus ille expressam imaginem Christi, de quo Scriptura cecinerat: *Emitte agnum, Domine, dominatorem terræ*; & alibi: *Quasi agnus coram tondente se obmutescet, & non aperiet os suum*. Et Ioannes Baptista: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*. Si ergo in cena loco agni Paschalis nudum panem, & meram figuram

Matth. 18.

Verbis hominis testantis aliquid addere, vel detrahere, quantum scelus sit. Gal. 3. Filij Dei testamentum qui spernant, aut superordinant.

Simile.

V. ratio.

Christus quædo veteri legi suam imposuit, & nouam inchoauit. Exod. 12. Agnus in lege quid adubraret. Esai. 16. Infr. 53. 1. Pet. 2. Ioan. 1.

corporis

1. Cor. 6.

Apocal. 13.

Luc. 22.

Chry. hom. 83. in Mat. tom. 2.

Christus in cena Eucharistiam instituens, cui similibus pictori, secundum Chrysostrum. 1. Cor. 10. Heb. 10.

Nouum Testamenti potissima pars quæ sit.

Exo. 10. & seq. Ioan. 1. Gen. 14. Typi Eucharistia.

corporis sui instituit, profecto non opus erat ut ab agno ad panem descenderet: nam ille pulchrius, ac dilucidius præteritâ Christi vitam, & passionem imminentem designare poterat, quam panis. Vnde & Apostolus dixit: *Pascha nostrum (id est, agnus noster) immolatus est Christus*. Et Ioannes in Apocalypsi habet, Christum esse agnum occisum ab origine mundi. Quod si Christus ante institutionem Sacramenti figuram agni aboleuit, dicens, *Ex hoc non manducabo illud, donec impleatur in regno Dei*: id est, Hoc erit postremum Pascha, quod celebrabo; quomodo panis mortui figuram tantum instituit? Quod si Eucharistia in nudo pane, & puro vino constituit; quomodo post agnum Paschalem non statim manducauit typicum Pascha, si panis nuda figura erat? Vnde Chrysostrum in Matthæum: *Postquam, inquit, sol iustitia radiauit, umbra soluitur luce: & ideo in ipsa mensa vtrumque Pascha, & typi, & veritatis, celebratum est. Nam sicut pictores pingendam tabulam vestigijs quibusdam adumbrare consueuerunt, & sic colorum varietate perficeret: ita & Christus fecit in mensa, & typum Pascha descripsit, & Pascha veritatis ostendit*. Hactenus ille in sensu. Quoniam igitur omnia in figura contigerunt illis, ut ait Apostolus, umbram habebat lex futurorum bonorum: Nouum autem Testamenti status contineat ipsam imaginem rerum, id est, res solidas, ac veras, illisque umbris figuratas: cumque potissima huius Testamenti Noui pars sit Eucharistia, quæ aliarum omnium est finis: asserendum est illam Christum verè præsentem continere. Aliàs adhuc ageremus in umbris, & in figuris, & essemus in veteri adhuc Testamento, nondum in Evangelico, & Nouo. Quod si absurdum non est, quid quæso absurdius excogitari potest? Cumque agnus ille Paschalis, manna, panes Propositionis, lex per Moysen data, gratia, & veritas per Iesum Christum facta est, panis, & vinum Melchisedec, & quotidiana ex simila oblatio in templo, figuræ sint Eucharistia: si Christus in ea præsens non esset, figuræ nobiliores essent re figurata, cõ-

tra omnem figuræ rationem: & inueniens esset secundum Gregorium Nazianzenum, quod figura præcesserit figuram. Et Irenæus agens in Hæreticis, ait: *Cogentur hi tales, quemadmodum sæpenumero ostendimus, semper typos typorum, & imagines imaginum adinuenire, & nunquam figere animum suum in vno & vero Deo*.

Sexta ratio, ab immensa Christi in nos dilectione accipitur: sunt enim hæc verba summè amantis, & in pignus amoris, preciosissimum, & gloriosum donum porrigentis. Solent sponsi cum abire coguntur, ac recedere ab his, quas summo amore prosequuntur, vxoribus, illud in primis cogitare, si qua ratione fieri posset, ut simul & abirent, & cum sponsis manerent: sed quia illud, quod magis cogitare, quam præstare possunt, explendi facultas non adest, in argumentum, & pignus dilectionis suæ ad illas, reliquunt imaginem, aut picturam aliquam, cuius contemplatione, & recordatione, sponsæ interim dum absunt, oblectentur. At si daremus, aliquem esse summè amantem, potentia, & sapientia illud præstandi non destitutum, profecto talis ab vxore recedere compulsus, & ab ea recederet, & cum ea maneret. Cum igitur Dominus ardentissimus fuerit Ecclesie amator, pro qua liberanda ipse factus est captiuus, pro eaque viuificanda extinctus, & pro lauanda sanguinem suum fudit, illi autem neque defuerit sapientia, neque potentia, quæ simul subtraheret præsentiam suam sensibilem Ecclesie, & cum ea tamen admirabili modo præsens remaneret (nam quis hoc nisi valde fatuus, & communi sensu destitutus de omnipotenti virtute Filij Dei inficiari valeat?) proculdubio euincimus, illum simul, & profectum in cælum, ubi sedet ad dexteram Patris, & mansisse nobiscum in Sacramento, ad alendam, & tuendam Ecclesiam suam: absurdum enim esse videtur, & dedecet maximè diuinam liberalitatem, ut sponsæ suæ charissimæ, pro qua mortuus est, frustulum panis in sui memoriam relinqueret.

Grego. Nazian. Orat. 2. in Pascha. Irenæ. libr. 4. c. 35.

VI. ratio.

Christi in Ecclesia suam spem qualem amoris symbolum Eucharistia.

Mar. 11.

Mos abeuntium amicum a Christo seruat in Eucharistia exhibitione conuuij.

Ioan. 13.

VII. ratio.

Luc. 22.

1. Cor. 11.

Eucharistia Sacramentum ad quid institutum.

Gen. 14.

Heb. 7.

Figura refigurata ignobilior est.

Christum Eucharistia instituitur, quid sit.

Adhuc solent qui peregre abituri sunt, & amicos, qui vehementer diligunt, deferere coguntur, ante discessum, valedicendi gratia, ad conuiuium illos vocare; ubi prudenti modestia & urbanitate cibos appositos non solent verbis, & praedicatione magis efferre, quam par sit: imo urbanus est proposita fercula extenuare, & pro sua erga illos beneuolentia minima facere. Christus igitur cum humanitatis, & modestiae esset exemplum, & se discipulis imitandum in laudandis discipulorum pedibus paulo ante proposuisset, panem a se porrectum dando, si corpus non contineret suum, non debebat dicere, *Hoc est corpus meum*, & inciuiliter egisset verbis sublimioribus amplificando donum exhibitum, si nihil aliud quam nudum panem porrexisset, & ut prouerbium apud quosdam habet, loco leporis dedisset felle: atque ita discipulos seduxisset.

Septima ratio: His verbis Christus instituit excelsum Eucharistiae Sacramentum, & sacrificium: praecipitque, ut illud frequentemus, cum dixit: *Hoc facite in meam commemorationem*. Cum ergo in ceteris Sacramentis, simplicitate & puritate verborum semper usus fuerit, multo magis in hoc omnium supremo illud obseruare debuit. Nam cum institutum sit in sacrificium succedens omnibus victimis veteris Testamenti, debuit illis dignitate, & nobilitate praecellere: proinde Eucharistia panis & vinum nuda non sunt, sed Christi corpore, & sanguine plena; ne figuram panis, & vini a Melchisedec oblatis, contingat panis, & vino Christi esse paria, & aequalia, cum semper figura ignobilior esse debeat re figurata. Adhuc cum instituitur Christum Sacramentum, nihil sit aliud, quam medicum sapientissimum pharmacum quoddam, & antidotum contra morbos omnes propulsandos, siue contractos, siue contrahendos, condere, & tradere rationem, qua confici possit ab alijs: profecto rationi non est consonum, ut primarius ille medicus verbis obscuris, & per metaphoras, & aenigmata transumptis artem illud conficiendi

tradat, sed planis, perspicuis, atque apertis verbis, ne ullus error irreperere possit, & antidoti virtus inanis reddatur, si sapit, aget. Cum igitur Eucharistia medicamentum sit praestantissimum, & ad alendos spiritus nostros, & in remissionem peccatorum, ut Dominus dixit, sit institutum; profecto non decebat, ut ipse Sacerdotibus, qui illud erant confecturi, metaphoricis, ac tropicis locutionibus rem per se alioqui altissimam & difficillimam intellectu, obscurioribus verbis inuolueret, & fructum tanti Sacramenti impediret.

Octaua ratio: Verba sunt haec exhibitis, non communem, aut vulgarem coenam, sed distinctam a profana, ac prorsus diuinam, & ad quam cum fructu edendam, magna exigitur dispositio, ac praeparatio, de qua Apostolus ait: *Probet autem seipsum homo; & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat, & bibit indignè; iudicium sibi manducat, & bibit*. Et paulo ante: *Itaque quicumque manducauerit panem, & biberit calicem Domini indignè; reus erit corporis, & sanguinis Domini*. Id est, non minus reus, quam proditor Iudas, & Iudaei, qui eum cruci suffigi postularunt. Ideo in primis se debet probare, & explorare an credat illis verbis, *Hoc est corpus meum*; deinde an aliquod peccatum in conscientia delitescat, ut illud per contritionem, & confessionem expellat; demum ut intus igne charitatis caleseat, & indutus veste nuptiali accedat ad percipiendum, & digerendum hunc sacrum panem: alias iudicium sibi manducat, id est, condemnationem. Pro nudo autem panis frustulo, vel symbolo corporis Christi, tam atrox poena minimè decerneretur, siquidè ad sumendam nudam figuram corporis eius, ut olim manna, & agni Paschalis, & hodie panis benedicti, qui in quibusdam locis porrigitur loco Eucharistiae olim dari solitae, non fuit, neque est necessaria tanta probatio, cum illa multi etiam sine nouo peccato sumerent. Est autem diuinæ iustitiae consonum, ut iuxta mensuram delicti sit & plagarum modus.

Ioan. 6.

Finis Eucharistiae quia.

VIII. ratio.

1. Cor. 11.

Ad Eucharistiae susceptionem quam dignam praeparatio.

Matth. 22.

Exod. 16.

Supr. 12.

Deut. 25.

Verum

Buceri contra veritatem Eucharistiae, vanissimum sophisma diluitur.

Luc. 10.

1. Cor. 11.

Imago quatenus veneranda.

Theophyl. in c. 11. 1. ad Corinth.

Heb. 10.

1. Cor. 11. Theophyl. ibid.

Quas olim sub Gregorio, & quam graues Roma lucri poenas ob indignam Dominicæ corporis susceptionem.

Inter Catholicorum Eucharistiam, & fractionem panis haereticorum quantum quatum interfit.

Verum obijcit Bucerus, Apostolica huiusmodi verba non euincere praesentiam corporis Christi: quia dum symbolum corporis Domini profanatur, siue imago, rectè corpus Christi profanari dicitur; sicut contemni Christum ipsum ab eo, qui Apostolum contempserit. Sed certè falsum est: nam textus ait: *Reus erit corporis, & sanguinis Domini*; non ait, symboli corporis, aut figurae sanguinis. Et ibidem: *Non diiudicans corpus Domini*; non ait typum corporis Domini. Diuersissima porro sunt, reum esse violatae imaginis, vel symboli corporis Domini; & reum esse corporis, & sanguinis Domini, quasi in seipso, & non tantum in symbolo violati. Porro quis nesciat, grauiorem esse iniuriam factam personae ipsi, quam facta in imagine sua, vel similitudine: quia imagini nulla debetur veneratio nisi ob representatum: at Christi sanguini hic fit iniuria, non secus ac si quis illum fudisset: ut exponit Theophylactus. Praeterea non dixit veteri populo: *Probet autem se ipsum homo*; & sic de agno Paschali, vel de manna edat, etiam si figura essent corporis Domini. Et grauiora sunt, quae interminantur Apostoli in Nouo Testamento. Audi quid dicat ad Hebraeos Paulus: *Quanto magis putatis, deteriora mereri supplicia, qui Filium Dei conculcauerit, & sanguinem Testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est, & spiritus gratia contumeliam fecerit? Et ne putares, Paulum tropico, vel hyperbolico sermone usum, ut minas intentaret ad perterrefaciendum, subdit: Ideo inter vos multi infirmi, & imbecilles, & dormiunt multi: in quem locum lege Theophylactum. Nam intuenties multos ob impuram Dominicæ corporis susceptionem, graues, & horrendas poenas sustinuisse: & tempore Gregorij peste inguinaria Roma flagellata fuit ob indignum accessum ad Eucharistiam.*

Iam verò si conferamus Eucharistiam nostram ad fractionem panis hereticorum, etsi magnificè, & sublimiter loquantur de ea, magnum tamen est discrimen. Nam quid est aliud quod illi exhibent, quam profanum quod-

dam conuiuium, communisque cibi, & potus perceptio, & compotiuicula, per quam aiunt se redire in passionis memoriam, & de beneficijs collatis gratias agere? Sed probi omnes Christiani idem faciunt, & ad idem faciendum obligantur ab Apostolo, dicente: *Siue ergo manducatis, siue bibitis, vel aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite; & alibi: Omne quodcumque facitis in verbo, aut in opere, omnia in nomine Domini nostri Iesu Christi facite: gratias agentes Deo, & Patri per ipsum*. Ideo religiosi Christiani ante prandium, vel cenam adhibent benedictionem, a prandio, & a cena subiungunt gratiarum actionem, & dicunt: *Gratias agimus tibi Domine pro vniuersis beneficijs tuis, qui viuus, & regnas in secula seculorum, Amen*. Imò maiores nostri, ut Tertullianus est auctor, etiam communem, & usitatum patrem, ob id quod Eucharistiam aliquo modo representaret, reuerenter tractabant; & si in terram cecidisset, eleuatim exosculabantur, ut pij multi hodie faciunt. Ergo fractio panis haereticorum non multum distat a conuiuio profano. Quantum autem distet coena Domini a communi coena, Paulus docet; ait enim: *Calix benedictionis cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? Et panis quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? Vbi vides, hanc coenam praeter alios cibos communes, habere corpus, & sanguinem Domini. Rursus: *Conuenientibus vobis in vnum, iam non est Dominicam coenam manducare, vnusquisque enim suam coenam praesumit ad manducandam. Et alius quidem esurit, alius autem ebrius est*. Vbi Chrysostomus annotat, post communionem Eucharistiae Corinthios egisse publica conuiuia, & coram, quae ipsi *accens*, id est, charitates vocabant: quidam verò praesumebant, siue anticipabant coenam: non quod prius coenarent, quam Eucharistiam sumerent; ut docent, & interpretantur, Cyprianus sermone de coena Dominica, & Augustinus epist. ad Ianuarium: quos secutus est Thomas, & Sedulius: quia hoc maiori reprehensione dignum extitisset; sed*

1. Cor. 10.

Coloss. 3.

Pius religiosorum prandentium, & coenantiu ritus.

Tertul.

Fidelium olim erga communem, & usitatum panem consuetudo quam pia.

1. Cor. 10.

Dominicæ coena a coena communi quantum distet.

Infra 10.

Chryso. ho 27. in priorem ad Corinth. to. 4. Coena suam praesumere ad manducandum iuxta Apostolum, quid.

Cyprian. Aug. epist. 118. to. 2. B. Thom. Sedulius.

quia

Ecclesie mos primitiue circa comunione laudabilis.

Corinthiorum abusus in eo a Paulo reprehensus.

Basil. in regul. fesus disputatis, interrog. 22. initio tom. 2.

Theodorit. par. 2. Oecumen. Theophyl.

Cenam Dominicam quam vocat Apostolus.

1. Cor. 11. Matth. 26. Vbi communis, vbi vero Dominica cena sumenda sit.

IX. ratio. Iustin. martyr.

Damasce. August.

Ambros. li. de ijs qui myste. iniantur ca. 9. circa medium, to. 4. a medio.

quia cenam Dominicam priuatam faciebant, non expectatis fratribus comunicando, & postea cenando. Mos enim erat in Ecclesijs, vt vbi fideles doctrinam audissent, precati essent, & Sacramenta sumpserunt, soluta conuentione non statim concederent domum, sed ditiores, allatis e domibus suis in eadem sacramentibus, communia prandia, & cenas agerent, ac pauperes pascerent: quem more Corinthij temporis progressu corruerant. Opulentiores enim contempit inopibus, quorum solebant subleuare inopiam, sui similes abundantiores inuitabant, pauperes vero tarde venientes, vt pote negotijs, & exercitijs suis secularibus detentos, non pascebant, nec expectabant: quare rubore suffusi, & mestri recedebant. Hec ex doctrina Chryostomi in eum locum Pauli accipi. Basil. in regulis fesus disputatis: In publica, inquit, cena Corinthijs vitio datur, quod magnifico suarum epularum apparatu egentibus inopiam viderentur exprobrare, ac pudore aspergere. Eodem modo intelligunt Theodoritus, Oecumenius, & Theophylactus. Est ergo Dominica cena, quae de more sumpto Dominico corpore inter diuites & pauperes sumebatur, ad imitationem cenae Domini, quae omnibus Apostolis fuit communis. Nam alioqui participatio ne corporis Domini ventriculo eferientis non satisfacere, nec fit quis ebrius: nec Eucharistia proprie est cena cuiusquam, de qua ait, Cenam suam praefumit, &c. sed communis est omnium, & in qua nihil magis ab altero accipitur. Ac subdit: Nunquid domos non habetis ad manducandum, & bibendum? Ecce distinguit Paulus inter cenam profanam, & Dominicam: nam illa, domi proprie; haec vero in templo sumenda est.

Nona ratio desumitur ab analogia quadam, siue collatione Eucharistiae cum Incarnationis mysterio: quam Patres non ignorarunt. Nam & Iustinus martyr, & Irenaeus, & Damascenus, & Augustinus de ea differunt. Ambrosius vero libro de ijs qui mysterijs iniantur, in hunc modum loquitur: Sed quoad argumentis vtimur? suis vt-

mur exemplis, Incarnationisque astruimus mysterij veritatem. Nunquid natura vsus praecessit, cum Iesus Dominus ex Maria nasceretur? Si ordinem querimus, vtro mixta semina generare consueuerat. Liqueat igitur quod praeter naturam ordinem Virgo generauit: & hoc quod conficimus corpus, ex virgine est. Quid hic queris natura ordinem in Christi corpore, cum praeter naturam sit ipse Dominus Iesus partus ex virgine? vera vtrique caro Christi quae crucifixa est, quae sepulta est: vera ergo illius carnis Sacramentum est. Ipse clamabat Dominus Iesus, Hoc est corpus meum. Haec ille bonus Pater. Si ergo vtrumque mysterium, & vtriusque rationes perscrutemur, multa quam simillima in illis deprehendemus: & quae veram, ac realem Christi praesentiam in Eucharistiae mysterio confirmare valeant. Nam in primis quemadmodum Incarnatio absolute necessaria ad salutem non fuit, cum posset multis alijs modis redemptionem nostram operari; fuit tamen conuenientissimus modus, & amori nostro excitando perquam accommodatus, vt ipse per se ipsum humanum genus redimeret, vt Augustinus testatur: ad eum sane modum facile erat diuinae Sapientiae in puro, & mero pane Sacramentum ad memoriam eius recolendam instituire, & gratiam suam nobis per illud impartiri: sed voluit aptissimum, & congruentissimum modum adhibendo corpore, & sanguine suo a diuinitate nequaquam disunctis, nos pascere, ac satiare. Deinde sicut illud Incarnationis arcanum incomprehensum est, & prorsus ineffabile, de quo dixit Propheta: Generationem eius quis enarrabit? & B. Virgo tantae rei propositae admiratione correpta, dixit: Quomodo fiet istud? quoniam virum non cognosco: ita plane ineffabilis est panis in corpus Christi per mysticam benedictionem mutatio, in quam Capharnitae dixerunt: Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? Et de qua Damascenus: Si modum requiris, quoniam pacto fiat (scilicet corpus Christi in Eucharistia) fiat tibi audire, quoniam per Spiritum sanctum, quemadmodum ex sancta Deipara, se ipsum, & in se ipso Domi-

Qualis Christi partus ex Virgine secundum Ambrosium.

Matth. 26. Incarnationis, & Eucharistiae mysteria quam apte inter se cohaerent.

I. similitudo seu collatio.

Aug. li. 13. de Trinitate. c. 10. & alibi saepe, to. 3.

Altera similitudo.

Esa. 53.

Luc. 1.

Ioan. 6. Damascen. lib. 4. c. 14. paullo post medium.

III. similitudo.

Christi miraculum in Eucharistia.

Ambros. li. 6. de Sacrament. ca. 1. to. 4. a medio.

Ioan. 6.

Ibidem.

Sermo Christi quam potens, & efficax.

Ibidem.

nus carnem sustentauit. Et nihil amplius cognoscimus, quam quod verbum Dei, verum est, & efficax, & omnipotens, modus autem inscrutabilis. Sic ille. Adhaec quemadmodum Filius Dei duas in vna hypostasi habet naturas, vnam quidem increatam, & quae minime mutationi est obnoxia, alteram vero creatam, quae a priori sustentatur, vt habet Fides Catholica: ita conueniebat eandem suam potentiam in rebus inferioribus quam sint substantiae, in accidentibus scilicet, Deum nobis ostendere, nimirum faciendo, vt diuinum Verbum, quod hypostaticè sustentat humanitatem, alia tamen via faciat subsistere quantitatem sine subiecto, & per illum reliqua omnia accidentia, quae quantitati nituntur. Nec tamen propterea vllam ponimus Christi cum panis & vini accidentibus hypostaticam vnionem, vt quidam somniant. Quare Ambrosius lib. de Sacramentis, comparat coniunctionem diuinae cum humana natura, copulationi carnis Christi cum sua similitudine, hoc est, panis accidentibus: Sicut, inquit, verus est Dei Filius Dominus noster Iesus Christus, non quemadmodum homines per gratiam, sed quasi Filius ex substantia Patris: ita vera caro, sicut ipse dixit, quam accipimus, & verus est potus. Sed forte dicas quod dixerunt tunc temporis etiam discipuli Christi audientes dicentem, Nisi quis manducauerit carnem meam, & biberit sanguinem meum, non manebit in me, nec habebit vitam aeternam. Fortè dicas, Quomodo vera? Qui similitudinem video, non video sanguinis veritatem. Primò omnium dixi tibi de sermone Christi, qui operatur, vt possit mutare, & conuere generalia instituta natura. Deinde non tulerunt sermonem Christi discipuli eius, sed audientes quod carnem suam daret manducare, & sanguinem suum daret bibendum, recedebant: solus tamen Petrus dixit, Verba vitae aeterna habes, & ego a te quò recedam? Ne igitur plures hoc dicerent, veluti quidam esset horror cruoris, sed maneret gratia redemptionis; ideo in similitudinem quidem accipis Sacramentum, sed vera natura gratiam, virtutemque consequeris. Ego sum, inquit, panis viuus, qui de

caelo descendit. Sed caro non descendit e caelo; hoc est, carnem in terris assumpsit ex Virgine. Quomodo ergo descendit panis e caelo, & panis viuus? Quia idem Dominus noster Iesus Christus consors est, & diuinitatis, & corporis. Et tu quia accipis panem diuinae eius substantia, in illo participas alimento. Haec tenus Ambrosius: Praeterea quemadmodum bonitatis immensitas diuinae in incarnatione declaratae, & in passione, occasio fuit, vt quorundam tanto splendore offuscarentur oculi, & penitus excacerentur, quales Manichaei extiterunt, qui pertinaciter diuinae incarnationis mysterium pernegarunt: simili ratione diuinae charitatis infinitas, quae in Eucharistiae mysterio sua praesentiam exhibendo, maximè elucet, & quae rationibus humanis comprehendi non potest, multos nostris seculi haereticos, quales sunt Sacramentarij, & Caluiniiani, excacauit, vt tantam Dei munificentiam, quae sola fide apprehenditur, capere non valentes, in tantum mysterium & verbum, & scriptis debacchati fuerint. Et vt olim Manichaei proprio sensu Verbum Dei corrumpendo, & illud: Verbum caro factum est, importuna glossa interpretabantur, hoc est, Verbum factum est figura carnis: ita Sacramentarij, apertissimum Christi verbum: Hoc est corpus meum, per tropum, & metonymiam quocumque volunt, detorquent. Et vt Nestoriani verba illa: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, a germano sensu detorserunt, dicentes, Christum non substantialiter, nec vere esse Dei Filium, sed nuncupatiue duntaxat, & per quandam copulationem, & amicitiam cum Dei Filio: ita quoque verba Filij Dei in cena deprompta, per fictitios tropos euertere conantur impij Sacramentarij. Et vt non defuerunt qui Christum hominem tantum opinati sunt; & idcirco non esse cultus patriae capacem: Nestorius quoque etiam assereret Christum Dei filium, non quidem per naturam, sed per adoptionem, & gratiam; & ideo eundem illi, ac Deo cultum praestari iure posse negabat, sed diuersum: in quem tamen Concilium Ephesinum talem edidit

Luc. 1. Quomodo Christus sit panis viuus e caelo descendens. III. similitudo.

Manichaei olim Dominicae Incarnationis Sacramentum pernegarunt.

V. similitudo. Ioan. 1.

VI. similitudo. Matt. 3. & 17. De Christo impie quid senserint Nestoriani.

VII. similitudo.

Concil. Ephesinu. ca. non. 8.

canonem: *Si quis audeat dicere assumptū hominem condorari oportere Deo Verbo, quasi alterum alteri, & non potius vna adoratione honorificat Emmanuelē, secundū quod factum est caro Verbū; anathema sit:* ita & modō inuenti sunt magistri, qui panis & vini elementa corpore, & sanguine Christi vacua dogmatizantes, venerationem, ac debitā patrie feruitutem Eucharistiæ denegant, vt sunt Sacramentarij omnes: quanquam & illi, qui corporis, & sanguinis Christi præsentiam in Sacramento confitentur, vt Lutherani iuniores, non esse tamen vt adoretur, sed vt sumatur tantū, contendunt, & Catholicos Artolatos contumeliose vocant. Sed hi non cogitat quid prædixerit Dauid de hoc Sacramento; Adorate, inquit, scabellū pedum eius, quoniam sanctū est: & alibi; Manducauerunt, & adorauerūt omnes pingues terræ: quos locos de Eucharistiæ Sacramento veteres Patres aperte interpretati sunt. Adde, quod vt olim hæretici verbū Incarnationis oderant, & ferrenon poterant; cum tamen scriptum sit: *Verbum caro factū est; & in symbolo Nicæno decantetur: Et incarnatus est de Spiritu sancto:* similitudine, & furore perciti nostri seculi hæretici, vocē consecrationis, & transubstantiationis summo odio prosequuntur, eamq; abolere omni qua possunt ratione, sed frustra, contendunt. Nam illa vox satis expressa est in Euangelio in verbo, *Benedixit, siue, gratias egit,* & in Ecclesia apud Patres. Respondet enim consecratio corporis, & sanguinis Dñi, creationi corporis Christi in utero Virginis: vt enim ibi purissimi Virginis sanguines per sancti operationem Spiritus in veram Christi carnem sunt mutati; ita in Eucharistia panis eiusdem artificis virtute in eandem carnem mutatur. Hinc Iustin⁹ martyr in Apologia pro Christianis, Christi Incarnationem, & panis mutationem in Christi corpus inter se mutuo comparat; quemadmodum etiam Chryso. in Ioan. & Damascē. lib. de fide orthodoxa. Adhæc si veras Incarnationis Christi causas perscrutemur, eisdem prorsus, aut similes in hoc mysterio deprehendens. Incarnatus est Dñs Iesus ad alē

Ioan. 1.

Lutherani iuniores, Catholicos cur Artolatos vocant.

Psal. 98.

Psal. 22.

VIII. similitudo.

Ioan. 1.

Nostri seculi hæretici vocē consecrationis, & transubstantiationis, vt odierint.

Iustin. martyr Apolog. 2. à medio aliquanto, tom. 1.

Chryso. ho. 44. in Ioan. tom. 3.

Damascē. lib. 4. de fide orthodoxa.

IX. similitudo.

dā sua præsentia fidem, spem, & charitatem nostram, & vt nos ad bonorū operorū studiū incitaret: eosdem sanè fructus excellenter præstat in Eucharistia, quæ planè fidem alit nostrā tot diuinæ potētiae signis, tantaq; liberalitatis effusione spem accēdit, & remissionem peccatorū, diuinæ gratiæ adeptionem, & vitam æternam præstabit, qui se ipsum nobis tam sapienter, ac tā benignè in cibum condidit. Præstat etiā incitamenta charitatis, qui tantū amare nouit hominem, vt eius gratia, tam dulcis esca fieret: vt qui antea dixerat: *Deliciæ meæ, esse cum filiis hominū,* propter prædestinatam incorporationem; ita etiam non tantū præsentia spiritali, verum etiā re ipsa adsit caro, & sanguis eius, quibus nos pascat, & verum sit quod ex integro datus sit nobis, & quod eius deliciæ sint, sepe esse cum filiis hominū. Vnde corroboramur ad actiones honestas, virtutesque amplectendas, ad imitationemq; Christi vehementer incitatur. Accedit: vt qui olim inuisibilis erat, per corpus assumptū nobis apparere voluerit, quoniam ad se nobis minimè ignotū traheret, ita nunc cū humana in Christo natura nostris aspectibus sit subducta, cōgruum fuit, vt nobis visibilia sectantibus sub aliena specie daretur visibilis. Vnde Chrysostomus elegāter inquit, *O qui modō dicunt, Vellem formam, & speciem eius, vellem vestimenta ipsa, vellem calceamenta videre. Ipsum igitur visum, ipsum tangis, ipsum comedis. Vestimenta eius desideras videre, ipse verò se ipsum tibi tradidit, non vt videas solum, verum etiam vt tangas, & in te habeas. Nemo igitur nauisans accedat. Infra: Quis pastor vnquam manibus suis oues suas nutriuit? Multa matres post partum alijs nutricibus infantes dederunt: quod ipse facere noluit, sed proprio corpore nos alit, & sibi coniungit atque conglutinat.* Et Tertullianus libro de resurrectione carnis, nō pcul ab initio, ostendit conueniens fuisse; vt, quoniam nos naturaliter per corporea ad spiritualia assurgimus, prius Christus oculis corporis spectādus appareret, quā mētis. Ait namq;: *Caro abluitur, vt anima emaculetur. Caro vngitur, vt ani-*

Verbum cur Incarnatum.

Eucharistiæ fructus admirabiles nonnulli recensentur.

II. ratio.

Prou. 8. Cur Deliciæ Filij Dei fuerint esse cum filiis hominū

Prou. 8.

III. ratio.

Chryso. ho. 83. in Mattheum aliquāto à medio, tom. 2. Christum in Eucharistia manducātes, ab eo beneficia quāta percipiunt, teste Chrysostom.

Tertull.

Eucharistici cibi conuenientia ex Tertulliano.

ma cōsecretur. Caro signatur, vt & anima maniat. Caro manus impositione adumbratur, vt & anima spiritu illuminetur. Caro corpore, & sanguine Christi vescitur, vt & anima de Deo saginetur. Nō possunt ergo separari in mercede, quas opera coniungit. Hæc ille, de quatuor, vt videtur, verba faciēs Sacramētis. Amplius, Dominus dum viueret, non sola diuinitatis suæ virtute, sed etiam humanitatis suæ quasi coniuncto organo signabatur admiranda, ac pro sua munificētia cæcis visū, surdis auditū, leprosis mūditiā, infirmis sanitatē, mortuis vitā largiebatur, verbo quoq; suo ignorantibus veniā dabat: ita etiam nūc tactu suæ carnis, quæ tantū in vsu Eucharistiæ cōsistit, & tangi aliquo modo dicitur, & alijs Sacramētis tanquā extrinsecis instrumentis, salutē nostrā operari dignatur. Quam veritatē egregiè tradit Cyril. in comment. in Ioannem, ait enim: *Quoniā igitur Saluatoris caro Verbo Dei, quod naturaliter vita est, coniuncta, viuifica effecta est: quando eā comeditur, tunc vitā habemus in nobis, illi coniuncti quæ vita effecta est. Hac de causa in exuscitandis mortuis, non solum modo verbo, atq; imperio, vt Deus, utebatur, verum etiam carnē suam quasi cooperatricem nonnunquam adhibebat, vt re ipsa ostenderet, carnem quoq; suam, quoniā sibi coniuncta est, viuificam esse; atq; fideles doceret, suum, non alterius corpus esse. Nam quādo Synagoga Principis filiolam suscitabat, manum eius apprehēdit, vt scribitur, & erexit, dicens: Puella surge, & reliq. Postremò, per Incarnationē summa Dei dignatio, & humiliatio declarata est, vt meritò ad sentētias illas; *Verbum caro factum est: Homo factus est,* omnes in genua prouoluamur, ac in terrā prosternamur, vt par est. Simili etiam ratione in hoc Sacramento eadē Dei dignatio elucescit, vt propter eā vbi diuinis verbis perfecta est cōsecratio, continuo omnes venerabundi, & humiliati illud fide suscipientes, exterio quoque adorationis signo colamus. De hac tāta humiliatione ita loquitur Aug. scribēs in Psal. 33. ponderans illa verba: *Dauid autem ferebatur manibus suis: Hoc verò,* inquit, *fratres,**

X. Similitudo Incarnationis Christi cū Eucharistia.

Matth. 11. & Esa. 35.

Cyrl. li. 4. commen. in Ioan. c. 14. sub initium tom. 1.

Quare Christus cum signa ederet, carnis suæ contactum adhiberet, teste Cyrillo.

Matth. 9.

XI. ac postrema similitudo.

Symb. Nicenum.

Aug. in Ps. 33. concione 1. sub finem, to. 8. 1. Reg. 21.

quomodo possit fieri in homine, quis intellegat? Quis enim portatur in manibus suis? Manibus aliorum potest portari homo, manibus suis nemo portatur. Quomodo intelligatur in ipso Dauid secundū litteram, non inuenimus, in Christo autem inuenimus. Ferebatur enim Christus in manibus suis, quando commēdauit ipsum corpus suum, ait, *Hoc est corpus meū. Ferebat enim illud corpus in manibus suis: ipsa est humilitas Domini nostri Iesu Christi, ipsa multum cōmendatur hominibus: ad ipsā nos hortatur, fratres, vt viuam⁹, id est, humilitatem eius imitemur, vt percutiamus Goliath, & tenentes Christum, vincamus superbiam.* Hæc ille doctissimus Pater. Vbi perpēde, quod si Christus signa sui corporis, & sanguinis tenebat in manibus; quomodo verum est, vt ait Aug. ad litteram de Dauide non posse intelligi? siquidem non solum Dauid, sed quuis etiam homo sui imaginem portare potest in manibus suis? Deinde quomodo quæso commendaretur humilitas alicuius, quod sui relinquat imaginem; cū imagines honoris potius gratia erigi soleant? Sicut ergo humiliationem suam ostendit in eo, quod carnē suam ab impijs, & pro impijs tradidit crucifigendam: ita etiam & nunc, dum non solum ab amicis, sed etiā ab impijs, & sceleratis se contrectari, & māducari permittit, insignē suam exerit dignationē. Huc pertinet quod ait Optatus lib. contra Parmenianum, & Donatistas altaria euerentes Catholicorum: *Quid est, inquit, altare, nisi sedes corporis, & sanguinis Christi? &c. Hoc modo Iudæos estis imitati. Illi manus iniecerunt Christo in cruce; à vobis percussus est in altari. Et Chryso. in priorem ad Corinth. Quod in cruce passus non est, & propter te frangi permittit. Hæc Chryso. Sic Iudæi probare sibi videbantur, Christum non esse filiū Dei, ea ratione: quia si esset Filius Dei, erueretur de manibus contrariorum sibi, vt dicitur in libro Sapientiæ. Si enim, inquit, est verus filius Dei, suscipiet illum, & liberabit illum de manibus contrariorum. Ita nūc infideles agunt: Si corpus Christi esset in Eucharistia, nec fractio, nec incineratio, nec putrefactio cōtingeret ei. Nō*

Quo modō Christus ferebatur manibus suis, sc. iudū Augustinum.

Viuere si volumus (ait Augustin⁹) Christi humilitatē sectemur. 1. Reg. 17. Contra Significatiuos.

Imagines cruci erigi soleant.

Christus in quo humiliationem declarauit suam. Optatus lib. 6. contra Parmenianum, & Donatist. Altare quid mysticè. Chryso. ho. 24. in priorem ad Corinth. ante mediū, to. 4. Sapient. 2. & Matth. 22. Hæretici Christum in Eucharistia præsentem infideliter, quorū similes vt deantur.

prosequar fusiori sermone collatione horum duorum mysteriorum, quoniam ex his paucis facile acutus lector intel liget quantum sibi cohæreat, & per omnia congruat hæc duo religionis nostræ altissima mysteria: & Incarnatio veritatis præsentia corporis, & sanguinis Christi in Eucharistia maximè confirmet: sicut e contrario, mysterio eorum, quæ in Eucharistia accidunt, præbent Patres veteres Sacramentum Incarnationis. Nã contra Eutychem, qui cõtedebat formam naturæ humanæ transiisse in diuinam, ita argumentabatur Gelasius in opere contra Eutychem, & Nestorium: & Vigil. lib. in Eutychem. *Si ita est, inquit, quod in Eucharistia in qua substantia intrinseca non manet (scilicet panis) sed transit in diuinam carnem, manet tamen forma, & operatio naturalis accidentium: multo magis in Christo forma humana maneret, etiam si Humanitas in Diuinitate transisset: quod nullibi tamen legimus) quoniam Eucharistia huius rei est nobis imago, estque exemplum diuersarum Sacramenti operationum, ducens ad diuersas personæ Christi operationes: & diuersas substantiæ in Sacramento exemplum, ducens ad unitatem personæ Christi. Quod si in Sacramento Eucharistiæ esset diuersa substantiæ per se subsistentes, unum tantum Sacramentaliter faciendes cum diuersis operationibus unicusque substantiæ convenientibus, nihil illi Patres in illos hæreticos exemplo ab Eucharistia adducto comprobarent. Deinde Nestoriani cõtedebant diuersas esse personas in Christo, sicut diuersas operationes. In quos Patres ita arguebant: In Eucharistia sunt diuersæ rerum operationes, diuersas substantias per naturam consequentes, nec tamen sunt diuersa supposita, aut subiecta: ergo licet in Christo sint diuersæ operationes, non propterea erunt plures personæ. Nã operatio diuersa, non semper distinctam arguit hypostasim. Vnde S. Vigilii in lib. contra Eutychem: *Sicut, inquit, in vno homine diuersas habent operationes caput & pedes, & tamen vnus est homo. non alius in capite, alius in pedibus: sic diuersa volunt opera Verbi, & carnis in Christo. nec tamen alius est in Verbo, alius in carne. sed ex vtroque idem est Christus. Sic ille. Ad hæc alij contendeant, quod sicut ex**

corpore & anima fit quoddam tertium, quod nec est corpus, nec anima, sed quasi aliud ex vnione eorum consurgens, quod secundum Philosophos vocatur suppositum, siue compositum: ita in humanæ glorificatione naturæ asserebant hæretici tertium quoddam consurrexisse, quod nec humanum sit, nec planè diuinum: sicut ex vnione duorum metallorum fit mixtum quoddam ex vtroque. In quos Patres veteres ita arguebant: Eucharistia est quasi quedam vnionis hypostasis ex imago, & tamen licet intrinseca panis substantiæ mutetur in diuinam carnem, non tamè consurgit aliqua substantia ex carne, & operationibus naturalibus accidentium, quæ remanent: ergo etiam si hæc mutatio esset humanitatis in diuinitatem, non propterea sequeretur hæc naturalium operationum confusio: sicut nec sequitur in Eucharistia, in qua mutatio physice substantiæ interuenit. Cũ ergo Eutychemiani argumetur: Vnica est natura, vbi vnica est operatio; at modò Christus in cœlo vnica operationem diuinam habet tantum; ergo humanitas transiit in diuinitatem: malè profectò syllogizabant, quoniam Christus in cœlo non vnica habet operationem diuinam, sed etiam humanam, sicut etiam in Eucharistia, in qua sunt operationes naturales panis, & vini, & tamen vna est diuinæ carnis hypostasis, & substantia. Hinc Gelasius in prædicto libro: *Si substantia, inquit, & forma hominis Iesu Christi est transfusione consumpta, quis est, quem ad dexteram vidit Stephanus? Quis est Filius hominis venturus iudicare viuos, & mortuos? Quis erit quem videbunt, in quem compunxerunt? Quem ut hominem ianus clausis constituisse discipuli affirmabant?* Hæc ille. Non ergo natura, quæ transit, inferet vniam operationem, nec operatio necessariò naturam, ut Hæretici volebant: & falsum est, post Ascensionem in Christo non esse accidentia naturalia, ut esse mobile, loco contineri, situm habere, & similia. Vides igitur quomodo mysterium Incarnationis egregiè confirmetur per illud Eucharistiæ, & rursus illud Eucharistiæ per illud Incarnationis.

Hereticorum quo probant ex diuina, & humana: Cuius natura tertium quiddam consurgere à Verbo distinctum, sophisma diluitur.

Gelas. Pap.

Act. 7.

Infra. 10.
Zacha. 12.
& 107. 19.
Apoc. 1.
Ioan. 20.

Christus post ascensionem accidentia naturalia retinuit.

Gelasij Pape contra Eutychem formam humanam assentem in diuinam transiisse, rationaria. Gelas. Papa. Vigil. Pap. lib. 3. contra Eutyche.

Olim impij Nestoriani duplicem in Christo constituebant personam: eiusque infantio genitis confutatio.

S. Vigilii lib. 4. contra Eutyche. Simile S. Vigilij

X. ratio, ac postrema.

D. De leg. Linciuile.

Ioann. 6. & seqq. Vera, & realis Christi presentia in Eucharistia ex multis euincitur. I locus. Exo. 16.

Manna olim manducates qui gratiam Dei percipiebant. 1. Cor. 10. Exo. 16. Infra 17.

II. locus. Ioan. 6.

Ibidem.

Postrema ratio desumitur à consonantia horum verborum Christi ad alia verba, quæ vel per se ipsum, vel per suos Apostolos in Scripturis canonicis locutus est. Nam si alia testimonia istis verbis per proprietatem intellectus sint consona, & inuicem sit non perspetta tota lege pronuntiare de vero sensu legis sententiam: planè hæc verba proprie exponenda sunt. Nam in primis eo posito quod Dominus apud Ioannem agat de Sacramento Eucharistiæ, vt planè comprobatum reliquimus, ex multis euincere possumus veram & realem Christi presentiam in Eucharistia. Primò enim dixit: *Non Moyses dedit vobis panem de cœlo, sed Pater meus dat vobis panem de cœlo verum.* Ex quo euincitur, quod panis Eucharistiæ non est symbolum, aut figura. Tùm quia dicitur panis de cœlo verus, tùm quod præfertur ipsi manna, quod tamen erat figura corporis Christi, & quod ad externam speciem attinet, pretiosior erat pistorio pane: & ille quidem sustentabat vitam corporalem, iste noster, si non adest Christus, cum in tam modica quantitate dispenseretur, nec temporalem, nec spirituale. Ad hæc qui cum fide manna manducabant, gratiam Dei percipiebant, dicente Apostolo: *Omnes eandem escam spiritalem manducauerunt: & omnes eundem potum spiritalem biberunt:* Panis igitur Eucharistiæ, qui manna est pretiosior: præ quo illud nec est panis de cœlo, nec verus, Christum ipsum reuera continet. Deinde idem deducitur ex illis verbis: *Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuere in æternum: & panis quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita.* Hæc verba tam manifesta sunt, vt villo solido, aut vero responso non possint eludi. Quod ostendunt Iudæi qui litigabant, ac decertabant inter se, dicentes: *Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum?* Sed vt Capharnaitæ hæc verba carnalissimè intellexerunt, ita nostri Sacramentarij figuratissimè; Ecclesia autem Catholica excluso vtroque sensu, vt extremo, docet, carnem Christi veram, ac solidam sub specie panis nobis porrigi.

Tertio, idem elicitur ex eo, *Caro mea, verè est cibus; & sanguis meus, verè est potus:* quibus verbis manifestè omnis figura, & symbolum tollitur, vt etiam nonnulli Patres hæc verba exponentes ponderarunt. Quia si verus est cibus, non est tantum figuratiuus: repugnat enim, aliquid esse respectu eiusdem veritatem, & figuram, vel umbram & corpus. Nã manna, & petra percussa, tantum figura erant, at Eucharistia dicitur caro Christi, & corpus Christi, & nunquam, vel semel, in literis Euangelicis, vel Apostolicis vocatur figura, vel symbolum corporis Christi. Quarto, Dominus dixit apud Matthæum: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad consummationem seculi.* Quæ verba non possunt intelligi de diuinitate, secundum quam præsens fuit Dei Filius omni tempore: imò cœlum, & terram, & infernum ipse implet. Nec rursus de præsentia per virtutem auxilij, aut gratiæ suæ: nam illo modo etiam fuit cum Hebræis, qui dicebant, vt in Deuteronomio habetur: *Nec est vlla natio tam grandis, quæ habeat deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris.* Rursus nec tantum adest Deus Ecclesiæ, dirigendo eam sine villo errore, quantum ad Fidem, & mores: nam sic etiam cum synagoga adfuit. Vt enim ait Apostolus: *Iesus Christus heri, & hodie: ipse & in secula.* Et si ita adest nobis, direxit hætenus Ecclesiam in hoc Sacramento, Christum esse certa fide apprehendentem; atque ita non errauit in hoc articulo. Quod si aliquis nouus modus nobiscum existendi signatus fuit illis verbis, profectò non est alius quam ille, qui sub Sacramento Eucharistiæ velatus in Ecclesia militanti, sicut facie ad faciem vilus regnat in Ecclesia triumphanti. Atque in hunc modum interpretantur hæc verba nonnulli Pontifices, vt Innocentius III. Clemens V. in Concilio Viennensi: & habetur in Clementina De reliquijs & veneratione Sanctorum, cap. Si Dominum; & Urbanus III. in institutione solennitatis corporis Domini; B. Bonaventura, ac Thomas, & nonnulli alij. Quintò, idem probamus ex B. Paulo, qui

III. locus.

Exo. 16. Infra 17.

IIII. locus, & quot modis sit nobiscum Filius Dei. Matth. vlt. Ierem. 23.

Deuter. 4.

Heb. 13.

Eius dicit: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, &c. propria, & vera, intelligentia.

Innocent. III. lib. 4. myst. miss. c. 36. Clemens V. Verba. IIII.

B. Bonavent. S. Thom. V. locus.

1. Cor. 10. aperit habet: *Calix benedictionis cui benedicimus; nonne communicatio sanguinis Christi est? Et panis quem frangimus; nonne participatio corporis Domini est?* Vbi participatio panis, & vini, communicatio, participatione corporis, & sanguinis Christi dicitur. Quod certe verum nequaquam esset, nisi sub speciebus panis, & vini, corpus & sanguis Christi verè contingerentur. Illud etiam pondera, non dixisse Apostolū Communicatio Spiritus sancti est, vel participatio diuinæ gratiæ, quia inuisset his verbis tantum Spiritus gratiam portigi per hoc Sacramentum, si cut etiam confertur per Baptismū, sed dixit, Communicatio corporis Christi est, & participatio sanguinis Christi, vt præter gratiam, quā bene præparati percipiunt, intelligant se vero Christi corpori, & vero sanguini communicare, quod est admirandum & stupendæ Dei beneficentiæ symbolum. Et infra idem Paulus asserit: *Vnus panis, & vnum corpus multi sumus, omnes qui de vno pane, & calice participamus:* atqui si non esset ibi Christus, vnus profectò panis viuus, & verus, nõ vno pane, sed multis participaremus. Nā qui hodie ederetur, distinctus esset ab illo, quem Christus fecit: & quem heri non edimus, & quem alij à nobis hodie in alio altari manducarent. Vt igitur sit vnitas panis & vini eiusdem numero, necessarium est asserere, Christum in Eucharistia præsentem contineri. Intellexit hoc Cyrillus, qui scribens in Ioannem super illud: *Ego sum vitis vera, ait: Non negamus restā nos fide, charitateq; sincera Christo spiritaliter coniungi. Sed nullam nobis communionis rationem secundum carnem cum illo esse, id profectò pernegamus: idq; à diuinis Scripturis omnino alienum dicimus. Quis enim dubitauit, Christum etiam sic vitem esse, nos verò palmites, qui vitam inde nobis acquirimus? Audi Paulum dicentem: Quia omnes vnum corpus*

Huius dicti Apostolici, Panis quem frangimus, nõne participatio, &c.

Ibidem.

Cyroll. lib. 10. Cõmentar. in Ioã. c. 13. circa med. tomo 1. Ioan. 15.

1. Cor. 10.

sumus in Christo. Quia etsi multi sumus, vnum tamẽ in eo sumus: Omnes enim vno participamus. An fortassis putat ignotam nobis mystica benedictionis virtutem esse? Quæ cum in nobis fiat, nonne corporaliter quoque facit communicatione carnis Christi, Christum in nobis habitare? cur enim membra fidelium, membra Christi sunt? Et rursus in Ioannem: Quis enim, inquit, eos, qui vnus sancti corporis vnione in vno Christo vniti sunt, ab hac naturali vnione alienos putabit? Nā se omnes vnum panem manducamus, vnu omnes corpus effecimur: diuidi enim, atq; seiungi Christus non patitur. Idcirco etiam Ecclesia corpus Christi facta est, & nos singuli membra Christi, secundum Paulum. Vni enim Christo per corpus suū coniuncti, quoniam in nobis illum, qui est indiuisibilis, accepimus, ipsi potius quàm nobis membra nostra accommodantur. Sic ille Pater eruditissimus. Atque ita videmus alios locos Scripturæ mirificè fauere sensui illorum verborū: Hoc est corpus meum, secundum proprietatem vocum acceptum. Quare contēdamus ad hanc Domini mensam magna cordis simplicitate, & fidei puritate, & mentis sinceritate, ac proprietate accedere, exclusa omni figura, & externa specie sanctimonix, quā multi ficti, & hypocritæ induti, ad hoc Sacramentum participandum accedere non verentur. Sed abscedant omnes Carnales, & Figuratiui, siue Symbolici, Energici, & Arrhabonarij, ne iudicium sibi manducant, & bibant, qui verbo Dei tantam iniuriā inferre non formidant; accedant autem fide ornati, & nuptiali charitatis veste induti; vt solennes, & festiuas nuptias celebrent cum spõso suo Iesu Christo, cui cum Patre & Spiritu sancto vna est diuinitas, æqualis gloria, & cœterna maiestas in seculis sempiternis laudanda, atq; benedicenda. Amen.

Idem lib. II. in Ioann. c. 26. circa finem, & supra cap. 20. in fine. Ecclesia, corpus Christi effecta est.

Ephes. 5.

Ad Dominicam mensam accedere quomodo oporteat.

Matth. 22.

TRACTATVS XXII.

IN Quo vera corporis, & sanguinis Christi præsentia in Sacramento Eucharistiæ ex Patrum veterum traditione, & consensu, atq; adeò rationibus Fidei nixis ostenditur.

Certissima intelligentiæ Scripturæ clauis, quænam sit.

VM Certissima intelligentiæ Scripturæ clauis, in traditione veterum Patrum, & sanctorum Doctorum consensu posita sit, qui aliquid vt fide credendum concordī sententia tradiderunt: ideo superest, vt qui tot vijs veritatem præsentia Christi in Sacramento euincimus, per hanc etiam traditionis viam obtineamus. Traditionem porro, quò distinctior sit, in tria membra secabimus; nimirum in Concilia Catholica, & in Ecclesia recepta, & in Decreta, & autoritates summorum Pontificum; postremo in sententias, & testimonia Doctorum. Et intelligat qui hæc legit, nos pauca quædam ex illis seligere: quia immensum esset opus, & minimè vtile, testimoniorum acervis lectorem obruere; præsertim cum plerique tractatores Catholici magna ex parte id præstiterint.

Concilia Generalia. Nice. synod.

Græcorum Canones.

Ioan. 1.

Inter Concilia igitur primum locū obtinet Nicæna synodus: quæ cap. 14. inquit: *Hoc neque regula, neque consuetudo tradidit, vt hi, qui offerendi sacrificij non habent potestatem, his qui offerunt, corpus Christi porrigant.* Et inter Canones Græcorum, iste nomine Concilij Niceni circumfertur. Iterum etiā hic in diuina mensa, ne humiliter intenti simus ad propositum panem, & poculum; sed attollentes mentem, fide intelligamus situm in sacra illa mensa Agnum illum Dei, tollentem peccata mundi, in cruetè à Sacerdotibus immolatum, & pretiosum illius corpus, & sanguinem nos verè sumentes cre-

dere hæc esse nostræ resurrectionis symbola. Propter hoc neque multum accipimus, sed parū; vt sciamus quòd non satietati, sed sanctimonix sumimus. Concilium Ephesinum I. in epistola ad Nestorium, vbi vera corporis Christi in Eucharistia existentia, tantquam res ab omnibus confessa, & manifesta deducitur contra Nestoriorum tradit non esse in Christo duas hypostasies, alteram diuinam, alteram humanam. Nam si hypostasis tantum humanæ esset caro in Eucharistia, non esset viuificatrix, & conferens vitam æternam: hinc oportet fateri, eam esse propriam Verbi, ac diuinæ hypostasis, à qua vim habet viuificandi. Verba Concilij sunt hæc: *Ad mysticas benedictiones accedimus, & sanctificamur participes sancti corporis, & pretiosi sanguinis Christi, omnium nostrum redemptoris, effecti: non vt communem carnem percipientes (quod absit) nec vt viri sanctificati, & verbo coniuncti secundum dignitatis vnitatem, aut sicut diuinam possidentes habitationem; sed verè viuificatricem, & ipsius Verbi propriam factam. Vita enim naturaliter, vt Deus existens, quia propria carni vnitus est, viuificatricem eam esse professus est.* Hæc ibi. Habes VII. Synodum, quæ secunda Nicæna dicitur, sic habentem: *Legas quousq; neque inuenies neque Dominum, neque Apostolos, neque Patres in cruetum illud sacrificium, quod à Sacerdote offertur, imaginem dixisse, verum ipsum corpus, & ipsum sanguinem.* Infra ait, *Quod antequam sanctificata fuerunt (nempe*

Cur in tam parua quantitate nobis Eucharistia porrigatur. Concil. Ephes. 1.

VII. Synod. seu 2. Nicæna, tom. 3.

panis & vinum) vocata sunt antitypa (scilicet à Basilio, & Eustathio, de quibus ibi fit mentio) post consecrationem autem corpus Domini, & sanguis Christi verè esse creduntur.

VIII. Synodus.

Octava Synodus aetione quarta, continet epistolam Nicolai sic habentem: Panis iterum, qui super mensam altaris offertur, panis est communis: sed quando ipse Sacramento sacratus fuerit, corpus Christi in veritate fit, & dicitur. Sic & vinum modicum aliquid digna existentia ante benedictionem; post sanctificationem verò spiritus, sanguis Christi efficitur.

Concil. Lateranense sub Innocentio III.

Lateranense Concilium sub Innocentio III. capite i. sic statuit: Vna verò est fidelium vniuersalis Ecclesia, extra quam nullus omnino saluatur: in qua idè ipse sacerdos, & sacrificium Iesus Christus: cuius corpus, & sanguis in Sacramento altaris sub speciebus panis & vini veraciter continentur, transubstantiatione pane in corpus, & vino in sanguinem potestate diuina, vt ad perficiendum mysterium vnitatis accipiamus ipsi de suo, quod accepit ipse de nostro. Adde Concilium Viennense sub Clemente V. celebratum: in eo Pontifex approbat factum corporis Christi, dicens: In hac verò sacramentali corporis Christi commemoratione Iesus Christus presens substantia quidem forma, in propria verò substantia est nobiscum. Ascensus enim in celum, dixit Apostolis: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, vsq; ad consummationem seculi: Benigna ipsos promissione confortans, quod remaneret, & esset cum eis etiam presentia corporali. Hæc ille.

Concil. Viennense sub Clemente V. In Clement. De reliq. & venerat. Sator. Matth. vii.

Concil. Constantien.

Concilium Constantiense sessio. 8. in propositione prima, & tertia contra Vvicleffum, damnat eius assertiones: Substantia panis materialis, & similiter substantia vini materialis, manet in Sacramento altaris. Et rursus: Christus est, non est in eodem Sacramento identice, & realiter in propria presentia corporali.

Concil. Florent.

Concilium Florentinum in bulla vniõnis Armenorum integram doctrinam tradit de Sacramento Eucharistiæ, vbi Christi presentia, veraq; existentia comprobatur.

Concil. Tridentin.

Concilium postremum generale

Tridentinum, sessione decimatertia, doctrinam pulchram de Sacramento Eucharistiæ tradit; & anathemate percussit omnes, qui verba Christi, exclusa proprietate, per tropum, aut symbolum, aut energiam, seu virtutem interpretantur. Hæcenus protulimus Concilia generalia, silentio suppressis Provincialibus: quæ cum in vniuersali Ecclesia recepta sunt, vim etiam habent obligandi: sed ne longiores simus, consulto illa omittimus.

Concilia Provincialia quæ vim habent obligandi.

Secundo loco proferimus Romanorum Pontificum (qui in decidendis Fidei controuersijs summam in Ecclesia Dei potestatem obtinent) auctoritates. Inter quos Clemens Petri discipulis, Alexander Primus, Hilarius Papa de Consecr. distinct. 2. cap. In symbolis, & Leo Primus epist. ad Constantinopolitanos, aperte de corporis Christi existentia in Eucharistia loquuntur. Ait etiam Leo in epist. ad Anatolium: Christus licet in Patris sit dextera constitutus; in eadem tamen carne, quæ sumpta ex Virgine, Sacramentum propitiationis exequitur. Et sermone De Quadragesima agens in Manichæos, qui abstinebāt ab specie sanguinis per hæresim, subdit: Cum ad tegendam infidelitatem suam, nostris audeant interesse mysterijs, ita in Sacramentorum communione se separant, vt interdum tutius lateant; ore indigno Christi corpus accipiant, sanguinem autem redemptionis nostra haurire omnino declinant. Idem sermo. 7. De passione, & sermo. 6. De ieiunio septimi mensis. Adhæc Gregorius in lib. Dialogorum, & Gregorius VII. libro 6. epistolarum, hunc quem impugnamus, errorem damnauit: Adde Innocentium III. in libris illis De mysterijs Missæ, & in cap. cum Martine. De celebrat. Missar. & Clementem V. in Clement. De reliquijs, & veneratio. Sanctorum: & Urbanum III. in institutione solennitatis corporis Domini. Omnes denique post hos, & ante illos constantissime hanc fidem de corpore, & sanguine Christi in Eucharistia tenuerunt. Consulto autem eorum verba non expressimus, quod facile sit volentibus, eorum libros consultare.

II. locus ab auctoritate Romanorum Pontificum.

Clem. Roman. epist. 2. Alexand. I. epist. 1. Hilari. Papa. Leo I. epist. 22. Idem epist. 40. cap. 2. Idem serm. 4. de Quadrages.

Manichæorum simulata communio redarguitur.

Gregor. lib. 4. Dialog. 6. 58. tom. 2. Grego. VII. epist. 8. Innocent. III. Clem. V.

Urban. III.

III. locus a testimonio Doctorum.

Ignat. epistol. 10. Theodor. p. 2. dialog. 3.

Idè Ignat. epist. 14. & 15.

D. Martialis epist. 1. cap. 3.

Ierem. 11.

Luc. 22. & 1. Cor. 11. & seq.

B. Dionys. p. 3. post medium. Ioan. 13.

Iustin. circa finem orationis tomo 1.

Tertio loco accedant Doctores, qui latius & apertius de hoc mysterio in scriptis suis & commentarijs philosophati sunt. Nam in primis beatus Andreas Apostolus, vt in eius martyrio authentico legitur: Ego quotidie, inquit, agnum offero omnipotenti Deo, qui cum manducatus fuerit a populo, viuus & integer perseverat. B. Ignatius in epistola ad Smyrneneses, vt eum citat Theodoritus in Dialogis Polyphormi in Hæreticos, qui Eucharistias, & oblationes non admittunt, quod non confiteantur Eucharistiam carnè esse Saluatoris nostri Iesu Christi, quæ pro peccatis nostris passa est, & quam Dominus pro sua benignitate suscitauit. Idem etiam in epistola ad Ephesios, & ad Romanos non nihil scribit.

B. Martialis Apostolus Galliarum epistola ad Burdegalenses: Honorabatis, inquit, sacerdotes, qui decipiebant vos sacrificijs suis, qui mutis, & surdis statuis offerebant, quæ nec se, nec vos iuuare poterant: nunc autem multo magis sacerdotes Dei omnipotentis, qui vitam vobis tribuit in calice, & viuo panè, honorare debetis. Et infra: Quod autem Iudei per inuidiam immolauerunt, putantes se nomen eius a terra abolere: nos causa salutis nostra in ara sanctificata proponimus, scientes hoc solo remedio nobis vitam præstandam, & mortem effugandam. Hoc enim ipse Dominus noster iussit nos agere in sui commemorationem.

Beatus Dionysius in libro De Ecclesiastica Hierarchia, de excluso à Christo Iuda, vt superius produximus, scribit: sed & illud sacratius intueri, quod impostis sancto altari venerabilibus signis (hoc est, panè, & vino) per quæ Christus signatur, ac sumitur, adest protinus atque incunctanter sanctorum descriptio, coniunctionem eorum indiuiduam, vniõnemq; cum illo altissimam, & sacratissimam indicans.

Iustinus Martyr in oratione ad Antoninum Pium, ita de Eucharistia loquitur. Postquam enim, dixit, panis, & poculum aquæ & vini ad

eum qui fratribus præest, oblatum fuerit, adiungit: etque vbi ille preces, & gratiarum actiones absoluit, populus qui adest omnis, frustra approbatione clamat, dicens, Amen. Amen autem voce Hebræa, Fiat, significat. Præsidentem verò postquam gratiarum actionem perfecit, & populus vniuersus approbatione lata eam comprobauit, qui apud nos vocantur Diaconi, atque ministri, distribuunt vnicuique presentium, vt participet eum, in quo gratia acta sunt, panem, vinum, & aquam, & ad absentes perferunt. Porro alimentum hoc apud nos appellatur Eucharistia, quod nulli alij participare licitum est, quam veram esse doctrinam nostram credenti, & lauacro propter remissionem peccatorum, & regenerationem abluto, & ita vt Christus tradidit viuenti. Non enim vt communem panem, neque communem potum ista sumimus, sed quemadmodum per Verbum caro factus Iesus Christus Seruator, & carnem, & sanguinem salutis nostræ causa habuit; ad eundem modum etiam eam, in qua per preces verbi eius ab ipso profecti, gratia sunt acta, alimoniam, vnde sanguis, & caro nostra per mutationem aluntur, incarnati illius Iesu carnem & sanguinem esse edocti sumus. Hæc ille, multa hæreticorum dogmata confutans. Adde Origenem, qui libro contra Celsum sic scribit: Nos, qui rerum omnium Conditori placere studemus, cum precibus, & gratiarum pro beneficijs acceptis actione oblatos panes edimus, corpus iam per precatorem factos, sanctum quoddam, & sanctificans, vtentes eo cum sano proposito.

Tertullianus in lib. 5. aduersus Marcionem: Proinde panis, & calicis Sacramento iam in Euangelio probauimus corporis, & sanguinis Domini i veritatem aduersus phantasma Marcionis. Idem libro De resurrectione carnis sub initium, eandem veritatem testatur. Et libro ad uxorem. Idem scribens in Marcionem, & tractans verbum Ieremiæ: Venite, mittamus lignum in panem eius: Vtique, inquit, in corpus. Sic enim Deus in Euangelio quodque vestro reuelauit, panem corpus suum

Amen Hebræis quid.

Eucharistiam quibus tantum participare licitum sit.

Ioan. 14.

Origen lib. 8. contra Celsum tom. 2.

Tertull.

Idem. Idem lib. 2. ad uxorem. Ierem. 11. Idem lib. 3. aduers. Marcionem sub finem.

appellans, vt & hinc iam eum intelligas corporis sui figuram panis dedisse, cuius retro corpus in panem Prophetes figuravit, ipso Domino hoc Sacramentum postea interpretaturo.

Idem in eundem agens Marcionem, qui Christum negabat verum corpus hominis habere, ita scribit: Professus itaque (scilicet Christus) se concupiscentia concupisse edere Pascha vt suum (indignum enim vt quid alienum concupisceret Deus) acceptum panem, & distributum discipulis, corpus suum illum fecit, Hoc est corpus meum, dicendo, id est figura corporis mei: figura autem non fuisset, nisi veritatis esset corpus. Caterum vacua res, quod est phantasma, figuram capere non posset. Aut si propterea panem corpus sibi finxit, quia corporis carebat veritate, ergo panem debuit tradere pro nobis.

Et infra: Itaque illuminator, inquit, antiquitatum, quid tunc voluerit significasse panem, satis declarauit, corpus suum vocans panem. Sic & in calicis mentione testamentum constituens sanguine suo obsignatum, substantiam corporis confirmavit. Nullius enim corporis sanguis potest esse, nisi carnis. Nam etsi qua corporis qualitas non carnea opponitur nobis, certe sanguinem nisi carnea non habebit. Ita consistit probatio corporis de testimonio carnis; probatio carnis de testimonio sanguinis. Vt autem sanguinis veterem figuram in vino recognoscas, aderit Esaias, Quis, inquit, qui aduenit ex Edom? rubor vestimentorum eius ex Bosor. Et reliqua. Sic ille, a symbolo eius in Eucharistia argumentum ducens ad probandam veritatem corporis: sicut Irenaeus vice versa, a re Sacramenti ad Sacramentum argumentatur hac ferè ratione: Si caro nostra non est capax vitae aeternae, neque Christus nos sanguine suo redemit, neque in Eucharistia verum corpus, & sanguinem communicauit.

Beatus Cyprianus in sermone De coena Domini: Panis, ait, iste communis, in carnem, & sanguinem mutatur, procurat vitam, & incrementum corporibus. Et infra: Panis iste, quem Dominus discipulis porrigebat, non ef-

figie, sed natura mutatus, omnipotentia Verbi factus est caro: & sicut in persona Christi humanitas videbatur, & latebat Diuinitas: ita Sacramento visibili ineffabiliter Diuina se infudit essentia. Et sermone in orationem Dominicam ait, panem nostrum Christum esse, cuius corpus in Eucharistiae communionem attingitur. Idem ad Caecilium scribens: Torcularis, ait, quoque calcatio, & pressura taxatur, quia quomodo ad potandum vinum venire non potest, nisi botrus calcetur ante, & prematur: sic nec nos sanguinem Christi possimus bibere, nisi Christus calcatus prius fuisset, & pressus, & calicem prior biberet, quem credentibus propinaret. Hæc ille, qui quidem multa alia tradit, & sermone s. De lapsis, & alijs in locis.

Origenes in Lucam sic habet: Si non comedimus Panem vitam, si non carnibus Christi vescimur, & cruore potamur; si contemimus dapes Saluatoris nostri, scire debemus quod habeat Deus & benignitatem, & seueritatem. Idem in Matthæum: Panis iste, quem Deus Verbum corpus suum esse fatetur, verbum est nutritorium animarum, verbum de Deo Verbo procedens, & panis de pane caelesti, qui positus est super mensam, de qua scriptum est: Præparasti in conspectu meo mensam aduersus eos qui tribulant me.

Beatus Irenæus in Valentinianos disputans, scribit: Quemadmodum qui est a terra panis percipiens vocationem Dei, iam non communis panis est, sed Eucharistia ex duabus rebus constans, terrena, & caelesti: sic & corpora nostra percipientia Eucharistiam, iam non sunt corruptibilia, spem resurrectionis habentia. Rursus ait: Eum calicem, qui est creatura, suum corpus confirmavit, ex quo nostra auget corpora (scilicet ad aeternitatem) quando ergo & mixtus calix, & fractus panis percipit verbum Dei, fit Eucharistia sanguinis, & corporis Christi, ex quibus augetur, & consistit carnis nostra substantia, quo modo carnem negant capacem esse donationis Dei, qui est vita aeterna, qua sanguine, & corpore Christi

Idem. Matth. 6.

Idem lib. 2. epist. 3.

Idem.

Orig. hom. 38. in Luc. in fin. tom. 2.

Idem tract. 25. in Matthe. eodem tom.

Psal. 22.

Irenæ. lib. 4. cap. 34.

Idem lib. 5. sub initio.

nutritur,

Iustin. Mart. apolog. 2. ad Antoninum Pium, sub fin. tomo 2.

nutritur, & membrum eius.

Ante hos Iustinus Martyr in apologia, quam pro Christianorum defensione ad Antoninum Pium Imperatorem scripsit: Porro alimentum hoc apud nos appellatur Eucharistia: quod nulli alij participare licitum est, quam veram esse doctrinam nostram credenti; & lauacro propter remissionem peccatorum, & regenerationem abluto, & ita, vt Christus tradidit viuenti. Non enim vt communem panem, neque communem potum ista sumimus; sed quemadmodum per Verbum Dei caro factus est IESVS Christus Seruator noster, & carnem & sanguinem salutis nostra causa habuit: ad eundem modum etiam eam, in qua per preces Verbi eius ab ipso profecti gratia sunt acta, alimoniam (τὸν δι' οὐρανοῦ λόγον τῷ ἕκαστῳ ἀνθρώπῳ ἰσχυρισθεὶσιν τροφὴν) vnde sanguis & caro nostra per mutationem alantur, incarnati illius Iesu carnem, & sanguinem esse edocti sumus. Nam Apostoli in Commentarijs a se scriptis, qua Euangelia vocantur, ita tradiderunt præcepisse sibi Iesum. Eum enim pane accepto, cum gratias egisset, dixisse, Hoc facite in mei recordationem. Hoc est corpus meum. Et poculo similiter accepto, & gratias actis dixisse: Hoc est sanguis meus, ac solis ipsis ea tradidisse.

Cyrol. Iero. solym. Christophori vii esse possimus teste Cyrillo.

His accedit Cyrillus Ierosolymitanus, qui in Catechesi quarta Mystagogica ita habet: Sub specie panis datur tibi corpus: & sub specie vini datur sanguis; vt sumpto corpore & sanguine Christi, efficiaris ei comparticeps corporis & sanguinis Χριστοῦ Ἰησοῦ. Sic Christophori erimus, hoc est, Christum ferentes; cum eius corpus & sanguinem in membra nostra receperimus; atque ita vt beatus Petrus dicit, diuina natura consortes efficiemur.

2. Pet. 1.

Et ibidem: Cum igitur Christus ipse sic affirmet, atque dicat de pane, Hoc est corpus meum: quis deinceps audeat dubitare? Ac eodem quoque confirmante, & dicente, Hic est sanguis meus, quis, inquam, dubitet, & dicat non esse illius sanguinem? Aquam quando mutauit in vinum, quod est san-

Ioan. 2.

guini propinquum, in Cana Galilæa, sola voluntate: & non erit dignus, cui credamus quod vinum in sanguinem transmutasset? Si enim ad nuptias corporeas inuitatus stupendum miraculum operatus est; & non multo magis corpus, & sanguinem suum filijs Sponsi dedisse illum constebimur? Quare omnium certitudine corpus & sanguinem Christi sumamus.

Matth. 9.

Et infra: Ne ergo consideres tanquam panem nudum, & vinum nudum: corpus enim est, & sanguis Christi, secundum ipsius Domini verba. Quamuis enim sensus hoc tibi suggerit, tamen fides te confirmet; ne ex gustu rem iudices; quin potius habeas ex fide pro certissimo, ita vt nulla subeat dubitatio, esse tibi donata corpus, & sanguinem. Hæc ille antiquissimus Pater, qui Concilio Niceno interfuit, & tamè cum tanta asseueratione loquitur, vt maior excogitari non possit.

Adiungimus istis Magnum Athanasium, qui in libello De passione imaginis Domini nostri Iesu Christi, qui Patribus apud Cæsaream Cappadociæ congregatis oblatus est, expresse negat, aliquid ex corpore & sanguine Christi in mundo inueniri præter illud, quod in ara altaris per manus Sacerdotum quotidie spiritualiter efficitur. Dicit autem, Spiritualiter efficitur, quia non sumitur sub propria, sed sub aliena specie. Et in illud: Quicumque dixerit verbum contra Filium hominis, &c. aperte affirmat Christi carnem in Eucharistia contineri.

Athanas. libro De passione imaginis. Saluat. c. 7. tom. vlt.

Beatus Basilius super illud Psalmi: Gustate, & videte quoniam suavis est Dominus: Quoniam verò, ait, Dominus noster verus est panis, & eius caro verus cibus: necesse vt voluptas latitiae panis per gustum spiritualem in nobis gignatur. Et sermone de Baptismo: Habebimus autem, inquit, vitam aeternam, sicut promisit qui mentiri nequit, Dominus ac Deus noster Iesus Christus, si edentes ac bibentes memores fuerimus eius qui pro nobis est mortuus. Et libro 2. quaestione 3. epistola etiam 76. & 141. Et homilia 41. De baptismo. Et in dialogo de dignita-

Idem tom. 1. Matth. 12.

Basilius tom. 1. Psalm. 33.

Idem ser. 2. De baptismo. c. 3. eodem tom.

Idem.

te Sa-

Chrysoſt. li- bro 3. De Sa- cerdot. to- mo 5.

Idem Baſil. tom. vii.

Gregor. Na- zianz.

Idem.

Gregor. Niſ- ſenus.

Epiphan. Excidit quis à gratia, & ſa- lute ſecundū Epiphanium.

Theophilus Alexand. Error Orige- nis.

Matth. 3.

te Sacerdotij conſcripto à Chryſo- ſtomo, dicitur in perſona Baſilij: O miraculum, d' Dei benignitatem: qui cum Patre ſuſum ſedet, in illo ipſo temporis articulo omnium manibus per- tractatur, ac ſe ipſe tradit volenti- bus ipſum excipere, ac complecti. Fit autem id nullis præſtigijs, ſed apertis ac circumſpicientibus circumſiſtentium omnium oculis, &c. Idem in Liturgia ſua: Te obſecramus, & te poſtulamus, Sancte Sanctorum, beneplacita tua be- nignitate, venire Spiritum ſanctum tuū ſuper nos, & ſuper propoſita munera iſta, & benedicere ea, & ſanctificare, & oſtendere panem quidem iſtum, ipſum honorificum corpus Domini, Dei & Sal- uatoris noſtri Ieſu Chriſti: quod autem eſt in calice iſto, ipſum ſanguinem Domi- ni Dei, & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, qui effuſus eſt pro mundi vita.

Gregorius Nazianzenus Baſilio contemporaneus, inuectiua prima in Iulianum: Tu ne contra Chriſti ſacri- ficium tuis ſpurcijs? Tu ne contra ſan- guinem, per quem expiatus eſt mun- dus, tuis ſanguinis effuſionibus? Et paul- lō ſuperius: Mox incruenti ſacrificij oblatione manus commaculat: per quod nos Chriſto vnimur, necnon paſſionis ac diuinitatis eius participes reddimur. Idem etiam oratione in ſanctum Paſ- cha. Item oratione in ſancta Epipha- niarum lumina. Similia habet & in Carmine De Sacerdotibus. Et Gre- gorius Niſſenus in catecheſi apud Eu- thymium in Panoplia, & lib. De vita Moyſis.

Adhæc Epiphanius in Ancorato ſub medium, vt ſuperius eum pro- tulimus, vbi concludit: Nemo non fi- dem habet ſermoni. Qui enim non cre- dit eſſe ipſum verum, ſicut dixit, is exci- dit à gratia & ſalute.

Theophilus Alexandrinus libro ſecundo Paſchali, inter Origenis er- rores recenſet, quod dixerit res ina- nimatas ab Spiritu ſancto non ſan- ctificari, ita ſcribens: Non recogitat aquas in baptiſmate aduentu ſpiritus ſancti conſecrari, panemq; Dominicum, quo Saluatoris corpus oſtenditur, & que frangimus ad ſanctificationem noſtram,

& ſacrum calicem, quæ in menſa Ecclē- ſiæ collocantur, per inuocationem Spiri- tus ſancti ſanctificari.

Beatus Ephrem Baſilio familiaris, & Edeſſenæ Ecclēſiæ Archidiaconus libro De natura Dei non ſcrutanda: Eſt fidelis, inquit, atque innocens: par- ticipa corde immaculato corpori Domi- ni tui, fide pleniffima ſciens quidd ag- num ipſum integrum comedis. Ignis im- mortalis ſunt myſteria Chriſti, noli te- mere ea perſcrutari, ne in ipſorum par- ticipatione comburaris. Et infra: Hoc ſanè excedit omnem admirationem, om- nem mentem, & omnem ſermonem, quod ſecit nobis vnigenitus filius Chriſtus Sal- uator noſter, ignem & ſpiritum mandu- candum & bibendum præſtitit nobis car- ne veſtitis, corpus ſcilicet, & ſangui- nem ſuum.

Eufebius Emiſſenus homilia quin- ta De Paſcha, ita habet: Vnde meritò celeſtis confirmat autoritas: Quia ca- ro mea, verè eſt cibus, & ſanguis meus, verè eſt potus. Recedat ergo omne in- fidelitatis ambiguum, quandoquidem qui autor eſt muneris, ipſe etiam teſtis eſt veritatis. Nam inuiſibilis Sacerdos viſi- biles creaturas in ſubſtantia corporis & ſanguinis ſui, verbo ſuo ſecreta po- teſtate conuertit, ita dicens: Accipi- te, & edite; hoc eſt enim corpus meum: & ſanctificatione repetita: Accipite & bibite, hic eſt ſanguis meus. Ergo ſicut ad natum præcipientis Domini repen- te ex nihilo ſubſtiterunt excelsa celo- rum, profunda fluctuum, vaſta terra- rum; pari potentia in ſpiritualibus Sa- cramentis Verbi præcipit virtus, & ſer- uat effectus.

Cyrillus in Ioannem, tractans il- lud: Qui venit ad me, non eſuriet: & qui credit in me, non ſitiet vnquam: Quid igitur, inquit, Chriſtus pollice- tur: quid credentibus offert? Corrupti- bile certè nullum, ſed benedictionem, quam communicatione corporis, atque ſanguinis Chriſti aſſequimur: vnde ad eam incorruptionē integrè reducemur, vt cibo & potu corporali non indigea- mus: viuificat enim corpus Chriſti, & ad incorruptionem ſua participatione re- ducit. Non enim alterius cuiuſdam, ſed

Ephrem. c. 5.

Eufeb. Emiſ- ſenus. Ioan. 6.

Cyri. lib. 3 in Ioann. c. 37. tom. 1. Ioan. 6.

Idē lib. 10. in Ioann. c. 13.

1. Cor. 6.

Chriſtus eſt in nobis du- pliciter.

Qualis man- ſio Chriſti in nobis teſte Cyrillo.

Idem.

Ioan. 14.

Idem tomo vlt. circa fi- nem.

Eufeb. Caſa- rien. lib. 1. De demōſt. Euangel. c. 10. tom. 1.

Ioan. 1.

ipſus vita corpus eſt, virtutem incarna- ti Verbi retinens, & plenum poteſtate illius, quo vniuerſa & viuunt, & ſunt. Idem in illud: Ego ſum vitis vera: An fortassis putat ignotam nobis myſtica be- nedictionis virtutem eſſe? Quæ cum in nobis fiat, non ne corporaliter quoque facit communicationem carnis Chriſti, Chriſtum in nobis habitare? cur enim membra fidelium membra Chriſti ſunt? Neſcitis, inquit, quia membra veſtra, membra ſunt Chriſti? membra igitur Chriſti, meretricis faciam membra? ab- ſit. Saluator etiam: Qui manducat car- nem meam, ait, & bibit ſanguinem meū, in me manet, & ego in eo. Vnde conſi- derandum eſt, non habituſine ſolum, quæ per charitatem intelligitur, Chriſtum in nobis eſſe, verum etiam & participa- tione naturali. Nam quemadmodum ſi quis igne liquefactam ceram, alia cera ſimiliter liquefacta ita miſcuerit, vt v- num quid ex vtriſque factum videatur: ſic communicatione corporis, & ſan- guinis Chriſti, ipſe in nobis eſt, & nos in ipſo. Non poterat enim aliter corrupti- bilitatem & vitam traduci, niſi natu- ralis vita corpus ei coniungeretur. Hæc ille, potenter & clarè indicans præ- ſentiam corporis Chriſti, & effectum eius mirabilem. Idem in epiſtola ad Caloſyrium Episcopum Arſinoitem: Nec dubites an hoc verum ſit, eo mani- feſtè dicente: Hoc eſt corpus meum; ſed porius ſuſcipe verba ſeruatoris in fide. Cum enim ſit veritas, non mentitur. In- ſaniunt igitur dicentes, myſticam be- nedictionem à ſanctificatione ceſſare, ſi qua reliquia manſerint eius in diem ſe- quentem. Idem Anathematismo II. in Theodoretum.

Eufebius libro De demonſtratione Euangelica tomo primo: Quando igitur, inquit, ſecundum teſtimonia Pro- phetarum inuentum eſt magnum, mag- niq; æſtimandum pro redimendis, & Iu- daeis pariter & Græcis prætium, illud vi- delicet pro toto mundo piaculum, illud pro anima cunctorum hominum ſacri- ficium, illa pro omni macula, & peccato puriſſima hoſtia, ille vtiq; Agnus Dei, illa Deo accepta, & mundiſſima ovis, &c. meritò ſanè: quando illius memò-

riam, corporisq; eiufdem, & ſanguinis recordationem quotidie celebrant, & ad longè præſtantius & ſacrificium, & mu- nus aſſumpti ſunt, quàm illud antiquius fuerit.

B. Chryſoſtomus homil. 3. in epi- ſtolam ad Ephēſios; Quotquot in cor- pore Chriſti communicamus, quotquot ſanguinem illius deguſtamus, cogitemus quod illius corpus, & ſanguinem guſta- mus, qui in celeſtibus ſedet, qui ab An- gelis adoratur, qui ad immortalē eſt potentiam. Hæc eadem ad verbum fer- mē repetit in homilia quadam ad Po- pulum Antiochenum. Idem in Ioan- nem: Quare neceſſariò dicendam, quàm admiranda myſteria, & cur data ſint, & quanam eorum vtilitas. Vnum cor- pus ſumus, & membra ex carne, & of- ſibus eius. Quare initiati eius præcep- tis parere debent. Vt autem non ſolum per dilectionem, ſed re ipſa in illam car- nem conuertamur, per cibum id effici- tur, quem nobis largitus eſt. Cum enim ſuum in nos amorem indicare vellet, per corpus ſuum ſe nobis commiſcuit, & in vnum nobiſcum redegit, vt corpus cum capite vniretur. Hoc enim amantium maximè eſt. Et infra: Quidd Chriſtus fecit, vt maiori nos charitate adſtrin- geret, non ſe tantum videri permittens deſiderantibus, ſed & tangi, & mandu- cari, & dentes carni ſua inſigi, & deſi- derio ſui omnes impleri. Idem in Mar- thæum: Non enim (ait) ſufficit ipſi ho- minem fidei, flagellis interim cadi, ſed nos ſecum in vnam (vt ita dicam) maſ- ſam reducit: neque id fide ſolum, ſed re ipſa nos corpus ſuum efficit. Et in- fra: Multæ matres poſt partum alijs nu- tricibus infantes dederunt: quod ipſe fa- cere noluit, ſed proprio corpore nos al- lit, & ſibi coniungit atque conglutinat. Et paullo ſuperius: Nihil ſenſibile tra- ditam nobis à Chriſto, ſed rebus ſenſibili- bus; omnia verò quæ tradidit, inſenſibilia ſunt: ſic & in baptiſmo per aquam, quæ ſenſibilis eſt, donum illud conceditur; quod autem in ea conſicitur, regeneratio ſcilicet, ac renouatio, intelligibile quidd eſt: nam ſi tu incorporeus eſſes, nudè ipſa dona incorporea tradidiſſet tibi, quoniã verò corpori coniuncta eſt anima tua, in ſenſibilibus intelligenda tibi traduntur.

Chryſoſt. ho- mil. 3. in e- piſt. ad Ephe- ſ. tom. 4.

Idē homil. 61. ad Pop. Antioch. to- mo 5. Idem hom. 48. in Ioan. tom. 3.

Idem hom. 81. & 83. in Mattha. tom. 2.

O quot modò dicunt; Vellem formam, & speciem eius, vellem vestimenta ipsa, vellem calceamenta videre. Ipsum igitur vides, ipsum tangis, ipsum comedis. Vestimenta eius desideras videre, ipse verò se ipsum tibi tradidit, non vt videas solum, verum etiam vt tangas, & in te habeas.

Idem in Matthæum: Quando igitur Sacerdotem corpus tibi prabere videris; noli Sacerdotis, sed Christi manum ad te porrigi arbitrari. Nam quemadmodum in Baptismo nõ à Sacerdote baptizaris, sed à Deo caput tuum in virtute visibili tenetur, non ab Angelo; nullus enim profusus id facere potest: ita etiam nunc. Et iterum explicans illa verba: Accipite, & comedite, hoc est corpus meum, ita interrogat, Quomodo turbati nõ fuerunt, càm hoc audissent? & respondet: Quia multa iam, & magna de hoc ante disseruit. Et addit: Ipse quoque bibit ex eo, ne auditis verbis illis, dicerent; Quid igitur sanguinem bibimus, & carnem comedimus? ac idè perturbarentur. Nam & quando prius de his verba fecit, multi solummodò propter verba scandalum passi sunt. Ne igitur tunc id quoque, accideret, primus ipse hoc fecit, vt tranquillo animo ad communicationem mysteriorum induceret. Idem homil. De Iuda proditore, & homil. In nouam Dominicam, & in Apostolum Thomam: Beati, inquit, qui non viderunt & crediderunt. Ad nos pertinet hæc beatitudo, qui non vidimus eum, & credidimus in eum. Beati enim qui fide vident eum, qui videri potest. Beati nos qui in vnoquoque conuentu Ecclesia eum videmus, eumq; oculis admonemus, & ore salutamus, ac dentibus edimus, & quem edimus, sed non consumimus. O Sacramenta inaudita, ò Sacramenta tremenda! qui sedet ad dexteram Patris, in dextris hominum peccatorum reperitur, & qui ab Angelis laudatur, fideis manibus tenetur, & portat qui portatur ab indignis, qui eum portent: non fugit manus peccatrices, non fugit digitos reos, non conterit ex luto fictos eorum autor: quin potius ipse hortatur, & dicit, Accipite, edite, & adhibete manus vestras, & mittite in latus meum. Et omnes mea membra tenetis: quodcunque enim ceperitis, in eo sum totus, qui à Thoma contrectatus sum. Accedamus ergo, qm-

nes purè ad purum. Sic ille. Longum est set omnes sententias Chrysoftomi de Eucharistia enumerare, quæ ferè innumeræ sunt: qui ex Græcis plura legere voluerit, legat in primis Theodoritum in dialogo cõtra hæreticos, qui inscribitur, Impatibilis; eundè in Tripartita historia duobus in locis: legat Damascenum supra productum: hic enim ait lib. 4. de orthodoxa fide, cap. 14. Non est figura panis & vinum corporis & sanguinis Christi: absit enim hoc, sed est ipsum corpus Domini Deificatum, ipso Domino dicente, Hoc est meum (non figura corporis, sed) corpus, & nõ figura sanguinis, sed sanguis, & ante hoc ipsis Iudeis: Quoniam nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, nõ habebitis vitam æternam. Legat Theophylactum, & Euthymium in verba cœnæ Dominicæ recitata à tribus Euangelistis, & in caput Ioã. 6. multa enim pulchra & egregia continent.

Sed iam redeamus ad Patres Latinos. Inter quos Hilarius lib. de Trinitate tractans illa verba: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, ita habet: De veritate carnis & sanguinis non relictus est ambigendi locus: nunc enim & ipsius Domini professione, & fide nostra verè cara est, & verè sanguis est. Et hæc accepta atque hausta id efficiunt, vt & nos in Christo, & Christus in nobis sit. Anne hoc veritas non est? Contingat planè his verum non esse, qui Christum Iesum verum esse Deum negant. Est ergo in nobis ipse per carnem, & sumus in eo; dũ secũ hoc quod nos sumus, in Deo est. Ambrosius in illud Apostoli; Mortem Domini annuntiabitur donec veniat, ita cõmentatur: Quia enim morte Domini liberati sumus, huius rei memores in edendo & potando carnem & sanguinem que pro nobis oblata sunt, significamus, Nouum Testamentum in his consecuti, quod est, noua lex, quæ obedientem sibi tradit cœlestibus regnis. Idem lib. De Sacramentis: Ipse Dominus Iesus testificatur nobis, quod corpus suum accipiamus, & sanguinem: nunquid debemus de eius fide, & testificatione dubitare? multa etiã alia ex eodè libro superius ptulimus.

B. Augustinus multas sententias, & in Psalmos, & in Ioannem, & in sermo-

Theod. dialog. 3. par. 2. a med. Idem lib. 7. Tripar. c. 11 & lib. 9. c. 30. Damasc. libro 4. De orthodox. fid. c. 14. Matth. 26. Ioan. 6. Theophyl. Euthym. Hilar. lib. 3. De Trinitate. Ambros. in cap. 11. primo ad Corinth. tom. 5. Idem lib. 4. De Sacram. c. 5. tom. 4. August. tomo 8. & 9. & 10.

Idem hom. 51. in eundem.

Idem ibidè, homil. 83.

Idem tom. 3. Ioan. 20.

Idem tomo 3. Idem epist. 8 tom. 2. Idem lib. 3. in Leuit. c. 57. tom. 4. Idem tomo 10. Optatus libro 6. 7. Parmentianum. Hierony. ad Hedib. q. 2. tom. 3. Ioan. 6. Ibidem. Idem. Idem tomo 9. Paulinus Episcopus. Iuuenus.

nibus, & in tractatibus contra hæreticos continet, quas enumerare, nedum citare longum esset: sed præsertim lege librum tertium de Trinitate, & in Psalmum 33. & epistolam ad Casulanum, & in Leuiticum, & sermonem ad Neophytos. Optatum prætereà, B. Hieronymus in epistola ad Hedibiam, Si ergo panis, inquit, qui de cælo descendit, corpus est Domini; & vinum quod discipulis dedit, sanguis illius est Noui Testamenti, qui pro multis effusus est in remissionem peccatorum; Iudaicas fabulas repellamus, &c. Nec Moyses dedit nobis panem verum, sed Dominus Iesus: ipse conuiuia, & conuiuium: ipse comedens & qui comeditur: Illius bibimus sanguinem, & sine ipso potare non possumus. Idem epistola ad Theophilum, aduersus errores Ioannis Ierosolymitani, & in commentarijs epistolæ ad Titum. Paulinus duabus epistolis ad Seuerum Sulpitium missis egregiè veritatem corporis & sanguinis Christi in Sacramento tradit. Adhæc Iuuenus Hieronymo antiquior, Euangelicam historiam describens, ait: Hac vbi dicta dedit, palmis sibi frangere panem Diuisumq; dehinc tradit, sanctumq; precatus Discipulos docuit propriũ se tradere corpus: Hinc calicem sumit Dominus, vinoq; repletum Sãctificat & gratis verbis, potũq; ministrat; Edocuitq; suum se diuisisse cruorem Atq; ait; Hic sanguis populi delicta remittet. Hunc potate meũ, iã veris credite dictis? Sedulius etiam lib. 4. operis Paschalis ita habet: Nec Dominum latuere doli; scelerisq; futuri Prodidit autorem, panẽ cui tradidit ipse; Qui panis tradẽdus erat; nam corporis, atque Sanguinis ille sui, postquam duo munera sanxit, Atque cibum, potumq; dedit, quo perpete nunquam Esurient, sitiẽtq; anima sine labe fideles. Adde tertium Poëtam Christianũ Prudentium, antiquitate illis proximum;

Sedulius.

qui in Psychomachia elegãter scripsit de typis & antitypis huius spiritualis escæ, & potus, dicens: Excidit ergo animis eremi sitis, excidit ille Fons patribus de rupe datus, quem mystica virgã Elicuit scissi salientem è vertice saxi. Angelicusve cib' prima in tẽtoria nostris Fluxit auis? quem nunc sero felicior euo Vespertinus edit populus de corpore Christi. Hæc ille, asserens typis mannæ, & aquæ de petra percussa successisse corpus Christi. Augustinus pluries hanc veritatem confitetur, & inter alia lib. 6. cõtra aduersarium legis & Prophetarum ait: Mediatorem Dei & hominũ, hominem Christum Iesum, carnem suam nobis manducandam, bibendumq; sanguinem dantem, fidei corde atque ore suscipimus: quamuis horribilius videatur humanam carnem manducare, quàm perimere, & humanum sanguinem potare, quàm fundere. Et lib. contra Faustum Manichæum: Habet magnam vocẽ Christi sanguis de terra, cum eo accepto ab omnibus Gentibus responderetur, ame n. Hæc est clara vox sanguinis, quam sanguis ipse exprimit ex ore fidelium eodem sanguine redemptorum. Et in Psalmum 98. Suscepit de terra terram, quia caro de terra est, & de carne Maria carnem accepit. Et quia in ipsa carne hic ambulauit, & ipsam carnem nobis manducandam ad salutem dedit: nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adouerit: inuentum est quemadmodum adoretur tale scabellum pedum Domini; & non solum non peccemus adorando, sed peccemus non adorando. Et infrà: Durũ illis visum est quod ait. Nisi quis manducauerit carnem meam, non habebit vitam æternam: acceperunt illud stulte, carnaliter illud cogitauerunt, & putauerunt quod precisurus esset Dominus particulas quasdam de corpore suo, & daturus illis, & dixerunt, Durus est hic sermo. Ipsi erant duri, nõ termo. Et in Psalm. 33. exponens eius titulum: Immutauit os suum coram Achis, & collabebatur inter manus eorum, pro quo ipse legit: Et ferebatur manibus suis, ait Augustinus: Hoc verò, fratres, quomodo posset fieri in

Prudentius De luxuria, & sobrietatis pugna. Exo. 17. Psal. 77. August. lib. 2. contr. aduers. leg. & Prophe. c. 9 tom. 6. Idè lib. 12. con. Faustũ c. 10. tomo eodem. Idem tom. 8. 3. sent. dist. 9. cap. alijs autem, in fine. Idem Conuisione 1. tomo 8. 1. Reg. 21.

Matth. 26.
Idem Con-
cio. 2.

Cassian. col
lat. 22. c. 7.
Eucher.
Beda.
Paschas.
Anselm.
Victor lib. 1
hist. Vvan-
dalica.
Bernard. e-
pist. 190.
Lanfrancus
Caroin.
Algerius.
Guimund.
Berég. quis
fuerit, eius-
q; cōuersio.

Ioann. Ger-
son par. 4.
alphab. 64.
Verba Beren-
garij āte mor-
tem suam.

homine, quis intelligat? Quis enim por-
tatur in manibus suis? Manibus aliorum
potest portari homo: manibus suis nemo
portatur. Quomodo intelligatur in ipso
Dauid secundum literam, nō inuenimus;
in Christo autem inuenimus. Ferebatur
enim Christus in manibus suis, quando cō-
mendans ipsum corpus suum, ait: Hoc est
corpus meum. Ferebat enim illud corpus
in manibus suis. Et infrā: Quomodo fe-
rebatur in manibus suis? Quia cum com-
mendaret ipsum corpus suum, & sangui-
nem suum, accepit in manus suas, quod
norunt fideles, & ipse se portabat quodā-
modo, cum diceret, Hoc est corpus meum.
Hæc ille, qui & in Psalms, & in Euan-
gelium Ioannis, & in alijs tractatibus
plura habet firma testimonia realis
Christi existentie in Sacramento Eu-
charistiæ. Facile esset ex multis alijs
Patribus similia producere testimonia,
nisi producta satis forent. Legat qui
volet, Cassianum in collationibus suis,
Eucherium Lugdunensem Episcopum
in quæstionibus Noui Testamenti in
principio, Bedā lib. De mysterijs, Pas-
chasium lib. De Christi corpore, An-
selmum lib. De corpore Christi, Vi-
ctorem in historia Vvandalica, Bernar-
dum in epistola cōtra Abailardum, &
omnes illos, qui contra Berengarium
suo seculo scripserunt: vt Lanfrancum
Cardinalem, Algerium, Guimundum.
Fuit autem Berengarius, Archidiaconus
Gandauensis, discipulus Petri A-
bailardi, in quem Bernardus scripsit:
qui primo abiurauit hæresim suam in
synodo Vvercellensi sub Papa Leone,
deinde abiurauit Romæ sub Nicolao
II. ab eo ad Concilium vocatus: post-
hæc cum redisset ad vomitū sub Gre-
gorio VII. in Concilio Romæ coacto,
fecit illam renouationem, quæ habe-
tur apud Gratianum in cap. Ego Berē-
garius. De quo scribit Ioānes Gerson:
quod cum ille extremo decubens mor-
bo mortis horam vicinam persentif-
ceret in die Epiphaniæ, alludens ad no-
men Apparitionis, dixerit: Hodie appa-
rebit mihi Dominus Iesus: vel ad gloriā,
vt spero, propter penitentiam meam; vel
ad damnationem, sicut ego formido, pro-
pter aliorum corruptionem, quos ad viam
veritatis adducere non potui. Testatur

etiam B. Bernardus in vita Malachie Bernard.
simile de quodam clerico, qui ausus
fuerat dicere, in Eucharistia esse Sacra-
mentum, id est, corporis significatio-
nem, non autem veritatem: super quo
conuictus ab Episcopo, nec respiscēs,
incidit in extremum vitæ discrimen,
& agnito errore, sententiam suam re-
uocauit. Quod verò hi duo traditi nō
sint brachio seculari per Episcopos,
hoc fuit, quia necdum tales canones,
vel leges traditæ erant, de tradendis
brachio seculari ijs, qui pertinaciter
in suo errore persisterent; aut in eisdē
semel abiuratos relaberentur. Volo ta-
men verba Ruperti referre, qui de
hoc Sacramento sententiam rogatus,
in hunc modum respondit: Breuiter
tibi nunc pando, quæ, vel quomodo sentiēs
de viuifico corporis & sanguinis Domini-
ci Sacramento tractauerim illa eiusdem
Domini verba, quibus Sacramentum illud
commendat; quoniam caussarum supradic-
tarum prima hæc erat. Tribus essentia
modis corpus & sanguis Christi est, quar-
to autem differt. Est enim nomine, re, at-
que effectu; differt verò specie. Est, inquit,
nomine, quia summus celorum Pontifex;
qui cum sit ipsa veritas, nomina non vana
rebus ponere solet, aded fortiter nomen
hoc impresit, vt non saltem diceret, Hoc
vocetur corpus meū: hoc vocetur sanguis
meus; sed, hoc, inquit, est corpus meum:
hic est sanguis meus. Est etiam re, quia
nimirum sanctum sanctorum est: quam
verè in illa specie, qua traditus, & lan-
ceatus ipse sanctus sanctorum est, est ni-
hilominus effectu, quia quam verè in illa
specie, qua pepēdit in Cruce, remissionem
peccatorum operatus est omnibus ab Abel
iusto vsque ad latronem, quem in cruce
consistentem suscepit, tam verè in istis spe-
ciebus panis & vini eandem operatur re-
missionem peccatorum omnibus qui in-
gressi sunt, vel ingrediuntur ad eandem
fidem, postquam illa species hinc trāsiiuit,
& sese in cælum recepit. Quarto idem
specie differt, quod & plurimum prodest:
non modò ne color, aut sapor sanguinis
humani horrorem sumentibus illū faciat;
sed vt & competenti antidoto, nimia pa-
rentum nostrorū curetur credulitas: cre-
diderunt enim deceptorum diabolo in eo quæ
non videbant, scilicet quod illi ligno cō-

Bernard.

Rupert. Tui-
tien.

Tribus essen-
tia modis: cor-
pus, & sanguis
Christi est,
quarto autē
differt.

Luc. 23.

Gen. 3.

sequenda

Ioan. 6.

Liturgia
Græca Chry-
sostomi.

Nicolaus Ca-
basila cap.
39.

Psal. 1:7.

Rationibus
eandem recti-
tas compro-
batur.

Noui Testa-
menti potissi-
ma pars est
Eucharistia.

II. ratio.

Exod. 12.
Exod. 16.
Exod. 25.
Gen. 14.

Tertia.
Eucharistia
variè appella-
tione: cum ra-
tionibus, illa-
rum.

sequenda diuinitatis effectiua virtus in-
esser, & comedentes mortui sunt. Cre-
damus eōtra fideli saluatori in eo quod
videmus, scilicet panem & vinum in ve-
rum corpus & sanguinis transisse sub-
stantiam: & comedentes atque bibentes,
viamus in æternum. Hæc ille. Deni-
que in Liturgia Græca Chrysoſtomi
legitur: *Offendit Sacramenta populo
Pontifex dicens: Sanctus sanctis. Clerus
& populus responder: Vnus sanctus, vnus
Dominus, in gloria Dei Patris, Amen.*
In quæ verba scribens Nicolaus Ca-
basila, hæc addit: *Ipsi autem pietatem
ostendentes & fidem, & adorant, & be-
nedicunt, & Iesum, qui in eis intelligi-
tur, vt Deum celebrant: & vt sit splen-
dida glorificatio, ex verbis Prophetiis
eam faciunt: Benedictus qui venit in no-
mine Domini, Deus Dominus, & apparuit
nobis.*
Quod si traditioni Patrum ratio-
nes Fidei lumine, & pietate refer-
tas adiungere velimus; omnibus mo-
dis comprobata relinquetur hæc ve-
ritas. Ac prima sumatur ab statu No-
ui Testamenti, qui ea ratione potissi-
mum differt à veteri, quod ille um-
bras, & figuras tantum continebat;
Nouum verò ipsam rerum veritatem.
Cum igitur pars potissima Noui Te-
stamenti sit Eucharistia, quæ aliorum
continebit, & non in signo, aliis ad-
huc essemus in vmbrijs, & figuris. Se-
cunda sit, à figuris huius Sacramen-
ti, quæ in veteri Instrumento secun-
dum Doctores præcesserunt, vt ag-
nus Paschalis, manna, panes propo-
sitionis, panis & vinum Melchisedec;
quæ omnia, si non esset præsens Chri-
stus in Eucharistia, non fuissent à Deo
conscripta ad figurandum solum pæ-
nēm: nam ita nobiliores essent figuræ
re ipsa figurata. Tertia ratio à nomi-
bus ipsius Eucharistia, dicitur enim
Eucharistia ob gratiarum actionem,
quam de tanto beneficio Deo debe-
mus: & profectò non haberet locum,
si tantum nudum panem contineret.
Dicitur etiam communio, ob id quod
iqui illa vtuntur, admirabilem perse-
uentionem, & commercium comparat:
quod non esset, si solum in pane con-

muni edendo communicarent. Vocatur
Synaxis, nempe collectio; quod
illam participantes in vnum colligat;
quod communis panis non efficeret:
Appellatur panis substantialis
apud Matthæum; ergo aliam substan-
tiam ab ea, quam sensus, vel ratio in-
dicat, continet. Dicitur cœna Domi-
nica ab Apostolo; quod Domini cor-
pus in ea sumamus. Mysterium fidei,
quod in nudo pane non lateret, nisi
aliquid arcanum contineat: nam pa-
nis substantialis; & cœna Do-
minica dici non meretur. Dicitur sum-
mum sacrificium, ergo aliquid ma-
ius in se complectitur, quam sensus af-
sequatur; alioqui non vinceret sacrifi-
cia omnia legis naturæ, vel Moyſi. No-
minatur etiam corpus, & caro Domi-
ni, communicatio corporis Christi;
participatio sanguinis Christi: per
quæ nomina absolute prolata Eucha-
ristia Sacramentum concipimus; cum
tamen per nomina per se prolata, id
quod proprie significat, non id quod
metaphorice, soleamus intelligere.
Nec enim per lapidem, vel vitem,
vel agnum, cum per se proferuntur,
Christum intelligimus, sicut cum di-
cimus corpus Domini; aut sanguinem
Domini. Quarta ratio; à proba-
tione necessaria ad sumptionem
Eucharistia, de qua Apostolus ad Co-
rinthios scribit; ergo reuera est ibi
corpus Christi, & non solum in fi-
gura; cum ad sumendas nudas figu-
ras; vt manna; & agnum Paschalem,
talis probatio non requiritur; imò si-
ne nouo peccato illas sumerent, quem
admodum etiam hodie panem bene-
dicam.
Quinta ratio; ab effectibus ip-
sius Eucharistia: vt enim ex sancto-
rum Patrum lectione, & experimen-
tis frequenter accedentium ad Eucha-
ristiam constare potest, admirabiles
profectò, & supra naturam sunt pos-
siti in animis sumentium fructus Eu-
charistia: quos quidem purus panis
non efficeret, præsertim in his, qui
fide apprehendunt ibi esse Christum;
quorum fides, si falsa esset, Deus his
effectibus non confirmasset, nec etiam
non confirmaret; nam omni tempore

Matth. 6.

1. Cor. 11.

Matth. 26.

1. Cor. 10.

III. ratio.

Ibidem;

V. ratio ab
Eucharistia
fructibus.

Profectus, & reformatio Ecclesie vn de orta fit.

VI. a miraculis Eucharistie.

4. Reg. 13.

Cypria. ser. 5. de lapsis.

Ambros. to. 3. prope initium.

Euseb. li. 6. Eccle. histo. 6. 34.

Ang. li. 22. de Ciuitate Dei, cap. 8. tom. 5.

B. Grego. li. 3. Dialogo. 6. 3. tom. 2.

Idem lib. 4. 6. 57.

magnus errorum & lapsuum, deformitatisq; Ecclesie fuit neglectus, vel abusus huius Sacramenti, sicut profectus, & reformatio Ecclesie ex fidei, & religiosa frequentatione Sacramenti nata est. Sexta ratio, a signis, & miraculis, quae iuxta Doctores probatos, & Ecclesiasticos historiographos in hoc Sacramento saepe contigerunt: Quae si Dns ad ossa Helisai, & cineres Martyrum edidit, mirum esse non debet, si ad tanti Sacramenti fidem ingenerandam, vel ad errores destruendos, saepe ediderit. Cyprianus enim nonnulla recenset. Nam ignem erupisse ex arca, in qua reposita erat Eucharistia, ad quam muliercula minus reuerenter accedebat. Puella etiam, quae olim de idolothytis comederat, miro horrore refugiebat bibere sanguinem, quem vi infusum a Diacono, coacta est euomere. Alius etiam minus religiosus, panem sanctum manu domum deferens, cum domum aduenit, in cinerem mutatum inuenit. Ambrosius quoque in oratione de obitu Satyri fratris, refert eum a naufragio liberatum, quod fide, & spe liberationis Eucharistiam petierit, & oratio inuolutam in collo gestauerit. Eusebius Caesariensis Serapionem docet olim lapsum in extremis per quatrimum laborasse, nec potuisse e corpore migrare, donec Sacerdos tunc aegrotus per puerum misit illi parum Eucharistiae; quod infusum sibi dari praecipit: & ea accepta spiritum laetorem Domino reddidisse. Augustinus in libris de Ciuitate Dei asserit sacrificio Eucharistiae per quendam ex presbyteris suis celebrato, liberatam esse domum cuiusdam Hesperij tribunitij a vexatione demonum, quam lesionem in seruorum suorum, & animalium corporibus expertus fuerat. B. Gregorius in dialogis recenset Agapitum Pontificem, Eucharistia in altera parte tantum porrecta, caecum, & mutum sanasse. Idem in eisdem dialogis refert, quendam apud hostes in captiuitate positum, & in vinculis religatum fuisse, pro quo sua coeunx diebus certis sacrificium offerre consueuerat: quibus diebus vincula soluta fuisse, postea inno-

tuit. Beda etiam in historia Anglorum, quam conscripsit, his similia recenset. Non sunt autem isti autores aut contemnendi, aut in suspicionem vocandi, cum sint omni exceptione maiores. Septima ratio, ab adoratione Ecclesiae, quae summo cultu hoc Sacramentum semper venerata est, & quam diuina prouidentia ab errore, & omni simulachrorum cultu semper seruauit. Quod si in hoc peccatum esset ab Ecclesia, ubi est promissio Spiritus, qui doceret omnem veritatem? ubi pollicitatio Domini, qui dixit ad Samaritanam: Venit hora, & nunc est, quando ueri adoratores adorabunt Patrem in Spiritu, & ueritate? Nam post consecrationem mox assistunt caelestes intelligentiae, & Angeli, omnem adorationis cultum exhibentes, & fideles assistentes Missae sacrificio, ad admirationem, & uenerationem excitant. Nam haec sunt uerba Chrysostomi in homilia de Eucharistia in Eneceiis: Pater, inquit, mensa in mysterijs instructa est, & Agnus Dei pro te immolatur, Sacerdos pro te angitur, sanguis spiritualis ex sacra mensa refluat, Seraphim astant sex alis faciem regentia, omnes incorporea uirtutes pro te cum sacerdote intercedunt, ignis spiritualis e caelo descendit, sanguis in cratere in tuam purificationem ex immaculato latere haustus est, & non erubescis? reuereris, confunderis, neque Deum tibi propitium facis? Et infra: Accedentes, ne putetis: quod accipiat diuinum corpus ex homine, sed ex ipsis Seraphim, forcipe ignem, quem scilicet Esaias uidit, nos accipere. Similia tradit libro tertio de Sacerdotio. Et Gregorius notat libro 4. Dialogo. cap. 43. Quis enim fidelium, inquit, habere dubium possit, in ipsa immolationis hora ad Sacerdotis uocem caelos aperiri, in illo Iesu Christi mysterio Angelorum choros adesse, summis ima sociari, terrena caelestibus iungi, unum quoque ex uisibilibus, & inuisibilibus fieri? Pleraque his similia apud ueteres Patres inuenies. Quis autem dicat, Angelos aut non adorare Christum, aut creaturam cultum patriae tribuere? Octaua ratio, atque postrema, a pacifica possessione huius ueritatis: quia a tempore Apostolorum usque ad Beren-

Beda to. 3. in initio.

VII. ratio cultu Eucharistiae.

Ioan. 16.

Supra. 4.

B. Chryso. tom. 3.

Esa. 6.

Ibidem.

Idem. D. Gregor. tom. 2.

VIII. ratio.

Veritas est filia temporis.

Prædicit officium.

Tentari quare ratione mali sit.

Varie tentationes circa Eucharistiam.

1. Cor. 11. Argum. contra reale corpus Christi presentiam in

garium nullus extitit in Ecclesia Dei, qui negotium illi faceretur, aut aliter sentiret, ut tot annorum seculis in hac ueritate credenda, atque publice profertenda constantissimè, nemine reclamante, praescriperit: quod ueritatis certissimæ argumentum est, & ut ille dixit: Veritas est filia temporis. Proinde precemur Dominum, ut in tantæ fidei my-

sterio nos indies corroboret, atque confirmet, & eos qui diuersum sapiunt, ad Ecclesiam sua misericordia reuocet, ut gloriam uero ore illustremus. Domini nostri Iesu Christi, cui cum Patre, & Spiritu sancto omnis honor, gloria, atque gratium actio sit seculis sempiternis, Amen.

TRACTATUS XXIII.

IN quo argumenta resoluuntur, quae uel ex Scripturis, uel ex Patribus fiunt ab hæreticis, ad probandum, uel tropicam esse locutionem, uel ibi non esse corpus Christi uerum.

Restabo officium boni medici, qui tempore imminenti pestis solet praemunire medicamento aliquo, & antidoto praesentaneo homines ad contrahendum morbum procliuēs: ita ego serupulos & tentationes demonis, atque ministrorum suorum propulsare conabor, quae contra hanc tanti Sacramenti ueritatē, aut oriuntur ex infirmitate carnis, aut aliunde ingeruntur. Et si autem tentari, peccatum non sit, sicut nec honestissimam foemina, & pudicitiae amantem ab aliquo impudico ad malum sollicitari; bonum tamen est armatum incedere, ne tentationibus consensus praebatur. Tentantur autem quidam, ne credant ibi Christum adesse: quidam credentes, ne uenerentur, & adorēt Eucharistiam. Vel ne assistant sacrificio, uel ut minus pie, & religiosè assistant: tentantur postremo alij, ut raro, aut nunquam accedant ad sacramentum, aut ut accedentes indignè, iudicium sibi manducent & bibant, sed omnes haec tentationes gladio uerbi Dei sunt repellendae, ac superandae.

Primum igitur argumentatur quidam ex uerbis Dni: Semper pauperes

habebitis uobiscum; me autem non semper habebitis. Sed cum idem ipse alibi dixerit: Ecce ego uobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem seculi, necessarium est ut utrumque uerum existat. Christum ergo non habemus secundum humanitatem imbecillam, & egenam, cui dando aliquid possumus succurrere: habemus autem illum in sacra Eucharistia, in qua potest, & uult nobis indigentibus succurrere, nosque miserari: quemadmodum nobiscum est praesens per auxilium, & fauorem, iuxta id: Ubi enim sunt duo, uel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Est etiam adhuc praesens, & egens, non tantum in se, sed in membris suis, de quibus dixit: Esuriui, & dedistis mihi manducare. Et, Quam diu fecistis uni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis. Ad haec Dominus dixit: Tam non sum in mundo; & hi in mundo sunt; cum tamen Christus nondum discessisset ab eis, imò a morte rediens per quadraginta dies usque ad ascensionem cum discipulis uersatus est, quin etiam post ascensum bis in terris uisus est à B. Paulo, ut est in Actis. Nec Christus in Scripturis unquam sibi terris interdixit, imò resurgens asseruit: Dara est

Matth. 26. Infra ult.

Eucharistia. Christi in nobis praesentis uariis modis, & effectus.

Matth. 18.

Matth. 25. Ibidem.

Ioan. 17.

Act. 9.

Act. 23. Matth. ult.

mihī omnis potestas in cœlo, & in terra: præcipue autem in omni potestate est libertas ostendendi se, cum vult. Et in cœlo non est veluti in ergastulo aliquo, vel carcere conclusus, vt nequeat venire si velit, vel inuisibiliter adesse mysterijs, etsi oculis corporis non cernatur, quæadmodum Angelus qui tibi præsens est, oculo carnis nõ cernitur. Et vt olim Deus vbiq; erat, voluit tamen peculiari ratione habitare in medio populi, hoc est, in tabernaculo: ita etsi Christus cũta gubernet, & vbiq; adsit per prouidentiam suam, peculiari ratione habitat in Eucharistia.

Deus vbi cũ Iudæis habitaret.

Leuit. 26.

II. argum. 2. Cor. 5.

Ioan. 6. Aug. li. 11. contra Faustum, c. 1. & 7. to. 6.

Quo sensu non amplius Iesum nosse se negaret Apostolus. Theopyl. in ca. 5. posteriorio. ad Corinth.

Christus secundum carnem quo modo vixerit.

Oecume. in ca. 5. posteriorio. ad Corinth. ca. 7. Clemens lib. 4. Informa- tionum.

III. argum. Luc. 22. I. Cor. 11.

Deinde obijciunt ex Apostolo: *Et si cognouimus Christum secundum carnem: sed nunc iam non nouimus.* Quid igitur hęc somniamus carnẽ Christi, de qua ipse Dominus dixit: *Caro non prodest quicquam?* Respondet B. Aug. verbum illud, secundum carnem, intelligendũ esse secundum carnis corruptionem, sitim, famem, labores, dolores; quomodo eum non talem amplius nouimus, sed regnantem ad dexterã Dei. Theophylactus in hunc modum respondet: *Quia omnes occisi à peccato, reuiximus, & viuificati sumus per Christum, per baptisma, meritò neminem nouimus fidelium, inquit, secundum carnem viuẽtem, hoc est, iuxta vererem, & carnalem vitã. Omnes enim spiritu regenerati, nouam & spiritualem vitam auspicantur, ducũtq;.* Et infra: *Christus autem secundum carnem vixisse dicitur, quando secundum naturales, inculpato tamen motus, & affectiones vixit, esuriens, sitiens, dormiens, laborans. Nunc autem non est secundum carnem, hoc est, ab his naturalibus & inculpatis affectionibus liberatus est, impassibile & immortale corpus habens, vt omnino, & nos abunde doceat, ne porro viuamus secundum carnem, & peccabiliter, sed secundum spiritum.* Eodẽ modo interpretatur Oecumenius, & ante eum, & ab eo citatus, Clemens in libris Informatio num.

Tertio argumentatur ex illo verbo: *Hęc facite in meam commemoratiõnem;* commemoratiõ autem & typus non sunt res ipsa. Respondemus negando consequentiam: imò summa commemoratiõ res ipsa est, vt summa

imago idem est cum eo, cuius imago est, secundum Hilarium: quia Filius imago Patris, eadem est deitas, & essentia cum Patre: ad hæc summa gratia, siue summa ars natura est. Ideo diuina natura, quæ data est Christo homini, maximum donum fuit, iuxta illud: *Pater meus quod dedit mihi, maius omnib; est.* Et vt ait Paschasius: *Vt virtus, & splendor gloria, & humanitas character, id est, quasi litera, qua capitur sensus Verbi: ita, quod videtur exterius in Eucharistia, est figura eius quod intus creditur.* Et infra: *Veritas ergo dum virtus Christi, & sanguis virtute spiritus in Verbo ipsius ex panis, viniq; substantia efficiuntur; figura verò, cum Sacerdos quasi aliud exterius gerens ob recordationem sacra passionis ad aram quod semel gestum est, quotidie immolatur agnus.* Hæc ille, do cens actus Sacerdotis, esse commemorationẽ eorum, quæ fecit Christus, non ipsam Eucharistiam. Dici etiam potest, quod ipse Christus refert se ipsum, olim in cruce, & morte sua mundum liberantem, non verbo, nec factò per alium, sed per seipsum. Non secus atque Rex si olim per seipsum ciuitatem magno ingenio, atque industria liberasset, ac postea ipse in comœdia, vt rem populo suo gratam faceret, per seipsum liberationem ciuitatis repræsentaret: nam tunc concurrerent veritas & figura. Vt igitur panis, vel pannus, vel liber prostrans in fenestra pictoris, vel mercatoris, vel bibliopolis, signum est ibi vendi panem, & pannum, & libros, ita vt panis ipse ante fores propositus, vel pannus idẽ numero, vel liber etiam vendatur: ita in Eucharistia simul sunt signum, & Sacramentum corporis Christi, & naturale corpus Christi: estq; signum alimonie hęc exhibitæ per gratiam, & fruitionis in gloria conferendæ, iuxta illud:

O sacrum conuiuium, in quo Christus sumitur: Recolitur memoria passionis eius, Mens impletur gratia: Et futura gloria nobis pignus datur.

Vrna manna, signum erat, quod olim passi sunt manna per quadraginta annos Iudæi: erat tamen ipsum verum

mannam.

Hilar. li. de Synodis, ante medium.

Ioan. 10.

Paschasius lib. de corpore Christi.

Christi humanitas qualis character eius sit.

Quæadmodum in Eucharistia simul sint signum, & Sacramentum corporis Christi, & naturale corpus Christi.

Vrna manna quid mysticè.

Exod. 16.

Aug. to. 8. in initio.

Quis sensus Augustini, dicitur, Iudam adhibuit ad conuiuiũ, in quo corporis sui figuram discipulis commẽdauit, & tradidit.

Idem contra Faustum c. 21. prope finem, to. 6. Ambros. to. 5. circa finem.

Oecolampadij insignis astutia, & impudentia.

Qualis hæc illatio: Hoc est figura corporis, ergo non est corpus.

Luc. 24. Aug. vbi supra.

Textull. li. 5. aduers. Marcionẽ, c. de epistola ad Philippen. sub initium.

Philip. 2.

mannam: Species igitur sensibiles sunt signa Christi insensibilis; & ipse Christus sub speciebus panis & vini contentus, symbolum Christi olim in cruce immolati, effusiq; sanguinis eius, & iterum signũ cibationis per gratiã, & gloriam. Atq; ita intelligendum est illud Aug. in Psalm. tertium: *Iudam adhibuit Dominus ad conuiuium, in quo corporis sui figuram discipulis commẽdauit, & tradidit:* nã ibi agit de corpore, & sanguine, prout in cruce Deo oblata sũt, quæ repræsentantur in Eucharistia. Et lib. 20. contra Faustum, loquens de sacrificio crucis, & passionis Christi: *Huius, inquit, sacrificij caro & sanguis ante aduentũ Christi per victimas similitudinum promittebatur: in passione Christi per ipsam veritatem reddebatur: post ascensum Christi per Sacramentum memoria celebratur.* Ita etiam Ambrosius in 1. Corinth. II. *Quia enim morte Domini liberati sumus, huius rei memores, in edendo & potando carnem & sanguinẽ, qua pro nobis oblata sunt, significamus.* Sic ille. Etsi Oecolampadius autoritate hæreticã post verbum Potando, ponat distinctionem, cum ponenda sit post carnem, & sanguinem: alioqui illa Gerundia, edendo, & potando, non haberet Accusatiuum quem regunt. Non ergo est bona consequentia, hoc est, figura corporis, ergo nõ est corpus: sicut non valet, Christus apparens duobus Discipulis, cum fingit se longius ire (sicut Augustinus docet) significauit se post paucos dies in cœlum ascensurum esse: quod iter longè remotum est à communi hominum vita, quæ in ipsis duobus discipulis figurata est: ergo ipse fingens non erat Christus. Est ergo Christus ipse Christi Sacramentum, idem quidem eiusdem, nec tamen viquequaque eiusdem. Et quod idem esse possit figura, & res, ostenditur autoritate Tertulliani libro aduersus Marcionem dicentis: *Planè de substantia Christi putant & hęc Marcionita suffragari Apostolum sibi, quod phantasma carnis fuerit in Christo, cum dicit, quod in effigie Dei constitutus non rapinam existimauit parari Deo, sed exhausti semetipsum, accepta effigie serui, non veritate: & in similitudine hominis, non*

in homine, & figura inuentus homo, non substantia, id est non carne: Quasi non & figura, & similitudo, & effigies substantia quoque accidant. Bene autem quod & alibi Christum imaginem Dei inuisibilis appellat (scilicet Apostolus) Nunquid ergo & hic qua in effigie Dei collocat? a quẽ non erit Dei Christus verè, si nec homo verè fuit in effigie hominis constitutus? Vtrobique enim veritas necesse habebit excludi, si effigies, & similitudo, & figura phantasmata vindicabitur. Et Ambrosius epist. ad Irenæum: *Nec sibi, inquit, blandiatur virus Apollinare, quia ita legitur: Et specie inuentus vt homo: non enim negatus est homo Iesus, cum alibi ipse Paulus de eo dicat: Mediator Dei & hominum homo Christus Iesus, sed confirmatus est. Id enim vsus, & moris scriptura sic significare.* Sic & in Euangelio legitur: *Et vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à Patre.* Sicut ergo quasi vnigenitus dicitur, & non abnuitur vnigenitus Filius Dei: ita non valet: Hoc est Sacramentũ, seu figura corporis Domini, ergo non est corpus Domini. Imò apud Latinos autores figura tam ad substantiam, quàm ad qualitatem extenditur: à fingendo enim deriuatur: fingimus verò, quæ componimus, aut efficimus. Idcirco Christus dicitur figura substantiæ, Patris scilicet. Et Sap. 8. *In ventre matris figuratus sum caro* Et Laetantius: *Homo, inquit, ex rebus diuersis ac repugnantibus configuratus est, ex animo, & corpore.* Et in hunc sensum Ambrosius libro de Sacramentis dixit, Sacramenta transfigurari in carnem, & sanguinem Christi, & Christum in imagine offerri, in cœlo in veritate: quia ibi apertus, hęc velatus, & in recordationem passionis transactæ offertur.

Quarto obijciunt Bucerus, Caluinus, & Zuinglius: *Christus sedet ad dexteram Patris, ergo non est in Eucharistia.* Sed profecto vana est illatio: nam Deus, totus est in cœlo, & etiam simul totus apud nos, & in manibus Sacerdotum continetur. Porro Dominus præuidens hæreticorum istorũ argumenta, dixit apud Ioannem: *Si ergo videritis Filium hominis ascendentem vbi erat prius: quasi dicat, cũ af-*

Coloss. 1.

Ambros. epist. 47. to. 3.

Contra Apollinarem.

1. Tim. 2.

Mos Scripturarum.

Ioan. 1.

Figura Latini substantiã, & qualitã significat. Vnde nomẽ habet.

Quæ fingi dicantur.

Heb. 1.

Lactan. lib. 7. c. 3. circa mediũ.

Ambros. li. 4. de Sacra. c. 5. tom. 4.

III. argum. Buceri, Caluini, ac Zuinglij.

Deus vbiq; totus continetur.

Ioan. 6.

Hæ: Domini verba que sensum habent: Si ergo videritis Filium hominis ascendente vbi erat prius.

Solis natura, ac proprietates.

Psal. 18.

Matth. 16. & scpe alias. Sol iustitie Christus.

Malac. 1. Ruper. Tuitien. lib. 2. diuino officio. 6. 5.

Vnum corp in pluribus si mul locis no posse consistere, id vnde fit. Christus de celo cur dicitur venturus ad iudicandum viuos & mortuos. Chryf. tom. 5. in fine.

cedero in celum, subduta vobis corporis mei presentia, ex hoc ipso cognoscetis posse me omnipotenti mea virtute, non obstante quod ad dexteram Patris sedeo, & permaneo, corpus meum vobis in terris p meo arbitrio, & modo mihi cognito, realiter, & substantia liter exhibere. Cui Christi incomprehensibili operationi, et si nulla nature actio, efficiendi uequeat comparari, q illa infinita, hæc finita sit: est tamen exemplum Solis visibilis in celo, qui non nisi nuda creatura est, necdum glorificata vt corpus Christi: & tamen naturales suas virtutes, ac proprietates vniuerso orbi comunicat: omnes creaturas viuificat, fecundat ac roborat, ita vt sui imaginem in omnibus, que eius capacia sunt, exprimat, & in exigua crystallo verum ignem præbeat; ita vt nemo sit qui se abscondat a calore eius: Interim dum in celo est, hæc etiam permanet, nullam sentiens, vel nature, vel virtutis diminutionem. Et Christus Dei viuens Filius, Solis ipsius conditor, imò verus ipse Sol iustitie, non poterit omnipotenti virtute sua corpus suum cum diuinitate inseparabiliter coniunctum, modo quo ipse nouit, re ipsa, & substantialiter ad animarum nostrarum, & corporum alimoniam, & conseruationem impertiri? Huius exempli vestigiū porrigit Rupertus, ita dicens: Horum omnium forma, faciesq, vera, ita se creto representatur in Canone, eorumq, procursum, & verè viuo flumine super panem, & vinum confluente, tam veram diuinitatem, veramq, humanitatem Christi in celo sedentis, & regnantis excipimus; quã veram substantiam ignis a Sole, supposita crystalli sphaera exigua ferè quotidie mutare possumus. Sic ille.

Quod ergo dicitur, vnum corpus non posse esse simul in pluribus locis: id nature infirmæ est conditio, quæ Deum supra naturam operantem non cõstringit. Quod dicitur, inde, id est, de celo venturus iudicare viuos, & mortuos: intellige cum gloria, & maiestate, omnibusq; manifestus: qui modo absconditus in Eucharistia delitescit. Hinc Patres plerunq; asserunt, Christum simul esse in celis, & in Eucharistia. Hinc Chryf. in Liturgia sua, Sacer-

dotem ita precantem introducit: Qui sursum cum Patre sedes, & deorsum nobis inuisibiliter assistis. Et alio loco: Hæliæ melotem quidem discipulo reliquit; Filius autem Dei ascendens suam nobis carnem dimisit: sed Hæliæ quidem exutus Christus autem & nobis reliquit, & ipsam habens ascendit.

Quintò arguunt, hunc articulum Eucharistie non esse positum inter alios in Symbolo Fidei, cum tamen sit tam subtilis, & creditu difficilis: & tamen de Baptismo in symbolo continetur. Respondemus, huius Sacramenti articulum non fuisse expressè, & apertè positum in Symbolo, quæadmodum de Baptismo, quia nulla de ea re hæresis in Ecclesia pullularat: quemadmodum de Baptismo, & alijs vsq; ad Berengariū. Per mille enim annos, & eo amplius, Ecclesia fuit in pacifica huius veritatis possessione. Quare B. Thomas huic argumento respondet: Vnum, ait, officium Sacramentorum est, illa suscipientes sanctificare: & quantum ad hoc, reducit ad illud articulum: Credo sanctam Ecclesiam: quæ tum ad illud verò, quod continet Christi corpus secundum veritatem hoc Sacramentum, cum sit miraculum, pertinet ad articulum de omnipotentia: Credo, inquit, in Deum Patrem omnipotentem. Et vt notauit Thomas Vualdenfis libro de Sacramentis: cum hoc Sacramentum communionis sit, vt Paulus docet, pertinet ad articulum illum Symboli: Sanctorum communionem. De nulloque Sacramento in Symbolo fit mentio Apostolorum, tantummodò in Symbolo Niceno fit mentio de vnitatem Baptismi; eo quod ab hæreticis de eo fuisset dubitatum.

Sextò, Patres obijciunt plerosque, qui Eucharistiam vocarunt signum, figuram, vel typum. Hinc Basilus, & Eustathius vocant typum, Tertullianus in Marcionem: Acceptum panem, & distributum discipulis, corpus suum illum fecit: Hoc est corpus meum, dicendo, id est, figura corporis mei. Clemens Romanus vocat Antitypa, sicut etiam Macarius, & Gregorius Nazianzenus oratione in Gorgoniam. & alibi vocat imaginem rei. Idem etiam: Reuerere, inquit, mysticam mensam ad quam accessisti,

Idem ho. 2. ad popu. Antiochen. to. 5. initio. 4. Reg. 2.

V. argum.

Eucharistie articulus, vt Baptismi, in Symbolo cur positus non sit.

Thom. in 2. 2. q. 1. art. 8.

Vnum officium Sacramentorum est sanctificatio.

Thom. Vualden. libr. de Sacramen. c. 95.

1. Cor. 10. Art. 6.

VI. argum. Basilus. Eustathius?

Tertull. li. 4. in Marcionem, sub finem.

VII. synod. seu 2. Nicæna.

Clem. Rom. li. 5. Apost. constit. ca. 16.

Macarius ho. 17.

Gregor. Nazianze. oratione 3. in sanctum Laua.

August. lib. contra Adimantium. c. 12. paullo ante med. tom. 6. Idem in Psal. 98. tom. 8.

Euseb. lib. 1. de demon. strat. Euan. gel. cap. 10. tom. 1.

Hierony. in caput 26. Matt. to. 9. Gene. 14.

Sacramentum Eucharistie signum, vel figuram cur vocent Patres.

7. Syn. Art. 6. tom. 3.

Damas. lib. 4. de Ortho. do. fide, c. 14.

Ambro. lib. 4. de Sacra. c. 4. & 5. tom. 4. Altera solutio.

1. Cor. 10. B. August. Signum corporis mystici Eucharistia representat. Typus & veritas diuersis temporibus quando sunt idem.

Aug. de con. sec. dist. 2. c. vtrū sub figura.

Hilar. Papa de consec.

panem quem participasti; poculum, de quo communicasti. Ibidem dicit Christi corpus typicum siue symbolicum. Augustinus libro contra Adimantium Manichæum; Non enim Dominus dubitauit dicere, Hoc est corpus meum; cum signum daret corporis sui. Et in illud Psalmi; Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est: Non hoc, inquit, corpus quod videtis, manducaturi estis; & bibituri illum sanguinem, quem fusi sunt qui me crucifigent. Sacramentum aliquod vobis commendauit, spiritualiter intellectum viuificabit vos. Eusebius vocat signa, & notas. Et Hieronymus in Mathæum: Quomodo in præfiguratione eius Melchisedec summi Dei Sacerdos panem & vinum offerens fecerat, ipse quoque veritatem sui corporis, & sanguinis representaret. Respondemus, sic à Patribus appellari Sacramentum Eucharistie, quia tale erat ante consecrationem, vel benedictionem, vt interpretatur VII. Synodus, que habet; Ante sanctificationem antitypa vocauerint (Basilus scilicet, & Eustathius, de quibus ibi fit mentio) post consecrationem autem, corpus Domini, & sanguinem Christi, atque ita esse creduntur. Idem respondet Damascenus, & Ambrosius. Secundo dici potest, sic vocari Sacramentum, ob species sensibiles, quæ post consecrationem remanent. Hinc à Paulo Eucharistia vocatur panis. Commode etiam dicimus, Eucharistiam dignè sumptam signum esse gratie collate, & manducationis spiritualis. Quarto adiungimus, signum corporis mystici Eucharistiam representare; vt sepe docet B. Augustinus. Postremo dicendum, quod stat, typum, & veritatem idem esse diuersis rationibus, vbi typus est summus: vt, Christus est imago Patris in Trinitate, & splendor glorie; & figura substantie paternæ. Et diuina natura summum donum est collatum Humanitati in Incarnatione. Vnde Augustinus; Corpus Christi, inquit, & veritas, & figura est. Veritas, dum corpus Christi, & sanguis virtute spiritus sancti, in virtute ipsius ex panis & vini substantia efficitur: figura verò est id, quod exterius sentitur. Et Hilarius Papa, Leonis Primi successor: Cor-

pus Christi, inquit, quod sumitur de altari, figura est, dum panis & vinum videtur extra; veritas autem, dum corpus & sanguis Christi in veritate interius creditur. Ad verba verò B. Augustini respondet Iuo Episcopus Carnoten. ad Haimericum Abbatem, ea sic exponens: Ipsum, inquit, & non ipsum corpus manducaturi estis: Ipsum quidem materiali essentia, sed non ipsum visibili forma, & quæ sequuntur. Atque in hunc modum soluendæ sunt aliæ Patrum auctoritates. Ad Tertullianum peculiariter dici commodè potest, cum dixit; Hoc est corpus meum, hoc est figura corporis mei, non voluisse explicare tropum, qui est in illis verbis, cum nullus sit; sed illa expositio referenda est ad nomen demonstratiuum, Hoc, vt intelligamus, cum Dominus accepto pane dixit; Hoc est corpus meum, Hoc, nempe panis, qui in veteri Testamento fuit figura corporis sui, effecisse iam corpus suum, veterem implendo figuram: quia hic est totius illius libri scopus, ostendere contra Marcionem, Christum non destruxisse, sed impleuisse vetus Testamentum. Quod confirmatur in paullo ante præcedentibus, vbi Christum dicit in cœna post esum agni Paschalis impleuisse figuram salutaris sui sanguinis, non nouam figuram instituyendo, sed veterem per institutionem Eucharistie perficendo. Et post prædicta verba in contrarium citata subdit: Figura autem non fuisset, nisi veritatis esset corpus. Vbi nõ dicit; Figura autem non fuisset, scilicet in veteri Testamento. Et quæ fuerit illa figura, de qua loquitur, ostendit in sequentibus, cum ait: Cur autem panem corpus suum appellat, & non magis pedonem, quem Marcion cordis loco habuit, non intelligens veterem fuisse istam figuram corporis Christi, dicentis per Ieremiam: Aduersus me cogitauerunt cogitatum, dicentes, Venite, conijciamus lignum in panem eius, scilicet crucem in corpus eius? Itaque illuminator antiquitatum quid tunc voluerit panem significare, satis declarauit, corpus suum vocans panem. Hæc ille, qui similia habet & de sanguine, cuius figuras veteres repetens; tandem con-

dist. 2. cap. corpus Christi. Corpus Christi vt figura fit, & veritas. Iuo Episcopus Carno.

Tertullianus liber quartus aduersus Marcionem quod tendat.

Matth. 5.

Tertull.

Somniū Marcionis.

Ierem. 11. Quid illud Propheta in Iudæorū persona: Venite, conijciamus lignum in panem eius.

Idem Tert.

cludit: Ita & nunc sanguinem suum in vino consecrauit, qui tunc vinum in sanguine figurauit. Ex quibus habes, non mytheria Eucharistiæ vocare figuras, sed ea quæ veteris fuerunt Testamenti. Multum interest autem inter signa Veteris Testamenti, & illa Noui; illa rerum absentium signa erant, hæc præsentium. Et ideo signa, & figuræ non excludunt veritatem, quasi absint, sed modum præsentia, & exhibitionis designant, quia clarè eas non cernimus. Quare ante omnia hæc allegata verba, habet Tertullianus: *Figuram sanguis sui salutaris implere concupiscebat.* Hæc ille. Quando scilicet desiderio desiderauit edere Paschalem agnum: quia ipse verus agnus mori volebat, & pro vmbatico agno corpus & sanguinem sumenda instituire, & sic veterem ceremoniam sumendo implere. Idem in libro de resurrectione carnis apertè fatetur veritatem carnis, & sanguinis Christi in Eucharistia, & lib. 2. ad uxorem, ubi ait: *Non sciet maritus (scilicet infidelis) quid secretò ante omnem cibum gustes? Et si sciuerit, panem, non illum credit esse qui dicitur.* Quibus verbis cõstanter docet veritatem corporis Christi in pane factò. Quod verò Tertullianus lib. 1. aduersus Marcionem dixit, Christum pane repræsentare corpus, & Hieronymus in Mathæi 26. Christum veritatem sui corporis, & sanguinis repræsentasse: rectè est intelligendum. Est enim repræsentare, rem præsentem exhibere. Vnde & Cicero rectè dixit, *Pretium rei emptitia presentatum*, id est, præsentem pecunia solutum. Hoc etiam docet Tertullianus ipse, qui lib. 4. in Marcionem testatur, Patrem repræsentasse Filium, dũ dixit, *Hic est Filius meus*; repræsentasse dixit, pro, præsentem exhibuisse: *Hic est*, inquit, Filius meus, quem scilicet repromisi. Si enim promisit aliquando, & postea dicit, *Hic est eius*, est exhibentis voce uti in demonstratione promissi, qui aliquando promisit. Ita etiam cum Dominus dixit, *Hoc est corpus meum*, præstitit quod aliquando in figura, & postea per se in carne positus Ioan. 6. tanta asseueratione promiserat. Ambrosius verò

cap. 9. de ijs qui mysterijs initiantur, eum ait; *Post consecrationem corpus Christi significatur*, accipe verbum significatur, pro, nuncupatur. Ait enim: *Sic ipse clamat Dominus Iesus, Hoc est corpus meum. Ante benedictionem verborum cœlestium alia species nominatur, post cõsecrationem corpus Christi significatur. Ipse dicit sanguinem suum ante consecrationem: aliud dicitur post consecrationem. Sanguis nuncupatur, & tu dicis Amen: Hoc est, Verum est quod os loquitur: mens interna fatetur: quod sermo sonat, affectus sentiat.* Gregorius Nazianzenus Oratione in sanctum Pascha, ita habet; *Ceterum iam Pascha, inquit, sumus participes, figuratè tamen adhuc, etsi Pascha hoc veteri sit manifestius. Siquidem Pascha legale, audenter dico, figura figura erat obscurior; at paullo post illo perfectius, & purius fruemur, cũ id ratio nostra in regno Patris nouum bibit, detegens, & docens, qua nunc medio-criter ostendit. Nouum etenim semper existit id, quod nuper est cognitum.* Hæc ille, docens ex epistola ad Hebræos, vocare ea, quæ futuræ sunt vitæ, res ipsas, quæ autem Noui Testamenti, ipsam rerum imaginem; at vetus Testamentum, ipsam imaginis vmbra. Sacramentum igitur Eucharistiæ Veteri Testamento comparatum, res ipsa est, comparatũ verò gloriæ, est imago rei ipsius. Quod rectè Ambrosius docuit his verbis; *Vmbra in lege, imago in Euangelio, veritas in cœlestibus.* Id est, Nuda figura in lege: imago cum veritate in Euangelio: veritas nuda in cœlo.

Septimò obijciunt; intellectu suotantum mysterium capere non posse, ideo libenter confugere ad tropum, cuius beneficio se ab infinitis quæstionibus liberari asserunt. Responded, in hoc manifestè opus Dei esse Eucharistiam, quòd eorum intellectu non cõprehendatur: quis enim vel minima opera naturæ comprehendere valeat? ut merito per Salomonem dictũ sit: *Quomodo ignoras qua sit via spiritus, & qua ratione compingantur ossa in ventre pregnantis; sic nescis opera Dei, qui fabricator est omnium.* Et paullo ante dixerat; *Intellexi quòd omnium operum*

Grego. Nazian. Orat.

Nonum semper existit id, quod nuper est cognitum. Heb. 10.

Vetus Testamentum a Nouo quid differat. Ambro. lib. 1. de offic. c. 48. tom. 1. initio.

VII. argum.

Eccle. 11.

Supr. 8.

Stigna Veteris Testamenti, & illa Noui: quid differant.

Idem.

Luc. 22.

Idem.

Idem.

Idem.

Hiero. tom. 9.

Quo sensu Tertullianus ac Hieronymus pane corpus suũ Christum repræsentasse dixerint. Repræsentatè quid sit. Cicero. Tertull. Matth. 3. Infr. 17.

Ambro. to. 4. a medio.

Rom. 12.

Supr. 3.

Ioan. 20.

Gen. 17.

2. Pet. 1.

Heb. 11.

Quò minus videt fides, plus videt.

Ambro. lib. de ijs qui myster. initian. cap. 9. to. 4. a medio.

Algeri. lib. de Sacram.

Cõmune de aliquo quatenus debeat esse iudiciũ.

Dei nullam possit homo inuenire rationem eorum que sunt sub Sole; & quanto plus laborauerit ad quaerendum, tanto minus inueniat; etiamsi dixerit Sapiens se nosse, non poterit reperire. Deinde oportet sapere ad sobrietatem, & vnicaque sicut Deus diuisit mensuram fidei: quæ fides si non est data hæretico vt credat verbis Christi, num incredulitas illius fidem Dei euacuabit? Quæ enim vnquam decepit Deus; vel quis vnquam deceptus non est à suis sensibus, & rationibus? Thomas Apostolus non credebat oculis suis, quia verba tur phantasma: voluit manibus contrectare latus, & loca clauorũ: at Isaac manibus contrectauit Iacob filiũ suũ, & deceptus est putando esse Esau. Scilicet non est Christus sub accidētibus panis, & vini, quia tu non potes oculis cernere: ergo Sol, vel stella non est maior, quàm oculorum tuorum visus dijudicat. Impium est plus credere humanis sensibus, quàm diuinis oraculis. Beati, inquit, qui non viderunt, & crediderunt. Petrus plus tribuit verbo Dei, quàm oculis: *Habemus*, inquit, *firmiorem Propheticum sermonem.* Opus est cõspicillis fidei ad longè videndũ, & forcipe ad candens ferrum tenendũ. Et fides quò minus videt, eò plus videt: quia est substantia rerum sperandarum, & argumentum non apparentium. Ideo Ecclesia canit:

Quod non capis, quod non vides, Animosam firmat fides, Præter rerum ordinem.

Et Ambrosius municiens fidem nostrã contra hæc tentationes, quodam loco sic scribit; *Liquet igitur, quòd præter naturam ordinem Virgo generauit: & hoc quod conficimus corpus, ex Virgine est. Quid hinc quæris naturam ordinem in Christi corpore, cum præter naturam sit ipse Dominus Iesus partus ex Virgine?* Et Algerius scribens in Berengarium, ait; *Et cum non solum singulorum, sed vniuersitatis sint ista mysteria, nemo presumat sentire quod vniuersitas non assentit. Sic ergo communc debet esse iudiciũ, vt abiecta vnitatis communi nemo de parte extollatur. Hoc fides credat, intelligentia non requirat; ne aut non inuentum, putet incredibile; aut repertum, non credat sin-*

gulare. Si ratio queritur, non erit mirabile: si exemplum poscitur, non erit notabile: demus Deum aliquid posse, quod nos fatemur inuestigari non posse. In his rebus tota facti ratio est, facientis cum voluntate potentia. Hoc ille, quod videtur ab Augustino accepisse, qui epistola ad Volusianum, eandem sententiam de Incarnatione repetit. Et contra Felicianum Arrianum; *Si natura, inquit, autorem creaturarum legibus asstimamus, dum anteriorem esse Patrem Filio predicamus; cur non eadem natura lege, fortiorem Patre Filium per accessum temporis dicimus; dum nec huic desunt incrementa nascenti, & imbecillitatis iniuriam senectus ingerit Patri? Quòd si hoc ratio ipsa non recipit; omittamus in Deo coprolalis intelligentia legem, ne operibus suis similem dicamus esse factorem; maxime cum ex eo, quod apud nos euidentis est, etiam id quod in occulto est, possumus ostendere. Sicut enim sine exemplo mater genuit autorem suum; sic ineffabiliter Pater genuisse credendus est coeternum. De matre natus est qui ante iam fuit; de Patre, qui aliquando non desuit. Hoc fides credat, intelligentia non requirat: ne aut non inuentum, putet incredibile; aut repertum, non credat singulare.* Chrysostronius etiam ait: *Credamus itaque vbique Deo, nec repugnemus ei; etiamsi sensui, & cogitationi nostra absurdum esse videatur quod dicit: superet & sensum, & rationem nostram, quæso verbum ipsius, quod in omnibus, & præcipuè in mysterijs faciamus, non illa que ante nos iacent, solummodo aspicientes, sed verba quoque eius tenentes. Nam verbis eius defraudari non possumus, sensus verò noster deceptu facillimus est: illa falsa esse non possunt, hic sapius atque sapius fallitur.* Cyrillus quoque sic habet: *Non dubites an hoc verum sit, eo manifestè dicente, Hoc est corpus meum; sed potius suscipi verbum saluatoris in fide. Cum enim sit veritas, non mentitur. Ne enim horreremus carnem & sanguinem apposta sacris altaribus; condescendens Deus nostris fragilitatibus, insluit oblati vim vitæ, conuertens ea in veritatem propria carnis, vt corpus vitæ quasi quoddam semen viuificatiuum inueniatur in nobis.* His Patrum testimonijs præmu-

Aug. epist. 3. sub mediam to. 2. Idem lib. 6. contra Felician. c. 8. tom. 6. Verbum Patri confubstantiale, & coeternum, vnde probet Augustinus.

Chry. hom. 83. in Mat. tom. 2. Plus fides, quàm sensus credendum.

Cyrl. epist. ad Calosyrium Episcopum.

VIII. argu.

Luc. 22. 1. Cor. 11. Gen. 1.

Ibidem.

Miracula dupli- cis gene- ris sunt.

Ioan. 20. Ioan. 1.

1. Cor. 14. Matth. 9.

Ioan. 11.

Aug. serm. 18. de verb. Domini to. 10.

nire volui fidem tuam, optime lector, vt intelligas quam solliciti Patres ex- titerint in confirmanda Christianorū fide ad hoc venerabile Sacramentum. Oſtaud ratiocinatur; Si Sacerdos pro- latis illis verbis facit ibi esse corpus Christi & sanguinē, cur ergo nō facit cœlū & terram, Solem, & Lunā, quæ sunt Christi corpore inferiora? Sed nō habemus tale verbum, quod nobis illa mandet facere; sed de Eucharistia habe- mus mandatum dicentis: *Hoc facite in meam commemorationē*. Rursus virgēt: Cū dixit Deus, *Fiat lux*, statim in lucem prōdijt lux, quæ cerni poterat. Item cū cæcos illuminabat, aut le- profos mundabat, aut vinum ex aqua faciebat, continuū effectus signorum oculis spectantium cernebantur: at cū dixit, *Hoc est corpus meum*, cū de corpore materiæ cōiuncto, & sub aspe- ctum cadente loqueretur, nihil talē sensu cōprehensum est, imō nec pa- nis, aut vini substantia est mutata. Res- pondeo, miracula esse in duplici diffe- rentia: alia, quæ sub aspectum non ca- dunt, vt illa: *Accipite Spiritum sanctum: Quorum remisistis peccata, remittun- tur eius*; Et, *Hic est, qui baptizat in Spi- ritu sancto*. Rursus alia sunt visibilia, quæ Christus, & Apostoli ediderunt, vt fidem inuisibilium signorum con- firmarēt: hinc signa visibilia data sunt infidelibus vt crederent, non fide- libus: vt testatur Apostolus. Et Domin⁹ dixit, *Vt autem sciatis quia Filius homi- nis habet potestatem in terra dimittendi peccata (tunc ait paralytico) Surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam*. Et dum Lazarum suscitavit, testatur se il- lud signum edere vt credant quod sit à Deo missus. Diu autē est, quod defi- cientibus miraculis externis in Eccle- sia Dei, sola spiritualia, & quæ sub sen- sum nō cadunt, in ea māserint: & quæ fieri in Ecclesia vsq; ad seculi cōsum- mationē fide apprehēduntur. Quod si quæ nullo sensu percipiūtur, miracula non sunt: spiritualia miracula, quæ po- tissima omniū sunt, nomen miraculi amitterent. Hinc Augustinus rectē ait: *Hac (scilicet corporeā signa) fecit Dñs vt inuiteret ad fidem: hac fides nunc fer- uet in Ecclesia toto orbe diffusa. Et nunc*

*maiores sanitates operatur, propter quas non est dedignatus tunc exhibere illas minores. Sicut enim animus melior est corpore, sic & melior salus animi, quam salus corporis: Modò caro caca non ape- rit oculos miraculo Domini, & cor cecū aperit oculos sermōni Domini. Modò non resurgit mortale cadaver, resurgit ani- ma, quæ mortua iacebat in viuō cada- uere. Modò aures corporis surde non ape- riuntur, sed quàm multi habent aures clausas cordis, quæ tamen verbo Dei penetrante pateſcunt, vt credant qui non credebant, & bene viuant qui male vi- nebant, & obediunt qui non obediabant: & dicimus, ille credit, ac miramur cū audimus de his, quos aliquando duros noueram⁹? Hæc ille, & quidem ele- ganter. Quod ergo corpus à Christo suscitatum, vel mundatum à lepra, vi- deretur, & nō corpus Christi in Sacra- mēto: ratio in prōptu est. Nā illa erant hominū corpora nōdū gloriosa; Chri- sti verò corpus, plenū gratia & gloria: cū versaretur in terris, Dei & homi- nis erat corpus; post resurrectionē ve- rō glorificatum fuit. Eiusmodi verò corpus non videtur, nisi quando, & vbi, & à quibus vult videri: vt ab eun- tibus discipulis in Emmaus visus est in specie peregrini; & in fractione pa- nis, eorū ex oculis euanuit. Et quando ianuis clausis ingressus est, non est vi- sus, nisi quando dixit: *Pax vobis*. Glo- rificata igitur corpora, Angelis simi- lia sunt, qui quādo volūt vidētur. Qui ergo arguit, in Sacramēto corpus Chri- sti nō esse, quia nō videtur oculis; Chri- sti resurrectionem videtur negare: nā feminatur corpus animale; surget cor- pus spirituale. Deindē meritum fidei per oculorum visum impediretur. Nā fides non habet meritū, cui humana ra- tio præbet experimentū. Ne etiā esset horror in edendo carnē Christi visam. Etsi ergo oculis corporis corpus Chri- sti non videatur, oculis tamē fidei me- liorib⁹ cernitur: quia Christus veritas est, & fidelis in omnibus verbis suis. Et quemadmodū Spiritus sanctus præ- sens adesse creditur in omni baptis- mo, licet nō videatur in specie colūbe, vt est visus in Christi baptismo, adest etiam in Cōfirmationis Sacramento,*

Signa cur fe- cerit Christ⁹.

Christi cor- pus in Eucha- ristia quare sub aspectum non cadat.

Luc. 11.

Ibidem.

Ioan. 20. Corpora glo- riosa quibus similia sint.

1. Cor. 15.

Ioan. 14. 1. Ioan. 5. Psal. 144.

Matth. 3.

etiam si

Act. 2.

Matth. 26.

4. Reg. 6.

Quæ præ- sens, quæ ab- sens signa Christi edi- derit.

Ioan. 2. Matth. 14. & 15. Ioan. 6. Luc. 5. Luc. 6. Ioan. 11. Matth. 8. Ioan. 4. Matth. 15.

Heb. 11.

Eucharistia mysteriū ma- ximē nostrū captiuat in- tellectum.

Heb. 11.

etiam si nō appareat in linguis igneis, vel vento vehemēti, vt olim: ita cor- pus Christi præsens in omni altari post cōsecratam hostiam ab omnibus fidelibus creditur, sicut præsens fuit in ipsa prima cœna, quæ ipse se mani- bus porrexerat suis, etiam si corporis o- culis minime videatur. Nec mirum, nos non videre in Eucharistia, quod Angeli vident; sicut puer Helisæi non cernebat quod Helisæus, plures scili- cet esse nobiscum, quàm cum illis: nō ergo omnibus omnia manifestantur. Et facile quidem esset ex probatissi- mis historijs ostendere, Christum sæ- pē in Eucharistia visum, modò sangui- nolentum, modò in specie pueri: sed qui Christi verbis non credit apertis- simis, nec historijs Patrum etiam illu- strium fidem habebit. Perpende quo- que Christum, dum vixit, multa præ- sentem edidisse signa ad Patris gloriā illustrandam, & vt se eius filium, & nuntium comprobaret: vt de vino ex aqua factō ad nuptias, de panibus mul- tiplicatis in deserto: manibus etiam tangebatur infirmos, & voce excitabat mortuos ad vitam. Nec tantum præ- sens, sed etiam absens operatus est: vt cum sanauit seruum Centurionis à pa- ralyſi, filium Reguli à febris, filiam Cha- nanæ à diabolo. Cū autem modò præsentiam suam sensibilem subduxe- rit, & absens possit operari salutē no- stram; maluit tamen præsens nobis adesse. Et quanquam fides non sit ap- parentium, vel præsentium, sed absen- tium potius, est tamen præsentium oc- cultorum, & quæ superant humanum intellectum, vt corporis Christi deli- tescentis sub speciebus panis; in quo mysterio maxime captiuatur intelle- ctus noster. In cruce siquidem erat la- tens diuinitas, sed patebat in infirmi- tate Humanitas; in hoc verò mysterio, tam Humanitas, quàm Diuinitas ab- dita sunt. Et vt in mundi creatione, ex inuisibilibus visibilia facta sunt, vt do- cet Apostolus: opposita ratione, in institutione Eucharistiæ, ex visibili- bus formis corporis, & sanguinis Do- mini fecit nobis illa inuisibilia: Vt vel hinc elicias, quod sicut miracula, quæ ad salutem nostram edidit, quædam

præsens corpore, quædā verò absens operatus est: ita in Sacramentis, qui- bus partam salutem nobis applicat, debuit in quibusdam præsens corpo- re adesse, vt facit in Eucharistia; in qui- busdam verò abesse, vt in reliquis fa- cit: quanquam eius Diuinitas nusquā absit, cū omnia impleat.

Nonō argumentantur hæretici, qui etsi admittant corpus Christi esse in specie panis; & sanguinem esse in spe- cie vini, negant tamen ibi adesse Di- uinitatem. Et ita irrident Scholasticos Doctores, à quibus putant inuentum, contineri Christum totum per conco- mitantiam in vtrauis specie, & quauis eius parte; ideo hoc diligenter discu- tiendū est. Calvinus enim irridet conco- mitantiam, atque alij, vt refert Ioā- nes Hekius. Dicit igitur Hæretici tra- dunt, tantum contineri sub aliqua spe- cie, quantum nos dicimus ex vi Sacra- menti, seu ex vi verborum contineri; negant autem contineri Christum per concomitantiam naturalem, quod Scri- ptura eius mentionem non faciat. Ex qua positione hæc sequuntur absurda. Primum, quod in neutra specie con- tineretur diuinitas: Secundum, quod in neutra contineretur anima Christi: Tertium, quod in specie panis nō cō- tineretur sanguis, & in specie vini nō contineretur corpus. Quod autē hæc absurda sint, facile intelligi potest. Nam in primis qui negat præsentiam Diuinitatis implentis omnia, non tan- tum negat Scripturas sæpē hoc testan- tes: *Calū*, inquit, *& terram ego impleo: Si ascendero in cœlum, tu illic es: si des- cendero in infernum, ades*; sed etiam est negare Philosophiam: nam vel Philo- sopher Deum vbique esse intelligebāt; ideo animam mundi eum faciebant. Quod vel Poëtæ nouerūt: vnde illud: *Ab Ioue principium musæ, Iouis omnia plena.*

Et iterum; *Principio cœlum ac terras, camposq; li- quentes Spiritus intus alit; totaq; infusa per artē Mens agit at molem; & magno se corpore miscet.* Ac rursus: *Deum namque ire per omnes*

Ierem. 23.

IX. argum. Hæreticorū cōtra Eucha- ristiam.

Ioan. Ekius hom. 32. de sanctis.

Nisi totus Christus Eucha- ristia cō- tineretur per naturalē cō- comitantiam; nec etiā diu- nitatem eius in vtraq; spe- cie contineri posse.

Ierem. 23. Psal. 138.

Animam mū di sapientes, Deum voca- uerunt.

Virgil. Ec- log. 3.

Idem lib. 6. Aeneid.

Idē Eclo. 4.

Terrasq;

Terrarū, tractusq; maris, cœlumq; profundum.

Qua ratione Christi diuinitas sit in Eucharistia secundū Ireticos. Ioan. 6. Ibidem.

II. ratio. Ioan. 10.

Rom. 11. Esai. 53. 1. Pet. 3. 1. Ioann. 3.

Heb. 7. Mar. 16. Ephes. 7. 1. Cor. 11. 10.

1. Cor. 11. 10.

Mar. 16. Ephes. 7.

Eucharistia, passiois Christi est representatio.

III. ratio.

Quod si intelligamus, diuinitatē quidē esse sicut in omnibus rebus est, nō tamen hypostaticē carni vnitam: ostēditur hoc esse falsum; primō ex Scriptura dicente: Ego sum panis vitæ; Et, Si quis manducauerit ex hoc pane, uiuet in æternum; Et rursus: Sicut misit me uiuens Pater, & ego uiuo propter Patrem: Et qui manducat me, & ipse uiuet propter me. Vbi quia Ego, & Me., pronomina sunt hypostasim significantia, oportet diuinam hypostasim uerbi inueniri in hoc Sacramento. Deinde donum diuinitatis fuit maius omnibus à Christo acceptum, ab eoq; nunquam repetendū citra eius peccatum, iuxta illud; Sine penitentia sunt dona, & uocatio Dei: Cū ergo ipse nunquā peccauerit, contra decretum esset, & iniuria Christo homini fieret, si toties ad libitum tot Sacerdotū ubiq; celebrantiū sua diuinitate spoliaretur; & cōsequenter Filius Dei, & regno, & Sacerdotio, atq; etiā mediatione pro nobis priuaretur. Quippe omnes hi tituli illi cōueniunt rationē Humanitatis hypostasi uerbi cōiunctæ: at Humanitate à Diuinitate separata, neq; Filius Dei esset Sacerdos in æternum, neque semper uiueret ad interpellandum pro nobis, neque sederet ad dexteram, super Ecclesiam regni usque ad iudiciū: quæ omnia contra Scripturam sunt, & blasphemia, manifestam cōtinent. Verē enim dixit Dñs; Pater meus quod dedit mihi, maius omnibus est: & nemo potest rapere de manu Patris mei. Quod si in passione Diuinitas non est separata à corpore, quia de illo ob hypostasim dicitur ab Angelo; Ecce locus ubi posuerunt eum; nec ab anima, quia descendit ad inferiores partes terræ; ergo in representatione passionis, id est, in Eucharistia multo magis id erit; cū hoc Sacramentū sæpē celebratur, & ibi neq; semel sit factū. Tertio, consequeretur, quod beati omnes uisione vnionis Humanitatis ad uerbū priuarentur, totaq; humana natura homine ineffabili vnionis illius, & cōmodis quæ ex ea persistens corā Deo ei pronenit, spoliaretur, id est, omnibus cō-

modis spiritualibus, & hoc non tantū ad horā, sed à prædicatione Apostolorum ad diem usq; iudicij: quia semper fuit, & erit aliqua hostia consecrata. Quarto, relicta Humanitate à Diuinitate, remaneret uel humana persona, uel indiuiduū humanū sine hypostasi: quod esset mōstrosū, & impossibile. Nā persona, est rationalis naturæ indiuidua substantia. Remanente ergo post separationē humana persona, & vnione uerbi adueniēte, siue potius redeūte, uel deberet sine causa perire, uel essent duæ personæ in uerbo, altera diuina; & altera humana, ut docebat Nestoriū. Quinto, esset idololatria adorare Eucharistiā, in qua tantū pura esset creatura. Sexto, Eucharistia nihil prodesset; quia caro non quatenus nuda est, sed ut coniuncta uerbo, uiuificat, iuxta illud; Spiritus est qui uiuificat: caro non prodest quicquam. Rursus: Sicut misit me uiuens Pater, & ego uiuo propter Patrem: & qui manducat me, & ipse uiuet propter me: nā qua ratione ipse accipiens Diuinitatē à Patre, Deus est, eadē & nos uiuificat. Postremo, Omnis Spiritus qui soluit Iesum, ex Deo nō est, ut testatur Ioannes: atqui hæc opinio soluit Humanitatem à Diuinitate, ergo falsissima est, & à dæmone excogitata.

Animā uerō Christi non esse in Eucharistia, uehementer esse absurdum, cōstat ex nōnullis. Primō ex illo Pauli; Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur, mors illi ultra nō dominabitur: Si autē corpus, uel sanguis sine anima esset, quotidie pluries Christus moreretur, & semper mortuus usq; ad iudiciū permaneret. Essetque implicatio quædā contradictionis: nā ex quo Eucharistia ad iudiciū usq; durabit, semper esset mortuus; ex quo uerō Eucharistia quotidie cōficitur, quotidie moreretur. Et ita semel mortuus, iterum moreretur; & semper uiuens ad interpellandū pro nobis, mortē oppeteret. Deinde, ut iam dictum est, Christus se uocat panem, & se mādūcari dicit. Cū ergo illud nō solum ut Deus, sed etiā ut homo loquatur; quia quatenus homo est, cibus est de cœlo descendens; sequitur quod anima etiam in hoc

III. ratio.

Quid sit persona.

Nestoriana blasphemia.

V. & VI. ratio. Caro Christi, ut uiuificet.

Ioan. 6. Ibidem.

VII. ratio. 1. Ioann. 4.

Quod anima Christi non esset in Eucharistia, nisi etus ibi diuinitas adesset. Rom. 6.

Heb. 7. II. ratio. Ioan. 6.

cibo,

III. ratio.

III. ratio.

1. Cor. 11. Absente etiā Christi diuinitate, ab Eucharistia, nec in specie panis contineri sanguinē, nec in specie uini corpus Christi contineri.

Quemadmodum adhæretum sit Scripturæ uocibus.

Christi uerā, & naturalem concomitantiam in Eucharistia negantes, quid negent præterea negatores illi.

B. Cyril. Anathematis mo 11. 10. ultim. circa finem.

cibo, alioqui homo non esset. Tertio, anima est mediū, quo caro assumitur à uerbo, & ab eo uiuificatrix efficitur: Si ergo caro esset sine anima, caro consequenter esset sine diuinitate, & nequaquā uiuificaret; demum non deberet adorari, nec esset perfecta participatio, & unio cū Christo per Eucharistiā. Effetq; præterea hoc sacrificiū cruentū, contra Patres omnes, quia in eo interueniret mors; & non esset cōmemoratio mortis Christi, ut ait Paulus; sed mors ipsa.

Tertiū quoque esse hæreticum, ex dictis conuincitur: quia sine diuinitate, & sine anima corpus in Eucharistia constituēdo, idololatriam admitteremus, & creaturam mortuā adorarem, & per illam nihil consequeremur, & Christus mortuus esset, carne sua à sanguine separata. Et qui diceret; Hæc est manus mea; ostendit et profecto informatam illam anima rationali. Verissimum igitur est, & Scripturis, ac rationi euidenti innixum, quod Theologi docent de concomitantia naturali. Nam etsi uocabulum esset nouū, res tamen est tam antiqua, quam est Scriptura, & institutio Sacramenti: neq; ita oportet esse additos Scripturæ uocibus, ut alios locos Scripturarum, & rationem euidentem parui pendamus. Quod faciunt illi, qui audientes dicit à Domino, Hoc est corpus meum; Et, Hic est sanguis meus; nudum corpus, & nudum sanguinem intelligunt ibi esse: satis enim est ad horum uerborum ueritatem, adesse ibi corpus & sanguinē, & solum corpus, & solum sanguinem ex uerborum. Quanquam ob dictā naturalem vnionem integer sit Christus in ueris specie; & hæresis sit manifesta atque adeo blasphemia, asserere nudum esse corpus, uel nudum sanguinem absq; anima, uel diuinitate. Et qui negat uerā, & realem concomitantiam, negat B. Cyrillum contra Nestorium sic dicentem: Quoniam minime editur diuinitatis natura; propter hoc commune dixerit quis sanctum corpus Domini? Scire autem operapretium est, quod sicut supra diximus; proprium est corpus eius uerbi, quod omnia uiuificat. Quoniam autem

est corpus uita, uiuificum est. Nam per hoc mortalibus nostris corporibus largitur uitam, & mortis imperium euacuat; uiuificat autem nos equali modo & sanctus Spiritus Christi. Negans etiam cōcomitantiam; peccat in Concilium Ephesinum: Si quis, inquit, non confiteatur, carnem Domini uiuificatricem esse, & propriam ipsius uerbi Dei Patris; sed uelut alterius præter ipsum, coniuncto eidem per dignitatem, aut quasi diuinam habentis habitationem, ac non potius uiuificatricem esse, quia facta est propria uerbi, cuncta uiuificare ualentis, anathema sit. Hæc ibi.

Decimo, argumentatur Beza, irridendo Catholicorum sententiā, quod Christi carnem & sanguinem dicant re ipsa edētib; adiungi, & substantiæ ipsæ corporeæ inter se cohæreāt, quod uocat Capernaiticū, & crallum cōmentū, ueritatēq; Christi corporis, & eiusdē ascēnsioni ex diametro pugnare, qd corpus cōstituimus omni formali proprietate corporis spoliatū, ut totū sit simul in infinitis penē locis; & quantum absq; quantitate & loco, & subiectū absq; accidentibus, inuisibiliter uisibile deniq; infinite finitum, & cōparā cōparatō. Ad hæc percunctatur, qualē esse nexum substantiarū in ipso esu esse uelimus? Nam si naturalī alimento conferamus, caro Christi, corporis, nō animi erit alimentū, & habebimur, ait, Christi sæuiores carnifices, quā qui illum truci suffixerunt. Quare exaggerat confessionem, quam Nicolaus Papa Berengario præscripsit; in qua dicitur, uerum corpus, & sanguinem Domini nostri Iesu Christi sensualiter non solum in Sacramento, sed in uirtute manibus Sacerdotum tractari, frangi, fidelium dentibus atteri: Sin uerō demitti in stomachum uoluerimus, postea uerō nec concoqui, nec digeri, nec assimilari, ne sit illius post resurrectionem deterior conditio, quā cū exanime corpus in sepulcro iaceret; Quærit quonā fructu uel corporis nostri, uel animi, illa Christi corporis substantia deuoretur, cū etiam si illā, perinde atq; alios cibos, uorarem, conficerem, & in nutrimentū nostrū cōuerterem,

Conc. Ephesinum. Pri-mum. c. 11.

X. argum. ex Beza.

Nicolaus Papa confessio ad Berengarium præscripta, quā Beza deprædicat, inter cætera quid cōtineat.

ne quicquam, hoc fit nobis ad vitam æternam profuturum. Denique interrogat, cur repetamus sæpius mensam, cum corpus eius re ipsa habeamus, & an excidat ex corpore fumentium: an quod realiter intus est, realiter rursus extrinsecus veniat, & quod apud Patrem manet, Patri iterum ex altari offertur? Sic ille, non aliter de Christi corpore iudicans, quam ex sensibus, & naturalibus alimentorum legibus. Respondendo ergo asserimus, ineffabili quodam modo, & planè diuino coniungi re ipsa carnis Christi substantiam cum nostra, & animabus nostris. Nam qui fieri potest vt re ipsa coadunentur, quæ reuera se minimè contingunt? Quod si re ipsa sumuntur à nobis, ergo realiter ibi prius aderant; quandoquidem quod non est, sumi non potest. Quemadmodum diuinitas nisi re ipsa impleteret omnia, non censeretur omnibus rebus præsto esse; & si tantum virtutem suam diffunderet vbique, & non essentiam suam, non diceretur omnibus assistere, & vbiq; præfens esse. Ergo multo minus caro Christi, quæ diuinitati minime est adæquanda, ab anima, vel corpore diceretur percipi, nisi omnibus copularetur, eisdemque inesset. Ideo mera est fabula Caluini laudantis Dei potentiam, quæ tam longè disita coniungit: nam nisi reuera vnum alteri ita copularetur, vt se contingant, non sunt coadunata, vel copulata inter se. Quæ enim per vnum tertium annectuntur, vt cælum terræ medijs elementis, non sunt reuera inter se copulata, imò inuicem distare dicuntur. Quare repugnat, nos dicere frui carne Christi, illamq; percipere, & non proprius eam re ipsa contingere. Quare merito credimus corpus Christi cælum non deserere, & ad nos tamen delabi in Sacramèto, & per illud corpori, & animo nostro applicari: non vt fiat substantiarum permistio, sed singularis & supra naturam, modo vera sit ac realis applicatio: quæ nostri Sacramentalem vocant, eo quod huic Sacramento sit peculiaris, nec aliã similem habeat in rerum natura; idcirco ascensionem ad cælos non aduersatur.

Quod si naturales omnes corporis proprietates hoc Dei opus aboleret, non esset tamè propterea negandum, vel Scripturæ ob id essent à suo sensu literaliter peruertendæ: quoniã de Dei factis & verbis non est ex natura, & rebus naturalibus ferendum iudicium, sed ex potentia Dei, quæ superat intelligentiam nostram, & de creaturis agit, illasque transformat prout vult, manente tamen earum natura, & substantia, nonnunquam etiam in aliud conuersa, vel prorsus precepta. Neque sentimus cum Beza, corpus Christi in Eucharistia omni formali proprietate corporis spoliari, sed negamus ad naturam & substantiam corporis naturalis pertinere, quantitatem, vel loci spatium oculis esse obnoxium, & similia quæ ipsi accidunt ex vera naturalium rerum indagatione; & ideo istis carere substantiam dicimus, itaut salua & integra absque illis diuina virtute existat. Neque corpus Christi in Eucharistia negamus esse quantum, vel quantum absque quantitate; sed dicimus suam corpus Christi retinere quantitatem, & suæ substantiæ limitationem, & quantitatis extensionem; sed inficiamur talem dici, aut haberi ex locorum magnitudine, vel multitudine, sed ex eius proportione, quæ substantia, & quantitas nominatur in naturali corpore. Hinc asserimus, substantiam, & quantitatem ex sua intrinseca natura non necessario exigere locorum breuiora, aut longiora spatia. Nec infertur necessario ex substantiæ & quantitatis definita natura, certi loci mensura & intercapedo; cū loci proprietas non sit intrinseca substantiæ, aut quantitati, sed aduentitia, & accidentaria. Adhæc corporis spiritualis cõditio, fecerni debet ab animali corpore, vt hoc ad normam proprietatis corporum consistat, illud verò ad existendi modum transferatur, qui spiritibus competit. Etsi ergo in spiritali corpore substantia, & quantitas perduret; non tamen qualitates omnes, & conditiones extrinsecæ, quæ substantiã & quantitatem in corporibus naturalibus cõsequi solent, remanent, sed immutantur, vt Paulus ad Corinthios

Dei potètia.

Beza Indocta Philosophia de Christi corpore.

1. Cor. 15.

docet

Quemadmodum Christi caro in Eucharistia cū nostra carne copuletur.

Caluiniãu cõmentũ de Christi potètia in Eucharistia.

docet. Et existentiã corporum, nõ ex natura corporum animalium exigenda est, sed ad regulã & proprietatẽ spirituum, ac si iam nõ essent, quæ tamè esse perseuerant corpora, sed spirituum modo, & nõ corporum existente. Nã si corporum, quæ iam computruerunt, substantia nõ deperditur (quia nec capillus de capite nostro peribit) quæ in terræ puluere ad resurrectionẽ vsq; sine qualitate, & ratione loci certa mensura superstes est ac salua; siquidẽ vtraq; in indiuisibili loci pũcto tota integra extare potest, & si corp⁹ Christi in partu Virginis, in transitu per lapidẽ sepulchri, & per ianuas clausas suam non amisit quantitatem, nec corporeo modo se gefit, sed prorsus spiritali; ideo spirit⁹, aut phantasma ab Apostolis iudicatus est, quia nõ more corporum inuia, & solida penetrauit: quid mirũ si in Eucharistia nihil Christi corpori adimimus de sua quantitate, vel suis proprietatibus naturalibus, vel corp⁹ incorporeũ reddimus, vt putat Beza, si illũ modò spiritali in Eucharistia collocamus, id est, nõ occupantẽ locũ, nec extensum. Quare Capernaitæ, qui nequibãt modos alios capere carnẽ Christi comedẽdi, quã vulgares, & animales, & carni consuetos, à Christo descuerunt: & de suo modo existẽdi spiritali subiunxit: *Spiritus est qui viuificat: caro non prodest quicquã. Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus, & vita sunt.* Et vt caro in Scripturis accipitur quandoq; pto carnali statu, & cõditione; ita hoc loco spiritus pro spiritali modo, & proprietate, vt Patres exponũt. Ex hui⁹ enim rei ignoratione lapsi sunt Manichæi, Origenistæ, Eutychitæ, atq; alij; qui à Christo vel susceptũ verũ corpus non crediderunt, aut Humanitatẽ eius in Diuinitatẽ trãsisse opinati sunt, aut carnis resurrectionẽ negauerunt. Hæreticorum ergo argumentis respondeamus, primũ, ex lege, aut proprietate creaturæ nõ esse Verbũ Dei oppugnãdũ, sed potius ex virtute, & potentia Dei contra creaturarũ imbecillitatẽ, & defectiõnem cõfirmandũ; alterum, non tam sæpe derõgare fidem naturis ipsis rerum, & proprietatibus, quã aduersarij existimant. Nam cum obij-

Luc. 21. Corpus Christi quæ loca penetrando, suã retinuit quãtitatem.

Ioan. 20. Luc. 24.

Quare interdum Apostoli Christum phantasma esse putauerunt.

Ioan. 6.

Quid carnis, & quid spiritus nominibus Scripturæ interdum accipiant.

Manichæi, Origenistæ, & Eutychitæ vnde de prolapsi sint in errores.

ciant, creaturæ, qualis est Christi corpus, repugnare immensitatem, & esse in infinitis locis: id verum est, si naturam tantum consulamus, sed si ad Dei virtutem respicimus, quæ plura valet operari supra rerum omnium conditionẽ, & quam nos possimus cõprehendere, docemus audacter, Christi corpus in tot locis existere, in quot cœna Dominicelebrabitur, & in tot hostijs, quas consecrauerint Sacerdotes Dei. Et addimus, ex multitudine locorum ineptè inferri infinitatem corporis à Beza: quoniã à nobis non cõcipitur diuina potestas quàm latè pateat ad constituendum idem corpus in pluribus locis citra eius corporis infinitatem. Siue ergo oppugnent corporis Christi existentiã in Eucharistia; siue eiusdem corporis manducationẽ infestentur, vt Capernaiticã, Thyestina, & inutilẽ, distinguenda sunt & res ipsa quæ adest, & modus existẽdi, qui spiritalis est: ita in mādicatione separãt⁹ corpus ipsum, quod factò ipso ore nostro sumimus, & edimus. Sed quia habet modũ incorporeum, & spiritalem existendi, non dilaniatur, nec cõsumitur, nec atteritur dentibus, nec in eorũ, qui comedunt, substantiã conuertitur, nec egeritur quod de alimẽto excernitur, sicut alia corporea alimenta quæ sumimus, quæ in se sunt corruptibilia, & naturali modo existũt, & ideo eis illa contingunt: at corpus Dñi immortalis, & incorruptibili modo existit, ideo nõ est qd more aliorum animãtiũ, quæ eduntur, necetur, dilaceretur, trãsmutet, cõsumaturve, licet nos, qd ad nos attinet, officia nrã corporalis esus exerceamus ore sumẽtes, mādẽtes dentib⁹, traijciẽtes in stomachũ. Ideo Doctores, qui rei isti tribuũt illa aduerbia, Naturaliter, Corporaliter, Carnaliter, remouet tamè à modo; quare frustra Hæretici à re ipsa saltat ad modũ. Quod verò Berægarius in confessiõne sua, verum Christi corpus manu Sacerdotum contrectari, frangi, & dentibus atteri affirmet: neque nouum est, nec falsum. Non nouum, & à Nicolao Papa inuentum, cū illud sit ex Chrysofomo, & Cyrillo Alexandrino ad verbum desumptum: nõ falsum; quia

Christi corpus quot locis possit existere per Diuinam virtutem.

Inepta Bezae ratiocinatio.

Christi corpus à nobis dum editur, cur nihil patiat.

Quæ mutationes Eucharistiæ mādicationi à Patribus tribuuntur, quo modo accipiendæ sint.

Dictum Berægarij de corpore Christi, quod à Sacerdotibus contrectetur, frãgatur & dentibus atteratur, neque nouum, neque falsum esse.

Chrysof. Cyril. Alexan.

nos ex parte nostra corporaliter manducandi officium præstamus in speciebus ipsi, quæ proprie tanguntur, sumuntur, franguntur, dentibus teruntur, non ipse Christus sub illis, qui modo impartibili, & spirituali existit. Ita autem vsi sunt Catholici illis loquendi formulis, ad significandum veram ac realem manducationem, & ad designandam quandam indiuiduam coniunctionem, & præsentiam Dominicæ carnis cum pane consecrato. Sic enim habet loquendi consuetudo; ut quando aliqua duo sunt inter se copulata, proprietates vnus alteri tribuatur. Sic Deus dicitur natus, crucifixus, mortuus, quæ propria sunt Humanitati, non Diuinitati, cui adscribuntur in subiecto, in quo Humanitas cum Deitate adunatur. Et ita Lucas dixit, poculum vel calicem effundi in remissionem peccatorum; non quidem vasculum, sed speciem potionis, cui attribuit sanguinis proprietatem, quæ est effundi pro nobis, ut ipsum sanguinem ipsi potioni præsentissimum. Idem facit Paulus, sed è contrario modo, dum ait: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis* (ut Græcè est) *frangitur*: frangi enim quod proprie pani conuenit, ad corpus Domini refert, quod tam propinquum est pani, atque intimum, ut eius proprietatem subire dici possit.

Quod addit, eiusmodi manducationem inutilem, & nil ad salutem præstare supra spiritualem manducationem ex fide: Dicimus, quod sic etiam licet concludere, frustra Christum natum, & mortuum, & suscitatum, quia factis erat fides illorum; inutilia quoque essent Sacramenta, & quæcumque externa actio, quoniam mors spiritualis Christi, qua agnus est occisus ab origine mundi, & existentia spiritualis, qua Abraham vidit diem Christi, tantum attulit commodi ad salutem patribus, quantum realis incarnationis, & passio Domini. Et ita sine sacramentis seruarentur paruuli, & adulti sola fide. Quod si dicat: *Opportuit Christum pati, ut promissiones Dei impleantur*; & quia ex illa naturali, ac reali Christi natiuitate & morte vim suam accepisse spirituales illas Christi apprehensiones creditur: simpliciter di-

cemus præter spirituale Christi participationem, oportet esse substantiali, & reali communicatione, nisi manducaueritis carnem, & ex illa in coena exhibita vim suam accepisse spiritualem illam Patrum, siue nostram manducationem Christi. Vel etiam si nil gratiæ adferant Sacramenta, ut volunt hæretici; tamen existimantur necessaria propter oblationem, & confirmationem acceptorum Dei beneficiorum per fidem; quando firmitus, & luculentius caro Christi nobis distributa certiores nos facit de Dei bonitate erga nos, ac donis ab eo sperandis, quam frustulum panis, & parum vini. Postremo addunt: *Quare repetitis mensam vestram? Cur illi toties sua? Quia opus ligno vitæ seruare.* Postremum argumentum sit Petri pseudomartyris, qui amplexus Tropistarum sententiam, & interpretatus, *Hoc est corpus meum*, id est, symbolum, siue signum corporis, disputans tamen in Stephanum Vintoniensem Episcopum, negat Deum efficere posse ut corpus Christi, ut tale manens, sit simul in pluribus locis: qua ratione, & Catholici, & Lutherani illud fatentur, & qua ratione etiam nonnulli Sacramentarii id factum quidem esse negant: sed fieri id non posse, alius præter hunc apostatam, & pseudomartyrem inficiatus est nullus. Unde hic apostata, & pseudomartyr, quod credere noluit, tollit ab omnipotenti Dei virtute. Quod tamen ex Hæreticis admittunt, id Deum posse facere, ut corpus suum sit sub specie panis; verum id Deum noluisse præstare. Quam ab causam? Quia non credunt quod Catholici credunt. Beza in Tractatu suo contra Vestphallum, non credit: *Quia*, inquit, *repugnat articulus de Ascensu Christi in caelos, & eius in illis commoratione.* Sed ecce nos idem credimus de illo ascensionis articulo. Et cum eo credimus posse corpus, quod ad dexteram Patris collocauit, in Eucharistia reponere: non quia descendat de caelo, sed, ut ait Damascenus, quia ipse panis & vinum transmutatur in corpus & sanguinem Domini. Et Chrysostomus hos duos articulos simul veros esse docet, & neutrum alteri repugnare. Si dicat Hæreticus pugnare, cum ipse ascenderit in

Ioan. 6.

Sacramenta nil gratiæ conferunt, secundum hæreticos.

Vltimum argumentum. idque Petri Martyris.

Petrus Martyr Deum omnipotentia spoliat.

Beza corporis Christi præsentiam in Eucharistia negat.

Ioann. Damasc. lib. 4. c. 14.

Chryst. lib. 3. de Sacerdotio. to. 5. Mar. vlt. Act. 1.

caelum,

Its loquendi formulis cur vsi sint Patres.

Luc. 22. Calix quomodo effunditur (ut ait Lucas) in remissionem peccatorum.

1. Cor. 11.

Refellitur hæc Bezae propositio: Realis Christi manducatio in Eucharistia, nil maius habet spirituali eius manducatione per fidem. Apocal. 13. Ioan. 8.

Obiectio diluitur.

Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22. 1. Cor. 11.

Perstringatur negates, Christi corpus existens in caelo, simul & in Eucharistia existere.

Luc. 1.

Matth. 19.

Luc. 2.

Ioan. 20. Aug. lib. 9. de Genesi ad litteram, c. 17. to. 3. Quanta sit virtus, ac potestas Dei.

Matth. 19. Quid Deus possit facere in corpore.

caelum, iuxta Scripturas. Respondemus, etiam idem Euangelium docere, Christum benedicendo dixisse, *Accipite, & comedite. Hoc est corpus meum*, cur minus hoc creditis verum Christi verbum, quam illud de ascensione in caelum? Certè Christus huius veritatis est autor apud tres Euangelistas, & apud Paulum; Ecclesia Christum sub specie panis præsentem, semper & agnouit, & adorauit, & Berengarium aliter opinantem damnauit, & ad palinodiam coegit: cur ergo verum non credis esse id, quod ipse Deus tot modis ita esse planè fecit? Superest igitur ut dicas fieri non posse, ut illi duo articuli simul sint, commorationis videlicet Christi in caelo, & existentiae in Eucharistia. Quod si Deo id possit efficere per te, ergo operator erit vtriusque, ac proinde omni ratione carebit tua incredulitas. Si dicas effici haud posse, ut eodem temporis momento commoretur in caelo, & existat in Eucharistia: negas ergo Dei virtutem ac potentiam, quam nos credendo, magis honoramus Deum; quam tu negando. Cui tamen primus fidei articulus sit: *Credo in Deum Patrem omnipotentem*, & Angelus dixerit, *Non erit impossibile apud Deum omne verbum*, & Christus; *Apud homines hoc impossibile est*, inquit; *apud Deum autem omnia possibilia sunt*. Si enim de vtero B. Virginis inuolatis claustris egressus est Christus, & intrauit ianuis clausis ad discipulos: duo ergo corpora, Christi, & Matris, & Christi, & ianuarum simul esse potuerunt. Hinc Augustinus; *Super hunc motum, cursumque rerum naturalem, potestas Creatoris habet apud se posse de his omnibus facere aliud, quam eorum quasi seminales rationes habent: non tamen id quod in eis posuit, ut de his fieri vel absque ipso possit. Neque enim potentia temeraria, sed sapientia virtute omnipotens est: & hoc de vnaquaque re in suo tempore facit, quod ante in ea fecit, ut possit?* Sic ille. Audi etiam quid Deus possit in corpore facere; ait enim; *Facilius est camelum per foramen acus transire, quam diuitem intrare in regnum caelorum.* Et admirantibus discipulis, dixit illis, *Apud homines hoc impossibile est; apud Deum autem omnia possibilia sunt.* Quod verò Dominus vtrumque impos-

sibile hominibus esse significauerit, satis indicat admiratio discipulorum, dicitur; *Quis ergo poterit saluus esse?* Nam si voluisset Dominus transitum cameli per foramen acus difficile, sed non impossibile reddere, nullam rationem haberet quaestio Apostolorum. Quare Lucas de vtroque loquens, dixit; *Quae impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum.* Tanto autem difficilius est ingressus diuitis in regnum, cameli transitu per foramen acus, quanto magis resistit praua voluntas, & ingenium hominis, cui contra virtutem veram arma sunt diuitiarum, quam corpus bruti per tortuosam magnitudinem resistit transitui per arctum, illud foramen acus. Habemus ergo ex Scriptura, hominibus impossibile esse efficere, ut camelus transeat per foramen acus, etiam si cameli nomine intelligas funem nauticum eum Theophylacto, cum Deo id sit possibile: quod si fieret, mox humana ratiocinatione colligeres cameli tolli naturam, sicut corporis Christi tolli asseris, cum creditur diuina potentia simul in duobus locis esse. Hoc etsi nunquam factum sit: tamen Christus dixit Deo esse possibile, ut inquit Augustinus. Quid ergo merito dicere possunt scrutatores corporaliu dimensionu ex natura corporis fide Ecclesiae impugnantes? Quod si dicant Deo possibile, naturam creare cameli in quantitate tenuis filii, ut sic transeat camelus per foramen acus: at secundum hanc rationem non est impossibile hominibus facere ut camelus transeat per foramen acus, nec verum erit Christi verbum, Apud homines hoc impossibile est, sed eis tantum erit impossibile, exiguum illud, & fictitium camelum producere, at non creationem exigui cameli; sed transitum ingentis statura bestiae per angustum foramen acus dixit Dominus esse hominibus factum impossibile. Quod si tu tali consideratione camelum ad filii tenuitatem extenues, ut Deo factum possibilem transitum eius per foramen acus ostendas: ego contra foramen acus in amplitudinem magnae portae extendam, faciens acum, cuius foramen camelo ingenti sit latius, ut hominibus contra Christi

Luc. 18.

Quò difficultior sit ingressus diuitis in regnum caelorum cameli transitu per foramen acus.

Theophyl.

Aug. lib. 1. de Spiri. & litera, c. 1. tom. 3.

Qua ratione camelus ingredi possit per foramen acus humana virtute.

Inepia quo runda interpretatio camelii introitus per foramen acus.

Corpus Christi in Eucharistia quomodo existat.

Chryf. lib. 3. de Sacerdotio. to. 5.

Idem hom. 17. in epist. ad Hebraeos. tom. 4. circa fin.

Quomodo & non sit Christus in pluribus locis.

Petri pseudo-martyris contra Eucharistiam diluuntur obiecta nonnulla. August. 57. tom. 2.

Quis sensus verborum Augustini: Spatia locorum, tolle corpor-

sententiam possibilem per foramen acus translationem faciam. Non ergo nomine camelii intelligenda est porta quaedam in Ierusalem, quam non nisi onere deposito poterant transire camelii: nam erit falsum dictum Domini; Apud homines hoc impossibile est, ut mentitus sit Christus, & Apostoli frustra admirati. Potest ergo Deus efficere, ut idem corpus sit in distantibus locis, & ut plura corpora sint in vno loco, & ut corpus aliquod seruetur extra omnem locum, sicut totum vniuersum seruetur, extra quod nihil corporeum, aut locale est. At in Eucharistia, corpus Christi nec sine loco est, quia locum habet quem species panis, ac vini, quas ad tempus signo sustentat: nec ibi locum tenet respondentem suae propriae, ac visibili quantitati (quam in se perpetuo habet, & secundum quam est in caelo) sed in Eucharistia per modum substantiae, quo panis ipse, cuius substantia in corpus conuersa fuit, ibi ante conuersionem erat. Et in hoc sensu dixit Chrysostrum: O miraculum, & Dei benignitatem: qui cum Patre sursum sedet, in illo ipso temporis articulo omnium manibus pertractatur, ac se ipse tradit volentibus ipsum excipere, ac complecti. Et rursus; Quoniam in multis locis offertur (scilicet Christus) multi Christi sunt? Nequaquam, sed vnus vbiq; est Christus, & hic plenus existens, & illic plenus, vnum corpus. Sic ille. Non est Christus in pluribus locis per extensionem quantitatem proprii corporis, in ordine ad locum, quam solum tenet in caelo; sed est in pluribus locis, quia est sub pluribus panis & vini speciebus, quae species naturaliter sunt in pluribus locis.

Vana ergo, & sophistica sunt pseudo-martyris argumenta: Si corpus est, ergo occupat: si non occupat, non est corpus, Quia Augustinus ait ad Dardanum; Spatia locorum tolle corporibus, nusquam erunt, & quia nusquam erunt, nec erunt. Sic ille. Sed intellige, naturaliter: nam Dei infinita potentia supra totam est naturam. Nemo etiam nostrum admittit Christo spatium locale: nam in caelo locum habet quantitati

suae coextensum, in Eucharistia vero locum specierum; tollit vero locum corpori, qui ei omnem locum tollit: quod Catholici non fatentur, quanquam sciunt Deo non esse impossibile seruare corpus extra omnem locum; sicut totum vniuersum seruat, extra quod nihil nihil est, a quo fulciatur. Deinde arguit: quia Christus tantum semel ascendit, semel ad nos venit, & iterum in fide veniet, ergo non est in Eucharistia. Alioquin oporteret saepe ascendere, & descendere, cum secundum Basilium in Liturgia, & Chrysostrum veniat ad hostiam, ac secundum Bernardum, Christus sit in tot locis, in quot consecratur: Si ergo est modo, & prius non erat, ergo venit. Sed negatur consequentia: quia aduentus, a sanctis dicitur, ob effectum ibi existendi: & esse in loco dicitur, sed non occupare: esse autem non per totum ad locum, vel mutationem naturalem, sed per supernaturalem conuersionem, & ita corruptis speciebus, & ad nihilum redactis, definit, sed sine motu, & annihilatione: quemadmodum ibi coepit esse non creatione, vel motu.

Sed vrget, implicare, corpus esse in loco, & non occupare: quia esset corpus, & non corpus. Sed in Eucharistia non est ut in loco, & non contradicit in vno loco occupare, & non in alio, suspensa vi occupandi, ut igni fornacis Chaldaeorum non vrendi tres pueros, & suspensa grauitate corporis in Petro in aqua, ne descendendo submergeretur. Tertio obijcit ex Bernardo, Christum praesentem ob signum, deitatem, & fidem: quia, ait, hic veritas velata. Sed dicendum est, sensum esse, quod verus Christus hic est, sed in signo propter species. Ex eodem Bernardo asserit negari Christi praesentiam, quod dicat verbum nudum, nempe praesens Angelis hic, & Sacramento, & fide, & memoria, sed in Sacramento ipsum tegere, & memoria passionis, & gloriae pignore. Similia multa effundit, quae nullius sunt ponderis; Ut illud, Si quis vobis dixerit, Ecce hic est Christus, aut illic; nolite credere. Et, Non excipitur esse in Sacramento, ergo non est ibi. Sed profecto Dominus illo loco de secundo aduentu visibili Christi loquitur, & ne

ribus, nusquam erunt: & quia nusquam erunt, nec erunt.

Deus potest seruare corpus extra omnem locum. II. argum.

Basil. tom. vlt.

Chry. hom.

24. in priorum ad Corinthios. to. 4.

Bern. serm. in cena Domini.

Ad illud Petri pseudo-martyris, Repugnat corpus esse in loco, & non occupare.

Dan. 3. Matth. 14.

III. argum.

Bern. loco praedicto.

III. argum.

Idem serm. 33. in Cantica.

V. argum.

Matth. 24.

crede-

Quid pro-rium hæreticorum.

Sexum. Aristot.

Vltimum. Mar. 16.

Brentius. Lofsius.

Vuestphall. hæretici nonstra tempestatis.

Caroli Molini de illa Dei Genitricis Virginitate impia vox, atque blasphemata. Bucerus.

Esa. 7. & Matth. 1.

Ambros. li. 10. epistol.

81. tom. 3.

Ezech. 44.

Idem ibid.

Chryso. ho. de Ioa. Bap.

rista to. 3.

Aug. li. 22. de Ciuitate Dei, cap. 8.

tom. 5.

Hierony. li. 1. aduersus Iouiniam. to. 2.

Ioan. 20.

Hæreticorum nostri seculi de Christi ad Discipulos ingressu ianuis clausis, cõmentata vnica.

Caluinus in institut. ca. 18. s. 26.

Petrus Pseudo-martyr.

Brentius.

credere tur hæreticis initio occulte agentibus ut vulpes, donec grandescant ut Leones, & bello irruant, ut Arriani, ut nostri seculi hæretici. Obijcit Aristotelem, dicentem: Substantiam non esse priorem accidenti suo, & ab aliquo non posse se ipsa separari, sed tantum mente, & cogitatione. At profecto Aristoteles oppositum docet; non tamen ab omni accideri, & proprio. Et si natura ab accidenti aliquo separatur, cur non Deus ab omni, ut corpus ab occupatione, & figura? Demum ait, Angelus dixit: Surrexit non est hic, ergo nec in Eucharistia; aliàs esset in pluribus locis. Sed id non est absurdum plerisque, ut Brentio, Lofio, Vuestphallo: & est ubi consecratur, sed non ut in loco occupando, ut naturalia corpora. Quare vanissimum est, & insigni incertitia, & impietate plenum, quod Carolus Molinæus, ut eludat exemplum quo nos vtimur, Christi exiit de clauso Virginis utero, ad corporis Christi praesentiam in Eucharistia persuadendam, negat Christum clauso Virginis utero natum: quod à Bucero autore accepit Molinæus in quintam partem vnionis Euangelice, ubi tradit Iesum nascentem adaperuisse vuluam Mariæ: quam hæresim ante 1200. annos tenuit Iouinianus, contra Prophetæ verbum: Ecce Virgo concipiet, & pariet, ut Ambrosius ponderat, nimirum Prophetam prædixisse Virginitatem parituram: & contra Ezechielem de porta clausa, per quam Deus Israel ingressus est, ut ibidem expendit Ambrosius, sicut etiam Chrysostrum, & Augustinus, ac Hieronymus in Ezechielis locum, & Ecclesia confidenter canit: Post partum Virgo inuolata permansisti. Deinde Caluinitæ palam negant Christum intrasse ad Discipulos ianuis clausis: sed ut ait Caluinus, patefecit sua virtute ianuas, sibi que intranti cedere iussit. Petrus Pseudo-martyr: Fortè, inquit, non per ianuas, sed aliunde posse dici ingressum. Sed vterque hoc accepit à Berengario magistro, qui teste Guimundo, simpliciter negabat Christum ianuis clausis intrasse ad discipulos, Brentius asserit, corpus Christi post resurrectionem fuisse incircumscriptum, & vbiq; & ob id discipulis ap-

paruisse: tam malè sibi constant hæretes. Addunt alij, corpus Domini clauso tumulto non surrexisse, sed tunc, quando Angelus remouit saxum ab ostio monumenti. Sed certè in stimulum calcitrant: textus Ioannis aperte asserit Dominum ingressum ad discipulos ianuis clausis, non apertis, vel per aliam partem domus. Et Hilarius pulchrè ait: Quare per quas clausa domus partes se se corporeus intulerit? Integra sunt omnia, & obserata: sed ecce assistit medius, cui per virtutem suam vniuersa sunt peruia. Inuisibilibus calumniariis, ego à te visibilibus calumniam. Nihil cedit ex solido, neque per naturam suam aliquid tanquam lapsu insensibili ligna, & lapides admittunt. Corpus Dñi à se se deficit, ut se se resumat ex nihilo, & vnde, qui assistit, in medio est? Cedit ad hæc & sensus, & sermo, & extra rationem humanam est veritas facti. Et statim infra: Dicamus factum non fuisse, quia intelligentiam facti non apprehendimus: & cessante sensu nostro, facti ipsius cesset effectus. Sed mendacium nostrum facti ipsius fides vincit. Rursus Iustinus Martyr quæst. 117. ad Orthodoxos: Nobis intelligendum est, ea quae sunt eorundem virium, habere eandem fidem, siue concedantur, siue tollantur. Habent autem easdem vires, ambulare super mare corpore non mutato, & intrare ad Apostolos corpore non mutato, ianuis clausis. Item intelligendum est, fieri non posse, ut qua supra naturam in natura sunt diuina potestate, ea ratione natura exhibeantur. Itaque territis talis ingressu discipulis, permisit palpasse passos locos sui corporis, quoniam non mutatione corporis in spiritum ingressus erat ad eos, sed cum crasso corpore diuina suae potestate effectrice rerum quae sunt supra naturam. Et Chrysostrum in Symbolo Apostolorum: Quomodo introiit Christus ianuis clausis ad discipulos, super mare ambulauit, &c. quia ista super nos sunt, & rationem de talibus miraculis reddere non valemus, fide tenemus. Cyrillus in Ioannem ita habet: Clausis foribus, repente Dominus omnipotentia sua, natura rerum superata, ingressus ad discipulos est: Nullus igitur quærat, quo modo clausis ianuis corpus Do-

Matth. 27.

Mar. 16.

Ioan. 20.

Hilary. li. 3. de Trinitate. post med.

Iustin. Mart. to. 3.

Matth. 14.

Chryso. ho. 2. in Symbolo Apostolorum. to. 5. a medio.

Cyril li. 12. in Ioan. ca. 53. to. 1.

mini

Ambros. li. 10. in Lucā, c. vlt. circa medium. tom. 5.
 Aug. de Agone Christiano c. 24. to. 3. a medio.
 Matth. 19. & Luc. 1.
 Hierony. li. 1. aduersus Iouinian. a medio to. 2.
 Matth. 14. Idem ad Hebr. q. 6. to. 3. circa medium.
 Mar. 16.
 Idem to. 2.
 Lynceus (vt fabule ferunt) videbat transparietem.
 Aquilæ, & vultures trās marina cadauera sentiunt: Saluator Apostolos suos, nisi ostium aperuerit, non videbit? Dic mihi, iacutissimi me disputator, quid est maius, tantam terram magnitudinem appendere super nihilum, & super aquarum incerta librare; an Deum transire per clausam portā, & creaturam cedere creatori? Quod maius est, tribuis, quod minus est, calumniaris? Sic ille. Vbi quod ait, creaturā Creatori cedere, non signat ostiū Christo introeūti celsisse, sed quod legib⁹ corporaliū

mini penetravit; cum intelligat non de homine nudo, vt modò nos sumus, sed de omnipotentē Filio Dei hac ab Euangelista conscribi. Nam cum Deus verus sit, rerum naturā non subiacer: quod in ceteris quoquē miraculis patuit. Ambrosius in Lucā: Habuit, inquit, admirandi caussam Thomas, cum videret clausis omnibus per inuia septa corporibus, inoffensa compage corpus insertum. Augustinus quoque: Nec nos moueat, quod clausis ostijs subito cum apparuisse Discipulis scriptum est, vt propterea negemus illud fuisse corpus humanum: quia contra naturam huius corporis videmus illud per clausa ostia intrare: Omnia enim possibilia sunt Deo. Et infra: Ita ergo & post resurrectionem suam de corpore suo fecit quod voluit. Item Hieronymus in Iouinianum: Si clausis ingressus est ostijs, quod humanorum corporum natura non patitur; ergo & Petrum, & Dominum negabimus vera habuisse corpora, quia ambulauerunt super aquas, quod contra naturam est. Idem ad Hebræos: Angelum non putemus idcirco venisse, vt aperiret sepulchrum Domino resurgenti, & reuolueret lapidem; sed postquam Dominus resurrexit, hora qua ipse voluit, & qua nulli mortalium cognita est, indicasse quod factum est: & sepulchrum vacuum reuolutione lapidis, & sui ostendisse presentia: qua omnia videbantur, splendore faciei ipsius, & horrorem tenebrarum fulgoris claritate vincente. Idem disputans aduersus errores Ioannis Ierosolymitani: Quod clausis ingressus est ostijs, eiusdem virtutis fuit, cuius & ex oculis euanescebat. Lynceus (vt fabula ferunt) videbat transparietem; Dominus clausis ostijs nisi phantasma fuerit, intrare non poterit? Aquilæ, & vultures trās marina cadauera sentiunt: Saluator Apostolos suos, nisi ostium aperuerit, non videbit? Dic mihi, iacutissimi me disputator, quid est maius, tantam terram magnitudinem appendere super nihilum, & super aquarum incerta librare; an Deum transire per clausam portā, & creaturam cedere creatori? Quod maius est, tribuis, quod minus est, calumniaris? Sic ille. Vbi quod ait, creaturā Creatori cedere, non signat ostiū Christo introeūti celsisse, sed quod legib⁹ corporaliū

creaturarum nō subiaceat creator. Idcirco non naturæ, aut conditioni gloriosi corporis, sed miraculo diuinitatis adscribunt ingressum illū. Leo ser. de resurrectione. Sophron. Episcopus Ierusalem epistola quadam, quæ habetur Actio. 11. 6. Synodi, & Grego. hom. de octaua Pasche, & B. Thomas eos sequitur. Accepta est hæc doctrina hæreticorū à Durando in quarto, vbi ait: Christus intrauit, cum fores essent clausæ, sed non dicitur, per ianuas clausas: potuit enim intrare per fenestras, aut alium aliquem locum: & si per ianuas intrauit, potuerunt ianua subito aperiri, & subito claudi: & res non dicitur fieri, nisi quando innotescit. Dicuntur ianua fuisse clausæ, quia apertio earū nulli patuit. Vel potest dici, quod Christus potuit figurā corporis mutare in angustū, & sic intrare per quācunque rimam. B. August. videtur tenere hunc modum. Sic ille. Sed certè Aug. in loco citato de Agone Christiano, non id docet quod Durandus dicit, intrasse per rimam, sed quod potentia diuina potuerit corpus Christi ad quā vellet subtilitatem redigere, nō quidem tollendo quantitatem, sed faciendo ne corporis quantitas in transitu impediretur ostij quantitate. Rufus Aug. Quo modo de sepulchro exire nō posset, qui ex incorruptis matris visceribus salua virginitate processit? fefellit custodes, exiit à sepulchro, apparuit discipulis ianuis nō apertis: inde clausus exiit, huc inclusus intrauit. Sic illi Patres doctissimi.

Ruunt ergo omnes machinæ hæreticorum, & detortæ, ac falsæ expositiones, quarum Satanam autorem fuisse, promptū est cuiq; Catholico credere, & vt dici solet; dato vno inconuenienti, multa sequuntur. Ita Sacramentarij dogma suum tueri non potuerūt, nisi negata omnipotenti Dei virtute, vel posita corporis Christi naturæ, vel corporis in diuinitatem commutatione, vel negata sanctissimæ Deiparæ virginitate, vel posita corruptione Evangelij. An non cernis, prudens lector, verbum Christi Propheticum in istis impletum: Ecce hic est Christus, aut illic? An vnquā vlla extitit hæresis, quæ tot dissidia, & bella pepererit in Ecclesia Dei, mihi valde dubiū est. Pug-

Leo ser. 1. de resurrectione.
 Sophron. Episcop. Iero solymita.
 Greg. 10. 2. Error Durandi.
 Duran. in 4. dist. 44. q. 6. ad 3. argum.
 Aug. lib. de Agone Christiano, cap. 24. tom. 3. a medio.
 Idem serm. 130. to. 10.
 Matth. 28.
 Dato vno inconuenienti, multa sequuntur.
 Matth. 24. Sacramentarium quam tumultuaria sceta in Ecclesia Dei.

Vuestphall.

nant enim Tropistæ, siue Sacramentarij non tantum cum Lutheranis, & Catholicis, sed etiam inter se, dum vnus alterum obiurgat, & alter cum altero rixatur, & nouas verbis Domini affingit interpretationes; quarum autores ipse facit Carlostadium Zuinglium, Oecolampadium, Suencfeldium, Campanum, aliosq; complures. Vuestphallus in Apologia confession. de cœna Domini, ex vno Zuinglio quintuplices hac de re sententias variantes collegit. Sed iam plus satis illorum refellendis argumentis dictum sit. Id vnum

superest, admonere lectorem, vt intelligat hæreticorum technas, & dolos, & ab Ecclesiæ sensu propter illorum sophismata nequaquā recedat, sed eo magis veritatibus ab Ecclesia propositis hæreat, quò magis illas viderit ab hæreticis oppugnari. Nam dabit intellectum ad tenebras illorum agnosceri das bonus ille Dominus Iesus Christus, cui cum Patre, & Spiritu sancto, æterni debentur honores, laudes, gratiarum actiones in seculis sempiternis, Amen.

Prudentis lectoris officij

TRACTATUS XXIII.

IN quo ostenditur, Christum in venerabili Eucharistiæ Sacramento adorandum esse, & festis diebus venerandum, in publicisque rogationibus circungestandum, & ad infirmos deferendum.

Satanæ in Christum inuidia.

Quamquam ex his, quæ hactenus disputauimus, perspicuum, & dilucidum sit, articulum adorationis corporis Christi euinci, & alios qui propositi sunt: quia tamen Satanæ magno liuore, ac rabie percitus hunc tantum honorem inuidit Christo, & per eius organa non sine zelo quodam, & studio diuinæ gloriæ asserendæ, quo magis imponeret, disseminauit, ad perturbanda, & infidelitatis vitio inficienda corda fidelium, par esse existimauimus peculiaribus rationibus, firmisq; argumentis veneratione corporis, & sanguinis Christi præsentis tractatu fidelibus confirmare, atq; commédare. Vt igitur hinc dicendi initium sumamus, cum Ecclesia adorationem corporis Christi diuturno tempore præscriperit, quæramus ab illis, qui secus docent, quo firmo argumento euincant, Christum nō esse summo honoris cultu venerandū? Respondent in primis, hoc in Scriptura non haberi. Non e-

nim dixit, adorete, sed: Accipite, & comedite. Sed profectò hoc argumentum ex negatiua sumptum parū est neruosum apud Dialecticos. Deinde in Scripturis satis habetur, quod in Eucharistia Patres intelligunt contineri: at in vtrauis specie Christum integrum, & Deum comprehendi traditum est: ergo hoc ipso docent adorandum, præsertim cum ipsa vbiq; clamet Scriptura, Deum esse adorandum, etiam si expressum non sit quod adoratur in Eucharistia, non ob id minus firmū erit quod debeat adorari. Nam Scriptura quædam tacet quasi nota, & ponit lectores suos debere habere intellectū, secundum illud: Adhuc & vos sine intellectu estis? Sat enim esset dicere quod Christus in Eucharistia est præsens, vt vel exiguo intellectu præditus credat esse adorandum. Deinde argumentantur: Christū non esse hinc vt adoratur, sed vt in cibū sumatur. Sed profectò ridiculum est, occurrere Christo, ac rogare, an velit adorari: non sic Magi ab

I. argum.

Matth. 15.

II. argum.

Matth. 2.

Matth. 1. 5. Oriente profecti, aut Chananæa, aut Leprosi, qui venerabūdi cultū latriæ obrulerunt Christo; quos tamen commendat Scriptura, tanquam pios, & fideles. Non igitur opus fuit nouo præcepto adorationis, sicut neque quando Imperatorem habeo obuium dissimulata specie, & ille mihi ad hoc non occurrat ut adorem, satis est mihi agnoscere illum esse Imperatorem ut de bitam præstem honorificentiam. Itaque Euangelici isti viri parciores volunt esse in cultu Christi, quam in cultu hominum. Non valet igitur, non est, ibi ut adoretur, ergo non est adorandus: sicut non valet: *Non veni ministrari, sed ministrare*; & tamen illi ministrarunt Angeli, & Maria, & Martha, & nonnulli alij. Ad hæc negandum est, non esse ibi Christum ut adoretur: nam cum semper Ecclesia adorauerit, & actus hic per se studiosus sit, & vtilis; Christus, cui nihil, quod ad nostram salutem spectet, est fortuitum, etiam hanc nostram vtilitatem intendebat. Hinc Ecclesia Catholica, etsi sciât quosdam infirmos propter ægritudinem non posse Sacramentum sumere; mittit tamen ad eos Eucharistiam, ut vel saltem adorationis cultum illi præstet. Quare invidia est gloriæ Christi, ita fateri fructum præsentiae eius in Eucharistia, ut alij fructus atque virtutes denegentur, quod tamen faciunt Lutherani, dum Christum admittunt esse in Eucharistia ad cibū, & negant ibi eū esse ut adoretur, & ut à nobis Patri offeratur.

III. argum. Caluini. Tertio obijciunt, Apostolos in cœna cum communionem de manu Domini perciperunt, non se in terrâ prostrauisse ad adorandum: & Actus Apostolorum testantur, nō in adoratione panis, sed in eius fractione primitiuā perseuerasse Ecclesiam. Tale enim Caluinus texit argumentum. Respondemus enim, quod etsi hoc nō legatur, satis tamen haberi quod adorauerint, si credimus Apostolos verbo Christi credidisse, dicentis: *Hoc est corpus meum*: & quia aliàs promiserat se daturū panem, qui esset caro sua. Nec adoratio tam cōsistit in externis actibus, quam in Fide, Spe, & Charitate. Illos autem

credidisse Christo, fidisse illi, atque amasse eum, dubiū non est. Adde, quod in præsentia ipsius Christi non opus erat corpus, & sanguinem ita venerari, præsertim cultu latriæ, nec nos etiam prostrati suscipere debemus Christi corpus. Nam Sacerdos stans consecrat, & edit: infirmi, sedentes, vel iacentes communicant: pro loci tamen, & temporis circumstantijs optimum est, atque adeo alios ædificans, externis adorare signis, ut genuflexione, detractione capitis, & prostratione. Adde his, quod cum adorare Deū, sit primum præceptum affirmatiuum, quod non obligat omni tempore, sicut non semper Deum nobis, & ubique præsentem adorare oportet: ita nec præsentem venerabili Sacramento, Christum in eo existentem actu semper adorare obligamur, sed pro tempore maxime quo suscipitur: nā tunc oportet dijudicare adesse corpus Domini, ipsumque adorare. Et quod Lucas ait, perseuerasse in fractione panis, non negat adorationem, quia præcedit quod erant perseuerantes in doctrina Apostolorum; ut ostenderet quod sicut reuerenter audiebant doctrinam Apostolicam, ita corpus Domini magna cum reuerentia, & animi submissione percipiebant. Si ergo credebant Apostoli, Christum se illis in cibo, potuq; præbuisse, & Christum Deum esse, profectō non sine magna veneratione & adoratione panem sanctum suscipientes ederunt. Quarto, obijcit Caluinus, negando concomitantiam Diuinitatis ad Corpus Christi. Sed euidētum est falsum esse, quia quod semel assumpsit, dimisit nunquam. Nec valet, Corpus Christi non est Christus, ergo corpus etsi coniunctum sit in Eucharistia cum diuinitate, non est adorandum. Hoc enim valde est friuolum: nec enim nos adoramus Corpus Christi quasi esset Christus, sed quia Christi est, & in eadem persona subsistit, ita ut quicquid ipsi honoris, vel contumelie fiat, redeat in Christum. Quem admodum ridicula est collectio, si quis lædens caput aut brachium Regis, dicat se Regem non lædere, quod

Exod. 20. Præcepti affirmatiui natura.

Aff. 2. Ecclesie primitiue fideles ita sacrificantis Eucharistici fractionem frequentabant, ut eulustamen adorationem non omittent.

III. argum. Caluini.

Christus quod semel assumpsit, nunquam dimisit.

Christi corpus cur fideles adorent.

Quale argumentum Caluini.

Ambros. li. de ijs qui myste. inu. tiantur, ca. 9. sub finē, to. 4. a medio. neutrum illorum sit Rex. Ambros. ait: *Christus est, quia corpus est Christi.* Rursus: *Christus offertur in terris, quando Christi corpus offertur.* Ita Ambros. egregiè. Vnde Ecclesia primitiua hanc adorationem ab Apostolis accepit, & acceptam posteris tradidit. Et colligi videtur ex sacris literis, præsertim ex illo verbo: *Et hymno dicto exierunt in montem Oliuarum: in quo gratiarum actio, adoratioq; pro tanto beneficio significatur.* Præterea, ait David: *Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est.* In quæ verba ita scribit Augustinus: *Quero quid sit scabellum pedum eius, & dicit mihi Scriptura; Terra, scabellum pedum meorum: fluctuans conuerto me ad Christum, quia ipsum quero hic, & inuenio, quomodo sine impietate adoretur terra, sine impietate adoretur scabellum pedum eius. Suscepit enim de terra terrā, quia caro de terra est, & de carne Maria carnem accepit. Et quia in ipsa carne hic ambulauit, & ipsam carnem nobis manducandam ad salutem dedit: nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adorauerit. Inuentum est quam admodum adoretur tale scabellum pedum Domini, & non solum non peccemus adorando, sed peccemus non adorando.* Et Ambrosius lib. de Spiritu sancto: *Videamus ne terram illam dicat adorandam propheta, quam Dominus Iesus in carnis assumptione suscepit. Itaq; per scabellum terra intelligatur, per terram autem caro Christi, quam hodie quoq; in mysterijs adoramus, & quam Apostoli in Domino Iesu, ut supra diximus, adorant.* Et Chryso. in primam ad Corinth. *Hoc corpus in præsepe reueriti sunt Magi, & viri impij & barbari longo itinere confecto, cū timore, & tremore plurimo adorauerunt. Imitemur igitur saltē barbaros nos, qui cœlorum ciues sumus. Illi enim cum id præsepe, & tuguriū tantum, neq; eorum quicquam, qua tu nunc intueris, viderent, summa, accesserunt reuerentia, & horrore. Tu verò non in præsepe id, sed in altari: non mulierem, qua in vlnis tenetur, sed sacerdotem præsentē, & spiritum perabunde super proposito diffusum sacro facio vides.* Theodori. lib. 2. in Polymorpho: *Neq; post sanctificationē (ait Orthodoxus) mystica symbola illa propria sua*

natura egrediuntur. Manēt siquidē in priorisua substantia, & figura, & specie; adeoq; videtur, & palpatur, quæ admodū antea: intelligitur autē qua facta sunt, & creditur, & adorantur, tanquā ea existētia qua creditur. Sic ille, tria docēs de Eucharistia. Primū, q̄ symbola manēt in priori substantia, & specie: vnde videntur, & palpantur, ut ante. Secūdū, ea ipsa post sanctificationē facta iā esse aliqua quæ nō videtur, sed intelligitur, & creditur: Tertiu, hæc ipsa symbola adorari, p̄pterea q̄ existunt illa quæ existere creditur. Præterea David loquens de Eucharistia Sacramēto, ait: *Māducauerūt, & adorauerūt omnes pingues terra.* Vbi illa cōiūctio, *Et, caudalis est.* Estq; scelus, māducauerūt quia prius adoraauerūt. Et Aug. in hæc verba scribit: *Māducauerūt corpus humilitatis Dñi sui et iā diuites terra: nā sicut pauperes saturati sūt vsq; ad imitationē, sed tamē adorauerūt.* Simile quid asserit idē Aug. scribēs ad Honoratū. Idem quoq; Psaltes inquit iuxta literā nostram: *Erit firmamentum in terra in summis montium, super extolletur super Libanū fructus ei.* Vt in Hebræo habetur, Pissath-bar, hoc est, buccella panis, & Chaldeus co dex habet, firmamentū refectionis, vel panis substantificus. Hieron. verò iuxta Hebræā veritatē vertit: *Erit placētula in summitate montiū.* Quod Doctores multi referunt ad Eucharistiam, quam super capita sua, quasi super summitatē montiū eleuantes, exhibent Sacerdotes populo adorandā. Ait etiā David: *Apprehendite disciplinā, ne quando irascatur Dñs, & pereatis de via iusta.* Vbi Hebræa veritas habet: *Osculamini filiū, vel frumentū*: vel, ut alij: *Adorate pure*: quod videlicet Christus in specie frumenti, panisve adorandus esset in Eucharistia, & osculo puro amoris suscipiendus. Item Apostolus docet: *Qui enim manducat, & bibit indignē, iudiciū sibi manducat, & bibit, non dijudicās corpus Domini quod accipit.* Qui autem iudicat Dñm suum illic adesse, & ad se venire, hospitium illi parat, & cum reuerentia, ac deuoto animo suscipit. August. ad Ianuariū: *Contēptum solum non vult cibus ille, sicut manna fastidium: inde enim & Apostolus indignē dicit accep-*

Psal. 21.

Aug. in Ps. 21. exposit. 1. tom. 3.

Idem epist. 120. to. 2.

Psal. 71. Varia huius loci Davidis interpretatio: Erit firmamentum in terra in summis, &c. Hieron. to. 8.

Psal. 2. Quid illud eiusdem: Apprehēdite disciplinā, &c.

1. Cor. 11. Quis dijudicet corpus Domini, secundum Apostolum.

Aug. epist. 118. ca. 3. tom. 2. Num. 21.

tum ab eis, qui hoc non discernabant a ceteris cibis veneratione singulariter debita. Sic ille. At quæ erat illa singulariter debita, nisi quia in ea agnosceitur præsens corpus Christi, & ut tale colitur mente, & corpore adoratur? Ambrosius quoque in verba Pauli: Non iudicans corpus Domini, ait: Deuoto animo, & cum timore accedendum ad communionem docet, ut sciat mens reuerentiam se debere ei, ad cuius corpus sumendum accedit. Hoc enim apud se debet iudicare, quia Dominus est, cuius in mysterio sanguinem potat, qui testis est beneficii Dei. Denique ex Scripturis habemus, Angelis præceptum esse, ut Christum adorent, secundum illud Apostoli: Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terra, dicit: Et adorēt eum omnes Angeli Dei. Cum igitur Angeli eum in Eucharistia adorent, multo magis iustum est ut homines adorent, qui eius sanguine redempti sunt.

Idem etiam ex traditione, & consuetudine Ecclesie, quæ in cultu Dei errare non sinitur, ostendi potest. Nam ab initio Ecclesie in hunc usque diem Ecclesia Christum in mysterio adorauit. In Concilio vero Viennensi sub Clemente V. inter errores Beguardorum, & Beguinarum damnatos à Concilio, octauus articulus fuit: Christum in Eucharistia à perfectis non esse exterius adorandum. Et habetur in Clementina, ad nostrum, de hæreticis. Erant enim quidam, qui in eleuatione corporis Christi volebant assurgere, & reuerentiam exhibere. Sexta synodus docet qua reuerentia sit suscipiendus Christus in Eucharistia: tradens, ut manibus in crucis formam positus, cum summa veneratione accipiat Eucharistia. Idem etiam sub anathemate definiuit Concilium Tridentinum, ut postea citabitur.

Romani quoque Pontifices suis decretis adorationem statuerunt. Nam Clemens docet fragmenta corporis Christi cum timore, ac veneratione tractanda. Anacleus præcipit, ut ministri interfint sacrificio corde contrito, & spiritu humiliato, & vultu prono; quæ omnia speciem adorationis præferunt. Alexander I. Nihil, in-

quit, in sacrificijs maius esse potest, quam corpus, & sanguis Christi, nec vlla oblatio hac potior est, sed omnes hac præcellit, qua pura conscientia Domino offerenda est, & pura mente sumenda, atque ab hominibus veneranda: sicut potior est ceteris, ita potius excoli, & venerari debet. Honor. III. docet, quod in eleuatione sacræ hostiæ omnes se reuerenter inclinent, & illud idem præsent, cum ad infirmum defertur Eucharistia.

Possunt etiam veteres Doctores produci. Primus sit, Dionysius Areopagita, qui in libro de Eccle. Hierarchia asserit, quod Pontifex cum diuina munera laude profecutus fuerit, sacrosancta & augustissima mysteria conficit, & quæ antè laudauerat, venerandis operata atque abdita signis, in conspectum agit, diuinaque munera reuerenter ostendens, ad sacram illorum communionem & ipse conuertitur, & reliquos, ut communicet, hortatur. Idem etiam colligitur ex Liturgia Græcorum, in qua Sacramentum omnibus adorandum proponitur, sicut apud Latinos. Nam in Missa Græca Sacerdos adorat, & Diaconus in eo, in quo est loco, ter mysticè dicentes: Deus propitius esto mihi peccatori. Præterea Cypria. ad Quirinum, cum timore, & honore Eucharistiam accipiendam tradit. Chrysostomus: O miraculum (ait) ò Dei benignitatem: qui cum Patre sursum sedet, in illo ipso temporis articulo omnium manibus pertractatur, ac se ipse tradit volentibus ipsum excipere, ac complecti. Et rursus: Considera, quæso, mensa regalis est apposta, Angeli mensa ministrantes, ipse Rex adest, & tu adstas oscitans. Sordeant tibi vestimenta, & nihil est tibi cura. At pura sunt, igitur adora, & communica. B. Ambrosius: Itaque per scabellum terram intelligatur; per terram autem caro Christi, quam hodie quoque in mysterijs adoramus, & quam Apostoli in Domino Iesu, ut supra diximus, adorarunt. Augustinus: Nos in specie panis, & vini, quam videmus, res inuisibiles, id est, carnem, & sanguinem, honoramus. Et contra Faustum Manicheum scribens, testatur alios quos ethnicos imposuisse Christianis, quod Cererem, & Liberum colerent:

quæ

Ambros. in c. 11. prio. ad Corinth. to. 5. à medio.

Psal. 96. & Heb. 1.

A traditione & Ecclesie consuetudine.

Concil. Viennense sub Clem. V.

VI. Synodi can. 101. Quemadmodum Eucharistia sit fidelibus suscipienda.

Concil. Tridenti. sess. 13. can. 6.

Romani Pontifices.

Clemens epist. 2.

Anacleus epist. 1.

Alexand. I. epist. 1. can.

4. de consecrat. dist.

2. c. Nihil.

Honor. III. ca. sanè, de celeb. Miss.

Veteres Doctores. Dionys. lib. de Eccles. Hierar. ca. 3. par. 2.

Græcorum Liturgia.

Cypria. lib. 3. ad Quirinum, c. 94. Chryso. lib. 3. de Sacerdotio, to. 5.

Idem hom. 61. de sacro. partici. pat. mysteriorum, to. eodem.

B. Ambros. li. 3. de Spi. sancto. c. 2. tom. 2.

August. lib. senten. Prof. pers. to. 3. ad calcem. Idem li. 20. c. 13. to. 6.

Theod. dialogo 2. par. 2. Bernar. sermo. 1. in cæna.

Greg. Rom. lib. 4. Dialog. c. 58. tom. 2.

Cap. 59. Officium Sacerdotum Sacra mysteria celebrantium. Ambros. libro 1. in Lucam, initio tom. 5. initio.

Chryso. libro 6. De Sacerdotio, sub initio, tom. 6.

Rationibus idem dogma firmatur. Ratio prima. Deut. 6. & Ioan. 10.

Secunda.

Gen. 18.

August. lib. 3. De doctr.

quæ calumnia locum non haberet, si Christiani tunc non adorassent Eucharistiam. Theodorus in Dialogis: Intelligentur, inquit, ea, quæ facta sunt, & creduntur, & adorantur. Bernard. quoque: Adora deuotius, & recole frequentius in Sacramento altaris salutem mundi pro te passam, vitam pro te mortuam, fortitudinem infirmatam. Si membrum Christi es, compatere capiti tuo; si frater Christi es, commorere fratri tuo. Gregorius Romanus in Dialogis: Quis fidelium habere dubium possit in ipsa immolationis hora ad Sacerdotis vocem celos aperiri, in illo Iesu Christi mysterio Angelorum choros adesse, summis imbeciari, terrena celestibus iungi, vnum quoque ex visibilibus atque inuisibilibus fieri? Et sequitur: Sed necesse est, ut cum hac agimus, nosmetipsos Deo in cordis contritione mactemus: quia qui passionis Dominice mysteria celebramus, debemus imitari quod agimus. Idem docet Ambrosius in Lucam de Angeli apparitione loquens: Vtinam nobis quoque adolentibus altaria, sacrificium deferentibus assistat Angelus, imò prabeat se videndum. Non enim dubites assistere Angelum, quando Christus assistit, Christus immolatur. Et Chrysostomus recenset visionem, quam Sacerdos quidam habuit de multitudine Angelorum Missæ sacrificio adstantium, & se ab illo fuisse persuasum. Et hæc testimonia satis sint, cum res non sit aut obscura, aut dubia, sed valde perspicua habentibus fidei oculos.

Accedo ad rationes, quæ huic articulo subscribunt: quarum prima sit: Quia Scriptura præcepit adorare Dominum, & honorificare filium: nec præscribit magis in hoc loco, quam in illo, sed vbiunque sit: at Filius Dei est in Eucharistia, ut euictum est, contumeliose igitur subtrahitur illi adoratio. Secunda: Deus olim in signo adorabatur in specie viri, qua per Angelum apparuit Abraham, qui tres vidit, & vnum adorauit: & Patres ante arcam Domini sese prosternebant in templo. Cum ergo hoc sit potissimum signum, in illo maxime debet adorari. Ait enim Augustinus: Sub signo seruit qui operatur, aut veneratur aliquam rem signifi-

cantem, nesciens quid significet: qui vero aut operatur, aut veneratur vile signum diuinitus institutum, cuius vim, significationemque intelligit, non hoc veneratur quod videtur, & transit, sed illud potius, quod talia cuncta referenda sunt. Tertia ratio: In humanitate sua quando hic fuit viator, adoratus est Dominus à Magis, à leproso, à Chananæa, ab Hemorrhoyssa, & cæco nato, & multis alijs: cum igitur iam gloriosus sit, & ad dexteram Patris sedeat, & in Eucharistia existat, summo latitæ cultu venerandus est; sicut etiam à morte excitatus adoratus est ab Apostolis, & mulieribus, ut Matthæus est autor. Quarta ratio: Potest quibus, imò etiã debet, nullo etiam existente signo, mente sua Deum colere in spiritu, & veritate. Cum igitur signum Eucharistiæ, vel sacer templi locus in quo est, adorationem non impediant, imò potius eam excitent, cum ad id sint instituta; sequitur quod debeamus Christum in Eucharistia adorare. Quinta: Si nomen Iesu venerandum est propter Christum, ut docet Paulus: In nomine Iesu omne genu flectatur; multo iustus ipsemet in Eucharistia existens. Sexta: Hoc Sacramentum sumendum est cum Fide, Spe, & Charitate, in quibus consistit latria, seu theosebia, si volumus ad salutem, & non ad iudicium sumere: ergo adorandus est interno cultu, & per consequens etiam externo, quem interior parere solet. Septima: si Christus tantum esset in signo, & non per seipsum in Eucharistia, dæmon, qui gaudet idololatria, non infestaret adoratores Sacramenti: cum ergo prohibeat adorationem, euidentis argumentum est, ibi adesse Christum, & adorandum in contemptum Satanæ. Postrema ratio: Si actus adorationis per se bonus est, quia habet obiectum conueniens, nempe Deum, & locum, & tempus, & alias circumstantias: nec est in Scriptura prohibitus, quin potius commendatus est, atque adeo nobis utilis, quod in eo exerceamus Fidem, Spem, Charitatem, & Humilitatē, atque alias virtutes Christianas: Christo etiã hic actus est gloriosus, ergo nulla ratione est illicitus.

Christia. c. 9. tom. 3. initio ferè.

Tertia ratio. Matth. 2. Infra 8. Infra 15. Supra 9. Ioan. 9.

Matth. vlt. Quarta.

Ioan. 4.

Quinta.

Philip. 2.

Sexta.

Latria quibus consistat.

Septima.

Postrema ratio.

Hæc obiectio diluitur: Eucharistiæ esset adoranda, populus Christianus panem nequitia Sacerdotis non consecratum adorans, esset artolatra.

Gen. 29.

Non dissimulabo quod quidam ex hæreticis obijciunt, eiusmodi Eucharistiæ adorationem periculofam esse, & posse facere artolatra, seu cultores panis, posito quod impius Sacerdos verba consecrationis omittat, vel loco vini aquam puram proponat adorandam: quia tunc populus adoret creaturam. Respondemus, quod ut nihil obfuit Iacob, cum Laban sibi ignoranti pro Rachel in concubitu substituerit Liam, quia bona fide se cum propria vxore dormire putabat: ita non est artolatra, qui adorat Christum in pane non consecrato, quem bona fide putat consecratum: sicut nec periculose errare conuincitur, qui falsum fratrem, & fidei simulatorem, tãquam fidelem, & catholicum honorat: quia non impietatem eius, vel hypocrisisin, sed fidem, quam in eo esse arbitrat, honorat. Simili argumento posset quis arguari: Si enim Christi derisor, hominibus, qui Christum de facie nõ uerant, vel cæci erant, dixisset transeunte Petro Apostolo, Hic qui transit, est Christus, & eum illi adorarent, vel clamarent, *Miserere mei, fili David*, nunquid hi, qui bona fide Petrum pro Christo adorarent, rei essent idololatriæ? Non certè, quia hi Christum potius, quàm Petrum colerent: neq; propter eã fidei nostræ catholicæ vllũ subest falsum, quia fides Catholica tantum credit in omni hostia ritè consecrata Christi corpus esse, & omnem ritè baptizatum, vel à Sacerdote absolutum esse regeneratum, & cum Deo reconciliatum, & iustificatum. Quod vero hæc hostia ritè sit cõsecrata, & hic, vel ille legitime baptizatus, vel clauẽ nõ errate absolutus, nihil dicit, in quibus tamen potest secus accidere, atque à nobis creditur. Atque hæc satis de adoratione.

Circa alios articulos, in quibus hæretici potius agunt legislatores, quàm dogmatistas, ex nõnullis capitibus rectè expugnari posse videtur. Primum est ex eo, quod Ecclesia, quæ errare nõ potest in cultu Dei, hæc, quæ isti vocat illicita, magna cum laude exercet. Alterũ est: quod eiusmodi actus, quos prohibent, non solum ex obiecto, sed

etiam ex circumstantijs sunt studiosi, eosq; exercenti vtilis, & salutaris.

Tertium: quia antiquitas similes actus approbavit: non enim Ecclesia posterior illos adinuenit, sed à Patribus veteribus, quibus iure Naturæ debemus deferre, eos accepit. Quartum sit: periculum mutationis rituum, ob quam interdum orta sunt schismata, & hæreses. Etenim Augustinus quærens causam erroris Cypriani de rebaptizandis semel baptizatis ab Hæreticis, asserit in causa fuisse quosdam, qui fuerunt ante Cyprianum, qui maluerunt nouum aliquid moliri, quam tenere consuetudinem, cuius defensionẽ non intelligebant. Loquitur autem de consuetudine non rebaptizandi venientes ab Hæreticis ad Catholicam, quã constantè semper tenuerunt Ecclesia Romana, & Africana, donec isti præcedentes Cyprianum eam innouarunt: ex qua innouatione ipse assumpsit occasionem erroris. Quintũ est: Defectus potestatis in his, qui abolere antiquos Ecclesiæ Romanæ ritus, & novos introducere volunt. Quadrat enim illud, quod Iuliano Pelagiano dixit Augustinus de Ecclesia Romana loquens: *Quid ei (id est, Ecclesiæ Occidentali, inquit) quæris inferre, quod in ea nõ inuenisti, quando in eius membra venisti? Imò quid ei quæris auferre, quod in ea tu quoque accepisti?* Hæc ille, eleganter depingens novos istos legislatores, qui nihil aliud quàm noua instituta, & nouos ritus introducere tentant, quos in Ecclesia non inueniunt: & abolere illos, quos in ea ipsi non ita pridem cõcatechizati sunt ab Ecclesia Romana sub Gregorio III. & Carolo Magno acceperunt. Hinc separantes se à ritu Romanæ Ecclesiæ, maiori in culpa sũt quàm Orientales, qui Germanis in fide sunt antiquiores: qui etsi sint sub Pontifice Romano, nõ tamen sunt sub Patriarchatu Occidentali Romano, ut sunt Germani: qui propterea peculiariter in ritibus debent sequi suam matricem, & non facere schismata. Sextũ caput est; à peculiaribus rationibus, quæ in quouis horum articulorum vltra dicta generalia occurrere possunt; quales sunt circa festiuam solennitatẽ

Tertium.

Quartum.

August. lib. 2. De Bapt. contra Donati. cap. 7. tom. 7.

Quæ causa extiterit erroris Cypriani de rebaptizandis semel ab hæreticis baptizatis.

Quintum.

August. lib. 1. in Iulianũ tom. 7.

Novellos nostri seculi legislatores hæreticos, ritus Ecclesiæ abrogare, & nouos inducere tentantes, mirè describit Augustinus.

Orientalis in Fide Germanis sunt antiquiores. Ecclesia Romana matrix omnium Ecclesiarum. Sextũ caput à peculiari quadã ratione duplici circa propositum argumẽtum.

Hæreticorum circa ritus alios & ceremonias Ecclesiasticas incepta somnia confutantur multipliciter capite. Ecclesia Christi in quo errare non potest. Secundum.

1. Cor. 5.

Exo. 12.

Nullum Festum magis odit Lutherus, quàm Festum corporis Christi, & conceptionis Mariæ Virginis, ut ipse impudens asseruerat.

II. ratio, ab institutione solennitatis corporis Christi.

Cap. si Dominum.

Urban. III. Idem & tripliciter firmitur.

Esther vlt. Iudith vlt. 2. Machab. 4.

Festũ corporis Christi celebrare, quid sit.

Eucharistiæ. Primum, ab Scriptura, quæ festum suadet facere in conuiuio vituli saginati, quo passus est reuerrens prodigus, ut Lucas commemorat. Paulus etiam immolato paschate Christo, epulari, & festa celebrare adhortatur: id enim significat, *Itaque epulemur*, ubi Græcè habetur *ἑορταῖς*, id est; *Eia festum diem celebremus*: ut est in priori ad Corinthios. In nuda quoque figura huius Sacramenti, nempe in agno paschali, festum erat celeberrimum institutum in lege, ut in Exodo habetur. Et dicitur festum sempiternum: quod non tam in illo agno, quàm in vero nostro impletur. Impia ergo fuit vox Lutheri dicentis; *Nullum festum magis odi, quàm festum Corporis Christi, & Conceptionis Mariæ Virginis*. Deinde idem colligimus ex Ecclesiæ definitione in Concilio Viennensi, ubi statuitur hoc Festum celebrandum, sicut quibusdam fuerat reuelatum: ut habetur in Clementi. De reliquijs, & veneratione Sanctorum. Urbanus quoque III. idem decernit; & indulgentias fidelibus, qui officio Diuino interessent, concessit: quod Officium ibidem dicitur composuisse B. Thomas. Tertio, fauet & ratio. Primo, quia Ecclesia potestatem habet solennes dies instituendi: alioqui nulla festa deberemus celebrare, quia nullum habemus expressum in Scripturis. Esset etiam Ecclesia inferior Synagoga, quæ certa instituebat festa, ut Esther, Iudith, ac Renouationis templi. Cum igitur Ecclesia potestatem sit prædita, & causam habeat instituendi, nempe commemorationem tanti beneficii; rectè diem festum instituit, & institutum obseruare debent fideles, quandiu viget præceptum. Quamquam quia eiusmodi Ecclesiæ præcepta positiua sunt, variari possint, & interdum abrogari, si causa abrogationis subsistat. Adhæc sibi ipsis pugnare videntur hæretici: dicunt enim, gaudendum esse in memoria passionis, at Eucharistia memoria passionis est, ideo Festum eius instituere, est fructum eius celebrare, & de ipso fructu gaudere, non autem de ipsa passione, ut docent hæretici.

Accedat iam articulus de non gestanda Eucharistia in publicis rogationibus: gestare enim, & non gestare, medium est, & indifferens, naturaque harum rerum, de quibus leges Ecclesiasticæ feruntur, valde est variabilis. Possunt enim casus incidere, & tempora, in quibus non expediret gestare Eucharistiã, utpote si populus Christianus esset sub infidelibus, & immineret periculum vel irrisiois, vel aliquid contumeliæ Sacramenti Eucharistiæ: possent etiam tales oriri abusus ita alioqui immedicabiles, ut expediret tollere supplicationes, Sacramentique circumgestationem: & tunc asserere non esse gestandam Eucharistiã, nõ esset hæreticum. Verum hæc non est hæreticorum mens, sed illa potius, quod Eucharistiã gestare sit per se illicitum: quia est cultus, ut ipsi aiunt, Scripturæ sacræ non innixus, & ob id secundum eos damnatus: quod in sensu manifestus est error: & præter iam dicta, peculiariter damnatur, primo ex arcæ fœderis, quæ circumgestabatur, figura, ut constat ex libro Numerorum, & ex libro Iosue, ubi circumgestatione arcæ, muri Iericho corruerunt. Primo etiam Regum libro spectantes arcam, percussi sunt Bethsamita. Deinde accedit experientia. Nam perspecta est utilitas huius gestationis, tam in excitatione deuotionis fidelium, quàm perterrefactione demonum, qui istum aërem incolunt, & magis fugiunt Eucharistiã, quàm olim idolum Dagon fugerit arcã Domini. Hostes etiam fuerunt mitigati, vel fugati à B. Clara, Eucharistiã manibus gestante Alsisi. Tertio, est consuetudo Pontificis Maximi, qui ut vaticum habeat paratum, quoties opus fuerit, & quod magis Sacramentali præsentia ad Christum excitetur, eius cuius vicem gerit, Sacramentum in sola panis specie ante se gerit, dum iter aliquod instituit. Quarto, refert Ambrosius in oratione de obitu fratris sui Satyri, illum liberatum à naufragio sola gestatione Eucharistiæ in orario inuolutæ. Quinto, Hieronymus laudat Exuperium Tolosanum Episcopum in epistola ad Rusticum monachũ, quod

Quibus causis festũ corporis Christi minime publice celebrari conueniat, atque circumgestari.

I. argum.

Num. 14. Iosue 3. & 6.

1. Reg. 6. & seqq. II. argum.

Ibidem. Miraculum Eucharistiæ per B. Clara Alsisimatam. III. argum.

III. argum. B. Ambros. tom. 3. sub initium. V. argum. Hieronym. tom. 1.

VI. argum.

corpus Dominicum gestaret in canistro vimineo, & sanguinem Domini in vasculo vitreo. Sexto, quia hæc gestatio nihil est aliud, quam trophæum quoddam, & triumphus Christi; qui vt in passione certauit, & superauit dæmonem, ita in Eucharistia circumgestatus triumphat: in qua etiam regnat super Ecclesiam militantem, cuius vniuersus cultus ad Eucharistiam refertur. Postremo, quod negatur, deferendam esse Eucharistiam ad infirmos ex communibus illis capitibus: impugnatur ad sensum, in quo hæretici id asserunt: qui non est quod infirmi non communicent, cum contrarium velint, sed est vt ad infirmos nõ deferatur, vt apud eos conficiatur. Arque hoc etiam si in facto aliquo diceretur, & res Ecclesiæ alio modo se haberent, quàm nunc, hæreticum non esset, vt de circumgestatione dictum est. Rebus autem Ecclesiæ, vt nunc se habent, constitutis, asserere quod non expediatur, impudentiæ est in Ecclesiastica politia, atque adeo animi schismatici; asserere autem quod non liceat, tanquam sit cultus per se malus, hæreticum est: & in vtroque sensu horum duorum improbatu peculiari-ter hæc pars. Primum quia ad sanos mittebatur Eucharistia, vt docet Eusebius Cæsariensis. Refert nanque, antecessores Victoris Papæ ad Asiaticos Episcopos Romam venientes in signum pacis & communionis, solitos mittere Eucharistiam. Iustinus Martyr in Apologia sæpius citata ad Antoninum Pium pro Christianis, admonet, Eucharistiam deferri solitam ad absentes: data quoque est & Satyro fratri beati Ambrosij, quam in oratio gestabat, Eucharistia, vt dictum est. Cyprianus quoque, ac Tertullianus tradunt morem fuisse laicis dandi Eucharistiam, vt ad domum illam deferrent, domique asseruarent, vt cum velent, communicarent: quem etiã confirmat consuetudo vtendi pane benedicto, quem in locum Eucharistiæ suffecit Pius Primus Romanus Pontifex. Cæterum illa consuetudo gestandi Eucharistiam, varijs, & iustis quidem de causis abolita est, vt patet ex

VII. argum. quo quidem Eucharistiam ad infirmos deferendâ esse, contra Hæreticos multis ostenditur.

Euseb. lib. 5. c. 24. Eccl. histor. tom. 1. Antecessorū Victoris Papæ pla consuetudo. Iustin. Martyr tom. 1. Ambros. in oratio. De obitu fratris sui, tom. 3. Cypria. sermo. 5. De lapsis. Tertul. lib. 2. ad vxorem. Pius I. Rom. Pontifex pānis benedicti

Canone 3. Concilij Cæsaraugustani, vbi præcepto indicitur, vt omnes in Ecclesia Eucharistiam consumant. Quod si ante prohibitionem licebat, ad homines sanos destinare Eucharistiam, illamque domum deferre: multo magis licebit eam ad infirmos deferre, quia multo plus ea indigent. Et Concilium Carthaginense III. statuit: *Infirmorum ori infundatur Eucharistia, in phrenesim lapsorum, si presentes testarentur illos eam desiderasse.* Iterum Tertullianus in libro De oratione: *Accepto, inquit, corpore Domini, & reseruat, vtrumque saluum est, & participatio sacrificij, & executio officij.* Quibus verbis indicat, Eucharistiam deferri solitam pro absentibus, seruari solitam pro presentibus. Et Basilius ad Cæsaream patritiam scribit, morẽ esse in Alexãdria, & Ægypto, vt quisque communionem domi suæ teneat. Eius verba, vt refert Ioannes Nestor, qui à ieiunio nomen accepit, Græcorum Canonum collector, talia sunt: *Communicare singulis diebus, & sacrum Christi corpus participare, honestum est, & valde vtile, ipso apertè dicente; Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. Quis ergo dubitauerit, quod frequenter participare vitam, nihil sit aliud, quàm multipliciter viuere? Nos tamen quater per singulas hebdomadas ad diuina illa sancta participanda accedimus, in Dominica nimirum, & in quarta, & in Parasceue, & in sabbato, & in alijs diebus, si sit in eis memoria Domini, vel sancti aliuscuius. At verò persecutionis tempore arctari quæquam ad communionem propria manu percipiendam, cum non adest Sacerdos, vel minister, nequaquam esse graue, superuacaneum est demonstrare: propterea quod longa consuetudo ex rebus ipsis hoc factum comprobatur. Omnes enim qui in eremo monasticam vitam degunt, vbi non est sacerdos, communionem domi habentes accipiunt. In Alexandria verò, atque Ægypto, vnusquisque etiam ex his, qui ex populo sunt, vt plurimum habet communionem domi suæ, & cum vult, per se ipsum assumit. Vbi enim semel Sacerdos sacrificium perfecit, & illud impertierit, credere debet is, qui*

primus in Ecclesia cõsuetudinem introduxit. Concil. Cæsaraug.

Concil. Carthagin. III. Can. 34.

Tertull.

Basil. tomo vlt. Alexãdrinæ mos Ecclesiæ & Ægypti totius.

Ioan. 6. Frequenter participare vitam, Christum scilicet in Eucharistia, quid sit.

acceperit, quod totum simul per singulos potest iure participare, quasi ab eo id suscipiat, qui dedit. Etenim & in Ecclesia donat particulam Sacerdos, & suscipiens cum omni retinet facultate, & ita propria manu in os mittit. Idem igitur est in virtute, siue vnã particulam suscipiat quis à Sacerdote, siue plures particulas. Hactenus ille, egregiè multa scitu dignissima, & suo tempore vsitata docens de Eucharistiæ perceptione.

II. ratio, ab incommodis

Deinde impugnatur hoc dogma: Quia si conficeretur in domo infirmi Eucharistia, vt volunt isti noui legislatores, multa, grauiaq; absurda consequerentur. Primum enim oporteret sæpè in loco non sacro celebrare; deinde extra tempus, vt à prandio, vel nocte: item celebrare non ieiunum; ad hæc sæpè in die conficere Eucharistiã; quin etiam irreuerentiã nonnulla ex loco vili Eucharistiæ accederet; adde, impossibile esset quandoque conficere, quia in domibus pauperum vix esset commoditas celebrandi; vel oporteret sine vestibus, & vasis sacris agere, quod etiam absurdum esset. Præterea priuarentur sua deuotione illi, qui solent reuerenter comitari Eucharistiam, & admoneri proprii finis per spectã fratris infirmitate. Idcirco vltra errorem, imprudens esset illud statutum de celebrãdo semper in domo infirmi.

III. ratio à decretis Pontificum, & Canonum Ecclesiasticorum. Leo Papa.

Concil. Vvormaciens.

Tertio, impugnatur hæc pars ex decretis Pontificum, & Ecclesiæ Canonibus, quibus videtur asseruari Eucharistia, vt ad infirmos deferatur: vt patet ex decreto Leonis titulo De officio Archipresbyteri, cap. Officium, & ex Concilio Vvormaciensi, quod habetur De cõsecratione distinct. 2. cap.

Syno. Rhem. Honor. III.

III. ratio ab vsu Ecclesiæ antiquissimo Euseb. Cæsariensis lib. 7. Eccl. histor. cap. 34 tom. 1. Clem. Rom. epist. 2. August. lib. 2. De visit. infirmo. c. 4 tom. 9. circa finem. Concil. Trident. ses. 13. canon. 6.

Presbyter, & ex Can. 2. Rhemen. Synodi in cap. Peruenit, vbi peculiariter indicitur Sacerdoti, vt per se ipsum deferat Eucharistiã. Et Honorius III. vt habetur in titu. De celebrat. Missa. cap. sanè.

Quarto, improbatur ab vsu antiquissimo Ecclesiæ. Nam Eusebius Cæsariensis refert, Sacerdotem ægotantem dedisse puero parum Eucharistiæ deferendum Serapioni ad morrem infirmo: & Clemes Romanus præcipit, ne Sacerdotes non cõelibes fiant sacrificij portitores. Et Augustinus libro De visitatione infirmorum suadet infirmo, vt faciat sibi adferri Eucharistiam. Cõfirmanturq; hæc omnia hoc tractatu comprehensa definitione Concilij Tridentini, quod sess. 13. in hunc modum statuit, *Si quis dixerit in sancto Eucharistiæ Sacramento Christum vniuersum Dei Filium non esse cultu latræ, etiam externo, adorandum; atque ideò nec festiua peculiari celebritate venerandum; neque in processionibus, secundum laudabilem, & vniuersalem Ecclesiæ sancta ritum, & consuetudinem, solenniter circumgestandum, vel non publicè, vt adoretur, populo proponendum, & eius adoratores esse idololatrias; anathema sit.* Hactenus Conciliũ. His igitur tot, ac tantis rationibus persuasi, summo honoris cultu Eucharistiam veneremur, in supplicationibus publicis comitemur, & cõ ad infirmos deferunt, comitatum nostrum non denegemus, atque omnibus quibus possumus rationibus honorificentie debite cultũ rependamus illi, qui naturæ nostræ tantum honoris & beneficij contulit, Dominus noster Iesus Christus, cui cum Patre, & Spiritu sancto sit sempiterna laus, honor, atq; benedictio. Amen.

TRACTATUS XXV.

In quo agitur de fructibus, ob quos consequendos instituta est à Domino nostro Eucharistia.

Epilogus dīctorum de Eucharistia.

Vnde plerique fructus Eucharistia perperam & dignouerunt, & assignauerunt.

Histor. Tripart. lib. 7. cap. 11. Messaliant olim de Eucharistia quid scribit.

Ioan. 6. Ibidem.

1. Cor. 11.

Attenu differendo cuius reliquimus, corpus, & sanguinem Christi in hoc Sacramento contineri, atque fumentibus exhiberi, quodque substantia panis & vini omnino absit, manentibus tantum accidentibus, siue speciebus: iam, ut rationi consentaneum esse videtur, de fine, ob quem est institutum tantum diuinæ munificentia donum, agendum erit. Fieri enim nequit, quin excellentes, & præstantissimi sint fructus, ad quos in finita Dei sapientia comparados, talem nobis escam preparauit. Et quemadmodum in agnoscenda substantia Eucharistia, plurimi perniciosissime hallucinati sunt, neque ad Christum intus delitescentem agnoscendum peruenerunt: ita in eius fructibus dignoscendis, atque assignandis, præterea in modo cum fructu Eucharistia sumendi, in magnis renebris versati sunt: sed de modo, & ratione salutari edendi hunc cibum, alias, nunc, quod instat, de fructibus agamus.

Extiterunt olim, ut testatur historia Tripartita, hæretici quidam nominati Messaliani, qui diuinum hunc cibum mandatum, nec prodesse, nec obesse fumentibus assererent. Sed cum his tam apertum mendacium proferentibus, non est longiori sermone disputandum. Christus enim promisit, hunc panem manducantibus, vitam æternam, atque eos resuscitaturum in nouissimo die: & rursus, Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo. Et Paulus indignè fumentem interminatur gehennam. Qui enim manducat, & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini, & Ecclesia canit:

Mors est malis, vita bonis:

Vide paris sumptionis

Quam sit dispar exitus.

Ex quibus prudens lector facile possit

agnoscere, præter Scripturam, & rationem locutos esse Messalianos. Nam si hic cibus, neque noceret, neque prodesset, quorsum esset institutus? Et quid aliud est, quam stultam facere Dei sapientiam, si hoc non est? Et si summum Sacramentorum virtute diuina destitutum est, quid est de alijs Sacramentis nouæ legis asserendum? Sed iam relictis illis, ad nostram ætatis hæreticos se nostra conuertat oratio: qui in fructibus Eucharistia assignandis, dupliciter peccasse videntur. Nam partim affingentes illi eos fructus, qui minimè illi competunt; partim verò detrahendo veros, & legitimos, ut adorationem, gestationem in supplicationibus, & rationem sacrificij, qui illi, quam maximè congruunt, grauius lapsi sunt. Dixerunt namque hæretici, ob solam remissionem peccatorum institutam esse Eucharistiam: quæ assertio, si de sacrificio Eucharistia esset sermo, non dubium quin sit ad remissionem peccatorum: nam sacrificia Noui Testamenti peccata debent expiare, quæ committuntur in noua lege: quia autem sermo est de Eucharistia, ut Sacramentum est, & non ut sacrificium, licet quatenus Sacramentum est, remittat peccata venialia, & ad illud possit dici instituta (siquidem satis dicitur res aliqua ad omnia effecta, quæ per se ab illa proueniunt, præsertim ab artifice perito, & qui omnem usum rei, quam facit, nouit, instituta) cum igitur Dominus Eucharistia Sacramentum condiderit, illaque vim habeat remittendi peccata venialia, ad id profectò inter alia dici potest instituta. Verum tamen cum peccati nomine, absolute loquendo, peccatum veniale non veniat, sed lethale; sicut nec præceptum proprie dicitur, quod per veniale delictum aliquis transgreditur, sed quod per mortiferum: vnde in Scriptura & Patribus

Si Eucharistia neque noceret, neque prodesset, quod consequeretur.

De fructibus Eucharistia contra nostri seculi hæreticos late distulit.

In Scriptura & Patribus qui nam proprie sint, & habeant iusti

1. Cor. 11.

Eucharistia, ad peccata grauiora remittenda, non fuisse à Christo instituta, multis ostenditur.

Scripturis.

Ioan. 13.

II. locus.

1. Cor. 11.

Indignè ad Eucharistiam accedere, quod fit.

III. locus.

1. Cor. 10.

III. locus, à fratribus Eucharistia.

iusti sunt, & dicuntur, qui lethifero delicto carent, & proprie præceptum non transgrediuntur; etsi venialibus sint obnoxij. Cum ergo nomine peccati, graue, aut capitale tantum significetur: sensus illius assertionis esset, Eucharistia institutam ad remittenda peccata mortifera: qui sensus profectò contra Scripturam, & Patres, & rationem militat. Nam etsi demus, interdum per accidens mortiferum delictum remitti: verum tamen cum id, quod per accidens est, ars non intendat, & Christus ipse nolit, ut quisquam cum peccato grauiori accedat ad hoc Sacramentum, ut ei perceptione Eucharistia remittatur, sed velit ut quisque se ipsum probet, ut in gratia accedat ad hunc cibum sumendum; sequitur, falsam esse hæc propositionem.

Quod etiam rationibus sequentibus ostenditur. Primo ex Ioan. cap. 6. ubi Dominus non vult ut quisquam nisi viuia fide præditus manducet hunc panem, ait enim; Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo: ac rursus: Spiritus est qui viuificat: caro non prodest quicquam: id est, oportet spiritum fidei adesse sumenti, ut non tantum nudam carnem sumat. Idem Dominus in typo, ante communionem lauit pedes discipulorum, restatusque est illos animo mundos esse præter unum Iudam, qui immunditia sua maiorem locum Satanæ in se intrandi dedit. Deinde Apostolus docet; Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat, & bibit indignè; iudicium sibi manducat, & bibit: quid est autem indignè, nisi in peccato accedere? Tertio, idem Paulus admonet; Non potestis calicem Domini bibere, & calicem demoniorum; at qui in peccato accedit, cum dæmoni pareat, & ei spiritualiter sacrificet, non potest bibere calicem Domini. Quarto, Scriptura Sacra in Euangelistis satis idonee fructus Eucharistia enumerat, nempe commemorationem passionis Christi, mansionem in Christo, & Christi in nobis, viuere propter Christum; habere vitam æternam, non mori, id est, præseruari à peccato; resuscitari in nouissimo die, & si

qui sunt alij similes. Cum igitur ibi nulla mentio fiat de remissione peccatorum, cum res sit magni momenti hic tantus fructus, profectò ab Scriptura non fuerat subtrahendus. Quinto accedunt Patres, tam veteres, quam Scholastici, dehortantes homines cum Apostolo ab indigna sumptione Sacramenti, & admonentes ut cum Fide, gratiaque accedant, ut fructuum Eucharistia participes efficiantur: ut peculiari docet Augustinus in Ioanem. Idem præterea Patres percipientes fructus, qui per se sequuntur hoc Sacramentum, non faciunt mentionem remissionis delicti mortiferi: ut promptum est videre in Concilio Florentino, in quo fructus huius Sacramenti enarrantur in bulla vniuersionis Armenorum cum Ecclesia Romana. Ad hæc Innocentius III. scribit: Eucharistia si dignè sumatur, à malo liberat, & confirmat in bono: delet venialia, & cauet mortalia. Hanc etiam doctrinam late persequitur B. Thom. in 3. part. docens primam gratiam per hoc Sacramentum nequaquam conferri, nisi per accidens; sed tantum habitam augeri: Consultat illum qui vult. Sexto, accedat rationes, inter quas prima sit: quia olim in Veteri Testamento ad tantum vasorum, vel panum Propositionis, seu sacrificiorum, quæ erant ad edendum, munditia legalis requirebatur, & in laicis abstinentia ab vxoribus: ut ex Scriptura deducitur. Cum igitur illa nostrorum typus extiterint, & longè inferiora ipsa figurata Eucharistia, ad eius vtilem accessum necessaria erit mentis munditia. Quod si illam ponit in accedente ad hoc Sacramentum, certè ad eam conferendam non est institutum.

Secunda ratio: Patres sermonem habentes de remedijs Sacramentorum per se institutorum ad remissionem peccatorum, de duobus tantum loquuntur, nempe de Baptismo pro peccatis ante regenerationem admissis; & de Pœnitentiæ Sacramento pro delictis post Baptismum perpetratis. Cum igitur Patres idonee docuerint, nec sint alia peccata remittenda, nisi ante, vel post baptismum patrata; sequitur, quod illa duo sufficiant, & quodeumque aliud

Sanctorum testimonij.

August. in cap. 6. Ioan. tom. 9.

Concil. Florent.

Innocent. III. lib. 4. myst. rio. Missæ. 6. 44.

B. Thom. 3. part. 9. art. 1. ad 1. & art. 3. ad 3. & in corpore reliquo. tom. 2. Rationibus. Prima.

1. Reg. 21.

Secunda.

B. Thom. 3. p. q. 80. artic. 4. ad 2. fit superfluum. Hinc Thomas eleganter ait: *Baptismus & Penitentia sunt quasi medicina purgativa, qua dantur ad tollendam febrem peccati. Hoc autem Sacramentum est medicina confortativa, qua non debet dari nisi liberatis à peccato.*

III. ratio. Hæc ille. Tertia ratio: Hoc Sacramentum datur ut cibis, & alimentum animæ, iuxta illud, *Caro mea, verè est cibus; & sanguis meus, verè est potus:* Cum ergo mortui non sit edere, sed vivi tantum, oportet in gratia esse eum, qui ad hoc Sacramentum accedit. Denique, si per se esset institutum ad peccata remittenda, deberet quisque cum peccato mortifero, quod posset per id remitti, accedere.

Quæ in contrarium obijciuntur, diluuntur. Iargum. *Matth. 26.* Lutheri lutea argutatio ex verbis Domini.

Roffen. artic. 15. in Lutherum. Illa enim effusio fuit, quæ tulit peccata mundi, non illa quæ fit bibitione. Promittit ergo remissionem per sanguinis effusionem: hæc enim, ut dignè fiat, ponit iam obiectam remissionem peccatorum, siue per baptismum, siue per penitentiam, de qua ait Apostolus; *Probet autem se ipsum homo; & sic de pane illo edat, & de calice bibat.* Nā effusio sanguinis in Eucharistia, si voluntariè sit, nullius tollit peccatū, sed auget potius peccatum spontè effundentis: si autem inuoluntariè, non peccat offendens, & tamen per eam effusionē ad remissionem peccatorum nec ipse, nec alius iuuatur. Deinde opponi potest Ecclesiæ precatio, quæ habet: *Præsta ut hoc Sacramentum non sit nobis reatus ad penam; sed intercessio salutaris ad veniam: sit ablutio scelerum, &c.* Respondet B. Thomas, hoc intelligendum de his, quorum conscientiam non habemus, vel ut contritio in no-

bis perficiatur ad remissionem peccatorum; vel ut detur robur ad vitanda futura peccata: & sic potest accipi: *Hæc nos cōmunio, Domine, purget à crimine,* scilicet committendo; vel loquitur de peccatis quantum ad eorum penas. Quorum duo priora per accidēs hoc Sacramento, ut Sacramentum est, obtinentur. Nā quatenus sacrificium, aliter dici posset, ut supra est declaratum, & hunc sacrificij effectum fortassis expectit Ecclesia: quanquā vsui loquendi se accommodans, indiscriminatim nominet modò Sacramentū, modò sacrificium. Valere autem Eucharistiæ Sacre perceptionem declarat illud Dionysij Alexandrini, de quo lib. 7. hist. Ecclesiasticæ scribitur: is enim fratrem quendam animo deiectū, quod ab hæreticis baptisma olim suscepisset, cohortabatur debere confidere cōmunioni tā multi temporis, quam in Ecclesia à Catholicis consecutus fuisset.

Tertio obijcitur Ambrosius, dicēs; *Si quotiescūq; effunditur sanguis, in remissionē peccatorum funditur; deo illū semper accipere, ut semper mihi peccata dimittantur. Qui semper pecco, semper deo habere medicinam.* Hæc ille. Sed intelligendū est de Eucharistia quatenus sacrificium est, ut docet Thomas. Quod si de Eucharistiæ Sacramēto intelligendū esse admittamus, quia ait: *debeo illum semper accipere:* Respondendum est, quod loquitur de venialibus, & leuibus delictis quæ semper admittimus; & idē ait, *Qui semper pecco, &c.* Idem quoq; ait; *Quotidie accipito, ut quotidie debito tuo indulgentiam petas.* Et in Commē. epist. ad Corinth. *Medicina spiritalis est, qua cum reuerentia degustata purificat sibi deuotū.* Quæ omnia testimonia arguūt, eū de remissione peccatorū venialium loqui. Ad venialia autem expianda institutā dicere Eucharistiā, nihil habet absurdū.

Quarto obijcitur, omnia Sacramēta conferre primam gratiam. Sed hoc manifestè falsum est, & peccatuariter de hoc Sacramēto aliter statuit beatus Thomas: imò etiam adducta ad probandum in accedēte exigere gratiam hoc Sacramentum, ut dignè communicet, ponunt iam primam gratiam in

Quid prece-
tur Ecclesia
his verbis:
Præstauit hoc
tuum Sacra-
mentum non
sit nobis reatus
ad penā,
& reliq. secū-
dum B. Tho-
mam.

Euseb. lib. 7
histo. Eccl.
c. 8. tom. 1.

III. argum.
Ambro. lib.
4. De Sacra-
men. c. vlt.
tomo. 4. ad
med.

B. Thom. 3.
p. q. 79. artic.
5. in concl.

Ambros. li-
bro 4. De Sa-
cram. c. vlt.
in fi. & lib.
6. c. 5. circa
med. tom. 4

Idem in c.
11. prio. ad
Corint. to-
mo 5.

B. Thom. v-
bi sup.

Proprij effe-
ctus Sacramē-
torū quinā.

1. Pet. 4.

Refellitur o-
pinio quorū-
dam Catho-
licorum, asse-
rentium Chri-
sti p. sionē
remissionē dū
taxat præteri-
torum pecca-
torū, Eucha-
ristiam verò
remissionē fu-
tutorum ordi-
natam fuisse.

I. argumen. à
Scripturis:
Christū pro
omnib⁹ mor-
tuum esse.

Ioan. 1.

Infra 3.

Infra 12.

Luc. 15.

Supra 10.

Infra 11.

Filij Dei dis-
persi, quinam
sint.

esse. Et si ergo omnia Sacramenta conferant gratiam, & (si volumus) eiusdē speciei gratiam, varios tamen effectus operantem. Nam in Baptismo regenerat; in Confirmatione roborat contra hostes; in Eucharistia cibat ac nutrit. Et ita multiformis est Dei gratia, ut ait Petrus, & varios fructus operatur: ac proinde non semper remissionem peccatorum efficit. Deque hoc articulo satis hætenus sit dictum.

Nonnulli præterea extiterunt, quos inter dicendum sententias suas, ipse audiui Tridenti, qui Eucharistiæ institutionem ob id factam docuerunt; ut passio quidē Christi pro peccatis præteritis necessaria fuerit, pro remissionem verò futurorum necessariò fuit aliud quod Sacramentum condendum. Nec enim videtur æquitati, aut rationi cōsonum, quod Pater punierit Filiū pro peccatis futuris nondum actu perpetratis; atque hoc Sacramentum fuisse Eucharistiā. Sed hæc ratio prorsus falsa est. Christus enim pro omnibus mortuus est, & pro præteritis, præsentibus, ac futuris sanguinem suum fudit: quod facile est. ex Scripturis, Patribus, ac rationibus euincere. In primis enim docet Scriptura: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi;* Mundus autem non solum præcedentes significat, sed & futuros. Iterum ait; *Oportet exaltari Filiū hominis; ut omnis qui credit in ipso, non pereat:* Omnis, inquit, qui credit, non tantum præteritis, sed etiam futuris. Rursus, Ego si exaltatus fuero à terra, omnia trahā ad me ipsum: non tantum ergo præteritos, sed etiam futuros traxit, imò magis eos, quibus copiosius datū est per fidem agnoscere mysterium mortis Christi; qui futuri fuerunt, id est, fideles Noui Testamenti. Adhæc ouis errans, drachma perdita, & descendēs ab Ierusalem in Iericho, qui spoliatus, & vulneratus fuit; secundum veteres Patres, totam naturam humanā significant: & apud Ioannem clarè prophetauit Caiphas, quod Iesus esset mortuus pro gente: & non tantum pro gente (ut ipse declarat Euāgelista) sed ut filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in vnum: hi autem filij Dei

sunt Gentiles vsq; ad finem seculi cōgregandi in Ecclesia. Item apud eundem: *Pro eis ego sanctifico me ipsum* (quod est dicere, Me ipsum in hostiam pro eis offero) *ut sint & ipsi sanctificati in veritate.* Non pro eis autem rogo tantum, sed & pro eis qui credituri sunt per verbum eorum in me. Quibus verbis nihil clariùs, aut efficacius dici poterat. Paulus etiam cum in pluribus locis hoc asserat, tum maxime ad Romanos, cum inquit: *Omnes peccauerunt; & egent gloria Dei. Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem qua est in Christo Iesu; Quem proposuit Deus propitiatorem, per fidem in sanguine ipsius; ad ostensionem iustitiæ suæ propter remissionem præcedētium delictorum.* In posteriori quoque ad Corinthios; *Si vnus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt. Et pro omnibus mortuus est Christus; ut & qui viuūt, iam non sibi viuant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit.* Et infra: *Quoniam quidem Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum, &c.* Et alio in loco; *Speramus in Deum viuum, qui est Saluator omnium hominum, maxime fidelium.* Et Discipulus dilectus; *Ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi.* Ex quibus omnibus facile colligimus, Christi mortē pro omnibus ab illo susceptam.

Secundò idem confirmatur sententijs Patrū. Inter quos primus sit Athanasius, qui libro De humanitate Verbi, eiusq; corporali aduentu, sic scribit: *Quid, quaeso, aliud decuit fieri, aut cuius opera ad recuperandam istam gratiā requirebatur, nisi solius Verbi, quod ab initio omnia ex nihilo condiderat? Eius enim fuit, id quod corruptibile erat, iterum ad incorruptibilitatem reducere; & pro omnibus id quod æquum, rationiq; consentaneum erat, Patri præstare. Quum enim Patris sit ratio, & supra omnes, meritò solus omnia recuperare potuit: & idoneus fuit qui pro omnibus pateretur, ac apud Patrem intercederet.* Accedat & Basilius in regulis breuioribus: *Quomodo, inquit, certò persuasus esse aliquis potest, Deum sibi peccata*

Infra 17.

Rom. 3.

2. Cor. 5.

1. Tim. 4.

1. Ioann. 2.

II. argum. à
testimonio
Patrum.
B. Athanas.
tom. 1. ini-
tio.

Basil. in re-
gul. breuior.
interrog. 12
tom. 2.

Psal. 118.

Hilar. can. 33. in Mattheum.

Ioann. 19. Quare Christus moribundus clamavit, secundum Hilarium. Matth. 27. August. artic. 1. tom. 7. prope fin.

III. argum. a rationibus.

II. ratio.

III. ratio.

remisisse? Responso. Nempè si affectio-
nem animi in se esse animaduertit si-
milem illius, qui dixit; Iniquitatem odio
habui, & abominatus sum. Deus enim
pro remissione peccatorum nostrorum de-
misso unigenito Filio suo, quatum in ipso
est, ea ante iam omnibus condonauit.
Adiungimus & duos alios Patres La-
tinos, Augustinum, & Hilarium. Hic
enim in Mattheum scribens, sic ait:
Denique in Ioanne postquam potauerat,
dixit; Consummatum est: quia omne vi-
tium humana corruptionis hausserat. Et
quia nihil agendum esset extrinsecus, spi-
ritum cum clamore magna vocis emisit;
dolens non omnium se peccata potare.
Ille verò libro ad articulos falso ipsi
impositos, ira respondet; Contra vul-
nus originalis peccati, quo in Adam om-
nium hominum corrupta, & mortificata
est natura, & vnde omnium concupiscen-
tiarum morbus inoleuit, verum, & po-
tens, & singulare remedium est mors Fi-
lij Dei Domini nostri Iesu Christi; qui li-
ber à mortis debito, & solus absque pec-
cato pro peccatoribus, & debitoribus
mortuus est. Quod ergo ad magnitudi-
nem, & potentiam pretij, & quod ad v-
nam pertinet causam generis humani,
sanguis Christi, redemptio est totius m-
di. Sed qui hoc seculum sine fide Christi,
& sine regenerationis Sacramento per-
trāsunt, redemptionis alieni sunt. Hæc
illi Patres: quorum dicta rationibus
etiam confirmantur. Baptismus enim
& Pœnitentia peccata delent, & vtrū-
que Sacramentum ex Christi passio-
ne vim habet, quia sine sanguinis ef-
fusione non fit remissio. Deinde Eu-
charistia ea ratione, qua sacrificiū est,
non nisi à Christi passione, quam com-
memorat, virtutem mutuatur; aliās
Christi passio, & oblatio in Cruce suf-
ficiens nō fuisset: remissio ergo quæ-
cunque sit per Eucharistiam, non nisi
à passione Christi, à quo omnia Sa-
cramenta, & sacrificia oriuntur, habet
efficaciam. Adhæc contra honorem,
& virtutem passionis est, dicere solū
peccata, quæ ante passionem fuerunt
commissa, Christi mortem expiassent, ac
non etiam futura: & antiqui melioris
fuisse conditionis fidelibus Noui Te-
stamenti, vtpote cariori pretio salua-

ti, nempè morte Filij Dei; cum tamen
in Eucharistia non moriatur; atque in
hunc modum illi quidem re ipsa, nos
autem signo, & commemoratione rei
seruaremur. Præterea obediētia Chri-
sti in Cruce non fuisset tam potens ad
seruandum, sicut inobediētia Adæ ad
perdendum: nam hæc omnes infecit,
etiam nondum natos; illa autem vni-
uersos minimè liberavit, si futuros nō
seruauit. Postremo hoc dogma mani-
festè est contra Symbolum, in quo ca-
nitur: Qui propter nos homines, & pro-
pter nostram salutem descendit de caelis.
Et rursus: Crucifixus etiam pro nobis sub
Pontio Pilato: passus, & sepultus est, &
reliqua.
Nec quæquam mouere debet, quod
prima facie videtur difficile, quod tū
ratione Dei, tū ratione rei ipsius ex-
istit. Repugnare siquidem Dei iustitiæ
videtur punire nondum peccantē, cū
Deus non sit prius ultor, quàm homo
peccator. Rei etiā natura non patitur,
vt peccatum quod nōdum est, punia-
tur: cū ergo peccata futura post pas-
sionem nondum homines actu perpe-
trassent, nec essent in rerum natura;
preposterum videretur, Christum pro
illis puniri à diuina iustitia, vel Deo
satisfacere. Respondemus, quod vt pec-
cata præterita potuerunt remitti, licet
nō existerent in seipsis actu, sed reatu,
& in diuina memoria volente illa pun-
nere, & nihilominus remissa sunt: quia
Deus acceptauit passionem Filij sui in
redemptionē pro illis; ita peccata po-
sterorum in Dei præscientia erāt præ-
sentia: præter hoc quod in rerum na-
tura erat radix infecta originali pec-
cato, ex qua similes propagines oriri
debebant. Hinc Dominus Iesus, cui
omnia etiam peccata futura præsentia
erant, pro illis mortem suam obtulit;
pro quibus etiam Pater oblationem
eius acceptauit. Quare B. Paulus Ga-
latis scribens, rectè dixit; Qui dilexit
me, & tradidit semetipsum pro me: pro
me, inquit, blasphemus, & persecutore
Ecclesiæ; quæ peccata post passionem
admissa sunt. Et crucifixoribus Chri-
sti iam post passionem compūctis, &
dicentibus ad Apostolos, Quid facie-
mus, viri fratres? respondit Petrus: Pœ-

III. ratio.

Gen. 3.

Rom. 5.

Ratio V.

Quo iure Christus pro peccatis mortuus sit, quæ futura erant.

Gal. 2.

Act. 2.

Rom. 6.

B. Thom. 3. part. 9. 49. art. 1. ad 3. tom. 12.

Qualis Christi passio pro peccatis futuris.

Ioan. Dryedo tract. 3.

Modus redēptionis à peccatis commissis in Veteri Testamēto, ex Dryedone

Alterum exemplum.

Matth. 21.

nitentiam agite, & baptizetur vnusquis-
q; vestrum in nomine Iesu Christi in re-
missionem peccatorum vestrorum: quorū
baptismus, iuxta Paulum, in Christi
morte, & sepultura fit. Non igitur pu-
niuit in Christo peccata sibi futura,
sed iam suo æterno oculo præsentia.
Quare B. Thomas cū argumentatus
fuisset, nullum posse liberari à pec-
cato, quod nondum admisit, sed in po-
sterum est commissurus: respondet,
Christum sua passione nos liberasse
causaliter, id est, instituendo causam
nostræ liberationis, ex qua possent
quæcunq; peccata, & quādocunq; re-
mitteri, siue præterita, siue præsentia, si-
ue futura: quemadmodum si medicus
componat medicinam, qua possint v-
niuersi morbi etiam in futurum con-
trahendi sanari. Ioannes Dryedo li-
bro redēptionis humani generis ait,
præteritos liberatos per gratiā Dei fi-
deiussoris prædestinati ab origine mū-
di ad soluendum debita nostrorū pec-
catorum, & suo tempore soluere pro-
mittētis: futura quoq; peccata eo mo-
do sustulisse, quo medicina sæpè præ-
paratur, antequā homo nascatur: quā-
uis vim suam, & efficaciam nō habeat,
priusquam infirmo fuerit applicata:
talis fuit Christi passio. Hæc ille.
Potest etiam hoc exemplo illustrari:
Finge Principem aliquem magna ser-
uorum, & militum caterua stipatum
peregrinari, quorum pars quædam an-
tecedat illum, quædam verò subsequa-
tur: pone illum ad hospitium accede-
re, neq; tantum pro se, & suis, qui cum
eo sunt, sed & pro his, qui antecesserunt,
ac pro ijs, qui sequuntur, iustum
pretiū hospiti numerare: ita Christus
in cruce Patri iustum pretium pendit
non solum pro ijs, qui tunc erant, sed
& pro vniuersis hominibus tam præ-
teritis, quàm futuris. Nam & qui præ-
cedebant, & qui sequebantur, clama-
bant, dicentes; Hosanna filio David, pe-
tentes ab eo vno salutē, qui solus ser-
uare poterat. Si autem hi dicerent, sa-
cificio Eucharistiæ per virtutem pas-
sionis deleri peccata, quæ sūt post ba-
ptismum, rectè dicerent. Nam vt vir-
tute hostiæ cruciæ in cruce per baptis-
mum nobis appliciæ expiantur pec-

cata illa vetera; ita per Sacramētū Pœ-
nitentiæ peccata post baptismum ad-
missa delentur; quanquam tam Eucha-
ristia, quàm pœnitentia in virtute pas-
sionis Christi operentur, sicut postea,
cū de sacrificio erit sermo, fusius ex-
plicabitur.
His igitur erroribus explosis, sta-
tuendum est, duplicem esse fructū hu-
ius Sacramenti: alterum, qui ex vi Sa-
cramenti, siue, vt Theologi loquūtur,
ex opere operato sumenti accedit: al-
terum verò, qui fidei, deuotioni; & re-
ligioni cuiusq; respondet, qui nomi-
nari solet, ex opere operante. Gratia
igitur ex opere operato, extra Sacra-
mentum, non percipitur, sed reali tan-
tū sumptione Sacramenti. Secus di-
cendū est de gratia ex opere operāte:
nam hæc in Sacramento, & extra Sa-
cramentum decerpi potest. Differt de-
inde: quia gratia ex opere operato est
vniformis in omnibus quidē pueris;
in adultis verò dignè percipientibus
Sacramentum, licet non ex merito dis-
positionis, at iuxta illius mensurā con-
fertur: quæ verò ex opere operāte pē-
det, varia est & diffōrmis pro merito
ac dispositione varia ad Eucharistiam
accederium. Est igitur gratia ex opere
operato illa, quæ datur ex pacto Chri-
sti supra hominis dispositionem, siue
meritum; sicut, ex opere operāte, quæ
hominis dispositioni, vel merito re-
spondet. Quæ vt rudioribus diluci-
diora aliquo exemplo reddamus, sin-
ge nutrice lac ore proprio, vel manu
expressum infanti porrigere, & ori e-
ius infundere, absq; eo qd puer quic-
quam faciat: hoc lac dici potest ex ope-
re operato, id est opera alterius ex-
pressum & exhibitum: quod si infans
mamillas nutrice aggrediatur, &
sugendo, atq; laborādo lac exprimat,
iam hoc lac dici potest ex opere ope-
rante, id est, suo labore & marte par-
tūm. Sume aliud exēplū: Ingrediatur
Sol cubiculum tuum apertis fenestris,
illudq; luce sua impleat; hæc lux dici
potest ex opere operato, quia nullo
hominis labore contingit illa illumi-
natio cubiculi: si verò nox sit, & tene-
bris obsitū cubiculū, tuq; labore &
industria excusso ferro ignē de filice

Eucharistiæ duplex fructus.

Gratia (quæ dicitur) ex opere operato; & gratia ex opere operāte, dupliciter differunt.

De fructibus Eucharistiæ ex opere operato differunt.

Vtraque hæc gratia qualis sit.

Exemplum alterum.

produ-

Duo Domini edicta, quae cōdidit. Zachar. 1.

producas, candelamq; accendas, illaq; accensa cubiculum luminosum efficias, iam haec lux dici potest ex opere operante. Duo enim condidit edicta Deus, alterum antiquum & perpetuum, quo dixit: *Conuertimini ad me, & conuertar ad vos*: id est, ea ratione qua aliquis ad me accedit, eadem & ex eo ad illum, id est magis pro maiori dispositione, maiorem dando gratiam, vel minorem pro minori praeparatione: nimirum pro quantitate vasculi aquam gratiae meae impertiam. Praeter hoc autem edictum, est aliud peculiare, & maxime proprium Noui Testamenti, si quis v.g. ad me per certas, & speciales ceremonias, signaq; sensibilia a me instituta accesserit, vt Baptismu, Eucharistiam, absolutionem, &c. eis maiore gratiam communicabo, quam eorum dispositio requirat, vel fides eorum promereatur, & hoc ex mero beneplacito voluntatis meae, & benigno pacto meo. Vt patet in baptismo, in quo infanti Fides, Spes, Charitas, & gratia, taquam lac a matre, vel nutrice, infunditur absq; aliqua eius dispositione, sicut olim pueri in primitiua in nonnullis Ecclesijs communicabant, & vt creditur, non sine fructu, quanquam sine aliqua eorum actione: nam cum essent rationis vsus expertes, tantum ex Dei pacto, siue ex opere operato consequerentur gratiam, quanquam illa ratio communicandi infantes, iustis de causis ab Ecclesia sit omnino sublata. Adultus porro accedens ad baptismum, non solum gratiam, quam puer, sed etiam maiore ratione suae dispositionis percipit. Et hinc Sacramenta nouae legis dicuntur gratiam conferre non tantum ex opere operante, quia ea ratione Veteris Testamenti Sacramenta illam conferrebant, sed etiam ex opere operato: non tantum quia per malum ministrum non impeditur fructus Sacramenti, sed etiam quia interdum sine vlla dispositione, aut actione sua, vt in puero baptizato, qui omni vsu rationis caret, impertitur gratiam; aliquando etiam ante perfectam dispositionem; ita vt virtute Sacramenti Poenitentiae ex attrito, id est, imperfecte disposito, fiat quis contritus, sine quo Sacramento

contritionis gratia non assequeretur. Interdum etiam gratiam confert supra omnem dispositionem sufficientem, supra fidem, supra deuotionem & meritum: quia praeter illam gratiam, quae fidei, vel merito, vel dispositioni respondet, confert etiam aliam gratiam, quae dicitur dari ex opere operato. His positis atq; praemissis, asserimus Dominum instituisse sub speciebus panis, & vini hoc Sacramentu, ad praestandum spirituales fructus panis, & vini animae nostrae, quos illa praestare solent corpori, id est, vt dent vitam, restaurentq; humidu vitale, confirment atq; laetificent, nutriantq; in nobis Fidem, Spem, & Charitatem: de quibus latius est, & iocundius philosophadu. Nam vt vitam corpoream cibo, potuq; sustinemus, ita spiritualem, quae in sapientia, & amore Dei, & proximi consistit, vitam huius spiritualis cibi, & potus alimonia tuemur, ac cōseruamus, quo sine mox interiret, non secus atq; lux lampadis consumpto oleo extinguitur. Charitas etenim propter fomitis rebellionem, astutias Satanae, mundi fraudes, naturaq; nostrae ad bene operandum repugnantia periclitatur: natura siquidem nostra inimica est amori Dei, & vt aqua frigida, quae supposito igne calefcit, illo ablato redit ad ingenium, & frigiditatem suam; iustificataq; anima facile relabitur, nisi succiatur cibi alicuius spiritualis sustentaculo. Vt enim cibus corporis institutus est ad vitam corpoream sustinendam, ne humidum vitale, quod per calorem naturalem absumitur, intereat, sed potius illo teparetur, ac reficiatur: ita plane ne humidum vitale Charitatis, quod est vita spiritualis animae nostrae, per calorem fomitis & propensionem ad malum absumatur, prospexit Dominus hoc alimentu spirituale, quo instauretur, augeaturq; ipsa charitas. Natura nostra in triplici concupiscentia posita est, carnis nimiru, oculorum, & superbiae vitae. Prima trahit ad vitia turpia sub specie delectabilis boni; secunda ad bona fortunae sub specie vtilis immodice affectanda; tertia sub specie honesti, ad inanem gloria, honores, & famam comparanda tendit.

Cur sub speciebus panis, & vini a Domino hoc Sacramentu sit institutum.

Vitae spiritualis alimonia.

Naturae nostrae corrupte ingenium.

Cibi corporalis officiu, atque spiritualis.

Eiusdem concupiscentiae triplex, eiusque medicina. 1. Ioann. 2.

Pugna-

II. ratio.

Quo vno deo ab homine superetur.

Iacob. 2.

III. ratio.

Mundus Absaloni comparatur.

2. Reg. 14.

Eius caesaries quantum ponderabat. Epiphanius.

Mundi fallacia blandimenta.

Qua ratione Sacramentu Eucharistiae gratiam confert remissionis omnium peccatorum. 1. Cor. 11.

Pugnatur igitur contra tot hostes domesticos, opus fuit de cibo, & nutrimento aliquo conuenienti prospicere. Ad haec non deest Satanus, qui ab extrinseco insidiatur, & contendit nos amore Dei spoliare; qui tamen & ingenio, & sapientia, ac fortitudine hominem superat, imo etiam fide, nae demones credunt, & contremiscunt; homo vero Satanam tantum Dei amore, & proximi, quo ille prorsus caret, superare potest; proinde inuidus hanc amoris diuini in nobis accensus flammam conatur extinguere. Praeterea mundus totus in hoc positus est, quo amore diuino nos spoliatur, vt in ipsum dilectionem nostram transferamus. Merito proinde comparatur Absaloni, de quo Scriptura tradit: *Sicut Absalon vir non erat pulcher in omni Israel, & decorus nimis: a vestigio pedis vsque ad verticem non erat, in eo vlla macula. Et quando tondebatur capillum (semel autem in anno tondebatur, quia grauabat eum caesaries) ponderabat capillos capitis sui ducentis siclis pondere publico*; hoc est, vt Epiphanius libro de ponderibus, & mensuris ex Septuaginta legit, holcen siclorum, id est, duas libras cum dimidia: hic tamen talis, ac tantus Absalon animos filiorum Israel reuocare ab obedientia patris sui Dauid, & conficta humilitate, ac liberalitate ad se pertrahere tentabat. In Absaloniae pulchre hic mundus externus suis coloribus est adumbratus, & pictus. Est enim elegans, & pulcher, obicitque nobis capillos, hoc est externa, & delectabilia bona, diuitias, thesauros, vestes pretiosas, domos amplas, hortos, & similia: conaturque adimere a nobis amorem Dei, de bitamque obedientiae seruitutem, & ad se pertrahere. Sed hic cibus sustentat animam, impertiendo gratiam ad reficiendam, qua per ignem concupiscentiae illata, quae palatim humidum vitale, Fidei, Spei, Charitatisque consumunt. Si igitur questio sit de peccato mortifero, etsi gratia quaecunq; peccata remittendi conferat hoc Sacramentu, quatenus instrumentu passionis Christi est qui tamen reciperet Sacramentu hoc cu conscientia criminis alicuius, &

ita obice poneret, reus esset corporis, & sanguinis Dni, & iudiciu sibi manducaret, & biberet. Deinde Sacramentu hoc operatur remissionem peccatoru etiam lethalium in vtroque, dum quis iustificatur aut per baptismu, aut per poenitentiam: nam in vtroque includitur vultu huius Sacramenti, quia Eucharistia est finis omnium Sacramentoru, atq; hac ratione confert gratia primam. Ad haec hoc Sacramentu actu susceptu, praestat mortiferi delicti remissionem, cuius qui accedit nec conscientiam habet, nec affectum. Sed hoc intellige per accidens, quia Sacramentu ad hoc per se principaliter non est institutum, sicut nec nutrimentum, siue alimentum ad conferendam vitam mortuo, sed viuenti tantum. Praeterea Sacramentu hoc gratiae augmentu porrigit, sed ab illo, quod datur per Confirmationem diuersum: nam illic datur ad robur contra hostes externos ad Christi fidem profitenda ac propugnanda; hic vero, ad vitam spiritualem sustinendam, vt homo perfectus per hoc Sacramentu Christo vnatur, & in eu magis transformetur. Porrigit igitur hoc Sacramentu primam gratiam aliter quam baptismus, & poenitentiam porrigit, & gratiae incrementum secus quam Confirmatio, proprie autem, & pure confert gratia alendi spiritum in amore Dei, qui est vita spiritus. Si autem sermo sit de quotidianis, & venialibus delictis; tollit illa hoc Sacramentu, tum ratione nutrimenti, quod restatur deperditum, tum ratione rei, id est, charitatis in actu; & hoc per se, quia venialia gratiam non excludunt, quemadmodum mortifera. Nec obstat, quod possemus asserere nos esse sine peccato veniali, contra illud; Si dixerimus quoniam peccatu non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Sed vt respondet Thomas: mirum non est, si ad tempus simus etiam sine veniali, secus per totam vitam. Et Ioannes non negat nos posse dicere immunes esse a labe peccati, verum quod non debemus asserere: si vero questio sit de poenis peccato debitis, cu hoc Sacramentu per se institutum sit ad nutriendu

Idem vt conferat gratiam primam.

Eucharistia, Sacramentorum omnium finis. Eadem quatenus remittat peccatu mortiferum.

Aliter Eucharistia, aliter confirmatio auget gratia.

Venialia delicta Sacramentu Eucharistiae quomodo tollat.

Si haec tantu tollit Eucharistia, quid verat dicens esse sine peccato.

1. Ioan. 1. B. Tho. 3. p. q. 79. artic. 4. ad 2. 10. 12.

hominem, & Christo capiti, atque alijs fidelibus ut membris incorporandum, non habet tollere ullam poenam, quanquam ex concomitantia quadam illud efficiat: nam hæc unio fit per actum, vel feruorem charitatis, qua ratione non solum veniale delictum, verumetiam poena debita expiatur: non tamen semper omnis poena, sed maior, aut minor eius portio, pro mensura doloris, vel charitatis amplectentis opera satisfactoria. Quod si loquamur de peccatis futuris, dubium non est ab illis præseruare, ut illis, qui frequentant Sacramenta ignotum non est. Hinc Dominus dixit: *Non sicut manducauerunt Patres vestri manna, & mortui sunt. Qui manducat hunc panem, viuet in aeternum*: id est, quia manna erat à Deo missum tantum in vitæ temporalis subsidium, quæ suapte natura finitur, manducantes tandem mortui sunt: hic autem meus panis, quia præsidium est spiritualis vitæ, quæ per se est perpetua, nec per mortem corporis interpellatur, virtutem habet eam seruandi, atque à morte peccati eam tuendi.

At obijciat aliquis, quod ut manducantes manna, mortui sunt, ita etiam qui Eucharistiam percipiunt, moriuntur: nam datur morituris, ut viaticum. Si ergo est sermo de morte corporis, vtrique moriuntur; si de morte animæ, dicit Iudæus, non minus suum manna ad vitam spiritualem iuuisse, quam Eucharistiam. Dicit Paganus, quod ad neutrum, vel manna, vel Sacramentum seruit. Respondeo ad Paganum, quod ille non est per Scripturas arguendus, nisi prius Fidem susceperit: ad Iudæum verò, quod ille debet credere, suum manna fuisse cibum corporis, & pro corpore sustentando

ad tempus datum, alioqui non debet in introitu terræ promissæ cessare, nec promiscuè bonis & malis sine cautela dari: cumque sic esset, non conferebat vitam perennem, vel animæ, cuius cibus nõ erat, vel corpori, quod à morte non seruabat. Secus noster panis datus ad salutem animæ, & spirituales vitam alendam, quæ perpetua est, & æterna, si per nos non steterit. Hinc in tam parua quantitate porrigitur, quod Concilium Nicenum annotauit, ut intelligamus, non esse corporis, sed spiritus cibum: nam qui posset corpus humanum tantillo panis frustulo, vel tantillo vini haustu sustineri? Postremo valet hic cibus ad dæmones arcendos, eorumque vires, & fraudes debilitandas, ac superandas, secundum illud: *Stemus simul: quis est aduersarius meus?* Dæmon enim fugit frequenter communicantes, id est, cibo diuino confirmatos, & se superiores. Est etiam Eucharistia signum passionis, quam dæmones frequenter horrent; adeo ut Chrysostomus scribat: *Tanquam Leones flammis spirantes ab illa mensa discedimus, terribiles facti diabolo.* Hæc ille. Hæc est illa mensa, de qua Propheta dixit: *Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos, qui tribulant me*: Dæmones namque nos alliciendo ad peccatum, si possunt, aut poenis flagellando, & vexando, tribulare nos consueuerunt. Hinc hoc munimento protecti Martyres, in primis de se ipsis, atque adeo de dæmonibus, & morte ipsa omnium terribili triumpharunt, & in æternum vitæ beatæ solum recepti sunt à Christo Domino nostro, cui cum Patre, & Spiritu sancto tribuatur omnis gloria, honos & imperium per infinita secula seculorum, Amen.

Iosu. 5.

Concil. Nicenum.

Quare Christi corp' subtã parua quantitate fidelibus præbeatur.

III. ratio institutionis Eucharistiae.

Esa. 50.

Chryso. ho. 61. ad pop. Antiochen. to. 5. & 43. in Ioã. 10. 3. Psal. 22.

Vnde Martyrum victoria, & triumphus.

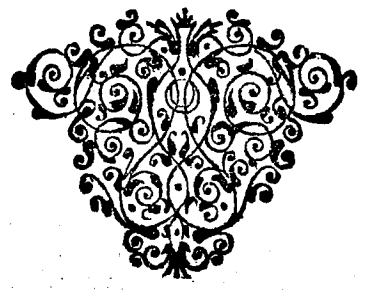
An per hoc Sacramentum omnis poena peccati remittatur. Eucharistiam à futuris peccatis præseruare.

Ioan. 6.

Exod. 16.

Quomodo sit verum, panem sanctum manducates, nunquam morituros.

Aliter Ethnicus hoc obijciens, aliter est Iudæus cõfutandus.

IN quo iterum de fructibus Eucharistiae differitur.

Eucharistiae fructus ex opere operante.

HVCVSQVE egimus de fructibus Eucharistiae, qui ad gratiam ex opere operato, siue ex vi Sacramenti referuntur: iam de fructibus, qui ad gratiam ex opere operante, siue ex fide, & religione accedentis reducuntur; merito tractandum videtur. Sunt enim thesauri reconditi in Eucharistiae Sacramento, non solum inefabiles, sed etiam incomprehensibiles, ac proinde in illo, velut in diuite vena, elaborandum, ac sudandum est, ut illos eruamus. Ita enim natura comparatum est, ut cum nouus aliquis, & inauditus cibus, qui morbos omnes propulset, & sanitatem ac iocundam vitam accersat, ex remotissima aliqua prouintia asportetur, operam nauemus diligentem, ut eius virtutes, proprietates, ac fructus, quæ fieri potest exactissimè intelligamus, modumque ac rationem, qua salutariter, atque cum fructu percipiatur, compertam, atque exploratam habeamus. Ut igitur ad rem accedamus, & multa paucis comprehendamus; hic cibus ad nutriendam Fidem, Spem, & Charitatem, magna Dei sapientia institutus fuit. Et fidem quidem diuinæ potentiae, sapientiae, bonitatis, atque iustitiae mirificè alere videtur. Nam in primis si quis rectè perpendat, deprehendet magnam miraculorum multitudinem, & varietatem Dominum in Eucharistia operari, quibus infinita Dei potentia exeritur. Sunt enim duo corpora simul, quod natura non patitur: locatum maius est loco: accidentia manent sine subiecto: idem in diuersis simul locis collocatur: idem, qui est in cælo, sine motu vllò, incipit es-

Primus fructus in ostensione diuinæ potentiae consistit.

se in Sacramento: idem est conuiua, & cibus: fracto Sacramento, non frangitur Christus; sumptus, manducatusque non consumitur, sed integer perseuerat: ut tantum sumat qui paruam particulam hostiæ sumpserit, atque is, qui plures hostias acceperit: denique, malus Sacerdos æquè hoc operatur, atque bonus. Latum profectò habet campum fides, in quo spatietur, habet vnde admirètur: si Angeli stupent, & Dauid in spiritu huius mysterij præsciens dixit: *Memoriam fecit mirabilium suorum, misericors, & misericrator Dominus: escam dedit timentibus se.* Neque propterea debet fides nostra labefactari, quod minus sensus noster, aut humana ratio hæc percipiat. Quia ut plura videt intellectus, quàm sensus, qui non capit, quo modo Antipodes in cælum non labantur, capit tamen ratio, quæ docet omne graue sua natura tēdere deorsum, siue ad mediũ, ita plura sunt quæ fides apprehēdit, quàm intellectus valeat percipere, iuxta id: *Plurima super sensum hominum ostensa sunt tibi.* Ut enim lapidi nõ est datum vegetare, nec arbori sentire, nec pecudi intelligere, ita nec homini videre Deum sicuti est: neque homo se min⁹ esse intelligit, quia hoc inferioribus suis viribus nõ comprehendit. Quæadmodũ autẽ si visus auditui enarraret varietatẽ colorũ, & auditus visui multitudinẽ sonorũ, alteri alteri credere oportet, nec deberet esse incredibile, quia ei incõprehensũ est: si ergo sensus nõ debet præiudicare sēsui pari suo, quo minus esse credat, quã nõ sibi, sed alijs est sensibile; quomodo igitur præiudicare debet intellect⁹ maiori se, id est, Deo asserenti quod id sit, tamen ipse non comprehendat? Nam

Psal. 100.

Fides perspicacior intellectu, ut hic sensu.

Eccl. 2.

Plus esse fidei, quam rationi credendum, quibus exemplis edoceri possum⁹.

vt hæc rudioribus quibusdam exemplis, & rem à longinquo iudicantibus illustremus: si credis Regem delitescere in cubiculo, asserentibus eius familiaribus, etsi ipse non videtis oculis tuis; ita Christum in Eucharistia re ipsa contineri crede, asseuerantibus id Angelis, & Apostolis, atque adeo Ecclesia ipsa. Quod duo corpora sint simul, opus est diuinæ potentiae, nam Christus ex integra Virgine matre, & ex saxo omenti prodijt, & per ianuas clausas venit ad Apostolos, potestate diuina à quantitate repugnantiam quam habet existendi simul cum alio corpore, suspendens: ita prorsus efficit in hoc Sacramento. Quod verò locatum maius sit loco, & in tam parua hostia totus Christus contineatur, inde est, quod miraculo occupatione corporis Christi suspendit: neque ibi existit per modum naturalis quantitatis, sed modo quodam substantiali, Sacramentali; quemadmodum montes ingentes, & cæli ipsi in parua pupilla oculi existunt, non quidem in esse reali, sed in esse, vt Philosophi vocant, intentionali; anima etiam, quæ potest capere totum mundum, includitur in corpore se ipsa longè minori. Porro quod accidentia maneant sine subiecto: hoc est, quia potentia diuina sustentat illa, quemadmodum terra nixa est super nihilum, ait enim Iob: *Qui extendit Aquilonem super vacuum, & appendit terram super nihilum*, quanquam inter accidentia sola quantitas est, quæ subiecto destituitur, reliqua verò quantitati inhærent: nec mirum accidentia, aut quantitatem subiecto destitui in Sacramento, cum in ipso Christo substantia humanæ nature, non in sua, sed in Verbi hypostasi subsistat, sicut lux illa prima quæ ad diem quartum vsque fuit: sic enim se habebant illa primigenia lux & Sol, sicut albedo & corpus albu, vt testantur Basil. ho. 6. hexamerò, & Damascen. li. 2. c. 7. Vt ita accidentis sit non actu, sed aptitudine tantum inesse, sicut substantiæ per se esse aptitudinæ suæ. Cæterum quod in tot locis simul existat, id est, quia non circumscriptè locum occupat, sed modo quodam singulari, & Sacramentali in locum substantiæ

panis succedit. Et exemplum aliquod habet, nam ea dem vox integra ad multas aures peruenit. Ad hæc, quod sine motu is qui in cælo est, existat in hostia, ab infinito agente proficiscitur: si Sol sine motu proprio in momento illuminauit hemisphæriū vniuersum, & idem homo sine vilo suo motu proficiscitur diuersis speculis in illis existit. Et se autem eundem & cibū, & conuiuia, refert aliquo modo exemplū Chryso. in Matth. qui ait, Christum instar nutritricis suo proprio sanguine atque lacte infantem alere. Præterea quod fractio Sacramento non frangatur Christus, ex eo fit, quod fractio ad ipsas species spectat, non ad ipsum corpus Christi; quæ admodum fractis speculis imago quæ in eis est representata, non frangitur. At quod sumptus, & manducatus non consumatur, sed integer perseueret, inde est, quod etsi sumatur corpus Christi, species solum sunt quæ consumuntur, non corpus: quemadmodum scientia, quæ pluribus comunicari potest, tota tamen superest in communicante, & in homine à fera deuorato anima tota ac integra remanet. Quod verò tantundem capiat is, qui particulam paruam, atque qui multas hostias integras sumperit, cum tamè omnis pars minor sit toto: illinc proficiscitur, quia partes & totum ad species Sacramenti referuntur, non ad ipsum Christi corpus. Idem in manna figuratum fuit: nam neque qui plus accipiebat, abundabat; nec qui minus, deficiebat, sed in eadem mensura participabat quisque: & sicut anima tota est in toto, & in qualibet parte corporis, & idem verbum totum in omnibus, & in singulis aurbus, eademque imago tota in speculo vno, ac in varijs fracti speculi partibus. Tandem quod malus Sacerdos eque conficiat, atque bonus hoc Sacramentum, ex eo est, quod non merito suo, sed virtute agentis principalis tantquam Dei minister, atque instrumentum operatur: quemadmodum Medicus applicans ægroto medicinam, aut in lignis ignem construens, perinde effectum præstat bonus, atque malus; nec enim ipse dat virtutem medicinæ, ignive. Cum igitur tot, ac tanta poten-

Quare ibi Christus sine motu.

Cibus idem, & conuiuia.

Chryso. ho. 83. in Matth. 20. 2. Fractio Sacramento cur minime frangatur.

Esus ille quare non consumitur.

Cur æque participatur ab omnibus.

Exod. 16.

Quare ite causa sit, cur hoc Sacramentum æque malus, ac bonus Sacerdos conficiant.

Matth. 28. Ioan. 20.

Iob. 26.

Propriū quantitatis, inter omnia accidentia quid sit.

B. Basil. to. 1.

Damascen. Esse accidentis est inesse. Eucharistia cur simul in multis locis maneat.

Ioan. 5.

2. Cor. 10. Secundus fructus Eucharistie, multipliciter fide eruditens Sapientia Dei.

Gen. 3.

Causa nostræ ruinæ.

Eucharistici conuiuij præstantia.

tia suæ signa edat Dominus, qui vsque modo cum Patre operatur, debemus præclare admodum de hoc Sacramento sentire, & intellectus nostri rationationes in obsequium fidei subiicere: vt Apostolus admonet.

Progrediamur ad secundum fructum: qui est, nutrire multipliciter fidem Sapientie Dei. In primis enim videtur Christus Dominus casum Adæ magna sapientia restaurasse. Nam qui ob id prolapsi sumus, quod Satanæ credidimus promittenti diuinam scientiam, diuinisq; honores edenti de ligno vetito à Deo, par fuit reddi cibum, qui veram diuinitatis participationem, & vitæ æternæ promissionem edentibus conferret. Deinde summa diuinæ Sapientie proditur ars, in eo quod esum carnis humanæ, qui horrorem generat, ita vt sapiens Medicus condidit, ac vt peritus coquus instruxit sub speciebus panis, & vini, vt omnem prorsus nauseam, tædiumque percipientibus adimat. His accedit, quod in pane, & vino, quæ vsu communi ad nutriendum sumuntur, aptissime corpus suum, & sanguinem representant, quæ ad alimoniam, & nutrimentum animæ significandum referuntur. Vt item non omittam, quod nutrimentum integrum in cibo, & potu positum, commodè est expressum: quod hic efficitur per gratiam, in cælo verò per fruitionem gloriæ: de quo canitur ab Ecclesia:

O iacrum conuiuū, in quo Christus sumitur: Recolitur memoria passionis eius; Mens impletur gratia; Et futura gloria nobis pignus datur.

Ad hæc, vt panis idem ex pluribus granis efficitur, & vt vinum ex multis granis confluit, ita se nostræ fragilitati attemperans, vnitatem eiusdem corporis Ecclesiæ artificiose nobis representare voluit, qui panem Angelorum in sua specie edere non possemus, quare micæ tantum quasdam, & quasi lac in fontibus in hoc Sacramento propinauit. Præterea summa in hoc sacrificio à veteri distincto delitescit sapientia. Nam vt illic animalia, herbæ, & fructus, quæ communia etiam sunt homini cum belluis, sacrificabantur: nos in

Novo Testamento in panè, & vino, quæ tantum sunt propria hominum, Christum litamus; vt ratione prædilatam, ac diuinam hostiam Deo nos offerre testemur. Postremò, panis corporis Christi designat: nam vt panis in impuram aquam coniectus, omnes noxias aquarum impuritates ad se trahit; ita Christi corpus peccata omnium nostrum in se transtulit, & pro illis apud Patrem satisfecit, vt aquæ populorum mundæ, ac purgatæ efficerentur: siquidem aquæ multæ, populi multi. Vinum quoque cor hominis lætificans aptè sanguinem Domini nos ex hilarantem, meliusque clamantem quam Abel, sedantemque sitim ex veneno pomi vetiti relictam, denique inebriantem, ac extra se trahentem, atque confirmantem aptissime representat. Adde; quod panis seminatus in terra virginea, roburque præstans, diuinitatem adumbrat Verbi, sicut vinum dulcem Humanitatem, quæ vt vinum panem durum mollem reddit: hæc enim in vino adumbrata, Diuinitatem ad misericordiam: atque clementiam inflexit, esilemque nobis constituit.

Tertio loco Eucharistia mirifice ostendit bonitatem Dei: quæ in causa fuit, vt hominem, cum nondum esset, ex nihilo produceret; perditum verò morte sua, & sanguine restauraret; restauratum verò, & ad vitam excitatū, in diuina, & spirituali vita corpore, & sanguine suo tueretur, & aleret. Hinc proximus morti, cum monumentum aliquod relinquere cogitaret, quo nos sibi perpetuo amoris vinculo deuinceret, non munus aliquod aureum, aur ar genteum, aut torquem, aut anulum pretiosum; sed, quod omnem rationem, & desideria nostra superare dignoscitur, corpus suum sanctissimum, sanguinemque pretiosum, quod perpetuo eius mensæ asideremus, commendauit.

Sed vt ego hanc Christi bonitatem magis detegam, non grauabor commemorare qua ratione viuā fide totius vitæ Christi imago in ea nobis expressa, ac representetur. Vt enim

Quam pulchre corpus Christi, panis cor hominis confirmans, eius verò sanguinem vini cor lætificans adumbrauerint.

Psal. 103.

Apocal. 1. 7.

Gene. 4.

Tertius fructus Eucharistie, declarat bonitatem Dei.

Quemadmodum in sacre Eucharistie mysterio totius vitæ Christi, ac mortis imago sit expressa.

Luc. 1.

Consecratio ore Sacerdotis quæ sit, quædam veluti incarnatio est. Bethleem quid sonet.

Ioan. 6.

Luc. 2.

Chryf. li. 6. de Sacerdo. tom. 5.

Grego. li. 4. Dialogo. c. 58. tom. 2.

Luc. 2.

Matth. 2.

Eucharistia cultus atque reuerentia.

Luc. 2.

Ibidem.

in Nazareth media Angeli legatione conceptus est Dominus, & post illa pauca Virginis verba, Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum, Incarnationis mysterium est peractum; ita in hostia post prolationem paucorum illorum verborum Sacerdotis, consecrationis mysterium peragitur. Et cum semel tantum sit incarnatus, non semel, sed infinities, id est, in omni altari sæpius ad verba Sacerdotis consecratio, quæ velut quædam incarnatio est, repetitur. Hæc est Bethleem, id est, domus panis, seu Ecclesia, in quam panis qui de cælo descendit, in hostiam tanquam Virginem, in qua nihil fuit fermenti, per Spiritum sanctum in lucem editur, & ex visceribus panis tanquam ex visceribus Mariæ gignitur. In præsepio Domino reclinato humiliantur animalia, & coram hostia sacrata boni Christiani, quasi sancta animalia, prosternuntur: nec minus ad hoc præsepe iustorum accurrunt Angeli, quam ad aliud, ubi erat puer Iesus, testibus Chryostomo, & Gregorio. Huc veniunt pastores adorare, ut pastum salutarem pro se ipsis, atque ad eum pro suis ouibus inueniant. Si ad illud præsepe Reges Magi duce Stella ab Oriente profecti venerunt, & singularibus muneribus fidem suam testati sunt: huc etiam omnes Reges, & Principes mundi confluunt, ducatu fidei, quasi radiantis Stellæ, illumque venerabundi adorant, & muneribus coonestant, offerentes vasa aurea, & argentea ad ministerium, thus orationis bene olentis, & myrrham abstinentiæ, & macerationis carnis, ut dignè sumant. In circuncisione effudit Dominus sanguinem, & vocatum est nomen eius Iesus: in hostia verus est Iesus, id est, salus mundi, circuncisus ab omni pœna & labore: & impertitur nobis calicem sanguinis sui. Hic licet inuenire præsentationem Domini in templo: nam ipsa hostia Virgo est, quæ in sinu suo ducit Christum ad offerendum in templum anime nostræ: ubi debet adesse cor desiderijs sanctis accensum, tanquam Simeon expectans consolationem Israël, atque Anna vidua bonæ conscientiæ, quæ

reddit testimonium de Christo. Hinc post sumptam Eucharistiâ Sacerdotes multi dicere solent: Nunc dimittis seruum tuum Domine. Fugit in Ægyptum, ut declinaret peccatores meditantibus sibi mortem inferre: ita Dominus ab his, qui indignè iudicium sibi manducant, & bibunt, recedit, quia nullum fructum illis impertitur, & pergit ad alios, qui gratiam cum fructu percipiendi Sacramentum acceperunt: sed redit ad illos, quos fugerat, quando oblato obice moritur in illis Herodes. Hic etiâ multi perdunt Iesum, ut Maria, & Ioseph, quia interdum etiam amicissimis Sacramenti gustum subtrahit, quem solitus erat conferre, ut maiori cum aueritate & dolore eum quærant. Inuentus est Christus in templo disputans cum doctores, de cuius intelligentia, & responsis stupebant: admirantur vniuersi Ecclesiæ doctores Christum, cum tam magnus existat, sub tam parua hostia delitescere: excitantque quæstiones plurimas, & disputant super hoc Sacramentum, fiuntque attoniti de tanta sapientia, quæ se ubi voluit, reliquit: rapiuntur in admirationem de responsis eius, considerantes quam aptè respondeat res figurata ad umbras & figuras, quæ in huius cibi typum præcesserunt. Celebratur hæc baptismus Christi, nam iusti lacrymis, quas tanti mysterij fides, & deuotio exprimit, Christum baptizant: & dum partem hostiæ in calicem reponunt, baptismum sanguinis repræsentant. Crucis verò signa, verbaque, quæ super hostiâ sacram dicuntur, declarant quod de cælo venit vox à Patre, dicente: Hic est Filius meus dilectus. Hic altiori modo repræsentantur nuptiæ Architiolini, ubi non solum aqua in vinum, sed etiam vinum in sanguinem conuertitur. In Canâ Galilææ, id est, in domo zeli videre competit Christum in Eucharistia, & potest dicere, Zelus domus tuæ comedit me: nam zelus Domini excogitauit artem, qua se posset in alimoniam animarum relinquere: communicauitque Sacerdotibus potestatem, qua tantum miraculum perpetuum existeret in Ecclesia. Primum

Matth. 2.

1. Cor. 11.

Luc. 2.

Ibidem.

Matth. 3.

Ioan. 2.

Cana Galilææ quid significet.

Psal. 68.

Quod primū Christi signū fuerit: quod vltimū quodam modo.

Ioan. 10. Christus in Eucharistia nos pascit tripliciter.

Matth. 8.

Ioan. 1. Caput, pedes, & intestina agni, quid mystice.

Exod. 12.

Eucharistia effectus admirabiles.

Iudic. 14.

Exod. 7.

Ioann. 4.

Matth. 17.

Christi signum fuit, conversio aquæ in vinum; vltimum ferè conuersio vini in sanguinem: & vtrumque fit in mensa Domini, & coram discipulis suis, quibus eam potestatem conficiendi tradidit, quod esset Christi gloria illustrior, & manifestior, qui bonum vinum extremo loco seruauit. Adhæc Christus est hic bonus pastor, oues suas, & agnos optimis atque pinguis pascuis reficiens. Et cū pastor non tam verbo, & exemplo, sed etiam subsidio debeat pascere: ideo Christus tribus substantijs hic nos reficit ac recreat. Primum quidem diuino verbo, quod intus prædicat in conscientijs nostris, dum in Missæ sacrificio legitur Euangelium, & sumpturi Eucharistiam, verbo Dominico præmuniuntur: Domine, non sum dignus ut intres sub tectum meum: sed tantum dic verbo, & sanabitur anima mea. Deinde in cibum animorum nostrorum se condit, in quo magnū præbuit exemplum, quo nos in escam gratam Christo, & proximis condiamus. Denique ut subsidio pretioso nos pascat, animam suam donis pretiosissimis ornatam ac repletam, de cuiusque plenitudine accipiunt omnes Sancti, nobis liberaliter contulit. Atque hæc sunt tria illa, quæ edi olim iubebantur, caput, pedes, & intestina agni. Hoc pastu spirituali circuit omnem Iudæam, id est, Ecclesiam, in qua laudatur pastor noster Christus: hac medicina sanantur, qui male habent, amoreque eius languent: hoc vitæ cibo excitat à morte peccati iam vita functos; liberat oppressos per vitium Simonæ à diabolo, qui interdum respiscunt: hoc cibo corroborat iustos, & inuitat nos ut illum inuitemus, quia manducamus manducantem nos, quia de comedente exiit cibis, & de forti egressa est dulcedo. Et serpens noster deuorat alios serpentes. Hic multiplicat panes Dominus, dando gratiæ, atque virtutum incrementa: sanat omnes infirmitates in se, vel in sua præuia pœnitentia. Hic altius prædicat Dominus, & trahit post se gentes ad templum, ut in veritate & spiritu eum adorent. Assumit præterea tres animæ nostræ virtutes

ac facultates, & ascendere facit ad sanctum altare, tanquam tres discipulos in montem Thabor: in quo cernitur Christus transfiguratus in forma panis, & vini. Et facto ipso loquitur de magno excessu gloriæ, quem completurus est nobiscum in Ierusalem cælesti, quando sine nube lucida accidentium, quæ visum nostrum obumbrant modo, videbimus; si tamen prociderimus in facies nostras cum Apostolis adorando illum, cum timore, horroreque tantæ maiestatis præcipientis edere, non scrutari. Supplicationem factâ in die Palmarum, hic licet cernere: intrauit enim in Ierusalem Dominus ad purgandum templum, descendendo de Monte Oliuarum: sic quotidie descendit de cælo in terram, ut purget, & emundet Ecclesiam suam: transitque per Bethphage ciuitatem Sacerdotum, quibus datum est ducere Christum, ut regnet in animabus nostris: quæ quotidie debent illum recipere, dicendo; *Benedictus qui venit in nomine Domini: Hosanna in altissimis.* Inuenies præterea cœnam montis Sion necdum finitam. Nam eodem, quo Apostoli, agno Christo pascimur, & perpetuo cibamur, qui viuus de mortis vitæ prodijt. Celebratur hæc lotio pedum: quia hic cibus non inquinat, sed lauat. Est enim agnus Dei tollens peccata mundi: & non tantum pedes affectuum, sed etiâ caput intentionis, & manus actionis abluit, & permandat. Annuntiat etiam in Sacramento mors Christi, teste Apostolo, quæ in ara crucis oblata est pro his, qui nondum nati erant, & nunc pro illis Patri dicit: *Dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt.* Est enim hic sanguis melius clamans quam sanguis Abel: hic donat paradisum latroni, dum peccatori pœnitenti seipsum impertitur. Commendat nobis matrem suam, ut eam, quæ se concepit, loco piensimæ matris habeamus: hic sicut salutem nostram: queritur se à nobis derelinqui: consummat omnia opera sua, nosque in Spiritu suo Patri commendat. In cruce separata est anima à corpore, etiam si à neutra parte abesset diuinitas: ita hic licet frangatur panis, Christus tamen

Luc. 9.

Ioan. 6. Supplicationis Ierosolymitanæ in die Palmarum factæ in Eucharistia contemplatio.

Matth. 21.

Infrâ. 26.

Passionis Christi in Eucharistia representatio.

Ioan. 1.

1. Cor. 11.

Luc. 23.

Heb. 12.

Gene. 4.

Luc. 23.

Ioan. 19.

Ibidem.

Rom. 6.

Matth. 26.

Ibidem.

Infrà . 27.

Suprà . 26.

Ibidem.

Ioan. 10.

Matth. 25.

Ibidem.

Luc. 22.

Psal. 21.

Quid misso
particulæ in
calicem sig-
net.

in toto, & in qualibet parte est integer. Hic est aqua lateris Christi, qua baptizamur; & sanguis, quo redimimur, in cuius symbolû, aquæ non nihil in vino reponitur. Deniq; ab impijs, & cõtaminatis peccatoribus indigne hoc mysterium celebrantibus & fumentibus renouatur passio Christi, quantum ad ipsos spectat; nam Dominus ipse impassibilis existit, & amplius iam nõ moritur. Hic igitur Christus venditur à Iudæis, id est, à Sacerdotibus, auarè Missas, & ministerium Sacramenti vendentibus. Damnatur à Caipha, & ab absidentibus sibi Sacerdotibus, id est, ab Hæreticis negantibus adesse Christum Sacramento. Irridetur ac illuditur à Iudæis: id est, falsis Christianis ore confitentibus, atque dicentibus, *Aue Rex Iudæorum*: Conspuitur ab his, qui sacrâ hostiam blasphemant. Derelinquitur ab Apostolis, id est, à prælatis magnis, qui vix, vel rarissimè ad celebrandum, communicandumve se præparant. Negatur Dominus à Petro non sponte, sed præ timore: quem imitantur, qui metu hominum se Sacerdotes esse negant, aut cum vident lupum venientem, dissimulato habitu fugiunt, nec perstant in verâ atq; constanti Sacramenti cõfessione. Sequuntur multi cum Petro longè, qui semel in anno, & sine fructu, ac gustu communicant. Datur illi fel, & acetum ab his, qui in acerbitate animi, & odio fratris constituti ad mescam hanc accedunt. Occiditur tandem ab his, qui Sacramentum indigne percipiendõ, occidunt animas suas. Demum potest Dominus dicere de talibus, *Veruntamen ecce manus tradentis me, mecum est in mensa*; & rursus, *Aperuerunt super me os suum, sicut leo rapiens, & rugiens*. Multi enim instar beluarum ora sua fraude, ac malitia plena ad seducendum proximum, percipiendõ aperiuunt Sacramento. Descendit quotidie Christus in Eucharistiam, si non ad limbum patrum, saltem ad Purgatorium, vt animas inde eruât, quod significat proiecctio particulæ Hostiæ in sanguinem; descendit etiã in pectus tuû, vt te ab immoderatis affectibus tuis liberet, & in altum euehat.

Reperies præterea Christi sepulchrû, nam corporalia sindonem, qua fuit inuolutus, significant; linteolum, quo tegitur calix, sudariû signat, quo velata fuit Christi facies; ara lapidea designat petram monumenti, vbi reponi debet à Ioseph, nempè à Sacerdote. Debemus etiam nos in visceribus nostris inuoluere Christum, dando illi sepulchrum nouum in corde. Huius sindon debet lacrymis contritionis, & aromatibus curari, nam ita citò resurget in nobis hostia cõferens vitam æternam, vt loquamur de regno cœlorû, & geramus nos quasi peregrinos, ac proinde hoc viatico egentes, donec ascensu de virtute in virtutem, perueniamus ad montè Dei Horreb, vt pane Angelorum, qui igni Spiritus sancti in fornace Seraphinorum decoquitur, vescamur, si modò vitam Angelicam traduxerimus. Vides igitur quàm expressa imago omniû Christi actionum, & totius vitæ eius in Eucharistia contineatur? Vides quam verè sit dictum: *Memoriam fecit mirabilium suorum*? Vides rursus, quàm scitè Dominus dixerit, *Hoc facite in meam commemorationem*? Non enim inquit, in meâ vitæ, aut meâ mortis, sed absolute in mei cõmemorationem; quo vniuersas actiones, cunctaque suamysteria complecteretur.

Quarto loco nutritur hoc Sacramento fides iustitiæ diuinæ, cuius propriû est vnicuique secundum opera sua tribuere. Id enim in primis cum natura, & summa iustitiâ, & æquitate coniunctum est, vt parentes qui filijs esse naturale præstant, & alimenta quoque præbeant, quibus quod acceperunt, fouere, & seruare valeât. Hinc prouida natura de lacte per mãmillas exhibendo prospexit, quo tenera infantia sustentetur, donec adolescat, & fiat solidi cibi particeps. Ad eum modû Christus, vt se accingeret ad nos in cruce magnis doloribus parturiendos, & ad diuinum esse filiorum Dei præstandû, de diuino alimèto prospexit, nempè de corpore & sanguine suo per fidè, & charitatè, quasi lacte ex aperto Christi pectore sugendõ, quò nos in donis tantis acceptis aleremur, & augere-

Descriptio
sepulture
Christi in Eu-
charistiæ Sa-
crament.

Matth. 21.
Ioan. 20.

Psal. 83.

Psal. 110.

Luc. 22.

III. effectus
huius Sacra-
menti, à du-
plici ratione
iustitiæ & æ-
quitatis.

2. Cor. 5.

Luc. 14.

Eucharistiæ
quantus ho-
nor debeat-
ur.

Philip. 2.

Ephes. 1.

mur, quod non tantum lactis pro infantulis, sed etiam solidi cibi pro gradibus & perfectis rationem haberet: quod si non fecisset, aliquid posset desiderari in Diuina iustitia, & prouidentia, cum parentes ad filiorum alimenta lege teneantur. Est etiam iustitiæ consentaneum, vt corpori Christi, quod tam dira, immania, atque foedissima supplicia pro nobis tulit, debita honorificentia, atque gloria non denegetur. Scriptum est enim: *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi: vt referat vnusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum*. Rursus, *Omnes qui se exaltat, humiliabitur; & qui se humiliat, exaltabitur*. Et Christi corpus quod pro nobis gessit, ac passum est; & sanguis, qui pro nostra salute fusus est, amplissimam remunerationis promeretur coronam. Ipseque Christus suo corpori, ac sanguini debebat hanc tantam gloriam, vt videlicet tot in locis, cum tanta miraculorum varietate, multitudineque exornaretur, atq; illustraretur, vt attonitos Angelos, nedum omnium hominû sapientissimorum animos teneret atque suspensos. Debuitq; qui pro nobis humiliatus est atq; adeo exinanitus, assumpta forma serui, exaltari, ac sublimari, vt verus Deus, & Dñs; quemadmodum etiã à Patre in cœlo supra omnem principatum, & potestatem, & virtutem, & dominationem, & omne nomen quod nominatur non solum in hoc seculo, sed etiam in futuro, euctus est. Par etiam fuit, vt tantis redemptionis nostræ argumentis gratum animum testaremur, fidemque nostram circa hoc mysterium declararemus; vt tot illis decorandis, ac venerandis templa atque altaria erigeremus; tot homines sanctos in eius ministerium deputaremur; festiuam ac peculiarem solennitatè ad eius cultum institueremus, & ad omnia mala propulsanda, bonaque ac commoda nobis accersenda in publicis rogationibus circumgestaremur, in illisque conficiendis quotidianas, ac perpetuas exequias mortis Christi pro nobis impensæ celebraremur, omnibusque vijs, ac rationibus patriæ cultum,

tam internum, quàm externum, qui summa Dei veneratio est; illi impenderemus; vt ita sit Christus velatus in Eucharistia in Ecclesia militanti, atque est in Ecclesia triumphanti, apertus atque detectus. Atque hætenus nobis dictum sit, qua ratione fides potentia, sapientia, bonitatis, atque iustitiæ diuinæ per hoc Sacramentum nutriatur.

Iam secundo ostendendum est, quemadmodum virtus Spei eodem Sacramento nutriatur. Nam cum virtus Spei præcipuè ad vitam æternam expectandam referatur, ac proinde ad remissionem peccatorum de diuina bonitate atque clementia sperandam, & ad virtutes salutis necessarias, earumque augmentum assequendum, & denique ad temporaria bona, vt instrumenta sunt virtutis, diuinæ manus largitate accipienda respiciat: profecto si rem diligentius inspiciamus, ad vniuersas has spes promouendas atque confirmandas certissimum argumentum nobis hæc porrigunt Sacramenta. Nam qui se nobis minimè petentibus, in talem, tamque pretiosum cibum donauit, ac piscem tam vilem annulo planè aureo piscari voluit, quomodo nobis supplicantibus in gloria se spectandum denegabit? Est enim corpus Christi certissimum pignus æternæ gloriæ, atque adeo ipsi non impar, aut inæquale. Ad hæc quid aliud hoc tantum sacrificium nobis pollicetur, quàm indubitatam peccatorum remissionem, si modò respiscamus, & scelera nostra detestemur? Nam huius victimæ virtute, quæ in Ecclesia Dei quotidie peragitur, impetratur pœnitentia, & vitiosorum actuum detestatio, quò veniam, ac iustificationem promereri possimus. Quid porrò clamat hic sanguis Christi melius, quàm sanguis Abel, nisi quod ille vindictam, hic veniam postulat? Porrò virtutes Theologicas, ac morales, quæ ad salutem nostram faciunt, earumque incrementa nulla ratione magis nobis polliceri possumus, quàm per hoc ipsum fidei, & charitatis Sacramentum: quippe eius frequentatione illæ nobis inferuntur, illæ nobis insertæ augentur, atque

Spei virtutè
Eucharistia
vti alar, ac
nutriat.

Corporis
Christi lau-
des atque vir-
tutes enarra-
tur.

Gene. 4.
Heb. 12.
Quid melius
Christi san-
guis clamet,
quàm sanguis
Abel.

autæ perficiuntur, non secus atque cibo corporeo singulæ corporis partes & membra accrescunt, aut saltem conseruantur: Cæterum temporalia bona nobis minimè defutura, satis comprobatur hæc tam larga, & incomprehensa Domini liberalitas. Nam qui nos suo corpore, & sanguine pascat, quomodo modica hæc, & contemptibilia huius mundi bona ad tuendam vitam denegabit? Cuius rei fidem vt nobis faceret, interdum seruos suos, & ancillas per multos dies, atq; adeo menses neque edentes, neque bibentes, sed tantum hoc Sacramentum percipientes nutrire voluit; quod nimirum nos commonefaceret, illis, qui Christum habent, nullum subsidiū temporale fore denegandum.

Tertio, ac postremo loco maximè instituta est ad alendam charitatem nostram Eucharistia: nam cum nosset Dominus, amore amorem exculpi, singularem suam nobis charitatem in hoc Sacramēto declarauit, inefabiliq; munere nos cohonestauit, quod facilius nostram exprimeret erga se dilectionem: Nam cum in cæteris Sacramentis amorem suum largiri soleat; in hoc fontem amoris, id est, seipsum Iesus Christus donauit. Cogita paulisper, Si Rex pretiosum aliquod munus in vase aureo per seruum suum ad te mitteret; qui haberet in mandatis, vt non tantum fructus contentos in vase, sed etiam ipsummet vas tibi dono daret; an non hoc singularis charitatis esset argumentum? Sed hæc nihil sunt, si rei propositæ conferamus. Mittit enim Pater æternus fructū dulcissimi sui amoris per hoc Sacramentum ad te: nec hoc contentus, donat & vas pretiosum Humanitatis Christi: donat & ipsum mittentem, non seruum; sed filiū charissimum; vt verè dici possit: Sic Deus dilexit mundum, vt Filium suum vnigenitum daret; & Apostolus, Qui etiam proprio Filio suo non peperit, sed pro nobis omnibus tradidit illum; quomodo non etiam cum illo omnia nobis donauit. Insigne prætereà excipit dilectionis symbolum, quod imminente morte hoc instituit Sacramē-

tum. Nam cum cæteri iam morituri aliorum omnium obliuiscantur, sibiq; ipsis solis attendant, ac prospiciant: Christus sui ipsius oblitus, nostræ verò indigentia, inopiaq; subleuandæ non immemor, hoc amplissimum charitatis suæ erga nos monumentū reliquit. Videturq; planè nō secus fecisse Dominus nobiscū atq; sponsus, qui charissimā sibi coniugem deperit, & zelo eā ardentissimo prosequitur; metuens verò ne spōsa cor suū ab amore viri diuertat, & in aliū vtpote immerentem conijciat, conseruandi amoris eius erga se gratia, buccellam illi, tanquam filtrum quoddam porrigere nō dubitat: quod factum etiam minimè sit laudabile, eod tamen rapuit interdum viros, & interdū fœminas amoris vehementia, vt id auderent efficere. Ad hunc planè modum ardentissimus generis humani Seruator, quod amorem sponsæ suæ, id est, Ecclesiæ erga se tueretur, mysticis verbis consecratam panis buccellam, & vt sic dicam, sanctæ benedictam, & incantatam magna sua sapientia excogitauit, ad rapiendā, suspēdendā, transformandāq; in amorem suum corda fidelium, vt dum hoc cibo vescuntur, dilectione Christi, & proximi propter Christum incalescant, & vicissim ad amorē sibi repēdendum incitentur, incendanturque. Nam eum maiorē hac dilectionē nemo habeat, quàm vt animā suam ponat quis pro amicis suis, atque illum charitatis gradū Christus in hoc Sacramēto attingerit; voluit nos ad obijciendū periculo corpus, & ad fundendū sanguinē nostrū pro ipsius gloria excitare: Quare frequentanda est hæc mēsa, vt hic amoris ignis, quem venit Iesus mittere in terrā, in nobis incendatur. Nam vt balsamū vulneri appositū, & citò ablatū fructū nullum præstat, opus est enim, diu illi inhærere, & tenaciter insistere, vt tandem sanitatem restituat, & cicatricem obducat: ita hoc pretiosissimū corporis Christi balsamū vulneribus animi nostri curādīs nō tantū semel in anno, sed frequēter est applicandū, vt fructū desideratū efficiat. Cūq; Dñs non ignoraret, hominis tēperaturā per qualitates ciborū mutari, &

Qualis sponsus videri possit.

Christi charitas, & sapientia.

Ioan. 15.

Mensa Domini cur nobis frequentanda.

Luc. 12.

Corpus Christi balsamo apte comparatur.

Christi liberalitas, ac munificētia in seruos suos.

Optima charitatis nutritrix Eucharistia est.

Quale & quārum donum Dei Patris Eucharistia sit.

Ioan. 3.

Rom. 8.

Quare Christus mortis proximi hoc instituit Sacramentum.

vel melancholici, vel phlegmatici fiant per cibos phlegmati, aut melancholice alēdæ accommodos; hanc rationem secutus Dñs, de cibo diuino, spirituali, ac cœlesti nobis prospexit, vt diuini, spirituales, ac cœlestes redderemur, & tantum amatorem imitati, non nisi

amorem diuinum, & spiritualementē spiraremus, quo vno legem impleremus, ac gratiam nobis Iesu Christi conciliaremus, cui cum Patre, & Spiritu sancto, iure omnis honor, & gloria reddenda est, atque dominatio in sempiterna secula. Amen.

TRACTATUS XXVII.

In quo, de fructu singulari Eucharistiæ, quatenus sacrificium est Noui Testamēti, differitur: Christumque in cœna sacrificium obtulisse, probatur.

QUEM ADMODUM fani, & valentes, ad edendum & bibendum monitorem non egent, aut condimentis, ac salsamentis opus non habent, cum optimum condimentum sit fames, ita male habentes, & valetudine laborantes, medico egent, & hortatore, acribus, ac dulcibus saporibus famem prouocantibus. Ita nos hoc loco virtutē admirabilem sacrificij huius aperiemus, quod famem spiritualem ad frequentandā hanc mensam excitemus. Vt igitur dignè de sacrificio Noui Testamēti verba faciamus, præmittendū est, solam Eucharistiam inter omnia Noui Testamēti Sacramēta hoc priuilegium sibi vindicare, vt simul sit & Sacramētum, in quantum sumitur, & sacrificium, quatenus pro peccatis nostris Patri æterno iugiter, ac quotidie offertur. Omne siquidem sacrificium Sacramētum est, quia res sacra instituta ad sanctificandum; non tamen omne Sacramētum est sacrificiū, quia non offertur Deo, cui soli datur sacrificium, etiamsi hominem sanctificet ex Dei pacto: & sacrificium quidem Deo, Sacramētum verò proximo exhibetur. Deinde statuendum, maiorem esse, & excellentiorem fructum Eucharistiæ, quatenus sacrificiū

est, quàm ea ratione, qua Sacramētum. Nam etiam in ratione rei contentæ eadem sit vtriusq; magnitudo & præstantia, quia Christum ipsum Dominū necessariò vtrumq; complectitur, in ratione tamē fructuum, quos producit, plures existunt, & maiores utilitates sacrificij, quàm Sacramēti. Etenim Sacramētum solis sumentibus prodest; at vt sacrificium est, non tantum sumentibus, sed etiam non sumentibus, nec tantū presentibus, sed etiā absentibus, imò in vniuersum tam viuus, quàm defunctis in Christo fructuosum existit: vt hac de causa asserendum sit, Dominum magis in sacrificij, quàm in Sacramēti ratione illud instituisse. Cū autem Hæretici omnes, etiam inter se contrarij, vt puri Lutherani, & Sacramētarij inueniātur, in hoc tamen vno demoliendo, ac de medio tollendo altaris sacrificio concordia concouerunt: vt meritò hæc res diligenter, luculentamque tractationē mereatur. Nos igitur ex locis quibusdam sacre Scripturæ, Patrum traditione, ac rationibus ostendemus, Eucharistiam sacrificium esse Noui Testamēti, & Christum ipsum illa eadem nocte, qua Sacramētum instituit, Patri se ipsum sub speciebus panis, & vini immolasse, & in sacrificiū eidē obtulisse,

Eucharistia vt sacrificiū est, seipsa vt Sacramētum est, fructus producere & plures, & maiores.

Optimū condimentū, fames.

Eucharistiæ supra omnia Sacramēta prærogatiua singularis.

Sacramētū, & sacrificiū differunt.

Impium di-
ctū Lutheri.

Ioann. Ros-
sens. art.
16. in Lu-
therum.

Petrus Clu-
nia.

Petrobruy-
ni, Henricia-
nūque quid
sentiant o-
lim de hoc
Sacramento.

Syno. Trid.
ss. 22. c.
1. & Can.
2.

Eucharistiā,
sacrificiū es-
se nouæ le-
gis, ostendi-
ter multipli-
citer.

Scripturis.
Primus locus.
Malac. 1.

Explicitur
locus Mala-
chiæ de sa-
crificiō, &
oblatione.

Deut. 16.
& alibi.

Excludūt
varij sensus
huius loci.

II. confecto-
nis Augusti-
næ.

Psal. 50.

sacrificiū; ritū instituisse, & præ-
ceptū sacerdotibus Noui Testamenti
indixisse sacrificiū. Scripsit enim Lu-
therus, nullū verbū extare in Euāgelio,
quo probari possit Eucharistiā esse sa-
crificiū: quod dictū Ioānes Rosensis
Christi Martyr reprehendens, summā
vocauit impietate. Quo in loco perpē-
de, quosdā hæreticos extitisse dictos
Petrobruyianos, & Hæricianos, vt te-
statur Petr^o Cluniacensis Bernardi co-
taneus & æqualis; qui etsi cōcederent,
Christū in cœna obtulisse, negabāt ta-
mē Sacerdotes nostros offerre. Fuerūt
& nostro seculo quidā Catholici, qui è
cōtratio pro Ecclesia scriptitarunt, as-
serētes Christū nō obtulisse, sed bene-
nōs Sacerdotes offerre. At Lutherus,
atq; eius fautores neq; Christū obtulif-
se, neq; nos offerre debere. Postremō
Catholici Patres veteres, & recētiores
pro fide in Hæreticos decertantes, &
Christū obtulisse, & nos offerre debe-
re, quemadmodum etiam Concilium
Tridentinum definiuit, asseruerunt.

Prodeat igitur primo loco testimo-
niū prophetiū Malachiae, qui quidem
de futuro hoc sacrificio in hūc modū
Prophetasit: *Nō est mihi voluntas in vo-
bis, dicit Dñs exercitū; & munus nō sus-
cipiā de manu vestra. Ab Ortū enim Solis
vsq; ad Occasum, magnū est nomen meū
in Gentibus, & in omni loco sacrificatur, &
offertur nomini meo oblatio munda: quia
magnū est nomen meū in Gentibus, dicit
Dñs exercitū.* Hic autē locus aliā lite-
ralē, & verbis Prophetæ congruentē
interpretationē, quā de Eucharistia nō
suscipit. Nā si quis velit tergiuersari,
& de oblatione legali interpretari, re-
clamabit cōtinuū ipse literæ contex-
tus: quia ait, *In omni loco*; at sacrificiū
legis in vno tantū loco, id est, Ieroso-
lymis offerre licebat. Deinde asserit,
magnū nomen suū in Gentibus, à qui-
bus offerēda esset hostia; at Gentes ni-
hil legitimū obtulere; nulla etiam Iu-
dæorum oblatio ex se munda erat, nisi
ex fide, & deuotione offerentis.

Secundō nō potest intelligi de sacri-
ficio spirituali, aut orationis, aut fidei,
aut misericordiæ, aut cordis contriti
(quæ omnia in Scripturis sacrificia di-
cuntur) vt apologia Augustana inter-

pretatur: tūm quia illa non sunt vnicū
sacrificiū, sed varia, & multa; tūm quia
nō succedunt veteribus sacrificijs, nā
in Veteri Testamēto eiusmodi sacri-
ficiorum vsus erat, sicut apud nos; tūm
quia non erant per se munda sacrificia
tantū ex fide offerentium; tū denique,
quia non propriè, sed metaphoricè di-
cuntur sacrificia; nec offerūt in om-
ni loco, cū spiritualia sint, & loco non
indigeant. Adhæc minus intelligi po-
test de prædicatione Evangelica, de
qua ait Apostolus, Sanctificans Euan-
geliū Dei; vt Bucerus ad Latomū scri-
bens, interpretatur: quia prædicatione
propriè non est sacrificiū, nec succe-
dens veteribus hostijs. Nec rursus Gē-
tium ad Christum conuersio prædica-
tione Evangelica parata, quemadmodū
O Ecolampadius ad Senatū Basilien-
sem exponit: Eiusmodi cōuersio enim
per metaphorā dicitur sacrificiū; nec
vnum, sed variū, & multiplex pro nu-
mero Gentium conuersarū, cum tamē
in Propheta vnica numero hostia sig-
nificatur: nec cōtinuū esset, sed ad tē-
pus, quia intrāte plenitudine Gentiū,
tunc omnis Israel saluus fiet, vt testa-
tur Apostolus. Postremō nō fuit illud
in cruce Christi sacrificiū sine Eucha-
ristia oblatum: quia illud non fuit cō-
tinuum, sed ad horam tantū; nec in
omni loco, sed in Mōte Caluarie, nec
oblatum propriè à Gentibus, quia tan-
tū notus erat in Iudæa Deus; & in Is-
raël magnū nomē eius; per Apostolicā
verō prædicationem Gentes traductæ
sunt ad Christi cognitionem.

Supereft igitur, vt de oblatione
Christi in Eucharistia peracta, & quæ
perpetuo celebratur ritu in Ecclesia, lo-
cus hic intelligatur: estque hic sensus
non solū cæteris præferendus, sed etiā
in sensu literali solus acceptandus: tū
ob literæ cōtextū, & rationes allatas;
tū ob Patrū traditionē, quæ firma est
clauis intelligentiæ Scripturarū. Nam
ita interpretatur Clemens Romanus
lib. 7. consti. Apostolic. c. 31. B. Martia-
lis in epistola ad Burdegalenses, Iustinus
Martyr Dialogo in Tryphonem, Irenæus
lib. 3. c. 23. Tertull. lib. 3. in Mar-
cionē, Cyprian. lib. 1. in Iudæos, c. 16.
Euseb. lib. 1. de demōstratio. Euāg. c. 10.

III. sensus,
Buceri.
Rom. 15.

III. sensus
O Ecolam-
padij.

Rom. 11.

V. & vltim

Psal. 75.

Verus sen-
sus, & pro-
ptus eius lo-
ci assigna-
tur.

Clauis firma
intelligentiæ
Scripturarū
Patrū tradi-
tio.

B. Martia-
lis. c. 3.

Iustinus
Martyr.

Irenæ. 10. 2.

Tertull.
Cyprian.
Euseb.

Cy-
ril.
Damasce.
August. to-
mo 5.
Hierony.
Theodor.
Remigius.
Haymo.
Rupert.
Lyranus.
Concl. Tri-
dent.

Rationibus
idem comp-
batur.

Psal. 39.

Heb. 10.

Perpenditur
verbum Pro-
phetæ: Sacri-
ficiū & obla-
tionem nolui-
sti.

Matth. 26.

Heb. 5.

Hæc lectio
Hebræa: Au-
res autem a-
ptasti mihi,
vt stet cum
illa Septua-
ginta inter-
pretum: Cor-
pus autē, &c.

Psal. 49.

lib. 1. De demonst. Euangel. c. 10. Cy-
rill. lib. 1. De adoratione in Spiritu, &
veritate, Damasce. lib. 4. c. 14. Augu-
stinus lib. 18. De ciuit. Dei. c. 20. & 35.
Hieronym. Theodorus, Remigius,
Haymo, Rupertus, & Lyranus in Cō-
mentarijs suis super Malachiam pro-
phetam. Accedit postremō Conciliū
Tridentinum, quod sess. 22. in doctri-
na de sacrificio Missæ, hæc verba de
Eucharistiæ Sacramento intelligenda
esse tradit, & interpretanda. Nos autē
ne multas paginas implemus, recita-
tis Patrum testimonijs, consulto absti-
nuimus; cum quisque prudens lector
locos illos, & auctoritates Patrū facile
per se ipsum possit consulere.

Nō desunt etiam rationes ex textu
ipso depromptæ; quæ hoc ipsum con-
firmant, & ora hæreticorū validè ob-
turare possint; quas ob id in medium
proferam. Harum prima sit: Moris est
Prophetis, vt reiectis ac reprobatis Ve-
teris Testamenti sacrificijs, noua sub-
stituunt: vt constat ex illo Psalmi: *Sa-
crificium, inquit, & oblationem nolui-
sti; aures autem perfecisti mihi*; siue vt Pau-
lus legit ad Hebræos, *Corpus autē apta-
sti mihi*. Vbi notandum est, verbum Sa-
crificium, Hebræis esse Zebeach, quod
propriè est cruentum, & sanguinolen-
tum sacrificium: loco autē oblationis
ponitur Hebræicè Mincha, quod pro-
priè erat cibarium munus, & incruen-
tum, vt infra dicemus. Pro omnibus
ergo Veteris Testamenti sacrificijs, si-
ue incruentis, substituit Dominus in
Propheta, dicendo: *Corpus autē aptasti
mihi*; quod in cœna incruentē Patri ob-
tulit, & discipulis participadum præ-
buit; in cruce verō sanguinolentū ob-
tulit. Et ita in vno Christi corpore v-
niuersa sacrificia veteris legis imple-
tur. Nec obstat quod litera Hebræa ha-
beat, *Aures autem perfecisti mihi*. Nam
idem prorsus sensus ex vtrisque; verbis
colligitur. Ea namq; perfecta obedi-
tia, qua se obtulit in mortem crucis,
eādē prorsus se obtulit incruentum
in Eucharistia, & illa est aurium perfe-
ctio: quasi dicat, aures excanatas dedi-
sti mihi, vt apertius audirem. Ait etiā
Psalmista; *Nunquid manducabo carnes
taurorum; aut sanguinem hircorum po-*

*tabo? Immola Deo sacrificium laudis; &
redde Altissimo vota tua.* Esaias quoque
cum de veteribus hostijs dixisset: *Quò
mibi multitudinem victimarum vestrarū,
dicit Dñs? plenus sum holocausto arietū,
& adipe pinguium, & sanguinem vitulo-
rum, & agnorum, & hircorum nolui*; de
nouis ita subdit: *Lauamini, mundi esto-
te, auferre malum cogitationum vestra-
rum ab oculis meis.* Ita hinc cū Malachias
populum illum reprobatum à Deo o-
stendisset, dicendo in persona Domi-
ni: *Non est mihi voluntas in vobis*; id est,
Vos mihi non placetis, confestim re-
probat sacrificia ab eis oblata, dicens;
Et munus non suscipiam de manu vestra:
nam vt offerentes nō placent, nec ipsa
sacrificia placent, iuxta illud: *Respexit
Dominus ad Abel, & ad munera eius; ad
Cain autē, & ad munera eius nō respexit.*
Deinde si diligenter inspicias, Pro-
pheta eo in loco cōqueritur, quod pa-
nem pollutum offerrent super altare.
*Offertis, inquit, super altare meum panē
pollutum; & dicitis, in quo polluimus te?*
& sequitur: *Magnum est nomen meum
in Gentibus, dicit Dominus exercituum.
Et vos polluistis illud in eo quod dicitis:
Mensa Domini contaminata est; & quod
superponitur, contemptibile est cū igne,
qui illud deuorat.* Quadrat igitur mi-
rificè, vt panī polluto Veteris Testa-
menti, de quo conqueritur, opponat
panem mundum Noui Testamenti.
Tertio accedit, quod cum ait: *Munus
non suscipiam de manu vestra*; verbum
Munus, Hebræicè dicitur מנחה, id
est, Mincha, videlicet munus cibariū,
vel sacrificium cibariū, de quo in Le-
uitico fit mētio: siebatq; ex simila pu-
rissima oleo aspersa cū thure sine fer-
mento, edenda à filijs Aaron in atrio
templi. In quo pulchrè vides Eucha-
ristiæ expressam imaginem, in qua si-
mila Corpus Christi purum significat
sine peccato conceptum; oleum verō,
animam vnctam gratia & Spiritu san-
cto designat; thus verō Deitatem. Edē-
daq; est à baptizatis, & à fermēto pec-
cati sanctificatis, vt ait Apostolus; nā
illi propriè sunt filij Christi summi Sa-
cerdotis in filijs Aaron figurati. Erat-
q; in atrio templi percipiēda, vt Eu-
charistia consummanda in loco sacro;

Esa. 1.

Gen. 4.

II. ratio.

Malac. 1.

III. ratio.

Mincha He-
bræis quid.
Leuit. 2. &
6.

I. Cor. 5.

vt sit proportio inter edentem, & rem
elam, locūq; & ministrum: omnia si-
quidem oportet esse sacra. Et vt olim
fuit Pascha typicum, in Euangelio ve-
rum, ita fuit & mincha vetus, & min-
cha nouum: & vt mincha vetus quoti-
die celebrabatur, ita etiā quotidie of-
fertur Eucharistia.

III. ratio. Quarto, dicitur in singulari nume-
ro mincha, & Septuaginta, *θυσία*, & La-
tinè munus siue oblatio, ad designan-
dam vnitatem hostiæ nostræ. Vnus enī
est Christus, & vnus agnus, qui in vni-
uersis hostijs continetur; & vt Aposto-
lus ait, *Vnus panis, & vnum corpus mul-
ti sumus omnes qui de vno pane & de vno
calice participamus.* Porro Septuaginta
addiderunt: *ἡ ἑνὴν τὴν ἑνὴν τὴν ἑνὴν τὴν ἑνὴν*
ἑνὴν τὴν ἑνὴν τὴν ἑνὴν τὴν ἑνὴν τὴν ἑνὴν
Hoc est, In omni loco profertur thymiamata
nomini meo, & sacrificium mundum.
Vbi nomine thymiamatis intelligim⁹
preces & orationes, quibus Eucharis-
tia conficitur, & offertur: ac vocat sa-
crificium mundū, contra sordidas Gē-
tilium oblationes, & contra truenta
Iudæorum sacrificia. Hæc verò hostia
incruenta est, & mūdā in se, & tā Deo
ipsi accepta, vt offerentis ministri ma-
litia inquinari, aut sordibus nequeat,
sanctificansq; & emundans omnes, tū
offerentes, atq; percipientes, tū etiā
illos, pro quibus offertur, modò suo
vitio obicem nōn ponant. Quintò ad-
ditur, in omni loco offerendam: & in-
telligit omnem locum, sanctum, & ho-
nestum: vt exponens Basilus locum il-
lū Pauli: *Volo viros orare in omni loco;
leuantes parās manus,* ait. Atq; hoc ex
decentia magis, quā ex necessitate;
vt ita sacer locus operationi sacræ, at-
q; ad eō personæ offerenti, & sumenti
consonet, atq; congruat. Proinde van-
num est, quod Osiander obiecit, Eucha-
ristiam, siue Missam nō in omni loco
celebrari: quia etsi non celebretur, ta-
men celebrari potest, si pietas, aut ne-
cessitas postulet. Et quod dicitur de
præsenti, offertur, & sacrificatur, præ-
sens pro futuro ob certum euentū mo-
re Prophetarum posuit; id est, offere-
tur, & sacrificabitur. Significaturque
generalis hostia, ac orationis cōtinui-
tas per tēpus præsens. Postremò sub-

dit: *Ab ortu enim Solis vsq; ad Occasum,
magnum est nomen meum in Gentibus.*
Quib⁹ verbis denotatur Ecclesiæ Chri-
sti amplitudo contra angustos termi-
nos Iudææ, & contra angulos hæreti-
corum tali hostia suo vitio priuatorū.
Diciturq; magnum Dei nomen in Gē-
tibus: quòd ingens & illustris quædā
gloria in Deum redeat, ob talia, & tā-
ta, quæ fide certā credimus Christum
operari in hoc sacrificio ad Ecclesiam
alendam; cui propterea Fidem, Spem,
Charitatem, preces, laudis confessio-
nem, corpus, & omnia bona nostrā of-
ferimus, ad gloriam huius hostiæ ex-
truentes tēpla, & altaria, Sacerdotes
sacrificos, & tot ordines ministrorū,
totq; Canonicos, dignitates, persona-
tus, & alia ministeria: sacra habentes;
cantores atq; alios innumeros, qui &
assistant sacrificio, & interdū ipsi cō-
ficiant, populoq; ministrent. Quid di-
cā de tot redditibus, prouentibus, præ-
dijs, ac temporalibus ditionibus Eccle-
siæ ob hanc causam assignatis, vt ho-
nestè viuāt tāti mysterij ministri? His
autē sit, vt nomen Dei celebre sit, glo-
riosum, & laudabile in Gentibus: nam
de hac laude agitur Psalmo illo (qui to-
tus de passione Domini inscribitur)
cū dicitur: *Apud te laus mea in Ecce-
lesia magna;* id est, Sacrificium laudis in
Ecclesia Catholica, quæ magna est ad
differentiam Iudææ, & angustorū an-
guloꝝ, quos hæretici ab Ecclesia præ-
cisi colunt. Et subdit Propheta: *Vota
mea reddam in conspectu timentium eū.*
Vota, vocat Eucharistiam; quam cū
instituit Dominus, dixit, *Desiderio de-
sideraui hoc Pascha manducare vobiscū,
antequam patiar:* quod quia publicè in
præsentiā religiosi populi, Deumq; in
sancto timore colentis offertur, rectè
dicitur, *In conspectu timentium eum.* Ac
subdit de participantibus Sacramentū
Eucharistiæ: *Edent pauperes, & satura-
buntur: & laudabunt Dominū, qui requi-
runt eum.* Pauperes vocat, primitiuos
illos Dei cultores, qui paupertatē pro-
fitebantur, & se pauperes agnoscentes,
Deiq; gratia indigentes, mensam hæc
frequentabant: fructus autem mandu-
cationis huius est; saturari, & laudare
Dominum, & viuere corda eorum in

Explenteur:
Ab ortu e-
nim Solis vsq;
que ad Occa-
sum magnū
est nomen
meum in Gē-
tibus.

Quid illud,
Apud te laus
mea in Ecce-
lesia magna.

Psal. 21.

Quid item:
Vota mea Do-
mino reddā.
Luc. 22.

Edent paupe-
res, & satura-
buntur.

Ioan. 6.

Luc. 22.

Pingues ter-
ræ, qui nam
sit.
August. lib.
de gra. No-
ui Testa. c.
34. tom. 7.
Psal. 71.

Quod nam il-
lud firmamē-
tum in terra
in summis
montium.
Jonathan
Chaldaus.

Thargum.
Hieronym.

Variæ inter-
pretationes e-
ius verbi.

Quid etiam:
Superextol-
letur super
Libanum fru-
ctus eius.
Liban⁹ quid
significet.

3. Reg. 5.
Et florebut
de ciuitate
sicut fœnum
terra.

seculum seculi. Quod cum illo con-
uenit, quod dixit Dominus, Qui man-
ducat hunc panem, viuet in æternum.
Ponitur etiam inter fructus reminif-
centia, siue recordatio Domini: *Remi-
nescuntur,* inquit, *& conuertentur ad
Dominum vniuersi fines terra,* secundū
illud Domini verbum; *Hoc facite in
meam commemorationem.* Adiungit:
*Manducauerunt, & adorauerunt omnes
pingues terra; & in conspectu eius ca-
dent omnes, qui descendunt in terram.*
Vbi manducaturi designantur, quòd
prius debeant adorare cibum diuinū,
quem sumunt. Vocatque pingues ter-
ræ, fideles pingues spiritu, & adipe de-
uotionis plenos. In hunc ferè modum
illum locum absoluit Augustinus li-
bro De gratia Noui Testamenti. Ad
hæc idem Dauid in Psalmo, qui inci-
pit: *Deus iudicium tuam Regi da,* qui
manifestè, testibus Patribus, atque ad-
eò ipsis Hebræis, de Messia intelligi-
tur; laudem & orationem Domini in
hoc Sacramento commemorans, ait:
*Et erit firmamentum in terra in summis
montium, superextolletur super Libanum
fructus eius, & florebut de ciuitate si-
cut fœnum terra.* Vbi Jonathan Chal-
dæus loco illius verbi, *Erit firmamen-
tum,* legit, *Erit firmamentum panis.* Et
Thargum aliud, *Erit substantificus pa-
nis.* Hieronymus iuxta Hebræum, *me-
morabile triticum.* Hebræa veritas ha-
berit piffabar, id est, fragmentum, vel
particula, vel buccella tritici, siue pa-
nis, quia sic dabatur in primitiua Ec-
clesia sub forma bucellæ Septuaginta
vertunt, *ἡσται οὐρανὸν ἐντὶ τῆς*, id est,
firmamentum in terra, quia hic cibus
robur est, & fortitudo in terra pere-
grinantium. Dicitur, *In summis mon-
tium;* quia supra capita Sacerdotum
eleuandum, ac Deo erat offerendum.
Ac subdit: *Superextolletur super Liba-
num fructus eius.* Quia fructus rectè e-
dentium sanctificat, atque dealbat a-
nimas percipientium; nam Libanus,
candidatio, siue dealbatio interpreta-
tur; & ex eo monte collecta sunt li-
gna ad templi constructionem. Et se-
quitur: *Et florebut de ciuitate sicut fœ-
num terra.* Id est, Qui edent hanc ho-
stiam, floridi erunt virtutibus, & be-

ne olebunt apud Deum, & homines
in Ecclesia Dei, quæ est ciuitas supra
montem posita.

Secundus locus ad stabiliendam ve-
ritatem sacrificij Noui Testamenti, de-
sumitur ex Psalmo, qui habet: *Iurauit
Dominus, & non pœnitebit eum: tu es
Sacerdos in æternum secundum ordinem
Melchisedec:* qui psalmus intelligen-
dus venit de Messia, vt testes inuicti
docēt, Dominus apud Matthæum, Pe-
trus in Actis, ac Paulus ad Hebræos.
Iurauit, inquit, Dominus, vt rē firmā
stabiliat, & non pœnitebit eū, quæ ad-
modū pœnituit veteris Sacerdotij, qd
de medio sustulit. Tu es Sacerdos in
æternum. Hoc dictum est in die resur-
rectionis, quia Paulus ad Hebræos an-
te hæc verba: *Tu es Sacerdos in ater-
num, secundum ordinem Melchisedec,* al-
legat illud Psalmi: *Filius meus es tu; e-
go hodie genui te:* porro Paulus in Ac-
tis hoc verbum testatur impletum in
die Resurrectionis, ait enim in prædi-
cto loco: *Qui in diebus carnis suæ* (id
est, cum esset mortalis, & peccatorum
personam sustineret) *preces, supplica-
tionesq; ad eum qui possit illum saluum
facere à morte, cum clamore valido, &
lacrymis offerens, &c.* Postea verò im-
mortalis excitatus, & Rex iustitiæ, id
est, iustificatorum aduocatus, & Sacer-
dos secundum ordinem Melchisedec,
factus est omnibus obtemperantibus
sibi, causa salutis æternæ; appellatus à
Deo Pontifex iuxta ordinem Melchi-
sedec. Et confirmatur: tū quia ini-
tium Psalmi Ascensionis Domini fa-
cit mentionem, cū ait; *Dixit Domi-
nus Domino meo, sede à dextris meis;* tū
quia paullo post ibidē Apostolus sub-
dit; *Vbi præcursor pro nobis introiit Ie-
sus, secundum ordinem Melchisedec Pon-
tifex factus in æternum.* Et infra idem
docent. Vbi tria docet de Christo: qd
manet Sacerdos in æternum: Secun-
dum, quòd habet sempiternum Sacer-
dotium; ideo non tantum in cœna, &
in cruce obtulit se ipsum; sed etiā per
Sacerdotes, & ministros suos in æter-
num offert, vt interpretatur Oecume-
nius. Tertium, quòd dat fructum salu-
tis perpetuum: *Tu es,* inquit, *Sacerdos,*
in persona tua offerens, nec tantū per

Matth. 5.

II. locus.

Psal. 109.

Expenditur.
dictum Dau-
dis: Tu es Sa-
cerdos in æ-
ternum, secū-
dum ordinē
Melchisedec
Matth. 22.

Act. 2.

Heb. 5.

Infra 6.

Infra 7.

Illud quādo
fuerit Christo
dictum.

Hebr. 5.

Psal. 2.

Act. 13.

Heb. 6.

Infra 7.

Oecumeni⁹

in cap. 5. e-
pist. ad He-
bra.

Clem. lib. 4. Strom. 2. Cypria. lib. 2. opist. 3. Athanas. orat. de Fide, tom. 1. Euseb. lib. 5. De demost. Euangel. c. 2. tom. 1. Epiphani. in heres. 55. Arnob. in Psal. 109. Hierony. epist. ad Eua. grium tom. 2. Ambros. in epist. ad Hebraeos. 5. tom. 5. August. lib. 16. De ciui. Dei c. 22. tom. 5. & in psal. 109. tom. 8. Theodor. in c. 8. ad iheb. par. 2. Damasc. libro 4. c. 14. Theophyl. in cap. 5. epist. ad Hebr. Photius ibi dem. Rabbi Pinchas filius Iaher. Gen. 14. Rabbi Cahanam super Gen. 49. B. Thom. 3. p. 22. vlt. Hebr. 6. sup. 5.

Sacerdotes ministros in Ecclesia Dei quotidie offerentes. *Secundum*, inquit, *ordinem Melchisedec*. Hebraicè dicitur, Hal dibrathi, Septuaginta verterunt, *narà rāpū*, id est, secundū ritum, & morem, quo ille in pane, & vino sacrificauit: tūm quia nullus alius ritus, vel ordo legitur in Scripturis, tūm quia sic interpretantur Patres, Clemens Alexandrinus, Cyprianus, Athanasius, Eusebius, Epiphanius, Arnobius, Hieronymus, Ambrosius, Augustinus, Theodorus, Damascenus, Theophylactus, ac Photius, atque alij permulti, & Ecclesia. Officium solennitatis Corporis Christi ab illa Antiphona sumit exordium: *Christus Dominus Sacerdos secundum ordinem Melchisedec, panem, & vinum obtulit*. Producentur & à nostris duo antiqui Rabbini, alter, Rabbi Pinchas filius Iaher, qui super 28. lib. Numerorum scribit: *Tempore, inquit, Messia omnia sacrificia cessabunt, sed sacrificium panis, & vini nunquam cessabit, quia Melchisedec obtulit panem, & vinum, & Messias est Sacerdos secundum ordinem Melchisedec*. Idem docet Rabbi Cahanam super Genesim.

Quod etiam ratio confirmat: non enim dici potest Christus offerendo se Patri modò in cælo, vel olim in cruce, quòd impleuerit Sacerdotium Melchisedec: in cruce enim magis accessit ad ordinem Aaron, vt docet B. Thomas, cum cruentè obtulerit; & quia dicitur Sacerdos in æternum, quòd non quadrat cruci perin te, ac cœnæ. Et cum ait Paulus, *Secundum ordinem Melchisedec pōtifex factus in æternum*: sensus est, id est, meruit fieri: quemadmodum etiam cum dicit, *Factus est omnibus obtemperantibus sibi, causa salutis æternæ*; quod est dicere, meruit esse causa salutis nostræ. Cū ergo, teste Dauide, & Paulo, Melchisedec typus Christi fuerit in Sacerdotio; ergo in sacrificio, nam Sacerdotium, & sacrificium mutuum inter se ordinem habent; & non in sacrificio cruento, quia nihil cruentum legitur obtulisse Melchisedec, ergo in oblatione sacrificij incruenti, in quo vno solummodo illum, vt Sacerdotem re-

fert; nam in alijs omnibus multi Sacerdotes qui præcesserunt Christum repræsentarunt. Licet enim corpus, & sanguinem humanum, imò diuinum Christus obtulerit in cœna, neque secundum Aaron, neque secundum Melchisedec, sed supra illos ritus, & ordines obtulerit, hostiasq; humanas Deus semper fuerit execratus, & dæmon illas sitierit, secundum id: *Et immolauerunt filios suos, & filias suas demonijs. Et effuderunt sanguinem innocentem*: tamè in cœna sub speciebus panis & vini offerendo corpus & sanguinem suum, magis accessit ad ordinem Melchisedec, quàm in Cruce. Et quanquam daremus, Iesum etiam in Cruce, & in cœna obtulisse secundum ordinem Melchisedec: sensus de oblatione Christi in cruce nō deberet tollere sensum de oblatione in cœna, in qua planius & plenius expleuit ritum, & ordinem Melchisedec: nam illi magis litera fauet, & Patres illum sensum communi cōsensione amplectuntur.

Nec valet, dicere, quod in cælo se modò Patri offerat, vt testis est Paulus: quod minimè negamus; sed Paulus ea ratione vocat Christum Sacerdotem in cælo, quia præstat officium aduocati: nec Paulus illi tribuit Sacerdotium in cælo secundum ordinem Melchisedec; sed quòd semper viuut ad interpellandum pro nobis, agens causas nostras vt aduocatus. Aut si id Apostolus dixisset, interpretandus esset, quòd in cælo offert secundum ordinem Melchisedec: quia per nostros Sacerdotes offert, & offertur. Nec illud item est validum, si quis dicat, Christum per alios offerendo, esse Sacerdotem secundum ordinem Melchisedec; eò quod per nos tantum, non per se ipsum obtulerit in pane, & vino. Id enim esse falsum deprehenditur; tūm quia otiosa fuisset potestas illa in persona Christi, quæ in actum non prodijisset, sacrificando secundum illum ritum Melchisedec; cū tamen dicatur, *Tu es Sacerdos*, nimirum in persona tua; at Sacerdotis proprium munus est offerre dona, & sacrificia pro peccato, vt ad Hebræos tradit Apostolus. Tūm etiam quia cum Sacer-

dotis

Matth. 26.

Psal. 105.

Heb. 7.

Obiectio quorundam aduersus dictum.

II. obiectio.

Sacerdotum proprium munus quoddam sit.

Heb. 5. Infra 8.

dotis sint munera, docere, exemplo pascere, benedicere laicis, & denique offerre: si Dominus reliqua omnia, id est, orationem, exemplum, doctrinam per se ipsum exercuit: ergo & offerre incruentè in pane, & vino. Ipse ergo primus vt Sacerdos secundum ordinem Melchisedec obtulit, & alios offerre docuit; atque hæc offerendi potestas continua perpetuò perseuerat vsque ad iudicium, quam per Sacerdotes vt ministros exercet.

Hæretici vt hoc telum repellant fortissimum, multis cauillis vtuntur, quorum primus est, quòd Melchisedec non obtulit, sed tantum protulit panem, & vinum, ad refocillandos milites, qui è bello reuertebantur. Sed hoc cauillum reuincit ipse textus, ait enim in Genesi Moyses, *Melchisedec Rex Salem, proferens panem, & vinum (erat enim Sacerdos Dei Altissimi) Benedixit ei, & ait, Benedictus Abraham Deo excelsus, qui creauit cælum, & terram: & benedictus Deus excelsus, quo protegente hostes in manibus tuis sunt. Et dedit ei decimas ex omnib⁹*. Vbi habes quòd erat Sacerdos; & quòd obtulit panem, & vinum in sacrificium; & quòd benedixit Abraham, & Deo, quod proprium est munus Sacerdotis, vt est in libro Numerorum: habes quoq; quòd accepit decimas, quæ non sunt nisi Sacerdotum, teste Malachia. Corruit ergo cauillum Zuinglij, quod verbum Hebræum non habet, Sacerdos, sed Cohen, id est, Princeps, vel Satrapa. Sed quis quæso esset sensus, Erat Princeps Dei altissimi? Et satis iam expresserat principatum, cū dixit, *Melchisedec Rex Salem*; & quid quæso Principi cum benedictione, & decimis? Et vt omitam quod Septuaginta interpretes verterunt, Ipsi hoc est, Sacerdos, profecto isti debebant ad Dauidem, & ad Paulum oculos conuertere; qui eum non Satrapam, aut Principem, sed Sacerdotem vocant: & verbum Hebræum Kohen, propriè est ministrare in sacris, vnde Cohen non nisi Sacerdotem, qui in Sacris ministrat, significare potest. Ruit secunda cauillatio, quòd non obtulerit, sed protulerit. At vt demus quòd protulerit, certè non protulit

Hæreticorū aliquot cauillationes de Sacerdotio Melchisedec aperte reuincuntur. Gen. 14.

Benedicere, propriè est Sacerdotis.

Num. 6.

Malach. 3.

Zuinglij inopia in his verbis de Melchisedec: Erat enim Sacerdos Dei altissimi.

II. cauillatio.

nisi iam Deo domi oblata in sacrificium, quemadmodum Sacerdos Achimelec panes Propositionis protulit Dauid, vt habes in libris Regum, qui tamen erant oblata Deo. Et Gregorius Pontifex misit panem benedictum Aquitanis pugnaturis cōtra Saracenos. Vel potius protulit panem, & vinum, vt offerret, & in gratiarum actionem coram omnibus: quemadmodum in libro Iudicum Gedeon dixit Angelo, cui volebat sacrificare: *Ne recedas hinc, donec reuertar ad te, portans sacrificium, & offerens tibi*. Vbi idem verbum Hebræum hic, & in Genesi habetur, offerendi videlicet, dicitur enim iuxta Hebræum *Ve hozethi eth Minchathi* *Ve hinaethi Lepanecha*. Atque hoc videtur magis congruere, quia cum dicitur quòd protulit panem, & vinum, subditur cum cauillati, *Erat enim Sacerdos Dei Altissimi*; nimirum ad offerendum hostiam pacificam pro victoria obtenta.

Redditur infirmum & aliud cauillum: quia Hebraicè non dicitur, Erat enim Sacerdos, sed per cōiunctionem copulatiuam, & erat Sacerdos Dei, &c. Sed ignorant isti, quòd illa cōiunctio copulatiua apud Hebræos interdum est cauillati: quemadmodum cū dicitur, *Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus venteris tui*, pro causa accipiendum docet Theophylactus; id est, quia benedictus fructus ventris tui; sicut illud: *Dedit eis potestatem filios Dei fieri. Et Verbum caro factum est*, id est, quia Verbum caro factum est; & illud, *Veni enim separare hominem aduersus patrem suum, &c.* Et inimici hominis, domestici eius; hoc est, quia inimici hominis, domestici eius. Ad hæc in psalmo 59. semel, & iterum in psalm 107. dicitur iuxta Hebræum: *Dabit nobis auxilium de tribulatione, & vana salus hominis*: id est, quia vana salus hominis. Vbi necessariò iuxta Hebræum cōiunctio Et, ponitur pro cauillati, imò etiam apud autores Latinos eam vim interdum habet illa particula, ait enim Poëta: *Audierās, & fama fuit*, id est, quia fama fuit.

Quartò cauillantur, Septuaginta afferere, protulisse panes in plurali, hoc

1. Reg. 21.

Iudic. 6.

Hebræa lectio prædicti loci de Melchisedec Sacerdote.

III. cauillatio.

Luc. 1.

Theophyl. in Luc. cap. 1.

Ioan. 1.

Matth. 10. Michæ. 5.

Virgil. in Bucu.

III. cauillatio.

est, *apras*. Sed perinde facile est offerre multos panes, atq; vnū, & panes Propositionis plures erant, nec vetabat esse in sacrificiū Deo oblatos: nec vetat Euangelicum Sacerdotium plures panes simul cōsecrare, si opus sit, & oportebat plures esse panes, vt tot numero milites gustarent aliquid. Nec cōtradicit litera Hebræa lectioni Septuaginta: quia quod dicitur, Protulit panem, per figurā Scripturis familiarē, qua singulare ponitur pro plurali, cōciliari potest: nam ita Lucas dixit, *Dic lapidi huic, vt panis fiat*, vbi Matthæus dixerat, *Dic vt lapides isti panes fiant*.

Obijciunt quintō Hieronymum ad Euagriū referentem, q̄ ad refectiōnē panem dederit. Sed id ex sententiā Hebræorum fecit Hieronymus, nam ante illud dixerat: *Verum & opinionem Hebræorum ponam, &c.* Iosephus quoque refert, Melchisedec exhibuisse conuiuium Abrahæ & militibus. Verū hoc nō tollit vnitatem sacrificij; neq; illos fame verū est laborasse, aut exercitum Abrahæ indiguisse pane. Nā in textu dicitur, quinq; Reges tulisse omnem substantiā & viros, & mulieres, & vniuersa quæ ad cibum pertinent, & abijisse: & mox subditur, Abraham portitū victoriam, reduxisse omnes viros, & substantiam; deinde Regi Sodomorum offerenti bona, quæ per vim fuerant erepta, & ab eius exercitu reducta, dicens, *Da mihi animas, cetera tolle tibi*: respondit cū iuramento, se nihil accepturum, exceptis his, quæ comederūt iuuenes. Ad hæc si dedit decimas ipsi Melchisedec ex omnibus quæ possidebat, ergo non egebat, aut mendicabat panem, & vinum. Quod etiam ex Ambrosio, Augustinoq; producit: quod Melchisedec obtulit ei, nimirū Abrahæ, panem, & vinum: intellige ei, ad eius vtilitatem, vel pro eo, nā pro eo obtulit Melchisedec; Vel, vt diximus, obtulit ei, panem iam Deo oblatum. Postremo cauillatur, quod Paulus, qui latē de Melchisedec philosophatur in epistola ad Hebræos, maxime cap. 7, nunquā oblationis panis, & vini meminert. Sed profectō infirmum est argumentum, negatiua de promptum, atq; illud Apostolum consultō subti-

cuisse, & subintelligi voluisse tāquam rem notissimam, & compertissimam credendum est. Liquidum enim erat, q̄ omnis Pontifex constituitur ad offerenda munera, & sacrificia; Vel fortassis Apostolus illud tacuit, quod nō faceret ad suum institutum, in quo sermo erat de hostia cruenta in illa epistola, in quo non repræsentabat eum Melchisedec. Habes igitur, Melchisedec verē vt Sacerdotem Domini, obtulisse panem & vinum in sacrificiū, sacrificioque suo præfigurasse Christi Sacerdotium, quo functus est in cœna offerens in pane, & vino: vt egregiē docet Concilium Tridentinum sess. 22. in cap. 1. doctriinæ.

Tertius locus sit, ab institutione Eucharistiæ, in qua ea verba dicuntur, & illę ceremonię obseruatur, quæ plenē, & apertē indicant, Eucharistiā in ratione sacrificij fuisse à Domino cōstitutam. Nam cum agni immolati cœnā absoluisset, dicitur Dominus accepisse panem (sic enim moris erat hostiam à Sacerdote accipi ad immolandum) & eleuatis oculis, quasi Patri offerre vellet panem illū sanctum, in quē, vt ait Ieremias, Iudæi iam miserant lignum, id est, decreuerant mortē crucis dare. Quod clariū Liturgia Græcorum tradit dicens, *Accipiens panē in sanctas, immaculatas, inculpabiles, & immortales manus suas, in calum suspiciens, ac tibi Deo, & Patri ostendens, & reliq.* Et in verāq; tā Græca, quā Latina Missa, subiungitur, *gratias agens*, id est, pro mundi redemptione obtenta, & Patre reconciliato, sacrificiū gratiarū actionis offerens benedixit, id est, rē sacrā operatus est: & ita non prius obtulit, quā consecrauit, sed consecrādo obtulit se volūtate sua præmactatum, & quasi agonizātem, vt ait Rupertus, & venditum à Iuda, vt iam verē immolationis initium esset inchoatum. Deinde dixit, *Accipite & comedite: hoc est corpus meum* (addit Lucas) *quod pro vobis datur*, vel pro vobis frangitur, vt habet Paulus, id est, p̄ vobis offertur, vt interpretatur Augustinus. Et de sanguine dicitur etiam à tribus Euāgelistis de præsentī, *Funditur*: non solū quod statim erat oblatorus in Cruce,

Hebr. 5. & 8.

Concil. Trident.

III. locus, ab institutione Eucharistiæ, multiplici ratione ab textu desumpta.

Ierem. 11.

Liturgia Græcorū, in Missa B. Iacobij

Rupert. Tūstien.

II. ratio. Matth. 26. Luc. 22.

1. Cor. 11.

August. in lib. Senten.

Prosperi citato a Gratiano.

Hebraismus.

Luc. 4. Matth. 4. V. cauillatio. Hieronymus tom. 2.

Ioseph. lib. 1. Antiq. c. 13.

Gen. 14.

Ambros. in c. 7. ad Hebræos. tom. 5. August. VI. cauillatio.

VII. cauillatio ac postrema.

Expenditur de præsentī dictum: Hic est sanguis meus qui pro vobis funditur. Mar. 14. Actus sacrificiorum proprii. Ioan. 3. Vti Filiū nobis suum dederit Pater. Rom. 8. Ephes. 5. Exo. 24. Matth. 26. Theophyl. in Matth. cap. 26. III. ratio. Luc. 22. I. Cor. 5. Theophyl. in c. Luc. 22. Tertul. Thom. tom. 12. Origen. tomo 2. Ambros. tomo 5.

accipiēdo præfens pro futuro; sed etiā quia se tunc actu Patri obtulit in mysteriū. Et quia dare, tradere, frangere, fundere; verba sunt ad sacrificia spectantia; colligimus, Christum sacrificiū in cœna obtulisse. Nam ita hæc verba in Scripturis accipiuntur: vt eū dicitur, *Sic Deus dilexit mundum, vt Filium suum vnigenitum daret*, nimirū in hostia pro nobis. Et rursus, *Qui etiam proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum*: tradidit autem in victimam, & sacrificiū: sic etiam Apostolus de Christo asserit; *Tradidit semetipsum pro nobis oblationem, & hostiam Deo in odorem suauitatis*. Videtur igitur verbum Dandi, & Tradēdi, spectare ad sacrificiū; nā quo modo ipse se tradidit Patri pro nobis in Cruce, & in cœna, ita Pater nobis illū tradidit, vt vna fuerit Patris & Filij tradentium voluntas. At quia sanguis olim confirmator Testamenti Veteris erat immolatus; ita iste in illo figuratus, debuit esse immolatus. Hinc Theophylactus in ista verba: *Hic est sanguis meus; Sicut vetus, inquit, Testamentum immolationem habebat, & sanguinē, ita & Nouum Testamentum sanguinem habet, ac immolationem*. Sic ille. Tertio probat, Dominum obtulisse: quia hic fuit Sacerdos secundum ordinem Melchisedec, cuius propriū est offerre in pane & vino, vt ille. Quarto, quia recumbens in cœna cum Apostolis suis, dixit: *Desiderio desideravi hoc Pascha mēducare vobiscum*: vel enim dixit hoc de verō Pascha, id est, Eucharistiā, de quo Apostolus, *Pascha nostrum immolatus est Christus*. Itaque epulemur. Sic enim interpretatur Theophylactus in Lucam, & Tertullianus lib. 4. in Marcionem, & Thomas in 3. part. quæst. 81. art. 1. ad tertium. Nam Christus in cruce immolatus non editur, quemadmodum interpretatur Origenes tractatu 35. in Matthæum, Ambrosiusq; lib. 1. in Lucam, & Ecclesia in die Paschæ, quando populus cōmunicat, illa verba Apostoli legit. Si ergo est Pascha, sacrificiū est; quia est argumentatio ab specie ad genus affirmatiuē: si autē per Pascha nō intelligitur Eucharistiā, sed agnus, idem etiā deducitur:

nā cum ille agnus esset typus Christi sub Eucharistiā delitescētis, si agnus ille erat immolatus; ne figura nobilior sit re figurata; debuit & Christus in Eucharistiā exhiberi immolatus. Et confirmatur verbo Dñi, dicētis apud Ioānem; *Panis quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita*, Ergo panis datus in cœna, continet carnem datam in cruce pro mūdi vita; nimirum in sacrificiū: ergo vel nec in cœna, nec in cruce immolatum fuit, vel vtrobiq; quia idem verbum dandi bis repetitur; vel etiam si semel dicatur, dabo, in hunc modum: *Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita*, vt Latina habet lectio, necessariō includit carnem Christi immolatam: vt etiam acutē sensit B. Thomas scribens in Ioānem. Nam Eucharistiā quatenus est Sacramentum, soli fumentū prodest; at quatenus est sacrificiū, valet pro tota Ecclesia, ac pro mundi vita; ac proinde panis à Christo datus, & continens Christi carnē, necessariō fuit immolatus, & Patri oblatus. Quinto, cū iota vnum, aut vnus apex à lege præterire non debeat, quin impleatur; & Moyses iubeat, vt à decima quarta luna ad Vesperam agnus immoletur, & veritas debeat figurā respōdere; oportebat Christum illa nocte seipsum offerre; atqui non illa nocte, sed die sequenti fuit cruci suffixus: ergo in cœna debuit se saltem offerre in mysterio Eucharistiæ, vt fecit: atque ita Beda, Rupertus, & B. Thomas docent veritatem respondisse figuræ.

Sexto, dicit Dominus, *Hoc facite in meam commemorationem*; quo verbo apertē indicauit rationem sacrificij: id est, Hactenus obtulistis agnum typicum & vmbrailem: nunc potestatem offerendi victimam non aufero, sed in digniorem & altiorem immolandi corpus meum, & sanguinem transfero. Vt igitur Christus consecraret, & obtulerat, & alijs imperitaret, ita Sacerdotes Noui Testamenti legem habent conficiendi, offerendi, atque immolatum Christi corpus, & sanguinem dispensandi. Nam si Christus non obtulit, nos sacrificiū offerentes plus quam ipse fecit, face-

Ioan. 6.

B. Thom. in c. 6. Ioann. tom. 14.

V. ratio. Matth. 5.

Exo. 12.

Beda tom. 5.

Rupertus. B. Thom.

VI. ratio. Luc. 22.

1. Cor. 11.

Matth. 10. & Ioan. 13. & 15.

Luc. 22. & 1. Cor. 11. Leo Papa serm. 7. De pas. Dñi.

Christus in cœna ter obtulit.

Exo. 12.

VII. ratio.

1. Cor. 11.

Quibus tantum dictum sit: Hoc facite in meam commemorationem.

remus. Et profectò non est discipulus super magistrum, nec seruus super Dominum suum, ut præstantiorem faciat Eucharistiam. Si igitur Dominus sacrificium obtulit, & nos offerre possumus: quod si ille non obtulit, nec nos valemus offerre, cum tantum nobis sit faciendum, quod ipse eadem nocte fecit; dixit enim, *Hoc facite in meam commemorationem*. Hinc Leo Papa eleganter ait: *Vt umbra cederent corpori, & imagines sub presentia veritatis; antiqua obseruantia nouo tollitur Sacramento, hostia in hostiam transit, sanguinem sanguis excludit, & legalis festiuitas, dum mutatur, impletur*. Hæc ille. Hinc perpende, Christum illa eadem nocte ter obtulisse: primò in figura pura, deinde in figura, & re ipsa; tertio in re ipsa sola. Nam primò obtulit agnum paschalem, qui figura nuda erat. Deinde sub panis, & vini speciebus corpus & sanguinem suum, quod erat res ipsa, & figura ob speciebus panis & vini. Postremò se obrulit re ipsa ad mortem, cum in locum, ubi comprehendendus erat, perrexit, & Patri per orationem se obrulit, & deinde hostibus ut immolaretur: quàmquam victime ipsius mors non nisi sequenti die in Cruce fuerit subsecuta.

Septimò, Dominus inquit, *Hoc facite in meam commemorationem*. Vbi in primis verbum faciendi, non est attendendum ad oblationem tantum, quia sic nihil diceretur de consecratione, vel de sumptione, dispensationeque Sacramenti; quæ tamen annuntiat mortem Domini, ut ait Apostolus; sed extendendum est ad illa omnia, quæ Christus fecerat in cœna. At Christus aliquid profanum, vel seculare non fecerat, sed rem sanctam, & sacram; ergo Dominus sacrificauerat. Nam verbum faciendi quod alter fecit, restringendum est ad illud idem, quod alter fecerit: qui si pingat, aut saltet, aut canter, aut scribar, & dicat alteri, *Fac hoc, quod ego feci*, restringitur ad picturam, vel saltationem, aut cantionem, vel scriptionem. Ita hoc loco ad sacrificium referendum est: nam Christus rem sacram fecit consecrando, & oculis eleuatis Patri offerendo

hostiam, quam manibus tenebat. Proinde illa verba, *Hoc facite*, non pertinent ad singulos fideles, nisi quatenus pronomen, *Hoc*, refertur ad sumptionem ab Apostolis factam, aut quatenus sunt Ecclesiæ membra, quæ in Apostolis accepit, & in Sacerdotibus obtinet potestatem faciendi quod Christus fecit. Quare si probari posset, eiusmodi verba ad omnes fideles spectare, sensus esset, quod deberent offerre Eucharistiam per eos tantum, qui potestate offerendi fungerentur, id est, per Sacerdotes. Quare filij Israël phasem suum offerre debent per Sacerdotes, maximè post acceptam legem, in qua Leuitici 17. habetur: *Sacerdoti offerre debent filij Israël hostias suas quas occidunt in agro, ut sanctificentur Domino ante ostium tabernaculi, & immolent eas hostias pacificas Domino*. Sæpè tamè verbum *Faciendi* absolute sumptum, pro verbo *sacrificandi* usurpatur, & in Scripturis, & in profanis autoribus. Ait enim Apostolus, *Eum qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit*; id est, hostiam piacularem pro peccato obtulit. Et Lucas inquit, *ut facerent secundum consuetudinem legis pro eo*; id est, offerrent in sacrificium, parturum, aut duos pullos columbarum. Et David, *Offeram tibi boues cum hircis*. Ait etiam Moses in Leuitico, *Facietis & hircum pro peccato, duosque agnos anniculos hostias pacificorum*. Libro quoque Numerorum cap. 9. *facere phasem significat, sacrificare, & edere*. Apud Latinos etiam autores eam vim interdum habet verbum *Faciendi*, ut cum Poëta dixit: *Cum faciã vitula pro frugibus, ipse venito*; & alter Poëta de eo qui abstinerat à congressu cum uxore, ut sacrificare posset, dixit: *Ut faceret pure, cum foret orta dies*. Cicero etiam pro Murœna: *Nolite, inquit, à sacris patris Iunonis sospita, cui omnes Consules facere necesse est, domesticum, & suum Consulem potissimè auellere*. Facere ergo simpliciter, est sacrificium offerre. Idè de verbo Operandi, siue *operari*, obseruatum est, ut cum Apostolus ait, *Nescitis quoniã qui in sacra-*

Faciendi verbum saepe in Scripturis sacrificando sumitur, & apud externos

2. Corin. 5.

Luc. 2.

Leuit. 12.

Psal. 65.

Leuit. 23.

Virg. Eclo. 3.

Cicero.

1. Cor. 9.

Operari pro sacrificare, non raro usurpatur.

Virgil. 1. Georgic. Iuuenal. Satyr. 12. Nonnus Marcellus.

Athenæus libro 14.

Homerus.

Præcipua Christi actio in cœna quænam fuerit.

VIII. ratio. Quibus verbis Christus Apostolos Sacerdotes creauit.

Synod. Trident. ses. 22. can. 2.

Quomodo Christus potestatem alicuius rei conferrebat.

Ioan. 21. Sup. 20. Mar. vlt. Matth. vlt.

Heb. 5. Munus Sacerdotis, secundum Apostolum.

Operantur, quæ de sacrificio sunt, edunt? Hinc quidam dixit;

Latis operatus in herbis: Et alius,

Et matutinis operatur festa lucernis. Adeò ut Nonnus Marcellus asserat, operari, esse, rem sacram facere. Sunt & alia verba Græca, quæ faciendi significatum includunt, & tamen ad sacrificandum extenduntur. Nam *ἀγάζω, ἱεῖω, ἱεῖω*, facere significant; & usurpantur pro sacrificio operando, ut Athenæus de primo verbo scribit: de alijs duobus constat ex Homero,

Ἄλλω δ' ἄλλος ἱεῖε θεῶν.

Et,

Ἐπὸς μὲν ἀθανάτοισ τεύχεσσας ἱερὰ μὲν.

Ad hæc dixit, *in meam commemorationem*, scilicet eius quod nunc facio, & in cruce faciam; at præcipuum eorum quæ in cruce fecit, fuit seipsum offerre in hostiam Deo Patri: præcipuum etiam in cœna fuit seipsum sacrificatum pro speciebus panis & vini Deo prius oblatum Apostolis se tradere edendum: ergo si nos in commemorationem offerimus, igitur ipse quoque obtulit; ne nostri sacrificij oblatione commemoraremus quod ipse non fecit.

Obiãd, concors est Patrum veterum sententia, Dominum illis verbis, *Hoc facite in meam commemorationem*, Apostolos ad Sacerdotium promouisse, ac potestatem Sacerdotalem illis tribuisse: quod etiam nuper Synodus Tridentina, anathemate percutiens aliter opinantes, definiuit. Et probatur: quia consuevit Dominus potestatem conferre alicuius rei, actum & exercitium potestatis præcipiendo: ut Petro, *Pasce oues meas*; & Apostolis, *Quorum remisistis peccata, remittuntur eis*; &, *Predicite Euangelium omni creaturae*: item, *Euntes docete omnes, baptizantes eos*, &c. Id est, Do potestatem pascendi, remittendi peccata, docendi, & baptizandi: ita hic dicendo, *Hoc facite*, significat, Do potestatem faciendi id ipsum quod ego facio. Constat autem Sacerdotem ad offerendum sacrificia, & dona pro peccato constitui, ut Apostolus docet; igitur illis verbis potestatem contulit offerendi sacrificium: ergo & ipse prius obrulerat; quia præcepit ut tan-

tum facerent quod ipse fecerat. Et confirmatur hæc ratio: Quia si illis verbis illos constituisset Sacerdotes, constat illa verba æquipollere fornix; quæ Episcopi creare Sacerdotes solent, quæ Ecclesia Romana ex traditione Apostolorum accepit. Illa autem forma, hæc est: *Accipe potestatem offerendi sacrificium in Ecclesia Dei pro viujs; & mortuis; in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*. Cum igitur hæc forma aperte tradat potestatem offerendi sacrificium; ergo & illa verba, quæ Christus dixit, si æquipollent illis, continent non obscure dari potestatem sacrificandi; atque offerendi, quæ ipse functus fuerat. Confirmatur quoque ex Ecclesiæ Catholicæ inuidabilitate obseruata consuetudine. Nunquam enim Episcopi extra Missarum solennia, vel sine sacrificij incruenti oblatione, alios ad sacros etiã presbyteratus ordines promouere possunt: ut testantur veteres Patres, nimirum Dionysius lib. De Ecclesiast. hierare. Clemens in constitutionibus Apostolicis ubi habetur: *Post assumptionem Domini, nos oblato secundum eius ordinationem sacrificio puro, & incruento, constitutum Episcopos, Presbyteros, & Diaconos*. Quod etiam ex Veteri Testamento profectum videtur. Namque in Leuitico etiam ubi consecrantur Aaron, & filij eius, iubentur offerre vitulum pro peccato, & arietem in holocaustum; quod intelligeremus consecrationi Sacerdotis coniunctum esse iure diuino præceptum offerendi; ut etiam in Actis Paulus, & Barnabas non sine Liturgia ordinati sunt. Hæc autem constitutio à Christo ad nos promanauit, quam non solum verbo, sed etiam facto in cœna Dominus docuit. Ne ergo in archetypo, & primo exemplari Christo hoc desideremus exemplum; dicendum est, Christum Dominum, in cœna obtulisse, & inter offerendum Apostolos ad Sacerdotium promouisse.

Nonò probatur efficacissimè: quia verba Domini Iesu non continent aliud sensum, quàm illum, quæ Spiritus sanctus per Ecclesiam declarauit, tãquam literalem, & germanum. Cum igitur illa Christi verba Ecclesia interpreta-

Qua forma uti consueverint Episcopi, cum Sacerdotes creant.

Episcopi quorantur tempore Sacerdotes consecrare soleant.

Dionys. lib. De Eccl. hierarc.

Clem. lib. 8. Apostol. constit. c. vlt.

Leuit. 8. & seq.

Act. 13.

Verba Dñi Iesu nullum alium continent sensum quam quem Spiritus sanctus per Ecclesiam manifestant.

ta sit tanquam potestatem offerendi sacrificium in Eucharistia; necessario à posteriori sequitur Christum obtulisse. Quod verò Ecclesia interpretata sit illa verba tanquam rationem sacrificij offerendi includētia; probatur ex eo, quòd cum de more in Ecclesia Sacerdos sacrificarit, & Patri sacrificium obtulerit, populoq; spectandum exhibuerit, atq; adorandum, statim subiungit: *Hac cum feceritis, in mei memoriā faciētis.* Et statim sequitur in Sacro Canone: *Vnde & memores, Domine, nos serui tui, sed & plebs tua sancta, eiusdem Christi Filij tui Damini nostri tam beata passionis, &c. offerimus præclara Maiestati tuæ de tuis donis, ac datis, hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam, panem sanctum vitæ aeternæ, & calicem salutis perpetuæ.* Canon præterea Liturgiæ B. Iacobi Apostoli similia verba ferè habet: subiūgit enim post prædicta verba: *Memores igitur & nos peccatores passionum eius viuificatū, crucis salutaris, ac mortis, &c. offerimus tibi, Domine, hoc sacrificium verendum, & incruentum, & reliqua.* Nō dissimilia habet Liturgia B. Chrysostomi, ait enim: *Memores igitur salutaris huius mandati, & omnium eorum, quæ pro nobis facta sunt, &c. tua ex tuis offerentes, per omnia in omnibus, & quæ sequuntur.* Ecclesia quoq; Africana, vt testis est Cyprianus, ita habet: *Nam quis magis sacerdos Dei summi, quam Dominus noster Iesus Christus, qui sacrificium Deo Patri obtulit? &c.* Dionysius libro De Ecclesiast. hierarch. *Quocirca, inquit, reuerenter simul, & ex Pōtificiali officio, post sacras diuinorum operum laudes, de sacrificio, quod ipsius dignitatem superat se excusat, ad ipsum primo decenter exclamans, tu dixisti; Hoc facite in meam commemorationem, & reliqua.* Subiungamus & his Ecclesiam Mediolanensem, quæ in peculiari officio, quod B. Ambrosius edidit, habet in Canone Missæ de Christo: *Qui sacrificij perennis formam instituens, primus omnium hostiam Deo obtulit, & primus illam docuit offerri.* Addimus postremo Ecclesiam Æthiopicam, cuius ritum in celebrando mysterio Missæ nuper editum in lucē vidimus: qui post illa ver-

ba; *Hoc facite in meam commemorationem, subdit: Nunc autem recordamur mortis tuæ, & resurrectionis tuæ; tibiq; gratias agimus, quod per hoc sacrificium dignos nos fecisti standi in conspectu tuo.* Ad hæc producimus & aliud testimonium ex libro Constitutionum Clementis Romani, vbi habet: *Primus igitur naturā Pontifex est vnigenitus Christus, qui non sibi honorem arripuit, sed constitutus à Patre, qui propter nos factus homo, & spirituale sacrificium offerens Deo, & Patri suo, ante passionem nobis solis præcepit hoc facere.* Ad hæc Ireneus Lugdunensis scribens, aduersus Valentinianos, sic habet: *Sed & suis discipulis dans consilium, primitias Deo offerre ex suis creaturis, non quasi indigenti, sed vt ipsi nec infructuosi, nec ingrati sint, eum, qui ex creatura panis est, accepit, & gratias egit, dicens: Hoc est meum corpus. Et calicem similiter, qui est ex ea creatura, quæ est secundum nos, suum sanguinem confessus est, & Noui Testamenti nouam docuit oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens, in vniuerso mundo offert Deo.* Hæc ille. Aut igitur Ecclesia Catholica nunquam Christi verba intellexit, aut reuera Christus obtulit.

Nec obstat glossa Buceri, & aliorum hæreticorum exponētium: *Hoc facite, id est Manducate, & bibite, in mei memoriā.* Falsa enim inuenitur, si ad hoc solum restringatur: qui enim possemus edere, & bibere, nisi prius fieret Eucharistia? alioqui panem purum, & cōmunem edissemus. Deinde satis supra hoc explicauerat, dicendo: *Accipite, & comedite: Accipite, & bibite.* Ad hæc comedere, & bibere, non est propriè facere, sed potius est pati: nec enim propriè id quod māducamus, & bibimus, facimus. Præterea Christus, teste Paulo, distinxit inter facere, & bibere, cū dixit post calicem: *Hoc facite, quotiescunq; biberitis, in meam cōmemorationem.* Sic etiā poterat distinguere inter facere, & edere, ac dicere: *Hoc facite quotiescunq; māducabitis: quia verò Dominus per verbum, Facite, præcipere volebat vt conficerent, & offerrent, sumerent, dispensarentq; cōsultò abstinuit à verbo specifico offeren-*

Clem. Rom. lib. 3. Cōstit. c. vii. Heb. 5.

B. Iren. lib. 4. c. 32. prope fin. Frugum primitiæ cur Deo debeantur. Matth. 26.

Buceri, aliorumq; hæreticorum huius loci interpretatio refellitur.

Ibidem.

1. Cor. 11.

Canonis verba.

Canon Liturgiæ B. Iacobi Apostoli.

Canō Liturgiæ B. Chrysof. tom. 5. in fine.

Ecclesiæ Africanæ Canonis verba.

Dionys. lib. De Ecclesiast. hierarch. c. 3. par. 3. circa med. & finem.

Luc. 22. & 1. Cor. 11. Ecclesia Mediolanensis.

Ecclesia Æthiopica.

di, vel consecrandi, vel sumendi, distri buendive, vsusq; est verbo generali vniuersas species illas sub se complectente. Si igitur oblatio Christi in cœna consideretur vt res nudi facti, cum rē ipsam non viderimus, per testes debet cognosci. Sunt autem plurimi, & doctissimi, & sanctissimi viri, ac proinde volentes quæquam decipere, qui dicunt eum obtulisse, & tēpori Christi vicini, vel illis, qui proximi extiterunt, cōtinuati, qui propterea rē scire potuerunt: qui verò pertinaciter negant, pauci sunt, & improbi hæretici recentes, & ab antiquis recedentes, in alijs dogmatibus falsi, & fallentes: ergo potius prioribus est credendum.

Idem etiam factum vt iuri coniunctum probant, quæ ex Scripturis produximus, & rationes etiam; quarū prima sit: Christus, fuit Sacerdos secundū ordinem Melchisedec, ergo vel obtulit in pane, & viho, vel malè fūctus est Sacerdotio, non vtens talento suo, & tenens illud absconditum; nam potētia est propter actū, vt arbor propter fructum. Secunda, quia summi Doctoris, & pastoris est, exemplo, oratione, verbo, & sacrificio pascere, sed Christus præfuit exemplo, sancte operans, præfuit verbo, recte docens; præfuit & in oratione, Patrem corā Apostolis precatus; ergo etiā in sacrificando; præfertim quia ceremoniæ melius exēplo docentur, vt pueri ambulationē, adulescentes saltationem & digladiandi artem, & Missa discitur à nouo Sacerdote ab exemplo alterius facti docentis potius quàm verbo; & Episcopus dum promouet ad Sacerdotium, sacrificare, & offerre, suo exemplo nouos docet Sacerdotes. Tertia: Eucharistia discipulorum, id est, Apostolorum, & nunc nostrorum Sacerdotum, sacrificiū est Deo oblatum, ergo & illa Christi, vel Apostoli, & nos sumus supra magistrū, & supra Dñm. Quarta: Dei

Rationibus eadē veritas euincitur.

Secunda.

Summi Doctoris ac pastoris partes quæ sint.

Tertia.

Matth. 10. & alibi. IIII. ratto.

perfecta sūt opera; & perfectiora, quæ per seipsum, quàm quæ per alios edit, vt testatur corpus Adæ à Deo per se conditum, & Corpus Christi, & vinū in Canā Galilææ, & panis multiplicatus in deserto, & sanitas signo ægrostantibus concessa, ergo & commūnio Apostolorum per Christū facta, præstantior quàm nostra fuit: ergo de immolato ederunt Apostoli, vt nos, vel imperfectior fuit eorum commūnio, vt pote non de mensa, id est, altari Domini, sed potius de mensa communi. Quinta: Eucharistia figurata fuit per sacrificium Leuiticum agni, quod illi celsit, & cessauit in cœna: ergo vel Christus illa nocte obrulit, vt dicunt Patres, vel fuit hiatus quidam sine cōtinuatione sacrificij, & mūdus aliquo tempore extitit sine sacrificio, id est, à cœna ad tempus, quo Apostoli post Pentecosten Eucharistiam offerre cœperunt; & sic antequam veniret lux, cessassent tenebræ; eum tamen, vt Ecclesia canit:

*Vetustatem nouitas,
Umbram fuges veritas,
Noctem lux eliminat.*

Quòd autem sanctissimæ Eucharistiæ cesserit Leuiticum sacrificium, ac proinde vetus Sacerdotiū; docent ex Græcis quidem Chrysostom. homil. 27. in epistolam ad Hebræos, & homil. 55. in Matth. Theodoritus in cap. 8. epist. ad Hebr. Damasc. lib. 4. c. 14. Ex Latinis verò Augustin. lib. 17. De ciuit. c. 20. Leo Pontifex serm. 17. De passi. Dñi, in quo differit, cur Christus mori voluerit in festo Paschæ. Relinquimus igitur comprobatum, illa nocte sub speciebus panis & vini in ratione veri sacrificij, & obtulisse Patri, & nobis offerendum mandasse, Dominum nostrum Iesum Christū, qui cū Patre, & Spiritu sancto, ab vniuersa creatura ratione vtēte laudatur, atq; benedicitur in sempiternis seculis. Amen.

Gen. 2. Ioan. 3. Matth. 14. Infra 15. Ioan. 6.

Quinta.

Sanctissimæ Eucharistiæ Leuiticū, cessit sacrificiū. Chrysost. homil. 27. & 82. in Matthea. tom. 4. Theodor. tom. 2. Damasc. August. Leo.

TRACTATUS XXVIII.

IN Quo agitur de veritate sacrificij Noui Testamēti, & de nominibus Missæ, & Liturgiæ, & Eucharistiæ.

Vāquam superior tractatus paullo lōgior prodierit, in eo tamen nō nisi tres locos, duos ex Veteri Testamento, vnum ex Nouo, ad veritatem sacrificij Noui Testamenti asserendam produximus: in præsentī nōnullos alios excutimus, rationesq; ad firmandam fidem huius sacrificij adducemus, cauillasq; hæreticorū cōfutabimus. Quartus igitur locus desumitur ex doctrina Pauli, qui corpus, & sanguinē Domini inter Deo immolata recēset; meminit & altaris, & noui Sacerdotij, & operationis sacræ, quæ fit à Sacerdotibus in celebrando; vt sponte cæcus fit, qui ad tantum lumen Apostolicum cæcutiat. Paulus em̄ in primis in priori ad Corinthios in hūc modū scribit: Videte Israel secundū carnem: nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris? Quid ergo dico quod idōlis immolatum, sit aliquid? aut quod idōlum sit aliquid? Sed quæ immolant Gentes, dæmonijs immolant, & non Deo. Nolo autē vos socios fieri dæmoniorum. Quia non potestis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum: non potestis mensa Domini participes esse, & mensa dæmoniorum. Vbi in primis panem, & calicem recenset inter ea, quæ immolata sunt Domino; & arguit quod panis est participatio Corporis Christi in Nouo Testamento: sicut in Veteri qui edunt hostias, participes sunt altaris, & qui idolothyta manducat, fit socius dæmoniorum. Panem igitur quem frāgimus, & poculum benedictionis connumerat cum victimis Israël, & cum his, quæ immolantur dæmonijs, & mēsam Domini cōnumerat cum altari Israël, & mensa dæmoniorum; & edētes de mēsa Domini, ac de poculo illius biben-

tes, recenset cum edentibus victimas de altari Israël, atque cum edentibus immolata dæmonijs: ex quo inferit, qd non possunt participes esse immolatorum Deo, & dæmonijs. Nisi ergo sermo esset de pane, & calice Christi, argumentatio Pauli rueret, quæ est hæc: quod sicut qui iuxta legem edebant victimas immolatas, consortium inibant cum illis, quibus immolabantur; ita cum tales victimæ vel Deo, vel dæmoni offerantur, & nō possit quis simul esse confors Dei, & dæmonum, ita nec simul edere immolata Deo, vel dæmoni. Atque ita explicat Augustinus, atq; Concilium Toletanum XII. Nec bene elabatur Lutherus, cum asserit Paulum dixisse, mensæ Domini, & non altaris Domini. Sed certè Hebræi Schulcam, id est, mensam, capiūt pro altari, in quo Dominus, tanquam in mensa per ignem edit. Hinc per Malachiam cum dixisset, Offertis super altare meum panem pollutum, subiungit; Et dicitis, In quo polluimus te? In eo quod dicitis, Mensa Domini despecta est: idem ergo est mensa, & altare. Hinc Esaias: Va, inquit, qui ponitis Fortuna mensam, & libatis super eam: Vbi mensa pro altari accipienda est: sicut Salomon in Prouerbijs accipere videtur, cum ait: Immolauit victimas suas, miscuit vinum, & proposuit mensam suam: vbi mensa victimis respondens altare est. Præter sacrificium, habemus etiam altare Noui Testamenti, de quo Apostolus; Optimum est gratia (scilicet Eucharistia) stabilire cor, non escis, quæ non profuerunt ambulanti in eis. Habemus altare, de quo edere non habent potestatem qui tabernaculo deseruiunt. Vbi pōdera verbum, Habemus: quia loquitur de Christiano altari, qd Hebraicè Mizbeach,

August. lib. 1. in aduer. leg. & Prophet. c. 19. tom. 9. Concil. Tol. XII. c. 5. Obiecto Lutheri diluitur. Schulca Hebræis quid. Mensam pro altari sæpe usurpat Scriptura. Malac. 1. Esai. 65. Prou. 9.

Heb. 13. Expenditur dictum Pauli; Habemus altare, de quo edere, &c.

III. locus, à doctrina Pauli Apostoli.

1. Cor. 10.

Quis fiat socius dæmoniorum secundum Apostolum.

Grego. Nazian.

Duo falsi sensus reijciuntur huius sententiæ.

Quid illud: Quorū enim animalium infertur sanguis pro peccato in Sancta, &c. Ibidem. Leuit. 6. & 16.

De quibus castris exire debeamus, secundum Apostolum.

Ose. 14.

Sacrosanctū Missæ sacrificium quomodo offerendum, eodem autore. Theodorus part. 2. Oecumeni. Theophyl. Sedulius. Anselmus.

Græcè θυσιαστήριον, quod etiam Gregorius Nazianzenus in Epitaphio sui patris vocat θυγαθήριον, à sacrificio gratiarum actionis, quod in eo celebratur: de hoc non habent facultatē edendi, qui tabernaculo deseruiunt; id est, Iudæi, vel Iudaizantes Sacerdotes, qui vmbri legis vacant. Et illo verbo, Habemus, innuit, tale altare esse peruium, & accessibile Christianis, vt edere possint: nemo autē vnquā dixit, comedere laudes, orationes, nec altare lapideum, ligneum, vel æreū ad offerendas preces, & laudes erigi, & ad hoc altare non prohibentur accedere Iudæi. Nec loquitur de altari crucis, in quo Christus hostia fuit, secundū aduersarios. Nam illud altare ne Christiani quidem habent, vt ex eo edant, nedum Iudæi. Non enim Christus sub propria specie se edendū præbuit. Loquitur ergo de altari aliquo peculiari, ad quod soli Christiani, non autem Iudæi possunt accedere, & hoc est Eucharistia.

Et sequitur apud Paulum: Quorum enim animalium infertur sanguis pro peccato in sancta per Pontificem; horum corpora cremantur extra castra. Alludit enim Paulus ad victimam diei expiationis, de qua Iudæi non edebant: ita modo Iudæi de nostra victima, hoc est, Christo extra portam passo, & immolato, & in mensa altaris fidelibus ad edendum proposito non edunt. Hinc rectè exhortatur ad exeundum de castris Iudaicis, videlicet nos, qui mortem Christi hoc mysterio presentamus, sicut olim typicis illis sacrificijs erat adūbrata. Quare rectè subiungit: Per ipsum ergo offeramus hostiam laudis semper Deo, id est, fructum laborum consentiū nomini eius. Quod mirifice conuenit Missæ sacrificio, qd nullus Sacerdos, sine pura prece & laude, & inuocatione diuini nominis vnquā obtulit, nec quisquā cum fructu percipit, nisi qui precibus & præparatione præmissis ad illud accedit. Atq; in hunc modum ex Græcis interpretatur hunc locū Theodorus, Oecumenius, Theophylactus: ex Latinis, Sedulius, & Anselmus. Vanum est igitur quod Hæretici obijciunt, Paulum

dixisse, altare, nō sacrificium: quia sæpè continens ponitur pro contento, vt illud; Calicem quidem meum bibetis; Et, Hic est calix Nouum Testamentum in sanguine meo.

Præter sacrificium, & altare, habemus Sacerdotium Nouum. Ait enim Apostolus ad Hebræos: Traslato enim Sacerdotio, necesse est, vt & legis translato sit Nimirum quia lex, & Sacerdotium simul sunt initiata; ideo qui vnū tollit, vel ponit, alterum similiter tollit, vel ponit; Et quia Sacerdotiū maiorem connexionem habet cum sacrificio, quam cum lege, quia Sacerdotiū ad sacrificium offerendum instituitur, & sacrificium non nisi à legitimo Sacerdote offerri valet. Sicut igitur Paulus ait, translato Sacerdotio, non extincto, aut consumpto, vt putat Hæretici, traslata quoque lex est, ita translato Sacerdotio, proculdubio transfertur & sacrificium. Cum igitur Verus Sacerdotium externum esset, & ad offerenda externa sacrificia institutum, nec propriè sit translātū in spirituale Sacerdotiū, quod omnibus in lege scripta, imò etiam in lege Nature commune erat, ad offerendas hostias spirituales laudis, & precum, & similibus: ergo translātum est in externum sacrificium Eucharistiæ, ad quod solū offerendum instituuntur Sacerdotes. Nam ad reliqua omnia offerenda, præter Eucharistiā, ita apti sunt laici, sicut Sacerdotes: & sicut Sacerdotium est translātum, ita & sacrificia illa externa in sacrificium sensibile Eucharistiæ: quod solū implet figuras, & Prophetias omnes legis, & quod vnum illi successit.

Neque valet, quod obijcit Lutherus, Christum in cruce esse externum, & internum Sacerdotem, secundum ordinem Melchisedec. Contra quod est in primis: quod, vt demus esse nostrum Sacerdotem, & sacrificium, non tamen sacrificium, quod solum propriè ad Nouum Testamentum spectat; quia Christus in cruce est hostia omnium seculorum, & agnus occisus ab origine mundi; & qui antè seculū operatus est salutem in medio terræ; & qui ab omnibus per-

in epist. ad Hebræos. c. 13. to. 11. Matth. 20. Luc. 22. 1. Cor. 11.

Heb. 7. De Sacerdotio nouo.

Quomodo accipiendum sit dictū Apostoli: Traslato enim Sacerdotio, necesse est vt & legis translato fiat.

Quale Sacerdotiū vetus.

Quod Christus non sit Sacerdos in cruce secundum ordinem Melchisedec, vt Lutherus somnauit.

Psal. 109. 1. actio.

Apocal. 13.

Psal. 73.

spiritualem fidei oblationem offerri potest & olim, & modo: maximè cum post eius oblationem in cruce cœperit lex noua, & populus in die Pentecostes. Deinde quemadmodum agnus in die Paschæ quotannis immolatus, non tollebat iuge sacrificium, quod mane, & vespere fiebat ex agnis, vt præcipitur in Exodo, ergo nec Christus cruentè oblati in cruce, tollit iuge incruentū, & quotidianū Missæ sacrificium. Adhæc vt Christus immolatus ab origine mundi, non sustulit sacrificia externa legis vel Naturæ, vel Moyfi, sed potius illis vim, atque efficaciam cōtulit, vt propterea Deus dicatur ea odorari vt suauia, quod repræsentarent Christi sacrificium cruentum; ergo nec aufert externū, & sensibile Noui Testamenti sacrificiū, quod sensibile illius Christi oblationis. Quarta, deterioris esset conditionis Noui Testamentum, quàm Vetus, fuerit vel lex naturæ, in quibus per sacrificia externa poterant Christi mortem, & passionem repræsentare, quod nos modo oblato Missæ sacrificio præstare non possumus; priuatique essent homines homines Noui Testamenti dignitate & excellentia externa sacrificia offerendi, quæ in lege Naturæ, & Moyfi constat homines habuisse, ac proinde nostri Sacerdotes fictitij essent, & magis vmbrales, quàm Leuitici. Nec obstat, si dicas, quod id est sacrificare in spiritu & virtute hostias spirituales. Nam etiam illi Patres hoc potuerunt præstare, & præstiterunt. Quinto, verum non est, Christum esse Sacerdotem in cruce, secundum ordinem Melchisedec, sed proprius accedit ad sacrificium Aaron, cuius victimæ erant cruentæ, sicut Melchisedec incruentæ in pane, & vino. Sexto, si Christus in cruce solus est Sacerdos Noui Testamenti, nec est aliud sacrificium, vel Sacerdotium externum; quomodo Esaias in fine suæ Prophetiæ prædicit futuros novos Sacerdotes, & Leuitas? Sacerdotes etiam veteres non figurassent, aut frustra figurassent Sacerdotes novos, si nulli extarent; cū Sacerdotes nostri nihil possint offerre, præ-

ter Eucharistiā: quod non Sacerdotes alij nõ valeant? Quomodo etiā Paulus docet ad Titum; *Constituas per ciuitates Presbyteros*; & Lucas in Actis ait, quod Paulus, & Barnabas constituebant per ciuitates seu Ecclesias, Presbyteros. Et ad Timotheum; *Noli negligere gratiam, qua in te est: qua data est tibi per Prophetiam, cum impositione manuum Presbyterij*, siue Sacerdotij, vt vertit Erasmus. Et rursus, *Qui bene præsumt Presbyteri, duplici honore digni habeantur*. Et, *Manus citò nemini imposueris*. Et Petrus in priori epistola; *Seniores* (siue Presbyteros, vt habet litera Græca) *qui in vobis sunt obsecro, consenior* (scilicet compresbyter) *& testis Christi passionum*. Et Ioannes in secunda sua Canonica Epistola se seniore, vel Presbyterū vocat. Quod verò Presbyter idē sit quod Sacerdos, & vsus loquendi, & Patres docent, & Scriptura non siluit, quia Petrus, & Ioannem Presbyteros vocat, & Iacobus, ad ægrotum venire Presbyteros Ecclesiæ, qui vngāt eum, & orent pro eo, hortatur. Illos autem Presbyteros esse Sacerdotes, definiuit Synodus Tridentina; & docet experientia: quia illius Sacramenti non nisi Sacerdotes sunt ministri. Et in Actis, quos prius vocauerat Presbyteros, mox Paulus vocat eos Episcopos ad regēdam Dei Ecclesiam positos. Constat autem Episcopum esse non posse quenquam sine Sacerdotio, cū sit Episcopatus aut ordo Presbyteratu superior, aut saltem gradus, qui superat Sacerdotem. Consulto autem Spiritus sanctus abstinuit à nomine Sacerdotis, & Presbyteri vocem indidit; ad discrimen assignandum inter veteres & novos Sacerdotes; & vt rem nouā nouo nomine indicaret. Si ergo in Nouo Testamento Sacerdotes sunt peculiare, atq; externi, necessariò debēt sacrificare atq; offerre: quia vt Apostolus habet ad Hebræos. *Omnis Pontifex* (siue primus Sacerdos, qui Græcè dicitur ἀρχιεπίσκοπος) *ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his que sunt ad Deum; vt offerat dona, & sacrificia pro peccatis*. Dixit autem, *Omnis*; vt completeretur ratio Sacerdotij, siue legis Naturæ, siue

Tit. 1. Act. 14.

1. Tim. 4.

Erasmus. 1. Tim. 5. Ibidem. 1. Pet. 5.

Ioan. 2.

Presbyterū à Sacerdote minimè differre, multis ostenditur. Iaco. 5.

Syno. Trid. 1. Tim. 5. Act. 20.

Cur in Nouo Testamento Presbyteri potius quàm Sacerdotis vox a Spiritu sancto sit vsurpata.

Heb. 5. Infr. 8. Ἀρχιεπίσκοπος Græcè quid.

Moyfi,

Eucharistico in sacrificio que requirantur.

Jerem. 7.

Exod. 14. Psal. 113.

Luc. 2.2. 1. Cor. 11.

Operatio sacra in Evangelio. Act. 13.

Moyfi, siue Euangelicæ. Opus est igitur præter sacrificium cruentū Christi in cruce, alio sensibili sacrificio, & cōmuni, & instituto à Deo; ac proinde nobilissimo, quod à quibusdā tantum ministris in Ecclesia offerendū sit. Sensibili quidem, quia Deus, cui offertur per incarnationem, sensibilis est factus, sicut offerens, & illi, pro quibus offertur, sensu præditi sunt; conueniensque proinde viæ nostræ, & cognoscendi modo, qui à sensibus proficiscitur. Quadrat etiā Sacramētis Noui Testamenti; quæ & ipsa sensibilia sunt, atque externa, quod nos magis excitare valeant, & instruere. Debet etiā esse cōmune sacrificiū ultra priuata cuius vis volentis offerre, vt populus per illum maiori vnitatis vinculo cōiungatur, minusque oneret vnum sacrificiū quàm faceret plura priuata sacrificia. Debet præterea esse à Deo institutum, & præceptum; vt sciamus illud Deo placere, gratumque existere, ne de nostro dicat, quod de veteribus per Ieremiam dixit; *Non sum locutus cum Patribus vestris, & non præcepi eis in die, qua eduxi eos de terra Aegypti, de verbo holocaustatum, & victimarū. Sed hoc verbum præcepi eis, dicens; Audite vocem meam, & ero vobis Deus, & vos eritis mihi populus*. Quia de nostro nouo dixit, *Hoc facite in meam commemorationem*. Debet etiam esse nobilissimum, vt ita populo perfecto, & legislatori Deo, & homini conueniat, ac proinde debet continere ipsum Christum in cruce oblatum; & ideo debet esse virtute Chatah Schemamin, & Holah, hoc est sacrificium pro peccato, sacrificium pacificū, siue gratiarum actionis, & sacrificium holocausti. Postremo debet à certis, & peculiaribus ministris offerri: quod ad eius maiestatem, & sanctitatem declarandam spectat.

Ultra sacrificium, altare, atque ministros eius, legimus in Nouo Testamento operationem sacram, qua hostia conficitur. Nam in Actis Apostolicis, vbi legimus: *Ministrantibus autem illis Domino, & ieiunantibus, dixit illis Spiritus sanctus; Segregate mihi Saulum, & Barnabam in opus ad quod*

assumpsi eos. Tunc ieiunantes, & orantes, imponentesque eis manus, dimiserunt illos: loco illius verbi Ministrantibus, Græcè legitur λειτουργοῖς, id est, sacrificantibus, seu publico munere in sacris deseruientibus, nimirum in sacro Missæ officio: sicut nunc post orationes & ieiunia, & Missam, ordinantur qui ad ministerium sacrum Eucharistiæ promouentur. Esse ergo sermonē de Missæ sacrificio, ostendunt multa. Primo loco, quod λειτουργία apud Græcos, idē sit prorsus, quod apud Latinos Missa: hinc Iacobus, Basilius, Chrysostomus atque alij, qui rem diuinam tractarunt, Missam suā liturgiā vocabulo expresserūt. Accedit Suidas, qui vocē hanc interpretatur: Λειτουργία ἢ δημοσία ὑπηρεσία, id est, publicū ministerium. Et paullo ante; Λειτουργία ἢ ἱερουργία κατὰ χριστιανὸς ἢ δαδλίαν. Hoc est, Propriè est ministeriū in sacris, impropriè autem ministeriū seruale. Dicitur verò, non à λειτουργία, id est, prece, quā offerimus, sed à λειτουργία, quæ significat publica bona tractare. Et dicta vox λειτουργία, vt testatur Etymologicon Græcum, descendit à λειτουργία, & λειτουργία, in e per Sytolen mutato, cum, e, & i in ei diphthongum cōiungentibus. Accedit tertio, vt hæc vox pro sacrificij, ac Sacerdotij negotio accipiatur: quia idem Lucas initio Euangelij de Zacharia agens, dixit; *Vt impleti sunt dies officij eius, abiit in domum suam*. Vbi legitur λειτουργία pro officio, siue ministerio Sacerdotali, quod utique in re diuina facienda cōsistebat. Agnouit præterea Paulus vim huius vocis in epistola ad Hebræos: nam cū ait; *Nunc melius sortitus est ministerium*; Et infra. *Omnia vasa ministerij sanguine similiter aspergit*: Vbi vox Ministerij λειτουργία dicitur, cū sermo sit de sacrificijs. Deinde subiungit: *Et omnis quidem Sacerdos præsto est quotidie ministras*: Vbi Græcè καὶ ἡμέρας λειτουργοῦν, id est, quotidie sacrificans, & in sacrificio offerēdo ministras. Quarta respondet hæc vox liturgiæ, quæ significat ministerium in sacris, verbo Hebræo Kihen; quod nihil est aliud quàm publicè ministrare in sacris: vnde kohēn Sacerdos, vel ministrans in sa-

Illud Act. 13; Ministrantibus illis Domino, &c. de Missæ sacrificio esse accipiendū tā tummodo, multis ostenditur.

Λειτουργία Græcè. Latine Missa, nil differūt. Suidas.

II. argum. Liturgia quid sit, & vnde dicatur.

Λειτουργία quid Græcè.

III. argum.

Luc. 1.

Heb. 8.

Infr. 9.

III. argum.

Kihen Hebræis quid.

Sacrificet propriè quis, Christus, an Sacerdos. In Veteri Testamento sacrificantes, nò Sacerdotes, sed ministri dicebantur. V. argum. **O Ecol imp. Pelican.** **Erasmus.** Zuinogli, Erasmi, & Cate tani prædictum locum ad Euangelicam doctrinam trahentiam interpretatio refellitur. **Caietanus.** **Zuinglius.** **Act. 13.**

Alter sensus eiusdem sententia: Ministrantibus autem illis Domino, &c. ineptus rejicitur.

Ordinationes, seu promotiones in

cris. Nullum autem magis publicum ministerium, quàm illud quod impenditur sacrificio, quod commune est, & pro omnibus. Et quadrat vox ministerij, quia Christus est qui propriè offert, & sacrificat, Sacerdos autè potius est minister: unde & in Nouo Testamento nò Sacerdotes, sed ministri vocantur. Quinto, rectè dicitur, *Sacrificantibus* (seu ministrantibus in sacris) *illis Domino*: sic enim à vi veritatis, & verbi proprietate Ocolapadius, & Pelicanus, & Erasmus verterunt: nà duo priores interpretantur, quod dispensabant Dominicam cœnã, seu panem Dominicum, Erasmus verò cù interpretatur, sacrificantibus, declarat, Nullum gratius ministerium, quàm impertiri doctrinam Evangelicam. Atque hunc sensum de prædicatione, secutus est Caietanus, & ante eum Zuinglius: quia præcedit in Luca, *Erant autem in Ecclesia, quæ erat Antiochia, Prophetæ, & Doctores*. Contra quem sensum est: quia dicitur in dandi casu, *Ministrantibus illis Domino*, Ergo de aliqua actione immediata ad Deum est sermo: prædicatione autem immediate fit ad populum. Deinde quid commercij habet docendi officium in ieiunio, & oratione cum Apostolis, quod passim administrabant? Rursus quid prædicationi cù impositione manuum, quæ ad ordinandos Episcopos, & Sacerdotes fiebat: quæ magis Missæ sacrificio, quàm prædicatione peragi solet in Ecclesia? Rursus non obstat quod quidam interpretantur de sacrificio spirituali precum, divinæ laudis, & inuocatione nominis eius: quia nomen liturgiæ in Scripturis illa non significat, & quia satis dicitur, ieiunantes, & orantes, scilicet dum ministrarent Domino: Ergo distinctæ erant preces à ministerio. Adhæc sacrificia spiritualia orationis & ieiunij nunquam non faciebant Apostoli. Deniq; in Missa sunt orationes, laudes, inuocatio diuini nominis, & similia: superest igitur, vt necessariò intelligi, & exponi debeat de ministerio in sacrificio Missæ impenso, sine quo in Ecclesia Dei ordinationes, aut promotiones ad Ordines sacros non fiunt: ita vt ordinati sint Paulus & Barnabas in Mis-

sarum solennijs, vt habet consuetudo Ecclesiæ, & Traditio Apostolica. Habet enim Dionysius in Ecclesiastica hierarchia: Neque enim fermè fas est Sacerdotalis muneris mysterium aliquod peragi, nisi diuinum illud Euchariæ, augustissimumque Sacramentum compleat: Et Clemens supra citatus: *Post assumptionem ipsius, nempe Christi, nos oblato secundum eius ordinationem sacrificio puro, & incruento, constituimus Episcopos, Presbyteros, & Diaconos numero septem*. Quadrat quod dicitur de ieiunio, quia in Quatuor anni Temporibus præmittitur ieiunium, ad ministros Ecclesiæ ordinandos: quadrat ieiunium ante Missam, vt intelligas quod & post cœnã celebrarent Missæ sacrificiũ, vt institutio Dñi in cœna, & Ecclesiæ Corinthiorum consuetudo demonstrat. Postea tamen aliter videtur esse constitutum, vt videlicet non nisi ieiuni homines ad celebrandum sacrificium, vel ad perceptionem Sacramenti accederent: quod solũ ex hoc loco Scripturæ videtur deduci. Conuenit & hoc quod Gregorius scribit ad Episcopum Syracusanum, & Isidorus lib. de officijs, nimirum Petrum Antiochiæ instituisse ordinem Missæ. Et libro octauo Constitutionum Apostolicarum refert Clemens, Eudium ordinatum à Petro in Episcopum Antiochenum, & postea Ignatium à B. Paulo. Certè Leo Põtifex locum hunc de ordinatione Episcoporum intelligit, & interpretatur. Adhæc Roffensis libro de Sacerdotio in Lutherum, & Ioannes Faber Episcopus Viennensis, & nonnulli alij ex recentioribus locum hunc de ordinatione Pauli, & Bernabæ, quibus præmissum fuit Missæ sacrificium, interpretantur. In quo, præter corporis, & sanguinis Christi sacrificium, est in eo sacrificium contriti, & humiliati cordis, in confessioneque præmittitur; laudis, & gratiarum actionis sacrificium in euangelij prædicatione, & auditione eius; Panis, & vini oblatio ante transubstantiationem, qua testamur temporaria bona per Christum nos à Deo percipere; adhæc sacrificium panis, &

Ecclesia quo ritus, & ceremonia celebrantur. **Dion. de Eccl. hierar. p. 1. c. 3.**

Clem. lib. 8. const. Aposto. c. vlt.

Quæ fauente huic sententia de Missæ sacrificio.

1. Cor. 11.

Noua Ecclesiæ constitutio à Sacerdotibus, & laicis communicantibus obseruanda.

Greg. lib. 7. Registr. epist. 63. tom. 2.

Isido. lib. 1. de offic. c. 15.

Ordinè Missæ ubi Petrus instituerit.

Clem. lib. 8. const.

Leo epi. 79. B. Roffensis Faber Stapulen.

Missæ sacrificij varietates oblationes.

concordiæ in osculo pacis, & sumptione Sacramenti; Denique offerentius corpora nostra, & corda Deo in hoc ministerio; & nos vt Christi membra Patri cœlesti per Christum, & ministrum Sacerdotem offerimur: vt in tanta sacrificiorum multitudine, quæ cum Missa cõiuncta sunt, rectè dictum sit à Luca, Sacrificatibus autè illis Dño. Et hæc tenus ex Scripturis dictum.

Eadem veritas sacrificij incruenti à Traditione Apostolica, Concilijs Generalibus, Põtificum Romanorum decretis, atque veterum Patrum, tam Græcorum, quàm Latinorum testimonijs cumulatisime ac plenissime probari possit. Sed quia multa folia impleremus, & actum agere videremur; non existimauimus in re tam manifesta & cõspicua operæ pretium esse illa citare: tantum quædam breuiter perstringemus. Vt enim in sacris literis, pluribus nominibus gaudet hoc sacrificium; ita multis, & significantibus vocibus apud veteres Patres exprimitur. Dicitur enim à Dauide; sacrificium iustitiæ, vt multi Patres interpretantur. Dicitur sacrificium laudis, in quo est via ad salutare Dei videndum; de quo Dauid. Vocatur sacrificium panis, vel buccella frumenti à Paraphrase Chaldaeo, & Hebræa veritate Psal. 71. Dicitur iuge sacrificium à Daniele. Oblatio munda à Malachia; sacrificium Iuda, & Ierusalem. Vitulus saginatus, qui immolatur; iuxta Græcam literam apud Lucam. Munus offerendum ad altare, apud Matthæum; nam in Euangelio non est vllum præceptum feruens Veteri legi, vt docet Irenæus. Pascha nostrum, velut Apostolus vocat; Mensa Domini; ab eodem; Altare, de quo non potest edere Iudæus. Fractio panis; à Luca in Actibus; Liturgia, ab eodem. Quis ergo tantæ nobis testium refragari queat? aut quis tantæ testimoniorum luci valeat obsistere?

Sed veniamus ad Patres. B. Andreas Apostolus vocabat agnum: Ego, inquit, *quotidie offero agnum Deo; qui cum manducatus fuerit, integer perseuerat*. Quibus verbis indicat Andreas, se quotidie Missæ sacrificium obtulif-

Missæ sacrificij, quibus passim insignitur, & decoratur in scripturis sanctis, & Patribus variè appellationes. **Psal. 4. Psal. 49. Caldaus Paraphrast. Daniel. 8. c. 12. Malach. 1. Infrã. 3. Luc. 15. Matth. 5. Irenæ. lib. 4. c. 34. 1. Cor. 5. Infrã. 10. Heb. 13. Act. 2. Infrã. 13.**

B. Andreas Apostolus.

se. Concilium Nicenum vocat agnum, qui tollit peccata mundi: vt superius citauimus. Clemens nominat purum, & incruentum sacrificium. Dionysius Areopagita, salutaris hostiæ oblationem nuncupat: Irenæus appellat, Noui Testamenti nouam oblationem. Marcialis dicit esse sacrificium, & oblationem mundam, vnicuique remedium ad vitam æternam præstendam, & mortem effugandam. Cyprianus appellat sacrificium verum, & plenum. Athanasius, exanguem immolationem. Eusebius Cæsariensis, & Chrysostomus, sacrificium tremendum, terribile, perenne, honore plenissimum. Alij sacrificium singulare omnes excedens victimas; oblationem perennem; victimam veram; perfectam hostiam; incruentam sacrificij seruitutem; sacrificium quotidianum; ouem Dominicam. Augustinus nuncupare solet sacrificium pretij nostri, sacrificium Mediatoris, sacrificium verissimum, ac singulare: sacrificium Christianorum, victimam sanctam. Gregorius Romanus vocat oblationis hostiam, & hostiam salutarem. Põta autè tum victimam; tum hostiam vocatur: quia pro dextra victrice Christi oblata est in gratiarum actione: & hostes tum suos, tum nostros domat, secundum illud quod Põeta quidam cecinit: *Victima qua cecidit, dextra victrice vocatur*.

Hostibus à domitis hostia nomen habet. Rupertus quotidianas appellat Saluatoris exequias. Et alij sexceteris eiusmodi titulis, quos operosum esset, aut propè impossibile per censere, exornant, illustrantque. Illud nõ ilebo, quod Dionysius Areopagita de hoc sacrificio loquitur: *Est enim iuxta inclitum præceptorè nostrum (id est, Paulum) sacramentorum consummatio*. Vbi antiqua versio Dionysij habet, *Hostia hostiarum*: Græcè autem dicitur, *Τὸν ἅγιον*. Declarat autè Suidas quid sit illa vox, dicens, *Τὸν ἅγιον* quod est *ἅγιον*, καὶ τὸν ἅγιον ἀπὸ τῶν εὐνομένων ἐστὶν ἅγιον ἀπαρνημάτων. Hoc est: *ἅγιον*, sacrificium est mysteriosum, maximũ, & honorabile, ab his, quæ in ipso sunt impenis denominatũ. Plato etiam Teletas vocat expiationes, id est, perfecta sacrificia,

Concil. Nicenum. **Clemens lib. 8. constitu. Apost. c. vlt. Dion. cap. 3. par. 3. de Eccles. hierar.** **Irenæ. ibid. Marc. epi. ad Burdeg. cap. 3. Cypria. lib. 2. epist. 3. ad Cecilium.** **Athanas. Euseb. lib. 1. de demõ. Euang. cap. 10. tom. 1. Chry. hom. 24. in epist. ad Cor. 10. August. Greg. Rom. lib. 4. Dialogo. c. 57. tom. 12. Eucharistia, hostia, & victima quam verè dicitur.** **Quid. libr. 1. Pastorũ.** **Hostia vnde dicta.** **Ruper. lib. 2. de Diu. Offic. c. 10. Dion. Areopag. par. 1. c. 3. de Eccles. hierar.** **Eucharistia sacrificij quæ le Dionysio. Suidas.** **Τὸν ἅγιον quid.** **Plato lib. 2. de Repub. prope initium.**

quæ non solû priuatorû, sed & ciuitatû esēt, pro viuorû, & mortuorû peccatis expiandis: quæ omnia quadrant Eucharistico sacrificio. Nā mysteriosum est, maximû omnîû, & honore latræ venerabile: fiuntq; magnæ in ipso expensæ, nam omnes Ecclesiæ reditus, prouentus, decimæ, primitiæ, donaria, templa, altaria, vasa aurea, & argentea, ornamenta multiplicia, ministri, Sacerdotes, Episcopi, ad hoc vnû sacrificium honorificadû referuntur. Est & non solû vnus priuati sacrificium, sed etiâ totius Ecclesiæ: quia pro omnib; offertur, nec tantû pro viuus, sed etiâ pro omnibus vita defunctis. Diciturq; sacrificium sacrificiorû: vel quia omnia vetera sacrificia in illo cõsummantur, vel quia reliqua Ecclesiæ Sacramenta ab ista hostia vim expiandi habent, vt et si ipsa per se sacrificia non sint, virtute tamen huius sacrificij per illa operantis, sacrificia aliquo modo dici possint.

Non inuoluâ etiâ silêtio ipsam vocem Missæ: quæ vox vel Hebræa est, vt multi volunt, vel Latina. Qui Hebræam esse vocem tuentur, Missæ nomen à verbo mas, siue masas deriuant, quod est, pessionem, vestigal, tributû, vel munus personale pcedere, vel à verbo neza, quod significat leuationem pensû: vnde illud: *Eleuatio manû mearum, sacrificium vespertinum.* Nō solû enim Christus eleuatus fuit in cruce, sed etiâ in Eucharistia à Sacerdote super capita erigitur. Vnde eisdem prorsus significatus est nomen (nā & nomen est, & verbum, & pro onere personali accipitur.) Vnde apud Esaiâ dicitur, *Iuuenes ei; vestigales erûnt*, id est, in tributum, siue ministeriû, & in Deuteronomio, *Erunt tibi lamas*, id est, seruiet tibi sub tributo, vel in tributum, siue obsequiû. Et Salomon accipit pro collatione tributorû. *Sic fecit*, inquit, *Rex Salomō ascendere mas, id est tributû de omni Israel.* Sed manifestè in libro Deuter. dicitur: *Celebrabis diē festû hebdomadarû Dño Deo tuo missah*: id est, vt vertit interpres, oblationē spontaneâ manus tuæ, quam offeres iuxta benedictionē Dñi Dei tui. Et quadrat, vt denominatione fiat à nobiliori & uMissæ,

id est, ab oblatione, eo qd eleuatione manu fieret. Quadrat & qd dicitur, Iacobum fratrem Dñi Missæ celebradæ, ac peragendæ ordinē instituisse: vnde vox Hebræa etiâ ob mysterium fortè remansit: quemadmodum pleraq; aliâ in Officiõ Diuino remaserunt, vt, Alleluia, Osanna, Emmanuel, Sabbaoth. Nā B. Iacobum Iudaicè, & Christianè sacrificasse, post Egesippum, & Clemētem Alexan. & Eusebiûm, testatur Epiphanius duobus locis, nempè in Hæresin 29. & 68. vbi sic habet: *Sed & reperimus ipsum, eo quod ex David esset, propterea quod esset filius Ioseph, etiam Nazareum factum. Erat enim primogenitus ipsius Ioseph, ac sanctificatus. Insuper verò etiâ sacerdotio ipsum functû esse, iuxta vetus sacerdotiû reperimus. Quapropter etiâ permittebatur ipsi semel in anno ingredi ad Sancta sanctorum, velut lex pontificibus precepit: sicut scriptum est. Sic enim multi retulerûnt ante nos de ipso, Eusebius, & Clemens, atq; alij. Sed & foliû, siue bracteam (id est, mitram) in capite gestare ipsi licebat, quemadmodû re lati fide digni viri in suis Commentarijs restati sunt.* Sic ille. Huiusmodi sacerdotium Iacobo inuidisse Ananû propter nostrâ religionem, tacitè ex Iosepho indicat Eusebius in historiæ libris Ecclesiasticæ. Porro sacerdotio Christianorû functû, præter dictos testatur Hierony. in Catalogo scriptorû Ecclesiasticorum, Euseb. ibidè ex Sexto Clemētis Hypotheseo, à Petro, Iacobo, eiusq; fratre Ioâne post assumptionē Saluatoris Iacobû alterû Iustum cognominatum, Ierosolymorû Episcopû cõstitutum fuisse, quamuis à Dño alij ipsi essent prælati; sed gloriâ sibi non vendicasse. B. Ignatius ad Heronē Diaconum ita scribit: *Sine episcopis nihil agas, Sacerdotes enim sunt, tu verò minister sacerdotû: illi enim baptizant, Sacerdotiû agunt, ordinant, manus impnunt; tu verò eis ministras, sicut sancti Stephanus Iacobus, & ceteris Presbyteris in Ierosolymis.* Et iterum ad Trallia. *Quid est Presbyteriû, nisi institutio sancta cõsiliarij, & confessoris Episcopi? Quid etiâ Diaconi, nisi imitatores Christi ministrates Episcopo, sicut Christus Patri, & operâtes illi operationē mundâ, & immaculatam?*

Missæ celebrandæ ac peragendæ ratio à quo sit primû instituta.

B. Iacobus Domini frater appellatus, Iudaicè, & Christianè fertur sacrificasse. Egesippus, Clemens Alexan. Euseb. lib. 2. Eccl. hist. cap. 23. tom. 1. Epiphanius. Exod. 30. Heb. 9.

Euseb. loco præ allegato.

Iose. lib. 20. Antiqui. c. 26.

Hieron. to. 1. circa fin.

Euseb. vbi supra, c. 1.

Clem. Rom. B. Ignat. epist. 3.

Quod sit episcoporum munus.

Idem epist. 5.

Quid sit Presbyteriû: quid Diaconus? Ignatio.

Eucharistia sacrificij propria.

Eucharistia sacrificij sacrificiorum à Dionysio quare dicitur.

Missæ, Hebræa, an Latina vox sit; eiusque varia deductio. Mas, siue masas, & neza Hebræis quid.

Psal. 140.

Esai. 31. Deut. 20.

3. Reg. 5.

Deut. 16.

quomodo sanctus Stephanus beatissimo Iacobo, & Timotheus, & Linus Paulo, & Anacletus, & Clemens Petro? Hæc ille. Illû igitur instituisse ritû, ac morè sacrificandi, indicat Epiphanius in hæresin Collyridianorum. Mos illius ingenua procumbendi, vt ex alijs narrat Eusebius, & ex consuetudine procumbendi in frontem, frõs etiam occalluerat, vt tradit Chrysoström in Matthæu: ritus etiam ab Apostolicis tēporibus non discrepans, vt qui ferè ijdem sint cum his, quos Dionysius percurrit, & Chrysoström varijs operum locis ostendit. Proclus in epistola quadam, quæ extat inter libros Cyrilli, tradit, Clementem Petri discipulum, & dein de B. Basilium mysteria Missæ celebradæ in lucem edidisse, sed Basilium in breuiorem formam redegisse. Canon etiam 32. Sextæ Synodi in Trullo congregatæ, Iacobo fratri Domini, & Basilio rationem celebrandæ Missæ adseribit. Igitur si Missa, & ratio peragendi mysterij à B. Iacobo Apostolo Hebræo primû tradita est, mirum esse non debet, si nomen illi Hebræum indiderit Missæ.

Epiphanius in hæresin 79. Iacobi cogitamento lustris pietas, & in Deum reuerentia.

Euseb. li. 2. Eccl. hist. c. 23. to. 1.

Chryso. ho. 5. in Mat. to. 2. in init.

Dionys. lib. Eccl. Hierarchie.

Proclus.

Clemens Petri discipul.

ac deinde B. Basilium Missæ celebradæ mysteria in lucem ediderunt.

VI. Synod. II. optio.

Missæ Latine vnde sit dicta.

Ambros. epist. libr. 5. 33. to. 3.

Cassian. li. 3. 7. & 8.

Grego. li. 2. Dialogo. c. 23. tom. 2.

Athana. to. 3.

Chrysostr.

Alij tamen Latinam vocem esse volunt, & dictam, vel ab eo quod Missa sit hostia à Deo, vel quod Angelus pro ea ferenda mittatur, vel ab emittendis extra eâ Catechumenis, vt docet Ambrosius: vnde Diaconus re diuina peracta clamat: *Ite, Missa est*, quasi missio. Vnde qui apud nos est Latinus autor Cassianus, congregationis, ac vigiliarum Missam vocat finem, cum potestate abeundi, ac cessandi. Nec tantum expellebantur Catechumeni, sed etiâ excommunicati qui non communicabant: *Si quis non communicat, det locum*, sicut apud Gregorium in dialogis, aut vt est apud alios: *Si quis est Catechumenus, exeat foras.* Hoc etiam fieri solitû erat in Ecclesia Græca. Scribit enim Athanasius in epistola ad solitarios: *Plerique populorum missione è sacris facta abierant, aliquot mulierculis remanentibus.* Et Chrysoström homil. de Ecclesiæ mysterijs: *Ingressus es in Ecclesiam, o homo, ne ex eas, ni dimittare.* Hoc quoque fieri solitum in Gentium mysterijs compertum est, in quibus qui

rem diuinam facturus erat, populum rogabat, Quis hic? cui qui aderant, respondebant, Multi, & boni. Postremò sacrificiû hac voce cõcludebat: *Actus*, id est, populis datur dimissio. Ad quam dimissionem videtur alludere Beatus Lucas in Actis, vbi dixit: *Tunc ieiunantes, & orantes, imponentesque eis manus, dimiserunt illos.* Latini ergo nomen Missæ à primis Christianis acceptum, quoniam rerum potius, & pietatis, quàm verborum eruditionis erant studiosi, Missam ex suæ linguæ etymologia interpretati sunt: quemadmodum Ambrosius, & Lactantius nomen Paschæ Græcum esse, & à verbo patiendi desumptum, nullo religionis periculo hallucinati sunt: & Iustinus Martyr in dialogo cõtra Tryphonem in voce Satanus hallucinatus esse videtur: nam Sata, Iudæorum, & Syrorum voce inquit, apostatam, siue desertorem significari; Nas verò serpentem denotari: cum tamen vera eius etymologia sit, à voce Satan Hebræa, quæ aduersarium, vel contrariû significat.

Sed quoniam de Liturgia, & Missæ vocibus philosophati sumus, non erit ab re de nomine Eucharistiæ non nihil differere, & an in suo significato sacrificium in sacris literis designet, & vnde vim forticum est, vt sacrificiû altaris significet. Certè, vt hinc exordiamur, Origenes contra Celsum, Eucharistiam, Bonam gratiam interpretatur, sicut & noster Bernardus; Pannis, inquit, iste, per excellentiam Eucharistia dicitur, id est, Bona gratia: in hoc enim sacrificio non quælibet gratia, sed ille, à quo est omnis gratia, sumitur. Et Chrysoström in Matthæu: *Propterea, inquit, & reuerenda, ac salutaria illa mysteria, que in omni certè Ecclesia congregatione celebramus, Eucharistia, id est, Gratiarû actio nuncupatur.* Et reliq. Nicolaus Cabasilas in expositione Liturgiæ quærit, cur sacrû mysterium, quod in gratiarum actione, & supplicatione versatur, non etiam vtrumque, sed Eucharistia, hoc est, gratiarum actio, tantum dicitur. Et post multa concludit: *Quia enim, inquit, in ea Deo supplicamus, & gratias agimus,*

Gentilitios mos in sacrificando.

Act. 13.

Ambros. in 1. Cor. 5. tom. 5.

Lactan. lib. 4. c. 26. diuina instit.

Iustin. Mart. tyr. to. 2.

Satâ propriè Hebræis quid.

Eucharistiæ nomen vnde deductû sit.

Origen. lib. 8. cõtra Celsum, to. 2.

Bernard. ser. in cæna.

Chryso. ho. 26. in Matthæu, to. 2.

Nicolaus Cabasilas in expositione Liturgiæ quærit, cur sacrû mysterium, quod in gratiarum actione, & supplicatione versatur, non etiam vtrumque, sed Eucharistia, hoc est, gratiarum actio, tantum dicitur.

Et post multa concludit: Quia enim, inquit, in ea Deo supplicamus, & gratias agimus,

Cum Eucharistia etiâ in supplicatione versetur, cur gratiarû actio tantum nominetur.

sed gratiarum quidem actio, Dei opus est, ut dictum est; supplicatio vero, humana imbecillitatis: & gratiarum quidem actio, propter plura; supplicatio vero, pro paucioribus. Illa enim propter omnia, ut semel dicam, bona; hæc vero in nonnullis: propterea oportebat ex melioribus, & pluribus ei nomine imposito, appellare Eucharistiam. Ita enim etiam homo dicitur animal ratione positum, licet sit alicuius particeps, quod caret ratione, ut qui a meliori, & maiori parte vocetur; & maxime quia primus, qui id ostendit, Dominus noster Iesus Christus, non supplicans, sed solum Patri agens gratias, hoc mysterium peregit, & tradidit: & ea de causa, quod illud esse accepit, hoc vocat, Eucharistiam nominans. Sic ille. Hæc germanior est significatio, nondum tamen plena. Legi tamen apud Valerium Maximum, & Ovidium quædam, quæ huius vocis proprietate magis indicarent. Scribit ille: Conuiuium, inquit, etiam solenne maiores instituerunt, idque Charistia appellauerunt, cui præter cognatos, & affines nemo interponatur: ut si qui inter necessarias personas querela esset orta, apud sacra mensa, & inter hilaritatem animorum, fautoribus concordia adhibitis, tolleretur. Sic ille. Ovidius vero in Fastis sacros dies cuiusque mensis percensens, ait: Proxima cognati dixere Charistia chari: Et venit ad socios turba propinqua deos. Scilicet à tumultis, & qui perire, propinquis Protinus ad viuos ora referre iuuat. Postq; tot amissos, quicquid de sanguine restat, Aspiceret, & generis dinumerare gradus. Innocui veniant, procul hinc, procul impius esto. Frater, & in partu mater acerba suos. Et infra: Dii generis date thura boni: concordia fertur Illo præcipue mitis adesse die. Et libate dapes, ut grati pignus amoris Nutriat intinctos missa patella cibos. Hæc illi duo, vbi planè videntur describere formam quandam sacrificij, quæ ad opprimendas simultates, & discordias sedandas instituta erat: vnde

facram mensam illam vocat Valerius, & illic aderant concordia conciliatores, qui omnes extinguere simulantes. Erant igitur Charistia, solenne festum, quo symposia agitabant vnpropinquit & consanguinei, & dona vltro, citroque transmittabant; & mortui quoque ad hæc conuiuia conuocabantur, & impij ab illis pellebantur. Dices; Quid Charistia cum Eucharistia? Multum per omnem modum. Voces enim istæ valde propinque sūt: & nostra Eucharistia quantum ad nomen, non addit nisi aduerbium in, appositum, ut puto, ad designandum sacram, & præstantissimam conuiuij rationem, ut præ illa nihil videri possint Ethnicorum Charistia. Et vtraque vox à verbo Græco descendit χαρισται, quod est gratificari, siue gratum facere, siue etiam condonare, & ignoscere, delictique gratiam facere: quod mirificè quadrat solennitati illi Ethnicorum, sed multo magis nostræ, ut dicemus. Nec est quod rursus mireris, χαρισία, esse neutrius generis, nobis vero fœminini: leuissimum id videri debet, cū in vtroque genere vsurpata sit illa vox, & Concilium Nicenum τὰ ἑξαπίσια, in neutro posuit pro nostra Eucharistia: quemadmodum Iustinus apologia ad Antonium Pium, & Origenes lib. contra Celsum, τὰ ἑξαπίσια, vocauit nostrum altaris sacrificium. Est etiam Græcis χαριστήριον θύων, per sacrificium agere gratias, siue pro acceptis beneficijs sacrificare. Imò illa eadem vox χαριστήριον, & χαριστήριον, est apud Pollucem placenta species; ut magis admirari valeas. Cæterum si rem ipsam spectemus, ego aliud in illo dicto conuiuium cernere non possum, quam vmbra quandam, & picturam nostræ sacrosanctæ Eucharistia, quæ sacrum est conuiuium, ut Ecclesia vocat. Hæc enim proculdubio est instituta ad mutuas querelas, & quotidianas offensiones; quæ nobiscum Deo communi fidelium omnium parente, & cum proximis, quasi cum fratribus nostris intercedunt, terminandas prorsus, atque extinguendas, quasi intra domesticos parietes, ne in iudicium externum illæ quoquomodo veniant. Erat in illis Concordiæ dea con-

Eucharistia aduerbiū, in cur additum apud Græcos. Charistia, siue Eucharistia vnde deriuentur.

Eucharistia fœminini, & neutrius est generis.

Concil. Nicenum can. 13. Iustin. Martyr tom. 1. Origen. lib. 3. contra Celsum, tom. 2. Iul. Pollux.

Eucharistia re quid sit, & cur instituta.

Charistia Gentilium Christianorum Eucharistia quæ pulchre consentiant.

Valer. Max. lib. 2. de instit. c. 1. initio fere.

Charistia quid.

Ouid. lib. 2. Fastorū post medium.

Ephes. 2. 1. Cor. 10.

Qua ratione Sacerdotes, homines cū Deo reconciliant.

Matth. 5.

Quid Diaconus in Græcorum Ecclesijs tempore cōmunionis clamitas: Sancta sanctis, nos doceat.

Iustin. loco dicto. Cypria. ser. 5. de lapsis.

Aug. in lib. de Doctrina Christiana, tom. 3.

ilians omnes: est & apud nos verus Dei Filius, concordia, & veri amoris autor, & amator, qui venit vtraque facere vnum. Vnde Eucharistia dicitur Synaxis, communio, & vnus panis. Aderant præterea in illis conuiuijs cōcordia fautores: adsunt in nostra Eucharistia Sacerdotes, qui Eucharistia conuiuium instruunt, & dispensant: & eos, qui ea participare debent, à peccatis expiant, & absoluunt, quasi quidam concordia administri, & conciliatores. Defunctorum quoque anime ad illam mensam vocabantur: nostra quoque Eucharistia non tantum pro viuorum peccatis expurgandis, sed etiam defunctorum delictis expiandis, quod plenè Deo reconciliantur, adhibetur, quatenus est sacrificium. Pellebantur de illo conuiuium impij, & scelerati, quique magnis flagitijs erant contaminati: de nostro quoque pelluntur peccatores publici, qui scelerum suorum poenitentiam minimè egerunt. Vnde Dominus illam sanctissimam legem quasi concordia edixit, alludens ad Eucharistia mensam: si offers, inquit, munus tuum ad altare, & ibi recortatus fueris quia frater tuus habet aliquid aduersum te; relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo; & tunc veniens offeres munus tuum. Quamobrem Diaconus tempore cōmunionis in Ecclesijs Græcorum clamat: Sancta sanctis; admonens, ut qui non satis sunt à peccatis mundati, sacram mensam non attingant. Mittebant illi quoque in sua mensa ad absentes, libatorum, seu prægustatorum ciborum munera: & Eucharistia olim, ut testatur Iustinus, & Cyprianus, absentibus mittebatur, sicut hodie in vsum infirmorum mittenda asseruatur. Vides ergo quanta sit, & vobis, & rerum cōuenientia? Nemo tamen existimet me Gentilium fabulas in allegorias convertere, quod magnum Ecclesie lumen Augustinus videtur reprehendere; non enim eo hæc animo à me sunt allata; sed quo tantum nomen Eucharistia à sacrificij ratione non abhorre indicarem, atque Paganos planè inscios, & ignaros quedam sacrificiorum symbola bonis in-

spirantibus Angelis vsurpasse, in hoc ipsum, ut illis assuefacti minus admirarentur, cū ad amplectendam Evangelicam veritatem vocati, vel audiret nomen Eucharistia, vel mensam sacrificij Christiani, paratam illis omnibus, qui querelas, & animorum acerbitates ommitterent, & iniurias condonarent, ut ita primùm Deo, deinde fratribus reconciliarentur. Videtur etiam ex ipso Evangelico contextu accipi posse, Eucharistia vocem à sacrificij ratione non esse alienam. Nam cū Dominus in cœna panem accepisset, & gratias egisset, siue benedixisset (idem enim est ἑξαπίσιας, & ἑλογίας) id est, Eucharistiam conficisset, & in ratione sacrificij Eucharistici Patri obtulisset, ut Fides tradit Catholica, & nuper Concilium definiuit Tridentinum: inde profectum est, ut in Nouo Testamento Patres Eucharistia nomine gratiarum actionis sacrificium denotari intellexerint, & Paulus in priori ad Corinthios, calicem benedictionis, cui benedicimus, inter ea, quæ Deo immolata sunt, recenseret: qui etiam dici potest calix Eucharistia, quia illa benedictio, & gratiarum actio non nisi more sacrificij peragitur: tamen & inferius in eadem epistola Paulus habet: Caterum si benedixeris spiritu; qui supplet locum idiotæ, quomodo dicet, Amen, super tuam benedictionem? quoniam quid dicas, nescit. Nam tu quidem bene gratias agis, sed aliter non edificatur. Obserua, Apostoli sermonem esse de eo, qui in Ecclesia benedicit, siue gratias agit: & vbi nos habemus, super tuam benedictionem; Græcè habetur, ἰνὴν οὐ ἑξαπίσια, vbi Interpretes nomen Eucharistia, vel gratiarum actionis per benedictionem expressit. Et non absque probabilitate quidam volunt illo verbo significatū esse Eucharistia sacrificium in illa benedictione, duplici videntes coniectura. Altera est, quia ibi dicitur: Qui supplet locum idiotæ, vbi ostenditur, ministros ab Ecclesia fuisse præpositos ad respondendum gratias agentibus, at quando Ecclesia alios habuit in templo gratias agentes cum ministris, nisi Sacerdotes gratiarum actionis sacrificium

Eucharistia vocabulum à sacrificij ratione minime abhorre. Matth. 26.

Concil. Trid. sess. 22. c. 8.

1. Cor. 10.

Infra 14.

Hunc locum Apostoli Quomodo dicet, Amen super tuam benedictionem, ad Eucharistiam pertinere, dupliciter

offerentes, quibus Diaconus assistit, & omnium circumstantium nomine respondet. Altera, quod supplens locum idiotæ, respondebat; Amen. Si autem Iacobi fratris Domini Millam, & Græcorum, id est, Basilij, & Chrylostomi Liturgias diligenter inspicias, aperte deprehendes, quod ubi Sacerdos alta voce verba, quibus conficitur Eucharistia, pronuntiasset; totus populus acclamando, & ratum, quod fiebat, habendo, respondebat, Amen, tam in panis sancti, quam in vini propositi consecratione. Et præter eos, idem docent Iustinus Martyr, & Ambrosius, & Augustinus, ac Leo. Itaque olim, vel populus respondebat, Amen, vel is, qui locum eius sustinebat, seu, ut ait Paulus, qui locum idiotæ supplebat. Ex illa ergo responsione colligimus non esse mentionem apud Paulum de quacunque simplici gratiarum actione, sed de illa, quæ cum sacrificio altaris coniuncta erat, & publicè in Ecclesia celebrabatur, & illi omnes assistebant; & de illa ait, *in rñ õi ÷χριστία*, id est, in tua Eucharistia, quam benedicendo, sine gratias agendo perficis. Et hæc de voce Eucharistia.

Præter traditiones, rationes multæ, & magnæ suppetunt, ad statuendam veritatem sacrificij. Prima est, à Christi Sacerdotio, quod moriens in æternum promeruit: non est autem æternum, vel propter oblationem semel factam in cruce, vel oblationem semel factam in cœna, sed quod quotidie per ministros offerat, usque ad iudicium, maxime quia perfectior est potentia frequentata, quam cum vno actu. Hinc Oecumenius in Catena. Psalmi 109. annotat dici Sacerdotem in æternum, non propter passionem, sed respectu præsentium sacrificiorum, per quos summus ipse Sacerdos sacrificat. Et idem Theophylactus docet in eadem verba allegata à Paulo in epistola ad Hebræos, & ante hos Eusebius Cæsariensis in lib. de demon. Euan. nec non Epiphanius & Haymo in epist. ad Hebræ. alijque permulti. Deinde Christus est summus Sacerdos, seu Sacerdos magnus, siue Põtifex secundum omnes, & non metaphorice, sed maxime proprie,

ergo alios Sacerdotes sub se offerentes habet; alioqui non esset summus. Ad hæc Sacerdotium Christi perfectum debuit auferre verus imperfectum: ergo si non est aliud, quam illud Christi in cruce, quod cessante cruce cessauit, vetus igitur Sacerdotium ac perinde lex nondum desijt, quia quælibet lex habet suum Sacerdotium quo legem ipsam interpretentur, & custodiant, ac legem veterem sustulit, ergo & Sacerdotium: sicut ergo nec duæ leges, ita nec duo Sacerdotia esse possunt. Adde quod hic summus Sacerdos, summa impetrare solet. Sed plus est impetrare non solum communionem ex præsentia passionem tantum sumentes, vniuentemque cum proximo, sed etiam impetrare in star sacrificij, quod etiam non sumentes ex memoria iuvat, & cum Deo vninit. Amplius, ab Ecclesia, & eius lege petuntur rationes. Nam ut Ecclesia sit populus Dei, eget sacrificio, ut lege instructe de via, & fine; & Sacerdote docente ipsam viam, & orante pro transgressore legis. Et mutuo se inferunt hæc quatuor, lex Dei, populus Dei, Sacerdotium, & sacrificium. Et Antiochus (ut liber primus Machabæorum tradit) abstulit sacrificia, ut tolleretur legem Dei. Errassetque hætenus perniciosissime Ecclesia vsurpando sibi Sacerdotium, & fingendo sacrificia, & Patres non solum non reprehendentes, sed applaudentes grauissimo in errore versati fuissent. Dubitare etiam de his, quæ facit Ecclesia, insolentissime est superbiæ: ut docet Aug. ad Ianuar. Postremo petuntur rationes ab orbe ipso: nam offerre, vel sacrificare, ad moralia præcepta iuris naturæ spectat: quæ Xps in Euangelio non sustulit, sed firmavit. Deinde toti orbi innatum atque infixum est, quod Deo sit sacrificandum, & quod optima sint ei offerenda: vnde Abel de primogenitis obtulit, non ergo in offerendo erramus; nec in offerendo Xpo, quo nihil habemus nobilius, ac præstantius. Nec obstat illud esse nobis datum: quia nihil valemus offerre, quod de manu eius non acceperimus, iuxta illud: *Tua sunt omnia; & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi.* Ad hæc Patres sacrificabant, ac externa sa-

II. argum.

III. argum.

III. argum.

I. Mach. I.

Dubitare de his quæ facit Ecclesia, insolentissime est superbiæ. Augusti. epist. 112. vel 119. to. 2. Offerre, vel sacrificare quæ ad præcepta pertinet. V. argum.

VI. argum.

Gen. 4. 1. Para. 29.

VII. argum.

crificia

Iustin. Martyr ibidem Ambros. li. de his qui myste. iniuriantur, ca. 9. tom. 2. August. Leo ser. 6. de ieiun. septi. men.

Ratione eadem veritas multiplicatõ probatur.

Oecumeni. Christus, Sacerdos in æternum cur dicitur. Theophyl. in ca. 5. ad Hebræos. Euseb. Cæsariensis. li. 5. de demon. Euan. cap. 3. tom. 1. Epiphanius in hæc. 55. Haymo in c. 8. ad Hebræos.

crificia offerbant, non obstante sacrificio spirituali, vel fidei, vel precum, vel diuinæ laudis; non obstante etiam passione Christi futura; ergo & nos offerre possumus Christum Deo in Eucharistia, non obstantibus sacrificijs spiritualibus, neque passione Christi transacta. Iam rationes in contrarium diluendæ erant, nisi quod ut arbitror, melius, ac commodius refellatur post absolutam de sacrificio Domini integram doctrinam traditam. Nos verò

ad huius sacrificij veritatem illustrandam, ac examinandam, alios articulos ad illam pertinentes, disputationis gladio, ut hætenus fecimus, secabimus; ut proinde abnegata omni impietate, & doctrina falsa, illustrior fiat, & gloriosior autor tanti sacrificij Dominus noster Iesus Christus, cui cum Patre, & Spiritu sancto, detur omnis honor, laus, & imperium in sempiternum, Amen.

TRACTATUS XXIX.

IN quo examinatur, an Sacrosancta Eucharistia veram, & propriam induat sacrificij rationem, an verò metaphoricam, & impropriam.

QUÆSTIONEM an sit, consequitur, ut Philosophi tradunt, suapte natura quæstio quid sit: cum igitur duobus præcedentibus tractatibus expedierimus, Eucharistiam, sacrificium, seu hostiam salutarem esse, merito disferendum est, ob quam causam Eucharistia sit sacrificium. Respondemus autem, sacrificij rationem illi competere: quia nomen, & natura, siue definitio sacrificij illi proprie, & verè quadrare, & consonare comprobatur. Nam propterea Christum, Deum, & hominem esse dicimus, quia nomen, & ratio, tum Dei, tum hominis illi competit. Hoc ergo ut intelligatur, nomen ipsum, & res siue natura rei interpretanda nobis est, tribusque exemplis, quo clarior, & apertior reddatur, illustranda. Est autem nomen, notitia quædam generalis, & confusa rei, ex aliqua proprietate eius, vel accidenti deprompta; Definitio verò exacta est, integra & peculiaris naturæ rei comprehensio, atque explicatio.

præter nobis est cognitum, hoc est, æternum, quo adunamur, ignorandum non est, proprie iuxta B. Augustini, ac B. Thomæ doctrinam, significari actionem quædam mysticam, rem aliquam externam applicatione ad Dei cultum, & oblatione sacramentem. Est enim sacrificium, iuxta etymon verbi, factio sacri, sicut artificium, opificium, lanificium, & beneficium, nomina sunt actionum. Sacrificare item est, rem Deo sacram facere, & rem iam sacram Deo applicare: sicut consecrare virginem, vel Sacerdotem, nihil est aliud, quam virginem, vel Sacerdotem tanquam rem sacram Deo applicare, atque dedicare, ut iam siue virgo sacra, siue Sacerdos alijs vsibus profanis accommodari nec possint, nec debeant. Hoc autem sacrificare proprie consistit in operatione, qua rei faciem quædam sacram tribuimus: sicut proprie facere, est opus præstare, cui facies quædam velut à faciente tribuitur, ut sartor tribuit vesti faciem, & architectus domui. Præter hanc significationem primariam habet sacrificij nomen aliam

Quare Eucharistia sit sacrificium.

Nom. & definitio quid.

Aug. li. 10. de Ciuitate Dei c. 5. to. 5. Thom. 2. 2. q. 85. ar. 1. to. 9. par. 2. Sacrificium nomine tenet quid sit. Sacrificare quid.

Alter significatus.

germa-

Beneficium quid.

germanam, & propriam significatio- nem. Sumitur enim pro re ipsa sensibili, & externa Deo sacrata, atque oblatia: unde animal ipsum dicitur victima, & hostia, & sacrificium: sic beneficium dicitur, non solum actio ipsa beneficiendi, sed etiam munus ipsum collatum: & apud sacros Theologos, intellectus, voluntas, & memoria, non tantum facultates ipsas, & eorum actus, sed etiam res ipsis obiectas, significant. Et in sacris literis Fides, Spes, Caritas, promissio, oblatio, non tantum habitus virtutum, vel actus credendi, sperandi, amandi, promittendi, & offerendi dicuntur, sed etiam ipsa obiecta credita, sperata, amata, promissa, & oblata. Atque his duobus modis sumitur vox sacrificij; metaphoricè autem, & figuratè, quodcumque bonum opus, quod Deo gratum esse existimamus: ut eleemosyna, de qua testatur Apostolus: Beneficentia, & communio- nis nolite obliuisci: talibus enim hostijs promeretur Deus. Et ad Philippenses, agès gratias de eleemosyna missa, ait: Habeo autem omnia, & abundo: repletus sum, acceptis ab Epaphrodito qua misistis, in odorem suauitatis, hostiam acceptam, placentem Deo. Vel externum aliquid denotat, quod Deo offertur, sed à Sacerdote non sacratur, ut martyriū, maceratio carnis, prædicatio Euangelij, laus, & gratiarum actio, decimarū, ac primitiarum collatio, oblationes, numi, candelæ, panis, & vinum, quæ offeruntur; nam hæc omnia sacrificia dicuntur per metaphoram, etiam si non consecrentur, quibus Scriptura plena est. Ait enim Salomon: Tanquam aurū in fornace probauit illos, & quasi holocausti hostiam accepit illos. Et Paulus ad Romanos: Obsecro vos fratres per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem. Et infra: Vt sum minister Christi Iesu in Gentibus, sanctificans Euangelium Dei (vbi Græcè dicitur ἱεροσπεύω) ut fiat oblatio Gentium accepta, & sanctificata in Spiritu sancto. Multa enim Deo sacrantur, sed non ut illi offerantur quasi sacrificium, quemadmodum templū, altare, calices, Sacerdotes, virginēs, ornamenta, & omnes in baptismo san-

ctificati: sicut è contrario multa offeruntur Deo in altari, sed non sacrantur, ut primitiæ, decimæ, numi, thura, candelæ, & similia; nam talia sunt dona, ac munera, & oblationes: ut rectè propterea habeat Paulus, munus Sacerdotis esse, offerre dona, vel munera, & sacrificia. Aliud ergo est sacrificium, aliud donum, munus uè, quia sine morte, & sanguine, & ceremonia sacrante Deo offeruntur: ut expendit Chrysostomus, atq; scius sectator Theophylactus: siue illud sit internū opus Deo gratum, ut cor contritum, fides, oratio, obseruatio mandatorum Dei, siue dilectio, siue obedientia; de quibus sacraam literarū extant testimonia. Ait enim Dauid: Sacrificium Deo Spiritus contribulatus; cor contritum, & humiliatum Deus non despicies. Et Daniel, In anima contrita, & spiritu humilitatis suscipiamur. Sicut in holocausto arietum, & taurorum, & sicut in millibus agnorum pinguium: sic fiat sacrificiū nostrum in conspectu tuo hodie, ut placeat tibi. Rursus Paulus, Sed si immolor supra sacrificium, & obsequium fidei vestræ; gaudeo, & congratulor omnibus vobis. Item de oratione ait Dauid; Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo: eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum. Rursus de matorum custodia habetur apud Ecclesiasticum; Sacrificium salutare est attendere mandatis, & discedere ab omni iniquitate. In symbolum enim quod interna nostra Deo offerimus, externa offerenda sunt: quæ nisi propter interna Deo non placent, & sine illis gratata minimè sunt: ideo diligere Deū, & Proximū tanquā seipsum, maius est omnibus holocaustomatibus, ut Dominus docet apud Marcum; Et, Melior est obedientia, quàm victima; & auscultare, magis quàm offerre adipem arietum: ut habetur primo libro Regum; Oseas quoque inquit; Misericordiam volui, & non sacrificium, & scientiam Dei plusquam holocaustum. Hinc Augustinus; Sacrificium, inquit, visibile inuisibilis sacrificij Sacramentum, id est, sacram signum est. Hæc ille. Ideo sine internis, externa non placet. Quare per Esaiam ait; Quò mihi multitudinè victi-

Heb. 5. Infra. 8. Sacrificium, munus, vel donum distinguuntur.

Chryso. ho. 13. in epist. ad Hebraeos tom. 4. Theophyla. ibid. c. 8. Psal. 50.

Dan. 3.

Philip. 2]

Psal. 140.

Eccle. 35] Internè oblationis argumentum.

Mar. 12] 1. Reg. 15. Ose. 6. Matth. 9. Aug. li. 10. de Ciuitate Dei, cap. 5. tom. 5. Sacrificium quid secundum Augustini.

Esa. 1.

Sine internis externi Deo minimè placent.

Oblationes internis quæ sunt, improprie sacrificia dei ostenduntur.

Jerem. 7. Secundum argumentum.

Tertium.

Gen. 22. Quartum.

Apocal. 1.

Sacrificij propria acceptio

De natura sacrificij agitur.

Scire quid sit.

Materia quid & quæ materia sacrificij sit.

Apollonij Tyanei de sacrificio error

marum vestrarum, dicit Dominus? plenus sum holocausto arietū, & adipe pinguiū, & sanguinem vitulorū, & agnorū, & hircorū nolui. Quod autè hæc interna metaphoricè dicantur sacrificia, ut canticum cordis, iubilum mētis spirituale, & domus, templū, corpus, vinea, ciuitas Ecclesiam, vel Rempubicam designat, ex nonnullis liquidū redditur. Primo, quia in illis non inuenitur operatio Sacerdotis mystica, vel oblatio, quæ Deo applicetur, ut in primitijs, & decimis. Deinde quia in Jeremia dicitur: Non præcepi eis in die, qua eduxi eos de terra Ægypti, de verbo holocaustomatū, & victimarū. sed hoc verbū præcepi eis, dicens, Audite vocem meam, & ero vobis Deus, & vos eritis mihi populus. Vbi distinguit præcepta, & eorū obedientiā, à sacrificijs. Tertio, quia sacrificia externa, & sensibilia erāt, quæ in lege offererentur: & à notioribus nobis factæ sunt denominationes. Vnde Isaac dicebat patri suo, Ecce, inquit, ignis, & ligna: vbi est victima holocausti? Quarto, sic accepta voce sacrificij, nullā peccatiā re spectant, sed ad omnē virtutē, legē, personā, tēpus, & locū pertinet, cōmuniaq; sunt omnibus hominibus, quia non habent propriū Sacerdotem, sed omnes ad metaphoricè sacrificandum Sacerdotes sunt, iuxta illud, Fecit nos regnum, & sacerdotes Deo, & Patri suo. Proprie verò acceptū sacrificiū ad virtutē patriæ, seu religionis pertinet, quæ ad reddendum Deo debitū cultū intus & extra docet animū, & inflectit: habetq; propriū, & selectum Sacerdotē sacrificiatem, & tempus, & locū sacrificio deputata. Atq; hæc de nomine quidem philosophati sumus.

Accedamus ad naturam, & definitionē sacrificij: quæ ex quatuor causis pensanda est. Scire enim, secundū Philosophos, re est per causas suas cognoscere: quæ cū quatuor sint, materia, forma, efficiēs, & finis, diligētē sunt perscrutandæ, & propositæ materiæ adaptandæ. Materia igitur, res est sensibilis, & externa: & quæ à nobis in pretio habeatur. Malè enim Apollonius Tyaneus solā mentē, & orationē docebat Deo sacrificandā: quia animalia inquit, im-

mūda sunt, & Deus illis non eget: ut Eusebius Cæsariensis tradit in lib. de præparat. Euang. Sed certè Deus non propter se, sed propter nos, & bonū nostrū volebat sacrificiū: & nihil est per se imundū, & placebat animus pius, & religiosus sacrificatis; ut propterea diceretur odorari odorē sacrificij, vel suauitatis. Hæc autè materia sensibilis, non tantū erat res vita carens, & inanimis, sed etiā animata: unde Cain obtulit fructus terræ, & in lege offereretur similia cocta aqua, & fricta sartagine, vel decocta craticula, furnoq; Offereretur præterea panis, vinū, thus, thymiana, sal, & oleū: ut habes in libro Leuitici. Erāt etiā animata sacrificia, & viuā, etiam si Porphyrius negauerit illa esse sacrificia: dabantur enim pro vita offerentis, donec melior hostia, id est, Christus appareret: ut idem Eusebius docet; & præterea ad significandū Christi sanguinē, quo solo omnia peccata erant expianda; Omnia etiā, quæ vsui nostro apta erant, & cōmoda, mensæ altaris Domini proponebantur, quæ ea per ignem edere cōsebatur. Hæc autè materia, siue animata, siue animæ expers, in ratione sacrificij soli Deo offereretur. Sic enim in Exodo scriptū legim⁹: Qui immolat dīs, occidetur; præterquam Dñs soli: Et Apostoli Paulus, & Barnabas, ut viderunt populos sibi volentes sacrificare, dixerūt: Viri, quid hæc facitis? & nos mortales sumus, similes vobis homines; annūtiātes vobis ab his vanis conuerti ad Deū viuū, & quæ sequuntur. Et lex erat vniuersalis; Dñm Deū tuū timetis (siue adorabis) & illi soli seruietis. Quod verò Danieli præcepit Rex Nabuchodonosor thus, & hostias offerri: verisimile est illū ea recusasse, ut Paulus, quia rectè nouerat, sacrificiū soli vero Deo tribuendum: ut August. docet in epist. ad Deo gratias: cuius hæc sunt verba: Hoc sanè nec ista breuitate prætereundū est, quod tēplū, Sacerdotem, sacrificiū, & alia quacunq; ad hæc pertinentia, nisi vni vero Deo deberi nosset dī falsi, hoc est, demones, qui sunt prauaricatorum Angeli, nunquā hæc sibi à cultoribus suis, quos decipiunt expetissent. Et alibi inquit: Nec tamē nos eisdem Martyribus templa, sacerdotia, sacra, & sacri-

Eusebi. lib. 4. de Præparat. Euang. c. 5. to. 1.

Gene. 3.

Gene. 4. Leuit. 7.

Leuit. 2. Animalia viuā Deo sacrificanda negauit Porphyrius.

Eusebi. lib. 1. de Demōstr. Euang. c. 10. to. 1.

Exod. 22. Acto. 14.

Deut. 6. Infra. 10. Matth. 4. Danielis pietas, & modestia sibi oblata sacrificia recusantis. Augu. epist. 46. quæst. 3 tom. 2.

Idem lib. 8. de Ciuitate Dei cap. 27 tom. 5.

ficia constituimus: quoniam non ipsi, sed Deus eorum nobis est Deus: Honoramus sanè memorias eorum tanquã sanctorum hominum Dei, qui usq; ad mortem suorum corporum pro veritate certarunt, vt innotesceret vera religio falsis religionibus, fictisq; conuiciis: quod etiã si qui antea sentiebant, timendo reprimebant. Quis autẽ audiuit aliquando fidelium stantem Sacerdotem ad altare etiã super sanctum corpus Martyris ad Dei honorem, cultumq; constructum, dicerẽ in precibus: Offero tibi sacrificium, Petre, vel Paule, vel Cypriane. Hactenus Augustin. Innocentius quoq; III. lib. Mysteriorum Missæ, docet templo, altari, sacrificio, & Sacerdotio, vt virtutibus, & interno patrie cultu solũ Deum honorandũ, atq; venerandũ: cuius quidem prædicto in loco hæc sunt verba: *Dua sunt species seruitutis: Vna que debetur soli Deo creatori, & dicitur latría; & altera, qua creaturis impenditur, & dicitur adlatria. Vtramq; specie determinat Dominus, dicens: Reddite qua sunt Cesaris, Cesari; & qua sunt Dei, Deo. Ad latriam pertinent templa, altaria, sacerdotia, sacrificia, & huiusmodi, qua sunt soli Deo exhibenda, qui glorificatur in concilio sanctorum, magnus & metuendus super omnes, qui in circuitu eius sunt. Non enim sanctis, ad honorem Dei, sed Deo potius ad honorem sanctorum dedicantur templa, consecrantur altaria, sacerdotia statuuntur, sacrificia offeruntur. Ne forte si secus agatur, non theosebia, sed idololatria committatur. Hæc ibi. Illis ergo quatuor externis quasi vocibus proprijs protestamur fidẽ ad Deũ verũ, & vt talem creditũ. Alia verò rituum symbola, vt thurificatio, detectio capitis, genuflexio, prostratio, oratio, inuocatio, gratiarũ actio, æquiuoca sunt, & p voluntate exhibentis, aut dulciã, aut latriæ seruitutem testantur. Vt enim inter virtutes quædam sunt, quæ habent Deum pro obiecto, vt Theologicæ, & latría, seu religio, quatenus illas amplectitur, aliæ verò sunt cõmunes Deo, & hominibus, vt pietas, obedientia, amicitia: ita etiã inter ceremonias externas, aliæ sunt priuatæ, aliæ verò cõmunes sunt Deo cum hominibus. Quod autẽ soli Deo offeratur sacrificia; intelligo tam Filio, & Spiritui sancto, quã Patri, quiã*

vnus sunt tantũ Deus: vt notauit Fulgentius Ruspensis Episcopus contra quosdam sui temporis hereticos in Africa, qui soli Patri dicebant esse sacrificandum: quod erat perinde, ac dicere, Filium, & Spiritum sanctum nõ esse Deũ. In quos scribunt Marcellinus Põtifex epist. Decretali, & August. lib. de Ciuit. Dei. & Nicolaus Cabasila in expositione Liturgiæ. Hinc Ecclesia toti Trinitati offert Eucharistiã: *Suscipe, inquit, sancta Trinitas, hæc oblationẽ, quam tibi offerimus.* Et Missa absoluta, ait Sacerdos: *Placeat tibi, sancta Trinitas, obsequium seruitutis nostræ, & reliqua.* Et hactenus de materia sit dictũ. Forma sacrificij, est actio mystica rã sacrans, applicatione ad cultũ, & oblatione, qua Deo offertur; sine qua oblatione non est sacrificiũ, vt Theodorus Balsamo interpres Canonum Græcorũ docet de præconsecratis. Nam Græca Ecclesia in Quadragesima tantũ die Dominico, ac Sabbati sacrificat, ac Missam celebrat: cæteris verò diebus præconsecratis vtitur. Idem etiã docet B. Thomas in 2.2. de decimis & oblationibus pro cultu Dei, & tabernaculo, ac templo: sicut etiam de sacrificijs metaphoricis dictum est. Illa verò actio mystica fiebat impositione manũ, quæ maestationem præcedebat de more, vt habes Leuit. 8. deinde immolatione, siue maestatione, abdicatione à se, & elevatione per modum Crucis, de qua: *Elevatio manuum mearum* (quæ Theruma Hebraicè dicitur) *sacrificium veperinum.* Hinc in Exodo scribitur: *Sumes quoque pectusculum de ariete, quo initiatu est Aaron, sanctificabisq; illud elevatũ corã Dño, scilicet in modũ crucis; nã sacrificiũ ab Occidente in Oriẽ mœuetur, deinde à Septẽtrione in Meridiẽ.* Efficiens causa sacrificij primaria Deus est: quia enim sacrificia ex se sunt res mediæ atq; indifferentes, scire non possumus illas esse Deo gratas, & per illas adhibitas ad Deũ nobis esse placãdũ, nisi Deus ipse reuelauerit, aut per Scripturas, aut per Ecclesiã & Cõcilia generalia, aut per Apostolũ, aut aliquẽ sanctũ, approbante Ecclesia tacitẽ, vel expressẽ. Nam vt dicitur in Sapientia;

Fulgentius Ruspensis Episcopus.

Marcellinus Papa. August. lib. 10. de Ciuit. Dei, cap. 20 tom. 5. Nicola. Cabasila. c. 32. Liturg.

Forma sacrificij.

Theodorus Balsamo. Græcæ Ecclesiæ ritus, & consuetudo.

B. Thom. in 2.2. to. 11. par. 2. Actionis mysticæ in sacrificio olim adhiberi solita, modus, & ratio.

Psal. 140.

Exod. 29.

Sacrificij efficiens primaria.

Sap. 9.

Innoc. III. lib. 3. Mysteriorum. Missæ. cap. 11.

Seruitutis, & adorationis: ve duplex species, secundũ Innocentium. Matth. 22.

Psal. 88. Templum, & altaria Deo priuati, non sanctis, dedicantur, & quar.

Exemplum a virtutibus sumptũ, diuinis, & humanis.

Cũ dicitur, Solum Deo sacrificandam, id quo modo intelligendũ sit.

pietiam,

1. Cor. 2.

Philosophorum arrogantia, & superbia. Clemens lib. 8. Recognit

Recentiorum cuiusdam de sacrificio improbatur sententia.

Præter Scripturam, quẽ admodũ possit constare Dei voluntas.

Hæretici de hoc sacrificij ritu quid sentiant.

Matth. 15.

Sacrificij secundariũ efficiens, seu ministrus.

Hebr. 5.

pietiam, & miseris Spiritũ sanctum tuũ de altissimis? & Apostolus, *Quis hominũ scit qua sunt hominis, nisi Spiritus hominis, qui in ipso est?* ita & quæ Dei sũt, nemo cognouit, nisi Spiritus Dei. Vt meritõ reprehendat Petrus apud Clementẽ in lib. Recognitionũ, Philosophos, qui solo lumine naturæ de his, quæ p̄debant à mera Dei voluntate, vt creatione, & incarnatione, ac similibus definire quicquã audebant. Quare falsum est, quoddã viro quodam erudito intellexi, quod si Christus Eucharistiã in ratione sacrificij non instituisset, Ecclesia potuisset illud constituere: nam vt de auro, vel fructibus terrę donatis potest Deo auri, & fructuũ largitori offerre; ita Christũ sibi donatum potest offerre. Sed profectõ hæc ratio est, p̄bet quoddã Christũ, & alia omnia possimus Deo offerre in ratione oblationis, minimẽ tamen in ratione sacrificij: quã cum indifferẽs, & sua natura mediũ sit, ex opere operato, Deũ placare, ab eoq; ex pacto gratiæ remissionis peccati, & dona impetrare nõ valeret, nisi accederet diuina institutio: secus ex ratione oblationis, quæ tantũ vim habet ex fide, & deuotione operãtis. Dixi autẽ, nisi Deus reuelauerit, non sola Scriptura: quia ante Scripturã constabat de his, quæ erant Deo sacrificanda, & post illam sola traditione reuelationis Apostolis factæ, vel alicui sancto priuatim, approbatæ tamẽ ab Ecclesia expressẽ, vel tacitẽ, vel peculiari significatione facta ipsi Ecclesiæ in Vicario suo, vel Concilio, vel Doctoribus coelitus impressa: nã his omnibus rationib; præter Scripturam, scitur Dei voluntas. Proinde cultus isti, & ritus ita traditi, per calumniam dicuntur ab hæreticis fieri sine causa, & esse mãdata, & traditiones hominũ; cãm eiusmodi nõ sint nisi illi, qui temere præter Dei reuelationem vsurpantur, vt frequens illa manuum lotio. Efficiens autẽ secundariũ tanquam instrumentũ est Sacerdos, id est, publicus Dei minister, eiq; sacratus; cuius soliũ propriũ semper fuit offerre. *Omnis nãq; Pontifex, ait Paulus, ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur, in ijs qua sunt ad Deũ; vt offerat dona &*

sacrificia pro peccatis. Et Azarias Sacerdos dixit Regi Oziaẽ volẽti adolere incensum in templo: *Nõ est tui officij, Ozia, vt adoleas incensum Dño; sed Sacerdotũ, hoc est, filiorũ Aaron, qui consecrati sunt ad huiusmodi ministerium.* Isti verò Sacerdotes, siue ministri initio legis naturæ non videbãtur distincti ab alijs: vnde Abel & Cain offerebãt sacrificia; postea autẽ restrictũ est officiũ ad primogenitos, vt ad Noẽ, Abrahamã, Isaac, & Iacob, cui Sacerdotalis vestis Esau tradita est: idẽ Esau, ab Apostolo, p̄fanus dicitur, & vendẽs primogenita sua; id est, Sacerdotiũ, & vestes bonas, vt interpretatur Eucherius; ob quod Sacerdotiũ Abrahamã, Isaac, & Iacob, Xpi dicuntur, cũ Reges non essent, nec Prophetæ cõmuniter vngeretur. Hinc primogeniti tribuũ duodecim obtulerũt ante Leuiticũ Sacerdotiũ, vt est in Exodo, cũ tamẽ post institutũ Sacerdotiũ filiorũ Aarõ, quorũ erat sacrificare, nõ obtulerint, vt colligitur ex Numer. 7. Quancũq; tẽpore Ezechiaẽ ob multitu dinẽ victimarũ, & paucos Sacerdotes Leuitæ eos iuuerint ad excoriandũ vitimas, quasi ex dispensatione, vt habes lib. 2. Paralipo. & Ozias lepra percussus sit, obvsurparũ munus offerẽdi incensum: vt dictũ est. In lege autẽ noua quancũq; vnus carnalis generis, vt olim, nõ efficiãtur Sacerdotes; vnus tamen ordinis sacri collatione ab Episcopis fiũt, & horũ ritũ est, p̄priẽ sacrificare. Sequitur finis, qui vt in alijs rebus solet esse effectus, vel fructus, ita etiã in sacrificio: cuius fructus ad hoc omnes possunt reduci. Primus est, Excusatio aliorũ peccatorũ vt idololatriæ, & superstitionis, sanctaq; occupatio: nã inclinati sumus ad cultũ externũ vsq; adeo, vt vero negato Deo, ad falsum, aut fictũ accurramus, vt constat in pueris altaria domi cõstruẽtib; & Sacerdotũ munera ecclesiastica imitãtib; vt testatur Gullielmus Parisiensis. Secundus, proestatio internæ fidei, ac deuotionis, quæ est ad Deum vt summũ ens & dominum, ac gubernatorem, creato remq; quo semper egemus, voluntaria subiectio: proinde vt intus credimus, & afficimur illi, ita foris non tantũ ore, sed etiã ceremonijs soli Deo de-

2. Para. 26

Exo. 29. & Leuit. 1.

Gene. 4.

Sacerdotes in lege naturæ cum alijs cõueniebant: & ad quos postea sacrificia diuina fuerit restrictũ.

Heb. 12.

Gen. 25.

Primogenita Esau à se vendita, quæ fuerint.

Eucherius in cap. 25. Genesios.

Exo. 24.

Leuit. 6.

Num. 7.

2. Para. 29

Ibid. 26.

Finis sacrificij & fructus

Primus fructus.

Quam sit humana mēs ad cultum externum propensa.

Gullielm. Parisien.

Secundus.

Tertius.

bitis, hoc est, templo, altari, sacrificio, & Sacerdotio protestamur. Tertius, Deum summè bonū in se ipso ex amore etiā internè laudare, & honore summo prosequi, nihil ab eo petendo præter ipsū; quod holocausto fiebat. Hinc illud: *Sacrificiū laudis honorificabit me: & iterum, Immola Deo sacrificium laudis, & redde Altissimo vota tua.* Quartus, commercium, vniōq; cum Deo, dādo illi quę nostra sunt, & sua suscipiēdo intermedio Sacerdote, ex quo omne bonū nostrum. Respexit enim Deus ad Abel, & ad munera eius; ad Cain autē, & ad munera illius non respexit: & alibi, *Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercitū; & munus non suscipiam de manu vestra.* Erat etiā cōmercium in eōdem cibo, de quo edit Deus per ignem: vnde lætitia, & gaudiū, secundum illud: *In voce exultationis, & confessionis sonus epulātis: & per Esaiā, Adducam eos in montem sanctum meum, & lætificabo eos in domo orationis mee: holocausta eorum, & victima eorū placebūt super altari meo.* Quintus, erat gratiarum actio de beneficijs, quod fiebat hostia pacifica: de qua Psaltes; *Transiimus per ignem, & aquam, & eduxisti nos in refrigerium. Introibo in domum tuam in holocaustis; reddam tibi vota mea, quæ distinxerūt labia mea, & locutum est cor meū in tribulatione mea.* Et Tobias, *Fac eos Domine plenius benedicere te; & sacrificium tibi laudis tua, & sua sanitatis offerre.* Sextus, impetratio noui beneficij, siue temporalis, siue spiritualis: vt vistoriæ Iephte & sapientiæ obrinēdæ à Salomone. David; *Benigne fac, Domine, in bona voluntate tua Sūd, & c. Tūc acceptabis sacrificiū iustitiæ, oblationes, & holocausta.* Id est: Si exaudieris, offeremus tibi: & hoc fiebat hostia pacifica. Septimus, redemptio sui, & alieni peccati, iuxta illud; *Omnis pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in ijs quæ sunt ad Deum, vt offerat dona, & sacrificia pro peccatis: & alio loco; Pro peccato suo offeret arietem immaculatum de grege, & c. & dabit eū Sacerdoti; qui rogabit pro eo coram Domino, & dimittetur illi.* Octauus, significatio rei præteritæ: vt agnus quotānis immolatus, egressions de Ægypto,

Psal. 49. Ibidem.

Quartus.

Gen. 4.

Malac. 1.

Psal. 41.

Esai. 56.

Quintus fructus.

Psal. 65.

Tob. 8.

Sextus.

Iudic. 11.

3. Reg. 3.

Psal. 50.

Septimus.

Hebr. 5.

Infra. 8.

Leuit. 6.

Octauus.

Exod. 12.

to, & præseruationis primogenitorū Ægyptijs mortuis; azymi, egressus de Ægypto, non conspersa farina; vel rei futuræ, vt idem agnus sacrificij crucis cruenti, & incruenti in Eucharistia; & vt similia in Leuitico, in monumētum odoris suauissimi Domino: id est in memoriā suauissimi sacrificij Crucis. Panis etiā, & vinū Melchisedec, præfigurabat nostrum sacrificiū futurum. Interdum etiā præsentis: vt sacrificiū oblatum pro peccato, significabat sacrificium cordis cōtriti præsens; vel fidei, vt sacrificiū Helic; vel spiritus boni, vt sacrificium Gedeonis; vel gratiæ, vt matris Sansonis; vel facti cōtra debitam viro fidem, vt sacrificium Zelotypiæ. Postremus fructus sacrificij, erat significatio, qua certa reddebantur pacta inita: vt cum reciperent legē: & ita in fœderibus sanciedis semper adhibebantur hostiæ. Et hi sunt in genere sacrificiorum fructus, ad quos præstandos instituta sunt à Deo.

An verò præter ea quę dicta sunt, ad naturam, & essentiam sacrificij spectet esus sacrificij, merito indagandum est. Nam si de esu Dei per ignē sit quęstio, non est dubiū ad eius essentiam pertinere: nam ipsa cōbustione fiebat sacrificiū. Hinc dicitur, *Offeres totum arietem in incensum super altare.* Et rursus: *Adolebit ea Sacerdos super altare in pabulū ignis, & oblationis Domini.* Quod si sit fermo de esu hominis; dicēdum, in omnib; alijs hostijs ab holocausto, necessariū extitisse ad completum, & consummationem sacrificij. Quod verò non sit de essentia, ex eo constat, quia edens talia, iā edit sacrificia: quę admodum cōmunicans corpori, & sanguini Christi. Vnde Chrysostomus ait: *Quando sacrificia habes in manibus; & Theodorus Balsamo testatur, quod vtens præconsecratis non sacrificat: Ergo iam factū erat sacrificiū.* Ad hæc in Deuteron. dicitur: *Non habebunt Sacerdotes, & Leuitæ, & omnes, qui de eadem tribu sunt, partem, & hereditatem cum reliquo populo Israel, quia sacrificia Dñi, & oblationes eius comedēt.* Et nihil aliud accipient de possessione fratrum suorum. Idem tradit liber Numerorum, ac Iosue. Quod verò esus sacrificij cōpleat,

Supr. 11.

Leuit. 6.

Gen. 14.

Hebr. 7.

Leuit. 14.

3. Reg. 18.

Iudic. 6.

Infr. 13.

Num. 5.

Sacrificij vltimus fructus.

An ad naturam, & essentiam sacrificij spectet sacrificij esus.

Exod. 29.

Leuit. 3.

Altera solutio.

Chryso. lib. 6. Sacerdotij, to. 5.

Theodo. Balsamo.

Deut. 18.

Num. 18.

Ios. 13.

quod

Exod. 29.

Leuit. 6.

Ruper. in 6. cap. Leuit. cap. 32.

August. lib. 17. de Ciuilit. Dei. c. 5. tom. 5.

Concil. Toletan. XII. cap. 5.

De consec. dist. 2. c. Relatū, est nobis quosdā.

Concil. Neocaes. Ca. 13. Laodice. Cōcil. Ca. 19.

Sacrificium propriè quid sit.

Alta definitio sacrificij.

Dicta definitio quod cōpetat sacrificijs legū naturæ, & Mofis.

quod attinet ad bonum, & fructū eius edenti applicandum, probatur ex his, quæ in Exodo habentur: *Sumes quoq; pectusculum de ariete, quo initiatus est Aaron, sanctificabisq; illud eleuatum coram Dño, & cedet in partē suam. Sanctificabisq; pectusculum consecratū, & armū, quem de ariete separasti.* Infra: *Arietem autē consecrationis tolles: & coques carnes eius in loco sancto; quib; vescetur Aaron & filij eius. Panes quoque qui sunt in canistro, in vestibulo tabernaculi testimonij, comedent; vt sit placabile sacrificium, & sanctificetur offerentiū manus.* Hæc ibi. Ad hæc in Leuitico dicitur: *Sacerdos qui offert (scilicet Hostiā) comedet eam in loco sancto in atrio tabernaculi: super quod Rupertus ait, necessarium esse esum Eucharistiæ. Augustinus, Manducare, ait, panem, quod est in Nouo Testamento sacrificiū Christianorū. Sic ille. Ideo Cōcilium Tolet. XII. reprehendit sæpè in die consecrantes, & in prioribus Missis non communicantes: & Concilium Neocæsariense offerre vocat communicare: & Laodicenum Cōcilium, in comunione tradit esse fructum oblationis.*

Est ergo necessarius esus non ad naturam sacrificij, sed ratione præcepti ad fructū sacrificij sibi applicandum: idè esus non intrat definitionē sacrificij: quæ ex disputatis colligitur essentialis; Sacrificium, est actio mystica à Deo instituta, & per eius Sacerdotem ministrata: rem sensibilē Deo soli sacram faciēs, atq; ei offerens ad fructus illos nouem percipiendos: Vel, Est res sensibilis per actionē mysticam a Deo institutam, & eius Sacerdotem ministratam; soli Deo sacratam, atque oblata ad dictos fructus adipiscendos. Quæ definitio tribus est exemplis, ac comparationibus elucidāda. Primum igitur, quod nomen & definitio prædicta cōueniat sacrificijs legis naturæ, & Moyfi, adeo est certum, & exploratum ex his, quæ proposuimus, vt maiori explicatione nō indigeat. Nam omnia illa, quę diximus de sacrificio aperte cōpetere sacrificijs Mosaicis, ex Scripturis sacris est demonstratum.

Quod verò etiā conueniat sacrificio cruento crucis, facilè ostenditur.

Primò enim ei compeit nomen sacrificij: Oblatus enim est, quia ipse voluit, & vnica oblatione, cōsummauit in sempiternum sanctificatos. Deinde ipse ait: *Pro eis ego sanctifico me ipsum: & rursus, sacrificium, & oblationem nolūsti: aures autē* (siue vt ait Paulus corpus) *aptaisti mihi.* Et si naturam, rationemque sacrificij diligentius expendamus, & in causas suas distribuamus, facilè congruere Christo, cruentè in cruce sacrificanti comperiemus. Nam materia sensibilis, fuit Christus homo, vel corpus eius, de quo ait Paulus, *Qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me.* Et Petrus, *Peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum: & ipsemet Dominus per Prophetā, Aures autē aptaisti mihi.* Singulare fuit in hac hostia, quod humana fuit, & rationalis, & non exacta à Deo, nisi præcognito, & posito peccato, sed demones illam exegerunt. Deus enim horrebat huiusmodi sacrificia, quæ tamē demones sibi macari, & offerri præcipiebant, quod Dominus nunquam fecit, imò lege prohibuit: quamquam nolentibus sibi obedientiam debitā præstare, benè vsus est, præcipiendo Christo, vt illatam mortem acceptaret, & sibi offerret, & oblata est soli Deo. Sed singulare est, quod offerens sibi ipsi obtulit, id est, Christus homo sibi vt Deo. Forma fuit, actio sanctificans: non solum enim Pater sanctificauit Filium, & Christus ab incarnationis momento, quæ placita sunt ei semper faciens sanctificatus est, sed imminente passione dixit: *Pro eis ego sanctifico me ipsum;* & vt Apostolus ait: *Quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritū sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, quemadmodum crucifixoribus se spōte obtulerat.* Et actio fuit externa: quia vt Apostolus ait: *Qui in diebus carnis suæ, preces, supplicationesq; ad eum, qui possit illum saluū facere à morte, cū clamore valido, & lacrymis offerēs, exauditus est p sua reuerentia: sed singularis fuit actio, quia semel tātum ab vnico Sacerdote facta est, & super rē summè sanctā, maiorisq; sanctitatis minimè capacē. Porro efficiēs, Deus fuit, qui proprio Filio suo non pepercit; & vt Petrus ait; Hunc de-*

Prædictā definitionem cruento crucis Christi sacrificio conuenire. Esai. 53. Heb. 10. Ioan. 17. Psal. 39. Heb. 10. Cruenti sacrificij materia. Gala. 2. 1. Pet. 2. Hostia Christi cruenta quid habeat singulare. Forma eiusdem. Ioan. 8. Infr. 17. Hebr. 9. Supr. 5. Efficiens. Rom. 8. Act. 2.

Singulari duo habet.

finito consilio, & praesentia Dei traditum, per manus iniquorum affligentes interemistis. Sed hoc est hic singulare, quod instituens hostiam, prohibet maculare: ac Sacerdos proximè offerens Christus homo est, spiritu forti carnè infirmam Deo litans. Vnicum verò, ac eximium, quod se sibi pro se offert summè merendo: nam valuit ad gloriam corporis sui, & ad expiationem, & redemptionem corporis sui mystici. Singulare deinde est, quod non maculat ipse, & maculans peccat, ac demeretur: sicut ipse finès se maculari, summè pro merito est.

Hostiæ Christi cruentæ finis, & fructus multiplices.

Finis verò eiusmodi sacrificij, in primis fuit euitatio peccati tali ac tanta expiatione indigentis ex exemplo semel passî Christi, summeq; idololatriâ propulsavit, qui pro vno Deo, eiusq; cultu asserendo passus est. Hinc dixit: *Sed ut cognoscat mundus, quia diligo Patrem, & sicut mandatam dedit mihi Pater, sic facio, surgite eamus hinc.* Deinde additur fructus significationis, & quia summum sacrificium est, potius significatur, quam significet, & tamen improprie significat nobis magnam Adæ innocentiam, pro qua recuperanda filius Dei sacrificatus est, postquè peccatum, & inferni poenam, pro quibus abolendis crucifixus est; ac vitæ æternæ gloriam, pro qua vobis donanda, tanta perferre voluit. Est enim crux Christi liber, in quo omnia leguntur. Tertius fructus, rati habitio fuit totius fidei Euagelicæ, & fœderis, quod cum mundo sanciuit, vt sit velut arcus à Deo traditus Noë, in signum quod non erit amplius diluuium super terram. Quartus, est commercium, quod per hanc hostiam contrahimus cum Deo; vt Apostolus dicat: *Quomodo non etiam cum illo (scilicet in morte dato) omnia nobis donauit?* Hinc velum tēpli scissum fuit, vt ad secreta intelligenda agnoscamus nos euectos: quia recõcilianit nos cū Patre. Vnde dixit: *Ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum, id est, Patrè, & omnes homines, vt cum Patre vnum sint.* Quinto fuit & gratiarū actio, si in panibus, & vino Melchisedec fuit: & agnouit omnia præterita beneficia, & amplif-

Ioan. 14.

Crux Christi qualis liber sit.

Gen. 9.

Rom. 8.

Matth. 27. Quid veli tēpli scissio significauerit.

Ioan. 12.

Gen. 14.

simas Patri p nobis grãtias egit. Sexto fuit & impetratio beneficiorum: quia impetrauit, vt exauditus ipse pro sua reuerentia, in omnibus suis membris postulando exaudiretur. *Postula à me, inquit, & dabo tibi Gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam, terminos terræ.* Septimo impetrauit remissionem omnium peccatorum nostrorū: nam dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Octauo, fuit causa summè laudandi Deum, & Christū, qui ex amore nostro tanta pertulit; ac proinde verum fuit holocaustum, nihil habens reiiciendum. Vides igitur, quã rectè ratio sacrificij cruentæ Christi victimæ competat?

Sed non minus profectò incruentæ hostiæ Eucharistiæ aut nomen, aut ratio sacrificij congruere apprehenditur. Et quia de causa formali, siue de actione mystica, per quam perficitur sacrificium, nonnulla est differentia inter Doctores, non grauabor pro rei huius subobscuræ elucidatione hoc diligenter discutere, atque expendere.

Cùm igitur in Missæ sacrificio quatuor inueniantur, nimirum Consecratio, Oblatio, Fractio, & Consumptio; dubium consurgit, in qua actione illarum quatuor consistat sacrificiū. Quia in re cum hæreticis nulla est cõtrouersia: nam cum illi negent sacrificiū, consequenter negat in aliqua illarum, vel pluribus, vel omnibus posse consistere. Disputatio ergo hæc inter Theologos existit, & plures sunt inter eos sententiæ. Prima tenet, in omnibus illis quatuor consistere: ita vt si quid illorum desit, perfectum nõ sit sacrificium. Ita sentit Canus lib. 12. de locis Theolog. in responsione ad 4. argum. vbi copiosè de ea re differit. Duo enim priora, Consecrationem scilicet, & Oblationem, certū est necessaria esse, siue quibus nullo modo intelligi potest sacrificiū: maxime quod Christus in benedictione, & gratiarum actione simul cū cõsecratione illa duo sine dubio intellexit. Quartū etiã, hoc est, Cõmunio, cõstat ex Cõcilio Toletan. XII. cap. Relatum, & ex August. cap. Cū frangitur, de cõsecrat. dist. 2. *Quale, inquit, sacrificiū, cui nec ipse sacrificas particeps est?*

Hebr. 7.

Hebr. 5.

Psal. 2.

Apoc. 1.

Hostiæ Christi incruentæ & nomen, & rationem sacrificij etiam conuenire.

In sacrificio quatuor sunt, & an omnia illa necessario requirantur.

Melchior Canus vnde pber in omnibus illis sitū esse sacrificiū.

Tolet. XII. B. August.

Tertium

D. Thom. 10. 11. p. 2. Sotus quæ tria tantum dicat esse de essentia sacrificij.

1. Cor. 11.

Quæ verò secundum alios duæ sacrificij partes tantummodo. Chlicou. Rossen.

In qua sola illarum partium consistat sacrificium iuxta sententiam aliorum. Ruar. Tapper. Gaspar Casal. Guli. Hala.

Tertium verò de Fractiõne, hac ratione ostenditur: Quia in Christi sacrificio hæc actio etiam reperitur, & illa est quæ sacrificium facit: siquidem circa rem oblatam aliquid fieri debet, vt dicatur sacrificium: Quod autem fiat nisi hoc, non cernitur. Accedit, quod etiam ibi representatio fit cruci sacrificij. Producitur & D. Thomas 2. 2. q. 75. art. 3. ad 3.

Secunda est sententia Soti qui in 4. senten. q. & artic. 1. tenet tria esse, quæ necessaria ad sacrificium sunt; & inter illa primas tenere Communionem, propter verbã illa Concilij Toletani XII. & quia cùm hoc sacrificium sit representatio Christi passionis, & in sumptione hæc passio commemoratur, iuxta illud; *Quotiescunque manducabitis panem hunc, mortem Domini annuntiabitis, donec veniat,* videtur spectare ad essentiã sacrificij. Accedit, quod holocaustum in consumptione præcipue consistebat: cùm igitur perfectum sit hoc sacrificium, videtur quod in Cõmunicatione sit præcipua pars eius. Ad hæc, ideò (inquit) consecratur Christus, vt immoletur: quando autem id fiat, nullus dicere potest nisi quando consecratur, tunc enim offertur, & maculatur: ex quo colligit sine cõmunicatione nõ esse sacrificium. Et ita laici quodammodo etiam Christum sacrificant, cum cõmunicant.

Tertia sententia quorundam Patrum ponit sacrificium in duobus, nimirum in consecratione; & oblatione: quam tenent Chlicoueus lib. 2. in Lutherum, cap. 16. Echius lib. 3. cap. 9. Rossensis contra Lutherum in defensione Assertionum. Sine oblatione enim sacrificium esse non potest, minus sine consecratione: reliqua nõ videntur pertinere ad sacrificium, vt sit.

Vltima sententia tenet, solum sacrificium essentialiter in consecratione consistere; per alia potius explicari quod factum sit, quàm quod sacrificiū fiat. Ita Ruardus Tapper artic. 16. non longe à principio, & Gaspar Casallius libro de sacrificio, & Gulielmus Halantus lib. 2. à cap. 15. de sacrificio. Verum est, quod inter Ruardum, &

hunc, multum interesse videtur: quia Ruardus & Casallius videntur admittere panem; & vinum sacrificari, quando transmutantur; Christum verò potius offerri, quàm sacrificari. Vnde modus illi sacrificandi, vt isti sentiunt, similis est ille, quo Christus se offert modo in cœlis. Gulielmus verò tenet, reuera Christum, non panem, vel vinum sacrificari in consecratione, & non solum offerri.

Et quia hæc probabilior videtur sententia; & à pluribus Patribus asserta, pro eius maiori explicatione dicendum, primò, aliud esse sacrificare, aliud offerre rem immolatam: illud enim semel fit, hoc potest fieri sæpissime. Sic cernimus in Christo, qui offert perpetuò corpus sacrificatum semel. Secundo tria sunt in ipsa consecratione, nimirum panis & vini corruptio: permutatio substantiæ panis & vini in corpus Christi, & Sacramentalis diuisio corporis, & sanguinis Christi.

His positis, sit prima assertio: Cõmunio; seu consumptio Sacramenti, non videtur pertinere ad essentiã sacrificij. Primò, quia Scriptura discernit inter sacrificium, & participationem ipsius, vt patet 1. Corint. 10. *Nonne, inquit Paulus, qui edunt hostias, participes sunt altaris?* Et in Canone Missæ oramus: *Vt quotquot ex hac altaris participatione, sacrosanctum Filij tui corpus, & sanguinem sumpserimus, &c.* Vbi inter hostiam; & hostiæ cõsumptionem distinguitur. Ita Deutero. 18. & Leuit. 10. de immolatis Dominus iubet comedere. Præterea nullus dixit Laicos eo ipso sacrificare, quod cõmunicant; hoc enim absurdum est, cùm sacrificium facere, sit proprium opus Sacerdotis. Nam illi soli dicitur; *Accipe potestatem offerendi sacrificium in Ecclesia Dei.*

Nec obstat, manducantem annuntiare memoriã passionis: memoria enim in consecratione consistit primò & per se, & in ipso vsu sacrificij, vt dicemus. De illa enim Christus dixit, *Hoc facite in meam commemorationem.* Secundo tamen potest in vsu esse recordatio passionis Christi in

Aliud rem immolatam, aliud esse sacrificium.

Quæ tria fit in consecratione.

Quod cõmunio, nõ sit de essentiã sacrificij.

1. Cor. 10.

Deut. 18. Leuit. 10.

Ad illud: Cõmunicas annuntiat mortem Domini.

Luc. 22. 1. Cor. 11.

cruce

cruci immolati : participatio enim fit eo ipso , & necessaria debet esse recordatio passionis Christi , quatenus immolatus est . Nam annuntiant mortem Domini , teste Paulo .

Secunda assertio : Fractio illa hostiæ , & mixtio quæ fit in calice , non pertinet ad essentiam sacrificij , licet bene sit sacrificialis operatio , seu ceremonia significans quod factum . fuit in sacrificio : sicut in Baptismo multæ ceremoniæ adhibentur , quæ non spectant ad essentiam eius . Et probatur primo ; quia hæc ceremonia , licet antiquissima sit , & ex Apostolica traditione profecta , à Christo tamen non fuit instituta ut necessaria , & ante illam fractionem iam ibi est Christus immolatus , & oblatus in Missa . Imò D. Thomas ait potius significationem habere corporis mystici , quæ Christi . Vel possumus dicere , significare id quod factum est , scilicet diuisionem corporis à sanguine , & vnionem similiter , vt docet Augustinus de consecra. dist. 2. cum frangitur hostia Dominici corporis , in cruce immolatio designatur . Designat etiam factum in consecratione diuersarum species : per quod soluitur id , quod dixit Canus .

Tertia assertio : Non consistit sacrificium in illa vocali oblatione panis , & vini ante , vel post consecrationem facta . Et in antecedente clarum esse videtur : quia cum Christi corpus hic offeratur , in illo tamen tempore nondum fit , nec potest dici illa ad sacrificium pertinere . Quare dicendum est illam per anticipationem dici , quia scilicet statim , breuique futura sit . Sed quod nec in sequentibus , ita probatur : quia Christus nulla tali vocali oblatione vsus est , quod fecisset , si intrinseca esset sacrificio : tum quia ferè omnes illæ oblationes vocales ponunt immolationem factam : quia sacerdos offert immaculatam hostiam , sanctam , &c . Et factò iam sacrificio orat , & offert dicendo ; *Vnde & memores , Domine , nos serui tui , &c . offerimus præclara Maiestati tuæ hostiam puram , hostiam sanctam , hostiam immaculatam , panem*

sanctum vitæ æternæ , & calicem salutis perpetuæ . Præterea in veteri lege nulla vocalis oblatio , sed ipsa mactatio in Dei gloriam dicebatur sacrificium .

Si dicas ; Cur igitur fit oblatio ? Respondeo : vel vt significet quod factum est ; vel melius , quia oblatio latius patet quàm sacrificium . Vnde licet in consecratione fiat sacrificium , tamen oblatio rei immolatæ fieri potest sæpè , vt dictum est . Id enim quotidie in Christo videmus , qui se quotidie in cælis offert , non tamen sacrificat : potest etiam homo hoc modo offerre hostiam istam pluries , sed non sacrificare .

Sequitur quarta assertio ; solam scilicet consecrationem esse substantiam sacrificij : quod probatur ex Dionysio c. 3. de Ecclesiast. hierar. p. 2. à medio , appellat enim consecrationem , mysticam sacrificionem circa panem & vinum : nam ipsorum oblatio dicitur diuina , immaculata hostia , dicuntur dona sancta , sacrificia illibata , oblatio benedicta , adscripta , rata : & per hæc omnia sine dubio significatur corpus , & sanguis Christi in consecratione . Ad id pertinet Græcorum ceremonia , qui cum assumunt panem ad consecrationem , aiunt ; Sicut ouis ad occisionem ductus est : Tertio lanceolis minutis pungunt panem consecrandum in dextro latere , addentes illud , *Vnus militum lancea latus eius aperuit ;* Vt , quid agatur in consecratione , significetur . Præterea eo ipso quod fit consecratio , Christus immolatio modo ibi existit : nusquam enim existit , nisi in eo , quod frangitur , & funditur sanguis , vt Christus dixit , *Hoc est corpus meum quod pro vobis frangitur ;* Et , *Hic est sanguis meus , qui pro vobis funditur .* Ergo tunc sacrificatio fit primo , & ibi Christus conficitur , & ibi mactatur , ergo ibi sacrificatur .

Quinta assertio : Sacrificium hoc altaris non consistit in defitione panis , aut in eius transmutatione in corpus Christi , contra aliquos , scilicet Ruardum , & Casalium . Primo , quia communis sensus sanctorum ; & omnium Christianorum est ,

Solut hoc : Cur fit oblatio , si non est intrinseca sacrificatio .

Heb. 2.

Quod sola consecratio sit de essentia sacrificij . B. Dionys. Areop.

Græcorum ritus sacrificandi . Esai. 53.

Ioan. 19.

I. Cor. 11. iuxta Græcum . Luc. 22.

Eucharisticum sacrificium in defitione panis , aut in eius transmutatione in corpus Christi minimè consistere .

Hostiæ fractionem , & mixtionem cum sanguine ad sacrificij substantiam minimè pertinere .

D. Thomas loco præcitato .

D. August.

In oblatione non esse positum Missæ sacrificium .

Quare Christi vocali oblatione nulla sit vsus .

in religione Christiana non esse aliud sacrificium quàm corpus , & sanguinem Christi ; at verò si in eo consisteret panis , panis esset sacrificium quod offertur . Deinde sequeretur , quod non esset victima , & hostia rationalis , & sancta , quod est in Canone , quia res inanimata sacrificaretur . Tertio sequeretur , operationem , in qua proprie est sita sacrificatio , & in qua Deus maximè colitur , & summa laetitia , esse circa panem , & vinum . Quarto , aliud offerretur in altari , quàm in cruce oblatum fuerit : quæ omnia absurda , & falsa esse , nullus est qui non videat . Accedit , quod Concilium Tridentinum nil aliud esse sacrificium , quàm corpus , & sanguinem agnouit .

Trid. Syno. sess. 22. c. 1. & 2. Cur Patres Eucharistia appellent sacrificium panis , & vini . Augu. to. 3. Cyprian. Irena. Psal. 109.

II. ratio.

III. ratio.

Matiscon. Concil. 2. Ioan. Diac.

Quod sacrificium altaris per se in speciebus panis , & vini consistat .

Sed dicis , passim à Patribus appellari sacrificium panis , & vini , vt Augustino , vel potius Fulgentio , in libro de fide ad Petrum , capitul. 19. & Cypriano libro 2. epistol. 3. Irenæo libro 4. capitul. 31. Imò in Antiphona legimus : *Sacerdos in æternum Christus Dominus secundum ordinem Melchisedec , panem & vinum obtulit .* Respondeo , hæc dici à Patribus , non quia panis , & vinum sacrificantur , sed quod materia remota sit , ex quibus corpus , & sanguis Christi efficitur , quod sacrificatur . Deinde sacrificium panis & vini dicitur , id est corporis Christi , & sanguinis eius . Dicuntur enim hæc ita , propter rationes superius dictas . Vnde Cyprianus : *Obtulit , inquit , hoc idem quod Melchisedec obtulerat , id est panem & vinum , suum scilicet corpus & sanguinem .* Tertio olim panem , & vinum in Ecclesiam adferebant ad consecrationem , & eleemosynas , vt docet Concilium Matisconense II. c. 5. & Ioannes Diaconus in vita Gregorij Primi , capit. 24. passim . Dicebant autem illi sacrificia improprie pro oblatione illa , & sic forsan sumitur , cū ante consecrationem dicuntur sacrificia panis , & vini .

Sexta assertio : Sacrificium per se altaris non consistit in illa mutatione , per quam acquirit esse Sacramentale , sed in hoc , quod est ad modum

animalis sacrificati , hoc est , non per se in esse Sacramentali , sed in esse sic diuiso Sacramentaliter , id est , in diuersis speciebus : sic enim mactatur , quatenus sub diuersis speciebus existit . Itaque summus cultus iste , nec in panis defitione , nec per se in persona Christi , quæ ad sacrificium pertinet , sed in tali esse , scilicet sub diuersis speciebus consistit . Secundo clarum , & euidens : quia hoc est per se immolari , & immolatio modo esse . Hoc etiam exprimit Sacrificium crucis , & immolationem , fractionemque , & fusionem sanguinis .

Quod si dicas ; Quomodo se habent illa duo ? Respondeo : tanquã causa , sine qua non : quia illa duo ponuntur ad sacrificium , scilicet panis subiectum definere , & fieri Christum præsentem . Similiter si roges : Species panis quomodo se habet ad sacrificium ? Respondeo : Sicut se habent ad Sacramentum . Sicut enim Christus non esset sine his speciebus aptus ad significationem , & perceptionem , ita nec in ratione sacrificij nec aspectabile , nec iterabile , nec tractabile esse posset .

Septima assertio : De alijs actionibus , quæ sunt circa species , & corpus Christi , dico ; quod licet non pertineant ad essentiam , pertinent tamen vel ad integritatem , & perfectionem , vel maiorem significationem . Offeruntur sæpius , quia non repugnat semel immolatum pluries offerri in diuersos fines : quomodo non à solis Sacerdotibus , sed ab omnibus assistantibus offerri potest . Itaque solida est sententia , quod in consecratione peragitur illa actio mystica , per quam Christus proprie sacrificatur , vt egregie docet Cabasila c. 32. non antequam panis sanctificetur , vel postquã sanctificatus est panis , sed eo ipso tempore quo sanctificatur , sacrificium peractum est . Idem tradit B. Tho in 3. p. q. 82. art. 1. ad 1. & in art. 10. in corpore arti. & in solut. ad 1. & ideo etiam dici potest , quod hic mactatur , dum scilicet est sub diuersis speciebus , vbi à sanguine separatum est corpus . Vt enim existit Christus Sacramentaliter , sic etiam Sa-

Quomodo species panis se habeat ad sacrificium .

Oblatio , fractio , & consumptio quales tantum sint partes sacrificij Eucharistici .

B. Thomas tom. 13.

ramentaliter mactati, & mori dicitur, & fit eius omnimoda consumptio in cōmunionē, siue perceptionē, quia tunc, vel paulō post definit esse sub speciebus. Id etiam Veteres Patres agnouerunt, & ita locuti sunt. Nam Leo serm. 7. de pass. ait Christum præuenisse mortem suam per oblationem voluntariam in Sacramento. Hefychius lib. 2. cap. 7. in Leuit. cum cōnaret Dominus, ait seipsum occidisse. Gregorius Nyssenus homil. 1. de Pascha, ad medium: *Cuilibet hoc perspicuum est, quod oue vesci homo non possit, nisi comestione mactatio præcesserit. Qui igitur dedit Discipulis corpus suum ad comedendum, aperte demonstrat iam perfectam & absolutam factam esse immolationem. Non enim ad edendum idoneum esset corpus victima animatum.* Chrysost. homil. 24. in priorem ad Corinth. ait in Eucharistia Christum pati, & occidi. Gregorius Rom. lib. 4. Dialog. capit. 48. *Quis fidelium habere dubium possit, in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocem calos aperiri?* &c. Id est, quando profert verba consecrationis Sacerdos. Ad hæc Christus sacrificando expressit: Corpus quod pro vobis funditur, vel traditur, & sanguis, qui pro vobis funditur: porro frangi, & fundi, verba sunt ad sacrificium spectantia. Fundebatur olim sanguis sacrificiorum, & rugebat, sed non bibebatur, vt modo: frangebatur omnis hostia alia ab holocausto (quam totam absumebat ignis) vt de ea participare possent, vt in victima pacifica, & pro peccato: impositio manū super hostiam præcedebat immolationem. Leuit. 8. & 9. Eleuatio etiam hostiæ immolatæ fiebat, quæ dicebatur Theruma, de qua: *Eleuatio manuum meorum sacrificium vespertinum.*

Præterea est ibi materia sensibilis soli Deo oblata, nimirum Christus sub speciebus panis, & vini, & per eas sensibilis, quanquam insensibiliter ibi maneat: & substantia non per se sine accidentibus agnoscitur. Sed hoc habet peculiare, quod materia transmutatur, & quod hostia viua reipsa non mactatur, sed in mysterio, vt est

sub panis, & vini speciebus, mactari dicitur etiam a Patribus. Sed etiam ille qui præmactatus fuit in cruce, ibi est, sicut etiam in cœna quam fecit cū Discipulis, in Dei acceptatione præmactatus erat, & in proposito obedientiæ suæ. Vt prætermittam quod actum pridie eius diei venditus erat à Iuda. Forma etiam adest verbis prolatis transmutans materiam: quod stupendum est miraculum, quo transmūtatur ipsi, sicut oblatione offerimur, & sumptione sumimur. Tertio, est efficiens, nempe Deus instituens hoc sacrificium, dicens, *Hoc facite*: quod similiter admirandum est. Christus vero, Sacerdos est, & hostia, & is, cui, & pro cuius gloria offertur. Sacerdos, minister est talem habens potestatem: qui semper visibilis, vel Christus invisibilis; sicut nobis baptizantibus, ipse baptizat in Spiritu sancto; semel tamen in cœna visibilis fuit, se ferens suis manibus. Quarto, finis huius sacrificij fuit, peccati fuga ex tanto sacrificio commemorato, & ita nobis applicato. Est enim hęc Christus immortalis, & alimoniam immortalitatis ad ministrat: totaque Ecclesiæ occupatio ad hoc vnū iuge sacrificium rite colendum, & honorificandum refertur. Deinde est in eo summa significatio, & repræsentatio passionis, & nonnulla conuiuij futuræ gloriæ expressio; vt Ecclesia canat, *Recolitur memoria passionis eius, &c. Et futura gloria nobis pignus datur.* Tertio est certa quodammodo totius fidei euidentia hoc mysterio credito, & boni spiritus notitia, quia aperiuntur oculi in fractione panis; & non facti adulterij probatio: adultera tamen anima ad hoc Sacramentum accedens, meretur vt purifescat femur eius, id est, robur carnis, & fecunditas sensus. Quarto, est commercium magnum Ecclesiæ cum Christo in eadem mensa cum illo edentis. Quinto est causa, & materia diuinæ laudis, ex amore quo se donauit in cibum; vt rectè dixerit Ioannes, *In finem dilexit eos.* Sexto, est gratiarum actio pro tanto munere crucis Christi, vt verè nihil aliud habeamus, quod pro tanto dono reddere valeamus,

Matth. 16.

Forma, & efficiens.

Luc. 22.

1. Cor. 11.

Ioann. 3.

Finis, & fructus Eucharistiæ.

1. Cor. 11.

Ioann. 13.

mus,

Psal. 115.

mus, secundum illud, *Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Calicem salutaris accipiam; & nomen Domini inuocabo.* Et præterea cum ad actionem sacram peruenit Sacerdos, ait; *Gratias agamus Domino Deo nostro.* Et respondetur; *Dignum, & iustum est: quin imò equum & salutare.* Septimo est impetratio gratiæ, & gloriæ, & temporalium bonorum, quatenus ad salutem necessaria: nam edenti hunc panem promittitur vita æterna, & resurrectio: per quæ est remissio peccati, quia sanguis Iesu Christi, qui in mysterio Eucharistiæ effunditur, emūdat nos ab omni peccato; & Sacerdotes sunt hoc sacrificium offerentes: ergo pro peccatis offerunt. Et hæcenus tribus exemplis ostendimus nomen, & rationē sacrificij prædictis cōpetere.

Ioan. 6.

Componuntur inter se hæc sacrificia tripliciter.

Comparatio prima.

Victimæ legalis & cruentæ passionis Christi hostia in quibus differant, in quibusque conueniant. Psal. 39. Heb. 10.

Iam inuicem conferenda sunt hæc sacrificia, quod magis eorum natura, & substantia elucidetur. Prima igitur collatio erit, primi & secundi sacrificij; Secunda, erit secundi, & tertij; Tertia, primi, & tertij. Et in qualibet harum dispiciendum est an ita differant, vt inter se pugnent, & si non pugnant, in quibus conueniunt.

Age igitur, primo loco componamus primum sacrificium cum secundo, hoc est, Veteris legis sacrificia, cum cruenta passionis Christi hostia quantum ad differentiam. Differunt enim in materia, quantum differt Christi Humanitas, imò Christus Deus & Homo à brutis animalibus, vel plâis, quæ olim offerebantur: vt rectè propterea sit dictum; *Sacrificium & oblationem noluit; corpus autem aptasti mihi.* Deinde differunt in forma, quantum Christi actio, eiusque sanctificatio differt ab ea antiqui Sacerdotis. Tertio, in institute conueniunt; sed illa opus rude erat, hoc supremum artis, in quo sibi summè complacuit. Sed differt in Sacerdote proximè offerente, quantum distat Christus à veteribus Sacerdotibus. Quarto conuenit in fine, nam hęc per meliorem occupationē maior peccati fuga offertur, & ansa: significatio quoque quantum ad præteritum, maior est: maior hęc cognitio, & confirmatio Euangelicæ veritatis, quia

Deus non finit dæmonem illudere Ecclesiam: Commercium hęc, & in cælestibus, sicut ibi erat in terrenis: Laus Dei ex amore vsque ad se mactandum, & non tantum ad brutum procedens, vt illic: Hic gratiarum actio de æternis, vt ibi de temporalibus, & similiter impetratio; Remissio hic peccatorum vera, mediata, vel immediata, ibi tantum remissio quarundam irregularitatum, quæ impediabant ab ingressu templi, quæ vi institutionis legis soluebantur, non autem coram Deo: tum ob defectum Sacerdotum, qui mortales erant, & peccatores; tum ob infirmas hostias, quia impossibile erat sanguine taurorum & hircorum auferri peccata; tum ob organa imperfecta, & non vera, vt Sancta sanctorum, & altare. Alias non prædicerentur reprobanda, nec nouo sacrificio opus fuisset, nec sæpe intrarent Sacerdotes in Sancta pro peccato originali, & illud consequentibus expiandis: sacrificium enim vetus originale delictum non remittebat, sine quo alia non expiantur. Non enim summus Sacerdos, nec alij inferiores id præstare poterant: non enim summus, quia in verum sanctum, id est, in corpus Christi, in quo exaudit Dominus, minimè intravit. Deinde quia per alienum intrabat sanguinem. Tertio, quia pro eodem peccato non iterato intrabat. Quarto, quia pro sua, & populi ignorantia. Quinto, quia corpora cremabantur extra castra, nec ex illis edebant: ergo nec litabant, sed figurabant Christum, quem Iudæus non edit extra portam passum, id est, pro omnibus oblatum: minores quoque Sacerdotes non litabant, quia sæpe offerebant, & peccatores erant, & hostiam infirmam proferebant. At hoc vnum semel oblatum est sacrificium, & ab vno Christo Sacerdote; illa verò plura, & à pluribus, & pluries offerebantur, quia inefficacia, & infirma erant.

Deinde componenda sunt inuicem quantum ad pugnantiam pertinet, & conuenientiam. Cū enim conueniant primo in institute, quatenus est operis perfectioris, aut rudioris autor; & in materia sensibili, & forma, & fine

Heb. 10.

Supr. 9.

Quare summus Pontifex legalis, & vetus remittere peccatum originale non poterat.

Ibidem.

Exod. 30.

Leuit. 16.

Heb. 13.

In quo differant, & in quo rursus conueniant hæc sacrificia.

humi-

humiliori, vel sublimiori; pro tempore, & loco suo non pugnant. Tempus veteris sacrificij, quod à peccato Adæ vsq; ad nouum sacrificiū protenditur, cumq; vetus peccata nō expiaret; non poterat semper nisi frustra, & cū damno durare. Locus electus à Domino, fuit tabernaculū, vel templum, & pro Iudæis vicinis, nō pro Gentibus longè disitis (aliàs nō caperet ille locus omnes venientes ter in anno ad templū: vt egregie docet in libris de Demonstratione Euāgelica Euseb. Cæsarien.) Tempus verò noui secundū spiritualem oblationem cœpit ab incarnatione; quantum ad realem, & corporeā verò, à cœna ad mortē. Locus verò electus fuit, Mons Sion, & mons Caluarix; quantū verò ad virtutē attinet, cœpit ab origine mundi ad finē eius, & in omni loco, & gente fructū edere.

Causa verò, cur hæc sacrificia etsi simul cōcurrerēt in virtute ac fructu, non tamen pugnant inter se, est in primis: quia non repugnant magis & minus in materia, maximè sub eodem institutore. Deinde quia vetus sacrificium medium quoddam erat ducens ad nouum tanquam finem excusans peccata occupando; atque hoc significabat; etsi ad iustificandum esset infirmum, præparabat tamen ad nouum, vt Ioānes ad Christum; & per modum excitationis tantū fidei, siue operis operantis, non tamen operis operati vim suā conferebat, id est, remissionē peccatorum corā Deo, & impetrationē spiritualium donorum: quam vim qui ex fide erant, & nō tantū ex lege, hæc omnia sibi deriuabant ab hoc sacrificio, quatenus finis illorū erat, & à Deo erat institutū. Est autem hæc regula in Hæreticos nostri seculi maximè ante oculos habēda: Vbi duo sunt agentia, alterum principale per se idoneum, ac sufficiens ad aliquid efficiendū; alterum autem minus principale, quod ex se vim nullā habet, nisi illam tantū, quam principale agens sibi liberè communicat; tunc tale secundarium agens ad operandum sibi adiunctum non solū non derogat principali agenti, imò etiam summè arrogat. Quod his rationibus ostendo. Nā

principale agēs alterius nullius opera indiget. Deinde quia liberè, & sponte cōmunicat suam virtutē. Tertio, quia quicquid est boni in secundario agente, perfectio est principalis sparsa simul, & retenta, nullo suo cū detrimento: quæ quò maior est in riuo, eo perfectiorē indicat esse in fonte: quare quò diuinior est cooperatio, eo magis arrogat agenti principali: quemadmodum Sacramēta nihil adimunt ipsi Christo, à quo totā suam virtutem mutuātur. Postremò omnis creatura, alioqui Dei administra, Deo derogaret (& quo perfectior, eò magis, vt Christi Humanitas) imò vbi principale sit minus idoneū, & necessariò cōmunicet virtutē suā, perfectior est eiuscemodi cōmunicatio: vt cōstat in causis vniuersalib; secundis, nō autē in prima causa, quæ Deus est. Deinde, vt ad sacrificiū redeamus, vetus sacrificiū vltra metas temporis præscriptas occupans illos, qui ad verus spectant Testamentū, nouo cum sacrificio pugnet: vt contingeret, si quis post noui sacrificij promulgationē persisteret in legalibus. Vnde cū dixisset, *Sacrificium, & oblationē noluisi*, subiunxit: *Ecce venio*. Illud enim veteris legis cū non expiet peccatū, superflūū videtur; & quia futurū significabat, etiā esset perniciosum, quia esset protestatio quòd nouum nondū venisset; ideo nec à Deo institute moueretur ad retinendum vetus, sed Iudæus à dæmone ageretur. Quemadmodū igitur lex illa non præstabat remissionem, aut iustificationem, ita nec sacrificia, vt dictum est; ac proinde si nudè obseruarentur, dissentirent ac pugnant. cū nouo, si modò seruariantur simul cū nouo: quemadmodū lex vetus, si cū noua foret cōiungenda. Atq; hæc de prima collatione. Accedamus ad secundā, comparemusq; inuicē primū, & tertium sacrificium, id est, hostias legis cum hostia Eucharistiæ. Et breuiter dicendum est, penè eandem esse cum prima collatione: nisi quòd Christus in Eucharistia sæpè offertur, & à pluribus Sacerdotibus secundarijs ob naturam peccatorum, quæ remittit, differentem ab ea peccatorum venia, quæ per cruentū Christi sacrificiū

Agens secundarium à primario plane in actione sua, effectuque dependere.

II. ratio.

Psal. 39.
Heb. 10.

II. collatio. veteris scilicet cum nouæ Eucharistiæ sacrificio.

Euseb. Cæsariensis. lib. 1. de Demon. Euang. cap. vlt. tom. 1.

Quibus de causis Aaron, & Christi sacrificia cum inter se conuenirent in virtute ac fructu, minime tamen illa sibi repugnant.

Vtilis Cans doctrinæ propositæ deservit ad recentium hæreticorum te nebras ignorantie dispergendas.

immediatè porrigitur. Denique primum sacrificiū, cui definitio assignata magis conuenit, quàm secundo & tertio, quia imperfectius est; prius, & plus nobis notum est, illa verò Christi cruenti, & incruenti ob perfectionem sunt singularia, vt Christus singularis inter homines alios fuit. Quia tamen Eucharistia Sacramentum est Noui Testamenti; & aliquā rationem ceremoniæ, & vmbrae habet, cum definitione sacrificij, & veteribus hostijs magis videtur conuenire: estq; finis, & perfectio illorum: & sic quodammodo Corpus Christi, quatenus in cruce oblatū est, ad veterem hostiā accedere videatur; quatenus verò in altari offertur, ad nouā, vt sit lapis angularis vtriusq; legis Testamenti, & Sacerdotij. Idēq; de Christo asserendum Sacerdote: nā quatenus in cruce obtulit Corpus, & sanguinem suum, veteri functus videtur Sacerdotio; quatenus verò in altari offert quotidie per Sacerdotes, & in cœlo interpellat pro nobis apud Patrem, ad nouū Sacerdotium propius accedit.

Hebr. 7.

III. collatio sacrificij cruenti, & incruenti.

In quibus differant duo illa sacrificia, in quibus se cum pugnet, siue consentiant.

II. discrimen

Matth. 26.

Heb. 5.

Tertium discrimen.

Quartum discrimen, quòd quidē in tria alia subdividitur.

Iam de tertia, siue postrema collatione verba faciamus: & in primis illa, quæ spectant ad differentiam ponamus, deinde ea quæ spectant ad pugnantiam, siue convenientiam. Nam Christus cruentus, & incruentus in materia non differunt, quia vnus, & idem est Christus: sed ille patiens, hic impassibilis, ille visibilis, hic inuisibilis; ille corporeo, & naturali modo, hic verò spiritali ac Sacramentali existit. Deinde differunt in forma: nam illa cœna spectat ad conversionem panis & vini sine vllō Christi dolore externo, ea vero per Sacerdotem fit, cū dicit; *Hoc est corpus meum*; at illa Christi cruenti, ad suam; omniumq; salutē spectabat, & non sine dolore, quia cum clamore valido, & lacrymis offerens seipsum, exauditus est pro sua reuerentia. Tertio non differunt in instituente Deo, & summo Sacerdote, qui idem est in vtrāq; victima; quāquam in Eucharistia interueniant etiam secundarij Sacerdotes. Quarto, quantum ad finem attingit, in illo passionis sacrificio adest peccati excusatio per viam spiritualis

occupationis in contemplando tanto mysterio; at Eucharistia non tantū spiritu occupat, sed etiam sensu; & passio per ipsam Eucharistiam, vt administram operatur. Deinde in passione est significatio præteriti, nempe innocentia Adæ, vt diximus, sed improprie, at in Eucharistia proprie passio exacta repræsentatur. Quantum ad futurum autem proprie Eucharistia, improprie passio significat; quia veritatē sine ceremonia continet Christus cruentus; at Eucharistia, veritatem continet cum ceremonijs, quarū est significare. Tertio confirmatio pacti noui maior inuenitur in Eucharistia, quia addit noua Fidei mysteria, & quia sensibilibus percipitur, & ex pacto nos certiores reddit, quàm passio per solam meditationem applicata; quāquā omnia bona, quæ per Eucharistiam nobis deriuamus, à cruento passionis Christi sacrificio proficiuntur. Et ita de alijs omnibus, in quibus Eucharistia debet præcedere, intelligendum est. Quinto commercium nobis magis tribuit Eucharistia, quia sensibile, quàm passio sola meditatione: maior quoq; protectio Fidei in sacrificio Eucharistiæ, quia plurimum est, quàm in sola crucis cōtemplatione. Porro intellige comparisonem inter spirituale, & sensibile Eucharistiæ, & solum spirituale passionis; quod tamen excellit solum sensibile Eucharistiæ; solum autem spirituale Eucharistiæ non est sine sensibili. Nam si Eucharistia est Sacramentū; ergo sensibile habet coniunctum: etsi est tantū ex voto, quia in eo non est opus operatum, pendet collatio maioris, vel minoris gratiæ ex opere operante: quod varium esse potest: solum autem sensibile passionis fuit tantū præsens assistentibus cruci, eosq; maximè permouit, sed ex fide sua quemlibet, & ex opere operante. Sexto accedit laus ex amore, quo se in holocaustum pro nobis obtulit: quæ, quātum ad habitum amoris, eadem est, quantū ad difficultatē doloris, & ignominia, maior fuit in cruce; quod spectat ad applicationem, maior est in Eucharistia, quia omnes in Dei laudem, & memoriam passionis Christi excitat.

Quintus discrimen.

Sextum discrimen.

Septimum.

Septimò, gratiarù actio eadē vtrobiq; est Christi: nisi quod in cruce breuior fuit afflicti & patientis, in Eucharistia lōgior, gloriosior, & immortalis: hinc illa semen extitit, hæc fructus: nos tamen vt plurimū ex cultu Eucharistiæ, & meditatione magis accendimur ad gratiarum actionē. Octauò, impetratio in cruce fuit immediatē omnium donorum, quæ ante baptismum, & in eo colliguntur, & omnium etiā sequētium media Eucharistia, quæ tantū sequentia munera immediatē impetrare solent, præcedentia verò, ne mediatē quidem. Atq; ita tota impetratio passionis maior videtur, si sermo sit de proximè obtentis. Nam Passio impetrat,

sed sine labore nostro, & semel tātū, Eucharistia verò, cum eo, sed sæpe, vt sæpe repetitur. Nonò est remissio peccati: sed quia hæc res integrū requirit tractatum, consultò in sequentem reijcimus. Interim enitatur ex his disputationibus magnitudinē sacrificij Eucharistiæ comprehendere, eius fructus decerpere, eius venerationi insistere, eius frequentationi incumbere; quò magis Deum exaltemus, ac laudibus celebremus, eiusq; Filium, & sacrificij huius autorem imitari, ac vita nostra exprimere possimus Dñm nostrū Iesum Christum, qui cum Patre, & Spiritu sancto semper viuit & regnat in secula seculorum. Amen.

Nonum.

Octauum.

TRACTATUS XXX.

In quo agitur de sacrificio Eucharistiæ, an videlicet sit propitiatoriū, & peccata per illud expiari valeant, & quæ peccata, & quorum, & quo modo.

De duplct Christi oblatione, cruenta, & incruenta, differitur.

Vtrum per priorem oblationem peccata remittantur.

Esā. 53.

Ioan. 1.

1. Ioann. 2.

Quæna peccata remittantur.

Rom. 3.

Hebr. 9.

VM Dux præcipuæ sint oblationes à Christo factæ, altera cruenta, altera verò incruenta: illud in primis de cruenta inquiritur, an remittat peccata, & quænam peccata, & quorū, & quomodo. Etq; atinet ad primum, in promptu est responsio, illum de quo scriptum est: Posuit Dñs in eo iniquitatem omnium nostrū; &, Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Et; Ipse est propitiatio pro peccatis nostris; non pro nostris autem tantum, sed etiā pro totius mundi: peccata omnia expiasset. Dices; Quæ peccata? Non tantū ea, quæ ante primam gratiam acceptā admissa sunt (quia vt Apostol. ait ad Romanos, Eū proposuit Deus propitiatorem, per fidē in sanguine ipsius, ad ostensionē iustitiæ suæ, propter remissionem præcedentium delictorum. In sustentatione Dei, & quæ sequuntur. Et ad Hebræos, Et idē Noui Testamenti mediator est, vt morte inter-

cedere in redemptionem earum præuaticationū quæ erant sub priori testamento, re promissionem accipiāt qui vocati sunt, aterna hereditatis. Idem ad Colossen. Et vos cum mortui essetis in delictis, & præputio carnis vestre, conuiuificauit cū illo, donans nobis omnia delicta, Delens quod aduersus nos erat, chirographū decreti. Et Petrus, Scientes & non corruptibilibus auro, vel argento redempti estis de vana conuersatione paterna traditionis; sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Iesu Christi) Non tantum, inquam, illa, sed etiam quæ post primam gratiam adeptā perpetravimus. Quoniam qui dixit, Posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrū; & alter, Tu quoq; in sanguine Testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu in quo non est aqua, non tā ad præterita, quàm ad præsentia, & futura respexerunt peccata: quæ admodum & ille, qui dixit, Ipse est propitiatio pro peccatis nostris: & qui in-

Coloss. 2.

1. Pet. 1.

Zacchar. 9.

quit;

Hebr. 9. Ibidem. Leuit. 16.

Nam. 29. Post baptismum commissa peccata, Sacramenta quæ deleant.

1. Ioann. 1.

Quorum in cruce Dominus peccata deleuerit.

Rom. 5.

Ioan. 12.

Ioan. 2.

Coloss. 1.

Philip. 2.

Qua ratione omnium Dominus peccata remittat.

quit, Sine sanguinis effusione non fit remissio. Et rursus, Si enim sanguis hircorum, & taurorum, & cinis vitule aspersus, inquinatos sanctificat ad emundationem carnis: quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortis, ad seruendum Deo viuenti? Ad hæc Sacramentā quædam instituta sunt ad remittenda peccata post baptismi gratiam perpetrata, vt Pœnitentia, Eucharistia, & postrema Vnctio; quæ nō nisi virtute sanguinis Christi vim, & efficaciam habet; vt Ioannes dicat, Si in luce ambulamus, sicut & ipse in luce; societatem habemus ad inuicem, & sanguis Iesu Christi Filij eius emundat nos ab omni peccato. Præterea delicta, quæ post gratiam semel amissam committuntur, grauiora existunt, quia in Deum magis cognitum, & à minus infirmis, & minus fauore Dei destitutis hominibus perpetrantur; igitur & hæc sanguine egēt vt expiantur. Nam si peccata nulla futura fuissent post semel gratiam adeptam, profectò nouo sacrificio, vel interpellatione Christi in cælo opus minimè fuisset.

Quod si rursus interrogas, quorum in cruce Dominus peccata extinxerit? Respondeo ex his, quæ dixi, non tantum ea, quæ ante passionem fuerunt, de quibus dicitur ab Apostolo: Sicut per inobedientiam vnius hominis, peccatores constituti sunt multi; ita & per vnius obedientiam, iusti constituuntur multi; sed etiam vniuersa, quæ post passionē admissa sunt; omnium deniq; actu, qui aut habuerunt, aut habet, aut habebūt Dei gratiam: quia omnia traxit ad se ipsum, rursus ex se, & in potentia omnium aliorū, qui suo vitio gratia sunt destituti: nam ipse non tantum pro nostris est propitiatio, sed etiam pro peccatis totius mundi; & pacificauit per sanguinem crucis suæ, siue quæ in terris, siue quæ in cælis sunt. Vt meritò in nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorū.

Quod si postremò requiras, quomodo remittat omnia peccata? Dicendum est, ex parte Christi id factum ob summam charitatem, & obedientiam, qua

se Patri obtulit vsq; ad mortem, mortem autē crucis. Et de charitate dixit Dominus; Sed vt cognoscat mundus, quia diligo Patrem, & sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio, surgite, eamus hinc. Ex parte verò Dei, quia illud sacrificiū acceptauit vt suauissimum, & gratissimum munus ad omnia delicta abolenda: ex parte verò nostra, debet adesse fides, & obedientia coniuncta cū Sacramento Baptismi, vel Pœnitentiæ, vel Eucharistiæ, atq; adeo operibus bonis, quia ita est oblatū atq; acceptatū hoc sacrificium pro Dei sapientia.

Iam secunda disputatio instituenda est de Eucharistiæ sacrificio, an videlicet peccata per illud expiantur, & quæ sint illa peccata, & quorū, & quomodo: quemadmodū de cruenta victima superius differuimus. Primum igitur in genere exponemus, Scripturas sacras, atq; adeo Patres, & Concilia hæc agnouisse veritatem, peccata nimirū hoc sacrificio expianda, inrò etiam rationes huic sententiæ mirificè fauere. Ait namq; Dauid psalm. 4. vbi loquitur de Christi ascensione, qua Dñs mirificauit sanctum suum; Irascimini (nimirum contra peccata) & nolite peccare: quæ dicitis in cordibus vestris, & in cubilibus vestris, compungimini, per pœnitentiam præparati ad vnicū iustitiæ sacrificium, id est, Eucharistiam iustificantem, & iustam satisfactionem finientem, iustitiamq; cruciatæ hostiæ representantem: de quo subdit; Sa-ris-ficate sacrificium iustitiæ, (& quia est pignus gloriæ, subdit) & sperate in Dño, multi dicunt, Quis ostendit nobis bona? quæ scilicet sacrificemus, & Deo offeramus? Signatum, est super nos lumen vultus tui Domine: Id est, gratiæ lumen, quod super naturam nobis collatum est, id docet, nec tantum docet, sed etiam lætari facit, vnde subdit; Dediti lætitiā in corde meo. Et addit explicans naturā sacrificij: A fructu frumenti, vini, & olei sui multiplicati sunt. Id est, nō tantum remissionem peccatorum, sed etiam incrementum gratiæ per hostiam Eucharistiæ accipimus. Hunc locum de sacrificio Eucharistiæ intelligendū docet Cyprianus lib. in Iudæos, & Arnobius in Commētationis in Psalmos, &

Ibidem. Ioan. 14.

II. disputatio de Eucharistiæ sacrificio.

A Scripturis.

Explicatur ille locus Psalmi, qui habet: Irascimini, & nolite peccare, cum reliquis.

Cypria. lib. 1. in Iudæos. Arnobius in 4. Psalm.

Pascha. lib. De corpore Christi, atque alij nonnulli, ne quis existimet, nos voluntarie hunc locum de sacrificio Eucharistiae interpretatos.

Psal. 50. Dauid quid sibi vult, cum dicit: Tunc acceptabis sacrificium iustitiae, oblationes, &c.

Malac. 3. Idem etiam ex illo loco Malachiae colligitur, nam loquens de Christi aduentu, & Sacerdotio nouo erigendo, ait: Et purgabit filios Leui, & colabit eos quasi aurum, & quasi argentum, & erunt Domino offerentes sacrificia in iustitia. Et placebit Domino sacrificium Iuda, & Ierusalem, sicut dies seculi, & sicut anni antiqui. Vult dicere; sicut olim illa legis naturae sacrificia, peccata expiabant, multo magis Eucharistia in eis figurata expiabit. Et vt multa alia testimonia praetermittam, venio ad Nouum Testamentum: Vox Domini est hoc sacrificium instituentis; Hoc est Corpus meum, quod pro vobis datur; & Paulus, quod pro vobis frangitur. Quod in cruce factum non fuit: nam forma efficit id, quod significat. Adde, quod Liturgia B. Iacobi in forma consecrationis habet; Hoc est corpus meum, quod pro vobis frangitur, & datur in remissionem peccatorum. Basilii verò & Chrysostomus habent in suis Liturgiis: quod pro vobis frangitur, vel pro vobis traditur in remissionem peccatorum. Adde, quod Matthaeus de consecratione vini ait; Hic est sanguis meus Novi Testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Etsi autem effusio vera sanguinis facta sit in cruce, quotidie tamen sit in mysterio Eucharistiae, vt docet Augustinus; & propterea ad vtramque effusionem verbum Christi est accommodandum. Alias satis fuisset dicere; Hoc est corpus meum: Hic est sanguis meus, si ne alijs adiuctis. Adhuc Apostolus; Si enim, inquit, cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filij eius, multo magis reconciliati, salui erimus in

Quid sit illud Malachiae: Placebit Domino sacrificium Iuda, & Ierusalem, sicut dies seculi, & sicut anni antiqui. Luc. 22.

1. Cor. 11. Theologorum axiom.

Liturgia B. Iacobi Apostoli.

B. Basilij atque Chrysostomi Liturgia.

Matth. 26. Etsi vera sanguinis Christi effusio facta sit in cruce; quotidie tamen sit in mysterio Eucharistiae.

August. in psal. 75. tomo 8.

Rom. 5.

vita ipsius. Quæro, quæ est hæc vita, quæ facilius saluos facit iustos, quam mors recedat peccatores, nisi sacrificium Eucharistiae, in quo viuus, & immortalis Dominus Patri pro salute fidelium, & iam semel reconciliatorum cum Patre offertur? De quo mihi dixisse videtur Ioannes: Si in luce ambulamus, sicut & ipse in luce, societatem habemus adiuuicem, & sanguis Iesu Christi Filij eius (nimirum in Eucharistia Patri oblatus) emundat nos ab omni peccato.

His adiungimus traditionem. Etenim Concilium Ephesinum in epistola ad Nestorium scribit: Incruentam celebramus in Ecclesijs sacrificij seruitutem. Sic etiam ad mysticas benedictiones accedimus, & sanctificamur, participes sancti corporis, & pretiosi sanguinis Christi, omnium nostrum redemptoris, effecti. Hæc illud, tribuens sanctificationem Sacramento, quæ aliud proprie non est, quæ emundatio à peccato. Chalcedonensis etiam Synodus Sacramentum altaris offerri asserit ad sanctificationem, & populi distributionem. Sexta quoque Synodus decernit, vt nullus Sacerdos vni cum incruento sacrificio ad altare coniunctam adferat; sed ad viuificationem, & peccatorum remissionem, solam oblationem populo impertiat. Adde quod Alexander, quintus à B. Petro, in 1. epistola sic decernit: Crimina atque peccata, oblatis his Domino sacrificijs delentur. Idcirco & passio eius in his commemoranda est, qua redempti sumus, & sapius recitanda, atque hæc Domino offerenda. Talibus hostijs delectabitur, & placabitur Dominus; & peccata dimittet ingentia. Accedit ad hanc sententiam Iulius Papa in epistola ad Episcopos per Ægyptum: Cum omne crimen atque peccatum oblatis Deo sacrificijs deleatur; quid de cetero pro delictorum expiatione Domino dabitur, quando in ipsa sacrificij oblatione erratur? Et Grego. in lib. Dialog. Debemus, inquit, praesens seculum, vel quia iam conspiciamus defluxisse, tota mente cõtemnere; quotidianam Deo lacrymarum sacrificia, quotidianas carnis eius, & sanguinis hostias immolare. Hæc namque singulariter victimam ab aeterno interitu animam saluat, quæ illam nobis mortem vnigeniti per mysterium reparat: qui licet resurgens à mortuis, iam

Patrum traditione idem ostenditur. Concilia. Cõcil. Ephesinum I. Sacramenti Eucharistici sanctificatio quid sit proprie. Syno. Chalcedon. act. 10. VI. Synod. can. 28. De consecr. dist. 2. cap. Didicimus. Pontifices. Alexander.

Heb. vlt.

Iulius Pap. Cap. 1. Concilij III. Bra caren.

Gregor. lib. 4. Dial. cap. 58. tom. 2.

Victimæ Eucharistice virtus & efficacia.

Rom. 6.

Quæ sit illa vita, de qua ait Apostolus: Multo magis reconciliati, salui erimus in vita ipsius 1. Ioan. 1.

Patrum traditione idem ostenditur. Concilia. Cõcil. Ephesinum I.

Sacramenti Eucharistici sanctificatio quid sit proprie.

Syno. Chalcedon. act. 10.

VI. Synod. can. 28.

De consecr. dist. 2. cap. Didicimus.

Pontifices. Alexander.

Heb. vlt.

Iulius Pap. Cap. 1. Concilij III. Bra caren.

Gregor. lib. 4. Dial. cap. 58. tom. 2.

Victimæ Eucharistice virtus & efficacia.

Rom. 6.

Eucharistia sacrificij, passionis Domini nostri a se dua imitatio est secundum Gregorium.

Idem hom. 37. in Euangel. tom. 2. Hostia altaris, ad absolutionem nostram plurimum confert.

Veteres Patres. B. Martia. cap. 3.

Malac. 1.

Ioan. 4.

Matth. 1. Symbolum Concil. Niceni. Mar. 15. Ierem. 11.

Luc. 22. 1. Cor. 11.

non moritur, & mors ei ultra non dominabitur: tamen in semetipso immortaliter, atque incorruptibiliter viuens, pro nobis iterum in hoc mysterio sacra oblationis immolatur. Eius quippe ibi corpus sumitur, eius caro in populi salutem partitur, eius sanguis non iam in manus infidelium, sed in ora fidelium funditur. Hinc ergo p̄semus quale sit pro nobis hoc sacrificium, quod pro absolutione nostra passionem vnigeniti Filij semper imitatur. Quis enim fidelium habere dubium possit, in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocem cœlis aperiri, in illo Iesu Christi mysterio Angelorum choros adesse, summis ima sociari, terrenam celestibus iungi, vniquodque ex visibilibus, atque inuisibilibus fieri? Sic ille. Vides Gregorium asserere, hæc hostiam ab aeterno interitu animam saluare, & pro absolutione nostra hoc sacrificium offerri? Rursus alibi de vita Casij scribit: Singulariter (ait) ad absolutionem nostram oblata cum lacrymis, & benignitate mentis sacri altaris hostia suffragatur: quia is qui in se resurgens à mortuis iam non moritur, adhuc per hanc in suo mysterio pro nobis iterum patitur. Nam quoties ei hostiam suæ passionis offerimus, toties nobis ad absolutionem nostram, passionem illius reparamus.

Sed consulamus veteres Patres, & primo loco Martialem in epistola ad Burdegalenses, vbi habet: Sacrificium Deo creatori offertur in ara, non homini, neque Angelo. Nec solum in ara sanctificata, sed vbi que offertur Deo oblatio munda, sicut testatus est: cuius corpus & sanguinem in vitam aeternam offerimus, dicentes, Spiritus est Deus; & eos, qui adorant eum, in spiritu, & veritate oportet adorare. Ipse enim corpus habes, & immaculatum, & sine peccato, quia conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria Virgine; in ara crucis ipsum permisit immolari. Quod autem Iudæi per inuidiam immolauerunt, putantes se nomen eius à terra abolere; nos causa salutis nostræ in ara sanctificata proponimus, scientes hoc solo remedio nobis vitam præstandam, & mortem effugandam. Hoc enim ipse Dominus noster iussit nos agere in sui commemorationem. Hæc genus Martialis, qui tam magnificè de sacrificio Eucharistiae fert, vt asserat illo solo remedio vitam

aeternam præstari, & mortem effugari: Audiamus Cyprianum de hac re ita disserentem: Ex quo à Domino dictum est: Hoc facite in meam commemorationem: Hæc est caro mea; & Hic est sanguis meus; quotiescunque his verbis, & hac fide actum est, panis iste substantialis & calix benedictione solenni sacratus, ad totius hominis vitam, salutemque proficit, simul medicamentum, & holocaustum ad sanandas infirmitates, & purgandas iniquitates existens. His accedit Origenes scribens in Leuiticum, in illud: Et sumetis similaginem, & facietis de ea duodecim panes, &c. Sed si referantur hæc, inquit, ad mysterij magnitudinem: inuenies commemorationem istam habere ingentis repropitiationis effectum. Si redeas ad illum panem, qui de cœlo descendit, & dat huic mundo vitam: illum panem Propositionis, quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine eius, & si respicias ad illam commemorationem, de qua dicit Dominus, Hoc facite in meam commemorationem; inuenies quod ista est commemoratio sola, qua propitium faciat hominibus Deus. Vides Origenem vocare Eucharistiam, sacrificium propitiatorium? Idem dixit Dionysius, quando (iuxta Græcam litteram) Eucharistiam appellauit τακτικὴν εὐχαριστίαν, quod perfectum erat sacrificium, & non priuatum, sed publicum, non tantum pro viuorum, sed etiam pro mortuorum delictis expiandis: vt etiam tradidit de vocis illius significatione Plato. Athanasius in quaestionibus ad Antiochum Principem, vt citatur à Damasceno (si tamen illi tribuendæ sunt eiusmodi quaestiones) scribit, ab exanguis immolatione peccatorum animas participare aliqua beneficia. Basilii in Liturgia sua introducit Sacerdotem ita deprecantem: Suscipe nos appropinquantes sancto altari tuo, secundum multitudinem misericordiae tuae; vt simus digni offerre tibi rationabile illud, & absque sanguine sacrificium pro nostris peccatis, & populi ignorantia: quod sacrificium accipiens in sanctum, & supercaeleste; ac intelligibile tuum altare, in odore suauitatis, emitte nobis gratiam sancti Spiritus. Idem ferè habet Chrysostomus in Liturgia sua. Gregorius Nazianzenus Inuectiuam in Iulianum Impera-

Cypria. sermo. De cœna Domini. Ioan. 6.

Origen. homil. 13. in Leuit. tom. 1.

Leuit. 24.

Ioan. 6.

Roma. 3.

Dionys. p. 1 c. 3. De cœlest. hierar.

Eucharistia appellata τακτικὴν, id est sacrificium sacrificiorum.

Plato lib. 2. De republ. propè initium.

Athanas. q. 34. ad Antiochum Principem, tomo 4.

Basilii.

Chrysost. tomo 3. in sin. Gregor. Nazian. inuectiu. 1. ante medium.

Incruenti sacrificij finis, est vnio cum Deo.

Cyril. Ierolym. cateche. mystagog. 5.

Quantū proficit hec hostia salutatis.

Ambros. libro 1. offic. c. 48. tom. 1. initio.

Chrysof. homil. 26. in Matth. tom. 2. init.

Euseb. Emis. sen. hom. 5. De Pascha.

Cyril. Alexand. anarhem. 1. in Nestorij tom. vlt.

torum: *Mox, inquit, incruenti sacrificij manus commaculat (scilicet Iulianus) per quod nos Christo vnimur, necnō passionis, ac diuinitatis eius participes redimur.*

Cyrillus Ierolymitanus, qui Concilio Niceno interfuit, sic inquit: *Deinde verō postquam confectum est illud spirituale sacrificium, & ille cultus incruentus super ipsa propitiations hostia, obsecramus Deum pro communi Ecclesiarum pace, pro tranquillitate mundi, pro Regibus, pro militibus, pro socijs, pro agrotis, & afflictis, & in summa pro his omnibus, qui egēt auxilio. Indigemus autem omnes. Cum hoc sacrificium offerimus, postea facimus mentionem etiam eorum, qui ante nos obdormierunt.*

Ambrosius libro Officiorum: *Vmbra in lege, imago in Euangelio, veritas in celestibus. Ante agnus offerebatur, offerebatur vt vitulus, nunc Christus offertur, sed offertur quasi homo, quasi recipiens passionem, & offert seipse quasi Sacerdos, vt peccata nostra dimittat. Hic in imagine, ibi in veritate, vbi apud Patre pro nobis quasi aduocatus interuenit.*

Chrysofomus in Matthæum: *Idcirco enim, inquit, altari assistens Sacerdos, pro vniuerso orbe terrarum, pro absentibus, atque presentibus, pro his, qui ante nos fuerant, pro his, qui postea futuri sunt, sacrificio: illo proposito, Deo nos gratias iubet offerre.*

Eusebius Emisenus homilia De Pascha: *Et ided, inquit, quia corpus assumptum ablaturus erat ex oculis nostris, & syderibus illaturus, necessarium erat, vt nobis in hac die Sacramentum corporis, & sanguinis sui consecraret, vt coleretur iugiter per mysterium, quod semel offerebatur in pretium: vt quia quotidiana, & indefessa currebat pro hominum salute redemptio, perpetua esset etiam redemptionis oblatio, & perennis illa victima viueret in memoria, & semper presens esset in gratia. Verē vnica, & perfecta hostia, fide estimanda, non specie, nec exteriori censenda visu, sed interiori affectu.*

Hactenus ille, eleganter sanē, & doctē de huius virtutis hostia. Cyrillus Alexandrinus libro in duodecim Anathematis Nestorij, vocat hanc hostiam suam carnem viuificatricem?

Augustinus in Psalmos: *Semel pro nobis Christus immolatus est. Cum credidimus, tunc nobis fuit cogitatio: modō autem reliquia cogitationis sunt, quae meminimus quis ad nos venerit, & quid nobis donauerit: ex ipsis reliquijs cogitationis, id est, ex ipsa memoria quotidie nobis sic immolatur, quasi quotidie nos innouet, qui prima gratia sua nos innoauit.*

In libris Confessionum; *Cum offeratur, inquit, pro matre sacrificiū pretij nostri.*

In libro verō Enchiridion: *Neq; negandum est defunctorum animas pietate suorū viuentium releuari, cū pro illis sacrificium mediatoris offertur, vel elemosyna in Ecclesia sunt. Sed eis hac profunt, qui cum viuerēt, vt hac sibi postea prodesse possent, meruerunt.*

Multas præterea præclaras habet sententias in libris de Trinit. & lib. De ciuit. Dei, quas breuitatis causa recensere nō licuit.

Damasce. ait, incruentam hostiam offerri in stabilimentum animæ nostræ.

Paschas. lib. De Corpore Christi: *Nō obstante, inquit, passione immolatur quotidie in memoriam eius, vt homo videat Dei passi dilectionē; & conuersi ex Iudæis habeant hostiam, qua peccata post baptismum condonentur: vt renati in baptismo sint vnum per naturā corporis, & sanguinis cum Christo, vt Christus per diuinam vnum cum Patre. Et infra; Caro & sanguis immolatus in cruce, ad redemptionē participantium secum in natura, sunt panis & vinum in Eucharistia, vt redempti lati ambulent in vitam gloria.*

Paulinus ad Severum Sulpitiū: *Ipsē enim Dominus hostia omnium Sacerdotū est, qui semetipsum pro omniū reconciliatione Patri libans, victima Sacerdotij sui, & Sacerdos sua victima fuit, cuiq; nunc vt vni omnium Domino omnis noua creatura sacrificium: ipsiq; sunt hostia Sacerdotes, si nunc ei nos condendo in silentio humilitatis atq; patientia, qua se ipse pro nobis prauit, praebeamus.*

Adde his Rupertum Tuitiensem lib. De diuinis officijs: *Aufer, inquit ille, a cœtu Ecclesie quotidianas Saluatoris nostri huiusmodi exequias; & vide quam merito dicat ipse Saluator: Quæ utilitas in sanguine meo? Refrigescere enim ea, qua hoc modo nūc vbiq; calet eius memoria, refrigescet vniuersa charitas, muta erit fides, claudica-*

August. in Psal. 75. tom. 8.

Idem lib. 9. Confes. cap. 12. tom. 1.

Sacrificium pretij nostri, Eucharistiam nuncupat Augustinus.

Idē lib. Enchir. ad Laurent. c. 110.

Idem lib. 4. de Trinit. c. 14. & lib. 10. de ciuit. Dei. c. 6. & 20.

Damasce. libro 4. c. 14.

De orthod. fide.

Pascha. lib. De corpore Christi. c. 9. Cap. 10.

Paulinus epist. 5. paul. lō post medium.

Christus Dominus victima Sacerdotij tui, & Sacerdos suæ victimæ fuit.

Rupert. Tuitien. lib. 2. Offic. c. 10.

Eucharistiam sacrā Rupertus quotidianas Saluatoris nostri nostri appellat exequias.

Psal. 29. Matth. 24.

Gen. 1. 4.

Algerius libro 1. De Euchar. Sacram. c. 16.

V. Quidam Salutaris utilitas semel, ac necessitas.

Petrus Cluniacensis.

Psal. 50.

Ibidem.

Psalm. 49.

Heb. 9.

Ioan. 1.

Reuben.

Prima.

Hebr. 9. & 8.

bit spes, conticescet magnus ille clamor sanguinis iusti Abel, qui per traditū tāti sacrificij ritum quotidie reparat vocem, quotidie laxat os bibentis, & vociferatis terra, scilicet Ecclesia; maledictum coarguens Cain, & maturam indignē fusi sanguinis vindictam reposcēs.

Algerius ante quingentos annos, lib. de Eucharistia Sacramēto: *Licet enim, inquit, oblatio in cruce semel fuerit ad omnium salutē, & redemptionem, quotidie tamen est etiam necessaria ad muniendam, & medendam humanam fragilitatē, qua quotidie labitur, & tentatur vel criminibus, vel saltem venialibus peccatis, sine quibus mortalis infirmitas duci non potest. Non solum enim hac singulari victima tantūmodo peccatorum absolutionem a Deo cōsequimur, sed & contra tentationes munimur: quia cū perceptione tanti mysterij viderit aduersarius ostium nostrum occupatum cœlestis fulgore presentia; intelligens locum illum includi per Christum, fugiet, ac recedet.*

Petrus quoq; Cluniacensis in tract. De sacrificio Missæ; *Respondere ergo nobis, ait, d hostes Dei: Ecclesia Dei se neq; absq; sacrificio esse, nec illa suo sacrificio aliquid aliud, quā corpus, & sanguinem sui redēptoris offerre restatur. Offert quidem illa de suo sacrificium spiritus contribulati, de quo Propheta; Sacrificium Deo spiritus contribulatus. Offert sacrificium iustitia, de quo idem: Tunc acceptabis sacrificiū iustitia. Offert & sacrificiū laudis, de quo qui supra; Immola Deo sacrificiū laudis. Sed lōge acceptabilius offert sacrificium, eū videlicet, qui iuxta Apostolū, per Spiritum sanctū obtulit se immaculatum Deo, vt emundaret cōsciētiam nostrā ab operibus mortuis, ad seruiendū Deo viuenti. Offert agnū Dei, qui tollit peccata mundi, qui nec immolatus moritur, nec diuisus minuitur, nec comestus cōsumitur. Offert ipsum pro se ipsa, qui se obtulit pro ipsa: & quod ille fecit semel moriendo, hoc illa facit semper offerendo.*

Hactenus ille.

Atque his paucis Patrum testimonijs contentus, accedo ad rationes.

Prima sit: In Nouo Testamento sūt Sacerdotes semper offerentes, vt superius probauimus: ergo est oblatio pro peccato, vt ad Hebræos docet Apostolus; nihil autem aliud proferrē

valent Sacerdotes Noui Testamenti, quod nō laici quoque offerre queant præter Missæ sacrificium, ergo illud est propitiatorium pro peccato.

Secunda: *Isti Sacerdotes succedunt Veteris Testamenti Sacerdotibus; atque illa expiabant, quia sæpē dicitur: Rogabit pro eo Sacerdos, & pro peccato eius, & dimittetur ei; Sacerdos rogabit pro eo offerens arietem; & dimittetur ei; Ergo Sacerdotes Noui Testamenti verē offerunt pro peccato.*

Tertia: *quia eadem res oblata est quæ in cruce, & idem Sacerdos Christus, qui offert modō in Eucharistia per Sacerdotem ministrū vt docet Ambrosius superius productus: si ergo in cruce expiavit peccata, & in Eucharistia expiat.*

Quarta: *Christus non venit solvere legem, sed adimplere: habemus igitur legem. Si legem habemus, igitur & illam præuaricari possumus. Nec dici potest, quod præuaricatio non imputetur; cum post gratiam adeptā velle peccare, imputabilius sit, quā antea. Vnde Christus dixit languido ad piscinam; Ecce sanus factus es; iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat; & Petrus; Melius erat illis non cognoscere viam iustitia, quā post agnitionem, retrorsum conuerti ab eo quod illis traditum est sancto mandato. Si ergo est peccatum imputabile; non est dicendum, illud remitti, aut expiari minimē posse, hoc enim repugnaret bonitati Dei, & gratiæ Noui Testamenti: ergo eget nouo sacrificio quo expietur, sine quo nec ipsa valent Sacramenta; & illo quidem repetito, quemadmodum ipsa quoque peccata iterantur. Est igitur Eucharistia, sacrificium pro peccato expiatorium.*

Postrema ratio: *Consuevit Ecclesia offerre sacrificium pro viujs, & mortuis, vnde & in Canone Missæ protestatur Sacerdos: In primis quæ tibi offerimus, vel qui tibi offerunt, pro se, suisque omnibus, pro redemptione animarum suarū, pro spe salutis, & incolumitatis suæ. Remanet igitur euctum, per Eucharistiam, vt victimā propitiatoriā, expiari peccata.*

Secunda.

Leuit. 4. Infra 5.

Tertia.

Ambro. lib. 1. Offic. c. 48. tom. 1.

Quarta ratio Matth. 5.

Ioan. 5.

2. Pct. 2.

Vltima ratio. Canon Missæ.

III. di'putatio de Eucharistia, quæ nã peccata delectat.

I. ratio ad pbandum, peccata ante Baptismum per Eucharistiam minimè deleri.

Exo. 12. & seq.

II. ratio. Per Eucharistiam fideles vnum efficiuntur corpuscù Christo.

Matth. 26.

1. Ioann. 1. Pro quibus tantum hoc sacrificium offeratur?

III. ratio.

III. ratio.

Quinta. August. lib. 1. De anima, & eius origi. c. 9. & 10. tom. 7.

Idem lib. 3. c. 12. ad Vincentium.

Concil Bracaren. I. canon. 35.

Pascha. lib. De corpore Christi. c. 9.

Iam tertia sequitur disputatio de Eucharistia: quæ sint illa peccata, quæ expiatur? Dicendum est, non omnia peccata hoc sacrificio aboleri. Non enim pro peccatis ante Baptismum, vel ante primam gratiam offerri consuevit hæc hostia: in primis, quia est mysterium fidei, ergo fidelibus tantum prodedit, quemadmodum antiqua solum Iudæis proderant circumcisio, & maxime sacrificium agni Paschalis, ut dicitur in Exodo, ad munditiam quandam externam conferendam. Deinde cum per hoc sacrificium vnum efficiatur corpus cum Christo, nulla sit autem pars fidelis cum infideli; non debet pro infidelibus offerri, qui hoc Sacramentum non possunt attingere, sed pro fidelibus, pro quibus datur, & frangitur corpus, & pro quibus funditur sanguis: ut testatur Euangelium. Hinc Dilectus ait; *si in luce ambulamus, sicut & ipse est in luce; societatem habemus ad inuicem, & sanguis Iesu Christi Filij eius emundat nos ab omni peccato; & reconciliati in morte, hostia in vita quasi victima quadam salui reddimur.*

Tertio hoc ipsum protestatur Ecclesia, quæ in Canone inducit Sacerdotem dicentem: *Quorum tibi fides cognita est, & nota deuotio; pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt.* Sicut igitur infideles non offerunt, nec participare possunt hoc Sacramentum, ita nec pro illis offerre. Quarto idem etiam factum confirmatur: nam consuevit Ecclesia Paganos, Iudæos, & Infideles omnes, imò etiam Catechumenos nondum initiatos, à conspectu sacrificij per ostiarios arcere, admissis tantum fidelibus; quia pro illis non offert. Quinto confirmatur traditione. Scribit enim Augustinus ad Renatum lib. De animæ origine: *Quis offerat Corpus Christi nisi pro his, qui sunt membra Christi?* (saltem fide, etiam non charitate) idem in libris ad Vincentium tradit Augustinus. Ad hæc Concilio Bracarense prohibetur ne quisquam offerat pro Catechumenis: quia nondum sunt per baptismum Christo initiati. Et Paschasius libro De Christi corpore asserit sacrificium esse pro redemptis, ut læti ambulent in viam

gloriæ. Et B. Thomas in tertia parte: *Vnde & in Canone, ait, Missæ non oratur pro his, qui sunt extra Ecclesiam: illis tamen prodest plus, vel minus secundum modum deuotionis horum.* Hinc Conciliū Tridentinum sessione 22. in doctrina de sacrificio Missæ tradit, huius salutaris sacrificij virtutem in remissionem eorum, quæ à nobis quotidie admittuntur peccatorum applicari. Ruit propterea stulta querela trāsfigæ Bernardini Senensis, accusantis Ecclesiam, quod non offerat sacrificium pro infidelibus; tribuentis hoc aut insipientiæ, aut parue charitati Ecclesiæ; cū suam ea in re insignem prodiderit incitiã. Nec enim hoc sacrificium ad eos, qui membra Christi non sunt, spectare potest, cū sit pro suis membris tantummodo à Christo institutum; & qui fide earent tanti mysterij, indigni sunt de fructu eius participare.

Dices igitur; Quo sacrificio expiabitur peccata eorum, qui ante notum Christum deliquerunt? Respondeo, illo crucis eructo sacrificio per baptismum applicato & representato eiusmodi omnia aboleri peccata: quod Sacramentum merito non iteratur, quemadmodum nec cruentum illud sacrificium iteratum est, & peccatum originale, quod caput est omnium aliorum consequentium, minime etiam repetitur. At peccata, quæ post Christum agnita, & induta per baptismum admittuntur, quia iterantur, egebant sacrificio iterato Eucharistiæ, quare Eucharistia non est instituta ante Baptismum, sed post, & ante Sacramentum Pœnitentiæ: nam illa imminente morte instituta est, Sacramentum vero Pœnitentiæ in die Resurrectionis. Quod si obiecias Tertullianum ad Scapulam præsidem Africæ scribere: *Itaq; sacrificamus pro salute Imperatoris, sed Deo nostro, & ipsius, quomodo præcepit Deus pura prece.* Sed satis excludit proprium sacrificium, dicendo, pura prece; nam oratio, spirituale est sacrificium. Si rursus obiectes Chryostomum: *Idem, inquit, in mysterijs inuicem salutamus, ut multi vnum efficiamur, & communes pro non initiatis preces effundamus, & pro infirmis, & terra, & maris, & vniuersi orbis fructibus sacrificamus.* Respondeo,

Respondeo, quod si obiecias Tertullianum ad Scapulam præsidem Africæ scribere: *Itaq; sacrificamus pro salute Imperatoris, sed Deo nostro, & ipsius, quomodo præcepit Deus pura prece.* Sed satis excludit proprium sacrificium, dicendo, pura prece; nam oratio, spirituale est sacrificium. Si rursus obiectes Chryostomum: *Idem, inquit, in mysterijs inuicem salutamus, ut multi vnum efficiamur, & communes pro non initiatis preces effundamus, & pro infirmis, & terra, & maris, & vniuersi orbis fructibus sacrificamus.* Respondeo,

B. Thom. 3. part. q. 79. art. 7. ad 2. tom. 12. Concil. Trident. sess. 22. cap. 1.

Bernardini Senensis Ecclesiæ defertoris querela stultissima.

Cur Missæ sacrificium minime infidelibus applicatur.

Quonam sacrificio peccata ante Baptismum commissa expiantur.

Eucharistia ante Baptismum cur non instituta, sed ante Sacramentum Pœnitentiæ.

Matth. 26. Ioan. 26. Tertul.

Oratio, spirituale est sacrificium.

Chryso. homil. 77. in Ioann. tom. 3.

Ecclesia quomodo rogare possit pro infidelibus.

Quis ille mundus, pro quo Sacerdos in Missæ sacrificio Dominum orat.

3. Reg. 8. Baruch 1.

1. Esdr. 6. Si pro infidelibus nequam est sacrificandum, cur Baruc, & Esdras secus fecisse videntur?

Eucharistiæ sacrificium sola quæ post Baptismum, non ante sunt admittenda peccata delere, multis ostenditur.

Hab. 5. & 8.

Esdr. 50. I. argum.

Ecclesiam etsi non offerat pro infidelibus, posse tamen pro eis preces fundere: sicut ut ad Christum conuertantur, & veritatem Euangelicam concipiant; sicut et fideles liberentur ab importunis illorum molestijs, & bellis; ut facit in die Sabbati sancti, vbi Ecclesia orat non tantum pro Catechumenis, sed etiam pro Paganis, & Iudæis, & Hæreticis. Nec obstat quod Ecclesia precatur, cum offert calicem nondum adhuc benedictum, & consecratum Deo: *Offerimus tibi, inquit, Domine, calicem salutaris; tuam deprecantes clementiam, ut in conspectu Diuina Maiestatis tuae, pro nostra & totius mundi salute, cū odore suauitatis ascendat:* quia nondum Sacerdos, verè Christum Patri in sacrificium obtulit, & offert pro nostra, & totius mundi (id est, omnium fidelium, qui in toto mundo versantur) salute hoc sacrificium: Quamquam orare soleat Ecclesia, & ministri Ecclesiæ pro omnibus mundi hominibus siue fidelibus, siue fidem nondum sint amplexi. Ita olim in lege dabatur locus in templo ad orandum Gentilibus, sed non ad sacrificandum. Nec obstat quod apud Baruch, & Esdras oratur per sacrificium pro vita Regis Nabuchodonosor, & Balthasar filij eius; & pro vita Darij Regis, & filiorum eius: quia non simpliciter dicitur, ut offerant pro eis, sed vt deprecetur Deum. Non igitur sacrificium hoc offertur pro peccatis quæ ante Baptismum, sed quæ post illud admittuntur, nec tantum pro venialibus, & leuioribus delictis, aut pœnis lethalium delictorum, sed etiam pro grauium criminum culpis, quæcumq; illa sint, quæ post baptismum admittuntur, quæquæ varia ratione, ut dicemus: quod quia nouum quibusdam videtur, id rationibus comprobatur. Primo, quia omnis Sacerdos constituitur, ut offerat dona & sacrificia pro peccatis; at peccata proprie sunt graua, & mortifera, quæ homines à Deo separant, pro quibus reconciliandis offertur sacrificium. Deinde sacrificia vetera, quatenus ex fide offerebantur, expiabant non tantum venialia, sed etiam mortifera delicta; ergo, ne vincatur à figuris veritas, statuendum est multo magis expiare Noui Te-

stamenti sacrificium in illis præsignatum. Tertio, si propterea extinguit peccata venialia, & pœnas grauium delictorum, quia Christus est illis maior, ut ait Augustinus; ergo & expiabit lethalia, quo maior est etiam Christus. Quarto, est idem sacrificium, & idem Christus, qui in cruce se obtulit, atque ille, qui modo in Eucharistia offerre per Sacerdotes non cessat: si ergo ibi pro culpis lethalibus, ergo & hic illa expiare potest. Quinto accedunt Patres iam superius pro me producti, qui peccata ingentia, & crimina magna his sacrificijs aiunt expiari: ut Alexander Papa, & B. Martialis dixit, hoc solum remedium nobis relictum ad effugandam mortem æternam, & consequendam vitam æternam. Et Origenes, per hæc solam commemorationem reddi nobis propitium Deum: In Canone quoque dicitur offerre Sacerdos pro redemptione animarum, & pro spe salutis & incolūmitatis. Ambrosius in lib. De Pœnitentia: *Sicut ergo semel pro omnibus immolatus est (scilicet Christus) ita quotiescūq; peccata donantur, corporis eius Sacramentum sumimus; ut per sanguinem eius fiat peccatorum remissio.* Idem lib. De Sacramentis ait: *Si quotiescūq; effunditur sanguis, in remissionem peccatorum funditur; deo illi semper accipere, ut semper mihi peccata dimittantur. Qui semper peccat, semper deo habere medicinam.* Has autem Patrum sententias interpretari de venialibus delictis, aut de peccatorum pœnis; durissimum videtur, dignitatiq; ac virtuti sacrificij nostri detrahere. Omnis ergo remissio intermedia fit Eucharistiæ victima: tū quia omnia Sacramenta consummat; tū etiam quia in voto omnem eorum effectum, præter illum Baptismi, præstat. Sed vario modo peccata tollit: nam venialia & pœnas peccatorum, sine Pœnitentiæ Sacramento expiare solet; mortifera vero delicta, non nisi medio Sacramento Pœnitentiæ, pro quo impetrat auxiliam gratiam; sed non remittit vniuersam pœnam, ut Baptismus facit; ideo locum relinquit satisfactioni nostræ hoc sacrificium, ut docet Thom. in 3. part. & in 4. dicens: *Dicendum quod Eucharistia non solum est Sacramentum, sed*

III. argum.

August. III. argum.

V. argum. à Patribus desumptum.

Alexan. 7. epist. 1.

B. Martialis epist. ad Burdegal. c. 3.

Origen. homil. 13. in Leuit. tom. 1.

Ambros. lib. 2. De pœni. c. 3. tom. 1.

Idem lib. 4. de Sacram. c. vlt. tom. 4.

Idem lib. 4. de Sacram. c. vlt. tom. 4.

Cur omnis remissio, intermedia fiat Eucharistiæ victima.

Thom. in 3. p. q. 79. art. 1. & in 4. dist. 12. q. 2. ad 4.

etiam est sacrificium: In quantum autem est Sacramentum, habet effectum in viuente, in quo requirit vitam praexistere: sed in quantum est sacrificium, habet effectum etiam in alijs, pro quibus offertur, in quibus non praexistit vitam spiritualemente in actu, sed in potentia tantum: & ideo si eos dispositos inueniat, eis gratiam obtinet virtute illius veteris sacrificij, a quo omnis gratia in nos influxit: & per consequens peccata mortalia in eis delet: non sicut causa proxima, sed in quantum eis gratiam contritionis impetrat. Hæc ille. Et rectè dixit, non sicut causa proxima, proxima namque causa remissionis peccatorum est Baptismus, & Pœnitentia, saltè desiderata, quomodo peccata mortifera delet etiã oblatio sacrificij crucis. Accedit & ratio hoc ipsum confirmans. Nam cùm fiant quotidie peccata, & illa sint expianda, & non aliquo præterito sacrificio, quia nullum tale pro peccatis futuris instituit, ergo quotidiano sacrificio Eucharistiæ expiantur. Vnde rectè Paschasius inquit, quod instituit Christus hostiam, vt peccata post Baptismum condonentur. Rursus Eucharistia vt Sacramentum est, fructum non edit nisi in illam edebitis, iuxta illud; *Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis*; at hanc victimam Eucharistiæ non edunt nisi baptizati, quæ admodum nec olim alienigenæ, aut serui edebant de agno Paschæ, nisi prius circumcissi, ergo sacrificium hoc tantum est ad expianda peccata baptismo initiatorum.

Nec per hoc quicquam derogatur cruento crucis sacrificio: quia hanc dignitatem & virtutem expiandi, quam habet in cruento sacrificio, totam sibi mutuatur, vt diximus, à Christi passione. Promeruit enim Dominus ex obedientia passionem, & mortem sustinendo, vt corpus suum, & sanguis immolata in mysterio Eucharistiæ, valeret ad expiationem peccatorum, quæ post baptismum admittuntur. Rectè ergo in Concilio Tridentino conditus est Canon, qui habet: *Si quis dixerit, blasphemiam irrogari sanctissimo Christi sacrificio, in Cruce peracto, per Missæ sacrificium, aut illi per hoc derogari, anathema*

fit. Itaque quicquid expiatur sacrificio in cruento, dici potest quod etiam illud expiat sacrificium cruentum, non tamen vice versa: nam peccata ante baptismum perpetrata, non expiantur per in cruenti sacrificij oblationem, sed per cruentum crucis, baptismo tamen in re, vel voto suscepto applicatum. Atque hoc docuit Apostolus, cùm ad Hebræos scripsit: *Impossibile est enim eos, qui semel sunt illuminati, gustauerunt etiam donum caeleste, &c. & prolapsi sunt, rursus renouari ad penitentiam, id est, iterum baptismo, & cruenta crucis hostia, reconciliari, ac renouari, quia tales ab integro crucifigunt sibi met ipsi. Filium Dei, & ludibrio habent. Sed clarius hoc, & apertius tradit infra, cùm ait: *Voluntarie peccatis nobis post acceptam notitiam veritatis, iam non relinquitur pro peccatis hostia*: Hoc est, non relinquitur hostia cruenta per baptismum applicanda, etiam si hostia in cruenta remaneat, quæ per Sacramentum Pœnitentiæ re, vel voto acceptum, operatur expiationem, non tamen talem, ac tantam, quantum Baptismus: quia illa non relinquit locum satisfactioni quam relinquit ista. Ob quam causam quidam interpretantur, tales post baptismum non peccantes non renouari; eo quod nouitatem Baptismi per Pœnitentiã non assequimur sine nostro labore, & satisfactione. In baptismo enim Dominus acti esset peccator pro nobis soluit, & tãquam crucis hostia, ait enim Esaias: *Propter scelus populi mei percussus est; & infra, Cũ sceleratis reputatus est; & Dauid, Quæ non rapui, tunc exolvebam: ac rursus, Lõgè à salute mea verba delictorum meorum. Et addit: Deus tu scis insipientiam meam, &c.* Ex quibus accepit Paulus, *Eum qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit; vt nos efficeremur iustitia Dei in ipso*. Obtulit enim se Christus vt hostiam piacularem pro nostris omnibus delictis expiandis, tã antiquis ante baptismum, quam post baptismum, admissis: quãquã priora illa delicta non expiet nisi medio baptismo, de quibus ait Paulus ad Romanos: *Quæ proposuit Deus propitiatorem, per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiæ suæ, propter remissionem præcedentium delictorum*. Et*

Heb. 6.

Infra 10.

Quare post baptismum non peccantes non renouentur secundum aliquos.

Esa. 53. Psal. 68. Sup. 21.

Inf. 68.

2. Cor. 5.

Rom. 3.

ad He-

Heb. 9.

2. Petr. 1.

Rom. 6.

1. Petr. 4.

Disputatio de Eucharistia: Quorumnam peccata remittat.

Hæc hostia omnium fidelium viuentium in Nouo Testamento peccata expiari.

Apocal. 13.

II. ratio.

ad Hebræos, *Et ideo Noui Testamenti mediator est, vt morte intercedere, in redemptionem earum prauaricationum, quæ erant sub priori testamento, repromissionem accipiant qui vocati sunt, interna hereditatis*. Et Petrus de redeunte ad votum, ait: *Obluionem accipiens purgationis veterum suorum delictorum, scilicet per baptismum expiatorum: at pro peccatis, quæ à baptismo fiunt, vt ait Paulus, iam non relinquitur hostia scilicet illa cruenta, quæ omnia soluit, sed illa in cruenta, quæ admittit satisfactiones, & passio non nisi hac media oblatione Ecclesiæ applicatur. Et ita habemus Christum aduocatum, iustum, agerem causam clientulorum. Qui enim mortuus est, iustificatus est à peccato: & vt Petrus ait: *Qui passus est in carne, desit à peccatis* (non suis, quibus caruit, sed nostris, quæ super seipsum puniendâ imposuit) vt iam non desideris hominum, sed voluntate Dei quod reliquum est in carne viuat temporis: id est, non vult ea ulterius in semetipso suscipere, vt iterum moriatur, cui satis fuit semel mori pro peccatis; sed vult nos qui illum induimus, cessare à peccatis, vt Deo nouam vitam agamus.*

Diximus hætenus, quæ peccata per hanc hostiam expurgentur: Tertia disputatio est, quorumnam peccata remittat? Hoc ex dictis dilucidum redditur, sed non frustra seriò tractabitur. Primum enim hæc hostia expiantur omnium fidelium in Nouo Testamento viuentium delicta; non autem ea, quæ ante primam gratiam ab infidelibus admittuntur. Deinde peccata etiam omnium fidelium olim viuentium, qui post Circumcisionem, aut primam gratiam acceptam deliquerunt: quod certè perquam gloriosum est, & perquam honorificum ipsi Eucharistiæ sacrificio. Quod his rationibus, & Patrum testimonijs enuncietur. Prima, quia vt agnus est occisus ab origine mundi; hoc est, Fructum edebat mors Christi perinde ac si iam peracta esset ad expianda scelera eorum, qui fide hoc nouerunt mysterium: ita etiam lignum vitæ gustatum fide & apprehensum virtutem suam conferebat futuris delictis, quæ post primam gratiam admittuntur. Deinde non tantum

in lege Naturæ, vt Melchisedec in pane & vino, sed etiam in lege Moysis adumbrabant in manna, in agno Paschali, in panibus Propositionis, in simila, quæ offerebatur quotidie in momentum odoris suauissimi Domino, hoc nostrum sacrificium: Sicut ergo in sacrificijs cruentis, quibus representabant Christi crucem, & mortem, fructum expiationis peccatorum, quæ præcedunt primam gratiam, assequerantur; ita hostijs in cruentis Eucharistiæ delineantes, fructum eius sibi deriuabant ad condonanda delicta, quæ post gratiam acceptam perpetrantur. Tertio, hoc idem Pauli testimonio comprobari posse videtur, ait enim: *Nolo vos ignorare, fratres, quoniam Patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes mare transferunt; & omnes in Moyse baptizati sunt in nube, & in mari. Et omnes eadem escam spiritualemente manducauerunt; & omnes eundem potum spiritualemente biberunt (bibeant autem de spiritali, consequente eos, petra; Petra autem erat Christus.)* Vbi primum perpende, quod eadem escam, & eundem potum manducasse, & bibisse, referendum est ad Iudæos tam bonos, quam malos, vt libro præcedenti diximus, & non ad Iudæos, & ad nos: quia nec illi comederunt, & biberunt quod nos edimus, & bibimus in mensa Domini, nec nos edimus manna, aut bibimus aquam de perra. Deinde etiã perpende, quod escam spiritualis dicitur manna; non quibus esset spiritualis; cùm corpus nutrit, sed quia miraculo, & ministerio Angelorum datum fuit: potus etiã spiritualis, dicitur aqua de petra, quia signo, & non naturali modo edita fuit, & ad extinguendam sitim concessa; in illis tamen, quasi in symbolis nostri sacrificij, qui in fide manducabant, & bibeant, profectò de sacrificio Eucharistiæ fructum sibi deriuabant. Atque ita boni & fideles Veteris Testamenti perinde, ac noui, eandem escam, & eundem potum manducarunt, & biberunt: sed illi in symbolis sine re, nos in symbolis, & re ipsa; & illi quidem fructum participabant pro fidei, & deuotionis suæ mensura ex opere operante tantum; nos vero præter illam rationem etiam ex opere operato.

Gen. 14. Exo. 16. Sup. 12. & seq.

Leuit. 24. Supra 6.

III. ratio.

1. Cor. 10. Num. 9.

Exo. 13. Exo. 14.

Exo. 16.

Exo. 17.

Id dictum Pauli perpenditur: Omnes eandem escam spiritualemente manducauerunt, &c. Lib. 8.

Manna, escam spiritualis ab Apostolo dicitur, & petra potus spiritalis. Psal. 77.

Postre-

Quarta ratio Chrysof. ho mil. 26. in Matth. 10. mo 2. Contra inul- diam reme- ditum prælen- tancum.

Luc. 2.

Idem hom. 6. in priorè ad Timoth. tom. 4. 1. Tim. 2.

Cur Ecclesia modo pro fi- delibus Vete- ris Testamen- ti offerre nõ confuevit.

Postremò hoc docet Chrysoftomus in Matthæum: *Agamus verò gratias nõ de proprijs tantum, verum etiam de alienis bonis. Ita enim & inuidiã poterimus extinguere, & alere charitatem, eamq; in nobis efficere pinguiorem. Neq; enim iam illis poteris inuidere, de quorũ bonis gratias Deo deferendo letaris. Idcirco enim altari assistens Sacerdos, pro vniuerso orbe terrarum, pro absentibus, atq; presentib; pro his, qui ante nos fuerũt, pro his, qui postea futuri sunt, sacrificio illo proposito Deo nos gratias iubet offerre. Hoc quippè & à terrã nos liberat, & transponit in cælum, atq; ex hominibus Angelos facit. Nam & illi ordinantes choros, pro his qua nobis collata sunt bonis, gratias agebant Deo, atq; dicebant: Gloria in excelsis, & in terra pax hominibus bona voluntatis. Idem in priorè ad Timoth. interpretans illud: *Primum omnium: In obsequio scilicet quotidiano, perpetuoq; diuina religionis ritu. Atq; id nouerunt fideles quomodo diebus singulis mane, & vespere orationes fundantur ad Dominũ, quomodo pro omni mundo, & Regibus, & omnibus, qui in sublimitate sunt positi, obsecrationes ab Ecclesia fiant. Sed forte quis dixerit pro omnibus quod ait, tantũ fideles intelligi voluisse. At id verum nõ esse, qua sequuntur, ostendunt. Deniq; ait pro Regibus, neque enim tunc Reges Deũ colebant, verũ multis postea temporibus in infidelitate, quã per seriem successionis acceperant, perstiterunt. Hæc ille. Tam lata ergo offeredi sacrificij ratio non solum pro his, qui nunc viuunt, sed etiam pro his, qui olim fuerũt, ostendit, Eucharistiam etiam antiquis valuisse. Sed ne quid dissimulem, non videtur hoc firmum, quia modò non retinet Ecclesia consuetudinem offerendi pro fidelibus Veteris Testamẽti, quia frustra offerret, cum Christus suo ad Inferos descensu illos omnes liberauerit: firmum tamen est ad ostendẽdum, Christum in cœna obtulisse se ipsum, vt hostiam propitiatoriam pro peccatis fidelium Veteris Testamẽti, quæ admiserunt post semel gratiam susceptam, & mandasse offerri à nobis, sicut etiam in cruce se obtulit, p præcedẽtibus delictis. Vnde huic piæ meditationi accomodari possent illa ver-**

ba Prophetæ: *Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos qui tribulat me: & Calix meus inebrians quã præclarus est?* Et per Salomonem dixit Spiritus sanctus de Sapientia incarnanda; *Venite comedite panem meum, & bibite vinum quod miscui vobis.* Et alio loco, *Qui edunt me, adhuc esurient; & qui bibũt me, adhuc sitiunt.* Accedit Rupertus, qui lib. De gloria, & honore Filij hominis scribit: *Igitur, vt diere caperem, nõ ante passionẽ. sed sub ipso passionis, vel mortis articulo Sacramentum hoc fieri, vel dari debuit, quo simul omnes tã mortui, quã viui, credentes, ab illa macula veteris cibi abluerẽtur, & simul omnes isto Noui Testamẽti Sacramento epularentur: mortui modò sibi congruo, & viui modo sibi congruo. Denique mortui, quonã in vita sua de sacrificijs huius Sacramẽti significantius initiati fuerant, veterum, & moriturum Christum licet intelligerent, pauci signis illis annuntiantes, idcirco rectè refectionis perfectionem illã, quam diximus, assecuti sunt, vt & mortui Christi anima, vel spiritus ad animas illorum descenderet: per quod factum est, vt statim viderent, & scirent, quã suavis est Dominus Deus, qui Angelorum cibus est, quos pascit immortaliter: & corpus in eiusdem terra ventrem deueniret, quo cõdita erant eorum corpora, per quod resurrectio ad vitam daretur eis, sicut ex multis, qui cum eo iam tunc resurrexerunt, confirmatum est. Hactenus Rupertus, egregiè de dignitate huius sacrificij scitens. Valet igitur hæc hostia ad expianda peccata fidelium, tũ Noui, tũ Veteris Testamẽti.*

Tertiò efficax est hæc hostia non tantum pro viuẽtibus fidelibus, sed etiã pro omnibus in fide defunctis: quod Scriptura, Apostolorũq; traditione, ac Patrum testimonijs comprobatur. Nam in primis antiqua sacrificia pro peccatis mortuorum offerebantur: vn de in libro Machabæorum vir fortissimus Iudas, facta collatione, duodecim millia drachmas argenti misit Ierosolymam, offerri pro peccatis mortuorum sacrificium, bene & religiose de resurrectione cogitans; multò igitur magis expiabit hostia nostra. Accedit traditio Apostolorũ, & inuicta

Psal. 22.

Ibidem.

Prou. 9.

Ecclesiastici 24.

Rupert. lib. 10. De glo. & hono. Filij hominis, in Mat. 26. sub sinem.

Quo modo mortuis ante passionẽ Christi profuerit hostia salutaris Noui Testamẽti.

Psal. 33.

Eucharistiæ sacrificium si delibus defunctis suffragari, multifariã ostenditur.

2. Mach. 12.

Scriptura.

Apostolorũ traditione.

Ecclesiæ consuetudo, quæ tam in Liturgia Græcorum, quã in Missa Latina peculiarem locũ sibi vendicat oblatio, precatioq; pro mortuis. Huius autem consuetudinis mentionẽ faciunt Patres; quorũ locos tãtum citabo, suppressis verbis, cum non sit operẽpretium. Dionysius vocat Eucharistiam *κλεινũ*; & lib. de Eccles. hierarchia id apertè tradit. Tertullianus hoc ipsum docet lib. de Corona militis, & libro ad Scapulam præsidem, & libro damnato de Monogamia. Cyprianus in epist. ad Presbyteros, & Diaconos, & plebem Furnis: idem alibi Martyrum vniuersaria diẽ celebrari docet. Athanasius in libello Quæstionum ad Antiochum principẽ à Damasceno citatus. Chrysoftomus in lib. de Sacerdotio, & homilia quadam ad Populum Antiochenum. Damascenus sermone de his, qui hinc in fide migrarunt. Augustinus in Enchiridio. & in libris Confessionum. Bernardus in vita Malachiæ Episcopi. Hoc idem sentiunt Pontifices Romani, vt Alexander Primus, Gregorius in libris Dialogorũ, Gregorius II. ad Bonifacium, Innocentius III. in cap. cum Marthæ, de celeb. Missarum. Accedunt & huic veritati Concilia, vt Concilium Florentinũ in instructione Armenis exhibitã, Tridentinum sess. XXII. c. 2. Constantiense sess. VIII. Lateranense sub Innocentio III. Gangrense. c. 20. Agathense. c. 21. Maguntinũ. c. 26. Triburienfẽ. c. 31. Carthaginensẽ III. c. 29. & III. c. 79. Valensẽ. c. 4. Valentinũ. c. 4. Aurelianensẽ. c. 14. Bracarensẽ. I. c. 34. 35. & II. c. 10. Martinus Bracarenfẽ. c. 69. Vormaticensẽ de suspensis. c. 80. Cabilonenfẽ.

Postrema superest disputatio, quæ non minoris est momenti, quæ nõ minoris est momenti, quã reliquæ de modo quo Eucharistia remittat peccata; in qua quinq; distinctè dicturi sumus. Primum est, quod ad Eucharistiam atinet: remittit Eucharistia peccata, quia Deus hoc sacrificium ex pacto sibi oblatum acceptat ad expiationem: nam propterea Dominus dixit: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur, vel frangitur: &, Hic est sanguis meus noui Testamẽti, qui pro multis effundetur in*

Luc. 22. 1. Cor. 11. Matth. 26.

remissionem peccatorum. Secundũ, spectans ad ipsam Eucharistiam est: quod quia sine sanguinis effusione non fit remissio peccati, hostia quatenus in cruce ta est, & non in ea moritur Christus, expiat, sed ea ratione, qua cruenta est quodãmodo, & Christus quasi in mysterio moritur. Atq; hoc Patres varijs rationibus indicant. Nam quidam in primis hac hostia expiari peccata tradunt, quod cruentum cõmemoret sacrificium, iuxta illud, *Hoc facite in meã commemorationem: &, Mortem Domini annuntiabitis donec veniat.* Atq; hanc dicendi rationem, sequitur Cõcilium Ephesinum in epistola ad Nestorium, Eusebius in libris de Demonstratione Euangelica. Augustinus in Psalmũ. 75. cuius hæc sunt verba, super illud: *Quoniam cogitatio hominis cõstabitur tibi; & reliqua cogitationis diem festum ager tibi. Etenim fratres mei, inquit, ecce innouauit nos Christus, donauit nobis omnia peccata, & conuersi sumus. Si obliuiscamur quid nobis donatum est, & a quo donatum est, obliuiscimur munus saluatoris. Cum autem non obliuiscimur munus saluatoris, nonne quotidie nobis immolatur? Et semel pro nobis Christus immolatus est. Cum credidimus, tunc nobis fuit cogitatio; modò autem reliqua cogitationis sunt, qua meminimus quis ad nos venerit, & quid nobis donauerit: ex ipsis reliquijs cogitationis, id est, ex ipsa memoria, quasi quotidie nos innouet, qui prima gratia sua nos innouauit. Hactenus ille. Idem in libro cõtra aduersarium legis, & Prophetarum, & lib. de Fide ad Petrum. Alij secundo loco docent, in Eucharistia offerri ipsum cruentum sacrificium; vt sunt, Alexander Papa Primus. Cyprianus libro epistolarum ad Cæcilium, qui ait: *Passio est enim Domini sacrificium quod offerimus.* Origenes in Leuiticum; Cyprianus libro de adoratione & cultu in spiritu & veritate: *Offertur autem, inquit, à nobis Christus mysticè sacrificatus in sanctis tabernaculis: ipse autem est nostra prima & eximia oblatio: seipsum enim obtulit Patri sacrificium pro nobis.* Chrysoftomus in epistolã ad Hebræos; & Theophylactus ibidem; Gregorius Papa homilia super illud: *Si quis venit ad me.**

Hebr. 9. Patrum testimonijs idem cõprobatũ. Luc. 22. 1. Cor. 11. ibidem. Cõcil. Ephesi. 1. Euseb. lib. 1. de demõstr. Euang. cap. 10. to. 1. August. to. 8. Reliquæ cogitationis apud Psalmistã, quæ sint. Idẽ lib. 1. cõtra aduers. leg. & Prophet. c. 18. to. 6. & lib. de Fide ad Petr. c. 19. to. 3. In Eucharistia offerri ipsum cruentum sacrificiũ probatur. Alexand. 1. epist. 1. Cypria. lib. 2. epist. 3. prope finem. Origen. ho. 13. in Leuit. tom. 1. Cyril. li. de adoratio. & cultu in spiri. tom. 2. Chryf. hom. 17. in epist. ad Hebr. tom. 4. Teophyl. in cap. 11. ad Hebr. Greg. hom. 37. in Euang. gel. to. 2.

Oblatio Christi cruciata & in cruce, ut differunt, nisi in modo.

Chysofom. homil. 5. in priore ad Timoth. & homil. 17. ad Hebr. 10. 4. Theophy. in cap. 10. ad Hebr.

Hostia hæc incruenta, illam crucis cruentam iterat, quod ad vim eius attinet.

Hiero. 10. 3. Greg. lib. 4. Dialog. c. 58. & homil. 37. in Euang. gel. 10. 1. Paschas.

Per hanc hostiam illa crucis incruenta nobis applicatur.

Gregor. Nazian. orat. 1. in Iulia. Greg. Rom. homil. prædicator. tom. 2. Rupert. libr. 2. de diuin. officio. c. 10. Ioan. 6.

Cui fiat peccatorum remissio.

Peccata mortiferis debitorum delictis, sine aliquo actu, & bono adulti, minime expiatur.

Canon Missæ. August. 10. mo. 8.

Tertio loco alij Patres docent, quod hæc oblatio vna, & eadem sit cum illa cruenta passionis Christi, quod attinet ad rem ipsam, licet varius sit modus: atq; hoc docet Chysofostomus & Theophylactus. Quarto loco alij tradunt, quod hæc hostia illa crucis iterat, quod attinet ad vim eius: atq; hunc dicendi characterem sequuntur Hieronymus in Dialogo aduersus Luciferianos, dicens: *Hoc sacrificium quolibet die Dominico offerendum est, nec propterea Christum pluries passum confitemur.* Gregorius in lib. 5. Dialogorum, & in illud: *Si quis venit ad me, & non odit patrem, &c.* Necnon Paschasius lib. de corpore & sanguine Christi; & habetur de consecra. dist. 2. cap. Iteratur. Quinto loco alij ferunt per hanc hostiam, illam crucis nobis applicari: atque hunc loquendi more sequitur Gregorius Nazianzenus in euectiua in Iulianum, & Gregorius Romanus in Euangelia, & Rupertus lib. de diuin. officijs. Noluit siquidem Deus suam passionem ad expurganda peccata post baptismum valere, nisi commemoratam, & applicatam per Eucharistiam, iuxta id: *Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis;* quæadmodum pro his, quæ ante baptismum delinquantur, noluit valere sine baptismo actu, vel voto applicato.

Tertium hoc loco dicendum, attinet ad eum, cui fit remissio peccatorum, siue ille viuat, siue vita sit functus. Nam viuus, ut applicetur sacrificium ad remissionem venialium, & ad gratiæ augmentum percipiendum, quæ sine aliquo actu, & bono adulti motu non expiantur; in primis fide indiget, ac deuotione; quæadmodum ait Canon Missæ: *Quorum tibi cognita est fides, & nota deuotio;* & Augustinus in Psalmum. 55. idem tradit. Quod si mortifero aliquo delicto inuoluatur, per fidem quidem huius hostiæ impetratur gratia iustificans non simpliciter, sed medio Sacramento Pœnitentiæ, ut actu, vel voto suscepto applicari valeat remissio peccatorum, quemadmodum passio, nisi medio baptismo non operatur criminum veterum ante baptismum expiationem: nam alias si Sacramentum hoc

per se expiaret, non opus esset Sacramentum Pœnitentiæ, quia Christus hinc non patitur amplius. Proinde opus est, ut qui ingratus gratiæ Dei extitit, vim patitur: secus est in cruce, ubi Christus patitur, & ille ingratus non fuit: virtute autem huius sacrificij etiã pœnitentia valet: at vita functus, fide, & gratia indiget ad applicandum sibi fructum huius sacrificij, quæadmodum etiã ad Ecclesiæ clauis; indiget etiã operibus bonis viuentium cõtrarijs eis, quæ ipse olim egit, loco pœnitentiæ, ut docet Diuina quædam in canonibus sanctorum relata. Atq; his adiumentis Eucharistiæ applicatur sacrificium, & per illud thesaurus indulgentiarum defunctis, pro eorum captu, sicut viuis dispensatur, quæadmodum docuit Dionysius, cuius hæc sunt verba: *Porro pulchritudo diuina, ut simplex, ut bona, ut perfectionis autor, pura quid est, nullam prorsus admixtionem dissimilitudinis suscipit, verum singulos pro meritis, lucis sua participes facit, & sacrosancto mysterio perficit, quantum quisque initiatus, congrue illius in se immutabilem exprimere effigiem nititur.* Sic diuinus Dionysius.

Quartum spectat ad applicantem Eucharistiam; qua in re primam locum habet Deus, ut fructum eius dominus, Eucharistiam, prout vult, applicat; quod est statuere, ut ait Dionysius, pro captu suo quæque perficere, licet nihil vetet interdum priuilegia facere. Secundum applicans, est Ecclesia, seu caput eius Pontifex Romanus; qui dum iurisdictiones distribuit pastorum, statuit, ut quisque pro subditis peculiariter offerat, & vim sacrificij applicet, quæadmodum is qui fundat, aut dotat Ecclesiam, vel altare. Tertius applicans, est Sacerdos, qui pro voluntate sua potest fructum sacrificij applicare, modo Ecclesiam Catholicam, aut seipsum, aut eos, ad quos ex iustitia spectat sacrificium, non excludat: ita enim Christus peculiariter Apostolis applicauit, cum dixit: *Qui pro vobis, & pro multis effundetur:* & Apostolus ad Hebræos, definit Sacerdotem, qui offerat primo pro suis, deinde pro populi delictis. In veteri etiã lege sæpe dicitur: *Rogabit pro eo sacerdos coram Domino, & dimittetur illi:* & in lege Naturæ, Iob quotidie offerebat pro filiis suis,

Quæ purgatur anima, operibus bonis viuentium egente, contrarijs ijs, quæ olim ipsa gesserat. *Dionys. c. 3. Cæles. Hierar.*

Per quos Eucharistia applicetur.

Matth. 26. Luc. 22. Hebr. 5. & 8. 1. 1. 1. Lenit. 6. 1. Iob. 1. 5. & 42.

Partes Missæ

In quo pugnet, vel conueniat sacrificium incruentum cum cruento.

2. Cor. 10.

Incruenta hostiæ oblationis in gentia bona.

1. Cor. 1. Secundum beneficium.

Rupert. Tuitien. Tertium beneficium.

Quartam.

ut sanctificaret eos, in ultimo eius libri capite ait Deus: *Sumite vobis septem tauros, & septem arietes, & ite ad seruum meum Iob, & offerite holocaustum pro vobis: Iob autem seruus meus orabit pro vobis; faciem eius suscipiam.* Cumque in sacrificio Missæ sit lectio doctrinæ, consecretio, communio, oratio, & oblatio; tria priora alijs non applicantur: Nam lectionis fructu qui adest, tantum fruitur, sicut qui communicat, fructum sibi tantum deriuat soli; duo vero postrema possunt in alios effundi, quoniam Sacerdos debet pro se, & pro alijs, & offerre, & orare.

Quinto dicendum est, in quo pugnet, vel conueniat sacrificium incruentum cum cruento. Cum enim conueniant in materia, in institutore, in Summo sacerdote, & ferè in fine, & alia minuta, in quibus differre videntur, non pugnet; non ergo inter se repugnant secundum, & tertium sacrificium. Quod etsi non intelligeremus quomodo esse posset, cum impingendum sit in Christi institutionem, & Ecclesiam, vel in nostrum sensum, satis esset istud, quàm illa deiicere, & per fidem captiuare intellectum in obsequium Christi. Nam reuera non pugnat tertium sacrificium cum secundo, neque ei derogat, sed arrogat: in primis, quia ab eo habet vim: non quod Christus gloriosus mendicet à seipso in cruce, sed quod actus, quo se offert vel in cælo, vel in altari, præmium sit meriti crucis, & in illo exaudiatur. Actus etiam sacerdotis in eo valet, & quicquid hinc est fructus, vel ex opere operante, vel ex opere operato: hinc in cælo dicit Filius ostendere Patri latus, & vulnera, quod qui de summa gloria est Christi humiliati, quodque ita forte sit eius infirmum. Accedit deinde, quod huius incruentæ hostiæ oblatio celebrat exequias sepulchro gloriosiores, & applicat per eas Christi sanguinem, ut ita non descendat in corruptionem: ut docuit Rupertus Tuitienensis libro. 2. de officijs. Tertio iustitiæ, ac misericordiæ Christi satisfacit; dum Christo hic non patiente, fit nobis remissio per Eucharistiam, & ita consumitur nostræ utilitati. Quarto, quia idem est qui remittit ibi dolens in cruce, &

hic gloriosus; atque ita omnia conuenit, reconcilians in morte, & saluans in vita. Quinto honorificatur Christus in suo perpetuo sacerdotio, quod meruit in cruce, ut Apostolus testatur ad Hebræos, suscepit in resurrectione, ut dicitur in Psalmo citato ab Apostolo in Actis; & id iam habebat in ascensione, ut ostendit Psalmus. 109. Sexto magis indicat Christi liberationem dandi se ipsum non solum in cruce, & communionem, sed etiam in sacrificium. Septimo, honore magno prosequitur Christi Martyres, & Sanctos, qui hinc commemorantur; ut docet Concilium Chalcedonense, & Cyprianus. Octauo, magna honoris fit accessio Sacerdotibus per hanc hostiam incruentam, in bonum tamen, & utilitatem ipsius plebis, ut docet Irenæus. Postremo, ingens est plebis Christianæ utilitas ad effectus nouem prædictos, ex quo & gloria, & vnio ipsius cum Christo, imò ipsum esse plebis Dei proficiscitur.

Quæriti igitur, cur in peccatis post primam gratiam admissis expiandis adiungatur hostia Eucharistiæ; dicendum primo à priori, id iure factum oblationes iam assignatas; à posteriori vero occurrit primo, quod cum Eucharistia sit sacrificium remittens peccata, cum priora non remittantur; ergo ad posteriora expurganda valet. Deinde dicendum, quod cum Scriptura dicat hinc passione Christi omnia delicta remitti, deinde cum tradat, ea, quæ post baptismum patrata sunt, non ita remitti ut priora; docet Petrus in prioris Epistola, dum ait: *Christo igitur passo in carne, & vos eadem cogitatione armamini: quia qui passus est in carne, desistit à peccatis; ut iam non desiderijs hominum, sed voluntate Dei quod reliquum est in carne viuat temporis.* Et Dilectus Discipulus, Filioli mei, hæc scribo vobis, *ut non peccetis; sed & si quis peccauerit, aduocatum habet apud Patrem, Iesum Christum iustum.* Et ipse est propitiatio pro peccatis nostris; non pro nostris autem tantum, sed & pro totius mundi. Et Apostolus ad Romanos. *Quod enim mortuus est, peccato mortuus est semel; quod autem viuus, viuus Deo. Ita & vos existimate, vos mortuos quidem esse peccato: viuentes autem Deo. in Christo Iesu.*

Quintum.

Hebr. 5. Act. 13. Psal. 2.

Sextum hostiæ Christi incruentæ beneficium. Septimum.

Cõcil. Chalcedonen.

Act. 10.

Cypria. lib. 4. epist. 5.

Octauum.

Irene. libr. 4. cap. 34.

Nonum & vltimum.

Cur in peccatis post primam gratiam admissis expiandis, hostia accesserit incruenta.

Secunda ratio.

1. Pet. 4.

1. Ioan.

Rom. 6.

Cur Ch illos
denique a pec-
catis, a pecca-
to iustificat?
& advocatus
iustus dica-
tur.

Galat. 3.
2. Cor. 5.
1. Pet. 2.

Heb. 6.

Infra. 9.

Infra. 10.

Et paullo ante dixerat; *Qui mortuus est, iustificatus est a peccato.* Dicitur ergo Christus a peccatis desisse, & a peccato iustificatus, & advocatus iustus: quia iam baptizatis non applicatur ut hostia cruenta, & mortua pro peccato, quemadmodum applicatur per baptismum, & ita dicitur ab Apostolo maledictum, & peccatum factus, quia peccata nostra (ut ait Petrus) ipse pertulit in corpore suo super lignum: sed applicatur ut advocatus iustus, & ut hostia incruenta, & semper vivens. Et ad illud tendit illa sententia Apostoli ad Hebræos; *Impossibile enim est eos, qui semel sunt illuminati, &c. & prolapsi sunt, rursus renouari ad penitentiam.* Et alibi, *Per proprium sanguinem introiit semel in sancta, aeterna redemptione inuenta.* Et infra: *Neg. ut saepe offerat semetipsum, quemadmodum Pontifex intrat in sancta per singulos annos in sanguine alieno; alioquin oportebat eum frequenter pati ab origine mundi: nunc autem semel in consummatione seculorum, &c.* Rursus infra: *Voluntarie enim peccantibus nobis, post acceptam notitiam veritatis, iam non relinquitur hostia pro pec-*

cato. Cū igitur in his locis Apostolus asserat non relinqui hostiam pro peccatis post cognitum, & indutum Christum expiandis; manifestum est eum loqui de hostia Christi cruenta, quæ per baptismum semel applicata, peccatum antiquum originale cum consequentibus alijs, si quæ inuenerit, delet: quæ in re sicut hostia non repetitur, ita nec anti-quum originale delictum, quod expiatur, repetitur. Cū igitur sint alia peccata in Nouo Testamento, quæ illa hostia non expiatur, sequitur necessario ponendam aliam hostiam, per quam expurgari valeant, & quæ frequenter repeti possit, sicut frequenter peccata repetuntur. Atque hæc est noua Noui Testamenti hostia, hoc est, Sacrosancta Eucharistia, quæ aut immediate, aut medio Sacramento Penitentia cum acta, siue leuia, siue grandia delicta fidelium, siue viventium, siue mortuorum delet, atque remittit: quæ omnia, ut ex disputatis elucescit, in summam, & illustrem cedunt gloriam Domini nostri Iesu Christi, cui cum Patre & Spiritu sancto vna est diuinitas, æqualis gloria, summa potestas in secula seculorum. Amen.

Qua de hostia loquatur cum Apostolus ait, Voluntarie peccantibus nobis, &c. non relinquitur hostia pro peccato; quæ de hostia loquatur.

TRACTATUS XXXI.

In quo diluuntur argumenta Hæreticorum, quæ in veritatem sacrificij nostri fiunt, & peculiariter illa, quibus contendunt, Christum in cœna non obtulisse.

POSTQVAM tam latè de sacrificio Eucharistia, & quæ, & qua ratione, & quorum peccata remittat, differuimus: restat postremus labor, ut Hæreticorum obiectiones, & fallacia argumenta dissoluamus. Primum igitur argumentum ex eo, quod Eucharistia est memoria sacrificij, ut Dominus dixit: *Hoc facite in meam commemorationem*; ut etiam Chryostomus, & Ambrosius docent. Respondemus, non tantum esse sacrificij memoriã, sed etiam verum sacrificium; quemadmodum agnus Pascha-

lis, qui quotannis immolabatur, & azymi panes in recordationem fiebant eorum, quæ in egressu de Ægypto Iudæi fecerant, nihilominus tamè vera erant sacrificia, imò omnia vetera sacrificia cruenta, symbola erant futuræ passionis Christi, & tamen vera sacrificia. Quod si obiecias; Memoria, est rerum absentium: ergo abest sacrificium, quod representat, quod est Christus. Dicendum, memoriã non esse absentium, sed propriè præteritorum, nam cõspecto magistro, in eorum recordationem redeo, quæ olim in schola eius didici: Eucharistia igitur

Ambros. lib. 4. de Sacramento. cap. 6. tom. 4. Exod. 12. Ibidem.

Memoria, quæ propriè respiciat.

Primum argumentum. Luc. 22. 1. Cor. 11. Chryso. ho. 17. ad Hebræ. tom. 4.

II. argum.

1. Cor. 8.

III. argum.

Donum, & sacrificium quid.

Act. 20.

1. Para. vii.

Psal. 115. Quid est: Calicem salutaris accipiam.

Deo quæ a nobis offerenda.

Gene. 4. Mala. 1.

signum rei præteritæ, id est, Christi mortis olim peractæ, continet tamen præsentia corpus, & sanguinem Christi olim in cruce cruentè immolata, & nunc incruentè Deo oblata. Nec valet, si est sacrificium in memoriam passionis, ergo in memoriam natalis, vel baptismi essent ponenda alia. Sed Christi Natiuitas sacrificium non est, nec baptismus, nec est præceptum illud offerendi, ut hic.

Secundo, Eucharistia (aiunt) in alimentum, & in cibum cedit, ergo non est sacrificium. Sed non obstat ratio sacrificij, quod post oblationem edatur, ut Gentes vescerent idolothytis, de quibus Apostolus ad Corin. & Iudæi agno sacrificio in die Paschæ vescerantur. Quod autem repugnat holocausto corporali, quod totum offerebatur Deo edenti per ignem, & postea edi non poterat, non repugnat nostro holocausto spirituali, quod totum Deo offertur, & totum editur: quod in nullo legis sacrificio euenire poterat, nam saltem sanguis, & adeps Deo reseruabatur.

Tertio, Eucharistia est donum Dei, quia Dominus dixit; Accipite & comedite; repugnat autem, esse donum, & sacrificium: nam donum est, quod Deus nobis dat; sacrificium, quod nos illi damus, & nostrum non est Deo donare, omnia habenti, & possidenti; Et, *Beatius est magis dare, quàm accipere.* Sed si hæc ratio firma esset, nihil unquam fuisset Deo sacrificatum, aut oblatum, quia omnia, quæ possumus offerre, eius sunt, iuxta illud: *Tua sunt omnia; & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi;* Et Sacrosanctus in Canone Missæ: *Offerimus præclaram Maiestati tuæ de tuis donis, ac datis hostiam puram, hostiam sanctam, &c.* Et David; *Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Calicem salutaris accipiam,* vel ut Hebraicè dicitur, *Calicem redemptionis, id est, Christi passionem;* alias non esset sacrificium aliquid spirituale, vel cor cõtritum, vel fides, vel elemosyna, quia omnia sunt dona Dei. Sunt autem nobilissima quæque; quæ a Deo accepimus, illi danda: unde Abel primogenita, & pinguis offerebat, & in Malachia cæcū vel claudum, vel panem pollutum reprobatur. Cū ergo Chri-

stus datus sit nobis, qui præstabilissimus est seruator, ac Deus; merito illum Deo offerimus: nam qui largitur vineam, omnem etiã utilitatem, vel fructum eius donat: Christus igitur datus est nobis in cibum, hospitem, & Sacerdotem.

Quarto obijcitur: Eucharistia, est Testamentum, ergo non est sacrificium: quod verò sit Testamentum, probatur ex Luca, qui ait; *Hic est calix Noui Testamenti,* idemque tradit Paulus. Quod verò non possint idem esse, probant ex eo: quia Testamentum, est legare hæreditatè instituto hæredi; Sacrificium verò est, aliquid Deo dare. Sed argumentum falso innititur fundamento, quod aliquid non possit simul esse donatum a Deo, & sacrificium: quod supra expugnauimus. Adhæc, ut maximè daremus Christi sanguinem esse Testamentum, cum hoc de sanguine tantum dicatur, & non de corpore; saltem corpus non esset Noui Testamentum, & illud posset offerri. Præterea etiam omnia, quæ in Prophetis, Euangelicis, & Apostolicis scriptis continentur, ad nouas promissiones, & cœlestia præmia spectantia, Testamentum dici queant; propriè tamen Testamentum non sunt nisi verba morituri; aut morti vicini; de bonis suis disponentis, & quos vult hæredes instituentis. Christus autem in cruce legauit nobis omnia bona sua, nempe remissionem peccatorum, cū dixit; *Pater, dimitte illis; non enim sciunt quid faciunt;* cœlestem gloriam, cum inquit; *Hodie mecum eris in Paradiso;* & Mariam in pietissimam matrem, dicens *Dilectio; Ecce mater tua;* vñionem cū Patre per gratiam, & sitim iustitiæ, & consummationem omnis pœnæ, culpæque; in tribus sequentibus Christi verbis: denique ablationem obstaculorum ingressus in gloriam, cū ait; *Pater, in manus tuas commendo spiritum meum.* Hæc ergo sunt Testamenta, non verba cõsecrationis sanguinis. Sanguis autem dicitur Testamentum, quia Testamentum in cruce sancitum, & peracti signum est, memoria, cõsecratio, dedicatio, & cõfirmatio. Ut enim olim sanguis animalium, Vetus Testamentum ratum reddidit; ita sanguis Christi, nouum: & Testamentum sæpè rem legatam, vel rem Testamentum reliquam significat, ut mul-

III. argum.

Luc. 22. 1. Cor. 11.

Nequaquam repugnare, aliquid esse donum Dei simul & sacrificium.

Testamentum quid sit proprie.

Luc. 23.

Ibidem.

Ioan. 19.

Ibidem.

Luc. 23. Sanguis dicitur Testamentum.

Heb. 9.

tis testimonijs Patrum superius comprobauimus. Et sicut sanguis in cruce fusus confirmauit remissionem peccatorum Veteris Testamenti, id est, eorum, quæ ante primam gratiam adeptam perpetrata sunt, ita sanguis, qui in mysterio funditur Eucharistiæ, stabilem ac firmam reddidit remissionem peccatorum Noui Testamenti, id est, eorum, quæ post primam gratiam adeptam committuntur.

V. argum.

Quinto obijciunt Hæretici: quia si Christus esset sacrificiũ, & reuera immolaretur; præcederet mactatio, atque adeo mors, quia animal debebat occidi ad sacrificiũ: vnde Paulus arguit, *Alioquin oportebat eũ frequenter pati ab origine mundi*; & non dicebantur Iudæi immolare filios nisi cõburendo eos, & mactando, secundum illud: Et immolauerunt filios suos, & filias suas demonijs. Et effuderunt sanguinem innocentem, sanguinem filiorum suorum, & filiarum suarum, quas sacrificauerunt sculptilibus Chanaan. Vnde Iepthe filia suam Deo sacrificauit per mortem: & Ahrabã, quantum in se fuit, filium immolauit. Respondetur: falsum assumi, ad rationem sacrificij ipsam mortem requiri. Nam ethnici farre, & ialsa mola litabant, vt autor est Plinius. Hinc Ouidius in Fastis:

Heb. 9.

Psal. 105.

Iud. 11.

Gen. 22. Gentiliũ sacrificandi ritus qualis. Plin. lib. 31. cap. 7. Ouid. lib. 1. Fasto.

Ante, Deos homini quã conciliare valeret, Far erat, & puri lucida mica salis.

Et infra:

Hic, qui nũc aperit percussis viscera tauri, In sacris nullum culter habebat opus. In lege etiã naturæ Cain obtulit ex terra fructibus sacrificium, & Melchisedec panem & vinũ obtulit; in lege etiã Moysis erat sacrificiũ thuris, & panũ Propositionis, & similæ oleo, thureque; conspersæ, quod vocatur per excellentiã sacrificium in odorem suauissimũ in lib. Leuit. Adhæc caper emissarius permittebatur viuus abire in desertũ; & tamen vocatur sacrificatus, & oblatus, & portabat omnia peccata filiorũ Israël. Abrahã quoque dicitur immolasse filiũ, qui tamẽ viuus remansit: *Quia fecisti, inquit, hanc rem, & non peperisti filio tuo vnigenito propter me, benedicam tibi, & multiplicabo semen tuũ sicut stellas celi.* Hinc Rupertus in huius

Gene. 4. Infr. 14. Heb. 7.

Leuit. 2. & seq.

Infr. 16. Gen. 22.

modi verba scribens, ait: *Ita Christus & iterũ immolatur, & tamen impassibilis permanet, & viuus: quemadmodum illic Isaac immolatus, & tamen gladio non est arctatus.* Præterea si secundũ Lutherũ vera Noui Testamenti sacrificia sunt, orationes, laudes, eleemosynæ, ieiunia, de quibus Paulus: *Obsecro vos, fratres, per misericordiam Dei, vt exhibeatis corpora vestra hostiã viuentẽ, sanctã, Deo placentẽ*: igitur mors necessariã nõ est ad sacrificij rationem. Christus item in cœlo reuera nunc se Patri offert, & in vita se obtulit pro nobis, & tamen contra mortem. Hinc Patres nõ vocarunt simpliciter hoc sacrificiũ, sed *ἀναμικτόν*, hoc est, incruentũ sacrificium, vel exanguẽ immolationem. His adde, quod Paulus ad Hebræos nõ simpliciter dixit, omnia in sanguine mundari; sed omnia penẽ, vel ferẽ in sanguine mundari. Et quanquã communiter de necessitate immolationis animalis sit mactatio, non est tamen tribuendum generi ipsi, id est, substantiæ sacrificij, quod speciei eius tantũ conuenit. Sed vt maximẽ demus nõ esse sacrificium sine mactatione, in sacrificio Missæ asserimus illã præcedere: eadem enim est hostia, & oblatio hæc, atque illa quæ in cruce: cuiusq; illa mactatio infiniti fuerit valoris, nõ eget noua mactatione vt repetatur, quia satis est illã semel factã representari. Etsi igitur hostia nostra viuã sit, & incruentã in seipsa: representatione tamen, ac recordatione cruenta est, ac mortua: & quod ad vim, & efficaciam spectat, offerimus illũ eundẽ agnum, qui in cruce pepedit, ac si ad pedes crucis ipsius mortuũ Christum cũ Maria matre eius offerremus. Præterea quemadmodũ quãdo Christus obtulit se in cœna, corporalis vlla mactio nõ præcessit, sed spiritualis voluntas imminẽtem mortem pro mundi salute suscipiendi: hinc apud Ioannẽ dixit Dñs, *Opus consummaui quod dedisti mihi vt faciã*, quia iam voluntate præmactatus erat, etsi de opere ipso iam completo dixerit, *Consummatum est*: ita nunc in oblatione nostra mactatio noua non est necessaria, alia ab ea, qua Christus in cruce mactatus fuit, in cuius mactationis futuræ virtute Christus hæc obtulit, sicut

Ruper libr. 6. in Genes. cap. 32.

Vera sacrificia qua Luthero. Rom. 12.

Eucharistiã Patres quale sacrificiũ esse dixerint. Heb. 9.

Ioan. 17.

Infr. 19.

Heb. 5.

Christus dici vt possit in cœna mortuus fuisse.

Matth. 26.

Apocal. 13. Qua ratione Gentes olim Deo sacrificãtes salutẽ cõsequerentur.

Cyprianus.

Ioan. 19.

Nicola. Cabasil. cap. 32. exposit. Liturg. Panis ne sacrificetur, an corpus Christi.

& nos in eius iam præteritæ efficacia, & recordatione sacrificamus. Nã quemadmodum Testamentum fit quidem à viuento, non tamen vim habet, vt Apostolus ait, nisi interueniente morte testatoris: ita hoc sacrificium institutum quidem est ante mortem, tunc tamen, & post mortem, & quod ad opus operatum attinet, à cruce vim habebat, ac morte. Et vt assitens, & voto suo subscribens sententiæ mortis, quæ à iudice dictatur, incurrit quidem censuram irregularitatis, dummodò mors sequatur: quia tunc censetur occidi, qui tamen eam non incurrit, si assitit morienti, vel quando morte placetur: ita Christus sententiam mortis acceptans, quia iam venditus erat à Iuda, & emptus à Iudæis, potest dici quodammodo in cœna mortuus. Et si Gentes olim in spiritu offerentes agnum occisum ab origine mundi, nondũ tamen actu mactatum, sed morte quorundam animalium Christi mortem referentes, salutem consequerentur: quãto magis Sacerdotes ex Christi mandato, ipsum mactatum in mysterio offerentes verẽ sacrificabunt, virtutemque eius ipsi, pro quibus offerunt, applicabunt? Hinc Cyprianus serm. de Baptismo Christi: *Nec Sacerdotũ eus pœnituit Deum, quoniam sacrificium quod in cruce obtulerit, sic in beneplacito Dei constat acceptabile, & perpetua virtute consistit, vt non minus hodie in cõspectu Patris oblatio illa sit efficax, quã ea die, qua de saucio latere sanguis & aqua exiuit, & semper reseruata in corpore plagã, salutis humana exigant pretium, & obedientia donatiuum requirãt.* Hucusque; Cyprianus egregiẽ. Hinc Nicolaus Cabasila in expositione Liturgiæ; disputans an panis sit qui sacrificatur, an verò corpus Christi: & si corpus Christi, quo modo id cõtingat, cũ iam ab interitu & corruptione sit alienum, & mortis minimẽ capax, respondit: *Quid ad hæc dicendum est? sacrificium neque; antequam panis sanctificetur, neque postquam est sanctificatus, peragitur, sed eo ipso tempore quo sanctificatur. Sic enim necesse est omnia, qua de eo creduntur conseruari, & nihil omnino excidere. Quæ nam autem ea sunt? sacrificium hoc non esse imaginem, & figuram*

*sacrificij, sed verum sacrificium: non esse panem id quod sacrificatur, sed ipsum Christi corpus, & præterea vnum esse agni sacrificium, & quod semel factum est. Et primum videamus, an non figura, sed re ipsa sacrificium sit mysterij celebratio. Quod enim est omnis sacrificium, quia ab eo, quod nõ est omninõ occisum, in occisum fit mutatio: hoc etiam hic fit, Panis enim qui est in sacrificatũ, mutatur tũc in id quod est sacrificatũ. Mutatur enim à pane non mactato, in ipsum corpus Christi, quod verẽ mactatum est. Vnde quemadmodum in oue mutatio, verẽ sacrificiũ operatur: ita etiam hic propter hanc mutationem id quod peragitur, verum est sacrificium: mutatur enim non in figuram, sed in rem mactationis, in ipsum corpus Christi quod sacrificatum est. Sed si panis quidem manẽs fuisset sacrificatus, panis esset, qui mactationem suscepit: & fuisset mactatio tunc panis sacrificiũ. Quoniam autem vtraque mutata sunt, & in sacrificium, & panis; & factus est pro in sacrificato quidem sacrificatus, pro pane autem corpus Christi. Propterea mactatio illa non in pane, sed tanquam in subiecto considerata, corpore Christi non panis, sed agni Dei sacrificium, & est, & dicitur. Clarum est autẽ quod his positis, nihil necesse est multas fieri oblationes corporis Domini. Quia enim fit hoc sacrificium agno non tunc occiso, sed pane mutato in agnum occisum, clarum est quod fit quidem mutatio, sed non tunc fit occisio: & sic id quod mutatur quidem, multa, & mutatio sapẽ; id autem, in quod mutatur, nihil prohibet vnum & idem esse, sicut vnum corpus, ita etiam occisionem corporis vnam. Hactenus ille, eleganter dubio proposito satisfaciens. In cuius sententiæ prioribus verbis sacrificium tunc peragi docet, cum fit sanctificatio, id est, consecratio: vt docet D. Thomas in 3. par. & ita sanctificatio, siue consecratio præcedit oblationem: prius enim fit res facta, quã offeratur. Atque ita quando quis in Sacerdotem promouetur, non dicitur accipere potestatem consecrandi, sed tantũ offerendi sacrificium: quia offerre continet sub se, vt prius natura ipsam consecrationem, siue rei sacræ factionem, quæ est sacrificium. Et Paulus ait: *Omnis Pontifex ad offerendum**

An non figura, sed re ipsa sacrificiũ sit mysterij celebratio.

D. Thom. 3. part. 4. art. 2. ad 1. & art. 10. in corpore, & in solut. ad 1. to. 13 Oblationem sanctificatio præcedit. Hebr. 8. Supra. 5.

rendam munera, & hostias constituitur: ut intelligas prius fieri sacra, quam offerantur. In primis itaq; est substantia rei offerendae: deinde fit sacra, siue sacrificiū: tertio Deo offertur: postremo est usus eius, id est, māducatio. Sed ut ad rem redeamus, audiui quosdam hunc nodum ita conatos dissoluere, ut probarent Christū se in cœna mactasse: quia per cōsecrationem ex vi verborum separatur corpus à sanguine, & sanguis à corpore: ob quam separationem mors sequitur licet ob concomitantiam naturalem non sequatur. Sed, ut diximus, neq; mors semper est necessaria, neq; consecratio, aut separatio, aut diuidit cōiuncta ex vi verborum. Potest tamen dubium propositū alia ratione dissolui: dicendo, quod quando res est viua, & animata, & offertur Deo sub propria specie, opus est ut plurimum reali morte ad sacrificiū, ut Christus in cruce, agnus in Pascha: secus est, quando res quæ immolatur, sub aliena specie, neq; animata, neque viuente offertur, ut Christus sub specie panis: & maxime si quod offertur sub aliena specie, mactationis, & mortis minime sit capax: constat autem, Christum sub hostia delitescens, immortalē existere. Quare quod Gregorius Nyssenus in oratione. i. de Dñi Resurrectione, & Theophylactus in Matthæum, docēt mactationem esse in hac oblatione: benignè est interpretandū, nimirum mactationem antiquam, qua Christus in cruce sacrificatus est in huius hostiæ sanctificatione, inueniri nō nouam, & realem aliam ab illa distinctā. Alioquin quomodo Christus post præcedētis diei consecrationem dicitur in cruce emisisse spiritum, & tunc tandem mortuum fuisse? & si in cœna mactatus erat per mortem veram, & realem quodammodo, ad nonam vsq; sequentis diei vixit. Absurda sunt hæc, & à veritate longè aliena.

Sexto argumentatur: Quia baptismus passionem Christi referens, semel tantū fit, nec repetitur, igitur nec Missæ sacrificiū, quod representatio est passionis Christi, repeti debet. Dicendum est, Baptismum propriè non repeti, quia per illum applicatur passio ad

regenerationem, quæ vna est, & semel tantum fit, & ad extinguendum præcipue peccatum originale, quod non repetitur, sed Eucharistia, quæ in cibum & alimoniam instituta est, sæpè repetitur ut cibis; & quia ad expianda personalia crimina offertur, sicut illa iterantur, ita & sacrificiū repetitur.

Septimò arguunt à Christi sacerdotio. Nam quia vnus est Sacerdos qui obtulit in cruce, & qui modò interpellat in cœlo: ergo non est opus alio Eucharistiæ sacrificio. Respondemus, quod ut Christus sua preceatione nostras non tulit preces, sed fecit eas validas, & exauditione dignas: ita de oblatione dicendum. Et quia litās in cruce meruit æternum; & summum Sacerdotiū: ipse ingressus est in Sancta sanctorū, ut dicitur ad Hebræos: interpellans vultum Dei, hoc est, iram Dei, ac indignationem in vultu signatam, contra nos mitigās: & nos quoq; in sancta, id est, Ecclesia militanti interpellam⁹. Quod si vrgeas, tolli à Christo Sacerdotium, dando ei successores, contra doctrinam Pauli ad Hebræos, vbi vnum Sacerdotem innocētē, & immortalem, ac æternum opponit multis legis veteris mortalibus, peccatoribus, ac infirmis: tales autē esse, & videri nostros Sacerdotes. Respondemus, Paulum componere Christum cum Sacerdotibus, qui diuersas offerebant hostias, & nullus alterius erat vicarius: & quia peccatores, & infirmi erant, impediēbant quominus litarent per hostias, quæ per se minus erant idoneæ. At noui Testamenti Sacerdotes, etsi peccatores, Christo non succedunt, quia ille summus viuō Christus, & regnat, idēq; sacerdotiū exercet, & eadem hostiam litat; alij verò ministri sunt eius, & vicarij, & in persona eius dicūt, *Hoc est corpus meū*, ministrantes externa, id est, verba, & actiones, Christus verò interna. Ideo malitia Sacerdotum non impedit fructum sacrificij, quia hostia per se accepta est etiam à malo oblata Sacerdote, ut hic est qui baptizat in Spiritu sancto. Hinc Chrysostomus super posteriorem ad Timotheum: *Sacra ipsa oblatio, siue illam Petrus, siue illam Paulus, siue cuiusq; meriti Sacerdos offerat, eadē*

petitur, sicut Eucharistia.

Septimū argumentum. Hebr. 7.

Infra. 9. Supra. 7. Christū interpellare vultum Dei pro nobis, iuxta Apostolum quid.

Supra. 7. Ad illud, Si vnus tantum est Sacerdos Christū secū dūm Apostolū; cur ei tot alij plures substituitur sacerdotēs?

Qui sit, ut malitia Sacerdotis fructum sacrificij non impediāt. Matth. 3. Ioan. 1. Chryf. ho. 2. in postero. ad Timo. in fin. 10. 4.

Quomodo Christus in cœna seipsum mactauit, secundū quosdam.

Alia solutio.

Grego. Nyss. Theophylactus c. 26. Quo sensu verum sit, in Eucharistiæ oblatione mactationem intercedere, uti Gregorius Nyssenus, & Theophylactus affirmāt. Matth. 27.

Sextum argumentum hæreticorum cōtra sacrificiū Eucharistiæ.

Baptism⁹ cur propriè nō re-

Christi æternum sacerdotium qui facta t temporale. Hebr. 7. Psal. 109. Altera leuis oblectio diluitur. 1. Tim. 1. Matth. 23. Ioan. 10.

Veteres Sacerdotes à Christo quid differant.

Octauum argumentum.

Passio Christi quatenus iudicet.

Hebr. 7. 0

est, &c. Sic ille. Christi ergo Sacerdotium, in potestate, & fructu æternum est: quantum ad usum, temporale tantum extitit, quia tantum in cœna, & in cruce obtulit. Quæ oblatio cū in persona propria iam cessauerit, qui usum frequentem tollunt sacrificij, faciunt Christi Sacerdotium temporale.

Nec valet quod deducitur: Christus dicitur Sacerdos in æternum, &c. ergo solus, & non alius: quia est argumentari a dicto secundum quid, ad simpliciter: bene tamen infertur, Ergo non est alius Sacerdos æternus. Et Christus, Rex dicitur immortalis, Iudex vnus & supremus, solus Magister, & Pastor æternus; & tamen non repugnat esse alios Reges, vel Iudices, siue Pastores, siue Magistros, sub eo tamen, & propter eum: quemadmodū ipse est filius Dei natura, nos autem gratia, vel participatione. Differunt ergo veteres Sacerdotes à Christo innocentia, immortalitate, vnitatem hostiæ, vnitatem oblationis cruentæ, & litatione: quia illi peccatores erant mortis obnoxij, & plures hostias sæpè offerentes non litabant: nostri autem Sacerdotes etsi peccatores, & mortales, tamen vicarij Christi, & sub illo vno summo, & immortaliter offerente, & hostiam dante offerunt, & litant semper, non obstante eorum malitia.

Octauo, à Christi hostia ducunt argumentum; aiunt siquidē; Passio Christi ad omnia peccata priora, & posteriora extinguenda sufficere videtur. Respondeo: Sufficiens est ad omnia passio Christi, sed voluntas eius eā offerētis inspicienda est. Nam si spectes delicta noui Testamenti, noluit passio nem suam valere, nisi commemoratam per hoc Eucharisticum sacrificiū: nā quidquid est in hoc virtutis, ab illa perficitur. Ac ut oratio Christi applicatur nobis per nostras orationes, ita Christi oblatio, siue in cœna, siue in cruce, per eam quam faciunt Sacerdotes oblationem in Eucharistia, nobis communicantur, quamquam illa Christi oblatio non abstulerit, quin nos in Spiritu eam Patri offeramus, & ipse Christus quotidie se offerat Patri ad interpellandum pro nobis.

Nono arguētantur ex verbo Apostoli ad Hebræos, vbi cū dixisset veteres hostias repeti tanquā minus idoneas ad expiandū, subiunxit: *Vna enim oblatione consummauit* (scilicet Christus) *in sempiternum sanctificatos*, id est, actu vno offerēdi, de quo pluries Apostolus in eadem epistola, quod semel se obtulit. Hoc argumentum dupliciter dissolui potest. Primo, ut sit sermo de peccatis veteris Testamenti, id est, commissis ante primam gratiam: quæ vnica hostia cruenta semel oblata, & per baptismū applicatā, omnes expiat offensas. Deinde ut demus sermonem esse de antiquis, & nouis delictis, respondemus, quod vna oblatione, siue te oblata, vniuersa expiauit crimina tāquam causa vniuersalis, quæ particularibus, quibus applicatur, nō adimit: sicut dicimus, Solem vnica illuminatione cuncta illustrare, non quidem actu, sed virtute, & sufficiencia: ita enim exponimus illud: *Erat lux vera, quæ illuminat omnē hominē venientē in hunc mundum*. Nec sunt plures oblationes: quoniam omnes illæ referuntur ad illam crucis, & in ea virtute continentur. Et quamquam hīc dicitur de præterito Sanctificauit: Paulus tamē alio loco habet, *Perficiētes sanctificationem in timore Dei: & Dilectus, Omnis qui habet hanc spem in eo, sanctificat se, sicut ille sanctus est*. Non ergo repetitur, quia illa vnica hostia, & semel oblata insufficiens sit, quæ modò in particularibus operatur, & efficax est. Quod si contendas, illa eadem oblatione sanctificatos omnes homines, tūm veteris, tūm noui Testamenti: ac proinde hoc Apostoli dicto tolli quotidianum Ecclesiæ sacrificiū: similiter tollenda essent, quæ ab initio mundi pro peccato oblata leguntur sacrificia. Quod quia absurdum est, debemus intelligere, Apostolum hoc loco nō loqui de typicis sacrificijs, quæ ad aliud quippiam significandum offeruntur, & à quo vim sanctificandi accipiunt, sed de eo, quod per se sine vlla significatione, aut relatione Deo Patri tam est acceptum, ut propria virtute, ac merito sanctificet quotquot Deo Patri reconciliandi sunt, aut reconciliantur. Quare sine dubio est vnicum

Nonum argumentum.

Infra. 10.

Quomodo Christus vna oblatione, cōsummauit in sempiternum sanctificatos, ut inquit Apostolus. Alter sensus

Ioan. 1.

2. Cor. 7.

1. Ioan. 3.

Eo loco Apostolus quo de tantum sacrificio loquitur.

illud crucis cruentum sacrificium, cuius virtute ab initio mundi quotquot sacrificijs prioribus, & quotquot modo quotidiano Ecclesie sacrificio fuerunt expiati, sacrificantur. Differit enim Apostolus contra Iudæos, qui veram crucis oblationem abnegantes, & sine vlla Christi gratia veram sibi iustitiã vendicantes: legis quidem obedientiã nõ adiutorio Christi, sed suæ legis cognitione, remissionem verò peccatorum non sacrificio crucis, sed suis brutorum animantium tribuebant sacrificijs, quasi illa per se, sine vlla relatione ad Christi mortem, virtutem expiandi haberent peccata. Seruiebant enim carnaliter, & signa pro rebus amplectabatur: vt docet Augustinus.

Nec illud ibi agit Apostolus, vt per typica sacrificia, vel alia quæcumque Sacramenta sanctificatio fieri negetur: nõ aliò qui nec Circumcisioni, nec Baptismo, nec alicui alteri Sacramento esset tribuenda expiatio; sed, vt omnis sanctificatio, virtute, & merito passionis fieri intelligatur, non autem virtute immolationis pecudis. Est autem sacrificium Ecclesie quotidianum illius significatiuum, & ad commemorandã Christi passionem ad hominum salutem institutum, sicut veteris legis vera erant sacrificia, typica tamen, & Christi representantia passionem, & ab ea vim sanctificandi mutuantes. Hinc Bernardus (siue qui eius sermonis autor extitit) sermone in Cœna Domini, qui incipit: *Panem Angelorum manducauit homo*, rectè scripsit: *Panis iste per excellentiam dicitur Eucharistia, id est, Bona gratia. In hoc enim Sacramento non solum qualibet gratia, sed ille, à quo est omnis gratia, sumitur. Christus enim pro salute mundi semel factus est hostia salutaris, rei reconciliatio generalis; omnibus Sacramentis tam præcedentibus, quam subsequentibus virtutem dedit, & efficaciam, vt tanta, & tali hostia sacrificarentur, omnes liberandi per illam. Vnde legitur quia agnus occisus est ab initio seculi, hys videlicet qui fuerunt ab initio; ita vt per hoc quod dicitur, ab initio, determines nõ tempus occisionis, sed salutis. Prius enim mors eius profuit, quã fuit. Prius promissio, ac deinde exhibitio. Hactenus ille.*

Profertur & alius locus ex eadem epistola Pauli: *Vbi autem, inquit, horum remissio; iam non est oblatio pro peccato. Sed intellige, non esse oblationem veteris hostiæ pro peccatis, nam veniente veritate cessarunt vmbra. Vel melius, Non est hostia pro veteris Testamenti peccatis, quæ vnica oblatione crucis sunt oblata, de quibus Ieremias loquitur. Et cum offertur pro his, quibus peccata sunt remissa, iam pro illis eisdem non offertur amplius, sed aut pro pœnis, aut pro venialibus, quæ semper sunt. Ergo vbi omnimoda est pœnarum, etiam venialium, remissio, nõ relinquitur hostia necessaria pro peccatis: superest tamen hostia ad gratiarum actionem. Verum vbi est remissio reuera, siue in causa sufficite, iam nõ est oblatio alia, cuius merito peccata remittantur: bene tamen potest esse oblatio, quæ hanc crucis victimam spectet, eiusque faciat recordationem, per quam quasi per canalem quædam eius virtus in nos deriuetur.*

Superest alius locus Pauli eiusdem epistolæ: *Voluntariè, inquit, peccatis nobis post acceptam notitiam veritatis, iam non relinquitur pro peccato hostia. Sed, vt superius insinuauimus, sermo est de cruenta illa victima, quæ ad omnimodam remissionem per baptismum applicatur. Vnde Patres de baptismo locum hunc intelligunt; non autem tollitur incruenta hostia, quæ locum relinquit satisfactionibus. Vel secundò dicendum est, hæc per exaggerationem Apostolum locutum, & per hyperbolem: vnde subdit; *Irritam quis faciens legem Moysi; siue vlla miseratione duobus, vel tribus testibus moritur: quanto magis putatis deteriora mereri supplicia, &c.* Et postea consolatur, dicens; *Rememoramini pristinos dies; in quibus illuminati, magnum certamen sustinistis passionum. In eadem etiam epistola cum dixisset Apostolus; Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati, &c. & prolapsi sunt; rursus renouari ad penitentiam, confestim consolatur eos, Confidimus autem de vobis, dilectissimi, meliora, & vinciniora saluti: tametsi ita loquimur: vt interpretatur B. Hieronymus in Iouianum. Quod verò ait Lutherus, ho-**

Heb. 10.

Quæ sensum recipiat illa etiam Pauli sententia, Vbi horum remissio, iam non est oblatio pro peccato. Iere. 31.

Hebr. 10.

Explicatur & locus Pauli: Voluntariè peccantibus vobis, &c. iam non relinquitur pro peccato hostia.

Deuto. 19.

Hebr. 6. B. Hierony. lib. 2. in Iouianum. prope initium, tom. 2. Lutheri infanum dictum refellit.

fias,

An oblatio nis eleuatio cũctis necessario sit applicanda.

Decimum argumentum Hæreticorum, à Sacerdotibus.

1. Cor. 4. 1. Tim. 5. Esai. 66. Luc. 22. 1. Cor. 11. Ioan. 20.

Secunda obiectio de eisdem. Hebr. 7.

Infra. 9. Tertia obiectio.

1. Cor. 3. Christi munificentia redemptoris.

1. Cor. 9.

Roma. 11.

stias, quibus populus communicatur, non eleuari, vt illam, quam ipse sumit Sacerdos: ridiculū est; quia & impossibile esset omnes eleuare, si innumerus populus esset comunicandus; & nõ omnes hostiæ in veteri Testamēto eleuabantur. Et quanquã oblationis eleuatio sit signū quoddam externū oblationis, nõ est tamen necessariū, vt omnibus applicetur, etsi necessarium sit quod hostiæ omnes Deo offerantur.

Decimò arguunt, à Sacerdotibus. Primò, quia nos non habemus Sacerdotes, cum eorū nouum Testamentū non meminerit. Sed falsum est: quia dicuntur futuri Sacerdotes in nouo Testamēto, apud Esaiã, & illis verbis: *Hoc facite in meam commemorationem*, instituuntur ad sacrificiū offerendū: & ad remittenda peccata dixit illis, *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.* Deinde sunt plures (aiunt) & mortales, & infirmitate circūdati Sacerdotes, & sæpè offerentes eandem hostiã, vt veteres, ergo perinde & illi sunt spernēdi nobis. Respondemus, sub vno Pontifice, & immortali, dante hostiã, & per eos offerente, nec impedit malitia eorum; vnūquodque est Christi capitis, & Ecclesie corporis eius sacerdotium: sed Christus re ipsa passionem obtulit, quam fidelis quisque per meditationem offert, solus Sacerdos per representationem sensibilem in altari, sed Christus offert per Sacerdotem quidem eandem hostiam in altari, & præterea in propria specie apparet Patri, & pro nobis interpellans in cœlo. Tertio, consequi videntur, Sacerdotes esse conredemptores, ac salutis mediatores; quod repugnat vnitati mediatoris, & redemptoris. Respondemus, id non consequi; sed salutis tantum esse ministros, & vt Paulus ait; Dei adiutores; & maior Christi gloria est, alios, qui virtutem omnem à se mutuauerunt, adiutores redemptionis efficere; nec erubescit Paulus dicere, *Omnibus omnia factus sum, vt omnes facerem saluos*; & in alio loco, *Vobis dico: Genibus, quândiū quidem ego sum Genium Apostolus, ministrium meum honorificabo, si quo modo ad emulandū pro-*

uocem carnem meam, & saluos facia aliquos ex illis. Et quanquam Deus saluet gratis, dedit tamen nobis Christum iustitiam, per quem Deo pro debitis nostris satisfaciamus. Quartò arguunt: Ex operibus nostris alteri salus contingeret, & promerentur Sacerdotes gratiam, & salutem. Dicimus, hoc minime effici, quia sacrificiū est opus operatum, sicut Baptismus, absolutio, & reliqua Sacramenta: secus si ex opere operante Sacerdotis contingeret meritum salutis nostræ. Quintò obijciunt, Si Christus est infiniti meriti, & valoris, sequeretur per vnã Sacerdotis oblationem tolli omnia peccata, & pœnas, nec opus esset hostiæ nostræ repetitione. Respondeo: Etsi Christus in se sit infinitæ virtutis, & satisfactionis, non tamen participatur nisi finite, sed pro capacitate cuiusque, quemadmodum lux Solis pro oculi captu: & hoc vel iuxta Dei voluntatem, vt in pueris baptizatis, quibus dat gratiam pro mensura sibi placita, etiam si applicetur illis passio infinita; deinde pro deuotione accipientium, de quibus ait Sacerdos: *Quorum tibi fides cognita est, & nota deuotio.* Et ita quod vnã Missam plures audiant, de fructuque eius participet, nihil propterea fructus mihi perit, qui facio sacrum celebrari, aliò qui debere fores claudere, ne alij adessent, & priuaretur portio fructus mihi debita: Etsi igitur vnã Missa sufficeret: quia tamē deriuatur pro captu finito, & quotidie peccamus, opus est sæpè sacrificare. Et hoc dictū sit de fructu sacrificij Missæ; qui percipitur ex opere operante. Nam si de fructu operis operati in hoc sacrificio loquamur, constat illum esse finitum, quemadmodum in baptismo, & in reliquis Sacramētis; ac proinde quod in plures diuiditur, eò minor portio in quemlibet deriuatur.

Quidã verò volentes probare, Christum non obtulisse in cœna, argumētantur, an Christus in cœna propitiatorie, an Eucharisticè obtulerit: si Eucharisticè, ergo nõ expiatorie: si propitiatorie, quomodo non pugnat cum cruento sacrificio? Respondeo, Christum vtròque modo obtulisse, quanquam diuersa ratione ab illo crucis cruento. Obtulit enim,

Tametsi Deus gratis saluet, dedit tamen Christum iustitiã, per quem Deo pro debitis nostris satisfaciamus.

Quarta obiectio.

Quinta.

Christus licet sit infinitæ virtutis, non tamen participatur nisi finite.

Cum necesse sit sæpè sacrificare.

Christus in cœna propitiatorie, an Eucharisticè obtulerit, an verò vtroque modo.

Luc. 22.
1. Cor. 11.

Matth. 26.

Cypria. lib. 2. epist. 3.
Grego Nys- sen. de Pas- cha, ho. 1.
Euthym. in c. 26. Mat- tha. c. 64.

Chrysoft.

Idem ho. 2. in poste. ad Timot. in fi- ne, to. 4.

Christum in cena non so- lum propitia- torie, sed etiam Eucharisticè obtulisse, ostè- ditur multi- plici ratione.
Cypria. ibi.
Secunda ra- tio.
Ioan. 8.

Tertia & quarta.

vt sæpè diximus, pro peccatis noui Te-
stamenti per Eucharistiam expiandis;
propterea dixit, *Hoc est corpus meum,*
quod pro vobis datur, vel frangitur: Et
Hic est calix nouum testamentum in san-
guine meo, qui pro vobis fundetur. Mat-
theus addit, *In remissionem peccatorum:*
vbi ait, datur, vel frangitur, in presen-
ti. Hinc Cyprianus ad Cæciliū ait, Do-
minum obtulisse sacrificium verū, &
plenum. Et Gregorius Nyssenus ora-
tione de Pascha, & Resurrectione, in
tertiam diem collata, vbi de Christo
ait, quod obtulit pro peccato: & Eu-
thymius in Matthæum: *Si enim*, inquit,
agni figuratiui immolatio ab interfectione
liberationem, & à seruitute libertatē
Iudeis præstitit, quanto maiora præstabit
Christianis veri agni immolatio? Adde
Chrysoptomū homilia de ieiunio pri-
mi Paschæ: *Eadem est hac oblatio qua à*
nobis, & à Christo in illo festo facta est:
nec in vllō illud sacrificium fuit sanctius,
nec hoc vilius illo, quinimo vnum, & idem
est, eodem modo tremendum, & salutare.
& quæ sequuntur. Idem in posteriore
ad Timotheum scribens, ait: *Sacra ip-*
sa oblatio, siue illam Petrus, siue illū Pau-
lus, siue cuiusuis meriti Sacerdos offerat,
eadem est quam dedit Christus ipse disci-
pulis, quamq; Sacerdotes modo quoq; con-
ficiunt. Ni hil habet ista, quam illa minus.
Cur id? Quia non hanc sanctificant homi-
nes, sed Christus ipse, qui illā antè sacra-
uerat. Sic ille. Et intellige verba, quod
ad opus operatum attinet: nā quantū
ad opus operans, quis ignorat Christū
infinite meruisse in cœna offerentē.
Ratione quoq; probatur idem. Pri-
mō, quia nos sacrificamus quod ipse,
& nos offerimus pro peccatis nostris,
pro redemptione animarum nostrarū,
pro spe salutis, & incolumitatis: ergo
etiam sic obtulit: quia nos debemus il-
lud ipsum, quod ipse, in sacrificio fa-
cere, vt docet Cyprianus; alioqui nos
aliter, quam ipse offerremus. Secūdo,
offerens, & hostia fuerunt Deo gratif-
sima: ergo expiarunt, & ipse quæ pla-
cita sunt Patri (hoc est, expiationē cri-
minum, & reconciliationem cum Pa-
tre) faciebat semper. Tertio communi-
cavit Apostolos, quo muniret contra
instatē perturbationem ex morte Chri-

sti orituram: ego gratiam dabat expiā-
tem. Quarto, Christus in cœna cepit
sacrificium crucis, ibi ergo expiauit:
quod autem ibi ceperit sacrificiū cru-
cis, testantur Patres sequētes. Isidorus
libro Etymologiarum, Photius in epi-
stolam ad Hebræos. Beda in Marcum,
citatus à B. Thoma in 3. part. Vvalfri-
das lib. de rebus Ecclesiasticis. Ruper-
tus lib. de diuinis officijs. Si ergo ibi
ceptum, in cruce fuit perfectū, & con-
summatum sacrificiū: ergo non potuit
ibi non expiare. Quinto, secūdo ali-
quos, ibi Christus obtulit Eucharisti-
cè: quia vt dicitur in textu, *Accepro pa-*
ne gratias egit, ac fregit, &c. Laus autē,
& gratiarum actio Christi viatoris ex-
piat, & omnia eius opera, quia meriti,
& satisfactionis erant infinita, igitur
et si esset tantum Eucharisticum, expia-
ret. Sexto continetur hæc hostia, & effi-
caciter representat, & retro trahit pas-
sionem futuram, in qua data est remis-
sio peccatorum: ergo viua eius imago
remittebat. Post remō frustra sacrificaf-
set Christus, si nō litasset, essetq; Chri-
stus Sacerdos legalis, perinde eadēdem
sæpè repetens hostias, & non litans.
Per hoc propitiatorij Eucharistiæ sa-
crificium, nihil fit iniuriæ illi crucis
cruentæ hostiæ. Primō, quia quod dicitur
mortem Christi reconciliare, san-
guinem lauare, crucem pacificare: ex-
cludit quidem legalia omnia, & natu-
ralia nostra opera excludit, nec non cir-
cuncisionem, quæ ante crucē Christi,
& baptismū ex se non valebant, neque
valent nisi in Christi morte, sed nō ex-
cludit alias Christi actiones, quia non
pugnat secum ipse Christus, & omnes
suas actiones Patri pro nobis obtulit;
nobis ieiunavit, orauit, & prædicauit.
Nec vna est grata virtute alterius præ-
cedentis, quemadmodum gutta cauat
lapidem virtute alterius; sed quælibet
Christi actio per se feruat, propte-
ræ quod ab hypostasi infinita Ver-
bi, & habitu ingenti charitatis infusæ
in illa humanitate, proficiscatur. Et
quanquam omnes actiones suas Chri-
stus Patri pro nobis obtulerit, & pro-
pterea dici possint oblationes; non ta-
men omnia sunt sacrificia, sed duæ tan-
tū, nempe oblatio sui ipsius in cœna,

Isido. lib. 6.
Etymologi.
cap. 26.

Beda in
Marc. 4. in
c. 43. secun-
dū Beda or-
dinē, to. 2.
B. Tho. 3. p.
q. 46. art. 9
ad 1.

Vvalfridus
lib. de reb.
ecclē. c. 16.
Rupert. lib.
5. de diuin.
offic. c. 15.
Quinta ratio

Sexta.

Septima, qua
ostēditur per
propitiato-
rium Eucha-
ristiæ sacrifi-
cium, nullam
fieri iniuriam
crucis cruen-
tæ hostiæ, vt
hæretici de-
blaterant.

Esā. 9.

Elegans exē-
plum quo os-
tēditur, ex
omnib; Chri-
sti actionibus
duas tantum
sacrificij &
oblationis ha-
bere, cœnæ ni-
mirum & cru-
cis.

& oblatio

& oblatio sui ipsius in cruce: quia illis
duabus tantum accessit actio mystica.
Quæ vt exemplo aliquo illustrentur,
sit v. g. vitis viginti palmitibus prædi-
ta producentibus uvas albas, quorum
nullus accipiat virtutem productiuā
ab aliquo alio palmitē, sed quouis à vi-
te ipsa immediate. Ponamus deinde,
duos palmites supremos uvas tam ni-
gras, quam albas proferre. Ad hūc mo-
dū, omnes Christi actiones à personā
Verbi, & charitate humanitatis Christi
in infinitum promereri vim habēt, &
ob id expiandi peccata, & satisfaciēdi
apud Deū, sola tamen actio, qua se ob-
tulit in cœna, & qua se obtulit in cru-
ce, non tantum est oblatio, sed etiā sa-
crificium, cum reliquæ omnes sint tā-
tum oblationes; & ita sacrificiū cœnæ,
non accipit ab illo crucis. In primis,
quia illud cœnæ infiniti valoris fuit,
& vnum infinitum nō est maius alio.
Deinde, quæ oblatio in cœna, & in
cruce, ex eadē radice, id est, charitate,
& personā Verbi vim, atq; efficaciam
habēt. Difficultas enim mortis, & pas-
sionis, cum finita sint, vt ab homine
prodeunt, præter iam dictam radicem
Verbi, & Charitatis, non habet vnde
fit infiniti valoris. Postremō iniuria at-
q; ad id iniustitia fieret à Deo Christi
sanguini, & morti, si eius actiones in-
finiti meriti, satisfactionisq; non acce-
ptasset, cum omnes sint oblatae in ho-
norem Dei, & salutem nostrā. Quod
autem cruentæ hostia, id est, passio, siue
mors Christi non excludat, imō inclu-
dat alias præcedētes actiones, proba-
tur efficaciter. In primis quia dicitur:
Christus factus obediens vsq; ad mortem,
mortē autē crucis: propter quod & Deus
exaltauit illum, & dedit illi nomē, quod
est super omne nomen: vt in nomine Iesu,
(nempe Saluatoris) &c. tunc ergo nō
cepit obedientia Christi, sed ab incar-
natione, & per totam vitā vsq; ad mor-
tem protensa est, & per eā meruit esse
mūdi Saluator. Quod pulchrè docuit
Leo Papā in epistola ad vniuersos E-
piscopos per Siciliam constitutos: *Sē-*
per quidem, inquit, *in aeterno cōsilio Dei*
māsit humani generis incommutabiliter
præordinata reparatio; sed ordo rerū, per
Iesum Christum Dominum nostrum sem-

Triplex ra-
tio explanat
fit Christi o-
blationem in
cœna nequa-
quā ab obla-
tione in cru-
ce facta vim
suam, & pote-
stāte mutua-
ri.

In oblatione
Christi cruen-
ta omnes eius
præcedentes
actiones ne-
cessariō conti-
nent.
Philip. 2.

Vnde instiū
ceperit Chri-
sti obediētia.

Leo Papa e-
pist. 4. c. 2.

poraliter gerendarum, in incarnatione
Verbi sumpsit exordiū. Hęc ille, qui per-
sequitur quomodo Christus per totam
vitam operatus sit redemptionē vsq;
ad mortem. Deinde prædixit Prophe-
ta: *Paruulus natus est nobis; & filius da-*
tus est nobis; & Angelus, Euangelizo vo-
bis gaudium magnum, quod erit omni po-
pulo: quia natus est vobis hodie Saluator.
Tertio, dixit in cruce: *Consummatū est,*
nō ceptum, sed finitum opus redem-
ptionis; quod per vitæ exemplum, ob-
strinam, orationem, & passionem mi-
nistratū fuit. Quarto, traditus est pro-
pter delicta nostra, & resurrexit ppter
iustificationem nostram. Et, Si cū ini-
mici essemus, reconciliati sumus Deo
per mortē Filij eius; multo magis re-
conciliati, salui erimus in vita ipsius.
Omnes igitur actiones suas Christus
Patri obtulit, & valebant apud Deum
perinde atq; passio, & placabāt Deū,
& diluebāt noxas, quia Pater ad id ac-
ceptabat eas: nisi quod præcedētes om-
nes, fuerunt oblationes; postremæ
verō duæ in cœna, & in cruce, etiā sa-
crificia. Tamē redemptio nostra, pro-
pitiatio, expiatio, ablutio, & remissio
peccatorum, passioni, & cruci tribui
solent: tum quia crux perfectio est cō-
plens omnes Christi actiones, & eas
continens: tum quia opus fuit ostēsi-
onis maioris charitatis ad nos excitan-
dos, & fortius ad se trahendos: quia
maiorē hac dilectionē nemo habet
(id est, maius argumentum, aut offen-
sionem amoris) quam vt animam suā
ponat quis pro amicis suis. Erat enim
Christi charitas dum viueret, eadē quæ
in cruce, sed in vita recta, in cruce ma-
xime detecta: quemadmodū ignis sub
cineribus, idē est qui postea detectus,
nisi quod detectus magis apparet, &
magis vrit: hinc dixit; *Sed vt cognoscat*
mundus quia diligo Patrem; & sicut mā-
datum dedit mihi Pater, sic facio; surgi-
te, eamus hinc; ergo prius diligebat Pa-
tris gloriam, & nostram salutem, sed
tunc opera præclaro detexit. Tum ter-
tio, quia Christus obtulit Patri in cru-
ce moriendo vitam suam, qualiscumq;
illa erat: quisq; enim vitam, quam ha-
bet, siue obscuram, & ignobilem, siue
nobilem, & illustrem, siue heroicā, &

II. ratio.
Esā. 9.
Luc. 2.

III. ratio.
Ioann. 19.

Quarta.
Rom. 4.
Infra 5.

Redemptio
nostra, propi-
tatio, & simi-
lia, passioni,
ac cruci tri-
buuntur, quia
que de causis.

Ioan. 15.

Christi chari-
tas viuētis
qualis præ-
fuit illa mo-
rientis,
Supra 1.

planè diuinam, & multis victorijs decoratam, solet pro Principe suo, vel patriæ salute, periculo mortis exponere. Christus autem illustrissimam, & planè diuinam, & victorijs innumerijs insignitam Patri obtulit vitâ. Tùm quartò, quia passio valet ad remissionem peccatorum non tantùm efficiens, meritorie, & satisfactorie, sed etiâ per modum sacrificij: nam per Spiritû sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo; & alio loco, *Tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiâ Deo in odorem suauitatis.* Et alibi, *Qui dieb⁹ carnis sue, preces, supplicationesq³, ad eum, qui possit illum saluum facere a morte, cum clamore valido, & lacrymis offerens, &c.* Aliæ verò Christi actiones nõ expiabant per istum vltimum modum: & passio, sacrificium est immediatè recuperans, Eucharistia verò, in eius recuperatione seruans. Tùm quintò, quia primo homini dictum erat, *In quocunque die comederis ex eo, morte morieris, nõ dixit, flagellaberis, aut nudaberis, aut alia incommoda patieris; sed, morte morieris.* Hinc opus fuit in morte Christi salutem cõstitui, vt qui solueret quod peccanti homini comminatus est Deus: non quòd aliæ actiones expiationem promereri non possent; sed quia morte tam sancta cõfirmanda erat veritas Euangelij, ab eo prædicata, Deoq³, summus honor restituendus, & salus mundi vitæ propriæ præferenda. Christiq³, sacrificium in cœna dignius fuit ex parte offerentis, quàm modò sit: quia et si Christus sit Sacerdos secundum ordinem Melchisedec, & modò offerat per ministros suos Sacerdotes, tamen tunc erat victor, & merebatur, & inchoata erat tunc passio; modò verò extra meritum est, & passionem: tamen quod ad opus operatum attinet, par est sacrificiû tunc Christi in cœna, & Christi per nos modò sacrificantis: & peccatum quidem Adæ tantùm erat infinitum ex parte obiecti, quia contra Deum; ex parte verò peccatis, formaliter finitum. At tamen quodlibet Christi opus dupli-

cem habebat infinitatem: & ex obiecto Deo, propter quem operabatur, & ratione personæ Verbi per se operantis, & sacrificiatis. Non igitur derogat sacrificium Christi in cœna cruento crucis sacrificio, sicut nec fluuius irrigans terram, derogat ipsi mari, quia mare est, quod tacite mittit aquas fluuii, vt possit irrigare, & in virtute eius irrigat: atq³, in hunc modum opus operatum huius sacrificij à cruce pender. Deinde dicitur primum expians passio, id est, summum, cuius virtute omnia alia Sacramenta, siue fides, siue bona opera, vim purificandi habent, vt Circumcisio, & Baptismus ante crucem, & fides purificans corda, & saluans, & remissionem peccatorum, atque adeò Spiritum sanctum impetras: quàm obrem non potest incruentum sacrificium quouis modo illi cruento derogare, sed arrogare plurimum. Ratio em peccati, & fiduciæ in Deo collocandæ exigebat, post Baptismum ali quod institui sacrificium. Nam vbi cunq³ est expiatio peccati, ibi est hostia, & sacrificium, in quo omnia Sacramenta nostra valent, & cõtritio, & omnes boni motus nostri, atque præparationes ad gratiam, atque adeò purgatorium vitæ præsentis, quod in forti ac patienti tolerantia passionum cõsistit, & futuræ. Si igitur talem ac tantam, expiandi peccata ac scelera, rationem in hoc sacrificio inuenire sitam videmus, meritò ingentes Deo gratias agere debemus; qui nostræ fragilitati subleuandæ, atq³, confirmandæ tantum antidotum præparauit. Vtinâ oculos cordis aperire nobis dignetur Dominus, quò tot thesauros in hachostia delitescens grato animo agnoscere possimus, vt proinde maiori studio ad frequentandam hanc mensam incendamur, & iugiter capiti nostro coniungi, & copulari valeamus Domino nostro Iesu Christo, cui cum Patre, & Spiritu sancto, tota sit laus, honor, & imperium in sempiternum, Amen.

Qua ratione opus operatum sacrificij incruenti ab illo cruenti pender.

Act. 10.

Præfens purgatorium & ceterorum quodnam sit.

Passio Christi quatuor modis valet ad remissionem peccatorum.

Heb. 9. Ephes. 5.

Heb. 5.

Gen. 2.

Heb. 7.

TRACTATUS XXXII.

IN Quo agitur de Missa, num instituta sit à Christo; & de cæteris ritibus, & ceremonijs quibus celebratur; & cur materna, & vulgari lingua non dicatur; atque adeò de ipso Canone Missæ.

Missæ à Christo institutæ fuisse ostenditur cõtra Lutheranos.

Missæ duo cõtinet.

Eius partes substantiales ac præcipuæ.

Act. 28.

Matth. 26.

Ioan. 17. & seq.

Matth. 26.

NON minus impiè, quàm impudenter Hæretici blasphemant, asserentes Missam minimè esse à Christo institutam; sed ab hominibus quæstus gratia adinuentam: quod impium dogma vt commodè refellatur, statuedum est, Missam duo complecti, alterum, quòd ad eius essentiam, ac substantiam in genere spectat; alterum est quòd ad externa accidentia, & ornamenta pertinet. Principalia in Missæ sacrificio, & quasi substantialia à Christo instituta sunt, doctrina, oratio, consecratio, oblatio, & communio: hæc autem quinque ex Euangelio manifestè colliguntur adfuisse cœnæ Christi Dominicæ. Nam in primis de Doctrina constat, Christum longum sermone in cœna ad Apostolos habuisse, & in Actis de doctrina, & fractione panis, & orationibus simul fit mentio: Erant, inquit Lucas, perseverantes in doctrina Apostolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus. Dicitur etiam ibidem gratias Patri egisse Christus in benedictione panis, & calicis, vnde & orauit; est autem gratiarum actio, pars orationis. Habuit etiam (teste Ioanne) post cœnam longam, & elegantem Orationem; in qua tum pro se, tum pro Apostolis, & Ecclesia Patrem rogauit. Et tandem hymno dicto in fine exierunt in montem Oliuarum; at hymnus, pars quædam precatationis est: hinc & nos ante consecrationem dicimus, Gratias aga-

mus Domino Deo nostro, & oramus ante, & post oblationem. Consecrationem in illo verbo *Benedixit*, habemus; Oblationem verò, in eo quòd ostendit Deo & Patri panem, & calicem; Communionem porrò, in eo quòd corpus & sanguinem Apostolis sumenda dispensauit. Ad hæc quòd Apostolus docet in priori ad Timotheum: *Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus;* tum Græci, tum Latini Patres, vt Chrysostomus, & Oecumenius, Ambrosius & Augustinus obseruari tradunt in diuino cultu Eucharistiæ, siue in sacrificio Missæ. Dixi autem in genere conineri hæc in Scriptura: non quòd hæc magis, quàm illa oratio dicatur, & doctrina magis veteris, quàm Noui Testamenti proponatur; sed vt Ecclesia statuerit. Si autem sit sermo de partibus accidentarijs Missæ, id est, de ritibus, & ceremonijs ad solennitatem, & decorum Sacramenti, præceptumque ex lege, vel consuetudine pertinentibus: dicendum est in primis illa omnia ex Apostolorum & Ecclesiæ institutione profecta: hæreticosque insanire, affirmantes, omnes eius ceremonias, luminaria, signa externa, vestes sacras, irritabula potius esse impietatis, quàm officia pietatis, & damnandum esse Ecclesiæ morem Romanum, verba consecrationis secretæ, & lingua Latina profertentis; cum præstaret vulgari, & materna, vt omnes in-

1. Tim. 2.

Chrysost. homil. 6. in priorem ad Tim. cap. 2. tom. 4. Oecumene. Ambros. August. Substantialia Missæ quemadmodum in Scriptura cõtinentur.

telligerent, illa pronūtiari, Canonēq; Missæ intolerabiles errores continere, atq; idē abrogatione dignū. Ad has voces impudentiæ, ac maledicentiæ plenas, quædam dicemus in genere, & quædam in specie. Generatim igitur statuimus, hos ritus per se malos non esse, sicut nec per se bonos; verum sua natura medios & indifferentes; nec etiam esse expresse contra sacram Scripturam, sed potius virtute in illis contineri, quia deducuntur ex his, quæ in ea sunt, duplici ratione: vel dum Ecclesiæ suæ iubet obedire per omnia, vel eminenter, dum quæ ibi mandata, vel consulta sunt, ad vñionem seruandam cum Deo singulare præstant adiuuentum. Deinde perpendendum, hos ritus consultos esse, vel præceptos ab Ecclesia, quæ ius habet præcipiendi, teste Paulo, vt omnia honestè, & secundum ordinem fiant; cui si quis temere, aut sine causa contradicere, aut repugnare audeat, meritò habēdus sit Ethnicus, & Publicanus. Tertio aduerte, non debuisse, neque decuisse in Scriptura huiusmodi ceremonias exprimi: quia aliud sunt dogmata, aliud edita, vt docet Basilius lib. De Spiritu sancto. Hinc Paulus, & Barnabas in Actis tradebant eis custodire dogmata, quæ erant decreta ab Apostolis, & Senioribus, qui erant Ierosolymis, id est, decreta, ad disciplinā & ritus spectantia; quæ propterea quod talia essent, silentio supprimuntur. Et Augustinus epistola ad Ianuarium, tractans illud verbum Apostoli: *Cetera autem, cum venero, disponam*; asserit, Apostolum nihil præcepisse de ordine Eucharistiæ percipiendæ, sed traditioni illud reliquisse. Quarto statuendum, has ceremonias ad ornatum Eucharistiæ relatas; vniuersali Ecclesiæ Catholice consuetudine, quæ instar legis est, roboratas esse; vt Apostolus ad imponendum silentium seditiosis dixerit: *Nos talem consuetudinem non habemus, neq; Ecclesia Dei.* Et profecto de his ritibus, quos Ecclesia Catholica inuolabili religione obseruat, velle quouis modo dubitare, insolentissimæ est superbiæ: vt Augustinus docet loco prædicto, hisce verbis: *Si quid aliud huius-*

modi animaduerti potest, totum hoc genus rerum liberis habet obseruationes. Nec disciplina vlla est in his melior graui, prudentiq; Christiano, quam vt eo modo agat, quo agere viderit Ecclesiam, ad quamcunq; forte deuenerit. Quod enim neque contra Fidem, neque contra bonos mores iniungitur; indifferenter est habendum & pro eorum, inter quos vinitur, societate seruandum est. Hactenus Augustinus. Quinto inuenimus commendatos, atque illustratos à sanctis, & veteribus Doctoribus eiusmodi mores. Nam B. Iacobus Apostolus, & Basilius Magnus, ac B. Chrysostomus ordinē Missæ celebrandæ in Ecclesia Græca instituerunt, & magna ex parte illustrauit Dionysius Areopagita, Germanus Constantinopolitanus Episcopus, Ioannes Damascenus, & Nicolaus Cæsarsa, atque alij nonnulli; ritum verò Missæ Latinæ à B. Petro Apostolo, & Clemente Romano accepit Ecclesia, quanquam Ambrosius peculiarem pro Mediolanensi Ecclesia Missæ Canonem præscripserit. Hunc verò ritum sacrificij celebrandi in Ecclesia Latina auxerunt, locupletaruntq; quamplurimi Pontifices, & magnæ autoritatis Patres; de quibus rectè scriptum intelligi potest illud Dauidis verbum: *Congregate illi sanctos eius; qui ordinant testamentum eius super sacrificia.* Nam quemadmodum olim cultum templi diuinum auxerunt, & ornarunt magna cum sua laude, Dauid, & Salomon; ita in Nouo Testamento multi Patres, & autoritate, & doctrina, & pietate insignes, diuinos Sacramentorum ritus exornarunt, atq; illustrarunt. Sexto loco perpende, eiusmodi instituta rudibus hominibus, & naturæ nostræ erudiendæ, & ad bonum inducendæ, atq; inflammandæ, quæ à minimis, & medijs, nō à fine, & à maximis progredi solet, apposita esse atque accommodata: vt meritò Gregorius Nazianz. orat. i. in Iulianum, pædagogiam Christianæ religionis hos ritus appellet. Septimò illud perpēdum, quod simplices, æquè inter illos, atq; inter nostros, ob ceremoniarum mutationem, putarūt, Ecclesiam olim in Fide deceptā. Constat autem ob mutationē cōsuetudinis

Missæ Græcæ cōdita à quibus, & illustrata.

Missæ Latinæ à quibus instituta.

Psal. 49. Quinam ordinant testamentum Domini super sacrificia, iuxta Prophetam.

Rituum illorum instituta quàm sint naturæ nostræ consentanea

Quid rudes olim atq; imperiti de ceremoniarum mutatione putarint.

De ritibus Missæ secundum se, & simpliciter acceptis quid sentiri debet, & quanti admodum.

1. Cor. 14.

Matth. 18. Aliud sunt dogmata, aliud edita. Basil. lib. De Spir. sancto cap. 27. tom. 1. Act. 16.

August. epistol. 118. tomo 2. 1. Cor. 11.

Consuetudinem habet legis. Ibidem.

August. ibidem. Aureus Augustini canon.

B. August. epistol. 118.

Heretici rituum & ceremoniarum mutationem videntes, quales se prodant.

Victor Papa.

Quam sit æquum, & rationi consentaneum, sancto altaris sacrificio omnē cultum internum, & externum exhiberi.

Leuit. 6.

1. Cor. 11. Olim templum cur orientem Solem spectarent.

Tertul.

Athanas. q. 37. tom. 4. Damasc. lib. 4. c. 13.

rebaptizantium natus fuisse hereses tempore Cypriani. Hinc August. *Ipsa, inquit, mutatio cōsuetudinis etiā qua adiuuat vtilitate, nouitate perturbat. Quapropter qua vtilis non est, perturbatione infructuosa frequenter noxia est.* Hæc ille. Octauo cōsiderandū, q̄ qui hæc vrgēt, manifestè in alijs malo spiritu ducuntur, qui etiam in his eos impellit. Nā si vt debent, crederent, crederent etiā se in Fide, & ritibus bonis nō errasse. Ideo non debent leges bonæ mutari propter eos: superbus nāq; esset reus, cui postquam clementia Principis donata essent, & vita, & ciuitas, is nollet donatā ciuitatem acceptare, nisi bonis legibus eius mutatis. Quamobrē sicut nec in Fide, ita nec in ritibus, spiritui nequam cedendum est, aut illi sacrificandum. Mos enim Ecclesiæ Dei fuit Hereticis non cedere, sed semper resistere: quemadmodum Victor Papa in Tesseradecatitas, seu Quaterdeciman. fecit, delectus ciborum, ieiuniaq; prohibita in Manichæos, Cantica in Donatistas, & Arrianos plebi data, in Aquarios, seu Hydroparastas, merū vinum instituens. Ita tamen tuemur has obseruationes, vt si qui abusus existat, qui pastorem incuria, & temporis decursu irrepserunt, libenter illos de medio tolli feriamus. Atq; hæc in genere nobis dicta sint. Iā ad singularia quedā huius sacrificij ornamenta accedamus. In primis siquidem, q̄ templa, oratoria, basilicæ, & altaria sint huic sancto sacrificio dedicata, cū ratione, & æquitate est coniunctum. Nam si olim in lege Naturæ nō nisi in altari cōstructo, id est loco sacro, & in lege Moyssi nō nisi in templo, siue loco sacro erat sacrificandum: quanto magis hoc in Eucharistiæ sacrificio religiosè est obseruandum? Hinc Paulus Eucharistiam in loco sacro, & communi, nō profano, & priuato offerri voluit; ait enim: *Nunquid domos non habetis ad manducandū, & bibendum? aut Ecclesiam Dei contemnitis?* nam res sacra, & cōmunis offertur. Hæc autem templa olim ad Orientem spectabant, vt testatur Tertullianus lib. aduersus Valentinianos initio. Athanasius in qq. ad Antiochū Principem, Damascen. in lib. De orth.

Fide: nam ad Orientem paradisus placata à Dño, & Christus ascendit super cælum cœli ad Orientem; & inde venturus creditur ad iudiciū. Tabernaculū etiam ad Orientem habebat velū, & propitiatorium, & portam Dñi: & tribus Iuda tabernaculū tēdebat ad partē Orientis. Mirabor si quis sit, qui hæc iure reprehendenda existimet; cū sint pietati, & rationi maximè cōsentanea. Sunt præterea cāpanæ, & æramēta ad accersendum populū nō minus ad sacrificiū, quàm ad verbum Dei, & officia Diuina accommodata: vt olim tubæ argenteæ in manibus Sacerdotū; vt excitent fideles ad bellū contra cōdæmōnes per hoc sacrificium, & orationes inferendū. Campanæ in edito loco affiguntur, durabilioresq; atque sonantiores multo quàm tubæ: quia Euāgelium altius est, atq; perpetuū; & ad plures se extendit nationes, quàm lex, quia de eo scriptū est: In omnē terrā exiuit sonus eorū, & in fines orbis terræ verba eorum. Tertio, celebratur sacrificiū accensis funalibus, & luminariis: vt olim in lege erat candelabrum cum lucernis accensis. Admonētq; lumina accensa, Christi, qui lux est mundi, & fidei in eū cōstanter retinendæ, fraterniq; charitatis in proximū: sunt etiā signum lætitiæ, & gaudij, vt notat Hierony. itē futuræ gloriæ symbolū, secundum illud: *Sint lumbi vestri praeincti, & lucerna ardentes in manibus vestris: & vos similes hominibus expectantibus dñm suū, quādo reuertatur à nuptijs, vt cū venerit, & pulsauerit, cōfestim aperiant ei.* Idē docent virgines, cū accensis lampadibus spōso occurrentes. Quarto Sacerdotes nō nisi vestibus sacris ornati hoc peragūt mysteriū, si olim Aarō, & filij eius immolaturi boues, & agnos, sacras, ac benedictas gestabant vestes, vt præcipitur in Exodo: & Ezechiel prædicit in Nouo Testamento induendos Sacerdotes vestibus lineis. Seruiūt autē eiusmodi vestimēta ad reficendā, ac cōmemorandam opprobriorū quæ Chrs sustinuit in passione, memoriā; ad deuotionē populi excitandā; ad honorē sacrificio ab omnibus præstādū; ad designādū veste charitatis nuptiali ornandū eū, qui accedit ad sacrificium

Gen. 2. Psal. 67. Leuit. 16. Exo. 26.

Campanæ, & ramenta que, ad quid in templis deseruiāt Num. 10.

Psal. 18. & Heb. 10.

Exod. 25. Luminaria ad altare accensa quid denotent. Ioann. 9.

B. Hierony. in Vigilantiis tom. 2. Luc. 12.

Matth. 25. Sacerdotes cur nō nisi sacris vestibus induti hoc peragant Sacramentum. Exo. 28. Ezech. 44.

Vestimenta hæc sacra Sacerdotū quid conferant. Matth. 22.

Eadem, quid significant.
 1. Pet. 4. & Prouer. 10. Vestium vsus sacrarum quā sit antiquus, & celebris.
 August. 10. mo 8.
 Synod. II. Nicena.
 Stepha. Pa. pa epist. 1. 1. Paral. 25 & seq.
 Luc. 2.
 Eucharistia noua quædā Christi incarnatio dicitur post.
 Plin. Nouo. comen.
 Philo in lib. De his, qui theori. vitā sectantur.
 Euseb. Cæsariens. lib. 2. hist. Eccles. c. 17. tom. 1.
 Dionys. Areopag. lib. Eccle. hier. c. 3. part. 3. App. in itū.
 Hierony. in cap. Esai. vl tim. tom. 5.
 August. lib. 20. De ciui. Dei. c. 21. tom. 5.
 Chrysof. homil. 83. in Matth. tom. 2.
 Matth. 26. August. lib. 9. Confess. c. 6. tom. 1.

Eucharistia, siue sit Sacerdos, siue laicus. Deniq; ad eruditionē virtutū. Nā amictus, quo primū tegitur caput, si dei memoriā reficere debet, & mētis rectē ad sacrificandū necessariā. Qui tunicā albā induit, puritatis vitæ adfēdā meminerit: in cingulo meminerit castitatis; in stola ex vtrōq; humero pēdētē, paciētiae, in manipulo, quo obligatur manus, obediētiae recorderetur; in calula, charitatē vniuersa operientē delicta se induendū intelligat. Mentionē faciunt vestīū sacrarū Basil. & Chrysof. in suis Liturg. August. in Psal. 113. Synodus secūda Nicēna Actio. 7. Stephan. Papa, equalis Cypriani, vt habes distict. 1. cap. vestimenta. Quinto aduerte, cantus, & hymnos adhiberi sacrificio nostro solitos, vt olim in Veteris Testamenti sacrificijs adhibebatur, vt liber Paralip. tradit. Si Angeli Chro nato carmē gloriæ cecinerūt, quid nō nos Christo quodāmodo p nobis denuō incarnato, & quasi nato canamus, & labiorū vitulos offeramus. Plinius epist. ad Traianū testatur, Christianos carmen antelucanum Christo quasi Deo cecinisse. Philo Iudæus, citatus ab Eusebio Cæsar. testatur Christianos primitiuos psalmodiæ, & cātui vacasse. Dionys. Areop. meminit Cāricorū Ecclesiasticorū, & psalmorū sanctæ modulationis, quæ summo mysterio deesse nō debuit: vnde & inter ordines sacros ponitur Psalmi. status, seu Cātoratus. Meminerūt preterea Hierony. in Esai. & August. lib. de ciui. Dei, & probat ex Esaiæ verbis postremis; Chrysof. etiam in Matth. Habetq; in textu Euāgelico fūdamētū hic cātus: nā dicitur: *Et hymno dicto* (scilicet quorundā Psalmorū) *exierunt in mōtē Oliuarū.* Seruiendū est Chro corpore, & spiritu, & vtrōq; homine. Mire allieitū cātus, siue ad deuotionē, siue ad fletū, vt sensibilibiter videntur à Deo in Ecclesiā illari, vt ait August. Imō etiā pœnitentiā, quā flēdo facere deberemus, cātādo Deo proponimus, qd diuinæ pculdubio fuit artis: pueri cātilenis ciētur ad somnū; viri siue ad lasciuia, siue ad honesta, siue ad bellica, p ratione cātus incitatur. Quomodo ergo cātiones ad pia, & honesta exci-

tātes, irritabula sunt impietatis? Sexto piētū imaginis Chri, Virginis, & Sāctorū, adhibentur tēplis, & altaribus, vbi hoc mysteriū peragitur: quæ nihil aliud sunt, quā rudīū, & imperitorū libri, gesta Christi & Sāctorū in memoriā reducētes, pietatēq; & imitationis studiū eorū cordi instillātes; has verō quis sanus meritō reprehendere audeat, cum Ecclesiæ consuetudine & vsu appbatæ, & fructuū qui percipiūtur, experiētia corroboratē sint, vt nō nisi impius sit, & ingratus, qui eas de tēplis demoliendas esse censeat, quæ admodum Iconoclastæ extiterunt. Septimō, asserere, Missas celebrādas esse lingua vulgari, cōsiliū est schismaticū, ob cōsuetudinē, & præceptū Ecclesiæ aliter tradentis: dicere autem, nō licere Latinē sacrificare in Ecclesia Occidētali, planē est hæreticum, quia dat Ecclesiā errare posse. Nō ergo eius modi cōsiliū hæreticorū acceptādum est. Primō, ne fiat scissura in Ecclesia. Deinde ne hætenus Ecclesia dormital se, atq; adeō errasse videatur. Terriō, quia olim sacra mysteria Hebræa tātū lingua tradebantur: postea cōmuniter tribus linguis in Christi cruce sctificatis, ex illis Hebræa lingua in totum defecit, Græca ferē tota est schismaticā, sola Latina superest. Quarto, vt ea ratione sanctū canib⁹ nō detur, & margaritæ in porcos nō projiciatur. Quinto, ob Apostolū dicentē; *Hac cōmenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere:* vbi nō omnibus, sed quibusdā tātūm, atq; illis quidē idoneis, vult cōmendari mysteria Fidei. Et ne omnib⁹ sint in prōptu, mirificē seruit lingua Latina, quæ paucis admodum nota est, atq; comperta. Quinto, adde Christū in cruce cruentū sacrificiū celebrantē, qui dicendo; *Eli, eli, Lāmasabachani,* nō solū à Romanis, sed etiā à Iudæis fuit intellectus: & Hebraica lingua iā desierat inter Hebræos, qui post reditū à Babylonia, Syriaca, vel Chaldæa vtebatur: etsi officia sacra in tēplo, & doctrina Hebraicē tradita in synagogis à Rabbini explicata traderetur. Sexto, adhæc Apostoli cū Eucharistia celebrationē, & psalmor. in sacris officijs decātationē, & lectionē

Picturę Chri, ac Diuorū, vsus quē præsent.
 Iconoclastæ qui.
 Cur Missa, lingua materna non recitetur, sed Latina tantummodo. Prima ratio, secunda, ac tertia. Ioan. 19.
 Quarta. Matth. 7.
 2. Tim. 2.
 Quinta. Matth. 27.
 Iudæi post reditū à Babylone qua lingua vti cœperint.
 Sexta.

Iusti. Mart. Apolog. 2. ad Antoninum Pium tomo 1.
 Act. 2.
 Hieronym. c. 3. ad Galat. tom. 9.
 Septima ratio. Grego. VII. lib. 6. epist. 21.
 Innocē. III. epist. ad Archiepisc. Cōpostell.
 Octaua ratio
 Nonaratio.
 1. Cor. 14. Quæ sit mēs Apostoli dicētis: Qui loquitur lingua, oret vt interpretetur.

Prophetarū Gentibus ad Fidē cōuerfis traderent, autore Iustino Mart. nūquā tamen res has vulgari lingua tradiderūt: nā Scripturæ nō erāt ab Apostolis in alias linguas trāsfulsæ, sed tātū lingua Græca fidelibus tradebatur. Cū tamē innumerabiles essent linguæ, & Parthi, Medi, Elamyæ, & similes, diuersas vocū proprietates habuisse dicatur in Actis: nec tamē psalmi, vel lectiones ex Veteri, vel ex Nouo Testamēto sūptæ in alia, quā Græca lingua, & nō quidē vulgari, sed Attica, vel certē cōmuni, ac docta, ex Apostolorū traditione proponebatur. Vnde Hieron. scribit, Galatas excepto sermone Græco, quo omnis Oriens loquitur, ppriā sibi linguā, eādē ferē quā Treuiros habuisse. Septimō, Grego. VII. scribēs ad Vratislaū Ducē Bohemorū, hoc à se suo, & nobilitatis nomine petentē, nullo modo cōcessit: agnoscebat enim prudētissimus ille Pōtifex, magnā esse nouitatē, & periculo dīfisionis exponi sacra mysteria, si lingua vulgari exprimerentur. Innocētius quoq; III. narrat se Episcopo Metēsi Scripturarū sacrarū trāslationē in linguā vulgare minimē cōcessisse; ne vilesceret, & ne prauē intellecta, in discrimē hæreseos adduceret imperitos. Octauō infinitis Missalibus, & trāslationibus opus esset, ob innumeras linguas, in quas dispersa est Ecclesia Christiana: & adhuc in maternā versā linguā, possent quidē verba intelligi, scēus autē minimē, nisi à doctis, & peritis. Nōdō, Euāgelīū, vel epistolā interpretari solet Sacerdos, vel prædicator; vt propterea fructu suo nō careat: qd si nō interpretetur interdū, potest fructuosus passionē Chri, aut Eucharistia mysteriū meditari. Nec obstat verbū Apostoli, dicētis: *Qui loquitur lingua, oret vt interpretetur;* vbi Paul. nō satis cōtētus est lingua, nisi ad sit interpretatio. Verū in eo loco de docētē & hortatē videtur esse sermo, vt explicat Rupert. in pœmio lib. Diuin. Offic. Et declarās se loqui de prædicatē, subdit; *sed in Ecclesia rolo quinq; verba sensu meo loqui, vt & alios instrua, quā decē millia verborū in lingua.* Quod si de Missa est sermo, vt illa verba instruat: *Quā cōuenitis, vnus*

quisq; vestrū psalmū habet, doctrinā habet; &c. & paullō arē, *Ceterū si benedixeris spiritu, qui supplet locū idiotæ, quomodo dicit, Amē, super tuā benedictionē?* Id est, in ritu Missæ, vbi panis & vinū benedicūtur. Respōdētū est, qd ob id dicitur quis supplere locū idiotæ, vel imperiti, quia minister Sacerdoti respōdet p omnibus qui assunt. Et multas voces Hebræas in officio retinemus, vt Alleluia, Ofanna, Amē, Emmanuel, Rabbi, Abbas, sicut & Græcas quoq; vt Kyrie eleison, p qua Græci dicūt, Dñe miserere, teste Remigio ad vnitatem Fidei ad ostēdēdā; habemus psalmū, Christū, baptismū, Episcopū, diaconū, Eucharistiā, Euāgelium, quæ omnes Græcæ sunt voces; & Papa Romano solēniter celebratē, pri⁹ legitur Euāgelīū, & epistola Græcē, quā Latinē: cōtrā Græci olim Cōstātinopolitani, Latinē primō, deinde Græcē, vt sic Latina decātata per Græca interpretaretur, quæ admodū nos per Latina posteriora interpretamur Græca; quod ita videas vsū linguarū in sacrificij Christiani ritu. Neq; rursus valet, si Græci Græca lingua cōficiūt, hoc est, sua materna, & ppria; ergo & nos Latini materna nra, ac ppria. Respōdemus em, Græcā linguā, quæ vtūtur Sacerdotes sacrificatēs, nō esse illā, quæ vulg⁹ Græcorū pmiscuē vtitur, sed lōgē ab illa dissitā; nec intelligi cōmuniter apopulo, sed à doctis tātū, & callētib⁹ prisca linguā: quæ admodum Latinū idioma lōgē differt à materna lingua Italica, nec ab alijs, quā idiomatici Latini gnaris, atq; intelligentibus percipitur. Octauo loco: Etsi olim verba cōsecrationis exclusis Catechumenis alta voce dicerētur, & populus respōderet, Amē, vt testatur liturgiæ B. Iacobi, Basilij, & Chrysof. & Iustini. Martyr, Ambrosius, & Augustinus sermo. ad Neophytos, & Leo Papa: hoc erat, quia tūc exclusis indignis solū sancti remanebāt, qui digni erant & videre, & audire: modō verō ob indignos qui adsūt, & sese ingerūt, rectē celātur cōsecrationis verba, secretaq; dicūtur; sed ita tamē secretē, vt expresse proferrantur. Nam cū sint forma Sacramēti, hoc est rei sensibilis, sub sensū etiā de

Quid sit iuxta Apostolū, supplere locū idiotæ.
 B. Remig. libro De offici. Missæ.
 Græcæ & Latine vetus mos Ecclesiarum. Si Græci Græca, id est materna, Eucharistiam cōficiunt, cur Latini propria, id est vulgare id facere prohibentur. Verba cōsecrationis cur non, vt olim, expresse, sed tacite proferrantur, & quatenus.
 Iusti. Mart. Apolog. 2. tom. 1. sub initium.
 Ambr. lib. 4. De Sacram. cap. 6. tom. 4.
 Idē lib. De ijs qui myst. inicianur. c. 9. eod. tomo.
 August. 10. mo 10.
 Leo Papa serm. 6. De ieiunio 7. mensis.

Nam. 5.

Origen. homil. 13. & 15. in Levit. & 4. in librū Num. tom. 2.

Dionys. lib. Eccle. hier. c. 1. propē si qnem.

1. Cor. 8. B. Basl. lib. De Spir. s. c. 27. tom. 1.

Cur quædam in Ecclesia citra scriptum tradita fuerit teste Basilio. Idem ibidē.

Quibus ratio nibus idē dogma cōfirmetur.

Prima ratio. Casian. Secunda. Matth. 6.

Tertia. 1. Reg. 6. 2. Reg. 6. 1. Paral. 13.

Dan. 5.

Innocē. III. lib. 3. offic. Miss. c. 1.

bent cadere: q̄ si quis corde tātum cōsecrationis verba proferret, profectō nō conficeret. Deinde olim in lege omnia vasa tabernaculi tecta portabantur, ne aliorū oculis paterēt: in quibus docet Origenes significari, mysteria sacrificij indignis, & populo celāda esse. Tertiō accedunt Patres, Dionys. & Basilius. Ille quidē in lib. Eccle. hierarc. dicens: Ipsi quoq; sanctissimi Principes nostri, dū sacra publicē agēda instituerūt, nō apertis ac patulis sensibus, sed signis augustioribus tradiderunt. Est enim nō omnis sanctus, neq; in omnibus est scientia: vt sacra testantur eloquia. Basilius verō lib. De Spir. sanct. Neq; enim, inquit, omnino mysteriū est, qđ ad populares, ac vulgares aures effertur. Hęc est ratio cur quædā citra scriptū tradita sunt, ne dogmatū agnitio propter assuetudinē vulgo veniret in cōtemptū. Et paulō ante, de Mose loquens, qui nō omnia quæ erāt in tēplo, passus sit omnib⁹ esse peruia, sed profanos extra sacros cācellos statuit: Prohē sciens, inquit, pro sua sapiētia, res vsu vritas, & vndecūq; parables, expositas esse cōtemptui: ceterū ei, qđ sepositū esse summā admirationem, ac studium.

Fauet etiā huic sententiæ ipsa ratio. Nā secretissima Dei actio, quę in trāsmutatione Sacramenti accidit, secreta recitatione verborū cōsecrationis, & filērio Canonis fuit honorāda: vt Casianus quodā in loco annotauit. Deinde Sacerdos orādo cū Deo loquitur: at colloquia Sacerdotis cū Deo loquētis, vt ostio clauso orat Deū, & in abscondito, magis debent esse spiritualia, & ex corde profecta, quā sensibilia, & vocalia. Tertiō, meminerimus, quid olim Bethsamitis videntibus sacra, acciderit: quod Ozæ arcā Dñi tāgētī, & sustentare volētī, suppliciū aduenerit: quid Balsari Regi in vasis sacris edēti, & bibētī diuinitus euenerit, vt dicamus reprimere curiositatē, qua sacra velimus perferuari. Vnde & Innocētius III. docet, sacrosancta cōsecrationis verba secretō in Ecclesia recitari, ne apud vulgus vilescerent: atque eadē olim pastores quosdā decantasse in agro, & diuinitus fuisse percussos.

Falsum est autē, & planē sophisticū, qđ heretici asserūt cōtra vniuersas has sacrificij ceremonias, Missam Christi omnīū fuisse simplicissimam, & ideo Missam, quæ illi primæ Chri viciniore est, & similior, religiosiorē, & magis Christianā existere. Nā in primis Chri nō fuit tā simplex ac nuda, atq; isti fingūt: fuit enim in ea ablutio pedū, fuit admonitio excitans ad mysterium, cū dixit: Desiderio desideravi hoc Pascha māducare vobiscū antequam patiar: fuit & paratio Paschæ in cœnaculo: fuit Iōgus sermo, benedictio, gratiarū actio, hymnus, interuenit & Iōga oratio: qđ si nō fuere aut sacre vestes, aut signa cruceis; nec tēpus, nec locus id tūc exigebat. Deinde latet in hoc dicto sophisma: putāt enim, eo qđ in primitiua fuit maior Spiritus, fuisse ritus, & ceremonias eūuenientiores. Quod falsum est: nā primō Ecclesia erat sub infidelibus, nec ita poterat ceremonias aut instituire, aut institutas seruare. Deinde primitiui magis essentialibus Fidei plantādīs, quā ceremonijs vacabāt. Tertiō, nō erāt tot abusus necessitatem legū docentes, cū pauci essent Christi p̄fessores. Quartō, cū essent spirituales, magnāq; fide præditi, non indigebāt tot incitamentis ad essentialia; & in alijs, quæ talia nō sunt, nō ita passi essent se colere. Quintō, quia in principio cuiusuis legis aut religionis solēt esse omnia rudiora: vt constat in modo iudicādī Moyse, quem correxit Iethro; & in Apostolis eligentibus per sortē. Ambros. in epist. ad Ephes. ait, cōfusa fuisse olim omnia ab initio; & Beda in Lucā, puidētīā paullatim ait se aperire, & primō diaconos electos ad mēsam, & postea ad ordinē. Et Basilius instituta à Gregor. Neoces. ob antiquitatē, scribit fuisse rudiora. Habet ergo se primitiua, & nostra Ecclesia, qđ illa excedit in substātibilibus, nostra vero in ritibus, quia Spiritus manēs docet eā: ita de Missa Christi, & nostra. Quæ igitur ex nostris est viciniore illi Christi, in internis est sublimior, sed quæ in externis ad illā nō ita accedit, est Christianis conuenientior: vt experientia Lutherorum ostendit, qui postquam in templo de calice Domi-

Hereticorum contra Missæ ceremonias vanū sophisma diluitur.

Ioan. 13. Luc. 22. Ibidem. Ioan. 13. v. que ad cap. 18.

Cur in Ecclesia primitiua fuerint ceremoniæ pauciores, quā in nostra. II. ratio. Tertia.

Quarta.

Quinta.

Exo. 13. Act. 1. Ambros. in c. 4. ad Ephes. tom. 4. Beda in c. 10. Luc. tom. 5. Act. 6. Basl. libro De Spir. sancto. c. 18. tom. 1. Ioan. 14. & 16.

Quam leuis hæc ratio: Christi Missa est sublimior, & magis Christiana, ergo & conuenientior omnibus: nā consilia etsi meliora, nō omnibus tamen conueniunt: legisque propriū est, vt sit accommodata, & attemperata illis, qui illam recipiunt: ac præstat pluribus motibus nobiliorē finē, quā paucioribus inferiorē adipisci.

Heretici de Missæ sacro Canone impie quid sentiant.

Lutheri in eodem blasphemix, & maledicta.

Luc. 14.

Idem Lutherus.

Idem.

2. Paral. 28.

ni potauerant, quod supererat, funderant ad altare, & Eucharistiam domū deserébant. Illis quoque externis nos egemus, vt tanquam lignum viride flatu accendatur: quod mellus est, etsi cū aliquo onere, quā vt rōq; carere. Nęc valet: est sublimior, & magis Christiana; ergo & conuenientior omnibus: nā consilia etsi meliora, nō omnibus tamen conueniunt: legisque propriū est, vt sit accommodata, & attemperata illis, qui illam recipiunt: ac præstat pluribus motibus nobiliorē finē, quā paucioribus inferiorē adipisci.

Postremō vt ad Missæ Canonem veniamus, incredibile est bellum, quod heretici nostræ tempestatis illi rei alioqui religiosissimæ, & sacrosanctæ, indixerunt. Quasi illius autor bonarum literarum fuerit ignarus, aut stultæ copix infelix affectator extiterit, impietatis, atque idololatriæ amator: non solum quod de sacrificio loquitur, sed etiam quod diuorū ambit patrocina, & interim fidelibus vita defunctis suffragari conatur. Lutherus à principio olim in Declamationib. suis super Decalogum, mirifice Canonem commendauerat, vt hunc solum propriē dici Missam existimet. Ceterū postea in libro De abroganda Missa priuata, hæc horrenda protulit verba: *Quanquam habeam, quod de sacro sensu Canonis dicere possim, quod & alias feci; tamen nunc non dignabor eum tali honore. Cede Canon Euāgelio, & da locum Spiritui sancto, cum sis verbum humanū. Domine Canon, vos estis inuitatus ad nuptias, & sedistis in primo loco: sed ecce, honoratior est inuitatus, imō Dominus ipse inuitator adest: date ergo huic locū, & sedeat in nouissimo loco cum rubore. Cur non sedistis ab initio? Quia vos aperte contra Euāgelium sonatis. Ideo vos damnamus auctoritate diuina Euāgelij.* Et alibi: *En tibi sacrum Canonē, vt scias quidnam sit, & obstupescas, & cruce te signes, fugiasq; ab eo haud secus quā à diabolo, & abominatione pessima.* Et libro De formula Ecclesiæ pro Ecclesia Vvitembergensi, vocat Canonem, altare æreum de Damasco petitū, quod impius Achaz repofuit: vocatq; illum

lacerum, & abominabilem, ex multorum lacunis, seu sentina collectum, incius medio verba illa vitæ, & salutis iacent, ceu olim arca Domini iuxta Dagō. Hęc ibi apertus diaboli filius, aut potius malignus dæmon per eum. Nā vt ipse testatur in libro suo De abroganda Missa priuata, Germanicē se scripto: quem postea Iōans discipulus eius Latinum fecit, modicum salis curi dæmone comedisse se iactat: atque in his articulis de sacrificio Missæ rationibus eius cōuictum, atq; persuasum, quod verbo Dei secum ageret.

Sed iam expendamus quæ sint illa, quæ horum animos tantopere offenderūt. Nam vox ipsa Canonis, aut autorum eius multitudo, aut rei nouitas, aut ceremoniæ, aut Grammaticæ. Non certō nomen, cum nihil falsi, aut impij contineat, sed omnia vera, religiosa, & de Scripturarum fontibus hausta, vt merito à sapiētissimis Patribus, & Spiritum Dei habentibus hanc nomenclaturam sit sortitus, & consuetudine tot seculorum in ea nominis dignitate confirmatus. Nam apte significat formam, & modū peragendi hoc sacrificium. Nam Canon, regula est: quod nimirum nulla Missa recte, & regulariter peragatur sine vsu, & lectione huius Canonis. Non negauerim tamen, Patres diuersis vocibus appellasse. Dionysius enim Areopagita vocat illum, Actionem, respiciens ad benedictionem, oblationem, & sumptionem, quæ in eo fit. Cyprianus in Orationem Dominicam, appellat Canonem, Orationem; ait enim, *Ideo & Sacerdos ante orationem præfatione præmissa, parat fratrum mētes, dicēdo: sursum corda.* Basl. lib. De Spiritu sancto vocat secretam. Ambrosius in priorē ad Timotheum regulam dicit; Gregorius appellat precem, & sacrificiorum arcana. Ad hæc autorum multitudo non debet eos offendere, quod videlicet ex diuersis centonibus consutus sit, & velut è varijs lacunis, vt deblaterat Oecolampadius. Nam si quicquā ponderis ea ratio haberet, deberent delicari illi librum Psalmorum reijcere, quod secundum B. Hieronymi sententiam, à decem autoribus fuerit con-

1. Reg. 5.

Idem.

Modicum salis comedisse se cum dæmone iactauit Lutherus.

Missæ Canon ab hereticorum iniurijs vindicatur.

Canon quid Diuersæ Canonis appellationes.

Dionys. c. 1. lib. Eccle. hierar. initio.

B. Cyprian. B. Basl. lib. De Spir. sancto. c. 27. tom. 1.

Ambros. in c. 2. ad Timoth. tom. 4.

Gregor. lib. 7. epist. 63. & lib. 4. Dialog. c. 56. tom. 2.

Oecolampadius de sacro Canone quid senserit infelix.

B. Hierony.

ditus. Deberent etiam Symbolum Apostolorum, aut auctari, quod à duodecim Christi discipulis fuerit editum: nec quod die cessat Ecclesia propter hæreses in se gerentes, nouas particulas, explicandi gratia, Symbolo adiungere, quemadmodum fecit in Concilio Niceno, & postmodum in Concilio Constantinopolitano. Neq; Apostolis, aut Apostolicis viris, qui aliquid successu temporis Canonis Missæ addiderunt, ad maiorem mysteriorum reuerentiã, centonum autores vocandi sunt, cum fuerint viri magna vitæ sanctimonia, doctrinaq; sancti Spiritus, atque miraculis illustres. Præterea minus offendet eos Canonis nouitas: nam et si nouum esse aliquid, an antiquum, nihil referat, modò sit ab Ecclesia Catholica approbatum, & receptum, tamen dubitandum non est, Canonem esse antiquissimam, atq; ad eã antiquitate ipsa, & canis venerandam, planeq; Apostolicam. Vt mirandum sit de Beato Rhenano nostri seculi hæretico, qui in Annotationibus suis super Tertullianum dixit, Canonem Missæ compositum à Scholastico quodã: & addit, alium habere Ambrosium, & alium Gregorium: quod ille accepit à Melanchthone. Sed certè si certadum est Patrum veterum testimonijs, res est non obscure euidẽta. Origenes in libro Numerorum ita ait: *Sed & Eucharistia siue percipienda, siue eo ritu, quo geritur, explicanda, vel eorum qua geruntur in baptisno verborum, gestorumq; & ordinum, atq; interrogationum, ac responsionum, quis facillè explicet rationem? Et tamen omnia hæc operata, & velata portamus super humeros nostros, cum ita implemus ea, & exequimur, vt à magno Põtifice, atque eius filijs tradita, & commendata suscepimus.* Hæc ille, agnoscens ritum Missæ peragendæ ab Apostolis traditum. Hæc eadẽ Dionysius Areopag. lib. De Ecclesiast. hierarch. in initio tradit ab Apostolis, siue Scriptura nobis commendata. Accedit tertius testis Basilius lib. De Spiritu sanct. Inuocationis verba, cum ostenditur panis Eucharistiæ, & poculum benedictionis, quis Sanctorum in scripto nobis reliquit? Nec enim his cõtenti su-

mus, quæ commemorat Apostolus, aut Euangelium; verum alia quoq; & ante, & post dicimus, tanquam multum habentia momẽti ad mysterium, quæ ex traditione citra scriptum accepimus. Hanc sententiam Basilij confirmat Augustinus in libro, quem ex dictis beati Basilij compilauit, ex quo Gratianus hæc verba mutuatur, dicens: *Ecclesiasticarum institutionum quasdam in scriptis, quasdam vero Apostolica traditione per successores in ministerio confirmatas accepimus; quasdam vero consuetudine roboratas approbauit vsus: quibus par ritus, & idem vtriusque pietatis debetur affectus: vnde quis vel aliquantulum sacrarum expertus Scripturarum hesitauerit? Si enim attenderimus consuetudines Ecclesie non per Scripturas à Patribus traditas nihili estimare; quantum religio detrimenti sit latura, intentiue inspicientibus liquidò constabit. Quæ enim (vt inde exordiamur) Scriptura salutaris Crucis signaculo docuit insigniri, vel qua trifariam digesta super panem & calicem, prolixæ orationis, vel consecrationis verba commendauit? Nam non modò quod in Euangelio continetur, vel ab Apostolo quod est insertum secretis dicimus; sed & alia plura adiucimus, magnam quasi vim commendantia mysterijs. Hæc ille, Canonem vocans, prolixam orationem, & secretam, & trifariam digesta vocat quod dicitur, *Hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia illibata; Vel, Hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam.* Sexta Synodus docet, Iacobum fratrem Domini, & Basilium in scriptis suis tradidisse modum, & ritum sacrificandi. Isidorus libro De officijs, habet: *Ordo Missæ, & orationum, quibus oblata Deo sacrificia consecrantur, primo est à sancto Petro institutus: cuius celebrationem vno, eodemq; modo vniuersus peragit orbis.* B. Augustinus ad Paulinum, interpretatur verba prioris epistolæ ad Timotheum; vbi videtur Paulus designasse lineas nostri Canonis, & præfert quod aut ipse sit autor eius, aut Canõ nostri Canonis Ecclesiastici. Similiter B. Ambrosius eadem verba Apostoli: *Obscra-**

B. August. tom. 3. Gratian. dist. 11. c. Ecclesiasticarum. Consecratio canonibus ac legibus consona est seruanda.

Quid Trifariam digesta Gratiano.

VI. Synod. cap. 2.

Isidor. lib. 1. De offic. c. 15.

August. epistol. 59. tomo 2.

1. Tim. 2.

Ambros. in 2. c. ad Timoth. tomo 4.

Hymn. ibidem.

Theophy. & Oecumeni. ibid.

Gregor. lib. 7. epist. 63. tom. 2.

Mos Apostolorum fuit, vt ad ipsam solummodo orationem oblationis hostiam consecrarent. Et valde mihi inconueniens visum est, vt precem, quam Scholasticus composuerat, super oblationem diceremus, & ipsam traditionem, quam Redemptor noster composuit, super eius corpus, & sanguinẽ non diceremus. Hæc ille, intelligens per illa verba, Ad ipsam solummodo orationem Dominicam, finem Canonis. Et Concilium Aurelianum II. statuit: *Vt de Missis nullus laicorum, antè discedat, quam Dominica dicatur oratio; & si Episcopus præsens fuerit, eius benedictio expectetur.* Et videtur hic error, quem reprehendit Gregorius, priuatus fuisse quorundam. Nam & Chryostomus, & Basilius ex Græcis; & Ambrosius, & Augustinus ex Latinis, mentionem faciunt de oratione Dominica dicenda ad sacram oblationem; etiam si post eam diceretur, vt tradunt Augustinus & Gregorius, & Concilium Aurelianense II. Quod verò Gregorius in illa epistola asseruit, precem, id est, Canonem ab Scholastico compositum, B. Rhenano imposuit, & Melanchthoni: putarunt enim, Scholasticum priuatũ aliquem fuisse, qui autor Canonis extiterit; cum tamen illud nomen insignem aliquem doctrina, & eruditione virum, & in rebus Ecclesiasticis exercitatum, præsertim si catechumenis erudiendis, & Scholis Christianis esset præfectus, significet: ita enim Patres illatũ vocem vsurpare solẽt. Hinc Hieronymus in catalogo scriptorum Ec-

Concil. Arelia. II. c. 25.

Chrysof. Basl.

Ambros. August. epistol. 59.

Idem ibidem Gregor. ibidem.

Concil. Arel. II. ibid.

Scholasticum nomen quem admodum ab Ecclesiasticis autoribus vsurpari cõsueuerit.

Hierony. tomo 1.

tionem, orationes, postulationes, gratiarũ actiones pro omnibus hominibus. Eodem modo interpretatur Haymo etiam in eundem locum: B. Apostolus, inquit, dirigens hæc verba Timotheo, in illò tradidit omnibus Episcopis, & Presbyteris, omniq; Ecclesiæ formã, quomodo deberent Missarum solennia celebrare, & pro omnibus hominibus orare. Quam formam, vel exemplum omnis Ecclesia modò retinet: & reliq;. Eodem modo interpretantur illum locum Theophylactus, & Oecumenius. Adde verba Gregorij in epistola ad Ioannem Episcopum Syracusanum: *Orationem, inquit, Dominicã idcirco post precem dicimus: quia mos Apostolorum fuit, vt ad ipsam solummodo orationem oblationis hostiam consecrarent. Et valde mihi inconueniens visum est, vt precem, quam Scholasticus composuerat, super oblationem diceremus, & ipsam traditionem, quam Redemptor noster composuit, super eius corpus, & sanguinẽ non diceremus.* Hæc ille, intelligens per illa verba, Ad ipsam solummodo orationem Dominicam, finem Canonis. Et Concilium Aurelianum II. statuit: *Vt de Missis nullus laicorum, antè discedat, quam Dominica dicatur oratio; & si Episcopus præsens fuerit, eius benedictio expectetur.* Et videtur hic error, quem reprehendit Gregorius, priuatus fuisse quorundam. Nam & Chryostomus, & Basilius ex Græcis; & Ambrosius, & Augustinus ex Latinis, mentionem faciunt de oratione Dominica dicenda ad sacram oblationem; etiam si post eam diceretur, vt tradunt Augustinus & Gregorius, & Concilium Aurelianense II. Quod verò Gregorius in illa epistola asseruit, precem, id est, Canonem ab Scholastico compositum, B. Rhenano imposuit, & Melanchthoni: putarunt enim, Scholasticum priuatũ aliquem fuisse, qui autor Canonis extiterit; cum tamen illud nomen insignem aliquem doctrina, & eruditione virum, & in rebus Ecclesiasticis exercitatum, præsertim si catechumenis erudiendis, & Scholis Christianis esset præfectus, significet: ita enim Patres illatũ vocem vsurpare solẽt. Hinc Hieronymus in catalogo scriptorum Ec-

clesiasticorum loquens de Serapione Episcopo, viro celebri atq; insigni, asserit, qd ob ingenij elegãtiam, cognomen Scholastici meruit. Idem ad Neopotianum initio, vt quædam ornate, Rhetoricè dicta significaret: *In illo opere pro etate tunc iussumus, & calentibus adhuc rhetorum studijs, atque doctrinis, quædam Scholastico more depinximus.* Augustinus in Psalmos, *Solẽt dici à Scholasticis carmina quædam* Idem libro De catechizandis rudibus: *sedulo, inquit, monendi sunt (qui scilicet ex Scholis Grammaticorum, oratorumq; veniunt, vt Christiani fiant) vt humilitate induti Christiana, discant, nõ contemnere, quos cognouerint morum vitia, quàm verborum amplius deuitare.* Idem quoq; Gregorius ad Anthemiũ Subdiaconum: *Idem, inquit, experientia tua hac auctoritate præcipimus, quatenus Mattheo viro clarissimo scholastico duodecim solidos dare non differas.* Vbi apparet, scholastici vocem nõ esse propriè nomen, sed cognomen, vt videatur Gregorius seipsum exponere. Taliũ Scholasticorum frequenter meminit Gennadius in catalogo illustrium virorũ. Talis fuit Origenes, Panthenus, & Clemens Alexandrinus, qui scholas Christianas magna cum laude rexerũt: imò in nonnullis Ecclesijs collegiatis etiã nomen, & officium perseuerat Scholastici. Et hætenus de antiquitate Canonis sit dictum.

Quarto offendit eos, qd canon videatur res ceremoniosa, & planè historionica: constat enim genuflexione, oculorum eleuatione, manuum super hostiam positione, tunctione pectoris, extensione brachiorum, ostensione hostiæ, crucis signatione, coniunctione digitorum curiosa: quæ videntur spectare ad gesticulatores: neq; ceremoniæ tam anxia superstitione seruatae decere videntur statum Noui Testamẽti, in quo Pater est adorandus in spiritu, & veritate. Verum hæc, meræ sũt calumniæ, & blasphemiæ, & à morbo maledictiæ profecta. Nam primò vt olim in lege agnus non nisi cum maximis, & mysticis ceremonijs, & ritibus macabatur, & edebatur, vt legitur in Exodo, qui typus, & vmbra nostri

Serapion; Quodam, Ægypti vrbs Episcop. Scholasticus cur appelleretur. Idem tomo 1. initio.

August. in Psal. 44. initio ferè tomo 3.

Idẽ lib. De catechizã. rudib. c. 9. tom. 4. à medio.

Gregor. lib. 10. regist. epist. 2. tomo 2.

Gennadius

Ioann. 4. Quod Canõ non sit res ceremoniosa, vt Hæretici dicunt.

Exod. 12. et seq.

Ratio prima.

agni offerendi in mysterio erat: ita perfectio decebat, ut verus agnus nonnisi cum admirandis, & abditis ceremonijs celebraretur: non dico cum ceremonijs Iudaicis, aut olim obseruari solitis; sed cum Christianis, & nouis ritibus, ad decorem, & reuerentiã tantis sacrificij pertinentibus. Deinde si cetera Christi Sacramenta, ut Baptismus, & Confirmatio, nonnisi cum decentibus, & aptis ceremonijs conferuntur, ut reuerenter, & fructuosè suscipiatur: par erat, ut omnium Sacramentorum maximum, & augustissimum, quod maiori cum sanctitate, & reuerentiã tractetur, & sumatur, ut nonnisi cum sacrosanctis, & maximis ritibus celebraretur. Tertiò: Cùm hoc sacrificium peragatur ad Christi mortem, & passionem commemorandam, ut ipse dixit: hinc est ut tot obseruantijs opus fuerit plusquam in alijs Sacramentis, ut non solum mors Christi auditui per verba, & ea quæ dicuntur, sed etiam oculis per ceremonias, & facta representetur. Huic rei deseruiunt templa, picturæ, vestes sacræ, confectio hostiæ, & eleuatio, cruce signationes, extensiones brachiorum, eleuationes oculorû, & similia quæ veluti præsentem mortis Christi memoriã reddunt: quæ non solum non reprehendenda, aut temere non scrutanda sunt, sed etiam veneranda, atque cùm omni cultu amplectenda. Quarto, Christus Dominus in alijs suis operib' plurimas ceremonias adhibuit, ut in quinque panum multiplicatione, & Lazari suscitatione oculos in cælum sustulit; flexit genua instante morte, imò procidit in faciem suam; imponebat manus super pueros, cõplexabatur eos, & benedicebat illis; iubeat imponi manus super ægrotos, ut bene haberent; adhibuit lutum sputo factû oculis cæci nati sanandis; immisit digitos suos in auriculas surdi, & muti; bis inclinans se in terram, digito scripsit; nõ recusauit tactum hæmorrhoyssæ, nec vnguenta peccatricis, nec ornatum asinæ, nec ramos præcisos de arboribus, nec vestimentorû in terra prostrationem, nec Canticum Hosanna filio Dauid; præcinxit se linteo, & misit aquã

Secunda.

Tertia.

Quare in Missæ sacrificio, quàm in reliquis Sacramentis plures ceremoniæ adhibeantur? Luc. 22. & 1. Cor. 11.

Quarta.

Christus in pluribus suis operibus ceremonias adhibuit. Matth. 4. Ioan. 11. Luc. 22. Matth. 26. Mar. 10. Mar. 16. Ioan. 9. Marc. 7. Ioann. 8. Matth. 9. Luc. 7. Matth. 21. Ibidem.

in peluim, ut ablueret pedes discipulorum; expandit brachia in cruce, ut olim Moses contra Amalec; non recusauit sindonem, & linteamina, libras myrrhæ & aloës quasi centum, sepulchrum nouum de petra; insufflauit in faciem discipulorû, quando dedit Spiritum sanctum; ascendens in cælum, eleuatis manib' suis benedicebat: qui igitur tot ac tantis ceremonijs vsus fuit in alijs operibus suis, & nonnullas ex eis etiam præcepit; quales sunt baptizare, vngere oleo infirmos, imponere manus, & deniq; omnes, quæ Sacramentorum cõcernunt substantiã; quid mirum si in hoc instituendo Sacramento diuinissimo tot ritus adhibuit? Nã per se principalia instituit, ut accipere panem, eleuare oculos in cælum, benedicere, fractum panem porrigere, docuit in cœna, & orauit; reliquas vero, ad ornamentum, & tanto sacrificio reuerentiã præstandam per Spiritum sanctum suggessit.

Neque valet quod simus in Nouo Testamento: quia adhuc sumus sub vmbra æternorum, & Christus nondum apparuit nobis sine velamine: nam videmus nunc per speculû in ænigmatate, idè adhuc indigemus his sensibilibus, & externis ritibus, quod per illos de re contenta sub Sacramento, & honore illi præstando admonemur, & ad signifiata spiritualia præstada, quæ (sunt illorum fructus) incendamur, atque inflammemur; quod facilius cum Deo vniamur; qui fructus est omnium rituum, & ceremoniarû. Neq; obstat verbum Domini, quod Pater est adorandus in spiritu, & veritate: nam cultus externus, pædagogia quædam est, de veritate Sacramenti, & cultu reuerenter adhibendo instruens. Neq; Christus dixit, in solo Spiritu Patrem adorandum: quia etsi cultus internus potior sit; nõ tamen ei aduersatur externus; idè perfectior est seruitus, quam interno & externo præstamus cultu: vnde & Mariam vnicam commendauit Dñs, & viduam duo æra minuta in Gazophylacium mittentem laudibus celebravit, etiamsi vterq; cultus fuisset externus, nunquamq; a Christo præceptus.

Ioan. 13. Exo. 17. Matth. 27. & Ioan. 20. Sup. 19. Luc. 23. Ioan. 20. Luc. vlt. Matth. vlt. Mar. 6. Infra 16. Quamã Christus per se ipsum, quæ vero per Apostolos instituit. Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22. 1. Cor. 11. & seq. Ioan. 17. & seq.

In nouo licet simus Testamento, adhuc tamè viuim' sub vmbra æternorum. 1. Cor. 13.

Omnium rituum & ceremoniarû fructus ac finis quisnam sit.

Ioan. 4.

Quo sensu dixerit Christ' Patri in Spiritu, & veritate fore colendum.

Matth. 26.

Luc. 21.

Zuinglij, & Oecolampadij in Canonem Grammaticalia videlicet. obiectiua, atque stultissima.

1. Tim. 6.

1. Cor. 4. Demosthenes à Platone scholacur fuerit eiecit'.

Hæreticorû aliq' obiectio nes adnullæ contra Canonem diluuntur. Prima obiectio.

Tropus Hæbræis familiaris, & vñtatus.

Postremo, leuiora peccata in Grammaticam reprehendunt Zuinglij, & Oecolampadius, qui leuissima quadã, & fermè nullius pöderis mirabili male dicentia exagerant, arguuntq; Canonem, quod non Ciceronianè loquatur. Verùm hi bis stultos, & malignos ostendunt, qui non habentes quicquã solidi quod redarguant, ad Grammaticulorum contentiones, & pugnas conuertunt. Deinde peccant in Apostolum, cuius spiritû se possidere gloriantur, qui seruis Dei interdicit *δογματίας*, id est, de vocibus altercationes; existimantes regnum Dei potius esse in sermone, quàm in virtute. Plato de schola sua Demosthenem expulisse fertur, ut *ὑπερόλεον*, id est, morosum, siue scrupulosum, verborû venatorè. Verû ad hæc singula respondere non est operæ pretium: habet certè Canon suû candorem, & puritatem simul cû sententiarû grauitate, & verborû dignitate coniunctum; ut meritò neq; compertior, aut ornatior sermone desideret. Paucula quadã ad rem potius, quã ad voces spectantia expediã breuiter. In primis obijciunt, quod panis dicitur sancta hostia, & immaculata, quæ pro peccatis offertur: dicimus enim hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia illibata. Sed panis sanctus dicitur, per modum dispositionis, ex eo quod accepit illum Sacerdos, & altari imposuit, quemadmodum panem manibus Christi in sacrificium paratum, sanctum dicere possumus per cuius figuratum pettur remissio: & Deus cor offerentis, non substantiam respicit. Quod verò in plurali dicat, *Hæc dona, hæc munera*: vel ad tropum figuris notum, & familiarem referendû est, vbi pluralis ponitur pro singulari, aut vice versa; vel etiam sine tropo rectè dicitur in plurali hæc munera, ob plures species: quam rationem secuta Ecclesia in precibus suis, vocat Sacramenta, vel sacrificia in plurali. Nec est batologia, aut superflua, & affectata repetitio, dicere, Hæc munera, hæc sacrificia, sed hoc meritò factû, quia hæc hostia omnîu hostiarum successit loco, earûque virtutem continet: quasi tanti mysterij res vnico vocabulo nequeant ex

plicari: trinaque illa repetitio, Trinitatis, cui offertur, memoriã reuocat. Deinde arguunt obscuritatis illa verba: *Quam oblatione tu Deus in omnibus queso benedictam, ascriptam, ratam, rationabilemque facere digneris*. Sed benedictam vocat, eo quod benedictione transeat in corpus Christi: ascriptam, id est notatam quasi per Scripturam digito Dei, & adiunctam cum oratione illa: *Domine Iesu*: nam ascribi ciues dicuntur, qui alijs aggregantur. Et idè petit ratam, id est firmam, ut quidam non deleantur de libro viuientium, & ut quidam dixit, Quod scripsi, scripsi; id est, Rata, & firma sit, nec deleatur tituli superscriptio. Rationabilem, & acceptabilem vocat, quæ rationabiliter placatur Deus, & acceptat ad remittenda peccata, & gratiam conferendam. Tertiò, quod Sacerdos orat, ut fiat corpus, & sanguis Domini nostri Iesu Christi: nempe oratio instrumentum, & adiuuentum est, ut etiam quæ sunt certa, petamus. Nam Patres aduentum Christi certissimum precibus postularunt, & Christus clarificationem nominis sui de Resurrectione, & Ascensione indubitam ac certam precabatur: *Pater*, inquit, *clarifica nomen tuum*. Quarto obijciunt: quia cùm dicit Sacerdos: *Propitio, ac sereno vultu aspice re digneris, & accepta habere: sicut accepta habere dignatus es munera pueri tui iusti Abel, & sacrificium Patriarcha nostri Abrahæ, &c.* vbi videntur fundi preces pro Christo. Sed reuera pro Christo minimè oramus, verùm quatenus de manu nostra prodit sacrificium, ut ad Agnum Filij Dei pro nobis oblatum aspiciat, precamur. Et cõfessio est propriæ humilitatis, & indignitatis, ut etiam offerentes agnum Dei agnoscam' nos indignos qui exaudiamur: ac propterea magis digni efficiamur, quos Deus exaudiat. Quintò, eos offendit, quod dicimus: *Iube hæc perferri per manus sancti Angeli tui in sublime altare tuû*: vbi nobis imponit Christû nos precari Angelorû ministerio ad astra euehi; cû tñ ille ad dexterã maiestatis sedeat in excelsis. Respõde-

Secunda obiectio. Canonis facti nonnullæ particulæ explicantur.

Ioan. 19.

Tertia. Oratio duo præstat, & quænam.

Ioan. 12. Infra. 17.

Quarta obiectio. Gen. 4. Infra. 14.

Ioan. 1.

Quinta.

Ambros lib. 4. de sacra. c. vlt. 10. 4. August. 10. 10. Innoc. III. lib. 5. myne. cap. 6.

Tob. 3. 12. Alie eorunde obiectioes vanissimæ.

tur: hæc eadem verba haberi in Liturgijs Græcorum, & Ambros. lib. de Sacramentis, meminit, necnon August. serm. de corpore Christi. Sed Innocentius. III. tripliciter hæc verba exponit: vel, iube, hæc, id est vota fidelium, videlicet supplicationes & preces; vel, ea quæ per Sacramenta mystice designantur, id est Ecclesiam, vel, ut Sacramenta corporis, & sanguinis Christi non in se, quæ tibi per te acceptissima sunt, sed quatenus à nobis offeruntur, acceptentur à Deo: quæ admodum oratio Tobia perferri dicitur quasi thymiama in aram Trinitatis. Innumera sunt alia quæ reprehendunt, sed vix quæ digna sint responso: vt, quod oratur prius pro Papa, quàm pro Imperatore, vel Principe, vt adulemur Papæ. Sed hæc censura orta est ex eo, quod negant Primatû Pontificis. Certè in Basilij, ac Chrysostomi Liturgijs prius oratur pro Ecclesiasticis viris; quàm pro Principibus, & palatij, & toto exercitu eorum. Et quid mirû, si præferimus Papæ Cæsari: cum B. Martinus Cæsari

capellanû suum, & collegâ prætulerit? Est igitur Canõ retinendus, & summa veneratione cõplectendus: tû, quia Euangelicus est, & Euangeliû spirat in sacris verbis, in oratione Dominica, in precibus illis: Domine non sum dignus, &, Ecce Agnus Dei, &c. in Epistola, & Euangelio, quod legitur; tû ob antiquitatem eius, & canitiẽ venerandâ, cum ab Apostolis magna ex parte sit editus: tû ob autoritatẽ Patrum, qui nonnulla magna prudentia, & spiritu illi addiderunt; tû ob eius maiestatem in rebus, splendorẽ in verbis, dignitatẽ in sententijs; tû ob cõfusionẽ Hæreticorû, qui incredibili furore impudentes, & blasphemias linguas suas in illum exeruerunt; tû etiam ob eos præcipuè articulos, qui de sacrificio Missæ, & de Sanctõrum inuocatione & patrocinio, ac defunctorû suffragijs controuertuntur, confirmandos, & stabiendos, ad gloriam, & laudẽ Domini nostri Iesu Christi, cum quo est Patri, & Spiritui sancto gloria, imperiû, & honor in secula seculorû, Amẽ.

Sacer Canon cur retinendus.

Matth. 6. in frã. 3.

Ioan. 1.

TRACTATUS XXXIII.

In quodifferitur, num offerre sacrificium, sit opus bonum ac meritorium: Num Missæ priuatę sint abrogandæ: Num possit Sacerdos applicare Missas quibus velit, siue viuis, siue defunctis: Num denique Missæ sacrificiû perinde valeat pro multis oblatum, atque pro paucis.

Lutherus de sacrificio Missæ quid sentierit, ac dixerit impius ille, atque sceleratus.

De Perfectam sacrificij tractationem hi pauci articuli quos proposuimus, expediendi sunt, ob importunas Hæreticorum voces, etiamsi ex dictis a'iquo modo constare possent. Scripsit Lutherus, in offerendo sacrificio, nullû opus bonum, aut meritori

esse, imò in eo multiplicem committi idololatriam. Sed quis non miretur, & dicti insolentiam, & hominis loquacitatem, ac procacitatem? Nam si opus operatum intelligit, hæresim blasphemam proferunt: nam ipsemet Christus primus obtulit, & celebravit Missam in cœna; qui tamen peccatum

Prima ratio ad probandû Missæ sacrificiû esse opus bonum, & sanctum.

Esai. 53. 1. Pet. 2. 3. Ioan. 3. Secunda ratio.

Malach. 1.

Infrã. 3.

Gen. 4.

Infrã. 8.

3. Reg. 18.

Tertia ratio.

Heb. 7.

Psal. 109.

Quarta ratio

Luc. 22.

1. Cor. 11.

Matth. 18.

Ratio quinta.

Quæ sunt in Missa.

non fecit, & omnia opera eius sancta erant, quibus Patrem placabat, & vitam operabatur. Deinde prædictum est per Malachiam, quod in Gentibus offerretur oblatio munda, apud quas glorificaretur nomen eius: ergo offerre Eucharistiam est opus sanctû, Deû glorificans. Et idem Propheta de nostro sacrificio, & Sacerdotibus verba faciens, ait: Erunt Domino offerentes sacrificia in iustitia. Et placebit Domino sacrificium Iuda, & Ierusalem, sicut dies seculi, & sicut anni antiqui, sicut sacrificium Patrum, vt Abel, Noe, Heli; quæ Deus dicitur odoratus in odore suauitatis, & cœlitus demisso igne cõburebat in acceptationis signum. Tertio, offerre Eucharistiam, est potius opus diuinum, quàm humanum. Nam vt superius ex Patribus tradidimus, Christus dicitur Sacerdos æternus secundum ordinem Melchisedech, quia ipse per Sacerdotem, vt ministrum offert Patri sacrificium. Si igitur Christus nulli malo cooperatur; sequitur, Eucharistiæ oblationem sanctum opus esse, maximè virtutis, quæ dicitur religio, siue latria; nulla autem virtus, habet actionem vitiosam. Quarto, opus sanctum est Deo, & mandatis ei parere; at sacrificare, mandatum est Sacerdotibus à Christo, dicente: Hoc facite in meam commemorationem: & ab Ecclesia præceptum populis Christianis, vt ad sacrum audiendum diebus festiuis ac Dominicis accedant, vt ita diuinis officijs sanctificentur: nullus autem aut Christo obediendo, aut Ecclesiæ (quam qui non audit, habendus est sicut ethnicus & publicanus) male agit, neque quisquam opere minime bono sanctificari potest. Præterea cuius partes singulæ bonæ sunt, & ipsum totum bonum est; sed partes Missæ sunt bonæ, nempe doctrina in Epistola, & Euangelio, oratio pro se, & pro populo Christiano, consecratio, oblatio, & communio, siue sumptio; tota igitur Missa sacrosancta est: nam in illa exercemus actum credendi, sperandi, diligendi, gratias agendi, Christi mortem in memoriam redigendi, Dominum precandi, sanctorumque patrocinia flagitandi, quæ omnia

sancta per se sunt, & religiosa: adeo vt sacrificium nostrum bonum sit Deo, Christo, Angelis, Sanctis, effecti, fidelibus viuis, & defunctis. Quod facile ostendõ: nam in eo colitur, glorificatur, & inuocatur à nobis Deus, ergo bonum ipsi Deo: Bonum Christo, cuius gloria tot miraculis, quæ hîc sût, declaratur, & amoris eius erga nos argumentum manifestè sese prodit: Bonum Angelis, quia ad hoc sacrificiû venerandum, vt testantur Chrysostomus, & Gregorius, accurrunt vndique, & homines ad manducandum panem Angelorum suis impulsibus, & passionibus disponunt: Bonum Sanctis, in quorum memoriam, & gratiarum actionem hoc plerûque sacrificiû offertur: Bonum offerenti Sacerdoti, quia debet primùm pro seipso, deinde pro populi ignorantia offerre: Bonum denique toti Ecclesiæ, siue viuenti, siue in Domino dormienti, pro qua commune sacrificium datur, & communes funduntur preces. Cumque omnibus sit fructuosum, & conducibile sacrificium; solis dæmonibus, & ministris suis, ac discipulis ingratum est, vt ea ratione eripiant nobis iuge sacrificium nostrum, & introducant in templum Dei abominationem desolationis. Est etiam non tantum bonum opus offerre, sed etiamsi ex charitate fiat, pro eius ratione, meretur meritum. Quare furiosum est verbum, & plenum Satanæ spiritu, dicere, multiplicem committi idololatriam in sacrificij oblatione; cum illud soli Deo offeratur, sicut & oratio; sanctique ibi commemorentur tantum, vt fiat communio illis pro nobis orantibus, & nobis eorum memoriã piè venerantibus.

Iam de Missis priuatis agamus. Scripsit Lutherus librum impium, De abrogandis Missis priuatis, quas scribit ante Gregorium Magnum in Ecclesia notas non fuisse, & proinde illicitas esse, atque abrogandas, & cum Christi instituto pugnare; magisque repræsentare excommunicationem, quàm communionem à Christo institutam; & vnã tantum Missam celebrandam quotidie. Sed propriè Mis-

Hoc sacrificium quibus bonum sit, & qua ratione.

Chryses. libro. 6. de sacerdotio. tom. 5. Greg. lib. 4. Dialo. c. 5. & 10. 11.

Hebr. 9.

De Missis priuatis differitur, contra Lutherum, & similes.

Missas priuatas proprias, nec ante, nec post Gregor. in Ecclesia fuisse.

Earum antiquitas.

De consecr. dist. 2. cap. Et sine frequentius.

Fabianus Papa instituit in anno comunicandum.

Concil. Agathen. c. 8. Iuo lib. 2. c. 137.

Chrysof. homil. 17. in epist. ad Hebr.

Idem hom. 3. in epist. ad Ephes. to. 4.

Ambros. lib. 5. de Sacrament. c. 4. tom. 4.

Hierony. to. 1.

Leontius.

Secundum argumentum.

sa priuata, nec ante, nec post Gregorium in Ecclesia fuerunt, tum quia omnis Missa nostra publica est, publicosque habet ministros, id est, Sacerdotes, publicam hostiam, publicum locum, id est, templum, in quo celebrant, & pro omnibus in illa offertur. Si autem priuatas Missas vocat, in quibus solus Sacerdos, & non alij communicant: profecto istae fuerunt ante Gregorium, cum non omnes, sed aliqui tantum communicarent. Quod ostenditur primo ex Fabiano, qui ut citatur a Gratiano, instituit, ut ter in anno omnes fideles communicarent, neque verisimile est, per totum annum non nisi tres Missas celebrari solitas. Idem probat Conciliū Agathen. & Pius Papa, quoniam communicantibus dabat panem benedictum, ut Iuo scribit, & tempore Chrysof. ut ipse testatur in Epistola ad Hebraeos, & sermone de sacrorum participatione mysteriorum, semel in anno Constantinopoli communicabant. Idem in Epistola ad Ephesios: *Frustra, inquit, habetur quotidiana oblatio, frustra stamus ad altare. Nemo est qui simul participet.* Tempore etiam Ambrosij, Ecclesia Mediolanensis raro communicabat, ut ipse libro de Sacramentis testatur: *si quotidianus est panis, cur post annum illum sumis, quemadmodum Graeci in Oriente facere consueuerunt?* Roma tamen, & Hispania quotidie communicabat, ut scribit Hieronymus ad Lucinum Beticum. Ad haec Ioannes Eleemosynarius, ut scribit Leontius in vita eius: *Poteram mihi ipsi, inquit, in Episcopio Missam celebrare.* Dominus praeterea in cena non omnes astantes communicauit, sed duodecim Apostolos: nec legitur ob id post Gregorium altercatio vlla nata in Ecclesia, ergo ante Gregorium erant huiusmodi Missae priuatae. Non sunt ergo illicitae tales Missae, quia nihil illicitum continet: nam quod alius nolit communicare, per accidens est mihi offerenti, cum paratus sim omnes volentes communionis participes facere. Deinde nullus Scripturae locus eiusmodi Missas reprobatur, aut damnatur. Nec vrget Christi exemplum: quia nec ille omnes communicauit, vt diximus, nisi duodecim, nec in his

Christi exemplum lex est cogens. Tertio, nec iure positio non abrogato prohibentur. Nam quod Anacletus instituit, & Canon octauus Apostolorum, tantum de Sacerdote offerente, & non de fumente loquuntur. Deinde Canonnes. 9. & 10. Apostolorum, dicentes: *Nec sanctam communionem percipiunt: melius ad Graecam veritatem vertuntur: Nec apud sanctam Communionem permanent.* Concilium Antiochenum agit in non communicantes; haeresis, vel intemperantiae gratia; Tolitanum Primum agit in nunquam communicantes. Non sunt igitur abrogandae tales Missae, in quibus nemo communicat, quia Ecclesia, & Sacerdotes, & mortui, & institutores altarium fraudarentur sine culpa; laici auditione, & fructu Missae priuarentur, aut incitarentur ad non communicandum. Atque idem est iudicium de pluribus Missis, atque de vna: quod si vna bona est; & plures, etiam si Sacerdotes mali sint; tamen prouidendum est, quantum possumus, ne mali sint; etiam si boni multi esse non solemus.

Tales etiam Missae excommunicationis speciem non habent. Nam per Sacerdotem Christi communicatio repraesentatur, & ad commemorandam Passionem, non communionem potissimum Missa est instituta. Nec illa autem excommunicationis speciem habet, vbi adstantes non comunicantur a Sacerdote, qui respondent, Amen; datur eis panis benedictus; pro eis oratur; pax offertur; denique benedictio in fine porrigitur: quae omnia longe posita sunt ab excommunicatione.

Quod vero haeretici docent, Missam impium esse applicare pro peccatis, vel viuorum, vel mortuorum, vel pro satisfactionibus, & alijs necessitatibus: prolixiori non indiget confutatione. Nam Christus institutor Eucharistiae ostendit se illam pro Apostolis obtulisse, cum dixit: *Hic est Calix nouum testamentum in sanguine meo, qui pro vobis fundetur.* Vbi docet, quod etsi pro omnibus offeratur sacrificium, potest tamen quibusdam peculiariter applicari: quemadmodum etiam cruentum sacrificium crucis, etsi pro toto mundo obtulerit, pro

Tertium argumentum.
Anacletus epist. 1.
De consecr. dist. 2. cap. Peracta.

Concil. Tolitan. l. Canon. 13.
Cur non sint abrogandae Missae priuatae

Missae ad quid potissimum instituta.

Quod Missa priuata specie excommunicationis non habeat, vt latrat Lutherus
De consecr. dist. 2. c. 6. Pacem.

Quod impium non sit Missae sacrificium applicare pro peccatis vel viuorum, vel mortuorum.
Luc. 22.
1. Cor. 11.

Luc. 23.
Secunda ratio.
Heb. 5.

Infra. 9.

Tertia ratio.

Leuit. 4. & 5.

2. Machab. 12.

Quarta ratio.
Iob. 1.

Infra. 42.

Vt naturali, & scripturae non fuit ita nec legi Euangelicae noua, aut ignota non fuisse sacrificij pro quibusdam applicationem.

Minus etiam nouum, aut insolens videri pro peccatis, aut satisfactionibus eorum Missam offerre.

crucifixoribus tamen peculiariter rogauit. Deinde Paulus definiens Sacerdotem, ait, illum esse Pontificem, qui ex hominibus assumitur, & pro hominibus constituitur in ijs quae sunt ad Deum, vt offerat dona, & sacrificia pro peccatis; qui debebat primum pro sua, deinde pro populi ignorantia sacrificare: ergo si potest sibi applicare sacrificium, ita etiam pro alijs vel offerentibus hostias, vel porrigentibus eleemosynas. Ad haec in Lege, Sacerdos sacrificabat pro eo qui offerebat hostias, & sacrificia, & dicitur: *Rogabit pro eo Sacerdos, & pro peccato eius, & dimittetur ei: vt habes in Leuitico; ergo multo magis nostrum sacrificium, quod illis omnibus successit: & a Iuda Machabeo mittitur magna summa pecuniae ad offerenda sacrificia pro peccatis mortuorum quorundam: ergo licebat peculiariter applicare. Praeterea Iob in lege Naturae positus, offerebat quotidie holocausta pro peccatis filiorum, & tandem mittit Dominus amicos qui secum disputauerant, ad Iobem; vt eo offerente pro peccatis illorum, acceptaret sacrificium. Ex quo habes, non esse nouum, aut ignotum legi Naturae, aut legi Scripturae, sacrificij pro quibusdam applicationem. Nec hoc ignorat lex Euangelica, vt probauimus ab exemplo Christi, & probare possumus a Canone Missae Latinae, & Graecae, vbi peculiariter oratur pro Papa, Imperatore, Episcopis, & in qua praecipuum est vt offeratur pro defunctis fidelibus, etiam in specie. Nam praeter applicationem generalem, qua sacrificium offertur pro tota Ecclesia, siue in viuis agente, siue in Domino moriente, & praeter peculiarem, quam pro se quisque Sacerdos lege charitatis facere iubetur: est praeterea specialis quadam applicatio, quae portionem fructus sacrificij quibus vult, siue viuentibus, siue defunctis, accommodare potest: nec est nouum Missam offerre aut pro peccatis, aut pro satisfactionibus quae pro peccatis delentur: cum Passio Christi sit, quae offertur in ea: neque etiam nouum est, pro alijs necessitatibus, vt pro pace, pro sanitate, pro arcenda vexatione demonum, pro impetrandis donis spiritualibus, aut bonis corporis & for-*

tunae, ad victoriam tentationum, ad tumentum corporis, & animae, vt ait Ecclesia: vt merito dixerit Chrysofostomus in Ioannem: *Ideo in mysterijs inuicem salutamus, vt multi vnum efficiamur, & communes pro non initiatis preces effundamus, & pro non infirmis, & terra, & maris, & vniuersi orbis fructibus sacrificamus.* Idem alio loco hortatur Sacerdotes, quod preces fundat vt tollantur bella, perturbationes publicae, & priuatae, detur pax, & felix rerum status. Non ergo valet argumentum Lutheri: *Sicut nemo pro alio communicat, vel pro alio absoluitur, ita nec in Missa Sacerdos pro alijs sacrificium offerre potest.* Nam longe diuersa est ratio Sacramenti a natura sacrificij: nam Sacramentum suscipientis est, ac priuatae personae; contra sacrificium, etiam non sumenti prodest, etiam defuncto, & absenti existenti, viuo, vel defuncto confert. Etsi ergo pro alio communicare, quantum ad opus operatum, non liceat; quia in potestate sua non est; vt gratia quae ei datur ex pacto sumptionis, detur alteri, quantum ad opus operans. Vnde Beatus Thomas, scribens in illa verba Ioannis: *Panis quem ego dedero, caro mea est pro mundi vita,* sciens annotauit, dicens: *Notandum autem est, quod aliter est in isto Sacramento, & aliter in alijs. Nam alia Sacramenta habent singulares effectus, sicut in Baptismo solus baptizatus suscipit gratiam, sed in immolatione huius Sacramenti est vniuersalis effectus: quia non solum Sacerdos effectum consequitur, sed etiam illi, pro quibus oratur, & Ecclesia tota, tam viuorum, quam mortuorum. Cuius ratio est; quia continetur in ipso ipsa causa vniuersalis omnium Sacramentorum, scilicet Christus. Nec tamen si laicus sumat hoc Sacramentum, prodest alijs quantum est ex opere operato, in quantum consideratur hac perceptio, quamuis ex intentione operantis, & percipientis possit communicari omnibus; ad quos dirigit suam intentionem. Ex quo patet, quod laici sumentes Eucharistiam pro his qui sunt in Purgatorio, errant. Haec ille, doctus, & acutè, vt solet. Quare haec omnia dogmata praesenti Tractu discussa, Catholice definita sunt in Concilio Tridentino.*

Chrysof. homil. 77. in Ioann. to. 3.

Idem lib. 6. de Sacerdotio.

Tom. 5.

Sacramentum a Sacramento quomodo distinguitur.

B. Thom. 2. 2. in Ioanne. tom. 14.

Ioan. 6. Sacramentum Eucharistiae, & aliorum Sacramentorum quae sit ratio diuersa.

Concil. Tri. Sef. 2. Can. 6.7. & 8.

Num Missæ sacrificiū per inde valeat pluribus atq; paucis applicatum.

Prima opinio Primitiui videlicet, atque Caietani illud affirmantium.

Ioan. 1.

Secunda ratio.

Nefarij flagitij grauitas. Hebr. 10.

Tertia ratio.

Quarta ratio à boni natura.

tino Sefs. 22. & anathemate percussī, qui fecus fenserint. Quoniam verò hoc sacrificiū, quo Christus, meritaque eius infinita continentur, Sacerdotis est applicare cui velit: merito in dubium venit, ambigiturque, an perinde valeat, pluribus atque paucis applicatum, equeq; profit ad fructū, & salutem Missæ pluribus, atque vni. Hoc autem dubium etsi magis ad Scholasticos Doctores, quā ad falsa Hæreticorum dogmata expugnanda spectet: quia tamen egregiam, & speciosam veri speculationem continet, & ad Sacerdotum quorundam fordidam & quæstuosam auaritiā profligendam valet plurimum; existimauit pretium operæ me facturum, si ad huius nodi dissolutionem attentius, ac diligentius incubuero. Existimant igitur nonnulli, tanti valoris ac pretij esse vnam Missam pro pluribus, atq; pro vno, vel paucis oblatam: idq; his rationibus se putant euincere. Prima: quia in hoc sacrificio nihil aliud continetur, quā illud idem, quod Christus in cruce obtulit, nēp̄ ipsum Christum Dei Filium propitiatorē, ac mediatorē, agnumque tollentem peccata mūdi: at ille infinitæ satisfactionis, & propitiationis fuit. Deinde Patres vno ore tradunt, hoc vnico sacrificij incruenti remedio grauisima delicta, ingentiaque crimina expiari: constat autem nefarij delicti culpam infinitam esse quodammodo, quia ab infinito Deo auertit, & infinitum Christi sanguinem conculcat. Quod si sacrificium hoc culpas expiat, constat pretij esse infiniti, ac proinde non minus salutem in multis parere potest, atq; in vno. Tertiò idem confirmatur ex Canone Missæ, in quo Sacerdos illud se Patri æterno offerre affirmat pro Papa, pro Regibus, & pro vniuersæ Catholicæ, & Apostolicæ Ecclesiæ cultoribus: nihil ergò fructus alicui deperit per hoc, quod pro alijs etiam offeratur: imò maiorem hoc arguere videtur charitatē, cū quis nō minus alios, quā seipsum diligere debeat. Quarto idē probatur his exēplis. Bonū etenim spirituale proportionē habet cū spiritui: vt enim spiritus vbiq; est totus, &

sine sui diuisione, & nō per partes comunicatur; ita etiā bonū spirituale integrū, ac indiuisum pluribus diffundi potest. Lumē enim candelæ simul plura loca luminis capacia, & æqualiter illuminat in equali distātia, ac si vnū quodq; illorū illuminaret. Doctoris etiam, & Præceptoris vox æquē benē multos instruit discipulos, atq; vnū. Cū ergò sacrificiū Eucharisticū summum bonū sit Ecclesiæ, & summæ spirituali rituale, poterit æquē benē sine vlla sui diminutione pluribus communicari. Quintò, non minoris est virtutis hostiæ incruentæ oblatio, atq; ipsa oratio, quæ in Missa legitur, sed oratio potest pari bonitate plurib; impetrare veniā, illosq; Deo recōciliare: ergò multo magis ipsa incruenti sacrificij oblatio. Et cōfirmatur sentētia Hieron. quæ habet: Cū igitur pro cunctis animabus Psalmus, vel Missa dicitur; nihil minus, quā si pro vno quolibet ipsorū dicitur, accipitur. Sextò, idem probatur ex virtute baptismi. Si enim vna aspersio ne possunt multi simul baptizari, & quilibet eorū integrā gratiā Sacramēti percipere, neq; vnus alterū impedit, quò minus suā recipiat: ergò Eucharistia, quæ excellentius, & nobilior est Sacramētū, imò Sacramētorū omnium cōsummatio, vt tradit magn⁹ Dionysius, poterit eque multis, atq; vni fructus gratiæ, ac satisfactionis imperiri, absq; eo quod vnus alteri fructū impediatur. Vltimò videtur hæc pia sentētia, & Christi gloriā amplificare, & consolationē nō exiguā fidelibus adferre: cū intelligāt, non impediri fructū Missæ ab ali quo procuratæ, & petitæ, per hoc qd etiā pro alio, vel pro alijs offeratur. Tollit etiā scrupulos Sacerdotis, cū enim illi ex debito officij toties in hebdomada celebrare habeāt, nouēq; indies occurrāt necessitates, tū publicæ, tū priuatæ, vel viuorū, vel defunctorū, in quibus de more anniuersaria, & alia Missæ suffragia exiguntur, poterūt pro illis bona cōscientiā celebrare. Cū verò multi Sacerdotes in paupertate, & victus penuria deperant, atque eleemosynæ, quæ pro Missis celebrandis erogantur, interdum valdē sint tenues, & exiguæ, &

Eucharistiæ sacrificiū, est Ecclesiæ summum bonum.

Quinta ratio

B. Hiero. de consec. dist. 5. cap. Non mediocriter

Sexta ratio.

Eucharistia omnium Sacramentorū cōsummatio. D. Dionys. lib. Eccles. Hierar. Septima ratio

quæ

1. Cor. 9.

Eucharistiæ soli competit, simul esse, & Sacramentum, & sacrificium.

B. Thom.

Matth. 26. Euc. 22.

Eucharistiæ fructus duplex.

quæ vix ad moderatam quandam, & honestam victus rationem sufficere queant; videtur per hanc opinionē illis esse consultum. Nam possunt tot stipendia, & eleemosynas capere, quæ valeant ad vitam vno die honestè traducendam sufficere, iuxta illud Apostolicum: Qui altario deseruiūt, cum altari participant. Hæ sunt potissimæ rationes, quibus illa pars persuaderi posse videtur.

Pro ampliori, & apertiori dubij huius decisione, quædam præmittenda esse existimaui, atque illud in primis, mysterium hoc Eucharistiæ hoc singulare sibi vindicare, vt & Sacramentum sit, & sacrificium: Sacramentum quidem est nouæ legis gratiam conferens sub sensibilibus panis, & vini signis: atque hac ratione solum prodest ad salutē dignè actu, vel voto sumentibus, id est, manducantibus, ac bibentibus. Est etiam Euangelicum, propriūq; Noui Testamenti sacrificium, ea ratione, qua Patri Æterno in Missa pro cunctis fidelibus offertur: quod Christus omnibus legalibus subrogatū esse voluit: & quatenus tale est, prodest etiam non sumentibus, siue viuis, siue mortuis, modò pro illis offeratur. Quare eleganter annotauit B. Thomas: cū Christus dixit: Hic est sanguis meus Noui Testamenti, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum, de Eucharistia dixisse, quatenus Sacramentum est, qui pro vobis, scilicet bibentibus effundetur; & de eadē vt est sacrificium, dixisse, qui pro multis, etiam si absentes existant, aut præsentibus, & non sumentibus, siue viuis excellerint in Christo, modò pro illis Sacerdos offerat.

Secundo loco præmittendum, duplicem esse Eucharistiæ fructum, & valorem: siue ea ratione, qua Sacramentum est, siue ea, qua sacrificium. Alter quidem est ex opere operante, qui respondet fidei, siue deuotioni, ac meritis sumentis Eucharistiā in ratione Sacramenti, vel offerentis, & eius pro quo offertur in ratione sacrificij: atq; hæc gratia deuotioni respondet, siue merito illorum, ita vt maior, aut minor, aut nulla sit pro ratione sumentis

Sacramentum, aut eorum pro quibus offertur sacrificium. Alter verò fructus, dicitur gratia ex opere operato, quæ supra dispositionem, ac deuotionem participantis Sacramentum est, vel supra merita offerentis Sacerdotis, & eorum, pro quibus offertur: estque certus gradus gratiæ, qui etsi vitio eius, pro quo offertur, impediri queat, obice tamen, aut malitia Sacerdotis impediri nequit. Quod quidem docet nomen ipsum oblationis mundæ, quod Eucharistiæ, quatenus sacrificium est, Malachias tribuit. Si enim ministrorum sordibus posset inquinari, profectò non magis mūda esset nostra hostia, quā fuerunt illa antiquæ legis sacrificia, quæ, vt constat ex multis locis Scripturæ, vt impura à Deo reiecta, & repudiata fuerunt. Minister ergo etsi malitia sua sibi valeat nocere, alijs tamen, pro quibus offert, siue viuis, siue defunctis, nequaquam valet fructum expiationis delictorum, aut imminuere, aut tollere. Huius fructū ex opere operato, agnouit Concilium Tridentinum Sess. vigesima secunda, in doctrina de sacrificio Missæ. Atq; hoc libenter annotamus, contra Scotum, qui in quodlibeto 20. nullum posuit huius hostiæ opus operatū, quem admodum nec Caietanus quæst. 2. de valore Missæ, at B. Thomas etsi in tertia parte nihil meminerit de fructu huius sacrificij ex opere operato, sed de eo, qui est ex opere operantis: in quarto tamen sententiarum, sic scripsit: In suffragijs quæ fiunt per malos, duo possunt considerari. Primo ipsum opus operatum, sicut sacrificium altaris, & quia nostra Sacramenta ex se ipsis efficaciam habent absque opere operantis, quam æqualiter expleant per quoscunque fiant: quantum ad hoc suffragia per malos facta defunctis profunt. Hæc ille, apertè tradens id quod diximus. Quæ vt pleniori luce illustrentur, & veluti manibus contrectentur, placuit quibusdam apertis exemplis hanc gratiam, quæ ex opere operato supra merita, & dispositiones hominis conceditur, & per ministrorum malitiam impediri non valet, magis explicare atque elucidare. Primum sit: Quia sacrificia

Malac. 1. Eucharistia, oblationis mūde nō mētur cur notetur à Propheta.

Concil. Tri. dē. Sef. 22. c. 1. & 2. Scotus.

Caietanus. B. Thomas q. 82. ar. 6. in concl. 10. 12. Idem in 4. dist. 4. in respon. ad 2. quæstionculam. 10. 7.

Aliquot exemplis lucida, & aperta fit ratio, & natura sacrificij Noui Testamenti.

1. exemplū.

veteris

Gala. 4.

veteris legis, elementa infirma, & ege-
na ab Apostolo vocantur, & non pote-
rant iuxta conscientiam perfectum fa-
cere seruientem, & impossibile erat
sanguine hircorum & taurorum au-
ferri peccata; quæ omnia nihil aliud
docent, quàm sacrificia illa nõ potuif-
se conferre gratiam ex opere operato.
Nam pro fide & religione offerentium,
satis apertum est multos illorũ
suis sacrificijs Deum placasse. Nam &
Abel offerens de primogenitis gre-
gis sui, & de adipibus eorum, testimo-
nium consecutus est esse iustum, vt ait
Apostolus. Noë etiam post egressum
de arca sacrificans Deo, illi placuit: nõ
dicitur: *Odoratus est Dominus odorẽ sua-
nitatis.* Cũ ergo illis omnibus sacri-
ficijs Christus Dominus substituerit,
corpus & sanguinem suum per Sacer-
dotes offerri, proculdubio vim & effi-
caciã expiandi peccata illis cõtulit,
& supra fidem, vel deuotionem offe-
rentium, vel eorum, pro quibus offer-
tur, aliã namque nullum esset discrimen
inter vetera illa, & nostrum sacri-
ficiũ, si quemadmodũ illa pro mẽ-
sura fidei & deuotionis, gratiam con-
ferebant, eodem modo solum nostrũ
quoque conferret.

Gen. 4.
Heb. 10.
Gen. 8.

II. exemplũ.

Secundum exemplum sit, quia hoc
sacrificiũ ex præcepto Apostolorũ,
& Ecclesiæ firmissima consuetudine
pro mortuis in Christo offerri cõsue-
uit, quorum multi nullum actũ fidei,
aut deuotionis ad illud habent: vel
quia nõ intelligunt pro se offerri, vel
quia si intelligerent, extra statum me-
riti sunt: venit enim nox (scilicet mor-
tis) quando nemo potest operari, nem-
pe ad meritum sibi comparandum; vel
quia ante mortem, vt pro ipsis offerre-
tur hoc sacrificiũ, non procurarunt,
& tamen in genere pro omnibus of-
fertur defunctis: *Qui nos præcesserunt
cum signo fidei, & dormiunt in somno pa-
cis:* vt habet Missæ Canon. Cũ ergo
fructuosum illis sit sacrificiũ, & a-
liã dispositionem non habeat quàm
quod præcesserunt nos cum signo fi-
dei, & dormiunt in somno pacis, quæ
valde remota est dispositio, & conue-
nire potest infantibus defunctis: se-
quitur, fructum sacrificij ex opere ope-

Verba Cano-
nis.]

Ioan. 9.

rato illis applicari. ¶ Tertium exem-
plum sit, de eo quod Doctores de suf-
fragijs animarum disputare consueve-
runt. Cũ enim doctrina sit Catholi-
ca, animas defunctorũ prece, ieiunio,
elemosyna, & oblatione altaris iuuari
posse; Interrogant Doctores, quod
nam sit potissimum suffragiũ inter
illa quatuor, quo anima purgatorio ig-
ne citius expietur. Respondentq; om-
nes concordi sensu, & vno ore, nullo
magis salutari remedio animas iuuari,
quàm sacrificio altaris; at hoc qua-
ratione dici posset, nisi quia in eo ope-
ratur gratiam ex opere operato supra
merita, & dispositiones animarum? Si
enim hoc sacrificiũ mediatoris tan-
tũ valet ex opere operantis, quẽad-
modũ valet ieiunium, oratio, & ele-
mosyna: non erat illi tribuendum in-
ter suffragia principalis locus, sed a-
pertè erat dicendum, illud suffragiũ
magis esse salutare, & fructuosũ, quod
cum maiori charitate, & deuotione ad
eos transfertur, quodcunq; illud sit:
cũ non raro contingat, vt Sacerdos
offerens pro defuncto, mortifero ali-
quo delicto sit contaminatus; at con-
tra laicus orans, vel ieiunans pro de-
functo, insigni deuotione, & ardenti
charitate flagrat. Certè si rationem o-
peris operantis consulamus, magis il-
le laicus iuuat animam defuncti, quàm
Sacerdos; cũ tamen præstet sacri-
ficiũ altaris etiam per malum Sacer-
dotem oblatum, euicunq; alteri suf-
fragio, secundũ communem Patrũ
doctrinam. Valet itaque sacrificiũ de-
functis ex opere operato; ac proinde
præstantius est, quàm cetera suffragia.
Idem etiam censendum est de suffra-
gijs, quæ viuẽtes pro viuẽtibus ab-
sentibus, vt amicis, vel consanguineis
impendere solent. Non enim est vi-
lum efficacius, & magis presentaneũ
suffragiũ pro amico qui nauigat, vel
qui in bello versatur, vel longè pere-
grinatur, quàm hostiæ incruentæ obla-
tio: at vnde hoc habet, nisi quia præ-
ter gratiam, quæ respondet fidei eius,
& deuotioni, confertur etiam gratia
ex vi ipsius sacrificij illi, pro quo offer-
tur? Hinc Gregorius in Dialogis ita
scribit: *Hoc quoq; quod audiuimus, quen-*

III. exemplũ

Quo maxi-
mè suffragio
fideles defun-
cti iuuantur,
Doctorũ con-
sensu.

Profit, ne ma-
gis animæ de-
functi, vnus
laici oratio,
an mali Sacer-
dotis obla-
tio.

Nulla re ma-
gis viuẽtes
possunt iuuari,
quã obla-
tione hostiæ
salutaris.

Gregor. lib.
4. Dialog. c.
57. to. 2.

dam

Per oblatio-
nem victimæ
salutaris cap-
tius libera-
tus est, teste
Gregorio.

Aug. li. 22.
de Ciuitate
Dei c. 8. to.

5.
Aliud miracu-
lum Euchari-
stiæ.
III. exẽplũ.

Eucharistiæ
sacrificiũ va-
riè in diuer-
sis gratiã ope-
ratur.

Vltimum e-
xemplum.

Concil. Tri-
dent. ibidẽ.

dam apud hostes in captiuitate positum,
& in vinculis religatum fuisse, pro quo
sua coniux diebus certis sacrificiũ of-
ferre consueuerat: qui longo post tempore
ad coniugem reuersus, quibus diebus eius
vincula soluerentur, innotuit: eiusq; con-
iux illos fuisse dies, in quibus pro eo sacri-
ficiũ offerebat, recognouit. Hæc ille.
Quæ idè attuli, vt docerem vim sa-
crificij incruenti pro absentibus &
præsentibus esse maximã. Quare Au-
gustinus in libris de Ciuitate Dei, do-
mum cuiusdam Hesperij tribunitij à
malis spiritibus vexatam, scribit per
oblationem sacrificij liberatam fuisse.
Quartum exemplum sit de illis, qui
existentes in Dei gratia, in amentiam,
vel phrenesim, vel furorem inciderũt.
Si enim pro his sacrificiũ offeratur,
dubitandum non est fructum suum in
illis, pro quibus offertur, edere, & su-
per omnem illorum deuotionem, aut
dispositionem, quam non posse habe-
re ob amissum vsũ rationis ponimus:
ergo fructus ille tantũ erit ex opere
operato. Et idè diligenter annotan-
dum est, sacrificiũ hoc varijs modis
gratiã operari in diuersis. Nam qui
busdam gratiam impertitur tantũ
pro dispositione, & fide sua, non au-
tem ex opere operato, vt deuoto, pro
quo tamen in specie non offert Sacer-
dos: rursus alijs ex opere operato, non
ex opere operante ad remissionẽ pœ-
næ, vt pro amentibus in gratia existen-
tibus, atque pro fidelibus in Christo
defunctis. Rursus quibusdam alijs v-
troque modo fructum impertitur, vt
sunt illi, qui sacrum pro se offerri po-
stularunt; cui deuotè assunt, aut de
Sacramento participant. Postremum
exemplum sit: Quia sacrificiũ hoc
non tantũ est Eucharisticum, sed et-
iam propitiatorium, et nuper etiam
definitum est in Concilio Tridenti-
no: ex quo etiam peculiaris quædam
Missæ pro peccatore assignatur, aut
pro remissione peccatorum: cũ igitur
pro illo offeratur, & non frustra;
fructus aliquis in peccatore deriuat-
bitur, nempe illuminationis, & gratiæ
præuenientis, vel primæ cõuersionis,
& dispositionis vt respiciat, at ista i-
lluminatio, & prima gratia ex vi hostiæ

incruentæ pro illo oblata cõceditur;
& tamen super omnem eius disposi-
tionem, si prima est; quia ponimus, il-
lum in tenebris, & peccatis versari, &
omni bono motu spoliatum. Si enim
Christus fidem offerentium Paralyti-
cum respexit, & propterea illum inte-
riori illustratione, & externo illo ver-
bo: *Confide fili: remittuntur tibi peccata
tua,* ad remissionem peccatorum per-
cipiendam præparauit; quidni Deus
benedictus ad fidem offerentium quo-
tidie hoc sacrificiũ pro peccatori-
bus, & maximè ad sacrificiũ ipsũ
sibi per se gratissimum aspiciat, vt eos
gratia sua præuenire, & ad pœnitentiam
conuertere, per quam gratiam iu-
stificantiã adipiscantur, dignetur? Ex-
ploratum igitur est, sacrificiũ hoc grã-
tiam præstare ex opere operato, supra
omnem eorum, quibus applicatur dis-
positionẽ per fidem: quod vsque aded
compertum est, vt quidam doceant, si
quando accideret, vt omnes in pecca-
to essent, tam offerens, quàm ij, pro
quibus offertur, adhuc tamen sacri-
ficiũ fructum suum ederet ex opere
operato, etiam si ob obicem positum
à nullo recipi posset; reconderetur ta-
men fructus ille in thesaurum Eccle-
siæ, vt aiunt, quo suo tempore, & lo-
co Ecclesiã, & eius membra iuuare
posset. Accedit Chrysostomus in pœ-
steriore epistolam ad Timotheum,
hæc omnia confirmans: *Sacra ipsa, in-
quit, oblatio, siue illam Petrus, siue illã
Paulus, siue cuiusuis meriti Sacerdos of-
ferat, eadem est, quam dedit Christus ip-
se discipulis, quamque sacerdotes modo
quoque conficiunt. Nihil habet ista, quàm
illa minus. Cur id? Quia non hanc san-
ctificant homines, sed Christus qui illam
antè sacrauerat.* Eadem ferè tradit in
epistolam ad Hebræos, magnus ille
Pater. Si ergo nihil minus habet ista,
quàm illa, atque ex opere operante in
infinitum distet nostra ab illa Christi,
cũ etiã nullius meriti possit esse no-
ster Sacerdos: ergo si est eadem, & ni-
hil minus habet, quàm illa Christi, il-
lud de fructu ex opere operato intelli-
gendum venit.

His igitur prælibatis, & veluti fun-
damentis iactis, ad dubium propositũ

Matth. 9.

An, si accide-
ret, vt omnes
in peccato es-
sent, sacrifici-
um fructum
suum ederet,
ex opere ope-
rato.

Chryso. ho.
2. in 2. ad
Timotheum
in fine to. 5.

Idem homo
17. in epist.
ad Hebræos.

tribus

Solutio diffi-
cultatis propo-
sitæ tripli-
ci veritate cõ-
sistit.

Christi meri-
torum infini-
ta.

Sap. 7.

Ioan. 3.

1. Ioan.

Colos. 2.

II. veritas, seu
propositio.

tribus veritatibus respondetur. Quarum prima sit: Res contentæ in hoc Sacramento, sunt infiniti meriti, & satisfactio, & in infinitum Deo per se gratæ, nepe corpus, & sanguis Iesu Christi, qui Deus, & homo est, qui propter Crucis obedientiam meritum sibi infinitum apud Patrem comparauit, vt possit pro omnium peccatis satisfacere, eosq; Patri reconciliare. Hæc veritas quia ab omnibus constanter asseritur, non opus est, vt longiori sermone illam confirmemus. Vide quid in libro Sapientie de Sapientia Dei incarnata dicat Salomon: *Infinitus enim thesaurus est hominibus; quo qui vsi sunt, participes facti sunt amicitia Dei, propter disciplinam dona commendati; & apud Ioanem: Non enim ad mensuram dat Deus Spiritum. Pater diligit Filium; & omnia dedit in manu eius.* Et in Canonica epistola ait Dilectus: *ipse est propitiatio pro peccatis nostris; non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi.* Nam vt in ipso sunt omnes thesauri sapientie, & scientie absconditi, ita etiam thesauri misericordie, & gratie. Cumque in alijs omnibus sacrificijs plus, & prius respiciat ad offerentem, quam ad sacrificium; hoc tamen illud sibi peculiare vendicat, vt prius aspiciat ad infinitæ gratiam, & acceptam hostiam Filij sui innocentissimi, & obedientissimi, quam ad fidem, vel Sacerdotis, vel Ecclesie per eum offerentis.

Secunda sit veritas, seu propositio: Fructus sacrificij incruenti, qui ex opere operante elicitur, etsi finitus in se sit, propter fidem, & deuotionem Sacerdotis celebrantis, & aliorum per eum offerentium, vel eorum pro quibus offertur, tantum cuique valet, quanta est eius fides, & deuotio: nec minuitur per hoc quod plures ei assistant vel offerant, nec augetur ex hoc quod pauciores adsint, vel offerant, imò eò maius atq; gratius, ac proinde nobis fructuosius existit, quo pro pluribus offertur, seu quo plures astantes sacrificio Missæ, illud per Sacerdotes Deo offerre, per campanæ sonitum admonentur. Hæc veritas non est tam obscura, aut dubia, vt prolixiori egeat cõfir-

matione. Cũ enim gratia, quæ ex opere operante à Deo confertur, non sit tam propria ipsius sacrificij, sed aduentitia, & cum alijs Sacramentis communis, & nunc maior, nunc minor, & sine qua omnino ipsũ sacrificiũ offerri potest: hinc fit, vt in fructus perceptione vnus alterũ nõ impediatur, sed quisq; p fide, & reuerentia sua ad hoc sacrificiũ eius fructum sibi vendicat: nõ secus ac omnes, qui vidẽ vim habet, pro suo quisque captu lucem Solis participat, ita vt vnus alteri lucem nõ præripiat: non secus etiã ac omnes ciues, qui de aqua fluminis muros ciuitatis alluẽtis pro quantitate vasculi hauriunt, absq; eo quod vnus alteri aquæ beneficiũ adimat: ita in oblatione sacrificij incruenti, periculũ non est, nec propterea minuatur fructus, vel Sacerdotis celebrantis, vel laici, qui postulat p se nominatiũ offerri, vel ipsius Ecclesie toti, pro qua generaliter offerri consuevit, de quo fructu ex opere operante, videtur loqui Canon, cũ ait: *Memento, Domine, famularum, famularumq; tuarum, & omnium circumstantiam, quorum tibi fides cognita est, & nota deuotio: pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt hoc sacrificium laudis, & reliqua.* Quod cum ita sit, fit, vt quo plures numero personæ ad sacrificiũ Missæ concurrerint, & quo cum maiori fide, & deuotione eius celebrationi interfuerint, eò sit virtus sacrificij amplior, & cumulator; ac proinde Deo gratior, nobisque fructuosior existat: nam & ad plures virtus sacrificij extẽditur, & maior gratie portio pro maiori deuotione respondet cuique. Ita etiam ieiunium Quadragesimale eo solet maioris esse virtutis, & meriti apud Deũ, quo à pluribus fidelibus obseruatur, & maiori cum religione, & deuotione celebratur. Et vt si populus ieiunans esset numero infinitus, infinitus quoque esset fructus extẽse ipsius ieiunij, neque vnus alterũ impediret: ita quoque si infiniti assisterent sacrificio Missæ, infinitus esset eius fructus ex opere operante: qua ratione dici posset sacrificio fructus quodammodo infinitus. Et hæc tenus de secunda veritate sit dictum.

Quibus ex-
plis incruen-
ti sacrificij vir-
tus, ac fructus
ex opere ope-
rante videri
possit infini-
tus quodam-
modo.

Quadragesimæ
ieiunium
quãdo solcat
maioris esse
virtutis ac
meriti apud
Deum.

Tertia

III. veritas.

Tertia veritas est: Fructus sacrificij incruenti, qui colligitur ex opere operato, seu, quod idem est, ex institutione Christi, vel vi sacrificij supra fidẽ, & merita, vel offerentis, vel eorũ, pro quibus offertur, certus est & limitatus; ac idcirco minus prodest, si pluribus applicetur. Finitum enim quo in plures partes diuiditur, eo minor ei portio singulis obuenire dignoscitur. Et quia ex hac veritate bene intellecta torturior erit paullo altius explicanda, & pluribus rationibus confirmanda; hoc vno posito, quod hæc est cõmunis sententia B. Thomæ, Petri de Palude, & multorum aliorum Doctorum, quos infra suo loco citabimus. Oppositam sententiam tuetur Caietanus in 3. par. D. Thomæ, & in quodlibetis suis. Syluester vero nescio quid medium meditatur: distinguit enim in hunc modum: quod si generaliter fiat oblatio, non applicando intentionem ad hũc, vel illum; non tantum prodest sibi: si autem sigillatim pro singulis offeratur, & singulis applicetur; tantum prodest cuique, quantum si pro vno solo offerretur. Sed nos priorem sententiã, vt magis Catholicam, & vsui Ecclesie magis consonam, & probabilioribus rationibus nixam, in præsentibus tuebimur. Quod ergo certus, & finitus sit gratie fructus, qui ex vi sacrificij, & institutione Christi colligitur, probatur. Primò, quia minus est meritum oblationis Christi in sacrificio Missæ, quam fuerit sacrificij meritum in cruce peracti. Nam ibi oblata sunt Deo passio Filij eius, realis, & ignominiosa pariter, & afflictione plena mors, quam ex obedientia, & charitate sustinuit: quare meritum satisfactionis illius hostie suo iure debuit esse infinitum. At in Missæ sacrificio commemoratio, & representatio illius passionis, & mortis, in vero tamen Christi corpore, & sanguine sub panis, & vini speciebus offertur, iuxta illud: *Hoc facite in meam commemorationem;* & rursus: *Mortem Domini annuntiabitis, donec veniat.* Et Ambrosius in epistolam ad Hebræos: *Pontifex noster ille est, qui hostiam mundantem nos obtulit. Ipsam of-*

Altero opi-
nio.

Caietan. in
3. par.

D. Thom. q.
79. ar. 5. &
quodlib. 1.
quæst. 18.

Syluest. in
verb. Missæ
1. 5. 1.

Missam finiti
meriti & fru-
ctus tantum
existere, mul-
tis rationib⁹
euincitur.

I. ratio.

Philip. 2.
Heb. 5.

Luc. 22. &
1. Cor. 11.

Ibidem.

Ambrosi. in
c. 8. epist. ad
Hebræos pro-
pe inuicium,
tom. 5.

ferimus & nos, qua tunc oblata quidem consumi non potest. Hoc autem quod nos facimus, in commemorationem fit eius quod factum est. Hoc enim facite, inquit, in mei commemorationem. Non aliud sacrificium, sicut Pontifex, sed ipsum semper offerimus; magis autem recordationem sacrificij operamur. Hæc ille. At sicut nulla ratio persuadere potest, vt tantum gloriæ, & meriti sit situm in mortis pro Republica tolerata representatione, & recordatione, atque in ipsa oppetenda morte pro Republica tuenda: ita Christus, qui summa Sapientia est, & cum ratione cuncta operatur, non posuit tantum fructum in representatione suæ mortis, quantum in sua hostia cruenta sibi comparauit: in cuius rei signum passionem suam, vt pote infiniti fructus, & propitiatio, non repetiuit: Hostie vero incruentæ oblatione quotidie repeti voluit, quod finitus esset, & in dies singulos colligendus. Habet præterea aliud discrimen hæc hostia ab illa cruenta, quod illam, cum viator esset, & tẽpore quo mereri poterat, obtulit: at in Eucharistia Christus non habet vllum nouum meritum, cum beatus, & comprehensor, extraque tempus omne merendi existat. Si quis ergo fructus est meriti, aut satisfactionis in hac hostia incruentæ, ad antiquum meritum in cruce comparatum referendum est. Erit igitur Eucharistie fructus certus, ac finitus. Secundò idem probatur: nam etsi res, quæ hic offeruntur, per se sint gratæ, atque in infinitum acceptæ Deo, vt summæ: tamen quia per offerentem per sonam finitam (id est Sacerdotem eius ministrum) offeruntur, fit vt taxatum, ac limitatum pariat fructum. Secus autem est iudicandũ de sacrificio in cruce peracto, & sacrificio incruento, quod ipse Christus in cœna celebravit: nam cum in vtrõque infinitus extiterit offerens, & infinita res oblata, mirum non est, si vtrumque fuerit infiniti meriti, & satisfactionis, quod atinet ad personam offerentem: modò verò Christus in Eucharistia personam induit rei oblatae. Et quanquã Christus offerat per Sacerdotes, vt ministros: eius tamen virtus, & causa vniuersa-

Hostie incruentæ, non autem cruentæ cur fiat repetitio.

Aliud discrimen oblationis cruentæ ab incruentæ.

II. ratio.

Oblationis Christi cruentæ vnde sit meritum infinitum.

lis

III. ratio. Heb. 5.

Gen. 4.

Luc. 21.

Sacrificium primò, & per se quid significet.

lis pro ratione causæ secundariæ operatur, Sacerdos ergo ei⁹ nomine induit personam proximè offerentis. Vnde in Canone Missæ habetur: *In primis quæ tibi offerimus pro Ecclesia tua sancta Catholica.* Ratio etiam Sacerdotis ab Apollolo tradita, omnè definiuit Sacerdotem pro hominibus constitui in ijs quæ sunt ad Deum, vt offerat dona, & sacrificia pro peccatis: nõ ergo fuit rationi consentaneum, vt tantundè meriti Christus constituerit in sacrificio hominis Sacerdotis celebrantis, & Ecclesiæ per eum offerentis, quantum decebat in persona ipsius Christi infinita constitui. Semper enim in quocunque sacrificio vera est illa sententia: *Respexit Dominus ad Abel, & ad munera eius,* quæ in ipso etiam Christo offerente locum habet, & in nostra etiã oblatione quæ facit Sacerdos (& in eo & per eum Christus) prius respicit ad Christum offerentem, cuius est sacrificium, quam ad re oblatam, etsi quantum ad hoc Christ⁹ offerens à re oblata non distingatur, sicut in vidua paupere offerente duo æra minuta, non nocuit parum obtulisse, quia magis attendit Deus ad animi eius deuotionem, & voluntatem, per quam laudatur quod plus obtulerit in Gazophylacium, quam permulti diuites: cum ad Sacerdotem proximè offerentem, qui interdum in lethifero peccato offert, nõ respiciat: ita hæc nõ prodest offerre Christum infinitum, & infinitè Deo acceptum ad hauriendum fructum infinitum, sed prodest fides, & charitas, aut offerentium, aut eorum pro quibus offertur, pro quorum limitatione constituitur certus sacrificij fructus ex opere operato. Sacrificium enim in sua primaria significatione, mysticam actionem ipsius Sacerdotis dicit circa rem aliquam sensibilem, quam sacram facit, & Deo offert: dein de secundario ipsam rem oblatam significat. Quod si ex eo quod fructum taxatum, & præscriptum conferre dicimus, ex opere operato miraris infinitam Christi virtutem limitari; intellige infinitatem illam abunde suppleri, & sapienter per iugem sacrificij oblationem, & repetitionem. Cuiusque numerus Sacerdotum offerentium quotidie

hanc hostiam incruentam, sit per vniuersam Ecclesiam quodammodo infinitus; erit etiam fructus huius sacrificij certo quodam modo infinitus: quæ admodum etiam de illo fructu, qui ex opere operante colligitur, superius asseruimus, posse etiam dici aliquo modo infinitum.

Quod si vrgeas plus valere debere apud Deum res contentas in hoc sacrificio, quæ summè Deo acceptæ sūt, & gratæ ad conferendum fructum infinitum, quam operationem offerentium finitam, ad impetrandam limitatam gratiæ portionem: Respondemus, rem contentam in hoc Sacramento, non esse considerandam vt ens quoddam naturale operans secundum summum gradum suæ potentiæ: nam ea ratione posset omnium infidelium conuersionem promereri, & omnes damnatos beare, & plura alia his similia efficere, quæ sapienter non facit, quia infinita virtus eius per hæc non exhauriretur. Est igitur vt ens liberum, & voluntarium consideranda, tantum valens ad fructum edendum, quantum ipse Christus voluit valere, & Pater eius acceptare. Et quia ex opere operato voluit valere ad finitum gradum gratiæ conferendum; ideo ex ea parte non plus valet nobis: quemadmodum enim Christi passio applicatur in baptismo infideli Sacramentum regenerationis petenti, & valet ex opere operato ad redimendas omnes culpas, & eximendas pœnas omnes peccatorum; eadem tamen passio in Sacramento absolutionis valet pœnitenti ad remittendas omnes noxas, non tamen vniuersas pœnas criminum; & ideo datur locus satisfactionibus. Atque hæc varietas applicandi non nascitur ex ipsa Christi passione, quæ ex se infinita est valoris, sed ex Christi sapientia, qui varijs modis illam applicari voluit, & ad varios gratiæ fructus.

Tertiò idem probatur: quia si fructus incruentis sacrificij esset infinitus, non opus esset vt toties repeteretur, & frequentaretur, quemadmodum neque cruenta hostia repetita est, sed vna oblatione cõsummauit in sempiternum

Quin De⁹ ad res in hoc sacrificio contentas summè sibi acceptas gratas respiciat potius ad conferendum fructum infinitum, quàm ad offerentes ad impetrandum finitam gratiæ portionem.

Vnde fructus Christi passionis varie applicetur.

III. ratio.

Heb. 10.

sancti-

Supra 9.

Cur hostia incruenta vocetur iuge sacrificium.

Meritum infinitum satisfactionis hostiæ cruentæ vnde admetur tantummodo.

Cur potius hostia incruenta quæ cruenta repetatur, cum & illa ratione offerentis fructuum arguat infinitum?

Luc. 22. 1. Cor. 11.

Hereticorum argutationes vanissimæ, atque stultissimæ.

sanctificatos. Et vt Paulus in repetitione earundem hostiarum super iisdem peccatis argumetur, debilitatem, & defectum illarum, quæ nunquam poterant Deum placare, neque Sacerdotes per illas Deo litare; ita nos, ex repetitione præcepta huius hostiæ à Christo, propter quam iuge sacrificium merito appellatur, arguimus nõ iam debilitatem, vel defectum huius hostiæ, cum sit illa eadem, quæ in cruce oblata fuit, sed limitationem pretij taxati ex opere operato. Nã valor infinitus satisfactionis hostiæ cruentæ, solū æstimatur quantum ad sufficientiam: nam quod attinet ad efficaciam, non operatur per Sacramenta nisi finitè, & ad certum gradum gratiæ tribuit illis causas existere ex opere operato, ita etiã sacrificio Missæ certam tribuit virtutem expiandi, nam frustra illi inesset virtus infinita, cum infinitè applicari nõ possit. Quod si in hanc rationem insurgas: Christus in cœna obtulit hanc hostiã, & ratione offerentis arguit fructum infinitum: ergo vt illa crucis cruenta ob infinitum fructum non repetitur, nec ista igitur esset repetenda. Respondet, rationem hanc rectè concludere, nisi Christus ipse aliter expressis, ac discretis verbis docuisset, cum dixit: *Hoc facite in meam commemorationem:* Voluit enim Dominus suo facto & exemplo Apostolos instruere, & in illis vniuersos pastores, & Sacerdotes Euangelicos de perpetuo more, & ritu sacrificandi sub panis, & vini elementis. Et vt ista consequentia est infirma: Christus orauit, Christus ieiunauit (in quibus omnibus Christi actionibus inuenitur meritum infinitum) ergo nõ est nobis vel orandum, vel ieiunandum, vel prædicandum: sed potius, ergo nos Christum imitantes, debemus ieiunio, orationi, & prædicationi incumbere; nam propterea ille huiusmodi præstitit, vt efficacem, & Deo gratas redderet nostras orationes, nostras abstinentias, nostras denique prædicationes: ita ista consequentia non valet, Christus obtulit in cœna cum infinito merito, ergo non est quod nos offeramus incruentam hostiam Deo; imò ob id obtulit, vt id offerre non tantum verbis, sed

etiam factis doceret, & vt sua illa infiniti pretij oblatione in cœna celebrata efficaciam, & virtutem tribueret omnibus nostris incruenti sacrificij oblationibus, quas in Nouo Testamento propter Christi præceptum iteramus: imò vt validas, & efficaces redderet oblationes eorum, qui in lege Naturæ & Scripturæ hostias huius incruentæ hostiæ figuratiuas, & representatiuas obtulerunt. Nam vt Christi passio, seu sacrificium cruentum in cruce peractum retrorahatur ad Patres antiquos, & ad omnes, quotquot per fidem Messias salui facti sunt; ita etiam virtus huius incruenti sacrificij, quod ipse Christus obtulit in cœna, retrahata est ad eosdem patres, & fideles, qui eius per reuelationem Spiritus sancti non fuerunt ignari, atque illud suis incruentis hostijs repræsentarunt: vt ex Patrum quorundam sententia superius annotauimus. Quare rectè ab Augustino censentur ad Nouum Testamentum spectare omnes, qui eiusmodi fide perfundebantur; atque ob eam causam elegenter dictum est à Dilecto discipulo in sua Apocalypsi Christus, agnus occisus ab origine mundi, ob hostiam Christi cruentam atque incruentam: nam in vtrâque offertur agnus ille, qui tollit peccata mundi. Ad hæc cum hostia incruenta, quam Christus in cœna obtulit, fuerit eiusdem cum nostra meriti: vt nostra ex opere operato infinitum non confert fructum; ita nec illa Christi in cœna, licet ex parte offerentis esset infiniti valoris; aliàs alterius speciei extitisset. Et vt baptismus collatus à Christi persona, non conferebat maiorem gratiam quàm collatus per Sacerdotem, siue per laicum: ita idè dicendum est de Eucharistiæ sacrificio, licet ex opere operantis Christi poterit maiorem gratiæ fructum conferre illis, quos ipse per se baptizauit, vel per quibus per se Eucharistiæ obtulit sacrificium. Vt ergo malitia Sacerdotis fructum sacrificij ex opere operato non impedit, nec sanctitas ministri illud auget, licet possit eius operas illi, pro quo offert, prodesse; ita nec infinita Christi gratia, & sanctitas in cœna sacrificantis, in infinitum auget fructum

Incruentæ oblationis efficaciam.

August.

Apocal. 13. Christus, agnus occisus ab origine mundi cur dicatur. Ioan. 1.

sacrificij ex opere operato, quæ vni-
formis est, & æqualis cum nostra, etsi
ex opere operatis Christi potuerit A-
postolis vberiore gratiæ portionem
conferre. Constat autem, Apostolos
præsentes sacrificio cœnæ, & de ho-
stia illa participantes, magnum quidē
fructum, sed non infinitum percepisse:
nam paulo post cum comprehen-
deretur Dominus à Iudæis, certum est
eos relicto eo fugisse, ac turpiter eum
negasse. Et fortassis eiusmodi gratia
fuit tanta, vt etsi à peccato fugæ, & vi-
li timore mortis non liberauerit, ser-
uauerit tamen eos à viliori fuga, &
turpiori negatione. Quauis autem
aliquid humanum in Christi morte
passi sint, & in tanta Iudæorum per-
secutione; postea tamen ad se redie-
runt, & simul congregati sunt, & mi-
nus à fide, & dilectione Christi corru-
erunt, quàm si Eucharistiæ non com-
municassent, prolapsi fuissent. Iterat
ergo hæc hostia, vt Christi præcep-
to pareamus, & vt remissionem no-
ui alicuius peccati indies admisi, qđ
antea expiatum nõ erat, impetremus;
& vniuersas gratias, tum ad corporis,
tum ad animi incolumitatem spectan-
tes per eam consequamur; denique vt
vnum, & idem donum hoc sacrificio
pluries oblato efficacius à Deo obti-
nere valeamus. Nam sic etiam Chri-
stus, qui vel vno minimo opere suo
cuncta nobis impetrauit, voluit tamē
pluribus, ac diuersis operationibus, at
que ad eodē morte ipsa, quæ iam nobis
debita erant, alia ratione etiam pro-
meteri. Pulchrè enim dictum est per
Prophetam: *Quia apud Dominum mi-
sericordia; & copiosa apud Deum redem-
ptio.*

Quartò probatur à posteriori: Si
infiniti valoris est sacrificij incruenti
oblato ex Christi institutione, & sa-
crificij virtute vna Missa celebrata pro
redemptione omnium animarū, quæ
in expiatorio carcere continentur, to-
tum euacuaret Purgatorium. Quod
non est asserendum: quia frustra tot
Sacerdotes initiarētur; frustra tot Mis-
sæ pro vno defuncto celebrarentur;
frustra viuentibus apparuissent inter-
dum animæ Purgatorij, vt docet Gre-

gorius in libris Dialogorum, maxime
libro quarto, vel Angeli in earum per-
sonis, vt alij volunt, exigentes tantum
numerum sacrificiorum, nēpè septē,
vel triginta, vt de illo carcere eruat:ur:
frustra etiam loco satisfactionis pœ-
nitētib; Missarum numerus à Sacer-
dotibus iniūgeretur, si vna Missa rea-
tum expiare posset. Hoc autem pro
magno absurdo habet Doctor sanctus;
qui in quarto sentētiarum ita scribit:
*Ad secundum dicendum, quod quauis
virtus Christi, quæ continetur sub Sacra-
mento Eucharistiæ, sit infinita; tamen de-
terminatus est effectus, ad quem illud Sa-
cramentum ordinatur. Vnde non oportet
quod per vnum altaris sacrificium tota
pœna eorum, qui sunt in Purgatorio, ex-
pietur, sicut etiam nec per vnum sacrifi-
cium, quod aliquis homo offert, liberatur
à tota satisfactione debita pro peccatis:
vnde & quandoq; plures Missæ in satisfa-
ctione vnius peccati iniunguntur.* Hactē-
nus ille, aperte docens fructum sacri-
ficij esse finitum, & vno Missæ sacri-
ficio nõ expurgari totum reatum, vel
viuentis, vel existentis in Purgatorio.

Quintò, tale textitur argumentum:
Si infinita virtus satisfaciēdi inest cui
libet Missæ sacrificio, dotationes Ec-
clesiarum, & monasteriorum institu-
tiones, capelliarum, vel altarium,
ad certum Missarum numerum Sacer-
dotes ipsos obligantes, vanæ prorsus,
& inanes existerent, & Ecclesia non
prohibens eiusmodi fundationes, siue
dotationes, errasset in Dei cultu per-
niciose, si vna Missa possunt omnia
omnium viuentium, & defunctorū pec-
cata expiari. Vanum ergo esset, tot
Missas ob eam causam procurare; &
cōtra charitatem esset, Missas, quæ om-
nibus ex æquo prodesse possunt, de-
bitaq; omnia extinguere, sibi solis af-
signare atque applicare, quæ cum ab-
surda sint, & falsa, constat fructum sa-
crificij esse finitum.

Sextò, si vera esset sententia, quam
impugnamus, posset Sacerdos vna Mis-
sa multis petentibus, & erogantibus
elemosynas satisfacere, & bona con-
scientia oblata stipendia acceptare. Si
em̄ fructus sacrificij infinitus existit,
nihil primo, cui pmissa est Missa, tol-

Gregor. lib.
4. Dialo. c.
35. tom. 2.

D. Thom. in
4. dist. 45.
q. 2. in fine,
tom. 7.

V. ratio, ab
absurdis oppo-
sitionis oppo-
sita.

VI. ratio.

litur

litur per hoc quod pro tribus alijs e-
tiam offerat, vel pro trecentis, vel pro
tribus millibus, quia infinitus valor
nūquam exhaurietur: quæ si vera sunt,
ingens fenestra cupiditatis, & avaritię
aperiretur Sacerdotibus: innumeras e-
nim pro vno sacrificio captarent elec-
mosynas; daretur etiam occasio illis
oriandi, postquam vna Missa celebra-
ta pro multis, fidem suam liberare pos-
sent. Adhæc vbi ista populo essent cō-
perta, redderetur minus pius ad Missæ
sacrificia expetenda, & elemosynas
erogandas, vt qui probè intelligerent
vno sacrificio cuncta debita extingui.
Et ita in caput ipsorum Sacerdotū auaritię
studentiū recideret hæc opinio,
nam breui ad summam redigerentur
paupertatem ac mēdicitatem. Tende-
ret præterea hæc opinio ad defraudā-
das piās mentes & voluntates eorum,
qui sic instituerunt capellias, vel al-
taria, in quibus quotidie offerretur p̄
illis iuge sacrificium. Quæ cum ma-
nifestam contineant impietatem: con-
stat, illam opinionem, quam tuentur
illi, falsam esse, & periculosam. Quare
per sancte cautum est penes D. Domini-
cum institutum in Hispania, vt refert
Dominicus de Soto; ne religiosi fan-
cti Dominici illius opinionis fiducia,
plures pro eadem Missa elemosynas
recipiant. Etiam si ab illa sententia a-
moueri non possint: quia cum illa nec
fides sit, nec scientia, sed opinio ab v-
no, vel altero tantum asserta, non de-
bet quisquam periculo manifestæ in-
iustitię se exponere cōtra omnem om-
nium Doctorum sentētiā, pro vna
Missæ plura stipendia accipiēdo.
Septimò, constat esse nonnullas Eccle-
sias, siue etiam domos hospitales innu-
meris Missarum celebrandarum p̄
ita obligatas, vt cum non sint soluēdo,
ad summum Pontificem accurrāt,
supplices, vt attentā paupertate lo-
corum, & Missarum multitudine, ad
quas dicendas, tot ministros alere nõ
possunt, de benignitate Apostolica ve-
lit cum illis dispensare, vt saltem cer-
to sacrificiorum numero, & alijs bo-
nis operibus, quæ in illis templis, vel
hospitalibus fiunt, statuatur tãtam Mis-
sarum obligationem compēsari. Hæc

ergo sedis Apostolicæ consultatio, &
dispensatio, quam interdum factā fuis-
se constat, amplè ostendit, vnam Mis-
sam non perinde satisfacere pro plu-
ribus, atq; pro vno solo oblatam. Pa-
tet enim, si vera est hæc opinio de fru-
ctu infinito Missæ, quam impugnaui-
mus, vno, vel altero sacrificio omni-
bus institutoribus capelliarum, &
altarum iustè satisfieri, & vanum esse
sedem Apostolicam adire, atque eius
dispensationem postulare. Hinc pru-
dentissimè sancta Synodus Tridēna
constituit, vt quoniam tanto numero
Missarum, ad quas dicendas obligatæ
sunt Ecclesiæ, vel hospitales domus,
vel monasteria, satisfieri non potest,
curēt Episcopi in Synodo diocesana,
& Abbates, vel Generales ordinum in
suis Capitibus generalibus remedium
aliquod salutare offerre, ne defunctorum
piæ intentiones defraudentur.
Quæ quidem constitutio primò do-
cet, abusum esse tot Missas acceperre,
quibus nequeant satisfacere: quod si
hactenus non licuit, nec in futurum li-
cebit. Deinde aperte tradit, multis
Missarum obligationibus vna nõ pos-
se satisfieri: nam si id esset, abūde vno
sacrificio factum esset satis. Postremò
in eo, quod vult remedium aliquod sa-
lutare excogitari, ne piæ fidelium in-
tentiones defraudentur, docet; vt si
non in integrum, saltem eo quo pos-
sunt modo satisfaciant.

Octauò, sunt quamplurimi Docto-
res, & vitæ sanctimoniam præstantes,
qui hanc vt sententiam Catholicā tuē-
tur; vt B. Thomas, qui præter ea, quæ
superius attulimus, adhuc in quarto sic
scribit: *Facere pactionem de Missa cele-
branda, est simoniacum semper: si tamen
non habet alios sumptus, & non tenetur
ex officio Missam cantare, potest accipe-
re denarios, sicut conducti Sacerdotes fa-
ciunt, non quasi pretium Missæ, sed quasi
sustentamentum vitæ.* Hæc ille, tacitè
innuens habenti aliunde sumptus, &
obligationem dicendi Missam, non li-
cere secundo accipere elemosynam.
Vbi aduerte, B. Thomam in quarto, de
fructu Missæ ex opere operato multa
dixisse: sicut etiam in tertia parte mul-
ta de fructu ex merito, & deuotione

Synod. Tri-
dent. ses. 25
c. 4. Refor-
mationis.

VIII. ratio à
sententijs Do-
ctorum.

B. Thom. in
4. dist. 25.
q. 3. art. 2.
ad 4. tomo
7.

Idem 3. p.
q. 79. per to-
tum tomo
10.

Petrus à Palude in 4. dist. 9. q. 2. Card. Turrecrem. super Decr. in cap. Nō mediocriter. De consecr. dist. 5. Viguerius Granaten.

B. Antonin⁹ 1. part. tit. 10. c. 11. §. 4.

An qui promittit sigillatim diuersis vnā Missam, satisfacta celebrandō vnā pro omnibus secundū Antoninum. Petrus de Palude. Talis celebrans excusat quinque modis, eodē auctore.

II. modus.

Scienti dolus non inferitur.

offerentis locutus est. Sed hæc sibi inuicem nō pugnant, neq; prior fructus tollit posteriorē, neq; posterior priorē, vt quidam videntur min⁹ sanē sanctum Doctorem intellexisse: vnde & tenebras B. Thomæ doctrinæ offudisse videntur. Sequuntur Thomā Petrus de Palude, & Cardinalis De Turrecremata super Decretum; & Viguerius Granaten. in Institutionib. suis, tractatu De Sacramento Eucharistiæ versu 16. de Caietani sententia hæc scribit: Cum ergo hac opinio sit cultus Diuini diminutius, & præbeat materiam cupiditatis, non videtur in foro conscientie tuta. Si autem ille qui petit, & dat, scit de alijs qui petierunt, & dederunt: tunc cum volenti non fiat iniuria, censetur esse contentus, quod in vno sacrificio eius commemoratio fiat, & sic satisfact. Non tamen excusantur Sacerdotes à peccato, nec à restitutione, qui plures Missas admittentes, minori pretio per pauperes Sacerdotes suppleunt: non enim videtur quo titulo residuum pecuniarum retinere possint. B. Antoninus in prima parte quærit, vtrum promittens sigillatim diuersis vnā Missam, satisfaciatur celebrando vnā pro omnibus. Et respondet ex sententia Petri de Palude in quarto, quod non liberatur à toto, sed à tanto, quia soluit minus quam debet. Sicut promittens Titio vnā Marcham, & Seio vnā, nō totaliter liberatur offerendo duobus vnā: quia Missa celebrata pro multis, non tantum valet singulis. Potest tamen celebrans talis excusari quinque modis. Primò propter impossibilitatem celebrandi pro quolibet specialiter: puta si collegium saluo officio, ad quod est institutum, non potest soltere plusquam tres, aut duas, vel vnā Missam; aut religioso, si postquā promissit, à superiore imponantur aliæ Missæ: quia difficultas patrocinatio- nis etiam non liberat, tamen excusat. Vnde sicut quando bona defuncti non sufficiunt ad integre soluendum creditoribus, soluitur simul pluribus, quod cuiuslibet erat per se soluendum: sic hic. Secundò propter consuetudinem, maxime apud eum, qui scit, vel scire tenetur, quia scienti dolus non inferitur:

sicut qui petunt Missas à curatis, aut Canonicis, relinquentes annuerialium Canonicis. Tertio propter consuetudinem, si expresse hoc dicat promittens: quia contractus ex conventionione legem accipiunt. Quod etiam sufficit dicere executori: quia cui commisit testator distributionem pecunie pro Missa, videtur etiam commississe ordinationem de Missa procuranda. Quarto propter recompensationem, quia non refert quid ex æquipollentibus fiat: vt si in alijs Missis, vel suffragijs recōpensetur, sicut apud nos Missa dicenda à conuentu imponitur vni fratri. Quinto propter suppletionem Dei. Vbi est sciendum secundū quosdam, Missam non valere tantum pluribus, quantum vni soli. Si pro vno solo dicatur, prouenit ex actuali attentione Sacerdotis: non propter hoc eius attentio, vel cui valet, distribuatur diuersis secundum diuersas proportionēs; sed quia non potest aliquis ad plures simul affici tantum, quantum ad vnum: sicut non potest haberi tanta amicitia acquisita à multis, sicut ad vnum. Et ideo Missa dicta pro pluribus simul, non tantum videlicet cuiuslibet illorum, quantum si pro illo solo diceretur, nisi summus Sacerdos suppleat. Tunc autem supplet, quando rationabile est quod Sacerdos tantum affectum habeat ad quemlibet, quantum deberet habere ad vnum solum, si pro illo solo celebraret. Hæc ille: quæ etiam fusius in sequentibus pertractat, quæ fortassis egerent maiori discussione. Adde istis fratrem Dominicum de Soto lib. De iustitia, & iure, & in quarto sententiarum, prædictam Caietani sententiam vt periculosam, & falsam insectatur. Et Petrus à Soto in tractatu De institutione Sacerdotij. Cancellarius Parisiensis libro, De solitudine Ecclesiasticorum ita scribit: Obligatur ad specialiter Missam pro vno celebrandam: fraudat si simul iungit alium, vel alios, quibus Missam applicat in eodem gradu. Et notanter dico, in eodem gradu, quia si casu Sacerdos alios adiungit in alio gradu, vel superadditas orationes in memoriam viuorum, aut defunctorum, secundum generalem Ecclesi-

Tertius.

Quartus.

Quintus.

Dominicus de Soto in libro 9. de iust. & iure q. 3. art. 1. & in 4. dist. 13. quest. 2. art. 1. Petrus de Soto tract. de institut. Sacerd. lib. 7. Ioā. Gerson lib. De solitudine. Ecclesiastic. Partic. 32.

morem

Episcopus Abulens. lib. de Decr. q. cap. 23.

Iurisperiti. Archidiaconus. Io. Theoto. in cap. Non mediocriter. de consecr. dist. 5. An Sacerdos promittens triginta Missas S. Gregorij X: personis & cuiuslibet per se, satisfaciatur dicendo triginta Missas pro omnibus. Abbas. D. Martin. Nauarr. in Manua. confes. cap. 25. num. 92.

D. Bernard. Diaz par. 2 cap. 27.

D. Antonius Honcala.

morem non fraudat eum, pro quo specialiter se Missam dicere obligauit. Tū quia per hoc bonum illi debitum nō minuitur, vt patet ex prædictis; tū quia hic ritus Ecclesie, cui in hoc se Sacerdos conformat sicut debet, manifestus est, & nō ignoratur; tū quia temporalia conferens pro Sacerdotis sustentatione, & eum modo prædicto obligans, aliam intentionem in obligando sacerdotem habere non præsumitur. Hæc ille. Ad hæc Episcopus Abulensis in libro De decem quæstionib. Hispanico idiomate composito, aperte negat, meritum Missæ esse infinitum; & quod in plures distribuitur, eò minorem portionem cuiq; contingere. Præter Doctores, sunt multi viri Iuris Canonici periti, inter quos Archidiaconus, & Ioannes Theutonicus Glossator, proponunt dubium, An Sacerdos promittens triginta Missas sancti Gregorij decem personis, & cuiuslibet per se, an satisfaciatur dicendo triginta Missas pro omnibus? Et respondet, quod nequaquam satisfaciatur, sed adstringi eum trigies dicere triginta Missas: quod si non dixerit, ad restitutionem obligari pro omnibus illis, pro quibus non dixit. Ita etiam tenet Abbas; qui sequitur Ioānem Andream in cap. Fraternitatem, De sepulturis, deinde Martinus Nauarrus in Manuali confessorum, asserit delictū esse mortiferum, valorem medium, seu specialem alteri applicare, quam illi, cuius eleemosynam accipiens promissit celebrare: siue in illo ponat alterum, excluso eo, cui hoc promissit; siue simul cum eo, cui promissit, vnum, vel alterum ponat: nisi in casu quo prior ille, qui eleemosynam dedit, tacite, vel expresse consentiat, vt alter sibi in illo gradu applicationis coniungatur. Accedit D. Bernardus Diaz Episcopus Calagurritanus, qui in libro, quem pro instruendo Sacerdote curā animarum habentē scripsit, contra contrariam opinionem, quam impugnamus, late inuehitur: & Sacerdotem grauiter peccare in Deum, & proximum in re seria, & magni momenti defraudari. Scripserunt etiam nuper duo Doctores Theologi Hispani, nimirū Antonius Honcala prædicator Ecclesie Abul-

sis, & Martinus de Frias, integros tractatus ad hanc nostram sententiā tuendam, & oppositam impugnādā. Quare non potest non esse valde periculosum, & iniustitiæ plenum, opinionem illam singularem sequi, & in praxim deducere, propterq; vnus Caietani dictum, à communi Ecclesie sententia, & tot Doctorum, quos attulimus, declinare. Hucusq; de tertia veritate sic dictum.

His utrunq; explicatis, argumenta primo loco proposita diluenda sunt, ac refellenda. Ad primum dicendum, verum esse in Eucharistia contineri corpus & sanguinem Christi, quæ in cruce immolata fuerunt: sed in cruce infiniti pretij extiterunt ob personam infinitam proximè immolantem, & libertatem; hic verò finitum fructum in sacrificio operantem ex opere operato: tū quod Christus voluit ad finitum fructum valere, tū quod persona offerens sit finita, nempe Sacerdos, & Ecclesia per illum offerens; ideo tam in Canone Missæ, quam in secretis, quæ post offertorium in Missa celebrantur, Sanctorum patrocinium, intercessionem, & preces imploramus, quibus gratum, & acceptū Deo oblatum reddatur sacrificium: quæ Sanctorum intercessionis imploratio aperte indicat à nobis tanquam offerentibus proficisci sacrificium, & non ab ipso Christo, qui Sanctorum intercessione non eget, vt grata Patri reddatur oblatio sua. Similiter, postquam sacrificium peractum est; rogamus, vt Deus illud respiciat, sicut respexit munera pueri sui iusti Abel, & sacrificium patriarchæ Abraham, & hostiam quam obtulit Melchisedec: hæc enim omnia indicant, sacrificium vt ex nobis prodit, & nō vt ab ipso Christo, rogare nos, vt illud Deus suscipiat.

Ad secundum respondetur, sacrificium hoc Eucharistiæ cum proprium sit Noui Testamenti, & ab Evangelicis Sacerdotibus oblatum, expiare omnia delicta Noui Testamenti; non tamen propterea tollitur media Sacramenta, quibus eius virtus applicatur, & maxime absolutio, quæ ab ea virtutem mutuatur suam. Vt ergo sacrifici-

D. Martin⁹ de Frias.

Soluuntur argumenta proposita.

Gen. 4. Gen. 22. Sup. 14.

II. argumenti solutio.

cium Christi cruentum, quod est omnium seculorum salutaris hostia, in Veteri lege, peculiaris multa sacrificia, quibus representaretur, & peccata dimitterentur, non sustulit, neque poenitentiam, vel conversionem ad Deum; ita in Nouo Testamento, incruentam hostiam, illam cruentam representantem, & commemorantem non abstulit, neque contritionem, & confessionem peccatorum, aut Sacerdotis absolutionem, sed illis potius vim confert ipsa incruentae hostiae oblatio ad remissionem peccatorum. Neque propterea quod peccata lethalia expiet haec hostia, dicenda est habere valorem infinitum. Nam Baptismus, & absolutio, ex opere operato vim habent culpae expiandi, non tamen idcirco aequiparantur passioni Christi, aut effectus infinitos producere dicuntur.

Ad tertium dicimus, quod etsi in Canone Missae pro pluribus offerantur, & applicatio generalis omnia Christi membra complectatur, & privatim Papam, Regem, Antistitem, non est dubium, quin maior fructus respondeat ex opere operato huic generali applicationi. Ut interim omittam, fructum, qui respondet deuotioni & fidei Ecclesiae, pro qua offertur: tamen applicatio media, quae certum, & limitatum gradum gratiae habet communicare ex usu, ac praepro Ecclesiae illi, vel alteri, pro quo offertur, non est dubium, quin integer, & maior sit communicatus illi, quam si in plures diuisus communicetur. Quod verò gratia, quae toti Ecclesiae, vel assistentibus sacro, vel fidelibus defunctis, pro quibus in genere offert, per hoc sacrificium confertur, valeat ex opere operato praeter illam, quam diximus, mediam, & specialem applicationem, videtur probari ex eo, quia res alioqui penderet ex sanctitate Sacerdotis, quae potest abesse, & adesse: etsi ad gradum specialem fructus applicandum non penderet, ergo nec ad generalem, qui est maior. Deinde si valet sacrificium Missae defunctis illis, pro quibus in specie non applicatur, & non ratione

operis operantis, ergo ex opere operato. Tertio, si tantum ex opere operante fructus derivaretur in totam Ecclesiam, vel in assistentes sacro, vel in defunctos illos, pro quibus in genere offertur, paucis profecto fructuosum esset Missae sacrificium, & vario modo pro dispositione, & fide illorum; & ita in genere frustra offerretur, vel pro viuis, vel pro mortuis; cum tamen superius docuerimus, satis esse ad participandum fructum Eucharistiae, obicem non ponere. Ideo pietati, & veritati magis consona videtur haec sententia, quod sacrificium etiam ex opere operato valeat illis etiam, pro quibus in genere offertur, siue viuis, siue mortuis sint.

Ad quartum dicimus, quod bonum spirituale pluribus communicatur sine sui diuisione: pro arbitrio tamen, & voluntate Dei, qui in fructu, qui colligitur ex opere operato, constituit totum spectare ad eum, pro quo speciatim offert Sacerdos; in fructu verò, qui colligitur ex opere operante, voluit quemque pro captu dispositionis suae participare sacrificium. Et in ea re aptum est exemplum candelae aequè plura illuminantis, quae tamen intra eandem sphaeram propinquitatis continentur: quia illa censentur tanquam vnum illuminationis subiectum. Qui verò minori fide, & deuotione ad hoc Sacramentum instructi sunt, longius esse censentur à Deo, qui lux est, & ob id minus illuminantur.

Ad quintum de oratione, dicendum: quod oratio Missae etsi ex parte Dei possit pro pluribus, ut pro vno impetrare, sicut Deus illis parcere, quemadmodum oratio, quam Moyses pro populo effudit, omnium salutem obtinuit; tamen ex parte orantis non ita colligitur effectus ad plures, sicut ad vnum, & ita minus satisfacit. Sine dubio enim plus satisfacit oratio pro peccatore ter effusa, quam semel tantum. Ad sententiam Hieronymi, dicentis quod cum pro cunctis animabus Psalmus, vel Missa dicitur; nihil minus, quam si pro vno quolibet ipsorum diceretur, accipit. De consecr. dist. 5. c. Nō mediocriter

III. argumēti solutio spiritualis boni natura.

Exemplū candelae.

Solutio quinti argumenti Exo. 32.

Illud ex Hieronymo diluitur; Cū pro cunctis animabus psalmus, vel Missa dicitur, nihil minus, quam si pro vno quolibet ipsorum diceretur, accipit.

De consecr. dist. 5. c. Nō mediocriter

Solutio tertij.

Missae sacrificium non solum ex opere operante, sed etiam ex opere operato fidelibus prodesse, tripliciter.

sicut

B. Bonauer.

II. solutio.

III. solutio.

sicut psalmus non est infiniti valoris, ita etiam nec Missa. Et cum dicitur, nihil minus accipitur, explicatur à B. Bonauer: id est, non minus meretur, qui pro pluribus illam offert, quam qui pro vno. Vel dici potest, quod oblatio aestimata quatenus ex radice charitatis Ecclesiam munientis prodit, non minus prodest singulis, quam pluribus, hoc est, aequaliter singulos inuat, quia extense non minuitur: secus in ratione satisfactionis, quae illis applicatur, quia tunc non tantum prodest. Nec cum Hieronymus negaret, quin si Psalmum pro vno recitares, & rursus pro secundo, ac iterum pro tertio, vel quarto, plus prodesse singulis, quam si pro vno tantum diceres. Vel tertio respondendum, & referendum est dictum Hieronymi ad articulum, in quo ipse loquitur, videlicet quod non minus vna Missa dicta per cantum cum cordis hilaritate valet, quam si pro vno quolibet diceretur cum mentis anxietate: praemittitur enim ibi: Melior est quinque Psalmorum decantatio cum cordis puritate, ac serenitate, ac spiritali hilaritate, quam totius Psalterij modulatio cum anxietate cordis, atque tristitia. Et tunc subdit Hieronymus: Cum igitur pro cunctis animabus Psalmus, vel Missa dicitur, nihil minus, quam si pro vno quolibet ipsorum diceretur, accipitur: hoc enim de oratione, Hieronymus attulit, ad monachorum consolationem, quod etsi pro multis debeant orare, non oportet tamen tot Psalmos legere, ut lectio vergat in detrimentum capitis, & fastidium mentis: sed melius illis satisfacit, si pauciores psalmi cum hilaritate pro eis decantentur, & magis accedit in utilitatem orantis, si aliunde non est aliter obligatus.

VI. argumenti solutio. Siluestri verbo Missa. f. 9.

Ad sextum, de asperione qua multi baptizantur, quod est argumentum Siluestri: Respondemus, quod asperio illa in pluribus recepta facit diuersa Sacramenta, ita ut tot sint ibi baptismi gratia consecuti, quot aspersi, & vnum Sacramentum non tollit gratiam alterius: in Missa verò per hoc quod pro multis offertur, non multiplicatur sacrificium, sed semper est vnum, & idem; ac ob id eius fru-

ctus in plures diuisus, minuitur in singulis. Praeterea alia est ratio, quae in susceptione quadam, quae ad genus passionis reduciur, consistit; sacrificium verò in oblatione positum est, quae ad actionem spectat. Et ita longè diuersa est ratio Sacramenti, & sacrificij.

Ad vltimum dicitur, primò, quod Deus non eget nostro mendacio, ut gloria eius amplificetur: & satis illustratur limitato fructu speciali, & fructu generalis applicationis infinito, & indeterminato ex se, & non tantum ex opere operante. Deinde asserimus, neminem per fraudem, consolationem veram posse accipere; quare vtile est, ut nouis Missarum institutionibus, & foundationibus Ecclesiae consuetudo, & priores obligationes nouis fundatoribus expresse, & circa dubitationem omnem declarentur; quodque sic assumantur noua onera Missarum, ut veteribus debita non defraudentur: quia istis bene declaratis, nulli fit iniuria. Scienti enim, & volenti, ut habet Iuris regula, non fit iniuria. Intellegat igitur, quod qui de integro instituit annuenerarium, vel capellaniam, non ideo tollit ius quaesitum prioribus, pro quibus in primo gradu est offerendum; quibus ipse adiungendus est in posteriori, vel in eodem, si priora ita sint instituta, ut etiam alij in eodem gradu possint admitti, sic enim repellitur nemo, neque defraudatur: vel quod tutius est, nouum Sacerdotem, noua fundatione alijs oneribus non grauatum, introducat. Tertio dicendum, quod haec opinio non tollit scrupulos Sacerdotum, sed nutrit, ac fouet, illas opiniones periculosas, & iniustitiae proximas amplectendo. Ideo Sacerdos, si prudens esse velit, primo caueat, ne Missas, quas acceperat, per alios dicere procuret, si datus mensus fuit, ut ipsemet per se ipsum diceret. Intellegat quod ex elemosynis sibi datis, ut per alios celebrare faciat, non potest partem aliquam bona conscientia retinere: ut Viguerius superius citatus dixit. Deinde curet, fideliter numerum Missarum, ad quas dicendas se obligauit, ut integrè persoluat, ne frau-

Solutio VII. argumenti. Iob 13.

Alterat solutio.

Iuris regula.

Qui de integro instituit annuenerarium, vel capellaniam, ut satisfaciat primis eius institutoribus.

III. solutio.

Sacerdoti quae caueda, ac curanda sint in pluribus celebratione Missarum.

Viguerius ibidem. Secundum.

dator

dator sit animarum & Missæ in specie requisitæ vel de Spiritu sancto, vel pro defunctis, non debet per alias Missas de feria, vel de sanctis reddi, nisi fortè dies Natalitius Domini, vel Paschæ aliud exigeret. Nam etsi preces, quæ pro defunctis recitantur, suâ peculiarem expiâ di peccata virtutem habeant: potest tamen illa virtus per magnam Sacerdotis deuotionem cõpensari, ita vt nihil illis pro quibus offertur, depereat. Tertio, etsi laudabile sit tantum stipendij Sacerdoti porrigi, quo possit honestè vno die vitam sustentare pro Missæ sacrificio: tamè, vt Dominicus de Soto, & quidam alij tradunt, non videtur pietati, & rationi consonum, vt causa idonea sument di plures eleemosynas pro vna Missa, sit paupertas Sacerdotis. In primis quia paupertas illa non tollit petenti suam iustitiam: & quia semel acceptauit, ex conuentione debet præstare qd̄ promisit, aut à principio non acceptare. Vnde & beat⁹ Antoninus inter causas, quas recenset, in quibus pro vna Missa liceat plures eleemosynas recipere, paupertatem Sacerdotis non recensuit. Deinde Ecclesia sancta non instituit Missas ad sustentationem Sacerdotis, imò diligenter cauit oppositum, strictè præcipiens Episcopis, ne quenquam in Sacerdotè promoueant, qui nõ sit aut beneficio Ecclesiastico, aut idoneo patrimonio fultus: vt habetur in cap. Non licet, & cap. Tuis, & cap. Cum secundum Apostolum, De præbendis. Quòd si quis Sacerdos post promotionem suâ in pauperiem deuenerit; constituit, vt is comparet sibi victum per aliquod honestum artificium. Quòd si quis per negligentia, vel contemptum Episcopi, ad ordines promoueretur sine vlllo beneficio, aut patrimonio; mandat, vt Episcopus tunc ipsum Sacerdotem alere debeat: vt habetur in allegato cap. Cum secundū Apostolum: quid autem opus fuisset tam strictè hoc exigere, si licitum, & sanctum esset Sacerdotem ex eleemosynis pro Missa erogatis viuere? Ad hæc non videtur rationi consentaneum, vt quis Sacerdotem in vna Missa celebranda laborantem debeat

per totum diem alere; aut quòd Sacerdos contra Ecclesiæ leges ordinatus, in otio debeat sustentari. Præterea non videtur Sacerdos legitimè excusari posse à labore aliquo manuum, al legando in decorum esse suo statuitum quia Sacerdos non est liber ab illa Domini sententia: *In sudore vultus tui vesceris pane tuo*; tum etiam, quia sacrosanctum Missæ sacrificium non est instar alicuius mechanici artificij æstimandum, vt putemus, illud à Christo institutum, quòd Sacerdotes haberent, vnde vitam suam sustinere possent. Quòd enim ad vitam spiritualem, & æternam alendam constitutum est; non debet nostro vitio ad vitam hanc nostram corpoream, & temporalem sustentandam detorqueri. Tum denique, quia Sacerdos fugiens otium, fugit omnem iniquitatem, & laborando præbet bonum exemplum laicis: imitatur Apostolum Paulum, qui cum posset ex Euangelio viuere, tamè proprijs manibus laborauit, ne quem grauaret, aut scandalizaret. Qui ergo contra Ecclesiæ legem & ordinem suo vitio ordinatus est, non potest autoritate propria condemnare dâtes sibi paruum eleemosynam, & quæ in eo loco, vbi agit, pro sacrificio Missæ dari est consueta, nisi prius admoneant dantes se non posse pro tam parua eleemosyna celebrare. Quod si responderit fortassis, qui Missam dici pcurat, adibit alium Sacerdotem, qui illa eleemosyna cõtentus erit, vel quia est moderatior in victu, vel quia habet aliquid aliud, vnde possit cum eleemosyna illa sustentari.

Postremò verba Apostoli allegata: *Qui altari deseruiunt, cum altario participant*: Sacerdotibus non suffragantur, vt plura stipendia possint capere pro eodem Missæ sacrificio. Sic enim habet Apostolus: *Nescitis quoniam qui in sacrario operantur; qua de sacrario sunt, edunt: & qui altario deseruiunt, cū altario participant?* id est, partem habent ex his, quæ offeruntur altari, non tamen cogere possunt offerentes, vt plura offerant, & ita Sacerdos debet esse contentus illa eleemosyna quæ sibi porrigitur. Deinde Apostolus lo-

III. ratio.

Gen. 3.

Sacrosancti Missæ sacrificij finis.

Fugies otium, fugit omnem iniquitatem.

1. Corin. 4. & 2. Thesalon. 3.

V. ratio.

1. Cor. 9.

Quid sit illud Apostoli dicentis: Qui altario deseruiunt, cum altario participant.

Alter sensus.

quitur

Tertium

Dominicus à Soto.

Non esse pietati, & rationi consonum, vt causa idonea sument plures eleemosynas pro vna Missa, sit paupertas Sacerdotis, ex Soto.

B. Antonin. ibidem.

II. ratio.

A quo alendus Sacerdos is ac sustentandus, quem sine vilo beneficio, aut patrimonio cõtingit promoueri.

III. ratio.

quitur de Sacerdotibus qui legitimè ordinabantur, & non de his, qui contra leges Ecclesiæ siue patrimonio, aut beneficio Ecclesiæ ad sacros promouentur ordines: eiusmodi enim Sacerdotes merentur ministerio altaris priuari, & ideo non possunt obtendere autoritate Apostolica sibi debitum etiam honestum stipendium pro Missa, quo idoneè sustentari valeant. In hac longiorem digressionem coactus sum diuertere, propter quorundam Sacerdotum sordidam cupiditatem, & auaritiam. Nam cum aliquando essem rogatus à quibusdam prudentibus, & magnis viris rectoribus, & gubernatoribus domus hospitalis, quæ multitudine grauata erat Missarum, vt sententiam meam dicerem, an Sacerdotes ad celebrandum quotidie obligati

honestam vitæ rationē habentes, possent noua Missarum onera suscipere; sententiamq; meam scripto cõsignatam illis tradidissim: ingens, & plusquam Vatinianum odium mihi concitauit: vnde agnouit quàm verè dictū sit à Comico: *Obsequium amicos, veritas odium parit.* Quod in causa fuit, vt ego ad huius rei meditationem, discussionemq; ingenij neruos magis intēderim, & coactus fuerim hæc fusiori oratione persequi. Quare prudentes lectores rogatos esse volo, vt boni consulant nostros conatus, quos pro elucidanda tantū ponderis veritate impendimus, ad gloriam Iesu Christi, qui in hoc sacrificio continetur, cui cum Patre, & Spiritu sancto redditur honos, gloria, & imperium in sempiternum. Amen.

Terent. in Andr. act. 1. sc. 1.

TRACTATUS XXXIII.

IN Quo differitur de vsu Sacramenti Eucharistiæ: & in primis refelluntur argumenta hæreticorum ad firmandum communionem sub vtrâque specie iuris esse Diuini.

Eucharistiæ maximus effectus.

RACTENVS de Sacramento Eucharistiæ disputauimus quid contineat, & quos fructus in illud digne percipientibus proferat, maximè verò de ratione sacrificij, qui maximus est fructus, & potissimus Eucharistiæ: nunc verò decreto, & fructuoso vsu Sacramenti vt tractemus, ratio ipsa ordinis postulat. Nam in ea re nobis non minus hæretici bellum graue indixerunt, atq; in alijs duobus, & in duo vitiosa extrema incidisse videntur: vt aptè illud Poëtæ in illos intorqueri possit: *Dum vitant stulti vitia, in cõtraria currunt.*

Vnde hæreticos merito stultos iudicare possis. Hora. 1. sermo. saty. 2.

Nam quantum largi, ac liberales existunt, docentes nullam aliam præparationem ad fructuosam Sacramenti perceptionem exigi præter solam fidem, vnde audaces, & temerarij fiunt homines, nõ secus quàm porci ad margaritas irruentes ad hunc cibum; tantum sunt in altero extremo parci, & angusti exigentes etiam in laico, atq; id quidè diuino præcepto, sumptionem Sacramenti sub vtraq; specie: quæ in re laicos ad id, quod fieri nequit, arctant. Nam laici non possunt communicare sub vtraq; specie, nisi porrigentibus Sacerdotibus: rursus Sacerdotes tradere non possunt, nisi concedentibus Episcopis, quibus debent parere:

Matth. 7.

Laicos etfi maxime velint, non posse tamen sub vtraq; specie communicare.

rursus

rursus Episcopi etsi maxime vellent, non possunt concedere; quod aut Concilium generale, aut Catholica Ecclesie moderator Romanus Pontifex gravissima lege interdixerunt: postremo Concilium, & suprema potestas Romani Pontificis, cuius autoritate illud coactum fuit, & in ea ut caput Ecclesie praefuit, non permittunt laicis vsum calicis ob Spiritum sanctum Synodo assistentem, Patresque gubernantem, ac definitentem non esse ad salutem necessarium laicis de calice bibere. Videtur igitur quod ad impossibile obligare velint laicos, qui illis praedicant necessariam iure divino communionem sub utraque specie. Nos igitur primo haec duo extrema demolieremur; deinde quae sint adiumenta, & quae sint adhibenda praeparationes ad fructuosum vsum Sacramenti, adferemus. Et quoniam haeretici vrgent, valde hunc articulum de calice a laicis bibendo, estque illorum cunei acies, qua se, & alios ab Ecclesia Catholica praescindunt, ut catholicus, & sapientissimus quidam illorum impugnatore recte dixit, tacta reque non cessant quasi victores apertissima se habere Scripturae testimonia, quibus hoc euincant. Propterea nos primo loco producemus eorum argumenta, & quam sint inania, ac futilia, ostendemus; deinde etiam Catholicas partes asserentes nullo diuino praeepto laicos astringi ad vsum vtriusque speciei, valide propugnabimus. In primis vrgent haeretici Christi institutionem in cena, qui hoc Sacramentum sub utraque specie instituit: vrgent vsum Corinthiorum, atque adeo primitiae Ecclesiae, quae sub utraque communicabat laicos: vrgent praeterea verbum Christi, *Bibite ex hoc omnes*; ac rursus illud, *Hoc facite in meam commemorationem*, insuper verbum Domini apud Ioannem, *Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis*. Postremo dictum Apostoli est, Christum mandasse, ut hoc facerent in sui memoriam: quod ipse interpretatur de annuntianda morte Domini: sed mors non designatur, nec annuntiatur vnus speciei sumptione, maxime si solu-

corpus sumatur: nam si sanguis seorsum a corpore sumeretur, designaretur sanguis a corpore per mortem separatus. Hinc Apostolus de annuntianda Domini morte agens: *Quotiescumque, inquit, manducabitis panem hunc, & calicem biberis, mortem Domini annuntiabitis donec veniat*: ergo vtrumque; & edere, & bibere, requiritur ad mortem Domini annuntiandam. Praeterea subdit ibidem Apostolus, *Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat, & bibit indignus, iudicium sibi manducat, & bibit*. Haec sunt arma illa, quibus haeretici nos aggrediuntur, & quibus putant victoriam a se stare. Sed nos, ut quam sint infirma, euincamus, in primis ad institutionem Christi, qua Sacramentum in utraque specie fanciuit, & Apostolos sub utraque comunicauit, respondemus, Christi exemplum non habere vim obligandi nisi in his, in quibus voluit obligare. In multis autem, quae in illa cena gessit, manifeste noluit nos arctare: alioqui exemplo eius cogeremur ad communicandum in coenaculo grandi strato, & post cenam vesperi, & die tantum Iouis, & in numero solum duodecim: solis etiam viris communicare liceret Dominico corpori, quandoquidem Christus non nisi viris porrexit: & post cenam legalem, & manu fractum panem suscipere, vel porrigere. Deberemus etiam corpus sumere, antequam benedictione consecratur calix, ut Dominus in cena fecit; cum tamen modo Ecclesia vtrumque; vna gratiarum actione praemissa coficiat, & nulli sumat corpus, antequam sacratum sit calix. Et Graeci denique in azymo conficere obligarentur: ad quae tamen omnia nulla lege tenemur. Vnde Augustinus ad Ianuarium eleganter scripsit: *Saluator quod vehementius commendaret mysterij illius altitudinem, vltimum hoc voluit insingere cordibus; & memoria discipulorum, a quibus ad passionem digressurus erat. Et ideo non praecipit, quo deinceps ordine sumeretur; ut Apostolis, per quos Ecclesiam dispositurus erat, seruariet hunc locum*. Haec tenet illa. Quae confirmari videntur sententia Apostoli de ordine & ritu Eucharistiae percipiendae, dicentis, Ca-

Ibidem.

I. argumenti solutio.

In quibus Christi exemplum vim habet obligandi.

Luc. 22.

Eucharistiae ritus modo percipiendae diuersus ab Ecclesia primitiua.

Aurea verba Augustini. August. epistol. 118. c. 6. tom. 2.

1. Cor. 11.

Non ex epulis, sed legibus dicendum, vt docent Iurisperiti.

Matth. 26.

Schismaticae etiam sub vtraque specie communicantium ritus.

Ioan. 13.

Quis sit sensus eius verbi Domini in cena: Exemplum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, &c.

Matth. 11.

Ioan. 15.

Luc. 9.

Gregor. Gregorij di. cum: Omnis

tera autem cum venero, disponam. Sicut igitur Christi exemplo non cogimur ad imitandum illum in praedictis, ita neque in danda, nec in sumenda Eucharistia sub utraque specie. Recte docent Iurisperiti, non ex epulis, sed legibus iudicandum: & quae ab exemplo ducuntur argumenta, per locum fiunt a simili, quae non tam ad aliquid, de quo quaeritur, docendum, vel statuendum, quam ad id quod iam est statutum, & firmum, illustrandum a Dialecticis vtilia esse traduntur. Facile autem est, ut ea quae in multis sunt similia, in re quae discepratur, sint dissimilia. Ecce, in cena Christus panem fregit sanctum, & cuiilibet ante benedictionem calicis partem porrexit, & ex vno vasculo, imo ex eodem vino biberunt omnes: & tamen Ecclesia Catholica modo non frangit, sed vnum integrum Christi corpus sub forma parui panis post benedictum etiam calicem cuique distribuit, & etiam apud eos, qui schismaticae sub utraque specie comunicant, non bibunt omnes de eodem vasculo, imo nec de eodem vino. Neque verbum illud a Domino praemissum in cena, *Exemplum enim dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciat*; illud euincit: nam id Dominus non de ceremonia communionis, quae post aliquod temporis interuallum facta est, sed de ablutione tantum pedum iam facta dixit: & non iam de ipsa ablutionis ceremonia, quae a multis non fit, & sine peccato omititur, quam de humilitate erga fratrem, ex qua illa ceremonia perfici debet. Sic enim solet Dominus non proponere seipsum in exemplum imitationis in his, quae vel supra naturam sunt, vt sunt miracula, vel media, & indifferentia existunt, velut ceremonia, quas moderandas Ecclesia reliquit, sed in his tantum, quae per se bona sunt, & sanctificare hominem possunt. Hinc inquit, *Discite a me, quia mitis sum, & humilis corde*; &, *Hoc est praeeptum meum, vt diligatis inuicem, sicut ego dilexi vos*; &, *Si quis vult post me venire, abneget se metipsum, & tollat crucem suam quotidie, & sequatur me*. Nec obstat verbum Gregorij: *Omnis Christi actio nostra est instructio*: Nam etsi de qualibet Christi

actione doctrinam capiamus, non tamen omnia imitamur, quemadmodum nec Sanctos in omnibus. Quia igitur hoc, vel illo modo traderet Sacramentum Eucharistiae, vel suscipere, ad meram ceremoniam spectat, noluit in eo alios omnes suo exemplo adstringere: quin potius omnibus omnia factus, atque Ecclesiae arbitrio hoc relinquens, voluit ipse Dominus aliquos sub altera tantum specie communicare, vt discipulos duos euntes in Emmaus; quod videlicet indicaret, eundem Christi Spiritum esse in Ecclesia dispensante nunc vnus speciem calicis, nunc duas: vel vno, & eodem tempore in hac regione tradente vtramque; in alia vero alteram tantum: & ita vtriusque eius exemplo consolarentur: noluit tamen alterutros adstringere ad non parandum Ecclesiae in hac re. Quod si hoc Christi exemplum volumus aliquo modo vim habere obligandi: hoc tantum ad Sacerdotes, quales erant Apostoli, quando sumpserunt sanguinem, spectare admittimus. Nam porrecto sacro pane dictum est eis: *Hoc facite in meam commemorationem*: quo verbo, secundum concordem Patrum sententiam, designati sunt Sacerdotes, atque ita neque erant laici, neque agebant personam laicorum, quia illis non praecipitur vt rem sacram faciant, vt illis verbis praeeptum fuit. Sacerdotes igitur exemplo Christi arctabuntur ad vtramque speciem sumendam. Atque hoc secundum communem regulam, quia in hoc etiam multum valet arbitrium Ecclesiae, quae Sacerdotes sub vna tantum specie, & in poenam peccati, qua illos ad communionem laicam adegit, comunicare solet; & citra poenam, vt cum Sacerdotes non coficiunt, sed infirmi, vt reliqui comunicant. Graeci quoque per Quadragesimam praefecratis sine vsu calicis, & Latini in die Parasceues sola specie panis vtritur. Magis autem Haeretici Christum imitarentur, si se humiliarent & subderent prudentissimae matri Ecclesiae, & praeeptis eius, quemadmodum Christus matri suae, & Synagoga, ac praeeptis eius se subdidit. Haec sunt quae imitatione posebant; & non ista, de quibus litigant, cum ex illis salus non pendeat.

Christi actio nostra est instructio, quo modo verum sit.

Luc. 24.

Luc. 22. & 1. Cor. 11.

Sacerdotes quando sub vna tantum specie comunicant.

Luc. 3.

Melancthon quid de hac re scripserit, mēdax, & impius.

Christū duas simul species, panis scilicet, & vini nequaquam cōsecrauit.

Luc. 22. 1. Cor. 11.

Ibidem. II. ratio.

Deuter. 32.

III. ratio.

Iuris peritū regula.

Melancthon libro, De usu integri Sacramēti, vrget, Eucharistiā sub vtrāq; specie simul, & inseparabiliter fuisse à Christo institutam, atq; hoc ipso indicasse, vnaniquāq; speciem non esse integrum, & perfectum Sacramētum, sed partem tantum: ita vt cum panis, & vini species exhibentur, tū demū & corpus, & sanguis pariter pōngātur, quasi sub vna specie sine altera, neq; corpus, neq; sanguis Christi præbeantur, & illius testamentum, siue institutionem immutet, & dimidiatum Sacramentum donet, & Sacramenti dimidiator existat. Sed profecto falsum est, Dominum eodē actū simul, & eodem momento panem, & vinum consecrasse. Sed primò cōnantibus dedit corpus sub specie panis, deinde postea quam cōnatum est, testibus Luca, & Paulo, dedit calicem, & vniuscuiusq; speciei cōfectioni adhibuit hāc clausulam: Hoc facite in meam commemorationem: vt iisdem testantur. Deinde illud est exploratum, Dominum duas distinctas materias accepisse, id est, panem, & vinū, & duabus distinctis verborum formis consecrasse, ergo quilibet species ratione distincta materia, & distinctæ formæ distinctum est Sacramentum, & duobus distinctis temporibus, id est, cōnantibus, & post cōnam cōfectū. Corporis ergo cōsecratio, & distributio, quæ per aliquod tempus præcessit calicem, perfectum Dei opus fuit, Dei enim perfecta, non mutila, vel dimidiata sunt opera. Ad hęc cum post cuiuslibet speciei cōfectionem, & distributionem addiderit: Hoc facite in meam commemorationem, euidentem vtriusq; huius diuinæ actionis distinctionem ostendit: non enim illa verba post vtramq; speciem porreptam dixit, sed post quamlibet: ergo isti duo actus separati sunt, cum quilibet eorum suam propriā habeat determinationem. Sapienter enim Iuris consulti docent; In cunctis actibus & dispositionibus eos articulos, quorum quilibet habet suam propriam determinationem, & clausulam concludentem, pro separatis esse habendos. Voluit ergo Dñs hac distincta institutione, & distributione nobis indi-

care, futuris deinceps temporibus in Ecclesię potestate situm esse, vel vtrāq; vel alteram tantum speciem, si res ita posceret, dispensare. Et confirmatur hoc Patrum autoritate. Iulius em̄ I. in epistola ad Episcopos per Ægyptum, scribit (quod postea à III. Bracarenſi Concilio ad literā est repetitum) Illud verò quod pro complemento cōmunionis intinctam tradunt Eucharistiā populis, nec hoc prolatum ex Euangelio testimonium receperunt, vbi Apostolis corpus suum commendauit, & sanguinem. Seorsum enim panis, & seorsum calicis commendatio memoratur. Et Bernardus sermone, in cœna Domini: Cū adhuc cœnaretur, inquit, à cœna surrexit, discipulorum pedes Dominus vniuersorū lauit, dehinc ad mensam regressus ordinat sacrificium corporis, & sanguinis sui, seorsum panem, seorsum tradens & vinū. Hęc ille. Hoc autem facto aperte significare voluit Dominus quamlibet speciem Sacramenti totum Christum, & tantundem sub altera, quantum sub vtrāq; ad fructum participandū comprehendī, integrumq; esse spirituale alimentum. Idem Bernardus ad Guidonem Abbatem de Tribus Fōtibus, qui celebrādo, negligentia Diaconorum, acceperat meram aquam in calice sine vino: qui rursus super partem hostiæ consecratæ proiecit vinum cōmune, & ita compleuit Sacramētum, putans se bene facere, & defectū supplere: scripsit tamē ea de re ad Bernardum: qui respondendo asserit eum bene fecisse, quia illud vinum etsi nō ex propria consecratione, tamen ex tactu hostiæ sacrum fuit, non ita tamen vt intelligas verum fuisse sanguinem, seu consecratum: vel quod ab illo loco: Simili modo posteaquam cōnatum est, repetenda erat illi Missa. Et adfert Bernardus hanc rationem: Neque enim dubitauerim de corpore iam consecrato: qui vtrique iuxta ritū Ecclesiæ didici ab ipsa, quod & ipsa accepit à Domino; panē scilicet, ac vinum & simul apponere; non simul tamen ex his sacra conficere. Cū ergo prius de pane corpus, quam de vino sanguis more Ecclesiastico conficiatur: si per obliuionem tardius qđ posterius sacramdum est apponatur: non video quid sacris-

Parrum testi monia. Iulius I. epistol. 1. de c. 7. & de consecr. dist. 2. cap. cum omne. Concil. Bracarenſ. III. can. 1. B. Bernard.

Ioan. 13.

Idem epist. 69.

Luc. 3.

Eucharistię symbola nequaquam simul, & eodē tempore, sed successiue olim tradita fuisse. Exod. 16. Infra. 17.

1. Cor. 10.

Sap. 16.

Rupert. li. 6. in Ioan.

II. argumenti solutio ab exemplo Ecclesię primitiue. 1. Cor. 11.

1. Cor. 11.

præcedentibus tarditas possit præripere consequentium: Puto enim quod si Domino post factum de panē suum corpus vini consecrationem placuisset aliquādiu intermittere, aut certe penitus ommittere, nihilominus corpus mansisset quod fecerat: nec factis faciēda præscriberent. Nec nego, panem, & vinum aqua quidem mixtum simul debere appōni, quin potius assero haud aliter debere fieri, sed aliud est, culpā negligentiam, aliud, negare efficaciam. Aliud inquam est quod causamur non bene quippiam fieri, & aliud, quod mentimur nec fieri. Hęc ille. Postest ergo vna species cōserari sine alia atque distingui: vt merito Ecclesia in Collectis, quæ ad communionem dicuntur, consecrata illa diuina munera toties in plurali Sacramenta cœlestia, diuina subsidia, & sacra munera, ac mysteria vocet. In Veteri quoque Testamento, manna, typus Corporis Domini, & aqua de petra educta, typus sanguinis eius, vt Apostolus testatur, non simul fuerunt exhibita. Nam longè antè dedit manna, & postea intercedente tempore aquam de petra: & in qualibet specie venturum Christum integrum, & indistractum fide spirituali perceperunt. In manna enim erat omnē delectamentum, & omnis saporis suauitas, vt ait Salomon: in aqua spiritali eos consequente, etiam Christum spiritu sumpserunt, & aqua consequebatur eos per viam, vt ait Rupertus, vel pro voluntate eorum satiabat. Impleuit autem Christus has figuras: & non simul, sed separatim vtramque speciem dedit, & in vtraque se ipsum integrum, & totum porrexit, & vtrumque fructum communicanti sub vna, atq; sub duabus contulit.

Ad secundum argumentum, de usu Ecclesiæ Corinthiorum, qui sub vtraque communicabant, vt docet Paulus: Et fulcitur hoc exemplum: nam videtur quod mandatum Pauli haberent; imò Domini ab Apostolo traditum; sic enim ait: Ego enim accepi à Domino quod & tradidi vobis, &c. Cū ergo hoc Corinthij ex præcepto Apostoli facerent, videtur quod eodem alij ad id teneantur, quemadmo-

dum ad alia præcepta Corinthijs tradita arctantur. Respondemus, eo admisso, quod Corinthij sub vtraque specie communicarent, negamus tamē eorū motū alios obligare: quia hæc res cum ad ritum & ceremonias spectet, & varia Ecclesię varios, & peculiare ritus habere possint, certè vna alteram suo exemplo nō valet obligare. Quod verò additur de præcepto, vel traditione Domini, falsum est quod illa traditio de ritu communionis, quem debebat seruare Corinthij, à Domino fuerit profecta, sed de ijs tantum quæ gessit vel dixit in cœna. Vt ergo ex verbis Matthæi, & aliorum Euangelistarum non euincitur vtriusq; speciei sumpcionem de iure diuino: laicis esse necessariam, ita neq; ex verbis Apostoli. Quod si contendas saltem ex Euangelistis probari institutam à Christo Eucharistiā sub vtraque specie: Respondemus, nequaquam nos inficiari, institutam fuisse à Christo in vtraque specie Eucharistiā: sed multa sunt quæ Dominus instituit, vel verbo, vel facto suo, ad quæ tamen nos cogere nō voluit. Nam Matrimonium, & Ordo sacer, & consilia Evangelica quis negare valeat esse instituta Christi? verum ad illa non arctauit nos, sed liberos nos reliquit ad profitenda consilia Euangelica, vel nō profitenda: in nobis sitū est cōciliare matrimoniū, aut promoueri ad ordines sacros, si volumus. Institutū est à Deo vinum, vt potus sit hominum; nec tamē omnibus præceptū vt vinū bibāt. Institutū fuit à Deo, vt offerrentur Dei Sacerdotibus primitiæ vini, vtiq; in potu eorū; nec tamen necesse erat vinū bibere. Cū omni etiā vitima præcipitur à Deo offerri certā similitudine, & vini mensurā; nō tamē præceptum, vt omnis qui de sacrificio ederet, etiam de vino gustaret. Adhuc in vniuersum hoc videtur verū, quod illa quæ Dominus per se instituit, inuariabili in Ecclesia Dei existunt, vt sunt præcepta moralia, articuli Fidei, & spectantia ad substantiam Sacramentorum: alia verò, quæ temporis decursu mutanda erant, vt sunt præcepta positiua, & ritus Sacramentorum minime essentialia, Dominus per se nequa-

Ad illud obiectum: Christus Eucharistiā instituit sub vtraque specie, illam igitur Ecclesiæ arctare credet.

Num. 18.

Infra. 28.

Inter præcepta, siue instituta Christi, & illa Apostolorum, & Ecclesię, quæ sit differentia.

quam instituit: nam aliàs talia ad ius Diuinum pertinerent, & immutari non possent, sed Spiritus sanctus hæc per Apostolos, & alios maiores Ecclesie constituit. Et in hoc genere est ritus ille communicandi sub vna, vel sub duabus speciebus: propterea ab Ecclesia variatus est, & variari potest, sicut alia humana præcepta; ideo à Christo nõ est institutus. Quanquam verò darentur ab Apostolo fuisse traditum illam ritum: cum tamen merè positius sit; potuisset Ecclesia illum mutare: quia Ecclesia habet eundem spiritum, & eandem potestatem cum Paulo.

Ad tertiam obiectionem, de more primitiue Ecclesie porrigētis sub duabus speciebus, & in qua quia maior erat copia spiritus, magis propterea videtur imitanda, quam Ecclesia, quæ per trecentos annos præsentem præcessit: Respondemus, primitiuam illà Ecclesiam nõ ita Eucharistiam sub bina specie dispensasse, quin aliquando certis de causis, & opportunitatibus sub altera tantum traderet: nec probabitur vnamquam, veterem illam Ecclesiam, tantquam præcepto Christi mandatam illam consuetudinem de duplici specie obseruasse. Vnde fit, vt & Ecclesia nostra primitiuam imitetur, etiãdum vnã tantum laicis porrigit speciem. Quod si illam non imitatur in publico, & communi ritu, minimè est incõueniens: tum quia illud exemplum, præsertim in huiusmodi, multo minus habet vim obligandi quam illud Christi: tum quia minimè est indecorum, variato statu Ecclesie, & variatis temporibus, variari leges positiuas, & ritus: qui licet sint diuersi à prioribus, possunt esse tamen tam conuenientes suo tempori, quam illi suo fuerunt.

Quod verò attinet ad tempora, triplicem in cœtu Christiano statum Nicolaus de Cussa Cardinalis perpedit: feruentis nimirum, calidæ, & frigentis. Initio enim fuit Ecclesia ad effundendum pro Christo sanguinem feruens, & tunc data est illi vtraque species, vt sanguinè Dñi bibens, sanguinè suum pro illo alacriter funderet, vt docet Cypria. in epist. ad Cornel. Papam: cu

ius Cypriani mens eo loco non erat probare, vt daretur denuò vtraque species, quibus imminēbat tyrannorum persecutio: sed quia lapsi erāt in Fidei confessione, asserit illos propter persecutionem imminētem citius esse ad communionē admittendos, quã alioqui fuissent admissi. Hæc autē cõmunio sub vtraque specie: iã antea in illis regionibus laicis dari solita erat, neque ad illam de integro dandam hortatur; sed vsitatum sanguinis potum ad sanguinis effusionem impendentem accommodat. In sequenti statu Ecclesia fuit calida, licet non ita feruens, & tunc nõ dabatur bina species, sed panis sanguine infusus, vt ex quibusdam veterum Patrum sententijs, concilijsq; potest colligi. Tertius status est Ecclesie frigentis, ac tepidæ, & in ea tantum altera species, panis scilicet, sine infusione sanguinis laicis dispensatur. Autoritas ergo Ecclesie non est in sapientia hominum posita, vt quæretur antiquitas, quæ semper visa est sapientia præcellere; sed in interno afflatu, & eruditione Spiritus sancti, qui nunquam Ecclesie suæ deesse potest. Quod si illi innituntur auctoritati Ecclesie, cur nõ aduertunt eandem esse præsentis, aut futuræ auctoritatem atque olim fuit? Et ideo his molestis hominibus rectè possemus obijcere cum Apostolo: *Nostalem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei.*

Præter hæc tria exempla Christi, & Ecclesie primitiue, atque Ecclesie Corinthiorum, obijciunt contra nos verba Christi. Ad quartum igitur, quo proponitur illud verbum: *Bibite ex hoc omnes*: respondemus, sermonem Christi ad Discipulos præsentem tantum, ad literam, fuisse directum; & ideo in eadem cœna, & nocte fuisse impletum, sicut illud præceptum: *Ite in Castellum quod contra vos est, & statim inuenietis asinam alligatam, & pullum cum ea: soluite, & adducite mihi*; & illud: *Colligite qua superauerunt fragmenta, ne pereant*: nam virtusque, vt habet textus, fuit statim per Apostolos impletum: ita etiam præceptum bibendi. Iuxta pleniorē autē sensum, quo solet Dñs in vno aliquo cæteros alloqui successores: vt agēs cum Petro,

Alter status.

Tertius.

Ecclesie auctoritas vnde pendeat.

1. Cor. 11.

III. argumenti solutio ex illis verbis Domini: *Bibite ex hoc omnes.* Matth. 26.

Matth. 21.

Ioan. 6. Verba illa: *Bibite ex hoc omnes*: vti ad solos Sacerdotes pertinent.

Matth. 16. & Ioan. 21.

loquitur

Ecclesia non minorem potestatem habet, quam Apostolus Paulus.

III. argumenti solutio. Cur olim in Ecclesia primitiua fideles sub vtraque communicarent.

Quibus de causis ea nostra Ecclesia nequaquam retinuerit.

Nicolaus Cussanus.

Triplicem in Ecclesia Dei status, & qui nam ille. Cyprian. epist. 2. li. 1. initio.

Mat. 14.

1. Cor. 11. Roffensis martyris ponderatio huius dicti: *Quotiescunque biberitis, &c.*

Verba Imperatiui modi in Scripturis non semper continent præceptum, eorumque varius usus.

Matth. 18. Infra 19. Gen. 1. & seq.

Mat. 10. Luc. 22. Ioan. 22. Supra 21.

Cur Dominus corpus suum tradidit pro Apostolis, non dixit, *Accipite & comedite* ex hoc omnes: sicut de sanguine dixit.

loquitur omnibus Pontificibus, quia officium perpetuum, & non personale privilegium instituebat: iuxta hunc, inquam, sensum admitti potest in Apostolis, quos tunc creauit presbyteros, ad omnes eorum in officio successores verba fecisse, de quibus etiam illud quotidie impletur, & in iudicio tandem perfectè erit impletum: *Biberunt ex illo omnes.* Nec ad hoc præstandum adstringuntur omnes Sacerdotes, nisi tantum qui celebrant. Vnde Paulus dixit: *Hoc facite in meam commemorationem.* Vbi, vt ponderat Ioannes Roffensis, propterea dixit: *Quotiescunque biberitis*, quia præceptum de bibendo calice, non est absolutum, sicut præceptum manducandi corpus, cui non additur conditio. Est ergo præceptum sub conditione traditum; vt qui bibituri sunt de calice, bibant in Domini memoriam. Verba etiam Imperatiui modi non semper continent præceptum, cuius omissione homo fiat peccati reus. Illis enim interdum precamur, vt: *Miserere mei Deus*, & *Patientiam habe in me*: aliquando cõsulimus, & cohortamur, vt: *Vende omnia quæ habes, & da pauperibus.* Sæpe etiam ordinatione Dei citra infusionem significamus, vt cum dicitur: *Fiat lux. Crescite, & multiplicamini: Sinite paruulos venire ad me. Confirma fratres tuos, & pasce oues meas.* Sæpe designant voluntatem donandi, vel donatione ipsam potius, vt cum dicitur: *Accipite spiritum sanctum*, quæ porrigentis potius, quã præcipientis sunt Imperatiua.

Quod verò in distributione calicis Dominus dixerit: *Bibite ex hoc omnes*, in panis verò dispensatione in Evangelio non dixit, nisi: *Accipite, & comedite* (et si Ecclesia adiungat: *Ex hoc omnes*) illud fuit in causa, quod panem in duodecim partes diuiserit, ac vt quisque suam partem acciperet, proponerit: at poculum vnum porrexerit, à se prius benedictum, & degustatum: voluitque vt modestè quisque hauriret, vt posset omnibus duodecim sufficere. Quod si quisquam pertinacius contendat, verbum, *Bibite ex hoc omnes*, dictum esse ad omnes laicos fideles, præterquam quod absurdum est, præceptum ea nocte factum,

ad omnes qui non erant præsentem, aut necdum erant in rerum natura, cogitur ad eosdem esse dictum confiteri: *Hoc facite in meam commemorationem*; atque ita omnes laici essent verbo Christi Sacerdotes instituti: quod esset longè ab omni prudentia, & ratione semotum. Vt merito in eos Aeneas Silvius scripserit in libro de origine Bohemorum, visa infirmitate argumenti ex illo verbo Domini sumpti, omnino locum illum deseruisse, & testimonio verborum Domini apud Ioannem: *Nisi manducaueritis, &c. & biberitis, &c.* nixos fuisse.

Ad quintum, in quo vrgēt verbum: *Hoc facite in meam commemorationem*: quod vt Xps instituit, & porrexit sub duabus, ita & Sacerdotes debet sub duabus facere, & sub duabus porrigere, & alij sub duabus sumere. Dicendum est, quod etsi Dñs Sacramenta non solum in rem, & vtilitatē duodecim Apostolorum, & eorum, qui illis erāt legitime successuri, instituerit, sed generatim in omnium Christianorum sempiternam salutem: tamen solos Apostolos, & eorum successores voluit esse peculiare ministros, & cõsectores Sacramentorum suorum, vt ipsius vice diuino, & omnipotentis verbo panem sanctificet, & offerat, & prudenter administrant: atque vt non solum illa diuinã, quæ ibi continetur, integrè obtineant, sed etiã fideles nõ nisi pie, & religiose in salutem, ex ipsorum manibus Sacramenta percipiant. Atque hæc est causa, cur tres priores Euangelistæ Dñm solum cum duodecim Apostolis discubuisse referunt, & non cum alij discipulis: & ideo nullus præter Apostolos hæc benedicendi Eucharistiã potestatem accepit, & illos, qui eis legitime ordinatione succedunt: vt tradit Clemens in lib. constituto. Apostolic. Chrys. li. 6. de Sacerdoti. Bernar. ser. in cœna Domini, qui incipit: *Panem Angelorum.* Quando etiã de dit potestatem remittendi peccata apud Ioannem, solum Apostoli erant congregati: sicut ergo non omnium est prædicare vel baptizare, vel pascere, ita nec peccata dimittere, aut cõficere Eucharistiã, sed ad solos legitimos ministros, Sa-

Aeneas Sylvius li. de origine Bohemorum cap. 35.

Ioan. 6.

Quinta obiectionis solutio.

Luc. 22. & 1. Cor. 11.

Ad cœnam agni Paschalis à Dño cur Apostoli tantum admissi, non alij sunt.

Clem. Rom. lib. 8. c. vlt. constitutio.

Apostolic. Chrys. li. 6. de Sacerdoti. tom. 5.

Ambros. li. de dignitate Sacerdotali, c. 1. to. 4.

Bernar. Ioan. 20.

cerdotes scilicet, & Episcopos spectat, Cum igitur illis verbis potius facultatem tradiderit consecrandi, offerendi, & dispensandi Eucharistiam: nullo aliud ius laici ex his verbis, Hoc facite in meam commemorationem, habere possunt, quam ut à Sacerdotibus sacrificantibus pie ac deuotè petant, & accipiant Eucharistiam, quacumq; ratione illis placuerit porrigere, siue speciem vtramque, siue alteram. Nam in mandatis quæ dantur, nil refert quid ex æquipollentibus fiat, nec interest num mandatum hoc modo, vel breuiori compedio fiat, dum modò idem sequatur effectus: nec tam anxie de via, quam de meta cogitandum est. Debet enim esse dispensator fidelis, & prudens. Ideò mandatum non tam ad externas tritici, & vini species porrigendas, quas huius Sacramenti corticem, & fursurem Bernardus super Cantica vocat, quam ad rem ipsam contentam sub speciebus, quæ integra est sub altera specie, referendum est. Et Dominus magis docet respiciendum ad finem, & scopum huius mandati, quam ad ipsa verba: hinc inquit, Sabbatum propter hominem factum est, & non homo propter Sabbatum: & tamen Dominus in eo præcepit Paralytico grabatum portare. Sunt igitur duo Domini præcepta, alterum post consecratum, & porrectum panem, absolutum quidem, & nulli conditioni innitens: Hoc facite in meam commemorationem, hoc scilicet quod ego feci, facite etiam vos; aut hoc quod nunc fecistis, facite postea in mei memoriam: aut potius vtrumque demonstrat, quasi dicat, Hoc quod iam fecimus, facite & vos postea in meam commemorationem. Et ex ea parte, qua pro nomen demonstrat, quod fecerunt Apostoli qui ederant, & sumptum pertinet ad omnes, & ita interpretatur Apostolus, dum ad Corinthios scribens, ait: *Quotiescunque enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis*: quod dixit, explicando illa verba: *Hoc facite quotiescunque bibetis, in meam commemorationem.* Idcirco v-

sus est coniunctione causali, Enim, & ita explicant Patres aliqui, ut Basilius in moralibus: *Quia ratio, quamobrem corpus Domini manducari, & sanguis bibi debeat, commemoratio sit obedientia Domini vsq; ad mortem: ut qui viuunt, iam non sibi viuunt, sed ei, qui pro ipsis mortuus sit, & resurrexit.* Quod dictum probat ex verbis Dñi: *Hoc facite in meam commemorationem.* Cyrillus quoq; in Ioannem: *Quod mystica benedictionis communitio, resurrectionis Christi quadam confessio est, verbis ipsius probatur. Fractum enim panem distribuere, dicens, Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur in remissionem peccatorum: Hoc facite in meam commemorationem. Participati igitur mysterij vera quadam confessio, & commemoratio est, quod propter nos, & pro nobis Dominus & mortuus sit, & reuixerit, & diuina nos benedictione propter hoc replet.* Ecce quomodo Basilius, & Cyrillus sub verbo, *Facere*, sumptionem Sacramenti comprehendunt: quatenus verò pronomen, Hoc, demonstrat, quod Christus fecerat, id est, benedicere, & offerre, ad Apostolos, & eorum in Sacerdotio successores tantum illud præceptum spectat. Quare B. Thomas tercia parte, ex eo verbo probat, iure diuino Christianis adultæ ætatis præceptam Eucharistiæ sumptionem. Et idem ex eodem verbo probat datam esse potestatem Apostolis consecrandi Eucharistiam. Alterum præceptum post sacratum, & exhibitum calicem fuit à Beato Paulo indicatum: conditionatum tamen: *Hoc facite, quotiescunque bibetis, in meam commemorationem*: quo verbo non absolute iubetur bibitio de calice; sed præcipitur, ut dum bibitur, eius memoria recolatur. Et simile olim fuit de esu agni, qui simpliciter omnibus præceptus fuit: at bibere vinum in cœna agni, licebat quidem volenti, & quidam sumebat, sicut ex ipsa cœna Domini nouissima colligi potest: præceptum tamen Dñi nõ erat. Alioqui Rechabita à vino penitus abstinentes, & ob id à Domino laudati, grauius peccassent, & non licuisset alicui esse Nazareum perpetuo, quia perpetuam vini abstinentiam pro-

Basil. in moralibus. regu. 21. cap. 3. tom. 2. Philip. 2.

2. Cor. 5. Cyril. li. 12. in Ioan. ca. 58. prope initium to. 1.

Luc. 22. & 1. Cor. 11.

B. Thom. 3. p. q. 80. art. 11. to. 12. Idem ibidè q. 82. ar. 1.

1. Cor. 11.

Exo. 12. & seq.

Rechabitarum abstinentia. Ierem. 35.

In mandatis quid solù requiritur ut fiat.

Eucharistiæ species, panis scilicet, & vini, quid Bernardus. Bernar. ser. 33. super Cantica, ante medium.

Mar. 2.

Ioan. 5.

1. Cor. 11.

Cur laicis minime præcui bi debuerit sanguinis Christi communitatio.

II. ratio.

III. ratio.

III. & vltima.

1. Cor. 1.

His verbis: Hoc facite, quotiescunque bibetis, in meam commemorationem: duo obseruanda sunt.

1. Cor. 11.

mittebant: quod tamen ex historia Sâsonis, & Iacobi fratris Domini falsum esse constat. Cur autè nõ perinde præcepit bibere de calice, atq; edere de pane sanctificato, non caret ratione. Primò, quia non conueniebat sub specie vini, sanguinis Dñi sumptionem tanquam necessariam præscribi ad vitam nostram spiritualem, & corporalem futuri seculi alendam. Ex vino enim nõ intelligitur, quòd, ut viuam^o spiritua liter, egemus Domini sanguine, quia plurimi homines corporalem vitam, & sanam, & robustam absque vini esu ducunt: at omnes intelligunt, neminè absq; pane vitæ corporis sustinere posse. Deinde, quia Christus solet Sacramenta sua, quæ tanquã necessaria præcipit, in rebus obuijs, & quibus communiter homines vtuntur, commèdare, ut baptismum in aqua: at vinum in plerisq; locis nõ nisi cum difficultate magna, & à diuitibus habetur, & habitum conseruatur, ut in omnibus Aquilonaribus populis, qui ferè sunt innumeri, & possent putare se curæ Deo non fuisse, aut sua nulla culpa tãto Sacramento priuatos fuisse. Tertio accedit, quòd defectu naturæ plurimi abstemij sunt, à vino omnino abhorrentes: qui etiam à Christo viderentur neglecti. Ut omittam quod in tanta populorum, puerorum, mulierularum, & senum turba ob inconsideratã sumptionem, periculum ingens esset effusionis. Ob quas rationes, quæ magni ponderis sunt, Christus Dei Sapiencia non præscripsit bibere de calice absolute, sed ut, dum biberent, præcepit, ut in eius memoriam biberent.

In verbis ergo Domini, quæ dato calice dixisse Dñm docet Paulus: *Hoc facite, quotiescunque bibetis, in meam commemorationem*, Hoc, refert tantum bibitionem: & verbo, *facite in mei memoriam*, bibitioni modus præscribitur. Paulus namq; ex verbis Domini decerpserat quod suo proposito seruièbat, ad detestandam indignam Corinthiorum communionem, qua in profana mensa saturi, vel ebrij neglecto pauperum pudore sine elemosynis, & absq; sui probatione tremendis mysterijs communicabant: de consecratione ve-

ro, vel oblatione, quia in eam abusus non irreperant, nihil tradit. Et si ergo in mensa Dominica exhiberetur calix: volentes tamen (qui abstemij essent) religiose abstinebant. Non enim cum inuitati sumus, omnia fercula proposita degustamus, & à vino sæpè abstinemus. Tèpore Cypriani, ut ipse docet, quidam baptismum sola asperzione aquæ collatù, non immersione, ceu mutilum, & mancum, quod ad ipsam speciem à Christo institutam artinet, impugnarunt: nec deerat ratio verbi Gregori *Baptismus*, siue *Baptismus*, quod immergere, non aspergere, vel intingere significat, & verbum Christi: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, & ratio ex Pauli verbis ad Romanos sumpta, in qua per immersionem, Christi mortem, & passionem; per emersionem, resurrectionem significari docet: & tamen Cyprianus illos ita sentientes impugnat, & sufficientem ad salutem, docet esse baptismum per asperionem collatum; etiam si externus baptismus à Domino institutus, nõ exactè, & integrè celebretur, eo quòd sic baptizati æquè à vexatione, ac impugnatione dæmonis liberètur, sicut baptizati per immersionem. Canon Apostolorum 49. mandat Episcopo, & Presbytero trina immersione baptizare; aliàs gradu deponatur. Tertullianus libro aduersus Praxeam, post medium: *Nouissimè, inquit, mandans ut tingerent in Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum: nam nec semel, sed ter ad singula nomina in personis singulas tingimur.* Et alibi: *Dehinc ter mergitamur, amplius aliquid respondentis quàm Dominus in Euangelio deterrinauit.* Idem docent Ambrosius, Aug. & Pelagius Papa ad Gaudentium Episcopum, vbi asserit hoc esse præceptum Euangelicum, atque hoc ad asserendam fidem Trinitatis contra Iudæos, & Sabellianos. Tamen satis esse vnam immersionem docet Gregorius Magnus epistola ad Leandrum, & Concilium Toletanum III. ut significetur vnitas Deitatis & substantiæ contra Arrianos. Vides igitur, quomodo Ecclesiæ praxis tradat veram intelligentiam, & obseruationem institutorum Christi.*

Mos coniuuorum laudabilis.

Cyprian. li. 4. epist. 7.

Baptismus sola potest asperione conferrì, secundum Cyprianum, & alios. Ioan. 3. Rom. 6.

Terull. Idem lib. de corona militis, prope initium. Ambros. li. 2. de Sacramen. cap. 7. to. 4. à medio. Aug. ho. 4. Pelag. Papa de consec. dist. 4. cap. multi sunt. Grego. li. 1. Regist. epist. 41. tom. 2. Concil. Toletan. III. cap. 5.

Solutio texti argumēti ex verbis Ioannis: Nisi biberitis sanguinem Filij hominis, &c. Lib. 8.

II. solutio.

Explicatur locus Ioannis: Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, &c.

Ioan. 13.

Manducatio ferina quae fit. Ioan. 6.

Ad sextum, in quo vrgēt verba Domini: Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius sanguinem, &c. fulsime disputatum fuit praecedēti libro, ad quem lectorem veri studiosū & cupidum mittimus. Hic tamen ne nihil dicere videamur, breuissimē, & clarissimē resoluitur hic locus, & nihil habent ex illo haeretici, quo vtramque speciem stabilire valeant. Nam vno sensu Lutherus, Oecolapadius, & caeteri haeticorum nostri seculi ante signani asserunt, contentioseq; decertant, nullum extare in toto illo capite verbum, quod necessario ad Sacramentum Eucharistiae referendū sit. Quare si hoc verum est, nullius erit poderis, aut roboris argumētum ex verbis huius loci desumptū. Deinde validē respōdetur, eo etiam dato, quod in multis sentētijs eius capitū manifestē Dominus loquatur de Sacramento Eucharistiae, vt superiori libro, cū in illud caput commentaremur, restatum, & comprobatum ferē ad farietatem reliquimus; quod hic repetere, esset actū agere; adhuc illis verbis non praecipere, vtramq; speciem esse necessario suscipiendam, sed vel alteram, vel vtramq; prout Ecclesia ministraverit. Quod vt apertius ostendā, praemitto, in praedictis Christi verbis non fieri mentionem de manducatione vel ferina, quam intelligebant Capharnaitae, vel purē Sacramentali, quam facit peccator accedens ad hoc Sacramentum, & quam fecit Iudas, si participauit corpori, & sanguini Domini, vt multi Patres Catholici tradunt, siue illam contingat sub vna specie, siue sub duabus celebrari, siue à laico, siue à Sacerdote. Neq; loquitur de manducatione purē spirituali, vt necessarium sit, his modis edēdi exclusis, intelligi de esu spirituali in Sacramento, siue sub duabus, siue sub vna specie ab Ecclesia ministrato. Declaro breuiter, & sigillatim ppter rudiores, & minus capaces, singulas has manducationes. Manducatio ferina illa est, quam in carnibus arietinis, siue bouinis, seu ouinis facim⁹, & quam sibi fingebāt rudes Capharnaitae: at illa foeda erat, & propria anthropophagorum, & impossibilis. Nam Christi

stus à paucis hoc modo māducatus vniuersis mundi hominibus non sufficeret: hanc ille reiecit, cū dixit, Spiritus est qui viuificat, caro nō prodest quicquam. Manducatio purē Sacramentalis est illa, qua quis sine spiritu fidei ac dilectionis ad hoc Sacramentū accedit, indignē manducans, & bibens corpus, & sanguinem Domini. Hae autē perinde fieri potest in vna atq; in duabus speciebus. De hac autē non loquitur Dominus, quia purē Sacramentalis non confert vitam, quam tamen Dñs ponit facere sui māducationē, & vitā aeternam, & in ipso mansionem, & corporum resurrectionē praestare. Igitur purus esus Sacramenti in vna, vel duabus, non est ille esus, quem hīc Dominus cōmendat, atq; exigit. Tertio, minus intelligi potest de purē spirituali, id est, quae nullam habeat relationē ad Sacramentum, siue actu, siue voto susceptum: quia tunc vniuersi Patres falsi essent, Ecclesiamq; suis expositionib⁹ & commentarijs seduxissent, qui has Domini sententias in illo capite contentas ad Eucharistiam referunt, & referendas esse necessario docent, & ad haereses expugnandas eius capitū verbis de Eucharistia intellectis vsi sunt. Exclusis igitur illis tribus manducandi modis, superest tantū, vt de manducatione spirituali, quae in fidei, & dilectionis spiritu consistit, & in hoc Sacramento actu, vel voto suscepto exerceri potest, & nō minus in vna, quam in duabus speciebus intelligatur. Est enim spiritualis manducatio huius Sacramenti, non sumere speciem panis; sicut nec bibitio spiritualis huius Sacramēti est, sumere speciem vini: quia vt haec est bibitio Sacramentalis, ita illa māducatio Sacramentalis. Sacerdos etiam fructuose bibens calicem Domini, sine dubio spiritualiter manducat, quia ipse manet in Christo, & Christi⁹ in eo. Laicus quoque dignē manducās speciem panis, etiam spiritualiter bibit, ob delectationem, & recreationē spirituales, quā percipit. Manducatio ergo, & bibitio spiritualis, nō est referenda ad ipsas species Sacramēti, sed ad ipsum spiritum exercentem actum fidei, & dilectionis in qualibet specie Sacra-

Ibidem.

Quae verō manducatio purē Sacramentalis.

Ibidem.

Manducatio purē spiritualis.

Verba proposita: Nisi manducaueritis, & biberitis, &c. qua de sola manducatione, & bibitione, & bibitione spirituali accipienda sint.

Laicus dignē manducans corpus Domini, idem etiā vt bibat sanguinē eius.

Quare Christus non dixerit: Nisi manducaueritis panem Filij hominis, & biberitis eius calicem, &c. Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22. 1. Cor. 10. &c. 11.

Cur idē Dominus non dixerit: Nisi porrexeritis panē, & propinaueritis calicem: sed Si manducaueritis, &c.

Ioan. 3.

Manducationem, & bibitionem spirituales in so-

menti, nam in qualibet manducat, & bibit spiritualiter. Etsi enim in qualibet specie non sit cibus, & potus Sacramentalis, sicut nec corporeus: est tamen māducatio, & bibitio spiritualis, si rectē sumatur. Quare Dominus in hac sententia prudenter abstinuit à verbis Panis, & Calicis, quibus significatur Eucharistia in duplici specie iuxta tres Euangelistas, & B. Paulum; & tantū dixit: Nisi manducaueritis carnem, & biberitis sanguinem: quod videret per illa induci necessitatem vtriusque speciei sumendae cum fide viuā. Per haec autem reliquit libertatem Ecclesiae vt vtriusque modo faciendi, prout Spiritus sanctus afflatu suo pastoribus Ecclesiae pro locis & temporibus significaret, vt fecit: nam & alteram tantū, & vtramque porrexit, & porrigendo siue vnam, siue duas, vtriusque modo inuenitur manducatio, & bibitio spiritualis, quae vitam confert, & salutem parit sempiternam. Consulto etiam non dixerit: Nisi porrexeritis panem, & propinaueritis calicem, non habebitis vitam in vobis; ne Sacerdotes ad vtramque speciem dispensandā obligaret. Nec his contradicit, quia ex praedicto sensu manifestē sequitur, quod non possit quis seruari sine actuali cōmunionē, quia dictum est manducare carnem, & bibere sanguinem, esse spiritum, & dilectione sumere ipsam Eucharistiam siue in vna, siue in duabus speciebus: dicimus enim id nō sequi. Nam vt Dominus cū dixit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest videre Regnum Dei, verū dixit, quia cōmunis regula ita habet, quauis contingat aliquem sine baptismo seruari, non tamē sine voto, vel voluntate baptismi: ita necessariū est Sacramentum actu suscipere, quomodoque ab Ecclesia porrigitur: & hoc ferē fit. In necessitate tamen aliqua satis esset votum communionis, & tunc non derogatur veritati legū, & enuntiationum, quae vniuersales regulas tradunt, & vt plurimum loquuntur. Neque rursus mireris, manducationem, & bibitionem spirituales posse contingere, vel in sola specie panis,

vel in sola specie vini: quia Scriptura Leuitici sanguinem omnis animalis prohibet sumi in cibum; Omnis, inquit, anima, quae ederit sanguinem, peribit de populis suis: & tamen cōstat, sanguinem potius sumi in potum, quā in escam. Et Cyprianus serm. de cōna Domini, in initio: Manducauerant, inquit (scilicet maiores nostri) & biberant de eodem pane secundum formam visibilem: at quomodo bibere poterant panem tres manna, cū proprie non esset potus, sed esca? intelligo autem, quod spiritualiter in manna manducabant; & bibeant. Augustinus in Psalmum, 33. asserit, nos māducando Crucifixum, & bibendo, illuminari: & Deus in caelesti visus patris, dicitur cibus, & potus, nimirum spiritualis, pariens spiritualiter effectus cibi, & potus, iuxta illud: Qui edunt me, adhuc esurient: & qui bibunt me, adhuc sitient. Et iterum Dominus: Ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus, regnum, vt edatis, & bibatis super mensam meam in regno meo. Sicut igitur Christus visus, & lumine gloriae apprehensus, spirituales nobis escam, & potionem praebet; ita idē sub qualibet specie contentus, spirituales nobis pastum praestat, & potum. Hinc Eusebius Emisenus ad spiritum respiciens, ait: Sacram Dei tui corpus, & sanguinem fide respice, honore mirare, mentem haustu interiore assume. Et Augustinus: Illud, inquit, manducare refici est: sed sic reficeris, vt non deficiat vnde reficeris. Illud bibere, quid est, nisi viuere? Manduca vi tam, bibe vitam, habebis vitam, & integra est vita. Haec ille. Ad septimum de verbis Pauli, & morte Domini annuntianda, respondemus, Christum apertē docuisse contrarium, nempe esu corporis solius annuntiari mortem Domini, cū dixit post exhibitum corpus: Hoc facite in meam commemorationem: ergo non minus per corpus, quā per sanguinem, Christi recolitur memoria. Vnde Paulus, cū dixit post illa verba: Hoc facite quotiescūque biberitis, in meam commemorationem, subdit: Quotiescūque enim manducabitis panem hunc, & calicem biberitis, mortem Domini annun-

la specie panis, vel in sola specie vini posse contingere, vnde manifestum fiat.

Leuit. 7. Cyprian.

Aug. 10. 8.

Fideles manducando Crucifixum, & bibendo, illuminantur, secundum Augustinum. Eccles. 24. Tob. 12. Luc. 22.

Euseb. Emis. De Pasche contingit, cordis manu suscipe, & maxime haustu interiore assume. Et Augustinus: Illud, inquit, manducare refici est: sed sic reficeris, vt non deficiat vnde reficeris. Illud bibere, quid est, nisi viuere? Manduca vi tam, bibe vitam, habebis vitam, & integra est vita. Haec ille.

Soluitur septimum argumentum de morte Domini annuntianda.

1. Cor. 11.

trahitis, coniunctio illa, Et, repetitione dictionis *Quotiescumque*, indicat, ita ut coniungat propositiones, non terminos, ut sit sensus; Quotiescumque manducabitis panem hunc, mortem Domini annuntiabitis: & quotiescumque bibetis calicem hunc, mortem Domini annuntiabitis. Sic infra idem Paulus habet: *Probet autem seipsum homo; & sic de pane illo edat, scilicet probat, & similiter probet seipsum homo: & sic de calice bibat.* Vnde in opposita sententia ubi agitur de indignè communicantibus iuxta Græcam literam, per disiunctivam loquitur; itaque quicumque manducaverit panem, vel biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis, & sanguinis Domini. Vbi disiunctio illa indicat potuisse separari communionem, & aliquos indignè potuisse sumere corpus, & non indignè sanguinem, aut contra: quia aut vna species citrà alteram sumebatur, aut tanta erat dilatio inter vtrâq; summptionem, ut in magno populo priùs sumeretur corpus, quàm vllus communicaret de sanguine: sicut in cœna nouissima Christi cœnantes Apostoli priùs sumserunt corpus omnes, antequàm esset sacratu sanguinis, qui post cœnam est confectus, & exhibitus. Satis igitur per cuiuslibet speciei summptionem recolitur corpus Christi pro nobis morti, & cruci datum, & tanti amoris flamma inardescimus: & ita Sacerdos die Veneris sancti celebrans, & sumens vnam tantum speciem dignè, annuntiat Christi mortem. Et Innocentius VIII. Nouergijs concessit in sola panis specie sacrificare ob inopiam vini, & ita Dominicæ mortis memoriam annuntiare.

Ad octauum verò argumentum ex eiusdem Epistolæ Pauli verbis productum: *Probet autem seipsum homo; & sic de pane illo edat, & de calice bibat:* quod non solis presbyteris, sed toti Ecclesiæ Corinthiorum scripsit Paulus. Sed ut superius admonim, sicut exemplum Ecclesiæ Corinthiorum nihil arctat Ecclesiam nostram præsentem; ita etiam neque verba quæ ibi Apostolus tradidit declarando Domini institutionem in cœna factam, & abusus qui irrepererat

corrigeno, quod anticiparent cœnam Domini: quod indignè manducando, iudicium sibi manducarent, & biberent. Et tamè illis verbis asserit, quod pro illorum temporum ratione accepturi erant corpus Domini, & sanguinem, ut priùs videlicet se probarent, atque explorarent, ne in iudiciu suu facerent: idem dixit: *Hoc facite quotiescumque biberitis, in meam commemorationem* Et sequitur: *Quotiescumque enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, & reliqua.* Non ergo iubet absolute, sed quando manducandus est panis, & bibendus est calix, ostendit quo pacto salutariter edatur & bibatur. Atque ita accipienda est coniunctio, *Et*, in illis verbis, *Probet autem seipsum homo; & sic de pane illo edat, & de calice bibat,* pro eo quod est, vel de calice bibat. Quod probat id quod inferius ait: *Itaque quicumque manducaverit panem, vel biberit calicem Domini indignè,* ubi Apostolus disiunctivam utitur, non copulativam, loco cuius Ambrosius legit, *Aut, & Græcè dicitur, &* quæ particula apud Græcos disiungit: & hic locus posterior alterum priorem Pauli interpretatur. Nec dubium quin mens Apostoli sit, quod licet is, qui indignè edit & biberit corpus & sanguinem Domini, reus est vtriusque, & corporis, & sanguinis; ita è contrario, qui vel dignè edit corpus, vel biberit sanguinem, vitam sibi manducare, & bibere. Et ut Labeo, Paulus, atque alij Iurisperiti docent, compertum est, coniuncta pro disiunctis accipi; & præsertim *Et*, capitur pro *Vel*, quando coniuncta re ipsa vna sunt, aut si de re ipsa, vel argumento, de quo agitur, aliud indicare æquum sit. Porro panis consecratus re ipsa tantundem continet, quantum calix consecratus, & vice versa; eiusdemque est efficientiæ, ac fructus.

Nonum argumentum ex Apostolo desumitur: *Omnes, inquit, eundem potum spiritalem biberunt de petra qua erat Christus:* Ergo & nunc omnes debent bibere de calice Domini per aquam illam profluentem designato. Respondemus, Apostolum ibi ex figura docere Sacramenta omnia, Christi baptismum, & corpus, & sanguinem Domini

Expeditur id dictum Apostoli: Quotiescumque enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, &c.

Ambr. 10. 5

Labeo, Paulus Iurisperiti.

Nonum argumentum dissolvitur. 1. Cor. 10. Exod. 17. Iudæi ut biberint de spiritali petra Christo, secundu Apostolu.

Matth. 36. Sacerdos quando sub vna tantum specie conficit Eucharistiam. Inno. VIII. Octauum argumentum dilatur ab exemplo Ecclesiæ Corinthiorum summptionem. 1. Cor. 10.

ni communia esse bonis, & malis, neque ex eo quod omnes Christiani baptizati sunt, vel fruuntur corpore, & sanguine Domini, consequi, omnes Deo placere, vel saluos fore. Ex quibus non sequitur fuisse præceptum, ut omnes de Domini Calice bibant. Insuper antequam aquam de petra eductam gustarent; & postquam ea uti desierunt, manna constat edisse: manna enim alii sunt vsq; ad Iordanis transitu. Iosu. 5. & Exod. 16. at cap. 17. scribitur aqua de petra educta, cum venissent in Raphidim; & iterum Num. 20. & Nu. 21. Deus dedit aquam eis ex puteo, & in Regno Seon, & Og, & aquam de puteis haustam biberunt. Ad hæc manna iussit asseruari, & reponi coram Domino, & absque putredine conseruari; ut ostenderet quo cibo nutriuisset filios Israel, cum aquam miraculo productam nec asseruari iusserit, forte ad figurandum, fideles corpori Domini sub specie panis, plusquam sanguini sub specie vini communicaturos. Atque hæc sunt potiora Hæreticorum argumenta: quæ quàm sint parui pon-

deris, & firmitatis, acutus, & prudens lector dijudicabit: minutiora, leuioraque consulto prætermitto, quæ quisque per seipsum absque opera nostra facili negotio dissolvere potest. Habemus igitur Catholicu horum locoru Scripturæ intellectum, & amplam manducandi, & bibendi carnem, & sanguinem Domini ad vitam, & salutem expositionem, per quam fit, ut præcepto Domini satisfaciamus, siue quis sumat, aut vtramque speciem, siue vnam tantum, siue nullam, sed necessitate, aut infirmitate aliqua oppressus, votum tantum habeat Sacramenti, aut oblatu Sacramentu adoret, & ob periculovu mitus, actu non suscipiat: nam his omnibus contingit manducare, & bibere spiritualiter carnem, & sanguinem Domini, quomodocumque contingat Eucharistiam ab Ecclesia laicis administrari, quæ regitur Spiritu Iesu Christi Domini nostri, cui cum Patre, & Spiritu sancto sempiterni tribuantur honores, laudes, & gratiarum actiones ab vniuersa creatura. Amen.

Quibus modis manducare quis & bibere spiritualiter possit corpus, & sanguinem Domini.

TRACTATUS XXXV.

In quo Communio sub altera tantum specie, quam Ecclesia laicis dispensare consuevit, sancta, atque idonea, salutarisque euincitur, atque confirmatur.

AD Firmandam consuetudinem Ecclesiæ, qua laicos sub specie panis tantum communicare solita est, multæ suppetunt, atque illæ quidem magni ponderis rationes. Nam in primis ut à firmissimo, & ineluctabili argumento initium dicendi sumamus, constat fuisse tria Generalia Concilia in medijs ipsius Germaniæ visceribus celebrata, in quibus magno Patrum consensu hic articulus est definitus; &

anathema in contrarium asserentes pronuntiatum: Sancta est igitur, licita, & ad salutem idonea Sacramenti perceptio sub vno tantum panis symbolo. Constat autem iniunctam esse Conciliorum Generalium in Ecclesia auctoritatem: & iniuriam facere Spiritui sancto, non solum qui eius decreta spernit, aut abrogare contendit, sed etiam illum, qui eius monitis, atque institutis parere recusat. Concilia hæc sunt; Constantiense, Basileense, & Tri-

Concilioru Generaliu auctoritas quanta sit. Hæretici iniuriam spiritui sancto faciunt duplici nomine.

Prima ratio,

Concil. Cōstant.

dentinum. Primum Sef. 13. initio ferè, in hunc modum statuit: *Cum in nonnullis mundi partibus quidam temerariè aſſerere præſumant, populum Chriſtianum debere Sacramentum Eucharistiæ ſub vtrâque panis, & vini ſpecie ſuſcipere, & non ſolum ſub ſpecie panis, ſed etiam ſub ſpecie vini populum laicum paſſim communicent, etiam poſt cœnam, vel aliàs non ieiuni, & communicandum eſſe pertinaciter aſſerant, contra laudabilem Eccleſiæ conſuetudinem rationabiliter approbatam, quam tanquam ſacrilegam dæmonſtrabiliter reprobare conantur: hinc eſt, quòd hoc præſens Concilium ſacrum Generale Conſtantiènſe, in Spiritu ſancto legitime congregatum, aduerſus hunc errorem ſaluti fidelium prouideri ſatagens, matura plurium Doctõrum tam diuini, quam humani iuris deliberatione præhabita; declarat, decernit, & diffinit, quòd licet Chriſtus poſt cœnam inſtituerit, & ſuis Diſcipulis adminiſtrauerit ſub vtrâque ſpecie panis & vini hoc venerabile Sacramentum; tamen, hoc non obſtante, ſacrorum Canonum auctoritas laudabilis, & approbata conſuetudo Eccleſiæ ſeruauit, & ſeruat; quòd huiusmodi Sacramentum non debet conſici poſt cœnam, neque à fidelibus recipi non ieiunis, niſi in caſu inſirmitatis, aut alterius neceſſitatis à iure, vel Eccleſiâ conſeſſo, vel admiſſo. Et ſicut hac conſuetudo ad euitandũ aliqua pericula, & ſcandala eſt rationabiliter introducta, quòd licet in primitiua Eccleſiâ huiusmodi Sacramentum recipere ſub vtrâque ſpecie, poſtea à conſcientibus ſub vtrâque, & à laicis tantummodo ſub ſpecie panis ſuſcipiatur, cum firmiſſimè credendum ſit, & nullatenus dubitandum, integram Chriſti corpus tã ſub ſpecie panis, quam ſub ſpecie vini veraciter contineri. Vnde cũ huiusmodi conſuetudo, ab Eccleſiâ, & ſanctis Patribus rationabiliter introducta, & diutiſſimè obſeruata ſit; habenda eſt pro lege, quã non licet reprobare, aut ſine Eccleſiæ auctoritate pro libito mutare. Quapropter dicere, quòd hanc conſuetudinem, aut legem obſeruare ſit ſacrilegium, aut illicitũ, cenſeri debet erroneũ; & pertinaciter aſſerentes oppoſitum præmiſſorum, tanquam hæretici accendiſunt, & grauiter peiendi per diocæſanos loco-*

*rum, ſeu officiales eorum. Hæc ſanctum Concilium Conſtantiènſe, in quo, vt teſtatur Dominus Ioann. Groppeius, fuerunt quinque Patriarchæ, trigintatres Cardinales, quadragintaſeptem Archiepiſcopi, centum viginti octo Epifcopi, ducenti decem & ſeptem Theologi, trecenti ſexaginta vnus Iuriſperiti. Quæ propterea à me fuſius citata ſunt; vt intelligas quantum pugnet ſancta Synodus pro conſuetudine Eccleſiæ, & illam reprehendentes, tanquam hæreticos puniendos eſſe cenſeat. Accedit Concilium Baſilènſe Sef. 30. Decernit, & declarat eadem ſancta Synodus, quòd fideles laici, ſiue clerici communicantes, & non conſcientes, non adſtringuntur ex præcepto Domini ad ſuſcipiendum ſub vtrâque ſpecie panis, ſcilicet, & vini, ſacrum Eucharistiæ Sacramentum. Hæc ibi. Cumque Bohemi ſe huiusmodi Conciliorum decretis rebelles ac refractarios præſtitiffent, vſurpantes communionem ſub duabus ſpeciebus: bis Principes Germaniæ ad illos debellandos atma ſumpſere, hortatore Cardinali Iuliano Sancti Angeli, Apoſtolicæ Sedis Legato, doctiſſimo pariter, & gerendarum rerum prudentia ornaſſimo viro: quanquam bellum ſatis feliciter non ſuceſſerit. Quod ob id eſt à me hoc loco adductum; vt intelligant Germani, qui pro vtrâque ſpecie aſſequenda bellum, noſtris ſeculis Eccleſiæ Catholice, & Imperatori Chriſtianiſſimo Carolo Quinto indixerunt; quod ſanè illis accidit infeliciter, quàm ſint longè à ſincera, & antiqua ſuorum progenitorum fide & religione. Ad hæc Synodus Tridentina Sef. 21. in hunc modum ſtatuit: *Si quis dixerit, ex præcepto, vel neceſſitate ſalutis omnes & ſingulos Chriſti fideles vtramque ſpeciem ſanctiſſimi Eucharistiæ Sacramenti ſumere debere; anathema ſit. Si quis dixerit, ſanctam Eccleſiã Catholicam non iuſtis cauſis, & rationibus adductam fuiſſe, vt laicos, atque etiã clericos non conſcientes ſub panis tantummodo ſpecie cõmunicaret, aut in eo erraſſe; anathema ſit.* Hæc ibi. Aurea porrò, & notatu digna eſt ſententia Marciani Imperatoris, quam poſt definitionẽ Concilij Chalcædonenſis pronuntia-*

Ioan. Groppeius.

Concil. Baſil.

Syno. Trid. Sef. 21. Canon. 1. & 2.

Marcian. Imperatoris Chriſtianiſſimi aurea planè ſententia.

uit.

Auguſt. lib. 2. de baptiſmo contra Donatiſt. c. 4. to mo. 7.

Idem lib. 1. de baptiſmo. con. Dona. 18. initio.

Secundaria- tio.

Innoc. III.

Certa pro in certis haud ſunt relinquenda.

Eccleſiæ Catholice in his quæ fidei ſunt, ac mo-

uit. Verè impius, & ſacrilegus eſt, qui poſt Eccleſiã, & tot Sacerdotum ſententiam, opinioni ſuæ aliquid tractandum reliquit: Sic ſanè Auguſtinus Cyprianum docet non eſſe hæreticum in eo quod cõſebat rebaptizandum, quia needum fuerat vniuerſalis Eccleſiæ, & plenarij Concilij conſenſu dogma rebaptizationis reiectũ. At Donatiſtæ quia cõſenſui Eccleſiæ repugnabant, inter hæreticos merito ſunt annumerati: Quis hoc manifeſtiſſimũ ſchiſma eſt (ait Auguſtinus) quod Donatiſtarum nomine nuncupatur, reſtat vt hoc de baptiſmo piè credamus, quod vniuerſa Eccleſiã à ſacrilegio ſchiſmatis remota cuſtodit. In qua rã me ſi aliud aliq; & aliud aliq; de iſta quaſtione ſalua pace ſentierint, donec vniuerſali Cõcilio vnũ aliquid eliquatum, ſincerum que placuiſſet, humana inſirmitatis errorem cooperiret charitas vnitatis. Sic ille doctiſſimus Pater. Et ſimilia de communionem ſub vtrâque ſpecie poterant dici de hijs qui ſcripſerunt ante Concilium Conſtantiènſe: nunc verò nõ eſt licitum tale quid ſentire citra apertam hæreſeos notam.

*Deinde alia ratione poſſumus hoc idem argumentum conſtabilitate: & poſito quod rationi, & prudentiæ maxime eſt conſentaneum, nimirum certa pro incertis non eſſe relinquenda: ita enim olim ſcripſit doctiſſimus Pater, & prudentiſſimus Innocentius. III. ad Patriarcham Conſtantinopolitanum, dicens: *Eccleſiã Romanam non tam conſtitutione Synodica, quam diuina caput & mater omnium Eccleſiarum exiſtit: ideo nec pro diſparitate rituum, nec dogmatũ diuerſitate diſſerre debueras, quin nobis ſicut capiti, ſecundum antiquum & Canonicum ſtatam benignius, & deuotius obediſſes; cũ certa nõ ſint pro incertis relinquenda.* Hæc ille. Igitur, vt hac regula in propoſito vtamur articulo, quædam certa ſunt in illo, & quædam probabilia: & quicquid eſſet de probabilibus, certa non eſſent pro illis relinquenda, licet in contrarium viderentur facere: quod ſi rursus probabilia nihil contradicerent, ſed potiùs certis fauerent; maiori iure certa eſſent amplectenda. Duo igitur certa ſunt, ex quibus falſitas huius articuli euincitur. Primum certum*

eſt, atque adeo ex fide ipſa exploratũ, Eccleſiam nempe Catholicam in his, quæ fidei ſunt, ac morum, errare non poſſe, cum ſit columna & firmamentũ veritatis, ſecundũ Apoſtolum, & illi tanquam Sponſe Chriſti legitime Spiritus ſanctus aſſiſtat, omnem ſuggeres, ac docens veritatem. Hoc autẽ ex certis Scripturis, & traditione tot Conciliorum, & Patrum, tanquam conſtitutiſſimum, ac notiſſimum ponitur.

*Secundum certum eſt, Eccleſiã præſentem, & quæ illam præceſſit per trecentos aut ducentos annos, laicos ſub altera ſpecie in multis Eccleſijs cõmunicare conſueuiſſe, vt docet ſanctus Thomas in Ioannem, his verbis: *Secundum antiquæ Eccleſiæ conſuetudinem, omnes ſicut comunicabant corpori, ita comunicabant & ſanguini; quod etiam adhuc in quibusdam Eccleſijs ſeruatur, vbi etiam miniſtri altaris continuè & corpore, & ſanguine comunicant. Sed propter periculum effuſionis in aliquibus Eccleſijs ſeruatur, vt ſolus Sacerdos comunicetur ſanguine, reliqui verò corpore: nec tamen eſt contra ſententiã Domini: quia qui comunicat corpori, comunicat etiam ſanguini, cum ſub vtrâque ſpecie totus Chriſtus contineatur, etiam quantum ad corpus & ſanguinem.* Hæc ille. Hoc autem partim certum eſt ex fide, partim ex euidentiã, ac traditione, quam neque hæretici negant. Fide enim apprehendimus eorum hominum cõgregationem, qui credunt, & parent decretis Romanorum Pontificum, Eccleſiã Dei eſſe: vt ex Scripturis, & traditione confirmari poteſt. Certum autẽ eſt ex traditione, Eccleſiam, quæ fuit ante præſentem per trecentos annos, comunicaffe laicos ſub altera ſpecie tantum: quæ quidem traditio partim ex historicis horum temporum, partim ex ipſis ſcholasticis Doctõribus, qui per hac ſecula floruerunt, & ſcripſerunt, atque hanc quaſtionem in propria forma tractarunt, huc vſum in Eccleſiã ſui temporis extiſſe ponentes. Ex his igitur quæ certiffima ſunt, talis conſtat conſtans argumentatio: Eccleſiã Catholicam in his quæ fidei, & morum ſunt, falli, aut fallere nequaquam poteſt, ſed ſi iuris diuini eſſet diſpẽſare*

rum errare non poteſt.

1. Tim. 3.

Ioan. 14. & 16.

Quando altera tantum ſpecie Eccleſiã vii cõperit.

D. Thom. in 6. c. 10. an. lectur. 7. ſub initium. to. 14.

Quomodo conſlet Eccleſiam, quæ fuit ante præſentem, per annos. 300. ſub vna tantum ſpecie comunicariſſe.

Quod iuriſdi- uini non ſit laicos ſub vtrâque ſpecie comunicare, aperte oſtẽditur.

laicis

laicis Eucharistiam sub vtrâq; specie; proculdubio in fide, & moribus aberrasset sub altera tantum dispensando; non est ergo iuris diuini populum communicare sub vtrâque specie. Minorē illam propositionem in hunc modū probamus, corroboramusque. In primis enim esset ibi error in fide, quia si sub altera specie non est Christus integer, cum illud Ecclesia perpetuo traderit, ac definierit: si ibi totus Christus non adesset, in perniciosum fidei errorem incidisset. Si etiam esset iuris diuini exhibere populo species duas, manifeste vnam tantum porrigendo, præcepisset Deum colere contra eius præceptum. Quæ cum sint absurdissima, & ab omni Christiana religione remotissima, statuendum est, omni cordato, & prudenti Christiano, ysum geminæ speciei in communicandis laicis nunquam fuisse à Christo præceptum. Habes igitur ex his duabus ratiocinationibus, ab autoritate Generalium Conciliorum, & Ecclesiæ Catholicæ consuetudine firmissimum, fortissimumque propugnaculum, in quod te tuto recipias, etiâ si alia omnia illis aduersari, ac reluctanti in speciem viderentur. Vt tamen intelligas illud quod dici solet, verum vero consonare, expendamus iam que in hac causa probabilia videtur, & non solum dictis non pugnare, sed etiâ mirifice fauere & consentire deprehendes.

Duo igitur probabilia sunt, ex quibus fidei veritas non pendet. Alterum est, commoda testimoniorum Scripture, que hæretici in contrarium adducunt solutio. Hoc autem à nobis superiori tractatu abunde præstitum est, atque illis locis nihil prorsus euinci demonstratum. Veritati enim, & rationi consentaneas explicationes attulimus, in quibus merito prudens lector, & Scripturarum studiosus acquiescere debeat. Alterum verò valde probabile illud est, Ecclesiam antiquam etiam ab initio nascētis Primitiæ, & ab ipso Christo, & Apostolis ita fuisse vsitatâ speciem communionis laicorum sub vtrâque specie; vt etiam illis temporibus vsus communicandi sub altera specie semper extiterit. Hoc autem ex Scripturis, veterumque Patrum, ac Conci-

liorum traditione, atque rationum momentum non est difficile ostendere, etiâ si demonstrationibus destituta sint mathematicis, quas in huiusmodi rebus exigere, tam sit stultum, quam in Mathematicis exigere topicam, ac probabilem argumentationem.

Vt igitur ab Scripturis exordiamur, non magnopere contendunt ex figuris huius Sacramenti in Veteri Testamento hoc deducere. Nam libamina omnia ad solos Sacerdotes spectasse colligimus ex libro Leuitici. Manna etiam sine potu miraculo datum est populo. Agnus quoque Paschalis, & Azymi panes edebantur in Pascha, nullo præcepto de potione tradito. Quod si vergeas, Melchisedec obtulisse panem, & vinum in typum huius Sacramenti: non reluctatur. Sed vide quid sequitur. Erat enim Sacerdos Dei altissimus: & in vtrâque symbolo sacrificium est celebrandum, quanquam non in vtrâque semper porrigendum, nisi cum Ecclesia statuerit. In prece etiam Domini cæ Panem quotidianum, siue super sub fructuale sine vino petimus: quâ petitione multi Patres de Eucharistia interpretantur, vt Tertullianus, Cyprianus, Ambrosius, Hieronymus, & Augustinus. Et quâquam nomine Panis omnia ad refectioem, & alimoniam necessaria intelligantur: non est tamen à ratione alienum, ob id tantummodo panis factam mentionem, sicut de agno solo, apud Ioannem, & Apostolum, & de vitulo saginato apud Lucam, non de vino; quod in Ecclesia aliquando consuetudo alterius tantum speciei amplexanda esset. Adhæc Dominus cum apud Ioannem tot millia hominum satiasset, nulla facta est vel aquæ, vel vini mentio; cum tamen illa saturatio symbolum esset panis sancti altaris, quo fideles omnes implentur. Ibidem etiam dum de Eucharistia disserit, nullum verbum de Calice, vel vino extat, & crebro, vt pote quindecies, de solo pane fit mentio, de manducatione sola vnde decies meminit, de manducatione vero carnis, & bibitione sanguinis tantum ter, ex quibus conijcere licet, ita esse vsus vtriusque speciei in Ecclesiâ euehendum, vt quâdoque sola species

Sextum argument. ab Scripturis, & figuris veteris Testamenti. *Leuit. 2. & seq. Exod. 16. supra. 17. & seq. Gen. 14.*

Panis quotidianus quis à Deo quem petimus, secundu Patres. *Matth. 6.*

Tertullia. in oration. Dominici. Cyprianus serm. 6. de ora. Dicit. Ambrosii. libro. 5. de sacra. c. 4. to. 4. Hiero. in. c. 6. Matth. tom. 9. August. lib. 50. Hamil. hom. 42. to. 10. Ioan. 1. 1. Cor. 5. Luc. 15. Ioan. 6. & seq.

panis,

Ibidem.

panis esset sumenda, tanquã ad salutem idonea: soliq; panis manducationi in calce illius disputationis præmium vitæ æternæ pollicetur, cum ait: *Qui manducat hunc panem, vinct in æternu;* quod tamen præmiu manducationi carnis, & bibitioni sanguinis superiõ promiserat, cum dixit: *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem; habet vitam æternam.* Idẽ etiã promiserat manducati solũ carnẽ, vel māducanti Christũ, cum inquit: *Et panis quẽ ego dabo, caro mea est pro mundi vitã; ac rursus, Et qui māducat me, & ipse viuet propter me.* Idẽ ergo sunt in illa Christi disputatioe, vel manducare panẽ, vel māducare carnẽ, vel māducare Christũ; atq; māducare carnẽ; & bibere sanguinẽ, cum perinde idẽ præmiu polliceatur tribus illis p̄sõrib; atq; manducationi carnis, & bibitioni sanguinis cõiunctim. In genuẽ fatẽor hæc nõ esse demonstrationes, vt diximus: sunt tamen pijs, ac verẽ religiosis, vehementer probabilia.

Luc. vlt.

Quæ sit illi fructio panis, cuius in fine Euangelij sui meminit Lucas. *Autor operis imperfecti, ho. 17. in Matth. to. 2. operu D. Chrysof. Theophyl. in. c. vltim. Luca. Augus. lib. 3. de cõsen. Euang. c. 25. tom. 4. & tract. 2. in Can. 10ã. to 9. & ser. 144. de tẽpo. to. 10. Beda lib. 6. in Lucam, tom. 5. Pet. Damianus. Luc. 22. & 1. Cor. 11.*

Sed age, exortiamus locu Lucæ, vbi Christus eutes in Emmaus menses accubens solo pane pavit, & in fractione panis agnitus euanuissit: per quã fractionẽ multi doctissimi, & Veteres Patres Eucharistiæ cõmunionẽ intelligunt, quales sũt, Autor operis imperfecti in Matthæu, Theophylactus in eadẽ verba Lucæ scribẽs, Augustinõ libro de cõsen. Euangelista. & tractatu in Canonica Ioanis, nec nõ sermone de feria secunda in festo illius diei. Beda lib. cõmentarioru in Lucã, & Petrus Damianus Cardinalis lib. de diuinis offic. Ex hoc igitur loco colligimus, cõmunionẽ sub altera tantu specie à Christo institutã, & porrectã, & in die Paschæ laicis exhibitã, nempe Cleophæ, & Lucæ, vt quidam volunt: nam illi etsi Christi Discipuli, non erant tamen Sacerdotes, quia in cœna nõ nisi duodecim Discipulis dixerat: *Hoc facite in meam cõmunionem,* vt ita Christus inueniatur autor, & institutor communionis Sacerdotalis sub vtrâque specie in cœna, & cõmunionis laicorum sub altera in die Paschæ.

Quod autem tibi tantum panẽ porrexerit sine vini specie, ex eo euincitur, quod cum benedixisset panem; ac

fregisset, illisq; porrigeret, aperti sunt eorum oculi, & ipse euanuit ex oculis eorum: vbi nõ potest fingi modus quidam frangendi panem singularis, quẽ nullus alius habuit præter Dominum: perinde enim teste Lyrano, frangebat panem; ac si cultello illum scinderet. Sed certẽ hic peculiaris modus benedicendi, & frangendi cõmunẽ panẽ, ex Scripturis non probatur, & Dominus nullum alium modũ frangendi habuit, quã illum, quem in multiplicatione panum bis, & consecratione Eucharistiæ semel ostendit. Nec decẽbar sapientiam Christi, cõmuniter, & frequenter sine causa edere signa: & hic modus frangendi, miraculo nõ careret. Deinde affingi nõ potest his verbis figura synecdoches, vt vult Melancthon: quia dũ porrigeret panẽ, antequã vlla de calice fiat mentio; iam se Christus subduxerat.

Neq; valet in contrariu, vt quidam dicunt, quod Christus in principio cœnæ huc fecerit; cum tamẽ die Iouis cœnã tribus illis panẽ porrexerit, & postquã cœnatu est, calicem: quia sicut in die Iouis post cœnã instituit Sacramentu, & porrexit non ieiunis, ita huc voluit instituerẽ cõmunionem porrigendã, nõdũm cœnatis, siue ieiunis. Deinde nõ obstat quod Christus dixit: *Non bibam amodo de hoc gemmine vitis usque in diem illu, cum illud bibam vobiscu nõdũm in Regno Patris mei:* quia iã Christus immortalis, & suscitatus erat in Regno, & poterat edere & bibere, salua & incolumi fide suoru verboru. Neq; rursus quicquã valet quã aiunt, Christu nõ dixisse illa verba: *Hoc est corpus meum:* quia eiusmodi verba supplẽda sunt in eo quod dicitur benedixisse: nõ em quis propriẽ cõsetur benedicere sine verbis. Nisi vells asserere, Christu potestate diuina, siue potestate excellẽtiã vsũ fuisse, & posuisse effectũ Sacramenti sine Sacramẽto, & nullibi Christu in Euangelio legitur benedixisse panibus, ad quã benedictionem nõ sit secutum miraculum: vel multiplicationis, vt apud Matthæum bis: vel consecrationis, vt apud eundem. Cum igitur hic nullus Patrum asseruerit fuisse signum multiplicationis, dicemus fuisse signum sa-

Quod discipuli duo proficiscentes in Emmaus solã panis speciei de manibus Christi susceperint, ostenditur.

Lyrano.

Quomodo Christus frangeret panem, secundu aliquos.

Matth. 14. Communiter & frequenter sine causa Christus signa minimẽ edebat.

Obiectioes hæreticorum in contrariu nõnullæ soluantur.

Prima obiectio.

Secunda. *Matth. 26.*

Tertia obiectio.

Verbis propriẽ fit benedictio.

Nullibi ferẽ Christus in Euangelio benedixisse panes, quã ad eam benedictionem signum sit subsecutum.

Matth. 14. & 15.

Cur Christus duos Discipulos in Emmaus proficiscientes sub vna tantum specie communicauerit.

Gen. 3.

August. Beda.

Colof. 1. & alibi.

Nemo nouit bene Christum, aiunt August. & Beda, qui corporis eius quod est Ecclesia, non fuerit particeps.

Ephes. 1. & Colof. 1.

Altorum praterea quorundam proposita arguuntur, atque soluantur. Primum.

cre actionis. Legimus quidem saepe alias conuiuia frequetasse, vt illud nuptiarum Ioan. 2. illud Matthaei Luc. 5. illud Marthae Luc. 10. & aliud Ioann. 12. & illud Simonis leprosi Luc. 7. vel apud Zachaeum Luc. 19. vel inter inimicos suos Luc. 11. & 14. nunquam tamen in his legitur accepisse panem, benedixisse, & fregisse, vel coram septem Discipulis Ioan. 21. vel omnibus Apostolis Marc. vlti. nisi in nouissima coena, & Luc. vlt. vbi etiam Cleophas & Lucas dicuntur agnouisse Dominum in fractione panis. Quod multis de causis Dominus fecisse credendus est. Primum, vt se contrarium antiquo serpenti ostenderet. Vt enim ille duobus primis hominibus fructum arboris scientiae boni, & mali contra Deum edendum sua suasionem porrexit, vt oculi eorum aperirentur ad agnoscendam mortifera experientia suam concupiscentiam; ita Dominus carnem suam duobus Discipulis edendam tradidit, quod aperirentur eorum oculi, vt se Messiam agnoscerent. Secundum, vt doceret (vt testatur Augustinus, & Beda) neminem bene nosse Christum, qui corporis eius, quod est Ecclesia, non fuerit particeps. Tertium, ne quis putaret non licere vni soli, vel duobus priuatim communicare: quia Dominus duodecim Discipulis dispensauit suum corpus in coena. Quartum, quia sciebat futuros, qui vtramque speciem tanquam ex Christi institutione ad salutem necessariam, vt saltem tanquam meliorem, & maiorem fructum spiritualem porrigentem exigent. Postremo, vt ostendat interdum licere consecrationem sub sola specie panis. Et merito voluit Spiritus sanctus in Scriptura haec per Lucam referri, qui praecipue describit Christum Sacerdotem: consecrare autem, & porrigere, vel sub vna, vel sub duabus speciebus, proprium est Sacerdotis munus. Obijciunt praeterea alij quaedam quae parui momenti sunt, & facile resoluntur. Primum est, quod isti essent in peccato mortifero, vt potest increduli. Sed hoc infirmum est, quia etiam Iudae in peccato mortifero existenti, & qui coena Dominice assistit, vt multi Patres docent, Eucharistia a Domino est dispen-

sata. Hi etiam Discipuli verbo, & virtute Christi per viam conuersi erant: vnde dicebat: *Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via, & aperiret nobis Scripturas?* Secundum est, quia aiunt illos ignorasse illam Eucharistiae communionem, atque ad eam percipiendam imparatos extitisse. Sed vt dictum est, iam ipsi in via erant conuersi, & in ipsa fractione illuminati sunt oculi eorum, vt religiosi, & reuerenter sacrum panem suscipere rent, quae prius Dominus susceperat, etiam si non scribatur, sicut fecit in coena nouissima. Tertium est, quod si porrigendo panem sacrum Christus euauit, ipsi suis manibus se communicassent. Sed hoc absurdum non est: nam & Apostoli in coena suis manibus communicarunt, & per multa secula in Ecclesia Dei retentum fuit ille mos, vt quisque de manu Sacerdotis acciperet Eucharistiam, quam domum quisque sua deferrebat, & cum volebat, communicabat. Quartum, quia dicitur in illa eadem hora reuersos fuisse Discipulos in Ierusalem, vt intelligamus illos omni mora postposita in iter se dedisse, & ita incommunicatos abiisse. Sed profecto in eadem hora & communicarunt, & regressi sunt, quia non multum temporis ad vtrumque requirebatur: & eadem hora hoc, vel illud facere in Scripturis, non tam in stricta significatione accipitur. Addunt quidam, Dominum benedixisse panibus apud Ioannem; nec tamen consecrasset. Sed mirum non est, eum nondum esset institutum hoc Sacramentum: & contextus ipse, atque Doctores cogunt, illud nequaquam esse intelligendum de Eucharistia: quae tamen omnia de Eucharistia intelligendam illam apud Lucam benedictionem suadet. Postremo dicunt quidam, non fuisse collatam Eucharistiam, sed figuram, seu typum eius: quemadmodum melle gustato oculi Ionathae aperti sunt. Certum illuminatio, quam hic acceperunt Discipuli Domini, vt Doctores tradunt, non solum fuit ad Christum de corpore, sed spiritualiter agnoscendum: hinc cum gaudio reuersos fuisse in Ierusalem, tradit Lucas. Haec autem interna illuminatio, effectus est proprius Eucharistiae: non decet autem effectum rei figuratae ipsi figuratae tribuere: nec hanc virtutem habuit mel in Ionathae,

LUC. 24.

Secundum argumentum.

Tertium.

Priscus in Ecclesia de iure communicandi.

Quartum.

Quintum. IOAN. 6.

Sextum argumentum.

1. Reg. 14.

LUC. 24. Eucharistiae effectus proprius est mentem illuminare.

apud

Act. 2.

Fideles primitiuos Act. 2. perseverasse in fractione panis, non communis, sed Eucharisticae, vnde constat.

Isa. 58. Duplex interpretatio refellitur. Chrysol. ho. 7. in Actus. tom. 3. Oecumen. ibidem.

Fractione panis Eucharisticae cur vocet Euangelista.

1. Cor. 10. Quid fractione panis Eucharisticae representabat.

Act. 21.

sed caput eius inedia debilitatum corroboraui, ita vt multiplicatis spiritibus visum recuperauerit, qui alioquin laqueabat. Adhaec eadem sub vna specie communicatio confirmari videtur ex actis Apostolorum, vbi dicitur: *Erant perseverantes in doctrina Apostolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus.* Quod verbum, in primis de communi pane nequit intelligi: quia praecedentia, & sequentia exercitia, id est, doctrinae, & orationum, spiritualia erant, & per se bonae perseverare autem in cibo corporeo; nec est per se bonum, nec dignum, quod admisceretur spiritualibus. Alij vero per fractionem panis intelligunt eleemosynam, iuxta illud, *Frage esurienti panem tuum.* Sed cum illi primitiuo Christiani omnino se bonis spoliassent, non poterant in tali fractione panis perseverare. Alij rursus de ieiunio, & victus parcitate, ac frugalitate hanc fractionem intelligunt, vt Chrysol. & Oecumenius: & poterant, quod pane solo, & illo quidem fracto vesceretur in suo ieiunio. Quod mihi non admodum probabile videtur: non solum, quia in Scriptura non ostenditur illud significare, sed quia non omnes poterant se in ieiunio exercere; nec est verisimile, quod pueri, puellaeque, tenerae, & infirmi pane solitario, vescerentur. Vocat igitur fractionem panis, Eucharistiam, ob ceremoniam frangendi panem in tot parte, quot sunt communicandi, vt Christus fecit in coena, & quem more Iohanne tempore retinuit Ecclesia, & de qua Apostolus: *Panis quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est.* In qua fractione pulchre representatur passio corporis Christi: vt ita Lucas in Actis consonus sibi sit cum his quae dixit in Euangelio de duobus Discipulis Emmaum re profectis, & cum his quae ipsemet paullo post scribit: *Frangentes circa domos panem, sumebant cibum cum exultatione, & simplicitate cordis.* Actuum. 20. quoque fideles vna Sabbatum conuenerunt ad frangendum panem: qui locus praefatus de Eucharistia venit intelligendus, quia ad commune cibum non tantum vna Sabbati, sed etiam quotidie percipiendum conueniebant. Cum igitur nihil dicatur de benedictione calicis, & ad figuram synecdoches sine necessitate concludendum non sit, habemus, Ierosolymita-

na Ecclesia in sola specie panis communicasse. Quod si obijciatur, quod admodum in naturali, & communi cibo subintellegitur potest, quia nec solo cibo, nec solo potu, sed vtroque, nutrimur. Vnde cum ait Luc. *Cum introisset Iesus in domum cuiusdam Principis Pharisaeorum Sabbato manducauit panem,* potus quoque intelligitur. Sed hoc firmum non est, & maxime apud hereticos, qui contumeliosam Scripturam intelligenda, putant verba sonant: nec necessarium est in vna specie alteram intelligi, quia sub qua libet totum Christi corpus, & totus eius sanguis continetur: vt propterea ad synecdochem non sit confugiendum. Deinde cum ille ritus communis, non est ad figuram aliquam confugiendum, vt reprobetur. Adhaec si id voluisset intelligi, aperte expressisset Scriptura, vt fecit in Epistola ad Corin. Praeterea eadem refectio spiritualis est primum in vna specie, atque in vtraque; propterea qui fractioni panis adiungunt & calicem, de suo aliquid verbo Dei adiungunt: vt timendum sit illis, ne incurrant poenas ijs, qui verbo Dei aliquid addunt, aut minuunt, in testat. Praeterea certum non est, fractionem illam panis, de qua Act. 2. statim post consecrationem factam esse in missa: quia potuit esse communio sub sola panis specie ex praefanctificatione, qualis est hodie in die Parasceues in Ecclesia Romana, & per multos dies Quadragesimae apud Graecos, & quotidianum capud infirmos. Nam cum ab exordio Ecclesiae pauci essent Sacerdotes, & quotidie communicaret fideles per singulas domos, probabile est hanc corporis Domini distributionem etiam ex praefanctificatione fuisse celebratam. Est autem tutus hic sensus, & ceteris praestantior, quia consonus est alijs Scripturae locis: imo ipsi Lucas. Deinde illius voces proprie significant, & Patres veteres non ignorarunt. Et pulchre Augustinus scripsit: *Per Scripturas diuinas multo tutius ambulatur, quas verbis translatis operatas, cum scrutari volumus, aut hoc inde exeat quod non habeat controuersiam, aut, si habet, ex eadem Scriptura vbi cumque inuenitur. Sic ille. Adde his quae Leo IX. de more Ecclesiae Ierosolymitanae scribit: ait enim, quod Ierosolymitani Episcopus, & Clerus si quid ex sancta, & venerabili Eu-*

Hac obiectio Panis nominis, potus etiam venit more Scripturae: multiplex ratio diluitur.

LUC. 14. Haereticos Scripturam verbo tenus intelligunt, & interpretantur. Secunda ratio Tertia.

1. Cor. 10 & 11. & seq.

Quarta.

Deut. 4. & 12.

Apoal. vlt. Quinta.

Confirmatur hac sententia alijs argumentis.

August. lib. 3. de doctr. Chris. c. 28 to. 3.

Leo IX. Epistola ad Michael. Imperator. contra errorem. Graco.

Quid Ecclesia Ierosolymitana de reliquijs Eucharistiae facere consueuerat.

Eucharistia in Ierosolymitanis Ecclesijs superfuert, nec incendunt, nec in foueam mittunt, sed in pixidem mundam recondunt; & sequenti die communicant ex ea populum; quia quotidie communicatur ibi, eo quod conueniunt ibi ex diuersis prouincijs Christiani, qui propter fidem & maximum amorem Filij Dei communicari ibi desiderant. Sic ille. Non est autem probabile, afferuasse sanguinem, vel in pixide condidisse. Baustus Hieronymus in Catalogo Scriptorum ecclesiasticorum, ex Euangelio, quod appellatur secundum Hebraeos refert, beatum Iacobum fratrem Domini iurasse se non comesturum panem ab illa hora qua biberat Calicem Domini, donec videret eum resurgentem a mortuis. Cumque Dominus ei apparuisset: *Afferte, ait Dominus, mensam, & panem.* Statimque additur: *Tulit panem, & benedixit, ac fregit, & dedit Iacobo iusto, & dixit ei, Frater mi, comede panem tuum, quia resurrexit Filius hominis a dormientibus.* Hæc ille. Vbi vides, communionem sub specie panis tantum, quia beatus Iacobus domi vinum non habebat: nam teste Egesippo, nunquam vinum biberat, nisi tantum in cœna Domini. Huius apparitionis Christi ad beatum Iacobum meminit quidem Paulus in priori ad Corinthios: at Hieronymus ex Hebræorum Euangelio addidit, quod communicauerit eum Dominus in sola panis specie: bis igitur in eadem die communionem sub altera tantum specie panis porrexit Dominus, & Iacobo Apostolo, & Discipulis in Emmaus castellum proficiscentibus. Hæc de Scripturis dicta sufficiant.

Idem potest ex traditione Patrum, & Conciliorum ostendi. In primis enim Tertullianus libro ad uxorem refert, Eucharistiam domum deferri ab uxore solitam; & ante omnes cibos, vel non vidente, vel vidente quidem, sed non intelligente marito, sumi solitam: non ferebat autem, nec sumebat vini speciem: quod neque commodè posset deferri citra periculum effusionis; neque, afferuari sine periculo acrimoniae. Vfitata ergo, & licita erat species

altera Sacramenti. Idem etiam libro de Monogamia loquens de presbyteris, ait: *illi planè sic dabunt viros, & uxores, quomodo bucellas.* Vocat bucellas Sacramentum Eucharistiae sub specie panis, quam pro se, & pro absentibus, ut docet Iustinus in Apologia ad Antoninũ pro Christianis, domum deferrebant. Ante Tertullianum diuus Ignatius in Epistola ad Ephesios solius vnus speciei mentionem facit: *Eruditi, inquit, à Paraceto, obediens Episcopo, & presbytero imprauaricabili sensu frangentes panem, qui est medicamentum immortalitatis, antidotum non moriendi, sed viuendi per Iesum Christum.* Sic ille sanctus Pater, nihil præcipiens de Calice. Ad hæc Cyprianus refert mulierculam domi habentem Sanctũ Domini in arca: ad quod cum irreuerenter accederet, ignis prodijt ex arca, quæ illam perterrefecit, & ad cor redire fecit. Idem etiã refert de quodam sacrificijs idolorum maculato, occultè cum alijs Eucharistiam percepisse: quam cum domum detulisset, cinerem tantum in manibus inuenit. Vinum autem consumptũ nõ relinquit cineres. Adde Eusebiũ Cæsariensem, qui quidẽ in historia Ecclesiastica producit Epistolã Irenæi Martyris ad Victorem Papam; ex qua constare potest, Romanos Pontifices, quibus successit Victor, mittere solitos Eucharistiam in symbolũ communionis ad Episcopos Asiaticos Romã ventitates: nec est probabile, quod vinũ tunc mitterent, quia neque commodè fertur, nec solet vocari Eucharistia. Pontifex etiã Romanus cũ peregrinatur, solã speciem panis pro Viatico ante se gestari facit. Idẽ quoque Eusebius Serapionẽ quendam virũ celebratũ refert periculose laborantẽ postulasse Eucharistiã. Cũ autem Sacerdos ægrotaret, nec posset deferre, puero tradidit qui portaret: illique iussit vt infusam ægroto præberet. Et quia in domo Serapionis nõ erat sanguis Domini, liquet quod simplici aliquo, vel cõmuni liquore, vel vini, vel aquæ infusã dedit. Hieronym. in apologia pro libris contra Iouinianũ, fides Romæ corpus Dñi domi accipere solitos tradit, cũ Ecclesias ingredi non auderẽt ob coitum coniugalem. Scio,

Idem.

Iustin. Mart. tyr. tom. 1. initio.

B. Ignat. Epist. 14. in fine.

Panis Eucharistiae est medicamentum immortalitatis, & antidotum non moriendi, sed viuendi per Iesum Christum: ait B. Ignatius. Cypria. serm. 5. de lapsis.

Idem ibidẽ.

Euseb. lib. 5. Histo. Eccles. c. 24. tom. 1.

Corpus Christi, non sanguis propriè vocari solet Eucharistia. Pontifex cũ peregrinatur, Eucharistiã in sola panis specie ante se gestari in viaticũ de more facit.

Idẽ Euseb. lib. 7. Ecclesiast. histo. cap. 34. Hiero. to. 2.

inquit,

B. Hiero. to mo. 1. circa finem.

Egesippus.

1. Cor. 15. Hieron.

Secundũ argum. a traditione Patrũ, & Conciliorum. Tertullian. lib. 2. ad uxorem.

Rom. 14.

Persius.

B. Ambros. tom. 2.

Christiani olim nauigaturi, Eucharistiam secum deferre solebat.

Ioann Diacon. libr. 2. vita B. Gregorij. c. 33.

B. Paulin.

simplex Sacramenti perceptio quibus fuerit confirmata miraculis.

B. Gregor. lib. 3. Dialogor. cap. 3. Sozom. lib. Histo. Tripat. 5.

inquit, Roma hanc esse consuetudinem, vt fideles semper Christi corpus accipiant, quod nec reprehendo, nec probob: vnusquisque enim in suo sensu abandat: sed ipsorum conscientiam conuenio, qui eodem die post coitum communicant, & iuxta Persium, noctem flumine purgant, Quare ad Martyres ire non audent? Quare non ingrediuntur Ecclesias? An alius in publico, alius in domo Christus? Quod in Ecclesia non licet, nec domi licet. Hæc ille. Qui ergo domi communicabant, tantum de corpore participabant, nec moris erat vnquam sanguinis partem domum deferendam porrigere. Beatus Ambrosius in oratione funebri de obitu fratris sui Satyri, propè initium refert, eum, cum catechumenus esset, in orario ex collo pendent gestasse Eucharistiam, cuius virtute à naufragio fuerit liberatus: non portabat autem sanguinem minimè ad ferendum aptum, ex collo maximè. Christiani enim olim pelagus ingressuri, Eucharistiam secum deportabant, ne mortis impendente periculo saluari illo Viatico fraudarentur. Ita enim Ioannes Diaconus in vita beati Gregorij scribit: *Fideles qui cum Maximiano Syracusano Episcopo, iam iamque naufragium facturi videbantur, sibi ipsis pacem dederunt, & corpus, & sanguinem Redemptoris acceperunt.* Hæc ille ferè. Idem Ambrosius sub hora mortis cõmunicatus est ab Honorato Episcopo Vercellensi sub sola panis specie, nulla mentione facta de specie vini, vt narrat Paulinus in vita eius: sicut etiam legitur de sancta Petronilla, Beato Hieronymo, sancto Martino, Beato Benedicto, diua Lucia, beatoque Francisco, de quibus omnibus testatur historia, quod in fine vitæ alteram tantum speciem panis susceperint. Hæc etiam simplicis perceptio speciei miraculis cõfirmata est. Nam beatus Gregorius in Dialogis de sancto Pontifice. Agapito in Græciam proficiscenti, scribit oblatum fuisse ei mutum, & claudum: quæ corporis Dominici communionem postperactum sacrificium à mutitate liberavit. Sozomenus scribit virum quendam à Macedoniana hæresi, & Chrylostomi doctrina reuocatum, habuisse

uxorem, quæ dogma Macedonianum sequebatur, nec à viro conuerti poterat: vnde vir ad illam dixit: Nisi mihi in diuinis consors fueris, neque in vitæ cõmunionem posthac eris. Quo audito consensum pollicita est. Reque prius cum famula, quam sibi fidam esse putabat, communicata; illius opera ad fallendum virum vitur. Nam tempore mysteriorum illa quod accepit continens, quasi oratura procumbit: famula verò astanti clauculum dedit quod secum in manu attulerat. Quod cum dētibus admouisset, in lapidem congelascit: quo mulier perterrasta, metuens ne quid sibi mali propterea diuinitus accideret, ad Episcopum cursu concito perrexit, remque totam vti gesta erat, cum lacrymis enarrauit: ostenditque lapidem adhuc morsus vestigia habentem: quem lapidem adhuc seruari inter Clynodia Ecclesiæ Constantinopolitaneæ asserit Sozomenus. Ex qua historia liquet etiã tũc temporis Christianos Eucharistiã sub altera specie percepisse: Amphilocheus in vita beati Basilij refert, Iudæum quendam se populo admiscuisse, dũ ministraret Basilij in altari, & hoc, vt officij ministerium exploraret: vidisseque eum infantem in partes diuidi, in manibus sancti Basilij, & communicantibus omnibus venisse & ipsum Hebræum, datamque hostiam veram carnem factã: quo miraculo permotus, credidit cum uxore, & omni domo sua. In vita B. Syri scribitur, Iudæũ quendam eo cõsilio ad cõmunionem simulata religionẽ accessisse, vt Eucharistiam in lutũ deijceret: quam cum ille accepisset, cepit clamare se ignem in ore habere, & grauissimos cruciatus perpeti. Testatur Ioannes Diaconus in vita B. Gregorij, quod cũ ille per stationes publicas Missarũ solennia celebraret, matrona quædam illi solitas oblationes (panis scilicet, & vini) obtulerat. Cui post mysteria traditurus, cũ diceret: Corpus Domini nostri Iesu Christi conferuet animam tuam: lasciuia subrisit. Ille verò continuo dexteram ab eius ore conuertens, partem illam Dominici corporis super altare deposuit: expletis verò Missarum solennijs, matronam corã

Amphilocheus. Iudæi cuiusdam conuersio.

Altertus vltio diuina.

Ioan. Diacon. lib. 2. vita B. Gregor. cap. 41.

populo inquisiuit, quamobrem corpus Dominicum sumptura ridere presumpserit. At illa diu misitans, tandem respondit: *Quia panem*, inquit, *quem proprijs manibus me fecisse cognoueram, tu corpus Dominicum perhibebas.* Tunc Gregorius pro incredulitate mulieris cum rota plebe se in orationem prostrauit: & post paululum surgens, particulam panis, qua super altare posuerat, carnem factam reperit, quam comens incredula matrona demostans, ad credulitatis gratiam tam illa reuocare potuit, quam totum populum confirmare curauit. Rursus itaque in orationem cum eisdem prostratus, carnis frustum in panis primordia reformauit. Haecenus ille Euagrius historicus Graecus, & Nicephorus tradunt veterum consuetudinem fuisse in Ecclesia Constantinopolitana, vt vbi multae particulae corporis Christi superessent ex communione, pueri impuberes ex his qui scholas frequentat accersantur, illisque absumentur: vbi aduerte speciei vini reliquias non potuisse pueris tradi, ne inebriarentur. Cum huiusmodi autem pueris adiunctus fuit Vitriarij cuiusdam Hebraei filius, qui parentibus de causa moris interrogantibus, quid cum alijs pueris egisset, significauit. Pater ergo illius ira, & furore commotus, in furnum eum ardentem, in quo vitrum formare solebat, inclusit. Cum vero mater filium quaereret, nec passim per ciuitatem quaerens inuenire posset, tandem tertio die ad ostium officinae mariti puerum ex nomine cum lamentis in clamabat. Ille vero matris voce agnita, e furno respondit: quem cum in medio carbonum stantem, & ab igne intactum vidisset, interrogauit quemadmodum illesus permansisset: Mulier, inquit, purpura vestita crebro ad me veniens aquam porrexit, illaque vicinos carbones extinxit, cibumque mihi dedit, quoties esurui. Quod cum Iustiniano Imperatori narratum esset, filium quidem, ac matrem lauacro regenerationis illuminatos seruauit, patrem vero, quoniam Christianis accenseri non susteabat, tanquam homicidam filij sui, cruci affixit. Eandem historiam enar-

rat inter Latinos Gregorius Turo-nensis in opere ad gloriam plurimorum Martyrum edito de miraculis sanctissimae Deigenitricis. Simile quid statuitur in Concilio Matisconensi II. in Gallijs celebrato, vbi de Eucharistiae reliquijs ita decernitur: *Sacramenta altaris non nisi a ieiunis hominibus celebrentur, excepto vno die anniuersario, quo coena Domini celebratur. Quaecumque reliquia sacrificiorum post peractam Missam in Sacratio supersederint, quarta vel sexta feria innocentes ab illo, cuius interest, ad Ecclesiam adducantur, & indicto eis ieiunio, easdem reliquias conspersas vino percipiant.* Haec illud. Testatur Guilielmus Abbas in vita Beati Bernardi, fratrem quendam minus obedientem de manu Beati Bernardi communicasse, qui tamen eum propter vitium contumaciae a communione suspenderat. Ille igitur vbi corpus accepisset, nunquam potuit traicere; donec ille procumbens in genua beati Bernardi, rem totam illi aperuit; & vbi eum a peccatis absoluisset, facile traicere potuit. Alexander Halensis in quarta parte summae, quam iubente Innocentio Quarto conscripsit, recenset quosdam Religiosos extitisse, qui exigerent sibi dari vtramque speciem: Sacerdote autem quodam pio cantante, cum faceret fractionem hostiae, concauum patenae totum visum est repleri sanguine: ad quod obstupuerunt ipsi, & circumstantes. Sed cum coniungeret partes hostiae, totum visum est reintrare: & petitioni, & tentationi illorum fuit satisfactum. Non suppressam silentio, quod a magnis viris Religiosis, & fidedignis accepi: Religiosum quendam virum periculose laborantem postulasse sanctum Viaticum: quod cum allatum fuisset, & ob frequentem vomitum non posset assumere, sed tantum adorare: rogauit Sacerdotem, vt corpus Christi in uoluntate sacro linteolo cordi eius admoueret: quod cum fecisset Sacerdos, corpus Domini penetravit in cor eius: & ita compos desiderij sui ex fide magna profecti, non minus quam Haemorrhoyssa tangens Domini sim-

Greg. Turo-nensis. Cap. 9. Concil. Matisconen. 2. Can. 6.

Guilielm. Abb. lib. de vita B. Bernardi.

Alex. Hal. 4. par sum. 9. 53. memb. 1.

Mulieris per sacram Eucharistiam ab incredulitate liberatio.

Euagrius libro 4. c. 34. Nicephorus lib. 17. c. 25. Ecclesiae Constantinopolitanae veteris consuetudo circa reliquias Eucharistiae sacrosanctae. Sancti Deigenitricis infigne miraculum liberatio nis pueri Iudei ab incendio.

Luc. 8. Ingenium haereticorum.

Paschaf. li. de corpo. & sang. Domini, cap. 31.

Cur Christus non res in Eucharistia in specie agni, vel pueri forma visus fuerit.

III. argum. ab antiquis Concilijs. Sexta Synodus Canon 101. Balsamon Antioche.

Quo gestu corporis o. Hm Eucharistia sumi consueuerat.

Aug. serm. 42. de tempo. tom. 10.

briam, factus est. Non dubito, haereticorum ingenium esse, haec Domini signa cachinnis, & risu excipere: sed id consulto faciunt, quod cum alijs armis nequeant, putant satis risu a se expugnata. Sed cum haec a magnis, & grauissimis viris scribantur, & in Ecclesia Dei celebre nomen obtineant; non nisi impiorum, & impudentium est haec temere, atque sine causa inficiari. Sed audi quid Paschasius libro de corpore, & sanguine Domini ante 600. annos scripserit: *Nemo, inquit, qui sanctorum vitas, & exempla nouerit, ignorare potest, quod sapere haec mystica corporis, & sanguinis sacramenta, aut propter dubios, aut certe propter ardentius amantes Christum, visibili specie in agni, vel pueri forma, aut in carnis, & sanguinis colore monstrata sunt; vt qui latebat in mysterio, patresceret in miraculo.* Haecenus Paschasius, cuius testimoniū confundit impios, & deridendos, aut potius lacrymis prosequendos, quam risu haereticos.

Iam vero idem ex Concilijs antiquis nitamur ostendere. Sexta Synodus describit morem communicandi laicorum, qui manu solebant recipere Eucharistiam a Sacerdote: quanquam postea tempore Balsamonis Antiocheni Archiepiscopi, qui in illos Canones commentatus est, id iam esset prohibitum. Ex illo igitur more communicandi constare potest, quod tunc daretur sola panis species, nam vinum non commodè susciperetur, neque a prudenti Sacerdote porrigeretur, nisi cum magno, & manifesto periculo effusio nis. Sic ergo habet ille Canon: *si quis voluerit synaxis tempore communicare purissimo Christi corpore, & manus in formam Crucis figurans, sic adeat, & suscipiat gratia communionem. Eos enim, qui pro manu vascula quadam aurea, vel ex alia materia construunt ad susceptionem diuini doni, & per illa immaculatam communionem volunt, nullo modo admittimus, vt praeferentes materiam inanimam, hominique obnoxiam Dei imagini.* Et poena excommunicationis assignatur aliter facientibus. Augustinus sermone de anniuersario dedicationis templi, simile quid suo seculo factita-

ri insinuat, his verbis: *Omnes viri quando communicare desiderant, lauant manus suas, & omnes mulieres nitida exhibent linteamina, vbi corpus Christi accipiant. Non est graue quod dico, fratres, quomodo viri lauant aqua manus suas, sic eleemosynis lauant conscientias suas. Similiter & mulieres quomodo nitidum exhibent linteolum, vbi corpus Christi accipiant: sic corpus castum, & cor mundum exhibeant, vt cum bona conscientia Christi sacramenta suscipiant.* Haec ille. Vides igitur tempore Augustini morem fuisse, vt mulieres linteolo susciperent corpus Christi? Rursus Sexta Synodus instituit, vt Sacerdotes in Quadragesima tantum conficiant in die Sabbati, & Dominica, & die Annuntiationis B. Mariae; alijs autem diebus vtantur praecsecratis hostijs (quemadmodum in Ecclesia Latina fit in die Parasceues, quod ante septingentos annos fieri solitum, docet Rabanus) hoc autem institutum Balsamon interpres Graecorum Canonum commendat: rationemque reddens, ait, quod sacrificare, & consecrare, magis temporali laetitiae conueniunt, quam diebus luctus, quales sunt Quadragesimales. Cum ergo praecsecratis hostijs vterentur, & vinum commodè non possit seruari per plures dies citra periculum accedens; constat etiam Graecos Sacerdotes altera tantum specie tunc vti solitos, sicut etiam hodie vtuntur nostri Sacerdotes in die Parasceues, sine reprehensione quod peccent in ius Diuinum; aliam Synodus in praecceptum Christi peccasset.

Nec obstat quod quidam Berno de officio Missae scribens dicit, per orationem Dominicam, & immisionem corporis Domini vinum consecrari, vt populus possit plenè communicare: hoc enim est contrarium veterum omnium Doctorum, & recentiorum sententijs, qui asserunt verbis Christi, non contactu corporis consecrari Christi sanguinem. Aduersatur etiam hoc Innocentio I. qui in epistola ad Decentium, ait: *Traditio Ecclesiae habet, isto bi duo, hoc est, Parasceue, & Sabbato Sancto, quo Apostoli in marore constituti ieiunauerunt, sacramenta penitus non cele-*

Eadem sexta Synodus Can. 52.

Raban. lib. de instit. Clerico. ca. 67. Balsamon.

Obiectio diluitur. Berno.

Innoc. I. ad Decentium cap. 4.

Missa in Sab-
baro sancto
quare celebre
tur.
Clem. Rom.
epist. 2. ini-
tio.

De consec.
dist. 2. c. tri-
bus gradib⁹

Ad hanc
causam
non potest

Concil. Ma-
risconen. II.
c. 6.

Αρωπορία
Græcis quid,
& Latinis Ci-
boria.

brari. Ergo vinum per illam immisio-
nem corporis Christi non sacrat.
Quod verò in Sabbato Sæcto nos Mis-
sam celebramus, dicimus illam magis
ad noctem Dominicæ Resurrectionis,
quàm ad Sabbatum spectare; & tem-
pore Innocentij noctu celebrari sole-
bat. Præterea Canones existunt præci-
pientes, vt cum reuerentia reliquiæ Eu-
charistiæ absumantur. Vnde Clemens
ad Iacobum scribens, ait: *Tribus gradi-
bus commissa sunt sacramenta diuinorū
secretorum, id est, Presbytero, Diacono,
& Ministro, qui cum timore, & tremore
Clericorum, reliquias fragmentorum cor-
poris Domini custodire debent, ne pu-
redo in sacrario inueniatur, ne, cum ne-
gligenter agitur, portioni corporis Domi-
ni grauis inferatur iniuria. Communio
enim corporis Domini nostri Iesu Christi
si negligenter erogetur, & Presbyter mi-
nora non curet admonere officia, graui
anathemate, & digna humiliationis pla-
ga feriatur. Certè tanta in altario holo-
causta offerantur, quanta populo suffice-
re debeant. Quòd si remanserint, in cra-
stinum non referentur, sed cum timore,
& tremore, Clericorum diligentia consu-
mantur. Qui autem residua corporis Do-
mini, qua in sacrario relicta sunt, consu-
munt, non statim ad communes accipien-
dos cibos conueniant.* Hæc Clemens: v-
bi per holocausta, & fragmenta corpo-
ris Domini, intelligit quicquid po-
puli accipiebant: & horum holocau-
storum reliquiæ, vocantur residua cor-
poris Domini. Ex quibus colligitur,
quòd populi tantum corpori Domini
communicarent; cum nihil de as-
seruando vino statuat, cui specie liqui-
dæ magis fuerat prospiciendum. Con-
cilium etiam Matifconense II. decer-
nit, vt reliquiæ corporis Domini quar-
ta, vel sexta feria ab innocentibus, &
ieiunis absumantur: vt superius anno-
tauimus. Loca præterea, in quibus ser-
uabant corpus Domini, Græci ἀρωπο-
ρία vocabant, sicut Latini Ciboria; eo
quòd panis tantummodo asseruaretur,
qui cibus est animarum. Vnde Ca-
nones extant, qui præcipiunt asseruari
Eucharistiæ pro infirmis; vt extra
de custodia Eucharistiæ cap. statum⁹,
& de consecratione dist. 2. cap. Pres-

byter. Vbi nomine Eucharistiæ tan-
tum species panis venit; quia cauetur
vt diligenter custodiatur, ne comeda-
tur à mure, aut rodatur: quod cum spe-
ciei vini non possit conuenire, reli-
quum est, vt infirmi in sola specie pa-
nis communicarentur. De asseruanda
verò vini specie, aut nulla, aut exigua
extat memoria: tantum apud Chryso-
stomum in epistola ad Innocentium
Papam legi, milites ingressos in fan-
ctuarium, & vidisse quæ non licebat
videre nondum initiatos, & Christi
pretiosissimum sanguinẽ effusum su-
per vestes militum: ex quo videtur quòd
tunc asseruaretur sanguis. Id etiam,
quod paullo antè narrauimus ex libro
vitæ B. Gregorij dilucidum fit. Nam
Siculus Maximianus Episcopus Syra-
cusanus nauigans cum clericis, corpus
& sanguinem secum deportasse dicitur,
ex eo quòd corpori, & sanguini
Christi ante naufragium communica-
uit. Sed hic ritus fortassis propter pe-
riculum paullo post obsoleuit. Idem
præterea vsus communicandi laicos
sub altera tantum specie, colligi vide-
tur ex decreto Pij Pontificis Roma-
ni, qui in locum Eucharistiæ his qui
non erant parati communicare, insti-
tuit vt panis benedictus præberetur:
qui quidem ritus etiamnum in multis
regionibus retentus est. Ex quo habe-
tur vehemens coniectura, quòd Eucha-
ristia, cui panis benedictus successit,
sine sanguine communicaretur popu-
lis. Decretum autem Pij Pontificis ci-
tatur à Brocardo in compilatione suo-
rum decretorum, & adiungitur decre-
tis Pij in primo volumine Concilio-
rum: vbi citatur extractum ex Codice
quinque librorum. Eundem quoque
ritum Græca Ecclesia videtur retinuis-
se. Nam cum pro more illius Gentis
particula quædam ex magno quodam
pane ad sacrificium conficiendū præ-
cindatur, totus panis reliquus in frag-
menta, siue frustula secatur, & sacrifi-
cio adstantibus porrigitur: quod vi-
detur arguere, olim totum panem fuis-
se consuetum consecrari, & fractum
fidelibus porrigi. In vtroque autè ri-
tu siue Ecclesiæ Latinæ, siue Græcæ, vi-
demus nihil de calice, aut vini specie

Chryst. to. 5.

Quòdo asser-
uaretur san-
guinis Domi-
nici species,
teste Chryso-
stomo.

Ioa. Diacon.
lib. 1. vita
B. Grego. c.
33.

Panis benedi-
ctus quibus
olim præbere-
tur de more.

Brocardus.

Lib. 2. cap.
117.

Ecclesiæ Græ-
cæ in confi-
cienda Eucha-
ristia, eadẽq;
dispertienda,
ritus.

Concil. Sar-
dicens.
Concil. Eli-
bertinum.
Concil. Aga-
rhen.
Idẽ Concil.
cap. 2.
Concil. Mar-
tini Papa.

Cardin. Tur-
recre.

Laica cõmu-
nio quot mo-
dis dicitur.

Laica cõmu-
nio ad quid
inducta.

Cano. Apo-
stolorum.

præceptum esse, quòd satis esse puta-
rent ad salutem sub specie panis com-
municare. Præterea Canones extant
multorum Conciliorum, in quibus fit
mentio de communione laica: vt po-
te Sardicense Can. 1. & 2. Elibertinum
cap. 76. Agathense cap. 50. & de con-
sec. dist. 50. cap. si Episcopus. Conci-
lium etiam Martini Papæ, vt habetur
dist. 55. cap. si Euangelica, eiusdẽ com-
munionis laicæ meminit. In his locis
licet ex vi vocis non habeatur, an de v-
traque, vel altera specie tantum sit ser-
mo: quia si laici in vna regione vtebã-
tur altera specie, illa esset laica com-
munio: sicut vbi esset mos vtriusque,
vt apud Græcos, illa etiam fuisset lai-
ca: ex contextu tamẽ coniectare licet,
& præsertim ex decreto Martini, quòd
esset altera species: in quo decreto
Martini clerico in extremis laboranti
iubetur dari laica communio. Per quã
quoniã non possumus intelligere pœ-
nam communicandi inter laicos, nec
abstinendum à celebratione, & acces-
su ad altare, cum hoc Presbyter, vel
Episcopus in extremis laborans non
possit facere: superest vt alteram tan-
tum speciem intelligamus. Cardinalis
Turrecremata in distinctionem 55. De
creti, variè communionem laicam in-
terpretatur, ait enim: *Communio lai-
cam, id est, conuersationẽ cum laicis tan-
tum habeat, quasi non clericus, vt negati-
uè intelligatur. Laica tamen communio
dicitur multis modis: scilicet acceptio
Eucharistiæ post clericos cum laicis, vel
acceptio Eucharistiæ ter in anno, sicut fa-
ciunt laici, scilicet in Natiuitate Domi-
ni, Pascha, & Pentecoste; vel panis bene-
dictus, qui solet dari laicis diebus Domi-
nicis: ritum cessatio ab officio, & choro, &
dormitorio, & refectorio clericorū. Com-
municatio tamen cum laicis hoc quarto
modo competentius accipitur hic, licet
quolibet & aliorum modorum possit in-
telligi.* Hactenus ille. Sed certè quic-
quid sit laica communio, videtur cle-
ricis in pœnam fuisse irrogata, & mi-
nisterio altaris priuasse illos, qui sic
puniuntur. Hinc Canon XV. Aposto-
lorum mandat, vt Presbyter, aut Dia-
conus, aut quilibet de numero cleri-
corum in aliena Ecclesia præter vo-

luntatem Episcopi sui manens priue-
tur officio, & communicet tantum, vt
laicus. Et Cyprianus ad Antonianum:
*Sic laicus communicet, non secundum
quod ad te malignorum litera pertule-
runt, quasi locum & Sacerdotis vsurpet.*
Hæc Cyprianus, ferè explicans quid
esset communio laica.
Facit etiam ad hoc ipsum compro-
bandum sententia illa, quòd Sacerdos
potest in altera tantum specie, vel pa-
nis, vel vini, Sacramentum conficere:
Si v. g. ad sit panis, & non vinum, vel
suppetat vinum, & nõ panis. Ita Chri-
stus Luc. vlt. confecit in sola panis spe-
cie, vt multi tradunt. Quod in primis
docet Innocentius III. Innocentius
quoque VIII. Noruigæ id suo tempo-
re concessisse testatur Raphael Vola-
terræ in Geographia sua, dicens:
*Noruegia Innocentij VIII. Pont. concessi-
one permissum sine vino panem sacrifi-
care: quod ob immensa frigora vinum in
ea regione importatum accestat: cuius rei
gratia legatio missa.* Hanc sententiam
vt magis probabilem sequitur Gabriel
Biel, docens quòd celebrans iure Di-
uino non tenetur vtramque speciem
consecrare. Et ante eum Albertus Ma-
gnus in Quarto, & Hadrianus ibidem,
nec non Alexander de Hales asserunt
nulla lege teneri Sacerdotem vtraque
specie vti: quos sequitur Turrecrema-
ta in Decretum, sicut summa Pisana,
atque Angelica. Verba Hadriani in
Quartum sententiarum, quæst. *An ci-
bus, aut potus præstet impedimentũ com-
munioni: Dico quòd vbicunque verũ scan-
dalum imminet pusillorum, vtrique licet
in casu dicto non procedere ad sanguinis
consecrationem: quia maius longè est præ-
ceptum euitandi scandalum proximi, quã
integre celebrandi, vel sumendi corpus,
& sanguinem Domini, quod est merè posi-
tium iuris humani.* Imò voluit Alexander
de Hales 6. libro compendij Theologiae,
quòd si aquam sumpserit Sacerdos prius-
quam aduertat non esse vinum consecra-
tum, debet penitere de negligentia com-
missa, sed non vinum de nouo ponere, aut
consecrare, quia ieiunus non est, vt scili-
cet præceptum Ecclesiæ intelligatur cum
super additione ieiunij: & ita ieiunus ex-
usetur propter impotentiam quam igno-

Cyprian. lib.
4. epist. 2. a-
liquato post-
medium.

Quod Sacer-
dos possit sub
altera tantum
specie Sacra-
mentum con-
ficere.

Ex Patribus.
Innoc. III.
lib. 4. myste-
rio. Misa,
c. 23.
Raphael V^o
latterra. li.
7. ca Saxo-
nes, Cimbri,
&c

Gabriel Biel
in Canonem
Missa lect.
59.

Alb. Magn⁹
Hadrian in
4. q. 1. de
Eucharistia
par. 2.

Alex. de Ha-
les in 4. p.
sum. q. 53.
membro. 1.

Turrecrem.
in c. compe-
rimus, de cõ
sec. dist. 2.

Summa Pi-
sana, & An-
gelica.

Matth. 18.
Alex. Halẽ.
Sacerdos si
aquam sump-
serit priusquã
aduertat non
esse vinũ con-
secratũ, quid
facere debet
secundũ Ha-
lensem.

inter incurrit. Maximè ergo in casu sc̄ali licet vinū non consecrare. Hæc Hadrianus. Non ignoro quosdam magnos viros aliter tenuisse, vt B. Thomam in tertia parte, qui ex Gratiani duobus locis illud confirmarenitor. Sed certè prior sententia Innocentij, maximè si accedat cōcessio Apostolica, magis videtur cum ratione, & pietate coniuncta; ne ob defectū alterius speciei, quæ facillè in quibusdā regionibus cōtingere potest, totus populus priuaretur fructu sacrificij, perceptione que Sacramenti, si totus Christus sub vna tantū specie B. Iacobum. & discipulos, qui proficiscebantur in Emmaus, communicauit; ac proinde in vna solū consecr.

Nec valet argumentum Caietani, qui dicit, sacrilegium esse, consecrare panem, & nō vinum: quia ex eo adhuc non sequeretur diuini esse mandati, vt nō consecratur panis absq; vino, quia multa sacrilegia fiunt, quæ solū sunt contra humana præcepta, non diuina: vt sacrilegium est violare Festum sancti Ioannis Baptistæ, & tamen illum diem obseruare, & in eo ab opere seruilii abstinere, non præcipit ius Diuinum, sed Ecclesia Dei. Ad hæc cum de Sacramentis nihil aliud sit tenendum, quàm quod tradit Romana Ecclesia: si semel in hoc à Pontifice dispensatum est, elicimus iuris Diuini non esse in vtraque semper consecrare. Adde illud, quod etiam quidam viri doctissimi & in hæreticos scribentes liberè asseruerunt, non solū consuetam fuisse cōmunionem sub specie panis, sed etiam sub sola specie vini; vt liberum esset sumentis, aut vtramque, aut alteram quam vellet, accipere. Scribit enim Cyprianus ad Cornelium, quod martyres futuros, & pro religione decertaturos, solitus esset sanguine Christi munire, vt libentius pro Christi sanguine suum funderent. Vbi nihil de panis specie dicitur. Rursus in sermone de lapsis: *Infantula cuiusdam, quæ à nutrice sua inscijs parentibus ad idolorum templum perducta, de damnum sacrificij acceperat, cum diaconus calicem ad bibendum porrigere vellet, & illa reluctaretur, tamen de Sacramento calicis ali-*

quid infudit; quod illa per singultus, & vomitus eiecit. Ex quo constare potest, qd si huic puellæ Eucharistia sub specie panis prius oblata fuisset, non minus illam, quàm calicem recusasset, vt diaconus postea illi calicem non fuerit præbiturus. Cui consonum est quod Ioannes Theutonicus Gratiani Scholiastes in cap. si qui ad illos, de Consec. diff. 4. scribit. Testatur enim sua ætate eam apud quosdam fuisse consuetudinem, vt paruulis non daretur corpus Christi, sed sanguis per eorum ora infunderetur. Et ad hanc rationem volunt quidam antiquam consuetudinem in Ecclesia communicandi paruulos referendam esse: cuius B. Augustinus frequenter meminit. Nam paruulis, dum sub nutrice agunt, & apti non sunt ad mandandum, qua ratione posset porrigi species panis, quæ mandati ab eis, vel deglutiri non posset? Confirmatur hoc etiam: quia illis, qui eiusmodi erant morbis correpti, vt Eucharistia sub panis specie tunc illis porrigi nō posset, profectò sub specie tantūm liquidam illis porrigebatur. Vnde Concilium Carthaginense III. ita statuit: *Is qui penitentiam in infirmitate petit (loquitur de lapsis, vel apostatis, qui publicam penitentiam petebant) si casu dum ad eum sacerdos inuitatus venit. oppressus infirmitate obmutuerit, vel in phrenesi versus fuerit, dent testimonium qui eum audierunt, & accipiat penitentiam. Et si continuò creditur moriturus, reconcilietur per manus impositionem, & infundatur ori eius Eucharistia: quod de vini tantū specie intelligendum videtur; nam illa propriè infunditur. Quod verò Presbyter Alexandrinus ægrotanti ad mortem Serapioni, per puerum miserit Eucharistiam, infusam que iesserit præberi se nisi veritati propriè esse videtur, quod fuerit panis species, quæ præ oris ariditate glutire nō valens, aqua, vinoq; intingi oportuit, quod posset ab ægroto sumi, quæquam Ioann. Groppe dicit probabilius sibi videri fuisse vini speciẽ. Quod mihi nō probatur: nã si vinum erat, ad quid domi intingeretur? Est tamẽ Can. XI. Concil. Tolet. XI. vbi sic decernitur: *Solet enim humana natura infirmitas, in**

Ioan. Theutonicus.

Paruulis olim non corpus, sed sanguis Christi de more dabatur.

R. Aug. epist. 23. & 107. 10. 2. Libr. 3. de Trin. c. 10. tom. 3.

Libr. 1. de pecca. mer. & remiss. c. 20. 10. 7.

Idem cont. di. as. epist. Pelagiano. lib. 1. c. 22. & lib. 4. c. 4. & contra Iulian. lib. 1. c. 2. tom. 7. à medio.

Concil. Carthaginens. III. Can. 76.

XXVI. q. 6. c. Is qui in infirmitate fuisse. li. 7. Eccl. histo. c. 34. 10. 1.

Ioan. Groppe. c. 28.

Concil. Tolet. XI.

Concil. Tolet. XI.

ipso

B. Tho. 3. par. q. 8. 10. 12. Gratian. de consec. dist. 2. c. relatu, & c. compertinus. Vtrū sit opinio probabilior.

Luc. vi.

Sacerdos Eucharistia sine sanguine coniciens, quale sacrilegium incurrit tantummodo.

Caietan.

Duplex sacrilegium.

De Sacramentis quid tenendum.

Ioan. Groppe. lib. de veritate corporis Christi in Eucharistia. art. 4. c. 23. & sequentibus. Cyprian. ad Cornel. lib. 1. epist. 2. in principio. Martyres futuros Cyprianus, potu sanguinis Christi prius munire solebat. Idem.

ipso mortis exitu prægrauata, tanto sicci tatis potere deprimi, vt nullis ciborū illationibus refici, sed vix tantū illatideletur poculi gratia sustineri. Quod etiã in multorū exitu vidimus, qui operatū suis votis sacra communionis expectentes viaticum, oblata sibi à sacerdote Eucharistiam reiecerunt: non quod infidelitate hæc agerent, sed quod præter Domini calicis haustum, traditā sibi non possent Eucharistiam deglutire. Hæc ibi. Ex cuius Canonis verbis in primis elicimus, qd Eucharistia vocatur sola species panis: nam cum infirmus possit deglutire alia liquida, Eucharistiam non poterat traicere. Deinde habemus causā quare id non poterat: nimirum quia dabatur sibi præter Dominicum sanguinẽ, qui iuuisset ad deglutendum. Et hoc argumentum vim habet secundū hanc literam, in qua dicitur: *Secundum Domini calicis haustum: quæ tamẽ patitur difficultatem. Primò, quia præuissum erat, eiusmodi ægrotos solūm liquidam posse sumere, idè neque cum calice traicissent Eucharistiam. Præterea si sanguis sufficeret ad traiciendum Eucharistiam, potuisset illi vinum, vel aqua adhiberi, vt modò fit. Idè dicendum, quod in hoc facto, vel daretur solūm vini species eiusmodi ægrotis, quod rationi est valde consentaneum, cum sanis, & valentibus traicere sola species panis daretur: vel aliter legendum est, quod alij codices habent: Propter Domini calicis haustum: & tamen esset sensus, quod adiuti calicis Domini haustu, non possent Eucharistiam deglutire. Sed quia hic sensus durus est, prior videtur amplectendus. Hactenus igitur ex traditione egimus confirmauimusq; vsum vnius speciei pro inculpato, & salutari habitum.*

Expeditur: verba Concilij, solam panis speciem Eucharistiam appellantis.

Eiusdem verba illa Concilij ponderantur: Secūdum Domini calicis haustum.

Alteram solutionem.

Olim etiam laicos vtramque speciem percipere solent, vt modò apud Græcos.

1. Cor. 10. & 11. Cyprian. Athanas. Dionys. ca. 3. Eccles. Hierar. p. 3. sub finè.

Sanè opertum, ait, panem, & indiuiduum aperit in frustra concidens, & singularem calicem omnibus impertiens; vnitatem signanter multiplicat, atque distribuit: inque his consummat cœlestem mysterium. Ex libello etiam contra Ibam Episcopum Orientalem, correcto à Concilio Chalcedonensi, idem patere potest. Accusatur enim, quod paululum vini luto, & multum pro sacrificio dederit, ita vt ad communicandum populum opus fuerit aliquot sextarios emere: & cum non sufficeret, reuocati sunt ministri, qui populum communicabant: qui dicebant, quia non erat sanguis. Ex quo constat, populum tunc percepisse speciem sanguinis. Idem etiam probatur ex Ecclesia Latina, in qua B. Laurentius ad Sixtum Papam dixit: *Experire certò, vtrum idoneum ministrum elegeris, cui commisti Domini sanguinis dispensationem.* Atque in hunc vsum erant olim calices ministeriales, & patenarum, in quibus Sacerdotes offerebant: eratque vsus fistularum, quibus citra sacrilegium possent Christi sanguinem haurire: quem morem adhuc Romanus Pontifex, cum solenniter celebrat, obseruare solet, nam fistula ex eodem calice hauriunt cum eo Diaconus, Hypodiaconusque. Ambrosius quoque ad Theodosium Imperatorẽ, vt testis est Theodoricus in Tripartita historia, dixit: *Quomodo huiusmodi manibus suscipies sanctum Domini corpus: qua temeritate ore tuo poculum sanguinis pretiosi percipies, quando furore verborum tuorum tantus iniuste est sanguis effusus?* Hieronymus super Sophoniam: *Sacerdotes, inquit, qui Eucharistia seruiunt, & sanguinem Domini populis eius diuidunt, & quæ sequuntur. Et Augustinus libro sententiarum Profperi: Dum frangitur hostia, dum sanguis de calice in ora fidelium funditur, quid aliud quàm Domini corporis in cruce immolatio, eiusque sanguinis de latere effusio designatur.* Leo Papa de ieiunio Quadragesimæ Manichæos accusat sui temporis, quod se subdicerent à calicis vsu, quo Christum opus phantasticum, & exanguie habere testarentur. Eius hæc sunt verba: *Abdicant e-*

Cœcil. Chalcedonen. Act. 10. Iuxta Episcopum Orientalis sacrilegium.

Ecclesie Latine consuetudo.

Theodo. li. 9. Tripart. histo. c. 30.

Hiero. tom. 6.

August. 10. 3. in fine.

Leo Papa ser. 4. de ieiunio Quadragesimæ, post mediū. Mores Manichæorum.

nim

nim sese Sacramento salutis humana, & Christum Dominum nostrum, sicut in veritate carnis nostrae denegant natum, ita mortuum vere, & resurrexisse non credunt. Et ob hoc diem salutis, & letitiae nostrae, sui ieiunij merore condemnant. Cumque ad regendam infidelitatem suam, nostris audeant interesse mysterijs, ita in Sacramentorum communione se temperant, ut interdum tutius lateat: ore indigno Christi corpus accipiunt; sanguinem autem redemptionis nostrae haurire omnino declinant. Quod ideo vestram volumus scire sanctitatem, ut vobis eiusmodi homines, & his manifestentur iudicijs, ut quorum deprehensa fuerit sacrilega simulatio, notari, & proditi a Sanctorum societate, sacerdotali autoritate pellantur. Hæc ille, egregie notans hæreticos, & qua ratione sint detegendi apud superiores. In eodem videtur tenere Gelasij decretum, qui in cap. comperimus, de consec. dist. 2. ita habet: Comperimus, quoddam quidam sumpta tantummodo corporis sacri potione, a calice sacrati crucis abstineant: Qui proculdubio (quoniam nescio qua superstitione docentur astringi) aut integra sacramenta percipiant, aut ab integris arceantur: quia diuisio vnius eiusdemque mysterij sine grandi sacrilegio non potest peruenire. Hæc ille de Manichæa superstitione: & grande sacrilegium esse asserit diuidere vnum, & idem mysterium, non quidem ex obedientia Ecclesie sumendo vnam speciem, sed propria autoritate sub specie panis comedere, & recipere, sub vini autem specie fastidire, & rejicere: quia hoc posset abstemios, & infirmos, & alios præconsecratis vtentes simili exemplo crimine sacrilegij damnare, ita vt simile quid adferam. In Concilio Syrmienfi Patres condiderunt Canonem. 14. Si quis filium non dicat Abrahæ visum, sed Deum innaseibilem, vel Patrem eius, anathema sit: qui Canon videtur in Aug. tendere, qui lib. 2. de Trinit. c. 11. & 12. etiam Patrem Abrahæ per subiectam creaturam apparuisse sentit. Sed reuera in illum non militat, si causam consideres: vt enim testatur Hilarius lib. de Synodis, hunc Canonem, & similes aduersus Photinū, & similes condide-

runt, qui negabāt Christum Filiū Deī non esse ante Mariā, & ideo interpretabantur nusquam filium, sed solū Patrem Abrahæ apparuisse. Non tam ergo verba Patrum, quam sensus inspicienda sunt, etiā in verbis Gelasij. Ad hæc habet Concil. III. Bracarense in proœmio: Quidam in sacrificijs Domini relati sunt lac pro vino offerre, Eucharistiam quoque, vino madidam pro complemento communionis credunt populis porrigendam: & latius idē profequitur c. 1. Sed his non prohibuit simul sumere corpus cū sanguine, vt prima facie apparet: sicut antiquo ritu sumit Sacerdos sanguinē cum particula parua hostiæ. Nec madidam Eucharistiam porrigere, vel cum sanguine, aut vino in os transfundere, Concilium prohibet: quia repugnaret Can. 76. Carthaginēsis Synodi, vbi præcipitur morituris, vt ori eorum infundatur Eucharistia: sicut Eusebius tradit datam Eucharistiam Serapioni in fusam: sed Concilium prohibet idem, quod Gelasius ex superstitione fieri vetuit; non autem præcipit omnibus Eucharistiam sub vtraque specie, licet non negemus illam in vsu olim fuisse. Ita vt scribat Concilium Taronicum, vt ab Iuone citatur: Sacra oblatio, qua ad viaticum recedentibus de seculo reseruat, intincta debet esse in sanguine Christi, vt veraciter Presbyter dicere possit: Corpus, & sanguis Iesu Christi proficiat tibi in remissionem peccatorum, & in vitam æternā, Amen. Sic illud habet. Sed tunc moris erat intinctam Eucharistiam porrigendi, vel sub duplici communicandi symbolo laicos. B. Gregor. hō. in octaua Paschæ: Quid sit sanguis agni, nō iam audiendo, sed bibendo didicistis. Sexcēta huiusmodi proferri possēt loca in quibus vtraque species populo comunicata asseritur. Nā & in vita S. Donati Episcopi, & martyris legitur; Cū diequadā Missā celebrasset populo, & de corpore Xpi recrearetur, Diacon⁹ sacrū sanguinē populo tradēs cecidit, & sacrū calicē cōminuit. Hæc ibi: sed in re manifesta, & tā à nobis, quā ab hæreticis cōfessa, nō est opus verba profundere. His adiungimus quod Ioannes EKius annotauit, vsus vtriusque speciei solū

Concil. Bracaren. III.

Antiquo quidam ritus sacrificij.

Euseb. li. 6. histo. Eccl. c. 34. 10. 1.

Concil. Taronen. Iuo. Episc. Carnoten.

B. Greg. hō. 22. in Euan gelia, circa medium to. 2.

Ioan. EKius hom. 33. de Sacramētis

vsurpa-

Quib⁹ locis, & temporib⁹ vtraque species tantūm adhibita.

Rationibus idem euincitur. Ratio I. pro vsu vnius videlicet speciei. Homines naturā tenaces religionis sunt.

II. ratio.

vsurpatum fuisse in solennibus conuentibus, qui celebrati sunt imitatione cœnæ Dominicæ, id est, in die Natalis, Paschæ, & Pentecostes; aliter vero obseruatum in priuata communionē, & apud infirmos. Quæ si vera sūt, vt rationi videntur consona; habemus exēplo veteris Ecclesie cōfirmatum, laicos communicandi morem tā sub vna, quā sub duabus speciebus. Nos enim ita fatemur, consuetudinē fuisse communicandi laicos sub gemina specie, vt semper tamen in aliquibus causis vsurpatus sit vsus alterius speciei.

His adiungendæ sunt nonnullæ rationes, quibus eadem veritas alterius speciei stabili i possit. Inter quas sit prima: Quia cū homines tenaces sint religionis, & in mutatione rerum ad eas pertinentium facillē turbentur; si per ducentos & mille annos fuisset communicatio sub vtraque specie in Ecclesiam inuecta, nec fuisset declaratum licere sub altera communicare, subito hoc ritu mutato, maximæ tempestates fuissent, & lites in Ecclesiam ob eam rem obortæ. De quibus cum in nulla historia fiat mentio, indubitata coniecturam accipimus, nunquam re fuisse nouam, sed ab initio semper cōsuetam, animisq; fidelium infixam tanquam licitā, etiam in illis regionibus, vbi sub vtraque specie vt plurimū laicos communicabant. Secūda ratio sit: Vbi sunt prudentes legislatores, cū viget ratio rem aliquam licitam concedendi, illam tacito, aut expresso cōsensu firmant, & approbant: sed rationes ostendentes commoditatem vsus alterius speciei tantūm, semper viguerunt, vt sunt, periculum effusionis in administratione, maximē in tanta hominum copia, puerorum, mulierum, fenum, portationis maximē ad loca longinqua, & cōseruationis ne accescat, & horroris stomachi propter multos qui sunt naturā abstemij: semper etiā aliqua loca penuria vini maximē laborarunt, & aliunde importatum, facillē erat obnoxium corruptioni. Cū ergo nunquam fuerit lex in contrarium, semper ergo, aliquibus saltem, & in aliqua causa licuit dare alteram speciem. De quibus causis ante 430.

& 40. amplius annos sub Imperatore Hérico III. floruit Rudolphus abbas sancti Trudonis, doctus, & religiosus pater, & vt Tritthemius lib. De scriptoribus Ecclesiasticis testatur, fuit secularibus literis haud infimē doctus, carmine, & prosa valens, nec opere minus, quā scientia clarus. Is rationem reddit communionis sub altera specie his verbis:

Hic & ibi cautela fiat, ne presbyter agris, aut sanis tribuat laicis & sanguine Christi: Nā si di possit leuiter, simplexq; putaret, Quod nō sub specie sit Iesus totus vtrāq;.

Tertia ratio sit, quoniam huiusmodi ritus nullum inuenitur principiū, nec constitutio vlla eum primū instituēs. Nam constitutio Constantiensis Concilii, quæ sola cum illa Basiliensi damnauit dicentes hunc morem fuisse illicitum, & illum pro libito mutates, statuit illum morem iam dudum fuisse in Ecclesia receptum, neq; illum de integro intro luci. Cū ergo non inueniatur initium eius ritus, & vndiq; ex historijs cōperta sint eius vestigia: signum est haud obscurem ex regula B. Augustini, quoddā Christo, & Apostolis fuerit approbatus, Christo instituyente vtrumq; ritum, & relinquire Ecclesie potestati hoc, vel illo modo vti, prout secundū diuersitatem temporum, & regionum magis nouerit expedire. Quarta ratio: Si ab initio Ecclesie non licuisset sub altera specie communicare, plurimi vel cōmunione priuati fuisset; vel ad id quod præstare non possent, adigerentur: vt patet de ijs, qui vini copiam non haberent, vt sunt multi Septentrionales populi, & de his etiam qui abstemij sunt, & quibus vinum vomitum, & nauseā parit, & de his etiam, qui morbis correpti nihil solidi deglutire possunt, nisi tantūm liquida. Cū igitur iugum Domini sit suaue, & onus leue; nō est credendum quod hos voluerit ad impossibile, hoc est ad communionem sub vtraque specie obligare. Quinta ratio: Totus Christus perinde est sub altera, atq; sub duabus speciebus: cū igitur Christus fons sit gratiæ, & nō illa externa species, profectō digne sumēti alterā, fructū suæ gratiæ impertiet.

Rudolphus Abbas. Tritthem.

III. ratio.

Concil. Constantiens. Act. 13.

August. epistol. 118. c. 6. tom. 2.

III. ratio.

Matth. 11.

V. ratio.

Concil. Lateranē. sub Innocē. III. Concil. Constant. Concil. Basileen. VI. ratio. VI. Synod.

VII. ratio. Ioā. Roffen. art. 16. in Lutherum.

Vltima ratio Quāta sit Ecclesiā a Christo collatop testas.

Varij Ecclesiā ritū, paul latia sublati.

Tertull. Cypria. sermo. 5. De lapsis. Concil. Carthagin. III. cap. 6. Syluester Papa.

Cumq; hæc ratio semper vera fuerit, semper licuit alteram speciem percipere. Certè præter Christum Dominum, qui integer est, ac totus sub vna specie, non est aliquid amplius in alterutra specie, quàm accidēs sine subiecto: vt constat ex Concilio Lateran. sub Innocentio III. & Constantien. & Basileensi. Sexta: quia in causa semper licuit Sacerdoti alteram speciem sumere; vt patet de Sacerdotibus Græcis tempore Quadragesimæ, qui præconsecratis vtuntur, vt tradit 52. Canō VI. Synodi superius allegatus. De nostris etiam Sacerdotibus constat in die Parasceves, quin etiam in die cœnæ Domini: quanquam sacrificans cōmunicet sub vtrâq; reliqui tamen omnes siue laici sint, siue Sacerdotes qui accedunt, in altera tantum percipiunt: sicut etiam infirmi Sacerdotes panis tantum forma comunicatur: à fortiori igitur idem licebit laicis. Septima ratio: quia vt testatur Ioānes Roffensis; nulla causa ad auaritiam permouens extitit ex parte Sacerdotum hoc instituentium: quod enim lucrum reportant inde, cum in multis regionibus post dispensatam speciem panis, non nihil vini præbeant nõ cōsecrati, quod commodius deglutire possint Eucharistiam? tam facile autem illis fuisset præbere consecratum, atq; non cōsecratum vinū. Postrema ratio: Magna fuit Ecclesiæ collata potestas in his quæ ad dispensationem Sacramentorum spectant. Habet enim autoritatē variandi ea, quæ accidentaria sunt in illis, vt tempus, ritum, & personas suscipientes: nam & baptismum cōtulit sub immersione, & sub intinctione, & sub vna, & sub tribus immersionibus. Durauit etiam vsq; ad tempora Augustini consuetudo, vt Eucharistia pueris recens etiam baptizatis daretur, vt est apud Tertullianū, Cyprianū, & alios Patres; quod tamē sublatum est. Olim mortuis fidelium corporibus imponebatur Eucharistia; vt patet ex Cōcilio Carthaginensi III. quod piaculū esset in dō facere. Syluester Papa in epistola ad Ægyptios interdicit cōmunionem penitentiam Eucharistiam: qui mos vt deriuatus à Græcis, nõ retine-

tur modò, vt referunt. Fuit olim consuetudo, vt in die cœnæ Dñicæ pransi fideles communicarent; quam VI. Synodus reuocauit. Cōsuevit primitiua Ecclesia in fermentato pane cōficere Eucharistiam, ad deprimēdum supercilium Iudæorum; postea tamē in Ecclesia Latina retentus est mos cōficiēdi in azymo: quid nimirum igitur, si olim cōmunicauerit sub duabus, modò sub altera tantum? Quare rogandi sunt, qui ita vrgent cōmunionē istā, quam obrem tantopere decertent pro vtrâq; specie? Si dicāt, Quia Christus non est integer sub altera; hoc hæreticum est, & ab Ecclesia damnatum. Si respōdeant, maiorem esse fructū percipientis binam, quàm simplicem speciem, ostendemus paullo post falsum esse, & nulla ratione nixum. Si asserāt se vrgeri conscientia ad vtramq; speciem sumendam; deponant conscientiam suam errantem, & iudicium suū subdant maturiori, & grauiori Ecclesiæ iudicio, vt boni filij parētum suorum consilijs, & monitis acquiescunt. Quod si rursus contendant diuinum esse præceptum, vt omnes bibant de calice; at hoc duobus tractatibus à nobis firmis, & idoneis rationibus est explosum. Postea si vrgent Patres veteres; respondemus illos agnouisse, vtramq; speciem in vsu fuisse, sed non semper; nec vt mandatū, & præceptū diuinum. Quare quod vrgēt ex Theophylacto in II. cap. prioris ad Corinth. Tremendus hic calix cūctis pari ratione est traditus. Sed ille refert quod in cœna Christus fecit: & qd attinet ad hoc ex institutione diuina omnibus dari potest; sed interim non prohibuit ijs, quibus potestatem regendi Ecclesiam dedit, & iustis de causis calicem quibusdam denegare. Sicut Gen. 9. dicit Dñs omnia pecora, & bestias dedisse homini, nec tamen ea donatione prohibuit superioribus disciplinæ causa certis temporibus subditis suis quorūdam esum interdiceret, vt etiā Deus in lege præcepto suo quædam animalia. Quod verò Cyprian. dixit: In calice Dominico sanctificando, & plebi ministrando, non hoc faciunt qd Iesus Christus Deus, & Dñs noster huius sacrificij

VI. Synod. can. 29.

Qui vrgent vtramq. specie breuiter perstringuntur, eorumq. obiectionib⁹ responderetur.

Theophyl. Id dictum Theophylacti: Tremendus hic calix cunctis pari ratione est traditus, quo modo accipiendum sit.

Leuit. 11. & Deut. 14. Cypria. lib. 2. epist. 2.

autor.

Obiecto ex Cypriano diluitur pro vtraque specie comprobanda. Matth. 26.

Exemplū ex lege Moyfi, de matrimonijs contrahendis.

Sensus B. Cypriani.

autor, & doctor fecit, & docuit. Sic ille. Sed reprehēdit eos, qui loco vini aquā consecrabant; nõ tamē sequitur, Christum præcepisse calicē ministrari populo, sed vt dixit, Hæc quotiescunq; feceritis, in mei memoriā facietis, ita rectè dictum fuit Iudæis, qui contra legem Leuit. 18. contrahebant matrimonia, In contrahendis matrimonijs, nõ seruatis Dei præceptum atq; doctrinam; nõ propterea inde colligeretur omnibus præceptum esse, vt matrimonium inirent. Reprehendit igitur Cyprianus Aquarios ponentes in calice aquam pro vino: quia indubiè Christi mandatum est, vt seruetur substantia Sacramentorum. Materia autem, vnde consecrāda est Eucharistia, ex Christi

sti institutione definita est, & ad substantiam Sacramenti pertinet; sicut ad substantiam baptismi spectat naturalis aqua. Nullus igitur ex Patribus veteribus hanc comunicandi rationem agnouit vt Christi præceptum. Quare isti si sapiunt, nullum habēt perfugiū, aut rimam, per quam elabantur, nisi velint proteruire, & in sua persistere pertinacia, & Ecclesiam non audiēdo, damnationem sibi accersere: quā qui recusant audire, habendos esse censuit sicut Ethnicos, & Publicanos Dominus noster Iesus Christus, cui cum Patre, & Spiritu sancto benedicunt omnes creaturæ, illum laudant, & venerantur in secula seculorum. Amen.

Aqua baptismi necessaria quæ.

Hæreticorū proteruita.

Matth. 18.

TRACTATUS XXXVI.

In quo ample disputatur, an tantundē contineatur sub altera, atq; sub duabus; siue rem ipsam cōtentam spectes, siue fructū, qui è sumptione percipitur.

Hæreticorum nostri seculi sententia fuit, non tantum sumere comunicantē sub altera, quātum sub vtrâq;. Quæ quidem duplicē sensum efficere potest: alterum, vt non totus atq; integer Christus perinde contineatur in vna, atq; in duabus; alter sensus est, vt non talem fructum percipiat qui simplicem speciem accipit, atque ille qui geminā. Atq; hic posterior sensus magis est inter Scholasticos Doctores cōtrouersus, quàm inter Catholicos, & Hæreticos: quæadmodum prior mera est Hæreticorum assertio, & multorū Conciliorum Decretis, & sanctorum Patrum testimonijs confutatur.

animam Christi, atq; adeò Diuinitatē in qualibet specie adesse demonstrauimus. Dominus enim apud Ioannē inquit: Ego sum panis viuus qui de celo descendit. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Rursus: Et qui manducat me, & ipse viuet propter me. Cum ergo pronomen Ego, & Me, non tantum solitarium corpus, & solitarium sanguinem, sed etiam totum Christū significet: euincitur, totum Christum delitescere sub specie panis. Et par est ratio de specie vini, maximè cum sanguis nõ sit extra vas suum, nec expers animæ, aut à diuinitate sciūctus, & de eo dicatur, Hic est sanguis meus, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum; remittere autem peccata, solius Dei sit: Erit ergo totus Christus sub specie vini.

Ioan. 6. Ibidem.

Matth. 26. Supra 9.

I. argumē. ab Scripturis.

Vt igitur in priori sensu illam ingulemus, illa omnia possent in hunc locum adduci, quæ in superioribus tractatibus de cōcomitantia naturali, qua

Præter Scripturas idem euincitur

II. argum. ab Cōciliis traditione Gener. Concil. Trident.

traditione, præsertim trium Cōcilio- rum Generalium. Et vt incipiam à po- stremo Tridentino, scilicet, 21. inter Cano- nes hunc tertium collocavit: Si quis ne- gauerit, totum & integrum Christum om- nium gratiarum fontem & autorem sub vna panis specie sumi, quia vt quidam fal- sò asserunt, non secundum ipsius Christi cōstitutionem sub vtrâq; specie sumatur; anathema sit. Concilium etiam Florē- tinum in vnione Armenorum ita sta- tuit: Nam ipsorum verborum virtute, sub- stantia panis in corpus Christi, & substā- tia vini in sanguinem conuertuntur: ita tamen quòd totus Christus cōtinetur sub specie panis, & totus sub specie vini, sub qualibet quoq; parte hostia cōsecrata, & vini cōsecrati, separatione facta, totus est Christus. Hæc ibi. Hoc idem Con- cilium Constantinense statuit, dicens: Cum summissimè credendum sit, & nulla- tenus dubitandum, integrum Christi cor- pus, & sanguinem totam sub specie vini veraciter contineri. Vides igitur ex his tribus Concilijs rem apertè definitā.

Concil. Con- stantiæ. 13.

III. argum. ab testimo- nijs Docto- rum. B. Cyprian.

Tertio idem deducimus ex senten- tijs Doctorum, ait enim Cyprianus ser- mo. In cœna Domini, propè initium: Panis iste communis in carnē, & sangui- nem mutatus (pondera verba, per quæ significatur quòd caro nō est sine san- guine) procurat vitam, & incrementum corporis. Et infra: Sicut in persona Chri- sti humanitas videbatur, & latebat diui- nitas, ita Sacramēto visibili ineffabiliter diuina se infudit essentia. Hieronymus sermone quodam post Epiphaniā: Singuli autem, inquit, totum accipiunt Christum Dominū, & in singulis portio- nibus totus est: nec per singulos minuitur, sed integrum se in singulis præbet. Item Hilarius Papa: Vbi pars est corporis, est & totum Eadem ratio est in corpore Do- mini, que in manna, qd̄ in eius figura præ- cesit, de quo dicitur: Qui plus college- rat, non habuit amplius; neq; qui minus parauerat, habuit minus. Græcus quidā interpres, quem citat B. Thom. super Lucā in Cateña Aurea, super illis ver- bis: Et accepto pane gratias egit: sic ha- bet: Totum autem corpus, & sanguinem Domini suscipit; etiam si mysteriorū par- tem accipiat. Sicut enim sigillum diuer- sis totam suam figuram impartitur, & in-

tegrum manet post distributionem, & si- cut vni vox penetrat ad multorum audi- tus; sic nulli dubium sit corpus, & sangui- nem Domini in omnibus reperiri. Fractio autem panis, venerandi passionem signi- ficat. Philo libro Allegoriarum legis: Propterea enim, ait, manna erat simile se- mini coriandri, quòd huius seminis ea na- tura sit, vt etiam si concidatur minutissi- me, singula portiuuncula, & mica sata ger- minent, non secus quàm coriandrum so- lidum. Sic ille ad sensum. Eusebius E- mi: Tenus homilia de Pascha, allegata figura mannae, de qua: Nec qui plus col- legerat, habuit amplius; nec qui minus pa- rauerat, reperit minus: subdit: Eo quòd Eucharistia sacra perceptio, non in qua- titate, sed in virtute consistat. Quod cor- pus sacerdote dispensante tantum est in exiguo, quātum esse constat in toto: quod cum Ecclesia fidelium sumit, sicut plenū in vniuersis, ita integrū esse probatur in singulis. Augustinus in Psalm. 33. in il- lud: Dauid ferebatur manibus suis, ait, Christū seipsum tulisse in die cœnæ: non tulisset autem seipsum, si tantū pars, & non totus esset in Eucharistia. Quarto, idem comprobatur ratio- nibus, inter quas prima sit. Quia vt e- uidenter ex Scriptura constat, sub spe- cie panis est caro, & sub specie vini est sanguis, & non aliud corpus, nec alius sanguis, quàm illud ipsum, & illemet sanguis, qui est in cœlo; sed in cœlo est corpus viuum, & sanguis animatus, & coniunctus Deitati; ergo etiam in Eu- charistia per concomitantiam quandā naturalem erit. Atq; hæc ratio cōclu- dit re ipsa ita esse, licet de potētia Dei absoluta, an possit aliter esse, disputēt Doctores Scholastici. Secunda ratio: Habet vsus Ecclesiæ, quæ sub qualibet specie proponit populis Christū ado- randum: credit igitur firma fide totū Christum esse integrum sub qualibet specie: vnde & non tam Sacerdos, quā totus populus alloquitur Christū, di- cens: Domine non sum dignus vt intres sub tectum meum. Et rursus, Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, misereere nobis, quibus testatur sub qualibet specie in- tegrum esse Christum. Tertia ratio: Quod semel assumpsit, nunquam Do- minus dimisit, vt testatur Ioannes

Quid signifi- cer fractio pa- nis. Philo lib. 2. Allegor. le. aliquanto post med. to- mo 1. Manna cur si- mile dicitur semini Coriā- dri, teste Phi- lone. Euseb. Emis- sen. De Pas- cha hom. 5. propè med. Exod. 16.

August. in psal. 33. Cō- cil. I. in fin. & Conc. II. tom. 8. Matth. 26. Christus se ip- sū tulit ma- nibus suis, cū corpus suum in cœna Apo- stolis dedit. III. argum. à rationibus.

II. ratio.

III. ratio.

Ioan. Dam. lib. 3. c. 24. vt citatur à Scholasticis Doctoribus.

Contra Hære- ticos, in par- ticulis post cōmuniō- nem remanē- tibus Christū contineri ne- gantes. Sacramētum quid.

II. ratio con- tra istos do- gmatistas.

III. ratio.

Clem. epi- stol. 2. Concil. Ma- tisonē. II. can. 6.

Historia E- uagrj. Innocētibus olim pueris Eucharistiæ tribui sole- bant fragmē- ta.

Tertul. lib. De coro. mi- li. propè ini- tium.

Cyrl. Iero- solym. cate- che. mysta- go. 5. in fi- ne.

Origen. to- mo 1.

Damascenus; at Deitas sumpsit corpus animatū (præterquā in triduo mortis suæ) aliās enim perfectè mortem non vicisset, quæ illi in Sacramento domi- naretur, si corpus eius nō esset viuum, & sanguis animatus.

Ex his colligimus, meritò damnādos esse hæreticos, qui dicūt in particulis post cōmuniōnem remanentibus non manere corpus Dñi; quia nō est sermo de particulis insensibilibus, quæ fu- giunt visum, vel tactū. Quia cū Chri- stus sit in Eucharistia, vt in Sacramēto, Sacramētū autem sit signū sensibile, seu inuisibilis gratiæ visibilis forma; cū ergo illæ particulæ in visum, & sen- sum minimè cadant, nequeunt esse Sa- cramētū. Adhæc cū Christus sit in Eu- charistia ad hoc, vt actu sumatur, vel percipi possit sub externa specie cibi internā alimoniam significante; cū er- go illæ tā minutæ particulæ sumi ne- queant, nec possit Christus in illis ad- orari, nec sacrificari, Christus qui sine causa nihil facit, ibi nō erit. Postremò in tā paucis particulis separatis nō vi- detur q̄ remaneat alia substātia panis, quia eius forma substātia exigit cer- tā quantitatem, vt maneat in materia; quæ quidē mensura nō videtur quòd sit in tam paruis particulis. Videtur er- go, q̄ Christus in illis non existat. Sed hæretici nō de his loquuntur particu- lis, sed de illis fragmentis, quæ cōmu- nicato supersunt populo: in talibus au- tē Christū esse, in dubium vocari non debet, vt Clemēs docet epist. ad Iaco- bum Apostolū, & Concilium II. Ma- tisonense, & historia illa Euagrj de pueris innocētibus, quibus Dominici corporis tribuebantur fragmenta, & Tertull. Calicis, inquit, aut panis etiam nostri, aliquid decuti in terram anxie pa- timur: & Origenes homil. 13. in Exodi verba 25. Nostis qui diuinis rebus inter- esse consueuistis, quomodo cum suscipitis corpus Dñi, cum omni cautela & venera- tione seruat, ne ex eo parū quid decidat, ne cōsecrati muneris aliquid dilabatur, reos enim vos creditis, si quid inde per ne- gligētia decidat. Sic ille. Cyrl. quoq; Ierosolym. ad eū qui communicauit, loquens, ait: Caue autē ne quid excidat tibi: quod enim amittas, hoc tanquam ex

proprio mēbro amiseris. Nam si quis tibi ramēta aurea daret, nōne magna cū dili- gētia illa teneres, cauens ne quid ex illis periret, damnūq; sustineres? Et nō mul- tō magis, & diligentius de hoc, quod auro, gēmisq; pretiosius est, ne mica aliqua ex illo cadat, providebis. Hæc ille.

Si quis verò dicat in particulis sum- ptis à cōmunicante, non esse amplius Christū; falsū videtur: etsi difficile sit definire, quādiu maneat. Quidā enim sentiunt, tādiu Christum Dñm esse in Eucharistia; quādiu sub speciebus, si nō fuissent cōsecrata, mansisset substātia panis. Alia sentētia est, non tādiu esse Christum, quādiu mansisset substantia panis, sed quādiu species ab stomacho mediocri, & tēperato possunt allumi, atq; cibi rationē habent: iuxta quā po- sitionem minori tempore Christus in Eucharistia existeret. Quòd si misce- retur quid venenosū, vel omninò im- mūdū, vel si vomitu expelleretur, quia hæc bene dispositū stomachū permo- uēdi vim habent, & non seruat apta ratio significādi interiorē spiritus ali- moniā: remanet nō esse sub speciebus Eucharistiæ. Sed hæc in opinionibus Doctorū Scholasticorū tantū sunt po- sita. Nā Alexander Halēl. in 4. parte quatuor de hac re recēset opiniones. Quarū prima est, quòd Chrs remanet in Eucharistia, quādiu māssisset sub- stātia panis. Secunda, q̄ maneat, quan- diu est apta ad cibū. Tertia, q̄ manet, quādiu manducatur: & hanc valde cō- firmare videtur verba S. Augustini, & Hugonis de Sancto Victore, quæ ipse citat. Quarta, quòd manet, quādiu spe- cies sunt signum sensibile; & hæc ipse veriore putat. Idem etiam recitat o- pinionē Theologorum tenētū, quòd post vomitum nō sit in eo quod quis vomit, Eucharistia: talesq; asserunt, ce- remonias quæ fiunt erga illud ob re- uerētia Eucharistiæ, quæ sub illis spe- ciebus delituit, fieri. Ipse tamē magis accedit ad oppositam sententiam. Sed hæc qualiacunq; sint, in opinionibus magis, quā in certa fide versantur. Et hæc de priori sensu verborum propo- sitorum.

Iam ad secundū sensum accedēdum est, nū vberior gratiæ portio respon-

In particulis sumptis à cō- municante, Christum per manere, & quādiu ma- neat.

Alexan. Ha- len. 4. part. sum. q. 53. memb. 2. Quadruplex hac de re opt- nio.

Opinio Theo- logorum.

Num vberior gratiæ portio

et qui vtrâq. speciem, minor verò qui vnam sumit, respondeat.

Varia opinionones.

Quod maior minorve gratia portio ex præsentia Christi non pendeat.

II. ratio.

III. ratio.

I. Cor. 11.

III. ratio.

deat laico sumentis vtrâq; speciem, minor verò sumentis alterâ. Difficilis fanè quæstio, ppter eâ quòd ex antiquis quicquâ vix habemus, vnde possimus eam decidere: vt propterea Doctores, qui de hac re locuti sunt, in varias sententias iuerint. Quidam enim extiterunt, qui huius nodi solutione ex præsentia Christi in Eucharistiæ Sacramento definire voluerunt, asserentes eundem esse gratiæ fructum percipientis Eucharistiæ sub altera, atq; sub vtrâq; specie; alij verò potius re, ex significatione perendam existimarunt, dicentes maiore gratiâ conferri in vtrâq;, quam in altera specie; eo quòd in illa sit expressior repræsentatio passionis Christi, maiorq; significatio cibi, potusq; spiritualis. Sed si rem exactius expendamus, ex horum neutro absolutè pendere videtur huius controuersie decisio; sed potius ex Dei pacto, vt dicturimus.

Quòd igitur ex Christi præsentia hæc lis non possit expediri, probatur in primis: Quia si ex hoc penderet, cum vnus, & idem Christus sit in diuersis hostijs sumptis distinctis diebus, ac diuersis, iteratisq; perceptionibus, atq; in vna sola; eadem planè gratia conferenda esset semel communicanti, atq; pluries Eucharistiæ reuigiose percipienti. Deinde in baptisate, & alijs Sacramentis etsi Christus præsens nõ adsit secundum Humanitatem, nihilominus gratia conferitur: nam hanc Dominus Deus impartitur, qui vbiq; præsens est, & Sacramentis suis virtute sua ob pactum initu adest. Tertio qui indignè communicat, nullum profus gratiæ fructum percipit, imò exitium sibi manducat, & bibit; & tamen in hostia quam percipit, re ipsa præsens est Dominus. Ex nuda igitur eius præsentia, non necessariò colligitur gratiæ deriuatio. Quarto, quia potuit esse aliquid minus de Christi Humanitate sub altera, quam sub vtrâq; specie; & tamè fructus idem fuisset, sicut nunc est, vbi Christus est integer. Assumptum probo de triduo mortis Christi, quo anima fuit separata à corpore, & sanguis à corpore disiunctus: tunc enim, secundum Doctores, si facta fuisset consecratio, sub specie panis tantum sanguis, & diuinitas, & sub neutra specie totus Christus fuisset; & nihilominus integrum fuisset Sacramentum, & eundem gratiæ fructum operatum fuisset, atq; nunc. Ergo etsi vbi idem sit agens, & idem patiens equaliter vtrôq; dispositum, eundem oporteat esse effectum; tamen in hoc Sacramento, per concomitantiam, nõ ex virtute consecrationis, totus est Christus. Quinto, quam Christus Dominus præsens Sacramento suo adsit; non est tamen, vt agens naturale, vt necessariò vel gratiâ, vel hunc gradum gratiæ conferre cogatur: quemadmodum secundum diuinitatem in omnibus animabus est, & in omnibus rebus; & tamen nõ vbiq;, & semper gratiam, sed quando, & vbi vult, & prout vult, operatur: ergo ita erit de Christi Humanitate. Et ita non valet ista consequentia: est eadem Christi præsentia, ergo eadem gratia: nec vice versa; diuerso modo Christus est præsens, ergo diuersa est gratia. Igitur ex Christi Domini præsentia non videtur hæc controuersia posse terminari.

Deinde aggrediamur & aliud membrum. Minus enim potest ex significatione maiori hæc res expediri. Primo, quia contingit eandem rem per diuersa variè significari, ergo diuersa significatio rem non variat. Assumptum probatur de Christo per omnia Sacramenta, & sacrificia antiqua adubrato: & diuerso quidem modo. Nam vt crucifixus, repræsentatus est in serpente æneo, vt nutriens, & reficiens, in mænâ, & petrâ; vt resurgens, in Leone, & Samsonè; vt ascendens, in Helia curru subuecto in cælum; & tamen idem erat Christus, & eadem est sua gratia. Secundo, nudæ ceremoniæ in Sacramentis magis possunt significatione perficere sine maiori gratia, quam vbi deest illa significatio. Nam trina immersio in baptisimo, expressius significat Trinitatem, & triduum Christi mortis, quam simplex immersio, vel aspersio; & tamen secundum omnes eadem gratia vtrôq; conferuntur. Tertio, quia sunt quædam Sacramenta, vt Confirmatio, & Pœnitentia, ac Extrema Vn-

ctio; quæ in ceremonijs non significat passionem Christi, vnde emanat efficacia, & virtus Sacramentorum; & nihilominus gratiam conferre creduntur. Quarto, significatio quatenus significatio est, si non habet pactum Dei, siue in Nouo, siue in Veteri Testamento, nihil efficit secundum suam naturam. Quod ex eo probatur, quòd tam in antiquis ceremonijs, quam in nostris sunt multæ significationes, atque illæ quidè sublimes mysteriorum Christi, & gratiæ eius, & tamen vi sua nihil gratiæ conferunt. Ex significatione igitur non possumus in hac quæstione venari veritatem. Neque valet ista consequentia: Maior est significatio passionis Christi, & cibi, & potus spiritualis in duabus speciebus, quam in altera: ergo maior gratia conferitur percipienti sub vtrâque. Quemadmodum enim secluso Dei pacto nullum conferet fructum Humanitatis Christi realis præsentia, ita etiam nec expressior significatus.

V. ratio.

Maiorem gratiam non conferri in vtrâque, quam in altera specie, ob maiorem significationem, vt alij opinatur. I. argum. Num. 21. Exo. 16. Apocal. 5. Iudic. 16. 4. Reg. 2.

II. argum.

Tertium.

ctio;

Quartum.

Obiectio diluitur.

ctio; quæ in ceremonijs non significat passionem Christi, vnde emanat efficacia, & virtus Sacramentorum; & nihilominus gratiam conferre creduntur. Quarto, significatio quatenus significatio est, si non habet pactum Dei, siue in Nouo, siue in Veteri Testamento, nihil efficit secundum suam naturam. Quod ex eo probatur, quòd tam in antiquis ceremonijs, quam in nostris sunt multæ significationes, atque illæ quidè sublimes mysteriorum Christi, & gratiæ eius, & tamen vi sua nihil gratiæ conferunt. Ex significatione igitur non possumus in hac quæstione venari veritatem. Neque valet ista consequentia: Maior est significatio passionis Christi, & cibi, & potus spiritualis in duabus speciebus, quam in altera: ergo maior gratia conferitur percipienti sub vtrâque. Quemadmodum enim secluso Dei pacto nullum conferet fructum Humanitatis Christi realis præsentia, ita etiam nec expressior significatus.

Res igitur hæc venâda est à Dei pacto. Nam cum omnia Sacramenta pacta quædam, ac fœdera Dei sint, quibus promissione sua se deuinxit gratiam suam impertiri illis, qui has, vel illas ceremonias celebrauerint, & exercuerint; si Dei beneplacitum fuit pactum facere maioris gratiæ cum percipiente Eucharistiæ sub vtrâq; specie, quam sub altera, accipiens, tanquam quandam decentiam pacti, maiore significatione suæ passionis, vel aliquid aliud, vel puram suâ voluntate, nemo est qui possit manus ei ligare, aut illi dicere, Cur ita facis? Et hoc posito tanquam vero fundamento, in præcepto esset omnia argumenta resolueret, quæ fiunt ad probandum quod eadem gratia conferuntur sub specie vna sumentis, atq; sub duabus. Rursus si voluntas Dei fuit in eundem pactum de impartienda pari gratia sua cuiuscunq; dignè sumenti Eucharistiæ, prout ab Ecclesia porrigitur, siue sub vna, siue sub duabus, tunc etiam clarum est iuste id posse facere, firmando hoc suum pactum tanquam super decoro quodam in reali sub Humanitatis præsentia, vel in aliqua alia decenti causa. Hoc autem tanquam vero admissio,

facile est expedire rationes quæ adferuntur ad probandum plus gratiæ conferri sub vtrâq;, quam sub vna.

Tota igitur quæstio est ex eo pendere videtur, an institutor Sacramentorum Christus Dominus hoc, vel illo modo pacisci voluerit. Nos profectò multo magis propendemus in hæc posteriorem sententiam; vt dicamus, Dominam per se hoc Sacramentum instituisse, & gratiam illi eadem apposuisse quod attinet ad opus operatum rite ac dignè sumentis, prout Ecclesia illi dispensauerit, siue sub simplici, siue sub gemina specie, siue hoc ritu, siue illo quis vtatur: nam hæc omnia directioni Spiritus sancti, qui pro varijs locis, & temporibus per pastores, & Doctores erat Ecclesiam gubernaturus, reliquit, prout magis cederet in ædificationem fidelium. Quod ex Scripturis, Patribus, & rationibus deducere conabimur; soluemusque ea, quæ pro opposita sententia afferuntur. Ex Scripturis ergo primus locus sit ex illo Ioannis cap. 6. vbi cum amplè Dominus locutus fuisset de Incarnationis mysterio, postea ex illo loco: *Ego sum panis viuus qui de cælo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum: & panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita*, manifestè de Eucharistiâ incipit habere hunc sermonem. Vt enim egregiè docet beatus Thomas in quarto sententiarum: quemadmodum capo vt edatur à cõiuuiis in pastillo vel artocrea, prius est in seipso esilis, & cibo aptus; ita prius est Christo esse cibum spirituale, quàm esse cibum in Eucharistiâ. Ideo prius se incarnatum vocauit panem vitæ, qui de cælo descendit, quàm panem promittat, in quo delitescat eius caro. Ab eo ergo loco vsque ad finem capituli videtur sermonem texere de Eucharistiâ: & quater facit mentione de solo pane manducando, ait enim: vt si quis ex ipso manducauerit, non moriatur. Et rursus, *Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum: & panis què ego dabo, caro mea est, &c.* Et infra: *Et qui manducat me, & ipse viuet propter me. Et, Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.* Et semper intelligit, Christum

An Christus parem gratiâ conferre decreuerit vtrâque speciem percipienti, atque vna tantum sumentis.

I. argum. a Scripturis. I. locus.

Ioan. 6.

B. Thom.

Exemplum beati Doctoris.

in spe-

In specie panis manducandū per fidē. Ter autē meminit manducationis carnis, & bibitionis sanguinis simul sine vlla mentione panis, aut vini. Ex quibus cernere licet, Christum Dominū eisdem fructus, & effectus soli mādu- cationi panis tribuere, qui manduca- tioni carnis, & bibitioni sanguinis ad scribuntur. Primus enim effectus pa- nis manducati est præservatione à mor- te animæ, id est, peccato, de quo dixit: *Vt si quis ex ipso manducauerit, non moriatur.* Sed cerre hic idē tribuitur mā- ducationi, & bibitioni, de quo ait: *Ni- si manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius sanguinem, nō habebitis vitam in vobis;* hoc est, mortem animæ spiritualem incurretis. Secundus fru- ctus panis est vita æterna, de quo dixit: *Si quis māducauerit ex hoc pane, viuet in æternum:* at hic effectus vtriuf- que speciei sumptioni datur, cum ait: *Qui manducat meam carnē, & bibit meū sanguinem, habet vitam æternam, & ego resuscitabo eum in nouissimo die.* Tertius effectus est, viuere propter Christum, & in Christo, de quo ait: *Qui mandu- cat me, & ipse viuet propter me.* Idem autem est hic fructus, atq; ille: *Qui mā- ducat meam carnem, & bibit meum san- guinem, in me manet, & ego in illo:* manemus autem in Christo, vt palmites in vite, nobis ab eo vitam deriuantes. Cū igitur in hoc capite, vbi perfectū sermonem de fructu Eucharistiæ tra- didit, idem prorsus effectus tribuan- tur manducationi panis, atq; esui car- nis, & bibitioni sanguinis, sequitur quod pactum instituerit de pari gratia danda, siue in altera, siue in duabus, quæ communicet.

Panis vitæ manducatio- nis effectus qui sunt.

II. effectus.

Ioan. 6.

III. effectus.

Infra 15.

Lib. 8.

Conciliatur locus.

cōparatio, non solū conferendo hunc textum cum superiori de panis mādu- catione, sed etiam respiciendo solum sensum huius loci. Nisi manducaueris carnem, & reliqua: quia eadem mā- ducatio spiritualis, seu idē fructus tri- butur in hoc textu sumentis cū fide v- nā speciem, atq; percipienti vtramq;.

II. locus. 1. Cor. 10.

Secundus locus sumitur ab Apo- stolo ad Corinthios, dicente: *Calix be- nedictionis cui benedicimus, nonne com- municatio sanguinis Christi est? & panis quem frangimus, nonne participatio cor- poris Domini est? Quoniam vnus panis, & vnum corpus multi sumus, omnes qui de vno pane, & de vno calice participamus:* vbi in Græcalitera abundat illud ver- bum, *de vno calice.* Videtur ergo hic narrari effectus qui est communicatio sāguinis, & panis, qui est participatio corporis, & sanguinis Domini, idem est effectus; cū nihil aliud vtrūq; sit, quā Christo incorporari. Cū ergo nihil aliud postea dicat de effectu vtriufq; speciei iuxta nostram literā, nisi quod vnū corpus omnes sumus, qui de vno pane, & eodem calice parti- cipamus; consequitur, vnum, & eun- dem effectum tribuere sumptioni v- triufq; speciei, quæ soli pani assigna- uerat, nempe Christo incorporari: vel si sequimur lectionem Græcam, eūdem effectum tribuit participationi solius panis, quem antē tribuerat pani, & ca- lici, & quem alio loco soli calici tri- buit. Ait enim 1. Corint. 12. *Omnes in vno spiritu,* vel vt Græcè habetur, in vnum spiritum potati sumus: hoc est, Omnes potu sacro vnus spiritus effe- cti sumus, & vno pane sacro omnes v- num corpus effecti. Quod si vnus spi- ritus, ergo vnum corpus: & si vnum corpus, ergo vnus spiritus.

III. locus. 1. Cor. 11.

Tertius locus ex eodem Paulo: *Itaq; inquit, quicumq; māducauerit panē hūc, & biberit calicem Domini indignē, reus erit corporis, & sanguinis Domini. Pro- bet autem seipsum homo; & sic de pane il- lo edat, & de calice bibat. Qui enim mā- ducat, & bibit indignē, iudicium sibi mā- ducat, & bibit, non diiudicans corpus Do- mini.* Vbi perpende, quod iniuria quæ fit cōpori Domini, illud ab alijs cibis

III. locus. Exo. 16.

2. Cor. 8.

III. argum. a Patribus veteribus.

B. Ignat. e- pist. 15. pro- pte fin. Ioann. 6.

Rom. 1.

Chrysoft.

Concil. Bas- leen. act. 30.

non discernendo, iniuria cēsetur cor- poris, & sanguinis: ergo à contrario sensu digna, ac religiosa totius corpo- ris perceptio æquē erit Deo grata, & consequenter æquē homini fructuo- sa, atq; sumptio corporis, & calicis. Quartus locus colligitur ex figura mā- næ, de quo qui plus, aut minus colle- git, non plus, aut minus altero accipie- bat: & qui multum, non abundauit; & qui modicum, non minorauit. Quod non solum de re contenta est accipiē- dum, sed etiam de fructu eius: & qui partē sumit sacrificij, æqualiter signi- ficatur totius sacrificij particeps. Sic enim absolutē docet Apostolus 1. Co- rinth. 10. Nōne qui edunt hostias, par- ticipes sunt altaris.

Quod ad Patres attinet, si antiquos consulimus, non occurrit quispiā, qui hanc quæstionem ex professo tracta- uerit: ex eo fortassis, quod cum pro- babile sit, communionem sub altera specie ab initio fuisse vsitatam, saltem in quibusdam euentibus sine vlla con- trouersia, aut contentione, putabant etiam eundem habere fructum. Et ita Patres solent commendare solum pa- nem viuificum, & omnes laudes, virtu- tesq; adscribere ei, quæ vtriq; speciei cōueniunt: vt constat de B. Ignatio, qui in epistola ad Romanos dicebat; *Non comedam escam corruptionis, neque voluptates huius mundi desidero: panem Dei volo, panem cælestem, panē vitæ, qui est caro Iesu Christi Filij Dei viui (qui na- tus est in nouissimo ex semine David, & Abraham) & potum volo sanguinem eius, qui est dilectio incorruptibilis, & vita æ- terna.* Hæc ille. Idem etiam in Chryso- stomo, & alijs Patribus videre licet. Solent etiam Patres, quæ ad dispensa- tionem Sacramentorum, & ritus col- lendi Deum spectant, asserere, in liber- tate ministrorum Ecclesiæ, & Episcoporum posita esse, & licere in his quæ eiusmodi sunt, vnumquemq; in suo sensu abudare: nec horum varietatem Ecclesiæ præiudicare, modō vnitas fi- dei, & ea, quæ ad essentiam Diuini col- tus spectant, seruentur in lege. Conci- liū Basileense nonnihil de hac re infi- nuauit; ait enim: *Sive autem sub vna specie, siue sub duplici quis communicet*

secundum ordinationem, seu obseruantia Ecclesiæ, proficit dignē communicatibus ad salutem. Hæc ibi. Ergo idem vide- tur esse fructus: nam aliās Concilium distinxisset inter fructū vnus, & dua- rum specierum. Adde Ioannem Slectā Bohemum scripsisse ad Erasmum epi- stolam, quæ habetur lib. 14. epistolarū Erasmi, nonnihil de hac re habentem. *Concilium (ait) Basileense concessit vsum & consuetudinē communionis sub vtraq; specie: his tamen conditionibus, vt Sacer- dotes illorum presentes, & futuri Eucha- ristiā populo communi ad hoc disposito sub vna, vel sub vtraq; specie, prout quis- que ex fide cuperet, exhiberent, hæc pro- testatione vtriusq; facta. Vos, qui sub vna communicaturi estis, non minus vos acci- pere credatis, quā sub vtraq; specie: & qui sub vtraq; specie cōmunicaturi estis, non magis vos accipere, quā eos qui sub vna specie.* Et postea: *Reprehendunt ho- dierni Hussita in hoc vehemēter maiores suos, qui ad illud Concilium missi fuerāt, quod tam stulti, & temerarij fuissent, vt tam falsis, & iniquis conditionibus à Con- cilio oblatis assentire voluerint, cū apud Doctores veteres, Græcos, & Latinos, aper- tissimē inueniatur, aliam gratiam dari accipientibus Corpus Christi, & aliam su- mentibus sanguinem ipsius. Et cum ibi do- nentur differentes gratia, quomodo hæc vera esse possunt?* Hæc ille: quibus non absimilia narrat Aeneas Siluius lib. De origine Bohemorum. Concil. Floren- tinum in vnione Armenorum, cū de hoc Sacramento verba facit, prout est commune alteri, & vtriq; speciei, effe- ctum ei tribuit: distingueret autē, & suum cuiq; tribueret, si distinctos pu- tasset fructus. Concil. quoq; Triden- tinum ses. 21. in hunc modum statuit: *Insuper declarat, quamuis Redemptor no- ster, vt antea dictum est, in suprema illa cæna hoc Sacramentū in duabus specie- bus instituerit, & Apostolis tradiderit; tamen fatendum esse, etiam sub altera tā- tum specie totum atq; integrū Christiū, verumq; Sacramentum sumi, ac propter- eā, quod ad fructū attinet, nulla gratia, necessaria ad salutē, eos defraudari, qui vnam speciem solam accipiunt.* Hæc ibi. Cū autē omnis gratia, quæ Christus per hoc Sacramentum, dare cōstituit,

Ioan. Slecta Bohemus.

Aeneas Syl- ui. cap. 52. Concil. Flo- rent.

Concil. Tri- dent. ses. 21. c. 3. Doctri- ne. Matth. 26.

ad salutem faciat, & ad illam sit neces-
saria (non enim sola gratia præueniēs
satis est, nisi adsit & subsequēs siue cō-
comitans; nec hæc satis est, nisi adsit
gratia perseverantiæ) si ergo aliqua por-
tione gratiæ per sumptionem alterius
tātum speciei defraudaretur quisquā;
sanē necessaria gratia ad salutem fru-
straretur. Proinde Cōcilium pro hac
nostra sententia apertè decidisse vide-
tur. Vnde in dicto Concilio canō 3.
Dicunt Patres anathema ei, qui negat
totum, & integrum Christum omniū
gratiarum fontem & autorē sub vna
specie sumi: quo indicatur, q̄ Christus
sub vna specie sumptus tāquā fons, &
plenitudo gratiarum implet capacita-
tem cōmunicantis. Adde Dionysium
Areopagitam lib. De Ecclesi. hierarc.
dicentem: *Sane opertum panem, & indi-
uiduum aperit in frustra cōcidens, & sin-
gularem calicē omnibus impartiens, vni-
tatem significāter* (antiqua editio habet
signatiue) multiplicat atq; distribuit; in-
q̄, *his cōsummat cœlestē mysterium.* Hæc
ille. In cuius verbis annotavit Thomas
Vvaldensis, Dionysium asserere, cali-
cem signatē, siue signatiuē multipli-
cari: quia fructus Eucharistiæ, qui vni-
tas est corporis Ecclesiæ, quantum ad
significationem tātum multiplicatur,
vbi vtrāq; species percipitur, quia ci-
bus, & potus spiritualis significatur:
ex quo inferri potest, quod quantū ad
rem idem sit fructus.

Recentiores porrò Doctores, qui
dissentationibus hæreticorum de hac re
decertantium adfuerunt, vel eis vicini
extiterunt; apertius locuti sunt, vt om-
nes Doctores Scholastici, de pro Ale-
xandro Halensi, & omnes qui egregiè
in Vvicleffitas, Hussitas, Bohemos,
Lutheranos, & Zuinglianos scripse-
runt. B. Thomas in 3. part. *Ad tertium,*
inquit, *dicendum, quod representatio Do-
minicæ passionis agitur in ipsa consecra-
tione huius Sacramenti: in qua non debet
corpus sine sanguine consecrari. Potest
autē à populo corpus sine sanguine sumi.
Nec exinde sequitur aliquod detrimētū:
quia Sacerdos in persona omniū sangui-
nem offert, & sumit, & sub vtrāq; specie
totus Christus continetur, vt supra habi-
tum est.* Hucusq; Thomas. Cuius sen-

tentiam Caietanus latissimè, in Luth-
ranos agens, confirmat. B. Bonauētura
in quarto in hūc modum scripsit: *Est
totum in vtrāq; specie contineatur; non
tamen per alterum perfectè significatur.
Et ideo fideles recipiunt perfectum Sacra-
mentum sub vna specie, quia ad efficaciam
recipiunt. Sed quantum ad signantiam suf-
ficit q̄ Ecclesia facit in eorum presentia.*
Idē Richardus de Mediavilla testatur,
& Innocentius V. qui & Petrus de Ta-
rantasia dictus est. *In Sacramentis, in-
quit, est ratio signi, & ratio cause. Si-
gnificatio pertinet ad sapientiam; caus-
salitas ad gratiam. Quia igitur gratia
omnibus communiter necessaria est, sed
non sic sapientia; efficacia autem: aqualis
est sub altera specie, sed non significati-
a: ideo omnibus traditur sub altera specie,
in qua potest tradi cum reuerētia, & cau-
tela maiori. A maioribus ergo tantum, id
est, presbyteris, & ministris, sumitur sub
vtrāq; specie.* In eādē sententia est Ni-
colaus de Cussa in epistola ad Bohe-
mos, & Thomas Vvaldensis libro De
Sacramentis; adhæc Roffensis in libro
contra captiuitatem Babylonicam Lu-
theri, cap. De communionē sub vtrāq;
specie; Gaspar Sagerus lib. De Sacra-
mento Eucharistiæ; Clithoueus in li-
bro quem inscripsit, Antilutherus; E-
khus in locis cōmunibus; Ambrosius
Catharinus, Hosius Cardinalis, Alfon-
sus de Castro, Albertus Pighius, Ioan-
Cochleus, Ruardus Taper, & reliqui,
qui nostro seculo gloriosè contra hæ-
reticos decertarunt, atque cum laude
scripserunt.

Tertio loco pugnandum est ratio-
nibus pro hac sententia: quarū prima
à discipulis, qui Emmaūtem proficif-
cebantur, defumitur, quos Dñs sub al-
tera specie communicauit. Cū ergo
illi essent cādidi ad presbyteratum;
sequitur, Dominum in prima cōmu-
nionē, quam post resurrectionē fecit,
nō fraudasse illos maiori fructu vtrius-
q; speciei, vnicam tantū porrigendo:
ergo tātundem est fructus in alterius,
atq; in vtriusq; sumptione: nec habet
locum figura Synecdoches, quia dum
porrigeret panem, euauit ex oculis
eorum. Secunda fit: quia in alijs Sacra-
mentis Dominus æqualē gratiæ por-

Caietan.
B. Bonauen.
in 4. distim.
11. q. 2.

Richard. de
Mediavilla.
Innocen. V.
alias Petrus
de Taranta-
sia.

Nicolaus de
Cussa epist.
2.
Thom. Vval-
den. vbi su-
pra.
Roffensis.
Clithoueus.
EKhus in lo-
cis cōmuni.
lo. 8.
Ambros. Ca-
thari.
Osius Car-
din.
Alfon. de Ca-
stro.
Alber. Pighius.
Ioann. Co-
chleus.
Ruardus
Taper.

III. argum. à
rationibus.
Prima.
Luc. 24.

II. ratio.

tionem omnibus rite suscipientibus
porrigere solet: idē ergo in Sacramen-
to Eucharistiæ obseruauit, quia nō est
minoris gratiæ, imò copiosioris, vt si-
ue hoc, siue illo modo administraretur,
parem omnibus gratiam ex vi Sacra-
menti conferat. Baptismi enim asper-
sio, siue intinctio, vel immersio, siue v-
nica fit, siue trina, eandem gratiā con-
fert. Tertia ratio: Ecclesia, Sacramen-
torum nō est domina, sed administra,
secundam illud: *Sic nos existimet homo
vt ministros Christi, & dispensatores my-
steriorum Dei;* à quibus iuxta Pauli do-
ctrinam exigitur, vt fideles in suis fun-
ctionibus inueniantur. Si ergo valent
conferre integrum Sacramentum, &
cum illo vberiore gratiæ fructū, ne-
que id conferrent, omnino errarēt, &
in iniuriam, fraudemq; Christiani po-
puli id facerent, præsertim morituro-
rum, qui summè indigent viatico, nec
possunt abundè damnum resarcire: &
qui priuaret alterum aliqua portione
gratiæ, consequenter & aliquo gradu
gloriæ, quæ illi gratiæ responderet, spo-
liaret, quæ absurdissima sunt.

Nec firmum est dicere, ibi non esse
iniuriam, vbi non est debitum. Nā etsi
pastores nō essent debitores subditis,
quatenus subditi sunt; sunt tamen Do-
mino debitores vt sunt fideles: posi-
taq; Domini institutione, qua illis gra-
tiam liberaliter præparauit, etiam illis
debitores existunt, quia ministri eorū
sunt, iuxta illud, *Omnia vestra sunt; siue
Paulus, siue Cephas, siue Apollo.* Sicut
dispensator Regis, qui ei præcepit vt
donet mihi centum, iniurius est mihi,
nisi mihi centum à domino assignata
enumeret.

Firmum item non est, quod etiam
dici solet, gratiam hanc quæ datur ex
vi Sacramenti paruam esse, eo q̄ par-
uuli post baptismū mortui à Doctori-
bus dicantur minimum habere gradū
gloriæ: quanquā isti asserunt non esse
inconueniens priuari eos hac gloria,
quæ p̄fatur alijs vtilitatibus, atq; ad-
eod humilitate, & obedientia ipsius sus-
cipientis. Non valet inquā hoc: quia
illud, quod dicitur de gratia huius Sa-
cramenti, quod sit parua, verū nō est:
etsi enim gratia baptismi esset parua,

hæc tamen non est nisi magna, quia
hæc non tantū semel suscipitur, vt il-
lud, sed sæpius repetitur, & replicatur.
Quod etiam aiunt, alijs vtilitatibus cō-
munionem sub altera specie pensari:
non valet. Nam si Christus maiorē gra-
tiam dare instituit sub vtrāq; specie,
ad minus debuit cōferri omnibus, in
quibus cessant illæ causæ effusionis,
ob quas communio sub altera retenta
est. Multo enim plures sunt alijs, qui
citra periculum effusionis communi-
care sub vtrāq; possūt; pueri enim mi-
nimè communicāt, mediocriter seni-
bus, imò etiam valde senibus fistula
posset eis porrigi sanguis, etiam vinū
frequenter consecrari, & tutò deferri,
vt olim fiebat. Si qui ergo essent, qui
non possent vtrāq; specie potiri, po-
tius essent arcēdi à communionē, quā
dandum eis dimidiatum Sacramentū,
quia humilitate, & voto pensari ēt fru-
ctū Sacramentalis cōmunionis. Quod
dicitur de obedientia, & humilitate:
non conuincit, quia nō debemus alijs
inter iniuriam, prætextu eorum hu-
militatis, & obedientiæ. Rursus non
valet solutio quorundam dicētium, q̄
Ecclesia potest hoc facere, sicut Sacer-
dotes priuare Sacramēto matrimoniij,
in quo confertur gratia, & cōiugatos
rursus Sacerdotij gratia spoliare, &
eūdem Sacerdotem pluries in die vel
celebrare, vel cōmunicare prohibent?
Non valent, inquam, hæc: quia Sacer-
dotem redire ad matrimoniū, quā-
uis ex parte gratiæ non habeat repu-
gnantiam, quia gratiæ gratia non repu-
gnat; ex parte tamen voti, quo se ad-
strinxit Sacerdos ad cœlibatum, & ex
parte curæ secularis annexæ matrimo-
nio, non conuenit vt Sacerdos coniu-
gatus fiat, vel qui coniugatus est, vt
presbyter ordinetur. Quod autem Sa-
cerdos pluries celebrare, vel commu-
nicare in die prohibeatur: iuste id fit:
quia seruata integritate Sacramētōrū,
& eorum effectuum, præscriptio illo-
rum quantum ad tempus, locū, & mo-
dum, sub potestate Ecclesiæ relicta est.
Nam & Scriptura tantum dicit: *Hoc
facite in mei cōmemorationē: & Nisi mā-
ducaueritis carnē Filij hominis, &c. & nō
discēdit ad tēpora, vel loca, vel modos.*

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Sexta.
Cur Sacerdo-
ti pluries in
die celebrare
vel commu-
nicare non li-
ceat.

Luc. 22. &
1. Cor. 11.
Ioan. 6.

Ecclesia

Ecclesia ergo videns communiter imbecillitatem nostram, & fat esse, si vel semel in die dignè communicemus, potuit hoc prohibere; non autem ubi quis dignè accedit, & potest illi æqualiter offerri maior gratia, minime valet eum eo gradu gratiæ priuare.

Vvalfridus autor vetus lib. De reb. Ecclesiasticis cap. 21. Pontifex Leo septies vel etiam nouies in die sacrificabat. IIII. ratio.

Quarta ratio: Pastores, & sapientes idoneas causas habuerunt ad instituēda sumptionem sub altera specie in usum laicorum; cui videbāt suffragari antiquam Ecclesiæ consuetudinem, & Scripturam rectè intellectam non refragari. Plebs etiam acceptans instituta maiorum suorum, obedientiæ, & humilitatis exercet officia. Si ergo tam ex parte maiorum, quam ex parte inferiorum, qui legem acceptarūt, rectè hac res se habeat: Dominus ergo quia amicus est prudentiæ, quam exercuerunt prælati; & obedientiæ, quam adhibuerunt populi; & charitatis, & reuerentiæ ad Sacramentum, quā illi habendam vtriq; rectè existimarunt, pfecto pactum suum nō mutauit, vt imminueret gratiam. Quinta ratio: quantum ex historijs accipi potest, ferè ab initio Ecclesiæ nascentis fuit usus cōmunionis sub altera specie, saltem in quibusdā euētis; & cū quibusdā personis; & antequā Bohemi ate cētū annos reclamarēt, iā multi populi fideles sub altera specie cōmunicabāt, vt aīe 200. annos testatur B. Thom. super Ioāne, & ante 300. Innocēt. III. vt ipse testatur in. c. omnis vtriusque sexus, De pœnitent. & remissionib. & ante 500. Petrus quoq; Damianus Cardinalis, & Episcopus Ostiensis, qui in libro De officijs Ecclesiæ Romanæ ita habet: *Communicatio populi typum illius conuiuij gerit, quod non nisi semel Dominus post resurrectionem suam irisse legitur cū discipulis. Nos etiam post vltimum conuiuiū ab eis discessurus in cælum benedixit.*

V. ratio. Vfus alcerius tantū speciei quando cœperit.

B. Thom. in cap. 6. Ioan. le. 7. tom. 14. Innocēt III. Petrus Damian.

Luc. vlt.

Ibidem.

Hæc ille: qui videtur innuere, conuiuium factum à Christo in castello Emniaus, quando fregit panem, fuisse cōmunionem sub altera specie, & ad illius typum ait esse populi communicationem. Cū igitur nunquā de hac re fuerit reclamatum, ita vt sit orta seditio historia aliqua digna, sequitur; infixum fuisse animis fidelium, tā cōmunicantium, quā administrantium Sacramentum, eundem Christum, & fructum conferre; aliās enim pfecto reclamatum fuisset, quoniam ob minores mutationes, vt de Paschate, azy mo pane, trina immersione graues, & turbulentiæ seditiones ortæ fuēre, & consulta Sedes Apostolica, quorum neutrum in hac cōmunionem accidit. Sexta ratio: Videmus circa hoc Sacramētum Eucharistiæ varietates multas accidisse, & tamen idem gratiæ pactū semper permansisse. Nam aliquando confectum est Sacramentum sub fermentato, & aliquando sub azy mo: adiuncta est vino aqua aliquando, & rursus ablata: precatur Græci in Liturgia post verba cōsecrationis, vt Dominus dignetur venire in hostiam; quod nos ante cōsecrationem facimus: Missa B. Iacobi varia erat ab illa B. Petri, & illa, quæ nunc est, à multis multis suscepit adiūctiones, diuersaq; est & ab Ambrosiana, & à Romana olim, & ab ea Isidori, & ab illa Basilij, & Chrysostomi, & à Chaldæa, siue Æthiopica. Fuit olim Eucharistia in domum delata, accepta manibus laicorum, & porrecta in ore, vel in vasculis; dispensata est aliquando post cœnam, modò nisi ieiunis porrigitur; frequentata aliquando, & item rarò suscepta semel & sæpius in eodem die; data, & negata paruulis; admistum illi mel, & lac, & ablatum; confecta aliquando sub specie vnica panis (vt Noruegiæ concessit Innocentius VIII.) & sub vtrâq; tradita aliquando sub duabus, aliquando intincta & aliquando sub sola specie panis, & aliquando sub singulari specie vini, vt superius ex sententia quorundam admonuimus. Cū igitur in alijs omnibus mutationib, quas Deus in manu Ecclesiæ reliquit, eiusdē gratiæ pactum agnitum fuerit, & creditū,

VI ratio. Eucharistiæ Sacramenti quot & quæ extiterint mutationes atq; varietates.

Volaterra. lib. 7. c. Sa-xones, &c.

eadem

VII. ratio à fine Eucharistiæ.

VIII. ratio. Ecclesiæ praxis comes esse solet sensus Scripturæ in diuiduus.

IX. ratio. Hæretici ex vtriusque perceptione speciei quid sint consecuti.

eadem ergo gratiæ efficacia ex vi Sacramenti in hac præsentia variatione colligenda est. Atque eadem ratio formari potest de alijs Sacramentis, in quibus, licet variatis, eadem gratia est semper collata. Septima ratio: Cū hoc Sacramentum sit ad animum cibo, & potu spirituali reficiendum, ac cibus, & potus spirituales sint indiuisibiles, quia vtrumque fit per viam fidei: quæ in quantum credit, firmat vt cibus; quatenus diligit, vt potio recreat: cum æquè iste cibus, & potus cōtineantur sub singulari specie panis, ac sub duabus, sedabit proculdubio sitim spiritualem, & idem erit pactum de vna, ac de duabus. Octaua: Praxis Ecclesiæ comes esse solet sensus Scripturæ indiuiduus, eamque nobis interpretari: igitur cū præsentis Ecclesiæ sensus sit, & semper fuerit ante Bohemorum, & Lutheranorum aduentum, quod nihil fructus deperit laico cōmunicanti sub altera specie; hoc enim tam populi, quā pastores communiter farentur; hic ergo sensus verus est, & non ille, qui arridet, vel hæreticis, vel pauculis etiam Catholicis. Imò Bohemi & Lutherani data sententia opposita vera, difficiliter reducerentur ad vniōnem Ecclesiæ, imò putarent, Ecclesiam grauiterrasse hætenus, si hætenus filios suos portione aliqua gratiæ defraudasset.

Nona ratio: Communicantes sub vtraque specie, vt hæretici, nobis sub altera percipientibus non videntur meliores, sed potius ex hac vna hæresi prolapsi sunt ad alios turpissimos errores, atque adeò ad realem, & substantialem Christi præsentiam in Eucharistia denegandam; imò inter nos quoque Sacerdotes, qui sub vtraque percipiunt, non videntur sanctiorem vitam traducere, quā laici percipientes sub vna tantum, si tam frequenter atque illi Sacramentum participarent. Inconuenientia verò omnia quæ adferuntur ad arcendum populum à sumptione sanguinis, quia dum percipiebatur, licitè, & religiose sumebatur: ex se causa alicuius peccati, etiam venialis, non erant, sed casu, & per acci-

dens contingebant, vt, quod effunderetur, quod acesceret. Quemadmodum incommoda, quæ modò accidunt in specie panis cōseruanda, præter mentem ministrorum eueniunt; & ob id animi eorum ex hoc non lædebantur: quod si fructu maiori priuarentur, verè ex hoc læderentur, & dum priuarentur fructu loco eius rei, ex qua nullum damnum incurrebant, damnosa vtiq; fuisset compensatio.

Decima ratio: Sancti Patres veteres videbant, & alterius, & vtriusque speciei usum esse in Ecclesia: ergo si minor fuisset in vna specie fructus, id pfecto declarasset, quo facto, populi non sine strepitu admisisset alteram tantum speciem: sed Patres nihil declararunt: ergo eundem fructum esse censuerunt. Et cū vicini fuerint Apostolis, mirum est quod recentes Doctores plusquam illi videant in hac re, quæ pendet ex sola traditione diuini pacti, præsertim cum Episcopi, vel Sacerdotes nullum lucrum, vel commodam temporale ex danda vna specie reportent: quia sicut donant vinum non consecratum, tam facile esset illis dare sacrum.

Hæ sunt potiores, & fortiores rationes pro hac sententia: nam aliæ videntur facili negotio posse solui: vt illa, quod Christus continetur integer & totus in altera, sicut iam in vtraque. Sed hæc iam soluta est: non enim ex vi verborum, sed ex reali cōcomitanti integer est. Illa etiam, quod essent octo Sacramenta, si vtraque species conferret gratiam per se; & non sola panis: solui facile potest, dicendo septem esse Sacramenta in genere, sed vnum ex illis duabus partibus constare, & integrari. Ita Eucharistia, vnum est Sacramentum ratione rei contentæ, & ratione alimentis spiritualis; respectu verò diuersorum signorum, seu alimentorum, & diuersarum formarum Sacramentalium, & effectuum, duo sunt perfecta Sacramenta vnus membra, & partes; & ideo ab Ecclesia, Sacramenta interdum dicuntur in plurali. Quanquam nostri seculi Hæretici,

X. ratio.

Soluuntur in contrariū rationes.

urgentes communionem sub vtraque specie, non satis sibi constant: nunc enim mutilam, & mutili Sacramenti communionem vocant illam; quæ fit sub vna specie, nunc verò volentes fructuosiorē esse sub duobus symbolis communionem illam quæ fit sub vno; aiunt esse duo Sacramenta, quorum vtrumque peculiarem habet effectum, vt Baptismus, & Confirmatio. Quod certio dicitur sequi, quod plures, vel maiores edens hostias, vel in plura fragmenta diuisas, maiorem proinde fructum gratiæ perciperet: firmum non est: quia vna est ibi formalis sumptio, & vna forma consecrationis, & vnum pactum: quod non concedunt de vtraque specie.

Postremo soluendæ sunt rationes, quæ pro opposita sententia fiunt, quarum antesignana est: quia in vtraque specie est maior significatio, ergo potior effectus. Sed responsio est, gratiam non sequi significationem, sicut videmus in trina immersione baptismi, sed pactum Dei. Secunda: Si par est fructus sumenti vnam speciem, atq; duas, ergo frustra instituit sub duobus. Respondeo, nihil Dominum frustra instituisse, etiã si eandem gratiam duplici symbolo nobis communicare voluerit. Deinde duplex species aptius representat passionem, & significat integrum alimētum spirituale, tamen si sub qualibet specie integer sit Christus, & integra refectio spiritualis. Tertia: Si equalis datur gratia in vna, atq; in duabus, sequitur necessario, aut quod nihil detur in sumptione calicis, aut quod non detur tantum gratiæ Sacerdoti sub specie panis, quantum datur laico. Nam si aliquid datur in calice, ergo cum æqualiter ex vi Sacramenti detur Sacerdoti celebranti, & laico percipienti, minus datum est Sacerdoti in pane, quia deest id, quod datur in calice. Respondetur, quod vt in Extremæ vnctionis Sacramento, in qua vna vnctione quæ fit, videtur dari aliquid gratiæ, quia in singulis earum dicitur: *Per istam sanctam vnctionem indulgeat tibi Deus quicquid oculorum vitio deliquisti, &c.* ita etiã aliquid gratiæ datur in pane, & aliquid gratiæ præbetur in calice, quia vtrobiq; est materia, & forma

sua, & ibidem à Scriptura caro dicitur verè cibus, & sanguis verè potus: & Sacerdos orat, vt corpus Christi cõseruet animam percipientis, & idē dicit de sanguine. Quare absurdum non est quod minus gratiæ detur sub specie panis Sacerdoti celebranti, quã laico: quia in Sacerdote duplex species habet rationē vnius Sacramenti, & cõsequenter pactum vnius, & eiusdem gratiæ: & ita quævis species per se non est integrum Sacramentum, vel alimētum; in laico autē habet integrum pactum, & integrum est Sacramentum, quātum ad illam attinet. Quarta ratio adducitur ex factō Cypria, qui vt scribit ad Cornelium Papam, suos potus sanguinis ad martyriū muniebat sustinendum; ergo calix ipse Dñi peculiare aliquam gratiã, & robur præstabat; quod non præstabat solus corporis esus. Respondemus, nullam aliam distinctã gratiam ex opere operato tribuisse calicē Dñi plusquam corpus, etsi ex opere operantis plurimum præstaret adiumentum ad patiendum libenter pro Christo; sicut elephantes viso mori sanguine, ad certandum, & pugnandum incitantur. Quinta ratio: Sacerdos quia Dñi minister est, ac proinde Deo vicinior, præsesque populi, ac mediator inter Deum, & illum; proinde plus gratiæ debet suscipere à diuino Sacramento, quàm ceteri: sicut Duces maius stipendium à Rege habent quàm milites, & nobiliores ad mensam inuitati lautius tractari solent, quàm alij infimæ sortis conuiuæ. Respondetur, quod cum æqualitate gratiæ Sacramentorum potest Deus quos vult alijs præhonore, & ad vberiorē gratiæ gradum euehere; alioqui his ratiunculis in Sacramentis omnibus oporteret statuere inæqualem gratiæ fructum; ac consequenter in Baptismo, & Pœnitentiã, & reliquis ex vi Sacramenti non par daretur gratia: quod est contra sacram Scripturã, quæ nullo discrimine vniterfos alloquitur, & eundem effectum gratiæ Sacramentorum proponit: cum qua paritate habet Deus modos honestandi sibi peculiariter dilectos, quia potest ex liberalitate sua, & non ex vi Sacramenti maiore gratiam infundere eis, applicando etiã vberius eis meritum

Ioan. 6.

Quartum argumentum. Cyprian. li. 1. epist. 1.

Elephantes cõspecto sanguine mori ad bellum animantur. Quintum argumentum.

Sacerdos eum maiorem gratiam accipiat ex Eucharistiæ sacrificio quàm laicus.

passio-

I. ratio.

passionis Christi. Valer etiã mouere illos ad hoc, vt maiori cum deuotione suscipiant Sacramentum: possunt & post susceptum Domini corpus magis peculiarem ad sanguinem Christi deuotionem gerere; & ita ex opere operante maiorem fructum suscipiant Sacerdotes. Deniq; in huiusmodi Sacerdote celebrante, de quo est sermo, si per eum non fiat, vt plurimum magis dono Dei gratiæ inuatur: non solum quia plus indiget, & non tantum sumit, & communicat, vt populus, sed etiã conficit, & recitat preces, & lectiones Missæ, etiã secretas, quæ omnes illum ad vberiorē gratiam assequendã, & plus hauriendum de illo diuino conuiuio magis inuitat. Quod ergo dicitur; nobiliores melius tractari: verum est; sed apud Deum omnes sumus equè nobiles, quibus dedit potestatem filios Dei fieri; & in Christo Iesu non est seruus, neq; liber, & apud Deum non est accepti personarum. Quod verò aiunt;

III. ratio.

Duplex obiectio diluitur. Ioan. 1. Gal. 3. Act. 10. Rom. 2.

Solem eundem magis vnum quàm alterum calefacere: hoc est ex dispositione maiori subiecti, quod calefit, quia ratione ad hoc Sacramentum qui maiori cum apparatu accedit, maiorem gratiam consequitur ex opere operante: Et ne prolixior sim in hoc tractatu, vni Alexand. Halensii in 4. part. omnes Patres allegatos, & traditiones cum Scripturis adductas opponimus. Et ita habent laici fideles fortissima rationum pondera, quibus in communionem sub altera specie acquiescãt, & consolatiōnem non mediocrem percipiant: non ignorantes bonum Dominum Iesum, quo magis omnium saluti prospiceret, de eadem gratia conferenda sumentibus, sub vno, siue sub duobus symbolis pactum iniisse: pro quo immensas, & immortales grates rependimus tanto largitori, & bonorum nostrorum auctori Iesu Christo Domino nostro cum Patre, & Spiritu sancto in sempiterna secula, Amen.

Alex. Halensii 4. p. 9. 534 memb. 1.

TRACTATUS XXXVII.

In quo agitur, num expediat vsus calicis aliquibus Prouincijs, vel Regnis postulanti- bus sub certis conditionibus ob aliquas honestas causas concedere?

Occasio huius disputationis.

QUONIAM multi nostro seculo pro vtraque specie obtinenda in vsus laicorum, tum apud Oecumenicam Synodum Tridentinam, tum apud sanctam Sedem Apostolicam magno opere laborauerunt, nullumq; non lapidem mouerunt, quo eam extorquerent: operæ pretium me facturum existimaui, si in re tam graui, ac tanti momenti, sententiam meam proposuero: quam & in Concilio tunc dixi, auditisque aliorum consilijs magis

cõprobauit, præsertim verò eruditissimi, ac religiosissimi Patris Iacobi Laynez (bonæ memoriæ) & Præpositi nostri eo tempore Generalis, qui doctissimam de hac quæstione sententiam ab omnibus summopere commendatã ea in Synodo habuit. In primis verò præfandum mihi est, nullum me velle præiudicium, aut Pontifici Romano, aut vlli alteri ex maioribus sanius ac maturius consilium proferenti facere, neque temere eorum dicta, aut facta quouis modo perferutari, aut damna-

Admonitio lectoris.

re: quoniam id non posset nisi ex summa impudentia; & temeritate proficisci, non est enim pedis sententiam ferre de capite, aut ouiculæ pastorem pascere, aut rei de supremo iudice pronuntiare: sed illud, quod per sanctam Synodum Tridentinam definitum fuit, præsentī tractatu corroborare, easque rationes, & exempla, quæ in similibus euentis acciderunt, in medium adducere, quibus confirmationem, magisque munitam, ac firmam prædictæ Synodi deliberationē ostendam.

Deinde præmittendum est, quod uterque ritus, siue alterius, siue utriusque speciei, seclusa lege Ecclesiastica, si tantum spectemus ius naturale, aut diuinum, inculparus est, religiosus, ac sanctus; atque ita, siue negetur, siue concedatur usus calicis, non nisi quod licitum est concedetur: & populus hoc, vel illo ritu sincere utens, post concessionem factam minimè peccabit. Pontifex etiam Romanus, siue iudicet esse concedendum, siue denegandum, modò prudenter ac legitime censat, nunquam peccat. Huius rei ratio in promptu est. Nam usus utriusque speciei à Christo, & ab Apostolis, & à primitiua Ecclesia qui illum usurparunt, comprobatus fuit: in posteriori etiam Ecclesia multi Latini, & Occidentales illum retinuerunt, Græci quoque hodie, atque Orientales licet, & sanctè, quod attinet ad ritum ipsum, eum obseruant. Quare falsum est, quod vsui calicis sit annexum peccatum, vel sacrilegium propter periculum effusionis: nam si haberet coniunctum peccatum, neque Christus Dominus, nec Apostoli in primitiua Ecclesia, nec Orientales modò, nec Occidentales ante Concilium Constantiense, neque denique Sacerdotes celebrantes eo uterentur ritu. Quod si adhibita convenienti cautela, ac diligentia, adhuc sanguis funderetur, tunc non esset peccatum, quia Christus in Eucharistia existens neque scèdari, neque pati potest in se ipso, cum modo quodam substantiali, & qui tangi, ac diuidi minimè potest, ibi sit: & ut Angelus, nec luto scèdari, nec igne combu-

di nequit, nec angī, ita nec corpus, nec sanguis Christi in Eucharistia: sed hæc omnia ipsis speciebus accidunt, idè ex parte Christi periculum nullum potest esse; ex parte verò nostra vlla nequit esse, vel irreuerentia, vel sacrilegium, vel denique vllum absque nostra voluntate peccatum. Qui autem non vult peccare, diligentiamque convenientem adhibet (quæ profectò nec infinitam, nec impossibilem exigit Deus) proculdubio quicquid accidar, siue ei qui ministrat, siue illi, qui percipit calicem, non peccat, siue sit Sacerdos, siue laicus. Neque verum est, quod si calix populo dispensaretur, necessariò foret tempus communionis prorogandum: ut quia Græci totam præbenam vna die sub utraque specie communicant, sicut & nostri Sacerdotes omnibus hostiam, & ablu-tionem porrigunt; tum quia Fabianus Papa ter in anno populum communi-cari iussit sub utraque specie, quod est longè probabilius. Ad hæc alter ritus communicandi laicos sub specie panis, ut licitus, sanctus, & inculparus, est amplectendus, atque adeò fide tenendus: tum quia Christus Dominus illo more usus creditur communicans Discipulos euntes in Emmaus: tum quia ut ex historia Ecclesiastica constat potest, multi sancti viri eum usurparunt: hodierna quoque die Græci ægros, & abstemios ita communicant, & Ecclesia Occidentalis adeò istum ritum dispensandi Eucharistiam obseruat, ut sensim & sola consuetudine absque vllotum litu, vel violentia, ouæ ex fidedignis historicis patere possit, in vniuersum sit amplexa: quam postea consuetudinem vniuersale Concilium Constantiense lege firmavit sua, Conciliūque Tridentinum confirmavit.

Fide igitur apprehendendum est, utrumque ritum, cessante iure positivo, licitum esse, cum Ecclesia in his, quæ Fidei, & morum sunt, definiendis, & in discernendo vero, & legitimo cultu à falso, & superstitioso, ob diuinam assistentiā, & Spiritus sancti promissionem, errare nequeat: in his verò quæ facti sunt, & an sit expediens Occidentali Ecclesiæ ritum communican-

Infirmatur hæc ratio: si calix populo dispensaretur, necessariò foret tempus communionis prorogandum.

Quibus de causis ritus communicandi laicos tantum sub specie panis sit amplectendū. Luc. 24.

Concil. Constantiense. act. 13.
Conc. Trid. sess. 21. c. 3.
Doctri.
Quibus in rebus errare nullo modo Ecclesia possit, & quare.

Usus vnius, siue utriusque speciei quod ex se sanctus licitus atque laudabilis sit

1. Cor. 11. Luc. 22.

Refellitur opinio de entium, vsu utriusque speciei illicitum esse, atque sacrilegium.

In quibus patet.

Aug. lib. 2. contra Donat. ca. 3. tom. 7.
Cum Augustinus inquit Concilia vniuersalia priora per posteriora corrigi, quo sensu dixerit.

Heb. 6.

In probabilibus qui melius delibent.

di sub altera specie longa consuetudine, & lege in ea infirmata, vel in vniuersum abrogare, vel cum aliquibus dispensare ut calice utantur, planè errare potest, cum hoc ad Fidem non spectet, & experientia constet multa statuta in huiusmodi, quæ in generalibus Concilijs bono animo sancita sunt, & magis expedientia bona fide iudicata, experientia postea docuit non expedire, & idè abrogata sunt. Hinc Augustinus dicebat, Concilia vniuersalia priora per posteriora corrigi. Quod de huiusmodi decretis intelligendum est, non autem in his, quæ Fidei, & morum sunt, decernendis: nam in his propterea Deus assiluit, ne Ecclesia pronuntiando erraret, ne perpetuo in errore permaneat, Deum in mendacio colendo. Nam si vel semel definitum est, in Deo non esse tres hypostases, vel ieiunium, vel elemosynam colere, esse per se malum: ita semper crederemus, nec semel credita retractari possent, quia Deum, qui mentiri nequit, id dixisse apprehenderemus. Quod autem semel verum fuit, perpetuò est verum, at in statutis quæ sunt facti, non ita se res habet: quia si quid re ipsa minus expediens, ut expediens, & saluiferum censetur esse, ipsa profectò experientia atque tempus indicare potest non expedire; & propterea statutum esse mutandum. Interim autem dum Ecclesia aliter non statuit, sine periculo sumus, quia non adstringimur facere quod sit magis expediens, sed sufficit ad salutem ut faciamus quod liceat, quauis minus expediens sit. Quamobrem cum superioribus bona fide, ac diligenti opera sua posita, aliquod statutum tanquam conueniens condunt, quod reuera non expediat, aut minus expediat, nec illi peccabunt, cum id, quod in ipsis statutum erat, fecerint: neque subditi seruando peccant, quia illi parent, cui debent, & rem licitam, licet minus expedientem, ex obedientia faciunt.

His igitur præmissis in argumento tam vario, ac topico, quod demonstrationes Mathematicas nequaquam patitur, neque fidem, quia non habet assistentem Spiritum sanctum, aut di-

uinam revelationem: argumentis tantum probabilibus agam, & quid mihi expedientius, rationique ac prudentiæ magis consonum esse videatur, declarabo. In ijs autem, quæ probabilia tantum sunt, ille melius delibet, qui adhibita diligentia conuenienti probabiliorum, & rationi magis consonam elicit sententiam, qualiscunque euentus ex illa electione sequatur. Verè enim, & eleganter dixit Poëta quidam:

Careat successibus opto,
Quisquis ab euentu facta notanda putat.

Nam Deus in his, quæ huiusmodi sunt, ad maiorem euidentiā hominem non obligat; neque exigit pro sua sapientia, ut futuros, & contingentes effectus diuinent homines. Duo igitur præstabo, alterum, non expedire, legem de communionem laicorum sub altera specie in Concilio Constantiensi latam, per aliam nouam legem Pontificis, vel Synodi generalis abrogari; alterum est, non esse in illa cum eis, de quibus dubium proponitur, dispensandum.

Quod igitur in primis non expediat abrogare illam legem, & cuiunque voluerit, tribuere facultatem uten- di calice, multis rationibus euincitur. Primò, quia cum hic ritus communicandi sub altera specie, religiosus sit, ac licitus, consuetudineque, ac lege firmatus, nec alia causa legem illam abrogandi adferatur, quam quod multi in Septentrione in illam legem peccantes pereunt: dum, vel nolunt communicare sub altera specie; vel malè communicant, quia contra conscientiam id agunt, putantes illum ritum illicitum, & vsu utriusque speciei iure diuino necessarium; at Deus leges suas propter peccata quorundam eas violentiam abrogare non consuevit: Ergo nec Ecclesia hanc legem antiquare debet, Deum imitando. Quod verò Deus propter scelera minimè sibi obsequentium leges suas non abroget, adeò liquidum est, ut probatione non egeat: constat enim, multos esse idololatrias, multos blasphemos, multos homicidas, multos adul-

Minus ferè succeduntque facta ab euentibus notantur. Ouid. epist. 2.

Concil. Constantiense. act. 13.

Quod minimè expediat legem sub altera communi-candi per Ecclesiam abrogari. I. ratio.

Vnde constat Deum propter inobediētes, leges suas minimè abrogare.

teros, & fornicatores, multos de-
 nique contra præcepta moralia de-
 linquentes, & tamen Deus præcepta
 sua propterea non abrogat, sed vult
 ut fixa, stabiliæque permaneant, licet
 quam plurimi illa transgrediantur. In
 lege etiam gratiæ decreuit, ut diuina
 præcepta positiua, qualia sunt de bap-
 tismo, comunione, & confessione,
 custodiantur; cum tamen multi non
 desint, qui violent ea. Et merito qui-
 dem id statuit Deus, cuius gloria est,
 atque honor; se ut optimum legisla-
 torem ostendat, necessaria, & conue-
 nientia præcepta tradendo homini-
 bus; eiusque honor præferendus est
 saluti eorum, qui eam respuunt, &
 sponte perire volunt, parere ei, cui de-
 bent, recusantes. Salus quoque eorum,
 qui libenter obedientiam præstant,
 ob spontaneam impiorum transgres-
 sionem, nequaquam est prætermitten-
 da: quoniam ut Scriptura ait: *Melior
 est vnus timens Deum, quam mille impij.*
 Et Salomon: *Multigena impiorum
 multitudo non erit utilis: sed complacet
 sibi in filijs gratia sua sibi obtemperanti-
 bus:* quibus Dominus per Esaiam ait:
*Ego Dominus Deus tuus docens te iustia,
 & gubernans te in via qua ambulas.* Dein
 de Ecclesia, quæ Deum in hoc imita-
 tur, propter transgressionem suarum
 legum, integra atque immota ratio-
 ne legis non solet illas abrogare. Nam
 lata lege per Apostolum, ne conuersi
 ad Fidem ex Gentibus, legales cere-
 monias obseruare cogentur, Paulus
 nec ad horam quidē voluit cedere iu-
 daizantibus, aut permittere v. Gētiles
 sua libertate priuarentur: sed ad Gala.
 scribebat: *Euacuati estis à Christo, qui in
 lege iustificamini: à gratia excidistis.* E-
 lapso quoque tempore, quo legales ce-
 remoniæ mortuæ fuerunt, nondum ta-
 men mortiferæ fidelibus ex Iudaismo
 conuersis, vsus legalium non permit-
 tit. Non celsit etiam Ecclesia Tessera-
 decaditis, seu Quaterdecimanis volē-
 tibus eodem die Pascha celebrare, quo
 obseruant Iudæi, nec Donatistis ac-
 quieuit, qui contra Ecclesiæ consuetu-
 dinem baptizatos ab hæreticis, rebap-
 tizandos esse censebant: cum tamē tā
 illa legalia, quam iteratio baptismi to-

terari aliquo modo possent, dummo-
 do in eis nō collocaretur fiducia, nec
 ad iustificationem, & salutem necessa-
 ria, vel vtilia crederentur, sed tan-
 quam patrij quidam ritus obseruaren-
 tur: quemadmodum Æthiopes quæ-
 dam ex legalibus hodie obseruant, &
 ut baptismum Christi representent,
 quotannis baptizantur; nec ob ista ta-
 men damnantur, quia non putant se
 per illa iustificari. Paulus tamen, ut di-
 ximus, nec sic voluit ista obseruari,
 sed omnino aboleri. Merito autem Ec-
 clesia tanta seueritate suas leges posi-
 tiuas obseruari voluit, quandiu earum
 viget ratio: quia si propter peccantes
 abrogaret ius positiuum, consequen-
 ter diuinum ius veniret in desuetudi-
 nem: præcepta namque positiua nihil
 sunt aliud, quam quædam diuini iuris
 præscriptiones, & eius quod in com-
 muni traditur, determinationes. Deus
 enim in genere orare, penitentiam
 agere, Eucharistiam participare indi-
 cit; Ecclesia verò tempus ac rationem
 precandi præscribit: iubet quo tem-
 pore sit penitendum, & quæ exerci-
 tia ad placandam diuinam iram sint
 accommodata: quando sit ieiunandum,
 & quomodo à carnibus certis diebus
 abstinendum: & quo tempore, aut qua
 salutari preparatione ad Eucharistiam
 sit accedendum. In moribus enim,
 sermones peculiare vtiliores exi-
 stunt, quia circa singularia versatur
 praxis: hinc vulgus, rudesque homi-
 nes, atque adeo ingeniosi quique (ni-
 si magna sint charitate præditi) sine
 istis particularibus Ecclesiæ manda-
 tis, communia Dei præcepta mini-
 mē seruant: quemadmodum nec æ-
 grotus salutem assequeretur, si me-
 dicus in vniuersum tantum diceret,
 Vtere calidis lenientibus, ac laxanti-
 bus; & tamen ad particularia calida,
 vel laxantia non descenderet, nec ra-
 tionem ea applicandi præscriberet. Si
 ergo Ecclesia præcepta sua relaxaret,
 nō solū non obseruaretur ea, sed neque
 diuina quidē, ut plurimum loquēdo,
 quod summum esset detrimētū, quare
 nec hanc legē antiquare debet. Tertia
 ratio sit: Principes seculares propter
 delinquentes, qui ferè sunt innumeri,

Æthiopi-
tus.

Præcepta po-
sitiua quid
sint.

Circa que
versetur pra-
xis.

III. ratio.

leges

leges ciuiles suas nō solent remittere,
 nisi plurimum sint perniciosæ, quia ex
 facili legum relaxatione populi subdi-
 ri discunt non obedire, & licentia sūt
 deteriores. Cum ergo in Ecclesia idem
 per omnia sequatur inconueniēs, non
 debet ipsa propter peccates leges suas
 abolere. Quarta ratio: lex hæc de altera
 specie laicis danda, ab eam rationē
 lata fuit, quia modus administrandi il-
 lam speciem securior est, & cōmuni-
 or, cū in ea nō sit aut periculū effusionis
 sanguinis, aut acedinis specierū vini,
 nec illā speciē quisquā abhorreat, quē
 admodum vinum multi abstemij, ac
 multi ægroti perhorrescunt, & in om-
 nibus regionibus eius copia existat, cū
 in nonnullis prouintijs minimē repe-
 riatur vinum. Lata etiam fuit cōtra hæ-
 resim dicentium hunc ritum nō fuisse
 licitum, vel in vna specie integrū Chri-
 stum nō contineri: hanc enim hæresim
 Ecclesia non solū verbis, sed etiam
 facto ipso confutadam esse statuit, quo-
 niam fidem non tantum verbis, sed e-
 tiam factis confiteri, atque hæresim cō-
 futare debemus. Cum igitur eadē cau-
 se hodie quoque subsistant, & maiores
 fortassis, & hæresis, atque irreuerentię
 periculum pateat latius, cum minus
 Deum, quā maiores nostri timeamus,
 amemusque: sequitur quod adhuc vi-
 geat ratio legis, & idcirco lex durare
 debet, vel confirmandum est, Ecclesiam
 imprudenter, & absque causa legem
 tulisse; aut vice versa dicendum est,
 quod si lex tūc ex causa lata est, cum
 eadem quoque rationes modo valeāt,
 non nisi temere, & absque causa lex hæc
 hodie aboleretur. Quinta: Si lex hæc
 abrogaretur, eo quod ritus communi-
 candi sub altera specie non est damna-
 bilis, necessum est ut optio populo re-
 linquatur eligendi hunc ritum, vel il-
 lum pro eorum arbitrio, & voluntate:
 ex quo maxima in Ecclesia Dei confu-
 sio consequeretur. Nam cum vbique
 sint factiones contrariæ, eo ipso quod
 vna factio vnā speciem amplectere-
 retur, reliqua cōtrariam eligeret. Imo
 in eadem domo sicut diuersæ sunt mē-
 tes, ita & diuersæ essent electiones, ac
 proinde in eodē altari cogeretur Sa-
 cerdos his dare vtramque speciē, alijs

verò alteram: quare abuterentur Sacra-
 mento comunione ad fouenda dis-
 sidia, & illud efficient symbolū factio-
 num, & diuisionum; contra eius insti-
 tutionem. Nā ut testatur Paulus: *Vnus
 panis, & vnum corpus multi sumus om-
 nes qui de vno pane, & de vno calice parti-
 cipamus.* Sexta: Principibus secularibus,
 atque alijs Episcopis, siue Catholicis
 Ecclesiæ pastoribus, non leuis fieret
 iniuria, si sine eorum consensu abroga-
 retur hæc lex: qui cum populos habeat
 quietos, & alterius speciei ritu conten-
 tos, sanè sublata hac lege merito com-
 mouerentur, & aut inclinarent in par-
 tes hæreticorum, putantes illos in hoc,
 & in alijs veritatem confessari, Eccle-
 siam verò, atque eius pastores pernicio-
 se aberrasse; aut, si odio haberent hære-
 ticos, atque eis essent finitimi, tumul-
 tuarentur, alterius speciei ritum zelan-
 tes; atque ita mutata religione, pericu-
 lum esset, ne status temporales mutare-
 tur: vnde ob incertam spem paucos lu-
 crificandi, plurimorum iacturam fa-
 cerem. Septima: Plures etiā nū Catho-
 lici sunt, qui ritum antiquum Ecclesiæ
 consuetudine firmatū communicandi
 sub altera specie retinent; at pauci
 sunt, qui ab isto eodem ritu sua culpa
 defecerunt: atque ex huius legis muta-
 tione Catholicis, qui etiam imperfecti
 sunt, iam dicta, & alia grauiora pericu-
 la, quæ probabiliter consequentur, im-
 pendēt: ergo Ecclesia debet magis plu-
 rimum, & meliorum saluti seruandæ
 prospicere, quam incerto salutis pau-
 corum lucro, & ut Scipio Africanus
 dicebat: *Præstat salutem vel paucorum
 ciuium tueri, quam plures hostes cum ma-
 nifesto suorum periculo perdere.* Atque
 his rationibus euidētum, & comproba-
 tum relinquo, non expedire, ut omni-
 bus in vniuersum vsus calicis conceda-
 tur per abrogationem legis Ecclesia-
 sticæ.
 Examinandum est iam, an saltem
 aliquibus nationibus illud instatè po-
 stulantibus sit per dispensationem cō-
 cedendum, ut potiri calice valeant. Ad
 cuius dubij clariorem resolutionem
 præmittenda sunt: quædam omni acce-
 ptione digna. Deinde probandum est,
 nequaquam hanc dispensationem hoc

2. Cor. 10.

Sexta ratio.

Septima ra-
tio.

Scipionis A-
fricanus pul-
chrè dictum.

Num sit ex-
pediens alti-
cui priuatim
prouintie id
obtinere con-
tendenti, ca-
licis vsus con-
cedi.

secu-

Eccl. 16.

Sap. 4.

Esai. 48.

II. ratio.

Gala. 2.

Gala. 5.

Tess. rade-
caditis hære-
tici.

Pro quibus petitur calicis concessio.

seculo expedire permitti, rationesque in contrarium sunt diluendae. Primum igitur praemittimus, quod cum ius in facto aliquo nitatur, ac proinde eo variato, ius varietur: idcirco ad hoc dubium recte responderi non potest, nisi saltem statuatur, qui nam sint illi, pro quibus haec fit petitio. Efflagitata enim est haec calicis concessio pro tota Germania, & pro omnibus Caesarum Maestatis subiectis Imperio, pro Regno Bohemiae, & Hungariae. Et quia in horum prouintijs quidam sunt manifeste haeretici, qui nec altera, nec duplici specie digni existunt; quidam vero aperte Catholici, qui antiquo vnus speciei ritu sunt contenti; quidam vero medij, nec plane haeretici, nec plane Catholici, sed vacillantes sunt, & imperfecti: explicandum esset qui sint illi, pro quibus dispensatio postulatur. Et dicent hi postremo loco dicti, quia aliter non acquiescunt, & parati sunt abiurare omnem haeresim, & fidem in egram profiteri, si concedatur. Isti autem, pro quibus haec fit postulatio, olim a Romana Ecclesia catechismum, & doctrinam fidei, ac proinde communionem sub altera, ex consuetudine saltem acceperunt. Quod non est de Graecis, qui semper sub vtraque specie ab initio communicauerunt, atque eum ritum a maioribus suis legitime susceptum retinuerunt; at Germani ritum sub altera communicandi consuetudine firmatum, non nisi schismate, aut rebellionem, crassa ignorantia deseruerunt. Hinc Augustinus ab eius modi consuetudine non esse recedendum affirmat. Respondens enim ad suffragium cuiusdam Episcopi Donatistae, qui ut probaret rebaptizandos esse eos, qui ab haeticis essent baptizati, in obijcientes Ecclesiae consuetudinem neminem semel baptizatum rebaptizandum, respondebat Christum dixisse, Ego sum veritas, non autem, Ego sum consuetudo: ita inquit: Veritatem non ostendis, consuetudinem confiteris. Recte ergo tenemus consuetudinem, praesertim posteriori plenario consilio firmatam, licet eam non intelligeremus; quam tamen iam putamus esse manifestam. Idem etiam Augustinus errasse ait Donatistas ob neglectum non in-

Horum vanti- tituli, & praetextus.

Vnde vsum vtriusque speciei acceperunt Graeci, non ite Germani.

August. lib. 3. de bapti. con. Dona. c. 7. to. 7.

Donatistae cuiusdam pro haeticis rebaptizandis, contra Ecclesiae consuetudinem arguentis, subtilis Augustini confutatio.

Ioan. 14.

August.

telleque consuetudinis Ecclesiae: Quia maluerunt, inquit, nouum aliquid moliri, quam tenere consuetudinem, cuius defensionem non intelligebant: & occurrerunt animo verisimiles quaedam rationes, & praeculerunt iter intelligenda veritati.

His positis, primum argumenta ducimus ab illis, pro quibus petitur, ut probemus illis non expediri huiusmodi calicis dispensationem. Sit igitur prima ratio ab eorum numero qui petunt. Nam cum dispensatio vulnus sit iuris, si omnibus qui non sunt, vel perfecti Catholici, vel perfecti haeretici, concedendus est calix: cum paucissimi sint qui summa sint, vel improbitate, vel bonitate praediti, omnibus ferè concedatur vsus calicis; quod erit lethale iuris vulnus: perinde ac si lex ipsa abrogaretur, maximè cum nulla videatur ratio, cur magis medijs illis haeticis, & non etiam pessimis inter eos, si velint respicere, vel optimis quibusque, si ex deuotione, & ut maiorem partem fratrum ex charitate sequerentur, vti calice vellent. Quod si quis obijciat paucos, & fortasse nullos hac dispensatione vsuros, propter difficiles illi annexas condiciones, quas Concilium, aut Pontifex ab illis exigit: facile haec responsio rejicitur: quia ob paucos, atque illos quidem singulares ac superbos, non sunt multi perturbandi, aut offendendi. Si autem uulli extiterint, qui ea lege potiri voluerint, incommodum illud non mediocre accidet, nimirum, quod propter nullos Synodus sancta, siue Romanus Pontifex laborauerit, frustra que obtruserint illis parum gratiam dispensationem, praesertim cum semel tempore Concilij Basileensis: atque iterum tempore inuictissimi Imperatoris Caroli Quinti, frustra illis haec dispensatio sit oblata; ex quo illi non solum non sunt conuersi, sed & ansa illis data est, ut alios deciperent, & ut in suo errore ipsi confirmarentur. Secunda ratio fit ab eorum praua dispositione. Nam cum iure diuino communicatio, siue vnus, siue vtriusque speciei illi tantum sit porrigenda, quem probabiliter existimamus habere gratiam Dei, aut ad illam habendam sese honeste praeparasse, iuxta Domini sententiam:

Nequaquam illis hominibus pro quibus petitur, vsus calicis esse concedendum.

Prima ratio.

Dispensatio vulnus est iuris.

Objectionis dissolutio.

Secunda ratio.

Quibus praebenda communicatio sit vnus, siue vtriusque speciei.

Noli-

Matth. 7. 1. Cor. 11.

Vetus Ecclesiae ritus in Missae sacrificio.

Eos qui vsum calicis postulant, non esse sanctos intellectu.

1. Cor. 11.

Alteram tantum participantes, tria in primis commoda consequuntur.

Vsum calicis vrgentes, aut haeticos esse, aut certe sensum habere puerilem.

Nolite dare sanctum canibus, neque mitatis margaritas vestras ante porcos; & Apostolus ait: Probet autem seipsum homo: sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat, & bibit, indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini. Ob quam causam in Primitiua Ecclesia cum dispensanda esset populo sacra Eucharistia, clamabat Diaconus: sancta sanctis: ut admoneret omnes, ut non nisi sanctificari ad illam accederent. Cum, inquam, hoc verum sit, & iure diuino sanctum si istos, pro quibus tantopere postulatur, ostendamus sanctos non esse, demonstratum erit, quod eis non conueniat concedere calicem. Nam quod attinet ad intellectus sanctitatem, non sunt mundi qui haesi laborant, vel puerili quodam sensu afficiuntur ad communionem inepto, & ad diiudicandum corpus Domini; cum ritus communicandi sub altera specie re ipsa in Ecclesia nostra Occidentali multa commoda habeat, quibus destitutus est vsus vtriusque speciei. Nam praeterquam quod eundem Christum, & eundem gratiae fructum cum illa contineat, habet absque dubio commodiorem, & generaliore vsum, coherentiamque cum maioribus nostris Occidentalibus, & cum fratribus, qui modo Catholici existunt: habet obedientiam superiorem sibi adiunctam, ob legem de communionem sub altera datam, cui se morigerum praestat: habet denique fidei confessionem: nam ita sub vna specie communicans, fateatur se esse filium Ecclesiae Catholicae, & se ab haeticis, & schismaticis distingere, qui soli hodie inter laicos communicant sub duabus. Quicumque ergo Occidentales laici volunt omnino sub gemina specie communicare: vel id faciunt ob haeresim, qua sunt imbuti, credentes aut non esse Christum integrum sub altera, aut per eam gratiam ad salutem idoneam non exhiberi, aut credunt vsum vtriusque sibi ad salutem necessarium; vel si haeresim non habent, & omnia credunt quae Catholica Ecclesia, certe habent sensum puerilem, quod nudam ceremoniam, nec in villo magis vtile multis rebus grauissimis, ad quae ius diuinum, & naturale adstringere

videntur: praefertunt non secus atque pueri, qui exigua quaedam, & ludicra, ac parui momenti, magnis, ac pretiosis anteponunt: quod si forte illa quae sibi non placent, denegentur, lacrymis & clamore extorquere contendunt, atque ingemiscunt, tanquam qui secatur, aut vruntur. Porro magna illa, quae iuris naturae, aut diuini esse dixi, sunt, in his, quae indifferentia sunt, seclari suos maiores; obedire suis praepositis; conformare se Catholicis fratribus: symbolo se ab haeticis discernere; factis confiteri fidem, & haeresim detestari; amare concordiam, ac vnitatem; denique reddere vnicuique quod suum est. Hi autem vel haeretici, vel pueri sensibus, omnia volunt confundere, & quae Dei sunt, Deo; & quae Caesaris, Caesari denegari, modo desideratam ceremoniam obtineant: quam obrem communionem profus indigni sunt, cum sanctitate, & munditia intellectus destituantur.

Quod sanctimoniam voluntatis excutiamus, inueniemus proculdubio non minus esse affectu male dispositos, quam fuerant intelligentia. Nam tales aperta superbia laborant, quae Ecclesiam sibi potius voluit humiliari, tollendo, vel relaxando legem, quam ut ipsi Ecclesiae humiliarentur; contra Angeli consilium, quod dedit Agar ancillae, Reuertere ad dominam tuam, & humiliare sub manu illius: quod allegoriam gerere Ecclesiae significatae per Saram, & congregationis haeticorum representatae per Agar, docuit B. Augustinus. Regnat etiam in horum affectu iniustitia, cum iuris diuini, & naturalis sit apud omnes gentes, ut qui facis praesunt, de ritu sacra dandi censeant, & qui non praesunt, lege cogantur ea suscipere, quomodo traduntur eis a Sacerdotibus, modo intolerabilis non esset error: debent igitur isti vel sub altera, vel sub vtraque specie communicare, quomodo documque eis ab Ecclesia porrigatur. Iniustitia igitur admittunt, & in Deum & in eius ministros, quando eis debitam substrahunt obedientiam. Adiungunt praeterea iniustitiam in Caesarem, cui aut sua tributa soluere, aut eius bellicis difficultatibus, quemadmodum

Iuris diuini propria quae sint.

Matth. 22.

Neque verò est. m. nctos esse voluntate vsum calicis postulantes.

Gen. 16.

August. Epist. 50. ante mediū. to. 2. Quid Sara vxor Abraham; quid Agar ancilla praesignauerint.

Eorundem hominum iniustitia, & im-miser cordia

aequum

Defectus charitatis eorum.

Exemplum.

Illorum quoque falsa poenitentia.

Quem verè non poenitet.

Vana quorundam, & inutilis excusatio illorum hominum.

æquum est, & iustum, subuenire nolunt, nisi prius eis vsum calicis concedatur; cuius concessio minimè ad Cæsaream Maiestatem, sed ad Sacerdotes spectat. Est præterea in illis charitatis erga Catholicos defectus, & mala amoris propositio aduersus hæreticos. Nam quemadmodum si quisquam ex Christianis postularer sibi concedi vt symbolum, aut insigne aliquod, quo solù Turcæ, vel Iudæi designantur, vti posset, merito præsumeretur aut malè de Christiana sentire fide, maleque ad Christi cultores affici; & vice versa de infidelium secta bene sentire, vel immoderato amore ad illam affici: ita cum hodie soli hæretici, ac schismatici laici calice vtantur, illique cœperint vsum calicis vrgere, quotquot illi pro se ipsis postulant, se bene propensos ad hæreticos, maleque à suis patribus, superioribusque ac fratribus abhorre hanc ipsa postulatione testatur. Ad hæc produnt se veram poenitentiam non agere: nam vera poenitentia non solù peccatum, sed etiam occasiones fugit peccati, & non modò mente, verù etiam facto se peccatum odisse. Cum igitur hi occasione vtriusque speciei, errauerint à veritate, Deumque, Ecclesiamque; offenderint, deberent hanc ansam effugere, & re ipsa communicandi sub altera specie se errorem odio habere ostendere: quemadmodum qui concubina turpiter abusus est, non tantùm à peccato, sed ab statu peccati, extra domum illam pellendo, abstinere debet. Eum enim non verè poenitet, qui id non facit: non secus atque is, qui à Rege ad seius inimicum defecisset, & signum militiæ eius profiteretur, si hic verè respiceret, extremum, & contrarium symbolum à se abijceret. Igitur si hæretici ex animo respicerent, vsum vtriusque speciei desererent, quòd hæreticorum in Occidente sit symbolum; vt non tam intellectu, quàm affectu malè dispositi ad communionem inueniantur.

Neque bene excusantur à quibusdã, qui aiunt, istos calicem petere, non quidem ex vilo errore, aut mala voluntate, sed ex deuotione, & pietate, ob maiorem fructum, qui ex perceptione

vtriusque speciei, secundum Alexandrum de Hales, habetur. Sed sanè falsò illis attribuitur hæc excusatio, quæ ipsi minimè vtuntur: nec si maximè ita se excusarent, esset idonea. Quoniã illi si hæretici sunt, qui Lutheri, aut Caluini sectam amplectuntur, nullum fructum ex opere operato in Sacramento agnoscunt. Si autè Catholicifixerint; cum ab omnibus Doctoribus & concionatoribus de eodem fructu cõcordi sententia persuadeantur: nõ poterunt tot gentes ac populi, aut videre, aut diuinare illam Alexandri Halensis sententiam de maiori fructu sub vtrâque specie percipiẽdo. Falsò præterea affingitur illis tam vniuersalis deuotio, totque populis, ac gentibus communis; cum vix in monasterijs vnus, aut alter inueniatur ad huiusmodi singularia propensus: quod si maxime reperiretur, merito ista deuotio in suspicionem veniret, potiusque à diabolo, quàm à Deo profecta foret iudicanda, quia in ritu singulari, & ab vniuersis Catholicis semoto gauderet; vntanda proinde esset eiusmodi deuotio, quæ charitatem non conciliat, sed deprimit.

Nec deinde excusantur isti ab his qui confitentur quòd peccauerint quidem, & etiam num peccent: sed quoniam peccata ex hac lege de communione sub altera specie proficiscuntur, sublata de medio, aut dispensata eiusmodi lege eos poenitebit, & sancte sub vtrâque specie communicabunt. Non valet, inquam, hæc illorum defensio. Primùm, quoniam si cum quis delinquit in aliquam legem positiuã, remedium esset abrogare, siue relaxare legem, omnes leges ecclesiasticæ essent abrogandæ, ac dispensandæ: & ita tolleretur omnis disciplina, & periret obedientia, etiam diuinis præceptis debita. Et quanquam relaxaretur hæc lex, adhuc ex animo non poeniteret istos, quia mente contumaci ad communionem accederent: nam si Pontifex in posterum ob aliquam instã causam subtraheret illis dispensationem animo non parendi in communicando sub altera specie, Eucharistiã susciperent; nam si tunc essent parere para-

Alexan. Hal. l. 4. part. 1. q. 53. memb. 2. Lutheri Caluinique de Sacramento blasphemata.

Altera excusatio talis: cõcesso calice, de peccato inobediẽtiæ poenitentia agentes, deinceps sanctius viuẽt, infirmatur triplici ratione.

Prima ratio.

Secunda.

Tertiatio.

Quæ causa potissimum hæreticos ad vsum vtriusque speciei postulandũ impulerit.

Matth. 7.

De vtriusque speciei imptus Lutherus quid senserit, scripseritque.

Ioan. Echi.

Vnde causæ illæ petitionis ortum habere videatur.

ti, parerent nunc quoque, quod tamè non faciunt. Tertia ratio: Homini bus ita affectis remedium non est vsum calicis, qui magis obesse poterit, quàm prodesse: quod apertè intelligit, qui penitus considerauerit causas huius tanti desiderij, quòd in petendo calice ostendunt. Nam primariã causã, cur calicis vsum peteretur ab Occidentalibus, dæmon Lutheri præceptor extitit: hic est enim, qui illi hanc petitionem suggestit. Quia enim ex fructibus arbor cognoscitur, sanè erroris, atque scandala, quæ paulatim ex hac petitione orta sunt, satis indicat nõ nisi à dæmone profectam videri. Primùm enim Lutherus pulchrum fore dixit, si omnes laici vsum calicis gauderent. Deinde inquit, non solù pulchrum esse, sed necessarium, atque adeò vsum vnus speciei esse illicitum. Addidit præterea, in alia specie non totum Christum contineri, sed sub specie panis solùm corpus, specie vini solù Christi sanguinẽ: vt testatur Ioan. Echius hom. 32. de facris, ex epistola quadam Lutheri missa aduersus quoddam Episcopi Misnensis mandatum: atque ita viam præmuniuit Sacramentarijs, vt postea Christũ negare. re ipsa esse in Eucharistia. Ad didit postremo Lutherus huic doctrinæ cõlophonẽ, dogmatizãdo; si præcipiat Cõciliũ, vt plebs Christiana sub vtrâque specie cõmunicet; eo casu sub altera tan ù comunicãdam esse: vt videas hominis amentiam & superbiã. Ex his autem erroribus innumera pene orta sunt scandala per Germaniam, Galliam, & Angliam; vt omnis hæsitãdi ratio omnino adinatur, quòminus noscatur ab omnium zizaniorum factore diabolo hanc petitionem fuisse profectam.

Sed quoniam dæmon nostra ipsa rationis experte concupiscentia, ad nos ipsos seducendos vti solet, hinc secundo ortum habuit, ab ea nempe, vel ab errore, quo quis nõ credit vsum vtriusque speciei non esse necessarium ad salutem, & vsum alterius speciei esse superstitiosum, vel fructum non esse parum, & eundem: vel prodit à superbia iniusta, quæ suis superioribus parere recusat, sed solet esse singularis & cu-

riosa, vel à carnaliquodam stultæ & ficta deuotionis appetitu contra fratrum charitatem, & maiorum obedientiam, vel ab amore nouitatum, vel denique ab alia quouis irrationabili concupiscentia. Nullo enim pacto poterit iustus, & cum honestatẽ, rationeque coniunctus appetitus ille haberi; qui ob nudam tantũ ceremoniam, & ritum minus commodum, qui iuris positiuus est, condemnat tam multa, quæ iure naturæ, ac diuino constant: nempe iustitiam, obedientiam, humilitatẽ, charitatem, Fidei confessionem, scandalorum vitiationem. Quia ergò à dæmone ortus est hic morbus, & a veteri homine nostro, eiusque concupiscentia, concessio rei quæ petitur, non erit remedium, sed fomentum potius ipsius morbi. Dæmon namque nõ vincitur ei cedendo, vel ab eo se superari sinendo, cũ ab eo superatus eius seruas efficiatur; sed resistendo potius, & cõtrahendo, secundum illud: Nolite locum dare diabolo; & rursus, Resistite diabolo; & fugiet a vobis. Cupiditas quoque, quia infinita est quodãmodo iuxta doctrinam Philosophorum, detractione potius, aut diminutione, quàm additione, seu cõcessione superatur. Vt enim sitis vehemẽs potũ aquæ salis magis accenditur, & labrans febri cholericã, quò plus aquæ bibit, eò magis sitit, & sitis non additione aquæ, sed detractione ipsius bilis per pharmacũ pellenda est: ad eum modum cupiditas restrictione, non concessione vincenda est. Non erit igitur remedium concessio calicis, sed potius fomentum ipsius morbi; errorque proinde in istis confirmabitur. Videbuntur enim rectoris sensisse quàm Ecclesia, quæ eis acquieuit concedendò calicem: superbia etiam crescit, videndo Ecclesiam sibi humiliari, & ipsos noluisse ceruicem flectere. Crescet præterea in eis curiositas, & appetitus rerum nouarũ, cum viderint pro voto successisse, quò circa calicem attentabant: confestimque petent aboleri imagines, ritumque baptizandi: instabunt pro coniugio sacerdotum, pro abolitione ieiunij, ac delectu ciborum, ac denique omnia, & diuina, & humana confundẽt. Neque

Quæ cõstet iure naturæ, ac diuino.

Dæmo quæ ratione vincatur.

2. Pet. 2. Ephes. 4. Iacob. 4.

Infinita cupiditatis sitis quomodo possit extingui.

Concesso calicis vsum cõmunicantibus, cui tam consecuta sunt, quæ mala consequentur.

si istud concedatur, facile erit illa denegare, quia eisdem rationibus, quibus hoc extorserint, extorquebunt & alia: imò longè fortioribus, quia caro non ita horret vsum alterius speciei, sicut horret ieiunia, & continentiam. Quàto autem caro magis propensà est ad aliquid, eò fortiores habet vires tendendi. Quare si vsum calicis concessus fuerit, maiora proculdubio Ecclesiæ imminebunt bella: idèd præstaret prudenter principijs obstare. Nam vt ille dixit,

Serò medicina paratur, Cum mala per longas cõualuere moras.
Quæ quò magis confirmetur, audi quid in Appendice Concilij Basiliensis, in tertio tomo, fol. 243 habeatur. Cùm enim sancta Synodus sub certis conditionibus & pactis vsum vtriusque speciei Bohemis, & Morauis indulsisset, volentibus sic cõmunicare, subdit: Sed nunc nouissimè in dicta Brunæ habita Bohemi etiam ab Imperiali Serenitate petierunt, quòd sua Serenitas personaliter cum eis in perceptione communionis sub vtrâque specie conueniret, ac capellanos haberet, qui sic populo ministrarent, & quòd nullus esset in Consilio eiusdem, & negotijs dicti Regni, qui non sic communicaret; & sic indultum communionis sub vtrâque specie incoactionem conuertunt. Hæc in illa appendice legimus, quibus ostenditur quàm difficilè hæreticis sit aliquid concedendũ. Sacerdos etiam quidam Bohemus inter prædicandum dixisse recensetur: Christus dixit: *Hoc est corpus meum*; isti dicunt, *Hoc est corpus, & sanguis meus*, ostensa scilicet specie panis: rursus ostensa vini specie Christus dixit: *Hic est sanguis meus*: isti dicunt, *Hic est sanguis meus, & corpus meum*. Cui ergò magis credendum, Christo, an Cõcilio? Cùm enim hæretici attendant doctrinis demoniorum, & ex Deo nõ sint, sed ex mundo, atque diabolo, qui mendaces sunt, & seductores, quomodo cõfidendum est eorum promissis, & speciosis verbis. Satis docuit Ariminense Concilium, quanta fides hæreticis sit præstanda, vt refert Hieronymus Dialogo in Luciferianos. Doce,

etiam Pelagius, qui teste Augustino, ad Sixtum, in Ecclesiastico iudicio Pelagiano anathematizauit eos qui dicunt, gratiam Dei secundũ merita dari, sed rogatus quam gratiam putaret ante merita dari: ipsam humanam esse naturam respondit, in qua conditi sumus, quam, antequam essemus, nullus promereri poterat. Ita ille illudebat gratiam per Dominũ nostrum Iesum Christum factam. Dicebat etiam paruulos per ora gestantium credere in remissionẽ peccatorum, non tantũ quia sibi remittuntur, sed quia credunt, quòd in Ecclesia, vel in Baptismo remittuntur peccata in quibus inueniuntur, non in quibus nulla sunt. Sic eòdem loco testatur Augustinus. Multa promisit Rochezana de abiuranda hæresi, & retinenda communionem sub altera specie: sed postquam à censuris fuit absolutus, statim cũ suis sectatoribus redijt ad vomitum, vt testis est Eneas Syluius libro de origine Bohemorum.

Secundo loco argumenta firma ab eis, à quibus petitur calix, deducere licet. Primum sit: quia cũ illis qui vsum calicis petunt, penè omnes hæretici sint, errantes circa autoritatem Papæ, & Concilij, Papam Romanum Antichristum vocantes, & Episcopos mēbra, & mancipia eius; Concilia verò, hominum, & Sophistarum conciliabula, quibus non Spiritus sanctus, sed Satanus præfuerit, vt Beza ausus est dicere: manifestum est, quòd vsum calicis non vrgent sibi concedi ab eis, quasi existiment illos habere potestatem, vel se illorum autoritate indigere, in re præsertim non solum iure diuino cõcessa, sed etiam secundũ eorum sententiam præcepta, atque madata. Qui ergò nunc iudicat iure diuino præceptam esse communionem sub vtrâque specie, non potest admitti, vel tolerari vt fidelis, & in gratia Dei existens, quia indicat totam Ecclesiam Catholicam à tempore Concilij Constantiensis errasse in Fide, & præcepisse hominibus errorem contrariũ diuinæ Scripturæ, & ei quod peculiariter Christus præcepit verbo suo in Euangelio. Quin potius talis Ecclesiam non au-

August. Epi
sto. 105. to.
2.

Pelagij dogmata falsissima.

Ioan. 1.

Idèbidem.

Eneas Sylui. libr. de orig. Bohem. c. 52.

Quòd ratione eorũ qui petunt, minime sit calix concedendus.

Hæreticorũ de Romano Pontifice Christi Vicario, de quibus Episcopis, tũ de Oecumenicis Concilijs maledicta, per quã horrenda.

Matth. 13

diens,

diens, habendus esset vt ethnicus, & publicanus; non vt fidelis Catholicus. Cuius signum non obscurũ est, quod ipsimet qui volunt vsum calicis, ante quam peterent, iã vtebantur eo: neque hoc quidem per seipos à Põifice, vel Concilio petunt, sed à suis secularibus Principibus, quibus omnium sacrorũ tribuunt potestatem. Si ergò dant operam, aut permittunt, vt à Romano Põifice, vel generali Concilio calix per suos Principes petatur, id sanè propterea faciunt; aut quia Principes, vt potè Catholici, scientes id ad se nequaquam spectare, calicem illis non concederent; aut quia metuunt ne vel modo, vel in posterum ob hæc, & alias insolentias, & contumacias à suis Principibus puniatur; aut quia videt quòd etsi eorum Principes illis vsum calicis concederent, illi qui verè Catholici sunt, eo non vterentur, quòd intelligerent Principes seculares ad hoc concedendum facultatẽ non habere: si verò Pontifex cõcederet, facilè Catholicos ad hũc ritum suscipiendũ induci posse; qua in re si cõueniret cũ hæreticis, difficile non fuerit hæreticos subintrare, & omnes perniciosos errores suos persuaderet Catholicis. Quæ incõmoda ne sequatur, ne nunc quidem calix est cõcedendus. Cũ igitur, vt dixi, omnes qui calicis vsum vrgent, hæretici sint: illorũ petitioni annuere non est aliud, quã hæresim in Ecclesia velle fouere, imò quasi sanctã ad altare introducere, ac opere ipso in altari eam profiteri. Vt enim obedire aliquid nobis imperanti, quod fortè aliquo casu licitum sit, sed dũm hoc imperatur, ab eo tanquam opus infidelitatis, & eius protestatio, est verè fidem abnegare: vt constat in Machabæis Martyribus, qui licet necessitate famis cogente carnem suillam edere potuissent: abnegassent tamen Fidem, si ea vescendo, Antiocho paruissent. Ita etiam concedere aliquid vt licitum, quod etsi aliqua iusta causa concedi posset, dũm hoc ex infidelitate petitur, siue vt hæresis opere ostendatur, manifestè est approbare hæresim, & fouere. Non enim differunt imperiũ, & petitio, nisi quòd hæc sit inferioris

ad superiorem, illud superioris ad inferiorem.

Deinde cũ Synodus generalis coacta sit ad vniuersales res tractandas, & errores abolendos, Ecclesiamq; reformandã: sed errores circa Sacramentũ Eucharistię, & præsertim circa vsum vtriusque speciei, cõcessione calicis magis confirmantur, quã destruitur. Deformatio quoq; Ecclesiæ ex relaxatione disciplinæ, & ordinis confusione procedit; quæ potius augetur, si lex dõ communionem sub altera specie relaxetur; & per id eueniret hæc magna confusio, vt superiores pareant potius inferioribus, quã è contrario. Non debet igitur Conciliũ hanc dispensationem cõcedere, præsertim si res particularis sit, ob quã non fuit coactum. Ad hæc Conciliũ præsens si errare nõ vult, imitari debet maiorum vestigia, qui ad alia Cõcilia celebranda sunt cõgregati, cũ non minori scientia, vitæque sanctitate, ac charitate ad proximos pollerent; & ardentiori desiderio conseruandi Catholicos, & cõuertendi hæreticos inflammati essent. At illi cum hæreticis agentes, semper eis restiterunt, & in aliud ferè extremũ perducere conabantur, vt ad medium eos reuocarent, vt faciunt qui ligna distorta dirigere solent, iuxta Aristotelis in Ethicis sententiã. Ideò Patres nõ acquieuerunt volentibus Iudaizare, aut volentibus Pascha more Iudaico celebrare. Hinc Romani Episcopi Scotos tanquam de hæresi Iudaizantium suspectos admonuerunt, eo quòd quidam eorũ decimaquarta luna cũ Iudeis Pascha celebrare docerent: vt in Anglo-rã historia nõ semel Venerabilis Beda testatur, nempe libr. 2. cap. 19. libr. 3. cap. 25. & 29. libr. 5. cap. 22. Hinc rursus in Manichæos præceptus est vsum vtriusque speciei, quia vsu alterius significari corpus phatalticũ, & ex æque volebat: vt testatur Leo Pontifex. In Nestorianos verò, qui Christũ persona distinctũ à Verbo esse assererent, in Oecumenica tertia, & Ephesina Synodo præceptũ est ne B. Virgo tantũ Christi Mater, hoc est, *χριστογενος*, sed potius Dei Mater, hoc est, *Θεοτόκος* diceretur. In Arrianos ponentes gradus in diuinis

Secũda ratio ab institutio ne Synodorũ generalium.

Deformatio Ecclesiæ vnde.

Tertia ratio.

Aristo. lib. Ethico.

Exod. 12.

Beda to. 3. initio.

Quos ritus Ecclesia propter hæreses ad tẽpus tantũ variavit Leo Pont. serm. 4. de Quadrag. Secundus ritus.

Syno. Ephesina Oecumen.

Tertius.

Hæretici secularibus Principibus omnium sacrorum tribuunt potestatem.

Quo consilio hæretici, veteratores illi, vsum calicis à suis Principibus expectant à Põifice, vel à Concilio efflagitari.

Verè fidem qui abnegat.

2. Mach. 7.

Carnis ingenium.

Quid. lib. 1 de remedio amoris.

Bohemi Sacerdotis cutusda en Bohemos vtrâque speciem affectantes false dictum. Matth. 26.

Quale sit ingenium hæreticorum.

Ioan. 8.

Arminen. Concil.

Hiero. to. 3

Grego. lib. 1. Registr. 6. 41. fo. 2. Quartus. August. E-pist. 86. fo. 2.

Gal. 2.

Quod ex parte rei ipsius usus calicis concedi non debeat. Quales abusus cernere liceat in his qui gemina specie utuntur.

personis, ad indicandum vnam, & eadem esse trium substantiam, & naturam, ritus trinæ immersionis in Ecclesia vtitur, & præceptus, in vnicam tantum est commutatus: vt docet Gregorius ad Leandrum. In Ebionitas Iudaizantes veitum est ab Ecclesia; ne in Azy mis conficeretur, sed in fermentato: qua tamen hæresi abolita, redijt Ecclesia ad Azyzum. B. Augustinus ad Casulanum propter Manichæos ieiunia Dominica die celebrantes interdicit eiusmodi ieiunia Catholicis. Et Germanus Episcopus Constantinopolitanus in septima Synodo, propter hereticos auferetes de templis imagines: Ante omnia, inquit, prouidendum est, ne a sententia permuteris; ne ex hoc inimici nostri, & hostes crucis Christi, supercilium eleuent contra fidem nostram; dicantque, Hucusque Christiani errarunt. Nisi enim institutum suum idolatriam cognouissent, non sanè nunc manu facta abijceret. Et Apostolus de falsis fratribus ait: Quibus neque ad horam cessimus subiectioni: vt veritas Euangelij permaneat apud vos. Concilium igitur quodcumque hodie celebretur, atque adeo Romanus Pontifex, si imitari volunt, vt debent, veteres Patres, deberent in ritu alterius speciei persistere: qui si hodie in vsu non esset, propter hæresim præsentem demolendam deberet statui, & in vsu reuocari.

Tertio loco à re ipsa petita argumenta nonnulla suppetunt. Nam primum vsus calicis malè succedit omnibus qui illum obseruant: nam in Oriente varijs erroribus laborant, & sub infidelibus infeliciter degunt, omni sapientiam, lumine, veraque vitæ sanctitate, atque temporali potestate destituti. In Occidente quoque qui illum ritum retinent, non modo perniciosi erroribus in Fide, sed etiam odijs suorum fratrum, ac disidijs, rebellionem quoque ad suos maiores, bellicis quoque tumultibus, atque omni impudicitia, & iniustitia conflantur: ita vt penè eorum innumeri existant, qui ad impietatem declinarunt, ac velut athei, & prorsus exleges viuunt. Potius igitur Christiani eorum exemplum fugere deberent, quam velle eos imitari: &

Concilium, siue Pontifex id eis concedere non deberet, etiam si maximè velent. Denique vbiunque vigent hodie hæreses in Occidente, ibi præceserunt factiones, & pars minus contenta hæresim est amplexata; vt e ratione suam vel cupiditatem, vel ambitionem fatiaret. Quia, vt ait Sapiens, anima calida quasi ignis ardens non extinguetur, donec aliquid glutiat. Cui igitur Principes qui fauent sectarijs, honores indies maiores, & reditus ampliores ambiunt, ob quos extorquendos, vel retinendos religionem prætexunt, minimè satiabuntur, neque quiescent, licet multi calices eis porrigan-tur. Imò ex concessione inualecet secta, & factio, pluresque turbæ, & tragœdiæ excitabuntur. Tertio concessus fuit olim calix Basileensibus, sub certis tamen conditionibus, pro Regno Bohemiæ, & iterum à Paulo Tertio per tres Legatos suos in Germaniam missos, oblati vsus calicis, & interim à Cæsare Carolo Quinto promissus: & tamen nihil profuit eiusmodi concessio, imò obfuit plurimum Bohemis: quoniam breui tempore ortæ sunt quatuor sectæ, Thaboritarum, Adamitarum, Horebitarum, & Orphanorum, ex abusu calicis, ita vt coactus fuerit Pius Secundus dispensationem per Concilium factam reuocare. Ergo quam spem fructus, si denuò concedatur, sperare possumus? cum neque Ecclesiastici, meliores, aut sapientiores sint quam tuac erant; nec bonitate, aut potentia magis præditi Principes seculares, nec hæretici ad excusationem curandam aptiores: etiam si aliqui dicant, illos alias omnes hæreses reliquisse præterquam de vtrâque specie: quia si illas deseruissent, proculdubio & hanc facile abiecissent. Quarto, concessio calicis vt petitur, res est merè facti, in qua vel concedenda, vel neganda, non minus Pontifex, quam Concilium errare potest, vt dictum est: vsque adeo, vt Pontifex in ea definienda, fortassis non deberet sequi plura suffragia, sed meliora. Cæteris autem paribus, quia in Concilio quaeritur an hi homines, pro quibus dispensatio quaeritur, sint idoneè dispositi

secundum argumentum.

Ecclesi. 25.

Tertium argumentum.

Vsus calicis Bohemis quatum obsucrit.

Quartum argumentum.

ti ad

In sententijs ferendis quid obseruandū.

Ab his quibus non petitur, ostenditur, calicis vsu minime expedire videri.

Leuis oblectio quorundam diluitur.

Mos hereticorum.

Secunda ratio

fiti ad suscipiendam Eucharistiam. Et hæc dispensatio si per Scripturas sacras est inuestiganda, Episcoporum Theologorum suffragia alijs nõ Theologis sunt præferenda: vota etiam iuris Canonici peritorum alijs qui nesciunt Canones. Quemadmodum voces Occidentalium præponenda sunt suffragijs Græcorum, quia ad suum ritum propensiores sunt. Item sententiæ seniorum expertorum atque spiritualium, suffragijs seniorum minus experientia, & spiritu valentium. Quæ omnia si rectè inspiciantur, proculdubio inueniri poterit quæ sit melior, vel maior pars; quæ alteri præponderare, & præferri debeat.

Quarto habemus & argumenta ab his, pro quibus non petitur. Nam Catholicis mixti cum hæreticis quibus conceditur, quia leues, & curiosi erunt, à nobis discedent, & ad hæreticos declinabunt, bene quidem de illis, at si nistrè de nobis sentiendū, quod scilicet ex ignorantia, vel negligentia vsu calicis eis denegauerimus: & simile quid cogitabunt de alijs dogmatibus, in quibus heretici à nobis dissident. Nec valet, dicere. Hæreticis nihil concedatur, nisi seruaerint conditiones à Synodo, vel Pontifice præscriptas: quas si seruent, iam non amplius erunt heretici. Non valet hoc, inquam: quia mos hereticorum est, vt Germania, & Gallia experimentum dederunt, quicquid sibi conceditur, libenter arripere: & eorum quæ ab eis exiguntur, vel quæ ipsi pollicentur, nihil præstare. Et nimis simplicis animi est credere, quod hæretici sincero, & simplici animo procedant: nam dolus, an virtus, quis in hoste requiratur? Ostentabunt igitur calicem nostris Catholicis, vt eos seducant: de patris verò conditionibus verbum nullum. Deinde multis, qui sunt inter hæreticos, vel illis vicini; Catholicis, qui non fide modo, sed vt plerunque etiam accidit, factione sunt contrarij, nouus ritus vtriusque speciei proculdubio displicebit, non tam propter religionem, quam quia vsurpatus est à contraria factione: vnde irritabuntur in sumentes calicem, &

tumultuabuntur, maximè si non seruent conditiones, vt hæreticis mos est nihil obseruare; & ita vtrâque factio accipiet diuersum communicandi ritum; atque ea ratione conuertent vnitatis Sacramentum in symbolum & tesseram suæ factionis alenda: maximè quia vbi altera pars crederet, vult templum separatam, sicut & ritum, & ita incrementum sumet diuino.

Nec soluitur hoc argumentum, dicendo, non fuisse diuisionem inter conuersos ex Iudæis, & conuersos ex Gentibus, licet isti Iudaizarent, & non illi: neque esse diuisionem modo inter Græcos, qui sub illustrissimo dominio Venetorum degunt, & vtrâque specie potiuntur, & inter Italos altera tantum vrentes. Primum enim falsum est: nam fuit inter Iudæos & Gentes magna concertatio: vt ex Actis Apostolorum, & Epistolis ad Romanos, & ad Galatas constat. Deinde si fuerunt concordēs, id fuit, quia Iudæi seruabant suum ritum antiquum, quem Gentes non acceptabant, & ita vtrique erant suo ritu contenti, quemadmodum hodie sunt Græci, & Latini, seu Veneti, sub quibus degunt: nequaquam autem fuissent conformes; si vtrique in vno ritu antiquo conuenissent, & ab eo altera pars defecisset, vt nunciasti faciunt. His accedit, quod multi Principes seculares, & Episcopi animabus regendis præfecti, suos populos in summa pace & quiete gubernant, & illos, vt par est, ritu communicandi sub altera specie habent contentos: hi tamen populi vt sunt proni ad nouitates, audita dispensatione, verisimile est quod sint perturbandi: qui vel in errores incidunt, vel in curiosa desideria similiter communicandi: ex quo non solum ipsi populi læderentur, sed & eorum Principibus, & pastoribus grauis fiet iniuria, si sine eorum consensu fieret hæc dispensatio. Neque rectè hoc soluitur, dicendo, quod etiam illis poterit concedi hoc donum, & Episcopi gaudebunt de ampliata sibi potestate calicem dispensandi. Tum quia hæc generalis

Eucharistia vnitatis Sacramentum.

Huius rationis quorundam infirma solutio. Gal. 2.

Act. 15. & seq.

Tertia ratio

Minus commoda solutio quorundam.

dispensatio abrogatio quædam legis esset, quæ haberet inconuenientia superius adducta: tum etiam, quia Principes qui habent populos pacatos, & altera specie contentos, cum cognouerint mutationem in religione, mutationem in politia parere, bellum quærere non desiderabunt, ubi pax est, nec sine aliqua spe lucri, (quod nullum est in inuentione nouæ ceremoniæ) status suos iacturæ exponere; probi etiam Episcopi non amabunt ampliacionem eius potestatis, qua uti non possunt sine damno suorum populorum. Huiusmodi autem est potestas dispensandi in ritu alterius speciei cum populis, qui illo contenti sunt: tales enim ex huiusmodi cõcessione perdere possunt, lucrari minimè. His igitur rationibus euicimus, Ecclesiæ Dei minimè fore consultum, aut expediens, siue calicis legem in Concilio Constantiensi olim prohibiti abrogare, siue cum

aliqua gente, aut natione peculiariter dispensare: quia, ut experientia hætenus docuit, & rationes productæ validè confirmant, nullos bonos fructus ex tali dispensatione ortos videre potuimus: & sicut Sacerdoti celebranti fas non est à calice abstinere ob Domini præceptum, ita ob Ecclesiæ præceptum laico de calice non licet bibere, & ut Apostolus dixit, Circuncisio nihil est, præputium nihil est, sed obseruatio mandatorum Dei; ita bibere, vel non bibere nihil est, modo pareamus Ecclesiæ præcipienti: Perstandum igitur videtur in antiqua, & auita, & tanto seculorum, atque populorum consensu firmata consuetudine, donec Deus aliter Ecclesiæ suæ expedire iudicauerit, ad illustrandam gloriam Filij sui Iesu Christi Domini nostri, cui cum Patre & Spiritu sancto deferendum est omne genus laudis, honoris, & gloriæ in sempiternum. Amen.

Gal. 5.

TRACTATVS XXXVIII.

In quo rationes diluuntur eorum, qui vsum vtriusque speciei Ecclesiæ salutarem, & expedientem esse contendunt.

QU M Tot argumentis sententiam nostram hætenus fulcierimus, vnus tantum labor nobis reliquus est, ut quæ pro opposita sententia adducuntur, nihil euincere, planeque refelli posse ostendamus. Primum igitur ad calicem concedendum, à Dei ineffabili clementia, ac misericordia argumentantur. Ille enim in benedictionibus dulcedinis peccatorem præuenire consuevit, & ut piensissimus pater in filij prodigi à longinqua religione redeuntis collum accurrit, eumque osculatus est, annulo, & stola prima donauit, atque vitulum faginatam ad e-

pulandum præbuit. Ipse etiam Christus, ut bonus pastor, ut ouis perditam ad se redeat, nequaquam expectat: sed nonaginta in deserto relictis, quærit eam, & inuentam super humeros reponit gaudens, & deducit ad ouile. Expandit quoque manus suas tota die ad populum non credentem, sed contradicentem sibi. Ergo & nos, quibus dictum est: *Estote imitatores Dei, sicut filij charissimi; & ambulat in dilectione*: imitari diuinam debemus clementiam, & ipso calice hos populos errantes præuenire, ut ita inuitati respiciant. Verum hoc facile soluitur, si expendamus, negando calicem,

Ibidem.

Esa. 65. & Rom. 1.0. Ephes. 5.

magis

Primum argumentum.

Psalm. 20. Luc. 15.

Qua Dei pro uidentia sanctis concessa, peccatoribus quædam beneficia de negentur; & quænam illa.

I. Cor. 11.

Quemadmodum Ecclesia Deum imitetur in hæreticis conuertendis.

Act. 9.

magis nos imitari diuinam clementiam, quam concedendo. Dei etenim misericordia peccatorem quibusdam donis præuenire solet: quædam verò munera non nisi sanctis cõcedit, quæ si illa peccantibus largiretur, potius obessent, quam prodesent. Nâ exempli gratia, peccatorem præuenit tangendo eius cor, ut conuertatur, & deducendo eum ad Sacramentum Baptismi, siue Pœnitentiæ, per illaque primam gratiam impertiendo; ceterum gratiam illam, quam per Sacramenta Confirmationis, vel Eucharistiæ, vel Matrimonij, vel Ordinis conferre consuevit, peccatoribus impœnitentibus, atque obicem ponentibus minimè concedit: imò noluit eos adire illa Sacramenta, ne ita malè affecti, dispositique in iudicium suum illa perciperent. Non dissimili sanè ratione Ecclesia Deum clementem imitans, hæreticos quidem blandè ad se vocat, precibusque, ac gemitibus suis illos præuenit, non tantum eos docendo, & hortando, sed etiam eos, ubi opus est, increpando, & puniendo, ut respiciant. Ceterum ex eadem misericordia eis vsum calicis negat, quia, ut vidimus, æquè sunt inepti ad vtramque speciem, ut ad alteram cum fructu suscipiendam, & potius eis exitium, quam salutem accerferet. Quanquam etiam Dominus clamet ad populum sibi contradicentem, interim tamen dum contradicit, & incredulitate sua illi obicem ponit, gratiam suam illi non infundit, quemadmodum nec Paulo eam impertitus est, donec à contradictione destitit, dicens: *Domine, quid me vis facere?* nec pater ille clementissimus filio redeunti vitulum faginatam dedisset, si oblitus paterni osculi, atque adeo amplexus, annuli, & stolæ primæ, ex vitulo oblato præ superbia edere noluisset, quod vitulo, nescio quid condimenti deesset, quod ipse prodigus sibi finxisset necessarium: nam si ita faceret, meritis proculdubio fuisset, ut paterna gratia, atque alijs pretiosis ornamentis expoliatus denuò ad porcos pascendos, & ad eorum filiquas edendas relegaretur. Ita hi dum

despiciunt Christum sub altera specie, eo quod non detur eis vini poculum, merentur profectò vtrâque, vel altera specie priuari. Ouis quoque illa si non fineret se manibus, & pedibus capi, & reponi super humeros, sed obstinatè niteretur, ut non nisi per caudam apprehendi posset, mereretur derelinqui. Simile quid isti promerentur, qui nolunt à Deo nutriri, & per panem viuum trahi, sed volunt suo modo, hoc est, hæretico, aut puerili, sibi Eucharistiam dispensari.

Deinde argumentantur ab Ecclesiæ pietate, & insita misericordia: illa enim tanquam piensissima mater Græcis, quoties coniuncti sunt cum Latinis, reliquit ritum communicandi sub vtrâque specie cum alijs suis ritibus: tempore etiam Theodosij dedit Nouatiani s templa intra urbem Constantinopoleos: ætate quoque Augustini offerrebat prædia Donatistis, ut ad Ecclesiam redirent: tempore quoque Leonis Primi Pontificis ob hæresim Manichæorum extinguendam calicem concessit: Victor quoque Papa reprehensus est quod non assenserit Tesseradecaditis, ut ritu Iudaico Pascha celebrarent: Chrysofomus cantu Catholico tantum superauit hæreticum; qua ratione nos possemus errorem circa calicem curare: Basileensis Concilij Patres, calicem concedendum esse, vno consensu asseruerunt, & conclusum concesserunt, quando nulla alia concordie spes affulgeret: sicut nec modò vlla affulget. Denique Paulus Tertius amplam facultatem Legatis suis sub certis conditionibus concedendi calicem dedit, ad consolandos Germanos. Hæc autem omnia ex Ecclesiæ misericordia, qua laicos reducere cupiebat, profecta sunt; ne sibi dici posset, quod per Ezechielem ait Dominus: *Quod infirmum fuit, non consolidastis, & quod agrotum, non sanastis, quod contractum est, non alligastis, & quod abiectum est, non reduxistis, & quod perierat, non quaesistis, sed cum austeritate imperabatis eis, & cum potentia.* Respõderet, lögè diuersam esse nostri negotij rationem à pro-

Secundum argumentum aduersariorum ab Ecclesiæ pietate, & misericordia.

Eius varia priuilegia memoratur.

Ezech. 34.

Cœlesti Græ-
cæ Ecclesiæ
calicis causa
iustissima.

positis exemplis, ut propterea concessiones illæ non euincant, calicem modo bibendum esse. Nam si Græcis illeritus fuit concessus, in causa erat, quod ritum illum ritè à maioribus suis traditum acceperunt, & perpetuo absque vlla prohibitione seruarunt: his autem, & eorum maioribus abolitus erat vsus calicis, ipsa primùm consuetudine, deinde etiam lege prohibitus, & pro eo bis arma sumpserunt eorum progenitores contra Bohemos: ideo non licet illis vel absque licentia uti calice, vel illum proteruè petere; at verò in Græcis nulla in hoc extitit proteruia, qui simpliciter ritu suorum maiorum utebantur. Et sicut Græci peccarent hodie, si proteruè, & seditiosè vsum calicis relinquerent, ut in specie tantum panis communicarent; ita peccant isti Occidentales recedendo à ritu vnius speciei suis maioribus consueto. Concessiones etiam prædiorum Donatistis oblatae, vel templorum Nouatianis, ad rem minime faciunt: quia aliud est peccatoribus temporalia largiri, & permittere hæreticis templa: aliud, dare Eucharistiam indignis. Templa quoque, & prædia offeriebantur illis sponte, non autem quasi per vim exigebant, ut isti communionem vtriusque speciei exigunt, non communicaturi aliàs. Præceptum etiam vtendi calice à Leone Primo traditum, in argumētantes potius militat, ac retorquetur. Nam, quia Manichæi communionem sub altera specie vebantur ad suum errorem stabilendum, quo afferebant corpus Christi phantasticum esse, atque exangue: interdixit communionem, quam libenter amplectebantur Hæretici, & præcepit vsum calicis. Cùm igitur isti simili ratione circa vsum calicis in magno versentur errore, vetari posset, etiam si in vsu esset; & vsus alterius speciei præcepto Ecclesiastico mandari. Exemplum quoque cantus Catholicorum, per quem cantiones Arrianorum de Ecclesiâ sunt expulsæ, ad calicis negotium haud spectant: nam cantus ille Catholicorū, omnino erat cantui

Cur olim prædia Donatistis, vel templa Nouatianis fuerint concessa, vsusque calicis à Leone Primo Pontifice.

Arrianorum contrarius. Nam illi canebant similem Patri Filium, & non consubstantialem: at Catholici contra, etiam Patri consubstantialem: atque hac ratione contraria contrarijs curabant. Ex quo non conuincitur, errores calicis eodem, & non contrario calice curari debere, hoc est, simile simili contra medicinæ regulas, & artem. Victor quoque Romanus Pontifex ex zelo quorundam fuit reprehensus, sed non secundum scientiam: & idcirco eius sententia obtinuit contra illos Iudaizantes, & postea per magnam Synodum Nicanam fuit confirmata. Ad exemplum autem Basileensis Concilij, & Pauli Tertij, calicem concedendum respondendum est per illud prouerbiū, quod nostrates in ore habent. Dicunt enim, quod vbi quis primùm seducitur, culpa est solius seducētis: at verò si secundò decipiatur, vtriusque est culpa tam decipientis, quam decepti; demum vbi tertio quis seducitur, culpa est solius decepti. Cùm ergo Ecclesiâ in his quæ facti sunt, & tempus ipsum indicauerit, quod semel & bis non profuerit ista concessio; non esset tertio tenenda hæc via, ne nobis solis hæc deceptio imputetur; præsertim cùm neque concedentes, nec illi, quibus conceditur, nouas causas adferant, ac meliores quàm olim, ob quas concessio calice veniat fructus sperandus. Quod verò Paulus scripsit; *Et factus sum Iudæis tanquam Iudæus: ut Iudæos lucrarer; ijs qui sub lege sunt, quasi sub lege essem. & c. infra: Factus sum infirmis infirmus; ut infirmos lucrificerem. Omnibus omnia factus sum; vt omnes facerem saluos: vellent hæretici à nostris perpendi, quò facilius illis impertiât vsum calicis. Sed respondemus non dixisse Apostolum se Iudæis Iudæum factum, aut ethnicis ethnicum, sed tanquam Iudæum Iudæis factum. Et vt Augustinus Epistola ad Hieronymum scribit: *Iudæis tanquam Iudæus dicitur factus compassionè misericordiæ, nō simulatione fallaciæ. Fit enim tanquam agrotus, qui ministrat agrotis, non cum se febres habere mentitur.* Idem ad eundem:*

Contrariacō
trarijs curan
tur.

Prouerbiū
Hispanicū

Errare inquit
Ecclesiâ
possit tantū
modò.

Apostolus
vt Iudæis tā
quam Iudæus
fit factus.

August. Epi
sto. 9. sub
initiū. to.

Idem vt fra-
ctus infirmis
tanquā infir-
mus.

Omni-

Idem epist.
19.

Quo modò
etiam omnia
omnibus fa-
ctus sit.
III. argum.
ab Ecclesiæ
sapientia, &
similibus.

Omnibus, inquit, omnia factus est, vt omnes lucrificeret, non mentientis astu, sed compatientis affectu. Tertio loco obijciunt Ecclesiæ sapientiam, antiquitatem, atque potestatem. Aiunt enim, Ecclesiam primitiuam, quæ antiquior & scientia, atque vitæ sanctitate præstantior erat, vtraque specie vsam fuisse: nostra igitur illam imitari debet, præsertim cum eandem, atque illa, habeat potestatem in eiusmodi legibus posituis, siue ab rogandis, siue dispensandis. Respondemus, non esse dubium quin Ecclesiâ primitiuâ nostræ maiori charitate, ac proinde vberiori sapientia cœlesti præcelluerit: nihilominus tamen interdum contingit, minus sapiētem in aliquo melius sapere, quàm auium absolutè sapientiorē. Sæpè etiam accidit, minus perfectum hominem vitare aliquem errorem, quem melior nō vitat. Ita etiam Ecclesiâ nostrâ in nōnullis statutis non est quòd inuideat primitiuæ: nam Deus media experientia quædam obseruare, & ordinare illam docet, quæ nec obseruauit, nec ordinauit primitiuâ. In illa enim, vt Ambrosius testatur, passim, & vbique poterant omnes docere, & baptizare; potestâ autem distinctæ sunt functionum iurisdictiones, & prohibitum fuit ne quis mitteret falcem in messem alienam. Quod certè rationi, ac sapientiæ (cuius est omnibus ordinem præscribere) magis fuit consentaneum. Similiter etiam Basilius Magnus testatur de ritibus Gregorij Neocæsariensis, quòd erant in illis quædam minus congrua propter temporum ruditatem: qua ratione potuit esse vsus vtriusque speciei frequentior in primitiuâ Ecclesiâ; at quia temporis decursu incommoda nonnulla circa illâ detecta sunt, meritò illum vitare debet præsens Ecclesiâ, & pro illo ritu commodiorem substituere, præsertim quòd in illa Dei Ecclesiâ, in qua charitas, Dei metus, ac reuerentia regnabant, & quotidie ad sanguinem vsque pro fide Christi decertabant, vsus sanguinis cōueniebat, quæ cum maiori reuerentia tractabât, & ad sanguinis pro Christo effusione commonebant. Nunc verò cū mar-

Ambros. in
epist. ad E-
phesios c. 4.
tom. 5.

Sapientie quid
proprium.
Basili. li. de
Spiritu san-
cto. ca. 29.
tom. 1.

Cur magis
expediens, &
conueniens
fuerit in Ec-
clesiâ primiti-
uâ quàm in
nostrâ vsus
vtriusque spe-
ciei.

ty: io indigni simus, nec apti simus ad sanguinem Christi reuerenter, & cautè tractandum; ob defectum amoris, & timoris Dei, magis conuenit nobis vsus alterius speciei. Non valet igitur ista consequentia: Hic est ritus antiquior, ergo nobis commodior: imò hoc ipso quòd antiquior est, si ex consuetudine aliqua per legem probata alius ritus ei substituatui, hoc ipso planè indicatur, quòd ille prior sit antiquatus, vt tēpori minime cōueniens. Quarto, argumenta petant à Patribus gestis, quos si Ecclesiâ imitari velit, facile calicem petentibus non denegabit. Inter Patres igitur, Moses deus Iudæis libellū repudiij, concessit quoque vsuam, Apōtoli etiam legita Iudæis, & Gentibus permiserunt, eosque, vt aiunt, communicabant, licet putarent se ceremonijs iustificari legalibus, vt Galatæ & alij, de quibus in Actis fit mentio, Iohannes quoque Euangelista intelligens iuuenem quendam a se conuersum Episcopi curæ commisit, a via retrocessisse iustitiæ, & maximum prædonem factum, equū cōscendit, & cursu infecutus eum, veniaque omnium criminum suorum promissa, eum ad meliorem trugem, & Ecclesiæ gremium reuocauit. Adhuc Prælati ab excommunicatione aboluere possunt, & debent, etiam iniustos, ne pereant: hæc ergo ratione Ecclesiâ relaxare debet calicem, & accomodare se ad illorum iudiciū, & illis vel inuitis succurrere: prudētes medicos inuitata, qui perituris, de quibus nulla est reliqua spes, omnia concedunt: præsertim cūm hætenus denegationem calicis eis minime profuisse experta fuerit. Respondemus, hæc argumenta parum euincere illorum propositū. Nam Moyses in primis cūm legislator esset, & lex debeat esse apta suscipienti, Iudæi verò ob cordis duritiā, legi prohibenti repudium, vel omne repudiū, nō paruissent; vel ob id maxime quòd assueti essent moribus Gentium, quæ etiam sine vlllo libello repudiabant, & vsuram à suis etiam accipiebant: restinxit hos abusus inter Iudæos, mandans, vt si quam quis repudiaret, daret libellum repudiij: si vsuram exer-

III. argum.
ab exemplis
sanctorum.
Deut. 24.
& Matt. 5.
& 19.
Deut. 23.
Act. 15. &
seq.
Ibidem.
Gala. 5.
B. Iohannis E-
uangelistæ fa-
ctum planè
memorable.
Nicepho. li.
2. Eccle. hi-
sto. 5. 42.

Matth. 19.

Lex qualis est
se debeat.

Deut. 24.
Supra 23.

ceret,

Cur Moses repudiū, vsu-ramque Iudæis permisit.

ceret, eam non à fratre, sed ab alieno acciperet. Repudium autem, vel vsu-ram omnino non prohibuit, quia cum infirmi essent, eiusmodi legem minime tulissent. Causa autem nostra longè est diuersa: nam Germanis non fertur lex noua, aut eis intolerabilis de vsu alterius speciei; sed tantum iubetur, ne ab antiqua, sibi que accommodata, & quam olim cum pace seruauerunt, absq; causa recedere velint. Valde autem differunt inter se, initio ferre legem populo commodam, ac tolerabilem; quod Moyse fecit; & semel susceptam, & accommodam sine causa relaxare, quod isti nunc petunt. Apostoli præterea non remiserunt Iudæis legem, cuius obseruantia tenebantur, sed ne subita mutatione commouerentur, permisit eis, vt legibus sibi antiquis vterentur ad tempus: sed ita tamen, vt non putarent se per illas, sed per fidem Iesu Christi iustificari, hoc enim Apostoli Iudæos, qui baptizandi erant, in ipso limine catechismi docebant: vt ex Actis Apostolorum constat. Quamobrem cum quidam ex Phariseis docuissent fratres: Quia nisi circumcidamini secundum morem Moyse, non potestis saluari: confestim huic doctrinæ tanquam hæreticæ per Apostolos itum est obuiam, vt tradit caput 15. Actorum, & Paulus ad Galatas scripsit: Euacuati estis à Christo, qui in lege iustificamini, à gratia excidistis. Hinc falsum est quod Apostoli Eucharistiam impertierint manentibus in hac hæresi: sicut etiam illud falsum est huiusmodi hominibus dandum esse calicem, licet errent, vel dubitent circa vsu alterius speciei: talibus enim deneganda est communio, quia non debet porrigi mysterium fidei his, qui fide carent, vel de ea dubitant. Et licet Apostoli prædicto in loco videantur Gentiles grauasse, præcipiendo, vt abstinerent ab immolatis simulachrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione, ne Iudæi scandalum paterentur: non tamen ob id rectè inferitur, nos debere calicem concedere illis, vel propter illos eo vti; ne hi videlicet, qui volunt vti calice, offendantur. Tum quia in illo exemplo

Cur Apostoli Iudæis ad tempus obseruantiam Moisaicæ legis permisissent.

Act. 15.

Gal. 5.

Quibus deneganda sit Eucharistia.

Qua lege Christianos ex Gentibus grauasse videtur Apostoli.

non grauati sunt qui ab initio credebant, id est, Iudæi, sed illi, qui nuper cœperunt credere, id est, Gentes; & ita in causa sua non deberent grauari Catholici, qui maiorum suorum morem seruant, sed ij, qui nouum nostro tempore ritum querunt, ad antiquum potius essent trahendi, sicut Gentiles ad antiquum ritum Iudaicum de suffocato, & sanguine tracti sunt; tum deinde quia Gentiles non sunt grauati, sed onere leuati potius, si res attentius inspicatur. Nam tempore quo Iudæi erant infirmi, & ob id licitæ erant eis legales ceremoniæ, etsi iã essent mortuæ, Gentiles vt Iudæorum scandalum vitarent, non solum cogebantur vitare coram eis suffocatum, & sanguinè, sed etiam porcinas carnes, & alia innumera in lege prohibita; ne suo videlicet cibo eos perderent, pro quibus Christus mortuus erat: sed hac lege Apostolorum factum est, vt Gentes ad cætera legalia seruanda ob Iudæorum offensam vitandam non adstringerentur. Qua lege lata si Iudæi fuissent scandalum perpessi, ob id quod Gentiles legalia non obseruassent; scandalum fuisset Phariseorum, & idcirco minime curandū. Cum igitur Spiritus sanctus per hanc legem Gentes releuasset ab alijs oneribus legis: onus legis abstinendi à suffocato, & sanguine, ad tempus voluit relinquere. Quia si etiã hoc sustulisset, grauiter offensi fuissent adhuc infirmi Iudæi, qui hanc escam magis horrebant, tanquam id à natura ipsa, etiam ante Moyse legem latam prohibitum, dicente Domino ad Noë: Carnem cum sanguine non comedetis. Exemplum quoque Ioannis Evangelistæ insequentis iuuenem prædonem, ac reducentis; non cogit nos, vt cum calice curramus, ne fortè nimis properanter festinantes effundamus sanguinem in ora sacrilega. Currere igitur debemus; sed exemplo, oratione, & doctrina, additis etiam suppliciorum minis, & alijs beneficijs; donec isti ita sint affecti, & animati, vt errores omnes verè deponant: quod vbi præstiterint, confestim ab hac importuna petitione cessabunt, & erunt perinde altera specie contenti, atque

Vnde illi onere leuati potius quam grauati merito censentur per legem eiusmodi.

Leuit. 11. & seq.

Rom. 14.

Scandalum quod minime curandum.

Gen. 9.

Nicepho. li. 2. Eccle. li. 10. c. 42.

Vsum calicis postulatib9, hæreticis videlicet quatenus succurrèdum.

duabus.

Indignè quis absolutur ab excommunicatione.

duabus. Præterea exemplum absoluentis ab excommunicatione, etiam inuitum, haud cogit ad dandum calicem: quia inuitum malè quis absolueret, si ex absolute probabilitè non crederetur sanandus, sed peiorem infirmitatem incururus: benè autem absolueret, si ex ligamine nihil, nisi maius malum illius, & boni publici timeretur euenturum. In causa autem nostra multo probabilius est quod non reducentur ex calicis cõcessione, sed quod peiores euadent. Nec sumus nunc in exemplo desperati ægroti, vt etiam illi nocitura concedamus. Tum quia si, vt dicitur (quod ego profecto vix credo) omnes alias hæreses deposuerunt, deponent & hanc nouissimam, absque eo quod Ecclesia remittat suæ disciplinæ leges; tum quia non est præfigendus terminus misericordiæ Dei, quæ non solum post annos cœtum, sed post multa secula solet homines ab hæresi reuocare, vt constat in secta Manichæorum, Nestorij, & Eutychetis hæreses quandiu steterint. Exemplum de Iudæis. Ecclesiæ munus quod nã sit.

Manichæorum, Nestorij, & Eutychetis hæreses quandiu steterint.

Exemplum de Iudæis.

Ecclesiæ munus quod nã sit.

perire, negando eis calicem? quod etiã de his qui pereunt, dicere possunt, qui alia Ecclesiæ præcepta violant, vel contemnunt, & sua tantum, non Ecclesiæ culpa perire volunt. Quintum argumentum desumunt à lege ipsa calicis vsu prohibente: nam cum lex positua inutilis inuenitur, proculdubio est abroganda; at lex calicis vsu his populis interdicens, non solum nõ est utilis, verum etiam perniciofa; igitur ex charitate, vel abroganda est, vel dispensanda. Respondemus, hanc legem abrogari, aut dispensari minime expedire: quia causæ, ob quas stabilita est, adhuc vigent, & permanent: vt superius indicatum est. Lex quoque ipsa conducibilis est, & salutaris, quia prætet fructum vtriusque speciei, quem altera tantum specie vtentes percipiunt, habet hæc sub altera specie communio obediẽtiam, & confessionem fidei, & conuenientiam cum Catholicis, & discrimen ab hæreticis, vt supra ostensum fuit. Neque verum est, quod vbi aliquibus lex non congruit, si pluribus est utilis, sit abroganda: bonum enim cõmune priuato præferendū esse, ipsa ratio præscribit. Sexto argumentantur ab ipso calice: cuius vsus quia olim bonus erat, & Ecclesia potest eiushodie copiam facere; nunc præsertim debet illam potestatem exercere, cum hoc sit vnicū, & præsentaneum ad hæreticos reducendos remedium; cum reliqua omnia remedia sine fructu sint tentata, & Ecclesia à tempore Concilij Basileensis ed inclinavit, vt cū nulla esset spes reuocandi Bohemos, illis vsu calicis permisit. Respondemus, vsu calicis per se licitum esse; non tamen ob consuetudinem, & Ecclesiæ legem licitus est, imò nec expediens, vt multis rationibus euicimus: plurima enim licent, quæ minime expediunt, vt de omnibus lege merè positua prohibitis constat. Quanquam autem Ecclesia possit vsu calicis concedere; non tamen debet vti potestate hac nisi ad ædificationem: quæ cū nulla ex hoc speretur, frustra calicis cõcessio fieret. Falsum quoque est, vnicū

V. argumētum vrgentiū vsu calicis, ab eius lege.

Eius legis ab Ecclesia traditæ commo ditates.

Bonum cõm mune est præ ferendum pri uato.

VI. argum. ab vsu calicis.

Vsus calicis qua ratione sit illicitus.

1. Cor. 10.

esse

Hæreticos ad Ecclesiam reducendi rationes aptissimæ.

De his qui ad Ecclesiam reducendi rationes aptissimæ.

VII. argum. a fructibus versus calicis.

Concessio calicis quales redderet homines.

De his qui ad Ecclesiam reducendi rationes aptissimæ.

VIII. argum. mentum ab ijs qui petunt calicem.

esse hoc remediū, & de populis Septentrionalibus nullā esse prorsus reliquā spē. Imō, vt supra cōprobatū reliquimus, hoc potius esset morbi huius fomentū, quā remediū. Vera autē remedia essent, reformatio, & bona vita Catholicorū, præsertim verò Ecclesiasticorū exēplū, preces, prædicatio, doctrina, & bona iuuetutis educatio, & mul torū operariorū institutio, qui ad eos conuertēdos, mitterētur: seuerā etiam puniēdi disciplina per Principes vehementer iuuaret, sicut cōnientia hæc nus valde nocuit. Vt enim in immēsi latrones, homicidæ, ac facinorosi crederent, nisi subinde, quasi vngues, & capilli prominētes, abscinderētur; ita eorū impunitas præbet eis fomētum ad improbitatē, & maiora delicta, & ad la tius propagandū lethale suæ sectæ virus; cōtra verò disciplina, & grauis delinquentiū cēsura, quæ improborū numerū imminuit, vt experientia docet.

Septimō argumētū ducit ex fructu, quē ex hac cōcessione futurū deprædicat. Calice namq; concesso, vitabūt illi populi peccatū quod admittūt, vel contra obedientiā vtramq; , vel cōtra conscientiā alterā speciē fumendo: cōciliabitur etiam hoc ritu admissio pax ciuilib; & hoc illis concesso, remittēt ipsi aliquid de suo, & vtrinq; euitabūt extrema vitia, in quē vergunt. Respondemus, hos fructus propositos nequaquā subsistere: nō enim calicis concessione ipsi reddentur Ecclesiæ obsequentes, imō rebelles magis, alia vltorius petendo, & nolēdo sub altera specie communicare, si Ecclesia subtraheret dispensationē: nec ob quēuis proteruum ipsi parere recusantem, leges suas Ecclesia relaxare debet. Qui item contra conscientiā cōmunicat sub altera specie, errantem illam conscientiā deponere debet: ritus etiā diuersus diuisionē magis pariet, & nutriet, vt supra vidimus: calicis quoq; cōcessio reddet hos magis petaces, & pertinaces in suis erroribus. Nec Ecclesia Catholica vlla scaturit extrema, sed hæretici, qui extra eam sunt.

Octauō argumentantur ab his, per quos immediate calix petitur, vt sunt Principes Germaniæ Catholici, atque

eorū oratores legitimi: qui cū sapiētes sint, & optimi viri, nec ipsi decipiātur aut vllos velint decipere, sanē iniuriā adferret eis, aut Papa, aut Synodus generalis, nisi eorū postularis annueret. Respondem⁹, nihil nos dubitare de spectata probitate, & sapiētia prædictorū principū, & oratorū, nihilq; cōtra sapiētiā suā dicūt, cū asserūt magnū fructū ex calicis cōcessione colligēdū fore: an verò hoc futurū sit, meritō in dubiū venit: quia futurū est cōtingens, & quia ex Scripturis, & historijs nō ignoramus ingenia hæreticorū talia esse, vt hæc remedia illis prodesse nō soleant.

Putamus igitur hos Catholicos Principes more piētissimi parēris se gerere cū his populis, qui calicē petūt. Vt enim pater si filios ardētī febre laborātes habeat, aquā frigidā expetentes, illos cōmiserās cū medico cōtēdit vt illis hoc refrigerationis cōcedat; ita tamē cōtēdit, vt nolit cōtra medicinē regulas medicū quippiā eis noxiū cōcedere: ad hūc modū illi religiosi principes, qui populorū sibi subiectorum salutē sitiūt, ea ratione calicē pro illis à Synodo, aut Pōtifice petūt, vt tamen nolint quicquā cōtra Dei gloriā, & Ecclesiæ publicū bonū cōcedi. Et propterea hæc in re magis credēdum esset Romano Pōtifici, aut Patribus Concilij, ad quos de rebus sacris iudiciū spectat, quā sibi ipsis, qui ad alia munera vocati sūt. Idcirco, re benē perspecta, nihil minimē suorū populorū petūt, nisi sub cōditione, si scilicet fuerit è re Ecclesiæ. Summus etiā Pōtifex, aut Patres sancti in Cōcilio coacti, nihil religiosissimis illis Principibus, sed curiositati, & cæcæ cupiditati calicē ab ipsis extorquētū, & deniq; dæmoni hanc importunitatē illis suggerētī denegare vidētur. Vnde & Dñs nō matri filiorū Zebedæi, sed filijs eius, quorū causa petitionē faciebat, respōdit. Ad hæc ipse Saluator, si B. Hilario credimus, nequaquam Petro, sed dæmoni suggerenti obiecit: *Vade post me Satana: ille enim erat increpandus, & non Petrus.* Quod etiam quidam aiunt, denegantes calicem, non esse versatos in illis Prouintijs, nec expertos mala illorum populorum, & propterea il-

Quatenus ab eis petitur.

Quales illi merito videatur.

Matth. 20.

Hilar. Can. 16. in Mattheum. Quorundam hallucinatio.

IX. argum. a quarundā Ecclesiarū more, rituque.

Ioan. 15. Quales hæretici videantur esse ab Ecclesia separati.

In Ecclesia vitificetur tū quis.

Aug. lib. 1. in Iulianum Pelagiam. c. 2. tom. 7. a medio.

los minus quam pat esset, miserari: plane hallucinantur. Quanto minus enim hi Patres viderūt tumultus illorū populorū, in quibus calix petitur, eo ipso min⁹ animo perturbato, magisq; sedato de re ipsa secundū Deū iudiciū ferre poterāt: quē admodū Troiani rectius cōsultabāt Helena absente, quā presentē: quia presentia perturbabat affectū, & à recto declinare inuitabat. Quare verū nō est, ijs magis esse fidem habēdā, qui certū futurū fructum promittūt: quā illis, qui dānū exinde metuūt affuturū. Potius enim Medico creditur, qui metu mortis iuxta regulas medicinæ vinū negat egroto, quā matri, quē ex vehemētī affectu affirmat illi profuturū. Argumētatur nono loco à more, & ritu Ecclesiæ Ethiopicæ, Græcæ, & Bohemicæ, quæ hoc gaudēt priuilegio vtramq; percipiēdi speciē. Sed meminerint qui talia obijciūt, se nō in illis Ecclesijs semihæreticis, & schismaticis natos, & in Christo renatos, sed in Romana Ecclesiā Xpm didicisse, & ei vt viti palmite, insertos fuisse. Est autē exploratissimum, si palmes ab ea parte vitis præcidatur, cui primū est inlitus, necessariō euanescere, etiā si videatur loco magis propinquare cæteris vitis partibus. Et lapis si excidat ex ea muri parte, in qua primū à cémentario calce firmatus est, penitus extra murū erit, etiā si videatur inferioribus lapidibus propinquior. Et iuxta Ezechielis c. 37. visionē, vnūquodq; os ad iuncturā suam acce debet, hoc est, digiti manus ad manū, ossa colli ad caput, non ossa pedū ad caput. Ita in corpore Ecclesiæ non viuificabitur quispiā, nisi illi membro cōgruat, & adhæreat, cui primū à Deo cōiunctus est. Ideō Aug. lib. in Iulia. Pelagiam. rectē ait: *Iterū te admoneo, iterum rogo, aspice tot, ac tales Ecclesia Catholica defensores, atq; rectores, vide quibus tam grauem, tamq; nefariam irrogaris iniuriam. An idē contem nendos putas, quia Occidentalis Ecclesia sūt omnes, nec vllus in eis est commemoratus à nobis Oriētis Episcopus? Quid ergo faciem⁹, cū illi Græci sint, nos Latini? Puto tibi eā partē orbis sufficere debere, in qua primos Apostolorum suorū voluit Dñs gloriosissimo martyriō coronare. Cui*

Ecclesia præsidēt B. Innocētius si audire voluisset, iā tūc periculosa iuuetutē tuam Pelagianis laqueis exuisset. Quid enim potuit vir ille sanct⁹ Africanis respōdere Cōcilijs, nisi quā antiquitus Apostolica Sedes, & Romana cū cæteris tenet, perseuerāter Ecclesia? Non est ergo cur pronoces ad Orientis antistes, quia & ipsi vtrique Christiani sūt, & vtriusq; partis terrarū fides ista vna est, quia & fides ista Christiana est; & te certē Occidentalis terra generauit; Occidentalis regenerauit Ecclesia. Quid ei quaris inferre, quod in ea nō inueniisti? Imō quid ei quaris auferre, quod in ea tu quoq; accepisti? Sic ille diuinus Pater.

Postremo, ab his, pro quibus petitur calix, ducitur argumētū tale. Aiunt enim, eos iā festos esse, & à cæteris hæresibus deltitasse, & in hoc vno herere, vt porrigatur ipsis calix: quo cōcesso, omnis hæresis Sacramētariorū protinus cōfundetur, & exulabit; nā credent hi Christū esse reuerā sub vtraq; specie. Respōsio est in prōptū: falsū enim est, hos alias omnes hæreses abiūtasse. Et certē si omnes alias tā cito reliquissent, sine calicis cōcessione sperādum esset fore, vt absq; illa hanc quoq; potestremā hæresim desererēt. Calicis quoque cōcessio nō solū hæresim nō extinguer in his quos iā festos dicūt, verū cōfirmabit eorū vires, vt nunquā similia petēdo delassētur. Dispensatio etiā illius nullo modo militat cōtra Sacramētarios; cū nō min⁹ illi, quā isti vira que speciē, atq; illā quidē in concessa fruātur. Et hætenus quidē argumenta eorum, qui oppositam tuentur sententiam, confutauimus.

Illud tātū addēdū superest, quod si calix in vniuersū omnibus laicis esset cōcedēdus, cōcessio esset per Synodū generalē, si forte illa existeret, faciēda: quē admodū si lex cū quibusdā populis, aut nationibus peculiariter dispēsada, cōtinentius fietet per Pōtificē Romanū, quā per Cōciliū. Primā partē hui⁹ nostræ scēticiæ ita possumus confirmare. Nā in primis si in vniuersū calix omnibus laicis cōcedatur, lex Cōcilij Constantiē. abrogāda veniret, quā Occidentibus minimē sacrificiū vsus calicis interdicatur. Porro Generalis Syno-

Iulianus Pelagianus quomodo iuuentutem suam Pelagianis laqueis exuisset.

Vltimum argum. ab ijs, pro quibus petitur vsus calicis.

Si fideles vniuersi calice vti deberent, per quem talis esset cōcessio faciēda.

Concil. Constantiē. Actio 30.

Quod lex Cōcilij Generalis conueniētiā per decretū ipsius Cōcilij abrogatur, quam per solum Pontificem.

II. argum.

III. argum.

Quod, si in aliquo dispensanda sit, conueniētiā quid per solum Pontificem, quā per Synodū fiat.

II. ratio.

III. ratio.

di lex cōueniētiūs abrogatur per decretū Cōcilij, quā per solum Pontificem: tum quia, quā attinet ad cōsultationē, & discussionē praeuā, an sit abroganda, Pontifex magis praestat quā in se est, suadens Cōcilio actu cōgregato, quā tantū Cardinalēs, vel sapiētēs, quos penes se in Curia habere solet, cū sint sapiētiores, & copiosiori Spiritu Dei praediti, qui ad Cōciliū vniuersale ex diuersis nationibus cōfluunt: tū quia populi fideles gratius, & facilius abrogationē legis admittūt per Papā in Cōcilio factam, quā quae per solum Papā fit. Nā etsi tota autoritas Episcoporum Cōcilij ab illa Pontificis p̄deat, & ipse Pontifex p̄ eos decernat: maiorē tamen autoritatē, & gratiā habere solet apud populos, quā Summ⁹ Pontifex tot sapiētū virorū cōsilio adiutus decernit, maximē cū illi mādare executioni debeant, quod per ipsum statutum fuerit.

Quod verō cōgruetius sit, vt si quā dāda sit dispensatio, per solum Pontificē, & nō per Synodū fiat, suā habet rationē. Nā in primis illius tribunal fixum & perpetuū est, & ad id, tanquā ad viam legē curare legū executionē, vel earū remissionē, vel dispensationē, & nō ad Cōciliū generale spectat: quod non solet congregari, vt particulares dispensationes faciat, sed vt de pertinētibus ad vniuersalem Ecclesiam pertractet. Deinde Summus Pontifex cōmodius destinare poterit legatos ad eos populos, quibus est cōcedendus calix, vt ad suam Sanctitatē de dispensatione illorū referant; perspiciantq; an idonei sint ad suscipiendū talem communionem, & an verē sint ab erroribus, contumaciaq; cōuersi sua; an denique pertinaces sint & ficti, vt saepe solent esse haeretici. Tertio, quia si Summus Pontifex hanc calicis copiā fecerit, cū viderit eos non stare conditionibus pacis, & ab vniuersis erroribus suis ad cor rediisse; poterit dispensationē reuocare. Si autem eam cōcesserit generale Cōciliū, etsi haeretici nihil autoritatis tribuant, aut Papae, aut Concilio, fingent tamen se Concilio credere, & nequaquam permittent sibi calicem auferri nisi per aliud Cōciliū: quod quia cogi facile non potest, non

seruatis conditionibus calicem retinebunt, & ita in perpetuo sacrilegio permanebunt. Deniq; experientia docuit, difficillimū esse, vt tot viri, quot in Cōcilio congregantur, in re tam varia, & quae ex tot circumstantijs, & euentibus pender, in vnum possit conuenire sensum, quia quot capita, tot sensus, imō vnus & idem subinde sententiam suam mutat. Commodius igitur poterit sua Sanctitas cum paucis ea de re statuere, intellectis prius hinc inde potissimis rationibus, & sententijs. Cū enim res haec prorsus facti sit, & non iuris, vel Fidei, potest in ea definienda errare Cōciliū: nec Papa lege vlla cogitur sequi plura suffragia, sed meliora, sanioraque.

Vt igitur finem huic tractatui imponamus, euidētum, vt arbitror, reliquimus, non expedire calicis vsu concedere: quemadmodū ante nos docuerunt Cardinalis de Turcremata, Caietanus in tertiam partem S. Th. Gabriel Biel in Canonem Missae, illustrissimus Cardinalis Osius libro de confessione Fidei Catholicae, Ioannes Cochleus in tractatu quodam de vtraque specie: vbi ait, Lutheranus conuenisse in quodam loco, & affirmasse, malie se absq; communionē vtriusq; speciei permanere, quā sub tot conditionibus, quibus conceditur, illa potiri. Maximē cum multi illorum simplices sint, & conditiones non intelligant; proterui verō, & maligni illas conculcent, & asserant satis esse, quod Verbum Dei illis calicem concedat, Orandus igitur Dominus est, atque inuocandus, vt pro sua bonitate, & sapientia Ecclesiam; suam in tot sectas discissam, tanquam tunicam Domini in consutile, clementibus oculis aspicere dignetur, eamq; ad vnitatis, & pacis consilia ineunda reuocare velit: qua, abiurata omni haeresi, quae dissidiorum omnium est seminariū, vniuersis, sibiq; consentiens hoc tantū Sacramentum reuerenter veneretur, colat atq; amplectatur, eiusque instituto rem Iesum Christum Dominum nostrum, cui cum Patre, & Spiritu sancto detur sempiterna laus, honor, & imperium, Amen.

III. ratio.

Quot capita, tot sententiae.

Turcrema in c. cōperi mus, de cōsec. dist. 2. Caietanus. Gabr. Biel. Osius. Io. Cochleus.

Ioan. 19.

TRACTATUS XXXIX.

IN Quo agitur, num sola fides sit idonea praepratio ad participandum Eucharistiae Sacramentū: & an necessariò sit praemittenda delinquenti peccatorum suorū apud Sacerdotem confessio.

Quemadmodū in alijs perniciose plausus est Lutherus, ita in hoc articulo, nō exigens aliud ab Eucharistiam accedentibus, quā solam fidē. Quod tacite vel ex ipsis Scripturis falsum esse discere potuisset, ait enim Apostolus: Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Vbi vidēs exigi ante communionem probationem: per quā non intelligit solam fidem, vt Doctores aliter exponentes comprobant, & contextus ratio satis indicat. Cū enim Corinthij fideles essent, de infidelitate eos minime reprehendit, sed de voracitate, & fratrum pauperum confusione, atque contemptu. Aliud igitur praeter fidem ad fructuosam communionem praemittendum est. Idem etiam error traditione confutatur. Nam in Concilio Lateranensi statuitur, vt ante communionem in Paschate praecipiam cōfessio criminum apud Sacerdotē praemittatur. Synodus quoq; Tridentina in hūc modum decernit: Si quis dixerit, solam fidem esse sufficientem praeparationem ad sumendum sanctissima Eucharistia Sacramentum; anathema sit. Clemens quoq; epist. ad Iacobum fratrem Domini, & Concilium II. Matifconense, cum timore, & Innocētia statuunt reliquias corporis Christi ab Innocentibus, & sanctis sumendas esse. Idem docent Fabianus Papa cap. Et si non frequentius, & Sother Papa cap. A quibusdam. De consecr. dist. 2. quemadmodum & Leo ad Theodorū

Episc. Foroliuē. ita dicens: Mediator Dei & hominū homo Dominus Iesus Christus hanc praepositis Ecclesiae tradidit potestatem; vt confitentibus, satisfactionem poenitentiae darent, & eadem salubri satisfactione purgatos, ad communionē Sacramentorum per ianuam reconciliationis admitterent. Hāc ille vniiformiter ad infinitos penē Cānones, qui lapsos ad communionem non nisi post multā humiliationem, & longā poenitentia non admittunt. Adhāc impugnat ab omnibus ferē Doctores. Nā Cyprianus sermone De lapsis, etiam miracula edita enarrat ergā eos, qui etsi fideles essent, indignē tamen ad hoc Sacramentum accedebant. Augustinus lib. De salutaribus documentis eleganter scribit: Quando enim eum (scilicet Christum) in Eucharistia accipere debemus, ante ad confessionem, & poenitentiam recurrere debemus, & omnes actus nostros curiosius discutere, & peccata noxia si in nobis senserimus, cito festinemus per sinceram confessionem, & veram poenitentiam abluere, ne cū Iuda proditore diabolum intra nos celantes pereamus. Idem serm. De anniuersario dedicationis Ecclesiae: Idē ab altari Domini debet se vnusquisq; inuidia, vel odij veneno percussus, iracundia furore repletus, cum reuerentia, & humilitate subtrahere, propter illud quod scriptum est: vade prius reconciliare fratri tuo, & tunc veniens, offeres munus tuum. Et iterum: Quomodo huic intrasti non habens vestem nuptialem? Ecce qualem sententiam merebitur audire, qui ad conuiuium

De Poenitē. dist. 1. cap. Multiplex. 1. Tim. 2.

A Doctores consensu. B. Cyprian.

B. August. libro De salut. Docum. tom. 4.

Ioan. 13.

Idem serm. 252: tom. 10.

Matth. 5.

Infra 22.

Idē lib. De Ecclesiasticis dogmat. cap. 53. tomo 3.

Idē lib. De salut. docum. c. 33.

B. Hierony. in c. 1. epist. ad Titū tom. 9.

B. Chrysof. hom. 60. in Matth. tomo 2.

Rationes huius sententiæ.

Finitis Eucharistiæ. II. ratio à figuris Eucharistiæ.

Leuit. 22. & seq. Cap. 21.

Exo. 12.

Num. 5. Ioan. 13.

Hieron. tomo 2.

Rom. 14.

III. ratio.

Trident. Synod. sess. 6. c. 5. De iustificatiōe

nuptiale, id est ad altare Dñi aut ebrius, aut adulter, aut odium in corde retinens presumit accedere. Idem libro De Ecclesiasticis dogmatibus, siue ille Genadij sit, quod probabilius existimant viri docti, siue ipsius Augustini, omnibus diebus Dominicis communicandum esse suadet, & hortatur, si tamen mens sine affectu peccandi sit. Idem libro De salutarib. docum. multa exigit à communicaturo: quemadmodum Hieronymus in epistolam ad Titum, & Chrysostomus super Matthæum, quorum sententias, vt & aliorum multorum, consulto prolixitatis vitæ de gratia omittimus, cum res, qua de agitur, perspicui sit, & in aperto.

Pauculas tantum rationes subiungam, quarum prima sit ex fine ipsius Sacramenti, quod ad nutriendam vitam spiritualem est institutum: sed nihil nutritur nisi viuum: ergo opus est, vt quis spiritualiter viuat, vt cum fructu accedat ad Sacramentum: quod certe per solam fidem non fit. Secunda sumitur à figuris huius Sacramenti. Si enim ad edendum panes Propositionis, munditia legalis ante requirebatur, vt Leuitici 22 traditur, imò etiam abstinencia à proprijs vxoribus, vt habes 1. lib. Regum: quanto ergo magis requiretur munditia in eo, qui ad hanc mensam accedit? Manducaturi etiam agnam, comedebat lætucas siluestres in signum poenitentiae: accessuri quoque ad sacrificium, confitebantur prius Domino peccatum: quidni ergo etiã hic? In cuius rei typum Dominus communicaturus Apostolos; eorum pedes abluuit. Hinc Hieronymus in Apologia contra Iouinianum, propè finem; Scio, inquit, Roma hanc esse consuetudinem, vt fideles semper Christi corpus accipiant: Quod neque reprehendo, neque probo. Vnusquisque enim in suo sensu abundet. Sed ipsorum conscientiam conuenio, qui eodem die post coitum communicant. Tertia ratio sit: Quia minor præparatio exigitur ad Baptismum, quam ad Eucharistiã suscipiendam: sed ad baptismum, adultis nõ satis est solam fidem adferre, vt decreuit Concilium Tridentinum; ergo nec ad Eucharistiã, ad quam tanquam ad con-

uiuum intrans sine veste nuptiali punitur. Quarta: Si exigitur fides, & nõ informis, vel mortua, quæ est idonea sit ad conficiendum; nam alias plerumque populus idololatriam committeret pro Christo merum panem adorans; non tamen sufficit ad dignam sumptionem, nisi viuat sibi; at fides viuã omnium virtutum chorum in se completur. Atque de hoc articulo impugando satis dictum sit.

Supereff vt & alteram dubitationem huic præparatiõni annexam discutiamus: An videlicet is, qui conscius sibi est peccati mortiferi; & cum se contritum credat, & copiam idonei confessoris habeat, ante sacram communionem necessario præmittere debeat confessionem Sacramentalem. Nam quia hoc periculose fuit à quibusdam Catholicis assertum, & salubriter à sancta Synodo Tridentina damnatum, & tamen quidam post illam damnationem non desint, qui illud ad fidem non spectare asserant; merito in discussionem venit, & cum hoc articulo Lutherico, quem impugnauimus, maxime est coniunctum. Vt igitur hanc assertionem attentius discutiamus, præmitto, per copiam Sacerdotis intelligi confessionem idoneam, ad confessionem audiendam expositum: qualis non est, si vel nolit audire, vel non possit, siue ob infirmitatem, siue ob defectum linguæ, vel caritatem potestatis. Præmitto deinde, quod loquimur extra causam necessitatis: vtpote si immineret scâdolum, vel infamia, ad quæ gratis suscipienda, Diuina, vel Humana non cogit lex. Velut cum pastor curatus, qui lege tenetur celebrare, vel etiam quiuis alius Sacerdos iam sacris vestibus indutus ad altare procederet, & infamiã incurreret, si relictis vestibus adiret confessarium: in his enim & similibus articulis manifestum est contritionem sufficere cū voto confessionis postea sine scandalo, & infamia faciendæ. Extra hanc ergo necessitatem statuendum est, cuicumque ad sit idonei confessoris copia; & commodè sine scandalo, & infamia valeat confiteri, peccatum mortiferum, de quo sibi est conscius, seu videatur sibi contritus, iure

Matth. 22. IIII. ratio.

Viuã fides omnium virtutum chorum in se completur.

An qui sibi conscius est delicti mortiferi, data idonei confessoris copia, necessario ante communionem præmittere habeat confessionem Sacramentalem. Synod. Trident.

Quid per copiam idonei confessoris hoc loco intelligatur.

Quibus causis ad Eucharistiã susceptionem sufficit sola contritio.

Quod qui lethalis criminis sibi est conscius, necessario ante communionem ei sit faciendã confessio.

I. locus à Scripturis: ex Veteri Testamento. Leuit. 13. & 14. per totum. Supra 12. & seqq. & inf. 15. & seq.

Legis immunditiæ quæ nã peccata mortifera, quæ vero venialia designarent.

Pœna immundi hominis in lege quid portendebat.

A figuris argumentum Paulum nequaquã spernari.

1. Cor. 10. Heb. 10.

Ab eo neque Dominum abhorre.

Matth. 5.

Diuino, & Humano illum teneri sanctæ cõmunioni præmittere confessionem: quã Scripturis, rationibus, ac Patribus comprobatur. In Scriptura igitur Veteris Testamēti quædam Dominus statuit non tam ob id ætatis homines, quam ob typos quarundam rerum in Nouo Testamento futurarum: vt in proposito erat immunditia lepræ, & fluxus seminis, & sanguinis: quibus infecti non ante ad atrium ad sancta contrectanda, & comedenda accedebant, quam Sacerdotum iudicio mudi censerentur: ante quã immundus accedens plectebatur morte: vt habes Leuit. 7. 13. 14. 15. 22. Cùm igitur illæ ægritudines typus sint peccatorum lethalium, quatenus graues erant, excludebant à castris: sicut cõmunes legis irregularitates, quæ ablutione vestium mundaabantur ad vesperã, figura erant venialium, & minorum delictorum: at sancta illa sacrificia adumbrabant Sacrosanctã Eucharistiã, sicut veteres illi Sacerdotes nostros novos delineabãt, & eorum iudicium imaginem gerebat iudicij nostri in foro poenitentiae, & pœna immundi, gehennæ pœnam representabat. Sequitur ergo, quod habens peccati lethiferi cõscientiã, quantum suo iudicio sit mûdus, sub interminatione æternæ pœnæ, tribunal fori poenitentiae adire compellitur, ac proinde Sacerdoti ante communionem peccata sua confiteri.

Quod si quisquam debile, aut leue esse existimet hoc genus argumēti, quã à figuris desumitur; intelligat Pauli esse hanc dialecticam, qui asserit, omnia in figura illis contigisse, & umbrã habuisse legem futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum: & plerumque ea, quæ fidei sunt, argumentis à figuris illius testamenti desumptis confirmat. Dominus etiam ad hanc rationem argumentandi alludēs, præcepit apud Matthæum: Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid aduersum te: relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo; & tunc veniens offeres munus tuum. Vult ergo, vt antequam sacrificio participemus, parti per peccatum nostrum læsæ per con-

fessionem reconciliemur.

Deinde in Nouo Testamēto audiamus Paulum ad Corinthios dicentem: Probet autem seipsum homo; & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat, & bibit indignè, iudicium sibi manducat, & bibit: Cùm ergo hæc probatio duplicem possit habere sensum, alterum, vt quis se per se ipsum probet, alterum, vt probet seipsum nõ solū per se, sed etiã adhibito Sacerdote: sequitur, quod qui plenior, & verior sit horum sensuum, ille merito alteri sit præferendus. Sed indubitatum est, pleniorẽ esse probatiõnem, quæ etiam adhibet Sacerdotem, quia includit priorem, & addit adhuc certiorẽ explorationem: quia nemo in propria causa securus est iudex, Et Non omnis qui seipsum cõmendat, ille probatus est; sed quem Deus (per se, vel per suum Sacerdotem) cõmendat. Vnde Ambrosius lib. de Apologia Dauid, tractans illud: Et peccatum meum contra me est semper, eleganter sic ait: Iustus fauere sibi nescit, rigorem iudicij etiam circa se non nouit inflectere, recordationem lapsus proprii perhorrescit, & cõmissam erubescit errorem, omnem eius memoriã pauet, metuit, reformidat, grauem sibi se iudicat, seipsum arbitrum refugit, nec sese sibi audet committere. Hæc tenus Ambrosius.

Ex quibus constat, pleniorẽ esse istum sensum: nec tantum plenior est, sed etiam verior. Nã in primis verius est iudiciũ illud Sacerdotis nostro cõiunctum, quam nostrum solū. Deinde Doctores, vt Cyprianus, Augustinus, Anselmus, atq; alij, vt videbimus, hæc etiam verã probatiõnem intellexerunt, quæ confessarij Sacerdotis iudiciũ adhibet. Tertio sensus omnium fidelium, praxis atq; cõsuetudo Ecclesiæ optima est, atq; certissima Scripturarum interpretis: ita interpretatur maior pars, ita sentit, & ita vitur: & vbi id non facit, indicat se male facere. Quarto, illud verè poenitet, qui iuxta regulas Ecclesiæ poenitentiam agit, vt scribit Cyprianus: ita etiam verè se probat, qui iuxta regulas Ecclesiæ se probat. Sed regulæ Ecclesiæ non tantum in libris, sed etiam in moribus scriptæ iubent, vt omnes conscij lethalis delicti prius

Ex Nouo Testamento. 1. Cor. 11.

Duplex probatio sui ipsius ad Eucharistiã, imperfecta vna, altera perfecta.

Nemo in propria causa iudex. 2. Cor. 10.

Ambros. in Apolog. Dauid, cap. 9. Psal. 50. tomo 4.

Iusti iudiciũ de se ipso secundum Ambrosium.

De perfecta illa, & plena, quæ confessio nõ includit, Apostolũ loqui, multis ostenditur.

II. argumēt. Vera probatio, de qua Paulus: Probet autem se ipsum homo, &c. quænam sit.

III. argum. & quartum. Quæ verè poeniteat.

Cypria. sermo. 5. De lapsis, in fine.

Vere quis se
ipsum proba
re dignosci
tur.

VI. argum.

VII. argum.

VIII. arg.

Refellitur
hoc dictū Ca
setani: Acce
dens ad Sacra
mentum sine
confessione,
grauiter pec
caret quidem
sed non mor
tiferē.

Inepta etus
solatio.

cōfiteantur, quā̄m sacro corpori Christi communicent: ergo non est vera pœnitentia, aut probatio, quæ iudicium eū potest, negligit Sacerdotis. Quinto, ille verè seipsum probare dignoscitur, qui quod in se est præstat, vt se probet: sed non præstat quātum in se positum est, qui habens alium à se, & à Deo loco sui iudicem deputatum, expositum, & accessibilem, suo iudicio plus fudit: vera ergo probatio confessionē Sacerdotis adhibere debet. Sexto, Prælatorum consuetudo est, vt imminente communione casus sibi ipsis seruatos relaxent, quod pœnitentes ad Sacramentum accedentes absolui possint: hoc autem superfluum esset, si se ipsos per se probare possent, & ad cōmunionem accedere. Septimo, Paulus non hortatur ad probationem aliquā vanam, & periculosam: qualis est illa, qua quis se per se ipsum probat, cum possit esse fallax, negligit autem certam, & securam, adde paratam & expositam. Octauo, si necessaria est contritio, vt omnes tradunt: deberet ergo aliquis qui accedit ad communionē, certo statuere se esse contritum: & ob id in gratia Dei, quod vel plerunque, vel semper falsum esset. Addit præterea Caietanus in summula: quod si ille, qui sit lethalis peccati conscius, sine confessione accederet ad Sacramentum, valde grauiter peccaret, etsi non mortiferè. At ita Paulus illis verbis exigens probationem, quæ solam habet contritionē sine confessione, hortaretur ad valde grauiter peccandum. Nec obstat Caietani euasio, quod Paulus dicens: Probet seipsum homo, videatur cuiusuis iudicio id relinquere, & iudicium Sacerdotis non exigere; & iudicium Sacerdotis non exigere; aliās de illo mentionem fecisset. Respondemus, Paulum illis verbis non exclusisse, imò potius inclusisse probationem, quæ alterius, id est, Sacerdotis iudicio fit, cum plenior, & vberior, atq; securior existat, vt dictum est. Sic enim probat aurum, qui adhibet lapidem Lydiū & ignem: sic rursus curat seipsum, suamq; valetudinem, qui adhibet medicum: sic canonicè purgat se ipsum, qui adhibet iudicem, & legitimos testes. Quod autē non fecit mē-

tionem confessionis apud Sacerdotes faciendæ, id fuit in causa, quod licet in casu, de quo est sermo, requiratur Sacerdos, non tamen semper in omnibus: nam habenti venialia, & leuia delicta, sat est de illis dolere; habenti autem graue crimen, vel sine copia confessoris, vel sine eius conscientia, satis est conteri. Et idcirco Paulus generali vsus est verbo, vt generalē traderet doctrinam omnes probationes continētem, & ipsum qui communicaturus est, admonētē, vt prius per se ipsum exploret conscientiam, & inquirat an ea peccata habeat, quæ requirant confessionem, an non.

Quod autem quidam dixerunt, Patres debuisse confessionem ex hoc loco Pauli euincere, si de illa intelligeretur probatio ab eo exacta: nihil mouere debet. Quia vt efficaciter cōprobaretur hæreticis inde cōfessio, opus fuisset vt de illa sola Paulus sermonem haberet: modò verò vidimus alias esse præterea probationes citra cōfessionem in quibusdam euentibus, licet nō in illo, de quo est quæstio; cum quibus alijs probationibus includi illam confessionis, Doctores apertè tradunt. Nec etiam, vt aiunt quidam, dormitauerunt hætenus Romani Pontifices, cōfessionem communioni necessariò præmittendam non declarantes. Nam si dicunt illos simpliciter nō declarasse; falsum est: quia consuetudine ipsa, atq; decreto Leonis Primi, & Innocētiij III. amplè est declaratum: Si verò asserunt, ex hoc loco non declarasse; ineptum est argumentum. Non est enim officium Pontificum omnes Scripturæ locos explicare; sed Ecclesiam Dei regere; & vbi accidet cōtrouersia aliqua de Fide aut intellectu Scripturæ, illam definire: hæc autem cōtrouersia ad tēpora vsq; Caietani nō fuit excitata. Neq; rursus validū est, quod quidam dicūt, loqui Paulū de probatione, sine qua simpliciter nō licet cōmunicare, qualis contritio est, & non confessio. Respondemus enim Paulum loqui de probatione, sine qua nō licet cōmunicare: sed hoc concludit, nō tantū loqui de confessione, non autē illā excludere, quod nobis est satis.

Cum Paulus hominem autē cōmunionem ad se probandum sit adhortatus, cur de confessione apud Sacerdotem faciendā nihil meminerit.

Obiectiones nonnullæ soluantur.

II. obiectio.

Leo I. Innocē. III.

Romanorum Pontificū officium.

III. obiectio.

III. locus à rationibus.

Eadem

Prima ratio ab excellentia Sacramenti, scilicet Eucharistiæ.

Sūma, & exacta ad communionem præparatio quæ sit.

II. ratio.

III. ratio à Sacramento pœnitentiæ.

1. Cor. 11.

III. ratio.

Eadem etiam sententia rationibus est confirmanda. Inter quas prima sumitur ab Eucharistiæ excellentia: cum enim summum, ac maximū sit Eucharistiæ sacrificium, tum ratione cōtenti in eo Iesu Christi Domini nostri, tum summæ efficientiæ, quod ratione rei contentæ, & gratiæ, quā impartitur, vnitatem & pacē Ecclesiæ efficiat; ad illud igitur suscipiendū, exactā quandam, ac diligentē requirit dispositionem. Porro summa, & exacta præparatio non est, si quis suo iudicio fidat, sed illa potius, qua quis se committit Dei iudicio, & secūdum illud per manus ministrorum id proferentium admittitur: ergo ista dispositio, & non alia prior est adhibenda. Deinde eadē Sacramenti, & conuiuij excellentiā exposcit, vt nemo se ad illud ingerat, nisi vocatus à Deo, & per manus ministrorum admittitur: illorū ergo est admittere ad hoc Sacramentum, vel ab eo repellere: qui autem peccati sibi cōscijs, sine confessione, & absolutione accedit, & ipsi Sacramento, & ministris facit iniuriam. Nam etsi ipse quatenus alios probat, & sibi dispensat Eucharistiā, minister sit: in quantum tamē peccator est, ab alijs probari debet, nec esse sui iudex; vt sic ab alijs probatus, ad mensam tutè possit accedere. Tertia ratio à Sacramento Pœnitentiæ deducitur: nam iuxta Scripturas, & Patrum testimonia, ijs, qui post Baptismum lapsi sunt, non minus est necessarium Sacramentum Pœnitentiæ, quā nondum baptizatis ipse baptismus: vt igitur ante Baptismum ferè nō fit peccati remissio; ita etiā sine Sacramento Pœnitentiæ ferè nō fit remissio peccati post baptismum. Cum ergo talis non habeat Sacramentum Pœnitentiæ, & habere possit; meritò infertur non esse ei remissum peccatum, & ita cum illo ad Sacramentum accedēs, iudiciū sibi manducat, & bibit. Atq; ita fortassis fieri nequit, vt quiuis verè sit cōtritus, & oblata commoditate cōfiteādi, nolit ea vt ante communionem. Quarta ratio: Qui Christiano more in Domino moriturus est, vt sibi possit Dei gratiam conciliare; cōfessionis Sacramentalis necessitas illi incūbit;

si tamen adsit copia Sacerdotis, qui eū audire, & absoluere valeat: nec illi satis est illa, quam vocant, contritio, nisi actu conscientiam suam exonaret. Cum igitur ad Sacramentum Eucharistiæ, quod est Sacramentum Deo viuentium, necessariò requiratur gratia, sequitur vt & necessaria sit confessio. Quamobrē Thomas rectè tradit, confessionem in habente conscientia peccati mortalis necessariò præmittendam ad quodcunq; opus exercēdum, quod Dei gratiam exigit: vt ad Eucharistiā percipiendam, vel ad ordinem sacrum suscipiendū, vel rectè, & Christianè moriendum. Sit quinta ratio: Dominus Iesus dispensaturus discipulis suis Eucharistiā, prius eorum pedes lauit, eisq; dixit: Et vos debetis alter alterius lauare pedes: per quam loquutionem Bernardus, atq; alij Patres cōfessionem intelligunt. Debet ergo cōmunionem sacram præcedere, vt non nisi loti accipiant Eucharistiā. Sexta ratio sit: Sacerdos celebraturus, & laicus communicaturus de more Ecclesiæ vniuersalis confessionem generalem præmittunt ad remissionē venialium adipiscendam; ergo multo magis qui grauis peccati conscientia premittitur, adire debet Sacerdotē, & peccatum confiteri. Quemadmodum enim non est inter peccatū veniale, & mortiferum aliquod medium, ita nihil medium intercedit inter confessionem illam generalem, & Sacramentalem. Septima, Consuetudo præmittendi cōfessionem ante cōmunionem, vniuersalis est in Ecclesia Catholica: eius autem, quādo sit instituta, vel præcepta, nō extat initium: ergo iuxta auream, & certissimam B. Augustini regulam in libris de Baptismo contra Donatistas assignatam, vel institutio diuina est; vel certè traditio Apostolica. Octaua, Consuetudo, maximè vniuersalis, vim habet legis: cū igitur in more omnium rectè sententiū positum sit, vt cōscijs mortiferi delicti, cui nō deest confitendi facultas, illa vtatur, sequitur ad id nōs lege teneri: sicut si Ecclesia de integro præciperet, teneremur. Nona: Quia pōneretur accessus medius ad Sacramentum, vt agam ad-

Quorum sit Sacramentum Eucharistiæ.

B. Thom.

V. ratio. Ioan. 13.

Bernard. sermo. In cœna Domini.

VI. ratio.

VII. ratio.

August. lib. 2. de Bapt. cont. Donatist. c. 7. & lib. 4. c. 23. & lib. 5. c. 23. tom. 7. Aurea, & certissima B. Augustini regula.

VIII. ratio. IX. ratio.

Tom. 9.

M m 3 homi-

Non dicit (vt Caieran⁹ cō- rēdit) mediū accessum ad Eucharistiam

August. to mo 8.

Idem tract. 26. in 10ā. prope fin. to mo 9.

Ioan. 6. Non mandu- cet quis spiri- taliter carnē Christi, nec bibat sangui- nem eius, te- stē Augusti- no.

Matth. 5.

Chrysoft. to mo 3.

X. ratio, a fru- ctibus indi- gnæ sūptio- nis.

Caieranus.

1. Cor. 11. XI. ac postre- ma ratio.

Quod ex eo cap. Omnis virtusque se- xus, &c. con- fessionis an- te cōmunio- nem necessi- tas colliga- tur, multis o- stenditur.

Innocē. III. in Cōcil. La- teran. can. 2.

Cur tempore Innocentij III. fideles

hominē Caieranum, qui in Paulū scri- bens, inter dignē accedere, & indignē, ponit accessum medium eorū, qui nec dignē accedunt, nec indignē (id est, in quo nulla esset ratio aut meriti, aut demeriti) contra sententiam Patrum. Nam August. in Psalm. 42. super illud: Introibo ad altare Dei: ait: Ad illud alta- re ille solus accedit, qui ad istud securus accedit. Illic inueniet vitam suā, qui in isto discernit causam suam. Idē in Ioan- nem: Qui nō manet in Christo, & in quo nō manet Christus, proculdubio nec mā- ducat spiritaliter carnem eius, nec bibit eius sanguinem, licet carnaliter, & visi- biliter preat dentibus Sacramētū cor- poris, & sanguinis Christi: sed magis tā- ta rei Sacramētū ad iudicium sibi mā- ducat, & bibit, quia immūds presumpsit ad Christi accedere sacramenta, quæ ali- quis nō dignē sumit, nisi qui mundus est, de quibus dicitur: Beati mūdo corde, quo- niam ipsi Deū videbunt. Similia ferē do- cet Chrysoft. homil. in Encōenijs. De- cima ratio: Ex nostris Catholicis scri- ptoribus vnus tātūm Caieranus autor est huius opinionis: qui tamen in sum- mula sua grauer peccare fatetur, qui cōmunicaturus, copia Sacerdotis obla- ta, nō confitetur. Hanc etiam sententiā libenter amplectuntur Lutherani, qđ signū est apertum mali spiritus, & fal- sitatis eius, cuius fructus sunt scādala multa, quæ occurrunt Indies, & irre- uerentia, quæ tanto exhibetur Sacra- mento; & cōsequenter damna tempo- ralia, & spiritualia, quæ irreuerēter, & immundē ad hoc Sacramentum acce- dentes comitari solēt, de quibus Paul- us differuit in priori ad Corinthios.

Vndecima ac postrema ratio. fit, ex cap. illo, Omnis vtriusq; sexus, de pœ- nitentijs, & remissionib. Ex quo eli- citur, confessionem ibi præcipi, non tanquā aliās non necessariō, vel tunc tantū in tempore Paschali præmitten- dam cōmunioni, sed potius semper: semper igitur præcedere debet cōfessio cōmunionem. Quod autē id ex eo colligatur, multa comprobāt. Primū, eo qđ illud decretum fuit factū, quia Christiani negligebant ter in anno cō- municare: non quidem ob cōmunio- nem, quæ & facilis est, & honorifica,

nec ob cōtritionem etiam homini fa- cilē, qua seipsum per se probat, & oc- culta est, & coram Deo; sed ob cōfessio- nem grauem, & molestam. Vt ergo cōfessionem per se necessariam præ- mitterent, de ea meritō meminit ille Canon. Secundō, quia si non necessa- riō foret præmittenda confessio com- munioni, posset fieri post Pascha, & textus non diceret quasi vnicūm præ- ceptum tradens: Confiteatur reueren- ter suscipiens Eucharistiam; sed confi- teatur, & reuerenter suscipiat Eucha- ristiam. Tertio, quia dicitur in textu, quod de proprii Sacerdotis consilio abstineat quis a cōmunionem; ergo iux- ta eius iudicium, & non tantūm iuxta proprium est cōmunicandum. Quar- tō, si non esset necessariū ante Eucha- ristiam confiteri, nunquā Pontifex ad illam præmittendam in Pascha ob- ligaret, sed in libertate sua quenq; fi- delem relinqueret. Quintō, præceptū traditur illo Canone singulis annis cō- munionem faciendi: quod si tantūm propter se præciperetur, & non propter cōmunionem, quæ fit in Pascha, sequeretur, quod vbi duo Paschata a se inuicem plusquam per annū dista- rent, vt quandoq; accidit, & sic con- fessionem faciens in vigilia vtriusque Paschatis, non satisfaceret præcepto confessionis, quia excessisset annum: quod tamen falsum est. Nam sufficit intra octauas Paschæ confiteri secun- dūm extrauagantem Eugenij III. quæ incipit: Fide digna.

Sed qui oppositā partem tuentur, conantur suā sententiam quibusdā ra- tionibus cōprobare, quæ breuib. sūt diluendæ. Primo ergo aiunt: Cōtritū ad cōmunionē accedere sine cōfessio- ne, per se nō est peccatū, aliōqui nullo euctū id liceret, eū tamē liceat, vbi nō habetur copia cōfessoris: si ergo per se peccatū nō est, certē adueniente Sa- cerdotis copia, qđ est cōtingens, non reddit accessum sine confessione illi- citum. Respondemus, infirmam esse consequentiam: nam aliās sequeretur, nihil, quod per se non est peccatum, accedente aliqua circumstantia, pec- catum fieri: vt verbi gratia, non exi- stente paupere, diues non peccat, si

negligerent ter in anno communica- re.

II. argum.

Tertium.

Quartum.

Quintum & vltimum.

Aduersario- rum argumē- ta proponun- tur, ac diluū- tur. I. argum.

Circumstan- tia in morib⁹ contingens quæ nam sit.

II. argum.

B. Thoma regula.

Thom. in Quodlib. 1. art. 11.

Caieran. in Summa, ver- bo Cōfessio.

elemosynam non largiatur; eo igitur existente, & postulante elemosy- nam, non peccaret, si nihil porrige- ret. Ergo quamuis in talibus, phylie loquendo, tales circumstantiæ contin- gentes sint, ac proinde in physica ra- tione non considerandæ: cum tamen de moribus est sermo, circumstantia illa, quæ moris genus variat, non est per accidens, sed per se consideranda: talisque est hoc loco copia confessoris. Circumstantia autem per accidens in moribus est, vt illa, Si quis videlicet sagitta ludens ad scopū, casu præ- tereuntem vulneret: illa enim vulne- ratio actum sagittandi malum nō red- dit; & ideo in genere moris est per ac- cidens.

Secundō obijciunt: Ad alia Sacra- menta dignē suscipienda, cōtritio si- ne cōfessione sufficit: ergo & ad per- cipiendam Eucharistiam erit idonea. Respondemus, in primis negari posse assumptum, si vera est regula B. Tho- mæ, scilicet, ad omne illud agendum, vel suscipiendum, quod in suscipiente exigit gratiam, si quis est sibi con- scius criminis alicuius, opus est non minus confessionem, quā cōtritio- nem præmittere. Vnde quia confirmatio requirit, vt accedens existat in gratia (est enim ad roborandum, & consolidandum renatus) ideo in ha- bente conscientiam mortalis, præuia indiget confessione. Et idem est de ordine sacro, vt ait Thomas: sed quia hæc regula incerta est, etsi conceda- tur assumptum, negatur tamen conse- quentia: nam eum hoc Sacramentum dignitate, & excellentia præstet cæ- teris, maiorem proculdubio exigit præ- parationem, vt probatum est. Ideo, si alia Sacramenta contritionē exigunt, hoc quoq; cōfessionē postulabit; sine qua accedens nō accedit dignē, vt do- cet Caieranus, sed valde grauer peccat, & gratiam Dei nō conciliabit sibi. Vel profectō etiam indignē accedit; vel Apostolus docēs probationē, quæ stat cum tali accessu, viā traderet, qua quis valde grauer peccaret, & nō re- ciperet gratiam; & talis non se pro- baret, vel reprobarer potius, & repro- bum ostenderet.

Tertio argumentantur: Ad confes- sionem in dicto euentu ex iure naturæ non tenemur; aliās dispensationē quā suscipit, quando non suppetit Sacer- dos, non susciperet: tūm quia id ma- ximē esset, quod opus sit iudicio mi- nistrorum probantium: hoc autē non, quia sufficit quod pbet Dominus per contritionem; nec ex iure diuino, quia tale ius alicubi esset expressum, & dis- pensari minimē posset; nec ex iure po- sitiuo, quia non extat: ergo cōfessio- nis omisio non est lethale delictum. Respondemus, propriē iure naturæ non esse confessionis obligationem, quia gratia Dei naturalis ad ista Dei pacta non se extendit: posita tamen Fi- de, iuris diuini est, vt ad tātūm Sacra- mentum per manus ministrorum nō nisi probati accedant. Nec licet, quā- do adest Sacerdos, dispensare; quando verō abest, tunc etiam non est dispen- satio, quia nec lex est præcipiens: si enim esset, obligaret ad id, quod fieri nequit. Ad hæc iuris diuini est expres- si quantum fat est a B. Paulo iuxta Pa- trum expositionem intellecto, nec in eum euentum, in quo est iuris diuini, cadit vlla dispensatio: non est autem iuris diuini, quando vel esset impossi- bile, vel quid oriretur contra maius bonum, vt infamia, & scādalu, & mi- nisterij eius omisio. Sed hæc omnia extra causam nostram sunt. Est quo- que postremo iuris humani, vt dedu- ctū est ex Pontificibus, & rationibus, quæ mouerunt Innocentiū III. ad cō- dēdū illū Canonem, & ex cōsuetudi- ne ipsa, quæ vim habet legis positivæ. Quarto obijciunt: Contritio in sacris literis promissionem habet remissio- nis peccatorum, iuxta illud: *Conuertimini ad me, ait Dominus exercituum, & conuertar ad vos: & Si impius egerit pœ- nitentiam ab omnibus peccatis suis quæ operatus est, &c. vita viuēt, & non mo- rietur: Omnium iniquitatum eius, quas operatus est, non recordabor.* Contritus ergo gratiam habet: sed gratiā habe- re sufficit ad accessum Eucharistiæ. Ergo non est opus confessione. Res- pondemus, nos facile dare, contritum habere Dei gratiam: sed adiungimus, qđ hoc ipso quod habet gratiam, vult

III. argum.

Qua ratione confessionis obligatio ante cōmunio- nem fit ex iure naturæ, & etiam expres- so.

Quando non esset iuris Di- uini.

III. argum.

Zacha. 1.

Ezech. 18.

obedire diuinæ voluntati, & ita quâdo constat sibi quod Deus vult, vt assumat aliquod Sacramentum, eius votum statim in animo concipit, & illud vult, vt catechumenus baptismum, & lapsus post baptismum contritus Sacramentum Pœnitentiæ. Vt ergo catechumenus etsi per contritionem in gratia Dei existat, si tamen eo quo debet tempore nollet baptizari, eam amitteret: ita etiam fidelis contritus etsi gratiam Dei antea sit assequutus, tamen si opportunitate Sacerdotis oblata, confessionem communioni non præmittit, iacturam profecto pristinae gratiæ faciet, & desinet esse contritus; ac proinde etsi contritio pactum gratiæ Dei habeat, non est tamen ita pacta, quin per nouum non susceptum Sacramentum possit amitti. Dixi autem: Si antè fuit contritus: quia non est verisimile, siue possibile, vt in ipsa conuersione, qua quis conscius sibi criminis relicta confessione parata atq; obuia, volens communicare sit contritus.

Vltimò argumentantur: ex nostra sententiâ colligi, duplex peccatum in eo, qui accedit sine confessione admitti: alterum quidè, ex indigno accessu ad Eucharistiam; alterum verò, ex ommissa confessione, quod absurdum videtur. Respondemus, hic tantum vnicum esse peccatum accessus indigni: ob id enim tantum præcipitur confessio; & vbi vnum propter aliud, ibi tantum est vnum. Ad hæc licet id daremus in aliquo etiam euentu, non esset inconueniens. Nam in Pascha, v.g. qui sine confessione præuia corpori Christi communicaret; primum in præceptum confitendi delinqueret, deinde citra illud indigno suo accessu sacrilegij crimen incurreret: quod aperte demonstrat, præceptam confessionem fuisse, & ad dignum accessum necessariam. Quâobrem si in Pascha præcipitur confessio, quia per se necessaria est ad fructuosum accessum, erit etiam & quocumq; alio tempore necessaria, vel infirma erit, atq; invalida ratio legis. Vt igitur in Pascha, vt iam est dictum, participans Christi corpus sine præuia confessione, non solum peccaret in præceptum Ecclesiæ de confessione, sed in ipsummet

Sacramentum: ita comunicas extra illud tempus neglecta confessione, etsi in præceptum Ecclesiæ non delinquat, quæ tunc non præcipit confiteri, crimen tamen sacrilegij in ipsum Sacramentum admittit.

Hactenus Scripturis, & rationibus pro sententiâ nostra corroboranda laborauimus, & quæ illi vel ex Scripturis, vel rationum momentis adducit, confutauimus: superest, vt pro hac eadem veritate Patrû traditione certemus. Et in primis B. Cyprianus multas protulit sententiâs, quæ nostro proposito deseruiunt. Scribens enim ad presbyteros, & diaconos, loquens de his qui negauerant Christum in confessione, & citò à Sacerdotibus ad communionem recipiebatur, sic habet: *Nam cum in minoribus delictis agat peccatores pœnitentiam, iusto tempore, & secundum disciplina ordinem ad exomologesin veniant, & per manus impositionem Episcopi, & cleri, ius communicationis accipiant, nunc crudo tempore, persecutione adhuc perseuerante, nondum restituta Ecclesiæ ipsius pace, ad communicationem admittuntur, & offertur nomen eorum, & nondum pœnitentia facta, nondum exomologesi finita, nondum manu eis ab Episcopo, aut clero imposta, Eucharistia illis datur; cum scriptum sit: Qui ederit panem, aut biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis, & sanguinis Domini. Sed nunc illi rei non sunt, qui minus Scripturam legem nouerunt. Erunt autem rei, qui presunt; & hæc fratribus non suggerunt, vt instructi à prapostitis, faciant omnia cum Dei timore, & cum data ab eo, & præscripta obseruatione.* Et infra de eisdem presbyteris subiungit: *Hi sublato honore, quod nobis beati Martyres cum confessoribus seruauit, contempta Domini lege, & obseruatione, quam ipse Martyres, & confessores tenendam mandant, ante extinctum persecutionis metum, ante reditum nostrum, ante ipsum penè Martyrum excessum, communicent cum lapsis, & offerant, & Eucharistiam tradant, quando etiam si Martyres per calorem gloriæ minus Scripturam contemplantes, contra legem Domini plus aliquid cuperent, à presbyteris, & diaconis suggerentibus admoneri deberet, sicut semper in præteritis factum est.*

Traditio Patrum. Cypria. lib. 3. epist. 14.

1. Cor. 11.

Idem

Ultimum at- gum.

Comunicans quis quando duplex peccatum comit teret.

Idem ibidè, epist. 15.

Idem rursus epistola ad Martyres, & Confessores, simile pertractans argumentum, scribit: *Sed nunc cum maximo animi dolore cognosco, non tantum illic non suggeri diuina præcepta, sed adhuc potius impediri, vt & ea, quæ à vobis ipsis, & circa Deum cautè, & circa Sacerdotem Dei honorificè sunt, à quibusdam presbyteris resoluantur, qui nec timorem Dei, nec Episcopi honorem cogitantes, cum vos ad me literas direxeritis, quibus examinari desideria vestra, & quibusdam lapsis pacem dari postulastis, cum persecutione finita conuenire in vnum cum clero, & recolligi cœperimus: illi contra Euangelij legem, vestram quoque honorificam petitionem, ante actam pœnitentiâ, ante exomologesin grauissimi, atque extremi delicti factam, ante manum ab Episcopo, & clero in pœnitentiâ impositâ, offerre pro illis, & Eucharistiam dare, id est, sanctum Domini corpus profanare audeant, cum scriptum sit: Qui ederit panem, aut biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis, & sanguinis Domini.* Idem epistola ad fratres in plebe consistentes: *Audio, inquit, quosdam de presbyteris nec Euangelij memores, nec quid ad nos Martyres scripserint cogitantes, nec Episcopo honorem Sacerdotij sui, & cathedra seruantes, iam cum lapsis communicare cœpisse, offerre pro illis, & Eucharistiam dare; cum oporteat ad hæc per ordinem peruenire. Nam cum in minoribus delictis, quæ non in Deum committuntur, pœnitentia agatur iusto tempore, & exomologesi fiat inspecta vita eius, qui agit pœnitentiâ, nec ad communicationem venire quis possit, nisi prius illi ab Episcopo, & clero manus fuerit imposita: quanto magis in his grauissimis, & extremis delictis, cautè omnia, & moderatè secundum disciplinam Domini obseruari oportet?* Idè rursus in epistola ad Presbyteros, & diaconos, concedit, vt se absente presbyter, vel in absentia presbyteri diaconus morti proximi lapsi exomologesin recipiat, & eum absoluat, vt veniat ad Dominum cum pace. Idem sermone de lapsis ante medium inquit: *Contra Euangelij vigorem, contra Deum ac Dei legem temeritate quorundam laxatur in cautis communicatio. Irrita, & falsa pax, periculosa dantibus, &*

Idem epist. 16. eiusdem libri.

Oblatio pro alijs.

Idem ibidè, epist. 17.

Idem.

nihil accipientibus profutura. Non querunt sanitatis pœnitentiâ, nec veram de satisfactione medicinam. Pœnitentia de pectoribus exclusa est, grauissimi, extremiq; delicti memoria sublata est. Operiantur morientium vulnera, & plaga lethalis, altis, & profundis visceribus infixa, dissimulato dolore cœtegitur. A diaboli aris reuertentes, ad sanctum Domini sordidis & infectis nidore manibus accedunt. Mortiferos idolorum cibos adhuc penè ructantes, exhalantibus etiamnum scelus suum faucibus, & contagia funesta redolentibus, Domini corpus inuadunt, quando occurrat Scriptura diuina, & clamet, & dicat: *Omnis immundus, manducans carnem: & Anima quacumq; manducauerit ex carne salutaris sacrificij, quod est Domini, & immunditia ipsius super ipsum est, peribit anima illa de populo suo: apostolus item testetur, & dicat: Non potestis calicem Domini bibere, & calicem demoniorum: non potestis mensa Domini communicare, & mensa demoniorum. Item contumacibus, & pernicacibus denuntiet dicens: *Quicumque ederit panem, vel biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis, & sanguinis Domini. Spretis his omnibus, atq; cõtrèptis, ante expiata delicta, ante exomologesin factam criminis, ante purgatam conscientiam sacrificio & manu Sacerdotis, ante offensam placatam indignantis Dñi, & minatis, vis inferitur corpori eius, & sanguini eius: & plus modò in Dominum manibus, atq; ore delinquant, quam cum Dñm negauerunt: pacem putant esse, quæ quidam verbis fallacibus venditât. Non est pax illa, sed bellum: nec Ecclesiæ iugitur, qui ab Euangelio separatur.* Hactenus Cyprianus, qui perpetud asserit, sine exomologesi, id est, confessione, & sine manuum impositione, id est, absolute, aut idonea satisfactione, ad Eucharistiam accedere, esse contra Euangelicam Scripturam, & talè sibi iudicium manducare, & bibere: vt pbatio à Paulo inducta includat etiam confessionem, & hoc etiam in minoribus delictis, quæ non in Deum comittuntur, sed in proximum. Frustra autem quidam nituntur euadere auctoritatem Cypriani; dicentes, illum de peccatis publicis*

Leuit. 17.

1. Cor. 10.

Infra 11.

Exomologesis quid.

Ad communionem sine confessione & absolute accedere, contra Scripturam esse, asserit Cyprianus.

Rescitur solutio quorundam in verba Cypriani.

loqui,

loqui, quæ satisfactionem publicā merentur: quia adhuc non plenè euadūt. Et si enim Cyprianus de illis peccatis loquatur, non tamen eatenus tantum, quatenus proximum offendunt. Nam si solum proprium scandalum cōsideraret, non diceret Sacerdotum absolutionem necessariam, & confessionem illis factam, nec etiam ita expenderet puritatem cōscientiæ. Cū igitur peccata secreta conscientiam cōmaculēt, ut etiam Cyprian. eodem sermone de lapsis exhortetur ad peccata secreta, & occulta confitendum: mens Cypriani erat, ut sanctæ communioni præmitteretur cōfessio; præsertim cū contingat, peccata secreta in Deum esse cōmissa, quæ magis exaggerat Cyprianus, & grauiora, quàm publica sæpè existant. Neq; dici potest, Cyprianum extra propositum nostrum loqui, hoc est, de non cōtritis; cum etiā post peractam pœnitentiam, & exomologesin factam, dicat necessariam esse manuū impositionem, ut quis communiceet. Chrysolto. præterea in Liturgia sua: Oportet, inquit, Sacerdotem, qui diuinū mysterium est peracturus, primū, & ante omnia esse confessum, & omnibus reconciliatū: & cor ab alijs cogitationibus pro virili custodisse, & à vespera se cōtinuisse, & vsq; ad sacrificij tempus vigilasse. Idem in Matthæum ita scribit: Tempus quidem confessionis aquæ, & lotis baptis mate, & illotis profanisq; incumbit: His quidem, ut post patentia criminū vulnera pœnitentia interueniente curentur, & ad sacra mysteria redire mereantur; illis vero, ut eam, quam post lauacrum cœleste conceperant maculam diluentes, ad Dominicam mensam munda iam cōscientia, securaq; conueniant. Idem rursus in homilia de Lazaro: Muniamus nos ipsos, aliorūq; supplicij facti castigatores, per pœnitentiam, & compunctionem, continuamq; confessionem, & Eucharistiā, & si quid deliquimus in hac vita deposito, summoq; studio maculis animarum nostrarū absteris, obsecremus Deum, &c. Itē Ambrosius sermone de Domini aduentu ita nos adhortatur: Quapropter adhortamur, ut in his diebus aduentus abundantius eleemosynas faciatis, ad Ecclesiā frequentius conueniatis, cōfessionem ve-

strorum peccatorum purissimè faciatis; & non solum ab omni immunditia, sed etiam ab vxoribus proprijs studiosissime contineatis: ut cum dies Natalis aduenir, salubriter ipsum celebrare possitis. Sic Ambrosius, innuens, communionem, quæ solebat fieri in Natiuitate Domini, non posse salubriter suscipi, nisi præuia confessione. Nec obstat verbū, Hortamur: quia etiam ad præcepta solent Apostoli, & concionatores adhortari. B. Augustinus libro De Ecclesiasticis dogmatibus: Quamuis quis peccato mordeatur, peccandi non habeat de cetero voluntatem, & communicaturus satisfaciatur lacrymis, & orationibus: & confidens de Domini miseratione, qui peccata pia confessioni donare cōsuevit, accedat ad Eucharistiā intrepidus, & securus. sed hoc de illo dico, quæ capitalia, & mortalia peccata non grauant. Nam quem mortalia crimina post baptismum cōmissa premunt, hortor prius publica pœnitentia satisfacere; & ita Sacerdotis iudicio reconciliatum communioni sociari, si vult non ad iudicium; & cōdemnationem sui Eucharistiā percipere. Quod si quis contendat, hunc librum non esse Augustini, sed Gennadij, que madmodum etiam liber de Fide ad Petrum, non est Augustini, sed Fulgentij Ruspensis, ut autor est Beltramus in lib. De Sacramento altaris; nihil moror; idem Augustinus tibi occurrit in lib. De salutaribus documentis, dicens: Ab his venenis pietas Domini nostri Iesu Christi nos liberet, & seipsum nobis edendum tribuat, qui dixit: Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi: Qui māducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, habet vitam æternam in semetipso. Sed vnusquisq; antequam corpus, & sanguinem Domini nostri Iesu Christi accipiat, seipsum probet; & secundū Apostoli præceptum, sic de pane illo edat, & de calice bibat: quia qui indignè manducat, & bibit, iudicium sibi māducat, & bibit, non dijudicans corpus Dñi. Quando enim illud accipere debemus, antea ad confessionem, & pœnitentiā recurrere debemus, & omnes actus nostros curiosius discutere: & peccata obnoxia si in nobis senserimus, cito festinemus per confessionem, & veram pœnitentiā abluere;

B. August. lib. De Eccles. dogm. c. 53. tom. 3.

Gennadius.

Beltramus.

August. lib. De salutar. docu. c. 33. tom. 4. circa fin.

Ioan. 6.

1. Cor. 11.

Quomodo se preparare debeat ad communionē accedens.

ne cum

Idem epist. 118. cap. 3. tom. 2. Quid accipere corpus Domini indignè.

Euseb. lib. 6. Eccl. histo. c. 25. tom. 1.

Histor. Tripart. lib. 9. cap. 30.

Tripart. histor. lib. 8. cap. 1. prope med.

Socrates libro 5. c. 19.

B. Anselm. in 11. cap. prioris ad Corint. tom. 2. Quid probare seipsum, Anselmo.

ne cū Iuda proditore diabolus intra nos celantes, pereamus, protrabentes, & celantes peccatum nostrum de die in diem. Idem Augustinus epist. ad Ianuarium, ita statuit: Autoritate antistitis debet quisq; ab altario remoueri ad agendā pœnitentiā, & eadem autoritate reconciliari. Hoc est enim indignè accipere, qui eo tempore accipiat, quo debet agere pœnitentiā, non ut arbitrio suo cum libet, vel auferat se cōmunioni, vel reddat. Eusebius Cæsariensis in historia Ecclesiastica de Imperatore Philippo scribens, ait: De hoc traditum nobis est, quod Christianus fuerit, & in die Pasche, id est, in ipsis vigilijs, cū interesse voluisset, & cōmunicare mysterijs, ab Episcopo loci non prius esse permittum, nisi constiteret peccata sua, & inter pœnitentes staret: nec villo modo copiam sibi mysteriorum futuram, nisi prius per pœnitentiā culpās, quæ de eo ferebantur plarimæ, diluisset. Hæc ille. Quamquam ad hoc responderi valeat ab aduersarijs, quod loquitur de publicis peccatis Imperatoris: quemadmodum B. Ambrosius interdixit templo Theodosium Imperatorem ob publicum delictum ab eo admissum, ut scribit histor. Tripart. Sed peccatū eo quod peccatū est, maioris est grauitatis, quia Deum offendit, quàm ob id, quod sit publicum, quo offenditur proximus: peius autem, ac perniciosius est, vel in minimo Deū offendere, quàm proximum: & ideo nō minus eger cōfessione secretū, ut remittatur, quàm publicum. Historia Tripart. de sancto monacho Dioscoro ita tradit: Dioscorus verò non amplius centum monachis præsidebat. Qui cū presbyter esset, sacrificia faciens, omnem perfectionem examinando, & diligenter diiudicando accedentes ad sacra mysteria, ita ut expiaret mentem, & mali cuiuspiam conscientiam non haberent. Socrates scribit, Nectarium sustulisse presbyterum, cōfessionibus audiendis, & satisfactionibus imponendis deputatū: & permisisse cuiq; prout dicitur cōscientia, communicare mysterijs. B. Anselmus in locum Pauli: Probet autem seipsum homo, sic scribit: Probet antea, inquit, se ipsum, id est, vitā suā inspiciat, & consideret, an dignè possit accedere, vel non. Raro enim potest in-

ueniri quisquam ita magnus, & iustus, ut in eo per discussionem nō inueniatur aliquid, quod debeat eum à corpore, & sanguine Dñi retardare, nisi confessus fuerit illud, & per pœnitentiā diluerit. Probet se, & sic, id est, postquam se probauerit, edat de pane illo, & bibat de calice, quia tunc ei proderit. Ideo prius se discutiat, & purget, quia qui manducat, & bibit indignè, id est, sine sui examinatione, iudicium sibi manducat, & bibit. Indignè māducat, & bibit, qui vel aliquod graue peccatū, vel multa leuia cōmisit, & non consistetur ea, priusquā ad cōmunionē accedat. Hæc Anselmus. Istis adiungā sententias duorum Pontificum. Alter est Innocentius I. epistola ad Decentium: De pœnitentibus vero, qui siue ex grauioribus commissis, siue ex leuioribus pœnitentiā gerunt, si nulla interueniat ægritudo, quinta feria ante Pascha eis remittendū Romanæ Ecclesiæ consuetudo demonstrat. Et infra: Siue si quis in ægritudinem incidit, atq; vsq; ad desperationem deuenit, ei est ante tempus Paschale relaxandum, ne de seculo absq; cōmunionē discedat. Alter est Leo Primus, qui in epistola ad Theodorum Episcopum Foroliuensem eleganter, & Catholicè scribit: Multiplex Dei misericordia ita lapsibus humanis subuenit, ut non solum per baptismi gratiam, sed etiā per pœnitentiæ medicinam spes vite reparatur æterna: ut qui dona regenerationis violassent, proprio se iudicio condēnates, ad remissionem criminum peruenirēt: sic diuina voluntatis præsidij ordinatis, ut indulgentiā Dei nisi supplicationibus Sacerdotum, nequeant obtinere. Mediator enim Dei & hominum homo Dñs Iesus Christus hanc præpositis Ecclesiæ tradidit potestatem, ut contentibus pœnitentiæ satisfactionem darent; & eadem salubri satisfactione purgatos, ad communionem Sacramentorum per ianuam reconciliationis admitterent. Hæc Leo, duo manifestè asserens: & pœnitentiā lapsis post baptismum esse necessariā, sicut baptismus necessarius est nondum baptizatis; & Sacerdotum reconciliationem necessariō cōmunioni præmittendā: loquiturq; generatim de quouis peccatore, ac de quouis crimine.

Indigne māducare corpus Domini quis censetur.

Innocen. I. epist. 1. c. 7. De consecr. dist. 3. cap. De panit.

Leo I. epist. 89. De pœnitent. dist. 1. cap. Multiplex.

1. Tim. 2.

Huic

Doctores Scholastici.

Richard. lib. De pote. ligam. & soluen. c. 21.

Criminosus quis ille. B. Thom. in cap. 11. prior. ad Corin. 10. mo. 16.

Idem in 4. distin. 17. q. 3. respon. ad 3. quest.

Obligatur ad confessionem quis dupliciter, secundum B. Thomam.

Idem quodlib. 1. art. 11.

B. Bonau. in 4. distin. 17.

Huic sententiae subscribunt omnes Doctores Scholastici: sed paucorum, & qui inter illos celebriores habentur, testimonia pauca producemus. Ricard. de Sancto Victore lib. de potestate ligandi, & soluendi: *Audacter, inquit, dico, si ante Sacerdotis absolutionem (scilicet criminofus) ad communionem corporis & sanguinis Christi accesserit iudicium sibi profecto manducat, & bibit: etsi eum peccasse iam multum peniteat, & vehementer doleat, & ingemiscat.* Hæc ille, criminofum appellans, qui mortifero aliquo delicto Deum offenderit. B. Thomas in prædicta Pauli verba: *iudicium sibi manducat, & bibit, scribit: Et ideo in necessitate quidem, puto quando aliquis copiam confessoris habere non potest, sufficit contritio ad sumptionem huius Sacramenti* Idem apertius in Quarto, ita statuit: *Cum propositum confitendi sit annexum contritioni; tunc tenetur aliquis ad hoc propositum, quando ad contritionem tenetur: scilicet quando peccata memoria occurrunt, cum præcipue in periculo mortis existit, aut in aliquo articulo, in quo sine peccati remissione peccatum oporteat eum incurrere: sicut cum teneatur ad celebrandum, si desit copia Sacerdotis, saltem conteri tenetur, & habere propositum confitendi. Sed ad confessionem actualiter faciendam obligatur aliquis dupliciter. Vno modo per accidens, scilicet quando ad aliquid tenetur, quod non potest sine peccato facere, nisi confessus, tunc enim confiteri tenetur: sicut si debeat Eucharistiam percipere, ad quam nullus post peccatum mortale nisi confessus accedere debet, copia Sacerdotis oblata, & necessitate non urgente: & inde venit obligatio, qua Ecclesia omnes obligat ad semel in anno confitendum, quia instituit, ut semel in anno, scilicet in Pascha omnes sacramentum communionem accipiant; & ideo ante tempus illud confiteri tenentur, & reliqua. Eadem omnino docet Quodlibeto primo: illud addens, quod ad suscipiendum ordinem opus sit prius esse confessum, & peccare eum, qui in articulo mortis vel Eucharistiae percipiendæ, vel ordinis suscipiendi, cum possit, negligit confiteri. B. Bonaventura in Quarto, in expositione literæ, quæstionem mouet de presbytero ce-*

lebraturo, & iam sacris vestibus induto, si mortalis peccati admissi recordetur, quid agere debeat. Et respondet: *Quod si tenetur celebrare, & habet idonei Sacerdotis copiam, confiteri tenetur: sin verò non habet, conteri tenetur cum proposito confitendi, & sufficit: nec peccabit, si cum verecundia accedit. Si verò non tenetur celebrare, non debet celebrare, nisi prius contritus, & confessus fuerit.* Ricardus de Mediavilla in Quarto in propria quæstione ait: *Secundo modo distinguendum est: quia aut habet copiam confessoris idonei, & tempus sufficiens ad confitendum, & loquelam liberam, aut non. Primo modo dico, quod suscipiendo hoc Sacramentum, mortaliter peccat: quia ad hoc quod homo sit dignus hoc Sacramentum suscipere, requiritur quod reconcilietur Deo, & Ecclesie: quæ reconciliatio est per confessionem, & absolutionem. Secundo modo subdistinguum est: quia aut imminet seculum personæ suæ, nisi communicet, aut populi; aut quia iam incepit Sacramenti mysterium, si Sacerdos est. Et in quolibet istorum trium casuum licitum est sibi communicare cum proposito confitendi. Si tamen non adest aliquis prædictorum trium casuum, tenetur expectare quousque habeat copiam confessoris. Petrus de Palude in Quarto: *Regulariter, inquit, tenetur homo nisi semel confiteri in anno, quoniam semel in anno, puta in Pascha communicare tenetur. In quatuor tamen causibus tenetur etiam ante. Primus est ratione Sacramenti sumendi, aut administrandi. Secundus est, ratione periculi, ut in articulo mortis. Tertius, ratione conscientie, ut si conscientia sibi dicat quod statim tenetur. Quartus, ratione dubij, ut si putet sibi infra annum non assuturam copiam confessoris, a quo possit absolui.* His Doctoribus Scholasticis adiungo duos Iuris Canonici peritos: quorum alter est Abbas in cap. De homine, tit. De celebrat. Missarum, ubi ait: *Nota singulariter hæc ultimam quæstionem, & ex illa collige, quod Sacerdos non debeat celebrare, si sciat se esse in peccato mortali, nisi prius confiteatur: nec sufficit sola contritio, vel propositum confitendi, ex quo de presenti potest confiteri; quod multi Sacerdotes male obseruant. Et per hoc**

Ricard. de Mediavilla in 4. distin. 9. q. 2.

Ve quis sit dignus Eucharistiae Sacramentum suscipere, quid ab eo requiritur.

Petrus de Palu. in 4. dist. 17.

Quibus in causis etiam ante Pascha confiteri quis debeat.

Iuris Canonici periti.

Abbas Parnorm.

Dominus Antonius de Butrio.

B. Antonius 3. p. tit. 14. c. 4. §. 3. in titio.

Idem 2. p. tit. 9. c. 9. §. 2.

Concilia.

Concil. Basilien.

1. Cor. 11.

dominus Antonius de Butrio, falsam esse opinionem eorum, qui dicunt, sufficere solam contritionem cum proposito confitendi semel in anno. Alter est beatus Antoninus tertia parte: quærens enim quis dignè sumat Eucharistiam, respondet: Bonus filius non negligit obseruare quod Apostolus ait 1. Corinth. 11. Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat: id est, examinet conscientiam, si est contritus, & confessus de omnibus peccatis, præcipue mortalibus: quia, ut ibi dicitur: Qui manducat, & bibit indignè, id est, cum non pura conscientia, sed maculata peccatis, iudicium sibi manducat, & bibit, id est, sui ad iudicium, & augmentum damnationis accipit. Idem secunda parte ita docet: Qui etiam post confessionem factam incidunt in aliquo mortali, vel etiam recordantur de aliquo mortali, quod ex obliuione dimiserunt, & multo magis si ex verecundia illud tacuerunt; si accedunt sine confessione illorum ad communionem, etiam si essent contriti, peccant mortaliter: quia requiritur non solum contritio, sed etiam reconciliatio Ecclesie per confessionem de mortalibus ad communionem.

Concilia verò vetusta etiam si nihil de hac re definierint, tamen Concilium Basileense in responsione ad quatuor articulos propositos nomine Regni Bohemorum, quæ missa est per legatos Concilij ad eos, ita habet: *Talis communio (scilicet sub vtraque specie) sine autoritate Ecclesie attentata esset illicita: cum de autoritate, & licentia sanctæ matris Ecclesie fieri, erit licita, si alia non impediunt. Diximus propterea, si alia non impediunt: quoniam, ut ait Apostolus: Qui indignè manducat, & bibit, iudicium sibi manducat, & bibit. Debet enim prius diligenter ipsam animam mundare, & ornare: mundare per Sacramentum poenitentiae, cum amaritudine, & contritione cordis peccata sua humiliter, purè, integrè, & veraciter confitendo, & satisfactionem debitam ad poenitentiam salutarem suscipiendo. Et infra: Admonet igitur, exhortatur, & præcipit sancta Synodus, ut omnes Sacerdotes exhortentur diligenter, & monent po-*

pulum, ut omne studium, & sollicitudinem adhibeant, ut omnis ad tam sacratissimum Sacramentum nisi dignè præparatus accedat, cum magna reuerentia, & deuotione: ne quod pro animæ salute suscipitur, in iudicium demnationis abundet, dū indignè suscipitur. Hæc habentur in libro, qui inscribitur Fasciculus rerum expetendarum, tractatu, de vocatione Bohemorum.

Ex quibus habemus, Synodum Basileensem in verbis Pauli de probatione sui ipsius, Sacramentalem confessionem agnouisse. In Concilio Florentino post ultimam sessionem scribitur, Græcos venisse ad Pontificem Eugenium III. qui interrogauit illos, cur Pontifices, & Sacerdotes Græci celebraturi non præmitterent confessionem, cum tamen olim moris esset confiteri, ut ex Chrysostomo attulimus. At in Concilio Tridentino hæc res abunde definita est atque declarata. Nā 13. sessione in hunc modum statuit: *Quare communicare volenti reuocandum est in memoriam eius (Pauli scilicet) præceptum: Probet seipsum homo. Ecclesiastica autem consuetudo declarat, eam probationem necessariam esse, ut nullus sibi conscius mortalis peccati, quantumuis sibi contritus videatur, absque præmissa Sacramentali confessione ad sacramentum Eucharistiam accedere debeat: quod à Christianis omnibus, etiam ab ijs Sacerdotibus, quibus ex officio incubuerit celebrare, hæc sancta Synodus perpetuo seruandum esse decreuit; modo non de sit illis copia confessoris. Quod si necessitate urgente Sacerdos absque præmissa confessione celebrauerit, quam primum confiteatur. Et infra: Et ne tantum Sacramentum indignè, atque ideo in mortem, & demnationem sumatur, statuit atque declarat ipsa Sancta Synodus, illis, quos conscientia peccati mortalis grauat, quantumcumque etiam se contritos existiment, habita copia confessoris, necessariò præmittendam esse confessionem sacramentalem. Si quis autem contrarium docere, prædicare, vel pertinaciter asserere, seu etiam publicè disputando defendere præsumperit, eo ipso excommunicatus existat. Hæc ibi, quæ verba intel-*

Concil. Florent.

Chryso. ho. 10. in Matthaum prope finem, to. 2. Concil. Trident. sess. 13. c. 7.

Can. 11.

ligo à quodam recentiore autore ita esse interpretata, vt non putet hanc articulum ad Fidem spectare, eo quod non vt in alijs Canonibus, anathema pronuntiauit, sed tantum latæ sententiæ excommunicationem in aliter docentes sancta Synodus fuerit iaculata. Sed profecto meo iudicio plurimum fallitur; nam distinctio inter excommunicationem & anathema nulla fuit apud veteres Patres, & Paulus hæreticos homines tanquam excommunicatos ab alijs præcepit vitari, dicens: *Hæreticum hominem post vnam & secundam correptionem deuita, id est, per sententiam, & censuram Ecclesiasticam da operam, vt ab alijs vitetur. Et ita Dilectus Discipulus dixit: Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non adfert, nolite recipere eum in domum, nec Aue ei dixeritis.* Hoc est, tanquam excommunicatos ne salutatione quidem communi eos dignos habetote. Adhæc, quomodo, si non spectat ad Fidem hic articulus, inter alios, qui ad Fidem spectant, recensetur? Et cur non potius sancta Synodus non fuit contenta his, quæ dixit in doctrina, sed addidit etiam Canonem? aut cur potius hoc non retulit ad Canones de reformatione, vt agnosceretur quod non esset inter hæreses talis articulus computandus, sed abusus quidam tantum? Quod verò anathematis vocabulum, quod acrius est, suppresserit sancta Synodus, & contenta fuerit excommunicationis latæ sententiæ; id propterea factum est, quia nullam hæreticorum ingulabat sententiam, vt in reliquis, sed opinionem quandam Catholici cuiusdam auctoris periculosam mitiori vocabulo condemnare voluit.

Anathema fuit: & excommunicatione nihil differre, vt quidam somniantur. Tit. 3.

2. IOAN. 1.

Obiectiones nonnullæ solvuntur.

Prima. Chryso. ho. 28. in c. 11. prio. ad Corinth. initio, tom. 4. Theophyl. ibidem.

do fuerint feria, sed quando purum te ipsum ac dignum iueneris. Respondemus, hos Patres excludere tantum alienum iudicium, id est, publicum, & quod coram hominibus fit, vt in solo externo solet fieri: Sacerdotis enim iudicium per hæc verba non debet excludi, sicut nec diuinum, quia minister Dei est; ita vt solus possit quis dici agere, quæ coram Sacerdote tantum agit. Potest & referri hæc probatio ad examinationem, qua quis apud se inquirat, an peccauerit, necne: sed comperto graui peccato, non est mens horum Patrum, vt ex alijs locis constat, quod peccator non confiteatur. Ita enim intelligendo, immineret etiam Caietano onus soluendi has auctoritates, quia non minus contra confessionem in suo casu, quam omnino in genere contra confessionem dicerent. Deinde producitur Augustinus epistola ad Ianuarium: *Dixerit aliquis, non quotidie accipiendam Eucharistiam. Queris quare? Quoniam, inquit, eligendi sunt dies, quibus purus homo, continentiusque viuit, quo ad tantum sacramentum dignius accedat. Qui enim manducauerit indignè, iudicium sibi manducat, & bibit. Alius contra, imò, inquit, si tanta est plaga peccati, atque impetus morbi, vt medicamenta talia differenda sint, auctoritate antistitis debet quisque ab altario remoueri ad agendam penitentiam, & eadem auctoritate reconciliari. Hoc est enim indignè accipere, si eo tempore accipiat, quo debet agere penitentiam, non vt arbitrio suo cum libet, vel auferat se communioni, vel reddat. Caterum si peccata tanta non sunt, vt excommunicandus quisquam homo iudicetur, non se debet à quotidiana medicina Domini corporis separare. Rectius inter eos fortasse quisquam dirimit litem, qui monet vt præcipue in Christi pace permaneant. Faciat autem vnusquisque quod secundum fidem suam pie credit esse faciendum. Neuter enim eorum exhonorat corpus, & sanguinem Domini, si saluberrimum sacramentum certatim honorare contendunt. Neque enim litigauerunt inter se, aut quisquam eorum se alteri præposuit, Zachæus, & ille Centurio, cum*

Caietanus.

II. obiecto. Aug. epist. 118. ca. 30. tom. 2. De consec. dist. 2. cap. quotidie. Quart. sent. dist. 12. c. vlti. 1. Cor. 1. De conse.

dist. 2. cap. Quotidie.

Luc. 19. Matth. 8.

alter

alter eorum gaudens in domum suam suscepit Dominum: alter dicit: Non sum dignus vt intres sub tectum meum: Ambo Salvatore honorificantes diuerso, & quasi contrariò modo, ambo peccantes miseri, ambo misericordiam consecuti. Hucusque Augustinus. Ex cuius verbis elici videtur, proposita questione, an quis debeat ante communionem confiteri, necne, non ausum fuisse illam decidere; quam tamen, si res esset tam perspicua, ac asseritur, omnino decidisset. Respondemus, mirum esse, quod dicunt Augustinum hæc questionem tractasse, seu ad illam respondisse, cum manifestè constet; controuersiam, & questionem non fuisse nisi de frequentanda communionem, circa quam aliqui dicebant frequentandam non esse, sed delictos dies, quibus homo purius, continentiusque viuit: alij verò dicebant, tunc raro esse communicandum, & non nisi de licentia Sacerdotis, quando quis ea delicta admiserit, quæ excommunicationem mereantur, & ob quæ excommunicetur: ita enim ab altario remotus indignè acciperet, si suo arbitrio accederet, & non potius auctoritate Sacerdotis. Quando verò quis non ea peccata commisit, ob quæ excommunicatione dignus existat, aiebant illi frequentandam Eucharistiam; sed non negabant præmittendam confessionem, etiam illorum peccatorum lethaliū. Et hæc quantum spectat ad opinantes. Quod ad Augustinum verò attinet, nullam de confessione præmittenda mentionem fecit, quia nec de illa quæstio erat, sed tantum dirimit litem de communionem frequentanda, vel rarius percipienda, & illud relinquit cu-

Solutio.

Scopus Augustini in præcitata epistola ad Ianuarium.

iusque conscientie distanti imitari vel Zachæum, vel Centurionem. Postremo Ricardus in quarto, qui asserit licere contrito suscipere communionem sine confessione, modò expectet, vt deuotius, & securius confiteatur: cuius sententiã ajunt sequi Hadrianum in quarto, & Petrum de Palude: Respondemus, Ricardum ferè extracatum, de quo est quæstio nostra, loqui, vbi est copia idonei confessoris: & ille, quem iste dicit posse omitti, non videtur talis. Nam quod dicit securius, & deuotius cum alio fieri confessionem, videtur quod cum oblato Sacerdote securè non fiat. Potest etiam dici, in hoc illum excessisse, nec tantam eius esse auctoritatem, vt alijs opponi valeat. Petrus verò & Adrianus non approbant eius sententiã, sed eam potius recitant non probantes, vel reprobantes. Hæc à me pressius, & solidius edifferta sunt, quo Sacerdotibus, qui periculosam sententiã libenter amplectebantur, opitularer, & dignitatem, ac reuerentiam tanti Sacramenti vindicarem, denique vt lectores commonefacerem, ne propter vnus Caietani opinionem, aut propter eius auctoritatem à Catholicæ Ecclesiæ sententiã perniciose declinent, sed omnes potius diligentem operam nauemus, vt Ecclesiæ sensum moribus ipsis præstemus, & cultum, ac reuerentiam afferamus debitam sacrosancto Eucharistiæ Sacramento ad salutem nostram instituto à Domino nostro Iesu Christo, cui cum Patre, & Spiritu sancto sit laus, honor, & imperium sempiternum, Amen.

Ricar. in 4. dist. 17. III. obiecto

Adrian' in 4. Petrus de Paulu.

Alter a solutio.

TRACTATUS XL.

In quo de digna, & fructuosa ad Eucharistiã percipiendam præparatione agitur.

Ad perfectũ virtutis officium quid requiratur.

Deut. 16.

Quid mensę panum Propositionis ad Aquilonem, quid verò candelabri septę lucernis illuminari ad Meridię collatio præsignavit.

Exo. 26.

Gen. 3.

Varię formulę præparationis ad sacra cõmunionę satis idoneę.

Luc. 1.

Quoniam ad perfectum virtutis officium non satis est iustum quippiam, aut forte operari, nisi etiam iuste, & fortiter opereris, ut Philosophi, qui de moribus formãdis scripserunt, nos docent: unde & Dominus in lege ait: *Iuste quod iustum est, persequeris*: ita ad rem sanctam percipiendam, qualis est Eucharistia, opus est modum aliquem, & rationem ex nobis adferre, quo tanti cibi esum salutarẽ nobis efficiamus. Nam & Apostolus quemque, sine sui probatione, ac discussione, ad hanc mensam accedere noluit. Cũ igitur præcedenti tractatu modum ab hereticis præscriptum labefactauerimus & ea, quæ à quibusdam Catholicis nõ satis solidè, aut Catholicè dicta fuerat, reprobauerimus: illud nobis relinquatur, ut veram, dignam, ac salubrem viã muniamus, qua fructum per hoc Sacramentum dari à Domino institutum adipisci valeamus. Non enim sine causa in Sancto ante Sanctum sanctorũ posito erat ad Aquilonem mensa panes Propositionis continens; ad Meridiem autem erat candelabrum septem lucernis illuminatum, nisi ut nos illuminatos redderet de Eucharistia cũ fructu suscipienda, & cautius ac sanctius quã fecerunt primi parentes in pomo vetero edendo. At verò cum varij sint hominũ gustus, diuersaq; palata, & acerbis, & austeris hi, alij verò dulcibus ac suauibus delectentur, propterea varios modos in mediũ proferemus, ut quisque pro suo arbitrio, & gustu quẽ magis probauerit, seligere, & ad praxim conferre valeat.

Debemus igitur in hac præparatione præstada, aut Virginẽ matrẽ, quæ verbis Gabrielis Archãgeli excitata, ad in-

carnerà Filij Dei mysteriũ seipsã disposuit, ut boni filij imitari, aut Apostolos illos duos, qui missi sũt ad præparandũ Pascha Dño Jerosolymã, aut sanctos illos, & beatos viros, qui Dñm in sepulchro mortuũ cõdiderũt; aut hostiã ipsam, quæ Dño offertur, proprietates que eius exprimere, aut deniq; eũ, qui ad conuiuũ splendidum ante multos dies inuitatus est, & ad illud præparatus accedit, imitatione complecti. In primis itaq; in Virgine sacrosancta fidem viuã, quam ad illud ineffabile Sacramentum attulit, consecemur: quæ prius Verbum æternum fide in mēte, quã ventre, quando Verbũ caro factum est, concepit. Ita enim ad illã dixit Elizabetha: *Beata qua credidisti, quoniam perficientur ea, qua dicta sunt tibi à Dño*: beatam igitur illam fides reddidit, quam confestim subsequutũ est mysterium illud sacrosanctum, & incomprehensũ. Nos igitur in visceribus cordis suscepturi Dñm in Eucharistia contentum, fidẽ puram, & ardentẽ adferamus, qua de tanto Sacramento eiusq; fructu participando erudiamur, & hæsitaciones omnes, scrupulosq; abijciamus, cibũq; hũc, qui Filiũ Dei, & hominẽ, eiusq; passionis, & mortis merita omnia complectitur, ab alijs cibis, qui nutriendo corpori in vètrẽ vadũt, & in secessũ emittũtur, discernamus, distinguamusq;. Nã hæc fides reuerentiã parit, & cultũ, passionem ruminat, gratiarum actionem gignit, & omne bonum ad se trahit. Debet etiam fides Ecclesiam Catholicam dispensantem Eucharistiã, siue sub vna, siue sub duabus speciebus venerari, eiusque præceptis, & institutis acquiescere nihil hæsitando rectẽ faciat, necne, dum sub vna tantũ specie porrigit. Nam

Infra 22.

Ioan. 16.

Prima ab exẽplo B. Virginis.

Ioan. 1.

Luc. 1.

matris

II. conditio eius præparationis.

Luc. 1.

Eucharistiã solus vere, & apte quis manducet.

Gratiam Dei habenti quid opus Sacramento.

III. conditio.

Luc. 1.

matris pietissimẽ non est filios suos villo salutis emolumento defraudare, aut illorũ bonis inuidere.

Deinde attulit B. Virgo, & gratiam, de qua dixit Angelus, *Aue gratia plena, Dominus tecum*. Nam ut ille, qui ad mensam Regis inuitatur, debet sibi prius gratiam Regis conciliare, ut dignè conuiuio eius assistere valeat; ita nos, quos non ignoramus inuitatos esse ad has epulas, gratiam primũ in nobis habere debemus, probãdo nos ipsos, & ex odio peccati, & ex desiderio vnionis nostræ cum Deo, & ex confessione puro ex corde facta, & Sacerdotis absolutione, an in Dei gratia simus. Ut enim cibos mortuus non edit, sed viuens; ita hunc panem vitæ nemo, nisi qui Deo per gratiam viuunt, aptus est edere: atque ut Mariæ Angelus dixit: *Dominus tecum*, propter insignem, & eminentem gratiam, qua fuerat à Deo ornata; ita dicetur & nobis, Dominus vobiscum, si gratiam, aut ardens eius desiderium attulerimus. Quod si dicas, Si gratiam habes, cur ad Sacramentum participandum accedis? Respondebo, & pariter obijciam, Si viuus, quorsum edis? inquires; Ne vitam amittam: eadem ratione & ego subiungam, Pane vitæ pascor, ne gratiam quæ in me est, perdam: nam ita etiam lucernæ oleum infundis, ne propter olei defectum extinguatur. Deinde non tantũ ne gratiã iacturam faciam, ad hunc cibum accedo, sed ut etiam gratiam corroborare, & perficere valeam.

Tertiõ attulit B. Virgo insignẽ prudentiam: nam cũ cautè Angelum interrogasset: *Quomodò fiet istud, quoniã virum non cognosco?* meruit illud verbum audire: *Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi*. Similem nos adferre debemus prudentiam, ut cũ sensus, & ratio humana scrupulum aliquem ingerant, & dicant, Quomodò fiet istud, ut tantus Christus sub tam parua hostia delitescat? aut qua ratione mundi conditor in vile peccatoris nostri tuguriolum subintrare velit? Prudentia tũc dicat, ad Spiritum sanctum, & virtutẽ Altissimi, cui nihil est impossibile, & qui

nos ardentissimo amore prosequitur, spectandam esse. Si enim non ederes nisi ea quẽ intellectu tantũ cognoscuntur, ac quomodò fiat cõdita, & qua ratione nos alere possent, apprehendere valeres, pauca sanè, aut prorsus nihil ederes: & si medicinã à Medico porrectam suscipere non detrectas, etsi igitur nores radicũ, herbarumve, ex quibus est confecta, virtutem; propter vnus Medici dantis auctoritatem, licet aliã amaritiẽ sua acerbã sit, & permolesta, tamen pharmpopolæ pretium sit numerandam: cur nos potius panem vitæ, quem Dominus tantis suis expensis confecit, omniq; repletum dulcedine, & gratis dispensat nobis, sumere dedignemur? An fortassis Medici auctoritas cum illa Dei conferenda est? an maiori ille potest, quã Deus amore nos prosequi? Non puto.

Quartõ inuit B. Virgini excelsa quædam, & planè heroica humilitas, qua seipsam coram Deo, atq; adeo in oculis suis deiecit, & quo plus se humiliavit, eò se apud Deum magis dignã, & commendabilem reddidit; dixit enim: *Ecce ancilla Domini*: ita sanè qui ad hanc mensam inuitati sunt, humilia debent de se ipsis sentire, & quæ sentiunt, ore testari, atque cum Centurio ne dicere: *Domine non sum dignus, ut intres sub tectum meum*. Addidit Centurio: *Propter quod & me ipsum non sum dignum arbitratus, ut venirem ad te*. Ex quibus colligimus, & indignum se putasse, qui veniret ad Christum, & ad quem Christus veniret. Sed quod amplius, & magnificentius est, nempe Regem venire ad seruos, voluit Christus in Eucharistia obseruare: & quod verbo suo facere poterat, & imperio, ut maiori nos charitate sibi deuinciret, decreuit per se ipsũ præstare. Sicut enim sine Incarnatione simpliciter, & vbi semel fuit incarnatus, poterat sine morte violenta mundum seruare, & in cœlum euehere: tamen quo plus nos ad se traheret, dignatus est incarnari, & mori: ita profectò poterat alere animos nostros sine præsentia sua in Sacramento; tamen quo plus nos ad se alliceret, voluit fieri cibis, & alimonia animarum nostra-

Qualis ad Eucharistiã requiratur fides.

Ioan. 6.

III. conditio.

Luc. 1.

Matth. 8.

Luc. 7.

Duplex humilitas Cornelij Centurionis.

rum: & hoc est, quod illis verbis protestamur: Domine non sum dignus ut intres sub tectum meum: sed tantum dic verbo, & sanabitur anima mea. Vt igitur arboris rami quo plus fructibus abundat, eo deprimuntur magis, & versus terram tendunt, & ubi fructibus spoliantur, eo plus eriguntur, & in altum consurgunt: ita animus Dei donis destitutus superbit magis, efferturque; inaniter, qui vero diuinis muneribus repletus est, deijcitur atque demittitur, vel ex eo quod ante oculos habet à Christo humiliato, & in formam ferui exinanito insigne humilitatis argumentum.

Quinto contemplantur in Virgine heroicam quãdam magnanimitatem, quam verbo suo testata est, cum dixit. *Fiat mihi secundum Verbum tuum*, hæc autem humilitati eius prædicta non aduersatur: sed ut verum vero, ita virtus virtuti non repugnat, quin potius & humilitatem, & magnanimitatem pusillanimitati quam vocant, opponi afferimus. Debemus enim alta sentire, ac posse in Domino, secundum illud: *Omnia possum in eo, qui me confortat*. Et ut incarnationis honorem propter humilitatem, & tenuitatem nostram respicere non debemus, permitiendo nos honore affici à Deo, quem admodum ille pro sua bonitate honorificare nos voluit: eadem prorsus ratione Sacramenti honorem, quo omnes bene edentes excellenter honestare voluit, efficiendo, ut Deus ipse in nobis, & nos in Deo maneamus, tali ac tanta dignando nos mensa, ex qua ad cœlestem nos peruenturos certissime nobis polliceri possimus. Quam obrem debemus excelsum gerere animum, & omnia terrena, mundana, & carnalia præ hoc cibo quasi siliquas porcorum contemnere. Tandem postquam Christus in utero Virginis opera Spiritus sancti fuit incarnatus, confestim Maria in montana cum festinatione conscendit, inque domum Zacharię ingressa, Elisabetham salutauit, & Præcursores sanctificauit, domumque rotam suam illustrauit, & laudificauit presentiam: atque in hunc modum qui bene communicauit, hospitioque pectoris sui sua

uiter Filium Dei excepit, mox debet in præcursos montes contemplationis, precationis, & gratiarum actionis ascendere, confiterique Dominum, & cum optimis quibusque, & sanctis Dei seruis conuersari. Quod si Deus tantum festinauit ut animæ tuæ subueniret: debet tu quoque tanto exemplo permotus ad succurrendum proximo festinare, & quantum in te est, totam domum sanctificare, & presentia tua consolari, sensus corrigere, frænare linguam, vitiorum omnium reprimere licentiam, & ad omnium virtutum officia amplectenda cohortari.

Secundo loco in præparatione ad Eucharistiã imitari debemus Apolos, qui in cœna corpori Christi communicarunt: ij igitur ante communionem postularunt: *Vbi vis paremus tibi comedere Pascha?* Quo verbo docemur communionem merito anteire debere orationem præparatoriam, ac dicere, Domine, doce me præparare tibi domum conscientię meę, & illam sordibus vitiorum expurgare, virtutumque officijs quasi aulocis quibusdam exornare. Doce quomodo ostium cordis mei tibi pulsati aperiam, ut cenes mecum, & manduces Pascha, id est, nostra corda hac ratione tibi præparata. Nam proculdubio ubi nos cum fructu edimus Christum, eo nos magis ab illo māducamur: nam ut stomachus viuus edere solet cibum mortuum, ut illo sustineri valeat, ita cum hic cibus viuus sit, & verè panis vitæ, qui de cœlo descendit, animi verò stomachus præ illo mortuus dici possit; propterea dum dignè communicamus, magis edimur, quam edimus. Nam agnus iste postquam semel manducatus est, integer, & nobis, & alijs perseverat, quod de integro edi possit, alioqui inter hunc & alios cibos nullum esset delictum.

Secundo, euntibus illis Ierosolymã, occurrit homo amphoram aquæ portans. Hic est Spiritus sanctus missus à Deo, & qui adest omnibus bene precantibus: *Os meum*, inquit Propheta, *aperui, & attraxi spiritum*. Diciturque homo Spiritus sanctus, ob suam singularem bonitatem, & humanitatem:

II. præparatio ab imitatione Apostolorum.

Matth. 26.

Quando nos Christus māducet.

Ioan. 6.

Andræ Apostoli verbade pane vitæ.

II. conditio, Luc. 22.

Quis sit homo ille amphoram aquæ portans, quid rursus amphora, de quibus meminerunt Euangelistæ. Psal. 118.

portat-

portatque aquæ lagenam, hoc est virtutem contritionis mensuratã à Deo, cuius beneficio glacies pectoris nostri resoluitur, & fluunt aquæ lacrymarum ad animam abluendam: post peccatum enim, antequam edamus, sudare, & suspirare oportet, secundum illud, *In sudore vultus tui vesceris pane tuo, &, Antequam comedam, suspiro*. Ideo lacrymæ panes dicuntur apud Dauidem, quia eum præstant: est enim purus cibus mundo palato tantum edendus, ut gustus eius percipi possit. Hoc est enim quod Paulus ait: *Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat*; id est, iudicet, & discutiat, inque iudicij examen adueniat: Intellectus, iudicis munere fungatur; Voluntas, sit reus; Memoria, notarij vices expleat; Conscientia, accusatoris; Timor, carnificis: aduocentur in primis testes idonei, & omni acceptione maiores, ut superbia, auaritia, luxuria, iracundia, & similes animi morbi, exigaturque à singulis eorum testimonium. Et primò superbia consulatur, nunquid quicquam habeat commune cum voluntate: & mox conscientia respondebit exaggerando voluntatis superbos & elatos motus, ipsique testes verissimam esse dicent accusationem, imò superbia agnoscet se voluntatis proximam, illique arctissimo consanguinitatis vinculo coniunctam: testabiturque illam iactantia, ambitione, hypocrisis, & cæteris superbię partibus inquinatam. Auaritia verò, furta, periuria, stipendia mercenariorum retenta, & contractus vsurarios proferet. Luxuria prodet eius turpes cogitatus, immunda desideria, obscenos, & execrabiles actus. Denique arctissimū amicitia, & sanguinis vinculum cum voluntate illa iniisse. Nec est quod quisquam obijciat, si hæc vitia cum voluntate cognationum contraxerunt, non possunt igitur iure testimonium perhibere. Facilis, & in promptu est responsio. Dicent enim, testimonium cognatorum, quando in fauorem est rei, inualidum esse, & infirmum; at si contra cognatos feratur, validissimum est, ac solidum. Hæc est ratio seipsum probandi, aquaque illa amphoræ seipsum lauandi, & per ti-

morem, qui carnificem agit, dānationem, & supplicium sibi inferendi: ut ita à seipsa rea voluntas damnata, digna fiat, quæ à Deo absoluator, atque eius munere iustificetur.

Tertiò ostenditur cœnaculum ministris Petro, & Ioanni, ut ait Lucas, in quo significatur præmittenda confessio, quam nos facere debemus eundo ad Sacerdotem, qui sit Petrus, id est, fortis, & habens absoluendi potestatem, ut ille: rursus qui sit Ioannes: id est, qui gratiam, & scientiam possideat. Nam per contritionem potio accipitur, humoresque inficientes palatum permouentur; per confessionem verò euomuntur ac penitus expelluntur. His ergò ostendendum est cœnaculum grande conscientia, ut ab illis exploratum quale fuerit, possint iudicium ferre, an talis conscientia idonea sit, quæ ad mensam Domini accedat. Grande autem cœnaculum sit conscientia, postquam abiecit peccata, & amorem temporalium bonorum, quæ angusta sunt, atque exigua, exiit. Fit etiã grande ex desiderio faciendi Dei voluntatem, & sit salutis propria, & ad cibum hunc Eucharistiæ, non ex contentione aliqua, aut secta, sed ex obedientia, & charitate accedendo. Denique magna est conscientia, quæ dicere potest: *Quid enim mihi est in cælo? & à te quid volui super terram? Defecit caro mea, & cor meum: Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum*. Et rursus: *Quia ecce, qui elongant se à te, peribunt: proiecisti omnes qui fornicantur, abs te. Mihi autem adhærere Deo bonum est, & ponere in Dño Deo spem meam*. Quarto debet esse cœnaculum stratum, id est, virtutum tapetibus ornatum, quæ ex pacto Dei partim, & ex exercitio passionis Christi ruminandæ hinc dantur. Maximeque opus est fide, quam malè habuit Eua de ligni vetiti pomo; ideò ad eam Christus in cœna hortatus est. Debet adesse spes firma obtinendæ gloriæ à Deo, qui talem arthã nobis præparauit. Debet adesse dilectio, ut tanquam calore quodam spirituali tantum cibum possimus conficere. Debet & adesse humilitas, ut inuitati ad conuiuium sedeamus in vltimo loco, quò

Tertia conditio.

Luc. 22. Ostensio cœnaculi Petro & Ioanni, de qua Lucas, quid sibi velit. Petrus, & Ioannes quid sonent.

Quod sit illud cœnaculum grande stratum.

Psal. 72.

Ibidem.

Quarta conditio.

Luc. 14.

nobis

Quales nos esse conueniat Eucharistiam percipere.

V. conditio.

Luc. 11.

Philip. 4.

Quales omnes cibi merito videri debeant præ Eucharistia. VI. vltimaque conditio. Luc. 1.

nobis dicatur, Amice, ascende superius. Debet & comes esse patientia, quæ ex ruminata Christi passione, ad quam commemoranda instituta est hæc mensa, in nobis concipitur, ac fouetur. Denique reliquis virtutum chorus hanc tanquam pedissequæ, & ancillæ comitari debent, vt ita cœnaculum conscientie nostræ honorificè valeat Dominum suscipere, cum eo Pascha suam celebrando. Postremò peracta communione oportet cum Apostolis hymnum dicere, atque de tanto beneficio accepto gratias agere, suauique cum hospite suscepto miscere colloquia. Et vt illi hymno dicto exierunt in montē Oliuarum; ita nos hoc cibo corroborati, ad crucem, id est, labores pergere debemus, vt ambulamus in fortitudine cibi illius quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, hoc est, per totum vitæ nostræ tempus, vsque ad montem Dei Herib.

Tertio loco imitandi nobis sunt Nicodemus, & Ioseph Arimathensis, qui Domini corpus honorificè sepelierunt. Nā primū Ioseph audacter introiuit ad Pilatum, & petijt corpus Iesu: ita nos magna de Domini bonitate confidentia concepta, ad Sacerdotem, cuius est Eucharistiam conficere, ac dispensare, debemus accedere, vt tāto dono afficiamur. Ac vt ingens donum fuit, Pilatū Iosepho tradere corpus Iesu mortuum: quanto magis accipere corpus Christi viuum, & immortale, singularis, ac planè diuini beneficij loco est habendum? Deinde sepulchrum nouum fuit; vt intelligas, corruptū, & corpus ab omni spurcitia peccati renouandum, magna que castitate exornandum. Indignum nāque est, vt carnem virginæ, ac purissimam in corpore, aut corde stabulo ipso augei sordidore reponere. Infelix illud os, quod post oscula lasciuia, & obscœna suscipere Christum non veretur. Lingua ter misera, quæ post turpia, & otiosa verba contingere vult Christi corpus. Oculi miserissimi, qui post vanos, & lasciuos aspectus, iudicem, & iustitiæ Solem splendidissimum intueri volūt; nisi prius per confessionē

omnia ista membra purificentur, ne fiant arma iniquitatis ac peccati. Tertio, repositum est Christi corpus in sepulchro cum sindone munda; quod erudiamur de puritate conscientie ab omni forde peccati adferenda, vt simus sancti corpore, & spiritu, & sit mens sana in corpore sano. Quarto, adhibita sunt vnguenta aromatica myrrhæ, & aloës, quæ nobis precationem, & animæ in seipsam recollectionem representant, secundum illud: *Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo.* Debētque adesse quasi centum libræ myrrhæ, & aloës, id est, perfecta ab omni putredine peccati in corruptio, & firma voluntas vitandorum delictorum in futurum. Quinto, debet esse sepulchrū clausum, vt intelligas, cor ipsū apertum non præstandum vanitatibus, aut occasionibus peccati, ne demones Christū ex corde furēt; sicut milites dixerunt, ipsis dormientibus sublatum esse Christi corpus de monumento. Qui enim dormit, & vigilanter non custodit Christum, citò illum amittit, & filius mortis afficitur. In veteri etiam Testamento vas quodcūque sine operculo reprobatur à sacrificio: in quem modum animus, qui non habet diligētis custodiæ operculum supra se, & sensus suos, reprobus est. Hęc igitur si præstiteris, suauius multo sepelietur Christus, quàm olim in monumento à sanctis illis viris fuit conditus.

Quarto loco, concisum, & compendiosum communicandi modum ipsa hostia, quæ adoranda offertur, nobis exhibet. Est enim illa ex frumento cōfecta, atque ex pluribus granis coacta sine vlllo fermento, decoquiturque igni, & interiori parte depicta, denique rotunda, ac circularis figuræ. Primo igitur oportet esse frumentum, quod est præstantissimum tritici granum: in quo instruimur, eum, qui Christianus non est, non posse dignè communicare, quia hic cibus tantum filiorum est: quare merito ab eo edendo excommunicatus, hæreticus, suspensus ac interdictus excluditur. Vt autem simus frumentum, opus est, nos ex illo grano frumenti, quod cadens in terram,

Tertia conditio.

Luc. 23.

Matth. 27.

Sepulchrū nouū in quo repositū est Domini corpus cum sindone munda, mysteriū.

Quarta conditio.

Ioan. 19.

Myrrha, & aloës quid denotent.

Psal. 40.

Ioan. 19.

Quinta conditio.

Matth. 27.

Amittat citò quis Christum.

Num. 19.

Quarta preparatio ab hostia benedicta.

Prima conditio.

Primum documentum.

Ioan. 12.

Quinta conditio.

Matth. 26.

3. Reg. 19.

Tertia preparatio.

Marc. 15.

Secunda conditio.

Luc. 23.

Rom. 6.

Secunda conditio. 2

Tertia conditio.

1. Cor. 5.

Exod. 13.

Non solum peccatū fugiendū est, sed etiā quæ cumque peccati speciem habent.

Quarta conditio.

Luc. 12.

Quinta conditio.

Quid hostia ex altera tantū parte depicta significet.

Sexta conditio.

Forma hostiæ rotunda quid denotet.

Postrema preparatio ad Eucharistiam.

Prima conditio.

mortuum fuit, ac proinde multū fructum attulit, & tanquam in spica ab eo producta per baptismum renasci. Deinde vt hostia ex plurib⁹ granis coalescit, ita nos, qui ad hunc cibum accedimus, charitate cum reliquis fratribus coniungi debemus, alioqui nō ad salutem, sed ad exitium percipimus. Tertio, carere debet fermento, vt & nos sine fermento malitiæ, & nequitie, vt ait Paulus, epulemur. Nec tantum debebat panis fermentatus, si quis esset, non edi, sed etiam extra domū abijci. Quia non solum peccatum est fugiendum, verum etiam quæcumque peccati speciem habent, & anam te, vel aliū offendendi præbere possunt. Quarto, hostia vt coalescat, aqua, & igni indiget: quod videlicet intelligamus nos debere adferre ad hanc mensam lacrymas deuotionis, aut saltem commiserationis ad propriam animam, & ignem amoris, quæ venit Iesus mittere in terram, quo holocaustū, quod Deo offerimus, pingue & in odorem suauitatis Deo fiat. Quinto, hostia anteriorem partem depictam habet, quæ vt plurimum signo Crucis Christi insignita est; posteriorem partem nudā habet: in quo erudimur geminæ in Christo naturæ, quarum altera morti, & Cruci exposita fuit, & sub aspectū nostrum venire potest, altera vero, hoc est, diuina, nobis prorsus est ignota, & incomperita, fide tamen compertissima, & explorata: quæ etiam si sub aspectum non cadat nostrum, veneranda tamen, & omni cultu est adoranda. Postremò circularis est, & rotundæ figuræ hostia: quoniam qui sub illa cōtinetur, Deus est, principio, & fine carens, illeque debet esse principium, & finis tuæ communionis, vt ab ipso incipiēs, in ipsum regrediaris, & sic pulchrū circulum facias. Atq; hic est modus, quem quisque ex hostia, quæ oculis cernit, facillè apprehendere, & meminisse valebit.

Vltimo loco imitandi sunt nobis in hac præparatione, quæ præstare conrendimus, illi, qui inuitati ad aliquod lautum conuiuium, quædam de more præmittere solent. Nam in primis lauant manus, deinde ordine suo sedēt,

postea spectant fercula proposita, ex quo appetitus edendi conūrgit, tum edunt, postremò à prandio non nihil ab ambulatione, vel labore quiescunt. Quis est, qui hæc aut ignorare valeat, aut præstare recuset, cum & cognitu, & factu sunt facilia? In eo igitur quod primum manus lauant, nos monet de sordibus conscientie per contritionē, & confessionem abluendis: hinc Sacerdotes vel extremas partes digitorum lauant in sacrificio peragendo: quo intelligamus, etiam à minimis quibusque, & leuioribus delictis purificandum esse eum, qui ad percipiendā Eucharistiam accedit; & quia fructus communionis est peccatorum remissio venialium, ad quod significandum, lotionum pedum Dominus præmisit: nam lethale crimen, si sit ignotum, per accidens Eucharistia condonat: quemadmodum Ionathæ mel manducatū aperuit eius oculos, vt agnosceret se in ignotum sibi præceptum Regis Saulis patris sui deliquisse. Secundo sedē dum est per humilitatis virtutem, & quantum in nobis est situm, in vltimo loco conuiuij: quod facillè à nobis impetrabimus, si nos ipsos, quàm viles, & contempti simus, agnoscamus, & quæ se Christus in hoc Sacramento deiecerit, consideremus. Tertio inspiciendus est cibus: vt quemodmodum lignum vetitum concupiscentiam excitauit primorum Parentum in ruinam; ita lignum hoc vitæ præceptum voluntatem nostram ad edendum incendat ad salutem. Quod si fortè quis eo viso, nondum desiderio eius afficitur; poterit eos imitari, qui cum appetitione ciborum destituatur, aut huc illucque deambulant, aut falsamenta cibis adhibent, vt faciunt infirmi; aut cum alijs, qui vehementi edendi cupiditate tenentur, conuiuantur, vt illorum exemplo ad edendum & ipsi excitentur; nā hunc morē seruare solent Principes. Ita nobis faciendū est: aut enim in montes Caluarie, Cluetti, Thabor, & Sion deambulare debemus, vt ex illorum mysteriorum, quæ in illis montibus peracta sunt, contemplatione, famēs nostra spiritalis acuat; aut condimenta orationum adhibenda, quod

Quid quod Sacerdotes sacrificari, extrema digitorū lauant.

Ioan. 13. Eucharistia quatenus remittat mortiferum peccatum.

1. Reg. 14. Elus rei figura in Ionatha.

Secunda conditio.

Luc. 14.

Tertia conditio.

Prou. 23.

Gen. 3.

Ioan. 6.

Matth. 25.

Prover. 23

Aug. 10. 9.

Heb. 10.

Quarta con-
ditio.

Eucharistia
quando gra-
tiam colert.

Caietanus.

Ioan. Maio-
ris in. 4.

Caietani, &
Matoris re-
fellitur opi-
nio dicentiu
Eucharistia
radu in ma-
ducante ope-
rari, quadiu
species in sto-
macho eiles
permanent.

paullatim de uotione incalescat homo, & suauius quod percipit, degustet: quæ cum Sacerdotes carent, similes sunt Virginibus fatuis, quæ tarde oleum quærebant. Denique cum bonis, ac de uotis uiris, qui frequenter, & cum magna animi alacritate communicant, versari debemus, ut nos, qui tanquam carbonem mortui fumus, illorum exemplo, & calore accedamur. De inspiciendo autem cibo pulchrè dixit Salomò: *Cum sederis ut comedas cum Principe, diligenter attende quæ apposta sunt ante faciem tuam:* quæ uerba Augustinus tracta. 47. & 48. de Eucharistia interpretatur: at hic commensales sumus, ac sodales Christi Principis nos suo conuiuio dignantis. Vide igitur diligenter, & quid tibi detur, nempe Filius Dei sub specie panis contentus; & quanta charitate detur, ut tantæ charitatis amore respondeas tuo: & quantasapientia conditus hic cibus administratur, quod & horrorem caueas & fidem, quæ est substantia non apparentium, non amittas, sed alas potius, & foueas: ut ea ratione intelligas quantum te debeas præparare, ut cibus gratus fias Christo, qui se tibi tanto artis magisterio in tuum se usum præparauit. Perpende etiam, in quem finem tibi tantus cibus donetur, ut des operam fructu sperato non fraudari. Quarto eadem est, non tam corporis, quam animi dentibus, & magna cum suauitate complectendus Dei Filius, qui in viscera nostra ingredi dignatur, ut tu in illius viscera te totum securè effundas.

Non est autem ignorandum, Sacramentum non conferre gratiam quando conficitur; sed quando sumitur, & manducatur: nec quando est in ore, & nondum traiecit, neque toto tempore; quo species in stomacho eiles permanent, ut Caietanus in tertia parte B. Thomæ, & Ioannes Maioris in Quarto sententiarum asseruerunt: quod uerum esse non uidetur. Nam vel intelligunt, quod Sacramentalis gratia in instanti producit, & consequenter non est opus, ut toto illo tempore, quo est in stomacho, continenter gratiam auget: quia ex eo sequeretur, auctiorem

gratiam percipi ex hostia grandiori, vel ab eis, qui ob stomachi imbellicitate tardius digerunt, quia prolixius esset tempus impertiendi gratiam: vel intelligunt quod cuique Sacramento non nisi certus respondeat gratiæ gradus, quo percepto nihil amplius uirtute Sacramenti datur: ac proinde fatentur, quod si quis dum Sacramentum degunt, obicem peccati lethalis ponat, cuius illico, antequam species digerantur, poeniteat, illud aiunt remitti: si, inquam, fatentur gratiam Sacramentalis, quam propter obicem prius non receperat, postea recipi, maximum hoc uideatur esse absurdum. Durum enim est in primis, ut perceptio, quæ culpa lethalis fuit, eius tamen uirtute gratiam uitalem accipiat. Deinde cuique Sacramento assignandum est temporis punctum, quo suum sortitur effectum: hoc autem tempus, illud est momentum, quo illius perficitur applicatio: illorum uero sententia nullum tempus, vel latum tempus assignat. Tertio Sacramentum hoc gratiam confert per comestionem, & potionem: illo igitur completo momento quo perficitur masticatio, vel potio, gratia confertur, sicut in Baptismo post prolationem uerborum: ex quo sequitur, quod dum Eucharistia adhuc in ore versatur, etiam si sit sumpta animo deglutienti, effectum tamen gratiæ non præstat: nam si expueretur, falsum esset gratiam contulisse: & comedere, non tantum est manducare: ergo ubi deglutitum est, adest momentum illud collationis gratiæ, si non ponitur culpæ obex: quæ si forte ponat, non obtinebit gratiam, etiam si antea, vel postea fuerit bene affectus: quia ex tali bona dispositione poterit ex uirtute operis operantis: non autem ex uirtute Sacramenti gratiam Dei promereri. Quarto specierum Sacramenti digestio, quæ fit in stomacho, nec est sumptio, nec usus Sacramenti, nec actus eo tempore spontaneus, sed merè naturalis: nec uirtute illius putandum est ullam gratiam conferri, cum ob naturalia, ne claude, nec uituperatione digni sumus. Ideo quod allegat Caietanus ex Euangelio, ubi Dominus

Secundum ar-
gumentum.

Tertium.

Concedere,
quid proprie
Quartum ar-
gumentum.

Quartum ar-
gumentum.

Caietanus.

ait:

Ioan. 9.
Quid signifi-
cet: Quadiu
sum in mun-
do, lux sum
mundi.
Quintum.

Cibus qui
profit man-
ducanti.

Quinta con-
ditio, & uel
ma ea conti-
net, quæ post
communio-
nem agenda
sunt.

Omnes Chri-
sti hospites
quot & qua-
tis eius bene-
ficijs & do-
nis repleten-
tur.

Luc. 1.
Infra. 2.

Nahum. 1.
& Heb. 3.
Ibidem.

Matth. 2.

ait: *Quadiu sum in mundo, lux sum mundi;* intelligendum est de luce doctrinæ ac uitæ, non de existentiâ Christi in stomacho, nisi tantum ex opere operatè, ut diximus. Deinde etsi cibus, & potus, quadiu est in stomacho, adiuuentum adferat: non tamen propterea sequitur quod cum hoc Sacramentum per modum cibi & potus assumatur, dum est in stomacho, spiritualiter iuuare possit: quia cibus, & potus corporeus non prodest, dum sumitur, sed dum digeritur, quia tunc in substantiam aliter conuertitur; at effectus Sacramenti spiritualis est, & fit in momento, nec digeritur, sed dum tantum sumitur, fructum habet: & fructus non nisi summenti siue manducanti promittitur, non autem digerenti; aliàs si digerendo, fructum maiorem assequeremur, expediret paruo calore naturali uigere, aut grandem hostiam assumere.

Ad extremum, quiescendum est aliquantulum, & non statim ad labores, & negotia secularia prodeundum, sed in gratiarum actionem tanto de beneficio prorumpendum; ut ita gratiam reddamus, & iocundum Christo, nobis uero salutare quod eum excepimus, hospitium. Tunc ergo dulciter recolendum, Christus, ubi uenit, in gressu suo hospites suos ingentibus, ac pretiosis beneficijs exornasse, atque dirasse. Ingressus est enim in pudicissimum Mariæ pectus, & uentrem, cui super omnem puram creaturam primatum contulit cum priuilegijs singularibus, quæ magis uenerari, quam imitari possumus. Intrauit in domum Zachariæ, & Præcursores sanctificauit, impleuit patrem, & matrem spiritu prophetiæ; stabulum, in quod primus editus in lucem fuit, commutauit in Paradisum, & præsepium cõsecrauit in altare, ac regalem mensam, cuius uisione possint & Angeli, & homines cœlesti gaudio perfundi. Adit templum, & gloriosorem fecit domum secundam, quam primam, ut antè fuerat prophetatum. Descendit in Ægyptum, & corruerunt idola eius: mansitque in desertis Christi tanta benedictio, ut à multitudine sanctorum monachorum habitarentur, quorum in uitæ purita-

te, & poenitiæ austeritate exempla hodie quoque mundum suspensum tenet. Accessit ad Iordanem, & aquis uim sanctificandi, & regenerandi contulit. Venit ad nuptias in Cana Galilææ, & mutauit aquas in uinum dulce: in domumque ingressus Petri, eius focum à febris liberauit; in domum Marthæ ad conuiuium uenit, & traxit ad se publicanos & peccatores, ut medicus uitæ: in domum Pharisei, & misit peccatricem iustificatam: in domum Iairi Archisynagogi, & à morte eius filiam reuocauit: & dum iret per uiam, tactu fimbriæ sanitati restituit hæmorrhoyssam: in domum Marthæ, & illustrauit duas illas sorores cum Lazaro; quos in exemplum omnium statuum Ecclesiæ proposuit; domum Zachariæ, atque illo die in salutem eum reuocauit statum: in domum Principis Phariseorum insidiantium sibi, & curauit hydropisum corporis in infirmo qui aderat, & hydropisum superbiam, quæ turgebant Pharisei, prædicando humilitatis doctrinam. Intrauit in cœnaculum montis Sion, & reliquit nobis cibum totum, & mensam integram: tanta sapientia, & potètia, ut nequeat Angeli, ne dum homines comprehendere. Attingit Crucem, flagella, spinas, clauos, & lanceam, & reddidit nobis hæc omnia tormenta sacra, & ueneranda. Ingressus est sepulchrum, & fecit illud gloriosum iuxta prophetiam Esaiæ, & perpetua fidelium ad illud adorationis gratia peregrinantium memoria ac reuerentiâ recolendum. Descendit in Infernum, quem reddidit paradysum, ibique electos suos per triduum beauit. Rediit per Resurrectionem in terram, & suscitauit emortuam, ac iacentem Discipulorum fidem. Denique ascendit in cœlum, & sedes uacuas; sanctorum præda, quam secum adduxit, impleuit, noua. In ijs igitur pijs & sanctis meditationibus, ubi corpus Domini in pectore nostro cõdiderimus, quiescendum est nobis, quod per Eucharistiam in spiritibus nostris fiat, quæ olim præsentia sua facere dignatus fuit Dominus noster Iesus Christus, cui cum Patre, & Spiritu sancto immortales laudes, & honores perpetuo reddantur. Amen.

Infra. 3.

Ioan. 2.

Luc. 4.

Matth. 9.

Luc. 7.

Infra. 8.

Ibidem.

Infra. 10.

Infra. 19.

Supra. 14.

Matth. 26.

Esai. 53.

Psal. 76.

Ephes. 4.

TRACTATUS XLI.

In quo differitur, num sit fructuosius frequenter, aut raro accedere ad Sacramentum Eucharistiae participandum.

Requenter inter viros spirituales, carnisque ac curis huius mundi vacantes in disceptationem venire solet, num sit laudabilius vtiliusque, raro, aut frequenter ad sacram corporis Christi mensam participandam accedere: & ut fieri assolet, quisque pro arbitrio suo, & gustu, sententia opposita damnata, pronuntiat. Nos vero quod æquiore sententiam ferre valeamus, distinguendum esse existimamus. Quatuor enim communicantium gradus excogitari possunt: aliqui enim male affecti sunt: qui raro accedunt: alij non magis virtuti, aut probitati studentes, quam illi, sæpe tamen ac frequenter accedunt. Sunt rursus alij, qui etsi rarius accedant, bene tamen parati, ac dispositi sunt: postremo alij, qui cum eadem affectione, ac preparatione communicant frequentius. Si ergo bonum bono componamus, maius bonum est frequenter bene communicare, quam raro, si vero malum malo conferamus, peius est sæpe malè, quam raro communicare: quæ sunt sigillatim declaranda, apertiusque elucidanda. Primum ergo peius faciunt, qui sæpius, quàm qui rarius malè affecti ad hanc mensam accedunt. Ut enim testatur Apostolus: Qui manducat, & bibit indignè, iudicium sibi manducat, & bibit. Si ergo sine probatione malum est, vel semel communicare, multo magis qui ter, & quinque, quæadmodum tria vulnera, quæ vnum suscipere peius. At vero ille male communicare dicitur, qui aut cum peccati lethalis conscientia sacrilegè communicando committit, aut infide-

lis, siue hæreticus, siue excommunicatus, aut suspensus, aut interdictus quantum ad hoc existit, qui in quocumque mortifero versatur delicto, præsertim vero carnis, quod spiritui huius Sacramenti repugnat: denique, qui odij acerbiter, aut invidia in animo gerit, exitium sibi parat, Sacramentum pacis, & charitatis suscipiendo. Rursus qui prava mente, ut lucri gratia (ut Sacerdotes pauperes facere solent) ad altare accedunt, malè communicant, maxime vero si in lucro vltimum finem constituent: non tamè qui ob elemosinam, unde honestè viuunt, ac Deo seruire valeant, sacrificant. At qui præcipue pretium pecuniæ spectant, vilius mihi vendere videtur Christum, quàm Iudas, qui pro triginta argenteis Dominum distraxit: quibus illud ipsum quod Iudæ, accidere videtur. Nam ut in illud olim, ita in hos quoque post buccellam intrat Satan, qui prius circuibat, & ambulabat ut intraret. Nec deberent Sacerdotes tam vili Christum vendere, cum eorum potestas, ut testatur Ambrosius, & Gregorius. VII. omnem Regum, & Imperatorum potestatem, & dignitatem longè antecellat, quàm inter aurum, & plumbum, & inter gemmam pretiosissimam, & vitrum. In Lege olim veteri Sacerdotes lanionum præstabant officium: quia tamen in sacrificijs maculatis Deo, inseruiebant, in magna autoritate, ac dignitate ab omnibus habebantur: nunc vero cum potestate conficiendi Christum, quod est longè maximum, & omnium potestate sublimius, habeant, mul-

Secundum genus.

Qui Christum quàm Iudas, vilius vendit: & quid assentiantur. Matt. 26.

Ioan. 13.

Ambros. lib. de dignitate. Sacerdot. c. 2. to. 4.

Sacerdotis dignitas, atque excellentia.

1. Esd. 8. & alibi.

Quadruplex communicantium gradus.

De eorum singulis quid statuendum sit.

1. Cor. 11.

Quatuor huiusmodi genera perperam, & indignè communicantium.

to ma-

Potestas Papæ duplex, & quænam altera maior sit.

Notatur improbi Sacerdotes.

III. genus in dignè communicantium.

III. & vlti.

Dionys. Carthus.

Quam graue sit atque horrendum indignè communicantium scelus, atque flagitium.

to maiori reuerentiâ nobis essent colendi. Nam etiam Summus Pontifex maior est ob huiusmodi potestatem, quam habet in corpus Christi verum, quàm ob autoritatem iurisdictionis, quàm supra totam Ecclesiam, quod est corpus Christi mysticum, exercet. Sacerdotes quidam autoritatem suam vilem, ac planè contemptam reddunt, dum sceleratis moribus vitam infamè degunt, & ita se in hoc sacro mysterio peragendo absque vlla reuerentiâ, & & de core gerunt, ac si dicerent, Deus quem manibus contrectamus, nullius est ponderis, ac momenti, ac si ex parte sua illum alijs illudendum proponerent. Tertio inter male communicantes numerandi sunt, qui ad Sacramentum hoc, aut propter virandam poenâ temporariam, aut qui honoris tantum gratia accedunt: ut laicus, qui imminente Domini Pascha, odium vetus, ac concubinam deserere nolens, ob honorem tamen, ne de eo quisquam murmuret, aut excommunicationis sententiam incurrat, cum peccato communicat. A quo pessimo more non abhorrent, siue mares, siue feminae, quæ in monasterijs degunt: cumque ex professione sui instituti certis diebus ad sacram Eucharistiam accedere compellantur, cum quibusdam vitijs carnalibus, sed occultis teneantur; ne tamen se prodant, ad altare Domini accedere non erubescunt, & non absimiles Iudæ dicunt, Buccellam hanc trajciamus. Quarto illi quoque perniciosè communicare censendi sunt, qui seipso amantes, alios reprehendere, & à nemine ipsi reprehendi volunt; & tamen contra iudicium, & consilium suorum præceptorum sæpe audent communicare, ut egregiè docet Dionysius Carthusianus, exemplum quarundam monialium adducens, quæ frequentabant quidem sacram mensam, sed minimè in melius vitam suam emendabant: at vero superbia, qua iudicio superiorum suorum subesse detractabant, sacra prorsus communionem reddebantur indignæ. Porro grauissimum est, & horrendum malè communicantium delictum. Peius enim est quodammodo quàm Christi corpus Crucis suffigere, atque

pretiosum eius sanguinem fundere, propter quod dicit Apostolus, Reus erit corporis & sanguinis Domini. Deterrius etiam peccat, vel ipso Iuda, qui Filium Dei & pretio vendidit, & osculo prodidit. Nam hic non solum exterius osculatur, sed intus morsu lethali afficit: ut Propheta dicat: Aperuerunt super me os suum, sicut leo rapiens, & rugiens: atque quod ad se attinet, renouat Filij Dei more. Quod si grauius delinqueret, qui sacram Eucharistiam, aut in sordidissimum lutum, aut in foetentem cloacam proijceret, multo est deterior, qui in impuram, ac peccatricem animam suam, spurcè quouis loco foetidiorum Christi acciperet. Deinde notam perfidiæ, ac crudelitatis non euaderet, qui Regem domi suæ exceptum, Regis hostibus conculeandum traderet: at quid aliud facit peccator, qui atrocissimis Christi hostibus, quæ sunt peccata, conculeandum præbet? Vehementer etiam sibi nocet malè communicans. Nam perinde ac si putridum dolium optimum vinum in se recipiens statim amittat, fæcesque solum sibi retineat: pari ratione facere videtur, qui nullo cum fructu communicat, & peccata, quæ malè communicando admisit, sibi solum retinet. Præter hoc, Deum insipientiæ videntur velle notare indignè communicantes. Deum enim putant delicta quæ habent in sua conscientia, nequaquam cernere. Profecto insignis temeritatis notam latro incurreret, si postquam vasa aurea, & argentea clam furto sublata, domique reposita, iudicem, ac satellites in domum suam accerferet: non secus ille videtur facere, qui cum vitijs madeat, grauiusque peccata admiserit, audent tamen per participationem Eucharistiæ iustum iudicem in domum suam introducere. Grauius igitur delinquant, qui malè affecti, communicant tamè, atque eo quidè peius, quod frequenter. Deinde sunt, qui etsi raro, male tamen communicant: atque isti etiã grauius videntur peccare: & tales sunt in primis, concubinarij, simoniaci, & huiusmodi alij, qui ne delicta deserere cogantur, iratus ad Domini

1. Cor. 11. Matth. 26. Ibidem.

Psal. 21.

Quibus grauius deterrus: illi peccant.

Secunda ratio

Tertia ratio à pernicie, & damno.

Quarta ratio.

II. gradus communicantium.

Vera ergo Eucharistia reuerentia qua fit.

Prover. 19

Eorum hominum vanitatem excusationes.

Eccles. 7. Suauitas diuini famulatus.

August. lib. de natu. & grat. 10. 7.

Qui sit diuinae gratiae effectus.

Duo genera hominum perperam ab Eucharistia abstinentium.

Salubre consilium eorumdem.

mensam accedunt: tales fingunt se propter reuerentiam rarius accedere; cum tamen vera sit reuerentia, praecipua Christi obseruare, & peccata omnia vitare. Deinde alij raro communicant, ob pigritiam quandam, & teporem spiritus; de quibus Salomō: *Abcondit piger manum suam sub ascella, nec ad os suum applicat eam.* Statuunt enim apud se ipsos: Si mihi esset mensa Domini frequentanda, opus esset saepius conscientiam excutere; puram peccatorum exomologesin facere, ludos, iocosque obscenos, ac sodalitates, & vana ornamenta; ac denique omnia quae quouis modo proximos offendunt, dimittere: haec autem omnia obseruata sunt difficillima, & vita iocundiore, ac molliore, me ipsum priuarem. Sed qui ita cogitant, misere seducuntur, ignorant enim illud Salomonis: *Melior est finis orationis, quam principium:* & indes magis ac magis Dei famulatus, atque obsequium dulcescit, & quae aspera erant, complanantur, ac demum quae factu impossibilia credebantur, possibilia sunt apud Deum. Hinc recte Augustinus dixit: *Vt displiceat quod placebat, & suauis fiat quod non delectabat, hoc facit gratia Dei, quae hominis praeparat voluntatem.* Si ergo frequenter hanc viam communionis teras, non erit difficilis, & minus in peccata incidet, & promptius te praeparare ad illam poteris. Quidam tamen Christum non secus fugiunt, atque lasciuiae foeminae praesentiam suorum virorum, quae si ad viros reuerterentur, non possent pro libidine sua lasciuire, & sui quibus volunt, copiam facere. Amplius quidam timore quodam vano ducti, a mensa Christi fugiunt: cogitant enim ac metuunt qualis de ipsis sermo in aures populi spargendus sit, & quod vulgi fabulae fient, si ad mensam Domini frequentius accedant. Sed hos, qui ex linguis aliorum estimationem pendere falso putant, admonitos esse velim, ut cum aliquod turpe vitium patrare designant, aut alteri mortem inferre cogitant, aut denique crapulae, & ebrietati, atque intemperantiae cum meretricibus

se ipsos dedunt, in mentem reuocent, quid alij de se & sentire, & loqui possint; ut ita frenum sit vitiorum, & calcar ad virtutem popularis sermo. Sed mirum est, tantummodo hanc cogitationem nobis aduenire, cum quicquam boni agere proponimus: seruis Dei intelligat se non posse duobus dominis seruire, nec in via Dei esse claudicandum, & quod olim in Baptismo promiserit diabolo, mundo, ac pompis eius abrenunciare. Non ergo debet instar puerorum ob coequeos terrores, humanasque rationes a recta Domini via declinare, aut Christum, eiusque praecipua erubescere. Nam si qui seruiunt Regi, aut Pontifici Summo, adeo de ministerio impenso non erubescunt, ut etiam se ipsos ea ratione efferant, ac iacent: quanto magis qui Christum Regem Regum, ac Summum Sacerdotem profitentur, in eius lege, & praecipuis obseruandis debent gloriari.

Iam de bene communicantibus agendum est: quid nam magis expediat, & laudabilius sit, an frequentius communicare, an rarius: eoposito, quod qui rarius accedit, nullum propterea peccatum admittat. Et breuiter statuendum est, laudabilius, ac fructuosius facere: qui bono affectu frequenter ad Eucharistiam accedunt, quam qui raro bene communicant, iuxta doctrinam Beati Augustini, & aliorum Patrum. Dicitur autem digne communicare, qui seipsum, antequam accedat, probauit. Quod de Eucharistia dictum esse intelligitur, non de cibo corporeo: de quo si esset Pauli sermo, cibus esset probandus, non homo: at qui se aptum, ac dignum parat ad Eucharistiam, ipse profecto cibus est Christo in hostia delitescere edendus. Est autem sui ipsius probatio, idonea quaedam ac diligens, sui ipsius exploratio, quae abiectis scrupulis, praenataque conscientiae discussione, atque omnium delictorum, quae meminisse potuit confusione, confidentiaque in Domino, quod elementer sit peccata nobis condonaturus, & auiditate se arctius cum

Matth. 6.

Expediat necne frequentius, an raro communicare.

Digne Eucharistiam quis suscipiat. 1. Cor. 10.

Probatio sui ipsius idonea ac perfecta quae sit.

Quod qui frequentius ad mensam Domini accedunt, melius faciant. Ab Scripturis. Ioan. 6.

Ibidem.

Eucharistia cibus cur dicitur, & non aliquid aliud.

II. argumen.

Matth. 6.

Chromatius in. c. 6. Matthaei.

Ioan. 6. Ambrosii. lib. 5. de Sacramento. c. 4. tem. 4.

Christo coniungendi praeparat se quis ad accedendum. Qui igitur sic probatus ad mensam Domini frequentius venerit, melius facit, quam qui raro. Quod Scripturis sacris, rationibus, ac Patrum sententijs difficile non est euincere. Nam primum Scriptura sacra vocat Eucharistiam cibum, cum ait: *Caro mea, verè est cibus, & sanguis meus, verè est potus.* Rursus: *Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Sicut ergo corpus in animali vita sine suo corporali cibo, atque illo quidem frequenter eso, non sustinetur; ergo nec anima ut viuat in Christo, vel Christus in ea, sine cibo suo saepe sumpto nequaquam viuat. Estque prudenter annotandum, Eucharistiam dici cibum: non quemlibet fructum singularem; qui certo anni tempore venire solet, non pharmacum aliquod, aut medicamentum, vel quid simile, quod raro sumi solet; sed communem cibum, & familiarem, nempe panem, & vinum, quae sunt visitata, & familiaria: ut nos erudiat, visitata, & familiarem nobis esse debere sacram Eucharistiam, quemadmodum panis, caro, & vinum frequenter ad tuendam vitam vsurpantur; quare Dominus magna sapientia sub speciebus panis, & vini, magis quam sub alijs, quae in cibum veniunt, hoc Sacramentum instituit. Deinde in oratione Dominica Christus docuit nos dicere: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie;* quem locum de Eucharistia esse intelligendum, multi, atque illi quidem veteres & sancti Patres tradunt. Ait enim Chromatius scribens in Matthaeum: *Hoc autem spiritualiter nobis praecipuum esse debemus aduertere: ut panem quotidianum petamus, id est, panem illum caelestem, & spirituales, quem quotidie ad medellam animae, & spem aeternae salutis accipimus: de quo ait Dominus in Euangelio: Panis caelestis, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita.* Et Ambrosii. lib. de Sacramento. *Accipe (ait) quotidie, quod quotidie tibi proficit: Sic viuere, ut quotidie*

merearis accipere. Quinò meretur quoridie accipere, nò meretur post annu accipere. Ad haec Cyprianus sermone de oratione Dominica: *Panem nostrum vocamus, quia, Christus noster (qui corpus eius contingimus) panis est.* Hunc autem panem dari nobis quotidie postulamus, ne qui in Christo sumus, & Eucharistiam quotidie ad cibum salutis accipimus, intercedente aliquo grauiore delicto, dum absentem, & non communicantes, a caelesti pane prohibemur, a Christi corpore separemur, ipso predicante: *Ego sum panis vitae, qui de caelo descendi. Si quis ederit de meo pane, viuet in aeternum.* Hoc modo Cyprianus. Si igitur panis est quotidianus, frequenter voluit Dominus hunc panem a nobis edere: qui nos docuit ut eum quotidie postulemus. Tertio idem colligitur a figuris. Constat enim, manna, quod quotidie Deus pluebat, typum extitisse Eucharistiae: quod cum saporem haberet fritillae cum melle, & omne delectamentum in se haberet, & in quod quisque optaret, conuerteretur, & per quadraginta annos usque ad ingressum terrae promissae illos sustentaret: constare ex his potest, figuram sacrosanctae Eucharistiae gessisse, quae continet illum, qui de caelo descendit, qui omne delectamentum spiritualis suauitatis praebet digne sumentibus, omniaque vota nostra, ac desideria explet: atque hic dum peregrinamur, & hanc vitam ducimus, praesto nobis adest. Denique quemadmodum qui ex eo plus colligebat, nihil plus, quam qui minus, edebat; neque qui minus, minus manducabat, sed omnes vna, & eadem mensura, dicta ab Scriptura, Gomor: simili ratione nihil minus sumunt, qui vel modicam Eucharistiae particulam sumpserint, quam qui maximam; nec ille, qui maximam accipit, magis aliquid propterea de Eucharistia participat, quam qui minorem acceperit, cum Christus in maxima, & in minima integer contineatur. Sicut igitur manna cibus erat quotidianus Iudaeorum peregrinantium; ita Eucharistiae tremendum mysterium, quotidianum

Cyprianus. ser. 6. de orat. Dominica.

Ioann. 6.

III. argumen. a figuris Eucharistiae. Exod. 16.

Manna cur esset saporis. Sap. 6.

Exod. 16.

Ioan. 6.

Ibidem.

Quam utilis sit sacra mensae frequentis participatio. Act. 2.

Et Ecclesie primitiue quantum pro fuerit.

esse debet alimentum fidelium omnium, qui non secus hanc vitam degunt, quam viatores in patriam motu peregrinorum festinantes. Quarto Scriptura sacra nobis suppeditat, quae sit utilitatis huius mensae frequentatio. Ait enim Lucas: Erant autem per seuerantes in doctrina Apostolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus. Constat autem, primitiuam Ecclesiam spiritu feruentiorem, martyrijs ferendis constantiorem, fidei quoque signa praecleara edentis virtute excellentiorem extitisse: nosque ab illis primitiuis Christianis tantum distare, quantum pijs homines a viuentibus discernuntur. Quod non possumus alteri rei magis tribuere, quam quotidianae mensae ab illis frequentatae: vsque adeo, vt qui tunc communicare nollent, Ecclesiasticis liminibus priuarentur, vt per Anacletum Papam, quartum a beato Petro, fuit statutum. Quotidiana etiam experimenta, & non tantum primitiuae Ecclesiae idem docent. Nam si expedas quam religiose tempus Quae dragesima a fidelibus transigatur, & quam diuersa ratione viuatur ab alijs anni temporibus, in quibus liberius homines genio indulgent, & peccatis vacant, nulloque timore in vitia quaeque prolabantur: nam in Quae dragesima fideles per ieiunia, preces, elemosynas, atque auditum verbi Dei ad Eucharistiam percipiendam disponuntur: vt iam virtus Eucharistiae participandae retrotrahatur, ac fructum edere incipiat: quemadmodum olim virtus passionis Christi a fidelibus retrotrahebatur. Tempus igitur Eucharistiae, si cum reliquo tempore conferatur, docet quantae sit virtutis eius frequentatio. Praeterea constat, Religiosos, qui aut Obseruantes, aut Reformati vocantur, vt plurimum sanctiores esse secularibus, atque adeo Religiosis, qui rarius diuinam mensam frequentant; cum priores crebrius Sacramentum adeant. Denique si quisquam seipsum diligentius exploret, experientia deprehendet, quod eo tempore, quo sincere, sineque fictione frequentius ad

mensam Christi accedebat, magis horrebat vitia, magisque ad virtutem colendam incendebatur: vbi vero coepit a religioso illo, assiduoque accessu declinare, coepit in spiritu, ac deuotione tepescere, & a consecretandis virtutum officijs refrigerare, & ad vitia motus perferescere acriores: vt haec omnia clarum testimonium reddant, ingentia bona ex hoc vno fonte frequentatae Eucharistiae proficisci. Idem etiam confirmare possumus rationibus: inter quas prima sit: Quia cum per Eucharistiae dignam perceptionem Dei charitas ex opere operato in nobis augeatur, quis non videat, eo maiores in nobis radices agere gratiam Dei ex pluries iterata, quam ex rara communione? Na si, verbi gratia, quis piam ita pacisceretur cum altero, ac diceret: Quoties ad tabernam meam argentariam quotidie accesseris, tanta tibi erit pecuniae quantitas numeranda; quis non intelligat, vtilius sibi prospicere qui frequentius eo accesserit, quam qui rarius? Deinde qui crebrius sacrum panem accipit, occasionem habet ex opere (vt Theologi loquuntur) operantis diuinam gratiam, ac virtutes Theologicas amplificandi: nam ibi ansa magna porrigitur vitam Christi meditandi, passionem, charitatemque eius erga nos ineffabilem ruminandi. Ex his porro sanctis meditationibus saepius inculcatis, ac repetitis, magis potest anima proficere, & ampliores progressus in via Dei facere, quam si raro communicaret. Habet praeterea ansam frequentius conscientiam excutiendi, peccataque sua desendi, confitendi quoque cum humilitate, ac erubescencia apud Sacerdotem, satisfaciendi; oneribus poenitentiae impositis, crebroque peccandi, atque ante diuinam Maiestatem se sistendi: haec autem exercitia cum religiosa sint, & sancta, quo magis repetuntur, eo sunt meliora, plusque adferunt adiumenti, quam si raro fierent. Tertio, ille perfectior, ac laudabilior est habitus, qui a nobiliori, & perfectiori virtute proficiscitur: charitas autem ad frequentiam communicandi impellens, praestantior est ti

Rationibus idem ostenditur.

Exemplum.

Secunda ratio

Tertia ratio

Qua in re Deo magis gratificari possumus. Psal. 115.

Quarta ratio

Quid lib. 1. de remedio amor.

Habitus quid efficiant.

Quinta ratio

Psal. 144. Ambr. libr. vltim. in Lucam, in fin. tom. 5.

more, qui abstinentiam suadet. Accedens item ad mensam Christi, plures, ac nobiliores virtutes exercet, vt amorem erga tantum largitorem; confidentiam diuinae bonitatis, reuerentiam ad tale Sacramentum, humilitatem, qua se tanto medicamento indigere ipso facto profitetur, nec posse consistere. Na nulla re magis nos Deo gratos ostendere possumus, diuinamque Maiestatem honorificare, quam hoc ipsum crebro praestando, & cum Propheta dicendo: Quid retribuam Domino pro omnibus, quae retribuit mihi? Calicem salutaris accipiam: & nomen Domini inuocabo: at qui abstinet, timore reuerentiae ducitur, & suae cogitatione indignitatis. Quarto, qui a Sacramenti sumptione se abstinet, illud spectare videtur, vt religiosius, ac reuerentius deinceps possint accedere, & maiori cum fructu communicare. Sed maior deuotio, ac reuerentia comparatur saepe accedendo, quam abstinendo: vnde quidem non obscurus autor dixit: Qui non est hodie, cras minus aptus erit. Item excellentius bonum, quod frequentius certiusque contingit, pro eo, quod incertum est, & raro euenire solet, non debet relinqui: quare et si aliquando accidat rarius accedentem deuotius & reuerentius communicare; oppositum tamen saepe accidere consuevit, vt frigidius, ac minus deuote tales accedant. Nam habitus sunt qui faciunt prompte, & cum delectatione operari, vt Philosophi docent; at qui raro communicant, eiusmodi habitus non ita possident, atque illi, qui frequententer accedunt. Quinto, qui abstinentiam sibi indicunt a pane vitae: aut confidunt futurum, vt alio tempore maiori adhibito studio, & diligentia se ad Sacramentum magis aptos, & idoneos reddere possint, aut vberiore Dei gratiam, qua magis praeparantur expectant. Sed vt haec expectatio fatua est, cum Dominus praesto sit nobis, vt gratiam conferat, secundum illud: Prope est Dominus omnibus inuocantibus eum in veritate: & Ambrosius, Nescit tarda molimina Spiritus sancti gra-

tia. Ita primum est falsum: nam sola animi submissio, ac Dei donum nos ad Sacramentum percipiendum idonee disponunt. Ad extremum, et si equale, ac par bonum abstinentis esset, atque edentis, adhuc tamen ex suo genere excellentior esset sumptio, quia est bona per se, quam abstinentia, quae non nisi per accidens, nimirum ex conditione abstinentis, cummendabilis existit. Quia praeter gratiam, quae responderet merito dispositionis, perciperet alteram, quae confertur ex vi Sacramenti, quam alter per abstinentiam nunquam adipiscetur, cum ex opere operato nullam gratiam Deus pepigerit abstinenti conferre; at ex opere operante cum similiter sint dispositi, ac bene affecti, vnus altero maiorem non assequetur. Atque hactenus de rationibus. Adiungamus & sententias Patrum, quae maxime nostram sententiam corroborant. Nam vt incipiamus a Beato Ignatio, audi quid ille epistola ad Ephesios scribat: Festinate ergo frequententer accedere ad Eucharistiam, & gloriam Dei. Quando enim assidue hoc ipsum agitur, expelluntur potestates Satanae, qui actus suos conuertit in sagittas ignitas ad peccatum. Vestra autem concordia, & consonans fides, ipsius est interitur, & consentaneis eius tormentum. Haec ille, ad frequentandam adhortans Eucharistiam, quam vocat gloriam Dei, quemadmodum Malachias in praenuntiatione huius sacrificij ait futurum magnum nomen eius in Gentibus; & quia gloriosum valde Deo est, vt tot, ac tanta potentiae, sapientiae, charitatisque, suae signa, atque argumenta plena fide suscipiantur. Accedit Iustinus Martyr, qui in Apologia sua ad Antoninum Pium Imperatorem, de mysterio hoc verba faciens, asserit diebus Dominicis solitos sui temporis fideles ad communionem accedere, his verbis: Solis, qui dicitur, die, omnium qui vel in opibus vel ruri degunt, in eundem locum conuentus sit; & commentaria Apostolorum, aut scripta prophetarum, quod ad tempus fert (mixto iuxta) leguntur. Deinde lectore quiescente, pra-

Vltima ratio

Patrum testimonia. B. Ignat. Epist. 14. sub finem.

Eucharistiae frequentatio quid efficiat teste Ignatio.

Eucharistia, gloriam Dei cur B. Ignat. vocat. Malach. 1

Iustin. Mar. Apol. 2. prope finem. tom. 1.

Pius fidelium conuentus tempore Iustini Martyris ad sacram Synaxim.

fidens oratione qua populum instruit, & ad imitationem tam pulchrarum rerum cohortatur. habet. sub hac consurgimus communiter omnes, & preces profundimus: & sicuti retulimus, precibus peractis panis offertur, & vinum, & aqua: & Præpositus itidem, & quantum pro virili sua potest, preces, & gratiarum actiones fundit, & populus fauste acclamat, dicēs, Amen. Et distributio, communicatioq; sit eorum, in quibus gratia sunt acta, cuique presentibus, absentibus autem per Diaconos mittitur. Hactenus Iustinus. B. Basilius in Epistola ad Cæsaream Patritiam, ut eam citat Ioannes cognomento Ieiunator, Græcorum Canonum collector: tradit, eos, qui olim solitariam vitam agebant, ter in hebdomada communicasse pro sua quisque deuotione cum vellet: nam domi fideles Eucharistiam habebant. B. Chrysostomus in oratione de B. Philogonio, tarditatem fidelium in communicando reprehendens, sub fine ait: Nunc autem multi Christianorum in tantam uacordiam, tantumq; uenere contemptum, ut cum innumeris scateant malis, nullam tamē uita sua curā habeant, sed in diebus festis negligenter ac temere ad mensam hanc accedant, haud intelligentes quod communionis tempus non est festum, neque celebritas, sed conscientia pura, uitaque a peccatis repurgata. Quemadmodum enim qui sibi nullius mali conscius est, hunc oportet singulis diebus accedere: sic qui peccatis occupatus est, nec penitet, eum ne in festis quidem accedere tutum est. Neque enim semel in anno accedere, liberat nos a peccatis, si indignè accesserimus; quin hoc ipsum potius auget damnationem, quod cum semel tantum accedamus, ne tum quidem pure accedimus. Idem in Epistolam ad Hebræos, in hunc modum scribit: Sed quia sacrificij huius mentionem feci, uolo pauca ad uos initiatos dicere: pauca quidem mensura, magnam autem habentia uirtutem, & utilitatem. Non enim nostra sunt, sed diuini spiritus qua dicuntur. Quæ ergo sunt? Plurimi ex hoc sacrificio semel accipiunt in toto anno, alij bis, alij saepius. Ad omnes ergo nobis sermo est, non ad eos, qui hic sunt tantum, sed etiam ad eos, qui in exemo sedent. Illi enim semel in anno

participant, fortassis enim & post duos annos. Quid ergo est? Quos magis accipimus? Eos, ne qui semel, an eos, qui saepius, an illos, qui raro accipiunt? Neque illos qui semel, neque qui saepius, neque qui raro; sed eos, qui cum munda conscientia, qui cum mundo corde, cum uita irreprehensibili, isti semper accedant. Qui uero tales non sunt, neque semel. Quid ita? Quia iudicium sibi accipiunt, & damnationem, & supplicium. Et infra. Hæc dicens, non ab una in anno perceptione uos ueto, sed uolo semper uos accedere: sanctis hæc concessa sunt. Hoc etiam diaconus insonat in illa hora sanctos uocans, & per hanc uocem ueluti maculas inspiciens. Multa his similia tradit Chrysostomus in homilia de sacrorum participatione mysteriorum, ait enim: Multam uideo rerum inaequalitatem: in alijs quidem temporibus cum puri frequenter sitis, non acceditis; in Pascha uero, licet sit aliquid a uobis patratum, acceditis. O consuetudine, o presumptionem, sacrificium frustra quotidianum. In casum assisimus altari, nullus qui communicetur. Hæc, non ut temere communicemini, dico: sed ut uos dignos reddatis. Non es hostia dignus, uel communionem: igitur nec orationem. Adiungat Chrysostomo Cyrillum: hinc enim in Ioannē Commentarijs in hunc modum scribit: Nos uero, si uitam aternam consequi uolumus, si largitorē immortalitatis habere in nobis desideramus, ad recipiendam benedictionem libenter concurremus, caueamusq; ne loco laquei danosam religionem diabolus nobis pratēdat. Recte, inquit, dicitis, scriptum tamē esse nō ignoramus, iudiciū sibi comedere atq; bibere, illū, qui de pane comedit, & de calice bibit indignè. Ego igitur probo me ipsum & indignū inuenio: quando igitur quicumque tu es qui ista dicitis, dignus eris? quando Christo te ipsum offeres? Nā si peccato indignus es, & peccare nō desinis. Quis enim delicta intelligit? (secundū Psalmistā) expers omnino eris uiuifica huius sanctificationis. Quare pijs quasi cogitationes suscipias, studio se, sancteq; uiuas, & benedictione participes, qua, mihi crede, nō mortē solū, uerū etiam morbos omnes depellit. Gregor. Nazianzenus oratione in sanctū lauacrum, docet die Dominico communicandum. Palladius Episcopus Cappado-

Qui debeant semper accedere ad Eucharistiam, qui nunquam, autore Chrysostomo.

1. Cor. 11.

De malis a comunione arcendis.

Idē ho. 61. to. 3.

Cyrl. lib. 4 in Ioann. c. 17. to. 1.

1. Cor. 11.

Psal. 18.

Eucharistia mortem non solū, sed etiam morbos omnes depellit.

Grego. Nazian. in oratio. 3.

Pallad. in hist. sancto.

Patr. c. 53.

B. Basilius.

Ioannes, cognomento Ieiunator.

B. Chrysost. to. 1. circa finem.

Idē ho. 17. in Epist. ad Hebr. prope med. to. 4.

A Sacramentis se procul amouēs, quid allequatur ille.

Ioan. 6.

Cypria. ser. 6. de orat. Dominica.

Ambros. li. 5. de Sacram. c. 4. to. 4. Matth. 6.

Idem li. 4. c. 6. de Sacram.

Hiero. tom. 2.

Rom. 14.

Persius.

Hierony. in c. 4. epist. ad Galat. ante medium.

Idem.

Hippolytus uir disertissimus.

cię in historia sanctorum Patrum, Mo nachos ait oportere quotidie, si fieri possit, communicare Sacramentis. Qui enim se ab eis procul amouet, Deo quoque procul ab eo recedit: qui autē hoc facit assidue, assidue suscipit Seruatorem. Est enim uox salutaris: Qui comedit carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo. Cyprianus sermone in orationem Dominicam, in illud: Panem nostrum quotidianum: Eucharistiam quotidie ad cibum salutis accipimus. Ambrosius libro de Sacramentis, explicans illud: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, increpat sui seculi homines, quod more Græcorum semel tantum in anno communicarent: Si quotidianus, inquit, est panis, cur post annum illum sumis, quemadmodum Græci in Oriente facere consueuerunt? Accipe quotidie quod quotidie tibi proficit. Sic uiue, ut quotidie merearis accipere. Qui non meretur quotidie accipere, nō meretur post annum accipere. Rursus: Si quotiescunque effunditur sanguis, in remissionem peccatorum funditur, deo illum semper accipere, ut semper peccata dimittantur. Qui semper pecco, semper deo habere medicinā. B. Hieronymus in Apologia pro libris aduersus Iouinianum, prope finem: Scio, inquit, Roma hanc esse consuetudinem, ut fideles semper Christi corpus accipiant, quod nec reprehendo, nec probo. Vnusquisque enim in suo sensu abundat: sed ipsorum conscientiam conuenio, qui eodem die post coitum communicant, & iuxta Persium, noctem slumine purgant. Idem in epistolam ad Galatas: Itaque sicut nobis licet, uel ieiunare semper, uel semper orare, & diem Dominicam accepto Domini corpore indefinenter celebrare gaudentibus: non ita & Iudæis fas est omni tempore immolare agnum, Pentecosten agere, tabernacula figere, ieiunare quotidie. Idem ad Lucinum: De Sabbatho quod queris, utrum ieiunandum sit, & de Eucharistia, an accipienda quotidie, quod Romana Ecclesia, & Hispania obseruare perhibentur, scripsit quidem & Hippolytus uir disertissimus, & carptim diuersi scriptores è diuersis auctoribus edidere. Sed ego illud te breuiter admonendum puto, traditiones Ecclesia-

stias, præsertim quæ fidei non officiant, ita obseruandas, ut a maioribus tradita sunt: nec aliorum consuetudinem, aliorum contrario more subuerti. Augustinus, siue quicumque autor fuit libri de Ecclesiasticis dogmatibus: Quotidie, inquit, Eucharistia communionem percipere, nec laudo, nec reprehendo. Omnibus tamen Dominicis diebus communicandū suadeo, & hortor, si tamen mens sine affectu peccandi sit. Nam habentem adhuc uoluntatem peccandi, grauari magis dico Eucharistia perceptione, quam purificari. Et idē quauis peccato mordeatur, peccandi non habeat de cetero uoluntatem, & communicaturus satisfaciat lacrymis, & orationibus, & confidens de Domini miseratione, qui peccata pia confessioni donare consueuit, accedat ad Eucharistiam intrepidus, & securus. Idem libro de sermone Domini in Monte, testatur Orientales non quotidie cœnæ Dominicæ communicasse: & ser. de uerbis Domini, & epistola ad Ianiuarium, an quotidie sit communicandum, an non, exemplo Zachæi, & Centurionis, quorum uterque Dominum honorificauit, uaria tamen ratione, arbitrio cuiuscunq; relinquit: cuius uerba paullo antē in alio tractatu citauimus. Gregorius VII. uir magnā prudentia, & sanctitate præditus, ad Mathildem: Inter cetera, inquit, quæ tibi inter principem mundi arma, Deo fauente contuli, quod potissimum est, ut frequenter corpus Dominicum acciperes iudicauit, & ut certa fiducia matris Domini te Deo committeres, præcepi. Hęc ille Pontifex, qui frequenter communicandi consilium exhibebat. Multi quoq; ex Scholasticis Doctoribus hanc sententiam probant: ut B. Thomas in tertia parte, ubi simpliciter loquēdo melius esse asserit sumere, quam abstinere: & B. Bonauentura, ac Dionysius Carthusianus in quarto, cæteris paribus, præstantius esse definiunt ex charitate, & zelo boni communis ad Eucharistiam accedere, quam ex humilitate, & timore abstinere. Et hactenus quidem in genere sit dictum. Iam quomodo sit hæc frequentia intelligenda, peculiari debemus sermone absoluere. Nam aut sermo est

Traditiones Ecclesiasticæ (præsertim quæ fidei non officiant) ita sunt obseruandæ, ut a maioribus traditæ sunt, teste Hieronymo. Aug. lib. de Eccles. dogmatib. cap. 53. tom. 3.

Idem li. 2. de ser. Dñi in mont. c. 12. to. 4. cit. etiam finem.

Idem serm. 28. de uerbis Dñi, to. 13. & epist. 118. c. 2. & 3.

tom. 2.

Luc. 19.

Matth. 8.

Grego. VII. lib. 1. Regis epi. 32. to. 2.

Doctores scholastici.

B. Thom. in 3. p. q. 80. art. 10.

B. Bonauē. in 4. dist. 12.

Dionys. Carth. ibid.

Quemadmodum hæc sit frequentia munitio intelligenda.

de communione præcepta, aut de con-
sulta, & quæ in arbitrio cuiusque sita
est. Si igitur sermo instituat de ea,
quæ in præcepto est communione, cer-
tè vtiliora, aut nobis aptiora manda-
ta, atque ipsa Ecclesia præstare potest
nemo. Inter legis enim condiciones
illa est æquissima, vt sit accommoda,
& omnibus suscipientibus attempe-
rata. Nam si, verbi gratia, Carthusia-
norum in se optimam, atque excellen-
tem omnibus Religionem quisquam
Christianis proponeret, planè hallu-
cinaretur, quia non omnibus conue-
niret. Primitiua igitur Ecclesia agnos-
cens ipsius feruorem, & fidei magni-
tudinem, optimamque eius ad Eucha-
ristiam præparationem, quotidianam
communione præcepto suo indixit:
vt constitutum fuit per Anacleum Pon-
tificem. Deinde cõperit singulo quo-
que die Dominico percipere: postea
imminuto feruore, à Fabiano Papa cõ-
stitutum est, vt saltem ter in anno, in
Natali videlicet, Pascha, & Penteco-
ste, ad sacram Synaxim accederet: qui
verò secus faceret, fidelium nomine,
& numero esset indignus. Tandem re-
frigescente magis charitate, & abun-
dante malitia, Ecclesia omnibus se at-
temperans, legem tulit per Innocen-
tium III. vt saltem semel in anno cor-
pori Christi communicarent, sub fe-
stum Paschæ; atque hoc sub excommu-
nicationis lætæ sententiæ pœna; nõ ta-
men frequentiore accessum exclu-
dere voluit Innocentius, nec illam ve-
tuit, sed potius verbis suis indicauit,
dicendo, saltem semel in anno, quasi
dicar, vellem quidem, vt frequentius
ad mensam Christi accederes: sed si
non vis, tuo vitio, saltem semel in an-
no. Videtur autem Ecclesia perinde se
habuisse, atque aliquis cum amico in-
firmante, & cibi nauseam patiente, nec
quicquam edere valente se gerere so-
let, ait enim: Obsecro vt saltem hunc
bolum edas, aut vt saltem semel in die
aliquid sumas, nisi de te actum esse ve-
lis. Obligantur præterea ad commu-
nionem omnes, qui in extremo vitæ
periculo versantur, vel qui aliquod o-
pus aggrediuntur, quod vt plurimum
mors consequi valet, vt hi, qui militiã

profitentur, & iam se ad manus conse-
rendas cum hostibus accingunt, qui
mare procellosum navigare volunt,
quæ proximæ sũt partui, his enim om-
nibus cum certum vitæ periculum im-
minet, vt interdum solent obligari nõ
est dubium. Si autem sermo institua-
tur de frequentia communionis per
viam consilij, non potuit certa quæ-
dam regula omnibus assignari: sed vt
in cibo corporeo sumendo, ita & in
spirituali contingit. Nam vni imponi
tur certa cibi portio, alteri maior, alte-
ri verò minor, pro cuiusque captu. Sed
si quotidie se quisquam præparare va-
leat, communicando beneficeret; quã-
do ex tali frequentia se in vitiorum o-
dio, & virtutũ amore, deuotione quo-
que, etsi non semper, sensibili, quæ nõ
semper requiritur, sicut nec magnus
gustus in cibo corporeo, se crescere
perficeret. Qui itaque per assiduita-
tem Sacramenti peccatorum detesta-
tionem conciperet, mundi contemp-
tum, æternæ patriæ desiderium, cupi-
ditatis defectum, & spiritus in carnẽ
corroborationem, vtile ei esset com-
municare quotidie. At verò talem ira
probatum, tantosque fructus ex Eucha-
ristia percipientẽ qui malè facere quo-
tidie communicando iudicaret, profe-
ctò in non leue, aut paruum delictum
incideret. Quòd si ingenere assereret,
malum esse quotidie, & deuote com-
municare corpori Domini, iam non
tantum peccatũ admitteret, sed hære-
ticos etiã esset nomine notandus, quia
non solum contradiceretur Ecclesiæ
primitiua, quotidie hoc Sacramentum
frequentanti, sed & veritati Catholi-
cæ agnitæ à Patribus, qui ad frequen-
tandam Eucharistiam cohortantur fi-
deles: & ita Ambrosius libro de Sa-
cramentis, vt superius attulimus, sua-
det. Tamen liber ille de Ecclesiasticis
dogmatibus communionem, quæ sin-
gulis diebus Dominicis fit, magno pe-
re commendat; quotidianam verò nec
laudat, nec reprehendit, quia disposi-
tionem communicantis non nouit:
quemadmodum Augustinus de illo,
qui tardè in fine vitæ conuertitur, an-
ferretur, necne, planè dubitat. Non
quidẽ, vt acutè annotauit B. Thomas,

Cui magis sit
expediens quo-
tidiana com-
munio.

Ambros. li.
4. de Sacra.
c. 5. & lib.
5. ca. 41. to.

Quo sensu di-
cat Augusti-
nus: Quoti-
die Eucharis-
tiæ commu-
nionem per-
cipere, nec
laudo, nec re-
prehendo.
B. Thom. 2.

quòd

quòd illi salus etiã tunc contingere
non possit, cum Deus natura sua sit
misericors, & veram de peccato con-
tritionem præstare possit, sed quia du-
bium est, an peccator in illo agone cõ-
uertatur, & an Deus hanc gratiam sit
illi impertiturus. Ita dicendum de hac
sententiã, quam nec laudat, nec repre-
hendit quotidie communicandi: quia
ignota, sibi est communicantis dispo-
sitiõ: nullibi tamen damnat laicorum
quotidianam communionem, quia ar-
bitrio cuiusque illam relinquit in epi-
stola ad Ianuarium, quam superius alle-
gauimus. Scitã fuit, & acuta B. Cath-
erinae Senensis ad quẽdam Episcopum
responsio. Nam cum ille eam quoti-
& communicantem reprehenderet,
& allegaret verba Augustini: *Quotidie
communicare, nec laudo, nec reprehendo:*
illa protinus subiunxit: *Ex quo, reuerẽ
de pater, Augustinus me non reprehẽdit,
quid est quòd tu me reprehendendam e-
xistimas?* Sacerdotes autem omnes suũ
studium ac diligentiam ponere debe-
rent in quotidiana oblatione huius sa-
crificij, atque eius perceptione. Nam
Patres ferè quotidie celebrabant: vt
patet ex B. Andrea, qui dicebat aduer-
sarijs: *Ego quotidie offero agnum imma-
culatum Deo: qui cum comestus fuerit, in-
teger perseverat.* Adde Cyprianum e-
pistola ad Florentium: *Deo, & Christo
eius, quibus seruiõ, & quibus puro, & im-
maculato ore sacrificia, & in persecutio-
ne pariter, & in pace indefinenter offero.*
Ambrosius in illud Apostoli ad Timo-
theũ: *Diaconi sint vnus vxoris viri. Om-
ni, inquit, hebdomada offerendum est, e-
tiam si non quotidie peregrinis, incolis ta-
men, vel bis in hebdomada, & non desunt
qui propè quotidie baptizentur ægri.* Et
oratione ad Missam præparatè: *Rogo te
Domine, ait, per ipsum sacrosanctum my-
sterium corporis, & sanguinis tui, quo
quotidie in Ecclesia tua pascimur, & po-
tamur.* Chrysostomus in epistolam ad
Hebræos: *Nonne per singulos dies offeri-
mus? Offerimus quidem, sed ad recorda-
tionem facientes mortis eius.* Idem in
epistolam ad Ephesios: *Frustra habetur
quotidiana oblatio, frustra statum ad al-
tare: nemo est qui simul participet.* Au-
gustinus epistola ad Bonifacium restã

Aug. epist.
118. ca. 3.
tom. 2.
Scitum atq;
elegas B. Ca-
therinae Se-
nensis diã.

Prisci patres
ferè quotidie
communica-
bant.

B. Andre.
Cyprian. li.
4. epist. 9.
sub finem.

Ambros. in
c. 3. prio. ad
Timoth. to.
5.

Idem orat.
1. præpara-
to. ad Mis-
sam, in fi-
ne, tom. 4.

Chryso. ho.
17. in epis-
to. ad Hebræos
sub initium
tom. 4.

Luc 22.
Idem ho. 3.
in epist. ad
Ephes. pro-
pè finem.

Aug. epist.
23. anteme-
dium, to. 2.

tur quotidianam oblationem. Idem
in Ioannem: *Huius, inquit, rei Sacra-
mentum, id est, unitatis corporis, & san-
guinis Christi, alicubi quotidie, alicubi
certis interuallis dierum, in Dominica
mensa præparatur, & de mensa Dominica
sumitur, quibusdam ad vitam, quibusdam
ad exitum.* Idem quoque in Psalmum
75. post medium, & libro de Fide ad
Petrum docet. Gregorius in dialogis
suis: *Debemus itaque præsens seculum,
vel quia iam conspicimus defluxisse, tota
mente contemnere, quotidiana Deo lacry-
marum sacrificia, quotidianas carnis e-
ius, & sanguinis hostias immolare. Hec
namque singulariter victima ab æterno
interitu animam saluat, quæ illam nobis
mortem vnigeniti per mysterium repa-
rat: qui licet resurgens à mortuis iã non
moritur, & mors ei ultra non dominabi-
tur, tamen in semetipso immortaliter at-
que incorruptibiliter viuens, pro nobis ite-
rum in hoc mysterio sacra oblationis im-
molatur.* Adde exemplum Leonis Pri-
mi, quem septies, aut nouies in die ce-
lebrasse, autor est Vualfridus in libro
de rebus Ecclesiasticis: quemadmodũ
superius attulimus. Horum igitur san-
ctorum Patrum exemplo, debent qui
Sacerdotes sunt, quotidie celebrare,
nisi, aut ægritudo, aut obedientia, aut
charitas aliud distarent. Nam & semel
cuidam Abbati reuelatum est, ceteris
monialibus corpori Christi commu-
nicantibus, vnã, cui iniunctum co-
quæ erat officium, plus fructus acce-
pisse in obedientia, & communione
sua spirituali, quàm reliquas in Sacra-
mentali: nam virtus Dei Sacramentis
non est alligata. Quare audiendus nõ
est nouus quidam scriptor, qui cona-
tus est defendere, Sacerdotes nullo di-
uino præcepto adstringi ad sacrifican-
dum. Sed hoc quid aliud esset, quàm
verbum Christi frustrari in Apostolis
omnibus Sacerdotibus dictum: *Hoc fa-
cite in meam commemoratiõnem.* Et va-
num est atque ineptum, quòd ipse res-
pondet: *Præceptum non cadat super
id, quòd ait, Facite, sed super id, quòd
sequitur, in meam commemoratiõnem:*
cum manifeste super vtramque cadit
præceptum. Est præterea contra ratio-
nem, & in iniuriam donantis, non vti

Idem tract.
26. in Ioã.
aliquanto
post mediũ,
tom. 9.

Idem lib. de
fide ad Pe-
trum c. 19.
tom. 3.
Grego. lib.
4. Dialogo.
c. 8. tom. 2.

Rom. 6.

Leo I. plures
in die sacri-
ficabat.
Vualfrid.

Reuelatiõde
quadam piã
moniali.

Virtus Dei
Sacramentis
non est alligata.

Caictan. in
3. p. D. Tho-
ma.

Contra Caie-
tanum Sacer-
dotem negã-
tes villo cele-
brandi præ-
cepto tenent.

Luc. 22.

1. Cor. 11.

tanto

Legis opti-
ma conditio,
quæ sit.

Anacle. Pa-
pa in epist.
ad Episcop.
Italia, de
consec. dist.
2.
Fabia. Pa-
pa de con-
sec. dist. 2.
ca. et si non
frequẽtius.
Innoc. III.
in Cõ. il. La-
teran. Can.
21.

Ecclesia præ-
cipiens semel
saltem in an-
no commu-
nicandũ, qua-
lis videri pos-
sit.

Lege comu-
nicandi qui
teneantur.

B. Thom. Math. 25.

1. Pet. 2.

B. Bonau. lib. de præparatio. ad Missa. ca. 5.

Sacerdotes cum possunt non celebrantes quot quâ tisque Ecclesiam beneficijs priuent.

Laici ut frequent. r. com munitate de beant.

Laici ut frequent. r. com munitate de beant.

Plato. In particularibus quiescend. teste Platone. Canones duo circa communem obseruandi.

tantò bono Dei congruo loco, & tempore, ut B. Tho. docet. Et idè seruus ille nequam arguitur, quòd non vltus fuerat, ut oportebat, accepto talento. Dicitur igitur quisq; verbù Petri Apostolicum: *Vnusquisq; sicut accepit gratiã, in alterutrum illam administrãtes, sicut boni dispensatores multiformis gratiã Dei.* Audi (quæso) verba B. Bonaueni. in tractatu de præparatione ad Missam: *Cum Sacerdos est, inquit, absque peccato mortali, & in proposito bono, non habens legitimum impedimentum, & non ex reuerentia, sed ex negligentia celebrare omittit, tunc, quantum in se est, priuat Trinitatem laude, & gloria, Angelos latitia, peccatores venia, iustos subsidio, & gratia, in Purgatorio existentes refrigerio, Ecclesiam Christi spirituali beneficio, & seipsum medicina & remedio contra quotidianam peccata, & infirmitates.* Itè priuat se talibus omnibus proueniētibus ex sacra communione, quæ sunt, peccatorum remissio, fomitis mitigatio, mentis illuminatio, interior refectio, Christi, & corporis eius mystici incorporatio, virtutum roboratio, contra diabolum armatio, fidei certitudo, spei, eleuatio, charitatis excitatio, deuotionis, augmentatio, & Angelorum cõiuuatio. Item non complet sibi inuictum magnæ dignitatis obsequium, nec officium exercet debite seruitutis Dei. Hacten^o vir ille planè sanctus, & doctus. Ex quibus facile iudicare poteris, quanto periculo peccandi se exponant Sacerdotes, qui si non quotidie, saltem vel diebus Dominicis, vel festiuis non celebrant.

Ut autè ad laicos veniamus, quibusdam quotidiana communio cõuenit, quibusdam octauo quoq; die, quibusdam vel semel in mense, & sic de alijs, pro cuiusque dispositione, & arbitrio Sacerdotis, modò sit prudēs, ac prob^o; ita ut non possit certa aliqua regula assignari. In particularibus enim iubet Plato quiescere. Duo tamen Canones certi sūt, alter est: ut ubi adest puritas, & probatio conscientiæ, per quam simile in simili collocetur, laudabilius est, atq; fructuosius cõmunicare; alter est: ut nemo suo iudicio nitatur, sed cõsilio cum docto, religiosoq; Sacerdote

communicato, frequentius, rariusve communitur. Solet tamen interdum rarior communio laudabilis esse; cum quis videlicet sentit se agi spiritu timoris, & reuerentiæ; quo Centurio vehebatur Dominum in domum suam suscipere, & quo ductus B. Franciscus Sacerdotium recusabat, beatus verò Marcus Euangelista etiam sibi præcidi dignum voluit. Qui etiam à communione abstinet eo tempore quo quis ad illam non obligatur propter aliquod charitatis opus præstandum, ad quod Dei spiritu impellitur, re & abstinere: quemadmodum ille, qui ut morem gerat patri suo spirituali, à communione desistit. Intelligat tamen, qui patris spiritualis munus exercet, non debere communione interdiceri quenquam, nisi ob peccatum, vel scandalum, vel aliquid aliud, quod illi magis expediat, & salutaris existat. In genere autè loquendo, præstantius est sæpe, quàm raro cõmunicare, quātū præstat amor timori: in singulari tamen non est ita decernendum, sed pro cuiusque dispositione. Nā etsi gallina præstantior sit quàm lactuca; infirmo tamen vtilior est lactuca, quàm gallina. Debent autem frequenter cõmunicantes eos, qui rarius cõmunicant, nõ contemnere: & qui parcius accedunt, non debent frequentius cõmunicantes iudicare, quemadmodum neq; ille, qui valentiori stomacho præstat, edacioriq; debet eos, qui debilioris sunt temperaturæ, ac cibi parcius, despiciere, aut contra: sed in omnib^o obseruare præceptum Apostolicum: quod etiam si ille ad alium scopum spectans dixit, mirifice tamen nostro continere videtur, dum ad Romanos ait: *is qui manducat, non manducantem non spernat: & qui non manducat, manducantem non iudicat.* Quod si seruauerimus, pacem & vnitatem, exclusa omni amaritudine, & temere iudicandi vanitate, persancte colemus, demonumque fraudes, & insidias ad factiones impellentes à nobis propulsabimus, & cum primis gloriosam charitatem illustrabimus Iesu Christi Domini nostri, cui cum Patre, & Spiritu sancto, detur omnis laus, gloria, & imperium, Amen.

Matth. 8. Cornelij Cæturionis, Fracisci de Assisio, & Marci Euangelistæ spiritus humilitatis, & timoris.

Quis canendum animarum patri, pastoris.

Communitatem salubre documentum.

ROM. 14.

TRACTATUS XLII.

In quo argumeta refelluntur, quæ ab his fiūt, qui à frequenti communionis accessu laicos solent dehortari.

A frequenti laicos cõmunionem dehortantes, quales merito videantur.

Matth. 22.

De argumētis aduersariorum iudicium.

Argumentum.

Quidam sunt eo nati ingenio, ut tantum quæ in se ipsis experiuntur, probent; reprehendant verò, quæ nullo experimento didicerunt, quorumq; gustum, aut fructum non perciperunt. Tales sunt plerumque, siue laici, siue, quod peius est, Sacerdotes, vel Religiosi quidam, canibus eorum, qui custodiæ horum deputantur, hæud absimiles: nam eum brāsicis, aut lactucis non vescantur ipsi, ita nec alios vesci permittunt: tale est illorum; quos diximus, ingenium, cum nec ad sacram Christi mensam accedant ipsi, nec alios ad eam venire permittant: varias rationes, & argumenta contextentes, quo homines, perse satis propensos ad contemptum, & fugam rerum diuinarum; & qui se satis per seipsum nouerunt excusare, non secus atq; illi, qui ad nuptias, cenamq; inuitati fuerunt, à sacra cõmunionem, ac regiam Christi mensam arcere queant: Quare presentem tractatum nobis enitendum est, ut eorum rationes fideliter proponamus, illasq; quati sint ponderis, & momenti, excutiamus. Nam etsi interdum contingat, nonnulla falsa probabiliora esse multis veris; neq; propterea veritas sit inficianda, aut minus propugnanda: quæ tamen ab istis proferuntur, neque neruosa sunt, neque speciem veritatis magnam præseferunt. Vnde mirari satis non possum & illis, quod tam leuibus, ac futilibus argumentis in re tam ferti nitantur; aut nostros, qui per tam infirmas ac debiles rationes se ab eis in contrariam sententiam adduci, & à sacra mensa abduci sinunt. Primo igitur argumentantur: Chri-

stus non nisi semel cõmunicauit Apostolos in cœna: eius igitur exemplo commendata est nobis cõmunicandi raritas. Sed sanè hoc leuissimum est argumentum: quis enim nesciat, expediens fuisse Christum morti vicinam Eucharistiam instituisse, post illam verò institutionem Christum paruo tempore cum Apostolis versatum fuisse? Nam statim ac illam celebrauit cœnam, comprehensus est ab hostibus, & in manus peccatorum traditus. Quam primum verò resurrexit, ipso die Pascharis, cõmunicauit discipulos proficiscentes in Emmaus: Ad hæc Dominus potestate excellentiæ præditus erat, quæ effectum Sacramenti sine Sacramento præstabat: quod excellit Christus, ut dominus, instituto: quæ Sacramentorum. Nam sicut agens naturale, ac finitum, non nisi certis modis à natura præscriptis effectus suos producit; ita agens liberum, & infinitum naturæ legibus, minimè est alligatum; etiam si communiter secundum illas multa faciat; interdum tamen supra omnem naturæ facultatem: hinc hominem ab initio ex nihilo cõdidit, & ex homine solo Heuam formauit; & postremo ex Virgine sola humanitatem Christi fabricauit; eam cõmuni naturæ ordine, hominem per homines generare soleat. Hinc etiam effectum penitentiæ peccatrici, & adulteræ nulla præuia confessione, aut absolutione contulit; atque ex hac eadem ratione poterat Christus fructum Eucharistiæ Apostolis, sine eius percipiōne potrigere. Denique omnino

Matth. 26.

ibidem.

Luc. vii.

Christus singularis effectus Sacramenti, sine Sacramento conferre valebat. Exemplum.

Gen. 2.

Luc. 7. Ioan. 8.

A quibus pri-
mum instituta
ta fuerit sa-
cra commu-
nio.
Act. 2. &
4.

vanum est, à Christi factò, qui vix per
paucas horas post cœnam fuit cum Ap-
postolis, argumentum ducere. Esi fa-
pitius, magis est petendum argumen-
tum à magisterio Spiritus sancti, qui
vbi primum cœlitus in Apostolos, &
fideles descendit, quam primum insti-
tuta est quotidiana communio, de qua
Lucas Euangelista in Actis memorem
facit nam cui alteri illa est ascribenda,
quàm Apostolis ipsi, atq; adeo Chri-
sti Spiritui eos gubernanti.

II. argum.
Ecclesiæ pro-
videntia.

Secundo argumentantur, ab Eccle-
siæ, quæ spiritu Dei regitur, consuetu-
dine: in qua non nisi semel in anno præ-
ceptum communicandi traditum est:
suo ergo præcepto rariorem magis,
quàm frequentiore commendat eom-
munionem. Respondemus, prudentis-
simam, ac piensissimam matrem toti
fidelium populo, quem frigidum esse
sciebat ac tepidum, voluisse se accom-
modare: meliorem autem atque vtilio-
rem aliam, quæ frequentius fit, inhuif-
se; cum dicat, solum semel in anno:
quemadmodum in extremis laboran-
ti, ac cibum detrectanti, vt paulo antè
monuimus, dicitur solemus: nisi saltem
semel in die ederis, de te erit actum.
Adhæc Paulus frequenter cum prænia
probatione communicationem facta
verbis suis perspicue probat, Ecclesia
quæ quæ nunc est, ab ea, quæ olim fuit,
& quæ in finem vsque seculi est per-
mansura, minimè est diuersa, & tamen
prior illa maximè laudauit frequentia
hæc, & factò suo probauit, ergo & præ-
sens eam laudare debet, atque consule-
re: quemadmodum et si virginitatis,
aut religionis statum omnibus propo-
nat, non tamen omnibus præcipit. Sic
quoq; non nisi semel in anno præcipi-
tur cõfessio peccatorum, vellet tamen à
nobis celebrari frequentius: & si vel
tãtillũ salis in nobis esset, profectò ad
Sacramentũ Penitentiæ accurreremus:
quis enim audies in se mortis prolatã
sententiã, nisi offenso Dño suo recon-
cilietur, in annũ differat reconciliatio-
nẽ? Si igitur graui aliquo peccato pre-
meris, noli procrastinare, vadè cito, &
reconciliare fratri tuo à Dño offenso.

III. argum.
Tertio obijciunt sanctorum exempla Pa-
trũ qui in cœnis degentes rarius comu-

nicabãt, vt Maria Aegyptiaca, quæ ran-
to tempore ex pers Eucharistiæ exitit, &
B. Benedictus, qui per plures annos in
specu quadam Subsaci de se feces, igno-
rabat diem esse Paschæ. Respondemus:
Frãtres, & Monachi in eremo statuti
ab Ecclesia temporibus communica-
bãt, & teste Cassiano, Sacerdotè habe-
bant, ad quæ Eucharistiæ partem
pãda cõfluebãt: & quod attinet ad o-
bligatiõnẽ præcepti, illi satisfaciebãt.
De Maria verò Aegyptiaca, & B. Bene-
dicto, alijsq; huiusmodi, dicendum est,
habuisse illos priuilegia singularia, ac
Deũ ipsũ per se illos nutruisse, & spi-
ritualiter suppleuisse fructũ Sacramen-
talis communionis, ideo ad cõmunia-
tionem legis minimè tenebãtur, & à
singulari ad vniuersale ductũ argumẽ-
tum innatiũ est. Neq; damnã di sunt,
qui spiritum amoris dacti frequenter cõ-
municant: etiã si spiritu reuerentiæ, ac ti-
moris: quidã affecti laudabiliter absti-
neãt. Nam vt varij sunt Solis radij, ita
diuersa sũt Spiritus facti dona: & do-
nũ donũ nõ repugãt, neq; vita vnus,
alteri vitæ cõtradicãt. Potest etiã dici,
factos illos, qui spiritu reuerentiæ acti
abstinuerũt, in exemplũ illis esse propo-
sitos, qui male preparati accedũt, quo
discãt Deũ timere, & sancte abstinere
ab Eucharistia, vel saltem dare operã,
vt non nisi benè probati accedant.

Quarto loco obijciunt, in hunc mo-
dũ: Melius se probare videtur, qui ra-
rò accedit: quia ieiunare, precari, im-
pertiriq; elemosynas, & alia sancta,
piãq; officia præmittere potest, vt dig-
nius cõmunicet: qd̃ qui frequẽtĩ facit
temporis opportunitate ad illa præstãda
destituitur. Respondemus, falsũ esse, qd̃
in hac ratione præmittũt. Nã sæpius
accedes, cõmodiº ac meliº se valet præ-
parare, quã qui raro, vel semel tantũ in
anno cõmunicat, si quidẽ præparatio-
nis substantia in cõsciẽtiæ puritate sita
sit, quia teste Diony. simile debet in si-
mili collocari. Et Chryl. docet: Oppor-
tunũ tempus accedẽdi, puritas cõsciẽtiæ
facit, modus autem optimus: purgan-
di conscientiam, enumeratio est pecca-
torum suorum apud Sacerdotem, at-
que penitentiæ Sacramentum, quod
in se fidem includit: cõpurificãtẽ,

Qui nam diu-
a communio-
ne abstinere-
runt.

Cassianus.

Infirmum
quod argu-
mentum.

Sãcti diu ab-
stinentes à
cõmunionẽ,
quos doceãt.

III. argum.

Ratio prepa-
rationis ad
cõmunionẽ
in quo
potissimum
consistat.

Dionys. A-
reopa.

Simile debet
in simili col-
locari.

Chrysosto.

Act. 15.
Penitentiæ
partes

atq; diuinæ misericordiæ spem de di-
uina bonitate conceptam, præterito-
rum lapsuum dolorem, desiderium e-
mendationis in posterum: igitur ma-
iorem puritatẽ sicut & crebriorem
confessionem adfert assidua commu-
nio, quàm rara. Adhæc purioris con-
scientiæ esse constat eos, qui per sin-
gulas hebdomadas rationem consciẽ-
tiæ suæ Sacerdoti confessario reddũt,
quàm illi ipsi, si semel tantum in an-
no exomologesin facerent, vt expe-
rientia ipsa testatur, quia melius pec-
cata possunt in memoriam reuocari,
magisque illa detestari: qui verò tar-
dius confitentur, vix mediam partem
criminum suorum valent meminisse,
minusq; de illis conteruntur: & deni-
que multi illorum apertè testantur, se
quidem peccare nouisse, at artem pec-
cata confitendi non tenere; quare à
Sacerdotibus interrogari volunt, vt
illi varijs percunctationibus peccata
sua diuinent, aut exculpent. Qui verò
hac confessione crebro vti solent, bre-
uiter erudiuntur de ratione illam cũ fru-
ctu præstandi, & peccata sua aggra-
uandi: nam vna confessio ad alteram
preparat: & vt lignum viride si semel
igni admoueat, incipit quidem de-
ficcare, sed non ita incenditur, vt sic-
cum; si tamen viride pluries igni ad-
moueat, paulatim disponitur, & tan-
dem exurit: tales sunt profectò qui
semel in anno ad confessionem, & cõ-
munionem accedunt. Nam raro cha-
ritatis igne accenduntur: secus qui as-
sidui sunt in percipiendis Sacramen-
tis, quia tales deuotius, feruentiusque
communicant, & vberiore fructum
sui accessus percipiunt.

Quarò cõ-
fiteatur atq;
cõmunicant,
cui rei apte
comparatur.

V. argum.

Proverbium
Terentianũ.

In quibus lo-
cum habeat
illud: Nimia
familiaritas
parit contem-
ptum.

Quinto argumentantur: Quoniam
ex frequentatione ad contemptum ve-
niretur Eucharistiæ: nimia enim fa-
miliaritas parit contemptum: vt osten-
dit experientia clericorum, atque Sa-
cerdotum: qui cũ quotidie sacra spe-
ctent, & contrectent, minori deuotio-
ne, ac reuerentia erga illa afficiuntur,
atque laici, quibus illa non nisi quan-
doq; cernere licet. Respondetur, pro-
verbium illud inter vulgares, & ple-
beios homines, qui abiecta quæque &
contempta contrectare solent; at non

inter optimos, & sapientes locum ha-
bere. Nam quò magis sapientes alicu-
ius virtutem, & præstantiam agnos-
cunt, eò maiori eum admiratione, &
reuerentia prosequuntur: sed quia ne-
mo, etiam ex sapientibus, & virtutis
cultoribus, sine crimine viuunt, & per
familiaritatem defectus suos prodit a-
lijs, hinc verum efficitur, familiarita-
tem contemptum parere. Secus se res
habet, si cum Deo, aut Christo redem-
ptore, quem infinitè esse constat per-
fectionis, sapientiæ, ac bonitatis, quam
ob nostræ intelligentiæ imbecillitatem
capere nõ valemus, aliquis agat. Nam
per assiduam Sacramentorum vsum &
diuinæ charitatis contemplationẽ me-
lius indies Deum agnoscit, in illiusq;
vehementer rapitur amore: hinc An-
geli, qui Deo familiarissimi sunt, di-
uinam Maiestatem laudibus celebrãt,
tremuntque coram eo Potestates, Che-
rubin quoque ac Seraphin, de quibus
dicitur, quòd oculos suos alis tegeret;
ob reuerentiam nimirum, quam Deo
exhibent, teste Dionysio, significandã.
Assiduus ergo accessus ad Eucharis-
tiam, materiam non præbet nisi hu-
militatis, obedientiæ, & propriæ con-
fusionis: cùm agnoscimus nos omne
bonum nostrum à Deo accipere, ac si-
ne eius gratia nihil nos posse. Nam
etsi Deus amorem sui ipsius, qui est
huius Sacramenti effectus, multis sine
Sacramento contulerit, vt in ægroto-
rum multorum curatione fecisse con-
stat: voluit tamẽ Dominus hominem
sub visibili simbolo huius Sacramen-
ti humiliari, vt magis agnoscat Deum
autorem suæ virtutis & charitatis per
hoc Sacramentum. Adhæc sæpius ac-
cedens, pluribus donis ornatur, quæ
suapte natura vim habent accedentem
humiliandi: nam quò quisq; sanctior
est, eò magis timere debet. Quemad-
modum diues pretiosa vasa secum ve-
hens, magis sibi metuit à latronibus
in via, quàm pauper: ita qui pietate,
& sanctitate cæteris præstant, magis
habent metuere, ne tantis donis spo-
lientur. Perpende itaque duplicem es-
se timorem: alterum, qui à Deo auer-
tit, eiusque conspectum fugere facit,
qualis fuit ille Adã in paradiso terre-

Cherubin ac
Seraphin cur
oculos suos
alis tegeret
ante Deum.

Esa. 6.

Dionys. A-
reopag. lib.
De cal. hie-
rarc. cap. 7.
circa med.
Sæpius com-
municatum
bona.

Timor du-
plex.

Gen. 3.

firi, dixit enim; *Vocem tuam, Domine, audiui in paradiso, & timui, eo quod nudus essem, & abscondi me:* atq; hic profecto vitiosus est, adulteræ timori similis sponsum suum ob stuprum fugientis: alius verò timor est, quo quis affectus non quidem Deum fugit, sed ad Deum ipsum confugit, atque amplius illi coniungitur: quod propter eam facit, quod agnoscat se diuino auxilio destitutum in multa peccata necessario prolapsurum: atque hic studiosus est, & sanctus timor, quem præ se ferre videntur, qui reuerenter per continuam communionem ad Deum confugiunt, ac Deo se hæere liberè profitentur, ac illud Propheticum canere: *Mihi autem adhærere Deo bonum est, ponere in Domino Deo spem meam.* Cæterum etsi ex parte nostra, quod fortè minus digni, aut minus præparati accedamus, habeamus vnde nobis timendum sit: debet tamen hic timor coerceri, in Deum ipsum, & in cælum per spem erigendo mentem. Nam si semper suum quisque nihil respexerit, frangetur animo, atque submergetur. Ideò debet instar peregrini amnem transeuntis, non in ipsam aquam rapidam, & vertiginem in spectatore efficientem, sed in litus, siue in cælum ipsum oculos defigere, vt periculum submersionis euadat: ita nos non tam nos ipsos, qui mali sumus, & peccatores, quam in ipsum Deum totius bonitatis fontem, mentem atollere debemus, atque de illo maiorem concipere spem; quam de nobis turbationem ac metum. Hinc

Psalm. 41.

David, qui dicebat: *Ad me ipsum anima mea conturbata est:* ideò subiungit: *Propterea memor ero tui de terra Iordanis, & Hermonym, à monte modico, & Memor fui Dei, & delectatus sum.*

Infra 76.

Time ergo tu, si lapis, à te ipso; verum diuinæ bonitatis fiducia vince timorem, atq; ita communica Christi corpori. Sic enim Ecclesia primò timet, dicens, *Domine non sum dignus;* postea tamen reuerenter accedit, & confidenter suscipit Sacramentum. Audi iam quid Algerius, qui ante quadringentos annos floruit, & librum contra Berengarium edidit de Sacramēto.

Matth. 8.

Alger. lib. De Sacram. Euch. c. 22.

Eucharistiæ, de hoc timore scribat: *Sed si tantam, inquit, medicinam sumere, vel non sumere, periculum est: quod euademus? Sed ne his angustys circumuenta humana desperet infirmitas, Augustinus vniciuique sumendi, & non sumendi propria discretionis relinquit arbitrium: quamuis pro certo à tanta medicina, vel peccati pertinacia, vel ipsius Sacramenti negligentia, magnum salutis sit detrimentum. Non est enim sine magno gratia priuilegio, quod Deus etià corporaliter humani corporis, & cordis vri dignatur diuersorio: nec tantum ad hospitandum, vt in templo suo, sed ad incorporandum sibi vt membrum capiti suo. Quid enim ad salutem nobis deerit; cum ille, qui salus est omnium, nobis vnitus fuerit? Non est ergo desperanda inuicta Dei gratia, quantumcunq; hostis fraudem, quantumcunq; nostram facultatem attenderimus: quia vel hostis fraude, vel nostro vitio angustiore Christi gratiam constituimus, si hostem potentiorum ad nocendum, quam Deum ad liberandum; nos autem habiliores ad labendum, quam ipsum ad stabiliendum crediderimus. Non est ergo metuenda bene operandi necessitas: quibus in Deo tanta ipsius necessitatis est facultas: vt quicquid bene voluerimus, per eum, qui omnia potest, possimus. Vnde B. Hilarus inchoantibus, & imperfectis condescendens, ne quis de gratia Dei diffidat, consilium dedit, vt qui peccare quicquid, communicare non desinat. Hæc Algerius: quæ profecto mirificè omnes timoris scrupulos adimere videntur, si quis illa attentè inspiciat.*

August. epi. stol. 118. c. 3. tom. 2.

B. Hilar.

VI. argum.

Sextò obijciunt, se in crebra communione actu deuotionem; aut gustum spiritualem, quem aliàs degustauerant, nequaquam persentiscere: infirmosque se iactant, quod peccatis leuioribus infestentur, ac proinde iure se crebram communionem deserere. Respondemus: Si infirmitas est ad mortem, omninò esse abstinendum; si verò venialis sit culpa, nequaquam. Nā similis esset tunc abstinens, atque infirmus recusans accipere medicinam, nisi prius sanitatem adipiscatur, aut vt frigidus, qui nisi calefactus nollet ad ignem accedere; at sacra communio,

Qualis sacra comunio; ab eaque quādo abstinendum, & non abstinendum.

medicina

medicina est contra venialia, & ignis spiritualis frigus pigritiæ expellens. Quod si forte tua culpa vehementer mente distraheris; consultum est tunc abstinere: secus vbi non est nimia distractio, quia sæpe eiusmodi defectum supplet gratia, quæ per Eucharistiam confertur ex opere operato. Quod verò deuotionem non sentias; nõ debes legitimum impedimētum existimare. Quia quemadmodum vel ieiunamus, vel precamur, vel elemosynas elargimur; vel conscientiam per confessionē exoneramus, vel alia quæcunq; bona opera præstamus carne repugnāte, & spiritu sæpe arido, vt parcamus diuinę voluntati; ita etiam ad mēsam sacram est accedendum, siue frigidus simus, siue calidus, siue sensum deuotionis habeamus; siue nõ, modò mortiferi alicuius delicti conscientia non mordeat: aliàs enim esset Deo nolle seruire, nisi pro mercede prius enumerata. Quod si dicas, Christum promississe Spiritum sanctum paraclētum omnibus se petentibus, quæ te habere non existimas; non propterea tamen debes à sacra mensa abstinere: nam per illā ipsam fortasse participabis cōsolationem Paraclēti, quā exoptas: satis tibi est, quod ex eo quod priuaris eiusmodi gustu, non rectè colligas, te alienum esse à Dei gratia; vel puritate conscientiæ, quæ necessaria est ad idoneam communionem.

Ad illud: Ne scio me habere Spiritum sanctum, tutius igitur abstinere ab cœlesti pane. Luc. 11.

VII. argum.

B. Thomas.

Christiana perfectio in qua sita sit.

Septimò ita nos adoriūtur: Per frequentem, inquit, ad diuinam mensam accessum nullam sentio vitæ meæ emendationem, aut vitiorum extirpationem, aut virtutum incrementum: inane ergo est, & infructuosum toties accedere. Respondet B. Thomas huic argumento: quod qui verè in vitæ suæ emendatione non proficit, consultius est abstinere, quia signum est, Eucharistiam in huiusmodi non edere fructus suos, indicatque illum non satis paratum accessisse. Sed quisque videat, ne seipsum seducat: metiendo ex gustu, & sensibili quadam deuotione, quæ minimè est spectanda; cum in ea non consistat perfectio Christiana, sed in charitatis Dei, & proximi augmento, & in odio peccati, & extirpatione vitiorum: & in huiusmodi soli-

dis virtutibus fructus Eucharistiæ cōsistit, multumque proficit qui hæc in seipso sentit: quemadmodum etiam cibus corporeus etsi insipidus, multum tamen nutrimenti sumētibus præstare dignoscitur.

Octauò argumentū ducunt ab his, qui cū frequenter cōmunicent vt Sacerdotes, nihilominus meliores non sunt laicis rarius cōmunicatibus; imò interdum deteriores existunt; frustra igitur quis vrgeat ad frequentandam diuinam mensam. Respondemus, hūc abusum tribuendum esse, non ipsi Sacramento, sed culpæ, & malitiæ Sacerdotum, qui re bona malè vtūtur. Nec valet argumentum: quia confert bene abstinentes cum malè cōmunicantibus: sed, vt superius admonuimus, bene accedentes rarius, cum bene accedētib; assiduè collatio faciēda est; quemadmodum, etià malè crebrò cōmunicantes, cū his, qui raro imparati accedunt. Plerique etiam Sacerdotes nõ intrant per ostium; aut si intrarūt, non tamen proponunt sibi scopum, quem deberent in sacrificando, sed emolumenta temporaria spectant, & quæstum ex pietate faciunt; vt mirum non sit progressus nullos in via Dei facere, qui mysterij celebrationem tantamquam artificium aliquod mechanicū ad vitam corporis tuendam referunt.

Nond, argumentantur alij, fatius esse, ac tutius sine Sacramenti sumptione spiritualiter cōmunicare, quia sine periculo, quod ex propria nostra in dignitate plerunque nascitur, communicaret, minusque obnoxium est, aut vanæ nostræ gloriæ, aut aliorum calumnijs: & quod ad fructū attinet, eundem effectum parit hæc communio, atque illa Sacramentalis. Respondemus, non esse verum, tantundem consequi fructus puram spiritualem communicationem, atque illam, quæ cum Sacramentali est coniuncta: nam ex hac non tantum gratiā ex opere operantis, sed etiam illam, quæ dicitur ex opere operato, siue ex vi Sacramēti, & institutionis Christi, assequimur. Et certè negare nõ possumus, plus nos permoueri sensibili præsentia Domini intrantis domum conscientiæ nostræ,

VIII. arg.

Sacerdotes sepius comunicantes cur interdū laicis nõ sint meliores.

IOAN. 10.

1. Tim. 6.

IX. argum.

Spiritualis Christi mādū cario cur magis fructuosa quam Sacramentalis sit.

Ioan. 6. Ibidem.

quàm pura spirituali cõmunionem ex- citaremur, ac proinde vberior gratia portio etiam ex merito, & dispositio- ne operantis nobis responderet. Neque obstat, si obieciat: Spiritus est qui uiuificat: caro non prodest quicquam; Et, Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus, & vita sunt. Hæc enim omnia Sacramen- tum non excludunt; sed potius docent cum spiritu fidei, & dilectionis ad eum accedendum. Nam propterea Verbum ipsum, quod spiritus erat, caro factum est, & sub specie panis voluit se nobis edendum exhibere; vt dum visibiliter Deum cognoscimus, & attrectamus, per hunc in inuisibilem amorem rapiamur, & ex carnalibus spiri- tuales efficiamur. Quod etiam ex- emplis illustrari potest. Nam sicut Chris- tum ipsum, aut vestem eius tangen- tes, sanitatis gratiam quam exoptabant, accipiebant, & tangentes semicin- tia, & sudaria Pauli, noua gratiarum dona impetrabant, quam tamen alij fideles, ac deuoti, non tamen tangentes, mini- me assequantur: ita profecto qui Corpus Christi in Sacramento pos- tum attingunt, peculiaris gratiarum munera assequuntur, quæ qui ad Sa- cramentum non accedit, non ob- tinet.

Ioan. 1. Verbum cur caro factum sit, idem sub specie panis edendum nobis exhibere voluerit.

Mar. 3.

Act. 19.

Vltim. argu- ment.

Matth. 22.

Dignitasque ad salutarem Eucharistia sumptionem exigitur, tri- plex est.

Vltimo loco, à propria indignita- te, & impræparatione argumētantur, dicētes, seipfos prorsus agnoscere in- dignos tanto munere, nec in se agno- scere vestem illam nuptialem, quæ ne- cessario induenda est omnibus, qui ad hoc conuiuium inuitantur. Ad hoc ar- gumentum, tamen superius solum sit, adhuc tamen respondemus, digni- tatem hanc triplici ratione nos posse intelligere. Primò, vt sit naturalis qui- dam valor, ac pretium sumentis, quo modo nulla creatura, etiam eminenti- ssima, vel ipsa sanctissima Virgo di- gna hoc Sacramento extitit: quia nul- la est finiti ad infinitum proportio. Secundò capitur dignitas pro perfe- ctione virtutum, & donorum, præci- pue verò deuotionis ac reuerentiæ: vt ille sit in hoc sensu dignus, qui cum quædam virtutum eminentia, magnaq; reuerentia, atq; feruēti deuotione ac- cedit ad Sacramentum. Hæc autem di-

gnitas ad dignam huius Sacramenti perceptionem nõ exigitur, nam sæpè in ipsius Sacramenti vsu donatur: & si illa esset omnino necessaria, rarissimi essent qui auderent communicare vel semel in anno, nedum quotidie, vt fie- bat in primitiua Ecclesia. Tertio igitur dignitas accipitur pro dispositio- ne sine vlla diuinæ Maiestatis offen- sione: quæ includit præcedentem con- scientiæ examinationem, & confes- sionem, rursus adfert fidem, & deside- riũ adhærendi Deo, ac reficiendi spi- ritum suum: hoc qui præstat, satis di- gnè accedit. Nã Apostolus nihil plus exegit, quàm vt quisq; homo probet seipsum; & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Ex quibus inferimus, ne- que peccata venialia, neq; distractio- nem mentis, modò insignis illa non existat, nec teporem virtutum, nec im- minutionem deuotionis, id est, feruo- res charitatis, reddere hominem indi- gnum Eucharistia accessu: quia ple- runq; hi omnes defectus suppleuntur in ipsa Eucharistia perceptione, cum ad illos amouendos sit instituta. Præ- stat igitur frequenter communicare, quàm raro, quicquid sit de quibusdã qui in contrarium latrant, & scrupu- lis ac terroribus homines à ligno vi- tæ auocant. Nam hæc ab eis, vt suam ignauiam tueantur, confinguntur, ac vt se excusatos reddant. Audi quid Cyrillus commentarijs in Ioanem di- cat: Sciunt baptizati homines, & diuina gratia participes facti, si rarius in Eccle- siam proficiantur, & longo temporum spatio propter simulatam religionem my- sticè communicare Christo recusent, ab aterna se vita procul depellere: quippe recusatio huiusmodi, quamuis ex religio- ne proficisci videatur, & scandalũ facit, & laqueos instruit: quare oportet omni- bus viribus à peccato mundari, & rectè viuēdi iactis fundamentis, magna cū fidu- cia ad sumendam vitam cõcurrere. Sed varia sunt diaboli, multiplicesq; ad deci- piendũ insidia. Nam primum ad viuendũ turpiter inducit; deinde, cum malis one- rati fuerint, tunc abhorreere à Christi glo- ria persuadet, qua possent à turpitudine voluptatis, quasi ab ebrietate reuocari. Quare demus operã, oro, vt vinculis eius

1. Cor. 11.

Cyrl. lib. 3 in Ioan. c. 37. tom. 1. initio.

abruptis,

Isa. 2.

Ad Eucharis- tiam adhor- tatio.

4. Reg. 2. Ibidem. Helia palliũ quid deno- tet.

Psal. 22. Explicatur sententia Da- uidis illa: Pa- rasti sibi con- spectu meo mensam, &c.

abruptis, & iugo seruitutis peccatorum excusso, in timore Domino seruiamus. Et vt carnis voluptate per continentiam superata; ad caelestem gratiam accedamus, corporisq; Christi participes efficiamur. Sic enim, sic inquam, diabolum fugabi- mus; & diuina natura participes, ad vi- tam & incorruptibilitatem ascendemus. Sic Cyrillus.

Nos igitur ad hanc mensam prom- pti, & assidui, tanquam ad asyllum cõ- fugiamus in omnibus tribulationibus nostris. Est enim Eucharistia quasi nauicula quædam, qua mare hoc tenta- tionum tranamus: figurata in pallio Helia relicto in testamento discipulo suo Heliseo, & quo Iordanis vadum tranauit. Hoc enim Sacramento, vel- ut testamento vtimur, quo aduersa om- nia, & labores huius vite vincamus. De hac dixit David Propheta: Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos qui tribulant me: hæc enim mensa ma- gnis expensis à Domino parata est, vt ad eam omnes, qui paupertate, & fa- me premuntur, accurrant. Diciturque in conspectu parata nostro: nõ solum quia Christus presentibus Apostolis illam instituit, sed etiam quia Domi- nus præsens sub speciebus panis, & vi- ni delitescit nos ad se inuitans atque alliciens. Diciturque hæc mensa pa- rata aduersus eos qui tribulant nos: in

quo hæc mensa ab illa Principum, Re- gumque discernitur. Nam illa plerũ- que non pro nobis, sed contra nos est, nam eorum splendor, & exposita fer- culorum copia, ministrorumq; mul- titudo, vasorumq; ac supellectilis ma- gnificientia nostris sunt expensis, ac tributis, sæpè etiam inuitati ad Regiam mensam, adeo se ingurgitant, mutuis- q; propinationibus certates inebriat, vt corpori, animæque eiusmodi men- sa vehementer noceat; at hæc Christi opulētissima ac diuina mēsa, soliusq; Domini expensis instructa, contra ho- stes nostros vires, atque arma suppe- ditat. Valet enim contra carnem no- stram rebellem, cū carnem Christi vir- ginēam contineat. Valet contra muni- di terrores atq; blanditias, vt nec illis cedamus, nec istis submergamur. Va- let contra cacodæmones, quibus post communionem, vt testantur B. Igna- rius, & Chrysostomus, terribiles, atq; formidabiles sumus. Postquam igitur tribulationes assidua nos premunt, pe- riculaq; ab hostibus nostris penè in- numerata indies nobis imminēt, con- fultissimum est, vt tanto antidoto mu- niamur, & panem vitæ degustemus, Iesum Christum Dominum nostrum, qui cū Patre & Spiritu sancto immor- tali, ac beata vita fruatur in secula secu- lorum. Amen.

Regũ ac Prin- cipum cū Re- gia, planeq; diuina Chri- sti mensa cõ- paratio.

B. Ignat. e- pist. 14. Chrysost. ho- mil. 61. ad populũ An- tioch. tom. 1. & homil. 45. in Ioan. tom. 3.

TRACTATUS XLIII.

IN Quo agitur de fructibus, ac beneficijs, quæ ex auditu Missæ capiuntur; ac de mo- do fructuose tanto sacrificio assistendi.

ABSOLVENDAM diuinæ Eucharistia doctrinam, finemque illi; quod ad hunc locum atinet, imponendum; quoniam tantum Sacramentum non nisi in sacro Missæ mysterio peragi- tur: arbitrius non inuitabile fur-

rum, si pauca quædam de fructibus, quos assistentes Missæ sacrificio per- ciunt, ac de ratione salubri illi as- sistendi disseruero. Sua igitur præ- sentia, quam nobis in Eucharistia ex- hibet Christus, in primis familiares nos reddit sibi, ac illis similes, qui

I. vtilitas.

cubiculo regio, aut mensæ eius præficiuntur; nam hæc ministeria honorifica sunt, & magno habentur in pretio, quod eorum fidei vitam suam Principes committere soleant. Simile profecto beneficium consequuntur, qui vel audiunt, vel vident Missam: nam utrumque frequenter dici solet, & suam veritatem habet. Auditur enim doctrina, & preces, quæ in sacrificio celebrando adiunguntur; videtur verò sacrificium tot, ac tantis ceremonijs sociatum. Magnum porro emolumentum sibi comparant Missæ, tanquam Regiæ mensæ, assistentes, & maiora commoda, quam qui non adsunt, assequuntur. Nam ut erat magis singulare tempore Christi privilegium eorum, qui eum aut videre, aut audire poterant, quam illorum, qui nec videbant; nec audiebant, quoniam sermones eius ac signa vim habebant trahendi animas, atque illos unum cum Deo efficiendi, secundum illud: *Beati oculi qui vident quæ vos videtis. Dico enim vobis, quod multi Prophetae & Reges voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt; & audire quæ auditis, & non audierunt.* Et in Cruce privilegium fuit eorum, qui iuxta illam stabant, præ illis, qui longè erant, ut constat in sanctissima Deipara, Ioanne Evangelista, Maria Magdalene, & Latrone, quos Christus, ut Sol quidam viciniora quæque maiori luce replens, atque calore eos perfundebat: ad eum planè modum Missa plus adiumenti adfert præsentibus, quam absentibus, unde & Sacerdos peculiarem preces pro assistentibus fundit, cum ait: *Et omnium circumstantium, quorum tibi fides cognita est, & nota devotio. Quemadmodum igitur ciues, qui ad excipiendum Principem, vel Imperatorem, obviam procedunt, maiorem habent animam gratiarum munera postulandi, quam qui illi non occurrunt: non dissimili ratione qui Missæ sacrificio interfunt, & quasi Regum Regi de cælo ad hostiam venienti occurrunt, honestiores causas munera ab illo impetrandi habent. Obtenent enim ea ratione venialium remissionem delictorum: quæ etsi levia sint, & par-*

ua, debent tamen magnificari à nobis, quia contra Dei voluntatem admittuntur, suntque veluti latranculi quidam, qui paulatim inscio domino, ac furtim non sentiente, furantur, & exhauriunt bona domini sui. Habenda etiam sunt veluti parva quædam vulnera in corpore, quæ etsi mortifera non sint, sanitati tamen, ac bonæ valetudini, quam modis omnibus desideramus, præstant impedimentum, & ut tenuissimus pulvis, qui etsi non excæcet oculos, aciem tamen illorum obtundit: eadem ratione venialia augmentum gratiæ, & feruorem charitatis impediunt, & facere ut actiones nostræ minoris sint meriti apud Deum. Porro hæc delicta in Missa nobis multis rationibus condonantur, multaque remedia contra illa adhibentur. Nam in primis adest aquæ benedictæ aspersio, quæ facit meminisse aquæ de Christi latere in Cruce effusæ, atque adeo baptismi, quo regeni sumus. Adest deinde in Missa generalis confessio, quæ iuvat ad venialium remissionem peccatorum. Est & in ea tussio peccatoris, quæ, teste Augustino, punitio nem significat cordis, ex quo exeunt malæ cogitationes, quas ut quisque detestari, ac punire se ostendat, cor percipit. Præterea Missæ adhibetur multiplex precatio, maxime verò Dominica, quæ ad illa crimina expianda, teste Augustino, peculiariter est instituta. Postremò adhibetur benedictio Sacerdotis, ad quam benedicit Deus eis, quos Sacerdotes benedicunt. Sic enim olim dicebat: *Sic benedicetis filiis Israel, & dicetis eis, Benedicat tibi Dominus, & custodiat te: quemadmodum Apostolus inquit: Quorum remisistis peccata, remittuntur eis.* Ipsum etiam sacrificium virtute sua hunc fructum cumulatè assistentibus confert.

Deinde Missa ipsa quæ celebratur, medicamentum quoddam est contra poenam peccatis debitam: nam quia Dei misericordia, & Christi passio, nostram corruptam naturam non destruant, sed perficiunt; ideo Missæ sacrificio, in quo Christus non patitur, ut olim in Cruce, non tollit poenitentias, & satisfactiones, quæ pro

Eorum perniciis, modulæ curationis corundem.

Ioan. 19.

Tussio peccatoris quid denotet.

August.

Matth. 15.

Idem. Precatio Dominica ad quod potissimum instituta.

Ioan. 20.

II. utilitas Missæ.

Signorum Christi virtus & potentia. Luc. 10. & Matth. 13.

Ioan. 19.

Luc. 23.

Exemplum.

Peccata venialia nobis qualia esse debeant.

Pœnarum pro culpâ nostris necessitas.

1. Cor. 11.

Utilior est vna Missa pro se modo pie audita, quam multæ pro se in purgatorio existente celebratæ, secudum Doctores.

2. Cor. 6. II. utilitas.

Ezech. 18.

III. utilitas

Ruper. lib. 2. cap. 10. Adesse Missæ sacrificio quod sit.

V. utilitas ab illis quæ in ea continentur.

Psal. 111.

peccatis imponuntur, sed potius gratiam præstat, ut illas cum fructu præstemus, & satisfaciamus. Quare poenæ sponte à nobis susceptæ necessariae sunt, ne quasi iumenta in stercore maneamus, ut ea ratione nos ipsos iudicantes, à Domino non iudicemur. Hæc autem poena Deo debita, in Missæ sacrificio per meritum passionis Christi tollitur: ut merito proinde dicant Doctores, plus valere Missam unam modò pro te deuotè auditam, quàm multas pro te in Purgatorio existente celebratas: Nam illic forum est iustitiæ, quemadmodum hic misericordiae, de quo ait Paulus: *Ecce nunc tempus acceptabile; ecce nunc dies salutaris.*

Tertiò his accedit, quod Missam audienti, occasio contritionis, & veniam peccatorum lethaliū impetrandi porrigitur: ait enim Deus per Ezechielè: *Si impius egerit poenitentiam ab omnibus peccatis suis quæ operatus est, & c. omnium iniquitatum eius quas operatus est, non recordabor:* ad hoc autem amplam præbet materiam Missæ sacrificium, quod per poenitentiam applicatum expiat omnia delicta fidelium.

Quartò, vile est sacrificium audire, ut mortis tuæ memineris, & ad eam, ut par est, præpareris. Nam secundum Rupertum Tuitiensem, ad esse Missæ sacrificio, nihil est aliud, quàm adesse exequijs mortis Christi: quod si tu illius exequijs assistere non erubescis, dignabitur & ille, cum morieris, adesse tuis.

Quintò præstat & aliam utilitatem non vulgarem, ob doctrinam, quam inde possumus haurire. Nam constat in Missa contineri optima quæque; Noui, & Veteris Testamenti, excerpta per B. Gregorium Romanum, flores quoque quatuor Evangelistarum & Pauli, Psalmorum item, qui in introitu Missæ præcitantur, medulla recitatur, sicut in illo: *Requiem æternam dona eis Domine; & lux perpetua luceat eis: & in memoria æterna erit iustus, ab auditione mala non timebit.* Nihil quippe ardentius amamus, quàm bonum nomen, & claram famam in æternum: quod non cõtinget nobis, nisi in alio

seculo. Ad hæc Missa continet orationes, quas Ecclesia fundit ad Deum, breues quidem illas, sed mysterijs quæ celebratur, & necessitatibus nostris valde accommodas, eruditionemque; theologicam spirantes: ut merito de illis verbum Apostolicum usurpare valeamus: *Nam quid oremus, sicut oportet, nescimus: sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.* Nam huiusmodi orationes magis ab Spiritu sancto, quàm ab hominibus editas esse, exploratum fidelibus debet esse: qui datus est in Ecclesiæ magistrum, & Doctorem.

Sextò, cum ad Missæ sacrificio fideles omnes, confluere quandoque debeant, potissimum Dominicis ac festis diebus, magna fit accessio pietatis, & charitatis, dum fideles mutuis exemplis se inuicem iuuant, & iuuantur, ædificant, & ædificantur, atque ea ratione preces eorum acceptiores ac fortiores ad impetrandum diuinæ muneris gratiæ efficiuntur: nam plerumque Deus quod solitarijs postulantis denegat, coniunctim, & concorderiter deprecantibus concedit. Frater enim, qui adiuuatur à fratre, quasi ciuitas firma: ut vera proinde sit Domini sententia: *Si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re, quamcumque petierint, fiet illis à Patre meo, qui in cælis est.*

Ad extremum, confert audire Missam, ad bona temporaria obtinenda; ut merito de illa dici possit. Primum querite regnum Dei (hoc est, Eucharistiam, per quam regnat Deus in nobis) & hæc omnia adicientur vobis. Ut enim eleganter habet Prouerbiū vulgare: *Neque audiendo Missam, neque equo hordeum præbendo, iactura fit dietæ.* Hinc Basilus dixit, audientem Dei Verbum temporis dispendium non facere. Deus enim mirabili sua prouidentia omnia compensat. Agricola fortè ob id quod Missæ interest sacrificio ab infirmitate aliqua liberatur, quæ plures dies illum detineret in lecto: negotiatori fauet, ut eius merces promptius, & melius vendantur, & ad eum potius accurratur, quàm ad alios, qui eadem venales habent mer-

Rom. 8.

VI. utilitas.

Prou. 18.

Matth. 18.

VII. utilitas

Matth. 6. Per Eucharistiam regnat Deus in nobis.

B. Basilus.

Audientem Dei verbum, temporis minime dispendium facit, autore Basilio.

Quemadmodum bona fortuna nobis per sacrificium Missae proueniant.

Precandi quaedam formae damnabiles.

Idonea, & salutaris Missam audendi ratio traditur.

Rom. 10.

81. 10. 11.

81. 10. 12.

81. 10. 13.

81. 10. 14.

81. 10. 15.

81. 10. 16.

81. 10. 17.

81. 10. 18.

81. 10. 19.

81. 10. 20.

ces. Quod autem dixi, bona fortuna nobis per hoc sacrificium prouenire: prudenter est intelligendum; si videlicet ad salutem animae expediant, vel ad sanitatem corporis tuendam sunt necessaria. Proinde damnandae veniunt orationes omnes, quae promittunt certas quasdam indulgentias & temporalia beneficia, praescriptisq; quibusdam orationum numeris, & candelarum, quod ferro, vel aqua, vel igne flammave non peribunt, aut quod ex equo non decident, & similia multa, ridicula sane, & superstitiosa: quonia Eucharistia ad haec praestanda per se instituta non est, nisi quatenus, vt diximus, in salutem animae cedant.

Audisti haecenus fructus, & utilitates, quas sacrae auditu Missae valemus percipere. Dicamus iam de salutari ratione, ac praeparatione, quam ex nobis adferre debemus, vt praedictos fructus hauriamus. Multi enim, & magni abusus contingunt, propter quos diuinam iram potius conciliamus, quam gratiam. Missa igitur, si solus aurium, & oculorum sensu percipiatur, nullum prorsus fructum praestat: quod si ex illis sensibus ad intellectum perueniatur; quia fides ex auditu concipitur, & ex fide procedimus ad amorem Dei, ex hoc autem ad opera bona edenda iuxta Dei beneplacitum peruenimus, fructuose profectio Missae assistimus. Quamobrem cum templum ingrediens, aquaque lastrali te asperseris, debes nuntium mittere. curis omnibus seculi huius, ac cum B. Bernardo dicere: *Cogitatus mei, atque curatus hic me expectate donec redeam; & ita poterit animo, atque mente sacris assistere, imitabiturque Christum, qui ingrediens in templum, eiecit ementes, & vendentes, seculariaque negotia in eo pertractantes, dicens; Auferte ista hinc, & nolite facere domum Patris mei, domum negotiationis; se stabiturque Christum, qui ingrediens ad nuptias cum prudentibus virginibus, clamantes fatuas, & dicentes, Domine, domine aperi nobis, id est, malas cogitationes, quae volunt partem habere in nuptiis spiritualibus, expulit, atque eas se ignorare fatuus est. Hoc autem*

vt praestare valeamus, amplam segetem ac materiam ad diuinas contemplationes atque meditationes assistentibus Missae sacrificio suppeditare voluit; quod ita sancte occupati, minus maligni spiritus pateamus insultibus.

In generali igitur confessione, quae praemittitur Missae, recogita serid, & cum amaritudine animae tuae delicta tua, & illorum remissionem per sacrificium; quod ibi est celebrandum, confidenter postula. In introitu Missae, qui plerunque ex Veteri Testamento, & praesertim ex Psalmorum libro decerpitur; sanctorum Patrum ardens desiderium de Christi aduentu proponit: *Vt, Mitte Domine, quem missurus es: Emitte manum tuam de alto, eripe me, & libera me de aquis multis: Emitte agnum Domine dominatorem terrae, de Petra deserti ad montem filiae Sion: Rotare caeli desuper, & nubes pluatur iustum: aperiatur terra, & germinet Saluatorem: Ad te Domine leuavi animam meam: Deus meus in te confido, non erubescam: Neque irideant me inimici mei: Etenim vniversi qui sustinent te, non confundentur; & alia huiusmodi sexcenta, vt tu Christi aduentum in animum suum concupiscas. Quaedam etiam deseruiunt ad explicandum desiderium secundi aduentus Domini ad iudicandum. Kyrie eleyson dum canitur, nostram magnam miseriam cogitemus: vnde misericordiam nouies petimus, quod quanta sit Dei misericordia nostris delictis curandis necessaria exponere valeamus. Aduentus Sacerdotis ad altare, aduentum Christi in mundum significat. Et quia ipse omnia electorum peccata induit, iuxta illud; *Posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum; ideo ipse exorditur: Confiteor Deo Patri omnipotenti: per quod significatur Incarnatio pro nostris expiandis peracta criminibus. Cantio illa, laetitiae atque gratulationis plenissima, nempe Gloria in excelsis Deo, Natiuitatem, in qua apparuerunt Angeli illum hymnum canentes, significat: Dominus vobiscum; indicat, Christum a natiuitate vique ad baptismum paucis apparuisse. Precatio, quae oratione continetur, Christum adumbrat pro**

Quid in singulis Missae partibus sit meditandum

Exo. 4. Psal. 143. Esa. 16.

Infra 45.

Psal. 24.

Esa. 53.

Luc. 2.

peccatis

B. Gregor. Laetitia ex remissione peccatorum concepta, omnes mundi delicias longe superat, teste Gregorio.

Ioan. 11.

Matth. 20.

Luc. 23.

peccatis nostris Patrem exorantem, eo praecipue tempore, quo delituit a natiuitate ad Baptismum. Epistola quae legitur, Veteris Testamenti doctrina, vel praecursoris Baptistae representat: quae isagoge quaedam, & catechismus ad Christum fuit. Graduale porro penitentiam declarat, quam populus concipiebat ex Ioannis Doctrina. Alleluia post Epistolam recitatum, laetitiam interioris hominis de peccatis remissionis per penitentiam refert: quae laetitia teste B. Gregorio, omnes mundi delicias plane superat. Euangelium, Christi doctrinam, quam praedicando disseminauit, designat; sicut Fidei symbolum ipsam fidem, quam populus ex doctrina Christi audita concepit. Porro offertorium, spirituales Christi oblationem, quam Christus plerunque dum viueret, Patri faciebat, denotat. Tempus a secretis ad Praefationem, horam illam, qua Christus in Ephrem latitando traxit, quando Iudaei volebant eum interficere, apte signat. Cantio illa: *Benedictus qui venit in nomine Domini*, in memoriam reducit Christi triumphum, quem in Dominica palmarum egit insidens asello. Secretum illud silentium ab illo verbo: *Benedictus qui venit in nomine Domini*, vsque ad consecrationem, praeparationem, quam Dominus illis quinque diebus ante passionem in Ierusalem fecit, apposite explicat. Consecratio, & hostiae eleuatio, Christum exaltatum in Cruce nobis proponit. Rursus silentium ab Hostia eleuata; tempus illud representat, quo Christus viuis in Crucem Patrem pro nobis exorauit, dicens; *Pater, dimitte illis; non enim sciunt quid faciunt*: nam illo intermedio tempore Dominica continetur oratio. Fractio Hostiae, separationem animae a corpore exprimit, & pars descendens in calicem, animam descendentem ad inferos, & sanctos Patres liberantem delineat; sicut pars patinae imposita, Corpus Christi sepulturae mandatum, & corporibus nostris vim, vt resurgant, conferentem, describit. Sacerdos communicans insinuat, cor suum esse Christi sepulturam; ideo parandum esset illi

cor mundum, vt linteum, ab omni malitia, & album innocentia. Oratio autem post communionem, laetitiam Christi suscitari indicat. Postremum verbum: *Ite, Missa est*, cum benedictione, commemorat Christi ascensionem ad Patrem, in qua Apostolis extendens manus benedixit, & ascendit, vt esset aduocatus noster, & causas clientulorum suorum, qui se, suaq; omnia eius fidei committunt, sustineret. Profecto qui in his sanctis, ac pijs meditationibus se exerceret, dum sacro mysterio interest, vberem diuinae gratiae fructum sibi compararet.

Cauendi autem sunt omnes errores & abusus, quos plerunque pro humana imbecillitate, & interdum malitia incurrimus. Quidam enim sunt, qui serius accedunt, & plerunque post lectum Euangelium; quidam vero maturius quam par sit, e templo discedunt non expectata Sacerdotis benedictione, quod est contra illud praecceptum: *Caput cum cauda mihi offeretis*. Quidam praeterea secularibus, & otiosis verbis, alijs negotium faceunt, vt ea, quae leguntur in sacrificio, vix possint intelligere. Quidam vero etiam ipsi Sacerdoti sacrificati molesti sunt; dum garritu, & cachinnis eius quies, & silentium perturbatur. Quid dicam de illis, qui motu corporis, & gestu irreuerentes se ostendunt, neque caput aperientes, neque genua flectentes tamquam molles, & delicatuli: quos praestaret domi suae haerere, quam sacris cum scandalo fratris interesse. Et haec omnia, & interdum deteriora ante ipsos Christi summi iudicis oculos perpetrare non verentur, vt videantur aemulari Dominum, & illo esse fortiores, iuxta illud Apostoli: *An aemulamur Dominum? Nunquid fortiores illo sumus?* Quanta sit reuerentia, quantoque cum timore, & tremore coram Deo agendum, docuit Moses in Exodo: *Non poteris videre faciem meam; non enim videbit me homo, & viuet*. Et iterum, *Ecce, inquit, est locus apud me, & stabis supra petram. Quumque transibit gloria mea, ponam te in foramine petrae, & protegam dextera mea, donec transeam: Tollamque manum meam, & videbis poste-*

Luc. vlt. & Act. 1.

Vitia quae in auditu Missae, erroresq;

Leuit. 7.

1. Cor. 10.

Exo. 33.

Quæ nã fuerint posteriora Dei, quæ Moyses vidit in monte.

Alter sensus congruëtiõs.

Quorundam immodestia insignis arguitur.

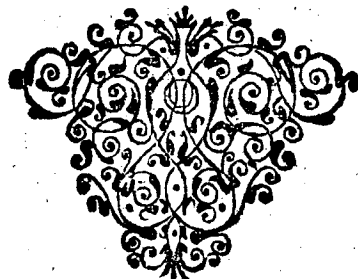
1. Reg. 6.

Eucharistiæ posteriora quænam sint illa, & quanti faciendã, Moyses exemplo.

riora meã; faciem autem meam videre non poteris. Quæ fuerint posteriora Dei, quæ vidit Moyses: quidam explicant, dicentes, faciem esse Diuinã et sentiam, quã Angelis spectare datum est; posteriora verò, effectum Diuinæ sapientiæ, & potentiæ in creaturis. Alij verò probabilius, vt existimo, interpretantur, fuisse incorporationem, siue Incarnationem Filij Dei, quam fide spectare Moyse datum est, vt consolaretur eum: atque hanc vt dignus esset cernere, positus fuit in foramine petræ, & manu Dei tectus, ne videret faciem; vt intelligas quanta humilitate, & animi submissione sit cum Deo agendum. Proinde increpandi merito sunt, qui curiosos oculos in Sacerdotem, & Sacramentum conijciunt, nihil non temere scrutari, & diiudicare volentes: qui temeritate suæ pœnas condignas dabunt, si tot millia Bethsamitarum ob curiose spectatam arcam Domini, iusto Dei iudicio perierunt. Vt igitur à Moyse non nisi posteriora Dei visa sunt, ita & à nobis in Eucharistia non nisi posteriora cernuntur, hoc est, species, siue symbola panis, & vini: quare æquum est, vt cum Moyse reuerentem timorem adferamus. Nam quò magis Filius Dei pro nobis se demittere voluit; eò magis decet nos tantam Dei charitatem maiori eum religione, & veneratione complecti. Sed quoniam à Deo hæc proficisci debent, propterea dicitur manu sua texisse foramen, ne Moyses Deum cerneret: sed quò nos magis demittimus, ac venerabundos nos præstamus, eò digniores effi-

cimur, vt manum auferat, qua nos tegerat; qui & posteriora, hoc est, Sacramentum ipsum cernamus, & ore etiam attingamus. Apud Carthusianos ille mos inoleuit; vt post eleuatam hostiam, atque adoratam, omnes se in terram prosternant, prostratique faceant vsque ad precationem Dominicam: volentes nobis indicare extremam quandam animi deiectionem, ac venerationem nos ad infimã quæq; & ad ipsum nihil, ex quo orti sumus, detrudentem, quã tanto numini debemus. Vt propterea acriori debeant oratione à concionatoribus percelli omnes insolentes, qui sui immemores officij, perfrecta, & inuerecunda fronte assistere sacrificio non formidant. Sed veniet tempus, cum serò, & sine fructu suam insolentiam agnoscent, ac deplorabunt, nisi tempestiuè per pœnitentiam respiciant. Atque hic sit finis huius tractatus, atque adeò omnium eorum; quæ de Eucharistiæ Sacramento disputanda esse hoc loco operæpretium esse duximus. Faxit igitur Dominus, vt hisce nostris disputationibus fauere pro sua bonitate velit, & lectorum mentes ad Sacramenti huius dogmata purius & sentiendã, & profitendã, & ad sinceriores, & vtiliores Eucharistiæ vsum illos trahere, atque incendere velit; quatenus magnificè ac præclare de Dei bonitate sentientes, vnicum Filium Dei amplectamur, & exosculemur Iesum Christum Dominum nostrum, cui cum Patre, & Spiritu sancto, omnis honor, gloria, & imperium sit, in secula seculorum. Amen.

Carthusianorum aduersus sanctam Eucharistiã humilitas & reuerentia.

TRACTATUS XLIIII.

IN illa verba: *Filioli adhuc modicum vobiscum sum. Quæretis me; & sicut dixi Iudæis: Quò ego vado, vos non potestis venire: & vobis dico modo. Mandatum novum do vobis, vt diligatis inuicem: sicut dilexi vos, vt & vos diligatis inuicem. In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad inuicem. Dicit ei Simen Petrus, Dñe quò vadis? Respondit Iesus, &c. Et habentur Ioann. 13.*

Quemadmodum hæc cum superioribus cohæreant.

Post tam longã de sacra Eucharistia disceptatione, quã propter Hæreticorũ improbitatem reprimendã subire necessitate compulsi fuimus, cogimur tandem ad exoptatum literæ Ioannis cõtextũ regredi, & singula quæq; pro more nostro planius atq; suauius discutere. Quomodo autem hæc prima verba superioribus coniungantur, obsecurum nõ est inuenire. Cũ enim superioribus verbis fructum suæ mortis prædixisset, iam ipsam mortem sibi imminere declarat: sed adeò appositè, ac dulciter, vt ipsos, quos non ignorabat morte sua maximè fore contristados, cõsolatione perfundere videatur: nõ nihil tamen semper discipuli permuebantur, bonorum instar filiorũ, qui non tam de magna hæreditate ad eũ delectantur, quã de imminete patris morte doloris intimo sensu afficiuntur. Alloquitur eos igitur dulcissimis verbis, vocans eos filios, imò filios, ad indicandum paternum sui erga eos amoris affectum, & fructum mortis eius, ex quo habemus quod filij eius nominemur, & simus: neque Dñs vnquam tali, ac tanto titulo nisi morte instante suos discipulos compellere dignatus est. Nec contentus est eos filios vocare, nisi etiam eos filios nominaret: tũ vt teneriorem charitatis suæ dilectionem indicaret, tũ vt ipsorũ tenerã, & infirmam declararet infantiam. Sed

Domini prudentia, ac suauitas:

1. Ioann. 3.

Christus discipulos cur filios, seu filios nominet.

& maior cura eis impenditur, vt qui minus sibi cauere possunt, minusque sibi quæ sunt vtilia prouidere. Nã ex quo Apostoli per Spiritum sanctũ cõfirtus in corda ipsorum delapsus cõfirmati sunt, ac fortes in Dño effecti, non amplius filioli, sed filij sunt: nunc verò quia timidi erant, ac patre sequi nõ valebãt, merito filioli vocãtur: quã ratione Paulus secutus, Galatas filios nominat, quia infirmi in fide, & lacte potius, quã solido cibo opus habebãt. *Adhuc modicum vobiscum sum.* Donec scilicet ille, qui nunc egressus est ad admonendos Iudæos accepta cohorte, & Pontificũ seruis, quã post vnã, vel alteram horã esse poterat, reuertatur. Exinde enim comprehensus, mortiq; adiudicatus, & tandem interemptus, nõ amplius ero vobiscũ, corpore nimirũ mortali, & sub aspectũ cadenti; nisi quod ad horam iterum videbo vos, sed in corpore glorioso, & immortalis. Sed tunc propriè non conuersabatur amplius solito more cum eis: vnde suscitatus Luc. vlt. dixit: *Hæc locutus sum vobis, cũ adhuc essem vobiscum;* insinuãs se non amplius illo modo esse cum eis. Quod propterea dixit Dominus; vt ardetius eo fruerentur, dũ eũ habebãt; & vt diligentius mētibus suis defigerent, quod in discessu suo ad ipsos dicebat: *Quæretis, inquit, me; & sicut dixi Iudæis; Quò ego vado, vos non potestis venire.* Cõtristati enim propter discessum

Galatæ etiam cur vocantur à Paulo filioli.

Galat. 4. Quare nunc modicum cũ discipulis suis Christus se futurum esse dixit.

Supra 7.

meum,

Simile.

Mala preuisa minus feriunt, atque perturbant.

Pfal. 118.

Omnis fidelium vita in hoc mundo, nil aliud est, quam suspitium desideriumque ad Christum perueniendi.

Ioann. 7. & 8.

Christus ut dixerit Iudæis: Quo ego vado vos non potestis venire.

Philipp. 1.

Idē quo sensu dixerit Apostolis.

Luc. ult.

Ioan. 8.

meum, præsentiam meam desiderabit, & auxilium in futuris tribulationibus, quæ vobis imminebunt. Quod dixit, non quod terreat eos, sed ut eos muniat ad futura mala. Ut enim immanis fera, si repente irruat, non solum terret, sed etiã imparatos laniat; perspecta autem, antequam irrumpat, vel nihil, vel parum paratis armatisq; hominibus facit incommodi: ita tentationes si præuideantur, minus perturbant: hinc David: *Paratus sum, inquit, & non sum turbatus.* Atque ex hoc verbo perspicere, lector, omnem fidelium vitam, nihil aliud esse in hoc mundo, quàm suspitium, desideriumq; ad Christum perueniendi. Et nota, absolutè Iudæis dixisse: *Quò ego vado, vos non potestis venire:* scilicet quantũ est ex vobis, & facultate vestra: Ibat enim Christus ad Patrem, ut terminũ in gloria, & ad Passionem ut viam. Nemo tamẽ ex suis viribus vel ad cœlestis Patris felicitatem, vel pro gloria Dei, & pro fratrum salute bene patitur, nisi à Deo concedatur, iuxta verbum Apostoli: *Vobis donatum est pro Christo, nõ solum ut in eum credatis, sed ut etiam pro illo patiamini.* Iudæis igitur incredulis, ac reprobis simpliciter dixerat: *Vos non potestis venire;* Apostolis autem dixit: *Et vobis dico modò;* ut insinuet eos aliquando eius vestigia sectaturos; etsi modò vos propter infirmitatẽ vestrã sequi nõ possitis. Oportet enim prius ut induamini virtute ex alto. Ad Patrem quidem vado: sed in hoc vos nõ potestis me sequi, quia nondum aperta est ianua: oportet enim, ut ego vos præcedam, & morte mea aperiã, & dabo vobis meritum, & exemplum patiendi. Atque huic sensui fauet quod dixit Petro, *Quo ego vado tu non potes me sequi modò, sequeris autem postea:* alij verò sic distinguunt hæc verba: *Et sicut dixi olim Iudæis, Quo ego vado vos nõ potestis venire, ita etiam idē dico vobis modò:* sed præstãtiõ est prior distinctio. Quod si obijcias; quomodò ad Apostolos dicit: *Quò ego vado vos non potestis venire;* & vobis dico modò; Iudæis autem simpliciter: ergo nunquam Iudæi erant gratiam habituri, vel fidem, qua à peccato exirent, frustra igitur il-

lis post Pentecosten est prædicatum, frustra igitur illis edita signa. Responderi potest: *Vobis dico modò,* quod Iudæis non dixi: non quod & illis hoc quoq; dici nõ potuerit, nam & ipsum paullò antè apud Ioãnem insinuaerat, quando dixit: *Ego vado; & quæretis me, & in peccato vestro moriemini. Quò ego vado, vos non potestis venire.* Et declarando, subiunxit: *Dixi ergo vobis quia moriemini in peccatis vestris, si enim non credideritis quia ego sum, moriemini in peccato vestro.* Vbi, sub conditione, comminationes intelligendas esse expressit. Erat igitur Iudæis ipsis gratia offerenda, qua Iesum sequi possent, prædicationis & miraculorum beneficium non denegandũ, quo nunc tria millia, nunc quinq; ad fidem conuersa sunt: nec mirum est plura declarata fuisse Apostolis, quàm Iudæis. Cùm igitur Apostoli post Christum suscitatum Iudæos ad fidem vocauerunt, hoc ipso aperuerunt, eos Christum posse sequi, quodque eis fieret potestas Christum assequendi, ut possent ad salutem peruenire: sed non ut essent Apostoli, & ministri regni Dei, verum ut multis in his postponerentur. Multi enim sunt, qui facere, & pati quæ Christus fecit, & passus est, nõ possunt: sed tamen quia confitètur se id debere, illustrioriq; martyrij spiritu non perfunduntur, & misericordiam implorant, perueniunt ad salutem absq; martyrio. Perpende etiam Iudæorum nomine non venire omnes, qui ex Israël sunt, sed primates, & capita, iuxta illud: *Iam enim conspirauerãt Iudæi, ut si quis confiteretur eum esse Christum, extra synagogam fieret: & discipuli dicuntur congregati in cœnaculum foribus clausis propter metũ Iudæorũ: & in hunc sensum fortasse dixit: Sicut dixi Iudæis, Quò ego vado, vos nõ potestis venire.* Multis quoque omni tempore datur ut martyres esse possint, sed renuunt, & postea amplius id non conceditur, licet aliqui huius delicti in fine poenitentiam agentes, perueniant ad salutem. Nõ ergo omnibus datum est esse testes Dei, & diuinæ bonitatis; sed ijs tantum, quos Deus prædestinauit, ut dixit Petrus in Actis: nec pro-

Iudæorũ obstinata perfidia.

Quando innotuerit Iudæos sequi posse Christum, & quatenus.

Act. 2. Infra 4.

Christi asseclæ qui minõ perfecti.

Quibus Iudæis Christus dixerit: Quo ego vado vos non potestis venire. Ioan. 11.

Infra.

Qui testes Dei tantum sint. Act. 10.

pterea

Quorsũ hæc: Mandatũ novũ do vobis, ut diligatis inuicem.

His verbis quam excludet Christus fidem. Rom. 13.

Act. 1.

Iugum legis Mosaicæ Christus ut lenit, ac mitiget. Mandatũ dilectionis cur nouam dicatur.

Leuit. 19. & Matt. 5.

Euthym. in 6. 13. Ioan. cap. 16. II. ratio.

Aristote. li. 9. Ethico.

Quemadmodum Christus dilexit nos. Chryso. ho. 71. in Ioan. tom. 3.

Cyril. li. 9. in Ioan. ca. 23. 10. 1.

pterea tamen quod carẽt gratia martyrij, sequitur quod necessariò dãnẽtur. *Mandatũ novũ do vobis, ut diligatis inuicẽ.* His verbis Dominus, vel rationem reddit, quare illum sequi nõ possint modò, quasi diceret: Nisi ego pro vobis id peregero, & Spiritum Paraclætum misero, quo confirmati omnia in me possitis, nequaquam hoc præstare potestis. Vel sanè explicat quid intem mundi inuidiam declinare, & suo tempore ad Dei gloriam, & ad decertationẽ pro salute proximi sequi possimus: hoc enim abunde præstat Dei, & proximi dilectio, de qua ait: *Mandatũ novũ do vobis.* Quo verbo primũ excludit solam hæreticorum fidem: nam si dilectionem coniunctã habeat, & plenitudo legis, sit dilectio, profectò iam nõ solam fidem, sed & geminam charitatem, & integram diuinæ legis obedientiã complecteretur. Deinde eodem verbo mitigat graue, & onerosum legis iugum, quod innumerabilia præcepta continebat: quæ tamen omnia ad vnum amoris præceptũ reducuntur. Porro dicitur mandatũ novũ: non quod olim nõ fuerit; sed quod ab ipso in primis renouatum sit. Ibi enim præcipiebatur: *Diliges proximum tuum; & odio habebis inimicũ tuũ;* hic verò tradit, etiam inimicos esse diligendos, ut exponit Euthym. nam & Iudam sibi necem parantem, & struentem insidias sustinuit, ac beneficijs affecit. Deinde nouũ, quia in Nouo Testamẽto traditum est aliter: Illis enim dicitur: *Diliges amicũ tuũ sicut te ipsum:* qui modus ac ratio diligendi, iuris est naturæ. Nam ut inquit Aristoteles: *Amicabilia quæ sunt ad alios, ex amicabilibus, quæ sũt ad nos ipsos, proficiunt.* Nobis autẽ excellentior diligendi forma præscribitur, ut enarrãt Chryso. & Cyril. ait enim: *Sicut dilexi vos.* Nã Christus quodam modò plus nos dilexit, quàm se ipsum, qui ut nobis parceret, sibi ipsi nõ pepercit: quiq; ut honorem nobis, & gloriã cõpararet, gloriæ suæ, & honoris iacturam fecit. Mandatũ igitur novũ est, quia maioribus exẽplis confirmatur, nepe Dei ipsius, ac Christi, de quo in alio loco idē Ioã-

nes testatur: *In hoc est charitas: nõ quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos, & misit Filium suũ pro pitiatiõẽ pro peccatis nostris.* Iubemur itaq; proximum quod attinet ad vitã eius spirituale, ita diligere, ut eius dilectioni præponamus nihil: non diuitias, non gloriam, non vitam ipsam amabilem. Tertio, dici potest nouum, ab autore nouo: quid enim magis nouum, quàm Deus idem homo cũ nouo spiritu, datus ad innouandum interio rem hominem nostrum, & ad nouum finem gloriæ Iudæis quantum ad hoc ignotã: ad quam, & propter quam bona fortunæ, corporis, atque animi expetenda sunt. Postremò nouum, quia semper nouum manet: vbicunq; enim charitatem exhibuerimus, semper tamen eiisdẽ debitores manemus, semperq; nouo modo sapit hoc præceptũ illud seruantibus. Ait igitur: *Sicut dilexi vos:* nõ carnali, & immoderato affectu, quo ita homines diliguntur, ut eorum quoq; diligantur errores: non etiam amore, qui consistit in verbo, & lingua, non autẽ opere, & veritate: sed sicut dilexi, id est, seruatõ rationis ordine personas dilexi, vitia non dissimulãni, dilexi efficaci opere, lauãdo pedes vestros, pro ditorem tolerando, pro vobis animã, corpus, & sanguinem in cruce, & in Eucharistia offerendo: *Sicut dilexi,* gratis citra vllã vestra merita, cũ adhuc inimici essetis. Sicut dilexi, perseuerãter, de quo dixit Ioannes: *Cũ dilexisset suos qui erant in mundo, in finem dilexit eos.* Subdit: *Ut & vos diligatis inuicem.* Hoc replicauit Dominus, siue ut distinguat inter præceptũ, & exemplũ, ut scilicet diligamus nos inuicem, sicut Christus dilexit nos, tũm ratione præcepti, tũm ratione exẽpli: hoc est, Pone animã pro fratre, sicut ego, ut bonus pastor posui pro ouibus meis: qd imitari, ad pastores peculiariter spectat. Vel potest esse hic pulcher sensus: *Mandatũ novũ do vobis, ut diligatis inuicem: sicut dilexi vos, ut & vos diligatis inuicẽ.* Hoc est, diligite inuicem ea ratione, qua ego vos dilexi: nimirũ ut & vos diligatis inuicẽ: & sic interpretatur Aug. hoc loco. Quisq; ergo ad hoc diligat alios, ut

1. Ioan. 4.

Proximũ vt debeamus diligere.

III. ratio.

III. ratio.

Quid est: Sicut dilexi vos.

Rom. 5.

Ioan. 13.

Cur repetit Dominus, Ut & vos diligatis inuicem.

Supra. 10.

Alter sensus.

Aug. hom. 65. in 10. tom. 9.

Tom. 9.

Qq & ipsi

Qua vna ratione fieri potest, ut nulla sint hominum offensa. 1. Pet. 4. 1. Cor. 13.

Veri Christi discipuli vnde dignoscantur.

Rom. 13.

Coloß. 3.

Rom. 4. Quo signo Iudei ob ethnicis, discipuli sciant, ab his Phariseorum, & Philosophorum distinguebantur.

Augustin. Brevis differentia legis, & Evangelij que secundum Augustinum.

Tertull.

& ipsi dilecti diligant similiter alios. Offensa semper inter homines occurrunt, etiam cum offendere nolumus, alios offendimus, vel errando, vel recte faciendo, cum tamen ab alijs id non credatur: qui dum existimant nos in ipsos delinquere voluisse, offenduntur. Id nequaquam eueniet, si dilexerim⁹ inuicem, quia charitas operit multitudinem peccatorum. Charitas omnia sustinet, facileque conuincit, atque condonat sibi iniuriam faciētib⁹, quin etiam totam effundit seipsam, ac sua omnia ad eos, quos diligit.

In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad inuicem. Certum symbolum, ex quo cognosci possunt discipuli Christi, in cuius verba iurarunt, non est fides, aut mysteriorum omnium scientia, aut miraculorum operatio, aut aliud quid simile, sed vera, & solida cum Dei, tum proximi dilectio. Nam & Deus suapte natura dilectio, seu charitas est, & preterea omnes amplectitur virtutes dilectio, omnia peccata excludit: quae plenitudo legis est, & vinculum perfectionis. Perpendenda est nota, qua suos Dominus vult internoſci discipulos ab alijs. Nam Iudei ex circūcisionis signaculo, & similibus palliorum; Ioannis discipuli, ex vitae austeritate, & rigore ieiuniorum; Phariseorum discipuli, ex certo vestitus genere, & ceremoniarum quarundam obseruatione; Philosophorum, excerta quadam magistri sui opinione agnosci poterant. At Christus mutuae charitatis signo suos vult agnosci, quod dilectione ipse maxime & verbo, & facto docuerit; atque solus eam possit suis largiri sectatoribus. Hac nota distinguuntur filij regni a filijs perditionis: discipuli Christi a discipulis Moysis: quia teste Aug. brevis differentia legis, & Evangelij, est timor, & amor. Hac tessera dignoscitur omnis hereticus, & schismaticus, ut qui se a fraterna subtrahat dilectione, & unitate: & agniti sunt Christi discipuli in primitiua Ecclesia, cum omnes viderent in eis esse cor unum, & animam vnam, omniaque eis esse communia. Sic etiam Tertull. suo seculo testatur agnitos Christi sectatores, explicans in Apologetico Christianorum disciplinam totam in dilectionis exhibi-

tione constituisse: ita ut ob eam dicerent de eis ethnici; Vide ut inuicem se diligant, & ut pro alterutro mori sint parati. Praeterea testatur, se fratres appellasse, & cenam frequentasse, quae *ἀγάπη*, id est, dilectio diceretur, in qua inopes quique iuuarentur. Non igitur veri atque perfecti Christi discipuli discernuntur, aut signo circūcisionis in carne, aut talis tunicae gestatione, aut capitis corona, aut monachali habitu, aut deporatione vestis cruce insignitae; non ingressu templi, communione Sacramentorum, confessione Fidei, aut Scripturarum frequenti lectione; non ieiunio, oratione, aut elemosyna: quae nisi a charitate interna proficiantur, sunt nihil, & possunt ab hypocritis fieri, communiaque sunt probis, & improbis; non distributione omnium facultatum in pauperes; non ipsa morte: Apostoli enim vox est: *si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest*: Non denique signorum editione, quae illustres, & magni sancti non fecerunt, ut B. Virgo, & Ioannes Baptista, plerique; autē reprobi, & pseudoprophetae ediderunt interdum; ut qui dicunt: *Domine Domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus?* Quod si orbem ad fidem Christi allexerunt miracula; id erat (teste Euthym.) quia dilectio eos qui edebant miracula, praecedebat. In nullo igitur alio signo internoſci queunt veri Christi discipuli a falsis, quae cum charitatis internae dulcedine peccata creditum in vinculo pacis colligantur, & gloriae Dei, ac salutem hominum pereuntium litant. Nec in internis tantum sistit haec charitas, sed, ut agnosci possint eius cultores, & studiose in lucem eos educit, ut sua omnia, & se ipsos in proximos communicent, verbumque, ac Sacramentum, precationem, correctionem, exemplum, elemosynam, & vitam ipsam pro illis impedere sint parati. Ego, inquit Apostolus, *libentissimè impendam, & superimpendam ego pro animabus vestris*. Haec urgebat Paulum, ut omnibus omnia fieret; ut omnes faceret saluos. Haec ipsa charitas varias illi personas

Acāpn quid

Falsa seu minus idonea discipulorum Christi symbola.

1. Cor. 13.

Ioan. 20.

Matth. 8.

Euthym. c. 16. in Ioan. Verum signum & certum.

Effectus charitatis in Paulo.

2. Cor. 12. 1. Cor. 9. Charitas eundem qualem Proteum effecit.

induere

1. Cor. 4.

Gal. 4.

1. Cor. 3.

1. Theff. 2.

2. Cor. 5.

1. Tim. 2.

1. Cor. 9.

Paulinae excellentis charitatis, & amoris aduersus Iudaeos.

Rom. 9.

1. Cor. 4.

Ibidem.

Peripsema Graecum quid sonet.

Quod maxime Christianorum opus Iulianus Apostata ferre non posset.

induere cogebat, sed longe diuersas ab illis; quas impurum illum deorum supremum Iouem amor absconus induisse compulit. Audi obsecro nunc patris, nunc matris, nunc nutricis, nunc legati, nunc Doctoris, & magistri gentium, nunc omnium serui figuras sibi assumētis voces. Ut pater dicebat: *Nam si decem millia pedagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres. Nam in Christo Iesu, per Euangelium ego vos genui*. Ut mater, ad Galatas scripsit: *Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis*. In nutrice se transformabat, cum diceret: *Tanquam paruulus in Christo, lac vobis potum dedi, non escam*. Et ad Thesalonicensium. *Cum possemus vobis oneri esse, ut Christi Apostoli, sed facti sumus paruuli in medio vestrum, tanquam si nutrix foueat filios suos: ita desiderantes vos, cupide volebamus tradere vobis non solum Euangelium Dei, sed etiam animas nostras, quoniam charissimi nobis facti estis*. Tanquam legatus, pronuntiabat: *Pro Christo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo*. Magistri personam referens, & auctoritatem suam sibi vendicans, ad Timotheum scribit: *In quo positus sum ego predicator, & Apostolus (veritatem dico, non mentior) doctor gentium in fide, & veritate*. Serui personam sustinens, dixit: *Cum liber essem ex omnibus, omnium me seruum feci, ut plures lucrificerem*. Denique, quod haec omnia vincit, & charitatem eius eximia commendat, anathema fieri a Christo pro fratribus suis exoptabat. Et in alio loco, quo suos triumphos, & trophaea enumerat: *Speculaculum, inquit, facti sumus mundo, & Angelis, & hominibus; & Tanquam purgamenta huius mundi facti sumus, omnium peripsema usque adhuc*: quae vox Graeca quilibet quilibet, siue rameta, & reiectameta significat. Vides efficaciam diuinam charitatis in quorū, & quae varias figuras transformet? Hoc signum Christianae dilectionis, insignem illum Apostata Iulianum vehementer cruciabat, vrebaturque, quod sic inuicem amantes, & dilectione opere comprobantes cerneret Christianos: vnde & studio promouenda Gentilitatis, hostiales domos erigi constituit, in quibus pauperes, & aegroti ex ethnicis, quoad

modum fieri solet inter Christianos, subleuantur, fouerenturque: ut Tripartita prodit historia.

Si igitur dicat quisquam vera dilectionis formam sitam esse in corde, & idcirco non posse agnosci: Respondemus; Ut arbore omnis a fructu suo dignoscitur, ita & charitas: nam probatio dilectionis, exhibitio est operis, & operatur magna, si adest, si autem operari renouit, charitas non est. Vnde hic non tam internam dilectionem, quae delitescit in corde, quae externos charitatis fructus, quae sub aspectu cadunt, Dominus requirit, ut signum certum discipulorum Christi. Quod explicauit Ioannes in priori sua Canonica: *Filioli, inquit, mei, non diligamus verbo, neque lingua, sed opere, & veritate*. In hoc cognoscimus quoniam ex veritate sumus. Diligendi ergo fratres sunt opere, non ficto, aut simulato, sed perfecto ex vero, & intimo, charitatis affectu. Quare si obijcias, opera amoris externi interdum fingi posse, atque adeo erogationem honorum omnium in pauperes, & ipsam mortis supplicium posse sine charitate sustineri, quemadmodum Apostolus docuit: Respondemus, quod etiam illud verum sit; Deum tamen detegere suos, ut agnoscantur, & fructum in alijs ferant. Et tamen excellentes, illustresque Dei serui diu delitescere non possunt, quin boni operum suorum fructus eos prodant. Non secus atque arbores, quae cum flores, & folia nodum produxerint, inter se domestica a syluestribus non distinguuntur: sed ubi ad fructus peruertum est, tunc plane dignoscuntur, & quid quaeque ferat, & quae sit fructifera, deprehenditur: ita, cum iusti dignos charitatis fructus edunt, videntes admirantur, & glorificant Patrem, qui in caelis est, & ad eos audiendos, vel imitandos, omnes qui salutis suae desiderio tenentur, accurrunt. Quod si omnes, tam boni, quam mali, possunt Christi discipulos agnoscere; multo magis ipsimet discipuli se ipsos agnoscent, cum Spiritum, qui ex Deo est, acceperint, ut sciant quae a Deo donata sint sibi. Et Aug. *Quales quidem nunc sumus, melius nouit Deus, quam nos ipsi: sed nos melius nouimus, quam quis alius*. Haec est igitur circūcisio cordis in spiritu, non in terra: cuius laus non ex hominibus, sed ex Deo est. Haec est illa confessio, qua ore (lingua,

Histor. Tripartita. li. 6. c. 29.

Cum vera dilectionis forma in corde sita sit, quae ratione potest agnosci. Matth. 7.

1. Ioan. 3.

Diligendi fratres opere, & veritate, ut ait Dilactus.

1. Cor. 13.

Iusti boni arborei quam si miles.

Matth. 5.

1. Cor. 2.

August.

Rom. 2.

Infra. 10.

Tom. 9.

Qq 2 vel

vel operum) fit ad salutem: quia nemo secreta conscientia contentus esse debet. Etsi enim ad tempus quis possit esse occultus discipulus, ut Nicodemus, & Ioseph ab Arimathæa: sed non semper, quia non licet semper esse infirmos. Cum autem hoc signo apertissimo nos Christus à ceteris gentibus discreuerit, cum ipsis ethnicis, & Iudæis non sit ignota, cum hanc doctrinam, vel legerint, vel audierint: nomen tamen sacrosanctum Iesu Christi apud eos propter nos male audit, cum intelligant quã longe absint, qui Christi nomen profitentur, ab hoc charitatis symbolo, quod Christus exigit: & conspiciant Christianos principes cum eiusdem regionis Principibus pugna re, regna cum regnis, ciuitates cum ciuitatibus, familias cum familijs seditiose iugibus bellis cõsistere. Ut omittam, hæreticos cum hæreticis, hæreticos cum Catholicis, Catholicos cum Catholicis, Doctores in omni fere facultate cum Doctõribus, religiosos cum religiosis, nobiles cum plebeijs, optimates cum popularibus, cãdidã cum cruce rubea decertare, ac inter se bella ex bellis ferere.

Ioan. 19.
Defectus charitatis Christianorũ inter se notatur.
Rom. 2.

Quare Petrus inquit, Domine, quo vadis.

Cyril. li. 9. in Ioan. ca. 25. & 26. tom. 1.

Christus per suam resurrectionem, quã nobis mortem reddiderit, secundum Athanasium. Athanas. li. de humani. Verbi, &c. circamediu. tom. 1. Christum Petrus quomodo secutus sit.

Dicit ei Simon Petrus, Dñe, quò vadis? Respondit Iesus, Quò ego vado, non potes me modò sequi, sequeris autem postea. Hęc Petrus, tum suo, tum ceterorum nomine, ut existimat Cyrill. proposuit, vel saltem proprio nomine, quia molestè ferebat quòd negaretur ei Dñm sequendi facultas, quasi aliud sentiret in corde suo: hinc interrogat, Dñe, quo vadis, ut non liceat te cõsequi, & quę est hęc via, quam ego metiri nõ possum? Cui Dominus blandè respondens dixit: Quò ego vado, non potes me modò sequi, sequeris autem postea. Via enim crucis non potest sine charitate ingenti, & Spiritu sancto peragi, quam tu modò ob imperfectam virtutem tuã assequi non vales: at si ego prior congregiar cum morte, & eã per resurrectionem euincam, diffusãque fuerit charitas per Spiritum sanctum in corde tuo, iam mortuam superare poteris. Ac ut Leonem viuentem horrent omnes, ut ait Magnus Athanasius, sed mortuum omnes pueri atque puellæ pedibus conculcant: ad eum modum mortẽ meo fractam atque debilitatam cõgressu facillè superabis. Pulchrè autem hoc verborum ænigmatẽ, Sequeris autem postea, allu-

fit Dominus ad mortem Petri, qui per crucis supplicium Christum est confectus: quẽ admodum in alio loco Dominus ei dixit: Sequere me, & explicas sequelam, adiecit: Cum senueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quòd tu non vis.

Dicit ei Petrus, Quare non possum te sequi modò? animam meam pro te ponam. Intellexit Petrus per sequelam mortẽ esse accipiendam. Et magna promittit, seipsum, & modicas vires suas, & mortis vim, ac tyrannidem ignorans, & ut dici solet, dulce bellũ in expertis, quasi diceret; Quidni ego electus in Apostolum, & primum quidem, qui gustavi transfigurationis dulcedinem in monte Thabor, & multa nomine tuo edidi miracula, demonia eieci, totque, ac tam insignibus beneficijs affectus fuit te consequi non valeam? Certè ex charitate animam pro inimicis ponere, nemo sine Spiritu Dei valeat, si nec dicere sine Spiritu sancto Dominus Iesus quis potest. Ne quid tamen dissimulare videar, potest quis factionis suę studiosos pro ea aduersus contrariã, mortem oppeteredimicando: ut interdum videmus factiosos vnus nationis, siue vnus familię contra alteram nationẽ, aut familiam decertare, & vitam in delictum obijcere. Sed hoc cum ex charitatis nõ perficitur fonte, sed potius ex secta, obstinataque opinione, quã plerumque dæmon suggerit, non est Christum imitari, sed diabololum.

Respondit ei Iesus, Animam tuam pro me pones? Amen amen dico tibi, non cantabit gallus donec ter me neges. Reprehendit Dominus in Petro tantam de viribus suis confidentiam, ut modestius de se sentiret, vel saltem postquam lapsus fuisset, & errorem prædictũ à Domino agnouisset, submissius se in futuram gereret, & Dominum omnium præscium intelligeret fuisse: Animam, inquit, pro me pones? quasi dicat, Non est ea vis amoris tui erga me, quam tu putas, & quam merito esse præstandam fateris: sed cum periculum imminens videbis, intelliges qui vir sis, & non solum animam pro me tuam ponere non poteris, sed nec etiã verba, & fidei confessionem. Neque

Ioan. 21.

Petri confidentia, & audacia Christi sequelam atque ad mortem pro eo temere promittentis.

Matth. 17.

1. Cor. 12. Quis pro alio mortem oppetens, nõ Christum tamen, sed potius Satanam imitetur.

Cuream Petri Christum audaciam, & confidentiam reprehendit, ac comprimit.

videtur ficto corde Petrus locutus, sed confidenti, aut potius audaci. Nam dixit: Quò vadis, &, Animam meam pro te ponam. Ne mihi parcas, id est, te sequar, quocunque pergas: putabatque sibi se plus notum esse, quàm Domino. Timeamus ergo nos, qui vel fictè, vel superbè iactare constantiam solemus, & mentimur nobis ipsis. Audi Dauidem: Iniquitas calcanei mei circumdabit me: nam ut in ingressu nostro calcaneo nitimur ad ambulandum, ita ad præclara opera constanter edenda proprijs viribus plerumque fidimus, & multum nobis arrogamus; quæ est iniquitas calcanei nostri: de qua subdit idem Propheta: Qui confidunt in virtute sua, & in multitudine diuitiarum suarum gloriantur. Machabæi quam primum à Domini confidentia declinantes, cum Romanis, & Spartiatis societatem inijsissent, & quodam modo alijs, præterquam Deo fidere cõpissent, confestim fuerunt extincti.

Psal. 48. Quid est illud Dauidis: Iniquitas calcanei mei circumdabit me.

1. Machab. 14. Quando primum fratres Machabæi in bello ceciderunt.

Mar. 14. Ut Ioannes cum Marco cõueniat, cum ait: Non cantabit gallus, donec ter me neges.

Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22.

Ioan. 14.

Nec obstat his verbis, Dominum apud Marcum dicere: Tu hodie in nocte hac, priusquam gallus vocem bis dederit, ter me es negaturus. Hanc dissimulantia conciliat Caietanus, asserens primò Christum sic dixisse, ut Marcus haberet, qui quidem sermo mitior est, ac blandior, postea autem, cum ille adhuc vires iactaret, quod grauius, & peius est, Christum comminatum fuisse, ut tres Evangelistæ dicunt: Antequam gallus cantet, ter me negabis: quasi ante primum galli cantum ter negauerit, postea verò pluries. Sed profectò hoc esset falsam reddere Domini prophetiam, quam Marcus recitat, & impletam ad literam demonstrat. Deinde non bis cantasset gallus iuxta hunc sensum, sed saltem ter, semel in domo Annæ, ut ponitur à Ioanne, & bis in domo Caiphæ, ut scribit Marcus. Tertio quod aiunt Lucas, & Ioannes, Ter me negabis, dictum est antequam à cœna exirent in montem Oliuarum: quod verò Marcus (ad cuius sensum reducendus est Matthæus, quia explicatius locutus est) dixit, certè post exitum in montem Oliuarum dictum est. Non ergo asseri potest, verbum apud Marcum præcedere quod alij simpli-

citer referunt: Antequam gallus cantet, ter me negabis.

Dicendum igitur est, Christum Dominum, cum inquit; Priusquam gallus vocem bis dederit, ter me es negaturus, hoc significasse; non præteribit hora gallicinij, vel non perficiet gallus cantum suum, quin prius me deneges. Nam hora sua gallus bis, ter, vel quater canit, & pluries in diuersis horis, ut aiunt Chrysoströmus, & Euthymius. Et quia hoc videri poterat obscurius dictum; ideo Ioannes ait, non cantabit, id est, non perficiet cantum suum. Marcus verò Petri discipulus, & ab eo eruditus, hæc nosse peculiarius potuit. Hinc Chrysoströmus: Valde ista certè vera, & sibi ipsis conuenientia sunt. Nam quoniam in vna vice ter, & quater gallus cantare assuevit, significare voluit Marcus, quia nec voce quidem galli in memoriam adductus est, nec se à negatione retinuit. Augustinus verò libro de Consensu Evangelistarum, ita hunc nodum dissoluit: Nec sic absurdè, inquit, atque mendaciter ante galli cantum ter negasse diceretur, quanto ante galli cantum tantus timor obsederat mentem, qui eam posset usque ad tertiam negationem perducere. Multo minus igitur mouere debet, quia trina negatio etiam trinis negantis vocibus ante galli cantum cepta, etsi non ante primum galli cantum peracta est. Sic ille. Et ibidem differens quoties hæc verba dixerit Dominus ad Petrum, eo posito quòd Ioannes, & Lucas narrant hæc verba dicta, antequam Iesus egressus esset in montem Oliuarum, & Marcus, & Matthæus post egressum eius enarrant illa: subiungit egregiè Augustinus: Sed facillè possemus intelligere, aut illos duos (nempe Matthæum, & Marcum) ea recapitulando posuisse, aut istos (hoc est, Ioannem, & Lucam) præoccupando: nisi magis moueret quòd tam diuersa, non tantum verba, sed etiam sententias Domini præmittunt, quibus per motus Petrus illam præsumptionẽ proferret, vel cum Domino, vel pro Domino moriendi: ut magis cogant intelligi ter eum expressisse præsumptionem suam diuersis locis sermonis Christi, & ter illi à Domino responsum, quòd eũ esset ante galli

Alteratolutio, vera nitimur, & solida.

Chryso. ho. 86. in Mattheum. Euthy. cap. 64. in Mattheum. Marcus Petri discipulus dicit ab eo, quod scripsit

Aug. lib. 3. de cõsẽ. Euangelist. c. 2. tom. 4. Augustini solutio.

cantum ter negaturus. Neque enim in credibile est, aliquantum disjunctis intervalis temporis Petrum commotum esse ad presumendum, sicut ad negandum, vel ei Dominum aliquid ter similiter respondisse. Hucusque B. ille Pater. Iuxta cuius sententiam semel illi dictum fuit, ut hic narrat Ioannes: iterum iuxta Lucam ante egressum de cenaculo: tertio postquam egressus est, secundum Matthæum, & Marcum.

Sunt tamen qui aliam rationem Evangelistas redigendi in unam tantum prædictionem Christi, ut commodam, & plausibiliorem, excogitarunt. Ait enim, morem Evangelistarum esse, frequenter cum unum, & idem sunt narraturi, diversa occasione ad eius pervenire narrationem; diversam tamen hanc narrationem redigi posse facile in unam, si quæ ab uno sunt prætermissa, ex alijs addantur, & inferantur distis alterius. Nam si, secundum Augustini sententiam, Dominus Petro ante exitum de domo prædixit negationem, semel, ut est apud Ioannem, & secundo, ut est apud Lucam: intolerabilis planè esset Petri arrogantia, qui post tertiam illam negationis prædictionem, quæ est apud Matthæum, & Marcum, & creditur facta post exitum, ausus est adhuc dicere: *Etiamsi oportuerit me mori tecum, non te negabo.* Ideo verisimilius videtur, Matthæum & Marcum recapitulando narrasse prædictam Petri negationem in domo, ut Ioannes, & Lucas ostendant. Atque hæc videtur plausibilior sententia, siue morem Evangelistarum, siue Petri erga Dominum reuerentiam spectes: quam & Ammonius Alexandrinus secutus est. Prior tamen Augustini solutio mihi magis arridet: tum quia facilitate alteri præstat; tum quia Petrus suapte natura obliuiosus erat, ut superius diximus, tum denique quia aperte Matthæus ait: *Et hymno dicto, exierunt in montem Oliuatum, & tunc prædixit illis scandalum omnium, & Petri negationem.*

runt in montem Oliuatum, & tunc prædixit illis scandalum omnium, & Petri negationem.

Falsum porro est, & à veritate alienum, asserere, septies, vel quinquies negasse, ut ita dicatur ter negasse: tum quia nouum est, & Petro iniurium; tum quia sermo Propheticus numerum aliquem præfiniens præcise est intelligendus, ut minui, augeri nequaquam debeat; tum denique quia quilibet Evangelista non nisi tres negationes colligit, & in illis ostendit verbum Domini impletum, & negare Christum ter, est, negare se nosse Christum, ut ait Lucas, & Marcus.

Petrus autem ter videtur peccasse: primo, quod Christo, & Prophetiæ, quæ adduxit, nempe illi: *Percutiam pastorem, & dispergenter oves gregis*, fidem non habuit. Deinde, quia seipsum alijs Apostolis prætulit. Postremo, quod suis, & non diuinis nixus fuit viribus; ut propterea dignus fuerit qui præcæteris à Domino cadere permitteretur. Nec tamen Petri temeritas fuit, iuxta Hieronymum, quam ardens erga Dominum affectus, audens antequam haberet pennas volare: sed corporis corruptione aggravata est anima, & oblitus promissionis suæ Dominum denegauit. Erat enim Petrus suapte natura valde obliuiosus (ut paulo ante dixi) ut beata Birgitta testatur. Nihil ergo, si sapimus, viribus nostris tribuamus; sed accedentes ad Dei seruitutem, stemus in iustitia, & in timore, & præparemus animas nostras ad tentationem: & beati illi, qui cum metu, & tremore salutem suam operantur. Istis enim de Dei bonitate, & misericordia tantum fidentibus Dominus opitulatur, & ad est eis ille, qui omnia potest Iesus Christus Dominus noster, cui cum Patre, & Spiritu sancto detur omnis honor, gloria, & imperium in secula seculorum, Amen.

Petrus tertium, non autem (ut quidam opinantur) quinquies, septies uel Dominum negasse.

Mar. 14. Luc. 22. Petri triplex peccatum dicentis, Quare non possit te modo sequi, & quæ sequitur. Zacha. 13. Matth. 26.

Hierony. li. 4. in Matt. ca. 26. post mediū, to. 9. Sap. 9. B. Petrus suapte ingenio valde erat obliuiosus. B. Birgitta. lib. 4. reuelat. c. 5. & lib. 5. interrogat. 13. Petri lapsus in negatione Dominum quid doceat. Eccle. 2. Philip. 2.

III. resolutio ab Evangelistarum more desumpta.

Aug. ibid.

Luc. 22.

Matth. 26.

Ammonius Alexan. Prior Augustini solutio alteri eiusdem cur præstat. Matth. 26.

TRACTATUS XLV.

In verba illa: *Facta est autem contentio inter eos, quis eorum videretur esse maior. Dixit autem eis, Reges Gentium dominantur eorum: & qui potestatem habent super eos, benefici vocantur. Vos autem non sic: sed qui maior est in vobis, fiat sicut minor: & qui præcessor est, sicut ministrator. Nam quis maior est, qui recumbit, an qui ministrat? none qui recumbit? &c.* Luc. 22.

Ordinis ratio.

Propter ablutioem pedum, ac diuini Sacramenti institutionem, quædam peculiari ter illa nocte Apostolis acciderunt, quæ Lucas recêset, quæ proculdubio cêsenda sunt præcessisse sermonem illum in cœna habitum, quem Ioannes à principio capitis. 14. ad. 18. caput describit: quæ & nos propterea paucis tractatibus absoluemus. Primum igitur perpendendum, hanc Apostolorum contentionem, de qua solus Lucas meminit, diuersam esse ab ea, quæ Marcus & Matthæus de filijs Zebedæi affectantibus primas sedes in Regno Christi, describunt. Rursus & diuersa est ab alia contentione priori; cuius meminerunt Marcus, Matthæus, & Lucas in alijs locis, quæ ex occasione soluti didrachmatis pro Christo, & Petro fuit suborta: quas distinctas fuisse, Lucas, qui vtramque describit, ostendit, præter temporis differentiam, atque loci. Nam prior in Capharnaum longè ante passionem, hæc verò Ierosolymis, postquam cœnauit, iturus ad mortem. Profert se autem abyssus ingens iudiciorum Dei: quod videlicet Apostoli cum essent viles, & contempti piscatores, etiam post triennium doctrinæ Christi super omnia humilitatem commendantes, atque eodem

Hanc contentioem Luc. 22. diuersam esse ab illa, quæ Matth. Marcus que commemorat. Marc. 10. Matth. 20. Marc. 9. Matth. 18. Luc. 9. Matth. 17.

Discipulorum Christi inexcusabilis de primatu contentio.

loco, vbi facta pedes eorum lauando, illam ipsam mentibus eorum conatus erat imprimere, & aliàs sæpius fuerat de illa temeritate correpti, tamen imminente Christi morte, & animis illorum propter proditorem conturbatis, adhuc de primatu auderent contendere. Et si autem Evangelistæ non expriment, vnde nam hæc contentio orta fuerit: probabile tamen est, eos audita morte, & sepultura, cuius meminerat, factum mulieris vetricis laudando; & ex eo quod dixerat: *Non bibam de generationem vitis, donec Regnū Dei veniat*; & quod peculiari quodam fauore Ioannem prosequeretur, quem etiam in illa ipsa cœna ad recubitum in sinum suum admiserat: & cum audissent proditorem unum futurum ex duodecim, eumque principatum in cæteros potiri tentaturum: probabile, inquam, est, in eam cogitationem venisse, eos, cum iam de Domino actum esse putarent, de capite, quod in locum Christi succederet, inter se agitare coepisse; atque inde fuerit orta contentio. Et utcumque hoc se habeat, certè contentio philantiæ proprie est symbolum. Hinc frater Domini: *Vnde bella, & lites in vobis? Nonne ex concupiscentijs vestris, quæ militant in membris vestris? Testaturque amorem excellentiæ, ac*

Ioan. 13. Matth. 18. Infra. 20.

Vnde nam hæc Discipulorum sit orta contentio. Infra. 26. Luc. 22.

Ioan. 13.

Ibidem.

Matth. 20.

Philantiæ propriū quid

Iacob. 4.

Quod philantie vitio Apostoli laborauerunt. 1. Cor. 10.

Quod Apostoli instante Christi morte deprimati certant, quid significet.

Ioan. 13.

Qui sit immemor humana mens doctrinae Christi, dum traditur.

Contentio proprie quid sit.

Philoumia Graece quid. Prouer. 20. 1. Cor. 11.

B. Gregor.

Cui dandus principatus. Ioan. vlti. Q. Curtius, lib. 10.

dominationis super alios, qui sanè affectus ab ambitione non discernitur. Hic autem in Apostolis ante Spiritus sancti aduentum extinctus non erat, vt in eos conuenire Apostoli ad Corinth. posset dictum: Cum sit inter vos zelus, & contentio, nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis? Quod verò instante Christi morte de primatu certant, ostendit, quod imminente morte Papæ, vel Episcopi, vel Generalis Præpositi, contentio oriri solet inter Cardinales, inter Canonicos, & alios Præpositos, atq; monachos, quis cæteris sit præponendus. Et si lotione pedum (vt non est improbable) præcessit contentio, & hæc essent à Luca per recapitulatione dicta: optimè humili illo facto ablutionis, & duobus exemplis, quæ modò adducit, contentionem dictam reprimere conatus esset. Si verò huiusmodi lotionem subsecuta est contentio, quod magis probamus: egregiè ostenditur quæ sit mēs humana stupida, & immemor diuinæ doctrinae, etiam dum traditur. Mirabilisque fuit contentio, cum Dominus ablutione pedum, & tali cibo æquales omnes fecisset: quid enim plus altero alter habebat, qui in corpore Christi, & sanguine erant pares.

Ait igitur: Facta est autem contentio inter eos. Expende verbum, Inter eos: quia si à Domino quaesiuissent, iuste agere viderentur, nunc autem cum inter eos fieret, ostendunt, eos non facile sibi cessuros esse. Est autem proprie contentio, iurgium verborum, quod ad victoriam refertur: vnde & Graecè dicitur φιλονικία, vitium planè commune, & in Scripturis reprobatur. Honor est, inquit, homini, qui separat se à contentioibus: & Apostolus: Si quis videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus. Et Gregorius in in Homilia quadam: Ego puto, salua fide, melius esse, alieno intellectui cedere, quam contentioibus deservire.

Quis eorum videretur esse maior. Id est, aptior, & magis idoneus: ponunt enim meliori dandum principatum: quemadmodum Christus dixit Petro; Diliges me plus his? Pasce agnos meos: Et Alexander Magnus rogatus morti

proximus, cuiam relinqueret tantum principatum. Ei respondit, qui sit optimus. Nec hæc contentio scripta est, vt nos eorum exemplo nimium de nobis polliceamur, & pro primatu contendamus; sed vt illorum vulneribus nostra sanentur, & ambitionem fugere doceamur, quæ occultum, & delitescens est virus, & spiritales etiã viros vix fugit, & quod in Apostolis sibi charissimis, & amicissimis seuerè obiurgauit.

Dixit autem eis, Reges Gentium dominantur eorum. Proponit exemplum Gentilium, quos Iudæi abominantur: ne similes illis, vt in peccatis, ita & in supplicijs fierent. Et quod dicitur, Eorum, eam loco ponitur: quia hæc collectiua nomina vtrumque genus amplectuntur. Ex quo & alibi dicitur, Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos; pro, eas. Et quod ait, Dominantur eorum, Graeca est phrasis, quam secutus est interpretres etiam in alijs locis: vt cum dicitur: Et dominabuntur eorum iusti in matutino, &, Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero: & alibi, Ipse dominabitur Gentium; &, Omnium inimicorum suo. um dominabitur. Ita enim dicitur, sup̄v̄v̄ id̄v̄v̄ cum tamen iuxta Latinam phrasim, Dandi casus respondere deberet verbo dominandi.

Illud hoc loco diligenter annotandum est, præfecturam vnius pastoris super gregem, qui est Ecclesia militas, non esse proprie dicendam dominationem, aut dominandi potestatem, sed primatum: est enim dominatio proprie in seruos, vel in inferiora nobis animalia. Dominamini, inquit, piscibus maris, & volatilibus caeli, & vniuersis animantibus, quæ mouentur super terram. Omnes autem nos sumus fratres in Christo. Sed primatus etiam inter fratres est: cum enim omnes filij Iacob fratres essent, tamen ipse eorum pater quid primogenito suo deberetur (nisi per peccatum à iure hæreditario excidisset) ostendit, dicens: Ruben primogenitus meus, tu fortitudo mea, & principium doloris mei. Santes Paganinus vertit, excellens dignitate: id est, in quo honor meus, & fortitudo potestatis potissimum præstare debebat. Et in

Cur hæc Apostolorum inter se, quis eorum maior esset futurus in regno caelorum fuerit scripta contentio.

Cur Christus Discipulos, ethnicæ dominationis ab exemplo deterreat.

Matth. vlt.

Græcismus.

Psal. 48. Psal. 18. Psal. 21. Psal. 9.

An præfectura vnius pastoris super gregem, qui est Ecclesia, dominatio proprie censenda sit, necne. Dominatio in quos proprie sit.

Gen. 1. Matth. 23. Inter fratres etiam inueniri primatum, & cui debeatur. Gen. 49. Santes Paganinus.

hæc

Hiero. lib. quaest. Hebraic. super Genes. prope finem. tom. 3. Num. 17. Supra. 16.

Matth. 10. Infra. 20. ic̄p̄v̄v̄v̄ Grace quid

Luc. 12.

Constitui super familiam quid. Cypria. libro de unitate ecclesie, vel de simplicitate prelat. & in Epistola ad Quintinum. Ambros. 10.

Matth. 4. & Ioan. 1. Quid est: Reges Gentium dominantur eorum, & reliq. Finit dominandi quis. Sallustius. Quid significet. Et qui potestatem habet inter eos, benefici vocatur. Ezech. 34.

hæc verba libro questionum Hebraicarum, Primogenito tradit regnum, & Sacerdotium esse obuenturum, si non peccasset in patrem. Ita præpositi sunt Moyses, & Aaron cæteris fratribus, & signo virga germinantis à Deo comprobata eorum præfectura: & ignis egressus à Domino interfecit ducentos quinquaginta viros, qui offerebant incensum contra Domini præceptum. Ideo Petrus apud Matthæum dicitur primus, & hoc loco maior, & Dux, siue ἡγεμὼν id est, qui præest, & exemplo vitæ cæteris præluet. Apud eundem Matthæum habetur: Qui voluerit inter vos primus esse, erit vester seruus. Et apud Lucam; Quis putas, est fidelis dispensator, & prudens, quem constituit Dominus supra familiam suam. &c. Constitui super familiam, est, inter seruos fieri primatem. Idcirco à Cypriano primatus Petri dicitur eius præfectura, & à multis alijs Patribus. Inter quos Ambrosius in. 12. caput posterioris ad Corinth. Prior secutus est Andreas Saluatorem, quam Petrus; & tamen primatum non accepit Andreas, sed Petrus.

Iam sensus verborum est: O mihi charissimi, satis intempestiuè pro regno, & principatu contenditis: nec is nunc est rerum status, vt pene Iudæos principatus sit, vel regnum, cum conflet, Gentiles etiam à Iudaica gente, & religione alienos, etiam super Iudæos dominium tenere. Nec tamen ob id abominandi, vel execrandi sunt: nam finis regnandi est velle dominari tantum, & nulla ratione seruire; hominesque ratione, & virtute præditos odio habent, vt notat Sallustius in Catilinario, & ab eorum moribus, & dictis timent.

Et qui potestatem habent super eos, benefici vocantur. Id est, cum austeritate imperant eis, & cum potentia, & subditos etiam probos, & moratos proseruis habent, ita vt se eis debere nihil putent: & tamen benefici vocari volunt, hoc est, benemeriti de re publica, liberales, patres patriæ, clementissimi, gratiosissimi, seruatorum: cum tamen multa reddere ipso diuino, & naturæ iure teneantur, quæ ipsi tamè volunt dona sua dici. Conferunt enim

magistratus in diuersos, ac si beneficium aliquod largirentur; cum potius accipere deberent beneficium ab eo, qui pro eis magistratum gereret. Et ita nomen gloriosum benefici, ac liberalis affectant, cum vix debitum reddat; & ita principatum ordinant ad alios inferiores quasi seruos opprimendos. Hinc Græca habet litera, ἡγεμὼν καλῶς ἴα. Quare Ptolemæus quidam, qui tertio loco regnavit in Ægypto, à beneficentia dictus est Ptolemæus Euergetes, de quo Iesus filius Sirach in Proemio libri Ecclesiasticus inscripti meminit. Simile sortitus est cognomentum Euergetes alter Ptolemæus, qui septimo loco regnavit proxime post Ptolemæum Philometorã. Est enim nomen dignitatis, & potestatis. Est namque magistratus munus præsidere, & præsidendo benefacere: ueri scilicet innocios, & noxios coercere, atque punire. Hinc Aristoteles libr. 3. Politico. Quarta species, inquit, regni est, quales erant heroicis temporibus spontanea, secundum morem, & legem. Propter beneficia enim à patribus collata in populos, vel per artes, vel per bellum, vel per congregationem in vnum, vel propter acquisitionem regionis delatum eis fuit regnum de populorum voluntate, & successoribus. Id erat secundum morem: hi & imperium habebant belli, & rei diuina cultum exercebant, nisi talia essent sacrificia, quæ sacerdotibus requirerent, & præterea de controuersijs iudicabant. Sic ille, describens nomen Euergetis, & ob quæ officia in populum iponte conferrentur principatus, & ob illa dicebantur ab initio Euergetæ: postea tamen officijs illis sublati remansit titulus honorificus nudus, qui in Syriaco Euangelio dicitur ἡγεμὼν Vos autem non sic, sed qui maior est in vobis, fiat sicut minor.

Loquitur de principatu tam Ecclesiastico, quam seculari Christianorum, vt interpretatur Autor operis imperfecti in Matth. ho. 35. sub fine, to. 2. oper. Diu Chrysof. Eccles. 32.

Ptolemæus Ægypti rex cur dictus Euergetes.

Magistratus partes.

Arist. lib. 3 Politic. c. 10

Quibus præcipuè dicatur: vt quia iores sunt, sint sicut minores.

Autor operis imperfecti in Matth. ho. 35. sub fine, to. 2. oper. Diu Chrysof. Eccles. 32.

ex

Seruus seruorum Dei quis.

1. Cor. 4.
1. Pet. 5.

Præpositorum Ecclesie Christi quomodo maior obligatio.

Luc. 12.

Iidem quales beneficii esse, & vocari debeant.

1. Pet. 4.

1. Cor. 4.

Quos inter veritari pastores uel Christi debeant, de quibus eorum potestatem.

Matth. 18.

& Ioan. 20.

Act. 13.

1. Cor. 4.

1. Thessal. 5.

Lutheri, ac Melancthonis falsa interpretatio rejicitur.

Cant. 6.

Catholicus sensus, & orthodoxus.

ex ipsis. Vos autem ministri regni Dei, & qui Principes declarati inter vos fuerint, alijs seruiant, non dominantur. Vnde Summus Minister, & Vicarius Christi, se appellat seruum seruorum Dei: & de Apostolis, atque Episcopis in eorum locum subrogatis, Paulus ait: Sic nos assimet homo ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei: & Petrus ad presbyteros ait: Pascite qui in uobis est gregem Dei, prouidentes non coacte, sed spontaneè secundum Deum: neque turpis lucri gratia, sed uoluntariè: neque ut dominantes in clericis, sed forma facti gregis ex animo. Et cum apparuerit Princeps pastorum, percipietis immarcescibilem gloria coronam. Intelligant ergo tales, quò sublimiorem gradum obtinent, eò plus sibi esse seruendum. Nam omni, cui multum datum est, multum quæretur ab eo: & cui commendauerunt multum, plus petent ab eo. Non etiam sic expetatis vocari beneficii, sed accipere vos potius beneficium, cum tribuitis, significetis: quia nihil ex uobis, sed ex uirtute, quam ad ministrat Deus, habetis. Quid enim habes quod non accepisti? Inter bonos ergo, & occultè malos uersari debent pastores tanquam fratres, & ministri nostri: at uerò cum apertè peccamus, potestatem habent retinendi peccata, & excommunicationis gladio percellendi, quo in gloriam Dei, & beneficium nostrum utantur. Vnde Paulus Magum bis ei obsistentem excæcauit, & Corinthiis ait; Quid uultis? in uirga ueniam ad uos? & ad Thessalonicenses: Corripite inquietos.

Sed qui maior est in uobis, fiat sicut minor, & qui præcessor est, sicut ministrator. Ex his uerbis Lutherus, ac eius discipulus Terranigra (Philippum dico Melancthonem) eliciunt, Romanum Pontificem nullam habere autoritatè supra Principes laicos, aut super alios Episcopos, & omnem iurisdictionem in alios his uerbis omnino damnari. Sed falsum est, & perniciosum dogma: aliò qui Ecclesia esset Babel, & ordinis omnis prorsus expers, illaq; minime diceretur terribilis, sicut castrorum acies ordinata. Sensus ergo germanus uerborum Christi talis est, Re-

gnum Christi uidelicet, & Ecclesie, non esse ut Gentium regnum, cuius finis est gloria, & temporale commodum, uisus uerò potestatis superbus, & uanus. At regni Ecclesie finis, gloria Christi est, & animarum salus, uisus uerò humilis, & plenus suauitatis, modestiæ, & charitati. Hinc cum ad uirgã est ueniendum, lugent, & humiliantur: nam gloria eorum est, non tam malos punire, quam ex malis bonos, & ex bonis meliores efficere. Vnde Christus, qui uenit non ministrari, sed ministrare doctrinæ Euangelicæ thesauros, & sanguinem suum in salutem mundi, habebat tamen in omnes supremam potestatem, eo non obstante quò uocaret se ministrum. Hic ergo sermo non tollit superiorum potestatem, sed potius illã ponit, uel datam, uel promissam. Vni quidem Matth. 16. & omnibus Matth. 18. hic uerò docet qua ratione illa sit utendum. Prohibet ergo tumorem, superbiam, fastum, & ambitionem; commendat autem humilitatem, mititatem, & charitatem. Quamquam correptionem superiores subditis debeant, & ipsos matres pietas, & patres exhibere debeat disciplina. Inter hæc sollicita circumspectione prouidendum, ne aut districtio rigida, aut pietas sit remissa.

Denique non tolli hoc loco potestatem superioris in alios, ipsorum cõtextus uerborum insinuat. Primum, quia ait: Vos autem non sic: ubi tantum modum gubernandi Gentilium tyrannidi similem, non autem rem ipsam, aut superioris gubernationem damnat. Deinde quia ait: Qui maior est in uobis: ergo est aliquis maior prælatione & autoritate, qui fieri minor debet humilitate, quamquam maior esse quis debeat non tam proprio iudicio, & uoluntate, quam Dei, uel Ecclesie autoritate, cuius est uocare, sicut ait Apostolus: Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui uocatur à Deo, tanquam Aaron. Et maior hoc loco capitur pro superiori, ut ibi: Quis putas, maior est in regno cælorum? Et alibi: Quicumque uoluerit inter uos maior fieri, sit uester minister: & Facta est autem & contentio inter eos quis eorum uideretur esse maior.

Seculare dominium & regnum ab Ecclesiastico quantum differat.

1. Cor. 4. & 2. Cor. 12.

Matth. 20.

Quales se gere debeant superiores erga subditos suos.

Ijs Domini uerbis prælationem minime prohiberi.

II. Argum.

Hebr. 5.

Matth. 18. Infr. 20.

Idem

III. Argum.

Ezech. 34.

III. Argum.

V. Argum.

Luc. 22.

Cuius sit alius confirmare.

Matth. 20.

Luc. 9.

Matth. 20.

Ibidem.

Luc. 9.

Idem significat uerbum Præcessor, quòd Græcè dicitur, ἡγούμενος, id est, præiens, & exemplo præluens, siue antegrediens, atque Dux, siue Magistratus. Tertio, quia non simpliciter dicit, fiat iunior, uel fiat minister; sed qui maior uerè est ordine, & gradu, ille fieri debet, non simpliciter minor; sed sicut ministrator. Quarto, quia seipsum proponit in exemplum, dicendo: Ego autem in medio uestrum sum, sicut qui ministrat. Christus igitur uerum caput, ac Princeps, & dominus omnium erat; & tamen summam exhibebat humilitatè, ac lenitatem. Quinto, quia mox subdit, declarando quem uelit illis loco sui maiorem constituere, dicens: Ego rogauit pro te (Petrum alloquitur) ut non desiciat fides tua: & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos: at confirmandi munus non nisi ad eum, qui maioris munere fungitur, spectat. Considerandum ergo, Dominum aliquid adieciisse in hac disputatione ad solitã de humilitate admonitionem, nempe aliquem inter eos futurum maiorem & superiorum: quod in priori contentione, cuius Matthæus, & Lucas alio loco meminerunt, non dixerat. Nec dicit, sicut ante, si quis uult magnus fieri, aut primus esse, uerum de præsentibus, Qui maior est in uobis, &c. &, Qui præcessor est, sicut ministrator. Et si enim Latina exemplaria in dicto Matthæi loco habeant: Quicumque uoluerit inter uos maior fieri: & rursus: Qui uoluerit inter uos primus esse: & Lucas: Qui minor est inter uos omnes, hic maior est; nisi ponatur posituum pro comparatiuo, more Hebræorum. Utrobique Græcè non dicitur, μείζων, sed μέγας, id est, non maior, sed magnus, quia ibi de regno cælorum futuro agitur: ubi uerè magnus existit, qui humilitate præditus est; at in hoc mundo potest quidem aliquis principatu suo alijs præcellere, & maior esse, qui tamen uerè non est, nisi humilitatem cum primatu coniunxerit. Et ante Dominus neminem præ cæteris designare uidebatur, & in genere dicendo, ὁ ἐστὶν βίβλυ ζωῆς ζωοποιός, id est, Qui uoluerit esse magnus; at nunc de certo quodam uiro qui nominatim ὁ μείζων ἐστὶν ἐμῶν, id est,

qui maior est in uobis, & ἡγούμενος id est, qui præest, uel qui est Dux, uel Rector, ille fiat sicut minor. Ille ergo principatus prior ambiri potest, & debet, non item iste; ille omnibus æquo permittitur, hic uero tantum tribui insinuat: & ibi principatus nondum acquisitus est, & ideo de eo dicitur: Quicumque uoluerit inter uos maior (siue magnus) fieri: fieri inquit, licet adhuc talis non sit: hic uero principatum, de quo agit, in hac uita gerere ostendit, & præsentem esse, ait enim, Qui maior est in uobis: non, qui erit, aut qui cupit esse. Ibi humilitas principatum necessario antecedit, ueluti sine quo principatus in cælo non contingeret; hic etsi optabile sit, ut humilitas concurrat: tamen ad præfecturam constituendam necessaria non est: ideo illi qui maior est, ad humilitatè hortatur, dicens: Fiat sicut minor. Non enim contendebant Apostoli quis eorum esset maior in cælo, ut cum dixerunt: Quis putas, maior est in regno cælorum? Sed quis in hac uita maior futurus esset. Christus ergo illorum cogitationibus respondens, pronuntiat, quandam esse maiorem inter ipsos, eumque iubet fieri sicut minorem, uel sicut ministrum: non utique pronuntiat, aliquem esse maiorem humilitate, & animi dimissione, ut esset cæteris humilior, uel minor, cum iam esset: potiusque hortandus erat, ut in humilitate perseveraret, quam ut minor fieret: ergo apertè Dominus loquitur de eo, qui inter Apostolos maior erat futurus primatu in temporali statu; què hortatur, ut ita se gerat in illo, ut non amittat principatum cælestem, & æternum. Et certè iam Petrus designatus erat: qui enim Dux, seu Præfectus nondum est, non præcipitur illi, ut fiat tanquam minor: nam ei quòd non est, nihil imperari potest: nec simpliciter iubet, illum fieri minorem, sed, sicut minorem, id est, uelut diaconum, aut ministrum agens: cum tamen eum, qui primatum æternum quærit, absolute iubeat esse seruum, & ministrum Apostolorum, ut est apud Matthæum, & omnium nouissimum, ut ait Marcus. Simpliciter enim necesse est, ut qui uult esse pri-

Qui sit ambicius principatus, qui minime.

Matth. 20.

De quo primatu nunc fuerit contentio inter Apostolos.

Matth. 18.

Cui tantum Dominus iubeat ut fiat sicut minor, & minister aliorum.

Matth. 20. Marc. 9.

mus

Qui vult primus esse in celo, debet esse ultimus in hoc mundo.

VI. argumē.

mus in celo, fiat omnium postremus in hoc mundo: quia maiori humilitati, maior exaltatio, & summæ humiliatio ni summa dignitas respondet. Sed qui maior est, & primus in hac vita, is vt minor fieri debet, si velit cœlū ingredi: si tamen ad hūc principatum tēporalem vel acquirendum, vel administrandum, non est necesse vt fiat omnium vltimus: quia etsi minimum humilitatis gradum teneat, tamē primus, & maior est. Accedit, quod B. Lucas in præsentia opponit; *ὁ ἑστὼς ὑμῶν ἴσους*, id est, maiori iuniorem. Ex quo intelligimus, Christum de illo maiori egisse, qui præ alio iuniore sit maior. Nec tamen de eo tantum locutus est, qui sit antea minor (nec enim de eo litigabant Apostoli, quis eorum ætate senior, aut maior existeret) sed de eo, qui maior esset autoritate, & potestate, & nouerant patrem familiam primo genitum suum cæteris liberis suis præferre. Christus autem cum innueret, à se magistratum, seu principatum institutum, vel instituendum, admonet nō futurum similem illis, qui apud Gentem exercetur: *vos autem*, ait, *nō sic*, vt illi, dominabimini, sed talis erit primatus, qualis est is, qui ius primogenituræ consequitur inter fratres suos, & qualis fuit inter filios Patriarcharum, & subdit, qualem ego inter vos exerceo: Ego autē in medio vestrū sum sicut qui ministrat. Id est, Si ego, qui verè sum maximus, & dominus, & solus vniuersale caput Ecclesiæ, tā demisse, humiliterque inter vos versor, vt ministrare potius, quā recumbere videar, quanto minus ei, qui maior est inter vos, molestum esse debet instar ministri se gerere cum suis fratribus, quos regendos susceperit. Potest tamen textus Mat th. 20. facile explicari in eundem sensum istum, vt ibidem indicauimus.

Nam quis maior est, qui recumbit, an qui ministrat? nonne qui recumbit? Ego autem in medio vestrum sum sicut qui ministrat? Prætermisso exemplo Gentilium, quod fugere, & execrari debent omnes Christiani; iam se in exemplū proponit, quod imitari debent, qui eius sunt participes. Quasi diceret Do-

minus: Si vobis durum videtur quod præcipio, intuemini me: ego vobis datus sum à Patre magister, cuius verba, & facta sectemini, ad me igitur potius, quā ad Gentiles respicite. Ego etsi sum Dei viuētis filius, per quem omnia condita, vester magister, viator mortis, & princeps vitæ, nullam tamē mihi arrogo dignitatem, nec insolentius me gero, quinimō inter vos magis officium serui, quā domini exerceo, pedes vestros lauando, panem vobis frangendo, corpus meum, & sanguinem dispensando, & cætera humilitatis, charitatisque opera exhibēdo: rectē ergō dixi, Qui maior est in vobis, fiat sicut minor. Sed nūquid minoribus dixit, vt fiat maiores? Nequaquā; sed potius comminatus est, dicens: *Omnis qui se exaltat, humiliabitur*. Nūquid subditis dixit, & minoribus, Facite vt vobis ministrent maiores: vos illis ne seruite, sed tantum curate, vt à maiore vobis seruiatur. Neque hoc dixit, alioqui lites vigerent, & odia; sed dixit, Parete maioribus vestris, & Præpositis, etiam discipulis, in his omnibus, quæ peccata non sunt. Debent tamen minores sedulitate, bonis desiderijs, ac precibus cogere prælatos, quod doctrinam bonam cum bonæ vitæ exemplo coniunctā administrant, coercerent malos, exaltent bonos: vt in charitate & pace viuamus.

Vos autem estis qui permanistis mecum in tentationibus meis. Subiūxit hæc Dominus, declarans, si non temporalem, at certē æternam quandam Principatum singulis Apostolis in celo reddēdum: vt hac ratione consolaretur eos, qui eodem principatu in hac vita erant carituri, & eum, qui talem principatum hic gerere deberet, vt ea res rectē præstita plus illi operæ, & laboris, quā gloriæ, & vilitatis in hoc mundo allatura esset. Vnde illum ipsum, quem designarēt maiorem inter Apostolos, in ea præfectura cōfirmare volens, eum allocutus est, dicens: *Simon, ecce Satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticam*: quem post penitentiam de negatione sua iubet fratres cōfirmare: de quo sequenti dicitur tractatu. Et licet Apostoli cœlitus nondū

Matth. 16. Ioann. 1.

Luc. 18.

1. Pet. 2.

Minorum etiam amatores officium.

Quare Christus Discipulis dixerit, eos secum in tentationibus suis permanisse.

hausto

Quando primū, Apoll. li. B. Petrus sine contentio de se agnouerint, & conluerint rectore, ac Principes, teste Chrysolom.

Chrysol. hom. 51. in Matth. 10.

2. Matth. 14. Luc. 22.

Virtus laudata crescit quā dopsitissimū, Perleueratiā soli corona debetur.

Apocal. 2. Matth. 24.

Christianus quis leo, quis aquila.

In quibus permanserint, tentationibus cum Christo discipuli.

Pharisæorum in Christum inuidia, & maleuolentia. Matth. 9.

Infra. 15. Ioan. 11.

Ioan. 6.

hausto Spiritu sancto, sapius de principatu contenderint; sed non amplius: nō quod nullius principatū non agnouerint inter se; sed quod tū demum illū Petro deberi omnes propriē intellexerint. Hinc Chrysol. ait; cæteros Apostolos solamē ex eo cōsecutos esse, quod Petrus super mare ambulans mergi cœpisset: nondū enim gratia spiritus corroborati facile mouebantur; gratia verō accepta, nō tales nepe fuerunt, sed ubiq; primatū Petro præbēt, & in concionibus eū antepōnūt, quāuis cæteris rudior videretur. Sic ille. Ad hæc cū Dñs proditori Væ esset interminatur, iā Apostolis in Christi amicitia permanētib; amplissimā pollicetur mercedē; tacitēq; Apostolos suos laudat, quia virtus laudata crescit, maximē si proficiatur à viro laudato. Laudat autē eos de permāsiōe, siue perseuerantia; quæ sola, vt habet cōmunis sententia, coronari solet. Qui enim perseuerauerit vsq; in finē, hic saluus erit. Multorū fuit ex Ægypto egredi: sed paucissimorū fuit in Terrā promissā peruenire; & vt ille dixit: *Est multiscerta redatū, sed vincere paucis*. Coronā inter animalia quadrupedia gestat leo, intervolutilia aquila, quæ regis sunt animates: Leo est per victoriā tētationū, qui actiua vitā proficet: aquila est, qui per volatū cōtēplationis cōscendit in superiora: & vterq; corona dignus.

Tētationes vocat Dñs hoc loco contradictiones, & cōspiraciones Sacerdotū, Scribarū, & Pharisæorū aduersus se, in quib; Christi Discipuli multa in cōmoda, atq; molestias sustinuerūt. Inuidebāt enim Iudæorū primores tā sancto Discipulorū collegio: ideo omnib; rationibus conabātur illos dissiuere à Christo: hinc aliquādo Christū tradierūt apud Discipulos; rursus Discipulos apud Magistrū: vt inter eos discordiā disseminarēt zizania. Verū ad nihilū eorum conatus reciderūt semper. Nec erat omnino sine vitæ periculo permanere cū Christo: vnde Thomas dixit: *Eamus & nos, & moriamur cū eo*; & tāto maior Apostolorū gloria cū Dño permanentiū, quanto alij Discipuli ab eo deficientes abierūt retro, &

iā nō cū eo ambulabāt, vt de Discipulis refert Ioannes. Adde quod nō omnes credētes audebant eū confiteri: quia iā cōspirauerāt Iudæi, vt si quis eū cōfiteretur esse Christū, extra Synagogā fieret. Si ergō paupertas, vitæ labores, obtreccationes hominū, Pharisæorū insidiæ, minæ potentiū vos à cōubernio distrahere nō potuerūt meo, quin vos mei similes efficeremini: idcirco vel in hoc vno, quod vobis cōmendo, imitari me nō vereamini: nepe vt fratribus ex charitate tanquā ministri inferuiatis. Vt cū hinc quies, & gloria post mortē cōrigerit, ita & vos mecū amplissima maneat remuneratio.

Et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus, regnum. Verba videntur testatoris de bonis suis disponētis, atq; vltimā suā voluntatē indicātis. Est ergō sensus: *Quēadmodū Pater meus cœlestis curā mei gerit, meq; ad summū, & regiū honorē euecturus est: ita & ego vestri curā in me recipio, vt perueniatis ad regnū, & quietē meā vobis cōmunicandā: ita vt vobis nō alius ad diuersus sit futurus aditus ad regnū cœlorū, & beatā vitā, quā fuerit mihi ipsi. Nā vt Christū oportebat pati, & ita intrare in gloriā suā, & ministerio nobis impeso redēptionis peruenire ad regnū Dei: ita opus est prædestinatos oēs cōformes fieri imagini Filij tui, & p multas tribulationes intrare in regnū Dei, & per charitatē spiritus seruire inuicē, vt ait Apostolus: *Vt audiremerea mini, Venite benedicti Patris mei, possidete paratū vobis regnū à cōstitutione mundi, &c. quādiū fecistis vni de his fratrib; meis minimis, mihi fecistis. Vt edatis, & bibatis super mēsam eā in regno meo: & sedeat is super thronos iudicātes duodecim Tribus Israel*. Verba hæc de mēsa, esu, potu, & sedibus profus metaphorica sunt, cū illorū in cœlo, vbi corpora sunt immortalia, vsus sit nullus: tñ per hæc sensibilia incōprehensam, atq; ineffabilē voluit significare mercedē. Quæ etsi possint de regno Christi in Ecclesia militati exponi, quia Apostoli sunt primi, qui sedēt in mēsa Eucharistiæ; cui cōsecratio primū Apostolis credita est, & dispensatio, & iudices Iudæorum effecti sunt per traditam si-*

Infra 9.

Quid est, Christū disponere discipulis regnū, quale sibi Pater disposuit.

Luc. vlt.

Rom. 8.

Act. 14.

Gal. 5.

Matth. 25.

In quo regno Christi dicuntur Apostoli eius futuri cōiunx.

Rr bi

Matth. 18. Alter sensus accommodatior. Euthym. in Luc. 6. 22. c. 87. Psal. 16. Eccles. 24.

Dist. 1. Iudaeorum, & Cherinthi stultissimum de felicitate hominis futura commentu refellitur.

Qua sit illa mensa, de qua Dñs: Ut sedeat in throno meo.

Supra. 12. Quoadmodu Christus dicitur ministrare beatis.

Ioan. 1.

bi potestare clauium, & autoritate remittendi & retinendi peccata: melius tamen de regno Ecclesie triumphantis explicantur, ut ait Euthymius: ad quod non nisi per crucem perueniendum est, & ubi est mensa illa diuinae satietatis, de qua, Satiabor, cum apparuerit gloria tua; &, Qui edunt me, adhuc esurient; & qui bibunt me, adhuc sitient. Vbi edere, est intellectu, & sapientia gaudere; bibere vero, fruitione, ac delectatione repleti. Vanu igitur est Iudaeorum commentum, qui scribunt in Talmud lib. Barra, quod Deus occiderit piscem magnu Leuiathan, & salutu seruet, ut dispenset iustis edendum in alio seculo. Figmentu etiã est Cherinti haeretici, que secutus est impudensissimus Mahometus, promittentis in alio seculo carnales, & obscenas voluptates in praemijs virtutis. Illa enim tam absurda cogitatio confutatione no eget, cu felicitatem polliceatur hominibus cu bestijs communẽ, & illa quidẽ impura, ac fordida. Na vel ipsa manducatio & potio suas habet molestias; & vel mudijs est vitem exonerare, qua ipsum escis replete, si praestantius est mundare, qua implere cloaca. Sed illi belluaru instar, quae nihil sublimẽ sentiunt, maiorem felicitatem excogitare non potuerunt.

Est igitur mensa caelestis, plenitudo omnium bonorum inexhausta, qua fames nostri intellectus, ac voluntatis inexplebilẽ in aeternu extinguere possimus: hac autẽ mensam delicijs omnibus spiritalibus circumfluentẽ spondebat Dñs, cu in parabola dixit de seruis vigilantibus: Amen dico vobis, quod praeterit se, & faciet illos discumbere, & transies ministrabit illis: hic autẽ honos est tantus, ut facile omnẽ vestru captu expuret. Dicitur autẽ Christus ministrare: quia eius merito ad mensam illã admittimur. Et sicut de eius plenitudine nos omnes accepimus, & gratia pro gratia in hoc seculo, ita & in futuro gloriam pro gloria, hoc est beatã Dei visionẽ pro portione luminis gloriae nobis ab eo collati. Caeteru alludit Dñs ad mores Regum, qui quos habent fidelissimos, & amicissimos, suis volunt mensis, & consilij interesse; ac proinde significauit futuros sibi coniunctores, ac

que honoratiorẽ, quare nec opus esse de primatu, vel de primis decertare sedibus. Per hoc quod dicit sessuros illos super duodecim sedes, no solu comensales suos, sed etiã iudices ac consiliarios in suo regno futuros esse disponit: no tantu vt cõparatione iudicij exerceant, vt Ninuitha, & Regina Austri; sed vt assessores Christi iudicis principalis. Et dixit super duodecim sedes, tamen si abesset Iudas (na excepisset eu, si aduisset, vt fecit bis in Iosione pedu) ob predestinata sedẽ Matthie in locu Iudae instituendi. Quoadmodu autẽ apud Matthæu Christus vniuersis proposuit se in exemplum humilitatis internae dicẽs: Discite a me, quia mitis sum, & humilis corde; ita hoc loco Discipulis in Apostolico throno sessuris, in externae humilitatis documentu seipsum exhibet: vt ab exteriori tãtã humiliationis facto discerent intus & extra humilia sapere de seipsis. Sicut ergo disposuit mihi Pater meus Regnu: vt maior essem, & haberer, & tamen vobis omnibus ministrare no destiti: ita & ego vobis dispono, vt similiter fratribus vestris omnia humilitatis, & charitatis obsequia impendatis, & ab hoc ministerio ad mecu mandu cadum, & confidendum adducamini. Fuit autẽ Christi consiliu Discipulis suis persuadere, vt nullu vel vilissimu, & contẽptum obsequij genus detrectent, quod libentius, & constantius nobis deseruirent. Caueat igitur tu Pontifices Summi, tum Episcopi, atq; alij pastores, qui locum sustinent Christi, ne potestate a Christo acceptã, ad mudi gloria, & dominationẽ detorqueant atq; conuertant, obliu eius quod impendere debent ministerio charitatis: in primisq; timeant, ac paueant diuina iudicia. Est enim Pastor Ecclesiae velut vitreum vas super columnã dignitatis collocatum, in quẽ omnes murmurationu veti perflant, & plerique lapides iniuriarũ iactantur: nec propterea tamen moueri debet de loco suo, aut impatiẽtia fragi, sed meminisse verbi illius: Tene quod habes, vt nemo accipiat coronã tuã; quia fortiorib fortior instat cruciatio. Vt enim in ligno ignis maior est, quã in palea; & in ferro

Apostoli no tantu cõparatione iudicij exercebunt, sed etiã futuri sunt assessores Christi iudicis principalis. Iona. 3. Matth. 12. 3. Reg. 10. Ioan. 13. Act. 1. Matth. 11. Quare Christus olim Apostolos ad humilitatem & mansuetudinẽ, suo exemplo est adhaerens.

Romani Pontificis, alioru que Ecclesiae pastorum salubris cõmentio.

Qualis pastor Ecclesiae videri possit.

Apoc. 3. Sap. 4. Simile.

vehe

Abusus praetorũ vnde. 2. Cor. 10. c. 13. De loci primatu cur mihi curandũ sit, ac decertandum.

Iob. 34.

Matth. 4. Ibidem.

Infra. 16.

Quales qui ante debita etatem ecclesiae fastidiosos habent.

vehementior, qua in ligno: ita pastores grauiora manet supplicia, si muneri suo defuerint. Et si in tales negligentes praetatos incidimus, no est quod miremur, cogitates eiusmodi abusus non prouenire a potestate, quã no est ad destructionẽ, sed ad aedificationẽ, & nihil potest contra veritatẽ. Rursus non est ambitiosẽ de loco primo contendẽdu: quia in periculo magno tales versantur. Neq; in eo sedetibus inuidẽdu: quia voluntate Dei sedet, vel mali: na scriptu est: Regnare facit hominẽ hypocritam propter peccata populi. Na ibi existentes alloquitur damo, & ait: Mittete deorsum: &, Haec omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me. Cui excelsio animo respondet ille: Quid prodest homini si mundu vniuersum lucretur, anima vero sua detrimentu patiatur? No ergo doleas, si ad gradus in Ecclesia sublimis no erigeris: Dñs enim alio qua praesente, meliore scilicet, & ampliori te vult afficere praemio. Neq; consultu est, vt tritici semina terrae mandata praematurẽ in hyeme nascatur: na plerumq; algoris vi pereunt: tales sunt qui in adolescentia, nullis adhuc doctrinae aut virtutis habitibus cõparatis, ad cel

fos Ecclesiae gradus promoueri contendant, & flagrantissima ambitione alios, sapientia, spiritu, atq; rerum experientia instructiores sedibus suis spoliunt, & seipos intrudunt: veru ubi adoptatam dignitatem peruenerint, in omne iniustitiae, & intemperantiae vitium prolabuntur, & infamẽ, ac perniciosam, atque malẽ olentẽ vitam traducunt. Hortatur igitur in Domino omnes, quotquot in Ecclesia magistratus honorificos gerunt, vt serid apud se cogitent, quomodo in Ecclesia sua intrauerint: qua ratione debitũ munus suu erga populum sibi commissum administrent: in quos vsus stipendia Ecclesiastica insumant: & quis finis maneat eos, qui officium suum neglexerint, & quantus honor, quantaq; gloria bonis pastoribus sit in caelis reseruata per eu, qui dixit: Euge serue bone, & fidelis: quia super pauca fuidi fidelis, super multa te constitua: intra in gaudiu domini tui. Haec enim dicta sunt a fidelissimo illo in omnibus verbis suis Iesu Christo Domino nostro, qui cum Patre, & Spiritu sancto perpetuo uiuit, & regnat in secula seculorum. Amen.

nores affectant, & ambiunt.

Ecclesiae Rectores, & gubernatores quid agere debeant.

Matth. 25. Luc. 12.

TRACTATUS XLVI.

In illa verba: Ait autem Dominus Simoni: Simon, ecce Satanas expetiuit vos, ut cribraret sicut triticum: Ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua: Et tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. Qui dixit ei, Dñe, tecu paratus sum, & in carcerem, & in mortẽ ire. Et ille dixit, Dico tibi Petre, non catabit hodie gallus, donec ter abneges nosse me. Luc. 22.

Tritum prouerbium. Quibus in rebus (proditior) homines cautiũt: & quales merito videantur

Tristitum est, & ore omnium peruulgatum prouerbium: Felix, quem faciunt aliena pericula cautum.

Cu autẽ in rebus caducis, & fluxis omnes oculati simus, & alioru exemplis permoueamur, cautiq; reddamur; solum in his, quã ad spiritũ, & salutẽ ani-

maru spectat, paru nobis prospiciunt, & plerũq; inuicẽ; aurẽ dormitamus, & vix vnus, aut alter est eoru, qui respicit, qui vult alterius exemplo respicere: sed prius oẽscu Adamo peccam, & postea aperiuntur oculi nostri, aut nostrã nuditatẽ cognoscim. Ita Petrũ reprehensu a Dño de virium suaru ostẽ

Gen. 3.

Quid significet, Simo, Simon.

Luc. 10.

Act. 9. Hieron. 10.

Ambros. seu potius Profper. 10. 2.

Beda to. 5. Horum cum precedentibus continuatio.

Theophyla.

Quare Christus ait Petro, Simon, Simon.

Petri prerogativa singularis.

Cur potius ad Simonem Petrum Christus, quam ad alios Apostolos haec verba direxerit.

tatione, & confidentia; & tamen reprehensionis immemor, iterum nec vel in seipso cautionis documentum arripiens, vires suas iactat, & secundo à Domino obiurgatur. Habet ergo Textus: *Ait autem Dominus Simoni, Simon, ecce Satanas, &c.* Graeca litera habet: *Ait autem Dominus, Simon, Simon,* quae geminatio signum est adhortationis: quae admodum alias vires dixit: *Martha Martha sollicita es, & immortalis iam factus dixit ad persecutorem suum: Saule, Saule, quid me persequeris?* Et videtur lectio satis commoda, quam sequuntur Hieronymus in Dialogo contra Pelagium, Ambrosius lib. 1. de vocat. Gent. c. 1. & Beda in comenar. quaequam Latina etiam minimè sit aspernanda. Videtur autem huius cum praecedente historia mira connexio: nam cum Væ in Iudam intorsisset, & Discipulis, qui in amore erga se permanserunt, tantum praedixisset honorem futurum, ut ait Theophylactus, ne in seipsis efferrentur, quasi magnam fecissent quiddam permanendo in charitate, & non prodendo Dominum, explicat illorum tentationes, & cuius beneficio illas haecenus vincere poterint, vel in futurum possent: ne existiment suum esse totum illud bonum opus ipsorum, quia Satanas eos cribraisset quasi triticum, tē tassētq; ad casum, nisi oratio Iesu illos sustentasset. Dicendo autem, Simon, Simon, attentiores eum reddit, tum in se, tum in suis, quibus praeficiendus erat ad ea, quae dicturus est tanquam magni momenti: & ut intelligamus, illum, quatenus Simon est, tentatum fuisse, & cecidisse, non autem quatenus Petrus. Intelligamus etiam, non solum Petro, ut Papa erat, hoc illi donum indeficientis fidei datum esse; verum etiam ut illi peculiari personae, quia ipse primus Apostolicus lapis futurus erat: quae decebat esse tale, ut nulla ratione posset à recta fide deficere. Hoc autem privilegio tanto non gaudent alij successores eius, nisi in quantum sunt Pontifices, & quaestiones fidei definiunt de cathedra. Cuiusque haec verba ad reprehendam contentione Apostolorum spectat, sermonem peculiariter dirigit ad Simonem: tum quia reliquis audacior erat, & forte Christi promissis insolentior

redditus fuerat: & quia Satanas in more habet, ut praestitiores quosque; expectat ad palastram, ut sanctissimum Iob: unde Propheta Habacuc escas diabolicas vocat electos. Tum, ut more boni sagittarum caput petat, ut illo percusso, reliqua feriat membra, hinc legimus in priori Regum libro, totum pondus praelij versum esse in Saul. Ad haec non satis fuit magistro optimo contentiosam ambitionem discipulis adimere; nisi etiam fomenta, & reciduum contentionis auferre studeret, insinuando eis quis esset futurus eorum caput ac Princeps. Ideo singulariter vertit sermonem ad Petrum, ut eius officio declarato, simul etiam ratio humilitatis exercendae in fratribus confirmandis Petro ingeratur, praenuntiatio prius casu negationis eius futuro, ut inde minorem habeat occasionem superbiendi.

Ecce, inquit, Satanas expetiuit vos, ut cribraret sicut triticum. Satanas aduersarius interpretatur: nam & ille Deo in primis, & deinde nobis, dum volumus Deo more gerere, aduersatur, odio, & invidia percitus. Nec à beneficiendo declinandum est, etiam si aqua fluminis deorsum currat: id est, caro sponte ad malum propendat, & spiritum trahere conetur: tamen si deum, ne sursum ascendamus contra cursum fluminis, obsistere cōcedat. Ut cribra ret, id est, eorum fides efflueret & elaberetur instar aquae fluentis. Verbum autem illud, *Expetiuit*, Graece significatio est dicitur enim *ἐπιτιμᾶσθαι*, est autem *ἐπιτιμᾶσθαι* exproscere aliquem ad poenam, siue ad quaestionem. Tertull. lib. de fuga in persecutione, Cyprian. lib. 4. epist. 4. & Ambros. lib. 1. de vocatione Gentium. c. vlt. legunt, Postulauit. Vbi in primis vides voluntatem demonum ad nocendum, & torquendum paratissimam. Deinde potestatem eius impeditam esse, aut potius alligatam, ne plus nobis nocere valeat, quam diuina prouidentia in bonum nostrum permiserit. Ita alias Satanas facultatem sibi concedi postulauit, ut torqueret Iob: atque in Euangelio demonia depoposcisse legimus, ut liceret illis ingredi in gregem porcorum: tam impotens est illa omnibonitate & sapientia constituta potestas. Et ait, *Vos non te tantum, sed vos omnes Apostolos.* Et cum iam in Iuda obtinuit

In more est Satanae praestitiores quosque ad palastram expectare, ac prouocare. Iob. 1. & sequent. Habac. 1. 1. Reg. vlt. & seq. Munus praecceptoris optime quod sit.

Satanas quid sibi velit.

Nullum modo à benefacendo desistendum est.

Quid est: Ut cribra ret sicut triticum: & quomodo id Satan expetiuit. Tertull.

Cyprian. Ambros. to. 2.

Demon quomodo sit adnocendum, & ad torquendum paratus.

Iob. 2.

Matth. 3.

Cyprian. Ambros. vbi sup. Tertul.

Quos diabolus non tangit.

Tentatio ad quid utilis.

Eccles. 27.

Κρητὴς Graecè quid.

Aporia quid

Συρία, & οὐβαλα quid.

Qui sit sensus loci Ecclesiastici: sicut in percussura cribri remanebit stercus, &c.

Amos vlt.

set, volebat in Petrum, & in reliquos infurgere, ac praeualere. *Ut cribra ret, inquit, sicut triticum.* Cyprian. legit: *Vexaret, Ambros. Cerneret; Tertul. Discerneret.* Vtitur metaphora cribrantis, id est, cribro concutientis, & ventilantis triticum: nam ut in cribro positum, dum hac, & illac versatur, purgatum redditur: ita & viri sancti in tribulationibus expurgantur. Et sicut cum purgatur triticum, nihil remanet in cribro praeter paleas, & stercora: ita diabolus probos quosque, qui humilitate sua, & grauitate in seipsum quasi inferius descendit, non tangit: tammodum reprobos, ac vanos, qui instar palearum, & stercoris in altum tendunt, sibi retinet. Atque ita tentatio utilis est, quia purgatiores electi redduntur ab omni forde per tentationes. Meminit & alibi Scriptura huius metaphora, nam in lib. Ecclesiastici dicitur: *Sicut in percussura cribri remanebit stercus, sic aporia hominis in cogitatu illius.* Verbum, stercus, Graecè dicitur *κρητὴς* quae stercus, vel puluerem signat carumate expressum: & vtrouis modo intelligimus reiectamenta farinae, ut sunt paleae, siue surfures, qui in cribro remanent, cum concussione cribri tenuis farina decidat, vel triticum purum: alioqui enim nec stercus, nec puluis in cribro retinetur. Aporia autem perplexitatem, aut inopiam, & indecentiam consilij significat. Hic tamen in Graecis non habetur illa vox, sed in editione Complutensi, *συρία*, hoc est, spolia; alij vero codices synceriores habent *ουβαλα* id est, quisquiliam, vel sordes, vel reiectamenta; quae lectio videtur magis contextui quadrare. Et est sensus sententiae Ecclesiastici, quod sicut dum concutitur, & agitur cribrum, farina, vel tritico transiente, remanet in cribro surfures, qui sunt quasi farinae stercus; ita frequenter in cogitatione hominis percussus, & afflicti, per quam mens velut cribro agitur, & commouetur, remanet homini aporia, hoc est, angustia, vel quaeuis angusta res, quae hominem perplexum reddit, & anxium, nec sinit bona quibus frui tur, vel attendere, aut in mentem reuocare, sed ea tantum praeculis habere mala, quibus prematur. Amos etiam inquit: *Concutiā in omnibus gentibus domum Israel, sicut concutitur in cribro; & non*

cadet capillus super terram. Eadem hic metaphora videtur Dominus, dicens, *Satanā Apostolos cribrare expetiuisse, ut sordes, & quisquilias tollerent quasi suas.* Et aliquo modo assecutus est, quia omnes Apostoli metu percussus defecerunt à Domino, & illo relicto fugerunt, et si fidem & fidei confessionem non amiserint. Et alia quidem ratione & animo Deus cribrat electos suos, ut eos à sordibus, & puluere expurget: alia vero ratione Satanas, ut colligat sordes, & quisquilias.

Ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua. Ut homo hoc dicit, non ut Deus, qui non habebat opus orare: tamen quatenus Dei filius orationem reddebat suam dignam, quae exaudiretur pro sua reuerentia. Et ait: *Ego autem.* Ad quem Ecclesiam edificare spectat, & tanquam trabale sustentaculum, & infractum, cui caetera minora ligna nitantur, illam sustinere. *Rogavi pro te.* Quare non dixit, *rogavi pro omnibus alijs?* In proprio est responsio: *Tu, quod Petrus grauius caeteris erat tentandus, & lapsurus: tum etiam, quia caeterorum omnium firmitudo, & stabilitas ex capitis firmitate, stabilitateque pendebat: unde & apud Ioanem in oratione quam ad Patrem effudit, rogauit pro omnibus, dicens: Non pro eis rogo tantum, sed & pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me.* Et ut Petrus intelligeret orationem pro se factam, etiam ad alios reducere, nec caeteri se à Domino neglectos putarent, subiicit, *Et tu aliquando conuersus confirmas fratres tuos.* Nunc autem pro Petro peculiariter rogauit, quod omnes fratres, quos suo exemplo, & verbo confirmatus erat, redimeret. Augustinus lib. quaestionum Veteris, & Noui Testamenti: *Quid ambigitur?* inquit. *Pro Petro rogabat, & pro Iacobo, & Ioanne non rogabat, ut caeteros taceat? Manifestum est in Petro omnes contineri: rogans enim pro Petro, pro omnibus rogasse dignoscitur. Semper enim in praeposito populus, aut corripitur, aut laudatur.* Sic Augustinus. Certè Beatus Ignatius epist. ad Smyrneses, Iesum Christum ait deprecatum esse Patrem suum, ut non deficeret fides Apostolorum, non quod non sufficeret custodire eam, sed gaudens de Patris eminentia, ipsum deprecatum

Satan Apostolos quodammodo quomodo cribrauerit sicut triticum. Matth. 26.

Alia ratione Deus, alia Satan cribrat electos.

Christus quatenus orauit.

Hebr. 5. Ecclesia basis, & fundamentum Christus.

Matth. 16. Cur pro Petro solum, non pro omnibus Apostolis, Dominus rogauerit, ut non deficeret fides eius. Ioan. 17.

August. libro. quaestionum. e. Nouo Testam. q. 75. to. 4.

B. Ignat. Epist. 10.

Clem. Rom.

Cyprian.

Rom. 10.

Luc. 22.

Petrus nō in credulitate, sed timore; negavit.

Matth. 16.

Quænam sit Petri fides, pro qua, ne deficeret, Dominus rogavit.

Ioan. 11.

Infra. 13.

Fidel Petri indeficiētia.

Theophyla. egregia sententia.

est pro eis. Hęc Ignatius: vt intelligas Ignatium in precatōne Christi pro fide Petri, intellexisse precatum esse pro fide omnium Apostolorum. Constitutio. Apostolicar. lib. 5. c. 5. aiunt Apostoli, Antea inuēnū nobis cōgregatis, de nobis aiebat ne deficiat fides vestra. In Petro ergo, pro quo nominatim precatus est, & pro omnibus qui erāt fratres, & corpus eius, orauit: nam & omnes dæmō expetiuerat & rogat, vt aliquando conuersus confirmet fratres suos. Est enim Episcopus in Ecclesia, & Ecclesia in Episcopo, vt docet B. Cyprianus lib. 4. episto. 9. Quid autem pro Petro rogauerit, explicat, dicendo, Vt non deficiat fides vestra. Hoc est, vt Tertullianus libro de fuga in persecutione, exponit, ne tantum diabolo permitteretur, vt fides periclitaretur. Neque, inquit, vt non deficiat charitas tua, vel confessio fidei tuæ, quam ore debebas exerere: nam etsi corde credatur ad iustitiam; ore tamen confessio fit ad salutem: sed fides tua, quæ est in corde tuo. Defecit enim Petri charitas, defecit fidei confessio, cum ter negauerit; sed non defecit fides in corde delitescens, quia nō incredulitate, sed timore negavit. Rogauit autē Dñs, nō, ne negaret; sed ne in negatione permanens fides deficeret: nā etsi ceciderit ad tēp̄, resurrexit tamen. Fides ergo tua, quæ confessus es Christū Filiū Dei viui, qui in hūc mundū veni, & quæ confidis te vitā æternā per me habiturū, & quæ putas te partē mecū habiturū; si enim illa deficeret, perires omnino. Quisquis ergo in fide stat, acceptā referat Christo, cuius merito, & precatōne illā à Dño petitā nō amiserit. Oravit autē Dñs, sciēs, quod euēturū erat, quod que interrogatus negaret; ac si expresse Petro dixisset; Etsi nolis vt meę precatōnis præsidio, fides tamē nō deficit, quia preces fudit aduersus ea omnia, per quæ, & propter quę deficere fides poterat: & fides qua me cōfessus es Filiū Dei viui, nec in te, nec in vniuerso orbe vnquā deficiet: quia sēper erūt quoad mūdus durabit, qui hęc fidē habeāt, profiteātg. Scribit in hęc verba elegāter Theophyla. Rogauit igitur, dicit, vt nō deficiat fides tua: quāuis

enim breui tēpore cōcutiendus sis; sed habes recōditā semina fidei, etiā si folia abierit spiritus inuadēris, sed radix viuet, & nō deficiet fides tua. Hęc ille, quibus verbis satis indicat, fidē in illo nō fuisse extinctā. Quod verō Ambros. ait ser. de fide Petri: Fidelior factus est (scilicet Petrus) postquā fidē se perdidisse defleuit; intellige per fidē fidelitatē, quā Christo amico debitam non seruauit. Vel sanē fidei confessionem, quā pro illo tempore prestare cogebatur. Et tu aliquādo cōuersus, confirma fratres tuos. Hoc est, pœnitentiā agēs, & lacrymas amaras profundēs, & à negatione resiliēs. Nō ergo cōuersus ab infidelitate, quia fidē nō amisit, sed à seipso ad Dñū, qui eū gratis oculis respexit, vt defleret peccatū suū, vel à timore, quo eū negavit, qđ verē nouerat, & credebat, cōuersus ad magnā cōfideutiā de Dñi bonitate, ac pietate cōceptam, qua etiā valeas pro Christi gloria pati. Tu ergo quāuis talis sis, ac tātus, ex te discite alios miserari. Ait porro, cōfirma fratres tuos: nō restitue illis fidē, nō enim eā sunt amissuri, pro quibus etiā Dñs rogauit apud Ioanē; sed cōfirma, id est, cōfirmatiores in fide redde coepostolos, & fratres infirmos: esto eis exēplū pœnitentiæ, ne desperēt. Qui enim cōsiderat, Apostolū tam turpiter Christū abnegasse, atq; illū per pœnitentiā à Dño fuisse, nō tantū ad amicitia admissum, sed etiā ad primatū Ecclesiæ regēdę receptū, magnopere peccatores omnes futuros vsq; ad seculi cōsummationē cōfirmat, vt nullus desperationis barathro demergatur. Ex quibus verbis illud in primis accipimus, ansam amplius cōtēdendi de primatu sublatā esse. Est enim officiū Petri, officiū capitis, cuius est alios cōfirmare, quos nō vult ab eo haberi vt subditos, sed vt fratres. Nec hęc vox, Confirma fratres tuos, tā est imperātis, vnde vel obediētia laudetur, vel præuaricatio iusta plectatur pœna: sed est vox Christi instituti officiū, vel magistratū cōfirmādi fratres in fide: sicut illis verbis: Pasce oues meas, etsi imperatiui modi sint, instituit Pastoratum Ecclesiæ; & cum dixit, Hoc facite in meam commemorationem; instituit

Ambros. ser. mo. 47. to. 3.

Petrus cum Christū negavit, quid amiserit tantūmodo, secundū Ambros.

Quæ fuit cōuersio Petri, per quā Apostolos confirmauit.

Matth. 26.

Quomodo confirmauit illos.

Ioan. 17.

Quid Christus his verbis contulit Petro: Confirma fratres tuos.

Ioan. vlti. Luc. 22. & 1. Cor. 11. & seq.

Mar. vlt.

2. Pet. 3. Potestas confirmandi fratres, quid maxime respiciat.

Firmare fidē in cordibus nostris, aliter Deo conuenit, aliter homini.

Cur propriū superiorū sit alios confirmare.

Leo Papa ser. 3. in anniuers. die assumpt. ad Pontificā.

Sacerdotium Euangelicum, & cum mandauit: Euntes in mundum vniuersum, predicare Euangelium omni creatura, potestatem contulit Euangelizandi: ita hic, cum dicit: Confirma fratres tuos, magistratum instituit confirmandi quotquot essent fratres; siue Apostoli sint: vnde Petrus ipse Paulum vocat charissimum fratrem suum, siue Episcopi, & Patriarchę, siue Reges, & Imperatores, siue priuati. Et pulchrē ait, Confirma: ostendēdo, potestatem illam non ad dominandum, sed ad emolumenta, & cōmoda ipsorum propria comparanda institutam. Et quantum firmare fidem Dei sit in cordibus nostris; homo tamen quatenus minister Dei est, verbo prædicationis, documento bonæ vitæ, precatōne, Sacramentorum ministerio; denique potestate sibi gubernandi tradita confirmare debet id, quod intus à Deo inspiratur. Quod enim Deus seminat in mentibus fidelium, debet ministrorū opera, sed præcipuē summi irrigari, foueri atque coli, quō confirmatiū firmiusque reddatur. Est etiam confirmatio tantū superioris, ad quem spectat inferiorum iudicium firmare, vel infirmare sententias: quemadmodum & electiones siue institutiones, ac nominationes magistratuum Ecclesiasticorum, quæ per Principes laicos, aut Episcopos, aut iuris Patronatus priuilegium habentes, ad vnicum Christi Vicarium, Petrique successorem constabilire, aut antiquare spectat. Quod si dicas, cuiusuis fidelis, qui firmior sit, aut in fide robustior, esse alios imbecilliores confirmare; tamen ex officio iniuncto soli Petro, & successori suo, tanquam summo Doctori, atque animarum medico incumbit; & ob id maior est fratribus confirmatis. Nam etsi quisque ineuentu aliquo docere possit fratrem suum, aut illi mēdere; tamen ex officio non nisi certi homines ad docendum, gubernandum, mēdendumque designati sunt. Idem de confirmatione dicendum. Agnouit hoc loco primatum Petri Leo Papa, qui sermone de anniuersario die assumptionis ad Pontificatum, ait: Commune erat omnibus Apostolis periculum

de tentatione formidinis, & diuina protectionis auxilio pariter indigebant: quoniam diabolus omnes exagitare, omnes cupiebat elidere; & tamen specialis à Domino Petri cura suscipitur, & pro fide Petri propriè supplicatur, & quæquam aliorum status certior sit futurus, si mens principis victa non fuerit. In Petro ergo omnium fortitudo munitur, & diuina gratia ita ordinatur auxilium, vt firmitas, quæ per Christum Petro tribuitur, per Petrū Apostolis conferatur. Hęc ille, cuius sententiam cōfirmat Græcus autor Theophylactus, dicens: Tu vero conuersus confirma fratres tuos. Planus huius intellectus is est: Quia te habeo vt principem discipulorum, postquam negato me fleueris, & ad pœnitentiā veneris, confirma ceteros. Hoc enim te decet, qui post me Ecclesiæ petra es fundamentum. Horum duorum testimonio contentus sum. Etsi autem in personalibus priuilegijs Petro, & non officio pastoratus cōcessis, nullus Petro succedat: Patres tamen intellexerūt, priuilegia omnia, quæ ad totam Ecclesiam edificandam spectant, non minus ad illum, quam ad successores eius posse, ac debere extendi. Atque ita Patres veteres hunc locum plerunque vsurparunt, ad stabiendam Romanæ Sedis autoritatem: quæ quoniam mater est, & magistra Ecclesiarum omnium, in his, quæ fidei sunt, definitis ob Spiritum sanctum sibi assistentem errare non potest, si tamen legitime procedat, ac Deum in definiendo tentare velle nō videatur. Vnde Marcus Papa epistola ad Athanasium, & omnes Ægyptiorum Episcopos, vt Arrianis occurrant, ac resistant, scribit in hunc modum: Hęc sancta, & Apostolica mater omnium Ecclesiarum Christi Ecclesia, quæ per omnipotentis Dei gratiam à tramite Apostolica traditionis nunquam errasse probatur, nec hæreticorum nouitatibus deprauanda succubuit, sed vt in exordio normam fidei Christiana percepit ab autorib⁹ suis Apostolorum Christi principibus, illibata sine tenus manet, secundum ipsius Domini Saluatoris diuinam pollicitationem, qui suorum discipulorum Principi in suis factus est Euangelij: Petre (inquit) ecce Satan expetiuit, vt cribaret vos, sicut

Petri primatum hoc loco vt agnouerint Patres

Theophy. in 22. c. Luc. ante mediū

In quibus Petro minimè successerint Romani Pontifices.

Romanæ Sedis priuilegium à Patribus agnitū.

Marcus Papa.

qui cribrat triticum; Ego autem pro te rogavi ut non deficiat fides tua, & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. Consideret itaque vestra excellens prudentia, quam bonum sit persistere in dispensatione vobis credita, & in fide recta, atque hereticis, & amulis Christi repugnare, & nunquam a veritatis tramite declinare. Quoniam Dominus, & saluator omnium, cuius fides est, qui pro nobis mori non dubitauit, & proprio nos suo sanguine redemit, qui fidem beati Petri non defuturam promisit, & confirmare eum fratres suos admonuit: quod Apostolicos Pontifices mea exiguitatis predecessores, confidenter fecisse, semper cunctis est cognitum. Eadem verba repetit Lucius Pontifex & martyr ad consulta Occidentaliū Episcoporum per Galliam, & Hispaniam, & Iulius Papa in epistola ad eundem Athanasium, & Agatho scribens ad Constantinum Imperatorem; & in Sexta Synodo lecta est atque probata, & Innocentius III. ad Arelatensem Episcopum, & in c. maiores, de baptismo, & eius effectu: ubi ait, ad eam sedem deferendas causas maiores, quia scriptum est, Dominum pro eo exorasse, ut non deficeret fides eius. Idem docet Gelasius ad Anastasium Imperatorem, & Eusebius Papa; & habetur 24. quæst. 1. cap. in Sede Apostolica, & Nicolaus Primus in libro subscripto in octaua Synodo, act. 1. Verba tamen Leonis IX. contra Michaelem Constantinopolitanum, tractando illa verba: Ego rogavi pro te, fideliter proferam: Erit ergo quisquam tanta demencia, qui orationem illius, cuius velle est posse, audeat in aliquo vacuum putare? Nonne à Sede principis Apostolorum, Romana videlicet Ecclesia, tam per eundem Petrum, quam per successores suos reprobat, & conuicta, atque expugnata sunt omnium hereticorum commenta, & fratrum corda in fide Petri, qua hactenus, nec defecit, nec vsque in finem deficiet, sunt confirmata? Hec ille. Quod si quisquam dicat, ipsos Pontifices sibi ipsis testimonium tulisse, ac proinde testimonium eorum verum non esse, audiat iam sententias non Pontificum, sed veterum Doctorum, ait enim Cyprianus ad Cornelium Papam: Navigare

audent, & ad Petri Cathedram, atque Ecclesiam principalem, vnde vnitas Sacerdotalis exorta est, à schismaticis, & profanis literas ferre; nec cogitare eos esse Romanos, quorum fides Apostolo predicante, laudata est, ad quos perfidia habere non possit accessum. Et Hieronymus in epistola quæ incipit: Quoniam vetusto, de Romanis loquens, ait: Profligato à sobole mala patrimonio, apud vos solos incorrupta Patrum seruetur hereditas. Idem libro aduersus Ruffinum: Attamen scito, inquit, Romanam fidem Apostolica voce laudatam, istius modi præstigijs non recipere: etiamsi Angelus aliter annuntiet, quam semel prædicatum est, Pauli auctoritate munitam non posse mutari. Ruffinus itē in expositione Symboli prope initium: Illud non importune commonendum puto, quod in diuersis Ecclesijs aliqua in his verbis inueniuntur adiecta. In Ecclesia tamen vrbs Roma hoc non deprehenditur factum: quod ego propterea esse arbitror, quod neque heresis vlla illic sumpsit exordium, & mos ibi seruetur antiquus. Adhæc Cyrill. in lib. Thefaurorum, ut citatur à B. Tho. in Catena aurea Matth. 16. secundum hanc Domini promissionem Ecclesia Apostolica Petri ab omni seductione, hereticaq; circumuentione manet immaculata, super omnes prepositos, & Episcopos, & super omnes primates Ecclesiarum, & populorū in suis Pontificibus in fide plenissima, & auctoritate Petri. Et cum aliæ Ecclesiæ quorūdam errore sint verecundatæ, stabilita in quassabiliter ipsa sola regnat, silentium imponens, & omnium obtruncans ora hereticorum: & nos necessario salutis non decepti superbia, neq; vino superbiæ inebriati typum veritatis, & sanctæ Apostolicæ traditionis vnà cū ipsa cōfitemur, & prædicamus. Postremo produco verba Bernar. ad Innocentium Pontificem: Oportet ad vestrū referri Apostolatū pericula quæq; & scandala emergentia in regno Dei, ea præferim, quæ de fide contingunt. Dignum namque arbitror, ibi potissimum resarciri dāna fidei, vbi non possit fides sentire defectum. Hac quippe huius prærogativa sedis. Cui enim alteri aliquando dictū est: Ego pro te rogavi, Petre, ut non deficiat

Rom. 1.
 Hiero. tom. 2. ante medium.
 Idem lib. 3. aduer. Ruffin. aliquando ante medium, to. 2.
 Romana fides, Apostoll. voce laudata præstigijs nō recipit.
 Gala. 1. Ruffinus;
 Cyrill. Alexan. to. 2. B. Thomas to. 15.
 Regni Ecclesiæ, Sedisve Romanæ firmitas atque constantia.
 Bernard. epist. 190. initio.

Pōtīfices
 Lucius Papa.
 Iulius Papa.
 Agatho Papa.
 Sexta Synodus.
 Innoc. III.
 Gelas. Papa.
 Euseb. Pontifex.
 Nicola. I.
 Leo IX. epist. ad Michaelem Constanti. c. 7.
 Romana Ecclesia hereses omnes pro sibi gaur.
 Veteres Patres.
 Cypria. lib. 1. epist. 3. multo post medium.

fides tua? Ergo quod sequitur, à Petri successore exigitur: Et tu aliquando conuersus confirma fratres tuos. Hactenus ille.

Hæc autem prolixius à nobis citata sunt: tūm ut ex Patrum antiquorum sententijs sensum huius loci perspicuū redderemus, tūm ut omnibus constet quam fidem de Romanæ Ecclesiæ auctoritate Orthodoxi Doctores habuerint, & quam nos profiteri debeamus. Tertio perpende ex Theophy. magnā nos hoc loco habere doctrinam, quod scilicet satis non sit bonū hominis positū absq; subsidio gratiæ Dei; neq; rursus Dei gratiæ absq; humano assensu, & conatu. Nam Petrus tantillo tempore derelictus, et si charitatis feruorem, ac fidei firmitatem habere videretur, confestim supplantatus est ab inimico: rursus per cōtrarium Iudæ nihil profuit diuinæ gratiæ munus oblatū, quamuis omnia faceret Dñs ut lucrificeret eum, cum abesset ei bona voluntas. Quarto perpende, neminē suis viribus parem esse posse aduersus Satanę insidias, & molimina, etiā si sanctus sit, & magnus coram Deo, etiam de numero electorū, siue Apostolorū, quos Deus iusto iudicio labi patitur, ut suæ fragilitatis cōscij, erga alios ad clementiam faciliores existant.

Qui dixit ei, Domine, tecum paratus sum & in carcere, & in mortem ire. Nō poterat Petrus æquo animo ferre se eius insimulari infirmitatis, ut totus esset à Christo defecturus, nisi huius pro illo obstaret deprecatio: vnde ex animi impotentia in has tragicas prorupit voces; ac sese melius, quā Christus nouisset. Sed certè ipse cognouit figmentum nostrum, & imperfectum nostrum viderunt oculi eius: Scrutās, inquit, corda, & renes Deus. Magnifica certè verba sunt ista Petri, sed nulla prudentiā condita: Domine, inquit; Si ergo Dominus tuus est, o Petre, cur illū mendacij arguis? cur illius preces repellis quasi non egeas? paratus sum, ait. Ita se cum animo cōstituerat, ut verba eius sonant; sed ut verbis adderet facta, in se non habebat. Paratum se dixit, cum

extra omne periculum esset, nec expectauit venire ad carcerē, nedū ad mortem, sed vnus mulierculæ voce Dñm abiurauit. Disce, par esse, ut quisque Christianus paratus sit durissima quæ subire pro Christo; sed non viribus proprijs, sed in Deo nitendo, & fidendo.

Et ille dixit, Dico tibi Petre, nō cantabit hodie gallus, donec ter abneges nosse me. Adhuc blandē Dominus cum obiurgat, & propriæ infirmitatis cōmonefacit: id est, affirmo tibi explicite, quæ ante prius implicite dixi. Nā quia Petrus in sua cōfidentia perseuerabat, Christus ipse non cessat pudendum illius lapsū prædicere, & quod nō solum non sit comitaturus eum in carcerem, & in mortem, sed sit etiam ipsum turpiter, & cum periurio negaturus; nec semel tantum, sed etiā ter; nec per multum temporis interuallum, sed in breuissimo tempore, scilicet antequā gallus cāret. Hodie dicit, quia dies incipit à noctis principio vsque ad aliam noctem secundum morem Iudeorum. Sed alij Euangelistæ dicunt, in nocte hac, & necessariò supplendum est, quia addit, antequam gallus cantet, qui noctu cantare solet. Sed aduerte, nō ideo Petrum negasse, quia Christus prædixit illum negaturum, sed idcirco prædixit, quia certò sciebat futurū, ut negaret. Dices, Poterat ne Christus prohibere, ne Petrus per gratiā suam Dominum negaret? Maximè. Vgebis; si poterat, cur non fecit? Quoniam Deus sic decreuerat ad illustrandā suam gloriam per remissionem peccati factam; in vtilitatem quoq; Petri, quoniā sic sanctior, humilior, prudentior, & submissus de se, ac viribus suis sentiens. Nobis quoq; , ac toti Ecclesiæ vtilior Petri casus fuit, quā si stetit; quod tanto exemplo ante oculos posito discamus minus nobis tribuere, & magis sentire in bonitate de Domino nostro Iesu Christo, cui cum Patre, & Spiritu factō reddatur omnis gloria, honor, & imperium in secula seculorum; Amen.

Matth. 26.
 Boni Christiani officium est, durissima quæq; paratū esse subire pro Christo. Christi ad Petrū dese plurimio confidentem benigna correptio.
 Dies quando inciperet, more Iudeorum.
 Matth. 26. Mar. 14.

An Christus potuerit efficere ne Petrus negaret; & siquidem, cur nō fecit.

Sap. 1.

Theophyla. De bono hominis proposito, & de auxilio Dei doctrina Catholica.

Gratiæ diuinæ aduersus tentationes omnes necessitas. Apostolos cur Deus labi permisit.

Nimia Petri confidentia.

Psal. 102. Infra 138. Psal. 7.

Petri infirmitas.

TRACTATUS XLVII.

In illa verba: Et dixit eis, Quando misi vos sine sacculo, & pera, & calceamentis; nunquid aliquid defuit vobis? At illi dixerunt, Nihil. Dixit ergo eis, Sed nunc qui habet sacculum, tollat, similiter & peram: & qui non habet, vendat tunicam suam, & emat gladium. Dico enim vobis, quoniam adhuc hoc quod scriptum est, oportet impleri in me; Et cum iniquis deputatus est. Etenim ea, quae sunt de me, finem habent. At illi dixerunt, Domine, ecce duo gladij hic. At ille dixit eis, Satis est. Luc. 22.

Quemadmodum in vna, & eadem auicula, varia ac diuersa providentia cum ratione apparet coniuncta; nam dum est parua, & implumis, parentum beneficio pascitur, gubernatur, atq; custoditur; at vero cum grandior euaserit, & penne iam innatae fuerint, non iam amplius parentum cura subiicitur, sed ad ipsam spectat se pascere ac gubernare, & pullos si quos excluderit, eodem naturae instinctu, quo a parentibus beneficium suscepit, in illos effundere, eosque alere, atq; tueri: ad eum plane modum Christus Dominus, qui gallinae providentissimae animanti se comparauit, cum in mundo hoc versaretur cum Apostolis suis, incomprehensibili quadam sapientia omnium illorum quasi paruulorum curam in se recepit, illosque pavit, ab omnibusque iniurijs tutatus est, ac de omnibus necessarijs prospexit: cum autem instaret tempus, vt iam suos grandiores effectos relinqueret, & suae ipsorum cura, ac providentiae relinqueret gubernandos, antiqua illis beneficia in memoria reuocat, quo constantiores postea in futuris aduersita-

tibus persistenter: nimirum cogitantes, quicquid tandem Christus patitur, non ex vlla necessitate, sed ex diuina dispositione proficisci: memoria enim diuinae potentiae, exempla imbecillitatis humanae facile lenire valent. Adhaec postquam sua precatione eos contra imminentes tentationes in Petro capite praemunierat; ita nunc confirmat eos aduersus difficultates ob defectum victus, ac protectionis, siue defensionis Euangelizantibus ingruentes; relaxans ex parte antiquum preceptum illis a se olim ad praedicandum destinatis datum.

At vero quia locus hic perobscurus est, valdeque difficilis, vt variae Patrum interpretationes testantur, quod comodi a nobis possit expediri, in primis pauca quaedam circa literam explicanda sunt; deinde sensus falsi, aut certe non tam commodi, aut literae congruentes excludendi; postremo suauis, & germanus sensus adducendus, & confirmandus. Primum igitur meminit Dominus primae missionis Apostolorum ad praedicandum, de qua Matthaeus: Nolite posside-

Memoria diuinae potentiae qua vim habeat.

Matth. 10. & seq. Luc. 10. & seq.

Cur Dominus priorem missionem Apostolorum ad praedicandum commemorat. Matth. 10.

cuniam in zonis vestris: non peram in via, neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam. Quibus in verbis et si non faciat mentionem de loculis, seu marsupio, siue sacculo; tamen cum aurum & argentum prohibet possidere, vetitum intelligitur & illorum repositorium, secundum Euthymium. Sacculus enim ad pecunias reponendas vsurari solet in sacris literis, vnde in libro Prouerbiorum dicitur: *Sacculum pecunia secum tulit;* & alibi: *Elemosyna viri quasi sacculus cum ipso.* Quod vero in illis reponeretur aurum, testatur Esaias, dicens: *Qui confertis aurum de sacculo, & argentum statera ponderatis;* & Dominus in Evangelio: *Facite vobis sacculos qui non veterascunt.* Pera vero Graecum est vocabulum, dicitur enim *περα*, & viae infernie bar, ad ea cibaria deportanda quae viatico sunt necessaria. Quod vero dicit, missos fuisse sine calceamentis: intellige talia, quae ipsos contegant pedes: nam sandaliorum vsus illis concessit, vt habet Marcus, & in Actis Angelus dixit Petro: *subliga te sandalia tua.* Sic enim habet lectio Graeca, vbi nos legimus: *Calcea te caligas tuas;* & vna Petri solea Romae asseruata ad venerandum ostenditur. Vel dicere possumus, B. Lucam hoc loco ad suum Evangelium respexisse, vbi dixerat: *Nolite portare sacculum, neque peram, neque calceamenta.* In pera panis, & victui necessaria reponebatur; in marsupio coriaceo, quod *σακιδιον* vocatur, aes, siue oboli deferebantur; in loculis autem, vel sacculo, aurum, & argenteum. Cum igitur interrogati essent Apostoli, an sibi quicquam tunc defuisset, responderunt, *Nihil:* tam paruo enim contenti erant boni Apostoli, vt et si mensas Sybariticas, aut Pontificias coenas non habuerint, neque cum Epulone induti purpura, & bysso, epulati fuerint splendide, imo aliquando sub media lucem non haberent quod ederent, vt refert Ioannes, & interdum praefame vellerent spicas, quibus latrantem lenirent stomachum, vt narrat Matthaeus; audent tamen dicere nihil sibi defuisse. Paruo enim erant assueti, & naturam pau-

cis ex se contentam non ignorabant. Et haec de primo. Producemus deinde nonnullos sensus, quos ad explicandum hunc locum nonnulli Catholici adduxerunt, vt ex multis ille, qui veri similior, ac literae congruentior extiterit, caeteris praefatur, a vobisq; seligatur. Sit igitur primus sensus quorundam: Olim quidem misi vos sine sacculo, & pera, & calceamentis, & nihil defuit vobis: sed nunc alia temporis ratio est, proinde qui habet sacculum, tollat eum scilicet, & vendat, & emat gladium: similiter & peram qui habet, vendat eam, & emat gladium: qui autem non habet, etiam vestem detrahat, & comparet gladium, quia solus gladius vobis necessarius est, non pecunia, aut vestis, aut sacculus: ista olim non defuerunt, minus postea defutura sunt. Illud solum ex ea missione muto, ne vt oues inter lupos sitis, sed gladios ad lupos arcendos habeatis: atq; hoc non praecipio, sed licere vobis indico. Vnde Apostoli se sic intellexisse ostendunt, dum duos gladios Domino obtulerunt, non autem aut peram, aut sacculum: timor enim imminenti mortis fecit Apostolos perere, & sacculi obliuisci, & gladij meminisse tantummodo: in quo omne genus armorum, quod defensionem deseruit, intelligitur. Addunt etiam, intelligi posse verbum hoc de gladio spiritus, de quo dictum est Petro: *Occide, & manduca:* vt postquam Iesus occidendus erat, nemo recusaret occidi: legem enim daturus erat post aduentum Spiritus sancti: cum Iesus autem viueret, & nollet commissuram panni noui ponere in vestimentum vetus, neque vinum nouum in ytres veteres; propterea noluit, vt gladium ferrent, ac ne virgam quidem, quam tulit Moyses ad percutiendum Aegyptum; aut si ferrent, virga tantum esset, & non gladius, qua compescerent, non autem occiderent sibi repugnantes: nunc autem quando omnia noua fieri voluit, gladium ad manducandum, & manducandum praebet: nam & Moyses virga mare percussit, & suffocauit Aegyptios, non tamen eos manducauit, & ita non viuificauit: nam quod

Huius loci de pera, & sacculo varij sensus adducuntur.

1. sensus.

De gladio, quorundam sententia. Act. 10.

Matth. 9.

Exod. 4.

Cur Moyses virgam gestabat. 2. Cor. 5. Infra 14. & seq.

Esai. 35.

Elegis Christi cum auicula pullo rum suorum amantem comparatio.

Matth. 23.

Mira Christi erga Apostolos suos cura & providentia.

Matth. 10.
2. Cor. 10.

manducamus, etiam viuificamus, conuertentes illud in carnem nostram. Ergo gladium habere, de quo alibi dixit: *Non veni pacem mittere; sed gladium*: & Paulus: *Arma militia nostra non carnalia sunt, sed potentia Deo ad destructionem munitionum, consilia destruentes*. Etenim ea quae sunt de me, finem habent; ideo opus est ut vos reliqua pro me faciatis, gladio verbi mei mundum inuasuri.

Huius sensus incommoda.

Verum hic sensus durus est, primum in eo, quod de solo gladio praecipit Apostolis sibi prospicere, non de pera, vel sacculo, vel veste, cum secundum omnes haec omnia concedat, sed maxime gladium. Et cum ait: *Qui habet sacculum, tollat, similiter, & peram*, non intelligas vacua, sed plena. Cumque non ponatur affirmatiua enuntiatio de gladio, sed tantum negatiua, proculdubio, ut recte Glossa annotauit, supplenda est, ut sit sensus: *Qui habet sacculum, & peram, tollat ea, id est, ferat, utitur enim illo eodem verbo quo Luc. 10. usus fuerat, cum dixit *non tollite*, id est, nihil tuleritis in via, non sacculum, nec peram, &c.* Et qui gladium habet, tollat eum: & qui non habet, vendat tunicam, & illum emat. Deinde durum in hoc sensu, quod sit sermo de gladio spiritus, quod est verbum Dei; qui proprie non emitur, nisi valde mystice; nec talis vnquam gladius Apostolis fuit interdictus, ut denuo concederetur, & Moses plus pugnavit precibus, quam ferro, in Amalechitas. Caetera huius sensui partum coherent.

Glossa.

Ephes. 6.

Mosis arma praecipua contra Amalechitas.

Exod. 17.
II. sensus.
Ioa. Hofmei
sterus.

Secundo, interpretantur alij hunc locum ad hunc modum: Cum tempus esset Evangelij praedicandi, Dominus Apostolos a suis consuetis laboribus, & artificijs, quibus sibi victum comparare solebant, auocauit, ipseque eorum curam gessit, donec suo praedicandi muneri incumberent; ideo nec pera, nec pecunijs opus erat, cum ab illis, quibus praedicabant, alerentur, dignus est enim operarius cibo suo. Instante autem passione Christi, concioni Evangelicae locus non erat; ideo illis permittenda, ut consuetis se laboribus alerent, sicut ante vo-

cationem fecerant. Quid enim tunc prodesset illis praedicare, Iesum, Messiam esse, & Dei viui filium; quem pendente inter duos latrones sequenti die visuri erant? ideo ait: *Et cum iniquis deputatus est*. Et ideo legitur, Apostolos ad sua artificia redisse; piscabantur enim post Domini resurrectionem; mutato enim tempore, mutantur consilia: ut Rechabites, qui debebant habitare in tabernaculis iuxta praecipuum Patris, instante tamen persecutione Regis Nabuchodonosor, habitauerunt in Ierusalem: ut docet Ieremias. Verum hic sensus si verus esset, permisisset Matthaeum redire ad Telonium; quod negat beato Gregorius. Deinde hoc praecipuum tantum ad Apostolos spectaret, & ad tempus tantum passionis Christi, ac proinde parum doctrinae contineret: quod si ad alios extenderetur, liceret ponenti manum ad aratrum, respicere retro, ut gente aliqua persecutione. Adhaec doceret etiam habere gladium corporeum; quem tamen cuius pater familias pro se, ac suis a latronum iniurijs vendicandis habet, imo etiam pro patria tuenda bonus ciuis gladium gestat: alius si per se peccatum esset gladium gestare, Dominus in Apostolis non permisisset illos duobus gladijs accingi, quos ad sermonem Domini protulerunt.

Luc. 23.
Esa. 53.

Ioan. 21.

Mutato tempore, mutantur consilia.

Ierem. 35.
Refellitur tripliciter.

B. Gregor. in Euange. in princip. tom. 2.

Luc. 9.

Tertio accedit Caietanus, qui interpretatur hunc locum, multa non satis certa inuoluit. Nam primum ponit, Christum in illis verbis Apostolos ad sui ipsius defensionem non animasse, nec etiam quicquam mandasse: maxime quia ibi dictum est: *Hoc quod scriptum est, oportet impleri in me; Et cum iniquis deputatus est*. Quod vero Apostoli non putauerint per haec verba sibi mandatam Domini defensionem, non probatur ex eo quod interrogarunt, utrum percuterent in gladio: non enim percussissent in gladio, putantes hoc sibi mandatum. Sed certe, si veritatem amamus, probabilius possemus vice versa arguere: quod si aliud putassent Apostoli, nempe quod Dominus nollet

Luc. 22.

III. sententia nimium Caietani, satis incommoda, & infirma.

Luc. 22.

defen-

defendi, non interrogassent illum; ergo quod rogant videtur ad hoc pertinere, ut vel fieret certiores eius, quod ipsi putabant, aut forte vtrum tunc opportunum esset id agere, atque ita credibilius a verbis Domini percepisse, quod oportebat gladijs parare ad defensionem; ideo & gladijs parauerunt duos, & cincti ferebant eos, quare & rogarunt an percuterent, ac Petrus morae impatiens, Christi taciturnitatem pro assensu accipiens, tanquam persuasus etiam percussit. Secundo loco ponit Caietanus, falsum esse, quod Apostoli putauerint, Christum propriam ipsorum defensionem mandasse, aut permisisse in illa instante persecutione, quam ipsi non essent passuri, qui solo Domini verbo ferandi erant.

Ibidem. Falsa ratio Caietani, ad probandum persecutionem Domini in passione, non ad ipsos quoque Apostolos pertinuisse.

Ioan. 17.

Infra 18.

Ioan. 16.

Matth. 26.

Mar. 14.

Matth. 26.

Ioan. 20.

Supra 17.

Cur Christus orauerit Patrem pro Apostolis, ut illos serualet.

Ioan. 18.

Caietani commentior & aptior alibi posita horum verborum explicatio.

Quod probat ex illo dicto: *Pater, quos dedisti mihi, ego custodiui; & nemo ex his perijt*: & cum caperetur, dixit, *si ergo me queritis, sinite hos abire*. Sed profecto falsum est, eam persecutionem ad Dominum tantum, & non ad Apostolos pertinuisse. Contra enim Dominus praedixerat, quod essent in propria dispergendi, sicut factum est, & illa nocte scandalizandi. Petrus etiam metu compulsus negauit: alius relicta sindone manus illorum euasit, reliqui vero dispersi in pedes dederunt se, & post resurrectionem congregati, ianuis clausis, delituerunt. Quod vero Christus Patrem orauit, ut serualet illos, non probat quod non esset futura persecutio, sed contra potius, quia futura erat, & ne in ea succumberet, rogauit. Nec tamen hoc puro miraculo, & sine eorum prudenti cautela, & humana providentia ne Deum tentarent, tribuendum; nec ea oratio ad eos tantum, sed etiam ad futuros discipulos pertinuit. Et verbum Domini: *Sinite hos abire*, non ad hoc spectabat, ut omnino carerent persecutionibus; sed ut tunc non praualerent, quia seruandi erant in alia tempora. Tertio docet Caietanus in Tentaculo quodam, sensum huius loci eruendum esse ex differentia temporis, pacis, & persecutionis: ait enim, *Quando misisti vos, &c. Sed nunc & ex differentia officiorum, quia olim tempus erat praedicationis, postea vero non erat pro-*

pter persecutionem; & ex ratione doctrinae, quae est, quia Dominus cum iniquis deputandus erat, & ex dicendi modo in tertia persona, non enim ait, *Sed nunc tollite sacculum, sed in tertia persona, Sed nunc qui habet sacculum, &c.* Ex quo elicitur duo tempora praedicationis, & persecutionis illius, qua Christi discipuli cum iniquis essent deputandi. Ad hoc enim significandum, in seipsum personam patientium persecutionem transtulit; & ideo non meminit crucis, aut mortis; sed solum deputationis inter iniquos. Habentur etiam duo genera personarum, nempe praedicatorum in Apostolis, & aliorum minus perfectorum in tertia persona significatorum. Et est sensus: *Sed nunc qui habet sacculum, Sed nunc, tempore scilicet persecutionis: non quidem mortis meae, sed illius, quando discipuli deputabuntur cum iniquis. Et relatiuum Qui, non determinate Apostolos, sed indeterminate Christianos refert.* Haecenus ille, perplexus quidem, & ut putō diuerse a sensu Euangelistae. Falsum enim videtur, quod aduerbiū Nunc, tempus passionis Christi non significet, sed indeterminatum tempus futurum; & imaginariū.

Deinde durum videtur, illa verba non dirigi ad Apostolos, sed indeterminate ad futuros discipulos imperfectos; & mirum esset, Dominum loqui ad Apostolos, mutando mandatum quod illis dederat, & quod sermo eius ad illos non pertineret. Ad haec si sermo ille indistincte ad imperfectos dirigitur discipulos; & ipsi Apostoli tunc tales erant, scilicet imperfecti, admiratione non caret, quod sermo directus ad illos, & conueniens illis, ad illos tamen minime pertineret. Praeterea dictio aduersatiua Sed, clare indicat in eisdem personis rationem mutandi consilij, vel mandati, alias non tam rerum varietas, quam personarum induceret rationem mutandi consilium. Leue item est, propterea non pertinere hunc sermonem ad illos; quia loquitur in tertia persona: nam si acute perpedas, ibi implicitè continetur secunda persona. Cum enim Lucas ait: *Sed nunc qui habet sacculum*, perinde est ac si dixerit: *Sed nunc qui vestrum habet sacculum*. Et dicendo, *Sed nunc*, ostendit quod

Predicta Domini verba Sed nunc qui habet sacculum, &c. ad Apostolos, proprie, non autem ad futuros discipulos fuisse directam contra Caietani. II. argum. Tertium.

Quartum.

Ioann. 9.

Ioan. 8.

Matth. 10.

Ioan. 12.

Mar. 13.

Illud etiam: Et cum iniquis deputatus est, de Christo in tertia persona, non autem de Apostolis esse intelligendum.

Esa. 53.

Ioan. 15.

Mar. 13.

III. sententia

Basil. in regul. breui.

interr. 251

tom. 2.

Psal. 108.

& Act. 1.

V. sententia

Beda in Lucam lib. 6.

c. 92. tom. 5

tunc non erant alij discipuli; ad quos posset illud mandatum dirigi: unde & ipsi tamquam ad se dictum intellexerunt, proferentes duos gladios. Adhuc si fermo ille impersonaliter dictus: ad eos non pertinebat; ergo nec similes multi ad eos pertinebunt: *Vt, Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & Qui sequitur me, non ambulat in tenebris: Qui perdidit animam suam propter me, inueniet eam: Si quis mihi ministrat, me sequatur:* qui sermones ad illos magis, quam ad alios qui erudiebantur, spectabat, secundum illud; *Quod vobis dico, omnibus dico, Vigilate.*

Addit Caietanus: *Quoniam & illud oportet impleri in me; Et cum iniquis deputatus est, non intelligi de propria Christi persona, sed discipulorum in tertia persona intellectorem; ac si diceret; Si me persecuti sunt, ac cum iniquis deputarunt, & vos persequuntur, ac eum iniquis deputabunt; non dico vos Apostolos, sed indeterminatè discipulos. Sed falsum est profectò: nam illud: Si me persecuti sunt, & vos, directum in secunda persona ad Apostolos, & ad perfectiores, quomodo non primo, & maxime ad Apostolos pertinebit? Et quomodo non meminit crucis, & mortis, eum dixerit; Quod scriptum est, oportet impleri in me? In me, inquit, & non in alijs: quod impletum esse, quando pendit inter duos latrones, testatur B. Marcus. Durus igitur, & perplexus, ac falsus videtur hic sensus.*

Basilijus in regulis breuioribus declarat hæc verba: *Sed nunc qui habet, sacculum, tollat (aut tollet, ut multa habent exemplaria) non esse præceptum, sed prophetiam prædicantis Domini, quod Apostoli obliti donorum, & legis Domini etiam gladio vti auderent: Quod autem imperatiua sermonis specie pro prophetica scriptura est. Velut est illud; Eiant filij eius orphani, & Diabolus stet ad dextris eius, & quacumque talia. Sic ille. Beda vero Venerabilis intelligit, Dominum suis præcepisse ut emerent gladium, non tamquam uterentur, quam ut declararet paratam sibi esse contra Iudæos defensionem, si eorum voluisset, noluisse autem compari vti, si ostenderet voluntariè*

captum, & passum; & ob id Dominum Apostolis proferentibus duos gladios, dixisse; *Satis est, quod hi duo gladij sufficerent ad testimoniū sponte passi Saluatoris, eo quod vnus Apostolis audaciā pro Domino certandi, & Domino virtutem medicandi doceret inesse: alter nõdum vagina exemptus doceret eos, nec totum quod potuerit facere, pro eius defensione permittos. Sed ut hæc interpretatio mystica videtur, & non literalis, ita prior Basilij impingit Apostolis notam, quod obliti donorum, & legis Domini, gladio vti fuerint, & quod gladios distracta veste sibi emerint: quod nullibi eos fecisse legitur; & si in eo quid fuisset peccati, non debuisset Dominus legem prius datam relaxare.*

Sed iam tempus est, ut proprium, ac genuinum sensum eruamus. Pro quo in primis præmittimus, Dominum interdum quibusdam loquendi figuris vti solitum, ut per eas non id modo accipiamus, quod voces immediatè significant, sed quod inde prudentia hominis, ut vitet sensus absurditatem, potest elicere. Vt illud; *Diliges proximum tuum sicut teipsum:* non id primum designat, ut eo quo quis se ipsum amore prosequitur, alterum diligat (nam interdum homo seipsum peruerso amore prosequitur) sed sensus est; sicut te cum ratione, & prudentia diligere debes, sic & proximum tuum amā. Ita, cum dixit, maxillam pereucienti, præbendam esse & alteram, si ad literam contendas intelligendum, absurdum ingeret sensum, & qui exemplo caret: prudentia vero ex illis verbis accipit, Deum animum exigere præparatum, ut si ad gloriam Dei, & salutem animarum sit opus, etiā id simus facturi: & in hoc quiescit intellectus. Eodem modo quando dixit; *In illa hora qui fuerit in tecto, & vasa eius in domo, non descendat tollere illa: & qui in agro, similiter non redeat retro:* non vult hæc ad literam accipi, quasi velit homines velut bubones manere in tectis, aut in agris quasi pecora capri: sed illa parabola denotare voluit, tam magnū imminere in persecutione periculum, ut tutum futurum non sit vel parum auerti, & contemplationibus Mariæ, vel etiam ab actionibus

Hæc duæ sententia quid habeant in eodem modo.

Matth. 10.

Luc. 10.

Verus sensus atque germanus loci huius assignatur.

Quædam sententia Domini figuratè remotioris intelligitæ proponuntur, & explicantur.

Matth. 19.

I. De præcepto diligendū proximum si cut se ipsum.

Supra 5.

II. De sinistra maxilla præbenda dextram percucienti.

Luc. 17.

III. De non descendendo de tecto in domum ad tollenda vasa sua, &c. tempore persecutionis.

Luc. 10.

Matth. 10. & Luc. 12.

III. sententia Domini de prædicatione super tecta.

Ibidem.

Ioan. 18.

Chrysof. tom. 4.

V. de sacculo, pera, calceamentis, virga, & gladio olim prohibitis à Domino.

Matth. 10. & Luc. 10.

Varietas temporum, varietatem quoque officiorum inducit. Ecclesiastes 3.

Marthæ propter necessaria vitæ. Et cum mandat prædicari super tecta; non vult ut prædicatores tecta domus conscendant, sed potius eiusmodi tropo Evangelicam prædicationem publicam, atque in luce, & cum libertate futuram designauit. Sicut cum ait, in aure, & in tenebris, & in cubiculis, non expressit, Christum sic docuisse in aurem, qui dicebat; *Ego palam locutus sum mundo, ego semper docui in synagoga, & in templo, quod omnes Iudæi conueniunt, & in occulto locutus sum nihil:* Sed declarauit vbiq; terrarum enarrandum, quod in parua mundi parte, & in vno Palæstinae loco audierant. Sæpè quidem in altis montibus, interdum in cœuetibus, & synagogis, quandoque in nauicula populorum docere dominus consueuerat. Hæc, vera esse docet Chrysofomus in homilia quadam in Aquilâ, & Priscillâ edita super 16. ad Romanos: ad quæ consulendam lectorem mittimus.

Cum ergo olim Dominus sacculum, & peram, calceamenta, virgam, & gladium prohibuit, nihil aliud voluit intelligi, quam, omnem curam temporaliū abiiciendam esse prædicatoribus verbi Dei, quæ ad vitam tuendam homines seculi sibi comparare solent; eo quod diuina militibus suis non deest prouidentia, ut vel prospiciat de necessarijs, vel protegat à violentis sua. Cum ergo contra hæc mandat, tolli peram, sacculum, & gladium, non est præcisè sic intelligendum: quid enim, si satis sit sacculus? erit ne pera adijcienda? Deinde quid si potius oporteat fugere, & sacculus esset impedimento? adhuc quid si magis conferret habere tunicam, quam gladium? esset ne tunc vendenda tunica pro gladio, præsertim si quis eo uti nesciat, essetque potius impedimento, quam tutelæ, & magis pro inimicis, quam pro nobis? Ex his igitur verbis id solum quod diximus, intelligendum est.

Deinde præmittendum, varias temporum conditiones, varia exigere officia, ut quod vno tempore est aptum, alio sit incongruum. Hinc scriptum est: *Omnia tempus habent, & suis spatijs transeunt vniuersa sub celo.* Et ut varia sunt

tempora, varij quoque personarum status, & diuersa munera exigentes existunt: aliud enim postulamus ab antistite, magistro, & perfecto viro, aliud à rudi discipulo, ac imperfecto: nam quia ad publicam vtilitatem munus sibi commissum administrant, in omni sua actione ad illam respicere debent, & consequenter ea quæ sunt maioris perfectionis, interdum negligere, ut aliorum saluti consulant. Ita enim Dominus faciebat, & Paulus, & perfecti omnes. Tertio statuimus, Apostolos eo tempore rudes fuisse atque imperfectos, multasque Domini sententias etiam apertas non intellexisse: ut cum dixit Iudæ; *Quod facis, fac citius,* & verbum de cruce simpliciter propositum apud eundem Lucam, vbi subditur: *Et ipsi nihil horum intellexerunt; & erat verbum istud absconditum ab eis, & non intelligebant quæ dicebantur.* Alibi etiam non assequerentur illud: *Non quod intrat in os, coinquinat hominem;* neque illud; *Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud.*

Ut igitur quæ præmissimus, ad rem propositam accommodentur: cum initio prædicationis Christi doctrina eius fauorabiliter exciperetur à populis, antequam in eum inuidorum incenderentur animi, opportunum vidit esse tempus Apostolos destinandi ad prædicandum, ac simul docendi illos, ut abiicerent omnem sollicitudinem, atque curam, quantum fas erat ad seruandum corpus: at excitata in Dominum persecutione, mutata est ratio temporis. Et cum adhuc ipsi Apostoli imperfecti essent, non uo consilio indiguerunt, & idcirco audiunt, ut vtantur humana prudentia ad prospiciendum sibi siue fuga, siue defensione: quoniam iam non erat amplius tempus, ut peculiariter illis assisteret diuina protectio, quod interim experientia cognosceret, quid ex se ipsis posset. Propterea dixit: *Sed nunc qui habet sacculum, tollat, similiter & peram: id est, Congruum fuit, ut obediētes mandatis meis, quando erat tranquillitas temporis, mea prouidentia vobis succurrerem in necessitatibus vestris; ne filij sponsi lugerent, quandiu cum illis erat Sponsus. At nunc cum*

Apostoli ante aduentum Spiritus sancti quam imperfecti erant, & rudes. Ioan. 13. Luc. 18.

Matth. 15. Ioan. 2.

Præceptum illud olim datum: Non ferredū quicquid in via, in præfatis istud quæ causæ fuerit variandi.

Matth. 9.

Infra 26.
Zachar. 13

Ioan. 13.

Infra 21.

Esa. 63.

Philip. vlt.
Quādo Apo-
stolis videti
positaliquid
defuisse.

1. Cor. 4.

Chrysof. ho-
mil. in Prif-
cillam, & A-
quil. 1. in
16. c. epist.
ad Rom. to-
mo 4.

aufferendus est à vobis Spōnsus, cum percutiendus est Pastor, & cū iniquis deputandus, congruit, vt vobismet di mittamini, & communi Patris prouidentia relinquamini. Et quia non poteritis tunc medicato vitam procurare, de faculo, & pera mentionē feci, vt colligatis qđ ad perfectionē necessariū sit. Et quia imminere vitæ periculum poterat, defensionem à Natu ræ iure præscriptam etiam permitto, imò & suadeo, vt etiā distracta tunica ematis gladiū; non enim apti critis ad cruceū ferendam. Quemadmodū Petro dixit, *Quod ego vado, nō potes me modo sequi, sequeris autem postea.* cū scilicet Spiritu sancto repletus fueris, & alius te cinget, & ducet quod tu nō vis: nunc autem opus est mihi soli perficiē dum, quoniā torcular calcare mecum non potestis, quia nōdum Spiritus fortitudinis venit in vos, nec decuit vt veniret, antequam ego parta victoria cœlum conscendam, vt inde eū mittere valeam. Ideo cōmissi vos Patris prouidentia, vt seruemini; ita tamē vt humanum vestrum consilium à vobis requiram, & humana præsidia nō negligatis. Hoc ergo faciam, tum vt cognoscatis, & cum vobis nihil defuit, no- cuitve, aderam vobiscū peculiari prouidentia, & vt nunc vobis ipsi dimissi possitis; quō illa cognita, aliquando omnia possitis in eo, id est, in me, qui conforto quos volo. Cū enim non haberent faculos, aut perā, aut calceos, nihil illos defecit; quō verō tempore permisit eis habere marsupium, & peram, & gladiū, inuenti sunt & esurire, & sitire, & nudi esse, & colaphis cedi, & deniq; ad mortē quæri. Hinc Chrysofostomus in præfata homilia elegāter ait, interrogans quare Christus cōtra- ria præceperit. Lucæ 22. illis, quæ olim Lucæ 10. mandauerat: *Quare hoc fecit?* respondet: *Sanē hac admodum lignē fecit pro sua sapientia, curāq; quā pro discipulis gerebat. Ab initio enim vocationis hoc faciebat, vt discipuli periculum virtutis sua facerent; & post hac in orbem terrarū exiturū, hoc exemplo animati magis fide- rent. Verūm vbi iam potētiam suā agnos- cere cœperunt, voluit vt & ipsi domi vir-*

tutis specimen aliquod præberet, permi- sitq; ipsosmet, suas ferre tentationes, ne scilicet perpetuō otiosi residerent, & ad finem vsq; in omnibus quasi pueri gesta- rentur. Et quemadmodū qui artē natādi docent, principio multa diligentia disci- pulos gestant; post vnum autem, & alterū & tertium diem subtracta dextera illis præcipiunt, vt seipos iuuent, & nonnun- quā illos parumper mergi sinūt, ita, vt & multum falsuginis sorbeat: ita sanē & cū discipulis suis Christus faciebat. Nā ini- tio nihil eos pati sinebat, vel paruum, vel magnū, sed vbiq; aderat muniens, & cir- cumvallans eos, faciensq; vt omnia vber- tim eis affluerent; cum verō tēpus esset, vt virilem etatem suā illi declararent, sub- traxit aliquandiu beneficium, præcipiens eis, vt etiā per se ipsos multa perficerent. Atq; hanc ob causam, cū non habebant calceos, vel zonam, vel baculum, vel as, nihil eis deerat. Dicit enim, Num aliquid vobis deerat? Et respondentes, dixerunt, Nihil. Ceterū quo tēpore permisit eis, vt marsupium haberent, & peram, & cal- ceos, inueniebantur & esurientes, & sitiē- tes, & nudi incedentes. Vnde liquidū, cur passim eos periclitari, & affligi sinit, nem- pē vt mercedem aliquā habeāt. Et quē- admodum aues pullos suos fouentes, tam- diu in nido sedent, donec illorum pluma- increfcant, quas dum increuisse viderint, eos primum circa nidum volitare docēt, dein admiculo suo toros destituunt: ita faciebat & Christus. In Palastina enim, quasi in nido nutricabat discipulos, & ex in eos volare docuit præsens, & gestans; tandem permisit eos volare in totū orbē, dato eis mandato, ne sibi ipsis deessent. Et quōd ideō omnino eos nudos, & vna rārū veste amictos misit, & absq; calceis ambu- lare iussit, vt suam virtutem, & potentia cognosceret: sciēmus verū esse, si & aliud dictum audiamus. Non enim simpliciter dixit eis: Tollite marsupium, & perā; sed priorum memoriā refpicendo sic dicebat: Cū mitterem vos sine marsupio, & perā; aliquid ne deerat? Hoc est, Nonne omnia vbertim vobis affluebant, multaq; largi- tate fruebamini? Sed nūc volo vos & pau- pertatē experiri, & ea propter ad legem priorem obstrictos nolo, neq; à vobis idem qđ antea, exigo, vt ne quasi per inanima organa per vos operari existimer. Adhi-

Quemadmo-
dum Christus
cum discipu-
lis passiois
sue tempore
egisse videri-
tur. secundum
Chrysofostomū

Altera Chry-
sofostomi ido-
nea compara-
tio.

bete

Cur Apostoli non eadē qua prius bonorū affluentia, vi- tæ securitate amplius poti- ri debuissent, eodem auto- re.

Matth. 5.

Ibidem.

bete & vos vestra diligentia, & industria: Quod si adhuc dicitis, an non maius fuisset beneficiū, si semper ita securē versari eos voluisset? Verūm nō ita probati fuissent, si nullā vel afflictionem, vel perfectionē, vel inopiam, vel angustiam degustassent; sed mansissent ignaui, & pigri. Ceterū oportebat relucere nō solum beneficiū, & gratiam Christi, sed & subditorum proba- tionem; vt ne sint postea, qui dicere pos- sint, Apostolos nihil à seipsis attulisse, sed facta omnia opera Christi. Non enim diffi- cile erat Deo vsq; ad finē in eo successu cu- stodire, sed noluit ob varias, necessariasq; causas, quas sæpe charitati vestra dixi- mus. Alia autem hac nō minor, nempe vt modestia assuescerent. Tertia verō, vt ne maior illis, quam hominibus debetur, ho- nor exhiberetur. Itaq; propter hæc, & his multo plura, cū permisisset eis multa in- expectata accidere, noluit priorē legē tā arctā manere, sed eius seueritatem non- nihil relaxauit, vt ita non esset eis gra- uis, & intolerabilis vita, si vbiq; derelin- querentur, & simul durā hęc legem ser- uare cogentur. Quoniam autē oportebat obscure propositū claris docere; id- circō postquam dixit: *Qui habet marsu- pium, tolkat & peram, subijcit: Et qui non habet, vendat vestem suā, & emat gladiū. Quidnam hoc? Armat ne discipulos, qui dicit: Si quis percusserit te in vnam ma- xillam, obuertere ei & alterā? qui præcepit vt benedicamus ijs, qui nos conuulsi la- cessunt, feramus inuadentes, oremus pro persequentibus; nunc armat, armatq; vno tantū gladio? Et quomodo hæc rationi cō- sona sunt? Nā si omnino armis opus erat, non solum gladio, sed & scuto, & galea, & cruralibus armare oportebat. Et pro- fectō si humano more dispensare, & agere hoc voluisset, profectō ridiculum erat hoc præceptum, quando quidem licet sexcēta id genus arma possedissent, aduersus insi- dias, & impetus populorum, & tyrānorū, ciuitatum, Gentium, quomodo potētiores habiti fuissent vndecim? Non potuissent præ timore spectare faciem exercitūū, & audire vocem hinnientium equorum: viri non nisi in stagnis & fluminibus, & lembis versati. Quare hoc ergo dicit? Iudaorū insidias indicare volebat; idq; manifestē, non per anigmata, ne iterum secum con- funderentur. Hactenus ille doctissimē;*

atq; elegātiſsimē, vt nihil amplius ad huius loci explicationem desiderare queas. Nam plena profectō sunt pru- dentia verba Dñi, Et ita Lyranus, & alij cōmodē docēt Dominum voluisse si- gnificare licitam esse Apostolis defen- sionem tempore persecutionis ingruē- tis: & sicut tempore pacis gladij in vo- meres, & lanceæ in falces conſtantur; ita tēpore belli, vel persecutionis, etiā distracta tunica, cōparanda sunt. Pue- ri dum infirmi sunt, aliorum humeris gestantur; cū verō grandiores sunt effecti, non amplius hoc beneficiū pa- rentes illis indulgent: ita factum est cū Apostolis, & idem olim accidit filijs Israël in egressu de Ægypto. Nā ipse Dominus pro illis pugnavit, submer- sit inimicos; in deserto pavit māna, & potauit; non defuit illis vestis, nec cal- ceus est detritus; sed sicut aquila pro- uocans ad volandum pullos suos, & su- per eos volitans, expandit alas suas; & assumpsit eum, atq; portauit in hume- ris suis: at postquam promissam Terrā sunt ingressi, subtractum est manna: voluit vt seminarent, & meterent, & vt ab inuadentibus se, gladio tuerētur. Et subdit: *Etenim ea, qua sunt de me, finem habēt.* Id est, Ea quæ scripta sunt de me per Prophetas, citō consumma- buntur, & finem, propter quem præ- dicta sunt, consequentur. At Apostoli rudes, & necdum tentationes experti, nec Domini verba intelligentes, sed, persecutionem imminētē prædicere, & defensionē aliquā suadere pu- tantes, responderūt, dicētes, Ecce duo gladij hīc: non atēdentes, Dominum ratione perfectionis suæ se ab illis se- creuisse, cū esset idoneus, & maturus ad ferendam cruceū, & ideō gladijs non indigebat. At Apostoli cū non essent idonei, & maturi ad cruceū, ad humana præsidia confugere opus ha- bebant; ideō minimē intelligebant qđ erat fortius, & perfectius ipsum pati, quod opus est gratiæ, ad quam porri- gendam Dñs est paratus; quā se tueri vel fuga, vel gladio, quod est naturæ. Vnde autē Apostoli haberent ibi duos gladios, non satis constat. Cyrillus in Ioannem refert, Petrum gladium ha- buisse propter hortos, ad quos diuer-

Lyran.

Esa. 2.

Exo. 17.

Supra 14.

Exo. 16.

Infra 17.

Deuter. 32.

Quorsū hæc: Etenim ea, quæ sunt de me, finem ha- bent.

Apostolorum imperitia.

Gladios duos incœna, agni Paschalis vn de Apostoli habuerint. Cyril. lib. 2 in Ioann. c. 35. tom. 1.

Tom. 9.

Ss 3 tebant,

rebant, & condensa loca, & ne nocte concubia à feris læderentur, quarū in Iudæa est copia. Et si enim Christus sua virtute posset illas repellere, tamē Apostoli hominum more viuentes, humana curabant. Vel, vt testatur Euthymius, illis gladijs vsi fuerant ad immolationem agni, & diuisionē eius. Vel, quod non est improbabile, fortē spectabāt ad patrem familiās domus, vbi cœnauerāt. Illis igitur gladijs accincti sunt Apostoli, vt quamuis ingruētē persecutionem vel à Christo, vel à se ipsis propellerent, vt facto ipso satis indicarunt. Dices, Ergo ex hac expositione colligi posset, licere Sacerdoti vsum gladij ad defensionem factē moderatam, quæ iure naturæ est permessa.

Respondet, verum esse, cum Sacerdos non est paratus aut perfectus ad sustinendum martyrium, vel perfectionis illorum consiliorum non est capax, neque: *Ego autem dico vobis, non resistere malo: sed si quis te percusserit in dexterā maxillam tuam, prabe illi & alteram;* & illius doctrinæ Apostolicæ: *Non vos metipso defendentes charissimi, sed date locum ira.* Verum cum Sacerdos perfectus est, sed ad tempus, ad Christi gloriam illustrandam expedit eum viuere, licet se protegere etiam armis: qua ratione perfectissimus Paulus vsus est equitibus, & militibus, cum ex castris missus est in Cæsaream. Et si enim perfectioris sit spiritus acerba queq; atq; adeo mortē p̄ Christo perferre, Deus tamē sanctos suos seruos, ac ministros non vult tam citò de medio tolli, sed vt in aliud tempus seruentur.

Dices secundo, obijci posse contra hæc verbum Domini: *Primum querite regnum Dei, & iustitiam eius; & hæc omnia adijciuntur vobis:* quid ergo opus erat cogitare de craftino, & concedere sacculum, & perā? Respondemus, Dominum non prohibere illis verbis nisi anxiam, & de fide diuinæ prouidentie nutantem sollicitudinem; aliam verò, quam prudentia, & charitas dicat, nō tollit fides: neq; illud propriè est cogitare de craftino: vnde Apostoli colligebant eleemosynas, pro sanctis, qui erant Ierosolymis. Et quanquā perfectior sit pauper spiritu, nihil actu pos-

sidens, & congregatio illa, quæ nihil habet, etiam in communi, sit præstantior, tamen eausa necessitatis & imminentis persecutionis si incūbat, pera, & marsupium etiam perfectis conceditur. Et sicut de sacculo, & pera corporea loquitur, ita etiam de materiali gladio. Et maiorem necessitatē innuit gladij, quàm aliorum, dicendo distrahendam vestem pro gladio: non tam enim homines ex penuria victus affliguntur, quàm ex violenta in corpus persecutione. Et ideo per gladium intellige omnia arma, quæ, vt diximus, ad defensionem valent.

At ille dixit eis, *Satis est*, Non dixit, satis sunt duo gladij, sed satis, siue vt Græcè dicitur *in αὐτῶν ἰσχύϊ*: quæ verba ironicè dicta putat Theophylactus. Vidēs enim illorum ruditatem, ac imperitiā, quasi tædio affectus ad docendum, ait, *Satis est*: quam expositionē Theophylactus accepit à Chrysostomo, qui in prædicta homilia in hunc modū scribit: *Discipulis autem dicētibz: Hic sunt duo gladij, & non intelligentibus dictum ait: Satis est: tamen si non suffecissent vel duo, vel tres, vel centum, si humano auxilio eos vti voluisset. Quod si noluit humano presidio vti, sunt vtiq; & hi duo superflui. Proinde hic doctrinam suā non exposuit, id quod vbiq; facere videtur, vt quoties dicta minus intelligūt discipuli, euentui rerum, dictorum intelligentiam accipiendam relinquat: ita & alibi facit. De resurrectione enim differens, sic alicubi dicebat: *Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud, & nō intelligebant discipuli quid diceret: sicut & Evangelista testatur, dicens: Quando autem surrexit Iesus, crediderunt verbo eius, & scriptura:* & iterum alibi, *Non dū enim sciebant scripturā, quod oportet ipsum è mortuis resurgere.* Hæc Chrysostomus, tradēs pulcherrimam regulam, qua explicat, Dominum multa dixisse, quæ etsi cum dicerentur, à discipulis non caperentur, volebat tamen, ab euentu rerum eos dictorum capere intelligentiam: à qua ratione docēdi non debent abhorreere aut concionatores, qui populū erudiūt, aut magistri, & institutores, qui iuuetutis bonis moribus informādē munus, p̄sententur.*

Perfectior que pauperis existimanda.

Gladij appellatione quid veniat more Scripturæ.

Expenditur Christi respōsum ad discipulos: Satis est.

Theophy. in Luc. c. 22. B. Chrysost. hom. in cap. 16. epist. ad Rom. super vs verbis: Salutate Priscilla, & Aquilam.

Ioan. 2.

Pulcherrimus canō intelligētiæ verborū Domini.

Quibus ille potissimum deferuiat.

Alterā solutio. Euthym. in Lucā, cap. 78. Tertia.

Vtrum liceat ad sui defensionē vel moderatam, Sacerdoti gladij vsus. Matth. 3.

Rom. 12.

Exemplū propriæ defensionis in Paulo.

Act. 23.

Querentibus regnum Dei si omnia adijciuntur, quid opus sacculo, vel pera Apostolis fuit? Matth. 6.

Act. 17.

1. Cor. 16.

Act. 24.

Matth. 5.

Quid duogladij Christo ostentū ab Apostolis mysticè signent. I. Iesus.

Cant. 4.

Secundus.

Bonifacius VIII.

Matth. 26.

& Ioan. 18.

Duplex gladius in Ecclesia Dei exercetur, corporeus, & spiritalis.

B. Bernard.

lib. 4. De cōsider. paullo ante med.

Bonifacij Potificis dictum expenditur.

Corporeus gladius nutu Sacerdotis, nō manu est exerendus.

Greg. lib. 7. Regist. epist. 1. rom. 2.

III. sensus.

Per hos duos gladios multa mysticè possunt intelligi. Quidam ad duo Testamenta illos referunt, in quibus est idonea doctrina ad vniuersalem Ecclesiam tuendam, & ab vniuersis eius impugnatoribus vendicandam: de qua intelligi potest illud; *Sicut turris David collum tuum, quæ adificata est cum propugnaculis: mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium.* Aut sanè duplex gladius secūdam alios Patres, est potestas spiritalis, & temporalis, de qua Bonifacius VIII. in Extrauaganti quæ incipit: *Vnam sanctam*, De maiori tate, & obedientia, in hunc modū habet: *In hac (scilicet Ecclesia) eiusq; potestate, duos esse gladios, spiritalem videlicet, & temporalem, Euāgelicis dictis instruimur. Nam dicentibus Apostolis, Ecce gladij duo hic; in Ecclesia scilicet, cū Apostoli loquerentur, non respōdit Dominus, Nimis esse, sed satis. Certè qui in potestate Petri temporalem gladium esse negat, male verbum attendit Domini proferentis; Conuerte gladium tuum in vaginam. Vterq; ergo est in potestate Ecclesie, spiritalis scilicet gladius, & materialis. Sed is quidē pro Ecclesia, ille verò ab Ecclesia exerendus. Ille Sacerdotis, is manu Regū, & militū, sed ad nutum, & patientiā Sacerdotis. Oportet autem gladiū esse sub gladio, & temporalem auctoritatem spiritali subijci potestati.* Hæc ille, quæ magna ex parte videtur desumpsisse ex B. Bernardo lib. De consideratione, ad Eugenium. Illud tātūm perpende, qd affirmat Pontifex, Dominum in Euāgelio dixisse de vtrāq; potestate in illis duobus gladijs expressa, intelligendū esse in sensu spiritali, siue mystico, quo interdū Potifices, sicut & veteres Patres vti cōsueuerūt. Illud etiā aduerte, gladiū materiale non quidem manu, sed nutu Sacerdotis esse exerendū. Vnde Gregor. Magnus in epistola ad Sabinianū testatur, se à gladio propter Deū abstinuisse: *Quo si vti, inquit, voluisset, Lōgobariorū gens, nec Regē, nec Ducēs, nec Comites haberet; atq; in summa cōfusione esset diuisa. sed quia Deum timeo, in mortem cuiuslibet hominis me miscere formido.* Hæc ille.

Sunt præterea, qui exponendo illud verbū, *Satis est*, dicāt, ad ostendendam

licitam defensionem satis esse vnum gladium euaginare: & Petri audaciam volentis suo gladio defendere Dominum, repressam fuisse, ne passionis impeditet mysterium. Alterum verò gladium non fuisse euaginatum, vt indicaret, non esse permittum Apostolis facere quantum poterant ad sui, & Domini defensionem; quò inhotesceret cunctis, patientiam esse meliorem etiam licita defensione. Hoc his verbis indicauit Ambrosius: *O Domine, cur emere me iubes gladium, qui ferire me prohibes? Cur haberi præcipis, quem venter promi? nisi fortē vt sit parata defensio, non vltio necessaria, & videar potuisse vindicari, sed noluisse?* Hæc ille. Sed hæc etiam, vt arbitror, ad spiritualem intelligentiam spectant. Et ad priorem interpretationem traditā de duobus gladijs subiecit Ambrosius; *Mouet tamen adhuc, quòd duos gladios discipuli protulerunt, ne fortē vnum Noui, alterum Veteris Testamenti, quibus aduersus diaboli armamur insidias. Denique dicit Dominus, Satis est: quasi nihil desit ei, quem vtriusque Testamenti doctrina munerit.* Hactenus Ambrosius.

Ex his igitur addiscamus, diuersa diuersis temporibus sine vlla contradictione posse nos tradere mandata; & alia ratione esse agendum cum infirmis, & pusillis, alia verò cum magnis, & fortibus. Discamus & ad viā cœlestem perficiendam, opus esse sacculo, & pera, atque gladio. Sacculo quidem indigemus bonorum operū, quæ sunt bona moneta, imaginem Dei, & spiritus habens, & superscriptionem fidei, & charitatis. Adhæc pera panis verbi Dei, & Eucharistiæ, atque eleemosynæ necessaria existit. Denique accincti simus gladio spiritus, quò dæmonis insidias, & carnis illecebras, & mundi prospera, atq; aduersa superare valeamus, nosque ad eò, & nostra omnia, atque adeo Imperatorem ipsum tueamur custodiæ nostræ traditum, & in cordibus nostris inhabitantem Iesum Christum Dominum nostrum, cui cum Patre, & Spiritu sancto sit omnis laus, honor, & imperium in sempiternum. Amen.

Melior patientia quacis etiā licita sui ipsius defensione.

Ambro. lib. 10. in Lucā c. 10. initio, tom. 5.

Cur emere iubet Dominus gladium (ait Ambrosius) qui ferire non prohibet.

Tria Christi documenta hoc Euāgelio nobis Lucæ p̄posita.

II. docum.

III. docum.

Ephes. vlt.

TRACTATUS XLVIII.

IN illa verba: Et ait discipulis suis: Nō turbetur cor vestrum. Creditis in Deum, & in me credite. In domo Patris mei māiones multae sunt. Si quo minus; dixisse vobis, Quia vado parare vobis locum. Et si abiero, & prae parauero vobis locū; iterū venio, & accipiā vos ad me ipsum, ut ubi sum ego, & vos sitis, &c. Ioann. 14.

PAlladem bello, atq; sapientiae praefuisse, Gentilitas finxit; volēs innuere, Imperatores nō tantū peritia militaris artis, sed etiam scientia dicēdi, & persuadendi praeditos esse oportere, quō videlicet possint & exercitus prudētius dūctare, & militum animos quocunq; voluerint, inflectere, atque incendere. Atq; in hūc modum inter Romanos praecleari, & praestantes non habebantur Imperatores, nisi cū bellica fortitudine, ac scientia, eloquentiae quoq; studium cōiunctum haberent. Meritō igitur inuictus, & maximus Imperator noster Christus, qui Dei est virtus, & Dei sapientia, vt docet Apostolus, praeter inuictum animi sui robur, & Christianae militiae contra dæmonem, carnem, & mundi machinas peritiam, magna, & incredibili dicēdi gratia ornatus fuit, aded, vt populos in admirationē raperet, & discipulos suos de discessu suo cōturbatos, immineūq; persecutionū pcella exterritos, grauisimis, & viuis verbis consolatus fuerit; vt rectē illius personā induens dixerit Propheta; Dñs dedit mihi linguā eruditā, vt sciā sustētare eum qui lassus est, verbo. Atq; ita exorditur: Nō turbetur cor vestrū. Ab hoc loco sumit initiū sermo habitus in cœna, in quo Dñs codicillū nihil discrepātē à testamēto iā factō cōdidit. Cūq; post cœnā soliti sint homines alacriores esse, atq; iocundiores; Christus tamen mœrore Apostolos affectit suo verbo. Proinde & illo eodē corroborat eos, atq; sola-

tur; vt dicere possit; Percutiā, & ego sanabo. Erāt em̄ quatuor de causis discipuli exanimati. Primū quidē, quia dixerat de morte, & discessu suo, quē molestissimē ferebāt. Deinde quia audierāt, vnus ex vobis tradet me. Tertio intellexerant, Petrū ea nocte ter Dñm negaturū, ac p̄inde cogitabāt apud se: Quid igitur nobis inferioribus accidet, succūbēte Petro? frustra ergo Christū sequendo, tot labores pertulimus? Postremō acceperant: Quō ego vado, nō potes me modō sequi, sequēris autem postea; Et quōd, qui nō habet gladiū, vēdat tunicā, & emat illum. Vnde valde perterrefacti erāt, audiētes se Christū morientem sequi nō posse: nā hęc cogitasse illos, aut cogitatuos fuisse, vhemēter est probabile. Hinc Chr̄s, qui animorū vulnera nō ignorabat, & sanare p̄ sua sapientia, & charitate poterat, imō etiā interdū auxilio, atq; remedio salutari praenire cōsueuerat; Apostolorū pectora multis rationibus per tria integra capita sequētia cōfirmat, & per linguā eruditā sustentat, varijsq; modis corroborat, tū exēplo sui, & q̄ propter nomē suū passuri essent; tū pollicitatione Spiritus paraleti; tū deniq; p̄missione fructus ex illis tribulationibus percipiēdi, & gaudij qd̄ afflictiones cōsequi solet. Solatur autē illos, nō quidem crucem sibi, aut Apostolis auferendo, sed, qd̄ maius est, animum eorū roborādo, ne vel in Christi morte, vel in suis ipsorū persecutionibus deficiant. Quare nec nos meliora nobis pollicemur.

Deut. 32. Ioan. 13. Marc. 14. Quae nā causa mœroris Apostolorum in cœna Dñi extiterint. Ibidem.

Ioan. 13. Luc. 22.

Ioan. 13.

Christus animorum medicus peritissimus, amantissimusque.

Vnde Christus discipulos mœrentes afficitosq; consoletur, & quatenus.

August. tra. 67. in Ioann. tom. 9.

Chrysol. homil. 72. in Ioann. tom. 3.

Hęc Domini exhortatio qualis videri possit non optimo rerum aestimatori, & iudici.

Turbatio animi quid, & vnde ducta hęc metaphora.

Ioan. 5.

Animi turbatio vnde sit.

2. Cor. 7. Psal. 6. Sap. 17. Sup. 5.

Qualem Christus tantummodo Apostolis mœrorem, & timorē non lit inesse.

Quid inordinatus mœroris, aut timoris affectus parere soleat.

Ait ergo: Non turbetur cor vestrū, neque formidet. Verbum vltimū in Græco codice, & in Syriaco non habetur, nec in textu Augustini, neq; Chrysostomi, vnde videtur additum, quāquā non vitiet textū, vel sensum. Et in fine capituli hoc ipsum habetur; Non turbetur cor vestrum, neq; formidet. Audistis quia ego dixi vobis, Vado, & venio ad vos. Mirum autem est cur voluerit Dominus eos non turbari; cū videatur perinde esse ac si diceret existenti in medio igni, Noli caleferi: vel intra aquam, Noli madeseri? Deinde ipse in cœna conturbatus, ac ingenti mœrore affectus, contrarium facto docebat. Adhuc quis parēs à legitimis filijs discessurus, nedum moriturus, praeceperet eis, vt se post mortem nō deslerent? Est autem turbatio animi per immoderatū mœroris, & timoris affectum deiectio, animum à firmitate sua deprensens: quae vel sine peccato non est, vel ad peccatum saltem inducit. Et turbationis verbū metaphoricē sumitur vel ab aqua, quae claritatem suam non seruat ob terrā immixtam: vnde apud Ioānem dicitur, Vt cum turbata fuerit aqua, mittat me in piscinam, vel ab aere, qui per nubes serenitatem amittit suam. Ita animus per peccatum, aut inordinatum motum aliquem serenitatem conscientiae perdit, de quo dicitur; Seculi tristitia mortē operatur, & David; Turbatus est à furore oculus me, & Salomō; Semper praesumit sua perturbata conscientia; & iterum de damnatis, videntes turbabuntur timore horribili: & mirabuntur in subitatione insperata salutis, & reliq;. Hic igitur nō turbationem naturalem prohibet, quae vitiosa non est: natura enim nostra suo opte ingenio crucē exhorret, atq; auersatur. Illud tantū proponit, vt si turbatio aliqua mētem praecoccupauerit, illa ad cor vsq; sid est, voluntatem non perueniat, quae immota manere debet in bono affectu erga Christum; vel si peruenierit ad cor, non permaneat tamē, sed statim excutatur. Non igitur quamlibet turbationem, sed inordinatam tantū, quae vel rationem praenit, vel usum impedit eius, & paci atq; tranquillitati cōscientiae opponitur, & quae ad desperationis vitium impellit, Dominus his verbis prohibet. Ob id autē

illos mœrore, aut timore affici non vult, q̄ eius anima aliās turbata fuerit, & spiritus conturbatus: vt quēadmodū p̄ illis perturbationes sustinuit, ita & ipsi sua sponte perturbationes vincerēt suas. Deinde ait, Nō turbetur cor vestrum; Id est, Confidite, nihil vos à pristina deiiciat fiducia, etiam quōd me derelictum, & in manus inimicorum datum videatis: hęc enim quae terrores sunt, eō magis vos ad confidentiam excitare debent. Sic enim experimento cognoscetis, quā serid, & intimē vos Deus dilexerit, qui Filiū suū pro vobis ad necem tradiderit. Tertio etiam non est quōd turbetur cor vestrum, quōd vos scandalum passuros dixerim, & nō posse vos me sequi modo, quasi propterea ego vos sim derelicturus. Sed non peribitis: in me confidite, qui vos modō per mortem redimam. Vnde cum latro omnia videbit aduersa, eō maiorem fidem, ac fiduciam adferet, vt in eo vos doceam, quōd vt in eo nihil perdam, ita & vos perdetis nihil, sed cumuliora vobis dona conferam. Nō enim ita discedo, vt separet à vobis, sed vt maiora bona vobis acquiram. His itaq; rationibus Dominus Apostolos erigit, & cōfirmat; vt si quid humanum patiantur, spe veniē respirare valeāt; & ipse, qui in cœna cœpit pauere, & tēdere aded, vt ipse Angelo se cōfortante eguerit, ipse, inquam, modō Apostolos corroboret; adimens sibi, vt dici solet, bolum de ore, vt Apostolis de cibo prospiciat. Docetque nos mœstos, & desolatos ab alijs firmandis non desistere, vt & ipsi propterea mereamur à Deo cōsolari, iuxta illud Apostoli; Siue tribulamur, pro vestra exhortatione, & salute; siue consolamur, pro vestra consolatione.

Subdit: Creditis in Deum, & in me credite. Priori verbo eos de suo discessu, & ipsorū persecutione solatus est; hoc autem verbo eos munit cōtra crucis scandalum, & perturbationē, quā in ea passuri erant. Quia enim Christus cruci suffigendus erat, salutis auctor minimē putari poterat. Vnde dixit; Beatus est qui nō fuerit scandalizatus in me: & Apostolus; Nos autem pra-

Ioan. 12. Infra 13.

Rom. 8.

Matth. 26.

Luc. 23.

Marc. 14. Luc. 22. Mira Christi charitas in discipulos.

2. Cor. 1.

Qui mereantur Diuinum solatum.

Matth. 11. 1. Cor. 1.

Palladem bello, atq; sapientiae praefuisse, cur Poetae fabulantur.

Qui nā praecleari & praestantes apud Romanos Imperatores habebantur.

1. Cor. 1. Christi in solandis discipulorum animis mœrentibus & afflictis mira sapientia. Matth. 7. & sapē alibi.

Esa. 50.

Sermo Christi in cœna habitus vnde sumat initiū.

Luc. vii.

Credere in Deum, nō in creaturā, sed per illam dicimur in sacris literis.

Ioan. i.

Christus hoc verbo, Creditis in Deum, & in me credite: quanta nos doceat.

Nonnus Paraphraſtes in Ioan.

1. Ioan. 5.

Ephes. 6.

Heb. 11.

Pſal. 26.

Credere in Deum, quid ſit.

1. Tim. 2.

In eos, qui propter hoc vñ duntaxat, aliud prætereā negant credēdi præceptū extare.

dicamus Christum crucifixū, Iudæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam: Et duo ex discipulis proficiscentes Emmauntem, dicebant; Nos autem sperabamus quia ipse esset redempturus Israel. Hoc ergo verbo indicat se Deū esse, ac Deo æqualem, in quem solum credere debemus: in creaturam autem credere non dicimur in sacris literis, sed per illam. Sicut aliās dictū est: *Hic venit in testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine, ut omnes crederēt per illum*, hoc est, per Ioannem Baptistam præcursorem. Seq; à mortuis excitandum, eo verbo insinuavit. Ut enim Deum nulla vis, aut potentia valet deprimere; ita nec tantillum maiestatis, & gloriæ, quam habet cum Patre communem, propter crucem perdere potest: ut Nonnus Paraphraſtes exponit. Docet item nos, ut alios Deo contrarios non iudicemus, si videamus eos aduersa pati: dummodo propter impietatem non patientur. Ad hæc ne putemus nos reiectos, aut perituros, si aduersis exponamur: nam & Christus multa perpeſſus est, nec tamen minus à Deo dilectus fuit. Docet quibus armis mala, quibus premimur, vincamus, nempe fide in Deum, & Christū. Hæc est enim victoria quæ vincit mūdum, fides nostra: quæ est scutum, in quo omnia tela nequissimi, etiā ignea extinguuntur. Vnde Paulus ait; *Sancti per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones*. De his armis fidei Dauid dicebat; *Dominus illuminatio mea, & salus mea, quem timebo? Dominus protector vita mea: à quo trepidabo?* Est autem in Deum credere, omnia bona Deum posse donare, & ab eo nos sperare debere, certa assensione apprehendere. Subiungendoq;: *Et in me credite*, docet non satis esse more Iudæorum in Deum credere, sed opus esse credere, in Deo esse Patrem, Filium, & Spiritum sanctum: distinctas personas quidem, vnum tamen Deum: & Christum Filium Dei mediatorem esse, aduocatum à Deo nobis propositū, ut per ipsum omnia quæ ad salutem faciunt, tum in hoc seculo, tum in futuro, nobis comparare valeamus. Existimant quidam, nul-

lum aliud credēdi extare præceptum, quàm hoc: *Creditis in Deum, & in me credite*. Sed non considerant illi frequentes alios Scripturæ locos. Nam Marcus dicit; *Pœnitementi, & credite Evangelio: & Dominus apud Ioānem; Si non credideritis quia ego sum, moriemini in peccato vestro; & Qui non credit, iā iudicatus est; & Spiritus sanctus arguet mundum de peccato, quia non crediderunt in me; & apud Marcum; Qui verò non crediderit, condemnabitur*. Et pleraq; sunt huiusmodi testimonia attentè Scripturas legentibus; ut minime sit necessarium rem tanti momenti, id est, præceptum Credendi, ad vñ locum redigere. Dicendo itaque, *Et in me credite*, vel in me credetis, ut Græca litera habet, Apostolos insinuat nō nihil de Christi officio, & persona dubitasse. Nobis igitur ipsis discamus minime credere, à quibus est perditio, sed in Deum Patrem, ac Filium, à quibus gratia, salus, & gloria in nos deriuantur. Magnum autem, & audax postulatum, ut cum à Deo destitui, nec sibi ipsi auxilio esse posse videatur, potuisset tamen in se credi: hoc enim nemo sanæ mentis aueret petere, nisi ille, qui solus est Deus, & scrutator cordium. Græca lectio habet: *πισίωτες ἰσθὲρ*, ἢ ἰσθὲρ ἰσθὲρ. Et anceps est verbum ad Indicatum, & Imperatiuum: & si Imperatiuè accipiatur, ut accipit Syriacus codex, monētur vtrūq; credere, ne corde perturbentur: nam perturbatio eò tendebat, ut Fidē perderent. Si verò Indicatiuè, & alterum Imperatiuè, vel vtrūq; Indicatiuè accipiatur; significatur, fidē in Deū, esse rationem credēdi in Iesum: quia eadē fide recipiendus est Filius, qua Pater, quia vterq; vnus, & idē Deus. Quasi diceret; Tēpus erit, in quo oportebit vos testari fidem vestrā in Patrem, & in me: prodite ergo illā sine metu. Et ita intelligit Augustinus: *Consequens, inquit, est, ut si in Deum creditis, in me credere debeatis: quod nō esset cōsequēs, si Christus non esset Deus*. Vel sensus est: Si fide in Deū omnes vos difficultates euasuros speratis, & in me quoq; fidē habere: quis enim alius me vobis, quā Deus commendauit? num aliud secuti

Mar. 16.

Ioan. 8. supra 3. infra 6.

Marc. vii.

Explicatur: Creditis in Deū, & in me credite.

Fides in Deū Patrem, ac Filium parit nobis omnib; gratia nimirum, salutis, & gloriæ.

Pſalm. 7. & Jerem. 11. & 17.

Nisi Apostolis diuina vis affuisset, qualis eorū turbatio futura fuisset.

August. tracta. 71. & 72. tom. 9.

estis,

estis, quàm Diuinam inspirationem? Certè non opes, non honores; nō cōmoda vlla attraxerunt vos ad me, sed solus Deus inspirans. Si ergo per Deū à nullis aduersitatibus formidatis, credite etiam in me, quem Deus etiā constituit; in quē ut crederetis, ipse quoq; Deus inspirauit. Nō ergo meā passio prædicta à credendo deterreat; nā cū per eam Dei gloria à me quæretur, ac vestra salus, plus potius in me, quàm minus, credendum est; qui nihil, quod ad Dei gloriam, & vestram salutem faciat, recusem.

In domo Patris mei mansiones multe sunt. Dupliciter possunt hæc verba superioribus coniungi. Primum quia dixerat, *Quod ego vado, vos non potestis venire*, perturbati erant & errare poterāt cogitando quod in domo Patris non esset mansio, nisi pro solo Iesu, vel salutem pro paucis, eo quod dixisset soli Petro: *Séquēris autem postea*. Ut hunc tollat intellectum falsum, ait illis; *In domo Patris mei mansiones multe sunt*: quasi diceret, Non putetis me præoccupaturum locū, aut paucis præparaturum, vel vestrum comitatum erubescere, vel vobis ipsis inuidere, & tanquam Iacob solum præcipere benedictionem Dei, atq; ita primas mansiones, mihiq; proximas alijs quàm vobis sim largiturus, aut ab alijs eas occupari sim permissurus, nempe Patriarchis, & sanctis Prophetis, qui præcesserūt, ut ita vos cogar habere disditos. In domo Patris mei mansiones multæ, & sine numero sunt: quarum mihi facta est potestas, ut his, qui in me credunt, pro fidei mensura maiores, ornatiōesq; cōcedam: omnibus alijs satisfacere abūde poterō, & vobis quas voluero sedes, & mansiones sine cuiusquam offensione seruare. Omnes enim erunt suis mansionibus contenti. Possunt & secundo hæc verba ita superioribus cōnecti. Dixerat superius, duodecim Apostolos sessuros super duodecim sedes iudicantes duodecim tribus Israel: quō illi Deo inspirate crediderunt: dixerat duobus ambiētibus primas sedes, *Non est meum dare vobis, sed quibus paratum est à Patre meo*. Sperabāt igitur Apostoli, si cum Domino

Huius sententia, In domo Patris mei mansiones multe sunt, cum præcedentibus duplex copulatio.

Altera conuoxio.

Luc. 22.

Matth. 20.

ascendissent ad Patrem, non nihil se apud Patrem tātō dice valituros. Ideò dixit, Non conturbemini: Credite in Deum, & in me: Ego pro vobis, quasi presentibus, agam causam: *In domo Patris mei mansiones multe sunt*: hoc est, Domus Dei in vanum non est cōstructa, & tot in cœlo mansiones paratæ ac prædestinatæ, non manebūt solitariae: non frustrabitur Dei electio, qui ut illas prædestinando, ita Christus patienter parauit: & cassum alioqui reddetur Dei consilium, nisi Filius in Humanitate pro vobis assumpta interessisset, & Patrem placasset. Domus ergo Patris suorū electorum numerosa multitudinem non est fraudanda. Vocat autem domum Patris, vel cœlum Empyreū, in quo sancti in perpetua degunt quiete, & Deus ab eis conspicitur, vel, quod idem fere est, Ecclesiam triumphantem. Nam ut viatores, in quibus Deus nunc per fidem habitat, dicuntur Ecclesia, siue domus, siue templū Dei, iuxta illud: *Templum Dei sanctum; quod estis vos*: & rursus: *Ut scias quomodo oporteat te in domo Dei conuersari, quæ est Ecclesia Dei viui, columna, & firmamentum veritatis*: ita comprehensores, in quibus Deus habitat per gloriam, domus, ciuitas, ac templū dicuntur Dei. Hinc dicitur: *Beati qui habitāt in domo tua Domine; in secula seculorū laudabunt te*; & rursus, *Ciuitas non eget sole, neq; luna, ut luceant in ea: nam claritas Dei illuminabit eam*. Et ut fideles dum hic agunt, dicuntur habitare in tabernaculis more militantiū, aut peregrinantium, ita in cœlo dicuntur habere mansiones: quæ non ad tempus durāt, sed stabiles sunt, atq; perpetuæ. Non enim habemus hęc manentem ciuitatem, sed futuram inquirimus: & in alio loco; *Scimus quoniā si terrestris domus nostra huius habitationis dissolutur, & adificationem ex Deo habemus, domū nō manufactam, sed æternā in cœlis*. Deinde sicut lapis de alto descendens non manet, nec quiescit, donec perueniat ad centrum, in quo solo est quies; ita nec animi nostri permanere possunt nisi in Deo suo vltimo fine, & loco, de quo ait Dauid: *Esto mihi in Deum protectorem, & in locum refugij*.

Quænam domus Patris, in qua mansiones multæ sunt.

Ephes. 3.

1. Cor. 3. 1. Tim. 3. Duplex domus Dei.

Pſal. 83.

Apocal. 21.

Heb. 13.

2. Cor. 5. Fideles quādiu hic sunt, semper hospites esse atq; peregrinos.

Pſal. 30.

Ad hæc,

Ioan. 14. Effectus charitatis.

1. Ioann. 4.

Coelestes mansiones nisi per Christum obtineri non possent.

Ephes. 1.

Ecclesiastici 20.

Ioan. 3.

Psal. 117.

Cur multae mansiones.

Baruch 3.

Quae sunt in caelo mansiones.

Heb. 1.

1. Cor. 15.

Cum vnus in vinea Domini laborantibus tantum denarius datur: vt sunt in caelo, multae mansiones.

Matth. 20.

Ad haec, vt B. Trinitas ad se diligentes venire, & in eis mansionem facere conuenit, ita etiam in gloria Deus mansio est beatorum. Nam si hoc hic praestat charitas, vt, qui manet in charitate, in Deo maneat, & Deus in eo; multo magis consummata illa, & perfecta patriae gloriose charitas illud praestabit.

Quod si obijcias; mansiones has nihil aliud esse, quam certos, & stables praedestinos gloriae gradus: quid igitur opus fuit Christo? Respondeo, maxime quidem: primum quia elegit nos in ipso Christo ante mundi constitutionem, itaque per eum, & propter eum. electi sumus. Deinde per ipsum Christum sunt nobis haec mansiones reuelatae, ac patefactae: Sapientia enim absconsa, & thesaurus inuisus: quae utilitas in vtrisque? Adhaec etsi certae reuelatae fuissent eiusmodi mansiones, erat tamen iter inuium, & inaccessum, quia nemo poterat in caelum conscendere. Nemo enim ascendit in caelum nisi, qui descendit de caelo Filius hominis, qui est in caelo. Oportebat etiam portam caeli clausam nobis per Christum aperiri, de quo dicitur: Haec porta Domini: iusti intrabunt in eam.

In verbo vero Multae, significatur caeli capacitas, & amplitudo, de qua Propheta; O Israel quam magna est domus Dei, & ingens locus possessionis eius. Magnus est, & non habet finem, excelsus, & immensus: tot enim sunt mansiones, quot sunt seruandi, & recipiendi in aeterna tabernacula. Insinuat deinde, in quam multos velit sua bona effundere, qui haeres est vniuersorum. Nam qui vnus est per naturam filius, innumeros voluit per adoptionem Patris filios, quibus hereditatis suae opes communicaret. Praeterea futurae gloriae discrimen innuitur: nam vt praesens gratia Dei multiformis est, & varia, ita etiam & gloria varia est. Stella enim a stella differt in claritate; sic & resurrectio mortuorum. Quod si obijcias, quomodo omnibus in vinea laborantibus vnus tantum denarius tribuitur; cum hic dicitur, Mansiones multae sunt? Respō-

deo, mercedem vitae aeternae vnam esse, & multiplicem. Vnam quidem ob vnum & idem obiectum; quo omnes beati Deum videntes perfruuntur: hic est Deus vnus, qui tanquam vnus denarius diuersis rationibus videbitur, & amabitur. Et simile est, ac si quis ex vno, eodemque fonte omnibus ad bibendum ad libitum aperiret: nam omnes de vno, & eodem fonte potarent, quanquam non in eadem mensura, sed pro suo quisque captu: vt docet Gregorius in libris Moralium. Deinde vnum dicitur propter eadem aeternitatis mensuram, secundum Augustinum. Nam omnes vnus, & eandem habebunt beatitudinem, sed diuersimode, in aeternum tamen participatam. Denique vna est beatitudo propter charitatem, quae omnium gaudia facit esse singulorum: vt quisque non minus aliorum gaudia ex charitate in ipsis possideat, quam suum in seipso, vt ita omnia sint omnium, & vna possit dici beatitudo omnium. At vero dici etiam potest multiplex, propter variam gloriae participationem non tantum in his, quae sunt extrinsecas, & substantiae gloriae aduentitia, sed etiam in ipsa diuinae essentiae visione, quae essentiam beatitudinis constituit: quae alius magis alio possidebit, pro ratione charitatis, siue meritorum suorum. Vnusquisque enim propriam mercedem accipiet secundum suum laborem: & rursus: Qui parca seminat, parca & metet: & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet: quod pulchritudo corporis Christi mystici magis splendeat, vt hic, ita & in patria: & felicitas beatorum similis existat illi Angelorum, quam quisque variè possidet pro naturae suae gradu perfectiori, aut pro ratione meritorum suorum: omnes tamen pleni erunt, atque contenti, vt nihil amplius desiderare queant. Quemadmodum si decem sumas vasa, quorum quodlibet suam habeat capacitatem ab alijs omnibus distincta, ac pretioso aliquo liquore illa omnia repleas, habebunt quidem illa omnia suam plenitudinem, sed variam pro captu cuiusque: ita est procudubio cogitandum de beatis.

Exemplum B. Gregorij, quomodo merces vitae aeternae vna sit, & multiplex.

B. Gregor. lib. 4. Moral. c. 42. tomo 1.

August. tra. 82. 67. in Ioann. tom. 9.

Altera ratio.

1. Cor. 3.

2. Cor. 9.

Simile.

Gloriae beatorum plenitudo vt possit cum inaequalitate consistere.

Quo modo accipiendum: Si quo minus dixissem vobis quia vado parare vobis locum.

Quomodo Christus parauerit Apostolorum locum.

Psal. 117.

Matth. 25.

Altera interpretatio.

Ioan. 10.

Ephes. 1.

Christus vt praerit in caelum ad parandum nobis locum.

Psal. 134.

Theophyl. in c. Ioan. 14. initio.

Elegas Theophylacti interpretatio.

Si quo minus dixissem vobis quia vado parare vobis locum. Paullo aliter habet Gregae lectio: Eide mi iker aydun prothomai ihoiaggito por vnu. Id est sin minus dixi, vel dixissem vtiq; vobis, vado parare vobis locum. Eodem modo habet lectio Euangelij Syriaci: & potest poni punctum post illud, Dixisse vobis, vel dixi vobis. Et noua clausula inchoanda est ab eo: Vado parare vobis locum, aut non est noue clausulae principium, sed cum superioribus iungendum, in hunc modum: Sin secus se res haberet, & non essent multae mansiones paratae vobis in domo Patris mei, non ego vos vana spe laetare, sed aperte, ac nude aperuissem vobis, & viam sternendo, & impedimenta tollendo, hoc est peccata vestra mea morte condonando, clausamque vobis aperiendo portam per ascensionem meam, dicendo: Aperite mihi portas iustitiae, & ingressus in eas confitebor Domino. Nec tantum parabo locum, sed etiam parabo vos ipsos ad locum illum recipiendum; dando fidem, desiderium, & opera bona, quod illo digni sitis. Nam quae paratae erant tantum, intrauerunt cum Sponso ad nuptias. Et eundem sensu efficit lectio nostra. At si principium clausulae sit: Vado parare vobis locum, sensus esset: si non essent multae mansiones, satis declarauis vobis, dicens: Ego sum ostium. Per me si quis introierit, saluabitur: & illud est: Dixi vtiq; vobis. Nunc autem vt multae sint ante paratae, quia electi sunt credentes ante mundi constitutionem: non hac de causa, sed vt viam vobis faciam, & iter vobis praeparare, & portas illius regni aperiare vado. Filius igitur Dei praecurrit ante nos vt praeparat nobis locum: ac si principibus minister praecurrat domum ornans, & illis excipiendis accommodas. Dominus ergo quos vult, introducet, & nescit mentiri in promissis suis, vel impotens in eo reddendo. quod promissit, effici. Recte absoluit hunc locum Theophyl. Si non vt dixi, multae essent in caelo paratae iam mansiones, dixisse vtiq; vobis me abire vt parare vobis in caelo locum. Nunc autem quoniam multae sunt in caelo mansiones paratae, non est opus vt dicam me ea de causa abire. Et tamē si vult

vo dicere me abire, vt parare vobis locum, quemadmodum vere dicere possum, etiam ob id oporteret turbationem ponere, quia qui propterea ab eo, non potero vos relinquere, sed iterum venio (pro venia) & accipiam vos ad me ipsum. Haec tenus ille. Et si abiero, & praeparauero vobis locum, iterum venio, & accipiam vos ad me ipsum. Quod ad literam spectat, si pro cum, vel postquam accipitur, vt Propheta: Si abierit Dominus sordes filiarum Sion: & Poeta: Praeterea si nona diem mortalibus alnum Aurora extulerit: Id est, postquam extulerit. Noua alia consolatione adiungit, quasi diceret, non ita abiturus sum, vt prorsus a vobis seiungar, & non redeam ad vos, sed sicut causa vestri descendi in carnem, & vado ad crucem, iterum veniam ad vos, resurgendo a mortuis, amicitia inter vos & Deum reconciliata, pacem, & remissionem peccatorum vobis annuntians. Dixit enim suscitatus: Pax vobis. Et ita assumam vos ad me ipsum, per vinculum nimirum, & catenam Spiritus sancti missi, vt vos colligam, & complectar, quasi vnus corpus mecum sitis. Qui enim Christi spiritum habent, hi sunt eius: & in tales credentes nullum ius habet peccatum, si velint cum Christo vni permanere. Referunt deinde quidam illud verbum: Iterum venio, & accipiam vos, ad tempus mortis, vel ad iudicium, iuxta illud: Ecce venio cito, & merces mea mecum est. Vt enim Christus suscitatus venit per Spiritus sancti reuelationem, ita in iudicio maiestatis suae detectione veniet, & tunc credentes ad se assumet per generalem carnis resurrectionem, vt semper cum Domino sint. Atque utroque modo assumit nos Christus ad se ipsum manu gratiae suae, vt siue viam, siue moriamur, Domini simus. Hinc per Ezechielem dicitur: Nomen ciuitatis ex illa die, Dominus ibidem. Et Dilectus in Apocalypsi: Ecce tabernaculum Dei cum hominibus. In cuius figuram, olim Ioseph assumpsit fratres suos ne fame perirent. Apostolus etiam ad Thessalonicenses hoc ipsum exponit, cum ait: Si mul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo in aera, & sic semper cum Domino erimus. Vt vbi sum ego, & vos sitis. Promittit eundem lo-

Esa. 4. Virgil. lib. 5. Aeneid. sub initium.

Ioan. 20. Qua ratione Apostolos ad se ipsum Christus assumptus sit.

Rom. 8. In quos nullum ius habet peccatum.

Apoc. 22.

1. Thessal. 4. Rom. 14.

Ezech. vii.

Apocal. 21.

Gene. 46.

1. Thessal. 4.

Quid est: Vt vbi sum ego, & vos sitis.

cum (id est , paternam domum) in quo ipse iam erat, propterea dixit: *Vbi ego sum, non, vbi ergo ero, quia ante crucem beatus erat secundum supremam animi partem, aut potius quia ipse ut Deus, semper cum Patre est: ibi enim est ut Deus, & ad Patrem vadit ut homo, cum vnica tantum persona existat Deus, & homo.* Si autem sermo sit de assumptione per fidem & gratiam, promittit eum locum, vbi Christus est, id est, Ecclesiam, in qua Christus ut Rex, & caput, & Sacerdos, & omnia existit. Christus ergo natura cōsolator est, verbo magister, sanguine redemptor, morte Pontifex, siue pōs, per quem securē hoc flumen dulce aquarum mundi, quo multi demerguntur, transeamus, conuiuia in Eucharistia, obses, siue fidei iussor per Spiritus

sancti donum, præcursor parans mansiones, hospes nos excipiens, qui prior exceptus est, aduocatus interpellatione apud Patrem, deniq; iudex incorruptus, & nostrorum bonorum operum remunerator. Demus igitur operam, ut sicut ipse nobiscum dignatur adesse per Spiritum suū in Ecclesia, ita & nos mundemus nos ipsos, & præparemus, ut cum illo in perpetuū esse possimus. Nihil enim coinquinatū intrabit in illam ciuitatem, nihil imperfectum, nihil deniq; inconditū, aut inordinatum: at nos purificare, ac perficere, atque polire nemo alius perinde valet, atque ipse Dominus noster Iesus Christus, qui cum Patre & Spiritu sancto sempiterna laude, honore fruatur, & imperio vniuersis seculis, Amen.

Quemadmodum & nos peterimus esse cum Christo.

Apocal. 21.

Alter sensus.

Christi erga nos officia.

TRACTATUS XLVII.

In illa verba: *Et quò ego vado, scitis, & viam scitis. Dicit ei Thomas, Domine, nescimus quò vadis, & quò modò possumus viam scire? Dicit ei Iesus, Ego sum via, veritas, & vita. Nemo venit ad Patrem nisi per me. Si cognouissetis me, & Patrem meū utique cognouissetis: & a modò cognoscitis eum, & vidistis eum.* Ioann. 14.

Scopus horū verborū Domini. Ioan. 13.

Pergit Dominus Apostolos suos consolari, eorumq; dubitationes resolvere. Interrogauerat Petrus, Domine quò vadis? Dominus tamen illi respōsum non dederat vllum: vel quò dignus esset tūc audire, vel quò in hūc locum seruasset, vbi de domo Patris sui agit, & de gloria æternæ felicitatis. Idem etiam alij Apostoli scire cupiebant, & quò iret, & viam qua iret, ut prouocaret eos his verbis ad interrogandū, & interrogātes plenius instrueret: ppter eadē ait: *Cūr queris Petre quò*

vadam, cum id ipsum nedū tu, sed omnes vos sciatis. Quoties dixi ad Patrem meum me iturum, quoties asserui me per Patris obedientiam, charitatemque passionē, & morte consummatam in gloriam meam ingressurum? Ostenditque Christus hoc verbo, quanta iā dona Apostoli accepissent, & quid ipsis restaret. Ergo, quò vado, scitis, & viam scitis, quia Patrem, ad quem vado, ostendi vobis in me ipso: & me ipsum, qui sum via ad Patrem, sæpe detexi vobis, primū quidem prædicatione verbi mei illud inculcādo, deinde vo-

Vnde Apostoli sciebāt, quò pergeret Christus.

Matth. 3.

Infra 17. Qua de scientia sit sermo.

Qui potuerit Thomas Dominum dicere, Nescim⁹ quò vadis, cū ab eo contrariū accepisset.

Apostoli ut nescierint Domin⁹ quò iret.

Alter solutio.

Psal. 64.

Tertia quorundam.

ce Patris supernè ad me delata in baptismo, postea miraculis editis, ad extremum glorificatione mea, quā quibusdam vestrū ostendi in monte Thabor. Et est sermo de scientia, quæ fidē consequitur, nō euidentiam, illa enim pro hoc statu cognosci potest Pater, & Filius, sicut euidentia in statu gloriæ.

Dicit ei Thomas, Domine, nescimus quò vadis, & quò modò possumus viam scire? Quibus verbis omnino contrariū ei⁹, quod Dñs dixerat, Thomas protulit: non tamen credendum, quòd mēdaci Dñm arguere voluerit, sed tantum ingenuè fateri suam & aliorū ignoratorem, quò Dñm prouocaret ad clarius exprimendam sententiam suam, quò vellet pergere. Tam tenuem enim, obscuram atq; imperfectam cognitionē earum rerum habebant ob modicā fidem, ut ipsi Apostoli se nescirēt scire quò sciebāt. Obijcies fortassis: Si Apostoli omnes nesciebant, quò modò Christus dicit: *Et quò ego vado, scitis, & viam scitis?* Respondemus, simile esse ac si quis, qui Romā, ac iter, quò illuc itur, nouerit, audiat tamen me illudicētem, Romam contendere, illam verò, ac iter, quā illuc petitur, nosti optimè, ac ille neget se scire: quia Romā quidem & viam ad illam penitus nouit, sed an ego Romam petam nunc, nondum nouit. Ita, nescim⁹ quò vadis, id est, prorsus ignoramus quodnam sit cōsiliū tuum, nescimus quid sit tibi euerturū, quò res mortis tuæ sit euasura. Vel nouerant quidem in genere, nō in singulari: ut qui nouit Romam, & viam ex auditu. Iesus enim ibat ad Patrem, ad quem omnes homines veniunt, iuxta illud: *Ad te omnis caro ueniet.* Etsi ergo Apostoli scirent Deum, ad quem Iesus ibat, nesciebant tamen an ad eum tūc iret, & quid esset Deus Pater: ita & viā qua itur ad Patrem, id est, mortem sciebant, ignorabant tamen, an eam tunc teneret viam, cū ignorarent an iret ad Patrem, nam ex ignoratione termini viā quoq; incognita elicitur. Sunt qui & hæc verba aliter expēdāt, dicentes verba Iesu Thomā nō intellexisse in sensu suo: videlicet: *Quò vado, scitis: & viā scitis,* id est, ratio nem idoneam sciendi tā terminū, quā viā, planè habe-

tis. Quibus verbis Thomas non cōtra dixit, sed aperuit, quòd etsi rationē integre sciendi vtrumq; haberent, actu tamen fatentur se ignorare, quò tenderet, & consequenter viam.

Dicit ei Iesus, Ego sum via, & veritas, & vita. Nemo venit ad Patrem, nisi per me. In primis Dñs directè explicat viā, dicendo: *Ego sum via,* deinde terminū, cū ait: *Nemo venit ad Patrem nisi per me.* Perpende etiā, in textu Græco præponi articulos istis tribus dictionib⁹: habetur enim: *ἐγώ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀληθεία καὶ ἡ ζωὴ.* Id est, ego sum illa via, nō terrena, aut sensibilis aliqua, ut Thomas suspicabatur, illa veritas, illa vita, hoc est, maxima, suprema, atque nobilissima. Et dicendo: *Ego sum via,* conuincit Thomā, quòd sciēdo Iesum, sciret viā. Et verè Christus est, via, qua à Patre exiit, & per quā Pater ad nos venit. Exiit enim à Patre ad nos, cū incarnatus, diuinam benignitatem, & charitatem ostendit: nam ita alio loco dixit: *Sic Deus dilexit mundū, ut Filium suum unigenitū daret.* Venit per eū Pater ad nos, cū per eum dignitatem Filiorū Dei, per quā clamamus Abba (Pater) & cetera omnia, quæ tantū beneficium exornāt, nobis largitus est. Rursus est via, qua redit ad Patrem: quia Dñs siue verbo docens, siue moribus vitam inculpatā præstās, siue signis coruscās, siue sanguine fundēs, & moriēs, siue à mortuis resurgēs, siue in cœlum ad Patrem conscēdēs, via est ab ipso strata, & quā nobis, ut ad Deum redeamus, aperuit, ornauit, atq; cōmonstrauit, ut ita eū imitando, ad Patrem peruenire possimus. Est autem ipse solus via, nō sanctus alius, aut Angel⁹: quia etsi imitatio sanctorum commendanda sit, bona tamen non est, nisi eos imitemur in his, in quibus Christum sunt imitati, secundū illud: *Imitatores mei estote, sicut & ego Christi.* Ad hæc cū sanctorū quisq; peculiare quandam vitæ rationē secutus fuerit, nō potest esse omnibus via, cū non sit vna & eadē omnium vocatio. At Christus omnibus statib⁹, ac viuēdi rationibus exēpiat quoddam perfectum, ac viuū in cōmuni propositū est, tāquā caput in quo sūt omnes sensus, & communis magister omnium:

Christus qua lis via, veritas, & vita.

Christus ut sit via.

Ioan. 3.

Rom 8.

Bona quatenus sanctorū imitatio.

1. Cor. 4.

Ambros. li. 3. de Virginit. to. 1. Christi enco- mium.

Ioan. 10.

Quinque mo- dis Christus est veritas.

Veritas quid sit.

1. Cor. 10. Coloss. 2. Heb. 10. Ioan. 1.

Christus mul- tiplex est vi- ta.

Quid sit pro- prie vita. Ioan. 1.

quemadmodū de sanctissima parente eius quidam ex nostris dixit: Talis fuit Maria, vt eius vnus vita omnium discipli- na sit. Est igitur Christus omnium via, re- liqui sancti omnes semitæ tantam qua- rundam virtutum sunt: quæ semitæ à via Regia egrediuntur, & in eandem re- deunt. Et sicut dicitur ostium, ita etiam dicitur via. Nullus hæret in via, nullus in ostio permanet, sed per hæc ad ter- minū, & ad domū, id est Patrem suum, peruenire nos voluit. Est itē veluti flu- uius quidam aquarum dulcium, ac fer- tilium copia abundans, per quē ad ma- re peruenire possumus Deitatis. Dein- de Christus veritas est, nō restricta, cō- tractaue ad aliquam rem, sed absoluta, id est, essentia, eo modo quo ens, & ve- rum conuertuntur. Deinde veritas est adæquatio rei ad intellectum, quando intellectus rem vti est concipit; & ita nihil est aliud quàm perfecta ipsius rei conceptio, & definitio, & perfectū no- men, quo res tota penitus explicatur: qua ratione Iesus veritas est Patris, id est, sermo ipsum representans, totum quē Patrem exprimens. Tertio Iesus veritas est aliarum rerum omnium, qua- rum perfectas continet imagines, & ideas. Quarto, veritas est vt opponitur contra falsos dæmones, siue homines, qui diuinitatis rapinam fecerunt. Rur- sus veritas, vt opponitur vmbri, & promissionibus: nam ipse est in omni- bus legis promissionibus delineatus, vt ad Corinthios, Colossenses, & He- bres tradit Apostolus, & apud Ioan- nem dicitur: Quia lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christū facta est. Postremo Christus est vita nō tantum in semetipso viuens, sed etiam Patris vita, quatenus Pater viuut per Fi- lij essentiam, dum se ipsum agnoscēs, intelligentiæ actum, atq; amoris exer- cet: quid enim est aliud vita, quā actio virtutis suæ? Deinde est rerum omnium vita, quia sicut per eum omnia facta sunt, ita per eum cuncta reguntur, eisq; actiones dantur. Nisi enim ille cum a- gentibus omnibus concurreret, omni- prorsus actione destituerentur. Et vt lux omnium colorū est actus, & vita, si pro voluntate posset quem, & quan- tum, & quatenus vellent colorē illustra-

re, legēq; illis imponeret: Si sic ageris, illustrabovos, & si sic, amplius illustra- bo: ad hunc modum Iesus venit vt vitam habeamus, & abundantius habeamus. Est item Christus via, qua peruenitur ad veritatem, & ad assequenda promif- sa, & est vita, qua promissis fruimur in æternū: nisi enim viueremus, quomo- dō promissis frueremur? Est via sulca veritate, & vita; ad differentiam huma- narum viarum, quæ aut falsæ sunt, & falsitatis aliquid admixtum habēt, aut quæ laborem, ac mortem inferunt, vel saltem non tollunt, iuxta illud: Est via quæ videtur homini iusta, nouissima autē eius deducunt ad mortē. Est ergo via Ie- su plena veritatis, omnem laborem, & causas mortis amputans. Ad hæc ait: Ego sum via, ergo nemo poterit me im- pedire quin ad Patrem vadam, nā per me ipsum absq; alio viē duce ad Patrem accedo. Ego sum veritas, quare nullius calumnia, aut mendaciū obstaculo ef- se poterit, quo minus ad Patrem perue- niam. Ego sum vita, ergo per mortem illatam mihi impedimētum præstabit nemo, ne percalcata morte, & per re- surrectionem superata, ad Patrem per- ueniam. Ita & cū vos ad me ipsum af- sumpsero, adducam vos ad Patrem meū. Et quia ego sum via, nihil vos impedi- re poterit, quia per me itur ad Patrem. Et quia ego sū veritas, tutō peruenie- tis; quia non mētor, nec falsa promit- to. Et quoniam ego vita sum, hinc est, quod etiā si moriamini, viuetis tamen, neq; mors retinere vos poterit, quin ad mansiones vobis in domo Patris mei paratas perueniatis. Rursus ego sum via, quam ingredientibus ab scopo non aberrabit. Illa veritas, qui præsta- bo omnia quæcunq; promisi. Illa vita, qui in perpetuum quæcunq; præstite- ro, conseruabo. Aug. hæc verba pertra- ctans, ait: Quā vis ire? Ego sum via. Quō vis ire? Ego sum veritas? Vbi vis permane- re? Ego sum vita? Theoph. hæc explicās verba: Cum praticen arripis, fit tibi Chri- stus via; cū verò cōtēplationi vacas, fit ti- bi veritas. Quia autem nonnulli practi- cen ita colunt, & in cōtēplatiua ita occu- pati sunt, vt vitam non assequantur: vel quod propter vanam gloriā virtutē ample- xentur, & hic recipiūt mercedē, vel quod

Ioan. 10.

Prou. 14. Christus itē vt fit via, & veritas, & vi- ta.

Augustini se- centia.

Aug. serm. 54. de ver. Dñi, to. 10. Theophyla.

Via, & veri- tati vitā, cur Christus ad- diderit.

Initium sal- utis nostræ: quod nā sit, medium, ac finis.

Christus in- quo à Pro- phetis distin- guitur.

Cyrl. inter- pretatio. li. 9. in Ioā. c. 32. tom. 1. Matth. 19. Psal. 118.

Leo Papa. serm. 2. de resurrecti. prope ini- tium.

Berna. ser. 2. de ascen- sione in sine Ioan. 6. Infra 8. Infra 10. Ibidem. Infra 11. Infra 15.

in dogmatibus non rectē sentiunt, & ita à recta via exciderunt: additum est via, & veritati, hoc est, practica, cōtēplatiuaq; & vita. Nam & in virtutibus omnino, & de diuinis recta differendo, ad viuētē in seculum, & non ad mortuam hominū lau- dē spectare debemus. Hactenus ille. Vel in his verbis exordium, medium, ac fi- nis salutis nostræ continetur. Initium enim nostræ salutis est transitus à pec- cato ad iustitiam, siue ab ira ad gratiā Dei: medium, est apprehendere verita- tem: finis, possidere vitā æternā. Vel, Ego sum via incipientiū; veritas profi- cietium; vita perfectorum. Via ducēs, veritas lucens, vita agens. Via in exem- plo, veritas in doctrina, vita in premio promissa. Via sum non errās, quærēti- bus, veritas non fallens, inueniētibus, vita indeficiens permanentibus. Mag- na igitur consolationis virtus in his verbis continetur. Omnes etiam ad se peccatores allicit hic sermo, quia viā, veritatē, & vitā concupiscunt. Distinguitque se hoc verbo Dñs à Mose, & Prophetis, qui vitā quidē, veritatem, & vitā docuerūt, at Christus non tantum docet, sed ipse est via, veritas, & vita, id est, quod verbis docet, re ipsa præsta- re valet. Deniq; vt docet Cyril. ostendit, quomodo superiores mansiones cō- sequamur; nepe aut p actiones varias, & madata significata in via, de qua: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata; &, Beati immaculati in via, qui ambulāt in lege Dñi. Aut per fidem rectam signifi- catam in veritate, aut per spem vitæ fu- turæ. Christus enim nos instituit, vt re- ctē credamur, sancteq; operemur man- data Dei, vt spem nostrā ad futura bo- na erigamus: Sic Leo Pōtif. ser. de Re- surrecti. interpretatur: Via, inquit, con- uersationis sancta, veritas doctrinæ diui- na, & vita beatitudinis sempiterna. Et Bernar. ser. de Ascētio. Sequamur, ait, Domine, te, per te, ad te: Quia tu es via, veritas, & vita: via in exemplo, veritas in promisso, vita in premio. Idem ferē Do- minus superius dixerat, vocādo se pa- nenti vitæ, lucem mudi, ostium ouilis, bonum pastorem, resurrectionē, & vi- tam, & paulō pōst vocabit se vitam ve- rā: vt his tam præclaris titulis animos discipulorum erigeret ad ea cogitan-

da de Dño, quæ supra homines sunt, & ad diuinitatem eius contemplandam assurgerent. Nemo venit ad Patrem nisi per me. Ex- plicat illud verbum: Ego sum via ad Pa- trem. Vt enim nemo nouit quæ sunt ho- minis, nisi spiritus hominis qui in eo est, & nemo potest ad secretū hominis peruenire, nisi per verbū hominis vo- ce, vel literis indutum; ita nemo nouit Patrem, nisi Filius, & cui voluerit Fi- lius reuelare: neque qui squam ad Pa- tris secretum agnoscendum venire po- test, nisi per Filium carne indutum. Et vt doctē admonet Cyril. dupliciter ac- cipere possumus, homines per Christū venire ad Patrem: aut scilicet quia per cognitionem Filij conscenditur ad Pa- tris cognitionem per fidem: quia non potest cognosci Pater sine Filio, nec Filius sine Patre; aut quia per Christi meritum & doctrinam, & imitationē vitæ eius, peruenitur ad Patris confor- tiū, & cōtēplationē vultus eius in æ- terna felicitate: & hic posterior sēsus magis quadrat huic loco, quia Dñs de- clarat se esse viam, per quam sequi se possent homines iam ad Patrem in cœ- los abeuntē. Est ergo Christus via du- cens ad Patrem, quæ nō fallit, sed vitā largitur æternam, quæ est apud Patrem, quanquam priorem sensum sequatur Hilarius infra producendus. Ostendit autem qualis via sit Christus, nō vtiq; perditionis, sed salutis, quæ peruenitur ad Patrem. Per Moysen enim non ad Patrem, sed ad iudicē iratum itur: quia lex iram operatur. Christus quoq; le- gē attulit: quæ quo purior est, & perfe- ctior, & nos imbecilliores, eō magis nos reos facit, & ad se iudicem mittit. Sed Christus non ab ea parte se nomi- nat viam, sed à principaliori, & nobi- liori; id est, à gratia, & veritate, quæ per eū facta est. Nam vt Dei gratiā opitulā- tē agnosceremus, legē tulit, qua pecca- tum, & fragilitatem nostrā exploratā haberemus, & ad gratiam Dei accurre- remus, qua peruenitur ad Patrem. Et Xps est nobis pastor, & Saluator: quia qui credit in eū, in iudiciū non venit, sed trāsit à morte ad vitā, id est, à lege in gratiā: quia lex mortē, gratia vero vitam operatur. Tertio rectē ait: Nemo

Cur nemo ve- nit ad Patrem, nisi per Chri- stum. 1. Cor. 2.

Math. 11.

Cyrril. lib. eod. ca. 33. circa me- dium.

Duobus mo- dis per Chri- stum itur: ad Patrem, teste Cyrillo.

Qualis via sit Christus.

Rom. 4.

Ioan. 1.

Lex à Deo cur lata. Rom. 7.

Infra 5. Infra 10.

Quid nos diluxerit a Deo, teste Propheta. Esa. 59.

Christi, cur viam ingredi debeamus.

Matth. 11. 1. Ioan. 2. Exemplis illustratur hic locus de Christo via, & veritate, & vita nostra.

Iaco. 1.

venit ad Patrem nisi per me: quia iniquitates nostrae diuidunt inter nos, & Deum nostrum, ut ait Propheta: sed per me est eorum remissio, & extinctio. Qui me ergo habet, amisit peccatum, & iunctus erit Deo. Per me, id est, per obedientiam, & mortis meritum: quomodo enim veniret ad Patrem, qui vitam non habet, veritatem non videt, qui viam non tenet? Oportet enim prius vitam habere non animali corpori congruentem, aut rationale tantummodum, sed illam, qua Christus ut haeres Patris in nobis viuit, nosque; velut illa lux illustriores suo commercio reddit: oportet veritatem videre, & rerum soliditatem, ne nos imagine bonitatis falsa decipiant, ne plures quam sint etiam nobis videantur; vel vice versa veritates rerum minores ipsis quam reuera sunt, appareant. Nam ob ignorantiam plerisque; vilis factus est Deus; & plures sibi Deos quisque; constituit. Ad haec non satis est viuere per Christum, & in vnione eius, & Dei, ac rerum cognitione oblectari; nisi etiam viam ingrediatis, ut diligas sicut dilexit, & mitis sis, & humilis corde. Quia qui dicit se in Christo manere; debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Elucidemus quae diximus aliquo commodo exemplo. Vt enim lux est imago Solis a Sole procedens, & ad Solem rediens, & ita est via, qua lux ad Solem reuertitur, & per quam qui vult ad Solem pergere, oportet quod eat: est praeterea lux veritas Solis, quia imago est eius, & colorum veritas: etenim colorum imagines ipsa sua induens claritate, quid sint colores, ostendit. Est etiam colorum vita, nam ut viuunt, ipsa facit, sine luce enim pro mortuis essent: nec ad Solem lucis ipsorum colorum patrem ire quouis modo possunt, nisi per eadem lucem, qua illuminantur: ipsa enim lux colorum imagines seipsa adornatas ad Solem patrem suum reportat. Sic ergo colores ab imagine Solis illustrati, hoc est, a luce, non solum ad Solem cum illa imagine Solis reuertuntur, sed circum se etiam cum eadem Solis imagine ad alia illustranda se fundunt. Ad eum profecto modum Iesus imago Patris a Deo procedens ad Deum redit, & fit via, veritas, & vita nobis: sic etiam no-

bis, & ad Patrem luminis, & circum nos quocumque lumen ipsum, quo viuimus, ire videmus, eundem est multo magis, quam faciant colores: quia Iesus lux nostra liberet, & pro voluntate operatur, & legem nobis imposuit, qua sequamur. Itaque nos liberos fecit, & vnde ex his tenebris ad lucem accipiam exeamus, ostendit. Ipse venit ad carcerem nostrum; & inde viam quandam nobis ostendit, & portam, exitumque; vnde diuina lux nobis imprimatur. Vt enim cum lux non lucet nube aliqua impedita, terras per calorem penetrat, virtutesque intus excitat, ut se se foras prodant, promittentes quod foras prolata suo illustrabit lumine; quare ipsarum virtutes excitans monet, ut quam elegantes, virides, & picturatae prodeant: & haec quidem ut ad tempus viuunt, nos vero intus excitat, ut in aeternum viuamus in luce: & ut lucis calor virtutes plantarum inuitauit, eisque; suam lucem promissit, forasque; eas produxit, ita ut illis calor ipse dux fuerit, & via: ita nos claritas lucis Iesu Christi Domini nostri inuitauit, forasque; secum eduxit, ut si sequamur, illuminemur, ut promissit: si vero non sequamur, sed alterius calore decepti foras prodeamus, nequaquam illuminamur, quia lux nostra libera est, & alienum partum non agnoscit: contra quam faciat Solis lux, quae quoniam non est libera, ea etiam omnia, quae non Solis, sed ignis calore formata nascuntur, illuminat, at Iesus alterius quam suo calore formata, interficit potius, quam illuminat, si non consentiant suo se calore foueri: quod si recusent, viuunt ad noctem perpetuam.

Colores rursus etiam in tenebris viuunt, & circū circa sphaericè se se fundunt, & ita cernuntur ab his animalibus, qui in tenebris vident. Luce namque; oculorum illorum animantium dum est illustratus aer, species videntur: non tamen a multis noscuntur, nec tam longe se se fundunt, quam cum luce, cum qua ab omnibus videtur, & longius se se fundunt colorum species, ut non tantum speciosior, sed & amplior illis vita concedatur. Et tantummodum aliqua animalia eorum aspectu priuantur, quae noctu tantum vident, non autem die;

Quemadmodum nos claritas lucis Iesu Domini nostri foras secum eduxerit ad sequendam suam.

Quando non illuminamur ab eo, sed in tenebris manemus.

Eorum qualis vita, qui Christi gratia minimè illustrantur.

quibus

Apocal. 3.

Quemadmodum in peccato existentes, luce tamen Christi non careant omnino.

Si ad Patrem nemo venit nisi per Christum, ad Christum ut venit nemo nisi tractus a Patre.

Ioan. 6. 1. solutio.

Chrysof. homil. 44. in Ioan. 72. to. 1. Euthym. in 6. 14. & 16. Ioan. Altera. Inter tractum Patris, & Filij, quod discrimen sit.

Pater cur homines trahere ad Christum dicatur.

Quid opus Virgine, & sanctis, si ad Patrem nemo venit nisi per Christum.

quibus lux inuisa est, nisi sit valde tenuis. Talis est eorum vita, qui Christi gratia non illustrantur, ut a malis demonibus videantur, qui luce offendantur, ab iisque persuadentur, ut sibi in luce esse videantur, & viuere, cum mortui sint: mortui, inquam, comparati ad eos, qui in gratia viuunt, secundum illud: *Nomen habes, quod viuas, & mortuus es.* Nam & qui sine gratia sunt, non omnino sine aliqua gratia, id est, sine aliqua Christi luce existunt; quemadmodum & colores in tenebris non sine omni luce sunt; alias colores non essent, nec ad oculos aliud quam tenebrae perueniret, etiam lucidissimos. Et satis haec de exemplo proposito.

Duo in hanc Domini sententiam, *Nemo venit ad Patrem, nisi per me*, obijci possunt. Alterum est: quia oppositum alibi videtur dixisse: *Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit eum.* Dupliciter respondemus: Primum, quod hic locus cum illo ostendit Patris & Filij aequalitatem, vna & eandem virtutem, potestatem, & operationem, ita ut quos trahit Pater, trahat & Filius: & qui veniunt ad Patrem, veniant quoque ad Filium: ut interpretantur Chrysostomus, & Euthymius. Deinde dicendum, quod etsi opera Trinitatis extra ipsam sint indiuisa, & communia singulis personis: tamen, quia Filius est via ad Patrem, & Pater est terminus viae, qui in domo habet multas mansiones, hoc est, differentias praemiorum, Pater quidem trahit ad Christum omnes, ut per eum iustificentur: Filius vero iustificatos trahit ad Patrem, ut in eo glorificentur: & ita Christi regnum iustitiae, & gratia est, ut illud Patris gloria, & vita aeterna. Quia vero facilius est, & magis expeditum, iustum assequi vitam aeternam, quam impium adipisci iustitiam: propterea rectè dicitur Pater trahere homines ad Christum, & iustos non venire ad Patrem, nisi per Christum. Mitius enim verbum veniendi, quam trahendi, etiam in utroque necessaria sit spontanea voluntatis assensio, & nonnullus diuinae gratiae tractus.

Alterum est: quod in eo quod Dominus ait: *Nemo venit ad Patrem, nisi per me*, videtur Christus Deus exclusif

se B. Virginem aduocatam, & ceteros intercessores, siue Angelos, siue sanctos. Dicendum est, Dominum illos minimè exclusisse, sed inclusisse potius, cum sint eius membra, & singulares amici, in hoc ipsum nobis a Christo propositi. Quemadmodum non excludit Sacerdotes, aut concionatores, tanquam ministros Dei, sicut nec Sacramenta, aut fidem, aut opera bona: quae omnia dona Christi sunt, & ab eo virtutem trahendi ad Patrem habent. Nec enim Christus contrarius est Matri suae, aut sanctis: aut Mater, & sancti oppositi Christo, ut propterea aut illi hunc, aut hic illos excludat: sed vnus & idem, & in capite, & in membris Christus, & idem per utrosque operans: at Christus suapte virtute, sancti vero post Christum, & per Christum. Vt qui talem Christum in se, & per suos operantem non agnoscit, ut infelix Lutheranus facit, Christum, ut simpliciter ignoret, necessum sit.

Si cognouissetis me, & Patrem meum utique cognouissetis. Docet, modum cognoscendi inchoandum esse a via, & non a termino. Thomas enim a termino ignoto argumentatus fuerat, ad viam ignotam: Iesus contra docet, a via ad terminum esse pergendum, nempe a notitia Iesu ad cognitionem Patris. Quare ostendit, quod non est legitima excusatio, arguendo a termino ignoto ad viam incognitam. Graeca verba poterant verti per praeteritum Indicatiui. *Si cognouissetis me, & Patrem meum utique cognouissetis:* quomodo legit beatus Augustinus, & Hilarius, & Nonnus in Paraphrasi ita intellexit quod dico; ne per versionem nostri interpretis videatur Dominus insinuare, Apostolos nec se, nec Patrem nosse, cum statim subiiciat eos, & nouisse, & vidisse Patrem. Accipiendum est, si, pro, quia, ut frequenter accipi solet, ut sit sensus: *Quia cognouissetis me, etiam Patrem meum cognoscere potuissetis.* Si ergo cognouissetis me, sicut putatis vos cognoscere, necessum est ut agnoueritis Patrem meum: ac ideo rectè dixit superior, *Et quod vado, scitis, & viam scitis.* Idem potest tamen accipi ex litera nostra: *Si igitur cognouissetis me viam,*

Modus Patrem, & Filium cognoscendi, vnde sumit exordium.

August. tra. 70. in Ioan. to. 9. Hilar. infr. producendus Nonnus.

Gracismus scripturis familiaris.

Veri-

Qua de cognitione Patris hic sermo.

veritatem, & vitam, si sciretis gratiam, & dignitatem meam, quia videlicet sum Filius naturalis Dei Patris, profecto & Patrem meum notum haberetis: sed quia me non agnoscitis ut deberetis: ideo videtur vobis quod Patrem non agnoscatis meum. Et est sensus de cognitione, non quae sensu, sed quae intellectu per fidem percipitur, penetrante ad intimam personam Iesu, hoc est, diuinitatem ipsius. Et verè ex hac conditione infertur consequens. Nam impossibile est cognoscere personam Iesu, & non cognoscere Deum Patrem eius, sicut Filius non cognoscitur nisi Patre cognito: quemadmodum & qui definitionem rei tenet, rem ipsam definitam omnino tenet. Rei praeterea imago agnosci nequit, nisi res, cuius est expressa similitudo, agnoscat: neque perfectum verbum apprehendi potest, nisi & is capiatur, qui est dicens verbum. Et hic est verè legitimus noscendi Patrem modus ratione nostri. Et signanter dicit, Patrem meum, non, Patrem vestrum; ut intelligamus, illum non adoptione, ut nobis omnibus, sed natura Iesu Christo parentem esse, & ille solus dicere potest, Pater mi, si non potest hic calix transire, & quae sequuntur.

Matth. 26. Hilarij sensus huius sententiae Arrianum dogma confutans. Hilar. lib. 7. de Trinit. aliuuanto post med.

Ioan. 8. Illud: Si me sciretis, forsitan & Patrem meum sciretis: bifariam accipitur.

Hilarius tamen aliter haec verba continuat: cum enim dixisset Dominus, Nemo venit ad Patrem, nisi per me, interrogatus Arrius quomodo itur ad Patrem per Filium, respondet, per doctrinam admonitionem, quatenus scilicet doctrina Iesu erudit de Patre. Sed Dominus hoc excludens, ait: Si scitis me, & Patrem meum scitis. Quasi diceret, Arrius, vel alius quicumque annuntiare de Patre potest: sed nullus est tatus, ut eo cognito cognoscatur & Pater, nisi Filius, qui est eiusdem cum Patre naturae inseparabilis ab eo. Hinc apud Ioannem alibi dicebat Iudaeis: Si me sciretis, forsitan & Patrem meum sciretis. Forsitan dixit, vel increpans Iudeos, cum quibus loquebatur, quod Discipulis suis de veritate hic non dixit, vel dicendum est, Graecam vocem &, non significare forsitan: sed vtique, vel certe quae sunt copulativae particulae Christi igitur vt est via ad Patrem, ita eius

cognitio via est ad cognitionem Patris.

Et amodo cognoscitis eum, & vidistis eum. Graeca vox potest esse & Indicativus, & Imperatiui modi, & verti potest, Vel cognoscite, vel cognoscitis: & ad rem magis facere videtur Imperatiui. Declarata ergo ratione, quare nesciebant tam viam, quam terminum, quia scilicet nesciebant Iesum; explicat modo rationem cur dixerit: Et quod ego vado, scitis, & viam scitis: id est, rationem sciendi habetis. Ideo duo ait, primum, Amodo cognoscite: id est, licet excusemini haecenus vos non nosse Patrem, ex hoc saltem cognoscite eum. Sicut de homine prius viso, & aliquo modo noto dicere soliti sumus: Etsi haecenus non cognovistis eum, amodo cognoscite illum. Nam verisimile est, eos non tantum verbis, sed etiam in teris à Christo fuisse illuminatos, ut possent quod praecipiebatur, apprehendere. Quod si de praesenti legamus, Cognoscitis eum: accipi debet, teste Chrysostomo, Praesens pro Futuro, ut sit sensus: Paullò post adueniente Spiritu sancto cognoscere abunde poteritis. Ac subdit: Et vidistis eum. Id est, Non tantum cognovistis per fidem ex legis institutione, sed etiam vidistis eum in me, quia qui videt Filium, videt & Patrem. In Christo enim Filio est Pater, non in carne per unitatem personae, sed per unitatem naturae, de quo, Vidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti à Patre. Vidistis etiam eum in editis potentiae signis per me operante: quia Pater in me manens, ipse facit opera. Vidistis etiam eum in doctrina mea, & in gloria, qua me illustravit in monte Thabor, & in vocibus de caelo delapsis, dicentibus: Hic est Filius meus dilectus, ac rursus: Et clarificavi, & iterum clarificabo: & in confessione Petri, dicentis: Tu es Christus Filius Dei vivi. His enim modis omnibus haecenus Patrem videre potuistis. Non enim loquitur de perfecta cognitione Patris, quae erit per immediatam eius visionem in patria, de qua ait Dilectus: Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Est ergo sensus simplex, Si me sci-

Quid significet: Et amodo cognoscitis eum, & vidistis eum.

Exemplum.

Chrysostomus in Ioan. hom. 72. tom. 3. Act. 2. Quomodo Apostoli viderint, & cognoverint Patrem: Pater vt sit in Filio. Ioan. 1. Infra. 14.

Supra. 7. Matth. 17. & 21. Pet. 1. Ibidem. & Matth. 5. Ioann. 12. Matth. 16. Praedicatoribus quae cognitio Patris excluditur. 1. Ioan. 3.

retis,

retis, & Patrem meum vtique sciretis: imò eum aliquo modo iam cognovistis per me, & in me signa operantem, & docentem, & peccatores benigne, ac blandè susipientem. Sed & illum quoque amplius in vobis signa operantem, & doctrinam Evangelicam per vniuersum orbem disseminantem, & in aduersis Spiritu sancto in vos misso consolantem, mundumque à falsa simulacrorum religione ad veram Filij Dei

cognitionem, & cultum reuocantem in vobis ipsis experiemini. Discamus igitur, eum, qui Christi, Deique potentiam, atque clemenciam cognoscere potuit, magna ex parte Deum cognovisse, dicendum esse, vt ad Patrem non perueniat, nisi per eum, qui via est, veritas, & vita, Iesus Christus Dominus noster, cui cum Patre, & Spiritu sancto reddatur omni laus, honor, & gratiarum actio in sempiterna secula. Amè.

TRACTATUS L.

In illa verba: Dicit ei Philippus: Domine, ostende nobis Patrem, & sufficit nobis. Dicit ei Iesus, Tanto tempore vobiscum sum, & non cognovistis me? Philippe, qui videt me, videt & Patrem. Quomodo tu dicis, Ostende nobis Patrem? Non credis quia ego in Patre, & Pater in me est? Verba quae ego loquor vobis, à me ipso non loquor: Pater autem in me manens, ipse facit opera, &c. Ioan. 14.

Apostoli ante aduentum Spiritus sancti quales fuisse se videri possunt.

Vemadmodum arbores, ac plantae non statim, sed tempore suo fructum ferunt, deinde cum coeperint proferunt, donec paulatim ad perfectum edendum proficiant. Idem prope modum hominibus contingit, qui ab initio vt pueri sentiunt, progressu verò temporis in cognitione proficiunt, donec tandem ad perfectam sapientiam perueniant. Idem quoque Apostolis ipsis euenisse constat: rudes ac imperiti semper fuerunt, donec Spiritus sanctus in eorum pectora illapsus, eos sapientissimos, ac rerum diuinarum scientissimos constituit. Quod & praesens historia aperte indicat. Cui enim Philippus Apostolus vidisset Thomam tam amicè à Domino excipi, atque illum edoctum fuisse qua ratione ad Patrem sit veniendum, nimirum per Filium, & quod Pater in Filio cognos-

Act. 2.

citur, imò eum ex parte iam nouissent, occurrit Philippus ceteris discendi studiosior, & Dominum audet copellare, sulque ingenij ruditate procedere, & tarditate, dum fide contentus esse non vult, sed certè sensu rem nosse, & cernere gestit. Putabat enim cum ceteris sic posse conspici Patrem, sicut conspiciebant Filium: quanquam nec substantiam, nec dignitatem Filij Dei viderant, qui oculis corporeis Christum aspexerant.

Ait igitur: Domine, ostende nobis Patrem, & sufficit nobis. Et videtur nomine loqui omnium. Et in primis captat beneuolentia à dignitate personae Christi, vocando eum Dominum, & simul indicat se aliquam de eo fidem concepisse. Et sensus est: Ais nobis visum fuisse Patrem, imò hoc vnū nobis concedere, vt vel semel Patrem tuum coram liceret conspiciere, & nobis factum erit satis, & nihil amplius desiderabimus,

Apostolorum de Deo Patre conceptio, rudis & imperita videlicet.

Cui Philippus Christo dicit: Domine, ostende nobis Patrem, & sufficit nobis.

(impli-

Deus Pater quatenus Patriarchis olim visus fuit.

Gen. 32. Exod. 33. Esai. 6. & seq.

Humana rationis imbecillitas. Hab. 1. 2. Rom. 1. 17. 20.

Filij notitia Patris necessariam comprehendit.

Deus cui nequeat humanis sensibus apprehendi. Ioan. 4. 2. Cor. 5. Exod. 33. Philippi reprehensio. Hilar.

Hilar. lib. 6 de Trini. August. tra. 7. in Ioan. 10. 6.

(implicite negans hactenus Patrem sibi visum.) Nam etsi millies dicas nobis: Si me cognouissetis, & Patrem meum utique cognouissetis, certe hac ratione non possumus discere Patrem, donec illum nobis oculis corporalibus spectandum præbeas: & tunc demum credemus tibi. Audierat enim Philippus, Prophetas tunc Deum oculis corporeis vidisse, tunc ipsi familiariter fuisse collocutos, ut Patriarcha Iacob, Moses, & Esaias: sed ignorabat Philippus, quod illa per oeconomiam quandam contigerint, & quod diuinitas oculo corporis etiam glorificato cerni non potest, nedum nondum glorificato. Quod si Philippus per aliam cognitionem, quam per verbum, & fidem, volebat id assequi, & impetrare, viator simul, & comprehensor, quod fieri nequit, esse cupiebat. Sed in eo profecto humanæ rationis nostræ genium agnoscimus, quæ cum credere, & Verbo, per quod Filius agnoscitur, adherere non valeat, vult tamen alio modo quam fide, sensu scilicet, & signo externo, fieri certior. Et quoties nos cum Domino expostulamur, & videre, non credere volumus; cum tamen scriptum sit: *Iustus ex fide viuit: & Beati qui non viderunt, & crediderunt?* Sed solari nos debet, quod etiam hæc infirmitas in Apostolis fuit, etiam post tot inspecta miracula ab eo edita. Absurdum deinde est, quod à cognitione Filij excludatur notitia Patris: cum in eo solo innotescat Deus Pater, & voluntas eius hominibus. Denique illud absurdum est, opinari, Deum humanis sensibus posse apprehendi, quum Deus spiritus sit, qui sub sensum non cadit, & per fidem ambulemus & non per speciem, & dictum sit Moyfi à Domino: *Non videbit me homo, & viuet.* Dicit ei Iesus, *Tanto tempore vobiscum sum, & non cognouistis me?* Rudem interrogationem acriori verbo corripit Dominus: *Tanto, inquit, tempore, id est, per triennium in schola mea fuisti, & nondum profecisti ut me cognosceres?* Græcè enim in singulari dicitur, *Cognouisti.* & Syriacè Euangelium, & Hilar. & August. in huius loci explicatione: & ut Philippus omnium personam induens

locutus est, ita Christus peculiariter eum reprehendit, & in eo cæteros. Ostendit autem Dominus, grauiter obiurgandos, qui diutius Christianismum sunt professi, in Christi tamen cognitione, in qua includitur illa Patris, non profecerunt. Nam difficilia, sublimiaque theorematata, etsi breui tempore exquisitè intelligi nequeant, longo tamen temporis progressu tandem perficiuntur: quæ verò facilia sunt, & aperta, & sine labore, statim ut audiimus, affequimur. Quanto autem iustius hæc nobis Christus posset obijcere, qui ab infantia Christum, ac eius fidem profitemur, & in illa consenuimus, & necdum quæ bona nobis ob Christum obierint, & qualis, & quantus sit Christus, paucissimi nouimus, & aliunde quam à Christo omnia nobis obuenire putamus. Sed redeamus ad Philippum. Saltem Philippe dixisses: *Ostende te nobis, ut cognoscamus Patrem: hæc enim tolerabilior fuisset interrogatio, & magis tanto Apostolo digna, & quæ promeretur exaudiri à Domino.* Perpende quoque non irasci Christum, aut alperioribus verbis uti, quod tantum laboris eorum eruditioni frustra impenderit, verum mansuetè corrigi, & defectus eorum, qui corde peruerso non sunt præditi, benignè tolerat. Deinde reprehensus tarditatem Philippi, non ad ipsum tantum, sed ad vniuersos sermonem dirigit, ne publicè illum solum rubore suffundat: & admoneatur concionatores neminem in singulari notandum, sed in communi tantum, & generali loquendum: quæ ratione ne Iudam quidem nisi in communi, ac valde testè corripuit. Illud simul considera, Apostolos Dominum vno verbo corripuisse, & ad doctrinam ita im deuenisse; contra eos, qui aut tot, aut multi sunt per totam concionem in aliorum vitijs magna libertate insectandis. Sanè corripienda sunt vitia, at non solum, sed etiam doctrina tradenda, & boni consolandi: ut Paulus docebat: *Corripite inquietos, consolamini pusillanimes, suscipite infirmos, patientes estote ad omnes.* Quare Dominus omnia correptione, conuertit se ad doctrinam: *Philippe, inquit, qui videt me,*

Christiani qui digni reprehensione.

Speculationes quæ difficiles intellectu, quæ faciles, & aperte.

Christi in Philippum, omnesque Apostolos humanitas, atque patientia.

Conclonatores quid cauere debeant.

Notantur predicatores

1. Thess. 5.

Quomodo qui videt Filium, videt & Patrem.

August. tra. 70. in Ioan. 10. 9.

Terent. in prolo. Andria.

Philippus vnde potuerit videre, & cognoscere Deum Patrem.

Relatiuo rû natura, & in genium.

Iudæi qui Deum viderunt in deserto, quales fuerint, & quem exitu habuerint.

videt & Patrem meum. Explicat verba, quæ paullo ante dixerat de Patre: *Et vidistis eum.* Estque sensus: *Quicumque me cognouit, cognouit & Patrem, & qui eum que me vidit, vidit & Patrem:* ita enim de præterito Græcè legitur, *ὁ ἰδὼν τὸν υἱὸν ἰδὼν τὸν πατέρα,* & magis consonat præteritis præcedentibus, *Vidistis eum, & non cognouistis me: si clarè vidit me, clarè vidit & Patrem: & si imperfectè nouit ipsam, imperfectè nouit quoque Patrem.* Ita loquitur Dominus, ut restis est Augustinus; ac si quis ex duobus qui omni ex parte essent perfimiles, diceret: *Si hunc cognouisti, & illum cognouisti: & Comicus dixit: Qui vtrius rectè norit, ambas nouerit.* In filio perfectior est similitudo Patris, quam quæ maxima aut esse, aut inueniri posset inter homines. Nā in his nulla talis secundum eandem numero formam, & qualitatem, sed tantum secundum speciem inueniri potest: in Filio autem non qualitas aliqua, sed eadè est numero natura, quæ & in Patre. Vnde in creatura nullum est, aut esse potest exemplum tantæ similitudinis: quia iam creatura non esset amplius creatura. Tu sic loqueris Philippe, quasi hactenus nihil de Patre noueris, cum ipsius verbum per me audieris, eius potentiam in miraculis meis videris, eius misericordiam in suscipiendis peccatoribus agnoueris, eius magnificentiam in promissis intellexeris, eius gloriam à populis sæpè decantari senseris. Qui ergo me nouerit esse Filium Dei, aut eius imaginem, aut eius verbum, aut faciem Dei, aut splendorem gloriæ, & figuram, seu characterem hypostasis eius, agnoscat proculdubio & Patrem meum, sine quo Filius non concipi potest, quia relatiua simul sunt natura, & cognitiō: cognoscat eum, quæ ego perfectè ut imago represento: intelliget & dicet, qui verbū intelligit: quæ admodum qui definitionem rem perfectè explicantem habet, rem definitam habet: Agnoscat & eum, cuius ego sum facies, & gloria, cuius splendor sum ego, & hypostasis, cuius ego sum character, siue figura. Tu existimas Philippe, omnes Iudæorum calumnias, si ipsi Patrem

ostendero, desituras, ut olim ad Moysen descendit Deus in nube, & gloria coram filiis Israël; sed longè falleris, quia illi ipsi, qui olim viderunt, & probauerunt opera Dei in deserto, tamen impij fuerunt, tentaueruntque, atque perierunt. Ad hæc existimas, veteres illos perfectè Deum vidisse, quam vos: sed longè aberras: illi namque non Deum ipsum, sed ignem, fumum, & nubem in monte Sina viderunt. Verum natura Dei longè abest à nube, fumo, igneque: nam in illis bonitas, sapientia, virtus, vita, & iustitia Dei non cernuntur, quæ tamen in me videntur. Pater igitur Deus in me perfectè, quam in vili alijs creaturis, & operibus representatur, perfectèque in Verbo suo, quæ in omnibus apparitionibus, visionibusque Veteris Testamenti declarat se esse. Postremo subindica, nec ipsi Deo Patri credituros fore, si visibilis appareret; qui Filio in carne apparenti, & verba eius tanquam Legato nuntianti minime credunt. Qui igitur me videre non vult, profecto nec Patrem meum videbit: sicut si Moysen, & Prophetas non audiunt, neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent. *Quomodo tu dicis, Ostende nobis Patrem?* Scribit in hæc verba Euthymius: *Quomodo, inquit, cognoscere cupis quem iam cognouisti? quomodo quæris quod habes? Et quomodo tu dicis, Ostende nobis Patrem, cum nec me videris, nec cognoueris, quanquam te opinaris & vidisse, & cognouisse me?* Sic ille. Nam profecto vitio non caret, qui putat, sine Filio posse seorsum cognosci Patrem, aut cognitionem Patris, Filij cognitioni præcellere. Non quod Pater alius non sit à Filio, & Filius à Patre; sed quod inter duos dissimilitudo naturæ non existat, cum eadem numero diuinitatis substantia communis sit Patri, ac Filio. Obserua igitur, Apostolos in Domino Deum vidisse, nec tamen se Deum vidisse, agnoscere potuisse propter cognitionis huius tenuitatem, & spiritus exiguitatem. Ideo qui Spiritu Dei non sunt destituti, verba, gestaque Domini considerantes, in illis, utpotè diuinis, agnoscant Christum Deum, & per illum ascendere possunt ad Deum.

Exod. 16.

Num. 21. 1. Cor. 10. Iudæos illos. Deum minime vidisse: & quid viderint. Exod. 19.

Filius quam perfectè Deum Patrem suum referat

Deo Patri qui non credant, vel ipsis conspicuo, atque apparenti.

Luc. 16.

Euthym. in Luca. c. 16 circa med. Philippum iam vidisse Deum Patrem quem videre cupiebat, ut Christus ostendit.

Patris cognitionem, quam ipse & verbo, & opere testatur.

Non credis quia ego in Patre, & Pater in me est? Ratione adfert, cur is viderit Patrem, qui viderit Filium: nam inseparabilis natura, virtutis, voluntatis, & operationis consortio Filius est in Patre, & Pater in filio. Estque sermo de notitia, quae comitatur fidem, cum dicitur Qui videt me, videt & Patrem meum: id est subdit, Non credis quia ego in Patre, & Pater in me est. Ad haec, ne quis erraret, intelligendo Iesum esse Patrem, & Filium (vt confusor Sabellius dixit) probarverum esse, quod qui vidit ipsum, vidit & Patrem: No quia Filius sit Pater, aut Pater Filius, sed quia Filius est in Patre, & Pater in Filio. Quibus verbis magna nobis Theologiae Christianae lumen affulget. Nam consubstantialitas simul cu distinctioe personali hinc accipitur, & haereses Sabellij, atque Arrij iugulantur. Nam Ego, personam Filij denotat, & nome Patris personam eius, quod est in Sabellium. Rursus Filium esse in Patre, & Patrem in Filio, unitatem substantiae vtriusque designat, quod est in Arrii. Quia enim idem proprie esse no potest in seipso, vel apud seipsum; idcirco distinctio indicatur personarum. Deinde si Pater naturaliter est in Filio, & filius in Patre: cum Pater, vtpote infinitus, ubique existat, caelumque ac terram impleat; cumque duae infinitae substantiae esse nequeant: Filius cum sit in Patre, ubique vt infinitus, erit, caelumque ac terram implebit vt Pater, & vna & eadem substantia cum Patre. Ob id ergo Pater est in Filio, quia substantiam Patris habet Filius: & Filius est in Patre, quia substantiam Filij Pater habet. Essentia enim Socratis non est Socrates, qui est quid compositum ex essentia, & persona; in diuinis vero essentia Patris est ipse Pater, & Filij essentia est ipse Filius: ac proinde vbi est essentia Patris, ibi est & Pater, & vbi Filij essentia, ibi Filius. Est autem essentia Patris in Filio, & essentia Filij in Patre. Euincitur ergo, quod Filius sit in Patre, & Pater sit in Filio, vt Dominus dixit. Atque sic explicat huius locum Veteres Patres, nimirum

Quo modo Filius sit in Patre, & Pater in Filio.

Impiu dogma Sabellij, Patris, & Filij confundentis personas,

Arrij, atque Sabellij ex hoc loco impia dogmata cofutantur.

Hierc. 23.

Pater esse in Filio cur dicatur, & e contrario.

Quid proprium diuinam personarum.

Basilii in illud Ioannis: In principio erat Verbum; Hilarius in libris de Trinitate in multis locis, Ambrosius in posteriori ad Corinth. hoc modo scribit: Pater enim per id intelligitur esse in Filio, quod vna eorum sit substantia: ibi enim est unitas, vbi nulla est differentia. Cyrillus lib. Theaurorum, ait: Quomodo ipsum esse Filij ex substantia Patris prodit: idcirco Filius est in Patre. Et quomodo quod Pater est natura, id ipsum Verbum suum est: idcirco Pater in Filio est, sicut Sol in suo splendore: & sicut mens, siue intellectus in verbo suo, & sicut in fluuio fons. Adde istis Damascenum libro de Orthodoxa fide, dicentem: Filius in Patre, & Spiritus in Patre, & Spiritus in Filio, & Pater in Filio, & Spiritus in nulla quidem facta contractione, commixtione, aut confusione, & est unitas, & identitas motionis. Nam vna est proflatio, & motus vnus trium Personarum. Haec ille, quae quoniam altissima sunt, & fere imperuestigabilia, enitar, quantum poterat, exemplis ea illustrare, si quomodo quae incomprehensa sunt, tenui aliquo vestigio percipiantur. Si enim in aliquo loco quis existeret, in quo audiret quidem echo, non autem vocem primam, ex qua formatur ipsa, echo autem ipsa diceret se alterius vocis esse filiam, adeoque aequalem, vt ex ipsa prior cognosci non minus quam ex se ipsa posset, adderetque, Ego sum in matre mea, & mater in me est, verum vti que diceret: sed qui appropinquare nullo adhuc modo posset, vt crederet echo matrem habere talem, quae in ipsa existeret, nunquam adduceretur vt crederet: vel qui audiret solam vocem, & non echo, non crederet echo generari a voce: qui autem in loco existeret, vbi exaudiri posset vox vtraque, & primam vocem, & echo eius filiam agnosceret, videretque quemadmodum altera in altera est, & quomodo vna cognita, reliqua quoque cognoscitur: & cum duae sint voces, vnum tamen sunt significatione, etsi ex natura rei, & forma distinguatur. Ponamus deinde vocem, & eius filiam echo, vt habent esse fluxum, habere esse permanentem, & per intellectum remoueatur locus, qui echo formauerat, & vocis primitiuae

Bas. ho. 15. to. 1. Ioan. 1. Hilar. lib. 9. & 7. de Trinit. Ambros. in c. 7. 2. ad Corinth. to mo. 5. circa finem. Ibi unitas, vbi nulla est differentia. Cyril. lib. 3. Thesauro. c. 1. sub initium. Quomodo sit Pater in filio, teste Cyrillo. Damascen. lib. 1. de Orthodox. fide. c. 19. Quibus exemplis insinuari possit diuinarum trium personarum in seipsis mansio, ac veluti sedes. Primum de echo.

vsus impediatur: iam vtraque vox ab eo, qui non nisi echo audierat, sentietur, & vnam in altera esse videbit, & possibile esse intelliget, quod prius impossibile putabat.

Iam adiungamus alterum exemplum ex Dionysio Areopagita, qui libro de diuinis nominibus. cum tractaret hanc mutuam personarum in se inuicem existentiam, ita explicat: principantium personarum in se inuicem (si sic dicere expediat) mansio, & sedes, integre & superexcellenti modo coniuicta, & nulla ex parte confusa. Quemadmodum cereorum luminum (vt sensibilibus ac familiaribus vramur exemplis) in domo vna cum sint, & rota in totis muris sunt, & integra tamen atque perfecta, & abs se inuicem discretione separantur, discretione coniuicta, & coniuictione discreta. Denique cernimus in domo plurimis tedis illustri, ad vnum quoddam lumē coniungi omnia lumina, fulgorēque vnum indiseretum, indiuiduumque praferre. Neque reor posset quispiam huius facis lumē ab alijs ex aere lumina cuncta conuicta distinguere, & alterum sine altero cernere, cum tota in totis merē commista sint. Verum & si quis faciem vnā recto subducatur, omnis quoque ipsius lux vnā exibat, nihilque secum ex luminibus reliquis subtraheret, vel ex suo ceteris linquet. Erat enim illi (vt dixi) omnium ad omnia exacta coniuictio mera penitus, & nulla ex parte confusa, idque cum esset lumen in corpore, aere, & ex materiali igne penderet. Super substantialem itaque coniuictionem illam longē eminere dicimus, non modō corporalibus coniuictionibus, verum & animalibus, & spiritualibus ipsis, quas habent impermixtē, & supra mundanum modum tota in totis diuina effigie praedicta supercaelestia lumina, participatione excellentissima tuncisque eminentis vnionis pro captu suo cuique indulta. Haec doctissimus Dionysius, vocans lumina supercaelestia, tres illas diuinas personas: quarum prior dicitur Pater luminum; secunda, Lumē de lumine; tertia, Splendor. Atque homine in aula tribus lucernis illustri deambulante, tres videbis vmbas: quod si ingens tabula in medio foramen habens tribus illis luminibus opposita proponatur, tria lumina micantia ex trauerso per foramen

Secundū exemplum de lumine B. Dionysij Areopagite. Dionys. Areop. lib. de diuin. nominibus. cap. 2. par. 1. circa med.

Quenam supercaelestia lumina Dionysio.

Iacob. 1.

emittet in opposita parte, quae in aere non confunduntur. Nam etsi loco sint coniuncta, pura tamen sine confusione, vt hoc exemplo vel e longinquo liceat spectare Trinitatis imaginem.

Cape etiā & aliud exemplum, ad Trinitatis mysterium indicandum. Finge praegrande speculum, Solique aequale: in hoc certe Solis imago non inaequalis Soli representabitur: & quouis duos Solles esse videatur, vnus tamen erit Sol. Rursus finge, ex Sole cum speculo non minore Sole & imagine eius gigni splendore: adiuuge Solē viuū esse, & imaginem eius viuā sese mutuo intelligere, & amare, & velle tertium. quid ex ipsis procedere, splendore scilicet, qui sit illis, velut tertius Sol, mutui amoris & gaudij inter se materia, qui non minus intelligat, & amet quam ipse Sol, & imago eius faciunt: tres reuera vnum erunt. Vna enim luce constabunt tres, nec vnus minor duobus, nec duo maiores vno nam perfecto & infinito lumini quicquid addas, nihil addis, nec ab vno vinci potest, quod perfectum est. Et ita non plus orbi luminis aderit ex tribus Solibus, quam ex vno ad sit in ea parte vbi lucet, si Sol summum habet lucis. Nunc inter has Solis veluti tres personas, prima erit in secunda & tertia, secunda in prima & tertia, tertia in prima & secunda. Postremo adiuuge, & has tres personas Solis inuisibiles faciamus (nam adiungendo, auferendovē damus exempla eorum, quae earent exemplo.) Finge e Sole omnem materiam auferri, & solam lucem remanere: & idem finge in speculo, & imagine, quae in speculo, atque in splendore contingere; iam profecto tres lucis personae erunt, omnesque ab aspectu remotae, omnes simul aequales, ita vt vna existat in altera, quemadmodum si tria lumina intuleris in cubiculum, simul quidem lucebunt, distinctaque erunt, separarique poterunt: tamen lux eorum simul est, neque distinctio eorum apparere potest, nisi vnū lumē post alterū lumē auferatur, aut nisi alteri luminū aliquid opponatur: idque ex eo deprehenditur, quonia perfecta lumina non sunt alioqui si perfecta esset, non agnosceretur differentia: non enim minus

Tertium exemplum s. Trinitatis in speculo.

Quartū exemplum.

Quemadmodum in creatura sua Deus sit.

Act. 17. Ioan. 1.

Aliquid est in alio tripliciter. Ibidem. Jerem. 23. II. modus,

Ioan. 6. 1. Ioan. 4.

Ad quam notitia nemo peruenire potest

III. modus.

Arriani erroris confutatio.

lucebit cubiculum ex vno lumine, quam ex tribus, neque tamen propterea indistincta sunt, etiam si distinctio a nobis minime cognoscatur. Et haec pauca de exemplis.

Deinde perpende, quod ut omnes creaturae sunt in Deo, secundum illud: In ipso vivimus, & mouemur, & sumus: rursus: Quod factum est, in ipso vita erat: tanquam effectus in causa, vnde prodicitur: etiam Deus est in creaturis tanquam causa efficiens, & conseruans effectus quos produxit: atque in hunc sensum dicitur: *In mundo erat, & mundus per ipsum factus est.* Deinde dicitur aliquid esse in altero, per cognitionem videlicet, & amorem, siue tanquam cognitum in cognoscente, & amatum in amante: iuxta quem modum dixit Ioannes: *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo:* & rursus in Epistola Canonica sua: *Deus charitas est: & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.* Homo enim praecipue mens est, siue spiritus, hoc est, eminentes illae duae facultates, Intellectus, & Voluntas: idcirco cum cognoscimus, & amamus Deum, Deus in nobis est: & cum agnoscimur a Deo, & diligimur, summus in Deo. Et quanquam cognitio Dei per gratiam praestantior sit quam illa per opera naturae; nulla tamen ex his peruenire potest ad eam, quam personae ad se inuicem habent. Est enim Pater in Filio, & Filius in Patre, & vterque in Spiritu sancto, & Spiritus sanctus in vtroque, quantum cognoscitur, & amari potest, hoc est, infinito modo, & quantum comprehensus in comprehendente. Sed is cognitionis, & amoris modus solis illis tribus personis inter se inuicem tanquam proprius seruat: vix enim creatura alteram comprehendere valet, nedum Deum: nulla que creatura rationem habet, qua infinite cognoscatur, & diligatur. Tertio est aliud in alio per unitatem eiusdem naturae, atque substantiae: qua ratione solae diuinae personae possunt esse in seipsis, quia omnium earum vna est natura, & vna substantia Deitatis: & idcirco Arrii insania hinc repellitur. Nam si Iesus non est Deus, impossibile est,

in visione substantiae finitae, ac creatae, possit increata, atque infinita videri substantia: quemadmodum per cognitionem substantiae vnus generis, alterius generis substantia non potest attingi. Vnde fieret, ut qui videret Filium, non videret Patrem, contra Christi verbum: atque ita haec Dei cognitio per substantialem actionem diuinae naturae caeteris praestat omnibus, quas per artem effecit: quemadmodum oliuam non tam ex folijs, aut ex caliditate, aut ex colore, quam ex opere naturali, quo alias oliuas producit, excellentius cognoscimus.

Sed iam redeamus ad Textum: *Verba quae ego loquor vobis, a meipso non loquor. Pater autem in me manens, ipse facit opera.* Probat Dominus quadruplici ratione, quod Pater sit in ipso, & ipse sit in Patre: quod est ostendere unitatem Patris, & Filij. Primo quidem a locutione: quia verba quae ego loquor vobis, a meipso non loquor, sed ex Patre, & ita sum Propheta ille in Deuteronomio promissus, in quo Deus posuit verba sua: atque ita ostendit, indiuisos esse Patrem & Filium in loquendo. Secundo ab operibus, dicens: *Pater autem in me manens, ipse facit opera:* id est, Opera quae ego operor, ex meipso non facio, sed Pater ipse per me operatur; & si Pater loqueretur, vel operaretur, profecto non aliud quam quod ego modo loquor, & operor, diceret, & faceret. Eadem nobis mens est, eadem virtus; ac proinde eadem substantia, & natura: neque potest filius facere quicquam, nisi quod viderit Patrem facientem. Obijcies: Quomodo probat Dominus, non tantum Patrem esse in se, sed etiam esse in Patre: Patremque ac se vnum esse naturam? quia Prophetae etiam dicere poterant: *Verba quae ego loquor, a meipso non loquor:* nec miracula quae facio, a meipso facio, sed Deus in me manens, & loquitur, & operatur. Respondemus, Dominum dixisse, *Pater in me manens, ipse facit opera:* non ait, Deus in me manens. Nam Deus in Prophetis loquebatur, & operabatur tanquam Dominus per seruos, non tanquam in filiis: in me autem, tanquam Pater in Filio suo. Ad haec verbum in me manens, proprie Filio competit, quia in se-

Oleau de potissimum cognoscitur.

Patrem in Filio esse, & in Patre Filium, quadruplici ratione demonstrat. Deut. 18.

Secunda.

Ioan. 5. Quae idonea ratio ea Christi sit, ad id probandum, cum eadem communis fuerit etiam cum Prophetis.

Nemo autem veraciter loquitur, aut bene operari potest, nisi habeat Patrem in se manentem. Psal. 115. Eccles. 7. Rom. 3. Luc. 7.

Ioan. 11.

Matth. 9.

Nonius Paraphrast. III. ratio.

Quarta.

Quid significat Christus cum ait: Aliter propter opera ipsa credite.

parabiliter, & inuariabiliter illi inest, & in fuit semper; cum Spiritus Dei aliquando ad tempus Prophetas desereret: & cum inisset, vario modo illos proteru, & locorum ratione afficeret. Ideo de Christo dicitur: Requiescet super eum Spiritus Domini. Illis igitur verbis Dominus occulte indicat, neminem hominem aut veraciter loqui, aut bene operari posse, nisi habeat Patrem in se manentem. Omnis enim homo mendax, & non est homo iustus in terra, qui faciat bonum, & non peccet. Vel ostendit, indiuisam esse Patris, & filij in loquendo facultatem, ex eo quod indiuisa sunt vtriusque opera. Ego enim, inquit, loquor, & Pater meus sermone meo respondens operatur. Nam dicente mihi, *Adolescens, tibi dico, surge: & Lazare, veni foras,* assisit Pater, & opera ipsa praestat, quae ego ore pronuntio. Similiter cum dixi: *Coside filii, dimittuntur tibi peccata tua,* Pater assisit remissionem largiens peccatorum. In qua sensum haec verba interpretatur Nonius Paraphraustes. Tertio, probat ex propria autotitate naturam unitatem, dicendo: Non creditis quia ego in Patre, vel, ut Graece dicitur, & in Codice Syro: *Credite quia ego in Patre:* quae lectio quadrat his quae sequuntur: *Alioquin propter opera ipsa credite:* quod in eundem sensum redit. Credite, inquam, mihi, qui nunquam mentitus sum: qui sum via, & veritas, & vita: qui tot signis confirmo verba mea. Ad extremum argumentum sumit a naturae operum mirabiliu quae edidit, & quae fidem sibi vehementer conciliabant: *Alioquin, ait, propter opera ipsa credite.* Id est, Si mihi fidem praestandam esse ob autoritatem meam non putatis, saltem propter ipsa opera quae feci, quae Deo soli conuenire possunt, & homine sunt maiora, credite mihi. Quod Dominus consulto fecit, ut imbecillitati nostrae consulere: quia alio-

qui satis superque esse debebat Domini autoritas. Deinde docet, ijs, qui magna de se iactant, fide non esse habendam: sciebat enim, impios, & seductores multos venturos, qui quae praedicta sunt, sibi adaptarent, atque verbis deos seipos testari possent, eos tamen diuina non posse edere opera. Ita superius ipse dixerat: *Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi. Si autem facio, & si mihi non vultis credere, operibus credite; ut cognoscatis & credatis, quia Pater in me est, & ego in Patre.* In quo se plane vnus cum Deo vero substantiae indicauit. Nam diuina opera edere, non est nisi diuinam habentis virtute, atque naturam: neque Deus pro bonitate sua hanc diuina opera edendi facultatem, & gloriae alteri tribuit, secundum illud: *Gloriam meam alteri non dabo, & laudem meam sculprilibus.* Quod si obijcias, Moysen docere, reijciendum Prophetam illam, qui in medio eorum surgeret, & signis quod assereret, confirmaret: intelligendum est, si talis Propheta dixerit, ut ibidem ait Moyses: *Eamus, & seruiamus dijs alienis, quos ignoras tu, & patres tui.* Nam aduersus Dei verbum miraculis confirmatum nullum signum est admittendum. Tunc autem signis secure credimus, si doctrina verbo Dei consenserit in Christo. Signa praeterea eiusmodi doctrina destituta sunt falsa, atque mendacia; & qualia tribuit Christus pseudoprophetae, & Apostolus Antichristo vetero. Cum igitur tanti referat bonorum operum testimoniū, debet legitimi verbi Dei conuincione moribus ornare, quae docent, ut maiori cum fide ab auditoribus excipiantur, & tales existant, ut, si opus sit, & gloria Dei exposcat, per eos signa edere dignetur Dominus noster Iesus Christus, cui cum Patre, & Spiritu sancto deferatur omnis gloria, laus, & gratiarum actio in sempiterna secula. Amen.

Quibus minime fides habenda. Ioan. 10.

Esai. 42. Deut. 13. Propheta signis etiam confirmans, quod praedixit, qui reijcitur a Moysse.

Signis quando tutum credendum.

Matth. 24. 2. Thef. 2.

Bonorum praedicatorum partes.

TRACTATUS LI.

In illa Domini verba: Amen amen dico vobis, qui credit in me, opera qua ego facio, & ipse faciet, & maiora horum faciet, quia ego ad Patrem vado. Et quodcunque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam: ut glorificetur Pater in Filio. Si quid petieritis me in nomine meo, hoc faciam. Et habetur Ioan. 14.

SVM Dominus hunc sermonem instituerit, ut Discipulos mœrore cōfectos confirmaret: omnia quæ poterant eorum animos erigere, atq; corroborare, in medium adducit, quare & signorum operationem, & gratiam impetrandi, quicquid à Domino in nomine ipsius per fidem postulerent, præsentibus verbis pollicetur, dicens: Amen amen dico vobis, qui credit in me, &c. Vt autem quorsum hæc dicantur, rectius capiamus, perpendendum, quoddum Dominus superius dixisset: Pater autem in me manens, ipse facit opera, intelligi posset forsitan sic locutus, quasi ipse ex se nihil posset, sed tantum ut nudum Dei instrumentum esse: hoc excludit Dominus, teste Cyrillo, docēs, nedum ex seipso omnia posse, sed etiam eam virtutē in se credentibus communicare valere. Deinde ne Discipuli, qui præsentē eodiuina opera viderant, putarent eorecedente nihil tale amplius se habituros, eos hoc verbo solatur, atque adeo docet, illis non de futura diuina opera, ut & ipsi ea, imò ipsis maiora effecturi sint. Tertio proposuerat superiori loco Dominus duo, quorum alterū est, In domo Patris mei mansiones multæ sunt: atque illis expeditis, quæ pro explicatione illius particulæ dicenda occurrebant, transit ad alterum, nempe: Creditis in Deum, & in me credite. Et intendit demonstrare dicti illius ve-

ritatem: ostendendo parem esse facultatem credentis in Iesum, & credentis in Deum. De fide enim Dei alij Evangelistæ testati sunt: Habete fidem Dei. Amen dico vobis, quicumque dixerit huic monti, Tollere, & mittere in mare, &c. fiet ei. Propterea modò paria tractat de fide in se, dicēdo: Qui credit non in Deum, sed in me (ostendens se Deum vnum esse cum Patre) opera eadē qua ipse facio, & maiora edet. Amen amen dico vobis. Quando gloria Dei, quæ per credentes in Christū propagatur, & utilitas proximi postulabat, Christus nonnunquam asseueratius loquitur, quasi iureiurando rem confirmet: magnisque præmijs ad fidem inescat, & inuitat suos. Nam ut omnia sunt possibilia credentibus in Christum, ita incredulitatis præmium est rerum omnium impossibilitas. Qui credit, inquit, in me, non fide humana, vel historica, quam Dæmones habētes, credunt & contremiscunt: sed fide viuā, sicut dicit Scriptura credendum esse in Messiam, Qui me excipit ut Deum, & certò statuit me esse salutē mudi, viā ad Patrem, vnum cum Patre, & extra me salutem, vel Patris cognitionē non existere: Opera qua ego facio, & ipse faciet. Non ait, Opus quod ego facio, ne intelligas opus illud singulare reconciliationis, & redēptionis humanæ, quod nisi is qui natura Filius Dei erat, præstare minimè poterat, quodq; tūc, & seper actu præstabat, sed opera, in-

Sermo Dñi in cena quò tendat.

Horū quoq; quæ proposita sunt, verborū Dñi scop⁹.

Cyrl. lib. 9 in Ioan. cap. 41. tom. 1. II. ratio.

III. ratio.

Christi vntas cū Patre substantiz. Mar. 11.

Illud in redū: Amē amē dico vobis, cur Christus vsurpabat.

Mar. 9.

Iacob. 2. Credēs quis in Christum, opera Christi facit.

Opera, nō opus Christi, cur dicitur ille facere.

quit,

quit, plurali, quæ cōmuniter faciebat, & in quibus faciēdis ad Euangeliū illustrādū perseuerabat. Nā opus illud redemptionis, de quo antē dixerat: Meus est, ut faciam voluntatem eius qui misit me, ut perficiā opus eius: & de quo infra est dicturus: Opus consummāni quod dedisti mihi, ut faciam; tantum ad mediatores Dei, & hominū Iesum Christum spectabat, atque alijs est incommunicabile. At verò ad signa, & miracula, quæ ad applicandam Christi redemptionem, & sanctificationem faciunt, alij ut ministri admitti possunt, non tantum sine vlla Christi iniuria, sed etiam cum maxima illius gloria: à quo sicut vocantur ad verbi Dei, & Sacramentorum ministeriū, & ut sacrificio, prece, atque exemplo alijs præluceant, & ut autoritate gubernandi, pascendique alijs præsent, ita etiam ad edenda signa, & prodigia, si quando Christi gloria, aut negotium Evangelicum postulat. Deinde rectē addit: Qua ego facio, id est, quæ ego Deus, & homo mudi reconciliator ad sanctificationē hominū, & fidē propagandā operor, ut rectē exponit Cyrillus, nō autē opera, quæ olim fecit ut Deus, condēdo cœlū, terrā, & stellas, aut sistēdo Solē, & Lunā, ut fecit tēpore Iosue, aut mittēdo māna de cœlo, ut fecit seculo Moyfi: nam hic loquitur de illis operibus, quibus fidē suā Deitatis confirmabat, de quibus paullo antē dixit: Alioquin propter opera ipsa credite. Opera, inquit, qua ego facio, & ipse faciet, & maiora horum faciet. Magnifica hæc, & sublimia Christi promissa, multiplicem rationem dubitandi porrigūt. Primū dubiū est: Vide tur ex his colligi, quodd nullus Christianus in Christum credere dici possit, nisi signa, & opera Christi faciat: quod quia nulli hodie præstant, dicendum esset, nullū esse verū Christi cultorem, nec proinde vllibi fidē verā esse, vel Ecclesiam, in qua nō sint sancti edentes miracula. Alterū dubiū est: Quomodo credēs in Christū maiorafaciet, cū inter signa nullū Lazari quadruidani suscitatione ad vitā maius existat? Deinde si maiora edunt Apostoli signa,

Opus Christi proprium. Ioan. 4.

Infra 17. 1. Ti. 2.

Sancti cū signa edūt, nullā non modo iniuriā Christi gloriæ faciūt, sed etiā eā maximè ornant; illustrantque.

Quare de præsentī ait Christus: Opera quæ ego facio.

Cyrl. lib. 9. in Ioan. c. 41. tom. 1. Gen. 1. & seq.

Ios. 10.

Exod. 16. Quæ olim operauit fecit. I. Dubium in hæc Christi v. rōa.

II. dubium. Ioan. 11.

quā Christus, ergo maiorem diuinitatem testantur in Apostolis inuisse, quā in Christo; ut ita maior sit seruus Domino, & Discipulus magistro suo. Et qua ratione maiora ediderunt Apostoli, qui vix æqualia præstiterūt: quia virtute aliena, & orando sancti ediderunt signa, quæ Christus virtute propria, & imperando patrauit? Tertium dubiū sit: Quomodo probat ex eo quod ad Patrem vadit, edenda maiora signa; cum potius ex eo quod recedit, minora, aut nulla futura essent? Quartum dubiū: Cur modo in præsentī Ecclesia miracula non eduntur à sanctis, & cur in ea modò non sunt gratia curationū, operatio miraculorum, genera linguarum, quæ Ecclesiæ primitiæ promissa erant apud Paulū in priori Epistola ad Corinthios? Ad hæc omnia breuiter, pro ratione huius loci distincte & sigillatim est respondendum. Ad primum igitur dicimus; quosdam extitisse qui putarent, sermonē esse de moralibus operibus, quia credentes in Christum imitari debent Domini humilitatem, mansuetudinem, patientiam, obedientiā, & charitatē, iuxta illud: Qui dicit se in Christo manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Verū hic sensus pius quidem est, & charitatem ædificat, præsentī tamen loco non congruit. Nam præcedentibus non quadrat verbi: Alioquin propter opera ipsa credite: in quibus de signorum operationibus, quæ aperte testantur deitatem Christi, est sermo. Minus etiam sequentibus conuenit, quia subdit: Et maiora horum faciet: nemo enim ad heroicas, & plane diuinas Christi virtutes accedere potest, nedum ut eius obedientiam, & charitatem excedere valeat. Meditantur tamen hoc loco beati Augustinus, atque Thomas, duplicia esse Christi opera: quædā quidem, quæ ipse fecit sine nobis, ut creare cœlum, & terram, suscitare mortuos, & similia; alia verò, quæ non sine nobis operatur, ut opera fidei, amoris, & obedientiæ ad diuinam legē, per quæ impij viuificatur, de quib⁹ ait Dñs, Opera qua ego facio, & ipse faciet: Quia quod fit per Deū, seu Christi gratiam in credente fit, &

Ioan. 15.

III. dubium

III. dubiū.

1. Co. 11.

Quæ opera sint illa, quæ credens in Christū facit, maiora etiam illis quæ Christus fecit.

I. sensus, sed incongruus, quorundam 1. Ioan. 2.

Alter sensus.

August. tractat. 72. in Ioan. 10. 9.

Thom. sect. 3. in. 14. c. Ioan. 10. 14.

1. Cor. 15.

Maius est impium iustificare, quã creare cœlum, & terrã, & quare, teste August.

Matth. 24.

Quã verũ illud sit, cũ in mudi creatio ne, Angelorũ quoque sanctorũ creatio contineatur eodẽ autore. Idem Aug.

B. Thom.

Huius sensus incommodum.

In quibus forma iustificationis sita sit.

Tertius sensus itẽ improbabilis.

per ipsum, & liberum eius arbitrium, iuxta illud Apostoli: *Abundantius illis omnibus laboravi: nõ ego autem, scilicet solus. sed gratia Dei mecũ.* Et quod subdit: *Maiora horum faciet.* Eò isti Patres referunt: quia maius est impium iustificare, quã creare cœlum, & terram: quòd iustificatio opus sit spirituale, vt creatio corporeum, quod ad spirituale ordinatur: hoc per se æternum est, illud verò deficiet; quia cœlum, & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt. Illud habet renixum, contradictionemque ex parte peccatoris, quæ in creatione minimè fuit.

Quòd si obijcias in conditione cœli & terræ contineri sanctorum Angelorum creationem, non ergò maiora faciet qui assentitur Christo ad suã iustificationem, quã qui creat Angelũ sanctũ. Ad hoc sic respondet Augustinus: *Iudicet qui potest, vtrum maius sit iustos creare, quã impios iustificare. Certè enim si equalis est vtrũque potentia, hoc maioris est misericordia.* Ad dit beatus Thomas, quòd cum dicit Christus, *Maiora horum faciet,* non opus esse intelligere omnia opeta Christi, sed illa fortassis, quæ tunc edebat: tunc autem verba fidei faciebat, & vti que minus verba iustitiæ prædicare, quæ tunc prædicabat sine alijs, quã impios iustificare, quod ita facit in nobis, vt & nos eadem faciamus. Vera profectò hæc sunt, & pia, & ad mysticum sensum spectant, & charitatem ædificant, sed ad rem non faciunt. Nã ad literam sermo erat de operibus signorum: & quanquam homo cum Deo concurrat in actibus fidei, spei, amoris, timoris, & contritionis, quibus iustificamur, assensum, & efficientiam aliquam habendo, multa tamẽ in iustificatione, siue nobis facit, vt primos motus, & excitationes Dei nos ad se vocantis, atque ad eò ipsos habitus fidei, spei, charitatis, & gratiæ, in quibus forma iustificationis consistit, solus Deus producit, & homo tantũ passivè se habet eos recipiendo. Quare alij sunt qui sentiunt, verba Domini intelligenda de electis quibusdã Christianis, qui gratia miraculorũ sunt præ-

diti, quibus Paganos ad fidem Christi, aut peccatores ad charitatem trahere valeant, vt erãt Apostoli, & alij per similes. Sed repugnat hic sensus generali Christi verbo, & absolurè prolato, *Qui credit, inquit, in me: hoc est: Quicumque, siue Apostolus, siue quisvis alius: & in vniuersum de omnibus credentibus dixit Dominus apud Marcum: Signa autem eos qui crediderint, hæc sequentur, &c. & alibi: Omnia possibilia sunt credenti.* Sunt rursus qui hæc intelligant de signis spiritualiter intellectis, vt omnis videlicet fidelis cæcos illuminet, dando lumen doctrinæ qua perueniant ad fidẽ, claudos faciat ambulare, adiuuando, vt fidẽ qua credũt, bonis operibus cõfirmet; mundet leprosos, mūdationi à lepra peccati administrãdo; mortuos spiritu suscitet, gratiæ vitã impertãdo. Sed hic sensus est charitatẽ ædificet, ad rẽ tamẽ minime facit: quia esset in verbis Christi æquiuoca intelligentia; nã de operibus signorũ corporaliũ erat sermo. Adde, quòd hæc spiritalia signa difficiliora sunt factu credenti, quã priora, quãto spiritus maior est corpore: est hæc frequentius, illa rarius contingãt. Præterea Christus alibi de sanitatibus corporeis, & signis quæ sub aspectum cadunt, manifestè loquitur: vt, *Linguis loquẽtur nouis, serpentes tollent, & si habueritis fidẽ sicut granũ sinapis, dicetis huic arbori moro, Eradicare, & transplãtare in mare, & obediet vobis.*

His igitur sensibus, vt minus proprijs, minusq; literæ cõgruẽtib; explosis atq; reiectis, simpliciter asserẽdũ est, hũc locũ de signis, & prodigijs, quæ tũ Christus in Euãgelio scribitur operatũ, tũ Discipuli in Actis Apostolicis legũtedidisse, cæcos illuminãdo, claudos sanãdo, & paralyticos, mortuos ad vitã reuocãdo, intelligendũ esse. Vt em̃ Xps, ppter Patrẽ in se manẽrem, & vnitatẽ naturę signa operatus est, ita & fideles propter Christũ in se manentẽ & per fidẽ habitantem ediderũt miracula. Per fidẽ enim fidelis Christo vnitus Spiritum Christi accipit: qui cũ sit omnipotens, fideles fortes, & ad signa patrãnda potẽtes, cũ vult, efficit. Neq; dicit, *Omnis qui credit in me, semper*

Marc. ult. Supra. 9.

Quartus.

Improbatur tripliciter.

Marc. ult.

Luc. 17.

Verus ac proprius huius loci sensus qui sit.

Ephes. 3. Qua fideles virtute ediderint, signa, atque miracula.

Cur signa modò non fiant.

Ad miraculi rationẽ quæ requirantur.

B. Thom. 1. par. 1. q. 105. art. 8. & q. 110. art. 4. tom. 10. Libr. 6. in Prologo. & in corpore.

Matth. 24.

2. Theff. 2. Aug. li. 20. de Ciuitat. Dei, c. 19. tom. 5. Exod. 7. Ibidem.

Magorũ Pharaonis, Antichristi, & pseudoprophetarũ signa cur dicitur mendacia.

& in omni loco signa edet; sed tãtũ vim, atque energiam fidei explicat, illamque nihil non posse, si gloria Dei postulet, aut salus animarũ exposcat, certò statuat. Non voluit ergo Dominus hoc loco significare, fideles vel illius seculi, vel posterioris, semper signa, & miracula operaturos, sed cũ ea peterent, quæ rectè non petuntur, nisi cũ pro Dei gloria illustrãda fuerint necessaria. Et idẽ in primitiua Ecclesia non singuli, & omnes Christiani signa edebant, sed præcipui quidam ad id à Deo electi: ita etiam in posteriori seculo. Quòd ergo non fiant modò signa, aut est propter fidei imperfectiõnem, aut propter necessitatis cessatiõnem, quia videlicet non ita occurrit occasio illustrãdæ Dei gloriæ. Hic sensus verus est, & genuinus, atque ipsis factis respondens. Nec enim omnes, sed quidam tantũ, nec omni tempore, sed quandoque in primitiua Ecclesia, aut posteriori signa ediderunt. Itaq; satisfacimus primæ dubitationi propositæ: ad secundam veniamus.

Quò firmius respõsum demus, præmittendũ est, omne verum miraculum virtutem infinitam exigere, eo quòd superet omnem creatæ naturæ facultatẽ, vt docet diuus Thomas 1. par. id quod etiam abũde à nobis fuit ostẽsum libr. de Miraculis. Debet præterea esse præter ordinem naturæ totius creatæ: vt propterea, lapidem grauem proiectum, vel ne detur vacuum, ascendere, vel leuem ob easdem causas descendere, non sit miraculum. Vnde quod ait Dominus de pseudoprophetis, quòd dabunt signa, & prodigia magna; ita vt in errorem inducantur (si fieri potest) etiam electi; & Apostolus ad Thessalonicen. de signis mendacibus Antichristi, de quibus Augustinus lib. de Ciuita. Dei, dubitat nam vera, & solida sint futura miracula: dicendum est tamen, quòd etsi vera aliquo modo, quod attinet ad naturam rei, quædam illorũ signa extiterint, quia veros serpentes, & aquas sanguineas Magi Pharaonis ediderunt: dicitur tamẽ mendacia, & falsa signa, tũ quia virtutẽ naturæ alium causalium, & facultatẽ dæmonum non excede-

bant, tũ quia ad imponendum fidelibus, eosque à cultu Christi auocandos fiebant: vt idem Thomas docet in secunda secundæ. Verum igitur signum à solo Deo fieri potest, de quo ait Dauid: *Qui facit mirabilia magna solus.* Cũ autem dicimus Deum miracula operari; ne intelligas miracula respectu diuinę potentiæ, cui similia facere perinde est, atque alia naturalia operari; sed respectu nostri & consideratione virtutis naturę creatæ.

Deinde præmittendũ, quòd etsi miracula omnia ab omnipotenti virtute Dei proficiantur, tamen si in se ipsis perspiciantur, altera alteris sunt maiora. Nam maius est leprosum, quã febricitantem sanare; cũ febris curabilis sit, at lepra perfecta, natura incurabilis: maius etiam est oculum amissum reddere, quã digitum, & vtroque præstabilius vitã restituere. Quæritur ergo, quomodò Apostoli credentes maiora ipso Christo ediderint. Primò enim nequit intelligi de signis spiritualiter intellectis, quandoquidem illa non sunt propria signa, nec de illis erat sermo. Deinde qui propriè dat lumen fidei, & vitam gratiæ, & vim operandi, Christus est, homo verò nõ nisi vt instrumentum, & si liberum, remotius tamen confert, quã in signis corporeis, quanto spiritalia sunt maiora corporalibus. Deinde non potest intelligi, maiora, id est, plura, vt interpretatur Theophylactus; eo quòd plura Apostoli, & sancti in primitiua Ecclesia signa ediderint, quã solus Christus: quia & si concederemus vt verũ, plura edidisse signa omnes Apostolos simul, quã solum Christum, probabile tamen non est, quemlibet Apostolum, aut Martyrem, aut fidelem, plura fecisse, quã Christum. Vnde apud Ioannem dicitur: *Quum autem tanta signa fecisset coram eis, non credebant in eum: & alibi: Christus, cum venerit, nunquid plura signa faciet, quã qua hic facit?* Quanquam nõ repugnat aliquem Apostolum in eadem specie plura edidisse signa, quã Dominum. Nam Dominus legitur tantũ suscitasse tres mortuos, vt filiam archisynagogi, filium viduæ, & Lazarum quatrduanũ:

Thom. 2. 2. q. 178. art. 1. ad 2. Psal. 135.

Miracula respectu nõ diuinę, sed humanę potentiæ sunt, & dicuntur tantũmodò.

Quomodò Apostoli credentes maiora ipso Christo signa ediderint. 1. sententia. Secunda.

Theophy. in Ioan. c. 14.

Signorum Christi numerus, magnitudo, &c. Ioan. 12. Supra 7.

Matth. 9. Luc. 7. Ioan. 11.

at non est improbable, aliquem Apostolum, vel fidelem quadraginta, aut centum mortuos suscitasse. Quia ergo non possunt maiora signa dari his, quæ Christus fecit, suscitando Lazarum, & illuminando cæcum natum; quomodo verum est quod maiora horum faceret credens in Christum? Dicendum est, hunc nodum posse nos varijs rationibus explicare. Prima est ut Apostolus aliquis ediderit maiora hominum iudicio & opinione, non quidem omnibus, sed multis quæ Christus fecit: ut tactus simbriæ Christi sanavit hæmorrhoyssam; & quotquot tangebant eum, salvi fiebant: quod et si magnum esset, maius tamen reuera esse videbatur, quod umbra discipuli Petri sanaret omnes quotquot in grabatis iacebant, quodque discipuli Pauli ludaria, & semicinctia pellerent demones, ac febres. Magnum erat montes transferre, quod nunquam tam fecit Dominus: at fecit Gregorius Thaumaturgus ad Ecclesiæ constructionem, ut tradit Ecclesiastica historia lib. 6. Deinde, quia quandoque dicitur maius, quod numero vincit, potest recipi expositio Theophylacti, quod in eadē specie plura numero signa aliquis ediderit quam Christus: ut ad vitam suscitare simul decem, & sine villis, aut paucioribus ceremonijs interdum quæ Christus. Hinc Petrus Cluniacensis lib. 2. cap. vlt. tradit, Eucharium à B. Petro Apostolo missum in Germaniam ad predicandum, maiori miraculo quam Christum, suscitasse mortuum quadragenarium, id est eum, qui quadraginta diebus manserat in sepulchro, cum Christus non nisi quadriduanum Lazarum suscitauerit. Et S. Fronto Petrogorensis directus in partes Aquitanix ab eodem Apostolo, socium suum Georgium iam ante dies decem in via mortuum, ad contactum baculi quem ille gestabat Apostoli, reuocauit ad vitam. Tertio maiora dici possunt in fructu & utilitate, quia Christus predicando, & signa edendo, Iudeos à se alienauit, imò contra se potius concitauit, & tantum 120. discipulos habebat in die Pentecostes; at in hoc videtur vinci à Petro, qui predicando, & signa edendo, nūc

tria millia, nunc quinque millia Iudeorum conuertit. Adde, quod plus est, gentes Christo credidisse, & ex impijsimis iustas factas & pias, integrasque ciuitates atque prouincias per vniuersum terrarum orbem paucis verbis, ac signis ad Christum conuersas fuisse, quam quæ in Iudæa Dominus fecit ante mortem suam. Adde, quod Christus per dies quadraginta in multis argumentis fidem fecit suę resurrectionis Apostolis, corpus suum illis indicans, quod tamen Apostoli minimo labore facturi erant, & apud Iudeos, & apud Gentes, absque eo quod corpus Christi illis ostenderent. Quotot maiora etiam in quantitate virtutis edidisse videri possunt: ut suscitando mortuos ante annos aliquot defunctos, quam quadriduanum mortuum Lazarum, & reuocare ad vitam Traianum ante aliquot secula defunctum, ut fecisse legitur Gregorius Romanus. Ad extremum si quid sit Christus, id est, Deus, & homo, & quid sint Apostoli, id est, puri homines, attenti in spexeris, & quæ sit ratio proportionis inter illos facile poteris intelligere, quoduis, vel paruum signum Apostoli maius esse, quam Christum Deum, simpliciter maxima quæque operari. Hæc ratio tamen non ita mihi probatur ac præcedentes. Estque comparatio non Christi ad Apostolos, sed Christi in persona propria operantis, ad se ipsum in Apostolis efficientem signa. Quemadmodum Paulus ait: *Non enim audeo aliquid loqui eorum quæ per me non effecit Christus in obedientiam Gentium, verbo, & factis, in virtute signorum, & prodigiorum, in virtute Spiritus sancti.* Hec tantus Christi Apostolus; ut proinde gloria signorum editorum per Apostolos ad Christum proprie redeat: quanquam magna sit Christi humilitas, quod illa signa, quæ tanquam organa sua Apostoli operati sunt, eis accepta ferat Dominus, quodque illis maiora tribuerit, quam sibi: quæ omnia eximiam, & propè ineffabilem Christi modestiam indicant. Quod propterea Dominus fecit; ne omnia in vita fecisse quæ poterat, videri posset, atque proinde occisus iudicaretur inui-

Infra 3. Infra 4.

Act. 1.

III. modus.

Ioã. Diaco. lib. 2. vita B. Gregor. 6. 44.

Rom. 15.

Cur Christus maiora Apostolos signa edere voluerit, quæ quæ ipse fecit.

Supra 9.

III. sententia probabilior.

Maiora signa aliquem edidisse, quam Christum, quatuor modis potest intelligi.

Matth. 9.

Mar. 6.

Act. 5.

Infra 19.

II. modus.

Theophylacti ibid.

Petrus Cluniacensis.

Eucherij, & Frõtonis suscitationes mortuorum in signis, atque memorabiles.

III. modus.

Act. 1.

Ad secundum dubium responsio, de eo quod Apostoli in eo maiorem videtur habuisse diuinitatem quam Christus.

III. dubij solutio. Quid sibi Dominus voluerit, cum dixit: Quia ego ad Patrem vado.

Cur oportuerit, Christum plura, & maiora post mortem edere miracula, quam ante.

Gen. 3.

tus: sed alijs maiora signa faciendæ ferre voluit, ut sponte se occubuisse ostenderet. Non ergo propterea sequitur, Apostolos maiorem diuinitatem habuisse quam Christum: quia Apostoli non trahebant ad se, nec miracula edebat ad indicandam diuinitatem illam, quæ in ipsis esset, sed ad Christum Deum, eiusque diuinitatem confirmandam. Ideo tanquam serui, siue legati eius, nomine ipsius inuocato signa faciebant; quare non sequitur quod seruus sit maior domino, aut magistro discipulus, aut legatus mittente. Idcirco preces præmittent, & nomen Iesu inuocabant, & ad firmandam eius doctrinam, quasi potestate sibi ab alio communita, signa tanta præstarent.

Tertium dubium dissoluamus Respondemus, pulchrè Dominum dixisse, quia ego ad Patrem vado, ac ideo in maiori ero dignitate, & autoritate sedens ad dexteram Patris, & regnans; mittamque Spiritum sanctum ad meos corroborandos; ac proinde decens erit, ac congruum, me per vos maiora ad illustrandam meam gloriam petentes, & Spiritu sancto repletos operari. Dum enim viueret Christus, opus erat probare se verum hominem, & solidam, ac per omnia nobis similem possidere humanitatem: cui indicandæ alio modo miracula repugnabant, quæ ex se opera Dei sunt, & deitatem potius ostendunt. Deinde opus erat documentum humilitatis præbere, quia per superbiam Adam peccauerat appetendo deitatem: hinc Christus deitatem sapius tegere debuit, ne appetens se ostentandi videretur; quare & pauciora edere debuit signa. At postquam gloriosus resideret apud Patrem, plura, & maiora per suos præstare debuit opera, ut gloriam suam mundo testatam redderet, & apertam, quæ per carnis infirmitatem, & ignominiam crucis fuerat obscurata. Hinc soluens hoc argumentum, subdit: *Et quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam.* Ne quis enim putaret, Christum propterea equare sibi Apostolos in edendis signis, quod propria operarentur virtute; subdit, eos, licet maiora se faciant, non tamen propria virtute, &

potestate, sed præmissa prece Patrem deprecantes, & Christo de cælo eos exaudiente, & faciente quæ petunt. Quod si forsitan argumenteris, interdum Apostolos potestate, & non prece præstasse signa: in primis quia in Mattheo, Marco, atque Luca, dicitur: *Conuocatis Iesus duodecim Apostolis, dedit illis virtutem, & potestatem super omnia demonia, & ut languores curarent.* Dicendum est, rectè dictum esse quod dedit illis potestatem, quam ex natura sua non habebant, sed Christi tantum gratia communicatam: non autem quod sit potestas quædam habitualis quam vocant, siue character impressus, quo cum vellet Deus, eos ad petenda signa, & faciendæ excitaret. Hinc Petrus dixit: *Viri Israelitæ quid miramini in hoc, aut nos quid intruemini, quasi nostra virtute, aut potestate fecerimus hunc ambulare?* Dein de fortassis argues ex verbis Gregorij, qui libro Dialogorum miracula edendi potestatem sanctis tribuit, his verbis: *Qui deuota mente Deo adherent, cum rerum necessitas exposcit, exhibere signa modo utroque solent, ut mira quaque aliquando ex prece faciant, aliquando ex potestate. Cum enim Iohannes dicat: Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri: Qui filij Dei ex potestate sunt, quid mirum si signa facere ex potestate valeant?* Hæc ille. Sed ad hæc respondet B. Thomas: quod sancti quandoque faciunt signa præcedente oratione, quandoque etiam non præcedente, sed Deo ad nutum hominis operante, qui nutus occulta quædam hominis est oratio: & hoc est ex potestate signa facere: cum etiã adderent imperij verba, ut Petrus in suscitanda Dorcade dixit: *Tabitha, surge, & cum sanauit claudum: In nomine Iesu Christi Nazareni surge, & ambula.* Aduerte etiam, miracula ad commendationem propriæ sanctitatis tantum à sanctis fieri: ut ossa Helisei, umbra Petri, ludaria, & semicinctia Pauli: at verò quæ sunt in confirmationem Fidei, etiam à malis, per nomen Christi inuocatum, ac veram fidem eduntur. Vnde Iudas proditor suo tempore signa fecit, & illi qui dicet in die iudicij,

Matth. 10. Mar. 3.

Luc. 9.

Apostoli aut sancti si quædo nulla prece præmissa signa præstarent, quoniam virtute id præstiterint.

Act. 3.

Gregor. li. 2. Dialogo. c. 30. to. 2.

Ioh. 1.

B. Thom. 2. 2. q. 68. ar. 1. ad primū tom. 1.

Signa facere ex potestate, quid sit.

Act. 9.

Supra 3.

Miracula à sanctis tantum cur fiant.

4. Reg. 13. Act. 5.

Infra 19. Matth. 10.

Supra 7.

1. Cor. 13.

Maltetiam sine charitate per solam fidem signa edere possunt. Gal. 5.

III. dubijso luto. Cur modò signa non fiat vt olim.

II. ratio.

1. Cor. 14.

Heb. 5. II. ratio, a fili.

III. ratio.

Luc. 16. Chryso. ho. 6. in priorē ad Corinth. paullo ante mediū tom. 4.

Domine Domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo demonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Apostolus quoque insinuat, dicens: Si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum, quibus in verbis indicat, quosdam per fidem sine charitate signa edere posse. Vnde cum hęc Dominus ait: Qui credit in me, non tantum intelligendum est de fide viua per dilectionem operante, sed etiam de habente veram fidem sine charitate.

Ad quartum dubium dicendum est, modò non esse signa tam necessaria, vt olim: tum quia fides non est tam tenera, vt instar nouę plantę egeat ligno sustentante, aut irrigationis fomento, ne vento perfringatur, verum cum euaserit in arborem magnam, non timet ventos, vel æstum Solis. Deinde vt in Veteri Testamento primùm quidem sunt multa signa edita, quę intratibus Iudæis in terram promissam cesarunt: ita olim vt infideles ad fidem uerirent, necessaria extiterunt signa, quę sunt propter infideles, vt ait Paulus, nõ propter fideles. Secus se habet modò, vbi omnes constanter credunt, & qui laice vt paruuli, non egent. Adhęc vt magistratum, aut principatũ ineunt, opus est literis, & sigillo Regio, quibus fidem faciat adepti magistratus, vt agnoscat legitimus, & germanus Princeps; quod si qua surgat dubitatio, literę examinantur, & ex sigillis appensis verę deprehenduntur: ita hodie doctrina Euangelica, Christi, & Apostolorũ miraculis, quasi sigillo diuino cõfirmata fuit, quare noua cõfirmatione nõ eget, ne aut prior cõfirmatione nõ idonea iudicari possit, aut si idonea, frustra nouã confirmatione adiungat. Pręterea salutaris, & fructuosius nobis est verbo Dei tot signis olim firmato gubernari, quàm nouis signis ac prodigijs, quę & illud possēt cacodemonũ opera, & minus meriti haberet fides nostra, & vt dixit Dñs: Si Moysen, & Prophetas non audiunt: neq; si quis ex mortuis resurrexerit, credent. Vnde remediũ dixit Chryl. Tunc vtile fuit vt fererent (scilicet miracula) nũc vero minime. Et

Aug. in Retra. suis: Nec miracula ista in nostra tēpora durare permissa sunt, ne anima semper visibilia quæreret, vt & eorũ consuetudine frigeret genus humanũ, quorũ nouitate flagrauit. Hęc ille egregiē. Modò ergo nõ fiunt, ne percat meritum fidei, cui humana ratio præbeat experimentum. Nã beati qui non viderunt, & crediderunt. Quia ergo miracula diuina Christi occulta, vt incarnationis ex Spiritu sancto, natiuitatis ex Virgine, ac diuinitatis eius, non debebant sine signis accipi, nec debebat sine illis credi, fecit multa manifesta, & maxima signa, quę nemo alius fecit. Ac ne meritum fidei tolleretur, voluit per illa olim etiam edita miracula credi quę credimus, vt iuuarent, & non nocerent miracula. Fiunt tamẽ etiam modò, sed rarius, miracula: tum vt infideles ad fidem suauit̃ trahantur: tum vt fideles magis in fide consolidentur: tum vt interdũ egrotantes à morbis incurabilibus liberentur: tum vt Virginis, & sanctorum gloria per sanitates, & signa, quę ad eorum inuocationes fiunt, magis splendescat, tum vt quorũdam Christi seruorum sanctitas interdum nobis innotescat: tum deniq; vt Euaristicę, vel baptismi veritas, quę per hæreticos reuocatur in dubium, magis agnoscat, firmitusq; retineatur. Si autem omnes essent fideles, & nulla peculiaris vrgeret necessitas, inutile prorsus esset fieri signa, cum Christo credere etiã sine signis adstringamur. Vt autem Aug. super illud verbũ Psalmi: Benedictus Dominus Deus Israel, qui facit mirabilia magna solus, elegit, ait: Ipse facit mirabilia solus. Quoniam quęcunq; fiunt, ipse in eis operatur, qui facit mirabilia solus. Idem docet Thomas in prima parte, tradens, nec Angelos, nec Apostolos fecisse proprię signa, sed Deum eorum precibus, & ministerio. Annotauit Iacobus Faber in cõmentarijs huius loci: Nõ enim facti, inquit, sũt, qui faciunt verã miracula, sed ille qui facit mirabilia magna solus: nõ ergo factis cultus propter signa haberi debet, sed auctori miraculorum, qui solus Deus est. Sed in primis falsum est, quod, quia Deus per eos operabatur, sancti verã miracula nõ ederent, imò potius vera

Aug. lib. 1. Retra. ca. 13. tom. 1. initio.

Fides nõ habet meritum, cui humana ratio præbeat experimentũ Ioan. 20. Quę nã sine occulta Christi signa, & miracula.

Ioan. 15.

Quas ob causas modò etiam, licet rarius, miracula fiant.

Christo credere etiam, sine signis adstringimur.

Aug. in Ps. 71. to. 8.

Deus cur faciat mirabilia magna solus.

D. Tho. 1. par. q. 110. art. 4. tom. 10.

Fabri Stapulensis sanctos vera miracula edidisse negantis, error conuulcitur.

Matth. 10.

Deo non tantum, sed etiã sanctis honorem propter signa debetur, contra eundem ostenditur.

Cur petentẽ à Patre in nomine Christi, ipse Christus exaudit.

In nomine Iesu petere, quid.

II. sensus.

Matth. 1. & Luc. 2.

Per sanctorũ inuocatione quisquis exauditur, non nisi per Christum exauditur, ac propter Christum.

III. sensus.

A Patre Deo quid petendum.

erant signa, quia Deus in eis, & per eos faciebat. Sicut prædicando per eos Spiritus sanctus loquebatur: nec tamen sequitur, ergo non erant verba Dei: imò potius oppositum. Deinde falsum est, quod nullus cultus debeatur sanctis propter signa. Imò quia Deus sanctos signis honestauit; ideo à nobis sunt colendi, in quorum gloriam Deus illa operari dignatus est.

Redeamus ad textum: Et quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam, vt glorificetur Pater in Filio. Mirum profectò, & nouum dictum: ad Patrem porrigitur petitio, & Filius exaudit in petitione; & ita glorificatur Pater in Filio. Hęc autem dixit; ne quisquam existimaret Christum æquales sibi Apostolos reddere in potestate signorum, quasi propria virtute non secus atque ipse signa ederent. Ostendit igitur, eos opus habere deprecatione, vt signa edant. Sed quid est quod ait: In nomine meo? hoc est, si queratis gloriam meam. Nam vt Pater nihil mihi ad illius gloriam faciens de negat; ita vobis nihil recusabo, quod ad meam gloriam illustrandam pertineat. Deinde, In nomine meo, significat, id est, quę ad salutem hominum faciunt. Est enim nomen Christi Iesu, siue Saluatoris. Siue: In nomine meo, per inuocationem nominis mei, & merita mea, non vestra, nisi quatenus nixa sunt mihi: vt sunt, Virginis Marię, Angelorum, & sanctorum omnium, per quorum inuocatione quisquis exauditur, non nisi per Christum exauditur, ac propter Christum. Ita vt Ecclesia quoties per merita, & intercessionem sanctorum exaudiri postulat, toties adiungat: Per Dominum nostrum Iesum Christum. Vel sanẽ, in nomine Iesu petimus, cum eius rei, quam petimus, creditorem constemur esse Iesum; & ita rogamus Patrem, vt det Dominò Iesu quod petimus; nos verò tanquam eius procuratores, aut tanquam fratres, & membra eius. Id ergo petendum à Patre, quod Iesus in sua passione promeruit, & debitorem, si sic dicere fas est, Deum sibi constituit: quod nos petere possumus; quoad eius membra sumus per

fidem, nec peccata impediunt, vt omnino desinamus esse Iesu membra, saltem per fidem. Nam inter alia, etiam peccatorum remissionem promeruit, non quidem suorum quę ipse habuit, sed nostrorum quę portauit, & posuit in corpore suo. Ideo possumus in nomine Iesu petere remissionem peccatorum, gratiam contritionis, iustificationis donum, virtutẽ bonę operationis, denique perseuerantiam in finem, atque æternam illã gloriam, quam præparauit Deus his qui diligunt illum. Quod si fortẽ dicas; Postulaui has virtutes, & hætenus nõ obtinui. Sed non satis instanter postulasti. Reucla Domino viam tuam, & spera in eo; & ipse faciet. Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam. Frequenter pete, nam quotidie ædificaris Dei templum, & quotidie fermentaris: & semen prius herbam, deinde spicam, postea plenum granum producit, te etiam dormiente. Subditque: Hoc facia. Non ait, vos facietis, vel, Pater hoc faciet; sed: Ego faciam; ostendens se simul cum Patre eandem obtinere diuinitatem, & preces exaudire, gratiamq; conque edere: quia eiusdem est potentia, & misericordia cum Patre. In Syriaco codice, & Græcè habetur: Ego hoc faciam. Et superius nõ est, Patrem, sed simpliciter: Quicquid petieritis in nomine meo, ego hoc faciam. Non ergo petens faciet hæc sine me, sicut fiunt res à procuratore, absente eo, qui eum subrogauit: sed ego in gloria Patris existens, faciam quicquid ipsi petierint in nomine meo. In quo se Deum prodit. Et ait: Hoc faciam, dando quod petitur, vel magis vtile: Vt glorificetur Pater in Filio. Filius enim, qui audis est glorię Patris, faciet vt glorificetur Pater in Filij omnipotentia: vt exponit Euthymius. Vos quidem hæc petetis pro gloria mea; ego autem facia quod postulatis, pro gloria Patris mei, vt Pater illustretur in gloria Filij. Et omnia sua in Patrem referre se ostendit, non solum quando in carne passibilis erat, sed etiam in statu glorię, vt confirmet fidem, quod vna, & eadem est gloria Patris, & Filij, sicut vna est natura,

Esa. 53. & 1. Per. 2.

Esa. 64. & 1. Cor. 2. Vnde quis non exauditur à Deo. Psal. 36. Matth. 5. Mar. 4.

Quę propria diuinitatis sint opera.

Patris gloria quę sit secũdũ Euthymium. Euthym. 6. 16. in Ioã.

Cur omnia Christus referret in Patrem.

tura, & voluntas: & ideo eadem est exhibenda gloria Filio à nobis, quæ & Patri.

Si quid petieritis me in nomine meo, hoc faciam. Ne quis putet solum Deum inuocandum; ostendit se quoque posse à nobis implorari. Vnde dicimus: Fili redemptor mundi Deus, miserere nobis, & Christe, audi nos: Christe, exaudi nos: & Ecclesia omnes eas preces ad Filium dirigit, quæ terminantur illis verbis: Qui uiuis, & regnas cum Deo Patre in unitate sancti Spiritus, &c. Vt ergo superius dixit: Creditis in Deum, & in me credite, ita, Quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, & Si quid petieritis me. Quanquam Græcè non habeatur illud, Me, & videatur ob stare, quod ait: In nomine meo: mihi tamen purior, ac probatior videtur lectio Latina, quæ commendat Syra lectio, quæ habet, Me; ut

parem Filium Patri esse intelligamus, & ad quem non minus quam ad Patrem confugiendum nobis est. Nec obstat quod ait: In nomine meo: quia Christum plerumque ipso Christo expugnamus. Petimus enim: Per incarnationem tuam: Per Natiuitatem tuam: Per sanctum ieiunium tuum, libera nos Domine. Proprium quæ est Noui Testamenti non in nomine Dei simpliciter, quia sic nihil differemus à Paganis; nec in nomine Abraham, aut Moyse, ut olim Iudei; sed in nomine Iesu Filij Dei aliquid à Deo postulare: per quod agnoscimus, & profitemur insigne illud, & eximium beneficium incarnati Verbi, & pro nobis mortui Mediatoris Domini nostri Iesu Christi, cui cum Patre, & Spiritu sancto immortales gratiæ ab uniuersa creatura sunt reddendæ, in secula seculorum, Amen.

Ioan. 1. & Luc. 1. & Matth. 1. Luc. 2. Matth. 4. In nomine Iesu Filij Dei aliquid Deum rogare, proprium est Noui Testamenti.

TRACTATUS LII.

In illa verba: Si diligitis me, mandata mea seruare. Et ego rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum, Spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere: quia non videt eum, nec scit eum. Vos autem cognoscetis eum, quia apud vos manebit, & in vobis erit, & reliq. Ioann. 14.

Altud discipulorum solam Christi ab aduentu sancti Spiritus in eos.

ACTENVS Dominus solatus est discipulos non solum certissima spe mansionis gloriose in domo Patris, & signorum pollicitatione virtutis, sed etiam promissione exaudiendi preces, quas in nomine suo effunderent, pergit eos roborare Spiritus sancti Paracleti pollicitatione, qui possit officium magistri, & consolatoris erga eos exhibere: & qui cælos verbo Domini factos ornauit, Apostolos quoque quasi spirituales cælos Ec-

clesiæ, perficeret, atque cohonestaret. Deinde Apostoli in corde suo dicere poterant, & forte dicebant: Nos quid te rogemus, aut quid te deprecemur, nescimus. Vellemus equidem te permanere nobiscum, vel nos in tuo comitatu venire, quia te diligimus: quod si neutrum conceditur, tu saltem nostri curam habe, non expectans te, aut Patrem tuum à nobis rogandum. His internis Apostolorum vocibus respondet Dominus, se fore pro eis sollicitum, & oratione sua

Apostoli spirituales cæli sunt, & dicuntur.

Rom. 8.

Duo Christi pro Apostolis Patrem rogaturus erat.

Iob. 26. & Psal. 32.

impetra-

Dei proprii quid hominis

Quid significet: Si diligitis me, mandata mea seruare.

Rom. 5.

1. Ioan. 4.

Effectus charitatis.

Ioan. vlt.

Certum ac indubitatum diuine dilectionis argumentum quod nã sit.

Cõtra fidem solam iactatã res hæreticos

impetraturum eis consolatorem Spiritum, qui doceat orare, & petere. Ad hæc cum deitatis fidem hætenus confirmasset, dicendo se exauditurum, facturumque; quæcumque peterent in nomine suo, nunc rursus subiungit se Patrem rogaturum, fidem humanitatis stabiliens. Vt enim Dei est exaudire preces, & facere quæ postulantur, ita hominis est orare, & interpellare pro nobis. Hæc dicta sint nobis pro connexionione horum verborum ad præcedentia.

Ait igitur: Si diligitis me; mandata mea seruare. Hoc loco Si, pro quia, accipitur, ut moris est interdum accipi, estque sensus: Quia diligitis me ex Spiritu, quem vobis impertui: quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Me, inquam, qui vos prior dilexi, & amore meo, ac beneficijs præueni ad me amandũ. Et, quia charitas, nõ est otiosa, sed operatur magnã, id eod mandata mea seruare: quia seruanti illa seruantes. Quod Dominus propterea asseruit, ne putent se diligere non obseruantes madata, vel malè sentientes, id est, non ad mentem præcipientis, vel ne quis existimet sine Spiritu charitatis posse Christi præcepta præstari. Græcè legitur *επιφορευ*, hoc est, obseruabitis: quia charitas non est sub lege, nihil ei opus est nouo præcepto, satis est denuntiare, ut Petro ait Dominus: *Petere, amas me? pasce oues meas.* Estque perinde, ac si quis dicat: Si arbor viuit, edet folia, flores, ac fructus. Si ergo viuit in nobis Dei charitas, mandata eius custodiamus: certum enim signum atque indubitatum dilectionis Dei est, obseruatio præceptorum. Vt hinc intelligas quàm sint vani, qui fidem solam iactant, aut qui Evangelium nudam esse promissionem contendunt; cum tamen mdatum habeat credendi, sperandi, amandi, orandi, patienter ferendi molesta, & obedientiam diuinæ legi præstandi. Quo verbo illorum pusillos animos redarguit: quasi diceret, Nolite dilectionem erga me vestram fletu, & mœrore testari, quin potius factis, & obseruantia mandatorum Dei illam indicate.

Deinde insinuat ad quos potissimum præcedens de exaudiendis orationibus pollicitatio spectet: non quidem ad omnes, quia multi petunt, & non accipiunt, eo quod malè petant, sed ad dilectores suos, & studiosos diuinæ legis obseruatores. Tertio monet, ne torpore & ignauia eius dilectione, & gratiam amittant. Nam propterea Paulus dicebat; Exhortamur, ne in vacuũ gratiam Dei recipiatis: nam in vacuũ accipitur, cum Dei gratiam ad obseruanda diuina præcepta datam otiosam tenemus, & quasi in sudario reponimus. Quod si Apostoli dicerent, Minus aduersariorum, & persecutionũ procellæ nobis obstant, quo minus præcepta seruemus tua: quia ubi constiterit nos velle per omnia tuis satisfacere mandatis, totus mundus cõtra nos insurget. Respondet Dñs: Nihil propterea cunctemini Apostoli mei: *Et ego rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis.* Quemadmodum parentes filiorum incoluntur, ac saluti volentes prospicere, cum mors imminet, non tantum hæreditatem, & quicquid in bonis illis relinquunt, sed insuper bonos, & prudentes tutores constituunt, qui eorum hæreditatem conseruent, & in sidiatoribus resistent, quod ipsi paruuli, & orphani per se præstare non possent: ita sanè Christus, non contentus bona sua discipulis suis testamento legare, insuper & tutorem illis optimũ, & sapientissimum instituit, ac pollicetur, qui pupillorum curam, tutelamque suscipiat, atque testamento illis legatam, imò sanguine eius conscriptã hæreditatem aduocatione legitima in omni prætorio defendat. Intendenda siquidem illis lis erat de terminis paternæ possessionis, quos declarauit Dauid, cum dixit: *Postula à me, & dabo tibi Gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terra.* Futuri essent, qui eam nimium vellent angustare: ut Iudæi in synagoga sua tantum, qui molestè ferebant Gentes ad Evangelium vocari: Donatus tantum in Africa dicebat esse Ecclesiã: Paganus nullam esse eius hæreditatem volebant. Deinde cælorũ prædia, atque amplissima illa præmia, insidiantibus malignis

Quorum potissimũ preces à Christo exaudiendæ fuerant.

Iaco. 4.

Quemadmodum dilectio Dei, & gratia eius amittitur: eaq. inuacuum recipitur.

2. Cor. 6. Luc. 19.

Christus Apostolos sancti Spiritus missione consolado, optimi parentis, ac sapientissimi munus absoluit.

Spiritus sanctus Apostolis qualis tutor & patronus futurus erat.

Quoniam Christi possessio.

Psal. 2.

Hæreditatem Christi amplissimã coarctat Iudæi, & hæretici: Gentes verò nullam esse dicunt.

spiritibus, & propensione carnis ad malum, & mundo ad se aut prosperis alliciente, aut adversis deterrente, filij Dei facile amittere poterant. Ideo diuinum consilium fuit, tutorem illis constituere, qui eos ab aduersantibus protegeret, & ad consequenda illa premia corroboraret, & pro delinquentibus interueniret. Ipse enim Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Tertio, opus habebant tutore ad seruanda hereditatis instrumenta; hoc est diuinas Scripturas, & Sacramenta. Nam vt per illa Diuina voluntas nobis innotescit; eas tamen heretici pro libidine, aut producant, aut decurtant, aut saltem eorum legitimum sensum vitiant: hæc verò Sacramenta, in quibus Christi sanguis continetur, dæmō per sediciosos, & schismaticos, aut de manibus eripere, aut eorum legitimum usum tollere, & hereticum inuehere perniciose contendit. Ostēdit itaq; hoc verbo Dominus, q̄ etsi à Patre simus conditi, & à Filio visitati, atq; redēpti, adhuc egemus Spiritu sancto aduocato, qui p̄ nobis interpellet, quatenus bonitate sua facit nos interpellare. Et q̄d ait de futuro, Rogabo, referri ad passionem debet, quæ deprecatio quædā fuit Spiritum sanctū nobis impetrās. Quia enim ipse innocentissimus Dei Filius ex obedientia Patris, & per Spiritum suauiter impellentem, rei horredæ, atq; ignominiosæ, hoc est cruci se propter nos vniuit, p̄meruit vt & Spiritus sanctus animas omnium Christo credentium, etsi peccatis essent cōtaminatæ, & à dæmonibus olim inhabitatæ, sua præsentia illustraret, inhabitaretq;. Hæc est illa precatio, quā Apostolus testatur in diebus carnis suæ Patri obtulisse cum clamore valido, & lacrymis; & pro sua reuerentia exauditum fuisse. Et vocat Spiritū sanctū alium Paraclētum, distinctum nēpē ab eo, quem vos hactenus, aut antiqui Patres receperunt, vel alium à me, & qui pro me Paraclētum agat: nam & ego Paraclētus sum, hoc est cōsolator, siue adhortator, atq; aduocatus: illa enim omnia vox Græca significat: quæ omnia significata comprehendit vox patroni, cuius munus est suggerere cliēti

utilia, adhortari ad ea, cōsolari mœrentem, & intercedere pro eo apud alios. Certè Παράκλητος dicitur Chrs̄. 1. Ioā. 2. & interpret noster vertit Aduocatus, quæ primaria est illius vocis significatio; etsi omnes illi significatus egregiè & Christo, & Spiritui sancto conueniant. Quippè Christus & ipse tunc eos mœrentes, actu cōsolabatur, & ad tolerantiam persecutionum, atque ad præceptorum obseruantiam adhortabatur, & quasi bonus aduocatus causam suorum cliētorum agebat: tūc apud Patrem intercessione, tūc apud cliēculos, tūc de iure, tūc de factō eos, vt causam vincerent, erudiendo. Sed Christus quatenus homo erat, externus erat paraclētus: quemadmodū Spiritus sanctus internus consolator, adhortator, & modo prædicto aduocatus existit, ad quem confugiens Ecclesia, ait: Consolator optime, dulcis hospes animæ, dulce refrigerium. Diuino autem consilio hæc vox interpretata relicta est ab interprete, quemadmodū etiam Euangeliū Syriacum voce Græca Paracliti vitur, quæ vsus etiā Dominus creditur; quod vniuersas illas significationes cōprehēderet; & nobis ad cātus, & hymnos Ecclesiæ hoc nomen Spiritus sancti faceret. Nec est quod quorundam censorum iudicia moremur, qui putant scribēdā tertiam syllabam non per y, quod verum est, quia tunc signaret inglorium, & infamem, cuius cōtrarium est κλυτός, hoc est inclytus, neq; rursus per i, simplex, quia nullibi scribitur Græcè p̄ iota: signat em̄ Παράκλητος per iota affessorē, qui vnā discūbit, à verbo Παράκλητος, sed per e, longum profereudam, quia Græce est ἠτα. Respondemus enim, vt etiam Grammatici docent, quod quando Græca integra ad nos transeunt, accentu suo sunt profereuda, vt quidam non indoctus Grammaticus dixit: *Græca sit at si vox, sed declinata Latine, Accentu Græco talis vox est profereuda.* Vt, kyrie eleyson, & Hebræa quædā, vt alleluia, Osanna, Corban, & similia multa: atq; ita Paraclitus in carmine etiā si scribatur per iota simplex, tamē producit. Nam cū dicitur in cele-

Paraclēti nō mē quā vērē Christo cōueniat.

Vocem Paraclēti interpretatam cur reliquerit noster interpretes

Paraclitū, nō autem Paraclētum, vt Erasmus contēdit, dicit debere, vnde liquidum fiat.

Anton. Nebrissen. lib. 5.

Rom. 8.

Cælestis ac diuinæ hæreditatis nobis promissæ quæ sint instrumenta.

Quomodo tractent Scripturas heretici.

Luc. 1.

Rom. 8. Christi passio quare precario quædam fuit Spiritum sanctum nobis impetrās.

Heb. 9.

Supra 5.

Spiritum sanctū Christus alium Paraclētum cur nominat.

Patroni siue aduocati munus quod.

bri hymno illo de Spiritu sancto: Qui Paraclitus diceris, donum Dei Altissimi; secundus pes, cum sit Iambus, manifestè producit, vt etiam Græcè, est longum. Si verò hæc vox in Latinum verteretur, pronuntianda esset per e longum, Paraclētus. Et ita inaniter contendit Erasmus, dicēs nos vno tempore fraudasse Spiritum sanctum in hac voce, & proferēdam esse per i, & non per i, cum vtrumq; liceat; & tā Euangelium Syriacum, quā Ecclesia Latina per i, sit solita pronuntiare. Verum vt ad rē redeamus, vox hæc Paracliti, diuinam naturam Spiritus sancti ostendit: nemo enim perfectè cōsolari creaturam ratione præditam valet, nisi hominis creator. Si ergo Spiritus est Paraclitus, ergo Deus, & vnus cum Patre & Filio naturæ. Quod autem addit, alium subinde; discretionē Personarū indicat: est enim aliud subsistentia, & persona. Est autem Spiritus sanctus circa operationes suas in nobis afflatus quidam Dei, quo inspirat corda nostra ad ea, quæ recta, sancta sunt, & diuina: quemadmodū spiritus fornicationis ad obscœna impellit, & spiritus superbix ad alta, & vana. Præterea Paraclitus, id est Consolator: eo quod filios Sponsi, & Apostolos de morte, & absentia Patris solatus est, veros Scripturarum tradendo sensus: quod sic oportuerit pati Christum, & ita intrare in gloriā suā. Deinde quod credentibus testimoniū reddit quod sint Filij Dei, & hæredes, pignusq; & arrha æternæ hereditatis existat. Postremò quod cōsolatur nos in omnibus tribulationibus nostris, factiq; ire gaudentes Apostolos à conspectu concilij, quod digni habitū sint pro nomine Iesu contumeliam pati. Et adeo nos in omni tribulatione nostra cōsolatur; vt possimus & ipsi cōsolari eos, qui in omni pressura sunt, per exhortationem, qua exhortamur & ipsi à Deo: vt ait Apostolus. Et nusquam antea Spiritus sanctus dictus est Paraclitus: quia antequā Christus pateretur, nulla extitit perfecta cōsolatio Sanctorum: at verò Deo per Christi mortem placato, meritò dicitur Paraclitus, quia noua regeneratione de

filij iræ, filios edidit gratiæ. *Qui maneat vobiscum in æternum.* Non consolatore ad triennium, aut modico tempore, sicut ego sum, promitto, sed qui perpetuò vobiscum maneat. Vnde & cōsolatio ex se firma, & æterna est: quia sine pœnitētia sunt dona, & vocatio Dei, nisi nos illā rejiciamus, redeuntē ad porcos, allia, & cæpas Ægypti. Petamus igitur Confirmationis gratiam, quā promittit Paulus ad Corinth. Esaias quoque, Ieremias, ac Ezechiel. Erit ergo vobiscum in æternum, & per vos in successoribus vestris, & in ijs, qui in me credituri sunt: quia datus est veluti in animam Ecclesiæ, quæ membra omnia doceat, vniat, cōsoletur, atque viuificet. Et ait: *Dabit vobis*, scilicet Pater; & de futuro Dabit, nimirum post passionem meam. Nam etsi antea maiores Spiritum sanctum habuerint; aliās enim in Christum non credidissent, nec illum secuti fuissent; quia nemo potest dicere, Dominus Iesus, nisi in Spiritu sancto: sed is non erat signo aliquo externo reuelatus, nec tam copiose effusus, & ad talem, & tantum effectum cōsolandi, & legis mandata promptè, & expedire præstandi, iuxta promissionem Domini; Spiritum meum ponam in medio vestri, & faciam vt in præceptis meis ambuletis, & iudicia mea custodiatis, & opere mini: id est, Non solum recordemini legis Diuinæ, & eam velitis facere, & faciatis, sed vt promptè, & alacriter in illis ambuletis. Significat etiam hoc verbo, non satis esse semel Spiritum sanctum recepisse, nisi subinde magis ac magis recipiatur: ita vt præueniat, comitetur, atque subsequatur opera nostra. Vocat autem illum, Spiritum veritatis. In quo discernitur ab spiritibus erroris, & vertiginis, & ab spiritu humano, & Angelico; qui & ipsi in se, & ex se vani sunt, atque mendaces, nisi à Spiritu diuino fulciantur. Et Spiritus pro substantia diuina, & spirituali accipitur: veritatis verò dicitur, quia suapte natura, & per essentiam veritas est; & à veritate Filio procedit; & ab effectu, quia ducit in omnem veritatem omni tēpore Ecclesiæ

Spiritus sanctus quare nobiscum manens in æternum promittitur.

Rom. 11. Nam. 11.

1. Cor. 1. Esa. 59.

Ierem. 31. Ezech. 36.

Ioan. 7. Spiritus sanctus cur datus.

Vnde cōstat Iudæorū maiores Spiritum sanctum habuisse, priusquam veniret Messias.

1. Cor. 12.

Ezech. 36.

Paraclētus cur vocetur Spiritus veritatis.

Ioan. 14. Infra 16.

Spiritus sanctus in nobis quid sit.

Paraclētus a postolos quo modo solatus sit.

Luc. vlt.

Rom. 8. & Gal. 4. Ephes. 1.

Act. 5.

2. Cor. 1.

Cur ante Christi aduentum Spiritus sanctus antea Paraclētus mini me dicebatur Ephes. 2.

Theophyl. Heb. 10. Per Spiritum sanctum Per sonæ innotuere diuinæ, fideique Christianæ mysteria. Quibus tantum datur Spiritus sanctus.

Ioan. 15. Quis mundus non possit Spiritum sanctum accipere. Luc. 6.

Ioan. 16. Cur mundus non possit Spiritum sanctum accipere.

Luc. 9. Heb. 5.

Ioan. 8. Matth. 27. & Ioan. 7. Act. 2.

Quid est: Quia (mundus scilicet) non videt eum (Spiritum sanctum) nec scit eum. 1. Cor. 2.

Alter sensus.

necessariam. Spiritum etiam veritatis, hoc est Euangelij, quod est veritas, ut explicat Theophylactus: non Veteris Testamenti, in quo erant umbræ, & figuræ, quibus olim hic Spiritus reclusus erat: sed in Nouo Testamento aperte est reuelatus, & exhibitus: imò per ipsum Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, reliquaq; Noui Testamenti mysteria cum umbris legis, & figuris cognita, & patefacta. ¶ *Quem mundus non potest accipere.* Quanta animorum puritas sit necessaria ad accipiendum Spiritum sanctum, hoc verbo declaratur. Non enim Spiritus sanctus datur nisi mundis, iamq; regeneratis, & in Christum credentibus, qui non sunt de mundo, verum de mundo selecti. Vocat enim mundum, amatores huius mundi, & eius bonis inhiantes, & per amorem in mundum transformatos, qui cum habeant hanc consolationem suam, illam, quæ ab Spiritu sancto est, respuunt: cum etiam ament mendacium, & laruam creaturarum, non possunt accipere Spiritum sanctum arguentem de mendacio, & a creaturis ad Creatorem, & a donis ad largitorem trahentem. Deniq; neque ratio, neque prudentia, neque quicquam humanarum virium Spiritus sancti est capax, nisi abnegetur, & Deo subijciatur, iuxta illud: *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum.* Ut enim puer lactans solidi cibi non est capax, quia edentulus est; & grammaticam ignorans, aptus non est, ut doceatur Rhetoricam, vel Dialecticam: ita mundus, qui ignorabat Christum, & vocabat eum Samaritanum, dæmonium habentem, seductorem, Spiritum sanctum neque capere, nec intelligere poterat, & Spiritu sancto afflatus multo plenus esse existimabat. Et subdit Christus rationem: *Quia non videt eum, nec scit eum.* Id est, Non potest accipere cum omni sua sapientia, & potentia: quia Animalis homo non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei, sed stulta illi videntur quæ sunt Spiritus. Non ergo simpliciter non posse affirmat eum recipere, sed ex eo, quia non videt eum, nec nouit eum, & stultitiam putat. Sunt qui hoc loco per mundum non infideles, siue expertes doctrinæ Christi,

sed alios fideles, qui in mundo degunt, intelligi velint, qui matrimonio, & alijs huius vitæ curis vacant, nec perfectioris iustitiæ statum profectur: quemadmodum qui in religionem aliquam, aut monasterium se recipiunt, dicuntur mundum reliquisse. Attamen mundus hic saluari potest: non enim misit Deus Filium suum in mundum, ut iudicet mundum, sed ut saluetur mundus per ipsum. Hic tamen mundus capax non est donorum eximiorum Spiritus sancti: quemadmodum nec avis implumis apta adhuc est ad volandum. Et hic mundus non videt Spiritum, nec nouit eum; id est non nouit distinguere ab alijs spiritibus, nec eius gustum, aut experientiam habet. Neq; videt eum in operibus suis, vel in Scripturis, id est in dono linguarum, prophetia, miraculis, & sapientia. Imò quæ Spiritus sunt, interdum tribuit cacodæmoni, vel humori, vel artibus magicis. *Vos autem cognoscitis eum: quia apud vos manebit, & in vobis erit.* Cognoscebant ergo eum Apostoli aliquo modo; aliàs quo pacto credidissent, vel qua ratione se à peccatis abstinuissent, vel quomodo secuti fuissent Iesum, aut eum non deseruissent? Non adeò tamen perfecte cognoscebant, sicut potest cognouerunt. Hoc enim sæpe euenit, ut putemus nos esse absq; Spiritu, & nobis ea, quæ Dei sunt, tribuamus. Cognoscitis ergo non solum per tenuem cognitionem, siue opinionem, sed etiam per fidem, & gustum, dum gustatis quam suavis est Dominus. Et rationem subdit cognitionis: *Quia apud vos manebit:* hoc enim ipso quod apud vos manebit, faciet ut cognoscatur à vobis, quia lux est. Nisi enim ipse vos præueniat, vos quoque mundus essetis, nec eum possietis accipere. Sed quoniam Spiritus testatur spiritui nostro quod sumus filij Dei, & per illum datur ut sciamus quæ à Deo donata sunt nobis: hinc est quod cognoscitis eum. Et præsens Græcū, Cognoscitis, & Manet, accipi debet pro futuris: ut interpret non malè verterit, dicendo, Manebit: sicut & verbum subiunctum de futuro est. *Et in vobis erit,* non quidē

Qui dicatur mundum relinquere.

Ioan. 3.

Quomodo videtur Spiritus sanctus.

Apostolos unde cõter Spiritum sanctum prius agnouisse.

Distinzione in nobis abstractio nis effectus. Psal. 33.

Rom. 8.

1. Cor. 2.

ad

Qua ratione Spiritus sanctus sit semper in Ecclesia.

Ioan. 16. Ut sit in quo libet credere idē Spiritus.

Ioan. 1. Solus Christus Spiritum sanctum habuit semper in se manentem.

Cur se à fidelibus subtrahat interdum Spiritus sanctus.

4. Reg. 3. 1. Cor. 6. Vnde Ecclesia vim tolerandi omnes habeat aduersitates.

Matth. 26.

Act. 2.

Apostoli ante resurrectionem quidem Spiritum sanctum habuerunt, qualem verò in die Pentecostes.

Orphanus quid.

Quare Christus dixit: Non relinqvā vos orphanos.

Ioan. 13.

ad tempus, sed in æternum, ut supra dixi. Semper enim in Ecclesia est Spiritus sanctus per verbum, & Sacramentum, & pastores, inducens in omnem veritatem, & sanctificationem. In quolibet autem credente, ac diligente, per gratiam est. In nullo tamen semper manet, præter eum de quo dictum est: *Super quem videris spiritum descendentem, & manentem super eum:* quia ab alijs plerunq; propter peccatum se subtrahit; aut sine peccato ad tempus, ut precatione, & sanctis desiderijs inuitatus redeat. Et ita fiebat Spiritus Domini super Helisæum, dum caneret psaltes. Fideles igitur templum sunt Spiritus sancti, ut ait Apostolus: & Ecclesia inter tot errores & persecutiones vim persistendi aliunde non habet, quam ex præsentia Spiritus sancti in ea manentis. Ac propterea dixit: *Et in vobis erit;* non solum extra vos, ut patronus apud clientes, sed ipse erit intus in vobis per illapsum in animos vestros. Fortassis etiam cum Dominum Apostoli reliquissent in passione, ab Spiritu sunt ipsi derelicti: ideo ad eos rursus rediturum pollicetur Spiritum sanctum, qui officium consolatoris circa eos perageret, missus in forma visibili. Ut propterea non repugnet quod manet in vobis, & in vobis erit. Nam utrumque verum fuit; nam & tunc Apostoli habebant Spiritum veritatis secundum effectum necessarium ad propriam salutem; & dandus erat eis secundum effectum consolationis, qua tunc aderat; & secundum effectum veritatis ad docendum alios cum plenitudine gratiæ, & firmitatis.

Non relinqvam vos orphanos: veniam ad vos. Orphanus, vox Græca est, & significat parentibus orbatum, vel amicorum præsidio destitutum. Et addit Iesus hoc verbum: quia et si Spiritus sancti promissione Apostoli consolabantur, aspectu tamen Domini carere nolebant: & ita ad illos se quoque promittit venturum post resurrectionem, ut tantisper corporeo eius aspectu consolentur, quoad Spiritus consolator ad eos sic veniat, ut Domini Iesu secundum carnem faciat obliuisci. Et per hæc verba ostendit illis, ha-

tenus se exhibuisse eis ut parentem: unde illos filiolos vocavit, & se rediturum pollicetur ut patrem. Ostendit præterea, homines Christo carentes, quantumcumq; mundi huiusce præsidij sint fulti, verè tamen orphanos esse. Idem Ieremias in Threnis cecinit: *Pupilli facti sumus absque patre.* Rursus docet pios ac credentes ut plurimum in hoc seculo omni favore, & auxilio hominum destitui, ut sint quasi orphanis; proinde ubi deest auxilium humanum, diuinum præsto esse. Veniam, inquit, ad vos, intra triiduum scilicet post resurrectionem meam tanquam corporeus consolator, & tanquam pater vester, sed in carne immortalis, & gloriosa. Et venit ad eos, non contra eos, sed ut confirmet illorum fidem, & de victoria mortis certos reddat, & rursus pollicitationem Spiritus ante factam stabiliat, & precari pro eius aduentu faciat. ¶ *Adhuc modicum, & mundus me iam non videt. Vos autem videtis me: quia ego vivo, & vos vivetis.* Modicum vocat illud tempus quod fluxit ab hoc verbo usque ad horam nonam sequentis diei, quo tempore mundus in maligno positus me videt: sed illo tempore lapsa, mundus me non videt, id est, facultatem me iam videndi non habet, quia noluit sese mundo ostendere, sed testibus à Deo præordinatis. Me non videt, nec in hoc seculo, nec in futuro, nisi in die illa qua ille iudicabitur, ut videntes in quem transixerunt, confundantur, & in æternas tenebras pellantur. *Vos autem videtis me,* inquit. Græcè *θεωρεῖτε* de præsentis, & ponitur profuturo, ut annotat Chrysostomus, id est, vobis apparebo post resurrectionem, ut cernere me possitis, & vim per Spiritum amplius me videndi habeatis: quia ego ipse qui erā mortuus, & extinctus videbar, iuxta illud: *Visi sunt oculis insipientium mori,* semper tamen vivo, etiam in media morte. Ego vivo, pro, verè viam immortalis, præsens pro futuro; proinde etiam & vos vivetis, ut non statim occidamini, ut metuitis, sed potius moriente me euadetis. Deinde vivetis per fidem, & per gratiam Spiritus sancti, ut iusti. Deniq; etiam si corpore

Orphanis qui celandi sunt.

Thren. 5. II. ratio eius dicit: Non relinqvam vos orphanos.

Cui præstitit diuinum auxilium.

Quodnam illud modicum, quo mundus Christum non visurus erat.

1. Ioan. 5.

Act. 10. Ioan. 19. & Apocal. 2.

Chrysost. hom. 74. in Ioan. tom. 3.

Sap. 3.

Illud: Quia ego vivo, & vos vivetis: habet triplicem sensum.

mori contingat, viuetis tamen in perpetuum. Vel, & vos viuetis, id est, labiamini, & quasi mortis meae moerore confecti, & quasi extincti, manifestatione mea viuetis. Sape enim quod maximè delectat nos, vocamus vitam nostram. Et de se in presenti ait, Viuo, in quem peccatum, aut mors nullum ius habet: de Apostolis autem in futuro ait, Viuetis, quia in illis aliquando & peccatum, & mors iura sua exuerunt: sed ex vita Iesu mortem vincuntis per resurrectionem, ad vitam tum spiritus, tum corporis perpetuam renouandi erant.

In illo die vos cognoscetis quia ego sum in Patre meo, & vos in me, & ego in vobis. In illo, inquit, die, id est, in claritate resurrectionis meae, & melius adhuc in Pentecoste per Spiritus sancti aduentum, vt exponit Cyrillus. Sed ad litteram loquitur de Resurrectionis die, teste Chrysostomo: Vos cognoscetis quod ego sum in Patre, & Pater in me; hic erit fructus reditus mei ad vos: quoniam illo die aperuit illis sensum, vt intelligerent Scripturas. Vnde cognouerunt notitia non confusa, aut transiente, sed distincta, explicita, & firma, per speculum tamen, & in ænigmate, Iesum esse Filium Dei, & Patri consubstantialem; & Filium esse in Patre, & Patrem in Filio per eiusdem naturæ vnitatem. Nam vt Apostolus ait ad Romanos: *Prædestinatus est Filius Dei in virtute, secundum Spiritum sanctificationis, ex resurrectione mortuorum Iesu Christi Domini nostri.* Spiritus enim Iesu id docet, quod Iesus sibi credi postulauit, saltem propter opera. Ideo nemo id sibi expectet ab homine declarari, nisi ille virtute sua adiuuet ad credendum. Porro Iesus quatenus homo

in Patre est, vt furculus insertus in arbore, & vt ferrum in magnete ab eo attractum. *Et vos in me, & ego in vobis.* Alterum cognoscendum ab Apostolis mysterium est vnio Ecclesie cum Christo per vinculum Spiritus sancti, quasi Sponsæ cum Sponso, & mēbrorum cum capite: quam metaphorā Apostolus ad Romanos, & ad Corinthios late persequitur. Et in his duobus mysterijs vniuersa Fidei materia comprehenditur, & in mysterio incarnationis, mortis, & resurrectionis, quæ præcedit Ecclesiasticam vniōnem mēbrorum cum capite. Vos ergo in me, sicut membra in capite, sicut palmites in vite, & sicut amantes in amico dilecto, ob naturæ communionem; in Christo autem Deo, vt in causa efficiente, & conseruante, & tanquam in vltimo fine, in quo solo est quiescendum. *Et ego in vobis,* tanquam caput in membris, & vitis in palmitibus, & dilectus in amātibus: habitat enim Christus per fidem in cordibus nostris, vt testatur Apostolus. Cognoscetis etiā quod sicut nulla res me potest à Patre diuellere, nec ipsa mors; ita me quoque vobis conglutinatum; nec mors ipsa poterit distrahere. Vos tamen curate, ne vestra culpa diuellamini. Si ergo volumus Christum in nobis manere, demus operam, vt & nos in Christo maneamus, per spiritum fidei, & dilectionis, tanquam sureuli in arbore insiti, & radij in Sole, & riui in fonte, à quo si distrahantur, necessum est radios, & riuos perire, & vitam amittere. Proinde adherere nobis Deo bonum est, & per spiritum coniūgi capiti, ac Dño nostro Iesu Christo, cum quo Patri gloria simul, ac Spiritui sancto, in secula seculorum. Amen.

Apostoli quo modo in Christo, & Christus in illis futurus erat.

Rom. 12. 1. Cor. 12. & seq.

Totum Christianæ fidei argumentum quibus duobus mysterijs continetur. Ioan. 15.

Ephes. 3. Christus amoris in Apostolis firmitas, & perpetuitas.

Vt Christum habeamus in nobis semper manentem, atque habitantem, quid agendum nobis sit.

Psal. 72.

Quod maxime nos delectat, saepe vocamus vitam nostram.

In quo die cognouerint Apostoli quod Christus sit in Patre, & Christus in eis. Cyril. lib. 9 in Ioann. c. 47. tom. 1. Chrys. ibid.

Luc. vlt. Qualis fuerit illa notitia. 1. Cor. 13.

Rom. 1.

Christus homo quemadmodum sit in Patre.

TRACTATUS LIII.

IN illa verba: *Qui habet mandata mea, & seruat ea; ille est qui diligit me; qui autem diligit me, diligitur à Patre meo: & ego diligam eum, & manifestabo ei me ipsum. Dicit ei Iudas, non ille Iscariotes, Domine quid factum est, quia manifestaturus es nobis te ipsum, & non mundo? Respondit Iesus, & dixit ei; Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus, &c.* Ioann. 14.

Argumentum huius sententia.

Ad quos duxat promissiones Christi pertineat.

Luc. 6.

Quæ nã sint Christi mandata.

Redit Dominus ad exhortationem, quã ad confirmandos Apostolos suos instituerat, vt potius videlicet obseruationi mādatorū Dei, quàm mœrori de suo abscessu incubant, quod se germanos, & veros Christi discipulos, ac dilectores ostendant. Repetit ergo quod supra de vera dilectione dixerat: tum ne quis falso sibi persuadeat se Christum diligere, tum vt intelligamus ad eos solos spectare Christi promissiones, qui eius mandata obseruāt: in quibus partem nō habent qui impiè viuunt, quibus Dñs dixit: *Quid vocatis me Dñe, Domine, & nō facitis quæ dico vobis? Propterea inquit, Qui habet mādata mea, & seruat ea; ille est qui diligit me.* Ad hæc superius restrinxerat Dñs promissionem vtrāq; scilicet aduentus Paracliti, & sui reditus ad Apostolos: excludendo mūdū, quem mūdus ait, nō potest accipere: quia nō videt eū, nec scit eū: vos autem cognoscetis eū; deinde, *Adhuc modicū, & mundus me iam non videt. Vos autē videtis me.* Ne quisquã erraret putado per has restrictiones haberi à Deo mūdū pro derelicto, hinc in vniuersum vtrāq; promissionem secundū aliquid extendit, dicens in tertia persona, *Qui habet mandata mea.* Describit enim diligere Iesum, & simul indicat quis sit in toto mundo

consecutus vtriusq; promissionis fructū, dicendo: *Qui habet mādata mea, nimirū Euangelica à Christo pronuntata de mutuo fratrum amore, de sui ipsius abnegatione, de cōtemnenda vita presenti, de ponenda anima pro Euangelio, deferendis iniurijs, de tollenda cruce: hæc, & similia qui ex animo per fidem suscepit, & in corde habet per iugē meditationem, & in ore per corū prædicationem, habeat etiā in manibus, vt obseruet quod subiungit: Et seruat ea, ne videlicet dæmō tātum thesaurū inuidus furetur. Sernat autē ea, qui secūdū ea viuunt. Nā fides sine operibus mortua est; &, *Scienti bonū facere, & non facienti, peccatū est illi: & vt Vrias alter, portat literas quibus morti adiudicetur, estq; similis videnti vultū natiuitatis suæ in speculo, & statim abeūti, & oblito turpitudinē faciei suæ. Probatio ergo certa dilectionis, exhibitio est operis, ita vt ille verè diligit, qui obseruat mādata: & ille verè obseruet mādata, qui Deū diligit. Porro qui custodit mādata, custodit Christum in se, & Spiritum sanctū: nam Christus longè est ab his, qui eū tantum labijs honorāt, & Spiritus sanctus disciplinæ effugit fictū. Qui ergo habet fide, & seruat opere, vel qui habet opere, & obseruat perseuerantia, & nō refutat, vel negligit discere, ille est verus Christi**

Ioan. 13. & alijs.

Matth. 16.

Supra 10.

Mar. 10.

Matth. 5.

& seq.

Infra 16.

& alijs.

Mandata Dei

quis obseruet.

Iaco. 2.

Infra 4.

2 Reg. 11.

Iaco. 1.

Qui fidē habet sine operibus, qualis ille.

Quæ sit vera dilectio.

Esai. 29.

Matth. 15.

A quibus sit longè Christus.

Sap. 1.

Verus Christi dilectorquis secundū Augustinum. *August. tra. 75. in Ioann. tom. 9.*

Gradationis figura Ioanni familiaris. *Ioan. 1.*

Ibidem.

Cur qui diligit Christum diligitur (de futuro) à Patre suo.

Ioan. 3.

Infra 16. Supra 14.

Quando perfectus Deo, fuerimus reconciliati.

Ioan. 13. Supra 5.

Quomodo Pater, quomodo etiam Filius nos dilexerint. *Ibidem.*

dilector. Audi verba pulchra Augustini: *Qui habet in memoria, & seruat in vitis: qui habet in sermonibus, & seruat in moribus: qui habet audiendo, & seruat faciendo; aut qui habet faciendo, & seruat perseverando: Ipse est, inquit, qui diligit me.* Hactenus ille.

Qui autē diligit me, diligitur à Patre meo. Figura est, quæ dicitur Gradatio, familiaris Ioanni, qui ita exorditur: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deū, & Deus erat Verbum.* Et rursus: *In ipso vita erat, & vita erat lux hominū: & lux in tenebris lucet.* Iterū: *In mundo erat, & mundus per ipsum factus est, & mundus eum nō cognouit.* Promiserat prius Apostolis, si diligenter Paraclitū, aliū venturū à Patre ad eos, imō & se reuerfurū ad eos, seq; illis exhibiturū spectādū: simili ratione pmittit nūc ijs, si rectē diligenter, Patris fauorem, & sui manifestationem. Et ecce participatio primæ pmissionis, qua dixerat: *Ego rogabo Patrē, & alium Paraclitū dabit vobis.* Extēditur enim ad omnes diligētes Iesum illa pmissio, nō secundum nouū affectū, sed secundū nouū dilectionis effectū: idē in futuro ait, Diliget. Nā dilectio quātū ad actū diligēdi, æterna est, vnde & per omnes tēporis differētiās in Scripturis exprimitur. Dicitur enim de præterito: *Sic Deus dilexit mūdū, &c.* Et de præsentī: *Ipse Pater amat vos, quia vos me amastis.* Et de futuro, *Diligitur à Patre meo;* ad explicādā amoris Diuini æternitatē. Hic autē de futuro ait, Diliget, propter effectū futurū. Ait etiā, diligitur: quia nodū eo tempore eramus planē Deo recōciliati, cū Christus nondum mortuus esset. Quēadmodū autē moris est, vt amici primogeniti filij Regis à Rege diligantur, & peculiaribus beneficij cohonestentur: ita diligēs Christū Dei Filiū, diligitur à Patre, & donis maioribus ornatur. Subdit: *Et ego diligā eū.* Emphatica vox est, *Ego,* tātus, cui Pater omnia dedit, etiam iudicium facere. Pater diligit, dādo Spiritū sanctū: ego diligā, effectū redēptionis in ipsum deriuādo per gratiā, & gloriā. Et significatur vna Patris, & Filij dilectio ad nos: quia nō potest Filius à se facere quicquā, nisi qđ viderit Patrē fa-

cientē: quæcūq; enim ille fecerit, hæc & Filius similiter facit. Quod si obijcias, absurdā videri hanc sententiā, nō stro videlicet amore cōciliari Diuinū, contra illud, qđ in alio loco docet: *In hoc est charitas, nō quasi nos dilexerimus Deū, sed quoniam ipse prior dilexit nos.* Respondemus, quōd absolute loquēdo, prior est dilectio Dei ad nos, quam nostra ad ipsum: verū qđ attinet ad quosdā dilectionis effectus, puta plenitudinē gratiæ, donū perseverantiæ, intellectus illuminationē, & vitā æternam, & similia potiora dona, quæ sub meritū nostrū aliquo modo cadere possunt, primō nos diligimus Iesum, quā Deus nos, quia prior est nostra dilectio meritoria, quā sit Deū dare qđ meruim⁹, & prius est nos esse dispositos ad impetrādū diuinæ perseverantiæ donum, quā ipsum dare, & nos habere. Deum autē donū aliquod dare, est Deū diligere ad illū effectū, secundū illud: *Ego diligentes me, diligo.* Verū igitur est qđ prius nos nequaquā diligētes dilexit, vt iā se rediligentes, ad potiora dona diligit: quemadmodū donat sine merito, vnde postea coronet & merita. Subiungit: *Et manifestabo ei me ipsum.* Græca vox *ἐμαυτῶν* propriē significat insinuabo, id est, clam, seu latēter indicabo. Præmiū igitur dilectionis Iesu est eius detectio, quo detecto agnoscerit Pater: quia qui videt me, videt & Patrē. Promiserat Apostolis qđ ad eos esset rediturus, & eū ipsi essent agniti: nūc pmissionē extēdit detectionis sui ad quēlibet sui amārem. Et per verbū insinuationis explicat qđ clā, & latēter ianuis clausis vēturus sit ad Apostolos in die resurrectionis, quēadmodū ad discipulos eūtes in Emmaus latēter insinuauit se, nec agnitus est ab eis, nisi postquā euanit. Et ita Apostolis seorsum collectis vel in cœnaculo, vel in mōte Thabor apparebat, vt nō agnosceretur ab alijs. Et præter hanc insinuationē, Iesus cuilibet in vniuersū diligēti se insinuat interna illustratione, & inspiratione diuersimode, prout electi experiūtur accipiētes māna absconditū, qđ nemo nouit nisi qui accipit. In psalmis pmittit De⁹ sui manifestationē ijs qui timēt ipsum, id est, qui

1. Ioann. 4.

Dilectio nostra quomodo præcedat illam Dei.

Deū quid sit donum aliqui cuiquam dare. *Prou. 8.*

Christus quomodo seipsum insinuet amāti.

Præmiū dilectionis Iesu quodnam sit.

Christus seipsum insinuat uerit Apostolis quando.

Luc. 24. & seq.

Act. 1.

Matth. 17.

Varia Christi insinuationis sui ipsius mentibus fidelium.

Ioan. 16.

II. præmiū diligentium Christum.

III. præmiū.

Cū ante Dei insinuationē, eū diligit nemo; quomodo Christus ipsum diligētem diligit, eique se insinuat?

Iudæ Apostoli imperitia: eundē variæ appellationes.

Matth. 10.

Cur Iudas ille miraretur, Christum se ipsum manifestare Apostolis, & non mundo.

Esa 40. Luc. 3. Ioan. 10. Infra 12.

II. ratio, à conditione hominis iusti, ac pij.

vacant vt eius seruet præcepta. Firmamentum est Dñs timentibus eū; & testamētum ipsius, vt manifestetur illis. Impertit etiā Spiritū Christus, qui clarificat Filium; ita vt qui diligit Christum, sentiat in afflictionibus præsentē cōsolationem, & in morte vitam, & in peccatis accusantibus certā diuinæ pietatis gratiam. Manifestat etiam se ipsum dilectoribus ad æternā futuram felicitatem, cuius pignus, & arrhā largitur, vt pro ea adipiscenda durissima quæq; sustineat. Quod si obijcias, quī fieri possit, vt seipsum diligēti manifestet; cū diligi antē nequeat is, qui nō est manifestus? Respondeo, propterea antē dixisse: *Vos autem videtis me,* non omnino igitur illis ignotus erat, quāquā per dilectionē ei se magis manifestum reddat. Est igitur manifestatio causa amoris, & rursus amor causa maioris manifestationis. Christus est tātus est, vt vna manifestatione apprehendi nequeat à nobis: & in fide sunt gradus, & magis, & minus, & perfectiora dona tribuit amori erga se.

Dicit ei Iudas, nō ille Iscariotes. Quēadmodum superius introduxit Thomam & Philippum interrogantes Dominum, ita hic inducit Apostolum Iudam sanctum, qui frater erat Iacobi, & epistolam scripsit Catholicā, qui alio nomine tūm Thaddæus, tūm Lebbaeus dictus est; vt intelligamus in omnibus ruditatem atq; imperitiam insuisse.

Domine, quid factum est, inquit, quia manifestaturus es nobis teipsum, & non mundo? Vult dicere, Quo merito consistit hæc differentia inter nos, & mundum, quod nobis, & nō mundo sis detegendus? Et ratio admirationis Iudæ erat, quia solitus erat Iesus dona sua promittere omnib⁹ in vniuersum, vt pote qui venerat pro salute mundi, & scriptum erat: *Videbit omnis caro salutem Dei:* & Christus, *Alias ones habeo, que non sunt ex hoc ouili:* Et, *Ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum.* Vel hæc dixit ex consideratione diuinæ misericordiæ erga se, quasi diceret; Vnde nobis est tanta gratia, vt nos sic alijs præferas, cū simus tam abiecti atq; contēpti? Quod enim pius plura à Deo accipit, eo magis se indi-

gnum iudicat. Vel deniq; dubitabat qualis esset futura illa detectio, qua se solis Apostolis esset ostensurus, mūdo autem seipsum celaret: existimabat enim regnū Christi esse tēporale, & paulō post toti mundo declarandū, & Christū regnaturū: ignorabat enim adhuc illos oculos, quibus spiritualiter per fidē videtur Deus, nec adhuc expertus erat, quomodo Christus se insinuet, licet tādū Christum audisset prædicantem. Vt non miremur, si nos etiam nū diuina non capiamus, ac spiritualia; alius enim Doctor internē nos erudiēs necessarius est præter externum.

Respondit Iesus, & dixit ei, Si quis diligit me, sermonē meū seruabit, & Pater meus diligit eum, &c. Tali ordine Dñs respōsum dedit Iudæ, vt in primis explicet qua ratione se habere debeat ad mundū, deinde quomodo se ad ipsos Apostolos; vt agnosceatur prædicta differentia: & extensionē quam prius fecerat ad mundum in tertia persona, eādem nū declarat; eādē tertiæ personæ ratione seruata, vt intelligamus quod de omnibus promiscuē loquitur. Atq; hoc verbo ad prædictam quæstionem respondet: Cur scilicet solis electis, & nō mūdo sit detegendus: respōdetq; eam detectionem nō corpoream, sed spirituale per Verbum, & Spiritū sanctū futuram, quorū neutrum oculis corporeis cernitur, sed fide tātū: quia quia mūdus caret, idcirco mūdus me non videbit, nec videre poterit, ac proinde nec diligere. Ait ergo: *Si quis diligit me, sermonem meū seruabit.* Nō solum integrē, & ad mentē præcipientis, sed etiā patiendo propter legem Dei. Nā qui diligit, in verbo Dñi videt Dñm præcipientē, nō respōsat, nō cūctatur, nō caussatur virium imbecillitatē, cū gaudio cūcta exequitur, etiam ea, quæ impossibilia sibi videntur. Et cū superior dixisset: *Qui habet mādāta mea, & seruat ea; ille est qui diligit me;* ita modo vice versa ait: *Si quis diligit me, sermonem meum seruabit:* quia mutuo se inferunt obseruatio mandatorum, & charitas. Pulchrē autem Ecclesia hæc verba in die primo Pentecostes legere solet: quod nos commonefaciat, quæ sint illa, quæ nos paratos, ac di-

III. ratio.

Christi ad Apostolū Thomam sapientis, & ordinata responsio.

Qualis Christi manifestatio, quam facit electis suis & amicis.

Christum diligens, sermonem eius vt seruet. Effectus verę dilectionis.

Quæ sint illa, quæ nos præparant ad disponunt ad dignam Spiritus sancti susceptionem.

Sancti Spiritus in nobis habitatis fructus qui. Ut diligit Pater diligetem Christum. Luc. 19.

Quomodo diuinae personæ pij cordis domum adueniant.

Cur illæ minime sentiantur tamen.

Esa. 30.

Eadem in isto, si quis amate cur mansionem facere dicantur.

Matth. 20.

gnos reddunt ad Spiritus sancti susceptionem, nempe dilectio, & madoru Dei obseruantia; & ut intelligamus non solū Spiritum sanctum ad nos venire, sed simul cū Patre, & Filio; & ad explicandos fructus quos in nobis manens edit, de quibus ait: *Paraclitus autē, Spiritus sanctus, quē mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, &c.*

Et Pater meus diligit eū. Maiora dona cōferendo, quæ maioris erga se dilectionis testimoniū reddat: quia omnī habēti dabitur, & abūdabit. Diliget ergo Pater, dādo Spiritū sanctum, & maiore sui, ac Filij sui cognitionē ac dilectionē, ac proinde maiorem virtutē ad operandū, & perseuerādū in bono, & maiore patiētiā in aduersis tribuēdo.

Et ad eū veniemus. Hęc est alia maior, & excellentior promissio; Veniemus, ait in plurali, Pater, Ego, & Paraclitus; non visibili, sed spiritali habitatione per internā cōsolationē, & gratiā, & aliorum donorū, atq; charitatis incrementum. Nec obstat quod præsentia eius non semper sentitur: non em̄ ob id abesse Trinitas credenda est. Nā & infans & dormiens habēt quidē præsentem vitam & rationem, sed neuter eam se habere sentit: sed infanti ætatis adultioris tēpus expectandum est; dormienti verō expectanda est vigiliæ hora, ut intelligant se viuere. Ad hunc modum afflictum, & moriētem oportet expectare tēpus reuelationis, etiā si interim omnia bona possideat: quia in silentio, & in spe erit fortitudo vestra, ut ait Esaias. Ne igitur Christus ita abesse putetur per mortem, ut nūquam ad nos redeat, ait, Ad eum veniemus, scilicet visitando.

Et mansionem apud eum faciemus. Ad similitudinē amicorum aduentū, & manere apud eū quem diligūt, volentium. Trinitatis ad animā aduentū Iesus describit, & plurali numero veniemus, faciemus; nō tantū ad Trinitatis personarū, sed etiam ad donorum multitudinē indicandā, quā Deus animæ cōmunicat. Et ad multos quidem venit Iesus, apud quos nō diu manet, eo quod ornatū hospitii, & tantæ dignitati; ac maiestati cōgruum nō adhibeant. Multi enim sunt vocati; pauci

verō electi. Manent autē diuinæ in nobis Personæ per sua dona, ac virtutes, quibus illis adhæremus; & cū illis manere dicimur: quæ ita sunt arctē cōiunctæ, ut qui vnā habeat, ac diligat, omnes habeat, ac diligat necesse sit. Est itaq; credens, ac Deū diligens, templū Trinitatis sanctissimæ: atq; hęc Trinitatis mansio in corde credentis adūbrata est, cū Abrahā Angelos hospitio suscepit, qui tres vidit, & vnū adorauit. Felix fidelis, qui apud se recipere meretur hūc hospitem. Est enim magnificus, & opulentus hospes; qui nō venit vacuis manibus, neq; discedit, ut dici solet, hospite in salutato, imō domum ipsam tuetur: quemadmodū Angeli à Loth hospitio suscepti, & ipsum defenderūt, & ex Sodomæ incēdio eruerunt. Obedem quoq; arcem Dñi suscipiens, percepit benedictionem, & augmentū omnium, quæ habebat, bonorū. Domus quoq; Zachariæ & Elisabeth Virginem accipiens, Prophetiæ, & sanctificationis, ac loquelæ perditæ dona promeruit. Vides igitur quā facile sit ingentia dona, imō donorum ipsorū fontem recipere? Sit exemplū: Christus docet, *Nolite solliciti esse anima vestra, quid manducetis; neq; corpori vestro, quid induamini: Si enim Pater vester auiculas pascit, quanto magis te? Si hoc verbum fide seruaueris, veniēt ad te Pater, & Filius, & afferent omnium bonorū thesaurū, ut in summa inopia degēs nulla re egeas, sed dicere valeas; Tanquā nihil habentes, & omnia possidentes.* Præpara ergo Trinitati Personarū aduentanti, trinitatem facultatū tuarū, in quibus dignē excipiantur, paramefam, sedem, lectū, candelabrum, & vigilan. ministeriū, ut Sunamitis Heliseo faciebat; ut in te mansionē facere dignetur beata Trinitas. Et audi quid dicat Dominus per Ezechielem; *Fili hominis, locus solij mei, & locus vestigiorū pedum meorū, vbi habito in medio filiorū Israel in æternum: & non polluent vltra domus Israel nomen sanctum meum.* Sed quomodo nos tantilli tātos hospites accipere valeam? Charitas nos dilatat, ut Deū, & pximū excipere valeamus. Tria promittit dona Dñs: Primū, eos pertingere posse ad Patris dilectionē.

Ut maneat in nobis diuina Personæ, eaque mansio vbi fuerit pmonstrata.

Gen. 18.

Qualis nobis sit hospes Deus trinus & vnus.

Infra 19. Ibidem. 2. Reg. 6.

Luc. 1. & seq. Matth. 6.

2. Cor. 6.

Quomodo Deum trinū, & vnū hospitem habere possimus.

4. Reg. 4. & seq.

Ezech. 43. Qui charitatem habet, totum Deum capere potest.

Christum diligens, & madata eius seruans, triplex donum alloquitur.

Est

Est autem magnū, gratiā Principis pmereri, etiam si nullū inde fructū quis cōsequatur. Secundū est, aduentus Patris, & Filij ad eū: quia enim pro hoc statu nos ad eū ire nō possumus, pro sua erga nos charitate ipse ad nos venire dignatur: & hoc maius est quā prius. Sed omnīū maximū, quod promittit certā in nobis mansionem, & firmā habitationem: cū amici, qui nos amicitia gratiā inuisite solent, post breue tempus à nobis discedant, & suo abitu plus doloris relinquunt, quā suo aduentu gaudij attulerint.

Qui nō diligit me, sermones meos non seruat. Quia sicut dilectio est causa seruadi præcepta; ita eius dilectionis destitutio, nō seruandi: quemadmodū in causis proprijs si affirmatio est causa affirmationis, & negatio negationis. Explicauit cur se sit diligētibus manifestaturus: nūc indicat quare non sit se mūdo manifestaturus: quia videlicet nec diligit, nec seruat præcepta. Et in plurali ait, *sermones: tū quia qui nō diligit, vniuersa madata nō custodit; tū quia ut de seruante dixit in singulari, sermonē: Si quis diligit me, sermonē meū seruat.* Quia lex tota amati est vnicū charitatis verbū; ita lex nō diligētī videtur infinita, & innumerabilia cōtinere præcepta. Nec Dñs exprimit pēnā nō diligētīū ipsum, aut madata sua nō seruatiū: quia satis ex superioribus liquet, tales à Deo odio haberi, nec Deū illos sua præsentia, & inhabitatione dignari. Nā si nemo hominū impura, & sordida domo habitare dignatur, quāto magis diuinā Sapientia in maleuolā animā nō intrabit, nec habitabit in corpore subdito peccatis, ne sit in ruinā eorū? Etenim Dñs Deus noster ignis consumens est: sed prius vult eos curari, atq; mūdari: qui verō mūdari, & curari renuunt, scoria erūt, & fæces sordidissimæ.

Et sermonē quē audistis, non est meus, sed eius qui misit me, Patris. Græcē sermo est in Nominādi casu, nō Accusandi, in quo posuit interpret: neq; vtiōsam reddit locutionē, quia per figurā Antiptosis admitti potest, quā casus pro casu ponitur, ut illud Comici; *Populo ut placerēt, quas fecisset fabulas,*

Et aliud Poëtæ; *Vrbem quam statuo, vestra est.* Simile est illud Ioānis in catholica sua epistola; *Et vos vnctionē quam accepistis ab eo, maneat in vobis.* Ait autē; *Et sermo, quē audistis, nō est meus, sed Patris mittentis:* quæ locutio persimilis est illi, quā vsurpat alibi apud Ioannē: *Mea doctrina nō est mea, sed eius qui misit me.* Est autē præoccupatio Dñi Iesu: quæ ne offendantur discipuli (q̄ Iudæi eū vt abiectā & vilē haberent personam: vnde & doctrinā eius cōtemnebāt) cōmendat suā doctrinā, & autoritatē suo sermoni arrogat, à causa efficiētī, qui est Deus: quē Christus hīc appellat Patrē, ne quis miretur q̄ tantū tribuat verbo suo: & vt intelligat q̄ qui eius præcepta non seruat, non solū est sibi iniurius, sed etiā Deo Patri. Estq; sensus: Sermo quē audistis, nō est meus; id est, à me ipso vt fonte primario excogitatus, & quasi ex corde meo, vt primo principio profectus, sed volūtate Patris testatibus signis quæ vidistis, & facturi estis in nomine meo. Estq; perinde ac si legatus nomine sui Principis diceret; Sermo iste nō est meus, sed Principis, qui misit me. Vbi indicat, vim, & efficaciam sui sermonis ab omni Iesum diligente seruandā. Est enim sermo diuinus, qui vim legis habet: vt ppter eā alibi rectē dixerit: *Qui vos spernit, me spernit. Qui autē me spernit, spernit eum qui misit me.* Et hęc iatis digna causa Iudæ Apostolo videri debuit, cur Iesus nō nisi diligētibus se insinuādis sit: iure enim sperni ab eo debet, qui eum sperneret, & Patrem suū, cuius sermo etiā spretus est. Cōtendamus igitur, vt sermones vniuersos Dñi Iesu in cordibus nostris cōdamus, illosq; reuerēter per fidē excipiamus operib; q; impleamus: nō tanquā hominis alicuius sapiētis, aut legislatoris, aut philosophi, sed tanquā diuinis, vt verē sunt, sermones, à Deo ad nos per insignem legatū Filiū eius vnigenitū ac naturalē missos, quō salutem sempiternā adipisci valeamus, quæ aliud nō est, quā Filius eius Iesus Christus Dñs noster mundi cōditor, instauratorq; cui cum Patre, & Spiritu sancto, compar sit laudatio in secula seculorum. Amen.

Virg. 1. Aeneid. 1. Ioann. 2.

Ioan. 7. Sermonē suū Christus, cur affirmet sermonē esse Patris sui, & qd significet.

Diuini sermonis efficacia.

Luc. 10.

Christus meritō quē spernat.

TRA-

TRACTATVS LIIII.

IN illa verba: Hæc locutus sum vobis, apud vos manens. Paraclitus autem, Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia quacumque; dixero vobis. Pacem relinquo vobis: pacem meam do vobis, non quomodo mundus dat, ego do vobis, &c. Ioann. 14.

Quorū hæc tendant,

VM hætenus multa discipulis Dominus explicasset mysteria, quorū quædam sciebat eos non intelligere, in quibusdam etiam titubare, promittit & eorum, quæ ignorabant, & eorum, de quibus ambigebant, intelligentiam. Hæc, inquit, locutus sum vobis. Non intelligebat Iudas verborū Domini sensum, sicut nec Petrus, nec Thomas, nec Philippus profunditatē verborum Domini penetrarunt: putabantque ad terrorem se odio prosequentium Christum locutum fuisse, ut propterea illis non se detegeret, & in gloriam eorum qui ei crediderant se eis manifestum redderet. Idcirco ne pergerent plerique; sciscitari, quæ tunc capere non poterant propter ruditatē suam, mittit eos ad Spiritum sanctum, qui vice Domini Iesu à Deo missus illos doceret, cur non omnibus se manifestum reddiderit Iesus, sed testibus tantum præordinatis à Deo. Possunt etiam quæ sequuntur, alio modo connecti cum præcedentibus: postquam enim Iudæ respondit ad sui, & Patris visionem mundo exhibendam; respondet nunc ad peculiarem visitationem Apostolis post ipsius resurrectionem exhibendam, & solatur eos ex differentia inter præsentem, & futuram visitationem. Hæc ergo pauper locutus sum vobis pro vestro captu, verbo quidem sensibili, & externo exhortatio vos, & confirmando, quæ tam vobis & obscura, & difficilia videntur, meque ipsum

Quare Christus Spiritum sanctum Apostolis fore dixerit doctorem, & interpretem dictorum suorum.

Act. 10.

Altera connectio horum verborum.

vobiscum manens corpore mortali Verbum Dei esse detexi, docuique, quis ego sum, quis Pater, cur venerim, quid à me expectandum vobis sit: quia verò vel quæ dixi, non planè intelligitis, aut si præterea alia cognoscere desideratis, aut etiam quæ dixi, ne hæc vobis excidant, metuitis, & me à vobis abeūte timetis ne monitorem, & doctorem habeatis; & quia natura imbecilliores estis, quam ut in aduersis possitis persistere, & verbum meum humile, & abiectum vobis videtur, vixque, ut fide excipi debeat; ideo maiori clariorque, mei ipsius, & Patris indigetis detectione, denique; ne quid vobis ad salutem desit; en post discessum meum mittam vobis Spiritum sanctum, qui me perfecte clarificabit, verbumque meum cordibus vestris imprimet alius, induetque; virtute ex alto, & ita docebit quid sit à me vero Messia vobis querendum & expectandum: non quidem regnum carnale, & terrenum, ut illi, qui dicebant: Domine si in tempore hoc restitues regnum Israel? non pompam, aut gloriam mundi, ut Nazareni, qui dicebant: Quanta audiuimus facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua; & fratres increduli, qui aiebant: Si hæc facis, manifesta te ipsum mundo; non ventris saturitas, ut Iudæi, quibus dixit: Quaritis me, non quia vidistis signa, sed quia manducastis ex panibus, & saturati estis; non carnis licentia, ut nostri seculi hæretici somniant; sed tantum Verbum, eiusque; reuelatio, atque; Spiritus nostri sanctificatio,

Quare Christus Apostolis à celo daturus erat Spiritum sanctum Ioan. 10. Luc. vlt.

A Christo quæ minime querenda, atque expectanda.

Act. 1. Luc. 4.

Ioan. 7.

Supra 6.

quo

Spiritus sancti variegatæ appellationes, & in fideles beneficia.

Rom. 8.

Ephes. 1.

Precepto Ecclesie ad Spiritum sanctum hymnodicè.

Rom. 8. Ibidem.

Cur vocetur nunc Spiritus sanctus, qui antea Paraclitus.

Matth. vlt.

1. Ioan. 5. Tertie personæ in diuinis vox Spiritus cur magis conueniat.

Ioan. 20. Spiritus ille cur dicitur sanctus.

Esa. 6. Spiritus quid & quo modo mittatur à Patre, & Filio.

quod vitam in terris agamus diuinam, & Christo quam proximam; in futuro verò regnum gloriosum dabit, plenaque securitatem, & saturitatem.

Ait igitur: Paraclitus autem, Spiritus sanctus. Pluribus vocibus nobis describitur diuinus Spiritus, ut & à nobis cognosci, & ab alijs discerni queat. Primò enim dicitur Paraclitus, hoc est consolator, aut potius adhortator, impulsor, intercessorque; aduocatus, & patronus, eo modo quo superius explicatum est, causam pro nobis agens, per quem est remissio peccati, & restitutio quod sumus Filij Dei: in quo est pignus, & arrha hæreditatis nostræ, sine quo nulla est perfecta consolatio, per quem cognitionem Patris nostri, & vniuersi Filij Dei, & ipsiusmet, atque adeò nostri adipiscimur, ut dicamus ad eum cum Ecclesia:

Per te sciamus de Patrem: Noscamus atque Filium; Te vtriusque Spiritum Credamus omni tempore:

In eo denique clamamus, Abba (Pater) precandique; ratione edocemur, & in aduersis persistim. Deinde cum supra Spiritus vocatus fuerit veritatis, nunc duabus vocibus, Spiritus sanctus, quia à duabus personis Patre & Filio procedit, nuncupatur. Et ita personaliter accipitur: ut cum dicitur: Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Et, Tres sunt qui testimoniū dant in celo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus. Est enim vox hæc toti Trinitati, & singulis eius personis conueniat, quia quæuis persona Spiritus est, & quæuis sancta; tamen ut pro tertia persona sumitur, aptissime sic vocatur, quasi incorporeus status ab omni peccato, errore ac potentia passiva mundus: sic enim non à seipso, sed ab alio procedere significatur, aliter tamè quàm Filius procedat, & quem inflando in Apostolos Dominus dedit dicens: accipite Spiritum sanctum: & ex adiuncta persona significata nomine sancti, diuina significatur natura, cui eminenter congruit sanctitas, quæ Angelis apud Esaiam decantat, Sanctus Sanctus, Sanctus Dominus Deus exercituum, & per illam ad nos omnis sanctificatio permanat. Est ergo Spiritus, energia, & vis arca-

na, qua mentes aguntur ad sancta, & cuius folius afflatu fit ut Deum agnoscamus, diligamusque; ac illi similes, quoad fieri potest, euadamus. Quæ mittet, inquit, Pater in nomine meo. Non quidem secundum diuinitatem Spiritus diuinus mittitur, immobilis enim est suapte natura, & ubique est, cum sit Deus omnia implens, iuxta illud: Quod ibo à Spiritu tuo? & quod à facie tua fugiam? quod etiam Gentilibus non fuit vsquequaque; ignotum, nam vnus eorum dixit: Spiritus intus alit: totaque infusa per arte Mens agitat molem, & magno se corpore miscet.

Quare eiusmodi voces, quas Scriptura usurpat, ut, mitti, descendere, venire, legari; nouam aliquam operationem Spiritus sancti insinuant, & donorum eius infusionem. Ratione ergo donorum, & speciei visibilis, in qua visus est, mitti dicitur; quoadque; tamen inuisibilis illi modis illabatur. Et ad literam loquitur de aduertu eius in die Pentecostes in specie igneæ lingue ad conferendum donum linguarum, doctrinæ, amoris, ac fortitudinis Apostolis. Et Patri adscribit missionem, quia ab eo procedit; quæ admodum alio infra loco sibi ipsi quoque; à quo procedit, missionem tribuit: ut cum ait: Quum venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis à Patre: Nec ergo mittitur à Patre sine Filio, quia in nomine eius mitti dicitur, neque à Filio sine Patre, cum dicat, Quem ego mittam vobis à Patre: Non est ergo missio Spiritus sancti, proprium solum Patris, sed appropriatum, quia est principium Deitatis; & proprium Christi est omnia trahere ad Deum. Ac subdit: In nomine meo. Quod non vna tantum ratione explicari potest. Potest enim esse sensus, in nomine meo, hoc est, propter me merentem, & rogantem, sicut superius dixit: Ego rogabo Patrem, & alium Paraclitum dabit vobis. Deinde in nomine meo; ad meum nomen illustrandum & ad gloriam meam per vniuersum orbem propagandam, cordibusque; credentium fidei meam notitiam, & amoris mei immensitatem imprimendam, quia ipse Christus dixit: Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis. Tertio, inquit, in nomine meo, id est, ut rectè expendit beatus Thomas,

Ierem. 23. Psal. 138.

Virg. 6. Aeneid. sub finem.

Spiritus sanctus quando Apostolus vocat missio, quo modo, & ad quid.

Act. 2.

Ioan. 15.

Proprium Christi quid sit.

Spiritus sanctum mitti in nomine Filij, tribus modis intelligitur.

Ioan. 16. B. Tho. lect. 6. in Ioan. 6. 14. tom. 14.

Ioan. 5. Spiritus sanctus modo Patris, modo Filij Spiritus cur dicatur.

Diutinae personae quibus nominibus ex primantur. Psal. 2

Ioan. 16. Ibidem.

Ibidem.

Quomodo Spiritus sanctus docuerit Apostolos omnem veritatem.

Iob. 32. Aliter homo, aliter Spiritus sanctus hominem scientiam docet.

Psal. 93.

Sacras lactate Scripturas absque Spiritu sancto, quid sit.

1. Cor. 2. Vnde costet hereticos caere Scripturas.

pro externa, & visibili mea presentia me representas, & locum meum sustines, mihiq; vicarius. Vt enim Filius venit in nomine Patris, ita Spiritus in nomine Filij, & ut Filius distincta est persona a Patre, ita & Spiritus sanctus a Filio. Et ut Iesus dicitur Filius Patris, ita Spiritus sanctus quandoque dicitur Spiritus Patris, quandoque Spiritus Filij, propter deitatis eiusdem unitatem, & communionem. Ille vos docebit omnia. Quemadmodum, Ego, non enim est prima personae in diuinis, & Tu secunda, secundum illud: Filius meus es tu, ego hodie genui te: ita Ille, pronomen tertiae personae, apte tertiae in diuinis personae congruit. Vnde cap. sequenti dicitur: Ille testimonium perhibebit de me. Et infra: Cum venerit ille, arguet mundum de peccato, & rursus: Cum venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omne veritatem. Iterum: Ille me clarificabit, quia de meo accipiet. Ille ergo docebit vos omnia. Na quod ego locutus sum docendo vos, & consolando externo verbo, ille intus illustrando docebit, iuxta illud: Inspiratio omnipotentis dat intelligentiam. Scribit enim legem Dei in cordibus nostris, & tota imprimuntur vno actu, & vno momento, quemadmodum facit typographus in charta parata, cum scriba non nisi vnam post alteram dictionem exarare soleat. Id igitur quod multis verbis, & longo tempore Christus homo tradidit, Spiritus factus vnica, & simplici cordis illustratione tanquam Deus docere potuit. Cum igitur non sit alius doctor, aut rector Ecclesiae, quam Spiritus factus sui loco relicto, & conlequitur, illos solos vere doctos esse, qui habent Spiritum sanctum, sine quo habere, & iactare scripturam sacram, est habere literas ob signatas, siue per notas, characteres, & enigmata scriptas, quas sine interprete, ipsarumque autore intelligit nemo. Vnde & illud rursus inferitur, Spiritum sanctum accepisse eas explicare, didicisse est. Quia ut nemo hominum scit quae sunt hominis, qui in ipso est, ita & quae Dei sunt, nemo cognouit nisi Spiritus Dei, aut ille, qui eius Spiritu praeditus est. Tertio elicitur, hereticos Scripturas non habere, eo quod non habeant interpretem, & glossam

spiritum sanctum: quo enim Spiritu distat sunt, eodem & debet, & volunt intelligi ac explicari; ita ut ipse idem Spiritus factus, qui in forma linguae igne apparuit, & textus dici possit, & glossa. Quare eleganter dixit Hieronymus: Marcio, & Basilides, & cetera hereticorum pestes non habent Christi Euangelium: quia non habent Christi Spiritum, sine quo diuinum non habetur Euangelium. Haec fere ille Pater. Vt enim in diuinis, Spiritus sanctus terminat intimas, & substantiales operationes, & in eo sistunt diuinae processiones; ita in visis, & actionibus externis Pater opus suum condendo perficit, Filius instaurando, redimendoque refecit; Spiritus sanctus supremam manum imponit, erudiendo, sanctificando, & consolando, atque in terram rectam deducendo, ut inquit Propheta.

Quod autem ait: Ille vos docebit omnia: intellige necessaria cuncta ad salutem, ad rectam gubernationem Ecclesiae, ad errorum insurgentium contra Fidem impugnationem: denique omnia quae aut per Prophetas, aut per ipsum Dei Filium per parabolas, & proterbia audierat dicta, nec intellexerant tamen: omnia etiam illa quae perceperat, sed successu temporis obliuioni tradiderat. Non tamen disciplinas humanas, aut mathematicas scientias, & huiusmodi: quia etsi omne verum, a quocumque dicatur, a Spiritu sancto sit, multa tamen illis facultatibus traduntur falsa, & curiosa; plura item, etsi vera, ad salutem minimè necessaria, quae suos habeant magistros, & praecipuos, ex quibus addiscantur. Quanquam nihil prohibeat, interdum Deum harum perceptionem scientiarum non sine miraculo alicui communicare: quemadmodum in Veteri Testamento fecit cum Salomone, & in Nouo cum nonnullis, maxime vero cum sanctissima illa Virgine Catharina martyre, quae omnibus humanis disciplinis supra modum instructa fuit; & praeterea diuina sapientia imbuta, quinquaginta sapientes in disputatione superauit, ita ut pro veritate, sanguinem suum fundere non dubitauerit. Et quod ait, Docebit vos, intelligit omnes legitimos Ecclesiae

gubernatores, & successores: ut, Romanos Pontifices, Patres in synodo generali congregatos, Doctoresque sacros, ac veteres, qui nobis Scripturarum veritates explicatas, amplectendas tradiderunt.

Quo Spiritu scripturae velint intelligi & explicari.

Hieronymus in 6. 1. epist. ad Gal. 10. 9.

Sine Spiritu Christi diuinum non habetur Euangelium; Hieronymo teste

Propria diuinarum Personarum. Psal. 142.

Quae nam Spiritus sanctus Apostolos docuerit.

Matth. 13. Infra 15. Luc. 18. Ioan. 16.

Quae non docuerit.

Humanas interdum disciplinas quana edocuit diuinitus.

3. Reg. 3. Sanctissima Christi virginis, & martyris Catharinae mira sapientia. Quos docet Spiritus sanctus.

Suggerere quid, & quomodo Spiritus Apostolis omnia suggererit. Cicero lib. 2. de Finib.

Apostoli cur opus haberent Spiritu factu omnia suggerente.

Apostolorum prerogativa singularis.

Erasmus de Apostolis minus Catholice quid senserit.

Docere hoc loco quid.

gubernatores, & successores: ut, Romanos Pontifices, Patres in synodo generali congregatos, Doctoresque sacros, ac veteres, qui nobis Scripturarum veritates explicatas, amplectendas tradiderunt.

Et suggeret vobis omnia. Quoniam suggerere apud Latinos, nihil est aliud quam suppeditare, aut interdum memoriam redigere: vnde Cicero dixit: Si memoria defecerit, tuum erit vt suggeras, recte interpres verbum inueniunt, vnde vertit, suggeret, hoc est submonebit, siue in memoriam reuocabit. Non tantum enim patietur vos quicquam quod ad salutem spectet, ignorare, sed etiam, si qua exciderint, in memoriam reduceret, nec vos vnquam obliuiosos eorum esse sineret, sed, quae sua benignitas est, reddet ex tardis dociles, ex somnolentis vigiles, ex terrestribus caelestes, atque ex carnalibus spirituales. Vt igitur Christus Moysen ipsum, vt potest obsecratur, & velat declarauit, ita Spiritus sanctus Christum, atque eius nobis detegit mysteria. Et congrua quidem haec est pollicitatio Christi: alioquin enim Apostolis & multa quae post cenam ad eos locutus est, omnino excidissent. Na tristitia, & timoris affectibus impediti, ea quae dicebantur, aut non intellexerat, aut memoriae firmiter mardare non poterant. Quod igitur Iesus inchoauerat, Spiritus sanctus ad perfectionem adduxit. Omnia, inquit, quae cum dixi vobis, non quae scriptum non duntaxat in quibus literis consignatum erat. Et hinc habes, Apostolos neque praedicando, neque scribendo doctrinam Domini Iesu, neque libros Canonicos approbando, aut ex ignorantia, aut ex obliuione quicquam peccasse: quanquam Erasmus non sit veritus scribere Apostolos interdum memoria lapsos aliquid scripsisse. Neque cõtenenda lectio Latina, quae de futuro ait: Quaecumque dixerit, quia Christus etiam loquitur interna inspiratione, & per Pontifices Ecclesiae pastores, aut per ecumenicas synodos Spiritus factus suggerit credentibus quae cumque; aut olim externo sermone, aut interiori reuelatione per seruos suos est locutus. Docere igitur, non est noua doctrina proponere, sed obscure dicta detegere, audita in-

terpretari, & ad spirituale intellectum enauare. Saepè enim Euangelium habet, Apostolos Christi verba non intellexisse, quemadmodum Ioannes testatur: & in hac cena multa non intellexerunt, maxime illud: Quod facis, fac citius: & post resurrectionem id verbum minimè perceperunt: Si eum volo manere donec veniam, quid ad te? Vt interim omittam ea, quae huius generis sunt apud alios Euangelistas.

Collige ex his Domini verbis, primum duarum primarum Personarum in diuinitate, Patris scilicet & Filij, inuasse distinctionem, vt sepe superius Ioannes ostendit: hoc iam postremo sermone Spiritus facti personale a Patre & Filio distinctionem aperuisse. Vetus quidem Testamentum aperte docet, Deum vnun esse creatorem rerum omnium, & gubernatorem; Nouum vero praeter haec Deum esse se trinum in proprietatibus, & personis. Nam Pater innotuit, mittendo Filium in mundum: Filius innotuit, redimendo genus humanum: Spiritus sanctus tãdẽ innotuit, totum mundum destructa idololatritia, & abolita lege, ad Christum trahendo. Etsi enim in Scripturis crebra fiat mentio Spiritus Dei, & Spiritus Domini, & Spiritus oris eius, & Spiritus sancti; nunquam tamen tam perspicue, & manifeste eius a Patre & Filio apparuit personalis distinctio, atque in Nouo Testamento; in quo Pater misit Filium, & Filius Spiritum sanctum enarratur.

Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. Non quomodo mundus dat, ego do vobis. Dupliciter possunt haec verba accipi. Primum, vt sint verba salutantis, & vltimum vale dicentis, quasi iam abiturus diceret, Valet. Nam quod Latini dicunt, Saluete, vel, Beneualete, vel, Beneuite, Hebraei pacis nomine explicant, & dicunt, Pax tibi. Qua salutatione David vsus est, quando misit seruos suos ad Nabal, & qua vsus sunt Apostoli cum praedicarent, dicentes: Pax huic domui. Et in epistolis ita etiam salutant, Gratia vobis & pax. Ita fuit salutata ab Angelo Maria, Schalomach, id est, Pax tibi, pro quo Interpres vertit: Ave. Quonia vero haec salutationes, quibus cunctae, & redeunt saluamus, & bona illis precamur;

Matth. 13. Infra 15. Luc. 18. Ioan. 2. Infra 13.

Infra 21.

In Veteri Testamento vnus quidem Deicognitio per Moysen, in Nouo autem etiam Trini per Christum habetur.

Diuinarum suum attributa Personarum. Psal. 32.

Duplex sensus horum verborum: Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis.

1. Reg. 25. Matth. 10. & Luc. 10. 1. Cor. 16. & saepe alibi. Luc. 24. Schalomach Hebraeis quae dicitur.

Salutationibus videntur Domini ex eo. Ioan. 20. Matth. 10. Luc. 10.

Salutationes quæ cauēdæ, tanquā malæ, ac superstitiosæ.

Virgil. 2. lib. Georg. sub finem.

Eius qui ab aliquo salutatur, officium.

Altera sententia, quid scilicet sit, Pacem relinquo vobis, &c.

Apostolus quæ minime Christus legare voluerit. Matth. 27.

ac prospera, apud omnes gentes in vsu positum est exoptare, licet modi salutandi sint diuersi: vnde prouerbum natum est: Saluta libenter, resaluta libentius: propterea non sunt vanæ, aut inanes existimandæ. Quia Christus summa Dei sapiētia illis vsus fuit, illisq; vt viderentur, indixit Apostolis. Ostendens quæ salutationis efficaciam, cū præcepisset dicere, Pax huic domui, subiungit: Si quidem fuerit domus illa digna, veniet pax vestra super illam, si autem non fuerit digna, pax vestra reuertetur ad vos. Angeli etiam quoties apparent, salutatione eos sunt persecuti, ad quos destinabantur. Non ignoro, multas esse superstitiosas, & quæ plane ethnicis munit spirant, salutationes: vt cū osculum manuum, aut recipimus, aut animo ficto, & interdum maleuolo offerimus. Deinde erant olim salutationes, quæ Principibus adulandi gratia magno studio, ac diligentia exhibebantur, de quibus Poëta quidam cecinit; Si non ingentem foribus domus alta superbis Mane salutantum totis vomit adibus vnda. Vbi tamen superstitio abest, non sunt contemnendæ. Proinde cum salutaris ab aliquo, cogita non esse verbum hominis, sed Dei; atq; ita consolaberis, & salutantem alacriter resalutabis.

Ego igitur abiturus saluto vos, & vobis meam relinquo pacem, id est, prosperitatem, tranquillitatem animi, reliquaq; bona, quibus pax ornata esse solet. Potest & alio modo interpretari hoc verbum, quasi sit noua Apostolos consolandi ratio: ita vt Christus recessurus testamentum condar, & bona sua Apostolis, quos heredes instituit, legauerit, dicendo, Pacem relinquo vobis. Iesus enim Apostolorum parens, non agros, opes, domos, vestes, gemas, aut aurum, & argentum legat: quæ cū corruptibilia essent, & à Deo interdum non suis concessa, testatorem tantum minime decebant, & plerumq; lites immortales inter heredes de distributione bonorum generare solent. Rursus non præcipit, vt corpus suum sepulture humanum tradant: quia in hostium manibus futurum nouerat, & à custodibus armatis sepulchrum seruandum.

Propterea bona sua tantum spiritualia, & diuina, propter quæ in mundum effundenda venerat, distribuit, de quibus illis testatur. Est autem pax, vnio animorum dissidentium firma, atq; ordinata. Siue, vt Aug. dixit, est omnium rerum tranquillitas ordinis. Debet autem esse firma, hoc est, sine motu contrario, & turbatione: quia si ad tempus foret, non tam pacis, quam induciarum nomine esset vocanda. Et quia debet tollere motum contrarium, idem recte dictum est, Pax multa diligentibus legem tuam, & non est illis scandalum. Idcirco irridet Dominus eos, qui cum dixerint: Pax, & securitas, tunc repentinus eis superueniet interitus. Debet etiam ordinem seruare hæc pax, vt inferius patet suo superiori, & Hebraea subdit Adæ: quia non est pax impijs, dicit Dominus. Hunc autem ordinem constituit iustitia, quæ cū duplex sit, altera Naturalis, altera Diuina: vt prior naturalem facit pacem, ita posterior diuinam constituit. Vnde regnum Dei dicitur esse iustitia, & pax, & gaudium in Spiritu sancto, & Propheta flumini comparat pacem, & maris gurgiti iustitiam. Ita enim ait Esaias: Utinam attendisses mandata mea: facta fuisset sicut flumen pax tua, & iustitia tua sicut gurgites maris. Nam vt à mari flumina proficiuntur, secundum Salomonem, ita pax à iustitia, secundum illud: Et erit opus iustitiæ pax, & cultus iustitiæ silentium; hoc est, tranquillitas, siue quies: & Apostolus pacem hanc oriri à iustitia docet, cum ait: Iustificati ergo ex fide, pacem habeamus ad Deum per Dominum nostrum. Ideo homines non habent pacem, quia quærent eam vbi non est, id est, in voluptate, diuitijs, potentia, honore, gloria, quæ falsa plerumque sunt bona. Nam honor, quem homines verbis præstant, aut factis, ex animo non proficiuntur, vel si ex animo illum offerant, non sunt tamen idonei testes virtutis intus delitescantis, vt eam digno honore prosequantur. Quiescentes etiam in disciplinis liberalibus, & virtutibus moralibus, etsi minus errent, quàm alij: haud sunt quieti tamen, quia paruam scientiam hic adi-

& Infr. 28.

Pax quid.

Aug. li. 19. de Ciuitate Dei, ca. 13. tom. 5.

Pacis conditiones. Psal. 118. 1. Thess. 5.

Gen. 3.

Esai. 48. Iustitia duplex est. Rom. 14.

Esai. 48.

Eccle. 1.

Esai. 32. Pax Christi vnde oritur secundum Apostolum. Iere. 6.

Cur homines veram pacem, & quietem non inueniant.

Caietanus.

2. Cor. 13. Rom. 12.

Psal. 33. Pax nobis vt à Domino relinquitur.

Rom. 14.

Psal. 118. Quantum bonum sit pax, quam Dominus testamentum legauit.

II. eius beneficium.

Tertium.

Quartum.

Cicero. 2. Philip.

pisci possunt, & virtutes morales vere non sunt, vt certos reddant de futura vita. Ideo Dominus pacem suam nobis offert, ac legat, dicendo: Pacem relinquo vobis. Annotat Caietanus, non dici mandatum pacis, sicut superius dixit de dilectione: Quia, inquit, nulla est actio, sed fructus, vel passio ex actio nibus iusti resultans: secus dilectio, quæ præcipi potest, quia est actus voluntatis. Sed hæc consideratio friuola est: quia Christus præcipit pacem habere, Habete, inquit, in vobis sal, & pacem habete inter vos, & Apostolus: Pacem habete, & Deus pacis erit vobiscum: & si fieri potest, quod ex vobis est, cū omnibus hominibus pacem habentes, & Dauid: Inquire pacem, & persequere eam. Dicendum ergo, pacem à Domino relinqui pro hereditate, quia quæ illam efficiunt, data sunt nobis, nempe passio, ac mors Filij Dei, comparans nobis fidem, spem, charitatem, iustitiam, & obedientiam, ex quibus sunt gaudium, & pax in Spiritu sancto, vt propterea dicatur: Pax multa diligentibus legem tuam. Est autem hoc legatum pretiosissimum, multis de causis. Primo in solidum omnes possunt illam participare, imò et maior est, quo in plures distribuitur cultores pacis; cum alia legata bona quod in plures diuiduntur, sint minor. Præterea huius testamenti executor est Spiritus sanctus, qui illam donat, & confirmat per dona sua. Tertio quia si nihil est illi iocundum, qui cum altero inimicitias gerat, quid potest illi esse delectabile, qui cū Deo dissidet? Erant enim grauissimæ inimicitie Dei cum homine, & in congressu ultimo iudicij certa victoria, & sententia à Deo stabit, qui iudex est, & iustitiam fouebit, & testes habebit omni exceptione maiores. Et quia offensus est dare pacem offendenti, & victoris in bello, illi, qui victus est: hinc est, vt per pacem nobis oblatam intelligere debeamus nos fuisse qui Deum offendimus, & qui bello victi sumus. Quarto agnoscitur dignitas pacis ex contrario bello, quo nihil horridius, sicut pace aurea nihil suauius: cuius, vt ait Cicero, nomen dulce est, & res ipsa salutaris; & ex eo quod Deus dicitur, Deus pacis. Ipse enim

est pax nostra, qui fecit utraq; vnum. Ierolyma, visio pacis interpretatur: Apostoli, annuntiantes pacem: Quam speciosi, inquit, pedes Evangelizantium pacem, Evangelizantium bona? Euangelium dicitur pacis, sicut & Testamentum: Christiani vero dicuntur filij pacis. Quinto ex pretio infinito sanguinis Christi expedit potest hæc pax: nam dicitur per sanguinem crucis suæ pacificasse, siue quæ in terris, siue quæ in cælis sunt: & Esaias: Disciplina pacis nostra super eum, & Apostolus: Nunc autem in Christo Iesu vos qui aliquando eratis longè, facti estis propè in sanguine Christi. Idem Apostolus quod fructum, & vim pacis explicaret, dixit ad Colossenses: Et pax Christi exultet in cordibus vestris, vbi verbum Græcum habet: Palmæ ferat: & ad Philippenses: Pax Dei, quæ exuperat omnem sensum (siue, vt Græca vox habet, omnem mentem) custodiat corda vestra, & intelligentias vestras in Christo Iesu. Custodire, verbum est militare ciuitatis obsesse, quæ hostes oppugnant. Vnde Ambrosius in id dictum Pauli, iam citatum: Hoc idem dixit, quia cum Deo qui habet pacem, non timet omnem mentem aduersam. Tutus enim est pace Dei omnis diligens Deum in Christo Iesu. Sic ille, per omnem mentem intelligens, insanam, siue furiosam mentem, siue cæcæ demonis, siue aliorum hereticorum, qui perturbare nituntur Catholicorum Christi cultorum pacem. Pacem meam do vobis. Vt rem magnam, & pretiosam ostendat se dare, repetit, vt ex pace ad Deum, illa quæ ad proximum est, proficiatur; & quia pacem gratiæ sequitur pax gloriæ. Dicitque, meam, vt ostendat se testari de re non aliena, sed propria, & quæ solâ digna est nomine pacis venire; & quia diuino quodam modo cum Deo, & proximo vnit. Meam item, id est, quæ ego homo in conspectu Dei habeo, quem admodum omnes de plenitudine gratiæ eius accipere debemus. Meam postremo, hoc est, in mea Natiuitate ab Angelis annuntiatam, per me prædicatam, meo sanguine redemptam, nunc etiam promissam, legaramque, & in die resurrectionis exhibitam; dicendo: Pax vobis, & per vos dandam om-

2. Cor. 13. Ephes. 2. Ierolyma quid sonet. Rom. 10. & Esa. 52.

Qui nam filij pacis. V. beneficium pacis. Coloss. 1.

Esa. 53. Ephes. 2.

Coloss. 3.

Philip. 4.

B. Ambrosius in caput 4. epist. ad Philippenses. 10.

5. Qui cū Deo habet pacem quàm felix.

Cur Christus repetit: Pacem meam do vobis.

Cur pacem vocet suam. Ioan. 1.

Luc. 2.

Ioan. 20.

2. Cor. 5.
Ioh. 20.
Poenitentiae
Sacramentū
omnia pacis
symbola cō-
plectitur.
Luc. 15.
Supra. 7.

Parata quib⁹
Eucharistiæ
sit mensa.

Cūr de præsenti
Christ⁹
inquit, Dopa
ceum.

Aliter Chri-
stus, aliter
mundus dat
pacem.
Psal. 115.
Mundi impo-
tentia.
Ioh. 14.
1. Ioh. 54

Mundi pax
qualis illa.

Matth. 10.

Sap. 14.

Alterum disci-
pulum pacis
Christi, &
mundi.

Mundi insuf-
ficientia.

nibus: quia dedit nobis ministerium
reconciliationis; & Quorum remis-
tis peccata, remittuntur eis. In Sacramē-
to enim Poenitentiae omnia pacis in-
veniuntur symbola, id est enim dexte-
rae nostrae cum dextera Dei coniunctio,
hoc est, concursus diuinæ gratiæ cum
libero arbitrio: osculum reconciliatio-
nis, ut parentis ad filium prodigum re-
deuntem, & mulier peccatrix oscula-
ta fuit pedes Iesu. Est & colloquium
per deprecationem assiduam, & men-
sa Eucharistiæ, quæ parata est omnib⁹
cum Christo ad pacem redeuntibus. Et
ait de præsenti Do, nimirum de meo
liberaliter, & dono non ex fideicom-
misso auctorum, ut recti vinculo al-
ligatam, vel ex alio debito, quia esset
reddere, sed do promptè, atque hila-
riter.

Non quomodo mundus dat ego do vo-
bis. Id est, fideliter, & constanter, quo-
modo mundus, qui in malam partem
accipitur, dare, etiam si maxime velit,
non posset. Quod enim mundus pro-
mittit, aut minime dat, aut datum con-
seruare non potest: quia omnis homo
mendax, & quia mundus est in alterius
potestate constitutus, & superiorē ha-
bet demonem. Ait enim Dominus: *Ve-
nit princeps mundi huius, & in me non
habet quicquam*: & Dilectus: *Mundus to-
tus in maligno positus est*: idcirco quod
vult dare, seruare, etiā si decipere nol-
let, non valet. Ideo mundus non est au-
diendus, etiam cum nos pacem habe-
re ad Deum præciperet, quia non est
sui iuris, & si præciperet: nec etiam
cum mundus habere apud se pacē præ-
cipit, quia eius pax est infida, incon-
stans, atque perniciofa. Hanc pacem non
venit Christus mittere, sed gladium,
illis scilicet, quibus suavis est mundus.
De hac pace ait Salomon: *In magno vi-
uentes inscitia bello, tot, & tam magna
mala pacem appellant*. Deinde mundus
non potest dare pacem, sed tantum ex-
optare; Ego autem etiam intrus dare. Sa-
triando animum, & quietum reddedo.
Mundus enim etsi totum daret se no-
bis, implere tamen non posset cor: ni-
hil enim corruptibile implere potest,
immortalem, & æternum animum, quia
totus mundus instar est exigui seminis

hordei ad stomachum elephantis. Ter-
tio ait, Do pacem, quomodo mundus
non dat: quia tormenta, carceres, per-
secutiones, bestiae, ignes, atque adeo
mors ipsa, illam internā pacem à vo-
bis non auferent: quia ego faciam per
Spiritum meum, ut non solum quieti
tormenta quæcunque contēnatis, sed
etiam ut de illis gloriemini. Hanc au-
tem pacem mundus dare non potest,
qui vel folio arboris terreri solet. Hæc
autem pax admittit ac ponit inimici-
tias cum hostibus Dei; id est, Carne,
Mundo, & eius principē Dæmone, ut
propterea qui bellum infert hostibus
Dei, pacem habeat ad Deum; rectè ut
Dominus dixerit: *Hæc locutus sum vo-
bis, ut in me pacem habeatis*. In mundo
(scilicet hoste meo) pressuram habebi-
tis. Quarto mundus dat quidem quā-
dam externā speciem quietis, sed in-
tus relinquit aculeum peccati consciē-
tiam mordentis; contra verò Christus
dat intus pacem cordis, extra verò per-
mittit afflictiones, & persecutiones,
quas mundus infert. Deniq; pax muni-
di non aufert peccatum, sed poeniam;
Christi pax tollit peccatum, & ad e-
xercitium, & meritum relinquit poe-
stant.

B. Augustinus annotauit, primū
promitti pacē absolute in prima clau-
sula; in posteriori verò addit Meam,
quia electorum pax in via hac multis
est tribulationibus, & peccatis admix-
ta: non qualis Christi pax fuit, qui om-
ni culpa caruit, & motu rationē præ-
ueniente, aut impediēte. At secundo
addit Meam, quia pax sanctorum in
patria, per omnia similis est perfe-
ctæ Christi paci, quæ caret omni cul-
pa, atque poena. Ad quam ut perueni-
re possimus, diligenter hoc tantum
legatum à Christo nobis relictum cu-
stodiamus, quoniam omnia contra
nos militant, ne tanta hæreditate spo-
liemur, quam tanto pretio nobis com-
parauit Dominus noster Iesus Chri-
stus, cui cum Patre, & Spiritu san-
cto æqualis est diuinitas, honor,
atque potestas in sempiterna
secula, Amen.

(?)

III. discrimē

Pacē quis ha-
beat ad Deū.

Ioh. 16.

III. disci-
men.

V. discrimē.

Aug. tract.
77. in Ioh.
tom. 9.

Qualis iusto-
rum pax in
hac vita sit,
teste Augusti-
no.

Donet ut no-
bis pacē suā
Christ⁹, quid
agendum.

TRACTATUS LV.

In illa verba: *Non turbetur cor vestrum, neque formidet. Audistis quia ego dixi vobis, Vado, & venio ad vos. Si diligeretis me, gauderetis utique, quia vado ad Patrē: quia Pater maior me est. Et nunc dixi vobis priusquam fiat, ut cum factum fuerit, credatis. Iam non multa loquar vobiscum. Venit enim Princeps mundi huius, & in me non habet quicquam. Sed ut cognoscat mundus quia diligo Patrem: & sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio: surgite etiam hinc.* Ioh. 14.

Aduersitatis
à Deo immul-
sa tolerantiā
quomodo
vtilis: arque
salutaris:

Vemadmodū vulnus vio-
lenter illatum, & præter
expectationem susceptū;
periculosum, & lethale ef-
se solet, quia bonum sanguinem, in
quo vita sita est, extrahit, plaga verò à
medico sponte suscepta, salutaris est,
quia ad purgandam saniem & mate-
riam putrent infigitur: ad eum mo-
dum flagellum diuinum non sponte,
sed violenter toleratum mortem, &
periculum æternæ damnationis addu-
cit: quod verò patienter atque spon-
te inferitur, medicinale est, atque vti-
le. Propterea Dominus Apostolos de
discessu suo exanimatos, mœroreque
confectos solatur, multisque rationi-
bus, ut patienti, & constanti animo
illud ferant, exhortatur, dicens: *Non
turbetur cor vestrum, neque formidet:*
quibus verbis iterū indicat, quod hæc
exhortatio tenderet. Nam ad eum mo-
dū Rhetores & concionatores resu-
mere thema quod tractant, post alla-
ta argumenta consueuerunt, ad maio-
rem exhortationis efficacitatem: quæ
admodū in Ecclesiaste concionator sæ-
pe inculcat hoc verbum: *Vanitas vani-
tatum, dixit Ecclesiastes, Vanitas vani-*

Quorsum id,
Non turbe-
tur cor ve-
strum, neque
formidet.
Eccles. 1.

tatum, & omnia vanitas. Hæc igitur ver-
ba vel conclusio sunt eius, quod præ-
miserat, *Pacem relinquo vobis*. Id est, Si
tanta bona post mortem vobis relin-
quo, non quod turbemini, sed potius
est unde Deo gratias agatis: Vel secu-
do hæc verba expositio sunt eius; quæ
dixerat de pace; quasi diceret: Non ita
pacem do, ut posthac nihil aduersum,
nihilque molestiæ accipiatis; sed ut
cor lætum, & intrepidum compare-
tis, quod etiam ad quantumvis terribi-
le non reformidet: sicut legis transgres-
soribus comminatur se daturum cor
pavidum; ut non credant vitæ suæ;
quod summum malorum est: Spiritus
enim tristis exicat ossa: quemadmo-
dum Christus suis promittit summā
securitatem: quia secunda mens, ut ait
Sapiens, quasi iuge conuiuium: Ter-
tio dici potest, hæc verba genefalē
quandam esse admonitionem, ne in-
tellectus eorum propter mysteriotum
profunditatem turbaretur, neque prop-
ter aduersa imminentiā reformida-
ret affectus: quia hilarem datorem di-
ligit Deus, & formidolosos iubet lex
de bello discedere. Etsi ergo turbatio
aduēniat, & formido (erant enim A-

Triplex co-
rum verbo-
rum interp-
tatio.

Summū ma-
lorum quod
nam illud.
Deut. 28.

Pro. 17.

Supra. 15.
Apostolorū
imbecillita-
tis Ihs Chri-
sti verbis su-
bleuā dæ ne-
cessitas.

2. Cor. 9.
Exod. 20.
& Iud. 7.

Matth. 26.

Corde turbari quid.

Apostoli unde cordetur batur: & quare formidabant.

Apostoli cur minime turbari debeant.

Quando ad nos Dominus venit, & recedat: idem quando recedat.

Psal. 29.

In rebus aduersis quid agendum: quid in prosperis.

Rom. 11.

Alterum Christi solamen Apostolorum: de suodiffessu merentium.

Charitatis proprium quid.

Rom. 12.

1. Cor. 12.

Cur Apostoli gaudere debuerint de Christi ad Patrem diffessu.

1. Cor. 15.

Heb. 2.

postoli ea nocte casuri propter imbecillitatem, ac se in pedes daturi) non tamen perueniat ad cor, id est, ad mentem, & voluntatem, ita ut fide decidatis, aut desperatione frangamini. Nec mirum est, vnum & idem verbum plures capere sensus: nam forte multi varie sentiebant, & vnus & idem in diuersas cogitationes distrahebatur. Non ergo turbetur cor vestrum absentia mea, neque formidet in aduersis.

Audistis quia dixi vobis, Vado & venio ad vos. Profert causam cur non debeant turbari, aut formidare: quasi dicat: Non tantum attendatis quod dixi me abiturum; sed illud etiam considerate, quod dixi me rediturum. Si recessus vos perturbat, confirmet reditus. Nec sine causa hoc repetit: quia hodie sic Dominus nobiscum agit: abit enim plerumque a nobis, & redit ad nos. Abit, cum consolationem abscondit, vnde tristitia oritur, secundum illud: Auertisti faciem tuam a me, & factus sum conturbatus; redit vero, cum gratiam consolationis restituit. Christus ergo nec semper nobis aderit, nec semper, & in finem derelinquet: id est, nec semper prospera dabit, nec semper immittert aduersa. Si igitur in tentatione versaris, noli desperare; si gaudio, & iocunditate afficeris, noli altum sapere, sed time.

Si diligeritis me, gauderitis vtrique, quia vado ad Patrem. Temperat Iesus tristitiam Discipulorum ex parte boni, quod ipse Iesus discedendo consequeretur: haec enim promittendo bona, eos erat solatus. Si ergo diligereis, gauderitis, quia vado ad Patrem: supra, verae dilectionis signum dixerat esse, seruare mandata; hic alio experimento vult probari dilectionem. Eius enim proprium est, gaudere cum gaudentibus, ut ait Paulus, & in alio loco: *harytas non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati.* Qui ergo Christum vere diligit, de eius gloria, & ad Patrem ascensione, sessione que eius ad Patris dexteram, & quod omnibus subiectis eius pedibus, & quod per passionem mortis gloria, & honore coronandus sit, gaudere debet. Membrum enim gaudet de gloria capitis

sui. Si enim in infirmitate tanta potuit prestare; quid prestare non poterit ad gloriam Patris euectus & sublimatus. Ad haec si perfecte me diligereis, ut debetis, & ut ego sum dilectione, & agnitione dignus, proculdubio gaudium non vulgare conciperetis, quod ex hac humilitate ad gloriam Patris, & illam celsitudinem celsus in dextera Dei pergo. Quo verbo indicat illos non perfecte dilexisse: quod & verum est, quia diligebat tantum ut hominem, non adhuc ut Deum; ideo volebant ut cum eis visibilis maneret. Deinde humana ducti ratione diligebant; hinc eum pati volebant, quasi hoc esset in gloriam ipsi, & parum honorificum (quemadmodum Sacramentarij nunc putant Christo contumeliosum esse, atque iniurium, quod corpus suum manducandum deriderit) atque Christus summam gloriam esse existimat, Patris perficere voluntatem. Denique seipsum plusquam Christum diligere videbantur, suisque comodi magis prospicere volebant, ne videlicet consolatione, quam ex presentia Christi habebant, fraudaretur: Christi autem gloriam negligebant; at vera charitas non quae sua sunt, sed quae aliorum quaerit. Docemur ergo diligere proximos, ea potissimum ratione, quia ad Patrem vado, id est, ad pietatem, & aeternam salutem pro Christi gloria contendo, *Quia Pater maior me est.* Ex hoc verbo impius Arrius dogma suum contra unitatem eiusdem diuinitatis Patri & Filio commune, quam Graeci eleganter per vnum verbum *homoion* explicant, confirmabat, non perspecta tota lege, in qua aequalis Patri saepe ostenditur. Ait enim Ioannes, *Propterea ergo magis querebant eum Iudaei interficere, quia non solum solvebat Sabbathum, sed & Patrem suum dicebat Deum, aequalem se faciens Deo;* & Apostolus, *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo.* Haec est profecto glossa Spiritus sancti per os tanti Apostoli data ad obturandum ora haereticorum. Quid quod paulo ante in hoc eodem contextu Patri se aequalem, & consubstantialem ostenderat, ut Gregorius do-

II. ratio.

Cur Apostoli Christum minus perfecte diligere.

III. ratio.

Sacramentarium de Christo commentum.

Postrema.

1. Cor. 13.

Quid Christum ire ad Patrem.

Illud: Quia Pater maior me est, de humanitate solum, non de diuinitate esse accipiendum, ostenditur contra Arrianos.

Ioan. 5.

Philip. 2.

Greg. Nazian. lib. 3. Theolog. sub finem. & lib. 4. prope initium.

Ioan. 17. Qua ratione Christus a Patre exierit.

August. aliorumque Patrum.

August. lib. 2. de Trinitate. c. 1. to. 3.

Philip. 2.

Idem lib. 1. de Trinitate. c. 7.

Ambros. libro. 2. de fide. c. 4. in initio. to. 2.

Psal. 21. Gelas. libro. 2. de duab. natu.

Amphiloch. Athanas.

II. sensus eorum verborum: Pater maior me est, nihil Arrianum sapiens.

Ath. 20.

cet Nazianzenus: cum inquit: *Philippe qui videt me, videt & Patrem? Non credis quia ego in Patre, & Pater in me est?* Imo haec ipsa Christi verba satis ostendunt se loqui de sua Humanitate: quia sumitur pro ratione itineris ad Patrem, Pater ergo est maior me eunte ad ipsum; constat autem, quod secundum naturam diuinam Filius nec exiit a Patre, in cuius sinu semper est; iuxta illud: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, nec redire potest, sed tantum ratione humanae naturae exiit, & redijt.* Iter enim illud passionem, mortem, & crucem comprehendit, quae in solam Humanitatem cadere possunt.

Quod si traditione Patrum certandum est, quis queat iudicare, vniuersos Catholicos, & orthodoxos Patres hunc locum ita intellexisse? Sic enim Augustinus habet lib. de Trinitate. *Quomodo intelligatur Dei Filius, & aequalis Patri, secundum Dei formam, in qua est, & minor Patre secundum serui formam quam accepit, in qua forma non solum Patre, sed & Spiritu sancto, neque hoc tantum, sed etiam seipso minor inuentus est, non seipso qui fuit, sed seipso qui est, quid forma serui accepta, formam Dei non amisit.* Idem eodem libro damnat erroris eos, qui aliter intelligunt. Ambrosius libro de fide, *Minor, inquit, in natura hominis: & miraris, si ex persona hominis Patrem dixit maiorem: qui in persona hominis se verum dixit esse, non hominem?* Gelasius lib. de duabus naturis citata Amphilochij sententia, in hunc eundem modum interpretatur. Sed ante omnes Magnus Athanasius in Symbolo suo, quod Ecclesia frequentat, ait: *Aequalis Patri secundum diuinitatem: minor Patre secundum humanitatem.* Et rursus: *In hac Trinitate nihil prius, aut posterius, nihil maius, aut minus: sed tota tres personae coaeternae sibi sunt, & coaequales.* Non negauerim tamen etiam Patres fuisse, qui haec ad diuinitatem referenda esse censuerint: non quidem ut potestate, aut magnitudine, aut duratione Filius sit Patre minor, sed quod Filius originem ducat a Patre, non Pater a Filio. Et nos, ut beatus & maius accipimus dare;

quam accipere: & generare, quam generari: ac proinde, ut maiorem Filio apprehendimus Patrem; licet reuera sint aequales; quia generare, & generari in Deo sunt vnica Deitas; vnicaque essentia, quam totam & integram per generationem Pater tradit Filio. Sed hic sensus in nihilo laedit veritatem Catholicam; neque impietatem fouet Arrij. In hunc autem modum interpretantur qui sequuntur Patres; ut qui velint, possint eos consulere. Basiliius lib. 1. in Eunomium; & epistola. 141. ad Caesareenses; qui ex hac sententia; *Pater maior me est*, colligit Christum Patri *homoion*; cum comparationes non fiant, nisi inter ea, quae sunt eiusdem naturae: Gregorius Nazianzenus lib. 4. Theologiae; Hilarius lib. de Trinitate; & in Psalmum. 138. Cyrillus lib. Thesaurorum, vtrumque sensum probat, sed magis priorem. Rursus asserit ineptum, & risu dignum fuisse, si Christus tantum homo esset, ac creatura: & tamen se cum Patre comparasset, dicendo: *Pater maior me est.* Concilium quoque Sardicense, ut Tripartita refert historia. Eundem sensum tradit Damascenus libro de orthodoxa fide:

Sunt tertio alij, qui ita exponunt hunc locum, dicentes, nunc Iesum agere vices nuntij minoris eo qui misit illum, Patris voluntatem explicando, serui etiam obedientis, cuius munus est mandatum domini perficere, atque eo perfuncto ad dominum redire: ita ut sit comparatio officiorum & munerum, non personarum. Sed sane si veritatem amamus, hic sensus in priorem recidit. Cum ergo superius dixisset, *Pater meus diligit eum*, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus: docet Iesus, quod rediturus sit cum Patre, & mansionem apud eos sit facturus: quia Pater; quem secum adducet Iesus; maior erat: ideo gaudere debebant. Chrysostomus in Ioannem ait: *Dominus Patrem se dicit maiorem, non quia reuera maior erat, sed quia maior erat opinione Apostolorum.* Haec ille in sensu. Aliquando enim Christus quaedam simpliciter asserit secundum aliorum existimatio-

Basil. lib. 1. tom. 1. Comparatio nesinter que fiant.

Gregor. Nazian. lib. 4. Theolog. se reinio. Hil. lib. 9. de Trinitate. paulo post medium.

Cyrl. lib. 2. Thesaurorum. c. 3. & lib. 5. c. 1. to. 2. Ioan. 14. Concil. Sardicenf. Histor. Tripart. lib. 1. c. 14. Damasc. lib. 1. de orthodoxa. fide. c. 9. Ioan. 13. III. sensus haud ab similibus priori.

B. Chrysol. hom. 74. in Ioan. to. 3. Quaedam Christi dicta de seipso, secundum aliorum existimationem.

Ioan. 5. Infr. 1. 2.

August. 10. 3. Theophyla. in. c. ioan. 14.

Matth. 26.

Ioan. 18.

Apostolorū ruditas, & imperitia, in percipienda Christi doctrina.

Stabile ac firmū diuinitatis argumentum quod nūc sit.

Esai. 41.

August. tra. 79. in

Ioan. 10. 9. Cū fides sit de his quæ nō videntur: quomodo verū est dixivo bis priusquā fiat: vt cū factum fuerit, credatis.

Ioan. 20.

nem, vt cum dixit: Si ego testimonium perhibeo de meipso, testimonium meum nō est verū, scilicet apud vos: & illud: Me citis, & vnde sim scitis. Nec ignorauit hunc sensum Augustinus lib. 1. de Trinit. cap. 9. Theophylactus pulchrē in hæc verba scripsit: Quomodo cum dicit, Pater meus maior me est, vt consoletur Discipulos, dixerit? Non quia illi tristes erant, quasi non possent inuare Christus, dicit: Quauis ego nō possem, saltem Pater meus, quem vos me maiorem putatis, non tantus habitus est qui vos inuaret? sicut & alio loco dicit: Ne existimetis, quōd non possim orare Patrem meum: & exhibebit mihi duo decim legiones Angelorum? Non enim hoc loco quasi non possit, hoc dicit: Quomodo enim qui sola interrogatione iudæos collectos postrauit, retroque cedere fecit? Verū quia de eo vt homine habebant opinionē, & propter hæc inquit, Ita igitur, Pater maior me est. Dixit enim hoc iuxta illorū sententiā, credentiū, ipsum quidē infirmū, Patre autē posse in tempore afflictionis sufficere. Hæc tē ille.

Et nūc dixi vobis, priusquam fiat, vt cū factū fuerit, credatis. Satis his verbis indicat Dñs diuinitatē suā. Et sensus est: Non ignoro me nūc, vt dici solet, surdis narrare fabulā: scio vos nō posse assequi quæ loquor: idē nūc prædico, vt cū postea hæc euenerint, maiori apprehendatis fide. Est autē stabile, ac firmam diuinitatis argumentum, præscire, ac prædicere futuros euentus contingentes, secundū illud Esaiæ: *Auuntiate quæ venturā sunt in futurum, & sciemus quia dy estis vos.* Vitale ergo erat ad fidē Apostolorū, quōd hæc eis prædiceretur: nam etsi tunc non intelligerent, cū tamen iam euenisse cernerent, autoritatē maiorem, ac fidem ei qui dixit, cōciliabāt. Quærit Augustinus: Cū fides sit de his quæ non videntur, non debet homo credere id quod factum videt, sed id antequā fiat. Dicendum est, Apostolos aliud vidisse & aliud credidisse: viderunt enim prius mortuum, postea ad vitam excitatū: quo viso, crediderunt quōd ipse esset filius Dei, vt Thomæ Apostolo dixit: *Quia vidisti me Thomæ, ergo*

didisti. Certum est autē, Thomā aliud vidisse, & aliud credidisse.

Nec dixit Dominus: Dixi vobis hoc, vel illud, vt credatis: sed absolute: *Vt cum factum fuerit, credatis*, scilicet quōd ego sum, vt alibi dicitur. Vel, ad vos cū venero cū Patre meo, credatis nō esse vobis illusum. Poterant enim illi dicere, qui Apostolos audiebant: Si Iesus vester surrexisset à mortuis, vtique vidissemus eum & nos: nunc autē quoniam non surrexit à mortuis, vos soli, quibus propter cupiditatē, quā eius habetis, imponi potest, decepti, vidisse vos illū iactatis. Et si hoc difficilius est, certē dicitur tibus Apostolis se in cordibus suis Deum Patrem, & Filium sentire, eadē ab alijs audire potuisse, qui dicerent ipsos nimia credulitate seductos. Dixit ergo Dominus, si vnquā tale quid euenerit, ne talibus Apostoli ipsi crederēt, sed potius suæ inspirationi assētirēt. Et prædicat illis, vt illius prædicationis testimonio vtatur, si quid inciderit dabijs. Vel tertio absolute ait: *Vt cū factū fuerit, credatis*, quia quæ Iesus prædixit, testimoniū reddūt ea esse verissima, atq; solidissima; ac proinde Christū prædicetē sibi euentura, verum Deū extitisse. Quā de re Dñs apud Lucā dixit: *Hæc sunt verba quæ locutus sū ad vos, cū adhuc essem vobiscū; quoniam necesse est impleri omnia quæ scripta sunt in lege Moysi, & Prophetis, & Psalmis de me.*

Iā non multa loquar vobiscū. Reddit rationē illius verbi. Et nūc dixi vobis. Idcirco nūc dixi vobis, *Vado ad Patre*, quia seruauit hoc ad tēpus vltimū, quō nō multa loquar vobiscū. Nā si multa superessent dicēda, facilē nobis ē memoria elaberetur. Et ita elegit tēpus cōgruū ad dicēdū: vnde quoq; materiā acciperet gaudij. Subindicat simul instare tēpus, quo a verbis ad facta sit trāseundū: vt sicut hæcenus verbo volūtatē Patris impleuit, sic deinceps opere, & re ipsa perficiat. Indicatq; factis esse verbis actū: restare alterum ministeriū mittere Spiritū factū, qui quæ prædicata sunt, mētibus eorū inscribat. Et ait, *Vobiscū*, scilicet præsentia corporis permanens, quia etiā nūc eos allo-

Altera solutio.

Supra. 8. Infr. 1. 3.

III. solutio.

Luc. vlt.

Quorsum id: Iā non multa loquar vobiscū.

Perfecta Christi obedientia.

Quid est: Venit princeps mudi huius, & in me non habet quicquam.

Dæmon cur princeps mudi dicitur Christi nominetur.

Ioan. 12. Ephes. 6.

Manicheorū commētum.

1. Pet. 2.

Quare princeps mundi huius.

quitur; sed minime vobiscū visibilis manēs. Nec simpliciter ait, se nihil amplius locuturū, sed nō multa: infra em quædam subnectit, nec longo tempore est allocut⁹ eos. *Venit enim Princeps mundi huius; & in me non habet quicquam.* Causam explicat, cur pauca sit eos allocuturus. Et verbū, Venit, non est præteriti, sed præsentis est temporis pro futuro positi, vt verbum Græcum indicat: & sensus est, Imminet tēpus pāsionis meę: rectē horam mortis insinuans; vt præparet Discipulos. Diabolus enim, ac potestas Satanæ, ac mundi veritatem persequētis, & tenebrarū omnium, omnem nūc mouet lapidem, vt me vobis auferat, ac de medio tollat, & idcirco multa non loquar. Nunc Princeps Sacerdotum, & Summi Pontifices, veluti Satanæ ministri in vnum aduersum me cōueniunt: nunc impia cohors dolis, & diaboli inuidia concitata, ad egressū extra Ierosolimam se præparat, vt me comprehendat, & me crucis supplicio affectum extinguat. Dicitur dēmon princeps mundi, hic, & alibi apud Ioannem; sicut Apostolus dæmones vocat, principes, & potestates, mundi retores. Non quōd diabolus corporeum mundum condiderit; vt Manichei somniabāt, vel quōd ipse sit eius rector, ac dominus legitimus; sed quōd tyrannide, ac fraudibus dominium vsurparit, ac principatum, & quia eorum, qui mundum, & ea, quæ in mundo sint, diligunt, quorū maior pars existit semper, caput sit, ac dominus. A quo enim quis superatus est; huius & seruus est: vt ait beatus Petrus. Nec simpliciter dixit, Princeps mundi, sed mundi huius; quō mundi huius dilectores signaret. Et dicendo Princeps cum articulo, magnitudinē imminentis certaminis aperit, vt detegatur non homo princeps aliquis, neque diabolus aliquis futurus, sed omnium supremus Satan; vt intelligas impetum, & furorē persequentium Iesum, humanarū virium non esse tantum, sed diaboli pugnā, nō qualitercūque, sed principis de principatu decertantis: atque ita reuera fuit. Nā dæmon illo conflictu prin-

cipatum perdidit quem sibi Iesus comparauit. Et cū dicat esse principem huius mundi, significat, diabolū nedū, proprias vires; sed potestatem Ecclesiasticam, & secularem contra se excitaturum. Cæterum etsi non exprimat, ad quid veniat, vel quid facturus erat princeps mundi: alibi tamen satis explicauit, dicendo: *Ille homicida erat ab initio, & in veritate non stetit: & alibi, Fur non venit nisi vt furetur, & mactet, & perdat.* Disce igitur, quā fortē, & malignum hostem habeāmus, hæc futuras tantū insidias eius, sed etiam præcogita præsentis: nunquā enim dormit aduersarius noster; sed quasi leo rugiens circuit quærens; quem deuoret. Et subdit Dominus: *Et in me non habet quicquam.* Hoc dictum est, ne cogitemus, Christum diabolo resistere non potuisse, vt infirmum, ac imbecillum, & ob eam causam cruci suffixum. Qui enim per Apostolum præcipit nobis: Cui resistite fortes in fide; admittens nos id præstare posse; quāto magis ipse Dominus resistere & superare poterat; si voluisset vires suas exerere? Deinde hoc dixit, ne quisquā putaret; Christum aliqua sua culpa supplicio affectum; quasi diceret: Quod ego moriar, nō diaboli potestas facit, vel peccatum meum; sed Patris obedientia. Nō ergo habet quicquam, id est, vllū peccatū; quōd opus diaboli est: quia mendax est; & pater eius; & primus autor peccati. Christi verō innocentiam testati sunt & proditor Discipulus, & iudex Pilatus, & vxor eius, quæ dixit: *Nihil tibi, & iusto illi: multa enim passa sum hodie per visum propter eum.* Deinde nō habet quicquam, id est, aliquam potestatem: nam in omnes alios qui peccauerunt, & egent gloria Dei, ius habet: in Iesum verō, qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius; & in eos, qui sunt eius membra viua; ius aliquod habere non potuit. Quia verō iniuria in Iesum irruit; & manus in eum iniecit; omne ius suum, quod in genus humanum habebat, iure amisit: vt pulchrē docet Hilarius. Vt nisi spontē suā homines itē se illi subijciant; in eos potestatem non habet.

Idē cur veniet ad Christum.

Ioan. 8. Infr. 10. Quas fortis sit dæmō aduersarius noster.

1. Pet. 5.

Quare Dñs dixit: Et in me nō habet quicquam, & quid significet.

Ibidem.

Opus diaboli quod.

Ioan. 8.

Matth. 27.

Ioan. 18.

Matth. 27. Alter sensus.

Rom. 3.

Esai. 55.

1. Pet. 2.

1. Ioan. 3.

In quibus etiā diabolus nil habet.

Hilari. in psal. 68.

III. sensus.

vllam. Postremo, *In me non habet quicquam*: id est, non praevaleret mihi, omnesque eius conatus, & consilia infrin- gam. Nam conatur mihi vitam eripe- re: sed ego post paucas horas ad im- mortalem redibo vitam. Contendit ille per crucem me maledictum red- dere, secundum illud, *Maledictus a Deo est, qui pendet in ligno*: sed maledictio omnis in benedictionem commutabi- tur, & mihi cruci suffixo omne genu curuabitur, & me omnis lingua confi- tebitur. Vnde Centurio acclamabit, *Verè Filius Dei erat iste*. Laborat ext in gui nomen meum; sed Pater dabit mi- hi nomē, quod est super omne nomē. Vult me spoliare Discipulis: sed si gra- num frumenti cadens in terram mor- tuum fuerit, multum fructum adfert. Non igitur habet in me quicquā, non peccatum, non ius aliquod legitimū, non denique de me triumphabit. Nā vel ipsa poenae quas infliget, arma e- runt ad offendendum demonem, & ad defendendū omnes credentes, vel crux ipsa. Quod autem in me non ha- beat quicquam, apparebit omnibus conspicuum per patientiam, obedi- tiam, humilitatem, & charitatē meā, quae Patris sunt mei dona: non enim ad iracundiam concitabor nō desinā obedire vsque ad mortem crucis, nō cessabo ab amplectenda humilitate, denique benefacere nō desistā. Quod si ego succenserem, aut parere detre- ctarem, aut irritatus a charitate exci- derem, profecto appareret in me sem- en diaboli, & quantum ille haberet in me, omnibus innotesceret. Nos igitur demus operam, ut cum Dei gratia nihil suum possit in nobis inuenire diabolus. Quod ut praestare valeam⁹, audiamus quid Magnus ille Gregori⁹ in Ezechielem scribat: *Curandum nobis est, & cum magnis quotidie fletibus cogitandum, quā rabi- dus, quāque rigi- dus sua in nobis opera requirēs, in die nostri exitus princeps huius mundi ve- niat. Si etiam ad Deum carne morientē venit, & in illo aliquid quaesitit, in quo tuum inuenire nihil potuit. Quid itaque nos miseri dicturi, quid acturi sumus, qui innumera mala commisimus? Quid re- quirenti aduersario, & multa sua in no-*

bis inuenienti dicemus, nisi solū quod no- bis est certum refugium, & solida spes, quia vnum cum illo facti sumus, in quo princeps huius mundi & suum aliquid re- quisit, & inuenire minime potuit: quo- niam solus est inter mortuos liber. Ha- tenus Gregorius.

Sed ut cognoscat mundus quia diligo Patrem. Posset quis obijcere; Si ergo nihil iuris habet demon in te, si tu il- lo es fortior, & te nō periuincet: quo- modo ille in mortē crucis adiget te, interitumque tibi adferet? Respondet: Ideo mortem oppeto, non quod in manu Satanae sitū sit mihi inuito per- suos ministros inferre mortem, quia voluntarius animam meam pono, & iterum fumo eam; sed ut Patri meo sa- tisfaciam, qui vult peccatum corpo- ris mei litatione deleri, & sanguinis mei effusione extingui. Tres autē par- tes complectitur haec ratio: nimirum dilectionem Domini, obedientiā Pa- tris, & vtilitatem mundi, a qua inci- pit cum coniunctione aduersaria: *Sed ut cognoscat mundus: ac si diceret: Etsi in me non sit meritum vllū mor- tis, pro mundi tamen vtilitate mortē acceptabo, ut cognoscat mundus quia diligo Patrem: & sicut mandatum dedi- dit mihi Pater, sic facio.* Sed quomo- dō mundus potuit cognoscere quod diligeret Patrem, & quod mandatum eius perficeret, qui mortē ipsam Chri- sto intulit, & cui Christus crucifixus Iudaeis quidem fuit scandalum, Gen- tibus autem stultitia? Respondemus, mundum hoc suis oculis non vidisse, quia caecus vivebat: sed Iesus ideo mortuus est, mortemque suam Patri obtulit, ut de peccato damnaret pec- catum in carne sua, ut ita mundus a Deo illuminari mereretur, & illumi- natus haec omnia agnosceret. Dabat ergo se Iesus in mortem, quod mūdus lucraretur hoc lumen, quo haec vide- re posset. Si enim in Christo mori- mur, & in eodem resurgimus: resur- gentes porro alio lumine videmus haec omnia: quia ipse exaltatus a terra, omnia ad se traxit: in cuius signū mul- ti qui adfuerant spectaculo crucis re- uertebantur percutientes pectora sua. Tanta enim vis erat futura Spiritus

Deut. 21.
Gala. 3.
Esa. 45.
Rom. 14.

Matth. 17.
Diaboli in
Christū inui-
dit: Christi
exaltatio.
Philiph. 2.
Ioan. 12.

Vnde inno-
tuerit Iudaeis
arque demonē
in Christo ni-
hil habere.
Philiph. 2.

Quomodo at-
sequi poterit-
mus, ut & in
nobis hostis
ille Tartar-
eus inueniat
nihil.
Greg. Mag.
ho. 39. in E-
uang. propē
finem. to. 2.
Diabolus e-
rit terribilis
in die exitus
nostri, teste
Gregorio.

Psalm. 57.

Si princeps
mūdi diabo-
lus in Chri-
stū potuit ni-
hil, cur in il-
lū tantū po-
tuit, ut etiā
ad mortē ad-
geret?
Ioan. 10.

Mundus a
Christum co-
gnouit quod
Patrē dilige-
ret, quid est
cruci suffi-
xit, ac perdi-
dit.
1. Cor. 1.

Rom. 8.

Cur Christus
se occidi per-
misi.

Ioan. 12.
Luc. 23.

sancti, & tot miraculis agendū, ut quisq; haberet pro gloria, & sapiētia, & vir- tute Dei Christū crucifixum. Et ita hic mūdus nō capitur pro illo mūdo, qui est cōtrarius, & hostis capitalis Christi cum Satana principe suo, sed pro illo, qui olim fuit mūdus. Quēadmodū di- cimus, *Caci vident, claudi ambulant, le- prosī mūdantur*, id est, qui olim tales ex- titerunt; nā per visionē, & ambulatio- nē, & mūditiē iā amplius tales nō exi- stūt. Ita hic mūdus, id est, illi, qui olim cū mūdi principe, & membra diaboli essent, illuminati tamē per fidē, cogno- uerūt eius charitatē, & obedientiā Pa- tris, & qd demon in eo ius vllū nō ha- beret. Hoc autē non cognouit dū Chri- stus moreretur: nā tunc habebatur pro homine peccatore, leproso, & percusso a Deo, & humiliato propter sua pecca- ta: postea, verō, signis in cruce ab eo e- ditis, permoti, atq; excitati reuersi sunt percutiētes pectora sua, & Ceturio cū ceteris exclamauit: *Verè Filius Dei erat iste*: & miles ille, qui lacea latus Dñi a- peruit, ut piē creditur, illuminatus est. Nā ut tenebrae corporeae, ita spiritua- les in cordibus mortuū hora nona ces- sarunt. Mūdus ergo in bonā partē hic accipitur, quēadmodū saepe aliās; Vt, *Sic Deus dilexit mūdū: Deus erat in Chri- sto mūdū reconciliās sibi*; Et, *Panis quē ego dabo, caro mea est pro mūdi vita*; Et, *Ego sum lux mundi*, cū tamen aliās in malā partē accipi consueuerit. Vt cū ait: *Mū- dus eū nō cognouit: Non pro mūdo rogo: Non potest mundus odisse vos, me autem odit: Vos de mundo hoc estis; Ego nō sum de hoc mundo: Nunc iudicium est mundi: nunc princeps huius mundi, eijcietur fo- ras: Spiritum veritatis, quē mundus non potest accipere*; & plura similia in Euan- gelijs deprehendes. Cū ergo ait: *Ut cognoscat mundus, ostendit se velle mani- festum reddere mundo*, de quo supra Iu- das dōbitauerat interrogans Dñm. Por- rō ostendit Christus se diligerē Patrē, sicut obedientiā praetulit propriae vitæ, sicut etiā dilexit mūdū, pro cuius salu- tē sanguinē fundere, non detrectauit. Et sicut mandatū dedit mihi Pater, sic facio. Id est, nō solū facio mandatū, sed adimpleo modū mādati: secundum sci- licet mentē, & voluntatē praecipiat,

Quis mūdus
Christū cog-
nouit, quod
Patrem suum
diligeret.

Matth. 11.

Quando my-
sterium hoc
cognouit
mundus, &
quomodo.
Esa. 53.

Luc. 23.

Matth. 27.
Ioan. 19.

Vox mundi
cibi Scriptu-
rarum in bo-
num, & vbi
in malum ac-
cipitur.
Ioan. 3.
2. Cor. 5.
Ioan. 6.
Infr. 8.
Ioan. 1.
Infr. 17.
Ioan. 7.
Infr. 8.
Ioan. 12.
Infr. 14.

Quante per-
Christus dile-
xerit Patrem.

Quomodo
Christus mā-
datum Patris
impleuerit.

que est vitā cōsequamur aeternā: Sic, inquit, facio; id est, illo, & eodē modo, nēpe ex amāti obsequio, siue ex amore obsequenti: nec enim sat est pracepta implere, nisi & eo modo impleamus, quo Deus vult a nobis praestari. Hinc Saul transgressionis arguitur, qd Dñi praceptū, qd attinet ad eius subitantiā, sed nō quātū ad modū impleuerit, par- cēdo meliorib⁹ quib⁹. Hinc etiā Iudaei etsi Patris voluntatē facerent Christū, ve- ritatē illā defendētē, qd Fili⁹ Dei esset, interficiēdo: quia tamen nō ex obediē- tia Patris, vel dilectione, sed ex inuidia & odio occiderunt, peccarūt grauissi- me. Nos ergo cōstāter patiamur aduer- sa quaecūq; ut mūdo testificemur, & a Deo diligimur, donū patientiae dāti, & dignos faciēti, qui pro nomine suo pa- tiamur, ut Apostolos fecit, de quib⁹ Lu- cas in Actis testatur quod ibant gaudē- tes a conspectu Concilij, quoniā digni habitū essent pro nomine Iesu cōtume- liā pati: & ut cognoscat mūdus, quia nos etiā diligimus eū, & mādaris eius seruandis incūbimus, & ita cōuertatur mundus ad Deū. Vt saepe in sanctorum Martyrū necibus accidebat; nam vno sancto interfecto, plurimi ad fidē Chri- sti conuertebantur. Si ergo, Dñe Iesu, tanta pateris, ut te agnosca amare Pa- trem tuū, atque illi per omnia parere, Ego autē tanta perfero, ne mundus me agnoscat seruire tibi, tuisq; mandatis morem gerere, quomodo audeo com- putari inter tua membra? Cū igitur sy- mus offensus, non ad vltionē, sed ad pa- tientiam paremus nos: quo mundus agnoscat quod dilectionem Dei habe- mus, & mandatis eius obtemperamus. Dices fortassis, Quomodo mundus cognoscat me pati propter Deū, & syn- cēro amore eius, parcere meis hostib⁹? Quin potius me ob impotentiā, & pau- pertatē, & pusilli animi vilitatē dona- re iniuriā inimicis existimabit. Respo- deo: Idē mūdus putabat de Iesu moriē- te. Et pro crucifixorib⁹ suis deprecate; & tū suo tēpore agnouit mūdus quae causa extiterit passionis eius, & mor- tis: an infirmitas, & animiviletas, ancha- ritas Dei, & mūdi salus. Nā ipsa passio lumē impetrat, per qd ostēsores agnos- cāt, ppter quid patiatur, & cōpūcti ad

1. Reg. 15.
Dei voluntas
non solū, sed
est implēdus
etiā modus.
Ioan. 5.
Infr. 8.

Qua ratione
mundo testi-
ficabimur et-
iam nos dili-
gi a Deo.
Act. 5.

Quomodo
mūdus in-
cognoscat
nos parcere
inimicis pro-
pter Christi
amorem: cū
id humanis
possit. Infr.
migrationib⁹
adscribere
mundus.
Luc. 27.

Deū cōuertantur, nec vt cōsueuimus, dica mus: Ego illi ostēdā, cum quo sibi negotium sit: sed ego illi ex parte mea ostēdā quōd diligo Deū, & mandatis eius me obtemperatē pręsto. Quōd si non ille, vt pote inemendabilis, saltē mūdus, vel alij minus affectibus cęca ti, mentē agnoscant meā. Certē, si parua licet componere magnis, Q. Fabius Maximus a salubri illa cunctatione, Cunctatoris nomen adeptus, dū timidum se ostendit, & bellū suscipere cū Annibale detrectauit, vocular hominū nō euasit, & meticulosus ac imbellis iudicat^o est: qui tamē postea immortales, & æternas laudes cadentis Reipublicę Liberatoris, & Patris patrię promeruit: qđ Ennius vno versu cōprehēdit, *Vnus homo nobis cunctando restituit rē.*

Surgite, eamus hinc. Nimirū obuiam Principi mūdi, vt tradar in man^o eius, & moriar, impleāq; modos passionis, & cōditiones mortis meę iuxta Patris mandatū, & Prophetarū vaticinia pręscriptas. Ostēdit autē hoc verbo decretū fuisse a Deo, vt capiendū se exhiberet, nō in domo, sed extrā, tū ne pater familiās, qui illa noctē Iesū exceperat, quicquā molestiæ pateretur, tū vt loc^o amplius fugiendi in campū Apostolis pateret; qđ fieri nō poterat in domo, vel ciuitate inclusis. Deindē ostēdit, se principē mundi non timere, eorumq; omniū, quę passurus erat, pręsciū existisse. Voluit deindē Apostolos testes habere, ac spectatores sui supplicij, in quantū humanā ferebat imbecillitas, magis vt ei crederēt, ac dicere possent, *Et qui vidit, testimoniū perhibuit, & scimus quia verum est testimoniū eius.* Ostēditq; hoc verbo, Apostolos eādē via transituros ad Patrē, qua ipsum: quasi diceret, Ego pręcedā, vos sequimini. Ideo in plurali dixit, *Surgite, eam^o hinc.* Et quidē ad audiendū verbū Dei, sedere debemus, surgere ad opus exercendum, ire verō, ad aduersā ferēda æquo animo, quod perfectorum est.

Ex hoc autē verbo, *Surgite, eamus hinc,* colligunt nōnulli, Christū cū suis mox exiisse, antequā subiungeret reliqua, quę apud Ioannē tribus sequuntur capitibus: iuxta quem modū ex ponit Caietanus, & adiungit ex Matth. &

Marco illud: *Et hymno dicto exierunt in montem Oliuarū:* itaq; per viā Dñs reliquū sermonem absoluerit. Hanc consonantiā Euangelistarū secutus est Ammonius Alexan. & ante eum Tacianus, idem etiā videtur docere Hilarius lib. 9. de Trinitate, & Beda scribit, Dñm in locum, vbi tradēdus erat, se recepisse. Sed impugnat Lyranus hęc sententiā, eo quōd post tria capita dicitur: *Hęc cū dixisset Iesus, egressus est, cū discipulis suis trans torrentē Cedron.* Et vanū est quod annotatur a Caietano, nō absolūtē dictū esse a Ioanne: Egressus est Iesus, sed, *Egressus est trans torrentem,* hoc est, vt ipse intelligit, transiit torrentē, absurda enim esse videtur talis intelligentiā. Neē cōtinentiter dici videtur, Dominum in tempesta nocte in plateis Ierusalem, & inter eundem tam celebrem habuisse sermonem: qui ab vndecim Apostolis secum ambulātibus vix potuisset intelligi.

Sunt & alij, vt Euthymius, & Lyranus, qui secuti Chryostomū, intelligunt, Dominū illo verbo quōd dixit: *Surgite, eamus hinc,* prouocasse suos, vt de loco in quo cenauerat, trāsirent ad alium locum tutiorem, in quo omni deposito metu, quō iam Apostoli tenebantur, tranquillo animo audirent, quę adhuc erat dicturus, quōd magna essent audituri, quę animum liberum exigerent. Proindē quod postea ait Ioānes, Dominum egressum cū suis, intelligit de illo loco, vnde erat egressurus, antequam transiret per torrentem Cedron in montem Oliueti. Sed certē si post ea verba, *Surgite eamus hinc,* voluisset nos intelligere, Dñm in certum aliquē abisse locū, ex quō egress^o fuisset, debuisset vtiq; locū talē indicare, quo ei^o narratio cōstare potuisset. Cū igitur nō aliūde egressum dicat, intelligendū reliquit, eū exisse ex loco, in quo cœna facta est, & pedum ablutio. Deindē magis est verisimile, Dñm suos prouocasse ad eundū in illū locū, vbi erat capiendus: hoc enim certū est significari secundū eam distinctionē, qua hęc verba coniunctim leguntur cum superioribus, secundū quā est sensus: Ecti diabolus nihil in me iuris habeat, tamen vt agnoscat mundus, quia dili-

Mar. 14.

Ammon. Alexand. Tacianus. B. Hilary. Beda in Ioan. nem, to. 5. Lyran.

Ioan. 18. Quid incommodi habeat ille sentus.

II. sententia. Euthym. in Ioan. c. 16. Lyran. Chry. hom. 75. in Ioan. tom. 3.

Non probatur duplici ratione.

Q. Fabius Cunctator appellatus.

Ennius.

Quare Christus nō in domo vbi cenauerat, sed extra, & in via voluerit comprehendī. Matth. 26.

II. ratio.

Ioan. 19.

Quādo Christus dixit: surgite eamus hinc.

I. sensus Caietani in Ioan. nem.

Matth. 26.

Aug. tract. 69 in Ioan. tom. 9. Nōnus Ioannis paraphra. III. sententia, etiam minus probabilis. B. Chry. ibi dem.

Quid conferrat loci mutatio.

go Patrem, & sicut mādauit ille mihi, sic facio, ideo surgite, & eamus hinc obuiā satellitibus eius. Quę quidem distinctio magis probatur Augustino, & Nonno paraphrasti Ioannis, auctori Græco peruetusto.

Durius autem agunt qui hęc verba: *Surgite, eamus hinc,* separant a pręcedentibus, & initiū nouę clausulę faciunt: nā necessariū est aliquid in pręcedentibus intelligere pro sententię absolute: quę aliōquin imperfecta penderet. Neq; quia dixit, *Surgite eamus,* intelligendū est Dñm mox abiisse: sed cū hactenus discubens fuisset locutus, probabiliter creditur iam surrexisse, & stādo, nouū ad suos resumpsisse sermonē. Solet autem mutatio loci, sitis ve, auditores excitare, vt diligentius audiant, & retineant quę percipiunt. Profectō B. August. lib. de Consen. Euang. declarat se intellexisse, etiā sequentē sermonem, & orationē Christi ad Patrē, contigisse in domo, dū om-

niū Euangelistarū narrationes in vnū colligens, post omnia quę scripsit Ioānes a Domino dicta vsq; ad 18. Caput exclusum, collocat illud ex Matthæo, & Marco: *Et hymno dicto, exierunt in montem Oliuarum.*

Postquā igitur Apostolos confirmās dixit, *Surgite, eamus hinc,* nobis quoq; dictū esse putemus, & nos ad diuersa referenda pro Christi gloria constāti animo offeramus: nequaquā dubitātes illum nobis affuturū, qui dixit: *Cū ipso sum in tribulatione: Eripiam eum, & glorificabo eum;* & de quo Apostolus, *Vobis donatū est pro Christo, non solū vt in eum credatis, sed vt etiā pro illo patiamini.* Pro illo ergo, & cum illo pati, gloriosum ducamus, vt cum illo gloriosam coronā adipisci mereamur de manu eius qui nostra est virtus, corona, & gloria, Iesu Christus Dñs noster, cui cum Patre, & Spiritu sancto vna est deitas, vna potestas, & imperium idem, in secula seculorum. Amen.

Matth. 26. Marc. 14.

Dicer nobis Domin^o quādo: Surgite, eamus hinc.

Psal. 90.

Philip.

TRACTATUS LVI.

IN illa verba: *Ego sum vitis vera, & Pater meus agricola est. Omnē palmitē in me, non ferētē fructū, tollet eū, & omnē qui non fert fructū, purgabit eū, vt fructū plus adferat. Iā vos mūdi estis propter sermonē quem locutus sū vobis. Manete in me, & ego in vobis. Sicut palmes nō potest ferre fructū a semetipso, nisi manserit in vite, sic nec vos, nisi in me manseritis.* Ioan. 15.

Qualis Christi, qua ad in se permanendum suę tempore pastio- nis Apo- los cohortatur, oratio.

QUEM ADMODVM tempore ingruentis belli homines suę vitę, honori, ac facultatibus cōsulere volentes, cōsueverunt in castra fortia, & munitas ciuitates cōfugere, in quibus victus, & aliarū rerū necessariarū comoditas ad sustinendā vitā nō desit: ad eū propēmodum Dominus charissimos Apostolos suos adhortatur, vt tempore mortis, & conflictus sibi imminentis cum dæmone, in locum munitum, ac ra-

tum se recipiāt, id est, vt in se ipso permaneat, & se in Christo permanentes colligant: quia is locus est qui seruat, ac tuetur ab omni aduersitate, siue illa pendeat ab ira Dei, siue a Satana, siue a mundo, & carne. Est enim de Christo præclarē per Esaiā dictū: *Vrbs fortitudinis nostrę: Sion Saluatoris: ponetur in ea murus, & antemurale:* & per Salomonem, *Turris fortissima nomen Domini: ad ipsam currit iustus, & exaltabitur.* Hinc est, quōd Dominus,

Quam tutum perfrugium, Christi.

Esai. 26.

Prou. 18.

quò gratiorem sermonē suū redderet, ac faciliore, assumpta similitudine siue metaphora vitis, & palmitū, hanc positā exhortationem absoluit, atq; in ea parabola explicanda tria, quæ sequuntur, capita, vt docet Theophylactus, occupauit.

Mirū autem videri posset, quod Euāgelista nulla ad præcedentium continuationem nota vitur, cum dixit Iesum recedere ex loco cœnaculi. Quāquam autem, vt hæc cum præcedentibus aptius connectere valeam, multas rationes excogitauerim; nulla tamen mihi simplicior, aut verisimilior videtur, quam quod cū præcesserit, Surgite, eamus hinc, posset Domino obijci: Cur non solus abis, Dñe? Cur nos infirmos in discrimen vitæ adducis? Subiungit: Quia ego sum vitis, & vos palmites, ac proinde à Patre meo hæc note purgandi cōprehensione mea, atq; passione. Vel certè cū proximo Capite dixisset se esse viam, veritatē, & vitam: quod nemo ad Patrem venire posset, nisi per eū: quod impetraret Spiritum sanctum, & sui detectionē eum diligentibus, docet modò, ea omnia bona, quæ ipse in Patre possidet, & omnia quæ per crucē promeruit, nempe victoriā peccati, mortis, diaboli, inferni, & mundi, non sibi soli velle retinere, sed in credentes omnes effundere: cuius rei explicandæ gratia præsentē adhibet similitudinē. Cuius scop⁹ est, docere quantum egeat fidelis cū Christo coniungi, & in ea vnione permanere, vt possit bonū, & multū ferre fructū: etiā si non desint cōtradictiones, & persecutiones, quod per illas magis expurgamur, & in illo existentes à periculo præcisionis, atq; ignis liberamur, & aduersa omnia peruincimus. Cū autem Scripturis familiare sit, & consuetū, homines per arbores, lignaue designari, secundum illud; Et erit tanquā lignum quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo. bonos quidem, & honestos, per arbores fructiferas, vt oliuam, palmam, vitem, assimilari: hinc illa vox, *Ego sicut oliua fructifera in domo Dei; Et, iustus vt palma florebit, sicut cedrus Libani multiplicabitur. Plantati*

in domo Domini. Et alibi; Quasi cedrus exaltata sum in Libano, & quasi cypressus in monte Sion: Quasi palma exaltata sum in Cades, & quasi plantatio rosa in Iericho. Malos verò, atque improbos per infrugiferas arbores representat; vt, per myricas, rubos, spinas, salices: quæ facile possunt Scripturis demonstrari. Christus Iesus omnium optimus, in optima fuit arbore adumbratus: hæc autem est vitis, Apostolis nota, & familiaris: cuius fructus omnibus notus, hoc est vva: cuius succus inter omnes præstantissimus, lætificans Deū, & homines, hoc est, vinum. Hæc, quantum ad externa attinet, pulchritudine destituitur, vilis videtur, atq; in speciem cōtemptra, intus tamē succo, atq; efficacia præstat cæteris atque antecellit. Et quemadmodum paulò antè se grano frumenti comperauerat, propter Sacramentum in specie panis exhibendū, ita modò viti propter speciem Sacramenti in vino exhibitā: quia vt caro Christi verè est cibus, ita & sanguis eius verè est potus. Huic viti fuerat Messias assimilatus per prophetā Iacob; *Ligans, inquit, ad vineam pullum suum, & ad vitem, o fili mi, asinam suam.* Atq; hæc est vitis illa portata cū botro de Terra promissa per exploratores. Deniq; hæc est illa vitis, quæ, iuxta Zachariā, producit vinum germinans virgines. Ait igitur, *Ego sum vitis vera.* Quatenus Deus, & homo sum, vt mediator, & redemptor à Deo profectus. Non quidē propriè, sed metaphoricè exerceo vitis officium, cuius lignū hispidū, nigrū, atque cōtemptrū, fructiferū tamen, ac medulla præditū, aeterna sua quantitate: alimentū exhibens non ab imo ad superius, vt reliquæ arbores, sed à centro ad circumferentiā: habens multa internodia, quò melius digeratur vva: lignūq; magis frangi, quā findi potest: imbibens multū humorē: estq; fundamentū palmitū, quibus est congenera, ad quos succū, vim, & vitā immittit. Dicitur autē vitis vera non solum ad discernendū eam à vite falsa (vt verum aurum ad differentiā alchimici) quæ facit labruscas, de qua Ieremias inquit: *Ego plantaui te vineam electā, omne semen verum: quomodo*

Quos verò arbores infrugiferas designant.

Ioan. 15. Christus cur viti se comparat.

Iudic. 9.

Ioan. 12.

Supr. 6.

Ibidem. Vitis Christi figura. Gene. 49.

Num. 13.

Zach. 9.

Vitis proprietas.

Cur se vitem veram Christus appellet. I. ratio.

Ierem. 2.

ergo

ergo conuersa es in prauū vinea aliena? Ad differentiā quoq; vitis cōmunis, quæ vinū producit, in quo est luxuria, cū hæc vinū germinans virgines proferat: sed etiam quod spiritualia corporeis, atque externis veriora sunt, quia diuiniore, & permanentiora, & quod ad rem ipsam attinet, magis illis quadrant vocabula, siue nomina, et si ex modo significandi magis ista corporea, ad quæ significanda prius sunt imposita, denotant. Hinc apud Ioannē dicitur; *Erat lux vera, quæ illuminat omnē hominē venientem in hunc mundū;* Et Ecclesia, *Ipse enim verus est agnus, qui abstulit peccata mundi:* id est, veras agni conditiones habet. Apud eundē Ioannē ait Dñs: *Non Moyses dedit vobis panem de celo, sed Pater meus dat vobis panem de celo verum.* Id est, Tanto verior est panis meus, quā ille manna olim exhibitus, quanto corpus præstat vmbre, & res ipsa figurata typo. Vndè & Ioannes subiungit: *Caro mea, verè est cibus; & sanguis meus verè est potus.* Vbi particula Verè similitudinē nequaquā tollit, sed adijcit, carnē Christi verius cibare, quā cōmunem carnē: quia illa implet spiritū nostrū Spiritu sancto, hæc verò corpus alimento suo satiat. Ad hunc modum Esaias alibi dixit: *Omnis caro fenum;* & subdit: *Verè fenu est populus,* id est, aptè, & verè hic populus in sceno representatur. Est autem Christus vitis præstantissima Sorch, & mascula, quæ stricta habet folia, malleolos subtiles, palmites paucos, vva gracilem, pelli tamē forti munitam, sine acinis, vinū subtile, dulce, & præclarum proferens. Vitis etiā vera, & primaria, ad differentiā B. Virginis, quæ vitis dicitur, & de qua Ecclesia illud canit: *Ego quasi vitis fructificauit suauitatem odoris: & flores mei, fructus honoris & honestatis:* ad discrimen etiam nostri, qui in vinea representamur.

Secunda. Ephef. 5.

Zach. 9. Tertia.

Ioan. 1.

Ibidem.

Infr. 6.

Christi panis supra manna Moyfis excellentia.

Quid illud Prophetæ: Verè fenum est populus. Esai. 40.

Qualis vitis sit Christus.

B. Virgo & ipsa vitis est, vt vinea electi. Eccles. 24.

Christum vitem vt excoluit Pater agricola.

cuncisione, & custodiuit ab Herode mortem illi intentate, reliqua; boni agricolæ officia erga eā præstitit. Hui⁹ vitis vinū in crucis torculari expressū est, & eo vult recreari Deus, quod inebriatus mundo parcat, donetq; omnia sua delicta, atq; hoc musto spirituali Apostoli repleti, loquebantur varijs linguis magnalia Dei.

Omnem palmitē in me, non ferentem fructū, tollit eū. Explicat diuersas rationes palmitū: ex vite enim erumpunt quandoq; palmites fructuosi, quādoq; infrugiferi, vniuersi tamē sunt eiusdē naturæ cum vite: ita fideles omnes in natura humana conueniunt cū Christo, cuius tanquā capitis sunt membra. Et vt ex vite omnis virt⁹ palmitis proficiscitur, ita ex Christi merito & virtute fideles omnes virtutē quādam diuinā deriuare sibi possunt. Sed quidā sunt qui faciunt fructū: quia fidem habent per charitatē operantem. Alij verò, quia palmites sunt ratione, & voluntate præditi, & propterea possunt vim vitis aut percipere, aut impedire, fidē quidē habent, sed mortuā, externūq; Sacramentū: sed interno fructu eorum vitio destituuntur. Iesus igitur vitis vera, in qua vniuersi Iudæi erant veluti palmites: sed eorū multi fructū allaturi non erant, sed Messia negaturi. Hos excisurus erat Pater, & tanquā inatiles ramos de oliua fracturus: quanquā ita sint fracti, vt possint inferi suæ oliuæ, vt Apostolus docet ad Romanos.

Matth. 2.

2. Cor. 5.

Act. 2.

Quemadmodum Christi non sint palmites.

Eorū qui sint palmites fructiferi, qui non sint. Gal. 5.

Palmites fructum non ferentes qui erant excidendi, qui inatiles. Dan. 9.

Ioan. 19.

Act. 3.

Rom. 11.

Quos palmites purget Pater agricola, vt fructus plus afferat.

Et Pater meus agricola est. Sicut Christus est vitis, & Spiritus sanctus est succus vitis, ita Pater est agricola, id est, officium agricolæ exercet, qui eam in terra nostræ humanitatis, hoc est, in Maria Virgine, per in carnationē plantauit, auxit per natiuitatē, putauit cir-

Tom. 9.

Zz 3

plus

Gen. 12.

mires luxuriantes putans. Verbum etiam Dei peregrinum in hoc mundo reddit, faciens hominem egredi de terra sua, & de cognatione sua: purgat intellectum à curiosis, falsisque opinionibus; voluntatem ab obscœnis amoribus; memoriam à diuinorū obliuione, & retentione iniuriarum; sensus denique ab illicitis motibus, prauisque vitiis.

Quid est: Manete in me, & ego in vobis.

Manete in me, & ego in vobis. Declarat deinde quorsum tendat similitudo hæc, nimirum vt hereamus in Christo, illique coniungamur: hoc est, Date operam vt in me maneatis, & vt ego in vobis maneam. Quid dices fortasse; Si accedere ad Christum non possumus, nisi Pater traxerit nos: manere item in Christo nõ possumus, nisi fructum adferamus: fructum autem ferre ex nobis non possumus, quia, vt infra ait: Sine me nihil potestis facere: quomodo igitur, vel ad eum accedere, vel in eo manere possumus? Respondeo: Qui dixit: Manete in me, facultatem dedit qua possumus in eo manere: ca igitur vtamur. Non enim his qui foris sunt, dicitur: Manete in me, sed, Venite ad me omnes qui laboratis; istis vero, qui intus sunt, & per fidem hærent Christo, dicitur: Manete in me, id est, Mihi confidite, præcepta mea seruate, fructum edite, ne Pater vos amputet, in me omnem vestram sollicitudinem iactate: ego curam vestri geram. Et necessaria fuit hæc exhortatio his qui mundati sunt, ne fortassis putarent se à gratia Dei excidere non posse. Quos Apostolus cautos reddens, ait: Qui se existimat stare, videat ne cadat, & alio loco: Tu fide stas: noli altum sapere, sed time. Si enim Deus naturalibus ramis nõ pepercit, ne forte nec tibi parcat. Dixit etiam hoc, ne se in Christo manentes, putarent crescere non posse. Est autem Christi admirabilis benignitas, qui nobis non egens, rogat nos vt maneamus in ipso: qui nec ad momentũ sine eius bonis possumus consistere. Vitis enim sine palmitibus esse potest, à quibus nihil accipit: contra palmitibus non possunt esse sine vite. Manete ergo in me: quia non deserero nisi me deserentes. Vt enim Samuel ait ad Sau-

Ioan. 6.

lem: Pro eo quodd abiecasti sermonem Domini, abiecit te Dominus ne sis Rex: & in libro Paralipomenon dicitur: Quare dereliquistis Dominum, vt derelinqueret vos? Et ego in vobis. Vt non perdã quenquam eorum, quos Pater dedit mihi, & vt palmes possit ferre fructũ meũ, non suum: quia ego in vobis insitus præsto vt faciatis. Quod fufius verò atque exactius hanc permanẽdi in Christo rationem capiamus, conftituimus, Christum duplici constare natura, Diuina, atq; Humana. Et in diuina quidem natura manere debemus, tãquam in loco naturali; in humana verò, tanquam in vite. Diuina igitur natura metaphoricè locus dicitur spirituũ, quia ex ea omnia illa bona elicimus, quæ ex loco suo naturali quælibet res sibi deriuare solet: vnde Dauid inquit: Esto mihi in Deum proteãorem, & in locum manitum, vt saluum me facias. A loco enim est quies locati, defensio, turpitudinis proteãtio, absconditio pretiosi thesauri, pulchritudo, & conseruatio locati. Quod ad quietẽ attinet, videmus corpora non quiescere alibi, quã in loco proprio, & ab eo non nisi per vim diuelli. Ita nostra omnia desideria extra Deum non sedantur, nec in adiumentis, siue medijs, quæ ad hunc finem perducunt, quiescere possunt, donec appareat summum bonũ: Satiabor, inquit Propheta, cum apparuerit gloria tua. Deinde ex loco est defensio ab imbris, frigore, calore, & hostibus: hinc Deus animam in se manentem à calore concupiscentiæ, frigore odij atque inuidiæ, ventis superbiæ, imbris luxuriæ seruare solet, ita vt Dauid dicat: Scapulis suis obũbrabit tibi, & sub pennis eius sperabis: & liberatus ipse iustus dicat: Quoniã abscondit me in tabernaculo suo in die malorum: protexit in abscondito tabernaculi sui. Est etiam ex loco proteãtio turpitudinis: quæ homini extra Deũ existenti summa est, vt Adam peccans testatur: sed Deus tegit nuditatem nostram, vt in tunicis pelliceis illi à Deo datis figuratum fuit; & turpitudinis loco datur honor omni operanti bonum. Adhæc pretiosi quique thesauri

1. Pet. 5.

Quomodo ad Christum accedere, vel in eo manere possumus.

Matth. 11.

1. Pet. 5. Cur dictum Apostolis in Christo, vt manerent.

1. Cor. 10.

Rom. 11.

Mira Christi benignitas.

Qui deserantur à Christo.

1. Reg. 15. 2. Paralip. 24. Ioan. 17. Quemadmodum manere debeamus in Christo. Diuina natura vt sit locus spirituum. Psal. 70. Eius loci beneficia describuntur. Psal. 16. II. beneficium. Psal. 90. Psal. 26. III. beneficium. Gen. 3. Ibidem: Rom. 2. IIII. beneficium.

1. Reg. 15. 2. Paralip. 24. Ioan. 17. Quemadmodum manere debeamus in Christo. Diuina natura vt sit locus spirituum. Psal. 70. Eius loci beneficia describuntur. Psal. 16. II. beneficium. Psal. 90. Psal. 26. III. beneficium. Gen. 3. Ibidem: Rom. 2. IIII. beneficium.

Coloss. 3.

Matth. 6.

V. loci beneficium.

Decor animi rationalis in quo consistat.

VI. & postremum, Psal. 144.

Psal. 103.

Humanitas Christi rectè vitis nominatur.

Palmites (qui fideles) quemadmodum in illa permaneant.

Manfio in Christo beneficium.

in loco apto absconduntur: ita vita nostra debet esse abscondita cum Christo in Deo, dum omnes nostras actiones ad eius gloriam referẽdo notas illi soli facim⁹, & nescit sinistra nostra quid faciat dextera nostra. Præterea est & à loco pulchritudo: nam pretiosus lapis in annulo aureo pulchrior est, & stella in cœlo splendidi⁹, Rex in magno palatio honorificentior: ita decor animi ratione præditi est, in summa veritate, supremaq; bonitate, atq; in maximo honore quæ Deus sunt, consistere. Deniq; à loco pendet locati conseruatio: nã Deus, cuius magnitudinis non est finis, nõ tantum esse naturæ, & gratiæ, sed etiam gloriæ tuetur atq; conseruat. Nam vt ait Propheta: Auertente te faciem tuam, turbabuntur, & in puluerẽ suum reuertentur. At humanitas Christi vitis est, quã terra Deitatis sphericæ, & solida sustentans, atq; fructificas produxit: hæc est gratia capitis, & gloria, non quidem, vel efficiendo dona, vel se communicando imminuẽs, sed promerens, vt à diuinitate deriuetur gratia in mēbra sua. In hac ergo vite, vel semine, vis est Deitatis artificij similis, imò sublimior, idẽo producit, & auget palmites creãdo, seruando, & augendo eorum esse. Et manemus, dũ fide, & amore, atq; operibus bonis cõtinuamur eius influxui, agnoscendo nos non posse aliunde eam influxus virtutem capere nisi ab hac vite. Nulla enim creatura à se ipsa talem succum prestare potest, etsi possit precatione, verbo, & opere nos viti coniungere: potestq; ratione huius succi canalis esse, vt in alterum deriuetur, licet reuera non sit productio succi vnus animi in alterum, etsi vnus palmitis in alterum esse queat. Qui sic ergo manet in Christo; & Christus manet in eo per custodiam ipsius, & gratiam perseuerantem in influxu quotidiano, & sic liberatur, ne præcidatur à vite. Amissa etiam fide informante, & influxu, qui per eam habetur ad resurgendũ, sequitur arfio in igne gehennæ: à qua etiam

eripitur, qui in Christo manet. Quare omnes qui hac ratione manet in Christo, & Christum in se manentem habebunt.

Sicut palmes non potest ferre fructum à semetipso, nisi manserit in vite, sic nec vos, nisi in me manseritis. Declarat verbum illud: Manete in me, ex similitudine palmitis fructum à se ipso ferre nõ valẽtis, nisi manserit in vite; & hortatur simul vt in eo maneãt. Atq; ex hoc verbo in primis docet, ethnicorũ virtutes minimè veras virtutes fuisse, aut saltem dignos Deo non protulisse fructus, cum ab hominibus proficiscerentur, qui Christo insiti non erant. Deinde perterrefacit Iudæos, qui in Mose gloriabantur, & legem iactabant, quã tamen ad salutem æternam ad mētem præcipientis sine Christo seruare non poterant. Tertio ostendit contra Pelagianos, & liberi arbitrij, atq; viriũ naturæ magnificatores, vanum esse omnem eorum conatum, nisi ad sit auxilium miserentis gratiæ Dei. Nõ enim volentis, neq; currentis, sed miserẽtis est Dei. Si ergo tãtum nobis imminet periculum, ne ab hac vite nostro vitio præcidamur, tantumq; bonum nobis confertur ex mansione in hac vite; cõtendamus pro virili, ne quicquam sit inter vniuersa creata tam perfectum, aut delectabile, quod nos possit à mansione hac diuellere, siue per peccatum aliquod lethale, siue per Fidei iacturã, quam qui amittit, naufragium facit, & reliqua vlla spes non manet, quemadmodum nec ramo præciso ab arbore, nec membro præciso à corpore. Oremus igitur cum Propheta ad Dominũ, dicamusq;: Confirma hoc Deus quod operaturus es in nobis; Et, Nisi Dominus adificauerit domum, in vanum laborauerunt qui adificant eam. Nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat qui custodit eam. Hic autem ædificator, atq; custos idẽ ipse est, qui & vitis, Iesus Christus Dominus noster, cui cũ Patre, & Spiritu sancto sit vnus honor, & trinus in secula seculorum, Amen.

Ethnicorũ, & infidelium virtutes cur falsæ, mortuæ, ac steriles.

Legis Moyfi imbecillitas ad seruandũ.

Contra dogma Pelagianorum naturæ plus equo tribuẽtium.

Rom. 9.

Quantũ nobis faciendũ in Christo remansio, si salui volumus esse.

Psal. 67. Psal. 126.

TRACTATUS LVII.

In illa verba: Ego sum vitis: vos palmites. Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum: quia sine me nihil potestis facere, &c. Ioan. 15.

Quæ res diuortium pariat animæ cum Deo. Gen. 2. Matth. 19. 1. Cor. 6. Ephes. 5. 1. Cor. 6.

Ose. 2.

Peccati vis.

Esa. 49.

Quando tantum Christa no nihil est pretiosius, at que cœdip.

Vemadmodum in matrimonio vir & vxor in vnam carnem copulantur, ita vt nefas sit hanc indissolubile copulam seungi, quam Deus per totam vitam coniugum manere instituit: ad eum planè modum in connubio, seu spiritali sponsalicio, quo animus noster hæret Deo, vnus spiritus efficitur cum Deo, & vnde omnis nostra fœcunditas, atq; fertilitas fructuū bonorum oritur; cauendum est, ne villo nostro vitio, aut Deo repudium mittamus, aut ab eo repudiū recipere promereamur. Nā etsi dixerit: sponsabo te mihi in semper, & sponsabo te mihi in iustitia, & iudicio, & in misericordia, & in miserationibus. Et sponsabo te mihi in fide: peccata tamē nostra eiusmodi sunt interdum, vt diuidant inter nos, & Deū nostrum, & digni simus, qui ab eius reijciamur cōspectu. Quamobrem rectè persequens suam cohortationem Dominus, ait: Ego sum vitis: vos palmites. Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum. Quæ verba ratio sunt præcedētis verbi, nimirum: Nisi quis in vite Christo manserit, non potest ferre bonum fructum. Seruit & subsequētib; hæc ratio, vbi ait: Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum. Repetit etiam, vt fortius imprimat, & vt explicet qui sint palmites, indicetq; dignitatem Christiani: quo nihil est pretiosius, aut fertilius, dum manet in Christo; nihil vilius, & contemptius, dum extra Christum est. Magni ergo à nobis æstimanda sunt Dei dona, dandaq; opera, vt fructus illis dignos edamus, ne nobis (vt talen-

tum à pigro seruo) subtrahatur, vel si ab illis excidimus, curandum vt citò per pœnitentiam reinseramur. Quia dum fumat candela recēns extincta, citò iterum accenditur; difficilius, postquam iaduruit.

Hic, inquit (emphaticum est, hic solus, & non alius) fert fructum multum: id est, fructum salutarem, quia vitis est Iesus. Editq; fructum intra se primò, deinde etiam extra, vt semen terræ cōmissum, deinde in alijs omnibus, ad quos verbo, siue exemplo, siue precatione sua ædificandos, se potest porrigere. Editq; fructus maturos prudentiæ, & charitatis, dulces misericordiæ, longos perseverantiæ, rotundos perfectionis, odoriferos boni nominis, probatos deniq; per Solē tentationis. Omnem etiam fructum tempore suo profert, tã hyemis, quàm æstatis: hoc est, & in via, & in patria, vbi etiam orationibus nobis opitulatur. Vt rectè dictū sit per Esaiam: Dicite iusto quoniam bene, quoniam fructum adinventionum suarum comedet. Extra Christum quicumque est, aut nullum fructum edit, aut sanè acerbum, & corruptum, secundum illud: Mala arbor malos fructus facit; & illud Prophete: Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonum, non est vsq; ad vnum. Et quod ait: Qui manet in me, & ego in eo; non ponit quasi diuersa, vt vnum ab altero separari possit, sed quòd sint connexa, & se se mutuo consequentia. Et licet satis fuisset dicere: Qui manet in me: addit tamen: Et ego in eo, vt intelligamus, vnde is qui manet in Christo, habeat quòd ferat fru-

Matth. 25.

Fidelis mysticus Christi vitis palmes quales fructus profert.

Esa. 3.

Extra Christum qui est, qualem fructum edat.

Matth. 7. Psal. 13. & Rom. 3.

Vnde manet in Christo fructu ferat.

Quare Apostoli, & ceteri fideles sine Christo possunt facere nihil.

1. Cor. 1.

1. Cor. 15.

Quomodo verum sit verbum Christi, sine me nihil potestis facere. Luc. 15. & seq.

Solutio quæstionis.

Christi spirituales cœcur sus ad bonas priorū actio nes diuersi.

Et tū multum: nēpe ex eo quòd Christus manet in eo, qui est omnium fructuū bonorum autor. Subiungitque: Quia sine me nihil potestis facere. Ratio nē videtur assignare, cur Christus sit vitis, & Apostoli palmites: Quia, inquit, sine me nihil potestis facere. Quæ admodū enim sine sapientia nemo sapiens, sine iustitia nemo iustus, sine fortitudine nullus fortis, sine veritate null⁹ verax: ita sine Christo, qui fact⁹ est nobis sapientia, & iustitia, virtus, atque veritas, nihil horum, aut iustè, aut sapienter quisquam operatur. Vt bene dixerit Apostolus: Gratia Dei sum id quòd sum.

Sed in hanc sententiam quædam merito obijci possunt: quomodo verum est nos posse nihil sine Christo, cum multa opera naturæ, & artis, imò etiã eorum, quæ ad mores spectant, multi ethnici, ac Philosophi præstiterint. Deinde iunior filius cū rediret ex regione longinqua, multas studiosas, & honestas actiones operatus est. Surrexit enim, & confessionem suorū criminū fecit, & ad Patrē redijt, atq; accusauit seipsū. Adhæc si sine Christo nihil fieri boni potest, quomodo Patres, qui ante Christum fuerūt, tū in lege Naturæ, tū Scripta, præclara multa, & ab Scripturis cōmendata operati sunt. Postremo si verū est: Nihil sine me potestis facere: vbi est ergo liberū arbitrium? ita enim argumentantur hæretici. Respondemus ad hæc omnia, Dñi sermonē in hoc loco, nō esse de se vt De⁹ est, sine cuius generali cœcur su & operatione, ne actiones quidem vitiosas præstare possumus, nedū naturales, aut artificiales, aut ex genere suo bonas, aut morales: sed loquitur de se, vt vitis est, id est quatenus Deus, & homo est, recōciliatoris, mediatorisve munus exercens. Deinde in Christo recōciliatore cœcur sum cōstituiimus specialē ad ea omnia opera, quæ supra naturæ facultatē posita sunt, siue spectent ad præparandū hominē ad diuinæ gratiæ susceptionem, & iustificationem, siue ad diuinorum obseruantiam mandatorum, siue ad tentationes demonum, aut mundi, carnis ve propulandas; siue ad diuinorum virtutum chorū ad se accersendū,

siue ad vitam æternam promerendam spectet. Nā in his omnibus sine Xpo, hoc est prima causa supra naturā cœficiēte possumus profus nihil. Vt propterea merito Dominus dicat: Sine me nihil potestis facere: & Salomon: Vt sciu quòd niam aliter non possem esse continens, nisi Deus det; & Apostolus: Non quòd sufficientes simus cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Nemo potest dicere, Dominus Iesus, nisi in Spiritu sancto: & Dominus ad Petrum: Quòd ego vado, nō potes me modò sequi: & ad Capharnaitas: Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit eum: & Esaias: Omnia opera nostra operatus es nobis, & denique Apostolus: Deus est enim, qui operatur in nobis, & velle, & perficere, prò bonā voluntatē. Et hinc soluitur illud iunioris filij. Quia etsi per se peccator nihil possit, excitatus tamen à Deo, & illuminatus, ad eum venit, seipsū humiliat, accusatque, & in amicitia cum patre redit: nihil ibi tamen est, quòd à purā naturā & nuda proficiscatur, nisi esset gratia præuenienti adiuta, atq; ornata. Quòd verò olim sancti Patres, & iusti in lege Naturæ, & Moy si extiterint, qui præclara multa opera, & diuino iudicio celebrata ediderunt: huius sententiæ veritatem non tollit. Quia, vt ait Apostolus, Iesus Christus heri, & hodie, ipse & in secula. Nec minus illi gratiæ diuinæ adiutorio Christi saguine redēptō operati sunt, quā nos ipsi: semperq; in mundo fuit Christus, quātum ad hoc attinet, vt hominibus Dei voluntatē facere volentibus præsto esset, & ad bona opera adiuuaret. Quòd si quis dicat, Vbi est ergo liberū arbitriū? Respondem⁹: Liberū arbitriū etsi inclinatum, & attenuatum per peccatū fuerit, non tamen omnino fuit extinctum, aut è medio sublatum. Dò & professō, tūm Augustinus & Bernardus, tūm Anselmus, & Ricardus de Sancto Victore docent, potētiā, seu voluntatem à libertatē distingui. Potest enim libertas cum infirmitate consistere, imò cum malis, ac deprauatis habitibus ad malum inflectentibus, vel cum bonis ad bonum inclinātib; imò cum ipsa gratia, cui potest

Sap. 8.

2. Cor. 3.

1. Cor. 12.

Ioan. 13.

Supra 6.

Esa. 26.

Philip. 2.

Qua ratione peccator cōuertatur ad Deum.

Heb. 13.

Libertum arbitrium etsi per peccatū attenuatum sit, haud tamē omnino extinctum, aut è medio esse sublatū. Aug. epist. 90. & 107. tom. 2.

Bernard. li. de libero arbitrio.

Ansel. li. de libe. arb. c.

Ricard. de Sancto Victore.

Volūtas à libertate, quid differat.

resisti. Quia eiusmodi habitus, siue studio, siue vitiosi, siue coelitus infusi, siue opera nostra parci, nisi voluntatem ad hoc, vel illud inflectant, non tamē cogunt. Stat etiam liberum arbitrium cum lege verante, & præcipiente, quia adhuc homo libertate nō destituitur: imō, quod maius est, cū necessitate bene operandi, vel male faciēdi, & vt sic dicam, cum impossibilitate. Nā in Angelis, & beatis tanta dignitas liberi arbitrii non abest, sed cū necessitate bene operandi, & cum impossibilitate male faciēdi cōiuncta. Cacademones, damnatiq; omnes, liberum arbitrium, quod naturale est, ac proinde, amittunt, quod, habent, sed cum impossibilitate bene faciēdi, & cum necessitate male operandi annexum. Multo igitur magis hic cū possibilitate bene, vel male operandi consistit: sed malum fructum quidem non nisi ex se ipso præstare potest, bonum autem non nisi ex gratia Dei. Vnde dictum est: *Omnia possibilis sunt credenti, Et, Omnia possum in eo, qui me confortat.* Quod igitur beatus Augustinus per hæreticos allegatus ad Laurentium scripsit: *Homo male utens libero arbitrio, & seipsum perdidit, & liberum arbitrium: Catholicè est intelligendum: non quidem quod essentiam liberi arbitrii amiserit, quæ amitti nequit, sed quod dona, & ornamenta illa, quibus in statu innocentie decoratum erat, per peccatum amiserit.* Vt etiam Augustinus ipse in duas epistolas Pelagianorum: explicat his verbis: *Libertas quidem perijt per peccatum, sed illa, quæ in paradiso fuit, habuit plenam cum immortalitate iustitiam, quia natura humana, diuina indiget gratia, dicente Christo: Si Filius vos liberauerit, tunc verè libereritis: utiq; liberi ad bene, & iuste viuendum, quia liberum arbitrium vsq; ad eò in peccatore non perijt, vt per illud peccent: maxime omnes, qui cum delectatione peccant, & amore peccati hoc eis placeat quod eis liber.* Hactenus ille. Est igitur hoc Christi verbum gratiosum, & amabile: & vtiā sine ipso gratioso nihil peccatis facere valeremus: nō enim, an peccaremus, aut nobis fidei tenemus, aut de operibus hominis

gloriamur, sed attenderemus ad illud Osee verbum: *Perditio tua Israel: tantummodo in me auxilium tuum: agnosceremus liberum arbitrium debilitatum ita, vt ea, quæ in natura integra ante peccatum poterat, iam non possit, nisi à Deo iuuetur.* Quemadmodū claudus vellet quidem rectè ambulare & peregrinus flumen transire, sed ob defectum sanitatis, & pontis, siue cymbæ, vtrumq; etsi velit, præstare nō potest: adiutus tamen sanitate, ac ponte, vtrumque valet præstare. Egregiè porro B. Augustinus in hanc sententiam scribens, Pelagianos refellit: *Magna gratia commendatio, fratres mei, corda instruit humilium, ora obstruit superbiorum. Ecce cui si audent, respondeant, qui ignorant Dei iustitiam, & suam volentes constituere iustitia Dei non sunt subiecti. Ecce cui respondeant sibi placentes, & ad bona opera faciēda Deum sibi necessarium non putantes. Nonne huic resistunt veritati, homines mente corrupti, reprobi circa fidem, qui respondent, & loquantur iniquitatem, dicentes, A Deo habemus, quod homines sumus, à nobis ipsis autem, quod iusti sumus? Hæc sunt inania præsumptionis vestra: sed quid vos sequatur, videte, & si est in vobis vllus sensus, horrete. Qui enim à semetipso se fructū existimat ferre, in vite non est: qui in vite non est, in Christo non est: qui in Christo non est, Christianus non est.* Hæc ille verus Christi palmes.

Si quis in me non manserit, mittetur foras sicut palmes, & arefcet, & colligent eum, & in ignem mittent, & ardet. Quæ hætenus dixerat, singulari illustrat antithesi. Dixerat enim: *Manete in me: nunc in vite non manentis explicat pœnam, simulque exponit quod ab initio proposuit: Omnem palmitem in me, non ferentem fructum, tollet eum.* Ait igitur: *Si quis, hoc est, fidelis: in me non manserit.* Nōa quidem me autōre, sed suo vitio manere voluerit, & culpa sua se se à vite auulserit, ac resierit. Obijcies, scriptum esse: *Nō rapiet oves quisquam de manu mea: Et rursus: Eum qui venit ad me, non eijciam foras: quomodo igitur semel Christo infusus, in eo manentem, poterit? Respondemus: Iustum quidem*

Ose. 13.
Humanæ post
Adæ lapsu
bertatis infir
mitas.
Quale sit li
berum arbitri
um post pec
catum.
Aug. tract.
8. in Ioan.
initio, to. 9.
Qui sint diu
ne gratie ef
fectus.
Rom. 10.
2. Tim. 2.
Animaduert
io B. Augu
stini indicen
tes, scilicet
Pelagianos:
A nobis ha
bemus quod
iusti sumus.
Palmis in
vite non ma
nentis pœna.
Vnde palmes
in vite, non
permanet.
Ioan. 12.
Supra. 6.

Quale sit li
berum arbitri
um in An
gelis, & bea
tis.
Quale in da
monibus, &
damnatīs li
berum arbitri
um in se.
Mar. 9.
Philip. vlt.
Aug. to. 4.
Quis sit sen
sus eius dicti
B. Augustini,
Homo male
utens libero
arbitrio, &
seipsum per
didit, & libe
rum arbitriū.
Idem. li. 1.
cōtra duas
epist. Pela
giano. c. 2.
tom. 7.
Ioan. 8.
Quos Filius
Dei liberauit
ij cur verè li
beri sint, se
cundum Au
gustinum.

Oves cum de
manu Patris,
& Christi ra
pi nequeant,
semel Christo
infusus ab eo
auelli qui po
test?
Heb. 10.
Palmes viti
non hærens,
vt mittitur fo
ras.
Matth. 18.
1. Cor. 5.
Ibidem.
Misto foras
quid mysticè
Matth. 25.
Ibidem.
Quid verò e
iusdem palmi
tis arefactio.
Rom. 11.
Cur ardet, di
citur de præ
sentibus.
Ioan. 3.

neminem à se abijcere, neq; aliquam creaturam, neq; dēmonem id posse facere: potest tamē ipse, qui Christo infusus est, se subtrahere, quia liber est, & liberè fieri potest filius perditionis per subtractionem, vt Apostolus ait ad Hebræos. Qui igitur in fide, aut in charitate diuinorum præceptorum deserit, quod homo solus ex se ipso facere potest, is non aliter atq; abscissus à vite palmes tractabitur ab agricola, quia solum igni asseruabitur: qui, inquam, talis est, mittetur foras, id est, à Christo vite, cui insertus erat per fidem, & per consequens à succo diuinæ gratiæ, & consortio Sanctorum falce mortis, vel incredulitatis amputabitur: ita vt mente Deo moriatur, etsi adhuc vita animali, & humana viuat. Mittitur foras per hæresim, vel schisma, vel si tanquam membrum putridum contagio suo in alia membrana sana serpens: qui sententia Ecclesiæ foras mittendus est: *Si Ecclesiam, inquit, non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus: & Apostolus, scripsi vobis, cū eiusmodi nec cibum sumere: & Tollatur de medio vestrum, qui hoc opus fecit.* Et per missionē foras, rectè significatur pœna damni: quia iusti admittuntur ad interna gaudia æternæ gloriæ; Intra, inquit, in gaudium domini tui, clauditur autem ianua virginibus fauis. Pœna autem sensus significata est illis verbis sequentibus de ariditate, & collectione eius, vt in ignem mittatur, & ardeat. Prima pœna, est foras proijci: secunda, arefcere: tertia, colligi cum alijs in fasciculos: quarta, in ignem mitti: quinta, ardere. Primum igitur, qd palmitem foras missum consequitur, est quod ait, *Arefcet*, perditio scilicet, omni gratiæ humore, sensu fidei, boni operis motu. Deinde, colligent eum in fasciculos lignorum ad comburendum destinatos: qui ab Angelis colliguntur, & in ignem mittuntur, & ardet. Hæc omnia mala præcisos à Christo vite intellige sequi, nisi rursus reinserantur Christo tanquam viti, & oliuæ: vt docet Apostolus ad Romanos. Et de præsentibus ait, *Ardet*: quia in æternum absq; vlla cōsumptione animæ cruciantur; & quoniam qui non

credit, iā iudicatus est, & quia omnis arbor quæ non facit fructum bonum, exciditur, & in ignem mittitur, quia asciam, & ignem promeretur. Lignum autem vitis, vel palmitum, si fructum nō ferat, ad nihil aliud est vtile, nisi ad ignem: quia nec ædificio construēdo, nec lignis paxillis muro affigendis, vt ex illis pendeat vas aliquod, vtile est, sed ad ignem tantum, vt docet Dominus apud Ezechielem. Exemplo nobis Iudas auaritiæ seruus esse potest, qui à vite decisus abiit foras proditurus magistrum suum: & cum funibus, ac reliquis sarmentis collectis laqueo vitam abruptit, & sese in eternū ignem præcipitem dedit. Hinc Augustinus in Ioannem, *Ligna, inquit, vitis tanto sunt contemptibilia, si in vite nō manserint; quanto gloriosiora, si manserint; deniq; sicut de his etiam per Ezechielem Prophetam Dominus dicit, præcisa nullis agricolarum vsibus deputantur. Vnum de duobus palmiti congruit, aut vitis, aut ignis: si in vite non est, in igne erit. Vt ergo in igne non sit, in vite sit.* Sic ille.

Mysticè hic quisq; Pastor intelligat, se vitem esse respectu ouium suorum, & Princeps respectu populorum quos regit, & quisq; paterfamilias cōparatione suorum domesticorum. Et vt vitis est palmites producere, productos alere, & ad fructum ferendū succum emittere bonum; ita hi intelligāt se ad oves pascendas, & verbo Dei tuēdas, & in iustitia conseruandas positos esse. Quia secundum iudicem populi, sic & ministri eius; & qualis rector est ciuitatis, tales & inhabitantes in ea. Et vt est absurdū vitem proferre spinas, aut tribulos: ita vitiū Pastorum est fructus iustitiæ non edere, sed aut iniquitatis, aut scandali.

Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint; quodcunq; volueritis, petetis, & fiet vobis. Explicat Dominus illam particulam: *Manete in me; & ego in vobis*, declarando per illud, Iesum in nobis existere, si verba eius in nobis manserint. Tunc autem manent Christi verba in nobis, si sint in intellectu, per fidem, & meditationem; in voluntate, per bonum affectum, & charitatem, vt

Matth. 7. et
Supra. 3.
Lignum vitis
infructiferū
ad quid vtile
tācummodo.
Ezech. 15.
Ioan. 13.
Matth. 7. et
Act. 1.
August. tra
ctat. 81. in
Ioan. circa
med. tomo
9.
Ezech. 15.
Vtilis admō
nitio Præpo
sitorum.
Ecclesiasti
ci 10.
Quando ma
neant verba
Christi in no
bis.

Psal. 1.

Qualia sint Dei verba.

Ioan. 5.

1. Ioann. 2. Qua ratione sit nobis in Christo manentibus fru- ctificandum.

1. Ioann. 5. Quae facile Deus concedat roganti- bus nobis.

Quae deneg- get.

de eo dici possit: Sed in lege Domini voluntas eius, & in lege eius meditabitur die, ac nocte; In manibus nostris, per executionem; in ore vero, per aliorum eruditionem, & aedificationem. Sunt enim Dei verba, ut ignis in vase aereo, quod ex eo calefit; ut ros in herbis, quae eo sapidiore redduntur; ut aqua in calce, quam continuo exhalare facit, ac fumare. Hoc autem inde est, quia Dei verba Christi Spiritum secum deferunt. Hinc Dominus reprehendit Iudaeos, quod verbum Dei non haberent in seipsis manens: contra Dilectus discipulus suos commendat, ad quos scribit, Scribo vobis iuvenes, quoniam fortes estis, & verbum Dei manet in vobis. Et subdit: Quodcumque volueritis, petetis. Vbi docet qua ratione sit nobis in Christo manentibus fructificandum: non quidem per modum naturae, sed media humili supplicatione, & precatione, qua, ut maneamus in Christo, obtinemus, & succum nobis ad fructum edendum deriuamus. Nihil enim indignum tunc velle, aut petere poteritis, qui manetis in eo: & quia Deo eritis charissimi, nihil petetis quod sit ille denegaturus. Omnia enim, quae secundum eius voluntatem petimus ad salutem necessaria, facile impetramus: ita enim ait Dilectus: Haec est fiducia, quam habemus ad Deum: Quia quodcumque petierimus secundum voluntatem eius, audit nos. Nihil autem maius promittere Dominus potuit manentibus in se: nam quid maius esse potest quam appetitus satietas, & omnium quae quis volet, & optauerit, consecutio? Dices; Facile credam me impetraturum quae Deus vult dare, Si perseueranter petiero: at ego vellem in alijs meis votis exaudiri pro mea voluntate: Respondemus: Quae sunt contra, vel praeter Dei voluntatem, tibi vtilia esse nequaquam possunt, nisi detrimentum tibi velis adferre. Voluntas Dei in bonum nostrum propensa est magis quam nostra: ut patris in filium parvulum per aetatem imbecillum, & ignorantem, & saepe quae sibi sunt noxia, expetentem. Quare iustius est, ut illa velimus, quae nobis vult dare Deus, quam quae nos exoptamus: & iustum est

magis, ut nostra voluntas ad suam asurgat, ut curuum ad rectum, quam suam ad nos descendere: quemadmodum nec medicus ad infirmum, sed infirmus ad medicum se debet accommodare. Ostendit igitur hic, quorum praecipue preces a Deo exaudiantur; nempe eorum, qui in Christo manent. Ac ne cui scrupulum ingereret illud: Quodcumque volueritis, petetis, cum videamus sanctissimos interdum non exaudiri; recte praemisit: Et verba mea in vobis manserint. Nam in quo Christi verba manent, nihil malum petit, nec aliquid quod ad salutem non faciat: & verbum Dei satis docet quid Deum dare deceat, & quid nos ab illo petere conveniat. Socrates, ut testatur Valerius, nihil a dijs immortalibus petendum in particulari docebat, sed in genere tantum, quod illis placet dare, & quod nouerit nobis magis expedire: quod si de bonis temporalibus intelligatur, digna profecto tanto viro, qui oraculo Apollinis sapientissimus est iudicatus, sententia; ut discamus diuinae nostrae voluntatem subijcere, neque aliquid aliud ab eo, qui maiori dilectione nos prosequitur, quam ipsi nos ipsos diligamus, quam quod illi beneplacitum fuerit, postulemus. Idcirco cum oramus, intelligamus praesentem esse carnem, & praesentem esse spiritum: & caro quidem iuxta captum & affectum suum interpretatur orationem, spiritus autem pro suo diuino ingenio. Vnde Paulus ad Romanos recte docet: Similiter autem & Spiritus adiuuat infirmitatem nostram: nam quid oremus sicut oportet, nescimus; sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Qui autem scrutatur corda, scit quid desideret Spiritus (id est, nouit, qui sit sensus) quia secundum Deum postulat pro sanctis. Idcirco quando Moyses Deum orauit pro populo: Aut dimitte illis hanc noxam; aut si non facis, dele me de libro tuo quem scripsisti; & cum Paulus precatus est: Propter quod te Dominum rogaui, ut discederet a me: dicendum est, exauditos fuisse iuxta spirituales orationis affectum, & spiritus interpretationem.

In hoc clarificatus est Pater meus; ut

Quorum potissimum preces a Deo exaudiantur.

Valer. Maxim. lib. 7. cap. 2. prope initium. Socratis sapientissimum consilium.

Diuinae nostrae est subijcienda voluntas.

Aliter caro, aliter spiritus oratione ad Deum suscipi interpretantur.

Rom. 8.

Moses deleri de libro vitae, Paulus vero ut Angelus Satanæ ab ipso discederet, a Domino postulant, ut fuerint exauditi.

Exo. 32. 2. Cor. 12.

fructum

Quorsu hoc dicitur: In hoc clarificatus est Pater meus, ut fructum plurimum afferatis, &c.

Qui notetur concionatores hoc loco.

Theophy. in Ioann. Euthym. c. 16. in Ioan. Vniuersa sunt actionis Apostolicae finis quis sit.

Quomodo accipiendum: Et efficiamini mei discipuli: cum id esset Christi discipuli.

fructum plurimum afferatis, & efficiamini mei discipuli. Vel nouam rationem eius quod proxime dixit, nempe manentes in ipso, impetraturos quaecumque vellet, eo quod per tales glorificetur Deus; vel est noua ratio ad exhortandum, ut in se maneat. Ergo nouum argumentum a fine palmitum fructum edentium, qui est gloria Patris, assumit; hortaturque ad fidem in se, & ad iustitiam eius desiderandam. Er est sensus: Haec est gloria Patris mei agricolae purgantis palmites, ut vester fructuosus labor, & apostolatus existat, & ad Patris gloriae, cui fructum adferatis, referatur: non si multos equos, aut famulos alatis, non si numerosum auditorium inter concionandum habeatis, non si magnam eleemosynam colligatis in usus vestros? Nam ita hodie plerumque concionatores quosdam videbis, qui ad quæstum potius, quam ad Dei gloriam verbum Dei praedicant; ut tunc se magnum fructum edidisse iactent, quando magnum stipendium, aut pinguem eleemosynam ex suo concionandi labore acceperint: Notant Theophylactus atque Euthymius, illam particulam, ut, accipi pro si, vel Graece in pro si: ut sit sensus: in hoc glorificatur Pater meus; si plurimum fructum adferatis. Gloria enim Dei, finis est vniuersae functionis Apostolicae; atque adeo legationis Christi, & conuersionis mundi. Et cum Deus ab aeterno sit gloriosus; in fructu tantum Apostolorum extense gloriatur, videns gloriam suam per vniuersum orbem propagari, Gentes a cultu simulacrorum ad Filij sui cognitionem conuerti. Gloria igitur est Dei, quod Apostoli praedicant; & quod homines credant in Christum; & praeteritum, Clarificatus est, ponitur pro praesenti, vel futuro, id est, clarificatur, vel clarificabitur. Subditque; Et efficiamini mei discipuli. De his, qui iam discipuli eius erant, ut efficiamini mei discipuli: id est, extra ad homines ostendatis vos esse, quod intus estis apud Deum; & ut in dies magis ac magis proficiatis. Ut enim diues, qui indies opibus abundat magis, ditari dicitur; ita qui iustus est, & sanctus, dum maiori iustitiae, & sanctitati incumbit, sanctus, & iustus fieri

dicitur. Ad eam loquendi rationem videtur Paulus allusisse, cum Corinthiis iam Deo reconciliatis scripsit: Obscramus pro Christo, reconciliamini Deo. Continuus ergo profectus in iustitia, & charitate sub disciplina Domini, Christi discipulis est necessarius.

Sicut dilexit me Pater, & ego dilexi vos. Manete in dilectione mea. Videtur esse tautologia Spiritus sancti eadem ad consolandos discipulos saepe repetentis; sed ita, ut nihil sit otiosum, nihil non dulce, ut diligere Christum a Patre, & nos a Christo. Dilexit autem Pater Christum tanquam filium, ita ut ei communicauerit omnia bona sua; de morte ad vitam eum erigendo, animamque eius ab inferis liberando. Eodem modo asserit, Christum nos diligere, quod dignitatem filiorum Dei nobis communicauerit, & in persecutionibus conseruauerit, & de morte ad vitam reuocauerit. Atque haec sunt, quae maxime conscientiam in omni aduersitate confirmare possunt, si consideremus; quae ratione dilectus sit Iesus a Patre, ita nos a Christo diligere intelligamus. Manete, inquit, in dilectione mea. Necessaria profecto admonitio: nec enim satis est Deum dilexisse, vel ab eo dilectum esse, nisi hoc perpetuo fiat. Docetque nos in Christo posse perseuerare; contra somnia Manichaei, & Lutheri, declaraturque manere in Christo, aliud non esse, quam manere in eius dilectione; aperte insinuans nos posse excidere a dilectione Dei. Nam si a gratia Dei cadere impossibile esset, ut Iouinianus sentiebat, quid opus fuisset, Dominum ad perseuerantiam exhortari? Est autem hoc verbum, Manete in dilectione mea, verbum volentis firmam amicitiam, & valentis donare id, ad quod exhortatur. Quare sancta quaedam virgo in Sanctorum album relata, merito omnes epistolas suas eiusmodi verbo concludat: Si praeccepta mea seruaaueritis, manebitis in dilectione mea. Explicauerat quid esset manere in Christo, dicendo: Manete in dilectione mea; idem declarat quid sit manere in eius dilectione, dum ait, Si praeccepta mea seruaaueritis. Sunt autem Christi praeccepta quae ille de Fide, Spe, & Charitate erga proxi-

2. Cor. 5. Quotidie seper in iustitia & charitate proficiendum est discipulis Christi.

Quomodo Pater Christum dilexit.

Act. 2. Psal. 15. Ut vero Christus dilexerit nos & quantum hoc solatium sit animarum nostrarum.

Quare hortetur Apostolos Christus, ut maneat in dilectione sua.

Aduersus Iouinianum.

S. Catharina Senen.

Quid sit manere in Christi dilectione.

Quae sint Christi praeccepta.

Luc. 9.
 Ioan. 13.
 1. Ioann. 3.
 Ibidem 2.
 Ibid. 4.
 Anmaduer-
 fio in hereti-
 cos impossi-
 bilem nobis
 astruentes di-
 uinorum ob-
 seruantia mā-
 datorum.
 Christus qua-
 tenus Dei Pa-
 tris praecepta
 seruauerit.
 Christi auto-
 ritas & ad im-
 perandum, &
 ad exhortan-
 dum ad obser-
 uantiam mā-
 datorum.
 Sanctorum
 cum Christo
 comparatio-
 nes.
 2. Cor. 3.
 Iaco. 3.
 Esa. 55.
 1. Pet. 2.
 In qua Pa-
 tris dilectio-
 ne Christus
 maneret.

mos mandauit, de sui ipsius abnega-
 tione. Et ita hoc verbo testatur, eos
 verè Christum diligere, qui non tan-
 tum verbo, & lingua, sed etiam imple-
 tione praeceptorum indicant se Deum
 diligere. Qui enim dicit se nosse Deū,
 & mandata eius non custodit, mēdax
 est, & in hoc veritas non est: & qui nō
 diligit fratrem quem videt, Deū quē
 non videt, quomodo potest diligere?
 Hic autem sermo planum reddit posse
 nos praeceptis Dei satisfacere, si pre-
 ueniamur Dei gratia, & permaneamus
 in eius dilectione: quod qui negant
 haeretici, manifestè in media luce cæ-
 cutiunt, & in meridie tenebras. quæ-
 runt.
 Sicut & ego Patris mei praecepta ser-
 uauit, & maneo in eius dilectione. Planè
 de se quatenus homo est: nam vt talis
 est, praecepti, & obedientiae est capax,
 minimè autem in quantum est Deus.
 Ne quis igitur grauitatē, & onus prae-
 ceptorum causari valeat, hoc expri-
 mendū curauit. Deinde ostendit posse
 alijs praecepere, qui prior ipse quod
 iubet praestat. Deniq; seipsum in ex-
 emplum profert, vt ostendat nobis perfe-
 ctissimum exemplar imitandum. Nam
 et si sancti, & pij omnes vitæ iustæ, &
 beatæ nobis documenta tradiderint:
 sed tamen neq; vitam largiuntur, vt Ie-
 sus, qui scribit legem suam per Spiritu-
 rum in cordibus credentium: nec vs-
 quequaq; perfecti, & immaculati ex-
 titerunt: quia in multis offendimus om-
 nes, etiam perfecti; secus ille, de quo
 dicitur: *Qui peccatum non fecit, nec in-
 uentus est dolus in ore eius.* Neq; om-
 nibus exemplum potuerunt praestare,
 sed quibusdam tantum: nam vt stellæ
 quaedam quibusdam tantū, & aliæ alijs
 apparēt, Sol verò omnibus sui copiam
 facit; ita Christus omnibus, sancti ve-
 rō non nisi quibusdam praeluxerunt.
 Nec dictio illa, Sicut, dilectionis æqua-
 litatem, obedientiaeue significat, sed si-
 militudinem quandam, & imitationē,
 quæ satis est, *Et maneo, ait, in eius dile-
 ctione.* Loquitur de Patris dilectione
 erga se hominem, quam promereri po-
 tuit sua obedientia, non de illa, qua se
 vt Filium naturalem diligit, quæ sub
 meritum non cadit, cum sit æterna. Id

est, etiam si mundus iudicet me Deo
 odiosum; ipse tamen Pater me diligit,
 & ego eum diligo: non obstante one-
 re crucis super humeros meos imposi-
 to, & mundo contra nomen meum sa-
 uiente. Si ergo Filius Dei praecepto
 subiaceret, & mandata obseruare lege
 charitatis adstringitur; idem praestare
 adoptiuus nec dedignetur, nec recu-
 ser.
 Hæc locutus sum vobis, vt gaudiū meū
 in vobis sit, & gaudiū vestrum implea-
 tur. Tripliciter possunt hæc verba in-
 telligi. Primò quidem, ne putarent
 causam seruandi praecepta, necessariā
 esse propter proprium bonum ipsius
 Iesu; subiungit simile obedientiæ illis
 onus imposuisse, vt simile gaudiū ha-
 beant: vt sicut ipsum Patri obediētem
 imitabuntur praestando se diuinis prae-
 ceptis morigeros; ita gaudiū quod
 ipse habet ex tali obedientia, deriuetur
 in ipsos Apostolos Deo obsequen-
 tes. Deinde, ne discipuli tristarēt de
 parabola vitis, & palmitum infrugife-
 rorum, quos dixit excidendos, & in
 ignem mittendos; declarat, se non ad
 terrorem eorū dixisse, sed ad gaudiū.
 Deus enim cum iudicium comminat-
 ur, & nos perterrefacit, tantum salu-
 tem nostram quærere videtur, vt ait
 Propheta: *Quoniam ira in indignatione
 eius; & vita in voluntate eius: id est, irā,
 & indignationem in verbis indicat; at
 verò voluntate sua vitam, & salutem
 nostrā sinit. Quo in sensu, & illud ac-
 cipi potest: Cnm iratus fueris, misericor-
 diā facies.* Tertio hæc referri possunt
 ad ea, quæ de se dixerat, nimirum se
 esse lucem mundi, panem vitæ, deniq;
 viam, veritatem, & vitam: & vitæ: eō
 vniuersa tendunt; vt gaudiū meum
 in vobis sit, & in conscientijs vestris,
 quod ita perfectius sedentur, & tran-
 quillitate in me fruantur. Gaudiū,
 inquam, meum de obedientia, & amo-
 re Patris, de redemptione vestra, de
 gloria futura, & presentibus consolati-
 onibus, quibus hīc estis visitandi: in
 vobis sit, siue vt Græcè habetur, in vo-
 bis permaneat, scilicet vsq; in finem:
 non enim mœrore dignæ sunt præsen-
 tes calamitates, etiam si confusio, igno-
 miniæue accedat. Hinc Augustinus:

Huius dictis
 Hæc locutus
 sum vobis, vt
 gaudiū meū
 impleatur, et
 plex interpre-
 ratio.

Secunda.

Psal. 29.
 Quid est:
 Quoniam ira
 in indigna-
 tione eius, &
 vita in volū-
 tate eius.
 Tob. 3.
 Tertio.
 Ioan. 8.
 Supra 6.
 Infra 10.
 Infra 14.

August. tra-
 ct. 83. in
 Ioann. ini-
 tio, tom. 9.
 Quod gau-
 dium suum
 Christū in A-
 postolis suis
 esse, & quod
 illorum gau-
 dium imple-
 re cupiebat.
 Philip. 2.
 Prou. 14.
 Gaudiū Chri-
 sti a gaudio
 mudi differt.
 Psal. 16.

Quod est gaudium Christi in nobis, nisi
 quod dignatur gaudere de nobis? Et quod
 est gaudium nostrum quod dicit imple-
 dum, nisi eius habere cōsortium. Sic ille.
 Et Apostolus ad Philippen. scribit: *Im-
 plete gaudium meum;* quo scilicet in vo-
 bis cœpi gaudere. *Et gaudium vestrū
 impleatur.* Nam alia gaudia de creatu-
 ris decerpta animum implere haud va-
 lent, sed indies decrescunt, & sūt ma-
 teria tristitiæ, de quo dicitur, *Rifus do-
 lore miscebitur, & extrema gaudij lu-
 ctus occupat:* at verò Christi gaudium
 cum spirituale sit, hīc quidem incipit,
 & indies incrementa sumit, & rādem
 in patria implebitur, vt indicant tot
 Scripturæ testimonia. *Satiabor,* inquit
 Dauid, *cū apparuerit gloria tua;* & rur-

sus, *Adimplebis me letitia cum vultu tuo:*
delectationes in dextera tua, vsq; in fi-
 nem: & alibi, *Inebriabuntur ab vbertate
 domus tua; & torrente voluptatis tuae po-
 tabis eos:* & Dominus, *Intra in gaudiū
 Domini tui.* Vt igitur hoc delicatū Do-
 mini gaudium degustemus, vana hu-
 ius mundi gaudia declinemus; & qui
 volumus delectationis cœlestis man-
 na percipere, delectationes carnis, &
 sensus, quæ in allijs, porris, & cæpis
 Ægypti designantur, exuamus, vt ita
 non tantum autor gaudij nostri, sed
 etiam materia, & finis, & amplificator
 efficiatur Dominus noster Iesus Chri-
 stus, cui cum Patre, & Spiritu sancto,
 sit omnis laus, honor, & imperium in
 secula seculorum. Amen.

Psal. 15.
 Psal. 35.
 Matth. 25.
 Delectatio-
 nes carnis, &
 sensus in qui-
 bus rebus de-
 signentur.
 Num. 11.

TRACTATUS LVIII.

IN illa verba: *Hoc est praeceptum meum, vt diligatis
 inuicem, sicut dilexi vos. Maiorem hac dilectionem
 nemo habet, quam vt animam suam ponat quis pro
 amicis suis.* Et habentur. Ioann. 15.

Quintil. in
 Proem. lib.
 1. orat. In-
 situt.
 Oratoris defi-
 nitio ex Qui-
 tiliano.

RECTE ac sapienter perfectū
 oratorem definiunt non-
 nulli viri docti, virum bo-
 num, dicendi peritum. Et
 rectè quidem bonum, quia improbus
 tantum destruit vita, quā tum ædificat
 lingua: dicendi verò peritum vocant
 eum, qui facultatem habeat docendi,
 delectandi mentes auditorum, & per-
 mouendi, siue qui perspicuè, ornate,
 & accommodatè pro capto audientū
 loquitur. Quæ quidem definitio si ve-
 ra est, in neminem alium eam quadra-
 re posse, quā in Christum, non est
 obscurum. Nam quis propriè alius o-
 rator dici potest præter eum, qui omni
 virtutum gratia refertus, & cumulatus
 fuit? quis magis dicendi peritus præ-
 ter eum, qui Verbum, & sapientia est
 Patris, & in cuius labijs diffusa est gra-
 tia, cuius orationem mirabantur tur-
 bæ; & miracula illustrabant, quiq; ho-

mines post se trahebat multo aliter
 quā vel Orpheus, vel Amphio quer-
 cus, & lapides dulci sono lyræ traxis-
 se fabulose dicuntur. Hæc autem pul-
 chrè ostendit Christus in hoc sermone
 post cœnam habito: dulcissima enim
 sunt eius verba, & ad docendum, & ad
 flecendum perualida, & ad discipulos
 ex mœstis lætos, ex imbecillis fortes,
 ex rudibus doctos, ex pauidis strenuos
 reddēdū efficacia, atq; accommodata.
 Expendamus iam proposita verba,
*Hoc est praeceptum meum, vt diligatis in-
 uicem, sicut dilexi vos.* Et in primis quor-
 sum hoc dixerit, inuestigemus; & cur
 tantopere hoc praeceptum dilectionis
 inculcet, & cur vocet illud in singula-
 ri praeceptum, & eū suum. Ad primū
 respondemus: Cū Dominus ex præ-
 ceptorum obseruatione dixisset posse
 nos cognoscere q̄ manemus in Chri-
 sti dilectione; ne putarent multa esse

Qualis Chri-
 sti oratio.

Cūr Christus
 dixit: Hoc est
 praeceptum
 meum vt dili-
 gatis inuicem,
 sicut dilexi
 vos.
 Iratio.

Psal. 44.

præcepta numero, aut factu impossibilia, vel saltem difficilia, aut præmio vana, nullave; propterea rectè dixit, *Hoc est præceptum meum*: quasi diceret, Si vos ipsos inuicem amaueritis, obtinebitis, vt & ego cum Patre meo vos amè: nã quomodo poterant à Christo amari, si quos Christus dilexisset, nõ, vt faceret ipse, amarent? Detegit igitur quæ sint illa præcepta quæ dixerat seruanda: omnia enim colligendo ad vnũ dirigit caput, dicendo, *Hoc est præceptum meum*, quo vnò impleto, omnia implentur: quo violato, nihil ad salutem valent. Repetitq; præceptum prius datũ: *Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicẽ; sicut dilexi vos*; Vt primũ rem tã necessariam magis mētibus eorũ imprimeret; quemadmodũ clauus vt tenacius parietĩ hæreat, nõ vnò tantũ ictu, sed tertio; aut quarto, plurib; ve defigitur. Deinde vt occluderet ora eorum, qui studium bonorum operũ in Euãgelio damnant. Tertio, quia vt Christus, & Paulus alia ratione loquuntur cũ infidelibus, vt illos ad fidem trahant, alia cum fidelibus, & iam Christum per fidem ingressis: nam vt prioribus quidẽ expedit cõcionibus fidem laudare, & ad eam vrgere, ita posterioribus nõ nisi de charitate, præceptorumq; obseruatia diuinorum, ac de præmio in adcepta gratia perseuerantium sermonem facere. Atq; hanc rationem si secutus fueris, cõciliabis Paulum cũ Christo: nam ille frequens est in fide exigenda, vt hic in charitate cõmendanda: imò nõ tantum Christus Paulo conciliabitur, sed Paulus Paulo, & Christus Christo sibi inuicem consentire, atq; cohære ostendentur. Nam vterq; modò fidem exigit & vehementer cõmendat, modò ad bonorum operum studiũ & charitatis fructus reddendos cõhortatur. Quarto indicat Dominus, quales fructus velit à palmitibus in se manētib; proferri: nimirũ dilectionis ad proximũ, & charitatis ad Deũ: & qui superius dixerat, *Manete in dilectione mea*, congruè nunc de dilectione proximi subiungit: & quod supra in plurali dixerat, præcepta, nũc præceptum in singulari declarat: quia charitas vnũ præceptum est, & multa; vnum in ra-

dice, & multa in opere. Hoc est, inquit, siue, vt Græcè vehementius dicitur, Hoc est ipsum, vt serio se loqui ostendat, & quasi digito demonstrare velit quid à nobis exigat, ne illud trãfiliamus: quia plerunq; etiam nobis magis placeat, quæ ipsi eligimus, quã quæ Deus nobis præcepit. ¶ *Præceptum*. Ne quis putet esse consilium, atque ideò liberum, nec perinde referre eius obseruantiam; cum tamen Ioãnes dicat: *Qui non diligit, manet in morte. Omnis qui odit fratrem suum, homicida est*. Sed interrogabis, Cur Deus præcepit charitatem? nonne præstitisset consulere, aut monere, & dulciter inuitare? Sic em̃ Tertullianus in Marcionem, cur videlicet addiderit præceptum, ex quo oritur præuaricatio, ac peccatum; at peccatũ sequitur mors. Videtur etiam seruitium filij libere patri impẽsum gratius existere, quã si mandatum fuisset. Respondemus, finem præcepti esse charitatem tam in præcipiente, quã in eo, à quo exigitur: nos enim ex charitate debemus præstare præcepta. Deus quoque ex charitate bonum aternæ gloriæ nostræ diligens præcepit, nõ contentus consulere. Nam vt nos cùm volumus aliquid omininò domi nostræ fieri, nõ solum exhortamur, vel rogamus, vel consulimus, sed anxie præcipimus, & sub grauib; interminatis pœnis mandamus: ita Christus non videretur perfectè nos dilexisse, vel seipsum, & gloriam suã deamasse, nisi præciperet sui dilectio. Ex Deo ergo est, cui debetur omnis amor; etiam si nos eius serui nõ essemus, vt amemus eum, & gloriam nostram propter eum: ex nobis verò, & non ex Dei voluntate sunt transgressio, peccatum, & mors. Deinde vt nobis etiam esset meritum obedientiæ in his quæ facimus, plusquam in volũtarijs, & ex noto promissis. Nam Dei præcepta etiam votorum impletionem præcedere debent, si contingat illa in idem tempus incidere, & non posse vtrique fieri satis. Vnde vel Christus filius Dei naturalis sub præcepto fuit: *Et sicut mandatum, inquit, dedit mihi Pater, sic facio*: & iterum, *Sicut & ego Patris mei præcepta seruaui*.

Quare præceptum nominat.

1. Ioann. 3.

Cur Deus præcepit charitatẽ, nõ autem illam suaserit.

Tertul. lib. 2. in Marcionem.

Finis præcepti, quis Apostolo teste.

1. Tim. 1.

II ratio præcepti dilectionis.

Dei præcepta votis anteponenda sunt.

Ioann. 14.

Infra 15.

Hoc præceptum quare repetiuit.

Ioann. 13.

Exemplum.

Secunda ratio.

Tertia.

Pauli fidem exigentis, cũ Christo charitatem præcipiente conciliatio.

Præceptum dilectionis cur superius plurali numero, nunc verò singulari exprimitur.

Hierony.

III. ratio.

Iob 11. Vani hominis ingeniũ.

Præceptum dilectionis cur vnum appelletur. Rom. 9. Esa. 10.

Dilectionis Dei, & dilectionis proximi coniunctio. 1. Ioann. 4.

Matth. 25.

Cur Dominus dicat, Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem, cũ prius in lege continetur. Leuit. 19. & Matth. 5. 1. Tim. 2.

Ingratum porrò est Spiritui sancto quicquid ei obtuleris; neglecto eo ad quod teneris. Rectè dixit Hieronymus, Deo esse per omnia parendum; qui nihil nobis præcepit, nisi vt causas haberet remunerandi. Tertio expe diebat homini præceptum dari, vt se seruum agnosceret, seq; dominum, ac superiorem habere intelligeret, cui rationem reddere deberet de omnibus; alioquin homo sibi ipsi fidens superbiret, & contingeret quod ait Iob: *Vir vanus in superbiam erigitur, & tanquam pullum onagri se liberum natum putat*. Hæ sunt rationes, quæ ostendunt de cuius, vt Deus nobiscum præceptis, & non tantum monitis, & consilijs ageret.

Cur verò vnum dicatur præceptum, iam ex parte dictum est. Vnum enim est, sub quo omnia continentur, & quia ipse verbum est abbreviatum, qui vt Deus summè nobis est proximus, & interior nobis, quã ipsi sumus nobis ipsis; qua homo verò, est Samaritanus, redemptor, & medicus, in quo gradu nullus est tam propinquus. In lege duo expressit Deus præcepta, charitatis Dei videlicet, & proximi, hic vnum, quia vnum est in altero: dilectio enim Dei, in dilectione sita est proximi, nam propter Deum diligendus est proximus. Et in dilectione Dei includitur illa proximi, Quia qui nõ diligit fratrem suum, quem videt; Deum quem non videt, quomodo potest diligere? In hoc ergo præcepto seruato, cætera quoq; quasi obseruata intelliguntur: vnde & de hoc tantum in die iudicij præcepto examinandum est. Et deberemus si sapimus, nos ipsos excutere, ac examinare, an adsit charitas, & eius fructus, ne in vanum curramus, & laboremus.

Rursus inuestigandum, cur dicat, *Hoc est præceptum meum*, cum olim extiterit præceptum: *Diliges amicũ tuum sicut teipsum*? Respondemus, fuisse quidem olim substantiam huius præcepti, nihilominus verè dictum est à Christo præceptum meum ob additas illi circumstantias. Nam primum extenditur ad omnes homines, totamq; humanam naturam: quia Deus, vult

omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire, & pro omnibus Christus est mortuus. Iudæus em̃, tantum Iudæum, vt fratrem proximũ & amicum diligendum putabat: at Christus ab incarnatione hunc communem amorem cœpit ostendere assumendo naturam atomam & singularem, sine hypostasi tamen, vel persona humana. Extra Bethleem natus, & extra Ierusalem passus, & extra eam ex monte Oliueti cœlos conscendens: quia pro omnibus hominibus seruandis Christus natus est, mortuus, & in cœlum ascendens docet omnes homines suo exemplo diligendos esse, & lo co proximi habendos; vel ea tantum ratione quòd homines sunt, & nõ quia hic Petrus, iste Ioannes, & ille Martinus; aut quia hic pater, isti filius, ille amicus; aut quia Gallus, Italus, aut Hispanus existat: hæc enim accidentia sunt naturæ humanæ, & ad eius substantiam minimè spectant Diliges ergo, tum amicos, tum inimicos, perinde notos, atque ignotos, ita malefacientes, ac benefacientes: quia omnes homines ad imaginem Dei sunt conditi in eadem specie, & communi pretio sanguinis Christi redempti.

Secundò Christus dixit, *Hoc est præceptum meum*; ob magnitudinem eius, siue intensionem. Sic enim diligendus proximus, vt pro eo etiam vita exponatur. Vnde subdit, *Maiorem hac dilectionem nemo habet; &c*. Et in epistola sua Catholica ait Dilctus, *In hoc cognouimus charitatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit; & nos debemus pro fratribus animas ponere*. Qua ratione, vt testatur Cyrillus in Ioannem, nouum præceptum dicitur dilectionis proximi: nam hoc olim non ita cognoscebatur, cum necdum Deus docuisset tantum esse bonum in proximo diligendo, vt pro eo mortẽ oppetere nõ formidaret, vt est modò. Ad hæc vocat illud suum propter expressionem, & obseruationem, & certum discipulatus signum. Meum igitur præceptum, quia à me vt legislatore expressum, & præ cæteris inculcatum: à me homine prius opere, & vita obseruatum: à me abbreviatum,

Rom. 5. & alibi.

Luc. 2. Heb. 13. Luc. vlt.

Homines quare diligendi sunt.

Matth. 5. Præcepti dilectionis latitudo. Gen. 1.

Præceptum, hoc Christus cur meum dixit.

1. Ioann. 3.

Cyril. lib. 9 in Ioann. c. 23. & lib. 10. c. 22. tomo 1.

II. ratio.

Tertia.

Ioan. 13. Præceptum, & mandatum nihil differre, ut quidam falso opinati sunt. Hierony.

Christi, & prophetarum differentia. Matth. 5. & seqq. Ioan. 13. Infra 15. Quale Christi præceptum dilectionis.

Rom. 13.

Expenditur hoc verbum: Ut diligatis inuicem.

Vnde filij generentur.

vt etiam dilectionem Dei contineat. Prius enim duo erant præcepta charitatis, Dei videlicet, & proximi, modò verò vnum, quia vnus est Deus, & homo. A me etiam explicatum, ac, dato meo Spiritu, vt impleri valeat, effectum, redditumq; meæ scholæ signum certum, indubitatumq;. In hoc, inquit, cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad inuicem. Quidam constituunt differentiam inter præceptum, & mandatum: quòd, teste Hieronymo, in præceptis sit iustitia, in mandatis ratio charitatis. Alij verò, quòd præceptum est superioris Dei, Patris, Filij, & Spiritus sancti, Mandatum verò etiam æqualis Christi, & proximi. Sed certè apud Ioannem capitibus 13. 14. & hoc 15. quoties dicitur præceptum, semper in Græco est eadem vox *ἐντολή*, & quoties præcepta, *ἐντολαί*; ita vt non sit opus multa philosophari circa has voces. Illud magis ponderatione dignum, quòd cum Propheta, & serui Dei soliti essent dicere; *Hæc dicit Dominus*; Christus vt Filius, ac Dominus ait: *Ego autem dico vobis: Mandatum nouum do vobis: Hæc mando vobis: Hoc est præceptum meum.* Cum autem multæ sint Philosophorum regulæ, plurimæ Phariseorum traditiones, Moyfi præcepta plusquam sexcenta, sed hoc vnum meum vniuersa complectitur. Meum igitur, non Philosophorum, ne contemnendum putetis: meum, non Moyfi, ne putetis abrogatum: meum, diuinum, nõ positiuum, vel humanum, aut dispensationi subiectum. Nam vt Apostolus dixit, *Nemini quicquam debeatis; nisi vt inuicem diligatis.*

Subiungit; *Vt diligatis inuicem.* Hæc est substantia præcepti: & indicat hoc sermone se non tantum verba, & opera charitatis exigere, sed ante omnia cordis affectum, ac bonam voluntatem; possunt enim verba & opera externa fallere. Est autem naturale, & accommodatum præceptum hominibus, qui non nisi parentum amore generantur, natis atq; educatis eorundem amore, renatis item Christi amore sanguinem suum pro nobis profundentis, instructis atque nutritis pietissimæ matris Ecclesiæ charitate, deniq; præuentis

diuina dilectione, & beneficijs stimulantibus ad redamandum, iuxta illud: *In hoc est charitas, non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos.* Expende quod ait, *inuicem*; nõ vos ipsos, sine acceptione personarum; & ita inuicem, vt charitas redeat in eum, à quo exiit. Qui enim ab alio charitatem erga se exigit, vel accipit, etiã ipse, prout potest, debet charitatem præstare. Inuicem ergo vt fratres ex Adam geniti in vna, & eadem specie, vt fratres in Christo, & à Christo regeniti, vt membra eiusdem corporis sub eodem capite. Estq; honestissimum si mul, delectabile, atq; vtile præceptum: iuuat enim, vt simus fortes in tationibus hostium: vt facilius exaudiamur in orationibus nostris: vt læto, & gaudenti animo tribulationes excipiamus.

Sicut dilexi vos. Hic est nouus modus, excludens amorem carnalem, & obscenum, quo homines propter peccata diliguntur, & supernaturalem dilectionem, quam ad beneficos, amicos, consanguineos, & conciuies gerere consueuimus: ponit etiam diuinum, ac infusum, amorè Christi, quo ille rectè nos propter Deum, & ad gloriam Patris dilexit; cum nos non diligamus nisi propter nos ipsos. Atque finis solùm diuinus opus amoris diuinum reddit: qui verò diligunt Deum, & proximum propter se tantum, ita vt in se sistant, tanquam filij Aaron alieno igne thurificantes, digni sunt morte. Deinde Christus dilexit sponte, & gratuito præueniendo nos dilectione sua: Ipse enim prior dilexit nos, Et, *Quis prior dedit illi, & retribuetur ei?* Non ergo expectauit amorem nostrum, quo ad nos diligendos excitaretur. Nos verò propriè non amamus Deum, sed reclamamus; ita propriè proximum non diligimus, sed rediligimus; si ab eo præueniri aut amore, aut beneficio, aut salutatione expectamus. Cogitemusq; illud Poëtæ; *Marce, vt ameris, ama*, & illud Apostolicum, *Honore inuicem præuenientes, etiam inimicos*; vt sic congeramus carbones in caput eorum, & ad nos diligendos stimulemus. Tertio dilexit Christus cum ordine, nos plus ad æternam gloriam & gra-

tiam

1. Ioann. 4.

Cur nos diligere debeamus inuicem

Dilectio proximi quid conferat.

Carnalis amor, & obscenus quis ille.

Quibus modis nos dilexerit Christus.

Lenit. 10. II. modus.

1. Ioann. 4. Rom. 11.

Martial. Rom. 12. Ibidem, & Prou. 25. III. modus, quo Christus dilexit nos.

In diligendo proximo quis ordo seruandus. IIII. modus.

Gal. 6. V. modus.

1. Ioann. 3.

VI. modus.

2. Cor. 8.

Ioan. 6.

VII. modus, ac postremus. Prou. 17.

Ecclesiastici 6.

Quid. lib. 1. Trist. eleg. 2.

Qualis sit carnalis amor, & impudicus. 2. Reg. 13. Ioan. 13.

tiam communicandam quam ad bona temporalia, plus animam corpore, & hoc plus ipsis diuitijs: ita & nos in diligendo proximo hunc ordinem seruare debemus, si huic præcepto Christi volumus facere satis. Quarto dilexit sapienter, sic diligendo homines, vt eorum non dilexerit errores. Christus autem peccatum nõ fecit, sed penas peccatorum tulit; vt nos illud Apostolicum obseruemus, *Alter alterius onera portate*, & sine peccato diligamus. Quinto dilexit fructuose: non enim sic nos amauit, vt nostra acciperet, aut nos his quæ nostra sunt, spoliaret, sed omnia sua ad dilectionem, & commodum nostrum retulit verba, opera, miracula, vitam, sanguinem, atque diuinitatem. Verbis enim suis nos docuit, operibus præluxit, miraculis confirmauit, vitam pro nobis posuit, sanguine suo nos redemit, diuinitate sua nos filios adoptionis effecit: Diligamus ergo & nos non verbo, neque lingua, sed opere, non ficto, aut specie boni habente, sed veritate. Sexto dilexit Christus dulciter, ac suauiter; effudit enim erga nos miserationis suæ viscera. Tollendo enim paupertatem nostram, factus est ipse pauper, & mendicus: quò lauaret nostra crimina, perfudit suum sanguinem: quo nos à morte eriperet, mortem ipse subire nõ dubitauit: quò nobis parceret, sibi ipsi non pepercit: quò nostram famem, ac sitim pelleret, factus est ipse esca nostra, & potus. Quid his cogitari potest dulcius? quid blandius? quid suauius? Maxime si inspiciamus quis, & quætuus ille sit, nos verò quales, & quætuus. Ad extremum dilexit perseueranter. Omni enim tempore diligit qui amicus est, & frater in angustijs comprobatur; secus amor mercenarius, de quo ait Sapiens; *Est amicus socius mensæ, & non permanebit in die necessitatis.* Et alius quidam, *Tempora si fuerint nubila, solus eris.* Amor carnalis instar ignis stipulæ cito transit, & in odium sæpè conuertitur. Talis fuit amor Amnon erga sororem suam Thamar. At Christus cum dilexisset suos qui erant in mundo, in finem dilexit eos. Atq; hos extremos

modos diligendi præcipit, atque exigit hoc loco, dicendo vt ponamus vitam pro amicis: quod est fructuose, ac perseueranter diligere, dum subdit; *Maiorem hac dilectionem nemo habet, quam vt animam suam ponat quis pro amicis suis.* Quod ad literam spectat, abundat illa vox, *Quam*; quæ si additur, significabitur vnã esse charitatem ea, quam habuit Christus, maiorem, id est, illam, nempe qua quis animam suam impendit amicis. Græci codices illa coniunctione carent, sicut Latini pleriq; manuscripti, & vulgati correcti; & Euangelium Syrum legit: *Charitas maior ista nulla est, qua quis animam suã ponit pro amicis suis.* Quòd si non præcederet pronomen *Hac*, posset manere coniunctio, quam, vt habetur in antiphona quadam Ecclesiæ. Est ergo sensus verborum Domini; *Hac dilectione qua quis animam suam ponit pro amicis suis, aut ponere est paratus, nemo habet maiorem.* Ad rem verò, declarat nouum modum diligendi, quem tunc Dominus verbo, & opere docuit: nam instabat hora ponendi animam pro ouibus. Certè peritus in arte pingendi, aut bellandi non est ille, qui de ea egregiè & loquitur, & prædicat; sed qui perfectas imagines efficere potest, & prudenter ac fortiter sapius cum hoste confligit, de quo illo victoriã reportauit. Ita, perfectus est ille amator, non qui multa de amore differere nouit, sed qui animam pro amico dilecto ponit. Talis fuit Christus sapientissimus, ac vehementissimus mundi dilector.

Ad huius loci intelligentiam plura merito in dubium reuocari possunt. Primum est: quia videtur maior dilectio Dei ex obiecto, quam proximi, quanto maior est Creator infinitus, quam creatura finita. Respondemus, hoc non esse in dubium quauis ratione vocandum: nec hoc loco est sermo, yter amor alteri præstet, Dei, an proximi; sed quis amor proximi cæteris sit præstantior, atque excellentior ex his qui proximo possunt impedi. Ideo præcessit, *Vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos.* In dilectione præterea proximi includitur Dei amor, qui dile-

Quomodo accipiendum ad literam: Maiorem hac dilectionem nemo habet, &c.

Ad rem quid significet illa sententia. Ioan. 10. & seqq.

Quis sit verus, ac perfectus amator.

Proponitur varis dubitationes in eandem sententiam, atq; diluuntur. I. dub.

Regula Topica.

II. dubitatio in illud: Maiorem hac dilectione, &c.

1. Cor. 13.

Homicidium cur extrema est iniuria, quæ homini valet inferri.

Comparatio fit inter diversa.

1. Cor. 13.

Qua ratione maius sit ponere vitam, quam famam.

Esa. 53. Ibidem.

tionem proximi præcedit: nam propter Deum diligitur proximus: & propter quod diligitur unumquodque tale, & illud magis, ut habet regula Topica.

Secundum dubium est: quia dilectio interior maior est, cum sine externa dilectione valeat, at externa sine interiori utilis non est, secundum illud; Si tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest: & quanto causa maior est effectu, tanto maior est dilectio interior exteriori. Respondemus, sermonem hoc loco non esse de dilectione secundum se, sed de dilectione secundum actus exteriores; ut patere potest ab actu externo ponendi animam pro amicis. Est enim sensus Domini; nullum habere certius dilectionis argumentum, aut maiorem dilectionis demonstrationem; siue probationem externam, quam qui ponit animam pro amicis: nam hoc maius est, quam ponere bona fortunæ, aut famam, & bonum nomen, aut denique iacturam facere cuiuscunque, pretiosæ alterius rei. Vita enim cæteris omnibus antefertur. Unde & inter iniurias summa est homicidium, quia per illud tollitur res maior, & nobis charior. Quod si obijcias, maius esse ponere pro inimicis animam, & bonum nomen, siue famam, quam tantum ponere animam: Respondemus, comparationes semper fieri inter actus disparatos, quorum neuter alterum contineat; & non inter unum actum solum, & ipsummet alteri coniunctum, quia sic comparationes non fiunt. Cum enim ait Paulus, Nunc autem manent Fides, spes, Charitas, tria hæc; maior autem horum est charitas, non intelligitur Charitas sola maior seipsa cum alijs virtutibus, sed accipiendò singulas virtutes à se inuicem seiunctas, nec se inuicem continentes. Et ita maius est ponere vitam, quam famam, ea ratione, quæ recta dilectio potest nomen suum, & gloriam pro altero periculo exponere, subeundo scilicet ignominias, & calumnias, ut Christus, qui pro nobis cum iniquis deputatus est, & leprosus reputatus, & maledictus, & percussus à Deo, & humili-

liatus. Est enim fama maximum bonum inter ea, quæ bona fortunæ vocamus: unde dixit Sapiens, Melius est nomen bonum, quam diuitiæ multæ, super argentum enim, & aurum gratia bona: exceditur tamen à bonis animi, & corporis.

Tertium dubium est, quæ sit hæc anima, quam liceat ponere pro amico, an videlicet anima rationalis, siue conscientia, quam plerique sibi malè conscientiam proximi vsibus, libidinique accommodant, siue falsum propter eum iureiurando asserendo, siue in homicidio, siue in re turpi & obscena deseruendo. Sed profectò hanc animam non licet exponere, illicitum enim est, vel ob liberationem alterius à morte temporalis, peccatum vllum perpetrare: nam ita alterum liberando à morte corporea, ipse in æternam incurreret. Imò nec venialiter quidem offendere Deum pro conuersione totius mundi licitum est: unde Paulus eorum esse dicit iustam damnationem, qui dicunt, Faciamus mala, ut veniant bona. Nam qui sibi nequam est, cui alij bonus erit? Hinc ruit dogma Lutheri, asserentis licere technis ac dolis promouere Euangelium: quod perinde esset ac peccando gloriam Dei velle promouere. Christus autem ita dilexit nos, & animam suam pro nobis posuit, ut peccatum vllum non admiserit, neque spiritum suum, aut conscientiam offendendo, Deum læserit in cuius rei signum Patri spiritum suum commendauit, sicut eius exemplo Stephanus permortuus idem fecit. Quid enim prodest homini, si mundum vniuersum lucretur, atque illum saluum faciat, animam verò suam detrimentum patiatur?

Hoc igitur loco animam accepit pro vita sensibili, siue temporali, sicut pluries alias. Unde dicebat, Qui perdidit animam suam propter me, inueniet eam: Et, Ego animam meam pono pro vobis meis: & Petrus, Animam meam pro te ponam; & Esaias, Si posuerit pro peccato animam suam. Ita etiam à quodam Poëta vsurpatur, qui ait: Inunc, & ventis animam committe, dolato Confisus ligno, digitis à morte remotus. Quatuor, ac septem, si sit latissima redæ, Obijciēs, Paulum optasse anathema est-

Prou. 22. Bonum nomen inter bona fortunæ præstantius.

III. dubitatio. Quæ est illa anima, quæ ponitur pro amicis.

I. sensus, falsus videlicet, & absurdus.

Rom. 3. Ecclesiastici 14. Contra Lutherum asserentem licere technis & dolis Euangelium promouere.

Luc. 23. Act. 7. Matth. 16.

Alter sensus, verus, & genuinus. Ibidem. Ioan. 10.

Infra 13. Esa. 53.

Iuuen. saty. 12.

Quomodo Paulus optauerit anathema esse à Christo pro Iudeis, & Moses deleri de libro vitæ.

Rom. 9.

Exo. 32.

B. Hieronymus ad Algasham quest. 9. tomo 3.

Anathema quid sit.

Chryso. sermo. 16. in epist. ad Romanos. tom. 4.

III. dubitatio.

Quænam maior dilectio sit, diligētis inimicis, an ponentis animam pro amicis.

Rom. 5. I. solutio.

Rom. 5.

Mori pro inimicis, Christi solius est proprium.

Ibidem, & Luc. 23.

se à Christo pro fratribus suis, & Moses dixisse, Aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo, quæ scripsisti. Respondemus, ex his nequam euinci, licitum esse ponere conscientiam pro proximo. Nam anathema, teste B. Hieronymo, occisio est, siue interfectio, aut martyrium, quod Apostolus pro salute fratrum Iudæorum subire non formidabat. Et ita non animam rationalem, aut conscientiam, sed vel vitam temporalem, vel etiam propriæ beatitudinis iacturam, secundum expositionem Chrysostomi sustinere ex charitate Iudæorum exoptabat. Adde, quod tam Paulus, quam Moyses non tam pro salute Iudæorum, quam pro illustranda Dei gloria, & à maleuolorum, & inuidorum linguis vindicanda illud cupiebant.

Quartum dubium est: quia videtur maior dilectio ponentis animam pro inimicis, quam pro amicis, secundum illud Apostoli ad Romanos: Commendat autem charitatem suam Deus in nobis: quoniam si, cum adhuc peccatores essemus, secundum tempus, Christus pro nobis mortuus est. Et paulò ante dixerat: Vix enim pro iusto quis moritur, nam pro bono forsitan quis audeat mori. Duplitter respondemus. Primum quidem Christum proponere veram sententiã: Maiorem hac dilectionem nemo habet: Id est, nullus homo in quantum homo est, & in quantum ex viribus naturæ ad amandum permoueri potest, & non ex gratia Dei, ad hunc dilectionis gradum ascendere non valet, ut pro inimicis moriatur: sed maxima hominis dilectio est, si pro amicis hoc faciat, ut videtur Paulus exponere, cum ait, Vix enim pro iusto quis moritur: nam pro bono forsitan quis audeat mori. At qui pro inimico mori debet, oportet sit plusquam homo, quodque sit Filius Dei, & plenus Spiritu sancto; quo illustrante mentem, agnoscat hostes esse amabiles, & flectente voluntatem ad hoc optandum, & exhibendum, vires denique suppeditante ad hoc ipsum opere complendum, ut filius naturalis Christus Dominus fecit. Et ad hunc sensum alludit Bernardus, cum serm. feriæ quartæ hebdomadæ sanctæ post productam hanc Do-

mini sententiam, subiicit: Tu maiorem habuisti Domine, ponens eam etiam pro inimicis. Secundo dici potest, Christum ex se nullum hominem habuisse pro inimico, sed omnes ex parte sua perinde atque amicos dilexisse, ac beneficijs affectis: nam & Iudam ipsum proditorem, ut amicum tractauit, cum dixit, Amice, ad quid venisti? Et si enim nos flagitijs, atque offensis Christum, ut inimicum nostrum tractemus, ille tamen nobis semper amicus est, qui pro amicis faciendis mortuus est, ut videlicet ex inimicis amici fieremus. Unde & quisque Christi cultor nemine pro inimico habere debet, quod ad se attrinet, postquam quisque lege charitatis omnibus benefacere, & pro illis fundere preces tenetur, etiam si alter sit tibi inimicus, & opera inimicitie exerceat, odio, detractioe, aut malis operibus te persequendo: tu tamē illi esto amicus, nullusque tibi verus inimicus existat, præter peccatum, tuamque propriam voluntatem, ac dæmonem, qui dicitur Inimicus homo: in quos saluare etiam ex charitate potes. Hic igitur idem est mori pro amicis, atque si dixisset, pro inimicis. Proinde amicos suos dicit, non qui diligunt, sed qui diliguntur, quales possunt esse inimici, ex parte sua, id est, non amantes, vel potius odio habentes amatorem. Et licet Dominus ad commendandam suam charitatem, potuisset cum Apostolo dicere, se positurum animam suam pro inimicis: non conueniebat tamen, ut Apostolos suos esse designaret inimicos, ut qui non solum diligebantur à Domino, sed etiam ipsi Christum diligebant, & quibus mox dixit, Vos dixi amicos, &c.

Quintum dubium est: Qua ratione Christus hoc loco præcipit ponere animam pro amicis; cum nullius martyris sanguis fusus sit, aut fundatur pro remissione peccatorum, præter illam Christi? Unde Paulus, Diuisus est Christus? Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis, aut in nomine Pauli baptizati estis? Quod egregie docet Augustinus in hunc locum: Et si fratres, inquit, pro fratribus moriamur, tamen in fratrum peccatorum remissionem nullius sanguis

Alter solutio. Christus quæ ad se attrinet, neminem pro inimico habuit. Matth. 26.

Neminem pro inimico habere debemus præter peccatum.

Supra 13.

Quos habuerit Christus pro amicis.

1. Ioann. 3. & 2. Corin. 12. & Rom. 5.

V. dubitatio in eandem sententiam hac dilectionem nemo habet, &c.

1. Cor. 13.

August. tra. 84. in Ioann. tom. 9.

Martyris funditur, quod fecit ille pro nobis; neq; in hoc quid imitaretur, sed quid gratularemur, contulit nobis. Respondemus: præceptum hoc non fieri nobis tanquam nobis, sed tanquam Christi membris, in quibus Christus uiuit, operatur, & patitur: itaq; per passionē, & mortem nostram extēditur passio, & mors Christi ad eos, pro quibus patimur, quibus Deus remittit peccata per Christi merita, passionē tamen, & morte nostra eorum salutem impetrāte. Hinc Paulus membrum Christi audacter dicebat: *Ego libentissimē impendam, & superimpendam ego ipse pro animabus uestris.* Et alio loco: *Sed etsi immolor supra sacrificium, & obsequium fidei uestræ, gaudeo, & congratulor omnibus uobis.* Et rursus, *Nunc gaudeo in passionibus pro uobis, & adimpleo eā quæ desunt passionum Christi, in carne mea pro corpore eius quod est Ecclesia.* B. Ignatius nō semel in epistolis suis scribit: *Ego efficiar pro uobis:* id est, immolandum me pro uobis offeram. Cū igitur nos pro Christo patimur, quod certē donum Dei est, ut ait Paulus ad Philippen. & in eo exultandum, ut docet Dominus apud Matthæum; nō solum pro gloria ipsius propaganda, sed loco, & vice ipsius patimur, sicut vice eius operamur; ut fidenter dicat Apostolus: *Pro Christo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo.* Ut etiam pro peccatis nostris dum patimur, si uoluntariē patimur, nos pro Christo pati dicere possimus, quia in nobis, & pro nobis patitur. Similiter eū pro peccatis aliorum, sequentes Christi uestigia, patimur, pro Christo sanē patimur; id est, uices Christi patietis pro peccatis illorum suslinemus, & pro Christo, qui induit personam illius peccatoris: quia per baptismum Christum quisq; induit. Atq; ut huius nostræ passionis effectus appareat, dicit nos tales futuros, ut possimus alios recipere in æterna tabernacula. Et in Sodomis propter decem iustos parcat Dominus uniuersis ciuibus, & ppter Abraham, Isaac, & Jacob omnibus filiis Israël. Igitur etsi Christus solus sit passus propter remissionem peccato-

rum per uiam efficientis causæ, & satisfactionis, meriti, ac sacrificij; tamen membra eius inferiori modo patiuntur, per summam scilicet imperationem, & congrui meritum, per satisfactionem pro temporalibus pœnis, ad magnumq; exemplum alijs præstandum. Idē mirum est, quod hic scribit Caietanus, *alijs hominibus etsi præceptum sit: Diligite inimicos uestrōs, benefacite, & orate, &c. nunquam tamen dictum est: Ponite animas uestras pro inimicis uestris, & qui uos odio habent. Quoniam diligere, benefacere, & orare, possunt referri ad naturam, & ad spem beatitudinis: sed actu mori pro inimicis, cū non referatur ad salutem spirituale inimici, quæ constat in peccato lethali persistere, ordinata dilectio non causat in hominibus alijs à Christo, qui sciebat suum mori ex inimicis facere amicos.* Hæc ille: quæ certē nescio quomodo possint constare. Quia in eo quod præceptum est diligere inimicos, illis benefacere, & orare pro eis, etiam consultum est, & in loco præceptum quoq; ponere animam pro illis: quia Christus modū determinauit dilectionis, cū dixit, *Sicut dilexi uos, uidelicet cū mali essetis, & inimici, ut Paulus docet ad Romanos.* Nec propterea tamen uult diligere inimicos sub ratione inimicitiae, quia repugnaret rectæ dilectioni, ut ipse ait, sed ut adhuc sunt in spe amicitiae cum Deo, quæ amicitia sicut orationibus, ita & morte, & passione hominum conciliari potest. Est quidem proprium Christi facere de inimicis Dei morte sua amicos; sed eo modo, quo Christus id ex suo facto cōdignē, & ex gratia excellenti promeruit: sed id Sanctorum & Martyrum etiam est, sub Christo tamen, & propter Christum. Nam pro illis Christus illud obtinuit, & Stephani sanguis cū oratione Paulo profuit: & ridiculum est, pdesse orationes nostras ad conciliandum homines Deo, & sanguinem pro eis oblatum nō profuisse. Hic ergo Christus commēdat charitatem suam erga nos, & nostram erga alios proximos, uidelicet, ut diligamus eos non solum amicos, uerum etiam inimicos usq; ad sanguinem. Sic enim Dñs dilexit nos.

Aliter Christus, aliter facti pro peccatoribus patitur.

In dilectione inimicorum ponendi etiā animam pro illis præceptū contineri, cōtra Caietanū. *Matth. 5.*

Rom. 5. Qua ratione inimici sint diligendi.

Sanctorum, & Martyrum sanguis pro peccatoribus fufus prodest, & qua ratione.

Act. 7.

Idē

Prou. 16.

Idē in libro Prouerbiorum dicitur: *Quum placuerint Domino uia hominis, inimicos quoq; eius conuertet ad pacem.* Est ergo sc̄sus: Sicut ego dilexi uos, an tequam essetis, & antequam me agnosceretis, & cum inimici essetis, & ponendo pro uobis animam, ita & uos deberetis diligere.

VI. dubium.

Ioann. vlt. & alibi passim.

Quid est illud de Ioanne: Hic est discipulus ille quem diligebat Iesus.

VII. dubium

An æquū sit ponere uitam corporalem pro nostro proximo.

II. ratio, quæ id æquū sit, & iustum.

Vnde homini tantus amor uitæ suæ corporalis præ cæteris.

III. ratio.

Sextum dubium est: Quomodo Ioānes dicatur discipulus ille, quem diligebat Iesus; cū maiorem charitatem nemo habeat, uel habere possit, quā uel animam suam ponat pro eo? At Iesus non minus posuit pro alijs, quā pro Ioanne. Respondemus, Iesum uoluisse relictum esse nobis exemplum maioris cuiusdā familiaritatis, ut nos minimē peccare arbitraremur, si unī magis, quā alteri signa quedam maioris dilectionis ostenderemus, modō alios ab hac ipsa charitate non excluderemus.

Septimum dubium est, an sit iustum ponere uitam temporalem pro nostro proximo. Respondemus, illud cum summa æquitate, & iustitia coniunctum esse, tūm quia Deus hic præcipit, qui nihil non iustum mandare solet, etiam si nobis ignaris, & imbecillis aliter uideatur. Deinde iustum illud est, si fieri possit, ut capillo illo uino tuo, uel minimo ere Regem gradu suo spoliatum in statum sui regni reducas: at uita diuinæ gratiæ, & æternæ gloriæ absque ulla comparatione maior est regno temporario: uita uerō temporalis præ illa gratiæ adipiscenda minoris est pretij, quā pilus pro obtinendo regno. Quod si quis in cōtrarium obijciat; Ego uita meam pluris facio, quā minimum æs, aut capillum, & propterea non tam facile in discrimen illam adduco: Respondeo, id inde proficisci, ex eo quod nō agnoscis uitam hanc, aut febricula, aut aere, & fumo pestifero, aut scorpionij, uel araneæ morsu eripi posse tibi; & quia non uides hanc uitam non posse melius expendi, & gloriosius, quā pro Deo in seipso, uel pro proximo propter Deum tamen, quod est minima moneta, paruique ualoris regnum comparare æternum. Tertio à ratione non dissonat, si quod sapiētissimi mul-

tis millibus aureorum comparatū, id tibi liceat paruo numo redimere. Si ergo prudentissimus Christus uita suam diuinam, summa cū laude sua, pro spiritali salute pximi posuit; quidni tu ponere ualeas humanam? Adhęc iustum est, ut quæ uitam tua inferiorem possident, pro uita tua sustinenda moriantur, ut gallina, uitalus, pullus, agnus, hœdus: tu ergo etiam pro Deo, à quo in immensum excederis, plus quā agnus, uel pullus à te superetur, uel pro fratre, in quo includitur Dei dilectio, uitam tuam, & sanguinem profudere debes. Obijcies; Si nō est iniustum, saltem durum est, & amarū, sed minimē profectō amāti: unde, uel pater pro filio, uel mulier pro uiro charissimō libenter se ad horā uita priuari permitteret, quod ille aliās moriturus reualesceret, ac uitam retineret; quāto magis ergo pro eo, qui in æternū ad Dei gloriā esset uicturus? Sed nos frigidis nostris glossis, detortisq; interpretationibus efficimus, ut nunquam possit euentus dari ponendi uitam pro salute proximi.

Postremum dubiū exurgit: Quando postponenda uita, & à quibus? Respondeo, primum quidē à pastoribus, quorum est, ponere animam pro ouibus. Et hic Christus Apostolos, & in eis pastores Ecclesiæ alloquebatur, qui omnes pro Euāgelij gloria occubuerunt; pastoribus uerō deficientib⁹, ius moriēdi pro fratribus ad minores deuoluitur: quæ admodū elemosyna corporalis sustentationis, uel spiritualis doctrinæ, & correctionis negligētibus maioribus suū mun⁹ præstare, ad inferiores spectat. Et hoc quādo apertē uideamus imminere scādalu fratrū, uel Spiritus sanctus peculiariter agit, uel obedientia superiorum poscit, uel deniq; quando ipse qui præcepit, docet hoc affirmatiuum præceptū esse implendū. Neque cōtingit pro fratribus mori, sine hoc qd oppetamus mortē pro Christo, quia uerbū Domini est: *Quandiu fecistis uni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis.* Neq; huic dilectioni Christi simile est, qd aut Crodus pro Republica Atheniensī occubuit, aut quod duo Decij, & Curtius pro patria se deu-

III. ratio.

Cui minimē durum sit uita pro fratre ponere.

VIII. dubiū.

Quādo postponenda uita, & à quib⁹.

Matth. 25. Ethnici qui pro patria, uel amicis mortem oppetere, uel ad Christi dilectionem minimē spectent.

Cic. lib. 3. de offic. uerunt, aut quod Damon pro Pythia ad mortem damnato obsidem, & fidei uisorem se obtulerit tyranno Dionysio. Nam hæc facta sunt, vel laudis amore, & cupiditate, aut amore patriæ, de qua Poëta:

Virgil. 6. Aeneid. Vincit amor patria, laudumque immensa cupido,

Rom. 5. aut pro honorifica mortis consuetudine, de qua Paulus ait: Vix enim pro isto quis moritur; nam pro bono (id est pro beneficio) forsitan quis audeat mori.

Gradus dilectionis, & charitatis. Matth. 5. Primus igitur dilectionis gradus est, diligentem se diligere: quem Publicani, & Ethnici obseruare possunt.

Altior gradus est, si quis eum diligat, qui nec benefacit, nec diligit. Tertius, si eum, qui odit, & malefaciat, quis amore prosequatur. Ad hæc charitatis est de suo, si potest, benefacere; maior est, si seipsum in ministrum, & seruum impendat; verum illa maxima, & suprema; si ponat animam suam pro amico suo, quam hoc loco nobis commendauit atque præscripsit Dominus Iesus Christus, cui est cum Patre gloria, & Spiritu sancto sempiternus honor, & imperium in secula seculorum, Amen.

TRACTATUS LIX.

In illa verba: Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis. Iam non dicam vos seruos: quia seruus nescit quid faciat dominus eius. Vos autem dixi amicos: quia omnia quæcunque audiui a Patre meo, nota feci vobis. Non vos me elegistis, sed ego elegi vos: & posui vos ut eatis, & fructum adferatis, & fructus vester maneat, ut quodcunque petieritis Patrem in nomine meo, det vobis. Ioan. 15.

Humanæ imbecillitatis descriptio: eisdem amicorum necessitas.

N VLLVM profectò animal maiori imbecillitate, ac debilitate præditum homine ipso in lucem editur: videas illum viribus, vestibus, & armis destitutum, solo fletu, lacrymis, atque debilitate armatum; nullum propter eam magis amicitia subleuante, præseruante, ac delectante quam ille eget, siue educationem, siue conuictum, siue artes, & mercinonia spectes: & ablata amicitia ab humano commercio, non secus haberet se res mortalium, quam se habet hic mundus Sole ipso de medio sublato. Remanent enim omnia obscura, mortua atque iniocunda. Nô est autem facile, verum, ac fidelem inuenire amicum, de quo ait Spiritus san-

ctus: Amicus fidelis, protectio fortis: qui autem inuenit illum, inuenit thesaurum. Amico fideli nulla est comparatio, & non est digna ponderatio auri, & argenti contra bonitatem fidei illius. Amicus fidelis, & qui metuunt Dominum, inueniunt illum. Pôdera quam rara sit thesauri inuentio, ut colligas quam rara sit fidelis amici offensio, sed qui timorè Domini concipiunt, facile diuinam Christi amicitiam nanciscuntur, de qua ait Dñs: Vos amici mei estis, si feceritis, &c. Dicemus in his verbis, quorsum dicantur, expendemus quanta sit amicitia Christi ad nos, & nostra ad illum. Postremò explicabimus verba textus. Ad primum, ne iugum diuinorù præ-

Eccles. 6. Amici fidelis commendatio apud librum Ecclesiastici.

Ad quid Christus dixerit, Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis.

Qualis hominum vita absque amicitia

ceptorum exactum ad manendum in dilectione Iesu, in animis discipulorù pareret aliquam amaritudinem, quasi monerentur ad perseuerandum, ut serui dilecti; explicat eis quòd sunt in dilectione Iesu permanfuri, ut amici ab eo dilecti, atq; eum diligentes, & hinc percipiant quòd iugum præceptorum ad dignitatem eorum spectat, ut potest seruans eos ac fouens in gradu amicorum. Et ut superius fructum seruandi præcepta declarauit esse gaudium hic, & in futuro; ita nunc alium fructum eorundem explicat, nempe amicitiam Iesu: Vos, inquit, amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis. Deinde dici potest, quòd innuat se pro eis ut amicis animam posuisse, ac proinde suam ipsorum ponendam pro amico Christo in proximo existente, in quo vel actu est, vel esse potest: ut ea ratione qui pro inimicis moritur, pro Christo amico, & Patre amico vitæ ponat. Vos ergo amici mei estis, id est, certò vos diligat, si feceritis quæ ego præcipio vobis. Qui enim facit Christi præcepta, in gratia Dei est, sine qua seruari nequeunt saltem ad mentem præipientis. Vocat igitur amicos, eos, quibus beneficia contulerat. Et hoc verbo: Si feceritis quæ ego præcipio vobis, ostendit, Euangelium non esse nudam, & simplicem promissionem, sed conditione valentem. Præcepit autem diligere inuicem, id est, si vos ipsos dilexeritis, eritis amici mei: nam facietis quòd ego facio, diligentes vosmetipsos, quos ego diligo. Si autè id non præstiteritis, amici mei non eritis: quia si quis fratrem suum odit, & me odit. Nam quandiu fecistis vni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis. Hæc expositio frequens est in amicitia: dolemus enim, nos, aut amicos nostros ab amicis nostris non diligere, aut nobis fidem ab amicis non haberi: quæ ex postulatione declaramus, & dilectionem, & fidem amicorù nobis gratam esse: at cum grauius aliquid in nos peccarunt, ne ipsos mœrore afficiamus; nequaquam ex postulamus. Ita Dominus non ex postulat quòd negatus, quòd derelictus, quòd crucifixus, sed tantum quòd non crediderunt in-

Alter sensus.

Cur Christus Apostolos dixerit amicos.

Euangelium qualis sit Christi promissio.

Qui non amet Christum, nec ametur ab illo.

1. Ioan. 3. Matth. 25.

Expostulatio quanam frequens in amicitia.

Quid Christus de Iudæis tantum conque- stus sit.

eum: O stulti, inquit, & tardi corde ad credendum in omnibus quæ locuti sunt propheta. In litera ipsa perpende Græcè haberi vtrumq; de presenti, ut annora uit Euthymius: Vos amici mei estis, si facitis quæ ego præcipio vobis: sed ponitur præfens pro futuro, ut sit sensus: Vos amici mei eritis, si facietis quæ ego præcipi vobis: sicut alio loco dixit: Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea.

Ad secundum, statuendum amicitiam ingentem esse thesaurum ad honestatem, vtilitatem, delectationem, & ad omnia opera paratam. Sed homo cum Angelis inire amicitiam nõ poterat, quia illi alterius speciei sunt, & natura nobis altiores, ut propterea sit dictum: Minuisti eum paullo minus ab Angelis Paritatem autem quandam exigit amicitia canon. Adde, quòd cum Angeli nostra opera non indigeant, cum in bono sint confirmati, nec versentur nobiscum, nec sub aspectum cadant nostrum; non poterat vlla sua uis amicitia cum illis conciliari. At amicitia cum cacodæmone periculosa erat, ac perniciofa: ut ostendit exemplum Adæ, & Heuæ, qui cum illo conseruerunt. Unde inimicitia potius est appellanda, sicut & ipse in Scripturis dicitur Accusator fratrum, & inimicus homo: Nolo, inquit, Apostolus vos socios fieri demoniorum. At hominum inter se amicitia parum fida est, & frequenter fraudulenta. Est enim (ait Sapiens) amicus secundum tempus suum, & non permanebit in die tribulationis. Et rursus: Est amicus socius mensæ, & nõ permanebit in die necessitatis. Et alter dixit: Donec eris felix, multos numerabis amicos: Tempora si fuerint nubila, solus eris. Multis testimonijs, & exemplis, tum sacris, tum profanis erudimur de inconstantia amicitia humanæ. Ait enim Salomon: Qui ambulat fraudulenter, reuelat arcana: qui autem fidelis est, celat amici commissum. Et Propheta: Nolite credere amico, & nolite consilium in dace; &, Quicumque voluerit amicus esse seculi huius, inimicus Dei constituitur. Unde Pilato obiecerunt Iudæi: Si bene dimittis, non

Luc. vlt. Euthym. in Ioan. c. 15. Ioan. 15. Christi ad nos, nostraq; ad Christum qualis amicitia. Cur homo cum Angelis amicitiam inire non poterat. Psal. 8. & Heb. 2. Quid requirit amicitia. Gen. 3. Apoc. 12. Matth. 13. 1. Cor. 10. Eccles. 6. Ibidem. Ouid. li. 2. de Tristib. eleg. 2. Humana amicitia quæ inconstans. Prov. 11. Mich. 7. Iaco. 4. Ioan. 19. Infidelium amicum exemplum nonnulla. Matth. 26.

Plutarc. in Pompeio. *Idem in C. Casare.* *Idem in Cicerone.* *Sueto. in Nerone, c. 35.* *Ad se propriè ami- est nemo.* *Psal. 10.* *Homini cū Deo impari- lis amicitia.* *Cerui inge- nium, contra serpentes.* *Gen. 3.* *Dei in homi- nes fortitu- do.* *Infr. 7. & seq.* *Infr. 19. & seq.* *Exo. 14. & seq.* *Supra 12. Num. 13.* *Iob. 27.* *Qua ratione Deus amicitiam nobiscū contraxerit.*

seipsum exerendo, firmam amicitiam nobiscum contraheret: de quo intelligi potest illud Ecclesiastici dictum: Verbum dulce multiplicat amicos, & mitigat inimicos: & lingua eucharis in bono homine abundat. Hoc Verbum æternum positum fuit in fauo Virginis, indeque mellitum, ac dulce prodijt, & per se ac suos prædicatum multiplicauit amicos: tot enim amici Dei existunt ex parte sua, quot Christi sunt cultores. Mitigauit deinde inimicos, eorum corda emolliendo, eosque beneficijs obruendo, atque ad se trahendo: & lingua gratiosa, quæ est Spiritus sanctus, in ipsius Christi ore primò abundauit, ad trahendos ad se Iudæos, deinde in Apostolis, quibus dixit: *Non vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis.* Verbum ergo primùm iniurijs, & offensis Patri suo Deo ab hominibus factis in Cruce satisfecit, vt posset homo iuste ad amicitiam Dei assurgere. Confirmauit eam, vt olim Samuel aquam coram Domino fundendo, vt habes in libris Regum, ad significandum quòd per aquam baptismi in bonis firmaretur amicitia, at in illa violentibus eius sanguis funderetur, & pro ea etiam re aquam, & sanguinem de latere non sine miraculo in Cruce profudit, teste Ioanne. Confirmauit etiam alio modo, diuidendo vitulum per medium, & transeuntibus principibus inter diuisiones illas, vt Genesis, & Ieremias insinuant. Nam Christus ipse tanquam vitulus pro peccato in Cruce diuisus est, corpore ab anima se iuncto, vt per meritum eius diuisionis transeamus omnes in gloriam. Dedit etiam nobis Deus Filium suum in obsidem amicitia firmandæ: quia proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illū, vt omnia eius merita nostra essent: qui quò magis corda nostra erga se incēderet, Spiritū sanctū dedit in pignus, & arrham amicitia, & mēsam Eucharistia, & vituli saginati in signū perpetui foederis. Ita ergo Sapientia amicos Dei, & Prophetas constituit.

Est autem hic titulus amicitia honorificentissimus: Vnde Abraham

Eccle. 6. *Lingua Eucharis vt Verbum Dei æternum.* *Lingua gratiosa, de qua Sapiens, que nam sit.* *Matth. 10.* *Quot modis Deus nobiscum amicitiam confirmauit.* *1. Reg. 7.* *Ioan. 19.* *Gen. 15.* *Ierem. 34.* *Rom. 8.* *2. Cor. 5.* *Sap. 7.*

amicum Dei esse, quam sit gloriosum, & honorificum *Iaco. 2.* *Gen. 15.* *Psal. 138.* *Luc. 16.* *Christus quo modo alpha, & omega.* *Apocal. 1.* *1. Paral.* *Seruare Christum nobiscū omnes amicitia leges.* *Psal. 15.* *Amicorū omnia sunt communia.* *Iob. 36.* *Psal. 84.* *Prou. 17.* *Ioan. 13.* *Dan. 3.* *Psal. 25.* *Luc. 11.*

amicum Dei fuisse appellatum post tentationem, ponderat frater Domini, & David ait: *Mibi autem nimis honorificati sunt amici tui, Deus, nimis confortatus est principatus eorum.* Estque magno animo tantus titulus ambiendus: vel propter ipsam Deum, qui non vult nisi ab amicis sibi inferui: vel propter nos ipsos, qui sine Dei amicitia nihil sumus: vel propter dæmonem, vt illi sumus formidabiles, vel propter fratres Christo lucrificandos, secundum illud: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis.* Est igitur Iesus summus amicus, alpha, & omega, id est, primus in amicitia scienda, vltimus in illa dissoluenda: quia tantum deferentes se, deserit. Fecit se nobis æqualem per humanitatem, quo constaret ratio amicitia. Non querit nostra, sed nos, & nos non propter suam vtilitatem, quia bonorum nostrorum non eget, sed propter nos ipsos diligit: in quo amicitia vtilis, & delectabilis deficiunt. Amicorum omnia sunt communia, & omnia Christus merita sua nobis communia effecit, qui nobis natus est, nobis prædicauit, nobis orauit, & sanguinem fudit. Annuntiat, inquit, de ea (scilicet luce) amico suo, quòd possessio illius sit, & ad eam possit ascendere. Gaudent simul edere, & conuiuari amici; & idèd perpetuum instruxit Eucharistia conuiuium. Frequens, & mutuum habent colloquium amici; & Christus per Scripturam, aut Angelum, aut per se ipsum libenter nos alloqui dignatur: *Audiam, inquit, quid loquatur in me Dominus Deus.* Constante se habent amici in amicitia: quia omni tempore diligit qui amicus est; & Christus ad finem vsque dilexit suos. Adfunt sibi inuicem amici in tribulatione, vt Deus tribus pueris in fornace ignis positis, & illi, qui dicebat: *Nisi quia Dominus erat in nobis, dicat nunc Israel: nisi quia Dominus erat in nobis.* In egestate, & penuria dat non solum tres panes, sed quotquot habemus necessarios, modò orationi instemus. Pandunt sibi inuicem secreta amici, vt hic dicitur, & nobis Chri-

stus tot mysteria patefecit, & non tantum, vt Paulinus se dedit in seruum, vt nos à captiuitate liberaret, nec tantum fideiussoriam pro nobis præstitit cautionem, vt Damon pro Pythia, sed etiam, quod maius est, pro nobis in Cruce persoluit. Nec destitit moriendo pro amicis, sed quod à genibus confictum fuit, ad energiam singularis amicitia indicandam, quod Orestes ingressus sit Orcum, vt Pyladem erueret; & Orpheus, quo Eurydicen reuocaret; ipse reuera nobis præstitit, de quo dictum est: *Tu quoque in sanguine Testamenti tui emisisti vinculos tuos de lacu, in quo non est aqua.* Denique suadent sapientes, vt multos pacificos, paucos habeamus amicos; Christus verò multos concupiscit amicos, quòd possit multis benefacere: nam propterea vocatus est amicus Publicanorum, & peccatorum, quòd illos ad Dei amicitiam relicto peccato traheret. Nos igitur tantum bonum, ac tam delectabile affectemus; non enim habet amaritudinem conuersionis illius, nec tædium conuictus illius; habeamus idem velle, & nolle; diligamus eum propter gloriam suam; conuersemur per bona opera; frequenter alloquamur assiduo precandi studio; frequente- mus mensam Eucharistia, fidamus ei contra omnem nostram mentem, sensum, & rationem, prodamus ei omnia cordium nostrorum secreta, iuxta illud: *Renela Domino viam tuam, & spera in eo, & ipse faciet.* Constante in finem vsque diligamus, & in medijs tribulationibus cogitatum nostrum in ipsum iactemus; postremò pro amico Iesu vitam ponamus, quòd est maximum symbolum amicitia. Habet ille pro amicis tentatos, probatosque in tentationibus, vt Abraham, qui in libro Iudith, & à fratre Domini amicus Dei appellatur: habet mites, & mansuetos, vt Moysen, de quo liber Exodi habet: *Loquebatur Dominus ad Moysen facie ad faciem, sicut solet loqui homo ad amicum suum.* Colit humiles tanquam amicos, vnde præ humilitate sedenti in vltimo conuiuij loco dicitur: *Amice, ascende supe-*

B. Paulini, charitas inuicem sane memorabilis. *Orestis, & Orphei charitas fabulosa.* *Zacha. 9.* *Amicos cur multos Christus optaret.* *Matth. 21.* *Sap. 8.* *Christi amicitia quā nobis expectanda, ac procuranda.* *Psal. 36.* *Psal. 54.* *1. Pet. 5.* *Iudith. 8.* *Iaco. 2.* *Gen. 15.* *Exod. 23.* *Luc. 14.*

Ioan. 11.

Ioan. 13. & Infra 19. & Inf. 21.

Expenditur ad verbū hęc sententia. Euthy. cap. 16. in Ioā.

Extima Christi charitas.

1. Ioan. 3.

Qualis Christi sit amicitia.

Explicatur: Iam non dicam vos seruos, &c.

2. Cor. 5.

Apostoli, vt & omnes homines, ante Christi passionē, & mortem qua duplici seruitute tenebantur.

rius. Agnoscat pro amicis hospitales, vt Lazarum, & sorores eius. Sic enim ait Ioannes: *Diligebat autem Iesus Martham, & sororem eius Mariam, & Lazarū. Virgines, & castos in amicitia gra du seruat; vt monet illa vox: Discipulus ille, quem diligebat Iesus.* Denique omnes tanquam amicos complectitur, qui diuina eius precepta seruare contendunt, de quibus hic ait: *Vos amici mei estis, si feceritis quae ego praecipio vobis.* Hęc de secunda quaestione.

Quo tertiam expediāmus, expendenda sunt verba textus. Pondera in primis, vt diximus, verbum illud, *Estis*, accipi pro futuro: *Eritis*, hoc est, permanebitis: ac si dicat, *Qui iam estis*, permanebitis amici, si feceritis. Vel, *eritis*, hoc est, indicabitur vos esse, vt alias accipi consuevit. Est autem incomparabilis Christi humanitas, ex seruis non tantum fratres, sed etiam amicos efficientis, de qua amicitia ait Dilectus; Videte qualem charitatē dedit nobis Pater, vt filij Dei nominemur, & simus. Nulla profecto verior, aut gloriosior, aut iocundior, aut utilior, aut denique constantior amicitia: sed nulla magis, vel negligitur non habita, & cum habita est, nulla magis violatur nostro vitio, ac floccipenditur.

Iam non dicam vos seruos: quia seruus nescit quid faciat Dominus eius. Graeca lectio habet de praesenti, *Ουτι υμεις λεω*, id est, Non amplius vos dico, vt de claret cur modo eos amicos vocauerit, non seruos. Vnde subdit: *Vos dixi amicos.* Et infra subdit: *Non est seruus maior domino suo:* aperte eos seruos vocans. Sed probabilius est, praesens positum pro futuro, quia diuina illa iam siue Graecè *τι*, saepe significat, posthac, siue amplius. Vt sit sensus, Non vocabo vos posthac meros scilicet seruos, qui nondum sunt in amicitiam translati. Vel: Posthac non ego vos appellatione odiosa nominabo seruorum (quod hactenus factum est, donec veniret tempus reconciliationis, in quo est gratia refarcienda) sed amicorum, sociorum, fratrum blanda, ac honorifica voce vos compellabo in signum

perfectae reconciliationis, ac instauratae amicitiae. Erant autem homines duplici ratione serui: altera quidem peccati, nam omnis qui facit peccatum, seruus est peccati: quia illud ab se abijcere non potest, nec futurum cauere, nisi ad vtrumque gratiam obtineat. Seruus autem non manet in domo aeternum; id est, ius manendi, siue perseuerandi, in domo domini sui non habet, sed ex nutu domini pendet quod vendatur, aut expellatur, aut quod redeat, vel non redeat ad domum domini. Filius autem ius habet manendi in domo, eo quod filius est, & per consequens heres. Facit ergo nos peccatum seruos; propter quod etiam daemones serui efficiuntur. A quo enim quis superatus est, huius & seruus est. Erat praeterea seruitus legis, quae iugum augebat, quae multa exigebat & ardua (vi res tamen ad faciendum minimè subministrabat) idem existentes sub lege, inuiti, & reluctantes, aut sola spe temporalis mercedis, aut timore poenae aeternae legem seruabant: & sic seruare legem, verè erat Spiritus seruitutis, non adoptionis. Sic ergo olim erant serui Apostoli, & à Christo sic compellabantur: *Vos, inquit, vocatis me, Magister, & Domine, & benè dicitis; sum etenim.* Et, *Non est seruus maior domino suo; & Misit seruos suos ad agricolas.* At Christi morte stante peccatum ablatum est, diaboli dominium debilitatum, legis maledictum destructum: & iam Spiritu sancto per Christum Apostolis communicato, lex non amplius Spiritu serui, sed Spiritu libertatis, & adoptionis implenda est. Vbi enim Spiritus Domini, ibi libertas, videlicet à peccato, Satana, & lege; nam perfecta charitas foras mittit timorem. Non est autem libertas, quod homines ociose sine lege viuant, sed vt de manu inimicorum nostrorum liberati, seruiamus Deo in sanctitate, & iustitia coram ipso omnibus diebus nostris. Quemadmodum si quis de vilissima Turcae seruitute redemptus, efficeretur familiaris regis, vel cubicularius: in hoc enim esset mutatio vilis seruitutis in seruitutem liberalem, & honorificam. Afferit igitur, quod erunt

Ioan. 8.

Ibidem.

Quid illud; Seruus non manet in domo in aeternum.

Nostra seruitus vnde.

2. Pet. 2.

Act. 15.

Rom. 8.

Ioan. 13. Iud. & 15. Matth. 21.

Gala. 3. & seq. Act. 2.

2. Cor. 3. 1. Ioan. 4.

Qua seruitute nos Christus liberarit. Luc. 1.

amici,

Esai. 7. 1. Cor. 9.

Luc. 17.

Quomodo permanere semper possumus in amicitia Domini Iesu. 2. Pet. 1. Rom. 1. & alibi. Iaco. 1. Iudi.

Hęc Domini sententia: Seruus nescit quid faciat dñs eius, quatenus vera.

Ruper. lib. 11. in Ioan. Esai. 53. Seruus simpliciter male sonat. Ioan. 8.

Rom. 9.

Filij à seruis in quo distinguantur.

Gen. 21. Gal. 4.

Amici à seruis quid differant. Matth. 8.

amici, non amplius serui, hoc est, nec puri amici, sed serui euecti ad amicitiam: quomodo Christus dicitur seruus Patris: & Apostolus: Cum liber, inquit, essem ex omnibus, omnium me seruum feci; Et, *Quicumque voluerit in vobis primus esse, erit omnium seruus.* Hoc autem tanto titulo non debetis efferri, instarive; sufficit quod ego non dicam vos seruos. Vos autem etiam omnia feceritis, debetis vos vocare seruos inutiles, vt quod ex vobis estis, & ex vestra natura, agnoscentes, digni sitis permanere in amicitia mea. Hęc rationem secuti Petrus, Paulus, Iacobus, & Iudas, se ipsos Iesu Christi seruos in epistolis vocant. *Quia seruus nescit quid faciat Dominus eius.* Hoc est, seruus etiam non ignoret, quid sibi Dominus faciat dum imperet, nescit tamen quid facere intendat, quorsum tendant eius secreta consilia. Sic intellige illud: *Quid faciat: Nā saepe alios serui vident quid faciat dominus eorū.* Et est ratio hęc Domini desumpta à vulgaribus sententijs, quae etiam non vbiq; & semper, factis est quod vt plurimum veritatem habet: & vniuersaliter erit vera, si de meris, & solū seruis accipiatur, qui scilicet etiam non sunt amici. Nam quod fortè aliquando dominus seruo prudenti, & fideli aliquod reuelat secretum, hoc non facit vt seruo, sed vt amico. Rupertus expendit, Dominum non dixisse: Seruus meus nescit quid faciat ego: quia Christus dicitur seruus meus apud Esaiam. Seruus autem absolute in malum capitur: vt illud, *Seruus non manet in domo in aeternum:* vbi non ait, Seruus meus. Et perinde est dicere, *Iam non dicam vos seruos;* ac dicere, *Nō dicam vos inimicos.* Quod ex opposito adiuncto comprobatur: *Vos autem dixi amicos.* Paulus ad Romanos scribens, discernit filios à seruis per hoc, quod filij habent spiritum adoptionis, & sunt haeredes; Serui verò habent spiritum timoris, & hereditate destituntur. Quia solus Isaac haeres declaratus est, Ismael verò aliò ablegatus. At Christus hoc loco discernit seruos ab amicis, quod serui nesciant arcana consilia, secretas cogitationes domini, quas amicum erunt: Seruus quod iussus est

facere, facit, saepe nesciens quod facit; plectendus, nisi iussa perferat. Dicitur illi, *Vade, fac hoc, accelera, fuge,* & huiusmodi alia: nā Dñs cum illo non facit communia sua secreta. Ideo bonae fidei nequaquam est seruus, quia magis metu, quam dilectione in operando dicitur: ob id saepe respondet, indignatur, queritur, aut saltem corde refragatur. In lege olim populus antiquus nesciebat quid vellet Dominus tot, ac tantis mandatis, & sacrificiorum ritibus; tantum externam rerum faciem spectabat, & operabatur; nondum reuelata erant mysteria; nesciebat quid sibi vellet Mare Rubrum quod transierunt, quid nubis, & ignis columna, quid manna, quid aqua de petra, quid serpens aeneus: ignorabat quod lex seruaret ad ostensionem peccati, non ad iustificationem à peccato; quod sancti nonnulli Dei amici non ignorabant. Seruus etiam peccati nescit ex creaturis potentiam, sapientiam, & bonitatem Creatoris agnoscere, quid Deus pro salute hominum fecit, faciat, & quid in futuro de bonis ac malis facturus sit. Hinc Christus: *Si cognouisses, inquit, & tu, & quidem in hac die tua, quae ad pacem tibi: nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis: & alio loco: Abscondisti haec à sapientibus, & prudentibus, & reuelasti ea paruulis.*

Vos autem dixi amicos: quia omnia quaecunque audiui à Patre meo, nota feci vobis. Id est, Hoc nomen imposuit vobis Christus Dominus, & ad hunc honorificum gradum vos euexit: quia per ipsum gratificati sumus, & per ipsum accessum habemus ad Patrem, & de plenitudine eius accepimus partem amicitiae, quam decet nos magni pendere, & illam Verbo suo adscribere. Est autem signum certum amicitiae, quod nobis voluntatem Patris, & secreta consilia declarauit, id est Euangelium: in quo amor Dei ad nos, incarnationis, passionis, resurrectionis, ascensionis, Spiritus sancti missionis, reditus ad iudicium, & repudiandae Synagogae, & vocandae Gentilitatis mysteria continentur. Et non dixit: *Omnia quaecunq; ego noui, vel vidi: quia infinita, quorum creatura non est ca-*

Exo. 14. & seq. Suprà. 13. Num. 21. Ioan. 3. Exod. 16. Ioan. 6. & seq. Infra. 17. Rom. 7. & seq. Qui seruit peccato, cui ille ignorantiae subiacet. Luc. 19. Matth. 11.

Ephes. 1. Infr. 2. Ioan. 1. Quae nobis secreta aeterni Patris consilia Christus declarauerit.

pax,

pax, nouerat : sed omnia quæ ut homo legatus Patris in mandatis habui ut vobis dicerem . Omnia enim illa nota fecerat discipulis, quæ acceperat à Patre, ut in carne passibili existens annuntiaret : & in hoc perseuerabat manere ad magis explicandum. Multa autem alia se habere dixit, quæ etiam suo tempore dicturus esset: *Multa*, inquit, *habeo vobis dicere, sed non potestis portare modò*; ut intelligas, illa alia, extra numerum eorum, quæ à se in carne posito erant dicenda, alia autem Spiritui sancto, vel docenda de integro, atque explicanda seruabantur. Quod si ego illa, quæ à Patre audiui, alijs interdum per parabolas dixerim, & inuolucris similitudinum tlexerim, vobis tamen separatim apertè omnia exposui, & per vos facturus sum, ut omnes qui vsq; ad seculi consummationem crediderint mihi, hæc omnia intelligant. Vestris enim prædicationibus, & libris scriptis, & non scriptis traditionibus id facile præstabo. Omnia ergo, quæ cūq; audiui à Patre, vobis detexi, nihil eorū quæ mihi dicenda erant, seruauit: sicut interdum quædam nuntij reticere solent, quod auctoritatem suam maiorem apud eos, ad quos missi sunt, efficiant. Augustinus explicat illud: *Nota feci*, pro, nota faciam: ait enim: *Nimirū quod facturus est, fecisse se dicit; qui ea, quæ futura sunt, fecit. Bona quidem expositio, sed & prior non contemnenda. Nam quacumq; in carne passibili dicturus erat, iam dixerat.* Hactenus ille.

Non vos me elegistis, sed ego elegi vos. Argumentum delimit à causa dilectionis, id est, à gratuita electione, qua confirmat, non solum Apostolos, sed etiam omnes credentes Dei amicos existere: Ut intelligatis, inquit Dominus, quanto honore sim vos dignatus, neq; vos me ut populus Regem, aut milites duces, aut discipuli magistrum elegistis; ut solent homines electores, quibus propterea electi aliquid debent, & absurda quandoque propter eos, à quibus electi sunt, faciunt. Neque rursus beneficijs vestris me ad vestram amicitiam prouocastis, ut debiti mei sit redamare: neque vltro venistis ad amicitiam, sed ego electus ex millibus, ex

gratuita mea misericordia, cum adhuc serui essetis, miseram seruientes seruitutem, imò inimici, ac preindè ab amicitia longè alieni, vltro vos nihil promeritos ab omnibus selegi altiori electionis genere. Primum quidem ante mundi constitutionem, ut essetis sancti, & immaculati: non quia tales effectis, sed ut tales efficeremini; nec tantum æterna, sed etiam temporali electione, vocando primum ad Fidem, deinde ad Apostolatū, ut loco mei eatis, & fructum adferatis. Non ergo communicavi vobis secreta, vel alicui in amicitiam meam propter dignitatem vestram: nec putetis me merito vestro secreta mea vobis tradidisse, aut ne arbitremini fidem non inuenientem in alijs vos retinuisse, quos fideles mihi repererim. Ostendit ergo hic eos infideles cum alijs futuros fuisse, nisi eos Iesus ad hoc ipsum elegisset. Tanta enim erat eius peruersitas populi, ut nisi Deus seruasset semen, sicut Sodoma perisset. Nihil enim proderat lumen ostendere, protinus enim vel propter sua peccata ad tenebras reuertebantur, vel propter confidentiam propriæ iustitiæ ab ea, quæ Dei erat, recedebant: at ubi electio facta est, multi quoque per eam salui facti sunt, multi item ipsorum Gentilium æmulatione venerunt. Apostoli verò non aliorum imitatione Christum erant secuti, quia prorsus primi erant electi: non qui Dominum prius elegissent, aut fide præuenisset, aut amore, & operibus bonis eius gratiam promeruisent, vel quia præ alijs conspicui erant, aut ditiores, nobiliores, aut doctiores existerent. Et hoc omnis homo sentire debet: nemo enim hominum Deum in Regem, vel patrem elegit. Ipse prior dilexit nos, & elegit nos, ut cum in Regem possemus eligere, quemadmodum latro fecit in cruce. Atque hoc verbo superbiam omnem nostram excludit. Si enim ob rem aliquam, quæ à nobis penderet, electi essemus, possemus nobis ipsis placere: rursus si ob bonum gratiæ usum futurum nos elegisset, haberemus unde gloriaremur: nunc autem excludit gloriationem omnem; ut qui gloriatur, in Domino gloriatur, &

Christi in Apostolos gratuita beneficia.

Ephes. 1.

Populi Iudæi peruersitas.

Esai. 1.

Rom. 10. Infr. 11.

1. Ioann. 4.

Luc. 23. Boni latronis sapientia.

Præueniens Dei electio quam gloriationem nobis præcidat. 2. Cor. 10.

humiles

Ioan. 16.

Quænam huiusmodi ratio: Multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo.

Augustini sententia huius loci.

Aug. tract. 86. in Ioan. tom. 9.

Explicatur id: Non vos me elegistis, sed ego elegi vos.

Quibus Christus suorum in electione diffimilis.

Cantic. 5.

humiles simus in conspectu Dei, & in conspectu hominum, nec nos ipsos vlli præferamus; & ita ab omnibus diligamur, & ipsi nos diligamus, quod possint & ipsi eligi, non obstante eorum peccato. Nam omnipotens est ille, qui elegit quos vult: non tamen negat, Apostolos electioni diuinæ consensisse, & Dominum suscepisse, cum & Iudæi olim suscepissent, & elegerint Deum pro Dño, ut habet liber Iosue. Sed hoc facere non potuissent, nisi eos Deus prius elegisset. Atque illa electio, qua Iudæi electi erant, ut Messiam sequi possent, non satis erat Apostolis, ut per eam Dominum elegerint, quod per eam non plus ipsi, quam alij electuri Dominum fuerunt: sed magis alta, & peculiaris electio fuit, qua illis hoc datum est, de qua maiori electione hic Dominus loquitur.

Et posui vos ut eatis, & fructum adferatis. Vos consiliorum vestrorum duces me non elegistis, ut ego quæ vultis hæc facere debeam, sed ego elegi vos; ideo vestrum est consilium sequi meum. Et hoc feci, ut quasi palmites in me vite positi, extēdatis vos, & procedatis edendo fructum; quemadmodum ex vna vite integra quandoque constituitur vinea, *Et posui vos.* In gradu Apostolatus, & plantaui, ut & alij ex vobis pullulent. Ut eatis, inquit. Nolite sedentes expectare spirituales fructus animorum, sed ut pastores oues errantes quærite; lapsis manum porrigite, fastidientibus sermonem salutis ingerite, ut medici infirmos curate; ut ita eatis ex vobis ad proximos, de fide in opera, de bono in melius, de virtute in virtutem: *Et fructum adferatis.* Prædicando, non ait, ut fructum accipiatis ab alijs, sed ut ipsi alijs prodesse possint. Etsi enim possit pastor de lana & lacte ouium accipere; sed ad hoc potissimum spectare nequaquam debetis, ne mercenarij efficiamini. Vobis incumbit piscari reti Evangelico, pastorum munus implere, medicorum officium non negligere, fructum denique adferre, verbo, & exemplo prædicando; atque ita in vobis ipsis, & in alijs fructum edetis. *Et fructus vestri maneat.* Fructus enim meriti laboris

vestri manebit in præmio vitæ æternæ, & in Scripturis ad exemplum aliorum pastorum; fructus etiam conuersionis animorum perseuerabit in finem vsque mundi in horreum æternæ gloriæ inferendus; & ita vterque fructus erit perpetuus, atque in æternum manebit. *Ut quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, det vobis.* Ostendit prius se esse vitam, quæ non natura, sed voluntate produxit Apostolos: ostendit etiam nunc quomodo Apostoli in vite existentes fructum ferant, non natura, sed interpellatione, vel oratione, obtinentes à Deo & ire, & fructum ferre, & permanere fructum. Porro præcatio ponit fidem, & humilitatem, & obedientiam, quæ sunt viæ deriuandi succum ad fructum edendum in se, & in alijs. Ne ergo vel de labore, vel de infirmitate, vel de paupertate Apostoli excusari valeant, hanc insignem promissionem adiunxit, qua ostendit unde auxiliū tantæ rei præstandæ sit petendum. Nam oratio opus est Spiritus sancti, & necessaria est Apostolico muneri; tum ad prædicandum cum fructu; tum ad legitimè administranda Sacramenta, tum ad edenda signa quandoque, si Deus exhibebit, tum denique ad rectè gubernandam Ecclesiam, & ne exinde superbire, aut efferi valeant ministri. *Ut quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, det vobis.* In nomine meo, inquit inuocato scilicet, & merito meo, ut mea gloria sic mundo inclarescat, & fiducia vestra in me ad fructum edendum erigatur. In nomine etiam meo, aliquid meum meo nomine petendo, id est, ad salutem animarum pertinens: quia tunc fructum ferimus dignum nomine suo: alioquin non exaudimur, nisi etiam corporum sanitates, & eiectiones dæmonum ad animarum salutem referamus. Proinde diligenter precandi studio incumbamus, Sacrosanctum Iesu nomen ex fide inuocemus, salutaria quæcumque per illud nobis conferri postulemus. Ut ita fructus iustitiæ Christianæ edentes, æternæ gloriæ coronam promeremur, præstante Domino nostro Iesu Christo, qui cum Patre, & Spiritu sancto semper vivit, & regnat in secula seculorum. Amen.

Iudæi olim cur ipsi Deum elegerint. Ios. 24.

Quid est: Et posui vos ut eatis, & fructum adferatis.

Apostolicæ functiones.

Officium boni pastoris. Ioan. 11.

Fructus Apostolici laboris ubi maneat.

Quomodo Apostoli in Christo existentes fructum possent afferre.

Præcatio quid ponat, eadem quam Apostolico muneri necessaria.

Quid sit, Patrem in nomine Christi aliquid petere.

Quemadmodum æternæ gloriæ coronam promereri valeam.

TRACTATUS LX.

IN illa verba: *Hæc mando vobis, ut diligatis inuicem. Si mundus vos odit: scitote quia me priorem vobis odio habuit. Si de mundo fuissetis, mundus quod suum erat, diligeret. Quia vero de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus. Mementote sermonis mei, quem ego dixi vobis, Non est seruus maior domino suo. Si me persecuti sunt, & vos persequentur. Si sermonem meum seruauerunt, & vestrum seruabunt.* Ioan. 15.

Præcepti mutæ dilectionis necessitas.

Quorum cõspectum Satã reformidet.

Coloss. 3.

Ioan. 13.

Cur tantopere inculcet dilectionem Dominus.

II. ratio.

QUEMADMODVM Virgæ singulæ per se seorsim sumptæ facillè frãgi possunt, in vnum verò fascem colligatæ, nisi difficulter perrumpi nequeunt; ita solitarios quoslibet facillè Satanas aggreditur, atq; eos deuictos suæ ditioni subiicit: at coniuictos, & in nomine Domini congregatos dæmon nõ accedit; quodd si accedat, technis eius, ac dolis detectis, de eo facillè victoria obtinetur. Propterea Dñs nõ ignorans quãta discipulis suis ad disseminandũ Euangeliũ per vniuersum orbẽ destinatis pericula à mũdo, & Satana imminerent, illos dilectione mutua charitatis, quæ vinculum est perfectionis, præmunire voluit, dicendo: *Hæc mando vobis, ut diligatis inuicẽ.* Christus verò ex charitate mox moriturus, & qui Sacramentũ amoris instituerat, nescit aliud, nisi illud, quo plenus erat, effundere. Et cũ dixisset, *Mandatum nouũ do vobis*, deinde, *Hoc est præceptum meum*; iterũ hanc charitatis legẽ inculcat, dicendo: *Hæc mando vobis: ut diligatis inuicem.* Facitque Dominus quod præceptor cũ pueris facere consuevit. Nam vnum & idem sæpius inculcat, ac repetit verbum, vt facilius capiatur, & fortius memorie commendetur. Deinde amor diuinus non facillè hominũ mentibus potest imprimi, nisi prius proprius a-

mor exuatur, & abijciatur penitus; ac vt arborẽ robustã nemo vno ictu ferrĩ excidit, sed pluribus, ita veteris Adẽ reliquias, atque ingenitum sui amorẽ nõ nisi magno studio, opera, ac diligentia vllus deponere valet, atq; ob eam causam Dñs toties de charitate philosophatur. Adhęc cũ perfectio, & felicitas cuiuslibet rei in eo sita sit, vt fini suo coniungatur, quod homini in patria perfectè cõtinget per visionẽ Dei, modò autem, dum per fidẽ ambulamus, & nondũ per speciẽ, hæc coniunctio per charitatẽ fit, qua cum Deo conglutinamur, & vnus spiritus efficiamur cũ eo. Vt enim vnum sit ex anima & corpore, ita ex Deo & nobis vnum quid efficiamur, secundũ illud: *Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.* Tradunt Philosophi corpus esse in anima, & animã in corpore, etsi diuersa ratione. Est enim corpus in anima, vt contẽtum in continente, à qua esse, & quicquid habet perfectionis, accipit: vicissim anima est in corpore, vt forma in subiecto. Ad hũc plane modũ nos per charitatẽ sumus in Deo; non tamẽ secundũ naturam, secundũ quam in eo viuimus, mouemur, & sumus, sed peculiari modo sumus tanquam filij per Spiritũ adoptionis, viuimus intus per fidẽ, & mouemur extra per opera charitatis viua ad Deũ, & ad Proximum.

III. ratio. Cuiusq; res perfectio ac felicitas in quo sita sit.

2. Cor. 5.

1. Cor. 6.

1. Ioan. 4.

Vt nos simus in Deo. Act. 17.

Rom. 8.

Esse

Esse in Deo quid sit, Deũ verò per charitatẽ in nobis.

Psal. 15. II. Ratio. Rom. 13. Exod. 20.

Aug. tract. 87. in Ioã. tom. 9.

V. ratio, & postrema.

Apostolici muneris prima conditio.

Ioan. vlt.

II. conditio.

Mar. vlt.

Prædicatio tria postulat. Act. 7.

Psal. 38. III. conditio Apostolica functionis.

Esse autem in Deo, perinde est, atque in paradiso voluptatis, ac ciuitate refugij, centro quietis, nidoque securitatis tutissimo permanere; Deum verò esse in nobis per charitatem, est perinde atq; pretiosissimam gemmam in anulo affixam ditantem nos, ornãtem, ac nobilitatẽ existere. Ipse enim nostri nõ egens, ad vtilitatẽ nostrã non inhabitat; nos autem illo maxime egemus, nõ secus atq; corpus indiget anima. Inculcat præterea proximi amorẽ, in quo ille Dei continetur. Nam qui diligit proximum, legem impleuit, hoc est, secundam tabulam: & quia proximus diligendus est propter Deum magis dilectum, etiam primam. Hinc Augustinus: *Meritò itaque magister bonus dilectionem sic sepe commendat, tanquam sola præcipienda sit, sine qua non possunt prodesse cetera bona, & qua non possunt haberi sine ceteris bonis, quibus homo efficitur bonus.* Hæc ille. Postremò dixerat paullò ante Dominus, *Elegi vos, & posui vos vt eatis, & fructum afferatis, & fructus vester maneat:* iam per charitatem ad proximum optimè administrari officium Apostolum ostendit: quod in primis positum est in gubernando, & poscẽdo, ad quod opus est illo amore, quem Dominus exegit à Petro, cũ dixit, *Petre, diligis me plus his.* Deinde in prædicando, & docendo; at concionandi munus sine Dei charitate, & zelo animarum, omnino friget. Adhęc Apostolica prædicatio exigebat per vniuersum orbem discursum, secundũ illud, *Euntes in mundũ vniuersum, prædicate Euangelium omni creatura;* at hic discursus animarum sitim requirit ad Christum trahendarum, non minus quàm in mercatore lucrum, in venatore prædæ cupiditatem: quemadmodum & prædicatio postulat meditationem, studium, & precationẽ: Vt Apostoli qui dicebant, *Nos verò, orationi, & ministerio verbi instantes erimus.* Proinde Spiritum sanctum, & quæ dicenda sunt, suggerentem, & cor dicentis inflammantem, & orare docentem requirit, vt dicere illud valeat, *In meditatione mea exardescat ignis.* Adhęc ea quæ prædicationem consequuntur, vt cũ non recipitur Dei verbum, sed contẽ-

nitur, vel minister verborum iniurijs afficitur, vel eius verba in calumniam rapiuntur, & ingratis animis excipiuntur; ingentem postulant charitatem, quæ, vt fortis stochomachus, eiusmodi contemptus iniurias, & calumnias valeat conficere, ac deuorare; nec propterea cesset à benefaciendo, quemadmodum pater amantissimus cum phrenitico filio se habere solet. Denique Apostolicũ munus ille exeret pro dignitate, qui se patrem, & matrem esse nouit, hoc est, qui amorem fortem, & corrigentem, vt pater, & amorem dulcem, & blandientem, vt mater ad eos, quibus præest, exercet. Rectè ergo ait, *Hæc mando vobis, ut diligatis inuicẽ.* Particula, Vt, non indicat finem mandati, sed explicat mandatum; vt sit sensus, *Hæc mando vobis, nempe, vt diligatis inuicem.* Hoc est, doctrina mea, & vitæ meæ, atque mortis exemplo doceo vos seruare inuicem charitatẽ, qua muniti de mundo, & Satana triumphabit, sicut ego ipse feci, maxime si rationem & modũ meæ erga vos charitatis imitari volueritis: tunc enim hæc quæ vobis mando, ne grauia quidem erunt, nedum impossibilia, amara fient dulcia, dura, & tristia, mollia & læta reddentur, ignominiosa quæque vobis honorifica videbuntur: quod & factum est. Nam, vt Lucas testatur, Ibant gaudentes Apostoli à conspectu Concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Et quia superius dixerat, palmites purgandos, vt fructum maiorem adferant, atque hæc per aduersa, quæ ad duo capita reducit, odium videlicet, & persecutionem; aptè præmittit. Hæc mando vobis, vt diligatis inuicem: quod ostendat, quo clypeo sint accipienda cuncta aduersa, atque expugnanda, nimirum charitatis ad proximum, *Si mundus, inquit, vos odit, scitote quia me priorem vobis odio habuit.* Tria mala Apostolis euentura prædicat: Odium mundi, persecutionem, & contemptũ verbi, & prædicationis; & vnicuique malo medicamentã, & antidota instar prudentis, ac fidelis medici adhibet, muniens eos contra ingruentes, & futuros morbos. Et cũ hæc tenus contra

III. conditio.

Quæ sensum habet: Hoc est præceptum meũ, vt diligatis inuicem.

Act. 5.

Malorũ tribũ, quæ Apostolis erant euentura, triplex Christi medicina salutaris.

interio-

interiorem tentationem, qua homo de diuina voluntate hæsitat, congrua, & opportuna remedia adhibuisset, nunc contra externas tentationes, quæ ex ingrato mudo oriuntur, confirmat. Etenim non parum homines pios, & sanctos excruciare solet tam ingratos animos mundi experiri, quibus tantis laboribus pro eo toleratis, totque beneficijs illi impensis respondent. Mundi autem voce etiam quandoque veniat vniuersa hæc creatura, secundum illud, Et mundus per ipsum factus est; quandoque vero vniuersi homines intelliguntur per figuram Metonymiæ, in qua continens vsurpatur pro cõtento; idè homines mundi habitatores dicuntur mundus: quemadmodum Ierusalem ciues, Ierofolymitani; cæli, & terra per eandem figuram dicuntur incolæ cæli, & terræ; id est, Angeli, & homines, Plerunque tamen hæc vox in malâ accipitur partem, id est, pro impijs, & amatoribus mundi, & qui in eâ habent ciuitatem permanentem, nec futuram inquirunt: qui concupiscentiam carnis, oculorum, & superbiam vitæ habent. Et in hunc sensum mundus totus dicitur positus in maligno, id est, in Satana eius domino, atque principe. Nã ut viri iusti dij dicuntur, quia in Deum, in quem credunt, & quem impense amant, sunt transformati, ita mundus dicuntur, qui per affectum, & amorem in eum sunt transmutati; mundi leges, gustum, iudicium, mores, & ceremonias eius probantes. Ait igitur: *Si mundus vos odit.* Si vos, inquam, veritatem, & Euangelium annuntiantes, vitæ exemplum, & signis illam illustrantes. Et nomine odij intellige vniuersos interiores motus ac perturbationes, cogitationes, consilia, atque dolos à prima passione bono contraria, quæ est odiũ, significatas. Quasi diceret; Scribæ, & Pharisæi mei aduersarij vos oderunt, & post ascensionem meam cum prædicare cœperitis, adhuc maiori odio vos prosequentur, iuxta illud quod aliàs dixi vobis: *Eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum;* idque debet esse vobis magno solatio, vt agnoscatís vos veros meos esse discipulos, quibus mundus bellum indixit.

Scitote quia me priorem vobis odio habuit. Scitote, verbum Græcum anceps est, ad scitote, Imperatiui, ad scitis Indicatiui, quod hic optimũ sensum haberet. Ipsi enim erant iam testes: quauis nihil veter, eos admoneri de futuro: Dicitio Priorem, non tam est ad tempus referenda, quàm ad dignitatem, vt interpretatur Cyrillus, dicens: *Cũ mundi odium vobis opponitur, non turbabimini, si mundi honores contempnitis. Si hoc mihi ipsi, qui Dominus, & magister sum, accidisse memoria tenebitis.* Nõ ergo eos ad vindictam, sed ad paciẽtiam armat, nec iubet vt desistant à prædicando, & à beneficijs, cum mundo decertando. Et consolatur eos ab exemplo suo, qui caput eorum, dominus, & magister erat, nec hac odiorum purgatione indigebat; & tamen grauissima edia sustinuit. Solet hoc genus consolationis præsentissimum, & gratissimum esse, quod à magnis petitur hominib, quos intelligimus aliquando in eisdem laboribus conflictasse, atque periculum fecisse. Sic Paulus suos consolatur, scribens ad Romanos, ab exemplo eorũ, qui Ecclesiæ præerant, & plura atque excellentiora dona in ea acceperunt. Non solum autem, inquit, illa (scilicet creatura) sed & nos ipsi primitias spiritus habentes, & ipsi intra nos gemimus adoptionem filiorum Dei expectantes, redemptionem corporis nostri; & Petrus in priori epistola sua à communi omnium sanctorum periculo solatur, dicens: *Scientes eandem passionem ei qua in mundo est, vestra fraternitati fieri.* Sed exemplum capitis magis permouet membra. Christus enim passus est pro nobis, nobis reliquens exemplum, vt sequamur vestigia eius. Quod si dicerent forte Apostoli, Quo modo inuicẽ diligere nos possumus; cum videamus nos odio haberi ab omnibus? Cũ sic etiam ille odio habendus sit, qui odiosos sic diligit? Respondet Iesus, Non debetis iudicium mundi, vel eius amorem formidare, qui me antequam vos, odio habuit: atque amare debetis quod Christus amat, etiam si id vel maximè odio habeatur à toto mundo: Vel propterea si mudo odio sit vos habiturus, nunc enim non est

B. Cyri. lib. 10. in Ioan. cap. 26.

Ioan. 15.

Efficax consolandi genus.

Rom. 8.

1. Pet. 5.

Ibidem. 2.

Præceptum mutua dilectionis, vt possit cum odio mundi consistere.

Mundi lex legi Christi valde dissimilis.

tempus

Mundi triplex acceptio in Scripturis sanctis. Ioan. 1.

Qui Christũ, & Apostolos odio habuit, quis mundus ille fuit. Heb. vlt. Ioan. 2. Ibidem.

Iusti cur dij dicantur in sacris litteris.

Quonã odio Christum, & Apostolos mundus habuerit.

Matth. 24. Quid est: Scitote quia me priorem vobis odio habuit.

tempus, quo mundi iudicio stetis, sed quo mundum iudicetis: Mundus enim legem quandam colit, qua vnique quod vult licet, modò publica pax nõ perturbetur: & ita tantum aperta delicta insectatur, Christus verò conscientiam premit, & adigit ad confessionem. Possent quidem à nobis hoc loco exempla proferri Gentilium ad omnes solandos afflictos accommeda; vt Romuli, qui pro vrbis salute vitam fuisse scribitur, & à senatu in Curia dilaceratus est; Camilli, qui Reipublicæ Romanæ defensor eximius extitit, & in exilium demum actus est, Scipionis Africæ domitoris, qui in exilio obiit, & vt scribit Valerius, sepulchro suo inscribi iussit: *Ingrata patria, ne ossa quidem mea habes;* Ciceronis, eloquentiæ Romanæ facili Principis, qui M. Antonij imperio proscriptus fuit, & à Populo quodã, quẽ ipse in iudicio defenderat, interemptus: Hi omnes cũ Imperium Romanũ partim prudentia, & armis, partim legibus, & eloquentia propagauerint, contumelijs tamen, & probris sunt affecti. Eadem Lycurgus à patria sua Lacedæmone, & Themistocles ab Atheniensibus experti sunt. Imò quò magis Reipublicæ saluti, aut commodis populi consulere voluerunt, eò amplius pertinaciori odio ab ipsa sunt tractati. Hic est enim mundi genius, vt bene consulentem ferre nequeat. Sed talibus exemplis Christus minimè est vsus, quia nec illum decebat, nec auditores. Poterat tamẽ adferre Prophetarum exempla. Multa enim Moyses à Pharaone & Synagoga ingrata pertulit; Helias à Iezabele & Achab, Esaias à Manasse, & vt Stephanus obiecit Iudæis: *Quem Prophetarum nõ sunt persecuti patres vestri? Et occiderunt eos qui prænuntiabant de aduentu iusti, cuius vos nunc proditores, & homicidæ fuistis.* Ioannes etiam Baptista ab Herode correpto à se propter Herodiadem, carcerem, & mortẽ sustinuit. Sed vniuersa hæc reliquit Dñs, vt maius, purius atque illustrius sui ipsius exemplum adferret, qui Deus, & homo est, ac proinde falli nequit, qui Legislator, Dominus est, & Magister. Et prior cũ sit dignitate, tempore quoq; prius, &

Cur Christus Apostolos, ethnicorum exemplis, aut priorum hominum Veteris Testamẽti, cum abunde posset, ad persecutionum tolerantiam non sit adhortatus, sed tantum suo. Valer. libr. 5. cap. 3. de ingratis.

Mundi ingenium.

Act. 7.

Matth. 14.

Ioan. 13.

maiori odio exceptus est. Prima ergo consolatio est, si aduersa sustinemus, quod nihil noui nobis accidat: quia ventus mundi ingenium est, ingratus se bene consulenti præbere. Vnde alio loco dixit Dilectus: *Nolite mirari, fratres, si odit vos mundus.* Altera consolatio est, quod nõ soli, sed cũ omnibus sanctis, atq; ad eò vniuersis, qui virtutẽ coluerunt, perpetimur. Tertia est, quia cũ ipso Christo simul patimur, qui in nobis est, & qui dicit: *Saule saule, quid me persequeris?* Et, *Qui vos tangit, tangit pupillam oculi mei.* Præstat autẽ cũ Christo & sanctis afflicti simul pati, quia spes certa est quòd cõglorificabimur, quàm cum mundo gaudere. Idè Moses prætulit improperium Christi thesauro Egyptiorũ; & magis pati cũ populo Dei, quã temporalis peccati habere iucunditatem: nec decet sub capite spinoso membra esse delicata.

Si de mundo fuissetis, mundus quod suũ erat diligeret. Quia verò de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus. Argumentatur à similitudine naturæ, morum, operũ, & studiorum, quæ sæpè conciliat dilectionem, quemadmodum dissimilitudo causa est odij. Hinc prouerbia: *Dissimilium infida societas:* Et, *Similis similem querit,* & illud Homericũ: *ὁμοῦ ἀνὴρ ὁμοῦ ἀνδρὸς ὁμοῦ τῶν ὁμοῦ,* & Sapiens, *Omne animal diligit sibi simile: Et omnis caro ad similem sibi carnem coniungitur,* & illud Horatij: *Oderunt hilarem tristes, tristemq; iocosi, Sedatum celeres, agilem, gnauumq; remissi.*

Hinc ergo dissimilitudo causa est odij. Sicut illi, qui dicebant: *Circumueniamus ergo iustum, quoniam inutilis est nobis, & contrarius est operibus nostris, & improperat nobis peccata legis, & diffamat in nos peccata disciplina nostra.* Mala scabies non nisi commode scarpentem amat. Quærent qui hunc mundum diligunt, eos qui sibi applaudant, & adulentur: qui conuincant, vel faueant peccatis: qui excusent rapinam, ambitionem, iniustitias, & dicunt: *Loquimini nobis placentia, videte nobis errores.* Esse autem de mundo, nihil est aliud, quàm sentire, & sapere

Quæ res Apostolis persecutione patientibus solatium afferre poterant. 1. Ioan. 3.

Act. 9. Zacha. 2.

Cur præster cum Christo, & cũ sanctis simul pati, quam cũ mudo gaudere. Heb. 11.

Cur oderat mundus Apostolos, teste Christo.

Prouerbia quædam huius mundi sapientium. Homer. Eccles. 13. Horatius lib. 1. epist. 19.

Sap. 2.

Querat quos mundus, atq; diligat.

Esai. 50. Esse de mundo, quid.

secundum opiniones mundi, operari secundum leges eius, magnificere, aut parvificere, quae ille magna esse existimat, aut parua, vel saltem eius caput Satanas. Qui ergo se conformem reddidit mundo, illum diligit, imitatur, & sequitur; de mundo est. Non est autem de mundo, qui per Dei gratiam sentit quae Deus sentit, amat quae ille diligit, vivit denique secundum eius leges; & arbitrium, quemadmodum de eo, qui natus est in villa, politicè tamen, & aulicè educatus, dicere consuevimus: Hic non est rusticus: villam, in qua est natus, non sapit: mores habet planè aulicos, ac urbanos, quales habent, qui in frequentissimis civitatibus, & aulis Principum versantur. Ad hunc modum veri Christi cultores, ut Apostoli, licet adhuc in mundo isto sint, & in illo nati sint, de mundo tamen sunt, quia pedibus illum tangunt, concultantes eius leges, honores, divitias, atque delectationes omnes, corde autem sunt Filij Dei, & dicunt cum Paulo: Nostra politia, siue conversatio in caelis est. Quod Dominus infra in Ioanne explicat, dicens; *Mundus eos odio habuit, quia non sunt de mundo, sicut & ego non sum de mundo.* Et alibi dixit ad Iudaeos, *Vos de mundo hoc estis, ego non sum de hoc mundo;* & Dilectus in Catholica sua epistola: *Ipsi de mundo sunt, idè de mundo loquuntur, & mundus eos audit. Nos ex Deo sumus. Qui novit Deum, audit nos. Qui non est ex Deo, non audit nos. Si ergo de mundo essetis, mundus quod suum est in vobis diligeret; & ut ait Philosophus, Amabile quidem bonum, unicuique autem proprium.* Idè naturali instinctu mundus diligit bonum proprium, ubi quicquid illud iuveniat: quamvis interdum inter mundanos sunt rixae, & odia, non quidem per se, sed quatenus bonum aliquod particulare mul- ti expetentes, non potest nisi vni competere: hinc enim contentiones de honore, delectatione, & utilitate: quemadmodum inter canes pax est, dum dormiunt, at illi esurientes de pane, aut osse proiecto, magno impetu inter se decertant, sequi ipsos dentibus mutuo dilacerant. Quia vetò de mundo non estis, id est, non probatis mundi larvam, & improbitatem, agitis Democritos, mudi

prudenciam, & iustitiam ridentes, atque irridetes; imò veros Heraclitos, eorum opes, & fortunas, quibus fidunt, deplorantes. Imò vobis est mudo crucifixus, & vos ipsi mudo. *Sed ego elegi vos de mundo.* Quo verbo indicat, Apostolos de mudo olim fuisse, sed divina gratia inde quasi ex Aegypto quadam deductos, atque selectos: primo quidem ad fidem, & gratiam, & consequenter ad vitam aeternam; deinde ad Apostolatū, & ministeriū Evangelicū, ad educendum alios ex servitute Pharaonis, & ad Christū deducendos. Hoc igitur verbo admonemur, ne quisquam in suis meritis glorietur, sed in Domino, qui nos elegerit. Deinde amicitiam mundi non esse curadam, quia esset corde reverti in Aegyptū; Et, *Quicumque voluerit amicus esse seculi huius, inimicus Dei constituitur,* ut ait frater Dni. Tertio non docet Christus, ut odiū mundi conciliemus, sed hortatur pro salutari doctrina spargenda, mundi odium esse deorandum. Nam ut rectè Gregorius ait: *Vtilius permittitur nasci scandalū, quam veritas relinquatur.* Et quisque praefere debet totum mundū contra se concitatum, quā vel in minimo Deū offendere. Nam Dominus dissipat ossa eorum qui hominibus placēt; & ut Apostolus habet: *Si hominibus placere, Christi servus non essem.* Nec docet ut mundi dilectores odio habeamus: quia sic essemus illis similes; neque odio nos prosequerentur, propter dissimilitudinem, quia odium compensaremus odio: sed id quod boni est in ipsis, diligere debemus, hoc est naturā: odio autem habere vitia, & peccata, quae sunt hominum propria. Sed ipsi reuera quia nesciunt se amare, ad peccata se diligendo, odio habent se ipsos: quia qui diligit iniquitatem, odit animā suam. Et ita cum alios ad peccatū diligant, illosque vero odio prosequantur, neque se, neque alios diligere noverunt.

Sed in hac verba: *Mundus quod suum erat, diligeret,* obijcies non nihil. Quia tyranni, qui Apostolos persequebatur, praedones, homicidas, & fures non diligebant, quos morte pledebant: non ergo quod suum erat, id est maleficos, & peccatores, diligebant. Respondemus, hoc

Gala. 6.
Apostoli cur electi de mudo.

Gloriandum non in nobis, sed in Domino, de electione nostra.

2. Cor. 20.
Amicitia cui huius mundi negligenda.

Num. 11.
Iaco. 4.
Mundi odiū pro salutari Euāgelij doctrina spargenda Christus nos docet esse deorandum.

Greg. hom. 7. in Ezechielē tom. 2.

Psal. 52.
Gulat. 1.
In mundo, id est mundanis hominibus, quid sit tantū odio dignum. Non bene se ipsum, & proximum diligere, odisse est.

Psal. 10.

Vt verum sit Christi dictum: Mundus quod suum erat, diligeret.

Non fit quis de mudo, & qualis videri possit.

Apostoli cum in mundo nati essent, cur tamen de mudo non erant.

Ephes. 2.

Philip. 3.

Ioan. 17.

Supr. 8.

1. Ioan. 4.

Aristot.

Odiū vnde.

Qualia odia hominū inter se.

De mudo non esse, quid.

fuisse,

Malum sine aliquo bono cur nequit consistere. Altera solutio.

Mundus interdum bonos cur diligit.

Mundus cur odisset Apostolos.

Mundani homines in eodem vitio comunicantes odio cur se se mutuo prosequantur.

Hesiodus. Faber fabro invidet, & Cantor cantori.

Quae sibi, & Apostolis adversa erant euentura, cur Dominus praenuntiaverit.

fuisse, quia erant illis dissimiles in bono iustitiae: quia malum non est solū, & per se purum sine aliquo bono, quia seipsum destrueret: sicut è conuerso erant illi dissimiles. Apostolis in fide, & professione Christi, etsi in natura humana essent persimiles. Vel secundo dici potest, mundum sua vitia, & peccata quae odit, habere ut externa quaedam eximiana, quibus Reipublicae pax perturbatur; sed interna peccata, carnis concupiscentias, motus superbiae, & avaritiae pro peccatis non habebat; & ita mundi iustitia imperfecta erat.

Deinde obijcies, interdum contingere, ut viri mundani Religiosos viros amant, etsi ipsi in vitijs sint, & sordibus concupiscentiae, nec mores mutant. Respondemus, id utique verum esse; sed non diligere eos ab illis, quatenus religiosi sunt, & Christi cultores, sed quatenus mundanis molestos se non exhibent, & acerbos suorum vitijs insectatores. At Apostoli, qui electi erant ut mundum mutarent, non poterant à mudo diligi, qui volebat mores suos mutare: & hoc praesertim, cum novam quandam religionem, quae ceteras omnes antiquaret, inducerent.

Tertio obijcies, mundanos in eodem vitio comunicantes, se se mutuo odio habere: ut ostendunt superbi, qui propter magistratū decertant; ut avari, propter sua lucra, & compendia; lascivi, propter foeminarum complexus. Respondemus, similitudinem esse causam amoris amicitiae, quia amicus vult amico bonum, quo ipse amicus est sibi coniunctus. Secus se res habet in amore concupiscentiae, quo quisque vult sibi bonum, in quo quanto plus seipsum diligit tali amore, tanto magis odit sibi similem, per quem impeditur à consequendo bono amato. Hinc inter superbos, & rivales semper sunt iurgia, & ut Hesiodus dixit: *Καὶ κρημὸς κρημῶν καὶ ἄλλοι, καὶ ἄλλοι ἀλλοτῶν.*

Mementote sermonis mei, quem ego dixi vobis, Non est servus maior domino suo. Novam confirmandi eos rationem adducit, quod Christus ut certus futurorum praecognitor, ac Deus verus praedixit quaecumque sibi euentura erant de cruce, morte, & resurrectione sua, ne postea ingruentibus adversis turbarentur.

tur: ita quaecumque erant Apostolis euentura adversa, praenuntiavit, ne imparati inveniuntur, & eorum animi frangerentur. Dixit autem alibi: *Non est servus maior domino suo.* Ceterum etsi paullo ante dixisset: *Iam non dicam vos servos,* eiusmodi promissio hoc verbo non violatur: quia sensus est, Non tantum dicam vos servos, sed etiam in posterum amicos vos compellabo: quia haec amicitia servitutem Dei honorificam non tollit: quemadmodum Christus simul Filius fuit, & servus. Sicut vitia versa haec servitus, cum amicitia, vel filij ratione non pugnat, sed est servitus ex charitate, quae filialem, & castam appellare possumus. Et ut summus aer cum infimo igne concurrat, & praestantissimum argentum cum vilissimo auro comparatur: ita suprema haec servitus, ac nobilissima, quae ex charitate Deo, aut proximo propter Deum impendimus concue nit cum infimo gradu filiorum, qui est per adoptionem. Si ergo me Dominum, Regem, caput, magistrum persecuti sunt, vos quoque servos, ac subditos meos, membra mea, atque discipulos meos persequebantur. Et si me insanum, daemonium habentem, seductorem, blasphemum, voratorem & vinipotentem, atque publicanorum amicū compellarunt; a quo conuitio contra vos abstinebunt? Et si Patrem familias Beelzebub vocaverunt, quanto magis domesticos eius? Et si vestra innocentia non defendet vos à mundi odio; non mirum, quia nec mea innocentia tueri potuit, nec meam doctrinam veriti sunt aspernari, nec mea signa tribuere Beelzebub, nec meis beneficij mites esse voluerunt. Et si in viridi ligno haec faciunt, in arido quid fiet? Qui in Deum impius est, quomodo erit pius in proximos? Turpe profecto est, & dedecore plenum, Rege in castris vulnerato existente, milites eius sine vulnere in civitate epulantes manere. *Si sermonem meum servauerunt, & vestrum servabunt.* Sicut odium concinet omnes cordis machinationes, ita persecutiones omnia mala poenae externa. Et est sensus: Si me in verbis meis insidiosè observaverunt ad calumniandum, & vos similiter observabunt. Et si praedicatio mea ingrata fuit mundo, & vestra erit. Et si praedicatio vestra auditoribus non fuerit fructuosa, is tamen labor non erit sine

Matth. 10.
Ioan. 13.
Apostoli cur modo servi, qui ante amici dicuntur.

Quae Deo, aut proximo propter Deum servitus impeditur, qualis sit.

Filiorum infimus gradus quinam.
Ioan. 10.
Supr. 7.
Matth. 26.
Supr. 11.
Supr. 10.

Matth. 12.

Luc. 23.

Quid est: Si sermonem meum servauerunt, & vestrum servabunt. Odium quae pariat.

Cyrril. lib. 10. in Ioan. c. 28. tom. 1. fru &u, & pramio. Nam teste Cyrillo: Credere, vel non credere, in audientiu volutate positum est. vestrum tantu est feminare. Non ergo in seminando desperare debemus, sed qua nobis possibilia non sunt; Diuina potestati sunt relinquenda. Vt enim agricola terram aratro findit, semina terrae mandat, nihil eoru qua ad vberem sationem spectant omittens; Deo autem sic apparatus agrum comittit, vt eius gratia, Sole, pluuia, vento copiosum proferat fructum: ad hunc modum concionator Euangelicum Dei verbum proponat sincere, suauitque praestet diligentiam, an vero fructus sequatur, nec ne, Deo est relinquendum, qui solus rebus dat incrementum. Sed felicius praedicatoribus cotingit, quam agricolis: nam agricola sterilitate agri oleum, & operam perdit; at minister Euangelij si non persuadeat, non perdet mercedem suam: quia prudenter dixit Apostolus, Vnusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem; & non inquit, secundum fructum, quem ediderit. Si ergo sermo-

Verbum Dei seminantes qua bono agricolae similes sunt.

1. Cor. 3.

Ibidem. Breuiter illud Apostoli perpenditur: Vnusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem.

nem meum seruauerunt; & vestrum seruabunt: & sicut ego praedicans nisi paucos sectatores habeo; sed post mortem meam multi ad me confluent, secundum illud: Si autem mortuum fuerit, multum fructum adfert; ita vobis eueniet; raros enim discipulos, & auditores habebitis; priusquam morte testimonium vestrum compleatis. Dent igitur strenuam operam tum concionatores omnes, tum vniuersi Christi cultores, vt suo quisque modo verbum Dei disseminet, neque a doctrina, aut bonae vitae exemplo propter ingratos plerosque moleste ferentes, & optima quaeque insectantes, cessent: quia etsi confestim fructum non edant, imo odium & molevolentiam hominum sibi conciliare videantur, suo tamen tempore fructum plurimum edent, quem aeterno praemio sit remuneraturus Dei Filius Iesus Christus Dominus noster, cui cum Patre, & Spiritu sancto vna est deitas, honor, atque maiestas ab omnibus adoranda, atque benedicenda per omnes aeternitates. Amen.

Ioan. 12.

Boni praedicatoris munus.

TRACTATUS LXI.

IN illa verba: *Sed hac omnia facient vobis propter nomen meum: quia nesciunt eum qui misit me. Si non venissem, & locutus fuisset eis, peccatum non haberent, nunc autem excusationem non habent de peccato suo. Qui me odit, & Patrem meum odit. Si opera non fecissem in eis qua nemo alius fecit, peccatum non haberent, nunc autem & viderunt, & oderunt & me, & Patrem meum, &c.* Ioan. 15.

Homicidium inter & homicidium differentia.

MA G N V M proculdubio est discrimen inter delicta, & crimina, qua homines in se inuicem admittunt: nam homicidium casu aliquo, & in-

considerate peractum, apud sapientes, & bonos Principes facile veniam impetrare solet; & Deus olim in Lege ciuitates refugij praeparauerat, in quas se huiusmodi homicidae recipientes,

Num. 35. Deut. 19. Ios. 20. & seq.

Gen. 9.

Matth. 26.

Exo. 21.

Ignorantia vna est alia grauior.

Luc. 12.

Apostoli que mala Christi praenuntiavit, a quibus passuri erant.

Pro Christi nomine pati, quam gloriosum sit, & honorificum.

Mar. vlt.

1. Pet. 4.

Matth. 5.

Act. 5.

Illud: Propter nomen meum: duo significat. 1. Cor. 1. Esai. 33.

tu essent, ac securi; at qui sponte & praemeditatus homicidium perpetrat, venia minime dignus existit. Sed vt dictum est olim, quicumque effudisset humanum sanguinem, fundebatur sanguis illius: & Christus, Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt: tales homicidae etiam si se in templum reciperent, & altare tenerent, iubet tamen Dominus vt ab altari auellantur, quod meritis flagitij sui poenas exoluant. Ad eum plane modum magna est differentia inter peccata simplicia, & mera ignorantia profecta, qua cito veniam promerentur; & qua ex voluntaria, & affectata ignorantia proficiscuntur; qua grauius multo sunt punienda, iuxta illud: Ille seruus qui cognouit voluntatem domini sui, & non se praeparauit, & non fecit secundum voluntatem eius, vapulabit multis. Qui autem non cognouit, & fecit digna plagis; vapulabit paucis. Ideo Dominus ad haec omnia respiciens, ait: *Sed hac omnia facient vobis propter nomen meum: quia nesciunt eum qui misit me. Si non venissem, & locutus fuisset eis, & qua sequuntur. Cum dixisset, Apostolos odio, & persecutione prosequendos, & sermonem eorum contemnendum: subiungit, Haec omnia praedicta faciet vobis Iudaei, & Israelitae, deinde etiam Gentiles propter nomen meum quod vos profiteremini, & exosum erit eis cupientibus illud extinguere. Etsi ergo ignominiosum sit pati pro peccatis proprijs; gloriosum tamen, & honorificum pro Christi nomine fide amplectendo; lingua, & ore praedicando atque inuocando: in quo nomine edatis signa, daemonia pelletis, exaudiemini deprecantes, & salus vestra constabit. Hinc Petrus, Si exprobrami in nomine Christi, beati eritis; & Dominus apud Mattheum: Beati estis, cum maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduersum vos; Et, Ibant gaudentes (scilicet Apostoli) a conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Est autem nomen Iesu iustitia, & remissio peccatorum, sapientia, & potentia, qua*

mundi sapientes infatuat, & tyrannos deiecit, & magnos peccatores sanctissimos constituit. Significat etiam, quod in illo, qui pro nomine Christi paritur, praecipue Iesus simul patitur. Nam qui vos spernit, me spernit: & qui odit, & persequitur legatum Regis, Regem ipsum odit, & persequitur. Quia nesciunt eum qui misit me. Id est, Nesciunt Deum eum, qui misit me Filium in mundum: nesciunt quod ego miserim vos ad praedicandum. Sed haec ignorantia minime excusantur, vt subdit: quia profecta est ex eo, quod noluerunt discere, potius noluerunt discere, quia dilexerunt homines magis tenebras, quam lucem, id est, gloriae Dei, & lucro Euangelico praetulerunt. Adiungit: *Si non venissem, & locutus fuisset eis, peccatum non haberent. Dixerat Iudaeos per ignorantiam peccasse, quia nescierunt Deum mittente Filium suum in mundum: nunc ostendit illam ignorantiam, qua alias solet alieuiare peccata, delictum tamen hoc non sustulisse, imo auxisse potius, & admittentem veniam indignum reddisse, vt enim tradit Philosophus in Echi-cis, ea omnia qua voluntatis libertatem aliquo modo imminuunt, vt sunt vis, metus, & ignorantia, eatenus excusatione digna sunt, quatenus aliquid de voluntario adimunt. Atque huic doctrinae, qua cum prudentia coniuncta est, fauet facta Scriptura, qua saepe ignoracionem vt circumstantiam delicta excusante producit. Vnde Paulus: Misericordiam, inquit, consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate. Dauid quoque confidenter deprecatur Deum: Delicta iuuentutis meae, & ignorantias meas ne memineras: & Petrus, Scio quia per ignorantiam fecistis, sicut & Principes vestri: & Dominus in cruce, Pater, dimitte illis; non enim sciunt quid faciunt. Abimelech quoque Rex Geraris, solo rationis naturalis lumine ductus, dixit ad Deum, Num gentem ignorantem, & iustam interficies? Cernis vt ignoracionem iustitiae coniungat? Cui respondit Dominus, confirmans eius sententiam, Et ego scio*

Luc. 10.

Explicatur Quia nesciunt eum qui misit me.

Qui diligat magis tenebras quam lucem.

Ioan. 3.

Qualis Iudaeorum ignorantia Christum ad se missum repellentium.

Philosoph. lib. 3. Ethic. Quae res peccata minime faciunt teste Philosopho.

Simplici ignorantia excusari peccata, Scripturis ostenditur.

1. Tim. 1.

Psal. 24. Act. 3.

Luc. 23.

Gen. 20.

Crassa, atq; af-
fectata, quā
vocat igno-
rantia, inex-
culpabile pec-
catum con-
stituit.
Psal. 55.
Esa. 30.
Job. 21.
Ioan. 3.
Duplex Iu-
dæorum ig-
norantia.
Hebraismus.
Psal. 142.
In scripturis
frequens in
Iudæos ex-
probratio be-
nefactorum
Dei.
Esa. 1. & 5.
Jerem. 2.
Osea. 12.
Matth. 11.
Luc. 10.
Cur sæpè
Christus be-
neficia ex-
probrat in-
gratis.
Tria Chri-
stus benefi-
cia quā ma-
xima Iudæis
obicit in-
gratis.
Ioan. 1.
Luc. 2.
Heb. 2.
Rom. 15.
Matth. 15.
I. beneficiū,
Incarnatio-
nis videli-
cet.
Cōparatio.

quod simplici corde feceris; & ideo
custodiui te ne peccares in me. Sed
præter hanc simplicem ignorantiam
est alia quæ dicitur crassa, & affectata,
& quam spontè, studioseque nobis
comparare nitimur, de qua David, *Nō
luerunt intelligere, vt benè agerent: &
Propheta, Qui dicunt videntibus, Nolite
videre; & aspicientibus, Nolite aspiciere
nobis ea quæ recta sunt, loquimini. nobis
placencia, videte nobis errores.* Et Iob:
*Qui dixerunt Deo, Recede à nobis, & scie-
tiam viarū tuarū nolumus.* Et Dominus,
*Hoc est iudiciū: quia lux venit in mundū,
& dilexerūt homines magis tenebras quā
lucē.* Prima ignorantia est, oculis cap-
tū nasci: Secunda, oculis sponte priua-
ri. Ait ergo: *Si non venissem, & locutus
fuissem eis.* Sic enim Græca, & Latina le-
ctio emēdata habet: vbi negatio posita
in primo membro, supplenda est in se-
cundo more Hebræorū, vt illud: *Non
auertas faciem tuam à me; & similis ero
descendentibus in lacū.* Sēsus igitur est:
Si non venissem, & locutus eis nō fuis-
sem. Exprobrat autē Dominus his ver-
bis beneficia in populum Dei ingratif-
simum collata, vt alibi sæpè facit. Nā
apud Esaiam, Ieremiā, & Oseā mirificè
Dominus ingratos erga se Iudæorū ani-
mos percutit, & beneficia ingentia ex-
probrat: quemadmodū Christus apud
Matth. cum inquit: *Va tibi Corozain, va
tibi Bethsaida. Et tu Capharnaum, &c.*
Magna vis, & energia ad flectendum,
& terrendū homines, in exprobrando
posita, vt mirū non sit, si Dominus tam
frequenter vitur ea. Hic autē Domi-
nus tria summa, & singularia beneficia
Iudæis collata exprobrat. Primū est: *Si
non venissem.* Magnum enim est, & in-
comparabile beneficiū, Deum hominē
fieri, secundū illud: *Verbum caro factū
est; & per natiuitatem ad nos venisse.*
Nusquam enim Angelos apprehendit;
sed semen Abrahæ apprehendit. Mag-
num est, quod in specie Circumcisio-
nis minister esse voluit, ac de sua mis-
sione dicere; Non sum missus: nisi ad
oues quæ perierunt domus Israel. Mag-
num esset profectū, si Rex remissionē
iniuriæ sibi per te illaræ ad te destina-
ret: sed illud longè maius, si per fi-
lium suum primogenitum te quæren-

tē, domūque tuam ingredientem
mitteret: sed illud longè maximum,
quodque humana mens, aut cogita-
tio plenè capere non potest, quod
æternus, & immortalis Deus Filium
suum vnigenitum cum remissione pec-
catorū, clementiæq; diuinæ gratia, at-
q; vitæ æternæ promissione ad te per-
ferēda direxerit. Sed quā gratus extite-
rit Iudæis, ostēdit alibi Ioannes, eū di-
xit: In propria venit, & sui eū non rece-
perunt. Sed illi primū nascēti præ-
sepe obtulit; viuēti autem neque lo-
cum quidem, vbi caput suum reclina-
ret, dedit; morienti crucem, mor-
tuo alienam tribuit sepulturam. Ven-
it ergo Dei Filius è sinu Patris ab eo
non recedens: & in mundum venit,
vbi prius erat, sed in quo nouo mo-
do esse cōperat, vt pote incarnatus.
Quare Filij Dei incarnatio ante ocu-
los semper nostros habenda esset, vt
calcar esset & stimulus ad virtutem
impellens, frenūque à vitij auocans
atque cōercens.
Secundum beneficiū, prædicatio
fuit, de quo subiungit: *Et locutus fuis-
sem eis:* intellige in propria persona.
Nam cum multifariā, multisque
modis Deus patres allocutus esset per
Prophetas, nouissimè tandem locutus
est in Filio: quem multi Reges, & Pro-
pheta desiderarunt videre, & audire,
neque tamen fuit concessum. Graui-
simum autem delictum extitit, Filium
nomine Dei Patris loquentem non au-
dire: nam ipse dixit: *Mea doctrina non
est mea, sed eius qui misit me;* & Pater
de coelis testatus est, *Hic est Filius meus
dilectus, in quo mihi bene complacui: ip-
sum audite;* & per Moysen longè ante
me dixerat; *Ponā verba mea in ore eius:*
& quænam verba, nisi vtilia, & æter-
næ vitæ, & ad persuasionem omnium,
qui obstinatè oculos veritati claudere
non voluerunt? Verba, quæ in admira-
tionem turbas rapiebant, & de qui-
bus ministri ad eum capiendum mis-
si testarentur, *Nunquam sic locutus
est homo, sicut hic homo loquitur.* De-
nique sermo eius erat in potestate,
& non sicut ille Scribarum & Pha-
risæorum: verus, & à se possessus,
cum zelo gloriæ Dei, & charitate

Qualè Chri-
sto gratiam
pro incarna-
tionis benefi-
cio Iudæi
reulerint.
Ioan. 1.
Luc. 2.
Infr. 9.
Infr. 23.
Filij Dei in-
carnatio an-
te oculos no-
stros cur sem-
per habēda.
Alterum be-
neficiū Iu-
dæis collatū,
prædicatio.
Heb. 1.
Luc. 13.
Ioan. 7.
Matth. 17.
Deut. 18.
Quænam ver-
ba Deus Pa-
ter posuerit
in ore Chri-
sti.
Ioan. 6.
Matth. 7.
Ioan. 7.
Matth. 7.
Luc. 2.
Christi præ-
dicationis
efficacia.

proximi

Matth. 22.
De quo Iu-
dæorum pec-
cato dicitur:
Peccatū non
haberent.
Ang. tract.
89. in Ioa.
Ioh. 9.
Incredulita-
tis peccatum
quantū sit:
quantum do-
nū fides, Au-
gustino.
Idem lib. de
natu. & gra-
tia, tom. 7.
Iudæorum in
Christum in-
gratitudo tur-
pissima.
I. TMM. 1.
Iudæorū cæ-
citas quando
perspecta est.
Rom. 1.
Quid est:
Nunc autem
excusationē
non habent
de peccato
suo.

proximi pronuntiatus, Scripturis sa-
cris conformis, miraculis confirma-
tus, & vita irreprehensa atque sanctis-
sima commendatus: obturansq; exte-
rius ora volentium eum capere in ser-
mone, & interius ob lumen, & tractū
Angelorum, & tamen tanto, ac tā for-
ti Dei verbo resisterunt: tanta est hu-
manæ voluntatis obstinatio atque per-
uersitas.
Peccatum non haberent. Loquitur de
certo, & singulari incredulitatis pec-
cato secundū Augustinum, quod vir-
tute omnia alia delicta continet, &
quod propterea omnibus alijs simul
in vno positus est deterius. Præstat e-
nim habere fidem veram in Deum e-
tiam cum omnibus peccatis quæ ad-
mitti possunt; quā carere fide, & om-
nibus virtutum moralium officijs or-
natum esse, vt libro de natura, & gra-
tia testatur Augustinus, quod qui fi-
dem habet, initium salutis habet; sed
sine ea impossibile est placere Deo.
Est etiam ingrati animi vitium, tūm
in omnibus alijs turpissimū, tūm ma-
ximè in hoc, vt quis tanto beneficio
incarnationis, & Euangelij renūciat:
quia odium Dei, & Christi sui com-
plectitur, & veritatis cōpertæ impug-
nationem. Habebant quidē Iudæi in-
numera alia peccata, superbiæ, auari-
tiæ, atque luxuriæ, propter quæ fidei
nafragium interdum incurrebant: ve-
rūm hic de illis non loquitur; quæ pro
remissis habita essent, si in Iesum cre-
didissent, sed de nouo isto incredulita-
tis. Peccatum ergo tantum, quantum
nunc habent, non haberent. Docet igitur
Dominus aduentu suo irā Dei in
impietatem, & iniustitiam reuelari de
cælo, vt Apostolus ad Romanos scrip-
sit. Quemadmodū enim cæcus quis-
piam in tenebris positus nondum ap-
paret cæcus, orta verò luce, manifesta
redditur eius cæcitas: ad eum modum
peccatores olim in quantis tenebris
versarentur, cognitum non erat: at co-
ruscante Euangelij luce detecti sunt.
*Nunc autem excusationem non habent
de peccato suo.* Græcè legitur *ἄπο κἀνθῶ*,
id est, prætextum, qui plus est quā ex-
cusatio: significat enim colorem, vel
speciem excusandi peccatum post tā

manifestam prædicationem: peccatū
autem quod caret excusatione, certis-
simam habet damnationem. Et sicut
hoc verbum terret malos, ita bonos
consolatur, ne graue existiment, si mū-
dus videri velit iuste eos persequi: quā
postea apparebit. Admonentur etiam
hoc verbo Christi cultores, ne peccēt,
quia eadem eorum peccata post tan-
tum Christi lumen grauiora sunt in ip-
sis, quā in Iudæis, aut in Ethnicis:
quia altiori lumine agnouerunt illa
Deo displicere, cum Paganī solo lu-
mine naturæ illa esse fugienda perci-
pian. Sunt etiam peccata nostrā quasi
adulteria, postquam Christum in spō-
sum accepimus, illumque per baptis-
mum induimus; illorum verò delicta,
quasi in nuptiarum foeminarum, simpli-
ces videntur esse fornicationes. Obij-
cies fortassis; Si Christi aduentu Iudæo-
rum delictum factum est inexcusabile;
præstitisset Christum non venisse, ne
Iudæi tali crimine inuoluerentur? Sed
responderi posset, melius fuisse quod
Deus legem non traderet: nam per le-
gem peccatum mortuū aliquando re-
uixit, vt ait Apostolus ad Romanos;
& tamen lex danda fuit, vt peccatum
agnosceretur, & humiliarentur homi-
nes, atque Medici illud curantis aduē-
tum scirent. Debit etiam Iesus veni-
re, tūm vt fidem suam liberaret, tūm
quia mundus peccata quædam quasi
virtutes essent, amplectebatur, tūm de-
nique, vt mundi peccatum ex se tolle-
ret, vt reuera sustulit. Licet quidā sua
culpa Christum negauerint, illumque
amplecti noluerint: vnde salus, & Sal-
uator, & Euangelium pacis reddita
sunt illis in ruinam, & in scandalum,
& in signum, cui fuit contradictum.
Qui me odit, & Patrem meum odit.
Odio naturali eos prosequimur, qui
nos à cōsequendo aliquo bono, quod
amamus, impediūt: at Iesus cum in se
bonus, sanctus, vtilisque sit, tamen ap-
prehensus vt homo purus, obstansque
nostris cupiditatibus, & apparentis,
ac falsi boni amoris se opponens, odio
est habitus à Iudæis suis parentibus,
quasi cōtrarius, & dissimilis. Hinc est
vt auari auerarentur eum, quia pau-
pertatem commendabat: odio habē-

Christians
præsertim
cur minimè
peccandum.
Qualia sint
eorum pecca-
ta præ illis
infidelium.
Cum pecca-
tum Iudæo-
rum Christi
aduentu ag-
grauandū fo-
ret, cur ad
eos venit.
Rom. 7.
Quare cōue-
niens fuerit
Iudæis legē
dari.
Ioan. 1.
Luc. 2.
Quonā odio
prosequamur.
A quibus
Christi odio
habitus.
Mar. 3.
Matth. 19.
Luc. 14.

rent

Supra 9. Matt. 5. & 11.

Qua ratione odio haberi Deus possit.

Psal. 73.

Quare Christi qui odit, Deum odit necesse est.

Cyri. eod. lib. 6. 31.

Quales qui Christum odierunt, & Deum Patrem odierint.

Zach. 2.

Act. 9. 1. Cor. 8.

Odium proximorum, in odium Christi cedit, & redundat.

rent superbi, quia tantopere laudabat humilitatem; delicati, quia mortificationem, & abnegatione sui ipsius predicabat; iracundi, quia mititatem pre ferebat, & pacem: dilectores mundi, quia ad celestium amorem inuitabat. Qui autem Iesum, is quoque & Patre suum odit, Etsi enim Deus ut infinitum bonum, & bonitatis omnis fons indeficiens, odio haberi sub taliratio ne nequeat: tamen in operibus suis, quibus debitis poenis peccata nostra piecit; & in preceptis suis, quibus cotrarius est voluntati nostrae, nostrasque cupiditates cōpescit, odio haberi potest. Vnde scriptum est: Superbia eorum qui te oderunt, ascendit semper. Qui ergo Christum odit, & Deum Patrem odit: quia in Christo non est causa odij alia, nisi virtus, & honor Patris sui, pro quo certabat. Et quia quaecunque Christus docebat, precipiebatur, eadem per eum tradebat Pater; merito etiam Patrem oderat, quia teste Cyrillo, vna est Patris, & Filij essentia, vna vtriusque voluntas, & bonitas. Et ut in patria; vna persona actu cognosci nequit sine altera, ita nec amari. Secus se res habet in via, vbi vna persona sine altera concipi potest, & sic amari, vel odio haberi. Odit ergo Patrem, id est eum, qui Pater meus est: quemadmodum qui Proregem odit, vel Legatum, odit & Regem, vel Papam mittentem, etiam si se in Regem, vel Papam agere non existimet, quia ut talem non agnoscat. Ad hæc qui in hominem piū molestos est; vel iniurius, peccat in Deū ipsum: Qui vos, inquit, tangit, tangit pupillam oculi mei. Ergo qui iniuriam infert Filio, iniurius est ipsi Patri. Præterea qui in membra peccat, in Christum caput peccat: vnde illud: Saule saule, quid me persequeris? & percutientes fratrum cōscientiam infirmam, peccabant in Christum: ergo qui in Filium Dei peccat, Patre odit. Curandum ergo diligenter, ne odio proximos nostros prosequamur, etiā nos offendentes: quia odium non sifteret in ipsis, verum in Christum ipsum pergeret. Etsi tot viri docti, & religiosi, quam erant Iudei, Filium Dei, quem expectabant, odio habuerunt

ac persecuti sunt, & ob id oderunt, propter quod maxime amare debebant: quantum nobis timendum sit ab innata nostra malitia, facile cernere possumus. Ideo rogemus regi à Deo, & illuminari, ne odium pro dilectione reddamus. Si opera non fecissem in eis, qua nemo alius fecit, peccatum non haberent. Tertium ac maximum beneficium Iudæis collatum, signorum est factio. Matth. 11. & Luc. 10. Ioan. 1. Ibidem. Infra 10. Supra 8. Quid est: Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit. Infra 10. Alter sensus. Deut. vlt. 3. Reg. 18. Quinta apud Iudæos Messia nomen affectauerunt. Act. 5. Ibidem. Deut. 18. Moysi, & Prophetis cur Iudæi crediderint.

Psal. 108.

Tertium ac maximum beneficium Iudæis collatum, signorum est factio.

Matth. 11. & Luc. 10.

Ioan. 1.

Ibidem.

Infra 10. Supra 8.

Quid est: Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit.

Infra 10.

Alter sensus.

Deut. vlt.

3. Reg. 18.

Quinta apud Iudæos Messia nomen affectauerunt.

Act. 5.

Ibidem.

Deut. 18.

Moysi, & Prophetis cur Iudæi crediderint.

Exod. 7. & 8. 10. 11. 12. & 14.

Tanta olim signa coram Pharaone cur edita.

Deut. 8.

Ioan. 5.

Qualia Moysi & Prophetarū, qualia verō sint Christi miracula. I. discrimen.

Deut. 29.

Luc. 6. Alterum discrimen.

Ioan. 10.

Supra 9.

Infra 11.

III. discrimen.

Esa. 35.

Quartum.

3. Reg. 17.

4. Reg. 4.

Infr. 13. & alibi.

Luc. 4.

Ioan. 11.

Matth. 8.

Ioan. 4.

Matth. 15.

Quintum.

at Iesus his omnibus maiora ediderat signa, ut pronuntio Dei reciperetur. Nondum hic autor erat, ut in aliam terram ex Aegypto migrarent, sed tantum ut à malis operibus respicerent, ut Deum amaret ex toto corde: ad quod suadendum, quodlibet signum satis esse debebat. Nam illa maiora signa non pro eo tantum populo, sed ad expugnamdam Pharaonis tyrannidem, & auaritiam, atque ad ostendam in mille generationes Dei potestatem facta sunt. Obtinuitque Moses auctoritatem apud filios Israël, ut cum dixerit alium esse mittendum, ei omnino crederetur. Iesus ergo, qui Moysi testimonio pro se utebatur, & mira multa patrabat, recipi utique pro Dei nuntio debebat. Præterea si Moysen, & alios simul Prophetas ponas, non tot reperies miracula, quot leges vnum Christum edidisse. Denique illi circa eos prodigia exterius operati sunt: Iesus verò in eis intus illuminando cor, ut intelligere possent, & dando oculos, ut viderent: vnde & crediderunt multi. Nam etsi cum sub Mose portenta illa pararentur, Deus cor non dedit ad intelligendum, & postea aliquid luminis dedit: non tamen tantum, quantum Iesus attulit: nondum enim tantum lumen ferre potuissent. At Christi signa multitudine plurima extiterunt, quia virtus de illo exibat, & sanabat omnes: cuius comparatione Prophetæ omnes ediderunt pauca, Ioannes verò Baptista nullum edidit. Dein de magnitudine ingentia erant: ut, illuminatio cæci nati, suscitatio Lazari quatruiduani. Tertio, erant in qualitate Scripturis conformia, & qualia Prophetæ de Messia vaticinati erant, maxime Esaias. Quarto quod ad modum attinet, spectabilia erant, & singularia: quia non prece, vel solo contactu, ut Prophetæ fecerunt quandoque, sed imperio: Obmutesce, inquit, & exi ab eo: Lazare veni foras: interdum etiam sine contactu, aut presentia: vnde seruorum Centurionis, filium Reguli, & filiam Chananæ absentes sanitati restituit. Quinto, si respicias finem, videbis illum doctrinæ confirmandæ gratia illa fecisse, aut ad gloriam Patris ill-

ustrandam, aut ad Fidem propagandam, aut denique ad subleuandos ex charitate infirmos, & male habentes, oppressosque à diabolo liberandos. Ad extremum, hanc miraculorum virtutem contulit in Apostolos, ut eadē, ac maiora etiam, quam fecisset ipse, præstarent: adeo, ut umbra Petri, sudaria, & semicinctia Pauli, cineres, & ossa Martyrum pro Christo interfectorum, ingentia, & quæ omnem fidem superare videantur, signa, atque portenta ediderint, in testimonium quod Iesus sit ille expectatus Messias, Deique vnigenitus Filius, ac verus Deus. Si ergo tot, & tanta opera, & tali modo edita, & ad talem finem per me, & Apostolos meos, & per multos in me credentes, non fecissem in eis; peccatum utique non haberent. Si odio haberent me quod non venissem, vel tempore non apparuissem suo; arguere poterant me mendacij, etiam si aliunde ad eos locutus fuisset. Si item venissem, & locutus eis non fuisset, excusari poterant quod me ex loquela non agnouissent quis essem, quamuis de me testimonium perhibuisset Ioannes. Si rursus venissem, & locutus fuisset eis, affirmando me esse nuntium Dei ad eos destinatum, & opera non fecissem, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent, pro magno Dei nuntio me non recipientes: at cum venissem, & suo quidem tempore, & lingua mea me, quis essem, vobis detexerim, & signis quæ nemo alius fecit, quod dixi, confirmauerim; vlla pro excusatione digni non estis, o Iudæi, qui tantum bonum oblatum vobis inuidentes recusastis, & ad tantam lucem caligare voluistis. Sed ad hæc magis explicanda, obijci posset ex Augustino in Ioannem: Sed quid est hoc quod cum dixisset: Si opera non fecissem in eis, mox addidit: quæ nemo alius fecit? Nulla quippe in operibus Christi videntur esse maiora, quam suscitatio mortuorum, quod scimus etiam antiquos fecisse Prophetas. Fecit hoc etiam Helias, fecit Helisæus, & cum in hac carne viueret, & cum in suo monumento sepultus iaceret: nam quidam portantes mortuum, cum irruentibus hostibus eo

Sextum. Supra 10. Ioan. 14. Act. 5. Infra 16.

Ioan. 1. & 3.

Dicitur Christi: Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit; quo modo verum sit, cum Prophetæ maiora ipso Christo opera fecissem deantur.

Aug. tract. 91. in Ioan. initio tom. 9.

3. Reg. 17.

4. Reg. 4.

Infra 13.

Quæ opera nam illa Prophetarū fuerint.

Matt. 15. Supra 14. Ibidem. Ibidem. Ioan. 2. Infra 9. Exod. 7. & sequentibus capitibus.

Infra 14. Infra 16. Infra 17. Iosue. 3. Infra 10. Iudic. 15. 4. Reg. 2. Infra 13.

Dan. 6. & Infra vlt. Supra 3.

Mar. 1.

Infra 6.

Illud: Si opera non fecissent in eis, expendit Augustinus.

refugissent, eumque ibi posuissent, continuo resurrexit. Fecit tamen aliqua Christus, qua nemo alius fecit, quod quinque millia hominum de quinque, & quatuor millia de septem panibus paup, quod super aquas ambulauit, & Petro, ut hoc fieret, praestitit, quod aquam mutauit in vinum, quod aperuit oculos caeci nati, & alia multa, qua commemorare longum est. Sed respondetur nobis, & alios fecisse quae ipse non fecit, & qua nemo alius fecit. Quis enim, nisi Moyses Aegyptios plagis tot, tantisque percussit, diuiso mari populam duxit, manna de caelo esurientibus impetrauit, aquam de petra sitientibus fudit? Quis, nisi Iesus Naue, populo transiuro Iordanis fluenta diuisit, & currentem Solem emissa ad Deum oratione frauauit, & fixit? Quis praeter Samson propter suam sitim maxilla mortui asini exundante aquam satiatus est? Quis praeter Heliam curru igneo in alta subuectus est? Quis praeter Heliseum, quod paulo ante commemorauit, sepulto suo cadauere, cadauer alterius reddidit vita? Quis praeter Danielem inter ora inclusorum secum Leonum esurientium vixit innocuus? Quis praeter tres viros, Ananiam, Azariam, Misaelem, in flammis ardentibus, & non ventibus deambulauit illaesus? Praeter cetera, quoniam haec satis esse arbitror, quibus demonstratur, & alios sanctos quaedam opera miranda fecisse, qua nemo alius fecit. Sed qui tam multa vitia, & malas valetudines, vexationesque mortaliu tanta potestate sanaret, nullus omnino legitur antiquorum. Ut enim taceamus quos inbendo, sicut occurrebant, saluos singulos fecit: Marcus Euang. quodam loco ait; Vespere autem facto, cum occidisset Sol, afferebant ad eum omnes male habentes, & erat omnis ciuitas ad ianuam congregata, & curauit multos qui vexabantur varijs languoribus, & demonia multa eiecit. Item alio loco dicit Marcus; Quotquot tangebant eum, salui fiebant: haec nemo alius fecit in eis. Sic enim intelligendum est quod ait, in eis, non inter eos, vel coram eis, sed prorsus in eis, quia sanauit eos. Haec quippe intelligi voluit, qua non solum facerent admirationem, verum etiam manifestam conferrerent salutem; pro quibus beneficijs utique amorem, non odium retribuere debuerunt. Om-

nia quidem ceterorum miracula superat, quod est natus ex Virgine, matrisque integritatem solus potuit, nec coeceptas violare, nec natus: sed hoc nec coram eis factum est, nec in eis: ad cognoscendam quippe huius miraculi veritatem, non communi cum eis aspectu, sed discretio ab eis discipulatu Apostoli peruenierunt. Iam vero illud quod die tertia, in carne, in qua occisus fuerat, de sepulchro se reddidit vivum, & nunquam deinde moriturus cum illa ascendit in caelum, superat etiam cuncta qua fecit: sed neque hoc factum est in Iudaeis, neque coram eis, & nondum hoc fecerat, quando dicebat: Si opera non fecissem in eis, qua nemo alius fecit: nimirum ergo sunt illa, qua in eorum valetudinibus tanta miracula salutis ostendit, quantae in illis antea nemo donauit: haec enim viderunt, & hoc eis exprobrans adiungit, & ait: Nunc autem & viderunt, & oderunt & me, & Patrem meum, &c. Haec enim ille diuinus Pater. Nunc autem & viderunt, & oderunt & me, & Patrem meum. Non viderunt Iudaei Prophetas, & tamen illis crediderunt: me autem, & mea opera & viderunt, & nedum non credunt, sed oderunt non solum me, sed & Patrem, cuius legatum ago, & cuius potissimum opera sunt, quae ego facio: quae tamen illi impudenter demoni, & Beelzebub tribuebant: Oderunt me. Praedicantem, & vitia eorum insectantem; Patremque meum a carnali sensu ad spiritualem trahentem. Cumque coepissent simul obsurdescere, saepius stimulantem odisse coeperunt, iuxta illud Prophetae; Odio habuerunt corripientem in porta; & loquentem perfecte abominati sunt. Sed hic duplex dubium insurgit: alterum est, an simpliciter necessaria extiterint miracula Christi aduentus, atque eius praedicatio, ut in eum crederetur? Respondemus, simpliciter fuisse necessaria: tum quia Prophetarum oraculis commendata fuerant. Cum enim persona Christi, atque eius doctrina omnino supra naturam humanam sint, ut apprehendi non possint, opus fuit signis, & praedicatione, quae res supra naturam positae fide dignas ostenderent: nec praedicatione tantum, sed

Luc. 1. & Infra 2. Infra 24. Rom. 6. Luc. vlt. & Act. 1.

Cur Iudaei, & Christum, & Patrem suum oderint.

Matth. 12.

Amos. 5.

An simpliciter necessaria extiterint miracula Christi aduentus, atque eius praedicatione, ut in eum crederetur.

Qua ratione multi sine Christi praesentia, vel doctrina, & signis Euangelio crediderint. 2. Cor. 5.

Quod ad fidem sufficiat doctrina cum idonea inspiratione.

Ioan. 4.

Mar. vlt.

B. Thomas quodlib. 2. ar. 6. to. 8.

Ioan. 6.

Rom. 10.

rationabili, & efficaci, & intus persuadente, ut qui docti sunt, Christum reciperent, signis autem supra naturam positis, quod doctrinam Christi supernaturalem ostenderent, pro his qui rudiores sunt, & minus apti ad rationes capiendas: Nisi enim prius res praedicatae credibiles appareant, ac dignae, quae fide apprehendantur, ut pote a Deo dictae, non nisi stulte creduntur. Dices; quomodo ergo a multis creditum est sine Christi praesentia, vel doctrina, & signis per ipsum factis? Respondemus; Dominum venisse spiritualiter in praedicatione, ut Paulus de se ait, atque per eum, & in eo ipsum loqui. Nec sine signis quidem creditum est. Nam etsi noua signa indicis non edantur, antiqua tamen illa, quae fecit Christus, per ministrum proposita, ac praedicata fidem conciliant. Nam si quisquam illis certissimis, & indubitatis fidem non habet, nec nouis profecto, quae fieri videret, crederet: quando qui dem Scribae, & Pharisei viderunt pleraque, nec crediderunt. Sciendum igitur, ad fidem satis esse doctrinam cum idonea inspiratione: quemadmodum Samaritani audito Christo, sine signis crediderunt, ut Ioannes refert, atque Indiae Occidentalis nuper reperti homines, sine ullis signis ad Christum sunt pertracti, non tamen sine antiquis Christi miraculis, quae praedicatione ipsa illis innotuerunt. At miracula, siue diuina inspiratione profunt nihil: hinc apud Marcum Apostoli dicuntur praedicasse: Domino cooperante, & sermonem confirmante, sequentibus signis. Et B. Thomas quodam loco testatur, quod etsi miracula defissent, ardeantur Iudaei credere propter interiorum Dei vocationem, & influxum, de quo Ioannes, Omnis, inquit, qui audiuit a Patre, & didicit, venit ad me: & propter externam praedicationem, Scripturas legis, & Prophetarum producentem, & cum auditione, & persuasionem coniunctam: quia fides est ex auditu. Denique quia ipse erat prima veritas, cui etiam sine signis esset omnino fides habenda. Alterum dubium est: an Gentiles, &

Pagani, vbicunque illi consistant, nouum peccatum admittant, quia Euangelio non credunt, nec baptismum suscipiunt; cum Christi aduentu, eiusque praedicatione, atque signis destituantur? Respondemus, sancti Doctoris amplectentes doctrinam, qui in secunda secunda duplex infidelitatis genus constituit: alterum vocat priuatiuum, notentium scilicet credere, sed diuino lumine resistentium, & qui veritatem cognitam, & salutem oblatam oderunt, de quibus Dominus: Lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras, quam lucem: tales in creduli sua culpa percuti. Alterum autem infidelitatis genus dicitur negatiuum, quod originalis peccati poena est in illis, qui non audierunt ea quae Christi sunt: tales autem ob eiusmodi infidelitatem simpliciter non damnantur ad aliam sensus poenam, quam illam, quam promeretur ipsum originale peccatum. Quod si alia in legem Naturae sibi cognitam patrarent scelera; proculdubio digni essent aeterno supplicio. Quod si tales secundum naturam legem viuerent, illamque seruarent (quod profecto sine nonnulla in Deum fide, atque Dei gratia non potest contingere) tales olim seruati sunt per fidem implicitam in Christum, quae de Deo creditur quia est, & inquireribus remunerator sit: quemadmodum idem B. Thomas in epistolam ad Hebraeos egregie docet. Baptismi autem susceptio ut quemquam possit obligare, po nit praecedentem praedicationem, de qua Marcus ait: Praedicate Euangelium omni creaturae. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit, qui vero non crediderit (intellige praedicanti Sacramentum regenerationis) condemnabitur. Ut praclare B. Bernardus epistola ad magistrum Hugonem de Sancto Viatore, ait: vbi egregie explicat illud locum, & tractans haec eadem verba: Si non venissem, & locutus eis non fuisset, peccatum non haberent; scribit: Non dicit simpliciter, & locutus non fuisset, sed interserens eis, & locutus eis, inquit, non fuisset: ostendens sine dubio non ante ceptum in eis, & c. de contemptu, quam ad ipsorum usque nostram iussio perae-

An infideles & Pagani nouum peccatum admittant quia Euangelio non credunt, cum Christi praedicatione atque signis destituantur. B. Thom. 2. 2. q. 10. ar. 1. tom. 9. par. 2. Infidelitatis genus duplex. Ioan. 3.

Quae fides ante Christi aduentum facta fuerit ad salutem.

Heb. 11.

idem in cor. 11. ad Hebraeos, ro. 8.

Mar. vlt.

B. Bernardus epist. 77.

Quos nimis obliget fides in Christum explicita.

Rom. 10.

Quos verò in tantum secundum aliquos, & quare.

Ioan. 3.

1. Tim. 4.

Clemens Alex. libr. 6. Strom. prope sinem, to. 1.

Ambros. li. 2. de vocat. gent. c. ult. tom. 2. Gal. 3.

Diony. lib. de cœlesti Hierar. ca. 9.

Heb. 1. Vnicuique hominum ius est custos Angelus deputatus, quasi gubernator factus suæ.

niret. Nam si locutus quidem fuisset, sed non eis, inobedientia culpam ignorantia nihilominus excusaret. Hæc Pater ille perpulchrè, ac doctè. Similiter fides Christi explicita, non videtur nisi illos, quibus est efficaciter prædicatum, obligare, ne videatur Deus quemquã adstringere ad id quod fieri nequit. Propterea dictum est: Fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi. Idem etiam volunt nonnulli posse contingere apud eos, qui nihil de Christo, aut eius lege, & baptismo audierunt: tum quia Christi sanguis si nondum effusus olim saluabat homines per fidem implicitam atque explicitam, ergo effusus multò magis idem præstabit: maxime quia venit non ut iudicet mundum, sed ut saluetur mundus per ipsum. Deinde, ut Apostolus testatur ad Timotheum, Christus est Saluator omnium hominum, maxime fidelium, ergo si actu & potentia fideles seruat, igitur etiam actu & virtute eos, qui necdum fidem explicitam habent, seruabit, modò implicitam habeant fidem, quemadmodum eum locum interpretantur, Clemens Alexandrinus libro Stromatum, & apertius Ambrosius, vel potius Prosper Aquitanus libro de vocatione Gentium. Nam fideles eo loco illi dicuntur, qui fidem apertam, & explicitam habent de Christo, ut præ illis, qui fidem implicitam habent, possint dici infideles. Atque hoc nos docuit idem ipse Paulus: qui scribens ad Galatas, ait: At vbi venit fides, iam non sumus sub pedagogo. Vides quomodò Paulus fidem venisse apud Christianos scribat, quasi antea non fuisset apud Hebræos: quia fides illorum implicita nomen fidei, si comparatur cum nostra, non merebatur. Adhæc nemini dubium est, Angelorum ministerio & custodia plurimos saluos factos fuisse ex Gētilibus: ut Magnus docet Dionysius libro de cœlesti hierarchia, & Apostolus docet omnes esse administratorios Spiritus in ministeriū missos propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis. Cum igitur vniuersi homines suos habeant Angelos Custodes, quasi salutis eorum gubernatores, atque curatores, mirum esse non de-

bet, si eorum tacitis impulsibus, suasionibusque aliqui ex his qui explicitam non habent fidem, quemadmodum omnes Christi cultores, ad salutem perueniant sempiternã, ne in tot penè innumeris hominũ millibus diuinam providentiã, quæ Angelos instituit tanquam salutis, nostræ aduocatos, & procuratores, in vniuersum frustrari contingat. Præterea pro diuinæ providentiæ bonitate statuimus, omnem Sacramenti alicuius votum habentem, si aliquo casu eius copia, & actu destituatur, & per ipsum non ster, quo minus illud actu suscipiat, gratiã tamen Dei, qua saluus fiat, non perdere, etiam si plus aliquid sit tribuendum Sacramento actu suscepto, illum tamẽ peccare, aut salutis iacturam facere, non modo affirmare auit. Si igitur hoc veritatem habet apud fideles, quid ni magis locum habeat apud eos, qui etsi Christiani non sunt, simplex tamen, ac rectum cor habent erga Deum? quemadmodum Cornelius Centurio pius, religiosus, ac timens Deum cum omni domo sua dicitur: cuius elemosynas, & orationes ad Deum ascendisse testatur Angelus: quis enim diceret, illum perditum fuisse, si diem suum obiisset, antequam Petrum prædicantẽ audisset? Non ignoro, multa hic dictum apud Veteres, tum apud Scholasticos Doctores, & in diuersas sententias illos iuisse: nos tamen, ea quæ probabiliora nobis videntur, Dei que misericordiæ, & Christi sanguini, Spiritusque sancti benignitati magis consona sentimus, & sine vlla pertinacia asserimus, nostrum per omnia iudiciũ Ecclesię submittentes. Illud tantum addimus, eos qui tales sunt, non omnino extra Ecclesiam existere iudicandos, si talem quam dicimus implicitam fidem habeant. Nec propterea asserimus, aliquem sine Christi fide, aut gratia, salutem adipisci posse, quantum sine Sacramento, & sine Christo explicitè cognito, salutem quoque quandoque posse contingere, atque hoc ipsum sentire, & in gloriam Christi facere, tanquam probabilius opinemur.

Act. 10.

Sed ut impleatur sermo, qui in lege

Quomodo intelligatur: Sed ut impleatur sermo qui in lege eorum scriptus est: Quia odio habuerunt me gratis. Psal. 50. Rom. 5. Legis nomine vbi Psalmi veniant.

I. ratio, cur Iudæi Christum oderunt gratis.

Liptotequid.

Psal. 34. Psal. 108.

Esa. 53. 1. Pet. 2. 1. Ioan. 3.

eorum scriptus est: Quia odio habuerunt me gratis. Coniunctio, ut, hoc loco consecutiue capitur, ut sæpe aliàs, quemadmodum illud: Tibi soli peccavi, & malum coram te feci; Ut iustificaris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris: & illud: Lex subintravit, ut abundaret delictum. Est autem sensus, tali me odio prosequentes, nec aduertentes implent Scripturam. Et lex hoc loco pro Psalmis accipitur, in quibus non semel habetur hoc. Nam Psalm. 34. dicitur: Qui oderunt me gratis, & annunt oculus. Et Psalm. 68. Multiplicati sunt super capillos capitis mei qui oderunt me gratis. Et Psalm. 108. Sermonibus odij circumdederunt me, & expugnaverunt me gratis. Insinuat igitur illis verbis, graue esse eorum delictum: nam tolerabile est in mundo, si quis prouocatus, vel iniuria affectus odit aliquem, talisque potest aliquo modo excusari, vel si quis ignotum odio habeat: illud tamen prorsum durum, minimeque ferendum, odio prosequi notum, & bene de te meritum, & innumeris beneficijs te obruentem. Est ergo figura dicta à Grammaticis Liptote, vbi minus dicitur, & plus significatur, quia non solum nulla odij, sed etiam summi amoris, causa erit: Retribuebant, inquit, mihi mala pro bonis, sterilitatem animæ meæ; Et, Posuerunt aduersum me mala pro bonis, & odium pro dilectione mea. Gratis ergo, id est, sine causa, sine iniuria, & sine vlla occasione odij data. Et solus Christus verè odio habetur, atque gratis, ut in quo peccatum vllum non esset; & qui solus tendit ad salutem, & bonum eorum, qui se odio habent: reliqui homines nunquam ex toto gratis odio habentur, quia in eis est omnino aliquid, quod odio sit dignum,

in multis enim offendimus omnes. Gratis etiam oderunt, quia timebant ne Christus legem destrueret; qui tamen venerat, ut eam impleret, sicut fecit. Gratis denique, id est, sine vllò fructu, vel commodo suo, imò cum suo damno, ac detrimento: quia durum est contra stimulum calcitrare. Gratis etiam est omne peccatum nostrum, quia sine causa in tantum Redemptorem insurgimus; & sine fructu, imò summo cum malo nostro, cum æternum nobis exitium accersamus. Grande est etiam peccatum Christianorum credentium, sed non operantium, Christum verbis confitentium, at factis negantium, nec diligentium, sed prauis moribus Christo crucem instaurantium. Cauemus igitur, ne ingrati animi labem incurramus: quia nobis non tantum valet improperare aduentum suum, prædicationem, & signa, sed etiam acerbissimam passionem, & mortem ignominiosam, quam pro nobis sustinuit, & incomparabile illud, atque incomprehensum, quod nos alit, Eucharistię beneficium: quod qui non frequentant, nec reuerenter colunt, manifestè indicant se illud non agnoscere. Si igitur Deus benedictus nihil magis in filijs gratiæ detestatur, quam ingratum animum, & beneficiorum Dei immemorem; tempestiuè, & seriò aperiãmus oculos, & singula quæque Dei munera, ac beneficia attentè inspiciamus, & pro illis gratos diuinæ munificentiæ nos ostendamus. Quòd si adhuc non satis beneficia accepta rependamus: Deum impense oremus, ut pro nobis grates condignas exoluat filius eius Iesus Christus Dominus noster, cui cum Patre, & Spiritu sancto sit trinus honor, & vnus in secula seculorum, Amen.

Iaco. 3. II. ratio grauitati odij Iudæorum in Christum. Matth. 5. III. ratio. Act. 9.

Qui oderint Christum gratis.

Tit. 1. Ad fugiendũ ingrati animi crimẽ exhortatio.

Quam maxime rem in filijs gratiæ detestetur Deus Opt. Max.

TRACTATVS LXII.

IN illa verba: Cum autem venerit Paracletus quem ego mittam vobis a Patre, Spiritum veritatis qui a Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me, & vos testimonium perhibebitis, quia ab initio mecum estis. Ioan. 15.

Ad perfectionem veri testis quid requiritur. Plautus in Truc. act. 2. sce. 6. Decem. Hinc Christus dicebat: Amen amen dico tibi, quia quod scimus, loquimur, & quod vidimus, testamur, & testimonium nostrum non accipitis. Sanctitas etiam vitæ, & morum puritas requiritur, ne quisquam velut infamis, a testimonio ferendo repellatur. Hinc Spiritus sanctus verus Deus, qui omnia nouit, & sanctitatis omnis est causa, & Apostoli ipsi qui viderunt, atque Spiritu sancto excitante, & iuuante in viros spirituales transmutati sunt, rectè de Christo, & doctrina eius testari potuerunt. Proinde Dominus ait: Cum autem venerit Paracletus, &c. Cohærent autem hæc cum præcedentibus, vt Cyrillus exponit: quia cum tam se, quam Patrem odio gratis à Iudæis habendos dixisset, Spiritus sancti quoque mentionem facit, vt & Trinitatem personarum sermo adimpleat, & Spiritus vnà cum Patre, ac Filio negligi doceatur. Ita delictum Iudæorum in naturam deitatis simpliciter ascendit, & ad cumulum reddendi persecutores Christi inexcusabiles addit multiplicatio testium. Nam præter meam, inquit Dominus, prædicationem, & opera mea superue-

niet Spiritus sanctus testis, & vos testes adiungimini: rursus aduentu suo Paracletus mæstos Apostolos consolabitur. Solet enim Deus fidelibus suis læta tristibus, ne insolescant, & aduersa prosperis, ne desperent, temperare: hic autem de cruce, odijs, & persecutionibus verba fecerat: vt merito proinde Spiritus sancti meminerit, qui est virtus ex alto, Apostolos confirmans. Deinde poterant Apostoli Domino obijcere: Si tua verba ignea, & cor penetrantia eos non permouerunt, quomodo nos literis nostris rusticis, & frigidis verbis persuadebimus? Et si tot miraculis tu illos inflectere non potuisti, quomodo nos soli eos trahere poterimus? Frustra igitur nos mittis ad prædicandum. Propterea Dominus pollicetur eis ad futurum Spiritum sanctum, qui & ipsorum linguam inflammaret, doctrinamque eorum miraculis constabiliret. Denique post enarratam Iudæicam ingratorum hominum notam pollicetur Spiritum sanctum, indicans quoddam Dei bonitas vinceret malitiam humanam, quodque eorum incredulitas fructum Christo per fidem adherentium irritum & vanum non redderet. Disturus autem de testimonio Spiritus sancti, prius eius personam describit, ne leue, aut vulgare eius habeatur testimonium. Primum enim Deus est qui à Patre procedit: & si certam euidenciam requiris, Spiritus veritatis est, & ipsa veritas, qui

Cur hic Paracleti Christus meminerit.

Luc. 24.

II. ratio.

III. & vltim.

Quæ tribuat Spiritui sancto Christus hoc loco.

Ex illo verbo: Cum venerit Paracletus, &c. eliciuntur documenta nõ nulla.

II. documentum. Ioan. 3.

III. documentum.

Ad quid Spiritus sanctus dilexerit nos.

Gen. 1.

Quid Spiritum sanctum ferri super aquas. Apocal. 17.

III. docum.

Act. 1.

Exo. 13.

3. Reg. 13. Diuini promissis, minis ve, tempus cur nõ apponitur. Luc. 12.

mentiri, & fallere nequit. Si virtutem testimonij eius quæris, Paracletus est, non in aurem loquitur, sed in cor ipsum se insinuat: non in sermone, sed in virtute testimonium eius situm est. Expendemus singula: Cum venerit, inquit. Ex quo verbo, quia à Patre mittitur, & in nomine Christi mittitur, discimus, quoddam persona viuua, ac distincta, ab utroque sit, habeatque facultatem, ac libertatem veniendi, quæ carent virtutum dona: quæ etsi dari, & infundi dicantur, non autem propriè dicuntur venire. Deinde pondera verbum, Cum venerit, nimirum sponte sua, & voluntate: quia Spiritus vbi vult, spirat. Non venit ergo coactus à maiori aliquo mittente: sicut nec Filius hac ratione venit, sed à seipso, & à sua natiua benignitate persuasus. Nec tertio cogetur à meritis nostris, & officijs, vt ad nos veniat: quia ante Spiritum nobis datum nulla sunt merita, aut verarum officia virtutum. Nam ipse, sicut & Filius, prius dilexit nos ad hoc vt ad promerendum aditum habere possimus: bene tamen Christi amplissimis meritis impetratus est hic Spiritus sanctus, vt feratur super aquas; siue, vt Chaldaea lectio habet, incubet super aquas, humanæ generationis nimirum. Nam vt Dilectus ait, Aquæ multæ, populi multi: vt ita per hunc Spiritum stabiliantur in fide, dulces Deo, ac nobis reddantur ipsis, nec putrescant per peccatum, sed fructus ferant Spiritus, moueanturque ad Deum coniungendo, illos, vt aqua viuua fonti Deo; denique vt has aquas fouendo, & instar auis incubando, oua desideriorum in pullos bonorum operum excludat. Quarto non dicit, Quando venerit, sed in genere, ait: Cum venerit; & alio loco dixit: Non post multos hos dies: vt simus in excubijs in ostio tabernaculi, vt non ignoremus, quando ad motum columnæ sit proficiscendum. Ita olim promissus est Iosias, sed quando esset venturus, non est expressum. Et in promissis omnibus, vel comminationibus solet Dominus opportunum tempus suppressere, vt sem-

per simus parati; ideo dixit: Et vos similes hominibus expectantibus dominum suum, quando reuertatur à nuptijs, vt cum venerit, & pulsauerit, confestim aperiant ei: & de aduentu suo postremo dixit: De die autem illa, & hora, nemo scit, neque Angeli celorum, &c.

Deinde addit, Paracletus: de quo multa superius philosophati sumus, & significat adhortatorem, consolatoremque. Et si enim timor Dei pellat peccatum, & regnum euertat Satanae; non tamen intrat regnum Christi, nisi adsit charitas, & Spiritus adoptionis, siue consolationis, de quo dixit Apostolus: Non est regnum Dei esca, & potus, sed iustitia, & pax, & gaudium in Spiritu sancto. Vt enim saporem omnis saporis gustus non appetit, nec oculus lumen luminum nisi prius aliquid gustauerit, ita nos Deum, eiusque bonitatem atque dulcedinem degustare sine lingua Spiritus sancti, qui quodam modo pincerna est, non valeamus.

Subdit: Quem ego mittam. Dixit superius, Quem mittet Pater in nomine meo, modo, Quem ego mittam vobis à Patre; quod eandem Patris, Filijque operationem intelligamus, in quantum vterque vnus, & idem est Deus, & inseparabilia sunt opera Trinitatis, quæ extra se erga creaturas operatur. Mittam autem, & vt Deus sum, & vt homo. Vt Deus quidem simul cum Patre eum spirando, & eius dona fidelibus cum eo communicando, atque infundendo: Mittam etiam, vt homo sum, morte mea impetrando, & precibus eius aduentum in specie linguæ igneæ promerendo, dixit enim: Ego rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum. Copiosius, & largius, & in forma visibili, & ad vestram utilitatem; quia erit tutor, recedente Patre vestro, vobis orphanis, & consolator vobis mæstis, & adhortator ad bonum, ad subleuandam vestram infirmitatem, aduocatusque, & intercessor modo superius explicato, ad vestram causam agendam, ac tuen-

Matth. 24.

Paracletus quid.

Ecl. 1.

Timor Dei in regnum Christi intrat quando.

Rom. 14.

Qualis Spiritus sanctus videri possit.

Ioan. 14.

Cur Christus inquit: Quæ ego mittam vobis à Patre, cum antea dixerit: Quem mittet Pater in nomine meo.

Act. 2.

Ioan. 14.

Apostolus aliter quàm alijs fidelibus missus est Spiritus sanctus.

Græci Spiritum sanctum negat à Patre Filioq; procedere.

Ioan. 14. Spiritus sanctus, spiritus veritatis cur dicatur.

3. Reg. 22.

1. Tim. 4.

Quod hæc ineptia, & falsa illatio sit: Spiritus à Patre procedit, ergo non à Filio: ut Græci deducunt.

Ioan. 5.

Rom. 8. Act. 16.

dam. Spiritus autem nequam non venit nobis, sed contra nos. A Patre. A quo ego mittendi potestatem habeo, sicut & esse: & ita mittam, quod Pater simul mittet, ut fons; caputve missionis. Nam Spiritus sanctus procedit à Patre, & Filio, contra errorem Græcorum. Et quia, ait: *Quem ego mittam vobis à Patre*; ostendit cum Patre, & Filio unius esse substantiæ. Spiritum veritatis. Hoc est Spiritum Filij, qui veritas est, & à quo oritur; & quia veritate, & non mendacio consolatur: veritate, & non amplius umbris, aut figuris nos paciscit; & ad differentiam Spiritus mendacis, de quo quidam dixit: *Ero spiritus mendax in ore omnium Prophetarum tuorum, qui hic sunt*; & spiritus erroris, de quo Apostolus: *In nouissimis temporibus discedent quidam à fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis demoniorum*. Et significatur, quod erit Spiritus solus, ac totius, siue integræ veritatis, quæ ad vitam æternam comparandam est necessaria. Subdit: *Qui à Patre procedit*. Ex ista affirmatione, quod à Patre procedit, non rectè inferitur negatio: ergo à Filio non procedit. Imò quia indiuisa sunt opera Patris, & Filij, ubi non officit relationis oppositio, hoc est respectus paternitatis, & filiationis in eo quod dicitur, qui à Patre procedit, includitur etiam quod & à Filio procedat. Et idem esset, si Scriptura solùm diceret, Spiritum sanctum à Filio procedere; nam à Patre quoq; procedere esset intelligendum: quia nulla est relationis oppositio inter Patrem & Filium ad productionem sancti Spiritus, & nihil facit Filius, quod non viderit Patrem facientem. Quod autem Spiritus à Filio procedat, hoc loco innuitur; quia dicitur Spiritus veritatis: sicut alibi dicitur Spiritus Filij, & Spiritus Iesu Christi. Deinde quia dicitur Paraclitus, hoc est consolans; quantum ad effectum, quod conuenitur operationem intellectus, hoc est Verbum, à quo oritur. Ex eo etiam, quia dicitur: *Quem ego mittam*: quemadmodum dixit: *Quem mittet Pater*: ad missionem autem requiritur origo: Cum ergo uterque eum

mittat, ab utroque oritur: alioqui Pater à Filio mitteretur, quod tamen nunquam dicitur.

Nec obstat, quod Christus se dicat missum à Spiritu Dei, à quo certum est ipsam non procedere ab æterno: *Et nunc, inquit, Dominus Deus misit me, & Spiritus eius*. Sed ut exponit Hieronymus ibidem, hoc dixit iuxta fragilitatem carnis assumptæ, de quo alio loco dixit: *Spiritus Domini super me, eo quod vnxit me, ad Euangelizandum pauperibus misit me*. Et subdit: *Breui versiculo Trinitatis nobis ostenditur Sacramentum*. Hæc illè. Ad hæc Dominus subdit: *Ille testimonium perhibebit de me*. Ut prodiens ex medulla substantiæ meæ. Et infra ait: *Ille me clarificabit, quia de meo accipiet*. Hæc pauca hoc loco, plura sequenti tractatu. Quod verò non exprimitur à Filio procedere, propter imbecillitatem Apostolorum id subtrixit, quia non erant constantes in fide diuinitatis Christi; & ne Spiritus à Christo dicitur procedere, minor eo putaretur; & quia in testimonio reddendo includebatur: quod testimonium summum est, quia internum, & immediatum in Apostolis, & per eos in alijs: Quasi diceret; etsi ego mittam; nolo tamen testem habere; qui à Patre non procedat. Dixerat enim alibi se testimonium ab homine non accipere, sed testimonium Dei. Quare antequam intelligant Trinitatis mysterium, satis est nunc prædicere quod ille à Patre procedat. Hoc etiam dixit, ut quod hæcenus à Spiritu sancto acceperant, quem quæ ab eis cognitum paullo ante testatus fuerat, sciant id esse à Patre: nam tunc cum Iesus eis exterius loqueretur, Spiritus quoque in corde eorum loquebatur. Notat præterea Rupertus Tuitien. de Christo per præteritum dici ex Deo processisse: sic enim ait apud Ioannem: *Ego ex Deo processi, & veni, cum tamen de Spiritu sancto de præsentibus dicatur: Qui à Patre procedit*. Quia Spiritui sancto tribuitur Ecclesiæ sanctificatio, quæ quotidie fit, & ad finem vsque seculi est perficienda. Filio autem redemptio tribuitur, quæ in cruce semel peracta fuit, ideo dicitur de

Quare Christus se missum à Spiritu Domini apud Esaiam testatur.

B. Hierony. in Esa. cap. 48. tom. 5. Esa. 61. & Luc. 4.

Ioan. 16.

Cur minime expressum fuerit à Filio Spiritum sanctum procedere.

Ioan. 5.

Minus solida Ruperti horum verborum expressio: Ego ex Deo processi, & veni de Spiritu sancto vero, qui à Patre procedit.

Ruper. Tuitien. li. 12. in Ioan. Ioan. 8.

Distinctum attributa Personarum.

Psal. 2. Altera solidior ac firmior eorum Christi verborum ponderatio.

Spiritus sancti de Christo testimonium explicatur.

1. Cor. 2.

Matth. 1.

2. Pet. 1.

Rom. 1.

Eius testimonij de Christo diuturnitas.

Aliter in lege Veteri, aliter in Noua, & Euangelica Spiritus sanctus de Christo testificatur.

Gal. 3.

2. Tim. 3.

Ioan. 15.

præterito à Deo processisse, quæ sit hoc solidum, lectoribus iudicandum relinquo. Fortassis solidius esset, dicere, processiones illas Verbi à Patre, & Spiritus ab utroque, cum æternæ sint, & eternitate mensurentur, utroque tempore præterito, & præsentis explicandas, quemadmodum illud: *Ego hodie genui te*. Aut Christus de se, ut homine dixit: *Ego ex Deo processi, & veni*, id est, missus sum, siue destinatus per Incarnationem. Sic enim dicimus creaturas ex Deo processisse: at Spiritus sanctus quia ut Deus ex Deo procedit, æterna illa actio (si sic est appellanda) qua procedit, rectè præsentis significatur.

Ille testimonium perhibebit de me. Ille etiam in tertia persona, qui Dei profunda scrutatur, & ex quo ego quatenus homo conceptus sum, & qui ex me, ut Deus sum, procedit; ideo totum me exprimit, & de me tanquam sibi coniuncto rectè potest reddere testimonium. Est enim Deus, à quo est omne verum, & illo inspirante locuti sunt Prophetæ. Per inditam naturæ legem testari cœpit de vno Deo, atque hoc ab initio, ad finem vsq; mundi. Quod enim notum est Dei, manifestum est in illis. Deus enim illis manifestauit. Non tamen per illud lumen, Christi, ac Trinitatis mysterium explicabat: sed per legem scriptam in Nouo, & Veteri Testamento reuelatam, ultra traditionem, testatus est Spiritus sanctus ab initio mundi ad finem vsque de Christo: nam lex, & Prophetæ, & Euangelia Christum continent. Et quia illud testimonium etiam cum signis coniunctum exterius erat, & literale; aliud excellentius, & præstantius exhibere voluit, infundens Spiritui nostro fidem & gratiam, quæ in Christum credamus, ei omne bonum nostrum ac salutem accepta ferentes, nobis verò nostram miseriam tribuentes, ab illo tamen propulsatam, aut propulsandam. At fides illa, & gratia, quæ ante Christum, ac eius glorificationem ad eam parua erat, ut adueniente, & glorificato Christo dicatur fides venisse, gratia apparuisse, & Spiritus venisse. Ideo cum antea, & postea Spi-

ritus sanctus, tum per se, tum per Angelos, & homines sanctos, atque ad eum per omnes creaturas superiori lumine illustratas ad cognoscendum Christum nobis testimonium perhibuerit, & adhuc perhibeat; peculiari-ter tamen id fecit in die Pentecostes & in primitiua Ecclesia, quando copiosius largitus est lumen, maioraque charismatum dona suppeditauit, fortioresque tentationes oriri permisit, atque per eas Ecclesiam crescere, maioraque indes incrementa sumere fecit. Hinc de futuro singulariter ait, docebit, suggeret, testimonium perhibebit, & me clarificabit. Tantus est enim Deus Pater, ut infinito interprete Christo egerit. Hinc dixit: *Manifestaui nomen tuum hominibus*: tantus item fuit Christus verè Deus absconditus, ut infinito Deo Spiritu sancto egerit interprete, ac teste.

At Spiritus sanctus non solus fert testimonium de Christo, sed cum Patre, & Verbo, iuxta illud: *Tres sunt qui testimonium dant in celo: Pater, Verbum, & Spiritus sanctus*. Pater quidem, edendo signa; Verbum, sermones Dei proponendo; Spiritus sanctus, in dono linguarum apparens, & inter tot pressuras suos confirmando. Potest autem Spiritus sanctus congruè testificari de Christo, quia veram sapientiam testatur sequens Dei, & proximi amor, pura & irreprehensa vita; non autem potentia in monte testamenti, aut malitia, aut inania, & polita verba: vnde & hominum veram sapientiam testantur incorrupti mores, & vitæ sinceritas, secundum illud Salomonis: *Doctrina viri per patientiam noscitur*. Deinde solus Spiritus, qui scrutatur profunda Dei, potest de Christo testificari: sicut solus Spiritus hominis nouit quæ sunt in homine. Hinc in libro Sapientiæ: *Sen-sum tuum quis sciet, nisi tu dederis sapientiam, & miseris Spiritum sanctum tuum de altissimis? Et cum in Ecclesiastice dicat: *Qui addit scientiam, addit & laborem*, ut Adam, qui expetiuit scire bonum, & malum, testis est: secus tamen est de Deo, cuius sapientia cum summa sit, sicut non est capax additionis,*

Act. 2.

Christi de Patre, atq; ad eum de Christo testimonij Spiritus sancti necessitas.

Ioan. 16. Supra 14. Infra 15. Ioan. 16. Infra 17.

Psal. 45. 1. Ioan. 5. Pater, Verbum, & Spiritus sanctus quomodo de Christo testimonium reddant.

Act. 2. Quod idonee Spiritus sanctus valeat de Christo testificari.

Prou. 19.

II. ratio. 1. Cor. 2.

Ibidem. Sap. 9.

Eccles. 1. Gen. 3.

III. ratio, de
 stimonij e-
 ius de om-
 nibus Chri-
 sti mysterijs.

Matth. 1.
 Matt. 3. &
 Ioan. 1.
 Matth. 4.

Esā. 11.

Luc. 4. &
 Esā. 61.
 Matth. 12.
 Luc. 11.

Heb. 9.

Rom. 8.

Psal. 67.
 Ephes. 4.

Quos penes
 testificat⁹ sit
 de Christo
 Spiritus san-
 ctus, & quam
 multipliciter

Act. 2.

Luc. ult.

Act. 2.

Act. 4.

ita nec doloris. Tertio potest recte de
 omnibus Christi mysterijs testari: pri-
 mum de Christi deitate, quia Deus est
 procedens ex Patre, & Filio: de In-
 carnatione eius, quia conceptus est de
 Spiritu sancto: de baptismo, quia ve-
 nit Spiritus sanctus in specie colum-
 bæ, & tulit de eo testimonium: de ten-
 tatione, quia ductus est Iesus in de-
 sertum ab Spiritu, vt tentaretur à
 diabolo: de doctrina, & sapientia,
 quia requieuit super eum Spiritus sa-
 pientia, & intellectus: de ministerio
 prædicationis, quia per ipsum locu-
 tus est, sicut ipse dixit: *Spiritus Domi-
 ni super me propter quod unxit me, E-
 uangelizare pauperibus misit me:* de sig-
 nis, & miraculis: quia dixit: *Si ego in
 Spiritu, vel digito Dei eijcio demonia:
 igitur peruenit in vos regnum Dei:* de
 morte ex obedientia Patris suscepta,
 ait enim Apostolus: *Per Spiritum san-
 ctum semetipsum obtulit immaculatum
 Deo:* de eius resurrectione, quia teste
 Paulo: *Si Spiritus eius qui suscitauit Ie-
 sum à mortuis, habitat in vobis,* & quæ
 sequuntur: de Ascensione in cælum,
 quia inde effudit Dominus Spiritum
 sanctum, secundum illud: *Ascendens
 in altum, captiuam duxit captiuitatem,
 dedit dona hominibus;* id est, Spiritum
 sanctum ad varia gratiarum munera.
 Et quia quicumque testatur, apud ali-
 quem testimonium reddit; testatus est
 Spiritus sanctus. Primum quidem scri-
 pturas illis aperiendo. Deinde signa
 per illos edendo, quibus, tum Chri-
 stus, tum eius ministri illustrarentur.
 Tertio, dono linguarum eos cumu-
 lando, quo admirabiles redderentur.
 Quarto, vita sancta atque irreprehen-
 sa, quia indati virtute ex alto, confir-
 mati sunt in fide, & gratia Dei. Quinto,
 prædicatione futurorum, quæ ipsi
 ab eo inspirati prædicebant, manife-
 stum testimonium excipiebāt de Chri-
 sto. Sexto, illis prædicantibus assiste-
 bat Spiritus sanctus peculiarissima
 prouidentia, modo tria millia homi-
 num ad Christum conuertendo, vt ef-
 ficax redderetur, atque fructuosus eor-
 um sermo. Septimo, tulit testimo-
 nium de Christo; eos ad scribendum
 tum Euangelium, tum epistolas im-

pellendo: quæ non nisi Christi gesta,
 dictaque, atque patienter perpeffa con-
 tinent, & quæ sine Spiritu sancto scri-
 bere non potuerunt; vt inuictum au-
 toritatis pondus eorum scripta ha-
 beant in Ecclesia.

Testatur etiam Spiritus sanctus a-
 pud quemuis priuatum, sed interius,
 & in corde. Primum faciens Christum
 agnosci, & certa fide apprehendi, de
 quo ait Dilectus: *Qui credit in Filium
 Dei, habet testimonium Dei in se.* Dein-
 de testatur, ad intrepidam confessio-
 nem impellens Iesu: quia nemo potest
 dicere, Dominus Iesus; nisi in Spiritu
 sancto. Tertio testatur docendo ora-
 re, & adiuuando infirmitatem nostrā,
 ita vt per ipsum clamemus, Abba (Pa-
 ter). Quarto, contestando Spiritui no-
 stro quod sumus filij Dei: si autem fi-
 lij, & hæredes. Quinto, impertiendo
 donum, quo sancte, & secundum Spi-
 ritum viuamus, edendoque in nobis
 duodecim illos fructus Spiritus, de
 quibus Paulus ad Galatas scribit. Sex-
 to, dando Spiritum suum aliquibus ad
 intelligendas Scripturas, ac alijs expli-
 candas; ita vt fidei quadrent quàm ma-
 xime expositiones, & ab Ecclesiæ re-
 gulis, & Patrum traditionibus non
 dissonent.

Et vos testimonium perhibebitis: quia
 ab initio mecum estis. Græcè de præsen-
 ti habet *μαρτυροῦτε*, & ita habent quidam
 Latini codices: sed ponitur præfens
 pro futuro. In primis obijcies, qui pos-
 sit hoc verbum Iesum verum esse, cū
 alibi apud Ioannem dixerit: *Ego non ab
 homine testimonium accipio?* Dicendū,
 Iesum ab homine puro testimonium non
 accipere, quia talis nescit Xpm. Vnde
 dæmonū, ad nostrum exemplum, repel-
 lebat testimonia, licet vera diceret quæ
 doque, & interdum oracula ab idolola-
 tris cōsulata magnificum de Christo tu-
 lerint testimonium, vt docet August.
 lib. de consensu Euangelistarum, vt
 nos disceremus propter illorum di-
 cta in Iesum minimè credere, sed tan-
 tum propter Deum. Secundo dici po-
 test, Iesum testimonium hominum nō
 accipere propter se, quia non eger, &
 ipse à se ipso nouit quis sit, bene au-
 tem acceptat propter nos. Vnde, cūm

Apud quos
 etiā testatur
 de Christo
 idem Spiritus,
 & quot
 modis testifi-
 catur.

1. Ioan. 5.

1. Cor. 12.

Rom. 8.
 Ibidem.
 Ibidem.

Gal. 5.

Vt Christus
 vult de se ab
 Apostolis tes-
 timoniū per-
 hiberi, si nō,
 vt alibi dixit,
 accipit ab ho-
 mine testimo-
 nium.

Ioan. 5.

Luc. 4.

Aug. lib. 1.
 de consensu
 Euang. ca.
 15. to. 4.
 Altera solu-
 tio.

Ioan. 5.

Christus ho-
 minum testi-
 monio quate-
 nus indiguit.

Supr. 1.

Act. 1.

Qui sint coo-
 peratores Spi-
 ritus sancti,
 atq. Dei adiu-
 uatores.

1. Cor. 3.

Ioanis Bap-
 tista, & Apo-
 stolorū testi-
 monij magni-
 tudo.

Psal. 81.

Ioan. 1.

Apostoli vt
 de Christo
 possent testi-
 ficari, quàm
 egerint Spi-
 ritu sancto.

1. Cor. 12.

Apostolorū
 quantum so-
 laciu sit red-
 dere de Chri-
 sto testimo-
 nium.

Apostoli etiā
 quomodo tes-
 tificati fue-
 rint, se fuisse
 cum Christo
 ab initio.

dixisset: *Ego non ab homine testimonium
 accipio,* subiungit: *Sed hac dico, vt salui-
 fitis: hoc est propter vos, quod salutem
 consequamini, accipio testimonium
 Ioannis. Dominus igitur Iesus prop-
 ter se testimonio non indigens, prop-
 ter salutem tamen nostram voluit testi-
 monium Ioannis, & Apostolorū: nam
 de illo dicitur: *Hic venit in testimonium,
 vt testimonium perhiberet de lumine, vt
 omnes crederent per illum;* Et de Apосто-
 lis hic ait: *Et vos testimonium perhibebi-
 tis;* & alibi, *Eritis mihi testes in Ierusa-
 lem, & in omni Iudæa, & Samaria, & vs-
 que ad vltimum terra.* Sunt enim Apo-
 stoli, & fideles cooperatores Spiritus
 sancti, & adiutores Dei. Quod enim
 Deus inspirat, ipsi verbis prosequuntur,
 & hortantur, ac velut impellunt
 ad id credendum; & è contrario, quod
 homines de Iesu prædicant, & testan-
 tur, Spiritus sanctus testimonio suo
 interno confirmat. Præterea Ioannes
 Baptista, & Apostoli plusquam homi-
 nes erant, & de quibus ait Propheta,
Ego dixi, Dii estis, & filij excelsi omnes,
 qui Spiritu sancto repleti testimonium
 ferebant. Ideo ait, *Et vos,* scilicet orga-
 na Spiritus sancti, quæ ex se minimè so-
 nant, nisi pulsata ab artifice. *Testimo-
 nium perhibebitis.* Quia sine Spiritu san-
 cto, vt diximus, nemo potest testari
 quod Iesus sit Dominus: Vos etiā vel
 si maximè possent, ferre tamen testi-
 monium de Christo non auderetis, nisi
 Spiritus paraclitus esset, hoc est, cōso-
 lator, & adhortator ad testimonium fe-
 rendum, ne vobis mundi inuidiam, at-
 que odium confaretis. Tam magnum
 etiam, ac præfens bonum est Christus,
 vt quisquis testimonium eius à Spi-
 ritu sancto habeat, facere nō possit quin
 ipse quoque de Christo alijs testimo-
 nium ferat. Sed & hæc est alia consola-
 tio, quod vos testes eritis mihi eo tem-
 pore, quo non tantum nomen meum
 erit obscurum & ignotum, sed etiam
 odiosum; ac proinde tēpus adueniet,
 cū gloriose narrabitur de his, qui mi-
 hi non sine vitæ discrimine testimo-
 nium perhibuerunt. Adhæc dici po-
 test, quod discorum, & factorum Do-
 mini Iesu Apostoli testimonium per-
 hiberūt, quia illa & audire, & videre*

potuerunt, vt pote cū illo ab initio ver-
 sati, de substantia autem Christi Deus
 solus testari potest, nēpè Pater, Filius,
 & Spiritus sanctus. Apostoli ergo etiam
 maximè dicant, Iesum esse Messiam, Dei
 Filiū, ac Deū, ad id testes idonei per se
 non sunt, nisi quatenus Deus idem te-
 stificatur illis, ad quos ipsi loquuntur;
 & ita sunt adiutores Dei. Vel quatenus
 ipsi organa sunt Spiritus sancti, quem
 eructauerunt, qui nunc ignorantes, &
 timidi erant: nam hac ratione non ho-
 minum, sed Dei testimoniū erat quod
 reddebant. Quanquam autem fidei ve-
 ritas nō sit in humano testimonio, vel
 lumine nixa, consuetaque, iuxta illud
 Apostoli, *Vt fides nostra non sit in sapiē-
 tia hominum, sed in virtute Dei:* tamē in
 hoc Deus nostræ se ignoracioni, & im-
 becillitati attemperauit, quod voluit
 primos testes oculatos lumine natura-
 li, sed non solo inniti, ne deciperetur.
 Ideo ad clarè testandum, non misit eos
 ante aduentum Spiritus sancti: hinc di-
 xit illis, *Nemini dixeritis visionem, donec
 Filius hominis à mortuis resurgat.* Quia
 tunc erant apti ad fortiter tantum my-
 sterium inuulgandum: secus cūm ob-
 scure, ac testè Messiam prædicarunt, di-
 centes: *Appropinquauit regnum cælorū.*
 Voluit illos igitur vtroque lumine ni-
 xos testes esse, vt quasi nauis velis, re-
 misq; tenderet in portū, ac diceret: *Nō
 possumus que vidimus, & audiimus, non
 loqui?* Et, *Quod scimus loquimur, & quod
 vidimus, testamur.* Voluitq; vt fides ac-
 quisita esset instar Samaritanæ, quoad
 veniret infusa, quasi Christo iam diui-
 no lumine noto; veniente verò infu-
 so, etsi non sint rationes, quibus vitur
 acquisita, credimus tamen. Ideo vos te-
 stimonium, etiam validum, apud homi-
 nes perhibebitis: quia ab initio mecum
 estis: testimonium autem Domini Ie-
 su non erat mixtum, id est, acquisitū,
 ac infusum, sed merè diuinum. Ait au-
 tem, *Ab initio,* id est, à baptismo Chri-
 sti. Nam etsi ante illum 30. annis vixisset,
 noluit tamen antè apparere: nostrū
 desiderium, quod testimonium expe-
 tit humanum, confundens, & osten-
 dens tam multa virtute diuina facta
 fuisse tribus annis. A baptismo autem
 Ioannis cœpit prædicare, & se offerre

1. Cor. 3.

Quid egue-
 rit Christi fi-
 des Apосто-
 lorum testi-
 monio.

1. Cor. 2.

Matth. 17.

Matth. 10.

Act. 4.

Ioan. 3.

Infra. 4.

Testimoniū
 Domini Iesu
 qualenam ef-
 fect, & quo-
 modo Aposto-
 li testari de-
 buerint, quia
 ab initio fue-
 rint cum Ie-
 su.

Matth. 17.
Act. 1.

Apostolorū
testimonium
quantum va-
luerit apud
homines.

Euseb. lib.
3. de demō-
strat. Euāg.
cap. 7. & 8.
tom. 1.

Apostolorū
de Christo mi-
nus honorifi-
ca testimo-
nia.

Marc. 14.

Luc. 22.

Matth. 27.

Marc. 3.

Luc. 4.

Matth. 26.

Supr. 9.

Mar. 14.

1. Tim. 1.

Act. 5.

Infr. 8. &

20.

Infr. 19.

Qua ratione
Spiritus san-
ctus de Chri-
sto per Apo-
stolos testa-
retur.

Act. 2.
Infr. 5.

Patri: qui illum ex eo tempore præcepit audiri, & ita in electione Matthiæ dixit Petrus in Actis: *Oportet ex his viris, qui nobiscum sunt congregati in omni tempore, quo intrauit, & exiit inter nos Dominus Iesus; incipiens à baptismo Ioannis, vsque in diem qua assumptus est à nobis, testem resurrectionis eius nobiscum fieri vnum ex istis.* Ingens autem fuit Apostolorum testimonium. Nam vt colligitur ex libris Eusebij Cæsariensis de Demonstratione Euangelica, mirum certè, tot simplices, & idiotas Apostolos sibi inuicem cōsentientes in his, quæ vel fingere prorsus nesciuisent, incredibilia pro Iesu nomine, & doctrina, quam disseminabant, facientes, & omnia huius mundi amabilia relinquentes: docentes non plausibilia, & honorifica, sed quæ vel ipsi Christo, atque eius Apostolis erant probrosa. Vt, Christum timuisse, tristitiaque cōfectum, in agonia sanguinem sudasse, flagellatum, spinis coronatum, & cruci suffixum fuisse: suos Christum cōpatriotas voluisse tenere, tanquam infurorem versum, & Nazarenos præcipite tentasse: Apostolos deseruisse Christum, ac fugisse: Matthæum se publicanum vocasse: Marcum, Petrū præceptorem se negasse Christum, enarrare: Paulum se peccatorem, & blasphemum, & persecutorem maximum appellasse: Apostolos miracula edidisse, mortuos suscitasse, magicos libros combussisse, demones expulisse, leges sanctas docuisse, sanctissimis moribus præditos exitisse, quod magi non faciunt. Egregium profectò diuinitatis, & magnalium Christi testimoniū tulerunt; præsertim cū sectatores malefici alicuius præceptoris eo, occiso fugiant, nec se amplius propter eum periculo exponant. Et tamen hi tam ardua, tamque contra mundum, carnem, & Satanam contraria mundo persuasere: ex quo virtus Dei in Apostolis est manifestata. Testimonium Spiritus sancti erat per ministerium Apostolorū. Nam quando quædam supra naturam posita edebant, apertè Spiritus sanctus per illos operans agnoscebatur: vt cū loquebantur linguis, atq; edebant sig-

na: quando verò quæ audierant, vel viderant de Iesu doctrina, vita, ac morte eius annuntiabant, tunc ipsi testabantur. Itaque in ipsis eisdem Apostolis elucebat, non tantum ipsorum proprium, sed etiam Spiritus sancti testimonium.

Nostrum igitur est non tantum lingua, sed etiam moribus de fide, & lege Christi testimonium reddere, non remisse, & ad tempus, sed constanter, & dum viuimus, & maximè operam dare, ne perditis, ac scelestis moribus testimonium contaminemus. Et quamquam olim Spiritus sanctus testaretur mysterium in linguis; nunc autem solis fructibus, & signis externi sui aduentus, quæ sunt certiora signa, quia dæmon nō potest ea comminisci. Quod si Spiritus sanctus, & Angelicus testificantur de Christo: cur quæso erubescat spiritus humanus, cū præsertim comminatus sit Christus: *Qui me erubuerit, & meos sermones, hunc Filius hominis erubescet, &c.* De testimonio Spiritus sancti, & Apostolorum simul factò, legimus in Actis: *virtute magna reddebant Apostoli testimonium resurrectionis Iesu Christi Domini nostri, & gratia magna (nimirum Spiritus sancti) erat in omnibus illis.* Et apertius infrà dicitur: *Et nos sumus testes horum verborum, & Spiritus sanctus, quē dedit Deus omnibus obedientibus sibi.* Vt ergo rectè valeas testari de Christo, esto Spiritus sanctus: esto veritatis spiritus: procede ex Patre, & Filio. Eris quidem Spiritus sanctus, si vnus cum Deo spiritus efficiaris, & de te dici possit: *Qui adheret Domino, vnus spiritus est.* Eris spiritus veritatis, si mendacium oderis, & veritatem tum vitæ, tum doctrinæ, atq; iustitiæ amplexatus fueris. Procede ex Patre, & Filio, si à Patre gratiam, à Filio sapientiam accipias, qua præclarum, & omni virtute ornatum proferre valeas testimonium de Domino nostro Iesu Christo, cui cum Patre, & Spiritu sancto sit sempiterna laus, honor, & gratiarum actio in secula seculorum.

Amen.
(?)

Quemadmodum de Christo nos quodque testimonium perhibebimus.

Aliter olim in Ecclesia primitiua, aliter modo de Christo testificatur.

Luc. 9.

Act. 4.

Infr. 5.

Ve quis rectè valeat testificari de Christo, quid requiratur. 1. Cor. 6.

TRACTATUS LXIII.

IN quo de dogmatibus ad Spiritum sanctum spectantibus, fusiore oratione differitur. Et primū ostēditur, Deum verum sine Spiritu sancto suo esse non posse; deinde, non tantum nomine, & ratione, sed etiam persona à Patre & Filio distingui; denique Deum esse Spiritum sanctum, ac Patri, & Filio consubstantialem demonstratur.

Qua methodo hoc de trinitatis mysterio differendum.

T hæc tam sublimia Trinitatis mysteria, quæ in his verbis, quæ exposuimus, cōprehensa sunt, dilucidiora, & apertiora reddantur, opportunum esse iudicauimus; hoc loco de dogmatibus ad Spiritū sanctum pertinentibus differere; sequenti verò Tractatu de processione Spiritus sancti à Patre, & Filio, ac exinde de vnitatis Diuinitatis, ac Trinitatis personarum mysterio fusius philosophari: De Spiritu sancto igitur quatuor succinctè expediemus. Primū, Deum verum sine Spiritu sancto suo esse nō posse ostendemus; deinde quod non solum à reliquis personis nomine, & ratione, sed etiam persona distinguitur; tertio, verum esse Deum, Patri & Filio consubstantialem Spiritum sanctum demonstrabimus; postremo quod Spiritus sanctus à Patre, & Filio procedat, quemadmodum Filius à solo Patre, explicandum est. Sed ante omnia longè difficile esse agnoscebant Patres quicquā de Spiritu sancto statuere: tum quia difficile erat capere, quid intersit inter nasci, & procedere, sicut Augustinus in libris contra Maximinum; tum quia orthodoxi de illo loquentes errauerant, vt Grego-

Quam ardua & difficilis sit de Spiritu sancto tractatio: Aug. lib. 3. cont. Maximim. c. 14. tom. 6.

rius Corinthiorum Episcopus, de quo conqueritur Basilius in epistola ad Maximum Philosophum, quod Spiritum sanctū à deitate exterminaret, & creaturis coniungeret; tum quod alij timide locuti sint de illo: cuius rei causa erat, quia Scriptura parca locuta est de Spiritu sancto: vnde Basilius lib. in Eunomium rectè dixit: *Pie mentis est, quæ à Scripturis sanctis reticentur, ea tenere, de Spiritu sancto dicere, credere autem, peritūm, & veram comprehensionem in futuris seculis nobis futuram, tum denique, quia nondum Deus plene reuelauerat; sed suo tempore reuelanda seruauerat: vt Gregorius Nazianzenus ait in epistola ad Clidonium, vbi, quæ spectabant ad diuinitatem Spiritus sancti, in Concilio Nicæno asserit non fuisse expressa. Quare magna cum sobrietate, & non nisi ipso adiuvante Spiritu, de Spiritu sancto differendū est. Ad primum igitur, facile est ex Scripturis indicare, Deum sine Spiritu suo nunquam exitisse: Nam vel in ipso mundi initio, in quo Deus creauit cælum, & terram, erat Spiritus Domini, qui ferebatur super aquas. Vnde apud Iob dicitur: *Spiritus eius ornauit cælos; & apud Dauidē, Emittes Spiritū tuum,**

Grego. Corinth. Episc. Basil. epist. ad Max. tom. vlt.

Scriptura parca loquitur de Spiritu sancto. Idem lib. 3. in Eunomium. in fin. to. 1. Pie mentis indicium.

Grego. Nazian. episc. 2.

Deum sine Spiritu suo nunquam fuisse probatur. Gene. 1.

Iob. 26. Psal. 103.

Psal. 50.

Ioel. 2.

Ath. 2.

Symbolam, Nicenū, Apostolicum, Athanasij.

Vnde hæc veritas ratio ne possit ostendi.

I. argum.

Ioan. 1.

Rom. 11.

Greg. Naz. in oratione ad eos qui in classe ex Agypto aduenerant.

II. argum.

Perfectissima generatio quæ sit.

III. argum.

Pater, & Filius, si sine Spiritu sancto essent, quid inde. Propria diuinorum personarum.

III. argum.

Vniuersæ creaturæ nõ solum a plenitudine Di-

& creabuntur, & renouabis faciem terra. Et in alio loco: Spiritum rectum inuua in uisceribus meis: ibidem ait, Spiritum sanctum tuum ne auferas a me: & per Prophetam: Effundam de spiritu meo super omnem carnem. Deniq; Symbolum, siue Apostolorum, siue Nicenū, & Constantinopolitanum, quod in Missæ mysterio canitur, siue Athanasij, quod frequenter Ecclesia, professionem Fidei de diuinitate Spiritus sancti manifeste complectuntur. Adhanc fidem fulciendam, ratio etiam altiori lumine illustrata aliquo modo adminiculatur. Nam in primis in omni re consideramus efficientem causam, formam, & finem. Pater ergo æternus, qui efficiens causa est omnium, non solum formam habet, quæ Verbum est, per quod omnia facta sunt, sed & finem, id est Spiritum sanctum, in quo omnia consistunt. Hinc Gregorius Nazianzen. de natura creatrice loquens, ait: In tribus maximè consistit, causa, opifice, & perficiente. Pater, inquam, & Filius, & Spiritu sancto. Sic ille. Deinde Deus habet Verbum suum per intellectum: cum ergo non sit minor in eo voluntas ipso intellectu, habebit spiritum suum productum uoluntate, non ut effectum, sed ut rationem omnis operis uoluntarij: sicut & Verbum ratio est, & ars uniuersorum. Ut enim perfectissima est generatio, qua per omnia genitus, æqualis est gignenti; & idcirco est Patri adscribenda: ita etiam iocundissima est, & suauissima, quæ per modum benignitatis, & liberalitatis existit productio, qualis est illa Spiritus sancti, quæ proinde Deo tribuenda est. Adhæc est Pater amans, & Filius amatus; ergo est quoque condilectus, & Spiritus sanctus, sine quo nec integræ charitas, nec perfecta societas, nec beatitudo diuina plena esse potest: sicut nec unitas summa, quæ Patri adscribitur, nec summa æqualitas, quæ Filio datur, sine utriusque nexu, qui est Spiritus sanctus, consummata est, vel perfecta. Omnes enim iocunditates, omnesque delicias diuersorum in uno amore uidemus subsistere. Postremo creaturæ omnes non solum prodeunt à plenitudine Diuinæ naturæ, quæ om-

nis perfectionis est exemplar, sed etiam à Diuina liberalitate, quæ omnis dati optimi, & doni perfecti fons est. Ut igitur productio, quæ naturam imitatur, reducitur ad imaginem, summumque exemplar, id est, Diuinum Verbum, quod omnium est origo; ita etiam quæ uoluntaria, & liberalis est, ad summum amorem, qui est Spiritus sanctus, ut ad suum fontem referenda est, cum amor primum donum sit, & omnium sequentium donorum ratio. Hinc etiam Plato ultra Patrem, & Filium, Spiritum sanctum indicauit, qua de re Clemens Alexand. libr. Stromatum dixit: Quare quando etiam dicit (Plato) Circa omnium Regem sunt omnia, & illius causa omnia, illum quoque omnium causam appellans, secundum autem circa secunda, & tertium circa tertia, non aliter ego ex audio, quam sanctam significari Trinitatem. Nam tertium quidem esse sanctum Spiritum, Filium autem, secundum, per quem facta sunt omnia ex uoluntate Patris. Hæc ille. Poëta quoque non uideretur ignorasse, qui dixit: Spiritus intus alit, totamq; infusa per artus Mens agitat molem, & magno se corpore miscet. Secundum erat: Spiritum sanctum perso a distingui à Patre, & Filio: quod ipsum ostendit hic locus præsens: Cum uenerit Paracletus, quem ego mittam uobis à Patre: & illud Matthæi: Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti; Et, Tres sunt qui testimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus. Si igitur Filius à Patre persona distinguitur, & Spiritus quoque persona ab eis distinguetur. Adhæc dicitur Spiritus sanctus à Patre, & Filio & dari, & promitti, & procedere, ergo ab eis distinguitur. Nihil enim propriè à se ipso procedit, quia esset quid distinctum, & non distinctum: nullus etiam propriè uel mittit, uel dat seipsum. Ergo aliquid est ab eis persona distinctum: maximè eū dicatur uenire, docere, consolari, Christum clarificare, futura annuntiare, ubi uult, spirare, & singulis prout uult, diuidere.

uinæ naturæ proficiscuntur, sed etiam à libertate diuina. Iqb. 1.

Amor primum donum, & omnium sequentium donorum ratio.

Plato epist. 2. ad Dion. Clem. Alexan. lib. 5. Strom. alij quanto à medio.

Trinitatem aliquatenus agnit Platon.

Ioan. 1. Rom. 11. 1. Cor. 8.

Virg. 6. Æneid. propè finem.

Spiritum sanctum à Patre, & Filio persona distinguit.

Ioan. 15. Matth. ult. 1. Cor. 5.

Ioan. 15. Infr. 16. Ibidem.

Supr. 3. 1. Cor. 12.

Quod

Quod Spiritus sanctus à Patre, & Filio detur. Luc. 11. Infr. 21. Matth. 20.

Ioan. 20. Quod Spiritus sanctus ab utroque mittatur. Ioan. 14.

Quod à Patre procedat. Ioan. 15. Quod à Filio. Ioan. 20. Supr. 19.

Prou. 1. Idem traditione patrum euincitur. Diony. cap. 2. de diu. nom. par. 1. prope initium.

Tertullian. Matth. ult. Idem.

Spiritus sancti attributa, ex Tertulliano.

Athan. lib. de unita Deitate circa medium. tom. ult.

Quod autem detur Spiritus sanctus ab utroque, testatur Scriptura, quæ ait: Quanto magis Pater uester cælestis de cælo dabit Spiritum bonum petentibus se? Et Filius, Ego dabo uobis os, & sapientiam, cui non poterunt resistere, & contradicere cuncti aduersarij uestri: Non enim uos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris uestri, qui loquitur in uobis. Vnde & illum Apostolis dando, dixit: Accipite Spiritum sanctum. Quod autem ab utroque mittatur, testatur in hoc sermone in cæna Dominus, cum inquit: Quem mittet Pater in nomine meo; Et, Quem ego mittam uobis à Patre. Quod à Patre procedat, hic apertè dicitur: Qui à Patre procedit. Quod à Filio, ostendit cum insufflauit in Apostolos Spiritum sanctum, & cum dixit: Ille me clarificabit, quia de meo accipiet. Et in Prouerbijs ait Filius; En proferam uobis Spiritum meum. Idem facile esset traditione Patrum ostendere, si opus esset: producā tamē pauca quædam testimonia. Primum sit Dionysij Areop. lib. de diu. nominib. Porro discreta sunt, inquit, Patris super substantiale nomen, & persona, Filijque, ac sancti Spiritus, cum nulla in his conuersio, aut omnino communitas inducatur. Tertullianus in libro aduersus Praxeam: Nouissimè mandans, ut tingerent in Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, nõ in unum: nam nec semel, sed ter, ad singula nomina in personas singulas tingimur. Et iterum ibidem: Hic (scilicet Christus) acceptum munus à Patre, effudit Spiritum sanctum, tertium numen diuinitatis, & tertium nomen maiestatis, unius predicatorem monarchia, sed & Oeconomia interpretatorè. Sic ille. Athanasius lib. de unita Deitate: Nam quod tres sunt, quid aliud sentitur fuisse, quam Pater uerus unus, qui genuit, idem nõ sit, qui & genitus ab ipso est? Et Filius unus qui non genuit, sicut ipse à Patre genitus, Pater non sit, & hic Spiritus sanctus, qui nec Pater, nec Filius est. Præterea qui nec genuit, nec est genitus; cum alter sit in persona qui genuit, & alter sit in persona, qui unigenitus ab ipso est, & alius æquè in persona, ut dixi, secundum Diuinam Scripturam, qui nec Pater, nec Filius est: Hic est Spiritus sanctus, sed planè de unita natura

est. Damasus quoque, ut Tripartita refert, ita definit: Si quis tres personas non dixerit ueras, Patris, & Filij, & Spiritus sancti, æquales, semper uiuètes, omnia continentés, uisibilia, & inuisibilia, omnia potentes, omnia iudicantes, omnia uiuificantés, omnia creantes, omnia saluantes, anathema sit. Et hæc de primo. At uerò Spiritum sanctum unum, & eundem uerum Deum esse cum Patre, & Filio, siue cum ipso Spiritu sancto illis Patri, Filioq; connumerat, siue cum eum Dominum, & Deum uocat, siue eum opera Deo propria ipsi tribuit, siue denique cum peculiaribus nominibus ipsum facta denominat Scripturæ: hæc quinque explicanda sunt, & comprobanda, quod ueritas eorum, quæ sunt à nobis proposita, constare possit. Ut enim ostenditur Filius Patri consubstantialis: quia dicitur: Ego, & Pater unum sumus; ita dicitur: Et hi tres unum sunt. Est ergo Spiritus sanctus utriusque consubstantialis, & unus Deus. Deinde cõnumeratur cum Patre, & Filio, idèd ter dicitur Deus à Moysè, cum ait: Dominus Deus noster, Deus unus est; & à Dauidè: Benedicat nos Deus Deus noster, Benedicat nos Deus. Ter etiam sanctus dicitur in uisione Esaiæ, & aliquando exprimitur, ut in testimonio Matthæi, & Ioanis citato, & hoc loco, & apud Paulum, cum ait: Gratia Domini nostri. Et charitas Dei, & cõmunicatio sancti Spiritus: Ut rectè hæc uerba exponit Didymus lib. de Spiritu sancto, dicens; Cũ enim quis Spiritus sancti acceperit gratiam, habebit eam datam à Deo Patre, & à Iesu Christo Domino nostro. Vna igitur gratia Patris, & Filij, & Spiritus sancti operatione completa; Trinitas unius substantia demonstratur. In alio quoque loco: Charitas, inquit, Dei cum omnibus uobis; quæ à Trinitate, & tribuitur, & firmatur. Et infrà: Scribit & Ioannes de Patre: si in lumine ambulamus, sicut ipse est in lumine, communicationem habemus cum illo. Et adhuc: Communicatio autem nostra cum Patre, & Filio eius Iesu Christo. Igitur quicumque communicat Spiritui sancto, statim comunicat Patri, & Filio. Et qui charitatem habet Patris, habet eam à Filio contributam per Spiritum sanctum. Sed & qui particeps

Damas. histo. Tripart. lib. 9. c. 17. anathe. 21. Contra Trinitarios.

Quod Spiritus sanctus unus, & idèd uerus Deus, sit cum Patre, & Filio.

Ioan. 10. 1. Ioan. 5.

II. argum.

Deut. 6. Psal. 66.

Esai. 6.

1. Cor. 13.

Didym. lib. 1. de Spiritu sancto prope finem. tom. 9. operum D. Hierony.

2. Cor. 13.

1. Ioan. 1.

Ibidem.

est

est gratia Iesu Christi, eandem gratiam habet datam à Patre per Spiritum sanctum. In omnibus enim approbatur, eandem operationem esse Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Quorum autem una est operatio, una est & substantia: quia quae eiusdem substantiae unio sunt, easdem habent operationes, & quae alterius substantia, & avoada, dissona atque diuersa. Haecenus ille. Tertio aperte Spiritus sanctus dicitur Deus. Dixit enim Petrus Anania: Cur tentauit Satanas cor tuum, mentiri te Spiritui sancto? Et infra, Non es mentitus hominibus, sed Deo: Quod ponderat Athanasius lib. de Trinitat. & Didymus lib. de Spiritu sancto, dicens: Si enim, inquit, qui Domino mentitur, mentitur Spiritui sancto, & qui Spiritui sancto mentitur, mentitur Deo; nulli dabium est, consortiū Spiritus sancti esse cum Deo. Et quomodo sanctitas subsistit in Deo, eodem modo & Deitas intelligitur in Spiritu sancto. Haec ille. Item Apostolus in epistola ad Corinthios scribit: An nescitis quoniam membra uestra templum sunt Spiritus sancti, qui in uobis est, quae habetis à Deo, & non estis uestri? Empti enim estis pretio magno. Glorificate, & portate Deum in corpore uestro. Ecce hic Spiritus sanctus Deus aperte dicitur, & uerus Deus glorificandus, cui debetur templum. Quod expendens Ambrosius lib. de Spiritu sancto, ait: Ergo diuinæ est potestatis qui habitat in templo. Sicut enim Patris, & Filij, ita & Spiritus sancti sumus templum, non multa templa, sed unum templū, quia unius templū est potestatis. Ponderat & hoc Didymus lib. de Spiritu sancto: Cum Spiritus sanctus, similiter ut Pater, & Filius, mentem, & interiorem hominem inhabitare doceatur, non dicam ineptum, sed impiū est eum dicere creaturam. Disciplinas quippe, & virtutes, & his contrarias perturbationes, & imperitias, & affectus in animabus habitare possibile est, non tamen ut substantias, sed ut accidentes. Creatura uero naturam in sensu habitare impossibile est. Quod si uerū est, & Spiritus sanctus absq; ulla ambiguitate subsistens anima est habitator, & cordis, nulli dubium est, quin cum Patre, & Filio credi debeat increatus. Sic ille. Adde his quod Pau-

lus ait: Diuisiones gratiarum sunt, idem autem Spiritus. Et diuisiones ministratio num sunt, idem autē Dominus. Et diuisiones operationū sunt, idem uero Deus, qui operatur omnia in omnibus. Hic etiam Spiritus sanctus dicitur, & Deus, & Dominus. Præterea ad Thessalonicenses ait Apostolus: Vos autem Dominus multiplicet, & abundare faciat charitatem uestram in inuicem, & in omnes, &c. ante Deū, & Patre nostrū, in aduentū Domini nostri Iesu Christi. Vbi secundum Ambrosium ait, Dominus qui multiplicat charitatem ante Deum Patrem in aduentu Christi, est Spiritus sanctus: Item apud Esaiam dicitur Deus Pater, Dñs Deus Sabaoth, siue exercituum uisus: at apud Ioannē dicitur Iesus: Hæc dixit Esaias, quando uidit gloriā eius, & locutus est de eo, Deo scilicet: Paulus uero in Actis declarat illa uerba dixisse Spiritū sanctū, ut ponderat Ambrosius lib. de Spiritu sancto, asserens illos non sibi diuersa, & contraria dixisse: quia Pater uidetur in Filio, & Filius in Spiritu sancto. Ad extremum Spiritus sanctus dicitur ueritatis Spiritus, & omnia in se continere: quod perinde est, ac si uerus Deus diceretur. Nam Ioannes in Canonica sua ait: Spiritus est qui testificatur quoniam Christus est ueritas: & liber Sapientiae inquit: Et hoc quod continet omnia, scientiam habet uocis: quod de Spiritu sancto intelligendum est, quia Græcè πνεύμα neutrius est generis: ideo interpretis uertit in neutro: quod clarius uertisset, qui. Ille enim est, qui omnes perfectiones intra se continet, & inter alias, linguarum, & uocum cognitionem. Quarto loco ostenduntur opera propria Dei ueri non minus Spiritui sancto, quam Patri, ac Filio in Scripturis adscribi. Primum opus Dei est creare, ut prima sententia Genesis docet: at hoc frequenter Spiritui tribuit: Spiritus, inquit, eius ornauit caelos, & Dauid: Verbo Domini caeli firmati sunt, & Spiritu oris eius omnis uirtus eorum; & alio loco, Emittes Spiritum tuū, & creabuntur. Vnde Ecclesia inuocat Spiritum sanctum, dicens: Veni Creator Spiritus. Et Didymus libro de Spiritu sancto: Nec mirum si Domini citantur corporis

1. Cor. 12.

1. Theff. 3.

B. Ambros. lib. 3. de Spiritu sancto. c. 15. to. 2. Esai. 6. Ioan. 12.

Act. 28. Ambr. eod. lib. 3. de Spiritu sancto. cap. 22.

Ioan. 16. Sap. 1.

1. Ioan. 5.

Quod Dei opera non minus Spiritui sancto, quam ceteris diuini personis couentant.

Gene. 1. Iob. 26. Psal. 32. Psal. 103. D. Didym. lib. 2. de Spiritu sancto. paullo ante med. 10. 9. operum D. Hierony.

Spiritus sanctus conditor sit; cum Patri, Filioq; sociatus eadē potestate creauerit omnia, quae Pater creauit, & Filius. Et Athanasius in disputatione contra Arium Laodiceae habita, prope finem, producit ex libro Iudith testimoniū, dicens: Tibi, inquit, seruiet omnis creatura tua: quoniam dixisti, & facta sunt: misisti Spiritum tuum, & edificauit. Tanta enim potestatis, uel creationis Spiritus sanctus ostenditur, ut ipso cooperante corpus Domini nostri Iesu Christi, qui nobis in Sacramento fidei datus est, in uero Virginis formaretur. Hæc ille. Merito ergo Spiritus Creator ferebatur super aquas, ut artificis uoluntas in operibus suis eleganter, & affabre factis sibi complacet. Vnde & Pater dicebat, ut res fierent: Verbum ipsas faciebat: & Spiritus tanquam benefactas approbabat teste Athanasio, qui libro De uinita Deitate, in medio eod. tom. II. opus Dei. Ierem. 23. Sap. 1. Psal. 138. Rom. 11. Act. 2. Didym. lib. 1. De Spiritu sancto. ante med. tom. 9. operum D. Hierony. Ambros. libro 1. De Spiritu sancto. 7. tom. 2. Ierem. 23. Sap. 1. Luc. 4. III. opus Dei. Matth. 9. Rom. 8. Ephes. 1.

Spiritus sanctus conditor sit; cum Patri, Filioq; sociatus eadē potestate creauerit omnia, quae Pater creauit, & Filius. Et Athanasius in disputatione contra Arium Laodiceae habita, prope finem, producit ex libro Iudith testimoniū, dicens: Tibi, inquit, seruiet omnis creatura tua: quoniam dixisti, & facta sunt: misisti Spiritum tuum, & edificauit. Tanta enim potestatis, uel creationis Spiritus sanctus ostenditur, ut ipso cooperante corpus Domini nostri Iesu Christi, qui nobis in Sacramento fidei datus est, in uero Virginis formaretur. Hæc ille. Merito ergo Spiritus Creator ferebatur super aquas, ut artificis uoluntas in operibus suis eleganter, & affabre factis sibi complacet. Vnde & Pater dicebat, ut res fierent: Verbum ipsas faciebat: & Spiritus tanquam benefactas approbabat teste Athanasio, qui libro De uinita Deitate, in medio eod. tom. II. opus Dei. Ierem. 23. Sap. 1. Psal. 138. Rom. 11. Act. 2. Didym. lib. 1. De Spiritu sancto. ante med. tom. 9. operum D. Hierony. Ambros. libro 1. De Spiritu sancto. 7. tom. 2. Ierem. 23. Sap. 1. Luc. 4. III. opus Dei. Matth. 9. Rom. 8. Ephes. 1.

Secundum opus Dei est, mundum replere, secundum illud: Cælum, & terram ego impleo: quod etiam Spiritui sancto datur. Ait enim Scriptura: Spiritus Domini repleuit orbem terrarum; & Quod ibi à Spiritu tuo? & quod à facie tua fugiam? Ideo iuxta Apostolum, In ipso sunt omnia. Et, Repleti sunt omnes Spiritu sancto. Vnde Didymus lib. De Spiritu sancto considerat, quod cum Apostoli essent in distantissimis orbibus partibus, & ab eodem Spiritu sancto inhabitarentur; sequitur illum Deum esse: quia Angelus cum limitata uirtute sit, non potest simul esse in tot locis tam longinquis. Hinc Ambrosius: Si ergo Dominus est, inquit, qui complet cælum, & terram, quis potest Spiritum sanctum iudicare dominationis, & diuina potestatis exortem, qui repleuit orbem, & quod ultra totum orbem est repleuit, Iesum mundi totius redemptorem? Scriptum est enim: Iesus autem plenus Spiritu sancto regressus est ab Iordane. Tertium opus Dei est, peccata remittere, mentem renouare, inhabitareq; & arrha salutis signare, & omnia dona distribuere, præsertim linguarū, Prophetiæ, chari-

tatis, & miraculorum: quæ omnia Spiritui sancto tribuuntur, indicatq; eius diuinitatem. Dicitur enim apud Ioannem: Accipite Spiritum sanctum, Quorum remiseritis peccata, remittantur eis: quis autē remittit peccata, nisi solus Deus? Et, Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto. De quo Ambrosius lib. De Spiritu sancto: Ergo cum ille (scilicet Spiritus sanctus) nos in regnum suū per adoptionem sacra regenerationis assumpserit; nos ei quod suum est, denegamus. Ille nos superna regenerationis fecit heredes, nos hereditatem uedicamus, refutamus autorem? Sed non potest manere beneficium, cum autor excluditur. Nec autor sine munere, nec sine auctore munus. Si uendicas gratiam, crede potentiam. Si refutas potentiam, gratiam ne requiras. Haecenus ille. De arrha testatur Paulus: In quo & credentes signati estis Spiritu promissionis sancto; qui est pignus (uel arrhabo) hereditatis nostrae. Diffundit charitatē in corde, ut testatur Paulus ad Romanos, & alio loco: Hæc autem omnia operatur vnus atq; idē Spiritus, diuidens singulis prout uult. De signis habes ad Hebræos: Contestante Deo signis & portentis, & varijs uirtutibus, & Spiritus sancti distributionibus secundum suam uoluntatem. Ad hæc Spiritus sancti opus est, Sacerdotalem, Episcopalem, & Apostolicam potestatem conferre. Vnde in Actis dixit Spiritus sanctus, Segregate mihi Saulum, & Barnabam in opus ad quod assumpsi eos. Et in eodem libro dicitur, Attendite uobis, & uniuerso gregi, in quos uos Spiritus sanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei. Priorem locum explicans Didymus lib. De Spiritu sancto, ait, illam uocē, In opus ad quod assumpsi eos, diuinitatis, & autoritatis esse indicē, & non creatam, sed increatam substantiam monstrare. Neque enim, inquit, Spiritus sanctus in aliud quoddam opus uocauit Barnabam, & Paulum, quod non sit Patris, & Filij, cum ministerium quod eis commisit, & tradidit Spiritus, Patris, & Filij sit ministerium. Hæc ille. De habitatione uero Spiritus, habemus testimonium Prophetæ: Spiritum meum ponam in medio uestri; & alter ait, Effundam de Spiritu meo super omnem carnē;

1. Cor. 12. & seq. Ioan. 20.

Matth. 9. Ioan. 3. Ambros. libro 2. De Spiritu sancto. 9. tom. 2.

Non potest manere beneficium, cum autor excluditur.

Ephes. 1.

Rom. 5. 1. Cor. 12. Hebr. 2.

III. opus Spiritus sancti.

Act. 13.

Infra 20.

Didym. lib. 2. De Spiritu sancto. in initio.

Ezech. 36. Ioel 2. Act. 2.

Gal. 4. Luc. 4. Supra 1. Ibidem. Act. 2. Infra 7. Didym. lib. 1. De Spi. san. ante med.

& Apostolus: Misit Deus Spiritum Filij sui in corda vestra clamantem. Vnde in Scripturis multi dicuntur repleti Spiritu sancto: vt Christus, Ioannes Baptista, pater eius, & mater, & Apostoli, & Stephanus. Quod ponderans Didymus lib. De Spiritu sancto, scribit: Quidam etiam Spiritu sancto pleni esse dicuntur; nemo autem siue in Scripturis, siue in consuetudine plenus creatura dicitur. Neque enim aut Scriptura sibi hoc vendicat, aut sermo communis, vt dicas plenum esse quempiam Angelo, throno, dominatione; soli quippe diuina natura hic conuenit sermo: dicimus autem virtutis & disciplina quosdam esse plenos. Et infra: Quomodo enim qui aliqua disciplina plenus est, quia perfecte eam habet, erudite, & subtiliter potest de ea proferre sermonem: sic qui Spiritum sanctum consummate acceperint, ita vt impleantur eo, cum fiducia verbum Dei loquuntur, quia presens Spiritus sanctus dignam Dei vocem ministrat. Idem ex illo verbo Ioelis: Effundam de Spiritu meo super omnem carnem, probat, Spiritum sanctum Deum, dicens: Ipsum quoque effusionis nomen, increatam Spiritus sancti substantiam probat. Nec enim Deus cum Angelum mittit, aut aliam creaturam: Effundam, dicit, de Angelo meo, aut principatu, aut throno, aut dominatione. In solis quidem his, que ab alijs participantur, hic sermo consentit, sicut & nunc paullo ante de charitate Dei diximus, qua effusa est in cordibus eorum qui Spiritum sanctum receperunt. Infra. Significat autem effusionis verbum largam, & diuitem muneris abundantiam. Itaque cum vnus alicubi, aut duo Spiritum sanctum accipiunt, non dicitur: Effundam de Spiritu meo, sed tunc quando in vniuersas gentes munus Spiritus sancti redundauerit. Sic ille inquit. Ad hac probant Spiritus sancti diuinitatem, quod dicitur scrutari profunda Dei, futura annuntiare, mundum arguere, & iudicare, nec ab illo posse capi, prout vult, in omnibus operari, omnes suscitare, ex Patre procedere. Etenim Apostolus inquit, quod scrutatur profunda Dei: de quo ait Ambrosius libro De Spiritu sancto: Similiter ergo scrutatur Spiritus sanctus v-

Exemplum.

Ioel 2. Idem ibid. post med. Spiritus sanctus cur dicitur effundi, secundum Didymum.

Rom. 6.

Effatio quid.

V. opus Spiritus sancti.

1. Cor. 2. Ambro. lib. 2. De Spir. sanct. c. 12. ante med.

Pater, similiter vt Filius scrutatur, cuius proprietate sermonis id exprimitur, vt videatur nihil esse quod nesciat, quem nihil praterit. Hæc ille. Scrutatur ergo Spiritus sanctus, sicut Pater, de quo: Scrutans corda, & renes Deus: & de Filio ait Paulus, Omnia nuda, & aperta sunt oculis eius. Deinde Dominus de Spiritu sancto ait: Ille me clarificabit, quia de meo accipiet; & qua ventura sunt, annuntiabit vobis: ac vt Esaias ait: Annuntiate qua ventura sunt in futurum, & sciemus quia dii estis vos. Et vt olim dicebant Prophetæ: Hæc dicit Dominus, ita in Nouo Testamento, Hæc dicit Spiritus sanctus: qui vt tunc per Prophetas, ita postea per Apostolos locutus est. Præterea dicitur de Spiritu sancto, quod arguet mundum de peccato, & de iustitia, & de iudicio. Deinde quod diuidit singulis prout vult: & quod vbi vult, spirat. In quæ verba Apostoli Ambrosius scribit: Quod si qua operatur Spiritus, operatur & Pater, cum Spiritus operationes suas pro voluntate sua diuidat; necesse est id quod diuidit Spiritus, aut inuito Patre Deo eum ex sua voluntate diuidere; aut si idem velle dixeris Patrem quod vult Spiritus sanctus, necesse est, vt vnitatem voluntatis, operationisq; diuina vel inuitus, etsi non corde, saltem ore fatearis. Quod si vnus & voluntatis, & operationis est cum Patre Deo Spiritus sanctus; vnus etiam substantia est, quoniam ex operibus suis creator agnoscitur. Sic ille, De opere suscitandi ad Romanos ait Apostolus: Quod si Spiritus eius qui suscitauit Iesum a mortuis, habitat in vobis; qui suscitauit Iesum Christum a mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra, propter inhabitantem Spiritum eius in vobis. Et tamen apud Ioanem dicitur: Sicut enim Pater suscitauit mortuos, & viuificat; sic & Filius quos vult, viuificat. De illo autem dicto: Quem mittet Pater in nomine meo: & infra: Quem ego mittam vobis a Patre, Spiritum veritatis, recte scribit Ambrosius libro De Spiritu sancto: Itaque sicut creatura non potest dici Sapientia, qua ex ore Dei procedit, nec verbum quod eructatur ex corde, nec virtus; in qua plenitudo maiestatis æterna est: ita

Quid, Spiritum sanctum scrutari profunda Dei.

Psal. 7. Heb. 4.

Ioan. 16.

Esai. 41.

Act. 21. Ioan. 16. 1. Cor. 12. Ioan. 3.

Ambro. lib. 2. De Spir. sanct. c. 12. tom. 2.

Rom. 8.

Ioan. 5.

Infra 14. & 15. Ambro. lib. 1. de Spir. sanct. cap. 7. in fine.

etiam

Ioel 2. Didym. lib. 2. De Spi. san. ante med. tom. 9. operum D. Hieronymi. Ioan. 14. Propriū Saluatoris nomē quod.

Ioan. 5.

Exemplum de Ieruis.

VI. Dei op.

Eccles. 1.

Luc. 1. Matth. 1.

Athanas. libro 11. De vni. deita.

Esai. 61. & Luc. 4. Supra 48.

etiam creatus non potest Spiritus estimari, qui ex ore Dei funditur, cum ipse Deus tantam ostenderit vnitatem, vt effundere se de Spiritu suo dicat. Et Didymus lib. De Spiritu sancto, Spiritum sanctum esse Deū, ex eo quod in nomine Filij mittitur, probat, his verbis: Spiritum sanctū a Patre in suo mitti nomine, Saluator affirmat, cum proprie Saluatoris nomen sit Filius: Siquidem natura cōsortium, & vt ita dicam, proprietates personarum ex ista voce signatur. In qua appellatione Filij missus a Patre Spiritus sanctus, non seruus, non alienus, non disunctus a Filio, intelligatur. Et quomodo Filius in Patris appellatione venit, dicens: Ego veni in nomine Patris mei, Filij quippe rātummodō est in nomine Patris venire, salua proprietate Filij ad Patrem, & Patris ad Filium: sic e contrario, nullus alius venit in nomine Patris; sed verbi gratia, in domini & Dei, & Omnipotentis. Et infra: Quo modo ergo serui, qui in nomine Domini, veniunt, per hoc ipsam quod subiecti sunt, indicant dominum, proprietatem eius referentes, serui quippe sunt domini: sic & Filius qui venit in nomine Patris, proprietatem Patris portat, & nomen, & per hæc vnigenitus Dei Filius approbatur. Quia ergo Spiritus sanctus in nomine Filij a Patre mittitur, habens Filij proprietatem secundum quod Deus est, ostendit quia vnice sit iunctus ad Filium. Vnde & Filij dictus est Spiritus, per adoptionem faciens filios eos, qui recipere voluissent. Sic ille, egregie quidem. Denique solius Dei est creare Christum, atque illum vngere, quatenus homo est; mittere in desertum, & ad mortis sacrificium agere, suscitareq; eum: quæ omnia Spiritus sanctus Christo Domino impendit. Ait enim Sapiens: Ipse creauit illam (scilicet Sapientiam incarnatam) in Spiritu sancto: & alibi, Spiritus sanctus superueniet in te: & alio loco: Inuenta est in vrero habens de Spiritu sancto. Qua de re Athanasius lib. De vnita deitate, ait: Quod est maius in tota creatura? hoc Corpus Christi ex Spiritu sancto esse creditur. Hæc Pater ille. De reliquis verò in Scripturis dicitur, Spiritus Domini super me, eod quod vnexerit me, ad annūtiandum mansuetis misit me: & Dominus Deus misit me, & Spiritus

eius: & Ductus est Iesus in desertum a Spiritu; Item, Per Spiritum sanctum semetipsum obrulit immaculatum Deo, & per Spiritum sanctum suscitatus dicitur in epistola ad Romanos. Et tantum est donum, vt non decuerit aut mitti solenniter & forma visibili, nisi post passionem, & glorificationem Domini. Sic enim habet Ioannes: Nondum enim erat Spiritus datus; quia Iesus nondum erat glorificatus. Præterea peccatum in Filium remitti potest; at in Spiritum sanctum non remittitur, nec in hoc seculo, neq; in futuro. Atq; ita habemus, omnia propria Dei opera ad Spiritum sanctum spectare, quasi ad verum Deum. Neq; dictis obstat. Primum, quod dicitur ab Apostolo: Spiritus postulat pro nobis; Et, Spiritum nolite extinguere; Et, Nolite contristare Spiritum sanctum Dei. Quia hæc potius in nobis, quàm in ipso fiunt: nos enim illo agere postulamus, vel ipsum offendentes contristamur, & animas nostras extinguimus. Nec secundò obstat, quod pluries expressis Patre, & Filio, nihil de Spiritu sancto dicitur: vt ibi; Nemo nouit Filium, nisi Pater; neq; Patrem quis nouit nisi Filius, & cui voluerit Filius reuelare? Et apud Ioannem: Vt cognoscāt te solum, Deum verum, & quem misisti Iesum Christum; & Apostolus, Gratia vobis & pax a Deo Patre nostro, & Domino Iesu Christo: & Dilectus in Catholica sua, Et societas nostra sit cum Patre, & Filio eius Iesu Christo: quia in his omnibus & similibus subintelligitur Spiritus sanctus, & ab eo promanant charismatum dona, & cum eo inuit societas cum Patre & Filio. Vnde Basilius epistola ad Gregorium Nyssenum: Ex Patre namque, ait, est Filius, per quem sunt omnia, cum quo simul Spiritus sanctus semper indiuisè consideratur, & coniungitur. Non enim fieri potest, vt de Filio quisquam secum cogitet, quem non ante illustrauerit Spiritus. Augustinus lib. 6. De Trinit. cap. 9. Cur ergo tacuit de Spiritu sancto? An quoniam consequens est, vt vbiunque nominatur vnus, tanta pace vni adherens, vt per hanc vtrumq; vnus sit, iam ex hoc intelligatur etiam ipsa pax, quæ vnus non commemoratur? Cyrillus lib. 7.

Matth. 4. Hebr. 9.

Rom. 8. Spiritus sancti donum quantum sit. Ioan. 7.

Matth. 12.

Soluuntur objectiones quedam contra Spiritum sanctum.

Rom. 8. Ephes. 4. 1. Thess. 5. Cur sæpe exprimentur Pater & Filius absq; Spiritu sancto. Secunda. Matth. 11. Ioan. 17. 1. Cor. 1.

1. Ioann. 1.

Basil. epist. 43. paullo ante med. tom. vlt.

August. tom. 3.

Cyrl. tom. 2.

Dialogorum de Trinit. propè initiū. Quomodo si quis nobis Petrum, vel Ioannem nominaret, simul forte significari cum ipsis & proprium illorum, & in illis spiritum, & totius animalis faceret significationem. Eodem opinor, modo de Patre, & Filio. Spiritus enim significatur cum utroque, & non ut pars eius, sicut & in homine intelligimus. Subsistit enim propriè in sua natura, ut Pater; suppeditat autem dignis etiam ipse filiis. Sic Cyrillus. Tertio non obitat quod Spiritus sanctus mittatur à Patre, & Filio, quasi sit minor: imò potius æqualis probatur, siue missionis finis, siue modus, siue effectus consideretur. Finis enim est, à temporalibus ad æterna conuertere eos ad quos mittitur. Modus verò aut inuisibilis est, per quem charitas infunditur, siue in subiecta creatura sensibilis, ut charitatem infundat, & mētem inhabitet. Effectus verò est, aut ipsa sub aspectum non cadens infusio, aut sub aspectum cadēs apparitio. De quibus tribus Augustinus lib. 2. De Trinitate cap. 5. sic inquit: *Iam in promptu est intelligere etiā de Spiritu sancto cur missus & ipse dicatur. Facta est enim quædam creaturæ species ex tempore, in qua inuisibiliter ostenderetur Spiritus sanctus: siue cum in ipsum corporali specie velat columba descendit; siue cum decem diebus peractis post eius ascensionem, die Pentecostes factus est subito de cælo sonus, quasi ferretur flatus vehemens, & visa sunt illis lingua diuisa tanquā ignis, qui & insedit super vnumquemque eorum. Hac operatio visibiliter expressa, & oculis oblata mortalibus, missio Spiritus sancti dicta est: nō ita ut appareret eius ipsa substantia, qua & ipse inuisibilis, & incommutabilis est, sicut Pater, & Filius, sed ut exterioribus visis hominum corda commota à temporali manifestatione venientis, ad occultam æternitatem semper presentis conuerterentur. Et infra ait: Ideo autem nusquam scriptum est quod Deus Pater maior sit Spiritu sancto, vel Spiritus sanctus minor Deo Patre, quia non sic est assumpta creatura, in qua appareret Spiritus sanctus, sicut assumptus est Filius hominis, in qua forma ipsius verbi Dei persona presentaretur: non ut haberet Verbum Dei, sicut alij sapiētes san-*

*cti, sed præ participibus suis. Non utique quod amplius habebat Verbum Dei, ut esset quā ceteri excellentiore sapientia, sed quod ipsum Verbum erat. Aliud est enim Verbum in carne, aliud Verbum caro; id est, aliud est Verbum in homine, aliud Verbum homo. Caro enim pro homine posita est in eo quod ait: Verbum caro factū est; sicut & illud: Et videbit omnis caro pariter salutare Dei. Non enim sine anima, vel sine mente; sed ita omnis caro, ac si diceretur, omnis homo. Non ergo sic est assumpta creatura, in qua apparuit Spiritus sanctus, sicut assumpta est caro illa, & humana illa forma ex Virgine Maria. Neque enim columbam beatificauit Spiritus, vel illum statum, vel illum ignem, sibiq; & personæ suæ in unitatem, habitūq; cōiunxit in æternum. Hucusq; ille. Nec quartò valet: Spiritus sanctus vel est ingenuus, vel genitus: quorum neutrum dari potest. Nam si genitus est; duo erunt filij, & tunc non erit filius vnigenitus, vel vnicus. Si ingenuus, duo erunt patres. Dicendum est, neutrum esse concedendum: & non posse dici ingenuum, qui ab alio procedit: nec genitum, qui procedit per modū voluntatis amoris, doni, ac liberalitatis. Vnde Gregorius Nazianzenus lib. 5. Theologiæ propè initiū: *Is quoniā illinc procedit, non est creatura; quia verò non est genitum, non est Filius; at quoniā ingenui & geniti medius est, Deus est.* Didymus etiam lib. 3. De Spiritu sancto in fine: *Non tantū impietas est scelerata proponere, quantum & de sceleratis saltem resistentem velle tractare; idcirco illud quod solent tractare præter eo, sacrilega aduersus nos audacia proclamantes: Si Spiritus sanctus creatus non est: aut frater est Dei Patris, aut patruus est vnigeniti Iesu Christi, aut filius Christi est, aut nepos est Dei Patris, aut ipse Filius Dei est, & iam non erit vnigenitus Dominus Iesus Christus, cum alterum fratrem habeat. Miseri atq; miserabiles, non sentientes de incorporeis & inuisibilibus iuxta corporalium, & visibilibus disputari non licere naturam. Fratrem esse, vel patruum, nepotem vel filium, corporum nomina sunt, & imbecillitatis humana vocabula. Trinitas verò omnes has prætergreditur nuncupatio-**

Verbum in carne, & Verbum caro, dixerunt teste Augustino. Ioan. 1. Luc. 3. & Esa. 40.

1. sent. dist. 16. c. sed prius.

III. obiectio.

Gregor. Nazianz. propè initiū.

Didymus. tom. 2. oper. D. Hierony.

Arriano. u. n. ac similibus scelerata contra Spiritum sanctum impietas confatur.

Exemplum B. Cyrilli.

III. obiectio

Cur mittatur Spiritus sanctus, & quomodo.

August. tom. 3.

1. sent. dist. 16. c. & primo. Matth. 3. Act. 2.

Cap. 6. Deus variè assumit creaturam.

Psal. 44.

D. Epipha.

nes. Hætenus Didymus. Et ante eum Epiphanius in hæresim 74. agens in Pneumatomachos: *Dicit (inquit) aliquis nos duos filios dicere; quomodo est vnigenitus? Verum quistu es qui contra Deū ratiocineris? Si filium vocat eum qui ex ipso existit, Spiritum autem sanctum, qui ab utroque, quæ solum fide comprehensa à sanctis, illustra lucem præsentia illustrè efficaciam habent. Hæc ille.*

V. argum. seu locus.

Ex nominibus sancti Spiritus eius diuinitas comprobatur. Lenit. 19.

Didymus. ibid. Damasc. libro 1. cap. 18.

Cur Spiritus nomē tertie magis diuine personæ conueniat.

Ambro. lib. 3. cap. 18. tom. 2.

Esa. 6. Expenditur vox illa Sacrosacta Trinitatis: Sanctus, sanctus, sanctus. Dominus Deus Sabaoth. Non semel dicunt, ne singularitatem credas. Non bis dicunt, ne Spiritum excludas. Non sanctos dicunt, ne pluralitatem æstimes. Sed ter repetunt, & idem dicunt, ut etiam in hymno distinctionem Trinitatis, & diuinitatis intelligas unitatem: hoc cum dicunt, Deum prædicant. Nos quoque nihil pretiosius inuenimus, quo Deum prædicare possimus, nisi ut sanctum appellemus. Quodlibet aliud inferius Deo, inferius est Domino. Ergo hinc quoque considerate, verum aliquid sancto Spiritui derogandum sit, cuius nomen Dei laus est. Sic enim laudatur Pater, sic laudatur & Filius, quemadmodum Spiritus nominatur.

Sancti appellatio Deo per quam honorificentissima.

Cyrius. lib. 7. De Trinit. in si. tom. 2.

Quintò, eadem Spiritus sancti diuinitas colligitur ex nominibus Spiritus sancti: quorum primum est, Spiritus sanctus. Nam et si sanctitas tribuatur creaturæ, secundum illud: *Sancti estote, quia ego sanctus sum;* & nomen Spiritus commune sit multis alijs à Deo, de quibus consule Didymum lib. De Spiritu sancto, & Damascenum libro De orthodoxa fide: quando tamè hæc duo coniunguntur, & Spiritus, & sanctus, soli vero Deo propriè conuenit; qui per essentiam est Spiritus, & per essentiam sanctus: sed peculiariter tertie Trinitatis personæ accommodatur, quia à Patre, & Filio, ut impulsus quidam, & flatus sanctus procedit, & communia sunt sibi, quæ Patri, & Filio simul cōueniunt. De quo audi Ambrosium lib. De Spiritu sancto: *Vna est ergo, inquit, vera sanctitas, sicut vna vera est diuinitas, vna illa sanctitas naturalis. Ideo omnia hæc, quæ sancta nos credimus, illam solam prædicant sanctitatem: Cherubin, & Seraphin indefessis vocibus laudant, & dicunt: Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus Sabaoth. Non semel dicunt, ne singularitatem credas. Non bis dicunt, ne Spiritum excludas. Non sanctos dicunt, ne pluralitatem æstimes. Sed ter repetunt, & idem dicunt, ut etiam in hymno distinctionem Trinitatis, & diuinitatis intelligas unitatem: hoc cum dicunt, Deum prædicant. Nos quoque nihil pretiosius inuenimus, quo Deum prædicare possimus, nisi ut sanctum appellemus. Quodlibet aliud inferius Deo, inferius est Domino. Ergo hinc quoque considerate, verum aliquid sancto Spiritui derogandum sit, cuius nomen Dei laus est. Sic enim laudatur Pater, sic laudatur & Filius, quemadmodum Spiritus nominatur.*

Deinde Spiritus sanctus dicitur Paracletus. De quo Didymus libro 2. De Spiritu sancto sub initium tomo 9. operum diui Hieronymi: *Iste Spiritus sanctus consolator à Filio mittitur, non secundum Angelorum, aut Prophetarum, aut Apostolorum ministerium, sed ut mitti decet à sapientia, & veritate. Spiritum Deo, indiuisam habentem cum eadem sapientia, & veritate naturā. Hæc ille. Cōsolatur ergo Spiritus sanctus, ut Creator, & vltimus finis.* Tertio dicitur Spiritus Patris, & Filij: In quo ostenditur verus Deus, sicut & in eo quod dicitur lingua, vel digitus Dei. Nec enim spiritus hominis ab eius natura est alienus, nec manus, vel lingua ab eo corpore, in quo est, substantia differt. Quod si hæc in homine ex multis & varijs composito vera sunt: in Deo, qui simplicissimus est, imò ipsa simplicitas, eius

*nominari quidem hominem id quod verè homo, intelligi etiam præter hoc alium; sic stultum valdè Spiritum quidem sanctum nominari spiritum, & etiam ipsum repellere, ne sit secundum naturam sanctus, & ita in aliam detrudi naturam. Non enim gloria, vel eminentia quemdam modum nomen eius signat, quemadmodum scilicet & principatus, & thronus, & dominatio, & de his, quæ per illum producta sunt, dicuntur. Erit autem potius substantialis quodammodo qualitatis ostensuum: quemadmodum scilicet Patri Pater, & Filio Filius. Idem docet in libris Theaurorum. Augustinus libro De Trinitate docet, idè dicit Spiritum sanctum communi nomine Patri, & Filio; quia communis Spiritus amborum. Et Alcuinus libro De Trinitate: *Sicut enim relatiuè Pater & Filius dicuntur; ita & Spiritus sanctus ad Patrem & Filium quodammodo relatiuè dicitur, quia Patris & Filij Spiritus est. Sed ipsa relatio Spiritus sancti non ita reciproca ratione conuerti poterit, sicut Pater & Filius. Sic ille. Quia igitur nomen Spiritus sancti, eum, cui comperit sanctum esse essentialiter, significat, & sanctitatis donatorem, Patri, & Filio communem, ab eisq; procedentem; eum verum esse Deum demonstrat.**

Deinde Spiritus sanctus dicitur Paracletus. De quo Didymus libro 2. De Spiritu sancto sub initium tomo 9. operum diui Hieronymi: *Iste Spiritus sanctus consolator à Filio mittitur, non secundum Angelorum, aut Prophetarum, aut Apostolorum ministerium, sed ut mitti decet à sapientia, & veritate. Spiritum Deo, indiuisam habentem cum eadem sapientia, & veritate naturā. Hæc ille. Cōsolatur ergo Spiritus sanctus, ut Creator, & vltimus finis.* Tertio dicitur Spiritus Patris, & Filij: In quo ostenditur verus Deus, sicut & in eo quod dicitur lingua, vel digitus Dei. Nec enim spiritus hominis ab eius natura est alienus, nec manus, vel lingua ab eo corpore, in quo est, substantia differt. Quod si hæc in homine ex multis & varijs composito vera sunt: in Deo, qui simplicissimus est, imò ipsa simplicitas, eius

Spiritum sanctum appellatum quod non sit sanctus natura, mira stultitia.

Idè lib. 13. Theaur. c. 4. eod. tom. August. lib. 15. de Trinitate. c. 7. tomo 3. Alcuin. lib. 1. de Trinitate. cap. 5.

Spiritus sancti nomen quid significet.

Paracletus quid. Didymus.

Spiritus sanctus cur dicatur Spiritus Patris, & Filij. Luc. 11. Esa. 50. Act. 2.

opus, vel manus, vel lingua idem erit quod ipse.

Spiritus sanctus est imago Filij, sicut Filius imago Patris. Damascen.

Quarto, dicitur Spiritus sanctus imago Filij, teste Damasceno libro 1. De orthodoxa fide, capite 18. dicente: *Imago Patris est Filius, & Filij, Spiritus sanctus: per quem Christus homini inhabitans dat ei quod est secundum imaginem.* Sic ille. Vt ergo Filius, est summa imago Patris, & eiusdem substantia cum illo; ita Spiritus, imago Filij, & eiusdem substantia cum Filio erit. Si enim creatura esset Spiritus sanctus, atque essentia à Filio distinctus, alia Filio similior, veriorque, imago creari posset.

Spiritus sanctus si esset creatura, quod in se.

Quinto, dicitur Spiritus sanctus similitudo Dei. Ita enim Cyrillus libro 7. De Trinitate ante mediū tomo secundo scribit: *Nam character quidem verus, & summa diligentia, qua in effigiando intelligitur, est Filius: similitudo quaque lucida, & naturalis Filij, Spiritus est, ad quem & nos configurati per sanctificationem, ad ipsam Dei formam conformamur. Id nobis Apostolicus sermo suadeat, Filij, inquit, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis. Formatur autem per Spiritum reformantem nos ad Deum per se ipsum. Quando igitur Christum formamus, & ipse à nobis significatur, & effigiatur bene, vt per similem Spiritum naturaliter, nonne Spiritus est qui transmutat ad Deum?*

Spiritus sanctus appellatur similitudo Dei. Cyrill. Rom. 8.

Sexto, dicitur Spiritus adoptionis, quod adoptionem filiorum Dei conferat. Quomodo ergo quis daret quod non habet? Ergo verus est Deus.

Gal. 4. Quemadmodum Christus formetur in nobis teste Cyrillo.

Septimo, dicitur Spiritus, vnio, vel coniunctio. Vnde Athanasius libro vndecimo De vnitate deitatis Trinitatis, tomo vltimo: *Spiritus, inquit, sanctus coniunctio est deitatis, virtus, & vnitas Trinitatis.* Hæc ille. Est ergo vnio, osculum, pax, atque amor coniungens amantem cum amato. Blasphemum autem est dicere, creaturam se admiscere deitati, & Filium necesse cum Patre. Eadem de causa dicitur communio Patris & Filij. Hinc Augustinus libro quinto De Trinitate cap. 11. tomo 3. Spiritus sanctus ineffabilis est quædam Patris, Filijque communio. Et ideo forte sic appellatur; quia: Pa-

tri, & Filio potest eadem appellatio conuenire. Idem etiam: *Spiritus quoque sanctus, ait, siue summa charitas vtriusque coniungens, nosque subiungens.* Probat etiam Augustinus, Spiritum sanctum esse charitatem, & ob id Deum: quia absolutè dicitur Deus charitas, sicut Deus Spiritus est: secus eum dicitur, Tu es patientia mea, vel, Tu es spes mea. Dicitur etiam dilectio: *Dilectio, inquit Ioannes, ex Deo est: id est, Deus est Spiritus sanctus, ex Deo Patre, & Filio procedit.* Dicitur porro Spiritus sanctus, dilectio, quia per modum voluntatis procedit; & quia Pater, & Filius in ipso se diligunt Spiritu: non quasi amore essentiali, essent enim per Spiritum, si per ipsum se diligerent, sed quasi amore ab ipsis producto se diligunt: vt Augustinus docet libro 6. De Trinitate cap. 5. Dicitur etiam charitas, quia nobis dat, & infundit charitatem, qua facit Dei, & proximi dilectores. Vt eodem libro 15. de Trinitate cap. 17. tradit Augustinus. Idem quoque ait, libro 6. cap. 5. *Ideo charitas, quia sanctitas Patris & Filij aequalis est vtrique; alias non quanta est diligeretur sapientia à Patre, si non est aequalis dilectio vtrique.* Hæc ille in sensu. Merito ergo dicitur charitas: tum quia à Dei voluntate, quæ est eius substantia, procedit; tum quia in eo Pater, & Filius se diligunt, & in eo quasi communi fructu lætantur, & quia per eum nobis charitatem infundentem Deum, ac proximum diligimus, ipsisque vnimur, vt proinde qui tanta præstet, iure Deus sit.

Idem lib. 7. De Trinit. c. 3. Idem lib. 15. c. 17. & 18.

1. Ioan. 4. Ioan. 4. 1. Ioan. 4.

Quæ ob causam Spiritus sanctus dicitur dilectio.

Quo amore se diligunt Pater & Filius in diuinis. **August.** Spiritus sanctus charitas quare vocetur. **Idem.**

Denique dicitur donum, quia ab æterno per modum doni procedit, sicut & per modum amoris. Et vt à Verbo Dei interno omnia creata quasi externa quædam verba procedunt, ita ex Spiritu sancto, vt primario dono, & omnium externorum donorum ratione reliqua Dei dona ac munera oriuntur. Amor enim, id est, Spiritus sanctus, inter Dei benignitatem, & externa eius dona medius est; sicut & Verbum inter Dei fecunditatem, & creata intercedit. Est autem donum æternum: de quo Augustinus, *Semper procedit Spiritus sanctus, & non ex*

Idem lib. 7. De Trinit. c. 3. Idem lib. 15. c. 17. & 18.

1. Ioan. 4. Ioan. 4. 1. Ioan. 4.

Quæ ob causam Spiritus sanctus dicitur dilectio.

Quo amore se diligunt Pater & Filius in diuinis. **August.** Spiritus sanctus charitas quare vocetur. **Idem.**

Spiritus sanctus quare dicitur donum.

Idem lib. 5. de Trinitate. cap. 1. & 2.

Cap. 16.

Gregor. Nazianz.

Sancti Spiritus variaz appellationes.

tempore; sed ab æternitate procedit. Sed quia sic procedebat, vt esset donabile; iam donum erat, etiam antequam esset, cui daretur. Aliter enim intelligitur, cum dicitur donum; aliter cum dicitur donatum. Nam donum potest esse, & antequam datur; donatum autem nisi datum fuerit, nullo modo dici potest. Nam sempiternè Spiritus donum: temporaliter autem donatum. Sic ille. De his omnibus appellationibus, siue nomenclaturis Spiritus sancti pulchrè Gregorius Nazianzenus libro 5. Theologiæ sub finem ait: *Quantum ad me attinet, totus horreo, cum tantas diuinarum nomenclaturarum diuitias intrucor, ac Spiritus aduersarij, in quam multa nomina impudentes debacchantur, considero.* Dicitur Spiritus Dei, Spiritus Christi, mens Christi, Spiritus Domini, ipse Dominus. Spiritus adoptionis, veritatis: Spiritus sapientiæ, intellectus, consilij, fortitudinis, scientiæ pietatis, timoris Dei, dum omnia hæc efficit, omnia essentia suâ implet, omnia continet, ac reliqua, quæ sanctus ille Dei magno

Spiritu, nec minori eloquentiæ flumine persequitur. Facile esset ex veterum Patrum tam Græcorum, quam Latinorum scriptis, innumeris sententijs diuinitatem Spiritus sancti demonstrare: sed quia id esset in re competissimæ, & exploratissimæ fidei actum agere, & superflue verba profundere, cōsulto prætermittimus. Nam qui tot Scripturarum testimonijs, & tot symbolis fidem complectentibus non acquiescit; nec Patribus id testantibus fidem habeat. Nec hæc quidem quæ attulimus hæctenus, alia ratione à nobis producta sunt, nisi vt novos Arianos, & Macedonianos, hoc est, Seruetianos, & ministros Hungaricos, & Polonos in tanto Fidei mysterio denudantes, vel confirmaremus, si velint fidem amplecti, vel confutarem, si nolint. Reliquum est, vt Spiritus sancti diuinitatem agnoscamus; agnitam, venerabundi adoremus, & eadem illi cum Patre & Filio glorificationem tribuamus in secula seculorū. Amen.

Contra Seruetianos ac ministros Hungaricos, atque Polonos: sancti Spiritus diuinitatem pernegantes.

TRACTATUS LXIII.

IN Quo de processione Spiritus sancti à Patre & Filio differitur.

GENERATIO & processio quæ modis inter se conueniunt.

Deus Spiritus cur dicitur.

TRACTATVS RI de processione Spiritus sancti; illud ante omnia præmittendum duximus, qua ratione processio distinguatur à generatione, rursus quomodo processio cum generatione conueniat: vt ita dilucidius reddatur, & apertius discrimen quod est inter illa. Conueniunt igitur in primis in eo, quod vtraque est spiritalis: quia enim natura diuina intellectualis, & corporis expert, nihil prorsus corporeum, aut in generatione Filij, aut in processione Spiritus sancti cogitandum est. Nam propterea vocatur Spiritus, quod ab omni re corporea si-

seiuñctus atque discretus. Vtraque deinde diuinam vnitatem non scindit: quia vt Verbum eiusdem est substantiæ cum Patre, ita & Spiritus vtrique consubstantialis existit, quia eadem diuinitas est in vna persona, quæ in tribus: vt Alcuinus egregie docet libro primo de Trinitate, capite 9.

Tertio quemadmodum diuina generatio, infinitam Dei fecunditatem consequitur, ita etiam Spiritus sancti processio. Nam ita docet Dionysius libro De diuinis nominibus capite 13. sub finem, tomo 9. operum D. Hieronymi, dicens: *Idcirco & vnitatis, &*

II. modus, Alcuinus. III. modus, Dionysius.

Trinitatis appellatione celebratur, quae est super omnia deitas, neque unitas, neque trinitas aut à nobis, aut à quouis alio cognita est; verum ut & ineffabilem ipsius unionem, & diuinam fecunditatem celebremus, Trinitatis atque unitatis sacratissima appellatione omne nomen excedentem appellamus, subsistentibusq; supersubstantiali nominamus.

III. modus. Ad hæc processio Spiritus sancti Dei simplicitatem non tollit, sicut nec diuina generatio, sed potius illam deriuat. Hinc Gregorius Nazianzenus libro 2. Theologiae initio, Disputanti faueat Pater, adsit Filius, Spiritus adspiret: imò verò ut ab vno Deo vnus quoque desulgeat nobis splendor: qui quidem sic diuiditur, ut interim maneat simplex; sic in simplicitatem suam contrahitur, ut nihilominus sit diuiduus, quantumuis id inopinatum, & præter humani ingenij caput videtur.

V. modus. Ad hæc ut diuina generatio immutabilis & æterna est; ita etiam Spiritus sancti processio. Quod his verbis indicat Augustinus libro 15. De Trinitate capite 26. in fin. tom. 3. Sicut Filio præstat essentiam sine initio temporis, sine vlla mutabilitate natura de Patre generatio, ita Spiritui sancto præstat essentiam sine initio temporis, sine vlla mutabilitate natura de vtròque processio. Hucusque Augustinus. In his igitur quinq; conueniunt inter se generatio, & processio.

Quomodo autem distinguantur, difficile admodum, ac perobscurum, Patres esse definiunt. Nam Basiliius sermone de Spiritu sancto contra Sabellianos, & Arrium, & Anomæos, vocat arcanum modum, quo procedit Spiritus sanctus: quem tamen non explicat. Nazianzenus oratione secunda ante medium in sancta Epiphania: spiritus sanctus verè Spiritus est, ex Patre quidem procedens; non tamen filialiter, quoniam non generatur, sed procedit. Et libro 5. Theologiae: Quæres igitur, quæ hæc est processio? Quin tu rationem vnigeniti Patris mihi explica, & ego vicissim tibi & Filij generationem, velut natura eius interpres expediam, & Spiritus processionem aperiam; ut ambo insaniamus

Dei secreta rimando. Damascenus libro De orthodoxa fide capite 11. Vnus Spiritus sanctus, prodiens quidem ex Patre non filialiter, sed processibiliter. Et paulò antè dixerat: Generationis & processionis differentiam esse dicimus; at quis differentia modus, nequaquam; & simul esse Filij à Patre generationem, & Spiritus sancti processionem.

Ad hæc Augustinus lib. tertio contra Maximinum Arianorum Episcopum capite 14. initio tomò 6. eleganter & acutè ait: Quid autem inter nasci, & procedere intersit, de illa excellentissima natura loquens explicare quis potest? Non omne quod procedit, nascitur, quamuis omne procedat quod nascitur: sicut non omne quod bipes est, homo est, quamuis bipes sit omnis, qui homo est. Hæc scio. Distinguere autem inter illam generationem, & hanc processionem, nescio, non valeo, non sufficio: ac per hoc quia & illa, & ista est ineffabilis, sicut Propheta de Filio loquens ait: Generationem eius quis enarrabit? ita de Spiritu sancto verissimè dicitur, Processionem eius quis enarrabit? Sic ille. Etsi ergo hoc difficile illis definire extiterit, dicendum tamen est; quod partim ab ipsis, partim à posterioribus traditum est. Consistit ergo in hoc differentia, quod generatio Verbi est per viam naturæ. Quæ cum in diuinis intellectualis sit, principium habet intellectum, quo verbum generatur; at Spiritus sanctus per viam voluntatis liberaliter (licet citra vllam contingentiam) amantis procedit. Pater enim essentialiter amans Filium, & ab eo redamatur, Spiritum per modum doni, & æterni amoris producit: in quo Filij, & Patris perficitur amor. Nec enim summa dilectio esse potest sine diligente, & dilecto, & cõdilecto. Idcirco Spiritus sanctus primæ est dualitatis tertitia unitas, primæ amoris gaudium, & dulcedo, primæ societatis foedus, primæ pacis vinculum, & concordia; primus amor, & primum donum, omnium & amorum, & donorum, & gaudiorum sanctorum ratio, & causa. Quia verò diuina voluntas, & di-

Damasc.

Cap. 10.

August.

Esa. 53.

Processionis & generationis discrimen vnde pèdeat

Proprium vniuersi cuiusque rei.

A Patre, & Filio qua ratione procedat Spiritus sanctus.

Spiritus sancti attributa.

uina

uina natura idem sunt; idè ita voluntaria est Spiritus sancti processio, ut consequenter sit naturalis: tota quippe diuina natura sicut non coactè, nec violenter, ita nec contingenter, sed necessariò, & cum summa, ut sic dicam, complacencia traditur à Patre in Filium, & ab vtròq; in Spiritum sanctum. Nam & amans intimum suum, si posset, amato tradere vellet. Ac ut creaturarum causa est mera diuina voluntas liberè & contingenter eas producens; ita Spiritus productio, quæ & voluntaria, & necessaria est, ratio, & causa omnis voluntariæ actionis existit; quemadmodum etiam Verbum, ratio & ars est omnium, quæ per intellectum producuntur. Hinc in creatione vtriusque fit mentio. Nam ut Verbo dixit, ut omnia fierent, ita etiam Spiritus ferbatur super aquas. Quòd autem Spiritus sanctus per viam voluntatis natura foecundæ procedat; ex eo ostenditur, quia dicitur Spiritus, id est, flatus quidam, siue impulsus, quo amans tendit in amatum. Ut enim cognitio gignitur per attractionem similitudinis rei cognitæ ad intellectum, ita amor non fit similis rei amate, sed amans voluntas attrahitur ab amato. Ad hoc indicandum, Christus insufflauit flatum Spiritus sancti in Apostolos, & venit in sono spiritus vehementis. Dicitur quoq; Paraclitus, id est, consolator; per modum suauitatis, & iocunditatis omnem mœrorem ex cordibus depellens. Dicitur Spiritus Patris, & Filij; quia non solum à Patre, ut à mente verbum, sed à Patre, & à Filio, ut amor à mente, & notitia proficiscitur. Hinc etiam dicitur charitas, donum, vnio, communio; quæ omnia effectus sunt amoris. Quòd autem Spiritus sanctus vel cognitio dicitur, ut ab Ireneo, vel sapientia, vel imago, vel similitudo Filij à Patribus appelletur. Irena. lib. 4. c. 37. circa medium.

Amantis primum quid sit.

Quarum Spiritus sanctus operationum ratio, & causa, in creaturis, quarum verò sit Verbum æternum.

Gen. 1. Quod Spiritus sanctus à Deo per viam voluntatis procedat.

Cognitio vnde fiat.

Ioan. 20. Act. 2.

Ioan. 15.

Quæ ob causam interdum Spiritus sanctus cognitio, vel sapientia, vel imago, vel similitudo Filij à Patribus appelletur.

fectionem: ita ut Spiritus sanctus similis sit Filio, sicut Filius Patri. Propterea tamen aut Patris, aut Filij filius nequaquam est dicendus Spiritus sanctus: quia etsi eis similis existat in natura, non tamen per modum naturæ, & similitudinis, sed per viam amoris prodit. Nam si homo sola voluntate hominem posset producere, atque ita productus persimilis esset in natura producenti, non tamen esset filius producentis, quia non per modum gignentis, & naturæ, sed voluntatis ab eo oriatur, quemadmodum Spiritus procedit. Et idè merito Spiritus non dicitur Filius Patris, aut Filij. Quod eleganter Augustinus tribus in locis præcipuè indicauit. Nam ad quæstiones Orosij ait: Spiritum sanctum nec genitum, nec ingentum fides certa declarat: Quia si dixerimus ingentum, duos Patres videbimur affirmare: si autem genitum, duos credere Filios culpamur. Idem de Trinit. lib. 5. cap. 14. clariùs loquitur, cur non sit Spiritus sanctus Patris Filius: Quia filius, inquit, natus est, Spiritus sanctus datus. Præterea lib. 9. cap. 12. & vltimo altius philosophatur Augustinus de mète, notitia & amore. Postremò lib. 15. de Trinitate à mente & Verbo oriri Spiritum sanctum asserit; sed Verbum ut imago & similitudo, amor verò ex voluntate, ut vniat mentem & notitiam inter se: & inter cætera scribit lib. 15. cap. 27. Hic vtrunquè etiam illud intelligitur, quantum à talibus, quales nos sumus, intelligi potest, cur non dicatur natus esse, sed potius procedere Spiritus sanctus: quoniam si & ipse filius diceretur, amorum vtriusque, Filius diceretur: quod absurdissimum est. Filius quippe nullus est duorum, nisi patris, & matris. Absit autem, ut inter Deum Patrem & Deum Filium aliquid tale suspicemur. Et paulò ante dixerat: Filius de Patre natus est: & Spiritus sanctus de Patre principaliter, & ipso sine vllio temporis intervallo dante, communiter de vtròque procedit. Diceretur autem filius Patris & Filij, si, quod abhorret ab omnium sanorum sensibus, cum ambo genuissent. Non igitur ab vtròque, est genitus, sed procedit ab vtròque, amorum Spiritus. Tertius locus est contra Maximinum Arianum:

Patris & Filij Spiritus sanctus cur Filius dicitur non possit, cum eis similis sit in natura.

B. August. ad Orosium quæst. 2.

Idè lib. 15. De Trinit. c. 27. tomò 3.

Cap. 27.

Quæst.

Idem lib. 3. contra Maximianum c. 14. in principio 6. procul a medio.

Ioan. 15.

Distinctio inter Filium, & Spiritum sanctum, que ratio sit.

Clem. Alexand.

Ab eadem causa diuersi, atque etiam contrarij effectus sepe cur proficiunt.

Gen. 2.

Emanatio facti Spiritus à Patre, & Filio, nomine processionsis cur veniat.

Quæris à me: Si de substantia Patris est Filius, de substantia Patris est etiam Spiritus sanctus; cur vnicus Filius sit, & alius non sit filius? Ecce respondeo, siue capias, siue non capias. De Patre est Filius, de Patre est Spiritus sanctus, sed ille genitus est, iste procedens. Ideo ille Filius est Patris, de quo est genitus; iste autem Spiritus vtriusque, quoniam de vtroque procedit. Sed idem cum de illo Filius loqueretur, ait: De Patre procedit; quoniam Pater processionsis eius est autor, qui talem Filium genuit, & gignendo ei dedit, vt etiam de ipso procederet Spiritus sanctus. Hactenus Augustinus, locens ex eodem Patre duas oriri personas, quarum vna sit Filius, & non alia. Hæc autem differentia ex fecunditate infinita Diuini intellectus, & voluntatis procedit. Nam eam ob causam magnam vim, tum ob variam subiecti dispositionem diuersos, imò contrarios effectus produci, testatur Clemens Alexandrinus in lib. 8. Stromatum in fine his verbis: Idem autem fit causa contrariorum, aliquando quidem ob causam tum vim, tum magnitudinem, aliquando autem ob eius quod patitur aptitudinem. Ob certam quidem vim, nempe eadem chorda ob intensionem, aut remissionem, acutum, aut grauem edit sonum. Ob aptitudinem autem eorum, que patiuntur, mel quidem sanos dulcedine afficit, amarore autem eos, qui febre laborant; & vnum & idem vinum alios ciet ad iram, alios vero exhilarat; & idem sol ceram quidem liquescit, lutum autem exsiccat. Sic ille. Et si ergo, vt dixit Augustinus, omnis natiuitas sit processio; non tamen omnis processio natiuitas: quia Eua ab Adam processit, sed citra generationem. Et modus quo Spiritus à Patre procedit, vacat nomine; quia nullum habet cum vstitatis, & inter creaturas emanandi formis commercium: ideo genericam vocem ad speciem restringimus. Et emanationi Spiritus sancti à Patre, & Filio significandæ nomen Processionsis tribuimus, ne eius ab alio originem ignorare videamur: siquidem in humanis nihil datur, quod à duobus æqualiter agentibus, substantiam quæ eiusdem sit nature, largiatur. Apud nos quidem pater, & mater duo sunt, substantiam eiusdem speciei pro-

li impertientes, & hunc actum generationem vocamus: verum quia mater rationem habet agentis, & femina potius materię, & patientis, nõ in vtrouque vim æqualem, & parem actionem, nec idem causam genus, vel efficientiam esse censetur. Deinde vt in animantibus ad procreationem necessaria est alterius sexus, tanquam materię efficientis, cõiunctio, tamen in cunctis gignentibus non est perpetuum, cum sine femina arbores, & pleraque alia furculos suos, siue fructus, & fœtus pariant. Cum hic autem sit proprie agens vnicum, & illud quidem homogeneum necessarium, ac ea verè gigni censentur, quæ modo nature suæ consentaneo communicationem eiusdem speciei consequuntur, mirum nõ est, si Filium absque tropo reuera genitum cum Scripturis prædicemus, quod ab vno Patre adeptus sit cõmunionem eiusdem substantię. Iam verò Spiritum sanctum quoniam non à solo Patre, verum etiam à Filio, idque æqualiter, & secundum idem processionsis genus nactus est substantiam; inficiamur genitum, confitemur procedentem, id est inusitato modo à duobus æquè, communiterque spirantibus, & tanquam agentibus productum: ita vt sicut generatio definita est eiusdem nature communicatione secundum vstitatum nature modum, sic processionsis licet describere communicationem eiusdem nature modo quodam inusitato, solique Deo, qui nature leges longè transgreditur, per omnia peculiari, & proprio. Quia ergo Spiritus sanctus procedit per modum voluntatis, consequitur eum à Patre, & Filio, vt vnico principio procedere: & ideo non plus ab vno quàm ab altero, cum cõterni sint inter se, & cõæuales. Vt igitur vna proles est à patre, & matre, & vt vna visio à duobus oculis proficiscitur, & vna litera à duobus calami denticulis, vnusque ignis à duobus sibi obuijs silice & ferro pãdire dignoscitur (licet in his exemplis magna insit dissimilitudo) ita Spiritus à Patre & Filio, vt vnico principio procedit: quod Scripturis sacris, rationibus, ac Patrum testimonijs firmandum est.

II. ratio.

Qualis sit Spiritus sancti processio.

Quod

Quod Spiritus sanctus à Patre, Filioque procedat, multis ostenditur. Scripturis. I. locus. Matth. 10. Ioan. 14. Sap. 9.

Ioan. 15. Infra 16.

Matth. 3. Act. 2.

Pater vti cõtestis se ipsum manifestet.

Cyrril. lib. 14. Thesa. 6. 3. tom. 2. Trinitatis sanctę complementum est Spiritus sanctus, teste Cyrillo. II. locus. Ioan. 20.

Basil. hom. 17. in sanctum baptismum, tom. 1. Quis per insufflationem in Apostolos in die Resurrectionis, Dñs insinuauerit. August. 10. mo 6.

III. locus.

Ioan. 15.

Quod igitur à Patre Spiritus procedat, clarè dicitur apud Ioannem, vt superius exposuimus: & ex eo etiam ostenditur, quia dicitur Patris Spiritus, apud Mattheum; & à Patre mitti, vt dicit Ioannes, & Salomon: Sensus autem tuum quis sciet, nisi tu dederis sapientiam, & miseris Spiritum sanctum tuum de altissimis? Quod autem etiam à Filio procedat, id probatur. Tum quia Scriptura testatur illum à Filio mitti: Cum venerit, inquit, Paracletus, quem ego mittam vobis à Patre: & infra: Si abiero, mittam eum ad vos: ex qua missione probatur illum à Filio procedere: quia ad missionem non sufficit vel gratię infusio, vel effectus in sensibili creatura. Nec enim gratia proprie dicitur mitti, vel venire, sed creari, vel infundi: nec creatura ipsa sensibilis quæ apparet, vt columba, vel ignis, sed opus est etiam origine. Ob quam etiam causam Pater, quia à nullo oritur, à nemine dicitur mitti, etsi ipse gratiam impertiat, & effectus in creatura, per quam sese ostendit, operetur. Ideo Cyrillus in libris Theaurorum: Necessè est concedere Spiritum sanctum consubstantialem Filio esse. Nam, quia ex ipso naturaliter est, ab ipso etiam ad creaturas missus renouationem facit; sanctę namque Trinitatis ipse complementum est. Deinde hanc ipsam processionsis à Filio, probat illud, quod Christus post resurrectionem insufflauit in Apostolos, dicens: Accipite Spiritum sanctum: id enim externo signo innuere voluit se Spiritum sanctum spirare, sicut & halitum extra emisit. Vnde Basilii homilia De baptismo: Qui baptizatur, inquit, memor sit Domini, qui Spiritum sanctum discipulis inspirauit, perque illam inspirationem Spiritum esse diuinę essentię, & non creatam natura ostendit. Augustinus quoque lib. 3. contra Maximinum Arrianorum Episcopum cap. 14. initio: Nam nisi procederet & de ipso, non diceret discipulis, Accipite Spiritum sanctum; eumque insufflando daret, vt à se quoque procedere significans aperte ostenderet stando, quod spirando dabat occultè. Hæc ille. Tertio idem ostendit: quia Spiritus sanctus, dicitur Spiritus veritatis, & Spiritus Filij, &

Spiritus Iesu: appellatur ergo Spiritus veritatis, vel Christi, vel Iesu, quia à Filio procedit; sicut Christus Filius Patris, quia ab ipso originem trahit. Nõ autem dicitur Filij Spiritus, quia donum quod dat Spiritus, etiã Filius ipse largitur: sic enim esset Spiritus ex tempore, & non ab æterno, Filius etiam, vel Christus eius Spiritus dici posset: nam & donum quod largitur Filius, etiam Spiritus sanctus donat. Quarto, apud Ioannem dicitur Spiritum à Filio accipere. Non enim, inquit, loquetur à semetipso, sed quacunque audiet loquetur. Ille me clarificabit, quia de meo accipiet; & quę ventura sunt, annuntiabit vobis. Omnia quęcumque habet Pater, mea sunt. In qua sententia concluditur, Spiritum à Filio procedere: tum quia ab ipso Spiritum audire asserit: audire enim vel Filium à Patre, vel Spiritum à Patre, & Filio, procedere est; & procedendo sapientiam, sicut & substantiam ab eo accipere. Tum quia asserit, Spiritum de se accipere, id quod procedendo fit: neque aliud Spiritus à Filio accipit, nisi diuinam essentiam, & reliquas, quæ in essentia, & cum essentia idem sunt, perfectiones: ob quas etiã subiungit: Omnia quęcumque habet Pater, mea sunt. Reliqua enim creata dona non accipit vel Spiritus sanctus à Filio, vel Filius à Patre: quia æqualiter à tota Trinitate producuntur, & naturali dominio possidentur, ita vt nihil horum vna persona largiatur alteri. Quinto, Ioannes in Apocalypsi scribit: Et ostendit mihi fluium aque viuę, splendidum tanquam crystallum, procedentem de sede Dei, & Agni: at quis est iste fluius nisi Spiritus, de quo idem Ioannes testatur, dicens, Flumina de ventre eius fluent aqua viua? Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum. Sedes Dei, & Agni, maiestas est, & substantia Dei Patris, & Christi: ex qua quia procedere dicitur, Spiritus ab vtrouque procedit. Quod si quis obijciat, Christum dixisse de Spiritu sancto, quod ex Patre procedit, & nihil de processione eius à se ipso dixerit: Respondemus, satis indicasse à se procedere & insufflando, & eum donando, ac eum mittendo, & à

Gal. 4. Rom. 8. Philip. 1. Act. 16.

III. locus.

Ioan. 16.

Audire Filium à Patre, vel Spiritum à Patre & Filio, quid sit.

V. locus. Apocal. 22.

Ioan. 7. Fluius, quę viua, & sedes Dei, & Agni, apud Ioannem quid significet.

Cur Christus, à Patre, & nõ à se etiã procedere dixerit Spiritum sanctum.

Ioan. 20.

Patre

Act. 2. Ioan. 14. Ibidem. Infra 16. Sap. 1. Psal. 32. Act. 16. Rom. 8. Ibidem & Gal. 4. Prou. 1. Gregor. Nazianz. lib. 5. Theologia. Altera caussa. Ioan. 7. Doctrinam suam Christus contra Patris esse se dixerit, non suam.

III. caussa.

De processione sancti Spiritus alia quorundam profertur opinio

Nonnus Paphrast.

Beda tom. 5.

Ioan. 8.

Ibidem. Infra 16.

Patre in nomine suo mitti dicendo, & vocado eum Spiritum veritatis, & quod de suo accipiet, subiungendo. Præter alios Scripturæ autores, qui eum Spiritum sapientiæ, & oris Domini, & Iesu, & Christi, & Filij Dei vocarunt. Et in Prouerbijs loquitur Sapientia: *En proferam vobis spiritum meum.* Quod si clarius non expressit Christus, ut contentiosi exigunt: hoc, vel teste Nazianzeno, Dominus fecit, se nostro captui accommodans, & rem difficilem Spiritui sancto explicandam seruans; sicut ipse per Prophetas Deum Patrem explicauerat, per se verò sui à Patre generationem. Adhæc solet Christus omnia ad Patrem reducere, ut ad principium non solum creaturarum, sed etiam diuinarum personarum. Hinc suam doctrinam quasi suam esse negat, ut Patri illam per diuinam generationem, acceptam ferat: ita Spiritum à Patre procedere asseruit, ut à prima origine, & primario diuinitatis fonte. Adde, quod hoc propterea non exerte potuit, ne, qui eum nudum hominem opinabantur, Spiritum sanctum, vel hominem, vel hominem minorem suspicarentur, si illum clarè se procedere dixisset.

Sunt tamen qui hanc à Patre Spiritus processionem de temporali ad creaturas missione interpretentur. Tùm quia non dicitur: *in rē Γαρός*, sed, *ὁ παρὰ τῆς Γαρός* in *σοφίαις*: quæ etiam ratio loquedi ibidem tribuitur, cum ait, *ὁ ἐξ ἐμοῦ πνεῦμα ὑμῶν παρὰ τῆς Πάτρως*, id est, quem ego mittam vobis à Patre: in quo non signatur productio in essentia. Tùm quia ita interpretatur Nonnus Paphrastæ, dicens; *Postquã verò adueniet Spiritus Dei ab intelligenti Patre demissus, quem Spiritum à Patre ad vos ipse mitto, &c.* Et Beda in hunc locum; *Procedit à Patre, procedit & à Filio, quia eius missio ipsa est processio, qua ex Patre procedit, & Filio.* Tùm deniq; quia Christus de se Pharisæis dixit, *Ego ex Patre processi (& explicans suam processionem, subdit) & veni in mundum, scilicet homo factus.* Et subdit amplius; *Neque enim à me ipso veni, sed ille me misit. Et rursus, Exiui à Patre, & veni in mundum: iterum relinquo mundum, & vado ad Patrem, ubi*

de temporali processione videtur esse sermo. Ita etiam hoc loco: qui à Patre procedit, per missionem scilicet ad creaturas sanctificandas. Sed quia Patres antiqui hoc de interna, & æterna eius processione interpretantur, & quia dura videtur locutio: Quem ego mittam vobis à Patre, Spiritum veritatis qui à Patre procedit, hoc est mittitur, quia bis diceretur mitti, & quia quando Filius, vel Spiritus dicitur mitti à Patre temporaliter, includit eum etiam procedere ab æterno ex Patris substantia (sicut & Filij æternam ex Patris natura processionem illis locis quibus de se dicit: *Ego ex Deo processi, & exiui à Deo* (cùm filius & Spiritus sanctus vnus, & eiusdem sint nature cū Patre, & p̄inde per omnia sint illi æquales) & *veni in mundum, declarauit*) ut ita ratione originis, qua ab illo producitur, meritò dicantur de illis quæ minoritatem sonant, ut mitti, procedere, loqui ex Patre, & ab illo audire, discere, accipere, magis placet ut in hoc verbo de æterna Spiritus sancti ex Patre processione sit sermo. Et hæcenus de Scripturis.

Rationibus quoq; idem dogma declaratur, & nostro modo euincitur. Quarum prima sit: quia si Spiritus sanctus à Filio non procederet, proculdubio Filius à Spiritu sancto non distingueretur: & Spiritus nisi à Patre procederet, non esset ei summè coniunctus, si neuter eorum ab alio procederet: quia summa cōiunctio inter duos est, vnum ab altero procedere. Si etiã non procederet à Patre, nec à Filio procederet, quia Filius etiã à Patre habet, ut ab eo procedat Spiritus: quod habere non potuisset, si à Patre non processisset Spiritus. Quomodo enim tribueret Pater Filio, quod ipse non haberet? Quia ergo Spiritus à neutro procederet, si non procederet à Patre, esset principium sine principio, sicut & Pater est; & ita duo essent Dij, & duo principia, quod esse nequit. Vnde Hilarius libro De synodis, circa mediũ; *Si quis innascibilem, & sine initio dicat Filium, tanquam duo sine principio, & duo innascibilia, & duo innata dicens, duos facit deos; anathema sit.* Hæc ille de Filio

Et opinto refellitur.

Ioan. 8. Infra 16.

Rationibus eadem veritas confirmatur. Ratio prima.

Filius ut à Patre habet quod sit, ita etiam quod spiret. Spiritum sanctum.

Hilar. lib. De syno. anathem. 26

II. ratio.

dixit:

Spiritum sanctum à Filio etiam procedere, inuicem demonstratur.

Ricar. lib. 1. de Trinitate.

III. ratio.

dixit: quæ nos meritò de Spiritu sancto asserere possumus. Ergo necesse est Spiritum à Patre procedere.

Quòd autem procedat à Filio, etiã probatur. Quia si à solo Patre procederet, vel eadem esset persona cum Filio, quia intellectus, qui est principium productionis Filij, eadem omnino res est cum voluntate, quæ est principium productionis Spiritus sancti: vel si distinctæ sunt personæ, non erunt summè sibi inuicem coniunctæ: quia licet coniungantur in vno tertio, id est, in Patre, vtriusque principio, non tamen summè, quia vnus non procederet ab alio. Quæ origo maxima est coniunctio, etiam in humanis; ut maior cognatio inter parentes & prolem procedentem ab eis, quàm inter fratres eisdem parentibus ortos. Hinc Ricardus libr. de Trinitate: *si procederet à Patre, & non à Filio Spiritus sanctus, non esset summè coniunctus Filio, & magis esset Patri coniunctus: sicut filius est germanior patri, quàm fratri: quia rami qui in radice conueniunt, sunt intimiores radici, quàm ipsi illi sunt inter se.* Sic ille. Ut ergo summa sit coniunctio inter Filium, & Spiritum sanctum, necesse est non solum quòd vterque ab alio prodeat, sed ut alter procedat ab altero. Et quia Filius non prodit à Spiritu sancto, restat ut Spiritus à Filio prodeat, aliàs non solum Filius & Spiritus sanctus non essent summè coniuncti, sed nec Pater, nec Filius, quia deesset illis illa coniunctio, qua in Spiritu ab vtròque producto, & vtriusque osculo, & pacis, & amoris vinculo connectuntur, atque coniunguntur. Tertio, Spiritus amor est, ergo oritur à notitia, id est, à Filio, & Patre: sic enim, & non aliter quæuis duæ personæ diuinæ æqualiter in tertia requiescunt. Pater & Filius in Spiritu sancto ab vtròque æqualiter procedente: rursus Pater & Spiritus sanctus quiescunt in Filio æquè à Patre producto, sicut Spiritum producente: Filius & Spiritus sanctus in Patre generante Filium, & spirante Spiritum sanctum. Summa enim quies atque coniunctio tunc tantum est, cùm

secundus à primo, & tertius à primo & secundo procedit. Quarto, maior gloria est Dei Patris, si velit suam liberalitatem in Filio esse: ergo illam eum generando, ipsi tribuit, ut videlicet ab eo Spiritus procederet. Nec enim aliàs voluntas Filij haberet, prout in Filio est, productionem æqualem suæ fecunditati, nisi Spiritum produceret, in quo producendo similitor Patri Filius euadit, & ab eo sola nascibilitate differens: sicut Spiritus à se non producto, non esset Patri in producendo similis, & ab ipso non solum nascibilitate, sed etiam actiua spiratione differret.

Nec obstat quòd Græci in Concilio Florentino obijciabant, non licere addi Concilio Constantinopolitano, vel Niceno Symbolo, Filioque, ubi olim dicebatur tantum: *Qui ex Patre procedit, præsertim cùm in Nicæna prima & tertia Synodo sub anathemate cautum sit, ne aliquid Fidei addatur, præsertim Græcis inconsultis, nec vocatis.* Sed profectò hoc nihil est: quia præcedens Synodus sequentis manus ligare nec voluit, nec potuit, maximè caussa ipsa exigente, non quidem ne contrariam fidem, sed eandem ut latius explicaret. Hinc Diogenes Episcopus Cyzici in Synodo Chalcedonensi reprehendit Eutychem, quòd cū in Symbolo Niceno dictum esset: *Et incarnatus est*; & Patres Constantinopolitani addidissent, *De Spiritu sancto ex Maria Virgine*, Eutyches tamen reliquisset hanc additionem. Ergo potest aliquid addi Symbolo explanationis gratia. Hinc Synodus Chalcedonensis docet, licere semper Concilijs, in Symbolis, explicandæ rei gratia, non contradicendi, aliquid adiungere. Et Synodus Florentina pulchrè habet: *Homines mortales cùm sint, omniaq; futura nequiquam per spicere possint, necesse est, eadem semper Ecclesia maneat, eademq; dignitate prædita sit, ut vsque ad seculi finem cōsradicentibus se opponat, ipsosq; redarguat, & refellat.* Sic ibi. Sic ergo addita particula, Filioq; ne Spiritus ita à Patre procedere intelligatur, ut excludatur Filius. Atq; hoc quidè Latini fecerunt, quòd quidã ex Græcis

III. ratio.

Verbum illud: Filioque, cur additum Symbolo, cū id per Concilia non liceret. Nicæna. I. & II.

Syno. Chalcedon. act. 1.

Eadem syno. act. 16. sub finem.

Syno. Flor. act. 7. ante medium.

essent in hoc ambigui: quod eorum patres non fecerunt, licet hæsitarent. Fuit etiam causa ita exponendi, ut Nestorius & Theoderitus hæretici id negantes damnarentur, & schisma in Anglia & Hispania ortum tolleretur: ut testatur Conciliū. Decisio autem hæc facta est non priuata auctoritate, sed Patrum in Concilio congregatorum: cui si Græci non interfuerunt, saltem omnes, ut constat de Marco Ephesino in vltima sessione, factū est vel propter incommoda viæ, vel quia Græci, sicut sapientiæ, sic libertatis, & pietatis fecerant iacuram. Vbi ergo prohibetur, aliud Symbolū edidit, intellige vel de Fidei aduersa expositione, atque contraria, ut VI. Synodus definit, non licere aliam fidem proferre, aut conscribere, vel priuatis tantum personis prohibetur. Vnde in III. Synodo Symbolum cuiusdam Nestoriani reprobatur, non autem cuiusdam Catholici clarissimi viri. Quinta ratio: Docet Boetius in libro de Trinitate; Exceptis relationibus oppositis, omnia, quæ de vna dicuntur persona, dicuntur etiam de alijs. Cum ergo spiratio actiua filiationi non opponatur, sed tantum spirationi passiuæ, quæ tantum conuenit Spiritui sancto: sequitur quod ut illa conuenit Patri, ita etiam conueniat & Filio. Qui etiam ab Spiritu sancto non distingueretur personaliter, si Spiritus ab eo non procederet. Solæ enim relationes originis, quæ oppositæ sunt, faciunt in Diuinitate realem personarū distinctionem.

Egimus hætenus Scripturis, & rationibus, Certandum est iam pro eadē veritate Patrū testimonijs, quæ operæpretiū esse proferre existimauimus. Cumque Græci, & Latini Patres eodem Spiritu sancto sint acti in tradendis eis quæ ad fidem spectabant, sibi profecto non aduersabatur: & si hi clariùs, illi obscuriùs locuti sunt, videntur Græci, qui obscuriùs locuti sunt, per Latinos Patres, qui clariùs dixerunt, exponendi, atque interpretandi. Prodeat igitur primus Tertullianus, qui libro in Praxeā ita ferè scribit; Spiritum non aliunde puto, quam à Patre per Filium: tertius enim est Spiritus à Deo, & Filio, sicut tertius

à radice fructus ex frutice, & tertius à fonte riuus ex flumine, & tertius à Sole apex ex radio. Et infra: Ipse de meo accipiet, sicut ego de Patre. Marius Victorinus lib. de Trinitate: Sicut enim, inquit, à gremio Patris, & in gremio Filii, sic à ventre Filij Spiritus procedit ergo tres. Et infra: Ex Filio Spiritus sanctus, sicut ex Deo Filius. Hilarius lib. de Trinitate: Nam ad id quod de suo accepturum sanctum Spiritum loquebatur, ait: Omnia quæ Patris sunt, mea sunt. Et ideo dixit De meo accipiet, ut dum de suo accipit, non etiam non de Patre accipere existimaretur, vel cum de Patre sumeret, non etiam non de suo sumere intelligeretur. Neque enim de creaturis sumebat Spiritus sanctus, quia Dei Spiritus est, ut ex his videatur accipere, quia ea omnia Dei sunt. Idem alio loco eiusdem libri tradit. Ambrosius libro de Spiritu sancto: Spiritus quoque sanctus cum procedit à Patre, & Filio, non separatur à Patre, non separatur à Filio. Et infra: Sicut Pater fons vitæ, ita & Filius vitæ, & Spiritus: & sicut Pater flumen, ita & Filius, & Spiritus sanctus: Et rursus: Accipit (scilicet Spiritus sanctus) per vnitatem substantiæ, sicut accipit à Patre Filius. Ille, inquit, me clarificabit, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis. Hieronymus epistola ad Hedibiam: Quicquid Patris, & Filij est, hoc idem & Spiritus sancti est: Et ipse Spiritus sanctus cum mittitur, à Patre, & Filio mittitur: in alio atque alio loco, Spiritus Dei Patris, & Christi Spiritus appellatur. Eugenius de Fide ad Hunericum Gothorum Regem, Ingenitum Patrem, & de Patre genitum Filium, & de Patre, & Filio procedentem Spiritum sanctum, vnus credimus substantiæ, & essentiæ. Augustinus lib. de Trinitate: In illa summa Trinitate, interualla temporum nulla sunt, per quæ posuit ostendi, aut saltem requiri, vtrum prius de Patre natus sit Filius, & postea de ambobus processerit Spiritus sanctus: quoniã Scriptura sancta Spiritum eum dicit amborū. Et infra: Si de Patre, & de Filio procedit Spiritus sanctus, cur Filius dixit, De Patre procedit? Cur putas, nisi quemadmodum solet ad eum referre, & quod ipsius est, de quo & ipse est? Vnde & illud

Ioan. 16.

Marius Victorin. lib. 2. de Trinitate.

Hilar. lib. 9. de Trinitate. prope finem. Ibidem. Matth. 11.

Idem lib. 12.

Ambro. lib. 1. de Spiritu sancto. c. 10. tom. 2.

Cap. 19. eiusdem libri.

Idem lib. 2. de Spiritu sancto. c. 12. initio.

Ioan. 16.

Hierony. ad Hebid. q. 9.

in fin. to. 3.

Matth. 10.

Rom. 8.

Gal. 4.

Eugenius.

Aug. lib. 15. de Trinitate. c. 26. tom. 3.

Cap. 27. initio.

Ioan. 15.

Supr. 7.

est,

est, quod ait: Mea doctrina non est mea, sed eius qui me misit. Si igitur hic intelligitur eius doctrina, quam tamen dixit non suam, sed Patris: quanto magis illic intelligendus est, & de ipso procedere Spiritus sanctus, vbi sic ait, De Patre procedit: ut non diceret, De me non procedit? Idacius lib. de Trinitate: Certa, & manifesta origo Spiritus sancti Pater & Filius. Boetius lib. de Trinitate. Si meminimus omnium in prioribus de Deo sententiarum, ita cogitemus processisse quidem ex Deo Patre Filium, dictum, & ex vtroque Spiritum sanctum. Illephonsus lib. de Trinitate: Quomodo duo ligna coniuncta missa in fornacem, & ex duobus procedit flamma inseparabilis: sic de Patris & Filij virtute procedit Spiritus sanctus. Idem libro in Hæreses: Nona gesima prima hæresis, inquit, est, quæ à solo Patre Spiritum sanctum procedere tradit in Symbolo: nuper ortæ tempore Nicolai Papa, & ut fertur, inuidia gratia inuenta. Hæc ille. Quod ex Octaua Synodo Photius à Patriarchatu exclusus contra Latinam Ecclesiam obiecit, quod assereret, Spiritum sanctum à Patre & Filio procedere. His adiungam tria Concilia apud Latinos celebrata. Concilium Lateranense sub Innocentio Tertio: Quælibet trium personarum est illa res, videlicet substantia, essentia, siue natura diuina, quæ sola est vniuersorum principium, præter quam aliud inueniri non potest: & illa res non est generans, neque generata, nec procedens, sed Pater, qui generat, Filius, qui gignitur, & Spiritus sanctus, qui procedit, ut distinctiones sint in personis, & vnitatis in natura. Et infra ait: Et sic eadem res est Pater, & Filius, & Spiritus sanctus ab vtroque procedens. Concilium Lugdunenense sub Gregorio X. Et habetur in Sexto, De summa Trinitate, & Fide Catholica, capit. Fidei. Nos huiusmodi erroribus viam præcludere cupientes, hoc sacro approbante Concilio, damnamus, & reprobamus omnes, qui negare præsumperint, aternaliter Spiritum sanctum ex Patre, & Filio procedere, siue etiam temerario ausu asserere, quod Spiritus sanctus ex Patre, & Filio, tanquam ex duobus principijs,

& non tanquam ex vno procedat. Concilium Florentinum in Bulla Eugenij. In nomine sanctæ Trinitatis, Patris & Filij, & Spiritus sancti, hoc sacro vniuersali approbante Florentino Concilio diffinimus, ut hæc Fidei veritas ab omnibus Christianis credatur, & suscipiatur, sicque omnes profiteantur, quia Spiritus sanctus ex Patre & Filio aternaliter est, & essentiam suam, suamque esse subsistens habet ex Patre simul, & Filio, & ex vtroque aternaliter tanquam ab vno principio, & vnica spiratione procedit: Declarantes quod id, quod sancti Doctores & Patres dicunt, ex Patre per Filium procedere Spiritum sanctum, ad hanc intelligentiam tendit, ut per hoc significetur, Filium quoque esse secundum Græcos quidem causam, secundum Latinos verò principium substantiæ Spiritus sancti, sicut & Patrem. Diffinimus insuper, explicationem verborum illorum, Filioque, veritatis declaranda gratia, & imminente tunc necessitate, licet, ac rationabiliter Symbolo fuisse appositam. Hæc ibi. Vbi nota, non tantum Concilia generalia explicare sententias Scripturæ, sed etiam dicta Patrum.

Iam adiungendi sunt doctores Græci. Inter quos Ignatius in epistola ad Ephesios: Ergo vterque eorum ipsum glorificat, à quo & accipit (id est Filium Patrem, & Spiritus sanctum Filium) quod faceret, & ipsum predicat, atque eius verba pronuntiat. Martialis epistola ad Burdegalenses: Spiritus verò Dei, inquit, qui vos sanctificauit credentes in ipsum, &c. non est genitus sicut Verbum: quia & ipse Spiritus in diuina aequalitate gloriosus processit ineffabiliter ab eo, qui genuit, & ab eo quoque qui genitus est. Clemens Romanus in lib. Recognitionum: Erat semper, & est, & erit illud, à quo prima voluntas genita sempiternitate constat, & ex prima voluntate iterum voluntas. Post hæc mundus, ex mundo tempus, ex hoc hominum multitudo, ex multitudine electio amicorum, ex quorum vnanimitate pacificum constructum Dei regnum. Sic ille, vocans Patrem, illud, à quo prima voluntas gignitur, id est, Filius, ex quo secunda voluntas, id est, Spiritus

Cont. Flor. non longe à fine.

Ignat. epist. 14. circa medium.

Martialis epist. 1. ad Burdega. c. 10.

Clem. Rom. lib. 1. Recognit. aliquanto ante med.

AEternas voluntates appellat Filium, & Spiritum sanctum.

Idacius.

Boet. lib. 1. de Trinitate. cap. 12.

Illephons.

Simile.

Idem.

Concilia.

Conc. Lateranen. c. 2.

Conc. Lugdunen.

Eadem Synodus Florent. ibid.

VI. Synod. act. 17. sub initium.

III. Synod.

V. ratio. Boetius.

Quæ sit ratio distinctionis diuinarum personarum.

A testimonijs veterum Patrum.

Tertull. Quemadmodum à Patre & Filio sit Spiritus sanctus, teste Tertulliano.

Irenæ. libr. 4. c. 28. Apocal. 12. Hæc ille. Vt ergo vox à dicente proficiscitur, ita Spiritus à Filio. Gregor. Neocæsariensis in Symbolo suo, ut eū producit Euseb. Cæsariensis in Ecclesiastica histo. Vnus Spiritus sanctus, ex Deo substantiam habens, & qui per Filium apparuit, imago Filij perfecti, perfecta viuentium causa, & quæ sequuntur. Eusebius Cæsariensis libro de Præparatione Euangelica: Tertius igitur à Patre Spiritus esse ostenditur, tanquam à Patre per Sapientiam elucens, id est, per Filium. Athanasius in Symbolo: Spiritus sanctus à Patre, & Filio, non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens. Idem libr. de vnica Deitate: Pater vnus Deus est, & Filius Vnigenitus Deus est, & Spiritus sanctus vnus in Patre, & Filio. Et infra: Sicut in claritate Euangelica Scriptura de Spiritu paraclito Filius testatur, dicens: De Patre procedit. Et sic profecutus est: Et de meo accipiet. Idem alio loco docet Spiritum sanctum à Patre procedentem, & totum esse Filij, sicut fons de fonte, & lumen de lumine. Et ait: Ego credo, Filium à Patre, & Patrem in Filio; Spiritum quoque sanctum Paraclitum, qui procedit à Patre, & Filio. Vnde & in Euangelio per insufflationem eum dicit Christus, & dicitur Spiritus Filij. Idem quoque ait: Vt ergo duo ligna coniuncta missa in fornacem ignis, & de duobus lignis procedit flamma inseparabilis: sic de Patris, & Filij virtute procedit Spiritus sanctus. Hæc ille: Quæ verba B. Illephonus mutuatus est, vt superius vidimus. Idem Athanasius lib. de Passione Imaginis: Omnis turba stirpis Iudaica, clara voce cœpit cantare, & dicere: Vnus Deus Pater, & ipse ingenuus: Vnus Filius, & ipse vnigenitus Christus, quem Patres nostri crucifixerunt, & nos ipsum agnouimus verum Dominum: Vnus Spiritus sanctus, & ab vtroque procedens, per quem veraciter nos credimus esse saluandos. Basil. lib. 2. in Euno. in fin. tom. 1. Spiritum amborum, scilicet Patris, & Filij, qui ab eis procedit. Idem ho-

milia contra Sabellianos, & Arrium, & Anomæos: Coniunctionem quidem, inquit, qua cum Patre est, intellige, ex eo, quod ex Patre egreditur; qua verò est ad Filium, inde, quod audio: Qui Spiritum Christi non habet, hic non est eius. Si enim Christo coniunctus non est, quomodo Christo coniungit? Audio illum & Spiritum veritatis dici: Dominus verò veritas est. Quando verò audio, Spiritum adoptionis vocari, admoneor vnitatis, quam iuxta naturam habet cum Patre, & Filio. Idem libro de Spiritu sancto: Via ad Dei cognitionem est ab vno Spiritu, per vnum Filium ad vnum Patrem. Ac rursus natia bonitas, & naturalis sanctimonia, & regalis dignitas à Patre per vnigenitum ad Spiritum sanctum permanet. Idem epistola ad Gregorium Nyssenum: Qui Patrem intellexit, & ipsum in se ipso intellexit, & Filium simul ea intelligentia complexus est. Qui verò hunc loquitur, Spiritum à Filio non diuisit, sed iuxta ordinem quidem personarum consequenter, iuxta verò naturam coniunctim, trium personarum fidem eadem ratione contemperatam in se ipso expressit. Et qui de Spiritu solo loquitur, simul ista confessione & eam que illum concernit, cuius Spiritus est, coniungit. Et quoniam is Christi Spiritus, & teste Paulo, ex Deo est: fit, vt quæ admodum in catena qui vnus annuli summitatem apprehendit, hoc ipso simul & alterum insertum attrahit: ita & hic qui Spiritum trahit, vt Propheta inquit, per ipsum & Filium, & Patrem vnà simul attraxerit. Et si quis verè Filium apprehendit, habebit & ipsum vtrinque, hinc Patrem illius, illinc Spiritum sanctum vnà compactum. Neque enim à Patre abscindi poterit, qui semper est in Patre, neque à proprio Spiritu seiungitur vnquam, qui in ipso operatur omnia. Consimiliter & qui Patrem asecutus fuerit, & Filium vnà cum illo, & Spiritum sanctum eadem virtute affectus est. Non enim potest aliqua vilo pacto excogitari vel sectio, vel diuisio, vt siue Filius absque Patre cogitari, siue Spiritus à Filio seiungi queat, sed ineffabilis quadam in istis, & qua nulla cogitatione apprehendi poterit, tam communio, quam discretio deprehenditur,

Idem hom. 28. cir ca mediū, eod. tom. Rom. 8.

Ioan. 16.

Rom. 8.

Idem lib. de Spiritu sancto. c. 18. eod. tom.

Idem epist. 4. antemedium. tom. vlt.

1. Cor. 2. Exemplū de Spiritu sancto perelegans Magni Basilij. Psal. 183.

Greg. Naz. prope initium.

qua neque per differentiam rōv τωσδότηων continuatio natura dissipatur, neque per eam, qua secundum dotiā est communionem, proprietates notionum confunditur. Hæc ille, validè ostendens, Spiritum sanctum à Filio procedere. Gregorius Nazianzenus libr. 5. Theologiæ prope initium, soluens argumentū eorum, qui dicebant: Si Spiritus ingenuus est, erunt duo sine principio: si genitus est à solo Patre, erunt duo filij: si à Filio, erit nepos Dei: quod vltimum negans sequi ait: Etenim non, si sublimiori quadam ratione ipse Filius rectè dicitur Filius (cum interim quod ex Deo existit, & eiusdem cum Deo est essentia, aliter atque sic explicare nequeamus) continuo necessarium putandum est, crassas has, & nostra propinquitatis appellationes (id est nepos, vel Filius Verbi) in diuinam naturam transferre. Alioqui cum dicatur & Deus, & Pater, quid non eadem ratione, & masculinum nobis facis Deum, & si appellationem sequi vis, deitatem femininam? Tum τῶσδότηα (sic enim Græci vocant) neutrum, vt quod sterile sit, & ex se nihil pariat. Infra: Adam quid tandem erat? Figmentum Dei. Tum quid Eua? Sectum quiddam ex figmento. Quid autem Seth? Vtriusque proles. Non ergo idem tibi videtur, figmentum, sectum, & genitum? Quidni? Sed τῶσδότηα hæc? Aut dic, quid aliud? Quidni? Confessum itaque est nobis, etiam ea qua diuersè subsistant, eiusdem essentia reperiri. Dico autem hæc non hoc agens, vt fictionem, sectionemque, aut quippiam eorum, qua corporis sunt, tribuam deitati (ne aditus per hoc rursus ad me pateat contentiosis) sed vt hic velut in scena, ipsa intellectilia vt cumque considerem. Neque enim vlla imago tam est perfecta, que per omnia veram illam, & primam Dei formam refert, & non aliqua sui parte deficiat. Et quid hæc, inquit, ad rem? Neque enim vnus, & eiusdem, hoc quidem est genitum, illud verò aliud aliquid. Ergo quid Eua, & Seth, an non eiusdem, nempe ipsius Adam? Aut cuius alius? An ambo sunt genita? Minime. Quid ergo? Hoc quidem est sectum, illud verò genitum: atqui hæc inter se sunt eadem? Homo enim est vterque. Hactenus doctissimus illè Pater.

Ex quibus habes, quod genitum, & non genitum, possunt esse eiusdem nature: vt Eua, & Seth. Secundo habes, quod ex vno possunt procedere duo, quorum vnum est genitum, alterū verò minime: sicut ab Adam genitus est Seth, qui typus est Filij Dei, & Eua nō genita, quæ est typus Spiritus sancti. Potest tertio sumi exemplum Filij ab vno procedentis in Eua, & Spiritus sancti ab vtroque procedentis in Seth. Didymus lib. de Spiritu sancto: Neque enim vnā ex omnibus, sed aliud extra omnia per substantiam ex vtroque (scilicet Patre, & Filio) demonstratus est Spiritus sanctus. Et infra: Ex his colligitur, quam indiuisa sit substantia Trinitatis, & Patrem verè Filij esse Patrem, & Filium verè Patris Filium, & Spiritum sanctum verè Patris, & Dei esse Spiritum, & insuper sapientia, & veritatis, id est, Filij Dei. Infra: Non enim loquetur à semetipso, hoc est, non sine me, & sine meo, & Patris arbitrio, quia inseparabilis à mea, & Patris est voluntate: quia non ex se est, sed ex Patre, & me est, hoc enim ipsum quod subsistit, & loquitur, à Patre, & me illi est: Ego veritatem loquor, id est, in spiro qua loquitur. Siquidem Spiritus veritatis est. Et infra: Loqui ergo Patrem, & audire Filium, vel è contrario, Filio loquente audire Patrem, eiusdem natura in Patre, & Filio, consensusque significatio est. Spiritus quoque sanctus, qui est Spiritus veritatis, Spiritusque sapientia, non potest Filio loquente audire qua nescit, cum hoc ipsum sit, quod profertur à Filio, id est, procedens à veritate, consolator manūs de consolatore, Deus de Deo Spiritus veritatis procedens. Infra: Siquidem & Filius eadem à Patre accipere dicitur, quibus ipse subsistit. Neque enim quid aliud est Filius, exceptis his qua ei dantur à Patre, neque alia est substantia Spiritus sancti, præter id quod datur ei à Filio. Et subiugit: Deinde interpretationem inferens, quomodo dixisset, De meo accipiet, protinus subiicit: Omnia qua habet Pater, mea sunt, propterea dixi, De meo accipiet, & annuntiabit vobis, quodammodo loquens: licet à Patre procedat Spiritus veritatis, & det illis Deus Spiritum sanctum petentibus

Seth Adæ filius, Dei Filium representat, sicut Eua ingenita, Spiritum sanctum. Didy. libr. 1. de Spiritu sancto. post mediū. to. 9. operum D. Hieron. Idem lib. 2. de Spiritu sancto. in princ. Ioan. 16.

Ioan. 8.

Ioan. 16.

se, tamen quia omnia quae habet Pater, mea sunt, & ipse Spiritus Patris meus est, & de meo accipiet.

Cyrill. lib. 13. Thesa. c. 1. tom. 2. Rom. 8.

Cyrillus in libris Thesaurorum, ponderans illud Pauli: Spiritus Dei habitat in vobis; Et, Si quis Spiritum Christi non habet, hic non est eius, ait: Disce rursum a Paulo rectas de Spiritu sancto sententias: hic enim habes ex Saluatoris substantia Spiritum sanctum esse, nec alienum ab vnus deitatis essentia. Nam quum Spiritum Dei vocauerit, statim & Spiritum Christi appellauit, vt ostenderet, omnia quae Patris sunt, in Filium suum, dum ex eo nascitur, naturaliter pertransire. Infra. Ipse, inquit, Spiritus contestatur Spiritui nostro, quia sumus Filij Dei: nam quia ex substantia Filij est, ideo Christus largitur ipsum sanctis hominibus. Et infra ponderat, Spiritum sanctum dici digitum Dei, vt non alienus a natura, & substantia Filij ostendatur: Et multa ex illo loco in hunc sensum adduci possent. Idem libro vnico de Spiritu sancto: Igitur non est alius a Deo & Patre secundum naturam, neque etiam alius est a Filio Spiritus sanctus, sed ex Patre per Filium transit ad creaturam, quia & super creaturam est. Damascenus etiam interdum neget processionem Spiritus sancti a Filio, eam tamen vi veritatis, & traditionis coactus est aliquando confiteri. Nam lib. de Orthodoxa fide ait: Quapropter quaecumque habet Pater, Filij sunt, praeter innascendi proprietate: quae non significat substantia differetiam, neque dignitatis, sed substantia modum. Sicut Adae ingenuus est, plasma enim Dei est, & Seth genitus, nam filius Adae, & Eva ex costae Adae procedens, non enim ipsa genita est, neque ipsa natura differunt inuicem, homines enim sunt, sed substantia modo. Idem infra occulte asserit, Spiritum a Filio procedere, quia dicit, Filium habere omnia praeter innascendi proprietate; & quia asserit, Spiritum distribui & participari per Filium: quod non fieret, si non etiam secundum substantiam Spiritus a Filio procederet; & quia dicit Spiritum imaginem Filij, cum imago ab exemplari deriuetur. Et in libro Barlaam & Iosaphat, si tamen is liber ei sit ad scribendum, paullo ante medium, inquit, Vnum scias Spiritum sanctum ex Patre, Fi-

Ibidem.

Luc. 11.

Idem lib. de Spiritu sancto post medium tom. eod.

Damas. lib. 1. de Orthodoxa fide. c. 9.

Cap. 10. & 18.

Idem.

loque procedentem, Deum perfectum, & viuificantem, & sanctificationis largitorem, sua voluntatis, suaeque potestatis substantium. Et infra: Commune autem est & Filio, & Spiritui sancto, de Patre esse. Proprium est autem Patris, ingenitum esse, Filij vero, natiuitas, Spiritus vero sancti, processio. Concilium Ephesinum, vt habetur distinctione 5. cap. De Spiritu: Attamen alienus (scilicet Spiritus sanctus) non est ab illo. Nam Spiritus appellatus est veritatis: & veritas Christus est. Vnde etiam ab isto similiter, sicut ex Deo Patre, procedit. Quinta Synodus sub Vigilio refert epistolam Iustini Episcopi Siciliae ad Petrum Antiochenum, vbi habetur: Macedonius autem spirat a Patre solo Spiritum sanctum. Septima Synodus refert Tharasij Episcopi Constantinopolitani epistolam ad Patriarchas: Credo in Spiritum sanctum Dominum viuificantem, qui ex Patre per Filium processit. Et rursus: Qui ex Patre, Filioque procedit. Quod ergo Hilarius lib. de Trinitate dubitat an ex Filio Spiritus procedat Paraclitus; & Rusticus lib. in Acephales negat Spiritum procedere a Filio, sicut a Patre; & Damascenus lib. de Orthodoxa fide, vbi ait: Spiritum vero sanctum, & ex Patre, & Spiritum Patris nominamus: ex Filio autem Spiritum non dicimus, sed Spiritum Filij nominamus: Respondemus, eam rem illo seculo non satis fuisse exploratam, atque definitam, vel illos in hoc errasse; vel Spiritum non ex Filio procedere dixerunt, quia non ex Filio tanquam ex primo fonte, vel tanquam ex principio a Patre distincto. Quanquam Damascenus post damnatum hunc errorem contra Nestorium fuerit: quoniam Cyrillus in libro contra Sacrilegam Nestorij expositionem induxit loquentem de Spiritu sancto: Sed nec Spiritum estimantes, neque per Filium sumpsisse substantiam. Haec Cyrillus. Et Theophylactus posterior sequens dogma Photij in cap. 3. Ioan. conatur dissoluere locos Scripturae, ex quibus Latini colligebant, Spiritum sanctum non minus a Filio, quam a Patre procedere. Sed certe inefficaciter id facit. Perpende nonnullos ex Patribus, vt Tertullianum, Basilium, & alios ita loqui,

loque, vt asserant Spiritum ex Patre per Filium procedere. Sed hoc veritati dicta non obstat: quia vt testis est Basilii lib. ad Amphilochoium de Spiritu sancto, eandem vim habent illae praepositiones Graecae *διὰ* et *παρὰ*, cum de diuinis Personis viurpantur. Nostri vero Patres, vt Ambrosius, Hieronymus, & Augustinus, vltimatus dicunt ex, vel a Patre, & Filio procedere; ne quarum spirationum, vel productionum vlla detur suspicio: quae sane absoluta dicta esse facile cognoscet, qui aduerterit, quod vt actus patris, & matris duas non efficiunt generationes, nec officia duorum fabricorum eandem nauim constituentium duas fabricationes: sic etiam nec Patris & Filij duae sunt spirationes, dum produunt Spiritum sanctum. Ceterum propter actionis vnitatem duo quoque spirationum principia, vel duos spiratores negamus. Nam etiam in humanis agentibus pater & mater sint duo genitores, & fabri illi, qui nauim fabricant, sint duo opifices: tamen duo spiratores in diuinis non magis coelegantur, quam tres creatores, ne detur suspicio cogitandi diuersam esse vnus ab altero actionem: quae actionis diuersitas facile notatur in eadem nauim: nam aliud in eadem nauim operatur vnus opificum, aliud alter. In humana quoque propagatione aliud praestat pater, aliud mater: ille semen genitale, vt causam efficientem; haec vasa generationis, & materiam sanguinis, & alia quae ad causam materialem spectant. Nec tamen negandum, Patrem & Filium habendos pro duobus spirantibus: sicut non inficiamur eos idem cum Spiritu sancto tres esse creantes: quia adiectiua, interque participia numeramus, potius personas ipsas, quam vel formam, vel formae qualitatem delineant. Hinc Carolus Magnus lib. 3. c. 3. in septimam Synodum scribit: Alteram vim habet, ex praepositione, & altera, per: ideo queri potest, vtrum recte diciqueat Spiritus sanctus ex Patre per Filium procedere; ne, dum incaute haec praepositio, per, in tanti mysterij professione ponitur, Arriani erroris virus cuius, poculum ministret, qui Spiritum sanctum creaturam esse, & per Filium, sicut & cetera, qua creata sunt, creatum esse blasphemet. Per Filium vero eum a Patre procedere, Synodica confessioni inuisitatum est, quoniam Spiritus sanctus, vt a Patre procedat, non eget alterius auxilio, vt per alterum procedat, cum vtiq; sit tertia in eadem sancta Trinitate persona. Sic ille. Et hactenus de hoc articulo dictum sit. Volui autem consulto tot Patrum sententias producere, vt ex eis liceret colligere constantem Patrum de Spiritu sancto fidem; & quasi ex amoenissimo prato liceret decerpere varias diuinarum Scripturarum interpretationes, quasi gratos, & odoratos flosculos, quibus natura illa Diuinitatis nobis per se inaccessible, & incomprehensa, quodammodo degustetur, ac delibetur; vt per hunc gustum digni efficiamur peruenire ad aeternam eius fruitionem, & possessionem in vita aeterna, in qua perennes laudes decantemus Patri, & Filio, & Spiritui sancto in seculis sempiternis, Amen.

Cocci. Ephe. in epistola ad Nesto. Ioan. 16.

Supr. 14. V. Synod. Iusti. Epif.

VII. Synod. Tharasij Epif. Constantino. Epif.

Idem. B. Hilari. lib. 8. de Trinit.

Rusticus. B. Damas. lib. 1. de Fide Orthodoxa. cap. 2.

Quid de ijs sentiendum, qui a Patre solo, non autem a Filio dicunt procedere Spiritum sanctum.

B. Cyrillus tom. vlt.

Theophyl.

Tertull. Basil.

Idem.

Praepositiones Graecae. *διὰ*; *παρὰ* & *από*, cum de diuinis personis viurpantur, eandem vim habent, teste Basilio.

Ambros. Hierony. August.

Eorum qui vltimatus dicunt, Spiritum sanctum ex Patre, & Filio procedere; quia a Patre per Filium, duarum spirationum vlla ne detur suspicio, dictum im probatur.

Indiuinis, vt tres creatores, ita duos spiratores dicere, Catholica religione prohibemur.

In humana quoque propagatione aliud praestat pater, aliud mater: ille semen genitale, vt causam efficientem; haec vasa generationis, & materiam sanguinis, & alia quae ad causam materialem spectant. Nec tamen negandum, Patrem & Filium habendos pro duobus spirantibus: sicut non inficiamur eos idem cum Spiritu sancto tres esse creantes: quia adiectiua, interque participia numeramus, potius personas ipsas, quam vel formam, vel formae qualitatem delineant. Hinc Carolus Magnus lib. 3. c. 3. in septimam Synodum scribit: Alteram vim habet, ex praepositione, & altera, per: ideo queri potest, vtrum recte diciqueat Spiritus sanctus ex Patre per Filium procedere; ne, dum incaute haec praepositio, per, in tanti mysterij professione ponitur, Arriani erroris virus cuius, poculum ministret, qui Spiritum sanctum creaturam esse, & per Filium, sicut & cetera, qua creata sunt, creatum esse blasphemet. Per Filium vero eum a Patre procedere, Synodica confessioni inuisitatum est, quoniam Spiritus sanctus, vt a Patre procedat, non eget alterius auxilio, vt per alterum procedat, cum vtiq; sit tertia in eadem sancta Trinitate persona. Sic ille. Et hactenus de hoc articulo dictum sit. Volui autem consulto tot Patrum sententias producere, vt ex eis liceret colligere constantem Patrum de Spiritu sancto fidem; & quasi ex amoenissimo prato liceret decerpere varias diuinarum Scripturarum interpretationes, quasi gratos, & odoratos flosculos, quibus natura illa Diuinitatis nobis per se inaccessible, & incomprehensa, quodammodo degustetur, ac delibetur; vt per hunc gustum digni efficiamur peruenire ad aeternam eius fruitionem, & possessionem in vita aeterna, in qua perennes laudes decantemus Patri, & Filio, & Spiritui sancto in seculis sempiternis, Amen.

Indiuinis, vt tres creatores, ita duos spiratores dicere, Catholica religione prohibemur.

In humana quoque propagatione aliud praestat pater, aliud mater: ille semen genitale, vt causam efficientem; haec vasa generationis, & materiam sanguinis, & alia quae ad causam materialem spectant. Nec tamen negandum, Patrem & Filium habendos pro duobus spirantibus: sicut non inficiamur eos idem cum Spiritu sancto tres esse creantes: quia adiectiua, interque participia numeramus, potius personas ipsas, quam vel formam, vel formae qualitatem delineant. Hinc Carolus Magnus lib. 3. c. 3. in septimam Synodum scribit: Alteram vim habet, ex praepositione, & altera, per: ideo queri potest, vtrum recte diciqueat Spiritus sanctus ex Patre per Filium procedere; ne, dum incaute haec praepositio, per, in tanti mysterij professione ponitur, Arriani erroris virus cuius, poculum ministret, qui Spiritum sanctum creaturam esse, & per Filium, sicut & cetera, qua creata sunt, creatum esse blasphemet. Per Filium vero eum a Patre procedere, Synodica confessioni inuisitatum est, quoniam Spiritus sanctus, vt a Patre procedat, non eget alterius auxilio, vt per alterum procedat, cum vtiq; sit tertia in eadem sancta Trinitate persona. Sic ille. Et hactenus de hoc articulo dictum sit. Volui autem consulto tot Patrum sententias producere, vt ex eis liceret colligere constantem Patrum de Spiritu sancto fidem; & quasi ex amoenissimo prato liceret decerpere varias diuinarum Scripturarum interpretationes, quasi gratos, & odoratos flosculos, quibus natura illa Diuinitatis nobis per se inaccessible, & incomprehensa, quodammodo degustetur, ac delibetur; vt per hunc gustum digni efficiamur peruenire ad aeternam eius fruitionem, & possessionem in vita aeterna, in qua perennes laudes decantemus Patri, & Filio, & Spiritui sancto in seculis sempiternis, Amen.

In humana quoque propagatione aliud praestat pater, aliud mater: ille semen genitale, vt causam efficientem; haec vasa generationis, & materiam sanguinis, & alia quae ad causam materialem spectant. Nec tamen negandum, Patrem & Filium habendos pro duobus spirantibus: sicut non inficiamur eos idem cum Spiritu sancto tres esse creantes: quia adiectiua, interque participia numeramus, potius personas ipsas, quam vel formam, vel formae qualitatem delineant. Hinc Carolus Magnus lib. 3. c. 3. in septimam Synodum scribit: Alteram vim habet, ex praepositione, & altera, per: ideo queri potest, vtrum recte diciqueat Spiritus sanctus ex Patre per Filium procedere; ne, dum incaute haec praepositio, per, in tanti mysterij professione ponitur, Arriani erroris virus cuius, poculum ministret, qui Spiritum sanctum creaturam esse, & per Filium, sicut & cetera, qua creata sunt, creatum esse blasphemet. Per Filium vero eum a Patre procedere, Synodica confessioni inuisitatum est, quoniam Spiritus sanctus, vt a Patre procedat, non eget alterius auxilio, vt per alterum procedat, cum vtiq; sit tertia in eadem sancta Trinitate persona. Sic ille. Et hactenus de hoc articulo dictum sit. Volui autem consulto tot Patrum sententias producere, vt ex eis liceret colligere constantem Patrum de Spiritu sancto fidem; & quasi ex amoenissimo prato liceret decerpere varias diuinarum Scripturarum interpretationes, quasi gratos, & odoratos flosculos, quibus natura illa Diuinitatis nobis per se inaccessible, & incomprehensa, quodammodo degustetur, ac delibetur; vt per hunc gustum digni efficiamur peruenire ad aeternam eius fruitionem, & possessionem in vita aeterna, in qua perennes laudes decantemus Patri, & Filio, & Spiritui sancto in seculis sempiternis, Amen.

In humana quoque propagatione aliud praestat pater, aliud mater: ille semen genitale, vt causam efficientem; haec vasa generationis, & materiam sanguinis, & alia quae ad causam materialem spectant. Nec tamen negandum, Patrem & Filium habendos pro duobus spirantibus: sicut non inficiamur eos idem cum Spiritu sancto tres esse creantes: quia adiectiua, interque participia numeramus, potius personas ipsas, quam vel formam, vel formae qualitatem delineant. Hinc Carolus Magnus lib. 3. c. 3. in septimam Synodum scribit: Alteram vim habet, ex praepositione, & altera, per: ideo queri potest, vtrum recte diciqueat Spiritus sanctus ex Patre per Filium procedere; ne, dum incaute haec praepositio, per, in tanti mysterij professione ponitur, Arriani erroris virus cuius, poculum ministret, qui Spiritum sanctum creaturam esse, & per Filium, sicut & cetera, qua creata sunt, creatum esse blasphemet. Per Filium vero eum a Patre procedere, Synodica confessioni inuisitatum est, quoniam Spiritus sanctus, vt a Patre procedat, non eget alterius auxilio, vt per alterum procedat, cum vtiq; sit tertia in eadem sancta Trinitate persona. Sic ille. Et hactenus de hoc articulo dictum sit. Volui autem consulto tot Patrum sententias producere, vt ex eis liceret colligere constantem Patrum de Spiritu sancto fidem; & quasi ex amoenissimo prato liceret decerpere varias diuinarum Scripturarum interpretationes, quasi gratos, & odoratos flosculos, quibus natura illa Diuinitatis nobis per se inaccessible, & incomprehensa, quodammodo degustetur, ac delibetur; vt per hunc gustum digni efficiamur peruenire ad aeternam eius fruitionem, & possessionem in vita aeterna, in qua perennes laudes decantemus Patri, & Filio, & Spiritui sancto in seculis sempiternis, Amen.

In humana quoque propagatione aliud praestat pater, aliud mater: ille semen genitale, vt causam efficientem; haec vasa generationis, & materiam sanguinis, & alia quae ad causam materialem spectant. Nec tamen negandum, Patrem & Filium habendos pro duobus spirantibus: sicut non inficiamur eos idem cum Spiritu sancto tres esse creantes: quia adiectiua, interque participia numeramus, potius personas ipsas, quam vel formam, vel formae qualitatem delineant. Hinc Carolus Magnus lib. 3. c. 3. in septimam Synodum scribit: Alteram vim habet, ex praepositione, & altera, per: ideo queri potest, vtrum recte diciqueat Spiritus sanctus ex Patre per Filium procedere; ne, dum incaute haec praepositio, per, in tanti mysterij professione ponitur, Arriani erroris virus cuius, poculum ministret, qui Spiritum sanctum creaturam esse, & per Filium, sicut & cetera, qua creata sunt, creatum esse blasphemet. Per Filium vero eum a Patre procedere, Synodica confessioni inuisitatum est, quoniam Spiritus sanctus, vt a Patre procedat, non eget alterius auxilio, vt per alterum procedat, cum vtiq; sit tertia in eadem sancta Trinitate persona. Sic ille. Et hactenus de hoc articulo dictum sit. Volui autem consulto tot Patrum sententias producere, vt ex eis liceret colligere constantem Patrum de Spiritu sancto fidem; & quasi ex amoenissimo prato liceret decerpere varias diuinarum Scripturarum interpretationes, quasi gratos, & odoratos flosculos, quibus natura illa Diuinitatis nobis per se inaccessible, & incomprehensa, quodammodo degustetur, ac delibetur; vt per hunc gustum digni efficiamur peruenire ad aeternam eius fruitionem, & possessionem in vita aeterna, in qua perennes laudes decantemus Patri, & Filio, & Spiritui sancto in seculis sempiternis, Amen.

In humana quoque propagatione aliud praestat pater, aliud mater: ille semen genitale, vt causam efficientem; haec vasa generationis, & materiam sanguinis, & alia quae ad causam materialem spectant. Nec tamen negandum, Patrem & Filium habendos pro duobus spirantibus: sicut non inficiamur eos idem cum Spiritu sancto tres esse creantes: quia adiectiua, interque participia numeramus, potius personas ipsas, quam vel formam, vel formae qualitatem delineant. Hinc Carolus Magnus lib. 3. c. 3. in septimam Synodum scribit: Alteram vim habet, ex praepositione, & altera, per: ideo queri potest, vtrum recte diciqueat Spiritus sanctus ex Patre per Filium procedere; ne, dum incaute haec praepositio, per, in tanti mysterij professione ponitur, Arriani erroris virus cuius, poculum ministret, qui Spiritum sanctum creaturam esse, & per Filium, sicut & cetera, qua creata sunt, creatum esse blasphemet. Per Filium vero eum a Patre procedere, Synodica confessioni inuisitatum est, quoniam Spiritus sanctus, vt a Patre procedat, non eget alterius auxilio, vt per alterum procedat, cum vtiq; sit tertia in eadem sancta Trinitate persona. Sic ille. Et hactenus de hoc articulo dictum sit. Volui autem consulto tot Patrum sententias producere, vt ex eis liceret colligere constantem Patrum de Spiritu sancto fidem; & quasi ex amoenissimo prato liceret decerpere varias diuinarum Scripturarum interpretationes, quasi gratos, & odoratos flosculos, quibus natura illa Diuinitatis nobis per se inaccessible, & incomprehensa, quodammodo degustetur, ac delibetur; vt per hunc gustum digni efficiamur peruenire ad aeternam eius fruitionem, & possessionem in vita aeterna, in qua perennes laudes decantemus Patri, & Filio, & Spiritui sancto in seculis sempiternis, Amen.

In humana quoque propagatione aliud praestat pater, aliud mater: ille semen genitale, vt causam efficientem; haec vasa generationis, & materiam sanguinis, & alia quae ad causam materialem spectant. Nec tamen negandum, Patrem & Filium habendos pro duobus spirantibus: sicut non inficiamur eos idem cum Spiritu sancto tres esse creantes: quia adiectiua, interque participia numeramus, potius personas ipsas, quam vel formam, vel formae qualitatem delineant. Hinc Carolus Magnus lib. 3. c. 3. in septimam Synodum scribit: Alteram vim habet, ex praepositione, & altera, per: ideo queri potest, vtrum recte diciqueat Spiritus sanctus ex Patre per Filium procedere; ne, dum incaute haec praepositio, per, in tanti mysterij professione ponitur, Arriani erroris virus cuius, poculum ministret, qui Spiritum sanctum creaturam esse, & per Filium, sicut & cetera, qua creata sunt, creatum esse blasphemet. Per Filium vero eum a Patre procedere, Synodica confessioni inuisitatum est, quoniam Spiritus sanctus, vt a Patre procedat, non eget alterius auxilio, vt per alterum procedat, cum vtiq; sit tertia in eadem sancta Trinitate persona. Sic ille. Et hactenus de hoc articulo dictum sit. Volui autem consulto tot Patrum sententias producere, vt ex eis liceret colligere constantem Patrum de Spiritu sancto fidem; & quasi ex amoenissimo prato liceret decerpere varias diuinarum Scripturarum interpretationes, quasi gratos, & odoratos flosculos, quibus natura illa Diuinitatis nobis per se inaccessible, & incomprehensa, quodammodo degustetur, ac delibetur; vt per hunc gustum digni efficiamur peruenire ad aeternam eius fruitionem, & possessionem in vita aeterna, in qua perennes laudes decantemus Patri, & Filio, & Spiritui sancto in seculis sempiternis, Amen.

In humana quoque propagatione aliud praestat pater, aliud mater: ille semen genitale, vt causam efficientem; haec vasa generationis, & materiam sanguinis, & alia quae ad causam materialem spectant. Nec tamen negandum, Patrem & Filium habendos pro duobus spirantibus: sicut non inficiamur eos idem cum Spiritu sancto tres esse creantes: quia adiectiua, interque participia numeramus, potius personas ipsas, quam vel formam, vel formae qualitatem delineant. Hinc Carolus Magnus lib. 3. c. 3. in septimam Synodum scribit: Alteram vim habet, ex praepositione, & altera, per: ideo queri potest, vtrum recte diciqueat Spiritus sanctus ex Patre per Filium procedere; ne, dum incaute haec praepositio, per, in tanti mysterij professione ponitur, Arriani erroris virus cuius, poculum ministret, qui Spiritum sanctum creaturam esse, & per Filium, sicut & cetera, qua creata sunt, creatum esse blasphemet. Per Filium vero eum a Patre procedere, Synodica confessioni inuisitatum est, quoniam Spiritus sanctus, vt a Patre procedat, non eget alterius auxilio, vt per alterum procedat, cum vtiq; sit tertia in eadem sancta Trinitate persona. Sic ille. Et hactenus de hoc articulo dictum sit. Volui autem consulto tot Patrum sententias producere, vt ex eis liceret colligere constantem Patrum de Spiritu sancto fidem; & quasi ex amoenissimo prato liceret decerpere varias diuinarum Scripturarum interpretationes, quasi gratos, & odoratos flosculos, quibus natura illa Diuinitatis nobis per se inaccessible, & incomprehensa, quodammodo degustetur, ac delibetur; vt per hunc gustum digni efficiamur peruenire ad aeternam eius fruitionem, & possessionem in vita aeterna, in qua perennes laudes decantemus Patri, & Filio, & Spiritui sancto in seculis sempiternis, Amen.

tibus: sicut non inficiamur eos idem cum Spiritu sancto tres esse creantes: quia adiectiua, interque participia numeramus, potius personas ipsas, quam vel formam, vel formae qualitatem delineant. Hinc Carolus Magnus lib. 3. c. 3. in septimam Synodum scribit: Alteram vim habet, ex praepositione, & altera, per: ideo queri potest, vtrum recte diciqueat Spiritus sanctus ex Patre per Filium procedere; ne, dum incaute haec praepositio, per, in tanti mysterij professione ponitur, Arriani erroris virus cuius, poculum ministret, qui Spiritum sanctum creaturam esse, & per Filium, sicut & cetera, qua creata sunt, creatum esse blasphemet. Per Filium vero eum a Patre procedere, Synodica confessioni inuisitatum est, quoniam Spiritus sanctus, vt a Patre procedat, non eget alterius auxilio, vt per alterum procedat, cum vtiq; sit tertia in eadem sancta Trinitate persona. Sic ille. Et hactenus de hoc articulo dictum sit. Volui autem consulto tot Patrum sententias producere, vt ex eis liceret colligere constantem Patrum de Spiritu sancto fidem; & quasi ex amoenissimo prato liceret decerpere varias diuinarum Scripturarum interpretationes, quasi gratos, & odoratos flosculos, quibus natura illa Diuinitatis nobis per se inaccessible, & incomprehensa, quodammodo degustetur, ac delibetur; vt per hunc gustum digni efficiamur peruenire ad aeternam eius fruitionem, & possessionem in vita aeterna, in qua perennes laudes decantemus Patri, & Filio, & Spiritui sancto in seculis sempiternis, Amen.

tibus: sicut non inficiamur eos idem cum Spiritu sancto tres esse creantes: quia adiectiua, interque participia numeramus, potius personas ipsas, quam vel formam, vel formae qualitatem delineant. Hinc Carolus Magnus lib. 3. c. 3. in septimam Synodum scribit: Alteram vim habet, ex praepositione, & altera, per: ideo queri potest, vtrum recte diciqueat Spiritus sanctus ex Patre per Filium procedere; ne, dum incaute haec praepositio, per, in tanti mysterij professione ponitur, Arriani erroris virus cuius, poculum ministret, qui Spiritum sanctum creaturam esse, & per Filium, sicut & cetera, qua creata sunt, creatum esse blasphemet. Per Filium vero eum a Patre procedere, Synodica confessioni inuisitatum est, quoniam Spiritus sanctus, vt a Patre procedat, non eget alterius auxilio, vt per alterum procedat, cum vtiq; sit tertia in eadem sancta Trinitate persona. Sic ille. Et hactenus de hoc articulo dictum sit. Volui autem consulto tot Patrum sententias producere, vt ex eis liceret colligere constantem Patrum de Spiritu sancto fidem; & quasi ex amoenissimo prato liceret decerpere varias diuinarum Scripturarum interpretationes, quasi gratos, & odoratos flosculos, quibus natura illa Diuinitatis nobis per se inaccessible, & incomprehensa, quodammodo degustetur, ac delibetur; vt per hunc gustum digni efficiamur peruenire ad aeternam eius fruitionem, & possessionem in vita aeterna, in qua perennes laudes decantemus Patri, & Filio, & Spiritui sancto in seculis sempiternis, Amen.

Caroli Magni catholica de Spiritu sancto doctrina.

Spiritum sanctum a Patre per Filium procedere, quid sonet secundum Arrianos.

TRACTATUS LXV.

In quo de beatæ, ac sanctæ Trinitatis mysterio late, ac fructuose differitur.

Vanquam libro secundo, in quo explicatum est primum illud caput Ioannis Evangelistæ, multa de generationis

Diuinæ mysterio, Triumque diuinarum Personarum Sacramento disputata nobis sint: poscit tamen suo iure hic locus, in quo aperte trium Personarum

Ioan. 15.
Supra 14.
De sanctissima Trinitate tractatio quatenus utilis, & quatenus inutilis sit existimanda.
Matth. 13.
Exod. 21.
Qua ratione Catholicus hoc mysterium docendus sit.
Matth. vlt.
Quæretur Catholicus, Quo modo vnum, & tria? quid respondendum
Esa. 7. iuxta LXX.
Ecclesia domus lucis, & quomodo in ea pateat ingressus.

narum nomina, earumque distinctio continetur (dicitur enim: *Cum venerit Paracletus: quem ego mittam vobis à Patre: & paulo antè dixerat: Paracletus autem Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, &c.*) vt aliquid rursus, & alia ratione, quam in alijs libris fecimus, tractationem de sacrosancta Trinitate instituamus. Ac de hac re quidem vtiliter, & cum fructu contingit sermonem habere, & inutiliter. Cum fructu quidem, quando loquimur, vt confirmemus fidem credentium, & consolemur eos, quibus primum traditur sanctæ Crucis signum cum inuocatione Trinitatis; docemus que eos cauere ab hæresibus, à dæmone omnium zizaniorum, & errorum satore disseminatis, soluiusque scrupulos, & quæstiones, quatenus rei natura patitur explicari. Inutiliter verò hæc tractatio suscipitur, quando hæretica admiscetur, & falsa scienter, vel imprudenter, vel quando Catholica traduntur quidem, sed ineptè, & obfcurè, ita vt auditor proficiat in peius, vel quando propositas quæstiones ad persuasionem auditorum non resoluiamus, sed puteum, aut foueam apertam relinquimus, in qua bestia, id est simplices incidant: quod fodienti imputandum esse, in Exodo docet Dominus. Et aliter quidem tractatus est Catholicus; aliter Iudæus, & aliter Philosophus. Nam Catholicus, maxime catechumenus veniens ad baptismum, simpliciter instruendus est, & signum Crucis illi instillandum, quod habet: *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*: instruendusque de primis Symboli verbis: *Credo in Deum Patrem omnipotentem, & in Filium eius Iesum Christum, & in Spiritum sanctum*. Quod si quærat, quomodo vnum & tria? Respondendum est illi, primum apud nos fidè hæc mysteria suscipi: deinde quæ creduntur, postea intelligi, secundum illud; Nisi credideritis, non intelligetis; & præposterum esse curram statuere ante boues. Ingredere primum lucis domum, id est Ecclesiam, per fidem, & Sacramentum: postea videbis, quod de illo mysterio hic videri potest, & comparabis tibi meritum, quo in vita

æterna hoc mysterium summa cum incunctitate intueri possis: quæ visio tota merces est; nam hoc est vita æterna, vt cognoscant te solum, Deum verum, & quem misisti Iesum Christum. Quod si rursus obijciat, rationem huius mysterij se non posse comprehendere; Respondebo, verissimum esse, & propter eam magis esse credendum: quia non potest esse gloriosior ignorantia, aut sapientior inscitia, aut doctior imperitia. Nam si caperetur ratione, non esset diuinum, hoc est inaccessum, incomprehensum, & supra hominum facultatem, & captum positum, sicut reuera est. Quicquid enim tu de Deo intellectu tuo potes capere, Deus non est, aut infinitum: proinde quo minus apprehenditur, eò magis esse diuinum agnoscitur. Deinde maius gratiæ diuinæ munus est, si quod ratione non capitur, tantum fide apprehendatur. Melius autem est solido fundamento niti, quam debili: at quod ratione capitur, nobis ipsis, & nostro intellectui nititur: *Quia cogitationes* (ait Sapiens) *mortalium timida, & incerta prouidentia nostra*; & alio loco: *Dominus scit cogitationes hominum quoniam vana sunt*. At qui sinceræ fidei nititur, ipsi Deo profecto dicenti, quasi solidissimæ basi innititur, & vt Apostolus ait: *Fides nostra non erit in sapientia hominum, sed in virtute Dei*. Ad hæc Deum nemo vidit vnquam: vnde sciri non potest, nisi quod ipse tantum de se docet, & quis, & qualis, ac quætu sit, detegat. Quod si quis paruo candelæ lumine, Solis splendorem velit ostendere, sublata eius luce, ridiculum se profecto reddet: nam parum, aut nihil de Sole paruum illud lumen ostenderet, cum Sol ipse per se, & suos radios satis se prodatur. Et tamen minus potest humana ratio Deum per se ipsam attingere, quæ valeat diuinum lumen immensum huc Solem ostendere.

Præterea Catechumenis, & his qui in fide inchoantur, hoc præsertim est inculcandum; vt agnoscant quis sit ille, qui tantum hoc mysterium nobis reuelauit, nempe Dei Filius, nuntius Patris, vita sancta, atque irreprehensa, admirabilique sapientia præditus, figurum

Ioan. 17. Dei visio, tota merces.
Idem mysterium cur nequeat comprehendere.
Si à nobis capisset, quid inde.
Fidei nobis, vt solido fundamento, non rationi nitendum.
Sap. 9.
Psal. 93.
1. Cor. 2.
Ioan. 1. & 1. Tim. 6. Tantum scimus de Deo, quantum vult ipse. Simile.
Christianis neophytis quid maxime inculcandum sit.

Pythagoras quinquennales a suis discipulis silentium exigebat.
B. Hilar.
Arist. li. 1. Metaph.
Eccles. 1.
Sap. 9.
Ibidem. Corporis corruptibilis conditio ex Salomone.
Eccles. 3. Quid Catholico suadendum de mysterio Trinitatis.
1. Pet. 3.
Aug. 10. 3. Quid responsum Augustino volumine de tanto mysterio molienti.

norum verò, & prodigiorum patratione cumulatissimus: Illi ergo credendum quicquid dixerit, etiam si nos minime capiamus, cum dignus sit, cui fidem omnifariam habeamus, si hominibus mendacibus credere consueuimus: si discipuli Pythagoræ silentium per quinquennium obseruabant, & illi etiam sine ratione loquenti credebant, & instar solidæ, ac firmissimæ rationis erat: Ipse dixit. Hinc Hilarius lib. de Trinitate: *Soli Deo de se credendum est, qui se solus nouit*. Adhæc vt sub mille de se quisque sentiat, non debet ignorare, ea quæ certissima sunt in natura, à nobis minime, aut vix capi posse. Hinc Philosophus asseruit: *Vt oculus noctua se habet ad Solem, ita intellectus noster ad manifestissima natura*: Quomodo ergo ad diuina illa assurgemus, quæ tanto intervallo à naturæ operibus distant? In Ecclesiaste dicitur: *Cunctæ res difficiles: non potest eas homo explicare sermone*; & alio loco: *Difficile æstimamus quæ in terra sunt, & quæ in prospectu sunt, inuenimus cum labore. Quæ autem in cælis sunt, quis inuestigabit?* Et paulo antè dixerat: *Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, & terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem*. Hæc tradenda putarem catechumenis, & ei qui se instituendum, & docendum in Fide exhibet, ne videlicet altiora se quærat, & fortiora se scrutetur.

At Catholicis iam magis prouectis possunt maiora tradi, quia semper debent esse parati ad satisfactionem omni poscenti de ea quæ in nobis est spe, & fide: non tamen vt quisquam putet sibi fidem rationibus demonstrandam. Nam contra rationem est, ea quæ supra rationem sunt posita, rationibus velle persuadere. Vnde cum Augustinus libros de sancta Trinitate conscriberet, & circa mare deambulans puerum offendisset paruo cyatho aquam maris haurientem, & interrogasset eum, cuius rei gratia id ageret, illeque respondisset se velle metiri aquas maris: continuo sanctus Dei obiecit: *Qua ratione poteris immensum mare tam paruo cyatho metiri?* Respondit puer: *Marius est opus quod tu moliris, dum myste-*

rium Trinitatis intellectu tuo capere te posse ducis.

Hæreticus verò, tum Veteris, tum Noui Testamenti testimonijs, vt à sanctis Patribus sunt exposita, reuincendus est, & Ecclesiæ autoritate premeus: quam si non audiat, habendus est sicut Ethnicus, & Publicanus. Iudæus verò garriens, & vnitatem Dei obiectans, etsi Scripturis Veteris Testamenti possit aliquo modo ad fidem adduci; non tamen, vt apertè, & planè tantum mysterium demonstratur. Et cum Nouum Testamentum non recipiat, comprobandus est illi aduentus Messias: qui euidenter potest per Scripturas veteres, & gesta à Domino Iesu confirmari. Illo autem aduentu Messias posito, respondendum est, Messiam illum Dei Filium ac nuntium hoc mysterium nobis credendum tradidisse apertissimè. Porro Philosophus fidei reluctans, & ratiunculis, & syllogismis seipsum ad videndam implicans veritatem, veritatiq; Catholicæ contradicens, non est Scripturis, quas non dum recipit, reuincendus, neque rationibus est illi Trinitas demonstranda. Sed cum Fides supra rationem sit posita, non autem contra rationem militet, vt definitum est in Concilio Lateranensi, & verum vero aduersari nequeat: censendum est, omnes eius rationes nihil concludere, sed deficere potius, & ideo solubiles sunt, & soluendæ: quemadmodum Patribus lumen ad omnia eiusmodi argumeta refellenda non defuit. Quod si interdum à quibusdam eiusmodi solutiones ignorarentur, sicut interdum ignorantur: non propterea periclitaretur Fides, cum fides Catholica in vno, aut altero non subsistat, sed in tota Ecclesia.

His præmissis, præsentem Trinitatis tractationem, tribus tantum Fidei assertionibus expediemus. Quarum prima sit: In Deo vnica est tantum diuinitatis natura, atque substantia. Secunda assertio: In Deo est multitudo, non quidem rerum, sed personarum: non substantiæ diuinitatis, sed proprietatum, & relationum. Tertia: Hæc pluralitatem seu multitudinem personarum, & proprietatum, ad ternarium

Quomodo persuadendum sit mysterium Sanctissimæ Trinitatis hæretico.
Vt sit agendum cum Iudæo Sanctissimæ Trinitatis fidem neganti.
Quemadmodum Philosopho Sanctæ Trinitatis Sacramentum sit insinuandum.
Concil. Lateranen. II.
Assertiones fidei Sanctissimæ Trinitatis. Prima. Secunda. Tertia.

Vnitates Dei copiose ostenditur, atque demonstratur.

Ab Scripturis.

Deut. 6. Infra. 32. 1. Cor. 8.

Ephes. 4.

Iaco. 2. Symbo. Athanasij.

Aristotelis de Dei vnitatis sententia.

Vnitates Dei, & creaturarum in quo differat.

numerum pertingere, eumque minime excedere. Prima assertio manifestata est etiam in lumine naturae, & apud sapientes communi consensu recepta, & potest multis Scripturarum testimonijs, & rationibus confirmari. Ait enim Dominus: Audi Israel, Dominus Deus noster, Deus vnus est. Et Moles: Videte quod ego sim solus, & non sit alius Deus praeter me. Et Paulus: Et si sunt qui dicantur dii, siue in caelo, siue in terra (siquidem sunt dii multi, & domini multi) nobis tamen vnus Deus Pater, ex quo omnia, & nos in illo. Et alio loco: Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus, & Pater omnium. Et frater Domini: Tu credis quoniam vnus est Deus. Bene facis. Symbolum quoque Athanasij egregie tradit: Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus. Et tamen non tres dii, sed vnus est Deus. Aristoteles octo libris Physicorum vnus euincit primum motorem; & librum 12. Metaphysices ita concludit: Entia nolunt male disponi: non est bona multitudo principum, vnus ergo princeps. Vnde mundi sapientes, vt Socrates, Plato, Cicero, atque alij, etiam si deorum multitudinem falsam esse non ignorarent, interdumque recte conuellerent, vnicum tamen Deum verum, ac mundi principem, & rectorem certo statuebant. Est igitur Deus vnus, vt quaeuis creatura vna est: & solus, vt Sol, quia non sunt plures Soles: nec tantum est vnus, sed magis est vnus, quam quaeuis creatura: quia in creaturis semper est aliquod accidens distinctum a substantia; in Deo autem sola est substantia, accidentia nulla. Ad haec in creaturis est compositio in quibusdam ex materia, & forma; in alijs vero omnibus ex substantia, & accidenti, ex genere, & differentia, ex perfectionibus, & eo quod perficitur. Nam potentia, sapientia, bonitas, non sunt vnus, quia est interdum potentia sine sapientia, vel bonitate in aliqua creatura; & in alia est sapientia sine bonitate; & in alia bonitas sine sapientia: in Deo autem haec omnia vnum sunt, alioqui potentia non saperet, nec bona per se esset; & sapientia careret fortitudine, & bonitate; bonitasque esset infirma, ac infi-

piens. Probat ergo vnitates Dei rationibus: quarum prima depromitur ex parte Dei, secunda ex mundo, tertia vero ex nobis. Talis est prima ratio. Cum Deus sit illud, quo maius, aut melius cogitari non potest, & melius sit vt Deus habeat bonitatem singularem, cui alia inueniri possit in nullo par, & aequalis, quam quod parem habeat: quemadmodum Sol, & Phoenix, quae duo in genere suo singulares existunt: ergo Deus singularem habet excellentiam, ac bonitatem; praesertim cum vnitates perfectio sit, quam omnes creaturae appetunt, atque tuentur, ergo illa est in Deo: qui cum sit infinitus, omnia implet, & cum recta ratione pugnat, plura esse infinita. Quamobrem si alius esset Deus, esset permixtus cum isto, atque confusus, & in hoc existeret, vel vt pars in toto, vel vt vna pars in alia; & tunc deficeret perfectio alterius, ac proinde non esset Deus. Vel vt alio modo idem explicem, Si dii essent plures: aut patres, aut virtute, & perfectione minime pares existerent. Si pares, tunc nullus esset Deus; cum Deus Optimus Maximus sit, & parem non habeat. Si impares, tunc vnus esset maior, alius minor: & minor non esset Deus, quia Deus est, quo maior, aut melior esse non potest. Secunda ratio: Totus mundus vnus est: vnum ergo rectorem exigit, & gubernatorem: quaeuis etiam pars eius vna est: vt, vnus Sol, vna Luna, vnus planeta. In vnitates, ignis, aer, aqua, & terra consistunt. Vna anima in corpore, vnum corpus: vnus intellectus in anima, vna memoria, vna voluntas, vna longitudo, latitudo, & profunditas in corpore; vnus Rex in regno, vnus Imperator in exercitu, vnus in nauis nauarcha, Rex vnus in gruibus, & in apibus: ita ergo in vniuerso mundo, qui maiore indiget vinculo, & maiori vnitates, vnus erit Deus. Tertia ratio: Melius se habet animus noster, atque aded cor nostrum, quando est vnitum, quam cum est diuisum, & in varia distractum: melius autem vnitur, quando totum ad singula conuertitur, & singulis coniungitur: nam tunc totum cor intelli-

Rationibus idem euincitur.

Deus quid.

Vnitatem appetunt omnes creaturae.

Ierem. 23.

II. ratio.

Partium vniuersi vnitates.

III. ratio.

git,

Hierony in Psal. 79. in fine, tom. 8. Hoc cuique est Deus, quod praecipue colit, & veneratur. Matth. 6.

Quod sit in Deo distinctio personarum, ostenditur.

De mysterio sanctae Trinitatis, & Incarnationis quid & sentiendū, & loquendū sit.

git, amat, & colit totis viribus, quam si esset disperitum in plures deos: quod facit, cum ipsos deos, qui in rerum natura non sunt, sibi fingit, creata plura quam Deum diligendo, atque de illis cogitando. Hoc enim cuique est Deus, vt testatur Hieronymus, quod praecipue cupit, & veneratur. Proinde magnam vtilitatem nobis adfert Dei vnitates; magnum exitium adferret multitudine; quia, vt Dominus dixit, nemo potest duobus dominis seruire: nisi ad se ipsos ordinem mutuum habeant, vel vnum, & idem essent re ipsa, vt sunt Pater, & Filius, & Spiritus sanctus.

Secunda assertio est. In hoc vno solo Deo inuenitur multitudo, siue pluralitas, non quidem substantiae, sed proprietatum, hypostaseon, vel relationum, vel personarum: ita vt inter personas non sit tantum distinctio nominum, aut rationum, vt Iudaeus, Sabelliusque haereticus asseruerunt: nec realis, quasi diuersarum rerum, & essentia discretarum, vt Pagani, & Arriani docuerunt, sed est realis distinctio proprietatum, siue hypostaseon, adeo, vt vna non sit alia, licet sit idem quod alia, id est, sit distincta hypostasi, non essentia. Quae quod maiori luce perfundantur, illud vt explorata & certa fide compertum praemittendum, aliter scilicet in mysterio Trinitatis, atque in illo Incarnationis sentiendum esse atque loquendum. Nam in priori dicimus alium atque alium, non aliud & aliud, cum vna sit natura, & substantia, plures vero hypostases, seu personae. At in incarnati Verbi mysterio opposito modo loquimur: nam in illo non inuenitur alius, & alius, recte autem dicimus aliud & aliud, quia plures & diuersae sunt naturae. Est enim in ea, natura humana, & diuina, siue natura corporis, & rationalis animae natura, & item natura diuini Verbi: non est tamen alia persona Verbi, alia hominis, sed vna tantum Verbi, & humanitatis hypostasis, quae & naturam diuinam, & humanam subsistere facit. Porro haec doctrina ex ipsis mysterijs apprehenditur, vt sine illa consistere in se ipsis, aut recte a nobis concipi non valeant. Praeterea ad ita credendum in

Trinitatis Sacramento, cogit personarum confusor Sabellius, & Arrius essentiae diuisor: ad ita vero sentiendum in altero, compellit Nestorius personarum discretor, & Eutyches naturarum confusor. Potest etiam veterum Patrum testimonijs haec doctrina corroborari. Et prior quidem prodeat Athanasius, qui in illo suo Symbolo, quo omnes sui temporis grassantes haereticos confutauit, ita Catholicè definiuit, de priori quidem mysterio dicens; Neque confundentes personas, neque substantiam separantes. Alia est enim persona Patris, alia Filij, alia Spiritus sancti: sed Patris, & Filij, & Spiritus sancti vna est diuinitas, aequalis gloria, coaeterna maiestas: asserens vnā esse substantiam, ac proinde non aliud & aliud; & aliam esse personam Patris, aliam Filij, & aliam Spiritus sancti: ergo alius, & alius. Inferius vero cum verba facit de Verbi oeconomia, contrariū sentire, & loqui docet: Perfectus, inquit, Deus, perfectus homo, ex anima rationali, & humana carne subsistens. Qui licet Deus sit, & homo; non duo tamen, sed vnus est Christus. Ecce vnitatem personae, quam magis declarando, subdit; Vnus omnino, non confusione substantiae, sed vnitatem personae. Quis non videat in his verbis plures naturas esse in Christo, & vnā personam? Adhuc Gregorius Nazianzenus ab insigni, & preclara Theologiae notitia cognomentum Theologi sortitus, in epist. ad Clidonium de fide: Atque, vt paucis, inquit, rem complectar, aliud quidem atque aliud sunt ea, ex quibus Seruator constat (nisi verò id quod cerni non potest, idem est cum eo, quod in oculorum aspectum cadit: & quod temporis experis est, cum eo quod tempori subest) non tamen alius atque alius: absit: ambo enim hac copulatione vnum sunt, Deo nimirum humanitatem, atque homine diuinitatem suscipiente, aut quocumque tandem alio verbo quispiam eam rem exprimentam duxerit. Porro aliud atque aliud dico, contra quam in Trinitate res habet. Illic enim alius atque alius, ne personas confundamus: non autem aliud atque aliud, quoniam tria quoad diuinitatem, vnum idemque sunt. Sic ille. Cuius po-

Patrum traditione confirmatur eadem veritas. Athanasius.

Gregor. Nazianz. vnde Theologi cognomentum inuenit.

sterio-

B. Bernar. teriore partem confirmat Bernardus epist. 140. ad Innocentium Papam his verbis: Ille verò dignè pro sua possibilitate diuinam affirmat magnificèciam, qui nil in ea cogitat dispar, vbi est totum summum: nil distans, vbi totum est vnum: nil hians, vbi totum est integrum: nil denique imperfectum, vel egens, vbi totum est totum. Totum nempe est Pater, quod Pater & Filius, & Spiritus sanctus. Totum Filius, quod ipse, & Pater, & Spiritus sanctus Totum Spiritus sanctus, quod & ipse, & Pater, & Filius. Et totum vnum est totum, nec superabundans in tribus, nec imminutum in singulis. Nec enim verum summamque bonū quod sunt, inter se particulariter diuidunt, quoniam nec participialiter id possident, sed hoc ipsum essentialiter sunt. Nam quod alter ex altero, vel alter ad alterum veracissimè dicitur, Personarum sanè designatio est, non vnitatis diuisio. Licet namque in hac ineffabili Deitatis essentia, alter & alter, id quidem requirentibus proprietatibus personarum, sobrie Catholicè dicatur, non tamen ibi est alterum & alterum: sed simplex vnum: vt nec præiudiciū faciat vnitati Trinitatis confessio, nec proprietatum sit exclusio, vera assertio vnitatis. Hæc sanè eleganter, & doctè Bernardus. Sic etiam in humanis loquimur, genere enim masculino exprimus personas, vt, Quis adest? Quis loquitur? & respōdemus, Petrus adest, Paulus loquitur: neutro autem genere essentiam, siue naturam significamus. Quærimus enim, Quid est homo? & respōdemus, Animal rationale. Quid Angelus? Natura quædam spiritualis intellectu prædita. Quis est Angelus? Michaël, vel Gabriel. Accedit etiam Hilarius lib. 2. de Trinitate: Est Filius ab eo qui Pater est, vnigenitus ab ingenito, progenies à parente, viuus à viuo. Vt Pater habet vitam in semetipso, ita & Filius data est vita in semetipso. Perfectus à perfecto, quia totus à toto, non diuisio, aut scissio, quia alter in altero, & plenitudo diuinitatis in Filio est. Incomprehensibilis ab incomprehensibili, nouit enim nemo nisi inuisem. Inuisibilis ab inuisibili, quia imago Dei inuisibilis est; & quia qui videt Filium, videt & Patrem. Alius ab alio, quia Pater, & Filius. Non natura

diuinitatis alia & alia, quia ambo vnum. Deus à Deo. Ab vno ingenito Deo, vnus vnigenitus Deus. Non dij duo, sed vnus ab vno. Non ingeniti duo, quia natus est ab innato. Alter ab altero nihil differēs, quia vita viuētis in viuo est. Hactenus Hilarius, doctrinam dictam de Trinitate asserens, licet nil agat de ratione loquēdi in mysterio Incarnationis, quemadmodum etiam Theophylactus in illa verba: Et Deus erat Verbum, docet his verbis: Vt exēplo manifestius faciamus, Petrus & Paulus sunt alius, & alius, sunt enim persona due, sed non aliud & aliud, vna enim eorum natura est humanitas. Sic igitur de Patre, ac Filio docendum. Alius enim sunt, & alius, due personæ, nō autem aliud & aliud: vna enim natura eorum deitas. Sic ille, vocans vnam naturam in Petro, & Paulo specie, non numero, qualis est in Trinitate. Sed illa omnino caret exemplo, & idēd qualicunque potuit exemplo, rem explicauit. Augustinus quoque libr. de Ciuitate Dei, idem de persona Spiritus sancti ab alijs duabus persona siue hypostasi, non autem substantia, siue natura distincta, sentit, cuius hæc sunt verba: Qui Spiritus Patris & Filij, Spiritus sanctus propria quadam notione huius nominis in sacris literis nuncupatur. Alius est autem quàm Pater, & Filius, quia nec Pater est nec Filius: Sed alius dixi, nō aliud, quia & hoc pariter simplex, pariterq; bonum est incommutabile, & coeternum. Et de hoc hactenus sit dictum.

Hoc igitur modo intellecta pluralitas confirmatur ex Scripturis, atque rationibus explicatur. Prima igitur ex Scripturis ostēssio sit per nomina, siue verba, quæ plurali numero de Deo in sacris literis enuntiantur: Vt, In principio creauit Elohim, siue dij, cælum, & terram. Et, Non poteritis seruire Domino: Deus enim sanctus, & fortis amulator est: vbi Hebræa litera habet: Quoniam dij sancti ipse. Et, Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram. Rursum dixit Deus: Venite, descendamus, & confundamus linguam eorum. Et apertius in Nouo Testamento: Ego, & Pater vnum sumus: Et, Ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Cum ergo populus Iudæorum

Ioan. 1. Theophy. in Ioan. c. 2.

Aug. li. 11. de Ciuitate Dei, ca. 10. initio, tom. 5.

A Scripturis esse in Deo scilicet multitudinē personarum, & ordinem. Gen. 1. Ios. 24.

Gen. 1. Infra 11.

Ioan. 10. Infra 14.

carna-

Psal. 2. & Act. 13. Psal. 109. & Matth. 22. Psal. 66.

Prou. 30.

Gen. 18.

Aug. li. 15. de Trinitate. c. vlt. to. 3.

Matth. vlt.

Deute. 6.

Theodor. in Quest. 69. in Genesin, q. 19. p. 1.

carnalis esset, & ad idololatriam propensus, manifestè dedisset ei Deus occasionem colendi idola, si in Deo plures non essent personæ. Quod indicant prædictæ sententiæ, & illa: Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, & Dixit Dominus Domino meo, se de à dextris meis: &, Benedicat nos Deus Deus noster, benedicat nos Deus. Et; Quod nomen est eius, & quod nomen Filij eius, si nosti? Friuolum autem est dicere, quod Elohim caret singulari numero, cum plerunque Eloha in singulari inueniatur: vel quod loquatur in plurali ob auctoritatem sibi asserendam, vt Principes magni honoris gratia sibi deferendi loqui solent: quia Deus de se in singulari solet loqui, & ad eum in singulari loquuntur Prophetæ, & dicunt illi, Tu. Nec in more est, vt quis dicat, Vos fecisti, vel Domini fecisti, sed, Domine fecistis. Et tamen Genes. oppositum docet. Nam cum apparuit Dominus Abraham, dicitur quod apparuerūt ei tres viri stantes prope eum: quos adorans, ait: Domine, si inueni gratiam in oculis tuis. Et ille respondens: Reuertens, inquit, veniam ad te tempore isto. Et quia quantumuis loquens de se, loquatur in plurali, historicus tamen referens de illo aliquid, in singulari loqui solet. Non enim dicimus, Episcopus fecerunt, vel, Imperator dixerunt; sed, fecit, vel dixit. De Deo autem ait Scriptura: In principio creauit Dij, Et, Quia Dij sancti ipse. Et ita illos locos intelligunt Patres, maximè verò Augustinus, qui libr. de Trinitate, sic ait: Neque enim diceret veritas, Ite, baptizate omnes gentes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, nisi Trinitas esses. Nec baptizari nos iubes Domine Deus in eius nomine, qui non est Dominus Deus. Neque diceretur voce diuina: Audi Israel, Dominus Deus tuus, Deus vnus est, nisi Trinitas ita esses, vt vnus Dominus Deus esses. Idem docuit Theodorus in Apotis, siue quæstionibus in Genesin: Iudæi verò (inquit) ad aliam se conuerterunt insaniam. Aiuunt enim, Deum vniuersorum sibi ipsi dixisse, Faciamus hominem, eorum more, quibus imperia summa credita sunt. Nam & magistri equitum, & Imperatores plu-

rali numero cōsueuerūt dicere, tubemus, scribimus, & mundamus, & qua sunt huiusmodi. At insanon animaduertent, quod plurima Deus omnium effari soleat singulari numero. Tempus enim, inquit, vniuersi hominis venit coram me. Et, Pœnitent me fecisse hominem. Item, non erūt tibi dij alij præter me. Et, Ecce ego facio noua, qua mox oriuntur. Et, Aperiam in montibus fontes, & in herbis flumina. Et in vniuersa planè Scriptura diuina licet audire Deum omnium singulari numero loquentem. Rarò autem pluraliter sermonē format, nisi cum innuit numerum personarum Trinitatis. Etenim cum linguas confunderet, non dixit singulariter, Descendam; sed, Venite, descendentes confundamus ipsorum linguas. Sic ille. Et postea subdit, idem insinuari, cum de homine formando ageret, quem sanctæ Trinitatis inuocatione nouerat baptizandū & reformandum, & mysterium Trinitatis illi credendum: Faciamus, inquit, hominem ad imaginem, & similitudinem nostram, obscure identitatem substantiæ, & personarum numerum aperies. Rursum non vtitur plurali numero, ob multitudinem perfectionum, vt sapiētia, iustitiæ, misericordiæ, vt Iudæus ait. Quia si hoc firmum esset, quisque hominum, qui pluribus virtutibus esset ornatus, diceretur plures homines. Igitur Deus eiusmodi sententijs, quæ ipsi tribuuntur, tū pluralē, tū singularē numerū nominū, & verborū ad indicandam vnā naturā, & plures personas insinuari voluit, & apertius in Nono Testamento indicauit id ipsum

Secundò, idē probatur ex nominib⁹ relatiuis Patris, & Filij, & Spiritus procedētis. Relationes enim oppositæ nō possunt esse in Deo sine distinctione personarū: vt eū dicitur: Filius meus es tu, ego hodie genui te, &, Ipse inuocabit tū ponam illum, &, Quod nomen est eius, & quod nomen Filij eius, si nosti? item, Paruulus natus est nobis, & filius dat⁹ est nobis. Vnde vel verbū ad dicēdē refertur, & imago ad eū quē repræsētat: nomē etiā Spirit⁹ relationē habet ad eū, à quo spiratur, vt stat⁹ ab animali, vnde & pcedēs vocatur, in quo adhuc magis relatio dtegitur. Tertio, idē probatur

Gen. 6. Ibidem. Deute. 32. Esa. 43. Supra. 41. Deus quando tatum loquitur in numero multitudinis.

Gen. 11.

Elusmodi locutionis in pra ratio Iudæorum refellitur.

II. argum.

Psal 2: Psal. 88.

Prou. 30. Esa. 9.

III. argum.

Ioan. 14. Supra 1. Ibidem.

Prou. 8.

Ibidem

III. argum.

Psal. 44. Prou. 8.

Eccle. 1. Ibidem.

Micha. 5. Psal. 2. Ioan. 8. Infra 15. Infra 16.

Generatio qualis in Deo fit. Et vnde cōprobetur, humanolīcet ingento mīnimē comprehendatur.

ex hoc, quodd vna persona est in alia, vel apud aliam, ait enim Dominus: Non creditis quia ego in Patre, & Pater in me est. Et, Verbum erat apud Deū; rursus: Vnigenitus Filius qui est in sinu Patris, ipse enarrauit. Nemo autem propriē est in seipso, vel apud se ipsum. Item, Dominus possedit me: alius enim est possidens, & alius res possessa: rursus: Cum eo eram cuncta componens, nemo certē est secum ad operandum, sed cum alio. Igitur vnam personam esse in alia, vel cum alia, manifestē aliquid aliud indicat præter singularitatem. Et sicut esse in, rectē dicitur propter vnitatem substantiæ, quæ vna numero communis est tribus; ita esse ad, manifestē indicat relationes, & per consequens plures esse personas. Quarto, idem ostenditur ex processione Dei, quæ in Scripturis inuenitur frequenter. Vnus enim non potest à se ipso procedere, quia esset à se ipso distinctus; quod cum recta ratione pugnat, atque absurdum est. Hinc dicitur: Eructauit cor meum Verbum bonum: Ante omnes colles ego parturiebar: Nondum erant abyssi, & ego iam concepta eram: Ego ex ore Altissimi prodiui, primogenita ante omnem creaturam: Ab initio, & ante secula creata sum, id est genita; & Egressus eius ab initio, à diebus aternitatis: David etiam: Ego hodie genui te; Et Christus: Ego ex Deo processi, & veni, Et de Spiritu sancto dixit: Qui à Patre procedit, & qui de meo accipiet. Cum ergo nihil se ipsum concipiat, aut pariat, neque se gignat, aut à se ipso egrediatur, vel procedat: cum inter procedentem & processum vera sit distinctio; necessarium est, vt in diuinis multitudinem constituamus personarum. Et profectō sine processu tres essent dii distincti, & tria infinita. Generatio autem Deo tribuitur, semotis tamen omnibus imperfectis, id est, motu, tempore, corruptione, atque substantiæ decisione. Neque hic processus primi principij rationem personis procedentibus tollit: quia illis datur non diuersum esse ab illo esse primo, quod est in Patre, sed est idem illud numero esse. Dices; Non satis ca-

pis admirāda in natura? quanto igitur ipse est in seipso admirabilior? Deinde si anima nostra, quæ certis naturæ finibus circumscribitur, in toto est corpore, & in qualibet parte, & membro corporis vniciue pro ratione sua esse communicat; quid mirum, si diuina substantia eadem numero Filio à Patre communicetur, nec tamen illam amittat Pater? rursus eadem numero à Patre & Filio communicetur Spiritui sancto, retenta tamen ab illis duobus, & possessa? Prætereā, si ego possum conceptam cogitationem tecum communem facere, sine eo quodd ego illam amittam; deinde si vterq; nostrum contentus esset, vt eadem cogitatio detegeretur amico tertio, quem diligimus; iam ibi aliquo modo cerne re liceret imaginem quandam Trinitatis. Nam vnus & idē conceptus numero esset in illis tribus: nec esset alia differentia, nisi quodd in me à nullo esset, in te verō à meo, & in tertio esset à nobis duobus, eo posito, quodd ille qui est in me, esset causa tui, & vterque esset causa eius quod est in tertio; & quodd conceptus sicut est accidens, esset vera substantia. Huic autem processui, in quo alia omnia, vt certa basi, nituntur, consonat ratio, Scripturis, Ecclesia, & Patribus illustrata. Cōstat enim, illud quod melius est, maius, & excellentius, Deo esse sine dubio tribuendum. Nam vt Aug. docet lib. de Doct. Christiana. Deus secundum omnes est illud, quo melius atque sublimius aliquid non est. Et in lib. Quæstio. Veteris & Noui Testamenti: Plus est, inquit (Deus scilicet) quam quicquid dici poterit, aut cogitari. Ratio igitur ostendit, non esse impossibile, aut contra rationem, & contra diuinum honorem, in diuinis esse processum. Primum, quia excellentius est, ac melius, esse simul, & operari, quam esse otiosum, omnique opere destitutum. Esse autem Dei esset otiosum, si ante mundi conditionem operaretur, aut produceret nihil. Deinde præstantius est, Deum non egere mundi productione ad fecunditatis gloriam habendam, ne potentia Dei infinita, finita creatura egeat; cum Deo dicimus:

II. exemplū.

Tertium.

Exemplum Trinitatis.

Aug. lib. 1. de Doctrina Christiana, tom. 3. Deū omnes intelligunt id, quo nihil melius. Idem lib. Quæst. Ve. & No. Test. q. 1. to. 4. Quod sit processus in diuinis, multis ostenditur. I. ratio. II.

III. ratio.

III. ratio.

Esa. 66.

V. ratio.

Psal. 134.

VI. ratio. Dionys.

Axioma Theologorum de boni natura.

Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non egres: egeret autem, si tantum producendo creaturam, esset nobis illustris, & conspicuus: quia ablata creatura infœcundus existeret. Tertio, melius est, infinitum Dei esse habere parem operationem, id est, infinitam, quam finitam: quia esset in æqualitas infinita inter esse, & operari ex parte rei productæ: quemadmodum præstantius est pictori producere filium patrem, hoc est, viuū, & animatum, quam si eum tantum pictum faceret. Ergo excellentius est Filium producere, quam mundum condere. Quarto, præstantior est operatio naturæ, quam artis, quæ naturam imitatur: & nobilior de propria substantia producere, quam ex altera materia, maximè quia ars non potest æquare naturam: nam incomparabiliter maior filius viuus, quam filius pictus: cum omnis natura simile sibi producat in specie, nec minori se contenta sit: vnde planta plantam, equus equum, & homo hominem gignit. Ergo Deus Deum generabit, alias esset Deus creatura sua minor, & inferior; cum tamen ipse per Prophetam dicat: Nunquid ego qui alios parere facio, ipse non pariam? Si ego qui generationem alijs tribuo, sterilis ero? Quinto, melius est, Deum habere ab æterno potentiam expletam, quam non expletam: si ergo Deus potuit ab æterno producere Filium consubstantialem, aut voluit, aut noluit. Si voluit, ergo & fecit: quia omnia quæcunq; voluit, fecit in cælo, & in terra, in mari, & in omnibus abyssi. Si noluit, inuidus ergo sibi extirrit, & tantam gloriam sibi præripuit. Idem dicendum de potentia Patris & Filij in producendo Spiritu sancto. Sexto, iuxta Dionysij exploratam ac certam Theologiam, bonum est sui ipsius diffusuum, & communicatiuum, & quo maius, eò plus se communicat: quod si summum bonum fuerit, summè se ipsum communicabit. Cum ergo Deus, omnium sententia, summum bonum sit, nec possit se ipsum creaturæ summo modo communicare, quia creatura finita non est capax infinitæ communicationis: consequens est, vt Pater intus producendo

Filium, & Pater & Filius spirando Spiritum sanctum, summo modo, atque infinito se communicent. Septimo, tunc vnumquodque perfectum est, cum potest sibi simile in specie generare: vnde nulla creatura aliam in specie minorem, & minus perfectam producit. Deus igitur perfectus non esset, nisi posset sibi æqualem, & per omnia perfectam prolem edere: danda igitur est in diuinis productio. Nec Dei productio sistit in mundo condito: quia eiusmodi productio artificialis est, & quia esset perinde, ac si elephantus formicam, aut muscam gigneret. Possetque de Deo non ineptè dici illa sententia: Parturient montes: nascetur ridiculus mus. Octauo, præstantius est, Deum esse sapientem, & amantem cum æterna fecunditate, quæ addit productionem, societatem, charitatem, iocunditatem ac beatitudinem, quam si sine productione per essentiam saperet, & amaret. Vt melius est, sapientissimum, optimum, atque opulentum parentem omnia filio communicare, cunctis tamen sibi retentis: & rursus in amicū aliquem, & vtrique condilectum omnia effundere, omnibus tamen sibi seruatis, quam nihil communicare. Hoc igitur Deo tribuendum est, cum sit excellentius: quemadmodum melius est, mentem, quæ simplicissima est substantia, producere scientiam, & amorem; sicut etiam maius, eandem etiam substantiam, fortissimā faciē *ἁγία*, in speculo producere, & cum ea *ἁγία*, amorem condilectum. Nondū, melius est, in Deo inueniri fundamentum creationis, & adoptionis, quam non inueniri, quia sine fundamento non constat ædificium: at fundamentū operationis extrinsecæ operatio est intrinseca, vt fundamentū operis artificialis interna est ars, quæ est operatio nature rationalis. Si De⁹ ergo Verbū nō pduxisset, nec mundū cōdidisset. Si nō haberet Filiū naturālē, nec adoptiuos: si nō est prima fecūditas, quasi calor in primo calido per se, id est igne, creata omnia nō essēt, nec operarentur, sed sterilia essēt, atq; infœcūda, quēadmodū su-

VII. ratio.

Si nil Deus præter mundum genuisset, qualis videri posset.

Horati. de Arte. VIII. ratio.

Exempla generationis diuinæ.

IX. ratio.

Nisi Deus Verbum genuisset, & Spiritum sanctū cū eo produxisset, quid inde.

Amoris omnis causa, Spiritus sanctus est.

X ratio.

Rationalis creatura a Deo cur condita.

Aug. li. Meridat. initio ro. 9. a medio.

Olea vnde melius perfectiusque cognoscitur.

Processionis diuinarum personarum con-templatio, mirum in modum virtutes omnes edificat. Eccles. 4.

Philip. 4. Per fide sanctae Trinitatis omnia vitia destruantur.

blato calore ignis piper, cinnamomum, vel alia similia, quae calorem participant, calida non essent: non esset vllus creaturarum amor, nisi esset calidum amoris Dei, ex quo procedit Spiritus sanctus, qui est causa amorum omnium naturalium honestorum. Erit ergo in Deo fecunditas intellectus, & voluntatis. Decimo: Excellentius est, Deum esse talem, vt plus cognosci, & amari ab homine possit, quam minus, cum ad hunc finem potissimum creaturam ratione praeditam condiderit, vt summum bonum intelligeret, intelligendo amaret, amando possideret, possidendo frueretur. Sed plus potest per productionem infiniti, quam per mundi molitionem cognosci: quemadmodum homo per productionem veri hominis, quam per fictionem hominis depicti magis agnoscitur, & olea substantia per productionem olei magis penetrabitur, quam per hoc quod est calida, viridis, tardeque crescat, & similia accidit. Si igitur posita productione personarum magis agnoscitur Deus, magisque amari, & coli ab homine potest, praestat igitur ponere in illo productionem, quam tollere; & ex consequenti praestat Deum talem esse, ex cuius cognitione virtutes in nobis magis augeantur, & magis vitia imminuantur. Posito enim processu diuinarum personarum, roboratur fides in tam recondito, & alto mysterio, quo magnopere captiuatur intellectus: incrementum sumit spes in funiculo illo triplici diuinarum personarum, qui difficile rumpitur: firmatur amor erga Deum, qui tantum se nouit communicare, ac tam varijs modis, & vbi agnouerit tanto se amore inuicem diuinas personas prosequi: crescit prudentia, cognito Deo tam sapienti, & oculato: augetur iustitia, coram tam iusto iudice nos operari agnoscentes. Temperantia confirmatur, viso tantae puritatis, & sanctitatis exemplo: Fortitudo corroboratur, vbi per fidem agnouimus tantum, ac tantae potentiae Dominum pro nobis constare, vt omnia possimus in eo qui nos confortat. Corrunt vniuersa vitia: Superbia, cum cogitamus Dominum se ad creandum, & adoptandum demittere

tem: Avaritia, agnita tanta liberalitate inter diuinas personas, & munificentia: Inuidia, in tanto mutui amoris argumento: Ira confunditur, cognita mansuetudine, & patientia tanti Domini, qui sustinuit cum multa patientia vasa irae apta ad interitum: Gula, atque Luxuria, in tanto torrente spiritualium voluptatum, & purissimarum delectationum, quibus ad se inuicem diuina fruuntur personae: nam gustato Spiritu, desipit omnis caro: Accidia, pigritiaque omnis exulat, agnita tanta numinis diligentia, & festinatione ad succurrendum nostris necessitatibus, nostramque salutem procurandam. Aedificantur ergo vniuersae virtutes, & cuncta peccata destruantur, si mysterium diuinarum personarum attentè inspiciamus. Est ergo productio in Deo, & multitudo hypostaseon.

Quod si obijcias, generationem necessariam esse, vt res quae in indiuiduo non possunt diu subsistere, saltè in specie conseruentur; ac proinde Angelo, qui incorruptibilis est, non tribuimus generationem alterius Angeli: cum igitur Deus Aeternus sit, & in eodem indiuiduo semper maneat, generatio in eo ponenda non est, maxime cum generatio imperfecta multa contineat. Respondemus, Deo tribuendas esse perfectiones omnes, quas in creaturis inuenimus, eminenter tamen, & ablativis vniuersis imperfectionibus. Quia ergo in Angelo incorruptio, perfectio quaedam est, erit ergo in Deo, sed excellentior: ita etiam generatio in his quae corpore constant creaturis, excellentia quaedam, & perfectio magna est. Vnde quae nihil producant, sed sterilia sunt, vt plantae, animalia, & homines, maxime imperfecta iudicamus: imò tunc vnumquodque perfectum esse dicunt Philosophi, cum simile sibi in specie producere valet. Erit igitur & in Deo. Maxime cum Scriptura dicat: *Ego hodie genui te; & Generationem eius quis enarrabit?* Et rursus: *Ego qui generationem alij tribuo, sterilis ero?* Sed ita tribuenda est Deo generatio, vt defectus omnes, qui illam in creaturis comitantur, auferri debeant: vt sunt, motus, qui in Deo non

Rom. 9.

Gustato Spiritu desipit omnis caro.

Quid Deo immortali, & eterno opus sit generatio.

Angeli cur non generet.

Omnes perfectiones creaturarum eminenter in se Deus continet.

Philosophorum axioma.

Psal. 2. Esa. 53. Infra 66.

Qualis Deo tribuenda generatio sit, quique ab eo defectus humanae generationis tollendi sit.

est:

Malach. 3. Num. 23. Boet. de consolatio. Psal. 2. Mich. 5. Ioan. 1.

Natura diuina cur impartibilis.

III. assertio.

Quod diuinarum personarum productio ternarium numerum non excedat, cuius loci Scripturarum. Deut. 6. Rom. 10. Prou. 1.

Psal. 66.

Psal. 44. & Heb. 1.

Psal. 49. Exod. 3. & Matth. 2.2. Esa. 6.

est: quia ego Dominus, & non mutator; & qui immobilis manens cuncta moueri: ita immutabilis existens ex se ipso generat. Debet & auferri tempus, extra quod Deus est, & in aeternitate generat, secundum illud: *Ego hodie genui te;* iterum: *Egressus eius ab initio, ad aeternitatem, & in principio erat Verbum.* Quibus testimonijs euincitur generatio aeterna, cum mundus ex tempore tantum extiterit. Debet etiam tolli corruptio in diuina illa generatione; si arbor sine vlla corruptione edit fructum, & sanctissima Deipara incorrupta peperit Saluatorem. Denique debet auferri decisio, vel diuisio substantiae: nam cum natura Diuina sit impartibilis propter summam, & infinitam eius simplicitatem, decidi, aut diuidi in partes non potest, sed tota integra communicatur. Idemque per omnia dicendum est de processione Spiritus sancti, quae sine vlllo motu, aut tempore, aut substantiae diuisione concipienda est. Et haec de secunda assertione.

Sit tertia assertio: Haec diuinarum personarum productio ternarium numerum non excedit: quae facile diuinis Scripturis, Ecclesiae victorijs, ac testimonijs Patrum inuictis, atque rationibus plurimis confirmari potest. Nam in primis, vt ab Scripturis sumamus exordium, trinavnus nominis repositio illud ostendit: *Audi, inquit, Israel, Dominus Deus tuus, Deus vnus est.* Id est, d Iudae, fide cape, quae est ex auditu, mysterium Trinitatis: vt ex sapiente, qui nouit vnum esse Deum, sapientior efficiaris, tres personas in eadem natura agnoscendo, hoc est enim, quod tibi maxime expedit audire. Idem David insinuat, cum ait: *Benedicat nos Deus Deus noster, benedicat nos Deus.* Et rursus: *Propterea vnxit te Deus, Deus tuus oleo latitiae.* Nam Propheta ad Christum Deum loquitur: vt illa trina repositio nominis Dei mysterium adumbret tantum, sicut in alio Psalmo dicitur iuxta Hebraeum: *Deus Deus Dominus locutus est, & vocauit terram.* Ob eandem causam voluit vocari Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob, & ab Angelis acclama-

tur: *sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus exercituum, plena est omnis terra gloria eius.* Vbi vnitatis substantia, & Trinitatis mysterium indicatur, & Incarnationis arcanum detegitur. Nam terna hac repetitione, *sanctus, sanctus, sanctus*, Trinitas personarum declarata est, testibus Basilio lib. 3. de Spiritu sancto in Eunomium, & Epiphano in Ancorato, & Dionysio Areop. cap. 7. caelestis hierarchiae, & cap. 13. Athanasius lib. 1. de fide vnitatis, & Trinitatis, & Hieronymus in hunc locum, qui ait ob id ter clamare, vt mysterium Trinitatis in vna diuinitate demonstraret: & Augustinus lib. de fide ad Petrum, cap. 1. Incarnationis vero mysterium: nam omnis terra, humanitas Christi est, quae impleta est gloria Trinitatis. Nam in Christo erat Pater operans signa, & Spiritus sanctus loquens. Secundo, idem colligitur ex tribus diuinarum nominibus personarum, siue testè, vt olim, siue aperte, vt in Nouo Testamento. Habet enim Scriptura: *In principio* (id est Filio, siue vt Chaldaea veritas habet, in Sapientia) *creauit Deus* (scilicet Pater.) Et continuo subiunxit: *Et Spiritus Domini ferebatur super aquas.* David: *Verbo Domini caeli firmati sunt, & Spiritu oris eius omnis virtus eorum.* Idem significauit, sed testè, alio Psalmo, cum petit Spiritu principali confirmari, & Spiritu recto innouari in visceribus, & Spiritu sanctum a se non auferri. Et Esaias 48. loquitur Verbum: *Et nunc Dominus Deus misit me, & Spiritus eius.* In quae verba Hieronymus scribit: *Breui versiculo Trinitatis nobis ostenditur Sacramentum.* Verum clariora sunt testimonia Noui Testamenti: vt, *Ego rogabo Patrem, & alium Paraclitum dabit vobis, Spiritum veritatis.* Rursus: *Paraclitus autem Spiritus sanctus quem mittet Pater in nomine meo: iterum: Cum venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis a Patre.* Adde, quod post resurrectionem dixit: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Et Apostolus: *Gratia Domini nostri Iesu Christi, & charitas Dei, & communicatio sancti Spiritus*

B. Basil. to. 1.

S. Epiphani. Dionys. Areop.

B. Athanas. tom. vlt.

B. Hieronym. tom. 5.

B. Aug. to. 1.

Plena omnis terra gloria Domini, apud Esaiam quid. Ioan. 14. II. locus. Gen. 1.

Psal. 32.

Psal. 50.

Hieronym. in ca. Esa. 48. tom. 5.

Ioan. 14.

ibidem.

Infra 15.

Matth. vlt.

2. Cor. 13.

Gal. 4.

1. Ioan. 4.

III. locus.

Contra Manicheum.

Contra Sabellium.

Contra Macedonium.

III. locus.

Athana. li. de Trini. 7.

tom. vlt.

Basil. lib. 4. aduer. Eunom. to. 1.

Nazian. li. quinque de Theolog. & alibi.

Cyrill. lib. Theaur. & lib. 14. de Trinitate. & alibi. to. 2.

Damas. li. de ortho. fide.

Hila. li. 12. de Trini. & alijs in locis.

Ambros. li. de fide, & lib. de Spiritu sancto, tom. 2.

Aug. li. 15. de Trin. to. 3. & alijs in locis.

fit cum omnibus vobis, Amen. Et iterum: Misit Deus Spiritum Filij sui in corda nostra clamantem, Abba, Pater. Et Dilectus in Catholica epistola: Tres sunt qui testimonium dant in celo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus: & hi tres unum sunt. Hæc sunt planiora, & apertiora Scripturæ testimonia, quæ nomina, & numerum personarum clarè indicant. Non ignoro multa alia posse produci: sed in re aperta non putavi esse immorandum. Et qui his tam perspicuis testimonijs fidem non habet, neque si innumera producerentur, haberet.

Tertio, idè possumus probare à victorijs atque triumphis Ecclesiæ contra Fidei hostes, qui illi semper bellum intulerunt. Nam vnitatè Dei obtinuit contra Manichæum ponentè duo principia, bonum scilicet, & malù; & contra cæcàs Gentes plures deos colètes. Personarum multitudinem euicit contra Sabellium, asserentem vnà tantùm esse personam, quæ modò Pater, modò Filius, modò Spiritus sanctus diceretur. Diuinitatem Filij, & eiusdem substantiæ vnitatem cum Patre, contra Arriũ, & suos euicit, atq; extorsit. Diuinitatem Spiritus sancti, eiusdemque naturæ vnitatem cum Patre, ac Filio; ac proinde parem cum illis gloriam, & adorationem. assecuta est contra Macedonium: Processum verò Spiritus sancti à Patre, & Filio, tanquam ab vno, & eodem principio, contra Græcos recalcitrantes in Concilio Florentino comparauit. Ecclesiæ igitur victoriæ fidem vnus Dei in Trinitate personarum apertissimè docet. Quarto, idem ab Ecclesiæ testimonijs euincere licet. Et vt nunc omittam tot Concilia Oecumenicà, quæ ab hac veritate stant, totque sanctorum, ac doctissimorum Patrum volumina, quibus pro veritate Sanctissimæ Trinitatis gloriose decertarunt, siue sint Græci, vt Athanasius, Basilus, Gregorius Nazianzenus, Cyrillus, Damascenus; siue sint Latini, vt Hilari⁹, Ambrosius, Augustinus, ac permulti alij: illud satis sit producere, Ecclesiam Catholicam abunde suam fidem probare, dum cunctis qui Fidei mysterijs initiantur, primum tradit signum sanctæ Crucis;

quod expressam trium personarum inuocationem continet. Deinde Symbolum Apostolorum, quod apertè in tres tantum personas docet esse credendum: quemadmodum & Symbolum Nicenum auctum per Concilium Constantinopolitanum, quod in Missæ sacrificio de more decantari solet; & Symbolum Athanasij quod habet: Hæc est fides Catholica, vt vnum Deum in Trinitate, & Trinitatem in vnitatem veneremur: Neque confundentes personas, neque substantiam separantes. Et infra: Vnus Pater, non tres Patres: vnus Filius, non tres Filij: vnus Spiritus sanctus, non tres Spiritus sancti: & in hac Trinitate nihil prius, aut posterius, nihil maius, aut minus, sed totæ tres personæ coætænae sibi sunt, & coæuales. Verù Ecclesia certam diem solennem adorationi Sanctissimæ Trinitatis præfixit; vt nemo Catholicus esse intelligatur, qui fidem de tanto mysterio Trinitatis non habuerit explicitam: & omnibus Psalmis adiungi voluit doxologiam illam: Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto, quod magis tantæ Fidei mysterium suorum cordibus filiorum imprimeret. Ita vt Trinitatis Sacramentum lac sit infantium, & panis proficientium, & solidus cibus perfectorum, & mensa illa Christi, in qua editur, & bibitur in regno Christi.

Quinto: idem ipsi rationi ostenditur esse consentiens. Nam etsi lumen rationis per se ea, quæ supra se posita sunt, attingere non valeat, tamen ratio per fidem illustrata habet se perinde atque nanus super humeros gigantis, vel vt Zachæus statura pusillus, qui ascendens arborem Sycomorum, potuit videre Iesum. Principio igitur cum Deus sit naturæ intellectuales, oportet intellectu, & voluntate esse præditum (quia in voluntate executio est, iuxta illud: Omnia quacunque voluit Dominus, fecit) Ergo in illis est fecunditas, nempe per modum intellectus, & naturæ, quò Filius producitur, & per modum voluntatis, quò, medio Filio, producitur Spiritus sanctus. Et rursus quia quæuis earum est Deus, quæ non potest esse nisi vnus; quæuis illarum

Symb. Apostolorum.

Symb. Nicenum.

Sexta Synodus. act. 17.

Symb. Athanasij.

In fine culus que Psalmi cur addit: Gloria Patri, & Filio, &c.

Luc. 22.

V. locus.

Humana ratio ad hoc mysterium inuestigandum quomodo se habeat.

Supra 19.

Psal. 134.

Plures Filij, & Spiritus sancti si essent in diuinis, quid cõsequeretur.

Filius & Spiritus sanctus cur non generent, sed Pater solus.

Ambro. lib. 4. de Fide, c. 4. tom. 2.

Idem ibid.

Ioan. 16. Matth. 11.

illarum vnica tantum erit. Diuina etiã omnia, vt pote infinita, non possunt esse nisi vnica. Et de Patre quidem quòd sit vnus, confirmatur ex his quæ dicta sunt ad probandum quòd vnus sit Deus. Filij autem, & Spiritus sancti si plures existerent, quilibet illorũ non æquaret, nec totam vim generandi, neque spirandi completeret, atq; terminaret: quæ quia infinita est, infiniti quoque Filij, & infiniti Spiritus sancti esse possent: imò actu etiam essent, quia in Deo, qui purus est actus, quicquid actu esse potest, etiam actu necessariò est. Ergo vnicus Filius tantum, & vnicus Spiritus sanctus tantum est: quorum vterque quia infinitus est, & æternus, alter vim generandi, quæ solius est Patris, alter spirandi vim actiuam, quæ propria est Patris, & Filij, perfectè terminat, atque complet. Et vt Pater vnico verbo se, & alias personas, cæteraque omnia dicit: ita vnico Spiritu suam, & aliarum personarum summam, & perfectam liberalitatem perfectè explicat. Et vt Verbum, omne quod per viam intellectus produci potest, continet: ita Spiritus sanctus omne, quod ab eo per viam voluntatis produci valet. Etsi autem potentia generandi, quæ est in Patre, sit etiam in Filio, & Spiritu sancto (est enim ipsa essentia diuina) quia tamen in Patre omne quod est generabile, produxit, in Filio, & Spiritu sancto, nihil vel generat, vel generare potest. Simili ratione vis actiua spirandi, quæ est in Patre, & Filio, quia in eis omne quod per viam voluntatis proferri potest, iam protulit; idcirco prout est in Spiritu sancto, nullam personam producit, sed quiescit Spiritus dum producitur: Itaque proprium ei est produci, & Filio generari: sicut Patri generare, & Patri & Filio spirare Spiritum sanctum. Vnde Ambro. lib. de Fide: Nò est natura, nò est potentia in Christo aliqua, quòd non generauit, infirmitas, quia generatio (sicut sepe iam diximus) non ad sublimitatem potentia, sed ad proprietatem refertur naturæ. Et infra: Nec idè minus habet Filius, quia Pater non est: nec Pater minus habet, quia Filius non est. Dixit enim Filius: Omnia quæ Pater habet, mea sunt.

Et infra: Si enim idè æqualis Patri Filius non est, quia non genuit Filium, & isti vtique fateantur, si non habent filios, qui serunt huiusmodi quæstiones, suos sibi etiam serulos preferendos, eo quòd habentibus filios æquales esse non possunt. Si autem habent filios, non putent sibi merito, sed filiorum iure deferri. Non consistit igitur hæc quæstio, quòd æqualis Filius Patri idè esse non possit, quòd Pater generauerit Filium, Filius nullum ex seipso generauerit. Nam & fons fluium generat, & fluius fontem ex se ipso non generat. Et lux splendorem generat, non splendor lucem; & vna natura est splendoris, & lucis. Hæc tenus Ambrosius, cuius sententiam mirificè Augustinus hoc idem argumentum soluens, confirmat in libro contra Maximinũ, ad quem lectorem mittimus.

Nec rursus quenquam permouere debet, quòd intelligere in Patre generet Verbum, & idem nil gignat in alijs personis: Velle quoque, in Patre & Filio producat Spiritum sanctum, & in ipso Spiritu sancto nihil producat. Et hoc est, quia intelligere in Patre, & velle in Patre & in Filio, iam produxit quicquid produci poterat: & ita in alijs producere personis, vt sic loquar, esset actum agere, quod in Deo impossibile est. Nec mirum, si idem intelligere, & velle diuinum, in distinctis personis distincto modo se habeat: quia videmus in creaturis idem circa diuersa diuersimodè operari: vt calor ignis, & Solis, qui ceram liquefacit, & lutum indurat.

Comprobatur deinde numerus trium personarum: quia ternarius est perfectus numerus, Deo facer, iuxta illud: Numero Deus impare gaudet: docetque Aristo. lib. 1. de celo ex sententiã Pythagoræ, Deũ ternario numero, in sacrificijs coli voluisse, eo quòd hic numerus perfectus sit, vt pote qui constat principio, & medio, & fine, in quo est omnis perfectio. Et addit, totum, & omne de tribus primum dici; nam de duobus dicimus ambos. Continet etiã omnem numerum, scilicet parem, & imparẽ, hoc est binarium, & ternarium; & ab vnitatè, & binario vt principijs ortus, velut apud Dialecticos

Idem ibid. Aduersus Arianos æqualem Patri Filium esse negantes.

Aug. lib. 3. contra Maximin. c. 14. tom. 6. à medio.

Cur intelligere in Patre generet Verbum, ipsum verò in Filio nil gignat: velle quoque, in Patre & Filio producat Spiritum sanctum, & in ipso Spiritu sancto nihil producat.

II. Argumentum, pro numero trium personarum. Virg. Eclo. 8.

Aristo. Deus colitur ternario numero in sacrificijs, cur voluerit secundum Philolophum.

Confirmatur id triplici ratione.

conclusio ex præmissis duabus : & præter quem in nullo potest inueniri tanta æqualitas vnus, & alterius, vnus etiam, & duorum . Quæuis præterea persona infinita est: aut ergo est infinitum principium produciens, & nõ productum; aut productum, & non produciens; aut productum, & simul produciens. Nam quartum membrum, videlicet nec productum, nec produciens, dari, inueniri non potest . Produciens autem improductum ipse Pater est: productum, ac produciens, Filius: productum, nec produciens, Spiritus sanctus. Et quæcunq; alia quarta, vel quinta persona, superflua esset, & in aliquod ex tribus dictis recideret. Tres ergo sunt tantum Diuinæ personæ . Ad hæc in tribus tantum, quorum primum est à nullo, & secundum à primo, tertium æqualiter est à primo, & secundo, potest esse summa concordia, summaque propinquitas: quia quoduis talium cum alio propinquissimum est, quia vel ab illo procedit, vel illius est origo. Quoduis etiam æqualiter in medio est reliquorum: Pater enim in medio est Filij, Spiritusque sancti, in eisque quiescit, quia vtrumque producit: Spiritus etiam sanctus est in medio Patris, & Filij, in quibus & quiescit, quia ab vtròque produciuntur: Filius quoque in medio est Patris generantis, & Spiritus sancti à se producti. Talis autem æqualis distantia, quiesque nec in maiori, nec in minori numero, quã sit ternarius, inuenitur. Nam in binario nihil est in medio; in quaternario autem binarius minus distat ab unitate, quàm à quaternario, & ternarius minus à quaternario, quàm ab unitate . Quia ergo ternarius numerus perfectus est, & in eo solum summa propinquitas, & quies, & à reliquis æqualis distantia, & in medio velut situs quidam, & positio reperiuntur: fit, vt hic numerus Diuinis tantum personis sit adscribendus. Tertio, probat numerum personarum ternarium dicta processio vnus personæ ab altera, qua non existente tres dii essent: posito autem processu prima à nullo potest procedere, quia non esset prima: nec à tertia vlla procedit, alioqui non esset tertia,

vel vltima, nec secunda à tertia, quia non esset summè coniuncta cum prima: nec tertia à sola prima, aliter non esset summè coniuncta secundæ: ergo à prima, & secunda oritur . Causa ergo vnus deitatis in tribus est, quia eadem numero transfunditur: quod non fit sine processione, in qua innititur distinctio, sicut vnitas in eo quod est de tota substantia. Quarto idem numerus euincitur ex proprijs, & notionibus, & relationibus, & ex his quæ vocantur attributa, siue appropriata. Dicuntur autem propria, quæ vni tantum personæ conueniunt. Hæc autem quatuor assignantur, nimirum Innascibilitas, & Paternitas; Filiatio, & Processio, seu, quod idem est, Spiratio passiva: ex quibus tres tantum constituuntur personæ. Nam Processio, soli Spiritui sancto competit; Filiatio soli Filio; Innascibilitas, & Paternitas soli Patri conueniunt: nã hæc duæ distinctæ sunt proprietates, vt testatur Augustinus lib. de Trinitate, dicens: *Non hoc est dicere ingenitum, quod est Patrem dicere: quia etsi Filium non genuisset, nihil prohiberet eum dicere ingenitum . Etsi gignat quisque filium, nõ ex eo ipso ingenitus est, quia geniti homines ex alijs hominibus, gignunt & ipsi alios . Sicut autem Filius ad Patrem, sic genitus ad genitorem refertur: & sicut Pater ad Filium, ita genitor ad genitum. Ideo, alia notio est, qua intelligitur genitor, alia qua genitus.* Hæc ille . Sunt etiam Diuinarum personarum propria tria, Generare, Gigni, & ex vtròque procedere, ex quibus tres desumuntur personæ. De quibus Augustinus libro de Fide ad Petrum: *Aliud est genuisse, quàm natum esse, aliudque, est procedere, vel natum esse, manifestum est, quoniam alius est Pater, alius Filius, alius Spiritus sanctus. Trinitas itaque ad personas Patris, & Filij, & Spiritus sancti refertur, vnitas ad naturam.* Et infra: *Neque enim in illa Trinitate proprium esset solius Patris, quia non est natus ipse, sed vnum Filium genuit: neque proprium solius Filij, quia non genuit ipse, sed solius de Patris essentia natus est: neque proprium Spiritus sancti, quia nec natus est ipse, nec genuit, sed solus de Patre, Filioque procedit.* Euthymius in illa verba

III. argum.

Singulis que diuinis personis conueniant.

Aug. lib. 5. de Trinitate, c. 6. to. 3.

Idem libr. de Fide ad Petrum, c. 1. cod. tom.

Idem c. 2.

Euthym. in Ioan. c. 27.

Ioan. 16.

Notiones in diuinis quid, & quæ nam illæ sint.

Relationes in diuinis quor, & quæ nam illæ.

Ioan. 5.

Philip. 2.

Inter quos vt minimum æqualitas fit.

Pater, & Filius in diuinis quomodo inter se æquales.

Vnde etiam colligi possit, ac debeat Trinitas personarum.

Ioannis: *Non enim loquetur à semetipso, aliter constituit hæc propria; ait enim: Sequidem nihil vlli sanctæ Trinitatis persona proprium est præter innascibilitatem, & processionem, sed omnia eis communia.* Sic ille . Idem numerus personarum colligitur ex his, quæ à Theologis Notiones dicuntur, id est per quas personæ innotescunt: hæc autem quinque sunt, nempe Innascibilitas, & Paternitas, Spiratio actiua, & Filiatio, & Processio . Ex quibus cum duæ primæ conueniant Patri soli, tertia Patri & Filio sit communis, quarta soli Filio, & vltima soli Spiritui sancto quædrabis: idem tres tantum personæ. Præterea ex relationibus realibus, quæ in Diuinis quatuor tantum sunt, idem constat numerus personarum . Sunt autem, Paternitas, & Spiratio actiua Filiatio, & Spiratio passiva: nam prima ad tertiam refertur, sicut secunda ad quartam. Et cum ex illis quatuor spiratio actiua communis sit Patri, & Filio: supersunt tres singulis personis propria . Quædam præterea relationes, quæ distinctionem includunt, in Diuinis inueniuntur: vt, æqualitas, concordantia, & similitudo. De prima ait Ioannes: *Æqualem se faciens Deo;* & Apostolus: *Non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo.* Cum autem proprie nihil sit sibi æquale; inter duos ad minus ponenda est æqualitas, nempe Patrem & Filium. Cum autem non sint æquales in quantitate molis, aut temporis, quibus caret Diuina illa natura; ergo erit in substantia, & æternitate . Qui autem dicit æquale, dicit vnum alteri per æqualitatem conuenire. Nihil etiã proprie sibi concordat, sed cum altero: erunt igitur concordantes duo per concordantiam: nec vnus sibi ipsi, sed alteri est similis per similitudinem . Et ita habes tres personas. Adhæc in vniuerso inuenitur pluralitas, inæqualitas, & diuersitas creaturarum, quæ cum sint imperfecta, & priuationes, unitatis, æqualitatis, & identitatis, siue *αὐτοῦτος*, siue nexus; præcedent ergo habitus in Deo, id est, vnitas, æqualitas, & vt, sic dicamus, identitas, id est, Pater, Filius, & Spiritus sanctus. Nec tantum ex proprijs, & notionibus, & relationibus

colligi potest Trinitas personarum, sed ex omnibus, & essentialibus attributis, quæ vel quidditatem substantiæ significant, vt essentia, natura, substantia, diuinitas, & huiusmodi, vel perfectiones alias extra quidditatem, quas adesse Deo præstantius est, quàm abesse, vt potens, sapiens, bonus, iustus, misericors, æternus, & similes, quæ attributa vocari solent: quorum significata etsi in Deo ob eius simplicitatem idem sint cum ipsa diuina essentia, nõ tamen per modum substantiæ, sed diuinæ qualitatis, & perfectionis substantiæ ipsi aduenientis designantur, vel à nobis concipiuntur . Inter hæc autem attributa quædam sunt, quæ à Theologis appropriata vocantur, quæ etsi reuera tribus personis conueniant, vni tamen personæ propterea adscribuntur, in cuius proprio habent nonnullam propinquitatem, & conuenientiam. Et quia hæc tria sunt, tres personas tantum concludunt. Sunt tamen à diuersis vario modo assignata: Inter quæ primum locum habent potentia, sapientia, bonitas. Potentia Patri tribuitur, quia à nullo est, & ne impotens quasi senex existimeretur: Sapientia Filio, qui per viam intellectus procedit, & ne imperitia illi tanquam iuueni minus per ætatem experto tribuatur: Bonitas Spiritui sancto, quia per modum amoris, & dulcedinis spiratur, & ne impetuofus, ac durus, vt Spiritus procellarum putetur. Deinde appropriantur quoque personis substantia vita, & salus. Substantia Patri; vita, quæ substantiam esse ponit, Filio; Salus vero, quæ in vita consistit, Spiritui sancto . De quibus Victorinus hymno 3. de Trinitate, dicens: *Tu Pater cunctis substantia es: Tu Fili vita, tu Spiritus saluatio.* Et supra dixerat: de alijs tribus: *Existetia, vita, cognitio, O beata Trinitas.* Dare etiam esse, Patria describitur; Vitam dare, Filio; Scientiam dare, Spiritui sancto. Patri tribuit, imperare creationem; Filio, creare, Spiritui sancto, recreare. Patri, dare esse; Filio, formam; Spiritui sancto reformationem . Patri charitas adscribitur, gratia Filio, comunicatio Spiritui sancto, teste Victorino;

Alia Dei attributa, & quomodo designantur.

Potentia cur Patri tribuitur, Filio sapientia, & bonitas Spiritui sancto.

Victorinus.

Proprietates Diuinarum personarum, ex Marij Victorini hymno.

2. Cor. 13.

Tu creari imperas; tu creas,
 Tu creata recreas; Obeata Trinitas.
 Si charitas est, gratia est: Si charitas & gratia est, & communicatio est, o beata Trinitas. Lumen Patri, lumen de lumine Filio; illuminatio Spiritui sancto. Status Patri, progressus Filie, Regressus Spiritui sancto. Semen Patri, arbor Filio; fructus Spiritui sancto. Inuisibilis inuisibiliter Pater; visibilis inuisibiliter Filius, inuisibilis visibiliter Spiritus sanctus. Impassibilis impassibiliter Pater, passibilis impassibiliter Filius, impassibilis passibiliter Spiritus sanctus. Præstator Pater, minister Filius, diuisor Spiritus sanctus. Spiritus operationum Pater, Spiritus ministeriorum Filius, Spiritus gratiarum Spiritus sanctus. Quæ omnia dicto loco persequitur Marius Victorinus. Augustinus ad Fortunatianum exponens quid sit inuisibilem Deum inuisibiliter videri: hoc est per eam naturam, quæ in nobis quoque inuisibilis est, hoc est, mente vel corde. Hilarius lib. de Trinitate infinitatem Patri, speciem Filio, usum Spiritui sancto tribuit, sicut æternitatem Patri, imaginem Filio, munus Spiritui sancto. Ait enim: *Infinitas in aeterno, species in imagine, usus in munere.* Quæ Augustinus interpretatur lib. de Trinitate, *Æternitas Patri, quia à nullo est: Imago Filio, quia aequalitas, & similitudo nulla re dissidens, & species dicitur ob pulchritudinem, & quia est complexus magnus, & gaudium, & beatitudo illis: tertio ponit usum, vel munus, in quo spiritus sanctus aduibratur.* Hæc ille ferè. Qui lib. de doctrina Christiana tria alia appropriata proponit, dicens: *In Patre vnitas, in Filio aequalitas, in Spiritu sancto vnitatis, aequalitatisq; concordia.* Et tria hæc, vnum omnia propter Patrem, aequalia omnia propter Filium, connexa omnia propter Spiritum sanctum. Sic ille. Non tantum autem connectit personas Diuinas inter se, sed etiã omnia creata, recte Victorino hymno 3. de Trinitate, qui conuertens sermonem ad Spiritum sanctum, ait: *Vt connectas omnia, primùm conecis duos.* Adhæc. Vnitas, Veritas, & bonitas Trinitatem repræsentant; sicut Ex quo, Per quem, & In quo omnia: de quo Paulus ad Romanos, Ex quo tribuit

Patri, qui omnium est principium: Per quem, Filio, quia omnium est exemplar: In quo, Spiritui sancto, quia omnium est finis. Quod explicans Augustinus libro de vera Religione: *Quare ipsam, inquit, donum cum Patre, & Filio aequè incommutabile colere, & tenere nos conuenit: vnius substantie Trinitatè vnum Deum, à quo sumus, per què sumus, in quo sumus, à quo discessimus, cui dissimiles facti sumus, à quo perire non permisi sumus: Principium, ad quod recurrimus; formam, quam sequimur; & gratiam, qua reconciliamur: Vnum Deum, quo autore conditi sumus; & similitudinem eius, per quem ad vnitatem reformamur, & pacem qua vnitati adharemus.* Sunt etiã alia appropriata, nepe essentia, quæ Patri; mens, quæ Filio, & bonitas, quæ Spiritui sancto, iuxta quod tres sunt partes Philosophiæ, nepe Naturalis, Rationalis, Moralis, de quibus Clemens Alexan. ait: *Deus autè est experis principij, perfectum, & omni ex parte absolutum vniuersorum principij, principij efficiens: Et quatenus quidè est essentia, est principij loci efficientis, quatenus autem est bonum, moralis: Quatenus autem rursus est mens ratiocinialis loci, & iudicantis.* Infra: *Quin etiã mutua trium virtutum consequentia inuenitur in homine cognitione prædito, qui moraliter, naturaliter, & Logicè circa Deum versatur.* Hæc Clemens.

Quinto eiusdem Trinitatis ex vestigio eius in creaturis inuento, & ex imagine eius in homine inuenitur. Est enim vestigium in irrationali creatura; imago verò in rationali. Et vestigium quidem à gradiente, vel currente relinquitur; imago verò ab homine extenso in terram, & suam similitudinem figurante. Quia igitur tota Diuina essentia communis est tribus personis ob infinitam eius simplicitatem; ideo in creaturis, quæ finitam, ac limitatam bonitatem fortitæ sunt, nulla perfecta Trinitatis similitudo inueniri potest. Quemadmodum neque inter formicas reperitur omni moda ad elephantem similitudo: sed si quis vellet per illam elephantem delineare, opus haberet multa tollere à formica, & multa illi addere; nam oporteret

Aug. lib. de vera Relig. c. 55. in fin. tom. 1. 1.

Alia itè proprietates eorundem. Clem. Alexan. lib. 4. Strom. in fin. tom. 2.

V. locus, ab vestigijs. sanctissimæ Trinitatis. Vestigiū, & Imago differunt later se.

Qualis creatura ad Creatorem comparatio.

Aug. epist. 3. tom. 2. Deum inuisibiliter videri quid sit.

Hilar. libr. 2. de Trinitate initio. tom. 3. Aug. lib. 6. de Trinitate. c. 10. to. 3.

Idem libr. 1. de Doctr. Chri. c. eodem tom.

Patris ac Filij vinculum, atq; adeo rerum omnium est Spiritus sanctus, teste Victorino. Alia quoque attributa Diuinarum personarum. Rom. 11.

addere magnitudinem, probosidem, dentes eburneos, colorem, cruraq; minime flexibilia, quod ita in formica ostendere posses elephantem. Præterea exempla, quæ ex creaturis assumuntur ad indicandam Trinitatem; non possunt omnes eius partes complere, sed vnã, aut alteram tantum, vt propterea opus sit pluribus exemplis. Nã (v. g.) in hominibus, patre, filio, & nepote, est eadè natura specie, cum inæqualitate tamen temperis. In exemplo Solis, lucis, & caloris, est quidem æqualitas durationis; sed, cum sint accidentia, non ostendunt eandem naturam. Et licet aliqua ostenderent eandem durationis mensuram, & eandem naturam in specie; nõ tamen eandem naturam numero. Et in tribus hominibus dictis non est eadè numero natura, quia vnus non de tota sua substantia, sed ex parte generat alterum. Adhæc in exemplo Adam, Eua, & Abelis, inuenitur ratio processio-nis: nam Adã à nullo est, vt Pater; Eua à solo Adam, vt Filius à Patre; Abel ab Adam, & Eua, vt Spiritus sanctus ab vtròq;. Deficit tamen in hoc exemplo & æqualitas temperis, & ratio eiusdè naturæ numero: deest etiã in Adam efficiencia Eua, quia ipse in qua cõdenda passiue se habuit. Si autè suppleremus hos omnes defectus, & quod Adam à se solo esset, & non ab alio conditus, quodque efficiencia habuisset in Eua condenda, & adiungeremus, eandem numero naturam esse in tribus, & nullum alterum duratione excedere, inuenire possemus certum, atque perfectum Trinitatis exemplum. Quare Patres hunc exemplorum Trinitatis defectum agnouerunt. Athanasius enim Disputatione in Arrium ait, *Quedam exempla generationis Verbi, vt quod Filius sit paterni luminis splendor, & bonitatis eius imago: non quod ad Diuinas personas metiendas, corporaliū satisfaciant exempla specierum.* Et Cyrillus lib. Thefaurorū: *In omnibus autem huiusmodi exemplis, debilem quandam similitudinem ad supremam illam naturam adducimus: quoniã omnis creatura in infinitum à Creatore suo distat.* Basilius epistola ad Gregorium Nyssenum post aliquot exempla Trinitatis producta ait; *Verbum quidem*

Quod nulla res perfecte adæquat similitudinem sanctæ Trinitatis.

Gene. 2.

Athana. to. vlt. Heb. 1.

Cyrill. lib. 2. Thesau. c. 2. sub fin. tom. 2. Basil. epist. 43. paullo post mediū. tom. vlt.

meum accipite quasi rudem delineationem, ac vmbra veritatis, non item vt veritatem ipsam rerum. Nequit enim fieri, vt per omnia, quod in exemplaribus cõsideratur, eis rebus adaptetur, ad quarum descriptionem exemplariū vsus assumitur. Et infra de Iridis exemplo ait; *Nam & in Iridis exemplo, qua multicolorem illum fulgorem illustrat, vna quidè est materia, per solarem radium reuerberata, ac refracta, floridus verò color qui visitur, multiformis est: qua in re per creaturam instruimur, ne inani curiositate turbemur in examinandis dogmatis nostri rationibus, si quando incidimus in ea, quorū difficilis est contemplatio, & in eorum qua dicuntur, approbatione, consensioneue, quasi vertiginè passi astimauerimus. Perinde etiam atq; in illis, qua oculis visa sunt, potior visa est experientia, quã rationis redditio: ita & in superexcellens fidei nostri dogmatis potior est fides quarumvis ratiocinationum complexione, qua & distinctione in hypostasi docet, & in vsa coniunctione.* Gregorius Nazianz. lib. de Theologia; *Quamquã enim tenuis aliqua similitudo aliquoties obuenerit, tamen bona eius pars fallebat, sic, vt infernè vnã cum imagine relinqueret.* Hec ille. Vbi vides, exëpla, etsi in aliquo similia sint, maiorem tamè habere dissimilitudinem, quã similitudinem. Damasc. lib. de Ortho. Fide: *Impossibile enim est, inquit, in creatura cõper-tã imaginem Diuina Trinitatis modum repræsentare.* Præterea B. Augustinus lib. de Verbis Domini, agnouit istum exemplorum defectum: *Cum in quibusdam (ait) inueniatur diuersitas naturæ, in alijs inæqualitas temperis.* Hæcenus isti Patres. Potest ergo haberi aliqua similitudo, vel vestigiū, quemadmodum ignis in fumo videtur: potest etiã esse aliqua imago in homine. Et de vestigio quidè multa tradit August. lib. de Trinit. Primū quidem vestigiū est: quia in omni creatura inuenitur mensura, pondus, & numerus: de quibus in lib. Sapiëntiæ fit mentio. In mensura, quia habet limitatum esse, Pater: in numero, quia habet distinctum esse, & numeri specie distinguatur, Filius: in pondere, quia ad finem suū quoduis refertur, ad què suo pòdere refertur, Spiritus sanctus relucet. Adhæc in modo, specie, & ordine relucet

Greg. Naz. lib. 5. Theologiae prope finem.

Damas. lib. 1. de Ortho. fide, c. 9. in fine.

Aug. serm. 38. de Verb. Dom. to. 10. Vestigia Trinitatis quæ sint in creaturis impressa.

Aug. lib. 1. de Trinitate. c. 2. tom. 3. I. Vestigiū. Sap. 11.

II. Vestigiū.

Idem Aug. lib. 11. de Ciuitate Dei, cap. 28.

Luc. 13.

III. in Vestigium.

B. Aug. lib. 6.

III. Vestigium Trinitatis.

Spiritus Sanctus Diuinitatis complementum.

Trinitas de quibus Aug. lib. de Ciui. Dei: *Quoniam igitur homines sumus ad nostri Creatoris imaginem creati, cuius est vera aternitas, aeterna veritas, & vera charitas: estq; ipse aeterna, & vera, & chara Trinitas, neque confusa, neq; separata: in ijs quidem rebus, quae infra nos, quonia & ipsa nec aliquo modo essent, nec aliqua specie continerentur, nec aliquem ordinem vel appetere, vel tenerent, nisi ab illo facta essent, qui summus sapiens est, qui summus bonus est: tanquam per omnia quae fecit, mirabili stabilitate currentes, quasi quadam eius alibi magis, alibi minus impressa vestigia colligamus: in nobis autem ipsi & imaginem continentem tanquam minor ille Euangelicus filius ad nos metipso reuersi surgamus, & ad illum redeamus, a quo peccando recesseramus. Ibi esse nostrum non habebit error: ibi amare nostrum non habebit offensionem.* Hæc ille in modo, specie, & bonitate: quæ etiã in vnitatem, veritate, & bonitate rerum perspicere possunt. Quæuis enim res vna est, quia sibi eadẽ, & ab alijs distincta: & vera est, quia verã sui cõceptionem generare potest in intellectu: & bona, quia appetitum mouere valet. Ad hæc quoq; pertinent vnitatem, species, & ordo: quæ in rebus inueniuntur: De quibus August. lib. de Trinitate. *Hæc omnia qua arte diuina facta sunt, & vnitatem quandã, & speciem in se ostendunt, & ordinem: quicquid enim horum est, & vnum aliquid est, sicut sunt natura corporum, & ingenia animarum: & aliqua specie formatur, sicut sunt figura, & qualitates corporum, ac doctrina, vel artes animarum. Et ordinem aliquem petit, aut tenet, sicut pondera, vel collationes corporum, atque amores, aut delectationes animarum.* Hactenus Aug. Inueniuntur etiã in creaturis multa alia vestigia, vt magnitudo, pulchritudo, vtilitas: quæ potentiam Patris Dei, Filij sapientiam; & Spiritus benignitatem indicant. Est etiam principium, medium, finis; vel progressus, status, & regressus: est magnitudo, dispositio, & ornatus: est potentia, & actus, & vtriusq; vnio: est ipsum posse, & esse, & operari: est potentia, obiectum, & actio. Principium, inuenit Patrem. Medium, seu status, Filium, secundam personam: Finis, siue

regressus, Spiritum sanctum, qui est Diuinitatis complementum. Magnitudo, Patris potentiam signat: Dispositio, Filij sapientiam; Ornatus vero, Spiritus bonitatem. Potentia Patrem: Actus Filium: vtriusque vnio Spiritum sanctum, quia ab vtroque procedit. Esse, Patrem: Posse, quod est ab esse, Filium a Patre: Operari, quod ab vtroque, Spiritum sanctum. Rursus obiectum, quod simile facit potentiam, Patrem: Potentia Filium, qui similis est Patri: Operatio, quæ est ab obiecto, & potentia, Spiritum sanctum. Longitudo, quæ est principium aliarum dimensionum in corporibus, Patrem insinuat: latitudo, quæ a longitudine oritur, & in latum fluit, est typus Filij: crassities ab vtroque, in profundum pressa, typus est Spiritus sancti. Est in lumine Sol, radius, lux: De quo Nazian. lib. Theolog. *Rursus cogitavi Solem, radiũ, & lucem. Verũ & hic metus: primũ, ne in simplici natura oboriretur suspicio cõpositionis talis, qualis est Solis, & eorum quæ soli insunt. Deinde, ne Patri essentiam tribueremus, cetera vero subsistere negaremus. Quin potius faceremus quasdam Dei facultates, quæ non per se subsistant, sed alteri innitantur, inhæreantq; siquidem neque radius, neq; lux, alius est Sol, sed sunt velut quidam Solares riuus, & essentialis qualitates.* Sic ille. In aqua quoque est inuenire fontem, fluiũ, stagnũ, siue oculũ fontis, fontem manantem, & fluiũ, de quibus Nazian. ibidem; siue fontem, flumen, irrigationem, de quibus Victorinus hymno 3. de Trinitate. Ad hæc in tribus hominibus inuenimus vnã speciem humanitatem: vnde admonemur triũ personarum habentium vnã numero essentiam: de quibus Nazian. ibidem. Sed hic cõmunitas vnã habet cogitationem tantum perceptum; singula vero plurimũ a se inuicem distant tempore, affectibus, facultatibusq;. Ad hæc est vir, vxor, & proles: licet, vt ait August. non apte exprimitur in vxore Spiritus sanctus, quia nec Verbi est mater, nec vxor Patris. In humano quoq; sensu vestigiũ est aliquod Trinitatis. In externo quidem, quia in visu est potentia videndi, & visio ipsa, & libera intentio videndi in obiectum: de qua August. lib. 11. de Trinitate. cap. 2. *Ex visibili, inquit, & vidente gigni, vt visio, ita vt*

Ioan. 15.

Greg. Nazian. loco superiori, in fine.

Nazianze. ibidem. Victorinus.

III. Vestigium in homine, idq; multiplex. Nazianze. ibidem ante medium. Aug. lib. 12. de Trinitate. cap. 5. 12. 3.

Imago item Trinitatis in homine, & multiplex quidem. August. lib. 14. de Trinitate. c. 8.

Idem lib. 15. de Trinitate. c. 27.

Qua vna re maxime ad Dei cognitionem peruenire quis possit, & in quo illa consistat.

Idem.

ex vidente sit sensus oculorum, & aspicientis atq; inuentis intentio: illa tamen informatio sensus, quæ visio dicitur, a solo imprimatur corpore quod videtur. Sic ille in sensu. Præterea in phantasia ipsa, est phantasma ipsum, siue species sensibilis: est cogitatio ipsa, quæ actus est phantasia, & est etiam intentio voluntaria in ipsum phantasma. In intellectu est species intelligibilis; intellectio, quæ est actus ad ipsam cõuersio; est etiam intentio, seu voluntas, quæ mentem speciei cum amore cõiungit. Ad hæc in ratione superiori, quæ in æternis versatur contemplandis, non tantum vestigiũ, sed etiam nonnulla Trinitatis imago resplendet. Quod tam magnum donum est, vt dicat Augustinus: *Eo quippe ipso imago eius est, quo eius capax est, eiusq; particeps esse potest: quod tam magnum bonum nisi per hoc quod imago eius est, intelligi non potest.* Idem etiam explicat, nulla re magis ad Dei cognitionem nos accedere, quam nobis ipsis notis. Cõsistit ergo imago in memoria, intellectu, & voluntate; quæ & ordine, & numero, & æqualitate sua Trinitatem referunt. Nam memoria intellectualis, siue fecunda, quæ intellectus est, cum obiecto sibi presentem Verbum gignit. Intellectus qui memoriam sequitur, Filium; sicut voluntas, quæ tertia est, Spiritum sanctum, repræsentant: præsertim cum hæ tres æquales sint facultates: ait enim Augustin. lib. 11. de Trinitate. c. 11. *Neque enim tantum a singulis singula, verum etiam a singulis omnia capiuntur. Memini enim me habere memoriam, & intelligentiam, & voluntatem; & intelligo me intelligere, & velle, atq; meminisse: & volo me velle, & meminisse, & intelligere, totamq; meam memoriam, & intelligentiam, & voluntatem simul memini. Quod enim memorie mee non memini, non est in memoria mea. Nihil autem tam in memoria, quã ipsa memoria est. Similiter cum hæc tria intelligo, rota simul intelligo. Neque enim quicquam intelligibilem non intelligo, nisi quod ignoro. Quod autem ignoro, nec memini, nec volo, &c. cõcluditq;: Et hæc tria vnum, vna vita, vna mens, vna essentia. Sic ille. Item est imago in esse, nosse, diligere mentis nostræ sciplam agnoscere, & amare: de quo August.*

lib. 12. de ciuitate Dei cap. 25. *Nam & sumus, & nos esse nouimus, & nostrum esse, ac nosse diligimus.* Et lib. 9. de Trinitate. cap. 5. *In illis tribus, cum se nouit mens, & amat se, manet Trinitas, mens, amor, notitia, & nulla commixtione cõfunditur: quãuis & singula sint in semetipsis, & inuicem tota in totis, siue singula in binis, siue bina in singulis.* Idem repetit paulo inferius. Est rursus imago Trinitatis in mente alia a se cognoscente, & amate: de qua lib. 5. de Trinitate. c. 22. & 27. *Ponit præterea imaginem Trinitatis in ingenium, doctrinam, & vsum.* Rursus ponit imaginem Trinitatis in mente Dei, notitia Dei, & amore Dei. Hæc igitur Trinitas mentis est secundum Augustinum. Clemens vero Alexandrinus lib. 7. Stromatum, imaginem Trinitatis ponit in mente renouata per gratiam, ait enim: *Imago valde diuina, & Deo similis, est viri iusti anima, in qua per præceptorum obedientiam adificatur, & collocatur, dux mortalium, & immortalium omnium, Rexq; & genitor omnium, bonorum vera lex & præscriptum, & Verbum æternum, qui & prius in singulis, & cõmuniter omnibus est vnus seruator. Hic est reuera vnigenitus, & omnium Regis, & omnipotentis Patris gloria signata, quæ ei, qui est cognitione præditus, imprimitur perfectam contemplationem ad suam imaginem, vt sit iam tertia diuina imago, quæ quoad eius fieri potest, assimilatur causæ secundæ, et quæ est reuera vita, per quam veram vitam viuimus.* Hæc ille, secundum quem imago ponenda est in iusto, vestigiũ in peccatore. Et hæc natus de imagine.

Deniq; si recte consideres, vestigiũ, siue imaginem Trinitatis inuenies in mundo, in homine, in Christo, & in omni virtute. Mundus est triplex: Angelicus, cœlestis, elementaris. Angelicus in tribus consistit hierarchiis, & quilibet in tribus ordinibus, & in quo liber Angelo inuenitur natura, gratia, & gloria. Et de tribus Angelis fit mentio in Scripturis Canonicis, Michael, Gabriele, & Raphael. Cœlestis mundus, in Sydereum, Crystallinum, & Emphyreum distinguitur, & ad tertium cœlum fuit Paulus euectus. In cœlis est triplex motus, nempe raptus, & proprius

Idem Augustin. tom. 5. Idem.

Cap. 8. & 12. & lib. 10. de Trinitate. cap. 12. Idem.

Idem lib. 10. de Trinitate. c. 11. & lib. 14. de Trinitate. c. 12. Clem. Alexand. lib. 7. Strom. paulo remotius a principio. tomo 2.

Imago valde diuina & Deo similis, quæ sit.

Aliud vestigium Trinitatis multiplex in vniuerso.

2. Cor. 12.

cuiusq; ac trepidationis, saltē in octava sphaera. Sunt in cœlis, Sol, Luna, & Stellæ: in Sole, est substantia, lux, & calor, siue splendor. In aëre triplex regio, suprema, media, infima: in Iride est triplex color, rubeus, viridis, albus: in terra, est Africa, Asia, & Europa. Creatura, triplex est: aut purus spiritus, aut purum corpus, aut ex utroque mixtum. Quælibet creatura constat essentia, potentia, & actu: habet mensuram, numerum, & pondus. Motus, aut est naturalis, aut violentus, aut liber. Rursus naturalis, aut est sursum, deorsum, ante, retro, dextrorsum, & sinistrorsum. Adhæc duratio, aut æternitas est carens principio, & fine, aut saltem carens fine, aut æuum cum principio sine fine, aut tempus cū principio, & fine. Tempus qđ sequitur motū, aut præsens est, aut præteritum, aut futurū. Omnes homines propagati ex tribus filijs Noë, Sem, Chā, & Iapheth. Habent triplicem animam vegetantē, sentientem, & intelligentē; vel potius vnam, trium officia præstantē. In anima rationali, sunt tres facultates: habet homo scientiā triplicem, sermocinalem, naturalem, & moralem. Sermocinalis constat Grammatica, Rhetorica, ac Dialectica. Grammatica habet tres personas: quarū prima à se oritur, secunda à prima, ad quam loquitur, & tertia, de qua prima ad secundā loquitur. Rhetorica versatur circa genus demonstratiuum, deliberatiuum, & iudiciale. Dialectica habet syllogismū triplicem, topicum, demonstratiuum, sophisticum. Et omnis syllogismus cōstat ex tribus propositionibus; quarū maior est per se nota, & à nullo, minor à maioripullulat, cū sub ea accipiatur: conclusio ab utraq; infertur. Naturalis scientia distribuitur in Physicam, Metaphysicam, & Moralem. Physica, tria habet principia naturalia, materiā, formam, & priuationē. Metaphysica considerat entis, & substantiæ, & accidētis proprietates. Moralis quoq; triplex est, Ethica, quę instituit hominem in seipso: Oeconomica, quę instruit ad domesticum conuictum; Politica, quę format ad ciuilem pacem, & iustitiam. Et quæadmodum Oecono-

mica versatur præcipuè circa seruos, & dominos, filios, & parētes, vxores, & viros inter se; ita politica maximè erudit senatores, artibus, & agis colendis vacātes. Lex omnis triplex est, aut Naturæ, aut Moyſi, aut Christi. Vetus lex habet præcepta moralia, iudicia, & ceremonias: habebat templū in quo arrium, & Sāctum, & Sanctū sanctorum: apparebat omne masculinum coram Domino ad tria solennia festa: habebat tres Leuiticas ciuitates perfugij, ad quas confugere possent homicidæ innocentes. Lingua triplex, Hebræa, Græca, Latina, sanctificata in cruce; & in illis sacra Biblia scripto commendata. Christus habet tres naturas, corporis, animæ, & diuinitatis: tres dignitates, Regis, Sacerdotis, & Prophetæ: tres gratias, primam illā, vnionis; secundam, gratiæ capitis; tertiam, summam habitudinem, & animæ suæ propriam, quatenus singularis est. Habet tres tesseradecadas Patrū in genealogia Matthæi: à tribus Magis creditur reuerēter adoratus, & triplici munere cohonestatus. Tres tentationes hostis superauit in deserto: tres mortuos suscitasse legitur: tres dilectos discipulos habuit, Petrum, Ioannē, & Iacobū, qui triplici Christi operi, vt familiares adfuerunt, nempe suscitationi puellæ, transfigurationi, & orationi in horto: ter orauit in horto eundem sermonē: estq; ille amicus homo, qui media nocte surrexit de lecto, & accommodauit tres panes, & illa mulier sapiens, quæ cōmiscuit farinæ fara tria: tribus horis pependit in cruce: triaq; regna expugnauit, cœlestium, terrestriū, & infernorum: tribus diebus, & tribus noctibus, sicut Ionas, stetit in sepulchro ad placandam Trinitatem. Sacramēta eius cōstant tribus, materia, forma, & ministro intendente. Triplex est eius baptisus, fluminis, flaminis, sanguinis. Eucharistia cōplectitur tria, corpus & animam, & diuinitatem & gratiam quam impertitur. Pœnitētia, iter est trium dierum, hoc est, cōtritionis, confessionis, & satisfactionis. Cōtritio est de triplici delicto: aut in Patrē per infirmitatem, aut per ignorantia, in Filium; aut per malitiam in Spiritū

Exo. 34.

Deuter. 19.

Matth. 1.

Infra 2.

Infra 4.

Matth. 9.

Luc. 7.

Ioan. 11.

Matth. 9.

Infra 17.

Infra 26.

Ibidem.

Luc. 11.

Matth. 27.

Luc. 13.

Matth. 12.

Ion. 2.

sanctum.

Matth. 26.

1. Tim. 1.

Matth. 13.

1. Ioann. 2.

Matth. 13.

Triplcis cōcupiscentiæ figura.

sanctum. Cōfessio est de peccatis, cordis, oris, & operis. Satisfactio, eleemosyna, oratione, & ieiunio peragitur. Triplex est virtus, Intellectualis, Moralitatis, aut Theologica: atq; hæc postrema diuiditur in Fidem, Spem, & Charitatem. Fides debet esse in tria symbola; Apostolorum, Nicænū, & Athanasij: debetq; credere non tantū Deū, & Deo, sed & in Deum. Debetq; quis corde confiteri Fidem, contra tres Petri negationes; ore, cōtra hostes Fidei; operibus, ad ædificandos proximōs, & tormenta, atq; cruciatus pro illa sustinendo. Spes, de tribus esse debet, de venia peccati impetranda, gratia obtinenda, & vita æterna adipiscēda. Charitas esse debet de corde puro, & conscientia bōna, & fide non ficta: debetque Deū propter ipsum, & proximū, ac seipsum diligere propter Deum. Prudentia habet tres partes, intelligentiam præsentium, memoriā præteritorum, prouidentiam futurorum. Iustitia triplex est, aut illa, quæ communis est virtus, aut distributiua; aut commutatiua. Fortitudo contra hostes esse debet, carnem, mundum, & diabolum. Castitas, aut cōiugalis, aut vidualis, aut virginalis: representata in illa triplici terra bona, quæ fructum edit trigesimum, sexagesimum, & centesimum. Obedientia non tantum opere præstanda, sed & volūate, & iudicio. Humilitas vera, non tantum se superiori, sed etiam æquali, & inferiori se subijcit. Precatio sancta, aut vocis, aut mentis, aut mixta ex utroq;: sicut vita est triplex, actiua, contemplatiua, composita; quæ contemplata alijs tradit. Religio constat votis tribus, Paupertatis, Castitatis, & Obedientiæ; contra triplicem concupiscentiam carnis, oculorum, & superbiæ vitæ, representatā in illa triplici terra, secus viam, petrosa, & spinosa. Beatitudo, vt pleraque alia omittam, tribus partibus essentialibus constat, visione, possessione, atq; fruitione: tres etiam habet aureolas,

Martyrum, Doctorum, & Virginū. Et quisq; habet gloriam de Deo in se, & propriam suam in Deo, & extrinsecā de sancta humanitate Christi, Virginis matris, & aliorū sanctorum. Cogimur ergo tot vestigijs Trinitatis, & alijs propemodum infinitis in vnam illam increatam, & per se beatam Trinitatē credere: siquidem illam scrutari velle, temeritas; credere, pietas; nosse, vita æterna est. Fides enim est, credere qđ nondum vides; cuius merces est videre, quod credis. Et curandum, vt habeamus fidem, à Filio illuminatē; Spē, à Patre roborantē; amorem, à Spiritu sancto, qui est Patris, & Filij amor. Timendū deinde, ne offendamus Patrē, & excusemus peccatum per impotentiam, aut Filium, per ignorantiam; aut Spiritum sanctum, excusando delictū, per malitiam. Time Patrē, qui potest mittere in gehennam: time Filium, cui Pater dedit omne iudicium: time Spiritum sanctum, quia arguit mundum peccato, & de iustitia, & de iudicio, & qui deserit derelinqentes se. Curandum etiam diligētē, vt illa tria in nobis concordent, intelligere, amare, & operari, & in operibus bonis resplendat Spiritus sancti bonitas per simplicem oculum, & sinceram mentem; Filij sapientia illustretur in mensura, & prudentia operationis; & robur Patris inclarescat in nostra perseuerantia. Postremō imitanda Patris fecunditas, qui non est sterilis: nā ficus, quæ non habebat fructū, maledictioni subiicit, & tu debes Patri dicere: *Anima mea sicut terra sine aqua tibi;* & cum Ra chele, *Da mihi liberos, alioquin moriar.* Imitare Filiū, in veritate amāda, prædicanda, operibusq; cōfirmanda. Imitare Spiritum sanctum in charitate, & Spiritus dulcedine, nō diligendo verbo, neque lingua, sed opere, & veritate: vt ita illa super substantiali, & increata à nobis cognita Trinitate cum omnium cœlitū societate potiri, perfruiq; detur in secula seculorū. Amē.

Ioann. 17.
August. sermo. 27. de verb. Apostol. initio. tom. 10.
Fide. quid: eiusq; merces Augustino.

Matth. 10.
Ioan. 5.
Infra 16.

2. Paral. 15
& 24.

Esa. 66.
Matth. 21.

Psal. 142.
Gen. 30.

1. Ioan. 3.

TRACTATVS LXVI.

IN illa verba: Hæc locutus sum vobis, vt non scandalizemini. Absque synagogis facient vos: sed venit hora, vt omnis qui interficit vos, arbitretur obsequiũ se prestare Deo. Et hæc facient vobis: quia non nouerunt Patrem, neque me. Sed hæc locutus sum vobis, vt cum venerit hora, eorum reminiscamini, quia ego dixi vobis, &c. Ioann. 16.

Status sublimitas hominum inuidiã non euadit.

Horat. lib. 1. epist. 2. Persecutiones Apostolicur Christus prænuñtiãvit. Matth. 13. Apostoli ad quod munus erant à Dño electi.

Quemadmodum cum superioribus ista cohercãt.

STATUS sublimitas, & gloria, in quam plerunque Dei gratia pauperes euehũtur, solet inuidiam, & odiũ inferiorum excitare: vnde recte de inuidio dictum est: Inuidus, alterius macrescit rebus opimis. Item Christus tanto honore, & gloria à populo habitus, Phariseorũ, & Scribarum inuidiam non euasit, sed ab illis tanquam fabri filius, & pauper cõtemptus indicatus est, vt extrinsecus. Cũ ergo Apostoli à Christo essent electi, vt testes essent, & præcones vitæ, mortis, atque doctrinæ suæ per vniuersum orbem disseminandæ, ingentem sibi inuidiæ fomitem, & persecutionis flammam concitaturi erant apud vniuersos homines, tũ quia Iudæi, hominũ genus exosum, atque despicabile, tũ quia Christum crucis supplicio affectum prædicabant; propterea Dominus præmuniendos eos esse existimauit his tantis verbis: Hæc locutus sum vobis, vt non scandalizemini. Conueniunt autem hæc cum præcedentibus. Nam cum dixisset, eos à mundo odio habendos esse, solatusq; eos fuisset, quia neque primi, neq; soli futuri essent, sed ipse esset ante eos odio habitus à mundo: cumq; dixisset, eos è mundo erutos, neq; debere velle seruos domino suo esse superiores, neq; illos futuros propterea inexcusabiles, qui eos persequerentur, atque ita imple-

Scripturam, dicentem, Odio habuerũt me gratis, & quod tandem Paracletus rem aperiret, & testimonium redderet veritati, & inter hæc aduersa eos confirmaret: tandem aduersus aliam tentationem eos roborat, & consolationem adducit. Non enim à mundo odio habendi erant tantũ, sed etiam ab his, qui habebantur sancti, & qui se, dum mortem illis inferrent, prestare obsequium Deo arbitrarentur. Hinc ait: Hæc locutus sum vobis: vel de aduentu Spiritus sancti, & testimonio eius, per quẽ Apostoli confirmati testimonium Christo erant perhibituri, vt exponit Augustinus, & Euthymius: vel de futuris scilicet tribulationibus, & Dei subsidio, vt videlicet non excidat animis vestris, quia non est presentius remedium verbo Dei, quod promittit ab illis liberationem; vt Christus apud Matthæum, contra diabolũ ostendit. Et vobis, inquit, testantibus de me cũ Spiritu sancto, vt diuino, & humano testimonio nixi loquamini. Vt non scandalizemini. Non dixit, Vt accumulent tristitiam, aut metum; sed ad vestram utilitatem, & cautelam, ne superuenientibus his odijs & persecutionibus offendatis, ac perturbemini. Sed quomodo ait, Vt non scandalizemini, cum eadem nocte dixerit: Omnes vos scandalum patiemini in me, in ista nocte? Respondemus, hæc verba, in Ioanne paulo ante dicta fuisse, quàm illa apud

Psal. 34.

Apostoli quibus odio habedi erant.

Quenã Christus Apostolis locutus sit vt non scandalizarentur. August. tractat. 93. in Ioann. tom. 9.

Euthym. Matth. 4.

Quid est: vt non scandalizemini.

Infra 26. Id quomodo verum sit, cũ Apostoli scandalum passi fuerint Dño patiente.

Ioan. 12.

Matth. 21.

Ioann. 14. Quid est: Creditis in Deũ, & in me credite.

Altera solutio quorũdã de scandalo, sed min⁹ idonea.

Matth. 26. Damasc. libro 2. de orthod. fid. c. 30.

Multa præscit Deus, quæ non ordinat, teste Damasceno.

Scandalum quatenus eueniat voluntate diuina.

Matth. 18. Vt verum sit illud: Necessesse est vt veniant scandala.

Matthæum, in quibus quod reuera euenturũ erat, Christus prædixit, hic autem loquebatur exhortans ne in scandalũ illud incidere, sicut & iure illud declinare debebant. Simili enim ratione aliàs cum dixisset, Oportet exaltari Filium hominis: & tamen postea subiunxit: Verebuntur fortẽ Filium meum, magis ad rei naturam, quàm ad euentum respiciens: ita etiã hic hortatur, vt non scandalizentur, vel vt nõ amplius quàm illa nocte, vel vt non omnino, sed ex parte: scandalum enim omnino passuri erant, si à Fide omnino defecissent: sed fides intus mansit, licet foras in cõfessionem nõ prodierit propter timorẽ. Hinc Dñs superius dixit: Non turbetur cor vestrum. Creditis in Deum, & in me credite: Id est, perturbatio tanta non sit, vt à fide in me credendi excidatis, etiam si exterius vox turbetur. De scandalo autem non confitendi, putat aliqui non debere intelligi quod prædixit Dominus: Omnes vos scandalũ patiemini in me, in ista nocte. Sed certe Deus multa præscit, quæ nõ ordinat, vt Damascenus ait, imò contraria ex se plerunq; ordinat, licet absolute illa nõ statuat, quia non possent aliter euenire. Præscit enim cuncta peccata, & dånationem reproborum, ex se tamen deerevit elicere fugam peccatorũ, & salutem, vt remedia parata testatur. Nec sequitur, quod si Deus aliquid velit, id statim fiat: quia non omnia vult absolute, sed aliqua vult pendere à voluntate nostra. Ideo si præsciuit scandalum, verum fuit scandalum, & peccatum, & per consequens vitari poterat, quia præuidit, quod liberẽ, & cõtingenter à nobis fieret: ergo Deus vt nõ fieret, sua gratia, & prædicẽdo adiuuabat. Ac licet quando hæc diceret, scandalum præsciret futurum in se, quia tũ æternitas scandali temporis coexistebat; vt tamen tẽpori huius exhortationis coexistebat, nempe in causa, scandalũ futurum nesciebat, quia futurum cõtingens, vt tale est, certò cognosci nõ potest. Et licet præsciret, non obstabat, quomin⁹ Deus vtatur benignitate sua. Vt, inquit, mundo à scandalis. Necessesse est enim: vt veniant scandala. Vel ob præscientiã suam; vel ob corruptos ho-

minum mores, vt malitia sit ex nobis, non ex opis eius defectu. Stat enim, Christum seminare in terrã sua culpa non bonam. Non ergo scandalizemini in me moriente, quia beatus est, qui non fuerit scandalizatus in me, scandalum ex me non dante; ita vos ex vobis neminem scandalizates, eritis occasio scandali, prædicantes Christum crucifixum, Iudæis scandalum, & Gentibus stultitiam. Et ideò non dico vobis, vt alijs non sitis scandalo; nam prædicatio vestra multos adeò offendet, vt vos propterea sint persecuturi. Curandum ergo nobis ne quẽquam offendamus; aut scandalum ab alijs datum suscipiamus. Absq; synagogis facient vos. Græca vox est significantior, habet enim ἐκαστοῦ ἑαυτοῦ τὸν ὄνον ἑαυτοῦ, hoc est, excludemini ab ingressu synagogæ. Non meminit odij mundi, de quo supra dixerat, vel ablationis bonorum temporalium, de quo ad Hebræos Apost. ait: Et rapinam bonorum vestrorum cũ gaudio suscepistis, cognoscetes vos habere meliorem, & manentem substantiã. Hæc enita quasi meliora nõ commemorat, duo tantũ proponit, quæ maxime affligunt, & animũ religiosum cruciare solent, nempe excommunicationem, quæ peccatum lethale ponit, & pertinationem in eo, spiritumq; maxime torquet, & interfectionem, quæ corporis summum est malum. Est autem excommunicatio, siue eiectio, & proscriptio de synagoga, genus pœnæ grauissimũ, de quo Christus: Si Ecclesiam nõ audierit, sit tibi sicut Ethnicus, & publicanus: & Paulus, Tradere huiusmodi hominem Satana in interitũ carnis: & B. August. tradit, grauius esse supplicium, quàm gladijs dilaniari, aut à bestijs deuorari, aut flammis exuri. Huic pœnæ respondet ciuilis relegatio perpetua in insulam, quam passus est Ioannes Euãgelista, vt testatur ipse initio Apocalypsis, siue interdictio ignis & aquæ: terribile enim est, ex domo Dei, & cõfortio populi sancti eijci. Ita dicitur apud Ioannem: tam enim conspirauerãt Iudæi, vt si quis eũ confiteretur esse Christum, extra synagogam fieret; & de cæcõ nato dicitur quod eiecerunt eũ foras.

Matth. 13.

Supra 9.

1. Cor. 1.

Explicatur: Absque synagogis facient vos.

Heb. 10.

Quæ duo maxime animũ excruciare soleant.

Excommunicatio quãgratue sit supplicium.

Matth. 18.

1. Cor. 5.

B. August. libro 2. contra aduersariũ legis & Prophetã. c. 9.

tom. 9.

Apocal. 1.

Ioan. 9.

ibidem.

Infra 12. Idem etiam inquit: *Veruntamen & ex principibus multi crediderunt in eum; sed propter Phariseos non cohibebantur, ut e synagoga non eijcerentur.* In quibus locis dictio eade Græca ἀπομαχόμενος ponitur. Istud autē eijci à Synagoga, Apostolis carnalibus videbatur graue, ac permolestum, ob autoritatem, & honorē; at spirituales, quia illi, qui eijciēbāt, perdebantur, & fiebāt Synagoga Satanae, non tā propter se, quā propter illos mœrore afficiebantur. Hinc Paulus dicebat: *Tristitia mihi magna est, & cōtinuus dolor cordi meo. Optabam enim ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem:* renuebant enim doctrinam Apostolicā, & eius professores à synagogis suis expellebant. Sed dices, Cur Dñs voluit, Apostolos non timere tale excommunicationis telum; cū parendum esse principibus iusserit in Deuteronomio? & excommunicatio pastoris etiam iniusta timenda sit, cū ea cōtēpta Deus contemni videatur? Vna & eadem est solutio: Prophetas suos mittens Deus, nullis subiecit, sed per eos, & Reges, & populos, & Sacerdotes aut docet, aut corripit, aut iudicat, vt qui nuntij Dei sint, in quib⁹ loquitur Deus. Hinc Ieremias: *Eccē cōstitui te hodie super Gētes, & super regna, vt euellas, & destruas, & disperdas, & dissipes, & adifices, & plātes.* Quare toto mundo scandalizato voluit ne ipsi offenderētur, nā & hoc periculum erat, ne ipsi de suo ipsozū ambigerent spiritu, quandoquidē zelum prælatorū, in quibus Spiritus Dei esse credebatur, contra se excitatū erāt visuri. Metuenda ergo conuersatio cū excommunicatis, ne eis, & nobis, & Prælati nostris noceamus, & ne Deus cōtēptus acrisiora intēter flagella: & tamē hic periculosū erat abstinere à talibus excommunicatis, nam cū Deo coniuncti erāt, & in Deo loquebātur, & operabātur, & excommunicati erāt à Deo, qui excommunicabant Christi Apostolos.

Sed mirum est profectō, cū zelum Dei haberent Apostoli, & illi qui eos persequebātur, zelo præditi essent, vt hic ait Dominus, & Paulus ad Romanos, quid est igitur quod Deus ita patitur mundum errare, & permittit

Apostoli sui tam dura patientur? Nam primò vtraq; pars pro honore Dei de certans, digna non erat quæ persecutionē pareretur, & multo minus quæ persecutionem in sanctos Dei intēteret. Et tandem si necesse est aliquē pati, iustius, & consultius est, vt pars ea, quæ errat, patiatur magis quā illa, quæ non errat. Non ita tamen Deo visum est: & hoc fortē voluit Deus, vt notū sit nobis quod viuere nō debemus sensu nostro, vt nemo faciat quod bonū est in oculis suis tantū, sed quod inspiratur à Deo. Ideo accurrendum est ad perfectos viros, & Prophetas Dei, vt nobis suadent Moses, & Esaias, ne confidamus nostræ bonæ menti, aut seculi prudētib⁹, aut ne ministris quidem Dei, quales erant illi, qui errant, de quib⁹ Iob, liber Regū, & Ezechiel: Sed subiecti simus Deo, & non solum diligenter legem Dei audiamus, & meditemur in ea, sed etiam frequenter, vt ipse regat nos, deprecemur. Vel etiam hoc fecit ad detegēdam virtutē suam, vel ad suos humiliandos, & alios confundendos, vel quia misericordia eius est in ætēnum; voluit ea ratione suos, suaq; pbari, vt esset futuris seculis testimoniu tāquā aurū multo igne probatū: idq; semper fieri debet, ne amātes mūdū, in hoc seculo sordescamus.

Verū obijcies, hæreticos omnes his verbis exiiltare, atq; hæc p se ipsis producere. Nam aiunt se & propter fidem Christi, quam tuerentur, excommunicari ab Ecclesia, atq; igni dari. Sed profectō valdē hallucinātur. Nā Apostoli poterant tunc primoribus cōtradicere, quia venerat tempus prædictū, quo Messias erat audiendus, vt Moses prædixerat, & cessabant omnia legis munia, atq; ministeria, & lex Spiritus allata tā erat. At hæretici modò non possunt dicere cessasse Papæ autoritē, & Episcopozū Christi: cuius Sacerdotiū æternū est, & cōtra illud nō nisi pseudoprophetæ expectantur: nec in Scripturis vlla est pmissio facta, quod post nōnulla secula aliter sint interpretāda: Scripturæ, ac legitimus Sacramētōrū vsus restituendus: neq; nōs alium Scripturazū diuinarū sensum, aut aliorū Sacramētōrū habemus, quā illū

Apostolis à Synagoga eijci quā graue, durumq; videbatur.

Rom. 9.

Cur Domin⁹ Apostolis suaferit ne Synagogam timerent: cū alibi parendum esse principib⁹ edixerit.

Deuter. 17.

Jerem. 1.

Ab excommunicatis cur cauendū.

Quid est qd Deus Apostolos zelū Dei habentes ad eō vexari permittit, mundumq; in suo errore perflere.

Rom. 10.

Deuter. 77. & 18. Esa. 8. Iob 12. 3. Reg. 22. Ezech. 14.

Altera solutio.

Hunc locum ineptē admodum, & ridicule hæreticos ad se ipsos cōtra Catholicos detorquere.

Deuter. 18.

Heb. 7.

ipsū, quē Apostoli habuerunt, & Ecclesiæ obseruandum tradiderunt.

Dices; Sed nōne hic eorū zelus dignus erat, vt docerētur veritatem? Sed profectō ppter eā sinebātur furere, vt videntes Dei virtutē, scirēt nō in finē esse repugnandū, sed tādē aliquādo dandas manus Euāgelio: idē dixit, Vt nō scandalizemini, quasi Deū cōtrariū habeatis, videntes viros ppos, & zelo Dei præditos in exitium vestrū armatos: nā zelus eorum absq; scientia est. Sed vertet Deus in bonum Ecclesiæ meæ. Scandalū enim magnum Crucis imminēbat, dicturi enim erāt omnes: Si hæc res esset à Deo, nūquam Deus permisisset Filium suū, ac nūtiū tam diris modis tractari, aut saltem ilico persecutio finē haberet, & ministri eius essent in gloria, & honore habiti: nūc autē Deus & ipsum, & omnes qui eū sequūtur, persequitur, & à bonorū cōsortio eijci permittit. Verū hoc Dei cōsiliū erat: volebat enim Deus suos nullo in loco diu cōsistere, sed spargi eorū multos, atq; ita disseminare Euāgelium, vt in Actis fieri cœptum est, & Iudæi hoc præceperunt, ne Apostoli cōgregarentur. Adhæc quod scandalū maius erat, eō & maior honor: & nisi tā grauis esset psecutio, nō tā bene examinata religio nostra videretur: nūc autē omnia cōstant, & stat testimoniu eorū. Gētilis quidā, & hæretici insani florēt, quia de falsis eorū rationib⁹ nemo dubitat. De Mahometo loquor. At Iudæi, & Pagani vel periēre, aut iram Dei portāt: nā & pseudochri, & pseudo propheta vēturi dicti sunt. Vide autē mūdi cæcitatē, qd pios pati nō potest; sed eos, quorū beneficio viuūt, eijcit, atq; persequitur. Quod autē Deus nō statim animaduertat in impios; id fit, ne eradicetur simul & triticū. Propter pios, qui in mūdo sūt, paritū mūdo: postquā autē fuerint separati à malis, iudiciū Dei irruet in illos: vt patet in Noë, Lot, Israëlitis, atq; Christianis. Quāprimū enim Noë se separauit ab impijs, Lot à Sodomis, Israëlita ab Agyptijs, Christiani qui erant Ierosolymis, Angeli monitu exierunt de vbe, impij horrendo iudicio perierunt.

Sed venit hora. Venit, præsentis est

Cur Deus hæreticos zelū Dei habentes, vt iactitant, nequaquā tamen illuminat, ac docet veritatem.

Rom. 15.

Act. 8. & seqq. Altera ratio.

Matth. 24.

Cur Deus nō statim animaduertat in impios.

Supra 13.

Gen. 9. Infra 19.

Exo. 14. & seqq.

tēporis: & vox Græca, horā, vel tēpus significat. Et hoc loco et si magis quadret tēpus, tamē hora pro tēpore vsurpari solet. Et aptē per horā innuitur breue tēpus persecutionis, de quo, *Nō relinquet Dominus virgam peccatorum super sortē iustorum*: cū consolatio sit æterna. Cœpit autē hoc tēpus à passione Dñi, quæ durauit ad breue tempus, id est, vsq; ad euerisionem Ierosolymæ, & tēpli, quo tēpore habuerunt Iudæi potestatem excōmunicandi, & interficiendi. Nā Stephanū, vt contrariū legi Dei, & templo, lapidarunt, & Iacobū occidit Herodes. At idololatæ plusquam per horā persecuti sunt, & propter idola, nō propter Deū: idē in priori parte de Iudæis loquitur. Circa literā, aduersatiua illa, significare videtur aliquid cōsolationis contra ejectionem de synagoga obuenturam: & tamen quæ subiungit, malū potius exaggerant, & tribulationē super tribulationē venturā denotant, Cyril. cōiūctiōne Græcā ἀλλὰ interpretatur quimo, aut, quinetiā, habet em: Sed nōhec aduersus vos tātūmodo facient, verū etiā ad tātū atrocitatis prorūpēt, vt sacrificij vim in cæde vestra posita putēt. Beda verò aliter hæc accipit, dicens: *Bella quidē tribulationū à contribulibus estis passuri; sed eō tolerabilis hæc suscipite, qd nō tā odio vestri, quā diuina legis amulatione vobis ingerētur.* Sed præstat prior explicatio, & cōiunctio, sed, potest accipi pro, sed &, vel qd est idē, p imō, in editione nostra, Itaq; cōiunctio, aduersatiua sed, ad quāritatē parū antedicti mali, scilicet, excōmunicationis ex Synagoga, referatur: quasi diceret; Si hoc parū est, veniet tamē tēpus, &c. Tolerabile esset proscribi, nisi & impij pios interficerēt bestijs immaniores, qui non nisi sanguine eorum, quos oderunt, satiantur. Tolerabile etiam esset occidi, si mūdus agnosceret aperitā frōte se impiē agere: sed vult videri occidendo pios, se bene agere. Deoq; cultum præstare. *Vt omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare Deo.* Ponderat Cyrillus, quod de morte, & interfectione loquitur, vt eo qd maius est, contempto, cetera vt minorā non curentur: *Omnis, inquit, qui in-*

Quando primū venit hora impiorum Apostolos interficiēdi, & alios Christi scātatores.

Psal. 124.

Act. 6. & infra 7.

Infra 12.

Cyril. lib. 10. in Ioan. c. 35. tom. 1.

Beda in Ioan. nō tom. 5.

Ingeniū impiorum. Quis sensus horū verborū: Vt omnis qui interficit vos, arbitretur obsequiū se præstare Deo.

B. Cyril. libro 10. in Ioan. c. 35 tom. 1.

Qui seruos Dei persequebantur, ut ei gratificarentur, quid affectu fuerint: quid contra ij, qui tãquã Deo odiosi mortem perpessi sunt. Ioan. 15. Psal. 34. Cur Iudæi odio Christu habuerint.

terfici vos. Siue clam, siue apertè, siue iure, siue iniuria, videatur sibi, & alijs pro cultu Dei stare, ut Dei testimoniũ magis inclaresceret. Cũ autem videamus, eos, qui persequebantur, ut Deo gratificarentur, sic fuisse deceptos, ut tamen viles, contempti, ac nulli prorsus euaserint; at verò illos, qui persecutionem, & mortẽ velut Deo odiosi patiebãtur, magno in honore habitos esse: intelligamus, quantum fuerint illorum consilia inania atq; irrita, atq; in illis impletum: *Odio habuerunt me gratis*, id est, sine causa: sed cũ causa vos persequuntur, nempe putantes se obsequium prestare Deo. Viuo enim Christo, cũ nondum predicaretur legis antiquatio, & cessatio, nec de illo fieret satis aperta mentio, non erat cur zelo Dei Christum persequeretur: sed ob id odio habebant Christu, quia inuidebant ei; itaq; innocentem mori voluerunt. At verò postquã Christus resurrexit, & lex per Apostolos antiquari cœpit, & Christus etiam Deus predicari, & mysteriũ Trinitatis explicari, tũc verò qui hæc nondum intelligebant, obsequium sese Deo prestare putabant, si tales interficeret. Vnde Moyses interficiẽtibus idololatrias Leuitis: *Consecratis*, inquit, *manus vestras hodie Dño, vnusquisq; in filio, & in fratre suo, ut detur vobis benedictio: vbi Chaldæus paraphrastes habet: Oblitis oblationes vestras hodie corã Domino*. Idẽ Deuteron. 13. præcipit pseudo prophetas occidi sine omni misericordia: & zelo excitati Stephanum, ut impium & blasphemũ lapidaret; & quadraginti viri se deuouerant, dicentes, neq; māducatuos, neq; bibituos, do nec occideret Paulum. Primi ergo illi, qui Iesum pro nuntio Dei non agnoscebant, cũ ipse plura suæ legationis signa daret, inexcusabiles extiterunt, quia zelum Dei habebant, sed non secundũ scientiam. Qui verò non erant illuminati, sic persequendo non tam peccabant, ut alij. Ideo ait, Deo: quia videtur loqui de Iudæis, qui videntes per Apostolos abstrahi homines ab ceremonijs, zelum Dei scientiã destitutum habentes, putabãt id esse gratissimũ sacrificiũ. At viri spirituales vultu-

Exo. 32. Leuitæ ut cõsecrauerint manus suas coram Dño.

Act. 7. Infra 23.

Rom. 10.

q; esse donum Dei putabant, & eijci à synagoga, & interfici pro Christo. Similia etiam fecerunt Gentiles: nã, teste Tertulliano, omnia imperij Romani dispendia impij Christianis Romæ habitatibus tribuebãt, & dicebant, Christianos ad leonem: & Suetonius in vita Neronis in .c. De rebus bene gestis per eũ, recenset persecutiones in Christianos factas. Ut ppter eã Paulus Orosius hortatu B. Augus. librũ d'Ormeſta mũdi cõscribere persuasus fuerit, quod ostenderet, res Romani imperij nõ minoribus persecutionib⁹ obnoxias extitisse ante aduentum Christianorum, quàm postea fuerint. Erãt igitur eorũ persecutiones sine causa, & cõtra cõscientiam, etiam si foris sibi ipsis, vel alijs viderentur Deo gratificari, & innumeris iniurijs Christianos aspergerent, vocantes eos impios, maleficos, magos, asinarios, infanticidas, Christianos. Quod autem dici solet cõmuniter, rectam mentem, siue intentionẽ opus bonũ efficere; & Ambrosius: *Intentio imprimis speciem operi tuo*: intelligendũ est de intentione operantis dũtaxat. Non enim excusatur qui hostem occidit, ut viuat pacificè; vel qui mẽtem adhibet extortam atq; corruptã, quã etiã rectis per se actionibus possunt adiungere.

Romani etiã vt putauerit obsequium se prestare Deo, si Christianos interficerent.

Tertull. in Apologetico.

Suet. in vita Neronis cap. 16.

Qua ratione ductus Orosius librũ de Ormeſta mũdi conscripserit.

Recta mens, siue intentio opus bonum efficit, & quo modo.

B. Ambros.

Ignorantiã quã minime peccantes excusat, & cur Iudæi inexcusabiles.

Israelitæ estẽ Deum vt conditorẽ agnouerint: Trinitatis tamen, & Incarnationis mysteriũ ignorarunt.

Cor Iudæi Patrem Deum, et sãq; filium Iesum Christum non nouerint infelices.

Dei

Ioann. 13. & 15. II. ratio.

Rom. 1.

III. ratio.

Psal. 49.

Persecutionibus crescunt Christi cultores.

Act. 15. & seqq.

Vnde in pios persecutio oriatur.

Dei bonitate peccant. Non cognoscere etiam quantum bonum sit habere Deum, & Christum fratrem, est occasio certa nobis omnis peccati. Et cõsolatio est, quod prius fiat iniuria Deo, quàm nobis: quia non est seruus maior domino; sufficit ergo vobis quod propter me, & Patrem meum patimini. Secundo non nouerunt, id est, ex odio non approbarunt, quemadmodum ad Romanos dicitur. Et sicut non probauerunt Deum habere in notitia: quia etsi peccarent ex malitia, tamen cũ operabantur, non spectabant ad malum. Tertio non nouerunt Patrem: quia putabant præclarum esse, vt oues, & vituli pro peccatis offerantur, & staret templi magnificentia; & idcirco putabant impium, & ingratum Deo, si contra predicetur. Sed non nouerunt paternam bonitatem, quæ non vult eos esse sub lege, sed dominos legis, & filios. Non nouerunt Patrem, vt pater est, qui hæc spernit, teste Dauide. Non nouerunt etiam me, qui pro illis veni, vt sint mihi cohæredes, non nouerunt me, qui putabant me ambitiosum esse, & gaudere ruina maiorum, vt in ea ego crescerem. Quanquam id quidem fuerit, sed aliter atque ipsi putabant; nam in persecutionibus Christi cultores crescunt. Putabant etiam, me nolle antiquare ceremonias, sed vos vestro iudicio id agere; & ita etiam Christiani vos persequuntur. Oportet igitur vos eos commiserari, atq; operam dare vt illuminentur. Itaque perhibete de me testimonium, & Spiritum sanctum de me testificantem id temporis adiuuate: quod lex spiritualiter sit seruanda: & ego huius rei inquisitionem vel acerrimam fieri procurabo, vt res tanta decidatur, cũ Spiritum Dei esse in hominibus apertè constiterit: sicut factum est. Non enim semper manifestus Spiritus Domini esse in hominibus debebat, sed initia religionis erant consecranda, & solidissima fundamenta iacienda. Non ergo vos miremini; cũ pro bono opere lapidamini, aut si nos aliquem bene operantem persequamur: quia id inde proficitur, quia Deum vt de-

bemus, non agnoscimus. Sed hæc locutus sum vobis; vt cũ venerit hora, eorum reminiscamini, quia ego dixi vobis. Vult Christus in aduersis nos cogitare, quod hæc omnia ipse prædixerit: tũc vt eum Deum agnoscamus, qui futura præsciuit; tũc vt leuius feramus præuisa iacula; tũc vt ex eventu eorum, quæ aduersa sunt, non dubitemus, ea etiam bona implenda, quæ promisit; postremò vt agnoscat quod deceptor non extiterit. Solent enim seductores ea, quæ à deceptione abducunt minimè predicere, sed ea tantum, quæ eos alliciant atque trahant; & magnum est remedium his qui pro virtute decertant, cognoscere pro quo sit certandum. Reminiscamini, inquit. Vnde & Angelus dixit mulieribus: *Recordamini qualiter locutus est vobis, cũ adhuc in Galilea esset, & quæ sequuntur*. Sic ergo vos ipsos cõfirmate, quoniam ad hoc electi estis, vt non animo deficiatis, & dicamus: Bene agimus, & mala patimur: quæ iustitia est hæc? quia in hoc positi estis, vt mundus examinet vos per omnia, sicut & me per omnia tentauit, vt sentiant quæ in vobis sit diuina virtus. Porro aduersatiua coniunctio, Sed, referenda est ad tristitiam, quæ in Apostolis generari posset audita malorum imminentium prædictione. Et significat Dominus se non ob ingerendam tristitiam hæc illis dixisse. *Hæc autem vobis ab initio non dixi, quia vobiscum eram*. Hæc non videntur de persecutionibus, sed de Spiritu sancto intelligenda, quasi diceret, Ego fungebar vice consolatoris, & nec dũ reconciliati eratis cum Patre; ideò nihil dixi de Spiritu sancto ab initio, sed modo instante morte, quæ causa est aduentus Spiritus sancti, & propter eã non dixi, quia vobiscum eram vt consolator. Ita hæc verba interpretatur B. Augustinus. Alij verò de persecutionibus hæc intelligunt, de quibus ab initio nihil dixit Christus Apostolis, primo, quia paruulis lætè opus erat, nõ solido cibo, ne dicere possent, *Durus est hic sermo*; deinde quia vobiscum eram, nolui ante tempus vos contristare; satis est quod nunc tristabimini.

Prædicta à Domino per seutionis in Apostolis causã.

Luc. 23.

Quenam illa, quæ Apostolis, vt ipse ait, Christus non dixit: & quid illud: Quia vobiscum eram.

Altera sententia.

B. August. Tract. 94. in Ioann. tom. 9.

1. Cor. 3. Ioan. 6.

Non

Matth. 9. Non enim possunt filij Sponsi, quando cum eis est Sponsus, lugere: nunc tempus est vos ablaetandi, & maius robur sumendi, ne sitis vt pueri, qui semper pendent ab vberibus matris. Tertio vobiscum eram, & ideo totum tempus praelij contra me vertebar: nihil vos molestiae passi estis. Nunc imminant vobis pericula; ideo praemoneo ne putetis vobis verba data, vosque vana spe a me lactatos fuisse: vt falsi prophetae faciebant, dicentes, *Pax, & non erat pax.*

Jerem. 6. Vt veru sit, Christum Apostolis persecutiones non dixisse ab initio.
Euthym. in Ioann. 6. 17.
Matth. 10.
Ibidem.

Eiusdem Euthymij solutio.

ab initio non dixit: haec enim formidabiliora sunt omnibus alijs. Pati enim vt Dei hostem, & religioni contrarium a putantibus se in eorum sanguine Deum placare, durissimum est, & grauissimum. Qua in re illud addiscimus, verbum Dei cum prudentia dispensandum: nec enim omnia omnibus, & omni tempore praedicanda sunt. Discamus deinde non zelare ex aliqua animi perturbatione, quae caecatur oculus mentis, ne aspiciat veritatem: nam talem zelum habuerunt Iudaei omnes in Christum & Apostolos, & omnes haeretici, maxime vero Arriani, & modo Lutherani, & Sacramentarij pro Christi gloria vindicanda, & gratia eius asserenda pugnare se iactant contra Sanctos, & Sacramenta, & bona opera, quae ex libero arbitrio Spiritu Dei ornato proficiuntur. Demus igitur operam, ne simili affectu abducti veritatis lucem amittamus, & verum ignoremus Dominum nostrum Iesum Christum, qui cum Patre, & Spiritu sancto semper viuunt & regnant in secula seculorum. Amen.

Verbum Dei quomodo dispensandum.

Vt minime pro Domino zelandum.

TRACTATUS LXVII.

IN illa verba: *Et nunc vado ad eum qui misit me; & nemo ex vobis interrogat me, Quod vadis? Sed quia haec locutus sum vobis, tristitia impleuit cor vestrum. Sed ego veritatem dico vobis, Expedit vobis, vt ego vadam. Si enim non abiero, Paracletus non veniet ad vos; si autem abiero, mittam eum ad vos.* Ioan. 16.

Qualis Dei erga electos prouidentia.
Vt admodum vita haec, quae nobis communis est cum caeteris animantibus, admirabili Dei prouidentia gubernatur, & nunc quidem luce, nunc vero nocte, modo calore aestatis, modo huiusmodi rigore regitur, atque haec mutua vicissitudo temporum, atque varietas pergrata solet esse naturae nostrae, atque

plausibilis; ita vitam spiritalem electorum suorum mirabili quadam sapientia disponit, & nunc quidem tristibus, nunc vero laetis, interdum bello, quandoque pace, modo gratiae diuinae copiosa visitatione, modo vero magna ariditate, & siccitate spiritus pro sua sapientia, suauitateque moderatur. Quia vt Propheta testatur: *Secundum multitudinem* Psal. 93.

dolorum meorum in corde meo, consolationes tuae latificauerunt animam meam. Hinc Dominus cum praedixisset discipulis quae illis imminabant tribulationes propter Apostolicam Euangelij praedicationem, & simul multas addidisset consolationis rationes, nimirum quod propter Deum pateretur, quod ex ignorantia homines contra eos delinquerent, & neque Patrem, neque se Christum agnouissent; modo aliam Apostolis aduersitatem impendentem, nempe de habitu, atque obitu suo praenuntiat; atque hic persecutionis medelam subiungit, declarando fructum, quem ex eo consequerentur, id est, missionem Spiritus sancti, quem etiam aliam pollicitus fuisset, modo fufus de eo, & copiosius de fructibus eius philosophatur, dicens: *Et nunc vado ad eum qui misit me.* Et nunc, inquit, quando amplius non ero vobiscum, vel, vt Graeca habent, nunc autem, & ita legit Augustinus. Et quo propius instat crux, eo apertius de ea loquitur. Vado, inquit, ex obedientia Patri, & sponte, & per viam vniuersae carnis, sed in ea non detinendus, & iter trium dierum erit mortis, & resurrectionis, & ascensionis. Et prima dies solet esse omnium maxima, & vt dici solet, magnum est de domo egredi: quae pulchre nobis mortem representant. Et vado de presenti, quia iam instabat mors, & actu ad patendum ibat ad locum, vbi iam venditus a Iuda comprehendendus erat, moxque in manus peccatorum tradendus. Et mors Christi meritum Spiritus sancti fuit, ideo quae primus est suscitatus, insufflauit in eos dicens, *Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis,* & reliqua. Granum ergo frumenti cadens in terram, fructum Spiritus sancti nobis attulit. Subdit: *Ad eum qui misit me.* Ibat ergo vt homo non ad inferos, vt reliqui homines, diu ibi moram tractaturus sed ad Patrem, a quo & fuerat missus: saepeque hoc inculcat, quia volebat eos certissime scire, Patrem glorificaturum Verbum suum, tametsi mundi iudicio damnetur: & qui verbum Dei praedicant, tametsi interficiantur, intelligant se ad Patrem pergere. Nec inquit, Vado ad mortem, sed ad eum qui

Christi iter ad Patrem per crucem, ac mortem.

Matth. 26.

Christi mors aduentum Spiritus sancti promeruit. Ioan. 20.

Supra 12. De suo Christus ad Patrem habitu cur sapius meminit.

misit me, quasi diceret: Quantumuis aspera, & angusta sit via crucis, per quam transeo, finis tamen certus est, & ad certam gloriam pergo: quia non dubium est quin Pater honorificet honorantes se. Et ita consolatur Apostolos, vt sciatur se certo per crucem peruenturos ad gloriam. Denique sic loquitur, vt crucis videret scandalum dulci nomine illam tegens: & indicat quod mors sit pijs omnibus ad meliorem vitam transitus; & mundus hoc verbo reprehendatur, qui beatos eos ducit, qui longe absunt ab aduersis. Sic Iob dum taretur, iniustus fuit ab amicis iudicatus, & Paulus a vipera inuatus homicida est existimatus, Christus vero pedens in cruce, reputatus est vt leprosus, percussus a Deo, & humiliatus: crux ergo, quae mundo est scandalum, pijs iter est ad Patrem; ideo comilitones, discipuli, atque membra Christum ducem, magistrum, & caput sectari ne moleste ferant. *Et nemo ex vobis interrogat me, Quod vadis?* Quomodo Dominus audeat dicere: *Nemo ex vobis interrogat me quod vadis?* cum & Petrus interrogauerit, *Domine quod vadis?* Et B. Thomas Apostolus superius dixerit, *Domine nescimus quod vadis, & quomodo possumus via scire?* Vbi latenter de fine, & via petit erudiri. Philippus quoque, dicendo: *Ostende nobis Patrem, & sufficit nobis,* tacite interrogauerit, *Domine quod vadis?* Respondemus primo ex Augustino sic locum hunc intelligendum: Ego vado per ascensionem, quod tam palam fiet, vt etiam visu corporis cernatis me ascendentem in caelum: quia vt dicitur in Actis: *Videntibus illis eleuatus est;* atque ita non erit opus vobis me interrogare, *Quod vadis?* Vera quidem, at diuiscula expositio. Nam dicendum erat, Ego vadam, & nemo ex vobis interrogabit me, *Quod vadam:* nam ascensio fuit post quadraginta dies; mors vero sequenti die peracta est, atque post modicum temporis erat ad illam comprehendendus. Deinde minus coharet sequentibus verbis, quae habent: sed quia haec locutus sum vobis, tristitia impleuit cor vestrum: sed in ascensione nulla tristitia, sed gaudium impleuit cor eorum.

Quid est: Vado ad eum qui misit me. 1. Reg. 2.

Vulgi iudicio, insipienti videlicet, qui beati.

Iob 4. Act. 28.

Esa. 53.

Quomodo vadis: Nemo ex vobis interrogat me, Quod vadis, cum & Petrus, & Thomas de hoc Christum interrogauerit. Ioan. 13. & infra 14.

1. sensus, sed incongruus.

August. ibidem.

Act. 1.

Psal. 46. Nam ascendit Deus in iubilo, & Dñs in voce tubæ: quæ ascensione perfecta reuerſi sunt Apostoli in Ierusalem cū gaudio, vt ait Lucas. Secūdo dici posset, Dominum Apostolis indicare voluisse, quid in hac via ad crucem ipsis euenire debebat, nempe vt fuga sibi confulerent, & Dominum solū relinquere: & tempus fugæ nō erat aptū ad interrogandum, *Domine, quo vadis?* Sed certè etſi hæc interpretatio pia sit, non videtur tamen ad rem: quia debebat dicere, Nemo ex vobis interrogabit me: & textus ait, *Nūc vado, & nemo ex vobis interrogat me, &c.* Christus etiam satis apertè indicabat se ire ad Patrem, & ad eum, qui miserat illum.

Luc. ult. II. sensus, etiā ineptus.

Matth. 26.

III. aptus mirum & congruus.

Illustratur exemplis.

Tertio igitur pro vero sensu statuendum, Dominū his verbis interrogari de loco, quō ibat, vel de persona, ad quā pergebat, quā ipse expresse dicebat esse Patrem qui miserat eum, non voluisse, sed de causa, & scopo, siue instituto, propter quod ibat, quemadmodum volenti nauigare ad Indos, vel proficisci ad bellum, soliti sumus dicere, Quo vadis ad Indos? vel quo proficisceris ad bellum? Id est, Ob quam causam, quorsum, & propter quē fructum? Quemadmodum Petrus, vt exēplo aliquo illustrem, Christum sibi occurrentem non longè ab vrbe, interrogauit, Domine, quō vadis? (quo in loco extat hodie facellum cum pictura Petri, & interrogatione Domini, *Quō vadis?*) Dominus autem non ignorans mentem interrogantis, respondit non tam de loco, quā de causa, dicendo: *Vado Romam iterum crucifigi:* ita modò hic, *Quō vadis?* Et cum in discessu Christi duo essent, primū, abitus eius amarus, secūdo, fructus discessus eius salutaris, Apostoli hærebant primo sine secundo, hinc tristabatur: Christus verò, vt medicus ad vtilitatem amaræ medicinæ respiciens, volebat suos idē respicere: quasi diceret, Ensem capulo prehendite; nō cuspidē, vel acie. Idē interrogari volebat, *Quō vadis?* id est, vt Euthymius egregiè exponit, Quid agis te morti dando, & nos relinquendo? Quæ tua, & Patris tui gloria erit hæc? Vis ne te, & Patrem tuum inhonoratū haberi, & nos discipulos tuos,

vt impios interfici? quod tuum, vel nostrum commodum hoc erit? Volebar ergo interrogari ab eis, quorsum per mortem recederet ab eis ad Patrem; vt inde haberet occasionem, declarandi quā salutaris esset passio sua, atque crux, & quā fructuosæ illorum perpassiones, & mortes. Vox Iacobi est: *Sufferentiā Iob audistis, & finem Domini vidistis;* eius scilicet, qui teste Apostolo, proposito sibi gaudio sustinuit crucem, confusione contempta. Serpens enim à Moysē per caudam acceptus, fit virga, siue baculus: id est, tribulatio nis finis inspectus consolatur, & sustentat nos. Ideo quisq; in omni actione & negotio interrogare debet se ipsum, *Quō vadis?* id est, Quorsum operari vis, pro gloria Dei ne, & pro vtilitate Ecclesiæ, an pro tua gloria, vel compendio tuo? num quō te cōducit peccati suauitas, an quō labor virtutis? Nam peccator non videt præcipitium inferni, quō vadit, benè viā suauem, & amœnam: iustus autem nō videt breuitatem laboris, & crucem non cernit, sed fructum sempiternæ gloriæ bonum opus consequentis, secundum illud: *Non cōtemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur.* Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna sunt. Hunc autē verum & germanum sensum confirmant sequentia: Sed quia hæc locutus sum vobis, tristitia impleuit cor vestrum. Sed ego veritatem dico vobis, Expedit vobis, vt ego vadam. Vbi declarat ingentem mortis suæ fructum esse. Addit quoq; Euthymius, quōd quia Petrus interrogauerat, nec acceperat responsum, & alij Apostoli nō nihil petierant, volebat Dominus amplius interrogari, & tādū, donec redderet responsum eis. Nemo ergo ex vobis perseuerat interrogādo, vt perseueratiā sua mereatur obtinere à me explicatam causam, propter quā recedo.

Sed quia hæc locutus sum vobis, tristitia impleuit cor vestrum. Id est, tristitia huius tā salutaris rei interrogatione, atq; loquela vos spoliavit. Solet enim nimia, ac vehemēs tristitia mentē absorbere, & rationis, atq; linguæ vsum

Iaco. 5.
Heb. 12.
Exo. 7.
In cunctis actionibus finis inspiciendus est.
2. Cor. 4.
Euthym. ibidem.
Quæ tristitia impleuit cor Apostolorum, vt Christus inquit. Tristitiæ effectus.

Euthym. ibidem.

eripere,

Iob. 2. eripere, vt Iob percussus à Deo per septem dies spoliavit loquela, & mutū reddidit. Perpede hic Domini benignitatem, id quōd reprehenderat, excusantis; non tribuentis aut malitiæ, aut negligentia, sed immensitati tristitiæ vsu rationis, & linguæ priuantis. Duo sunt hominū genera, quæ in hoc peccare videtur: alterū est eorū qui cōtenti simplici fide eorum omnium quæ tradit Ecclesia credēda esse, fugiūt habere peculiarem cognitionem eorū, quæ credere & agere debent pro ratione sui quisque status, & ita in multa prolabantur peccata, quæ vitare facile potuissent, si studiū discendi, & interrogandi, & audiendi verbum Dei adhibuissent: cōtra autem sunt alij curiosi scrutatores maiestatis Dei nolentes sapē ad sobrietatem, & plusquam oportet nitentes sapere, vt sunt hæretici, & curiosi, qui altiora seipsis rimantur, & in errores, & vitia sibi fidentes prolabantur, & vtrumque extremum, qui suæ salutis desiderio tenerentur, declinandum est. *Sed ego veritatem dico vobis.* Vt verus amicus; imò veritas ipsa non iocūda, sed vilia loquor, & veritatē, quæ dulcis est perfectis, amara, odiosaq; imperfectis, sed neutris iniusta aperio; idē non est silentio suppressenda, & quæ etſi ad tempus dolorē infligat, postea tamen sanat, ac consolatur. *Expedit vobis vt ego vadā.* Id est, ad eligēdā mortem vestro cōpendio moueor, atq; vtilitate, vt nihil dicam de mea, & Patris mei gloria, vt sic meo sanguine de captiuitate peccati, ac dæmonis vos redimā, vt deleam chirographū decreti, vt portas cœli clausas aperiam, vt, quā sit peccatū horrendum, quāti Patris mei obedientia faciendā, quā vili in pretio habēda propria vita, si occurrat articulus gloriæ Dei vendicandæ, atq; illustrandæ, vel spiritualis salutis hominum asferendæ, vt insignem erga vos amorē testatissimum toti mundo prodam.

si enim non abiero, Paraclitus non veniet ad vos: si autē abiero, mittam eum ad vos. In primis illud cōsidera, proponi aduentum Spiritus sancti per negatiuā, & affirmatiuam enuntiationē: vt moris est Ioānni alibi dicere, *Et confessus est, & non negauit,* & alibi, *Qui nouit Deū, au-*

Christus qualis veritas.
Coloss. 2.
Cur expediret Christus vt ad Patrem vaderet.
Quid est quod Ioannes per negationem iuxta, & affirmationē (vt sepe alias) aduentum Spiritus sancti proponit.
Ioan. 1.
1. Ioan. 4.

dit nos, qui non est ex Deo, non audit nos. Et iterū, *Omnis Spiritus qui confitetur Iesum Christū in carne venisse, ex Deo est: Et omnis Spiritus qui soluit Iesum, ex Deo non est.* Estque maior affirmatio, & asseruatio eius quod dicitur. Deinde perpende, quōd potuisset Christus multos alios mortis suæ fructus enarrare: quia mortuū grani frumentū multos fructus erat allaturū; vt, peccatorū remissionē, iustificationē, corporis glorificationem, ipsamq; ad eodē vitam æternam, de quibus prius ex parte dixerat: sed hic vnus solum recenset fructū, qui vnus omnibus malis ferendis sufficit, id est, Spiritus sanctus, qui ad rē erat, id est, ad consolandos mœrore affectos Apostolos, & tanquam orphans Christi præsentia destitutos, & ad eas persecutiones, & cruciatus, mortisque supplicia, quæ Apostolos manere prædixerat, fortiter perferenda, imò cum summo suo ipsorum fructu, & aliorū ædificatione ad gloriā Christi toleranda, accommodatus. Tertio perpende, Dñm ita hæc verba repperasse, vt per ea, & significaret, Spiritū se nō esse minorē, & se nō esse illo inferiorē, sed æqualē illi per omnia. Nam si expediebat abire, quōd veniret Paraclitus, certè in eo excellentia Spiritus sancti denotatur, vt Chrysostomus contra Macedonianos expendit. Ne verò per hoc putetur Paraclitus maior Filio, subdit: *Mittā eum ad vos.* Quarto aduerte, Spiritum sanctū tale donū existerē, vt nisi ipse sese nobis insinuet, atque aperiat, à nobis capi non possit, qui sicut Sol ipse sine sua luce nō videtur. Est enim ver⁹ De⁹, Patri, & Filio consubstantialis, atq; ab vtrōq; procedens, vt amor, vt vinculū, & nexus, quo Pater, & Filius infinitē, & substantialiter inuicē vniuntur, quō etiā voluit colligari nobiscū, ita vt qui Spiritū Christi non habeat, hic non sit eius. At quæ ad eū accipiendū præparant, multa, & magna sunt, vt, Angeli, Lex, & Prophetæ, vita, mors, ascensio, & oratio ipsius Christi: nondū enim erat Spiritus datus; quia Iesus nondū erat glorificatus. Effectus verò eius innumerati propè atque admirabiles existunt: quia replet nō minus orbē terræ, quā omnium cordiū desideria, & plus

Ibidem.
Cur potius hunc, quā alios mortis suæ fructus Christus expresserit.
Ioan. 12.
Christi in tradenda Spiritus sancti diuinitate, prædientia.
Quale sit Dei donum Spiritus sanctus.
Rom. 8.
Ad sancti Spiritus susceptionem quæ conferat.
Ioan. 7.
Effectus Spiritus sancti.

Sap. 1. Apostolis pl^o vno momento Spiritus sanctus profuit, quā triēnio integro Humanitas Christi.

Ioann. 6. Euthy. loco citato.

Rom. 8. Gal. 4. Ioan. 16.

Luc. 21.

Ephes. 2. Cur necesse fuerit mūdo Spiritum sanctum accipere.

I ratio.

Gene. 2.

II. ratio.

4. Reg. 4.

III. ratio.

Tertul. lib. de carne Christi.

III. ratio.

vno momento iuuit Apostolos, quā triennio integro. Humanitas Christi. Nā vt, teste Euthymio, Pater trahit homines ad Christū; ita Christus ad Spiritum sanctū dicit, vt perfectiorē, & cōsummatorē; Spiritus sanctus ad Patrē trahit, quem reuelat, ita vt faciat clamare, Abbā, Pater, & ad clarificandum Christum, de quo dixit; *Ille me clarificabit, quia de meo accipiet.* Est enim Humanitas Christi, scriptio paulatim facta; Spiritus sanctus vt sigillum simul omnes literas imprimens, quia nescit tarda molimina: ita vt in temporis puncto Apostolos ex ignorantib⁹ ita doctos reddiderit, vt nemo eorū sapientiā, & Spiritui posset resistere; ex ambrosio humillimos, & omnium ex charitate seruos; ex timidis fortissimos, atq; inuidios, nō cedentes vllis aut Iudæorū, aut Gentium, aut dæmonum machinis; ex balbis eloquentissimos, mundū ad Christum breui tempore conuertentes: ex rudibus, & barbaris politissimos, & ciuillissimos, vt pote qui essent ciues Sanctorū, & domestici Dei, effecerit. Egebat autem mundus, & maximē Christi Apostoli, hoc Diuino Spiritu. Primō quidem, vt spiritualiter viverent. Vt enim Deus in primum hominem spirauit spiraculum vitæ, & factus est homo in animā viuentem, & sic condita est nobilissima in mundo creatura: ita Deus hoc donum in faciem Apostolorum atque fidelium tacitē insufflans, factus est homo per Spiritum viuificantem supra in cælo & in terra creatura. Deinde, hic mundus instar pueri mortui, & ab Helisæo suscitatus septies oscitauit, ita suscitatus à peccato per Helisæum, id est, Christum, salutem Dei, per septem Spiritus sancti dona oscitauit. Tertio, vt pro carne, quā à nobis accepit, & in cælū introduxit, vt testatur Tertullianus, sui Spiritus compensationem daret. Et ita, quod nos magis carnē Deo sacrificamus, tāto ille maiori Spiritu nobis succurrat. Quarto, vt Spiritus sanctus quasi Christi sine liberis mortui, vt sic dicā, frater; Ecclesiā sanctā sibi desponsans, pro qua ille sanguinē fuderat, Christo mortuo semen suscitaret; atq; ita tam per Apostolos,

vt parentes, & matres, animas Christo susciperet, & iterū parturiret, & in ipsis animabus fructus Spiritus sancti, de quibus meterent vitā æternā, ederent. Quinto, vt Spiritū Satanæ immundū in peccatoribus regnantē digito Dei eijceret, & à sanctis, & pijs hominibus vexantē eos, & perturbantem dæmonē longē propelleret. Sexto, vt humanū Spiritum in Diuina ingredi nescientē, quasi eques equū regeret, atq; instar columnæ nubis & ignis in terrā rectam, seu in terrā promissam, hoc est, in cælū ipsum deduceret, secundū illud; *Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectā.* Septimō, vt Diuina Christi mysteria tanquam lingua quædam spiritualis degustari, intelligi, atq; amari faceret, gratiasq; pro illis agere doceret: ideo in forma linguæ, quæ gustui, & doctrinæ deseruit, venit; nā inter edentē & cibum aliqua debet esse proportio: hinc infans edentulus, ad lac, non autē ad solidū cibum proportionem habet. Octauo, vt quemadmodū Spiritus creatus in homine ex varijs ac diuersis membris vnū tantū efficit corpus, ita Spiritus sanctus ex varijs linguarū, nationū, atque conditionum hominibus vnum Christi corpus conflaret, & in vnitatem fidei, & vinculo amoris, & pacis colligaret. Nec enim aliter est Ecclesia vna, vnum ouile, vna sponsa, vnum corpus, vnus panis, quā per Spiritū sanctū. Nonō, vt vera, amicitia tū inter Deū & hominem, tū inter hominē & hominem conciliari posset. Vbi enim nō est cōmunis vna lingua interpretis animi, conciliatrix beneuolentiæ, non potest vera constare amicitia, vt inter Italū & Germanū, quorū quouis alterius linguam ignorat. Hinc Deus dedit cōmunem linguā, Spiritum scilicet sanctū, quo Deus ad nos loquitur, & quo nos Deū precari pro nobis, aut pro alijs interpellare, aut pro beneficijs gratias agere possumus, & per quē amicitia in Christo inirent omnes homines, qui aut diuersis linguis, aut distinctis moribus, aut diuisiōnibus morantur regionibus, mutuoq; se amore prosequerentur. Decimō, vt quemadmodū Spiritus sanctus, per quem locuti sunt Prophetæ, & Apostoli, quibus dixit

V. ratio.

Luc. 11.

VI. ratio.

Exo. 13.

Psal. 142.

VII. ratio.

Act. 2.

VIII. ratio.

IX. ratio.

Quos inter vera, atq; perfecta non cōstet amicitia.

X. ratio.

Matth. 10. Dñs: *Non vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis:* fuit hætenus textus, fiat similiter & glossa, id est, lingua viua explicās quicquid per Prophetas, Christū, & Apostolos dictum est, ne dubitare quisquam valeat de sensu per Spiritum sanctum in Ecclesia reuelato.

Quo etiam Christi verbo Spiritus sanctus denotetur illi æqualis per omnia.

Theophyl. Spiritus sancti diuinitatis argumenta non obscura à Christo.

Paracletus quod tria significat.

Rom. 8. Ad quid nos Spiritus sanctus adhortetur.

Idē cur aduocatus noster.

Quare Spiritus sanctus non nisi post Christi mortem fuerit missus.

Ioan. 7. Respondemus enim, Spiritum sanctū

Dñs: *Non vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis:* fuit hætenus textus, fiat similiter & glossa, id est, lingua viua explicās quicquid per Prophetas, Christū, & Apostolos dictum est, ne dubitare quisquam valeat de sensu per Spiritum sanctum in Ecclesia reuelato.

Dicitur præterea hoc loco Paraclitus mitti loco Christi. Ex quo colligitur quod non sit illo inferior, aut eius seruus, vt docet Theoph. Et quia infra ait, *De meo accipiet*, sequitur quod non sit illo maior, sed Deus tantū verus, Filius neq; maior, neq; minor, sed per omnia illi æqualis: quod etiā multa, quæ hic dicuntur, cōprobare possunt: Nā arguet mundū de peccato etiā incredulitatis, ducet in omnē veritatē: ergo omnia nouit Spiritus: *Nō loquetur à semet ipso, sed quacūq; audierit, loquitur*, quæ admodū nec est à seipso, sed à Patre, & Filio: Futura annuntiabit, Christumq; clarificabit: quibus verbis aperte prodit se diuinos effectus in creaturis operari. Paraclitus autē, interpretatur cōsolator, quia peccata per Christi sanguinē remissa ostēdit, Deū propitiū vt parentē, Filiū vt redemptorē, fratrem, & amicū, te ipsum vt doctorē, rectorem, sanctificatorem, inhabitatorē, & cūm Spiritu nostro testificatorem quod summus Filius Dei, indicat. Deinde interpretatur adhortator, nimirum ad bellū cōtra hostes nostros, & ad bona opera, vt simus Patri nostro, fratriq; primogenito Christo per similes, nō obstante infirmitate carnis, ignorance atque malitia nostra. Tertio interpretatur aduocatus, siue patronus: quia quacūq; ratione delinquamus, siue nos benefacere omitteremus, causam nostram agit apud Deum, docens nos accurrere ad orationem, & ad Sacramenta Ecclesiæ: reddens quoque nos aliorū consolatores, adhortatores, & aduocatos, vt corde illis succurramus, eiq; lingua, opere, & prece apud Deum subleuemus.

Expendenda irē causa cur nō mittatur Spiritus sanctus nisi post Christi mortē, vt hic dicitur, & post ascensionē, dicitur enim: *Nondum erat Spiritus datus, quia Iesus nondū erat glorificatus.*

Respondemus enim, Spiritum sanctū

dari non decuisse, nisi post Christi mortem. Tum quia nemo illius doni capax erat, nisi Deo perfectē reconciliatus, & ablati inimicitijs peccatorū: at nemo per omnia reconciliari Deo poterat, nisi per Christi sanguinē, vt ait Paulus: *Qui traditus est propter nostra delicta, & resurrexit propter iustificationē nostrā.* Ipse enim est pax nostra, qui fecit vtraq; vnū, & mediū parietē maceris soluens inimicitias in carne sua: tū vt agnoscamus pretiū aduentus Spiritus sancti esse Christi mortem, & ita magni pendamus donum tanto pretio redemptū. Et si enim Spiritus sanctus primum respectu nostri sit donū, respectu tamen Christi iustitia est, atque aliquo modo debitū. Tū denique ne quis miretur, Spiritū sanctū dignari corda itenebrosā, spurcā, & quæ olim habitacula dæmonū, serpentum, & basiliscorū extiterant, inhabitare; quia et si in se infinita puritas, & sanctitas sit, ipse tamen ex habitatione minimē inquinatur: sic nec radij Solis immunda quæq; tangentes inquinantur, imō sicut Sol sua præsentia pellit tenebras, fortētiāque loca expurgat, ita Spiritus sanctus suis donis pectora nostra sanctificat, mundat, ornatur, atq; dicitur. Quemadmodū ipse Christus per Spiritū sanctū offerens semetipsum Deo, non obstante tanta absurditate, & indecoro, quod ipse iustus, & innocens, imō ipsa innocentia, atque iustitia, cruci, morti, atque latronibus fuit coniunctus ob Spiritū sanctum impellentem: ita nec mirum, si Spiritus sanctus inhabitet illorū corda, pro quorū sordibus ablūdis Christus suum sanguinem profudit.

Deinde Christus Spiritū sanctū imperitū non debuit ante suā ascensionē, & in dextera Patris glorificationē: tū primō, vt agnosceretur fons, vnde ille oritur, & promanat: nam, quantum ad deitatem, à Christo Deo est, & quod ad missiōnem attinet, à Christo homine est, qui eius aduentū nobis promeruit. Deus enim et si quædam donat nō rogat, quædam tamē vult nos ab ipso petere, vt agnoscam⁹ quod ipse donat, alias propter bonū nostrū nō datur. Tū secūdo, quia decēbat clarificari Christi mēbra in terra per Spiritū sanctū, ipso Iesu capite nro sine

Rom. 4.

Ephes. 2.

Quomodo Spiritus sanctus sit donū Dei.

Mira Spiritus sancti dignatio.

Idē soli per similes in quo.

Heb. 9.

Idem Spiritus cur ante Christi ascensionē mūdo dari non debuit.

II. ratio.

specie, & decore manente, & in terris mortali atque passibili existente. Ipse enim ut fons debebat prius impleri, & canalis comodus, per quem ad nos descenderet hæc aqua Spiritus, id est, caro eius glorificari, ante quam reliqui Spiritus dona participarent. Tū denique propter Apostolos multis rationibus expediebat, sed in primis ut à Christi carne, & humanitate ablaçarentur. Nam ut olim Deus Iudæos à cultu idolorum ad se traxit, non nisi intermedijs bonorum temporalium promissionibus, & præsentium flagellorum cōminationibus; deinde traxit ad Euāgeliū, & ad spiritalia promissa, unde vnus tractus in persona Apostolorum dicebat: *Et si cognouimus secundum carnem Christum* (hoc est, dantem carnalia bona, & temporalia) *sed nunc iam non nouimus*, Et ut Augustinus in Cōfessionibus de B. Ambrosio testatur, *Cæpi amare hominem, non tanquam doctorem veritatis, sed tanquam beneuolum in me*: ad hunc modum Christus à principio cepit à mūdo ad Humanitatem suam dulcem attrahere: nam

III. ab Apostolis desumpta.

2. Cor. 5.

Aug. lib. 6. Confess. 6. 13. tom. 1.

Horat. 1. serm. Saty. 1.

Matth. 19.

Quomodo expediens fuerit Apostolis Christū subtrahi, ut Spiritum sanctū acciperent.

Bernar.

Pueris olim dant crustula blandi Doctores, elementa velint ut discere prima. Hinc dicebant: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te. Porro ab Humanitate eius erant ablaçtadi, & ad diuinitatem euehendi; ideo ait, *Expediit vobis ut ego vadā*. Quemadmodū si Rex opulentus animaduerteret se tantūm propter vestem in honore haberi, illāq; deponeret, ut propter se ipsum regium honorem reciperet; & ut filius, qui nutrici assuetus matrem suam pro matre non agnosceret, atq; ea de causa mater, ut totum in se infantis, quem ad nutricem haber, a morem conuerteret, nutrice illum spoliaret: eodē modo Apostoli à lacte illo blandæ Christi carnis ablaçtandi erant: quod solidū Spiritus cibum ederent: opusq; erat farinam Humanitatis Christi deficere, ut māna de cælo promereretur accipere. Expediebat etiā, aquilam nostrā cibū suū pullis subtrahere, & ex longinquo ostendere, ut prouocarentur ad volandū, quod caro Christi purius amaretur. Nam ut dicit Bernardus: *Vbi vasa*

vacua desunt, oleum Spiritus stare necessum est. Expediit ergo vobis ut ego vadā, quasi diceret: Hactenus tantūm carnalia, & terrena cogitatis, quæ sunt Spiritus Dei nō attingitis: petitis dexteram, & sinistrā in regno meo: propterea expediit vobis, ut corpus meum vestris oculis subducam, quod Spiritū meum vobis donem, & ea, quæ Spiritus sunt, intelligere valeatis. Et hæc est causa, cur non possitis duos paraclitos habere, id est, Spiritum sanctū, & Christum, id est, consolationem in Spiritu, & in carne: nam habent se ut situlæ è fastigio putei pendentes, quarum vna ascendente, altera descendit, & contrā: mutuo ergo se excludunt illæ duæ cōsolationes ob imbecillitatē nostrā. Exercitiū enim sensus impedit illud intellectu, & fidei: fecus erit in gloria. Ideo si abiero, & exercitiū sensus vobis subtraxero, manebit vsus fidei, quod me magis, vtiliusque agnoscat. Quod si caro Christi, quæ tota diuina erat, & sine peccati macula talis erat, ut præsentia gratiæ impediret; quanto magis aliorum caro peccatrix, atq; corrupta, de qua dicitur: *Omnis quippe caro corruerat viam suam.* Nā copia bonorum temporalium, & mundi huius consolationes, quibus caro impinguitur, & alitur, Spiritus sancti excludent præsentiam. Ut enim omne malum à carne est, velut Adæ ab Eva, ita bonum omne à Spiritu proficiscitur in carnem. Ideo timorem incutere debent honores, diuitiæ, carniq; deliciae, ne nobis dicatur, *Recepisti bona in vita tua.* Quod si obijcias, Quorsum ergo Christus corpus suum, siue carnem, & sanguinem nobis offert in Eucharistia, præsertim cum ipse dixerit: *Spiritus est qui viuificat; caro non prodest quicquam?* Respondemus: Est in Eucharistia vera & propria caro Christi existat, est tamē modo diuino, & spiritali, ut nullo prorsus sensu in seipsa percipi possit, solis Spiritus oculis cernitur, solis charitatis dentibus atteritur fructuose, & manducatur, vsque adeo, ut qui tantūm parat ventrem, & dentem, ac oculum corporis, illi tali caro Christi non profit quicquam: vbi autem Spiritu cogitatur

Matth. 20. Qua ratione Apostoli Spiritum sanctū ante Christū in cælos ascensum habere nequebant.

Qualis hominum caro. Gene. 6.

Luc. 16. Si expediens erat Christi Humanitatem nobis subtrahi, car eā reliquit in Eucharistia. Ioan. 6.

realis

Carnis Christi efficaciam.

Ibidem.

Quibus veluti delicijs Christi Ecclesia ad profectum in via salutis animetur.

Matth. 11. Ioan. 7.

Ioan. 15.

realis Christi præsentia, & Spiritu Fidei sumitur, mirifice iuuat, atque viuificat, vitamque gratiæ impertit, facitq; Christum manere in nobis, & nos in Christo. Confert etiam vitam æternā, & suscitabit nos in nouissimo die. Idē dicendum de Sacramentis alijs, de ceremonijs Ecclesiæ, de imaginibus, cantibus, reliquijs Sanctorum; sine quibus infirmi ad montem Domini non ascenderent: & ut paruulus ante tempus lac deferens, & solido ineptus cibo periret, auiculaque implumis ante pennas natas exire tentans de nido, manifesto periculo interitus se exponit, debet enim tantū ille, qui solido cibo est aptus, lac relinquere, & auis nō nisi panis, ac plumis idoneè vestita volatum aggredi: quod, dum viuimus in mūdo hoc, vix paucis potest cōtingere. Si ergo abiero, mittam eū ad vos, si non abiero, non mittam. Cum ergo dixit, *venite ad me, & bibat*: intelligebat si ipse prius abiret, & misso Spiritu cælitus nos reficeret: non quod corpore à Christi præsentia ex se impediret Spiritum sanctum, cū esset Christi caro sancta ex Virgine per Spiritum sanctum formata, deinde Christo præsentem Apostoli Spiritū sanctū habebant, quibus Christus dixerat: *Iam vos mundi estis propter sermonem, quem locutus sum vobis.* Denique si corpus nostrum Spiritum sanctum quod minus nos inhabitet, nō impedit, quomodo Christi caro deriuando in nos Spiritui sancto obstare potuisset? Ergo per accidens, & ob imperfectos adhuc Apostolorum animos, & imbecillitatem nostram impedimentum erat Iudæis à carne Christi, & Apostolis ab eius suauis conuersatione, qua spoliari molestè ferebant.

Sacramentarij ex hoc loco errorem

trentur suum. Si expediebat, inquit, ut Christus corpore abiret, quomodo potest corpore præsens esse? Aut si corpore præsens est, Paraclitus non est præsens. Sed certe leuis est hæc ratio: non est enim corpus Christi Spiritui sancto contrarium, ut simul esse non possint, aut vnum alteri cedere cogatur. Deinde Sacramentarij ignorant quomodo Christus abierit: non enim sic abiit, ut planè non sit nobiscum, sed subduxit se ut sedens ad dexteram Patris omnia impleat, ut verius ac præsentius nobis sit, quam si oculis cerneretur. Tertio nesciunt isti, cur Spiritus sanctus venerit: non enim ideo venit, ut nihil corporeū in Ecclesia sit, sed omnia spiritalia. Neque enim Spiritus sanctus aufert nobis corpora nostra, aut verbum corporale ex Ecclesia sustulit, vel suam Humanitatem in Ecclesia collocatam, vel Sacramenta sensibilia: sed tantū docet quid in his rebus quærendum sit, nempe in Christo homine deitas, in Eucharistia vita Spiritus, in Sacramentis alijs gratia & remissio peccatorum, in ceremonijs Spiritus, in imaginibus prototypa, in cantibus psalmodia Spiritus, in Verbo Christi intelligentia spiritalis. Curemus igitur, & omni studio enitamur, ut carni nostræ vim inferamus, quod Spiritū sanctum promereamur accipere. Nam sine illo quid est fidelis quisque, aut pastor, nisi vmbra sine corpore, aut corpus sine anima, aut anima sine sensu, aut sensus sine ratione, aut ratio sine virtute, aut virtus sine gratia? Quod si Spiritū ex alto induamus, dabitur per eū & illuc redire, & per eum in vita æterna apprehendere Christum, cui cū Patre, & Spiritu sancto, perpetuæ reddendæ sunt laudes, atque gratiarum actiones in seculis sempiternis. Amen.

Inepte Sacramentarios hunc locum. Si enim non abiero, Paraclitus nō veniet ad vos, contra Eucharistiam detorque. II. argum.

Irem. 23. Ephes. 4.

III. argum.

Sine Spiritu sancto esse, quid. Luc. vlt.

TRACTATUS LXVIII.

In illa verba: Et cum venerit ille, arguet mundum de peccato, & de iustitia, & de iudicio. De peccato quidem, quia non crediderunt in me. De iustitia vero, quia ad Patrem vado, & iam non videbitis me. De iudicio vero, quia princeps huius mundi iam iudicatus est. Ioan. 16

D huius propositę clausulę intelligentiam, præmittenda quędam esse existimavi. Primum explicabimus quorsum hæc dicuntur; deinde quando arguit Spiritus sanctus; tertio, quorsum arguit, & per quos; quarto, quem mundum; postremo quomodo de peccato, iustitia, & iudicio. Hęc enim cum multiplicę sensum recipiant, non satis per spicua, & aperta esse se produnt. Quantũ ad primum, cũ superius summe expedire Spiritus sancti adventũ docuerit, qui eos cõsolaretur de discessu suo, docet quid erga eos, qui Spiritui sancto de se testificant resistunt, facturus sit. Qui enim consolatore a se expulerunt, digni sunt qui ab eo arguantur, quod intelligant vniuersi iniuste egisse mundum in Christũ non credendo, quem potius condemnare voluit, & iniuste adhuc agere Apostolos persequendo, atque Christi sectatores interficiendo. Itaque Dominus Apostolos confirmat, de morte sua imminente, & de prædictis illorum persecutionibus affectos mœrere: quia mundi reprehensio gloria erit, & consolatio Apostolorum.

Ad secundum, quando scilicet Spiritus sanctus arguet mundum: responderet, cũ venerit, id est, quã primum venerit, vbi significantur distincta persona à Patre, & Filio, quia hypostasis est venire: & liberẽ veniet, & ex gratia, etiam si a me, & Patre meo mittatur super merita vestra: & ita veniet,

vt non sateat, & vt certis argumentis, manifestisque indicijs se prodar. Nam consolabitur pius, ducetque illos in omnem veritatem: clarificabit Christum in illorum cordibus, impios vero redarguet: denique vicarias operas meas præstabit in absentia. Nã vt ego dum viuerem, solabar vos, & protegebam, & dicebam, Nolite timere pusillus grex, quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum; & arguebam mundum de peccato incredulitatis, dicendo: Si non credideritis quia ego sum, moriemini in peccato vestro, & iterum; Nunc autem excusationem non habent de peccato suo, & de iustitia, dicendo, Vos estis, qui iustificatis vos coram hominibus; Deus autem nouit corda vestra, quia quod hominibus altum est, abominatio est ante Deum; Et, Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis; & de iudicio, cũ dicebam, Nolite iudicare, & non iudicabimini; Et, Nolite iudicare secundum faciem; sed iustũ iudicium iudicate: Ita Spiritus sanctus consolabitur vos, confirmabitque, impiosque de illis tribus reprehendet.

Ad tertium, arguet Spiritus sanctus mundum. Primum, quia lingua est, quę sicut illa canis, sanat, & latrat; & cũ ignea esset, vrit, & illuminat. Deinde hoc facit, ad differentiã Spiritus mędaciij, qui palpare, & blãdiri suis solet, qui dicit: Pax pax; vbi non est pax. Vnde Propheta illis interminãs, ait: Vt qui cõsuunt puluinos sub omni cubito manũ, &

qualis, eiusque officia. Ioan. 16.

Christus quãdo mundum arguebat de peccato, & de iudicio. Luc. 12.

Ioan. 8.

Infr. 15.

Luc. 16.

Matth. 6.

Infr. 7.

Ioan. 7.

Quare Spiritus sanctus mundum arguet. Act. 2.

Ierem. 5.

Ezech. 13.

faciunt

faciunt cervicalia sub capite vniuersa atatis ad capiendas animas, & Esaias: Popule meus qui te boatum dicunt, ipsi te decipiunt, & viam gressuum tuorum dissipant; & Apostolus de quibusdam falsis Prophetis: Qui per dulces sermones, & benedictiones seducunt corda innocentium. Christi tamen Spiritus dissipat opera diaboli, & testimonium perhibet de mundo, quod opera eius mala sunt: & ad Prophetas suos ipse dicit: Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, & annuntia populo meo scelera eorum, & domui iacob peccata eorum; & per Apostolum: Argue, obsecra, increpa in omni patientia, & doctrina. Ponderat Rupertus, quod olim ante datum Spiritum 70. senioribus, murmurauerant quidã de Israel, vt est in Exodo; non tamen eos Dominus punierat, donec datus est Spiritus Moysi, & per illum 70. senioribus; tunc enim nec Marię sorori Moysi pepercit: ita puniuntur Iudæi Spiritui sancto testificantũ de Christo resistentes. Nam delinquentes in Spiritum sanctum, puniuntur hic, & in futuro seculo; peccantes vero in Filium, acceperunt remissionem peccatorum, pro quibus Christus orauit: Pater, dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt. Arguit autem Spiritus sanctus non tam per se, quã per Apostolos de Christo testificant, quorum vox magis erat Spiritus sancti, quã sua, secundum illud: Non vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis, & illud: Surrexerunt quidam de Synagoga disputantes cum Srephano: & non poterant resistere sapientia, & Spiritui qui loquebatur. Non enim Spiritus sanctus in aliqua assumpta creatura est locutus, quia solus Filius inter diuinas personas vnitus est homini; sed Spiritus sanctus in Apostolis, & per Apostolos loquebatur, & cum illis simul reddebat testimonium, iuxta id: Ille testimonium perhibebit de me, & vos testimonium perhibebitis simul cum eo, & ille vobiscum. Arguebat ergo Spiritus sanctus per Apostolos non tantum loquentes, sed etiam signa & prodigia in Spiritu Dei, vel digito Dei operantes, secundum illud Apostoli ad Hebręos; Contestante Deo signis, &

Esai. 3.

Rom. 16.

Esai. 58.

1. Tim. 4. Rupertus.

Exo. 15. & 16.

Num. 11.

Infr. 12.

Matth. 12.

Luc. 23.

Per quos etiã mundum arguet Spiritus sanctus.

Act. 6.

Ioan. 15.

Varijs modis Spiritus sanctus per Apostolos mundum arguebat.

Act. 5.

Heb. 2.

portentis, & varijs virtutibus, & Spiritus sancti distributionibus secundũ suam voluntatem. Per eos etiam deprecantes; & in Spiritu Dei preces fundentes, omniaque à Deo obrinentes: per eos etiam patientes, & morientes, sanguinemque pro fide fundentes, Spiritus sanctus aderat, qui multos ad Fidem trahebat, & illis tractis, alios venire nolentes tacite redarguebat. Vt enim sonus tubę non tam tubę ipsi, quã tibicini tribuendus est; ita reprehensio Apostolorũ, quã erga incredulos, & impios exercebant, magis est Spiritus sancti per eos loquentis, quã ipsorũ. Speculatur Augustinus, non posse dici Christum præsentem Iudęos redarguisse, Spiritum vero sanctum gentes vniuersas, propter illud: Eritis mihi testes in Ierusalem, & in omni Iudæa, & Samaria, & vsque ad vltimũ terrę: quia quos arguebat Paulus, Christus quoque in eo loquens reprehendebat, secundum id: An experimentum queritis eius, qui in me loquitur Christus? Et quos arguebat Spiritus sanctus, proculdubio & Christus redarguebat. Ergo intellige quod arguet ille; quia diffunderet in cordibus Apostolorum charitatem, intellige timore depulso, vt arguendi libertatem, & scientiam, & modum habeant: nam nemo potest corrigere, quem Deus despexerit.

Ad quartum, nomine mundi intelligit mundi dilectores, siue Iudæi sint, siue Gentiles, de quibus: Non potest mundus odire vos: me autem odit, quia ego testimonium perhibeo de illo quod opera eius mala sunt; Et, Si mundus vos odit, scitote quia me priorem vobis odio habuit, Et, Plorabitis, & flebitis vos, mundus autem gaudebit. Vbi nomine mundi Iudęos intelligit mundi dilectores, & qui sequuntur concupiscentiam oculorum, carnis, & superbię vitę. Idem dicendum de Gentilibus, qui diuino Istinũ, & prædicationi Apostolicę resistunt. Boni autem, Deique cultores, atque dilectores, nomine mundi non veniunt, & illi seipos corripũt, & iudicant, si quid interdũ ab eis peccatur, secundum illud: Si nos metipos diiudicemus, non vtique iudicaremur. Idcirco Iob dixit: Ipse me reprehendo,

Apostoli tubę tantũ errant, sonus vero Spiritus sanctus.

B. Aug. tra. 59. in Ioan. tom. 9.

Act. 1.

2. Cor. 13.

Rom. 5.

Eccles. 7.

Quis sit ille mundus per Spiritũ sanctum arguendus.

Ioan. 7.

Infr. 15.

Infr. 16.

1. Ioan. 2.

Qui mundi vocabulo haud ventat in Scripturis

1. Cor. 11.

Iob. 42.

& ago

1. Ioan. 3. & ago penitentiam in faniilla, & cinere, & dilectus de Christi cultoribus: si reprehenderit nos cor nostrum, maior est Deus corde nostro & nouit omnia. Nam vt perdelicatus, vel minimum scrupulum sentit, eique negotium facefit, secus ille; qui nudis pedibus consuevit ambulare; quia ille callum obduxit, neque spinam, aut scrupum offendens quicquam ferre sentit: idē de iniustis, & impijs, qui occalluerunt in peccatis, dicendum. Mundus etiam non nouit artem corrigendi, aut cum fructu arguendi: cum quia non agnoscit peccata sua, sed plerumque vitiosa sunt pro virtutibus colit: vnde doctrina est Spiritus sancti, dicentis: *Est via qua videtur homini recta, & nouissima eius ducunt ad mortem.* Mundus etiam timore Dei, atque pudore destitutus est, & illi dici potest: *Frons mulieris meretricis facta est tibi, noluisse erubescere;* & *Non est timor Dei ante oculos eorum:* quare externo eget monitore, reprehensoreque, qui liberē & palam uitium eius tangat, quod à peccatis excitari possit. Proprium autem est Spiritus sancti, qui nouit omnem veritatē, & qui omnia scrutatur, etiam profunda Dei, & qui nouit vtile dāci admiscere, salubriter arguere. Est autem arguere, siue Græcè *ἐλέγχειν*, vt Augustinus lib. Quæstionum Vete. & No. Testamenti indicat, ostendere, siue euincere vera esse quæcunque mundus de Christo credere noluit, vt propterea merito reprehensione sit dignus: Ita accepit Dominus, cum dixit: *Quis ex vobis arguet me de peccato?* Et Poëta: *Degeneres animos timor arguit.* Est ergo arguere hoc loco, vel reprehendere, vel certis argumentis conuincere.

De peccato, & de iustitia, & de iudicio. Recta est hæc distributio: arguet mundum de peccato suo, de iustitia Christi, de diaboli iudicio, vel de peccato commisso incredulitatis iustitia omissa, & contempto iudicio Dei. Nā qui credit in Christum, & iustitiam eius induit, & ex parte sua saltem dæmonem iudicat, illi renuntiando, de mundo eruitur, & fit membrum Christi. Ad hæc hoc opus est. Spiritus san-

ctus, vt homo credat quod peccator sit, & quod Christus iustitia ipsa sit, & quod dæmonem certa manet damnatio, vel saltem conuincitur mundus, & ostenditur inexcusabilis, quod non creditur in Christum, quod iniuste egerit, non solum eum fugiendo, sed etiā ipsum adiudicando, cruci, & quod male fecerit sectando diabolum, & quod ita in Spiritum sanctum peccando, & veritatem agnitam spūendo, atque respuendo, peccatum remissione indignum incurrit. Sed iam singula membra persequamur.

De peccato quidem, quia non crediderunt in me, vel, vt Græcè dicitur, non credunt in me, id est, adhuc veritati agnitæ resistendo perseverant, nolēdo illam fide amplecti. Et peccatum non credendi grauissimum est: quia post tot verba ad persuasionem habitata, & ostentam per Scripturas necessitatem in me credendi, & post edita signa per me, & Apostolos meos, quibus tanta veritas confirmatur, & post tantum lumen atque inspirationem Dei iuuantis ad credendum, tantumque vitæ sanctæ atque irreprehensæ exemplum, adhuc tamen non credunt; cum tamen dici possit illud: *testimonia tua credibilia facta sunt nimis;* & *Fidelis sermo, & omni acceptione dignus;* & illud, quod quidam ex nostris de mysterio Trinitatis agens dixit: *Domine si error est, à te ipso decepti sumus: nam ista in nobis tantis signis, & prodigijs confirmata sunt, & talibus, que non nisi per te fieri possunt.* Sic ille sapienter. Quamobrem inexcusabiles sunt credere nolentes, nec possunt vt olim dicere: *Ecce homo vorax, & potator vini, Publicanorum, & peccatorum amicus, fabri filius, & Marie,* maximè Iudæi, qui ex Prophetis nosse poterant tēpus Messie, & signa illius aduentus, & genus mortis quod erat illi subeundum. Vnde habetur in Actis: *Erit autem: omnis anima, qua non audierit Prophetam illum* (id est, crediderit in eum; hoc enim est in Scripturis audire) *exterminabitur de plebe.* Et Esaias: *Domine, quis credidit auditui nostro?* id est, fidei prædicatione: quasi dicat, pauci. Non solum ergo peccata priora sua, & antiqua no-

Spiritus sanctus quid maxime velit, & in quo magis elaboret. **1. Cor. 1.**

Quomodo Spiritus sanctus mundum arguerit de peccato inere dulitatis in Christum.

Psal. 18.

1. Tim. 1. Richar. de S. Victore li. 1. de Trinitate c. 2. In Christum non credentes plane inexcusabiles videri **Matth. 11. Infra 13.**

Act. 3. **Deut. 18.** Audire in Scripturis, & peccata si significat. **Esai. 53.**

luerunt

Fides quid conferat. luerunt dimittere, quod per fidem facere poterant, quæ remissionem peccatorum, purificationem cordium, & iustificationem confert, sed etiā odium lucem habuerunt, & incredulitatis peccatum grauissimum addiderunt.

Imptum dogma Lutheri. Dices; Quomodo Spiritus sanctus de solo peccato incredulitatis arguit? an sola infidelitas damnat, & sola fides saluat, vt ait Lutherus? Minimè Gentium: quia non tantum de incredulitate, sed etiam de iustitia, & iudicio arguet. Vnde per Paulum ait: *Omni no auditur inter vos fornicatio: & talis fornicatio, qualis nec inter Gentes, ita vt uxorem patris sui aliquis habeat: & Petrus Ananiam reprehendit de violata promissione: Cur tentauit, inquit, Satanas cor tuum, mentiri te Spiritui sancto? & immisericordes mittuntur cum diabolo; & Angelis eius in igne æternum, & simpliciter ait Apostolus: Nolite errare: neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubito res, &c. regnum Dei possidebunt: Sed peculiariter hic de vitio infidelitatis mentionem facit Dominus, quia illa radix est omnium peccatorum, & peior omnibus peccatis. Præter enim, cum fide habere omnia peccata, quam omnes morales virtutes sine fide: vt docet Augustinus lib. de natura, & gratia. Et idem in hunc locum ait: *Hoc peccatum quasi solum sit, præ ceteris posuit: quia hoc manente cetera detinentur, & hoc discedente cetera remittuntur:* & rectè ille quidem. Nam vt Propheta inquit: *Qui incredulus est, non erit recta anima eius in semetipso.* Adhuc Christus maximè fidem in se exigebat: *Si non credideritis quia ego sum, moriemini in peccato vestro: Creditis in Deum, & in me credite: Penitemini, & credite Euangelio.* Quæ enim Dominus de se, ac Patre suo, & Spiritu sancto, de morte sua, resurrectione, ascensione, reditu ad iudicium docebat, fide tantum accipi poterant. Vnde minatur incredulis: *Qui non credit, inquit, iam iudicatus est: qui non crediderit, condemnabitur: quare loquelam meam non cognoscitis?* Est enim non credere, dicere Deum mendacē, & Christum eius nuntium, atque Apo-*

stolos eius legatos, omni que exceptione maiores arguere falsitatis. Est igitur primū a mundo fides exigenda: ita in libris Regum quoties impij Reges mortui dicuntur, addi solet, quod mortui sunt in peccatis, quibus peccata fecerunt Israël; quod de peccato infidelitatis, idololatriæque intelligendum est. Vnde de Iehu dicitur, quod non recessit à peccatis Ieroboam, filij Nabat, qui peccare fecit Israël; quod esse de idololatria intelligendum, explicat quod sequitur: *Nec dereliquit vitulos aureos qui erant in Bethel, & in Dan.* De Manasse quoque scribitur: *Fecitque malum in conspectu Domini, & declarans quod malum, subdit: iuxta idola Gentium.* Et infra: *Insuper & sanguinem innoxium fudit Manasses multum nimis, donec impleret Ierusalem usque ad os: absque peccatis suis, quibus peccare fecit Iudam, vt faceret malum coram Domino.* Et ita peccatum absolutè in Veteri, & Nouo Testamento est crimen affectatæ incredulitatis. Adhuc mundus, & lex Moysi interna quidem vitia non curat, nec infidelitatem, vel alia peccata, nisi quatenus honore, & bonis temporalibus priuant, aut penas temporales infligunt. Lex verò naturæ indita mentibus amplius progreditur: nam arguit internas concupiscentias, & interioris hominis adulteria, furta, & homicidia: sed ea tantum ratione, quatenus sunt contra hominis naturam, id est, in quantum ipsi rationi, honestati, & virtuti aduersantur. At Spiritus sanctus omnia peccata interna, sed præcipuè infidelitatem redarguit, eo quod contra Deum creatorem, & redemptorem sint, & quia priuant æterna vita, vel conducunt ad gehennam. Ob quam causam vbi est incredulitas, ibi est malorum omnium lerna, & conscientia carnificina, peccatorumque foetentium sentina: quæ etsi extrinsecus non appareant, intus tamen in carne delitescunt, & iudicio Dei sunt obnoxij. A Spiritu ergo conuincitur mundus de peccato infidelitatis suæ, quia Spiritus sanctus sua luce cernere facit oracula Prophetarum cum euentis consentire, cum facit videre tot millia hominum profiteri

nomen

Non credere quid namsit. Quid etiam Reges Israël mortuos esse in peccatis, quibus peccata fecerunt Israel fecisset. **4. Reg. 10.**

Infra 21.

Aliter lex Moysi; aliter naturalis lex, aliter Spiritus sanctus peccata redarguant.

Vbi adest infidelitas, ibi est malorum omnium lerna.

Spiritus sanctus mundum de incredulitate dupliciter arguit.

nomen Christi, credentes Spiritu sancto repleti, variisque linguis loqui, miracula edere, à lege Moyfi ad Euangelium deficere, inculcata vitæ, ac morum sanctimonia Deum Patrem colere, atque inuocare, terrena omnia commoda contemnere, & totos ad celestia rapi. Quem igitur mundus suæ obstinatæ incredulitati obtendere poterit pretextum? nihil enim eorum quæ ad veram salutem spectant, Pater, qui misit Christum, omisit: nihil præterea à Christo Dei nuntio premissum est, sed omnia, quæ placita sunt Patri, fecit semper: nihil rursus à Spiritu sancto omissum, quem Pater & Filius miserunt: nihil præterea ab Apostolis, quibus ut organis usus est Spiritus sanctus ad bene, & sanctè functionem suam complendam, prætermisum est, sed doctrinam hanc celestem cum vitæ totius sudore, atque sanguine nobis profuderunt.

Sequitur secundum membrum: *De iustitia verò, quia ad Patrem vado. Et iam non videbitis me.* Græcè de præsentia dicitur: *Et iam non videtis me.* Quoniam iustitia potius est laudis, quam reprehensionis materia; idcirco hoc verbum intelligendum est de aliqua iustitia falsa, vel imperfecta, aut de aliqua perfecta quidem, & sancta iustitia, sed ab eis prætermisum, atque contempta. Atque ita huic literæ plures sensus accommodari possunt. Sitergo primus: Spiritus sanctus redarguet mundum, id est, Iudæos, & Gentiles de iustitia falsa, & per hypocrisim tecta, qua pretextu legis violatæ à me, & zelo iustitiæ me in crucem adigendum iudicant. Dicebant enim: *Nos legem habemus: & secundum legem debet mori, quia Filium Dei se fecit, &* Hunc inuenimus subuertentem gentem nostram, & prohibentem tributum dare Cesari, & dicentem se Christum Regem esse; Et iterum: *Non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo: rursus: Ipsi non introierunt in prætorium, ut non contaminarentur, sed ut manducarent Pascha;* cum tamen iustitia in eorum manibus corruptissima extiterit. Nam flagrabant inuidia, quam etiam Iudæi Pilatus Genillis agnouit. (sciebat enim

nim quodd per inuidiam tradidissent eum summi Sacerdotes) feruebant auaritia: hinc illa vox scelerata: *Venient Romani, & tollent nostrum locum, & gentem: vnde & pecunia à Iuda proditore capturam eius redemerunt; falsis testibus, & minimè inter se consentientibus egerunt; indignis, & hostilibus modis eum tractauerunt, iudicem penè inuitum, ac toties reluctantem, ad sententiam contra eum pronuntiandam clamoribus, & minis compulerunt: postremò milites resurrectionis eius testes pecunia ad mendacium testandum de furto Apostolorum (ipsis dormientibus) corruerunt. Illa ergo falsissima, & corruptissima iustitia me ad necem dantes, ad Patrem ire fecerunt me, & federe cum eo ad dexteram: nec enim ille, aut acceptasset, aut honorasset hominè blasphemum, & diuinitatis, & regni usurpatorem, ut opponebant Iudæi.*

Et iam non videbitis me. In carne mortali, ut antè, quia omnino ero gloriosus, & immortalis, & pro arbitrio videbor, si voluero, & si noluerò, non videbor. Quare hæc falsa iustitia toti mundo prædicanda est per Apostolos, & literis consignanda, ut intelligant vniuersi, simulatam sanctitatem, & iustitiam grauissimum esse flagitium, quod Christum cruci suffixit, terreanturque quotquot pretextu religionis, & publicæ iustitiæ vos insectabuntur, tanquam Reipublicæ capitales hostes, & pacis communis perturbatores, etiam si maximè existiment se, vos interficiendo, gratissimum Deo cultum præstare.

Secundò potest intelligi de iustitia legis imperfecta: non enim tantum Spiritus sanctus reprehendit de peccato, & iniquis operibus, sed etiam de bonis, quæ homo sibi tribuit, nec ea ex Deo esse vult agnoscere. Hinc dixit: *Cum acceperot tempus, ego iustitias iudicabo; &* Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis. Erant igitur Gentiles tumidi, & eam, quæ ex actibus est moralibus, honestisque officijs cognitioneque Philosophiæ, iustitiam sibi ipsis adscribebant. Erant & Iudæi, iustitia

Mundi inexcusabilitas ab Dei, atque salutis ignorantia vnde.

Ioan. 8.

Quid est Spiritus sanctus mundum arguet, &c. quia ego ad Patrem vado.

I. sensus horum verborum.

Ioan. 19.

Luc. 23.

Matth. 22.

Infra 26.

Ioan. 18.

Mar. 15.

Ioan. 11.

Matth. 27.

Mar. 14.

Ioan. 19.

Matth. 27.

Ioan. 19.

Quomodo verum sit: Et iam non videbitis me.

II. sensus.

Psal. 74.

Matth. 6.

Que nã Philoiphorum, Iudeorumque sua de iustitia confidentia,

Vtriusque impotentia, & defectus.

Matth. 5. Philip. 3.

Esa. 64.

Rom. 3. Heb. 7.

Infra 10. Gal. 2.

Rom. 3. Christianæ iustitiæ necessitas.

Triplex ite sensus huius loci: Et iam non videbitis me. Ioan. 6.

Matth. 15.

legis, iudicijs, atque ceremonijs contenti illis peccata deleri, amicitiamque Dei comparari putantes. Verum hanc iustitiam, etsi olim bonam, per Apostolos detexit esse imperfectam, & minus ad iustitiam, & salutem æternam idoneam. Nam veniente Christo, & luce Evangelica per ipsum coruscante, iustitia fidei, siue iustitia Evangelica, quæ coram Deo iustum reddit, mundo primùm detecta cognita est: vnde Christus dixit: *Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam Scribarum, & Pharisaorum, non intrabitis in regnum cælorum: &* Paulus iustitiæ legis nuntium mittens ait: *Vt & inueniar in illo non habens meam iustitiam qua ex lege est, sed illam, qua ex fide est Christi Iesu, qua ex Deo est iustitia in fide:* ita ut Gentès absque Christo dicere possent: *Facti sumus ut immundi omnes nos, & quasi pannus menstruata vniuersa iustitia nostra; &* Per legem cognitio peccati; & Nihil ad perfectum adduxit lex, & impossibile est, sanguine taurorum, & hircorum, auferri peccata; & Si ex lege esset iustitia, gratis Christus mortuus esset. Ut ita omne os obstruatur, & subditus fiat omnis mundus Deo: quia non habet ex se, vel libero arbitrio, vel ex lege Naturæ, vel Moyfi iustitiam, qua comparere possit coram Deo, nisi accipiat Evangelicam Fidei iustitiam, quam Christus suo sanguine emittit, & clementer suis impertitur. Ego igitur ad Patrem vado, quo ostendam illam iustitiam esse imperfectam & minus idoneam ad salutem & hanc fidei esse veram atque perfectam: & ut impertiam Spiritum sanctum, in quo illa datur, & quæ signis editis declaratur esse vera, & grata Deo, sicut altera imperfecta. Et iam non videbitis me. Quia amplius non conuersabor sensibili præsentia vobiscum. Potest etiam exponi, quia ad Patrem vado, ad quem nullus nisi per me potest peruenire, non per Moysem, vel per quamuis aliam iustitiam quæ me non sit. Et si alicui in Christum credenti videretur esse iustum, non prædicari Gentibus Euangelium, tum quia Iesus Iudæus fuerit, & legem seruauerit, tum quod restatus sit se non venisse, nisi

propter oves quæ perierunt domus Israël: verum reprehendet hanc iustitiam Spiritus sanctus, ut in Actis fecit, cum dictum fuit Petro: *Quare introisti ad viros præputium habentes, & manducasti cum illis?* Et Christus dixit: *Euntes in mundum vniuersum, predicatè Euangelium omni creatura; &* Apostolus: *Etsi cognouimus secundum carnem Christum, sed nunc iam non nouimus.* Et quia Christus ad Patrem vadit, omnibus generaliter præsidebit, ita ut tanquam Rex omnium sedeat ad Patris dexteram, & erga omnes potestatem exercent, nec sit amplius à nobis videndus. Potest etiam sic accipi illud: Iam non videbitis me, oculo scilicet corporis, sed incipietis viuere ex fide, non ex præsentia temporalium, & corporeorum bonorum, sed ex æternorum, & spiritualium expectatione. Tertio iustitia hoc loco potest accipi pro vera perfecta que iustitia: quæ duplex est, vel illa Christi, vel illa Apostolorum, atque fidelium in Christo credentium. Dicamus primùm de illa Christi purissima, consummatissimaque, atque innocentissima iustitia, quam verbis, & miraculis confirmauit, de qua dixit: *Quis ex vobis arguet me de peccato?* Ipse enim Christus factus est nobis sapientia, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio, & in scientia sua (ait Esaias) iustificabit ipse seruus meus multos. Atque hunc sensum sequuntur Chrysostomus, & Theophylactus. Arguet ergo Spiritus mundum de iustitia: id est, comprobabit mundo me verè esse iustum, atque innocentem, imò iustitiam ipsam, & innocentiam, mundi que iustificatorem, & sanctificatorem: etiam si Iudæi me calumniantur iniustum, legis, & Sabbati præuaricatorem, diuinitatis usurpatorem. Et arguet illos, quod non solù fide, & imitatione me non susceperint, verum etiam propterea me ad mortem adegerint. Quo argumento id probabit? *Quia vado ad Patrem.* Ego per mortem meam innocentia, & iustitia vestitus ad Patrem vado cum eo regnaturus, ad dexteramque eius confessorus, non ad tempus, sed semper: *Et iam non videbitis me,* scilicet mortalem, aut in sepul-

Act. 11.

Mar. vlt.

2. Cor. 5.

III. sensus eius dicit: De iustitia verò, quia ego ad Patrem vado.

Ioan. 8. 1. Cor. 1.

Esa. 53.

Chryso. ho. 77. in Ioan. tom. 3. Theophyla.

Iudæorum de Christo calūnia.

Cur Christo iret ad Patrem.

Psal. 15. & Act. 2.

chro, ac corruptione detectum. Quod si ego iniustus essem, & legi contrarius, nequaquam Deus cum tanto honore me reciperet ad se: Et si ego similis essem vobis peccator, a mortuis non resurgerem, sed in tumulo sepultus corrumperer, vbi me, si velletis, videre possitis. Ostendet ergo Spiritus sanctus me iustum, & innocentem mortem perpeffum, vt sicut per vnum hominem peccantem peccatores constituti sunt multi; ita per vnum Christum Deum, & hominem iustum iusti constituentur multi, & nemo ascendat in caelum, nisi cum eo qui descendit de caelo Filius hominis, qui est in caelo. Ostendet etiam signis me iam fuscitatum, & immortalem ad dexteram Patris sedentem, & inde Spiritum ad docendum, & consolandum iustos mittentem. Ostendet quoque, contempores huius tanti iusti & iustitiae profus sine excusatione peccare. Et hoc, quia ad Patrem vado, & iam non videbitis me, vt vos, qui creditis in Diuinitatem meam, subtrahita praesentia sensibili credatis in Humanitatem sublata, & non visam: quemadmodum facimus in Eucharistia, sub qua Diuinitatem, & Humanitatem adesse, fide apprehendimus. Sic etiam exponit Augustinus, qui ait, Christum descendisse ex misericordia, ascendisse ex iustitia: propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen quod est super omne nomen. Iustitia igitur Christi est ire ad Patrem per mortem, & resurrectionem, ita vt amplius non videatur: quia traditus est propter delicta nostra; & resurrexit propter iustificationem nostram. Et habitat in tabernaculis gloriae longe remotus a conuersatione sensibili cum Apostolis. Et per reditum probat se inde venisse. Quarto, B. Augustinus, & Cyrillus interpretantur de iustitia fidelium in Christum credentium, quae & ipsa radius quidam est, ac riuius Solis, ac fontis ipsius iustitiae Christi. Ipsa quippe fidelium comparatio in vita & religione infidelium est vituperatio, & vt Petrus ait: *Obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam*; & rursus: *Vt in eo quod detrahunt vobis, confundatur*

qui calumniantur vestram bonam in Christo conuersationem. Et paulo ante dixerat: *Vt in eo quod detrahant de vobis tanquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos considerantes, glorificent Deum in die visitationis.* Probat autem Augustinus hunc sensum ex eo quod non dixit, vt de peccato dixerat: Quia non crediderunt in me, ita de iustitia, quia non videbunt me, sed sermone ad Apostolos conuerso: *Iam non videbitis me.* Loquitur enim de iustitia Apostolorum, & fidelitate quae est per fidem, consistens in eo quod credant in eum, qui iam abiit, & non videtur. Beati enim qui non viderunt, & crediderunt. Ideo mundus arguetur de proprio peccato; de iustitia vero aliena, sicut tenebrae lumine arguuntur. Est enim malum non credere in Christum, etiam ex iustitia, & sanctitate eorum, qui Christo crediderunt. Et quia iustitia fidei est argumentum non apparentium, propterea subiunxit: *Iam non videbitis me.*

Sed obijcies; Quomodo ait: *Non videbitis*, cum viderint saepe post resurrectionem? Nam de illis dicitur: *Gaui sunt Discipuli viso Domino*, & iterum: *Vidimus Dominum*, & in Ascensione: *Quemadmodum*, inquit, *vidistis eum euntem in caelum*, & Stephanus vidit caelos apertos, & Filium hominis stantem a dextris virtutis Dei; & Paulus, Nouissime omnium tanquam abortiuo visus est & mihi. Respondemus intelligendum, non videbitis me nisi ex privilegio. Corpora enim immortalia & gloriosa non nisi a quibus volunt, videntur. Vel, non videbitis me, mortalem scilicet, & passibilem, quemadmodum humilem atque abiectum, vt ante, vidistis. Sequitur tertium membrum.

De iudicio: quia princeps huius mundi iam iudicatus est. Tertio arguet Spiritus sanctus iniquum iudicium, quo Principes Sacerdotum secuti, Christum innocentem morti adiudicauerunt. Nam iuterrogante Summo Sacerdote: *Quid vobis videtur?* Illi respondentes dixerunt: *Reus est mortis*; & quo eum peiorem, maiori que supplicio dignum iudicarunt, quam Barabbam: de quo in

Supra 3.

Aug. ibid.

Ioan. 20.

Heb. 10.

Vt verum sit quod Christi ait: Et iam non videbitis me, cum saepe Apostoli post resurrectionem eum viderint.

Ioan. 20.

Ibidem.

Act 1.

Infra 7.

1. Cor. 15.

Corpora gloriosa a quibus cerantur tantummodo.

Matth. 26.

Spiritus sanctus quibus modis arguet mundum de iudicio.

Infra 27.

Variae ostensiones Spiritus sancti de Christo in mundofactae. Rom. 5.

Ioan. 3.

Mar. ult. & Coloss. 3. & Heb. 1.

Aug. tract. 95. in Ioan. tom. 9. Philip. 2.

Rom. 4.

III. sensus. Idem ibid. Cyril. libr. 10. c. 40. in Ioan tom. 1.

1. Pet. 2.

Infra 3.

Act. 3.

Mira Dei sapientia, & potentia.

Ioan. 10. Matth. 12.

Ibidem.

Zacha. 13.

Mar. ult.

De quibus arguit Gentiles Spiritus sanctus.

Gen. 2.

A Actis Petrus inquit: *Petistis virum homicidam donari vobis, autorem vero vitae interfecistis.* Ex quo iniquo, & celerato iudicio elicit Deus bonum iudicium; quo Christus mundi principem, qui in ipsum manus iniicere ausus erat, damnauit. Erat etiam iniquum iudicium; quo iudicabant Christum, socium, & amicum esse daemone. Dicebant enim: *Demonium habet, & insanit: quid eum auditis?* Et, *Hic non eicit daemones nisi in Beel-zebub principe daemoniorum.* Haec omnia ostendantur vana, & falsa iudicia, &c. Spiritus sanctus testatum relinquet, me iustum esse, victorem, ac condemnatorem daemone: vincere autem daemone qui possem, nisi immunis essem ab omni peccato, & illo fortior, eum vt fortem alligassem? Demum Spiritus sanctus me victorem Satanæ confirmabit per Scripturas: *Pseudoprophetas*, inquit *Zacharias, & Spiritum immundum auferam de terra*: per signa edita ab Apostolis, in testimonium innocentiae meae, & in nomine meo daemoneia eiicientibus, in testimonium quod daemoneia pello de animabus per cultum idolorum vbique sublata; per hoc quod omnes baptizandi renuntiant daemone, pompisque, ac societati eius; Denique mundi sectatores de conculcato, ac iudicato mundi principe, & quod eum audiant, & sequantur, redarguet. Est enim dignum reprehensione, quod cum diabolus per meam mortem iustus, & potenter sit deuictus, suaque spoliatus potestate, ita vt iam nihil iuris habeat in eos, qui ab eius ditione voluerunt discedere: ipsi tamen per infidelitatem, & caetera peccata adhuc sub eius tyrannide sponte eligunt permanere. Et haec de Spiritu sancto Iudaeos redarguente.

Gentiles autem, hoc est omnes homines, siue quemlibet in singulari arguet Spiritus sanctus de peccato originali commisso in Adam, in quo dum voluit manere, fidei explicitae de Christo praedicatae resistentes, non solum poenae damni, sed etiam sensus incurrent. Et ostendet Spiritus sanctus, quod sumus sub Adami: tunc ex eo quod corpore est mortale, & sub anima immortalitatem quia

fructus corporis, & non spiritus infirmo homo contra naturam profertur: tunc denique ex eo, quod homo non potest implere legem quam natura sibi dicitur, cum animata cumque sibi praescriptas leges obseruet. Deinde arguet de iustitia nouae vitae non exhibita, vel a creditibus omissa, id est charitate, & operibus eius: quia opus est hominem in stadio baptismi positum currere ad brauium: id est dicitur: *Accipe vestem candidam, & immaculatam, quam perferas ante Dominum*, & reliqua. Nec tales iuste conueniri valent, eo quod non possunt seruare, vel implere: quia ego ad Patrem vado interpellator, daturus Spiritum sanctum, quo lex seruetur, de quo: *Spiritum meum ponam in medio vestri, & faciam vt in praeceptis meis ambuletis, & iudicia mea custodiat, & operemini.* Et exemplo meo docui vos pro ea usque ad mortem seruanda de certare. Vae ergo illis, qui sibi de fide sola bladiuntur, & charitatis opera negligunt. Tertio arguet de Christi iudicio, quo bene uti noluerunt, id est, de fructu passionis, quo mundi princeps damnatus est: sub quo decernunt manere, ne Christo subint, de quo dixit: *Si alius venerit in nomine suo, illum recipietis.* Estque frustrari Christi mortem, & fructum: nam ille nos soluit, daemone ligauit, liberauit nos, illum damnauit, vt contra eum militemus, nos vero eum soluimus, & peccatis nos ipsos ligamus, & tamen suscipiens relegatum atque extorrem aqua, & igni interdictum, fit & ipse relegatus, siue extorris. Et quae erit punitione eorum, qui impunitatem sibi promittunt, cum Deus Angelis non pepercit? Adhaec ita arguet Spiritus sanctus principio quidem de infidelitate, quia credere non vult, & ex fide viuere. Deinde in vitae processu arguet de iustitia bonorum operum omissa, vel neglecta misericordia, vt illi, qui in ignem aeternum detruduntur ob omnia misericordiae opera. Tertio in egressu vitae, vel mundi de iudicio, quo quisquis impius iudicat de se actum esse propter infidelitatem, quae Christum abnegauit, & iustitiam bonorum operum, quam neglexit, & sequelam daemone principis mundi, quem proscriptum, atque damnatum a Christo secutus est. Si ergo mundum arguet Spiritus san-

Quid significet quod Spiritus sanctus arguet mundum de iustitia.

1. Cor. 9. Verba Sacramenti Confirmationis.

Exech. 36.

Quemadmodum & arguet mundum de iudicio.

Ioan. 5. Frustrari qui passionem, & mortem Christi videatur.

2. Pet. 2. & Iob. 4.

Matth. 25.

De Spiritu sancto nō loqui, qui dīpre hendantur.

Spiritus sancti munus quodnā sit.

Quod sit in

Deo

Quod sit in

Quod sit in

Doctoris præstantia vnde apparet.

Arist. li. 2. Metaphys.

Horatius in arte, sub initium.

Etus de peccato, iustitia, & iudicio, sequitur, eos de Spiritu sancto non loqui, qui aut peccatis conuenient, aut iusta, & bona opera præstare negligunt, aut Dei iudicium paruifaciunt. Detegitur etiam eorum impetitia, ac inscitia, qui molestè ferunt peccata sibi pro concione exprobrari; cum Spiritus sancti munus sit vitia reprehendere, & salutare plagas in eos, qui dormiunt in peccatis, infligere. Quamobrem expedit ut quisque fidelium reprehensiones Spiritus sancti, quæ in conscientia fiunt interdum, & per prædicato-

res, æquo animo ferat. Expedit ut & concionatores sui muneris admoneantur, ne peccantibus indulgere videantur: sed ante omnia expedit, ut fidem amplectamur, iustitiam colamus, iudicium verò futurum Dei pertimescimus, præteritum verò, & antiquum, quo dæmonem salutis nostræ causa damnauit, ante oculos habeamus, ut opera tenebrarum fugientes, arma lucis induamus, quæ nobis præstare paratus est Dñs noster Iesus Christus, cui est cum Patre simul, & Spiritu sancto gloria, in sempiterna secula, Amen.

Rom. 13.

TRACTATUS LXIX.

IN illa verba: *Adhuc multa habeo vobis dicere, sed nō potestis portare modo. Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem: nō enim loquetur à semetipso, sed quæcunque audierit, loquetur, & quæ ventura sunt, annuntiabit vobis. Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis. Omnia quæcunque habet Pater, mea sunt. Propterea dixi, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis.* Ioan. 16.

Excellentia præceptoris atque magistri in eo primū videtur consistere, ut omnia quæ ad suam professionem, & munus spectant, rectè nouerit, facultatemque habeat, & facilitatem tradendi, & in alios commodè deriuandi. Vnde magnus ille Philosophus rectè pronuntiauit: *Scientis esse posse docere*, & acutus quidam Poëta eleganter dixit: *Cui lecta potenter erit res, Nec facundia deseret hunc, nec lucidus ordo.* Postremò oportet, ut prudēs sit in tradendo, debitamque methodum obseruet, discipulisque se accommodet, ne

ante tempus docendo ea, quæ postea tradenda erant, nihil proficiat. Hinc Christus Dominus omnibus his rationibus excellentissimus, atque optimus Doctor fuisse comprobatur: egregiè ille nouerat quæ docebat; cum in ipso essent omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ Dei absconditi. Præditus etiam erat facultate, & gratia docendi, cum in eius labijs diffusa esset gratia, & omnes mirarentur in verbis gratiæ, quæ procedebant de ore ipsius. Adhæc prudenter doctrinam administrabat, ut vnumquodque suo tempore, & loco doceret; quod in propositis verbis indicat, dicens: *Multa habeo*

Christus sapientissimus Doctor, atque omnibus paribus absolutissimus magister extitit. Colos. 2.

Psal. 44.

Luc. 4.

vobis

Luc. 18. Ioan. 2. & 20.

Spiritus sancti Apostolis presentia quæ erat necessaria.

Quid est: Adhuc multa habeo vobis dicere.

B. Augusti. tract. 106. in Ioan. 10. 9. Quæ nā sint illa, quæ Apostoli ferre nō poterant, teste Augustino.

Idem ibid.

Ioan. 13.

Idem ibid.

vobis dicere, sed non potestis portare modo. Plura namque eorum, quæ Dominus docuerat, Apostoli obliiti erant: plura etiam non intellexerant, ut constat ex Luca, & Ioanne: nonnulla quoque per parabolas, & ænigmata obscura concionatus fuerat, quæ poterant in falsum sensum trahi, ut est ab hæreticis interdum factum. Dixerat de Spiritu sancti testimonio, & operibus, & quomodo mundum de peccato, & iustitia, & iudicio reprehensus esset: quæ discipuli audierant quidem, fortasse tamen non apprehenderant: idem necessarius erat Spiritus sanctus, qui & ea quæ effluerant, in memoriam reuocaret; & minus intellecta elucidaret, & obscuris verum sensum redderet, & parabolas euolueret, & ænigmata quæque explicaret. Ait igitur: *Adhuc multa habeo vobis dicere.* Verbum Græcum *ἔτι*, cum infinitiuo significare solet, possum; ut sit sensus: multapostum vobis dicere; sed quorum vos nō estis capaces, nec potestis intelligere, aut cū fructu audire, ob vestram imbecillitatem. Nam alioqui si iuxta nostram litteram habebat illis multa dicere, debuisset illis ea explicare. B. August. in Ioan. in hæc verba scribens, interrogat quæ sunt illa, quæ Apostoli ferre non poterant: *Vultis, inquit, forsitan scire. Sed quis nostrum audeat eorum se dicere iam capacem, quæ illi capere non valebant? Ac per hoc nec à me expectanda sunt ut dicantur, quæ fortè non caperem, si mihi ab alio dicerentur: nec vos ea portare possitis, etiam si ego tantus essem, ut à me ista, quæ vobis altiora sunt, audiretis.* Et infra: *Sed quam sint ista, quæ ipse non dixit, temerarium est velle præsumere, & dicere. Nam & mori pro Christo nondum erant idonei tunc Apostoli, quibus dicebat: Non potestis me sequi modo: vnde primus eorum Petrus, qui hoc iam se posse præsumperat, aliud expertus est quam putabat: & tamen post eam & viri, & mulieres, pueri, & puella, iuuenes, & virgines, senes cum iunioribus innumera sunt oves, quod tunc, quando ista Dominus loquebatur, nondum poterant portare pastores.* Hæc ille.

Deinde interrogat Aug. quomodo

ait Dominus: *Multa habeo vobis dicere, cum paulò antè dixerit: Omnia quæcumque audiui à Patre meo, nota feci vobis?* Sed respondet, more Prophetico positum præteritū pro futuro, ob certitudinem Prophetiæ, ut quod nōdum fecerat, tanquam fecerit, describatur; cum Scriptura testetur, dicens: *Qui fecit quæ futura sunt.* Ita dixit: *Opus consummaui, quod dedisti mihi ut facerem:* necdum tamen consummauerat, quia nōdum erat in crucem exaltatus. Deinde reuera Christus omnia ad salutem spectantia, ac necessaria nobis prodiderat per Euangelium, quod est fons omnis veritatis. Nam veritas illa de cessatione legalium ab Apostolis definita, ex ipsius Euangelij visceribus oritur, in quo Christus apertè ostēdit fide in seipsum nobis salutem contingere, non ex operibus legis; ita definitio, qua verbū declaratum est *ἁδὸν* esse Patri, ex illo verbo nata est: *Ego, & Pater vnū sumus,* & ita reliqua omnia ex Euangelio originem ducunt: *Sed non potestis portare modo.* Alludit ad onus graue ac minime ferendum, quod humeris alterius imponitur: ita sunt intelligibilia mysteria, quæ ab auditoribus non capiuntur. Didymus enim lib. de Spiritu sancto, tractans hoc verbum, scribit: *Adhuc enim typo legis, & umbra & imaginibus seruientes; non poterant veritatem, cuius umbram lex portabat, inspicere, vnde nec spiritualia sustinere.* Ipse ergo Spiritus veritatis ingrediens puram, & simplicem mentem, signabit in vobis scientiā veritatis; & semper noua veteribus adiungens, diriget vos in omnem veritatē. Hæc ille. Ex quibus habes, verbum externe auditum nihil prodesse, imò neque rectè intelligi, nisi adsit Spiritus sanctus homines renouans, & sensum aperiens, ut intelligantur Scripturæ, iuxta illud, quod in parabola rectè dixit: *Nemo mittit vinum nouum in vtres veteres.* Deinde cum essent pleni tristitia, non portabant quæ dicebantur. Solent enim vehementes affectus impedire rationis vsum, & Iob cum Deo differens dicebat: *Loquar, & non timebo eum, ne que enim possum metuens respondere.* Tertio, monetur hoc verbo prædicatores imitari Christi pru-

Infra 15. Quomodo verum sit: Multa habeo vobis dicere, cū paulò antè dixerit Dominus: Omnia quæcumque audiui à Patre meo, nota feci vobis. Ioan. 17. Supra 3. & 12. Act. 15. & seq. Euangelium fons est omnis veritatis. Ioan. 10. Cur Apostoli plura Christi documenta ferre non poterant. Didym. lib. de Spiritu sancto, post medium. Heb. 10. Verbum Dei externe auditum quando profit auditu, ab eoque intelligatur. Luc. 5. II. ratio. Iob. 9. III. ratio, & qualè Christi prudētia prædicatores imitari debeant.

dentiam, vt non tantū attendant quid, sed etiam quibus, & quo tempore dicant quodcunque, more boni præceptoris auditorum captui se accommodantis, ne fortè in ventum effundant verba: Nam est tempus loquendi, & tempus tacendi. Hinc pastor Iacob dixit fratri suo Esau volenti eum in comitatu suo habere: *Nosti Domine mi, quod paruulos habeam teneros, & boues, & oves fetas mecum, quas si plus in ambulando fecero laborare, morientur vna die cuncti greges. Præcedat Dominus me ante seruum suum; & ego sequar paulatim vestigia eius; sicut video paruulos meos posse, donec veniam ad dominum meum in Seir.* Instituit his verbis Iacob, quam rationem docendi, & præcepta Dei exigendi ab inferioribus præstare debeant pastores ratione præditi. Hanc prudentiam imitati sunt Apostoli, quorum Princeps dicebat: *Sicut modò geniti infantes, rationale, & sine dolo lac concupiscite; vt in eo crescatis in salutem,* & Apostolus: *Ego fratres non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus. Tanquam paruulis in Christo, lac vobis potum dedi, non escam: nondum enim poteratis.* Ad hunc modum Iudæi autore Origene, antequam quis attingat quadragesimum annum, non permittunt, aut Genesis principium, aut Cantica Canticorum, aut Ezechielis initium, & finem legere. Christus cum turbam alloqueretur, & sciret ab omnibus quædam capi non posse, dicebat: *Qui habet aures audiendi, audiat:* at modò cum necdum essent capaces aures, admonet Spiritum sanctum expectandum esse. Peccant igitur, qui altiora prædicant, quam quæ capi possint, aut qui perfectiora ab incipientibus, & imperfectis exigunt. Quartò colligim⁹ futile esse, ac inane hereticorum fundamentum, qui nihil esse, aut credendum, aut in cultu Dei recipiendam, nisi sit in Scripturis expressum, & apertis verbis traditum. Sed hoc est in primis Spiritum sanctum magisterio suo spoliare, qui pro tempore varias, & ad salutem necessarias veritates in Scripturis, aut nõ positas, aut non satis expressas reuelauit, & etiam num reuelat: vt, tres esse

personas, vnum tamen Deum; Filium Patri, & Spiritum sanctum Patri, & Filio *in eo*, duas perfectas naturas, ac proinde duas distinctas operationes, duasq; volutates fuisse in Christo: beatam Virginem Dei matrem, & virginem etiam in ipso partu incorruptam, atq; inuolatam permanisse: Baptismum paruulorum necessarium esse: Symbolum Apostolorum, Nicenum, & Athanasij recipiendum: numerum librorum Canonicorum tam in Veteri, quam in Nouo Testamento recipiendum: editionem, siue versionem Vulgarã Veteris, & Noui Testamēti germanã esse; sensumq; eius legitimũ existeret, quẽ Ecclesia probauerit: numerum Sacramentorũ, & materias, & formas quorundam; vsuq; imaginum, & venerationem retinendam. Deinde, asserere, nihil esse accipiendum extra Scripturas, est negare ipsas Scripturas, quæ multa miracula non scripta Christum edidisse tradunt, teste Ioãne. Ait etiam Apostolus: *Stare, & tenere traditiones quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram.* Quædam etiam addit Paulus non expressa in Euangelio: vt Iesum solitum dicere: *Beatius est magis dare, quam accipere,* & Iesum suscitatum apparuisse B. Iacobo. Illud quoque est confessum apud omnes, omnia Apostolorum dicta, & facta non fuisse ab Apostolicis scripta, & que sint illa. *Act. 15. & seq. & Infr. 16. & seq. 1. Cor. 11. III. argum.*

Veritates Ecclesiæ reuelatæ, quæ nam illæ.

II. argum.

Ioan. vlt.

2. Thess. 2.

Act. 20.

1. Cor. 15.

Omnia Apostolorum dicta, & facta non fuisse ab Apostolicis scripta, & que sint illa.

Act. 15. & seq. & Infr. 16. & seq.

1. Cor. 11.

III. argum.

III. argum.

Esa. 10. iuxta LXX. & Rom. 9.

suauē

Eccles. 3. Gen. 33. Iacob elegit pastorem tyris.

1. Pet. 2. 1. Cor. 3.

Iudæis lectio Genesis, Cantici Canticorum, & Ezechielis quando permittatur, secundum Origene.

Origen. in prologo Cantici Canticorum. initio.

Matth. 13. In hereticos dicentes nihil esse, aut credendum, aut in cultu Dei recipiendam, nisi sit in Scripturis expressum, animaduersio.

V. argum.

VI. argum.

August. Gnosticorum in dicta Domini verba blasphemia.

Explicitur ad literam: Cum venerit ille Spiritus veritatis, & reliq.

Ioan. 14. & Infr. 15.

suauē fuisset nobis: & satis fuit, Spiritum sanctum magistrum relinquere, qui tempore suo vniuersa doceret. Ad hæc non est minoris autoritatis Scriptura, quam Deus per seipsum in cordibus credentium scribit, quam quæ in charta per amanuensem hominẽ conscripta est: nam hæc tempore posterior est, & ad illam priorem, vt digniorem, refertur. Et ita multæ hæreses per illã, quam scripsit Spiritus sanctus in mentibus Doctorum, sunt iugulatæ, cum non possent per illam, quæ scripto nõ dum consignata erat, confutari. Quod si hic Canon fixus non esset, atque stabilis, profectò vniuersa damnata iam redirent hæreses. Postremò, malæ fidei possessor esset, qui probare retinere aliquid per testes summa & grauissima autoritate præditos, & tamen ille vrgeret ostendi sibi instrumentum, quo malè possidere conuincatur: cum perinde sit velis, aut remis portum attingere, atque aliquid in iure, aut instrumentis, aut testibus comprobare: imò certa veritas instrumentorum non nisi per testes fide dignos, & rogatos statuatur.

Abutebantur olim hoc loco, teste Augustino, hæretici quidam discipuli Gnostici, docentes multa falsa, & à fide Catholica aliena, & abominabilia, quæ aures Catholicorum sustinere non poterant, docentes illa sua dogmata esse ea, de quibus hic Dominus dixit: *Adhuc multa habeo vobis dicere; sed non potestis portare modò.* Sed ita omnes hæreses se possent tueri, etiam inter se contrariæ, & falsæ. Quare B. Augustinus tribus sermonibus huius sententiæ tractationem explicat, ne quis facillè decipiatur, Sed de his satis hoc loco.

Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. In primis perpende, pronomen ille, tam Græcè, quam Latine masculini esse generis, & non potest referri ad Spiritum, qui Græcè neutrius est generis: ita enim habetur: *ὅταν ἔλθῃ ἡμῶν τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας.* Id est: cū autem venerit ille, qui est Spiritus veritatis. Quare pronomen ille, referendum est ad, Paraclētus, qua voce ter eum appellauerat in hoc

codem sermone. Quomodo autem possit venire, qui vbiq; est, & omnia implet, non est difficile intelligere. Vt enim Christus dicitur venisse in carnẽ sine motu vllõ operando incarnationem, ita Spiritus dicitur venisse in forma sensibili venti vehementis, & linguæ igneæ, & ratione nouorum effectuum, quos in mentibus eorum, ad quos venit, operatur. Dices, Quomodo dicitur venisse; qui locutus est per Prophetas, vt Petrus ait? Dicendum, Spiritum sanctum in omnibus esse per essentiam, potentiam, & præsentiam, vt Deus est, quemadmodum Pater, & Filius, sed peculiariter in omnibus iustis per gratiam, singulariter tamen in Prophetis fuit per Prophetiæ donum, quo annuntiabant futura, singularissimè tamen in Apostolos venit per excellentiam, & per multa noua dona, quibus eos ornauit ad prædicandum Euangelium, & ad instituendam, atque gubernandam Ecclesiam. Cumque prius parcus esset in dando Spiritu sancto, & quasi guttatim, & per angustum vasis orificium illum funderet; eum tamen in summa donorum plenitudine in Apostolos effudit, Quod in sinuat illud verbum: *Effundam de Spiritu meo super omnem carnem.* Et rursus vocat eum Spiritum veritatis, vt eum magnipendamus, & agnoscamus esse Deum. Solius quippe Dei est perfectè consolari, & omnem docere veritatẽ: & alibi se vocat veritatem, vt agnoscat Spiritus sanctus non esse à substantia Filij alienus, vt hoc loco docet Cyrillus. Subdit: *Docebit vos omnem veritatẽ.* Græcè dicitur, ducet vos in omnem veritatẽ, & Ecclesia quodã in loco capit: *Mentes nostras, quæ sumus, Dñe, Paraclitus, qui à te procedit, illuminet, & inducat in omnẽ, sicut tu⁹ promissit Fili⁹, veritatẽ.* Aug. testatur quosdã codices habere: *Deducet vos in omnem veritate; & David ad hæc phrasim alludens: Deduc me (ait) in via tua, & ingrediar in veritate tua.* Non solum igitur in illa multa, quæ non potestis portare modò, sed etiam in omnem veritatem æternæ salutis comparandæ necessariam. Estque sermo de ductu interno, quod plus est, quam docere:

Quomodo venire dicatur Spiritus sanctus, qui vbiq; est, Act. 2. Idem Spirit⁹ vt dicitur venisse, qui locutus est per Prophetas. 2. Pet. 1.

Quam parcè olim Iudæis daretur Spiritus sanctus.

Ioel. 2. Act. 2.

Spiritus item sanct⁹ cur dicitur Spiritus veritatis.

Cyrill. lib. 10. in Ioan. c. 21. 1. Idem vt docet omnem veritatem.

Aug. tract. 97. in Ioan.

Docere omnem veritatẽ, & in eam ducere, quid differat.

docere namq; sistit in intellectu; ducere vero in omnem veritatem, pertinet ad vniuersas partes animæ, intellectu scilicet, memoriam, & voluntatem, & ad omnes vires, quæ executioni deferuiunt, vt factis ipsis veritas agnoscat in aliorum exemplum. Veniēte enim ad Apostolos Spiritu sancto, expulsoque mœrore, quo erant confecti, sedati à se ipsis, atque à turba semoti, orationi vacabant; & ita veritatis omnis fiebant capaces; & illius quam Christus prædicauerat, sed ipsis aut memoria exciderat, aut intelligentia. Absolutæ sunt figuræ legis, quia lex per Iesum Christum facta est: atque illa quæ olim obscura fuerant, & dubia, explicabat Spiritus, & omnem veritatem docebat: non sicut heretici, qui vnam, aut alteram veritatem inculcant, reliquis (quæ non minus sunt necessariæ) prætermisissis. Cum autem hæc sit magna Christi promissio; dubitant Patres, an cuiquam in hac vita contigerit. Augustinus ait: *Non arbitror in hac vita in cuiusquam mente posse compleri: quis enim viuens in hoc corpore, quod corrumpitur, & aggrauat animam, possit omnem cognoscere veritatem, cum dicat Apostolus: Ex parte scimus?* Ideo responderet Augustinus, tunc demum nos cognoscere omnem veritatem, cum suscipimus pignus Spiritus sancti, vt perueniamus ad perfectionem, & videamus de facie ad faciem, tunc enim intelligemus omnem veritatem. Cyrillus vero respondens, sentire videtur, quod etsi imperfecta sit in hac vita omnis ista, quæ de veritate suscipi potest cognitio, tamen in ea quoque quantumuis minima notitia veritas illa imperfecta non est. Sicut enim in speculo etiam minimo faciem tuam contemplaris totam, quamuis imperfectius, & aliquando minus, quam in magno: ita quam hic cernis in modico fidei speculo trium personarum vnam essentiam, ipsam illam videbis in vita æterna, in illo immenso, & ineffabili diuinæ essentia speculo. Potest & alio modo explicari hic nodus, vt dicamus, Spiritum sanctum omnem veritatem docere ad salutem necessa-

riam, nempe credendam, sperandam, amandam, agendam; timendam, atque fugiendam; non autem alias veritates humanarum disciplinarum, vt Geometriæ, Mathematicæ, Physicæ, ac Metaphysicæ. Rursus etiam dici potest, Dominum locutum ad Apostolorum collegium, quod totam Ecclesiam Catholicam repræsentabat: quemadmodum Patres in Concilio totam Ecclesiam referunt. Quod ergo hic promissum fuit Apostolis, quia personale non fuit, toti simul Christi Ecclesiæ Dominus est pollicitus. Quod maximè consolari debet in omni pullulantium hereticorum prouentu: quia conterentur tandem ab Spiritu sancto ducente Ecclesiam in omnem, suo tamen tempore, ac loco, veritatem. Sicut enim Christus, cum dixit: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad consummationem seculi*, non solos Apostolos est allocutus, sed omnes eorum, qui futuri sunt ad finem vsque seculi successores: sic Spiritus sanctus ducet vos Apostolos cum omni posteritate vestra in omnem veritatem necessariam. Nã alia alijs temporibus reuelantur, modo prioribus veritatibus non dissentiant. Non incongruè etiam aliquis exponeret: Ducet in omnem veritatem; id est, in totum Iesum, qui veritas est, vt ipse dixit, cuiusque cognitio vita æterna est: in ipso enim sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ absconditi. Itaque veritatem opponit fictioni, hypocrisi, & mendacio, quæ in mundi regno dominantur; aut vmbri, & figuris, quæ in lege erant, & veritati humanarum disciplinarum, quæ ad salutem non faciunt, & quæ Spiritu sancto magistro non indigent, cum suos peculiare habeant magistros.

Non enim loquetur à semetipso, sed quacunque audiet, loquetur. Hoc addit, secundum Chrysostomum, ne putarent, maiorem esse Spiritum ipso Iesu, eo quod maiora quam Iesus in cordibus fidelium esset factururus; & cum eo portare valerent, quæ modo cum eo non poterant. Propterea subiunxit: *Non enim loquetur à semetipso, quasi diceret, mea tantum dicet, mea tantum tradet: qui enim non est à se ipso, nec*

Quarta.

Matth. vlt.

Quinta.

Ioan. 14. infra 17. Coloss. 2.

Heb. 10.

Quorum dicitur: Non enim loquetur (Spiritus sanctus) à semetipso: sed quæcumque audiet, loquetur. Chryso. ho. 77. in Ioan. tom. 3.

Apostolorum ad accipiendum promissum Spiritum sanctum præparatio.

Ioan. 1.

Ingenium hereticorum in docendo vulgatum.

Aug. tract. 96. in Ioan. tom. 9. Sap. 9.

I. Cor. 13. An cuiquam in hac vita contigerit cognitio omnis veritatis, vt Christus promisit.

Idem. Cyril li. 10. in Ioan. ca. 41.

II. solutio, elegantè sane comparationem continens.

III. solutio.

II. sensus.

Cyrill. lib. 10. in Ioan. cap. 41.

Ioan. 7. infra. 8. Dæmon qualis nuntius. Ezech. 13. Jerem. 14.

Nuntij vel Legati minus quod sit.

Quemadmodum quacunque audiet Spiritus sanctus, hæc loquetur.

Audire Spiritum sanctum à Patre, & Filio, quid secundum alios. Ambro. lib. 2. de Spiritu sancto. c. 12. prope initium. to. 2. Didym. lib. 2. de Spiritu sancto. post.

à se dicit, vel loquetur. Loquitur enim Dñs de Spiritu sancto, vt de nuntio aliquo, aut legato, cuius fides in eo consistit, vt nihil à seipso dicat, sed tantum ea, quæ habet in mandatis. At secundum Cyrillum, hoc dicit, ne quis putet, Spiritum sanctum nouam aliquam fidem allaturum, aut alias ab illis Christi promulgaturum leges. Probat insuper, ipsum esse Spiritum veritatis, eo quod à seipso non loquitur. Qui enim à semetipso loquitur, gloriam propriam querit, vt dæmon, qui cum ex proprijs loquitur, mendacium loquitur, quia mendax est, & pater mendacis. Vnde & Prophetas, qui de corde suo vaticinantur, quod Dominus non est locutus, Satan illos misit. *Sed quacunque audiet, loquetur.* Non dicit, *Quæcumque scierit, loquetur*, sed, *quæcumque audierit*, ad similitudinem nuntij ab aliquo Principe missi, qui à seipso non loquitur, sed quæ audiuit à mittente. Propterea præmissit Dominus, *Mittam eum ad vos*; vt intelligamus quod de Spiritu sancto, vt nuntio mittendo, vel misso loquitur. Nō est autem proprie auditio corporalis inter personas diuinas, quasi vna aliquid modò audiēdo intelligat, quod prius ignorabat: sed quæ audierit, loquetur, id est, quæ Pater voluerit reuelari, reuelabit; & quæ explicari, explicabit, & quæ celari, celabit, dictis vllis meis, aut Prophetarum non contradicens, quia per me, & illos locutus est Spiritus sanctus: neq; pugnant cum verbis, & scriptis vestris, qui estis mei Apostoli, quia esset sibi ipsi aduersari: Bene tamen potest addere, nō qui dem dictis contraria, sed illis consentientia. Hanc tamen Spiritus sancti à Filio auditionem, Patres referunt ad Diuinam naturam, quam non nisi à Patre per Filium accipit Spiritus sanctus. Vnde Ambrosius lib. de Spiritu sancto: *Non enim loquitur à se, hoc est, non sine mea, & Patris communione. Neque enim diuisus, ac separatus est Spiritus, sed quæ audiet, loquitur, audit videlicet per vnitatem, substantiam, & proprietatem scientia.* Didymus libro de Spiritu sancto: *Non enim loquetur à semetipso, hoc est, non sine meo, & Patris arbitrio,*

quia inseparabilis à mea, & Patris est voluntate, quia non ex se est, sed ex Patre, & me est, hoc enim ipsum quod subsistit, & loquitur, à Patre & me illi est: Ego veritatem loquor, id est, inspiro quæ loquitur, siquidem Spiritus veritatis est. Dicere autem, & loqui in Trinitate, non secundum consuetudinem nostram, qua ad nos inuicem sermocinamur, & loquimur, accipientem, sed iuxta formam incorporaliū naturarum, & maximè Trinitatis, quæ voluntatem suam inserit in corde credentium, & eorum qui eam audire sunt digni, hoc est, dicere, & loqui. Hætenus ille. Disca mus igitur quid in Ecclesia docendum sit; alioqui audiemus: *Non loquebar ad eos, & ipsi prophetabāt.* Debemus enim docere quæ Spiritus per Patres antiquos Scripturâ sacrâ exponētes, & per sacra Oecumenica Concilia audiimus. Nã qui hunc clauū in exponēda Scriptura non tenet, in scopulos impinget innumeros, & naufragiū faciet in fide. Nã vt in alijs sciētijs valet ingenium, industria, & sagacitas, ita in diuinis libris auditio, & acceptio traditionis, & precatio plurimū confert. Quam tam pulchram veritatē docens Basilius, ita scribit ad Ecclesiā Antiochenā: *Fidem autem nos neque recentiorē ab alijs scriptâ acceptamus; neque ipsi mentis nostra factus alijs obtrudere audemus; ne humana putentur pietatis verba, sed quæ à sanctis Patribus edocti sumus, ea rogantibus nos annuntiamus.* Sic magnus ille Ecclesiæ Doctor scripsit. Audiāt deinde hoc loco illi, qui prius volunt alios docere, quàm audire; ne falsa pro veris tradentes, se ipsos fallant, & alijs imponant.

Et quæ ventura sunt, annuntiabit vobis. Hoc dixit Iesus ad Apostolorum consolationem, qui hoc honore erant afficiendi, vt nō solam auditores, & interpretes Prophetarū antiquorum, sed etiam vaticinandi Spiritu hausto Prophetæ fierent. Addit deinde hoc pro signo, quo Spiritus veritatis à falso internosci queat. Nam hoc signum posuit Deus de Propheta agnoscendo, in Deuteronomio. Docebit igitur Spiritus quid in Ecclesia sit futurum. Vnde Ioannes in Apocalypsi: *Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Eccle-*

mediū. to. 9. operū D. Hierony.

Dicere, & loqui in Trinitate, quid sit.

Quæ docenda sint tantum in Ecclesia. Ierem. 23.

Clauus in scripturis interpretandis quis tenendus.

Basil. epist. 60. to. vlt.

Quid cauendum doctoris officium ambicibus.

Cur Christus dicat, Apostolis Spiritum sanctum quæ ventura sunt annuntiatum eis.

Deut. 13. & 18.

Apocal. Alt. 11.

Infr. 21. Supr. 16.

Act. 10.

Mendax Spiritus licet vera predicere possit interdum, minime tamen Christi seruis imponere.

Vnde Spiritum sanctum agnoscat Spiritum veritatis.

Ioann. 7. & 8. Philip. 2.

Potissimum Spiritus sancti opus quod nam sit.

Act. 4. Spiritus sanctus quomodo Christum clarificet.

Matth. vii.

Illud: Quia de meo accipiet, quod sensum habeat.

ffjs. Agabus per Spiritum prædixit famem futuram, & Paulum alligandum Ierolymis, & Paulo dixit Spiritus sanctus ne iret in Bithyniam, vel Asiam, sed in Macedoniam: Petro dixit Spiritus: Ecce viri tres querunt te. Surge itaque, & descende, & vade cum eis, nihil dubitans. Et præuidit fatum suum, de quo 2. Petri. 1. habes: Paulus præuidit futura. 1. Tim. 4. 2. Tim. 3. Act. etiã 21. Multa passim inuenies ab Apostolis dicta de iudicio vniuersali, de Antichristo, & apostasia Romani imperij, de periculis temporum. Dices, Nonne Spiritus mendax potest multa vera predicere? Maxime: sed seruis Christi per ea imponere haud potest, quia deteguntur falsa per ipsum Spiritum sanctum scrutantem profunda Dei, & habitantem in electis suis.

Ille me clarificabit, vel glorificabit. Ostendit Spiritum sanctum Spiritum esse veritatis: quia gloriam propriam non querit, sed mittit Christi. Quia enim Christus gloriam propriam non quaesuit, verum exinaniuit semetipsum, & in infima quæq; vt fundamentum se deiecit, idcirco glorificatus non ex alienis laudibus sibi ab alijs emendicatis, sed ex proprijs, & suæ naturæ debitis. Et hoc est potissimum Spiritus sancti opus, ad quod cætera omnia referenda sunt; vt scilicet Christus agnoscat, & glorificetur tanquam Filius Dei, & mundi Saluator, & quod non est aliud nomen sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Clarificabit autem tum in cordibus Christi cultorum, vt eum agnoscant, ac suauiter degustent, tum in linguis vestris per prædicationem, qua toti mundo annuntiabitis gloriosam victoriam meam in peccatum, mortem, diabolum, mundum, & quod mihi data sit omnis potestas in cælo, & in terra. Tertio, dæmonum expulsionibus atque miraculis, per inuocationem nominis mei per vos edendis. Postremo admirabili vitæ sanctitate, inculpatisque moribus, quibus infinitam hominum multitudinem ad me perducatis; quod magnum erit gloriæ meæ argumentum. Quia de meo accipiet. Meum non accipitur possessiuè,

quomodo dicitur ager meus, & domus mea, scilicet à me possessa, sed eo modo quo anima est mea, corpus est meum, natura est mea; & ita de meo accipiet, hoc est, de mea essentia, & sapientia. Est enim hic duplex ordo: alter accipientis ad rem, quæ accipitur. Et ita ostendit quod Spiritus sanctus accipiet essentiam, & sapientiam Filij, non filiationem; idè non dixit; accipiet de me, vel meum, sed de meo. Alter ordo originis inter dantem, & accipientem, ostendit, Spiritum sanctum ab eo quod est Filij, vt principio, quo Filius producit ipsum, procedere: vt enim Filius generatur ab essentia Patris, vt principio, quo Pater Filium generat, & quam essentiam Filius per generationem accipit; ita Spiritus sanctus producit ab essentia Patris, & Filij, vt principio, quod Pater, & Filius ipsum producant, per quã productionem Spiritus sanctus accipit eandem essentiam, potentiam, sapientiam, & bonitatem, & reliqua omnia absoluta. Accipere igitur non eodem modo intelligitur in Diuinis personis, sicut in creaturis; vbi aliud est accipiens, aliud is, à quo accipit: at in Diuinis personis non est aliud, & aliud, sed alius, & alius: quia personæ simplicissimæ sunt, & eiusdem inter se substantiæ. Item in creaturis accipit aliquid ab alio, ille qui accipit, quod non habebat: at qui dat, amittit, & desinit illud habere: secus in Diuinis, vbi dans, & communicans alteri personæ, non propterea tamè ipse desinit habere, aut minus habere: quemadmodum scientia, quã ego alteri comunico, ita eam illi trado, vt etiam comunicata in me remaneat. Docet hoc loco egregiè B. Thomas, relationes in Diuinis dupliciter posse comparari: Vel ad essentiam, & sic relatio non est alia res, quã essentia: nam paternitas aliud nihil est quàm ipsa essentia; at verò si relatio ad oppositam relationem comparatur, puta paternitas ad filiationem, tunc paternitas relatio est realis re ipsa à filiatione distincta. Si ergo referatur paternitas ad essentiam Patris, tunc omnia quæcunque habet Pater, habet & Filius, quia paternitas non est res alia ab essentia Patris distincta. Si verò

Accipere Diuinarum personarum, ab eo creaturam, ab eo creaturam, quid differat.

Exemplum.

B. Thom. La. 4. in Ioan. c. 16. tom. 14. Relationes in Diuinis dupliciter accipi possunt.

confe-

Cum ab æterno Spiritus sanctus diuina essentiam acceperit, cur de futuro dicitur, accipiet?

Altera solutio.

Datur magistratus, sed non prudentia, vt dicitur consuegerit. 2. Cor. 3.

Tertia solutio.

conferatur ad oppositam relationem, tunc Filius habet omnia quæ Pater, seclusa paternitate: & Pater omnia quæ Filius, seclusa filiatione. Et idem dicendum de spiratione actiua, & passiuâ, quæ inuicem opponuntur. Quod autem de futuro ait, de meo accipiet; non probat Spiritum sanctum nondum accepisse substantiam à Filio, sed quod semper accipit, accipit, & accipiet. Quia actio æterna est, vt propterea merito dicamus, Pater Filium generat, generauit, & generabit; Filius generatur, genitus est, & generabitur; Pater & Filius spirant, spirant, & spirabunt Spiritum sanctum; Spiritus sanctus spiratur, spiratus est, & spirabitur: quia verba nostra, quæ cū tempore significant attributa rebus diuinis, quæ tempore prorsus carent, ad omne sunt tempus amplianda, ita vt futura non excludant præterita vel præsentia, & præterita præsentia vel futura non excludant. Quanquã hic dici potest, quod loquitur de futuro accipiet, loquetur, clarificabit, annuntiabit, quia etsi processio Spiritus sancti æterna sit, sicut & locutio, nos tamen qui tempore inclusi sumus, nec valeamus æternitatem apprehendere, cogitamus, & dicimus Deum eo tempore aliquid fecisse, quo factum videmus, quia effectus in tempore sunt. Scriptura autem demittit se ad nostram captum intelligentiæ tempore inclusa. Est ergo planus literæ sensus: Ille me clarificabit, quem ego mittam, quia de mea sapientia, & sensu accipiet, tanquam nuntius; ad differentiam humanorum nuntiorum, qui mittuntur quidem, & audiunt quæ mittentes dicunt, sed prudentiam, sapientiamque mittentis non accipiunt iuxta commune dictum; Datur quidè magistratus, at non prudentia, Tamen semper quos Deus mittit, facit idoneos ministros, vt Paulus ait: quia sic oportebat fieri ab eo, qui primos faciebat, vt posteri qui non possunt eos bonos facere, mittant tantum quos idoneos Deum fecisse repererint. Potest etiam hic locus interpretari sic: De meo accipiet, non omnia mea, sed partem, quia impossibile erat omnia capere. Nam quæ de me

scripta sunt in lege, & Prophetis, plurima sunt: quorum partem Spiritus sanctus explicuit: vt illud, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula à me, & dabo tibi Gentes hereditatem tuam, &c. De meo etiam, quia Spiritus non autoritate, aut eloquentia me clarum reddet, sed tantum quæ ego abscondi, ipse palam detegit. De quibus subdit: Omnia quacunque habet Pater, mea sunt. Hoc addit, in primis ne Spiritus sanctus videatur alienus à Patre: quia enim superius dixerat, Qui à Patre procedit, & Filius dixerat quod de suo acciperet, ostendit Dominus quod hæc inter se non pugnant: quia cū omnia quæ Pater habet, Filij sint, ostendit, Spiritum ab utroque procedere, & produci. Sed vis producendi primò est in Patre, dein de per Patrem communicarem illam, in Filio. Hinc Didymus lib. de Spiritu sancto hunc locum interpretans, scribit: De Spiritu veritatis, qui à Patre mittatur, & sit Paracletus, Saluator, qui & veritas, ait: Non enim loquetur à semetipso; hoc est, non sine me, & sine meo, & Patris arbitrio, quia inseparabilis à meo, & Patris est voluntate, Quia non ex se est, sed ex Patre, & me est. Hoc enim ipsum quod subsistit, & loquitur, à Patre, & me illi est. Sic ille, pulchrè subiungens, expositionem illorum verborum, Omnia quæ habet Pater, mea sunt, intelligi de his, quæ spectant ad substantiam, æternitatem, immutabilitatem, & similes perfectiones præter paternitatem, & esse Patrem, vt ex hoc loco impetè colligebant Sabelliani. Ad hæc meminit Patris, ne solus videatur exclusus ab opere nostræ salutis. Tota namque Trinitas ad iustitiam, & redemptionem nostram operata est, & nos vicissim in salutis nostræ negotio cooperari illi debemus. Demum hoc addidit, vt sciamus magna esse, ac planè Diuina, quæ per Spiritum sanctum de Christo reuelanda erant. Omnia enim Patris bona Filius habet, & ita Filius Deus est, omnipotens, conditor, conseruator, redemptor, & glorificator. Et nomine omnium quæ Pater habet, non comprehenditur relatio paternitatis: omnia etiam quæ sunt Filij, habet Pater, excepta filiationis relatione. Atque ita

Psal. 2. & Act. 13.

Quorsum id? Omnia quæcunque habet Pater, mea sunt.

Didym. lib. 2. de Spiritu sancto, a liquando à medio. tom. 9. operum D. Hieronymi.

Secunda ratio.

Tota Trinitas iustitiam & redemptionem nostram operata est. Tertia & postrema.

Matth. 11.

Quomodo omnia quæ Patris sunt, Filij sint, & è conuerso.

com-

communicare in omnibus Patrem, & Filium inter se distinctos, nihil aliud significat, quam non habere aliquid Patre, quo careat Filius, vel Filiu, quo careat Pater, sed omnia aliter habere Patre, scilicet a seipso, & non ab alio, & aliter habere Filiu, scilicet a Patre solo, & aliter habere Spiritum sanctum, scilicet a Patre, & Filio. Quod ut magis perspicuum reddatur, finge in primis virum aliquem strenuum, qui prudentia, & fortitudine sua castrum bene munivit, & opulentum suae ditioni adiecerit, atque ita illud possideat: finge deinde viru hunc filio a se genito eiusdem castrum dominium, possessionemque tradidisse, non tamen se ipsum eiusdem castrum proprietate, ac possessione spoliando: demum finge hos duos, parentem, & Filium, amicum quendam, quem summo amore prosequuntur, habere, communi que utriusque consensu, & voluntate eiusdem castrum ditionem in illum conferre, ita ut non minus ad illum spectet, quam ad illos duos. Ecce tibi Trinitatis imaginem utriusque delineatam: nam hi tres unam & eandem numero substantiam habent, nempe dictum castrum, atque in solidum, & ut dici solet, in indiviso possident. Differunt tamen in modo habendi: nam vir ille strenuus, a se solo, & non ab altero habuit; filius vero, a parente suo singulari per generationem; amicus tertius ab utroque habuit ex dono, & liberalitate. Ad hunc sane modum tres in Diuinis personae eandem numero Diuinam essentiam in solidum possident, & aliud non possidet una persona, quod non possideat alia: quanquam aliter, & aliter a qualibet possideatur persona. Nam Pater a se ipso illam habet, non ab altero; Filius a Patre per generationem; Spiritus sanctus ab utroque per viam liberalitatis, ac amicitiae. Sequitur in textu.

Propterea dixi, quia de meo accipiet,

& annuntiabit vobis. Reddit rationem cur dixerit de Spiritu sancto, quod de meo accipiet. Ex quo habes, Spiritum sanctum idem a Filio procedere: quia cum omnia, quae Pater habet, ad Filium spectent, cum Pater habeat esse principium productivum Spiritus sancti, Filius quoque principium est eundem spirandi. Habes etiam regulam universalem, quod Pater, & Filius in omnibus sunt unum: salva sola distinctione, quae est inter Patrem, & Filium; imo quod in beata Trinitate omnia sunt unum, salva distinctione, quae sumitur a relationibus paternitatis, filiationis, & spirationis activae, quae est in Patre & Filio, & passivae, quae est in Spiritu sancto. Iesus praeterea causam suae gloriae adfert, cum sua esse dicat omnia, quae Pater habet, & Spiritus sanctus non ex se, sed quae audiat, sit locuturus, auditurus autem sit a Patre ea, quae sunt Filij; fit ut Filius seipsum hic laudet. Et signum Prophetiae a Deo missi magnum, & evidens profiteretur: non modo enim in nomine Domini se venisse asseruit, sed & quae Dei sunt, sua nunc esse docet. Unde si Spiritus, quem praedixit, venit, signum quod dederat, praestitit, ac proinde in nomine Domini locutus est, ut habes in Deuteronomio. Costas igitur est per omnia doctrina Christiana, quam Pater Filio dedit, & Filius ab eo audiuit: *Omnia, inquit, quaecunque a Patre meo, nota feci vobis.* Et Filius per seipsum primo, deinde per Spiritum sanctum docuit, qui in pectora Apostolorum illapsus, docet quaecunque audiuit. Apostoli rursus eiusdem Spiritus sancti ope, quaecunque a Christo audierunt, in nos transfuderunt, ut ita certam, atque indubitam fidem habeamus doctrinae caelestis nobis traditae per Dominum nostrum Iesum Christum, cui cum Patre, & Spiritu sancto sit omnis gloria, imperium, & honor in sempiternum. Amen.

Ratio eius dicti: Quia de meo accipiet.

Personarum distinctio Diutarum vnde sumatur.

Christus quod verax sit nuntius Patris, argumetu eiusdem.

Ioan. 5.

Deut. 18.

Ioan. 8. & 15.

Christianae doctrinae firmitas atque constantia.

Exemplum seu imago Trinitatis.

Qua ratione Diuina essentia a tribus Diuinis personis possideatur.

TRACTATUS LXX.

In illa verba: *Modicum, & iam non videbitis me: & iterum modicum, & videbitis me, quia vado ad Patrem.* Dixerunt ergo ex discipulis eius ad inuicem, *Quid est hoc quod dicit nobis, Modicum, & non videbitis me: Et, iterum modicum, & videbitis me: Et, quia vado ad Patrem? Dicebant ergo, Quid est hoc, quod dicit, Modicum? Nescimus quid loquitur. Cognouit autem Iesus, quia volebant eum interrogare, &c. Ioan. 16.*

Qualis mundus iste sit impijs, qualisve res bonis, & iustis.

Luc. 16.

Qualis bonorum sit, ac piorum fidelium vita.

Heb. 12.

Luc. 16.

MVNDVM hunc, quantum ad impios, & scelestos spectat, tragediae persimilem non immerito esse dixerim: nam ut in illa a principio omnia sunt laeta, atque iocunda, finem tamen postea luctuosum, & calamitosum fortuantur; ita hic impij opibus atque honoribus florere videntur, & omni deliciarum genere abundare: caeterum quem finem atque exitum hanc tanta mundi huius felicitas habeat, declarauit ille diues Epulo, qui cum esset in tormentis, vel aqua stillam ad refrigerationem postulauit, nec obtinuit tamen. At vero mundum, quantum ad pios, & iustos attinet, haud absimilem comediae facere possumus; in qua cum omnia sint a principio turbulenta, tumultuaria, rixisque, ac contentionibus vndique referta, fausto tamen, ac laeto exitu concluduntur. Talis est bonorum, ac piorum fidelium vita: nam hic cum molestijs, & laboribus premantur, cumque hostibus validissimis, atque adeo secum conflitentur, pacatissimum tamen iustitiae fructum, hoc est, vitae aeternae requiem cum Lazaro olim mendico, in sinu tamen Abrahamae quiescente nanciscuntur. Cum igitur Christus solatus esset Apostolos suos promissione de aduentu Spiritus sancti, & effectibus, quos in eis, & pro eis, & contra aduersarios erat facturus; modo sub aenigmate, & verborum

inuolucro praedicit illis suum per mortem abitum; rursusque eos erigit atque corroborat, narrando in breui consolationem resurrectionis affuturam. *Modicum, inquit, & iam non videbitis me: & iterum modicum, & videbitis me: quia vado ad Patrem.* Quemadmodum Prophetiae secreta Diuinae voluntatis, & humanae praedicant, illaque confirmant aut vitae sanctitate, ut Helias, ac Ieremias, vel rerum a se praedictarum euentu, ut Esaias, qui praedixit Ezechiae instantem mortem; vel signis, ut Moyses, vel Scripturis, ut Ioannes Baptista: Ita Christus praedixit passionem, & resurrectionem, quae a Dei voluntate, vel peccatum crucifigentium permittente, & ex cruce salutem omnium eliciente, & resurrectionem faciente, vel ab hominis etiam voluntate pendebant, quae inferendae necis Christo causa extitit. Illa autem vera esse comprobauit, non tantum signis quae ediderat, vita sancta, atque irreprehensa, quam ducebat, sed etiam ex Scripturis, & rerum ipsarum quas praedixit, euentu. Praedixit autem, ut fidem eorum nutantem firmaret, & antidoto turbationem praeueneret. Praedixit autem prudenter, hoc est, obscuris, ac tectis verbis, quod minus offenderentur, & audita morte exanimarentur. *Modicum, inquit, & iam non videbitis me, vel Graece, non videtis me.* Id est, Exiguum est, & breue

His verbis Dominus: Modicum, & iam non videbitis me, & iterum modicum, &c. quam verum se Prophetam ostendit. Esai. 38. Exod. 7. & seq. Capiti. Ioan. 1.

Cur id Christus Apostolis praesignificauerit.

Quid est: Modicum, & iam non videbitis me, & iterum modicum, & videbitis me.

Act. 1.

Christus quādo iuit ad Patrem.

Aug. tract. 101. in Ioā. tom. 9.

Ioan. 20. Quibus cum Apostoli post Christi resurrectionē versari debebat.

Luc. 24.

temporis spatium, hoc est, per triduum sepulturae, quo me non videtis. Et ponitur more Hebraeo praesens pro futuro: Et non videbitis me, siue, videre non poteritis. Et ita modicum accepit Christus alijs locis, cum superius dixerit, *Adhuc modicum, & iam non videtis me*. Et cap. 7. *Adhuc modicum, & iam non videtis me*. Et ita etiam hoc loco accepit. Rursus modicum, & videbitis, id est, post triduum, nam per quadraginta dierum spatium ante ascensionem, pluries eum suscitatum a mortuis viderant. Et rationem subdit: *Quia vado ad Patrem*. Per ascensionem scilicet. Quomodo non viderint eum amplius, explicat Augustinus; Id est, Non videbitis me mortalem ut modicum, & rursus videbitis immortalem gloria, & honore affectum. Quia ob id Christus non versabatur ut prius cum Apostolis, sed ad tempus tantum, & per intervalla; ut, post dies octo apparuit illis Iesus, quatenus ostenderet se resurrexisse ad vitam immortalem, & priori dissimilem; ostenderetque spiritualiter a peccati morte suscitatos non debere passim, & indifferenter versari cum mortuis, hoc est, cum peccatoribus, sed cum viventibus gratiae Dei. Hinc dixit Angelus: *Quid queritis viventem cum mortuis?* Denique quod Apostoli discerent, separationem omnimodam a Christo magno animo perpeti.

Alius sensus, & fortassis melior est: *Modicum, & iam non videbitis me*, scilicet naturaliter, & viribus humanis, quia impossibile est naturae resurrectio, & impossibile corpus glorificatum videri ab homine mortali, nisi ipso volente. Iterum ergo modicum, & videbitis suscitatum, quia ego sum supra naturam, & possum quae naturae superant facultate praestare, si naturam condidi: & possum ex privilegio dare oculos, quibus cernat a vobis: *Quia ad Patrem vado*. Nimirum per mortem: & servit priori clausulae, *Modicum, & iam non videbitis me*. Vado etiam post resurrectionem, servitque secundae clausulae: *Et videbitis me*. Et ita est ratio utriusque clausulae, in posteriori sensu, quia ego ad Patrem vado, & inde vobis oculos ad me videndum impetrabo. Quia item vado ad Patrem, non poteritis me

videre, quia mecum non venitis, cum me sequi modo non possitis: & ita loquitur de spiritali, & corporali visione. Si vero illud adverbium, Quia, quod Graecè est *ὅτι*, transferatur, sensus erit: Modicum, & non videbitis me, quod ad Patrem vado: Et rursus modicum, & videbitis me, quod ad Patrem vadam. Cum enim Apostoli Christum ad mortem ire viderent, ipsi iter multum diuersum ab eo, quod est ad Patrem tendere, arbitrabantur: at cum post resurrectionem ascendere ipsum versus caelum viderent, tunc & oculis, & mente ad Patrem ire arbitrati sunt. Cyrillus hoc loco considerat, quod de passione modicum dixit, & non videbitis, & de resurrectione rursus, *Modicum, & videbitis me*. Cum vero dixit, *ad Patrem vado*, non dixit quando, vel quanto tempore apud Patrem sit mansurus, vel quando ad nos sit reversurus: quia non est nostrum nosse tempora, vel momenta, quae Pater posuit in sua potestate. Per tres dies autem voluit animam a corpore separari, nec videri, ut vera mors, & vera resurrectio probaretur, & Trinitas tanta obedientia, humilitate, atque charitate Christi pro omnibus hominibus, qui spectant ad Legem Naturae, & Moyse, exhibita, placaretur; corpus autem sepultum, ut semetipsum corporum nostrorum, & ut Christi charitas, & liberalitas donans suum corpus charis amicis ostenderetur, non ultra triduum distulit resurrectionem, ne laqueum eceret nostra spes, fidesque, deficeret. Fortitudo autem, & amor Iesu fecit, ut horridam passionem, & mare humiliationis, & afflictionis calicem, & modicum vocaret. Modicum etiam vocat resurrectionem, quia demisit se veniens cum plagis, quae tangi possent, edens cum Apostolis, & bibens, ut ferre possent. Adhuc in modico tribulationis, & tentationis, qua vexamur, non videtur Dominus, quia turbatur plerumque conscientiae, & aer nubibus tegitur, & putamus nos omnibus derelictos non videndo eum: verum ille nobis ad est, nos consolans, & praemium pollicens aeternum. *Cum ipso sum*, inquit, *in tribulatione: eripiam eum, & glorificabo eum*. Eripit autem, cum restituit serenam conscientiam, & speculum tersum animae reddit, in quod tanquam in pura & conspicua aqua Christus amicus videatur, & spiritus. In modica etiam peccati voluptate

III. sensus.

Cyrilli consideratio.

Cyrill. lib. 11. in Ioan. c. 3. tom. 1.

Act. 1.

Tridui spatii cur Christus iacuerit in sepulchro.

Matth. 20. & 26.

Quare non videtur a nobis Dominus tempore tribulationis.

Psal. 90. Idem quando eripit nos a tribulatione, atque glorificat.

Christus

Num. 11.

Quo tempore etiam modo dico Christus a nobis non videtur.

Iacobi 4. Esaiā 54.

Luca 18.

Caro ad Christi praedicationem surda. Luc. 9. & 18.

Psal. 118.

Athor. 17. Qui digni sint Dominum videre.

Supra 8.

Christus perditur, & non nisi post triduum dolentes inuenimus, & delectationes, quas cum lacrymis, ut porrum, & cepe Aegypti, ob morsum conscientiae edimus, pensamus poenitentia. Post modicum etiam praesentis vitae, quae vapor est ad modicum patrens, ut ait frater Domini; videbimus Christum non ad modicum, sed in aeternum, secundum illud Esaiā: *Ad punctum in modico dereliqui te, & in congregationibus magnis congregabo te. In momento indignationis abscondi faciem meam parumper a te, & in misericordia sempiterna misertus sum tui.*

Dixerunt ergo Discipuli eius ad inuicem: *Quid est hoc quod dicit nobis, Modicum & iam, &c.* Quia si Apostoli olim mortem Domini aperte, & sine omni parabola praedictam, teste Luca, non intellexerunt, mirum esse non debet, si nunc mortis eius decessu conturbati, & mœrore confecti parabolam propositam non intellexerint. Christus interdum obscuris verbis agebat, ut non solum excitaret ad quaerendum, sed etiam torporem excuteret: vnde hic excitati sunt ut eum interrogarent. Deinde docemur, carnem ad Christi praedicationem esse surdam, quemadmodum aliam erat verbum crucis absconditum. Quare non satis est externè doceri, nisi adsit illustratio interna Spiritus sancti, iuxta illud: *Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam, & custodiam illam in toto corde meo.* Tertio singulariter perturbabat Apostolos illud Modicum: quia qui in longa afflictatione sunt, plerumque dubitant de promissa eis consolatione, & vel in breui cum adsit, illis tardare videtur. Adhuc confitentes se nescire, & quaerentes discere, digni sunt qui Dominum videant: ut Athenienses ponentes aram Ignoto Deo, Pauli praedicatione ut illuminarentur digni sunt habitus: sicut Eunuchus legens, & eorum quae legebat, intelligentiam non assequens, Philippum euangelizantem habere promeruit. Vnde & nos etiam verba Christi non intellecta, tanquam reliquias, & semina quaedam spiritualia retineamus, sperantes eorum intellectum, & fru-

ctum suo tempore, id est, in Pentecoste, siue aduentu Spiritus sancti ad nos.

Cognouit autem Iesus quia volebant eum interrogare. Vnde exemplum sollicitudinis praueeniendi eos sua responsione, antequam interrogent, dedit. Ita quotidie Deus non cessat nobis benefacere, etiam si nos minime petamus, iuxta illud Esaiā: *Eritque antequam clament, ego exaudiam; adhuc illis loquentibus, ego audiam.* Vel dignitatis Christi est, quod tardos & stultos ad intelligendum non reiiciat, nec duriter eos tractat, sed mansuetè eos erudit. Cognouit ergo Christus quod vellent ipsum interrogare, tunc ex animo eorum sibi non ignoto, tunc ex collatione inter se, & murmure illorum. Rectè dictum est: *sapientia praecipua eos qui se concupiscunt, ut prior se illis ostendat.*

Amen dico vobis, quia plorabitis, & flebitis vos, mundus autem gaudebit. Explicat Dominus enigma propositum: non quidem quid sit modicum, & iterum modicum, quod res ipsa mox esset declaratura, cum post aliquot horas esset ab illis occidendus, & crucifigendus, & sic est impletum: *Modicum & iam non videbitis me, & expectare debebant implendum quod sequitur: Et iterum modicum, & videbitis me*: explicauit tamen suo more, nouam subinferendo adiectionem, qua quod dixit, firmiter asseuerauit: & ex ea intelligendum reliquit, Non videbitis, & videbitis, dicens; Amen, amen dico vobis, id est, verissimum est quod dixi, & ex his quae subiungo, ut intelligere potestis, quia tempus instat, in quo vos plorabitis, & flebitis, & quo me non videbitis, nescientes quod ad Patrem iuerim: quia si sciretis, gauderetis utique, quia vado ad Patrem; quia Pater maior me est. Putarunt enim Apostoli Christum omnino sibi periisse per mortem, & sibi in eo omnia adempta bona.

Plorabitis, & flebitis, id est, internè, & externè, vel illud flebitis, quod Graecè dicitur *θρηνησάτω*, hoc est, lamentabimur, siue voce querula, ac tristis oratione damnum, ac dolorem testabimini; quo ex verbo Graeco Threno-

Christus vnde cognouit Apostoli quod eum vellet interrogare.

Esaiā 65.

Quid proprium Christi.

Sapient. 6.

Quis sensus huius parabolicae locutionis.

Apostolorum rudis a Christo sensus. Item quado fleuerint, atque plorauerint. Threni vnde dicit,

Threnistę fe
mte quę di
cantur.

Ierem. 22.

Effectus mę
tis pturbatę

Psal. 41.

Rom. 9.

Psal. 119.

Matth. 11.

Quale gau
dium mundi
sit.

Infra 27.
Sapient. 2.

Ioan. 2.

Que tristitia
vertatur in
gaudium &
exultationę
in Apo tois
& Sanctis.
Matth. 5.
Esaia 54.
Ioan. 20.

Luca ult.
Act. 2.

rum vox est derinata, quavtatur in suis lametationibus Hieremias: & femina Threnistę dicitur, quę luctui sunt, ac fletui deputatę. Hinc Hieremias dixit: *Non plangent eum, va frater, & va soror: non concrepabunt ei, va dñe, & va inlyse.* Nec mirum, mentę aliquo affectu turbatam nescire quid dicat. Vnde illi lamentum de morte Ioacim facientes, dicebant: *Va frater, & va soror.* Pij igitur quamdiu in hoc mudo versantur, nisi męroris & lametationis materię non habent, siue dũ in seipos, & peccata sua fleant oculos. *Ad meipsum,* inquit, *anima mea conturbata est;* siue dũ aliena considerant: *Quoniã* (inquit Paulus) *tristitia mihi magna est, & continuus dolor cordi meo. Optabã enim ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis.* Nam pro incolatu, & futurę glorię dilatione tristatur, nec interim est aliquis Ioannes Baptista, qui eos ad fletum excitet, & poenitentia; & qui possit dicere: *Lamentauimus vobis, & non planxistis.*

Mundus autę gaudebit. Id est, Impij exultant & prosperatur: videtur Deus illis fauere, & eorum causam agere. In quo significatur mors Christi violęta: nam quando hostem suum quis interficit, solet vehementer ille lætari, non autę ita de morte naturali gaudet. Ita exultabant & triũphabant Iudęi, Christo cruci suffixo, quasi ipsorũ cenfore, atque redargutore extincto, ac de medio sublato. Dicebant enim; *Vah qui destruis templũ Dei, & in triduo illud reedificas, salua temetipsum: Si filius Dei es, descende de cruce. Confidit in Deo, liberet nunc eum, si vult, &c.*

Vos autę contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudiũ. Non quęlibet tristitia, sed vestra: piorũ enim tristitia in consolatione terminatur: *Beati,* inquit, *qui lugēt, quoniã ipsi consolabũtur;* & *Ad punctum in modico dereliqui te, & in miserationibus magnis cõgregabo te.* Et hoc factũ est in resurrectione, quando gauisi sunt discipuli viso Dño, & in ascensione, quando reuersi sunt gaudentes, & missione Spiritus sancti Paracleti. Et omnis quidę piorũ tristitia, vel propter Christi fidę confitentiam, vel propter iustitiã sectandã, vel propter

propria aut aliena peccata lugenda, in gaudio terminari solet.

Mulier cũ parit, tristitiã habet, quia venit hora eius. Tristitiã Apostolorũ in gaudiũ ac consolationę fore terminandam, metaphora, siue similitudine mulieris parientis cõfirmat, quę optaret quidę filio potiri sine dolore, si fieri posset, sed id nõ contingit, quia lata est sententiã, *In dolore paries filios:* quare si gaudiũ ex filio habere cupit, oportet ipsam prius męrore affici, ac dolore, quia hanc sibi nouit horã præstituta, quę præteriri non potest. Sed hunc eius dolorę mitigat, quod scit nõ fore diuturnum, & quod ingentę & solidã de filio nascituro voluptatę sperat. Ita nũc vestris animis adluberet, vt regnũ meũ, & gratia, & gloria Spiritũ sancti, & quęcũque promisi vobis, citra vllã meã mortę, & vestrã desertionę obuenirent. Verũm hoc fieri nequit, quia stat sententiã: *Percutiam pastore, & dispergetur oves gregis, & Nonne hac oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam?* Sed firmadus animus, quia nõ diu durabit dolor, sed est hora tantũ, seu paruum tẽpus, seu triduum: deinde quod inges fructus, & gaudiũ exinde consequetur. Vos enim more parturiętis mulieris dolebitis, nescientes quo exitu sim clausurus mea, sicut parturiens ignorat quę successum habebit partus. Nescitis quod ex medio vestri, seu ex vobis, quasi ex vtero matris egredior, & ad Patrę vado, quasi puer in lucem mundi. Et hoc est primum illud modicum, quo non videbitis me: sed iterum me videntes quasi foetum enixi in resurrectionis die cũ gaudio videbitis: & hoc est secundum modicũ, in quo videbitis me. Est enim Christi resurrectio, quasi natalis eius, in qua Paulus impletũ esse dicit illud: *Ego hodie genui te.* Et gaudium bonę conscientię natum ex fide, & gratia Spiritus sancti, nemo per vim aut fraudem à nobis tollet, sed quisq; sibi per liberum arbitrium. Ponderat August. dictum, cũ peperit puerũ, q; maior sit lætitiã ex nato masculo quã ex foemella, etsi Gręcę *rd waidirov* ad vtrũq; sexum se extendat, vt nomen pueri apud Latinos. Hic est sensus prædictę

Quid signifi
cet hac para
bola Christi:
Mulier cũ
parit, tristitiã
habet,
quia venit
hora eius.
Genes. 3.

Zachar. 13.
Matth. 26.
Luca ult.

Quodnã pri
mũ illud mo
dicum, quo
Apostoli nõ
viderũt Dñm
quod vero se
cũdum illud
modicũ, quo
viderũt illũ.

Act. 13.

Alterã inter
pretatio.

Chryso. ho
mil. 78. in
Ioan. 10. 3.
Dolores par
tus quanti
sint.
Psal. 47.
Esaia 37.
Supra 26.

Ierem. 6.
& 30.

Ezech. 30.
Osea 13.

Miche. 4.
Iustorum af
flictiones in
dolorib; par
tus quã aprę
designantur.

Secũda ratio

Genes. 36.
Benioni
quid.

Tertiã ratio.

B. Virginis
priuilegium
singulare in
ter omnes
mulieres.

Quarta ratio

Genes. 25.

Infra 38.
Quinta ratio

Gen. 4.
Piorum affli
ctiones qua
les quantęq;
sint, ex qui
bus cognosci
potest.

parabolę, siue metaphorę ad literã. Si verò prædicta verba ad totã Ecclesiã, & ad quamlibet animã per ampliatio nem extendere voluerimus, præmittendum est quod annotat Chrysostomus, hanc parturientis metaphorã, ad significãdos piorũ & iustorũ dolores frequenter esse à Prophetis vsurpatã. Vnde David: *Ibi dolores vt parturiętis;* Et Esaia, *Venerunt filij vsque ad partũ, & virtus nõ est pariendi,* & rursus; *Sicut que concepit, cũ appropinquauerit ad partum, dolens clamat in doloribus suis: sic facti sumus à facie tua Dñe.* Lege Ieremiã, Ezechiele, & Micheã, vbi ipiritus sanctus eadem vtitur similitudine. Nam etsi alij dolores magni sint, afflictionibus tamę piorũ explicandis hic est accõmodatior. Primò, quia dolor notissim; est tũm foeminis omnibus, tũm maribus, qui illum nascendo vel nolētes matribus suis inferũt. Deinde vehemens est dolor, vnde & in poenã peccati datus est; quia magna solutio continui, & non procul à morte: vnde Rachel in partu periclitata est, & filiũ vocauit Benioni, id est, filiũ doloris, & mulier Christiana non secus ad partũ, ac ad ipsam mortę per Sacramenta, & cætera subsidia se preparare ac præmunire debet. Tertiò dolor est inenitabilis, & cui nulla hominũ sapiētia mederi potest, præter B. Virginę solã, quã ab omni dolore singulari priuilegio seruare voluit. Quartò, quia hic dolor adiunctũ habet timorę: nescit enim an foetus sit mascul; an foemina, integer, an mōstrosus, validus, an infirmus, ad vitam, an ad mortę; quare inter spem & metum non potest magna non adesse tristitiã. Hinc Rebecca geminos habens in ventre inter se colligãtes, consuluit Deum, & dixit: *Si sic mihi futurum erat, quid necesse fuit me concipere?* & Thamar præ tristitiã dixit, quod propter eã diuisa esset maceria. Quintò, hic dolor vicinus est gaudio, & lætitiã ob natum puerũ; vnde Eva nato Cain dixit: *Possedi hominem per Deum.* Est ergo lætitiã quidem in concipiendo, labor in gestando, sed qui spe tolleretur; dolor verò, labor, atq; metus in pariendo, gaudium verò enixo iam fetu. Ita ergo piorũ afflictiones omni

bus notę sunt, de quibus ad Tobiam Angelus: *Quia acceptus* (inquit) *eras Deo, necesse fuit vt tentatio probaret te.* Magnę sunt, & non procul interdum à morte, interdum verò non longę à desperatione: vox Pauli est; *Supra modum grauati sumus, supra virtutę, ita vt taderet nos etiã viuere.* Hinc Helias & Ionas petierunt animę suę vt morentur. Illis solus Deus mederi potest, iuxta illud: *Quoniã pater meus, & mater mea dereliquerunt me, Dominus autę assumpsit me.* Habent præterea piorum afflictiones infirmitatę carnis ad malum sollicitantis, & nesciunt an peccauerint, nec ne, quia verentur omnia opera sua, & nesciũt an in bono opere cõcepto sint perseueraturi, ided semper timent. Denique vexationes pios ad consolationę traducunt. *Transiimus,* inquiunt, *per ignem & aquã, & eduxisti nos in refrigerium.* Aqua lacrymarum in vinum conuertitur consolationis, & in panem confirmantę, secundũ illud: *Fuerunt mihi lacryma mea panes die ac nocte.*

Deinde præmittendum, duplicem esse Christum, alterum verum & naturalem, alterum mysticum. Primus ille verus editus est in lucem ab initio ab Ecclesiã Angelorum, & hominum, nempe vt Abraham, Mose, & Prophetis; vsquequo tandem venit, & quæsitus ad mortem, & cum dolore cruci suffixus, post mortem verò suscitatus, quasi natus est in salutem mundi, & de tenebris, & angustijs huius seculi, quasi ex obscuro, & angusto ventre, in amplitudinem & lucę glorię editus est. Causa verò afflictionis & doloris fuit, quia draco se opponebat, vt deuoraret filium masculum ex muliere, quę cruciabatur vt pareret, natum. Hinc ortũ draconis bellum cum Michaele, & Angelis eius; cum Adam, & hominibus ante diluuium; cum ædificantibus turrim Babel, Ægyptijs in filios Israel insurgentibus propter Iudam, vnde Christus oriundus erat. Præterea cum Regibus Chaldæorum, Persarum, Gręcorum, Romanorum, Iudæorum animo occidentium, vt Herodes restatur, post etiam factõ natiuitatem impediētiũ, & Euãgelio

Iob 12.

2. Corint. 1.

3. Reg. 19.
Iona. 4.

Psal. 26.

Iob 9.

Psal. 65.

Psal. 41.

Christus du
plex, natura
lis & mystic;

Naturalis
Christus quis
nam ille sit.

Apocal. 12.

Ibidem.

Matth. 2.
Luca 13.

Matth. 28.

Esai. 9.
Luca 2.
Chryf. hom.
78. in Ioan.

Christus mysticus quis ille, & quam a muliere, & quo modo pariatur.
Colof. 1. & Apoc. 1.
Act. 13. & Heb. 1. & 5
Matth. 4.

Eccli. 17.

1. Ioan. 3.

Per quod semen Dei iustus non peccat.

Galat. 4.

Matth. 12.

Fidelium partum Christi in cordibus qui impediatur

resistentium, & post resurrectionem mendacium pecunia redimentiu. Sed vicit sapientia, & veritas, atq; de mendacio, & malitia triumphum egit: quia natus est homo perfectus masculus, non puer, ut olim natus est, quemadmodum ponderat Chrysostomus: & tunc gaudium fuit plenum, quia spirituale, & quod nemo, id est, nullus homo tollit a vobis prater vos ipsos. Sic ergo Christus per resurrectionem dicitur primogenitus mortuorum, & Paulus Actor. 13. docet in eius reditu ad vitam verbum Prophetæ impletu: *Ego hodie genui te.* Alter Christus mysticus est corpus eius, quod editur in lucem a muliere, id est, Ecclesia facta, vel anima quavis faciente voluntatem Patris, & qui promisit Apostolis, *Faciam vos fieri piscatores hominum.* Sed antequam illos pariat, id est, conuertat, pressuram patitur, nam tam conuersi, quam conuertentes, sponsa sunt Christi, & spem concipiunt alios pariendi. Nam vnique mandauit Deus de proximo suo. Quilibet fidelis Christi est sponsa, & in se semen Christi habet: nam ut ait Dilectus: *Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit, quoniam semen ipsius in eo manet, & non potest peccare, quoniam ex Deo natus est.* Semen intelligit, fidem viuam, per quam ut semine immuret alios homines, ac de filiis diaboli, filios Christi efficiat. Sed Apostolorum & pastorum est hoc, qui dicere possunt: *Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis.* Singulorum vero est, ut alios exemplo lucrificat: vnde & mulieres per bonam conuersationem conuertunt eos, qui verbo Apostolorum non credunt. Hinc dixit: *Quicumque fecerit voluntatem Patris mei, qui in caelis est, ipse meus frater, soror, & mater est.* Hic ergo modo parturitur cum doloribus post Christi in caelum ascensum: quia Iudæi pseudopostoli, tyranni atque hæretici, hypocritæ, falsique Christiani cruciant bonos, & impediunt ne pariant in cordibus eorum Christum, vel ne resurgat in eorum cordibus corporibusq; Sed saltem nascitur Christus iam perfectus homo quantum ad singulos in

hora mortis eorum, in die vero iudicij, quod attinet ad omnes electos, ac filios. Nam egrediuntur electi de valle miseriæ, & tenebris huius mundi in alterum seculum, & quod erit plenum, & quod nemo vnquam tollere poterit. Tunc etiam nemo amplius interrogabit eum, quia cuncta videbunt in Christo aperta. Et hoc tempus vsque ad iudicium potest dici illud secundum modicum: quia mille anni ante oculos Dei, tanquam dies hesternæ, quæ præterijt. Post peccatum ergo non est partus bonorum operum ad lucem gloriæ sine doloribus, quos pro pueris Christus perpassus est: hinc dies agnum, & mortis martyrum, dicuntur dies natalitij. Et quemadmodum nemo nisi prius patitur, parturit Christum; quatenus spectat ad secundum aduentum gloriosum, ita hic nemo in se, vel in alio gignit Christum, nisi patitur, agendo poenitentiam pro suis peccatis, vel alienis gemendo, moriaturque cum Rachele carni, ac periclitetur. *Mortui estis, inquit Paulus, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo.* Augustinus hic ait: *Nunc totius laboris sui fructum Ecclesia parturit gemendo, tunc paritura latando: nunc parturit desiderando, tunc paritura cernendo: nunc parturit orando, tunc paritura laudando.* Sic ille, eleganter sanè. *Et vos igitur nunc tristitiam habetis.* Applicat parabolam: Vos, inquit, qui me concepistis in corde vestro per fidem, tristitiam habetis, ob eam quæ mihi impendit passionem; sed parietis in die resurrectionis meæ cum gaudio: & vos qui concepistis ex me, parietis me in cordibus hominum prædicando, signa edendo, fortiter disputando, sanctè viuendo, persecutiones forti animo tolerando; ita ut nouus mundo populus nascatur, & vos presure obliuiscamini, vel nunc toto tempore vitæ presentis, quæ comparatione vitæ futuræ vix est momentum. *Iterum autem videbo vos.* Pro, videbitis me: sed vos non poteritis me videre, nisi ego prius vos videro. Ostendam igitur vobis me, quasi ex caelo natum, & vos videbitis partem gloriæ meæ. *Et gaudebit cor vestrum.* Nam

Psal. 89.

Quando quis in se, vel in alio gignat Christum.

Colof. 3.

Augustinus tractatu 1.

Propositæ Dñi parabolæ masculum partente de muliere applicatio.

Ioan. 20.

gausi

Tristitia in electis in gaudium quando vertatur.

Actor. 1.

Quale gaudium piorum sit, & quam firmum, & constans.

Infra 5.

2. Corint. 1

Rom. 8.

Dictum Epicuri.

Illed Apostoli dictum: Gaudium vestrum nemo tollit a vobis, quomodo verum.

2. Cor. 6.

Cyri. l. 11. in Ioan. c. 6

Rom. 1.

Rom. 6.

A quibus fuerit gaudium sublatum.

Nam gausi sunt discipuli viso Domino, & vidente eos Domino. Tristitia autem vertitur in gaudium, quando de tribulatione gaudemus, & gaudium semper vincit tristitiam; quia tristitia tridui est tristitia quadraginta dierum. Et gaudium piorum eorum eod vsque progreditur, ut in ipsis contumelijs & glorientur, & gaudeant. Vnde ibant Apostoli gaudentes a conspectu concilij, quoniam digni habitusunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Præterea gaudium piorum cum intimum sit, ac de virtute, seu de bono testimonio conscientie ortum, non solet perire tam cito. Vnde subdit: *Et gaudium vestrum nemo tollit a vobis:* quia nullus homo, aut demon, aut vlla tribulatio potest illud nobis inuitis eripere: quemadmodum nec gratia, nec charitatem Dei, ex qua nascitur, nobis nolentibus nemo valet excutere. Hinc Pauli vox ad Romanos: *Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque Principatus, &c. neque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei quæ est in Christo Iesu Domino nostro.* De hac re vaticinatus est Epicurus, dicens, sapientem, etiam si in Phalaridis tauro ponatur, dicturum: *Quam suauem. Quod si obijcias, Apostolos sæpe contristatos & illacrymatos fuisse præ dolorum ac tentationum magnitudine ac multitudine; dicendum est, Spiritu sancto eos intus consolante, atque vngente, gaudium non amississe. Nam illa Apostolorum vox est: Quasi tristes, semper autem gaudentes: sicut egentes, multos autem locupletantes.* Cyrillus in hæc verba scribit: *Gaudentes enim, inquit, mirabilem mundo atque incorruptibilem naturam conspexeritis puerum, & hoc gaudium nullus vnquam a vobis auferet. Semel enim mortuus, ut ait Paulus, non amplius moritur. Stabile igitur & perpetuum gaudium est, nec id iniuriæ.* Nam si Christi mors mœstiam credentibus attulit, quis gaudium tollat nostrum, cum sciamus illum viuere semper, & spiritualia nobis bona largiri? Sed a Sanctis quidem gaudium auferri non potest. Ablatum autem ab ijs statim post resurrectionem fuit, qui crucifixerunt eum: nam qui morte il-

lius gaudebant, illis necessario per resurrectionem mœror inferitur. *Et in illo die me non interrogabitis quicquam.* De resurrectione, quam tam claram reddam, ut non opus sit interrogare. Ideo Ioannes ait; *Nemo audebat discumbentium interrogare eum, Tu quis es? scientes quia Dominus est.* Quidam tamen sunt, inter quos est Augustinus, qui totum hunc locum ab illo verbo: *Iterum videbo vos, & gaudebit cor vestrum.* ad secundum Christi referunt aduentum, qui verè Iustificabit pios: *Respicite, inquit, & leuate capita vestra; quoniam appropinquat redemptio vestra, & illis dicitur, Intra in gaudium Domini tui. Et gaudium illud nemo potest tollere, quia æternum & immutabile.* Et in illo die, qui noctem non habet, non opus est quicquam eum interrogare: quia Deum coram videbitis, & tanta vobis suppetent bona, ut quidquam petere non sit opus. Nunc autem quamdiu hic sumus, non habemus diem perpetuum, sed interruptum nocte tribulationis, vel ignorantie: ideo necesse habemus multa interrogare, & in multis eius fauorem ambire. Vnde etiam post resurrectionem Petrus interrogabat Dominum de Ioanne, *Hic autem quid? & discipuli in die Ascensionis, de quo ait Lucas; Igitur qui conuenerant, interrogabant eum, dicentes; Domine, si in tempore hoc restitues regnum Israel? Sed reuera præstat prior intellectus, & simplicior est: quia postquam aperuit illis sensum, ut intelligerent Scripturas, pauca interrogarunt. Post diem ergo resurrectionis, maximè post aduentum Spiritus sancti quicquam non interrogarunt, cum omnia iam per Spiritum intelligerent. In illo ergo die, de quo Ioannis 14. *In illo die vos cognoscetis quia ego sum in Patre meo.* Et infra dicitur: *In illo die in nomine meo petetis.* Et verbum Græcum *iparav*, significat, teste Augustino, & interrogare & rogare, de quo dicitur infra: *Et non dico vobis quia ego rogabo Patrem de vobis: vbi idem est verbum Græcum; sed hic prior significatus congruit magis. Sciendum igitur, nobis parturiendum esse, tantum caueamus,**

Ioan. 21.
Alter sensus, minus tamen ad rem.
Aug. tract. CI. in Ioan. tom. 9.

Luca 21.

Matth. 25.

Ioan. 21.
Actor. 1.
Luca vlti.

Aug. tract. CII.

De femine dæmonis concipiamus, de quo Pfaltes; *Ecce parturit iniustitiam, concepit dolorem, & peperit iniquitatem.* Quem locum Hieronymus vertit, vt feruet ordinem prius concipiendi, deinde parturienti, postremo pariendi, in hunc mundum: Ecce parturit iniquitatem, concepto dolore. Sic etiam vertit Felix Pratensis. Vt enim Cain visis hostijs fratris sui Deo acceptis; & igne assumptis, & suis à Domino despectis, concepit malignū contra fratrem inuidiæ dolorem, ex quo processit vt iniustitiam meditando velut parturiret, ac diceret fratri: *Egrediamur foras*: postremo factus est homicida, vel fraticida, & ita peperit iniquitatem: ita Rex Saul videns se à Deo contemptum, ac Dauidi in choris canentium data decem millia, sibi verò mille, cōcepit in corde afflictionem inuidiæ indignantis, ex qua vt seminario cōcepit iniustam innocentis Dauidis mortem meditari, quam postea proijciendo lanceam, & quæredo in montibus & speluncis, & ad mortem perducere tentando, iniquitatem peperit. Ad eū modū diabolus videns hominē possessurum quas ipse perdidit cœli mansiones, felicitati eius inuidens, primò in se concepit inuidiæ dolorem, mox parturire cōcepit in genus humanum peccatum originale: quod in deceptione primorum parentum peperit primò; deinde in nobis. Ita quoque Iudeus in Christum prædicantem, & signa præstantem dolorem concepit; mox parturit iniquitatem in concilio dicens: *Quid facimus? quia hic homo multa signa facit.* Deinde mortis iniustæ atque truculentæ iniquitatem peperit. Omnis ergo, qui peccat, ex diabolo est, & ex femine diaboli concepto parit, nec nisi monstra parere potest, quæ ipsa peccata sunt, & homine indigna, & omnino ab specie humana aliena. Omnis etiā homo audiens hæreticum, ex falso Christo concipit, vt ait Apostolus;

vel potius ex diabolo. Cauendū deinde, ne post conceptum Christum, abortiamus, conceptumque fœrum, ac animatum per fidem, ex qua viuimus, eiiciamus; aut verbo negantes propter timorem, vt Petrus, aut factis, vt illi, de quibus Apostolus: *Consistentur se nosse Deum, factis autem negant.* Nobisque perinde est faciendum, atque grauidæ fœminæ, quæ ab omni nimio motu se custodit, neque saltare audeat, ne conceptum perdat: ita & nos Christum custodiamus diligenter, & ab omni distractione, & discursu amoris per creaturas tendentis abstinemus. Caueamus etiam ne bellis, aut mutuis odijs, & dissensionibus vterum matris Ecclesiæ, in quo vsque ad gloriam consistimus, dirumpamus: quemadmodum gemini in utero Rebeckæ: & ne peccato mortui in lucem alterius seculi edamur. Ne grauemur etiam aliorum mores ferre, & quasi in vêtre gestare, iuxta illud: *alter alterius onera portate*; siue vt verbum Græcum elegantius habet, *basilure*. id est, more baiulorum gestate. Tertio caueamus, ne edito partu in lucem, eo priuemur, opprimendo puerum natum. Opprimimus autem bonum opus peccato vanæ gloriæ, quemadmodum gallina, quæ editum ouum cantu prodit, & amittit, vel retrocessione, vel dæmonis persuasionem decepti, Satanae offeramus, ne de nobis dici possit: *Immlauerunt filios suos, & filias suas dæmonijs.* Agnoscamusque Deum in nobis operari & velle, & perficere, pro bona voluntate; laborandumque est vt opera nostra sint mascula, fortiaque, vt & ipsa alios suo exemplo ad bene operandum prouocent, eaque ratione videre possimus *Filios filiorum nostrorum, pacem super Israel*, in gloriam fratris nostri primogeniti Domini nostri Iesu Christi, cui cum Patre, & Spiritu sancto perpetua sit laudatio, honor, & gratiarum actio ab vniuersa creatura, in secula seculorum. Amen.

Habacuc 2 Rom. 1.

Matth. 26. Tit. 1.

Christus vt nobis custodiendus.

Genes. 25.

Galat. 6.

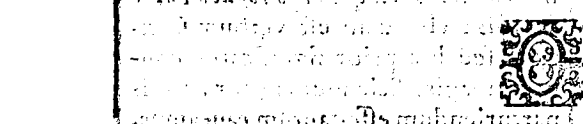
Opus bonū quomodo opprimatur.

Psal. 105.

Philip. 2.

Opera nostra qualia esse debeant.

Psal. 127.

TRACTATUS LXXI.

In illa verba: *Amen, amen dico vobis, si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Usque modò non petistis quicquam in nomine meo: petite, & accipietis, vt gaudium vestrum sit plenum.* Ioan. 16.

Antmi lague tis ad corpus languens, atque agrum comparatio.

QUEM AD MODUM grauiore corporis morbi, & altæ plagæ excitare nos solent, & interdum extradomum exire, & prouintiam cogunt, quò medicum, & medicamenta propellendo morbo accommodata, balneaque salutaria quæramus, qua in re nec diligentias, nec pecuniæ, nec labori parcuritur, modò sanitatem consequamur: ad eum propè modum animus, qui conscientia suarum infirmitatum spiritualiū premitur, medicum Deum quærere cogitur, & fide, votis, atque precibus eius opem implorare, & cum Propheta dicere: *Miserere mei Domine, quoniam infirmus sum: sana me Domine, quoniam conturbata sunt ossa mea.* Quia verò oratio frustra ad Deum funderetur, nisi de bona voluntate Dei exaudire nos dignantis constaret; hinc Dominus ad precandi studium inuitans ait: *Amen, amen dico vobis, & reliqua.*

Psal. 6. Preces ad Deum quando inutiles & vanæ.

Ordo præceditium cum istis, atque conuexio.

Euthym. in Ioan. c. 17.

Quadrant autem hæc cum superioribus: vel quia, vt Euthymius testatur, dixerat Christus, In illo die me non interrogabitis quicquam; id est, Non necesse habebitis mecum corporaliter versari, quia promiserat omnium post reditum suum cognitione: satis erit vos, nomine meo inuocato, cuncta quæ volueritis, à Patre meo accipere; vbi pollicetur certam omnium quæ petent impetrationem: vel hoc verbo concludit quæ de Apostolorum tribulatione superius dixerat,

quasi dicat, Quid opus est multis? vnum hoc ad consolationem vestram sufficiat subsidium, etiam si alia omnia deessent perfugia, quòd Patrem habetis, qui omnia potest, quem secure inuocare potestis, qui & certò exaudiet vos: nihil enim suis filijs denegare poterit. Nam si vos cum sitis mali, nostis bona dare filijs vestris; quanto magis Pater vester cœlestis de cœlo dabit Spiritum bonum petentibus se? Nihil meis amicis, meo præsertim nomine petentibus largiri detrectabit. Quanquam autè hanc promissionem non semel, sed pluries in superioribus proposuerit: vt cum dixit: *Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint: quodcunque volueritis petetis, & fiet vobis; & iterum: Posui vos vt eatis, & fructum adferatis, & fructus vester maneat; vt quodcunque petieritis Patrem in nomine meo, det vobis. Item: Qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horum faciet: quia ego ad Patrem vado. Et quodcunque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam: Tamen hic illam pollicitationem repetit. Primùm, quòd nullum sit tam præsentaneum perfugiū existentibus in tribulatione, quàm ad Deum perprecationem respirare: hinc Rex ille Isaphat prudenter dixit: *In nobis quidem non est tanta fortitudo, vt possimus huic multitudini resistere, quæ irruit super nos. Sed cum ignoscimus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt**

Luca 11.

Ioann. 15.

Ibidem.

Ioan. 14.

In tribulatione constitutis nullū magis refugium præsentaneum diuinę opis imploratione.

2. Paral. 29 Verba Regis Isaphat ad Deum pia ad modum acrologica.

oculos nostros dirigamus ad te. Vbi re-
 Et ait, nos ignorare modum euaden-
 di tribulationes, ac proinde ignora-
 re quid agere debeamus; cum manus
 nostrae debiles sint atque imbecillae,
 Dei autem manus potentes sint ab
 omni nos aduersitate eripere. Deinde
 pondera verba dirigendi oculos
 ad Dominum. Oculi enim, qui in
 tribulatione aliò quam ad Deum di-
 riguntur, obliqui sunt, & non recti.
 Nihil ergo nobis, aut viribus nostris,
 sed soli diuinæ virtuti, & gratiæ fi-
 dendum. Deinde inculcat eandem
 promissionem, quò ostendat habere
 nos mediatorem inter nos & Deum,
 vt quemadmodum nemo ad Patrem
 venit nisi per ipsum (iuuantibus tam-
 en Angelis, Sacerdotibus, & San-
 ctis omnibus tanquam eius admini-
 stris) ita nemo quicquam à Deo im-
 petrat, nisi per ipsum, prædictis tam-
 en qui in Christo, & per Christum adiu-
 uant, subseruientibus. Adhæc hoc
 meritò replicat, quia paulò antè de
 Spiritu sancto dixerat, qui potissi-
 mum ad orandum nos impellit, vt à
 Paulo dicatur clamare in cordibus
 nostris, Abba (Pater) est enim oratio,
 Spiritus sancti donum, de quo
 Zacharias dixit: *Effundam super domum
 Dauid, & super habitatores Ieru-
 salem Spiritum gratia, & precum.* Ex
 quo habes, gratiam Dei esse singula-
 rem bene precari. Postremò, oratio
 magnas habet difficultates. Nam vel
 nemo respondet, vel diu differtur ex-
 auditio, vel interdum accidit contra-
 rium eorum quod petebamus, vel
 ipsa mentis euagatio, leuitasque, &
 corporis huius necessitates, dæmo-
 numq; insidiæ à precandi studio nos
 auocare consueuerunt, vt secum ipse
 homo colluctari debeat, & conficta-
 re: propterea larga, & sepe inculca-
 ta est Dei promissio, ne propter di-
 sta impedimenta ab oratione cessare-
 mus.

Quoniam autem Euangelium hoc
 loco de oratione sermonem facit, ea
 mente, vt tristes & orphanos Aposto-
 los solaretur, quòd per ea omnia,
 quæ eos confirmare & lætificare pos-
 sent, impetrarent, propterea ab re-

non erit, si nos quoque de eius mul-
 tiplici excellentia ac fructuoso mo-
 do eam fundendi ex Euangelio dica-
 mus. Est enim eius præstantia eli-
 cienda, tum ex eo, ad quem fit, &
 qui eam petit, tum ex eo, in cuius
 nomine exaudimur, tum ex eius do-
 ctore atque magistro, & qui eam
 format in nobis, tum ex virtutum com-
 mitatu, qui eam ornat, tum denique
 ex multiplici eius fructu, ac rerum
 quas impetrat, magnitudine, atque
 copia.

Prima igitur dignitas attenditur
 penes eum, ad quem effunditur, scilicet
 Deum Patrem: nam adorantes,
 & orantes in spiritu & veritate qua-
 rit Pater, qui facillè præbet nobis au-
 res attentas, de quo dicitur: *Oculi Do-
 mini super iustos, & aures eius in preces
 eorum:* gratamque ac promptam au-
 dientiam præstat, quam tamen à mag-
 nis principibus vix etiam pretio fam-
 iliariibus eius oblato impetramus.
 Vnit autem oratio cum Deo ipso, est
 que cum eo colloquium spirituale:
 non quidem vt illum ignarum neces-
 sitatum nostrarum doceamus, aut il-
 lum flectamus, & ad nos trahamus,
 sed potius vt nos ipsos ad ipsum con-
 uertamus, seramusque. Nam quem-
 admodum si quis per funem in te-
 ctum ascenderet, tectum ad eum non
 descenderet, sed ipse potius, qui mo-
 uetur ad tectum, non tectum ipsum,
 quod immobile manet; & vt exem-
 plo Dionysij vtamur, nauis alligata
 scopulo à nauigante trahi non vide-
 tur ad scopulum, sed potius scopulus
 trahi ad nauem, cum tamen oppositum
 verum sit. Ita dum oratione fundimur,
 videmur quidem Deum ad nos inflecte-
 re, cum tamen nos simus, qui ad eum
 flectimur.

Secunda eius dignitas accipitur
 ex eo à quo fit, & qui in nobis sem-
 per exauditur, hoc est, à Christo: si-
 cut alibi apud Ioannem inquit: *Ego
 autem sciebam, quia semper me audis.*
 Nam secundum Rupertum in An-
 gelis, & hominibus, qui bene preca-
 ti sunt, Christus semper est auditus.
 Vnde Ecclesia hoc non ignorans, pre-
 ces terminat in illis verbis consue-

Orationis di-
 gnitas, & ex-
 cellentia qui-
 bus ex capiti-
 bus peti de-
 beat.

Prima ora-
 tionis digni-
 tas.
 Ioan. 4.

Psal. 33.

Dionys. lib.
 de diui no-
 min. cap. 3.
 Orando tra-
 himus nos ad
 Deum, non
 Deum ad nos,
 autore. Dio-
 nysio.

Secunda dig-
 nitas oratio-
 nis.

Ioan. 11.

In quibus
 Christus à
 Deo est sem-
 per auditus,
 teste Ruperto

Secundario

Ioan. 6.

Tertia ratio.

Rom. 8.
 Galat. 4.

Zachar. 12.
 Spiritus san-
 cti donum est
 precatio; ea-
 que quantas
 habeat diffi-
 cultates, &
 quales.

Aque inge-
 nium.

In nomine,
 Christi Deum
 orantes, qua-
 les merito
 videantur.

Tertia excel-
 lentia.

Rom. 8.
 Orationem
 quis in nobis
 formet, atq;
 perficiat.

Luca 11.

Preces quæ
 Deo sint in-
 grata, ac mi-
 nus efficaces

Quarta dig-
 nitas.

Oratio perfe-
 cta cur de-
 beat omnib;
 esse virtuti-
 bus instructa.

tis: *Per Dominum nostrum Iesum Chri-
 stum.* Et propterea hic dicit: *Quid-
 quid petieritis Patrem in nomine meo.*
 Si enim à nobis tantum prodiret pre-
 catio, parum posset ascendere: si au-
 tem à Christo, facillè cælos penetrat,
 & auditur: quemadmodum aquam
 tantum ascendere, quantum descen-
 dit, compertum est. Et quemadmodum
 in aulis principum filij merita paren-
 tum suorum, qui longo tempore Im-
 peratori operam dederunt in bello, &
 fortiter dimicarunt, ac pro eo strenuè
 ceciderunt, Principi proponunt, &
 per supplicem libellum præmium ali-
 quod postulant, vt in ipsis fortia pa-
 rentum gesta remunerentur: ita nos
 in oratione, Christi heroica facta in
 Dei Patris gloriam præsentamus, vt
 propter eius incarnationem, mortis
 obedientiam, & sepulturam exaudiri
 mereamur. Atque hoc esse videtur,
 quod dicit: *In nomine meo.*

Tertia excellentia, ex doctore, qui
 orationem in nobis format, desumitur:
 hic est autem Spiritus sanctus, de
 quo testatur Apostolus: *Nam quid ore-
 mus sicut oportet, nescimus: sed ipse Spi-
 ritus postulat pro nobis gemitibus inenar-
 yabilibus.* Etsi enim Christus homo, An-
 geli, atque Sancti orandi rationem
 tradiderint, & Ioannes Baptista suos
 precari docuerit, & Ecclesia breuiter
 & grauiter precari doceat, vt ex eius
 precibus constat, quibus quotidie in
 officio Missæ vtimur, illæ tamen ora-
 tiones insipidæ sunt, & ingrata apud
 Deum, nisi in spiritu effundantur. Vt
 enim organum pulsatum nisi propter
 ventum, vel aërem inclusum non re-
 sonat, ita animæ nostræ organum nisi
 adsit status Spiritus sancti, gratam mu-
 sicam coram Deo efficere non potest.

Quarta excellentia Orationis su-
 mitur à virtutum comitatu, quibus
 ornatur. Nam precatio si ex charitate
 prodeat, habet meritum; si cum fide
 fundatur, impetrationem; si cum at-
 tentione, gustum, & deuotionem;
 à labore verò, & difficultate, qua
 funditur, vim obtinet satisfaciendi.
 Adhæc in se virtutum omnium exer-
 citium includit. Eget enim fide, quo-
 modo enim aliàs inuocabatur, in quem

non crediderunt? indiget spe, quæ
 teste Apostolo, non confundit. Et
 nonnisi bene de Dei bonitate speran-
 tis est preces fundere. Indiget etiam
 charitate, qua nos ipsos, vel proximos
 propter Deum diligamus, & ea, quæ
 illustrent Dei gloriam, petamus. De-
 bet habere patientiam adiunctam, si
 non tam citò exaudiri contingat. Obe-
 dientiam ad Dei mandata præcipien-
 tis precari, & instanter petere, ac per-
 seueranter; humilitatem, vt de se
 submissè sentiens dignus sit exaudiri.
 Quia oratio humiliantis se, cælos
 penetrabit. Vult sibi adesse tempe-
 rantiam, qua motus carnis rebellan-
 tes, & ab oratione auocantes compri-
 mat. Fortitudinem, qua, nonobstan-
 te peccato, & diffidentia de Deo à se
 offenso, seipsum euincat, iustitiã, qua
 tum Deo, tum sibi, ac proximo, quòd
 debet reddat; prudentiam, qua vi-
 deat quid, & quomodo sit petendum,
 & quis sit is, qui petit; & ille, à quo
 petit, consideret. Complectitur ple-
 nam sui ipsius, ac Dei cognitionem;
 dum agnoscit ingentem syluam hu-
 manorum defectuum, & diuinarum
 miserationum multitudinem. Com-
 prehendit diuinas laudes; quas ora-
 tioni interdum præmittimus. Atque
 ita hoc precandi studium & exerciti-
 um, vniuersas doctrinæ Euangelicæ virtu-
 tes comprehendit, excolit, atque per-
 ficit; ita vt qui orationem fugiunt, à
 cultu virtutum fugere, & vitia contra-
 ria amplecti velle videantur.

Quinta excellètia à multiplici eius
 fructu colligitur. Nam quid est obse-
 cro, siue paruum, siue mediocre, siue
 ingens bonum sit, quòd precatio san-
 cta non impetret, & accipiat? Nam etsi
 mundi, vel Angelorum creatione nul-
 læ preces præcesserint, quia Pater, &
 Filius, & Spiritus sanctus per se non
 orant, cum habeant idem velle, idem
 scire, sicut & idem esse; semper au-
 tem qui petit, distinctus ab eo esse
 debeat, à quo petit, vnde fit, vt
 homo nihil à seipso petat; ac ideo
 mundus mera Dei bonitate sit crea-
 tus, & Angeli sine suis vllis pre-
 cibus sint conditi, quia alioqui fuisset
 antequam essent. Tamen cum

Rom. 10.
 Supra 5.

Eccli. 35.

Orandi vir-
 tutis fugien-
 tes, quid fu-
 gere videan-
 tur.
 Quinta ex-
 cellentia.

Nihil nõ bo-
 num à Deo op-
 timo maxi-
 mo precatio
 sancta conse-
 quitur.

Matth. 24.

Deus cū minime inuidus sit, libenter utitur facultatibus, quas cuilibet creaturæ communicauit. Angelis ut administris in rerū creatione Deum fuisse vsum, vnde intelligi potest. Iob. 38. Quænam sint astra matutina, quæ verò vespertina.

Luca 1. Omnia Christi mysteria oratione perfecta sunt. Infra 2.

Infra 6. Ioan. 2. Infra 11.

Luca 12. Hebr. 5.

Psal. 56.

constet illos ante hominem conditos, sicut in creatione hominis concurrere potuerunt ad corpus formandum in his, in quibus poterant, & in resurrectione ad colligendos electorum cineres operam suam impendent, ita oratione hominis creationem iuuare potuerunt, vt plus hominem diligerent, ac cū stodiæ suæ deputatū seruarent. Deus enim non est inuidus, sed libenter utitur facultatibus, quas cuilibet creaturæ communicauit: ita fortè vsus est ministerio Angelorū in hominis creatione; & fortè in aliarum rerum molitione, quæ post Angelos sunt factæ, quatenus eorum vires protendebantur: Vnde rectè dicitur in Iob: *Vbi eras quando ponebam fundamenta terræ, &c. Cū me laudaret simul astra matutina, & inubilarent omnes filij Dei?* Vocat Angelos astra matutina, quorum comparatione nos sumus vespertina, sicut etiam piè creditur, eos in formando corpore Christi, ac diuæ Virginis matris ministerium suum quod poterat, exhibuisse, quo maiori amoris vinculo Christum, & membra eius diligere. Porro Christi incarnatio non nisi Patrum præcedentibus obsecrationibus obtenta est; & sanctissimæ Deiparæ precibus, dicentis: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum:* & prece præmissa, vt est rationi consentaneum, in Bethleem Christum in lucem edidit. Christi vita continua quædam iugisque deprecatio ad Deū exitit, vnde plerumq; pernoctabat in orationibus, maximè cū Apostolos voluit eligere: aquas in vinū conuertit ad preces sanctissimæ Matris Mariæ: Lazarum suscitauit non nisi prece præmissa ad Patrem: ad Passionem non nisi precatioe munitus accessit: Nam factus in agonia prolixius orabat, & dicebat: *Pater, si vis, transfer calicem istum à me; veruntamen non mea voluntas, sed tua fiat:* demum cum clamore valido, & lacrymis, preces, supplicationesque offerens, exauditus est pro sua reuerentia. Resurrectio, Patrum, & Filij precibus impetrata: dicebant enim Sancti; *Exurge gloria mea, exurge psalterium, & cithara, &*

iterum; Surge Domine in requiem tuam, tu & arca sanctificationis tue: Filius etiam dicebat: *Non derelinques animam meam in inferno; nec dabis sanctum tuum videre corruptionem.* Ascensio Domini non nisi Christo orante, & discipulis benedicente celebrata est; & inde reuersi sunt Apostoli eum gaudio in templū, & orabant. Missus est Spiritus sanctus ad fideles in oratione cōgregatos: vnde Ecclesia canit: *Orantibus Apostolis Deum venisse nuntiat.* Sedet Christus ad dexteram Patris, vt interpellat pro nobis, & vt suo exemplo nos ad interpellandum prouocet. Remissio omnis peccati oratione impetratur, vt docet exemplum peccatricis lacrymis & verecūdo silentio tanquam clamoris verbis veniam deprecantis, & Publicani simplicibus verbis dicentis: *Deus propitius esto mihi peccatori.* Denique, vt multa paucis cōplectar, omnia noui Testamenti Sacramenta oratione celebrantur: iustificatio omnis, diuinæ gratiæ adeptio, atque virtutes humani prece impetrantur, omnia diuina flagella, sincera oratione amouentur; signa etiam supra naturam posita, fidei deprecatione ad Deum profusa peraguntur; naturæ quoque opera, siue in cælo, siue in igne, siue in aere, in aqua, & terra, siue sub terra, pro voluntate orantis aut mutantur, aut impetrantur. Nam Sol & Luna steterunt tempore Iosue; de aère, descendebat manna de cælo seculo Moyse, & fulgura & tonitrua tempore Samuelis; ignis in fornace tres pueros orantes, & benedicentes non tetigit; mare ad preces Moyse virga illud tangentis iter præbuit populo Dei, atque operuit eius hostes; terra hiatu suo deuorauit Core, Dathan, & Abiron: viuentes omnes in terra, & sub terra qui purgantur, oratione mutua adiunari possunt, atque iuuantur; ita vt nihil sit, quod ab orationis virtute, ac potestate sit alienum.

Postrema excellentia sumitur ex modo fundendi precem, quæ in verbis Euangelicis continetur. Ait enim, *Amen, amen.* id est, certissimè: est enim species iureiurandi, aut asseuerationis certissimæ. Quo verbo docemur pri-

Psal. 131. Psal. 15. Act. 2.

Luca vlti.

Act. 2.

Hebr. 7.

Luca 7.

Infra 8.

Orationis quot, quantæq; beneficia.

Iosue 10.

Exodi 26.

1. Reg. 12.

Daniel. 3.

Exod. 14.

Num. 16.

Postrema orationis dignitas. Precadi formula ex Euāgelicis verbis elicitur.

Ecc. 18. Præparationis ad orationem necessitas & vtilitas.

Oratio quæ requiratur.

Nullum esse parem laborem atque Deum orare, sanctus Agathos est.

Ioan. 14.

Fides, & fiducia oranti necessaria duplici ratione.

Importunitate Deus orantis gaudet, nedū offenditur.

Si quādo pro alijs orantes non audimur, id vnde fit. 1. Ioan. 5.

Cuiusdā virtutis sancti documentum.

mum, vt non nisi præparati ad orationem accedamus, iuxta id: *Ante orationem præpara animam tuam, & noli esse quasi homo qui tentat Deum:* quemadmodum lyre chordæ prius temperantur, quàm resonent; & pro mensura præparationis maiorè, aut minorem fructum edit oratio. Maxima autem præparatio est attentio, quæ his verbis insinuat: qua quisque considerat quis sit qui petit, & quis ille à quo petit, & quid sit illud quod petit, & quomodo petit: id est, quibus verbis, qua reuerentia & humilitate, quo affectu ac desiderio, qua constantia, ac perseverantia: quia orationi dæmon bellum indicit, caro inquieta resistit, & spiritus celeri sua natura vagabundus, sistere in aliquo vno non valens, illi aduersantur. Vnde Pater quidam sanctus, nomine Agatho, dicebat, nullum esse parem laborem, perinde atque Deum orare. Significant etiam illa verba, Amen, amen, fiduciam, qua quis ad orationem debet accedere; egrè enim diffidentia humanæ mētis exui potest. Subdit: *Dico.* Ego veritas, qui fallere vel falli non possum. Ideò fides necessaria est ad orationem, qua sine beneficium acceptum non agnoscitur, & bonitas, & fidelitas Christi promittentis non capitur. Credere debemus ergo, quòd nihil indignum facimus, ab eo quidquam petendo, quia ad ipsum vt Deum spectat nostros omnes defectus supplere: credere etiam quòd ipsi minime importuni esse possumus, & qui ipsa importunitate, si qua est, gaudeat. Magna est autem consolatio, reo dicere Regem, Pete, & dabo tibi. Secundò ait, *Vobis*, id est, in his quæ pro vobis petitis: quia interdum pro alijs deprecantes non audimur: quod ex defectu illorum, qui imparati sunt, prouenit. Vnde ait Dilectus: *Est peccatum ad mortem, non pro illo dico vt roget quis.* Quidam etiam cū se precibus cuiusdam sancti patris commendaret: *Leua* inquit, hanc sarcinam de terra: quam dum alter leuare vellet, ipse pater deprimebat in terram. Sic ego oro pro te, inquit, sed tu deprimis orationem, ne efficax sit apud Deum. Hinc Chry-

ostomus homilia ad Populum Antiochenum: *Bonum est igitur Sanctorū oratione frui; sed cū & nos simus cooperatores; quod si non adfuerit, nihil aliorum prodest auxilium, verum & cum illo perimus. Quid enim Iudæis profuit Ieremias? nonne ter ad Deum accessit, & ter audiuit: Ne ores, neque petas pro populo isto, quoniam te non exaudiam? Quid Sauli profuit Samuel ad vltimum vsque Diem oras, & pro eo lugens? Quid autè & Israelitis profuit? nonne dicebat: Mihi autè absit peccare, pro vobis orare cessanti. Nonne cuncti perierunt? Nam Deum audi dicentē per Propheta, Si steterint Noe, Iob, & Daniel, non liberabunt filios suos, & filias, quoniam inualuit eorū malitia. Quid ergo, nihil profunt orationes? Profunt & quamplurimum, sed cū nos quoq; cooperamur. Tertium verbū, *Vobis.* Apostolis, scilicet in gratia existentibus, designat aliam gratiæ conditionem, aut saltem eius votū, aut quod opus est peccata relinquere. Exauditur tamen interdū peccator, non tanquam gratiosus, sed vt reus impetrans gratiā, vt sibi cōdonetur. Iustus igitur sit oportet, qui pro alijs interpellat, ac proinde gratus Deo vt exaudiatur. Nā vt dicit Dauid: *Voluntatē timentium se faciet.* & Ecclesiasticus: *Qui conseruat legē, multiplicat orationem:* scilicet tam pro se, quàm pro alijs. Quartū verbū, *Si quid*, vel vt Græcè dicitur, *quacūque.* Si quid, inquit, bonum solidum aut salutiferū. Peccata nihil sunt omnino, & terrena bona vix aliquid sunt, nec nisi sub conditione petenda, ne materiam peccandi præstent. Vnde Augustinus de verbis Dñi, scribit: *Cū petitis temporalia, cum modo petite, cum timore petite, illi committite, vt si profint, det; si scit obesse, nō det. Quid autè & quid obfit, & quid profint, medicus nouit, non agrotus.* Sic Augustinus. Igitur quid, vel quæcūq; sunt res spirituales. Vnde secundum leges ciuiles, nullæ preces, nisi quæ sunt cum æquitate coniunctæ, Imperatori terreno sunt portigendæ: vt habetur in C. de precib. Imp. offer. L. Nec dānosa. Vnde Dominus apud Matth. in oratione Dominica expressit quæ sint à Deo petēda, nēpe, diuini nominis sanctificatio, regni Dei aduēt,*

Chrysol. orat. 79. ad pop. Antiochen. prope finē, tomo V.

Quibus tantum profint Sanctorum preces, teste Chrysol.

Ierem. 7. 1. Reg. 15. Supra 12.

Ezech. 14.

Profunt nobis orationes & quamplurimū, quando.

Psal. 144. Ecc. 35.

Quæ sint à Deo petēda.

Aug. serm. 53. de ver. Dñi tom. x.

De quibus rebus Imperatori supplicādam secundum leges.

Matth. 6.

diuine voluntatis perfectio, Panis no-
ster quotidianus; peccatorum remissio,
& cor remittendi proximis nostris,
tationum victoria, & ab omni malo
liberatio, & quæcunque his sunt simi-
lia, aut quæ ad hæc aliquo modo re-
ferri possunt.

Quintum verbum, *Petieritis*: In quo
noua orandi conditio detegitur, nepe,
egetatis propriæ cognitio, desiderium
q; aut vitia extirpandi, aut virtutes inse-
rendi: nam oleum diuine gratiæ non in
plena, sed in vacua vasa funditur, iux-
ta illud: *Os meum aperui, & attraxi spiri-
tum*. Et quia verbum est futuri tem-
poris, significata est instantia, & per-
seuerantia deprecandi: quam exemplo
suo Chanaanæ pro filia suæ liberatio-
ne à dæmonio ostendit, & Dominus
in parabola petentis tres panes nocte
ab amico suo, & in parabola Viduæ
ab iniquo iudice petentis vindictam
de aduersario suo indicauit. Quoniã
oporteret semper orare, & non desi-
cere.

Sextum verbum est, *Patrem*. Quo fi-
ducia in petendo necessaria detegitur.
Ideo in Oratione Dominica præmit-
tit, *Pater noster qui es in cælis*. Orandum
ergo fidenter apud eum, qui pater est,
& qui ad petendum se inuitat, cuique
maiora promptius est dare quàm mi-
nora, & qui Filium suum dedit iam, &
Spiritus suum sanctum, vt nihil pror-
sus denegari queat nobis, nisi quando
ipsa denegatio vtilior est, ac nobis
magis salutaris: ita vt tunc exauditos
nos esse, asserere maximè possimus:
siquidem nunquam filiorum Dei de-
precatio repulsam patitur.

Septimum verbum, *In nomine meo*:
id est, In persona mea; quemadmodum
procurator in nomine principalis pe-
tit, & nos in nomine Christi, cui ex ius-
titia debetur, nobis verò ex misericor-
dia. Et olim quidem in nomine Dei
Abraham, Isaac, & Iacob preces fun-
debantur, nunc autem in nomine &
fide Mediatoris. Vel petere in nomi-
ne Christi, est petere cum inuocatione
nominis sui, id est, potentiæ, & meri-
torum eius, vt cum Dauid orabat, *Prop-
ter Dauid seruum tuum non auertas faciem
Christi tui*: & iterum, *Protektor noster*

*aspice Deus, & respice in faciem Christi
tui*: quod est intuitu meritorum Christi
exaudiri. Beatus Franciscus, ostensa fa-
cra Eucharistia in mysterio Missæ, ora-
re solitus erat, *Domine Deus cælestis Pa-
ter, respice in hanc gloriosam Christi tui
faciem, & miserere mei*. Hinc Ecclesia
omnibus suis orationibus addere so-
let: *Per Dominum nostrum Iesum Chri-
stum*. non dicit: Propter Dominum no-
strum, sed, *Per Dominum nostrum*; vt
intelligamus, Christum in his quæ à
Patre accepimus, non tantum concur-
rere tanquam eum qui promeruit, sed
etiam tanquam eum, per quem omnia
Pater præstat, sicut per eum condidit
secula, & portat omnia, & moderatur.
Denique postulare aliquid per illum, est
tanquam per mediatorem inter Deum,
& homines, cuius mediatoris gloriæ
non aduersatur quod interdum per B.
Virginis, vel Sanctorum merita audiri
petimus: quia illorum merita Christi
Domini tanquam per membra sua ope-
rantis existat. Quod si obijcias, etiam
olim in nomine Dei preces suas; non
negabo, sed in nomine Dei confuso,
nondum explicito. Vnde patres ora-
bant: *Deus in nomine tuo saluum me fac*,
rursus: *In nomine tuo leuabo manus meas*,
iterum, *Tu autem in nobis es Domine, &
nomen tuum inuocatum est super nos*. Vbi
idem esse ostenditur, Deus, & nomen
ipsius. At modò in nomine distincto
Filij Dei, & mediatoris Iesu, quod est
nomen clarissimum, potentissimum
pariter, ac dulcissimum, in quo exaudiri
debent omnes noui Testamenti preces.
Nomen etiam Iesu admonet, vt non
nisi que consona sunt Dei nomini san-
ctificando, illustrandoque, & animæ,
& corpori salutaria, & ad salutem æter-
nam faciunt, nostris precibus postule-
mus. Qui igitur quæ noxia sunt saluti,
postulant, in nomine Iesu non petunt.
Neque propterea quod dicat in nomi-
ne Iesu petendum, propterea excludi
voluit aut Sanctos in mundo degentes,
aut in gloria cum Christo conregnantes:
quia Christus sanctis suis non est
oppositus, sicut nec caput membris,
aut suo exercitui Imperator, qui non
nisi ducis virtute operatur, nec membra
nisi ex influxu, vel spiritu à capite de-

B. Francisci
orat. ad Deum
Patrem.

Cur Ecclesia
in precibus:
Per Dominum
nostrum, &c.
inquit, & non
Propter Do-
minum nostrum.

Hebr. 1.
Ibidem.

1. Tim. 2.
Tertius sen-
sus.

Aliter olim
preces funde-
bantur in no-
mine Dei, ali-
ter modò.

Psal. 53.
Psal. 62.

Ierem. 14.
Deus, & no-
men ipsius i-
dem sunt in
sacris litteris

Quæ sint à
Dño postu-
landa.

Qui non pe-
tant in nomi-
ne Iesu.

In nomine
Sanctorum,
vel B. Virgi-
nis à Deo
quicquam ro-
gare, in nomi-
ne Christi pe-
tere est.

riuato.

Noua Deum
orandi conditio
à Christo
insinuata.
Oleum diuine
gratiæ in
quænam vasa
fundatur.

Psal. 18.

Matth. 16.

Luca 11.

Infra 18.

Cur Patrem
Deum orare
debeamus, &
quomodo, vt
exaudiamur.

Matth. 6.

Rom. 8.

Deneget no-
bis Deus quæ
do quod pos-
tulamus.

In nomine
Christi petere,
quid sit.

Exod. 32.

Alter sensus.

Psal. 31.

Luc. 7.

Que petimus,
Deus det no-
bis quando.

Iacob. 4.

Qui non rectè
in nomine
Christi
petant.

Precato
quid neces-
sario requi-
rat.

Habac. 2.

Simile.

Quomodo
accipiendum:
Vique mo-
do non peti-
stis quicquam
in nomine
meo.

Greg. Nyss.

Ioan. 14.

Luc. 17.

Matth. 13.

Infr. 24.

Ioan. 16.

Quando Apo-
stoli ceperunt
petere à
Patre in Chri-
sti nomine.

Matth. 20.

riuato. Nec adhibere interpellatores
debiliorem fidem arguit, si Centurio, qui
seniores, & amicos ad Christum misit
pro obtinenda sanitate pueri sui, de fi-
de tantopere à Domino laudatur: nec
derogat dignitati Mediatoris Christi,
quia non nisi sub eo, & in eo, & per eum
impetrant.

Postremum verbum est, *Dabit vo-
bis*. Cum videlicet opus fuerit ad Dei
gloriam, vel salutem vestram. In-
tellige, si rectè petatis, quia vt do-
cet frater Domini, multi petunt,
& non accipiunt, eo quod malè pe-
tant: vt sunt qui pro magnitudine
eius quem orant, & rei quam pe-
tunt, non ardentè, reuertenter, &
instantè, & cum firma fiducia pe-
tunt: & non rectè in nomine Chri-
sti petunt, qui indigna Christi no-
mine postulant, vel temporalia bo-
na absolutè, & non sub conditione
ordinis ad Dei gloriam, aut pro-
priam salutem. Adhæc longanimitate
opus est in deprecando, licet inter-
dum videatur nostris oculis effectus
Diuine executionis tardare. Sed vt
ait Propheta, *Si moram fecerit, ex-
pecta illum: quia veniens veniet, &
non tardabit*. Nam vt Medicus no-
uit quò tempore inuisendus sit infir-
mus; ita ille nouit, quò tempore
fructus exauditionis sit nobis imper-
tiendus.

Vsq; modò non petistis quicquam in
nomine meo. Annotat Gregorius Ny-
senus, addendum esse: *Non petistis
quicquam in nomine meo*, scilicet, à
Patre: quia iam dixerant Apostoli,
*Ostende nobis Patrem, & sufficit no-
bis*, Et, *Domine, adauge nobis fidem*;
Et, *Domine, edisserere nobis parabolam*;
Et, *Dic nobis, quando hæc erunt? Et
quod signum aduentus tui, & consumma-
tionis seculi? Et, Quid est hoc quod di-
cis nobis modicum?* Petere autem intel-
ligentiam Scripturarum, aliquid pe-
tere est. Sed quandiu Christus cum
illis fuit in terra, ad ipsum in dubijs,
& difficultatibus accurrebant; at post-
quam in cælum se subduxit, tunc ce-
perunt Patrem in nomine Iesu inuo-
care. Quædam etiam parua petierant.
Apostoli ab Iesu, vt illud; *Dic vtr-*

*deant hi duo filij mei, vnus ad dexteram
tuam, & vnus ad sinistram in regno tuo*;
Et, *Quis putas, maior est in regno celo-
rum?* Et dum in nauis periclitantes di-
xerunt, *Domine, salua nos, perimus*:
Et quando pro Socru Petri febricitante
rogauerunt, & cum de Chanaanæ
dixerunt, *Dimitte illam, quis cla-
mat post nos*. Verum hæc, & his simi-
lia, exigua, & modica erant, quia tem-
poralia bona, quæ collata hominem
felicem non reddunt, nec ablata, in-
felicem. Quid enim prodest homini,
si imperio, aut summo Pontificatu frua-
tur, affluatque opibus atque delicijs,
animæ verò suæ detrimentum patiat-
ur? Nec hæc à Patre exegerant in Chri-
sti nomine. Et si verò Apostoli in no-
mine Christi eatenus dæmonia eiecissent,
morbos etiam propulsaissent: non
tamen in nomine Christi Patrem ro-
gauerant, quia hac noua orandi ra-
tione precari Deum edocti non e-
rant, prius namque Dominus docuit
orare Patrem, sed in fine vitæ, quan-
do nomen Christi Iesu illustrandum
erat, docuit in illo nomine ad Patrem
accedere. Hinc Cyrillus scribit in
hunc locum: *Hic orandi modus pris-
cis omnino fuit ignotus: constituitur
autem modò à Christo, quando emen-
dationis tempora effulserunt, & omne
nobis bonum per ipsam absolutè conces-
sum est. Nam sicut nihil à lege consum-
matum fuit, sicut iustitia eius sem-
per perfecta; sic & orandi modus man-
cus in ea inueniebatur. Sic bonus ille
Pater.*

*Petite, inquit, & accipite; vt gau-
dium vestrum sit plenum*. Hoc verbo
indicat patere nobis aditum ad Deum,
& nihil aliud in causa esse, quò mi-
nus omnia bona Dei in nos deri-
uentur, quàm quòd non petimus. Et
si enim multa det non rogatus, vult
tamen à nobis rogari, & à nobis vt
fons omnium bonorum agnosci. Vt
ergo omnia opera nostra, ita & o-
rationes exigit nostras. Qui enim crea-
uit te sine te, non saluabit te sine te.
Quare petite vt accipiatis, vt gau-
dium vestrum sit plenum. Iussi vos
petere: promisi vos exaudire. Gau-
dium vestrum: cepit, cum bona

Supr. 18.

Quenam illi
petierint o-
lim à Chri-
sto, sed leuia
tamen, ac
minutissima.

Matth. 8.

Ibidem.

Infr. 15.

Matth. 16.

Supr. 10.

Modus oran-
di quis anti-
quæ legis Pa-
tribus igno-
tus extiterit
teste Cyrillo.

Cyrill. lib.
11 in Ioan.
c. 7. in fin.
tom. 1.

Heb. 7.

Vnde omnia
Dei bona in
nos deriuen-
tur teste Ser-
uatore.

promisi; perficietur, cum ceperitis ea, acceptiq; muneris nō immemores digni efficiemini maioribus donis: donec tandem ad perfectum illud gloriæ gaudium perueniatis, quod totam animam implet, & de quo dicitur; *Intra in gaudium Domini tui*: Vbi per summam summæ nostræ facultatis cum summo delectationis obiecto Deo cōiunctionem, ineffabile illud, & perpetuum gaudium orietur, de quo ait Propheta: *satiabor cum apparuerit gloria tua*: & Dominus, *Euge serue bone, & fidelis, &c. Intra in gaudium Domini tui*. Diligamus igitur orationis studium, & ad illud in omnibus difficultatibus, tanquam ad asyllum confugiamus, & cum perseverantia illud amplectamur: & quotidie tantum orationi incumbendum, quantum ad nutriendam vitam spiritualem illo die sit satis; ea ratione qua man-

na colligebatur quotidie, nimirum vt in diem sufficeret. Et ex orationis matutinæ successu, vt testatur Ioannes Climachus, cursum totius diei, qualis futurus esset, diuinabant sancti illi Patres. Et vt horologium ferreum matutina hora subleuatis in altum pōderibus bene dispositum est, vt recte horas indicet suo tempore: ita sanè seruus Dei, qui ante omnia partem temporis matutini orationi impendit, rectè est in seipso compositus, vt actiones omnes, & cogitationes ad Dei gloriam, & proximi ædificationem referre valeat, & maiores progressus in excolendis, atque perficendis virtutibus facere possit, præstante Domino nostro Iesu Christo, cui cum Patre, & Spiritu sancto perpetua sit benedictio, virtus atque laudatio in secula seculorum. Amen.

Ioann. Climachus. in vitis Patrum.

Diligens Det seruus vti ad orandum se cōparet statim euigilās.

Matth. 25.

Psal. 16.

Ad orationis studiū in nostris difficultatibus tanquam ad asyllum confugiendum.

Exod. 16.

TRACTATUS LXXII.

In illa verba: *Hæc in prouerbis locutus sum vobis: venit hora, cum iam non in prouerbis loquar vobis, sed palam de Patre meo annuntiabo vobis. In illo die in nomine meo petetis: & non dico vobis quia ego rogabo Patrem de vobis. Ipse enim Pater amat vos, quia vos me amastis, & credidistis quia à Deo exiui. Exiui à Patre, & veni in mundum: iterum relinquo mundum, & vado ad Patrem. Dicunt ei discipuli eius: Ecce nunc palam loqueris, & prouerbum nullum dicis, &c. vsque in finem cap. 16.*

Prudētis me dici munus quod sit.

MAGNAM meritō in Medico exigimus prudētiam, quod ægrotantem sustentare, & subleuare valeat, maximè si tædio, & nausea ciborum laboret: nā interdum frigidis, interdum & calidis, nunc dulcibus, modò acerbis, interdum mediocribus ac moderatis fa-

mem excitare debet, vt rectè suo munere defungi valeat. Magnam proinde in Christo agnoscimus sapientiam, qui tanquam Medicus missus non ad valētes, sed ad male habentes, famem Spiritus mira varietate allicere, ac irritate nouit. Nam intellectum nostrum non semper claris, & apertis, ne vilescerent;

Matth. 9. Quanta cum prudentiā ac sapientia doctrinam suā dispensaret Christus.

rent; non semper obscuris, & perplexis, ne ob difficultatē despicerētur: sed magna cū prudentia modò apertis, modò difficilibus, modò nouis, modò antiquis, modò popularibus, modò recōditis, & abstrusis orationē suam temperabat, vt & auditores alliceret, & in his quæ minimè capiebant, discendi cupidos redderet. Hac enim vicissitudine, & temperamento infirmitas nostra curanda erat. Propterea rectè ait Dominus, *Hæc in prouerbis locutus sum vobis: venit hora, cum iam non in prouerbis loquar vobis, & reliq.* Ad cuius loci intelligentiam præmittendū, quid sit prouerbum: quorsum prouerbis vteretur Dominus Iesus: & quæ sint illa, quæ afferit se in prouerbis locutum fuisse, significata per pronomem *Hæc*. Prouerbum igitur dictum, quasi porro verbum, Græcis dicitur *παροιμία*, id est, dictum commune, & vulgatum, & quasi iuxta viam positum, sed obscurum: Vel est celebre dictum scita quadam nouitate insigne: siue sententia, quæ in ore omnium versatur: quæ aliquādo quidē aperta est, & simplex; vt, *Obsequium amicos, veritas odium parit*; aliquando obscura, & aliud significans, quàm verba prima facie videantur porrigere; vt, *Annulo aureo piscari: Festina lantè: Medice, cura te ipsum*. Vt enim metaphora est in verbis, ita prouerbiū, siue adagiū in rebus. Differtq; à similitudine, siue comparatione, quæ Græcè dicitur parabola, sicut etiā à paradigmate, siue exemplo, & ab apolo-go, siue fabula. Nam prouerbiū, breuis quædam est sententia, at parabola longam tenet narrationem. Hæc tamen voces plerunq; inter se cōfunduntur. Vnde liber à Salomone inscriptus Hebraicè Misse, à Septuaginta, liber Parabolarū est inscriptus; à Hierony. liber Prouerbiorū. Hoc tamen loco prouerbiū vocat omnē obscuram, siue abruptam locutionē, parabola, aut ænigmate tenet, & ubi quicquā aliud delitescat, quàm verba prima facie sonant: aut cū celeriter, & repente quid dictū fuerit, vt nō à quouis intelligatur. Hinc Basilus in principium Prouerbiorū: *Prouerbum, inquit, vox apud Græcos paræmia, extra Scriptura vsum de sermonibus vulgatio-*

Prouerbum quid, & vnde dicatur.

Terent. in Andria. act. 1. sce. 1. Luc. 4.

Prouerbiū à similitudine seu parabola quid differat.

Hierony.

Basil. hom. 12. initio. tom. 1.

ribus vsurpatur, & de ijs, quæ in vjs plerumque dicuntur. Oemos enim apud externos via nominatur. Vnde etiam paræmiam definiunt. verbum ad viam vulgi vsu tritum, & quod à paucis ad multa transumi potest. Apud nos autem paræmia est sermo utilis cum moderata obscuritate editus, multam quidem per se utilitatem complectens, multam verò & in profundo intelligentiam occultans. Vnde etiam Dominus; *Hæc in paræmijs locutus sum vobis: venit tempus, quando nō amplius in paræmijs, sed liberè loquar vobis, tanquam paræmiacus sermo liberum & apertū dicendi modū non habeat, sed obliquè suam sententiam acutioribus manifestet*. Sic ille. Cyrill. ait: *Prouerbum modò occultiore, & obumbratum sermonem appellauit, qui cum obscuritate texatur, non facile audientibus capitur*. Sic ille ferè. Vnus est autem Dominus prouerbis, & obscuris locutionibus, tum vt sanctum canibus ne daret, & minus capaces à se repelleret; tum vt electos suos hac ratione magis exerceret, magisque humiliaret, & ad se illos per orationem cogeret accurrere; & ita intellecta magis oblectarent; quemadmodū aper nostra industria captus, ac mensæ appositus magis sapit, quā pretio emptus; & ad hūc modum discipuli discerent nō fidere proprie intellectui. His de causis Dñs obscuriorib⁹ verbis, aut longè petitis metaphoris res inuoluebat. Ceterū per illud pronomē *Hæc*, ostēdit, omnia dicta à verbo illo, *Surgite, eamus hinc*, id est, à cap. 15. hucusq;: nā inde tunc cœpit illā parabolā: *Ego sum vitis vera, & Pater meus agricola est. Vos palmites*, & persecutus est eam declarando primum mansionem palmitum fructificatium in vite per præceptorum, & charitatis obseruantiam, & hoc fecit vsque ad eum locum: *Hæc mando vobis, vt diligatis inuicem. Si mundus vos odit, scitote quia me priorem vobis odio habuit, &c.* Porro ab his verbis tractat eandē metaphoram; quantum ad purgationē eorundem palmitum, vt fructum plus adferant: & protenditur ea tractatio in præsentem vsque locum. Vnde finē parabolæ ponens subiūgit: *Hæc in prouerbis, aut metaphoricis locutionibus*

Paræmia quid.

Cyrill. lib. 11. in Ioā. c. 8. tom. 1. Cur Dominus prouerbis vsus fuerit. Matth. 7.

Quoniam in prouerbis locutus fuerit Christus Apostolis. vt idē insinuat.

Apostolorū
imperitia.

Act. 2.

Matt. 17.

Cyrrillus lo
co practica
to.

Quādo Chri
stus non iam
in prouer
bijs, sed pal
am de Patre
suo Aposto
lis annuntia
uerit.

Act. 2.

1. Ioan. 3.

1. Cor. 13.

Ibidem.

Quale fidei
sit, quale glo
riae lumē.

Ang. tract.
102. in 107.

Alter sensus
Augustino
probabilior.

Luc. vlt.

Act. 1.

Quid Apo
stolis profue
rit Spiritus
sanctus in die
Pentecostes.

Rom. 8.

Gal. 4.

1. Cor. 2.

de vite, & palmitibus, de seruo, qui nō est maior domino suo, de eo, quod dixit, *Modicum, & iam non videbitis me, & iterum modicum, & videbitis me.* Et iterum, *Mulier cum parit, tristitiam habet, quia venit hora eius, &c.* Hactenus vobis sum locutus. Atque ex hoc apparet, Apostolos ad plenum nihil adhuc intellexisse, sed seminabat Dominus, quæ suo tempore, id est, in Pentecoste meteret. Et in vniuersum hæc verba: *Hæc in prouerbijs locutus sum vobis, de toto Veteris Testamenti statu intelligi possunt, quasi dicat Dominus, Hactenus nihil, nisi vmbra, & figuras habuistis, iam tempus est vt nuda succedat veritas, in cuius signum velū tempus scissum est.*

Venit hora, cum iam non in prouerbijs loquar vobis. Cyrrillus hoc referendum censet ad tempus, quo datus est Spiritus sanctus, aut ad diem iudicij, in quo Christus electis suis apertè seipsum conspiciendum exhibebit: videbitur enim sicuti est, & tunc prophetia omnis, & fides euacuabitur, quæ scilicet ex parte est, & in qua, quasi in speculo videmus. Vt enim nocte serena conspicitur stellarum splendor, ac pulchritudo, quæ Sole oriente euacuatur, ita cognitio hæc præsens per fidem tempore illo desinet, cum perfecta nobis adfuerit, & tunc nobis capacibus liberè de Patre suo annuntiabit, cū modo per exempla, & similitudines quasi per vmbra propter imbecillitatē nostram doceat. Verùm Augustinus hunc posteriorem Cyrrilli sensum reprehendit, & vult esse sermonem de hora instante, & imminente, id est, de resurrectione, in qua Dominus aperuit illis sensum vt intelligerent Scripturas, & per quadraginta dies apparuit eis loquens de regno Dei; & tunc apertō sensu ad intelligendas Scripturas, & sublato metu Iudæorū capaciores redditi sunt ad intelligendā doctrinā clarā de Patre, Filio, & Spiritu sancto, sed perfectius multo in die Pentecostes, quando misit Spiritum, qui Euāgelium illustravit in cordibus eorū, & fecit clamare, Abba, Pater. Et cum ille scrutetur etiam profunda Dei; explicauit eis immensam illam Patris ad mū-

dum dilectionem, qua Filium suum misit in hunc mundum ad eius salutem, & quanto affectu singulos quosque fideles, qui membra sunt Christi, foueat, amplectatur, atque exaudiat. Nō ergo de futuro seculo loquitur, sed de præsentī, quia dicit, *Venit hora, &* In illo die in nomine meo petetis: in cælo autem nulla erit indigētia pro seipsis. Neque opus erat promittere quod non amplius rogabit pro Apostolis iam beatis: quis enim de ea re dubitare posset? Quod ergo dicit, *palam;* nō significat visionē clarā, & immediatā, & quam vocat Apostolus per speciem, sed clarā, & singulariter euidētem, per fidem tamen, de qua Apostolus: *Nos verò omnes, reuelata facie, gloriā Domini speculantes, &c.* Quod verò promittit se palam locuturū de Patre intellige, Christū per linguā Spiritus sancti dicturum de Patre: quia superius dixerat: *Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modò. Quum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.*

In illo die in nomine meo petetis. Id est, in illo reuelatæ gratiæ, & salutis die, in quo Spiritus sanctus docebit vos omnia, petetis in nomine meo, agnosceat vestros defectus, & me mediatorē esse verum inter Deum, & homines: ostium & viam ad Patrem, & Patrem libenter exaudire propter nomen meum. Docebitque in nomine meo confidenter petere: quia non est aliud nomen sub cælo datum hominibus, per quod saluari, & exaudiri digni sumus, & propter quod quæ necessaria sunt ad salutem, impetrare valeamus. Ex his patet, quod ante non petierant quicquam in nomine suo, vt etiam supra dixit: *Vsq̄ modo, inquit, non petistis quicquam in nomine meo:* quomodo enim in eius nomine petissent, quem nondum perfectè nouerant? Quomodo etiam nomen eius scire possent, cū ipsum nesciant? Nomen enim est rei definitio, quæ plenè rem explicat; & nemo ad Filium accedit, nisi trahatur à Patre. Et Apostoli quidem tracti erāt à Patre ad Filium aliquanto minus ignotū, nisi quatenus eis non nihil reuelauerat

Ioan. 3.

Palam annū
tiare, hoc lo
co quid.

1. Cor. 13.

2. Cor. 3.

Ioan. 16.

Explicatur
In illo die
in nomine
meo petetis.
1. Tim. 2.

Act. 4.

Cur Aposto
li ante Chri
sti passionē
& mortē ni
hil à Patre
petierant in
nomine eius.

Ioan. 6.

Pater

Ordo in Dei
tate circa il
luminatiōē
hominis.

Apostoli quā
frequenter
post accep
tum Spiritū
sanctū in no
mine Christi
precaentur.

Act. 3.

Infr. 4.

Ibidem.

Infr. 5.

Vbi crebro
rogetur in
nomine Ie
su.

Vt verū sit
hoc: Et non
dico vobis
quia ego ro
gabo Patrem
de vobis.

Ioan. 14.

Ioan. 17.

Ibidem.

1. Ioan. 4.
1. solutio.

Pater: at vbi per Filium Pater fuerit reuelatus, tunc in nomine eius petent, vt cum iam nouerint per Patrem, quā tā sit virtutis, & gratiæ Filius, per illum audeant omnia à Patre petere. Hic est ordo in Deitate: Pater, vnde omne principium, trahit ad Filium, nō dum tamen reuelatum, sed carne velatum: Filius nos nutrit, & pascit, & suo discessu, quid obtinere debeamus, dando expectantibus Apostolis Spiritum suum, ostendit: Spiritus testimonium perhibet de Filio, secundū illud: Ille me clarificabit, & annuntiabit vobis. Filius ostendit Patrem, quia vno relatiuo cognito, alterum cognoscitur, & sic omnia ad suum principium reuertuntur. Hinc Apostoli post aduentum Spiritus sancti, & in nomine Christi crebro preces fundebant, vt Petrus, *In nomine Iesu Christi Nazareni surge, & ambula;* rursus in Actis, *Nunc Domine respice in minas eorum, & da seruis tuis cū omni fiducia loqui verbum tuum; in eo quod manum tuam ostendas ad sanitates & signa, & prodigia fieri per nomen sancti Filij tui Iesu.* Et, *Non est in alio alio quo salus. Nec enim aliud nomen est sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri.* Rursus, Conuocātes Apostolos, cæcis denuntiauerunt ne omnino loquerentur in nomine Iesu, & dimiserunt eos. In illo ergo die petetis. Nunc etiam vbicūque est dies gratiæ, & Spiritus, ibi crebræ orationes fiunt in nomine Iesu, vbi verò abest, raræ, aut nullæ.

Et non dico vobis, quia ego rogabo Patrem de vobis. Videtur hæc sententia contraria priori illi, quæ habet: *Et ego rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis.* Contradicit etiam sequentibus, nam paullo post Christus orat pro eis, imò & pro omnibus, qui credituri sunt per verbum eorum in ipsum. *Pater sancte, inquit, serua eos in nomine tuo quos dedisti mihi; Et, Sanctifica eos in veritate. Sermo tuus, veritas est.* Causa quoque cur non rogabit pro Apostolis, videtur habere difficultatem: quia subdit, *Ipse enim Pater amat vos, quia vos me amastis;* quod videtur repugnare illi verbo: *Ipse prior dilexit nos.* Respondemus dupliciter: Primò, non ex-

cludendo interpellationē pro Apostolis, sed admittēdo eos in suā cōmunione, vt simus ipsius fratres, cohæredes & mēbra: Hactenus solus rogauī, deinceps non solus ego, sed & vos mecū rogabitis. Estque sensus, vt Euthymius exponit: *Et non dicā vobis tunc, Precabor Patrem pro vobis, nam ipse Pater tunc vos amabit, sicut ego, permanentes videlicet in amore ac fide erga me.* Sic ille. Secundò potest esse sensus: In hoc die humilitatis, & passionis meæ ego rogabo pro vobis, & impetrabo Spiritum, in illo autē die reuelatæ gratiæ nō opus erit oratione vocali, vt nunc, seu oratione, & noua intercessione recōciliatoria, quia estis amici, & ponitur quod peccare non debebant, bene autē oratione eos confirmate, & sanctificante, sed astabo vultui Dei, & repræsentabo passionē meā vt iuuantē orationes vestras, quæ gratæ Deo erunt, quia Pater vos amat, vt possitis securè orare, quia vos me amastis. In illa etiam die me agnosceat Deū verū, & agnita Diuinitate mea adorabitis me, & me simul cū Patre exaudientē preces vestras, & largientem quæ petitis, habebitis.

Potest etiam hic esse simplex, & germanus sensus: Et non dico vobis quia ego rogabo Patrem de vobis. Id est, Taceo, siue prætered munus meum rogandi de vobis, id est, pro vobis Patrem (id enim interdum valet propositio Græca *naqi*) quia ipse Pater amore est affectus ad vos. Nihil dico nunc pro intercessione mea ad Deū pro vobis: plus satis enim cognoscitis me interpellatorem, & mediatorē vestrū, vt intelligerent Apostoli seipso diligere, non solū à Iesu, sed etiam à Patre, ac simul se habere non solum Iesum rogantē, sed etiam Patrem amantē. Vel, Ne existimetis Patris ex se nullum esse erga vos affectum, nisi quantum ego pro vobis deprecans ad vos ipsum inflecto. Nolo iā hoc vobis dicere, quod ego Patrē meū sim pro vobis deprecaturus, quasi vos ex se ipso Pater nō diligat, aut quasi nobis nō liceat etiā proximè ad ipsum in Spiritu accedere: sed hoc dico, quod ipse vos ex semetipso Pater diligit, & nō solū ex me inducitur: propter quod & ipse ex semetipso pa-

Euthymius
cap. 16. in
Ioan.

Alterā,

Heb. 7.

III. sensus.

Id: Quia vos me amatis, quomodo intelligitur.

Quo de amore sit sermo, cum dicitur: Quonia ipse prior dilexit nos.

1. Ioan. 4.

Qualis amor Dei Patris in discipulos amatores Christi.

Ioan. 14.

Prou. 8.

Ioan. 15.

Aug. tract.

102. in fin.

tom. 9.

Fides discipulorum in Christum vera, contra Vetheraos.

Christianæ fidei summa quæ sit.

Christum exisse, à Patre, quid.

Ioan. 1.

rat^o est vos exaudire, etiãsi ego pro vobis non intercederẽ. Quod ideo dico, vt maiorẽ vobis præstem, ac magis familiarem amicitia accedendi Patre, ipsumque in nomine meo deprecandi. Quod verò subiungit; *Quia vos me amatis*: loquitur de amore subsequẽtis gratiæ, qui efficitur ex merito, quo discipuli Dñm Iesum amauerant, & secuti fuerant. De amore autẽ gratiæ præuenientis dictum est: Quonia ipse prior dilexit nos. Prudẽter verò intellige Patris amorẽ genitũ ex amore discipulorũ erga Iesum: non est enim sermo de actu amãdi secundũ se, sed secundũ effectũ subsequentiũ donorum, ob quæ dona Pater amavit Apostolos, ex eo quod ipsi amauerũt Iesum, iuxta illud, quod superius dixit; *Qui diligit me, diligetur à Patre meo; Et, Ego diligentes me, diligam.* Quemadmodũ agricola colit arborem, vt reddat fructũ, quem vbi reddiderit, amplius colit, vt vberiores fructus proferat. Dignus autem erat amor Apostolorũ tato præmio; cũ alij, quos beneficijs obruebat, gratis odio illum prosequerẽtur. Hinc Augustinus: *Amorem, inquit, nostrum pium quo colimus Deum, fecit Deus, & vidit quod bonũ est. Ideo quippe amavit ipse quod fecit, sed in nobis non faceret quod amaret, nisi antequã id faceret, nos amaret.* Hacten^o ille. *Et credidistis quia à Deo exiui.* Fuit amor Apostolorũ nixus in vera fide de Christo, & nõ satis est credere, sed etiã diligere, etiãsi aliter somniẽt Hæretici. *Exiui à Patre, & veni in mundũ; iterũ relinquo mundum, & vado ad Patrem.* Iterum ad imbecillitatem intelligentiæ Apostolorũ se demittit Dominus. Est autem summa fidei Christianæ credere, Christũ à Deo exisse per generationem æternã, & in tempore exiisse per incarnationem ad mundũ reconciliandum, & illuminandum. Quasi enim locus omnium rerum Patris natura est; à qua exire dicũtur, cũ aliud quid, quod non habebant, assumunt, & cũ videntur: quemadmodũ dicitur Rex, aut Papa exire, quando alijs se in aspectũ dare solet. Sic tamen exiuit à Patre, vt remanserit in cœlo, & in sinu Patris: vt cogitatio egreditur à mente, cũ alteri communicatur, & manet in mente. Ve-

nit autem in mundum per carnem assumptam, in quo per Diuinitatẽ prius erat. Iterum reliquit mundum per mortem, præsentiam sensibilem nobis subducendo; manẽdo tamẽ nobiscũ iuxta Spiritum, iuxta illud: *Ecce ego vobiscũ sum omnibus diebus, vsque ad consummationem seculi.* Et vadit ad Patrem per resurrectionem, & ascensionem, vt ita hæc Apostolorum fides includat mysterium Trinitatis, incarnationis, prædicationis, mortis, resurrectionis, & ascensionis. Exiuit ergo Christus à Patre, & venit in mundum, quem reliquit, vt reuertatur ad Patrem: quemadmodũ ciuis à patria peregrinatur Romam ad limina Apostolorum vidẽda, completa autem peregrinatione reuertitur ad patriam; & vt Sol exit ab Oriẽte, ac per Meridiẽ pergat in Occidẽtẽ, & rursus pergat in Orientẽ, vnde primũ exierat. Et vt aqua omnis secundũ sententiã Salomonis, occultẽ egreditur de mari in fontes, & flumina implenda, & terram irrigandam, ad herbas, & plantas alẽdas, redit tamen aperto cursu in mare: ita Christus secretam Virginis viã ingressus venit in mundũ occultus, illumq; doctrina & sanguine irrigauit suo, redijt tamẽ conspicuus ad Patrem: quia videntibus Apostolis in cœlum eleuatus est. In prima via charitas Filij Dei ad nos ostenditur; in secunda, obedientia Filij erga Patrem: ita nos à Deo eximus per esse Diuinum communicatum vt filijs suis, & venimus in hunc mundum, vt notitiam Dei alijs communicemus, cæterisque cũ Deo reconciliandis administri simus: non autem venimus vt hic moremur, tanquam in patria, sed vt tanquã peregrini per mundum transeuntes ad Patrem per obedientiam mortis sponse susceptam redeamus. *Dicunt ei discipuli eius, Ecce, nunc palam loqueris, & prouerbium nullum dicis. Nunc scimus quia scis omnia, & non est opus tibi vt quis te interroget.* Discipuli, qui paullo antẽ ex tristitia muti erant effecti, auditis sermonibus Domini Iesu consolatorijs, tũ ex promisso Paraclito, tũ ex iterata visione ipsius, tũ ex efficacia impetrãdi precibus promissa in nomine

Quomodo exiuit in mundum.

Matt. 23.

Fides Apostolorum in Christum amplissima.

Qualis item Christi exitus in mundum à Patre, & ad eundẽ reditus.

Eccles. 1.

Act. 1. Dũ illavtẽ Christi quid denotent.

Nos etiam quemadmodũ exeamus à Deo, ad eumque redeamus.

Apostolorũ ad Christum consolatorẽ suũ, non omnino humilis illa quidẽ & modesta, responsio.

eius,

Christi omni scietia ab Apostolis cognita, & cõfessa qualis.

Quinã interrogari consueverint.

Quid est quod Apostoli dicunt: In hoc credim^o quia à Deo exiit.

Ioan. 13. Carnis ingenium.

eius, tũ ex commendato amore, & fide ipsorum erga se, animatiores facti respondent tria. Primum, modum loquendi promissum à Iesu sine parabolis, & metaphoris iam impleri, & illos experiri claritatem sermonis sui, & dicunt, *Ecce, nunc palam loqueris: quia quod obscure dixerat: Modicũ, & iam non videbitis me; & iterũ modicum, & videbitis me, nunc apertẽ dicit: Exiui à Patre, & veni in mundũ, & reliqua.* Secundum profitentur, illum omnia scire: *Nunc, inquit, scimus quia scis omnia, non tantũ futura, sed etiam intima cordium nostrorum.* Quia Dominus in hac consolatoria admonitione omnes eorum tergerat affectus, omnibus eorum dubijs satisfecerat, omnia desiderabilia ad vitam spiritus, & gaudium internũ spectantia pollicitus fuerat. Et adeo, inquit, scis omnia, vt non sit opus, vt quis te interroget. Si scire omnia, significaret hoc loco, Dominum omnia, quæ disci possunt, nosse, inferendum fuisset potius opus esse interrogatione; quia ratio dicit, vt interrogemus homines scientes, non autem ignorantes: & quia Iesum scire omnia, referendum est ad omnia futura contingentia, & omnia intima desideria, ignorantiasque singulorum; ideo quadrat quod dicitur, *Et non opus est tibi (ex parte scilicet tua) vt quis te interroget, vt qui absque vlla interrogatione omnes, & singulas ignorãtias nostras noueris, votisque nostris atque euentis prospexeris, tacitisque cordiũ cogitationibus responderis.* Tertium quod respondent est: *In hoc credimus quia à Deo exiit.* Quasi dicerent, hoc validum est ad firmandam fidem nostram, quod à Deo exiueris, & missus fueris ab eo vt nũtius, & legatus eius; cũ experiamur in te tantam sapientiam. Dico autem ad firmandam fidẽ: quia iam teste Iesu crediderant: *Et credidistis, inquit, quia à Deo exiui.* Ideo cũ dicunt: *In hoc credimus,* firmitatem suæ fidei ostendunt. Fuit autem hæc Apostolorum responsio cum aliqua arrogantia coniuncta, quam Dominus in Petro reprehenderat. Caro quippe semper magna audet, neque

propriam infirmitatem ante tentationem agnoscit: ita Apostoli hoc loco sibi placebant, & magna sibi pollebantur, quasi probẽ intellexissent verba Christi, omniaque plana essent. Sed vt exponit Augustinus, longẽ aliter eos sapere illanocte res ipsa indicauit. Nam cũ dixissent singuli: *Etiã si oportuerit me mori tecum, non te negabo, omnes tamen à fide, aut potius à fidei confessione defecerunt.* Et vt Augustinus ait, Apostoli non intellexerant verba Christi, quibus se dixit à Patre exisse: quia etsi crederent, illum à Deo missum in mundum vt Prophetam, & nuntium suum, non tamen exitum generationis diuinę. Vnde Dominus eos aliquo modo increpans subiungit: *Modo creditis? Ecce, venit hora, & iam venit, vt dispergamini vnusquisq; in propria, & me solum relinquat.* Interrogatiue legendum est, *Modo creditis?* intorquendo in eos infirmitatẽ propriã fidei ipsismet ignotam: hoc est, vos estis firmi in fide? quid ego audio? *Ecce, Venit primum est presentis temporis, secundum Venit, præteriti est: instat tempus, & adest, seu in propinquo est, vt possit dici iam esse, in quo infirmitas fidei vestrã detegeretur, nam dispergemini in propria, & me solum relinquetis.* Prædicit eorum instabilitatem, vt rursus agnoscant Christum Deum esse, & prænosse omnia, & vt humilientur, & agnoscant, quã parum possint humanæ vires, si non adsit virtus cœlius sustentans atque corroborans. Quasi diceret, *Arrogatis vobis ante tempus firmitatẽ fidei, & vos posse præsidio humano fultos perseverare mecum, cũ hoc totum ab Spiritu sancto sit vobis per me comunicandum.* Vifa enim mea captura, futurum est, vt turpiter me deseratis, partim abnegetis, & de doctrina mea hæsteris: tunc me à Patre non recordabimini exiuisse, neque ad Patre ire per talem crucis viam putabitis, sed ingenti metu percussis dispergemini in propria, id est, in latibula, & habitacula, vbi ruti, & securi esse possitis, vitæ vestræ, ac salutis consolentes, & à cruce abhorrentes. *Quia scriptũ est: Percutiam pastorem, & dispergentur*

Aug. tr. 103. in 102. tom. 9.

Matth. 26. Aug. ibidẽ.

Quare Christus discipulis prædixit fore, vt ab eis derelinqueretur.

Discipulorũ de seipsis confidẽtia à Christo reprehensa.

Matth. 26.

Zach. 13.

ques

In quæ propria discipuli dispergen- di erant, vti eis Dominus prædixerat.

Sixtus III. Pont. Max.

Act. 4.

Ioan. 20.

Discipuli vt reliquerint Christum solum.

Psal. 87.

Ibidem.

Quid est: Et non sum solus, quia Pater mecum est.

ues gregis. Propria autem hoc loco, quæ Græcè τὰ δὴα vocat, non significat proprias domos: cum enim essent Galilæi, non habebat proprias domos in illis locis prope Ierusalem, ad quas diuerterent. Vocat ergo propria, eo quod timore acti quisque per se ipsum, nullo comite, ad latibulum confugeret, timens videlicet ne alterius indicio proderetur Christi esse discipulum. Sixtus III. Pont. Max. in lib. de Diuitijs ponderat Dominum non dixisse: Vt reuertamini vnusquisque in sua, sed, vt dispergamini: De fuga, nisi fallor, illo in tempore agebatur. non de alicuius, aut auaritia, aut concupiscentia occasione. Nam satis absurdum est, vt eos ad propria, quæ iam non habebant, rediisse arbitremur, quos ante Domini resurrectionem magis vno in loco timoris causa clausos fuisse legimus, quam vnum quemque in propria domo, vel possessione habitasse: quia etiamsi sua recuperare voluissent, temporis spatium defuisset. Quantum enim interuenit temporis inter Domini passionem, & resurrectionem, vt recipere sua potuisse credantur, vel ad propria remeasse? præsertim cum centum quinquaginta ferè millibus passuum illorum prouintia ab eo loco quo Dominus passus est, sequestrata noscatur, Galilæa scilicet. Hæc ille.

Et me solum relinquatis. Quia sine vestro comitatu, quo solitus eram cingi, non tamen omnino solum, quia comitatum cohorte, solum tamen ab Apostolis, siue ab amicis, & notis, secundum illud: Longè fecisti omnes notos à me, posuerunt me abominationem sibi, & iterum: Elongasti à me amicum, & proximum, & notos meos à miseria.

Et non sum solus, quia Pater mecum est. Græcè cum aduersatiua dicitur: Et tamen non sum solus, quod magis perspicuam reddit orationem: quod si non adderetur, supplenda esset. Sensus ergo est: Videbor ab omnibus derelictus: iudicabitis Deum mihi aduersari, & omnes creaturas in me insurgere; sed tamen non sum solus, quia Pater, & Spiritus sanctus inseparabiles sunt natura, siue essentia, ac proinde operatione, & voluntate. Quanquam autem Pater in passione mea videatur

ad tempus mei oblitus, ac in causa mea tacere, ita vt cogar dicere: Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me? sed non longè faciet auxilium suum à me, & ad defensionem meam conspiciet. Eruet à framea animam meam, & de manu canis vnicam meam. Erit Deus Pater adiutor, & liberator in omnium virtutum stabilitate me hominem seruans, meque à morte ad immortalitatem gloriosum celeriter reuocans. Eruntque signa in Sole, & terræ motu, & lapidibus, & velo templi, & sepulchris apertis, quo meam innocentiam, atque iustitiam toti mundo testatam reddat. Hinc per Esaiam dictum erat: Dominus Deus auxiliator meus, ideo non sum confusus. Et infra: Iuxta est qui iustificat me, quis contradicet mihi? Item simul; quis est aduersarius meus? accedat ad me. Ecce Dominus Deus auxiliator meus, quis est qui condemnet me? Qui etiam à parte sua Patrem stantem habet, simul etiam habet omnium Angelorum favorem: An putas quia non possum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modò plus quam duodecim legiones Angelorum? Ad hunc modum pius homo per fidem Christum habens, etsi videatur ab omnibus derelictus, omnique auxilio creaturarum destitutus, non tamè est solus, quia Deus est cum illo, iuxta Prophetam: Cum ipso sum in tribulatione: eripiam eum, & glorificabo eum. Ita Israëlitarum habebunt in deserto olim Deum comitem indiuiduum in omnibus tribulationibus: & Heliseus dixit ad puerum suum hostium multitudinem spectantem: Noli timere, plures enim nobiscum sunt, quam cum illis. Protulit autem Dominus hæc verba: Et non sum solus, ne intelligerent discipuli ipsum hæc dixisse quasi querulum quod ipsum essent deserturi: declarat autem Dominus, quod fuga eorum, & dispersio ipsis tantum, & non sibi, qui solus non erat, nocitura erant. Et licet per mortem iret ad Patrem, iam tamen Pater cum eo erat in morte, & ad exuendam mortalitatem, & ad induendam adiuuans immortalitatem.

Hæc locutus sum vobis, vt in me pacem habeatis. Possunt hæc referri, vel ad

Psal. 21. Matth. 27.

Psal. 21.

Matth. 27.

Esa. 50.

Matth. 26.

Psal. 90.

4. Reg. 6.

Discipulorum Christi derelictio & fuga quibus tantum dano fuerit.

Duplex sensus horum verborum: Hæc locutus sum vobis, vt in me pacem habeatis.

prædi-

Ioan. 13.

Alter Cyrilli. Cyril. li. II. in Ioan. c. 13. tom. 1.

Apostoli quales mundi prefuras persequi erant.

1. Ioan. 5.

Mundi huius incòmoda.

Alter sententia eorum verborum: In mundo pressuram habebitis.

Cur Apostoli, & omnes Christiani confidere debent in Christo, quia ille mundum vicit.

prædictam dispersionem, & fugam Apostolorum, quasi diceret; Ego hæc vobis locutus sum, non vt comites meæ passionis habeam, quia vos non potestis me sequi modò; sed vt cum videritis me multa indigna, ac grauiâ pertulisse, minus contristemini, & viribus vestris diffisi, in me vno, & in verbis meis, quibus prædixi me per mortem crucis ad Patrem pergere, pacifici conquietiscatis. Aut potius secundum sententiâ Cyrilli, hæc verba per oratio sunt, & conclusio totius præcedentis sermonis: ideo enim tam prolixam exhortationem, & consolationem exhibui, vt sciat in me, & per me solum quærendam pacem conscientia, & per me, tanquam per mediatorem ad Deum, pacem habere, & in verbo meo, ac promissionibus factis tranquillifitis: quoniam etiam vos à tribulatione, & glorificabo vos, exemploque meo eadem perpeti magna patientia discetis, cum gratiarum actione erga Deum, & charitate aduersus persecutores.

In mundo pressuram habebitis: sed confidete, ego vici mundum. Ne putarent Christi pacem, pacem quoque cum mundo includere; declarat pacem Christi non esse sine irreconciliabili ad mundum bello. Nam ille, qui totus in maligno positus est, tanto pacis Christi bono nos spoliare conatur, infertque nobis, quasi peregrinis detractiones, irrisiones, afflictiones, atque persecutiones. Hinc in mundo periclitatur conscientia, ne peccato obruatur: periclitatur quoque corpus nostrum, vita, fama, gloria, opes: denique mundus Satanæ est aula in pios sequentis. Potest quoque sic interpretari: In mundo pressuram habebitis (sic enim Græcè legitur de presenti) vt etiam scandalum sitis passuri, & peccaturi, & propterea à mundo estis hac nocte vincendi: sed confidite, ego vici mundum, & vincam, vosque à mundi pressura redimam, & à scandalo peccatisque liberabo, modò in me spem, ac fiduciam collogetis. Sed queritur an valeat ista consequentia, dicere pauperi petenti eleemosynam: Confide, ego sum diues: quid hoc ad paupe-

rem? Respondemus; in paupere, & diuite etsi consequentia illa nullam vim habeat, in Christo tamen, & in nobis firma, ac valida est; quia omnis Christi victoria nostra est, qui nos fecit cohæredes fratres suos. Vt enim Christus peruicit hostes suos vniuersos, hoc est, peccatum, mundum, crucem, mortem, Satanam, atque infernum: ita, qui per fidem, & dilectionem Christo hærent, omnes superabunt, atque adeo seipos euincunt, quia videlicet per ipsam victoriam Christus nobis Spiritum sanctum impetrauit, quo nos vincere possemus. Deinde, quia ipsa Christi victoria, in nos tanquam eius milites transfusa est. Nam sicut Adam victo, omnis nostra condemnata natura est, ita Christo vincente, omnis eius victoria nobis communicatur, & virtus etiam data calcandi super serpentes, & scorpiones. Nam vtriusque ait Apostolus: Per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum. Mundus etiam à Christo victus nihil in nos poterit, nisi quantum illi à Deo permittitur. Christus quoque in suis mundum vicit, nam quicquid est victum ab initio mundi, & quicquid vsque in finem seculi vincetur, suum est: ita hic dicit, Confidite: nam ego vici mundum in vobis, & amplius videbitis à vobis mundum vinci, si in me confidatis. Ex duobus igitur capitibus Apostolorum fouet fiduciam: alterum est, quia mundus est victus à se: victo enim aliquo regno per Imperatoris exercitum, fidentiores redduntur milites ad debellandas particulas que supersunt: alterum est, quia ipse Iesus eorum caput mundum vicerat, non solum vt ab exemplo victoria, sed etiam à presidente victoria confidant, qui per ipsos milites præliatur. Dicit autem de præterito vici: quia etsi victoria non erat actu consummata, erat tamen certa, & quod parum aberat, iam adesse censeri poterat. Per mundum verò hoc loco Euthymius intelligit mundi patrem, & principem, de quo dixerat: Princeps huius mundi iam iudicatus est. Victoria igitur capitis, Ducis, ac magistri, ad membra, milites, ac discipu-

II. ratio.

Luc. 10.

1. Cor. 15.

Mundi in nos vires quò tantum progredi valeat.

Vnde milites animètur ad pugnandum ardentius.

Expenditur dictum de præterito: Ego vici mundum.

Euthy. cap. 16. in Ioan. Qualem mundum vicerit Christus.

Ios

los eius spectat: vt propterea erubescendum nobis sit, si nos sinamus vinciri a mundo victo, alligari ab alligato, occidi a mortuo, damnari a damnato per Christum hominem. Per patientiam igitur curramus ad propo-

tum nobis certamen, aspicientes in autorem fidei, & consummatorem Iesum, cui cum Patre, & Spiritu sancto, omnis gloria reddenda est, honor, & imperium in secula seculorum, Amen.

Heb. 12.

TRACTATUS LXXIII.

IN illa verba: *Hac locutus est Iesus: & subleuatis oculis in caelum, dixit, Pater, venit hora, clarifica Filium tuum, vt Filius tuus clarificet te: sicut dedisti ei potestatem omnis carnis, vt omne quod dedisti ei, det eis vitam aeternam.* Ioan. 17.

Aduocatorum in Republica munus laudabile, ac per necessarium.

Laudabile est profectò, & pernecessarium in Republica Aduocatorum officium, si tamen cum fidelitate, & iustitia eius vsus sit coniunctus: nec enim omnes vniuersas iuris utilitates, & cauetelas nouerunt, nec omnes verbi gratia vigent, vt possint suam causam agere, ac tueri, sed illud ante omnia cauere debent, ne iniustas causas scilicet defendendas suscipiant, qua de re iuramentum praestare Aduocati coguntur, vt etiam cautum est in L. Cum & iudices. C. de iureiurando: ad hunc modum in Ecclesia necessarium est Sacerdotum munus, qui tanquam patroni commissorum sibi populorum, quasi clientulorum causas sacrificando, deprecandoque apud Deum agere debent. Vnde Propheta dixit: *Intervestibulum & altare plorabunt Sacerdotes ministri Domini; & dicent; Parce Domine, parce populo tuo, & ne des hereditatem tuam in opprobrium, vt dominantur eis nationes: tantum causas obstinatorum, & ad mortem peccantium non foueant, sed in omnibus Christum summum, & iustum aduocatum imitentur: qui etsi pro mundo non rogat, id est, pertinacibus, & veritatem agnitam respicientibus, rogat tamen pro suis omnibus electis, & maxime pro Apo-*

stolis primarijs Ecclesie fundamentis, vt hac ipsa oratio aperte ostendit, qua explicare aggredimur. Non est autem ignorandum, quod superius admonuimus in illis postremis verbis: *Surgite, eamus hinc*, ab eo loco sermonem fuisse habitum a Christo stante, in coenaculo tamen, vbi etiam hanc Domini precationem intelligimus fuisse habitam: nec enim probabile est Christum ambulanti per vias Ierosolymae talem, ac tantam orationem ad Patrem effudisse. Dicendo autem: *Hac locutus est Iesus*, insinuat, tempus orationis contiguum fuisse verbis antedictis: *In mundo pressuram habebitis: sed confidite, Ego vici mundum*, vt a sermone statim ad orationem transferret, quo Spiritum auditoribus impetret, vt perficiant quae audierunt. Vt enim agricola postquam aratro fidit terram, eamque seminavit, a Deo precibus postulat, vt mandet pluuiam, gelu, Solem, & reliqua ad germinandum semen adminicula necessaria; ita concionator, praeparatis hominum cordibus, & verbo Dei quasi semine iacto Deum rogare debet, vt ipse quod munus sui est, in illorum mentibus praestet. Nam neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat, Deus. Debent etiam co-

Quae nam haec pars pronuntiata fuerit a Christo stante. *Supra 14.*

Cur Ioannes insinuet, Christi hanc orationem ad Patrem fuisse praecedentem sermonem proxime conseruatam.

Praedicator verbi Dei, se minanti comparatur.

1. Cor. 3.

A quibus causis aduocati abstinere debeant.

Quam necessarium in Ecclesia Dei sit Sacerdotum officium. *Ioel. 2.*

Pro quo Christus mundo non roget. *Ioan. 17.*

Ioan. 17.

Pro erratis, & defectibus concionatoris quibus Deum auditores orare debeant.

Cur praevia praedicationi precatio esse debeat. *Act. 6.*

Sacerdotum triplex officium.

Mala. 2.

Leuit. 5.

Sacerdos quid penes Apostolum. *Heb. 5.*

Infra 7.

Matth. 26.

Christo quantum precari conueniat.

Cur Christus precari voluerit.

cionatores orare, vt petant veniam errorum, quos inter concionandum admiserunt: vt sunt interdum frigiditas cordis, & ariditas, subtilitas, aut nouitas, aut obscuritas eorum, quae non apte populo proponuntur, aut prolixitas, aut vanitas, aut impatientia concepta ex strepitu, & somnolentia auditorum, eorumque fastidio, aut recessu. Debet etiam oratio praedicationem praecedere: vt Petrus in nomine Apostolorum dixit: *Nos vero orationi, & ministerio verbi instantes erimus: vt homo tanquam cithara ad sonandum temperetur, & discat a Deo quae debet docere; atque vt Deus, non autem aliquid vanum, aut humanum, sit scopus praedicationis, vt alias diximus. Docet igitur suo exemplo conciones interdum precatione terminandas esse, vt multi cum fructu obseruant. Cum autem tria existant Sacerdotum praecipua munera, quorum primum est docere; secundum illud: *Labia Sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore eius: quia Angelus Domini exercituum est: alterum est, preces fundere ad Deum pro populo sibi commisso; hinc dicitur apud Leuiticum: Rogabit pro eo Sacerdos, & pro peccato eius, & dimittetur ei. Tertium est, pro populo sacrificium offerre, vt Paulus recte definiert, Sacerdotem eum esse, qui offerat dona, & sacrificia pro peccatis. Cum igitur Christus verus esset Sacerdos, & sacerdotium suum secundum ritum, siue ordinem Melchisedec, in coena ostendisset, offerendo sacrificium corporis, & sanguinis sui sub speciebus panis, & vini, statim se ad docendum contulit, habuitque sermonem illum elegantem, quem haecenus exposuimus: nunc pro illis, & pro se ipso orationem fundit, postea iterum se ipsum ad sacrificium immolandum obtulit in horto. Conuenit autem Christo precari, non quidem secundum naturam diuinam, quae aequalis est Patri, & cuius est orationes oblatas recipere, atque exaudire, sed secundum humanam naturam, in qua Christus inferior est Patri, & homo egens aliquo, videlicet corporis gloria, & sui nominis clarificatione. Voluit igitur orare,**

tum vt se hominem verum indicaret, & se legatum in hunc mundum a Patre destinatum ostenderet, & vt amplius testatam redderet suam erga ipsos charitatem, curam, & prouidentiam. Vnde suscitaturus Lazarum, propter populum qui circumstabat, dixit verba orationis: *Vt credatur, inquit, quia tu me misisti.* Deinde vt nobis in calamitatibus positis exemplum orandi praerberet: nullum enim est adeo praesentaneum remedium ad difficultates omnes superandas, & tribulationes constanti animo ferendas, atque orationis studium. Tertio, voluit suis precibus dona Apostolis impetrare, vt nos quoque intelligamus omnia diuina charismata per Christi merita ad nos promanare: nam ille, qui Filius Dei est, pro sua reuerentia semper exauditur. Quarto, praemonuerat antea, in nomine suo petendum, & ad Patrem accedendum: accedere autem non possumus, nisi via fuerit ante munita, nec orare licet, nisi ianua eundi ad Patrem fuerit aperta. Hinc Dominus sua hac precatione viam nobis parat, aperitque ianuam, vt de impetrandis donis quae expetimus, certi reddamur. Quinto docet, tempus commodum orandi esse ante instantem passionem, siue tentionem, vt illa muniti euadamus victores: quemadmodum etiam in horto, orationis se praesidijs instruxit. Recte enim dictum est: *Vigilate, & orate, vt non intretis in tentationem:* nam excubiae animae, vigilantia est: arma, quibus instructi pugnemus, oratio est. Postremo, superius docuerat se esse vitæ, & discipulos, palmites: atque hanc metaphoram multis verbis explicauerat, nunc facto ipso precandi, & petendi pro Apostolis ea praesidia, quibus in se manerent, & fructum copiosorem producerent, impetrat, vt in se vite tanquam palmites maneat. Docuerat namque Apostolos modum fructum ferendi, media fieri oratione: cumque hoc pluribus verbis replicasset, nunc tandem opere suo comprobatur. *Et subleuatis oculis in caelum, dixit. Quemadmodum internos oculos in Deum Patrem intentos habebat, ita quoque externos sustulit, docens nos*

Ioan. 11.

II. ratio.

Optima ratio vincendi tentationes, & aduersa sustinendi, quae sit. *Tertia.*

Heb. 5.

Quarta.

Quinta.

Excubiae animae nostrae quae nam sint. *Mat. 14. VI. & vitima Ioan. 15.*

Cur Christus subleuatis in caelum oculis Patrem orauit.

Oratio quæ i.

Psal. 122.
Psal. 120.
Psal. 24.
Thren. 3.
I. Tim. 2.

Matth. 6.
Vbi nulla sit
vtilis depre-
catio. Quæ
precada sint
à Deo.

Euthym. c.
16. in Ioan.
Matth. 26.

Qualis Chri-
sti ad Patrē
oratio fuerit.
& pro quibus
effusa.

Expen ditur
in hac oratio-
ne, primavox
Pater.

Matth. 26.
Supra 6.

oratione animum in Deum eleuare: Vnde & oratio definitur, eleuatio mētis in Deum. Nam qui in terrenis oculos defixos habent, opus habent oculos in cœlum erigere: quod Propheta docuit, cum dixit: *Ad te leuauit oculos meos qui habitas in cœlis: Leuauit oculos meos in montes: Oculi mei semper ad Dominum*, & alter: *Leuemus corda nostra cum manibus ad Dominum in cœlos*, & Apostolus: *Volo viros orare in omni loco: leuantes puras manus*, & Dominus exordium nobis in oratione esse voluit ab illo pulchro procemio: *Pater noster, qui es in cœlis*. Vbi ergo nulla est animi erectio in Deum, nulla est vtilis deprecatio. Docuit etiam non pro terrenis, sed pro cœlesti hereditate orationem fundendam. Annotat vero Euthymius, Dominum hic oculos eleuare, vt doceat intentionem, ac indistractionem in orationibus. Alibi verò procidit in faciem, statuens deiectionem, ac cordis contritionem tempore orationis.

Pater, venit hora, clarifica Filium tuum. Fuit hæc oratio vocalis, sed plenissima spiritu, & affectibus sanctis. Et primo continet petitionem pro se, & gloria sua; deinde orat pro Apostolis ab eo loco: *Manifestaui nomen tuum hominibus, quos dedisti mihi*. Pro quorum vnitate prius preces fundit, vbi ait: *Pater sancte, serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi; vt sint vnum, sicut & nos*. Deinde pro eorum sanctificatione, & confirmatione, ab eo loco: *Sanctifica eos in veritate, sermo tuus, veritas est*. Postremò pro eorum gloria, & consummata felicitate, quando ait: *Pater quos dedisti mihi, volo vt vbi sum ego, & illi sint mecum*. Tertio pro vniuerso populo fidei, siue Ecclesia precatur, cum ait: *Non pro eis autem rogo tantum, sed & pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me*, vt vndiq; perfecta, & suis numeris absoluta hæc cõfiter oratio. Primum ergo ait, *Pater*, quod absolute dictum, sicut & Pater mi, naturalem patrem significat: sicut nos adoptiuo dicimus: *Pater noster*, vt petere audeamus, & orando fiduciam habeamus impetrandi. Nec sine timore & gratia Patrem Deum vocamus

nobis conscij quàm ingrati, & parum morigeri filij simus. *Venit hora*. Non tempus, nõ dies, sed hora, quia statim capiendus erat: nec hora fatalis necessitatis, sed sui beneplaciti, ac paterni decreti. Eratque hora passionis, in qua merita suæ obedientiæ, ac mortis consistebant: de que Ioannes bis dixit: *Venit hora, vt clarificetur Filius hominis*, & infra: *Pater, clarifica nomen tuum* (id est, Verbum, quod est definitio, ac Patris nomen) *Venit ergo vox de cœlo, dicens, Et clarificauit, & iterum clarificabo*.

Clarifica Filium tuum. Cùm Christus sit Verbum Patris, & figura substantiæ eius, lux mundi, & quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, illaque sapientia, de qua scriptum est: *Clara est, & qua nunquam marcescit sapientia*, quo modo petit clarificari? Deinde Christus nullam incurrit obscuritatem, aut culpæ in affectu, aut ignorationis in intellectu, qua ergo indigebat claritate? Ad hæc quam claritatem obsecro habuit in cruce in medio duorum latronum pendens, irrisus, blasphematus, agens animam, & se derelictum à Patre lamentans? Respondemus, hæc ipsam vocem Christi esse hominis, de qua Ambrosius libro de Fide ait: *Vtique cum & horam, inquit, venisse commemoret, & clarificari petat, quomodo nisi secundum carnis assumptionem locutum eum conuenit estimari? Nam nec vlla sibi temporum præscripta momenta diuinitas habet, nec clarificatione indiget lumen æternum*. Hæc ille. Voluit ergo Iesus, qui in se clarissimus erat, per crucem glorificari: sic enim habet vox Græca, pro qua nos habemus Clarificari. Tum primo quia teste Chrysostomo, & Euthymio, pati ipsum, Dominus pro seruis gloriæ sibi ducebat: vt mundus eius alacritatem, bonitatem, ac diuinitatem agnosceret. Deinde per edita signa in morte glorificatus est: nam vel ad vnum eius verbum omnes hostes in terram prostrati sunt: seruo auriculam restituit: clarificatus est, per tres horas eclipsis, qua supernaturam fuit petreæ tremorem, scissionem petrarum, sepulchrorum apertionem, mortuorum

Venit hora.

Ioan. 12.

Clarifica Filium tuum.

Heb. 1.

Ioan. 8.
Supra 1.
Sap. 6.

Matth. 27

Ambros. li. 5. de Fide, c. 2. post medium, to. 2. Quomodo à Patre clarificari Filius petat, cum ipse sit lumen æternum, & immensum.

Chryso. h. 79. in Ioan.

Euthym. c. 17. in Ioan. II. ratio.

Ioan. 17.

Luc. 22.

Matth. 27.

resurre-

III. ratio.

1. Cor. 13.

III. ratio.

Ioan. 1.

Act. 1.

V. & vltima.

Esa. 9. & Matth. 4.
1. Cor. 1.
Psal. 21.
Esa. 53.

1. Cor. 1.

Crucis virtus.

Filium Dei clarificari, quid sit, contra Arrium, Sabellium atque Nestorium

resurrectionem, & veli templi scissionem, quibus signis Deus testificatus est eius sanctitati, innocentia, ac deitate, quam de se prædicabat, nec illum esse purum hominem, vt res ipsa indicare videbatur. Ad hæc mors tanta charitate, & obedientia tolerata ab homine se Deum prædicante, aperte indicat ipsum esse Deum: nam alioqui si falsus Propheta fuisset, & purus homo, impatiēter egisset, & irritatus ipse alios verbis irritasset, & à charitate, quæ nõ irritatur, defecisset; & tamen Centurio dixit: *Vere Filius Dei erat iste*. Hinc Dominus sæpe crucem suam exaltatione vocauit. Prætereà in cruce fuit meritum proximæ claritatis per resurrectionem, & victoriam, de peccato, morte, inferno, Satana, & Patribus, quos è Limbo eduxit, partam. Etsi enim anima Christi ab instanti viderit Deum per lumen gloriæ, vt appareret gloriosus, & quasi vnigenitus à Patre, in resurrectione tamen habuit claritatem, & gloriam corporis, & in ascensione, in qua nube lucida exceptus est, mansionemque in cœlo obtinuit. Ad extremum, glorificari petit in omnium Iudæorum, & Gentium cordibus, vt qui bus ambulantes in regione vmbrae mortis cruci suffixus videor, scandalum, & stultitia, vermis, & non homo; opprobrium hominū, & abiectio plebis, leprosus, & percussus à Deo & humiliatus, agnoscar deinceps, vt verus Messias, legatus Dei, Filius eius vnigenitus, Deoque per omnia æqualis, & consubstantialis, Dei virtus, atque sapientia, & electorū benedictio ex mea erga mundū charitate, & ex obedientia erga Patrē esse intelligar, assumēs poenas tales, & supplicium, nepe crucis omnium horrendū, atq; ignominiosum, seruisq; tantum debitū: fiatq; illis crucis tormentū meæ scaturitū protegēs, sceptrū regiū, dulcis cõsolatio, ingēsque gloria, de qua nõ solū nõ erubescat, sed in illa seruiō, & sciēter gloriētur, ac proinde meo cordibus suis, vocibus, operib; atq; imitatione mortis glorificēt, quæ admodum nonnulli ex Apostolis fecerūt: vnde & Andreas instate morte sua mira de cruce amabili, & amplectēda philosophat; est. Atq; ita clarificari nihil

est aliud, quã detegi, & toti mūdo cū laude, & gloria virtutes Filij Dei euulgari, quod propriū est Filij Dei naturalis, qui natiuitate, nõ creatione filius est, vt Arrius dogmatizabat, proprietate, & nõ nūcupatione, vt Sabellius, qui vnū, & eūdē esse asserbat, qui modò Pater, modò Filius, modò Spiritus factus diceretur; origine, nõ adoptione, vt impius Nestorius, qui Christū dicebat Filium adoptiuū, & hypostasi humana cõstare. Vt autē mūdos has Christi claritates agnosceret, dandus erat Spiritus factus, qui in cordibus hominū Christū clarificaret, & Apostolorū prædicatione, atq; signis illustraret. Has omnes claritates, siue excellētiās petebat Filius Dei his verbis: quæ etsi iure sibi competere, & à Patre sibi essent reddendæ, idq; ipse non ignoraret, eas tamē vt homo petere voluit, vt nos etiā exēplo suodiscamus petere, quæ nobis Deus ab æterno per prædestinationem dare decreuit.

Vt Filius tuus clarificet te. Quomodo potuerit Pater sepe clarus clarificari, aut quomodo à Xpo Filio suo potuerit infinita gloria glorificari, dubium est. Respondemus tamē, quod etsi Dei claritas, siue gloria, nec auferri possit, nec minui, extēsiōne tamē in cordib; omnium fidelium augeri poterat: nã cū olim notus esset in Iudæa Deus, & in Israël magnū nomen eius: nūc tamē non in sola tantū Iudæa, sed etiā in vniuersis Gētilibus per totū orbē cognitus est Deus, per Christū. Deinde dignitas, & gloria Filij Dei nihil est aliud, quã laus, & gloria Patris: vnde cognito Christo, tãquã vero Dei Filio, Pater ipse notus redditur, & illustris. Credētes enim in Christū Filium Dei, ac mediatorē, credūt & in Patrē, eiusq; eximiam charitatē, & ineffabilem glorificat, qui etiā proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: non solū illā non impediens, sed etiā Filio præscribens vt illatam sibi mortem spontē, ac patienter perferat. Perpende autē quã apte clarificationē propriā petierit ad glorificandum per illam Patrem, ne propter se expetere videatur gloriam: quare Græcè dicitur: *Vt & Filius tuus*: quia per gloriā Filij erat glorificandus.

Multiplicem Christi claritatem vnde mundus habebat agnosceret. Christus à Patre petēs clarificari, quid doceat nos.

Psal. 7.

II. ratio.

Rom. 8.

Pater, vt pote autor gloriae eius, & cofors. Adhuc ne forte Arrius Filiu a Patre petentē clarificari, Patre minorem existimare valeat, recte subiugit: *Vt Filius tuus clarificet te*, vt per omnia inter Patre & Filiu aequalitate esse intel ligas: vt recte annotauit Bernar. in Ca tica. Exemplo quoque Christi nos hic claritatem nostram, tum hic, tu in futu ro seculo expetere debemus, non quidem propter nos ipsos, ita vt in nobis sistat, sed vt, quod debem⁹ praestare va leamus, & Patrem glorificemus: aliās nobis tenuis claritas cōtingeret, si pro nobis daretur tantū: sed magna sit o portet, quae digna sit, vt Deū clarifica re valeat. Dices; Igitur nobis gloriam petere licet? Quid ni petamus non enim ipse nostri indiget. Num propter nos clarificari ipse opus habet? Quare propter nos maximē petimus, qd pro pter Deum petimus: quoniam non ipse, sed nos indigemus ipsius claritate, & in hoc Iesum imitatur, qui nō prop ter se, nec propter Patrem suū clarita tem suam postulat, sed propter nos: *Vt Filius tuus*, inquit, *clarificet te*. Id est; Non peto ego, gloriam mei hominis in me sistere, sed reflecti in gloria tuā. Ideo in oratione Dominica primū pe timus: *Sanctificetur nomen tuū*, & Da uid: *Ne quando dicant Gentes, Vbi est Deus eorum.*

Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis, vt omne quod dedisti ei, det eis vitam aeternam. Per Synecdochen hoc loco caro ponitur pro toto homine, iuxta illud: *Videbit omnis caro salutare Dei*, & *Ad te omnis caro veniet*. Rursus alibi ait: *In Deo speraui: nō timebo quid faciat mihi caro.* Deinde aduerte rectam precan di rationem. Nam qui noua Dei dona orando vult impetrare, de acceptis be neficijs debet prius agere gratias: nam dignus non est accipiendis donis, qui qui ingratus existit de acceptis. Vnde Paulus in principio epistolarum sem per gratias agit Deo de beneficijs in il los populos collatis ad quos scribit: & veteres olim Patres in precibus suis priora beneficia, quae acceperāt, percē sebant, & corā Deo profitebātur. Ter tiō perpēde: Cū Christus sibi datā po testate asserit omnis carnis, tāquā ho-

mo loquitur, cui⁹ est & orare. Ita aliās dixit: *Omnia mihi tradita sunt a Patre meo*, & *Data est mihi omnis potestas in caelo, & in terra*, & *Potestatem dedit ei iudiciū facere, quia Fili⁹ hominis est.* Quar tō aduerte, duo esse, quae hanc clausulā obscuram reddunt: Alterū est, con iunctio illa, *Sicut*; de qua non satis constat ad quid referatur; alterū est, qd illud: *Vt omne quod dedisti ei*, variē exponi tur. Nam quidam pro electis, & praede stinatis accipiunt. Vnde Euthy. & San tes Pagninus alio modo vertit, nēpe; *Vt quodquod dedisti ei, det eis vitam aeternam.* Alij verō pro diuinitate, & gratia multiplici, siue etiam pro huma nitate exponūt: vnde plures sensus eli ci possunt. Primus scilicet sit Euthymij, qui asserit, *Sicut*, accipi p, quia: vnde Graecē non habetur *ut*, sed *utroque*, id est, iuxta qd, vel ea ratione qua. Et ita sen sus erit apertus, & sine vlla cōparatio ne, nēpe; Pater glorifica Filium tuum, quia ex beneplacito tuo dedisti ei po testatem omniū gentiū, ad hoc vt det eis vitam aeternam, & glorificetur ab eis, sicut scriptū est: *Postula a me, & dabo tibi Gētes hereditatē tuā, & possessionem tuā terminos terra.* Vt quodquod dedi sti ei, scilicet per fidē, & Sacramētū es se filios, mēbra, & fratres, quātū in se est, det illis vitā aeternā. Nā licet illorū quidā nō permāserint in fide, id il lorū culpa est, nō Christi: omnes ergo dedit Pater, neminem perdidit, sed filius perditionis seipsū suo vitio per didit. Ad hūc modū Euthymius hunc locū absoluit. Et quod ait: *Vt omne qd dedisti ei*, volūt quidā esse Hebraismū, vt sit sensus; Omnibus quos dedisti ei, det eis vitā aeternā. Vt illud, *Omne ver bū otiosum quod locuti fuerint homines, reddēt rationē de eo in die iudicij.* Nā il le loquēdi modus, cū Latinis, & Graecis infrequēs sit, ad Hebraeorum idio tismum videtur referendus.

Secūsus sensus est: Pater, clarifica Fi lium tuum, vt Filius tuus te clarificet. Quod autē clarificari velis, inde patet, qd dedisti Filio potestatem omnis carnis, id est, potestatem in omnē carnē; vt om ne qd dedisti ei, videlicet omni carni, siue omni homini, id est, corpus, & ani mā (nam illis duabus partibus constat

Berna. ser. 76. in Cantica, paulo antemediū.

Quatenus claritate nostram, & nos tam in hoc, quā in futuro seculo expetere debeamus.

Quid est: Vt Filius tu⁹ clarificet te.

Matth. 6. Psal. 113.

Quid itē: Si cut dedisti ei potestatem omnis carnis, more Hebraeo.

Esa. 40. & Luc. 3.

Psal. 64.

Psal. 55.

Recta precandi ratio a Christo tradi ta.

Matth. 11. Infra 28. Ioan. 5.

Euthy. vbi supra.

Santes Pagninus.

Ijs Chalstt verbis, Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis, plures sensus accommodan tur.

I. sensus.

Psal. 2.

Matth. 12.

II. sensus.

omnis

omnis homo, dei illi vitā aeternā, quae est vt cognoscant te solū, Deū verū, & quem misisti Iesum Christū. Et adhuc sensum referri potest quod alij dicūt: Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis: id est, nō restrinxisti eū ad Iudaeos tā tū, sed & omniū Gentiū potestatem ei dedisti. Alioquin nō erat opus, vt Filius glorificaretur, si Pater inter Iudaeos tā tū erat glorificandus: quia notus erat in Iudaea Deus, & in Israēl magnū nomen eius: at Iesus per se, & Apostolos toti mūdo sui Patris notitiam cōmu nicare voluit. Sicut autē Dauid ius im perij in populū Dei accepit ab ea die qua in Regē vnctus fuit a Samuele, suā tamen potestatem nō ostendit, nec ea v sus est nisi post mortē Saulis, & cū pri mū a tribuluda, & reliquis tribub⁹ est acceptus in Regē: ita Christus etia ab initio suē incarnationis potestatem ac cepit ad saluādum homines, illam ta mēn non ante exeruit, quā cum sua praedicatione, & signis quosdam ad se cōcepit trahere, & perfectius cum iam in caelos receptus per Spiritum san ctum a se missum totum ad se traxit mundum.

Tertius sensus est: Sicut dedisti ei po testatem remittēdi omnia peccata, & re dimēdi omnē carnē, iudiciū faciēdi, signa operādi, mortuos suscitādi, in quibus Pater glorificauit Filiū, ita etiā des potestatem glorificādi, & dandi ei vi tā aeternā, vt cū sic glorificatus fuero, filios electos; & fideles meos omnes (quos neutro genere cōprehendit, vt Ioā. 6. *Omne quod dat mihi Pater, ad me veniet*, vt generalior esset sermo, & cō prenderet omnes) quos ante secula per praedestinationē, & in tēpore per vocationē dedisti mihi, participes glo riae meae efficiā, eisq; donē vitam aeternā, quā donare non possum priusquā sim glorificatus, cū ego debeat esse pri mitiē dormientiū, Primogenitus mor tuorū, mihiq; filiationis iure cōpetar, vt prior ascendā pādens iter ante eos: Data autem vita aeterna electis meis, in eis ego Patrem glorificabo.

Postremus scilicet est: Queris, quid est quod Pater dedit Filio, vel Deus Xp⁹? Diximus, electos: dedit etiā illideitatē ab aeterno, secundū Hilariū, in tempore

Psal. 75.

1. Reg. 16.

Aet. 1. Infra 2.

III. sensus.

Matth. 9. Ioan. 5.

1. Cor. 15.

Coloss. 1. & Apoc. 1.

Micha. 2.

III. acpo stremus sen sus.

Pater Filio, vel De⁹ Xp⁹ quid dederit.

Hilar. li. 3. de Trinita. sub finem.

Tom. 9.

Nnn 2 tu,

verō dedit humanitatē multiplici gra tia ornatam, de qua Ioannes dixit: *Vi dimus gloriam eius, gloriam quasi vnige niti a Patre, plenum gratia, & veritatis.* Vt scilicet Diuinitas Christi & huma nitas, tum animis, tum corporibus nō stris dent vitam aeternam, & ex plen itudine gratiarum eius omnes accipia mus, nā hic homo Iesus loquitur. Cla rifica ergo me, quia aliās homines nō me cognoscant, atque ita non potero illis dare vitam aeternam, quae illis constat ex agnitione mei, per quem tantum te cognoscere poterunt. Si ergo ostenderit, in me gratiam; & diu nitatem esse, clarificabis me, & per me te cognoscent, & sic vitam aeternam habebunt, qua sine te glorificare in membris meis nō possum. Nam si ho mines, quos Christus fratres, & mēbra dedisti, vitam aeternam non habent, non te clarificabunt: quia nō mortui laudabunt te Domine, neq; omnes qui descendunt in infernū: sed nos qui viuimus, benedicimus Domino. Dixit autem: *Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis*, ne putent Apostoli nouitatem esse, & praeter voluntatem Patris: quo niam missurus erat illos in Gentes ad praedandum Euangellum, indicat sibi potestatem traditam omnis carnis, Per illud verō quod ait: *Det eis vitam aeternam*, damnat Beguinarum errorem in Concilio Viennensi sub Clemente V. condemnatum, assentiū, omnem creaturam intellectualem naturaliter per se esse beatam: quod falsum est, & Scripturis contrarium. Nec esset aliās in oratione a Deo illud petendum, si natura nobis inesset. Sed scēminā illae magis cordata fuisset, si relictis Scri pturis fulū, & colū tractassent. Indicat etiā verbū illud, *Det*, gratia Dei comparari vitam aeternam: quia merita a libero arbitrio, & gratia profecta, gra tia quaedā sunt, vt meritō dicatur dona ri gratia, & Apostolus asserat, Gratia Dei, vita aeterna. Hanc precem nos quoque Patri offerre debemus aeterno, ac dicere: Pater, clarifica Filium tuum in nobis, vt Filius tuus in nobis clarificatus per nos te clarificet, & det vitam aeternam eis, quibus vis: nā vita aeterna illis non continget, nisi

Ioan. 1. Ibidem.

Psal. 113.

Beguinarum error asseren tium omnem creaturā in tellectualem per se natura liter esse bea tam, excludit tur.

Concil. Viē nen. sub Cle mente V. Matth. 6.

Rom. 6. Quemadmo dum nos Deū Patrem orare debeamus, e xemplo Chri sti.

tu, & Filius tuus clarificati fueritis: quia vita æterna est, vt tu cū Filio tuo cognoscaris. Et quia dici posset, velle se prius obedientiam nostram experi; respondemus; Filius tuus perfecit opus, quod ei commisisti, manifestauit que nomen tuum hominibus quos ei dedisti: fac modò, vt in illis Filius tuus inclariscat, quo per eos te clarificet apud alios homines, & simus omnes ad gloriam tuam. Post peccatum etiam admissum, possumus fundere precem talem: Pater, venit hora vitæ præsentis, in qua exaudias ad remissionem peccatorum: quia tempus miserendi eius,

qui venit tempus: Clarifica filiū tuum adoptiuum, conferendo gratiæ tuæ splendorem, quia post baptismum, in quo eum ab omni culpa, & pœna purum illustraeras, suo vitio turpissimè se maculauit; vt sic permundatus, & clarificatus illustret te apud homines, secundum præceptum Filij tui vnigeniti dicentis: Sic luceat lux vestra coram hominibus; vt videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum, qui in cœlis est: cui cum Filio, & Spiritu sancto æterna reddenda est gloria, honor, & imperium, in seculis seculorum, Amen.

Matth. 5.

Nobis cū peccam⁹, eadem precatio vti conueniat.

Psal. 101.

TRACTATUS LXXIII.

IN illa verba: *Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te solum, Deum verum, & quem misisti Iesum Christum.* Ioan. 17.

AD huius tam altæ, & celebris sententiæ intelligentiã primùm dicemus quorsum Christus illam protulerit, & quomodò præcedētib⁹ cohercat; Deinde quid sit vita, quidq; vita æterna; Tertio, an sit hic sermo de beatitudine, quæ est in via per fidem, an de visione per speciem, quæ seruetur in præmium in patria, an verò de vtraq; vita vt hanc, & illam complectatur; Quarto, an solus Deus Pater, ita sit ver⁹ De⁹, vt excludatur Christus, & Spiritus sanctus. In promptu est ad primum reipòdere. Nam cum dixisset Christus, à Patre sibi datam potestatem omnis carnis redimendæ, vt illi vitam æternam conferat; hæc autem in cognoscendo Patre Deo, & Christo consistat, sit vt Christus nō possit ducere homines ad vitam æternam, nisi in eis à Patre clarificatus, vt sic ipse in eis idē iã beatis Patre clarificare valeat, dum agnoscitur sōs, & origo diuinitatis, & ex infra sibi, atq; innata bonitate nostrę salutis per Christū partæ autor; atq; ita omnes cogatur præclare sentire de Patre,

illumq; laudibus celebrare, immortalesq; gratias agere. Hęc igitur claritas cū in Patre, aut Filio noua aliqua gloria non sit, sed existat in nobis, quibus subinde clarior fit Deus, cū maiestatis eius capaciores nos in Deo efficimur: vt constare potest ex eo, quòd claritas hæc à Deo petitur, propterea q̄ hæc est vita æterna, exponendum est: id est, ad hoc datur vita æterna, vt cognoscāt te solum, Deum verum, &c.

Ad secundum: Etsi alijs in locis multa dixerimus, hic tamen pro ratione loci non nihil est, aut repetendum, aut adiungendum dictis. Vita igitur, est actio vitalis prodiens ab habente in se principium se mouendi: vel, natura se agēs ad motum: siue, vt alij volunt, est illud, quod in se habet principium motus, & operationis. Vt enim voluntas, & intellectus non tantū facultates volendi, & intelligendi, sed etiã illarum facultatum actus significant: ita etiam hoc nomen Vitę. Quare etiam vulgaris est modus loquendi: Quam vitam hic agit? id est, quod est eius exercitium, aut quam artem profitetur; Et

Quid sit vita, & quid æterna vita.

Voluntas, & intellect⁹, de notat duo.

dici.

Vitam quis alterius videat, vt vulgo dicitur.

Opera quæ vitæ censentur.

Proprie quibus viuere conueniat, quibus improprie.

Quot modis aliquid dicitur viuere.

Qualis somnus, atq; dormientes.

Vitarationis quænam sit.

Intellectus quomodo viuat.

Psal. 83.

dicimur alterius vitam videre, cum eius studia, & actiones cernimus. Vita ergo largo modo sumpta, dicitur cuiusque rei viuētis essentia: proprie autem, actio cuiusque viuē rei, vita eius est, vt ei essentiæ vita comparata, nomen mortis fortiri posse videatur. Hinc omnes operationes, ad quas agens suapte natura mouetur, opera vitæ dicuntur: vt sunt, nutrire, augeri, generare, quæ competunt plantis; sentire, & moueri, quæ animantibus; ratiocinari, & velle, quæ hominibus, intelligere; quod Angelo, & Deo conuenit, in quo nobilissima, & suprema vita sita est. Proprie igitur tantum viuunt plantæ, animantes, homo, Angeli, Deus: quæcunque verò ab alijs mouentur tantum, non dicuntur viuæ, sed mortua. Per metaphoram tamen dicitur aqua viuua, quæ se mouet, & cum suo principio coniungitur; ita pecunia viuua, quæ emolumentum parit; fides viuua, quæ ad opera bona impellit, & inter homines, qui diligens est in operibus suis, viuus dicitur, sicut piger mortuus; & in medicina brachium paralytici dicitur mortuum, quòd motu sit destitutum suo, & pulsus motu carens, mortuus vocatur. Dicitur autem aliquid dupliciter viuere: aut quia habet opera vitę in potentia, vt homo dormiens, qui etsi actu non mouetur omni suo motu, quo aptus est moueri, moueri tamen potest; aut quia actu vitales exercet actiones. Hinc somnus dicitur dimidium vitæ, & imago mortis, & dormientes similiores mortuis, quam viuētib⁹ sunt, viuunt tamen ipsi, quia non nihil habent vegetantis. Est autem vita rationis, cum actiones dirigit secundum virtutem: vita intellectus, cum contemplatur altissima, vt Deum primam causam. Sed si naturali tantum luce quis vtatur, naturalem tantum beatitudinem attingeret, si nihil aliud obstarat: sed ob miserias originale peccatum consecutas nemo talē perfectē assequi potest beatitudinē. Quòd si præter intellectum, fidem quoq; adiūgat; adhuc ad perfectam felicitatē peruenire non est dicendus, donec dono luminis glorię videatur Deus deorum in Sion. Quia lumen intellectus agen-

ris non potest exhibere diuinam substantiam in se contentam nisi per species creatas: potest tamē cognitio Dei per fidem inchoari, quædam beatitudo, felicitas velle cœteri, secundum illud: *Beati qui non viderunt, & crediderunt, & Beati qui crediderunt, &c.* Vita quoque quæ in labore posita est, & eorū, qui potius patiuntur, quam agunt, vel misera dicitur vita, vel potius quædam mors appellari potest: hinc damnati, qui perpetuò cruciantur, dicuntur esse in morte perpetua. Et quia anima est principium vitæ; hinc Scriptura non distinguit inter animam actum animam, & vitam. Vnde scribitur: *Defuncti sunt, qui quærebant animam pueri; id est, vitam, &c.* Bonus pastor animam suam dat pro ouibus suis. Adhæc cum vita hominum secundum rationem, & virtutem esse debeat; eorū vita, qui inutilia, aut turpia, hominisq; ratione prorsus indigna agunt, infelix vita dicitur, & interdum etiam mors. Vnde Comicus in Hecyra dixit de Phario: *Vixit, dum vixit bene,*

& Scriptura: *Nomen habes quod vinas, & mortuus es, & Dimitte mortuos sepelire mortuos suos.* Quare viuere hi maxime, qui præclariora opera agunt, cœsentur; & hi eò magis, quo eadem agunt diutius. Inter opera autem vitæ alius opus est intelligentiæ; & idē actio intellectus maxime est vitæ: quæ soli Deo, Angelo, & homini maxime competit. At verò quia idem prorsus est iuxta Philosophos sentiens actu, & sensibile in actu, & intelligens actu, & res intellecta in actu, cum intelligentia sit vita, & intelligere sit viuere, sequitur, quòd intelligere vitæ æternam, sit viuere vitam æternam. Nam Deus res æterna est, quæ vt principium, ita nec finē nouit. Hinc Pater dicitur habere vitam in semetipso, & dedisse Filio habere vitam in semetipso: itaque Deus per se ipsum viuūt, id est, materia non indiget, quam tractet, vt protrahat vitam, sicut homo indiget humido vitali ad producendam vitam. Adhæc Deus externa alterius potentia non indiget, vt de potentia eius vita deducatur ad actum: quare etsi nihil esset prorsus, ipse nihilominus

Quænam Dei cognitio aliquo modo felicitas appellari possit. Ioan. 20.

Luc. 1.

In Scripturis anti a idē referre, quod vita. Matth. 2.

Ioan. 10.

Terent.

Apocal. 3. Matth. 8. Viuere censendi quæ maxime.

Ioan. 5.

Secundarum
causarū pro-
prium.

viueret; ita qui eum vident, viuunt in ipso vitam æternam. Nam quam nunc motu cœlorum, id est, per secundas causas vitam producūt, instabilis est: causæ enim secundæ cum irrequietis motibus moueantur, quod in aliquem deduxere finem, in eo esse, & permanere non patiuntur, sed ad alium trahūt, qui interdum plus passionis habeat, quàm actionis, vt virtutum nunc alia potentior regnet, nunc altera oppressa feruiat, quoad etiam materiæ penitus immersa videatur. Quod tamen non materia fit, sed vi alia, quæ materiæ illi imperet: at vbi ad Deum conuersa sunt ea, quæ Deus ipse vocauit, nullis cœlorum, alijsve motibus agitantur, sed penitus in actu sunt, non tam suo, quàm diuino, & quem cuique Deus pro qualitate gratiæ donat: qui & perpetuus est, & immutabilis, sicut & Deus, à quo conceditur, perpetuus est, & immortalis. Hæc est ergo vita æterna, & bonitate, & delectationum omnium affluentia, & perpetuitate huic mortali minimè comparanda. Hic enim etsi præclara quædam incipiens cogitare quisquam, atque præclaram agere vitam dici possit; paullo post tamen alia & alia incurunt, & caro cœlorum motibus agitata, ab illa præclara vita eum reuocat ad curam carnis agendam per cibum, somnum, medicinam, & similia: ita vt omnis hic actus à contrarijs virtutibus subducatur, nisi Spiritu Dei bono, æterno, atque immortalis præferuant conungatur. Ex quibus habes quid sit vita, & quid æterna vita.

Quæ nam felicitas sit, de qua dicitur: Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum, &c. I. opinio. Matth. 25.

Ad tertium præmittendum est, quosdam sensisse Iesum hic loqui de futura felicitate in cœlo: quia illa est, quam in Symbolo credimus, & profitemur, dum dicimus: *Et vitam æternam, Amen.* Et Dominus: *ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam.* De hac etiam videtur esse sermo, quia dixerat: *Vt omne quod disti ei, det eis vitam æternam:* constat autem, eos, qui Christo dati sunt, per fidem datos esse, & propterea quod sequitur, *Det eis vitam æternam, de æterna felicitate videtur esse sermo.* Ad hæc plena illa, & perfecta Dei veri, &

Iesu Christi cognitio magis contingit in patria, quàm in vita: nam de illa dicitur: *Satiabor, cum apparuerit gloria tua.* Et Dilectus: *Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam vidimus eum sicuti est.* De hac verò vita dicitur: *Non videbit me homo, & viuet; &, Nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam, sicut & cognitus sum, & Videmus nunc per speculum in enigmate, tunc autem facie ad faciem.* Cum igitur tam tenuis, ac obscura sit cognitio Dei per fidem in via hac, minus illi quadrat nomen vitæ æternæ, & magis illi vitæ competit cognitio, quæ erit sine speculo vlllo in cœlesti patria. Hunc sensum confirmant multi Patres, & in primis Ambrosius libro de Officijs, ita dicens: *Scriptura diuina vitam beatam in cognitione posuit diuinitatis, & fructu bonæ operationis. Denique vtriusque assertionis Euangelicum suppetit testimonium. Nam & de scientia ita dicit Dominus Iesus: Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te solum, verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Et de operibus ita respondit: Omnis qui reliquerit domum, vel fratrem, aut sorores, aut patrem, aut matrem, &c. centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.* Et Augustinus frequenter hoc docet. Nam lib. de Spiritu, & litera sic habet: *Tam verò cum sinistra ierint in combustionem æternam, iusti autem in vitam æternam: quia hæc est, inquit, vita æterna vt cognoscant te vnum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum: illa cognitione, illa visione, illa contemplatione satiabitur in bonis animæ desiderium.* Idem lib. de libero arbitrio: *Ipse quoque Dominus noster, & dicitis, & factis ad credendum primò hortatus est, quos ad salutem vocauit. Sed postea cum de ipso dono loqueretur quod erat datum credentibus, non ait: Hæc est autem vita æterna, vt credant, sed, Hæc est, inquit, vita æterna, vt cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum.* Idem lib. de Trinitate: *Hoc contemplantur, cum viuemus in æternum.* Ita quippe ait: *Hæc autem est vita æterna, vt cognoscant te vnum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Hoc fiet cum venerit Dominus, & illuminauerit*

Psal. 16.
1. Ioan. 3.

Exod. 33.
1. Cor. 13.

Ibidem.

Quibus Patrum testimonij confirmantur.
Ambros. lib. 2. de Offic. c. 2. so. 1.

Matth. 19.

Aug. lib. de Spiritu. & lit. c. 33. so. 3.

Idem lib. 2. de libe. arbitrii. c. 2. tom. 1. à medio.

Idem lib. 1. de Trinitate. c. 8. post medium, to. 3.

Alterum eius argumentum.

Idem tract. 105. in Ioan. sub initium tom. 9.

Hilar. lib. 3. de Trinitate. paullo ante medium.

Quomodo clarificetur per Filium Patris.

Scholastici Doctores.

B. Tho. lectu. 1. in c. Ioann. 17. tom. 14.

De hominis felicitate, Aristotelis opinio.

oculta tenebrarum, cum tenebra mortalitatis huius, corruptionisque transierint. Idem in Ioannem: *Porro si cognitio Dei est vita æterna, tanto magis viuere tendimus, quanto magis in hac cognitione proficimus. Non autem moriemur in vita æterna, tunc ergo Dei cognitio perfecta erit, quando nulla mors erit. Summa Dei tunc clarificatio, quia summa gloria, quæ Græcè dicitur δόξα. Ibi erit Dei sine fine laudatio, vbi erit Dei plena cognitio, & quia plena cognitio, ideo summa clarificatio, vel glorificatio. Sed prius hic clarificatur Deus, dum annuntiatus hominibus innotescit, & per fidem credentium predicatur. Hæc ille de visione, & fide simul intelligens. Hilarius lib. 3. de Trinitate: *Sed in quo tandem æternitas vita est, ait ipse: Vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Quæ hic difficultatum quæstiones sunt, & quæ pugna verborum? Vita est, verum Deum nosse. Et paullo ante: Clarificatur ergo, inquit, per Filium Pater, in eo quod sit à nobis per Filium intelligendus. Claritas autem hæc erat, quod ab eo Filius potestatem omnis carnis acceperat. Caro enim factus ipse, vita æternitatem erat caducis, & corporeis, & mortalibus redditurus. Vita autem nostra æternitas non operationis erat, sed virtutis effectus, cum æternitatis gloriam non iam molitio noua, sed sola Dei esset cognitio sumptura. Hactenus ille, non obscure indicat per cognitionem Dei consergere beatam visionem, & æternam in cœlo. Idem etiam docent Scholastici omnes Doctores, qui ex huius sententiæ verbis asserunt, essentiam beatitudinis in Dei visione sitam esse, extrinsecam verò felicitatem in Humanitatis Christi aspectu consistere. Et inter eos B. Thomas hoc loco ait: *Et ideo Dominus dicit, quod in visione consistit vita æterna, scilicet principaliter secundum totam suam substantiam. Amor autem est mouens ad hanc, & quoddam eius complementum. Nam ex delectatione, quæ est in fruitione Diuina, quam facit charitas, est complementum, & decor beatitudinis, sed eius substantia in visione consistit.* Sic ille. Adde, quod Aristot. lib. 10. Ethicor. beatitudinē hominis natū**

rali motus ratione in speculatione optimi speculabilis entis cōstituit. Quod autem hic locus de cogitatione Dei per fidem sit exponendus, non desunt aut rationes, aut Patrum testimonia. Nam in primis de credente dicitur: *Qui credit in Filium, habet vitam æternam.* Rursus: *Hæc est voluntas Patris mei qui misit me; vt omnis qui videt Filium, & credit in eum, habeat vitam æternam, scilicet in præsentī, prout habetur per fidem.* Et subdit de futuro loquens de æterna felicitate: *Et ego resuscitabo eum in nouissimo die.* Ad hæc vox ipsa cognitionis, & non visionis, qua Dominus vitur, fidem significat in alijs huius orationis locis: *Nunc, inquit, cognouerunt, quia omnia quæ dedisti mihi, abs te sunt. Quia verba, quæ dedisti mihi, dedi eis; & ipsi acceperunt, & cognouerunt verè quia à te exiui, & crediderunt quia tu me misisti.* Et Apostolus, *Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus: Et, Nunc cognosco ex parte.* Habet etiam hæc sententia plerisque, tum Græcos, tum Latinos Patres. Inter quos Tertullianus lib. de Trinitate ait: *Si homo, inquit, tantummodo Christus, quare credendi nobis talem regulam posuit, quo diceret, Hæc est autem vita æterna, vt sciant te vnum, & verum Deum, & quem misisti Iesum Christum? Si nolisset se etiam Deum intelligi, cur addidit, Et quem misisti Iesum Christum; nisi quoniam & Deum accipi voluit; quoniam si se Deum nollet intelligi, addidisset, & quem misisti hominem Iesum Christum.* Hilarius lib. 9. de Trinitate: *Si vita æterna est in Deum solum verum credidisse, sed non sine Christo, separato Christo à solo Deo vero in confessione solius Dei veri, vita æterna non capitur. Non intelligo quomodo nobis à Deo vero separandus ad fidem sit, qui non sit separabilis ad salutem.* Idem lib. de Patris & Filij vnitate, eundem locum edisserens, ait: *Vita æterna fidem, vel loqui heretice disce, vel credere, & separa à Deo Christum, si potes à Patre Filium, à Deo vero super omnia Deum, à solo vnum: Vnus enim Dominus est Christus Iesus. Si vita æterna est in Deum solum verum credidisse, sine Christo consistendū est solū verum Deum*

Alteram opinionem. Ioann. 3. Infr. 6.

Ioan. 17.

1. Cor. 13. Ibidem.

Tertul. lib. de Trinitate. multo post medium.

Hilar. lib. 9. de Trinitate. aliquanto ante medium.

Idem lib. de Patris, & Filij vnitate, paullo ante medium.

Cyrrill. lib. 13. in Ioan. c. 16. to. 1. Vera pietas quæ sit, secūdam Cyrrillū. Idem lib. 1. de recta fide ad Regi. ex Euange. Ioannis. to. 3. Euthym. c. 17. in Ioan. Iacob. 2.

Aug. tract. 105. in Ioan.

Vt illi canō B. August. ad intelligentiā Scripturarū. Idē lib. 1. 2. super Gene. ad literā. rom. 3.

Caietanus.

Verus sensus, & germanus eius sententia: Hæc est vita æterna, vt cognoscant, &c. 1. Cor. 13. 1. Reg. 2.

salutem non dedisse. Hæc ille: Cui adiungimus Cyrrillum, qui hunc locum explanans, inquit: Radicem autē origine æternæ vitæ fidei, & veræ pietatis virtutem esse affirmat: veram autem pietatem illam esse asserimus, cui alieni, falsiq; cultus crimen inari non potest. Idem libro de Recta fide ad Reginas: Si cum agnitione, inquit, solius, & verè Deitatis esse necesse est & agnitionem Iesu Christi, & vitam hoc æternam parit, quomodo non omnibus manifestum est quod Deus verus est Christus? Euthymius quoque eadem verba explicans, ait: Et verè vita æterna est Dei cognitio fide, ac operibus cōiunctis. Nam fides, inquit, sine operibus mortua est. Idem quoque attulit Augustinus superius allegatus in Ioannem: Dicendum igitur ad propositum dubium est: Quando textus aliquis duplicē sensum capere potest, & vterque est Catholicus, minimeque sibi contradicens, neuter est repellendus, iuxta regulam assignatam à B. Augustino libr. de Genesi ad literam. Et Caietanus hoc loco asserit, Christum non vsum hoc loco voce restricta ad visionem, vel ad fidem, sed vt communis est ad vtramque: vnde & Augustinus vtrumque sensum agnovit, vt ex citatis locis apparet, & ita Patres qui dissidere videntur, facillè per hunc sensum, qui neutram expositionem excludit, conciliari possunt.

Est ergo hic germanus sensus: Vita æterna, qua ego cupio donare meos electos, in hoc consistit, vt modò per fidem quasi per speculum in ænigmatē, at post hanc vitam per visionem clarā perfectè cognoscant te, qui solus verus es, extra quem non est alius: simul quoque cognoscant me Filium tibi consubstantialem, quem in tempore misisti in mundum ad operandam salutem humani generis, quem congrua appellatione nominari voluisti Iesum Christum. Fides enim perfecta non est, nisi Diuinitas simul, & Humanitas in Christo mundi seruatore credantur. Vita etiam æterna hic inchoatur per fidem charitate formatam; sed perficitur per eam, quæ est in cœlesti patria, visionem. Quæ quò magis explicentur, perpèdendum est,

vitam sanctam iustorum hinc degenerantiam, vitam æternam dei, quia faciunt vt actiones omnes virium nostrarum secundum notitiam Dei, & Christi, formamque mandatorum eius ab ipso præscriptam benè sint constitutæ, atq; dispositæ. Diciturq; vita æterna, quia talis vita ex Deo nata est, quæ autē ex Deo sunt, æterna sunt. Deinde quia Spiritus sanctus cor nostrum inhabitans, principium est huius vitæ. Tertio, quia prima eius proprietas est virtus (nam quantum quisq; de vera virtute habet, tantū & de vera beatitudine: hinc Christus singulis virtutibus, singulas beatitudines adscripsit) at virtus sua natura est insuperabilis, aliàs, nõ esset virtus, & ideo dicitur æterna. In cōsō. verò adfunt aliæ rationes æternitatis, vt lumen gloriæ, visio, consummatio virtutum, perfecta vnio cū Deo, beatitudo; quæ est status omnium honorum aggregatione perfectus, qui dotes etiam corporis gloriosi includit. Iustus igitur vitam temporalem, quam accepit à progenitoribus suis, viuit, & ideo dicitur Filius hominis: degit etiam vitam æternam, quam accepit à Deo Patre, lumen, & dicitur Filius Dei, & hæc vita inchoatur per gratiam, perficitur per gloriā. Est igitur triplex vita, Naturæ, Gratiæ, & Gloriæ. Vitam naturæ, viuunt omnes homines cuiuscunque sectæ. Vitam gratiæ, soli pij & iusti: Vitam gloriæ, soli sancti, qui peruenerūt ad patriam. Ad primam vitam generamur, dum ex vtero matris in lucem edimur: ad secundam, dum ex vtero Ecclesiæ per fontem baptismatis renascimur: ad tertiam, dum de hoc mundo per mortem transimus ad patriam. Vitam primam deformauit peccatū originale: Secunda verò priorē, & vtramque reformat tertia. Qui primam vitam degunt, mori debent, iuxta illud: Statutum est hominibus semel mori: qui secundam, viuere possunt in æternū, secundum illud, Si quis sermonem meum serauerit, mortem non videbit in æternū; Et, Qui manducat me, & ipse viuēt propter me, id est, in æternū: Qui verò tertiā degunt, mori nequaquā possunt, quia absterget Deus omnē lacrymam, ab oculis sanctorum: & mors

Vita sancta iustorum vitæ æternæ vt cur dicatur.

II ratio.

III ratio.

Matth. 5. Propriū virtutis.

Beatitude quid.

Quare iustus filius hominis appellatur, & filius Dei. Iaco. 1.

Triplex vita quoniam illa, quibusque conueniat.

Heb. 9.

Ioan. 8.

Supr. 6.

Apocal. 21.

ultra

Iustorū præfens hæc vita æterna quomodo nominetur.

Gal. 5. Iob. 7.

Ioan. 16.

Nihil violentū perpetuū. Matth. 11. Immortale vel æternū quid dicitur dupliciter.

Rom. 6.

Vita iustorū in hoc mundo vt sit æterna.

ultra nõ erit neq; luctus, neq; clamor. Obijcies; Quandiu sic vita corporalis est subiecta pugnæ quatuor qualitātū, & morbis, æterna dici non potest, aut immortalis, quia illa habet certissima mortis indicia; ita nec vita spiritalis pij hominis dici æterna potest, quia pugnam habet, & illam quidē continuā, ac molestam valde. Nam caro concupiscit aduersus Spiritum; Spiritus autem aduersus carnem; Et, Militia est vita hominis super terram, & Dominus dixit discipulis paullo antè: In mundo pressuram habebitis: sed confidite, ego vici mundum. Si ergo pugna est, & in ea plerique à Fide, & à gratia Dei excidunt, quomodo æterna est? Deinde nullum violentum perpetuum esse potest: debet autem homo iustus, vt vitā iustam tueatur, suæ naturæ, & affectibus vim inferre, secundum illud: Regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Respondemus, immortale, vel æternum dupliciter accipi posse. Primo vt perinde sit, ac potens nõ mori, siue valens non deficere: & hac ratione immortalis fuit Adā in statu innocentie, iuxta vtramque vitā tam corpoream, quam spiritalē: poterat enim gratiam, & iustitiā originalem, in qua erat conditus, non amittere, & illā nõ perdendo, poterat mortē corporis eua dere. Alio modo sumitur æternū, aut immortale pro eo, quod non potest mori, & sic sunt immortales Christus, & omnes sancti cū eo suscitandi, quia aut in anima, aut in corpore mori, aut deficere non poterunt. Vnde de Christo dicitur: Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur, mors illi ultra non dominabitur. Et sic vita æterna est sanctorum suscitandorum; cū Christo triumphantium. Vita ergo iustorum in hoc mundo æterna est primo modo, qua possunt per gratiam adoptionis, qua viuunt Deo, nunquam deficere. Et licet contingat vinci quandoq;, hoc non est ex parte vitæ æternæ, quasi illa sit mortalis, sed aliunde ob voluntatem humanam necdum in bono cōfirmatam. Vt enim homo duabus partibus constat, anima, & corpore, quarū anima in se vitam essentialiter possidet, corpus verò non nisi per accidens,

& participatione eius vitæ, quam accipit ab anima: hæc autem animæ, & corporis compositio separabilis est, quādiu corpus est cōtrarijs actionibus obnoxium: quibus dum efficitur vt animæ domicilium minus sit idoneū, migrat anima ex corpore, & ex hac parte contingit hominem mori, non obstante quòd anima, eiusque vires sint in se immortales atque æternæ: at dum corpus hoc induet incorruptionē, nõ cōtinget amplius separatio, vel mors: Ita homo iustus vitam degens spiritalē in Deo, vt talis est, conficitur velut ex duobus, nempe dono gratiæ, quam infundit Spiritus sanctus, & mēte nostra fide illuminata, & affectu spōtaneo ad obtemperādum Diuinæ legi: & in illo quidem dono vita per se, siue essentialiter consistit; in istis verò nõ nisi per accidens, eo quòd voluntas hominis ob libertatem arbitrij non necessariò præstat obediētiam, qua sublata non manet vltra aptum domicilium Spiritus sancti viuificantis, sed subtrahit se Spiritus Domini cū donis suis: atque hac ratione contingit hominem iustum per peccata mori, non obitante quòd vita gratiæ qua vivebat, esset immortalis, æterna, & inseparabilis. At cū fuerit per donum gloriæ atque visionem beatam in bono cōfirmata, tunc fiet sermo, qui scriptus est: Absorta est mors in victoria. Vbi est mors, victoria tua? Vbi est mors stimulus tuus? Tunc enim vtraq; vita, & corporis, & spiritus, erit æterna, & immortalis, hostibus, & rebellionē omni libera. Interim tamen in manu iusti gratia Dei adiuti positum est viuere in æternum. Omnia, inquit Apostolus, possum in eo, qui me confortat; Et: Omnia possibilia sunt credenti, & Dilectus, Omne quod natum est ex Deo, vincit mundū: & hæc est victoria, que vincit mundum, fides nostra. Permittit autem interim Deus carnis rebellionem, dæmonum impugnationem, mundi terrores, sudores, mortemque corporis: tūm quia sic imitatur Christum: tūm quia non coronabitur, nisi qui legitimè certauerit; tūm quia respectu æterni præmij non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reue-

1. Cor. 15.

Homine, tustum efficiunt duo.

Qua ratione homo in fluxu mori possit.

Os. 13. 1. Cor. 15.

Philip. 4. Mar. 9. 1. Ioan. 5.

Cur tā multis malis, & miserijs obnoxia sit præfens vita iustorum.

2. Cor. 2.

Rom. 8.

labitur

labitur in nobis, & mora sub pressuris non appellatur nisi vna hora, imò momentum, æternitatis cōparatione, iuxta illud: *Id quod in presenti est momentaneum, & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate aternū gloriæ pondus operatur in nobis.* Ideo Scriptura, sanctos corpore hinc migrantes, non vocat mortuos, sed dormientes. Vnde Stephanus obdormiuit in Domino, & Apostolus; *Nolumus vos ignorare, fratres, de dormientibus vt non contristemini, sicut & cateri, qui spem non habent, & liber Machabæorum. Qui cum pietate dormitionem acceperant, optimam habebant repositam gloriam;* eo quod mors illorum similior sit dormitioni, quam morti, tum ob temporis breuitatem, quia mors ad æternitatem comparata, momentanea est; tum propter certam quæ speratur resurrectionē. Vita etiā æterna primū est in Deo Patre, & Filio, vt dicitur apud Ioannē. *Et hoc est testimonium, quoniam vitam æternā dedit nobis Deus. Et hæc vita in Filio eius est. Qui habet Filium Dei, vitam non habet, scilicet æternam, qua de sermo erat. Dicitur enim Christus vita, & vita æterna. Et hæc de tertio fit dictum.*

Ad quartum, dicendum est: Arrianos ex hoc loco aniam confirmandi errorem suum captasse, dicentes Christum non esse verum Deum: quia Christus cum solo vero Deo loquens, & ab illo se distinguens, dixit: *Vt cognoscant te solum, Deum verum, & quem misisti Iesum Christum:* Eadem ratione excludunt Spiritum sanctum à Diuinitate, quia eius nulla fit mentio. Respondendum est, eiusmodi argumenta debilia esse, & infirma, à sanctisque, qui ante nos floruerunt, profligata. Primum igitur argumentum soluitur multipliciter. Primò, vt dicamus per eiusmodi particulas, solus, & vnus, verus Deus; Et, *Extra me non est alius* (scilicet Deus) nequaquam excludi à Diuinitate vllam personam Diuinam, sed tantum falsos Deos: quam doctrinam à Patribus accepimus. Nam in primis Gregorius Nazianzenus lib. 4. Theologiæ ait: *Si enim hoc, solum verum in Patre colloces,*

*vbi tum pones ipsam veritatem? Nam si soli sapienti Deo, aut soli habenti immortalitatem, lucem inaccessam habitanti, aut regi seculorum incorruptibili, inuisibili, & soli sapienti Deo: hæc inquam, sic intelligas; non abibit quis ad mortem condemnatus Filius; aut tenebra, aut nō sapiens sit, tum neque Rex, neque inuisibilis, denique, quod est dicitur omnium caput, neque Deus. Quomodo autem non & bonitatem, quæ vel maxime solius Dei est, vna cum alijs perdet? Sanè mea est opinio, illud, Cognoscant te solum; verum Deum, ad eos, qui cum dijs dicantur, tamen non sunt, tollendos valere. Alioqui si Christo ex aduerso responderit, & non potius communiter de deitate diceretur, adiectum non esset, Et quem misisti Iesum Christum. Basiliius epistola ad Cæsarianos: Tale est, inquit, & quod dixit: *Vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Et illud: Creditis in Deum, & in me credite: vbi que mentes nostras confirmat Spiritus sanctus, vt ne dum aliter acquiescimus, ab altero excidamus; hoc est, ne dum Theologia attendimus, dispensationem Christi contemnamus, & fiat, vt dum sublimitatem Diuina natura assequi nequimus, incidamus in impietatem.* Idem docet Chrysostomus in Ioannem: *Solum verum Deum, ad eorum, qui dijs non sunt, differentiam inquit. Ad Gentes namque mittendi erant. Quod si non tolerarent, sed propter hoc tantum Filium verum esse negarent, ex hoc etiam Deum tollerent. Inquit enim: Gloriam à solo Deo non queritis. Quid ergo? Non erit Deus Filius? Quidni? Si Deus, & solius Patris dicentis, constat etiam, & verum esse, & eius, qui solus Deus vocatur. Quid cum dicit Paulus: An solus ego, & Barnabas? An Barnabam tollit? Anime, solus enim ad aliorum ponit differentiam. Quod si non verus est Deus, quomodo veritas? Multum enim à vero veritas differt. Non verum hominem quid esse dicemus? Nonne non hominem? Sic si verus Deus non est Filius, quomodo erit Deus? Quomodo nos Deos facit & filios, nisi sit verus? Idem docet Cyrillus libro Theaurorum, dicens: *Quod vt apertius intelligatur,***

1. Tim. 6.
Deut. 32.
1. Cor. 9.
Cyril. lib. 10.
Theosau. c. 6. tom. 2.
Duo exempla Cyrilli.

2. Cor. 4.
Scriptura sanctos hinc migrantes cur vocet dormientes.
Act. 7.
2. Thess. 4.
2. Mach. 12.
1. Ioann. 5.
Ioan. 1.
1. Ioann. 1.
& 5.
Quo sensu Deus Pater vnus Deus à Spiritu sancto nominetur.
I. solutio, cōtra Arrianos Christi atq; Spiritus sancti Diuinitatem negantes.
Deut. 32.
Patrum testimonia.
Greg. Naz. lib. 5. Theolog. circa medium.

penamus nonnullos errore impulsos, hominis, aut bruti animalis cuiusdam statum erexisse, quam credant lucis esse originem, quamq; lucis nomine appellent. Adhuc fingamus, Solem ad huiusmodi homines magna voce clamasse: Erratis nimium omnes vos; ego solus enim sum lux, nec alia est præter me. An igitur his verbis splendorem Solis, & Lune, non esse lucem putabitis? Vel aduersus falsam lucem illa verba Solis dicta interpretabimini? Hoc exemplum profecto facietis. Quare cum à Patre quoque dicitur: Ego solus sum Deus; nec est alius præter me; falsos Deos, non Filium extrudi, firma fide credendum est. Quod ergo dicitur: Vt cognoscant te solum verum Deum, aduersus falsos Gentilium Deos accipiendum est. Euthymius atque Theophylactus idem hoc loco docent. Sed ante omnes Athanasius sermone contra Arrianos: Quapropter, inquit, cum Pater solus Deus, & verus appellatur, non ad exautorationem eius appellatur, qui dicit. Ego sum veritas; sed ad demolitionem eorum, qui ex naturales non sunt, qualis est Pater, & Patris Verbum, neque veri dii sunt. Ita enim illi in more est, in mentione alterutrius se cum Patre coniungere: quale est, cum dicit: Et quem misisti Iesum Christum, qui si creatura esset, non ita coaptasset se, aut connumerasset cum suo Creatore. Quæ enim communio, aut societas vero & non vero? Nunc autem qui se coaptat Patri, ostendit se naturam Patris esse, deditq; nobis; vt illum cognosceremus esse veri Dei verum germen. Id ipsum quoque in epistola sua disterte expressit: Et sumus in vero Filio eius Iesu Christo, hic est ille verus Deus, & vita æterna, &c. Hæc ille. Hæc etiam ratione confirmantur. Vt enim cum ait Paulus: Vnus Deus, Pater, ex quo omnia, & nos in illo; & vnus Dominus, Iesus Christus, & reliq. minime à domino Patre excluditur: ita cum Pater vocatur solus Deus; Filius à consortio Deitatis nō expellitur, alioqui quia à Baruch manifestè de Christo dicitur: Hic est Deus noster; & non estimabitur alius aduersus eum, de quo statim subiunxit: Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est; deberet

Deut. 32.
Euthym. c. 16. in Ioan.
Theoph. ibi dem.
Athanas. ser. 4. non longè à princ.
Ioan. 14.
Exemplum Athanasij.
1. Ioann. 5.
1. Cor. 8.
Baruch. 3.

Pater à Diuinitate expelli: quod falsum est. Ita de Filio, & Spiritu sancto dicendum: quia non excluduntur, sed includuntur, quia vnus, & solus Deus cum Patre sunt, à quo procedunt. Hinc Hilarius libro de Patris & Filij vnitate, prope medium, inquit: *Quod si vnus Deus Pater Christo non admittit vt vnus sit Dominus: ita solus Deus Pater verus Christo Iesu non aufert vt Deus verus sit, cum ad vitam æternam meritum hoc proficiat, vt cum credatur solus Deus verus, credatur & Christus. Hæc ille, rectè colligens ex hoc quod fidei in Christum tribuitur vita æterna, Christum verum Deum esse. Idem etiam probari posset ex catione illa Ecclesiæ: Quoniam tu solus sanctus, tu solus Dominus, tu solus altissimus Iesu Christe: quia hæc non propterea negatur Patri, & Spiritui sancto, maximè cum sequatur in dicta catione, Iesu Christe cum sancto Spiritu, in gloria Dei Patris. Amen. Hinc Ecclesia Catholica in Symbolo Niceno istas argutias Hæreticorum refellens, ait: *Deū de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero.**

Secunda solutio est: vt dicatur Pater solus Deus, quia ab alio non habet originem, vt Filius, & Spiritus sanctus, qui à Patre procedunt, & non sunt exemplar, sed exemplū, & imago veri Dei; vt verus nō dicatur de Patre, ad excludendam deitatem Patris, & Filij, sed ad denotandum ordinem: vt si quis retento exemplo vocis & Echo, dicat: Quæ harum est vera vox? Id est, Quæ est prima, & causa alterius? Quia vtraque est vox. Ita Ambrosius lib. 3. de Fide cap. 2. videtur exponere, dicendo: *Non sunt fragilia comparanda Diuinis. Vna sola substantia Diuinitatis, quæ mori nescit. Vnde & Apostolus cum sciret animam, & Angelos immortales, quod solus Deus immortalitatem habeat, predicauit. Nam & anima moritur. Anima enim quæ peccauerit, ipsa morietur. Nec Angelus immortalis est naturaliter, cuius immortalitas in voluntate est Creatoris. Hæc ille eleganter profecto, qui etiā lib. 5. de Fide, cap. 2. pertractans hunc locum, quem præ inanius habemus, ait: *Coniunctio ne illa**

Hilar.
Verba Ecclesiæ pro eadē sententia.
Sym. Nice.
II. solutio.
Exemplum.
Ambros. 3. 2.
1. Tim. 6.
Ezech. 18.
Idem.
Patrem

Patrem utique copulavit, & Filium, ut Christum verum Deum à maiestate Patris nemo fecernat. Nunquam enim coniunctio separatur, & ideo dicendo, ut cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum: & Sabellianos interfecit, & Iudaeos exclusit, eos utique qui audierent loquentem, ne aut illi eundem Patrem putarent esse quem Filium, si non addidisset, & Christum; aut isti à Patre Filium separarent. Sic ille: Tertia solutio est B. Ambrosij, atque Augustini in Ioannem: qui dicunt, ordinem esse verborum: Ut te, & quem misisti Iesum Christum, cognoscant solum verum Deum. Ambrosius enim post ultimo loco verba citata: *Quero autem, inquit, cur non sic putent subaudiendum, & ex superioribus colligendum, ut quod praemisit, solum verum Deum Patrem, subaudiamus & iam Iesum Christum solum verum Deum? Expri-mendum enim alterum non fuit; ne duos Deos dicere videretur.* Hæc ille, cuius solutio solida videtur. Ad illud verò argumentum, quod de Spiritu sancto proposuimus hoc loco silentio suppressio, dicendum est, negatum non esse quod in hoc loco supprimitur: quia factis in alijs locis est affirmatum, & vel ratio ipsa docet, in Patre, & Filio sup- plendum Spiritum sanctum, tanquam amborum charitatem cõsubstantialẽ, ac vinculum. Quemadmodum cum dici-mus: Hæc ego solus & tu novimus, non excluditur aut tuus, aut meus Spi- ritus, sed maxime includitur: quia il- le est, qui scrutatur omnia, quæ homi- nis sunt, si humanus est, vel profunda Dei, si diuinus. Et certus canon ex do-ctrina veterum Patrum acceptus, com- modus est ad huiusmodi locutiones Scripturæ intelligendas atque expli- candas: Dictiones excludentes, siue ex- cipientes adiunctæ vni, vel duabus per- sonis Diuinis, respectu eorum quæ es- sentialia sunt (ut sunt, esse Deum, esse immortalem, esse sapientem, esse om- nipotentem, & creatorem, esse inuisi- bilem, esse Regem seculorum, omnia nosse, & similia) tantummodo exclu- dere ab eo, quod est aliud, & diuer- sum: hoc est, excipiunt à Creaturis, nõ à tribus personis Diuinis inter se, qui bus omnia, quæ ad essentiam spectant,

sunt communia. At verò quando simi- les dictiones excludentes: ut, vnus, so- lus, nemo, præter, ac similes, adiungun- tur vni personæ respectu proprietatũ, aut relationum; excludunt ab his, qui alij sunt; sed non aliud, id est, alias per- sonas Diuinas: Ut solus Pater generat; nemo præter Filium gignitur, solus Pa- ter est ingenuus; solus Spiritus sanctus spiratur vel procedit. Nam hæc ita vni personæ conueniunt, ut excludant re- liquas, cum sint personales proprietates. Quamobrem quod hic dicitur: Ut cognoscant te solum, Deum verum, non excludit aut Filium, aut Spiritum sanctum. Quemadmodum neque quã- do dictũ est: *Nemo nouit Filium, nisi Pa- ter; neque Patrem quis nouit nisi Filius,* nõ excluditur Spiritus sanctus, sed po- tius inclusus censendus est. Hæc mihi ad huius nodi dissolutionẽ sint dicta.

Expende iam verba. *Hæc est, inquit, vita æterna.* Id est; In hoc sita est, & po- sita, siue felicitas, quam expẽdamus, siue beatitudo, quã in præsentia per fi- dẽ habere possumus. *Ut cognoscant te,* scilicet Patrem, de quo aut nihil acce- perunt, aut acceperunt quod locutus sis Abraham, & Prophetis. Ut cognos- cant, inquam, te non esse aut Spiritum malum, aut Deum paruum, aut magnũ inter Deos, sed solũ verum, & viuum Deum, qui cœlum, ac terram, atq; ho- minem cõdidisti: qui tantopere homi- nes deamasti, ut pro eis redimendis, atque beandis miseris Filium tuum. Et merito coniunxit Patrem cum Fi- lio: quia non potest vna sine alte- ra persona aut hic, aut in cœlo cog- nosci: Filius enim ut Filius sine suo relatiuo non intelligitur, nec Spiritus sine illis, à quibus spiratur. Ex his etiam verbis aperte comprobatur sen- tentia illorum Patrum vera; qui con- stituunt beatitudinem in visione, si- ue in actu intellectus. Nam in cogni- tione Patris & Filij constituit hic vi- tam æternam: Sicut & alibi: *Osten- de mihi faciem tuam;* Et, *Ego ostendam omne bonum tibi;* Et, *Adimplebis me letitia cum vultu tuo;* Et, *In lumi- ne tuo videbimus lumen;* Et, *Satiabor, cum apparuerit gloria tua:* Et in Nouo Testamento: *Beati mundo*

Matth. 11.

Quid est ad literam: Hæc est vita æterna.

Vt cognos- cant.

Geno. 1.

Cur addidit Dominus: Et quem misisti Iesum Christum.

Beatitudinẽ in intellectu constituen- tes, quã pro- babiliter o- pinentur.

Cant. 2. Exod. 33. Psal. 15. Psal. 35. Psal. 16. Matth. 14.

III. solutio. Idem ibidẽ.

Aug. tract. 105. in Ioã. tom. 9.

Quare cum Christus dixit: Hæc est vita æterna, ut cognos- cant te solum, &c. nihil de Spiritu sancto memine- rit.

Qualis illa Christi sentẽtia. 1. Cor. 2.

Matth. 5. Ioan. 14. 2. Cor. 13. 1. Ioan. 3. Aug. in Ps. 90. in fine, tomo 8. Idem serm. 29. de ver- bis Apost. in principio tomo 10.

corde; quoniam ipsi Deum videbunt: & Ostende nobis Patrem, & sufficit nobis: & Apostolus, Videmus nunc per speculum in enigmate; tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam sicut & cognitus sum: & Dilectus, Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, & videbimus eum sicuti est. Hoc docuit Augustinus, cuius celebris est illa sententia; Visio est tota merces. Et altera: Fides est, credere quod nondum vides; cuius si- dei merces est videre quod credis. Non ignoro plerasque esse opiniones apud Scholasticos, qui inter se decertat, in in cuius facultatis potissimum actu consistat beatitudo, quæ salua fide de-

fendi possunt: quemadmodum olim inter Philosophos innumeræ exitere sententiæ de summo bono, siue de vltimo fine, quas per censet Augustinus in libris de Ciuitate Dei, & in episto- la ad Dioscorum. Sed in his recensen- dis, aut confutandis non putauì ope- ræpretium fusiori agere oratione: con- sultius erit & salubrius, si omnes ner- uos intendamus, ut fide, & bonis ope- ribus summum bonum nobis propo- situm adipiscamur; ita ut cognosca- mus solum verum Deum, & quem misit Iesum Christum, quibus cum Spiritu sancto æternus est honor cum gloria, & gratiarum actione reddend- us in sempiternis seculis. Amen.

Idem. lib. 8 de ciui. Dei cap. 9. & Epist. 56. tomo 5.

TRACTATUS LXXV.

In illa verba: *Ego te clarificaui super terram: opus consummaui, quod dedisti mihi ut faciam. Et nunc clarifica me tu Pater apud te metipsum, claritate quam habui priusquam mundus fieret, apud te.* Ioan. 17.

Precationis Christi apud Patrem efficac- ia.

Dignus quis à Rege exau- diri.

1. Reg. 2. Psal. 144.

PRECATIO quæcunque in nomine Iesu ad Deum ef- fusa, non potest à Patre æter- no non exaudiri, qui vocem Filij sui per homines rogantis nouit, ac diligit: quanto magis igitur ipsius Christi deprecatio acceptior, & exau- ditione dignior apud Deum erat, cū infinitam vim ac meritum haberet im- petrandi? Et ut dignus redditur, quẽ Rex exaudiat, qui nihil ab eo, nisi quod eius gloriam illustrandã spectet, petit, vel qui præceptis Regis se ob- sequentem, & morigerum præstitit: ita sanẽ sitis gloriæ Dei in Christo, & obedientia mandatorum eius, summẽ eius preces, ut exaudirẽtur apud Deũ, commendauit. Scriptum enim est: *Quicumque honorificauerit me, glorifi- cabo eum: & rursus, voluntatem timen- tium se faciet, & deprecationem eorum*

exaudiet, & saluos faciet eos.

Ait ergo: *Ego te clarificaui super ter- ram.* Cùm superius petijset Christus à Patre clarificari, nunc declarat iustã esse petitionẽ suam: eo quod ipse iux- ta primum mandatũ ipsum iam prius clarificasset. Etsi Deus in mundi con- ditione, & creaturis satis propalasset gloriam suam; quia in mundo erat, & non longẽ est ab vnoquoque nostrum: in ipso enim viuimus, & mouemur, & sumus: pauci tamen Deum ex creatu- ris agnitum glorificauerunt, ut Pau- lus docet. Alij autem & labijs hono- rarunt. At Moses, & Prophetæ osten- dentes Deum iustum iudicem, delicto- rum & peccantium vindicem in lege clarificauerunt. Sed perfecta est Dei ut Patris per Christum agniti & declarati clarificatio: plus enim vel vno opere

Quorum Idem Ego te clari- ficauit super terram.

Ioan. 17.

Acto. 17.

Rom. 17.

Aliter Moses & Prophetæ, aliter Christus D-ũ Patrem glorificauit.

Iesus Deum Patre honorificauit, quā totus mundus, Angeli in cælo vniuersi, & Prophetæ, & Sancti in terra clarificarūt. Ideo emphasim habet, quod in primis ait; *Ego*, scilicet Filius tuus *quododios*, & æqualis tibi per omnia. *Clarificauit te*, inquit, non me: Ego enim non quero gloriam meam; est qui querat, & iudicet. *Et clarificauit*, ait, præterito vtens pro futuro; sicut: *Opus consummaui*, pro consummabo; vt annotat B. Thomas ex Augustino: etsi reuera Christus suo tempore vtriusque rei iecisset fundamenta, quanquā per ea, quæ supererant præstata mysteria, & per Apostolos amplius esset clarificaturus, & opus suum ad effectum deducturus. Clarificauit porro Iesus Patrem suum: quia vt imago, splendor, & sapientia eum ostendit, cuius est imago, vel splendor: & vt lux naturā, vel magnitudinem Solis ostendit, & sapientia artificem commendat; ita Christus, qui Filius erat Dei, Patris gloriam & sapientiam illustrauerat. Dein de ait, *Clarificauit*, quia eius gloriam prædicauit, eius potentiam, sapientiā, atque iustitiam detexit; reprehendit verò mundi potentiam, iustitiā, atque sapientiam, quam sibi, suisque viribus tribuebat; ita vt homines in se credentes euexerit, vt Deum Patrem nutritorem ac seruatorem omnium inuocarent. Tertio, signa fecit atque prodigia, & numero, & magnitudine, & modo illa edendi ingentia; quæ omnia ad Dei gloriam declarandam faciebat. Adhæc, vt bonus filius omnia bona sua in Patrem transfundebat, seipsum imminuendo, vt ille cresceret: vnde dicebat: *Mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me*; & rursus: *Pater in me manens, ipse facit opera*. Præterea clarificauit vt seruus dominum, cuius dura seruat mandata, iuxta illud, *Propter verba labiorum tuorum ego custodiui vias duras*. Obediuit enim vsque ad mortem, mortem autem crucis: nulla verò perinde re ita Deus clarificatur, atque obedientia, & sanctitate nostra, quemadmodum impia & scelerata vita nostra blasphematur. Hinc dixit Dominus: *Vt videat opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum, qui in cæ-*

lis est, & Petrus: Ex bonis operibus considerantes, glorificent Deum in die visitationis.
 Addit autem, *Clarificauit super terrā*: quia, teste Euthymio, in cælo glorificatus fuerat ex natura habens gloriā, & ab Angelis adoratus. Non ergo de illa loquitur gloria, quam ex substantia sua hæreditario iure possidet: nam illam etsi nemo eum glorificet, plenā habet; sed hanc dicit, quæ ab hominum cultu resultat. Nempe tale est & illud: *Glorifica Filium tuum*. Vel glorificauerat super terram quantum ad aliquos, quibus per Filium Pater innotuerat, eiusque gloria detecta erat: supererat vt idem in cælis faceret, vt videlicet apud Patre eos glorificaret, apud quos in terra eū glorificauerat, vt ipsi in terra vicē Christi gererent, & apud alios Patrem glorificarent. Illustrauerat autem Christus Patrem, ostendendo quanti Deus faciendus sit ab hominibus, pro quibus Deus Filiū suum vnigenitum ad mortem tradidisset: signis verò indicauit, & verbo, quantum velit & possit Pater largiri hominibus per Christum. Super terram etiam explicari potest, id est, super corpus suum: iam enim ostēderat, quid corpore indutifacere debeamus, qui Dei seruitutem profiteamur; restabat vt quid à Patre in diuinis, siue in cælis accepisset ante mundi constitutionem, ostenderet, hoc est, æternam illam a Patre genituram, quæ à nobis non nisi in patria videri potest.
Opus consummaui, quod dedisti mihi vt faciam. Ostendit in quo glorificauerit Patrem, nimirum ministerium redemptionis humanæ, & prædicationis Euangelicæ explendo; de quo: *Spiritus Domini super me, eo quod vnxit me: ad annuntiandum mansuetis misit me.* Hoc autem opere Christus fideliter, atque constanter perfunctus est, prædicationem bonis moribus & sanctæ vitæ factis, & eorum quos conuertit, ornando, signis admirandis confirmando, sanguine suo, & morte obsignando. Quod etsi nondum esset completum, extremam tamen tunc operi manum imponebat, & reuertebatur ad Patrem, atque ita pro facto

1. Petri 2:
 Cur inquit Dñs, Clarificauit te super terram.
 Euthym. Ibidem.
 Alter sensus.
 Quomādmōdū Christus Patrem clarificauerit.
 Quomodo etiam super terram clarificauerit.
 Quodnam opus Patris ei inunctum Christus consummauerit.
 Esaiā 16.
 Luca 4.
 Quādmōdū strene atq; præclare id opus consummauerit.

habet ac pronuntiat, quod iam concluderebat. Nam quando, quæso, hoc orare potuisset, & dicere, si expectasset mori? Etsi enim hoc in cruce precatus esset, sicut reuera dixit: *Consummatum est*, non poterat tamen eius opus dici consummatum, nisi ea ratione, & consuetudine qua soliti sumus dicere, nos opus perfecisse, cuius vltimam partem elaboramus. Hanc autem precem coram Apostolis facere voluit, quia omnes propter crucem ab crucis spectaculo metus causa noverat abfuturos. Consummaui igitur, id est, quidquid erat futurum mearum partium, iam impleui: quemadmodū citharædocens alios pulsare citharam, tantum sonat, quantum nouit alios posse discere.
 Subdit autem, *Quod dedisti mihi vt faciam*, Nō ait quod præcepisti: multa enim præcipit, quæ non dat exequi, propter quorundā animos minus dispositos ad suscipiendā gratiam. Significat ergo donum exequendi, de quo scriptum est: *Faciā vt in præceptis meis ambuletis, & iudicia mea custodiat, & operemini*; & Salomon: *Sciui quoniam nisi Deus det, & prudenter Augustinus: Domine, da quod iubes, & iube quod vis.* Nemo ergo suis viribus filius præcepta Dei seruare conetur: nemo eorum perfectionem sibi tribuat: nemo in bono perseverantiam adscribat sibi; sed agnoscat esse Dei dona.
 Ex hac igitur Domini prece discamus in primis non esse plura dona nobis postulanda, nisi prius perfecimus quæ nobis mandata sunt; neque petendum esse præmium opere nondum perfecto. Sed hoc nos, qui nunquam fecimus opus Dei, dicere non valē, nisi prius postulata venia pro facto habeamus quod non est factum, sed remissum est: vt docet pulchrè Augustinus in libro Retractionum. Vel melius ita possumus orare; quia Christus pro nobis fecit, vt hic ipsemet docet; & plura talenta nobis dari voluit, vt ita simus diligentiores. Paulus tamen ait: *Bonum certamen certavi, cursum consummaui, fidem seruavi. In reliquo, reposita est mihi corona iustitiæ,*

Ioan. 19.
 Simile.
 Expenditur hoc dictum: Quod dedisti mihi vt facia
 Ezech. 36.
 Sapient. 8.
 Aug. lib. 10. Confess. c. 29. tom. 1. sub initium
 Precationis Christi ad Patrem tria documenta.
 Aug. lib. 2. Retract. c. 29. eodem tom. initio.
 2. Tim. 4.

& Ezechias: *Obsecro Domine, memento quæso quomodo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod bonum est in oculis tuis fecerim.* Possunt tamen tales rectè dicere, vt Dominus docuit: *Quod debuimus facere, fecimus; & adhuc serui inutiles sumus.* Deinde aduerte, cum Sancti à Domino per mortem vocātur in iuuentute id esse, quia opus perfecerūt: *Cōsummatum enim in breui*, ait Sapiēs, *expleuit tēpora multa.* Tertio, addisce donū perseverantiæ, ne de te dicatur: *Hic homo cœpit ædificare, & non potuit consummare.* Non enim velle, aut cœpisse facere; sed perfecisse, virtutis consummatæ. Hinc multos legimus de Ægypto egressos; paucissimi tamen in terram promissam sunt ingressi. Vt enim Deus quenquam propter scelera sua nunquam punit, nisi contingat eum in peccatis decedere: ita nec Dei liberalitas quenquam remunerat, nisi in finem vsque perseveret in bono. Hinc in lege volebat Dominus sibi offerri caput cum cauda in sacrificio, & Ioseph tunica talari, quæ totum tegebat corpus, præcinctus peruenit ad Regem; & apud Ezechielem legimus: *Omnem super quem videritis Thau, ne occidatis.* Thau, vltimum est elementum Alphabeti Hebraici, & formam crucis habet: quia perseverantes in imitatione Christi, crucē gestādo, & faciendo pœnitentiam, à percussione immunes sunt, atque seruantur. Sunt præterea multi vt femina, arbores, vineæ, quæ ad modicam pruina tabescunt, ac decidunt; quemadmodū Saul, Iudas, & alij, qui cum gaudio suscipiunt verbum, & in tempore tentationis recedunt.
 Et nunc clarifica me tu Pater apud te ipsum, claritate quam habui prius quam mundus fieret, apud te, Locus hic difficultatem habet: quia in primis videtur peti, quod habitum est ab æterno, nec vnquam amissum est, nec amitti potuit, hoc est, illustratio Filij apud Patrem, quam semper habebat: precatio autem, rei nondum habitæ petitio est. Deinde aut petitur clarificatio Filij, secundum humanam naturam, & hoc non, quia nemo petit, vt qui

Esaiā 38.
 Luca 17. Secundum documentū.
 Sapient. 4. Tertium documentum.
 Luca 14.
 Opus virtutis consummatæ.
 Exod. 12.
 Perseuerantiæ typus elegans.
 Leuit. 7.
 Genes. 37.
 Ezech. 9.
 Thau, Hebraicè quiddam fit, & quiddam notet.
 Luca 8.

sua natura Deus est, Deus sit, & omnipotenti virtute, & gloria præditus; aut secundum humanam naturam, & hoc minus potest concedi, quia falsum est, naturam humanam habuisse claritatem apud Patrem antequam mundus fieret, cum nondum tunc humanitas esset. Adhæc nonne Filius Dei etiam cum in terris ageret, hanc, quam nunc petit, claritatem habebat? nonne eum apud Patrem videbant Angeli? nonne eum Pater in eadem claritate habebat ac si nulla carnis umbra tegetetur? Dicendum est, quod ad literam petit clarificationem secundum naturam humanam, aut eam, quam necdum habebat, ut haberet; aut illam, quam ab æterno habuit, in humanitatem suam extendi. Quod dupliciter intelligi potest, ut exponemus: sed prior sensus explicandus est. Petit enim Christus homo gloriam resurrectionis, ascensionis, sessionis ad dexteram Patris usque ad iudicium; & claritatem habitationis in cordibus fidelium, qui animis, verbis, & factis, & sanguinis profusione quærunt Christi Filij Dei nomen illustrare. Quod ex eo potest constare, quod addit, Apud temetipsū, id est: Da mihi gloriam consistentem in commendatione tua: apud Deum siquidem commendatur & glorificatur per fidem, apud alios verò parvipenditur, vel etiam blasphematur hæc commendatio. Patet etiam ex illo adverbio, Nunc, id est, à tempore mortis, cum cœpit triumphare de inferno, diabolo, morte, atque mundo. Petit igitur Dominus, se apud Patrem glorificari gloria spiritali, quæ in commendatione Dei consistit, per resurrectionem & regnum in cordibus fidelium: à tempore verò iudicij gloria erit extensa ad totum uniuersum, velint nolint inimici. Quanquam in eo quod ait: Clarifica me tu Pater apud temetipsum, intelligi possit, scilicet, reficiendo, ac dando claritatem, quam ipse Christus habuit apud eum, scilicet Patrem; quia antequam mundus fieret, erat prædestinata gloria humanitatis Christi; quæ est B. Augustini expositio. Et ita confutat Dominus stultitiam eorum, qui negligunt pete-

re ea, quæ sunt à Deo prædestinata, & qui dicunt: Si Deus prædestinauit aliquem, non oportet me pro illo precibus fundere. Imò potius, quia ad finem prædestinauit, proculdubio & ea subsidia, siue adiumenta, quæ ad finem illum conducunt, destinauit. Vnde Isaac prædestinatus habere filios, pro illis habendis precabatur. Et ita petit Dominus gloriam suam, quia iam perfecerat opus suum: ut nos erudiamur tunc petere debere gloriam nostram nobis dari, quam ipse nobis prædestinauit tanquam membris Filij sui, cum opus nobis impositum perfecerimus, id est, glorificauerimus nomen Domini, & obedientiam legi eius præstiterimus, & apud homines Iesum illustrem, omnique cultu, & veneratione dignum reddiderimus. Ad hoc enim è tenebris vocati sumus, sicut & prædestinati, ut virtutes enarremus eius qui nos vocauit in admirabile lumen suum; & simus in laudem gloriæ gratiæ suæ, hoc est, ad laudandam, & gloriosam reddendam gratiam suam. Et hic est primus sensus huius loci.

Secundò possumus intelligere per claritatem habitam ante mundi constitutionem, claritatem æternam ipsius Filij Dei ut Deus est, ut illa ad humanitatem extendatur, quam tempore suæ exinanitionis, & viæ dissimulauerat, ut tandem & manifesta fiat hominibus; & per eam Christus in mundo illustrior reddatur: non quod eandem omnino; aut æqualem diuinitati suæ, dari voluerit, sed quod similem, & cuius capax esse posset eius humanitas. Atque in hunc modum Hilarius libro tertio de Trinitate interpretatur hæc verba: *ut videlicet gloria, quæ soli Deo congruebatur, extendatur in verbum carnem indutum, & in nomine Iesu omne genus flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum; & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei Patris: quia agnitus est ille homo, Deus verus per vnionem hypostaticam. Viderisque exaudita hæc oratio pro Christi reuerentia, quia iam Christus ut Deus verus colitur; &*

Prædestinatio non excludit merita.

Genes. 25. Petere à Deo gloriam nostram quando debeamus.

Ad quid vocati à Deo sumus atque prædestinati. 1. Petri 2. Ephes. 1.

Secundus sensus.

B. Hilarius

Philip. 2.

Hebr. 5. Quomodo Pater Filium clarificauerit

Quam claritatem Christus petat à Patre cum ait: Et nunc clarifica me tu Pater apud temetipsum claritate quam habui, &c. Primus sensus

Quam claritatem Christus petat à Patre cum ait: Et nunc clarifica me tu Pater apud temetipsum claritate quam habui, &c. Primus sensus

Quam claritatem Christus petat à Patre cum ait: Et nunc clarifica me tu Pater apud temetipsum claritate quam habui, &c. Primus sensus

Quam claritatem Christus petat à Patre cum ait: Et nunc clarifica me tu Pater apud temetipsum claritate quam habui, &c. Primus sensus

Quam claritatem Christus petat à Patre cum ait: Et nunc clarifica me tu Pater apud temetipsum claritate quam habui, &c. Primus sensus

Quam claritatem Christus petat à Patre cum ait: Et nunc clarifica me tu Pater apud temetipsum claritate quam habui, &c. Primus sensus

Quam claritatem Christus petat à Patre cum ait: Et nunc clarifica me tu Pater apud temetipsum claritate quam habui, &c. Primus sensus

Quam claritatem Christus petat à Patre cum ait: Et nunc clarifica me tu Pater apud temetipsum claritate quam habui, &c. Primus sensus

Quam claritatem Christus petat à Patre cum ait: Et nunc clarifica me tu Pater apud temetipsum claritate quam habui, &c. Primus sensus

Quam claritatem Christus petat à Patre cum ait: Et nunc clarifica me tu Pater apud temetipsum claritate quam habui, &c. Primus sensus

Quam claritatem Christus petat à Patre cum ait: Et nunc clarifica me tu Pater apud temetipsum claritate quam habui, &c. Primus sensus

Quam claritatem Christus petat à Patre cum ait: Et nunc clarifica me tu Pater apud temetipsum claritate quam habui, &c. Primus sensus

Quam claritatem Christus petat à Patre cum ait: Et nunc clarifica me tu Pater apud temetipsum claritate quam habui, &c. Primus sensus

Quam claritatem Christus petat à Patre cum ait: Et nunc clarifica me tu Pater apud temetipsum claritate quam habui, &c. Primus sensus

Quam claritatem Christus petat à Patre cum ait: Et nunc clarifica me tu Pater apud temetipsum claritate quam habui, &c. Primus sensus

Quam claritatem Christus petat à Patre cum ait: Et nunc clarifica me tu Pater apud temetipsum claritate quam habui, &c. Primus sensus

Quam claritatem Christus petat à Patre cum ait: Et nunc clarifica me tu Pater apud temetipsum claritate quam habui, &c. Primus sensus

Quam claritatem Christus petat à Patre cum ait: Et nunc clarifica me tu Pater apud temetipsum claritate quam habui, &c. Primus sensus

Humanitatis Christi glorificatio ab Angelica & humana quid differat. Ioan. 1. Philip. 3.

Tertullian. De Christi aternitate Tertulliani dictum.

Deut. 4. Apoc. 22.

Ioan. 1.

B. Bernard. serm. 76. in Cant. paulo ante medium.

ut vnigenitus Dei Filius ex virgine natus ab omnibus agnosceretur. Innuitur quoque differentia glorificationis humanitatis Christi, & aliorum: quia illa Christi intrinsecè venit à gloria propriæ diuinitatis derivata, de qua dicitur: Vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à Patre; ceterorum verò gloria extrinsecè à Deo, de quo dicitur: Reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ. Atque ita intelligendo, etiam peti videatur, ut quod vno modo habebatur, alio nouo modo haberetur; ut gloria quæ erat in diuinitate, extendatur ad humanitatem; & quod erat in prædestinatione Dei, habeatur in executione. Hunc posteriorem sensum magis probat Tertullianus, qui libro de Trinitate, Christum non tantum Deum, sed etiam hominem ab æterno confirmans, ait: Nec enim habuisset gloriam, nisi ipse prius fuisset, qui gloriam posset tenere. Nemo enim habere aliquid poterit, nisi ante ipse fuerit, qui aliquid tenet. Et infra: Deus igitur, quoniam ante mundum fuit, & gloriam ante mundum tenuit. Nec prædestinatio ista dicitur, quoniam nec posita est; aut addant hoc, qui hoc putant: sed ea adiuentibus, quomodo & detrahentibus posita. Non potest ergo dici, quod non potest adici. Sublata ergo prædestinatione, quæ non est posita, in substantia fuit Christus ante mundi institutionem. Verbum est enim, per quod facta sunt omnia, & sine quo factum est nihil. Quoniam etiam in prædestinatione dicitur gloriosus, & ante mundi institutionem fuisse prædestinationem; ordo seruetur, & ante hunc erit multus numerus hominum in gloriam destinatus. Minor enim per istam destinationem Christus ceteris intelligitur, quibus posterior denotatur. Hæc ille, sensum illum primum de existentia & gloria Christi prædestinata reiiciens, B. Bernardus scribens in Cantica, hunc posteriorem sensum amplectitur, dicens: *Quanti putas estimanda sit gloria quantacunque mortalium, ut ab ea, quæ à Patre suo ab æterno parata est, debeat eum vel ad modicum retinere? Adde quod nulla ratione in longius prorabi decet ipsius Filij petitionem. Quam dicam pe-*

tionem, quæris? Nempe illam, qua dicit: Pater clarifica Filium tuum. Quod tamen cum petisse senserim, non ut supplicem, sed ut præscium. Liberè petitur, quod in potestate petentis accipere est. Ergo dispensatoria Filij petitio est, non necessaria: quippe donantis cum Patre, quicquid à Patre acceperit. Vbi & hoc dicendum, quia non solum Pater clarificat Filium, sed & Filius clarificat Patrem, ne quis dicat Filium minorem Patre, quasi à Patre clarificetur, cum & ipse clarificet Patrem, dicente Filio: Pater clarifica Filium tuum, ut Filius tuus clarificet te. Sed fortè adhuc submitendum putes Filium, quod quasi inglorius videatur à Patre recipere claritatem, quam demum Patri refundat. Audi quia non est ita: Clarifica me (inquit) Pater, claritate, quam habui priusquam mundus fieret, apud te. Si ergo claritas Filij posterior non est, utpote quæ ab æterno est; ex aquo te clarificant Pater, & Filius. Et si ita est, ubi Patris primatus? aequalitas profecto est, ubi coæternitas. Hæc ille, in sensum Tertulliani descendens. At verò secundum regulam B. Augustini libro secundo de Trinitate, capite secundo: ut loci qui vtrique naturæ, tam diuinæ, quam humanæ cõueniunt, de vtraque exponantur; propterea rectè, & de diuina natura, quæ fuit ante mundi constitutionem, & de natura humana ab æterno prædestinata ut glorificaretur, hunc locum interpretandum esse censemus. Est enim pulcher sensus: Clarifica me tu Pater claritate quam habui apud te in prædestinatione ab æterno decernentem, ut Adam non peccante homo veniret, gloriosus, & immortalis, illo verò peccante, claritas mea differretur vsque ad resurrectionem; ideo eam peto. Et ait, quam habui apud temetipsum; ne quis existimet eum mundi gloriam quærere, velut superius dixit: Quomodo vos potestis credere, qui gloriam ab inuicem accipitis; & gloriam, quæ à solo Deo est, non quæritis? Et quam habui apud te; ne quis puet eum gloriæ egenum fuisse, aut alienam gloriam appetere & inuadere, quemadmodum diabolus, & primus homo fecerunt. Plerumque etiam

Qualis Filij petitio sit clarificationis suæ, rectè Bernardus.

B. Augustini canon intelligentiæ scripturarum.

Tertius sensus apertus huius loci.

Cur Christus inquit: Quam claritatem habui apud temetipsum. Ioan. 5. Diabolus & Adam fures diuinæ gloriæ fuerunt. Esaiæ 14. Gen. 3.

Cyrrill. l. 10
Thesauror.
c. 9. tom. 2.
Concta Arria
nos Cyrrilli
argumētato,
ex illo loco
Ioannis, sanē
fortissima.

1. Cor. 2.

Ioan. 12.

Δόξα Græcè
duo signifi-
ca.

aliam gloriam non expetimus, quàm
eam, quam proximis præcipimus, ab
eisque iniuste vsurpamus. Prior igitur
sensus, quid credendum sit docet. Sec-
undus, quid faciendum, & imitandū.
Sed iam audi Cyrrillum in libro deci-
mo Thesaurorum, de hoc loco contra
Arrianos differentem: Sed quomodo,
inquiunt, non est inconueniens eiusdem
dicere substantia Filium Patri; cum à
Patre Filius gloriam petat? Glorifica, in-
quit, me Pater, ea gloria, quam habebā
apud te, antequam mundus esset. Nam si
superfluum est petere quod habes; patet
hinc non esse tam magnum petentem Fi-
lium, quantus Pater à quo gloriam petit.
Nō est possibile vt gloria indigeat gloria
Dominus, cū nihil deesse possit perfectō:
nullus enim ferre vos poterit, si Dei Fi-
lium imperfectum in aliqua re dixeritis:
quamuis alioqui turpissimū quid opinari
quasi hominem nudum, cupiditate victum
gloria, à Patre id petere. Sed altior dis-
pensationis modus in hoc sermone re-
conditus est. Cum enim Christus dixisset:
Pater, glorifica Filium tuum; ilicō Pa-
ter respondit: Et clarificaui, & rursus
glorificabo. Si ergo talem Filius gloriā
petebat, qualem vos putatis, Paterq; sta-
tim promisit; cuius gratia post petitionē
statim contrarium sequitur? captus enim
à Iudeis, patibulo affixus est. Non sibi
ergo à Patre gloriam petebat, qua sicuti
natura Deus non indigebat; sed paternā
gloriam in hominem, quem assumpsit, pe-
tendo vt homo traducit. Omnia enim in
ipso, & per ipsum bona consecuti sumus.
Sed non est ab re, cum hoc & potestatem
etiam verbi considerare. Δόξα enim Græ-
cè, modò gloriam, modò opinionem sig-
nificat. Quando igitur Filius dicit:
Δόξασθαι me tu Pater, ea Δόξα, quam ha-
bebam antequam mundus esset; hoc aper-
tè dicit: Quoniam, o Pater, homo factus,
id solū esse hominibus videor, nec cog-
nitus sum coaternus tibi esse: doxasōn me
ta, id est, talem opinionem, atque fidem
hominibus de me largiaris, qualem ha-
berēt credētes me apud te semper fuisse,
etiam antequam mūdus esset, vt videlicet
me Deam existiment, credantq; esse se-
cundam naturam lumen de lumine, Deū
verum de Deo vero. Quòd autem ita hīc
locus intelligendus sit, à sequentibus ma-

nifestum est. Nam posteaquam hanc opi-
nionem, existimationemq; de se sentit, vt
Deus esse manifestaretur, causam intulit,
dicens: Quoniam & ego nomen tuum
hominibus manifestauī. Si ergo petit quod
fecit; fecit autem ipse nomen Patris ma-
nifestum hominibus, nihil aliud certè pe-
tit, quàm vt homo hominibus Deus esse
manifestetur, non propter se, sed propter
salutem ipsorum. Petit autem vt homo,
& quidquid à Patre vt homo petit, à seip-
so quoque vt Deo, & Spiritu sancto petit.
Gloriam verò petere Filium quasi non ha-
beat, & ea de causa inferiorē Patre osten-
di putare, nōne pudet? In Filio enim Pa-
ter inspicitur. Si ergo Pater gloria non
eget, nec Filius eget perfectō. Quomodo
enim poterit esse non egens in egente?
Sed qui vidit Patrem, vidit & Filium.
Et, ego, & Pater, vnum sumus. Perfectè
igitur Filius sicut & Pater gloriā possi-
det. Hactenus ille, eleganter sanē, ac
doctè. Quæ vt aliquo exemplo illu-
strentur, & apertiora fiant, ac diluci-
diora: finge filium Regis, quē omnes
sui putant in cubiculo delitescere, in
conspectum omnium ex mandato pa-
tris personatum prodire, atq; ita con-
tēptus habeatur, & inter seruos com-
putetur; filius autem videns se obscu-
rum, & gratis iniuria affici, patrem
Regem deprecetur, ac dicat: Et nunc
tu pater clarifica me, eamque gloriam
redde, quam habui priusquam hanc
personā assumerem: ita Christus Dei
Filius in natura humana assumpta, ob-
scurus fuit, & quasi leprosus, & per-
cussus à Deo reputatus, claritatem,
quam ab æterno habuit, habebitque
quatenus Deus est, ad eam, quam as-
sumpsit naturam, extendi precatur, vt
talis esse habeatur apud omnes, qualis
apud ipsum Patrē est. Nos igitur præ-
clare de Christo Domino sentiamus,
illique omnem gloriā, ac diuinitatis
claritatem tribuamus, cum hoc non
minus propter nos, quàm propter
seipsum, rogarit Dñs Iesus Christus,
cui vt vero & proprio Dei Filio cum
Patre & Spiritu sancto, omnis gloria,
maiestas, & imperium ab omni
creatura deferatur in seculis
sempiternis.
Amen.

Probat & cō-
firmat Cyrril-
lus sententiā
suā nō inep-
tatione.

Ioan. 14.
Supra 10.

Exemplo il-
lustratur hīc
sensus.

Esaiā 53.

TRACTATVS LXXVI.

In illa verba: Manifestavi nomen tuū hominibus quos
dedisti mihi de mundo (tui erant, & mihi eos dedisti)
& sermonē tuum seruauerunt. Nunc cognouerunt,
quia omnia quæ dedisti mihi, abs te sunt. Quia verba
quæ dedisti mihi, dedi eis: & ipsi acceperūt, & cogno-
uerunt verè quia à te exiui, & crediderunt quia tu
me misisti. Ego pro eis rogo: non pro mundo rogo, sed
pro his quos dedisti mihi, quia tui sunt, &c. Ioan. 17.

DA T I N Æ eloquentiæ prin-
ceps M. Tullius, cum de le-
gibus inter amicos seruadis
edisserit: Hac est, inquit, pri-
ma amicitia lex, vt ab amicis non nisi
qua iusta & honesta sunt, petamus, & pe-
tita concedamus. Multi enim petunt,
& nō accipiūt, eò quòd malè petāt, vt
frater Dñi dixit. Hinc Christus princi-
pi Patri suo preces porrigēs, & vt ami-
cus charissimus postulās non nisi quæ
æternā sapientiā decebāt, & ad Patris
sui gloriā, & ad nostrā vtilitatē specta-
bant, meruit exaudiri. Hinc rogatur
pro Apostolis, inquit: Manifestavi no-
men tuum hominibus quos dedisti mihi
de mundo. Commodè autē hæc cū præ-
cedentibus adaptatur: cum enim dixisset,
Ego te clarificaui super terrā, princi-
piū autē paternæ glorificationis fuerit
Apostolorū institutio, per quos nomē
Patris toti mūdo erat inuulgandum:
qui propterea dicti sunt sal terræ, &
lux mundi; ideò rectè ait: Manifestavi
nomen tuū hominibus. Cognitio nomi-
nis apud sapientes, præcedere solet co-
gnitionē rei; ita Deus nomen suum ad
Apostolos misit, per quod ipse nobis
innotesceret. Est autem nomen Dei,
Verbū, & Filius Dei perfectè descri-
bens atq; definiens Patrē. Christus enim
& verbis, & factis, & scripturis
seipsū Filiū Dei Apostolis declarauit,

Deumq; sibi Filiū per omnia equalem
habere mundo detexit. Etsi enim ante
quam Christus veniret, notus esset in
Iudæa Deus; non tamē notus erat Gē-
tibus, qui idola, & opera manū suarū
pro dijs colebant. Etsi enim Gētes Pa-
trem vocarent Iouē, & Poëta diceret:
Diuūm pater, atq; hominū Rex: & Ho-
merus: Πάτερ ἀδύσῳν τὸ πρῶτον; neque ta-
men verum Deum, neq; generationē
diuinā, neq; adoptionē sciebant, quā
soli Christi cultores per fidē nouerūt.
Deinde filij Israël habebāt quidē plu-
ra Dei nomina, imò nomē illud ineffa-
bile Tetragrammatō, de quo testifica-
tus est: Et nomē meū Adonai nō indicaui
eis: ignorabant tamen verā diuini no-
minis virtutem: sciebant ipsum esse
Deum, sed non Patrē, aut ex eius sub-
stantia genitū Filiū; nouerant vnitatē
diuinæ substantiæ, non autē personarū
multitudinē in illa vna & eadē substā-
tia. Ostendit autē nomē non secundū
verba, aut elementa, ex quibus cōstat,
sed secundum naturam & virtutem,
indicando te esse Patrem, me autem
Filium tuum. Mysterium enim Tri-
nitatis etsi à Prophetis vt cunque cog-
nitum fuerit, & expressū; innominatū
tamē fuit sub tribus istis distinctis vo-
cibus Patris, & Filij, & Spiritus sancti:
quare Iudæorū populus ad id creden-
dum minimè arctabatur. Dominus ta-

Cic. libr. de
Amicitia.

Prima amici-
tiæ lex que-
nam à Chri-
sto seruata.

Hebr. 5.

Quem admo-
dum hæc cū
superioribus
coniungatur

Matth. 5.

Nomen Dei
quod sit.

Deum ante
Christi adue-
tum ignotū
Gentibus
fuisse.
Psal. 57.

Virgil. l. 1.
Aeneidos.
Homerus.

Iudæos olim
Deum trinū
& vnum ne-
quaquam
agnouisse.
Exodi 6.

Prophetæ
quomodo
mysterium
Trinitatis
agnouerint.

Luca 1.

Quam clarè, ac perspicuè Christus Deū Apostolis manifestauerit.

Ioan. 6.

Quæ sit voluntas Dei in nobis.

ibidem.

Tim. 2.

Quibus euangelica Paulus velit mysteria pateheri.

Ambrosius tomo 5. Scholia Græca.

ambrosi

ambrosi

ambrosi

ambrosi

ambrosi

ambrosi

ambrosi

ambrosi

ambrosi

ambrosi

ambrosi

ambrosi

ambrosi

ambrosi

ambrosi

ambrosi

ambrosi

ambrosi

ambrosi

ambrosi

men Iesus illud apertè detexit, & mundo distinctè reuelauit. Sed in primis beatæ Virginis Angelus illud expressit, cum dixit: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi: sed illa annuntiatio initium Euangelij erat. Deinde Christus Apostolis primum suggessit, cum toties de Patre, & Filio, & Spiritu sancto apud eos sit concionatus, & pereos Gentibus: ideo absolūtè dicit hominibus. Quos dedisti, inquit, mihi, inter no gratiæ dono vocando, & ad me trahendo. Quia scriptum est: Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit eum. Et innuitur quod voluntas Patris sit vt credamus in Iesum, eiusquè verbo nos morigeros prætemus. Hoc est enim opus Dei, vt credamus in eum, quem misit ille. Vult Apostolus, vt mysteria Euangelica non omnibus, sed certis personis credantur. Quæ audisti, inquit, à me per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere: ita Christus Apostolis sibi à Patre datis concredidit Euangelium orbi toti per prædicationem diuulgandum. Quanquam beatus Ambrosius & Scholia Græca verbum Apostolicum; Qui idonei erunt & alios docere, asserant, non de laicis, sed de Episcopis & Presbyteris intelligendum, quorū functio propria est euangelizare: quanquam ab initio, cum non tot suppeteret ministri, erant idonei quique atque apti ad hoc munus pœnulari doctrina imbuendi, vt ad ministerium Ecclesiasticum eligerentur.

Tui erant, & mihi eos dedisti. Non est homo aliquis, qui non sit Dei per creationem vel gubernationem; non tamen omnes sunt ipsius Dei per gratiam. Ideo perpende quod de seruis mundi plures deos colentibus, & per prauam voluntatem suam malè viuentibus effcimur, primùm serui Dei, & vnus numinis cultores, quod lex præstat: postea verò Deus Pater nos ad Filium suum mittit, vt doceat nos Patrem, & saluet nos. Apostoli igitur prædicatione Ioannis pœnitentiam primùm egerunt, at audito Iesu decre-

uerunt serui Dei fieri, & non amplius mundo seruire. Et cum postea facti essent pœnulari Dei serui, Deus illos tradidit Filio suo Iesu insitutos, à quo ad maius doctrinæ incrementum eueherentur. Tui ergo erant. In quantum fidem in te Deum verum tantummodò habebant, & dona gratiæ abs te tantum Deo acceperant. Et mihi eos dedisti. Non priuando te ipsum illis, sed mihi communicando eos in discipulos; & quod ad fidem attinet, vt etiam in me hominem & Deum credant: & quod ad dona attinet, vt agnoscant per me, taquam per mediatorè omnia dona abs te in eos diffundi.

Et sermonem tuum seruauerunt. Hoc est, me secuti sunt, prout eis tu præcepisti: præterea quod à me acceperunt, tuum esse senserunt; doctrinamque meam quasi abs te profectà amplexati sunt, & fide, & opere adimpleuerunt. Vel præteritum sumitur pro futuro, id est, adimplebunt hausto Spiritu sancto post Pentecosten. Et ponitur futurum quasi factum ob rei euidentiã, more Prophetico; & idem de sequentibus præteritis dicendum, Cognouerunt, acceperunt, crediderunt.

Nunc cognouerunt, inquit, quia omnia qua dedisti mihi, abs te sunt. A fide, & operibus vera est & solida cognitio, de qua: Si non credideritis, non intelligetis; & de qua: Intellectus bonus omnibus facientibus eum. Vnde & Dominus in Euangelio: Si quis voluerit voluntatem eius facere, cognoscat de doctrina vtrum ex Deo sit, an ego à meipso loquar. Nunc etiam postquam dedisti mihi eos: quia nisi mihi eos dedisses per gratiam erudiendos, nunquam cognouissent, ait Euthymius. Ex dono ergo Dei est quod cognoscimus: quia caro & sanguis non reuelat nobis, sed Pater, qui in coelis est. Quia omnia qua dedisti mihi, abs te sunt. Id est, Omnia quæcunque ego dico, ac doceo, tua præcepta sunt. Et ita quod subdit: Quia verba qua dedisti mihi, dedi eis: quia, pro certè, accipiendò, prioris sententiæ sunt explicatio. Vel, omnia quæ in me sunt secundum rei veritatem, cognita sunt ab eis dona esse tua in me. Atque hac ratione de-

Deus Pater quatenus eos Christo tradiderit.

Quomodo Apostoli, vt Christus inquit, sermonè Dei seruauerunt.

Hebraismus. Act. 2.

Vera, & solida cognitio vnde fit.

Es. 7. iuxta LXX Psal. 110. Ioan. 7.

Euthym. 6. 17. in Ioan. Matth. 26.

Quemadmodum Apostoli cognouerunt, quæ Christo dederat, à Deo Patre esse.

clarat

Alter sensus.

Matth. 13.

Ioan. 7.

Matth. 8. Christi in nos benignitas & charitas.

Muneris Apostolici proprium.

Verba Hebræis fere quid sonent.

Quæ tantum Dei verba Christus Apostolis significauerit.

Ea verba, & secreta Dei Apostoli vnde acceperint.

Expolitio quid. Fides quæ cognitio sit, & cur hic ita nominetur.

1. Cor. 13.

Apostoli de Christo crediderunt duo.

clarat ab Apostolis fuisse illud, quod supra dixerat, intellectum: vt omne quod dedisti ei, det eis vitam æternã. Cognouerunt enim verè Apostoli, quod omnia quæcunque dicebat, vel faciebat Dominus Iesus, à Deo essent; & non hæsitabant, vt qui dicebant: Vnde huic sapientia hæc, & virtutes? & Quomodo hic literas scit, cum non didicerit? & Qualis est hic, quia ventus, & mare obediunt ei? Et agnosce Christi charitatem: allegat coram Patre bona Apostolorum, ommissis nostris imperfectis; quò citius impetret, & vt nos ita deprecantes faciamus, & pro morituris preces fundentes, fidem eorū allegemus, quod videlicet crediderint in Patrem, & Filium, & Spiritu sanctu.

Quia verba, qua dedisti mihi, dedi eis: & ipsi acceperunt, &c. Ecce Apostoli fungentur & ipsi vice mea. Nam vt ego apud ipsos notum feci nomen tuum, ita ipsi apud alios notum faciet. Quæquam verba in sermone Hebræo non tantum pro verbis, sed etiam pro rebus ac factis sumi soleant. Ex verbo ergo, & re, id est, Sacramento, quæ Christus à Patre acceperat, ipsi Apostoli nouerant ea, quæ Christus habebat, etiam à Patre. Non ergo omnia, quæ nouerat, transfudit Iesus in discipulos suos, sed illa tantum, quæ ei dara fuerat in ratione verborum, hoc est, dicendorum: multa enim data sunt non dicenda, neque alijs patefacienda.

Et ipsi acceperunt. Intus scilicet, verba data; nam efficax donatio ostenditur, ex acceptione doni dati subsecuta.

Et cognouerunt verè quia à te exiui, & crediderunt quia tu me misisti. Expolitio, figura est Rhetorica, qua tersius aliquid dicitur, & clarius. Credere, & cognoscere, hoc loco idem est. Fides enim, est quedam cognitio spiritualis, sed obscura, & ænigmatica, vt Paulus ait: sed quia tollit omnem dubitationem, & cor parat in eo, quod credit; ideo dicitur cognitio. Cognouerunt ergo fide, & omni acceptione dignu esse, ac proinde crediderunt duo: quod à te exiui factus homo visibilis; & quod tu me misisti legatum tuum ad negotia salutis mundi pertractanda. Exire ergo Filium à Patre, licet idem

fit quod mitti; vtrumque tamen Dominus expressit, vt indicaret æqualè charitatem, & suimet venientis, & Patris mittentis: ex charitate quippe exiuit, & Pater ex charitate misit. Vel hæc præterita statim pro futuris accipienda sunt, vt admonuimus, secundum illud quod sequitur: Clarificatus sum in eis: pro, Clarificabor eorum vita, prædicatione, signis, atque morte.

Ego pro eis rogo; non pro mundo rogo. Hactenus rogauit Dñs pro sua clarificatione, etiam oratione non eguisset, cum sibi iam debita esset; sed vt doceret deprecari primùm Deum pro nobis quia egemus, deinde pro ijs, qui nostræ fidei crediti sunt, vt Apostolus docet Pontificem facere, cum ad Hebræos scribit. Nam qui sibi nequam est, cui alij bonus erit? Modò verò Iesus rogat pro Apostolis se cognoscentibus, & in se credentibus; vt videlicet se homine recedente, det illis Spiritum sanctum protectorè eorum. Verbum autem bis repetitum, Rogo, Græcè dicitur ἱκετήριον, quod significat obsecro. Per mundum autem hoc loco, non significat eos, qui electi non sunt, aut prædestinati; quia si pro eis moritur, ergo etiam pro eis precatur. Vnde dicitur: Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret: & hic paullo inferius: Et cognoscat mundus, quia tu me misisti, & Apostolus; Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi. Sed vel non cognoscentes, vel credere nolentes, & per amorem mundo adhærentes, & Christi impediens preces, de quibus frater Domini: Quicumque voluerit amicus esse seculi huius, inimicus Dei constituitur. Deinde possumus asserere, mundi nomine venire alios omnes ab Apostolis nondum credentes; pro quibus non petit illam peculiarem protectionem, & sanctificationem Spiritus loco Christi hominis, quam pro Apostolis postulauit, de qua superius dixit: Spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere. Rogauit autem Dominus pro Apostolis, vt eos Deus seruaret à malo, quandoquidem iam boni erant, & crediderant: mundo autem iam satis non erat à malo seruari, quando

Qua ratione Christus fuerit clarificatus in Apostolia. Quid Christus à Deo petens clarificari, doceat nos.

Hebr. 5.

Eccli. 14. Pro quo mundo Christus Patrem non roget.

Ioan. 3.

2. Cor. 5.

Iacobi 4.

Alter sensus.

Ioann. 14. Cur Christus Patrem roget Apostolos vt seruet à malo

quidem

1. Ioan. 5. quidem in maligno toruspositus erat; & rogare prius opus erat pro mundo, ut à malo liberaretur. Hoc autem facturus Iesus ad mortem ibat, qua mundum liberaret à malo; & ignosci ipsi ea peteret, quia nesciebat quid ageret: quia venit ut seruaret mundum. Vbi autem mundus à malo liber extiterit, & sic Apostolis de Christo concionā tibus crediderit; tunc pro eis etiam Iesus orabit, ut infra dicitur. Non ergo rogat pro mundo, ut perstet in mundi, & bonorum illius amore; sed bene rogat pro mundo, ut desinat insanire, & ab infania ad sanitatem conuertatur. Cùm ergo dicimus: *Pater noster, qui es in cœlis, sanctificetur nomen tuum: Adueniat regnum tuum:* non precamur pro mundo, ut ipse glorificetur, vel regnum ipsius inclariscat, aut eius voluntas fiat; sed potius ut Dei nomen illustretur, regnumque eius, ac voluntas in nobis perficiatur.

Sed obijcies contra hanc sententiā; Si non orat pro mundo, quomodo pro crucifixoribus rogauit, dicens: *Dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt?* Quare & Esaias inquit: *Ipse peccata multorum tulit, & pro transgressoribus rogauit.* Quare Ecclesia pro infidelibus, Iudæis, & hæreticis deprecari Deum consuevit. Respondemus, Dominū pro illis preces fuisse apud Patrem, quia ex ignorantia peccabāt, & nesciebant quid facerent, siue Romani essent, siue Iudæi, qui illi mortē crucis inferebant: ut Bernardus exponit, cum Augustino. Christus quoque non tantum pro Apostolis, sed etiam pro illis, qui credituri erant per sermonem Apostolorum in se; qui ex mundo conuertendi erant ad Deum. Paulus enim cùm Ecclesiam perseque retur, & Christianos uinctos perducere iuberet in Ierusalem, de mundo erat; & tamen Stephanus orauit pro eo, ita Ecclesia pro Paganis, & Iudæis, & hæreticis orat, ut mundum deserentes, incipiant esse Christi.

Si secundò obijcias: Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, nō pro nostris autem tantum, sed etiā pro totius mundi. Sed his verbis declarat efficaciam orationis, & propitiationis Christi,

nō autē quid facto ipso euenerit; quia multi obicem orationi & gratiæ Christi ponentes frustrati sunt, quod ad se attinet, precum Christi fructu, ut sunt illi, qui peccāt peccatum ad mortem, & obstinato animo peccata amplectuntur, pro quibus Ioannes preces fufas non promittit fore exaudiēdas. Quia impossibile est corrigere, quem Deus despexerit: qui non despicit, nisi se prius despiciētes. De quibus Dñs per Ieremiam dixit: *Tu ergo noli orare pro populo hoc, & ne assumes pro eis laudem & orationem: quia non exaudiam in tempore clamoris eorū ad me, in tempore afflictionis eorum.* Sunt enim quædā peccata ex fragilitate, ignorātia, zelo, aut timore admissa, in quæ interdū incidunt electi, ut Dauid, Petrus, & Paulus; pro quibus Christus deprecatur Patrem. Sunt uero alia ex mera malitia & obstinatione ueritatem respiciente: & hæc uerè mundanos efficiunt, quæ qui habent, mundus sunt, id est, cæci, superbi, inuidentes gratiæ Dei, & rebelles lumini; pro quibus nō peccatur Christus.

Sed pro his quos dedisti mihi, quia tui sunt. Hæc est prima ratio deprecandi pro illis: quia sunt, inquit, mihi dati à Patre, idē eorum cura mihi incumbit, ex eo quod illos mihi tradidisti, & meos esse uoluisti: & propterea eos ut tuos tibi commēdo, quia tu elegisti eos, & ad salutem uocasti, ut perpetuò essent tui. Perpēde ergo pios spectare ad Patrem, qui elegit, & uocauit; & ad Christum, qui eos saluauit, & ad Spiritum sanctū, quia ipsos inhabitat, & illuminat. Obijcies, Quomodo orat pro his, quos tradidit sibi, cùm superius dixerit: Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis? Dicendum: Omnium hominū Christus Dominus est; sed cognitus Dominus & mundi redemptor à paucis tantum, qui iam dicuntur alia ratione sui.

Et subdit: *Et mea omnia tua sunt.* Lyranus exponit hunc locum de inseparabili diuinitatis, & humanitatis unione in Christo: ob communicationem enim idiomatum humana adscribuntur Deo, & diuina homini Christo. Quemadmodum si Regina Angliæ nuberet Regi Hispaniæ,

Infra 5.
Quorum preces à Deo minime exaudiantur.
Eccles. 7.
Ierem. 11. Supra 7.
Duplex genus peccatorū
Prima ratio cur Christus pro Apostolis roget.
Pij ad Patrem, Filium, & Spiritum sanctum ut spectent.
Cum Pater Christo dederit potestatem omnis carnis, cur pro his rogat, quos tradidit sibi. Horū uerborum Christi: Et mea omnia tua sunt, Lyrani sententia rejicitur.

Quatenus Christus orat pro mundo.
Matth. 6. Quiloremus eum dicimus: Pater noster qui es in cœlis.
Cum pro crucifixoribus suis atq. inimicis Dñs rogauerit, quomodo nō pro mundo.
Luca 23.
Esaias 53.
Bernard. 1. de precept. & dispens. vers. init.
Aug. tract. 31 in Ioan. post medi. tomo 9.
Act. 9. Ecclesia cur pro Paganis, Iudæis, & hæreticis orat.

1. Ioan. 2.

alter

alter coniugum alteri communicaret titulos. Hoc etsi uerū sit, nō tamē aptè dicitur: quia Christus in hac oratione Patrem alloquitur. Certum est autem propter communicationē idiomatū, ea quæ sunt Christi hominis, non conuenire Patri, neq; è cōcrario quæ sunt Patri, homini Christo; nō enim Pater est incarnatus, uel passus; neq; Christus est Pater, uel ingenuus, uel genitor. Aliud ergo hic agit. Cùm enim dixisset: Tui erant, & mihi eos dedisti, nō tamen te illis spoliando; ostendit utrumque uerum esse. Subiungit: *Mea omnia tua sunt; & tua mea sunt:* ostendendo eis omnia esse communia: non solum diuina ad essentiam spectantia, ut sunt, sapientia, potentia, bonitas, & huiusmodi; sed omnia etiam creata, electa, & possessa quæcunque communia esse, atque indiuisa Patri, & Filio. Ideo qui sunt sub cura Patris, etiā spectant ad Christum, & è contrario. Etsi qui sine Christo præsentem erāt, sub cura Patris erāt; Christo tamē recedente sub curā Patris redibant, egētes Spiritu sancto Paraclito loco Christi hominis. *Et glorificatus sum in eis.* Prima ratio sumpta fuit ex parte Patris, quia eos dederat Christo: secundam rationem precandi desumit ex parte sui, quia ipse clarificatus erat in eis: imperfectè tamen, quia dixerant: *Nūc scimus quia scis omnia, & non opus est tibi ut quis te interroget: in hoc credimus, quia à Christo existi.* Prædicauerant in nomine suo, demonia expulerant; & idē ex parte aliqua in illis fuerat glorificatus; at post Pentecostē multo perfectius; quādo Petrus dixit: *Non est in alio aliquo salus.* Quare præterito pro futuro accepto, more Hæbreorum, exponendum est, quod immobili decreto diuinæ prouidentiae posita erat Iesu glorificatio in Apostolis, id est, in eorum mentibus, moribus; prædicationibus, miraculis, passionibus, martyrijs, quibus de uita hac discesserunt, & fructibus, quos in hoc mundo edituri erant, ut merito Iesus pro eis roget: atque hoc audientes discipuli, Christum à Patre pro eis petere, redderentur per omnia fidentiores; recrearenturque eorum

pauidæ conscientiæ, innotesceretque eis Patris animus, & charitas, qua agnita, post casum illius noctis citius, & confidentius resurgerent.

Et iam non sum in mundo: & bi in mundo sunt, & ego ad te uenio. Tertia ratio ex sua à mundo absentia, & Apostolorum in mundo per mansione à Iesu producitur. Estque sensus, Ego a tempore mortis meæ iam instantis amplius in mundo non sum corpore conuersans, ut possim eos protegere, & seruare, ut gallina protegit pullos suos: unde & ad extremum uique actum quo datus est in manus peccatorum, eos defendit, cùm dixit: *Sinite eos abire.* Apostoli uero remanebant in mundo, & egebant propterea intercessione Christi Spiritum sanctum ad tot persecutionum procellas perferendas impetrantis, & ad eas, quæ à Iudæis & Gentibus contra Euangelium, eiusq; concionatores suscitandæ erant, columinæ; propterea pro eis ferri precatur. *Et ego, inquit, ad te uenio.* Non sicut alij homines, qui ubi semel mortui sunt, amplius nō sunt in mundo; sed Christus ibat ad Patrem ad immortalem uitam corporis assumendam, & ad incorruptibilem gloriosumq; statum, Patri incorruptibili, ac glorioso conformē: eratque in Apostolis per totum orbem prædicandus, & tanquam uerus Deus colendus, & adorandus; ad quod præstandum singulari Dei ope indigebant. Erudiūtur hinc Prælati, ut orent pro sibi subditis ouibus; & maximè cùm ab eis subtrahere præsentiam debent, & necessitate aliqua cogente recedere à residentia: tunc enim ardentioribus precibus, ac sacrificijs uti debent, quod absentia suæ incommoda resarcire ualeant, & quamprimum possunt, ad sponsam suam redire satagant. Instituit quoq; Dominus omnes in fide excessuros, ut eos, quos per mortem deserunt filios, uxorem, parentes, & amicos, Deo suis precibus commendent, nihil dubitantes diuinum illis affuturum subsidium, præstante Domino nostro Iesu Christo, cui cum Patre, & Spiritu sancto sit omnis honor, gloria, & imperium in secula seculorum. Amen.

Alter sententia aptior & congruetior.
Qualis bonorum communio Patris, & Filij sit.
Secunda ratio orationis Christi ad Patrem pro Apostolis.
Ioan. 16.
Apostoli uti Christum clarificauerant, atque clarificari erant multo magis.
Act. 4.
Hebraismus.

Tertia ratio precandi Deū pro Apostolis

Ioan. 18.

Quomodo Christus ibat ad Patrem morti proximus.

Quid Christus moriturus Patrem rogans pro Apostolis doceat Ecclesiam Pastores.

Fideles quoque moribundū quid à Christo doceantur.

TRACTATVS LXXVII.

In illa verba: Pater sancte, serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, vt sint vnum, sicut & nos. Cum essem cum eis, ego seruabam eos in nomine tuo. Quos dedisti mihi, ego custodiui, & nemo ex eis perijt, nisi filius perditionis, vt Scriptura impleatur. Nunc autem ad te venio, & hac loquor in mundo, vt habeant gaudium meum impletum in semetipsis, &c. Ioan. 17.

Quare maxime regna atque imperia cōseruentur. Sallust. in Iugurtha.

Maxima mūdi imperia nulla maiori ratione cōfirmātur, atq; stabiūtur, quā vnitāte, atq; cōcordia: qua parua res crescunt; & discordia maximē dilabūtur. Tale profectō est regnum Christi, qd est Ecclesia, quod maximē charitate & pace auctum est & propagatū; bellis verō domesticis atque internis Christianorum inter se, aut hæraticorum cum Catholicis imminutum est ac debilitatum, quemadmodū bellis externis cum infidelibus atque tyrannis non solum non fuit læsum, sed etiam locupletatum & amplificatum. Vnde Apostolus hortabatur Ephesios: Solliciti, inquiens, seruaue vnitatem spiritus in vinculo pacis: Et Christus Patrem vt vnitatem & concordiam largiatur Ecclesie suæ rectoribus precatur.

Ephes. 4.

Christus Apostolis quid a Patre precaretur.

Pater sancte, serua eos in nomine tuo quos dedisti mihi, vt sint vnū, sicut & nos. Cum igitur Dñs superius, vt Apostolorum animos erigeret, pro eis orare cœpisset, adducēs etiam rationes, tam ex parte Patris, qui eos sibi tradiderat, quā ex propria, cum foret in eis clarificandus, tūm ex eo, quod ipse de mundo decederet; & ipsi in mundo laboribus & persecutionibus expositi remanerent: nunc indicat quid sit illud, quod Apostolis suis a Patre con-

cedi velit, nempe vnitatem, & concordiam. Et dicendo, Pater, captat benevolentiam a persona Patris, qui filios solet & debet pro paterno affectu & clementia exaudire: atque hæc vox ex maximis & intimis ardentis charitatis medullis, ac flammis profecta est. Sancte ait, id est, qui natura & essentia sanctus es, siue Græcè ἅγιος, id est, sine terra, scilicet, purus, ac mundus, ac proinde firmus & stabilis, cuiusq; proprium est alios sanctos efficere, quemadmodū Solis est lucere, & ignis incendere; homo autem sanctificatus Deo vnitur, & vnus cum eo efficitur spiritus. Nec est maior sanctitas, quā magis Deo vniri, ac proinde dicere: Sancti eritis, quia ego sanctus sum; nihil est aliud quām dicere. Curate pro virili vnum mecum effici: quare qui summē ei herent in gloria, absolutē dicuntur sancti. Serua eos Ponderat Rupertus huius verbi proprietatem: est enim seruaue propriē, eos, qui in bello capti erant, & occidi iure belli poterāt, victoris clementia asseruari, & vita donari, vnde & serui dicebantur. Ita nos quoniam cum hoc mundo Dei inimico hoste damnari debuimus, victoris tamen Christi misericordia ac clementia dimissi seruamur. Serua ergo eos, tūm in bono, ne

Deum Christum cur appellet Patre.

ἅγιος Græcè quid.

1. Corint. 6 Quo arctior cum Deo vnio, eō sanctitas maior.

Leuit. 11. 1. Petri 1.

Ruper. libr. 12. in Ioan. Seruaue propriē quid sit.

Christus vt Apostolos a Patre seruari volebat.

deficiant

Fontes peccatorum.

Quomodo Christus Apostolos in nomine Patris seruabat. Prou. 18. Iesu nominis virtus, & efficacia. Act. 4.

Psal. 110.

Psal. 12.

Ezech. 36.

Psal. 36.

Apostoli cur dati sint Christo a Patre.

Qua ratione Christus Apostolos vnū esse cupiebat.

deficiant, cū multa bonum operari non lentibus obstant. Serua deinde a mūdo, & mundi principe, siue a Maligno excitante tyrannos cruentissimos, Nerones, Domitianos, Diocletianos, Phalaridas, & Busrirides, atq; his immaniores, quod eos, eorumq; doctrinā Euangelicam extinguant. Serua quoque eos a peccato, & a peccati fontibus, id est, ignoratione, carnis fragilitate, atq; malitia: quia solū animam inquinat peccatum, & mortem ei inducit, & impedit sanctificationem nostram. Denique serua eos a seipsis inuicē inter se pugnātib; ab æmulationibus, cōtentionib; rixis hæreseon, quibus tunica Christi inconfutilis discinditur. In nomine tuo. Id est, per nomen tuum, seu Christum tuum, id est, vnitos in Filio tuo, quem diximus Dei nomen esse. Est autē hoc nomen Domini turris fortissima, & propugnaculū inexpugnabile, ad qd confugiens peccator, & iustus, seruatur: de quo dicitur in Actis: Nec enim aliud nomen est sub cælo datum hominibus, in quo oporteat, nos saluos fieri. Sanctum est fidelibus, terribile dæmonibus, de quo: Sanctum, & terribile nomen eius. Estq; propterea perpetuis laudib; celebrandū, & benedicēdū. Sit, inquit Propheta, nomen Dñi benedicendum ex hoc nunc, & vsq; in seculum. Nō enim Deus nos a peccato, siue a difficultatibus, & molestijs huius vitæ liberat propter vlla nostræ iustitiæ merita, sed ad nomen suum illustrandū, quemadmodū ipse per Prophetam dixit: Non propter vos ego faciam, domus Israel, sed propter nomen sanctum meum, quod polluistis in Gentibus, ad quas intrastis. Cū ergo Apostoli ceciderint ad horam a me surgendo; serua eos gratiose, supponendo manum tuam, ne collidantur. Quos dedisti mihi. Repetit hoc superius non semel dictū ad eorum animos subleuādos, & fiduciam excitādā. Quos dedisti mihi, erudiēdos, & instituēdos, vt præceptor, & sanandos vt medico, & regendos vt regi, & pascendos vt pastori. Vt sint vnum. Tacita est petitio Spiritus sancti, qui vnum efficit corpus Christi mysticum. Nam vt corpus vno tantūm Spiritu animatur, ita tota Ecclesia vno Spiritu sancto idē omnes

docente, atq; viuificante, vnū corpus constituitur, in quo singuli simus membra capitis Christi, & inuicē cōmembra mutuo sibi cōpatientia, & congauentia, mutuamq; opē, & operā præstantia. Vt sint, etiā vnū ædificiū, ac tēplū, siue habitaculū Deo dicatū, calce charitatis conglutinatū, vbi lapides se inuicē sustinere per patientiā debent, de quo Lucas ait: Multitudinis credentiū erat cor vnū, & anima vna, sicut per Prophetam promiserat Ieremiā: Dabo eis cor vnū, & viam vnā, vt timeant me vniuersis diebus, & bene sit eis, & filijs eorū post eos. Vnū etiam in orando, quod facilius impetrent, quod vnus, aut pauci non possunt, & impletur in eis illud Propheta: Et seruiant ei humero vno: quatenus multi in oratione conuenientes, quasi humero vno quod volūt, impetrent. Est enim vnitas cuiusuis rei fortitudo, qua amissa, perit rei essētia: quia ens, & vnū conuertuntur: ita fortitudo Ecclesie in vnitāte, & pace cōtra hostes consistit: & quandiu illa est vna, esse habet, & vitā: diuisa verō, & in partes dissecta, debilis redditur, & morti appropinquat. Perpende hoc loco, Cyrillū, & Euthymiū legere: Serua eos in nomine tuo quos dedisti mihi. Verē enim Christo homini datum est nomē Dei, siue nomē Iesu a cælo ad nos deriuatum, quia pax est nobis a Deo, iustitia, sapientia, sanctificatio & redēptio. Sicut & nos vnū sumus. Ego scilicet, & tu Pater. Perpende igitur, quod pro nomen Nos demonstrat Patre, & Iesum, quatenus homo est: quod ex eo ad litteram colligitur, quia ille idem demonstratur qui orat: constat autem totū Filij hominis est orare; idē in tota hæc oratione demonstratur Iesus secundū humanitatem, non autem secundū Diuinitatem, vt Pater, quem alloquitur. Non enim mens est Christi dicere: Vt sint vnum, sicut & nos, scilicet Deus, & ego Filius hominis: tūm quia Deus, & Filius hominis non possunt appellari nos; nā pronomen, Nos, plures demonstrat personas; Iesus autē homo, & Deus nō sunt duæ, sed vna persona, sed Iesus homo, & Pater, duæ sunt personæ. Deinde nō dicit: Vt sint vnū quantū nos, sed, sicut nos, quia nō

Rom. 12.

Altera ratio vnitatis Apostolorū inter ipsos.

Act. 4.

Ierem. 32.

III. ratio.

Sopho. 3.

Vnitas, cuius rei fortitudo est. Fortitudo Ecclesie in quo sita sit.

Cyrill. lib. 11. in Ioan. c. 20. to. 1. Euthym. Luc. 2. 1. Cor. 1.

Quomodo accipiēdum sit verbum Christi Sicut & nos vnū sumus.

II. documētum.

III. docum. Deus Pater & Christus homo quomodo sint vnum.

Quam unitatem Christus a Patre Apostolis petat.

Alter sensus. B. Tho. 1e. 2. in 6. Ioann. 17. tom. 14. Ioan. 10. In Patre, & Filio unitas duplex.

2. Pet. 1.

Rom. 5.

Theod. lib. 2. hist. tripar. 6. 8.

Prima Christi ratio, cur Apostolis Patri commendauerit.

significatur, quod quanta est unitas inter Christum, & Patrem, tanta sit inter Apostolos, & Iesum, sed significatur similitudo quaedam. Tertio perpende, Iesum hominem, & Patrem esse vnum, non quidem natura, quia alia est natura Patris, alia vero Filij Dei vt homo est: neque rursus persona, alia est enim persona Iesu, & alia est persona Patris; sed sunt vnum in dissolubili vinculo charitatis mutuae, & inde donorum spiritalium, hinc vero pleni vsus illorum donorum. Item sunt vnum unitate gloriae, & beatitudinis, quia Iesus homo erat non tantum viator, sed comprehensor. Et hunc unitatis modum non quidem adaequandum, sed limitandum, atque in discipulos deriuandum peti Iesus, vt scilicet vinculum ad sit firmum mutuae charitatis relatae in Deum, & dona habeant ab ipso spiritualia, ad quorum usum omni conatu studeant in hac vita viuere, vt tandem assequantur unitatem gloriae. Quamquam alia ratione dici possit, vt B. Thomas hoc loco docet, quod vt in Patre, & Filio est duplex unitas, altera naturae, de qua: Ego, & Pater vnum sumus, & altera amoris, qua sese in Spiritu sancto ab utroque procedente mutuo diligunt; ita vtraque in nobis existant, non quidem per aequiparantiam, sed per similitudinem quandam: nam vt illi sunt vnum in eadem numero natura, ita nos idem sumus in eadem specie, id est, humana natura: adde etiam vnum in natura diuina participata, quia consortes nos fecit diuinae naturae. Et vt illi rursus vnum sunt per amorem, non creatum, aut participatum, sed per Spiritum sanctum qui personalis est amor ab ipsis procedens; ita nos vnum sumus per amorem creatum, & participatum, qui a Spiritu sancto nobis infunditur. Quare Theodoritus recte inquit: *Vt sint uniti in vnum fide, confessione, & gratia: qui & pietate Dei Patris, & Domini, ac saluatoris nostri benignitate, ac amore vnum esse possunt.* Hae ille.

Quam essem cum eis, ego seruabam eos in nomine tuo. Completa petitione, reddidit eius rationem, & assignat tres causas cur eos Patri commendat. Prima est, quia ipse Iesus functus erat in vita sua officio custodis seruantis eos: *Cum es-*

sem, inquit, cum eis, ego seruabam eos in nomine tuo. Id est, propter te vel intuitu tuo, sicut petijt: *Serua eos in nomine tuo.* Seruauit autem eos in bono ne retrocederent, sicut quidam discipuli retrocesserunt, audito sermone de pane vitae manducando: liberauerat eos a demone volente eos cribrare sicut triticum: seruauit a tempestate maris periclitantes, & a calumnijs, & tentationibus Scribarum, & Pharisaeorum oppressos, & denique dum vixit, semper eos seruauit, tanquam gallina pullos, aut tanquam pastor oves sibi commissas.

Quos dedisti mihi, ego custodiu; & nemo ex eis perijt, nisi filius perditionis. Haec oratio videtur tantum a Domino effusa pro duodecim Apostolis: quod ex multis colligitur. Tum ex eo quod ait, *Quos dedisti mihi*, ad officium scilicet Apostolatus, tum ex eo, quod tantum excipit Iudam: nam ex alijs qui Apostoli non erant, multi retro abierant, vt Ioannes inquit; tum denique quoniam infra ait: *Non pro eis autem rogo tantum, sed & pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me*: quibus verbis indicat superius pro Apostolis tantum precatum fuisse. Nemo, inquit, ex eis perijt. Quamuis scilicet perire posset: aliam enim quam virtus esset custodientis, si perire nequirent? Et rursus quorsum rogaret eos seruari, qui perire non poterant? Christus ergo secundum naturam assumptam discipulos suos doctrina, hortatione, exemplo, & increpatione custodierat; at secundum naturam diuinam eos seruauerat efficienter, ac principaliter operando intus per gratiam. Verum in hac secunda custodia non differt Filius a Patre, & Spiritu sancto, quia tota Trinitas vnus est electorum custos, & conseruator, cui soli dicitur: *Quid faciam tibi, o custos hominum?* Et alio loco: *Cosserua me Domine, quoniam speravi in te.* Et vt Christus mox per mortem abiturus, de se quasi iam mortuo, & absente loquitur, ac si non esset amplius cum Apostolis: Vnde dixit; *Et iam non sum in mundo: & hi in mundo sunt*: ita de Iuda loquitur quod perijt, cum necdum perijisset, nec Dominum osculo prodidisset, & non nisi cum vidisset Iesum damnatum, laqueo se suspendisset. Quia

Quomodo eos seruauerit. Ioan. 6. Luc. 22. Matth. 8. Infr. 23. Ioann. 10.

Vnde perscriptum sit, Christi hanc orationem ad Patrem, quam commemorat Ioannes hoc capite, ad Apostolos proprie pertinere. Ioan. 6.

Christus Apostolos dupliciter seruauit, & custodiuit.

Christi Apostolorum custodia, quae cum Patre, & Spiritu sancto communis. Iob. 7. Psal. 15. Qua ratione Iudas dicitur perijisse, qui non dum perierat. Matth. 27.

Quid est illud tam frequens Christi dictum: Quos dedisti mihi.

Iudas cur dicitur Filius perditionis. I. sensus.

Os. 13.

Alter sensus.

De Domino qui sentire non videatur in bonitate. Sap. 1. Concil. Araucanum II. cap. 25. Nullus diuina potestate ad malum est praedestinitus. III. sensus, verus, & omni acceptio dignus.

Matth. 27. Act. 1. Psal. 108.

Euthym.

tamen erat in proximo se praefocaturus laqueo, aeternaque damnationi adiudicandus, de praeterito ait, perijt. Quam negari non debeat; illud, quod attinet ad gratiam amissam, & gehennae aeternae meritum, & prodicionem promissam, omnino iam perijisse. Deinde perpende in hac exceptione, quod verbum illud saepe repetitum a Christo, *Quos dedisti mihi*, intelligit secundum discipulatum, siue adhaesione officij, & gradus Apostolatus, & gratiam praesentem, siue fidem, alioqui locum non haberet exceptio. Nam de ijs, qui ab aeterna praedestinatione dati erant Iesu, nullus perijt: duodecim enim sunt dati Christo, sed non omnes praedestinati. Tertio aduerte, Iudam dici filium perditionis: non quod Iesus eum noluerit seruari, qui tanta, vt a peccato resipisceret, & dixit, & fecit; & quia aliam non tradidisset eum Christo custodi, ei que imputaretur perditio, cum tamen scriptum sit: *Perditio tua Israel: tantummodo in me auxiliu tuum.* Nec dicitur secundum Filius perditionis, quia natus sit ad perditionem, & praedestinitus vt traderet Iesum: absit. Quia Iudas liberatus fuit ab originali peccato, & aliquando bonus extitit, scilicet a principio, ante quam avaritia excaretur. Denique quoniam asserere aliquem a Deo praedestinatū ad peccandum, non est de Domino in bonitate sentire. Nam audi quomodo Leonem Papam in Concilio II. Araucanico definientem: *Aliquos autem diuina potestate praedestinos ad malum, non sciam non credimus, sed etsi sunt, qui tantum malum de Deo credere velint, cum omni detestatione illis anathema dicimus.* Haec in eo Concilio nomine Leonis Papae producutur. Dicitur ergo perditionis filius, quia sponte ea fecit, quae ad aeternam animae, & corporis, & boni nominis perditionem faciunt: peccans contra iustitiam, & fidelitatem, dum vt proditor vendidit mundi salutem, & contra misericordiam, ac clementiam Dei, dum iudicauit misericordiam Dei sua culpa maiorem esse, ac proinde desperas se laqueo suspendit. Dilexit ergo maledictionem, & venit ei, & noluit benedictionem, & elogata est ab eo. Adhaec diabolus perditio vocatur, teste Euthymio, qui om-

nes sibi obediētes perdit; & propterea filij eius sicut filij diaboli dicuntur. Si mili ratione Antichristus, a Paulo vocatur filius perditionis.

Quarto perpende quod ait: *Vt Scriptura impleatur.* Chrysostomus in haec verba scribit: *Non propterea perijt, vt impleretur: Hic enim proprius modus Scripturae est, vt quae euentus sunt, pro causa ponat.* Haec ille. Tradendo ergo sponte, & pereundo, fecit vt Scriptura de se impleretur, quae habet: *Diabolus stet a dextris eius; Et, Oratio eius fiat in peccatum. Fiant dies eius paucij; & episcopatum eius accipiat alter.*

Nunc autem ad te venio. Secunda ratio redditur ex bono interni gaudij spiritualis, ad quod seruandi sunt: quod modo ipse illis studetingere. Et vt prima ratio ex praeterito officio, & fructu sumpta est; ita haec ex praesenti officio, & secuturo fructu. Nunc, inquit, ad te venio: subtrahens istis corporalem praesentiam, qua seruabam eos. Et haec loquor in mundo adhuc existens, vt possim pro eis mereri. *Vt habeant gaudium meum impletum in semetipsis.* Id est, vt eo gaudio ipsi in seipsis afficiantur, quo ego afficior, quod sciam me a te per omnia seruari, non obstante passione, & morte. Fructus ergo praesentis officij est, vt participant internum meum gaudium spirituale, experimentum capiēdo in proprijs animis de illo impleto. Nam ad hoc eos seruari oportet: quia gaudij sunt discipuli viso Domino; & accepto Paraclito Spiritu sancto glorificabunt Patrem, & Filium. Et gaudium habent in semetipsis, qui non aliunde illud quaerant, sed in seipsis a Deo, cui credunt, & fidunt: Atque ita impletur gaudium Domini, subinde illud adaugendo, donec ad perfectionem gaudij in patria perueniant. Illis autem verbis: *Ego ad te venio*; Et, *haec loquor in mundo*; satis indicat cur tam longam habuerit orationem: quasi dicat: Non quidem mei causa feci haec; certus sum enim de mea glorificatione: nec ideo quod de te Patre meo, ac de tua voluntate quicquam dubitem: ipse enim Pater amat

Diabolus cur dicitur perditio.

2. Thess. 2. Chry. hom. 68. in Ioan. tom. 3.

Modus Scripturae propriae, secundum Chrysostomum.

Quomodo verum sit, perijisse Iudam, vt Scriptura impleatur.

Psal. 108. Act. 1.

II. ratio, cur Christus Apostolos Patri commendat suo.

Apostoli vt haberent gaudium Christi impletum in semetipsis.

Ioan. 20.

Quomodo gaudium Domini impletur.

Causa huius Christi gratiationis ad Patrem.

Ioann. 16. Summum hominis solatiū quod nā sit. Heb. 5.

III. ratio Christi pro Apostolis sup plicandi. Ierem. 32.

Quis mūdus odio habuerit Apostolos.

Cur digni illi fuerint diuino solatio.

Psal. 9.

Esse de mundo, & in esse mundo, differunt.

1. Ioann. 2.

Apostoli quare non erant de mundo.

vos, quia vos me amastis; non enim durus est, & inexorabilis; sed propter vos, ut gaudiū in vobis sit. Quid enim magis consolari potest, quam nosse, Christum semper exauditum à Patre, deprecatumque fuisse pro nobis, nosque illi commendasse: *Ego dedi eis sermonem tuum, & mundus eos odio habuit.* Tertia adiungitur ratio, per quam eos Diuino auxilio dignos ostendit. Ego inquit, non solum verbo prædicaui Euangelium, sed etiam intus per gratiā dedi eis sermonem tuum, inscribendo legem Euangelicam in mentibus eorum, ut ipsis dulcescat, ad quod opus est gratia: dedi præterea eis sermonem tuum alijs prædicandū, ad quod opus est fortitudine. Ideo pro eis rogo. *Et mundus eos odio habuit.* Id est, habebit; reprobī enim mundanis bonis inhæretes, solent odio habere suscipiētes sermonē tuum, quasi cōcipientes Christū in corde per fidem; & prædicantes, id est, parturientes Christum in aliorum cordibus. Non solum ergo longè à patria sua; tanquam exules, & nullū præsidium habentes, coguntur in mundo diutius non permanere, sed etiam persecutiones graues, & acerbis perpeffurī sunt: qui ideo digni existunt, qui à te consolentur. Tibi enim derelictus est pauper: orphano tu eris adiutor. Et ne mundus videatur magis suos diligere, suorumque curam maiorē gerere, quib⁹ gaudij non nihil concedit; quā tu Pater de tuis habeas, eos deserendo; subdit: *Quia non sunt de mundo, sicut & ego nō sum de mundo.* Magnam differentiam constituimus superius inter esse aliquē de mundo, & esse in mūdo. Sunt enim de mundo, quibus sapit mundus, & qui habent concupiscentiam carnis, & oculorū, atque superbiā vitæ: qui mundi legibus se accomodant, atque in illis summum bonum constituunt. In mundo verò sunt iusti, & sancti, qui mūdo bellum indixerunt, & ab eo, tanquā ab Ægypto exierūt. Ait ergo, Nō sunt de mundo; id est, non sunt mundo inuisi quod fures sint adulteri, & homicidæ; sed quia immunes à vitijs, & peccatis mundi sunt; & spreta Philosophorū, & Phariseorū doctrina, simplici fide meis decretis parent. Itē quia mundo con-

traria docent, ibi impietate esse prædicantes, vbi mūdus ponit iustitiā, & innocentiam. Denique odio sunt mundo, quia hæreditariū eis reliquæ prædicandæ veritatis officii. Veritas autē odiū parit. Et ne graue videretur ipsis pati mundi odiū, ad eorū consolationem, subiūgit: *Sicut & ego non sum de mūdo.* Idem etiā dixit ad doctrinā, ut discerent mūdo esse dissimiles, quemadmodū Apostolus, qui dicebat: *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi: per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.* *Non rogo ut tollas eos de mundo, sed ut serues eos à malo.* Hoc enim citò tolli de mundo per mortem, vel rapi, ut Elias, & Henoch, nec ipsis prodesset, nec mundo, nec Euāgelio. Non quidē ipsis, quia multo ampliores meritorū progressus facient in mūdo manendo, & feminādo Euangeliū, Ecclesiamque plantando, & pro veritate patiēdo, quā si breui de mūdo eriperētur. Dein de nec ipsi quidem mūdo prodesset; quia ablati colūnis mundus non subsisteret, & ablati meritis Apostolorū, nihil solidū maneret in Ecclesia: propter vites enim fructum edentes, baculi infructuosi ad eas sustentanda supponuntur. Et si de mundo tollerentur, quo vehiculo, quibusve curribus, aut equitatu in omnem terram exiret sonus eorū, & in fines orbis terræ verba eorū? Tu enim postulāti mihi dedisti Gentes hæreditatem meā, & possessionē meā terminis terræ. Soli enim Apostoli ad id erant apti, & instructi, de quib⁹ Propheta prædixerat: *Ascēdens super equos tuos, & quadriga tua saluatio.* Vnde Paulus etiam cuperet dissolui, & esse cum Christo, subiunxit tamen: *Permanere autem in carne, magis necessarium propter vos: & magnus ille Martinus: Domine, si adhuc populo tuo sum necessarius, nō recuso laborem.* Tertio nec ipsi quoque Euāgelio congruebat; quod nō nisi per aliquos plenē persuasos, & qui oculis proprijs veritatē ipsam conspexissent, tradēdū erat, ita ut dicerēt ipsi: *Non possumus quæ vidimus, & audiimus, non loqui; & alter; Quod fuit ab initio, quod audiimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, &*

Terē in Andr. act. 1.

sec. 1. Quorsū id, Sicut ego nō sum de mundo. Gal. 16.

Quare Christus Apostolos nō roget tolli de mundo. 4. Reg. 2. Gen. 5.

II. ratio.

Apostolorum necessitas in Ecclesia.

Psal. 18. Psal. 2. Apostoli vbi olim adūbra ti.

Habac. 3. Philip. 1.

III. ratio.

Act. 4. 1. Ioan. 1.

Quid & rogare debeamus cū Christo.

Matth. 13.

Seruari Apostolos à malo, quid.

Matth. 5.

Rom. 8.

Matth. 6.

manus nostra contractauerunt de Verbo vita: ut parati essent pro veritate Euangelij sanguinem fundere. Cū ergo Iesus non roget, ut tollamur è mundo; nec nos rogare debemus, sed potius ut hic, & vbi velit, opera nostra vtatur: tātū nos à malo eripiat. Ipse enim suo tempore colliget frumentū in horreū, & fructū de arbore maturū, ut bonus agricola. *Sed ut serues eos,* inquit, *à malo.* Nō ait, ab odijs, ac persecutionibus, quia hoc salutē eorū nō expediebat: nā beati qui persecutionē patiūtur propter iustitiā; sed ut seruaret eos à malo, id est peccato, quod verū est, & sum mum malum; ne vel per impatiētiam, vel inconstantiam, vel per timorē, aut proximi odij deficerent in aduersis, quō ita diligentibus Deū omnia cooperarentur in bonū. Et ut Christus hic orauit ut seruarentur Apostoli, ita nos in precatione Dominica oramus: *sed*

libera nos à malo. Et tam hic, quā ibi habetur Græcè, *ἀπὸ τοῦ κακοῦ*, quod signat malignū, siue improbū illum; dæmonē scilicet: à quo ut à latrone nocturno, & lupō vespertino seruari petimus, ne aut verbo Dei, & gratia nos spoliet, aut deuoret, & perdat per desperationem. Et ab illo vno singulariter liberari postulamus, quoniā in omnibus aduersis quæ nobis contingunt, te immifcet, ut per illa nostram frangat constantiam, aut charitatem extinguat, aut fidem debilitet. Instruimur ergo preces assiduas, & ex sincero corde profectas ad Deū fundere, ut nos ab huius maligni insidijs, & fraudulentis consilijs liberet, & conterat Satanam sub pedibus nostris velociter, bene fauēte, atque hoc ipsum præstāte Domino nostro Iesu Christo, qui cū Patre, & Spiritu sancto, semper viuūt, & regnāt in secula seculorum. Amen.

A quo malo seruari Apostoli debeat.

Rom. 16.

TRACTATUS LXXVIII.

IN illa verba: *De mundo non sunt, sicut & ego nō sum de mundo. Sanctifica eos in veritate. Sermo tuus, veritas est. Sicut tu me misisti in mundum, ita & ego misse eos in mundum. Et pro eis ego sanctifico me ipsum, ut sint & ipsi sanctificati in veritate. Non pro eis autem rogo tantum, sed & pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me: ut omnes vnum sint, sicut tu Pater in me, & ego in te, ut & ipsi in nobis vnū sint, ut credat mūdus quia tu me misisti.* Ioā. 17.

Apostoli in Ecclesia Dei quales esse debuerint.

QUEMADMODVM in vniuerso hoc corporeo quasi Diuina quadā fabrica sunt partes quædam firmæ, & perpetuæ, ut cœli, & quatuor Elementa, quæ quantum ad se tota omnino deficere non possunt, cætera verò alia, quæ mixta à Philosophis dicuntur, generationi, & corruptioni, atque

adeo multiplici trāsmutationi sunt obnoxia: ita in Ecclesiæ sanctæ domicilio, à Christo sapientissimo architecto partes quædā sunt solidæ, atque cōstantes, id est, Apostoli, qui totā Ecclesiæ molē sustinebāt; ided oportuit eos solidioribus, & firmioribus Diuinæ gratiæ subsidijs confirmari, quō domus supra firmam petram posita non cor-

rueret. Nam vt in exercitum vnum, aut alterum, aut plures milites cadere nil refert, grandis autem foret iactura, si vel vnus ex ducibus interiret: ita in Ecclesia Dei aliquos à gratia Dei excidere, aliquod incommodū est: at vbi aliquis ex maioribus per hæresin vel per deprauatam vitam corruerit, magnū exitium adfert Ecclesiæ, quia eius exemplo ad peccandū alij permouentur. Propterea Dominus hoc loco confirmationis donū pro Apostolis postulat, dicendo: *De mundo non sunt, sicut & ego non sum de mundo. Sanctifica eos in veritate, &c.* Vbi primū aduerte, Christum sæpe reperiuisse illā clausulam: *Non sunt de mundo, sicut ego non sum de mundo*: Tū vt intelligamus qui sint illi, pro quibus Christus preces fundit ad Patrem: non enim pro his, qui humanis voluptatibus sunt dediti, sed pro illis, qui animo, vitæque sanctæ actionibus è mūdo exierunt: tū vt ostēdat eos magno indigere subsidio: nā qui ciues Sanctōrū, & domestici Dei facti sunt, eos pro alienis mundus habet, eosq; persequitur: ac proinde cū inter medios hostes versentur, auxilio diuino indigent, quemadmodū Israhelita de Ægypto egressi, & in deserto existentes, magnis difficultatibus premebantur, nisi illis vis diuina adfuisset. Itaque vt pater de filio paruulo, & olitor de nouis plantis, & pastor de agnis nuper natis peculiarem curam, & custodiam exercet: ita Christus Apostolis, quos ad fortia prouehere volebat. Demum vt & ipsi agnoscentes se non esse de mundo, velut mundo mortui viuerent, nihil de mundi odio, aut persecutionibus solliciti.

Sanctifica eos in veritate. Sermo tuus, veritas est. Declarandum est verbum, sanctificare, vt melius intelligamus quid sit illud, quod pro Apostolis petit, & quid sit item veritas, in qua vult illos sanctificari. Ad primum igitur, Verbum sanctificare nihil est aliud, quàm sanctum facere, siue Diuino cultui mancipare, & applicare, ideo templū, vasa, vestes, & cætera omnia, quæ ministerio templi dedicantur, sancta dicuntur, id est, Deo dicata, & applicata. Hinc Dñs benedixit diei septi-

mo, & sanctificauit illū: id est, in diuinū cultū ab alijs dieb⁹ segregauit. Ita etiā dicitur: *Sanctifica mihi omnē primogenitū: quod aperit vuluā in filijs Israel.* Ideo dicitur ciuitas sancta Ierosolyma; quia in ea Diuinus cultus & sacrificia peragebantur. Est quoque in Leuitico: *Sanctificabis annū quinquagesimū*: hinc qui baptizantur, sancti, vel sanctificati dicuntur, quia Christo, & eius cultui offeruntur. Quia verò quæcunque Deo applicantur, munda, pura, atq; immaculata esse debent, ne aliōqui Deus videatur contemni; idcirco animalia debilia, aut trunca, aut immunda à sacrificio reiciebat, vt habes apud Malachiā: & ad Sacerdotiū promoueri non permittebat aut luscum, aut leprosum, aut magnū vel tortū nasum habentem, aut aliquo mēbro, & sensu priuatū, vt habes in libro Leuitici. Hinc sanctificare, idem est quod mūdare, & ob omni forde, & pollutione peccati expurgare. Hinc accepturis legē Iudæis Dñs dixit: *Sanctifica illos hodie, & cras, lauentq; vestimēta sua*: & Iob quotidie sanctificabat filios suos, & ita sanctificatur vir infidelis per mulierem fidelem, & è cōtrario. At verò quia quæcunq; Deo sanctificatur, per aliquā ceremoniam Deo applicantur: hinc belluæ, & ratione carētes sola oblatione, vel morte, vel vnctione à Sacerdote sanctificabantur. Tali ritu etiam altaria sacrificabantur: at homines ratione præditi Deo perfectè nisi per gratiā Dei nō applicantur, per quā Deus verè fit noster, & nos eius serui, filij, & amici: hinc sanctificare est, gratiæ sanctitatem cōferre creaturæ rationali: ita Christus dicitur sanctificatus, quia ex nō sancto sanctus factus est, quemadmodū apud Ioannē ipse de se dixit: *Quem pater sanctificauit, & misit in mundū.* Porro Christus dicitur factus sanctus ex non sancto, nō quod Christus aliquādo fuerit nō sanctus, sed quod nos prius natura cogitamus animā Christi, quā sanctā. Ita etiā B. Virgo dicitur sanctificata, de qua illud multi accipiūt: Sanctificauit tabernaculum suum altissimus. Atque hac ratione Angeli dicuntur sancti. Ita Adam, & Eva sancti effecti in conditione sua: nō quod illi immunditiā

Gene. 2.
Exod. 13.
Num. 8.
Leuit. 12.
Matt. 4. &
27.
Leuit. 25.

Quales Deo
vi. imā o-
lim offerri
debent.

Malac. 1.

Leuit. 21.

Exo. 19.
Iob. 1.
1. Cor. 7.

Homines vt
Deo vere per
fecteque ap-
plicentur, cō-
secrenturq;.

Ioan. 10.
Christ⁹, eius
q; virgo ma-
ter vt fue-
rint sancti-
ficati.
Psal. 45.

1. Tim. 5.

peccati

Cur toties
Apostoli di-
cantur non
esse de hoc
mundo.

Pro quibus
Christus pre-
ces fundat
ad Patrem.
Ephes. 2.

Quomodo
Christ⁹ Apo-
stolos serua-
ret, & custo-
diret.

Sanctificare
proprie quid
sit.

Apoca. 22.

Altera sancti-
ficationis spe-
cies.

2. Cor. 7.

Jerem. 1.

Sancitequit.

Vnde oria-
tur, sanctifica-
tio, confirma-
tiove.

Rom. 1.

1. Cor. 1.

1. Pet. 5.

Quos ferè vo-
cemus sanctos.

peccati prius habuissent, quemadmodū nec Angeli, nec beata Virgo, nec ipse Christus, sed quia gratiæ sanctitatem Dei munificentia sunt adepti. Nec semper homo ex immundo, aut polluto fit sanctus, sed vel ex nō sancto sanctus, vt prædicta omnia exempla ostēdunt, vel ex sancto sanctior: *Qui iustus est, inquit, iustificetur adhuc: & sanctus, sanctificetur adhuc.* At verò si in homine contingat immunditiam, siue pollutionem peccati præcedere; tunc sanctificari, non tantū est gratiæ sanctitatem recipere, sed etiam peccati sordem per illam ablui. Hinc Paulus ait: *Mundemus nos ab omni inquinamēto carnis, & spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei*; & ad Ieremiam dixit: *Priusquam te formarem in utero, noui te, & antequam exires de vulua, sanctificauit te, mundando scilicet à peccato originali.* Quia verò quæ facta sūt, & diuino applicata cultui, nō possunt, amplius in p̄fanos vsus conuerti, ideo sanctificare, est confirmare, & in semel adepta munditia stabilire. Vnde sancti re Latinis, est aliquid solidam, firmū, atque perpetuū duraturum constituere. Hæc autem confirmatio, non nisi ex gratiæ diuinæ incremento confurgit. Hinc Christus dicitur prædestinatus secundū Spiritum sanctificationis, corroborantis scilicet in veritate, & sanctitate: & Apostolus Corinthijs scribit: *Qui & confirmabit vos vsque in finem sine crimine, & Petrus Apostolorum Princeps: Deus autem omnis gratiæ, qui vocauit nos in æternam suam gloriam in Christo Iesu, modicum passos ipse perficiet, confirmabit, solidabitq;.* Ex his colligimus, sanctificare, esse Deo aliquem applicare per communicacionem gratiæ, vel sanctitatem; non sanctis conferentis, vel ab actu peccati mundantis, vel à potentia peccandi liberantis. Atque in hac postrema significatione eos qui ad patriam iam peruenierunt, & ciues sanctorum, & domestici Dei facti sunt, vocamus sanctos, hoc est, firmos & solidos in gratia, & amicitia Dei, siue in adepta munditia. Hic verò petere videtur Christus Spiritum sanctificantem, & confirmantē in gratia, & veritate.

Pro cuius rei maiori intelligentia aduertendum est, duplicem esse confirmationem, quia intellectu, & voluntate infirmi sumus, atque mutabiles: alteram in doctrina, per quā Ecclesia, quæ est columna, & firmamentum veritatis, non potest, aut falsa dogmata amplecti, aut filijs talia credenda proponere: hoc autem facit Spiritus sanctus magister in ea residens, & eam omnē veritatem erudiens. Altera sanctificatio est perseverantia, & firmitas voluntatis humanæ in bono: atque hæc Mariæ Virgini ac Deiparæ, Ioanni Baptiste, Apostolis, atque alijs quibusdā electis singulari Dei priuilegio concessa fuisse creditur in die Pentecostes, pro qua hic Dominus precatur, & de qua David dixit: *Confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis.* Nam vt in edificio columnæ fabricæ sustentant pondus, & in corpore humano ossa solida carnem debilem fulciunt, & in exercitu duces, ac viri fortissimi belli pondus sustinent, quia sua sapientia, & ducatu inferiorum militū animos accendunt: ita in Ecclesia Dei debebant esse quidam veluti ossa infracta, ducesq; strenui, atque columnæ aliorum, de quibus dicitur: *Ego confirmaui columnas eius.* Ideo diuinam dequit prouidentiam tales nobis exhibere Apostolos, qui neq; à fide excidere, nec à gratia per crimen mortiferū prolabi possent: nam etsi leuiter delinquere possent, illa delicta tamen gratia, aut perfectione non spoliarent: in cœlo autem perfectior erit, atque excellentior confirmatio, vbi tota, vel venialiter peccati potentia absorpta erit. De prima sanctificatione in doctrina potest intelligi primum hoc verbum: *Sanctifica eos in veritate*, scilicet sermonū tuorum, vel dogmatum, quod ab Spiritu sancto sibi assistente habet Ecclesia, vt ita Apostoli luce veritatis firmati, dæmoni sophistæ, & eius organis hæreticis resistere valeant, quæ possint mundi consilia euertere, & omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiā Dei, ex dialecticis, & acutis syllogismis, aut ex Philosophorum arcanis, aut ex linguarum peritiā confectā destruere. Et ita promisit Christus porras

Confirmatio
siue sanctifi-
catio, duplex

1. Tim. 3.

Ioan. 16.

Psal. 67.
Apostoli Apo-
stoliciq; viri
quibus firmi-
les sint in Ec-
clesia Dei.

Psal. 74.

In cœlo qua-
lis sanctifica-
tio futura.

Ecclesiæ san-
ctificatio in
veritate vnde
pendeat.

2. Cor. 10.

Matth. 16.

Inferi

Ecclesia Romana, omnium Ecclesiarum mater est, & magistra.

Alter sensus.

Ioan. 14.

Infra 18.

Heb. 10. Vnde homines excidant a gratia Dei.

Rom. 8.

1. Thess. 5.

Quemadmodum homines in gratia Dei confirmantur, ab eo que sanctificantur.

inferi non praeualituras in Petru, hoc est, in Episcopum Romanum Christi Vicarium, & Petri successorem, ac proinde nec in Ecclesiam eius, quae mater est, & magistra omnium Ecclesiarum: siue ille in consultatione adhibeat Concilium oecumenicum, siue viros sapientes, ac excellenti doctrina praeditos, quos de more penes se habere solet, ac debet. Nam illud Romanae Ecclesiae privilegium, non tam est ob ipsam Ecclesiam Romanam, quam ob Ecclesiam per vniuersum orbem diffusam, cuius iudicium in omnibus amplecti, sequi que debet.

Potest secundò hic locus intelligi de altero genere confirmationis in gratia Dei: Sanctifica, inquit, eos in veritate tua (ita enim Graecè legitur) & potest intelligi nomine veritatis, aut ipse Christus, qui de se dixit: Ego sum via, & veritas, & vita, & quam Pilato curiosus interroganti, sed instabili non indicauit, aut veritas doctrinae, & vitae, & iustitiae, quae in Euangelio traduntur aperte, & perspicue, nõ in umbris, aut figuris, vt olim in lege. Erit igitur sensus: Confirma tuos in gratia semel obtenta, nec ab illa excidere sinas, aut propter technas, & insidias daemones, aut propter carnis blanditias, aut propter mundi terrentis, vel allicientis tētationes, aut propter propria voluntatis mobilitatem, & inconstantiam: ita vt dicere valeamus: Quis nos separabit a charitate Christi: tribulatio: an angustia: an fames: an nuditas: an periculum: an persecutio: an gladius? &c. De hoc munere videtur loqui Apostolus ad Thessalonicenses, cum ait: Ipse autem Deus pacis sanctificet vos per omnia, aut integer Spiritus vester, & anima, & corpus sine querela, in aduentu Domini nostri Iesu Christi seruetur. Hoc autem donum facile est Deo concedere: vel corroborando voluntatem gratia sua, ne ad malum flecti valeat, vel intellectum illustrando, ita vt nullum malum boni speciem habens illi occurrat, de quo non peculiariter erudiatur, quia nunquam voluntatis est ferri in id, quod aperte malum esse cognoscit, nisi quibusdam integumentis, inuolucrisque rationem aliquam

honesti, aut vtilis, aut delectabilis boni induerit. Neque hæc sanctificatio, aut confirmatio Deo repugnat, qui omnia potest: aut Christo, qui omnia dona suo sanguine promeruit, & in eius gloriam cedunt, per quamque confirmationem ipsi Christo confirmatissimo in gratia similes reddimur. Neque Scripturis repugnat, quae confirmatio nem, sanctificationemque pollicetur, & Paulus ait: Quomodo non etiam cum illo omnia nobis donauit? Nec nobis aduersatur, quia etsi ex natura nostra Pro teo ipso mutabiliores simus, ex gratia dii efficiamur, & filij excelsi omnes. Nec denique libero arbitrio opponitur, quia illud per confirmationem non tollitur, imò perficitur potius, vt constat in Christo, & Virgine, & Apostolis post Pentecosten: quia nec est liberum arbitrium, aut eius vlla pars posse peccare, sicut posse cadere, vel egrotare, vel mori, non est potētia, sed impotentia: Estque hæc confirmatio excellentissimum Dei donum, quo homo infirmus redditur constantissimus, ac solidissimus: estque perinde ac dicere, baryrum gladio impenetrabile, aut, vitrum infractum, quod frangi nequeat, cum natura sua baryru sit molle, & vitrum fragile. Sunt qui exponant: Sanctifica eos in veritate: Id est, se para eos ad verbum praedicandum, & fac eos sacrificium, quod veritati administrent tuae, cui suam vitam consecrent, & pro veritate se sacrificent. Et prius rogauit, Serua eos a malo. Et ne putes satis esse hoc, ponit alteram partem iustitiae, quae est facere bonum, dicendo: Sanctifica eos in veritate, vel in veritate, id est, constantia, promissorumque fideli obseruantia de dando Spiritu sancto, Sanctifica eos: quia sermo tuus promittēs veritas est, hoc est, verax, certus, & constans est. Sermo tuus, veritas est. Hoc est, diuinum verbum, & increatum, ipsissima est veritas: per quam solam sanctificamur, si fide illam amplectamur, Sacramento induamus, operibusque sanctae vitae illam ostendamus. Vel loquitur de sermone Evangelico, quod praedicabat, de quo: Principium verborum tuorum veritas. Sermo enim Christi magna veri-

Confirmatio nis donum, nec Deo, nec Christo, neque Scri pturis, aut nobis repugnare ostē ditur.

Rom. 8.

Psal. 81.

Arbitrij libertatem confirmationis donum non modo nõ tollit, sed etiam perficit.

III. sensus eius dicit, Sanctifica eos in veritate.

Duae partes iustitiae. Psal. 33. & 1. Pet. 3.

III. sensus.

Quid: Sermo tuus veritas est.

Psal. 118. Alter sensus

Heb. 10.

Ioan. 7.

Act. 20. Matt. 4. & alibi.

Quemadmodum Deo Patet Christum miserit, hic autem Apostolos in mundum.

Luc. 9.

Infra 10.

1. Cor. 1.

Hebraismus.

Matth. 10. Mar. vii.

Quo modo Christus pro Apostolis sanctificauerit seipsum.

tatis excellentia praeditus est: nã mundi sapientia multum falsitatis habet ad mixtum: lex Mosaica rerum umbris, & integumentis est celata, at sermo tuus, quem ego docui, & qui non meus, sed est eius qui misit me Patris, pura est veritas, fucos nescit, umbras ignorat, omnem falsitatem prodit, atque depellit, & nostrae verae sanctificationis causa est, & instrumentum: vnde & Euangelium dicitur veritatis, & regni Dei.

Sicut tu me misisti in mundum, ita & ego misi eos in mundum. Id est, meritò sanctificandi sunt Apostoli in veritate, quia ad sermonem tuum (qui veritas est, odiosa tamen mundo) toti orbi praedicandum ex charitate eos ego mitto, sicut tu ex charitate me misisti in mundum ad praedicandum. Et quemadmodum ego a te sanctificatus missus sum in hunc mundum, ita & illi egent sanctificatione tua, vt dignè fungatur vice mea, & ministerio suo. Missus est autem Christus a Patre sine vllis humanis praesidijs, aut pecunijs, aut armis, aut militibus, sed cum summa paupertate, non habens vbi caput reclinet: ita ego hos meos tanquam agnos inter lupos emitto, vt contra totam mundi potentiam, sapientiam, atque iustitiam decerent, & gloriosum referant triumphum. Proinde Spiritus sancti confirmatione indigent: què propterea antequam emitterentur, receperunt. Dixit autem de praeterito Missi, pro Mittam, more vatum, cum antea solum in Iudaeam emisisset eos, nec dum enim dixerat: Euntes in mundum vniuersum, praedicate Euangelium omni creaturae.

Et pro eis ego sanctifico me ipsum, vt sint & ipsi sanctificati in veritate. Etsi possit exponi, Iesum se sanctificasse opera sancta faciendo, ac se se sanctum ostendisse, quò nobis gratiam promereret, & gloriam: tamen quia proprie sanctificare, est diuino cultui applicare, & sacrificium offerre, ideo sensus est: Ego Deo Patri me offero in cruce in veram, & acceptabilem hostiam, & in sacrificium vespertinum in odorem suauitatis, non solum pro eorum peccatis abluendis immolandum, sed etiam pro dono confirmationis eorū:

impetrando: vt sint & ipsi sanctificati in veritate, id est, corroborati, & vere sancti in iustitia: & non vt olim typica, siue legalia sacrificia, sed qui se Deo offerant in praedicandae veritatis testimonium, & si opus sit, pro veritate tuenda, in sacrificium, & immolationem se se offerant. In hunc modum hoc verbum exponunt Chrysostramus, & Theophylactus, cuius hæc sunt verba: Sanctifica eos in veritate tua, hoc est, separa eos in verbum, & praedicationem, & fac eos sacrificium, quod veritati tuae ministret, huic suam vitam consecrēt. Sic ille. Hæc est illa confirmationis gratia, de qua supra: quæ tanta est, vt quis illa indutus malit mortem, quã veritatem deserere. Ceterum etsi Iesus esset natus sanctus, secundum illud: Quod ex te nascitur sanctum, vocabitur filius Dei, iterum tamen per passionis, & obediētiae merito se in cruce offerendo, sanctificauit pro nobis. Non solum ergo suos a Patre sanctificari petit, sed & se se sanctificatorem a Deo missum pro eis sanctificat, quo Apostoli magis sanctificantur. Quisquis ergo a Deo sanctificatus est, sanctificet seipsum pro alijs sanctificandis. Sic Iesus qui ad baptismum venit sanctus, iterum se sanctificauit, non quidem maiorem sanctitatem adipiscendo in seipso, qui plenus erat gratia, & Spiritu, sed vt maius sanctitatis meritum nobis compararet, & in se alios emundaret, exemploque suo alijs præluceret: ita nunc ad baptismum sanguinis in cruce venit, quò Apostoli sanctificati a Deo, & Spiritu sancto baptizati, sanguinis quoque non formidarent baptismum, quo aliorum sperarent, & ad sanctificationem inuiterent: & sic in eis impleatur verbum Ioannis: Qui sanctus est (scilicet in se ipso) sanctificetur adhuc, scilicet pro alijs. Quod autem tradiderit se ipsum in hostiam viuam pro alijs sanctificandis, declarat Apostolus, dicens: Viri, diligite vxores vestras, sicut & Christus diligit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, mundas eam lauacro aquae in verbo vitae, vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, nõ habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta, &

Chryso. ho. 81. in Ioan. tom. 3. Theophyl.

Confirmatio nis donū quã sit eximium.

Luc. 1.

Quare Christus pro Apostolis sanctificauit se ipsum.

Matth. 3.

Cur & nos Deus sanctificet.

Apoca. 22.

Ephes. 5.

A quibus for-
dibus Christi
sanctificauit,
& emunda-
uerit seip-
sum.

Esa. 53.

Zacha. 3.

Quorum id:
Vt sint & ip-
si sanctificati
in veritate.

1. Ioan. 3.

Rom. 12.

Alter sensus.

Euthy.

Rom. 8.

Quare Chri-
stus non solum
pro Aposto-
lis, sed pro
omnibus etiam
in eum credi-
turis dicat se
orare.

Mat. 13.

Ea ne Domi-
ni sententia
addita quae-
dam an decla-
ratio sit eorum
quae a Deo
postulauerat.

immaculata. Vt est autem Dominus Iesus potius verbo sanctificandi, quam sacrificandi, vt ea voce innuat se fordidum fuisse: sed addendo pro eis, innuit se sorduisse per alienas, non per proprias fordes. Vnde & Esaias inquit: *Posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum*, & apud Zachariam Iesus pollutus sordibus induitur. Et cum ait: *Vt sint & ipsi sanctificati in veritate*: indicat, Christum quae pro nobis fecit, non ob id fecisse, ne idem nos faciamus; sed potius vt eum imitari valeamus. Vnde Dilectus ait: *Omnis qui habet hanc spem in eo, sanctificat se, sicut & ille sanctus est*, subserviens videlicet diuinae sanctificationi, quae erga ipsum fit. Et Apostolus: *Obsecro vos fratres per misericordiam Dei, vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuentem, sanctam*. Non ergo satis est Christum fuisse sanctum, nisi & tu sis sanctus, & sanctus in veritate. Euthymius haec verba aliter exponit, dicens: *Vt & ipsi immolati sint per veram hostiam: legalis siquidem victima figura erat, non veritas, vt & ipsi immolati sint, capite videlicet ipsorum immolato. Vel etiam tanquam, & ipsi immolati. Habiti sumus, inquit, sicut oues caedi deputatae*. Haec ille.

Non pro eis autem rogo tantum, sed & pro eis qui credituri sunt per verbum eorum in me. Ne quis erraret, existimando ad solos Apostolos spectare haec; declarat se pro omnibus in se credituris postulare: non enim hoc esset saluatoris vniuersalis. Ex quo patet, quod non omnia quae Apostolis, vel pro Apostolis dicebat, omnibus diceret; sed tantum illa, quae exprimebat ipse: vt illud: *Quod autem vobis dico, omnibus dico, Vigilate*. Si forte in contrarium quis dicat, hoc non esse additionem precibus Christi factam, sed declarationem, qua intelligi voluit id quod Apostolis precatus erat, omnibus, qui crederent verbo Dei, postulatam esse: hanc autem declarationem non propter Deum, qui conscius eius erat, sed propter nos tantum fecit. Dicendum tamen videtur, reuera potius fuisse additionem: non enim omnia, quae pro Apostolis precatus erat Dominus, omnibus alijs credentibus concedit: nec

tantum gratiae diuinae donum est alijs impensum, quia semper primum locum habent Apostoli. Hoc autem peculiare donum sanctificandi seipsum pro veritate tuenda, non tantum Apostoli habuerunt; sed etiam omnes omnis temporis martyres, qui veritati fidei Catholicae sanguine suo subscripserunt. Perpende ergo, quod non oret pro omnibus futuris hominibus, sed pro omnibus credituris: soli enim credentes membra sunt Christi capitis. Atque hoc quidem generaliter sine exceptione vlla, ne quis aut Iudaeus, aut Gentilis a fructu orationis huius videatur exclusus. Et ait: *In me*: quia non satis est omnis fides, nisi in Christum per fidem dilectione operantem credatur. Nec inquit, qui per vos credit, ne soli illi videantur includi, quos Apostoli viua voce conuerterunt, sed qui per verbum eorum credituri sunt, siue proximè, siue remotè verbum eorum sit susceptum; vt & nos posteri, mortuis Apostolis credidimus, includamur, & consolemur. Non enim in Ecclesia credimus nisi verbo Apostolorum ad nos per Patres transmissio: cuius rei Symbolum Apostolorum locupletissimus est testis, quod qui fide accipit, in verbum Apostolorum credit. At Apostolorum verbo non tantum humano credimus, sed tanquam diuino, à Iesu primo in Apostolos transfuso, & per eosdem in vniuersam Ecclesiam deriuato: quod credere, non est aliud, quam in Iesum ipsum credere, qui cum vnus sit magister, intus quoque mouet, ac docet. Nec vocat verbum eorum quasi ab eis sit inventum, sed quia eorum fidei commissum primo. Quare ab hac prece non excluduntur Iatro, & Paulus, vt Augustinus docet qui etsi non crediderunt per verbum ab Apostolis praedicatum, crediderunt tamen per verbum eorum, quod ipsi alijs praedicauerunt.

Vt omnes vnum sint, sicut tu Pater in me, & ego in te, & ipsi in nobis vnum sint. Ecce donum vnitatis, quod in vniuersum petit Dominus Iesus pro omnibus credentibus; non autem alia eximia dona, quae solis Apostolis; vel Martyribus Christus parauit. Pro om-

Christus quae postulet; hinc in se. Gal. 5.

Cur dicitur in tertia persona de Apostolis: pro eis qui credituri sunt per verbum eorum in me.

Verbo Apostolorum quatenus credam.

Cur verbum Apostolorum nominetur. Luc. 23.

Act. 7.

Aug. tract. 110. in Ioa. tom. 9.

Psal. 43. Quare Christus non Apostolis solum, sed etiam omnibus credentibus à Deo petat donum vnitatis.

Altera vnitas
credentium in
Christum.

1. Cor. 13.

Aug. ibid.

Iaco. 2.

III. vnitas.

Rom. 6.

Ephes. 2.

Tit. 3.

III. vnitas.

Concil. La-
tera. 6. 2.

Matth. 6.

Inter creatorem & creaturam non potest tanta similitudo notari, quin inter eos maior sit dissimilitudo. notanda, ait Innoc. III. Ioan. 19. Christianorum vnitas, quid denotet haereticorumque diuisio.

nibus ergo credituris in Christum, petit, vnitatem dogmatum Fidei: iam verbo definitè, vel quasi facto ipso definitè: nam qui deficit ab vnitae fidei Catholicae, haereticus est. Vnum etià, vinculo charitatis, & amoris mutui, sine quo nihil iuuat fides, vel motes transferes: in qua vna qui deficit, factus est omnium reus: vt exponit Augustinus. Vnum etiam corpus mysticum, vt iam non sit distinctio inter Iudaeos, & Graecos, sed ex duobus vnus populus fiat, pariete inimicitiarum, & maceriae legis soluto. Contra quod grauitè delinquant, qui stultis, ac vanis carnis genealogijs studiosius inuigilant, vt videantur oculos carnis Christo tantum tribuere. Vnum etiam corpus, per eiusdem finis expeditionem, & praesidio ad illud ducentium apprehensionem: omniaque Dei dona, quae singuli habent, ad aliorum commodum, & salutem se habere intelligant, ea ratione qua membra in eodem corpore quae singulariter habent, in totius corporis beneficium exercent, sine vlla etiam inuidia, quod hic vel ille maioribus donis temporalibus, aut spiritalibus abundet: quia quod habet vnus, pro toto corpore habet: *Sicut tu Pater in me, & ego in te, vt & ipsi in nobis vnum sint*. Hoc verbum explicans Concilium Lateranense sub Innocentio III. ita habet: *Cum ergo veritas pro fidelibus suis ad Patrem orat: Volo, inquit, vt ipsi sint vnum, sicut & nos vnum sumus: hoc nomen, vnum, pro fidelibus quidem accipitur, vt intelligatur vnio charitatis in gratia, pro personis vero diuinis, vt attendatur identitatis in natura vnitas, quemadmodum veritas alibi ait: Estote perfecti, sicut & Pater vester caelestis perfectus est: perfectione natura, vtraque videlicet suo modo: quia inter creatorem, & creaturam non potest tanta similitudo notari, quin inter eos maior sit dissimilitudo notanda*. Haec ibi. Fundata ergo vnio in Patre, & Filio per Spiritum, seruare debemus vnitatem amoris inter nos. Ideo qui se ab vnitae tollit, non illam, quae est tunica inconsutilis; & quae secari non potest, sed seipsum ab ea praescindit. Vnitas autem Christianorum signum est; &

argumentum, quod Deus est in eis; sicut diuisio haereticorum, quod dæmone est illorum doctor, & institutor: *Vt & ipsi in nobis vnum sint*. Exponit modum, quo ipsi electi debent esse vnum in nobis, id est, in Patre, & me. Et figuratur modus vt fructus prioris vnitatis inter Patrem, & Iesum, sicut illa cõiunctio, Vt, indicat. Sunt autem electi vnum cum Patre, & Iesu; in hoc, quod sunt vnus fidei, spei, & charitatis, iuxta illam parabolam de vite: *Manete in me, & ego in vobis*. Et infra: *Manete in dilectione mea*. Neque quaelibet vnitas Deo placet, sed illa tantum, quae ex Deo est, & in Deum dirigitur. Multi enim vniuntur inuicem sine praecedenti vnione ad Deum, vt adulteri, fures, & homicidae; quorum coniunctio atque societas horaria est atque momentanea, de qua Prouerbiar. i. Salomon ait: *Sortem mitte nobiscum, marsupium vnum sit omnium nostrum*. Ideo qui coniunguntur matrimonio, prius debent Deo coniungi: haec enim est fortis colligatio, vbi Deo est in Christo, & Christus in nobis, & nos mutuo cohaeremus. Deus Pater radix eius est, & stipites Christus, & Spiritus sanctus succus; nos rami, opera nostra fructus sunt huius vnitatis. Porro Dominus hanc à nobis exigit vnitatem, deditque illa adiumenta, quibus illam prestarem. Nam vt cum ipso coniungamur, accipit à nobis naturam nostram; & contra dedit nobis corpus, & sanguinem suum: vt autem etiam cum Deo vniamur, dedit nobis Spiritum suum. Hic est ergo Christianismus verus, vnum esse cum Deo, per fidem, & amorem; & vnum cum proximo per opera iustitiae, & misericordiae per amorem.

Vt credat mundus quia tu me misisti. Saluator mundi hanc credentium suorum, & Dei coniunctionem obscuram esse non patitur, sed tam claram esse voluit, vt mundus eam spectans seruari possit. Mundus enim qui Iesum vt hostem acceperat, considerauit esse Dei nuntium, & talem nuntium, qui in se credentes Deo coniungat, vt sic & ipse mundus Christi esse velit, seque regi ab eo seruo petat. En hic pro mundo rogat, quod supra negare videba-

Electi quomodo sint vnus cum Patre & Iesu.

Ioan. 13. Vnitas quam fit Deo placens, & accepta.

Fortis colligatioque sit.

Christianismus verus quis.

Qualem esse velit Christus inter se fidelium vnitatem.

August loco
precitato.
Mundus quā
do crediderit
Christum et
se missum a
Patre.
Act. 4.
Exod. 8.
Psal. 76.
Philip. 2.
Act. 2.

tur: sed ex hoc loco ille venit explican-
dus. Nam rogat pro fide mundi, dum
pro suis orat; & ita mundus desinat ef-
se mundus ea parte, qua infidelis est,
& insanit, vt Augustinus explicat. Vt
credat ergo mundus quia tu me misi-
sti. Hoc tunc præcipue videtur imple-
tum, quando Spiritu sancto misso fa-
ctum est multitudinis credentium cor
vnum, & anima vna. Quæ res mundo
stupenda erat, vt exclamare cogere-
tur: *Digitus Dei est hic.* Et, *Nonne hæc
est mutatio dextera excelsi?* Quia om-
nes natura superbi sumus, atque avari,
& quæ nostra sunt, tantum querimus.
Vnde in Actis dicitur: *Quotidie quoq;
perdurantes vnanimiter in templo, & fra-
gentes circa domos panem, sumebant ci-*

*bum cum exultatione, & simplicitate cor-
dis, collaudantes Deum, & habentes gra-
tiam ad omnem plebem.* Nostra igitur
animorum coniunctio atq; vnitas, for-
titudo est Ecclesiæ, Christi decus, &
ornamentum, & mundi lucrum, vt ho-
mines illum deserant, & ad Christum
veniant, quemadmodum nostræ dissen-
siones ac sectæ Ecclesiam debilitant,
Christi gloriam maculant, & mūdum
nobis magis infestum reddunt. Simus
igitur vnitatis studiosi, & in domo
Dei ambulemus cum consensu: pacem
diligamus, vt nobiscum sit Deus pacis
Dominus noster Iesus Christus, cui eū
Patre, & Spiritu sancto sit omnis ho-
nor, gloria, & imperium in sepiternū,
Amen.

In quo sita
sit Ecclesiæ
fortitudo.

Quales esse
debeamus.

Psal. 54.
2. Cor. vlt.

TRACTATUS LXXIX.

Ac postremus, in illa verba: *Et ego claritatem quam
tu dedisti mihi, dedi eis, vt sint vnum, sicut & nos v-
num sumus. Ego in eis, & tu in me, vt sint consum-
mati in vnum, & cognoscat mundus quia tu me mi-
sisti, & dilexisti eos, sicut & me dilexisti. Pater, quos
dedisti mihi, volo vt ubi sum ego, & illi sint mecum,
vt videant claritatem meam, quam dedisti mihi,
quia dilexisti me ante constitutionem mundi. Pater
iuste, mundus te non cognouit, ego autem te cognoui,
& c. vsque in finem capitis.*

Quid est il-
lud Sapiētis,
Sapientia abs-
consa, & the-
saurus inuisus,
quæ vtilitas
in vtrisque?
Eccle. 20.

RECTE sapientissimus il-
le autor libri Ecclesiastici
eos insectatur, qui talerum
abscondunt, neque proxi-
mis vt debent, communicant: *Sapientia,
inquit, absconsa, & thesaurus inuisus,
quæ vtilitas in vtrisque?* Quasi dice-
ret; Cū mundus versetur in tāta pau-
perrate, & rerum salutarium ignora-
tione, non est vtilis. hæc auara reten-
tio. Nam vt auaro tam deest quod ha-
bet, quàm quod non habet; ita scien-

ti, & non communicanti, tam deest
quod nouit, quā quod ignorat. Hinc
ipse Salomon longè se alienum fuisse
ab hac auaritia testatur, dum de se in
Sapientia ait: *Quam sine sitione didici,
& sine inuidia communico, & honestatē
illius nō abscondo.* Propterea Christus,
in quo sunt omnes thesauri sapiētiae,
& scientiæ absconditi, meritō in hac
postrema orationis parte se se nobis
aperit, detegitque, & quàm magnifi-
cas donorum opes per eum nos cre-

Salomonis
charitas.

Sap. 7.

Coloss. 2.

dentes

Horum ver-
borum cum
superioribus
connexio.

Quam clari-
tatem Christi
a Patre acce-
ptam a postu-
lis dederit,
atque credē-
tibus.

Aug. tract.
110. tom. 9
Cyril. libr.
11. in Ioan.
cap. 27.

Euthymius
tomo 1,
Gloria in sa-
cris literis
quid.
Matth. 6.
Genes. 45.
Quæ dona
Christus ho-
mo acceperit
a Patre.

Ioan. 1.

Infra 12.

Secundūm
Apostolum
Euangelium
quid.

Rom. 1.

Ioan. 7.

Luc. 13.

Ioan. 5.

dentes suscipiamus, vt & eius pre-
cationem magnipendere, & eius im-
mensis beneficijs grati aliquo modo
esse, possimus. Cū ergo in supe-
rioribus, fidem, charitatem, sanctifi-
cationem in illis, seu confirmatio-
tionem, atque vnitatem pro nobis
postulasset, pergat & vitam æternam,
seu cœlestem gloriam nobis depre-
cari, dicens: *Et ego claritatem, quam
dedisti mihi, dedi eis.* Per hanc clari-
tatem beatus Augustinus intelligit
prædestinatam vitæ æternæ immor-
talitatem, signorum potestatem. Cy-
rillus, Euthymius, vnionem cum Deo:
alij Spiritum sanctum, quo medio illi
vnimur; gloriam verò alij. Est autem
gloria in sacris literis, non tantum
fama celebris, bonumque nomen,
atque illustre; sed etiam illa, quæ in-
genti laude digna sunt, & magno in
pretio habentur. Hinc Christus de
opibus, potestate, atque splendore
Salomonis loquens, ait: *Nec Salomon
in omni gloria sua coopertus est si-
cut vnum ex istis, lilijs scilicet, & Io-
seph ad fratres suos ad patrem suum
reuerentes, dixit: Nuntiate patri meo
omnem gloriam meam.* Hic autem sig-
nificare videtur vniuersa dona, quæ
a Patre acceperat, quorumque Apo-
stolos suos, ac omnes in se credentes
pro cuiuslibet modo participes fece-
rat. Habuit enim Christus Dñs gloriā
Filij quasi vnigeniti a Patre, gloriam
legati & nuntij Dei, de qua: *Benedictus
qui venit in nomine Domini, Rex Israel;*
Prophetæ, ac magistri cœlestis traden-
tis Euangelium, quod est virtus in sa-
lutem omni credenti: vnde miraban-
tur, quomodo hic literas sciret, cū
non didicisset? habuit miraculorum
gloriam, quibus prodebat virtutem
suam, vt populus Deum laudaret
propter omnia; quæ gloriosè a se
fierent; habuit & gloriam concordie
in omnibus cum Patre, vt nunquam
sibi eius gloriam præripuerit, ac ni-
hil vnquam fecerit, nisi quod vidisset
Patrem facientem: hinc remittebat
peccata, pellebat dæmones, suscita-
bat mortuos, inuocato prius nomine
Parris. Habebat etiam concordiam
cum Spiritu sancto, per quem præ-

dicabat, & in eo quasi in digito Dei
eijciebat dæmonia, & omnia heroica
opera patrabat. Gloriam quoque
comprehensoris, & iam beati possi-
debat, nam animi portione superiore
beatus erat, atque comprehensor,
corporisque immortalitatem, & no-
minis per vniuersum orbem celebra-
tatem, & potestatem iudiciariam, &
aduocandi apud Patrem honorem, &
officium breui expectabat. Sed vni-
uersas has glorias atque excellentias,
in vniuersos quidem credentes; sed
plenius & vberius in Apostolos trans-
fudit. Dedit enim illis in primis glo-
riam vnigeniti, habentes vt essent filij
Dei per adoptionem, honorantes pri-
mogenitum fratrem Christum: nam
dedit eis potestatem filios Dei fieri.
Et huic sensui fauet quod sequitur:
*Ego in eis, & tu in me, vt sint consumma-
ti in vnum.* Dedit & illis legatorum
Christi excellentiam. Pro Christo,
aiebat Paulus, legatione fungimur.
Habuerunt gloriam magistrorum, &
Euangelistarum, quia & verbo, &
scripto Euangelium prodiderunt: vn-
de Apostolus doctorem Gentium se
vocat in fide, & veritate; & non mi-
nus de Apostolorum doctrina, quam
de illa Christi mirabantur. Ex quo fit,
vt in Actis dicatur: *Videntes autem
Petri constantiam, & Ioannis, comper-
to quod homines essent sine literis, &
idiota, admirabantur.* Adhæc signo-
rum potestate præditi fuerunt: nam
illis dixit Christus: *Ecce dedi vobis
potestatem calcandi super serpentes, &
scorpiones; &: Qui credit in me, opera
quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora
horum faciet.* Habuerunt & vnitatem
cum Christo, tum in doctrina traden-
da, tum in remissione peccatorum:
*Quorum, inquit, remisistis peccata,
remittantur eis; &, Quæcunque solue-
ritis super terram, erunt soluta & in
cælo.* Fuerunt & inter se concordēs
in Euangelio prædicando, & traditio-
nibus exhibendis: & quia omnes vno
spiritu, & eodem, quo Christus, re-
gebantur. Habebant & certissimam
spem, & quasi arrham immortalitatis
& beatitudinis in ipso Dei Spiritu, &
gratia eius, atque operibus bonis ex-

Luc. 11.

Claritatem
suam, & glo-
riam Christi
Apostolls
quatenus cō
municauerit

Ioan. 1.

2. Cor 5.

1. Tim. 10.
Varia Apo-
stolorum præ-
rogatiua sin-
gularis.
Act. 4.

Luc. 10.

Ioan. 14.

Infra 20.

Matth. 18.

illa profectis. Has omnes claritates acceperat Iesus à Patre, non tantum pro se, sed ut caput, ut eas in alios effunderet: quia vnctus erat oleo lætitiæ præ confortibus suis, sed præcipuè in Apostolos, qui futuri erant in prædicando Euangelio quasi eius vicarij: ideò partem donorum iam dederat; sed breui in Pentecoste maiora erant accepturi; idcirco Dedi dixit, pro, Dabo. Euthymius hæc verba exponens, ait: *Et ego gloriam, quam dedisti mihi, dedi eis. Quæ à doctrina & miraculis procedit; aut quæ à concordia: neque enim ex hac minus, quam ex illis glorificantur. Dedi autem dixit etiam hic; & suam insinuans dignitatem, & æqualem cum Patre honorem; quemadmodum frequenter alijs in locis. Sic Euthymius.*

Vt sint vnum, sicut & nos vnum sumus. Omnia illa dona dantur, ut simus inuicem vnum per charitatem & fidem, fideique confessionem, eundemque Sacramentorum ritum, quod ad substantialia spectat. Atque hoc facit Spiritus sanctus, qui, sicut est vnio Patris & Filij, & vinculum substantiale, ita nos inuicem vnit, & cum Deo intrinsecus, & per obedientiam vnus Christi Vicarij, & Pastoris, à quo vnitatem æternam Ecclesia habet, sicut ab Spiritu internam. Et ut Iesus vnum est natura & voluntate cum Patre, ita nos, qui dicimus, *Fiat voluntas tua, sicut in celo, & in terra.* Hinc Dilectus ait: *In hoc cognoscimus quoniam in eo manemus, & ipse in nobis, quoniam de Spiritu sancto suo dedit nobis.*

Ego in eis, & tu in me, ut sint consummati in vnum. Ego, inquit, in eis, ut caput in membris, suppedians sensum fidei, motum amoris, directionem bonæ actionis. Nam ut in capite sunt spiritus animales, qui intelligentiæ deseruiunt; ita omnis nostra dogmatum intelligentia à Christo proficiscitur. Et tu, inquit, in me, per essentiam scilicet, & charitatem, qua me dilexisti: & ex hac vnitatem, qua tu es in me, nascitur illa, qua ego sum in eis: Iesus ergo in nobis est, non tantum per carnem; quam

de nobis assumpsit, sed & per dilectionem, qua nos, ut commembrata sua, diligit. In ipso autem est Pater, ut sic Deus sit omnia in omnibus; quemadmodum Iesus in suis fidelibus implet omnia in omnibus: nã Christus per fidem habitat in cordibus nostris. A cogitationibus ergo cordis agnoscere possumus, an vnum cum Deo simus; an diuina nobis sint cordi; si diligimus fratres: nam hæc vnio per fidem, amoremque fit, neque his tantum, sed coniunctione substantiæ, velut ignem igni applies, vel lumen lumini, vel lucem colori: non enim fit color lux, sed ipsa lux colori applicata facit colorem viuaciorem, venique ad oculos color cum luce, vnum facti color, & lux; neque tamen lux confusa colori est, neque color luci. Ut si corpori nigro album, lucidumve corpus admisceas, superueniente luce aptius vnumque; cum luce clarius factum videbitur. Sic Iesus dum in nobis est per corpus, & animam suam, nobis velut admiscetur; in eo verò ea diuinitas est, ut magis quam vnquam fuerimus, Deo coniungat, amabili scilicet coniunctione, hoc est, ipso amore: nam & sine Christo vnum in aliquo semper sumus cum Deo. Nisi enim Deus esset in nobis, nihil essemus: sed multum interest, vtrum vnum simus cum Deo amore, quo tantum velit nos esse (nam hoc amore etiam damnati sunt vnum cum Deo) aliud amore quo beatos nos esse vult, & sua frui visione, quod non nisi filiorum est. Idcirco illa non est consummata vnio; non enim quantum possunt, poterantve, vniti erant cum Deo. Adhæc est vnio consummata, ut hic dicitur; itaque quantum capaces sunt etiam per gratiam, tantum cum Deo vnuntur, de qua Apostolus: *Sitis perfecti in eodẽ sensu & in eadem scientia. Consummati etiam in vnum dici possunt: quia in vnitatem crescunt, & proficiunt, secundum illud Apostoli: Veritatem autem facientes in charitate, crescimus in illo per omnia, qui est caput Christus; & Salomon ait: Iustorum semita, quasi lux splendens, procedit, & crescit*

1. Cor. 15. Ephes. 3.

Vnde nobis constare possit vnum nos esse cum Deo

Exempla vnionis illius.

Quo amore velit Deus esse vnum cum ipso.

Imperfecta quænam sit, quæ perfecta vnio eũ Deo

1. Cor. 1. Credentes vt sint consummati in vnum.

Ephes. 4.

Proverb. 4.

Psal. 44.

Euthym. c. 17. in Ioan.

Claritatẽ illã cur Christus credentibus imperat.

Externam & internã vnitatem Ecclesia vnde habeat

1. Ioan. 4.

Quemadmodum Christus in Apostolis erat, idem sit in omnibusque credentibus.

Omnis dogmatũ intelligentia à quo proficiscatur

Christus est in nobis dupliciter.

Quid etiam: Vt sint consummati in vnum. 1. Cor. 15. Deuter. 17

Apostolorũ atque credentium perfectam vnionẽ cum Deo, & cum ipsis Christus cur velit mundo innotescere.

Doctrina Euangelica vnde sit.

Aliter Deus Pater diligit Christum, aliter Apostolos atque credentes

Psal. 132.

Quid sit illud apud Psal. Sicut vnguentũ in capite, quod descendit in barbam, &c.

vsque perfectam diem. Vel etiam consummati in vnum; id est, perfecti in vnitatem, nempe directi ad vnum finem, seu ad stabilem æternitatem, in qua Deus erit omnia in omnibus: quemadmodum in lege hostiæ debebãt esse integræ, non morbidæ, vel vitiosæ.

Et cognoscat mundus quia tu me misisti; & dilexisti eos, sicut & me dilexisti. Vult Iesus hanc consummatam vnionem apertam esse omnibus, ut mundus respicere possit salutem suã: ut cum viderit Christum legatum esse Dei, & eos, qui Christum sequuntur, amari à Deo, sicut est Christus amatus, & ipse credat Christo, non contemnat eius verbum, nec persequatur Apostolos, sed idem de se speret, & credere velit verbo illorum, quod est verbum Christi; nec velit repugnare spiritui trahenti ad Christum, atque illum glorificanti. Adhæc ut innotescat mundo toti, doctrinam Euangelicam non esse humanam, sed ab ipso, quem Pater misit in mundum, profectam, ut si fidem non amplectitur, inexcusabilis reddatur. *Et quod dilexisti eos, sicut & me dilexisti.* Non ait, tantum, quantum me dilexisti; sed, sicut: omnia siquidem dona primùm à Deo in Filio suo, & capite nostro posita sunt, & ab eo in Apostolos, ut membra nobiliora, & capiti propinquiora, deriuantur: vnde & ipsi sunt ministri Euangelij, & aduocati nostri. Postremò, eorum ministerio in alios omnes credentes, secundum illud Propheticum: *vbi primùm cum de vnitatem dixisset: Ecce quàm bonum, & quàm iocundum habitare fratres in vnum,* subiunxit de modo quo vnum efficiamur: *Sicut vnguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron, quod descendit in oram vestimenti eius.* Vnguentum in capite, plenitudo donorum est in Christo, qui summè Patri fuit dilectus. Descendunt ab eo dona in barbam, quæ pars est honoratorum hominis; in qua Apostoli & Pastores sancti designantur, in quos vberius dona Christi descendunt, non ut in ipsis fiant, sed ut ipsi viri masculi, & parentes alios

gignant in Christo. Porro ab illis descendit vnguentum in oram vestimenti, id est, vsque ad infimos, & minimos quosque qui in Ecclesia Dei sunt, quæ vestis est Domini, de qua ait Propheta: *Omnibus his, velut ornamento vestieris.* Nam ut vestis, etiam si vilis sit, à gestante honorem sibi vendicat; ita Christi Ecclesia omnem suam gloriam, ac magnificentiam à Christo Domino accipit.

Pater, quos dedisti, volo ut vbi sum ego, & illi sint mecum. Loquitur secundum Euthymium, de coronis, & brauijs, quæ post hanc vitam conceduntur, quo ampliores sumant fiduciam. Cyrillus in hunc locum ait: *Quia dixit, Clarificationem, quam mihi dedisti, ego dedi eis, ut sint vnum, & dilexisti eos sicut me, & quos mihi dedisti (scilicet in discipulos, & Apostolos) volo ut vbi ego sum, & illi sint mecum.* Ideò voluntate Patris factus homo Filius est, ut natura hominum per Spiritum sanctificata, & Deo coniuncta, in superioribus habitet mansionibus.

Caietanus, nescio quibus rationibus inductus, putat hanc non esse precem; quia initio capitis decimi octauo apud Ioannem dicitur: *Hac cum dixisset, non ait, Cum orasset: ut potius fuerit instructio discipulorum, quàm deprecatio.* Quasi verò qui voce orat, non aliquid dicat, aut quasi pugnet, esse orationem, & instructionem discipulorum. Addit Caietanus, non esse supplicantis dicere; Volo; cum alibi orans, dixerit: *Non quod ego volo, sed quod tu;* & tot petitionibus ad humanitatem suam spectantibus adiungere voluit actum, quo Deum se esse proderet, ne solum hominem putares, vel ne errares aut putando solum hominem, aut quod Iesus, quatenus Deus, non sit donorum petitorum autor simul, & largitor cum Patre. Respondemus, Christum reuera adhuc Patrem suum precari, cum paullo post subiungat: *Pater iuste; mundus te non cognouit.* Adhæc contra rationem erat, ut quatenus Deus aliquid peteret, quia voluntas diuina Filij ab ipso non erat Patri suo aperienda, quæ vna & ea-

Quales Apostoli futuri erant, eorumque successores in Ecclesia.

Esaiã 49.

His verbis; Pater quos dedisti mihi, volo ut vbi sum ego, & illi sint mecum, quid precetur Dns.

Euthymius

Cyrl. l. 1. in Ioan. c. 29. Tomo 4

Caietani rationes, vt probet ea verba ad petitionem precem me pertinere, quæ leuiter sint & iustitiam.

Matth. 14.

Psal. 144.

Hebraeus.

Expenditur illud: Vt vbi sum ego, & illi sint mecum.

Luc. 23. Philip. 1.

Quam suauiter esse cum Christo.

Cyrl. l. 11. in Ioan. cap. 28. tomo 1. 1. Cor. 2. Esai. 64. Philip. 1.

Ibidem. 1. Theff. 4.

Ioan. 14.

Aug. tract. 111. in Ioan. tomo 9.

dem erat cum Patris sui voluntate. Adhuc quæ orando petimus, proculdubio volumus, & petitiones voluntatis sunt nostræ, secundum illud: *Voluntatem timentium se faciet, & deprecationem eorum exaudiet.* Et dicendo: *Non quod ego volo, sed quod tu,* ostendit, quod in petitione includitur voluntas. Erat ergo hæc petitio familiaris quædam postulatio quasi rei sibi debitæ; & Hebræa phrasi dicitur, volo; id est, cupio, desidero, opto. Ait autem, (vbi sum ego) scilicet nunc in animæ beatitudine, & gloria: non tantum quatenus Deus sum, sed etiam quatenus homo, secundum partem animæ superiorem. Et sum, pro ero, quantum ad corpus attinet immortale, in regno, in consolatione, & in gloria. *Et illi sint mecum.* Hoc est, in eisdem bonis possidendis, & fruendis, secundum illud: *Hodie mecum eris in paradiso,* & Apostolus: *Cupio dissolui, & esse cum Christo.* Iustum enim est, ut qui hic in via fuerunt in Christo, atque illum sunt sectati per obedientiam, & charitatem, & sustinuerunt pro illo tot aduersa, carceres, exilia, plagas, & mortem, similes etiam sint atque participes in gloria, & in regno. Scribit autem Cyrillus: *Qua autem oratio, quam suauiter esse cum Christo, explicabit? ineffabilia certe sunt, nec oculus unquam vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, qua Deus preparauit diligentibus se: Quid enim maius, quam esse cum Christo? Melius est resoluere, & esse cum eo, ut Paulus ait. Quibus ille verbis etiam huius vita dignitatem amicum Dei preposuit, qua est (ut alibi testatur) esse cum Christo. Resurgent enim mortui, ait, & nos simul cum illis rapiemur in nubibus obuiam Domino in aera, & sic semper cum Domino erimus. Saluator etiam alibi: Vado, inquit, & preparabo vobis locum, & iterum veniam, & accipiam vos mecum, ut vbi sum, & vos sitis. Sic ille. Loquitur ergo de gloria immortalis, & de loco eius, id est, cælo Empyreo. Annotat Augustinus non simpliciter dictum: *Et illi sint vbi sum ego,* quod etiam impijs competit, sed, *illi sint mecum,**

quod impijs non competit. *Sicut cæcus, inquit, si ibi sit, vbi lux est, non est tamen ipse cum luce, sed absens est a præsentia; ita infidelis atque impius est vbi Christus, non est tamen ipse cum Christo, ut eum videat.* Oremus autem, ut Dominus, qui vult nos esse, vbi ipse est per gloriam, & ipse nunc nobiscum sit, vbi nos sumus, per gratiam, ut eam in nobis seruet, & vnâ nobiscum gradiatur, iuxta illud, quod olim petebat Moyses: *Si inueni gratiam in conspectu tuo, Domine, obsecro ut gradiaris nobiscum,* & secundum illud Salomonis: *Da mihi sedium tuarum assistricem sapientiam, & noli me reprobare a pueris tuis,* & rursus: *Mitte illam (scilicet sapientiam) de cælis sanctis tuis, & a sede magnitudinis tua, ut mecum sit, & mecum laboret, ut sciam quid acceptum sit apud te.* Nam & nos nunquam cum eo erimus in cælo, nisi prius ipse nobiscum sit in terra, nos, nostraque omnia moderans atque defendens. *Vt videant claritatem meam quam dedisti mihi.* Non ait, *Vt credant;* nam visio est tota merces: & hic satis illam credimus, & illam eandem, quâ dixerat se dedisse Apostolis. Explicatque quid sit esse secum, nimirum per beatam visionem ipso frui. Et loquitur de gloria humanitatis, quam imperfectè, & ex parte Apostoli degustauerant; sed post datum Spiritum sanctum amplius erant degustaturi: sed nec adhuc plenè, & perfectè, donec perueniatur ad patriam, vbi plenè, & perfectè spectandum, ac beatis oculis fruendum se omnibus iustis proponet. Nec amplius erant illum visuri in sordido & vili mortalitatis habitu, nec tantum gloriam corporis, quam etiam impij cernent, iuxta illud: *Videbunt Filium hominis venientem in nubibus cæli cum virtute multa & maiestate.* sed potissimum animi gloriam, ex qua illa corporis pendet. Euthymius etiam de gloria diuinitatis per generationem Filio à Patre datam hæc intelligit. Quanquam non videatur quadrare quod sequitur: *Quia dilexisti me ante constitutionem mundi;* non enim dilectione, sed natura data est illi gloria Deitatis. Et quod dicitur: *Ante*

Quorum id: Et illi sine mecum, secū dum August.

Exod. 34.

Sapient. 9.

Ibidem.

Quando nos futuri sumus in cælo cum Christo.

Quid est: Vt videant claritatem meam quam dedisti mihi.

Quid sit esse cum Christo.

Matth. 24.

Alter sensus, minus tam congruus Euthymius

Ephes. 1.

Ante mundi constitutionem Apostoli quâ dilecti à Deo præ cæteris.

Quando primum Deus Pater dedit Christo claritatem quâ habuit. Quare Christus Patrem suum iustum appellet.

Ioan. 1.

Cur mundus Deum non cognouit.

Rom. 1.

Mundus cur meruerit ob-cæcari.

mundi-constitutionem: non tantum conuenit Filio, sed etiam nobis, de quibus testatur Paulus: *Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti & immaculati in conspectu eius in charitate.* Sed quemadmodum nos illis, quos magis diligimus, prius prospicimus, ita antequam reliqui de communi mundo destinarentur ad gloriam, prædilectus est Christus, ut fundamentum, & caput dilectionis, & electionis aliorum: & Apostoli prædilecti sunt ut Christo magis familiares, & ad difeminandum Euangelium tanquam ministri, & socij laboris electi. Et ait: *Quam dedisti mihi,* ab initio videlicet in diuinæ prædestinationis decreto, quantum ad tempus peccatum generis humani executionem illius usque ad resurrectionem impeditur. *Pater iuste, mundus te non cognouit, ego autem te cognoui: & hi cognouerunt, quia tu me misisti.* Quemadmodum superius petiturus sanctificationem Apostolorum, appellauit Patrem sanctum; ita nunc iustitiam postulaturus, vocat Patrem iustum, quod petat suis retributionem felicitatis æternæ, ut intelligamus, non acceptione personarum, sed mera Dei iustitia facta esse, aut futura, quæ subiunguntur. Et iustus, ait, non potens: quia præter antiquum delictum alia mundus propria cuique addidit, ne Deum suum posset agnoscere. Est enim iusti damnare mundum & autorem eius diabolum, quod Deum verum eius opificem agnoscere noluerit. *In mundo erat,* inquit Ioannes, *& mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit.* *Mundus te non cognouit.* Græcè apponitur coniunctio: *Et mundus te non cognouit,* pro, quâuis mundus te non cognouerit: quia hebes est mundus, & tantæ lucis, non est capax, quemadmodum nec noctua Solè agnoscit; ita iniustus mundus, iustum Deum agnoscere noluit, cum ex his quæ per me, & dixit, & fecit cognoscere potuisset; aut si aliqua aliquo modo cognouit, non saltè salubri cognitione: quia cum Philosophi Deum cognouissent, non sicut iustum glorificauerunt, neque bonitatem ipsius receperunt, neque ipsius pertimescenda iudicia formidauerunt. Ideo iuste cæcatus est mun-

us, ut eius perderet cognitionem, cui non accepit dilectionem, eiusque amitterent auxiliū, cuius spreuerunt consiliū. *Ego autem te cognoui.* Quia iustus sum & iustificatus, & quia nemo nouit Patrem, nisi Filius, iustitiamque diuinæ est, & ego filius tuus, ac legatus in mundum à te destinatus, secundum naturam assumptam donum te cognoscendi acceperim: mundus vero tu ex antiqui criminis labe, tum ex reliquis personalibus hæc dani poenā sustineat, ne Patrem agnoscat. Et ut pueri patrem non agnoscunt, sed famulos & nutrices, à quibus accipiunt poma & bellaria, putantes sibi ab illis omnia concedi, diligunt, patrem autem timent; ita mundus Dei voluit famulum nobiscum agere, & nutritorem, ut per ipsum agnosceremus & diligeremus Patrem. Tales erant Apostoli, de quibus subdit: *Et hi cognouerunt, quia tu me misisti.* Hi videlicet Apostoli, quos dedisti mihi ut iustos & sanctos, me misisti & per me mittentem agnouerunt; per se scilicet: quia consummata iustitia est, nosse Deum, ut ait Sapiens. Quanquam autem gratiæ fuerit, quod sint aliqui de mundo electi, & Christo dati, iustitiæ tamen fuit sibi & Christo Domino debite ut tales agnoscant, Deum Christum misisse. Quemadmodum meræ gratiæ est, & munificentiæ, quod aliqua eligatur à Rege in vxorē; eo tamē ipso quod est vxor, iustitiæ est, ut Reginæ priuilegijs gaudeat. Et declarans modum, quo cum cognouerunt, subdit: *Et notum feci eis nomen tuum, & notum faciam.* Et more Hebræorum capitur pro Etenim: quia, inquit, notum feci eis nomē tuū, non tantum prædicatione, ac voce, sed etiā interno lumine: & adhuc magis notum faciam, misso Spiritu sancto, & post resurrectionem, per quadraginta dies apparens & loquens de regno Dei, & palam annuntians de Patre meo. *Vt dilectio, qua dilexisti me, in ipsis sit, & ego in ipsis.* Primum aduerte Græcū tropum, *in ipso* à *ἀγαπῶν ἡγάπησας με*, non est vltima locutio, ut dilectio, qua dilexisti me, sed est de Græco ad verbū translata, & sunt aliæ illi p̄similes, ut, fidelē seruitutē seruiuit, strenuā militiā militauit, p̄, fidelē seruitute seruiuit, strenuā militiā militauit, Et, *Bonū certamē certauit*

Matth. 11.

Qualis mundus Deū nō cognoscens.

Quenam cōsummata iustitia Salomon.

Sapient. 15.

Apostoli ut cognouerint Christū misisse à Patre.

Hebraeus.

Quomodo Christus Apostolis notum fecerit, & magis notum facturus serar nomen Dei Patris.

Actor. 1. Quid sit: Vt dilectio, qua dilexisti me, in ipsis sit, &c.

2. Tim. 4. Græcismus

Rom. 12.

pro, Bono certamine certavi. Idem Paulus ait: *Charitatem fraternitatis inuicem diligentes*, Quamquam Græca litera per Dandi casum habeat; *Charitate fraternitatis inuicem diligentes*. Est autem sensus: Quemadmodum notitia nominis tui per me ad eos deriuatur, sic quoque per me à te dilectum extendatur ad eos dilectio tua, siue Spiritus sanctus faciens eos mundum sibi subijcere, ut fecit in me. Vniuersa ergo dona tua, quæ mihi mediatori paterna charitate communicasti, per me in eos deriuentur. Et dilectio mea in ipsis sit; id est, mea beneficia sint in ipsis, tanquam in corpore meo. *Et ego in ipsis*, scilicet sim. Ne grauetur ergo conferre ea beneficia illis, cum ego sim in ipsis, ut scilicet diligens ipsos respicias in ipsis me, quò ita dilectionem, qua me prosequeris, in ipsos proferas, in ipsis me ames, mihi que in ipsis beneficias: nam illis quod feceris, mihi feceris, non secus atque illud: *Quamdiu fecistis uni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis*. Dilectio namque qua Deus Iesum dilexit propter nos, in nobis esse non potest, nisi Iesus per fidem in nobis habitet. Hæc autem dilectio aliud non est, quam spiritus, siquidem is est, quo Pater Filium diligit. Ut ergo Filius in nobis sit, ipse nomen Patris in nobis notum faciat. Ut (verbi gratia) sit Sol Pater, lux Filius, nos autem in cubiculo simus, nisi indicijs quibusdam cognoscamus Solem super terram ortum esse, non eximus, indicia autem maiora lucis nulla, quam ut echo lucis, hoc est, splendor, cubiculum penetret: ab ipso igitur splendore ad lucem meraciorem accedimus, atque ita Solis nomen plenius agnoscimus: Ita in nobis non splendor lucis, sed lux ipsa est Christus, & imago nostra luce perfusa in Solem cum suo reflectitur radio. Ad hunc modum & lux in nobis habitat, & dilectio qua Sol diligit lucem suam. Ponatur (exempli gratia) Solem lucem suam diligere, & que dilectio calor dicatur, qui etiam clausis omnibus po-

Matth. 25.

Duplici exemplo sanotescit, quomodo dilectio, qua Christus à Patre diligitur, in Apostolis atque credentibus

uerit ante lucis echo, vel sensibilius quam lucis echo nos penetrare, & Solis nos admonere. Tunc si hominem poneris, qui nunquam Solem aspexisset, utcunque eius rei exemplum habere posses. Sic ergo ego in eis sim quasi caput in membris, vel quasi habitator in domo, vel Sacerdos, id est, in templo mihi dicato, vel dilectus amicus in diligentibus. Pulchre autem Euthymius hoc loco annotauit: *Iterum ergo in dilectionem terminauit, hanc imponens sermoni consummationem. Nam perfectio virtutum est dilectio*. Hæcille. Hæc omnia precatus est Iesus presentibus Apostolis, primo, ut sciamus quid Christo Domino, cuius oratio semper est exaudita, debeamus, & de quibus, & quantis sint illi à nobis gratiæ agenda. Deinde, ut erudiret nos quid petere & orare nos debeamus. Tertio, ut intelligamus, eadem in cruce petijisse, ubi cum clamore valido, & lacrymis preces, supplicationesque pro nobis offerens, exauditus est. Quarto, ut non ignoremus, quas preces ipse in cælo pro nobis fundat, ut mediator pro nobis: nam pro se, & pro sua glorificatione non est quòd amplius aliquid petat. Quinto, ut doceat Ecclesiæ Pastores, quid pro se, & pro ouibus suis postulare debeant à Deo, & quid Ecclesia Catholica pro suis filiis desiderare habeat, & quanta solitudine curam eorum gerere apud Deum debeat. Postremo, ut in virtute huius precationis à Christo fusæ, quasi certo chirographo, & fidei iussoria cautione nos à Deo exaudiendos fore non dubitemus. Atque hic finem huic tractatui, & libro imponimus. Pro quo immortales Deo gratias & habemus, & agimus. Cuius rei apertum erit indicium, & argumentum, si ex tanta Filij Dei submissione pedes suorum discipulorum lauantis, humilitatem didicerimus: si charitatem ex mysterio Eucharistiæ à Christo institutæ, qua nos in alios effundamus, hauserimus: si diuinæ sapientiæ lumen ex tam docto, & verè diuino sermone Christi ad

Euthymius

Perfectio virtutum est dilectio.
Ioan. 11.

Quibus de causis Christus hæc quæ dicta sunt, omnia coram Apostolis à Deo postulauerit.
Hebr. 5.
Infra 7.

Sermonis Domini in cæna perutilia documenta compendio nobis tradita, commentataque.
Ioan. 13.
Matth. 26.

disci-

discipulos suos habito traduxerimus: nam in eo multarum virtutum, & maximarum viuæ hortationes quasi stellæ quædam splendent. Si denique precandi rationem, & ea, quæ à Deo postulanda sunt, & verba quibus illa ante Deum sint proponenda, imitatione complecti voluerimus. Beati igitur, quibus mysteria hæc sacrosancta agnoscere datum est, at bea-

tiores, qui verba Dei in actiones transtulerint, humilitatis & charitatis studijs vacando, diuini que verbi intelligentiæ, & precationis studio incumbendo, præstante Domino nostro Iesu Christo, cui cum Patre, & Spiritu sancto, sit laus, honor, & imperium in secula seculorum.
Amen.

Finis libri noni.

INDEX LOCORVM

NOTABILIVM SACRAE

Scripturae, quae in hoc tomo Nono
latius explicantur.

*Primus numerus paginam, secundus
columnam indicat.*

EX GENESI.

- Cap. 1. Spiritus Domini ferebatur su-
per aquas. 591. 1. 601. 2.
Ibid. In principio creauit Deus, &c.
625. 1.
Cap. 14. Melchisedec Rex Salem, panem, & vinum
obtulit, &c. 257. 1.
Cap. 32. In baculo meo transiui Iordanem. 42. 2.

EX EXODO.

- Cap. 32. Aut dimitte noxam populi, aut si non
facis, dele me de libro tuo. 563. 1.
Ibid. Consecrasti manus vestras hodie Domi-
no. 644. 2.
Cap. 33. Posteriora mea videbis: faciem autem meam
videre non poteris. 454. 1.

EX LEVITICO.

- Cap. 23. Numerabitis ergo ab altero die Sabba-
ti, &c. 37. 1.

EX NUMERIS.

- Cap. 19. Offeretis incensum holocaustum Domino,
vitulos de armento duos, &c. 21. 1.

EX DEUTERONOMIO.

- Cap. 16. Immolabis Phasem Domino Deo tuo ouibus
& bobus. 21. 1.
Cap. 32. Non est alius Deus extra te. 706. 1. 2.

EX 2. LIBR. REGVM.

- Cap. 14. Absalon ponderabat capillos capitis sui
ducentis siclis pondere publico.

EX 4. REGVM.

- Cap. 18. Non recessit a peccatis Ieroboam, &c.
657. 2.

EX IOB.

¶ Vbi eras cum me laudarent astra matu-
rina? 682. 2.

EX LIB. PSALMOR.

¶ Apprehendite disciplinam. 127. 2.
Ira scimini, & nolite peccare, &c. 291. 2.
Apud te laus mea in Ecclesia magna, vo-
ta mea Domino reddam, &c.
Manducauerunt & adorauerunt omnes
pingues terra. 227. 2.

¶ Queniam ira in indignatione eius, & vita
in bona voluntate eius. 556. 2.

¶ Dauid ferebatur manibus suis. 192. 1.
Sacrificium & oblationem noluisti, &c.
253. 1.

¶ Etenim homo pacis mea, in quo speraui,
&c. 72. 1.

¶ Speciosus forma pra filiis hominum. 2. 1.
¶ Qui manducat mecum panem, leuauit
contra me, &c. 72. 1. (461. 1.)

¶ Iniquitas calcanei mei circumdabit me.
Tunc acceptabis sacrificium, &c. 292. 1.

¶ Erit firmamentum in terra in summis
montium, &c. 227. 2. 255. 1.

¶ Benedictus Dominus Deus Israel, qui fa-
cit mirabilia, &c. 72.

¶ Adorate scabellum pedum eius. 194. 1.
& 127. 2.

¶ Iurauit Dominus, & non poenitebit eum,
&c. 255. 1.

¶ Ex vtero ante Luciferum genui te. 50. 2.

¶ Memoriam fecit mirabilium suorum, &c.
174. 2.

¶ Sicut ynguentum in capite, &c. 735. 1.

EX LIB. PROVERB.

¶ Cum sederis vt comedas cum Principe,
diligenter attende, &c. 430. 1.

Cap. 38.

Psal. 2.

Psal. 4.

Psal. 21.

Psal. 21.

Psal. 29.

Psal. 33. in

titulo.

Psal. 39.

Psal. 40.

Psal. 44.

Psal. 48.

Ibid.

Psal. 50.

Psal. 71.

Psal. 72.

Psal. 98.

Psal. 109.

Ibid.

Psal. 110.

Psal. 132.

Cap. 23.

Cap. 8. **EX CANTIC. CANTICOR.**
 ¶ Quis mihi det te fratrem meum, fugentem vbera matris meae, vt inueniam te solum, &c. 1.4.1.

Cap. 6. **EX ECCLESIASTICO.**
 ¶ Verbum dulce multiplicat amicos, & mitigat inimicos, &c. 568.2.

Cap. 20. Sapientia absconsa, & thesaurus inuisus, que vtilitas, &c. 732.1.

Cap. 27. Sicut in percussura cribri remanebit stercus: sic aporia hominis in cogitatu illius. 473.1.

Cap. 47. Quasi adeps separatus a carne, sic Dauid a filiis Israel. 10.2.

Ibid. Altiora te ne quaeris. 23.1.

EX ESAIA.

Cap. 25. ¶ Et faciet Dominus exercituum conuiuium pinguium, &c. 71. ad 14.2.

Ibid. Qui posuisti ciuitatem in tumultu, &c. 8.1.

Ibid. Quia facta est fortitudo pauperi, &c. ibi.

Cap. 32. Et erit opus iustitia pax, & cultus, &c.

Cap. 40. Verè sanum & populus. 545.1.

Cap. 48. Facta fuisse sicut flumen pax tua, &c. 532.1.

Cap. 59. Spiritus meus qui est in te, & verba mea que sunt in ore tuo. 174.2.

Cap. 61. Ad euangelizandum pauperibus misit me 592.2.

EX IEREMIA.

Cap. 11. ¶ Venite, mittamus lignum in panem eius. 211.2.

EX THRENIS.

Cap. 5. ¶ Pupilli facti sumus absq; patre. 521.2.

EX HABACVC.

Cap. 3. ¶ Ascendēs super equos tuos, &c. 724.2.

EX MALACHIA.

Cap. 1. ¶ In omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda. 252.1.

Ibid. Manus non suscipiam de manu vestra, &c. 253.2.

Cap. 3. Et erunt Domino offerentes sacrificia in iustitia. 292.1.

EX MATTHÆO.

Cap. 5. ¶ Nisi abundauerit iustitia vestra, &c. 659.1.

Cap. 6. Panem nostrum quotidianum, &c. 453.1.

Non veni pacem mittere, sed gladium. Cap. 10.
 534.1.

Facilius est camelum per foramen acus transire, &c. 221.1. Cap. 18.

Vade post me Satana, &c. 406.2. Cap. 20.

Nōne ex denario conuenisti mecum, &c. Ibid.

492.1.

Vt edatis & bibatis super mensam meam &c. 469.2. Cap. 25.

Prima autem die azymorum accesserunt discipuli, &c. vsque ad illud: Vnus vestrum me traditurus est. 15.1. & seq. Cap. 26.

Tempus meum propè est, apud te facio Pascha, &c. 35.1. Ibid.

Conantibus autem eis, accepit Iesus panem, &c. 94.1. Ibid.

Et accipiens calicem, gratias egit, &c. 118.2. & reliqua, que ad Eucharistiam spectant. Ibid.

Hic est sanguis noui Testamenti. 125.2. Ibid.

Vbi vis paremus tibi Pascha, &c. & multa alia illius capitis moraliter exponuntur. 426. & seq. Ibid.

EX MARCO.

¶ Quoniam & illud oportet impleri in me: Et cū iniquis deputatus est. 482.1. Cap. 13.

Et manducantibus illis, accepit Iesus panem, &c. 94.2. Cap. 14.

Pradicate Euangelium omni creatura, &c. 587.2. Cap. vlt.

EX LVCA.

¶ Quem constituit Dominus super familiam suam. 495.2. Cap. 12.

Quod in aure auditis, predicare super tella. 483.1. Ibid.

In illa hora qui fuerit in tella, & vasa eius in domo, &c. 482.2. Cap. 17.

Desiderio desiderauī hoc Pascha manducare vobiscum, &c. 24.2. & 35.1. Cap. 22.

Dico enim vobis, quoniam ex hoc non manducabo illud, &c. 25.2. Ibid.

Et accepto calice gratias egit, vsque ad illud: Donec regnum Dei veniat. 27.2. Cap. 22.

Et accepto pane gratias egit, &c. 95.1. Ibid.

Hoc facite in meam commemorationem. 114.2. 260.1. Ibid.

Et accipiens calicē, gratias egit. 121.1. Ibid.

Bibite ex hoc omnes. ibid. 2. Ibid.

Funderur in remissionem peccatorum. 220.1. Ibid.

Accipite ex hoc omnes. 351.1. & seq. Ibid.

Facta est contentio inter eos, quis eorum videretur esse maior. 463. & seq. Ibid.

Ibid. Simon, ecce Satanas expetiuit vos, &c. vsque ad illud: Non cantabit hodie gallus. 471. & seq.

Ibid. Quando misi vos sine sacco & pera, &c. vsque ad illud: Ecce duo gladij hic. 478. & seq.

Cap. vlt. Et cognouerunt eum in fractione panis. 361.2.

Ibid. O stulti & tardi corde ad credendum. 567.2.

EX IOANNE.

Cap. 7. ¶ Nondum erat Spiritus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus. 651.1.

Cap. 8. Seruus autem non manet in domo in aeternum. 570.2. & 571.2.

Cap. 13. Ante diem festum Pascha. 29. & seq.

Ibidem. In hoc cognoscent omnes, quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad inuicem. 44.1.

Cap. 13. Et cæna facta, cū diabolus iam misisset in cor, &c. 46.1.

Ibidem. Venit ad Simonem Petrum, & dicit ei Petrus. &c. 53.1.

Ibidem. Postquam ergo lauit pedes eorum, vsque ad illa: Ita & vos faciat. 62.1.

Ibidem. Amen, amen dico vobis, non est seruus maior domino suo, &c. 68.1.

Ibidem. Cū hac dixisset Iesus, turbatus est spiritu, &c. 74.1.

Ibid. Et post buccellam introiuit in eum Satanas, &c. 82.1.

Ibid. Exemplum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, &c. 347.

Ibid. Filii, adhuc modicum vobiscum sum, &c. 455. & seq.

Cap. 14. Non turbetur cor vestrum, creditis in Deum, &c. 488. & seq.

Ibid. Et quod vado scitis, & viam scitis, &c. 494. & seq.

Ibid. Domine, ostende nobis Patrem, & sufficit nobis. 507. & seq.

Ibid. Qui credit in me, opera qua ego facio, &c. 508. & seq.

Ibid. Si diligitis me, madata mea seruate, &c. 516. & seq.

Ibid. Qui habet madata mea, & seruat ea, ille est qui diligit me. 523. & seq.

Ibid. Paracletus autem Spiritus sanctus, quem mittam vobis, &c. 528. & seq.

Ibid. Non turbetur cor vestrum, neque formidet, &c. 535. & sequent.

Cap. 15. Ego sum vitis vera, &c. vsque ad illud: Sic nec vos, nisi in me manseritis.

543. & sequent. 550. & sequent.

Hoc est praeceptum meum, vt diligatis inuicem, &c. 557. & seq.

Vos amici mei estis, &c. vsque ad illud: vt quodcumque petieritis Patrem, &c. 566. & seq.

Si mundus vos odit, me priorem odio habuit, &c.

Sed hæc omnia facient vobis propter nomen meum, &c. 580. & seq.

Cū venierit Paracletus, quem mittam vobis a Patre, &c. 590. & seq.

Ibi propter Parascenen Iudaorum. 35.2. Cap. 16.

Quacumque audiet, loquetur. 611.2. Ibid.

Adhuc multa habeo vobis dicere, vsque ad illud: Propterea dixi quia de meo accipiet. 662. & seq. Ibid.

Modicum & iam non videbitis me, &c. 671. & seq. Ibid.

Abique synagogis facient vos, &c. 640. & seq. Ibid.

Vado ad eum qui misit me, &c. 646. Ibid.

Cū venierit ille, arguet mundum de peccato, &c. 654. & seq. Ibid.

Si quid petieritis Patrem in nomine meo, &c. 679. & seq. Ibid.

Iam non in prouerbis loquar vobis. 688. & sequent. Ibid.

Pater, venit hora, clarifica Filium tuum. 694. & seq. Ibid.

Hæc est vita aeterna, vt cognoscant te solum, &c. 700. & seq. Cap. 17.

Ego te clarificauī super terram, &c. 709. & sequent. Ibid.

Manifestauī nomen tuum hominibus, &c. 715. & sequent. Ibid.

Pater sancte, serua eos, &c. 720. Ibid.

Non introierunt in pratorium, vt non contaminarentur, &c. 35.2. Cap. 18.

Erant Parascene Pascha, hora quasi sexta 35.2. Cap. 19.

Iudæi ergo, quoniam Parascene erat, vt non remaneret in cruce, &c. 36.1. Ibid.

EX ACTIS APOSTOL.

¶ Cū complerentur dies Pentecostes. 38.1. Cap. 2.

Erant perseverantes, &c. & communicatione & fractione panis, & orationibus. 363.1. Ibid.

Ministrantibus autem illis Domino, &c. 267.1. Cap. 13.

Frangentes circa domos panem, sumebat cibum. 363. Cap. 21.

Cap. 5. **EX EPIST. AD ROMAN.**
 ¶ *Vix enim pro iusto quis moritur: nā pro bono, &c. 563.1.*

Cap. 6. *Qui mortuus est, iustificatus est a peccato. 304.1.*

Cap. 9. *Cupio anathema esse, &c. 563.1.*

Cap. 12. *Charitatem fraternitatis inuicem diligentes. 738.1.*

Cap. 1. **EX PRIORI AD CORINTH.**
 ¶ *Factus sum Iudaeis tanquā Iudaeus, &c. 402.2.*

Cap. 2. *Spiritus sanctus scrutatur profunda Dei. 602.1.*

Cap. 3. *Vnusquisque propriā mercedem accipiet secundum suum laborem. 580.1.*

Cap. 4. *Tanquam purgamenta huius mundi facti sumus. &c. 459.1.*

Cap. 9. *Qui altario deseruiunt, cum altario participant. 344.2.*

Cap. 10. *Calix benedictionis cui benedicimus, &c. 97.2. 194.1. 380.2.*

Ibid. *Vnusquisque suam cenam praesumat ad manducandum. 188.1.*

Ibid. *Vnus panis, & vnum corpus multi sumus. 194.*

Ibid. *Nōne qui edunt hostias, participes sunt altaris, &c. 264. & seq.*

Ibid. *Qui supplet locum idiotae, quomodo dicet Amen, &c. 273.2. 319.2.*

Ibid. *Omnes eandem escam spirituales manducauerunt, &c. 299.1.*

Ibid. *Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, &c. 356.1. 380.2. 409.1. 411.2. 416.2. & seq.*

Cap. 11. *Quod pro vobis frangitur. 113.2.*

Ibid. *Hoc facite in meam commemorationem. 114.2. 208.1. 355.2.*

Ibid. *Hic est calix nouum Testamentum, &c. 178.2.*

Ibid. *Iam non est Dominica cenam manducate. 162.2.*

Ibid. *Ego enim accepi a Domino, quod & tradi*

di vobis. 349.1.
 Qui loquitur lingua, oret vt interprete-
 tur. 319.1. Cap. 13.

EX POSTER. AD CORINTH.
 ¶ *Et si cognouimus Christū secundum carnem, sed nūc iam non nouimus. 208.1* Cap. 2.

EX EPIST. AD GALAT.
 ¶ *At vbi venit fides, iam non sumus sub pedagogo. 588.1.* Cap. 38

EX EPIST. AD EPHES.
 ¶ *Ascēdit caelos, vt impletet oīa. 169.2* Cap. 4.
Ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatē, dedit dona hominibus. 594.1 Ibid.

EX EPIST. AD PHILIPP.
 ¶ *Exinanuit semetipsum in similitudinē hominum factus, &c. 209.2.* Cap. 2.

EX I. AD TIMOTH.
 ¶ *Volo viros orare in omni loco. 254.1.* Cap. 2.

EX EPIST. AD HEBR.
 ¶ *Impossibile est eos qui semel sunt illuminati, &c. 298.2.* Cap. 6.
Vna oblatione consummauit in sempiternum sanctificatos. 309.2. Cap. 10.
Vbi autem horum remissio, iam non est oblatio pro peccato, &c. 310.1. Ibid.
Fides est sperandarum substantia rerum. 163.2. Cap. 11.

EX I. IOANNIS.
 ¶ *Omnis qui natus est ex Deo, peccatum nō facit, &c. 676.2.* Cap. 3.
Quoniam ipse prior dilexit nos. 690.1. Cap. 4.
Tres sunt qui testimonium dant in caelo. 593.2. Cap. 5.

EX APOCALYPSI.
 ¶ *Ostendit mihi fluiū aquae viuae. 611.2.* Cap. 22.
 Qui factus est, sanctificetur adhuc. 729.2. Ibid.

INDEX RERVM
OMNIUM QVAE IN
 hoc volumine continentur.

A
 Ablutioni pedum debetur remissio peccatorum, secundum Augustinum. 52.1.
 Absalon mundi figura. 241.1.
 Actio, contemplatio, & factio qui differant, secundum Basiliam. 152.1.
 Adipis nomine quid significetur. 10.2.
 Adipem & pinguia cur Deus sibi offerri praeterit. ibid.
 Adoptionis spiritus cur vocetur spiritus sanctus. 606.2.
 Adoratio Eucharistiae stabilitur contra Hetericos. 225. & seq. & diluuntur Argumenta eorum.
 Adoratio, in fide, spe, & charitate praeceptum consistit. 226. n. 229.2.
 Adorationis praeceptum affirmatiuum est. 226.2.
 Adorationem Eucharistiae ab Apostolis accepit Ecclesia. 227.1.
 De Adoratione Eucharistiae explicantur plures loci. 227.2.
 Adoratio Eucharistiae rationibus probatur. 229.1.
 Adorationis duplex species, secundum Innocentium. 278.1.
 Adoratio quo sensu dicatur in spiritu & veritate facienda. 324.2.
 Aduocat⁹ in Republica necessarius. 694.1.
 Aduocatus noster Christus. 694. & 722.1.2.
 Aeternum quot modis aliquid dicatur. 705.1.
 Agnus anniculus quis, & quid significabat. 21.1.
 Agnus immaculatus quis, & quid significabat. 21.1.2.
 Agnum in limine occidi, quid significabat. 21.2.
 Agnus quo tempore immolabatur, & cur ad esum eius assumerentur vicini. 22.1.

Agni adeps concremabatur. 22.2.
 Agnus cur totus manducabatur nullo fructo esse, asus tamen igne. ibid. in quo duplex praeceptorum genus insinuatur. 23.1.
 cur Agni nihil in sequentem diem seruabatur. ibid.
 Agnum mysticum totum qui deuorare nō possunt. 23.1.
 ad Agni manducationem quare adhibebantur panes azymi, lactuca siluestres, renum praecinctio, baculi in manibus, & calceamenta in pedibus: & de sensu horum mystico. 23.2.
 Agnus cur in vna tantum domo totus comedebatur. 24.1.
 Agnum qui manducabant ex lege. ibid.
 Agnum esuri quibus maculis carebant. 24.1.
 Agnum Paschalem quomodo liceret Iudeis credentibus manducare. 26.2.
 Agnum Paschalem non immolauit Christus. Luna decimatertia. 30.1.
 post Agnum typicum olim alij cibi sumebantur. 47.1.
 Agnus legalis & manna Eucharistiam representabant. 178.2. 184.2.
 Agni ceremoniam per consecrationē Eucharistiae Christus aboleuit. 184.2.
 Agnus ab origine mundi occisus, Christus est. 310.1.
 Agni caput, pedes, & intestina quid denotent mystice. 247.1.
 Agricola Pater aeternus. 545.1.2.
 Alimenta nobis praebet Christus in Eucharistia. 249.1.
 Araria & replea Deo dedicanda. 278.1.
 Altare & mensa pro eodem in Scriptura usurpantur. 264.2.
 Amanti gloria est, pro amico ardua sustinere. 85.1.
 Ambitio Apostolorum circa primum. 463. & seq.

Ambiendam regnum celorum. 467.1.
 Amici peregrè proficiscentis mos. 186.1.
 Amici Dei qui sint. 63.2.
 Amicitia commendatio. 566.1.2.
 Amicitia humana inconstans. 567.2.
 Amicorum infidelium exempla. 567.2.
 Amicum esse Christi gloriosam & afe-
 ctandum. 569.1.2.
 Amicitia Christi erga nos, & nostra erga
 Christum. 567.2. 569.1.2.
 in Amicitia qualis contingat querela.
 567.1.
 Amicitiam Christus inter nos & Deum
 quot modis conciliavit. 568.1.2.
 Amicitia proprietates. 569.1.2.
 in Amicitia Dei qua ratione permanere
 possumus. 570.1.
 Amicitiam conciliat similitudo. 577.2.
 Amorem suum conciliare intendit Chri-
 stus in Eucharistia. 148.1.
 Amor Christi in suam sponsam, & eius
 symbolum, Eucharistia. 185.2.
 Amor Dei erga nos. 572.1. & vide Cha-
 ritas.
 Amoris officia, & eius proprietates,
 560. & seq.
 Amor obscenus qualis sit. 560.2.
 Amor in aliquos potest esse peculiaris,
 exempla Christi. 565.1.
 Amor primum omnium donorum. 597.2.
 606.1.
 Amor Patris & Filij in diuinis. 606.1.2.
 Amor & vinculum in Trinitate, & rerū
 omnium Spiritus sanctus. 634.1.
 Angeli superiores inferiorum vtuntur
 ministerio. 1.1.
 Angeli cur viri appellantur in Scriptura.
 143.2.
 Angelis præcepta est adoratio Christi.
 228.1.
 Angelus custos cuique deputatus. 588.1.
 Angelis tanquam ministris, fortè vsus est
 Deus in rerum creatione. 682.1.
 Animarum saluti quomodo incumbendū,
 exemplo Christi. 51.1.
 Anima mundi Deus, secundum Philoso-
 phos. 215.2.
 Animalia viua Deo sacrificanda negauit
 Porphyrius. 277.2.
 Antiqui ritus sanguine fœdus percutiendi
 causa. 124.2.
 Antiquorum Patrum autoritas quanti fa-
 cienda. 175.1.
 Apostoli in cœna aliquo modo preparan-

tur ad aduentum Spiritus sancti. 3.1.
 Apostoli Christum magistrum & Domi-
 num vocabant, aliter nomen quam Pha-
 risæi. 63.2.
 Apostolorum charitas & humilitas in
 sermone de Christi prodicione. 76.1.
 Apostoli a Christo ordinati sacerdotes.
 261.1.
 Apostolorum imperitje eue Spiritus san-
 cti infusionem. 485.2. 501.2.
 Apostoli cœlo comparantur. 516.2.
 Apostoli in die Pentecostes quare Spiri-
 tum sanctum acceperint. 521.1.
 Apostolorū prerogatiua singularis. 532.1.
 Apostolici muneris que functiones. 573.
 2. 575.1.2.
 Apostolorum de Christo testimoniu qua-
 le fuerit. 594. & seq.
 Apostoli ad arguendum mundum missi.
 655.1.
 Apostoli cur dati sint Christo. 721.1.
 Apostolos quomodo seruauerit Christus,
 & Patri commendauerit. 722.1.
 Apostolorum quid fuerit figura. 724.2.
 Apostoli quibus rebus comparentur.
 727.2.
 Aqua an in Sacramento Altaris cum vino
 transsubstantietur in sanguinem, varæ
 opiniones. 120.1.
 Aquam non infundens in calicem ex obli-
 uione, consecrat. 120.1.
 Aquam infundendam in calice, negat Lu-
 therus. ibid.
 Aqua tantum ascendit, quantum descen-
 dit. 681.
 Arbor iusti symbolum. 459.2.
 Arbor fructifera & infructifera, quorum
 symbolum. 544.1.2.
 Arborū transplantatio & insertio. 547.1.
 Arguere mundum de peccato quid sit.
 566.2.
 Articulus Eucharistie ad quem articulū
 fidei reducat. 210.2.
 Assumere creaturam variè competit Deo
 604.1.
 Astra matutina que sint. 672.1.
 Attributa Dei, & propria trium persona-
 rum. 633. & seq.
 Audire, in scripturis pro credere sæpe
 ponitur. 656.2.
 Autoris propositum. 1.1.
 Auxilium Dei quibus præsto adsit, vide
 Gratia.

Balsamum ad anima vulnera Eucha-
 ristia est. 250.2.
 Baptizatus debet lauare pedes. 61.1.
 Baptizatum quomodo voluit tollere Vi-
 cleph. & quo figmento. 137.1.
 Baptismi Sacramentum quibus super-
 tiendum. 160.1.
 circa Baptizatos ab Hereticis quomodo
 errauerit Cyprianus. 230.2.
 Baptismus & Penitentia pro quibus pec-
 catis sint. 238.2.
 Baptismus vnica solum asperione com-
 pleri posse, docuit Cyprianus, reclama-
 tibus alijs Patribus. 354.2.
 Rebaptizandos esse pueros, vnde Dona-
 tista colligerent. 362.1.
 ad Baptismum suscipiendum non sufficit
 sola fides, si suscipiens est adultus.
 410.2.
 ad Baptismum suscipiendum non obliga-
 tur quis ante predicationem. 587.2.
 Beatitudinis gradus diuersi. 492.1.
 de Beatitudine hominis, Iudaorum &
 Chexinti, skulissimum commentum.
 470.1.
 Beati, qui censentur vulgi iudicio. 647.2.
 Beatitudo humanis viribus naturaliter
 acquiri non potest. 699.2.
 Beatitudo in visione Dei posita. 702.1.
 Beatitudo an possit consistere in cogni-
 tione fidei. 703.2.
 de Beatitudine Aristotelis opinio. 703.1.
 Beatitudo vniuersam quid sit. 704.2.
 Benedicere quid, & quomodo panis Eu-
 charistie benedicatur. 97.2.
 Benedicere panem Eucharisticum, non
 esse illum consecrare, ait altera opinio.
 103.1.
 Benedictio in Scripturis quid denotet.
 161.1.
 Benedictio mensa quam piè à Catholicis
 præmittatur. 187.2.
 Benedictio rerum Spiritui sancto tribui-
 tur. 601.1.
 Benefacere magnum Dei donum, & quo-
 modo benefaciendum. 59.2.
 Beneficentia mutua duplex obligatio. 65.2.
 Benefacere quam sit gloriosum. 465.
 Beneficia Ecclesiastica in questum exer-
 cere, quam sit periculosum. 133.1.
 Beneficia Christi in Iudaos. 572.1.
 Benignitas Christi erga nos. 598.1.

vide Misericordia.

Beza somnia circa illa verba Luca &
 Pauli: Hic calix nouum Testamen-
 tum, &c. & confutationes. 125.2. &
 126.
 Beza error quomodo differat ab errore
 Zuinglij circa Eucharistiam. 157.2.
 Bonum scientes, & non facientes, quales
 sint. 70.1.
 Bonus non est, qui malos ferre nequit.
 75.1.
 Bonorum communicatio inter Patrem &
 Filium. 719.1.
 Brentij circa Eucharistiam error quan-
 tū Hereticis alijs displicuerit. 170.1.
 Brentius attonitus à conitruo nomen ac-
 cept. 170.1.

Calix, de quo Lucas meminit, an sit
 alter ab eo, de quo Matthæus, &
 rationes. 115.2.
 Calicis vox, & non paculi, cur in Ecclesia
 retenta. 119.1.
 Calix quid denotet. 128.1.
 Calvinus quali fuerit ingenio. 156.1. &
 qualiter circa Eucharistiam errauerit.
 158.1.
 Campana cuius sunt utilitates in teplis.
 317.2.
 Cana Galilæa quid significet. 246.4.
 Canon in secreto cur nunc dicatur. 114.2.
 Canonis Missæ verba post consecrationem
 calicis, secundum varios autores.
 262.1.
 Cantica Cantorum quibus olim liceret
 legere. 664.1.
 Cantus & hymnos rectè in Missis adhibe-
 ri. 318.1.
 Capellanus qua stipendia possit accipere,
 & que non. 342.
 Capilli, cuius rei sint symbola. 241.1.
 Caro Christi aquas sanctificauit. 109.2.
 Caro Christi antidotum contra morbos.
 274.1.
 Carnes in arenis Arabia exiccata, quam
 essent vtilis. 174.1.
 Caro Christi cur semper ad patranda mi-
 racula adhiberetur, teste Cyrillo.
 191.2.
 Caro ad Christi predicationem surda.
 673.1.
 Catechumeni à Missa arcebantur olim.
 271.1.

Ceremonia Iudaorum cur à Deo reproba-
ta. 154.2.
Ceremonia & ritus Missa honesti. 316.1
Ceremonia cur pauciores in Ecclesia pri-
mitiua. 320.2.
Ceremonijs etiam usus est Christus. 324.2.
Ceremonias cur Apostoli concesserint Iu-
daeis ad tempus obseruare. 403.1.
Cervi aduersus serpentes natura. 388.1.
Charitas erga Deum Eucharistia maxi-
mè nutritur. 210.1.
Charitatis Dei & proximi praeceptum no-
uum. 457.1.2.
Charitatis effectus. 492. & 517.
Charitatis premium. 525.1.
Charitas quae fit uera. 324.1.
Charitas quomodo praeceat dilectionem
524.2.
Charitatem non habentium poena. 527.1
Charitas proximi qualis esse debeat.
536.2.
ad Charitatem proximi exhortatio. 721.2
Charitatis praeceptum. 557.2.
Charitatis praecepti causa. 558.2.
Charitatis excellentia. 560.2.
Charitas erga inimicos. 562.2.
Charitas interna & externa. 562.1.
Charitas erga inimicos an sit maior quàm
erga amicos. 563.1.2.
ex Charitate obligamur pro inimicis a-
nimam ponere. 564.2.
Charitatis sua erga Patrem symbolum vo-
luit reddere mundo Christus. 542.2.
Christus qualis Doctor. 2.1.
Christus quomodo fuerit minister cir-
cumcisionis. 2.2.
Christus in sermone caena ostendit se Pro-
phetam, Regem, & Sacerdotem. 4.1.
Christus cur dicatur ab Esaia Dominus
exercituum. 8.2.
Christi excellentiora mysteria in monti-
bus peracta. 9.1.
Christus adeps & pinguedo dici potest.
10.2.
Christus dicitur oleum seu unguentum ef-
fusum. 11.1.
in Christo quid medulla, quid os signifi-
cet. ibid.
Christus quomodo uitis uera. 12.1.
Christi & Apostolorum paupertas. 17.1.
Christus cur praenuntiavit Apostolis oc-
cursum hominis amphoram aqua bati-
lantis. 17.2.
Christi in cibum quomodo nos parare de-

beamus. 19.2.
Christus qua hora cenauerit cum disci-
pulis. ibid.
Christus & discipuli agnum ederint stan-
tes, an recubentes? 19.2.
Christus quo magis accedebat ad crucem
externam, eò magis se interiori exone
habebat. 24.2.
Christi desiderium ardens patiendi, &
nostra salutis. 25.1.2.
Christus quare post resurrectionem cum
discipulis comederit. 27.1.
Christus quibus uerbis gratias egerit in
caena. 28.2.
Christus in caena confecit in fermentato
secundum Gracos. 29.3.
Christum confecisse Luna decimaquarta,
Iudaos uero decimaquinta, quidam
dicunt. 30.2.
Christum & Iudaos eadem nocte cenasse
dicunt alij. 33.1.
Christus cur fuerit Dominus suae mortis.
41.2.
Christus quomodo horam mortis uocet
suam, & Iudaorum. 42.1.
Christi mors cur dicatur transitus de
hoc mundo ad Patrem. ibid.
Christi amoris symbola, & duplex vincu-
lum. 43.2.
Christi amor in fine uita qualis erga nos
47.1.
Christus dilectionis magister qualis. 44.2
Christus uirtutes suas maximè exaltauit
in morte. ibid.
de Christo ante pedum Apostolorum lotio-
nem cur dixerit Ioannes: Sciens quia
omnia dedit ei Pater in manus.
46.2.
Christi opera nobis profuerunt triplici-
ter. 52.1.
Christus & alij sancti palma comparan-
tur. 53.1.
Christus à quo discipulorum coperit la-
uare pedes. ibid. & cur inceperit à
maiori, secundum Augustinum. 54.1.
Christus quo tempore pedes lauerit. 54.2
Christus quid per lotionem significauerit
57.2.
Christus mortem suam occultè denuntiat
62.1.
Christus osculatur pedes discipulorum.
63.1.
Christus qua docet in caena, quarum re-
rum symbola. 63.1.

Christus uero homo qualem se esse praedicet,
& cur. 64.1.
Christus est perfectus rerum omnium ma-
gister. 64.2. & 65.1.
Christi domini perfectiones. 65.1.2.
Christus quomodo turbatus in commise-
ratione Iuda, & suscitatio Lazari.
75.1.
Christus non porrexit Eucharistiam Iuda
in buccella intincta: & qualis fuerit
haec buccella, & in quo intincta. 80.2.
& 81.1.2.
Christus seruauit modum correctionis fra-
terna, quando Iudam de proditione
arguit. 82.2.
Christus laue pedes discipulorum post
esum agni, & ante institutionem Eu-
charistiae. 55.2.
Christus seruauit Iuda famam modis omni-
bus. 83.2.
Christi mors quomodo clarificatio dicta
sit. 85.1. & coperit noctis tempore.
85.2.
Christi morte Pater & Filius clarifican-
tur, & se mutuo clarificant. 86.1.
Christi mortis uictoria. 87.1.
Christus in coniunctione ueteris & noui
Paschatis, ut peritus quidam pictor se-
gesit. 95.1.
Christus qualem panem benedixit in ca-
ena. 95.2.
Christus suo contactu significauit mate-
riam Eucharistiae & Baptismi. ibid.
Christus eadem actione benedixit, & gra-
tias egit in caena, quando accepit panem
in manus. 96.1.2.
Christus quomodo regeneremur, robore-
mur, & nutriamur medijs Sacramen-
tis, ex similitudine natiuitatis corpo-
ralis. 100.1.
Christus in quibus imitandus. 110.2.
Christum aquis immersum suo tactu a-
quas sanctificasse, communis Patrum
traditio est. 109.2.
Christus cur uinum aqua commiscuit.
119.2.
Christus cur dixerit: Bibite ex hoc om-
nes, non autem eam sanctum panem
tradiderit, dixerit: Edite ex hoc
omnes. 121.2.
Christus cur se in cibum & potum, & in
specie panis & uini tradiderit. 122.2.
in Christi commemorationem manduca-
re corpus, & sanguinem bibere, quid

fit, & quid inter utrumque intersit.
133.1.
Christi corpus in pluribus loci partibus
esse posse, negarunt haeretici. 136.1.
Christo qua nomina proprie, qua tropice
accommodanda. 176.1.
Christi figura. 177.1.
Christi dicta & facta qualia fuerint.
182.1.
Christi morientis uerba proprie accipien-
da. 184.
Christus motus habuit naturales, sed in-
culpato. 208.1.
Christi humanitatis qualis character.
208.2.
Christus cur in Eucharistia non uideat-
ur. 214.2.
Christus etiam secundum animam & di-
uinitatem est in Eucharistia. 217. &
sequens.
Christus pro omnibus peccatis mortuus
est. 237.1.
Christus in caena ter obtulit. 260.1.
Christus modo non meretur. 314.1.
Christus amandus. 46.1.
Christus stultitia gentibus, & quibus
714.2.
Christus in nos amor. 478.1. & 489.2.
Christus praecursor nostrer in caelo. 493.1
Christus in nos officia. 494.1.
Christus Deus est sicut Pater. 499.2.
506.2.
Christus perfecta est Dei imago. 509.1.
Christus qua ratione dicat se minorem Pa-
tre. 537.1.2.
Christus aduersus demonem uictoria. 542.1.
Christus requies est, & refugium nostrum.
548.2.
Christi comprehensio cur extra locum
caena. 544.
Christi cognitio, & eius manifestatio qua
da contigerit Apostolis. 542.2. & seq.
Christum à nobis uisibili modo subtrahi,
cur fuerit expediens. 552.1.2.
Christus duplex, naturalis & mysticus.
675.2. & seq.
Christum concipere in corde & conserua-
re quid. 678.1.2.
Christi comitium. 298.1.
cum Christo esse, quid sit, & quam suauem
737.1.2.
Cibum nostrum esse Christum, quomodo
infideles abhorreant. 159.1. (166.
Cibum Eucharistiae quomodo consumamus

Cibus Eucharistia quam salutaris. 174. 1
190.2.
Clamor Christi in cruce cur factus. 238.1
Clarificatio quam petiuit Christus, que
fit. 697.2. vide Gloria.
Cena legalis ante consecrationem calicis,
secundum quosdam Patres. 175.2.
Cena Dominica que vocetur ab Apostolo.
188.1.
Cogitationem aliquam non potest homo
depellere. 48.2.
Cognitio Dei quomodo habeatur. 499.2.
& sequent.
in Cognitionem Dei quomodo Christiano
desudandum est. 502.2.
Cognitio Dei qualis olim contigerit Iu-
deis in deserto. 503.2.
Cognitio ad quam nulla creatura perue-
nire potest, qua fit. 506.1.
Cognitio spiritus sancti quomodo habeat-
ur. 520.2.
Cognitio dogmatum à Deo. 734.1.
Cognitio Dei qualis in veteri Testamen-
to, & qualis in nouo. 531.2.
Cognitio omnis veritatis à Christo pro-
missa an contingerit alicui. 666.1.
ad Cognitionem Dei qua cōducant. 637.1
Commemoratio que fit in Eucharistia,
passionis Christi est. 209.1.
Communione tempore quid clamarent
olim Sacerdotes. 273.1.
Communione fructus, vide Eucharistia.
Communio non est de essentia sacrificij
Missæ. 383.2.
Communione sub vtraque specie here-
tici conantur adstruere laicis. necessa-
riam. 346.1. & etiam argumenta di-
luuntur. ibid. 2. & seq.
Communione diuersus modus in Ecclesia
primitiua, ac est modus. 346.2.
Communione sub vtraque specie mos
olim, & Ecclesia primitiua varius.
350.1.
Communio sub vtraque specie non abli-
gat Sacerdotes, nisi quando celebrant.
351.1. neque tunc semper obligat.
356.1. neque de iure diuino. ibid. &
370.1.
Communio sub vtraque specie cur non fue-
rit precepta. 353.1.
Communio sub vnica specie idonea, sancta,
& salutaris ostenditur. 357. & sequent.
& antiqua. 359.
Communione sub vnica specie figura in

veteri Testamento. 360.2.
Communio sub vnica specie à Christo tra-
dita duobus discipulis euntibus Emaus
361.2. & B. Iacobo maiori. 364.1. &
miraculis confirmata. 365. & seq.
Communione manu propria mos antiquus.
367.1.
Communio laica qua appelletur in Conci-
lijs. 369.1.
Communio sub specie tantum vini olim
paruulis prabita. 370. 2. & infirmis.
371.1.
Communio sub vtraque specie an sit maio-
ris fructus, quam sub vna. 378.1.2.
Communione sub vtraque specie aliqui
effectus non boni. 385.1.
Communione sub vtraque specie vsus
an expediat aliquibus prouincijs &
regnis petentibus permittere. 387. &
sequent.
Communio hac à quo esset concedenda, si
expediret. 407.2.
Communione sub vtraque specie vsus li-
citus est, & religiosus, seclusa lege Ec-
clesiastica. 388.1.
Communione sub vnica specie qua ratio-
nes extiterint. 391.1.
Communione sub vtraque petentes, qua-
les sint, & quo affectu moueantur. 392
& sequent.
post Communione gratia danda, & ad
crucem & labores accurrendū. 422.1.
Communio frequens an sit fructuosior.
432. & seq.
Communicantes indignè, qui sint. 432.
& sequent.
Communione perpetuè recusantes. 434. 1
Communio frequentior, dummodo sine
peccato sit, fructuosior est. 434.2.
Communio quotidiana priscorum. 440.1.
Communicantes raro quibus comparen-
tur. 445.1.
Communione abstinendum, quando ex il-
la non sequitur emendatio vite. 447.1
Communicatio bonorum inter Patrem &
Filium. 719.1.
Conciliorum generalium quanta autori-
tas. 357.2. 358.2.
Concionatores qualiter esse debeant. 479.
& sequent.
Cōcupiscentia quomodo vincatur. 395.2.
Confessio peccati mortalis quando neces-
saria sit ad percipiendam Eucharistia,
et quando sufficiat saltem contritio. 410.2

Confessio requiritur per se iure diuino &
humano ante Eucharistiam.
ad Confessionem exhortatio. 411.2.
Confirmatio in gratia qualis sit, explica-
tur. 727. & seq.
Congregatos in nomine Dei reformidat
demon. 574.1.
in Consecratione panis Eucharistici par-
ticula Enim est de precepto Ecclesia.
101.1.
Consecratio in quo consistat. 104.2.
in Consecrationis verbis, Hoc est cor-
pus meum, que sint difficultates. 105.2
Consecrationis illa verba non enuntian-
do, sed recitando dici probatur. 106.2
hac Consecrationis verba, Hoc est cor-
pus meum, sunt forma Eucharistia
considenda, non existentis. 110.1.
in Consecratione panis cur Ambrosius &
Græci addunt: Quod pro vobis frā-
gitur, cum Ecclesia Romana non ad-
dat. 114.1.
Consecrationis verba olim cur alta voce
pronuntiarī solita. ibid.
in Consecranda hostia Apostolorum mos.
323.1.
Consecrationis verba cantantes in agro
pastores diuinitus sunt percussi. 114.2
Consolatio, vide Gaudium.
Consolationes spirituales quas Deus suis
exhibet. 953.
Contemplatio est premium actionis. 5.2.
Conuersio panis & vini in substantiam
Christi, vide Transubstantiatio.
Conuersiones admirabiles natura. 139.2
Conuersionis ad Deum bona. 548.2.
Conuiuium Ecclesia parat Christus in Eu-
charistia. 186.1.
Conuiuij hereticorum cum nostro compa-
ratio. 187.2.
Conuiuia fidelium post sumptam Eucha-
ristiam. 188.1.
Conuiuium antiquorum Charistia voca-
tum, quam similitudinem habeat cum
Eucharistia. 272.1.
Corpus vnum Ecclesia vnus panis Eucha-
ristia efficit. 194.2.
Corpora gloriosa quid habeant proprium
214.2.
Corpus in pluribus locis per Dei potentia
esse potest. 219.2. sed non circumscri-
ptiue. 244.1.
Corpus in rerum natura esse potest, quin
sit alicubi. 222.1.

Corpora duo in eodem esse possant loco.
222.2.
Creatura liberè producitur à Deo. 597.1
Crucis signatio super hostiam vnde orta.
98.1.
Crucis encomium. ibid.
Crucis Christi fructus. 281. & seq.
Crucem Christi sequi quomodo iam post-
mus. 460.1.
Crux Christi nobis quanta attulerit bo-
na. 647.1.
Crux, exaltatio, & gloria Christi. 697.
1.2.

D

Dæmon in corpore quando fit. 48.1.
Dæmon quomodo possit immutare sen-
sus & appetitum nostrum. ibid. & 2.
Dæmon quibus armis vincendus, & quibus
vincit nos. 49.1.
Dæmon est hostis debilis. 49.2.
Dæmon cur vocetur Princeps huius mun-
di. 541.1.
Dæmoni potestas ligata. 472.2.
Dæmonis potestas in quos extendatur, &
quanta eius vis, & quod sit illius opus
ibid. 1.2.
Dæmonis aduersus Christum inuidia, &
exigua vires. 542.1.
Dæmon, malus nuntius. 667.1.
Dæmonis odium in hominem. 678.1.
Damnato quomodo melius sit non esse,
quam esse in peccato, vel gehēna. 78.1
Defensio propria à Christo probata. 484.
1.485.2.
Delectatio, vide Gaudium.
Deserere Christum, Apostolis quomodo
contigerit, & qua ratione id pranun-
tatum. 691.2. 692.1.
Desertio hac quibus tantū obfuerit. 692.2
Desideria bona quam sint accepta Deo.
684.1.
Deo conueniens est propria sui commen-
datio. 63.2.
Deo aliena laus nihil confert. 64.1.
Deus quot modis possit hominem produ-
cere. 111.1.
Deus quomodo ex lapidibus possit efficere
filios Abrahæ. 111.2.
Dei virtus & sapientia. 182.
Deus anima mundi. 215.
Deus oculo corporeo, etiam glorificato,
videri nequit. 502.1.
Dei à nobis recessus & reditus. 536.1.

ad Deum toto caratu accedendum. 548.2.
 Deus est iustorum locus naturalis, pluri-
 ma prestans beneficia. 548.2.
 Deus sine Spiritu sancto esse non potest.
 597. & seq.
 Deus liberè producit creaturas. 597.2.
 de Deo scimus quantum ipse vult. 620.2.
 Deum unum esse demonstratur. 622.1.
 de Dei unitate Aristotelis sententia. 622.1.
 Deus quid sit. 622.2.
 de Deo quis dignè sentiatur. 624.1.
 Deus solus cum dicitur, non excluduntur
 persone. 706. & seq.
 Deo quomodo uniamur. 726.2.
 Diabolus quid, & quare incarnationem
 impedire voluit. 472.2.
 Dicitio in diuinis qua fit. 667.2.
 Diei initium secundum Iudaos. 477.2.
 Diligere, in Scriptura quid. 441.
 Discipuli Christi in quo dignoscantur.
 457.1. 459. & seq.
 Dispensatio vulnus est iuris. 362.2.
 Diuini verbi efficacia. 102.1.
 Diuinitatis certissimum argumentum quid
 sit. 540.1.
 Doctor omnis veritatis quis. 1.1.
 Doctoris prestantia in quo sita. 662.1.
 Doctor omnis veritatis Spiritus sanctus.
 665.2.
 Doctores Ecclesia quales esse debeant.
 667.2. 655.1.
 Doctorum necessitas in Ecclesia. 724.2.
 Doctores suos quomodo Christus honoret.
 733.
 Doctrina Christi efficacia. 582.2.
 Doctrina hereticorum fallax. 666.1.
 Doctrina qua debeat in Ecclesia tradi.
 667.2.
 Doctrina Euangelica vnde sit. 735.1.
 Doctrina Christi de suo Patre. 716.1.
 Doctrina Christiana firmitas. 670.2.
 Domus Patris, in qua sunt multa man-
 siones, quamam sit. 491.1.
 Domus Dei, iustus est. 526.2.
 Donum maximum, Spiritus sanctus. 606.
 2. 603.2.
 Dona qua Christus suis communicauit.
 733. & sequent.
 Dux & Imperator quis bonus apud Ro-
 manos. 488.1.

E

Ecclesia Ierolymitana perfectiores
 viros habuit quam alia. 3.1.

Ecclesia cur dicatur mons sanctus. 9.1.
 Ecclesia quare possit in azymo & fermenta-
 to conficere. 30.2.
 Ecclesia Græca, quare post verba consecra-
 tionis petat à Deo, vt panis fiat corpus
 Christi. 112.1.
 Ecclesiam Christi, esse regnum Patris, in
 quo Christus nouum bibit vinum, non
 nulli dixerunt. 133.2.
 Ecclesia Catholica infallibilis autoritas.
 174.2.
 Ecclesia Catholica circa cultum Dei ne-
 quit errare. 230.1.
 Ecclesia amplitudo. 254.2.
 Ecclesiam in rebus fidei, ac morum errare
 non posse. 359.2. 475.2.
 Ecclesia quomodo se gerat in hereticos.
 405.1.
 in Ecclesia quis sit, vt viuam membrum.
 407.1.
 Ecclesia duplex potest. 487.1.
 Ecclesia fortitudo in unitate sita. 721.2.
 Effectus in Scriptura saepe ponitur pro cau-
 sa. 723.2.
 Electio nostra ex gratia Dei. 572.1.
 Episcopus pro oculis vti debet Doctori-
 bus. 79.2.
 Et, particula, pro Quia ponitur saepe in
 Scripturis. 257.2.
 Eva, figura Spiritus sancti. 617.1.
 Euangelium, fons omnis veritatis. 663.2.
 Euangelica mysteria quibus pandenda.
 716.1.
 Euangelica doctrina quis aptus sit. 3.1.
 Euangelica doctrina splendorem vti de-
 decet eloquentia. 4.1.
 ad Eucharistia tractationem prerequisite-
 tur fides. 6.1.
 ad Eucharistia tractationem necessaria
 preparatio, assimilatur preparationi
 templi Salomonis. 6. & 7.1.
 Eucharistia Sacramentum qualem fidem
 requirat. 6.2.
 Eucharistia exhibetur adoratio latria.
 7.1.
 Eucharistia merito dicitur sapientia in
 mysterio abscondita. 8.2.
 in Eucharistia tum sapientia & bonitas
 Dei, tum maxime eius fortitudo relu-
 cet. 8.2.
 Eucharistia cur dicatur conuiuium in-
 structum à Domino exercituum. 8.2.
 circa Eucharistia mysterium quid operen-
 tur Angeli. ibid.

Eucharistia conuiuium vbi primò cele-
 bratum. 9.1.
 Eucharistici conuiuij qui sint coniuia, &
 qui ab illo eijciantur, & quibus tantum
 proficit. 9.2. (10.1.
 Eucharistia quomodo conuiuium pinguij
 Eucharistia bonus vsus. ibid.
 Eucharistia conuiuium pinguium medul-
 latorum. 11.1.
 ad Eucharistia conuiuium quales accede-
 re debeamus. 11.2.
 Eucharistici conuiuij fructus disparès fru-
 ctibus conuiuiorum ceterorum. 12.2.
 Eucharistia quas tenebras pellat. 13.1.
 Eucharistia debilitat peccati fomitem.
 13.2.
 Eucharistiam manducantes quomodo sint
 immortales. ibid.
 Eucharistia pramanebat Cyprianus fide-
 les pro Christo morituros. 13.2.
 Eucharistia panis quo labore & lacrymis
 comparatur. 14.1.
 Eucharistia pane consolatur Dominus pro
 se afflictos. ibid. (14.2.
 Eucharistia ab omni opprobrio liberat.
 Eucharistia est salutare Dei. ibid.
 in Eucharistia monte qua manus Domini
 requiescat. 14.2.
 Eucharistia cur debuit ante resurrectio-
 nem institui. 25.1.
 post Eucharistiam olim alij cibi sumeban-
 tur. 47.1.
 Eucharistia vestis Christi. 52.1.
 Eucharistia digna sumptio quale lauacrum
 exigit. 56.1.
 Eucharistia cur à ieiuniis sumi precipiat
 Ecclesia. 95.1.
 Eucharistia non est paruulis ministranda
 99.1. & si eis ministraretur, nil pro-
 deffet. 99.2. non item baptismus, &
 quare. ibid.
 Eucharistia non nisi manibus Sacerdotis
 accipienda est. 99.2.
 Eucharistia Sacramenti forma qua. 101.1.
 Eucharistia forma an eadem nos vtamur
 qua Christus vsus est. 101.2.
 Eucharistia forma à formis aliorum Sa-
 cramentorum quomodo differat. 108.1.
 Eucharistiam nunc à Christo per Sacer-
 dotem confici. 108.2.
 Eucharistia cur Sacramentum Sacramentorum
 & mysterium mysteriorum dicatur. 129.1.
 Eucharistia sumenda in Christi memo-
 riam. 133.1.

Eucharistia etiã sumpsit Christus. 192.2.
 in Eucharistia quomodo dicant Patres
 nos mutari in Deum. 142.2.
 Eucharistia quomodo à Luca vocetur fra-
 ctio. 143.1.
 Eucharistia non ideo relinquenda, quia
 malis obfit. 145.1.
 Eucharistia donum est à Christo sponsæ
 suæ missum ad amore illius concilian-
 dum. 148.1. 250.1.
 Eucharistiam negantes, discordias inter
 Christum & eius sponsam seminant. 148.2.
 Eucharistia Sacramentum quibus imper-
 tiendum. 160.1.
 Eucharistiam portandi domum, ibiq; ser-
 uandi mittendiq; ad absentes vsus olim
 165.2. qui mos reprobatus. 166.2.
 Eucharistia quid proprium habeat, à re-
 liquis Sacramentis diuersum. 165.2.
 Eucharistia duo effectus. 166.2.
 Eucharistia quanta veneratione tractan-
 da. 166.2. 206.
 Eucharistia, saluberimus cibus. 174.1.
 Eucharistiam cur prius sumpsit Chri-
 stus. 177.1.
 Eucharistia figura. 178.2. 185.1.
 Eucharistia, amoris symbolum. 185.2.
 Eucharistia contra morbos antidotum.
 186.2.
 Eucharistia Sacramentum qualis debeat
 preparatio precedere. 186.2.
 Eucharistiam indignè sumentium, aut
 negantium, pœna. 187.1.
 Eucharistia hereticorum cum nostra com-
 paratio. 187.1.
 Eucharistiam sumendi mos olim. 188.
 col. 1.
 circa Eucharistiam Corinthiorum abusus
 188.1.
 Eucharistia cum Incarnatione collatio.
 188.2.
 Eucharistia instituenda causa. 190.2.
 in Eucharistia quanta Dei beneficia elu-
 ceant. 190.2.
 in Eucharistia Christi humilitas. 191.1.
 ex Eucharistia Incarnationem probabant
 Patres. 192.1.
 Eucharistia sumptio Manicheorum simu-
 lata. 196.2.
 Eucharistia, præcipua noui Testamenti
 pars. 205.1.
 Eucharistia varia nomina. 205.2.
 Eucharistia sumenda miri fructus & ef-
 fectus. 206.1.

Eucharistia miracula. 206.1.231.2.
 contra Eucharistiam argumenta soluuntur. 207. & seq.
 Eucharistiam cur signum & figuram vocent Patres. 250. & seq.
 Eucharistia mysterium, magnum, sed fide firma tenendum. 213.
 in Eucharistia Christi est humanitas & diuinitas. 216.1.
 Eucharistia fides sufficeret ad salutem, sicut & passionis Christi. 220.1.
 Eucharistiam infirmis deferenda. 228.2
 Eucharistia in publicis pompis gestanda. 231.2.
 Eucharistiam frequenter sumendi mos. 232.2.
 Eucharistia instituenda, qua rationes, & qui effectus. 235. & seq.
 Eucharistiam pro futuris peccatis remittendis institutam, senserunt quidam. 237.1. vide Peccatum.
 Eucharistia effectus ex opere operato, & ex opere operantis, exemplis illustrantur. 239.2.
 Eucharistia contra triplicem naturam concupiscentiam. 240.2.
 Eucharistia quomodo a confirmatione differat. 241.2.
 Eucharistia ad demones arcendos valet. 242.2.
 in Eucharistia attributa Dei elucet. 243. & seq.
 Eucharistia effectus ex opere operantis. 243. & seq.
 Eucharistia, mortis & vita Christi imago, & omnium mysteriorum eius similitudo. 245.2.
 Eucharistia nutritur fides, spes, & caritas. 243. vsque ad 251.
 Eucharistiam, sacrificium esse noui Testamenti, late probatur contra hereticos. 251. & seq.
 de Eucharistia explicantur Psalmi. 253.
 Eucharistia nomen unde. 271.2.
 Eucharistia proprie, & non tantum metaphorice sacrificium est. 275.
 Eucharistia institutio non potuit a sola Ecclesia proficisci. 279.
 Eucharistia minister, vide Minister.
 Eucharistia sumptio in Missa necessaria est ex precepto Ecclesie. 281.1
 Eucharistia cur vocetur sacrificium panis & vini. 285.1.
 Eucharistia encomia. 242. & seq.

Eucharistia sacrificium propitiatorium esse. 293. & seq.
 Eucharistia pro quibus peccatis valeat ut sacrificium. 296.1.
 circa Eucharistia reliquias qui mos olim. 366.1. 377.1. (377. & seq.
 in Eucharistia quamdiu maneat Christus circa Eucharistia materiam varia mutationes. 384.2.
 Eucharistia vnicum Sacramentum duabus partibus constans. 385.2.
 ad Eucharistiam preparatio, vide Preparatio, & vide Fides.
 Eucharistia desiderium quomodo augeatur. 429.2.
 Eucharistia an conferat in ipsa sumptione, vel etiam dum digeritur, gratiam. 430.1 & seq.
 Excommunicatio quam graue malum. 641.1
 Excommunicatio etiam iniusta timenda. 642.1.
 ab Excommunicatis cur cauendum. ibid.
 Exemplum omnibus Christus est. 556.2.
 Exitus Christi in mundum. 690.2.
 Exitus Christi a Patre, explicatur. 573.1. 690.1.2.
 Ezechielis prophetiam legere quibus olim liceret, & quibus non. 664.1.

F

Verbum Facere, pro offerre ponitur in Scriptura. 260.2.
 Fama inter bona fortuna maius bonum. 562.2. (2.
 Fames spiritualis quomodo augeatur. 429
 Festum corporis Christi insectantur heretici, sed piissime institutum. 231.1.
 Fides Ecclesia erga Christum sponsum qualis esse debeat. 198.1.
 Fides qua credimus, oculata non est, sed aliud videt, aliud credit. 155.2.
 Fides quomodo res presentes faciat tantum menti. 163.1.
 Fides circa ea qua non videntur. 213.1.
 ad Fidem magnorum mysteriorum exhortatio. 213.1.
 Fidem non esse sufficientem dispositionem ad Eucharistiam, contra Lutherum probatur. 409. & seq.
 Fides sola non viuificat. 410.1.
 Fides in Deum qua sit, & quam salutaris. 490.1.2.
 Fidei preceptum quam sit amplum. ibid.
 Fides quibus non sit adhibenda. 507.2.

Fidei quanta sit potentia. 508.2.
 Fidei Christiana argumentum duobus mysterijs continetur. 522.2.
 Fides sine operibus mortua est. 523.2.
 Fidem quomodo voluerit Christus circum facta. 540.1.
 Fides amicorum quanti aestimetur. 567.2
 Fides quantum donum sit. 583.1.
 Fides sufficiens ad iustificationem qua sit. 587.2.
 ad Fidem habendam qua propositio rerum fidei requiratur. 587.1.
 Fides Christi explicita comparatur cum implicita. 588.1.2.
 Fides Christi explicita ad salutem non est necessaria. 588.1.
 Fides Trinitatis quomodo proponenda catechumenis & neophytis. 620.1.2.
 Fidei, Catholica firmitas & constantia. 670.2.
 Fides Trinitatis quam potens sit ad vitia destruenda. 628.1.
 Fidem qui habeant, & peccent. 649.1.
 Fides viuca, semen Dei est. 676.2.
 Fides Apostolorum in Christum amplissima. 690.2.
 Fidei summa in quo sit. 690.1.
 Fides, inchoata felicitas. 701.2.
 Fides Christi iuxta voluntatem Dei. 716.1
 Fidem nostram petiuit Christus. 730.1.2
 Fidei Catholica & fidelium vnitas. 731.1.2.
 Fidei prerogatiua. 733.1.
 Fides donum Christi est. 734.1.
 Fiducia in Deum habenda. 479.2.
 Fiducia in Deum, cum oramus. 683.1.
 Figura Christi. 177.1.
 Figura Eucharistia. 185.1.
 Figura refigurata ignobilior. 186.1.
 Figura & res figurata qua ratione sint simul in Eucharistia. 208.2.
 Figura apud Latinos interdum substantiam significat. 209.2.
 Figura cur vocetur Eucharistia a Patribus. 211.1.
 Figura veteris & noui Testamenti qui differant. 212.1.
 a Figuris sumptum argumentum non insolitum sacris literis. 411.1.
 Filiolos cur vocet Christus suos discipulos. 455.1.
 Filius Dei quomodo sit in Patre, & e contra. 503.1.2.
 Filius nomen proprium Christi. 603.1.

Filius Dei cur non possit Spiritus sanctus appellari. 609.2.
 Filij Dei figura Seth. 617.1.2.
 Filij Dei sunt omnia Patris, & e conuerso. 669.2.
 Filij cur non sint plures in diuinis. 631.2
 Filiorum infimus gradus qui sit. 579.2.
 Finis & exitus cuiusque actionis inspicendus. 648.2.
 Fluuus aqua viuca Spiritus sanctus. 611.2
 Formam Eucharistia sub specie panis esse verba illa, Hoc est corpus meum, quo sensu dixerit Florentina synodus. 110.1.
 Fons de fonte dicitur Spiritus sanctus. 616.1.
 Forsitan particula, quos habeat sensus in Scriptura. 500.1.
 Enactio Hostie, & mixtio cum sanguine, non est de essentia sacrificij. 284.1.
 est tamen ab Apostolica traditione profecta. ibid.
 Fructus copiosior producendus Deo. 547.2.
 Fructus extra Christum non fertur, & qualis in illo manendo ferendus sit. 550.1.2.
 Fuga de vno loco in alium vt quid frequens iustis. 547.1.
 Fundi possessio duplex. 162.1.
 Futurorum predictio, argumentum diuinitatis. 602.2.

G

Gallina cum Christo comparatio. 478 col.1.
 Gaudium de peccatorum remissione, omnium maximum. 453.1.
 Gaudium Dei quomodo in nobis sit. 556.2. & quodnam illud sit. 557.1. & quodnam mundi. 674.1.
 Gaudium Dei qua ratione nemo tollat a iustis. 677.1.
 Gaudium Domini quomodo impleatur. 723.2.
 Gaudium summum quod sit. 724.1.
 Gelasio falso attribuitur quidam liber, qui Gennadij est, & erroribus non caret. 144.2.
 Generatio perfectissima qua sit. 597.2.
 Generatio & processio quomodo differant & conueniant. 607. & seq.
 Generatio in diuinis ponitur sine vlla imperfectione. 626.1.
 Generationis huius exempla. 627.2.

Generatio cur Angelis non competat. 628.1.2.
 Generatio cur vnica tantum in diuinis. 631. & seq.
 Generatio spiritalis iustorum, qua Christus in se, vel in alijs gignunt. 676.1.2
 Generatio demonis. 678.1.
 Genesis liber quibus solis olim proponeretur legendus. 664.1.
 Genimen vitis cur dicantur species vini post consecrationem. 133.2.
 Gladios petisse Christum circa passionis sue tempus quid sit. 479. & seq.
 Gladios vnde habuerint Apostoli tempore passionis. 485.2.
 Gladio an liceat vti Sacerdotibus. 486.1
 Gladij duo, quos Christus petiuit, quid significant. 487.1.
 Gloria inanis frequens natura nostra vitium. 546.2.
 Gloria Dei quarenda. 555.2.
 Gloria Domini est humanitas Christi. 629.2.
 Gloriosa corpora à quibus tantam cerantur. 660.2.
 Gloria inanis quam perniciosam. 678.2.
 Gloria Dei in quo sit. 697.2.
 Gloriam nostram quatenus expetere debeamus in hac vita. 698.2.
 Gloriam Patris quando clarificauerit Christus. 710.1.
 Gloria Dei in quo magis eluceat. 710.1.
 Gloria humanitatis Christi. 713.1.
 Glorie diuina fures. 713.2.
 Gloriam Christi quomodo exaltauerint Apostoli. 719.1.2.
 Gloriam suam quomodo Christus Apostolis & electis communicet. 733.1.2.
 Gloria quid sit in sacris literis. ibid.
 Gloriam Christi quando exaltauerit Pater. 712. & seq.
 Gracorum heresis contra Ecclesiam Latinam; & quare altaria sua aqua lustrēt ante celebrationem. 30.2.
 Graciarum articuli quam vim habeant. 178.1.
 Gratiarum actio post communionem. 428.1. & quomodo. 473.1.
 Gratia conseruatio. 428.2.
 Gratia Dei aduersus tentationes necessitas. 477.1.
 Gratia Christi ad salutem necessitas. 497.2.
 Gratia Dei quibus preesto adfit. 521.
 Gratia Christi ad qua opera non in vni-

uersum sit necessaria. 551.1.2.
 Gratia Dei ad fidem necessaria. 673.
 Gratiam Dei quomodo conseruemus. 978.2.
 Gratia Dei vires. 693.
 in Gratia confirmatio quantum donum sit, & quomodo non praiudicet libertati. 727. & seq.
 à Gratia Dei vnde homines excidant. 728.1.
 in Gratia Dei nos esse, quomodo dignoscamus. 734.2.
 Gubernatio politica à seculari qui differat. 466.1..

H

Hereditas Christi qua sit, & qua filiorum Dei. 517.2.
 Hereditas quam nobis Christus reliquit, est pax. 533.1.2.
 Heresis cur aliquando in nonnullis contingat. 133.1.
 Heresis paulatim serpit. 135.1.
 Heretici dum contra Ecclesiam pugnant, inter sese varijs linguis discordant. 135.1.
 Hæreticorum diuisio, Ecclesia victoria est, secundum Hilarium. 135.2. 137.1
 Hæretici Christi presentiam in Eucharistia negantes, discordiam inter Christum & eius sponsam seminant. 148.2
 Hæretici quam sint inconstantes. 156.2. & fallaces. 666.1.
 in Hæreticis conuertendis mos Ecclesia. 401.1.
 Hæreticis qua priuilegia interdum concesserit Ecclesia. 401.2.
 Hæretici quomodo ab Ecclesia tractandi, & reducendi. 405.1. 406.1.
 Hæreticorum & schismaticorum misera conditio. 407.1.
 Hæretici cur non doceantur à Deo. 643.1
 Histriones arcendos à sumptione Eucharistia docet Cyprianus. 93.1.
 Homo quot modis à Deo produci potest. 111.1.
 Homo cur à Deo creatus. 628.1.
 Homo quomodo vestigium Trinitatis. 636.2. & imago. 627.2.
 Homicidium extrema iniuria est homini facta. 562.1.
 Homini prouisum est de duobus loco omnium armorum. 66.1.
 Honor verus qualis. 60.1.

Honos mundi pacem non gignit. 532.2.
 Honos iustorum in hac vita. 733.1.2.
 Hospes hoster Deus est, & quomodo. 526. col.2.
 Hostia particula in calicem immisio antiqua. 372.2. quid designet. 248.1.
 Humana imbecillitas. 502.1.
 Humanitas Christi, gloria Domini. 629.2
 Humanitas Christi qualis fuerit respectu Apostolorum; & quare expediens fuerit eam ab illis subtrahi. 652.1.
 Humanitatis Christi gloria. 713.2
 Humilitatem tria impedire solent. 511.1.
 Humilitas expedita via ad Deum. 52.2.
 Humilitas Christi sectanda. 192.2.
 Humilitas prelatorum. 465.2.

I

Iacobus frater Domini Hebraicè & Christianè sacrificauit. 276.2.
 Idololatria, maximum opprobriū. 141.1.
 Ieiunium Ecclesia ante ordinationem. 268.2.
 Ieiunium Quadragesimale quomodo sit magis Deo gratum. 334.2.
 Ieiunia in Dominica die non patitur Augustinus. 398.1.
 Ierosolyma quid significet. 41.1.
 Iesus duo prestat beneficia salutis. 41.1.
 Iesu nominis efficacia & virtus. 721.1.
 Ignis Leniticus quid haberet proprium. 165.2.
 Ignorantia qua ex peccato oriatur. 571. col.2.
 Ignorantia vna alia grauior. 581.2.
 Ignorantia mundi circa fidem Christi, crassa. 658.
 Ignorantia crassa peccatum non excusat. 582.1.
 Ignorantia rerum fidei inuincibilis. 587. col.2.
 Imago quatenus veneranda. 187.2.
 Imaginum depictarum rectus vsus in Missa. 318.2.
 Imagines de templo auferri non consensit Germanus. 398.1.
 Imago & vestigium alicuius rei quomodo differant. 634.2.
 Imago Trinitatis homo. 637.1.
 Imago Patris Filii in diuinis. 637.2.
 Immensitas soli Deo tribuendo, & non Christo. 169. & seq.
 Immensitas Dei Gentibus etiam nota. 169.2.1. immensitas

Immunditia legis Mosayca quid portentant. 411.1.
 Improborum perniciēs in Ecclesia multū potest. 84.2.
 Incarnationis cum Eucharistia collatio. 188.2.
 contra Incarnationem hereses. 189.
 Incarnationis causa. 190.2.
 Incarnationem ex Eucharistia probarūt Patres. 192.2.
 Incarnatio Verbi ad conciliandam amicitiam facta. 588.1.
 Incarnatio Christi quantum beneficium, & quam malè acceptum. 582.2.
 Incarnatio cur fuerit conueniens, etiam si Iudæi ex ea scandalum acceperint. 583.2.
 de Incarnatione quomodo loquendum. 623.1.
 Incarnatio Christi, Gentibus stultitia. 714.2.
 Incarnatio Christi ad Dei cognitionem quam necessaria. 715.2.
 Infidelitas Iudeorum inexcusabilis. 589.
 Infidelitas alia priuatiua; alia negatiua; & hac peccatum non est. 587.2.
 Infidelitas quantum peccatum sit. 583.1. 656.2.
 ad Infirmos deferendam Eucharistiam. 232.1.
 Ingratitudo humana. 464.1.
 Ingratis cur Deus exprobrat beneficia. 582.1.
 Ingratitudo reprehenditur. 589.2.
 Inimicus nullus esse debet prater peccatū & demonem; & ita Christus se gessit. 563.1.2.
 pro Inimicis animam ponere preceptum. 564.
 Intentio recta quomodo opus bonum efficiat. 644.2.
 Inuidia quam latè pateat. 640.1.
 Ioannis Euangelista tres descensus seu volatus in terram. 2.2.
 Ioannis Euangelista duo preclara elogia. 79.2.
 Ioannes cognouit neludæ prodicionem ex buccella intincta. 84.1.
 Ioannes Euangelista peculiariter dilectus, licet pro omnibus Christus vitam posuerit. 565.1.
 Iudæi sua festa vnde inchoarent. 16.2.
 Iudeorum nostri temporis mos in sacrificando. 28.1.

Iudai conuiuio exceptis pedes lauabant. 47.1.
 Iudai cur Prophetis crederent, & non Christo. 584.2.
 Iudaorum in Christum peruersitas & ingratitude. 572.2.
 Iudaorum lingua post reditum à Babylone. 518.2.
 Iuda proditiōnis circumstantia. 49.2.
 Iudas quid. ibid.
 Iuda cur Christus lauerit pedes. 51.2.
 Iudas duobus modis ab Apostolis separatur. 79.1.
 Iudam quomodo Christus tanto tempore tolerauerit. 70.2.
 Iuda proditiō variè pradicatur à Christo. 75.2.
 Iuda proditiōnis desectio duplex. 77.1.
 in Iudam qualiter introiuit Satanus. 82. col.1.
 Iudas fuit particeps Eucharistia, vt fert opinio probabilis. 87.2.
 Iudas Taddaus, Lebans etiam est appellatus. 525.1.
 Iudas perditionis filius. 723.1.
 Iudicium, de quo Spiritus sanctus arguet mundum, quodnam sit. 660.2.
 Iudicio proprio non fidendum. 411. & seq.
 Iugum legis Moysae graue. 457.1.
 Iusti quinam proprie dicantur in Scriptura. 234.2.
 Iustus, accusator sui. 417.2.
 Iustus arbori comparatur. 459.1.
 Iustificatio impij maius opus est, quàm creatio caeli & Angelorum. 510.1.
 Iustus Trinitatis est habitaculum, domicilium, & mansio. 526.1.
 Iustitia pacem parit. 532.2.
 Iustorum pax in hac vita. 534.2.
 Iusti velut palmites purgantur à Deo. 547.1.
 Iustorum requies Deus est. 548.2.
 Iusti cur Dii vocentur. 576.1.
 Iusti erga Iustos Domini prouidentia. 646.1.
 Iusti non possunt à mundo argui. 656.1.
 Iustitia Scribarum & Phariseorū. 659.1.
 Iustitia Christiana necessitas. 659.1.
 Iusti cur vocentur filij Dei. 704.2.
 Iustorum vita cur dicatur vita aeterna. 704.2.
 Iustum hominem qua efficiant. 705.2.
 Iustorum sanctitas ad totam Trinitatem spectat. 718.3.
 Iustitia dua partes 728.2.

Iustorum prerogativa singulares 733.
 Iusti gloria sunt Christi. 735.2.
 Iustitia qua consummata. 736.2.

L

Lac & mel Eucharistia admixtum. 384.2.
 Lacryma cur vocentur panis. 427.
 Lauari pedes in Scriptura quid. 60.2.
 Laus propria cur indecora homini. 64.1.
 Laus virtutis quantum proffit. 469.1.
 Legati munus quod sit. 667.1.
 Legatus nobis infelix demon. 667.2.
 Legis promissiones facta Iudaeis. 403.1.
 Lex Moysi quomodo Iudaeos obligauit. 3.2.
 Legis ceremonias cur ad tempus obseruauerint. 404.1.
 Legis veteris & nouae differentia. 458.1.
 vide Testamentum.
 Legem antiquam vt quid Deus tulerit. 497.2.
 Legis antiquae imbecillitas. 549.2.
 Lex Iudaeis vt quid tradita. 583.1.
 Legis nomine interdum Psalmi intelliguntur. 598.1.
 Libellus repudij cur Iudaeis concessus. 404.1.
 Liberum arbitrium nõ est extinctum per peccatum. 551.2. debilitatum tamen est. 552.2.
 Liberum arbitrium quale sit in Angelis, quale in demonibus. 552.1.
 Libertas à peccato, vera libertas. 552.1.
 Lingua gratiosa qua sit. 568.2.
 Liturgia apud Graecos idem quod apud Latinos Missa. 267.2.
 in Locis pluribus posse esse idem corpus. 136.1. sed non circumscriptiuè. 244.1. vide Corpus.
 Lotio pedum triplex. 66.1.2.
 Lotio ceremonialis aliquando non fuit in Ecclesia: & ad quid introducta fuit. 67.1.2.
 Lotioni pedum debetur remissio venialiu. 68.2.
 Lumen de lumine dicitur Spiritus sanctus. 616.2.
 Lumen gloriae & fidei quomodo differant. 688.1.
 Lumina supercaelestia qua vocentur à Dionysio. 505.1.
 Lutheri sophisma, quo probat, nõ esse opus contritione & confessione prauiã ad Eucharistia sumptionem. 125.1.

Lutherus transubstantiationem negat, sed eius discipuli contra illum insurgunt. 135.2.
 Lutheranorum inconstantia. 164.2.
 Lutheranorum circa Eucharistiam impudens vsus. 167.1.
 Lutheri quantã impietas fuerit. 321.1.2
 Lux nostra Christus. 498.2.

M

Magistratus quid significet, & quod munus sit. 465.2.
 Malorum summum quid. 535.2.
 Mandatum charitatis nouum. 457.2.
 Mandatum à precepto non differt. 560. vide Preceptum.
 Manere in Deo quid sit; & quanta bona ex illa mansione proueniant. 548.2.
 & panna qua prouenit ex recessu. 552.2.
 Manna Eucharistia figura. 178.2.
 Manna vrna quid significaret. 208.2.
 Manna cibus erat corporis, non animae. 242.2.
 Manna cur dicatur esca spiritualis. 299.2.
 Materiam & formam esse in Sacramentis; quo sensu dicatur à Doctoribus. 111.1.
 Matrimonij Sacramentum ministro non indigere; vnde constat. 110.1.
 Matrimonium non consummatur per solũ mutuum consensum. 162.1.
 Matrimonij Christi cum anima consummatio per veram & realem praesentiam, & non tantum intellectualem fieri debet. 162.2.
 Matrimonia olim praecipua Iudaeis. 375.1.
 Medicina contra morbos Eucharistia. 438.2.
 Melchisedec panem & vinũ obtulit. 257.1.
 Mensa & altare pro eodem in Scriptura vsurpantur. 264.
 Meritum Christi & mors, non tantum pro praeteritis, sed etiam pro futuris remittendis fuit. 237.2.
 Metonymia haereticorum refellitur circa verba consecrationis. 159.2.
 Messias cur non venerit a mundi principio. 3.1.
 Ministrare in conscientia pura, quorum sit. 128.2.
 Minister quomodo sit Christus in ea. 470.2.
 Minister Eucharistia solus est Sacerdos. 279.1.
 Miracula cur Christus carnis contactu

ederet. 191.1.
 Miracula varijs modis Christus operatus est. 215.1.
 Miracula ab Eucharistia facta. 231.2.
 Miraculis quibus possumus credere. 507.2.
 Miracula à sanctis patrata quomodo in gloriam Christi cedant. 509.1.
 Miracula quomodo sint patranda maiora à fidelibus quàm à Christo. 510.2.
 Miraculi quae sit natura, & quare modò non tot fiant, ac olim. 511.1. 514.1.
 Miracula aliqua insignia narratur. 512.1.
 Miracula maiora Christus edidit post mortem, quàm antea, & quare. 513.1.
 Miracula cur fiant tantum à Sanctis. 513.2.
 Miracula ex potestate facere quid sit. 513.2.
 Miracula cum sola fide sine charitate fieri possunt. 514.1.
 Miracula aliqua cur modò fiant. 514.2.
 Miracula Christi quàm distincta à miraculis Moysi & Prophetarum. 585.1.2.
 Miracula qua Christus edidit, an fuerint simpliciter necessaria, vt in eum crederetur. 586.2.
 Misericordia Christi in suos. 488.1.
 Misericordia Dei interdum peccatoribus denegat beneficia. 401.1.
 Missa sacrificiũ quàm venerandũ. 229.1.
 ad Missam quomodo accedendum. 265.1.
 Missa, idem quod Liturgia. 267.2.
 Missa sacrificiũ adstruitur à 264. & seq.
 Missa ordinem quis primũ instituerit. 268.2.
 Missae variae appellationes & encomia à Patribus tradita. 269.1.
 Missae nomen vnde deriuetur. 270.1.
 Missa celebranda ratio à quo primũ. 270.2.
 à Missa sacrificio qui olim arcerentur. 271.1.
 Missam à Christo institutam ostenditur contra Lutherum: & eius partes substantiales ex Euangelio colliguntur. 315.1.
 Missa ritus & ceremonia ex Apostolica & Ecclesia institutione profecta. 315.2.
 Missa rituum honestas probatur. 316. & sequent.
 Missa sacrificio iure sunt templa & altaria dicata. 317.1.
 Missa cur materna lingua non recitetur. 318.2.

Missæ qua lingua celebraretur. 319.2.
 Missæ canon ab hæreticorum calumnijs defenditur. 321. & quid sit, & quam diuersimodè appelletur. 321.2.
 Missæ canon quàm sit antiquus, & à sanctis Patribus receptus. 322.1. Eius ceremonia quàm sancta. 323.2.
 in Missa cur plures sint ceremonia, quàm in alijs Sacramentis. 324.
 Missæ canonis verba defenduntur. 325.2
 Missas priuatas celebrandas, contra Lutherum ostenditur. 327. & earum antiquitas. 328.
 Missæ sacrificium aequè pro vno ac pro pluribus oblatum, valere, sententia quorundam, & eius rationes. 330.1.
 Missam finiti meriti & fructus existere, multis rationibus suadetur. 335.1.
 Missa vna, quod non tantundem valeat pro pluribus, ac pro paucioribus. 338. & sequent.
 pro Missa celebranda qua stipendia possint accipi, & quid in his cauendum. 343.2.
 pro Missa vnica non potest Sacerdos plura stipendia accipere, etiamsi pauper sit. 344.
 Missa sabbato sancto ad quem diem spectet, & quomodo olim celebraretur. 368.1.
 Missam Leo septies in die celebravit. 384.1.
 Moab quid significet. 14.2.
 Mors quid secundum Platonicos, & illam nobis Dominus suauem fecit. 42.2.
 Mortis horam cur nesciant homines, & sint serui eius. 41.1.
 Mors qualis remanserit post Christi resurrectionem. 460.1.
 Mortem pro alio optetere, non semper laudabile. 460.2.
 Morientium vltima verba propriè accipienda sunt. 184.
 Motus naturales in Christo fuere, sed in culpatis.
 in Mundo & de mundo esse, quomodo differant. 43.2.
 Mundi huius figura Absalon. 241.1.
 Mundus cur non possit accipere Spiritum sanctum. 520.1.
 Mundus interdum in malam, interdum in bonam partem accipitur. 543.
 Mundus quomodo cognouerit charitatē Christi erga suum Patrem. 543.1.

Mundi lex contraria legi Christi. 576.
 de Mundo esse quid sit. 577.1.
 Mundi odium aduersus iustos quale. 578 col.1.
 Mundus cur interdum bonos diligat. 579 col.1.
 Mundus quomodo arguat Spiritus angelus. 661.1.
 Mundi inexcusabilis ignorantia. 658.1.
 Mundus quomodo cum bonis se gerat, & quomodo cum malis. 671.1.
 Mundi imbecillitas aduersus iustos. 693 col.2.
 à Mundo victoriam consecutus Christus. 693.2.
 de Mundo esse, & in mundo, qua ratione differant. 724.1.
 Mundus qui sit qui non cognouit Patrem. 736.1.2.
 Mutatio panis in substantiam Christi, non est annihilatio panis. 142.1.
 Mysterium fidei cur potius in calicis, quàm panis benedictione ponatur.
 Mysteria magna Euangelij. 663.1.
 Mysteria Euangelij quibus pœdenda. 716.2

N

Nestoriani quomodo Scripturas contorquebant. 189.2.
 Nestorianus error de duplici persona in Christo, qua ratione, refelleretur à Patribus. 192.1.
 Nomen interdum Scriptura rebus imponit ab eo ex quo facta sunt. 142.
 Nomen Dei quid sit. 715.1.
 Nominis Iesu efficacia & virtus. 721.1.
 Notiones diuinae qua. 633.1.
 Nouum Testamentum quod sit & æternū. 128.1.2.
 Nouum quomodo quandoque accipitur. 212.2.
 Nox flagitiosarum pallium quomodo dici solet. 84.2.
 Nutrix nostra Christus in Eucharistia. 190.2.

O

Obediendum in omnibus Deo. 58.1.
 Obedientia Christi perfecta. 540.2
 Oblatio que sit ante vel post consecrationem, non est de essentia sacrificij Missæ. 284.1.
 Observatio mandatorum commendatur. 523. & seq.

Occasio peccatorum relinquenda. 429.1.
 Odium parit morum dissimilitudo. 577.2
 Odium mundi aduersus Christum. 583.2
 Odor bonus serpentem fugat. 145.1.
 Oecolampadij circa Eucharistiam error. 150.1.
 Oleum diuina gratia in qua vasa fundit Deus. 682.1.
 Omnipotentiam Dei negat Petrus Martyr. 220.2.
 Opus virtutis consummata quod. 711.2.
 Opus quod Christus consummauit quodnam sit. 710.2.
 Opera Dei ad extra, toti Trinitati tribuuntur. 600.2.
 Oratio pro infidelibus quomodo fiat ab Ecclesijs. 297.1.
 Oratio quomodo pro temporalibus fieri possit. 452.1.
 Oratio Christi pro Apostolis vt seruarentur in passione sua. 481.1.
 Oratio in nomine Christi qua sit, & de quibus fieri debeat, & cur oratio interdum non audiatur. 515.1.2.
 Oratio in nomine Christi, noui Testamenti propria. 517.2.
 Oratio que exaudiatur. 517.2.
 ad Orationem exhortatio. 979. & seq.
 Oratio, donum Dei est. 680.1.
 Oratio quas habeat difficultates, vt rectè fiat. 680.1.
 Oratio Christi in quibus exaudita. 680.2
 Oratio perfecta qualis esse debeat. 681.1.
 Oratione perfecta sunt omnia Christi mysteria. 682.1.2.
 Orationis conditiones qua debeant esse. 683.1.
 ad Orationem præparatio. 683.1.
 Oratio de quibus fieri debeat. 683.2.
 Orationes sanctorum quibus profint. 683 col.3.
 Oratio in nomine Dei aliter olim ac modo fiebat. 684.1.
 Oratio Sanctis facta, etiam est in nomine Christi. 684.2.
 Oratio in nomine Christi frequens Apostolis post acceptum Spiritum sanctum. 689.1.
 Oratio Christi pro crucifixoribus. 718.1.
 Oratio Ecclesie pro hæreticis. 718.1.
 Oratoris definitio, & quam perfectè Christo quadret, & eius orationi. 557.1.
 Ordinationes in Missæ sacrificio fieri salita. 268.2.

Originale peccatum ab antiquis Sacerdotibus remitti non poterat. 287.2.
 Orphanus quis verè sit. 521.2.

P

Palmites Christi, fideles sunt, & qui excidendi sunt, & qui non. 545.1.2.
 Palmes fructuosus quomodo purgetur. 546.2.
 Palmes infructuosus quomodo tollatur. 546.1.
 Palmites in quem finem purgentur à Deo. 547.1.
 Palmites quomodo fructum ferant. 548. col.1.
 Palmitis arefactio & missio foras. 553. col.1.
 Panis azymus & fermentatus sola qualitate differunt. 95.2.
 Panis & vini substantia in Eucharistia non manet. 138.1. (139.1.
 Panis Eucharistia super substantialis. cur Panis vocetur Eucharistia cum additamento. 143.2.
 Panis substantiam in Eucharistia remanere, Patres aliqui asserentes explicantur. 144.2.
 Panis non est vnitus hypostaticè Verbo Dei in Eucharistia. 145.2. & seq.
 sub Panis speciebus cur Christus se præbeat edendum. 147.1.
 Panis communis olim in veneratione habitus ob reuerentiam Eucharistia. 187. col.2.
 Panis vnus Eucharistia vnum efficit corpus Ecclesie. 194.2.
 Panis in aquam immixtus quid præstet, & quid panis Eucharistia. 245.2.
 Panis quotidianus quem petimus in oratione Dominica, quis sit. 360.2.
 Panis fractio quomodo Eucharistia significet. 363.2. & seq.
 Panis benedictus quibus olim porrigeretur. 368.2.
 Panis Eucharistia quos præstet effectus. 380.1.
 Panes mensa Propositionis ad Aquilonem, & candelabrum ad Meridiem, quid partendant. 424.1.
 Panis Eucharistia excellentior quàm Manna. 545.1.
 Pats in Scriptura idem quod hereditas, & beatus tudo. 59.1.

Pascha parauerunt Apostoli ex Domini
prac pto. 16.1.
Pascha quid sit. 16.2. 20.1.
Pascha ut pararetur, quare missi duo tan-
tum Apostoli. 16.1.
Pascha Pasceue cur instituta. 17.1.
Paschalis agni esui quanam pramitti so-
lita. ibid.
Pascha non licebat extra Ierosolymam
celebrare. 17.2.
Pascha an celebratum fuerit in domo
Ioannis Euangelista. 18.1.
Paschalis Christi cenaculi magnificen-
tia. 19.1.
Paschatis obseruantia quanta apud Iu-
daeos. 20.1.
Paschalem agnum comedit Christus cum
discipulis. 20.1.
Pascha decimaquarta luna celebrantes
Iudaos non passa est Ecclesia. 397.2.
Passio est dies festus Christi, & nobis etiam
esse debet. 41.1.
Passio Christi pro remissione peccatorum
multis modis ualeat. 314.1.
Pastor bonus Christus est in Eucharistia.
247.1.
Pastoris boni partes quae. 263.1.
Pater familias unde adduci potuerit, ut
cenaculum Christo & Apostolis para-
ret ad celebrandum Pascha. 19.1.
Patientia melior est quam: etiam licita
defensione sui. 487.2.
Patientia, charitatis est signum. 543.2.
Pati pro Christi nomine, quam gloriosum.
581.1.
Patinarum usus in Ecclesia, unde. 98.2.
Patria quam chara & ingrata multis.
577.1.
Patronus noster quis sit, & quod patroni
manus. 518.1.
Pauli Apostoli excessus charitatis. 459.1.
Paupertatis votum in Ioanne, quo iure
patiebatur dominium domus. 18.2.
Pauperes olim post Eucharistiam aleban-
tur a ditioribus. 188.1.
Paupertas qua laudanda. 486.2.
Pax quid sit, & quomodo Christus suis A-
postolis reliquerit. 532.1.
Pax a iustitia ritur. 532.
Pax quomodo in bonis temporalibus non
reperiatur. 532.2.
Pacis commendatio. 533.1.2.
Pacis filij qui sint. 533.2.
Pacem cur Christus uocet suam. 533.2.

Pax mundi qua ratione differat a pace
Christi. 534.1.
Peccatum originale, est tela quam ordi-
tus est demon super omnes populos.
13.1.
Peccatum solum separat a Deo. 60.1.
Peccator similis est bellua malitiosa. 73.1.
Peccata occulta aliorum detegenda non
sunt, exemplo Christi. 79.1.
Peccatum mortale per accidens aliquan-
do remittitur in Eucharistia, ut Sacra-
mentum est. 236.2.
Peccata venialia Eucharistia delet, &
quomodo. 236.2.
Peccata ante passionem Christi commissa
quomodo remissa sint. 239.1.
Peccata tantum post baptismum commissa
delet Eucharistia. 239.2.
Peccati poena non remittitur per se in Eu-
charistia. 242.1.
a Peccatis futuris quomodo praeseruet Eu-
charistia. 242.1.
Peccatorum remissio, maximum omnium
gaudium parit. 253.1.
Peccati quanta via ad perdendum nos.
550.1.
Peccata etiam lenia purgat Deus. 546.2.
Peccatum quantam pariat ignorantiam.
571.2.
Peccata ignorantia reddit leniora. 580.
col.2.
Peccata Christianorum grau iora. 583.1.
Peccatorum vitanda societas. 672.1.
Peccatores cur suffert Deus. 643.1.
Peccata quibus Reges peccare fecerunt
populum, qua sint. 657.2.
Peccatum non est primaria intentionis
Dei. 723.1.
Pedum lotio praesertit secundum Patres
sacra Eucharistia institutionem. 117.2.
Pentecostes celebratio. 37.2.
Pera quid sit in sacris literis. 479.1.
Peripsema quid sit. 457.1.
ad Perseuerantiam in gratia exhortatio
428.2.
Personae diuinae quibus nominibus expri-
mantur, & qua sint illorum propria
munia. 530.
Personarum distinctio unde oriatur in
diuinis. 614.1.
Petrus quid significet. 54.2. Cur fuerit
binominis. ibid.
Petri humilitas. 56.1.2. (220.2)
Petrus Martyr negat omnipotentiam Dei.

Petri Apostoli confidentia & negatio
Christi. 461.1.
Petri prerogatiua. 472.1.
Petri Primatus. 475.2.
pro Petro Christus cur singulariter ora-
uerit. 473.
Phase, siue Pascha, sex significata. 40.1.
Pij homines quomodo cum Christo trans-
eant ex hoc mundo ad Patrem. 43.1.
Poena peccati non remittitur per se in Eu-
charistia. 242.1.
Poena peccati. 552.2.
Poenitentia & Baptismus pro quibus pec-
catis sint. 238.1.
Poenitentia quae sit vera. 411.2.
Poenitentia de peccatis. 451.1.
Pompa solennis Eucharistia laudanda.
231.2.
Praecepta Christi, Ecclesiae & Apostoli
quomodo differant. 349.2.
Praeceptum quae uerba denotent in Scri-
pturis, & quae non. 351.1.
Praeceptum Eucharistia unde aliqui colli-
gant. 352.2.
Praecepta sua non mutat Deus propter in-
obedientes, nec Ecclesia mutare debet,
quando perseuerat ratio legis. 390.1.
Praecepta positua, determinationes iuris
diuini. 390.2.
Praeceptum Eucharistia quod olim fuerit,
& quam sit nostrum conueniens. 440.1.2
Praecepta pro uarietate temporis mutata
484.2.
Praecepta Christi, ad quorum obseruatio-
nem ipse hortatur, quae sunt. 523.1.
Praecepta anteponenda uotis. 558.2.
Praeceptum charitatis late explicatur.
557. & seq.
in Praecepto charitatis omnia includun-
tur 559.1.
Praeceptum a mandato non differt. 560.1.
Praestringere se, quid significet. 51.2.
Praedestinatio non excludit merita. 712.
Praedestinati ad quid simus. 712.2.
Praedestinatio non est ad perditionem.
723.1.
Pradicatoris doctrina quando erit efficax.
5.2.
Pradicationis munus qua requirat. 575.
col.1.
Pradicatorum quales esse debeant. 575.1.
vide Concio.
Pradictio, beneficium Dei. 582.2.
Pradicationis Christi efficacia. 582.2.

vide Doctrina.

Pralatorum in Ecclesia Dei humilitas.
465.2.
Pralatorum potestas. 466.1.
Pralati quales esse debeant. 470.
Praeparatio ad Eucharistiam qualis re-
quiratur, & an necessaria sit confessio
peccati mortalis. 410. & seq.
Praeparatio nostra ad Eucharistiam, sicut
B. Virginis ad incarnationem Filij.
424.2.
Praeparatio nostra sicut Apostolorum. 426.2.
Praepositi quales esse debeant. 51.2.
Praesentiam corporis in pluribus locis,
etiam in adequatis, negant hereti-
ci possibilem esse per absolutam Dei
potentiam. 136.1.
Praesentiam Christi negans Carolus adius
refellitur. 148.2. & Zuinglius, & alij
reijciuntur. 149.1.
Praesens esse corpus Christi fide tantum,
refellitur contra Galuinum & Bezam.
160.1.
Praesentia Christi in Eucharistia substan-
tialis & realis. 362.2.
Praesentiam Christi in Sacramento non
solum esse, quando editur & bibitur,
contra Bucertium probatur. 164. & seq.
Praesentiam Christi in omni loco adstruit
Brentius. 168.1.
Praesentia corporis Christi in Eucharistia
qualis sit, & quomodo Philosophia non
repugnet. 127.2.
contra Praesentiam Christi in Eucharistia
argumenta soluntur. 207. & seq.
Presbyteri idem sunt quod Sacerdotes in
sacra Scriptura. 266.2.
Primatus Ecclesiasticus inter fratres esse
potest, & non est dicendus dominatio.
464.1.
Primogenita quae sint quae uendit Esau.
279.2.
Processio & generatio quomodo differant
& conueniant. 607. & seq.
Processio Spiritus sancti per uoluntatem.
609.1.
Processio Spiritus sancti si non esset a Fi-
lio, non distingueretur ab eo. 614.1.
Processio Spiritus sancti, exemplo decla-
ratur. 616.2.
Procedere a Patre per Filium, quid sit
secundum Gracos. 619.1.
Processiones ponendae in diuinis, multis
ostenditur. 626.2.

Procesiones ponendas in diuinis, multis ostenditur. 626.2.

Procesiones cur tantum tres. 631.

Promissis diuinis, cur tempus non statuatur. 591.1.

Promissiones Christi ad quos dirigantur. 523.1.

Pronomen Hoc, quomodo accipiat in verbis Consecrationis. 151.1.

Prophetarum dicta non ideo eueniunt, quia dicta à Scriptura. 71.2.

Propheta antiqui quomodo à Christo distincti. 497.1.

Prophetis cur crediderunt Iudaei, & non Christo. 584.2. (75.2.)

Propria sui ipsius notitia fidendum non est. Prouerbiū quid sit. 686. & seq.

Prouerbijs quomodo vsus Christus. 687.1.

Prouerbijs quando iam nō vteretur. 688. col. 1.

Prouidentia Dei erga iustos. 483.1.2. 722.1.2. vide Misericordia, vide Benignitas.

Q

Questiones de nomine inuiles & vane. 325.1.

Qualis panis & vinum debeat Eucharistia. confessionem. 121.1.

Quantitas sola in Eucharistia manet sine ne subiecto. 146.2.

Quantitas in Eucharistia modus. 218.2.

Quatuor tempora cur ante ordinationes praeferuntur. 268.2.

R

Ratio humana circa mysterium Trinitatis quomodo se habeat. 630.2.

Redemptio Christi in morte, ad omnia se se extendit hominum peccata. 238.2.

Redemptio nostra cur tribuatur cruci. 313.2.

Redemptio nostra toti Trinitati tribuitur. 669.2.

Redemptio generis humani iniuncta Christo. 710.2.

Refugium nostrum Christus. 543.2.

Regnum Patris, ubi Christus vinum non bibiturus erat, quid sit. 133.2.

Regnandi finis qualis. 465.1.

Regnum caelorum ambiendum. 467.2.

Relatiuorum natura. 503.1.

Relationes in diuinis quales. 668.2.

Relationes opposita in diuinis causant

distinctionem. 625.2.

Relationes in diuinis quot & quales

Repraesentare interdum sumitur pro eo quod est rem praesentem exhibere. 212. col. 1.

Reprehensio qualis esse debeat, & quomodo nullus in singulari à concionatore notandus. 502.2.

Reprehensio interdum necessaria. 655.1.

Requies iustorum Deus est. 548.2.

Resurrectionem Christi, esse regnum in quo Christus bibit vinum nouum, non nulli dixerunt. 133.2.

in Resurrectione Christum non fuisse hominem, sensit Suencfeldius, sed refellitur. 167.2.

Ritus Ecclesia antiqui retinendi. 230.2.

Romana sedis priuilegia. 475.2.

S

Sacerdotium quomodo exercendum in Christi memoriam. 133.1.

Sacerdotum officium. 695.1.

Sacerdos an proprie hostiam consecret. 181.1.

Sacerdos Christus secundum ordinem Melchisedec, sacrificium obtulit. 256.1.312.2.

Sacerdotes ordinati sunt à Christo Apostoli, & quibus verbis. 261.1.

Sacerdotium qua forma conferatur. 261. col. 1.

Sacerdotum necessitas. 694.1.

Sacerdotium vetus quomodo differat à nouo. 265.2.

Sacerdotis munus quibus olim competeret, & ad quos sit restrictum. 279.2.

Sacerdotes antiqui non poterant remittere peccatum originale. 287.2.

Sacerdotum excellentia. 432.2.

Sacerdos plus recipit gratia ex Eucharistia, quam laicus.

Sacerdotes frequentius communicantes lucri solum gratia, vilius vendunt Christum quam Iudas. 432.2.

Sacerdoti an liceat gladio vti. 486.1.

Sacramenta quomodo efficiant quod significant. 107.2.

Sacramentum potest confici in persona Christi dupliciter. 108.1.

Sacramentorum materia & forma metaphorica sunt. 111.1.

Sacramenta eadem esse possunt sub diuersis formis. ibid.

Sacramentorum haeresis in quot sectas fuerit diuisa. 136.1. & qua futilibus nitantur figmentis. 136.1.

Sacramentorum inconstantia. 164.2.

Sacramentum & signum corporis Christi quomodo iungatur in Eucharistia. 208.

Sacramenta nil gratia conferunt, secundum haeticos. 220.2.

Sacramentorum proprii effectus qui nam. 237.1.

Sacramentorum noua legis & veteris differentia. 240.1.

Sacramentum Eucharistia an in vtraque specie consistat. 285.2.

circa Sacramenta Ecclesia potestas. 374.1.

Sacram Scripturam aliter Deus, aliter homo peccator implet. 77.2.

Sacra Scriptura stylus in nominibus imponendis. 143.1.

Sacra Scriptura difficultas & dignitas. 664.1.2.

Sacrificium cuius rei in Eucharistia fiat. 139.1.

Sacrificium noua legis cur à Deo non reprobetur.

Sacrificij & Sacramenti ratio quomodo differant in Eucharistia. 166.1.

Sacrificium Eucharistia quomodo ab antiquis differat. 245.2.

Sacrificium Phae Iudaorum. 260.2.

Sacrificium qua verba denotent in Scriptura, & in profanis autoribus. ibid.

Sacrificia antiqua Eucharistia cesserunt. 163.2.

Sacrificium inuentum noui Testamenti, esse Eucharistiam late probatur. 256. & seq.

Sacrificium expiationis quodnam sit, & quomodo offerendum extra castra. 265.1.

Sacrificij Missa varia appellationes & encomia. 269.1.

Sacrificandi Gentilium mos. 271.2.

Sacrificij etymologia & definitio. 275.2.

Sacrificium interdum metaphoricè accipitur, & quomodo. 276.1.

Sacrificium a dono & munere differt, & quomodo. 276.2.

Sacrificium cuius rei olim offerretur. 277.2.

Sacrificium soli Deo debetur. 278.1.

Sacrificij Eucharistici fructus. 279.2.

de Sacrificij essentia non erat eius illius. 280.2.

Sacrificij Eucharistia eius necessarius est ex precepto Ecclesia. 281.1.

Sacrificium Christi in cruce. 285.2.

Sacrificium Eucharistia cum cruento crucis comparatur. 289.1.

Sacrificium Eucharistia propitiatorium pro peccato. 291.

Sacrificium Eucharistia valet etiam pro peccatis hominum veteris Testamenti, qui post primam gratiam acceptam deliquerunt. 299.1.

Sacrificanda qua sint Deo. 305.1.

Sanguis foederis vel Testamenti in Scriptura proprie qui dicatur. 124.1.

Sanguis Christi quomodo sit mysterium fidei. 129.1.

Sanguis ille, quo olim postes & superliminare templi perfundebatur, quid adumbraret. 129.2.

Sanguis Christi in cruce cur fuerit effusus. 132.2.

Sanguis noui Testamenti quis sit. 178.1.

Sanguis Christi cur dicitur Testamentum. 305.2.

Sapientia ad bella etiam necessaria. 488.1.

Satan nomen quid proprie Hebrais. 271.2.472.2.

Scientia qua pertineant ad Spiritum sanctum Doctorem. 530.2.

Scriptura sacra sine Spiritu sancto quid sit. 530.1.

Scripturas sacras haetici non habent. ib. in Scripturis consideranda persona loquens. 2.1.

Sensus Scripturarum quis praferendus. 173.2.

Sensum Scripturarum Ecclesia tradidit Dominus. 174.2.

Sepulchrum Domini cum sindone, quid significet. 428.2.

Sermonis Domini in caena habiti circumstantia. 1.1.

Sermo Domini in caena, alteri habito in monte cur antecellat. 2.1.

Sermo Domini in caena, quo tempore habitus fuerit. 3.2.

Sermonis illius verba proponenda moriturus. 5.1.

Simon quid. 50.1.

Societas peccatorum vitanda. 67.2.

Sol quomodo luce sua sit Trinitatis symbolum. 505.2.

Species panis & vini non eodem tempore à Domino consecrata. 349.1.

Speciei sanguinis olim asseruabantur reliqua. 368.2.

Species singula Sacramenti an tantundē
contineant ac dua simul. 375. & seq.
Sub specie qualibet totus Christus conti-
netur. 376. & seq.
Spiritus sancti aduentus solatium Apосто-
lorum. 516.1.
Spiritus sanctus Apostolis tutor & patro-
nus. 517.2.
Spiritus sanctum impetrauit nobis Chri-
stus oratione sua. 518.1.
Spiritus sanctus parcius infusus Iudais.
665.2.
Spiritus sancti nomen honorificentissimū
605.1.
Spiritus sanctus, Paraclitus cur dicatur
518.2. & cur ante Christi aduentum
non ita diceretur. 519.1. nec datus sit
ante Christi mortem. 651.1.2.
Spiritus sanctus quomodo nobiscum in æ-
ternum mansurus. 519.2.
Spiritus non habuerunt antiqui eo modo
quo Christiani. 519.
Spiritus veritatis cur vocetur. 519.2.
Spiritus sanctus mundo non conceditur,
& quare. 520.1.
Spiritus sancti cognitio qua ratione ha-
beatur. 520.2.
Spiritus sanctus contra tribulationem
munimen. 521.1.
Spiritus sanctum semper in se manentē
solus habuit Christus. ibid.
Spiritus sanctus in die Pentecostes qualis
infusus Apostolis. 521.1.
Spiritus sancti effectus. 526.1.
ad Spiritum sanctum recipiendum prapa-
ratio. 526.1.
Spiritus sancti presentia cur interdum
non sentiatur. ibid.
Spiritus sanctus cur vocetur à Christo
Doctor, & quare dicatur mittendus è
cælo. 428.1.
Spiritus sancti varia appellationes. 529.
1. & eius comparationes. 650.
Spiritus sancti missio nouā denotat ope-
rationem ad extra. 529.2.
Spiritus sanctus cur vocetur præcipuè ter-
tia persona. 529.2.
Spiritus sancto qua tribuat Christus.
590. & seq.
Spiritus sanctus à Patre & Filio procedit
592.1.
Spiritus sancti diuinitas demonstratur.
598. & seq.
Spiritus sanctus cur interdum non nomi-

netur in Scripturis, sed tantum Pater
& Filius. 603.2.
Spiritus sanctus non est genitus. 604.2.
nec ingenus. 609.2.
Spiritus sanctus imago Filij. 606.1.
Spiritus sanctus non distingueretur à Fi-
lio, si ab eo non procederet. 614.1.
Spiritus sancti figura. 617.1.2.
Spiratores duo non sunt in diuinis conce-
dendi. 619.1.2.
Sponsalia cum anima tractat Christus in
Eucharistia. 147.
Sponsus quem morem gerat in tractandis
nuptijs. 147.1.
Stipendium in Missa, vide Missa.
Substantia absque omni accidenti & pro-
prio naturaliter esse nequit. 223.1.
Superbia, vide Presumptio.
Superiores erga subditos quales esse de-
beant. 466.2.
Syriaca lingua Christus creditur locu-
tus. 149.2.

T

Temporum varietas diuersum exigit
etiam procedendi modum. 483.1.
ad Tentationem preparatio. 446.1.
Tentationum utilitas. 473.1.
Tentationes, perfectorum sunt. 484.2.
Ternarius numerus Deo sacer. 631.2.
Testamentum proprie quid sit. 124.2.
Testamentum in Scripturis quid. 126.2.
per Testamentum nouum quid Christus
intellexerit. 127.1.
Testamentum quare Christus dixerit cor-
pus suum esse. ibid.
Testamentum nouum nõ esse figuram san-
guinis Christi ostenditur. 127.2.
Testamentum nouum quo sanguine fuerit
confirmandum. 178.1.
Testamentum suum Dominus claris &
perspicuis verbis, proprijs, & non figu-
ratis declarauit. 184.1.
Testamenti noui à veteri differētia. 205.1.
Testamento suo Christus omnia sua bona
nobis legauit. 305.2.
in Testamento nouo perfectior cognitio
Dei, quam in veteri. 531.2.
Testimonia de Christo reddita quāta sint
authoritatis. 590.1.
Testimonia de Christo veteris & noui
Testamenti diuersa. 593.2.
Testimonium Trinitatis de Christo. ibid.
Testimonium Spiritus sancti de Christo

V

late explicatur. 593.
Testimonium Apostolorum de Christo.
594.2. (595.2.)
Testimonium Ioannis Baptista de Christo
Testimoniū de Christo quomodo nos per-
hibere possumus. 596.2.
Thabor quid significet. 4.1.
Thau signum quid significet. 21.2.
Traditio sacra, vera est interpres Scrip-
turarum. 175.2.
Traditionum Scripturarum ratio. 320.1
Traditiones Ecclesiastica quomodo obser-
uanda. 439.2.
Traditionum necessitas. 664.1.2.
Transsubstantiationem negat Lutherus.
135.2. & nomen irridet. 137.1.
in Transsubstantiationis articulo quid
definitum sit, quid vero dubium. 137.2
Transsubstantiatio non indiget locali
motu. 137.2.
Transsubstantiatio & Scriptura & ra-
tione probatur. 138. & seq.
in Tribulatione solatium. 488.2.
Tribulationes per Spiritum sanctum tole-
ramus. 521.1.
Tribulationū tolerantia salutaris. 535.1
in Tribulatione quis modus seruandus.
536.1.
Tribulationes vt quid Deus iustis immit-
tat. 547.1.
Tribulationes qui passi pro patria. 577.1
Tribulationes prænuntiat Christus Apo-
stolis. 579.1. vide Patientia.
Trinitatem aliquo modo agnouit Plato.
597.2.
Trinitas personarum per relationes op-
positas distinguitur. 614.1.
Trinitas incomprehensibilis. 620.2. &
quomodo persuadenda hæretico. 621.
2. & qua ratione de illa loquendum.
623.1.
Trinitas ratione, Scriptura, & exemplis
ostenditur. 624. & seq.
Trinitatis fides vitia omnia destruit, &
quomodo. 628.1.
Tristitia inordinata redarguitur. 486.1
Tropus & figura non sunt in Eucharistia
circa verba consecrationis admitten-
da. 151. & seq.
Tropus quando admittendus in Scriptu-
ra. 175.2. (489.1.)
Turbatio animi vnde sit, & vnde orta.
Turbatio Apostolorum, & eius solatium à
Christo exhibitum. 536.

Vae in Scriptura pœnam æternam
significat. 77.2.
Verba consecrationis corporis diligentius
expenduntur. 135.
Verbum Est, qua ratione interdum in
Scriptura pro Significat accipitur.
160.1.
Verba consecrationis quomodo exponat
Epiphanius. 171.2.
Verba Christi quāta sint potentia. 189.1.
Verba Christi in cruce cur clamādo pro-
lata. 238.1.
Verbum caro, & Verbum in carne diffe-
runt secundum Augustinum. 604.2.
Verbum Dei quibus & quomodo dispen-
sandum. 646.2.
Vestes sacra ad quid deseruiant. 317.2.
Via, veritas, & vita Christus est. 496.1.
Via ad cælum per crucē & mortē. 647.1
Via spiritus quantis delicijs plena. 653.
1.2.
Victoria nostra certa ex gratia Dei. 693
col.2.
Videre Dominum qui mereantur. 673.1.
Vindemia vnde dicta: & sumitur etiam
pro vino. 12.1.
Vinum consecrandum quatenus aqua di-
luendum. 120.1.
Vinum quod idoneū consecrationi. 120.2
Vino consecrato aliud si infundatur, an
conuertatur in sanguinem. 120.2.
Vinum purum manere post consecrationē
ex quibus verbis colligant hæretici.
à Vino qua nationes abstinerint. 352.2.
Virtutis quanta sint bona. 548.2.
Virtutes Ethnicorum fallaces. 549.2.
Visio Dei humanis sensibus haberi non
potest, nec talis olim contigit Prophe-
tis. 502.2.
Vita, cibus, & potus Dei qualis sit, simi-
liter & anima nostra. 10.1.
Vita nostra breuis, & qualis proinde esse
debeat. 446.1.
Vita nostra, hospitium & peregrinatio.
491.2.
Vita maius bonū omnibus externis. 562.
col.1.
Vitam pro amico ponere quomodo intel-
legendum. 562.2.
Vitam pro proximo ponere, quāta sit
æquam. 565.1.2.
Vitā sitā esse in medulla ait Plato. 11.1.

Vitis genimen cur dicatur post consecrationem. 133.2.

Viti comparatur Christus. 544. & seq.

Vitis proprietates. 544.2.

Vnio hypostatica quanta sit excellentie. 145.2.

Vnio hypostatica non est facta in Eucharistia cum pane. 145.2.

Vnio corporis Christi cum nostra carne in Eucharistia qualis. 218.1.

Vnio cum Deo quo maior, eo maior san-ctitas. 720.2.

Vnitatem appetunt creatura. 622.2.

Vnitas Ecclesie distinguit eam ab infidelibus. 731.1.2.

Vnitas fidelium perfecta. 735.1.

Vocatio nostra ad gloriam Dei. 712.2.

Voluntas bona alia Dei, alia hominis. 77.2.

Voluntas Dei perfecte adimplenda. 543.2.

Voluntates eternas appellat Clemens Romanus Filium & Spiritu sanctu. 612.2.

Voluntas, vide Gaudium.

Vsus Sacramenti Eucharistia non facit presentem Christum. 165.1.

Z

Zelum gloria Dei se habere iactat heretici. 643.1.

Zelus gloria Dei secundum scientiam debet esse. 646. & seq.

Zuinglij sensus circa verba consecrationis refellitur. 149.1. & seq.

F I N I S . .

A. B. C. D. E. F. G. H. I. K. L. M. N. O. P. Q. R. S. T. V. X. Y.
Z. Aa. Bb. Cc. Dd. Ee. Ff. Gg. Hh. Ii. Kk. Ll. Mm. Nn. Oo.
Pp. Qq. Rr. Ss. Tt. Vu. Xx. Yy. Zz. Aaa. Bbb. Ccc. Ddd.
Eee. Fff. Ggg. Hhh. Iii. Kkk. Lll. Mmm. Nnn. Ooo. Ppp.
Qqq. Rrr. Sss. Omnes sunt terniones præter Qqq. qui
est duernus, & Sss. qui est quaternus.

M A D R I T I,

Apud Ludouicũ Sanchez

Anno Domini M. D C. I.

